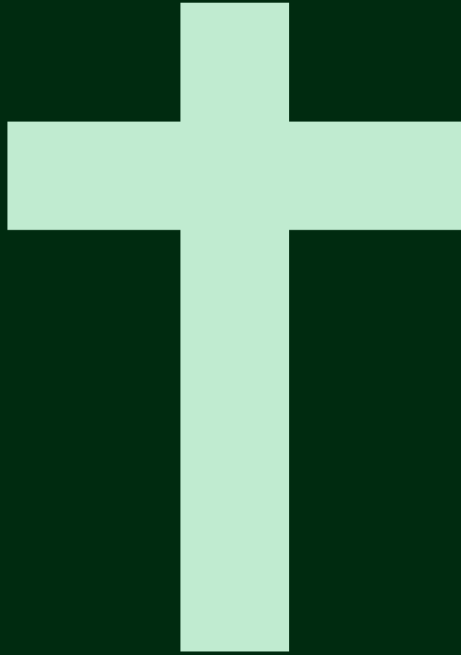

Õ'âkĩ hi yeere
uúkũri turi Tukano

New Testament in Tucano (BR:tu:Tucano)

Õ'âkĩ hi yeere uúkũri turi Tukano New Testament in Tucano (BR:tuo:Tucano)

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tucano

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tucano [tuo], Brazil

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tucano

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2020-12-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 Nov 2023 from source files dated 31 Aug 2023
00ebd04f-7b0d-5a72-9407-eb53ae2bd086

Contents

FRT	1
Prefacio	2
GÉNESIS	3
ÉXODO	78
JOSUÉ	114
JUECES	138
RUT	159
ESTER	165
JONÁS	172
SAN MATEO	175
SAN MARCOS	236
SAN LUCAS	273
SAN JUAN	336
HECHOS	378
ROMANOS	435
1 CORINTIOS	460
2 CORINTIOS	483
GÁLATAS	497
EFESIOS	507
FILIPENSES	516
COLOSENSES	522
1 TESALONICENSES	528
2 TESALONICENSES	533
1 TIMOTEO	536
2 TIMOTEO	543
TITO	548
FILEMÓN	551
HEBREOS	553
SANTIAGO	573
1 PEDRO	580
2 PEDRO	589
1 JUAN	593
2 JUAN	599
3 JUAN	600
JUDAS	601
APOCALIPSIS	604
OTH	631
Glosario	632

Õ'acũ Yere Ucũrĩ Turi
El Nuevo Testamento y La versión parcial del Antiguo
Testamento en tucano de Colombia
 [tuo]

Primera Edición del Nuevo Testamento
 © 1988, Sociedad Bíblica Internacional

Edición revisada del Nuevo Testamento
 y versión parcial del Antiguo Testamento
 © 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Edición para la Web
 © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

www.ScriptureEarth.org

Licencia Creative Commons (Reconocimiento-NoComercial-SinObraDerivada 3.0 Unported)

Compartir — Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra.

Reconocimiento — Debe reconocer los créditos de la obra.

No comercial — No puede utilizar esta obra para fines comerciales.

Sin obras derivadas — No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Índice
los libros del Nuevo Testamento

página

PREFACIO

Õ'acũ ye queti oja'que papera turiri pecasã ye me'rã peje ni'i. (Dios Habla Hoy, Reina Valera, Nueva Versión Internacional, Nacar Colunga, etc.) Te turirinũcũ ni'cãrõnojõ wãmenojõrẽ, macãrĩnojõrẽ, ãrũpagũnojõrẽ, dítararinojõrẽ, dianojõrẽ ojatisama.

Ejemplo: Juã wãmeyerĩ masũ pacore apeye pũrĩpũre Isabel ojano'o. Apeye pũrĩ pe'ema tja Elisabet ojasama. (Lc 1.5)

Abrahã pacure apeye pũrĩpũre Térãh ojano'o. Apeye pũrĩ pe'ema tja Taré ojasama. (Gn 11.27)

*****

Dasea ye me'rã nipe'tirã ni'cãrõnojõ ucũtisama. Ape curua mejẽcãcure ojasama. Ma'mapjia, bũcurãcure, bũcurã waro mejẽcãcure ucũsama. Apeye ucũse yoa ni'i. ãpẽrã ni'cã uurore nipe'tise letrari me'rã ucũsama. ãpẽrã ti uuroreta tja dũjacurero ucũsama.

Ejemplo: ãpẽrã “ũtãpaga” nisama. ãpẽrã ti uuroreta tja “ũtãpáá” nisama. Na “g” marĩrõ ucũsama. Nipe'tise ucũse “-paga” me'rã yapatisere, ãpẽrã “-páá” se'saro ucũsama. Apeye “-pagũ” me'rã yapatisere, ãpẽrã “-paũ” nisama.

Ejemplo: ãpẽrã “ãrũpagũ” nisama. ãpẽrã ti uuroreta tja “ãrũpaũ” se'saro nisama. A'ti papera turipũre nipe'tise letrari me'rã ojano'o.

Apeye ejemplos: ãpẽrã “quẽ'rã” nisama. ãpẽrã ti uuroreta “jẽrã” nisama. ãpẽrã “ojopũ” nisama. ãpẽrã “yujupũ” nisama. ãpẽrã “tocõ'rõ” nisama. ãpẽrã “tocã'rõ” nisama. ãpẽrã “a'mase” nisama. ãpẽrã “e'mase” nisama.

Peje apeye ucũse a'te weronõjõ mejẽcãcure ucũno'o. Mũsãnũcũ ucũwãaronõjõta bu'eya.

*****

A'ti papera turipũre Éxodo, Josué, Jueces, Ester nipe'tise capitulori, versícutori ojape'ono'ña marĩ'i.

Génesis

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopã nise ni'i

Génesis Õ'acũ cã ucũse ojamã'tãca pūrī ni'i. Ne waro bajua, ninũ'cã'que cjasere wereri pūrī ni'i. Génesis puaro ducawati'i. Nimũ'tārō Õ'acũ a'ti nucũcã, u'muse bajurẽnu'cã'que, tojo nicã masãrẽ cã bajurẽnu'cã'que cjasere were'e. (Capítulos 1-11)

Õ'acũ Abrahãrẽ "Mũ'u macũ, mũ'u põ'rã, mũ'u pãrãmerã nituriarã dia pajiri maa sumuto cjasere nucũpori weronojõ pãjãrã nirãsama. Mũ'u me'rã nipe'tirã a'ti nucũcãcãrãrẽ añurõ wa'acã weeguti", nicũ niwĩ. Cã "Tojo wa'arosa'a" ní'caronojõ wa'a, Abrahã pãrãmi nituriagupu Jesucristo nimi.

Abrahã, Isaa, Jacob, José na catiri umuco na weeseti'quere were'e. Na nima uputu ucũno'rã Génesipure. (Capítulos 12-50)

Õ'acũ Jacob wãmerẽ Israe ducayucu niwĩ. Jacob cã wãmerẽ ducayu, cã põ'rã me'rã Israe curuacãrã nu'cãcãrã niwã. Ti curua nidecoti'i yujupu.

A'ti pūrī Génesire Moisé ojacu niwĩ.

U'muse, a'ti di'tare ne waro Õ'acũ cã weenu'cã'que ni'i

¹ Ne waro Õ'acũ u'muse, tojo nicã di'tare bajurẽcu niwĩ. ² Titare di'ta ne bajuticaro niwũ. Tojo weero ne apeyenojõ marĩcaro niwũ. Aco dia'cã nipe'tiropu nicaro niwũ. Tojo nicã na'itĩ'arõ nicaro niwũ. Espiritu Santu aco bu'ipu wũucusiacu niwĩ.

³ Õ'acũ tere ã'agũ, a'tiro nicũ niwĩ: "Bo'reyuse niato", nicũ niwĩ. Cã tojo nicãta, bo'reyua wa'acaro niwũ. ⁴ Te bo'reyuse añuse nicã ã'agũ, "Añu'u", nicũ niwĩ. To be'ro bo'reyusere ducawaacu niwĩ. ⁵ Tere ducawaagu, a'tiro wãmeyecu niwĩ. Bo'reyusere "umuco", na'itĩ'asere "ñami" wãmeyecu niwĩ. Cã tojo nica be'ro umuco, ñami nu'cãcaro niwũ. Ticũseta weecu niwĩ Õ'acũ ne nu'cãrĩ numurẽ.

⁶ Tere wéeca be'ro ape numu pe'e, te acore ã'agũ, Õ'acũ a'tiro nicũ niwĩ: "Acore ducawaarua'a. Apeye u'musepu, apeye nucũcãpu tojato", nicũ niwĩ. ⁷ Cã ní'caronojõta acore ducawaacu niwĩ. Apeye u'musepu, apeye nucũcãpu tojacaro niwũ. ⁸ U'muarõpu o'mecurari nirõpũre "u'muse" wãmeyecu niwĩ. A'tere weecu niwĩ Õ'acũ, ni'cã numu be'ro cja numurẽ.

⁹ Ape numurẽ Õ'acũ "Di'ta boposãjã bajuato ní'gũ, aco u'muse docapu nise ni'cãrõputa nerẽato", nicũ niwĩ. Cã ní'caronojõta wa'acaro niwũ. ¹⁰ Te boposãjã'quere ã'agũ, "di'ta" wãmeyecu niwĩ. Aco ni'cãrõ me'rã nerẽ'quere "dia pajiri maajo" wãmeyecu niwĩ. Õ'acũ te cã wee'quere ã'agũ, "Añu'u", nicũ niwĩ. ¹¹ Te nipe'tise añurõ bajucã ã'agũ, "Di'tapũre no'o nise pĩ'rĩato. No'o nipe'tise otese cape o'osenojõ, tojo nicã yucupagu nipe'tise ducaticape o'osenojõ pĩ'rĩato. Tojo weero te ducata pĩ'rĩturiarosa'a", nicũ niwĩ Õ'acũ. Cã tojo ní'caronojõta wa'acaro niwũ. ¹² Di'tapũre no'o otese cape cuosenojõ pĩ'rĩ, ducaticaro niwũ. Tojo nicã pacase yucupagu quẽ'rã pĩ'rĩ, ducaticaro niwũ. A'te cã wee'quere ã'agũ, "Añu'u", nicũ niwĩ. ¹³ A'tere weecu niwĩ Õ'acũ puã numu be'ro cja numurẽ.

¹⁴ I'tia numu be'ro Õ'acũ nicũ niwĩ tja: "U'musepũre sĩ'ose cũurõua'a. Tojo weecã, umucore, ñamirẽ ducawaarosa'a. Te me'rã ã'amasĩno'rõsa'a umucori, ñamirĩ, cã'marĩ, pu'ecuri wa'asere. ¹⁵ A'te di'tare sĩ'oatje u'musepu nirõsa'a", nicũ niwĩ Õ'acũ. Cã ní'caronojõta tojacaro niwũ. ¹⁶ Tojo weegu Õ'acũ puarã mujĩpũa weecu niwĩ. Ni'cũ mujĩpũ pajigu umucore sĩ'oacjũre, apĩ cã'gũacã ñamirẽ sĩ'oacjũre weecu niwĩ. Ñocõa quẽ'rãrẽ weecu niwĩ. ¹⁷⁻¹⁸ Cã a'ti di'tare sĩ'oato ní'gũ, narẽ u'musepu

cūucū niwī. Bo'reyusere, na'itī'asere ducawaagu, tojo weecu niwī. Te sī'ose añuse nicā ī'agū, "Añu'u", nicū niwī. ¹⁹ A'tere weecu niwī Ō'acū i'tia numū be'ro cja numūrē.

²⁰ Ba'paritise numūrī be'rore Ō'acū apeye bajurēnemocū niwī tja. A'tiro nicū niwī: "Diapure wa'i, no'o nirānojō nirāsama. Na pājārā masāputirāsama. Tojo nicā u'muarōpūre mirīcūa wūrā nirāsama", nicū niwī. ²¹ Cū ní'caronjōta wa'acaro niwū. Pacarā dia pajiri maapū nirā, tojo nicā wa'i, āpērā nipe'tirā diapū nirānojōrē, nipe'tirā wa'icūrā wūrārē bajurēcū niwī. Tu'ajatojanū'cō, "Añu'u", ni ī'acū niwī.

²² Narē añurō wa'ato nīgū, a'tiro nicū niwī: "Pō'rāti weetjārā, nipe'tiropū u'muarōpū, tojo nicā maarīpūre tuuse'sanū'cārā wa'aya", nicū niwī.

²³ A'tere weecu niwī Ō'acū ba'paritise numūrī be'ro cja numūrē.

²⁴ Ni'cāmocūse numūrī be'rore Ō'acū a'tiro nicū niwī tja: "Di'tapure wa'icūrārē cūgūti. Na nūcūcjārā, ecarā, buarā, nūcūcāpū sī'cōsijārā nirāsama", nicū niwī. Cū ní'caronjōta wa'acaro niwū. ²⁵ Tojo weegu wa'icūrā nūcūcjārā, ecarā, buarā, nūcūcāpū sī'cōsijārārē da'recū niwī. Narē ī'agū, "Añu'u", nicū niwī.

²⁶ Cū nipe'tise wéeca be'ro a'tiro nicū niwī: "Ni'cū masū marī weronjō niseti, bajugure da'rerā. Tū'omasīse cūogu nigūsami. Cū wa'i, mirīcūa, wa'icūrā ecarā, nūcūcjārā, buarā, nūcūcāpū sī'cōsijārā, nipe'tirā a'ti nūcūcāpū nirā bu'ipū dutigu nigūsami", nicū niwī.

²⁷ Ō'acū masūrē da'regu, cū weronjō niseti, bajugure weecu niwī.

U'mū, numio da'recū niwī majā.

²⁸ Narē a'tiro nicū niwī:

"Mūsārē añurō wa'ato.

Pājārā pō'rāti masāputiya.

Nipe'tiropūre tuuse'sanū'cāña.

Mūsā a'ti di'ta wiorā nirāsa'a.

Wa'ire, mirīcūrārē, nipe'tirā wa'icūrārē dutirāsa'a."

²⁹ Be'ro narē ninemocū niwī: "No'o ba'ase otese peri cūosenojōrē, yucudūca dūcatisenojōrē mūsārē o'o'o. Te mūsā ba'ase nirōsa'a. ³⁰ Apeye quē'rārē, nipe'tirā wa'icūrā, wūrā, nūcūcāpū sī'cōsijārā, nipe'tirā catise cūorānojō tá, tojo nicā pūrī ya'sasere ba'arāsama. Narē tere cūu'u", nicū niwī Ō'acū. Cū ní'caronjōta wa'acaro niwū.

³¹ Te nipe'tise cū wee'quere weetu'ajanū'cō, "Añubutia'a", ni ī'acū niwī. Tocārōta weecu niwī Ō'acū ni'cāmocūse numūrī be'ro cja numūrē.

2

¹ U'mūse, tojo nicā a'ti di'tare Ō'acū nipe'tise cū wee'quere tu'ajanū'cōcū niwī.

² Nitūori numūrē, cū nipe'tise wéeca be'ro soocū niwī majā. ³ Tojo weegu Ō'acū a'tiro nicū niwī: "Nitūori numū yū'ū weemū'tā'que numūrī weronjō nisome. Ya numū, yū'ū soodutiri numū nirōsa'a. Ti numū añurī numū nirōsa'a", ni cūucū niwī Ō'acū.

⁴ U'mūse, di'ta nipe'tise Ō'acū cū wee'que a'tiro weeno'caro niwū.

Ō'acū umūrē, tojo nicā numiorē bajurē'que ni'i

Ne waro Ō'acū a'ti di'ta, u'mūserē wéegu, ⁵ maata acoro pejacā weeticū niwī. Tojo weero ne no'o nisenojō pī'rīticaro niwū. Di'tare da'ragū quē'rā marīcū niwī. ⁶ Tojo nimicā, aco di'tapū nise wijati, di'tare puocaro niwū. ⁷ Ō'acū masūrē bajurēgū, di'ta me'rā da'recū niwī. Tojo weegu cūrē catise o'ogu, ē'quēapū putisāacū niwī. Cū tojo weecāta, catinū'cācū niwī.

⁸ Cūrē tojo wéeca be'ro Edē wāmetiropu, Ō'acū ni'cā wese cūrē da'rebosacu niwī. Mujīpū mājātiro pe'e nicaro niwū. Topu cū umurē, cū da're'care cūcu niwī. ⁹ Ti wesepu peje yucupagu añuse ba'ase ducatisepagure pī'ricā weecu niwī. Tepagu añusepagu bajucaro niwū. Ti wese decopure puagu nicaro niwū. Ni'cāgū catinu'cūse o'ocju nicaro niwū. Apegu pe'e tu'omasīsere o'ocju nicaro niwū. Tigū ducare ba'arā, “A'tiro weese añu ni'i, a'te ña'a ni'i”, ni tu'omasīse o'ocju nicaro niwū.

¹⁰ Edēpure ni'cā maa nicaro niwū. Ti wese deco yu'rutērīwā'cā, ba'paritise maarī ducawaticaro niwū. ¹¹ Nimū'tārī maa Pison wāmeticaro niwū. Ti maa nipe'tiro Havila wāmetiropure o'maburocaro niwū. Topu peje uru ¹² añuse nicaro niwū. Topure añuse yucu u'mutisepagu, tojo nicā ūtāperi wapabujuse peri ónice wāmetise peri nicaro niwū. ¹³ Ape maa pe'e Gihón wāmeticaro niwū. Ti maa nipe'tiro Cus wāmetiri di'tare yu'rutērīcaro niwū. ¹⁴ Ape maa Tigris wāmeticaro niwū. Ti maa Asiria wāmetiro mujīpū mājātiro pe'e o'maburocaro niwū. Ape maa Éufrates wāmeticaro niwū.

¹⁵ Ō'acū masūrē ti wesere cūgū, te otesere co'tedutigū, a'tiro ni wercu niwī: ¹⁶ “A'ti wese cjase nipe'tise yucuducare ba'agusa'a, ba'agu pe'e. ¹⁷ Tepagu wa'teropure ni'cāgū ni'i. Tigū ducare ba'aticā'ña. Tigū añuse, ña'asere masīse o'ocju ni'i. Tigū ducare ba'agu, ti numuta wērīgūsa'a”, nicu niwī.

¹⁸ Be'ro Ō'acū nicu niwī: “Masū ni'cūta nicā, añuwe'e. Cūrē ba'pati, weetamuacjore weeguti”, nicu niwī. ¹⁹⁻²⁰ Ō'acū ne waropure wa'icūrārē, mirīcūrārē di'ta me'rā da'recu niwī. Be'ro narē wāme ō'oato nígū, masū tiropu miacu niwī. Ō'acū cū duti'caronojōta weecu niwī. Nipe'tirā ecarā, mirīcūa, wa'icūrā nucūcjārārē wāme ō'ocu niwī. Tojo weerā cū ō'o'que wāme me'rā tojacārā niwā. Ā'rā pājārā nimicā, ne ni'cō cūrē ba'pati weetamuacjo marīco niwō. ²¹ Tojo weegu Ō'acū cūrē cārīyu'rucā weecu niwī. Cū cārīrī cura, ni'cā paatipa'maca ō'arē miicu niwī. Miitoja, ti ō'a cū mii'carore añurō bi'acā'cu niwī. ²² Ti ō'a me'rā cūrē weetamuacjore da'recu niwī majā. Co numiorē da'retojanu'cō, miiti, cūrē ī'ocu niwī. ²³ Cū core ī'agū, pūrō e'catise me'rā ī'acu niwī. Tojo weegu a'tiro nicu niwī:

“A'tigo pūrīcā, ye di'i, ya ō'a me'rā da'reno'co nimo. Co umupure miino'co niyugo, ‘numio’ pisuno'gōsamo”, nicu niwī.

²⁴ Tojo weegu umu cū pacure, cū pacore wijagusami. Cū numo me'rā nigūsami. Na puarā ni'cā upu weronojō nirāsama.*

²⁵ Titapure na puarā su'ti marīrā nicūcārā niwā. Tojo nimirā, ne bopoyase moocārā niwā.

3

Umū, numio nimū'tā'cārā Ō'acūrē yu'rūnu'cā'que ni'i

¹ Umū, numio Ō'acū cū narē weebosāca wesepu nicārā niwā. Topu na niseti, na puarā nirī curare, ni'cū pīrō* numio tiropu etacu niwī. Cū nipe'tirā wa'icūrā yu'rūoro nisoome'rīgū nicu niwī. Co tiro etagu, core sērītiña'cu niwī:

—¿Nirōta Ō'acū musārē a'tepagu ducare ba'adutitiatī? nicu niwī.

² Cū tojo nicā tu'ogo, cūrē yu'tico niwō:

—Nipe'tise a'to nisere ba'adutiami. ³ Tojo nimigūta, ni'cāgū tepagu wa'tero nicju ducare ba'adutiami. “Musā tigū ducare ba'arā, ñe'eña'rā, wērīrāsa'a”, niami Ō'acū, ni yu'tico niwō pīrōrē.

⁴ Co tojo nicā tu'ogu, añurō nisoome'rīse me'rā core nicu niwī:

* 2:24 2.24 Mt 19.5; Mr 10.7-8; 1Co 6.16; Ef 5.31   * 3:1 3.1 Jn 8.44; Ap 12.9

—Wērísome. ⁵ Ō'acũ añurõ masĩsami. Mũsã te dũcare ba'arã, cũ weronojõ nirãsa'a; ña'asere, añusere masĩrãsa'a, nicũ niwĩ.

⁶ Cũ tojo nisere tũ'ogo, co numio pe'e, tigũ dũcare ĩ'amorõ weeco niwõ. Co ĩ'acã, tigũ dũca añuse waro bajucaro niwũ. “Añurõ Ʃ'suasenojõ ni'i” nígõ, ba'asĩ'rĩyũ'rũaco niwõ. Tojo nicã, “Tũ'omasĩse cũogoti”, ni wãcũgõ, tigũ dũcare téé, ba'aco niwõ. Ba'atojanũ'cõ, co marãpũre o'oco niwõ. Cũ quẽ'rã ba'acu niwĩ. ⁷ Na tere ba'áca be'ro narẽ tũ'omasĩse ejacaro niwũ. Tere ba'atjĩarã, na su'ti marĩrã nisere tũ'omasĩcãrã niwã. Tojo weetjĩarã, higuera wãmeticjũ pũrĩ me'rã mii, dero, cũ'mota'asĩ'rĩmicãrã niwã.

⁸ Be'ro na tojo wéeca be'ro ñamica'a mujĩpũ sãjãrĩ cura, Ō'acũ ti wesepũ sijawã'cãticã tũ'ocãrã niwã. Cũrẽ uirã, yucũpagũ wa'teropũ du'ticãrã niwã. ⁹ Tojo weegũ Ō'acũ pe'e Ʃmũrẽ pisucũ niwĩ:

—¿No'opũ niti mũ'ũ?

¹⁰ Cũ pe'e Ō'acũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Mũ'ũ wesepũ sijawã'cãticã tũ'oapũ. Yũ'ũ pe'e su'ti marĩgũ niasũ. Tojo weegũ uigũ du'tiasũ, ni yũ'ticũ niwĩ.

¹¹ Cũ tojo nisere tũogũ, Ō'acũ cũrẽ sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Noa mũ'ũrẽ “Su'ti marĩgũ ni'i”, niati? ¿Mũ'ũ yucũdũca yũ'ũ “Ba'aticã'ña” ní'cũ dũcare ba'ati? Tere ba'atigũ, mũ'ũ masĩtiboapã, nicũ niwĩ Ō'acũ cũrẽ.

¹² Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Ʃmũ cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Mũ'ũ yũ'ũre ba'pada're'co yũ'ũre tigũ dũcare ecamo. Tojo weegũ ba'asũ, ni yũ'ticũ niwĩ.

¹³ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, co numiorẽ sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Mũ'ũ de'ro weego tojo weeati?

Co cũrẽ yũ'tico niwõ:

—Pĩrõ yũ'ũre nisooami. Yũ'ũ tojo weego ba'asũ, ni yũ'tico niwõ.

¹⁴ Ō'acũ co tojo nicã tũ'ogũ, pĩrõrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'ũ nisoo'que wapa nĩpe'tirã ãpẽrã wa'icũrã nemorõ ña'arõ wa'agũsa'a. Ni'cãrõacã me'rãta téé no'o mũ'ũ catiro põtẽorõ di'tapũ sĩ'cõsijagũsa'a. Tojo sĩ'cõsijagũ, di'tare ba'agũsa'a. ¹⁵ Numio mũ'ũrẽ ne ĩ'asĩ'rĩtigosamo. Co põ'rã, co pãrãmerã nituriarã quẽ'rã mejãrõta weerãsama. Ni'cãcã me'rã a'merĩ ĩ'atu'tinũ'cãrãsa'a. Mũ'ũ, co macũ ya dũ'podiare cũ'rĩgũsa'a. Cũ pe'e mũ'ũ dũpoare Ʃ'tamũtõgũsami, ni werecũ niwĩ.

¹⁶ Cũrẽ tojo nitoja, numio pe'ere a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'ũ yũ'rũnũ'cã'que bu'iri wĩ'magũrẽ ñe'egõtigo, pũrõ pi'etigosa'a. Tojo põ'rãti, pũrĩno'migõ, mũ'ũ marãpũ me'rã nisĩ'rĩgõsa'a. Cũ pe'e mũ'ũ wiogũ weronojõ nigũsami, nicũ niwĩ.

¹⁷⁻¹⁸ Core tojo nitũ'ajanũ'cõ, co marãpũ pe'ere a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'ũ nũmo co ucũsere tũ'o ějõpeotjĩagũ, yũ'ũ ba'adutiti'quere ba'a'que bu'iri, mũ'ũ pũrõ pi'etise me'rã da'ra, ba'asere bocagũsa'a. Ni'cãcã me'rãta Ʃpũtũ da'ratjĩagũ, pi'etinũ'cãgũsa'a. Téé wãrĩgũpũ tojo weetuogũsa'a. Mũ'ũ yũ'ũre yũ'rũnũ'cã'que bu'iri nĩpe'tiro di'tapũre ña'ase pĩ'rĩrõsa'a. Pota, tá, apeye peje ña'ase pĩ'rĩnemorõsa'a. Tojo nicã nũcũ cjase otetisenojõrẽ ba'arãsa'a. ¹⁹ Ba'asere a'magũ, mũ'ũ pũrõ asituuase me'rã da'ragũsa'a. Téé wãrĩgũpũ soogũsa'a. Mũ'ũ di'ta me'rã weeno'cũ ni'i. Tojo weegũ mũ'ũ wãrĩgũ, di'tata apaturi dojogũsa'a, ni werecũ niwĩ Ō'acũ cũrẽ.

²⁰ Adã cũ nũmorẽ Eva wãme õ'ocũ niwĩ. “Co nĩpe'tirã paco nigõsamo,” nígũ, tojo wãme õ'ocũ niwĩ.

²¹ Be'ro Ō'acũ narẽ na su'ti sãñatjere weebosacũ niwĩ. Wa'icũrã caseri me'rã weecũ niwĩ. ²² Tojo wee, Ō'acũ a'tiro nicũ niwĩ: “Ã'rĩ yũ'ũ dutisere yũ'rũnũ'cãtjĩagũ, marĩ

weronojō añuse, ña'asere tɔ'omasĩgũ wa'ami. Cũ apegũ catinu'cũsere o'ocjɔ dɔcare ba'acã, ña'a nibosa'a. Cũ tere ba'agũ pũrĩcã, catinu'cũcã'bosami", nicu niwĩ.

²³ Tojo weegu cũrẽ apesepũ wĩorẽcũ niwĩ. Cũ, cũrẽ cũumi'carore niduticũ niwĩ majã. Ne waro añurõpũ Edẽpũ nimi'cũre cõ'awĩrõcã'cũ niwĩ. Cũ di'ta me'rã da'reno'cũre ba'asere a'magũ, di'tareta da'raduticũ niwĩ.

²⁴ Õ'acũ Adã, Evare cõ'awĩrõca be'ro na catinu'cũsere o'ocjɔ dɔcare ba'abosama nígũ, ɯ'musecãrã Õ'acũrẽ wereco'terãrẽ Edẽ mujĩpũ mujãtiro pe'ere co'tedutigu cũucũ niwĩ. Tojo nicã cũ di'pji pajiri pji pecame'e weronojō ãjũ, sɔtɔanu'cũrĩ pjiřẽ cũucũ niwĩ. Ne ni'cũ catinu'cũse cɔocjɔ tiropũ ejaticã'to nígũ, tojo weecũ niwĩ.

4

Caí, tojo nicã cũ acabiji Abel ye cjase ni'i

¹ Be'ro Adã, Eva añurĩ wese Edẽpũ ní'cãrã na wijãca be'ro aperopũ wa'acãrã niwã. Topũ Adã cũ nũmo me'rã nicu niwĩ. Tojo weego nijĩpaco tojaco niwõ. Be'ro ni'cũ wĩ'magũ wɔaco niwõ. Cũrẽ Caí wãme õ'ocãrã niwã. Cũ bajuacã ĩ'agõ, Eva, "Õ'acũ weetamuse me'rã yɯ'ɯ wĩ'magũrẽ wɔapũ", nico niwõ. ² Be'ro apaturi Eva apĩ wĩ'magũ wɔaco niwõ. Cũ wãmeticũ niwĩ Abel. Cũ Abel, Caí acabiji nicu niwĩ. Na pɔarã bɔcũa weetjĩarã, nanɔcũ da'rase cɔocãrã niwã. Abel oveja co'tegũ nicu niwĩ. Cũ ma'mi Caí pe'e otesere oteri masũ nicu niwĩ.

³ Yoãca be'ro Caí ni'cã nũmũ cũ da'rase cjasere Õ'acũrẽ o'ogũ wa'acu niwĩ. ⁴ Cũ acabiji Abel quẽ'rã cũ da'rasere miacũ niwĩ. Cũ yarã oveja ne põ'rãti'cãrã añurãrẽ miacũ niwĩ. Õ'acũ Abere, cũ mia'quere añurõ e'catise me'rã ĩ'acu niwĩ. ⁵ Cũ ma'mi Caí pe'ere, cũ mia'quere Õ'acũ tɔ'saticũ niwĩ. Tojo weegu Caí ua wa'acu niwĩ. ⁶ Cũ tojo uacã ĩ'agũ, Õ'acũ Caĩrẽ a'tiro nicu niwĩ: "¿De'ro weegu mɯ'ɯ uati? ⁷ Mɯ'ɯ añurõ weecã, e'catise me'rã mɯ'ɯrẽ ĩ'agũsa'a. Añurõ weetigu pũrĩcã, ña'arõ nisetinu'cũgũsa'a. Tojo weegu mɯ'ɯ ña'arõ weesĩ'rĩsere tojo tɔ'oña'a, wãcũtutuaya", ni werecu niwĩ Õ'acũ Caĩrẽ.

⁸ Be'ro ni'cã nũmũ Caí cũ acabiji Abere, "Te'a cãpũpũ sjarã", nicu niwĩ. To cãpũpũ na pɔarã nířã, Caí pe'e cũ acabijire wẽjẽcã'cũ niwĩ. ⁹ Õ'acũ cũ tojo weecã ĩ'agũ, Caĩrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—¿Mɯ'ɯ acabiji Abel no'opũ niti? nicu niwĩ.

Caí cũrẽ yɯ'ticũ niwĩ:

—Masĩtisa'a. Cũrẽ co'tegũ mejẽta ni'i, ni yɯ'ticũ niwĩ.

¹⁰ Cũ tojo yɯ'ticã tɔ'ogũ, Õ'acũ cũrẽ nicu niwĩ:

—¿De'ro weegu mɯ'ɯ acabijire wẽjẽati? Mɯ'ɯ acabiji ye dí di'tapũ yɯ'ure pisu caricũcũñarõ weronojō ni'i. ¹¹ Tojo weegu mɯ'ɯ acabijire wẽjẽ'que bu'iri mɯ'ɯrẽ ña'arõ wa'arosa'a. Pi'eti, bajaque'atinu'cũgũsa'a. Cũrẽ wẽjẽcã, cũ ye dí di'tapũ si'bisãjã wa'apũ. Tojo weegu ni'cãrõacãrẽ a'ti di'tare cõ'awĩrõno'gũsa'a. ¹² Mɯ'ɯ otecã, ne dɔca marĩrõsa'a. Sooro marĩrõ nipe'tiropũ sijabajaque'atigu nigũsa'a, nicu niwĩ Õ'acũ Caĩrẽ.

¹³ Caí cũrẽ yɯ'ticũ niwĩ:

—Mɯ'ɯ yɯ'ure to cã'rõjo bu'iri da'recã, ne põtẽosome. ¹⁴ Ni'cãcã yɯ'ure a'ti di'ta nimi'cũre cõ'abutia'a. Tojo weegu mɯ'ɯ ĩ'orõpũre nisome. Sooro marĩrõ nipe'tiropũre sijabajaque'atigusa'a. Tojo weecãma, no'o yɯ'ure bocaejagũ wẽjẽgũsami, ni yɯ'ticũ niwĩ Caí Õ'acũrẽ.

¹⁵ Cũ tojo nicã tɔ'ogũ, Õ'acũ yɯ'ticũ niwĩ:

—No'o mɯ'ɯrẽ bocaaja wẽjẽgũnojo sietetiri mɯ'ɯrẽ bu'iri da'rero nemorõ da'reno'gũsami, nicu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ Caĩrẽ wẽjẽticã'to nígũ, cũ upɔpũre

apeyenojō ojaō'ocū niwī. Cūrē ĩ'amasī, wējēticā'to nígu, tojo weecu niwī. ¹⁶ Tojo weegu, Caí Ō'acū ĩ'orōpu nimi'cu wija wa'acu niwī. Nod* wāmetiropu, Edē mujīpū mujātiro pe'e nirōpu niseti'cu niwī majā.

Caí pārāmerā nituriarā nise ni'i

¹⁷ Caí yoáca be'ro nūmotia wa'acu niwī. Cū nūmo me'rā nicū niwī. Tojo weego co nijīpaco tojaco niwō. Be'ro ni'cū wī'magū wuaco niwō. Cū wāmeti'cu niwī Enoc. Titare Caí ni'cā macā da'recu niwī. Ti macārē Enoc wāmeyecu niwī. Cū macū nimū'tāgū ye wāme weronojō ō'ocū niwī. ¹⁸ Enoc, Irad pacū nicū niwī. Irata Mehujael pacū nicū niwī. Mehujaeta Metusael pacū nicū niwī. Metusael Lamec pacū nicū niwī. ¹⁹ Cū, Lamec puarā numia nūmoti'cu niwī. Ni'cō Ada wāmetico niwō, apego Zila. ²⁰ Ada ni'cū pō'rātico niwō. Cū Jabal wāmeti'cu niwī. Cū pārāmerā nituriarā wecuā cuorā nicārā niwā. Na sijari masā nitjīarā, su'ti caseri me'rā wee'que wi'serire cuocūcārā niwā. ²¹ Jabal acabiji Jubal wāmeti'cu niwī. Cū Jubal pārāmerā nituriarā wēopawu putirā, buapūtērī masā nicūcārā niwā. ²² Apego Lamec nūmo Zila wāmetigo ni'cū pō'rātico niwō. Tubal-caí wāmetigu cōme, tojo nicā bronce wāmetise me'rā apeyenojō da'recūcu niwī. Cū ni'cō acabijoti'cu niwī. Co Naama wāmetico niwō.

²³ Ni'cā nūmu Lamec cū nūmosānumiarē, Ada, Zilare a'tiro nicū niwī: “Yū'u ucūsere añurō tu'oya.

Yū'ure cāmida'rese wapa ni'cū umurē wējēcā'pu.

Ni'cū ma'murē yū'ure paase wapa mejārōta weepu.

²⁴ ‘Caírē wējēgūnojo sietetiri cūrē a'meno'gūsami’, nicū niwī Ō'acū.

Yū'u pe'ema setenta y sietetiri a'meno'rōsa'a”, nicū niwī.

Set, tojo nicā cū macū Enós ye cjase ni'i

²⁵ Adā apaturi cū nūmo me'rā nicū niwī tja. Tojo weego co ni'cū wī'magū wuaco niwō. Cū bajuacā ĩ'agō, cūrē Set wāme ō'oco niwō. “Ō'acū yū'ure o'omi” nígō, tojo weeco niwō. “Ō'acū ā'rī, Caí wējē'cu Abere ducayugure yū'ure o'omi”, nico niwō.

²⁶ Be'ro cū Set quē'rā bucuā, nūmoti'cu niwī. Cū nūmo ni'cū pō'rātico niwō. Cūrē Enós wāme ō'ocū niwī. Cū bajuáca be'ro masā Ō'acūrē “Īsā wiogu ni'i” ni ējōpeo, sērīnucācārā niwā.

5

Adā pō'rā nituriarā ye cjase ni'i

¹ A'te Adā pō'rā nituriarā ye queti oja'que ni'i.

Ne waro Ō'acū masūrē wéegu, cū weronojō bajuguta weecu niwī. ² Ūmu, numio weecu niwī. Narē bajurēgū, “Ā'rā masā nima; narē añurō wa'ato” ni, cūucu niwī.✧

³ Adā ciento treinta cū'marī cuogu, ni'cū cū weronojō bajugu macūticū niwī. Cū wī'magūrē Set wāme ō'ocū niwī. ⁴ Set bajuáca be'rore Adā ochocientos cū'marī catinemocu niwī. Tojo weegu pājārā umua, numia pō'rātinemocu niwī. ⁵ Nipe'tise cū'marī catigu, novecientos treinta cū'marī cati'cu niwī. Ticuse cū'marī cuogu, Adā wērīcu niwī.

⁶ Adā macū Set ni'cū macūticū niwī. Cū wī'magūrē Enós wāme ō'ocū niwī. Cū macū Enós bajuácatore ciento cinco cū'marī cuocu niwī. ⁷ Cū bajuáca be'rore Set ochocientos siete cū'marī catinemocu niwī. Cū umua, numia pō'rātinemocu niwī.

⁸ Set novecientos doce cū'marī cuogu, wērīcu niwī.

⁹ Cū macū Enós, Cainán wāmetigure macūticū niwī. Cainán bajuácatore Enós noventa cū'marī cuocu niwī. ¹⁰ Be'ro Enós ochocientos quince cū'marī catinemocu

* 4:16 4.16 Nod “sijabajaque'atise” nisī'rīrō wee'e. ✧ 5:2 5.2 Mt 19.4; Mr 10.6

niwĩ. Te cǔ'marĩrē ɯmɯa, numia pō'rātinemocɯ niwĩ. ¹¹ Enós novecientos cinco cǔ'marĩ ɯogɯ, wēřicɯ niwĩ.

¹² Enós macǔ Cainán Mahalaleel wāmetigure macǔticɯ niwĩ. Mahalaleel bajuácaterore Cainán setenta cǔ'marĩ ɯocɯ niwĩ. ¹³ Cainán ochocientos cuarenta cǔ'marĩ catinemocɯ niwĩ. Ticuse cǔ'marĩ ɯogɯ, ɯmɯa, numia pō'rātinemocɯ niwĩ.

¹⁴ Cainán novecientos diez cǔ'marĩ ɯogɯ, wēřicɯ niwĩ.

¹⁵ Cainán macǔ Mahalaleel Jared wāmetigure macǔticɯ niwĩ. Jared bajuácaterore Mahalaleel sesenta y cinco cǔ'marĩ ɯocɯ niwĩ. ¹⁶ Be'ro te cǔ'marĩ be'rore ochocientos treinta cǔ'marĩ catinemocɯ niwĩ. Pājārā ɯmɯa, numia pō'rātinemocɯ niwĩ. ¹⁷ Mahalaleel ochocientos noventa y cinco cǔ'marĩ ɯogɯ, wēřicɯ niwĩ.

¹⁸ Jared quē'rā Enoc wāmetigure macǔticɯ niwĩ. Enoc bajuácaterore Jared ciento sesenta y dos cǔ'marĩ ɯocɯ niwĩ. ¹⁹ Be'ro pājārā ɯmɯa, numia pō'rātinemocɯ niwĩ. Ochocientos cǔ'marĩ catinemocɯ niwĩ. ²⁰ Jared novecientos sesenta y dos cǔ'marĩ ɯogɯ, wēřicɯ niwĩ.

²¹ Be'ro Jared macǔ Enoc, Matusalén wāmetigure macǔticɯ niwĩ. Cǔ macǔ Matusalén bajuácaterore sesenta y cinco cǔ'marĩ ɯocɯ niwĩ. ²² Enoc Ō'acǔ me'rā añurō niseti, cǔ ɯaro weecɯ niwĩ. Cǔ macǔ Matusalén bajuáca be'rore Enoc trescientos cǔ'marĩ catinemocɯ niwĩ. Āpērā ɯmɯa, numia pō'rātinemocɯ niwĩ. ²³ Enoc trescientos sesenta y cinco cǔ'marĩ caticɯ niwĩ. ²⁴ Cǔ Ō'acǔ dutise weegǔ nitjāgǔ, wēřiticɯ niwĩ. Ni'cā nɯmɯ bajudutia wa'acɯ niwĩ. Ō'acǔ cǔrē mia wa'acɯ niwĩ.

²⁵ Enoc macǔ Matusalén Lamec wāmetigure macǔticɯ niwĩ. Lamec bajuácaterore Matusalén ciento ochenta y siete cǔ'marĩ ɯocɯ niwĩ. ²⁶ Be'ro setecientos ochenta y siete cǔ'marĩ catinemocɯ niwĩ. Te cǔ'marĩrē ɯmɯa, numia pō'rātinemocɯ niwĩ. ²⁷ Matusalén cǔ novecientos sesenta y nueve cǔ'marĩ ɯogɯ, wēřicɯ niwĩ.

²⁸ Be'ro Matusalén macǔ Lamec ciento ochenta y dos cǔ'marĩ ɯogɯ, macǔticɯ niwĩ. ²⁹ Cǔ macǔrē Noé* wāme ō'ogǔ, a'tiro nicɯ niwĩ: “Ō'acǔ, ‘Di'tapure peje ña'ase, tá, pota pĩ'rĩrōsa'a', nicɯ niwĩ. Tojo weerā marĩ ba'asere a'marā, pūrō pi'etise me'rā di'tare da'ra'a. Ārĩ yɯ'ɯ macǔ me'rā marĩ soose bocarāsa'a”, nicɯ niwĩ Lamec. ³⁰⁻³¹ Noé bajuáca be'rore Lamec quinientos noventa y cinco cǔ'marĩ catinemocɯ niwĩ. Te cǔ'marĩrē āpērā ɯmɯa, numia pō'rātinemocɯ niwĩ. Lamec setecientos setenta y siete cǔ'marĩ ɯogɯ, wēřicɯ niwĩ.

³² Be'ro cǔ macǔ Noé quinientos cǔ'marĩ ɯóca be'ro, cǔ pō'rā Sē, Cā, Jafet bajuacārā niwā.

6

Masā a'ti ɯmɯcocjārā na ña'arō weeseti'que ni'i

¹ Titare masā a'ti di'tapure pājārā waro masāputicārā niwā. Na pō'rā numia añubutiarā numia nicārā niwā. ² Ō'acǔ yarā nimi'cārā na numiarē ĩ'arā, “Añubutiarā numia nima”, ni ĩ'acārā niwā. Tojo weerā nanɯcǔ no'o na ɯagore, na tɯ'sagore nɯmoticūcārā niwā. ³ Ō'acǔ pe'e a'tiro nicɯ niwĩ: “Yɯ'ɯ masārē a'ti nucūcāpɯ catinu'cūcā weesome. Na boacjārā dia'cǔ nima. Ciento veinte cǔ'marĩta catirāsama”, nicɯ niwĩ Ō'acǔ.

⁴ Titare Ō'acǔ yarā nimi'cārā, na masā pō'rā numia me'rā nɯmoticā, na pō'rā pacarā waro, tutuarā nicārā niwā. Be'ropɯ quē'rārē na pārāmerā nituriarā pacarā nicārā niwā. Dɯporocjārā narē ucūrā, “Nipe'tirā āpērā masā yɯ'rɯoro tutuarā, tɯ'omasĩrā nima”, nicārā niwā.

* 5:29 5.29 Hebreo ye me'rā “Noé” nĩrō, “soose” nisĩ'rĩrō weronjō bususa'a.

5-7 Titare masã ña'abutiario weeseticãrã niwã. Ña'arõ weese dia'cũrẽ wãcũcãrã niwã. Ô'acũ na tojo weeseticã ï'agũ, narẽ ne tu'saticu niwĩ. “Yu'u masãrẽ weeticã, añubopã”, ni wãcũcu niwĩ. Tojo ni, pũrõ bũjawetise me'rã a'tiro nicu niwĩ: “Masã yu'u weemi'cãrãrẽ cõ'ape'ocũti. Tojo nicã wa'icũrã, nucũcãpũ nirã, wũurã, nipe'tirãrẽ cõ'ape'ocũti. Yu'u pũrõ bũjaweti'i. Yu'u narẽ weeticã, añubopã”, nicu niwĩ.

⁸ Tojo nimigũ, Noé cũ añurõ weesetisere ï'agũ, cũ me'rã pũrõ e'caticu niwĩ.

Ô'acũ Noerẽ yucũsu pajipju cã weeduti'que ni'i

⁹ A'te Noé ye queti ni'i.

Noé añugũ nicu niwĩ. Ô'acũ cã duti'caronojõta weeseticu niwĩ. Masã nipe'tirã wa'teropure cã dia'cũ Ô'acũ ñaronojõ niseticu niwĩ. ¹⁰ Noé i'tiarã põ'rãticu niwĩ. Sẽ, Cã, Jafet wãmeticãrã niwã.

¹¹ Æpẽrã masã pe'e Ô'acũ ï'acã pe'ema, ña'ase dia'cũ weecãrã niwã. A'mewẽjẽse yu'rua wa'acaro niwũ. ¹² Masã nipe'tirã ña'arõ weesetirã dia'cũ nicãrã niwã. Na tojo weesetisere ï'agũ, ¹³ Ô'acũ Noerẽ a'tiro nicu niwĩ: “Yu'u nipe'tirã masãrẽ cõ'ape'ocũti. Na basu ña'arõ weecã, a'ti umucopure a'mewẽjẽse yu'rũmajã wa'a'a. Tojo weegu masã, di'tare miope'ocũti. ¹⁴ Tojo weegu mu'u a'tiro weeya. Yucũsu pajipjujo weeya. Yucũgu añucju cjasere mii, a'medo'oya. Tiwũ po'peapure peje tucũrĩ weeya. Aco sãjãrĩ nígũ, bu'ire, po'peapũ quẽ'rãrẽ ope me'rã añurõ bi'aya. ¹⁵ A'tocã'rõ pajipju weeya. Ciento treinta y cinco metro yoapju nirõsa'a. E'saro pe'e veintidos metro, ape metro deco nirõsa'a. U'muarõ pe'ema trece metro, ape metro deco u'muarju nirõsa'a. ¹⁶ I'tia casatipju weeya. Tiwũ dũposãrĩpũre añurõ mo'aña. To mo'a'caro docare bo'reyuse sãjãtjore dũ'aya. Ni'cã metro deco dũ'abaque'aya. Tojo nicã ni'cã sope sãjãtji sopere weeya. ¹⁷ Yu'u a'ti di'tare miogũtigũ wee'e. Nipe'tirã a'ti di'tacjãrã catise cõorãnojõ mirĩ, wẽrĩpe'tia wa'arãsama. ¹⁸ Yu'u mu'u me'rã pũrĩcãrẽ añurõ wee, apoguti. Mu'u, mu'u numo, mu'u põ'rã umua, na numosãnumia me'rã tiwũpũre sãjãárãsa'a. ¹⁹ Tojo nicã, mu'u tiwũpũre a'ticũrã wa'icũrãrẽ miisãagũsa'a. Nipe'tirã wa'icũrã a'ti di'tapũ nirãnucũ ni'cũ umu, ni'cõ numio miisãagũsa'a. Na, musã me'rã nirãsama. Tojo weerã mu'u me'rã wa'icũrã yu'rũwetirãsama. ²⁰ Mu'u me'rã pũarẽrã sãjãárãsama. Wa'icũrãnucũ, wũurã, bũarã, di'tapũ sĩ'cõsijarã quẽ'rã sãjãárãsama. Mu'u weronojõta na quẽ'rã yu'rũwetirãsama. ²¹ Tojo nicã mu'u tiwũpũ nígũ ba'atjere miaña. Na wa'icũrã ba'atje quẽ'rãrẽ miaña”, nicu niwĩ Ô'acũ.

²² Noé nipe'tisere Ô'acũ weeduti'caronojõta weecu niwĩ.

7

A'ti di'tare Ô'acũ mio'que ni'i

¹⁻² Be'ro Noerẽ Ô'acũ a'tiro nicu niwĩ: “Nipe'tirã a'tocaterocjãrã masã ña'arã nima. Mu'u ni'cũta yu'u dutisere queoro weegũ ni'i. Tojo weegu mu'u acawererã me'rã yucũsupũ sãjãña. Wa'icũrã yu'ure ñjũamorõpeojãrẽ siete umua, siete numia tiwũpũre miisãaña. Æpẽrã wa'icũrã ba'atirãnojõ pe'ema nanucũ umu, numio miisãaña. ³ Mirĩcũa quẽ'rãrẽ na ye cururinucũ siete umua, siete numia miisãaña. Mu'u tojo weecã, a'ti nucũcãpũre bajudutisome. ⁴ Siete numũrĩ be'ro acoro pejanu'cãcã weeguti. Cuarenta umucori, cuarenta ñamirĩ* pejarosa'a. Nipe'tirã catirã yu'u weemi'cãrãrẽ miocõ'ape'ocũti”, nicu niwĩ.

⁵ Noé nipe'tisere Ô'acũ cã weeduti'caronojõta weecu niwĩ.

⁶ Titare di'ta mirĩcaterore Noé seisçiento cã'marĩ cõocũ niwĩ. ⁷ Dia mirĩsere yu'rũwetirãti nĩrã, Noé, cũ numo, cũ põ'rã umua, na numosãnumia me'rã tiwũ

* 7:4 7.4 “Cuarenta umucori, cuarenta ñamirĩ” hebreo ye me'rã cuarenta numũrĩ nirõ wee'e.

yucusujopure sājāacārā niwā. ⁸ Na wa'icūrā nipe'tirā Ō'acūrē űjūamorōpeojā, ba'atirānojō, wūrā, buarā, di'tapū sī'cōsijarā ⁹ Noé me'rā sājāacārā niwā. Ō'acū cū duti'caronjōta wa'icūrā curarinucū űmū, numio sājāacārā niwā.

¹⁰ Ō'acū cū ní'caronjōta siete nūmūrī be'ro acoro pejanū'cācaro niwū. ¹¹ Titare Noé seiscientos cū marī cūori curare ma'ma cū ma nū'cārī mujīpū be'ro cja mujīpū diecisiete nūmūrī ejari cura pejanū'cācaro niwū. Dia pajiri maa po'peapū aco wijase peri pāripe'tia wa'acaro niwū. Aco ű'muarōpū nise quē'rā pajbutiario pejacaro niwū. ¹² Cuarenta űmūcori, cuarenta űnamirī a'ti di'tapūre pejacaro niwū. ¹³ Aco pejanū'cārī nūmūrē Noé tiwūjopure cū nūmo, cū pō'rā Sē, Cā, Jafet, na nūmosānumia sājāacārā niwā. ¹⁴ Na me'rā nipe'tirā wa'icūrā, ecarā, buarā, di'tapū sī'cōsijarā, mirīcūa, nipe'tirā wūrā, te curarinucū sājāacārā niwā. ¹⁵ Na wa'icūrā puarērā Noé me'rā tiwūpure sājāacārā niwā. ¹⁶ Ō'acū Noerē duti'caronjōta na wa'icūrā curarinucū űmū, numio sājāacārā niwā. Be'ro na nipe'tirā sājāca be'ro Ō'acū sopere bi'acā'cu niwī.

¹⁷ Cuarenta nūmūrī acoro pejacaro niwū. Siape'e me'rā di'ta mirīa wa'acaro niwū. Tojo weero tiwū yucusū wā'cāpa'a wa'acaro niwū. ¹⁸ Aco a'ti di'tapūre mirīyū'rua wa'acaro niwū. Tiwū acopū pa'sacusiaco niwū. ¹⁹ Te aco nipe'tise űrūpagu ű'muasepagure yū'rumujā wa'a'caro niwū. ²⁰ Te aco űrūpagure siete metros yū'rumujānemocarō niwū. ²¹ Tojo wa'acā, masā a'ti űmūcopū nimi'cārā mirīpe'tia wa'acārā niwā. Mirīcūa, wa'icūrā, ecarā, buarā, di'tapū sī'cōsijarā mirīpe'tia wa'acārā niwā. ²² Nipe'tirā di'tapū nirā, catise cūomi'cārā wērīpe'tia wa'acārā niwā. ²³ Noé, tojo nicā cū me'rā tiwūpū sājāa'cārā dia'cū yū'rucārā niwā. Āpērā tiwūpū sājāati'cārāpūa masā, wa'icūrā, ecarā, mirīcūa, buarā, di'tapū sī'cōsijarā mirī, wērīpe'tia wa'acārā niwā.

²⁴ Te aco ciento cincuenta nūmūrī di'tapūre wetiro marīrō nicaro niwū.

8

A'ti di'ta mirīdu'u'que ni'i

¹ Na tiwūpū nirī cura, Ō'acū Noerē, wa'icūrā, cū me'rā nirārē wācūcu niwī. Tojo weegu te acore wetidijato nígu, wī'rō wēcā weecu niwī. Cū tojo weese me'rā dia wetidijanu'cācaro niwū. ² Aco, dia pajiri maa po'peapū wijase peri bi'a wa'acaro niwū. Tojo nicā, ű'muarōpū peja'que quē'rā pejadu'ucaro niwū. ³ Tojo weero dia pajiri maa wetidijaro weecaro niwū majā. Ciento cincuenta nūmūrī aco pejanū'cāca be'ro dia wetidijacaro niwū. ⁴ Ti cū'marēta seis mujīpūrī be'ro cja mujīpū diecisiete nirī nūmū tiwū yucusūjo űrūpagu Ararat wāmetisepagu bu'ipū wetiwepejacaro niwū. ⁵ Dia wetidijanu'cūcaro niwū. Nueve mujīpūrī be'ro cja mujīpū nimū'tārī nūmū nicā, űrūpagu yapari bajuanū'cācaro niwū.

⁶ Cuarenta nūmūrī be'rore Noé sope cū wéca sopere pāocu niwī. ⁷ Pāotojanū'cō, ni'cū yuca weronjō bajugu űnigū, cuervo wāmetigure ti soperū du'uwīrōcu niwī. Cū nipe'tiropū wūcusiaco niwī. Téé di'ta bajucāpū wūcusiaco niwī. ⁸ Be'ro, di'ta bajutojati nígu, bujare du'uo'ócū niwī. ⁹ Buja pe'e ne cū ejapejacūre bocaticū niwī. Dia ne wetidijape'titico niwū yujupū. Tojo weegu buja Noé tiropū dajacā'cu niwī. Noé cū omocārē sīowīrō, bujare űne'e, tiwūpūta apaturi miisōrōcā'cu niwī.

¹⁰ Cū siete nūmūrī yucuecu niwī. Be'ro apaturi bujare du'uo'ócū niwī tja. ¹¹ Na'ique'ari cura buja cū ē'quēapū ni'cā pūrī olivo wāmeticū pūrī cūo'cu, Noé tiropū dajacu niwī. Tojo weegu Noé "Dia wetidijarota weesa'a", ni masīcu niwī. ¹² Tojo nimigū, siete nūmūrī yucuenemocu niwī. Apaturi bujare o'ócū niwī tja. Ti nūmū wa'a'cupūta buja ne dajaticū niwī majā.

13 Titare Noé seiscientos uno cũ'marĩ cʉogʉ nicã, dia añurõ wetipe'ticarõ niwũ majã. Ma'ma cũ'ma nimũ'tãrĩ nũmũ nicã Noé tiwũ yucʉsũjo mo'a'carore pãacũ niwĩ. Tore pãa, di'tare i'acũ niwĩ. Di'ta boporo weecaro niwũ. 14 Ape mujĩpũ veintisiete nirĩ nũmũ nicã, di'ta añurõ bopoa tojacaro niwũ. 15 Tojo weegũ Õ'acũ Noerẽ a'tiro nicũ niwĩ: 16 “Mũ'ũ, mũ'ũ nũmo, mũ'ũ põ'rã, na nũmosãnumia me'rã wijaaya. 17 Mũ'ũ me'rã ní'cãrã wa'icũrã, mirĩcũa, ecarã, bũarã, di'tapũ sĩ'cõsijarã, nipe'tirãrẽ wĩorẽpe'ocã'ña. Mũ'ũ tojo weecã, na a'ti di'ta nipe'tiropũ wa'arãsama. Na pãjãrã põ'rãti, a'ti di'tare tuuse'sanũ'cãrãsama”, nicũ niwĩ.

18 Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Noé Õ'acũ duti'caronojõta weecũ niwĩ. Noé, cũ nũmo, cũ põ'rã, na nũmosãnumia tiwũ yucʉsũpũ ní'cãrã wijaacãrã niwã majã. 19 Nipe'tirã wa'icũrã, bũarã, di'tapũ sĩ'cõsijarã, mirĩcũa, tiwũpũ ní'cãrã wijaape'tia wa'acãrã niwã. Te curarinũcũ morẽrõ marĩrõ wijaacãrã niwã.

20 Be'ro Noé Õ'acũrẽ wa'icũrãrẽ ãjũamorõpeogũti ní'gũ, ni'cã mesã ỹtã me'rã see-neocũucũ niwĩ. Tore apope'otoja, Õ'acũrẽ ẽjõpeogũ wa'icũrã, mirĩcũa añurãnojõrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeocũ niwĩ. 21 Õ'acũ Noé tojo weecã i'agũ, cũ wa'icũrãrẽ ãjũamorõpeocã ỹ'mũtisere wĩjĩgũ, e'caticũ niwĩ. Tojo weegũ a'tiro wãcũcũ niwĩ: “Ne apaturi di'tare ña'arõ weesome. Masã na ña'arõ weese bu'iri tojo weewũ. Masã maata wĩ'marã ní'rãpũta ña'arõ weesere masĩtojasama. Nipe'tirã catise cʉorãrẽ ne apaturi yũ'ũ narẽ mio'caro weronojõ weenemosome majã”, nicũ niwĩ Õ'acũ.

22 Apeye a'tiro nicũ niwĩ:

“A'ti ỹmũco nirĩ curare masã ote, te dũcare mii, ba'anũ'cũrãsama.

A'ti nucũcãpũre asise, yũsũase ninu'cũcã'rõsa'a.

Cũ'ma, pu'ecũ quẽ'rã ninu'cũcã'rõsa'a.

Ƴmũcori, ñamirĩ quẽ'rã ne pe'tisome.

Tojo ninu'cũcã'rosa'a téé a'ti ỹmũco pe'ticãpũ”, nicũ niwĩ Õ'acũ.

9

Õ'acũ Noé me'rã “A'tiro weegũti” ni apo'que ni'i

1 Õ'acũ Noerẽ, cũ põ'rãrẽ “Añurõ wa'ato” ní'gũ, a'tiro nicũ niwĩ: “Pãjãrã põ'rãti masãputiya. Nipe'tiropũre tuuse'sanũ'cãña. 2 Ni'cãrõacã me'rã nipe'tirã wa'icũrã a'ti nucũcãcjãrã mũsãrẽ uirãsama. Ƴ'mũarõpũ wũurã, di'tapũ sĩ'cõsijarã, bũarã, dia pajiri maapũ nirã nipe'tirã uirãsama. Mũsã na wiorã nirãsa'a. 3 Todũporo mũsã otese, yucãdũca no'o nisenõjõrẽ ba'aduti'caronojõta na quẽ'rãrẽ mũsã ba'arãsa'a. 4 Wa'icũ di'i ba'arã, dí me'rã ba'aticã'ña. A'tiro ni'i. Te dípũreta catise ni'i. 5 Tojo weegũ no'o ni'cũ masũrẽ wẽjẽgũnojõrẽ bu'iri da'redutigũti. No'o wa'icũ quẽ'rã, masũrẽ wẽjẽgũnojõrẽ wẽjẽdutigũti.

6 “A'tiro ni'i.

Masã yũ'ũ weronojõ bajurã weeno'cãrã nima.

Tojo weegũ masãrẽ wẽjẽgũnojõ cũ quẽ'rã wẽjẽno'gũsami.

7 Mũsã pe'e pãjãrã põ'rãtiya.

A'ti nucũcã nipe'tiropũre tuuse'saya”, nicũ niwĩ Õ'acũ.

8 Apeyere Õ'acũ Noerẽ, cũ põ'rãrẽ ninemocũ niwĩ: 9 “Ni'cãrõacã mũsã me'rã a'tiro apogũti. Mũsã pãrãmerã nituriarã quẽ'rãrẽ tojota weegũti. 10 Tojo nicã nipe'tirã wa'icũrã mũsã me'rã nirãrẽ apogũti. Na mũsã me'rã yucʉsũpũ ní'cãrã mirĩcũa, wa'icũrã, ecarã, nucũcjãrã nipe'tirã me'rã apogũti. 11 Yũ'ũ mũsã me'rã apo'que ne dũcayusome. A'tiro ni'i. Masãrẽ, wa'icũrãrẽ ne apaturi aco me'rã miosome. Ne a'ti di'tare tojo weenemosome. 12 Yũ'ũ mũsãrẽ, mũsã pãrãmerã nituriarãrẽ, wa'icũrãrẽ ne apaturi tojo weesome majã nisere i'ogũ, a'tiro weegũti. 13 O'mecurari pũ bu'edare

cũugũti. Ti da me'rã yu'u a'ti nucũcãpũ nirã me'rã yu'u apo'quere ï'ogũsa'a. ¹⁴ Tojo weero yu'u acoro ñiacã weecã, bu'eda bajarosa'a. ¹⁵ Ti dare ï'agũ, musã me'rã, tojo nicã nipe'tirã a'ti nucũcãpũ nirã me'rã yu'u apo'quere wãcũgũsa'a. Ne apaturi aco me'rã musãrẽ miocõ'asome. ¹⁶ Ti da o'mecuraripũ bajuacã, yu'u ï'agũsa'a. ï'agũ, yu'u nipe'tirã masã me'rã, a'ti nucũcãpũ nirã me'rã 'Yu'u apo'que ne pe'tisome' ní'quere wãcũgũti. ¹⁷ Ti da yu'u masã, wa'icũrã, nipe'tirã a'ti nucũcãpũ nirã me'rã yu'u apo'quere ï'orĩ da nirõsa'a", nicũ niwĩ Õ'acũ Noerẽ.

Noé, cã põ'rã me'rã niseti'que ni'i

¹⁸ Noé põ'rã cã me'rã yucũsũpũ ní'cãrã a'ticũrã nicãrã niwã: Sẽ, Cã, tojo nicã Jafet. Cã, Canaá pacũ nicũ niwĩ. ¹⁹ Na i'tiarã Noé põ'rã nicãrã niwã. Na nipe'tirã a'ti nucũcãjãrã ñecũsumũa nicãrã niwã. Be'ro na pãrãmerã nituriarã nipe'tiropũ se'sa wa'acãrã niwã.

²⁰ Noé di'tare se'e apocũu, u'sere otecũ niwĩ. ²¹ Be'ro, u'sedũcaco me'rã vino da're, sĩ'rĩcũ niwĩ. Tere sĩ'rĩgũ, que'a wa'acũ niwĩ. Tojo que'agũ, cã ya wi'i su'ti caseri me'rã wéeca wi'ipũ sãjãa, ejapeja, su'ti marĩgũ pesacũ niwĩ. ²² Cã tojo pesari cura cã macũ Cã sãjãa, ï'acũ niwĩ. Cã, Canaá pacũ nicũ niwĩ. Cã, cã pacũ Noerẽ su'ti marĩcã ï'agũ, cã ma'misũmũarẽ weregũ wa'acũ niwĩ. ²³ Cũ tojo werecã tu'orã, Sẽ, Jafet ni'cã casero, su'ti caserojore paapeowã'cã, aperopũ ï'a, dustisãjãa, mo'acãrã niwã. Na pacũ su'ti marĩgũ nicã ï'asĩ'rĩtirã, tojo weecãrã niwã.

²⁴ Be'ro Noé cã que'ase pe'ticã, wã'cãcũ niwĩ. Wã'cãgũ, cã macũ du'sagũpũ cãrẽ tojo wee'quere masĩgũ, ²⁵ a'tiro nicũ niwĩ:

"Cã macũ Canaárẽ ña'arõ wa'arõsa'a.
Cũ ma'misũmũarẽ da'raco'tegũ nigũsami."

²⁶ Noé a'tiro ninemocũ niwĩ:

"Sẽ wiogũ Õ'acũrẽ 'Añuyũ'ruami', ni e'catipeoato.
Canaá Sẽrẽ da'raco'tegũ niato.

²⁷ Õ'acũ Jafere pajiri di'ta o'oato.

Cũ Sẽ me'rã añurõ nisetiato.

Canaá pe'e cãrẽ da'raco'tegũ niato," nicũ niwĩ Noé.

²⁸ A'ti di'ta mĩrĩca be'ro Noé trescientos cincuenta cã'marĩ catinemocũ niwĩ. ²⁹ Cũ novecientos cincuenta cã'marĩ cũogũ, wẽrĩcũ niwĩ.

10

Noé põ'rã nituriarã ye cjase ni'i

¹ A'te Sẽ, Cã, Jafet ye queti ni'i. A'ti di'ta mĩrĩca be'rore Noé põ'rã, Sẽ, Cã, Jafet na nũmosãnumia me'rã põ'rãticãrã niwã.

² Jafet põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Nimũ'tãgũ Gomer wãmeticũ niwĩ. Cũ be'rocjãrã Magog, Madai, Javán, Tubal, Mesec nicãrã niwã. Nitũogũ Tiras wãmeticũ niwĩ.

³ Gomer, masã ma'mi põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Cũ põ'rãtimũ'tã'cũ Askenaz wãmeticũ niwĩ. Cũ be'rocjũ Rifat nicũ niwĩ. Cũ be'rocjũ Togarma wãmeticũ niwĩ.

⁴ Jafet macũ decocjũ Javán wãmetigũ põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Elisa, Tarsis, Quitim, Dodanim wãmetirã nicãrã niwã.

⁵ ã'rã nipe'tirã Jafet põ'rã cã ya curuacjãrã nicãrã niwã. Na dia pajiri maa sumutocjãrã nicãrã niwã. Na niatje di'tapũ wa'astea wa'acãrã niwã. Te di'tapũ nĩrã, te curarinucũ na ucũse me'rã nicãrã niwã.

⁶ Noé macũ du'sagũpũ Cã wãmetigũ põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Nimũ'tãgũ Cus wãmeticũ niwĩ. Cũ be'rocjãrã Misraim, Fut, tojo nicã Canaá nicãrã niwã.

⁷ Cã macũ nimũ'tãgũ Cus a'ticũrã põ'rãticũ niwĩ: Seba, Havila, Sabta, Raama, tojo nicã Sabteca nicãrã niwã. Raama põ'rã Seba, Dedán wãmetirã nicãrã niwã.

8 Cus wāmetigu Nimrod pacu nicu niwī. Cū Nimrod nipe'tiropure a'mewējētutuagu wa'acū niwī. 9 Ō'acū ĩ'orōpūre cū wa'icūrā wējēmu'sīgū nicu niwī. Tojo weero wa'icūrā wējēmu'sīgūnojōrē a'tiro ucūwūase nicaro niwū: “Ō'acū ĩ'orōpūre Nimrod weronojō wa'icūrārē wējēmu'sīgū nimi”, nicūcārā niwā. 10 Cū peje macārī wioгу nicūcū niwī. Cū ne waro duti'que macārī a'ticūse macārī nicaro niwū: Babel, Erec, Acad, tojo nicā Calne nicaro niwū. Te macārī Sinar wāmetiri di'tapū nicaro niwū. 11 Sinar wāmetiropū ní'cū Asiria wāmetiri di'tapū wa'acū niwī. Topūre Nínive, Rehobot Ir, Cala wāmetise macārī da'recū niwī. 12 Tojo nicā Resén wāmetiri macārē da'recū niwī. Ti macā, Nínive, Cala wāmetise macārī wa'teropū tojacaro niwū. Pajiri macā nicaro niwū.

13 Cā macū Misraim wāmetigu a'ticūse cururi ñecū nicu niwī: ludeo masā, anameo masā, leabita masā, naftuita masā, 14 patruseo masā, casluhita masā, tojo nicā caftorita masā nicārā niwā. Caftorita masā, filisteo masā ñecūsumūa nicārā niwā.

15 Cā macū Canaá wāmetigu Sidō pacu nicu niwī. Sidō masā ma'mi nicu niwī. Cū docacjū Het wāmeticu niwī. 16 Canaá pārāmerā nituriarā a'ticūrā nicārā niwā: jebuseo masā, amorreo masā, gergeseo masā, 17 heveo masā, araceo masā, sineo masā, 18 arvadeo masā, zemareo masā, tojo nicā hamateo masā nicārā niwā.

Be'ropure nipe'tirā Canaá ye cururicjārā nipe'tiro na ya di'tapūre se'sa wa'acārā niwā. 19 Na ya di'ta Sidō wāmetiri macā me'rā ninū'cācaro niwū. Téé Gerar wāmetiri macāpū, tojo nicā Gazapū nituocarō niwū. Mujjipū mujātiro pe'e na ya di'ta Sodoma, Gomorra, Adma, Zeboim, tojo nicā Lasapū nituocarō niwū. 20 Ā'rā nipe'tirā Cā pō'rā, cū ya curuacjārā nicārā niwā. Na ye di'tapū nírā, te cururinūcū na ye ucūse me'rā niseticārā niwā.

21 Apī Noé macū Sē quē'rā pō'rāticu niwī. Cū Jafet ma'mi nicu niwī. Sē nipe'tirā Heber pō'rā nituriarā ñecū nicu niwī.

22 Sē pō'rā a'ticūrā nicārā niwā: Elam, Asur, Arfaxad, Lud, tojo nicā Aram nicārā niwā.

23 Aram pō'rā a'ticūrā nicārā niwā: Uz, Hul, Geter, tojo nicā Mas wāmetirā nicārā niwā.

24 Sē macū Arfaxad Sala pacu nicu niwī. Salata Heber pacu nicu niwī.

25 Sala macū Heber wāmetigu pūarā pō'rāticu niwī. Nimū'tāgū Peleg wāmeticu niwī. Peleg “dūcawatise” nisī'rīrō wee'e. Cū nícateropūre masā a'ti di'tacjārā dūcawatinū'cā wa'acārā niwā. Tojo weegu tojo wāmeticu niwī. Peleg acabiji Joctán wāmeticu niwī.

26 Cū Joctán pājārā pō'rāticu niwī. A'tiro wāmeticārā niwā. Na masā ma'mi Almodad nicu niwī. Cū be'rore Selef, Hazar-mavet, Jera, 27 Adoram, Uzal, Dicla, 28 Obal, Abimael, Seba, 29 Ofir, Havila, tojo nicā Jobab nicārā niwā. Ā'rā nipe'tirā Joctán pō'rā nicārā niwā. 30 Na Joctán pō'rā na ya di'ta Mesa wāmetiro me'rā ninū'cācaro niwū. Téé Sefar wāmetiro, ũrūpagū mujjipū mujātiro pe'e nirōpū nituocarō niwū.

31 Ā'rā nipe'tirā, Sē pō'rā, cū ya curuacjārā nicārā niwā. Na ye di'tapū nírā, te cururinūcū na ye ucūse me'rā nicārā niwā.

32 Noé pō'rā nanūcū na pārāmerā nituriarā me'rā nicūcārā niwā. Te curarinūcū na ya di'tapūre wa'acārā niwā. Tojo weerā a'ti di'ta mírīca be'ro na nipe'tiropū wa'astea wa'acārā niwā.

11

Masā ũ'mūarī wi'i na weesī'rīmi'que cjase ni'i

¹ Noé pō'rā nituriarā nipe'tirā ni'cārōnojō ucūseticārā niwā.

² Be'ro majã masã mujîpũ mujãtiro pe'e wa'a, Sinar wãmetiropũ etacãrã niwã. Ti di'tapũre añurĩ pa bocacãrã niwã. Topũ na niseticãrã niwã.

³ Topũ nírã, ni'cã nũmũ a'merĩ ucũcãrã niwã: “Marĩ di'ta kujirire da'rerã. Be'ro te kujirire, añurõ butiato nírã, pecame'epũ ùjũarã”, nicãrã niwã. Na da're'que kujiri me'rã wi'serire yeecãrã niwã. Ëtãpaga me'rã weeticãrã niwã. Tojo nicã ope me'rã yeemujãcãrã niwã. ⁴ Be'ro a'tiro nicãrã niwã: “Má, pajiri macã weerã. Tojo nicã, ni'cã wi'i téé ù'musepũ ejari wi'i yeerã. Tojo weerã marĩ be'ropũre ãpẽrãrẽ añurõ ucũno'rãsa'a. Marĩ tojo weerã a'ti macãpũre añurõ nisetirãsa'a. Ne aperopũ wa'astea wa'a weesome”, nicãrã nimiwã.

⁵ Na tojo weeri cura Õ'acũ pe'e na tiropũ dijati, na ya macã, tojo nicã na ù'muarĩ wi'i na yeeri wi'ijore ï'agũ ejacũ niwĩ. ⁶ Na tojo weesere ï'agũ, a'tiro nicũ niwĩ: “Na ni'cã curuacjãrã nima. Ni'cãrõnojõ ucũma. Tojo weerã a'tere da'ranũ'cãtojama. Na tojo da'ranũ'cãse ne nũ'cãse ni'i. A'te be'ro no'o na weesĩ'rĩsere weerãsama. ⁷ Tojo weerã na tiro dija, na ucũse pe'ere dũcayurã. Tojo weecã, na a'merĩ ucũmasĩti, a'merĩ tũ'osome”, nicũ niwĩ Õ'acũ.

⁸ Tojo weegũ Õ'acũ masã ucũsere dũcayucũ niwĩ. Na a'merĩ tũ'otiyurã, ti macãrẽ weedu'ucã'cãrã niwã. Nipe'tiro a'ti di'tapũ wa'astea wa'acã weecũ niwĩ. ⁹ Titare ti macãpũre Õ'acũ nipe'tirã masãrẽ ucũsu'riacã weecũ niwĩ. Tojo weero ti macã Babel wãmeticaro niwũ. Õ'acũ tojo weegũ narẽ nipe'tiropũ wa'acã weecũ niwĩ.

Sẽ pãrãmerã nituriarã ye cjase ni'i

¹⁰ A'te Sẽ ye queti ni'i. Pũa cũ'ma dia mĩrĩca be'ro Sẽ cien cũ'marĩ cũocũ niwĩ. Ticũse cũ'marĩ cũocã, cũ nũmo ni'cũ wĩ'magũ wũaco niwõ. Cũ Arfaxad wãmeticũ niwĩ. ¹¹ Be'ro Sẽ cien cũ'marĩ cũóca be'rore quinientos cũ'marĩ catinemocũ niwĩ. Te cũ'marĩrẽ ùmũa, numia põ'rãtinemocũ niwĩ.

¹² Cũ põ'rãtimũ'tã'cũ Arfaxad nũmoti, ni'cũ põ'rãticũ niwĩ. Cũ macũ bajuácaterore treinta y cinco cũ'marĩ cũocũ niwĩ. Cũ macũ Sala wãmeticũ niwĩ. ¹³ Be'ro Arfaxad cuatrocientos tres cũ'marĩ catinemocũ niwĩ. Pãjãrã ãpẽrã ùmũa, numia põ'rãticũ niwĩ.

¹⁴ Cũ macũ Sala nũmoticũ niwĩ. Cũ nũmo ni'cũ põ'rãtico niwõ. Cũ wĩ'magũ bajuácaterore Sala treinta cũ'marĩ cũocũ niwĩ. Cũ macũ Heber wãmeticũ niwĩ. ¹⁵ Be'ro Sala cuatrocientos tres cũ'marĩ catinemocũ niwĩ. Te cũ'marĩrẽ ùmũa, numia põ'rãtinemocũ niwĩ.

¹⁶ Sala macũ Heber treinta y cuatro cũ'marĩ cũocã, cũ nũmo ni'cũ wĩ'magũrẽ põ'rãtico niwõ. Cũ Peleg wãmeticũ niwĩ. ¹⁷ Peleg bajuáca be'rore Heber cuatrocientos treinta cũ'marĩ catinemocũ niwĩ. Te cũ'marĩrẽ ùmũa, numia põ'rãtinemocũ niwĩ.

¹⁸ Heber macũ Peleg nũmoticũ niwĩ. Nũmoti, ni'cũ wĩ'magũ põ'rãticũ niwĩ. Cũ Reu wãmeticũ niwĩ. Reu bajuácaterore Peleg treinta cũ'marĩ cũocũ niwĩ. ¹⁹ Te be'ro Peleg doscientos nueve cũ'marĩ catinemocũ niwĩ. Te cũ'marĩrẽ ùmũa, numia põ'rãtinemocũ niwĩ.

²⁰ Peleg macũ Reu nũmoti, ni'cũ põ'rãticũ niwĩ. Cũ Serug wãmeticũ niwĩ. Cũ bajuácaterore Reu treinta y dos cũ'marĩ cũocũ niwĩ. ²¹ Be'ro Reu doscientos siete cũ'marĩ catinemocũ niwĩ. Te cũ'marĩrẽ ùmũa, numia põ'rãtinemocũ niwĩ.

²² Reu macũ Serug nũmoti, ni'cũ macũticũ niwĩ. Cũ wĩ'magũ Nacor wãmeticũ niwĩ. Cũ bajuácaterore Serug treinta cũ'marĩ cũocũ niwĩ. ²³ Cũ bajuáca be'ro Serug doscientos cũ'marĩ catinemocũ niwĩ. Æpẽrã pãjãrã ùmũa, numia põ'rãtinemocũ niwĩ.

²⁴ Serug macũ Nacor ni'cũ macũticũ niwĩ. Cũ Taré wãmeticũ niwĩ. Cũ macũ bajuácaterore Nacor veintinueve cũ'marĩ cũocũ niwĩ. ²⁵ Be'ro Taré bajuáca be'ro

Nacor ciento diecinueve cū'marī catinemocū niwī. Te cū'marīrē ɯmua, numia pō'rātinemocū niwī.

²⁶ Nacor macū Taré setenta cū'marī cɯogɯ, ni'cū Abrā wāmetigūre pō'rāticū niwī. Be'ro puarā pō'rātinemocū niwī. Nacor, Harā wāmeticārā niwā.

Taré pō'rā ye cjase ni'i

²⁷ A'te Taré ye queti ni'i. Taré i'tiarā ɯmua pō'rāticū niwī. Na Abrā,* Nacor, Harā nicārā niwā. Harā macū Lot nicū niwī. ²⁸ Harā cū pacū Taré dɯporo wērīcū niwī. Ur wāmetiri macāpɯ wērīcū niwī. Ti macā caldeo masā nirī di'tapɯ tojacaro niwū. Harā cū bajua, masā'caropɯta wērīcū niwī.

²⁹ Abrā, tojo nicā Nacor nanɯcū nɯmoticārā niwā. Abrā nɯmo Sarai† wāmetico niwō. Nacor nɯmo Milca nico niwō. Milca Harā mijī macō nico niwō. Apego Isca wāmetigore pō'rāticū niwī. ³⁰ Co Sarai Abrā nɯmo pō'rāmarīgōnojō nico niwō.

³¹ Be'ro majā Taré Ur wāmetiri macā caldeo masā nirī di'tapɯ ni'cū Canaá wāmetiri di'tapɯ wa'acū niwī. Topɯ wa'acā, cū macū Abrā, cū pārāmi Lot Harā mijī macū, tojo nicā Abrā nɯmo Sarai cū me'rā wa'acārā niwā. Canaá di'tapɯ wa'amirā, na Harā wāmetiri macāpɯ eta, topɯ nicārā niwā. ³² To Harāpɯre Taré doscientos cinco cū'marī cɯogɯ, wērīa wa'acū niwī.

12

Ō'acū Abrārē pijī'que ni'i

¹ Ni'cā nɯmɯ Ō'acū Abrārē pijio weetjāgū, a'tiro nicū niwī: “Mɯ'u ya di'tare, mɯ'u acawererārē, mɯ'u pacū ya wi'ire wijayá. Ape di'tapɯ mɯ'u wa'agusa'a. Yɯ'u mɯ'urē ti di'tare i'ogūti. ² Mɯ'u pārāmerā nituriarā pājārā masāputicā weeguti. Mɯ'urē añurō weeguti. Nipe'tirā masā mɯ'urē añurō wācūrāsama. Mɯ'u me'rā āpērā quē'rārē añurō wa'arosa'a. ³ Masā mɯ'urē añurō nirārē añurō wa'acā weeguti. No'o mɯ'urē ña'arō wa'acā weerā pe'ere yɯ'u narē ña'arō wa'acā weeguti. Mɯ'u me'rā nipe'tirā a'ti turicjārārē añurō wa'acā weeguti”, nicū niwī Ō'acū.

⁴ Tojo weegɯ Abrā Ō'acū duti'caronjōta Harārē wijawā'cācū niwī. Titare cū setenta y cinco cū'marī cɯocū niwī. Topɯ wija, Canaá di'tapɯ wa'acū niwī. ⁵ Cū wa'agu, a'ticūrārē miacū niwī. Cū nɯmo Sarai, cū acabiji macū Lot, apeyenojō cū cɯo'que, tojo nicā cūrē Harāpɯ da'raco'te'cārārē miacū niwī. Na wa'a, Canaá di'tare etacārā niwā. ⁶ Eta, Abrā Siquem wāmetiri macāpɯ yɯ'rɯwā'cācū niwī. Ti macā pɯ'to ni'cū yucɯgɯ pajicɯ More wāmeticɯ nicaro niwū. Tigɯ pɯ'to Abrā tojaque'acū niwū. Tocjārā tigɯ pɯ'to na ējōpeorānojōrē ējōpeoseticārā niwā. Ti di'tapɯre cananeo masā nicūcārā niwā. ⁷ Cū topɯ nicā, Ō'acū cūrē bajuacū niwī. Abrārē a'tiro nicū niwī: “A'ti di'ta yɯ'u mɯ'u pārāmerā nituriarārē o'otji di'ta ni'i”, nicū niwī.

Cū tojo nicā tɯ'ogɯ, Abrā to cūrē bajua'caropɯta wa'icūrārē ūjūamorōpeorore ni'cā mesā ūtā me'rā seeneocūucū niwī. Ō'acūrē ējōpeogɯ, tojo weecū niwī. ⁸ Topɯ ní'cū, ūrūpagɯ nirō Betel wāmetiri macā mujīpū mājātiro pe'e wa'acū niwī. Topɯ na cārīatje wi'serire nɯ'cōcū niwī. Betel mujīpū sājārō pe'e tojacaro niwū. Ape macā Hai wāmetiri macā mujīpū mājātiro pe'e nicaro niwū. Topɯ quē'rārē wa'icūrārē ūjūamorōpeorore ni'cā mesā ūtā me'rā seeneocūucū niwī. Seeneocūtojanɯ'cō, Ō'acūrē e'catise o'ocū niwī. ⁹ Be'ro Abrā Betel pɯ'to ní'cū wijawā'cācū niwī. Cū sojaro marīrō wa'a, téé Neguev wāmetiropɯ etacū niwī.

Abrā cū Egiptopɯ ní'que ni'i

* **11:27** 11.27 Abrā nírō, “pacū añurō ucū ējōpeono'gū” nisi'rírō wee'e. Gn 17.5 † **11:29** 11.29 Sarai nírō, “wiogo docacjō” nisi'rírō wee'e. Gn 17.15

¹⁰ Abrã Neguepũ nirĩ cura ba'ase marĩcaro niwũ. Pũrõ ujuaboase wa'acã ï'agũ, Abrã Egiptopũ wa'a wa'acũ niwĩ. “Topũ ba'ase niaporo” nicã tu'otjĩagũ, wa'acũ niwĩ. ¹¹ Be'ro Egipto di'tapũ etarã, Abrã cũ nũmo Saraire a'tiro nicũ niwĩ: “Yũ'u ï'acã, mũ'u numio añugõ ni'i. ¹² Egiptocjãrã mũ'urẽ ï'arã, 'A'tigo ã'rĩ nũmo nimo', nirãsama. Mũ'urẽ ë'masĩ'rĩrã, yũ'ure wějërãsama. Mũ'u me'rã nisĩ'rĩrã, mũ'urẽ wějësõme. ¹³ Tojo weego mũ'u, 'Cũ nũmo ni'i', niticã'ña. 'Yũ'u cũ acabijo ni'i', niña. Mũ'u tojo weecã, mũ'urẽ ùarã, yũ'ure añurõ weerãsama. Tojo nicã yũ'ure wějësõme”, nicũ niwĩ.

¹⁴ Cũ ní'caronojõ Abrã, Sarai Egiptopũ etacã, tocjãrã Saraire ï'arã, “Añugõ nimo”, ni ï'acãrã niwã. ¹⁵ Ti macã wiogu faraõ cũ docacjãrã core ï'arã, faraõrẽ, “Co numio añubutiago niamo”, ni werẽcãrã niwã. Tojo weerã core faraõ tiropũ miacãrã niwã.

¹⁶ “Sarai ma'mi nisami” ni wãcũgũ, faraõ Abrãrẽ añurõ weecũ niwĩ. Cãrẽ pãjãrã ecarã, ovejare, wecuare, burroare, cameyoare tojo o'ocã'cũ niwĩ. Tojo nicã da'raco'teri masã, umuarẽ, numiarẽ cãrẽ o'ocũ niwĩ. ¹⁷ Saraire faraõ tiropũ mia'que bu'iri Õ'acũ faraõrẽ, cũ ya wi'icjãrãrẽ dutitĩcã weecũ niwĩ. ¹⁸ Tojo wa'acã ï'agũ, faraõ Abrãrẽ pijio, cãrẽ nicũ niwĩ: “¿De'ro weegu mũ'u tojo weeati yũ'ure? ¿De'ro weegu 'A'tigo yũ'u nũmo nimo', nitiatĩ? ¹⁹ 'Yũ'u acabijo nimo', nimirũba. Tere tu'ogu, yũ'u core cã'rõ nũmotimiasũ. ¡Ma! A'tigo nimo. Core miaña. Mũ'u quẽ'rã wa'aya”, nicũ niwĩ. ²⁰ Faraõ cũ yarã surarare Abrãrẽ, cũ nũmorẽ, tojo nicã nipe'tise cũ cuose me'rã Egiptopũre wĩorẽdutigu o'ócũ niwĩ.

13

Abrã Lot me'rã na dũcawati'que ni'i

¹ Abrã, cũ nũmo, nipe'tirã cũ cuose me'rã Egiptopũ wijagu, na todũporopũ ní'caropũta Neguev wãmetiropũ dajacũ niwĩ. Cũ acabiji macũ Lot na me'rã wa'acũ niwĩ. ² Abrã peje waro cuocũ niwĩ. Cũ uru, plata, tojo nicã pãjãrã ecarã cuocũ niwĩ. ³ Neguepũ ní'cãrã sojaro marĩrõ dajatojaa wa'acãrã niwã téé Betel wãmetiri macãpũ. Betere yũ'rua, ne waro a'tigu cũ cãrĩ'caropũre ejacũ niwĩ. To Betel, Hai decopũ nicaro niwũ. ⁴ Todũporopũre Õ'acũrẽ e'catise o'ogũti ní'gũ, wa'icũrãrẽ ãjũamorõpeorore ni'cã mesã ùtã me'rã seeneocũucũ niwĩ. Topũta Abrã Õ'acũrẽ apaturi e'catise o'ocũ niwĩ tja.

⁵ Cũ acabiji macũ Lot quẽ'rã Abrã weronojõta peje cuocũ niwĩ. Pãjãrã ecarã oveja, wecuã tojo nicã pãjãrã da'raco'terã cuocũ niwĩ. ⁶ Na nirõ pajiro di'ta niticarõ niwũ. Tojo weero na pãjãrãrẽ ba'ase ne ejatu'ajaticaro niwũ. Na ni'cãrõ me'rã ní'amasitĩcãrã niwã majã. ⁷ Abrã yarã ecarã co'terã, Lot yarã ecarã co'terã me'rã a'metu'ticũcãrã niwã. Apeyema tja, titare cananeo masã, tojo nicã ferezeo masã topũre nicãrã niwã. ⁸ Tojo weegu Abrã cũ acabiji macũ Lot me'rã a'tiro ni ucũcũ niwĩ: “Marĩ ni'cũ põ'rã ni'i. Tojo weerã marĩ cumuca marĩrõ nirõ'ua'a. Marĩ yarã ecarã co'terã quẽ'rã mejãrõta nirãsama. ⁹ Tojo weerã marĩrẽ dũcawaaroua'a. Nipe'tiro a'ti di'tare ï'aña. Mũ'u tu'sarore 'A'tota nigũti' ni, beseya. Mũ'u mujĩpũ mujãtiro nirĩ di'ta pe'e wa'acã, yũ'u mujĩpũ sãjãrõ nirĩ di'ta pe'ere wa'agũti. Mũ'u mujĩpũ sãjãrõ pe'e wa'acã pũrĩcãrẽ, yũ'u mujĩpũ mujãtiro pe'e wa'agũti”, nicũ niwĩ Abrã.

¹⁰ Cũ tojo nicã tu'ogu, Lot nipe'tiro dia Jordã wãmetiri maa sumuto nirĩ di'tare ï'acũ niwĩ. Téé Zoar wãmetiri macãpũ opa pa'tiro añurõ acotiro nicã ï'acũ niwĩ. Añurĩ di'ta Õ'acũ ne waro wéeca wese weronojõ nicaro niwũ. Egipto di'ta weronojõ bajume'rĩcã'caro niwũ. Õ'acũ Sodoma, Gomorrare ãjũacõ'atjo dũporo añurõ bajucaro niwũ. ¹¹ Lot ti di'ta añurĩ di'ta nicã ï'agũ, nipe'tiro Jordã sumuto nirĩ di'tare besecũ niwĩ. Abrãrẽ, “Mujĩpũ mujãtiro pe'e wa'agũti”, nicũ niwĩ. Na pũarã ni'cãrõ me'rã nimi'cãrã a'merĩ dũcawatia wa'acãrã niwã. ¹² Abrã Canaãpũ

tojacu niwĩ. Lot pe'e macãrĩ pu'to añurĩ pa nirõpu tojacu niwĩ. Cũ ye wi'seri su'ti caseri me'rã wee'que wi'serire Sodoma pu'topu nu'cõcu niwĩ. ¹³ Ti macãcjãrã masã ña'abutarã Õ'acũ cũ dutítisenõjõrẽ weeseticãrã niwã.

¹⁴ Be'ro Lot wa'áca be'ro Õ'acũ Abrãrẽ a'tiro nicu niwĩ: “Mũ'u nirõ me'rã nipe'tiropure ï'aña. Mujĩpũ mujãtiro pe'e, mujĩpũ sãjãrõ pe'e, diacjũ pe'e, cũpe pe'e añurõ ï'aña. ¹⁵ Nipe'tiro mũ'u ï'áca di'tare mũ'urẽ o'oguti. Mũ'urẽ, mũ'u pãrãmerã nituriarãrẽ o'oguti. Musã ye di'ta ninu'cũrõsa'a. ¹⁶ Mũ'u pãrãmerã nituriarã pãjãrã waro nirãsama. Nucũpori queota basiotise weronojõ mũ'u pãrãmerã nituriarã quẽ'rãrẽ ne queopõtẽota basiotirãsama. ¹⁷ Nipe'tiro a'ti di'tare sijawã'cãña'rẽ. ¿No'ocã'rõ yoati, no'ocã'rõ e'sati? ni ï'aña'rẽ. A'ti di'tare mũ'urẽ o'ogu wee'e. Tojo weegu nipe'tiro ï'agũ wa'aya”, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁸ Tojo weegu Abrã ni'cũ masũ Mamre wãmetigu pu'to wa'acu niwĩ. Yucu pacasepagu nirõ tojaque'acu niwĩ. Topu cũ ye wi'seri su'ti caseri me'rã wee'que wi'serire nu'cõcu niwĩ. To Hebrõ wãmetiri macã pu'topu nicaro niwũ. Topu Õ'acũrẽ ëjõpeoguti nígũ, wa'icũrãrẽ ãjũamorõpeorore ni'cã mesã ùtã me'rã seeneocũucu niwĩ.

14

Abrã Lore cũ wẽrĩbo'cũre yu'rãweticã wee'que ni'i

¹ Titare Amrafel Sinar wãmetiri di'tare dutigu nicu niwĩ. Tojo nicã Arioc wãmetigu Elasar wãmetirore duticu niwĩ. Apĩ Quedorlaomer Elam wãmetiri di'tare duticu niwĩ. Apĩ wiogu Tidal wãmetigu Goim wãmetirore dutigu nicu niwĩ. ² Æ'rã ba'paritirã wiorã ape di'tacjãrã me'rã a'mewẽjẽrã wa'acãrã niwã. Na me'rã a'mewẽjẽajã a'ticũrã nicãrã niwã: Bera wãmetigu Sodomacjãrã wiogu, apĩ Birsa wãmetigu Gomorracjãrã wiogu, apĩ Sinab wãmetigu Admacjãrã wiogu, apĩ Semeber wãmetigu Zeboicjãrã wiogu, tojo nicã Bela wãmetirocjãrã wiogu nicãrã niwã. Apeterore Bela wãmetiri macã Zoar pisuno'caro niwũ. ³ Æ'rã ni'cãmocuse macãrĩcjãrã na yarã surarare Sidim wãmetiropu neonu'cõcãrã niwã. Sidim diacjũca pa, ditara O'maburotiri ditara sumutopu tojacaro niwũ. ⁴ Toduporo na yoacã doce cũ'marĩ Quedorlaomer wãmetigu Elãcjãrã wiogu dutise doca nicãrã niwã. Be'ro majã trece cũ'marĩ wa'aboronojõ cũ dutisere weenemosi'rĩtirã, cũ me'rã a'mewẽjẽrãtirã, na basu apocãrã niwã.

⁵ Ape cũ'ma Quedorlaomer cũ me'rã nirã wiorã Astarot Karnaim wãmetiropu wa'acãrã niwã. Topure wa'a, refãita masãrẽ a'mewẽjẽ wapata'acãrã niwã. Be'ro, Ham wãmetiropure zuzita masãrẽ a'mewẽjẽ wapata'acãrã niwã. Tojo nicã emita masã quẽ'rãrẽ Save-quiriataim wãmetiropure a'mewẽjẽ wapata'acãrã niwã. ⁶ Be'rore horeo masãrẽ ùrũpagu Seir wãmeticjũpu wẽjẽsirutuwa'cãcãrã niwã téé El-parán wãmetiri papu. Ti pa yucu marĩrõpu tojacaro niwũ.

⁷ Be'ro totã Quedorlaomer, tojo nicã cũ me'rã wa'a'cãrã majãmitojaticãrã niwã. Tojatirã, En-mispat wãmetiropu etacãrã niwã. Apeterore En-mispat Cades pisuno'caro niwũ. Tojo weerã, nipe'tirã na no'o bocaearãrẽ amaleca masã na nirõpu wẽjẽcõ'ape'owã'cãcãrã niwã. Mejãrõta amorreo masã quẽ'rãrẽ wẽjẽcãrã niwã. Amorreo masã Hazon-tamar wãmetiropu nicãrã niwã.

⁸ Be'ro na tojo weesere tu'orã, ãpẽrã ni'cãmocũrã wiorã Sodomacjũ, Gomorracjũ, Admacjũ, Zeboicjũ, Belacjũ na yarã surara me'rã Sidim wãmetiri papu wa'acãrã niwã. ⁹ Topu na ba'paritirã wiorã me'rã a'mewẽjẽrãtirã wa'acãrã niwã. Na me'rã a'mewẽjẽajã pe'e, a'ticũrã nicãrã niwã: Quedorlaomer Elam wãmetirocjũ, Tidal Goim wãmetirocjũ, Amrafel Sinar wãmetirocjũ, tojo nicã Arioc, Elasar wãmetirocjũ. ¹⁰ Topu na a'mewẽjẽatjõpu Sidim wãmetiri papure ope coperi peje nicaro niwũ.

Puarã wiorã Sodomacjũ, Gomorracjũ a'mewějěrõpũ omadu'timirã, te coperipũ burusãjadijacãrã niwã. Na me'rãcjãrã ãpěrã wiorã pe'e ũrũpagupũ du'tia wa'acãrã niwã.

¹¹ Tojo weerã na du'tisteaca be'ro Quedorlaomer quẽ'rã nipe'tise Sodoma, Gomorrapũ nimi'que ba'ase, apeyenojõ wapabujuse nimi'quere miicãrã niwã. ¹² Lot Abrã acabiji macũrẽ Sodomapũ nise bu'iri ñe'e, cũ ye nipe'tise me'rã miacãrã niwã.

¹³ Ni'cũ na a'mewějẽ'caropũ ni'cũ Abrã tiropũ omadu'tiwã'cãcũ niwĩ. Abrã hebreo masũ* nicũ niwĩ. Abrãrẽ Lore na mia'quere werecu niwĩ. Abrã nirõ pũ'to ni'cũ Mamre wãmetigũ amorreo masũ nicũ niwĩ. Cũ nirõ yucũ pacasepagũ nirõ nicaro niwũ. Mamre acabijirã Escol, tojo nicã Aner nicãrã niwã. Na quẽ'rã Abrã me'rã añurõ niseticãrã niwã.

¹⁴ Abrã cũ acabiji macũrẽ “Ñe'e, mia wa'ama” nisere tu'ogu, cũ tiro masã'cãrã, cũrẽ da'racoterãrẽ neocũucũ niwĩ. Tojo weetjãgũ, Lore mia'cãrãrẽ sirutucũ niwĩ. Abrã me'rã wa'a'cãrã trescientos dieciocho umũa nicãrã niwã. Na sirutuwã'cã, téé Dan wãmetiropũ wiorãrẽ bocaecãrã niwã. ¹⁵ Narẽ bocaecã, wiorã ne masĩtiri cura ñamipũ Abrã cũ masã me'rã a'mewějẽnũ'cãcãrã niwã. Na wiorã tojo weecã ĩarã, du'tia wa'acãrã niwã. Abrã quẽ'rã narẽ sirutuwã'cãcãrã niwã téé Hoba wãmetiropũ. Ti macã Damasco wãmetiri macã yũ'rũropũ tojacaro niwũ. ¹⁶ Narẽ sirutu, nipe'tise na mia'quere ã'mape'ocã'cãrã niwã. A'tiro wee, Abrã Lot cũ acabiji macũrẽ, cũ ye nipe'tise me'rã wijata'acũ niwĩ. Tojo nicã numia, ãpěrã na mia'cãrãrẽ wijata'acũ niwĩ.

Ni'cũ pa'i Melquisedec wãmetigũ Abrãrẽ, “Mũ'urẽ añurõ wa'ato” ní'que ni'i

¹⁷ Abrã Quedorlaomer quẽ'rãrẽ a'mewějẽ wapata'aca be'ro dajatojaacũ niwĩ. Cũ dajari cura Save wãmetiri papũ Sodomacjũ wiogũ cũrẽ põtẽrĩgũ ejacu niwĩ. Save wãmetiri pa, wiogũ ya pa nisĩ'rĩrõ weecaro niwũ. ¹⁸ Apĩ Melquisedec, Salem wãmetiri macãcũ wiogũ nicũ niwĩ. Tojo nicã cũ pa'i Õ'acũ nipe'tirã bu'ipũ nigũrẽ ãjõpeogũ nicũ niwĩ. Cũ pã, tojo nicã ũ'seducaco vinorẽ miiti, ¹⁹ Abrãrẽ o'ogu, a'tiro nicũ niwĩ: “Õ'acũ nipe'tirã bu'ipũ nigũ, ũ'mũse, a'ti di'tare wee'cũ mũ'urẽ añurõ weeato.

²⁰ Õ'acũ nipe'tirã bu'ipũ nigũrẽ ‘Añu'u’, nĩrã.

Mũ'urẽ ĩ'atu'ti'cãrãrẽ a'mewějẽ wapata'acã weecu niami.”

Cũ tojo nĩca be'ro Abrã cũ a'mewějẽ wapata'a'quere diez mesãrĩ dũcawaacũucũ niwĩ. Ni'cã mesãrẽ Melquisedere o'ocũ niwĩ. ²¹ Tojo wéeca be'ro Sodomacjũ wiogũ Abrãrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u wijata'a'que mũ'u yeta tojato. Masã dia'cũrẽ yũ'ure wiaya. Ape'quema mũ'u miãña.

²² Abrã pe'e Melquisedere yũ'ticu niwĩ:

—Õ'acũ nipe'tirã bu'ipũ nigũ ũ'mũsere, a'ti di'tare wee'cũrẽ cũ tu'oropũ mũ'u ye cjasere ucũtojapũ: ²³ “Ne cã'rõ mũ'u ye apeyenojõ me'rã tojasome. Ne ni'cã yuta da, ne ni'cã da sapatu dũ'teri danojõrẽ miasome. Yũ'u miacãma, be'ropũre mũ'u yũ'ure a'tiro nibosa'a, ‘Yũ'u cũrẽ niyerubucũ wa'acã weewũ’, nibosa'a. ²⁴ Tojo weegũ yũ'u pe'e ne apeyenojõ mũ'u yere miasome. Yũ'u me'rã wa'a'cãrã na ba'a'quema dũcayuya. Tojo nicã, yũ'ure ba'pati'cãrã pũrĩcã Aner, Escol, Mamre na ũsere miarãsama”, nicũ niwĩ Abrã.

15

Õ'acũ Abrã me'rã “A'tiro weegũti” ni apo'que ni'i

¹ Be'ro nipe'tise tojo wa'ãca be'ro Õ'acũ quẽ'erõpũ Abrãrẽ a'tiro ni ucũcũ niwĩ:

—Abrã, uiticã'ña. Yũ'u mũ'urẽ co'teguti. Mũ'urẽ peje añuse o'oguti, nicũ niwĩ.

* **14:13** 14.13 ĩ'aña glosariopũ “hebreo masã”.

² Cũ tojo nicã tu'ogũ, Abrã pe'e cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Õ'acũ, yu'u wiogu, ¿ñe'e me'rã yu'ure añurõ weebosari? Mu'u masĩ'i; yu'u põ'rã marĩ'i. Tojo weecã, yu'u cõose Eliezer Damascocjũ cuosirutugusami. ³ Mu'u yu'ure põ'rã o'otise bu'iri yu'ure da'raco'tegure yé ní'que tojarosa'a, nicu niwĩ Abrã.

⁴ Õ'acũ cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Cũ mu'u yere ñe'esome. Mu'u macũ diácjũ mu'u yere ñe'egũsami.

⁵ Cũ tojo nitojanu'cõ, Abrãrẽ wijaaropu pijiwijaacu niwĩ. Cãrẽ nicu niwĩ:

—Ë'muarõpu ï'amorõña. Mu'u põtëorõ ñocõarẽ ba'paqueoya. Na ñocõa pãjãrã weronojõ mu'u pãrãmerã nituriarã nirãsama, nicu niwĩ Õ'acũ.

⁶ Abrã Õ'acũrẽ ëjõpeocu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ cãrẽ “Añugũ, bu'iri marĩgũ nimi”, nicu niwĩ. ⁷ Cũ tojo ëjõpeocã ï'agũ, cãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u mu'u wiogu ni'i. Yu'uta mu'u Ur caldeo masã ya macãpu nimi'cure miiwijawu. A'ti di'ta mu'u ya di'ta niato ní'gũ, tojo weewu.

⁸ Cũ tojo nicã tu'ogũ, Abrã cãrẽ sërĩtiña'cu niwĩ:

—Õ'acũ, yu'u wiogu, ¿de'ro wee a'ti di'ta ya di'ta nirõsa'a nisere masĩbosari? nicu niwĩ Abrã.

⁹ Cũ tojo nicã tu'ogũ, Õ'acũ a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'ure ni'cõ wecuo, ni'cõ cabra, ni'cũ oveja umu miitia. Nanucũ i'tiarẽ cũ'marĩ cuorã niato. Tojo nicã ni'cũ buja, apĩ buja wĩ'magũacãrẽ miitia, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁰ Abrã nipe'tirã Õ'acũ miituduti'cãrãrẽ miiticu niwĩ. Miiti, nanucũrẽ deco me'rã dutesurecu niwĩ. Te sirinucũ ï'apõtëorõ peoburocu niwĩ. Na bujama ne dutesureticu niwĩ. ¹¹ Cũ tojo wéeca be'ro yuca wa'icu di'ire ba'asĩ'rĩrã, te di'i bu'ipu ejapejamujãcãrã niwã. Na tojo weecã, Abrã narẽ nurũmujãcu niwĩ. ¹² Nurũcũmĩ, mujĩpũ sãjãrĩ cura Abrã cãrĩyu'rua wa'acu niwĩ. Maata pũrõ na'itĩ'a wa'acaro niwũ. Tojo na'itĩ'a'cã ï'agũ, uise me'rã tu'oña'cu niwĩ. ¹³ Tojo wa'acã, Õ'acũ cãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u pãrãmerã nituriarãrẽ wa'atjere masĩcã uasa'a. Na ãpërã ya di'tapu nirãsama. Topu na nicã, tocjãrã narẽ da'raco'terã cuorãsama. Topure ña'arõ weepeno'rãsama. Na cuatrocientos cũ'marĩ pi'etirãsama.* ¹⁴ Narẽ tojo weemicã, yu'u tocjãrã narẽ da'radutiperãrẽ bu'iri da'regutĩ. Be'ro na tojo pi'eti'cãrã nimirã, ti di'tapu nimi'cãrã wizarãsama. Peje apeque me'rã wizarãsama. ¹⁵ Mu'u pũrĩcã bucu waro wa'agu, añurõ soose me'rã wẽrĩgũsa'a. ¹⁶ Ba'paritise curari mu'u pãrãmerã nituriarã masãbajuaca be'ro a'ti di'tapure dajatojatirãsama. Maata a'tisome. A'tocaterore a'ti di'tacjãrã amorreo masã ña'arõ weesetima. Be'ropure nemorõ ña'arõ weesetirãsama. Tojo wa'ari cura, mu'u pãrãmerã nituriarã tojatirãsama tja. Tojati, amorreo masãrẽ cõ'awĩrõrãsama, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁷ Be'ro ñamipu ni'cãrũ o'me bue ãjũtju, tojo nicã ãjũrĩ tuturo wa'icurã dutesure'cãrã wa'teropu yu'ruacaro niwũ. ¹⁸ Ti numurẽta, Õ'acũ Abrã me'rã cũ “Mu'urẽ a'tiro weeguti” ní'quere apocu niwĩ. Abrãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—A'ti di'tare mu'u pãrãmerã nituriarãrẽ o'oguti. Egipto cja dia me'rã nu'cã, téé dia pajiri maa Éufrates wãmetiri maapu nituorosa'a. ¹⁹ A'tiro nicã a'ti di'tacjãrã a'ticurã nima: ceneo masã, cenezeo masã, cadmoneo masã, ²⁰ hitita masã, ferezeo masã, refaíta masã, ²¹ amorreo masã, cananeo masã, gergeseo masã, jebuseo masã nima, nicu niwĩ Õ'acũ.

16

Agar macũ Ismae ye cjase ni'i

* 15:13 15.13 Ex 1.1-14; 12.40-41; Hch 7.6

¹ Abrã nũmo Sarai ne põ'rã marĩco niwõ. Tojo nimigõta, ni'cõ core da'raco'tego Egiptocjõ, Agar wãmetigore cũoco niwõ. ² Tojo weego Sarai co marãpũ Abrãrẽ a'tiro nico niwõ:

—Õ'acũ yũ'ure ne põ'rã marĩcã weemi. Tojo weego Agar yũ'ure da'raco'tego me'rã mũ'ũ nicã ɥasa'a. Apetero weego mũ'ũ co me'rã põ'rãticã, yũ'ũ põ'rã weronojõ tojarãsama, nico niwõ Sarai.

Co tojo nicã tũ'ogu, Abrã “Jau”, nicũ niwĩ. ³ Tojo weego cũ nũmo Sarai core da'raco'tego Agare cũ nũmo weronojõ niato nígõ, co marãpũ Abrãrẽ o'oco niwõ. Titare Abrã diez cũ'marĩ Canaápu nígũ weecu niwĩ.

⁴ Tojo wee Abrã Agar me'rã nicũ niwĩ. Cũ me'rã ni, co nijĩpaco niwã'cãtico niwõ. Tojo wee majã, siape'e me'rã co nijĩpaco nisere masígõ, co wiogore tojo ï'acõ'aco niwõ. ⁵ Co tojo weecã ï'agõ, Sarai Abrãrẽ a'tiro nico niwõ:

—Agar yũ'ure ï'acõ'ase mũ'ũ ye bu'iri ni'i. Yũ'ũ basuta yũ'ure da'raco'tegore mũ'ũ nũmo weronojõ cũoato nígõ, mũ'urẽ o'owũ. Ni'cãrõacã co nijĩpaco nitjãgõ, “Yũ'ũ co nemorõ wapati'i”, nisamo. Õ'acũ “¿Noa pe'e bu'iri cãoti?” ni beseato, nico niwõ Sarai.

⁶ Abrã core yũ'ticu niwĩ:

—Mũ'urẽ da'raco'tego mũ'ũ yago nimo. Mũ'ũ ɥaronojõ weeya core.

Tojo weego Sarai Agare ña'arõ weenu'cãco niwõ. Co tojo weecã ï'agõ, Agar du'tia wa'aco niwõ. ⁷ Co tojo du'tiwã'cãrĩ cura Õ'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã,* core yucu marĩrõpu bajuacu niwĩ. Core bocaaja'caro ni'cã pe aco waari pe ma'a sumuto nicaro niwũ. Ti ma'a co wa'aca ma'a Shur wãmetiro wa'ari ma'a nicaro niwũ. ⁸ Core topũ bocaajagu, a'tiro ni sãrĩtiña'cu niwĩ:

—Agar, Saraire da'raco'tego, ¿no'opũ ní'co a'tiati mũ'ũ? Tojo nicã ¿no'opũ wa'ago weeti? Cũ tojo nicã tũ'ogo, cũrẽ yũ'tico niwõ:

—Yũ'ũ wiogo Saraire du'tigo wee'e, nico niwõ.

⁹ Co tojo nicã tũ'ogu, a'tiro nicũ niwĩ:

—Majãmitojaaya tja mũ'ũ wiogo Sarai tiropũ. Nipe'tise co weedutisere añurõ yũ'tiya, nicũ niwĩ.

¹⁰ Õ'acũ cũ basuta nimigũ cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã, apeye core ninemocu niwĩ tja:

“Yũ'ũ mũ'urẽ pãjãrã põ'rãticã weeguti.

Ne ni'cũ na pãjãrãrẽ queo põtẽosome.

¹¹ Mũ'ũ ni'cãrõacãrẽ nijĩpaco ni'i.

Mũ'ũ wĩ'magũ wɥagosa'a.

Cũrẽ Ismae† wãme õ'ogõsa'a.

Õ'acũ mũ'ũ pi'etisere ï'ami.

Tojo weego mũ'ũ macũrẽ tojo wãme õ'ogõsa'a.

¹² Mũ'ũ macũ ni'cũ burro nucũcjũ weronojõ yucu marĩrõpu sijabaque'atigusami.

Nipe'tirã me'rã a'mewẽjẽsetigusami.

Na pe'e quẽ'rã cũ me'rã mejãrõta nisetirãsama.

Nipe'tirã cũ acawererãrẽ ï'atu'tiri masũ nigũsami”, ni werecu niwĩ.

¹³ Tojo weego majã Agar Õ'acũ me'rã ucũ weetjãgõ, a'tiro cũrẽ wãme õ'oco niwõ: “Õ'acũ yũ'ure ï'agũ nimi”. Tojo nígõ, a'tiro nisĩ'rígõ weeco niwõ: “Õ'acũ yũ'ure ï'a'cure ï'apũ. Tojo weemigõ, cati'i yujupũ”. ¹⁴ Tojo weero ti aco wijari pe

* **16:7** 16.7 Pecasã ye me'rã “el ángel del Señor” nírõ, “Õ'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cãpu”, nisĩ'rĩrõ wee'e. Jesucristo cũ a'ti turipu bajuaca be'ro Õ'acũ cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cãbajuanemotipu majã. † **16:11** 16.11 “Ismae” nírõ, “Õ'acũ tũ'omi” nisĩ'rĩrõ wee'e.

“Catinu'cũgũ, yu'ure ĩ'agũ ya pe” wãmeyeno'caro niwũ. Ti pe Cades, Bered wãmetise macãrĩ wa'tero nicaro niwũ.

¹⁵ Be'ro Agar Abrãrẽ cũ macũrẽ põ'rãtibosaco niwõ. Cũ wĩ'magũrẽ Ismae wãme õ'ocu niwĩ. ¹⁶ Ismae bajuácaterore Abrã ochenta y seis cũ'marĩ cuocu niwĩ.

17

Õ'acũ Abrã me'rã “A'tiro weeguti” ni aponemo'que ni'i

¹ Abrã noventa y nueve cũ'marĩ cuori cura Õ'acũ cãrẽ apaturi bajuacu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u Õ'acũ, tutuayu'rũnu'cãgũ ni'i. Yu'u ĩ'orõpũre añurõ bu'iri marĩgũ niña.

² Yu'u mu'u me'rã “A'tiro weeguti” ni ucũ'quere ĩ'ogũti. Mu'u pãrãmerã nituriarã pãjãrã waro nicã weeguti, nicu niwĩ Õ'acũ.

³ Cũ tojo nicã tu'ogu, Abrã paamu'rĩque'acu niwĩ.

Õ'acũ cãrẽ ninemocu niwĩ:

⁴ —Yu'u mu'u me'rã apogu, a'tiro weeguti. Mu'u peje di'tacjãrã ñecũ tojagusa'a.

⁵ Abrã wãmetisome majã. Yu'u nĩrõnojõta mu'urẽ peje di'tacjãrã ñecũ tojacã weegusa'a. Tojo weegu ni'cãcã me'rã Abrahã wãmetigusa'a. ⁶ Yu'u mu'u pãrãmerã nituriarãrẽ pãjãrã weeguti. Na peje macãrĩcãrã nirãsama. Tojo nicã ni'cãrãrã mu'u pãrãmerã nituriarã di'ta dutirã wiorã nirãsama. ⁷ Mu'u me'rã “A'tiro weeguti” nise ne pe'tisome. Yu'u mu'urẽ ni'caronõjõta mu'u pãrãmerã quẽ'rãrẽ añurõ weeguti. Mu'u wiogu, tojo nicã mu'u pãrãmerã nituriarã wiogu nigũti. Mu'u, tojo nicã na quẽ'rã yu'ure ãjõpeorãsama. ⁸ Nipe'tise a'ti di'ta, mu'u ni'cãrõacã nirõrẽ mu'urẽ o'ogusa'a. Na quẽ'rãrẽ o'ogusa'a. Musã niatji di'ta ninu'cũcã'rõsa'a. Na wiogu nigũti, nicu niwĩ Õ'acũ.

⁹ Apeyere ninemocu niwĩ tja:

—Mu'u pe'ema, a'tiro weecã u'a'a. Tojo nicã mu'u põ'rã, mu'u pãrãmerã nituriarã yu'u weedutisere weerãsama. ¹⁰ Yu'u mu'u me'rã, tojo nicã mu'u pãrãmerã nituriarã me'rã apo'que a'tiro ni'i. Musã tiropu nirã umua nipe'tirã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'cãrã niato. ¹¹ Musã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'que me'rã yu'u musã me'rã “A'tiro weeguti” ni apo'quere ĩ'ono'o. ¹² Ni'cãcã me'rã nipe'tirã wĩ'marã umua ocho numurĩ bajuáca be'ro õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'rãsama. No'o wĩ'magũ mu'u ya wi'ipũ bajuacũ, tojo nicã apesecjũ cũ duu'cu quẽ'rã mejãrõta weeno'gũsami. ¹³ Mu'u ya wi'i bajuacãrã, tojo nicã mu'u duu'cãrã quẽ'rã na õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'rãsama. Tojo weese me'rã yu'u musã me'rã “A'tiro weeguti” ni apo'que ĩ'ono'rõsa'a. ¹⁴ No'o ni'cũ yejecõ'ano'ña marĩgũnojõ musã wa'teropũre cõ'ano'gũsami. Musã me'rã nĩmasĩsome majã. Cũ yu'u ucũ'quere ãjõpeotigu nimi. Tojo weegu cõ'ano'gũsami.

¹⁵ Õ'acũ tere nitojanu'cõ, Abrahãrẽ a'te quẽ'rãrẽ nicu niwĩ:

—Mu'u numo Sarai pe'e, Sarai wãmetisome majã. Co Sara wãmetigosamo.

¹⁶ Core añurõ weegusa'a. Co me'rã mu'u macũrẽ o'oguti. Co peje macãrĩcãrã ñecõ nigõsamo. Co pãrãmerã nituriarã di'ta dutirã wiorã nirãsama, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁷ Cũ tojo nisere tu'ogu, Abrahã paamu'rĩque'acu niwĩ. Õ'acũ ucũsere wãcũgũ, buji, cũ basu a'tiro ni wãcũcu niwĩ: “¿Ni'cũ cien cũ'marĩ cuogupũ põ'rãtibosari? ¿Sara quẽ'rã noventa cũ'marĩ cuomigõ, wĩ'magũrẽ wuamasĩbosari?” ¹⁸ Tojo weegu Õ'acũrẽ nicu niwĩ:

—Ismae mu'u “Añurõ wa'ato” nise me'rã niato. Mu'u cãrẽ añurõ weecã u'a'a, nicu niwĩ.

¹⁹ Õ'acũ cãrẽ a'tiro ni yu'ticu niwĩ:

—Tojota ni'i, níró pe'e. Mũ'u nũmo Sara ni'cũ wĩ'magũrẽ wũabosagosamo. Mũ'u cũrẽ Isaa* wãmeyegusa'a. Cũ me'rã yũ'u "A'tiro weeguti" ni apo'quere añurõ weeguti. Cũ me'rãta, cũ põ'rã nituriarãpure mejãrõta añurõ weenu'cũgũti. ²⁰ Ismae pe'ere, cũ ye cjasere, mũ'u ní'quere tu'opũ. Cũ quẽ'rãrẽ añurõ wa'acã weeguti. Pãjãrã põ'rãticã weeguti. Cũ pãrãmerã nituriarã pãjãrã nirãsama. Cũ doce wiorã pacũ nigũsami. Yũ'u cũ me'rã pajibutiari curua weeguti. ²¹ Yũ'u "Mũsã me'rã tojo weeguti" ní'que pe'ema Isaa, Sara macũ me'rã apoguti. Cũ ape cũ'ma a'tocateronojõta bajuagusami, nicũ niwĩ Õ'acũ. ²² Cũ Abrahã me'rã ucũtojanũ'cõ, wa'a wa'acũ niwĩ.

²³ Ti nũmũta Abrahã cũ macũ Ismaere cũ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acũ niwĩ. Tojo nicã, nipe'tirã cũrẽ da'raco'terã, cũ ya wi'ipũ bajua'cãrã, ãpẽrã cũ duu'cãrã, nipe'tirã mũua cũ me'rã nirãrẽ Õ'acũ cũrẽ duti'caronojõta weecũ niwĩ. ²⁴ Titare Abrahã noventa y nueve cũ'marĩ cũocũ niwĩ. ²⁵ Cũ macũ Ismae trece cũ'marĩ cũocũ niwĩ. ²⁶ Abrahã cũ macũ me'rã ti nũmũta yejecõ'ano'cãrã niwã. ²⁷ Nipe'tirã mũua cũ ya wi'ipũ bajua'cãrã, tojo nicã apesecjãrã cũ duu'cãrã mejãrõta weeno'cãrã niwã.

18

Õ'acũ Abrahãrẽ "Mũ'u ni'cũ macũtigusa'a" ní'que ni'i

¹ Ni'cã nũmũ Õ'acũ Abrahãrẽ yucũpagũ pacasepagũ nirõ, Mamre wãmetiropũ bajuacũ niwĩ. Dajaritero nicã mũpũ asiri cura Abrahã cũ ya wi'i su'ti caseri me'rã wéeca wi'i sope pũ'topũ dujicũ niwĩ. ² To dujigũ, ĩ'áoo, i'tiarã mũua cũ diacjũ nu'cũrãrẽ ĩ'acũ niwĩ. Narẽ ĩ'a, sojaro me'rã wã'cãnũ'cã, narẽ põtẽrĩgũ wa'acũ niwĩ. Na tiro eta, di'tapũ paamu'rĩque'acũ niwĩ.

³ Narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Wĩogũ, yũ'ure yũ'ruaticã'ña; co'teniña yujupũ. ⁴ Mũsã du'pocãrĩrẽ coecã, yũ'u aco miitidutiguti. Be'ro mũsã yucũ docapũ soorã wa'arãsa'a. ⁵ Mũsãrẽ da'raco'tegũ tiro a'tiapũ. Tojo weegũ mũsã ba'atjere miigũ wa'aguti. Mũsã tere ba'aca be'ro wãcũtutua, yũ'rũwã'cãrãsa'a, nicũ niwĩ Abrahã.

Na "Jau", ni yũ'ticãrã niwã.

⁶ Na tojo nicã tu'ogũ, Abrahã cũ ya wi'ipũ sãjãa, cũ nũmo Sarare nicũ niwĩ:

—Quero, veinte kilo harina añuse miitjãgõ, pã weebaque'oya.

⁷ Core tojo nitojanũ'cõ, Abrahã wecũa nirõpũ omawã'cã, ni'cũ wecũ wĩ'magũ añugũrẽ ĩ'abese weetjãgũ, cũrẽ da'raco'tegure wẽjẽdutigũ o'ocũ niwĩ. Tojo weegũ maata cũrẽ wẽjẽ, na ba'atjere do'acũ niwĩ. ⁸ Tu'ajanũ'cõ, Abrahã narẽ wecũ di'ire, wecũ õpẽco, tojo nicã te õpẽco bũ'a'quere ecacũ niwĩ. Na yucũpagũ doca ba'ari cura narẽ ĩ'anũ'cũ co'tecũ niwĩ.

⁹ Sijari masã ba'atu'ajanũ'cõ, Abrahãrẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Mũ'u nũmo Sara, ¿no'opũ niati?

—Wi'ipũ niamo, nicũ niwĩ.

¹⁰ Cũ tojo yũ'ticã tu'ogũ, ni'cũ na me'rãcũ Abrahãrẽ nicũ niwĩ:

—Ape cũ'ma mũsãrẽ ĩ'agũ a'tiguti tja. Yũ'u tocã'rõ a'ticã, mũ'u nũmo ni'cũ wĩ'magũ põ'rãtigosamo.

Sara cũ tojo ucũrĩ cura wi'i sãjãrõ Abrahã sã'ema ejanũ'cã, na tojo ni ucũsere tu'ope'ocã'co niwõ. ¹¹ Abrahã, Sara bũcũrã waro nicãrã niwã. Sara co be'ti ĩ'ase pe'ti'copũ nico niwõ. ¹² Tojo weego Sara bujidi'ocũ põtẽotico niwõ. A'tiro ni wãcũco niwõ: "¿De'ro weerã ũsã bũcũrã nimirã, ũsã ũaripejase cũobosari?" ¹³ Õ'acũ pe'e Abrahãrẽ nicũ niwĩ:

* 17:19 17.19 "Isaa" níro, "Cũ bujimi" nisĩ'rĩrõ wee'e.

—¿De'ro weego Sara bujiti? ¿Bucuo nimigõ, põ'rätigosa'a, ni ëjõpeoweti? ¹⁴ Musã tu'oña'cã, ¿yu'ure apeyenojõ weemasitise nibosari? Ape cã'ma musãrë ì'agũ a'tiguti tja. Yu'u tocã'rõ a'ticã, mu'u nũmo wĩ'magũ põ'rätigosamo.

¹⁵ A'tere tu'ogo, Sara uigo, a'tiro nico niwõ:

—Yu'u bujigo mejëta weepu.

Õ'acũ core yu'ticu niwĩ:

—Yu'u masĩ'i; mu'u bujiapu, nicu niwĩ.

Sodoma cjasere Abrahã Õ'acũrë sërĩ'que ni'i

¹⁶ Be'ro sijari masã wã'cãnu'cã, Sodoma wãmetiri macãpu wa'acãrã niwã. Abrahã narë ì'atuogu wa'agu, na me'rã wa'acu niwĩ. ¹⁷⁻¹⁸ Na tojo wa'ari cura Õ'acũ a'tiro wãcũcu niwĩ: “Abrahã pãrãmerã nituriarã pãjãrã waro, tutuarã nirãsama. Cã me'rã nipe'tirã a'ti umucocjãrãrë añurõ wa'acã weeguti. Tojo weegu yu'u Sodomacjãrãrë weeatjere cãrë wererouasa'a. ¹⁹ Yu'u cũ põ'rãrë, cũ pãrãmerã nituriarãrë yu'u bu'esere yu'tidutigu, tojo nicã añuse, diacjũ cjase weeato nígũ, cãrë besewu. Na tojo weecã, nipe'tise yu'u ‘Tojo weeguti’ ní'que queoro wa'arosa'a”, ni wãcũcu niwĩ.

²⁰ Tojo weegu Õ'acũ Abrahãrë a'tiro nicu niwĩ:

—Sodoma, Gomorracjãrã na ña'arõ weesetisere tu'oapu. Na tojo weese ña'abutiasse ni'i. ²¹ Tojo weegu ni'cãrõacã yu'u basuta topu ì'agũ wa'aguti. ¿Diacjũta yu'u tu'o'caronojõta ña'abutiaro weerã weeti? Tere ì'atojagupu, añurõ masĩgũsa'a majã, nicu niwĩ.

²² Be'ro puarã Sodomapu wa'acãrã niwã. Abrahã pe'e Õ'acũ tiropu tojánícu niwĩ.

²³ Cũ pu'tocure wa'a, sërĩtiña'cu niwĩ:

—¿Ña'arã me'rã añurã quë'rãrë cõ'agũsari? ²⁴ Apetero weerã ti macãpũre cincuenta añurã nibosama. ¿Tojo nimicã, ti macãrë cõ'agũsari? Na cincuenta añurã nimicã, ¿de'ro weegu mu'u ti macãcãrãrë acobojotibosari? ²⁵ Bu'iritirã, bu'iri marĩrã me'rã, narë ni'cãrõnojõ bu'iritirã weronojõ wëjëta basiowe'e. Tere weeticã'ña. Mu'u nipe'tirã a'ti turicjãrãrë besegu ¿queoro weetibosari? nicu niwĩ Abrahã. ²⁶ Tojo nicã tu'ogu, Õ'acũ yu'ticu niwĩ:

—To pũrĩcãrë ti macã Sodomacjãrãrë cincuenta añurã bocaejagu, nipe'tirã to nirãrë acobojoguti, nicu niwĩ Õ'acũ. ²⁷ Abrahã ninemocu niwĩ tja:

—Mu'u Õ'acũ ni'i. Yu'u pũrĩcã masũ mejõ nigũ ni'i. Tojo nimigũ, no'o uaro busuma'agũ weronojõ mu'urë ucũma'asa'a. ²⁸ ¿Apetero weegu na cincuenta ní'cãrã, cinco dijaro nicãrë, na cinco ye bu'iri ti macãcãrãrë cõ'agũsari tja?

Õ'acũ a'tiro ni yu'ticu niwĩ:

—Na cuarenta y cinco añurã nicãrë cõ'asome.

²⁹ —¿Cuarenta añurã nicã warore, de'ro weegusari? nicu niwĩ Abrahã.

—Na cuarenta nicã quë'rãrë, ti macãcãrãrë cõ'asome, nicu niwĩ Õ'acũ.

³⁰ Abrahã pe'e sërĩtiña'nemocu niwĩ tja:

—Yu'u me'rã uaticã'ña. Mu'urë apaturi sërĩtiña'nemogũti. ¿De'ro weegusari treinta añurãrë bocaejagu waro?

Õ'acũ apaturi nicu niwĩ:

—Treinta añurãrë bocaejagu, ti macãcãrãrë acobojoguti.

³¹ Abrahã sërĩtiña'nemosãjãcu niwĩ tja:

—Yu'u wiogu, uiro marĩrõ mu'urë ucũmiapuba. Veinte añurã bocaejagu, ¿de'ro weegusari?

Õ'acũ yu'ticu niwĩ tja:

—Na veinte añurã nicã quë'rãrë ti macãcãrãrë cõ'asome.

³² Abrahã sërĩtiña'tuocu niwĩ:

—Yũ'u wiogu, yũ'u me'rã uacupa. Mu'urẽ a'tota sêrĩtiña'tuoguti majã. Ne caribonemosome. ¿De'ro weegusari mu'u, diez dia'cũ añurãrẽ bocaejagu?

Õ'acũ nicu niwĩ:

—Diez añurã nicã, ti macãcjãrãrẽ cõ'asome.

³³ Õ'acũ Abrahã me'rã ucũtojanu'cõ, wa'a wa'acũ niwĩ. Abrahã quẽ'rã cũ ya wi'ipu dajatojaa wa'acũ niwĩ.

19

Õ'acũ Sodoma, Gomorrare cũ ãjãacõ'a'que ni'i

¹ Na'ique'ari cura, Õ'acũrẽ wereco'terã Sodomapure etacãrã niwã. Na topu etari cura Lot, Abrahã acabiji macũ, macã sãjãrĩ sope tiro dujicu niwĩ. To cũ dujiro nipe'tirã masã nerẽwũaro nicaro niwũ. Na etacã ã'agũ, wã'cãnu'cã, paamu'rĩque'a, ² narẽ nicu niwĩ:

—Yũ'u musãrẽ da'raco'tegu ni'i. Tojo weerã ya wi'ipu cãrĩrã a'tia. Topu musã du'pocãrĩrẽ coerãsa'a. Be'ro ñamiña'cũrõ musã wa'aropu yũ'rũwã'cãrãsa'a.

Cũ tojo nicã, yũ'ticãrã niwã:

—Niwe'e. A'to macã deco cãrĩrãsa'a.

³ Na tojo nimicã, Lot tutuaro me'rã, “Niwe'e; ya wi'i cãrĩrãsa'a,” nicu niwĩ. Cũ tojo nica be'ro, na “Jau” ni, cũ me'rã wa'acãrã niwã. Cũ ya wi'ipu sãjãa, Lot narẽ ba'ase da'rebosacu niwĩ. Cũ pã bucuase morẽña marĩsere weebosacu niwĩ. Na tere ba'acãrã niwã.

⁴ Be'ro, na cãrĩatji dũporo nipe'tirã Sodomacjãrã umua, ma'mapjia, bucurã nipe'tirã Lot ya wi'i pu'tore sutuanu'cãcãrã niwã. ⁵ Na to sutuanu'cã, cũrẽ caricũcãrã niwã:

—¿Umua no'opu niti ñamipu mu'u tiro eta'cãrã? Narẽ o'owĩrõña. Numia me'rã weewuasenojõrẽ weesĩ'rĩsa'a na me'rã, nicãrã niwã.

⁶ Na tojo nicã tu'ogu, Lot cũ ya wi'i wijaa, na me'rã ucũgũtigu, sopere añurõ bi'acã'cu niwĩ. ⁷ Narẽ nicu niwĩ:

—Yũ'u me'rãcjãrã, narẽ tojo ña'arõ weeticã'ña. ⁸ A'tiro pe'e weeya. Yũ'u põ'rã, puarã numia ne ni'cũ umu me'rã nitirã numia nima yujupu. Narẽ wĩorẽgũti. Musã narẽ no'o weesĩ'rĩrõ weeya. ã'rã umua yũ'u tiro eta'cãrã pe'ema, narẽ ña'arõ weeticã'ña. Na yũ'u pijio'cãrã nima. Narẽ añurõ co'teguti.

⁹ Cũ tojo nicã tu'orã, a'tiro yũ'ticãrã niwã:

—Siape'e wa'aya. Mu'u aperocjũ ni'i. Ësã mu'u dutino'bo'cãrã niwe'e. To pũrĩcãrẽ ni'cãrõacã ãsã narẽ tojo weesĩ'rĩrõ nemorõ mu'urẽ ña'arõ weerãti, nicãrã niwã.

Na Lore pũrõ tuuquenu'cõcãrã niwã. Ti wi'i sopere tuupã'rẽsĩ'rĩmicãrã niwã. ¹⁰ Na tojo weenu'cãrĩ cura sijari masã Lore ñe'e, wi'i po'peapu miisãjã wa'acãrã niwã. Tojo weetoja, na sopere añurõ bi'acã'cãrã niwã. ¹¹ Tojo weetojanu'cõ, na nipe'tirã sope pu'topu ní'cãrã umuarẽ, ma'mapjiare, bucurãrẽ caperi bajuticã weecãrã niwã. Caperi bajutirã, ti wi'ipu sãjãasĩ'rĩrã, sopere a'masijarã, põtẽotia wa'acãrã niwã. Ne bocaticãrã niwã.

¹² Wi'i po'peapu sijari masã Lore sêrĩtiña'cãrã niwã:

—¿A'tore ãpẽrã mu'u acawererã marĩti? Nipe'tirã mu'u põ'rã umua, numia, mu'u bujisumua, nipe'tirã mu'u acawererã a'ti macã nirãrẽ apero yoaropu miaña.

¹³ A'ti macãrẽ cõ'ape'ocã'rãsa'a. Õ'acũ a'ti macãcjãrã na peje ña'arõ weesetise queti tu'oami. Tojo weegu ãsãrẽ a'ti macãrẽ cõ'adutigu o'oãmi, nicãrã niwã.

¹⁴ Na tojo nicã tu'ogu, Lot cũ bujisumua niajãrẽ weregu wa'amicu niwĩ. Narẽ nicu niwĩ:

—Wã'cãnu'cãña. A'ti macãrẽ wijayã. Õ'acũ a'ti macãrẽ cõ'agũtigu weemi, nicu niwĩ.

Cũ bujisumua niajã cũ tojo nisere, “Tojo nima'acũ weemi,” ni wãcũcãrã niwã. ¹⁵ Cũ na me'rã ucũrĩ cura bo'rearo weecaro niwũ. Tojo weerã Õ'acũrẽ wereco'terã tutuaro me'rã cũrẽ nicãrã niwã:

—¡Quero! Mũ'ũ nũmo, mũ'ũ põ'rã numiarẽ sojaro me'rã aperopũ miaña. Wa'aya ũsã a'ti macãrẽ ũjũacõ'acã, wẽrĩsĩ'rĩtirã, nicãrã niwã.

¹⁶ Na tojo nimicã, Lot sojaticũ niwĩ. Cũ umũñarõ wa'aticã ĩ'arã, na cũ omocãrẽ ñe'e, miacãrã niwã. Õ'acũ cũrẽ pajaña'gũ, tojo weeduticũ niwĩ. Lot nũmo, cũ põ'rã numia quẽ'rãrẽ macã sumutopũ miacãrã niwã. ¹⁷ Na macãpũ wijáca be'ro ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegũ narẽ nicũ niwĩ:

—¡Omaña catisĩ'rĩrã! Ne majãmiĩ'atõrõticã'ña. Wẽrĩsĩ'rĩtirã, a'tore ne tojanũ'cãtirãta, ũrũpagupũ wa'aya.

¹⁸ Lot pe'e narẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'ũ wiorã, ũrũgũpũre wa'adutiticã'ña. ¹⁹ Mũsã yũ'ũre añurõ weetamuapũ. Yũ'ũ wẽrĩbo'cure mũsã yũ'rũoapũ. Yũ'ũ ũrũgũpũre ejatibosa'a. To wa'ari curata macãrẽ ũjũase yũ'ũre ĩmũejábosa'a. Tojo weegũ yũ'ũ ma'a deco wẽrĩbosa'a. ²⁰ Topũ wa'aronojõ o'ogũ, ni'cã macã pũ'toacã nirĩ macãpũ wa'adutiya. Ti macã cã'macãcã ni'ĩ. Topũ wa'agũ, yũ'rũgusa'a, nicũ niwĩ.

²¹ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Õ'acũrẽ wereco'tegũ cũrẽ nicũ niwĩ:

—Jau, mũ'ũ ní'caronojõta weeguti. Si macã, mũ'ũ níca macãrẽ ũjũacõ'asome.

²² ¡Quero, si macãpũ omawã'cãña! Mũ'ũ etaticãma, ne apeye macãrĩrẽ ũjũacõ'ano'ña marĩrõsa'a. Mũ'ũ etãca be'ropũ ũjũacõ'ano'rõsa'a, nicũ niwĩ.

Ti macã cã'macãcã niyuro, Zoar wãmeticarõ niwũ.

²³ Lot Zoapũ etacã, bo'rearo weecaro niwũ. ²⁴ Cũ topũ etãca be'ro Õ'acũ Sodoma, Gomorra bu'ipũre pecame'e, tojo nicã azufre acoro pejaro weronojõ ũjũdijaticã weecũ niwĩ. ²⁵ Cũ te macãrĩrẽ ũjũacõ'acã, to nimi'que nipe'tise ũjũpe'tia wa'acaro niwũ. Ti macã nimi'cãrã wẽrĩpe'tia wa'acãrã niwã. Na otese nimi'que quẽ'rã ũjũpe'tia wa'acaro niwũ. ²⁶ Tojo wa'ari cura Lot nũmo cũ be'ro sirutuco nimiwõ. Tojo sirutugo, majãmiĩ'atõrõco niwõ. Totã co moa tuturo dojonũ'cã wa'aco niwõ.

²⁷ Ape nũmũ te macãrĩ ũjũacõ'aca be'ro Abrahã cũ Õ'acũ me'rã ucũ'caropũ wa'acũ niwĩ. ²⁸ Topũ wa'agũ, Sodoma, Gomorra ní'caro nipe'tiro ti papũre ĩ'aquejocũ niwĩ. Yoaropũ cũ ĩ'acã, pã na ũjũarõ o'me mũjãrõ weronojõ o'mepu'sumorõcaro niwũ. ²⁹ Ti pa'tiropũ nise macãrĩ Lot ní'carore ũjũacõ'agũ, Õ'acũ Abrahãrẽ wãcũcũ niwĩ. Tojo weegũ te macãrĩ ũjũacõ'ase duporo wẽrĩrĩ ní'gũ, Lore apesepũ miacũ niwĩ.

Moabita masã, tojo nicã amonita masã masãbajuanũ'cã'que ni'ĩ

³⁰ Be'ro Lot uigũ, Zoapũre tojanemosĩ'rĩticũ niwĩ. Tojo weegũ cũ põ'rã pũarã numia me'rã ũrũpagupũ wa'acũ niwĩ. Topũ wa'a, na i'tiarã ni'cã ũtã tutipũ niseticũcãrã niwã. ³¹ Ní'cã nũmũ masã ma'mio co acabijore nico niwõ:

—Marĩ pacũ bũcũ nimi majã. Marĩ nirõpũre marĩrẽ nũmotigũnojõ ne ni'cũ marĩmi. Tojo weero nipe'tirã masã weewũasenojõrẽ weeta basiowe'e. ³² Tojo weerã marĩ pacũre que'acã weerã. Cũ que'aca be'ro cũ me'rã cãjĩrã. Tojo weerã marĩ cũ me'rã põ'rãtirãsa'a.

³³ Ti ñami na pacũre que'ato ní'ã, ũ'sedũcaco vino tĩacãrã niwã. Be'ro masã ma'mio cũ me'rã cãjĩco niwõ. Cũ pe'e co tojo weesere ne tũ'oña'ticũ niwĩ. Co dijaacã quẽ'rãrẽ, ne tũ'oña'ticũ niwĩ. ³⁴ Ape nũmũ masã ma'mio co acabijore nico niwõ:

—Ñamica'a ñami yũ'ũ marĩ pacũ me'rã cãjĩapũ. A'ti ñami quẽ'rãrẽ cũrẽ que'acã weerã. Tojo weego mũ'ũ cũ me'rã cãjĩgõ wa'apa. Tojo weerã marĩnũcũ põ'rãtirãsa'a.

³⁵ Na ní'caronojõta weecãrã niwã. Na pacũre que'adutirã, ũ'sedũcaco vino tĩacãrã niwã tja. Du'sago co pacũ me'rã cãjĩco niwõ. Lot pe'e ne tũ'oña'ticũ niwĩ. Co dijaacã

quē'rārē, ne tū'oña'ticu niwī. ³⁶ Na tojo weetjīarā, Lot pō'rā numia na pacu me'rā puarāpūta pō'rāticārā niwā. ³⁷ Be'ro masā ma'mio ni'cū wī'magū wuaco niwō. Cūrē Moab wāmeyeco niwō. Cū moabita masā ñecū nicu niwī. ³⁸ Du'sago quē'rā macūtico niwō. Cūrē Ben-ammi wāmeyeco niwō. Cū amonita masā ñecū nicu niwī.

20

Abrahā, tojo nicā Abimelec ye cjase ni'i

¹ Abrahā cū ní'caro cō'awā'cāgū, Neguev wāmetiropu wa'acu niwī. Cū Cades, tojo nicā Shur wa'teropu tojacu niwī. Tita cū Gerar wāmetiri macāpu wa'acu niwī. ² Cū topu nīgū, cū nūmo Sarare “Yū'u acabijo nimo”, ni werecu niwī. Cū tojo nicā tū'o, Geracjū wiogu Abimelec Sarare nūmotiguti nīgū, miidutigū o'ócū niwī. ³ Ti ñami Ō'acū Abimelere quē'erōpu a'tiro nicu niwī: “Mū'u wērīgūsa'a. Mū'u miidutigū o'o'co marāpūtigo nimo”.

⁴ Abimelec pe'e Sara me'rā ne niticu niwī yujupu. Tojo weegu Ō'acūrē yu'ticu niwī: “Yū'u wiogu, yū'u ña'arō weetimicā, ¿yu'ure, tojo nicā a'ti macācjārā quē'rārē wējēgūsari? ⁵ Abrahā basuta yū'ure, ‘Co yū'u acabijo nimo’, niامي. Co quē'rā, ‘Yū'u ma'mi nimi’, ni amo. Tojo weegu ‘Marāpu moogō nimo’, ni wācūgū, tojo weeasu. Ne ña'arō weetiapu”, nicu niwī.

⁶ Cū tojo nisere tū'o, Ō'acū Abimelere quē'erōpu yu'ticu niwī: “Yū'u masī'i. Mū'u añurō wācūse me'rā tojo weeapu. Tojo weegu mū'u co me'rā cājisī'rīcā cā'mota'apu. Mū'u co me'rā nīgū, yū'ure ña'arō wéegu weronojō weeboapā. ⁷ Ni'cārōacā pūrīcārē co marāpūre wiaya tja. Cū Ō'acū ye queti weremu'tārī masū nimi. Mū'urē wērīcā'to nīgū, mū'u ye cjasere sērībosagusami. Mū'u cū nūmorē wiatigu pūrīcā, mū'u, mū'u yarā nipe'tirā me'rā wērīgūsa'a”, nicu niwī.

⁸ Ape nūmu bo'reacāpu Abimelec wā'cā, cūrē da'raco'terārē pijio, cū quē'erōpu ī'a'quere werecu niwī. Tere tū'orā, pūrō uicārā niwā. ⁹ Narē wérēca be'ro Abrahārē pijio, a'tiro nicu niwī:

—¿De'ro weeati mū'u ūsārē? ¿Ñe'enojō yū'u mū'urē ña'arō wee'que wapa to cā'rōjo yū'ure, tojo nicā yarārē ña'abutiario tojacā weemiati? Mū'u yū'ure tojo wee'que ne ni'cū tojo weeya marīsere weeapu. ¹⁰ ¿De'ro weegu tojo weeati? ¿Ñe'enojōrē wācūgū, tojo weeati? ni sērītiña'cu niwī.

¹¹ Abrahā cūrē yu'ticu niwī:

—Yū'u a'tiro wācūcāti. “A'topu Ō'acūrē ne ējōpeotisama”, nicāti. Yū'u, “Yū'u nūmo nimo” nicārē, “Yū'ure wējēbosama”, ni wācūasu. ¹² Diacjūta ni'i. Co yū'u acabijota nimo. Yū'u pacu macō nimo. Paco pe'e apego nimo. Tojo weegu core nūmotiwu. ¹³ Yū'u pacu tiropu ní'cu Ō'acū dutiro me'rā wijagu, core a'tiro niwū: “No'o marī wa'aro etago, āpērārē, ‘Yū'u ma'mi nimi’, niña”, niwū.

¹⁴ Na tojo ucūca be'ro, Abimelec Abrahārē oveja, wecua o'ocu niwī. Tojo nicā da'raco'terā umua, numia o'ocu niwī. Abrahārē cū nūmo Sarare wiacu niwī.

¹⁵ Abimelec Abrahārē nicu niwī:

—A'ti di'ta ya di'ta ni'i. No'o mū'u tū'saro mū'u niatjore beseya.

¹⁶ Sarare a'tiro nicu niwī:

—Mū'u ma'mirē mil niyeru kujiri wapabūjuse kujirire o'oapu. Te me'rā mū'u me'rā nirā mū'urē ne mejēcā wācūsome. Tojo weego na ī'orōpu bu'iri marīgō tojagosa'a, nicu niwī.

¹⁷⁻¹⁸ Abimelec tojo nīca be'ro, Abrahā Ō'acūrē sērībosacu niwī. Abimelec Sarare mia'que bu'iri cū nūmorē, narē da'raco'terā numiarē, nipe'tirā cū ya wi'i nirārē Ō'acū pō'rātimasīticā weecu niwī. Abrahā narē sērībosāca be'ro Ō'acū narē yū'ruocu niwī. Tojo weerā na pō'rātimasīcārā niwā tja.

21

Abrahã macũ Isaa bajua'que ni'i

¹ Õ'acũ cũ ní'caronojõta Sarare añurõ weecu niwĩ. Cũ, “Mũ'u wĩ'magũ cuogosa'a”, ní'que queero wa'acã weecu niwĩ. ² Tojo weego nijĩpaco tojaco niwõ. Be'ro Abrahã cũ bũcu waro nimicã, wĩ'magũrẽ wuabosaco niwõ. Õ'acũ cũrẽ “Ape cũ'ma musãrẽ ï'agũ a'tiguti tja; yũ'u tocã'rõ a'ticã, mũ'u nũmo ni'cũ wĩ'magũ põ'rãtigosamo” ní'quere queero wa'acã weecu niwĩ. ³ Sara Abrahãrẽ põ'rãtibosa'cure, Isaa wãme õ'ocu niwĩ. ⁴ Be'ro Õ'acũ cũrẽ duti'caronojõta wĩ'magũ cũ ocho nũmũrĩ bajuáca be'ro Abrahã cũ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acu niwĩ. ⁵ Cũ macũ Isaa bajuácaterore Abrahã cien cũ'marĩ cuocu niwĩ. ⁶ Tojo weego Sara a'tiro wãcũco niwõ: “Õ'acũ yũ'ure e'cati, bujicã weemi. Tojo weerã ‘Sara wĩ'magũ wũapo’ nise quetire tũ'orã, nipe'tirã yũ'ure e'catitamurãsama. ⁷ ¿Noa Abrahãrẽ, ‘Sara wĩ'magũ wuabosagosamo’ nibopari? Ne ni'cũ tojo nitimicã, cũ bũcu waro nigũrẽ yũ'u ni'cũ wĩ'magũ põ'rãtibosawũ”, ni wãcũco niwõ.

Agar, Ismae Abrahã ya wi'i ními'cãrãrẽ cõ'awĩrõ'que ni'i

⁸ Isaa bũcu, cũ mi'rĩdu'uri nũmũrẽ Abrahã pajiri bosenuũ weecu niwĩ. ⁹ Tojo weeri curare Sara Agar macũ Abrahãrẽ wuabosa'cu Isaare bujicã'cã ï'aco niwõ. ¹⁰ Tojo weego co Abrahã tiro wa'a, a'tiro nico niwõ:

—Sico da'raco'tego macũ mũ'u wẽrĩca be'ro, mũ'u ye ní'quere ne ñe'esome. Yũ'u macũ Isaa pe'e ñe'egũsami. Tojo weegu da'raco'tegore, co macũ me'rãta cõ'awĩrõcã'ña, nico niwõ.

¹¹ Co tojo nicã tũ'ogu, Abrahã cũ macũ Ismaere ma'ígũ, pũrõ bujaweticu niwĩ. ¹² Õ'acũ pe'e cũrẽ nicu niwĩ: “Narẽ sõ'owaro wãcũque'titicã'ña. Sara duti'caronojõta weeya. Isaa me'rã mũ'u pãrãmerã nituriarãsama. ¹³ Da'raco'tego macũ pe'ere a'tiro weeguti. Cũ quẽ'rãrẽ, pãjãrã cũ pãrãmerã nituriacã weegusa'a. Mũ'u macũ niyucã, pajiri di'tacjãrã nirãsama”, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁴ Ape nũmu ñamiña'cũrõ Abrahã Agare pã, aco ajuro wa'icu casero me'rã wéeca ajurore co sẽ'emapu miiõ'ocu niwĩ. Core, co macũ me'rã we'riti, narẽ wa'aduticu niwĩ. Co wa'a, no'o ñaro yucu marĩrõ, masã marĩrõpũ Beerseba wãmetiropũ sijabaque'atico niwõ. ¹⁵ Aco pe'ticã ï'agõ, co macũrẽ yucũsti docapu cũuco niwõ. ¹⁶ “Cũ wẽrĩcã ï'asĩ'rĩtisa'a” nígõ, yoacureropũ wa'a, dujico niwõ. Co topũ dujiri cura cũ utĩnu'cãcu niwĩ.

¹⁷ Õ'acũ co macũ uticã tũ'ocu niwĩ. Cũ tojo weecã tũ'ogu, cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upũsãjãnu'cã, * u'mũsepũ ucũdijocu niwĩ: “¿Agar, de'ro wa'ati? Uiticã'ña. Õ'acũ mũ'u macũ uticã tũomi. ¹⁸ Wã'cãnu'cãña. Mũ'u macũrẽ wejewã'cõnu'cõña. Cũ me'rã pajiri di'tacjãrã wa'acã weeguti”, nicu niwĩ.

¹⁹ Tojo níca be'ro Õ'acũ Agare ni'cã pe aco wijari pe ï'abocacã weecu niwĩ. Co wa'icu casero me'rã wéeca ajuropũ aco poseye, co macũrẽ tĩaco niwõ. ²⁰ Õ'acũ co macũrẽ añurõ weetamucu niwĩ. Cũ bũcu, yucu marĩrõ, masã marĩrõpũ nicã'cu niwĩ. Topũ nígũ, buacatjẽ me'rã buemu'sigũ wa'acu niwĩ. ²¹ Cũ yucu marĩrõ, masã marĩrõpũ Parán wãmetiropũ nirĩ cura, cũ paco, Egiptocjõrẽ cũ nũmo niacjore bocabosaco niwõ.

Abrahã Abimelec me'rã na apo'que ni'i

²² Titare Abimelec Abrahã me'rã ucũgũ wa'acu niwĩ. Tojo nicã cũ yarã surara wiogu Ficol wãmetigu me'rã wa'acu niwĩ. Cũ Abrahãrẽ nicu niwĩ:

—Nipe'tise mũ'u weesere Õ'acũ mũ'urẽ weetamusami. ²³ Tojo weegu Õ'acũ tũ'oropũ mũ'u a'tiro weecã ñasa'a. Yũ'ure, yũ'u põ'rãrẽ, yũ'u pãrãmerãrẽ ne mejẽcã

* 21:17 21.17 Ì'aña Gn 16.7 docapu oja'quere.

weeticã'ña. Yu'u mu'urẽ wéé'caronojõta yu'ure añurõ weeya. Mu'u apesecjũ nimigũ, ùsã ya di'tapũ ni'i. A'ti di'tacjãrã quẽ'rãrẽ añurõ weeya. “Õ'acũ wãme me'rã tojota weeguti” niña, nicu niwĩ Abimelec.

²⁴ Abrahã a'tiro ni yu'ticu niwĩ:

—Õ'acũ tu'oropu mu'u tojo ní'caronojõta añurõ weeguti.

²⁵ Tojo níca be'ro Abrahã Abimelere a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'urẽ da'raco'terã yu'u aco waari pere ã'macãrã niama. ²⁶ Abimelec pe'e cũ tojo nicã tu'ogu, cũrẽ nicu niwĩ:

—Ne masĩtiasu, noa tojo weero weepã. Mu'u yu'ure ne weretiapũ. Ni'cãcãputa ne tu'ogu wee'e, nicu niwĩ Abimelec.

²⁷ Tojo níca be'ro Abrahã ovejare, wecuare mii, Abimelere o'ocu niwĩ. Cũ tojo o'óca be'ro, ti nãmũta “A'tiro weerãti”, ni a'merĩ apocãrã niwã. ²⁸ Na tojo wééca be'ro Abrahã siete oveja numia wĩ'marãrẽ apesepũ oveja marĩrõpũ cũucũ niwĩ.

²⁹ Abimelec cũ tojo weecã ã'agũ, sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿De'ro weegu mu'u ã'rã siete ovejare apesepũ cũuati?

³⁰ Abrahã cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Ã'rã siete ovejare miña. Narẽ miigũ, “A'ti pe aco waari pe Abrahã se'éca pe ni'i”, ni ã'agũsa'a.

³¹ Na pũarã “A'tiro weerãti” ni apo'caro nitjãrõ, na nirõpũ Beerseba wãme õ'ono'caro niwũ.

³² Na a'merĩ apóca be'ro Beerseba wãmetiropũ ní'cãrã Abimelec, Ficol filisteo ya di'tapũ dajatojaacãrã niwã. ³³ Beersebapũ Abrahã ni'cãgũ yucugũ tamarisco wãmeticjũ otecũ niwĩ. Topũ Õ'acũ catinu'cũgũrẽ sãrĩcu niwĩ. ³⁴ Abrahã yoacã filisteo ya di'tapũ nicu niwĩ.

22

Abrahãrẽ Õ'acũ “¿Diacjũta yu'ure ãjõpeomiti?” cũ ní'que ni'i

¹ Yoáca be'ropũ Õ'acũ Abrahãrẽ “¿Diacjũta yu'ure ãjõpeomiti?” ní'gũ, cũrẽ pisucũ niwĩ.

—¿Abrahã! nicu niwĩ.

Cũ tojo pisucã tu'ogu, Abrahã, “A'to ni'i”, ni yu'ticu niwĩ.

² Cũ yu'tíca be'ro Õ'acũ cũrẽ nicu niwĩ:

—Mu'u macũ, ni'cũ nigũrẽ, mu'u upũtu ma'igũ Isaare aperopũ Moriah wãmetiri di'tapũ miaña. Topũ etagu, ãrũgũ, mu'urẽ ã'ocjupũ mujãña. Tigũ bu'ipũ cũrẽ wa'icure wẽjẽ ãjũamorõpeogũ weronojõ weeya, nicu niwĩ.

³ Ape nãmũ bo'reque'ari cura, Abrahã wã'cãnu'cã, cũ burro bu'ipũ dujiri caserore peocu niwĩ. Tojo weetu'ajanũ'cõ, peca, cũ ãjũamorõpeoatjere paawa'acu niwĩ. Cũ macũ, tojo nicã cũrẽ da'raco'terã pũarã me'rã téé Õ'acũ cũrẽ were'caropũ wa'acu niwĩ. ⁴ I'tia nãmũ be'ro Abrahã Õ'acũ cũrẽ wa'aduti'carore yoaropũ ã'acu niwĩ. ⁵ Tojo weegu cũrẽ da'raco'terãrẽ nicu niwĩ:

—Musã burro me'rã a'to tojayá. Yu'u, yu'u macũ me'rã sõ'opũ Õ'acũrẽ e'catipeorã wa'arã wee'e. Tojo weetoja, musã tiro tojatirãsa'a tja.

⁶ Abrahã Õ'acũrẽ wa'icu ãjũamorõpeoatje pecare Isaare miaduticu niwĩ. Cũ pe'e pecame'e, tojo nicã di'pji miacu niwĩ. Na pũarã ni'cãrõ me'rã wa'acãrã niwã. ⁷ To be'roacã Isaa cũ pacure nicu niwĩ:

—¿Pacu!

—¿Ñe'enojõ uati, macũ? ni yu'ticu niwĩ.

Isaa cũrẽ sãrĩtiña'cu niwĩ:

—Marĩ peca, tojo nicã pecame'e cʉo'o. ¿Oveja wĩ'magũ marĩ ñjũamorõpeoacju no'opu nitĩ?

⁸ Abrahã cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Macũ, Õ'acũ marĩrẽ ni'cũ oveja wĩ'magũrẽ o'ogusami, nicu niwĩ.

Tojo ni, na puarã sijawã'cãcãrã niwã.

⁹ Õ'acũ Abrahãrẽ were'caropure etarã, Abrahã wa'icũrãrẽ ñjũamorõpeoatjore ni'cã mesã ùtã me'rã seeneocũucũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, pecare to bu'ipũ seepeocũ niwĩ. Seepeotoja, cũ macũrẽ du'te, peca bu'ipũ peocũ niwĩ. ¹⁰ Seepeotoja, cũ macũrẽ wẽjẽgũti níngũ, di'pjĩrẽ miicũ niwĩ. ¹¹ Cũ tojo weeri cura Õ'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã, * u'mũsepũ cũrẽ pisudijocũ niwĩ:

—¡Abrahã!

Abrahã cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—A'tota ni'i, nicu niwĩ.

¹² —Mu'u macũrẽ ne mejẽcã weeticã'ña. Ni'cãrõacã yu'u masĩ'i. Mu'u yu'ure, "Yu'u macũ ni'cũ nigũrẽ mu'urẽ o'osome", ne nitiapũ. Tojo weegu yu'u masĩ'i mu'u yu'ure wiopesase me'rã ï'a'a, nicu niwĩ.

¹³ Cũ tojo nicã, Abrahã ï'aoo, ni'cũ oveja umu ni'cã yucusti wa'teropũ cũ capesa'ripũ su'rinu'cũgũrẽ ï'acu niwĩ. Tojo wee cũrẽ ñe'e, wẽjẽ Õ'acũrẽ e'catise o'ogu, ñjũamorõpeocũ niwĩ. Cũ macũrẽ wẽjẽbo'cu oveja pe'ere wẽjẽcũ niwĩ. ¹⁴ Be'ro Abrahã tojo wee'carore a'tiro wãme õ'ocũ niwĩ: "Õ'acũ marĩrẽ du'sasenojõrẽ o'omi". Tojo weero ni'cãrõacã quẽ'rãrẽ "Tigu Õ'acũ yagu ùrũgũrẽ marĩrẽ du'sasenojõrẽ o'ogusami", nino'o.

¹⁵ Apaturi Õ'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã, u'mũsepũ Abrahãrẽ pisudijocũ niwĩ tja. ¹⁶ A'tiro nicu niwĩ:

—Õ'acũ a'tiro niami: "A'te mu'u wee'quere masĩ'i. Yu'ure, 'Yu'u macũ ni'cũ nigũrẽ mu'urẽ o'osome', ne nitiapũ. Tojo weegu yu'u basu yu'u wãme me'rã mu'urẽ añurõ wa'acã weeguti. ¹⁷ Mu'urẽ peje añuse weeguti. Mu'u pãrãmerã nituriarãrẽ ñocõa weronojõ, tojo nicã pajiri maa sumuto nucũpori weronojõ pãjãrã wa'acã weeguti. Apeyema narẽ ï'atu'tirãrẽ docaque'acã weerãsama. ¹⁸ Mu'u yu'ure añurõ ãjõpeose wapa mu'u pãrãmerã me'rã nipe'tirã a'ti umucocjãrã añurõ weeno'rãsama", nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁹ Be'ro Abrahã cũrẽ da'raco'terã tiropũ dajatojaacu niwĩ. Nipe'tirã ni'cãrõ me'rã Beerseba wãmetiropũ wa'acãrã niwã. Topũ Abrahã niseticũcũ niwĩ.

Nacor põ'rã ye cjase ni'i

²⁰ Yoáca be'ropũ Abrahã cũ acabiji Nacor ye quetire tu'ocũ niwĩ. Nacor numo Milca wĩ'marãrẽ cũrẽ põ'rãtibosaco niwõ. ²¹ Uz wãmetigu bajuamu'tã'cu niwĩ. Cũ be'rore cũ acabiji Buz bajuacu niwĩ. Buz be'rore Kemuel, Aram pacu nicu niwĩ. ²² Be'ro a'ticũrã bajuanemocãrã niwã: Quesed, Hazo, Pildas, Jidlaf, Betuel. ²³ ã'rĩ Betuel Rebeca pacu nicu niwĩ. ã'rã ochore Abrahã acabiji Nacor, Milca me'rã põ'rãticãrã niwã.

²⁴ ãpẽrã Nacor numo Milca pe'su Reúma põ'rã Teba, Gaham, Tahas, Maaca nicãrã niwã.

23

Sara wẽrĩ'que ni'i

¹ Sara ciento veintisiete cã'marĩ catico niwõ. ² Ticuse cã'marĩ cõgo, Quiriat-arba wãmetiropũ Canaã di'ta nirĩ macãpu wẽrĩco niwõ. Quiriat-arba, apetero Hebrõ

* 22:11 22.11 ï'aña Gn 16.7 docapu oja'quere.

pisuno'caro niwũ. Abrahã Sara wẽrĩcã ĩ'agũ, uti, ðujasewã'acu niwĩ. ³ Tojo uti, co wẽrĩ'co tiropu ní'cu wija, hitita masã nirõpu na me'rã ucũgũ wa'acu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

⁴ —Yũ'u musã wa'teropure apesecjũ nimicã, ni'cã ùtã tuti yũ'u nũmorẽ yaatji tutire duaya.

⁵ Cũ tojo nicã tu'orã, hitita masã cũrẽ yũ'ticãrã niwã:

⁶ —Ûsãrẽ tu'onĩña yujupu. Mu'u ùsã wa'terore ni'cũ Õ'acũ bese'cu, wiogu macũ weronojõ ni'i. Tojo weegu mu'u nũmorẽ ùsã ye ùtã tutiri wa'tero añurĩ tutipũ yaaya. Ne ni'cũ ùsã wa'teropu nigũ, “Ya tuti ni'i, yaaticã'ña”, nisome.

⁷ Tojo weegu Abrahã wã'cãnu'cã, hitita masãrẽ paamu'rĩque'a, ⁸ narẽ nicu niwĩ:

—To pũrĩcãrẽ musã yũ'u nũmorẽ a'to yaacã ùarã, Efrõ, Zohar macũrẽ a'tiro ni sãrĩbosaya. ⁹ Ni'cã ùtã tuti Macpela wãmetiri tuti cũ ya di'ta nituoro nirĩ tutire yũ'ure duato. Yũ'u ti tuti wapatiro ejatuaro wapayeguti. Yũ'u tore duugu, musã wa'teropu yaari tuti cuogusa'a.

¹⁰ Efrõ hitita masũ na wa'teropu ðujicu niwĩ. Tojo weegu nipe'tirã cũ acawererã tu'oropu, tojo nicã nipe'tirã macã sãjãrĩ sope tiro yũ'rũarã tu'oro a'tiro nicu niwĩ:

¹¹ —Niwe'e, yũ'u wiogu. Añurõ tu'oya. Yũ'u mu'urẽ ti di'tare, tojo nicã ti di'tapu nirĩ tutire wapamarĩrõ o'oguti. Yũ'u acawererã tu'oropu mu'urẽ ti di'tare o'o'o. Mu'u nũmorẽ yaaya majã.

¹² Abrahã pe'e apaturi tocjãrã masãrẽ paamu'rĩque'acu niwĩ tja. ¹³ Tojo wee, masã to nirã tu'oro Efrõrẽ nicu niwĩ:

—Yũ'ure tu'oya. Ti di'ta wapa queoro wapayeguti. Mu'u “Jau”, nicã, topu yũ'u nũmorẽ yaaguti majã.

¹⁴ Cũ tojo nicã, Efrõ yũ'ticu niwĩ tja:

¹⁵ —Wiogu, yũ'ure tu'oya. Ti di'ta cuatrocientos niyeru cujiri wapati'i. Ti di'ta wapatísere ucũnemoticã'rã. Mu'u nũmorẽ yaagu wa'aya, nicu niwĩ.

¹⁶ Abrahã, “Jau” ni, Efrõ hitita masã ĩ'orõpu tocã'rõ wapati'i ní'carore cuatrocientos niyeru cujirire wapayecu niwĩ. Tocjãrã duari masã wapaye'caronojõta wapayecu niwĩ. ¹⁷⁻¹⁸ Tojo weero nipe'tise Efrõ dua'que di'ta Abrahã ye tojacaro niwũ. Ûtãtuti, yucapagu nipe'tise cũ ye tojacaro niwũ. Ti di'ta Macpela wãmeticarõ niwũ. Mamre mujĩpũ mujãtiro pe'e tojacaro niwũ. Hitita masã, tojo nicã nipe'tirã ti macã sãjãrĩ sopere yũ'rũarã ĩ'orõpu wapayecu niwĩ.

¹⁹ Be'ro Abrahã cũ nũmo Sarare ùtã tutipũ yaacu niwĩ. Ti tuti Macpela wãmetiropu Mamre mujĩpũ mujãtiro pe'e nicaro niwũ. Totã tja apetero Hebrõ wãmeticarõ niwũ. Canaã wãmetiri di'tapu tojacaro niwũ. ²⁰ Tojo weero ti di'ta, ùtã tuti topu nirĩ tuti, hitita masã Abrahã cũ acawererãrẽ yaatjore duacãrã niwã.

24

Abrahã Isaa nũmo niacjore a'mabosa'que ni'i

¹ Abrahã bucu waro nicu niwĩ. Nipe'tise cũ weesetise me'rã Õ'acũ cũrẽ añurõ wa'acã weecu niwĩ. ² Ni'cã nũmu cũrẽ da'raco'tegu ãpẽrã yũ'ruoro bucu nigũrẽ pijicu niwĩ. Cũ nipe'tise Abrahã cuosere ĩ'anurũgũ nicu niwĩ. Abrahã cũrẽ nicu niwĩ:

—Mu'u omocãrẽ ya usó docapu cũuña. ³ Õ'acũ marĩ wiogu u'muse, di'ta wee'cu wãme me'rã mu'u “A'tiro weeguti” nicã ùasa'a. Ne yũ'u macũ Isaare a'to Canaã yũ'u nirĩ di'tacjõ me'rã nũmoticã weeticã'ña. ⁴ Tojo weetigu, ya di'tapu wa'a, yũ'u acawererã numia wa'teropure cũ nũmo niacjore besegu wa'aya.

⁵ Cũrẽ da'raco'tegu yũ'ticu niwĩ:

—Co numio yũ'u me'rã a'tisĩ'rĩticã, ¿de'ro weegusari? ¿Tojo weecãma, yũ'u mu'u macũrẽ mu'u wijawã'cãtica di'tapure miagũsari?

⁶ Abrahã cūrē yu'ticu niwī:

—Niwe'e. Topu yu'u macūrē miaticã'ña. ⁷ Yu'u wiogu Õ'acũ u'musecjũ, yu'u pacu ya wi'i ní'cure, tojo nicã yu'u acawererã ya di'tapu ní'cure miwĩorēwĩ. Miwĩorē, a'ti di'tare “Mu'u pãrãmerã nituriarãrē o'oguti”, niwĩ. Cũta mu'u duporo cūrē wereco'tegure o'oyugusami. Tojo weegu mu'u yu'u macũ nũmo niacjo tocjõrē boca, miitigusa'a. ⁸ Co numio mu'u me'rã a'tisĩ'rĩticã, yu'u mu'urē “Tojo weegusa'a” ní'que tojo tojacã'rõsa'a. Mejõ yu'u macūrē topu ne miaticã'ña, nicu niwĩ.

⁹ Tojo wee cūrē da'raco'tegu cũ ya omocãrē cũ wiogu Abrahã usó docapu ñapeocu niwĩ. Be'ro “Õ'acũ tu'oropu diacjũta weeguti mu'u duti'quere”, nicu niwĩ.

¹⁰ Be'ro cũ wiogu yarã cameyoa diez, tojo nicã apeye peje añuse Abrahã cũ o'otjere miicu niwĩ. Tere mi, Nacor wãmetiri macã, Mesopotamia di'tapu wa'acu niwĩ.

¹¹ Abrahãrē da'raco'tegu ti macã sumuto ejari cura, na'ique'aro weecaro niwũ. Ti horata numia aco waarã wa'acãrã niwã. Cũ pe'e cameyoare aco waari pe tiro soodutigu cũucu niwĩ.

¹² Tojo weetoja, Õ'acūrē a'tiro sērĩcu niwĩ: “Õ'acũ, yu'u wiogu Abrahã ejõpeogu, ni'cãcãrē yu'ure añurõ wa'acã weeya. Yu'u wiogure mu'u ma'isere ï'oña. ¹³ A'to aco waari pe tiro tojáníguti yujupu. A'tocjãrã numia aco waarã a'ticã, ¹⁴ yu'u ni'cõrē a'tiro nigũti: ‘Acoture miidijoya. Sĩ'rĩgũtigu wee'e.’ Co ‘Sĩ'rĩña. Mu'u yarã cameyoa quẽ'rãrē tĩagõti,’ tojo yu'tigo cóta mu'u bese'co mu'urē da'raco'tegu Isaa nũmo niacjo nigõsamo. Mu'u tojo weecã ï'agũ, ‘Diacjũta yu'u wiogu Abrahãrē añurõ weemi’, nigũsa'a”, nicu niwĩ.

¹⁵ Cũ Õ'acūrē sērĩtu'ajaticãta, ni'cõ numio acotu wuawã'cãtigore ï'acu niwĩ. Co Rebeca, Betuel macõ nico niwõ. Betuel Milca, Nacor macũ nicu niwĩ. Nacor Abrahã acabiji nicu niwĩ. ¹⁶ Rebeca añugõ nico niwõ. Ne ni'cũ umu me'rã niña'tico niwõ. Aco waari pepu bu'a, acore waamii, majãgõ weeco niwõ. ¹⁷ Co majãcã ï'agũ, Abrahãrē da'raco'tegu pe'e omasirutuwã'cã, core emueja, nicu niwĩ:

—Mu'u yu'ure pajaña'cureya. Aco mu'u waa'quere cã'rõ tĩaña.

¹⁸ —Jau, sĩ'rĩgũ a'tia, nico niwõ.

Tojo wee, acoture miidijo, cūrē tĩaco niwõ. ¹⁹ Cũ sĩ'rĩtojãca be'ro, Rebeca cūrē nico niwõ:

—Mu'u yarã cameyoa quẽ'rãrē miibosago wa'agoti. Na sĩ'rĩsĩ'rĩrõ põtõorõ sĩ'rĩrãsama, nico niwõ.

²⁰ Nipe'tirã cameyoa sĩ'rĩato nígõ, pejetiri acore waa, umuñarõ me'rã na sĩ'rĩrĩ co'ropu piosãamujãco niwõ. ²¹ Co tojo weesere ï'agũ, Abrahãrē da'raco'tegu “Yu'u a'topu a'ticã, Õ'acũ cũ ‘A'tiro weeguti’ ní'quere ¿diacjũta weegusari?”, ni tu'oña'gũ, tojo ï'acã'cu niwĩ. ²² Cameyoa sĩ'rĩtu'ajaca be'ro, Abrahãrē da'raco'tegu ã'quẽa yoosari be'to, uru me'rã wéeca be'to, seis gramo nũcũrĩ be'tore mi, ã'quẽapũ yoocu niwĩ. Tojo nicã puã be'to omocã tuusãase uru me'rã wee'que be'torire, cien gramo nemorõ nũcũsere o'ocu niwĩ. ²³ O'otojanu'cõ, core nicu niwĩ:

—¿Noa macõ niti mu'u? ¿Mu'u pacu ya wi'ipure cãrĩrõ niati yu'umasã me'rã cãrĩatjo?

²⁴ Co yu'tico niwõ:

—Yu'u Betuel macõ ni'i. Cũ Milca, Nacor macũ nimi. ²⁵ Usã ya wi'ipure mũsã cãrĩatjo niapũ. Tojo nicã cameyoa na ba'ase tá peje niapũ.

²⁶ Tojo nicã tu'ogu, Abrahãrē da'raco'tegu ejaque'a, Õ'acūrē e'catipeocu niwĩ. ²⁷ A'tiro nicu niwĩ: “Õ'acũ, Abrahã yu'u wiogu ejõpeogu, mu'u añuyũ'ruã'a. Yu'u wiogure añurõ wéegu, mu'u ‘A'tiro weeguti’ ní'quere queoro weeapũ. Yu'u quẽ'rãrē cũ acawererã ya wi'ipũ miitiapũ”, nicu niwĩ.

²⁸ Be'ro Rebeca nipe'tise core wa'a'quere werego wa'ago, co paco ya wi'ipɯ omawã'cãco niwõ. ²⁹ Co ma'mi Labán wãmeticɯ niwĩ. Co tojo nicã tu'ogɯ, Abrahãrẽ da'raco'tegure a'magũ wa'agɯ, aco waari pe tiro omawã'cãcɯ niwĩ. ³⁰ Cũ acabijo ë'quëapɯ yoosari be'to, omocã tuusãase be'tori miiejacã ï'atojacɯ niwĩ. Tojo nicã, Abrahãrẽ da'raco'tegɯ core were'quere tu'ope'ocã'cɯ niwĩ. Tojo weegɯ Labán cãrẽ a'magũ wa'acɯ niwĩ. Aco pe tiropɯta, cã yarã cameyoa me'rã nigũrẽ bocaiejacɯ niwĩ. ³¹ Labán cãrẽ a'tiro nicɯ niwĩ:

—A'tia, Õ'acũ añurõ weeno'gũ. ¿De'ro weegɯ mɯ'u a'to wijaropɯ nu'cũti? Mɯ'u cãrĩatjo, tojo nicã cameyoa niatjo apobosatojapɯ, nicɯ niwĩ.

³² Tojo weegɯ Abrahãrẽ da'raco'tegɯ wi'ipɯ sãjãacɯ niwĩ. Topɯ Labán cameyoa na o'ma'quere miidijo, narẽ ba'ase ecacɯ niwĩ. Tojo wéeca be'ro Abrahãrẽ da'raco'tegɯ, cã me'rãcjãrãrẽ dɯ'pocãrĩ coeato nígũ, aco miacɯ niwĩ.

³³ Na ba'ase etiri cura, Abrahãrẽ da'raco'tegɯ a'tiro nicɯ niwĩ:

—Yɯ'u mɯsãrẽ nigũti ní'quere weretimidũ, ba'atisa'a.

—To pũrĩcãrẽ ucũmɯ'taña, nicɯ niwĩ Labán.

³⁴ Abrahãrẽ da'raco'tegɯ narẽ nicɯ niwĩ:

—Yɯ'u Abrahãrẽ da'raco'tegɯ ni'i. ³⁵ Õ'acũ yɯ'u wiogɯ Abrahãrẽ añurõ weemi. Peje cɯogɯ wa'acã weemi. Cãrẽ oveja, wecɯa, uru, niyeru plata wãmetise, da'raco'terã ɯmɯa, numia, cameyoa, tojo nicã burroa o'owĩ. ³⁶ Apeyema cã nɯmo Sara bɯcɯo nimigõ, ni'cũ põ'rãtiwõ. Yɯ'u wiogɯ cã macũrẽ nipe'tise cã cɯosere o'owĩ. ³⁷ Yɯ'u wiogɯ yɯ'ure, cã macũrẽ ne ni'cõ ti di'ta Canaá cã nirõcjõ me'rã omocã dɯ'tedutitiwĩ. Tere nígũ, yɯ'ure cã dutisere Õ'acũ wãme me'rã “Diacjũta mɯ'u dutiro weeguti”, ni yɯ'tidutiwĩ. ³⁸ Cũ yɯ'ure ninemowĩ: “Yɯ'u pacɯ acawererã tiropɯ wa'a, to nirã numia wa'terore ni'cõ cã nɯmo niacjore a'maña”, niwĩ. ³⁹ Yɯ'u pe'e yɯ'u wiogɯre niwã: “Yɯ'u wiogɯ, co numio yɯ'u me'rã a'tisĩ'rĩticã warore, ¿de'ro weegɯsari?” ⁴⁰ Cũ yɯ'ure yɯ'tiwĩ: “Yɯ'u Õ'acũ ɯaronojõ nisetigɯ ni'i. Mɯ'u wa'aro añurõ wa'ato nígũ, mɯ'u me'rã Õ'acũ cãrẽ wereco'tegure o'ógɯsami. Tojo weegɯ yɯ'u pacɯ acawererã põ'rã numia wa'terore ni'cõ yɯ'u macũ nɯmo niacjore bocagɯsa'a. ⁴¹ Na yɯ'u acawererã core o'osĩ'rĩticãma, mɯ'u “Tojo weeguti” ní'que tojo tojacã'rõsa'a”, niwĩ yɯ'ure.

⁴² »Ni'cãcã aco waari pe tiropɯ ejagɯ, Õ'acũ, yɯ'u wiogɯ Abrahãrẽ ãjõpeogɯre sãrĩapɯ: “Mɯ'u ɯaro yɯ'u a'topɯ a'tisere añurõ wa'acã weebosaya. ⁴³ Mɯ'u a'tiro weecã ɯasa'a. Ni'cãrõacã yɯ'u aco waari pe tiro nirĩ cura a'tiro wa'ato. Ni'cõ numio aco waago a'ticã, yɯ'u a'tiro nigũsa'a: ‘Mɯ'u aco waasere cã'rõ tĩacureya.’ ⁴⁴ Co yɯ'ure ‘Sĩ'rĩña, mɯ'u yarã cameyoa quẽ'rãrẽ tĩagõti,’ nigõ, cóta mɯ'u bese'co yɯ'u wiogɯ macũ nɯmo niacjo nigõsamo”, ni sãrĩwã. ⁴⁵ Yɯ'u Õ'acũrẽ sãrĩtu'ajatimidũ, Rebeca aco co waatjere wɯawã'cãtigore ï'apɯ. Aco waari pepɯ bu'a, acore waamiamo. Core niapɯ: “Mɯ'u aco waa'quere yɯ'ure cã'rõ tĩaña”, niapɯ. ⁴⁶ Tojo weego acoture miidijo, yɯ'ure niamo: “Jaɯ, sãrĩña. Mɯ'u yarã cameyoa quẽ'rãrẽ tĩagõti.” Yɯ'ure aco tĩa, yarã cameyoa quẽ'rãrẽ tĩamo.

⁴⁷ »Be'ro core sãrĩtiña'pɯ: “¿Noa macõ niti mɯ'u?” Co yɯ'ure yɯ'tiamo: “Yɯ'u Betuel macõ ni'i. Cũ Nacor, Milca macũ nimi”, niamo. Be'ro ë'quëa yoosari be'tore ë'quëapɯ yooapɯ. Tojo nicã pɯa be'to omocã tuusãase be'torire tuusãapɯ.

⁴⁸ Tojo weetoja, yɯ'u ejaque'a, Õ'acũrẽ, Abrahãrẽ yɯ'u wiogɯ ãjõpeogɯre e'catise o'oapɯ. Cũ yɯ'u wiogɯ acawererã tiropɯ wa'ari ma'arẽ queoro ï'oami. Cũ yɯ'u wiogɯ Abrahãrẽ macũ nɯmo niacjore miidutigɯ, tojo weemi. ⁴⁹ Ni'cãrõacãma majã, yɯ'u wiogɯ ɯasere añurõ e'catise me'rã yɯ'tisĩ'rĩrã, wereya. Tojo yɯ'tisĩ'rĩtirã quẽ'rã, wereya. Tojo weegɯ yɯ'u weeatjere masĩgũsa'a, nicɯ niwĩ.

⁵⁰ Cũ tojo nicã tu'orã, Labán, Betuel yɯ'ticãrã niwã:

—A'te nipe'tise Õ'acũ weese ni'i. Ësã ne “Tojota wa'ato, tojo wa'aticã'to”, nímasĩtisa'a. ⁵¹ A'tigo nimo Rebeca. Core miaña majã. Õ'acũ ñaronojõta mũ'u wioꝝ macũ ñũmo nigõsamo, nicãrã niwã.

⁵² Abrahãrẽ da'raco'tegũ na tojo nicã tũ'ogũ, Õ'acũrẽ e'catipeogũ ejaque'a, paamu'rĩque'acũ niwĩ. ⁵³ Õ'acũrẽ e'catise o'óca be'ro, apeyenojõ uru, plata me'rã wee'quenojõrẽ, tojo nicã su'tire Rebecare o'ocũ niwĩ. Tojo nicã co ma'mirẽ, co pacore apeyenojõ wapabũjũsenojõrẽ o'ocũ niwĩ. ⁵⁴ Be'ro cũrẽ ba'pati'cãrã me'rã ba'a, sĩrĩ, topũta cãrĩcãrã niwã.

Ape ñũmũ wã'cã, Abrahãrẽ da'raco'tegũ narẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'u wioꝝ ya wi'ipũ dajatojaacã, mũsã macõrẽ o'oya majã.

⁵⁵ Tojo nicã tũ'orã, Rebeca ma'mi, co paco a'tiro nicãrã niwã:

—Co diez ñũmũrĩ Ësã me'rã tojániato yujupũ. Be'ro mũ'u me'rã wa'agosamo majã.

⁵⁶ Abrahãrẽ da'raco'tegũ pe'e a'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'u tojaacã, cã'mota'anemotĩcã'ña majã. Õ'acũ yũ'u a'ti'quere añurõ wa'acã weetojami. Tojo weerã yũ'u wioꝝ ya wi'ipũ dajatojaadutiya.

⁵⁷ Cũ tojo nicã tũ'orã, na yũ'ticãrã niwã:

—Jau. Rebecare pijiña'rã marĩ, ¿de'ro ni yũ'tigosari co?

⁵⁸ Tojo weerã Rebecare pijio, sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿Mũ'u ã'rĩ mũmũ me'rã wa'asĩ'rĩsari?

—Ëũ, wa'agoti, ni yũ'tico niwõ.

⁵⁹ Co tojo nicã tũ'orã, Rebecare, core masõ'co quẽ'rãrẽ o'ócãrã niwã. Tojo nicã, Abrahãrẽ da'raco'tegũre, cũrẽ ba'pati'cãrã me'rã wa'aduticãrã niwã majã.

⁶⁰ Rebecare añurõ wa'ato nĩrã, a'tiro nicãrã niwã:

“Numió, Õ'acũ mũ'ũrẽ pãjãrã paco nicã weeato.

Mũ'u pãrãmerã nituriarã narẽ ĩ'atu'tirã nise macãrĩcãrã me'rã a'mewẽjẽ wap-ata'ato.”

⁶¹ Na core tojo níca be'ro, Rebeca, core da'raco'terã numia me'rã cameyoa bu'ipũ mujãpeja, Abrahãrẽ da'raco'tegũre sirutuwã'cãcãrã niwã. Tojo wee, Abrahãrẽ da'raco'tegũ Rebecare mia, to nĩ'cũ wa'a wa'acũ niwĩ.

⁶² Isaa pe'e aco waari pe, “Catinu'cũgũ, yũ'ũre ĩ'agũ ya pe” wãmetiropũ nĩ'cũ majãmitojaticũ niwĩ. Cũ pe'e Neguev wãmetiropũ niseticũ niwĩ.

⁶³ Na'ique'awã'cãtĩri cura sijagũ wa'acũ niwĩ. Tojo weegũ cameyoa a'ticã ĩ'acũ niwĩ.

⁶⁴ Rebeca quẽ'rã cũrẽ ĩ'aco niwõ. Isaare ĩ'agõta, cameyo bu'ipũ pesa'co dijaco niwõ.

⁶⁵ Abrahãrẽ da'raco'tegũre sãrĩtiña'co niwõ:

—¿Noa niti sĩ'i marĩrẽ põtẽrĩgũ a'tigũ? nico niwõ.

—Yũ'u wioꝝ nimi, nicũ niwĩ. Tere tũ'ogo, su'tiro casero me'rã co diapoare mo'aco niwõ.

⁶⁶ Abrahãrẽ da'raco'tegũ Isaare nipe'tise cũ wee'quere werecũ niwĩ. ⁶⁷ Be'ro Isaa Rebecare cũ paco Sara níca wi'i, wa'icũ caseri me'rã wéeca wi'ipũ mia wa'acũ niwĩ. Tojo wee cũ ñũmo tojaco niwõ. Isaa Rebecare pũrõ ma'icũ niwĩ. A'te me'rã cũ paco wẽrĩ'quere wãcũtutuacũ niwĩ.

25

Abrahã Cetura wãmetigo me'rã põ'rãti'que ni'i

¹ Abrahã apego ñũorẽcũ niwĩ. Co Cetura wãmetico niwõ. ² Co me'rã a'tiro wãmetirãrẽ põ'rãticũ niwĩ. Zimram, Jocsán, Medán, Madiã, Isbac, Súa nicãrã niwã.

³ Jocsán põ'rã Seba, Dedán nicãrã niwã. Dedán pãrãmerã nituriarã asureo masã, letuseo masã, leumeo masã nicãrã niwã. ⁴ Madiã põ'rã Efa, Efer, Hanoc, Abida, Elda nicãrã niwã. Æ'rã nipe'tirã Cetura põ'rã nituriarã pãjãrã nicãrã niwã. ⁵ Isaa

Abrahã cũ pacu cuo'que nipe'tisere cuosirutucu niwĩ. ⁶ Āpērã cũ pō'rã, āpērã numia me'rã pō'rãti'cārã pe'ema cã'rō apeyenojōacārē o'ocu niwĩ. Abrahã cũ catícaterore cũ macũ Isaa tiropu niticã'to nígũ, narē apero mujĩpũ mujãtiro nirĩ di'tapu o'ócu niwĩ.

Abrahã cũ wērĩcã na yaa'que ni'i

⁷ Abrahã ciento setenta y cinco cũ'marĩ caticu niwĩ. ⁸ Cũ mu'ñu me'rã wērĩcu niwĩ. Cũ ñecũsumua mejãrã wērĩ'caronojōta cũ quē'rã wērĩsirutudijacu niwĩ. ⁹ Cũ pō'rã Isaa, Ismae Macpela nirĩ tutipu cãrē yaarã wa'acārã niwã. To mujĩpũ mujãtiro Mamre wãmetiropu tojasa'a. Ti tuti Efrō Zohar macũ hitita masũ ya di'tapu tojasa'a. ¹⁰ Ti di'tare Abrahã hitita masãrē duucu niwĩ. Topu Abrahãrē yaacārã niwã. Cũ nũmo Sarare yaa'caro pu'toputa yaacārã niwã. ¹¹ Abrahã wērĩca be'ro Ō'acũ cũ macũ Isaare añurō wa'acã weecu niwĩ. Cũ ni'cã aco pe tiro niseticu niwĩ. Ti pere a'tiro pisucãrã niwã: “Catinu'cũgũ, yu'ure ĩ'agũ ya pe” pisucãrã niwã.

Ismae cũ pō'rãti'que ni'i

¹² A'te Ismae, Abrahã macũ ye queti ni'i. Cũ Agar macũ nicu niwĩ. Agar Egiptocjō, Abrahã nũmo Sarare da'raco'tego nico niwō. Ismae pō'rã a'ticurã nicãrã niwã. ¹³ Bajuanũ'tã'cu me'rã werenu'cãno'rōsa'a. Masã ma'mi Nebaiot wãmeticu niwĩ. Be'rocjãrã Cedar, Adbeel, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Massa, ¹⁵ Hadar, Tema, Jetur, Nafis, Cedema wãmeticãrã niwã. ¹⁶ Na Ismae pō'rã doce nicãrã niwã. Na wãme me'rãta na ye di'ta wãmerē na nirōpure masĩno'caro niwũ. Nanucũ curari na yarã masãrē wejepeori masã nicãrã niwã.

¹⁷ Ismae ciento treinta y siete cũ'marĩ cuogu, wērĩcu niwĩ. Tojo weegu cũ ñecũsumua mejãrã wērĩ'caronojōta wērĩsirutudijacu niwĩ. ¹⁸ Cũ pō'rã nituriarã pãjãrã Havila wãmetiro me'rã nu'cã, téé Shur wãmetiropu niseticãrã niwã. To Egipto pōtēorō Asiria wa'aropu nisa'a. To nirō nipe'tirã na acawererã uatimicã, niseticãrã niwã.

Jacob, tojo nicã Esaú na baja'que ni'i

¹⁹ A'te Isaa, Abrahã macũ ye queti ni'i. ²⁰ Isaa cuarenta cũ'marĩ cuogu, Rebecare nũmoticu niwĩ. Co Betuel macō, Labán acabijo nico niwō. Na arameo masã Padan-arãcjãrã nicãrã niwã. ²¹ Rebeca ne pō'rã marĩco niwō. Tojo weegu Isaa Ō'acũrē sērĩbosacu niwĩ. Ō'acũ cũ sērĩsere tuocu niwĩ. Tojo weego co nijĩpaco tojaco niwō. ²² Wĩ'marã puarã paagapure a'mequēsãñacãrã niwã. Tojo weego co a'tiro wãcũco niwō: “Na tojo weenu'cũcãma, yu'u mejō waro catima'abosa'a. Mejō pe'e wērĩrōnasa'a”, ni wãcũco niwō. Tojo weego Ō'acũrē “¿De'ro weero tojo nimitito?” ni sērĩtiña'co niwō.

²³ Ō'acũ core yu'ticu niwĩ:

“Mu'u paaga po'pearure puã di'ta, puã macãcjãrã sãñama.

Na bajuatji dũporo a'mequēsãñatojama.

Ni'cũ apĩ nemorō tutuayũ'ruagu nigũsami.

Masã ma'mi cũ acabiji dutisere yu'tigusami”, nicu niwĩ Ō'acũ.

²⁴ Be'ro Rebeca wĩ'marãrē wuãri nũmu ejacaro niwũ. Na puarã su'ruã'cãrã páápu nicãrã niwã. ²⁵ Ne bajuanũ'tãgũ poari sō'agũ nicu niwĩ. Tojo nicã, cũ upũpũre poaripijagu nicu niwĩ. Cũrē Esaú pisucãrã niwã. ²⁶ Be'ro cũ acabiji cũ du'podiapu ni'cã omocã me'rã ñe'etjãgũ bajuacu niwĩ. Tojo weeyucã, cũrē Jacob pisucãrã niwã. Isaa sesenta cũ'marĩ cuori cura, Rebeca narē pō'rãtico niwō.

Esaú cũ masã ma'mi nisere dua'que ni'i

²⁷ Siape'e me'rã wĩ'marã bucuacãrã niwã. Esaú cãpũpu sijasere tu'sa, wa'icũrã mu'sĩgũ nicu niwĩ. Jacob pe'e sō'owaro niticu niwĩ. Cũ wĩ'ipu niseticã'cu niwĩ. ²⁸ Isaa

wa'icurã núcũcãrãrẽ ba'atu'sayugu, cũ macũ Esaú pe'ere ma'iyu'rũnu'cãcu niwĩ. Paco Rebeca pe'e Jacore ma'iyu'rũnu'cãco niwõ.

²⁹ Ni'cã nũmũ Jacob cũ ba'ase do'ari cura Esaú núcũpũ sijagu eja'cu ɛjuaboayũ'rũa'cu dajacu niwĩ. ³⁰ Tojo weegu cũ acabijire nicu niwĩ:

—Yũ'ure pajaña'ña. Sise ba'ase sõ'ase mu'ũ cõsere yũ'ure o'ocureya. Yũ'ũ ɛjuaboa wẽrĩgũ weesa'a, nicu niwĩ. (Tojo weerã ape wãme Esaúre Edom pisusama.)

³¹ Jacob cũrẽ nicu niwĩ:

—Tojo nígũ pũrĩcã, mu'ũ masã ma'mi nisere yũ'ure duamu'tãña.

³² Tere tu'ogu, Esaú nicu niwĩ:

—¿Mu'ũ yũ'ure ì'aweti? Yũ'ũ ɛjuaboa wẽrĩgũ weesa'a. Tojo weero yũ'ũ masã ma'mi nise yũ'ũma wapamarĩ'i, nicu niwĩ.

³³ Jacob cũrẽ nicu niwĩ:

—To pũrĩcãrẽ Õ'acũrẽ wãmepeo, “Tojota weeguti”, nibaque'oya, nicu niwĩ.

Tere tu'ogu, Esaú “Õ'acũrẽ wãmepeo, diacjũta ni'i”, nicu niwĩ. Tojo weegu cũ acabijire cũ masã ma'mi nisere duacu niwĩ.

³⁴ Be'ro Jacob, Esaúre, pã, tojo nicã cũ ba'ase do'a'quere ecacu niwĩ. Esaú ba'a, sĩ'rĩtojagu, wã'cãnu'cã, wa'a wa'acu niwĩ. Cũ masã ma'mi nisere “Tojo nisa'a”, ni wãcũticu niwĩ.

26

Isaa Gerar wãmetiropũ wa'a'que ni'i

¹ Abrahã cũ caticũcateropũ wa'a'caronojõta nipe'tiro ti di'tapũre ba'ase marĩcaro niwã. Tojo weegu Isaa Gerar wãmetiropũ wa'acu niwĩ. Topũre filisteo masã wiogu Abimelec nicu niwĩ. ² Topũ Õ'acũ cũrẽ bajua, ucũcu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ: “Egiptopũre wa'aticã'ña. Yũ'ũ mu'ũrẽ tojadutirota tojapa. ³ Ni'cãrõacãrẽ a'ti di'tata toja, níni'ña yujupũ. Yũ'ũ mu'ũ me'rã nigũti. Mu'ũrẽ añurõ wa'acã weeguti. Mu'ũrẽ, mu'ũ pãrãmerã nituriarãrẽ a'ti di'tare o'oguti. A'tiro wéegũ, mu'ũ pacu Abrahãrẽ yũ'ũ ‘Tojo weeguti’ ní'quere queoro wa'acã weeguti. ⁴ Mu'ũ pãrãmerã nituriarã pãjãrã ñocõa weronojõ nicã weegusa'a. Nipe'tise a'te di'tare o'ogusa'a. Tojo nicã, nipe'tiri di'tacjãrã mu'ũ pãrãmerã nituriarã me'rã añurõ wa'acã weeno'rõsa'a. ⁵ Abrahã yũ'ũ duti'quere, yũ'ũ ‘Tojo weeya’ ní'quere queoro yũ'tiwĩ. Tojo weegu tojo weegusa'a”, nicu niwĩ Õ'acũ.

⁶ Tere tu'ogu, Isaa Gerapũ tojacu niwĩ. ⁷ Topũ nirã masã Isaare Rebecare “A'tigo waro ¿noanojõ niti?” ni sãrĩtiña'cãrã niwã. Isaa, “Yũ'ũre co ye bu'iri wẽjẽbosama” ni uigu, “Yũ'ũ acabijo nimo”, nicu niwĩ. Co Rebeca añugõ niyucã, tojo nicu niwĩ.

⁸ Topũ yoacã tojacu niwĩ. Ni'cã nũmũ ti di'ta wiogu Abimelec ventanapũ yu'uĩ'a'cu niwĩ. Tojo weeri cura Isaa cũ nũmo Rebecare paasu'su e'caticã ì'acu niwĩ. ⁹ Be'ro Isaare pijio, a'tiro nicu niwĩ:

—Co mu'ũ nũmo nimiapõ. ¿De'ro weegu “Yũ'ũ acabijo nimo” nisoati?

—Apetero weerã yũ'ũre co ye bu'iri wẽjẽbosama, ni wãcũasu, ni yũ'ticu niwĩ Isaa.

¹⁰ Tere tu'ogu, Abimelec nicu niwĩ:

—¿De'ro weegu ùsãrẽ tojo niati? “Cũ nũmo mejẽta nisamo”, ni wãcũgũ, ni'cũ a'ti macãcjũ core nũmotiboapĩ. Core tojo weecãma, mu'ũ ùsãrẽ Õ'acũrẽ yũ'rũnu'cãcã weeboapã, nicu niwĩ.

¹¹ Tojo weegu Abimelec nipe'tirãrẽ ni'cã dutise cũucu niwĩ. Te dutise a'tiro nicaro niwã: “No'o ni'cũ Isaare o cũ nũmorẽ caribogũnojõ wẽjẽno'gũsami”, nicaro niwã.

¹² Topũre Isaa otesere otecũ niwĩ. Õ'acũ cũrẽ añurõ wa'acã weecu niwĩ. Tojo weero ti cũ'marẽ cũ ote'que peje waro ducaticaro niwã. ¹³ Siape'e me'rã cũ cõse bucũanemocarõ niwã. Tojo weegu cũ peje waro apeyenojõ cõogu tojacu niwĩ.

14 Pājārā waro oveja, wecua cuocu niwī. Cūrē da'racoterā quē'rārē pājārā waro cuocu niwī. Tere ĩ'arā, filisteo masā cūrē uocārā niwā. 15 Toduporopu cū pacu Abrahā caticateropure cūrē da'racotecū'cārā aco pēri se'ecārā niwā. Filisteo masā Isaare uorā, te perire di'ta me'rā yaabi'acārā niwā.

16 Be'ro cū peje waro cuocā, ĩ'acūmí, Abimelec Isaare a'tiro nicu niwī:

—Mu'u a'tore wijayá. Peje waro ũsā yu'ruro apeyenojō cuoyu'rnu'cā'a, nicu niwī.

17 Tojo weegu Isaa Gerapu nimi'cu wijacu niwī. Wija, to opa pa'tiro nirōpu wi'seriacā wee, tojacu niwī. 18 Topure cū pacu catigu aco pēri se'e'que perire cū wērica be'ro filisteo masā di'ta me'rā yaacārā niwā. Isaa na yaa'que perire apaturi se'ecu niwī. Cū te perire se'éca be'ro cū pacu catigu wāme ō'o'caronojōta ō'ocu niwī.

19 Ni'cā numu Isaare da'racoteri masā opa pa'tiro nirōpu aco pére se'éra, pajiro o'mawīrōrī pere bocacārā niwā. 20 Gerapu nirā ovejare co'teri masā ti pere āpērā Isaa yarā ovejare co'terā me'rā du'sasocārā niwā. Na “Īsā ya pe ni'í”, nicārā niwā. Isaa yarā ovejare co'terā pe'e quē'rā “Īsā ya pe pe'e ni'í”, ni a'merī du'sasoomujācārā niwā. Tojo weegu Isaa ti pere “cumuca pe” wāme ō'ocu niwī. Na du'sasooyucā, tojo wāme ō'ocu niwī. 21 Be'ro cūrē da'racoterā ape pe se'ecārā niwā. Ti pe quē'rārē mejārōta du'sasocārā niwā. Tojo weegu Isaa ti pere “a'merī ĩ'asī'rītiri pe” wāme ō'ocu niwī.

22 Be'ro Isaa yoaropu wa'a wa'acu niwī. Topure aco pé ape pe se'ecu niwī. Ti pema du'sasooticārā niwā majā. Tojo weegu ti pere “añurī pjoaca pe, cumuca marīrī pe” wāme ō'ocu niwī. A'tiro nicu niwī: “Ō'acū marīrē ni'cārōacāma añurī pjoa cūumi majā. Tojo weerā marī a'topure añurō niseti, da'rasetirāsa'a”, nicu niwī.

23 To ní'cuta Isaa Beersebaru wa'acu niwī. 24 Topu cū etāca ñamirē Ō'acū cūrē bajua, a'tiro nicu niwī:

“Yu'u, mu'u pacu Abrahā ējōpeogu ni'í.

Yu'u mu'u me'rā ni'í.

Tojo weegu uiticā'ña.

Yu'ure da'racotegu Abrahārē ma'ígū, mu'urē añurō wa'acā weeguti.

Tojo nicā mu'u pārāmerārē pājārā masāputicā weeguti”, nicu niwī.

25 Tere tu'ogu, Isaa ni'cārō wa'icūrārē ũjūamorōpeorore ni'cā mesā ũtā me'rā seeneocūucu niwī. Topu Ō'acūrē e'catise o'ogu, tojo weecu niwī. Topu wi'seri nu'cō, niseticu niwī. Cūrē da'racoterā ni'cā aco pé se'ecārā niwā.

Isaa, Abimelec na “A'tiro weerā” ni a'merī apo'que ni'í

26 Ni'cā numu Abimelec Gerapu ní'cu Isaa tiropu ucūgū a'ticu niwī. Cūrē werecasagu Ahuzat, tojo nicā Ficol surara wiogu cūrē ba'paticārā niwā. 27 Narē ĩ'agū, Isaa nicu niwī:

—¿De'ro weerā yu'ure ĩ'arā a'tiati? Yu'ure uatiwu. Musā ya di'tapu nigūrē cō'awīrōwā.

28 Na cūrē yu'ticārā niwā:

—Īsā mu'urē ĩ'acā, Ō'acū mu'u me'rā nimi. Tojo weerā “Mu'u ũsārē ña'arō weeri nírā, mu'u me'rā Ō'acū tu'oropu a'merī aporona'a”, ni wācūasu. 29 Mu'urē ne cā'rō caribotiwu. Īsā mu'urē cariboronojō o'orā, añurō wejepeowu. Añurō me'rā mu'urē we'riti o'ówu. Ō'acū mu'urē ni'cārōacārē añurō weetamugū weemi, nicārā niwā.

30 Tojo weegu Isaa narē pajiri bosenumu weepeocu niwī. Ti numurē na ba'a, sī'rī yapaticārā niwā. 31 Ape numu pe'e bo'reacā wā'cā, na Ō'acū wāme me'rā “A'tiro weerā” ni a'merī apocārā niwā. Be'ro Isaa narē we'riti, “Añurō wa'aya”, nicu niwī. Na ni'cārō me'rā tojacārā niwā.

³² Na tojo weeri n̄m̄ur̄ēta Isaare da'racō'teri masã na se'eri pere “Aco bocap̄u” ni, cūr̄ē queti wererã etacārã niwã. ³³ Isaa ti pere Seba wãme ò'oc̄u niwĩ. Tojo weero top̄u nirĩ macã ni'cār̄ōacār̄ē Beerseba wãmetisa'a.

³⁴ Esaú cuarenta cūr̄marĩ c̄oḡu, Judit wãmetigore n̄motic̄u niwĩ. Co Beerĩ wãmetiḡu hitita masũ macō nico niwō. Be'ro apego n̄motinemoc̄u niwĩ tja. Co Basemat wãmetico niwō. Co Elón wãmetiḡu hitita masũ macō nico niwō. ³⁵ ã'rã p̄uarã Esaú n̄mosãnumia Isaare, Rebecare pūr̄ō waro b̄jaweticã weecārã niwã.

27

Isaa cūr̄ p̄ō'rār̄ē Jacore, Esaúre “Añurō wa'ato” ni, Ò'acūr̄ē sēr̄ibosa'que ni'i

¹ Isaa b̄uc̄u waro ējãgũ, cūr̄ caperi añurō ï'atic̄u niwĩ. Tojo weeḡu ni'cã n̄m̄u cūr̄ macūr̄ masã ma'mi Esaúre pijio, a'tiro nic̄u niwĩ:

—¡Macūr̄!

Cūr̄ tojo nicã, Esaú “¿De'ro niti, pac̄u?”, ni ȳu'tic̄u niwĩ.

² —M̄u'u ï'acãta, ȳu'u b̄uc̄u waro ni'i. Tojo weeḡu a'te n̄m̄ur̄ĩ no'o nirĩ n̄m̄u ȳu'u wēr̄imasĩ'i. ³ M̄u'u cãpūr̄u wa'a, m̄u'u ya b̄uacatjē me'rã wa'ic̄urã b̄ueḡu wa'aya.

⁴ Tu'ajan̄u'cō, ȳu'u t̄u'saronojōta ba'ase u'suase do'a, ȳu'ure ecaya. M̄u'u tojo weecã, ȳu'u wēr̄iati d̄uporo m̄u'urē añurō wa'ato nígũ, Ò'acūr̄ē sēr̄ibosaḡuti, nic̄u niwĩ.

⁵ Rebeca pe'e Isaa Esaúre tojo nisere t̄u'oco niwō. Tojo t̄u'o'co niyugo, Esaú cãpūr̄u cūr̄ pac̄ure wa'ic̄urã wējēbosaḡu wa'aca be'ro, ⁶ co macūr̄ Jacore a'tiro nico niwō:

—M̄u'u pac̄u, m̄u'u ma'mi Esaúre a'tiro nicã t̄u'oap̄u. A'tiro niami: ⁷ “Macūr̄, cãpūr̄u wa'aya. Wa'a, wa'ic̄u wējē, ba'ase u'suase do'a, ȳu'ure ecaya. M̄u'u tojo weecã, m̄u'urē Ò'acūr̄ ï'orōp̄u ‘Añurō weeya’, ni sēr̄ibosaḡuti”, niami. ⁸ Macūr̄, ȳu'u niatjere añurō t̄u'o, tere weepa. ⁹ M̄u'u ni'cār̄ōacã ecarã na nirōp̄u wa'a, p̄uarã cabracār̄ē miitia. M̄u'u pac̄u cūr̄ ba'at̄u'sasenojōta añuse ba'ase do'abosagoti. ¹⁰ M̄u'u cūr̄ē ecaḡu wa'agusa'a. M̄u'u tojo weecã, m̄u'urē cūr̄ wēr̄iati d̄uporo Ò'acūr̄ē “Añurō weeya”, ni sēr̄ibosaḡusami, nico niwō.

¹¹ Jacob pe'e cūr̄ pacore ȳu'tic̄u niwĩ:

—Ȳu'u ma'mi nipe'tiro cūr̄ up̄up̄u poaritiḡu niami. Ȳu'u pe'e moo'o. ¹² Ȳu'u pac̄u ȳu'ure da'raña'a, “Cūr̄ mejēta nimi”, ni masĩgũ, “M̄u'u ȳu'ure bujicã'gũ wee'e”, nibosami. Ȳu'ure “Añurō wa'ato” ni sēr̄ibosaronojō o'oḡu, “Ña'arō pe'e wa'abata'to m̄u'urē”, nibosami, nic̄u niwĩ.

¹³ Cūr̄ pac̄o cūr̄ē ȳu'tico niwō:

—M̄u'urē ï'amasicãma, m̄u'urē “Ña'arō wa'ato” nise ȳu'u pe'ere tojato. M̄u'u pe'e ȳu'u dutiro weeya. Sōjã cabracār̄ē miigũ wa'aya, nico niwō.

¹⁴ Tojo nicã t̄u'o, Jacob cabracār̄ē miigũ wa'a, pacore o'oc̄u niwĩ. Tojo weego Isaa t̄u'sasenojōrēta ba'ase do'abosaco niwō. ¹⁵ Be'ro masã ma'mi Esaú ye su'ti añuȳu'r̄un̄u'cãse co wĩ'ip̄u n̄r̄ō'quere mii, cūr̄ acabiji Jacore sãaco niwō. ¹⁶ Be'ro na cabra caseri me'rã cūr̄ omocār̄ir̄ē omaco niwō. Tojo nicã wãm̄utare mo'aco niwō.

¹⁷ Tu'ajan̄u'cō, te ba'ase u'suase do'a'quere, pãrē co macūr̄ Jacore o'oco niwō.

¹⁸ Tojo weeḡu Jacob cūr̄ pac̄u tirop̄u sãjãa, a'tiro nic̄u niwĩ:

—¡Pac̄u!

—Åa, a'to ni'i. ¿Ni'inojō pe'e niti m̄u'u? ni sēr̄itiña'c̄u niwĩ Isaa.

¹⁹ —Ȳu'u masã ma'mi Esaú ni'i. M̄u'u ȳu'ure duti'caronojōta weepa. Wã'cãnujãña. Ȳu'u wa'ic̄u wējē do'a'quere ba'aya. Ba'atoja, ȳu'ure Ò'acūr̄ē “Añurō weeya”, ni sēr̄ibosaya, nic̄u niwĩ.

²⁰ Isaa cūr̄ē sēr̄itiña'c̄u niwĩ:

—Macūr̄ ¿de'ronojō maata waro wa'ic̄ure bocamiati?

—M̄u'u wioḡu Ò'acūr̄ ȳu'ure maata bocacã weemi, nic̄u niwĩ.

²¹ Isaa cūrē nicu niwī:

—A'tocure a'tia. ¿Diacjūta yu'u macū Esaú niti mu'u? nígu, mu'urē da'raña'gūtigu wee'e.

²² Tojo weegu Jacob cū tiroacāpu wa'acu niwī. Cūrē da'raña'gū, cū pacu nicu niwī:

—Mejō mu'u ucūse pe'e Jacob ucūse weronojō nírōcoro. Tojo nimirō, omocārī pe'e Esaú ye omocārī nírōcoro. ²³ Esaú weronojō omocārī poaritiyucā, Isaa “Apī nimi”, ni masīticu niwī. Cū Ō'acūrē sērībosati dūporoacā, ²⁴ apaturi sērītiña'apocu niwī tja.

—¿Diacjūta Esaú niti mu'u?

—Esaúta ni'i, ni yu'ticu niwī Jacob.

²⁵ Tere tu'ogu, Isaa nicu niwī:

—Macū, ba'ase mu'u boca'quere o'oya majā. Ba'agutigu wee'e. Ō'acūrē “Yu'u macūrē añurō wa'ato”, ni sērībosacūgūti.

Jacob cū pacure ba'ase eca, cūrē u'seducaco vinorē tīacu niwī. Cū tere ba'a, sī'rīcu niwī. ²⁶ Be'ro cū pacu Isaa cūrē nicu niwī:

—Macū, yu'u tiroacāpu a'ti, yu'ure mi'miña.

²⁷ Tojo weegu Jacob cū pu'toacāpu wa'a, cūrē mi'micu niwī. Isaa cū ye su'tire wījīgū, cū ye niatjere Ō'acūrē a'tiro ni sērībosacu niwī:

“Ā'rī yu'u macū cāpū cjase o'ori Ō'acū wee'que weronojō añurō u'mutime'rīcā'mi.

²⁸ Ō'acū mu'urē u'muarō cjase aco pejasere o'oato.

Mu'u otesere di'tapure añurō pī'rī, dūcaticā weeato.

Peje trigo, tojo nicā u'seducaco vinorē o'oato.

²⁹ Pājārā masā mu'u dutise doca niato.

Peje di'tacjārā mu'u dūporo ejaque'a, mu'urē ējōpeoato.

Mu'u ni'cū pō'rāpūreta dutigusa'a.

Mu'u paco pō'rā mma mu'urē ējōpeorā paamu'rīque'ato.

Mu'urē 'Ña'arō wa'ato' nirā nemorō 'Ña'abutiario wa'ato', nino'rāsama.

Mu'urē 'Añurō wa'ato' nirā pe'e 'Añurōta wa'ato' nino'rāsama”, nicu niwī Isaa.

³⁰ Cū Jacore Ō'acūrē sērībosatu'ajāca be'roacā, cū wijaari cura Esaú wa'icūrā wējēgū eja'cu dajacu niwī. ³¹ Daja, cū quē'rā ba'ase añurō u'suase do'a, cū pacure ba'adutigu miacu niwī. A'tiro nicu niwī:

—Pacu, wā'cānujāña. Yu'u wa'icu wējē'cure ba'aya. Ba'a, yu'ure ye niatjere Ō'acūrē sērībosaya.

³² Tere tu'ogu, Isaa sērītiña'cu niwī:

—¿Noanojō niti mu'u?

—Yu'u Esaú ni'i. Masā ma'mi ni'i, ni yu'ticu niwī.

³³ Tere tu'ogu, cū pacu uputu narāsāgū, a'tiro nicu niwī:

—¿To pūrīcārē noa pe'e niapari, yu'ure wa'icu wējē, do'a, mejēpu miiti'cu? Mu'u dajati dūporoacā yu'u ba'atojaru. Ba'a, cūrē Ō'acūrē sērībosatojaru. Tojo weegu cū Ō'acūrē sērībosano'cupu nimi.

³⁴ Tere tu'ogu, Esaú uputu bujaweti ua, uticu niwī. A'tiro caricūcu niwī:

—Pacu, yu'u quē'rārē Ō'acūrē sērībosacureya, nicu niwī.

³⁵ Cū pacu cūrē yu'ticu niwī:

—Mu'u acabiji mu'u dūporo eja, yu'ure nisoopī. Cū mu'u ye nimi'quere Ō'acūrē yu'u sērībosabo'quere miatojami.

³⁶ Tere tu'ogu, Esaú cū pacure nicu niwī tja:

—Tu'omasīrāta cūrē Jacob wāme ō'ocārā niwū. Cū yu'ure puatipu ña'arō weetojami. Ne waro, yu'u masā ma'mi nisere yu'ure ē'mawī. Ni'cārōacārē tja mejārōta Ō'acūrē mu'u sērībosase, ye nībo'quere ē'mapī. ¿Yu'ure ne cā'rō apeyenojō dū'satibutiati? nicu niwī.

³⁷ Isaa cūrē yu'ticu niwī:

—Yu'u Jacore mu'u wioḡu wa'acā weeasu. Nipe'tirā cū acawererā cūrē da'raco'teri masā nirāsama. Peje ba'ase trigo, u'seducaco vino cuogusa'a, niasu. Macū, yu'u ni'cārōacāma de'ro weemasītisa'a majā, nicu niwī.

³⁸ Esaú cū pacure ninemocu niwī:

—Pacu, ¿ni'cātita Ō'acūrē añusere sērīta basioti? Yu'u quē'rārē cūrē añusere sērībosaya, nicu niwī. Be'ro apaturi caricū, uticu niwī.

³⁹ Cū tojo nicā tu'ogu, Isaa cūrē nicu niwī:

“Mu'u di'ta añuse nitropu nisetigusa'a.
U'muarō cjase aco pejase marīrōpu nigūsa'a.

⁴⁰ Mu'u, mu'u ya di'pjī me'rā wāmoti, mejēcā wa'acā cā'mota'agusa'a.

Mu'u acabijire da'raco'tegu nigūsa'a.

Be'ro mu'u tutuagu wa'agu, cū dutise doca nisome majā”, nicu niwī.

Jacob Esaúre uiwā'cā'que ni'i

⁴¹ Tojo wa'áca be'ro te me'rā Esaú cū acabijire i'asī'rīti, uanu'cācu niwī. Cū pacu Jacob pe'ere Ō'acūrē sērībosa'que bu'iri tojo weecu niwī. “Yu'u pacu cū wērīatjo cārō du'sa'a. Cū wērīca be'ro yu'u acabijire wējēgūti”, ni wācūcu niwī.

⁴² Esaú tojo weeguti nise quetire tu'ogo, Rebeca Jacore pijio, a'tiro nico niwō:

—Mu'u ma'mi Esaú mu'urē a'megū, “Wējēgūti”, niapu. ⁴³ Tojo weegu, macū, yu'u dutiro weeya. Harāpu yu'u ma'mi Labán ya wi'ipu du'tiabaque'oya. ⁴⁴ Topu tojánīña. Téé mu'u ma'mi cū uase pe'tīca be'ropu topure nituoya. ⁴⁵ Mu'u cūrē wee'quere acobojōca be'ro mu'urē “A'tia tja” ni, queti o'ógoti. Musārē yu'u pō'rā puarārē ni'cā numta wērīcā uawe'e, nico niwō.

⁴⁶ Be'ro Rebeca co marāpu Isaare nico niwō:

—Ā'rā hitita masā numia Esaú numosānumia me'rā yu'u caributiyu'rua wa'asa'a. Jacob cū a'ti di'ta Canaácjārā ā'rā hitita masā numia weronojō nigōrē cū numoticāma, mejō wērīa wa'asī'rīsa'a, nico niwō.

28

¹ Tere tu'ogu, Isaa Jacore pijio, cūrē “Ō'acū mu'urē añurō weeato”, nicu niwī. Tojo nicā, cūrē a'tiro weeduticu niwī:

—Mu'u a'ti di'ta Canaácjārā numiarē ne numotiticā'ña. ² Mu'u ñecū tiro Betuel Padan-arāpu wa'aya. Topu mu'u pacopanumu Labán macōrē numotiya. ³ Ō'acū tutuayurunu'cāgū mu'urē añurō weeato. Pājārā mu'urē masāputi, pārāmerāticā weeato. Cū tojo weecā, peje curaricjārā nirāsama. ⁴ Abrahārē Ō'acū “Añurō weeguti” ní'quere mu'urē, mu'u pārāmerārē o'oato. A'ti di'ta musā ya di'ta waro tojato nígū, tojo ni'i. Ni'cārōacārē a'ti di'tapu ape di'tacjārā weronojō ni'i yujupu, nicu niwī.

⁵ Tojo wee Jacore Padan-arāpu o'ócā'cu niwī. Topure Labán ya wi'ipu etacu niwī. Cū Betuel, arameo masū macū, tojo nicā Rebeca ma'mi nicu niwī. Rebeca, Jacob, Esaú paco nico niwō.

Esaú cū numotinemu'que ni'i

⁶ Esaú, cū pacu Isaa, Ō'acūrē “Jacore añurō weeya”, ni sērībosacā, tojo nicā cūrē Padan-arāpu numotidutigu o'ócā tu'ocu niwī. Tojo nicā cūrē Ō'acūrē añurō weedutigu, “A'tocjārā Canaácjārā numia me'rā ne numotiticā'ña” nicā tu'ocu niwī.

⁷ Apeyema Jacob cū pacusumu weeduti'caronojōta Padan-arāpu wa'acā i'acu niwī.

⁸ Tojo weegu Esaú cū pacusumu Canaá di'tacjārā numiarē tu'satisere masīcu niwī.

⁹ Tere masīgū, Abrahā macū Ismae tiropu i'agū wa'acu niwī. Topu cū macō Mahalat

wāmetigore nūmoticū niwī. Co Nebaiot acabijo nico niwō. Cū Esau āpērā puarā numia Canaácjārā numiarē nūmotitojacū niwī.

Jacob Betepu cū quē'e'que ni'i

¹⁰ Jacob Beersebarū nī'cū wa'a, Harā wa'ari ma'aru bu'acu niwī. ¹¹ Wa'acūmí, ñamica'aru niyucā, cū no'o na'itō'orō cārīcū niwī. Topu cārīgūtīgū, ni'cāgā ūtāgā topu cūñacjare miicūú, cū dupoare ēotuucūuocu niwī. ¹² Topu a'tiro quē'ecu niwī. Nī'cārō mājārōjo nucūcāpu téé ū'mūsepū nimūjānu'cācaro niwū. To mājārōpūre Ō'acūrē wereco'terā mājāmujā, dijatimujācārā niwā. ¹³ Tojo nicā, Ō'acūrē cū pu'to nu'cūcā ī'acu niwī. Cūrē a'tiro nicū niwī: “Yū'ū mū'ū ñecū Abrahā, mū'ū pacū Isaa ējōpeogu Ō'acū ni'i. Mū'ūrē, mū'ū pārāmerā nituriarārē a'te mū'ū cūñase di'tare o'ogusa'a. ¹⁴ Mū'ū pārāmerā pājārā waro nucūpori weronojō nirāsama. Nipe'tiropū se'sanu'cārāsama. Mujīpū cū mājātiro pe'e, cū sājārō pe'e, tojo nicā norte, téé surpu nirāsama. Nipe'tirā a'ti turicjārārē mū'ū me'rā, tojo nicā mū'ū pārāmerā nituriarā me'rā añurō wa'acā weeguti. ¹⁵ Yū'ū mū'ū me'rā ni'i. Mū'ūrē, mū'ū no'o wa'aro co'teguti. A'ti di'tare mū'ūrē apaturi dajanu'cācā weeguti. Yū'ū ‘Tojo weeguti’ ní'quere weetimigū, ne cārō mū'ūrē cō'awā'cāsoma”, nicū niwī Ō'acū.

¹⁶ Jacob cū quē'éca be'ro wā'cāgū, a'tiro wācūcū niwī: “Diacjūta Ō'acū a'to nimi. Yū'ū ne masītasū”, nicū niwī. ¹⁷ Cū ūputu ui, a'tiro wācūcū niwī: “A'to wiobutia'a. Ō'acū cū nirō waro ni'i. Cū ya wi'i ni'i. Ū'mūse sājārī sope pu'to ni'i”, nicū niwī.

¹⁸ Ape nūmū pe'e maata wā'cā, ūtāgā cū dupoaru ēotuucūucagare añurō miinū'cōcū niwī. Tu'ajanū'cō, tigare Ō'acū yaga tojadutīgū, ū'sere piopeocu niwī. ¹⁹ Ne waropūre tore ni'cā macā nicaro nimiwū. Ti macā Luz wāmeticaro niwū. Jacob pe'e mejēcā wāme ducayucū niwī. Betel wāme ō'ocu niwī.

²⁰ Topu Jacob Ō'acūrē “Mū'ū me'rā a'tiro weeguti”, ni ucūcū niwī: “Ō'acū ni'cārōcā yū'ū wa'arore ba'pati, co'te, yū'ūre ba'ase, su'ti o'ogu, yū'ū wioogu nigūsa'a. ²¹ Tojo nicā, ne cārō mejēcā wa'ati, apaturi yū'ūre yū'ū pacū ya wi'ipūre majāmitojaacā wéégū, tojo nigūsa'a. ²² Mū'ū tojo weecā, a'tiga ūtāgā yū'ū miinū'cōcaga Ō'acū ya wi'i nirōsa'a. Mū'ū nipe'tisetiri yū'ūre apeyenojō diez o'ocā, mū'ūrē ni'cārō o'oguti”, nicū niwī.

29

Jacob cū Harāpu eta'que ni'i

¹ Jacob wa'a, mujīpū mājātirocjārā ya di'tapu etacu niwī.

² Topūre etagu, cāpūpu i'tia curua oveja aco sī'rīrī pe tiro soocūñarārē ī'acu niwī. Na ti pe cjase acore sī'rīcārā niwā. Ti pe sope pu'topūre pajiri pe ūtāpejo me'rā bi'ano'caro niwū. ³ Nipe'tirā oveja topūre nerēnu'cāca be'ro oveja co'terā ti pere pāa, ovejare aco tīacārā niwā. Na sī'rīca be'ro oveja co'terā ti pere bi'acārā niwā tja.

⁴ Jacob oveja co'terārē sērītiña'cu niwī:

—¿Ne, no'ocjārā niti musā?

—Ūsā Harācjārā ni'i, ni yū'ticārā niwā.

⁵ Narē sērītiña'nemocu niwī tja:

—¿Musā Labārē Nacor pārāmirē masīti?

—Masī'i, ni yū'ticārā niwā.

⁶ —¿Cū dutimarīati? ni sērītiña'nemocu niwī.

—Ū, duti marīami, ni yū'ticārā niwā. Be'ro Jacore ninemocārā niwā:

—Ī'aña. Sico Raquel, Labán macō co yarā oveja me'rā a'timo, nicārā niwā.

⁷ Jacob narē a'tiro nicū niwī:

—Umucjo waro ni'i yujupũ. Ovejare bi'asõrõrõ mejêta ni'i. ¿De'ro weerã musã ovejare aco tĩa, be'ro tá ba'adutirã, cãpũpũ mianũ'cõweti?

⁸ Na cãrẽ yũ'ticãrã niwã:

—Tojo weemasõtisa'a. Nipe'tirã oveja nerẽpe'tiato yujupũ. Na nerẽpe'tica be'ro oveja co'terã ti pere bi'ácaga ãtãgãjore pãa, acore tĩano'rõsa'a.

⁹ Jacob na me'rã ucũrĩ cura Raquel co pacũ yarã oveja me'rã ejaco niwõ. Co narẽ co'tego nico niwõ. ¹⁰ Topũ Raquere, Labán macõrẽ, cũ pacopánũmũ Labán yarã oveja me'rã ejacã ã'agũ, maata ãtãgãjore pãogũ wa'acũ niwĩ. Pãotoja, narẽ aco tĩacũ niwĩ. ¹¹ Be'ro Raquere añudutigũ mi'micũ niwĩ. Tojo weetoja, e'catigũ, uticũ niwĩ. ¹² Jacob, “Yũ'u Rebeca macũ ni'i, Labán páácjũ ni'i”, ni wercũ niwĩ. Tere tũ'ogo, co pacũpũre omawã'cã, werego wa'aco niwõ.

¹³ Labán, “Yũ'u acabijo macũ niapũ” nisere tũ'ogu, cãrẽ põtẽrĩgũ wa'agu, omawã'cãcũ niwĩ. Cãrẽ paabũ'a, wa'suporopũ mi'micũ niwĩ. Be'ro cũ ya wi'ipũ miacũ niwĩ. Jacob nipe'tise cãrẽ wa'a'quere quetiwerepe'ocũ niwĩ. ¹⁴ Labán cãrẽ nicũ niwĩ: “Diacjũta mũ'u yũ'u acawerego macũ nígũ, ye dí warota ni'i”, nicũ niwĩ.

Jacob cã basucãrã numiarẽ da'ra wapata'a'que ni'i

Jacob Labán tiropũre ni'cã mujĩpũ tojacũ niwĩ. ¹⁵ Ti mujĩpũ be'ro Labán Jacore a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'u, yũ'u acawerego macũ nise wapa tojowaro da'ra, weesome. ¿Mũ'u no'ocã'rõ wapayecã ãsari? nicũ niwĩ.

¹⁶ Labán pũarã numia põ'rãticũ niwĩ. Masã ma'mio Lea wãmetico niwõ. Dũ'sago pe'e Raquel wãmetico niwõ. ¹⁷ Lea caperi añuse cũoco niwõ. Raquel pe'e añugõ, añurõ upũtigo nico niwõ. ¹⁸ Jacob Raquere tũ'sayugũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'u macõ Raquere uagu, siete cũ'marĩ mũ'urẽ da'ratamugũti.

¹⁹ Labán cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Jau, añurõsa'a. Aperocjãrã pe'ere o'oronojõ o'ógũ, mũ'urẽ numisoguti. Yũ'u me'rã tojayá, nicũ niwĩ.

²⁰ Tojo weegu Jacob Raquere wapata'agu, siete cũ'marĩ da'racũ niwĩ. Cũ Raquere uayũ'rũayucã, te cũ'marĩ ne yoabajuticaro niwũ. ²¹ Te siete cũ'marĩ yũ'rũca be'ro Jacob Labãrẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'u numo niacjore wiaya majã. Yũ'u core numotigusã'a. Ticũse cũ'marĩ da'raguti ní'que pe'tia wa'a'a. Core da'ra, wapata'atoja'a, nicũ niwĩ.

²² Tojo weegu Labán nipe'tirã cũ pu'tocjãrãrẽ omocã dũ'teri bosenuũmũrẽ pijiocũ niwĩ. ²³ Be'ro ñamipũ Labán masã ma'mio Lea pe'ere mia, Jacore o'ocũ niwĩ. Jacob co me'rã cãrĩcũ niwĩ. ²⁴ Apeyema tja Leare Labán ni'cõ cãrẽ da'raco'tegore weetamudutigũ o'ocũ niwĩ. Co Zilpa wãmetico niwõ. ²⁵ Ape numũ bo'reacã Jacob “Apego Lea me'rã pe'e cãrĩapã”, ni ã'acũ niwĩ. Tojo weegu Labãrẽ sãrĩtiña'gũ wa'acũ niwĩ.

—¿De'ro weegu yũ'ure tojo weeati? Yũ'u Raquere wapata'agutigũ mũ'u me'rã da'rawũ. ¿De'ro weegu yũ'ure tojo weesoati? nicũ niwĩ.

²⁶ Labán cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—A'ti di'tapũ a'tiro weesetisa'a. Dũ'sago pe'e masã ma'mio dũporo marãpũtitimo. ²⁷ Mũ'u omocã dũ'teri bosenuũmũ nirĩ semanarẽ Lea me'rãta níni'ña yujupũ. Ti semana pe'tica be'ro co acabijore o'oguti. Mũ'u core da'ra wapayegu, siete cũ'marĩ da'ranemogũsa'a, nicũ niwĩ.

²⁸ Jacob “Añurõsa'a”, nicũ niwĩ. Lea omocã dũ'teri bosenuũmũ nirĩ semana pe'tica be'ro Raquel quẽ'rãrẽ numisocũ niwĩ. ²⁹ Labán cãrẽ da'raco'tegore Raquere weetamudutigũ, co quẽ'rãrẽ Bilha wãmetigore o'ocũ niwĩ. ³⁰ Jacob Raquel me'rã

quē'rārē cārīcū niwī. Lea nemorō co pe'ere ma'iyu'rūnu'cācū niwī. Siete cū'marī Labán me'rā da'ranemocū niwī.

Jacob pō'rā ye cjase ni'i

³¹ Ō'acū Jacob Leare ma'iticā ī'agū, core wī'marā pō'rāticā weecū niwī. Raquel pe'ema wī'marā bocamasīticā weecū niwī yujupū. ³² Lea nijīpaco wa'a, wī'magū pō'rātico niwō. Cūrē Rubén wāme ō'oco niwō. A'tiro nico niwō: “Ō'acū yu'ū bñjaweticā ī'agū, wī'magū o'oami. Tojo weegu ni'cārōacāma yu'ū marāpū yu'ūre ma'igūsami”, nico niwō.

³³ Be'ro Lea apī pō'rātico niwō tja. Cūrē Simeó wāme ō'oco niwō. Tojo weego a'tiro nico niwō: “Ō'acū yu'ū marāpū yu'ūre tojo ī'acō'acā ī'ami. Tojo weegu apī yu'ūre o'onemoami”, nico niwō.

³⁴ Apī cūonemoco niwō tja. Cūrē Leví wāme ō'oco niwō. “Yu'ū marāpūre i'tiarā wī'marā o'otoja'a. Tojo weegu ni'cārōacāma yu'ū pe'ere nemorō ma'igūsami”, nico niwō.

³⁵ Lea apī wūanemoco niwō tja. “Ni'cārōacāma Ō'acūrē e'catipeogoti”, nico niwō. Tojo weego cūrē Judá wāme ō'oco niwō. Ā'rī be'ro pō'rātidu'uníco niwō yujupū.

30

¹ Raquel yu'ū Jacore pō'rātibosatisa'a nígō, co ma'miorē ūoco niwō. Tojo tū'oña'gō, co marāpūre nico niwō:

—Yu'ūre pō'rāticā weeya. Mū'ū tojo weeticāma, wērīa wa'agoti, nico niwō.

² Tere tū'ogu, Jacob ua wa'a, core nicū niwī:

—¿To pūrīcārē yu'ū Ō'acū niti? Cūta mū'ūrē wī'marā bocaticā weemi.

³ Be'ro cūrē nico niwō:

—A'tigo yu'ūre da'raco'tego Bilhare miaña. Co me'rā ni, wī'magūrē pō'rātiya. Co tojo pō'rāticā, yu'ū quē'rā pō'rāti'co weronojō cūogosa'a, nico niwō.

⁴ Tojo weego Raquel core da'raco'tego Bilhare cū nūmo weronojō niato nígō, co marāpūre o'oco niwō. Jacob co me'rā cārīcū niwī. ⁵ Co nijīpaco toja, ni'cū wī'magū Jacore wūabosaco niwō. ⁶ Co tojo weecā ī'agō, Raquel nico niwō: “Āpērā ī'orōpū Ō'acū yu'ūre queoro wa'acā weemi. Cū yu'ū sērīsere tū'ogu, yu'ūre wī'magū o'oami. Tojo weegu ā'rī wī'magū Dan wāmetigūsami”, nico niwō.

⁷ Be'ro apī Bilha pō'rātinemoco niwō. ⁸ Raquel a'tiro nico niwō: “Yu'ū ma'mio me'rā ūpūtū waro a'metu'tiapū. Añu'u majā, yu'ū core yu'rūwetitojapū”, nico niwō. Tojo weego wī'magūrē Neftalí wāme ō'oco niwō.

⁹ Lea pe'e “Yu'ū pō'rā bocamasītisa'a majā” nígō, core da'raco'tego Zilpare co marāpū Jacore pe'suda'reco niwō. ¹⁰ Co Zilpa Jacob me'rā wī'magū pō'rātico niwō. ¹¹ Co tojo weecā ī'agō, Lea a'tiro nico niwō: “Añubutiaro wa'a'a. Tojo weegu wī'magū Gad wāmetigūsami”, nico niwō.

¹² Be'ro Zilpa Jacore apī pō'rātibosaco niwō. ¹³ Tere ī'agō, Lea a'tiro nico niwō: “E'catiyū'rūasa'a. Numia ni'cārōacāma yu'ūre 'E'catiyū'rūamo', nirāsama.” Tojo weego wī'magū Aser wāme ō'oco niwō.

¹⁴ Ni'cā nūmū na trigo tū'rērītero nicā, Rubén cāpūpū wa'acu niwī. Topū yucūdūca mandrāgora wāmetisere bocacū niwī. Boca, cū paco Leare miacū niwī. Tere miidajacā ī'agō, Raquel Leare nico niwō:

—Yu'ū quē'rārē mū'ū macū miiti'que yucūdūcare o'oya.

¹⁵ Lea pe'e core yu'tico niwō:

—¿De'ro weego o'obosari? Mū'ū yu'ūre ña'abutiaro weewū. Yu'ū marāpūre ē'mawū. ¿Ni'cārōacārē yu'ū macū yucūdūca boca'quere ē'masī'rīti tja?

Tere tū'ogo, Raquel nico niwō:

—To pūrīcārē a'tiro weegoti. Mū'u macū yucūduca boca'quere mū'u o'ocā, ni'cācā ñamirē Jacob mū'u me'rā cārīgūsami, nico niwō.

¹⁶ Be'ro na'ique'ari cura Jacob cū cāpūpu ní'cū dajari cura Lea cūrē pōtērīgō wa'a, a'tiro nico niwō:

—Ni'cācā ñamirē, mū'u yū'u me'rā cārīgūsa'a. Yū'u macū boca'que mandrágora yucūduca me'rā wapayearu.

Tojo weegu ti ñamirē Jacob Lea me'rā cārīcu niwī. ¹⁷ Ō'acū Lea sērīsere yū'ticu niwī. Tojo weego nijīpaco wa'a, cū me'rā ni'cāmocurā pō'rātibosanemoco niwō Jacore. ¹⁸ Tere ī'agō, Lea nico niwō: “Yū'ure da'raco'tegore yū'u marāpure o'owu. Tojo wee'que wapa Ō'acū ni'cārōacārē yū'ure añurō weemi majā. Tojo weegu ā'rī wī'magū Isacar wāmetīgusami”, nico niwō.

¹⁹ Be'ro Lea apī pō'rātinemoco niwō. Cū me'rā seis pō'rātico niwō. ²⁰ A'tiro nico niwō: “Ō'acū yū'ure añubutiasē o'oami. Ni'cārōacārē yū'u marāpu nemorō ma'igūsami. Cūrē yū'u seis umua pō'rātibosatoja'a. Tojo weegu ā'rī wī'magū Zabulō wāmetīgusami”, nico niwō.

²¹ Lea pō'rātītūogo, numiorē wuaco niwō. Core Dina wāmeyeco niwō.

²² Be'ro Ō'acū Raquel quē'rārē wācūcu niwī. Co sērīsere tū'ogu, core pō'rātīcā weecu niwī majā. ²³ Tojo weego co pō'rātīmū'tāgūrē wuago, a'tiro nico niwō: “Yū'u pō'rāmarīgō nīgō bopoya'quere Ō'acū pe'ticā weemi. ²⁴ Cū yū'ure apī o'onemocā añuyū'rūabosa'a”, nico niwō. Tojo weego cūrē José wāmeyeco niwō.

Jacob, Labán na ecarā me'rā a'merī weesoomujā'que ni'i

²⁵ Raquel Joseré wuāca be'ro Jacob mañecū Labārē nicu niwī:

—Yū'ure ya di'tapu dajatojaadutiya. ²⁶ Yū'u numosānumiarē mū'urē da'rawapata'a'cārā numiarē, tojo nicā yū'u pō'rārē o'oya. Mū'u yū'ure yū'tīca be'ro wa'aguti. Yū'u mū'u me'rā uputu da'rasere añurō masīsa'a.

²⁷ Labán cūrē yū'ticu niwī:

—Yū'u nisetisere tū'sagu, yū'u me'rā tojayá. Yū'u tū'oña'se me'rā a'tiro masī'i. Ō'acū mū'u me'rā yū'ure añurō wa'acā weemi. ²⁸ ¿No'ocā'rō wapata'asī'rīsari mū'u? Mū'u werēcā, yū'u tocā'rō wapayeguti, nicu niwī.

²⁹ Jacob cūrē yū'ticu niwī:

—Mū'u masīsa'a. Yū'u mū'urē añurō da'ratamuwū. Mū'u yarā wa'icūrārē añurō co'tebosawu. ³⁰ Yū'u etati daporore mū'u pejetirācā cuocu niwū. Ni'cārōacāma pājārā waro nima. Yū'u etanu'cā'caro me'rā Ō'acū mū'urē añurō weemi. Ni'cārōacā yū'u numosānumia, yū'u pō'rā ye pe'ere da'rabosasī'rīsa'a.

³¹ —¿No'ocā'rō yū'u wapayecā uati? ni sērītiña'nemocu niwī Labā.

Jacob a'tiro yū'ticu niwī:

—Ne wapayeticā'ña. Yū'u mū'urē “A'tiro weeya” nisere “Jau” nicā, mū'u yarā ovejare co'tebosaguti tja, nicu niwī. ³² A'tiro weeguti. Ni'cācā nipe'tirā mū'u yarā ovejare ī'acusiagu wa'aguti. Ī'acusia, oveja sereritirā, do'rorārē, tojo nicā wī'marā ñirācārē ducawaaguti. Nipe'tirā cabra sereritirā, do'rorārē ducawaacūgūti. Narēta mū'u yū'ure wapayegusa'a. ³³ Tojo wéca be'ro mū'u yū'u wapata'asere ī'agū a'tigu, “Queorota weepī, ne yajatiapī”, nigūsa'a. Yarā oveja, cabra tiropu do'rorā marīcā, tojo nicā oveja ñirā marīcāma, “Ā'rī yajagu weepī”, nigūsa'a, nicu niwī.

³⁴ Labán cūrē yū'ticu niwī:

—Añurōsa'a. Mū'u tojo nise tojota wa'ato, nicu niwī.

³⁵ Ti numūta Labán pe'e cabra umua yū'turārē, do'rorārē, tojo nicā cabra numia sereritirārē, do'rorārē, cā'rō butise cuorārē, nipe'tirā oveja wī'marā ñirārē cū pō'rārē

co'tedutigü o'ócü niwĩ. ³⁶ Be'ro topü ní'cü narē Jacob nirõpü me'rã téé i'tia nümü wa'aropü narē miacü niwĩ.

Jacob pe'e Labán yarã oveja, cabra dũ'sa'cãrãrē co'tecü niwĩ. ³⁷ Narē co'teri cura a'tiro weecü niwĩ. Cũ álamo, almendro, castaño wãmetise ya'sase dũpurire dũtecü niwĩ. Dũte, te dũpurire butise dari pã'rēcü niwĩ. ³⁸⁻³⁹ Be'ro te pã'rē'que dũpurire ecarã na aco sĩ'rĩrĩ co'ro tiro diacjũ peocü niwĩ. Topũta na amorĩ cura na sĩ'rĩrã a'tirã, te dũpuri tiro umua, numiarē ñe'ecãrã niwã. Tojo weerã wĩ'marã bajarã, yũ'turã, do'rorã bajuacãrã niwã. ⁴⁰ Wĩ'marãrē mejęcã cũucü niwĩ. Āpērã pe'ere Labán yarã do'rorã, yũ'turã, ñirã põtëorõ cũucü niwĩ. A'tiro wee cũ yarã pãjãrã wa'acã weecü niwĩ. Narē Labán yarã me'rã morëticü niwĩ. ⁴¹ Apeyema tja Jacob a'tiro weecü niwĩ. Oveja numia tutuarã amorã, Jacob sõ'oní'que dũpurire na sĩ'rĩrĩ co'ro tiropü cũucü niwĩ. Te dũpuri põtëorõpü a'merĩ ñe'eato nígũ, tojo weecü niwĩ. ⁴² Tutuatirã mejãrã a'ticã pe'ema, te dũpurire cũuticü niwĩ. Tojo weerã na mejãrã Labán yarã tojacãrã niwã. Tutuarã pe'e Jacob yarã nicãrã niwã. ⁴³ A'tiro wee siape'e me'rã Jacob pãjãrã waro ecarã cüocü niwĩ. Pãjãrã waro oveja, cabra, cameyoa, burroa cüocü niwĩ. Cãrē da'raco'terã numia, umua quẽ'rãrē cüocü niwĩ.

31

Jacob Labãrē du'ti'que ni'i

¹ Jacob Labán põ'rã cãrē ucjase quetire tũ'ocü niwĩ. “Jacob marĩ pacü ye ní'quere ě'mape'o, te me'rã cũ pe'e peje cüogü tojami,” nicãrã niwã. ² Apeye quẽ'rã Jacob Labán todũporopü cãrē añurõ wee'caronojõ weeticã tũ'oña'cü niwĩ.

³ Tere ĩ'agũ, Ō'acũ Jacore nicü niwĩ: “Mũ'u pacusumua ya di'tapü tojaaya. Mũ'u acawererã tiropü wa'aya. Yũ'u mũ'urē co'teguti,” nicü niwĩ Ō'acũ.

⁴ Cũ tojo nicã tũ'ogü, Jacob cũ nũmosãnumia Raquere, Leare cũ nirõ cãpũpü cũ oveja, cabra co'teropü pijidutio'ocü niwĩ. ⁵ Narē nicü niwĩ:

—Yũ'u ĩ'acãta, musã pacü yũ'ure todũporopü cũ wee'caronojõ weetimi. Tojo weemicã, Ō'acũ, yũ'u pacü ějõpeogü pe'e yũ'ure añurõ co'temi. ⁶ Musã masĩsa'a, yũ'u musã pacure nipe'tiro yũ'u tutuaro põtëorõ añurõ warota da'rabosawũ. ⁷ Yũ'u tojo weemicã, cũ yũ'ure nisoomũjãwĩ. Na'irõ yũ'u da'rase wapare queoro wapayetimũjãwĩ. Tojo weemicã, Ō'acũ pe'e yũ'ure ña'arõ weedutitigü, cãrē cã'mota'ami. ⁸ Tojo weegü Labán cũ “Oveja, cabra do'rorã mũ'u yarã nirãsama” nicã, oveja, cabra numia do'rorãta põ'rãtiwã. Tojo nicã, cũ “Oveja, cabra yũ'turã mũ'u yarã nirãsama” nicã, tojo bajurãta põ'rãtiwã. ⁹ Tojo weegü Ō'acũ cũ yarã ecarã pe'ere ě'ma, yũ'ure o'owĩ.

¹⁰ »Ni'cã nümü na wa'icũrã amorĩ cura a'tiro quẽ'ecãti. Cabra umua numiarē ñe'emũjãwã. Na umua yũ'turã, do'rorã, sereritirã niwã. ¹¹ Quẽ'erõpü Ō'acũ cũ basuta nimigũ, cãrē wereco'tegü weronojõ upũsãjãnũ'cã* yũ'u wãmerē pisuwĩ. Yũ'u pe'e cãrē yũ'tiwũ: “A'tota ni'i”, niwũ. ¹² Tojo nicã tũ'ogü, cãrē wereco'tegü weronojõ nigũ yũ'ure niwĩ: “Añurõ ĩ'aña. Nipe'tirã ecarã umua numiarē ñe'erã, yũ'turã, do'rorã, sereritirã nima. Yũ'u Labán mũ'urē wee'quere ĩ'ape'ocã'pü. ¹³ Yũ'u Ō'acũ, mũ'urē Betepü bajua'cü ni'i. Topü mũ'u ũtãgãrē miinũ'cõ, u'se wa're, yũ'ure ‘Tojo weeguti’, ni ucũwũ. Ni'cãrõacã a'tore wijayã. Mũ'u bajuãca di'tapü dajaya”, niwĩ, ni werecü niwĩ Jacob.

¹⁴ Tojo nicã tũ'orã, Raquel, Lea cãrē yũ'ticãrã niwã:

—Ûsã, ùsã pacü tiroma be'ropure apeyenojõ ñe'eatje ne moosa'a. ¹⁵ Tojo weronojõ o'ogü, ùsãrē aperocjãrãrē weronojõ tojo ĩ'acõ'acã'mi. Ûsãpũreta

* 31:11 31.11 ĩ'aña Gn 16.7 docapü oja'quere.

mũ'urē numotidutigũ duasãjãwĩ. Nipe'tise ũsãrē dua'que wapare cõ'astepe'ocã'mi. ¹⁶ Diacjũta ni'i. Ũsã pacure Ő'acũ cũ cõosere ē'ma'que ũsã ye, ũsã põ'rã ye ni'i. Ő'acũ mũ'urē ní'caronojõta weeya, nicãrã niwã.

Jacob Padan-arãpũ ní'cũ wija'que queti ni'i

¹⁷⁻¹⁸ Jacob cũ pacũ Isaa nirĩ di'ta Canaápũ dajatojaacũ niwĩ. Tojo weegũ cũ põ'rãrē, cũ numosãnumiarē cameyoa bu'ipũ miipeocũ niwĩ. Nipe'tise cũ cõo'quere miacũ niwĩ. Nipe'tirã ecarã cũ da'ra'que wapa Padan-arãpũ cũ boca'quere miacũ niwĩ.

¹⁹ Labán aperopũ cũ yarã ovejare poari seegũ wa'ari cura, Raquel co pacũ ējõpeose na queose yee'quere cũ ya wi'ipũ nisere yajaco niwõ. ²⁰ Jacob cũ mañecũ Labán arameo masũrē we'rititimigũ, weesoo, du'ticũ niwĩ. ²¹ Nipe'tise cũ cõose me'rã du'tiwã'cãcũ niwĩ. Éufrates wãmetiri maarē eja, pē'abaque'ocũ niwĩ. Diacjũ yũ'rũmajã, Galaad bu'papijaro nirõpũ wa'acũ niwĩ.

Labán Jacore sirutu'que ni'i

²² I'tia numũ be'ro Labán Jacob cũ du'ti'quere masĩcũ niwĩ. ²³ Tojo weegũ Labán cũ acawererã me'rã Jacore sirutugũ wa'acũ niwĩ. Siete numũrĩ be'ro Galaad bu'papijaro nirõpũ ēmũejacũ niwĩ. ²⁴ Cũ topũ ejati ñamirē Ő'acũ Labãrē, arameo masũrē quē'erõpũ bajuacũ niwĩ. Bajua, a'tiro nicũ niwĩ: “Tũ'oya, Jacore pũrĩrõ ucũacũpa”, nicũ niwĩ.

²⁵ Labán Jacore Galaad bu'papijaro cũ cãrĩ'caropũ ēmũejacũ niwĩ. Topũta Labán, cũ acawererã me'rã tojaque'acũ niwĩ. ²⁶ Be'ro Jacore ĩ'a, a'tiro ni sērĩtiña'cũ niwĩ:

—¿De'ro weeati mũ'u? ¿De'ro weegũ yũ'ure weesooati? Mũ'u yũ'u põ'rã numiarē a'mewējērã ñe'eno'cãrã numiarē weronojõ miitiapã. ²⁷ ¿De'ro weegũ yũ'ure weretimidũ, weesoo, ĩ'atiro du'tiati? Yũ'u queoro masĩgũ pũrĩcã, mũ'urē añurõ we'ritiboapã. Bũapũtērõ, to'atũ me'rã bosenumũ weetuoboapã. ²⁸ Yũ'u põ'rã numiarē, yũ'u pãrãmerãrē ne cã'rõ mi'mituoτίας. Mũ'u ne tũ'omasĩtibutiagũ weronojõ weepã. ²⁹ Yũ'u musãrē ña'arõ weesĩ'rĩgũ weecã'boapã. Mũ'u pacũ ējõpeogũ Ő'acũ pe'e yũ'ure ñamipũ ucũami. A'tiro niami: “Tũ'oya, Jacore pũrĩrõ ucũacũpa”, niami. ³⁰ Mũ'u, mũ'u pacũ tiropũ upũtu dajasĩ'rĩ'cũ niyugũ, a'titojapã. Tojo nimigũ, ¿de'ro weegũ yũ'u ējõpeorã na queose yee'quere yajati? nicũ niwĩ.

³¹ Jacob cũrē yũ'ticũ niwĩ:

—Yũ'u uiasũ. Apetero weegũ mũ'u põ'rã numiarē tutuaro me'rã numita'abosami, niasũ. ³² No'o mũ'u ējõpeorã queose yee'quere cõogũnojõ wērĩato. A'to nirã marĩ acawererã ĩ'orõpũ a'maña. Narē bocagũ, miaña.

Jacob pe'e, “Raquel co pacũ ējõpeose yee'quere yajapõ”, ni masĩticũ niwĩ.

³³ Labán Jacob ya wi'i, su'ti casero me'rã wéeca wi'ipũ a'magũ, sãjãamũ'tãcũ niwĩ. Be'ro Lea ya wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. To be'ro na pũarã numia narē da'raco'terã ye wi'seriãcãpũ sãjãacũ niwĩ. Cũ ējõpeose queose yee'quere ne bocaticũ niwĩ. Lea ya wi'ipũ ní'cũ wijati, Raquel ya wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. ³⁴ Co pe'e cũ sãjãti dũporo te queosere míi, cameyo pesarã na dujiro docapũ cũuco niwõ. Be'ro te bu'ipũ mũjãpeja, ñujidi'opesaco niwõ. Labán nipe'tiro ti wi'ipũre a'mape'ocũ nimiwĩ. Ne bocaticũ niwĩ. ³⁵ Raquel pe'e pacure nico niwõ:

—Pacũ, mũ'u tiro yũ'u dijaticã uacũpa. Yũ'u ni'cãcãrē be'tigo nisa'a, nico niwõ.

Labán nipe'tiropũ cũ ējõpeose queose yee'quere a'macũ nimiwĩ. Ne bocaticũ niwĩ.

³⁶ Cũ bocaticã ĩ'agũ, Jacob ua wa'acũ niwĩ. Tojo weegũ “Mejõ waro dioapã” nígũ, Labãrē a'tiro nicũ niwĩ:

—¿Ñe'enojõ mũ'urē ña'arõ weeati? Mũ'u yũ'ure ña'abutiario wéeca be'ro weronojõ yũ'ure sirutubutiapã. ³⁷ Nipe'tise yeacãrē añurõ ĩ'aweepe'obutiãcã'a. ¿Mũ'u ya wi'i cjase apeyenojõacã bocati? Bocagũ, a'to mũ'u acawererã ĩ'orõ, tojo nicã yũ'u acawererã ĩ'orõ bajurõpũ peoya. Na noa pe'e diacjũ ucũti ni, beserãsama. ³⁸ Yũ'u

mũ'u tiropure veinte cũ'marĩ da'rawũ. Te cũ'marĩrẽ ne ni'cãti mũ'u yarã oveja, cabra sãatiwã. Ne ni'cãti mũ'u yarã ecarã oveja, cabra mũuarẽ ba'atiwũ. ³⁹ Ne ni'cãti wa'icũrã nũcũcjãrã wẽjẽno'cãrãrẽ mũ'u tiropũ miidajatiwũ. Yũ'u basu tere wapayewũ. Topũ mũũco, ñami ãpẽrã masã na mũ'u yarãrẽ yajacãma, mũ'u yũ'ure wapaseewũ. ⁴⁰ Hũmũcjore yũ'u asise poowũ. Ñami pe'ere yũũabũ'a narãsãwũ. Apeterore ne cãrĩtiwũ. ⁴¹ Mũ'u ya wi'ipure veinte cũ'marĩ niwũ. Mũ'u pũ'rã pũarã numiarẽ wapata'agũ, catorce cũ'marĩ mũ'u dutiro doca da'rawũ. Mũ'u yarã ecarãrẽ co'tẽgũ seis cũ'marĩ da'rawũ. Yũ'u wapata'asere mũ'u na'irõ dũcayumũjãwũ. ⁴² Yũ'u ñecũ Abrahã wiogũ Õ'acũ yũ'u me'rã niticãma, yũ'u pacũ Isaa wiopesase me'rã cũ'ẽjõpeogũ Õ'acũ yũ'u me'rã niticãma, tojowarota mũ'u yũ'ure o'otõrõbopã. Ne moobutiagũ dajabopã. Õ'acũ yũ'u pi'etisere ã'agũ, yũ'u da'ra'quere ã'agũ, ñamipũ mũ'urẽ tutuaro me'rã ucũapĩ.

Jacob, Labán me'rã a'merĩ “A'tiro weerã” na ni apo'que ni'i

⁴³ Tere tũ'ogũ, Labán Jacore yũ'ticũ niwĩ:

—Yũ'u pũ'rã numia, yũ'u pũ'rãta nima. Yũ'u pãrãmerã yũ'u pãrãmerãta nima. Oveja quẽ'rã yarã ovejata nima. Nipe'tise a'to mũ'u ã'ase ye dia'cũ ni'i. Tojo nimicã, ni'cãrõacãrẽ yũ'u pũ'rã numiarẽ, yũ'u pãrãmerãrẽ ¿de'ro weebosari yũ'u? ⁴⁴ Tojo weerã marĩ pũarã a'merĩ “A'tiro weerã” ni aporã. Tere marĩ be'ropure “Tojota ni apono'wũ” nino'rõsa'a, nicũ niwĩ.

⁴⁵ Tere tũ'ogũ, Jacob ni'cã ãtãgã mii, ni'cã tuturo weronjõ nũ'cõcũ niwĩ. ⁴⁶ Be'ro cũ acawererãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Ëtãperire seeneocũuña.

Tojo weerã nipe'tirã ni'cã mesãjo seeneocũucãrã niwã. Na nipe'tirã ti mesã pũ'topũ ba'acãrã niwã. ⁴⁷ Labán tore cũ ye ucũse me'rã a'tiro wãme õ'ocũ niwĩ “Jegar Sahaduta”. Jacob pe'e cũ ye me'rã “Galaad”† wãme õ'ocũ niwĩ.

⁴⁸ Tojo weegũ Labán nicũ niwĩ:

—A'ti ãtãmesã me'rã marĩ ni'cãcã apo'quere wãcũno'rõsa'a. Tojo weero Galaad wãmeticaro niwũ. ⁴⁹ Tojo nicã Mizpa wãmeticaro niwũ. Labán a'tiro nicũ niwĩ:

—Õ'acũ marĩ a'merĩ ã'atiri curare marĩ pũarãrẽ ã'anũũato. ⁵⁰ Yũ'u pũ'rã numiarẽ mũ'u ña'arõ weecã o ãpẽrã numiarẽ mũ'u nũmotinemocã, apĩ marĩ a'merĩ aposere ã'aticã, Õ'acũ basuta marĩ weesere masĩgũsami.

⁵¹ Labán Jacore apeye ninemocũ niwĩ tja:

—A'to ãtãmesã yũ'u seeneocũuca mesã, tojo nicã ãtãgã yũ'u miinũ'cõcaga marĩ deco nisere ã'aña. ⁵² A'ti mesã, tojo nicã a'tigare ã'arã, marĩ pũarã apo'quere wãcũrãsa'a. Yũ'u mũ'urẽ ña'arõ weesĩ'rĩgũ, a'ti mesãrẽ, a'tigare yũ'rũsome. Tojo nicã mũ'u quẽ'rã yũ'ure ña'arõ weesĩ'rĩgũ, yũ'rũsome. ⁵³ Marĩ mejẽcã weecã, Õ'acũ Abrahã ẽjõpeogũ, yũ'u ñecũ Nacor ẽjõpeogũ marĩ weesere queoro beseato, nicũ niwĩ Labán.

Tere tũ'ogũ, Jacob Õ'acũ cũ pacũ Isaa ẽjõpeogũ wãme me'rã “Tojota wa'ato”, nicũ niwĩ. ⁵⁴ Be'ro ti bu'apũ wa'icũre wẽjẽ, Õ'acũrẽ mũjũamorõpeocũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, nipe'tirã cũ acawererãrẽ ba'adutigũ pijiocũ niwĩ. Nipe'tirã ba'acãrã niwã. Ba'atoja, ti bu'apũ cãrĩcãrã niwã.

⁵⁵ Ape nũmũ ñamicureacã Labán wã'cã, wa'agutigũ, cũ pãrãmerãrẽ, cũ pũ'rã numiarẽ mi'mitũocũ niwĩ. Be'ro “Mũsãrẽ añurõ wa'ato”, ni sãrĩbosacũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, cũ ya di'tapũ majãmitojaacũ niwĩ.

† 31:47 31.47 Galaad nĩrõ “ãtãmesã” nisĩ'rĩrõ wee'e.

32

Jacob cũ ma'mi Esaú me'rã a'merĩ bocaaja'que ni'i

¹ Be'ro Jacob apaturi wa'acũ niwĩ tja. Topũ wa'ari cura Õ'acũrẽ wereco'terã cũrẽ põtẽrĩrã a'ticãrã niwã. ² Narẽ ĩ'agũ, Jacob a'tiro nicũ niwĩ: “Na Õ'acũ yarã surara nima.” Tojo weegu tore Mahanaim* wãmeyecũ niwĩ.

³ Jacob cũ dũporo quetiwereri masãrẽ Seir di'tapũ o'ómũ'tãcũ niwĩ. To Seir Edom wãmetiropũ tojacaro niwũ. Cũ ma'mi Esaúre quetiweremũ'tãdutigu, narẽ o'óyucũ niwĩ. ⁴ Narẽ a'te quetire weredutigu o'ócũ niwĩ: “Yũ'u ma'mi Esaúre a'tiro ni wereapa: ‘Mũ'u acabiji Jacob mũ'u dutiro doca nigũ a'tiro weredutiami: “Yũ'u yoacã Labán me'rã niapũ. ⁵ Ni'cãrõacã wecũa, burroa, oveja, da'raco'terã umũa, numia cũo'o. Mũ'u yũ'u wiogu yũ'ure añurõ wãcũcã uagu, a'te quetire o'ómũ'tã'a” mũ'urẽ niami', niapa”, nicũ niwĩ.

⁶ Cũ quetiweredutigu o'ócãrã dajarã, Jacore a'tiro nicãrã niwã:

—Ësã mũ'u ma'mi Esaú tiropũ ejapũ. Ni'cãrõacã mũ'urẽ põtẽrĩgũ a'tiami. Cuatrocientos umũa me'rã a'tiami, nicãrã niwã.

⁷ Te quetire tu'ogu, Jacob upũtu uicũ niwĩ. Pũrõ wãcũque'ticũ niwĩ. Tojo weegu cũ me'rã ní'cãrãrẽ pũa curua dũcawaacũ niwĩ. Cũ yarã oveja, wecũa, cameyoa quẽ'rãrẽ mejãrõta weecũ niwĩ. ⁸ A'tiro wãcũcũ niwĩ: “Esaú cũ ni'cã curuacjãrã me'rã a'mewẽjẽgũ sãjãcã, ape curuacjãrã du'tiarãsama.” ⁹ Be'ro Õ'acũrẽ a'tiro ñubue sẽrĩcũ niwĩ: “Õ'acũ, yũ'u ñecũ Abrahã ãjõpeogu, tojo nicã yũ'u pacũ Isaa ãjõpeogu, mũ'u yũ'ure ya di'tapũ, yũ'u acawererã tiropũ dajadutiapũ. ‘Mũ'u acawererã tiropũ dajacã, mũ'urẽ añurõ wa'acã weeguti', niapũ. ¹⁰ Mũ'u yũ'ure añurõ pajaña'a, queoro weeapũ. Yũ'u ña'agũ nimicã, tojo weeapũ. Yũ'u a'ti maa dia Jordãrẽ yũ'rutẽrĩpẽ'agũ, yũ'u tuacjũacã dia'cũ cũomiwũ. Ni'cãrõacãma pũa curua masã cũo'o. ¹¹ Yũ'ure pajaña'cureya. Yũ'u ma'mi Esaú yũ'ure ne mejẽcã weecã weeticã'ña. Cũ yũ'ure, numiarẽ, wĩ'marãrẽ wẽjẽbosami ní'gũ, ui'i. ¹² Tojo nimicã, mũ'u yũ'ure ‘Añurõ mũ'urẽ wa'acã weeguti. Mũ'u pãrãmerã nituriarã pãjãrã waro nucũpori pajiri maa cjase weronojõ pãjãrã nirãsama. Ne narẽ queota basiosome', niwũ”, ni sẽrĩcũ niwĩ.

¹³ Ti ñamirẽ Jacob topũta cãrĩcũ niwĩ. Cũ cũose, cũ mia'quere cũ ma'mi Esaúre o'ogutigu besecũ niwĩ. ¹⁴ Doscientos cabra numia, veinte cabra umũa, doscientos oveja numia, veinte oveja umũa, ¹⁵ treinta cameyoa numia ne põ'rãti'cãrãrẽ na põ'rã wĩ'marã me'rãta, cuarenta wecũa, diez wecũa umũarẽ, veinte burroa numiarẽ, diez burroa umũarẽ besecũ niwĩ. ¹⁶ Be'ro cũrẽ da'raco'terãrẽ wiacũ niwĩ. Narẽ wiagu, mejẽcã dia'cũ wa'icũrãrẽ, nanũcũ curaricjãrãrẽ wiacũ niwĩ. Narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũsã yũ'u dũporo wa'ayuya. Na wa'icũrãrẽ te curarinũcũ yoacurero dũcawaa miaña, nicũ niwĩ.

¹⁷ Ne waro cũ o'ómũ'tãgũrẽ a'tiro weeduticũ niwĩ:

—Yũ'u ma'mi Esaúre põtẽrĩgũ, cũ sẽrĩtiña'cã, “¿Noa mũ'u wiogu niti, no'opũ wa'ati, ã'rã wa'icũrã mũ'u miarã, noa yarã niti?” nicã, ¹⁸ a'tiro yũ'tiya: “Yũ'u wiogu Jacob, mũ'urẽ o'ócãrã nima. Jacob, mũ'u dutise doca nigũ mũ'urẽ o'oami. Cũ ãsã be'ro sirutusami,” niña.

¹⁹ Cũ o'ómũ'tã'cũ be'rocjũ, tojo nicã nipe'tirã cũ be'rocjãrã quẽ'rãrẽ mejãrõta wereduticũ niwĩ. ²⁰ Apeye quẽ'rãrẽ a'tiro niduticũ niwĩ: “‘Jacob mũ'u dutise doca nigũ ãsã be'ro a'tisami', niapa”, nicũ niwĩ.

Jacob a'tiro wãcũcũ niwĩ: “Yũ'u dũporo apeyenojõ o'omũ'tãse me'rã cũ uase pe'ticã weeguti. Be'ro yũ'u basu cũrẽ ĩ'acã, apetero weegu yũ'ure añurõ põtẽrĩgũsami”, ni

* 32:2 32.2 Mahanaim ní'rõ, “pũa curua masã” nisĩ'rĩrõ wee'e.

wăcũcũ niwĩ. ²¹ Tojo wăcũ'cũ niyugũ, cũ o'eatjere cũ đuporo miayuduticũ niwĩ. Cũ pe'e topũta ti ñamirẽ tojánícũ niwĩ.

Jacob Õ'acũrẽ wereco'tegũ me'rã na a'merĩ ñadi'ocũupe'que ni'i

²² Tojo weegũ ti ñamirẽta ñamipũ Jacob cãrĩatji đuporo wã'cãnu'cã, cũ numosãnumia pũarãrẽ, narẽ da'raco'terã numiarẽ, cũ põ'rã umũa oncere ti maa Jaboc wãmetiri maa ũ'cũatiorũ ñumupẽ'aduticũ niwĩ. ²³ Cũ nipe'tise cũose quẽ'rãrẽ pẽ'rõcũ niwĩ. ²⁴ Cũ ni'cũta tojanũ'cãrĩ cura, ni'cũ umũ bajua, cũ me'rã a'merĩ ñadi'ocũupecãrã niwã. Téé bo'remũjãticãpũ tojo weedu'ucãrã niwã. ²⁵ Cũ Jacob me'rã põtẽoti, Jacob usó ò'a a'mesũ'arore paaweecũ niwĩ. Tojo weero to a'mesũ'aro wetia wa'acaro niwũ. ²⁶ Be'ro umũ cũ me'rã a'mequẽ'cũ Jacore nicũ niwĩ:

—Yũ'ure du'uya. Bo'rearopũ wee'e, nicũ niwĩ.

Jacob cãrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u, yũ'ure “Añurõ wa'ato” niticãma, ne du'usome.

²⁷ —To pũrĩcãrẽ ¿mũ'u de'ro wãmetiti? nicũ niwĩ.

—Yũ'u Jacob wãmeti'i, ni yũ'ticũ niwĩ. ²⁸ Tere tũ'ogũ, cũ me'rã a'mequẽ'cũ a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'u Jacob wãmetisome majã. Õ'acũ me'rã, masã me'rã a'mequẽgũ, wap-ata'apũ. Tojo weegũ ni'cãrõacãrẽ majã Israe wãmetigũsa'a, nicũ niwĩ.

²⁹ —Mũ'u quẽ'rã yũ'ure wereya. ¿De'ro wãmetiti mũ'u? ni sãrĩtiña'cũ niwĩ Jacob.

—Yũ'u wãmerẽ sãrĩtiña'ticã'ña, ni yũ'ticũ niwĩ.

Be'ro topũta Jacore “Mũ'urẽ añurõ wa'ato”, nicũ niwĩ. ³⁰ Jacob a'tiro nicũ niwĩ: “Yũ'u basuta Õ'acũrẽ bajuyoropũ ï'apũ. Tojo nimigũ, cati'i yujupũ.” Tojo weegũ to na a'merĩ ñadi'ocũupe'carore Jacob Peniel† wãme ò'ocũ niwĩ.

³¹ Jacob cũ Peniepũre yũ'rũari curare mujĩpũ mũjãtigũpũ weecũ niwĩ. Cũrẽ usó a'mesũ'aropũ paano'ca be'ro niyucã, cũ opa cu'siro sijacũ niwĩ. ³² Tojo weerã a'tocatero quẽ'rãrẽ Israe pãrãmerã nituriarã no'o nigũ wa'icũ usó ò'a a'mesũ'ari wadare ba'atisama. Jacore topũ páaca be'ro niyucã, tojo weesama.

33

Jacob Esaú me'rã na a'merĩ apo'que ni'i

¹ Esaú cuatrocientos umũa me'rã a'ticã ï'agũ, Jacob a'tiro weecũ niwĩ. Lea, Raquel, pũarã narẽ da'raco'terã numia me'rã nanũcũ na põ'rãrẽ đucawaacũ niwĩ. ² Narẽ da'raco'terã numiarẽ na põ'rã me'rã na đuporo nũ'cõcũ niwĩ. Be'ro Leare co põ'rã me'rã nũ'cõcũ niwĩ. Nitũoropũ Raquere co macũ José me'rã nũ'cõcũ niwĩ. ³ Be'ro Jacob na đuporoacã u'mutãwã'cãcũ niwĩ. Esaũre põtẽrĩgũ wa'agũ, sietetiri cũ diapoare nucũcãpũ paamu'rĩque'acũ niwĩ. Téé cũ tiropũ ejagũ, tojo weedu'ucũ niwĩ. ⁴ Esaú pe'e cũrẽ põtẽrĩgũ, omawã'cãti, paabũ'a, mi'micũ niwĩ. Na pũarãpũta a'merĩ uticãrã niwã. ⁵ Tu'ajanũ'cõ, Esaú na numiarẽ, wĩ'marãrẽ ï'a, a'tiro ni sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Ã'rã waro noanojõ niti? ni sãrĩtiña'cũ niwĩ.

—Na, yũ'u põ'rã Õ'acũ yũ'ure, mũ'u dutise doca nigũrẽ o'o'cãrã nima, nicũ niwĩ Jacob.

⁶ Tojo nicã tũ'orã, cũrẽ da'raco'terã numia na põ'rã me'rã, Esaú tiroacãpũ wa'a, cũrẽ wiopesase me'rã añudutirã, nucũcãpũ paamu'rĩque'acãrã niwã. ⁷ Be'ro Lea cũ tiroacãpũ a'ti, co quẽ'rã co põ'rã me'rã mejãrõta weeco niwõ. Yapatigopũa Raquel co macũ José me'rã, mejãrõta weeco niwõ.

⁸ Esaú Jacore sãrĩtiña'cũ niwĩ:

† 32:30 32.30 Hebreo ye me'rã Peniel nĩrõ, “Õ'acũ ya diapoa” nisĩ'rĩrõ wee'e. Apeterore Penuel ojano'caro niwũ.

—¿De'ro weegusari mu'u, wa'icurã sō'onícãrã yu'ure pōtērĩwã'cã'cãrã pãjãrã me'rã?

Jacob cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Mu'u yu'ure añurõ wãcũcã uagu, tojo weeasu.

⁹ —Niwe'e, nijã. Yu'u quẽ'rã pãjãrã cuopu. Na mu'u yarã me'rãta tojayá, nicu niwĩ Esaú.

¹⁰ Jacob cũ ma'mirẽ ninemocu niwĩ:

—Yu'ure añurõ wãcũgũ, yu'u o'osere ñe'eña. Yu'u mu'urẽ ï'agũ, Õ'acũrẽ ï'agũ weronojõ ï'a'a. Mu'u yu'ure añurõ pōtērĩ ñe'etojaru. ¹¹ Yu'u mu'urẽ miiti o'osere ñe'eña. Õ'acũ yu'ure peje apeyenojõ cuocã weeami. Ne apeyenojõ da'sawe'e.

Jacob cũ pejetiri tojo nicã tu'ogu, Esaú “Jau”, nicu niwĩ. ¹² Be'ro Esaú nicu niwĩ:

—Te'a. Yu'u mu'u duporo u'mutãgũti, nicu niwĩ.

¹³ Jacob pe'e cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Ma'mi, yu'u ma'igũ, mu'u masisa'a. Wĩ'marã marĩ weronojõ tutuatima. Oveja, wecu, na pō'rãrẽ yu'u wãcũsa'a. Na ni'cã nũmũta ñujũyurãrã, wẽrĩpe'tia wa'abosama.

¹⁴ Mu'u pe'e mu'u dutise doca nigũ duporo u'mutãwã'cãña. Mu'u tojo weecã, añurõsa'a. Yu'u pe'e wa'icurã, yu'u duporo wa'arã na sijaro ejatuario sajatiro wa'agũti. Tojo nicã wĩ'marã na sijaro ejatuario wa'agũti. Téé Seipu a'merĩ ï'arã, nicu niwĩ Jacob.

¹⁵ Esaú, “Jau, tojota weerã. Yu'u me'rã a'ti'cãrã umuarẽ mu'urẽ ba'paticã, pejetirã cũugũti”, nicu niwĩ.

Jacob pe'e cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Añurõsa'a. Cũuticã ña. Mu'urẽ caribosĩ'rĩtisa'a, nicu niwĩ.

¹⁶ Na tojo ni ucũca nũmũrẽta Esaú Seipu dajatojaacu niwĩ. ¹⁷ Jacob pe'e Sucot wãmetiropu wa'acu niwĩ. Topu cũ niatji wi'ire weecu niwĩ. Tojo nicã wa'icurã ye wi'seriacãrẽ paapeocu niwĩ. Tojo weegu tore Sucot wãmeyecu niwĩ.

¹⁸ Jacob cũ Padan-arãpu ni'cu, cũ dajatojaticã, ne mejẽcã wa'aticaro niwũ. Canaãpũre añurõ dajacu niwĩ. Topũre Siquem wãmetiri macã pōtẽorõ tojaque'acu niwĩ. ¹⁹ Cien kujiri niyeru kujiri me'rã ni'cã di'ta duucu niwĩ. Ti di'tare Hamor pō'rã duacãrã niwã. Cũ Siquem wãmetigu pacu nicu niwĩ. Topu Jacob cũ ya wi'i, su'ti caseri me'rã sãeopeocu niwĩ. ²⁰ Tu'ajanu'cõ, Õ'acũrẽ ãjõpeogu wa'icurãrẽ ãjũamorõpeorore ni'cã mesã ãtã me'rã seeneocũucu niwĩ. Tore El-Elohe-Israe* wãme õ'ocu niwĩ.

34

Dina ye bu'iri co acawererã Siquẽcjãrã umuarẽ wẽjẽ'que ni'i

¹ Lea macõ Dina Jacore pō'rãtibosa'co, tocjãrã nu'miarẽ ï'agõ wa'aco niwõ. ² Tojo weeri cura, Siquem, Hamor heveo masũ macũ core ï'agũ, tutuaro me'rã ñe'e, ña'arõ weecu niwĩ. Cũ Hamor tocjãrãrẽ dutigu nicu niwĩ. ³ Tojo ña'arõ wee'cu nimigũ, core uagu, cãrẽ tu'sacã weesĩ'ricu niwĩ. ⁴ Tojo weegu, cũ pacu Hamor me'rã a'tiro ucũcu niwĩ:

—Pacu, yu'ure a'tigore numisẽrĩbosagu wa'aya, nicu niwĩ.

⁵ Jacob pe'e cũ macõrẽ ña'arõ wee'quere masĩtojacu nimiwĩ. Cũ pō'rã pe'e cãpũpu na yarã ecarãrẽ co'terã weecãrã niwã. Tojo weegu téé na dajacãpu ne mejẽcã nima'aticu niwĩ. ⁶ Tojo weeri curare Hamor Siquem pacu Jacob me'rã ucũgũ wa'acu niwĩ.

* 33:20 33.20 El-Elohe-Israe nĩrõ “Õ'acũ, Israe curuacjãrã ãjõpeogu, Õ'acũta nimi” nisĩ'rĩrõ wee'e.

⁷ Jacob pō'rā na cāpūpu ní'cārā dajarā, te quetire tu'orā, uayu'rua, a'tiro nicārā niwā: “Siquem Israe pō'rārē ña'abutiario bopoyoro weepī, co me'rā wuacājīgū. Tenojōrē ne weeno'ña marī'i”, nicārā niwā.

⁸ Tojo nimicā, Hamor pe'e na me'rā ucū, a'tiro nicu niwī:

—Yū'u macū Siquem musā acabijore tu'sayu'ruami. Core cūrē numisoya. ⁹ Musā ūsā acawererā weronojō tojarāsa'a. Ūsā musā pō'rā numiarē numoti, musā pe'e quē'rā ūsā pō'rā numiarē numotirāsa'a. ¹⁰ Ūsā me'rā a'topu tojayá. A'ti di'ta nipe'tiro musā ya di'ta tojarosa'a. Di'tare duutjārā, duase tucūrī pāña, nicu niwī.

¹¹ Siquem pe'e quē'rā cū basu Dina pacu Jacore, co ma'misumuarē a'tiro nicu niwī:

—Musā yu'ure core o'ocā uasa'a. Musā no'o sērīsere o'oguti. ¹² No'ocā'rō musā sērīrō pōtēorō sērīcā, o'oguti. Mejō yu'ure core numisoya majā, nicu niwī.

¹³ Cū Siquem tojo nimicā, na acabijo Dinarē ña'arō wee'que wapa Jacob pō'rā cūrē, cū pacu Hamorē nisoose me'rā yu'ticārā niwā. ¹⁴ A'tiro nicārā niwā:

—Ūsā acabijore ō'rēcju yapa casero yejecō'ano'tigure numisomasītisa'a. Ūsā tojo weerā bopoyoro weerā weebosa'a. ¹⁵ Tojo weeno'cārā dia'cūrē ūsā numisorāti. Musā quē'rā ūsā weronojō niña. Nipe'tirā umua musā wa'teropu nirārē na ō'rēcju yapa caserore yejecō'aña. ¹⁶ Tojo wéeca be'ro pūrīcārē musā, ūsā pō'rā numiarē numotirāsa'a. Ūsā quē'rā musā pō'rā numiarē numotirāsa'a. Marī ni'cārō me'rā nirāsa'a. Ni'cā macācjārāta nirāsa'a. ¹⁷ Musā ūsā tojo nisere yu'titicāma, ūsā a'tore wija, ūsā acabijore miarāsa'a, nicārā niwā.

¹⁸ Tere tu'orā, Hamor, cū macū Siquem “Jau, añurōsa'a”, nicārā niwā. ¹⁹ Tojo weegu ne yoogoro marīrō Siquem cū ya ō'rēcju yapa caserore yejecō'ano'cu niwī. Jacob macōrē tu'sayu'ruatjāgū, tojo weecu niwī. Cū Siquērēta cū ni'cū pō'rārē āpērā yu'ruoro cūrē wiopesase me'rā i'acārā niwā. ²⁰ Tojo weerā Siquem cū pacu Hamor me'rā macā sājārī sope pu'topu wa'acārā niwā. Topu na apeyenojōrē duase tiropu masārē a'tiro werēcārā niwā:

²¹ —Sōjā masā marī me'rā maata ní'cārā weronojō nisetiama. Na a'topu nirāsama. A'topu apeyenojōrē duase wi'seri weerāsama. Di'ta pajiro nicā'a. Marī na pō'rā numiarē numotirāsa'a. Na pe'e quē'rā marī pō'rā numiarē numotirāsama. ²² Na marī me'rā nirāti, nīrā, a'tiro weecā uama. Na weesetironojōta marī pō'rā umuarē na ō'rēcju yapa caserore yejecō'acā uama. ²³ Nipe'tise na cuose, nipe'tirā na yarā ecarā marī ye nirōsa'a. Marī “Tojota weerāti” nicā, na marī me'rā tojarāsama.

²⁴ Nipe'tirā umua ti macā sope pu'to nerērā Hamor, cū macū Siquem me'rā na tojo nisere “Añurōsa'a, tojota weerāti”, nicārā niwā. Tojo weerā nipe'tirā umua na ō'rēcju yapa caserore yejecō'ano'cārā niwā. ²⁵ I'tia numu be'ro na yejecō'ano'cārā pūrīno'rī cura Jacob pō'rā puarā Simeó, Leví macāpu wa'acārā niwā. Na ye di'pjīrī me'rā na ne wācūtiri cura nipe'tirā umuarē wējēpe'ocā'cārā niwā. ²⁶ Hamor, cū macū Siquem quē'rārē di'pjī me'rāta wējēcārā niwā. Be'ro Dinarē Siquem ya wi'ipu ní'core miiwijaacārā niwā. ²⁷ Be'ro āpērā Jacob pō'rā sirutu, ejanemocārā niwā. Na wējēno'cārā cūñarō wa'teropu yu'rua, ti macāpu apeyenojōrē yajape'ocā'cārā niwā. Na acabijore ña'arō wee'que wapa a'merā, tojo weecārā niwā. ²⁸ Oveja, wecu, burroa, nipe'tise ti macāpu ní'quere, cāpūpu ní'quere yajacārā niwā. ²⁹ Wi'seri po'peapu na cuo'quere yajape'ocā'cārā niwā. Wī'marārē, tojo nicā numiarē ñe'e, miacārā niwā.

³⁰ Tere i'agū, Jacob Simeó, Levíre a'tiro nicu niwī:

—Musā yu'ure ña'abutiario weepetíyeapā. Ni'cārōacāma a'topu nirā masā cananeo masā, ferezeo masā yu'ure ne i'asī'rītirāsama. Na yu'u me'rā a'mewējērātirā nerērāsama. Yū'u pejetirācā masā cuo'o. Marīrē wējēpe'ocā'rāsama.

³¹ Na pe'e cūrē yu'ticārā niwā:

—To pūrīcārē ħcũ ũsã acabijore ũmũarē a'metārãwapata'ari masõrē weronojõ cuobopari? nicārã niwã.

35

Õ'acũ Jacore Betepũ “Añurõ wa'ato” ní'que ní'i

¹ Õ'acũ Jacore a'tiro nicũ niwĩ: “Wã'cãnu'cãña. Betepũ wa'a, topũ tojaque'aya. Topũ ni'cãrõ yũ'ure ãjõpeogũ wa'icũrãrē ũjũamorõpeorore da'reapa. Mũ'u ma'mi Esaũre uiwã'cãcaterore yũ'u topũ mũ'urē bajua'caropũ wa'aya.” ² Tere tu'ogũ, cũ acawererãrē, nipe'tirã cũ me'rã nirãrē a'tiro nicũ niwĩ:

—Nipe'tise mũsã ãpērãnojõ ãjõpeorã queose yee'quere cõ'acã'ña. Tojo nicã u'acoe, su'ti dũcayuya. ³ Te'a, Betepũ wa'arã. Topũ Õ'acũrē ãjõpeogũ, ni'cãrõ cũrē wa'icũrãrē ũjũamorõpeorore ni'cã mesã ũtã me'rã seeneocũugũti. Cũta yũ'ure bũjawetiri curare weetamuwĩ. No'o wa'aro yũ'ure ba'patiwã'cãwĩ, nicũ niwĩ.

⁴ Na ãpērãnojõ ãjõpeorã queose yee'que na cuo'quere, tojo nicã na o'meperi yosasere Jacore o'ocãrã niwã. Jacob tere ñe'e, ni'cãgũ yucũgũ encina wãmeticũjo docapũ tere yaacũ niwĩ. Tigũjo Siquem pũ'topũ tojacaro niwũ. ⁵ Na topũ ní'cãrã wijawã'cãrĩ cura Õ'acũ to pũ'topũ nise macãrĩcjãrãrē ũpũtũ uicã weecũ niwĩ. Tojo weerã Jacob põ'rãrē sirututicãrã niwã.

⁶ Jacob, cũ me'rã wa'a'cãrã, nipe'tirã Luz wãmetiri macãpũ etacãrã niwã. Ti macãta tja Betel wãmeticaro niwũ. Canaã di'tapũ tojacaro niwũ. ⁷ Topũ ni'cãrõ Õ'acũrē ãjõpeorã wa'icũrãrē ũjũamorõpeorore ni'cã mesã ũtã me'rã seeneocũucũ niwĩ. Tore Jacob cũ ma'mirē du'ticaterore Õ'acũ cũrē bajuacũ niwĩ. Tojo weegũ tore El-betel wãme õ'ocũ niwĩ. ⁸ Topũta Rebecare co'te'co Débora wẽrĩco niwõ. Betel pũ'toacã core ni'cãgũ yucũgũ encina wãmeticũjo docapũ yaacãrã niwã. Jacob tore “encina dũjarigũ” pisucũ niwĩ.

⁹ Jacob cũ Padan-arãpũ ní'cũ dajatojaticã, topũta Õ'acũ apaturi bajua, “Mũ'urē añurõ weegũti”, nicũ niwĩ.

¹⁰ “Mũ'u Jacob wãmeti'i.

Tojo wãmetisome majã.

Ni'cãcã me'rã mũ'u wãme Israe[✧] nirõsa'a”, nicũ niwĩ tja.

Cũ wãmerē dũcayũca be'ro, ¹¹ a'tiro nicũ niwĩ:

“Yũ'u Õ'acũ tutuayũ'rugũ ni'i.

Mũ'u pãjãrã põ'rãti, pãjãrã pãrãmerãtigusa'a.

Mũ'u me'rã pãjãrã masãputirãsama.

Peje macãrĩ wa'arosa'a.

Mũ'u pãrãmerã wa'tero nirã wiorã waro sãjãrãsama.

¹² Abrahã, Isaare yũ'u o'o'que di'tare mũ'u quẽ'rãrē o'ogũti.

Mũ'u be'rore, mũ'u pãrãmerã nituriarãrē o'ogũti”, nicũ niwĩ Õ'acũ.

¹³ Õ'acũ topũ Jacob me'rã ucũtoja, wa'a wa'acũ niwĩ. ¹⁴ Be'ro cũrē Õ'acũ ucũ'caropũ ni'cãgã ũtãgãrē miiwã'cõnu'cõcũ niwĩ. Õ'acũrē ãjõpeosere ï'ogũ, tigare olivo ũ'sere, tojo nicã ũ'sedũcaco vinorē piopeocũ niwĩ. ¹⁵ Tore Betel wãme õ'ocũ niwĩ.

Raquel co wẽrĩ'que ní'i

¹⁶ Be'ro Betepũ ní'cãrã aperopũ wa'acãrã niwã. Na Efrata wãmetiropũ etatjo dũ'sacaro niwũ yujupũ. Topũ Raquel wĩ'magũrē ñe'eco niwõ. Ne maata wĩ'magũrē ñe'emasĩtico niwõ. ¹⁷ Co ũpũtũ pũrĩse pi'etiri curare, põ'rãtirãrē co'teri masõ a'tiro nico niwõ: “Uiticã'ña. Wĩ'magũ bajuatõjami. ũmũ nimi tja”, nico niwõ. ¹⁸ Co tojo

nirĩ cura, Raquel wērĩgõpũ nico niwõ. Co ejeripõ'rã du'uatĩ ðuporoacã co macãrẽ Benoni pisuco niwõ. Cũ pacũ Jacob pe'e cãrẽ Benjamí wãme õ'ocũ niwĩ.

¹⁹ Tojo wee Raquel wērĩa wa'aco niwõ. Core Efrata wa'ari ma'apũ yaacãrã niwã. Ni'cãrõacãma to Belẽ wãmeti'i majã. ²⁰ Jacob core yaa'caro bu'ipũre ni'cã ãtãtuturo nũ'cõcũ niwĩ. Téé a'tocateropũ ti tuturore ã'arã, "A'to Raquere yaapã", ni ã'sama.

²¹ Be'ro Jacob yũ'rũa, Eder wãmetiro oveja co'terã na co'tedujiri wi'i yũ'rũropũ tojaque'acũ niwĩ. ²² Na topũ añurõ apoque'a nisetiri cura Rubén cũ pacũ nũmo weronojõ nigõ Bilha me'rã wũacãjĩ, co me'rã nicũ niwĩ. Tere masĩgũ, cũ pacũ upũtu waro uacũ niwĩ.

Jacob põ'rã ye cjase ni'i

Jacob põ'rã doce nicãrã niwã. ²³ Cũ Lea me'rã a'ticũrã põ'rãticũ niwĩ: Rubén masã ma'mi nicũ niwĩ. Be'ro Simeó, Leví, Judá, Isacar, Zabulõ nicãrã niwã. ²⁴ Cũ Raquel me'rã a'ticũrã põ'rãticũ niwĩ: José, Benjamí nicãrã niwã. ²⁵ Bilha Raquere da'raco'tego ní'co me'rã a'ticũrã põ'rãticũ niwĩ: Dan, Neftalí nicãrã niwã. ²⁶ Zilpa, Leare da'raco'tego ní'co me'rã a'ticũrã põ'rãticũ niwĩ: Gad, Aser nicãrã niwã. ã'rã Jacob Padan-arãpũ nicã bajuacãrã niwã.

Isaa cã wērĩ'que ni'i

²⁷ Jacob cũ pacũ Isaare Mamre wãmetiropũ ã'agũ wa'acũ niwĩ. Ti macãrẽ ãpẽrã Arba o Hebrõ pisuma. Topũ todũporopũ Abrahã, Isaa niseticãrã niwã. ²⁸ Isaa ciento ochenta cũ marĩ cõogũ, wērĩcũ niwĩ. ²⁹ Cũ ñecũsumuarẽ sirutugũ, cũ quẽ'rã bũcũ waro wa'a, wērĩa wa'acũ niwĩ. Cũ wērĩcã ã'a, cũ põ'rã Esaú, Jacob cãrẽ yaacãrã niwã.

36

Esaú põ'rã, cã pãrãmerã nituriarã ye queti ni'i

¹ A'ticũrã Esaú põ'rã, cã pãrãmerã nituriarã nicãrã niwã. Cũrẽta tja Edom pisucãrã niwã. ² Esaú Canaá di'tacjãrã numiarẽ nũmoticũ niwĩ. Ni'cõ Ada, Elón hitita masũ macõ nico niwõ. Apego Aholibama Anã macõ, Zibeón heveo masũ pãrãmeo nico niwõ. ³ Apego Basemat Ismae macõ, Nebaiot acabijo nico niwõ. ⁴ Ada me'rã cã põ'rãti'cũ Elifaz wãmeticũ niwĩ. Basemat macũ Reuel wãmeticũ niwĩ. ⁵ Aholibama me'rã cã põ'rãti'cãrã Jeús, Jaalam, Coré nicãrã niwã. ã'rã cã Canaá di'tapũ nicã bajuacãrã niwã.

⁶ Esaú cã nũmosãnumia me'rã, cã põ'rã umũa, numia nipe'tirã cã me'rã nirãrẽ piji, aperopũ macãrĩ wa'acũ niwĩ. Cũ acabiji Jacob tiropũ ní'cũ yoaropũ wa'acũ niwĩ. Nipe'tirã cã yarã wa'icũrãrẽ, tojo nicã nipe'tise cã Canaá di'tapũ boca'quere miape'ocũ niwĩ. ⁷ Na cã acabiji Jacob me'rã apeyenojõ cõoyũ'rũmajã wa'acãrã niwã. Tojo weerã na ni'cãrõ me'rã nita basioticarõ niwũ. Tojo nicã wa'icũrã na cõorã pãjãrãrẽ ba'ase ejatuaticaro niwũ. ⁸ Tojo weegũ Esaú, apetero Edom na nigũ, Seir opa bu'papijaro nirõpũ macãrĩ wa'acũ niwĩ.

⁹ Esaú pãrãmerã nituriarã edomita masã Seir opa bu'papijaro nirõpũ niseticãrã niwã. ¹⁰ Esaú põ'rã umũa a'tiro wãmeticãrã niwã: Ada, Esaú nũmo Elifare põ'rãtico niwõ. Esaú nũmo apego Basemat Reuere põ'rãtico niwõ. ¹¹ Elifaz põ'rã umũa a'tiro wãmeticãrã niwã: Temán, Omar, Zefo, Gatam, Cenaz nicãrã niwã. ¹² ã'rã, Esaú nũmo Ada pãrãmerã nicãrã niwã.

Elifaz apego cã nũmo nitigo me'rã põ'rãticũ niwĩ tja. Co Timna wãmetico niwõ. Co me'rã Amalec wãmetigure põ'rãticũ niwĩ. ¹³ Reuel põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Nahat, Zera, Sama, Miza nicãrã niwã. Na, apego Esaú nũmo Basemat pãrãmerã nicãrã niwã. ¹⁴ Apego Aholibama Esaú nũmo nico niwõ tja. Co me'rã a'ticũrã põ'rãticũ niwĩ: Jeús, Jaalam, Coré nicãrã niwã. Co Ana macõ, Zibeón pãrãmeo nico niwõ.

¹⁵ A'ticurã Esau pãrãmerã nituriarã wiorã nicãrã niwã: Elifaz, Esau macũ masã ma'mi põ'rã Temán, Omar, Zefo, Cenaz, ¹⁶ Coré, Gatam, Amalec nicãrã niwã. Na Elifaz põ'rã Edom di'tapure wiorã nicãrã niwã. Na nipe'tirã Ada pãrãmerã nituriarã nicãrã niwã. ¹⁷ Esau pãrãmerã Reuel põ'rã Edom di'tapure a'ticurã wiorã nicãrã niwã: Nahat, Zera, Sama, Miza nicãrã niwã. Na Basemat Esau nũmo pãrãmerã nicãrã niwã. ¹⁸ Esau nũmo Aholibama põ'rã a'ticurã wiorã nicãrã niwã: Jeús, Jaalam, Coré nicãrã niwã. Aholibama Aná macõ nico niwõ. ¹⁹ Na nipe'tirã Esau, Edom na nigú, pãrãmerã nicãrã niwã. Na te curaricjãrã wiorã nicãrã niwã.

²⁰ Seir põ'rã, horeo masũ na nigú põ'rã a'ticurã nicãrã niwã: Lotán, Sobal, Zibeón, Aná, ²¹ Disón, Ezer, Disán nicãrã niwã. Na horeo masã wiorã nicãrã niwã. Edom di'tapure Seir pãrãmerã nituriarã nicãrã niwã. ²² Lotán põ'rã a'ticurã nicãrã niwã: Hori, Hemam nicãrã niwã. Timna Lotán acabijo nico niwõ. ²³ Sobal põ'rã a'ticurã nicãrã niwã: Alván, Manahat, Ebal, Sefo, Onam nicãrã niwã. ²⁴ Zibeón põ'rã a'ticurã nicãrã niwã: Aja, Aná nicãrã niwã. Anáta yucũ marĩrõpũre nígũ, aco asibususe o'mabũrose perire bocacũ niwĩ. Cũ pacũ Zibeón yarã burroare cũ co'tecaterore tere bocacũ niwĩ. ²⁵ Aná ni'cũ macũ Disón wãmetigure macũticũ niwĩ. Tojo nicã ni'cõ numio Aholibamarẽ macõticũ niwĩ. ²⁶ Disón põ'rã a'ticurã nicãrã niwã: Hemdán, Esbán, Itrán, Querán nicãrã niwã. ²⁷ Ezer põ'rã a'ticurã nicãrã niwã: Bilhán, Zaaván, Acán nicãrã niwã. ²⁸ Disán põ'rã a'ticurã nicãrã niwã: Uz, Arán nicãrã niwã.

²⁹ Horeo masã wiorã a'ticurã nicãrã niwã: Lotán, Sobal, Zibeón, Aná, ³⁰ Disón, Ezer, Disán nicãrã niwã. Na horeo masã wiorã nicãrã niwã. Na Seir di'tapure na ye curarinũcũ wiorã nicãrã niwã.

³¹ Israe curuacjãrã wiogũ dutigũ waro cũoatji dũporore Edom di'tapure wiorã dutirã a'tiro wãmetirã nicãrã niwã: ³² Bela, Beor macũ Edom di'ta wiogũ dutigũ nicũ niwĩ. Cũ ya macã Dinaba wãmeticarõ niwũ. ³³ Bela wẽrĩca be'rore cũ dũcayuro Jobab, Zera macũ duticũ niwĩ. Cũ Bosra wãmetiri macãcjũ nicũ niwĩ. ³⁴ Jobab cũ wẽrĩca be'rore cũ dũcayuro Husam wãmetigũ duticũ niwĩ. Cũ Temán wãmetirocjũ nicũ niwĩ. ³⁵ Husam cũ wẽrĩca be'rore cũ dũcayuro Hadad, Bedad macũ duticũ niwĩ. Cũ madianita masãrẽ Moab cja cãpũpũ a'mewẽjẽ wapata'acũ niwĩ. Cũ ya macã Avit wãmeticarõ niwũ. ³⁶ Hadad cũ wẽrĩca be'rore cũ dũcayuro Samla, Masreca macãcjũ duticũ niwĩ. ³⁷ Samla cũ wẽrĩca be'rore cũ dũcayuro Saúl duticũ niwĩ. Cũ Rehobot wãmetiri macãcjũ nicũ niwĩ. Ti macã dia sumutopũ nicaro niwũ. ³⁸ Saúl wẽrĩca be'rore cũ dũcayuro Baal-hanán, Achbor macũ, duticũ niwĩ. ³⁹ Baal-hanán wẽrĩca be'rore cũ dũcayuro Hadad, Pau wãmetiri macãcjũ duticũ niwĩ. Hadad nũmo Mehetabel wãmetico niwõ. Co Matred macõ, Mezaab pãrãmeo nico niwõ.

⁴⁰ Esau põ'rã wiorã te curarinũcũ sũ'ori niseti'cãrã a'ticurã nicãrã niwã. Ni'cũ põ'rã masã ma'mi me'rã nũ'cãcarõ niwũ. Na niseti'caropũ, tojo nicã na ye curari wãmerẽ wereno'rõsa'a. Timna, Alva, Jetet, ⁴¹ Aholibama, Ela, Pinón, ⁴² Cenaz, Temán, Mibzar, ⁴³ Magdiel, Iram nicãrã niwã. Esau, apeterore Edom pisuno'gũ nicũ niwĩ. Na edomita masã wiorã nicãrã niwã. Na, na nirõpũre, na yarã masãrẽ sũ'ori duticãrã niwã.

Ã'rĩ Esau, Edom masã ñecũ nicũ niwĩ.

37

José quẽ'e'que ni'i

¹ Jacob pe'e Canaá di'tapũ tojacã'cũ niwĩ. Ti di'tapũta cũ pacũ yoaticã nínicũ niwĩ.

² A'te Jacob ni'cũ põ'rã niseti'que queti ni'i.

José diecisiete cũ'marĩ cũogũ, cũ ma'misumãa me'rã oveja co'tegũ weecũ niwĩ. Na cũ pacũ nũmosãnumia pe'su da're'cãrã numia Bilha, Zilpa põ'rã nicãrã niwã. José na

da'raropu cũ ma'misumua ña'arõ weeseticã ï'agũ, na pacupure “Ña'arõ weeama”, ni weredajamujacu niwĩ.

³ Jacob José pe'ere ãpẽrã cũ põ'rã nemorõ ma'iyu'rũnũ'cãcu niwĩ. Cũ bucu waro nirĩ cura bajua'cu niyucã, tojo weecu niwĩ. Cũrẽ ma'iyu'rũgu, ni'cãrõ su'tiro cũ sãñatjo añurõ waro weecu niwĩ. ⁴ Cũ ma'misumua cũ pe'ere “Marĩ nemorõ ma'iyu'rũnũ'cãmi” nĩrã, cũrẽ ï'asĩ'rĩti, uacãrã niwã. Cũrẽ ne cã'rõ añudutiticãrã niwã.

⁵ Ni'cã ñami José quẽ'ecu niwĩ. Tere cũ ma'misumuarẽ werecu niwĩ. Tere tu'orã, totã nemorõ cũ me'rã uacãrã niwã. ⁶ A'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u quẽ'e'quere musãrẽ weregutigu wee'e. Tere tu'oya. ⁷ Marĩ nipe'tirãputa cãpũpu niasu. Topure trigore opa dotori du'terã weeasu. Ni'cã ño ya doto cã ño wã'cãnu'cã, diacjũ ejanu'cã wa'asu. Musã ye ñorĩ pe'e ya ño sumuto sutuanu'cãpu. Ya ñorẽ ãjõpeoro weronojõ paamu'rĩque'apu, nicu niwĩ.

⁸ Tere tu'orã, cũ ma'misumua nicãrã niwã:

—¿To pũrĩcãrẽ mu'u ñsã wiogu nigũsari? ¿Mu'u ñsãrẽ dutipegusari?

Cũ quẽ'e'quere werecã, “Tojo wa'apu” nicã tu'orã, nemorõ ua, cũ me'rã a'pepũrĩcãrã niwã.

⁹ Be'ro apaturi José quẽ'enemocu niwĩ. Te quẽ'rãrẽ cũ ma'misumuarẽ werecu niwĩ:

—Tu'oya tja. Yu'u apaturi quẽ'easu. A'tocaterore mujĩpũ umucocjũ, ñamicjũ, once ñocõa yu'ure ãjõpeorã paamu'rĩque'ama.

¹⁰ Cũ pacure, cũ ma'misumuarẽ cũ quẽ'e'quere werecu niwĩ. Tere tu'ogu, cũ pacu pũrĩrõ me'rã cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—¿De'ro nisĩ'rĩrõ weeti a'te mu'u quẽ'e'que? ¿To pũrĩcãrẽ, yu'u, mu'u paco, mu'u ma'misumua mu'urẽ ãjõpeorã paamu'rĩque'arãsari? nicu niwĩ.

¹¹ Cũ ma'misumua cũrẽ uoyu'ruacãrã niwã. Cũ pacu pe'e tere pũrõ wãcũnũgũcu niwĩ.

Joseré cũ ma'misumua dua'que ni'i

¹² Ni'cã numu José ma'misumua Siquem wãmetiropu wa'acãrã niwã. Na pacu Jacob yarã ovejare tá ecarã wa'arã weecãrã niwã. ¹³ Be'ro Jacob cũ macũ Joseré nicu niwĩ:

—Mu'u masĩsa'a. Mu'u ma'misumua Siquẽpu ovejare tá ecaco'terã weesama. Narẽ ï'agũ wa'aya.

—Jau, wa'aguti, ni yu'ticu niwĩ.

¹⁴ Cũ tojo nicã tu'ogu, Jacob nicu niwĩ:

—Añu'u. ¿Mu'u ma'misumua, tojo nicã oveja, ¿de'ronojõ nisetiti? Narẽ ï'agũ wa'aya. Ñ'atoja, yu'ure quetiweregu tojatia, nicu niwĩ. Jacob Joseré o'ógũ, Hebrõ wãmetiro ti pa'tiro nirõ me'rã o'ócũ niwĩ.

José Siquẽpu etagu, ¹⁵ cãpũpu wisia wa'acu niwĩ. Tojo weegu ni'cũ masũ cũrẽ bocaaja, sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Ñe'enojõrẽ a'macusiagu weeti?

¹⁶ José cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Yu'u ma'misumuarẽ a'macusiagu wee'e. ¿No'opu na yarã ovejare co'terã weesari? ¿Mu'u masĩweti?

¹⁷ —Wa'atojama. A'to ní'cãrã “Dotán tiropu wa'arã” nicã tu'oasu, ni yu'ticu niwĩ cũrẽ.

Tojo weegu José cũ ma'misumuarẽ a'mawã'cã, Dotán sumutopu bocaajacu niwĩ.

¹⁸ Na pe'e cũrẽ yoaroputa a'ticã ï'acãrã niwã. Na tiropu ejase duporo, “Marĩ cũrẽ wẽjẽrã”, ni apoyucãrã niwã.

¹⁹ —Ñ'aña. Sĩ'i quẽ'ese bucu a'timimiba, nicãrã niwã.

²⁰ —Te'a, cūrē wējērā. Wējētoja, copepū cūrē tuuquesārā. “No'o ni'cū yai nūcūcjū ba'agū ba'apī cūrē”, nīrā marī pacūre. Tojo weero cū quē'e'que ¿de'ro wa'aro wa'arosa'a? nicārā niwā.

²¹ Rubén na tojo nisere tū'ogū, cū acabijire yū'rūosī'rīgū, narē nicū niwī:

—Wējētīcārā. ²² A'ti pe aco marīrī pepū tuuquesāña. Ne cūrē mejēcā weeticā'ña. Rubén cū acabijire yū'rūo, cū pacūpūre wiasī'rīgū, tojo nicū niwī.

²³ José cū ma'misūmūa tiropū etacā, na cūrē ñe'ea, cū sãñarō su'tiro cū pacū o'o'carore tuweecārā niwā. ²⁴ Tuwee, topū nīrī pe aco marīrī pepū tuuquesācārā niwā.

²⁵ Tu'ajanū'cō, ba'arātīrā ejanujācārā niwā. Na tojo weeri cura ismaelita masā* duari masā pājārā a'ticā ī'acārā niwā. Na Galaad wāmetiro me'rā, Egiptopū miarā, na yarā wa'icūrā cameyoa bu'ipū, ũ'mūtise pejere, tojo nicā wa'rese bālsamo wāmetisere, mirra wāmetisere miacārā niwā.

²⁶ Narē ī'agū, Judá cū ma'misūmūarē, cū acabijirārē nicū niwī:

—Marī cūrē wējē, āpērārē ya'yiorā, ñe'enojō añuse bocabosari? ²⁷ Cūrē wējērōnojō o'orā, sōjā duari masā pe'ere duarā. Cū quē'rā marī acabijita nimi.

Judá cū tojo nisere tū'orā, “Jaū, tojota weerā”, nicārā niwā.

²⁸ Tojo weerā ismaelita masā apeyenojō duari masā na tiropū yū'rūacā, José ma'misūmūa ti pepū sãña'cūre miwīrō, narē duacārā niwā. Cūrē veinte niyeru kujiri wapayecārā niwā. Tojo weerā Joseré Egiptopū miacārā niwā.

²⁹ Rubén na duari cura marī'cū niyugū, na tiropū daja, ti pepū Joseré marīcā ī'agū, cū bujawetisere ī'ogū, cū yaro su'tirote tū'rēcū niwī. ³⁰ Be'ro cū acabijirā tiropū wa'a, narē nicū niwī:

—Marī acabijī marīamiba majā. ¿Ni'cārōacārē yū'u de'ro weegūsari? nicū niwī.

³¹ Be'ro ni'cū cabra wī'magūrē wējēcārā niwā. Wējētoja, José yaro su'tiro na tuwee'carore mii, cū ye dí me'rā tore tuuwa'recārā niwā. ³² Tu'ajanū'cō, to su'tirote na pacūpūre mia, ī'ocārā niwā.

—Ūsā a'to su'tirote bocapū. Ī'aña. Apetero weero mū'u macū yaro nīrō nibosa'a, nicārā niwā.

³³ Jacob ti su'tirote ī'amasīgū, a'tiro nicū niwī:

—Ūū. Yū'u macū yarota nī'i. Ni'cū yai nūcūcjū yū'u macūrē ñe'e, cūrī wējēste, ba'apī, nicū niwī.

³⁴ Tojo weegū Jacob cū bujawetisere ī'ogū, cū su'tirote tū'rē, na weewaranojōpūma su'ti wāquīsenojōrē sãnacū niwī. Cū macū wērī'quere yoacā uti, dūjasewā'acū niwī. ³⁵ Nipe'tirā cū pō'rā ũmūa, numia cūrē “Tocā'rōta bujaweti, utiya”, nicārā nimiwā. Cū pe'e na “Wācūtutuaya”, nimicā, ne ũaticū niwī. Siape me'rā nemorō utinemosājācū niwī. A'tiro nicū niwī:

—Téé wērīgūpū bujawetidū'ugūti, nicū niwī. Tojo weegū Jacob cū macū José bajuticā ī'agū, utinu'cūcā'cū niwī.

³⁶ Ismaelita masā Egiptopūre etarā, Joseré Potifar wāmetigūre duaturiacārā niwā. Cū Egiptocjārā wiogū faraōrē da'ratamugū nicū niwī. Tojo nicā faraōrē co'terā surara wiogū nicū niwī.

38

Judá, Tamar wāmetigo ye queti ni'i

¹ Joseré na duāca be'ro Judá cū ma'misūmūa, cū acabijirārē cō'awijacū niwī. Cō'awija, Adulam wāmetiri macāpū wa'acū niwī. Topū ti macācjū Hira wāmetigū ya wī'ipū cājīcū niwī. ²⁻³ Topū ni'cō numiorē Canaá dī'tacjū Súa wāmetigū macōrē ī'acū niwī. Core nūmotīcū niwī. Co me'rā nīca be'ro co nijīpaco ni, ni'cū wī'magū pō'rātico

* **37:25** 37.25 Ismaelita masā madianita masā nicārā niwā.

niwō. Cūrē Er wāme ō'oco niwō. ⁴ Be'ro apaturi nijīpaco wa'a, apī wī'magūrē pō'rātico niwō. Cūrē Onán wāme ō'ocu niwō. ⁵ Na be'rore apī pō'rātinemoco niwō tja. Cūrē Sela wāme ō'oco niwō. Cū Quezib wāmetiropu bajuacu niwī.

⁶ Be'ropu Judá cū macū masā ma'mi Er Tamar wāmetigore numiada'recu niwī. ⁷ Er cū ña'arō weesetisere Ō'acū ne tu'saticu niwī. Tojo weegu cū catiri umācore ē'macā'cu niwī.

⁸ Cū wērīca be'ro Judá cū macū Onárē a'tiro nicu niwī:

—Macū, marīrē dutisere queoro wéégū, mu'u ma'mi nūmo ní'core nūorēña. Tojo weegu mu'u ma'mi mijīrē pō'rātibosaturiagusa'a.*

⁹ Onán pe'e “Co me'rā yu'u pō'rāticā, yu'u pō'rā nitibosama” ni, masīcu niwī. Tojo weegu nipe'tisetiri co me'rā nimigū, nijīpacoyoticu niwī. Tere tojo weegu, cū ma'mi pō'rā nituriarā wa'acā hasātigu, tojo weecu niwī. ¹⁰ Ō'acū Onán cū tojo weesere ī'agū, tere tu'saticu niwī. Tojo weegu cū quē'rārē wērīcā weecu niwī.

¹¹ Tojo wa'áca be'ro Judá cū macū nūmo ní'core nicu niwī:

—Mu'u pacu ya wi'ipu wapewio tojáníña. Yu'u macū Sela cū bucu nicāpu cūrē marāpūtiapa, nicu niwī. Tojo weego, Tamar co pacu ya wi'ipu dajaco niwō. Core tojo nimigū, Judá a'tiro wācūcu niwī: “Apetero weegu Sela quē'rā cū ma'misumua weronojō wērībosami”, nicu niwī.

¹² Yoáca be'ro Judá nūmo Súa macō wērīa wa'aco niwō. Cū dūjari pe'tīca be'ro Judá Timnat wāmetiri macāpu wa'acu niwī. Ti macāpūta cū yarā oveja poarire seecārā niwā. Cū me'rācjū Hira Adulācjū cūrē ba'paticu niwī.

¹³ Tamar, co mañecū “Timnat macāpu cū yarā oveja poarire seegu wa'apu” nicā tu'ogo, a'tiro weeco niwō. ¹⁴ Co wapewio sāñarī su'tirote tuweeco niwō. Tuwee, na ī'amasīticā'to nīgō, ni'cā casero me'rā co diapoare mo'aco niwō. Tu'ajanu'cō, Enaim macā sājārī sope pu'to dujico niwō. Ti macā Timnat wa'ari ma'a tiropu nicaro niwū. Tamar, “Sela bucupu niapu” nisere tu'ogo, tojo weeco niwō. Sela bucupu nimicā, Judá core Selare numiada'reticu niwī.

¹⁵ Judá core ī'agū, “Umuarē a'metārāwapata'ari masō nisamo”, ni wācūcu niwī. Co diapoare mo'a, ī'ata basiotico niwō. ¹⁶ Cū macū nūmo ní'co nisamo, ni masītigu, ma'apu ní'cu co tiro ojanu'cā, core a'tiro nicu niwī:

—Yu'u, mu'u me'rā nisī'rīsa'a, nicu niwī.

Co pe'e “¿Ñe'enojō yu'ure wapayegusari?” nico niwō.

¹⁷ —Yu'u ecarā cuorārē ni'cū cabracārē mu'urē o'oguti, nicu niwī.

—Añu'u to pūrīcārē. Mu'u cūrē o'oati dūporo apeyenojō cūña yujupu, nico niwō.

¹⁸ —¿Ñe'enojōrē yu'u cūucā uati? ni sērītiña'cu niwī.

—Mu'u wāmerē ñacūurōrē ti da busari da me'rā, tojo nicā mu'u tuacju mu'u cuocjue cūña, nico niwō.

Judá core tere o'otoja, co me'rā nicu niwī. Tojo wee co nijīpaco tojaco niwō. ¹⁹ Cū me'rā nīca be'ro topu ní'co Tamar wa'aco niwō. Wa'a, co diapoa omāca caserore tuweeco niwō. Tu'ajanu'cō, co wapewio su'tiro co tuwee'carore sāñaco niwō tja.

²⁰ Be'ro Judá cū ní'caronojō cū me'rācjū Adulācjū me'rā cabracārē o'ócu niwī. Cū co me'rā topu cūu'quere wiatōrōdutigu, tojo weecu niwī. Cū me'rācjū pe'e core ne bocaticu niwī. ²¹ Tojo weegu tocjārā masārē sērītiña'cu niwī:

—Musā ī'acā sō'oníco Enaícjō, musā ējōpeori wi'icjō umuarē a'metārāwapata'ari masō, ¿no'opu nisari? Na pe'e “A'toma ne ni'cō conojō marīmo a'ti macāma”, nicārā niwā.

²² Tere tu'ogu, Judá tiropu cū majāmitojaacu niwī. Cūrē nicu niwī:

—Ne bocatiasu. Tocjārā marīcā “Conojō a'toma ne marīmo”, niama, nicu niwī.

²³ Judá cūrē yu'ticu niwī:

* 38:8 38.8 Rt 4.5; Mr 12.19-22

—Tocjārā marīrē bujiticā'to, nírā, yu'u cūu'que me'rāta tojacā'to. Yu'u cabracārē o'omiapū, o'ogu pe'e; mu'u bocatiapā, nicu niwī Judá.

²⁴ I'tiarā mujīpū be'ro āpērā Judāre a'tiro quetiwererā etacārā niwā:

—Mu'u macū nūmo āpērā umuarē a'metārā, nijīpacoyoja wa'aco niamo, nicārā niwā.

Judá tere tu'ogu, “Core miiwīrō, ũjūacō'acā'rā wa'aya”, ni caricūcu niwī.

²⁵ Core miiwīrōrī curare co pe'e cū wapaye cūu'quere o'o, co mañecūrē a'tiro queti o'óco niwō: “A'te noa cūu'que nírō nisasa'a. A'te wioguta yu'ure nijīpacoyowī. Í'arē mu'u. ¿Noa yaro a'to wāme ñacūurō, a'ti da me'rā, tojo nicā a'tigu tuacju niti?”

²⁶ Judá cū yere í'amasīgū, a'tiro nicu niwī:

—Co pe'e yu'u yu'rūoro añurō weepō. Yu'u pe'e, yu'u macū Sela me'rā numiada'retigu, ña'arō weepā, nicu niwī. Tojo weegu Judá core ne apaturi a'metārānemoticu niwī majā.

²⁷ Tamar co wī'magū wu'ari nūmu ejacā, puarā su'rua'cārā bajuacārā niwā. ²⁸ Na bajuari curare ni'cū omocā sīowīrōcu niwī. Tojo weego pō'rātirārē co'teri masō ni'cā da sō'arī da me'rā, omocāpu dū'teō'oco niwō. A'tiro nico niwō: “Ā'rī bajuamu'tāmi”, nico niwō. ²⁹ Co tojo nirī curata cū omocārē wejequesōrōcu niwī. Cū tojo weecāta, cū acabiji pe'e bajuamu'tācu niwī. Tojo weego pō'rātirārē co'tego cūrē a'tiro nico niwō: “¿De'ro weegu mu'u ma'mi pe'ere bajuamu'tācā weetiati?” Tojo weerā cūrē Fares wāmeyecārā niwā. ³⁰ Be'ro apī omocāpu sō'arī da dū'teō'o'cu pe'e bajuacu niwī. Cūrē Zara* wāme ō'ocārā niwā.

39

José ye queti, tojo nicā Potifar nūmo ye queti ni'i

¹ José Egiptopū miano'cu niwī. Cūrē topū miāca be'ro cūrē mia'cārā ismaelita masā Potifar wāmetigure duaturiacārā niwā. Cū Egiptocjū wiogu faraōrē da'ratamugū, tojo nicā cūrē co'terā surara wiogu nicu niwī.

² Ō'acū José me'rā ni, cūrē weetamucu niwī. Tojo weegu cū wiogu Potifar, Egiptocjū ya wi'ipū nirī cura nipe'tise cūrē añurō dia'cū wa'acaro niwā. ³ Potifata Ō'acū Joseré weetamusere, tojo nicā cūrē añurō wa'asere í'acu niwī. ⁴ Tojo weegu Joseré añurō wācūcu niwī. Tojo wācūgū cūrē, cū ya wi'i wiogu, cūrē weetamuacju warore sōrōcu niwī. Nipe'tise cū yere su'ori í'anurūdutigu sōrōcu niwī. ⁵ Cūrē wiogu sōrōca nūmu me'rāta Ō'acū Potifare añurō wa'acā weenu'cūcu niwī. Cū ya wi'i cjase cū cuosere, tojo nicā cū cāpūpu cuosere “Añurō wa'ato”, nicu niwī Ō'acū. ⁶ José tere co'tegū niyucā, Potifar ne cā'rō wācūque'titicu niwī. Ba'aritero ejacā dia'cūrē ba'agu wa'amajācu niwī.

José tutuagu, añurō bajugu nicu niwī. ⁷ Be'ro cū wiogu Potifar nūmo cūrē pūrō í'aco niwō. Joseré tu'sago, ni'cā nūmu cūrē, “Yu'u me'rā nígu a'tia”, nico niwō.

⁸ José co tojo nisere tu'satigu, core a'tiro nicu niwī:

—Í'aña. Yu'u wiogu mu'u marāpu, nipe'tise musā cuosere yu'ure í'anurūdutigu cūuami. Yu'u a'topū nirī curare cū ne apeyenojō wācūque'titimi. ⁹ A'ti wi'ipare ne apī yu'u nemorō nígu marīmi. Yu'u wiogu yu'ure, yu'u sērīsere o'oticā weetimi. No'o nipe'tisere o'omi. Mu'u pūrīcārē basiowe'e. Mu'u yu'u wiogu nūmo ni'i. Tojo weegu yu'u to cā'rōjo ña'arō weemasītisa'a. Ō'acūrē yu'rūnu'cāmasītisa'a, nicu niwī.

¹⁰ Co cūrē nipe'tise nūmurī “Ba'pati, yu'u me'rā nígu a'tia”, nimicā, ne wa'aticu niwī. ¹¹ Ni'cā nūmu José cū wiogu ya wi'ipū cū da'rasenojōrē weegu wa'acu niwī.

* 38:30 38.30 Apeterore Zarare Zérah ojano'caro niwā. Jos 7.1

Titare ãpẽrã ti wi'ipũ da'raco'terã topũ marĩcãrã niwã. ¹² Potifar nũmo cũ yaro su'tiro bu'icjãrõrẽ tũawee, “Yu'u me'rã nígũ a'tia”, nico niwõ.

José pe'e su'tiro bu'icjãrõ moogũ ti wi'ipũ ní'cũ omawijaacũ niwĩ. Co pe'e cũ yaro su'tiro me'rã tojanũ'cãco niwõ. ¹³ Cũ bu'icjãrõrẽ topũ cõ'a omawijaacã ï'agõ, ¹⁴ to da'raco'terãrẽ pijio, a'tiro nico niwõ:

—Ï'aña. Yu'u marãpũ hebreo masũ cũ miiti'cũ marĩrẽ ña'arõ bujicã'mi. Cũ yu'u me'rã nisĩ'rĩgũ, a'ti wi'ipũre sãjãticũ niami. Yu'u pe'e upũtu caricũapũ. ¹⁵ Yu'u tutuaro põtẽorõ caricũcã tũ'ogũ, cũ yaro su'tiro bu'icjãrõrẽ cõ'a, omawijaami, nico niwõ.

¹⁶ Co marãpũ wi'ipũ dajari cura to su'tirore cãoco niwõ. ¹⁷ Cãrẽ mejãrõta wereco niwõ tja:

—Hebreo masũ mũ'u da'raco'tegũ miiti'cũ, ya tucũpũ sãjãa, yu'ũre ña'arõ weesĩ'rĩgũ weemi. ¹⁸ Yu'u tutuaro põtẽorõ caricũcã, cũ yaro su'tiro bu'icjãrõ a'to doquecũ, omawijaa wa'ami.

¹⁹ Potifar cũ nũmo “Mũ'ũrẽ da'raco'tegũ tojo weemi”, nicã tũ'ogũ, uayũ'rũacũ niwĩ. ²⁰ Tojo weegũ Joseré ñe'eduti, bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõdũticũ niwĩ. Ti wi'ipũta bu'iriwi'ia wiogũ faraõrẽ yu'rũnũ'cã'cãrã dujicãrã niwã. ²¹ Tojo weemicã, Õ'acũ pe'e cũ ma'isere ï'ogũ, José me'rã ninu'cũcũ niwĩ. Cãrẽ weetamugũ, topũ bu'iri wi'ĩ wiogũre añurõ wãcũcã weecũ niwĩ. ²² Tojo weegũ José topũ nipe'tirã bu'iri cũorãrẽ ï'anũrũ, narẽ co'tegũ tojacũ niwĩ. Tojo nicã, nipe'tise ti wi'ipũ weesere sũ'ori dũticũ niwĩ. ²³ Õ'acũ José me'rã nígũ, nipe'tise añurõ dia'cũ wa'acã weecũ niwĩ. Tojo weegũ surara topũ co'terã wiogũ cũ Joseré cũu'quere wãcũque'titicũ niwĩ.

40

José pũarã quẽ'e'quere were'que ni'i

¹ Tojo wa'aca be'ro Egiptocjũ wiogũre u'sedũcacaco vino tĩaco'terã wiogũ, tojo nicã apĩ pã weerã wiogũ na faraõrẽ tũ'saticã weecãrã niwã. ² Faraõ narẽ, u'sedũcacore tĩaco'terã wiogũ, tojo nicã pã weerã wiogũ me'rã uayũ'rũacũ niwĩ. ³ Tojo weegũ cãrẽ co'terã surara wiogũ ya wi'ipũ narẽ bu'iri da'redutigũ o'ócũ niwĩ. Topũta José quẽ'rã bu'iri da'reno'cũ dujicũ niwĩ. ⁴ Ti wi'ipũ co'terã wiogũ Joseré “Ã'rãrẽ co'teya”, nicũ niwĩ. Na topũre yoacã bu'iri dujicãrã niwã.

⁵ Ni'cã ñami u'sedũcacore tĩaco'tegũ, pãrẽ weeco'tegũ nanũcũ mejẽcã bajuse quẽ'ecãrã niwã. Na pũaro quẽ'e'quenũcũ mejẽcã dia'cũ nisĩ'rĩrõ weecaro niwũ. ⁶ Bo'reacã José narẽ ï'awã'cãgũ ejagũ, na bũjawetirãrẽ bocaiejacũ niwĩ. ⁷ Narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—¿De'ro weerã ni'cãcãrẽ tocã'rõ bũjawetirã waro niti?

⁸ Na yu'ticãrã niwã:

—Ësã pũarã mejẽcã bajuse quẽ'easũ. A'topũre ne ni'cũpũta ùsã quẽ'e'quere “Tojo nisĩ'rĩrõ weepã” nigũnojõrẽ bocatisa'a, nicãrã niwã.

Na tojo nicã tũ'ogũ, José a'tiro nicũ niwĩ:

—Õ'acũ ni'cũta a'tenõjõrẽ weremasĩsami. Yu'ũre wereya mũsã quẽ'e'quere, nicũ niwĩ.

⁹ Tojo weegũ u'sedũcacore tĩaco'tegũ cũ quẽ'e'quere Joseré a'tiro werecũ niwĩ:

—Quẽ'erõpũre ni'cã da u'sedare yu'u diacjũ pe'e ï'asũ. ¹⁰ Ti da i'tia dũpũ cũoapũ. Te dũpũri pĩ'rĩ o'oritia wa'apũ. Te tõ'orĩ u'se bũcũamajãmũjãpũ. ¹¹ Topũre faraõ sĩ'rĩrĩ pare cũoasũ. Ë'se tõ'orĩrẽ míí, ti papũ bipesãsũ. Tu'ajanũ'cõ, ti pare faraõpũre o'oasũ, nicũ niwĩ.

¹² José cãrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u quē'e'que a'tiro nisī'rīrō wee'e. Te i'tia dũpũ, i'tia nũmũ nisī'rīrō wee'e. ¹³ I'tia nũmũ be'ro faraõ mũ'urē besegũsami. Besetoja, mũ'urē acobojo, mũ'u da'ra'quere da'radutigũsami tja. Todũporo mũ'u wee'caronojõta faraõrē u'sedũcacore tĩaco'tegũsa'a. ¹⁴ Mũ'urē a'tiro wa'acã, yũ'ure wãcũapa. Yũ'u a'to bu'iri da'reri wi'ipũ nigũrē miiwĩrõdutigũ, faraõrē ucũbosaya. Sajatiro yũ'ure wãcũcureapa. ¹⁵ Yũ'ure hebreo masã ya di'tapũ tutuaro me'rã ñe'e, miitiwã. Ña'arõ weetimigũ, mejõ waro bu'iri da'reri wi'ipũ dũjisa'a, nicũ niwĩ José.

¹⁶ Pã weeri masã wiogũ José cũ queoro wereme'rĩcã ĩ'agũ, cũ quē'rã a'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'ua, quē'erõpũre i'tia bati pã butisere tuupeoasũ. ¹⁷ Bu'ipũ pesamũ'tãrĩ bati faraõ yere peje pã mejēcã bajuse i'pitisenõjõ posetiapũ. Tojo nimicã, mirĩcũa pe'e yũ'u dũpoa bu'iacã pesari bati pe'ere ba'arã dijatiama.

¹⁸ Tere tũ'ogũ, José cãrē nicũ niwĩ:

—Mũ'u quē'e'que a'tiro nisī'rīrō wee'e. Te i'tia bati i'tia nũmũ ni'i. ¹⁹ I'tia nũmũ be'ro faraõ mũ'urē ni'cãgũ yucũgũpũ dũ'teyoodutigũsami. Mũ'u wérĩca be'ro mirĩcũa mũ'u ye di'ire ba'arãsama, nicũ niwĩ.

²⁰ I'tia nũmũ be'ro José a'tere wérēca be'ro faraõ cũ bajuáca nũmũ bosenuũjo weecu niwĩ. Nipe'tirã cũrē da'ratamurã me'rã tojo weecu niwĩ. Nipe'tirã cũ pijio'cãrã ĩ'orõ wa'tero faraõ bu'iri da'reri wi'ipũ nirã u'sedũcaco vino tĩaco'terã wiogũre, pã weerã wiogũre pijiwĩrõdũticũ niwĩ. ²¹ U'sedũcaco vino tĩaco'te'cũma mejãrõta cũrē da'rase cũucu niwĩ. Cũ todũporo wee'caronojõta faraõrē u'sedũcaco vino tĩagũ sãjãacu niwĩ tja. ²² Pã weerã wiogũ pe'ema yucũgũpũ dũ'teyoodũticũ niwĩ. José cãrē ní'caronojõta wa'acaro niwũ. ²³ Tojo wa'amicã, u'sedũcaco vino tĩaco'tegũ Joseré ne wãcũticũ niwĩ.

41

José faraõrē cũ quē'e'quere were'que ni'i

¹ José na puarã quē'e'quere wérēca be'ro pũa cũ'ma yũ'rũcaro niwũ. Ni'cã nũmũ faraõ a'tiro quē'ecu niwĩ: Dia Nilo wãmetiri maa sumutopũ nu'cũcu niwĩ. ² Cũ tojo weeri cura ti maapũre siete wecũa añurã, di'itirã wijapa'acãrã niwã. Ti maa sumutopũ aco tiropũ táre ba'anu'cũcãrã niwã. ³ Be'ro ti maapũta tja ãpẽrã siete wecũa ña'arã mejãrã, di'i marĩrã wijapa'acãrã niwã. ãpẽrã u'mũtãwija'cãrã tiro nu'cãejacãrã niwã. ⁴ ã'rã wecũa ña'arã mejãrã, di'i marĩrã ãpẽrã añurã siete wecũa pacarã di'itirã pe'ere ba'ape'ocãrã niwã. Tere quē'egũta, faraõ wã'cãcũ niwĩ.

⁵ Be'ro cãrĩa wa'acu niwĩ tja. Apeye quē'enemocu niwĩ. Cũ ĩ'acã, siete trigo põ'rãrĩ añubutiase peritise ni'cã ñopũreta pĩ'rĩwijacaro niwũ. ⁶ Be'ro tja siete ña'ase trigo põ'rãrĩ mejã, ñai bopoa'que mejã pĩ'rĩbajuacaro niwũ. Wĩ'rõ mujĩpũ mũjãtiro cjase upũtu asibusu wēetuuwã'cãtise me'rã tojo wa'acaro niwũ. ⁷ A'te siete ña'ase bopoa'que põ'rãrĩ mejã apeye siete añuse trigo peritise põ'rãrĩrē ba'ape'ocã'caro niwũ. Tojo wa'acã, faraõ wã'cã, “Quē'ese niapã”, nicũ niwĩ.

⁸ Ape nũmũ ñamiña'cũrõ wãcũque'tiyũ'rũacu niwĩ. Tojo weegũ nipe'tirã níbocari masãrē, tũ'omasĩrĩ masã Egiptopũ nirãrē pijio, cũ quē'e'quere werecu niwĩ. Ne ni'cũ pe'eta “Tojo nisī'rīrõ wee'e” ni, weremasĩticãrã niwã.

⁹ Na weremasĩticã ĩ'agũ, faraõrē u'sedũcaco vino tĩaco'tegũ a'tiro nicũ niwĩ:

—Ni'cãrõacãpũta yũ'u queoro weeti'quere wãcũsa'a majã. ¹⁰ Wiogũ, ti nũmũpũ mũ'u pã weeri masã wiogũ me'rã, tojo nicã yũ'u me'rã uácaterore, ũsã puarãpũreta surara wiogũ ya wi'ipũ ũsãrē bu'iri da'regũ sõrõwũ. ¹¹ Ni'cã ñami pã weeri masã wiogũ quē'ecu niwĩ. Yũ'u quē'rã mejēcã bajuse quē'ewũ. ũsã quē'e'quenũcũ mejēcã dia'cũ nisī'rīrõ weecaro niwũ. ¹² Titare ni'cũ hebreo masũ ma'mũacã ũsã me'rã niwĩ.

Cũ mu'urẽ co'terã surara wiogure da'raco'tegu niwĩ. Ûsã quẽ'e'quere cãrẽ werewu. Cũ pe'e ùsãrẽ "Tojo nisĩ'rĩrõ weepã", ni werewĩ. ¹³ Te cũ ní'caronojõta queoro wa'awu. Yũ'u apaturi yũ'u da'rase cõo'quere da'rawu tja. Apĩ dũ'teyoo wẽjẽno'wĩ, nicu niwĩ.

¹⁴ Tere tu'ogu, faraõ "Joseré pijigu wa'aya", nicu niwĩ. Tojo weerã maata cãrẽ bu'iri da'reri wi'ipu ní'cure pijiwijaacãrã niwã. José pe'e useca poarire wujawee, su'tirore ducayu, faraõ tiropu wa'acu niwĩ.

¹⁵ Topu ejacã, faraõ cãrẽ nicu niwĩ:

—Yũ'u quẽ'e'quere ne ni'cũnojõ "Tojo nisĩ'rĩrõ wee'e" ni, weremasĩgũrẽ bocatiasu. Mu'urẽ "Cũ pe'e quẽ'esere weremasĩapu" nisere tu'o'o.

¹⁶ José faraõrẽ yũ'ticu niwĩ:

—A'tere yũ'u mejõta weremasĩsa'a. Wiogu, a'tere Õ'acũ pe'e mu'urẽ añurõ wa'adutigu, mu'u quẽ'e'quere "Tojo nisĩ'rĩrõ wee'e" ni weregusami, nicu niwĩ.

¹⁷ Faraõ Joseré "A'tiro quẽ'easu", nicu niwĩ:

—Dia Nilo sumutopu nu'cũasu. ¹⁸ Ti maapure siete wecua añurã pacarã, di'itirã wijapa'ama. Na ti maa sumutopu tá nirõpu ba'anu'cũama. ¹⁹ Na be'ro tja siete wecua ña'arã mejãrã, di'i marĩrã wijapa'ama. Ne ni'cãti tojo bajurã wecua a'to Egiptopure ï'atigu nicãti. ²⁰ Æ'rã wecua ña'arã mejãrã, di'i marĩrã siete añurã, pacarã di'itirã pe'ere ba'acã'ma. ²¹ Na ba'a'cãrã nimirã, "Na ba'apã", nita basiotiama. Mejãrõta ña'arã mejãrã, di'i marĩrã nicã'ma. Tere quẽ'egũ, yũ'u wã'cãpu. ²² Be'ro apaturi apeye quẽ'enemoapu tja. Siete trigo põ'rãrĩ añubutiase peritise ni'cã ñopureta pĩ'rĩwijatiapu. ²³ Te be'ro tja siete põ'rãrĩ trigo ña'ase, te peri marĩse põ'rãrĩ ñai bopoa'que mejã pĩ'rĩwijatiapu. Wĩ'rõ mujĩpũ mujãtiro cjase uputu asibusu wẽetuuwã'cãtise me'rã tojo wa'apu. ²⁴ A'te siete põ'rãrĩ ña'ase mejã, apeye añuse trigo peritise põ'rãrĩ pe'ere ba'ape'ocã'pu. Yũ'u a'tere ní'bocari masãrẽ weremiapu. Ne ni'cũnojõ pe'eta "Tojo nisĩ'rĩrõ wee'e" ni weremasĩtiama, nicu niwĩ faraõ.

²⁵ Tere tu'ogu, José faraõrẽ yũ'ticu niwĩ:

—Wiogu, puaroputa mu'u quẽ'e'que ni'cãrõnojõ nisĩ'rĩrõ wee'e. Õ'acũ cũ weeatjere mu'urẽ wereyugu weepĩ. ²⁶ A'tiro ni'i: Siete wecua añurã siete cũ'marĩ ni'i. Siete trigo põ'rãrĩ añuse põ'rãrĩ quẽ'rã siete cũ'marĩ ni'i. Te puaroputa ni'cãrõnojõ quẽ'ese niapã. ²⁷ Siete wecua ña'arã, di'i marĩrã mejãrã, na añurã be'ro bajua'cãrã quẽ'rã siete cũ'marĩta ni'i. Tojo nicã, siete trigo põ'rãrĩ ña'ase bopoa'que mejã quẽ'rã, mejãrõta ni'i. Siete cũ'marĩ ba'ase marĩrõsa'a. ²⁸ Yũ'u mu'urẽ ní'caronojõta ni'i. Wiogu, Õ'acũ cũ weeatjere mu'urẽ wereyugu weepĩ. ²⁹ Siete cũ'marĩ nipe'tiro Egiptopure ba'ase niyũ'ruarosa'a. ³⁰ Be'ro siete cũ'marĩta tja ne ba'ase marĩrõsa'a. Tojo weero te cũ'marĩ peje ba'ase nimi'que acobojono'rõsa'a. Nipe'tiro Egiptopure ba'ase pe'tibutiarosa'a. ³¹ Ba'ase marĩbutiarosa'a. Tojo weerã "Siete cũ'marĩ Egiptopure ba'ase peje nimiwũ" ni, ne ni'cũnojõpũta wãcũsome. ³² Wiogu, mu'u a'tere puatiputa mejãrõta quẽ'eapã. Õ'acũ "A'tere tojo weeguti", nitojapĩ. Tojo weegu cũ ní'caronojõta a'tere maata weegusami.

³³ »Tojo weegu, wiogu, a'tiro weecã añubosa'a. Ni'cũ masũ tu'omasĩse cuogu "A'tiro weeroua'a" nigũnojõrẽ a'maña. Cũ a'ti di'ta Egiptopure su'ori ï'anurũgũsami.

³⁴ Wiogu, mu'urẽ a'tiropu'a. Æpẽrã wiorã mu'u doca nirãrẽ sõrõrõua'a. Na nipe'tiro Egipto di'tapu wa'ato. Wa'a, trigo perire ni'cãmocuse pi'seri seeneocũu, ni'cã pi'ire be'ropu na ba'atjere nurõdutirã o'oato. Te siete cũ'marĩ ba'ase peje nirĩ curare tojo seeneoato. ³⁵ Te ba'ase peje nise cũ'marĩrẽ mu'u wiogu dutiro me'rã na neoato. Te perire neo, macãrĩ na ba'ase nurõse wi'seripu na be'ropu ba'atjere nurõato. Nurõ, surara tere ï'anurũato. ³⁶ Na tojo weecã, siete cũ'marĩ ba'ase marĩatje cũ'marĩrẽ

na narõ'que nirõsa'a. A'ti di'ta Egiptopure ba'ase pe'tisome. Tojo weerã masã ne ujuaboa wẽrĩsome, nicu niwĩ José faraõrẽ.

Faraõ Joseré cã docacjũ wiogu sõrõ'que ni'i

³⁷ Tere tu'orã, faraõ, tojo nicã cãrẽ da'ratamurã “Cũ ‘tojo weeya’ nise añu ni'i”, nicãrã niwã. ³⁸ Tojo weegu faraõ a'tiro nicu niwĩ:

—¿Marĩ apĩ ã'rĩ weronojõ nigũrẽ bocarãsariba tja? Cũ Õ'acũ wãcũsere cuomi, nicu niwĩ.

³⁹ Be'ro Joseré faraõ nicu niwĩ:

—Mu'u weronojõ apĩ añurõ tu'omasĩgũ, masĩse cuogu marĩmi. Õ'acũ mu'urẽ a'te masĩsere o'opĩ. ⁴⁰ Ya wi'ire dutigusa'a. Nipe'tirã yarã masã mu'u dutisere yu'tirãsama. Yu'u ni'cũta mu'u nemorõ nigũsa'a. Wiogu waro nitjĩagũ, tojo nigũsa'a. ⁴¹ Yu'u mu'urẽ nipe'tiro Egipto wiogu sõrõgũti.

⁴² Tojo nígũta, faraõ cã omopica tuusãarĩ be'tore tuwee, Joseré sãacu niwĩ. Ti be'to cã wiogu wãme cuori be'to nicaro niwũ. Be'ro ãpẽrãrẽ cãrẽ añuse su'ti, lino wãmetise me'rã wee'que su'tire sãaduticũ niwĩ. Tojo nicã, ni'cã da uru me'rã wéeca da, busari dare cãrẽ buocu niwĩ. ⁴³ Tu'ajanu'cõ, tũrũpju cabayua me'rã wejepju cã yawu be'ro sirutupjare sãjãduticũ niwĩ. Tiwu dũporo surara masãrẽ “Ejaque'aya”, ni caricũduticũ niwĩ. Tojo wee Joseré wiogu sõrõcu niwĩ. Cũ nipe'tiro Egipto di'tapure dutigu sãjãcu niwĩ.

⁴⁴ Be'ro faraõ Joseré nicu niwĩ:

—Yu'u faraõ, wiogu waro ni'i. Tojo nimicã, masã mu'u dutiro marĩcã, ne apeyenojõacã weemasĩtisama, nicu niwĩ.

⁴⁵ Faraõ Joseré cã wãmerẽ ducayucu niwĩ. Egiptocjãrã wãme õ'ogũ, Zafnat-panea wãmeyecu niwĩ. Cũ Joseré Asenat wãmetigore numiada'recu niwĩ. Co, Potifera wãmetigu pa'i, On wãmetiri macãcũ macõ nico niwõ. Tojo wee José Egipto wiogu sãjãcu niwĩ. ⁴⁶ José faraõ me'rã da'ranu'cãgũ, treinta cã'marĩ cuocu niwĩ.

Be'ro José faraõ i'orõpu wija, nipe'tiro Egipto di'tapure i'acusianu'cãcu niwĩ. ⁴⁷ Te siete cã'marĩrẽ Egipto di'tapure, to cjase otese añubutiaro pi'rĩ ducaticaro niwũ. ⁴⁸ Tojo weegu José nipe'tiropu trigore seeneocu niwĩ. Cũ cãpũpu seeneo'quere nipe'tise pacase macãrĩpu narõcũucu niwĩ. ⁴⁹ Ba'ase peje waro niyu'rũmajãcaro niwũ. Tojo weegu tere nucũpori pajiri maa cjase weronojõ seemesãcũucu niwĩ. “Ticuse ni'i”, ni queota basioticarõ niwũ. Tojo weegu ba'paqueonemoticũ niwĩ.

⁵⁰ Siete cã'marĩ ujuaboase wa'ati dũporore José cã nũmo Asenat me'rã puarã põ'rãticũ niwĩ. ⁵¹ Masã ma'mirẽ Manasés wãme õ'ocu niwĩ. “Õ'acũ yu'ure nipe'tise yu'u pi'etisere acobojocã weemi. Tojo nicã nipe'tirã yu'u acawererãrẽ acobojocã weemi” nígũ, tojo wãme õ'ocu niwĩ. ⁵² Be'rocjũrẽ Efraĩ wãme õ'ocu niwĩ. “Õ'acũ Egipto yu'u pi'eti'caropu põ'rãticã weemi” nígũ, tojo wãme õ'ocu niwĩ.

⁵³ Titare Egiptopure te siete cã'marĩ peje ba'ase nimi'que pe'tia wa'acaro niwũ.

⁵⁴ José ní'caronojõta siete cã'marĩ ba'ase marĩatje cã'marĩ nu'cãrõtiro weecaro niwũ. Nipe'tise di'tapure ba'ase marĩcaro niwũ. Egipto di'ta pe'ema ba'ase nicaro niwũ.

⁵⁵ Be'ro Egiptocjãrã quẽ'rãrẽ ba'ase pe'tia wa'acaro niwũ. Tojo weerã faraõ tiropu ba'ase sãrĩrã wa'acãrã niwã. Tojo weegu faraõ nipe'tirã Egipto di'tacjãrãrẽ a'tiro nicu niwĩ: “José tiro wa'aya. Cũ musãrẽ dutironojõta weeya.”

⁵⁶ Nipe'tiro Egiptopu ujuaboase se'sa wa'acã, José cã trigo narõcũu'que wi'serire pãoduti, tere duacu niwĩ. Siape'e me'rã nemorõ ba'ase marĩcaro niwũ. ⁵⁷ Nipe'tiropu ba'ase ne marĩcaro niwũ. Tojo weerã nipe'tise di'tacjãrã Egiptopu José tiro ba'ase duurã a'ticãrã niwã.

42

José ma'misumua na Egiptopu ba'ase duurã wa'a'que ni'i

¹ Jacob, Egiptopu “Trigo niaporo” nisere tu'ocũ niwĩ. Tojo weegu cũ põ'rãrẽ nicu niwĩ:

—¿De'ro weerã musã a'merĩ ï'acũñabajaque'ati? ² Æpẽrã yu'ure “Egiptopure trigo niaporo”, ni wereama. Marĩ ujuaboa, wẽrĩrĩ nĩrã, topu marĩ ba'atje trigore duurã wa'aya.

³ Tojo weerã José ma'misumua diez Egiptopure trigo duurã wa'acãrã niwã. ⁴ José acabiji waro Benjamí pe'ema Jacob cũrẽ mejẽcã wa'ari nĩgũ, o'óticu niwĩ. ⁵ Æpẽrã Canaá di'tacjãrã quẽ'rã na me'rã ba'ase duurã wa'acãrã niwã. Nipe'tiro Canaá di'tapure ba'ase marĩcaro niwã.

⁶ José Egipto di'tapure dutigu nicu niwĩ. Cũta nipe'tirocjãrã masãrẽ topu etarãrẽ trigo duagu nicu niwĩ. Cũ ma'misumua cũ tiropu etarã, añudutirã ejanu'cã, nucũcãpu paamu'rĩque'acãrã niwã. ⁷ José cũ ma'misumuarẽ maata ï'amasĩcã'cu niwĩ. Masĩmigũ, ï'amasĩtigu weronojõ weecu niwĩ. Tojo weegu narẽ pũrĩrõ sẽrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Musã no'ocjãrãpu a'tiati?

—Ësã Canaá di'tapu a'tiapu. Trigo duurã a'tiapu, nicãrã niwã.

⁸ José cũ ma'misumuarẽ ï'amasĩcu niwĩ. Na pe'e cũrẽ ï'amasĩticãrã niwã. ⁹ Be'ro dũporopu cũ narẽ quẽ'e'quere wãcũbocagu, a'tiro nicu niwĩ:

—Musã ï'adu'tiri masã nisa'a. A'ti di'tare diape'e sãjãata añuti nĩrã, ï'arã a'tiapã.

¹⁰ —Niwe'e. Ësã mu'u dutise doca nĩrã trigo dia'cũrẽ duurã a'tiapu. ¹¹ Ësã nipe'tirãputa ni'cũ põ'rã, diacjũ weeri masã ni'i. ï'adu'tiri masã mejẽta ni'i.

¹² José narẽ nicu niwĩ:

—Niwe'e. Musã a'ti di'tare no'o pe'e sãjãata basiosari nĩrã, ï'adu'tirã a'tiapã, nicu niwĩ.

¹³ Na pe'e yu'ticãrã niwã tja:

—Ësã mu'u dutise doca nĩrã ni'cũ põ'rãta doce ni'i. Ësã Canaá di'tacjãrã ni'i. Ësã acabiji ni'cũta ãsã pacu me'rã tojami. Apĩ pe'e dũporopu wẽrĩa wa'acu niwĩ, ni yu'ticãrã niwã.

¹⁴ Tojo nisere tu'ogu, José narẽ ninemocu niwĩ tja:

—Yu'u nĩ'caronojõta musã a'ti di'tare ï'adu'tiri masã ni'i. ¹⁵ Musãrẽ faraõ wãme me'rã a'tiro weeguti. Musã acabiji nituogu a'topure a'titicãma, musã a'tore wijasome.

¹⁶ No'o ni'cũ musã wa'teropu nigũ cũrẽ miigũ wa'ato. Æpẽrã pe'e a'to bu'iri da'reri wi'ipu tojarãsama. Tojo weese me'rã “Diacjũta ucũapã”, ni masĩno'rõsa'a. Miititicãma, diacjũta faraõ wãme me'rã “ï'adu'tiri masãta niapã”, nino'rõsa'a, nicu niwĩ.

¹⁷ José narẽ bu'iri da'reri wi'ipu i'tia nũmu narẽ cũucu niwĩ. ¹⁸ I'tia nũmu be'ro José narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u Õ'acũrẽ wiopesase me'rã ï'a'a. Musã a'tiro wéerã, catirãsa'a. ¹⁹ Musã diacjũta “Mejẽcã weetiri masã ni'i” nĩrã, ni'cũrẽ a'topu cũuña. Musã ãpẽrãpu dajatojaaya. Musã põ'rã, nũmosãnumia ujuaboaticã'to nĩrã, narẽ trigore miaña.

²⁰ Musã, “Ësã mejẽcã weeri masã niwe'e” nĩrã, musã acabiji nituogupure miitiapa. Tojo weerã, musã yu'rũwetirãsa'a, nicu niwĩ.

—Jau, tojota weerãti, nicãrã niwã. ²¹ Be'ro na basu a'merĩ ucũcãrã niwã:

—Diacjũta ni'i. Marĩ acabijire ña'abutiario wee'que wapa marĩrẽ tojo wa'a'a. Cũ “Yu'ure pajaña'cureya; tojo weeticã'ña” nimicã, tu'otiwu. Cũ ña'abutiario yu'rũmicã, tojo ï'acã'wã. Te bu'iri marĩ ni'cãrõacãrẽ pi'etirã wee'e, nicãrã niwã.

²² Rubén narẽ nicu niwĩ:

—Yu'u pūrīcā marī acabijire “Ńa'arō weeticā'ña”, nimiwā. Mūsā pe'e yu'ure tū'otiwā. Ni'cārōacārē majā cū wērī'que wapa marī wapaseeno'rāsa'a, nicu niwī.

²³ Na, “José marī ucūsere tū'osami”, ni masīticārā niwā. José pe'ere na ucūsere apī pe'e “A'tiro nisī'rīrā weema”, ni wereturiacu niwī.

²⁴ José na tiropu ní'cu apesepu wa'a, uticu niwī. Be'ro wācūtutua, na tiropu ejagu, ucūcu niwī. Nipe'tirā ī'orōpu Simeórē mejēcā pijioduti, dū'teduticu niwī.

²⁵ Be'ro cūrē da'raco'terārē na ye ajuripū trigore poseyeduticu niwī. Na wapaye'que niyeru quē'rārē te ajuri po'peapu cūuduticu niwī. Tojo nicā, ba'ase na ma'apu ba'atojaatjere o'oduticu niwī. José duti'caronojōta weecārā niwā. ²⁶ Be'ro na yarā burroa bu'ipu, te trigore miipeo, tore wijawā'cācārā niwā.

²⁷ Be'ro na cārīatjopu etarā, ni'cū cū yagu burrore trigo ecagutigu, cū ya ajurore pāacu niwī. Ti ajurore pāa, trigo bu'ipu nipe'tise niyeru cū wapaye'quere sāñacā ī'acu niwī. ²⁸ Tere ī'agū, cū ma'misumua, cū acabijirārē nicu niwī:

—Ī'arā a'tia. A'ti ajuropu ye niyeru nipe'ticā'a. Cū tojo nicā tū'orā, nipe'tirā ucūape'tia wa'acārā niwā. Uirā, narāsārāta, a'merī ucūcārā niwā:

—¿Marīrē Ō'acū de'ronojō weebutiamiapari? nicārā niwā.

²⁹ Na Canaá di'tapu na pacu Jacob tiropu dajarā, nipe'tise narē Egiptopu wa'a'quere werecārā niwā. ³⁰ A'tiro nicārā niwā:

—Ti di'ta wiogu dutigu pūrīcā ūsārē tutuabutiario ucūami. Ūsārē, “Mūsā a'ti di'tare ī'adu'tirā a'tirā weepā”, niami. ³¹ Ūsā pe'e cūrē “Ūsā diacjū weeri masā ni'i; ī'adu'tiri masā mejēta ni'i. ³² Ni'cū pō'rā doce waro ni'i. Ni'cū wērīa wa'acu niwī. Nituoḡupua Canaápu ūsā pacu me'rā tojami”, niapu.

³³ »Tere tū'ogu, ti di'ta dutigu ūsārē niami: “To pūrīcārē diacjūta nimitito níḡū, a'tore ni'cū tojato. Āpērāpu cārō trigo mūsā ye wi'sericjārā ba'aro ejatuaro miaña.

³⁴ Apaturi a'tirā, mūsā acabiji nituoḡure miitia. Mūsā tojo weecā, yu'u 'Diacjūta añurā nima', nigūsa'a. Mūsā tojo weecā, apī a'to toja'cure wiagusa'a. Be'ro mūsā a'ti di'tapure ne cā'mota'aro marīrō sjarāsa'a”, niami, nicārā niwā na pacure.

³⁵ Na ye trigo ajurire po'ocūrā, José ma'misumua na wapaye'que niyeru sāñape'ticā ī'acārā niwā. Te niyerure ī'arā, ucūayu'rua wa'acārā niwā. Na pacu Jacob quē'rā ucūacu niwī. ³⁶ Tere ī'agū, Jacob cū pō'rārē nicu niwī:

—Mūsā yu'ure pō'rā marī'cu weronojō tojacā wee'e. José marī me'rā marīmi. Simeó quē'rā marīmi. Ni'cārōacārē “Benjamírē miarāti”, ni'i tja. Mūsā tojo weese yu'ure ña'arō wa'a'a, nicu niwī.

³⁷ Tere tū'ogu, Rubén cū pacure nicu niwī:

—Benjamírē yu'u sū'ori miagūti. Mia, mū'u tiropu miidaja, wiaguti. Yu'u wiaticāma, yu'u pō'rā puarārē wējēapa, nicu niwī.

³⁸ Jacob cūrē yu'ticu niwī:

—Yu'u macū mūsā me'rā ne wa'asome. José mūsā acabiji wērīatojacu niwī. Ā'rī ni'cūta yu'ure dū'sami majā. Cūrē ma'apu mejēcā ña'arō wa'acā, yu'u bucu mijī bujawetise me'rā wērīḡūsa'a. Tojo wa'acā, mūsā bu'iritirāsa'a, nicu niwī Jacob.

43

Benjamírē Egiptopu mia'que ni'i

¹ Canaá na nirī di'tapu ujuaboase nemorō wa'acaro niwā. ² Na Egiptopu trigore duurā eja'que pe'ticā ī'agū, Jacob cū pō'rārē nicu niwī:

—Apaturi trigo marī ba'atjere cārō duunemorā wa'aya tja.

³ Cūrē Judá yu'ticu niwī:

—Sō'onīcu Egipto dutigu ūsārē tū'ota basiorota niwī: “Mūsā acabiji nituoḡupure miititīcā, mūsārē ñe'enemosome majā”, niwī. ⁴ Tojo weerā mū'u ūsā me'rā

Benjamírē wa'aduticā, trigore duurā wa'arāsa'a. ⁵ Mū'u cūrē o'óticāma, wa'asome. Sō'onícū wioḡu ūsārē queoro niwī: “Mūsā acabiji nituogupū miititicā, mūsārē ñe'enemosome”, niwī.

⁶ Tere tu'ogū, Jacob nicū niwī:

—Mūsā yu'ure ¿de'ro weerā tocārō ña'arō weeati? ¿De'ro weerā cūrē “Ūsā acabiji nituogupū niami”, ni wereri?

⁷ Na cūrē yu'ticārā niwā:

—Ūsārē, ūsā ye cjasere añurō sērītiña'nurūwī. Marī ni'cū pō'rā nise cjasere añurō sērītiña'wī: “¿Mūsā pacū catiati yujupū? ¿Apī mūsā acabiji marīati?” ni sērītiña'wī. Ūsā cū sērītiña'se dia'cūrē yu'tiwū. ¿Ūsā de'ro weerā ūsā acabijire miitidutigusami, ni masībosau?

⁸ Be'ro Judá cū pacū Jacore nicū niwī:

—Mū'u macū Benjamírē o'óya. Yu'ū cūrē ī'anurūgūti. Mū'u “Jau” nicā, maata wa'abaque'orāti. Tojo weerā marī, ūsā pō'rā ūjuaboa wērīsome. ⁹ Yu'ū basu cūrē co'tegūti. Cū mū'u macūrē mejēcā wa'acāma, a'topū cū dajaticā, yu'ure “Mū'u bu'iriti'i” niapa. Téé yu'ū catiro pōtēorō tojo bu'iritigusa'a. ¹⁰ Ūsā a'topūre tocārō yoogotirā, puati Egiptopūre wa'amajā, majāmītojatiboapā, nicū niwī Judá.

¹¹ Cū tojo nīca be'ro na pacū Jacob narē yu'ticū niwī:

—Mūsā nírōnojōta ne mejēcā weeta basiotirocoro. Tojo weerā a'tiro weeya. Mūsā ye ajuripū apeyenojō cūrē o'ootjere miisāaña. A'ti di'tapū añuse nisenojōrē cārō miaña. Wa'rese bálamo wāmetise, nūcūcjārā mumia yere, ū'mūtise, ba'ase morēsenojōrē miaña. Tojo nicā mirrare, nueces, almendras miaña. ¹² Niyeru quē'rārē puati mūsā todūporopū mia'caro nemorō miaña. Mūsā basuta cūrē mūsā ye ajuripū boca'quere wiaya. Apetero weegū wisigū weepī. ¹³ Ā'rī mūsā acabiji me'rā maata Egipto dutigū tiropū wa'aya. ¹⁴ Ō'acū tutuayū'rūnū'cāgū mūsārē weetamuato. Cū mūsārē pajaña'cā weeato. Cū tojo weecā, mūsā ma'mi Simeórē du'uwīrōgūsami. Tojo nicā, ā'rī Benjamī quē'rārē mūsā me'rā dajacā weegūsami. Yu'ū pe'e pō'rā marīgū weronojō tojagū, tojo tojacūti, nicū niwī Jacob.

¹⁵ Tojo weerā Jacob pō'rā na o'ootjere poseye, niyerure na todūporo mia'que puati nemorō, na acabiji Benjamī me'rā, sojaro Egiptopū wa'acārā niwā. Topū etarā, José tiropū wa'acārā niwā. ¹⁶ Na etacā, Benjamī na me'rā nicā ī'agū, cū ya wi'i co'tegū wioḡure nicū niwī:

—Ā'rārē ya wi'ipū miaña. Wecūre wējē, ba'ase do'ayuya. Dajaritero nicā yu'ū me'rā ba'arāsama, nicū niwī José.

¹⁷ Ti wi'i dutigū José duti'caronojōta weecu niwī. Cū basuta narē pijiwā'cācu niwī.

¹⁸ Na pe'e José ya wi'ipū cū miacā, ūcuayū'rūacārā niwā. A'merī a'tiro ucūcārā niwā:

—Marīrē tojo weeta'sagū weemi. Sō'oní'que niyeru marī ye ajuripū sāña'que wapa nitū'sa'a. Marīrē topū marī yarā wa'icūrā me'rā ñe'e, da'raco'terī masā sōrō, dutipeḡutigū weesami, nicārā niwā.

¹⁹ Tojo weerā na wi'i sope pu'topū ejarā, a'tiro weecārā niwā. Ti wi'i co'tegū wioḡu tiroacāpū wa'a, ucūcārā niwā. ²⁰ A'tiro nicārā niwā:

—Wioḡu, sō'onícaterore ūsā a'topūta trigo duurā ejawū. ²¹ Titare ūsā dajatojaarā cārīrātirā, ūsā yarā ecarārē ba'ase ecarātirā, ūsā ye ajurire pāawū. Te ajuripū ūsā niyeru wapaye'que sāñape'ticā'wū. Te niyerure wiarātirā, miitiapū. ²² Tojo nicā, apeye ūsā duuatje niyerure miitinemoapū. Niyeru ūsā ye ajuripū sāña'quema noa sārō sāapā, masītisa'a, nicārā niwā.

²³ Ti wi'i co'tegū yu'ticū niwī:

—Wācūtutuaya. Uiticā'ña. Ō'acū mūsā, tojo nicā mūsā pacū ējōpeogū mūsā ye ajuripū sāaboapī. Mūsā yu'ure wapaye'quema yu'ū ñe'ewū, nicū niwī. Be'ro

Simeórē na tiropu miiejacu niwī. ²⁴ Na nipe'tirāpūreta José ya wi'ipu pijisājāacu niwī. Topu da'pocārīrē coedutigu, acore o'ocu niwī. Na yarā wa'icārā quē'rārē ecabosacu niwī. ²⁵ Ti wi'ipu nírā, Joseré na o'otjere apoyucārā niwā. “Dajaritero nicā José a'topu a'tigusami” nírā, tojo weecārā niwā. “José ya wi'ipu ba'arāsa'a” nisere tu'otojacārā niwā.

²⁶ José wi'ipu ejacā, na mia'quere cūrē o'ocārā niwā. Tu'ajanu'cō, cūrē ējōpeorā, paamu'rīque'acārā niwā. ²⁷ José narē nicu niwī:

—¿Añuti musā? ¿Musā pacu bucu quē'rā añuati? ¿Cū catiati yujupu?

²⁸ —Ēsā pacu mu'urē da'raco'tegu weronojō nigú duti marīami. Catiami yujupu, ni yu'ticārā niwā. Be'ro apaturi cūrē ējōpeose ĩ'orā, paamu'rīque'acārā niwā.

²⁹ Topu narē majāmi'ā' amigū, Benjamírē ĩ'acu niwī. Na ni'cō pō'rāta nicārā niwā. Tojo weegu a'tiro nicu niwī:

—¿Ā'rīta niti musā acabiji nituogupu musā were'cu? Be'ro Benjamírē: “Ō'acū mu'urē añurō weeato”, nicu niwī.

³⁰ José cū acabijire ĩ'a e'catiyu'ruagu, utisī'rīcu niwī. Tojo wee pōtēoti, sojaro me'rā cū ya tucūpu sājāa, uputu uticu niwī. ³¹ Be'ro wācūtutua, cū utidu'uca be'ro diapoare coe, cū ya tucūpu ní'cu wijaa, “Ba'ase etiya majā”, nicu niwī.

³² Cū tojo nicā, ba'ase etirā Joseré cū ya mesapu ba'ase peocārā niwā. Cū ma'misumuarē, cū acabijire ape mesapu ba'ase peocārā niwā. Egiptocjārā José me'rā ba'amī'cārā pe'ere ape mesapu ba'ase peocārā niwā. Egiptocjārā hebreo masā me'rā ba'adutino'ña marīcārā niwā. ³³ José cū ma'misumuarē dujuduticu niwī. Masā ma'mirē dujimū'tāduticu niwī. Téé nituogupure yapaticu niwī. Cū tojo weecā ĩ'a ucuarā, a'merī ĩ'apōtēocārā niwā. ³⁴ José cū ya mesapu nisere narē ecaduticu niwī. Benjamíma āpērā nemorō ba'ase ōrēsāpeoduticu niwī. José cū ma'misumua me'rā ni'cārō me'rā sī'rī, ba'a, uputu ecaticārā niwā.

44

José sī'rīrī pa ye queti ni'i

¹ Na ba'aca be'ro José cū ya wi'i cjase dutigūre nicu niwī:

—Ā'rā ye ajuripu trigore na miarō pōtēorō poseyeya. Tojo nicā, na ye ajurinucū na niyeru wapaye'quere sāaña. ² Tojo wéeca be'ro, na acabiji nituogu ya ajuropu yu'u sī'rīrī pa, plata me'rā wéeca pare, niyeru cū trigo wapaye'que me'rā sāaña, nicu niwī. Ti wi'i dutigu José cū ní'caronojōta weecu niwī.

³ Ape numu bo'remujātiri cura José narē, “Musā yarā burroa me'rā wa'arāsa'a majā”, nicu niwī. ⁴ Na ti macā pu'to nirī curata José cū ya wi'i wiogūre a'tiro nicu niwī:

—Sō'onícārā umuarē sirutugu wa'aya. Narē emugū, a'tiro niña: “Yu'u wiogu musārē añurō weeami. ¿De'ro weerā cū tojo wéeca be'ro nimicā, musā pe'e ña'arō weeati? ⁵ ¿De'ro weerā cū sī'rīrī pa, plata me'rā wéeca pare yajati? Yu'u wiogu ti pa me'rā sī'rīgū niami. Tojo nicā, ti pa me'rā apeyenojō quē'esere “Tojo nisī'rīrō wee'e' nigú niami. Musā ña'abutiario weecārā niapu,” niña narē, nicu niwī José.

⁶ Narē emuejagu, cū niduti'caronojōta nicu niwī. ⁷ Na cūrē yu'ticārā niwā:

—¿De'ro weegu ūsārē tojo ucūti? Ēsā a'tenojō pacama ne weemasīwe'e.

⁸ Ēsā sō'onícatero niyeru ūsā ye ajuripu bocácatero marīcārē, tere wiarā a'tiwu. Ni'cārōacāma plata, uru me'rā wee'quema mu'u wiogu ya wi'i cjasere yajamasītisa'a.

⁹ No'o ti pare cū ya ajuropu cuogunojō wēriato. Ēsā āpērā pe'e cūrē da'raco'terā tojarāsa'a.

¹⁰ Tere tu'ogu, wi'i wiogu nicu niwī:

—Añurōsa'a. Musā ní'caronojōta wa'arosa'a. Mejō ti pare cūogu se'saro da'raco'tegu tojagúsami. Āpērāpua bu'iri moorāsama.

¹¹ Nanucū sojaro me'rā na ye ajurire dijanucā, te ajurire pāacārā niwā. ¹² Tojo weegu wi'i dutigu na ye ajuripure a'macu niwī. Masā ma'mi ya ajurore a'manucā, téé nituogu ya ajuropu yapticu niwī. Ti pare Benjamí ya ajuropu bocacu niwī. ¹³ Na, na bujawetisere í'orā, na ye su'tire wejetū'rēcārā niwā. Be'ro na ye ajurire burroa bu'ipu miipeo, macāpu majāmitojaacārā niwā.

¹⁴ Judá cū ma'misumua, cū acabijirā me'rā ejari curare José cū ya wi'iputa nicu niwī yujupu. Cūrē pajaña'to nírā, paamu'rīque'acārā niwā. ¹⁵ José narē nicu niwī:

—¿De'ro weemiati musā? Musā yu'ure, “Masise cūogunojō, masā ya'yioropu weesere níbocase me'rā masīgū nibosami”, ¿ni wācūtiati? nicu niwī.

¹⁶ Judá cūrē yu'ticu niwī:

—Wiogu, ūsā de'ro nímasītisa'a. ¿De'ro wee ūsā bu'iri marisere í'omasibosari? Ō'acū ūsā ña'arō wee'que wapare, ūsārē bu'iri da'regutigu weetu'sami. Ni'cārōacā majā ti pa cūo'cu me'rā mū'urē da'raco'terā ni'i, nicu niwī.

¹⁷ José pe'e narē nicu niwī:

—Niwe'e. Yu'u tojo weemasītisa'a. Cū ti pare cūogu dia'cū tojagúsami. Āpērāpua wācūque'tiro marīrō musā pacu tiropu tojaaya.

Judá Benjamírē ucūbosa'que ni'i

¹⁸ Tere tu'ogu, Judá José tiroacāpu wa'a, ucūcu niwī:

—Wiogu, yu'u í'acā, mū'u faraō weronojō ni'i. Tojo nimigū, yu'u me'rā uacupa. Cā'rō āpērā tu'otiropu mū'u me'rā ucūsírīsa'a. ¹⁹ Mū'u ūsārē sērītiña'wū: “¿Musā pacu niti? ¿Acabijirā cuoti?” niwū. ²⁰ “Ūsā cūo'o, cū bucū nimi”, ni yu'tiwu. “Ni'cū ma'mu nituogupu acabijiti'i. Cū ūsā pacu bucū waro nicā bajua'cu nimi. Ni'cō pō'rā cū ni'cūta du'sami. Apī wērīa wa'acu niwī. Tojo weegu cūrē ma'iyu'ruami”, niwū. ²¹ Mū'u cūrē í'asírīgū, ūsārē miitidutiwu. ²² “Cū, cū pacure du'utimi”, niwū. “Cū du'ucāma, cū pacu wērīa wa'abosami”, niwū. ²³ Mū'u pe'e ūsārē “Cūrē miititicāma, musārē ne ñe'enosome majā”, niwū.

²⁴ »Be'ro ūsā, ūsā pacu tiropu dajarā, mū'u ní'quere werepe'ocā'wū. ²⁵ Be'ropu ūsā pacu ūsārē niwī: “Apaturi trigo marī ba'atjere cā'rō duunemorā wa'aya tja”, niwī. ²⁶ Ūsā cūrē a'tiro werewu: “Benjamírē miaticāma, ūsārē ‘Ne ñe'esome’, niami”, niwū. ²⁷ Yu'u pacu, mū'urē da'raco'tegu weronojō nigū a'tiro yu'tiwī: “Musā masīsa'a. Yu'u nūmo yu'ure puarā umuarē pō'rātibosawō. ²⁸ Ni'cū yu'u me'rā ní'cu bajudutia wa'awī. ‘Apetero weegu ni'cū yai nūcūcjū ba'agu, ba'asapī', nīcāti. Ne cūrē apaturi í'anemotisa'a. ²⁹ Ā'rī du'sagure mia, mejēcā wa'acā, yu'u bucū mijī bujawetise me'rā wērīgūsa'a. Tojo wa'acā, musā bu'iritirāsa'a”, niwī.

³⁰ »Yu'u pacu cū basu ma'irōnojo'ta Benjamírē ma'iyu'ruami. Tojo weegu cū marīrō ūsā dajacā, ³¹ cūrē í'atigu, wērīa wa'abosami. Tojo weerā ūsā pacu bucure dūjasewā'a, wērīcā weebosa'a. ³² Yu'u, yu'u pacure “Benjamírē su'ori wa'aguti. Cūrē miidajatigu, yu'u catiro pōtēorō bu'iritigusa'a”, niwū. ³³ Tojo weegu yu'u pe'e cūrē dūcayuro, mū'urē da'raco'tegu tojaguti. Cū pe'ema āpērā cū ma'misumua me'rā cū pacu tiropu o'ótōrōña. ³⁴ Cū wa'aticā, yu'u, yu'u pacu tiropu tojaamasītisa'a. Yu'u pacure ña'abutiario bujawetise tu'oña'cā í'asírītisa'a, nicu niwī Judá.

45

José cū ma'misumuarē, “Musā acabiji ni'i” ní'que ni'i

¹ José utisírīgū, ne pōtēoticu niwī. Tojo weegu topu nirā cūrē da'raco'terārē caricūcu niwī:

—Nipe'tirā wijaape'tia wa'aya, nicu niwī. Be'ro José cū ma'misumuarē “Yū'u musā acabiji ni'i” ni, werebajurēcā, ne ni'cū cūrē da'racoterā tojaticārā niwā. ² Be'ro José uputū uticū niwī. Egiptocjārā cū wijaaduti'cārā tū'ose'sacārā niwā. Te queti téé wioḡu faraō ya wi'ipū se'sa wa'acaro niwā.

³ José cū ma'misumuarē nicu niwī:

—Yū'u José ni'i. ¿Yū'u pacū catiati yujupū?

Na pe'e ucūayū'rua'cārā nitjārā, ne yū'timasīticārā niwā.

⁴ Be'ro José narē nicu niwī:

—Musā yū'u tirocure a'tia. Na cū tiroacā ejacā, narē nicu niwī:

—Yū'u José ni'i. Musā yū'ure Egiptopū dua'cū ni'i. ⁵ A'tere tū'orā, bujaweticā'ña. Musā basu a'merī tuubuatīcā'ña. Ō'acū musā dūporo yū'ure o'óyuwī. Masārē yū'ruogutīḡu, tojo weewī. ⁶ A'ti di'ta Egiptopūre ujuaboase pūa cū'ma wa'atoja'a. Ni'cāmocuse cū'marī dū'sa'a yujupū. Te cū'marī otemicā, ne pī'rīsome, ne dūcatisome. ⁷ Ō'acū musā dūporo yū'ure o'óyumū'tāwī. Musā pāramērā nituriato níḡū, tojo nicā cū tutuase me'rā musārē yū'rūwetiato níḡū, tojo weewī. ⁸ Tojo weegū Ō'acūta a'topūre yū'ure o'ówī. Musā mejēta yū'ure o'ówū. Ō'acū yū'ure faraōrē werecasari masū sōrōwī. Tojo nicā nipe'tise cū ya wi'i cjasere dutīḡu, nipe'tiro Egiptopūre dutīḡu sōrōwī. ⁹ Maata tojaaya marī pacū tiropū. Cūrē a'tere wererā wa'aya: “Mū'u macū José mū'urē a'tiro nidutiami: ‘Ō'acū yū'ure nipe'tiro Egipto wioḡu sōrōwī. Maata yū'ure ī'agū a'tia. Yoogoticā'ña. ¹⁰ Mū'u a'topū Gosén wāmetiropū tojagūsa'a. Yū'u tiroacā nigūsa'a. Nipe'tise mū'u cūose, nipe'tirā mū'u pō'rā me'rā, mū'u pāramērā me'rā, mū'u yarā wa'icūrā me'rā a'tia. ¹¹ A'topū mū'urē, mū'u pō'rārē, nipe'tirā mū'u me'rā nirārē ba'ase o'oguti. Ne apeyenojō dū'sasome. Ujuaboase cū'marī ni'cāmocuse cū'marī dū'sa'a yujupū. Tojo a'titirā pūrīcā, mū'u, mū'u pō'rā, mū'u pāramērā, apeyenojō moorā tojarāsa'a, ni wereya yū'u pacūre. ¹² Apeyema tja yū'u acabiji Benjamí, tojo nicā musā basuta ‘Diacjū José tojo niami’, ni weremasī'i. ¹³ Marī pacūre ‘Cū nipe'tiro Egiptopūre dutīḡu niami’, tojo nicā nipe'tise musā ī'a'quere cūrē wereya. Maatacure yū'u pacūre miirā wa'aya”, nicu niwī.

¹⁴ Cū tojo nitoja, cū acabiji Benjamírē paabū'agūta, uticū niwī. Benjamí quē'rā cū ma'mi Joseré paabū'a, uticū niwī. ¹⁵ Be'ro nipe'tirārē paabū'a, mi'mi, uticū niwī. A'tiro wéeca be'ropūta cū ma'misumūa cū me'rā ucūcārā niwā.

¹⁶ Tojo wee faraō ya wi'ipūre “José ma'misumūa etapārā” nise se'sa wa'acaro niwā. Te quetire tū'orā, faraō, cūrē dutitamurā e'catiayū'ruacārā niwā. ¹⁷ Tojo weegū faraō Joseré a'tiro nicu niwī:

—Mū'u ma'misumuarē na yarā wa'icūrā bu'ipū trigore miipeo, Canaápū dajato-jaadutiya. ¹⁸ Tojaa, mū'u pacūre, mū'u acawererārē miirā wa'ato. A'to Egiptopū di'ta añusere narē o'oguti. Tojo nicā a'ti di'ta cjase otese dūcare ba'arāsama. ¹⁹ Narē a'tiro weedutiya. A'to cjase tūrūsepawūre miadutiya. Tepawū me'rā na nūmosānumiarē, na pō'rārē, musā pacūre miitirāsama. ²⁰ Egipto cjase añubutiase na ye nirōsa'a. Tojo weerā na topū miitidū'a'quere wācūque'titicā'to, ni wereduticū niwī faraō Joseré.

²¹ Tojo weerā Jacob pō'rā a'tiro weecārā niwā. Faraō cū o'oduti'caronojōta José tūrūsepawūre o'ocū niwī. Tojo nicā, na ma'apū ba'atjere o'ocū niwī. ²² Nanūcū ma'ma su'ti o'ocū niwī. Benjamí cū acabiji waro pe'ema trescientos kujiri niyeru plata me'rā wee'que kujirire o'ocū niwī. Cū pe'ema ni'cāmocuse su'ti o'ocū niwī. ²³ Cū pacūre diez burro umūa bu'ipū Egipto cjase añusere miipeo, o'ócu niwī. Āpērā burra numia ticūrāta tja trigo, pā, cū pacū Egiptopū a'tigū, ma'apū ba'atjere miipeo, o'ócu niwī. ²⁴ José cū ma'misumuarē we'ritigū, a'tiro nicu niwī:

—Musā, no'o ma'apū wa'arā, a'metu'tiwā'cāticā'ña, nicu niwī narē.

²⁵ Tojo weerã na Egiptopu ní'cãrã wa'a, na pacu Jacob nirĩ di'ta Canaápu dajacãrã niwã. ²⁶ Topu daja, na pacure "José catiami. Cũ nipe'tiro Egiptopure dutiami", ni werẽcãrã niwã. Tere tu'ogu, tu'oucuwa wa'acũ niwĩ. Na weresere ãjõpeoticũ niwĩ. ²⁷ Nipe'tise José cũ ní'quere werẽcãpũta, cãrẽ miitidutigũ o'ó'que tũrũsepawure ã'agũpũta ãjõpeocũ niwĩ. Tojo weegu tere ã'agũ, wãcũtutuacũ niwĩ. ²⁸ A'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'u ã'acã, diacjũta nitũ'sa'a. To pũrĩcãrẽ yũ'u macũ José catiami yujupu. Yũ'u wẽrĩse duporo cãrẽ ã'awe'ogu wa'aguti, nicũ niwĩ Jacob.

46

Jacob Egiptopu cũ macãrĩ wa'a'que ni'i

¹ Tojo weegu Jacob cũ cuose nipe'tise me'rã wa'acũ niwĩ. Wa'a, Beerseba wãmetiri macãpu etacũ niwĩ. Topu etagu, cũ pacu Isaa ãjõpeo'cu Õ'acãrẽ wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeocũ niwĩ. ² Topu cũ cãrĩca ñamirẽ Õ'acũ Jacore pisucũ niwĩ:

—Jacob! nicũ niwĩ.

Cũ pe'e cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—A'tota ni'i.

³ Õ'acũ cãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'u Õ'acũ, mũ'u pacu ãjõpeo'cu ni'i. Mũ'u Egiptopure wa'agu, ne uiticã'ña. Topure yũ'u mũ'u pãrãmerã nituriarãrẽ pãjãrã masãputicã weegusa'a. ⁴ Mũ'u me'rãta Egiptopure ba'pãtiwã'cãgũsa'a. Topu mũ'u pãrãmerã nituriarãrẽ a'ti di'tapu miitigusa'a tja. Apeye quẽ'rãrẽ mũ'u wẽrĩrĩ cura José mũ'u me'rãta nigũsami, nicũ niwĩ Õ'acũ.

⁵ Be'ro cũ Beerseba cũ ní'cu wijawã'cãcu niwĩ. Jacob põ'rã na pacure, na põ'rãrẽ, na nũmosãnumiarẽ a'tiro weecãrã niwã. Faraõ cũ a'tidutigũ cũ o'ó'quepawũ tũrũsepawũ narẽ miisãacãrã niwã. ⁶ Na Egiptopu wa'arã, na yarã wecuwa, oveja, nipe'tise na Canaá di'tapu cuo'quere miape'ocã'cãrã niwã. ⁷ Tojo nicã cũ põ'rã, cũ põ'rã numia, pãrãmerã mũuwa, numia nipe'tirã cũ me'rã wa'acãrã niwã.

⁸ Jacob põ'rã, tojo nicã cũ pãrãmerã Egiptopu macãrĩ wa'a'cãrã a'tiro wãmeticãrã niwã:

Masã ma'mi Rubén nicũ niwĩ. ⁹ Cũ põ'rã Hanoc, Falú, Hezrón, Carmi nicãrã niwã.

¹⁰ Be'rore Simeó põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã:

Jemuel, Jamín, Ohad, Jaquín, Zohar nicãrã niwã. Tojo nicã Saúl, cananeocjõ macũ nicũ niwĩ.

¹¹ Be'rore Leví põ'rã Gersón, Coat, Merari nicãrã niwã.

¹² Be'rore Judá põ'rã Er, Onán, Sela, Fares, Zara nicãrã niwã. Er, Onán na pũrĩcã Canaá di'tapu wẽrĩa wa'acãrã niwã. Fares põ'rã Hezrón, Hamul nicãrã niwã.

¹³ Be'rore Isacar põ'rã Tola, Fúa, Job, Simrón nicãrã niwã.

¹⁴ Be'rore Zabulõ põ'rã Sered, Elón, Jahleel nicãrã niwã.

¹⁵ ã'rã Jacob Lea me'rã põ'rãti'cãrã nicãrã niwã. Na Padan-aram wãmetiropu nĩrã põ'rãticãrã niwã. Tojo nicã Dinarẽ põ'rãticũ niwĩ. Nipe'tirã Jacob põ'rã, cũ pãrãmerã nituriarã Lea me'rã põ'rãti'cãrã treinta y tres mũuwa, numia nicãrã niwã.

¹⁶ Be'rore Gad põ'rã Zifión, Hagui, Ezbón, Suni, Eri, Arodi, Areli nicãrã niwã.

¹⁷ Be'rore Aser põ'rã Imna, Isúa, Isúi, Bería nicãrã niwã. Na acabijo Sera nico niwõ. Beriá põ'rã Heber, Malquiel nicãrã niwã.

¹⁸ ã'rãrẽ Jacob Zilpa me'rã põ'rãticũ niwĩ. Põ'rãti, pãrãmerãticũ niwĩ. Co Zilpa Labán macõ Leare da'racõ'tedutigũ o'ono'co nico niwõ. Co me'rã Jacob dieciseis põ'rãti, pãrãmerãticũ niwĩ.

¹⁹ Jacob Raquel me'rã José, Benjamirẽ põ'rãticũ niwĩ.

²⁰ José Asenat me'rã Manasés, Efraírë pō'rãticu niwĩ. Na puarã Egiptopu bajuacãrã niwã. Co Asenat pa'i Potifera, On wãmetiri macãcjũ macõ nico niwõ.

²¹ Benjamí pō'rã Bela, Bequer, Asbel, Gera, Naamán, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Ard nicãrã niwã.

²² Æ'rã Jacob, Raquel pãrãmerã nituriarã catorce nicãrã niwã.

²³ Be'rore Dan macũ Husim ni'cũta nicu niwĩ.

²⁴ Neftalí pō'rã Jahzeel, Guni, Jezer, Silem nicãrã niwã.

²⁵ Æ'rãrë Jacob Bilha me'rã pō'rãticu niwĩ. Co Labán macõ Raquere da'raco'tedutigu o'ono'co nico niwõ. Nipe'tirã cũ pō'rã, pãrãmerã siete nicãrã niwã.

²⁶ Tojo weerã Egiptopure wa'arã, Jacob pō'rã, cũ pãrãmerã waro sesenta y seis nicãrã niwã. Na pō'rã namosãnumiarë ba'paqueono'ña marĩrã ticurã nicãrã niwã.

²⁷ José puarã pō'rãticu niwĩ. Na Egiptopu bajuacãrã niwã. Tojo weerã Egiptopure setenta Jacob acawererã nicãrã niwã.✠

²⁸ Jacob cũ macũ Judáre José tiropu o'ómũ'tãcu niwĩ. Cũrë o'ógũ, Joseré “Yũ'ure Gosëpu põtëringũ a'tiatio”, ni queti o'ócũ niwĩ. Tojo weerã na Gosén etacã, ²⁹ José cũ yawu tũrũpjare apoduti, topu cũ pacure põtëringũ wa'acu niwĩ. Cũrë bocaaja, paabũ'a, yoacã uticu niwĩ.

³⁰ Jacob cũ macũ Joseré a'tiro nicu niwĩ:

—Yũ'u basuta mũ'urë ï'a'a. Mũ'u cati'i yujupu. Tojo weegu yũ'u ni'cãrõacãma añurõ wërĩmasĩ'i, nicu niwĩ.

³¹ Be'ro José cũ ma'misumuarë, cũ pacu acawererãrë a'tiro nicu niwĩ:

—Yũ'u faraõ tiropu wa'aguti. “Yũ'u ma'misumua, yũ'u pacu acawererã, Canaá di'tapu ní'cãrã yũ'u me'rã macãrĩ a'tirã etatojama”, ni quetiweregu wa'aguti. ³² “Na ovejare, wecuare co'terã nima. Na yarã oveja, wecuã, nipe'tise na cõosenojõrë miitipe'ocãrã niama,” nigãti. ³³ Tojo weegu faraõ musãrë pijio, sërĩtiña'cã, “¿Musã ñe'enojõrë da'rati?” nicã, a'tiro yũ'tiapa. ³⁴ “Ûsã wĩ'marã nírãputa oveja co'tesere da'ranũ'cãwũ. Ûsã ñecũsumua da'ra'caronojõta tere da'radecoti'i,” niña. Egiptocjãrã oveja co'tesere tũ'satisama. Musã tojo yũ'ticã, musãrë Gosén di'tapu cũugũsami, nicu niwĩ José.

47

¹ Be'ro José faraõ tiropu queti miacu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Yũ'u pacu, yũ'u ma'misumua Canaápũ ní'cãrã etatojama. Na Gosén di'tapu na yarã oveja, wecuã, na cõose nipe'tise me'rã niama.

² Faraõ tiropure ni'cãmocurã cũ ma'misumuarë bese, miacu niwĩ. Narë ï'amasãto nigũ, tojo weecu niwĩ. ³ Na topu etacã, faraõ cũ ma'misumuarë sërĩtiña'cu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—¿Musã ñe'enojõrë da'rati?

Na cũrë yũ'ticãrã niwã:

—Ûsã mũ'u dutise doca nirã ovejare co'teri masã ni'i. Ûsã, ùsã ñecũsumua da'raseti'quereta da'ra'a. ⁴ Canaá di'tapure ujuaboase niyũ'ruapu. Ûsã yarã oveja na ba'ase tá ne marĩapu. Te ye bu'iri a'to Egiptopu macãrĩ a'tirã weapu. Tojo weerã mũ'urë a'tere sërĩ'i. Ûsãrë Gosëpu di'ta o'oya. Ûsã topu nirãti, nicãrã niwã.

⁵ Tere tũ'ogũ, faraõ Joseré nicu niwĩ:

—Mũ'u ma'misumua, mũ'u pacu mũ'u tiropu macãrĩ a'tiapã. ⁶ Mũ'u a'ti di'ta Egiptore dutigu ni'i. Tojo weegu Gosén añurĩ di'tare narë o'oya. Na ti di'tapu niato. No'o mũ'u ma'misumua na wecuã co'teme'rĩrã nicã, narë te co'tesere sõrõña. Yarã wecuã quë'rãrë co'teato, nicu niwĩ.

✠ 46:27 46.27 Ex 1.5

⁷ Be'ro José cū pacu Jacore faraõ tiropu miacu niwĩ. Tojo weegu Jacob faraõrẽ wiopesase me'rã añuduticu niwĩ. ⁸ Faraõ cūrẽ sērĩtiña'cu niwĩ:

—¿Dicuse cū'marĩ cuoti mu'u?

⁹ —Ciento treinta cū'marĩ cuo'o. Yu'u no'o nirõ wa'amujã, sijabaque'atise cū'marĩrẽ pi'etise me'rã nisetiwu. Tojo weemigũ, yu'u ñecũsumua na cati'que cū'marĩrẽ êm̄ejatisa'a yujupu, nicu niwĩ Jacob.

¹⁰ Tu'ajanu'cõ, Jacob faraõrẽ “Õ'acũ mu'urẽ añurõ weeato” ni, we'riti wa'a wa'acu niwĩ.

¹¹ José narẽ Egipto cjase di'ta añusere o'ocu niwĩ. Faraõ duti'caronojõta weecu niwĩ. Tojo weerã cū pacu, cū ma'misumua Ramsés wãmetiropu di'ta o'o, cūucu niwĩ. ¹² José cū pacure, cū ma'misumuarẽ, cū acabijire, nipe'tirã cū acawererãrẽ ba'asere o'onu'cũcã'cu niwĩ. Nipe'tirã na põ'rã ba'atjo ejatuaro o'ocu niwĩ.

José ba'ase marĩse cū'marĩrẽ duti'que ni'i

¹³ Egiptopure, tojo nicã Canaápure ne ba'ase marĩcaro niwũ. Ujũaboase siape'e me'rã nemorõ wa'acaro niwũ. Tojo weerã masã wẽrĩse pu'to nicãrã niwã. ¹⁴ Tere ï'agũ, José a'tiro weecu niwĩ. Nipe'tirã Egiptocjãrã, Canaácjãrã trigo wapare na wapaye'quere ñe'e, faraõ ya wĩ'ipu nurõcu niwĩ. ¹⁵ Be'ro nipe'tirã Egiptocjãrã, tojo nicã Canaã di'tacjãrã niyeru pe'ticã ï'arã, José tiropu wa'a, a'tiro nicãrã niwã:

—Ësã ba'ase duurã, niyeru pe'tique'a wa'apu. Ësãrẽ ba'ase o'oya. Mu'u o'oticã, mu'u ï'orõta wẽrĩrãsa'a, nicãrã niwã.

¹⁶ Na tojo nicã, José narẽ yu'ticu niwĩ:

—Musã niyeru moorã, musã yarã wa'icũrãrẽ miitia. Na me'rã musãrẽ trigore ducayugusa'a.

¹⁷ Tojo weerã Egiptocjãrã na yarã cabayua, oveja, wecu, no'o na wa'icũrã cuorãnojõrẽ trigo ducayurãtirã miacãrã niwã. A'tiro wéerã ti cū'marẽ na wa'icũrã me'rã ba'ase ducayurã, ba'ase cuocãrã niwã. ¹⁸ Ape cū'ma José tiropu a'ticãrã niwã tja. A'tiro nicãrã niwã:

—Wiogu, mu'urẽ diacjũta wererãti. Ësã niyeru moo'o majã. Tojo weerã ãsã yarã wa'icũrã, ãsã cuo'cãrã musã yarã nima. Ësã tojaque'a wa'asa'a majã. Tojo weerã ãsã upu, ãsã ye di'ta dia'cũ mu'urẽ wiamasĩ'i. ¹⁹ Mejõ waro mu'u ï'orõpu wẽrĩbosa'a. Mu'u ãsãrẽ, ãsã ye di'tare duuya. Te wapare trigore ducayuya. Tojo weerã ãsã, tojo nicã ãsã ye di'ta me'rã faraõ dutise doca nirãsa'a. Mejõ ãsãrẽ otese capere o'oya. Te di'tare da'ra, ote ba'arãsa'a. Tojo weerã ãsã catirãsa'a. Tojo nicã, ãsã ye di'ta apeyenojõ otese marĩrĩ di'ta nisome.

²⁰ A'tiro wee José nipe'tise di'tare duu, wiogu faraõpũre wiacu niwĩ. Egiptocjãrã ujũaboayurã, nipe'tise na ye di'tare duacãrã niwã. Tojo weero na di'ta dua'que faraõ ye di'ta tojacaro niwũ. ²¹ Te me'rã nipe'tirã Egiptocjãrã faraõrẽ da'raco'teri masã tojacãrã niwã. ²² Pa'ia ye di'ta dia'cũrẽ José duuticu niwĩ. Narẽ faraõ queoro na ba'aro ejatuaro o'ocu niwĩ. Tojo weerã te di'tare duaticãrã niwã.

²³ Be'ro José masãrẽ nicu niwĩ:

—Ni'cãrõacã me'rã musã, tojo nicã musã ye di'ta faraõ ye toja'a. Yu'u cū ye niatjere duubosapu. Musã oteatje cape a'te ni'i. Te me'rã musã nimi'que di'tare oterã wa'aya. ²⁴ Musã ote ducatisere ni'cãmocuse mesãrĩ seeneocũu, faraõrẽ ni'cã mesã cjase trigore o'oya. Apeye ba'paritise mesãrĩ cjase, musã oteatje cape, musã põ'rã me'rã ba'atje, nipe'tirã musã me'rã nirã na ba'atje nirõsa'a, nicu niwĩ.

²⁵ Tere tu'orã, na cūrẽ yu'ticãrã niwã:

—Mu'u ãsãrẽ yu'rũweticã weeapu. Mu'u ãsãrẽ añubutiaro wee'e. Tojo weerã ãsã faraõrẽ da'raco'teri masã tojarãsa'a, nicãrã niwã.

²⁶ José a'tiro dutise cūucu niwī. Te dutise a'tiro nicaro niwā: “Musā ote'que dūca ni'cāmocuse mesārī musā see'que ni'cā mesā faraō ye nirōsa'a”, nicaro niwā. A'te dutise cūu'que nidecotisa'a yujupu. Pa'ia ye di'ta pūrīcā faraō ye di'ta mejēta nicaro niwā.

Jacob cū macū Joseré “A'tiro weeya” ni weretuo'que ni'i

²⁷ Be'ro Israe curuacjārā Egipto di'tapu macārī nisetīcārā niwā. Gosén wāmetiropu di'ta ñe'e, tojacārā niwā. Topure pājārā waro masāputīcārā niwā. ²⁸ Jacob to Gosēpure diecisiete cū'marī nicu niwī. Nipe'tise cū catise cū'marī ciento cuarenta y siete cū'marī nicaro niwā. ²⁹ Be'ro Jacob wērīgūtigu, cū macū Joseré pijidutigu o'ocu niwī. Cū tiro etacā ī'agū, cūrē nicu niwī:

—Macū, diacjūta yu'ure ma'īgū, a'tiro weeya. Mu'u ya omocārē ya usó docapu cūña. Diacjū, mu'u pajaña'se me'rā yu'u “A'tiro weeya” nisere “Jau, tojota weeguti”, niña. Yu'ure a'to Egiptopure yaaticā'ña. ³⁰ Yu'u wērīca be'ro yu'u ñecūsūma masāperi nirōpu yu'ure yaagu wa'aya. Topu na tiropu soogu wa'agusa'a.

—Pacu, mu'u nīrōnojōta weeguti, nicu niwī José.

³¹ —“Ō'acū wāme me'rā diacjūta tojo weeguti” niña, ninemocu niwī cū macūrē.

Tere tu'ogu, José nicu niwī:

—Jau, Ō'acū wāme me'rā tojota weeguti.

Cū tojo nīca be'ro Jacob Ō'acūrē ējōpeogu, cū cūñarō yapapu ejaque'acu niwī.

48

Jacob Efraī, Manasére Ō'acūrē sērībosa'que ni'i

¹ Cārō yu'rūca be'ro José macāpu nigūrē “Mu'u pacu dutitigu weemi”, nicārā niwā. Tere tu'ogu, Gosēpu nigūrē ī'agū wa'acu niwī. Cū pō'rā puarārē Manasés, Efraīrē miacu niwī. ² Jacob cū macū “Etapu” nise quetire tu'ogu, wācūtutua, cū cūñarōpu nīcu wā'cānujācu niwī. ³ Jacob cū macūrē nicu niwī:

—Ō'acū tutuayurūnu'cāgū Canaá di'ta Luz wāmetiri macāpu bajua, yu'ure “Añurō wa'ato”, ni ucūwī. ⁴ A'tiro niwī: “Mu'urē pājārā pō'rāticā weeguti. Mu'u pārāmerā nituriarā peje curaricjārā nirāsama. Tojo nicā, a'ti di'tare narē o'oguti. Na ye di'ta ninu'cūrōsa'a”, niwī Ō'acū yu'ure, nicu niwī Joseré. ⁵ Be'ro Jacob a'tiro ninemocu niwī: “Mu'u pō'rā Efraī, Manasés a'ti di'ta Egiptopu bajuacārā niwā. Yu'u mu'u tiro macārī a'tiatji dūporo bajuatojacārā niwā. Yu'u pō'rā weronojō nirāsama. Na quērā Rubén, Simeó nīrōnojōta yarā nirāsama. ⁶ Na be'ro bajuasiruturā mu'u pō'rā nirāsama. Na Efraī, Manasés acabijirā niyurā, na di'ta ñe'eatje na ma'misūma me'rāta ñe'esiruturāsama. ⁷ Yu'u Padan-arāpu nīcu dajanū'cārī cura Canaá di'tapu mu'u paco Raquel wērīa wa'awō. Ūsā Efrata wāmetiro etati dūporoacā tojo wa'awō. Tojo weegu ma'a Efrata sumutopu core yaawu. Ni'cārōacāma to Belē wāmeti'i majā”, nicu niwī.

⁸ Be'ro Jacob José pō'rārē ī'aboca, sērītiña'cu niwī:

—¿Ā'rā waro noanojō niti?

⁹ José cūrē yu'ticu niwī:

—Yu'u pō'rā nima. Ā'rārē Ō'acū yu'u a'to Egiptopu nicā o'owī, nicu niwī.

Tere tu'ogu, cū pacu cūrē nicu niwī:

—Narē yu'u tiroacāpu miitia. Ō'acūrē narē sērībosa'gūtigu wee'e, nicu niwī.

¹⁰ Jacob bucu waro nicu niwī. Tojo weegu añurō caperi ī'aejaticu niwī. José cū pō'rārē cū pacu tiroacāpu miiejacā, narē pōtērī, mi'mi, paabu'acu niwī. ¹¹ Be'ro Joseré nicu niwī:

—Mũ'urē apaturi ĩ'agũsa'a, nitiasũ. Tojo nimicã, Ô'acũ yũ'ure mũ'u põ'rã quē'rãrē ĩ'adutigũ cũuapĩ.

¹² José cũ põ'rãrē cũ pacũ usópũ duji'cãrãrē miinũ'cõ, paamu'rĩque'acũ niwĩ.

¹³ Be'ro na pũarãrē na omocãrĩpũ ñe'e, Jacob tiro weje ejanũ'cõcũ niwĩ. Efraĩrē cũpe pe'e, Manasére diacjũ pe'e nũ'cõcũ nimiwĩ. ¹⁴ Cũ tojo weemicã, Jacob cũ ye omocãrĩrē s̃oo, mii dũcayunquejocã'cũ niwĩ. Tojo weegũ Efraĩ ya dũpoa bu'ipũ diacjũcamocãrē ñapeocũ niwĩ. Cũ pe'e dũ'sagũpũ nicũ nimiwĩ. Cũpecamocã pe'ere Manasés ya dũpoa bu'ipũ ñapeocũ niwĩ. Cũ pe'e masã ma'mi nicũ nimiwĩ.

¹⁵ Narē “Añurõ wa'ato” ni, Ô'acũrē a'tiro ni s̃erĩbosacũ niwĩ:

“Ô'acũ, yũ'u ñecũ Abrahã, yũ'u pacũ Isaa mũ'u dutisere yũ'ticãrã niwã.

Ô'acũ, yũ'u bajuáca nũmũ me'rã yũ'ure co'tenu'cã, a'tiro nicãpũ quē'rãrē co'tenu'cũcã'a.

¹⁶ Mũ'urē wereco'tegũ yũ'ure ña'arõ wa'abo'quere yũ'rũweticã wee'cũ ã'rãrē añurõ wa'acã weeato.

Mũ'u ã'rã yũ'u pãrãmerãrē be'ropũre na me'rã yũ'u wãmerē, yũ'u ñecũ Abrahã wãmerē, yũ'u pacũ Isaa wãmerē wãcũcã weeya.

Ësãrē acobojoiticã'to.

Na pãjãrã põ'rãti masãputiatio.

A'ti di'tapũre pãjãrã waro niyũ'rũoquejocã'to”, ni s̃erĩbosacũ niwĩ.

¹⁷ José cũ pacũre Efraĩ ya dũpoapũre diacjũcamocã me'rã ñapeocã ĩ'agũ, tũ'saticũ niwĩ. Tojo weegũ Manasés ya dũpoa pe'ere diacjũcamocãrē ñapeodutigũ, cũ pacũ ya omocãrē miicũ nimiwĩ. ¹⁸ A'tiro nicũ niwĩ:

—Pacũ, tojo niwe'e. ã'rĩ pe'e masã ma'mi nimi. Tojo weegũ diacjũcamocãrē cũ dũpoapũre ñapeoya.

¹⁹ Cũ pacũ pe'e, “Macũ, tere masĩ'i. Masã ma'mi quē'rã pãjãrã pãrãmerãtigũsami. Be'ro ni'cã di'ta pajiri di'tajo sãjãrãsama. Tojo nimicã, cũ acabijĩ pe'e cũ yũ'rũoro niyũ'rũnũ'cãgũsami. Cũ pãrãmerã nituriarã pũrĩcã pãjãrã waro masãputirãsama. Masãputi, peje curaricjãrã nirãsama”, nicũ niwĩ Jacob.

²⁰ Ti nũmũrēta Jacob narē Ô'acũrē añurõ weedutigũ, a'tiro s̃erĩbosacũ niwĩ:

—Israe curuacjãrã mũsã pũarã ye wãme me'rã ãp̃erãrē añurõ wa'adutirã, Ô'acũrē a'tiro nirãsama: “Ô'acũ Efraĩrē, Manasére añurõ wee'caronojõta mũsã quē'rãrē ‘Añurõ weeato’, nirãsama”, nicũ niwĩ.

A'tiro wéegũ, Jacob Efraĩrē, Manasés yũ'rũoro cũ bu'ipũ tojacã weecũ niwĩ.

²¹ Cũ Ô'acũrē s̃erĩbosãca be'ro Joseré nicũ niwĩ:

—Yũ'u w̃erĩgũtigũ weesa'a. Ô'acũ mũsã me'rã ninu'cũgũsami. Mũsãrē, mũsã ñecũsumũa ní'que di'tapũ macãrĩ dajanũ'cãcã weegũsami. ²² Mũ'urē, ãp̃erã mũ'u ma'misumũa yũ'rũoro o'oyũ'rũnũ'cã'a. Mũ'urē Siquem, yũ'u amorreo masã me'rã a'mew̃j̃ẽ wapata'aca di'tare mũ'urē o'ogũti, nicũ niwĩ Jacob.

49

Jacob cũ põ'rãrē weretũ'que ni'i

¹ Jacob nipe'tirã cũ põ'rãrē pijio, a'tiro nicũ niwĩ: “Yũ'u tirocureacã a'tia. Mũsãrē be'ropũ wa'atjere weregũti wee'e:

² “Nipe'tirã yũ'u põ'rã tũ'orã a'tia.

Mũsã pacũ ucũsere tũ'oia.

³ Mũ'u, Rubén, yũ'u põ'rãtimũ'tã'cũ ni'i.

Yũ'u tutuase mũ'u me'rã dũ'pocãtiwũ.

Mũ'u acabijirã yũ'rũoro añurõ wãcũno'cũ ni'i.

Tojo nicã, ãp̃erã yũ'rũoro tutuase cũoyũ'rũnũ'cãgũ ni'i.

4 Tojo nimigũ, nipe'tirã mu'ũ acabijirã bu'ipũ nisome majã.
 Maa cã'mota'a'cã, aco mu'mu o'mayu'rũburoro weronojõ ni'i.
 Yu'ũre da'raco'tego me'rã a'metãrãcu niwũ.
 Yu'ũ cãrĩpesarore ña'abutiario weecu niwũ.
 Bopoyoro weecu niwũ.

5 Simeó, Leví, musã ni'cõ põ'rã niyurã, ni'cãrõnojõ ña'arõ weeseti'i.
 Musã wãmo me'rã cumucapijarã ni'i.

6 Musã nerẽ, a'merĩ ucũrĩ curare musã me'rã ne nisĩ'rĩtisa'a.
 Musã uayu'rurã, pãjãrã masãrẽ wẽjẽwũ.

No'o uaro weema'arã, wecuã ye du'pocãrĩ u'tacũuse wadarire dutesurewũ.

7 Musã uayu'ru'que wapa ña'arõ wa'arosa'a.

Te bu'iri musã pãrãmerã Israe di'tapũre ape curuacjãrã wa'teropũ musãrẽ wa'astecã weeguti.

Musã ye curari me'rã nisome majã.

8 Judá, mu'ũma mu'ũ ma'misũma, mu'ũ acabijirã mu'ũrẽ añurõ ucũ, ãjõpeorãsama.
 Mu'ũrẽ ñ'atu'tirãrẽ docaque'acã weegusa'a.

Mu'ũ ma'misũma, mu'ũ acabijirã mu'ũrẽ ãjõpeorã paamu'rĩque'arãsama.

9 Judá, mu'ũ yu'ũ macũ, mu'ũ ni'cũ yai uamu macũ weronojõ ni'i.

Wa'icũre ñe'eba'a'cu pajigu yaijo weronojõ paamu'rĩque'a, ejaque'amujã'a.

Ne ni'cũ mu'ũrẽ caribomasĩtisami.

Mu'ũ ñ'oduagu tutuayu'ruagu ni'i.

10 Judá, mu'ũ dutisere ne ni'cũ mu'ũrẽ ã'masome.

Téé nipe'tirocãrãrẽ dutiacju a'ticãpũ ninu'cũgũsa'a.

Mu'ũrẽ nipe'tise macãrĩcãrã yu'tirãsama.

11 Judá cũ yagu burrore u'sedapũ du'tenu'cõgũsami.

Cũ macũ quẽ'rã añurĩ dapũre du'tenu'cõgũsami.

Tojo weegu cũ ye su'tire vino u'seducaco me'rã coewéegũ weronojõ weegusami.

Te dari peje pĩ'rĩ ducaticã ñ'arã, tojo weerãsama.

12 Judá caperi u'seducaco nemorõ ñise ni'i.

Cũ upicari õpẽco nemorõ buti'i.

Cũ pãrãmerã nituriarã na otese, na ecarã nipe'tise añurõ wa'arosa'a, nígu, tojo nicũ niwĩ.

13 Zabolõ, mu'ũ dia pajiri maa sumutopũ nigũsa'a.

Topũre pacase yucusupawũ pa'aejase petari nirõsa'a.

Téé Sidõ macãpũ mu'ũ ye nitũorosa'a.

14 Isacar, mu'ũ burro tutuagu pua ajuro o'mase ajuri wa'teropũ soocũñagũ weronojõ ni'i.

15 Mu'ũ ya di'ta añurõ ejerisãjã soori di'ta nicã ñ'agũ, añurõ tu'sase me'rã ãpẽrãrẽ da'raco'te nigũsa'a.

Tojo nicã, ti di'ta añurĩ di'ta nicã ñ'agũ, tojo weegusa'a.

16 Dan, mu'ũ pũrĩcã mu'ũ yarã masãrẽ dutigusa'a.

Ni'cã curua Israe curuacjãrãrẽ dutigusa'a.

17 Dan, mu'ũ ni'cũ aña ma'a sumutopũ cũñagũ weronojõ mu'ũrẽ ñ'atu'tirãrẽ uicã weegusa'a.

Cabayu bu'ipũ pesagũre burudijadutigu, cũ du'podiapũ cũ'rĩgũ weronojõ weegusa'a.

18 Õ'acũ, yu'ũre wiosere yu'ruoya, nicũ niwĩ Jacob.

Be'ro cũ põ'rãrẽ nicũ niwĩ tja:

19 Gad, yajari masã mu'ũ tiropũ sãjãárãsama.

Be'ro mu'ũ pe'e narẽ wẽjẽ sirutugusa'a.

20 Aser, peje waro ba'ase cuogusami.

Tojo weegu wiorã ba'asenojõrẽ ãpẽrãrẽ ecagusami.

²¹ Neftalí, ni'cõ ñama añurã põ'rãti, ne cã'mota'aro marĩrõ sijago weronojõ nimi.

²² José, ni'cã da u'seda aco wijari pe tiropu pĩ'rĩ, peje ducati, te dupuri añurõ pĩ'rĩ, te tu'ruripũ páapejaro weronojõ nimi.

²³ Cũrẽ ĩ'atu'tirã bũemujã, caribonu'cũcã'ma.

²⁴ Jacob wiogu Õ'acũ tutuayũ'rũgu weetamuse me'rã José pe'e omocãrĩ tutuagu niyugu, cũ bũecatjẽrẽ añurõ tuatu, cõonu'cũgũ weronojõ nimi.

Õ'acũta ovejare co'tegu weronojõ Israe curuacjãrãrẽ co'teato.

²⁵ Mu'u pacu Jacob ějõpeogu Õ'acũ mu'urẽ weetamuato.

Õ'acũ tutuayũ'rũnũ'cãgũ, nipe'tise mu'urẽ añurõ wa'acã weeato.

Nipe'tise añuse u'muse cjase me'rã mu'urẽ añurõ wa'acã weeato.

Tojo nicã nipe'tise aco ũ'cũarõpu nise me'rã tojo weeato.

Mu'u pãrãmerã nituriarã pãjãrã masãputicã weeato.

Tojo nicã, mu'u ecarã quẽ'rã mejãrõta pãjãrã masãputiato.

²⁶ Yu'u ñecũsumua yũ'ure sãrĩbosa'que nemorõ mu'urẽ añurõ sãrĩbosa'a.

Te mu'urẽ sãrĩbosase añuyũ'rũnũ'cã'a.

Téé ũrũpagu pe'ticãpu mu'urẽ sãrĩbosa'que nitũorosa'a.

Mu'u, mu'u ma'misumua wa'terore Õ'acũ beseno'cu ni'i.

Nipe'tise a'te 'Añurõ wa'ato' ni sãrĩbosa'que mu'upũre ninu'cũcã'rõsa'a.

²⁷ Benjamí ni'cũ yai uagu weronojõ nimi.

Ñamiña'cũrõrẽ wa'icũre ñe'eba'a'cu weronojõ nimi.

Ñamica'a pe'ere cũ ba'adu'a'que di'ire ãpẽrãrẽ ducawaagu weronojõ nimi", nicu niwĩ Jacob.

²⁸ Nãta nima doce curaricjãrã Jacob põ'rã nituriarã. Tere Jacob cũ põ'rãrẽ nanucãrẽ añurõ wa'ato nígu, Õ'acũrẽ sãrĩbosacu niwĩ.

Jacob cũ wẽrĩ'que ni'i

²⁹ Ni'cã numu Jacob cũ põ'rãrẽ "Yu'u wẽrĩca be'ro a'tiro weeapa" ni, dutise cũucu niwĩ. "Yu'u wẽrĩatjo cã'rõ du'sa'a. Yu'u wẽrĩca be'ro yũ'u ñecũsumuarẽ yáaca tutipũta sĩosõrõcũuapa. Ti tuti Efrõ hitita masũ ya di'tapu nisa'a. ³⁰ Canaá di'tapu ti tuti Macpela wãmetiropu nisa'a. To Mamre wãmetiro diacjũpu tojasa'a. Abrahã ti tutire, ti di'ta me'rãta Efrõrẽ duucã'cu niwĩ. Tojo weero ti tuti nipe'tirã Abrahã acawererã nituriarãrẽ yaatji tuti nicaro niwũ. ³¹ Topu Abrahãrẽ, cũ numo Sarare yaarã sĩosõrõcũuocãrã niwã. Tojo nicã topũta Isaare, cũ numo Rebecare yaacãrã niwã. Yu'u quẽ'rã yũ'u numo Leare topũta yaawu. ³² Ti di'ta, ti tuti hitita masãrẽ duuno'caro niwũ", nicu niwĩ.

³³ Jacob cũ põ'rãrẽ a'tere wẽrĩca be'ro apaturi ejapeja, wẽrĩa wa'acu niwĩ.

50

¹ Cũ pacu wẽrĩcã ĩ'agũ, José cũ pacu ya upũre paamu'rĩpeja, utigũta, mi'micu niwĩ.

² Be'ro acoyerĩ masã cũ me'rã da'rarãrẽ cũ pacu Jacob ya upũre boaticã'to nígu, u'se, tojo nicã boatisecore wa'reducũ niwĩ. Na cũ duti'caronojõta weecãrã niwã. ³ Te tojo weese cuarenta numũrĩ cjase nicaro niwũ. Egiptocjãrã masã setenta numũrĩ cũ wẽrĩ'quere bũjaweticãrã niwã.

⁴ Ticũse numũrĩ yũ'rũca be'ro José faraõ ya wi'ipũ nirã me'rã ucũcu niwĩ. Narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Musã, yũ'ure añurõ ějõpeorã, faraõrẽ a'tiro werebosarã wa'aya: ⁵ "Joserẽ cũ pacu cũ wẽrĩatji duporo Canaá di'tapu cũ masãpe cũ basu apõca tutipũre yaadutiapũ. Õ'acũ wãme me'rã tojota weeguti", nidutiapũ. Tojo weegu José mu'urẽ cũ pacũre

‘Yaagu wa'ato’, nidutiami. ‘Yaatoja, majãmitojatiguti’, niami”, niña, ni wereo'ocu niwĩ José.

⁶ Faraõ cūrē queti o'ócũ niwĩ:

—Mu'u pacure yaagu wa'aya. Cũ weeduti'caronojõta weeya, nicũ niwĩ.

⁷ Be'ro José cũ pacure yaagu wa'acũ niwĩ. Nipe'tirã wiorã faraõrē da'ratamurĩ masã Egiptocjãrã Joseré ba'patiwã'cãcãrã niwã. ⁸ Tojo nicã, cũ mijĩ acawererã waro, José acawererã, cũ ma'misumua wa'acãrã niwã. Gosépuma na põ'rã wĩ'marã, tojo nicã na ecarã se'saro tojacãrã niwã. ⁹ ãpērã quẽrã surara cabayua wejese co'ri me'rã, tojo nicã ãpērã cabayua me'rã Joseré ba'patiwã'cãcãrã niwã. Tojo weerã masã pãjãrã waro nicãrã niwã.

¹⁰ Na Goren-ha-atad wãmetiro na trigo su'aweeropu etarã, wẽrĩ'cũ mijĩrẽ wãcũ, uputu caricũ, uticãrã niwã. To Jordã wãmetiri maa pu'to tojacaro niwũ. Ni'cã semana José cũ pacũ mijĩrẽ wãcũ, bujaweticũ niwĩ. ¹¹ Ti di'tapu nirã cananeo masã na tojo weesere ã'arã, a'tiro nicãrã niwã: “Egiptocjãrã masã wẽrĩ'cãrãrẽ yaarã, pajiro bujawetise me'rã tojo weesama.” Tojo weerã na tojo wee'carore Abel-mizraim pisucãrã niwã. Dia Jordã mujĩpũ mujãtiro pe'e tojasa'a.

¹² Jacob põ'rã nipe'tise na pacũ duti'caronojõta weecãrã niwã. ¹³ Tojo weerã cũ mijĩrẽ Canaãpu yaarã wa'arã miacãrã niwã. Mia, Macpela wãmetiro nirĩ tutipu yaacãrã niwã. Ti tutire Abrahã Efrõ hitita masũrẽ dúuca tuti nicaro niwũ. Ti tutire Abrahã nipe'tirã yu'u acawererãrẽ yaatji tuti nirõsa'a nígu, duucũ niwĩ. Ti di'ta Mamre wãmetiro diacjũ pe'e tojasa'a. ¹⁴ José cũ pacure yáaca be'ro, cũ ma'misumua, nipe'tirã cūrē ba'pati'cãrã me'rã Egiptopu majãmitojaacũ niwĩ.

José cũ catitiose nunturĩ cjase ni'i

¹⁵ Na pacũ Jacob wẽrĩca be'ro José ma'misumua a'tiro wãcũcãrã niwã: “Apetero weegu José marĩ me'rã uasami. Marĩrẽ ã'sĩ'rĩtibosami. Marĩ cūrē ña'arõ wee'quere marĩrẽ a'mebosami”, ni wãcũcãrã niwã. ¹⁶ Tojo weerã José ma'misumua ãpērã me'rã “Marĩ pacũ wẽrĩatji duporo a'tiro niwĩ”, ni queti o'ócãrã niwã Josepũre. ¹⁷ “Mu'u ma'misumuarẽ pajaña'cureapa. Na mu'urẽ ña'arõ wee'quere acobojoya,” niwĩ marĩ pacũ. “Tojo weegu mu'u ãsãrẽ pajaña'a, acobojoya. Usã quẽrã mu'u pacũ ãjõpeo'cure ãjõpeorã ni'i”, ni queti o'ócãrã niwã.

Na tojo nicã tu'ogu, José uputu uticũ niwĩ. ¹⁸ Cũ utica be'ro José ma'misumua cũ tiropu ejacãrã niwã. Cūrē ã'arã, paamu'rĩque'a, a'tiro nicãrã niwã:

—Usã a'to ni'i. Mu'urẽ da'rawã'ñaco'terã sãjã'a.

¹⁹ José pe'e narẽ yu'ticũ niwĩ:

—Ne uiticã'ña. Yu'u Õ'acũ mejẽta ni'i. ²⁰ Musã yu'ure ña'arõ weesĩ'rĩcãrã nimiwũ. Õ'acũ pe'e te ña'ase wa'abo'quere añurõ wa'acã weecũ niwĩ. Tojo weegu pãjãrã masãrẽ ujuaboabo'cãrãrẽ yu'rãweticã weecũ niwĩ. ²¹ Tojo weerã musã uiticã'ña. Yu'u musãrẽ, musã põ'rãrẽ ba'ase o'oguti.

José narẽ ma'ise me'rã ucũcũ niwĩ. Tojo weerã ne mejẽcã wãcũnemoticãrã niwã majã.

José cũ wẽrĩ'que ni'i

²² José nipe'tirã cũ pacũ acawererã pãjãrã me'rã Egiptopure niseticũ niwĩ. Cũ ciento diez cũ'marĩ caticũ niwĩ. ²³ Tojo weegu Efraĩ põ'rã cũ pãrãmerã nituriarãpũre ã'acũ niwĩ. Tojo nicã, Manasés macũ Maquir põ'rã bajuacã, cũ põ'rã weronojõ tojacãrã niwã.

²⁴ Be'ro José cũ ma'misumuarẽ nicũ niwĩ:

—Yu'u wẽrĩatjo cã'rõ du'sa'a. Õ'acũ musãrẽ weetamugũ a'tigusami. Cũ Abrahãrẽ, Isaare, Jacore “Canaã di'tare o'oguti” ní'caronojõta weegusami. A'ti di'tapu ní'cãrãrẽ

topu miagũsami. ²⁵ Diacjũta Ő'acũ musãrẽ weetamugũ a'tigusami. Tojo wa'acã, ye õ'arĩ mejãrẽ musã miaña. “Ő'acũ wãme me'rã tojota weerãti”, niña, nicu niwĩ.

—Jau, Ő'acũ wãme me'rã mu'u ní'caronojõ weerãti, nicãrã niwã.

²⁶ José ciento diez cũ'marĩ cuogu, Egiptopu wẽrĩcu niwĩ. Cũ ya upure boatiseco me'rã wa're, masãacaropu misãacãrã niwã.

Éxodo

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pã nise ni'i

Génesis be'ro Éxodo wāmetiri pūrī ni'i. Éxodo nírō, “wijase” nisī'rīrō wee'e. Éxodo nū'cārī curare Israe curuacjārã Egipto di'tapũ nicārã niwã. Israe curuacjũ Egiptopũ wa'anũ'cã'cũ José nicũ niwī. Í'aña Génesis 37. Génesis wāmetiri pūrī yapa José wērī'quere weresa'a. Israe curuacjārã pājārã masāputi, Egiptopũre se'sa wa'acārã niwã. Be'ropũ Egiptocjũ wioğũ faraō na nino'gũ Joseré masīti'cũ sājãcũ niwī. Cũ narē da'rawã'ñaco'terã wa'acã weecũ niwī. Egiptocjārã narē ɸpũtu da'raduticārã niwã. Israe curuacjārã pūrō pi'etirã, Ō'acũ cũ weetamusere sērīcārã niwã. Na tojo sērīcã tũ'ogũ, Ō'acũ narē Moisére ti di'tare sũ'ori miwījadutigũ o'ócũ niwī.

Ō'acũ cũ tutuase me'rã Moisé peje ĩ'a ɸcũasere wee'oca be'ro, Egiptocjũ wioğũ Israe curuacjārãrē Egiptopũre wijaduticũ niwī. Be'ro na masã marīrō, yucũ marīrōpũ sijãcaterore Ō'acũ Moisé me'rã narē dutise cūcũ niwī. Tojo nicã narē ni'cã wi'i wa'icũrã caseri me'rã wéeca wi'i, cūrē ějōpeori wi'ire weeduticũ niwī. Ti wi'i po'peapũ Ō'acũ cũ “Masã me'rã añurō weeguti” ní'quere cũori acaro nicaro niwã. Ti acaro po'peapũ diez dutise ojano'que ũtã pĵĩrĩ me'rã wee'que sãñacaro niwã.

A'ti pūrī Éxodore Moisé ojacũ niwī.

Israe curuacjārã Egiptopũ pi'eti'que ni'i

¹ Israe curuacjārã Jacob pō'rã cũ me'rã Egiptopũ wa'a'cārã, a'ticũrã nicārã niwã. Nipe'tirã nanũcũ na nũmosãnumia, na pō'rãrē miacārã niwã. ²⁻⁴ A'ticũrã nicārã niwã: Rubén, Simeó, Leví, Judá, Isacar, Zabulō, Benjamí, Dan, Neftalí, Gad, Aser nicārã niwã. ⁵ Na nipe'tirã Jacob pō'rã, tojo nicã na pãrãmerã nírã setenta nicārã niwã. José pe'e Egiptopũ nitojacũ niwī.

⁶ Be'ropũ José, cũ ma'misũmũa, cũ acabiji, tojo nicã nipe'tirã na ya turicjārã quē'rã wērĩa wa'acārã niwã. ⁷ Na Israe curuacjārã* pe'e pājārã waro pō'rãticārã niwã. Tojo weerã masāputiyũ'rũa, pājārã waro wa'acārã niwã. Ti di'ta Egiptopũre se'sa wa'acārã niwã.

⁸ Be'ropũre Egiptore apĩ wioğũ sājãcũ niwī. Cũ José ye cjasere masīticũ niwī. Cũmasãrē nicũ niwī: ⁹ “Israe curuacjārã marĩ yũ'rũoro pājārã waro nima. Tojo nicã marĩ yũ'rũoro tutuarã nima. ¹⁰ Tojo weerã na pō'rãtinemoticã'to nírã, ¿de'ro weeroũamitito? Marĩ cã'mota'aticãma, a'mewējēse wa'a, marīrē ĩ'atu'tirã me'rã a'mesũ'a, marĩ me'rã a'mewējē, marĩ ya di'tare wijawã'cãbosama”, nicũ niwī.

¹¹ Tojo weerã faraō, Egiptocjārã wioğũ, tojo nicã ãpērã wiorã Egiptocjārãrē sũ'ori da'rãse dutiri masãrē sōrōcārã niwã. Tutuaro me'rã Israe curuacjārãrē da'radutipecārã niwã. Narē cũ ba'ase nũrōatje macãrīrē Pitón, Ramsés wāmetise macãrīrē yeeduticārã niwã. ¹² Narē pūrō da'radutipemicã, nemorō masāputicārã niwã. Tojo weerã Egiptocjārã narē pūrō uicārã niwã.

¹³ Da'rãse dutiri masã Israe curuacjārãrē pajaña'rō marīrō da'radutipenemocārã niwã. ¹⁴ Na catiri ɸmũcore ña'abutiaro pi'eticã weecārã niwã. Di'ta sa'beduti, te di'ta cujirire yeeduti, tojo nicã cãpũ cjasere da'radutipecārã niwã. A'te nipe'tise na Israe curuacjārãrē tojo weesere ne pajaña'ticārã niwã. ¹⁵ Apeyema tja faraō numia wĩ'marã bajuari cura co'terã numia Sifra, Fúa wāmetirãrē a'tiro nicũ niwī:

* **1:7** 1.7 Israe curuacjārã Jacob pãrãmerã nituriarã nicārã niwã. Ō'acũ Jacore cũ wãme “Israe” dũcayucũ niwī. Gn 32.28

¹⁶ —Musã hebreo masã numia pō'rāticā co'terā, umu, numio niti nírā, añurō ï'aña. Numio nicā, cūña. Umu pūrīcārē wējēcā'ña, nicu niwī.

¹⁷ Cū tojo nimicā, co'terā numia pe'e Ō'acūrē wiopesase me'rā tu'oña'rā, wiogu cū dutisere weeticārā niwā. Tojo weerā wī'marā umuarē wējēticārā niwā. ¹⁸ Na tojo wējēticā tu'ogu, faraō na numiarē pijocu niwī:

—¿De'ro weerā musã wī'marā umuarē wējētiati? ni sērītiña'cu niwī.

¹⁹ Na faraōrē yu'ticārā niwā:

—Hebreo masã numia Egiptocjārā numia weronojō nitima. Na tutuarā numia niyurā, ũsā etase dūporo wūatojacārā niama, ni yu'ticārā niwā.

²⁰⁻²¹ Na wī'marā umuarē wējētiyucā, Israe curuacjārā pājārā waro masāputinemo, nemorō tutuarā wa'acārā niwā. Co'terā numia Ō'acūrē wiopesase me'rā tu'oña'yucā, na quē'rārē pō'rāticā weecu niwī. ²² Be'ro faraō nipe'tirā Egiptocjārārē a'tiro duticu niwī: “Nipe'tirā hebreo masã umua bajuacā, dia Nilopu doqueñocō'acā'ña. Numia dia'cūrē dū'aya”, nicu niwī faraō.

2

Moisé cū bajua'que ni'i

¹ Faraō cū Israe curuacjārā pō'rā umuarē wējēdutiri cura ni'cū umu Leví ya curuacjū ti curuacjō me'rāta omocā dū'tecu niwī. ² Co nijīpaco wa'a, umurē pō'rātico niwō. Cū wī'magū añugū nicā ï'agō, i'tia mujīpū cūrē nuocucoco nimiwō. ³ Co cūrē nuopōtēotibosa'a majā nīgō, ni'cā bati na su'aca batire mii, aco sājārī nīgō, ope me'rā bi'aco niwō. Tojo weetu'ajanu'cō, wī'magūrē ti batipu sāaco niwō. Sāatoja, dia Nilo sumuto nise queri wa'teropu po'oburoco niwō. ⁴ Po'oburotoja, cū ma'miorē “¿De'ro wa'agusari?” nīgō, “Yoacureropu tojanu'cā ï'ao'oña”, nico niwō.

⁵ To be'ro faraō macō diapū u'ago bu'aco niwō. Core da'raco'terā numia ti maa sumuto sijabaque'ari cura, co pe'e ti batire te queri wa'teropu pa'sacā ï'abocaco niwō. ï'a, ni'cō core da'raco'tegore piji, ti batire miitidutico niwō. ⁶ Ti batire pāo, wī'magū utigure ï'aco niwō. Cūrē ï'agō, pūrō pajaña'co niwō.

—Ā'rī wī'magū hebreo masã macū nisami, nico niwō.

⁷ Co tojo weecā ï'agō, cū ma'mio ï'awā'cā, faraō macōrē nico niwō:

—¿Ni'cō hebreo masō ā'rī wī'magūrē miomasōacjore yu'u pijigo wa'acā uasari? nico niwō.

⁸ —Um, ni'cō pijigo wa'aya, nico niwō.

Co tojo nicā tu'ogo, wī'magū pacore pijigo wa'aco niwō.

⁹ Be'ro cū paco etacā ï'agō, faraō macō core nico niwō:

—Ā'rī wī'magūrē mia, yu'ure masōbosaya. Yu'u mu'urē wapayegoti, nico niwō.

Tojo weego wī'magū paco cūrē mia, masōco niwō. ¹⁰ Cū bucucure nicāpu, faraō macōrē wiaco niwō. Co pe'e co macū diácjūrē weronojō tojacā weeco niwō. Cūrē Moisé wāme ō'oco niwō. “Diapu po'oburo'cure miiwū” nīgō, tojo wāme ō'oco niwō.

Moisé Egiptopu ni'cu du'tiwija'que ni'i

¹¹ Peje cū marī be'ro Moisé bucupu nīgū, ni'cā numu cū acawererārē ï'agū wa'acu niwī. Topu hebreo masārē uputu da'radutipecā ï'acu niwī. Ni'cū Egiptocjū cū acaweregu hebreo masūrē paacā ï'acu niwī. ¹² Cūrē tojo weecā ï'a, añurō ï'astepeo, “Āpērā marīma” ni, Egiptocjūrē wējē, nucūporopu yaacūucā'cu niwī. ¹³ Ape numu cū acawererā nirōpu wa'acu niwī tja. Puarā hebreo masārē a'mequēcā ï'acu niwī. Tojo wee, apīrē paagure sērītiña'cu niwī:

—¿De'ro weegu mu'u acaweregure paati? nicu niwī.

¹⁴ Cū pe'e yu'ticu niwī:

—¿Noa mu'urē ũsārē beseacju, wiogu sōrōati? ¿Mu'u Egiptocjūrē wējē'caro weronojō yu'are wējēsī'rīsari? nicu niwī.

Tere tu'ogu, Moisé pūrō uicu niwī. “¿Acoe! Yu'u Egiptocjūrē wējē'quere masītojavā”, nicu niwī.

¹⁵ Faraō cū Egiptocjūrē wējē'quere tu'ogu, Moisére wējēsī'rīgū, cūrē ñe'eduticu nimiwī. Moisé pe'e faraōrē du'tigu, Madiā wāmetiropu nisetigu wa'acu niwī. Topu etagu, aco wijari pe na se'éca pe pu'to ejanujācu niwī.

¹⁶ Madiācjū pa'i, Reuel* wāmetigu siete numia pō'rāticu niwī. Ti numrēta na numia ti pepu aco waarā wa'acārā niwā. Na pacu yarā ovejare tīarātīrā, sī'rīse co'ripu aco pio mu'muorā a'ticārā nimiwā. ¹⁷ Āpērā umua oveja, cabra co'terā pe'e eta, na numiarē cō'atōrōcā'cārā niwā. Na tojo weecā ī'agū, Moisé wā'cānu'cā, na numiarē caribocā cā'mota'acu niwī. Be'ro acore waamí, sī'rīse co'ripu piosā, na yarā ovejare tīacu niwī.

¹⁸ Na numia pacu tiropu dajacā, narē sērītiña'cu niwī:

—¿De'ro weerā ni'cācārē maata dajati?

¹⁹ Na cūrē yu'ticārā niwā:

—Ni'cū Egiptocjū oveja cabra co'terārē cā'mota'abosami. Be'ro aco waamí, marī yarā ovejare tīami.

²⁰ Na tojo nicā tu'ogu, narē sērītiña'cu niwī:

—¿No'opu niati cū? ¿De'ro weerā cūrē cō'awā'cātiati? Cūrē ba'adutirā pijirā wa'aya, nicu niwī.

²¹ Tojo wee Moisé Reuel ya wi'ipu eja, ba'acu niwī. Cū “Ūsā me'rā tojayá” nicā, “Jau” ni, na me'rā niseticu niwī. Be'ro Reuel cū macō Séforare Moisére numisocu niwī. ²² Be'ro co nijīpaco wa'a, ni'cū macūtico niwō. Moisé cūrē Gersón† wāme ō'ocu niwī. “Yu'u āpērā ye di'tapure aperocjū weronojō tu'oña'a. Tojo weegu cūrē Gersón wāme ō'o'o”, nicu niwī.

²³ Peje cū'marī be'ro Egiptocjū wiogu wērīa wa'acu niwī. Tojo wērīmicā, Egiptocjārā Israe curuacjārārē uputu da'radutipe, pi'eticā weenu'cūcā'cārā niwā. Tojo weerā na bujawetiyu'rua, Ō'acūrē “Ūsārē weetamuña”, ni sērī, caricūnu'cūcā'cārā niwā. Ō'acū na caricūsere tu'ocu niwī. ²⁴ Tere tu'ogu, cū toduporopu Abrahā, Isaa, Jacob me'rā apo'quere wācūcu niwī. ²⁵ Tojo weegu na pi'etisere ī'agū, pajaña'cu niwī.

3

Ō'acū Moisére piji'que ni'i

¹ Moisé cū mañecū Jetro* yarā ovejare co'tecūcu niwī. Jetro Madiācjū pa'i nicu niwī. Ni'cā numu Moisé Jetro yarā ovejare masā marīrōpu yu'rua, téé Ō'acū yagu† ũrūgū Horeb‡ wāmeticjupu miacu niwī. ² Topu ni'cū zarza wāmetiri siti ũjūrī pō'rā decopu Ō'acū cū basuta nimigū cūrē weroco'tegu weronojō upusājānu'cā,§ cūrē bajuacu niwī. Ti pecame'e ũjūcaro niwū, ũjūrō pe'e. Mejō ũjūpe'tidijaticaro niwū. ³ Tere pūrō ī'agū, Moisé a'tiro wācūcu niwī: “¿Ñe'enojō niti tojo wa'ase? ¿De'ro weero ti zarza ũjūpe'tiweti? nígu, ī'agū wa'aguti,” ni wācūcu niwī.

⁴ Ō'acū Moisére ti me'erē ī'awā'cāticā ī'acu niwī. Ti zarza siti decopu nígu, cūrē pisucu niwī:

* **2:16** 2.16 Reuere apeterore Jetro pisucārā niwā. Ex 3.1; apetero pe'ere tja cūrē Hobab pisucārā niwā. Jue 4.11

† **2:22** 2.22 Hebreo ye me'rā Gersón “ape di'tacjūpu weronojō tu'oña'se” nisī'rīrō wee'e. Ex 18.3 * **3:1** 3.1 Jetrore apeterore Reuel pisucārā niwā. Ex 2.18 Apeterore Hobab pisucārā niwā. Jue 4.11 † **3:1** 3.1 “Ō'acū yagu ũrūgū” nīrō, “Ō'acū tigupu nimi” nisī'rīrō wee'e. ‡ **3:1** 3.1 Ūrūgū Horeb apeterore Sinaí wāmeticaro niwā.

§ **3:2** 3.2 Ī'aña Gn 16.7 docapu oja'quere.

—¡Moisé! nicu niwĩ.

—A'topu ni'i, ni yu'ticu niwĩ Moisé.

⁵ Tojo nitoja, Õ'acũ cūrē nicu niwĩ:

—Pu'toacāpu a'titicā'ña. Mu'u ye sapatu caserire tuweeya. Mu'u u'tacūurō añurō yu'u nirō waro ni'i. ⁶ Yu'u mu'u ñecūsumua Abrahā, Isaa, Jacob ējōpeo'cu Õ'acũ ni'i, nicu niwĩ.

Moisé Õ'acūrē ĩ'aui nicu niwĩ. Tojo weegu cū diapoare mo'acu niwĩ.

⁷ Be'ro Õ'acũ ninemocu niwĩ tja:

—Yarā masā Israe curuacjārā na Egiptopu pi'etisere añurō ĩ'apu. Narē su'ori da'rasedutiri masā da'radutipesere caributirā caricūcā tu'oapu. Na pi'etisere añurō masī'i. ⁸ Tojo weegu narē yu'ruogu, dijatiapu. Egiptocjārā doca nirārē miiwīorēgūti. Ti di'tapu nirārē miiwija, añurī di'ta, pajiri di'tapu miagūti. Cabra òpēco, mumiaco pajiro aco o'maburoro weronojō nirī di'ta ni'i. Cananeo masā, hitita masā, amorreo masā, ferezeo masā, heveo masā, jebuseo masā na nirī di'ta ni'i. ⁹ Israe curuacjārā narē da'radutipesere “Caributia wa'asa'a” ni caricūserē tu'oapu. Tojo nicā, Egiptocjārā narē ña'arō weepēcā ĩ'apu. ¹⁰ Tojo weegu wa'abaque'oya. Yarā masā Israe curuacjārārē Egiptopure miiwīrōdutigu, faraō tiropu mu'urē o'ógutigu wee'e.

¹¹ Cū tojo nicā tu'ogu, Moisé Õ'acūrē nicu niwĩ:

—Yu'u mejō nigū ni'i. Tojo weegu ¿de'ro weegu yu'u faraō tiropu wa'a, Israe curuacjārā Egiptopu nirārē miiwīrōbosari? nicu niwĩ.

¹² Õ'acũ cūrē a'tiro ni yu'ticu niwĩ:

—Yu'u mu'u me'rā nigūsa'a. Yarā masā Egiptopu nirārē miiwīrōca be'ro musā nipe'tirā a'tigu ūrūgūpu yu'ure e'catipeorāsa'a. Tojo wa'acā, “Diacjūta Õ'acũ yu'ure o'oámi”, ni masīgūsa'a.

¹³ Moisé pe'e Õ'acūrē a'tiro ni yu'tinemocu niwĩ:

—Yu'u Egiptopu wa'a, Israe curuacjārārē “Õ'acũ, marī ñecūsumua Abrahā, Isaa, Jacob wiogu musā tiropu yu'ure o'oámi” ni wercā, na yu'ure “¿De'ro wāmetiti cū?” ni sērītiña'bosama. To pūrīcārē, ¿narē de'ro ni yu'tibosari?

¹⁴ Õ'acũ cūrē yu'ticu niwĩ:

—Yu'uta ni'i niwūaguta. Israe curuacjārārē weregū, “Yu'uta ni'i” nigū musā tiropu yu'ure o'oámi, niña.

¹⁵ Apeye Õ'acũ Moisére nicu niwĩ tja:

—Israe curuacjārārē a'tiro ni wereya: “Õ'acũ, musā ñecūsumua Abrahā, Isaa, Jacob wioguta musā tiropu yu'ure o'oámi”, ni wereya. A'te yu'u wāme ninu'cūcā'rōsa'a. Nipe'tirā be'rocjārāpu a'ti wāmerē yu'ure pisunu'cūcā'rāsama.

¹⁶ Egiptopu wa'a weetjāgū, Israe curuacjārā wiorārē neocūu, a'tiro niña: “Õ'acũ, musā ñecūsumua Abrahā, Isaa, Jacob wiogu, yu'ure bajuami. Musā ye cjasere a'tiro niami: ‘Narē añurō ĩ'anurūapu. Egiptocjārā narē ña'arō weepesere ĩ'apu’, niami. ¹⁷ Apeye yu'ure ninemoami: ‘Egiptocjārā narē ña'arō weepesere yu'ruweticā weegusa'a,’ niami. Tojo wee musārē ti di'tapu miiwija, cananeo masā, hitita masā, amorreo masā, ferezeo masā, heveo masā, jebuseo masā nirī di'tapu miagūsami. Ti di'ta añurī di'ta cabra òpēco, mumiaco aco o'maburoro weronojō nirī di'ta nisa'a”, ni weredutiami, nicu niwĩ. ¹⁸ Mu'u wiorārē tojo wercā, mu'urē yu'tirāsama. Tojo weegu Egiptocjū wiogu tiropu na me'rā wa'aya. Cūrē a'tiro ni wereya: “Õ'acũ, hebreo masā wiogu, ūsārē pōtērīgū ejami. Tojo weegu i'tia nūmu wa'aro ūsārē yucu marīrō, masā marīrōpu du'uo'oya. Topu Õ'acũ ūsā wiogure wa'icūrārē wējē ūjūamorōpeorā wa'arāti”, niña. ¹⁹ Musā tojo nimicā, yu'u tutuaro me'rā cūrē wee'otićā, Egiptocjū

wiogũ musãrẽ du'uwĩrõsome. ²⁰ Tojo weegũ yũ'u tutuasere ï'ogũ, peje ï'a ucũase me'rã Egiptocjãrãrẽ bu'iri da'regutĩ. Tojo wéeca be'ro faraõ musãrẽ du'uwĩrõgũsami. ²¹ Apeyema, yũ'u Egiptocjãrã musãrẽ añurõ wãcũcã weeguti. Tojo weerã apeyenojõ marĩrã wa'asome. ²² Nipe'tirã Israe curuacjãrã numia Egiptocjãrã numia na ye wi'seri pu'to nirãrẽ, tojo nicã ãpẽrã numia na ya wi'ipũ nirãrẽ uru me'rã wee'que, plata me'rã wee'que, tojo nicã su'ti sãrĩrãsama. Te su'ti na põ'rã sãñatje nirõsa'a. Tojo wee Egiptocjãrã cuose añusere miape'ocã'rãsama, nicũ niwĩ Õ'acũ.

4

¹ Moisé Õ'acũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Na yũ'u tojo nisere ãjõpeosome. Tojo nicã yũ'u dutisere yũ'tisome. Yũ'tironojõ o'orã, a'tiro pe'e nirãsama: “Õ'acũ mũ'urẽ bajuatiapĩ”, nirãsama, nicũ niwĩ Moisé.

² Õ'acũ, “¿Mũ'u omocãpũre ñe'enojõrẽ cuoti?” ni sãrĩtiña'cũ niwĩ.

“Yũ'u tuacjũ ni'i”, ni yũ'ticũ niwĩ.

³ —Tigũre nucũcãpũ doquēcũuña, nicũ niwĩ Õ'acũ.

Moisé tere tu'ogũ, nucũcãpũ doquēcũucũ niwĩ. Cũ tojo weecãta, tigũ tuacjũ añã dojocarõ niwũ. Tojo wa'acã ï'agũ, Moisé ui dustimajãcũ niwĩ. ⁴ Õ'acũ pe'e cũrẽ nicũ niwĩ:

—Omocãrẽ sũoo, cũ pĩcõrõrẽ ñe'eña.

Moisé cũ omocãrẽ sũoo, añã pĩcõrõrẽ ñe'ecũ niwĩ. Cũ tojo ñe'ecãta, añã nimi'cũ tuacjũ dojocarõ niwũ tja.

⁵ —A'tere ï'arã, “Õ'acũ na ñecũsumũa Abrahã, Isaa, Jacob wiogũ cũrẽ bajuapĩ”, nirãsama, nicũ niwĩ Õ'acũ.

⁶ Be'ro Õ'acũ ninemocũ niwĩ:

—Ni'cãrõacãrẽ mũ'u ya omocãrẽ mũ'u ya su'tiro doca cutiro tiropũ sũosõrõña, nicũ niwĩ.

Cũ tojo nicã, Moisé cũ ya omocãrẽ sũosõrõcũ niwĩ. Be'ro cũ ya omocãrẽ miiwĩrõ, ti omocãrẽ cãmi boari omocã ï'acũ niwĩ. ⁷ Tere ï'agũ, Õ'acũ nicũ niwĩ:

—Apaturi mũ'u ya omocãrẽ mũ'u ya su'tiro doca cutiro tiropũ sũosõrõña tja.

Õ'acũ dutironojõta Moisé weecũ niwĩ. Cũ ya omocãrẽ miiwĩrõcãta, nipe'tiro cũ upũ weronojõ añurĩ omocã tojacarõ niwũ. ⁸ Be'ro Õ'acũ ninemocũ niwĩ:

—Mũ'u nimũ'tãse wee'ose me'rã ãjõpeotirã, mũ'u dutisere weetirã, apetero weerã be'ro apaturi wee'ose me'rã ãjõpeobosama. ⁹ Mũ'urẽ a'te pũaro mũ'u wee'ose me'rã ãjõpeoti, mũ'u dutisere weeticãma, a'tiro weeya. Diapũ acore waamí, nucũcãpũ piocũoña. Mũ'u topũ waamí piocũse nucũcãpũ dí dojorosa'a, nicũ niwĩ.

¹⁰ —Acoe, yũ'u wiogũ. Yũ'u ucũme'rĩgũ niwe'e. Todũporopũ, tojo nicã mũ'u ni'cãrõacã yũ'u mũ'u me'rã ucũcã quẽ'rãrẽ añurõ ucũmasĩtisa'a. Nipe'tisetiri ucũgũ, cu'cu nisa'a, nicũ niwĩ Moisé.

¹¹ Õ'acũ cũrẽ nicũ niwĩ:

—¿Noa masãrẽ ucũmasĩcã weeri? ¿Noa narẽ tu'oticã, ucũticã weeri? ¿Noa narẽ ï'amasĩcã, o caperi bajuticã weeri? Yũ'uta tojo weewũ. ¹² Tojo weegũ mũ'u na masã tiropũ wa'aya. Mũ'u narẽ ucũcã weetamugũti. Mũ'u narẽ ucũatjere yũ'u mũ'urẽ weregutĩ.

¹³ Moisé ne wa'asĩrĩticũ niwĩ. Tojo weegũ a'tiro nicũ niwĩ:

—Acoe, yũ'u wiogũ. Apĩrẽ wa'aduticureya, nicũ niwĩ.

¹⁴ Tere tu'ogũ, Õ'acũ Moisé me'rã ua wa'acũ niwĩ. Tojo weegũ cũrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u ma'mi Aarõ pe'e añurõ ucũme'rĩgũ nimi. Mũ'u weronojõ Leví ya curuacjũ nimi. Cũ mũ'urẽ põtẽrĩgũ a'tisami. Mũ'urẽ ï'agũ, uputu e'catigũsami. ¹⁵ Cũ me'rã ucũña. Cũ masãrẽ ucũatjere añurõ wereya. Yũ'u masã pũarãrẽ ucũcã weeguti.

Musārē, musā weeatjere queoro wereguti. ¹⁶ Mũ'u Aarōrē ucūgũ, yu'u Ō'acũ cārē ucūgũ weronojō ucūgũsa'a. Aarō pe'e mũ'u weresere masārē wereturiagusami. ¹⁷ A'tigu tuacjere miaña. Tigu me'rā peje ĩ'a ucuse wee'ogũsa'a, nicu niwĩ Ō'acũ.

Moisé Egiptopũ majãmitojaa'que ni'i

¹⁸ Moisé cũ mañecũ Jetro ya wi'ipũ dajagu, cārē nicu niwĩ:

—Yu'u apaturi Egipto di'tapũ wa'acã yu'ũre du'uo'oya. Topũ yu'u acawererã waro nisama. Na catimiti nigũ, narē ĩ'asĩ'rĩgũcoro, nicu niwĩ.

—Jau, añurō wa'aya, ni yu'ticũ niwĩ Jetro.

¹⁹ Moisé cũ Madiã wãmetiropũ nícaterore Ō'acũ cārē a'tiro nicu niwĩ:

—Egiptopũ dajatojaaya. Mũ'ũrē wējēsĩ'rĩmi'cãrã wēĩpe'tiatojama.

²⁰ Cũ tojo nicã tũ'ogu, Moisé cũ nũmorē, cũ pō'rãrē “Te'a” nigũ, ni'cũ wĩ'magũ burro bu'ipũ narē miipeo, Egiptopũ sũ'ori dajatojaacu niwĩ. Tojo nicã tuacjũ, Ō'acũ cārē miaduti'cũre miacu niwĩ.

²¹ Be'ro Ō'acũ Moisére a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u mũ'ũrē peje ĩ'a ucusere wee'omasĩcã weepũ. Tojo weegu mũ'u Egiptopũre etagu, faraō ĩ'orōpũ te pejere wee'ũa. Yu'u pe'e faraōrē musārē yu'rũnũ'cãcã weeguti. Tojo weegu Israe curuacjãrãrē du'uwĩrōsome. ²² Cũ tojo weecã, mũ'u cārē nigũsa'a: “Usã wiogu Ō'acũ a'tiro niami: ‘Israe curuacjãrã yu'u macũ, masã ma'mi weronojō nima. ²³ Yu'ũre e'catipeorã wa'acã, narē du'uwĩrōña’, mũ'ũrē nitojamiaru. Mũ'u pe'e narē du'uwĩrōtiaru. Tojo weegu mũ'u macũ masã ma'mirē wējēgũsa'a”, ni werecu niwĩ Ō'acũ.

*****

²⁷ Moisé ma'aru wa'ari curare Ō'acũ pe'e Aarōrē a'tiro nicu niwĩ: “Masã marĩrō, yucu marĩrōpũ wa'a, mũ'u acabiji Moisére pōtēĩgũ wa'aya.” Tere tũ'ogu, Aarō wa'a, Moisére Ō'acũ yagu ũrũgũpũ* pōtēĩgũ wa'acu niwĩ. Topũ cārē bocaejagu, pōtēĩ, añudutigũ mi'micũ niwĩ. ²⁸ Be'ro Moisé, Aarōrē Ō'acũ cārē wereduti'quere, tojo nicã peje cũ ĩ'a ucuse ĩ'orãsa'a ní'quere werecu niwĩ. ²⁹ Tu'ajanũ'cō, na pũarãpũta Israe curuacjãrã wiorãrē neocũurã wa'acãrã niwã. ³⁰ Na tiropũ ejacã, Aarō nipe'tise Ō'acũ Moisére ní'quere werepe'ocã'cu niwĩ. Tojo nicã, masã ĩ'orōpũre, ĩ'a ucuse Ō'acũ narē wee'oduti'quere wee'ocu niwĩ.

³¹ Masã tere ĩ'arã, cũ ní'quere ējōpeocãrã niwã. Ō'acũ na pi'etisere ĩ'a, narē pajaña'cã tũ'orã, cārē e'catipeorã, ejaque'acãrã niwã.

5

Moisé, Aarō faraō me'rã ucũ'que ni'i

¹ Moisé, Aarō Israe curuacjãrã wiorã me'rã ucũca be'ro, faraō tiropũ wa'a, cārē a'tiro nicãrã niwã:

—Ō'acũ, Israe curuacjãrã wiogu, mũ'ũrē a'tiro weredutiami: “Yarã masārē masã marĩrō, yucu marĩrōpũ du'uo'oya. Na topũ yu'ũre e'catipeorã, bosenuũ wee'peorãsama”, niami, nicãrã niwã.

² Tere tũ'ogu, faraō pe'e a'tiro yu'ticũ niwĩ:

—¿Noanojō niti musã wiogu nigũ? ¿De'ro wee cũ dutisere tũ'o, Israe curuacjãrãrē du'uwĩrōbosari? Musã “usã wiogu Ō'acũ” musã nigũrē masĩtisa'a. Tojo nicã Israe curuacjãrãrē ne du'uwĩrōsome, nicu niwĩ.

³ Faraō tojo nicã tũ'orã, Moisé, Aarō cārē nicãrã niwã:

—Ō'acũ, hebreo masã wiogu, ũsãrē pōtēĩgũ a'ticũ niami. Tojo weerã ũsã masã marĩrō, yucu marĩrōpũ wa'arãsa'a. ĩ'tia nũmũ wa'ano'rõsa'a. Topũ ũsã wiogu

* 4:27 4.27 Ex 3.1

Õ'acūrē wa'icūrārē wējē, ũjũamorõpeorã wa'arãsa'a. Tojo weeticãma, duti pūrīse me'rã ũsārē bu'iri da'regusami. Tojo weetigũ, a'mewējēse me'rã wērīcã weegusami, nicãrã niwã.

⁴ Tere tu'ogũ, faraõ pe'e a'tiro nicũ niwĩ:

—Moisé, Aarõ, ¿de'ro weerã masārē da'radu'ucã weeti? Da'rará wa'ato, nicũ niwĩ.

⁵ Apeyere faraõ nicũ niwĩ:

—Ni'cãrõacãma Israe curuacjãrã a'ti di'tapũre pãjãrã waro masãputima. ¿Na pãjãrãrē da'radu'ucã weesĩ'rĩrã weeti?

⁶ Na tojo nĩca nũmũrēta faraõ sũ'ori da'rãse dutiri masārē, tojo nicã Israe curuacjãrã narē dutituriarãrē a'tiro duticũ niwĩ:

⁷ —Mũsã Israe curuacjãrãrē na wi'seri weerã yeese kujirire weedutirã, tãbutire o'oticã'ña majã. Na basu wa'a weetjãrã tãbutire miirã wa'ato. ⁸ Todũporo na wi'seri weerã yee'que kujiri wee'carocã'rota weeato tja. Ne ni'cã cuji dũoticã'to. Na nijĩsjarã bajurõma a'tiro caricũma: “Te'a, marĩ wiogũ Õ'acūrē e'catipeorã, wa'icūrārē wējē ũjũamorõpeorã wa'arã”, nima. ⁹ Narē nemorõ tutuaro da'ranemocã weeya. Tojo weese me'rã narē nisooweresere wãcũsome, nicãrã niwã.

¹⁰ Tojo weerã sũ'ori da'rãse dutiri masã, tojo nicã Israe curuacjãrã narē dutituriarã Israe curuacjãrã wiorã tiropũ masārē weredutirã wa'acãrã niwã:

—Faraõ mũsārē ni'cãcã me'rã ne tãbutire o'onemodutitiami. ¹¹ Ni'cãrõacãrē mũsã basuta tere mũsã no'o bocaro a'masjarã wa'arãsa'a. Tojo weemirã, todũporo mũsã yee'que kujirinũcũta yeerãsa'a tja. Ne dũosome, nicãrã niwã.

¹² Tere tu'orã, Israe curuacjãrã nipe'tiro Egiptopũ tãbutire a'marã wa'acãrã niwã.

¹³ Faraõ sũ'ori da'rãse dutiri masã, nipe'tise nũmũrĩ masārē na todũporo o'o'que kujiricã'rõta o'oduticãrã niwã. ¹⁴ Tojo nicã Egiptocjãrãta Israe curuacjãrã narē dutituriarãrē paamũjã, a'tiro nicãrã niwã:

—¿De'ro weerã mũsã ñamica'a, ni'cãcã quẽ'rãrē todũporopũ mũsã wee'carocã'rõta te kujirire weerã emũejaweti? nicãrã niwã.

¹⁵ Israe curuacjãrã narē dutituriarã pe'e faraõ tiropũ cũrē a'tiro ni wererã wa'acãrã niwã:

—Wiogũ, ũsã mũ'ũrē da'raco'terãrē ¿de'ro weegũ tojo ña'arõ weeti? ¹⁶ Mũ'ũ yarã sũ'ori da'rãse dutiri masã ũsārē tãbutire o'otima. Tere o'otimirã, “Ticũse kujiri weeya”, nima. Tojo nicã, ũsārē paama. ũsã mejēta bu'iriti'i. Wiogũ, mũ'ũ yarã da'rãse dutiri masã bu'iritima, nicãrã niwã.

¹⁷ Faraõ pe'e narē yũ'ticũ niwĩ:

—Mũsã nijĩsjarã ni'i. Tojo weerã a'tiro ninu'cũ'u: “ũsã wiogũ Õ'acūrē wa'icūrārē wējē, ũjũamorõpeorã wa'acã du'uo'oya”, ni'i. ¹⁸ Da'rará wa'aya majã. Mũsārē tãbuti o'otimicã, todũporo mũsã yee'que kujiricã'rõta yeeya, nicũ niwĩ.

¹⁹ Israe curuacjãrã narē dutituriarã faraõ “Ticũse kujirita yeeya” nicã tu'orã, diasaro tu'oña'cãrã niwã. ²⁰ Na faraõ tiropũ ní'cãrã wijaarã, Moisére, Aarõrē narē co'te'cãrãrē bocaecãrã niwã. ²¹ Narē a'tiro nicãrã niwã:

—Õ'acũ mũsã weepetĩye'quere ĩ'a, mũsārē bu'iri da'reato. Faraõ, tojo nicã ãpẽrã cũrē sũ'ori da'rãse dutiri masã ũsārē ña'arõ ĩ'atu'tima. Mũsã basuta cũrē di'pĩĩ o'o, ũsārē wējēdutirã weronojõ weepã. Tojo weerã mũsãta bu'iriti'i, nicãrã niwã.

²² Na tojo nicã tu'ogũ, Moisé Õ'acūrē a'tiro ni ñubue, sẽrĩcũ niwĩ:

—Wiogũ, ¿de'ro weegũ mũ'ũ ã'rã masārē ña'arõ weeti? ¿De'ro weedutigũ yũ'ũre a'topũ a'tidutiati? ²³ Mũ'ũ ye cjasere yũ'ũ faraõ me'rã ucũnũ'cãca nũmũ me'rã, cũ mũ'ũ yarã masārē nemorõ ña'arõ weenu'cũcã'mi. Mũ'ũ pe'e mũ'ũ yarã masārē ne yũ'rũweticã weewe'e, nicũ niwĩ.

6

¹ Moisé Õ'acũrẽ sãrĩca be'ro Õ'acũ a'tiro ni yu'ticu niwĩ:

—Ni'cãrõacã mu'u yu'u faraõrẽ weeatjere ï'agũsa'a. Yu'u tutuase me'rã narẽ wijacã weeguti. Yu'u tutuasere ï'agũ, Egiptopu nirãrẽ wijadutigusami, nicu niwĩ Õ'acũ.

² Õ'acũ apetero Moisére ucũgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u Õ'acũ, musã wiogu ni'i. ³ Abrahãrẽ, Isaare, Jacore ucũgũ, “Õ'acũ tutuayurũnũ'cãgũ ni'i”, ni werewu. Tojo nimigũ, yu'u wãme waro pe'ere wereba-jurẽtiwu. Yu'uta ni'i Õ'acũ musã wiogu niwũaguta. ⁴ Apeyema tja, “Musã pãrãmerã nituriarãrẽ Canaá di'tare o'oguti” ni, na me'rã apowu. Na ti di'tare apesecjãrã weronojõ níni'wã yujupu. ⁵ Ni'cãrõacãrẽ Israe curuacjãrã pi'eticã ï'agũ, Egiptocjãrã narẽ uputu da'raduticã ï'agũ, yu'u na ñecũsumua nituriarã me'rã apo'quere wãcũ'u. ⁶ Tojo weegu Israe curuacjãrãrẽ a'tiro ni wereya: “Yu'u Õ'acũ, musã wiogu, musã Egiptocjãrã dutise doca nirãrẽ na tutuaro da'radutipesere wijata'aguti. Yu'u tutuaro me'rã, Egiptocjãrãrẽ bu'iri da're, musãrẽ yu'rũweticã weeguti. ⁷ Musã, yarã masã nirãsa'a. Yu'u Õ'acũ, musã wiogu nigũsa'a. Tojo weese me'rã musã yu'ure ‘Õ'acũ, ãsã wiogu nimi’, nirãsa'a. ‘Cũta ãsãrẽ Egiptocjãrã dutise doca ní'cãrãrẽ wijacã weemi; na tutuaro me'rã da'radutipesere wijata'ami’, nirãsa'a. ⁸ Yu'u Abrahãrẽ, Isaare, Jacore o'oguti níca di'tapu musãrẽ miagũsa'a. Te musã ye di'ta nidojarosa'a. Yu'u Õ'acũ, musã wiogu ni'i”, nicu niwĩ.

⁹ Moisé a'tere Israe curuacjãrãrẽ wereturiacu niwĩ. Uputu Egiptocjãrã narẽ da'radutipeyucã, bujaweti, wãcũtutuadu'ucãrã niwã. Tojo weerã Moisé narẽ ní'quere yu'titicãrã niwã. ¹⁰ Tere ï'agũ, Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

¹¹ —Faraõ tiropu wa'aya. Wa'a, cãrẽ Israe curuacjãrãrẽ ti di'tapu nirãrẽ wijadutiya.

¹² Moisé pe'e Õ'acũrẽ a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Israe curuacjãrã yu'ure ne cã'rõ yu'titima. Nemorõ faraõ pũrĩcã yu'titisami. Yu'u ucũgũ ne me'rĩtisa'a, nicu niwĩ.

¹³ Tere tu'ogu, Õ'acũ Moisére, Aarõrẽ Israe curuacjãrãrẽ, tojo nicã faraõrẽ a'tiro ni weredutigu o'ócũ niwĩ tja:

—Õ'acũ Israe curuacjãrã Egiptopu nirãrẽ ãsãrẽ miiwijadutiami, ni wereya, nicu niwĩ.

Aarõ, Moisé ñecũsumua ye curaricjãrã wãme ni'i

¹⁴ Israe curuacjãrã masã ma'misumua ã'rã nicãrã niwã:

Jacob macũ Rubén, masã ma'mi nicu niwĩ. Cũ põ'rã Hanoc, Falú, Hezrón, Carmi nicãrã niwã. ã'rã Rubén ya curuacjãrã nicãrã niwã.

¹⁵ Simeó põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Jemuel, Jamín, Ohad, Jaquín, Zohar, Saúl nicãrã niwã. Cũ Saúl cananeo di'tacjõ macũ nicu niwĩ. ã'rã Simeó ya curuacjãrã nicãrã niwã.

¹⁶ Leví ciento treinta y siete cãmari caticu niwĩ. Masã ma'mi me'rã nu'cã, téé nituogu me'rã cãmari a'tiro wãmeticãrã niwã: Gersón, Coat, Merari. ¹⁷ Gersón põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Libni, Simei. ¹⁸ Coat ciento treinta y tres cãmari caticu niwĩ. Cãmari a'ticũrã nicãrã niwã: Amram, Izhar, Hebrõ, Uziel. ¹⁹ Merari põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Mahli, Musi nicãrã niwã. ã'rã Leví ya curuacjãrã masã ma'mi me'rã ninũ'cã, téé nituogu me'rã nicãrã niwã.

²⁰ Amram cãmari wãmeo Jocabed me'rã nũmoticu niwĩ. Na Aarõ, Moisére põ'rãticãrã niwã. Amram ciento treinta y siete cãmari caticu niwĩ.

²¹ Izhar põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Coré, Nefeg, Zicri.

²² Uziel põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Misael, Elzafán, Sitrí.

²³ Aarõ Elisabet wãmetigore nũmoticũ niwĩ. Co Aminadab macõ Naasón* acabijonico niwõ. Na a'ticũrã põ'rãticãrã niwã: Nadab, Abihú, Eleazar, Itamar.

²⁴ Coré põ'rã a'ticũrã nicãrã niwã: Asir, Elcana, Abiasaf. Na Coré ya curuacjãrã nicãrã niwã.

²⁵ Ni'cũ Aarõ macũ Eleazar, Futiel wãmetigũ macõ ni'cõrẽ nũmoticũ niwĩ. Co Finees wãmetigũre põ'rãtico niwõ. Leví ya curuacjãrã masã ma'mi me'rã nũ'cã, téé nitũogũ me'rã nicãrã niwã.

²⁶ Aarõ, Moiséreta Õ'acũ Israe curuacjãrãrẽ Egipto di'tapũ ní'cãrãrẽ sũ'ori miiwijaduticũ niwĩ. Na ye curari me'rã tojo weeduticũ niwĩ. ²⁷ Náta tja Israe curuacjãrãrẽ Egiptopũre miiwijarãti ní'ã, faraõ me'rã ucũcãrã niwã.

Õ'acũ Moisére, Aarõrẽ piji'que ni'i

²⁸⁻²⁹ Õ'acũ Egiptopũ Moisé me'rã cũ ucũca nũmũrẽ, cũrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'u Õ'acũ, mũsã wiogũ ni'i. Nipe'tise yũ'u mũ'ũrẽ wereatjere faraõ, Egiptocjãrã wiogũre wereapa.

³⁰ Moisé pe'e cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Wiogũ, yũ'ũma yũ'u ucũse ne, to wa'awe'e. Tojo weegũ faraõ yũ'u ucũsere ne yũ'titigũsami, nicũ niwĩ Moisé.

7

¹ Moisé tojo nicã tũ'ogũ, Õ'acũ cũrẽ nicũ niwĩ:

—Í'ãña majã. Mũ'u faraõrẽ ucũcã, yũ'u basu cũrẽ ucũgũ weronojõ tũ'oña'gũsami. Mũ'u ma'mi Aarõ pe'e mũ'ũrẽ ucũbosagũsami. ² Mũ'u Aarõrẽ nipe'tise yũ'u dutisere weregũsa'a. Be'ro cũ pe'e faraõpũre Israe curuacjãrãrẽ ti di'tapũ nirãrẽ wijadutigũ ucũgũsami. ³⁻⁴ Yũ'u pe'e cũrẽ mũsãrẽ yũ'rũnũ'cãcã weeguti. Peje apeyenojõ í'a ucũasenojõrẽ Egiptopũre wee'omicã, faraõ mũsã sãrĩsere yũ'tisome. Egiptopũre yũ'u tutuasere í'ogũti. Queoro narẽ bu'iri da'regũ, to Egiptopũ nirã yarã masãrẽ wijacã weeguti. ⁵ Egiptopũre yũ'u tutuasere í'õca be'ro, tojo nicã Israe curuacjãrãrẽ miiwijãca be'ro, Egiptocjãrã yũ'u wiogũ ni'i nisere masĩrãsama, nicũ niwĩ Õ'acũ.

⁶ Moisé, Aarõ Õ'acũ cũ duti'caronojõta queoro weecãrã niwã. ⁷ Na faraõ me'rã ucũcaterore Moisé ochenta cũ'marĩ cũocũ niwĩ. Aarõ pe'e ochenta y tres cũ'marĩ cũocũ niwĩ.

Aarõ cũ tuacjũ queti ni'i

⁸ Õ'acũ Moisére, Aarõrẽ nicũ niwĩ:

⁹ —Faraõ mũsãrẽ apeyenojõ wee'oduticã, Aarõ cũ ya tuacjũre mii, nucũcãpũ faraõ tiro doquecũudutiya. Cũ tojo weecã, tigũ tuacjũ ãña dojorosa'a, nicũ niwĩ.

¹⁰ Moisé, Aarõ, faraõ tiropũ cũ me'rã ucũrã wa'acãrã niwã. Õ'acũ duti'caronojõta weecãrã niwã. Aarõ cũ tuacjũre faraõ, tojo nicã cũrẽ da'raco'terã põtẽorõpũ doquecũucũ niwĩ. Cũ tojo weecãta, tigũ tuacjũ ãña dojocarõ niwũ. ¹¹ Tojo weecã í'agũ, faraõ pe'e cũ yarã masĩrĩ masãrẽ, tũ'oña'rĩ masãrẽ pijicũ niwĩ. Na quẽ'rã na masĩsere mejãrõta weecãrã niwã. ¹² Na ye tuasepagũre nanũcũ doquecũucãrã niwã. Teragũnũcũ ãña dojocarõ niwũ. Aarõ yagũ tuacjũ pe'e masĩrĩ masã, tũ'oña'rĩ masã yepagũre ba'ape'ocã'carõ niwũ. ¹³ Tojo wa'amicã, faraõ pe'e Õ'acũrẽ yũ'rũnũ'cãcũ niwĩ. Õ'acũ “Tojo wa'arosa'a” ní'caronojõta ne yũ'titicũ niwĩ.

Õ'acũ dí me'rã bu'iri da're'que ni'i

¹⁴ Moisé, Aarõ faraõ tiropũ wijãca be'ro Õ'acũ Moisére a'tiro nicũ niwĩ:

* 6:23 6.23 Naasón Aminadab macũ masã ma'mi nicũ niwĩ. Num 1.7

—Faraõ yu'titi, ne Israe curuacjãrãrẽ wijacã weetimi. ¹⁵ Ñamiacã ñamicure, cã diapu bu'ari cura cã me'rã ucũrã wa'aya. To dia sumutopu co'teapa. Mu'u yagu tuacju aña dojacã wee'cu me'rã wa'aya. ¹⁶ Topu faraõrẽ a'tiro niña: “Õ'acũ, hebreo masã wiogu, mu'urẽ a'tiro nidutigũ yu'ure o'oami: ‘Yarã masãrẽ yucu marĩrõ, masã marĩrõpu yu'ure e'catipeorã wa'acã, du'uo'oato’, niami. Mu'u pe'e ne ‘Jau’ niwe'e. ¹⁷ Tojo weegu Õ'acũ a'tiro niami: ‘Ni'cãrõacã me'rã yu'u wiogu nisere masĩgũsa'a’, niami. Yu'u, Moisé, yagu tuacju me'rã acore paapo'ocã, aco dí dojorosa'a. ¹⁸ Wa'i wẽrĩrãsama. Te aco ãrĩse dojorosa'a. Tere yabirã, Egiptocjãrã ne sĩ'rĩsome”, Õ'acũ Moisére tojo ni wereduticũ niwĩ faraõrẽ.

¹⁹ Õ'acũ Moisére a'tiro ninemocu niwĩ:

—Aarõrẽ a'tiro niña: “Nipe'tise maarĩrẽ, o'majã maarĩacãrẽ, tojo nicã ditararire, nipe'tise aco posetisenojõ Egiptopu nisere mu'u yagu tuacju me'rã s̄oo, wẽjẽtuato. Tojo weecã, aco na yucu co'ripu nise, ãtã me'rã wee'queparupu nise dí dojorosa'a”, nicu niwĩ.

²⁰ Moisé, Aarõ Õ'acũ duti'caronjõta weecãrã niwã. Aarõ cã yagu tuacjare diapu paapo'ocu niwĩ. Faraõ, cã docacjãrã ĩ'orõpu tojo weecu niwĩ. Tojo weecã, te aco dí dojacaro niwã. ²¹ Wa'i wẽrĩcãrã niwã. Aco ãrĩse tojacaro niwã. Tojo weerã Egiptocjãrã masã ne te acore s̄rĩticãrã niwã. Nipe'tiro Egipto cjase aco dí dojope'tia wa'acaro niwã.

²² Tojo wa'amicã, Egiptocjãrã tu'oña'rĩ masã na masĩse me'rã mejãrõta weecãrã niwã. Faraõ Õ'acũrẽ yu'rũnũcã, Õ'acũ cã ní'caronjõta Moisé, Aarõ na nisere ne tu'oticu niwĩ. ²³ Faraõ tu'oronojõ o'ogu, majãmitojaa, cã ya wi'ipu wa'a wa'acu niwĩ. ²⁴ Nipe'tirã Egiptocjãrã aco añuse na waatje perire dia sumutopu se'ecãrã niwã. Dia cjase pe'e ne s̄rĩse mejẽta nicaro niwã.

Õ'acũ oma me'rã bu'iri da're'que ni'i

²⁵ Õ'acũ diare dí dojacã wéeca be'ro ni'cã semana yu'rũcaro niwã.

8

¹ Titare Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Faraõ tiropu wa'a, cũrẽ a'tiro niña: “Õ'acũ a'tiro niami: ‘Yarã masãrẽ du'uo'oya. Na yu'ure ejõpeorã wa'ato. ² Mu'u narẽ du'uwĩrõticãma, oma me'rã nipe'tiro Egiptopure bu'iri da'reguti. ³ Diapure oma yu'rũmajãrãsama. Na mu'u wiogu nirĩ wi'ipure sãjãrãsama. Mu'u cãrĩrĩ tucũpure, mu'u cãrĩpesaropure, mu'u docacjãrã wiorã ye wi'seripure, nipe'tirã mu'u yarã masã nirõpure sãjãrãsama. Mu'u pã ãjũase wi'seripure, tojo nicã pã tuumorẽse co'ripure sãñarãsama. ⁴ Na oma mu'u bu'ipu bu'pupejarãsama. Mu'u docacjãrã wiorã bu'ipu, mu'u yarã masã bu'ipu bu'pupejarãsama’ ”, nicu niwĩ.

⁵ Õ'acũ Moisére werenemocu niwĩ:

—Aarõrẽ cã yagu tuacju me'rã nipe'tise maarĩrẽ, maarĩacãpure, ditararipure s̄oo, wẽjẽtuato. Cũ tojo weecã, oma tepu ní'cãrã majãa, Egipto di'tapure mu'mua wa'arãsama.

⁶ Tere tu'ogu, Aarõ Egipto di'tapu nise aco bu'ipu cã tuacjare s̄oo, wẽjẽtuocu niwĩ. Cũ tojo weecã, oma pãjãrã nipe'tiro ti di'tapure tuuse'sa wa'acãrã niwã. ⁷ Tojo nimicã, tu'oña'rĩ masã, masĩrĩ masã quẽ'rã mejãrõta weecãrã niwã. Egipto di'tapure oma bajuacã weecãrã niwã. ⁸ Tere ĩ'agũ, faraõ Moisére, Aarõrẽ pijidutio'ocu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Musã wiogu Õ'acũrẽ oma yu'u, tojo nicã yarã masã tiro nirãrẽ pe'ticã weedutiya. Mu'u tojo weecã, mu'u yarã masãrẽ wa'icũrãrẽ wẽjẽ, Õ'acũrẽ ãjũamorõpeodutigũ du'uo'oguti, nicu niwĩ.

⁹ Moisé faraõrẽ yu'ticu niwĩ:

—¿De'ro nicã mu'urẽ, mu'u docacjãrã wiorãrẽ, mu'u yarã masãrẽ sērĩbosacã uasari? Yu'u sērĩcã, oma mu'urẽ, mu'u ya wi'ipure marĩrãsama. Diapu dia'cũ tojarãsama.

¹⁰ —Ñamiacãta sērĩbaque'oya, nicu niwĩ faraõ.

Moisé pe'e cūrẽ yu'ticu niwĩ:

—Mu'u nĩrõnojõta wa'arosa'a. Te me'rã ne apĩ Õ'acũ ãsã wiogu weronojõ tutuagu marĩmi nisere masĩgũsa'a. ¹¹ Oma mu'u wiogu nĩrĩ wi'ipureta pe'tirãsama. Pe'ti, diapu dia'cũ tojarãsama. Mu'urẽ, mu'u docacjãrã wiorãrẽ, mu'u yarã masãrẽ caribonemosome, nicu niwĩ.

¹² Tu'ajanu'cõ Moisé, Aarõ faraõ ya wi'ipu ní'cãrã wijaa wa'acãrã niwã. Be'ro Moisé Õ'acũrẽ “Oma Faraõrẽ o'ó'cãrãre pe'ticã weeya” ni, sērĩcu niwĩ. ¹³ Õ'acũ Moisé cũ sērĩ'caronojõta weecu niwĩ. Oma wi'seripu ní'cãrã, wijaropu ní'cãrã, cãpũpu ní'cãrã wērĩpe'tia wa'acãrã niwã. ¹⁴ Masã na oma wērĩ'cãrãrẽ seeneocũucãrã niwã. Nipe'tiropu ña'arõ úrĩcaro niwũ. ¹⁵ Oma pe'ticã ĩ'amigũ, faraõ na marĩcã ĩ'agũ, Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãgũ, Moisé, Aarõ na ucũsere ne tu'osĩ'rĩticu niwĩ. Õ'acũ cũ ní'caronojõta wa'acaro niwũ.

Õ'acũ moarã dími'rĩrãcã me'rã bu'iri da're'que ni'i

¹⁶ Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Aarõrẽ cũ yagu tuacjũre s̃oo, nucũcãpu di'tamarãrĩ nisere paacũudutiya. Tojo weecã, nipe'tiro Egiptopure moarã dími'rĩrãcã pãjãrã bajarãsama, nicu niwĩ.

¹⁷ Cũ duti'caronojõta weecãrã niwã. Aarõ cũ tuacjũre s̃oo, nucũcãpu paacũucu niwĩ. Cũ tojo weecãta, nipe'tise di'tamarãrĩ Egiptopure moarã dími'rĩrãcã pãjãrã dojocãrã niwã. Na masãrẽ, wa'icũrãrẽ nu'rĩcãrã niwã. ¹⁸ Masĩrĩ masã, tu'oña'rĩ masã quẽ'rã na weeĩ'omasĩse me'rã moarã dími'rĩrãcã pãjãrãrẽ bajurẽsĩ'rĩcãrã nimiwã. Põtẽoticãrã niwã. Na moarã dími'rĩrãcã masãrẽ, wa'icũrãrẽ nu'rĩcãrã niwã.

¹⁹ Na tojo wee põtẽotirã, faraõrẽ nicãrã niwã:

—A'te Õ'acũ cũ tutuaro me'rã weese ni'i, nicãrã niwã.

Tojo wa'amicã, faraõ pe'e Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãgũ, na ucũsere ne tu'oticu niwĩ. Õ'acũ cũ ní'caronojõta weecu niwĩ.

Õ'acũ nurũrũa me'rã bu'iri da're'que ni'i

²⁰ Be'ro Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Faraõ ñamiacã ñamicure diapu bu'agusami. Tojo weerã musã maata wã'cã, cūrẽ a'tiro nĩrã wa'apa: “Õ'acũ a'tiro niami: ‘Yarã masãrẽ yu'ure e'catipeorã wa'acã du'uo'oya. ²¹ Mu'u narẽ du'uo'oticãma, mu'urẽ, mu'u docacjãrã wiorãrẽ, mu'u yarã masãrẽ, musã ye wi'seripure nurũrũarẽ o'óguti. Egiptocjãrã ye wi'seripu nurũrũa mu'mua wa'arãsama. Mejãrõta nucũcãpu quẽ'rãrẽ mu'murãsama. ²² Tojo wa'ari curare Gosén di'ta pe'ema, yarã masã na nĩrõrẽ ne ni'cũ nurũrũ marĩgũsami. Mu'u faraõ, te me'rã yu'u Õ'acũ, a'ti di'tapu nisere masĩgũsa'a. ²³ A'tiro weecã, yarã masãrẽ, mu'u yarã me'rã ducawaasere masĩgũsa'a. A'te yu'u tojo nise ñamiacãta tojo wa'arosa'a', niami Õ'acũ”, ni werecu niwĩ Moisé.

²⁴ Cũ ní'caronojõta wa'acaro niwũ. Faraõ ya wi'ipure, tojo nicã cũ docacjãrã wiorã ye wi'seripure nurũrũa pãjãrã waro añurõ na'itĩ'arõ tuusãjãacãrã niwã. Nipe'tiro Egiptocjãrã na nĩrõpũre tojo wa'acaro niwũ. Na nurũrũa pãjãrã niyu'rũarã, ti di'tare añurõ mu'muyũ'rũa, dojorẽbutiacãrã niwã.

²⁵ Tojo wa'acã, faraõ Moisére, Aarõrẽ pijidutio'ocu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Õ'acũrẽ wa'icũrãrẽ wẽjẽ, ãjũamorõpeorã wa'aya. Mejõ a'ti di'tapure wijaticã'ña.

²⁶ Moisé cūrẽ yu'ticu niwĩ:

—Ne queoro nitirocoro. Ûsã wiogu Õ'acũrẽ wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeorã, Egiptocjãrã pe'ema na wa'icũrã na ëjõpeorã wiori nima. Tojo weerã na Egiptocjãrã ãsã wa'icũrã na ëjõpeorãrẽ ãjũamorõpeocã ï'arã, ãsãrẽ ãtãperi me'rã doquewẽjẽbosama. ²⁷ Ûsã ï'tia nũmu wa'aro, yucu marĩrõ, masã marĩrõpu wa'arãsa'a. Topu Õ'acũ ãsã wiogure cũ duti'caronojõta wa'icũrãrẽ wẽjẽ, ãjũamorõpeorãsa'a, nicu niwĩ.

²⁸ Tere tu'ogu, faraõ nicu niwĩ:

—To pũricãrẽ masã marĩrõpu wa'aya. Topu musã wiogu Õ'acũrẽ wa'icũrãrẽ wẽjẽ, ãjũamorõpeoya. Yoarõpu waro wa'aticã'ña. Yu'u quẽ'rãrẽ sãrĩbosapa, nicu niwĩ.

²⁹ Moisé cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Maata a'to ní'cu wijaaguta, Õ'acũ yu'u wiogure sãrĩgũti. Ñamiacãta nurũrũa mu'u tiropure, mu'u docacjãrã wiorã tiropure, mu'u yarã masã tiropure marĩrãsama. Mu'u “A'tiro weeguti” ni weecã, tojo nicã Israe curuacjãrãrẽ, Õ'acũ ãsã wiogure wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeodutigũ du'uo'ocã, tojo wa'arõsa'a, nicu niwĩ Moisé.

³⁰ Moisé faraõ ya wi'ipu ní'cu cũ wijãaca be'roacãta Õ'acũrẽ sãrĩcu niwĩ. ³¹ Õ'acũ Moisé cũ sãrĩ'caronojõta weecu niwĩ. Nurũrũa faraõ tiropu, cũ docacjãrã wiorã tiropu, cũ yarã masã tiropu ní'cãrã wijaape'tia wa'acãrã niwã. ³² Na pe'ticã ï'amigũ, faraõ Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãgũ, Israe curuacjãrãrẽ du'uo'oticu niwĩ tja.

9

Õ'acũ wa'icũrã ecarãrẽ bu'iri da'regu wẽrĩcã wee'que ni'i

¹ Õ'acũ Moisére a'tiro nicu niwĩ:

—Faraõ tiropu wa'a, a'tiro niña: “Õ'acũ, hebreo masã wiogu, a'tiro niami: ‘Yarã masãrẽ yu'ure e'catipeorã wa'acã du'uo'oya. ² Mu'u du'uo'oronojõ o'ogu, narẽ du'uticã, ³ Õ'acũ cũ tutuasere ï'ogũ, mu'u yarã wa'icũrã cãpũpu nirãrẽ bu'iri da'regusami. Narẽ duti pũrise waro wã'cãrõsa'a. Cabayua, burroa, cameyoa, wecu, oveja wẽrĩrãsama. ⁴ Õ'acũ Egiptocjãrã yarã wa'icũrãrẽ wẽrĩcã weegusami. Israe curuacjãrã yarã pe'ea ne ni'cũ wẽrĩsome’”, nicu niwĩ.

⁵ Õ'acũ cũ bu'iri da'reatji nũmũrẽ cũtojacu niwĩ. A'tiro niami:

—Ñamiacã tere tojo weeguti, niami.

⁶ Ape nũmu cũ tojo ní'quere weecu niwĩ. Nipe'tirã wa'icũrã Egiptocjãrã yarã wẽrĩpe'tia wa'acãrã niwã. Israe curuacjãrã yarã pe'e ne ni'cũ wẽrĩticu niwĩ. ⁷ Faraõ Israe curuacjãrã yarã wa'icũrãrẽ ï'adutigũ o'ócũ niwĩ. Na yarã ne ni'cũ wa'icu wẽrĩticu niwĩ. Tojo wa'acã ï'amigũ, Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãgũ, Israe curuacjãrãrẽ ne du'uo'oticu niwĩ.

Õ'acũ bipisepa me'rã bu'iri da're'que ni'i

⁸ Õ'acũ Egiptocjãrã yarã wa'icũrãrẽ bu'iri da'rãca be'ro Moisére, Aarõrẽ nicu niwĩ:

—Pã na ãjũarõ cjase nujãrẽ ni'cã omocã ejatuario õrẽmiiña. Moisé faraõ ï'orõ u'muarõpu tere doquestemorõato. ⁹ Te nujã añuse marãrĩ tojarosa'a. Nipe'tiro Egipto di'tapure se'sa wa'arõsa'a. Se'sa, masãrẽ, wa'icũrãrẽ bipisepa wa'acã weerosa'a, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁰ Tojo weerã Moisé, Aarõ pã ãjũarõ cjase nujãrẽ mii, faraõ tiropu cũ me'rã ucũrã wa'acãrã niwã. Topu Moisé te nujãrẽ doquestemorõcu niwĩ. Cũ tojo weecã, masãrẽ, wa'icũrãrẽ na upu nipe'tiropu bipisepa wa'acaro niwũ. ¹¹ Egiptocjãrã masĩrĩ masã, tu'oña'rĩ masã quẽ'rã ãpẽrã weronojõta bipisepa wa'ano'cãrã niwã. Tojo weerã Moisére ne põtẽoticãrã niwã. ¹² Õ'acũta faraõrẽ Moisére, Aarõrẽ yu'rũnu'cãcã weecu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ Moisére ní'caronojõta Moisé, Aarõ na ucũsere ne yu'titicu niwĩ.

Õ'acũ yũsũase aco peri bu'a'que peri paca me'rã bu'iri da're'que ni'i

13 Be'ro Õ'acũ Moisére nicũ niwĩ:

—Ñamiacã ñamicure wã'cã, faraõrẽ a'tiro nigũ wa'aya: “Õ'acũ, hebreo masã wioꝑũ, a'tiro niami: ‘Yarã masãrẽ yũ'ũre e'catipeorã wa'acã du'uo'oya. 14 Ni'cãrõacãma mũ'ũrẽ, mũ'u docacjãrã wiorãrẽ, mũ'u yarã masãrẽ ƣputu waro bu'iri da'reꝑuti. Te me'rã mũ'u masĩgũsa'a ne apĩ a'ti di'tapũre yũ'u weronojõ nigũ marĩmi. 15 Yũ'u tutuasere ĩ'ogũ, ni'cãti me'rãta mũ'ũrẽ, mũ'u yarã masãrẽ bu'iri da're, wẽjẽpe'otojabopã. A'ti di'tapũ nimi'cãrã bajudutipe'tiatocabopã. 16 Mũ'ũrẽ yũ'u tutuasere ĩ'ato níꝑũ, wẽjẽtiwũ. Tojo nicã masã nipe'tise di'tacjãrã yũ'ũre masĩato níꝑũ, tojo weewũ. 17 Tojo weemicã, mũ'u pe'e yarã masãrẽ cã'mota'agũ, ne du'uo'owe'e. 18 Mũ'ũrẽ a'tiro weeguti. Ñamiacã a'ti orata yũsũase aco peri bu'a'que peri paca bũrũcã weeguti. Ne ni'cãti Egiptopũre tojo wa'ati'quere wa'acã weeguti. 19 Tojo weegũ mũ'u yarã wa'icũrãrẽ mejẽcã wa'ari níꝑũ, añurõ nũrõña. Tojo nicã, nipe'tise mũ'u cãpũpũ cũosere nũrõpe'oya. Te yũsũase aco peri bu'a'que peri paca bũrũpejaro, masãrẽ, wa'icũrãrẽ wi'i po'peapũ nitirãrẽ wẽjẽpe'orosa'a,” nicũ niwĩ Õ'acũ.

20 Ni'cãrẽrã faraõ docacjãrã wiorã tere tũ'oyurã, uicãrã niwã. Tojo weerã narẽ da'rawã ñaco'terãrẽ, wa'icũrãrẽ wi'i po'peapũ cũucãrã niwã. 21 Æpẽrã pe'e tere wiopesase me'rã tũ'oticãrã niwã. Tojo weerã narẽ da'rawã ñaco'terãrẽ, wa'icũrãrẽ cãpũpũ cũucãrã niwã.

22 Be'ro Õ'acũ Moisére nicũ niwĩ:

—Mũ'u ya omocãrẽ ƣ'mũarõpũ sĩomorõña. Mũ'u tojo weecã, nipe'tiro Egiptopũre yũsũase aco peri bu'a'que peri paca bũrũrosa'a. Te peri masãrẽ, wa'icũrãrẽ, yucũpagure, cãpũpũ ote'quere nipe'tiro Egiptopũ nisere bũrũpejarosa'a, nicũ niwĩ.

23 Moisé cũ ya omocãrẽ ƣ'mũarõpũ sĩomorõcũ niwĩ. Cũ tojo weecã, Õ'acũ bũpo paase, ya'base o'ócũ niwĩ. Tojo nicã yũsũase aco peri bu'a'que peri paca di'tapũre bũrũcã weecũ niwĩ. Nipe'tiro Egiptopũre te peri bũrũ, tuuse'sanũ'cãcaro niwũ. 24 Bũpo ya'ba, yũsũase aco peri bu'a'que peri paca ne tojanũ'cãrõ marĩrõ bũrũnu'cũcaro niwũ. Egiptopũre ne ni'cãti tocã'rõ tutuaro bũrũticaro niwũ. 25 Te peri paca nipe'tiro Egiptopũre topũ nisere mũtõdijocã'caro niwũ. Masãrẽ, wa'icũrãrẽ, yucũpagure, otesere tojo weecaro niwũ. Tojo nicã, topũ nise nipe'tise yucũpagure doquewi'redijocã'caro niwũ. 26 Tojo wa'amicã, Gosén di'ta pe'ema Israe curuacjãrã tirore ne ni'cã pe bũrũticaro niwũ.

27 Tojo wa'acã ĩ'agũ, faraõ Moisére, Aarõrẽ pijidutio'ocũ niwĩ. Narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'u ña'arõ weepã. Yũ'ũta bu'iriti'i. Tojo nicã yũ'ũmasã quẽ'rã bu'iritima. Õ'acũ pũrĩcã bu'iri moomi. 28 ƣputu waro bũpo paase, yũsũase aco peri bu'a'que peri paca bũrũsere tũ'oña'toja'a. Põtẽotisa'a. Tojo weegũ mũsãrẽ du'uwĩrõgũti majã. Mũsã Õ'acũrẽ ỹsã ye cjasere sẽrĩbosaya. Yũ'u mũsãrẽ du'uo'oguti, nicũ niwĩ faraõ.

29 Moisé cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Maata a'ti macãpũre wijagũ, Õ'acũrẽ sẽrĩ ñubuegu, ya omocãrẽ sĩomorõgũti. Tojo weecã, aco bu'a'que peri paca bũrũnemosome. Bũpo paanemosome. Te me'rã nipe'tiro a'ti nucũcã “Õ'acũ ye ni'i” nisere masĩrãsa'a. 30 Yũ'u pe'e mũ'u weesetisere añurõ masĩ'i. Mũ'u, tojo nicã mũ'u docacjãrã wiorã, Õ'acũ yũ'u wioꝑũre ne wiopesase me'rã tũ'oña'we'e, nicũ niwĩ Moisé.

31 Cebada pupiropũ weecaro nimiwũ. Lino pe'e o'oro weecaro nimiwũ. Tojo weero na ote'quere añurõ doquemũtõcã'caro niwũ. 32 Trigo, centenoa pũrĩcã be'ropũ pupisa'a. Tojo weero tea mejẽcã wa'aticaro niwũ.

³³ Moisé faraõ tiropu ní'cu ti macãpu wijagu, cũ ye omocãrĩrẽ sïomorõ, Õ'acũrẽ sãrĩcu niwĩ. Cũ tojo weeri curata maata aco bu'a'que peri paca burudu'ucaro niwũ. Tojo nicã acoro pejadu'ucaro niwũ. Bupo quẽ'rã paadu'ucu niwĩ. ³⁴ Tojo wa'acã ï'amigũ, faraõ Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãcu niwĩ. Cũ docacjãrã wiorã quẽ'rã mejãrõta yu'rũnu'cãrã niwã. ³⁵ Õ'acũ Moisé me'rã todũporopu ní'caronojõta faraõ Israe curuacjãrãrẽ ne du'uo'oticu niwĩ.

10

Õ'acũ mu'murĩwi'ia me'rã bu'iri da're'que ni'i

¹ Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Faraõ me'rã ucũgũ wa'aya. Yu'uta cũrẽ, tojo nicã cũ docacjãrã wiorãrẽ mu'urẽ yu'rũnu'cãcã weepu. Narẽ yu'u tutuase, ï'a ucuasenojõrẽ wee'ogũti nígu, tojo weepu. ² Tojo nicã, mu'u põ'rãrẽ, mu'u pãrãmerãrẽ yu'u Egiptocjãrãrẽ bu'iri da're'quere, ï'a ucuae wee'õ'quere wereturiato nígu, tojo weepu. Tojo weerã “Yu'u Õ'acũ, musã wiogu ni'i” nisere masĩrãsa'a, nicu niwĩ Õ'acũ.

³ Cũ tojo níca be'ro Moisé, Aarõ faraõ me'rã ucũrã wa'acãrã niwã:

—Õ'acũ, hebreo masã wiogu mu'urẽ a'tiro nidutiami: “Yu'u weesere ï'amigũ, yu'u dutiro ne weewe'e. Yarã masãrẽ yu'ure e'catipeorã wa'acã du'uo'oya. ⁴ Mu'u du'uo'oticãma, ñamiacãta mu'murĩwi'ia a'ti di'tare a'ticã weeguti. ⁵ Tojo weerã mu'murĩwi'ia pãjãrã niyucã, di'ta ne bajusome. Aco bu'a'que peri paca buru, doquewẽjẽ du'a'quere ba'arãsama. Tojo nicã cãpũpu yucãpagu nise pũrĩrẽ ba'ape'ocã'rãsama. ⁶ Mu'u ya wi'ire, mu'u docacjãrã wiorã ye wi'serire, nipe'tirã Egiptocjãrã ye wi'serire mu'mua wa'arãsama. Mu'u ñecũsumua, mu'u pacũsumua na ninu'cãcaterore ï'ati'quere, téé ni'cãrõacãpu quẽ'rãrẽ musã ï'ati'quere ï'arãsa'a”, nicu niwĩ.

Tojo nitojaguta, Moisé majãminu'cã, faraõ ya wi'ire wijaa wa'acu niwĩ.

⁷ Tere tu'orã, faraõ docacjãrã wiorã cũrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—¿De'ro nicãpu marĩrẽ ã'rĩ ña'arõ weedu'ugusari? Õ'acũ na wiogure e'catipeorã wa'acã, narẽ du'uo'ocã'ña. Cũ marĩ ya di'tare dojorẽpe'otojami. ¿Mu'u tere ï'aweti? nicãrã niwã.

⁸ Faraõ Moisére, Aarõrẽ pijiduticu niwĩ. Narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Õ'acũ, musã wiogure e'catipeorã wa'aya. Wereya. ¿Noa wa'arãsari musã me'rã?

⁹ Moisé yu'ticu niwĩ:

—Ûsãpãma Õ'acũ ya bosenu'mu pajiri bosenu'mu nirõ wee'e. Tojo weerã wĩ'marã, ma'mapjia, bucãrã ùsã me'rã wa'arãsama. Tojo nicã ùsã yarã ovejare, wecuare miarãsa'a.

¹⁰ Faraõ cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Yu'ure musã numosãnumia, wĩ'marã me'rã du'uo'ogusami, ni wãcũmisa'a. Yu'u narẽ ne du'uo'osome. Yu'u ï'acã pe'ema, musã ña'arõ wãcũsere masĩno'o. ¹¹ Niwe'e. Musã uaro weesome. Diacjũta Õ'acũrẽ e'catipeosĩ'rĩrã, umua dia'cũ wa'aya, nicu niwĩ faraõ.

Tojo nitoja, faraõ Moisére, Aarõrẽ cũ tiro nirãrẽ cõ'awĩrõduticu niwĩ.

¹² Be'ro Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Mu'murĩwi'ia bajuato nígu, Egipto di'tare mu'u omocãrẽ sïoo, wẽjẽtuoya. Mu'u tojo weecã, nipe'tiropu se'sa wa'arãsama. Nipe'tise yusuase aco peri bu'a'que peri paca buru, doquewẽjẽ du'a'quere ba'ape'ocã'rãsama, nicu niwĩ.

¹³ Moisé Egiptopare cũ tuacjure sïoo, wẽjẽtuocu niwĩ. Õ'acũ umuco, ñami wĩ'rõrõ mujĩpũ mujãtiro pe'e me'rã wẽeona'ia, wẽeobo'reacã weecu niwĩ. Ape numu bo'reacã wĩ'rõrõ wẽeose me'rãta mu'murĩwi'ia a'ticãrã niwã. ¹⁴ Na ti di'tare

nipe'tiropu tuuse'sanucã wa'acãrã niwã. Toduporopu ne ni'cãti ticurã pãjãrã mu'murĩwi'ia marĩcãrã niwã. Be'ropu quẽ'rãrẽ ï'ano'ña marĩrãsama majã. ¹⁵ Pãjãrã niyucã, di'ta ne bajuticaro niwũ. Cãpũpu na ote'que dũca, tojo nicã yucudũca aco bu'a'que peri buru, doquewẽjẽ du'a'quere nipe'tiro Egiptopure ba'ape'ocã'cãrã niwã.

¹⁶ Tojo wa'acã ï'agũ, faraõ sojaro me'rã Moisére, Aarõrẽ pijidutiĩagũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Õ'acũ musã wiogure, tojo nicã musãrẽ ña'arõ weeasu. ¹⁷ Ni'cãrõacã waroma yu'u ña'arõ wee'quere acobojoya. Õ'acũrẽ yu'ure sãrĩbosaya ã'rã mu'murĩwi'ia ña'arõ weerãrẽ cõ'abosacã, nicu niwĩ faraõ.

¹⁸ Moisé ti wi'ipu ní'cu wijaa, faraõ sãrĩduti'caronojõ Õ'acũrẽ sãrĩbosacu niwĩ.

¹⁹ Tojo weegu Õ'acũ wĩ'rõ mujĩpũ mujãtiro pe'e a'ti'quere mujĩpũ sãjãrõ pe'e dũcayucu niwĩ. Te wĩ'rõ tutuaro me'rã mu'murĩwi'iare Maa Sõ'arĩ maapu wẽequeñocã weecu niwĩ. Tojo weecã, Egiptopure ne mu'murĩwi'ia dũ'saticãrã niwã.

²⁰ Õ'acũ pe'e faraõrẽ Moisére yu'rũnu'cãcã weecu niwĩ. Tojo weegu faraõ Israe curuacjãrãrẽ du'uo'oticu niwĩ.

Õ'acũ na'itĩ'ase me'rã bu'iri da're'que ni'i

²¹ Õ'acũ mu'murĩwi'ia me'rã bu'iri da'rẽca be'ro Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Nipe'tiro Egiptopure na'itĩ'ato ní'gũ, u'muarõ pe'e mu'u ya omocãrẽ sĩomorõña. Uputu na'itĩ'arõ waro wa'ato, nicu niwĩ.

²² Moisé cũ ya omocãrẽ sĩomorõca be'ro, i'tia numu Egiptopure uputu na'itĩ'acaro niwã. ²³ Tojo wa'ari curare ne ni'cũ Egiptopu nirã a'merĩ ï'ati, ne aperopu wa'amasĩticãrã niwã. Tojo wa'amicã, Israe curuacjãrã ye wi'seri pe'ea bo'reyu nicaro niwã.

²⁴ Tojo weegu faraõ Moisére pijiduti, a'tiro nicu niwĩ:

—Õ'acũ musã wiogure e'catipeorã wa'aya. Musã numosãnumiarẽ, musã põ'rãrẽ miaña. Musã yarã oveja, wecu pe'ema a'to cũuña, nicu niwĩ.

²⁵ Moisé pe'e a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Niwe'e. Uã yarã wa'icũrãrẽ du'uo'oya. Náta Õ'acũ uã wiogure e'catipeorã wẽjẽ, ujuamorõpeojã nima. ²⁶ Tojo weerã uã yarã wa'icũrãrẽ miape'ocã'rãsa'a. Ne ni'cũrẽ cũusĩ'rĩtisa'a. Uã Õ'acũrẽ ujuamorõpeojãrẽ beserãtirã uarãsa'a. Topu ejarã, uã Õ'acũrẽ ujuamorõpeojãrẽ ñamarãnojojõrẽ uarã uabosa'a, masĩtisa'a, nicu niwĩ.

²⁷ Õ'acũ pe'e faraõrẽ cãrẽ yu'rũnu'cãcã weecu niwĩ. Tojo weegu faraõ Israe curuacjãrãrẽ du'uo'oticu niwĩ. ²⁸ Apeyema faraõ Moisére a'tiro nicu niwĩ:

—Wa'aya a'tore. Ne apaturi yu'u tiro a'titicã'ña. Apaturi yu'u tiro a'tigu, boa wa'agusa'a.

²⁹ Cũ tojo nicã tu'ogu, Moisé faraõrẽ yu'ticu niwĩ:

—Añurõ wéégũ, tojo ni'i. Apaturi mu'urẽ ï'anemosome, nicu niwĩ Moisé.

11

Õ'acũ masã ma'misũmua wẽrĩse me'rã bu'iri da're'que ni'i

¹ Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Ni'cãti faraõrẽ, tojo nicã Egiptocjãrã masãrẽ bu'iri da'retuogutigu wee'e majã. A'te be'ro faraõ musãrẽ du'uo'ogusami, du'uo'ogu pe'e. Mejõ nipe'tise musã ye me'rã cõ'awĩrõbutiagusami. ² Ni'cãrõacãrẽ Israe curuacjãrã umuarẽ, numiarẽ Egiptocjãrã na pu'to nirãrẽ uru, plata me'rã wee'quere sãrĩdutiya, nicu niwĩ.

³ Õ'acũ Egiptocjãrãrẽ Israe curuacjãrãrẽ ï'a, e'caticã weecu niwĩ. Apeyema tja faraõ docacjãrã wiorã, tojo nicã ti di'tacjãrã Moisére wiopesase me'rã ï'acãrã niwã.

⁴ Moisé faraõrẽ nicu niwĩ:

—A'tiro niami Õ'acũ: “Ñami deco nicã nipe'tiro Egiptopure sijagusa'a. ⁵ Yu'u to sijari curare nipe'tirã Egiptocjãrã põ'rã masã ma'misumua faraõ macũ cũrẽ wiogu sãjãducayuacju me'rã, téé cũrẽ da'raco'tego trigo ãrũagõ macũ, tojo nicã wa'icũrã bajuamũ'tã'cãrã wẽrĩrãsama. ⁶ Tojo wa'acã, nipe'tiro Egiptopure caricũ utirãsama. Toduporopu ne ni'cãti tocã'rõ utitiwã. Be'ropu quẽ'rãrẽ ne apaturi tocã'rõ utisome majã”, niami. ⁷ Israe curuacjãrã wa'tero pe'ema ne ni'cũ masũrẽ, ne ni'cũ wa'icũre diayi tu'tisome. Tojo weese me'rã musã Õ'acũ Egiptocjãrãrẽ, Israe curuacjãrãrẽ ducawaasere masĩrãsa'a. ⁸ Be'ro nipe'tirã mu'u doca wiorã nirã yu'u tiro a'ti, ejaque'atjãrã, “Wa'agusa'a nipe'tirã Israe curuacjãrã me'rã”, nirãsama. Na yu'ũre tojo niticãma, yu'u wa'asome, nicu niwĩ Moisé.

Tojo nitoja, Moisé uase me'rã faraõ ya wi'ire wijaa wa'acũ niwĩ. ⁹ Be'ro Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Faraõ musã sẽrisere yu'tisome. Cũ o'óticãma, yu'u tutuasere wee'lonemono'rõsa'a Egipto di'tapure, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁰ Moisé, Aarõ me'rã Õ'acũ ní'caronojõta faraõrẽ peje wee'lonemocãrã niwã. Õ'acũ pe'e faraõrẽ narẽ yu'rũnũ'cãcã weecu niwĩ. Tojo weegu faraõ Israe curuacjãrãrẽ du'uo'oticu niwĩ.

12

Israe curuacjãrã Egiptopure na wija'que ni'i

¹ Õ'acũ Moisére, Aarõrẽ Egiptopu nirãrẽ a'tiro ni werecu niwĩ:

² “A'ti mujĩpũ musãrẽ mejõ nirĩ mujĩpũ mejõta nirõsa'a. A'ti cũ'marẽ ne ninũ'cãrĩ mujĩpũ nirõsa'a. ³ Nipe'tirã Israe curuacjãrãrẽ a'tiro ni wereya: ‘A'ti mujĩpũ diez nirĩ nũmu nicã, ni'cã wi'icjãrã ni'cũ oveja wĩ'magũrẽ o cabracãrẽ ñe'e cuoyuya. ⁴ Ni'cã wi'icjãrã pejetirã nicã “Cũ wa'icũre ba'ape'otibosa'a” nĩrã, a'tiro weerãsa'a. Musã ya wi'i pu'to nirĩ wi'icjãrãrẽ pijio, su'ori ba'arãsa'a. Musã ba'aro ejatuaro “Ticũrã masã nima” ni, eti ba'arãsa'a. ⁵ Cũ wa'icũ ni'cã cũ'ma cuogu, umu ne duti moogũ, cãmi marĩgũ niato. Cũ oveja wĩ'magũ o cabracã niato. ⁶ Cũ wa'icũre ñe'e, cuoyuya. Téé a'ti mujĩpũ catorce nirĩ nũmũpu cuotuorãsa'a. Musã nipe'tirã Israe curuacjãrã, ni'cã wi'icjãrã ñamica'a na'ique'ari cura wa'icũre wẽjẽrãsa'a. ⁷ Be'ro te díre míi, musã wa'icũre ba'ari wi'i sope sumutorire wa'rerãsa'a. ⁸ Ñamipũ te pecame'epũ pũo'que di'ire, tá sũ'ese me'rã morẽ'quere ba'arãsa'a. Tojo nicã pã bucuase me'rã morẽti'quere ba'arãsa'a. ⁹ Ne cã'rõ catise di'ire, ne do'a'que di'ire ba'aticã'ña. Wa'icũ cũ dũpoa, cũ dũpocãrĩ, cũ u'tamisĩ nipe'tise me'rã pecame'epũ pũono'ato. ¹⁰ Tere ape nũmũpu ba'arãti nĩrã, ne dũ'aticã'ña. Dũ'sacãma, mejõ ãjũape'ocã'ña. ¹¹ Su'ti, sapatu sãña, musã tuacjũre cuo, sojaro me'rã ba'arãsa'a. Yu'u Õ'acũ Egiptopure yu'rũasere wãcũrĩ nũmu ni'i. ¹² Ti ñamita yu'u nipe'tiro Egiptopure yu'rũagusa'a. Tojo yu'rũagu, nipe'tirã Egiptocjãrã masã ma'misumuarẽ wẽjẽgũsa'a. Tojo nicã na yarã ecarã umua bajuamũ'tã'cãrãrẽ wẽjẽgũsa'a. Nipe'tirã Egiptocjãrã ãjõpeorãnojo'rẽ bu'iri da'regutĩ. Yu'u Õ'acũ, musã wiogu weretojapu.

¹³ “Musã dí wa're'que wi'serire ã'agũ, “Israe curuacjãrã te wi'seripũ nima”, ni masĩgũsa'a. Tojo weegu Egiptocjãrãrẽ wẽjẽgũ, te díre ã'agũ, diacjũ yu'rua wa'agusa'a. Ne ni'cũ musã wẽrĩsome. ¹⁴ A'ti nũmũrẽ musã wãcũsiruturãsa'a. Tere wãcũrã, ni'cã bosenumu yu'u Õ'acũrẽ weeporãsa'a. Musã ti bosenumũrẽ weeporã, tojo weenu'cũcã'rãsa'a. Cũ'marĩnũcũ musã, musã be'rocjãrã quẽ'rã ti bosenumũrẽ weenu'cũcã'rãsama. A'te dutisere musãrẽ cũ'u. ¹⁵ Siete nũmũrĩ pã bucuase me'rã morẽti'quere ba'arãsa'a. Bosenumu nu'cãrĩ nũmu me'rã musã ye wi'seripũre pã bucuacã weesere ne cuoticã'ña. No'o te siete nũmũrĩrẽ pã bucuase me'rã morẽ'quere ba'arãnojo' Israe curuacjãrã me'rã nimi'cãrã cõ'awĩrõno'rãsama. ¹⁶ Bosenumu

nu'cārī nūmū mūsā nerē, yu'ure e'catipeori nūmū nirōsa'a. Yapatiri nūmū quē'rārē nerē, yu'ure e'catipeori nūmū nirōsa'a. Te nūmūrē ne da'raticā'ña. Ba'ase dia'cūrē do'acā, añurōsa'a. ¹⁷ Pã bũcũase me'rã morēti'quere ba'ari bosenu'murēta mūsārē nipe'tirã Egiptopũ ní'cārārē miwĩjagusa'a. Tojo weerã mūsã ti nūmūrē bosenu'mũ weeporãsa'a. Cũ'marĩnũcũ mūsã, mūsã be'rocjãrã quē'rã ti bosenu'murē tojo weenu'cũcã'rãsa'a. Mūsārē te dutisere cũ'u. ¹⁸ Nimũ'tãrĩ mujĩpũ pã bũcũase me'rã morēti'quere ba'arãsa'a. Catorce nirĩ nūmū ñamica'a me'rã ba'anũ'cã, té veintiuno nirĩ nūmū ti mujĩpũrēta ñamica'apũ ba'atũorãsa'a. ¹⁹ Mūsã ye wi'seripũre siete nūmūrĩ ne pã bũcũase me'rã morē'que marĩato. No'o ni'cũ pã bũcũase me'rã morē'quere ba'agũnojõ, Israe curuacjũ waro, o ape macãcjũ Israe curuacjãrã me'rã nisetigũnojõ quē'rã cõ'awĩrõno'gũsami. ²⁰ Tere wãcũrã, mūsã pã bũcũase me'rã morē'quere ba'aticã'ña. Mūsã no'o nirõ ti bosenu'mũ nicã, pã bũcũase me'rã morē'que marĩrõ ba'aya' ", ni werecũ niwĩ Õ'acũ.

²¹ Be'ro Moisé nipe'tirã Israe curuacjãrã wiorãrē pijidutio'ocũ niwĩ. A'tiro nicũ niwĩ: "Wa'aya. Wa'a, oveja wĩ'magũrē o cabracãrē ñe'e, mūsã ya wi'icjãrãrē ecarãtirã miitia. Miiti, Õ'acũ Egiptopũre yu'rũari nūmūrē ba'acjũre wējẽña. ²² Díre ni'cã pajopũ cũña. Be'ro hisopo wãmetiri siti cja dũpũ mii, te díre yosoya. Be'ro sope nipe'tiro sumutorire wa'reya. Bo'reati dũporo ne ni'cũ mūsã ye wi'seripũ ní'cãrã wijaaticã'ña. Topũta tojacã'ña. ²³ Õ'acũ Egiptocjãrã masã ma'misũmũarē wējẽgũ wa'agũ, wi'serire yu'rũagũ, sope sumutorire dí wa're'quere ï'agũ, ti wi'ire diacjũ yu'rũagusami. Tojo weegũ Õ'acũ cūrē wereco'tegũ masãrē wējẽgũrē mūsã ye wi'serire sãjãcã cã'mota'agusami. ²⁴ A'te dutise cũu'quere mūsã, mūsã pãrãmerã nituriarã wiopesase me'rã cõonu'cũrãsa'a. Mūsã be'rocjãrã quē'rãrē a'te dutise ninu'cũcã'rõsa'a. ²⁵ Õ'acũ cũ ní'caronõjõta cũ mūsārē 'O'oguti' nĩca di'tapũre sãjãca be'ro a'ti bosenu'murē weenu'cũrãsa'a. ²⁶ Mūsã põ'rã mūsārē '¿A'ti bosenu'mũ de'ro nisĩ'rĩrõ weeti?' ni sēritĩña'cã, ²⁷ mūsã a'tiro yu'tiya: 'Õ'acũrē ējõpeorã, ã'rĩnojõ ovejare a'ti bosenu'mũnojõrē wējẽno'o. Õ'acũ Egiptocjãrã masã ma'misũmũarē wējẽcaterore cũ Israe curuacjãrã ye wi'seri pe'ere diacjũ yu'rũacũ niwĩ. A'tiro wéegũ, marĩ acawererã Israe curuacjãrãrē yu'rũocũ niwĩ', ni wereya", nicũ niwĩ Moisé.

Tere tũ'orã, Israe curuacjãrã Õ'acũrē e'catipeorã, paamu'rĩque'acãrã niwã. ²⁸ Be'ro nipe'tise Õ'acũ Moisére, Aarõrē weeduti'caronõjõta weecãrã niwã.

Egiptocjãrã masã ma'misũmũa na wērtĩ'que ni'i

²⁹ Ñami deco nicã, Õ'acũ nipe'tirã Egiptocjãrã masã ma'misũmũarē wējẽcũ niwĩ. Faraõ ti di'ta wiogũ macũ masã ma'mi me'rã wējẽnũ'cã, té bu'iri da'reri wi'ipũ dujirã põ'rã masã ma'misũmũapũre wējẽtũocũ niwĩ. Tojo nicã wa'icũrã bajuamũ'tã'cãrãrē wējẽcũ niwĩ. ³⁰ Tojo wa'acã, faraõ, tojo nicã nipe'tirã cũ docacjãrã wiorã, nipe'tirã Egiptocjãrã ti ñamirē wã'cãpe'tia wa'acãrã niwã. Nipe'tiro Egiptopũre bujawetirã uti, caricũcãrã niwã. Ne ni'cã wi'i masã ma'mi wērtĩri wi'i dũ'saticaro niwũ. ³¹ Ti ñamita faraõ Moisére, Aarõrē pijidutio'ocũ niwĩ. Narē a'tiro nicũ niwĩ:

—A'tore yarã masã me'rã ninemoticã'ña. Wijaya. Mūsã, nipe'tirã Israe curuacjãrã me'rã wa'aya. Mūsã ní'caronõjõta mūsã wiogũ Õ'acũrē e'catipeorã wa'aya. ³² Mūsã ã'caronõjõta mūsã yarã ovejare, wecũare miaña. Yu'ure Õ'acũrē sēribosapa, nicũ niwĩ.

³³ Egiptocjãrã Israe curuacjãrãrē na ya di'tare sojaro me'rã wa'aduticãrã niwã. "Na maata wijaticãma, ãsã quē'rã wēripe'tia wa'abosa'a", ni wãcũcãrã niwã. ³⁴ Tojo weerã Israe curuacjãrã na pã weeatjere, bũcũase marĩrõ miacãrã niwã. Te morēse co'ripũ na ye su'ti caseri me'rã oma weetjãrã wũacãrã niwã. ³⁵ Tojo nicã Moisé cũ duti'caronõjõta Egiptocjãrãrē uru me'rã wee'quere, plata me'rã wee'quere,

tojo nicã su'tire sêrîcârã niwã. ³⁶ Ô'acũ Egiptocjârãrê apeyenojõ tu'saro me'rã Israe curuacjârãrê o'ocã weecu niwĩ. A'tiro weerã Egiptocjârãrê na cuomi'que wapatisenojõrê miape'ocãrã niwã.

Israe curuacjârã na Egiptore wija'que ni'i

³⁷ Israe curuacjârã Ramsés wãmetiri macãpũ ní'cãrã wija, Sucot wãmetiropũ wa'acãrã niwã. Æmua seiscientos mil wa'tero du'pocã me'rã wa'acãrã niwã. Numia, wĩ'marã ba'paqueoya marĩrõ nicãrã niwã. ³⁸ Na me'rã pãjãrã Israe curuacjârã nitirã, tojo nicã pãjãrã oveja, wecuã wa'acãrã niwã. ³⁹ Egiptocjârã Israe curuacjârãrê sojaro me'rã wa'aduticãrã niwã. Tojo weerã Israe curuacjârã na ba'atjere apoyuticãrã niwã. Na pã weeatje bucãse marĩrõ na Egiptopũ miiti'que me'rã opa caseri wee, pũ'oba'acãrã niwã.*

⁴⁰ Na Israe curuacjârã cuatrocientos treinta cũ'marĩ Egiptopũre nicãrã niwã. ⁴¹ Ticuse cũ'marĩ wa'ari numũrêta Egiptopũre Ô'acũ yarã masã doce curari nirã wijape'ticãrã niwã. ⁴² Ti ñamirẽ Ô'acũ narẽ añurõ ï'anũrũ co'tecu niwĩ. Egiptopũ nirãrê miijaguti ní'gũ, tojo weecu niwĩ. Tojo weerã cũ'marĩnucũ Israe curuacjârã Ô'acũ ti ñamirẽ narẽ co'te'quere wãcũrã, cãrĩtibo'reasama.

*****

13

O'mecurua, pecame'e ãjũrĩ põ'rã me'rã Ô'acũ ma'arẽ ï'o'que ni'i

¹⁷ Faraõ Israe curuacjârãrê du'uwĩrõcaterore Ô'acũ narẽ filisteo masã nirĩ di'ta yũ'rutẽrĩrĩ ma'apũ miaticũ niwĩ. Ti ma'a diacjũca ma'a nimicã, a'tiro wãcũcũ niwĩ: "Filisteo masã na me'rã a'mewẽjẽsĩ'rĩcã, na uirã, a'mewẽjẽrõnojõ o'orã, Egiptopũ dajatojabosama", nicũ niwĩ. ¹⁸ Tojo weegu Maa Sõ'arĩ maapũ wa'adutigu, masã marĩrõ, yucũ marĩrõ nirĩ ma'a pe'e be'toawã'cãcã weecu niwĩ. Israe curuacjârã Egipto di'tare wijarã, surara a'mewẽjẽrã wa'arã weronojõ wijawã'cãcãrã niwã.

¹⁹ Moisé cũ José mijĩ ye õ'arĩ mejãrẽ miacũ niwĩ. Todũporopũ José Israe curuacjârãrê tojo weeduticũ niwĩ. Titare José narẽ nicũ niwĩ:

"Ô'acũ musãrẽ diacjũta weetamugũ a'tigusami. Te tojo wa'acã, ye õ'arĩ mejãrẽ musã miaña. Ô'acũ wãme me'rã 'Tojota weerãti', niña", nicũ niwĩ.

²⁰ Israe curuacjârã Sucore wija, téé Etam wãmetiro masã marĩrõ, yucũ marĩrõ sumutopũ tojaque'acãrã niwã. ²¹ Ô'acũ na dũporo wa'ayucũ niwĩ. Æmucjore o'mepõ'rã me'rã narẽ ma'a su'ori ï'ogũ, ba'paticũ niwĩ. Ñami pe'ere ni'cã pecame'e ãjũrĩ põ'rã me'rã, narẽ sĩ'oo, ba'paticũ niwĩ. Cũ tojo weecã, ñami, umũco wa'amũjãcãrã niwã. ²² O'mepõ'rã pe'e umũcore na dũporo umũtãcaro niwũ. Ñami pe'ema pecame'e ãjũrĩ põ'rã umũtãcaro niwũ. Tojo dia'cũ wa'anucũcã'caro niwũ.

14

Israe curuacjârã Maa Sõ'arĩ maajore pẽ'a'que ni'i

¹ Israe curuacjârã Etãpũ nirĩ cura Ô'acũ Moisére a'tiro nicũ niwĩ:

² "Israe curuacjârãrê majãmitojatidutiya. Narẽ Pi-hahiot wãmetiri macã põtëorõ, Baal-zefón pũ'topũ tojaque'adutiya. To Migdol, Maa Sõ'arĩ maa wa'tero toja'a. Na topũ maa sumutopũ na ye wi'seriacãrẽ bua, tojaque'ato. ³ Na tojo weecã, faraõ a'tiro wãcũgũsami: 'Ã'rã Israe curuacjârã no'o apero wa'amasĩtima. Na masã marĩrõ, yucũ marĩrõpũ wisinu'cũbajaque'atima', nigũsami. ⁴ Faraõrẽ yũ're yũ'rũnũ'cãcã weeguti. Tojo weegu Israe curuacjârãrê ñe'esĩ'rĩgũ, sirutugũsami. Cũ tojo weecã,

* **12:39** 12.39 Opa caseri wee, pũ'o, ãjũperã weronojõ weeba'acãrã niwã.

yu'u pe'e cūrē, cū yarā surarare docaque'acā weegu, yu'u tutuasere i'ogūti. Nipe'tirā Egiptocjārā tojo wa'acā i'arā, 'Yu'u wiogu ni' i' nisere masīrāsama", nicu niwī Ō'acū. Israe curuacjārā cū tojo duti'caronojōta weecārā niwā.

⁵ Egiptocjū wiogu na du'tiwija'que quetire tu'ogu, cū, cū docacjārā wiorā me'rā na wācū'quere mejēcā ducayu, a'tiro nicārā niwā: "¿Marī de'ro weerā Israe curuacjārārē du'uo'omiapari? Na marīrē da'raco'terā nimiamā", nicārā niwā.

⁶ Maata faraō cū a'mewējēse cabayua wejesepawu tūrūsepawure apoduticu niwī. Cū yarā surara pājārā me'rā Israe curuacjārārē sirutucu niwī. ⁷ To wa'agu, seiscientopawu, tūrūse añusepawure miacū niwī. Tojo nicā, nipe'tise Egipto cjase surara yepawure miacū niwī. Tepawunucū ni'cū surara wiogu wa'acu niwī. ⁸ Ō'acū faraōrē cūrē yu'rūnu'cācā weecu niwī. Tojo weegu faraō Israe curuacjārārē sirutucu niwī. Na pe'e wijarāpūta uiro marīrō wijatojacārā niwā.

⁹ Egiptocjārā yarā surara du'pocā me'rā wa'arā, cabayua pesarā me'rā, na ye a'mewējēsepawu me'rā Israe curuacjārārē siruturā wa'acārā niwā. Narē Maa Sō'arī maa sumutopu tojaque'arārē emajácārā niwā. To Pi-hahiroto pu'topu Baal-zefón pōtēorōpu tojacārā niwā.

¹⁰ Israe curuacjārā faraō, tojo nicā Egiptocjārā na pu'to a'ticā i'arā, ucucārā niwā. Tojo weerā Ō'acūrē weetamuse uputu sērīcārā niwā. ¹¹ Moisére a'tiro nicārā niwā:

—¿Egiptopure masā wērīcā yaase peri marīrī? ¿Ūsārē topu ní'cārārē a'to masā marīrō, yucu marīrōpu wērīdutigu miitiri? ¿De'ro weecju Egiptopu ní'cārārē a'topu miitiri? ¹² Ūsā Egiptopu nīrā quē'rā mu'urē a'tereta ucūmiwū: "Ūsārē cariboticā'ña. Ūsā Egiptocjārārē da'rawā'ñaco'tecā, tojo i'acā'ña," nimiwū. Ni'cārōacāma masā marīrō, yucu marīrōpu ūsā wērīcā ña'a ni'i. Narē da'raco'terā ninu'cūcā nemorō añubopā, nicārā niwā.

¹³ Na tojo nicā, Moisé narē yu'ticu niwī:

—Mūsā uiticā'ña. Totá tojaque'aya. Ō'acū ni'cācā mūsārē yu'rūoatjere i'arāsa'a. Egiptocjārā mūsā ni'cācā i'arārē ne apaturi i'anemosome. ¹⁴ Ō'acū cū basu mūsārē a'mewējēbosagusami. Tojo weerā ne wācūque'titicā'ña, nicu niwī.

¹⁵ Be'ro Ō'acū Moisére nicu niwī:

—¿De'ro weegu yu'ure weetamuse sērīgū caricūti? Israe curuacjārārē pijio, wa'adutiya. ¹⁶ Mu'u tuacjūre maajopure sīoña. Mu'u tojo weecā, maa deco me'rā ducawatirosa'a. Israe curuacjārā aco marī, bopori ma'apu pē'arāsama. ¹⁷ Yu'u pe'e Egiptocjārārē mūsārē ña'arō wācūcā weeguti. Tojo weerā mūsārē wējēsī'rīrā siruturāsama. Na tojo weecā, faraōrē, cū yarā surarare, cū ye tūrūsepawure, surara cabayua pesarārē yu'u tutuayuruasere i'ogūsa'a. ¹⁸ Yu'u faraōrē, cū ye tūrūsepawure, surara cabayua pesarārē docaque'acā wéeca be'ro Egiptocjārā yu'ure "Diacjūta Ō'acū wiogu nimi", ni masīrāsama, nicu niwī Ō'acū.

¹⁹ Cū tojo ni ucūrī curata Ō'acū cū basuta nimigū, cūrē wereco'tegu weronojō upusājānu'cā* na siro pe'e sirutunucācu niwī. Tojo nicā o'mepō'rā na dūporo u'mutāmi'caro quē'rā na siro pe'e tja sirutunucācaro niwū. ²⁰ Tojo wee ti pō'rā Egiptocjārā surara, Israe curuacjārā decore ejanucācaro niwū. Ñamipū ti o'mepō'rā Egiptocjārārē na'iatī'acā weecaro niwū. Israe curuacjārā pe'ema bo'reyucaro niwū. Tojo weerā Egiptocjārā ti ñamirē Israe curuacjārārē ne emūticārā niwā.

²¹ Moisé cū ya omocārē maajopure sīonu'cūcu niwī. Cū tojo weeri cura Ō'acū mujīpū mujātiro pe'e cjase wī'rōrē uputu wēetuucā weecu niwī. Te wī'rō nipe'tiro ti ñamirē wēetuubo'reacaro niwū. Tojo weero ti maajore puaperi ducawaticaro niwū. A'tiro wee Ō'acū ti maajore bopori ma'a wa'acā weecu niwī. ²² Di'ta boposājārōpu

* 14:19 14.19 I'aña Gn 16.7 docapu oja'quere.

Israe curuacjārā pē'acārā niwā. Topure pua ta'tiajo aco ducawaano'caro niwā. Bu'i pe'e ape tu'rūjo, siro pe'e ape tu'rūjo nicaro niwā.

²³ Faraō yarā surara, cū ye tūrūsepawu me'rā Israe curuacjārā be'ro ti maajo decopu narē sirututuocārā niwā. ²⁴ Bo'reati dūporo Ō'acū ūjūrī pō'rā, o'mecuruapu nīgū, Egiptocjārā surarare ī'adijocu niwī. Tojo ī'adijotjagū, narē no'o ūaro wa'ama'acā weecu niwī. ²⁵ Tojo nicā na ye tūrūsepawure tūrūsepa wetiwijacā weecu niwī. Tojo weerā ūmūnarō wa'amasiticārā niwā. Tere ī'arā, Egiptocjārā a'tiro nicārā niwā:

—īTe'a, Israe curuacjārārē tocārōta sirutudu'urā marī! Ō'acū marīrē ī'atu'tigu, narē a'mewējēbosagu weemi, nicārā niwā.

²⁶ Be'ro Ō'acū Moisére nicu niwī:

—Mū'u ya omocārē ti maajopure sioña tja. Mū'u tojo weecā, aco ducawaanū'cōmi'que Egiptocjārā bu'ipu paamio, na ye tūrūsepawu, na surara cabayua bu'ipu nī'cārārē miope'orosa'a, nicu niwī.

²⁷ Tojo weegu Moisé cū ya omocārē ti maajo bu'ipu sīocu niwī. Bo'reari cura mejārōta ti maajo nī'caronojōta tojacaro niwā. Na Egiptocjārā du'tisī'rīmirā, aco paamiono'cārā niwā. Tojo wee Ō'acū narē ti maapu miodijocu niwī. ²⁸ Tojo wa'acā, tūrūsepawu, surara cabayua pesa'cārā, nipe'tirā surara, ti maajopu Israe curuacjārārē siruturā wa'ami'cārā mirīpe'tia wa'acārā niwā. Ne nī'cū faraō yarā yu'rūwetiticārā niwā. ²⁹ Tojo wa'amicā, Israe curuacjārā pe'e ti maajore di'ta boposājārōpu pē'acārā niwā. Aco pua ta'tiajo ducawaano'caropu, nī'cārō bu'i pe'e, apero siro pe'e nirōrē pē'acārā niwā.

³⁰ Ti nūmu nicā, Ō'acū Israe curuacjārā Egiptocjārā dutise doca nī'cārārē yu'rūweticā weecu niwī. Israe curuacjārā Egiptocjārā wērī'cārā mejārārē ti maa sumutopu cūñacā ī'acārā niwā. ³¹ Israe curuacjārā Ō'acū cū tutuayū'rūase me'rā Egiptocjārārē tojo docaque'acā weecā ī'arā, Ō'acūrē wiopesase me'rā ī'a, cūrē ējōpeocārā niwā. Moisé, Ō'acū dutisere da'raco'tegu quē'rārē ējōpeocārā niwā.

15

Moisé Ō'acūrē basapeo'que nī'i

¹ Ō'acū Egiptocjārārē maajopu miope'ocā ī'arā, Moisé, tojo nicā Israe curuacjārā a'te basasere cūrē basapeocārā niwā:

“Ō'acū añubutiaro cū waparārē docaque'acā weewī.

Cabayua pesa'cārārē pajiri maajopu doqueñojā, mirīdijacā weewī.

Tere wācūgū, cūrē basapeoguti.

² Ō'acū yu'u wioгу yu'ure tutuacā weemi.

Cūrē wācūgū, basapeo'o.

Cūta yu'ure ī'atu'ti'cārārē yu'ure yu'rūweticā weemi.

Cū, yu'u ējōpeogu Ō'acū nimi.

Cūrē basapeoguti.

Cū yu'u pacu ējōpeo'cu nimi.

Cūrē e'catipeoguti.

³ Ō'acū a'mewējērī masū tutuagu weronojō nimi.

Cūrē 'Mū'u wioгuta nī'i', nino'o.

⁴ Ō'acū, faraō ye tūrūsepawu, tojo nicā cū yarā surarare Maa Sō'arī maajopu mirīdijacā weewī.

Cū yarā wiorā a'mewējētutuayū'rūrā, Maa Sō'arī maajopu mirī boawā.

⁵ Na dia po'peapu ūtāperi nūcūrō weronojō di'adijawā.

Ti maa ũ'cũarĩ maajo miidijawu.

⁶ Ő'acũ, yu'u wioɣu, mu'u ya omocã diacjũcamocã me'rã mu'urẽ ĩ'atu'tigure wẽjẽpe'owu.

Ti omocã me'rãta mu'u tutuasere ĩ'ano'o.

⁷ Mu'u tutuayu'ruase me'rã, mu'u me'rã a'mewẽjẽrãrẽ mejõ nirã tojacã weewu.

Mu'u uase pecame'e ũjũrĩ põ'rã tá boposãjãserẽ ũjũarõ weronojõ narẽ pe'owu.

⁸ Mu'u ẽ'quẽa me'rã ejerimiquejo, acore dũcawaa, pũaperi tuuneocũuwũ.

Te pã'cõrĩ paca pũaperi nu'cãejawu.

Maa decopu bu'aro weronojõ ne a'meña'ma'atiwu.

⁹ Mu'urẽ ĩ'atu'tigu pe'e a'tiro wãcũcu nimirĩ:

'Narẽ sirutu, ẽmũgũti.

Yu'u na cuosere ẽ'ma, dũcawaaguti.

Yu'u no'o miisĩ'rĩrõ miigũti.

Ya di'pũjore mii, narẽ wẽjẽcõ'agũti', nicu nimirĩ.

¹⁰ Mu'u pe'e putistegu weronojõ weewu.

Tojo weecã, ti maajo narẽ miocõ'awũ.

Na ti maajo uputu wĩ'rõ wẽetuuri cura cõme nucũrõ weronojõ di'adijawã.

¹¹ Wioɣu, ne ni'cũ ãpẽrã ẽjõpeogũnojo mu'urẽ ni'cãrõwijimasĩtimi.

Nipe'tirã yu'ruoro tutuayu'rũnu'cã'a.

Ne ni'cũ mu'u weronojõ ña'ase moogũ marĩmi.

Añuse, wiopesase weeĩ'ogũ ni'i.

Tojo weerã nipe'tirã masã mu'urẽ 'Añuyu'ruami', ni basapeoato.

¹² Mu'u ya diacjũcamocãrẽ sũocã, dia mu'urẽ ĩ'atu'tirãrẽ miimãdija wa'awu.

*****

¹⁸ Ő'acũ, ũsã wioɣu, mu'u dutise ninu'cũcã'rõsa'a", ni basapeocãrã niwã.

María basa'que ni'i

¹⁹ Faraõ ye a'mewẽjẽse tũrũsepawu, cũ yarã cabayuapũ pesarã, tojo nicã surara, ti maajopũre na sãjãnu'cãwã'cãrĩ cura Ő'acũ na bu'ipu aco burũpeja, mirĩcã weecu niwĩ. Israe curuacjãrã pe'e di'ta boporopũ pẽ'a wa'acãrã niwã. ²⁰ Be'ro Aarõ ma'mio María, Ő'acũ yere weremu'tãgõ, ni'cãrõ na basarã omocã me'rã paawũarore miico niwõ. Nipe'tirã ãpẽrã numia co be'ro siruturã quẽ'rã tonojõ me'rã paarãta basacãrã niwã. ²¹ Co pe'e narẽ su'ori basaco niwõ:

"Ő'acũrẽ basapeoya.

Cũrẽ ĩ'atu'ti'cãrãrẽ docaque'acã weewĩ.

Dia pajiri maajopũ, cabayuare, surara na bu'ipu pesa'cãrãrẽ mirĩdijacã weewĩ", ni basaco niwõ.

Aco sũ'ese cjase queti ni'i

²² Moisé Israe curuacjãrãrẽ Maa Sõ'arĩ maajopũ ní'cãrãrẽ miijacã be'ro aperopũ su'ori miacu niwĩ. Na masã marĩrõ, yucu marĩrõ Shur wãmetiropũ wa'acãrã niwã. Topũre i'tia nũmũ sijacãrã niwã. Ne aco bocaticãrã niwã. ²³ Na Mara wãmetiropũ etarã, to cjase acore ne sĩ'rĩmasĩticãrã niwã. Te aco sũ'ese niyucã, tojo weecãrã niwã. Tojo weerã tore Mara* wãmeyecãrã niwã.

²⁴ Aco añusenojõ marĩcã ĩ'arã, masã Moisére ña'arõ ucũnu'cãcãrã niwã. Cũrẽ a'tiro ni sãrĩtiña'cãrã niwã: "¿Marĩ ñe'enojõrẽ sĩ'rĩrãsari?" nicãrã niwã.

²⁵ Tere tu'ogu, Moisé Ő'acũrẽ weetamuse uputu sãrĩcu niwĩ. Cũ pe'e ni'cã yucudupu ĩ'ocu niwĩ. Moisé ti dũpũre acopũ doqueñocu niwĩ. Cũ tojo weecãta, aco i'pitise wa'acaro niwũ.

* 15:23 15.23 Hebreo ye me'rã Mara "sũ'ese" nisĩ'rĩrõ wee'e.

Õ'acũ narẽ “¿Yũ'u dutiro weerãsari?” nígũ, tojo weecu niwĩ. Topũta ni'cã dutiro na añurõ weesetiatjere cũucu niwĩ. ²⁶ A'tiro nicu niwĩ: “Yũ'u Õ'acũ, mũa wioꝝ ni'i. Mũarẽ dutire yũ'rũoꝝ ni'i. Mũa diacjũta yũ'u dutisere yũ'ticã, yũ'u tũ'sasenojõrẽ, yũ'u dutise cũu'quere queoro weecã, yũ'u Egiptocjãrãrẽ bu'iri da're'quenojõrẽ mũarẽ ne cã'rõ weesome”, nicu niwĩ Õ'acũ.

²⁷ Be'ro na yũ'rua, Elim wãmetiropũ etacãrã niwã. Topũre doce aco wijase peri nicaro niwũ. Tojo nicã setenta ñorĩ nicaro niwũ. Topũre aco pũ'toacã tojaque'acãrã niwã.

16

Õ'acũ ba'ase maná wãmetisere o'o'que ni'i

¹ Nipe'tirã Israe curuacjãrã Elim wãmetiropũ wijawã'cã, Sin wãmetiro masã marĩrõ, yucu marĩrõpũ etacãrã niwã. To Elim, Sinaí decopũ tojacaro niwũ. Titare Egiptore na wijãca be'ro nimũ'tãrĩ mujĩpũ be'ro cja mujĩpũ quince nirĩ nũmũ nicaro niwũ. ² Topũ masã marĩrõ, yucu marĩrõpũre na nipe'tirã Moisé, Aarõrẽ ña'arõ ùrũsãnu'cãcãrã niwã. ³ A'tiro nicãrã niwã:

—Marĩrẽ Õ'acũ Egiptopũ wẽrĩcã weecã, añu nibopã. Topũre marĩ ba'ase wa'icũ di'i do'a'queparũ wa'tero dujimiwũ. Marĩ ba'asĩ'rĩrõ ejatuaro ba'a yapiwũ. Mũa pe'e ùsã nipe'tirãrẽ masã marĩrõ, yucu marĩrõpũ ñũaboase me'rã wẽrĩdutirã, miitiwũ.

⁴ Na tojo ucũcã tũ'oꝝ, Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—Yũ'u mũarẽ ñ'ũmũse cjase ba'ase acoro pejaro weronojõ dijaticã weeguti. Masã ñũmũcorinũcũ te ba'asere miirã wa'arãsama. Na ni'cã nũmũrẽ ba'atje ejatuaro seerãsama. Te me'rã “¿Noanojõ yũ'u duti'quere queoro weeti, noa yũ'rũnu'cãti?” nímasĩgũsa'a. ⁵ Ni'cãmocũse nũmũrĩ be'ro cja nũmũrẽ, na pũa nũmũ ba'atjere seero weronojõ weeato, nicu niwĩ Õ'acũ.

⁶ Tojo weerã Moisé, Aarõ Israe curuacjãrãrẽ werecãrã niwã:

—Ni'cãcã na'ique'ari cura mũa marĩ wioꝝ Õ'acũta mũarẽ Egiptopũ ní'cãrãrẽ miijija'quere masĩrãsa'a. ⁷ Ñamiacã ñamicure pe'ere Õ'acũ cũ asistesere ï'arãsa'a. Mũa cãrẽ ùrũsãsere tũ'oami. ¿De'ro weerã ùsãrẽ ùrũsãti? Ùsã mejõ nirã ni'i, nicãrã niwã.

⁸ Moisé apeye narẽ ninemocũ niwĩ:

—Ñamica'a nicã Õ'acũ mũa ba'atji di'irore o'ogũsami. Bo'reacãma mũarẽ peje ba'ase pã weronojõ nisere o'ogũsami. Mũa cãrẽ ña'arõ ucũ, ùrũsãsere tũ'oami. Mũa ùrũsãrã, ùsã mejẽtare ña'arõ ucũrã weeparũ. Õ'acũ pe'ere ña'arõ ucũrã weeparũ. Ùsã mejõ nirã ni'i.

⁹ Be'ro Moisé Aarõrẽ nicu niwĩ:

—Nipe'tirã Israe curuacjãrãrẽ Õ'acũ ï'orõpũ a'tidutiya. Na ña'arõ ùrũsãsere tũ'oami, nicu niwĩ Moisé.

¹⁰ Aarõ na me'rã ucũrĩ curata nipe'tirã Israe curuacjãrã masã marĩrõ, yucu marĩrõpũ ï'aquejocãrã niwã. Wãcũña marĩrõ Õ'acũ asistese o'mecurua po'peapũ bajucaro niwũ. ¹¹ Õ'acũ Moisére a'tiro nicu niwĩ:

¹² —Israe curuacjãrã na ña'arõ ùrũsãsere tũ'oapũ. Narẽ a'tiro ni wereya: “Na'ique'ari cura mũa wa'icũ di'i ba'arãsa'a. Ñamiacã ñamicure pe'ere pã mũa ba'asĩ'rĩrõ põtẽorõ ba'arãsa'a. Te me'rã mũa ‘Yũ'u mũa wioꝝ Õ'acũ ni'i’, nisere masĩrãsa'a”, niña, nicu niwĩ.

¹³ Ti nũmũ ñamica'ata putuá weronojõ bajurã pãjãrã na tiropũ dijatacãrã niwã. Na nirõpũre mu'mua wa'acãrã niwã. Ape nũmũ ñamicure nucũcãpũre ñocõa ñ'seco na nirõpũre cũñacaro niwũ. ¹⁴ Be'ro te ñocõa ñ'seco bopõca be'ro, te di'a dia'cũ bu'a

bopoque'a'que masã marĩrõ, yucũ marĩrõpũre nucũcãpũ cũñacaro niwũ. ¹⁵ Na Israe curuacjãrã tere ne ĩ'amasĩtirã, “¿Ñe'enojõ niti?”, ni a'merĩ sēritĩña'cãrã niwã.

Moisé narē nicũ niwĩ:

—A'te musã pã weeatje Õ'acũ cũ o'ose ni'i. ¹⁶ Õ'acũ musãrē a'tiro weedutiami: “Musãñucũ musã ba'atjo ejatuaro seeya. Musã ye wi'seripũ nirãñucũ pũa kilo cã'rõ seeya”, niami, ni werecũ niwĩ Moisé.

¹⁷ Na cũ miiduti'caronojõta weecãrã niwã. Æpērã pajiro, Æpērã cã'rõacã seecãrã niwã. ¹⁸ Na see'quere queocã, peje see'cũre yũ'rũoticaro niwũ. Pejeti see'cãrã quē'rãrē queoro ejacaro niwũ. Du'saticaro niwũ. Nanũcũ na ba'aro ejatuaro seecãrã niwã.

¹⁹ Be'ro Moisé narē nicũ niwĩ:

—Ne ni'cũ musã ape nũmũ ba'atjere du'aticã'ña.

²⁰ Moisé tojo nimicã, Æpērã cũ ní'quere yũ'rũnũ'cãcãrã niwã. “Ape nũmũpũ ba'arãti” nĩrã, du'acãrã niwã. Te na du'a'que becoa boa wa'a, ũrĩa wa'acaro niwĩ. Tere ĩ'agũ, Moisé na me'rã ua wa'acũ niwĩ.

²¹ Be'ro ãmũcorinũcũ ñamicurere nipe'tirã na ba'aro ejatuaro seeneocãrã niwã. Mujĩpũ asiro me'rã te acoape'tiacaro niwũ. ²² Ni'cãmocũse nũmũrĩ be'ro cja nũmũrē pũa nũmũ ba'atjere weronojõ seeneocãrã niwã. Ba'paritise kilo ni'cũ ba'atjere seeneocãrã niwã. Na tojo weecã ĩ'arã, Israe curuacjãrãrē sũ'ori nisetiri masã Moisé tiropũ wa'a, cũrē werecãrã niwã. ²³ Na tere werecã tu'ogũ, Moisé narē nicũ niwĩ:

—Õ'acũ a'tiro dutiami: “Ñamiacã musã soatji nũmũ nirõsa'a. Yũ'ũre wãcũ, e'catipeoatji nũmũ musãrē cũu'u. Musã ba'ase do'asenojõrē ni'cãcã do'awe'ocã'ña. Musã ba'ase pũosenojõrē pũowe'ocã'ña. Musãrē ba'ase du'sacã, Ñamiacãpũ ba'arãti' nĩrã du'aya”, niami Õ'acũ, nicũ niwĩ Moisé.

²⁴ Moisé narē duti'caronojõta na ba'adu'a'quere ape nũmũ ba'atjere du'acãrã niwã. Te ba'ase ne dojoti, ne becoa bo'oticoaro niwũ. ²⁵ Be'ro Moisé narē nicũ niwĩ:

—Ni'cãcã musãrē soodutiri nũmũ, Õ'acũrē e'catipeori nũmũ ni'i. Tojo weerã tere ba'aya. Musã ni'cãcãrē cãpũpũre ne apeyenojõ ba'ase bocasome. ²⁶ Musã seis nũmũrĩrē ba'ase seeneorãsa'a. Siete nũmũrĩ wa'ari cura sauru, Õ'acũ soodutĩca nũmũ ni'i. Ti nũmũma ba'ase seese marĩrõsa'a, nicũ niwĩ.

²⁷ Moisé tojo nimicã, ti nũmũrēta ni'cãrērã ba'ase seerã wa'acãrã nimiwã. Ne bocaticãrã niwã. ²⁸ Na tojo weecã ĩ'agũ, Õ'acũ Moisére nicũ niwĩ:

—¿No'ocã'rõ yoacã musã yũ'u dutise, yũ'u bu'ese cũu'quere yũ'rũnũ'cãrãsari? ²⁹ A'tere masĩña. Yũ'u, musã wiogũ, musãrē soodutigũ, ni'cã nũmũ cũuapũ. Tojo weegũ seis nũmũ nirĩ nũmũrē pũa nũmũ ba'asere o'oguti. Ape nũmũ pe'e musãrē soodutiri nũmũ nicã, nipe'tirã musã ye wi'seripũ tojayá. Ne wijaaticã'ña, nicũ niwĩ Õ'acũ.

³⁰ Tojo weerã siete nũmũ nirĩ nũmũrē soocãrã niwã.

³¹ Israe curuacjãrã na ba'ase seeneosere maná* wãme pisucãrã niwã. Te cilantro wãmetise cape weronojõ butise peri bajucaro niwũ. Pũ'arõ ãsemerĩseacã mumiaco me'rã wee'que weronojõ ĩ'pitime'rĩcã'caro niwũ.

³² Moisé narē a'tiro nicũ niwĩ:

—Õ'acũ a'tiro weedutiami: “Pũa kilo ejatuaro see, nũrõña. Tere musã pãrãmerã nituriarãpũre musã masã marĩrõ, yucũ marĩrõpũ nĩcaterore yũ'u ba'ase o'o'quere ĩ'arãsama. Yũ'u musãrē Egiptopũ miijiacã o'o'quere ĩ'arãsama”, niami, nicũ niwĩ Moisé.

³³ Be'ro Moisé Aarõrē a'tiro nicũ niwĩ:

* **16:31** 16.31 Maná nĩrõ, “¿Ñe'e niti?” nisi'rĩrõ wee'e. Jos 5.12

—Ni'cārũ miiti, tirupũ pua kilo manárẽ miisãaña. ✱ Be'ro tere Õ'acũ ĩ'orõpũ cũuña. Tere mäsã põ'rã, mäsã pãrãmerã nituriarã ĩ'ato nígũ, nãrõbosaya.

³⁴ Õ'acũ Moisére tojo weeduti'caronojõta, Aarõ Õ'acũ “Masã me'rã añurõ weeguti” ní'quere cuori acarõ duporo tirure nãrõdutigu dupocũ niwĩ.

³⁵ Israe curuacjãrã cuarenta cũ'marĩ manárẽ ba'acãrã niwã. Canaá di'ta sumuto etarãpũ tere ba'atuocãrã niwã. Canaá na niatji di'ta nicaro niwũ.

*****

17

Õ'acũ ãtãgãpũ aco wijacã wee'que ni'i

¹ Nipe'tirã Israe curuacjãrã masã marĩrõ, yucũ marĩrõ, Sin wãmetiropũ ní'cãrã wijawã'cãcãrã niwã. Õ'acũ cã duti'caronojõta sajatiro wa'ame'rĩcã'cãrã niwã. Wa'a, Refidim wãmetiropũ tojaque'acãrã niwã. Topũre ne aco na sĩ'rĩse marĩcaro niwũ.

² Tojo weerã Moisére uase me'rã, “Ûsãrẽ aco sĩ'rĩse o'oya”, nicãrã niwã.

Moisé pe'e “¿De'ro weerã yũ'ure tojo ucũti? ¿De'ro weerã ‘¿Õ'acũ ãsãrẽ aco o'omasĩweti?’, ni wãcũti?” ni yũ'ticũ niwĩ narẽ.

³ Na masã pe'e aco wũoyũ'rũarã, Moisére tojo ãrũsãcãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã: —¿De'ro weeacjũ ãsã Egiptopũ ní'cãrãrẽ miijari? ¿Mũ'u ãsãrẽ, ãsã põ'rãrẽ, ãsã yarã wa'icũrãrẽ acowuose me'rã wẽjẽgũti nígũ, miijari?

⁴ Moisé tere tu'ogu, Õ'acũrẽ uputũ sãrĩgũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—¿Yũ'u de'ro weegusari ã'rã masã me'rã? Cã'rõacã du'sa'a na ãtãperi me'rã yũ'ure doque wẽjẽatjo, nicũ niwĩ.

⁵ Tere tu'ogu, Õ'acũ cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Masã duporo yũ'rũaya. Ni'cãrãrẽ wiorã Israe curuacjãrãrẽ sũ'ori nirãrẽ mũ'urẽ ba'patidutigu pijiaya. Tojo nicã tuacjũ, mũ'u dia Nilore paapo'o'cũre miijã'cãña.

⁶ Yũ'u mũ'u duporo ãrũgũ Horeb wãmeticjũ pũ'to ãtãgãpũ nu'cũgũti. Mũ'u tigare doteya. Mũ'u dotecã, masã sĩ'rĩcã, aco wijarosa'a, nicũ niwĩ Õ'acũ.

Moisé Israe curuacjãrã wiorã ĩ'orõpũ Õ'acũ weeduti'caronojõta dotecũ niwĩ. ⁷ Cũ tojo wee'caropũ Israe curuacjãrã na Moisé me'rã a'pepũrĩca be'ro niyucã, Meriba wãme õ'ocũ niwĩ. Tojo nicã toreta Masah wãme õ'ocũ niwĩ. Masã Õ'acũrẽ “¿Diacjũta Õ'acũ marĩ me'rã niti o niwetine?” níca be'ro niyucã, tojo wãme õ'ocũ niwĩ.

Amaleca masã me'rã a'mewẽjẽ'que ni'i

⁸ Surara amaleca masã wãmetiri curua Refidĩpũ Israe curuacjãrã me'rã a'mewẽjẽrã a'ticãrã niwã. ⁹ Tojo weegũ Moisé Josuére a'tiro nicũ niwĩ:

—Ni'cãrãrẽ mũuarẽ beseya. Bese, amaleca masã me'rã a'mewẽjẽgũ wa'aya. Yũ'u ñamiacãrẽ a'tigu ãrũgũ duposãrĩpũ nigũti. Topũre tuacjũ Õ'acũ yũ'ure miaduti'cũ me'rã nu'cũgũti, nicũ niwĩ.

¹⁰ Josué Moisé duti'caronojõta weecũ niwĩ. Amaleca masã me'rã a'mewẽjẽgũ wa'acũ niwĩ. Cũ topũ na mũua me'rã wa'ari cura Moisé, Aarõ, apĩ Hur wãmetigu, Moisére weetamugũ, tigu ãrũgũ bu'ipũ mũjãcãrã niwã. ¹¹ Moisé cã omocãrĩ sĩomorõrĩ curare Israe curuacjãrã tutuayũ'rũnũ'cãcãrã niwã. Cũ omocãrĩ dijocã pe'ema, amaleca masã pe'e na me'rã a'mewẽjẽrã tutuayũ'rũnũ'cãcãrã niwã.

¹² Moisé sĩomorõmigũ ñujũcã ĩ'arã, ni'cã ãtãgã mii, cãrẽ dujudutirã dupocãrã niwã. Tu'ajanũ'cõ, Aarõ, Hur cã omocãrĩrẽ tuũne'e nu'cũcãrã niwã. Ni'cũ ni'cã pã'rẽ, apĩ ape pã'rẽ pe'e nu'cũcãrã niwã. Na tojo weeyucã, Moisé ye omocãrĩ ne ñujũticaro niwũ. Téé mũjĩpũ sãjãcãpũ tigu tuacjũ me'rã sĩomorõtuocũ niwĩ. ¹³ Tojo weegũ

Josué surara amaleca masã me'rã a'mewëjëgũ, cũ ya di'pjïjo me'rã wëjëpe'ocã'cu niwĩ.

¹⁴ Be'ro Õ'acũ Moisére nicu niwĩ:

—A'tere acobojoacã'to nígũ, ni'cã tũrũpu ojaya. Josuére a'tiro niña: “Nipe'tirá amaleca masãrë pe'ocã'gũsa'a. Tojo weerã ne ni'cũ a'ti ãmucocjãrã narë wãcũsome.” Tere Josuére wereturiacu niwĩ.

¹⁵ Moisé ni'cãrõ Õ'acũrë ëjõpeorã, wa'icũrãrë ãjũamorõpeoatjore ni'cã mesã ãtã me'rã seeneocũucũ niwĩ. Tore a'tiro wãme õ'ocũ niwĩ: “Yũ'u wiogũ Õ'acũ yũ'ure wapata'acã weegũ nimi.” ¹⁶ A'tiro ni ucũcũ niwĩ:

“Yũ'u wiogũ Õ'acũ weetamusere sërĩrã, omocãrĩ cũ tiropũ sïomorõno'wũ.

Õ'acũ amaleca masã me'rã a'mewëjënu'cũcjũsami.

A'tocaterocjãrã me'rã téé be'rocjãrãpu quë'rãrë tojota a'mewëjë yapatinu'cũgũsami”, nicu niwĩ Moisé.

18

Jetro Moisére ï'agũ eta'que ni'i

¹ Jetro Madiãcjã pa'i, Moisé mañecũ, nipe'tise Õ'acũ Moisére wee'quere tũ'ocũ niwĩ. Tojo nicã Õ'acũ yarã masã Israe curuacjãrãrë wee'quere tũ'ocũ niwĩ. Apeye quë'rãrë Õ'acũ na wiogũ narë Egiptopũ ni'cãrãrë miwija'quere tũ'ocũ niwĩ. ² Moisé cũ nũmo Séforare co pacũ ya wi'ipũ o'óyutojacũ niwĩ. Jetro core, ³ tojo nicã co põ'rã pũarãrë ñe'ecũ niwĩ. Ni'cũ Gersón wãmeticũ niwĩ. Moisé a'tiro nitojacũ niwĩ: “Yũ'u ãpërá ye di'tapũre sijari masũ, aperocjã weronojõ tũ'oña'a.”* Tojo weegũ masã ma'mirë Gersón wãme õ'ocũ niwĩ. ⁴ Cũ acabiji pe'e Eliezer* wãmeticũ niwĩ. Moisé a'tiro ni ucũyutojacũ niwĩ: “Õ'acũ yũ'u pacũ ëjõpeo'cũ yũ'ure weetamuwĩ. Faraõ yũ'ure wëjëbo'cure yũ'rũweticã weewĩ.” Tojo weegũ du'sagũre tojo wãme õ'ocũ niwĩ.

⁵ Moisé, Israe curuacjãrã me'rã masã marĩrõ, yucũ marĩrõ Õ'acũ yagu ãrũgũ† pũ'topũ tojaque'acu niwĩ. Topũ Jetro, cũ macõ Moisé nũmo, põ'rã me'rã cũ tiropũ wa'acu niwĩ. ⁶ Moisére a'tiro queti o'ómũ'tãcũ niwĩ:

—Yũ'u, mũ'u mañecũ, mũ'u nũmo me'rã, mũ'u põ'rã pũarã me'rã mũ'u tiropũ wa'aguti, nicu niwĩ.

⁷ Cũ etacã, Moisé su'ti caseri me'rã wéeca wi'i po'peapũ ni'cũ wijaa, cũ mañecũrë põtërigũ wa'acu niwĩ. Cũrë añudutigũ, paamu'rĩque'a, mi'micũ niwĩ. A'merĩ añudutíca be'ro cũ ya wi'ipũ narë sũ'ori pijisãjãacu niwĩ. ⁸ Topũ Moisé Õ'acũ faraõrë, Egiptocjãrãrë wee'quere werepe'ocũ niwĩ. Tojo nicã ma'apũ a'tirá, nipe'tise na pi'etiwa'cãti'quere werecũ niwĩ. “Õ'acũ, ãsãrë a'tiro wee yũ'rũowĩ”, ni werecũ niwĩ.

⁹ Jetro Õ'acũ Israe curuacjãrãrë ma'i pajaña'gũ, Egiptocjãrã doca ni'cãrãrë yũ'rũweticã wee'quere tũ'ogũ, e'catiyũ'rũacu niwĩ. ¹⁰ A'tiro nicu niwĩ:

—Õ'acũ añuyũ'rũami, ni e'catipeoato. Cũta mũsãrë faraõ, Egiptocjãrã na dutise doca ni'cãrãrë yũ'rũweticã weepĩ. ¹¹ Egiptocjãrã mũsãrë ña'abutiãro da'radutipecã, Õ'acũ mũsãrë yũ'rũweticã weepĩ. Tojo weegũ ni'cãrõacã yũ'u masĩ'i. Õ'acũ nipe'tirá ãpërá masã na ëjõpeorãnojõ yũ'rũoro tutuayũ'rũnũ'cãmi, nicu niwĩ Jetro. ¹² Be'ro Jetro ni'cũ wa'icũre wëjë, Õ'acũrë e'catipeogũ ãjũamorõpeocũ niwĩ. Tojo nicã apeye Õ'acũrë o'osenojõrë ãjũamorõpeonemocũ niwĩ. Tojo wéeca be'ro Aarõ, nipe'tirá Israe curuacjãrã wiorã Õ'acũ ï'orõpũ, Moisé mañecũ me'rã ba'arã wa'acãrã niwã.

Moisé, a'tiro wee nisetiũa'a nirãrë bese'que ni'i

* **18:3** 18.3 Ex 2.22 * **18:4** 18.4 Hebreo ye me'rã Eliezer “Õ'acũ yũ'ure weetamugũ nimi” nisĩ'rĩrõ wee'e.

† **18:5** 18.5 ï'aña e Ex 3.1 docapũ oja'quere.

13 Na ba'áca be'ro ape nũmũ pe'e Moisé Israe curuacjãrã na ña'arõ ucũ, a'pepũrĩsere apogu, cũ dujiwũaropũ dujicũ niwĩ. Tere na nipe'tirã cũ aposere uarã, topũ nina'iacãrã niwã. 14 Cũ mañecũ nipe'tise Moisé masãrẽ weebosa'quere ñ'agũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—¿Ñe'enojõ weegu weemiti mũ'ũ, ã'rã masã me'rã? ¿De'ro weegu mũ'ũ se'saro tere weeti? Na pe'e mũ'ũ tiro tojo nu'cũna'ia wa'ama.

15 Moisé cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Na “¿Õ'acũ de'ro uati?” ni, yũ'ure sërĩtiña'rã a'tiama. 16 Na tiropũre mejẽcã wa'acã, “¿Ûsã de'ronojõ weerãsari?” nĩrã, “¿Noa pe'e queoro niti?” nĩrã, apodutirã, a'topũre etama. Yũ'ũ pe'e narẽ Õ'acũ cũ dutise cũu'quere, cũ bu'esere narẽ wereturia'a, nicũ niwĩ.

17 Tere tũ'ogu, cũ mañecũ cãrẽ a'tiro ni werecasacũ niwĩ:

—Mũ'ũ tojo weese añuwe'e. 18 Mũ'ũ tojo weegu caributia wa'agusa'a. Masã quẽ'rã mũ'ũ me'rã nĩrã caributia wa'arãsama. Tojo weese mũ'ũrẽ tutuayũ'rũa'a. Mũ'ũ ni'cũta tere põtẽotisa'a. 19 Yũ'ũ mũ'ũrẽ “A'tiro weepa” ni weresere añurõ tũ'opara. Mũ'ũ tojo weecã, Õ'acũ mũ'ũrẽ weetamugũsami. Mũ'ũ pe'e Õ'acũpũre masã a'pepũrĩsere ucũbosagu nigũsa'a. 20 Õ'acũ cũ dutise cũu'quere, cũ bu'esere narẽ weregusa'a. “A'tiro nisetiroũa'a, a'te pe'ere weeya” ni, narẽ masĩcã weeya.

21 Israe curuacjãrã wa'teropũ umũa añurõ tũ'omasĩrãnojõrẽ, Õ'acũrẽ wiopesase me'rã tũ'oña'rãrẽ, tojo nicã queoro ucũ weesetirãnojõrẽ, “No'o uaro weese me'rã wapata'arãti” ni wãcũtirãnojõrẽ beseya. Narẽ besegu, ãpẽrãrẽ mil masãrẽ dutiajãrẽ bese sõrõña. ãpẽrãrẽ cien masãrẽ dutiajãrẽ beseya. ãpẽrãrẽ cincuenta masãrẽ dutiajãrẽ beseya. ãpẽrãrẽ diez masãrẽ dutiajãrẽ beseya. 22 Na nipe'tirã Israe curuacjãrãrẽ “A'tiro pe'e weeya”, ni dutinu'cũrãsama. Apeye na apomasĩtise diasase nicãma, mũ'ũ tiropũ aporã a'tirãsama. Mejõ niseacãma, na basu aporãsama. Na a'tiro weecã, sõ'owaro mũ'ũ pi'etisome. Na mũ'ũrẽ sũ'ori tere weetamurãsama. 23 A'te yũ'ũ werecasa'quere queoro wéegu, Õ'acũ mũ'ũrẽ “A'tere tojota weeya” nicã, mũ'ũ te da'rasere põtẽomasĩgũsa'a. Mũ'ũ tojo weecã, masã e'catise me'rã na ye wi'seripũ dajatojaarãsama, ni werecasacũ niwĩ Jetro.

24 Moisére cũ mañecũ “Tojo weepa” nĩ'caronõjõta tere queoro weecũ niwĩ. 25 Tojo weegu Israe curuacjãrãrẽ “Ã'rãta tũ'omasĩma”, ni besecũ niwĩ. Narẽ dutise cũúgũ, mil masãrẽ, cien masãrẽ, cincuenta masãrẽ, diez masãrẽ dutiajãrẽ besecũ niwĩ.

26 Na “Tojo pe'e u'a'a” ni, Israe curuacjãrãrẽ nipe'tiropũ ñ'anũrũnu'cũcãrã niwã. Na apomasĩtise diasasema Moisé tiropũ aporã wa'acãrã niwã. Mejõ niseacã pe'ema na basu a'merĩ apocãrã niwã.

27 Be'ro Moisé cũ mañecũ me'rã a'merĩ we'riticãrã niwã. Tu'ajanũ'cõ, Jetro cũ ya di'tapu dajatojaacũ niwĩ.

19

Israe curuacjãrã ãrũgũ Sinaípũ na eta'que nĩ'i

1-2 Israe curuacjãrã Refidĩpũ nĩ'cãrã wija, masã marĩrõ, yucũ marĩrõ ãrũgũ Sinaípũ'topũ etacãrã niwã. Eta, topũta tigu ãrũgũ põtẽorõ tojaque'acãrã niwã. Pũa mujĩpũ na Egiptopũre wijãca be'ro topũre etacãrã niwã.

3 Be'ro Moisé Õ'acũ me'rã ucũgũ wa'agu, tigupũ mujãcũ niwĩ. Õ'acũ tigupũ nígũ, Moisére pisucũ niwĩ. A'tiro nicũ niwĩ:

—A'te yũ'ũ ucũsereta Jacob pãrãmerã nituriarã, Israe curuacjãrãrẽ wereya: 4 “Mũsã, yũ'ũ Egiptocjãrãrẽ wee'quere ñ'apũ. Yũ'ũ ni'cũ á pacũ cũ põ'rãrẽ cũ wũuse bu'ipũ wũũbu'egũ weronõjõ mũsãrẽ ma'í co'tegu, a'to yũ'ũ nirõpũ miitiapũ. Mũsã

yü'u tojo wee'quere masĩ'i. ⁵ Tojo weerã müsã yü'u dutisere queoro yü'tirã, marĩ ni'cãrõ me'rã apo'quere queoro wéerã, nipe'tirã ãpẽrã masã yü'rũoro, yarã, yü'u tũ'sarã nirãsa'a. Nipe'tirocjãrã yarãta nima, nĩrã pe'e. ⁶ Tojo nimirã, müsã pe'e yü'u uaro weeri masã, pa'ia ye cjasere da'rará weronojõ nirãsa'a. Apesecjãrãrẽ ye cjasere wereturiarãsa'a. Yarã, ya macãcjãrã añurã nirãsa'a. A'tere nipe'tirã Israe curuacjãrãrẽ wereya", nicu niwĩ Õ'acũ.

⁷ Be'ro Moisé ãrũgũpũ ní'cu dijaa, nipe'tirã wiorãrẽ pijio, Õ'acũ cũ were-duti'quenũcũ werepe'ocu niwĩ. ⁸ Moisé tere werecã tũ'orã, Israe curuacjãrã ni'cãrõnojõ wãcũseti, yü'ticãrã niwã:

—Nipe'tise Õ'acũ ãsãrẽ weeduti'quere weerãti, nicãrã niwã.

Na tojo ni yü'ticã tũ'ogu, Moisé na ní'quere Õ'acũrẽ weregu mujãcu niwĩ.

⁹ Moisé were'quere tũ'oca be'ro Õ'acũ cãrẽ nicu niwĩ:

—Masã yü'u mü'u me'rã ucũcã tũ'oato nígũ, o'mecurua po'peapũ mü'u tiro dijatagusa'a. Tojo weerã mü'urẽ ëjõpeonu'cũcã'rãsama, nicu niwĩ.

Cũ tojo nica be'ro Moisé Õ'acũrẽ masã ní'quere werecu niwĩ.

¹⁰ Be'ro Õ'acũ cãrẽ nicu niwĩ:

—Masã tiropũ wa'aya. Yü'ure e'catipeoajã, ni'cãcã, ñamiacã, apoyuato. Na ye su'tire coeyuato. ¹¹ Ñamiacã yü'rũro apoyu'quepũ nitojato. Tĩ nũmu yü'u, müsã wiogu, nipe'tirã ã'orõpũ ãrũgũ Sinaípũ dijatagusa'a. ¹² Tigũ ãrũgũ du'pocã masã yü'rũaticã'to nígũ, cã'mota'acũña. Narẽ a'tiro wereya: “Tigũ ãrũgũrẽ wiopesase me'rã ã'ña. Ne mujãticã'ña. Tigũ du'pocãrẽ ne cã'rõ u'tacũuticã'ña. No'o tigure da'raña'gũnojõ wẽrĩgũsami. ¹³ Tojo wee wẽrĩgũnojõrẽ ne ni'cũ cã'rõ omocã ñapeoma'aticã'ña. Ëtãperi me'rã doquewẽjẽno'rõsa'a. Tojo weetirã, mejõ buewẽjẽno'rõsa'a. No'o nigũ masũrẽ o wa'icu quẽ'rãrẽ wẽjẽcã'no'rõsa'a. Masã oveja mũmũ capesa'ro me'rã dia'cũ puticã tũ'orã, tigũ ãrũgũpũre mujãrãsama”, ni wereya, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁴ Be'ro Moisé ãrũgũpũ ní'cu dijaticu niwĩ. Õ'acũrẽ e'catipeoajã, masãrẽ apoyuduticũ niwĩ. Be'ro na ye su'tire coecãrã niwã. ¹⁵ Na su'tire coeca be'ro Moisé narẽ a'tiro werecu niwĩ:

—Ñamiacã yü'rũro apoyu'cãrãpũ nitojaya. Tojo nicã a'te nũmũrĩ müsã nũmosãnumia me'rã ne wãacãjãticã'ña, ni werecu niwĩ.

¹⁶ Pũ nũmũ be'ro bo'reque'ari cura bũpo paa, ya'bacu niwĩ. Tigũ ãrũgũ bu'ipũre ni'cã o'mecurua tojanũ'cãcaro niwũ. Cabra capesa'ro me'rã uputu putise busũcaro niwũ. Nipe'tirã na su'ti caseri me'rã wee'que wi'seri nirõpũ te busũsere tũ'o uirã, narãsãcãrã niwã. ¹⁷ Be'ro Moisé Õ'acũrẽ põtẽrĩrã wa'ajã, narẽ su'ori miacu niwĩ. Wa'a, tigũ ãrũgũ du'pocãpũ ejanũ'cãcãrã niwã. ¹⁸ Nipe'tiro tigũ ãrũgũ Sinaí wãmeticjũpũ o'mepu'sunu'cũcaro niwũ. Õ'acũ pecame'e ãjũrĩ põ'rã me'rã dijatãca be'ro niyucã, tojo wa'acaro niwũ. Pã ãjũarõ weronojõ o'me buenu'cũcaro niwũ. Nipe'tiro tigũ ãrũgũ uputu waro narãsãcaro niwũ. ¹⁹ Oveja mũmũ capesa'ro putise siape'e me'rã nemorõ busũcaro niwũ. Tojo wa'ari cura Moisé Õ'acũ me'rã ucũmujãcu niwĩ. Cũ pe'e bũpo busũro weronojõ cãrẽ yü'ticũ niwĩ.

²⁰ Õ'acũ ãrũgũ Sinaí dũposãrĩpũ dijati, ejanũ'cãcu niwĩ. Be'ro Moisé cũ tiropũ mujãtiduticũ niwĩ. Tere tũ'ogu, Moisé mujãcu niwĩ. ²¹ Õ'acũ cãrẽ nicu niwĩ:

—Dijaya. Masãrẽ wiopesase me'rã weregu wa'aya: “Yü'ure ã'asĩ'rĩrã, a'tigũ ãrũgũ du'pocãpũ cã'mota'a'carore ne yü'rũticã'to. Yü'rũrã pũrĩcã, pãjãrã wẽrĩrãsama.

²² Pa'iapũta, yü'u tiropũ a'tirãnojõ yü'u ã'orõpũ ña'ase marĩrã nirãti nĩrã, apoyuato. Na tojo weeticã, narẽ bu'iri da'regusa'a”, ni wereya, nicu niwĩ Õ'acũ.

²³ Moisé Õ'acũrẽ a'tiro ni yü'ticũ niwĩ:

—Masã a'tigu ãrũgũpure ne mũjãtinasĩtisama. Mũ'uta narẽ “Tigu du'pocãrẽ cã'mota'a'carore yu'ruticã'to. Tigu yu'u nirõ ni'i”, ni weredutitojapũ. Tojo weerã a'tore ne yu'rutisama, nicu niwĩ.

²⁴ Õ'acũ pe'e Moisére nicu niwĩ:

—Dija, Aarõrẽ a'topũ miitia. Pa'ia, tojo nicã masã pũrĩcã a'topũ a'tisĩ'rĩrã, cã'mota'a'carore ne yu'ruticã'to. Tojo weecãma, yu'u narẽ bu'iri da'rebosa'a, nicu niwĩ Õ'acũ.

²⁵ Tere tu'ogu, Moisé dijata, Õ'acũ cã ní'quere Israe curuacjãrãrẽ wereturiacu niwĩ.

20

Õ'acũ diez dutise cũu'que ni'i

¹ Õ'acũ ãrũgũpũ ucũgũ, nipe'tise a'te ucũsere ucũcu niwĩ:

² “Yu'u Õ'acũ, musã wiogu ni'i. Yu'uta musãrẽ Egiptopũre miiwijawũ. Topũre musã narẽ da'raco'terã niwũ.

³ “Yu'u ni'cũrẽta ãjõpeoya. Ne ãpẽrãnojõrẽ ãjõpeoticã'ña.

⁴ “Ne queosere yee, ãjõpeoticã'ña. Ɛ'muarõ cjase queosere, ne docapũ a'ti di'tapũ nisere, maa pajiri maajopũ nise queose quẽ'rãrẽ yee ãjõpeoticã'ña. ⁵ Ne narẽ ãjõpeorã, paamu'rĩque'aticã'ña. Ne narẽ ñubuepeoticã'ña. Yu'u Õ'acũ musã wiogu ni'i. Musã ãpẽrãrẽ ãjõpeosirutucã, ne uawe'e. Yu'ure ã'asĩ'rĩtirã tojo weema. Tojo weegu na põ'rãrẽ, na pãrãmerãrẽ, na pãrãmerã nituriarãrẽ bu'iri da'regusa'a. ⁶ Yu'ure mairã, yu'u duti'quere queoro weerã pe'ema peje turiri be'rocjãrãrẽ ma'inu'cũgũsa'a.

⁷ “Yu'u Õ'acũ, musã wiozure wiopesase me'rã wãcũtimirã, wãmepeoma'aticã'ña. Tojo ucũma'arãrẽ bu'iri da'regusa'a.

⁸ “Yu'u soodutigu cũuca nũmũ saurure wãcũña. Ya nũmũ, yu'ure ãjõpeori nũmũ ni'i. ⁹ Seis nũmũrĩta da'raya. Te nũmũrĩrẽ nipe'tise musã da'rase cuosere da'rawe'ocã'ña. ¹⁰ Siete nũmũ nirĩ nũmũ pe'ema, yu'u musã wiozure wãcũ, soodutigu cũuca nũmũ ni'i. Ti nũmũrẽ ne cã'rõ da'raticã'ña. Musã macũ, musã macõ, musãrẽ da'raco'tegu o da'raco'tego, musã yarã wa'icũrã, ape di'tacjãrã musã tiropũ nirã ne da'raticã'to. ¹¹ Yu'u Õ'acũ, musã wiogu seis nũmũrĩta u'musere, di'tare, pacase maarĩrẽ, nipe'tise tepũ nisere weewũ. Tu'ajanũ'cõ, siete nũmũ nirĩ nũmũrẽ soowũ. Tojo weero ti nũmũ sauru, ya nũmũ ni'i. ‘Yu'ure ãjõpeori nũmũ niato’, ni soodutigu cũuwũ.

¹² “Musã pacure, musã pacore añurõ wejepeoya. Yu'u Õ'acũ, musã wiogu musãrẽ o'ori di'tare yoacã catirãti nĩrã, tojo weeya.

¹³ “Masãrẽ wẽjẽcõ'aticã'ña.

¹⁴ “Musã nũmosãnumia nitirãrẽ, musã marãpũsumũa nitirãrẽ a'metãrãticã'ña.

¹⁵ “Yajaticã'ña.

¹⁶ “Beseropũ ãpẽrãrẽ ña'arõ wa'adutirã, na ye cjasere nisooticã'ña.

¹⁷ “Ãpẽrã ya wi'ire ne uoticã'ña. Cũ nũmorẽ, cũrẽ da'raco'tegure, cũrẽ da'raco'tegore, cũ yagu wecure, cũ yagu burrore, nipe'tise cũ cuosere uoticã'ña” ni, dutise o'ocu niwĩ Õ'acũ.

Israe curuacjãrã Õ'acũ wee'quere ã'arã na ui'que ni'i

¹⁸ Israe curuacjãrã nipe'tirã bũpo paacã, oveja uũu capesa'ro busucã tu'orã, bũpo ya'bacã, ãrũgũ o'mepu'sunu'cũcã ã'arã, ui narãsãcãrã niwã. Tojo wee'cãrã niyurã, tigu yoacureropũ tojacãrã niwã. ¹⁹ Tojo weerã Moisére a'tiro nicãrã niwã:

—Mũ'u ãsãrẽ ucũña. Mũ'u dutisere yu'tirãti. Õ'acũ cũ basu ãsãrẽ ucũticã'to. Cũ ãsã me'rã ucũcã pũrĩcãrẽ, ãsã wẽrĩbosa'a, nicãrã niwã.

²⁰ Moisé narē yu'ticu niwī:

—Musā uiticā'ña. Ō'acū marīrē diacjūta yu'ure ējōpeomiti nígū, a'tiami. Musā cūrē wiopesase me'rā wācūcā uagu, cūrē yu'rūnū'cā, ña'arō weeticā'to nígū, a'tiami.

²¹ Masā uirā, ūrūgū yoacureropu tojaque'acārā niwā. Moisé pe'e Ō'acū nirō, o'mecurua na'itī'arī curua pu'topu ejanū'cācu niwī.

*****

24

Ō'acū Israe curuacjārā me'rā apo'que ni'i

¹ Ō'acū dutise cūu'quere wéréca be'ro Moisére nicu niwī:

—Aarō, cū pō'rā Nadab, Abihú, āpērā setenta Israe curuacjārā wiorā me'rā a'to yu'u nirōpu mujātia. Mejō yoacurero tojato. Topu paamu'rīque'ato. ² Mū'u se'saro yu'u tiropure ejaya. Masā pe'e mū'u me'rā ne pu'toacāpu mujātinemoticā'to, nicu niwī.

³ Moisé masā tiropu wa'a, nipe'tise Ō'acū ní'quere, tojo nicā cū duti'quere masārē weregū wa'acu niwī. Cū tojo wercā tu'orā, nipe'tirāpūta ni'cārōnojō wācūseti, yu'ticārā niwā:

—Nipe'tise Ō'acū ūsārē weeduti'quere weerāti, nicārā niwā.

⁴ Tere tu'ogu, Moisé nipe'tise Ō'acū duti'quere ojaō'ocu niwī. Ape nūmu pe'e ñamiña'cūrō wā'cā, ni'cārō Ō'acūrē ējōpeorā wa'icūrārē ūjūamorōpeoatjore ūrūgū du'pocāpu ni'cā mesā ūtā me'rā seeneocūucu niwī. Tojo nicā docepaga ūtāpaga te Israe curarinūcūrē ni'cārēpaga miinū'cōcu niwī. ⁵ Be'ro ni'cārērā ma'mapjia Israe curuacjārārē wa'icūrā wējēdutigū o'ócu niwī. Narē Ō'acūrē e'catipeorā, wa'icūrārē ūjūamorōpeoduticu niwī. Tojo nicā, apeyema Ō'acū narē añurō weeato nīrā, wecua unuarē wējē, ūjūamorōpeoduticu niwī. ⁶ Moisé deco me'rā díre mii, bapari pacapu piosāacu niwī. Apeye du'sasere wa'icūrārē ūjūamorōpeoropu piopeocu niwī. ⁷ Tu'ajanū'cō, Moisé “Ō'acū masā me'rā a'tiro apoguti” ni ojāca turipure mii, masārē bu'eī'ocu niwī. Tere tu'orā, na pe'e a'tiro nicārā niwā:

—Nipe'tise marī wioгу Ō'acū marīrē weeduti'quere weerāti. Cū dutisere yu'tirāti, nicārā niwā.

⁸ Be'ro Moisé díre mii, masāpūre tere wēeste, a'tiro nicu niwī:

—A'te dí me'rā Ō'acū “Masā me'rā tojo weeguti” ní'quere diacjūta cū duti'quenojōta weegusami, ni masīno'o, nicu niwī Moisé.

⁹ Tere tu'ajāca be'ro Moisé Aarō, Nadab, Abihú, tojo nicā setenta Israe curuacjārā wiorā me'rā ūrūgūpu mujācu niwī. ¹⁰ Topu na Ō'acū, Israe curuacjārā wioгуre ī'acārā niwā. Cū u'tacūrōrē añuse ya'sase peri zafiro wāmetise peri asipa'acūñacaro niwā. Ū'mūse weronojō ya'same'rīcā'caro niwā. ¹¹ Ā'rā Israe curuacjārā wiorā Ō'acūrē ī'amicā, narē ne mejēcā wa'acā weeticu niwī. Na ni'cārō me'rā ba'a, sī'rī weecārā niwā.

Moisé ūrūgū Sinai wāmeticjūpu ní'que ni'i

¹² Ō'acū Moisére a'tiro nicu niwī:

—Yu'u tiro ūrūgūpu mujātinemoña. Mujāti, topu yu'ure co'teya. Yu'u ūtā me'rā wee'que pīrīrē mū'urē o'oguti. Te pīrīpu yu'u oja'que nipe'tise yu'u weeduti'quere mū'u Israe curuacjārārē weregusa'a.

¹³ Tere tu'ogu, Moisé, cūrē weetamugū Josué me'rā ūrūgū Ō'acū nirōpu mujānemocu niwī. ¹⁴ Cū mujānemoati dūporo wiorārē a'tiro nicu niwī:

—A'tota co'teya, téé ūsā dijaticāpu. Aarō, tojo nicā Hur musā me'rā tojama. No'o musārē mejēcā wa'acā, narē wereya, nicu niwī.

15 Tojo níca be'ro Moisé ũrũgũpũ mujãcũ niwĩ. Tigũre ni'cã o'mecurua tuubi'acaro niwũ. 16 Õ'acũ cũ añurõ asistese ũrũgũ Sinaípu dijatacã, seis nũmũrĩrẽ omecurua tigũre tuubi'acaro niwũ. Ape nũmũ siete nũmũ nirĩ nũmũrẽ o'mecuruapũta Õ'acũ Moisére pijidijocũ niwĩ. 17 Israe curuacjãrã Õ'acũ asistesere ũrũgũ dũposãrĩpũ pecame'e ũjũacõ'arõ weronojõ ĩ'acãrã niwã. 18 Moisé ti o'mecuruapũ sãjãa, tigũ ũrũgũpũ mujãnemocũ niwĩ. Topare cuarenta ɯmãcori, cuarenta ñamirĩ* tojacũ niwĩ.

*****

31

*****

18 Õ'acũ ũrũgũ Sinaípu Moisé me'rã ucũca be'ro cũrẽ pũa pjĩ ùtã me'rã wee'que pjĩrĩrẽ o'ocũ niwĩ. Te pjĩrĩpũ Õ'acũ diez dutise cũu'que nicaro niwũ. Õ'acũ basuta cã omopica me'rã tere ojacũ niwĩ.

32

Wecũ wĩ'magũ queose uru me'rã yee'que ni'i

1 Be'ro Israe curuacjãrã Moisé cũ ũrũgũpũ mujãa'cure yoogocã ĩ'arã, Aarõ tiropũ nerẽcãrã niwã. Cũrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—Sõ'onícũ Moisé marĩrẽ Egiptopũ ní'cãrãrẽ miiti'cũ waro ¿de'ro wa'apari cũrẽ? Marĩ ne masĩtisa'a. Tojo weegũ ũsã ějõpeoatje queosere yeebosaya. Marĩ dũporo wũamũ'tãrãsama. Na marĩ wa'atji ma'arẽ ĩ'orãsama, nicãrã niwã.*

2 Aarõ narẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Mũsã nũmosãnumia, mũsã põ'rã ɯmũa, mũsã põ'rã numia o'meperi yosase uru me'rã wee'quere a'to yũ'u tiropũ miitia, nicũ niwĩ.

3 Cũ tojo nicã tũ'orã, nipe'tirãpũta na o'meperi yosase uru me'rã wee'quere tuweemii, Aarõ tiropũ miacãrã niwã. 4 Cũ tere ñe'e, ũjũasipiocũ niwĩ. Na wecũ wĩ'magũ queose wéeca co'ropũ piosãcãrã niwã. Be'ro te bu'áca be'ro wecũ wĩ'magũ queose weronojõ bajugũ wijacũ niwĩ. Cũrẽ ĩ'arã, masã a'tiro nicãrã niwã:

—Israe curuacjãrã, ã'rĩ marĩ ějõpeogũ nimi. Cũta marĩrẽ Egiptopũ ní'cãrãrẽ sũ'ori miiwijawĩ.

5 Na tojo weecã ĩ'agũ, Aarõ wecũ wĩ'magũ queose põtẽorõpũ wa'icũrãrẽ ũjũamorõpeorore ni'cã mesã ùtã me'rã seeneocũucũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, masãrẽ werecũ niwĩ:

—Ñamiacã marĩ wiogũ Õ'acũrẽ bosenuũmũ wee e'catipeorãsa'a, nicũ niwĩ.

6 Ape nũmũ pe'e ñamiña'cũrõ wã'cã, wa'icũrãrẽ wẽjẽ ũjũamorõpeocãrã niwã. Tojo nicã, apeyema Õ'acũ narẽ añurõ weeato ní'ã, wa'icũrãrẽ wẽjẽ, ũjũamorõpeocãrã niwã. Be'ro nipe'tirã masã ba'a, sĩ'rĩ, que'a, ejanujãcãrã niwã. Tu'ajanũ'cõ, wã'cãnu'cã, tũ'omasĩti, bopoyase moorã basanu'cũsiacãrã niwã. 7 Na tojo weecã ĩ'agũ, Õ'acũ Moisére nicũ niwĩ:

—Wa'agũsa'a. Dijaya. Mũ'u, Egiptopũ miiwija'cãrã ña'abutiãrã dojorã weema. 8 Na maata waro yũ'u weeduti'quere du'ucã'ma. Ni'cũ wecũ wĩ'magũ queosere uru me'rã ũjũasipio wĩorẽama. Cũrẽ e'catipeorã, ejaque'ama. Tojo nicã, wa'icũrãrẽ wẽjẽ, cũrẽ ũjũamorõpeoama. A'tiro ni ucũama: “Israe curuacjãrã, ã'rĩ marĩ ějõpeogũ nimi. Cũta Egipto di'tapũre marĩrẽ sũ'ori miiwijawĩ”, niama, nicũ niwĩ Õ'acũ.

9 Õ'acũ apeye Moisére ninemocũ niwĩ:

—Yũ'u sõjã masãrẽ na nisetisere añurõ masĩ'i. Yũ'ũre yũ'rũnu'cãsepjarã nima.

10 Na me'rã uayũ'rũmajã'a. Tojo weegũ narẽ bu'iri da're bajuriopẽ'ogũti. Yũ'u

* 24:18 24.18 ĩ'aña Gn 7.4 docapũ oja'quere. ✧ 32:1 32.1 Hch 7.40

tojo weecã, ne cã'mota'aticã'ña. Mũ'u pãrãmerã nituriarã me'rã pe'ema pãjãrã masãputicã weeguti.

¹¹ Õ'acũ tojo nimicã, Moisé pe'e cã wioɣu Õ'acũrẽ a'te ucũse me'rã nijĩsijosĩ'ricu niwĩ:

—Wioɣu, ¿de'ro weegu mũ'u, mũ'u yarã masã me'rã tocã'rõ uati? Mũ'u tutuayu'ruse me'rã narẽ Egiptopure miiwijawu. ¹² Mũ'u narẽ bu'iri da'recãma, Egiptocjãrã a'tiro ni wãcũrãsama: “Õ'acũ narẽ ãrũpagu wẽjẽ, a'ti di'tapu nirãrẽ bajurioguti nígũ, miiwijapĩ”, nibosama. Uaticã'ña majã. Mũ'u yarã masãrẽ ña'arõ weesi'risere tocã'rõta du'uya. ¹³ Mũ'urẽ da'raco'terã Abrahãrẽ, Isaare, Jacore ní'quere wãcũña. Mũ'u basuta mũ'u wãme me'rã narẽ a'tiro nicũpã: “Mũsã pãrãmerã nituriarãrẽ ñocõa weronojõ pãjãrã masãputicã weeguti. Tojo nicã, a'ti di'ta mũsãrẽ o'oguti ní'que di'tare mũsã pãrãmerã nituriarãrẽ o'ogusa'a. Na ye di'ta ninu'cũcã'rõsa'a”, nicũpã.

¹⁴ Moisé tojo nicã tu'ogũ, Õ'acũ cã yarã masãrẽ “Bu'iri da'reguti” nimi'quere du'ucu niwĩ. ¹⁵ Be'ro Moisé ãrũgũpu ní'cu Õ'acũ dutise puã pã'rẽpu o'jano'que pjiĩrẽ miidijaticu niwĩ. ¹⁶ Õ'acũta te pjiĩrẽ weecu niwĩ. Cã basuta topu ní'quere ñacũ, ojaõ'ocu niwĩ.

¹⁷ Josué masã na caricũsere tu'ogũ, Moisére a'tiro nicu niwĩ:

—Masã a'mewẽjẽrã caricũrõ weronojõ busurocoro marĩ cãrĩse u'turi wa'teropure, nicu niwĩ.

¹⁸ Moisé pe'e cãrẽ a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Na a'mewẽjẽ wapata'aca be'ro caricũ e'catise mejẽta nírócoro. Tojo nicã a'mewẽjẽ bajuriorã bujawetirã basase mejẽta nírócoro. Mejẽcã basase tu'ogucoro, nicu niwĩ.

¹⁹ Moisé na nirõpu etagu, wecu wĩ'magũ na uru me'rã wĩorẽ'care ã'agũ, na no'o uaro basanu'cũcusiase ã'agũ, uayu'ruacu niwĩ. Tojo weegu cã cõose pjiĩrẽ tigu ãrũgũ du'pocãpu doquemutõcũucu niwĩ. ²⁰ Te be'ro wecu wĩ'magũ queose wĩorẽ'care mii, pecame'epu doquetiacu niwĩ. Be'ro cãrẽ añuse marãrĩ doquemutõcu niwĩ. Te marãrĩrẽ aco bu'ipu wẽestepo'ocu niwĩ. Tojo weetoja, Israe curuacjãrãrẽ te acore sĩ'ricã weecu niwĩ. ²¹ Moisé Aarõrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—¿Ã'rã masã de'ro weemiati mũ'urẽ? Mũ'u narẽ ña'abutiario weecã weepã.

²² Aarõ pe'e cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Yu'u acabiji, yu'u me'rã uatiguta. Mũ'u masĩmiba. Ã'rã masã ña'arõ weesere weepoyu'ruama. ²³ Na yu'ure a'tiro niama: “Nĩ'cũ ãsã ãjõpeoacju queose marĩrẽ su'ori miacjũre weebosaya. Sõ'onĩcu Moisé marĩrẽ Egiptopure su'ori miiwijati'care de'ro wa'aro wa'apã. Masĩtisa'a”, niama. ²⁴ Na tojo nicã, narẽ yu'tiapu: “No'o o'meperi yosase uru me'rã wee'quere cuorãnojõ tuweemii miitia”, niapu. Na yu'ure miiti, tere o'oama. Yu'u tere pecame'epu doquetiapu. Wãcũña marĩrõ ã'rĩ wecu wĩ'magũ queose wijamajãmi, nicu niwĩ Aarõ.

²⁵ Moisé na no'o uaro weesere ã'acu niwĩ. Tere ã'amigũ, Aarõ pe'e narẽ “Tojo weeticã'ña”, niticu niwĩ. Tojo weerã na ña'arõ weesere ã'arã, narẽ ã'atu'tirã bujicã'cãrã niwã. ²⁶ Tojo weecã ã'agũ, Moisé na su'ti caseri me'rã wee'que wi'seri wa'tero sãjãa, ejanu'cãcu niwĩ. Narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—“Õ'acũ yarã ni'i” nirãnojõ yu'u tiro a'tia, nicu niwĩ.

Cã tojo nicã, nipe'tirã Levĩ ya curuacjãrã Moisé tiropu nerẽnu'cãcãrã niwã. ²⁷ Na tojo weecã ã'agũ, Moisé narẽ nicu niwĩ:

—Õ'acũ, Israe curuacjãrã wioɣu, a'tiro nimi: “Mũsãncũ di'pjiĩrẽ du'teõ'oña. Be'ro mũsã wi'seri nirõpu tojaaya. Tojaa, wi'serinucũ mũsã acabijirãrẽ, mũsã ma'misumuarẽ, mũsã me'rãcjãrãrẽ, mũsã ya wi'i pu'to nirãrẽ wẽjẽcã'ña”, ni wrecu niwĩ Moisé.

²⁸ Leví ya curuacjārā Moisé tojo weeduti'quere queoro weecārā niwā. Ti numarē i'tiati mil umua wēricārā niwā. ²⁹ Be'ro Moisé narē nicu niwī:

—Masā Ō'acūrē yu'rūnu'cācā, musā cū dutiro wéerā, musā pō'rārē, musā acabijirārē, musā ma'misumapureta na ña'arō wee'quere ī'arā, wējēcā'mota'apu. Tojo weegu ni'cācā Ō'acū musārē cū dutisere da'radutigu cūuami. A'tiro wee musārē añurō wa'acā weeami, nicu niwī.

³⁰ Ape numu pe'ere Moisé masārē a'tiro nicu niwī:

—Musā Ō'acū dutisere yu'rūnu'cārā, ña'abutiario weecārā niapu. Ni'cārōacārē Ō'acū tiropu mujāgūti. Apetero weegu musā yere cūrē sērībosacā, musārē acobojosami, nicu niwī.

³¹ Cū tojo nica be'ro apaturi Moisé Ō'acū tiropu mujāa, cūrē nicu niwī:

—Diacjūta masā wecu wī'magū uru me'rā queose wīorē'cure e'catipeotjārā, ña'abutiario weecārā niama. ³² Ni'cārōacārē mu'urē uputu sērī'i. Narē acobojoya. Acobojobotigu pūrīcā, mu'u ya pūrī catirā wāme ojaō'ono'ca pūrīpu yu'u wāmerē coecā'ña, nicu niwī Moisé.

³³ Ō'acū pe'e cūrē yu'ticu niwī:

—Yu'u dutisere yu'rūnu'cā'cārā dia'cūrē ya pūrīpu ojaō'ono'cārā wāmerē coeguti. ³⁴ Ni'cārōacārē majā wa'aya. Masārē yu'u mu'urē “O'oguti” nica di'tapu su'ori miaña. Yu'ure wereco'tegu mu'urē su'ori ī'o miagūsami. Tojo weemicā, yu'u bu'iri da'reri numu ejacā, na ña'arō wee'que wapare narē bu'iri da'reguti, nicu niwī Ō'acū.

³⁵ Be'ro Ō'acū masārē bu'iri da'regu, duti ña'abutiase o'ócū niwī. Aarō wecu wī'magū queose yee'cure e'catipeo'que bu'iri tojo weecu niwī.

33

Ō'acū ūrūgū Sinaípu wijaduti'que ni'i

¹ Ō'acū masārē bu'iri da'rēca be'ro Moisére a'tiro nicu niwī:

—A'tore wijayá. Masā mu'u Egiptopu miiwija'cārā me'rā wa'agusa'a. Yu'u Abrahārē, Isaare, Jacore “O'oguti” nica di'tapu wa'aya. Ti di'tare na pārāmerārē “O'oguti” nitojawu. ² Yu'ure wereco'tegure musā duporo o'oguti. Yu'u ti di'tapu nirā cananeo masā, amorreo masā, hitita masā, ferezeo masā, heveo masā, jebuseo masārē cō'awīrōgūti. ³ Cabra ōpēcō, mumiaco pajiro aco o'maburoro weronojō nirī di'tapure wa'arā wee'e. Yu'u pe'e musā me'rā wa'asome. Musā yu'rūnu'cāsepjarā ni'i. Yu'u wa'agu pūrīcā musā ña'arō weecā, bu'iri da're bajuriodijobosa'a, nicu niwī Ō'acū.

⁴ Masā te bujawetise quetire tu'orā, dūjasewā'arā weronojō pūrō bujaweticārā niwā. Na ne ni'cūpūta busa, o'meperi yosaticārā niwā. ⁵ Ō'acū Moisére a'tiro wereyutojacu niwī:

—Israe curuacjārārē a'tiro ni wereya: “Musā yu'rūnu'cāsepjarā ni'i. Musā wa'teropure musā me'rā yu'u cā'rō ba'patiquejogu, musārē bu'iri da're bajuriobosa'a. Tojo weerā musā su'ti añusere, musā busasere, tojo nicā yosasere tuweemiicā'ña. Musā tere tuweemiica be'ro yu'u musārē weeatjere wācūgūsa'a”, ni wereya, nicu niwī Ō'acū.

⁶ Tojo weerā Israe curuacjārā Horeb wāmeticju ūrūgūpu wijāca be'ro busanemoti, o'meperi yosanemoticārā niwā.

Ō'acū me'rā bocaajari wi'i su'ti caseri me'rā wéeca wi'iacā cjase ni'i

⁷ Moisé Ō'acū su'ti caseri me'rā wéeca wi'iacārē mia, masā na nirō yoacureropu cūucu niwī. Ti wi'iacārē “Ō'acū me'rā bocaajari wi'i ni'i”, nicu niwī. No'o ni'cū Ō'acūrē cū weeatjere sērītiña'sī'rīgūnojō topu wa'acu niwī. Ti wi'iacā na masā nirō

yu'ruro nicaro niwũ. ⁸ Moisé ti wi'iacãpu wa'acã ã'arã, masã nipe'tirã na ye wi'seri sope pu'topu nu'cũcãrã niwã. Téé ti wi'ipũ sãjãcãpu cãrẽ ã'asirutudu'ucãrã niwã. ⁹ Moisé ti wi'ipũ sãjãcãta, o'mepõ'rã dijati, ti wi'ã sãjãrã sopepu ejanu'cãcaro niwũ. Õ'acũ Moisé me'rã ucũrã cura tojo tojanu'cãcaro niwũ. ¹⁰ Masã o'mepõ'rã ti wi'ã sopepu ejanu'cãcã ã'arã, nipe'tirã na ye wi'seri sope pu'to paamu'rĩque'acãrã niwã. Õ'acũrẽ e'catipeorã, tojo weecãrã niwã.

¹¹ Õ'acũ Moisé me'rã a'merĩ ã'apõtẽo, ni'cũ, cã me'rãcjũrẽ ucũgũ weronojõ ucũcãrã niwã. Na ucũca be'ro Moisé masã tiropũre dajatojaacu niwĩ. Cãrẽ weetamuco'tegũ ma'mũ Josué, Nun macã pe'e pũrĩcã ti wi'iacã po'peapu toja, ninu'cũcã'cu niwĩ.

Õ'acũ Moisére cã asistesere ã'o'que ni'i

¹² Moisé Õ'acũrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Mũ'u yu'ure “Ã'rã masãrẽ su'ori miaña”, niapu. Tojo nimigũ, yu'u me'rã wa'acjũre weretiapu. Tojo nicã “Mũ'urẽ añurõ mas'ĩ. Mũ'u weesere ã'agũ, e'cati'i”, niapu. ¹³ Diacjũta yu'u me'rã e'catigu pũrĩcã, mũ'u weeatjere yu'ure wereya. Mũ'u tojo weecã, mũ'urẽ masĩnemogũsa'a. Tojo nicã, mũ'u tu'sasere weenu'cũgũsa'a. Wãcũña. ã'rã masã, mũ'u yarã nima, nicu niwĩ.

¹⁴ Moisé tojo nicã tu'ogu, Õ'acũ cãrẽ nicu niwĩ:

—Yu'u basuta mäsãrẽ ba'patiguti. Ba'pati, mũ'urẽ soose o'oguti, nicu niwĩ.

¹⁵ Moisé pe'e cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Mũ'u basu ãsãrẽ su'ori wa'atigu pũrĩcã, ãsãrẽ a'tore wijacã weeticã'ña. ¹⁶ Mũ'u ãsã me'rã ba'patiwã'cãticãma, apeye di'tacjãrã masã “Õ'acũ Moisé me'rã, Israe curuacjãrã me'rã e'catimi”, ni masĩsome. ãsã me'rã wa'acã pũrĩcãrẽ, “Õ'acũ Moisé, Israe curuacjãrã me'rã dia'cũ nimi”, ni masĩrãsama, nicu niwĩ Moisé.

¹⁷ Õ'acũ Moisére apaturi ucũapocu niwĩ:

—Mũ'urẽ añurõ mas'ĩ. Mũ'u me'rã e'cati'i. Tojo weegu mũ'u sãrĩ'caronojõta weegusa'a, nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁸ Cã tojo nicã tu'ogu, Moisé a'tiro ni sãrĩnemocu niwĩ:

—Mũ'u asistesere yu'ure ã'oña.

¹⁹ Õ'acũ cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Nipe'tise yu'u asistesere mũ'u duporo yu'ruacã weeguti. Tojo yu'ruacã, nipe'tise yu'u añubutiase nisere ã'agũsa'a. Tojo nicã mũ'u ã'orõpu yu'u wãmerẽ wereguti. No'o yu'u pajaña'sĩ'rĩgũrẽ pajaña'gũti. ²⁰ Tojo nimicã, ya diapoama ne ã'asome. Ne ni'cũ yu'ure ã'aca be'ro catisome majã.

²¹ Õ'acũ apeye quẽ'rãrẽ nicu niwĩ:

—A'to yu'u tiro ãtãgãpu nu'cũña. ²²⁻²³ Yu'u asistese me'rã yu'ruagu, ni'cã cope tigapu nirĩ copepu mũ'urẽ cũugũti. Yu'ure ã'arã nígũ, ya omocã me'rã mũ'u ya diapoare cã'mota'aguti. Téé yu'u yu'ruagupu cã'mota'atuoguti. Yu'u sã'ema waroma ã'agũsa'a, ã'agũ pe'e. Yu'u diapoa pe'ema, ne ã'ano'ña marĩõsa'a, nicu niwĩ Õ'acũ.

34

Apeye ãtã pjĩrĩ me'rã Õ'acũ dutisere oja'que ni'i

¹ Õ'acũ Moisére cã asistesere ã'oca be'ro cãrẽ nicu niwĩ:

—Pua pjĩ ãtã pjĩrĩ mũ'u doquemũtõ'que pjĩrĩ weronojõta da'reya. Ne waro oja'quereta ojuguti tja. ² Ñamiacã ñamicurero ãrũgũ Sinaípu mũjãgũtigũ apoyuya. Tigũ duposãrĩpu wa'a, yu'u tiro ejaya. ³ Ne apĩ mũ'u me'rã mũjãticã'to. Ne tigupũre ãpẽrã masã marĩato. Tojo nicã oveja, wecuã tigu põtẽorõpũre ba'anu'cũticã'to.

4 Cũ ní'caronojõta Moisé toduporo ùtã pjĩrĩ ní'que weronojõ da'recu niwĩ. Ape namu pe'e ñamicurero wã'cã, Õ'acũ cũ duti'caronojõta ùrũgũ Sinaipu te pjĩrĩrẽ miimujãcu niwĩ. 5 To cũ mujãejacã, Õ'acũ o'mecurua me'rã dijati, Moisé tiropu ejacu niwĩ. Cũ wãmerẽ weregu, "Wioгу ni'i", nicu niwĩ. 6 Moisé duporo yu'ruagu, a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u Õ'acũ, musã wioгу ni'i. Masãrẽ pajaña'gũ, añurõ weesetigu ni'i. Uáyegu mejeta ni'i. Masãrẽ yu'u ma'iyu'rũsere i'o'o. Yu'u "Weeguti" ní'quere queoro wee'e. 7 Peje curari be'rocjãrã quẽ'rãrẽ ma'inu'cũcũsa'a. Masã ña'arõ weesere, yu'ure yu'rũnu'cãsere acobojo'o. Yu'u tojo weemicã, ña'arõ weegua ne bu'iri da'reno'ña marĩgũ tojatisami. Bu'iri da'reno'sami. Pacusumua ña'arõ wee'que wapa na põ'rãpũre, na pãrãmerãpũre, na pãrãmerã nituriarãpũre, tojota bu'iri da're yapatino'rãsama, nicu niwĩ.

8 Cũ tojo nicã tu'ogu, Moisé maata nucũcãpu paamu'rĩque'a, Õ'acũrẽ e'catipeocu niwĩ. 9 Cũrẽ e'catipeogu, a'tiro ni sãrĩcu niwĩ:

—Wioгу, diacjũta yu'u weesere tu'sagu, ùsãrẽ ba'patiya. Æ'rã masã yu'rũnu'cãsepjarã nima. Tojo nimicã, ùsã ña'asere, ùsã ña'arõ weesere acobojoya. Æsãrẽ mu'u yarã masã tojacã weeya, ni sãrĩcu niwĩ.

Õ'acũ masã me'rã "A'tiro weeguti" ni apo'que ni'i

10 Õ'acũ Moisé sãrĩ'quere tu'õca be'ro a'tiro nicu niwĩ:

"Añurõ tu'oya. Ni'cãrõacãrẽ yu'u nipe'tirã musã Israe curuacjãrã me'rã 'A'tiro weeguti' ni apo'quere cũugũti. Nipe'tirã masã i'orõpu añubutiasere weẽ'ogũsa'a. Te toduporopu ne ape di'tapu a'ti turipũre weẽ'ono'ña marĩ'quere i'ogũti. No'o nipe'tirã musã wa'tero nirã yu'u musã wioгу musãrẽ añubutiaro weeatjere i'arãsama.

11 "Ni'cãcã yu'u musãrẽ weeduti'quere weeya. Musã tojo weecã, yu'u musã tiro nirã amorreo masãrẽ, cananeo masãrẽ, hitita masãrẽ, ferezeo masãrẽ, heveo masãrẽ, jebuseo masãrẽ cõ'awĩrõgũsa'a.

12 "Musã sãjãti di'tacjãrã me'rã ne a'merĩ 'Tojo weerã', ni apoticã'ña. Musã tojo weecã pũrĩcãrẽ, musãrẽ na ãjõpeose queose yee'quere sirutucã weerãsama. 13 Tojo weronojõ o'orã, a'tiro pe'e weeya. Na wa'icũrãrẽ ùjũamorõpeosere paamutõcã'ña. Apeye ùtãpaga na miĩnu'cõ'que na ãjõpeosere mutõpe'ocã'ña. Tojo nicã Aserã wãmetigo na ãjõpeose yee'que yucu me'rã wee'que tuturire dutecõ'acã'ña.

14 "Ne apĩ Õ'acũ nitigure ãjõpeoticã'ña. Æpẽrãrẽ ãjõpeosirutucã ne uawe'e. Yu'u dia'cũrẽ ãjõpeocã u'a.

15 "Ti di'tapu nirã me'rã ne a'merĩ 'Tojo weerã', ni apoticã'ña. Na Æpẽrãnojo Õ'acũ nitirãrẽ e'catipeorã, wa'icũrãrẽ wẽjẽ ùjũamorõpeorã, musãrẽ pijibosama. Musã quẽ'rã na wẽjẽ ùjũamorõpeo'quere na me'rã ba'atamubosa'a. 16 Apetero weerã na põ'rã numiarẽ musã põ'rã umuarẽ numisobosama. Numisoo, na põ'rã numia Õ'acũ nitirãrẽ ãjõpeorã, musã põ'rã umuarẽ mejãrõta narẽ ãjõpeocã weebosama.

17 "Musã ne cã'rõ Õ'acũ nitirãrẽ cõme me'rã ùjũasipio wĩorẽ'quere ãjõpeoticã'ña", nicu niwĩ Õ'acũ.

*****

Õ'acũ dutise cũu'quere Moisé oja'que ni'i

27 Õ'acũ Moisére cũ dutise wérẽca be'ro cãrẽ nicu niwĩ: "Yu'u ucũsere ojaya. Te yu'u mu'u me'rã, Israe curuacjãrã me'rã apo'que ni'i", nicu niwĩ.

28 Moisé topũre Õ'acũ me'rã cuarenta umucori, cuarenta ñamirĩ* tojacu niwĩ. Ne ba'aro marĩrõ, sĩ'rĩrõ marĩrõ nicu niwĩ. Topu "Õ'acũ masã me'rã tojo weeguti" ni

* 34:28 34.28 I'aña Gn 7.4 docapu oja'quere.

me'rã na pãrãmerã nituriarã pa'ia nisere ninu'cũcã'rãsama. Ne pe'tisome", nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁶ Õ'acũ dutí'caronojõta Moisé nipe'tisere weepe'ocũ niwĩ. ¹⁷ Tojo weerã na ni'cã cũ'ma Egiptopure wijáca be'ro nimũ'tãrĩ mujĩpũ, ninũ'cãrĩ numũrẽ Õ'acũ wi'ire aponũ'cõcãrã niwã.

*****

O'mecurua Õ'acũ wi'i bu'ipũ ní'que ní'i

³⁴ Moisé Õ'acũ wi'ire aponũ'cõca be'ro, o'mecurua ti wi'ire tuubi'acaro niwũ. Õ'acũ cũ asistese ti wi'ipure niyũ'rũacaro niwũ. ³⁵ Tojo weegũ Moisé ne sãjãamasĩticũ niwĩ.

³⁶ O'mecurua ti wi'i bu'ipũ ní'que mũjãáca be'ro Israe curuacjãrã na ye wi'serire pãámii, aperopũ wa'amũjãcãrã niwã. ³⁷ O'mecurua mũjãaticãma, na ye wi'serire ne pãámiiticãrã niwã. Téé o'mecurua mũjãacãpũ co'temũjãcãrã niwã. ³⁸ Israe curuacjãrã no'o na wa'aro nipe'tirã ĩ'orõpũ Õ'acũ ya o'mecurua, umũcore ti wi'i bu'ipũ nimũjãcaro niwũ. Nami pe'ema ti curua po'pearũ pecame'e ũjũrĩ põ'rã nicaro niwũ.

Josué

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Moisé wērīca be'ro Ō'acū Josuére Israe curuacjārārē sū'ori nisetiaccjare sōrōcū niwī. Josué cū ojāca pūrī p̄aro d̄ucawati'i. Nimū'tārō Israe curuacjārā na Canaá di'ta, Ō'acū narē o'oguti nīca di'tare sājāa, tocjārā me'rā a'mewējē, wapata'a, miiwapa'que ni'i. (Capítulos 1–12) Be'rocjārō na Israe curarinucū di'ta d̄ucawaa'que ni'i. (Capítulos 13–22) Nit̄oro Josué cū ucūt̄o'que, cū masārē werecasat̄o'que, tojo nicā cū wērī'que ni'i. (Capítulos 23–24)

Ō'acū Josuére Israe curuacjārā wiogū sājācā wee'que ni'i

¹ Be'ro Moisé, Ō'acū dutisere da'racote'cū wērīca be'ro, Ō'acū Josuére ucūcū niwī. Josué pe'e Nun wāmetigū macū, tojo nicā Moisére weetamuco'te'cū nicū niwī. Ō'acū cūrē a'tiro ni ucūcū niwī:

² “Moisé yū'u dutisere wee'cū wērīa wa'ami. Ni'cārōacāma mū'u pe'e nipe'tirā Israe curuacjārārē dia Jordārē sū'ori pē'agūsa'a majā. Yū'u mūsārē o'otji di'tapu wa'arāsa'a. ³ Yū'u Moisére ‘A'tiro weeguti’ ní'caronojōta mūsārē weegusa'a. Yū'u nipe'tiro mūsā di'ta sijatjo ejaturo o'oguti. ⁴ Di'ta a'tocārō yoaro o'oguti. Yucū marīrōpū, téé Líbano di'tapu nit̄orosa'a. E'saro pe'e maa yoari maa Éufrates, nipe'tiro hitita masā ye di'ta me'rā ninū'cā, téé pajiri maa Mediterráneo nirōpū nit̄orosa'a. ⁵ Ne āpērā mūsā me'rā a'mewējērā pōtēosome. Moisé me'rā ní'caronojōta mejārōta nigūsa'a mū'u me'rā quē'rārē tja. Ne mū'urē cō'asome. ⁶ Tojo weegū wācūtutuaya, uiro marīrō nisetiya. Na ñecūsūmūarē ‘A'ti di'tare o'oguti’, niwā. Mū'u narē sū'ori mia, na me'rā a'ti di'tare miiwapa etigusa'a. ⁷ Tojo weegū yū'u ní'caronojō wācūtutuanu'cūcā'ña. Tojo nicā nipe'tise Moisé mūsārē dutise cūu'quere weepe'ocā'ña. Tojo weegū nipe'tise mū'u weesetise añurō wa'arosa'a. ⁸ Yū'u dutise cūu'quere masārē bu'enu'cūcā'ña. Ñamirīnucū, ūmūcori quē'rārē wācūnūrūnu'cūcā'ña. Tere weecā, nipe'tise mū'u weesetise queoro wa'arosa'a. ⁹ Yū'u mū'urē a'tiro dutiapū. Ne mū'urē mejēcā wa'acā uiticā'ña. Wācūtutua nisetiya. Yū'u Ō'acū, mū'u wiogū, mū'u me'rā ninu'cūcūsa'a. Mū'u no'o wa'aro mū'u me'rā wa'agusa'a”, nicū niwī Ō'acū.

Josué Canaá di'tacjārā me'rā cū a'mewējēatjere apoyu'que ni'i

¹⁰ Be'ro majā Josué Israe curuacjārā wiorārē a'tiro weeduticū niwī: ¹¹ “Nipe'tiro masā cārīse u'turipū wa'a weetjārā, narē ‘Ba'ase mūsā miatjere apoyuya’, nirā wa'aya. Marī i'tia nūmū be'ro dia Jordārē pē'arāsa'a. Ō'acū o'otji di'tare ñe'erā wa'arāsa'a”, ni werēcū niwī narē.

¹² Rubén ya curuacjārā, Gad ya curuacjārā, tojo nicā deco me'rā Manasés ya curuacjārā pe'ere Josué a'tiro ni ucūcū niwī:

¹³ —Wācūña Moisé, Ō'acū ūaro weeco'tegū, mūsārē duti'quere: Ō'acū mūsārē “Sooato” nīgū, a'ti di'ta, mūsā nirī di'tare o'ocū niwī. ¹⁴ Mūsā nūmosānumiarē, mūsā pō'rārē, mūsā yarā ecarārē a'to dia Jordā mujīpū mujātiro pe'e cūucā'ña yujupū. Moisé mūsārē o'óca di'ta ni'i. Mūsā nipe'tirā ūmūa pūrīcā a'mewējētutuarā nirānojō mūsā wāmo me'rā pē'arāsa'a. Mūsā acawererārē a'mewējētamurā, na d̄uporo ū'mūtāña. ¹⁵ Téé Ō'acū mūsārē soose o'o'caronojōta na quē'rārē o'ocāpū, mūsā narē a'mewējētamudu'urāsa'a. Narē Ō'acū o'otji di'tare ñe'ēca be'ropū, a'mewējētamut̄orāsa'a. Tojo weetū'ajaca be'ropū mūsā ye di'ta dia a'ti pā'rē pe'e

dajatojatirãsa'a. Moisé musãrẽ cõu'que di'tare miiwapa, sãjãque'arãsa'a majã, nicu niwĩ.

¹⁶ Cã tojo nicã tu'orã, na pe'e a'tiro ni yu'ticãrã niwã:

—Nipe'tise mu'u dutisere weerãti. No'o mu'u wa'adutiro wa'arãti. ¹⁷ Ësã Moisé duti'quere queoro yu'ti'caronojõta mu'u quẽ'rãrẽ yu'tirãti. Ësã a'te dia'cũrẽ u'a'a. Õ'acũ Moisé me'rã niwĩ. Mejãrõta cã me'rã ní'caronojõta mu'u me'rã quẽ'rãrẽ nicã uasã'a. ¹⁸ No'o mu'urẽ yu'rũnu'cãgũnojõ, mu'u dutiro weetigũnojõ wẽjẽno'gũsami. Mu'u pe'e wãcũtutua, nisetiya, nicãrã niwã Josuére.

2

Josué Jericópũ ï'adu'tiri masãrẽ o'ó'que ni'i

¹ Be'ro Josué puarã umuarẽ ya'yioropũ Canaá di'tare, Jericópũre ï'adu'tirã wa'aduticu niwĩ. Tojo weerã na Sitĩpu ní'cãrã Jericópũ wa'acãrã niwã. Ti ñamirẽ na ni'cõ umuarẽ a'metãrãwapata'ari masõ Rahab wãmetigo ya wi'ipũ sãjãa, tojacã'cãrã niwã. ² Jericócjũ wiogũ “Ni'cãcã ñami Israe curuacjãrã marĩ ya di'tare ï'adu'tirã a'tiapãrã” nisere tu'obocacã'cu niwĩ. ³ Tojo weegũ cã yarã surarare co ya wi'ipũ o'ócu niwĩ. Ti wi'ipũ wa'a weetjãrã, core a'tiro nicãrã niwã: “Na umua mu'u ya wi'ipũ nirãrẽ cõ'awĩrõña. Na ï'adu'tiri masã nima”, nicãrã niwã.

⁴ Rahab pe'e narẽ nutojaco niwõ. Na sãrĩtiña'cã, wiogũ o'ó'cãrãrẽ a'tiro yu'tico niwõ:

—Diacjũta ni'i. Musã ní'rõnojõta a'ti wi'ita nimiana. Na “Tocjãrã nima” nisere masĩtiasũ.

⁵ Mujĩpũ sãjãrĩ cura, a'ti macã cja sopere bi'atji dũporoacã wa'ama. Diape'e wa'arã wa'apã. Quero wa'abaque'oya. Apetero weerã narẽ emuejãbosa'a, nico niwõ.

⁶ Co ya wi'i bu'i opa sira nirõpũ ñocãpũrĩ põ'rã s'i'o'que weronojõ nise docapũ narẽ nuocũuco niwõ.

⁷ Co tojo nicã tuorã, surara maata ti wi'ipũ wijaa, dia Jordã tiropũ ï'adu'tiri masãrẽ a'marã wa'amicãrã niwã. Na wa'aca be'ro maata ti macã cja sopere bi'ano'caro niwũ.

⁸ Israe curuacjãrã cãrĩse dũporo Rahab narẽ nũo'caropũ mujãa, narẽ nico niwõ:

⁹ —Yu'u masĩ'i. Õ'acũ musã Israe curuacjãrãrẽ a'ti di'tare o'otojacũ niwĩ. Cã a'ti di'tacjãrãrẽ musãrẽ uicã weecu niwĩ. Tojo weerã ãsã nipe'tirã uibutiasa'a.

¹⁰ Ësã tu'owũ Õ'acũ musãrẽ Egiptopũ ní'cãrãrẽ miiwija'quere. Maa sõ'arĩ maarẽ acore musãrẽ pẽ'ato ní'gũ, dũcawaanũ'cõ, boposãjãcã weecu niwĩ. Tojo nicã, puarã amorreo masã wiorã maa Jordã a'ti pã'rẽ pe'e nirã Og, tojo nicã Sehõrẽ wẽjẽpe'ocãrã niwũ. ¹¹ Tojo weerã ãsã pũrõ uise me'rã musãrẽ ï'a'a. Õ'acũ, musã wiogũ nipe'tiro u'musepu, a'ti nucũcãpũre wiogũ nimi. ¹² Tojo weego musãrẽ sãrĩ'i. Õ'acũ wãme me'rã “Mu'u acawererãrẽ añurõ weerãti”, niña. Yu'u musãrẽ añurõ weetamu'caronojõta weeya. “Diacjũta tojo weerãti” ní'ã, ¹³ yu'u pacũsumuarẽ, yu'u ma'misumuarẽ, yu'u acawererã numiarẽ yu'rũweticã weeya, nico niwõ.

¹⁴ Na core a'tiro ni yu'ticãrã niwã:

—Mu'u ní'rõnojõta weerãti. Weeticãma, Õ'acũ ãsãrẽ wẽjẽato. Mu'u pe'e marĩ ni'cãrõacã ucũsere ne ãpẽrãrẽ wereticã'ña. Tojo nicã, Õ'acũ a'ti di'tare o'ocãpũta, ãsã mu'urẽ añurõ wiopesase me'rã, añurõ pajaña'a, weetamurãsa'a, nicãrã niwã.

¹⁵ Rahab ya wi'i, ti macã yeecã'mota'aca tu'rũpu wãñacaro niwũ. Tojo weego narẽ ventana sopepu pũnu'mo da me'rã du'udijoco niwõ. ¹⁶ Tojo weetoja, narẽ nico niwõ:

—Musãrẽ a'marĩ masã bocari ní'ã, ãrũgũpu wa'aya. No'o i'tia nũmunojõ tojayá. Téé musãrẽ a'marĩ masã macãpu dajatojatica be'ropũ musã acawererã tiro tojáaya, nico niwõ.

¹⁷ Co tojo nicã tu'orã, a'tiro ni yu'ticãrã niwã:

—Mu'u ũsārē “Yu'ure tojo weepa” ní'caronojōta weerāsa'a. ¹⁸ ũsā a'ti di'tare sājāácārē, sō'arī da pūnu'mo da mu'u ũsārē du'udijoca dare ventana sopepu yoodijoya tja. Mu'u ya wi'ipu mu'u pacu, mu'u paco, mu'u ma'misumua, nipe'tirā mu'u acawererārē neocūña. ¹⁹ No'o ni'cū cū uaro wijaama'agūnojō cū basu cūrē wējēsere bu'iritigusami. ũsā bu'iri moorāsa'a. Ni'cū ũsānojō mu'u ya wi'ipu nirārē mejēcā weecā pūrīcārē, ũsāta bu'iritirāsa'a. ²⁰ Mu'u āpērārē werecāma, marī ucū'que wapamarīrōsa'a, nicārā niwā Rahare.

²¹ —Jau. Musā nírōnojōta tojota weegosa'a, ni yu'tico niwō.

Be'ro tojo nitojanu'cō, wa'a wa'acārā niwā. Na wa'áca be'ro co na wee-duti'caronojōta weeco niwō. Pūnu'mo da, sō'arī dare ventana sopepu du'teō'odijoco niwō.

²² Be'ro na puarā Israe curuacjārā i'adu'tiri masā ũrūgūpu du'ticārā niwā. Topure i'tia nūmu tojacārā niwā. Narē a'marā, surara pe'e nipe'tiropu a'macūmí, ne bocaticārā niwā. Tojo weerā Jericópu dajatojaa wa'acārā niwā. ²³ Be'ro i'adu'tiri masā ũrūpagupu ní'cārā dijaa, maarē pē'aa, téé Josué tiropu dajacārā niwā tja. Topu daja, cūrē nipe'tise narē wa'a'quere werecārā niwā. ²⁴ A'tiro ni werecārā niwā: “Ō'acū marīrē ‘Nipe'tise ti di'tare o'oguti’, nitojami. Na masā ti di'tapu nirā marīrē pūrō uibutiarā weema”, ni quetiwerecārā niwā.

3

Israe curuacjārā dia Jordārē pē'a'que ni'i

¹ Ape nūmu pe'e, bo'reque'ari cura Josué nipe'tirā Israe curuacjārā me'rā Sitim wāmetiropu ní'cārā dia Jordāpu bu'atacārā niwā. Na diare pē'ati dūporo ti maa sumutopu tojaque'acārā niwā. ² I'tia nūmu yu'rúca be'ro surara wiorā, nipe'tirā wa'teropure wa'a weetjārā, ³ a'tiro duticārā niwā: “Musā pa'ia, Leví ya curuacjārā Ō'acū ‘Masā me'rā añurō weeguti’ ní'quere cuori acarore na miacā i'arā, na siro sirutuya. ⁴ Tojo weerā musā wa'arore masīrāsa'a. Musā ne ni'cū a'ti ma'apure wa'aña'tisa'a. Ti acarore yoacurero, ni'cā kilómetronojō sirutuya. Pu'toacā tu'aticā'ña”, ni werecārā niwā.

⁵ Tere na wérēca be'ro Josué a'tiro nicu niwī tja: “Ñamiacā Ō'acū cū tutuasere i'arāsa'a. Tojo weerā musā Ō'acū i'orōpu ña'ase marīrā niato nírā, musā ye su'tire coe, tojo nicā musā ya upure u'acoecā'ña”, nicu niwī Josué. ⁶ Pa'ia pe'ema a'tiro nicu niwī: “Musā pa'ia Ō'acū ‘Masā me'rā añurō weeguti’ ní'quere cuori acarore wua, masā nipe'tirā dūporo maarē u'mutāpē'arāsa'a.”

Tojo weerā cū duti'caronojōta ti acarore wua, masā dūporo u'mutācārā niwā.

⁷ Be'ro Ō'acū Josuére a'tiro nicu niwī: “Ni'cācā me'rā nipe'tirā Israe curuacjārārē mu'urē āpērā yu'rūoro añurō i'acā weenu'cāgūti. Tojo weerā Moisé me'rā ní'caronojōta yu'u mu'u me'rā nisere masīrāsama. ⁸ Pa'ia yu'u ‘Masā me'rā añurō weeguti’ cuori acarore miarārē a'tiro ni wereya: ‘Musā dia Jordā sumutore etarā, ti maapure ñumuwija, tojanu'cāña’”, nicu niwī Ō'acū.

⁹ Be'ro Josué masārē pijio, nicu niwī: “Tu'orā a'tia marīrē Ō'acū nisere. ¹⁰ A'tiro weemasīrāsa'a ‘Ō'acū catigu marī me'rā ninu'cūmí’ nisere. Tojo nicā a'ti di'tacjārā cananeo masā, hitita masā, heveo masā, ferezeo masā, gergeseo masā, amorreo masā, jebuseo masārē cō'ape'owā'cāgūsami. ¹¹ I'aña. Ō'acū, nipe'tise di'ta wiogu ya acarore musā dūporo dia Jordārē pē'amutārōsa'a. ¹² Tojo weerā musā Israe curuacjārā doce curari nirā, te curarinucū ni'cūrē beseya. ¹³ A'tiro wa'arosa'a. Na pa'ia Ō'acū nipe'tise di'ta wiogu ya acarore miarā, na diapū ñumuwijacā, te aco

dɔcawatia wa'arosa'a. Te aco nimi'que o'maburosome. Pɔaperiputa opa ditara weronojō nicã'rōsa'a", ni werecɔ niwĩ.

¹⁴ Tojo weerã Israe curuacjãrã dia Jordãrẽ pẽ'arã, na cãrĩ'que u'turire wijacãrã niwã. Pa'ia Õ'acũ "Masã me'rã añurō weeguti" ní'quere cɔori acarore na dɔporo miamũ'tãcãrã niwã. ¹⁵ Titare masã otese dɔcatiri cura dia Jordã pajiro pu'eeja, mirĩa wa'acaro niwũ. Tojo nimicã, pa'ia ti acarore miarã, Jordãpɔ na dɔ'pocãrĩ ti maarẽ ɔ'tacũucãta, ¹⁶ te aco bu'ipɔ buruti'que tojanũ'cãcaro niwũ. Yoaropɔ ni'cã macã Adã wãmetiri macãpɔ opa ditara bi'a cã'mota'a'ro weronojō wa'acaro niwũ. Adã Saretán wãmetiro pɔ'topɔ tojacaro niwũ. Aco tosiropɔ toja'que pe'e O'maburotiri ditarapɔ wetiburudijacaro niwũ. Tojo wa'acã, na Israe curuacjãrã Jericó põtëorō pẽ'acãrã niwã majã. ¹⁷ Na pẽ'arĩ cura pa'ia Õ'acũ ya acarore cɔorã pe'e dia deco boporopɔ nũ'cãejacã'cãrã niwã. Téé nipe'tirã Israe curuacjãrã pẽ'ape'tica be'ropɔ pẽ'acãrã niwã. Nipe'tirã Israe curuacjãrã boporopɔ pẽ'acãrã niwã.

4

Ûtãpaga docepagare dia Jordã cjasere miĩ'que ni'i

¹ Nipe'tirã dia Jordãrẽ pẽ'atãca be'ro Õ'acũ Josuére nicɔ niwĩ: ² "Israe curuacjãrãrẽ te doce curarinũcũ ni'cũrẽ beseya. ³ Narẽ wa'aduti weetjãgũ, pa'ia dia deco na nu'cũrō tiropɔ docepaga Ûtãpagare miicũudutiya. Musã ni'cãcã ñami cãrĩatjopɔ tepagare cũuñã."

⁴ Tojo weegɔ Josué doce ɔmũarẽ cũ bese'cãrãrẽ pijio, ⁵ narẽ nicɔ niwĩ: "Musã Jordã decopɔ, Õ'acũ musã wiogɔ ya acaro tiropɔ wa'a, musãnũcũ Ûtãpaga ni'cãrẽpaga wũarã wa'aya. Tojo weerã musã docepaga cɔorãsa'a. ⁶ Te tojo weesere musã pō'rã masãbajuarãpɔ, 'A'tepaga ¿de'ro nisĩ'rĩrō weeti?' nicã, musã a'tiro ni yũ'tirãsa'a: ⁷ 'Ûsã Õ'acũ ya acarore dia Jordãrẽ miipẽ'acã, ne aco marĩrĩ maa wa'awũ. A'tepaga Israe curuacjãrã doce curari ti maa Jordãrẽ pẽ'awũ', nisĩ'rĩrō wee'e, ni wereapa musã pō'rãrẽ", nicɔ niwĩ.

⁸ Tojo weerã na Josué cũ weeduti'quere queoro weecãrã niwã. Na Ûtãpaga docepaga Jordã decopɔ ní'quepagare miĩwũacãrã niwã. Israe curuacjãrã te curarinũcũ ni'cũ ni'cãrẽpaga miacãrã niwã. Õ'acũ Josuére ní'caronojōta na cãrĩrōpɔ tepagare mia, cũucãrã niwã. ⁹ Apeyere tja Josué ti maa decopɔ pa'ia na Õ'acũ ya acarore wũanu'cũ'caropɔre apeyepaga docepaga cũucɔ niwĩ. Tepaga topɔ nidecoti'i yujupɔ.

¹⁰ Téé nipe'tise Õ'acũ Josuére duti'quere weepe'óca be'ro, pa'ia ti maa decopɔ ti acarore wũanu'cũcãrã niwã yujupɔ. Moisé Josuére weeduti'caronojōta queoro weecãrã niwã. Masã pe'e sojaro me'rã ti maarẽ pẽ'acãrã niwã. ¹¹ Nipe'tirã masã na pẽ'aejanũ'cãca be'ro pa'ia Õ'acũ "Masã me'rã tojo weeguti" ní'quere cɔori acaro me'rã pẽ'a, masã dɔporo nũ'cãejacãrã niwã. ¹² Ûmua Rubén ya curuacjãrã, Gad ya curuacjãrã, tojo nicã deco me'rã Manasés ya curuacjãrã na wãmo me'rã ãpẽrã Israe curuacjãrã dɔporo pẽ'amũ'tãcãrã niwã. Tojo weerã Moisé cũ duti'caronojōta weecãrã niwã. ¹³ Pãjãrã cuarenta mil a'mewējērĩ masã añurō wãmotirã nũ'cãejaburocãrã niwã. Jericó opa pa'tiro nirōpɔ wa'a, a'mewējērãtirã apoyucãrã niwã. Ti acaro topɔ niyucã, Õ'acũ na me'rã nicɔ niwĩ.

¹⁴ Na tojo weeri nũmũrẽta nipe'tirã Israe curuacjãrã ï'orōpɔ Õ'acũ Josuére ãpẽrã yũ'rũoro tojacã weecɔ niwĩ. Cũ catiri ɔmũcore nipe'tirã masã Josuére wiopesase me'rã ï'acãrã niwã. Moisére wee'caronojōta cũ me'rã quẽ'rãrẽ mejãrōta weecãrã niwã.

15 Tu'ajanu'cõ, Õ'acũ Josuére a'tiro nicu niwĩ: 16 “Pa'ia, Õ'acũ masã me'rã ‘Tojo weeguti’ ní'quere cõori acarore cõorãrẽ ti maa Jordãpu nirãrẽ majãtidutiya.”

17 Tere tu'ogu, Josué pa'iare “Majãtia”, nicu niwĩ. 18 Na cũ dutironojõta pa'ia Õ'acũ ya acarore miimajãcãrã niwã. Nipe'tirã masã, pa'ia ti acaro me'rã pẽ'aca be'ro ti maa ne waropu ní'caronojõta o'maburocaro niwũ tja.

19 U'mutãrĩ mujĩpũrẽ, diez numurĩ nirĩ numurẽ, Israe curuacjãrã Jordãpu ní'cãrã majãa, Gilgal wãmetiropu cãrĩrã wa'acãrã niwã. Gilgal, Jericó macã mujĩpũ mujãtiro pe'e nicaro niwũ. 20 Gilgapu Josué ãtãpagare docepaga Jordãpu mi'quepagare cũucu niwĩ. 21 Josué Israe curuacjãrãrẽ a'tiro nicu niwĩ: “Be'ropu musã pãrãmerã nituriarã na pacusumuarẽ ‘¿A'tepaga de'ro nisĩ'rĩrõ weeti?’ nicã, 22 narẽ wereya: ‘Israe curuacjãrã dia Jordãrẽ pẽ'arã, aco ducawaanu'cõ, bopori ma'apu pẽ'awã’, nisĩ'rĩrõ wee'e. 23 Õ'acũ marĩ wiogu dia Jordãrẽ ma'a bopori ma'a weewĩ. Téé ãsã pẽ'ape'tica be'ropu tojo weedu'uwĩ. Õ'acũ marĩ wiogu duporopu Maa sõ'arĩ maarẽ wee'caronojõta weewĩ. U'sã ti maarẽ pẽ'ape'tica be'ropu tojo bopori ma'a weewĩ. 24 Nipe'tirocãrã Õ'acũ cũ tutuasere masiãto nĩgũ, tojo nicã musã Õ'acũ marĩ wiogure wiopesase me'rã wãcũnu'cũcã'to nĩgũ, tojo weewĩ”, ni wereya, nicu niwĩ Josué.

5

Gilgapu na niseti'que ni'i

1 A'tiro wee Õ'acũ dia Jordãrẽ Israe curuacjãrãrẽ pẽ'ato nĩgũ, boposãjãcã weecu niwĩ. Tere tu'orã, nipe'tirã amorreo masã wiorã dia Jordã mujĩpũ sãjãrõ pe'e nirã pũrõ ui, ucacãrã niwã. Tojo nicã, mejãrõta cananeo masã wiorã dia Mediterrãneo sumutopu nirã uicãrã niwã. Tojo weerã “Na me'rã a'mewẽjẽrõua” ni, ne wãcũticãrã niwã.

2 Titare Õ'acũ Josuére a'tiro nicu niwĩ: “Musã ãtãperi me'rã yejese pjĩrĩrẽ da'reya. Tu'ajanu'cõ, musã toduporopu wee'caronojõta weeya tja. Musã Israe curuacjãrã umuarẽ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aña”, nicu niwĩ.

3 Tere tu'ogu, Josué cũ yejecõ'atje pjĩrĩrẽ da'recu niwĩ. Te me'rã Israe curuacjãrã umuarẽ Aralot wãmetiro opa bu'pa nirõpu na õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acu niwĩ. 4 Nipe'tirã umua Egiptopu wija'cãrã, surara sãjãrĩ cũ'manojõ cõorã yucu marĩrõpu wẽrĩpe'tia wa'acãrã niwã. 5 Na nipe'tirãpũta na õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'cãrã nicãrã niwã. Egiptopu wija'cãrã pũrĩcã yucu marĩrõpu bajua'cãrã yejecõ'ano'ña marĩcãrã niwã. 6 Õ'acũ na ñecũsumuarẽ “Musã pãrãmerã nituriarãpũre añuse di'tare o'oguti”, nicu niwĩ. Te di'ta añuse di'ta nujãtu'que, apeye otese pĩ'rĩse di'ta nirõsa'a. Tojo nimicã, umua surara sãjãrĩ cũ'manojõ cõorã Egiptopu wija'cãrã pe'e Õ'acũ dutisere queoro weeticãrã niwã. Na tojo ña'arõ weese bu'iri Õ'acũ “Diacjũta na te di'tare ñ'asome”, ni ucũcu niwĩ. Tojo weerã na yucu marĩrõpu cuarenta cũ'marĩ sijabaque'aticãrã niwã. Téé na umua wẽrĩpe'ticãpu topure sijadu'ucãrã niwã. 7 Na wẽrĩ'cãrã põ'rãrẽ Õ'acũ narẽ põ'rãti, ducayu'cãrãrẽ õ'rẽcju yapa caserore Josué yejecõ'acu niwĩ. Na sijari curare yejecõ'ano'ña marĩcãrã niwã. 8 Na nipe'tirã yejecõ'ano'ca be'ro na wi'seriacãpu te cãmirẽ sijorã, nicã'cãrã niwã. 9 Be'ro Õ'acũ Josuére a'tiro nicu niwĩ: “Ni'cãcã me'rã Egiptocãrã dutise doca musã bopoyoro ní'quere wijata'acã wee'e.” Cũ tojo wéeca be'ro niyucã, to Gilgal wãmetisa'a.* A'tiro nicãpu quẽ'rãrẽ mejãrõta wãmetisa'a.

Õ'acũ masãrẽ Egiptopu miuwija'quere wãcũrĩ bosenumũ ni'i

* 5:9 5.9 Hebreo ye me'rã Gilgal nirõ “Tũrũmajãmidija'a”, weronojõ bususa'a.

¹⁰ Israe curuacjārã Gilgapu que'ajácārã niwã. Nimu'tãrĩ mujĩpũ pua semana be'ro opa pa'tiro nirõ Jericó põtëorõpu mujĩpũ sãjãrĩ cura Ô'acũ yu'ruari bosenuãmũrẽ boseba'acãrã niwã. ¹¹ Ape numu pe'e Canaã di'ta cjase cebada ùtë'que, tojo nicã pã bucuase marĩrõ ba'acãrã niwã. ¹² Ti numu me'rã Ô'acũ narẽ manárẽ* tocã'rõta buãcã weetucũ niwĩ. Ti cũ'marẽ ti di'ta cjasere ba'acãrã niwã majã.

Josué Ô'acũ yarã surara wiogu me'rã ucũ'que ni'i

¹³ Ni'cã numu Josué Jericó pu'to nígu, cũ diacjũ ni'cũ masũ di'pjĩ ñosẽrĩ pjĩ me'rã sioejanu'cãcã ĩ'acu niwĩ. Josué cũ tiro wa'a, sërĩtiña'cu niwĩ:

—¿Mu'u ùsã me'rãcjũ niti? ¿Niwetine? ¿Ûsãrẽ ĩ'atu'tirã me'rãcjũ niti? nicũ niwĩ.

¹⁴ Cũ yu'ticu niwĩ:

—Ne niwe'e. Yu'u Ô'acũ yarã surara wiogu musã tiropu a'tiapu, nicũ niwĩ.

Cũ tojo nicã tu'ogu, Josué ëjõpeose me'rã nucũcãpu paamu'rĩque'acu niwĩ.

—Wiogu, yu'u, mu'urẽ da'raco'tegu, ¿de'ro weecã usari? ni sërĩtiña'cu niwĩ.

¹⁵ Ô'acũ yarã surara wiogu cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Mu'u sapatu tuweeya. Mu'u nu'cũrõ Ô'acũ nirõ ni'i, nicũ niwĩ.

Cũ tojo nicã tu'ogu, Josué cũ duti'caronojõta cũ sapatu tuweecũcu niwĩ.

6

Israe curuacjārã Jericõpu na sãjãa'que ni'i

¹ Jericõcjārã Israe curuacjārãrẽ pũrõ uicãrã niwã. Israe curuacjārã sãjãrĩ nĩrã, ti macã cjase soperire añurõ bi'ape'ocã'cãrã niwã.* Tojo weerã ti macãrẽ ne ni'cũ sãjãti, ne wijaticãrã niwã. ² Na tojo weemicã, Ô'acũ Josuére a'tiro ni werecu niwĩ: “Yu'u mu'urẽ Jericõre, tocjũ wiogure, tojo nicã tocjãrã surarare wiatojapu. ³ Tojo weerã musã Israe curuacjārã surara umua wãmotirã a'tiro weerãsa'a. Musã seis numurĩ ti macãrẽ sutuarãsa'a. Ni'cã numurẽ ni'cãrẽtirita sutuaya. ⁴ Ya acarõ duporo siete pa'ia u'mutãrãsama. Nanucũ oveja umua na putise capesa'rire cuorãsama. Seis numurĩ pe'tica be'ro ape numu pe'e ti macãrẽ sietetiri sutuarãsa'a majã. Musã sutuari cura pa'ia oveja umua capesa'rire putirãsama. ⁵ Na uputu puticã tu'orã, musã caricũrõ põtëorõ caricũña. Musã tojo caricũcã, ti macã cjase ùtã tu'ruri se'tedija pe'tia wa'arosa'a. Tojo wa'ari cura musã maata ti macãpu sãjããrãsa'a.”

⁶ Tojo wee Josué pa'iare pijio, a'tiro ni werecu niwĩ: “Musã Ô'acũ ya acarore miiwã'cãña. Siete pa'ia ti acarõ duporo oveja umua capesa'ri na putiatje me'rã wa'ayuato”, nicũ niwĩ. ⁷ Surara pe'ere a'tiro nicũ niwĩ: “Wa'aya. Ti macãrẽ be'toanu'cãña. Surara wãmotirã Ô'acũ ya acarõ duporo wa'amu'tãto”, nicũ niwĩ.

⁸ Nipe'tirã Josué duti'caronojõta weecãrã niwã. Tojo weerã siete pa'ia ti acarõ duporo capesa'rire putimũ'tãwã'cãcãrã niwã. ⁹ A'mewëjẽrĩ masã surara pe'e pa'ia duporo u'mutãcãrã niwã. Æpẽrã surara ti acarõ siro pe'e sirutucãrã niwã. Du'ucũro marĩrõ pa'ia oveja capesa'rire putiwã'cãcãrã niwã. ¹⁰ Surara pe'ere Josué “Di'tamarĩrõ wa'aya. Yu'u caricũduticãpu, musã tutuaro põtëorõ caricũrãsa'a”, nicũ niwĩ. ¹¹ Josué pa'iare ti acarõ me'rã macãrẽ ni'cãti sutuabaque'aduticu niwĩ. Tojo weetojanu'cõ, na cãrĩ'caroputa daja, na'itõ'o, cãrĩcãrã niwã.

¹² Ape numu ñamiña'cũrõ Josué wã'cã, cũ duti'caronojõta pa'iare, surarare mejãrõta duticu niwĩ tja. Tojo weerã pa'ia Ô'acũ ya acarore miiwã'cãcãrã niwã. ¹³ Na siete pa'ia ti acarõ duporo sooro marĩrõ wa'a, na putisere putisutãcãrã niwã. A'mewëjẽrĩ masã surara pe'e na duporo wa'acãrã niwã. Æpẽrã surara ti acarõ siro pe'e sirutucãrã niwã. Na sutuari cura pa'ia ne putidu'uticãrã niwã. ¹⁴ Tojo weerã

* 5:12 5.12 Ex 16.31 * 6:1 6.1 Titare macãrĩ ùtã me'rã sã'rĩsãa, yee'que tu'ruri nĩcũcaro niwã.

nimũ'tãrĩ nũmũ be'ro cja nũmũrẽ apaturi ti macãrẽ sutuanemocãrã niwã. Tojo sutuatojanũ'cõ, dajacãrã niwã na cãrĩ'caropũre tja. Seis nũmũrĩ mejãrõta weecãrã niwã.

¹⁵ Be'ro ape nũmũ siete nũmũrĩ nirĩ nũmũrẽ, ñamiña'cũrõ wã'cã, na wee'caronojõta ti macã Jericóre sutuacãrã niwã tja. Ti nũmũrẽ majã sietetiri sutuacãrã niwã. ¹⁶ Na sutuatucã, pa'ia pũrõ puticã tũ'ogũ, Josué masãrẽ nicũ niwĩ: “Pũrõ caricũña. Õ'acũ marĩrẽ a'ti macãrẽ o'otojami. ¹⁷ Õ'acũ cũ duti'caronojõta ti macã nipe'tise to nise me'rã cõ'ano'rõsa'a. Rahab, mũmũ me'rã a'metãrãwapata'ari masõ, tojo nicã co ya wi'ipũ nirã dia'cũrẽ yũ'rũono'rõsa'a. Cõta marĩ ï'adu'tirã o'o'cãrãrẽ nũoco niwõ. ¹⁸ Mũsã Õ'acũ cũ cõ'aduti'que to nisere ne miaticã'ña. Mũsã tojo weecãma, mũsã ye bu'iri Õ'acũ Israe curuacjãrãrẽ ña'abutiario wa'acã weebosami. ¹⁹ Nipe'tise ti macã cjase uru, plata, bronce, cõme me'rã wee'quea Õ'acũ ye dia'cũ ni'i. Õ'acũ ya wi'i cjase nũrõrõpũ miicũuno'rõsa'a”, nicũ niwĩ.

²⁰ Pa'ia capesa'ri me'rã puticãrã niwã. Tojo busucã tũ'orã, masã ni'cãrõ me'rã upũtũ caricũcãrã niwã. Na tojo caricũcã, ti macã ãtã tũ'ru, na yee cã'mota'ami'que se'temadija wa'acaro niwũ. Tojo wa'acã ï'arã, surara ti macãrẽ diacjũta omasãjã, miiwapa wa'acãrã niwã. ²¹ Be'ro ti macãcjãrã mũmũarẽ, numiarẽ, ma'mapjiare, bucũrãrẽ, na yarã ecarã me'rãta wẽjẽcõ'acã'cãrã niwã. Nipe'tirãrẽ wẽjẽpe'ocãrã niwã.

²² Josué pũarã mũmũa todũporo ti macãrẽ ï'adu'ti'cãrãrẽ nicũ niwĩ: “Mũsã mũmũa me'rã a'metãrãwapata'ari masõ ya wi'ipũ wa'a, core, co acawererãrẽ, na ye nipe'tise me'rã miiwĩrõrã wa'aya. Mũsã core ‘Tojo weerãti’ ní'caronojõta weeya”, nicũ niwĩ. ²³ Cũ tojo nisere tũ'o, ï'adu'tiri masã Rahare, co pacũsumũarẽ, co acawererãrẽ miirã wa'acãrã niwã. Narẽ Israe curuacjãrã nirõ yũ'rũropũ cũucãrã niwã. ²⁴ Be'ro narẽ miiwĩrõca be'ro ti macã Jericóre ãjũacõ'acã'cãrã niwã. Plata, uru, bronce, cõme me'rã wee'que pe'ere Õ'acũ wi'i cjasere nũrõrõpũ cũucãrã niwã. ²⁵ Josué Rahab, co acawererã dia'cũrẽ wẽjẽticũ niwĩ. Cõta Jericóre ï'adu'tiri masã Josué o'ó'cãrãrẽ nũoco niwõ. Co narẽ weetamu'que me'rã yũ'rũwetico niwõ. Tojo weerã Rahab, co acawererã Israe curuacjãrã me'rã nisetidecotima yujupũ.

²⁶ Be'ro Josué “Ne apaturi a'ti macãrẽ weepoticã'to” nígũ, a'tiro nicũ niwĩ: “No'o ni'cũ a'ti macãrẽ weeposĩ'rĩgũnojo'rẽ Õ'acũ cũrẽ ña'arõ wa'acã weegũsami. Cũ ma'ma macã weenũ'cãrĩ cura cũ macũ masã ma'mi wẽrĩgũsami. Ti macã yee'que tũ'rũri cjase soperire õ'orĩ cura cũ macũ dũ'sagũ pe'e wẽrĩgũsami tja”, nicũ niwĩ.

²⁷ Õ'acũ Josuére weetamunu'cũcũ niwĩ. Tojo weerã ti di'tacjãrã cũ añurõ weesetisere masĩpe'tia wa'acãrã niwã.

7

Acã Õ'acũrẽ yũ'rũnũ'cã'que ni'i

¹ Israe curuacjãrã wa'teropũre ni'cũ Acã wãmetigũ Jericó cjasere Õ'acũ cũ miadutiti'quere miacũ niwĩ. Cũ Judã ya curuacjã, Carmi macũ, Zabdi pãrãmi, Zera pãrãmi nituriagũ nicũ niwĩ. Cũ Õ'acũ cõ'aduti'quere mii'que bu'iri nipe'tirã Israe curuacjãrã me'rã Õ'acũ pũrõ uacũ niwĩ.

² Josué ni'cãrãrã surarare ape macã Hai wãmetiri macãpũ o'ócũ niwĩ. Ti macã Betel mujĩpũ mũjãtiro pe'e, Bet-aven pũ'topũ tojacaro niwũ. Narẽ o'ógũ, “Ti macãrẽ, tojo nicã to sumutopũre ï'adu'tirã wa'aya”, nicũ niwĩ. Tojo weerã na ti macãrẽ ï'adu'tirã wa'acãrã niwã. ³ Dajarã, Josuére werẽcãrã niwã: “Haipũre pejetirãcã mũmũa niama. Tojo weerã nipe'tirã surara ti macãcjãrã me'rã a'mewẽjẽrã wa'aticã'to. Pũati mil, o i'tiati mil surara ticũrãta wa'acã añurõsa'a. Na me'rã ti macãcjãrãrẽ docaque'acã weerãsama. Tojo weegũ nipe'tirã surarare o'óticã'ña”, nicãrã niwã.

⁴ Tojo weerã i'tiati mil surara dia'cũ a'mewējērã wa'acārã niwã. Haicjārã pe'e narē docaque'acã weecārã niwã. Tojo nicã, narē ui, du'tiwã'cãcã weecārã niwã. ⁵ Israe curuacjārãrē omasirutu wējēcārã niwã. Treinta y seis surara wējēno'cārã niwã. Macã sãjãrĩ sope pũ'to, téé di'ta se'te'caro nituoropũ narē sirutu wējēcã'cārã niwã. Tojo weerã Israe curuacjārã bujaweti, ui wãcũtutuaticãrã niwã.

⁶ Josué, cũ bujawetisere ĩ'ogũ, cũ sãñase su'tire wejetũ'rēcũ niwĩ. Téé na'ique'ari curapũ, Õ'acũ ya acaró tiropũ paamu'rĩque'acũ niwĩ. Bucurã quẽ'rã mejãrõta weecārã niwã. Tojo nicã na dupopapũre di'tare õrẽpeocãrã niwã. ⁷ Tojo wee Josué Õ'acũrẽ nicũ niwĩ:

—Õ'acũ, ¿de'ro weegu mũ'u ũsãrẽ dia Jordãrẽ miipẽ'rõrĩ? Mũ'u amorreo masã ũsãrẽ wējęcõ'ato nígũ, ¿tojo weerine? Ësã ti maa ape pã'rẽpũ tojacã añuyũ'rũabopã. ⁸ Wiogu, Israe curuacjārã surara ũsãrẽ ĩ'atu'tirãrẽ uirã, omamũ'tãma. Na tojo weecã ĩ'agũ, yũ'u ¿de'ro ni werebosari narẽ? ⁹ Cananeo masã, ãpẽrã a'ti di'tacjãrã ũsãrẽ tojo wa'a'quere tũ'ope'ticã'rãsama. Ësã nipe'tirãrẽ wējērãsama. Ne ni'cũ ũsã wa'teropũre tojasome. To pũrĩcãrẽ Õ'acũ, nipe'tirã a'ti di'tacjãrã mũ'ũrẽ ña'arõ wãcũrãsama, tojo nicã mũ'u wãmerẽ, nicũ niwĩ Josué Õ'acũrẽ.

¹⁰ Cũ tojo nisere tũ'ogu, Õ'acũ Josuére yũ'ticũ niwĩ:

—Wã'cãnu'cãña. ¿De'ro weegu mũ'u nucũcãpũ paamu'rĩque'ati? ¹¹ Israe curuacjārã yũ'u dutisere yũ'rũnu'cãma. Yũ'u mũsãrẽ “Weeticã'ña” ní'quere queoro weetiama. Yũ'u Jericó cjasere, yũ'u miidutiti'quere miama. “Ñã'a ni'ĩ”, ni masĩmirã, yajama. Tere miitoja, na ye apeyenojõ wa'teropũ nũoama. ¹² Tojo weerã Israe curuacjārã na tojo wee'que wapa narẽ ĩ'atu'tirãrẽ põtẽosome. Narẽ põtẽonu'cã, a'mewējērõnojõ o'orã, mejõ pe'e narẽ uiwã'cãrãsama. Na basu bu'iri da'reno'rãsama. Mũsã yũ'u “Miaticã'ña” ní'quere maata cõ'aticãma, ne mũsã me'rã ninemosome majã. ¹³ Masãrẽ neocũu, narẽ weregu wa'aya: “Õ'acũ mũsãrẽ a'tiro niami: ‘Mũsã Israe curuacjārã, yũ'u mũsãrẽ “Miaticã'ña” ní'que mũsã wa'teropũ ni'ĩ. Mũsã tere cõ'ape'oticãma, ne mũsã me'rã a'mewējērãrẽ docaque'acã weesome. Ñamiacãrẽ yũ'u ĩ'orõpũ nu'cũrãsa'a. Tojo weerã yũ'u ĩ'orõpũ ña'ase marĩrã niato nĩrã, mũsã ye su'tire coe, mũsã ya upũre u'acoecã'ña. Apoyu'cãrãpũ nitojaya. ¹⁴ Yũ'u ĩ'orõpũ nipe'tirã mũsã ye curarinũcũ bajuyoropũ ejanũ'cãña. Yũ'u beseri cura nipe'tise nisirutuse curarire besewéeno'rõsa'a. Nisiruturi curua yũ'u beséca curua ni'cũ põ'rã nise curari besewéeno'rõsa'a. Ni'cũ põ'rã yũ'u beséca curua na mũmarẽ beseno'rõsa'a. ¹⁵ Yũ'u “Miaticã'ña” ní'quere cõogu cũ acawererã me'rã, tojo nicã cũ cõose nipe'tise me'rã ũjũacõ'ano'gũsami. Cũ Israe curuacjārãrẽ bopoyoro wee'que bu'iri, tojo nicã yũ'u “A'tiro weeya” ní'quere yũ'rũnu'cã'que bu'iri ũjũacõ'ano'gũsami”, nicũ niwĩ Õ'acũ Josuére.

Acãrẽ bu'iri da're'que ni'ĩ

¹⁶ Ape nũmũ ñamiña'cũrõ Josué masãrẽ te curarinũcũ wĩjatiduticũ niwĩ. Tojo weeri curare Õ'acũ Judã ya curuacjārãrẽ ĩ'ocũ niwĩ. ¹⁷ Be'ro Josué ti curuacjārãrẽ nisirutuse curarire wĩjatiduticũ niwĩ. Õ'acũ Zera ya curuare ĩ'ocũ niwĩ. Ti curua wa'terore Zabdi acawererãrẽ besecũ niwĩ. ¹⁸ Zabdi acawererã mũmarẽ ĩ'obũrocã, Acã wãmetigũ beseno'cũ niwĩ. Acã Carmi macũ, Zabdi pãrãmi, Zera pãrãmi nituriagu, Judã ya curuacjũ nicũ niwĩ.

¹⁹ Tojo weegu Josué cũrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u yũ'u macũ weronojõ nígũ ni'ĩ. Õ'acũ, Israe curuacjārã wiogũre e'catipeoya. Mũ'u wee'quere diacjũ wereya, nicũ niwĩ.

²⁰ Acã cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Diacjũta mu'urẽ were'e. Israe curuacjãrã wiogu Ô'acũrẽ yu'rũnu'cãwũ. A'tiro weewu. ²¹ Jericó cjase marĩ mii'que wa'teropu ni'cãrõ su'tiro añubutiaro Babiloniacjãrã wéeca su'tirote i'awũ. Tojo nicã plata kujiri doscientos kujiri, ni'cãgũ uru me'rã wee'cure, ni'cã kilo deco nucũcjure uaripeja, miicã'wũ. Ya wi'i su'ti caseri me'rã wéeca wi'i po'peapu yaacã'wũ. Niyeru apeye docapu ni'i, nicu niwĩ.

²² Cũ tojo nicã tu'ogu, Josué ãpẽrãrẽ Acã ya wi'ipu wa'aduticu niwĩ. Cũ ya wi'ipu Acã míca su'tirote, niyerure, urugure bocacãrã niwã. ²³ Tere míi, Josuére, tojo nicã Israe curuacjãrãrẽ wiacãrã niwã. Ô'acũ “Masã me'rã añurõ weeguti” ní'quere cuori acaro põtëorõpu cũucãrã niwã. ²⁴ Be'ro Josué, Israe curuacjãrã me'rã Acã, Zera macũrẽ, niyeru cũ yaja'quere, su'tirote, urure, cũ põ'rã umuarẽ, numiarẽ, cũ yarã ecarã wecuare, burroare, ovejare, tojo nicã cũ ya wi'i su'ti caseri me'rã wéeca wi'ire, nipe'tise cũ cuosere na cãrĩrõ yu'rũro Acor wãmetiro pa'tiropu miacãrã niwã.

²⁵ Josué cũrẽ nicu niwĩ:

—¿De'ro weegu mu'u marĩrẽ a'te bopoyoro bu'iri da'reatjere weeati? Ni'cãrõacã Ô'acũ mu'urẽ bu'iri da'regusami, nicu niwĩ.

Tojo nitoja, nipe'tirã Israe curuacjãrã ãtãperi me'rã cũrẽ, cũ yarã ecarãrẽ doquewẽjẽcãrã niwã. Be'ro narẽ ãjũacõ'acãrã niwã. ²⁶ Na bu'ipu Josué ãtã mesãjo seepeocu niwĩ. Te me'rã Ô'acũ na me'rã ua'que pe'tia wa'acaro niwũ. Tojo weero ti pa'tiro Acor wãmetidecotisa'a yujupu.

8

Israe curuacjãrã Haicjãrãrẽ docaque'acã wee'que ni'i

¹ Tojo wéeca be'ro Ô'acũ Josuére a'tiro nicu niwĩ: “Ne uiticã'ña. Wãcũtutuaya. Mu'u yarã surara nipe'tirãrẽ neocũu, Haicjãrã me'rã a'mewẽjẽrã wa'aya tja. Yu'u Haicjãrã wiogure, tojo nicã ti macãcjãrãrẽ musãrẽ wapata'acã weetamugũti. Cũ ya macã, na ya di'ta nimi'caro musã ye tojarosa'a. ² Mu'u Jericócjũ wiogure, ti macãcjãrãrẽ wee'caronojõta Haicjãrãrẽ, na wiogu quẽ'rãrẽ weegusa'a tja. Ni'cãrõacãma na cuose, na yarã ecarã musã yarã tojarãsama. Musã a'tiro weeya. Macã sã'ema pe'e ni'cã curua mu'u yarã surarare wa'adutiya”, nicu niwĩ.

³ Tojo weegu Josué treinta mil surara añurõ a'mewẽjẽmasĩrãnojõrẽ ñamipure Haipure o'õgu, ⁴ a'tiro nicu niwĩ: “Musã añurõ tu'oya. Macã sã'ema pe'e wa'a, bajutiropu ñña. Na me'rã a'mewẽjẽajã, tu'omasĩ co'teya. ⁵ ãpẽrã surara yu'u me'rã bajuyoro pe'e pi'arãsama. Haicjãrã ãsãrẽ i'arã, ãsãrẽ wẽjẽrãtirã macãpu ní'cãrã wijatirãsama. Na tojo weecã, ãsã toduporopu wee'caronojõta ui omarãsa'a. ⁶ Na pe'e macãpu wija, ãsãrẽ siruturãsama. ‘Toduporo wee'caronojõ marĩrẽ uiwã'cãrã weema', nirãsama. ⁷ Na tojo weecã i'arã, musã macã sã'ema pe'e ní'cãrã macãpu sãjãaña. Sãjãa, ti macãcjãrã nipe'tirãrẽ wẽjẽpe'ocã'ña. Ô'acũ musã wiogu ti macãrẽ musã ya macã tojacã weegusami. ⁸ Be'ro Ô'acũ duti'caronojõta ti macãrẽ ãjũacã'ña. Yu'u musãrẽ dutitoja'a”, nicu niwĩ Josué.

⁹ Tojo nica be'ro Josué narẽ Betel, Hai wa'teropu wa'a, tojaduticu niwĩ. Hai mujĩpũ sãjãrõ pe'e tojacaro niwũ. Josué pe'e cũ yarã masã me'rã ti ñamirẽ mejãrõputa yu'rucu niwĩ. ¹⁰ Ape numu ñamiña'cũrõ cũ masãrẽ i'awã'cãcu niwĩ. Be'ro Israe curuacjãrã wiorã me'rã su'ori Haipu a'mewẽjẽgũ wa'acu niwĩ. ¹¹ Nipe'tirã surara cũ me'rã nirã ti macã põtëorõpu etacãrã niwã. Eta, ti macã yu'rũropu tojaque'acãrã niwã. To na nirõ me'rã opa pa'tiro nidijacaro niwũ. ¹² Josué ni'cãmocusetiri mil surarare Betel, Hai wa'teropu mujĩpũ sãjãrõ pe'e ñocũucu niwĩ. ¹³ A'tiro wee surarare pu curua ducawaacãrã niwã. Ni'cã curua ti macã mujĩpũ sãjãrõ pe'e tojacãrã niwã. Ape curua ti macã yu'rũro pe'e tojacãrã niwã. Ti ñamita Josué opa pa'tiro nidijaro decopu tojacu niwĩ.

14 Haicjũ wioꝝu tojo wa'acã ï'agũ, sojaro me'rã cũ yarã surara me'rã ti macãpu ní'cãrã wija, dia Jordã cja pa'tiropũ Israe curuacjãrã me'rã a'mewějẽgũ wa'acũ niwĩ. “Ape curua Israe curuacjãrã ti macã sē'ema pe'e du'tiapã” ni, masĩticũ niwĩ. 15 Josué, cũ surara me'rã du'tirã weronojõ weesoocãrã niwã. Tojo weerã yucũ marĩrõ nirĩ ma'a pe'e uiwã'cãcãrã niwã. 16 Tojo weerã nipe'tirã surara Haicjãrã na wiorã dutisere tũ'orã, Josuére siruturã, na ya macãrẽ wijawã'cãcãrã niwã. 17 Nipe'tirã ɯmɯa Haicjãrã, tojo nicã Betecjãrã Israe curuacjãrãrẽ siruturã, wa'ape'tia wa'acãrã niwã. Tojo weero ti macã co'tero marĩrõ tojacaro niwũ.

18 Be'ro Ô'acũ Josuére nicũ niwĩ: “Mũ'ɯ ñosẽrĩ pjĩ me'rã ti macãrẽ sĩopuaya. Ti macãrẽ mũ'ɯ ya macã tojacã weeguti.”

Tojo weegũ surarare Josué ti pjĩ me'rã sĩopuatjãgũ, “A'mewějẽrã wa'aya”, nicũ niwĩ. 19 Cũ tojo nicãta, surara na bajutiroꝝu ní'cãrã sojaro me'rã wijacãrã niwã. Ti macãpu omasãjã, pecame'e s'ayoobaque'ocãrã niwã.

20 Haicjãrã surara majãmiñatõrõrã, na ya macãrẽ o'me mũjãacã ï'acãrã niwã. Israe curuacjãrã uiwã'cãmi'cãrã majãmitojati, na me'rã a'mewějẽrã a'ticãrã niwã. Tojo weero ne aperoꝝu narẽ du'tita basioticarõ niwũ. 21 Josué, nipe'tirã Israe curuacjãrã ti macã sē'emapũ du'ti'cãrã ti macãrẽ ɯjũacõ'acã ï'arã, majãmitojaa, Haicjãrã me'rã a'mewějẽrã a'ticãrã niwã. 22 Be'ro ti macãrẽ sãjãa'cãrã wijaa, Haicjãrãrẽ cã'mota'aque'acãrã niwã. Tojo weerã na Haicjãrã Israe curuacjãrã pũa curua decopũ tojacãrã niwã. Israe curuacjãrã na nipe'tirãrẽ wějẽpe'ocã'cãrã niwã. 23 Haicjãrã wioꝝu dia'cũrẽ wějẽticãrã niwã. Cũrẽ ñe'e, Josué tiropũ miacãrã niwã.

24 Israe curuacjãrã na sirutu'cãrãrẽ wějẽpe'oca be'ro na Haipũ daja, dũ'sa'cãrãrẽ wějẽpe'ocã'cãrã niwã tja. 25 Ti numãrẽ doce mil masã Haicjãrã ɯmɯa, numia wẽrĩcãrã niwã. 26 Josué pe'e cũ ñosẽrĩ pjĩrẽ sĩopuanu'cũcũ niwĩ. Téé na nipe'tirã Haicjãrãrẽ wějẽpe'oca be'ropũ du'udijocũ niwĩ. 27 Be'ro Ô'acũ Josuére weeduti'caronojõta Israe curuacjãrã ti macã cjase apeyenojõ, tojo nicã na yarã ecarã me'rã tojacãrã niwã.

28 Josué Haire ɯjũacõ'acã, te ɯjũamo'a'que, tojo nicã ti macã cjase ɯtãperiacã dia'cũ tojacaro niwũ. Ni'cãrõacãpu quẽ'rãrẽ tojota bajudecotisa'a yujupũ. 29 Haicjũ wioꝝure wějẽca be'ro yucũꝝupũ dũ'teyoocũ niwĩ téé ñamica'apũ. Na'ique'ari cura cũrẽ miidijoduti, cũ upũre macã sãjãarõpũ cõ'aduticũ niwĩ. Be'ro cũ bu'i ɯtãperi me'rã seebi'acũuduticũ niwĩ. A'tocaterore ti ɯtãmesã cũñasa'a yujupũ.

Josué Ebal ɯrũgũ wãmeticjũpũ Moisé dutise cũu'quere bu'e'que ni'i

30 Te be'ro Josué ɯrũgũ Ebal wãmeticjũpũ Israe curuacjãrã wioꝝu Ô'acãrẽ ẽjõpeorãtirã, wa'icũrãrẽ ɯjũamorõpeorore ni'cã mesã ɯtã me'rã seeneocũucũ niwĩ. 31 Cũ Moisé, Ô'acũ dutisere weeco'tegũ, Israe curuacjãrãrẽ duti'caronojõta da'reduticũ niwĩ. Moisé cũ dutise cũuca turi oja'caronojõta ɯtãpaga páate, bopeno'ña marĩsepaga me'rã tojo weecãrã niwã. Tojo weerã topoꝝu Israe curuacjãrã Ô'acũrẽ ẽjõpeorã, wa'icũrãrẽ wějẽ ɯjũamorõpeocãrã niwã. 32 Topũ Israe curuacjãrã ï'orõpũ tepagapũta tja Josué Ô'acũ Moisére dutise cũu'quere ojaõ'ocũ niwĩ. 33 Nipe'tirã masã Israe curuacjãrã, Israe curuacjãrã nitirã na me'rã sjarã, nipe'tirã bũcũrã, narẽ su'ori nirĩ masã, tojo nicã beseri masã Ô'acũ ya acaro tiro pũaperi nu'cãejacãrã niwã. Pa'ia Levĩ ya curuacjãrã ti acarore wũawã'cãrã masã pãjãrã diacjũ pe'e ejanũ'cãcãrã niwã. Ô'acũ narẽ “Añurõ wa'ato” nisere tũ'orãtirã, ɯrũgũ Gerizim wãmeticjũ dũ'pocãpũ deco me'rã masã nu'cãejacãrã niwã. Æpẽrã pe'e ɯrũgũ Ebal wãmeticjũ dũ'pocãpũ nu'cãejacãrã niwã. Moisé ne waro dutinũ'cã'caronojõta weecãrã niwã.

³⁴ Be'ro Josué nipe'tise Moisé cǎ duti'quenacǎ bu'eñocǎ niwĩ. “Añurõ wa'arosa'a” ní'quere, tojo nicǎ “Ña'arõ wa'arosa'a” ní'quere bu'ecǎ niwĩ. ³⁵ Ne ni'cǎ uuro Moisé duti'quere Josué bu'eticǎ weeticǎ niwĩ. Nipe'tirǎ Israe curuacjǎrǎ topǎ nerērǎrē bu'eñope'ocǎ'cǎ niwĩ. Dǎ'aro marĩrõ numiarē, wĩ'marārē, tojo nicǎ Israe curuacjǎrǎ nitirǎ na me'rǎ nirǎ quē'rǎrē bu'ecǎ niwĩ.

9

Gabaõcjǎrǎ Israe curuacjǎrǎrē nisoo'que ni'i

¹ Nipe'tirǎ wiorǎ dia Jordǎ mujĩpũ sǎjǎrõpǎ nirǎ Israe curuacjǎrǎ na a'mewējē, wapata'a'quere tǔ'ocǎrǎ niwǎ. Na hitita masǎ, amorreo masǎ, cananeo masǎ, ferezeo masǎ, heveo masǎ, tojo nicǎ jebuseo masǎ nicǎrǎ niwǎ. Ɛrǔpagǔpǎ nirǎ, opa bu'pa nirõpǎ nirǎ, maa pajiri maa Mediterráneo sumutopǎ nirǎ téé Líbanopǎ nirǎ nicǎrǎ niwǎ. ² Tojo weerǎ na Josué, Israe curuacjǎrǎ me'rǎ a'mewējērǎ a'tirǎ, ni'cǎrõ me'rǎ nerēcǎrǎ niwǎ.

³ Tojo weemicǎ, heveo masǎ Gabaõpǎ nirǎ pe'e, Josué Jericó, tojo nicǎ Haipǎ wee'quere masícǎrǎ niwǎ. ⁴ Tojo weerǎ Israe curuacjǎrǎrē a'tiro weesoocǎrǎ niwǎ. Ma'apǎ wa'arǎ, na burro bu'ipǎ ajuri mejǎ, tojo nicǎ vino poseye'que ajuri mejǎmejǎ, tǔ'rǔ'que mejǎ, sereõ'o'quere miacǎrǎ niwǎ. ⁵ Tojo nicǎ su'ti mejǎ, sapatu caseri tǔ'rǔ'que, sereõ'o'quere sǎñacǎrǎ niwǎ. Ma'apǎ wa'arǎ, pǎ boposǎa'que, butiwija'quere miacǎrǎ niwǎ. ⁶ Na Josué nirõ Gilgapǎ ejarǎ, cǔrē, tojo nicǎ Israe curuacjǎrǎrē a'tiro nicǎrǎ niwǎ:

—Yoarocjǎrǎpǎ a'ti'i. Tojo weerǎ musǎ Ʃsǎ me'rǎ “A'tiro weerǎti”, ni apoya, nicǎrǎ niwǎ.

⁷ Israe curuacjǎrǎ heveo masǎrē yǔ'ticǎrǎ niwǎ:

—Apetero weerǎ musǎ Ʃsǎ pǔ'toacǎcjǎrǎ nisa'a. Tojo nicǎma, musǎ me'rǎ “A'tiro weerǎti”, nímasĩtisa'a.

⁸ Na pe'e Josuére nicǎrǎ niwǎ:

—Ʃsǎ musǎrē da'raco'terǎ nirǎsa'a.

Josué pe'e narē sērĩtiña'cǎ niwĩ:

—¿Noanojõ niti musǎ? ¿No'ocjǎrǎpǎ a'tiati? nicǎ niwĩ.

⁹ —Ʃsǎ yoarocjǎrǎpǎ a'ti'i. Ʃsǎ musǎ wiogǎ Õ'acǔ tutuasere tǔ'oapǎ. Nipe'tise cǎ Egiptopǎ wee'quere, ¹⁰ tojo nicǎ pǔarǎ amorreo masǎ wiorārē maa Jordǎ si pǎ'rē pe'e ní'cǎrǎrē cǔ wee'quere tǔ'oapǎ. Na Sehón, Hesbón wiogǎ, tojo nicǎ Og, Basán wiogǎ nicǎrǎ niwǎ. Og Astaropǎ macǎticǎ niwĩ. ¹¹ Tojo weerǎ Ʃsǎ wiorǎ, Ʃsǎ ya di'tacjǎrǎ Ʃsǎrē a'topǎ a'tidutiamá. “Musǎ ma'apǎ ba'atjere mia, Israe curuacjǎrǎ tiropǎ wa'aya”, ni o'óama. “Musǎrē da'raco'terǎ nirǎsa'a. Tojo weerǎ ‘A'tiro weerǎti’ ni apoya”, ni dutio'óama Ʃsǎrē. ¹² Ʃsǎ musǎ tiropǎ a'ticǎ, a'te pǎ asibususepaga niwǎ. Ni'cǎrõacǎma boposǎa'que, butiwija'que mejǎ ni'i majǎ. ¹³ Tojo nicǎ a'te vino poseye'que ajuri ma'ma ajuri níni'wũ yujupǎ. Ni'cǎrõacǎma tǔ'rǔ'que ni'i. Ma'a yoaro me'rǎ tojo wa'awǎ Ʃsǎ ye su'ti, sapatu caseri quē'rǎ, nicǎrǎ niwǎ.

¹⁴ Tere tǔ'orǎ, Israe curuacjǎrǎ, Õ'acǔrē sērĩtiña'timirǎ, Gabaõcjǎrǎ pǎ na cǔosere ba'aña'cǎrǎ niwǎ. ¹⁵ Tojo weegǎ Josué narē “Musǎrē co'te, wējēsoma”, ni apocǎ niwĩ. Ɔpērǎ Israe curuacjǎrǎ wiorǎ “Õ'acǔ wǎme me'rǎ tojota weerǎti”, nicǎrǎ niwǎ.

¹⁶ I'tia nǔmǎ na apóca be'ro Israe curuacjǎrǎ “ǃ'rǎ marĩ tiropǎ eta'cǎrǎ marĩ nirõ pǔ'tocjǎrǎ niapǎrǎ” nisere masícǎrǎ niwǎ. ¹⁷ Tojo weerǎ na Gabaõcjǎrǎ masǎrē a'marǎ wa'acǎrǎ niwǎ. I'tia nǔmǎ be'ro na ye macǎrĩpǔre ejaçǎrǎ niwǎ. Te macǎrĩ Gabaõ, Cafira, Beerot, tojo nicǎ Quiriat-jearim nicaro niwũ. ¹⁸ Te macǎrĩ pǔ'topǎ nimirǎ, tocjǎrǎrē wējētícǎrǎ niwǎ. Na wiorǎ Õ'acǔ, Israe curuacjǎrǎ wiogǎ wǎme me'rǎ “Narē wējēsoma” ni apocǎrǎ niyurǎ, narē wējēmasĩticǎrǎ niwǎ.

Tojo weerã masã na wiorãrê ña'arõ ucũco'tecãrã niwã. ¹⁹ Wiorã pe'e narẽ yu'ticãrã niwã:

—Ûsã Ô'acũ, Israe curuacjãrã wiogu wãme me'rã, “Narẽ wějësoma”, ni apotojapu. Tojo weerã ni'cãrõacãma narẽ ne mejẽcã weemasĩtisa'a. ²⁰ Na catinu'cũrãsama. Marĩ Ô'acũ me'rã “Tojo weerãti” ní'quere weeticãma, Ô'acũ marĩ me'rã uagusami, nicãrã niwã.

²¹ Tojo weerã wiorã narẽ wějẽdutiticãrã niwã. Mejõ Israe curuacjãrãrẽ peca paawa'aco'terã, tojo nicã aco waaco'terã nicãrã niwã majã. A'te me'rã na “A'tiro weerãti” ní'quere queoro weecãrã niwã.

²² Be'ro Josué Gabaõcjãrãrẽ pijio, narẽ sërĩtiña'cũ niwĩ:

—¿De'ro weerã musã ùsã pu'to nimirã, yoaropu a'tiapu, nisoati? ²³ A'te me'rã musã Ô'acũ ña'arõ wa'arosa'a ní'que wapa tojarãsa'a. Tojo weerã musã Ô'acũ wi'i cjasenojõrẽ peca paawa'aco'terã, aco waaco'terã ninu'cũrãsa'a.

²⁴ Gabaõcjãrã Josuére yu'ticãrã niwã:

—Ô'acũ mu'u wiogu Moisére “A'ti di'tare o'oguti, tojo nicã a'to nirãrẽ cõ'agũti” ní'quere tu'owu. Tojo weerã “Na marĩrẽ wějẽbosama” ni uirã, tojo weeparu. ²⁵ Ûsã mu'u yarã ni'i. Mu'u no'o ùsãrẽ weesĩ'rĩrõnojõ weeya, nicãrã niwã.

²⁶ Tojo weegu Josué Israe curuacjãrãrẽ “Ã'rã Gabaõcjãrãrẽ wějẽticã'ña”, nicũ niwĩ.

²⁷ Tojo nimigũ, ti nũmũta Gabaõcjãrãrẽ Israe curuacjãrãrẽ peca paawa'aco'terã, aco waaco'terã tojacã weecu niwĩ. Tojo nicã, Ô'acũ wi'i na ñubuepeoro cjasere Ô'acũ cũ beseno'atjopu quẽ'rãrẽ tojota weeduticũ niwĩ. A'tocateropure Gabaõ masã te da'rasere cuodecotisama yujupu.

10

Israe curuacjãrã amorreo masãrẽ docaque'acã wee'que ni'i

¹ Wiogu Jerusalẽcjũ Adonisedec wãmetigu Israe curuacjãrã Haicjãrãrẽ docaque'acã wee'quere tu'ocu niwĩ. Cũ “Jericõre, ti macã wiogure wee'caronojõta Haicjãrãrẽ, na wiogure weeparu” nisere tu'ocu niwĩ. Tojo nicã Gabaõcjãrã Israe curuacjãrã me'rã na ucũ a'merĩ apo'quere tu'ocu niwĩ. ² Tere tu'ogu, pũrõ uicu niwĩ. Gabaõ, wiorã nirĩ macã, Hai nemorõ pajiri macã nicaro niwũ. Na Gabaõcjãrã umua a'mewějẽtutuarã nicãrã niwã. ³ Tojo weegu Adonisedec ba'paritise macãrĩcjãrã wiorãrẽ queti o'ócu niwĩ. Na Hoham Hebrõcjũ, Piream Jarmucjũ, Jafia Laquicjũ, tojo nicã Debir Eglõcjũ nicãrã niwã. ⁴ Narẽ a'tiro nío'ocu niwĩ: “Gabaõcjãrã Josué, tojo nicã Israe curuacjãrã me'rã apocãrã niama. Tojo weerã musã, musã yarã surara me'rã yu'ure Gabaõcjãrã me'rã a'mewějẽcã weetamurã a'tia”, nicũ niwĩ. ⁵ Tojo weerã na ni'cãmocurã amorreo masã wiorã nerẽ, na yarã surara me'rã Gabaõcjãrã me'rã a'mewějẽrã wa'acãrã niwã. Na wiorã Jerusalẽcjũ, Hebrõcjũ, Jarmucjũ, Laquicjũ, tojo nicã Eglõcjũ nicãrã niwã.

⁶ Na tojo weecã ï'arã, Gabaõcjãrã Josué Gilgapu nigũrẽ queti o'ócãrã niwã: “Ûsãrẽ, musãrẽ da'raco'terãrẽ cõ'awã'cãticã'ña. Quero, ùsãrẽ weetamurã a'tia. Ûsãrẽ yu'rũorã a'tia. Nipe'tirã wiorã amorreo masã ùrũpagucjãrã ùsã me'rã a'mewějẽrãtirã nerẽcãrã niama”, ni queti o'ócãrã niwã. ⁷ Tere tu'ogu, Josué nipe'tirã cũ yarã surara tutuarã me'rã Gilgapu wijaa, Gabaõpu wa'acãrã niwã. ⁸ Ô'acũ cãrẽ a'tiro nicũ niwĩ: “Narẽ uiticã'ña. Yu'u musãrẽ a'mewějẽbosa, wapata'acã weeguti. Ne ni'cũ na me'rã nigũ mu'urẽ põtẽomasĩtisami”, nicũ niwĩ.

⁹ Ñamipu Josué Gilgapu wija, wa'abo'rea, amorreo masã ne masĩtiri cura na me'rã a'mewějẽnu'cãcu niwĩ. ¹⁰ Ô'acũ Israe curuacjãrãrẽ narẽ ucuacã weecu niwĩ. Tojo weegu Josué Gabaõpũre pãjãrã amorreo masãrẽ wějẽcu niwĩ. Narẽ Bethorón wãmetiri ma'apu sirutu, téé yoaro apeye macãrĩpu Azeca, Maceda wãmetise

macārīpū wējēsirutuwā'cācū niwī. ¹¹ Apeyema tja na Bet-horón bu'ari ma'apū uiwā'cārī cura Ō'acū a'tiro weecu niwī. Acoro pejaro weronojō narē yuṣuase aco peri bu'a'que peri paca burucā weecu niwī. Cū tojo wee'que me'rā pājārā amorreo masā wērīcārā niwā. Israe curuacjārā surara narē wējē'caro nemorō pājārā wērīcārā niwā.

¹² Ō'acū Israe curuacjārā amorreo masārē docaque'acā wééca nūmūrē Josué Ō'acūrē masā i'orōpū nicū niwī:

“Mujīpū, Gabaō bu'ipū tojanū'cāña.

Mujīpū ñamicjū pe'e, Ajalón cja pa'tiro bu'ipū tojanū'cāña”.

¹³ Cū tojo nicā, mujīpū ɯmucocjū, ñamicjū téé narē i'atu'tirārē wējēcō'aca be'ropū tojanū'cātucārā niwā.

A'tere Justo wāmetiri turipū ojano'wā. Tojo weegu mujīpū ɯmucocjū ɯ'muse decopū tojanū'cācū niwī. Ni'cā nūmū ejatuaro ne sājāticū niwī. ¹⁴ Toduporopū ti nūmū weronojō Ō'acū masūrē cū tojo sērīsere yu'tica nūmū weronojō wa'aticaro niwā. Be'ropū quē'rārē tojo wa'aticaro niwā. Ti nūmūrēta Ō'acū cū tutuaro me'rā Israe curuacjārārē a'mewējētamucū niwī.

¹⁵ Be'ro Josué na cārīrō Gilgapū nipe'tirā Israe curuacjārā me'rā dajatojaacū niwī.

¹⁶ Na ni'cāmocūse macārīcjārā wiorā, ūtā tutipū Maceda nirī tutipū du'ticārā niwā.

¹⁷ Be'ro āpērā na ni'cāmocūrā wiorā Macedapū nirī tutipū du'ti'cārārē boca, Josuére werecārā niwā. ¹⁸ Josué tere tū'ogu, a'tiro dutío'ocu niwī: “Ti tuti sājārī sopere ūtāpaga paca me'rā tūrūwā'cā, tuubi'aya. Tojo nicā, ti tutire masārē co'tedutiya.

¹⁹ Mūsā pe'e a'tore ne tojatīcā'ña. Mūsārē i'atu'tirārē sirutuya. Narē na ya macāpū dajacā weeticā'ña. Ō'acū marī wioḡū narē docaque'acā weetojami”, nicū niwī.

²⁰ Tojo weerā Josué, Israe curuacjārā pājārā amorreo masārē wējēcārā niwā. Pejetirā na wējēdu'a'cārā na ye macārīpū dajacārā niwā. ²¹ Nipe'tirā Israe curuacjārā surara pe'e narē sirutu'cārā Josué cū nirō Macedapū cāmi marīrā dajape'ticārā niwā. Topū nise macārīcjārā ne cā'rōacā Israe curuacjārārē ña'arō ucūtīcārā niwā.

²² Be'ro Josué a'tiro nicū niwī: “Ūtā tuti ne sājāarōpū pāo weetjārā, na ni'cāmocūrā wiorārē miiwīrō, yu'ɯ tiropū miitia”, nicū niwī. ²³ Tojo weerā ni'cāmocūrā wiorā Jerusalēcjū, Hebrōcjū, Jarmucjū, Laquicjū, tojo nicā Eglōcjūrē miiwīrōcārā niwā.

²⁴ Na wiorārē Josué tiropū miiejāca be'ro nipe'tirā Israe curuacjārā ɯmūarē pijiocū niwī. Surara wiorā cū me'rā a'mewējētamu'cārārē a'tiro duticū niwī: “Mūsā ā'rā wiorā wāmutare ɯ'tacūrā a'tia.” Cū tojo nicā tū'orā, cū dutironojōta weecārā niwā.

²⁵ Be'ro Josué surara wiorārē nicū niwī: “Wācūtutuaya. Uiro marīrō nisetiyya. Mūsā narē wee'caronojōta Ō'acū weegusami nipe'tirā mūsārē i'atu'tirārē”, nicū niwī.

²⁶ Cū tojo nitoja, wiorārē wējēcū nimi. Be'ro cū yarā surarare na upūre yucupagu ni'cāmocūsepagupū du'teyooduticū niwī. Topū yosana'itō'ocārā niwā. ²⁷ Be'ro na'ique'ari cura narē miidijoduti, na du'tica tutipū cō'aduticū niwī. Ti tuti sājārōrē ūtā pacasepaga me'rā bi'acārā niwā. Tepaga topū nidecoti'i yujupū.

Apeye macārīcjārārē Josué a'mewējēgū, cū docaque'acā wee'que ni'i

²⁸ Narē wējēca nūmūrēta Josué Maceda wioḡū, nipe'tirā ti macāpū nirārē wējēpe'ocā'cū niwī. Ne ni'cū tocjūrē caticā weeticū niwī. Cū Jericōcjū wioḡure wee'caronojōta Maceda wioḡū quē'rārē weecu niwī.

²⁹ Maceda macāpū ni'cārā Josué, tojo nicā nipe'tirā Israe curuacjārā Libna wāmetiri macāpū wa'acārā niwā. Topū wa'a, a'mewējērā wa'acārā niwā. ³⁰ Ō'acū Israe curuacjārārē ti macācjū wioḡure, cū yarā masārē na dutise doca cūucū niwī. Tocjārā nipe'tirā masārē Josué, cū yarā surara me'rā wējēcō'ape'ocā'cū niwī. Ne

ni'cũ yu'rūwetiticu niwĩ. Libna macãcjũ wiogu Jericócjũ wiogure wa'a'caronojõta wa'acaro niwũ.

*****

⁴⁰ Tojo weetjlagũ, Josué nipe'tiro ti di'tare ñe'epe'ocã'cu niwĩ. Tere ñe'egũ, ũrũpagu peje, Neguev yucu marĩbocureropu, tojo nicã opa pa'tirojo nirõ, opa bu'pa nirõpu ñe'ecu niwĩ. Topu nirã nipe'tirã wiorãrẽ docaque'acã weecu niwĩ. Ne ni'cũ wiogu catigu tojaticu niwĩ. Nipe'tirã masã wẽjẽno'cãrã niwã. A'tere Õ'acũ, Israe curuacjãrã wiogu, cũ weeduti'caronojõta weecu niwĩ. ⁴¹ Titare Josué nipe'tirãrẽ nipe'tiropu docaque'acã weecu niwĩ. Cades-barnea wãmetiro me'rã nu'cã, téé Gazapu yapaticu niwĩ. Apero quẽ'rãrẽ Gosén wãmetiro me'rã nu'cã, téé Gabaõpu yapaticu niwĩ. ⁴² Õ'acũ Israe curuacjãrã wiogu cũ yarã masãrẽ ma'ígũ, a'mewẽjẽbosacu niwĩ. Tojo weeyucã, Josué cũ a'mewẽjẽse me'rãta na nipe'tirã wiorã pãjãrãrẽ, tojo nicã te di'tare miiwapacã weecu niwĩ. ⁴³ Be'ro Josué cũ yarã surara me'rã Gilgal na ní'caropu dajatojaacu niwĩ.

11

Josué Hasocjũ wiogu Jabĩrẽ, ãpẽrã wiorã cũ me'rãcjãrãrẽ docaque'acã wee'que ni'i

¹ “Tojo wa'aporo” nise quetire tu'ogu, Jabín Hasor macã wiogu a'tiro weecu niwĩ. Jobab wãmetigu Madón macã wiogure, tojo nicã Simrón, Acsaf macãrĩcjãrã wiorãrẽ pijiocu niwĩ. ² Apeyema wiorã ũrũpagu nortepu nirãrẽ pijiocu niwĩ. Tojo nicã, ditara Cineret* siropu nirãrẽ pijiocu niwĩ. Æpẽrãma opa pa'tiro nídiaro nirã Dor mujĩpũ sãjãrõcjãrãrẽ pijiocu niwĩ. ³ Æpẽrã mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrã cananeo masãrẽ, mujĩpũ sãjãrõ pe'ecjãrã cananeo masãrẽ, amorreo masãrẽ, hitita masãrẽ, ferezeo masãrẽ, jebuseo ũrũpagupu nirĩ masãrẽ, heveo masã ũrũgũ Hermón wãmeticju nídiaro Mizpapu nirãrẽ pijiocu niwĩ. ⁴ Tojo weerã na wiorã na yarã surara me'rã a'mewẽjẽrã wa'acãrã niwã. Na yarã cabayua pãjãrãrẽ, na a'mewẽjẽse cabayua wejesepawu me'rã wa'acãrã niwã. Na pãjãrã waro nitjãrã, nucũpori maa sumuto cjase weronojõ nicãrã niwã. ⁵ Be'ro na Israe curuacjãrã me'rã a'mewẽjẽrã wa'arãtirã, “A'tiro weerã” ni, a'merĩ apocãrã niwã. Tu'ajanu'cõ, ni'cã curuajota aco nirõ Merom tiropu que'aejacãrã niwã.

⁶ Na tojo weecã ã'agũ, Õ'acũ pe'e Josuére “Narẽ ne uiticã'ña. Ñamiacã a'ti orata na pãjãrãrẽ musã wẽjẽpe'ocã weeguti. Musã pe'e na yarã cabayua du'pocãrĩ u'tacũuse wadarire dutesurepa. Tojo nicã na tũrũsepawu a'mewẽjẽsepawu cabayua na wejesere ũjũapa”, nicu niwĩ.

⁷ Tojo wee Josué, cũ yarã surara me'rã wa'a weetjlagũ, narẽ ã'atu'tirã masĩno'ña marĩrõ, aco nirõ Merõpu na me'rã a'mewẽjẽnu'cãcu niwĩ. ⁸ Õacũ pe'e Israe curuacjãrãrẽ narẽ miiwapa wa'acã weecu niwĩ. Na narẽ téé Sidõ macãjopu, tojo nicã Misrefot-maim, apero opa pa'tiro Mizpa mujĩpũ mujãtiropu narẽ sirututuocãrã niwã. Ne ni'cũ catiticu niwĩ. ⁹ Õ'acũ cũ duti'caronojõta Josué queoro weecu niwĩ. Tere wéegu, cãrẽ ã'atu'tirã yarã cabayuare na du'pocãrĩ u'tacũuse wadarire dutecu niwĩ. Tojo nicã na tũrũsepawu a'mewẽjẽsepawure ũjũacu niwĩ.

¹⁰ A'mewẽjẽgũ eta'cu cũ dajãca be'ro Josué Hasor macãrẽ miiwapacu niwĩ. Titare cũ ya di'pjõ me'rã ti macãcjũ wiogure wẽjẽcu niwĩ. Ti macã Hasota apeye macãrĩ nemorõ nirĩ macã nicaro niwũ. ¹¹ Israe curuacjãrã nipe'tirã ti macãpu nirãrẽ wẽjẽpe'ocãrã niwã. Ti macã Hasore mutõdijope'o, ũjũacõ'acãrã niwã. ¹² Josué topu nise macãrĩ nipe'tise macãrĩrẽ na wiorã me'rãpũta miiwapacu niwĩ. Wiorãrẽ di'pjõ me'rã wẽjẽcõ'ape'ocu niwĩ. Nipe'tirãrẽ, nipe'tisere mutõdijope'ocu niwĩ. Cũ tojo weese me'rã Josué Moisé, Õ'acũ dutisere weeco'tegu, cũ duti'quere queoro

* 11:2 11.2 Apero ditara Cineret “Galilea” pisuno'caro niwũ.

weeme'ricã'cũ niwĩ. ¹³ Israe curuacjãrã opa bu'papũ nise macãrĩma ñjũaticãrã niwã. Hasor dia'cũrẽ ñjũacãrã niwã. ¹⁴ Te macãrĩpũ nirãrẽ di'pjiõ me'rã wějẽcõ'acãrã niwã. Ne ni'cũ catigũ tojatícũ niwĩ. Te macãrĩ cjase, na yarã ecarã, na ye apeyenojõ nimi'que Israe curuacjãrãrẽ tojacaro niwũ. ¹⁵ Õ'acũ Moisére duti'caronojõta Moisé pe'e quẽ'rã Josuére dutituriacũ niwĩ. ã'rĩ Josué pũricã Õ'acũ cũ Moisére duti'que weeturiagũ, te cũ dutise cũu'quere ne cã'rõ we'otícũ niwĩ. Nipe'tisere añurõpũ weedutipe'ocũ niwĩ.

¹⁶ Josué a'ticũse di'tare miiwapacũ niwĩ. Nipe'tiro ñrũpagũ nirõrẽ miiwapacũ niwĩ. Nipe'tiro Neguere, tojo nicã nipe'tiro Gosẽrẽ, nipe'tiro opa pa'tiro nirõrẽ, nipe'tiro Arabãre, tojo nicã Israe nipe'tiro ñrũpagũ tiropũ to opa pa'tiro nirõrẽ ñe'epe'ocũ niwĩ.
*****

²³ Todũporopũ Õ'acũ Moisére duti'caronojõta Josué nipe'tiro Canaã di'tapũ peje macãrĩrẽ miiwapacũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, Josué ti di'tare Israe curaricjãrãrẽ dũcawaacũ niwĩ. Nanũcũ na ye di'ta tojato nigũ, tojo weecũ niwĩ. Be'ro ti di'tapũre ne a'mewějẽse marĩcaro niwũ majã.

12

Moisé dia Jordã mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrã wiorãrẽ docaque'acã wee'que ni'i

¹ Moisé catícatero Israe curuacjãrã pũarã wiorã dia Jordã mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrãrẽ docaque'acã weetojacãrã niwã. Na ye di'ta nimi'quere miiwapacãrã niwã. Te di'ta dia Arnón wãmetiri maa me'rã nũ'cã, tojo nicã nipe'tiro dia Jordã sumuto nirĩ pa'tiro, téé ñrũgũ Hermón wãmeticjũpũ nitũocarõ niwũ. ² Ni'cũ wiogũ Sehón amorreo masã wiogũ nicũ niwĩ. Cũ Heshbón wãmetiri macãpũ nisetícũ niwĩ. Cũ dutiro Aroer wãmetiri macã me'rã nũ'cã, téé dia Arnón sumuto nicaro niwũ. Tojo nicã, ti pa'tiro deco me'rã nũ'cã, dia Jaboc me'rãpũ nitũocarõ niwũ. Dia Jaboc ape di'ta amonita masã ya di'ta sãjãrõpũ nicaro niwũ. Tojo nicã Galaad di'ta deconojõ cũ dutiri di'ta nicaro niwũ. ³ Apeyema tja mujĩpũ mujãtiro dia Jordã pa'tiõre duticũ niwĩ. Cineret* wãmetiri ditara me'rã dutinũ'cã, téé o'mabũrotiri ditara me'rãpũ duti yapatitũocũ niwĩ. Toó Bet-jesimot mujĩpũ sãjãrõ pe'e toja, sur pe'e téé Pisga wãmeticjũ ñrũgũ dũ'pocãpũ dutitũocũ niwĩ.

⁴ Apĩ pe'e Og wãmetigũ Basán wãmetiro dutigũ nicũ niwĩ. Cũ refaíta masũ† pejetirã dũ'sagũ me'rãcũ nino'gũ nicũ niwĩ. Cũ Astarot, tojo nicã Edrei wãmetise macãrĩpũ nisetícũ niwĩ. ⁵ Og téé nortepũ Hermón wãmeticjũ ñrũgũpũ dutitũocũ niwĩ. Cũ Salca macãrẽ, nipe'tiro Basán wãmetiõre duticũ niwĩ. Téé ape di'ta na ta'a'caro Gesur wãmetiõre, tojo nicã Maaca wãmetiõre, apero Galaad di'ta decopũ Sehón, Heshbón macã wiogũ cũ dutiõpũre dutitũocũ niwĩ.

⁶ Moisé, tojo nicã Israe curuacjãrã ã'rã wiorã pũarãrẽ a'mewějẽ docaque'acã weecãrã niwã. Be'ro Moisé te di'tare Rubén ya curuacjãrãrẽ, Gad ya curuacjãrãrẽ, tojo nicã Manasés ya curuacjãrã deco me'rã nirãrẽ na ye niatje di'tare dũcawaacũ niwĩ.

Josué dia Jordã mujĩpũ sãjãrõ pe'ecjãrã wiorãrẽ docaque'acã wee'que ni'i

⁷ A'ticũrã wiorãrẽ Josué Israe curuacjãrã me'rã dia Jordã mujĩpũ sãjãrõ pe'ecjãrã, to Baal-gad Líbano wãmetiri pa'tiõpũ Halac wãmeticjũ ñrũgũpũ, tigũ Seipũ ñ'mũatu'ajanũ'cõsa'a. Josué ã'rã wiorã ye di'ta nimi'quere a'mewějẽ, wapata'a, Israe curuacjãrãrẽ te curarinũcũrẽ te di'tare dũcawaacũ niwĩ. Te di'ta na ye waro tojanu'cũcã'caro niwũ. ⁸ Ñrũpagũ pijaro pe'e, opapa nirõ pe'ema, tojo nicã Jordã

* **12:3** 12.3 Ñaña Jos 11.2 docapũ oja'quere. † **12:4** 12.4 Refaíta masã ni'cã curua masã pacarã waro nicãrã niwã.

pa'tiro pe'ema, opa tu'ruri nídjase co'ari, yucu marĩrõ, masã marĩrõ Neguev cjase ã'rã masã ye di'ta nicaro nimiwũ: Hitita masã, amorreo masã, cananeo masã, ferezeo masã, heveo masã, tojo nicã jebuseo masã ye di'ta nicaro nimiwũ.

⁹ Wiorã a'mewějērã docaque'a'cãrã a'ticũrã nicãrã niwã: Jericó wiogu, apĩ Hai, Betel macã pu'to wiogu, ¹⁰ apĩ Jerusalẽ wiogu, apĩ Hebrõ wiogu, ¹¹ apĩ Jarmut wiogu, apĩ Laquis wiogu, ¹² apĩ Eglón wiogu, apĩ Gezer wiogu, ¹³ apĩ Debir wiogu, apĩ Geder wiogu, ¹⁴ apĩ Horma wiogu, apĩ Arad wiogu, ¹⁵ apĩ Libna wiogu, apĩ Adulam wiogu, ¹⁶ apĩ Maceda wiogu, apĩ Betel wiogu, ¹⁷ apĩ Tapúa wiogu, apĩ Hefer wiogu, ¹⁸ apĩ Afec wiogu, apĩ Sarón wiogu, ¹⁹ apĩ Madón wiogu, apĩ Hazor wiogu, ²⁰ apĩ Simron-merón wiogu, apĩ Acsaf wiogu, ²¹ apĩ Taanac wiogu, apĩ Meguido wiogu, ²² apĩ Cedes wiogu, apĩ Jocneam wiogu, ũrũgũ Carmelo du'pocãpu nigũ, ²³ apĩ Dor wiogu, Dor majãrõcjũ, apĩ Goim wiogu, Gilgal wãmetiri macãcjũ, ²⁴ apĩ Tirsa wiogu nicãrã niwã. Na wiorã nipe'tirã nĩrã treinta y uno nicãrã niwã.

13

Josué Canaã di'tare Israe doce curaricjãrãrẽ dũcawaa'que ni'i

¹ Josué bũcu waro ějãcã, Ő'acũ cũrẽ a'tiro nicũ niwĩ: “Mũ'u bũcu waro ni'i. A'ti di'tare masã ñe'eatje peje dũ'sa'a yujupu.

*****

⁶ Israe curuacjãrã na ĩ'orõpũta sidonio masãrẽ cõ'awĩrõgũti. Tojo nicã, nipe'tirã masã to ũrũgũpu nirãrẽ Líbano me'rã nũ'cã, téẽ Misrefot-maipũ cõ'awĩrõgũti. Mũ'u pe'e te di'ta na wa'awe'o'quere Israe curuacjãrãrẽ miiwapa, dũcawaaya. Yũ'u mũ'ũrẽ duti'caronojõta weeya. ⁷ Tojo weegu nueve curari, tojo nicã Manasés ya curuacjãrã deco me'rã nirãrẽ nipe'tise di'tare dũcawaawe'oya”, nicũ niwĩ Ő'acũ.

Josué Jordã mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrãrẽ di'ta dũcawaa'que ni'i

⁸ Moisé Rubén ya curuacjãrãrẽ, Gad ya curuacjãrãrẽ, tojo nicã Manasés ya curuacjãrã deco me'rã nirãrẽ na niatji di'tare o'otojacũ niwĩ. Te di'ta dia Jordã mujĩpũ mujãtiro pe'e nicaro niwũ.

*****

¹⁴ Moisé Leví ya curuacjãrã pe'ema di'tare o'oticũ niwĩ. Mejõ Ő'acũ Moisére ní'caronojõta “Leví ya curuacjãrã ye niatje masã yũ'ũre ñubuepeorã, wa'icũrãrẽ wějẽ ũjũamorõpeose cjase nirõsa'a”, nicũ niwĩ.

*****

14

Josué dia Jordã mujĩpũ sãjãrõ pe'e cjase di'tare dũcawaa'que ni'i

¹ Te di'tata Canaã di'ta cjase nicaro niwũ. Pa'i Eleazar, Josué, Nun macũ, tojo nicã nipe'tise curaricjãrã wiorã te di'tare dũcawaacãrã niwã. Na Israe curuacjãrãrẽ dũcawaáca be'ro na ye di'ta tojacaro niwũ. ² Ő'acũ Moisére di'tare dũcawaaduti'caronojõta níbocase me'rã te nueve curaricjãrãrẽ, ape deco me'rã nirĩ curua quẽ'rãrẽ te di'tare dũcawaacãrã niwã. ³⁻⁴ Moisé te di'tare mujĩpũ mujãtiro dia Jordãpu na puã curuacjãrã Rubén, Gad, tojo nicã Manasés deco me'rã nirĩ curuacjãrãrẽ o'otojacũ nimiwĩ. Tojo wéeca be'ro nimicã, José yarã pe'e puã curuapu dũcawaticãrã niwã. Na Manasés ya curua, tojo nicã Efraĩ ya curua nicãrã niwã. Pa'ia Leví ya curua pe'ema di'tare o'oticãrã niwã. Mejõ macãrĩrẽ, cã'rõ di'ta nisenojõacãrẽ wa'icũrã na tá ba'anucũatjo nirõ ejatuario o'ocãrã niwã. ⁵ Ő'acũ Moisére duti'caronojõta Israe curuacjãrã Canaã di'tare dũcawaacãrã niwã.

Caleb ya di'ta cjase ni'i

6 Judá ya curuacjārã ɯmɯa Gilgapɯ Josué me'rã ucūrã wa'acārã niwã. Caleb, cenezeo masũ, Jefone macũ, Josuére a'tiro nicɯ niwĩ: “Cades-barneapɯ Õ'acũ Moisére ní'quere wãcũña. Cũ marĩ pɯarã ye cjasere niwĩ. 7 Moisé yɯ'u ti macãpɯ ní'cure Canaá di'tare ĩ'acusiagɯ o'ócaterore cuarenta cũ'marĩ ɯowɯ. ĩ'adajagɯ, ya'yioro marĩrõ diacjũ nise me'rã yɯ'u ĩ'a'quere cūrẽ werewɯ. 8 Yɯ'u me'rã wa'a'cārã pe'e masārẽ uisãwã. Yɯ'u pũrĩcã nipe'tise yɯ'u wãcũ, ějõpeose me'rã Õ'acũ ɯaro weewɯ. 9 Tojo weegɯ Moisé Õ'acũ tɯ'oropɯ yɯ'ure a'tiro niwĩ: ‘Mɯ'u Õ'acũ dutiro queoro weenu'cũwũ. Tojo weegɯ Canaá di'tapɯ mɯ'u ɯ'tacũusija'caro ejatuaro mɯ'u ye nirõsa'a. Tojo nicã mɯ'u pãrãmerã nituriarã ye di'ta nirõsa'a', niwĩ. 10 Õ'acũ Moisére tojo ní'que cuarenta y cinco cũ'marĩ yɯ'rutojawɯ. Israe curuacjārã marĩ yucɯ marĩrõpɯ sijácatere tojo niwĩ. Cũ ní'caronojõta te cũ'marĩrẽ yɯ'ure catise o'owĩ. Ní'cãrõacã ochenta y cinco cũ'marĩ ɯo'o. 11 Tojo nimigũ, Moisé yɯ'ure a'ti di'tare ĩ'adu'tidutigɯ o'ócatero weronojõ tutua ni'i yujupɯ. Titare yɯ'u a'mewējētutua'caro weronojõ mejãrõta tɯ'oña'a. 12 Tojo weegɯ ní'cãrõacã opa bu'papijaro nirõrẽ, Õ'acũ yɯ'ure o'oguti ní'que di'tare o'oya. Tita me'rã tocjãrã ye cjasere mɯ'u tɯ'owɯ. Masã pacarã Anac pãrãmerã nituriarã topɯ niwã. Tojo nicã, na ye macãrĩ pacase macãrĩ, añurõ bi'a cã'mota'a'que macãrĩ niwũ. Tojo nimicã, Õ'acũ cũ weetamurõ me'rã, cũ ní'caronojõ narẽ na ye macãrĩrẽ nɯrũwĩrõgũti”, nicɯ niwĩ.

13 Tojo weegɯ, Josué Caleb, Jefone macũrẽ “Añurõ wa'ato” ni, Õ'acũrẽ sērĩbosacɯ niwĩ. Be'ro Hebrõ macãrẽ cūrẽ, cũ pãrãmerã nituriarãrẽ o'ocɯ niwĩ. 14 Ti nɯmɯ me'rã ti macã Hebrõ Caleb, cũ pãrãmerã ya macã, a'tiro nicã quẽ'rãrẽ nidecoti'i yujupɯ. Cũ Õ'acũ Israe curuacjārã wiogɯ dutisere queoro weeme'rĩ'cɯ niyucã, tojo niwũ. 15 Dɯporo cjase wãme Hebrõ Quiriat-arba wãmeticaró nimiwũ. Arba ãpẽrã Anac pajigũjo pãrãmerã nituriarã yɯ'ruoro niyɯ'rɯnɯ'cãcɯ niwĩ.

A'te be'rore ti di'tapɯre ne a'mewējẽse marĩcaro niwũ majã.

15

Josué Judá ya curuacjãrãrẽ di'ta o'o'que ni'i

1 Níbocase me'rã Judá ya di'ta sur nibɯrɯaropɯ boca'que Edom di'ta nitɯoropɯ, téé yucɯ marĩrõ, masã marĩrõ Zin wãmetiropɯ nitɯocaró niwũ.

*****

Caleb Hebrõ, tojo nicã Debir macãrĩrẽ cũ miiwapa'que ni'i

13 Õ'acũ cũ “Tojo weeya” ní'caronojõta Josué Caleb, Jefone macũrẽ ní'cã di'ta Judá ya curuacjãrãrẽ opa bu'papijaro ní'carore o'ocɯ niwĩ. Cũ o'o'que di'ta Quiriat-arba nicaro niwũ. Be'ro ti macãrẽ Hebrõ pisucãrã niwã. Ti macã Anac pajigɯ, ɯ'mɯagũjo pãrãmerã nituriarã niyɯ'rɯnɯ'cãrĩ macã nicaro niwũ. 14 Hebrõ macãpɯ ní'cãrãrẽ Caleb i'tiarã Anac pãrãmerã nituriarãrẽ aperopɯ cõ'aõ'ocɯ niwĩ. Na a'ticɯrã nicãrã niwã: Sesai, Ahimán, tojo nicã Talmai nicãrã niwã. 15 Topɯ ní'cɯta majãa, Debir macãcjãrã me'rã a'mewējẽgũ wa'acɯ niwĩ. Ti macãta todɯporopɯre Quiriat-sefer wãmeticaró nimiwũ. 16 Caleb a'tiro nicɯ niwĩ: “No'o ní'cũ ɯmɯ Quiriat-sefer macãrẽ a'mewējẽ miiwapagure yɯ'u macõ Acsare numisoguti”, nicɯ niwĩ.

17 Tere cũ tojo nicã tɯ'ogɯ, Otoniel, Cenaz macũ, Caleb acabiji macũ Quiriat-sefer macãrẽ a'mewējẽ, miiwapa wa'acɯ niwĩ. Tu'ajanɯ'cõ, Caleb cũ macõ Acsare Otonierẽ numisocɯ niwĩ. 18 Co cũ tiropɯ etacã, Otoniel core “Di'ta marĩ oteatjere sērĩña”, nicɯ niwĩ. Co pe'e “Jau”, ni yɯ'tico niwõ. Acsa burro bu'ipɯ pesa'co dijacã, co pacɯ Caleb core sērĩña'cɯ niwĩ:

—Macõ, ¿ñe'enojõrẽ mɯ'u ɯati?

19 —Pacɥ, mɥ'ɥ yɥ'ure weetamuña. Neguev yucɥ marĩrɔpɥ yɥ'ure di'ta o'otojarɥ. Ni'cãrɔacãma majã aco wijase peri nise di'tare o'oya, nico niwõ.

Tojo weetjĩagũ, Caleb cã macõrẽ ɥ'mɥase bu'papure, tojo nicã bu'aro aco wijase di'ta nirɔpɥre o'ocɥ niwĩ.

*****

63 Judá ya curuacjãrã nituriarã pe'e Jerusalẽpɥ nirã jebuseo masãrẽ cõ'awĩrõmasĩticãrã niwã. Tojo weerã na ni'cãrɔacãpɥ quẽ'rãrẽ Judá pãrãmerã nituriarã me'rã nidecotisama yujupɥ.

16

*****

Josué Manasés ya curuacjãrãrẽ, tojo nicã Efraĩ ya curuacjãrãrẽ di'ta o'o'que ni'i

4 José pãrãmerã nituriarã Manasés ya curuacjãrã, tojo nicã Efraĩ ya curuacjãrã narẽ o'o'que di'tare ñe'ecãrã niwã.

*****

10 Efraĩ ya curuacjãrã pe'e Gezer macãpɥ nirã cananeo masãrẽ cõ'awĩrõticãrã niwã. Tojo weemirã, narẽ ɥpɥtɥ waro tutuaro da'rase dutipecãrã niwã. Ni'cãrɔacã quẽ'rãrẽ na tiropɥta nidecotima yujupɥ.

17

*****

José pãrãmerã nituriarã na di'ta ñe'e'que ni'i

14 José pãrãmerã nituriarã Manasés ya curuacjãrã, tojo nicã Efraĩ ya curuacjãrã Josuére a'tiro nicãrã niwã:

—¿De'ro weegɥ ɥsãrẽ ɥsã ye niatjere ni'cã di'tacãta o'oati? ɥsãrẽ ejatuatɥ'sawe'e. Õ'acũ ɥsãrẽ añurõ wéegɥ, pãjãrã masãputicã weeami, nicãrã niwã.

15 Na tojo nicã tɥ'ogɥ, Josué narẽ yɥ'ticɥ niwĩ:

—Mɥsã pãjãrã ni'i nĩrã, mɥsãrẽ o'óca di'ta Efraĩ, bu'papijaro nirõ ejatuaticã, ferezeo masã, tojo nicã refaíta masã ya di'ta yucɥpagɥ pejepagɥ nirɔpɥ wa'aya. Wa'a, tere paa, ote, topɥ nisetiya, nicɥ niwĩ. 16 Na cãrẽ yɥ'ticãrã niwã:

—Diacjũta ni'i. A'te bu'papijaro nirõ ɥsãrẽ ejatuatisa'a. Mejõ cananeo masã opa pa'tiro nirɔpɥ nirã pe'e pejepawɥ cabayua wejesepawɥ cõme me'rã wee'quepawɥre cɥoma. Bet-seãpɥ nirã, to sumuto nise nirã, tojo nicã Jezreel opa pa'tiro nirã quẽ'rã mejãrõta cɥoma, nicãrã niwã.

17 Na tojo nicã tɥ'ogɥ, Josué José pãrãmerã nituriarã Efraĩ, Manasés ya curuacjãrãrẽ nicɥ niwĩ:

—Diacjũta mɥsã pãjãrã, tutuarã ni'i. Tojo weerã ni'cã di'ta dia'cũ cɥomasĩtisa'a.

18 Opa bu'papijaro, yucɥpagɥ peje nirõ quẽ'rã mɥsã ye nirõsa'a. Mɥsã tepagɥre paacõ'a, no'ocã'rõ mɥsã paacõ'arõ põtẽorõ te mɥsã ye di'ta nirõsa'a. Sõjã cananeo masã, cõme me'rã wee'quepawɥre cɥomicã, na tutuamicã, narẽ nɥrũstewĩrõmasĩrãsa'a, nicɥ niwĩ Josué.

18

Israe curuacjãrã di'ta ñe'eti'cãrãrẽ dɥcawaa'que ni'i

1 Israe curuacjãrã ti di'tacjãrãrẽ docaque'acã wéeca be'rore nipe'tirã Silo macãpɥ nerẽcãrã niwã. Topɥta Õ'acũ wi'i, wa'icurã caseri me'rã wéeca wi'ire apo, nerẽwɥacãrã niwã. Ti wi'i Õ'acũrẽ na ẽjõpeo, ucũrĩ wi'i nicaro niwũ. 2 Titare siete curari na di'ta o'o, dɥcawaasere ñe'eticãrã niwã yujupɥ.

³ Tojo weegu Josué Israe curuacjārārē nicu niwī: “¿No'ocā'rō yoacā te di'tare musā ñe'erātirā co'terāsari? Te di'ta Ō'acū musā ñecūsumua ējōpeogu musārē o'o'que ni'i. ⁴ Te curarinucū i'tiarā umua bese, o'óya. Yū'u narē na ye di'ta 'To nituo'o', ni i'abesedutigu, o'ógutigu wee'e. Na i'áca be'ro 'Tocā'rō ūsā ye di'ta nituopu', ni ojarāsama. Tu'ajanu'cō, dajatojatirā, ⁵ siete di'ta ducawaanu'cōato. Judá ya curuacjārā ye di'ta sur pe'e tojarosa'a. José ya curuacjārā nituriarā ye di'ta pe'e norte pe'e tojarosa'a. ⁶ Musā siete di'tare ducawáaca be'ro yu'ure te oja'quere miitia. Be'ro yu'u marī wioogu Ō'acū i'orōpu bese, níbocase me'rā musārē 'Topu tojarāsa'a', ni cūguāsa'a. ⁷ 'Leví ya curuacjārā pūrīcā ne cā'rō di'ta ñe'esome' nisere masītojasama. Te ñe'erōnojō o'orā, náma Ō'acū ye cjasere da'ratje nirōsa'a. Tojo nicā Gad, Rubén, deco me'rā nirā Manasés ya curuacjārā pūrīcā na ye di'ta niatjere ñe'etojacārā niwā. Na ye di'ta Jordā mujīpū mujātiro ape pā'rē pe'e ni'i. Moisé Ō'acū uaro weeco'tegu te di'tare narē o'otojacu niwī”, nicu niwī.

⁸ Na umua te di'tare añurō i'abese, “To niapu” ni, na aporā wa'arātirā weeri cura Josué pe'e a'tiro weeduticu niwī: “Nipe'tiro a'ti di'tare i'asijabi'arā wa'a, 'A'tiro bajuri di'ta ni'i', ni ojarā wa'aya. Tu'ajanu'cō, yu'u tiropu tojatia. Be'ro a'ti macā Silopu Ō'acūrē ‘¿De'ro wee a'ti di'tare níbocase me'rā ducawaagusari?', ni sērīgūti”, nicu niwī.

⁹ Tojo weerā na umua Josué cū weeduti'caronojōta queoro weecārā niwā. Na Silopu dajarā, ti di'tare na “To niapu” ni, na oja apo'quere miidajacārā niwā. Macārīnucūrē “To niapu”, nicārā niwā. Te na ducawaa'quere siete curari cjasere na oja'quere miidajacārā niwā. ¹⁰ Topure Josué Ō'acū i'orōpūre “¿Noarē te di'ta tojarosari?” ni, níbocase me'rā ducawaacu niwī. Tojo weegu Israe curuacjārārē na di'ta niatjere nanucū o'o, ducawaanu'cōcu niwī.

Josué Benjamí ya curuacjārārē di'ta o'o, ducawaa'que ni'i

¹¹ Ducawaanu'cō, Benjamí ya curuacjārā na nise curarinucūrē o'onu'cācu niwī. Ō'acū “A'ti di'ta narē o'oya”, ni i'óca be'ro na niatje di'tare o'ocu niwī. Te di'ta Judá ya curuacjārā wa'tero, tojo nicā José ya curuacjārā wa'tero tojacaro niwā.

*****

19

Simeó, Zabulō, Isacar, Aser, Neftalí, Dan na ye curarinucūcārārē di'ta o'o, ducawaa'que ni'i

¹ Benjamí ya curuacjārā be'rore Simeó ya curuacjārā na niatje di'tare o'ocu niwī. Te curarinucū o'ono'cārā niwā. Te di'ta Judá ya di'ta wa'teropu tojacaro niwā.

*****

¹⁰ Na puu curuacjārā be'rore Zabulō ya curuacjārā, na niatje di'tare o'ocu niwī. Ti di'ta téé Sarid wāmetiri macāpu nituocarō niwā.

*****

¹⁷ Na i'tia curua be'rore Isacar ya curuacjārārē, na niatje di'tare o'ocu niwī.

*****

²⁴ Te ba'paritise curaricjārā be'rore Aser ya curuacjārārē, na niatje di'tare o'ocu niwī.

*****

³² Ni'cāmocuse curaricjārā be'rore Neftalí ya curuacjārārē, na niatje di'tare o'ocu niwī.

*****

⁴⁰ Seis curaricjārā be'rore Dan ya curuacjārārē, na niatje di'tare o'ocu niwī.

*****

Josué ya di'ta cjase ni'i

49-50 Be'ro te di'tare etíca be'ro, Israe curuacjārã Õ'acũ duti'caronojõta Josuére cũ niatji macārẽ o'ocārã niwã. Ti macã cũ sēríca macã Timnat-sera, Efraí ya di'ta opa bu'papijaropu nicaro niwũ. Topu ti macārẽ apaturi apo, niseticu niwĩ.

51 A'tiro wee pa'i Eleazar, Josué, tojo nicã nipe'tise curaricjārã wiorã te di'tare ducawaanũ'cõcārã niwã. Silopu Õ'acũ wi'i, su'ti caseri me'rã wéeca wi'i sope pu'topu "Õ'acũ, ¿noanojõrẽ ti di'ta tojarosari?" nívocaca be'ropu eticārã niwã. Tojo weero na eti'que queoro ducawaanũ'cõno'caro niwũ.

20

Wãcũña marĩrõ apĩ masũrẽ wějẽca be'ro cũ du'ti nisetiatje macãrĩ cjase ni'i

1 Õ'acũ Josuére a'tiro nicu niwĩ: 2 "Mũ'u Israe curuacjārãrẽ musã du'ti nisetiatje macãrĩrẽ besedutiya. Yu'u Moisére weeduti'caronojõta weeya. 3 Tojo weeyucã, no'o wãcũña marĩrõ apĩrẽ wějẽgũnojõ te macãrĩpu du'tiwã'cãmasĩsami. Tojo weegu wějẽno'cu acaweregu waro cũrẽ wějẽa'merĩ nígũ, topu du'ti, nicã'masĩsami. 4 Tojo wee masũ te macãrĩpu du'tiagũnojõ ne sãjãrĩ sopepu etagu, tocjãrã bucãrãrẽ 'Tojo weeasu', ni weregusami. Tojo wéeca be'ro bucãrã 'A'to tojayá', nirãsama. Tojo nicã, cũ nisetiatji wi'ire cũurãsama. 5 Wějẽ'cure wějẽa'merĩ masũ cũrẽ ti macãpu sirutucãma, na bucãrã cũrẽ nuo cuorãsama. Cũ uase, wãcũña marĩrõ 'Tojo weeapu' ni wérẽca be'ro niyucã, tojo wa'arosa'a. 6 Na weresãno'cu ti macãpu du'ti, nicã'bosami téé nipe'tirã ti macãcjãrã masã nerẽ beséca be'ro yu'rũwetigusami. Tojo nicã pa'ia wiogu cũ wěrĩcãpu topu nituogusami. A'tiro wa'aca be'ro cũ, cũ ya wi'ipu, cũ ya macã, cũ uiwijaca macãpu dajagusami tja", nicu niwĩ.

7 Õ'acũ Josuére tojo nicã tu'orã, na du'ti niatje macãrĩ Galileapu nirĩ macã Quedes wãmetiri macārẽ besecãrã niwã. Ti macã Neftalí ye di'ta ũrũpagu pijaropu tojacaro niwũ. Ape macã Siquem Efraí ye di'ta ũrũpagu pijaropu tojacaro niwũ. Nitũori macãpu majã Quiriat-arba nicaro niwũ. Ti macãrẽta tja na Hebrõ pisusama. Judá ye di'ta ũrũpagu pijaropu tojacaro niwũ. 8 Mujĩpũ mujãtiro dia Jordã siaquiji pe'ema i'tia macã na du'ti niatje macãrĩrẽ besecãrã niwã. Nimũ'tãrĩ macã Beser nicaro niwũ. Ti macã Rubén ye di'ta opa bu'pa, yucu marĩrõpu tojacaro niwũ. Ape macã Ramot, Galaad na nino'rõpu, Gad ye di'tapu tojacaro niwũ. Nitũori macãpu Golán nicaro niwũ. Basán na nino'rõpu Manasés ya curuacjārã nirõpu tojacaro niwũ. 9 Tojo weerã nipe'tirã Israe curuacjārã, tojo nicã apesecjārã na me'rã nirã no'o wãcũña marĩrõ wějẽgũnojõ te macãrĩpu du'tita basiocarõ niwũ. Na te macãrĩcjãrã pãjãrã nerẽ besetji dũporo tojo weeta basiocarõ niwũ. Tojo weeticãma, cũrẽ wějẽa'mebosama nĩrã, tojo weeno'caro niwũ.

21

Leví ya curuacjārã ye macãrĩ cjase ni'i

1-2 Leví ya curuacjārã wiorã Silopu pa'ia wiogu Eleazar, Josué, ãpẽrã Israe curuacjārã wiorã me'rã ucũrã wa'acãrã niwã. Silo Canaá di'tapu nicaro niwũ. Topu Leví ya curuacjārã wiorã narẽ a'tiro nicãrã niwã: "Õ'acũ Moisé me'rã ũsãrẽ ũsã niatje macãrĩrẽ o'oduticu niwĩ. Tojo nicã, di'ta te macãrĩ sumutopu ũsã wa'icũrãrẽ eca nisetiatjere o'oduticu niwĩ", nicãrã niwã. 3 Tojo nicã tu'orã, Õ'acũ cũ duti'caronojõta Israe curuacjārã na ye di'ta cuo'quere Leví ya curuacjārãrẽ queoro o'ocãrã niwã. Tere o'orã, macãrĩ, tojo nicã cãpũpu na wa'icũrãrẽ eca nisetiatjere o'ocãrã niwã.

*****

41 Tojo weerã Israe curuacjārã ye di'tapure Leví ya curuacjārã cuarenta y ocho macãrĩ, tojo nicã na cãpũpu wa'icũrãrẽ eca nisetiajere ñe'ecãrã niwã. 42 Te macãrĩ nipe'tisepureta tja sumutopu wa'icũrã na eca nisetiatje di'ta nibajaque'acaro niwũ.

⁴³ Õ'acũ nipe'tise na ñecũsumuarẽ “A'tiro o'oguti” ní'que di'tare queoro o'ocu niwĩ. Tojo weerã na te di'tare ñe'e, topu nisetiãrã niwã. ⁴⁴ Tere wéegũ, nipe'tise Õ'acũ cũ “Weeguti” ní'quere queorota weecu niwĩ. Nipe'tiro ti di'tapu narẽ soose o'ocu niwĩ. Õ'acũ weetamurõ me'rã Israe curuacjãrã narẽ ï'atu'tirãrẽ dokaque'acã weecu niwĩ. Tojo weerã Israe curuacjãrãrẽ ne mejẽcã weemasĩticãrã niwã. ⁴⁵ Õ'acũ nipe'tise cũ “Weeguti” ní'quere queorota weecu niwĩ. Ne ni'cãrõ weedu'a weeticu niwĩ; weepe'ocã'cu niwĩ.

22

Rubén, Gad ye curaricjãrã, Manasés ye curaricjãrã deco me'rã nirã dia Jordã ape pã'rẽpũ na dajatojaa'que ni'i

¹ Be'ro ti di'tare etipe'otoja, Josué Rubén ya curuacjãrãrẽ, Gad ya curuacjãrãrẽ, tojo nicã Manasés ya curuacjãrã deco me'rã nirãrẽ piji, narẽ ² nicu niwĩ: “Musã nipe'tise Moisé, Õ'acũ dutisere da'raco'tegũ cũ duti'quere queoro weepũ. Tojo nicã nipe'tise yũ'u musãrẽ weeduti'quere weepũ. ³ Ne ni'cãti musã acawererã Israe curuacjãrãrẽ cõ'awã'cã weetiapũ. Narẽ weetamunu'cũcã'pũ. Ni'cãrõacã quẽ'rãrẽ na me'rã ninu'cũ'u yujupu. Tojo nicã nipe'tise Õ'acũ, musã wiogu cũ dutisere añurõ weepe'oapũ. ⁴ Ni'cãrõacãma Õ'acũ cũ ‘Tojo weeguti’ ní'quere queoro weemi. Tojo weegu musã acawererãrẽ soocã weemi. Tojo weerã musã ye di'ta Moisé, Õ'acũ dutisere da'raco'tegũ, musãrẽ o'o'que di'ta, Jordã ape pã'rẽpũ nisepe dajatojaaya majã. ⁵ A'te dia'cũ musã weecã uasa'a. Moisé cũ duti'quere queoro weeya. Õ'acũ marĩ wiogũre ma'i nisetiya. Cũrẽ sirutu, cũ dutisere queoro weeya. Nipe'tise musã ãjõpeose me'rã, musã wãcũse me'rã cũ uaro weenu'cũcã'ña”, nicu niwĩ Josué.

⁶ Narẽ werepe'otoja, “Õ'acũ musãrẽ añurõ weeato” ni, “Musã ye wi'seripu dajatojaaya”, nicu niwĩ.

*****

⁹ Cũ tojo níca be'ro Rubén ya curuacjãrã, Gad ya curuacjãrã, Manasés ya curuacjãrã deco me'rã nirã ãpẽrã Israe curuacjãrã Silopũ nirã, Canaã di'tapũre a'merĩ du'u, ducawati, na ya di'ta Galaad, dia Jordã apese pã'rẽpũ pẽ'ape'tia wa'acãrã niwã. Duporopũ te di'ta Õ'acũ Moisé me'rã “Musãrẽ o'oguti” ní'que di'ta nicaro niwũ.

*****

23

Josué masãrẽ cũ werecasatũo'que ni'i

¹ Peje cũ'marĩ Õ'acũ Israe curuacjãrãrẽ narẽ ï'atu'tirã me'rã a'mewẽjẽ, soo nisetica be'ro yũ'rũcaro niwũ. Titare Josué bucũ ãjãgũ, ² nipe'tirã Israe curuacjãrã bucãrãrẽ, wiorãrẽ, beseri masãrẽ pijionũ'cõ, narẽ werecasatũocũ niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

“Yũ'u bucũ waro ãjã'a. ³ Musã nipe'tise Õ'acũ a'ti di'tacjãrã musãrẽ ï'atu'tirã wee'quere ï'apã. Cũta musã ye niatjere a'mewẽjẽtamuwĩ. ⁴ Yũ'u musã nipe'tirãrẽ to di'ta níbocase me'rã nipe'tise curarire Õ'acũ ï'orõpũ ducawaawũ. Yũ'u musã te di'tare a'mewẽjẽ wapata'a'quere ducawaawũ. Tojo nicã apeye di'ta a'mewẽjẽ wapata'ano'ña marĩ'que quẽ'rãrẽ ducawaawũ. Mujĩpũ mujãtiro dia Jordã me'rã nũ'cã, téé mujĩpũ sãjãrõ maajo Mediterrãneo me'rãpũ ducawaatũowũ. ⁵ Õ'acũ masã te di'tapu nirãrẽ cõ'awĩrõgũsami. Musã pe'e te di'tare miiwaparãsa'a. Õ'acũ musã wiogu cũ ‘Tojo weeguti’ ní'caronojõta weegũsami.

⁶ “Tojo weerã wãcũtutuaya. Nipe'tise Moisé oja'quere, cũ dutise cũu'quere queoro weeme'ricã'ña. ⁷ Musã ãpẽrã masã, cõ'awĩrõno'ña marĩrã a'ti di'tapu du'sarã me'rã ne a'mesũ'aticã'ña. Na ãjõpeorãrẽ Õ'acũ nitirãrẽ ne cã'rõacã ãjõpeo, ejaque'aticã'ña.

Na wãmerẽ pisu, wãmepeoticã'ña. ⁸ Õ'acũ ni'cũrẽta cũ ɥaro wee, êjõpeonu'cũcã'ña. Musã ni'cãrõacã weronojõta tojota añurõ weeyapaticã'ña. ⁹ Õ'acũ peje curaricjãrãrẽ na tutuamicã, musã ï'orõpũ cõ'awĩrõwĩ. A'tocateropũ quẽ'rãrẽ ne ni'cã curua musãrẽ a'mewẽjẽpõtẽowe'e. ¹⁰ Õ'acũ cũ ní'caronojõta musãrẽ a'mewẽjẽtamuwĩ. Tojo weegu cũ weetamuse me'rã musã me'rãcjũ ni'cũ mil masãrẽ nũrũstemasĩsami. ¹¹ Tojo weerã musã tu'omasĩña. Õ'acũ musã wiogũre queoro ma'inu'cũcã'ña. ¹² Musã Õ'acũ dutisere yũ'rũnũ'cã, na musã wa'teropũ dũ'sarã me'rã a'mesũ'a, nũmoticã pũrĩcãrẽ, ¹³ Õ'acũ marĩ wiogũ narẽ cõ'anemosome majã. Na dũ'sarã musãrẽ ña'arõ wa'acã weerãsama. A'ti di'ta añurĩ di'ta Õ'acũ marĩrẽ o'óca di'tare ã'magũsami. A'ti di'tapũre ninemosome majã.

¹⁴ "Masã nipe'tirã wẽrĩwũaronojõ cã'rõacã be'ro yũ'ɥ wẽrĩgũsa'a. Musã êjõpeose me'rã, musã wãcũse me'rã Õ'acũ cũ queoro wee'quere añurõ masĩ'i. Ne ni'cãrõ Õ'acũ marĩ wiogũ cũ 'Añurõ weeguti' ní'quere weeticã weetiwi. Nipe'tisere weepe'ocã'wĩ. ¹⁵ Musã cãrẽ yũ'rũnũ'cãcã pũrĩcã, cũ musãrẽ añurõ wee'caro weronojõ mejãrõta peje ña'ase musãrẽ wa'acã weegũsami. Ne ni'cũ a'ti di'ta añurĩ di'ta, marĩrẽ o'óca di'tapũ tojasome. ¹⁶ Musã Õ'acũ marĩ wiogũ me'rã apo'quere yũ'rũnũ'cãcã, ãpẽrãnojõrẽ ejaque'a êjõpeocã, Õ'acũ musã me'rã uagũsami. A'ti di'ta añurĩ di'ta marĩrẽ o'óca di'tapũ ninemosome majã", nicũ niwĩ Josué.

24

Josué cũ weretũo'que ni'i

¹ Be'ro Josué Siquẽpũ nipe'tise curari Israe curuacjãrãrẽ neocũ niwĩ. Bũcũrãrẽ, wiorãrẽ, beseri masãrẽ, masãrẽ sũ'ori nirãrẽ pijineocũ niwĩ. Na Õ'acũ ï'orõpũ nerẽcãrã niwã. ² Tu'ajanũ'cõ, Josué narẽ nicũ niwĩ:

—Õ'acũ marĩ Israe curuacjãrã wiogũ a'tiro nimi: "Dũporopũre musã ñecũsumũa Taré, tojo nicã cũ põ'rã Abrahã, Nacor dia Éufrates wãmetiri maa yũ'rũropũ nisetiwã. Topũ ní'rã, ãpẽrãnojõrẽ êjõpeosetiwã. ³ Musã ñecũ Abrahã ti maa yũ'rũropũ ní'cũre, mia weetjãgũ, nipe'tiro a'to Canaã di'tapũ sũ'ori sijawũ. Cãrẽ pãjãrã masãputicã weewũ. Cũ ne waro põ'rãtigũre Isaare o'owũ. ⁴ Cũ Isaare tja cũ põ'rã pũarã Jacob, Esaũre o'owũ. Esaũre di'ta opa bu'papijaro Seir wãmetiri di'tare cũuwũ. Jacob pe'e cũ põ'rã me'rã Egiptopũ bu'awã.

⁵ "Be'ro Moisére, Aarõrẽ to Egiptopũta o'óowũ. Yũ'ɥ tutuaro me'rã wee'quere tocjãrã Egiptocjãrãrẽ ña'arõ wa'acã weewũ. Tu'ajanũ'cõ, musãrẽ topũ ní'cãrãrẽ miiwijawũ. ⁶ Musã ñecũsumũa Egiptopũ wijacã, Egiptocjãrã na yarã cabayua me'rã, na cabayua wejesepawũ me'rã narẽ wẽjẽsĩ'rĩrã sirutuwã. Téé Maa sõ'arĩ maa tiropũ sirututuwã. ⁷ Musã ñecũsumũa yũ'ɥ weetamusere ɥarã, yũ'ure sẽrĩwã. Na tojo weecã, yũ'ɥ Egiptocjãrãrẽ cã'mota'adutigũ, Israe curuacjãrã, Egiptocjãrã decopũ na'itĩ'asere cũuwũ. Tojo weerã Egiptocjãrã narẽ ï'abocatiwã. Tojo nicã, Egiptocjãrã maarẽ pẽ'arĩ curare, narẽ mirĩcã weewũ. Musã basu yũ'ɥ Egiptocjãrãrẽ wee'quere ï'amiwãba.

"Musã Egiptopũ wijãca be'ro peje cũ'marĩ yucũ marĩrõpũre nicã'wũ. ⁸ Be'ro musãrẽ amorreo masã ya di'ta, dia Jordã mujĩpũ mujãtiropũ miipẽ'atiwũ. Topũ musã me'rã a'mewẽjẽmiwã. Yũ'ɥ pe'e musãrẽ narẽ docaque'acã weewũ. Tojo weerã na ye di'ta nimi'quere musã miiwapawũ. ⁹ Be'ro Balac, Zipor, moabita masã wiogũ macũ, musã me'rã a'mewẽjẽsĩ'rĩmiwĩ. Balac apĩ Balaã, Beor macũrẽ musãrẽ dojadutigũ pijidutiwĩ. ¹⁰ Yũ'ɥ pe'e Balaã musãrẽ dojasĩ'rĩcã, cã'mota'awũ. Musãrẽ dojaronojõ o'ogũ, 'Narẽ añurõ wa'ato' ni, yũ'ure sẽrĩwĩ. Tojo wee musãrẽ yũ'rũweticã weewũ.

11 "Be'ro musã dia Jordãrê pë'awũ. Pë'aa, Jericópu etawũ. Ti macãcjãrã musã me'rã a'mewêjẽmiwã. Tojo nicã, ãpërã ti di'tacjãrã amorreo, ferezeo, cananeo, hitita, gergeseo, heveo, jebuseo masã mejãrõta musã me'rã a'mewêjẽwã. Yũ'u musãrê nipe'tirãrê docaque'acã weewũ. 12 Sõjã amorreo masã wiorã puarãrê musã di'pjĩrĩ, buacatjẽ me'rã docaque'acã weetiũ. Yũ'u pe'e narẽ uise da'rewũ. Tojo weerã musã na tiropũ etati duporo uiwã'cãtojawã. 13 Musã di'tare da'ratimicã, ãpërã na da'ra'que di'tapũre musãrê o'owũ. Tojo nicã macãrĩ musã da're'que mejẽtare o'owũ. Musã te macãrĩpu niseti, u'se weseri, tojo nicã olivo weseri musã oteti'que dũcare ba'a'a", ni werẽcu niwĩ Õ'acũ.

14 Be'ro Josué a'tiro ninemocu niwĩ:

—Tere wãcũrã, wiopesase me'rã, diacjã nise me'rã, Õ'acũrê ëjõpeo, cã dutiro weeya. Õ'acũ nitirãrê marĩ ñecũsumua dia Éufrates yũ'rũropũ, tojo nicã Egiptopũ ëjõpeo'cãrãrê ëjõpeodu'u, cõ'acã'ña. Õ'acũ dia'cũrê ëjõpeoya. 15 Musã Õ'acũrê ëjõpeo sirututũ'satirã pũrĩcã, musã basu ëjõpeojãrê beseya. Marĩ ñecũsumua Éufrates yũ'rũropũ ëjõpeo'cãrãrê, o amorreo masã, a'ti di'tapũ nirã na ëjõpeorãrê ëjõpeosĩ'rĩrã, narẽ beseya. Yũ'u pũrĩcã, ya wi'icjãrã quẽ'rã Õ'acũrê ëjõpeo, cã dutiro weerãsa'a, nicũ niwĩ Josué.

16 Cũ tojo nicã tu'orã, masã a'tiro ni yũ'ticãrã niwã:

—Ësã Õ'acũrê ëjõpeodu'usome. Æpërã Õ'acũ nitirã pe'ema ne ëjõpeosirutusome.

17 Marĩ wiogu Õ'acũ cũta marĩrê, marĩ ñecũsumua Egiptopũ ña'arõ yũ'ru'cãrãrê miiwijawĩ. Cũta tja cã tutuaro me'rã añuse cã tutuasere weel'owĩ. Nipe'tiro ãsã ma'apũ a'ti'quere, peje macãrĩcjãrã wa'teropũ yũ'ru'quere mejẽcã wa'ari nígũ, co'tewĩ. 18 Cũ marĩ wa'acã, nipe'tise macãrĩcjãrãrê cõ'awĩrõcã'wĩ. Amorreo masã, a'ti di'tacjãrãpũreta tojo weewĩ. Ësã quẽ'rã mũ'u weronojõta Õ'acũrê ëjõpeo, cã dutiro weerãsa'a. Cũta marĩ wiogu nimi, nicãrã niwã.

19 Na tojo nicã tu'ogu, Josué a'tiro nicũ niwĩ:

—Musã Õ'acũrê añurõ ëjõpeo, sirutupõtẽosome. Cũ añugũ waro, ña'ase moogũ nimi. Cũ dia'cũrê marĩ ëjõpeocã uami. Æpërãnojõrê ëjõpeocã, doesami. Musã cũrê yũ'rũnũ'cãcã, musã ña'arõ weesere nũ'cãsome. 20 Musã Õ'acũrê ëjõpeodu'u, ãpërãrê ëjõpeocã, cũta musãrê ña'arõ wa'acã weegusami. Musãrê añurõ wé'ẽcũ nimigũ, musãrê cõ'ape'ogusami, nicũ niwĩ Josué.

21 Masã Josuére a'tiro ni yũ'ticãrã niwã:

—Mũ'u tojo níronojõ wa'asome. Ësã Õ'acũrê ëjõpeo, cã dutiro weerãti, nicãrã niwã.

22 Na tojo nisere tu'ogu, Josué nicũ niwĩ:

—Musã basu nipe'tirã tu'oropũ "Õ'acũrê ëjõpeo siruturãti", niapũ.

Masã "Tojota niapũ", nicãrã niwã.

23 Josué narẽ a'tiro ninemocu niwĩ:

—To pũrĩcãrê ãpërãnojõ musã ëjõpeo yee'quere musã wa'teropũ cuosere cõ'ape'ocã'ña. Õ'acũ marĩ Israe curuacjãrã wiogũre nipe'tise musã añuse wãcũse me'rã ëjõpeoya.

24 Masã Josuére a'tiro yũ'ticãrã niwã tja:

—Ësã Õ'acũ marĩ wiogũre ëjõpeo, siruturãti. Cũ dutiro weerãti, nicãrã niwã.

25 Ti numũta topũ Siquẽpu Josué masã me'rã "A'tiro weeguti", ni apocu niwĩ. Narẽ na weesetiatjere, narẽ dutiatjere cũucu niwĩ. 26 Tere Õ'acũ dutise cuori turipũ ojaõ'ocu niwĩ. Tere ojatoja, ni'cãgã ãtãgã pajicjare mii, yucũgũ encina wãmeticjũ du'pocã Õ'acũ "Masã me'rã tojo weeguti" ní'quere cuori acaro tiropũ nũ'cõcũ niwĩ.

27 Nipe'tirã masãrê a'tiro nicũ niwĩ:

—A'tiga ũtāgā nipe'tise Ō'acũ marĩrē ucũ'quere tũ'ope'o'caro weronojō a'topũ toja'a. Tojo weerā musā Ō'acũ dutisere yũ'rũnũ'cā, musā queoro weetisere ĩ'ono'rōsa'a, nicũ niwĩ.

²⁸ Tojo nitoja, Josué masārē, na ye di'tapũ nanũcũrē dajatojaaduticũ niwĩ.

Josué cã wẽrĩ'que ni'i

²⁹ Cã'rōacã be'ro Josué, Nun macũ, Ō'acũ dutisere da'raco'tegũ, ciento diez cã'marĩ cũogũ, wẽrĩa wa'acũ niwĩ. ³⁰ Cũ ya di'ta Timnat-sera wãmetiri macãpũ cũrē yaacãrã niwã. Ti macã bu'papijaro Efraĩ, ũrũgũ Gaas wãmeticjũ yũ'rũropũ nicaro niwũ.

³¹ Josué catiri curare, Israe curuacjãrã Ō'acũrē ějōpeo, cã dutiro weecãrã niwã. Cũ wẽrĩca be'ro bũcũrã nipe'tise Ō'acũ Israe curuacjãrãrē añurō wee'quere masĩrã catiro põtëorō tojota Ō'acũrē ějōpeo, cã dutiro añurō weesirutucãrã niwã.

Israe curuacjãrã José mijĩ õ'arĩrē yaa'que ni'i

³² José mijĩ cũ õ'arĩ nimi'quere Siquẽpũ yaacãrã niwã. Te õ'arĩ Egiptopũ Israe curuacjãrã na miiti'que nicaro niwũ. Di'ta José pacũ mijĩ Jacob cã duu'que di'ta nicaro niwũ. Ti di'ta cien kujiri plata wãmetise kujiri Hamor pō'rã ũmũarē duucũ niwĩ. Hamor, Siquem pacũ nicũ niwĩ. Be'ro ti di'ta José pãrãmerã nituriarã ya di'ta tojaturiacaro niwũ.

Eleazar cã wẽrĩ'que ni'i

³³ Be'ro pa'i Eleazar, Aarō macũ wẽrĩa wa'acũ niwĩ. Cũ wẽrĩcã, cã macũ Finees ya di'tapũ yaacãrã niwã. To Efraĩ ya di'ta opa bu'papijaropũ nicaro niwũ.

Jueces

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Josué, tojo nicā bucurā cū nícaterocjārā wērīca be'ro Israe curuacjārā Ō'acūrē ējōpeodu'u, na űaro weeseticārā niwā. Titare Canaá di'tacjārā Israe curuacjārā yere yaja, ña'arō weecārā niwā. Be'ro Israe curuacjārā ʉpʉtu pi'eti, bujaweti, Ō'acūrē acobojose sērīcārā niwā. Tojo weecā ĩ'agũ, Ō'acũ narē yu'ruodutigu, su'ori nisetiri masārē cūcu niwī. Su'ori nisetiri masũ catiri cura añurō nisetiucārā niwā. Cũ wērīca be'ro masā Ō'acūrē sirutudu'u, no'o űaro ējōpeoseticũcārā niwā. Na tojo weecā ĩ'agũ, Ō'acũ na me'rā ua, narē ĩ'atu'tirā dutise doca wa'acā weecu niwī. Be'ro Israe curuacjārā ʉpʉtu pi'eti, bujaweti, Ō'acūrē acobojose sērīcārā niwā. Na tojo weecā ĩ'agũ, Ō'acũ narē ni'cũ su'ori nisetiri masūrē o'ócũ niwī tja. Su'ori nisetiri masũ narē ĩ'atu'tiri masā doca nirārē a'mewējē wijata'acu niwī. Be'ro tja toduporo na ña'arō weeseti'caronojōta weenu'cũcā'cārā niwā.

Su'ori nisetiri masā wa'teropare nibutia'cārā Débora, Barac, Gedeō, Sansón nicārā niwā. Āpērā su'ori nisetiri masā quē'rā nicārā niwā.

Judá ya curuacjārā, tojo nicā Simeó ya curuacjārā cananeo masā me'rā a'mewējē'que ni'i

¹ Josué wērīca be'ro Israe curuacjārā Ō'acūrē a'tiro ni sērītiña'cārā niwā:

—¿Ūsā wa'tero nirā Israe curuacjārā dinojō curuacjārā cananeo masā me'rā a'mewējērā wa'amũ'tārāsari?

² Ō'acũ narē a'tiro ni yu'ticu niwī:

—Judá ya curuacjārā wa'amũ'tārāsama. Yu'u a'ti di'tare narē o'otojapu, nicũ niwī.

³ Cũ tojo nicā tu'orā, Judá ya curuacjārā ʉmua na ma'misumua Simeó ya curuacjārārē pijineocārā niwā. Narē a'tiro nicārā niwā: “Te'a, ūsā ya di'ta niatjopu wa'arā. Cananeo masārē a'mewējētamurā a'tia. Be'ro ūsā quē'rā musā ya di'ta niatjore musā me'rā a'mewējētamurā wa'arāsa'a”, nicārā niwā. Na tojo nicā tu'orā, Simeó ya curuacjārā, “Jau, cananeo masārē musā me'rā a'mewējētamurā wa'arāsa'a”, nicārā niwā. ⁴ Tojo weerā Judá ya curuacjārā na acawererā Simeó ya curuacjārā me'rā cananeo masārē, tojo nicā ferezeo masā me'rā a'mewējē, na ye di'ta nimi'quere ē'macārā niwā. Ō'acũ cū tutuaro me'rā tojo weecārā niwā. Bezepure diez mil ʉmuarē wējēcārā niwā.

*****

¹⁹ Ō'acũ Judá ya curuacjārā me'rā nicũ niwī. Tojo weerā na di'ta opa bu'papijaro nirārē cō'awīrō, ē'macārā niwā. Tojo weemirā, opa pa'tiro nirā pe'ere cō'awīrōmasīticārā niwā. Na cabayua wejesepawu cōme me'rā wee'quepawu cuocā ĩ'arā, tojo weemasīticārā niwā. ²⁰ Moisé Calere ní'caronojōta Hebrō wāmetirote o'ocārā niwā. Cale i'tiarā Anac pō'rārē cō'awīrōcā'cu niwī. ²¹ Benjamí ya curuacjārā pe'e jebuseo masā, Jerusalēpu nirārē cō'awīrōmasīticārā niwā. Tojo weerā jebuseo masā, tojo nicā Benjamí ya curuacjārā a'tocaterore ni'cārō me'rā topu nidecotima ujuju.

José pāramerā nituriarā Betecjārā me'rā a'mewējē, docaque'acā wee'que ni'i

²² José pāramerā nituriarā Betecjārā me'rā a'mewējērātirā, majācārā niwā. Na tojo weecā, Ō'acũ narē weetamucu niwī. ²³ Na ĩ'adu'tiri masārē Betepure o'ócārā niwā. Toduporopu ti macā Luz wāmeticarō niwā. ²⁴ Na ĩ'adu'tiri masā ti macācju ni'cũ

wijaticã ĩ'arã, cūrē nicārã niwã: “¿Ûsã macārē no'o pe'e sãjãcã añubosari? ĩ'oña. Mu'u tojo ĩ'ocã, mu'urē añurõ co'terãti”, nicārã niwã. ²⁵ Tojo weegu cã macã sãjãrõrē ĩ'ocũ niwĩ. Be'ro ti macārē sãjãa, nipe'tirã topũ nirãrē wējēpe'ocã'cãrã niwã. Ti macã sãjãrõrē ĩ'o'cũma, tojo nicã cũ acawererãrē wējēticãrã niwã. ²⁶ Be'ro ti macã sãjãrõrē ĩ'o'cũ hitita masã ya di'tapũ wa'a, topũ ni'cã macã pãacũ niwĩ. Ti macārē Luz wãme õ'ocũ niwĩ. Tojota wãmetidecotisa'a yujupũ.

*****

2

*Õ'acũ cã basuta nimigũ, cūrē wereco'tegũ weronojõ upũsãjãnu'cã Boquĩpu ba-
jua'que ni'i*

¹ Õ'acũ cã basuta nimigũ, cūrē wereco'tegũ weronojõ upũsãjãnu'cã* Gilgapũ ní'cu majãa, Boquĩpu ejacũ niwĩ. Israe curuacjãrãrē a'tiro nicũ niwĩ: “Yu'u musãrē Egiptopũ ní'cãrãrē miijawũ. A'ti di'ta, musã ñecũsumuarē o'oguti ní'que di'tapũ miitiwũ. Yu'u narē a'tiro niwũ: ‘Yu'u musã me'rã “A'tiro weeguti” ní'quere weedu'usome. ² Musã quē'rã a'ti di'tacjãrã me'rã apo nisetisome. Na ējõpeose mesãrĩrē ũtã me'rã seeneocũu'que mesãrĩrē paastedijorãsa'a,' nimiwũ. Musã pe'e yu'u tojo ní'quere weetiwũ. ¿De'ro weerã musã tojo weetiri? ³ Tojo weegu ni'cãrõacãrē musãrē were'e. Yu'u a'ti di'tacjãrãrē cõ'awĩrõnemosome. Na musãrē cariborãsama. Tojo nicã, na ējõpeose me'rã musãrē ña'arõ wa'acã weerãsama”, nicũ niwĩ Õ'acũ.

⁴ Õ'acũ cã basuta nimigũ, cūrē wereco'tegũ weronojõ upũsãjãnu'cã narē tojo ni ucũca be'ro, Israe curuacjãrã nipe'tirã upũtu uti, caricũcãrã niwã. ⁵ Tojo weerã to na utirote Boquim† wãme õ'ocãrã niwã. Tojo wee wa'icũrãrē wējē, Õ'acũrē ũjãamorõpeocãrã niwã.

*****

¹⁰ Josué cã nícaterocjãrãpũ wēĩpe'tia wa'acãrã niwã. Na be'rocjãrã Õ'acũrē, tojo nicã cã Israe curuacjãrãrē añurõ wee'quere masĩticãrã niwã.

Israe curuacjãrã na Õ'acũrē ējõpeodu'u'que ni'i

¹¹ Na no'o nirã Baal wãmetirã queosere ējõpeocãrã niwã. Õ'acũ ĩ'orõpũre na tojo weese ña'a nicaro niwũ. ¹² Na ñecũsumua Egiptopũ ní'cãrãrē wĩorē'cu pe'ema ējõpeodu'ucãrã niwã. Na ye macãrĩ pu'tocjãrã ējõpeorãnojõrē sirutu, ējõpeosirutucãrã niwã. Na tojo weecã ĩ'agũ, Õ'acũ pũrõ uacũ niwĩ. ¹³ Cūrē ējõpeodu'u, ãpērãnojõ Baal queose, tojo nicã Astarté queose yee'quere ējõpeocãrã niwã. ¹⁴ Tojo wee Õ'acũ na me'rã uagu, yajari masã na ote'quere, na ye nimi'quere yajape'ocã weecũ niwĩ. Tojo nicã, narē ĩ'atu'tirã na tiro nirãrē na me'rã a'mewējē, põtēoticã weecũ niwĩ. ¹⁵ Cũ narē ní'caronojõ nipe'tisetiri na a'mewējēsetirinũcũ Õ'acũ narē ña'arõ wa'acã weecũ niwĩ. Tojo weerã na pũrõ pi'eticãrã niwã.

¹⁶ Na tojo pi'eticã ĩ'agũ, Õ'acũ narē su'ori nisetiri masãrē cũunũ'cãcũ niwĩ. Na me'rã Israe curuacjãrãrē ña'arõ wee yajarãrē yu'rũweticã weecũ niwĩ. ¹⁷ Cũ tojo weemicã, su'ori nisetiri masãrē tu'otĩcãrã niwã. ãpērãnojõ Õ'acũ nitirã pe'ere ējõpeoseticãrã niwã. Na ñecũsumua pe'e Õ'acũ dutisere añurõ weecãrã niwã. Na, na weronojõ weeticãrã niwã. Maata Õ'acũrē ējõpeodu'ucã'cãrã niwã. ¹⁸ Israe curuacjãrãrē ĩ'atu'tirã narē ña'arõ wee, pũrõ pi'eticã weecãrã niwã. Na uti caricũsere tu'ogu, Õ'acũ narē pajaña'cu niwĩ. Tojo weegu masãrē su'ori nisetiacjũre cũũgũ, cūrē weetamucũ niwĩ. Cũ catiro ejatuario masãrē narē ĩ'atu'tirãrē yu'rũweticã

* 2:1 2.1 ĩ'aña Gn 16.7 docapũ oja'quere. † 2:5 2.5 Hebreo ye me'rã Boquim nĩrõ, “utirã” nisĩ'rĩrõ wee'e.

weecu niwī. ¹⁹ Su'ori nisetiri masũ wěřica be'ro masã apaturi ña'arõ weedojacãrã niwã. Na pacusumua yu'ruoro ña'arõ weeseti, ãpērãnojõ Õ'acũ nitirãnojõrẽ ějõpeoseticãrã niwã. Na ña'arõ weesetisere ne du'uti, na wãcũsere ducayusĩ'ríticãrã niwã.

²⁰ Na tojo weecã ĩ'agũ, Õ'acũ Israe curuacjãrã me'rã pũrõ uacu niwī. A'tiro nicu niwī: “Ã'rã na ñecũsumua me'rã yu'u 'A'tiro weeya' ní'quere yu'runu'cãma. Yu'u dutisere ne tu'osĩ'rítima. ²¹ Tojo weegu Josué cũ wěřise duporo masã cõ'awĩrõti'cãrãrẽ cõ'awĩrõsome. ²² Na ñecũsumua yu'ure ějõpeo'caronõjõta ějõpeorãsari nígũ, apeye macãřicjãrãrẽ cõ'asome yujupu”, nicu niwī. ²³ Tojo weegu Õ'acũ maata Josuére te macãřicjãrãrẽ nurũpe'ocã weeticu niwī. Narẽ totã tojacã weecu niwī.

3

Israe curuacjãrã Canaã di'tapure cõ'awĩrõno'ti'cãrã queti ni'i

¹ Israe curuacjãrã Canaã di'tacjãrã me'rã a'mewějẽcaterore pãjãrã Israe curuacjãrã pãrãmerã bajuaticãrã niwã yujupu. Na yu'ure ějõpeorãsari nígũ, ãpērã ti di'tacjãrãrẽ Õ'acũ cõ'awĩrõticu niwī. ² Ma'mapjia a'mewějẽmasĩtirãrẽ a'mewějẽmasĩato nígũ, Canaãcãrãrẽ topu tojacã weecu niwī. ³ Ã'rã topure tojacãrã niwã: Ni'cãmocurã filisteo masã wiorã, nipe'tirã cananeo masã, sidonio masã, heveo masã ũrũpagu Líbano di'tapu nirã Canaãpu tojacãrã niwã. Heveo masã ũrũgũ Baalhermón wãmeticju me'rã téé Hamat sãjãrõpu me'rã niseticãrã niwã. ⁴ Õ'acũ “¿Israe curuacjãrã na ñecũsumuarẽ Moisé me'rã yu'u dutise cũ'uquere yu'tirãsari?” nígũ, Canaãcãrãrẽ ti di'tapu tojacã weecu niwī.

⁵ Israe curuacjãrã ã'rã masã wa'terõpu macãřiticãrã niwã. Cananeo masã, hitita masã, amorreo masã, ferezeo masã, heveo masã, jebuseo masã tiropu niseticãrã niwã. ⁶ Israe curuacjãrã põ'rã sõ'oní'que macãřicjãrã põ'rã me'rã pũaperi numiso, niseticãrã niwã. Tojo weerã tocjãrã ějõpeorã, Õ'acũ nitirãnojõrẽ ějõpeo niseticãrã niwã.

Otoniel Israe curuacjãrãrẽ Mesopotamia wiõgure yu'rũweticã wee'que ni'i

⁷ Israe curuacjãrã Õ'acũrẽ wãcũti, Baal, tojo nicã Astarté wãmetirã na queose yee'quere ějõpeocãrã niwã. Tojo weerã Õ'acũ ĩ'orõpũre ña'arõ weecãrã niwã. ⁸ Na tojo weecã ĩ'agũ, Õ'acũ na me'rã ua, Cusán-risataim, Mesopotamia di'ta wiõgure wiacu niwī. Ocho cũ'marĩ Cusán-risataim dutiro docapu nicãrã niwã. ⁹ Be'ro na Õ'acũ weetamusere uputu sěřicã tu'ogu, narẽ yu'ruoato nígũ, Otoniel, Cenaz macũ, Caleb acabijire o'ócũ niwī. ¹⁰ Espĩritu Santu Otoniepu sãjãa, Israe curuacjãrãrẽ su'ori nisetiri masũ sãjãcu niwī. Cũ Cusán-risataim yarã masã me'rã a'mewějẽgũ wa'acu niwī. Õ'acũ Otoniere Cusán-risataĩrẽ wapata'acã weecu niwī. ¹¹ Be'ro cuarenta cũ'marĩ ti di'tapure a'mewějẽse marĩcaro niwũ. Téé Otoniel, Cenaz macũ cũ wěřicãpu soose nicaro niwũ.

Aod Israe curuacjãrãrẽ moabita masãrẽ yu'rũweticã wee'que ni'i

¹² Otoniel wěřica be'ro Israe curuacjãrã apaturi Õ'acũ ĩ'orõpu ña'arõ weeseticãrã niwã. Tojo weegu Õ'acũ Moab di'ta wiõgu Eglõ wãmetigure Israe curuacjãrã nemorõ tutuagu wa'acã weecu niwī. ¹³ Cũ Eglõ amonita masãrẽ, tojo nicã amaleca masãrẽ a'mewějẽtamudutigu sěřicũ niwī. Tojo weerã na Israe curuacjãrã me'rã a'mewějẽ, Jericó opa ñorĩ nirĩ macãrẽ wapata'acãrã niwã. ¹⁴ Dieciocho cũ'marĩ Israe curuacjãrã Eglõ dutiro doca nicãrã niwã.

15 Ticuse cũ'marĩ be'ro Israe curuacjãrã Õ'acũrẽ cũ weetamusere uputu sãrĩcãrã niwã tja. Na tojo weecã, Õ'acũ narẽ yu'rũoacju cũpecamocã me'rã a'mewẽjẽgũrẽ Aod wãmetigũre o'ócũ niwĩ. Cũ Gera macũ, Benjamí ya curuacjũ nicũ niwĩ. Ni'cã numũ Israe curuacjãrã cũrẽ na wapaseese me'rã Eglõpũ o'ócãrã niwã. 16 Aod di'pjĩ pũaperi osoyojaca pjĩ, ni'cã metro deco yoari pjĩrẽ da'recũ niwĩ. Ti pjĩrẽ cũ yaro su'tiro doca, diacjũca usó pe'e du'teõ'ocũ niwĩ. 17 Be'ro Israe curuacjãrãrẽ wapaseesere Eglõrẽ wiagũ wa'acũ niwĩ. Eglõ di'ibũjugũ nicũ niwĩ. 18 Te na wapasee'quere Eglõrẽ wiãca be'ro cũ me'rã ba'pati'cãrã me'rã majãmitojaacũ niwĩ. 19 Gilgal tiro ti macãcjãrã ãjõpeorã yee'que pũ'topũ eja, Aod majãmitojaati, Eglõ tiropũre a'titicũ niwĩ tja. Cãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Wiogũ, ãpẽrã tu'otiro, mã'ũrẽ quetire weregũ a'tiapũ.

Cũ tojo nicã tu'ogũ, wiogũ cũ docacjãrãrẽ, tojo nicã cũrẽ da'raco'terãrẽ “Ucũtirãta wijaaya”, nicũ niwĩ.

20 Na wijããca be'ro Aod Eglõ cũ ya wi'i bu'i opa sira nirõ ti'aya marĩrĩ tucũpũ dujigũ pũ'to eja, cũrẽ nicũ niwĩ:

—Queti yu'u mã'ũrẽ miitise Õ'acũ mã'ũrẽ weredutise ni'i.

Tere tu'ogũ, wiogũ dujiri cũmurõpũ ní'cũ wã'cãnu'cãcũ niwĩ. 21 Aod di'pjĩ diacjũca usõpũ du'teõ'oca pjĩrẽ cũpecamocã me'rã wejewĩrõ, wiogũre paagapũ ñosẽwẽjẽcũ niwĩ.

*****

23 Be'ro Aod ti tucũ sopere sawi me'rã bi'a, ventana sopepũ wijaacũ niwĩ.

*****

25 Be'ropũ wiogũre da'raco'terã yoacã ï'acũmí, cũ bajuticã ï'arã, wãcũque'ti, “¿De'ro wa'apari marĩ wiogũre?” ní'ã, sawire mi, sopere pãocãrã niwã. Ti tucũpũ sãjãa, na wiogũre Aod wẽjẽcũ'cũre bocaecãrã niwã.

26 Na wiogũre co'teri cura Aod pe'e du'tiwã'cã wa'acũ niwĩ. Tocjãrã ãjõpeose ãtã me'rã yee'que Gilgal cjasere yu'rũa, Seirat wãmetiropũ du'tia wa'acũ niwĩ. 27 Cũ Israe curuacjãrã ya di'tapũre eja, Efraĩ curuacjãrã di'ta opa bu'papijaropũ surarare pijineogũ, coronetare puticũ niwĩ. Be'ro Israe curuacjãrã opa bu'papijaropũ ní'cãrã cũ me'rã sirutubu'acãrã niwã.

28-29 Aod narẽ a'tiro nicũ niwĩ: “Te'a, yu'ũre sirutuya. Õ'acũ marĩrẽ ï'atu'tirã moabita masãrẽ docaque'acã weegũsami”, nicũ niwĩ.

Tojo weerã cũrẽ sirutubu'a, dia Jordã ã'cũatiropũ Moab di'ta wa'arore cã'mota'anũ'cãejacãrã niwã. Tojo weerã ne ni'cũ yu'rũpẽ'acã weeticãrã niwã. Titare diez mil moabita masã surara tutuarãrẽ wẽjẽpe'ocã'cãrã niwã. 30 To be'ro ochenta cũ'marĩ ti di'tapũre a'mewẽjẽse marĩcaro niwũ. Soose nicaro niwũ.

Israe curuacjãrãrẽ Samgar filisteo masãrẽ yu'rũweticã wee'que ni'i

31 Aod be'ro Samgar wãmetigũ, Anat macũ, Israe curuacjãrãrẽ su'ori nisetiri masũ sãjãcũ niwĩ. Cũ yucũgũ osoyojacjũ, wecũa nurũcjũ me'rã seiscientos filisteo masãrẽ ñosẽwẽjẽcũ niwĩ. Cũ quẽ'rã Israe curuacjãrãrẽ yu'rũocũ niwĩ.

4

Débora, tojo nicã Barac, na Sísarare docaque'acã wee'que ni'i

1 Aod wẽrĩca be'ro Õ'acũ ï'orõpũre Israe curuacjãrã apaturi ña'arõ weeseticãrã niwã. 2 Tojo weegũ Õ'acũ narẽ Jabín, cananeo masã wiogũ dutise doca tojacã weecũ niwĩ. Jabín Hasor wãmetiri macãpũ masãrẽ su'ori dutigũ nicũ niwĩ. Cũ yarã surara wiogũ Sísara wãmetigũ nicũ niwĩ. Cũ Haroset-goĩpũ macãticũ niwĩ. 3 Jabín novecientos cabayua wejese pawũ, cõme me'rã wee'que pawũre cõocũ niwĩ. Veinte

cũ'marĩ Israe curuacjãrãrẽ ña'abutiario dutipeca niwĩ. Tojo weerã Israe curuacjãrã Õ'acũrẽ cũ weetamusere Ɂputu sãrĩcãrã niwã.

⁴ Titare Débora wãmetigo Õ'acũ yere weremũ'tãgõ Israe curuacjãrãrẽ na a'pepũrĩsere apo, sũ'ori añurõ nisetiri masõ nico niwõ. Co Lapidot nũmo nico niwõ. ⁵ Co, masãrẽ besego, ni'cã ño docapũ dujisetico niwõ. Tiño “Débora ya ño” wãmeticarõ niwũ. Ɛrũpagũ Efraĩ wãmetiri di'ta, Ramá, Betel decopũ tojacaro niwũ. Israe curuacjãrã na a'pepũrĩsere apodutirã, co tiropũ wa'acãrã niwã.

⁶ Ni'cã nũmũ Débora Barac wãmetigũre pijidutico niwõ. Cũ Abinoam macũ, Quedes wãmetiri macãcũ nicũ niwĩ. Quedes Neftalí ya curua nirĩ macã nicaro niwũ. Cũrẽ a'tiro nico niwõ:

—Õ'acũ, Israe curuacjãrã wiogũ, mũ'urẽ a'tiro dutimi: “Ɛrũgũ Tabopũ wa'aya. Topũ mũ'ũ me'rã diez mil Ɂmũa Neftalí, tojo nicã Zabulõ ye curaricjãrãrẽ miaña.

⁷ Sísara, Jabín yarã surara wiogũ, cũ yepawũ, cũ yarã surara me'rã mũ'ũ me'rã a'mewẽjẽato nígũ, dia Cisõpũ wa'acã weeguti. Topũ cũrẽ docaque'acã weeguti”, mũ'urẽ a'tiro ni weredutiami Õ'acũ, nico niwõ.

⁸ Barac Déborare a'tiro yũ'ticũ niwĩ:

—Mũ'ũ yũ'ure ba'paticã, wa'aguti. Mũ'ũ wa'aticãma, wa'asome, nicũ niwĩ.

⁹ —Añurõsa'a; mũ'ũ me'rã wa'agoti, nico niwõ Débora. “Mejõ mũ'ũ tojo ní'que bu'iri, masã ‘Mũ'ũ me'rã Õ'acũ Sísarare docaque'acã weepũ’ nisome. Numio me'rã pũrĩcã Õ'acũ Sísarare docaque'acã weepũ” nirãsama, nico niwõ.

To be'ro Débora Barac me'rã Quedespũ wa'aco niwõ. ¹⁰ Topũ Barac Zabulõ, Neftalí ya curuacjãrã Ɂmũarẽ pijineocũ niwĩ. Diez mil surara cũ me'rã a'mewẽjẽtamurã wa'acãrã niwã. Débora quẽ'rã cũrẽ ba'patico niwõ.

¹¹ Cedẽ pu'topũ, yucũgũ pajicũ encina wãmeticjũ Zaanaípũ nicaro niwũ. Topũ Heber, quenita masã cũ ya wi'i su'ti caseri me'rã wéeca wi'i nicaro niwũ. Cũ ãpẽrã quenita masã me'rã ní'cũ wijawã'cãcũ niwĩ. Na quenita masã Hobab, Moisé mañecũ pãrãmerã nituriarã nicãrã niwã.

¹² Sísara pe'e “Barac Ɛrũgũ Tabor wãmeticjũre mũjãpũ” nicã tu'ogũ, ¹³ cũ novecientos tũrũsepawũ, cõme me'rã wee'quepawũre, tojo nicã nipe'tirã surarare neocũucũ niwĩ. Neo, Haroset-goĩpũ ní'cãrã wija, Cisón wãmetiri maapũ wa'acãrã niwã.

¹⁴ Cũ tojo weecã ã'agõ, Débora Barare a'tiro ni wereco niwõ:

—Wa'aya. Ni'cãcã Õ'acũ marĩ wiogũ mũ'urẽ Sísarare wiagũsami. Marĩ wiogũ mũsã duporo Ɂ'mũtãtojacũ niami, nico niwõ. Co tojo nicã, Barac cũ yarã surara diez mil Ɂmũa Ɛrũgũ Tabopũ ní'cãrã Sísara yarã surara me'rã a'mewẽjẽrã wa'arã dijaacãrã niwã. ¹⁵ Barac yarã surara Sísara yarã me'rã a'mewẽjẽrã dijáaticã, Õ'acũ Sísara yarã surarare Ɂcũacã weecũ niwĩ. Sísara pe'e cũ yawũ tũrũpũ cõme me'rã wéecawũpũ sãña'cũ dijaa, omadu'tia wa'acũ niwĩ. ¹⁶ Cũ tojo weeri cura Barac yarã surarare, na yepawũre téẽ Haroset-goim wãmetiropũ narẽ wẽjẽsirutucũ niwĩ. Nipe'tirã Sísara yarã surara wẽrĩpe'tia wa'acãrã niwã. Ne ni'cũ yũ'rũwetiticũ niwĩ.

¹⁷ Sísara pe'e Jael, Heber ceneo masã nũmo ya wi'i, su'ti caseri me'rã wéeca wi'ipũ du'ticũ niwĩ. Heber, cũ acawererã, Sísara wiogũ Jabín, Hasor macã wiogũ me'rã añurõ a'mesũ'acũ niwĩ. Tojo weegũ Sísara ti wi'ipũ ejacũ niwĩ. ¹⁸ Cũ etacã ã'agõ, Jael cũrẽ nico niwõ:

—Sãjãtia, yũ'ũ wiogũ. Ne uiticã'ña.

Co tojo nicã, Sísara ti wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. Sãjãa, cũ ejaque'acã, omacãjĩrõ me'rã cũrẽ omaco niwõ.

¹⁹ —Acowũosa'a. Yũ'ure aco cã'rõacã tãña, nicũ niwĩ.

Tojo weego cabra õpẽcõrẽ cabra casero me'rã poseyeca ajurore pão, cũrẽ tãaco niwõ. Tãatoja, cũrẽ omaco niwõ tja.

²⁰ Sísara core a'tiro weeduticũ niwĩ:

—Sopepũ nu'cũña. Āpērã yu'rũarã, mu'ũ tiro “¿Āpērã marĩti?” ni sērĩtiña'cã, “Marĩma” niña, nicũ niwĩ.

²¹ Sísara, ɸpũtũ ñujũ'cũ niyugũ, cãrĩyũ'rũacũ niwĩ. Cũ tojo weecã ĩ'agõ, Jael, Heber nũmo busũro marĩrõ ti wi'i cjase ni'cãgũ yucũgũ ti wi'ire tũapuanũ'cõ'cũre mĩi, cũ diapoare di'tapũ paabi'pe wějẽco niwõ. Tojo wee wērĩa wa'acũ niwĩ.

²² Be'ro Barac Sísarare a'magũ etacã, Jael co ya wi'ipũ ní'co wijaa, cãrẽ põtẽrĩgõ wa'aco niwõ.

—Sãjãtia. Mu'ũ a'magũrẽ ĩ'ogõti, nico niwõ.

Co tojo nicã, Barac ti wi'ire sãjãacũ niwĩ. Ti wi'ipũ Sísara wērĩ'cũpũ cũñacũ niwĩ. Ti wi'ire tũapuanũ'cõ'cũ me'rã cũ diapoare paabi'peyũ'rũtẽrĩno'cũre ĩ'acũ niwĩ.

²³ Ti nũmũrẽta Ō'acũ Jabín, cananeo masã wiogũre docaque'acã weecũ niwĩ.

²⁴ Israe curuacjãrã Jabĩrẽ, cananeo masã wiogũ me'rã a'mewějẽrã, nemorõ tutuarã wa'acãrã niwã. Tojo wee siape'e me'rã narẽ wějẽpe'obutiacãrã niwã.

5

Débora, Barac na Ō'acũrẽ basapeo'que ni'i

¹ Ti nũmũrẽta Débora, tojo nicã Barac, Abinoam macũ Sísara, cũ yarã surarare docaque'acã wee'quere basapeocãrã niwã.

*****

³¹ Ō'acũrẽ basapeorã, a'tiro ni basacãrã niwã:

“Ō'acũ, nipe'tirã mu'ũrẽ ĩ'atu'tirã Sísara weronojõ wěrĩpe'tia wa'ato.

Mu'ũrẽ mairã pe'e tutuarã ninu'cũcã'to.

Mujĩpũ ɸmũcocjũ asistero weronojõ niato”, ni basacãrã niwã.

Be'ro ti di'tapũre Israe curuacjãrã nirõpũre cuarenta cũ'marĩ a'mewějẽse marĩcaro niwã.

6

Ō'acũ Gedeõrẽ piji'que ni'i

¹ Be'ropũ tja Israe curuacjãrã apaturi Ō'acũ ĩ'orõpũ ña'arõ weecãrã niwã. Tojo weegũ Ō'acũ narẽ siete cũ'marĩ madianita masã dutise doca tojacã weecũ niwĩ.

² Siape'e me'rã madianita masã narẽ ña'arõ da'radutipecãrã niwã. Tojo weerã Israe curuacjãrã narẽ uirã, őrũpagũpũ, ũtã tutiripũ du'tise na nisetise u'turire weecãrã niwã. ³⁻⁴ Na otese pĩ'rĩsetirinũcũ, madianita masã, amaleca masã, ăpērã mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrã Israe curuacjãrã nirõpũ sãjãa, topũ ejaque'acãrã niwã. Nipe'tiro na ote'quere no'o ɸaro du'aste cõ'acã'cãrã niwã. Téé Gaza tiropũ tojo weetũocãrã niwã. Israe curuacjãrã na ba'abo'quere, tojo nicã na yarã ecarã ovejare, wecuare, burroare, ne apeyenojõ du'aticãrã niwã. ⁵ Ti di'ta cjasere dojorẽrã a'tirã, na yarã cameyoa pãjãrã me'rã, na ye wi'seri su'ti me'rã wee'que wi'seri peje me'rã a'ticãrã niwã. Mu'mũrĩwi'ia pãjãrã otesere ba'ape'orã a'tirã weronojõ a'ticãrã niwã. Na pãjãrã niyucã, ba'paqueota basioticaro niwã. ⁶ Madianita masã tojo weecã, Israe curuacjãrã ɸpũtũ pi'eticãrã niwã. Tojo weerã Ō'acũrẽ cũ weetamusere ɸpũtũ sērĩcãrã niwã.

⁷ Israe curuacjãrã Ō'acũrẽ “Madianita masãrẽ yu'rũweticã weeya”, ni sērĩcã,

⁸ Ō'acũ narẽ ni'cũ cũ yere weremu'tãrĩ masũrẽ o'ócũ niwĩ. Narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

“Ō'acũ Israe curuacjãrã wiogũ musãrẽ a'tiro niami: ‘Yu'ũ musã Egiptopũ ní'cãrãrẽ miiwijawũ. Topũre musã narẽ da'raco'terã nimiwã. ⁹ Musã Egiptocjãrã dutise doca ní'cãrãrẽ yu'rũweticã weewũ. Tojo nicã nipe'tirã musãrẽ ña'arõ wee'cãrãrẽ tojo weewũ. Na ye di'ta nimi'quere cõ'aõ'o, musãrẽ o'owũ. ¹⁰ Musãrẽ a'tiro nimiwã:

“Yũ'u Ō'acũ, musã wiogu ni'i. Musã amorreo masã ya di'tapu ni'i. Na êjõpeorãrẽ ne êjõpeoticã'ña,” nimiwũ. Yũ'u tojo nimicã, musã pe'e yũ'u tojo dutisere ne yũ'titiwũ'”, ni werecu niwĩ Ō'acũ yere weremu'tãrĩ masũ.

11 Be'ro Ō'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã* a'ti, Ofra nirõpu yucu pajicju docapu dujicu niwĩ. Tigũ Joás wãmetigu yagu nicaro niwũ. Joás Abiézer wãmetiri curuacjã nicu niwĩ. Topu cũ macũ Gedeõ trigore doque, su'aweegu weecu niwĩ. Madianita masã ï'aticã'to nígu, na vino wéerã u'sepaga u'tatãrõpu tere su'aweegu weecu niwĩ.

12 Ō'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã Gedeõrẽ bajua, a'tiro nicu niwĩ:

—Gedeõ, Ō'acũ mu'u me'rã nimi. Mu'u a'mewẽjõtutuagu ni'i.

13 Gedeõ cũrẽ yũ'ticu niwĩ:

—Ō'acũ ãsã me'rã nimicã, ¿de'ro weero a'te ña'ase ãsãrẽ tojo wa'ati? Ësã ñecũsumua Ō'acũ tutuaro me'rã cũ wee'quere werecãrã niwã. Na “Ō'acũ ãsã Egiptopu ní'cãrãrẽ miiwijawĩ”, nicãrã niwã. Ësã pe'e cũ tutuasere ï'awe'e. Ō'acũ ãsãrẽ cõ'awã'cãwĩ. Ësãrẽ madianita masã dutise doca nicã weewĩ, nicu niwĩ Gedeõ.

14 Ō'acũ cũrẽ majãmiĩ'a, a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u tutuase me'rã Israe curuacjãrãrẽ madianita masã dutise doca nirãrẽ yũ'ruogu wa'aya. Yũ'uta mu'urẽ wa'adutigu wee'e, nicu niwĩ.

15 Gedeõ cũrẽ yũ'ticu niwĩ:

—Wioгу, ¿de'ro wee yũ'u Israe curuacjãrãrẽ yũ'ruogusari? Ya curua Manasés pãrãmerã nituriase curari yapatiri curuacjãrã nima. Yũ'u quẽ'rã ni'cũ põ'rã du'sagupu ni'i.

16 Ō'acũ cũrẽ yũ'ticu niwĩ:

—Yũ'u mu'u me'rã nigũti. Mu'u nipe'tirã madianita masãrẽ ni'cũ masãrẽ wẽjẽgũ weronojõ weegusa'a.

17 Cũ tojo nicã tu'ogu, Gedeõ nicu niwĩ:

—Yũ'ure ni'cãrõacã e'catise me'rã ï'agũ, “Diacjũta yũ'u Ō'acũ ni'i” níguã, mu'u tutuase me'rã apeyenojõ weẽ'oña. 18 A'tota yucueya yujupu. Yũ'u mu'urẽ êjõpeosere ï'ogũ, apeyenojõ o'osĩ'rĩsa'a, nicu niwĩ.

Ō'acũ cũrẽ “Jau, mu'urẽ yucueguti”, nicu niwĩ.

19 Cũ tojo nicã, Gedeõ wa'a, ni'cũ cabracãrẽ wẽjẽ, do'a, tojo nicã pã bucuase me'rã morẽti'quere apocu niwĩ. Tu'ajanu'cõ, di'irore pi'ipũ miisãa, tecore sutuwupu piosãacu niwĩ. Te nipe'tisere cũ yucu doca dujigũre mia, o'ocu niwĩ.

20 Ō'acũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã, cũrẽ nicu niwĩ:

—Di'iro, pã bucuase morẽti'quere ãtãgã bu'ipũ cũña. Tecore piostepeoya, nicu niwĩ. Cũ dutironojõta Gedeõ weecu niwĩ.

21 Ō'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã cũ tuacju yapa me'rã s̄oo, di'irore, tojo nicã pãrẽ ñapeocu niwĩ. Tojo weecãta, pecame'e ãtãgãpu ãjũñe'emajã wa'acaro niwũ. Ti me'e di'irore, pãrẽ ãjũape'ocã'caro niwũ. Tojo weetoja, Ō'acũrẽ wereco'tegu bajudutia wa'acu niwĩ. 22 Tojo wa'acã ï'agũ, Gedeõ Ō'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cãsere masĩcu niwĩ. Be'ro ucua, caricũcu niwĩ:

—¡Acoe, yũ'u wiogu! Mu'u basuta nimigũ, mu'urẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã'cũre bajuyoropu ï'a'a, nicu niwĩ.

23 Ō'acũ cũrẽ yũ'ticu niwĩ:

—Ne uiticã'ña. Mu'u wẽrĩsome. Wãcũque'tiro marĩrõ ñña, nicu niwĩ.

* 6:11 6.11 ï'aña Gn 16.7 docapu oja'quere.

24 Be'ro Gedeō topu Ō'acūrē ějōpeogu wa'icūrārē ũjũamorōpeorore ni'cā mesā ũtā me'rā seeneocūucu niwī. Ti mesārē “Ō'acū wācūque'tiro marīrō, añurō tu'oña'se o'ogu nimi”, ni wāmepeocu niwī. A'ti mesā Ofra, Abiézer ya curuacjārā ya macāpu nidecotisa'a yujupu.

25 Ti ñamita Ō'acū Gedeōrē a'tiro nicu niwī:

—Ni'cū wecu ũmu mu'u pacu yarā wa'teropu nigū, siete cū'ma cuogure ñe'egū wa'aya. Baare wa'icūrārē ũjũamorōpeoro, mu'u pacu yarore paamutōdijogu wa'aya. Tojo nicā, to pu'to nirī tuturo Astarté queose nirī tuturore paacō'aña. 26 Tere cō'atoja, Ō'acū mu'u wiogure ni'cārō wa'icūrārē ũjũamorōpeoatjore ni'cā mesā ũtā me'rā seeneocūña tja. Mūsā du'tiro nirī bu'a dūposārīpu seeneocūña. Tu'ajanu'cō, wecure wējē, topu peca, mūsā paacō'aca tuturo me'rā Ō'acūrē ũjũamorōpeoya, nicu niwī.

27 Be'ro Gedeō diez ũmua, cūrē da'raco'terā me'rā Ō'acū cūrē weeduti'caronojōta weecu niwī. Cū acawererārē, ti macācjārārē uiyugu, ũmūco ũjũamorōpeosī'rīticu niwī. Tojo weegu ñamīpu ũjũamorōpeocu niwī.

28 Ape nūmu bo'reacā ti macācjārā wā'cā, Baare ějōpeorore paamutōdijo'carore, tojo nicā Astarté ějōpeori tuturo paacō'aca tuturore ĩ'acārā niwā. Apeyema tja, apero, ma'ma ũjũamorōpeoropu wecu ũjūa'cure ĩ'acārā niwā.

29 Na a'merī sērītiña'cārā niwā: “¿Noanojō tojo weepari?” nicārā niwā.

Na a'merī sērītiña'ca be'ro tu'omasīcārā niwā: “Gedeō, Joás macū tojo weepī”, nicārā niwā.

30 Be'ro ti macācjārā ũmua Joáre a'tiro nicārā niwā:

—Mu'u macūrē ũsārē o'oya. Cū Baare wa'icūrārē ũjũamorōpeorore, tojo nicā to pu'to nirī tuturo Astarté ějōpeori tuturore paacō'acu niami. Tojo weese wapa wējēno'gūsami, nicārā niwā.

31 Joás, Gedeō pacu pe'e narē yu'ticu niwī:

—¿Mūsā Baare a'mewējēbosarāsari? ¿Cūrē yu'rūorāsari? No'o cūrē a'mewējēbosagu bo'reati dūporo wērīato. “Diacjūta Baal wiogu waro nimi” nígu, cū basu a'mewējēato. Na paamutōdijo'caro cū yarota nicaro niapu, nicu niwī.

32 Ti nūmu me'rā masā Gedeōrē “Jerubaal” pisunū'cācārā niwā. Gedeōta Baare ějōpeorore paamutōdijocu niwī. Tojo weerā “Baal basu a'mewējēato” nírā, tojo nicārā niwā.

33 To be'ro nipe'tirā madianita masā, amaleca masā, tojo nicā āpērā mujīpū mujātiro pe'ecjārā nerē, dia Jordārē pē'acārā niwā. Añurī pa Jezreel wāmetiropu ejaque'a, cārīcārā niwā. 34 Na tojo weecā, Espiritu Santu Gedeōpure sājāacu niwī. Sājāa, Gedeō Abiézer ya curuacjārārē cūrē sirutudutigu, oveja capesa'rore puticu niwī. 35 Āpērā queti wererārē nipe'tiro Manasés ya curuacjārārē nerēdutigu o'ócu niwī. Tojo nicā Aser ya curuacjārā, Zabulō ya curuacjārā, Neftalí ya curuacjārā cū me'rā a'mewējētamurā wa'ajārē pijiduticu niwī. Tojo weerā nipe'tirā cū me'rā nerēcārā niwā.

36 Gedeō Ō'acūrē a'tiro nicu niwī: “Mu'u yu'u me'rā Israe curuacjārārē yu'rūogusa'a ní'caronojōta diacjū wéegu, a'tiro wee'obosaya. 37 Oveja casero añurō poaritari casero trigo su'tiweeropu di'tapu cūugūti. Bo'reacā ñocōa u'seco ti caseropu dia'cū nicā ĩ'agū, mu'u yu'ure ní'caronojōta yu'u me'rā Israe curuacjārārē yu'rūosere masīgūsa'a”, nicu niwī. 38 Tojota wa'acaro niwū. Ape nūmu Gedeō wā'cā, poari añurō púuca caserore bocacu niwī. Ti caserore bipecā, ni'cā pa mu'murō aco wijacaro niwū.

39 Be'ro Gedeō Ō'acūrē nicu niwī tja: “Yu'u me'rā uaticā'ña. Ni'cāti mu'u wee'osere sērīnemogūti. Ni'cārōacāma bo'reacā di'tapu dia'cū ñocōa u'seco niato. Oveja poari

pe'e añurõ bopori casero niato”, nicu niwĩ. ⁴⁰ Ti ñamirẽ Õ'acũ mejārõta weecu niwĩ tja. Oveja poari dia'cũ aco marĩcaro niwũ. Di'ta nipe'tiropure ñocõa u'seco acoticaro niwũ.

7

Gedeõ madianita masārẽ docaque'acã wee'que ni'i

¹ Ape numu bo'reacã Gedeõ, na Jerubaal pisuno'gũ, nipe'tirã umua cũ me'rã nirã wã'cã, aco wijari pe Harod wãmetiri pepu wa'acãrã niwã. Madianita masã to yu'rũro e'sari pa ùrũgũ More wãmeticju pu'topu nerẽcãrã niwã.

² Õ'acũ Gedeõrẽ a'tiro nicu niwĩ: “Mu'u me'rã nirã pãjãrã nima. Na pãjãrã me'rã yu'u madianita masārẽ docaque'acã weecã, na 'Ûsã tutuase me'rã yu'rũwu', nibosama. ³ Tojo weegu narẽ a'tiro niña: ‘No'o ui narãsarãnojõrẽ, musã ye wi'seripu dajatojaaya’, niña”, nicu niwĩ Õ'acũ.

Cũ tojo nicã, veintidos mil umua na ye wi'seripu dajatojaacãrã niwã. Diez mil umua du'sacãrã niwã. ⁴ Õ'acũ ninemocu niwĩ: “Na pãjãrã nima yujupu. Tojo weegu acore s'ĩrĩdutigu, narẽ aco wijari pepu miibu'aya. Topu yu'u beseña'gũti. ‘Ã'rĩ mu'u me'rã wa'agusami’ nino'gũ wa'agusami. Apĩ ‘Ã'rĩ wa'atisami’ nino'gũ wa'asome”, nicu niwĩ.

⁵ Tojo weegu Gedeõ narẽ acore s'ĩrĩdutigu, ti pepu pijibu'acu niwĩ. Õ'acũ cãrẽ a'tiro nicu niwĩ: “A'tiro ducawaaya narẽ. Na omocãrĩ me'rã aco waamí, diayia weronjõ ne'rẽ, s'ĩrĩrãrẽ mejẽcã cũuña. Æpẽrã ejaque'a, mu'rĩpa'a s'ĩrĩrãrẽ mejẽcã cũuña”, nicu niwĩ.

⁶ Omocã me'rã diayia weronjõ ne'rẽ, s'ĩrĩrã trescientos nicãrã niwã. Æpẽrã du'sarã pe'e ejaque'a, mu'rĩpa'a s'ĩrĩcãrã niwã. ⁷ Na tojo weecã, Õ'acũ Gedeõrẽ nicu niwĩ: “Ã'rã trescientos umua me'rã musãrẽ yu'rũogusa'a. Na me'rã madianita masārẽ docaque'acã weeguti. Æpẽrã pe'e na ye wi'seripu tojaarãsama”, nicu niwĩ.

⁸ Tojo weegu Gedeõ narẽ su'ti caseri me'rã wee'que wi'seripu dajatojaaduticu niwĩ. Trescientos umua cũ me'rã tojacãrã niwã. Æpẽrã na wa'ase duporo na ba'abo'quere, na ye sutuparu, na putise oveja umua capesa'rire cũucãrã niwã. Madianita masã na cãrĩrõ Gedeõ bu'aropu opa pa'tiro pajiri papu nicãrã niwã.

⁹ Ti ñamita Õ'acũ Gedeõrẽ a'tiro nicu niwĩ: “Wã'cãnu'cãña. Madianita masã me'rã a'mewẽjẽgũ bu'aya. Narẽ mu'urẽ wiagutigũ wee'e. ¹⁰ Mu'u uigu, mu'urẽ da'raco'tegũ Fura me'rã na nirõpu bu'aya. ¹¹ Topu na ucũsere tu'ogu wa'aya. Tojo wéeca be'ro wãcũtutuase me'rã a'mewẽjẽgũsa'a”, nicu niwĩ.

Tojo weegu Gedeõ cãrẽ da'raco'tegũ Fura me'rã madianita masã nerẽrõ sumutopu bu'a wa'acãrã niwã. ¹² Madianita masã, amaleca masã, Æpẽrã mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrã pajiri papu mu'murĩwi'ia pãjãrã weronjõ nerẽcãrã niwã. Na yarã cameyoa maa pajiri maa sumutopu nucũpori weronjõ pãjãrã waro nicãrã niwã. ¹³ Gedeõ bu'a etacã, ni'cũ madianita masã cũ quẽ'esere apĩ cũ me'rãcjãrẽ weregu weecu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—A'tiro quẽ'easu. Ni'cãgã pã cebada me'rã wéecaga marĩ nirõpu tũrũmaacãtiasu. Tiga ni'cã wi'i su'ti caseri me'rã wéeca wi'ipu doquewãarõta, ti wi'ire doquestemajã wa'apu, nicu niwĩ.

¹⁴ Cũ tojo werecã tu'ogu, cũ me'rãcjã a'tiro ni yu'ticu niwĩ:

—Mu'u tojo quẽ'ese Gedeõ, Joás macũ, Israe curuacjã, cũ ya di'pjĩ, a'mewẽjẽrĩ pjĩ nis'ĩrĩrõ wee'e. Õ'acũ marĩ madianita masã, nipe'tirã a'topu nerẽrãrẽ, tojo nicã nipe'tise marĩ cuosere Gedeõrẽ wiagusami, nicu niwĩ.

¹⁵ Gedeõ cũ quẽ'esere tu'ogu, ejaque'a, Õ'acũrẽ ãjõpeocu niwĩ. Be'ro Israe curuacjãrã nerẽrõpu daja, narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Wã'cãnu'cãña. Õ'acũ sōjã madianita masã surarare marĩrẽ wiagusami, nicu niwĩ.

¹⁶ Cũ tojo nica be'ro cũ yarã trescientos umuarẽ i'tia curua ducawaacu niwĩ. Nanucũrẽ putiatje capesa'rire o'o, tojo nicã sutuparu ope pecame'e na sĩa'que posetiseparure o'ocu niwĩ. ¹⁷ Be'ro narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'ure ĩ'aña. Na nerẽrõ ape pã'rẽpu yu'u etacã, yu'u weronojõta weeya. ¹⁸ Yu'u, nipe'tirã yu'u me'rã nirã ùsã capesa'rire puticã, musã sumutopu nu'cũrã ni'cãronojõ putiburoya. Putitoja, “Õ'acũrẽ, tojo nicã Gedeõrẽ a'mewẽjẽbosarã”, ni caricũña, nicu niwĩ.

¹⁹ Nami deco nicã, madianita masã surara co'terã ducayũca be'ro Gedeõ cien surara cũ me'rã nirã madianita masã surara nerẽrõ ape pã'rẽpu etacãrã niwã. Topu eta, na ye putise capesa'rire puti, sutuparu na cuoseparure bopecãrã niwã. ²⁰ Na i'tia curua ni'cãrõ me'rã puticãrã niwã. Tojo nicã na ye sutuparure bopecãrã niwã. Cũpecamocã me'rã na sĩa'quere siomorõ, diacjũcamocã me'rã capesa'rire cuocãrã niwã. Ni'cãrõ me'rã “Õ'acũrẽ, Gedeõrẽ a'mewẽjẽbosarã”, ni caricũcãrã niwã. ²¹ Israe curuacjãrã madianita masã surara nerẽrõpu tojo nu'cũbe'toacãrã niwã. Madianita masã narẽ uirã, no'o haro caricũ, du'tiwã'cãcãrã niwã. ²² Trescientos capesa'ri busucã, Õ'acũ na madianita masãrẽ na basu a'merĩ a'mewẽjẽcã weecu niwĩ. Na surara yu'rũweti'cãrã yoaropu Bet-sita wãmetiri macã, Zerera wa'ari ma'apu, téé Abel-mehola nituro Tabat wãmetiri macã pu'topu omadu'ticãrã niwã.

²³ Tojo wa'aca be'ro Israe curuacjãrã Neftalí, Aser, nipe'tirã Manasés ya curuacjãrãrẽ pijicãrã niwã. Tojo weerã na quẽ'rã madianita masã surarare sirutucãrã niwã. ²⁴ Gedeõ quetiwereco'terãrẽ weredutigũ, Efraĩpu opa bu'pa nirõpu o'ócu niwĩ. A'tiro ni queti o'ócu niwĩ: “Madianita masã me'rã a'mewẽjẽrã a'tia. Dia Jordã pẽ'arĩ maa ù'cũatiropu Bet-bara wãmetiropu na duporo nitojaya. Na pẽ'arĩ nĩrã, cã'mota'aya”, nicu niwĩ. Tojo weerã Efraĩ ya curuacjãrã surara Gedeõ duti'quere weecãrã niwã. ²⁵ Apeyema tja madianita masã surara wiorã Oreb, Zeeb wãmetirãrẽ ñe'ecãrã niwã. Orere ni'cãgã ùtãgãpu wẽjẽcãrã niwã. Tiga a'tocaterore “Oreb yaga” wãmetisa'a. Zeere cũ u'se biperopu wẽjẽcãrã niwã. Æpẽrã madianita masã surarare sirutũca be'ro Oreb, Zeeb na dupopare Gedeõrẽ, dia Jordã ape pã'rẽpu nigũ tiropu o'orã wa'arã miacãrã niwã.

8

*****

Gedeõ cũ ya camisare uru me'rã wee'que ni'i

²² Be'ro Israe curuacjãrã Gedeõrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—Mu'u ùsãrẽ madianita masã doca nĩ'cãrãrẽ yu'rũowu. Tojo weegu ùsã wiogu sãjãña. Mu'u põ'rã, mu'u pãrãmerã mu'u be'ro dutisirutuato, nicãrã nimiwã.

²³ Gedeõ pe'e narẽ yu'ticu niwĩ:

—Niwe'e. Yu'u, tojo nicã yu'u macũ musã wiogu nisome. Õ'acũ pe'e musã wiogu nigũsami, nicu niwĩ. ²⁴ Narẽ a'tiro ninemocu niwĩ:

—A'tiro pe'e sãrĩ'i. Musãnu'cũ musã madianita masãrẽ ã'ma'quere omopica tuusãase be'torire o'oya, nicu niwĩ. Titare ismaelita masã* yucu marĩrõcjãrã na omopica tuusãase be'torire uru me'rã weecãrã niwã. ²⁵ Na “Jau, mu'urẽ e'catise me'rã o'orãti”, nicãrã niwã. Tojo nica be'ro ni'cã su'ticasero nucũcãpu sãeocũu, na suraranucũ omopica tuusãase be'tori na boca'quere ti casero bu'ipu peocãrã niwã.

*****

* 8:24 8.24 ĩ'aña Gn 37.25-28 docapu oja'quere.

²⁷ Te uru me'rã Gedeõ ni'cãrõ camisa, omocãrĩ marĩrõ weecu niwĩ. To camisare cã ya macã Ofrapũ cũucu niwĩ. Be'ro nipe'tirã Israe curuacjãrã Õ'acũrẽ ãjõpeoronojõ o'orã, to camisa pe'ere ãjõpeocãrã niwã. Tojo weerã Gedeõ, tojo nicã cã acawererã ña'arõ yapaticãrã niwã.

²⁸ Tojo weese me'rã Israe curuacjãrã madianita masãrẽ docaque'acã weecãrã niwã. Na ne apaturi tutuarã wa'anemoticãrã niwã majã. Tojo weerã Gedeõ catiri curare cuarenta cã'marĩ Israe curuacjãrã soose me'rã nicãrã niwã.

Gedeõ cã wẽrĩ'que ni'i

²⁹ Madianita masãrẽ docaque'acã wéeca be'ro Gedeõ, "Jerubaal" na nino'gũ, cã ya macãpũ nisetigu wa'acu niwĩ. ³⁰ Cã pãjãrã nũmosãnumia cõoyugũ, setenta ẽmũa põ'rãticũ niwĩ. ³¹ Apego Siquẽcjõ, cã cõo'co, cã nũmo nitigo me'rã, ni'cũ põ'rãticũ niwĩ. Cũrẽ Abimelec wãme õ'ocu niwĩ.

³² Gedeõ bũcu ãjãyũ'rũgũ, wẽricũ niwĩ. Cã pacũ Joãre yáaca tutipũ cũrẽ sĩosõrõcũuocãrã niwã. Ti tuti Ofra, Abiẽzer ya curua ya macãpũ nicaro niwũ.

³³ Gedeõ wẽrica be'ro maata Israe curuacjãrã apaturi Õ'acũrẽ ãjõpeodu'u, Baal pe'ere ãjõpeocãrã niwã tja. Ni'cũ Baal-berit wãmetigũre ãjõpeocãrã niwã. ³⁴ Õ'acũ nipe'tirã Israe curuacjãrãrẽ ï'atu'ti'cãrãrẽ docaque'acã weecu niwĩ. Tojo weemicã, Õ'acũ na wiogu ni'cũre acoboja wa'acãrã niwã. ³⁵ Tojo nicã, Gedeõ, Jerubaal na nino'gũ, Israe curuacjãrãrẽ peje añuse weemicã, na pe'e cã acawererãrẽ añurõ pajaña'ticãrã niwã.

9

Abimelec ye cjase ni'i

¹ Gedeõ* wẽrica be'ro Abimelec Siquẽpũ cã paco acawererãrẽ ï'agũ wa'acu niwĩ. Narẽ, nipe'tirã cã paco ya curuacjãrãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

² —Mũsã a'ti macã Siquẽcjãrãrẽ sãrĩtiña'ña:

¿Dise pe'ere mũsã nemorõ ẽasari? ¿Setenta ẽmũa Jerubaal põ'rã ẽmũa mũsãrẽ duticã ẽasari? ¿O, ni'cũta mũsãrẽ wiogu duticã ẽasari? Wãcũña. Yũ'ũ pe'e mũsã acaweregũ waro ni'i, nicũ niwĩ Abimelec.

³ Cã paco acawererã Siquẽcjãrãrẽ Abimelec ye cjasere ucũbosacãrã niwã. Na tojo nicã tũ'orã, Siquẽcjãrã Abimelere "Marĩ acaweregũ nimi. Tojo weerã cũrẽ siruturãsa'a", nicãrã niwã. ⁴ Cũrẽ setenta niyeru cujiri plata me'rã wee'que cujirire Baal-berire ãjõpeori wi'i cjasere o'ocãrã niwã. Te niyeru me'rã ẽmũa ña'arãrẽ wapaye, sirutuduticũ niwĩ. ⁵ Be'ro cã pacũ ya wi'i Ofrapũ wa'acu niwĩ. Topũ ni'cãgã ãtãgã bu'ipũ cã acawererã setenta Gedeõ põ'rãrẽ wẽjẽcã'cũ niwĩ. Gedeõrẽta Jerubaal pisucãrã niwã. Jotam, du'sagupũ dia'cũ, ãpẽrã ï'atiropũ du'ti, yũ'rũcu niwĩ. ⁶ Be'ro nipe'tirã Siquẽcjãrã, tojo nicã Bet-milocjãrã yucũ pajicjũ encina wãmeticjũ pũ'to, ãtã me'rã wéeca tuturo na ãjõpeori tuturo pũ'to nerẽcãrã niwã. Topũ Abimelere wiogu sõrõcãrã niwã.

⁷ Na tojo weecã tũ'ogũ, Jotam ẽrũgũ Gerizim bu'ipũ mũjãa, tocjãrãrẽ ẽpũtu caricũcu niwĩ:

"Mũsã Siquẽcjãrã, Õ'acũ mũsãrẽ tũ'ocã ẽarã, yũ'ũre tũ'oya.

*****

¹⁶ "Mũsãrẽ sãrĩtiña'gũti. ¿Mũsã Abimelere wiogu sõrõrã, queoro weeati? ¿Mũsã Gedeõ, cã põ'rãrẽ queoro weeati? ¿Cũ mũsãrẽ añurõ wee'caronojõta weeati? ¹⁷ Yũ'ũ pacũ cã catiri ẽmũcore ma'itimigũ, mũsãrẽ a'mewẽjẽbosawĩ. Madianita masã doca nirãrẽ yũ'rũogũ, tojo weecu niwĩ. ¹⁸ Mũsã pe'e ni'cãcã yũ'ũ pacũ acawererã, cã põ'rã setentare ni'cãgã ãtãgã bu'ipũ narẽ wẽjẽ, yũ'rũnũ'cãcãrã niapũ. Apeyema tja

* **9:1** 9.1 Gedeõrẽ apeterore "Jerubaal" pisucãrã niwã.

musã Abimelec, yu'u pacure da'raco'tego macûrê Siquêrê wiogu sôrôcârã niapu. Cũ musã acaweregũ niyucã, tojo weecãrã niapu. ¹⁹ Musã ni'cãcã Gedeõ, cũ acawererãrê queoro, diacjũ nise me'rã wéerã, Abimelec me'rã e'catiya. Cũ quê'rã musã me'rã e'catiato. ²⁰ Musã queoro weeticã pûrîcãrê, pecame'e Abimelepure wijaa, musã Siquêcjãrã, tojo nicã Bet-milocjãrãrê ãjũape'ocã'to. Mejãrõta pecame'e musãpãre wijaa, Abimelere ãjũacõ'acã'to", nicu niwĩ Jotam.

²¹ Tojo nitoja, Jotam Beer wãmetiropũ du'tia wa'acũ niwĩ. Cũ ma'mi Abimelere uigu, topũ niseticũ niwĩ.

²² Abimelec Israe curuacjãrãrê i'tia cũ'ma duticũ niwĩ. ²³ Be'ro Ô'acũ Abimelere, Siquêcjãrã me'rã na basu a'metu'ticã weecũ niwĩ. Tojo weerã Siquêcjãrã Abimelere yu'rũnũ'cãcãrã niwã. ²⁴ Ô'acũ Abimelec Gedeõ põ'rã umua setentare wêjê'que wapa tojo weecũ niwĩ. Tojo nicã Siquêcjãrã Abimelec cũ ma'misumuarê wêjê'tamu'que wapa na quê'rãrê bu'iri da'recũ niwĩ.

*****

⁴⁵ Be'ropãre Abimelec Siquêpũ ti macãcjãrã me'rã a'mewêjê, wapata'acũ niwĩ. Tocjãrãrê wêjêpe'ocũ niwĩ. Be'ro ti macã cjasere cõ'ape'ocã'cũ niwĩ. Tojo wéeca be'ro topãre ne apeyenojõ pĩ'rĩnemoticã'to nígũ, moarê doquestecũucũ niwĩ.

⁴⁶ Æpêrã Migdal-Siquêcjãrã ti macã u'muarĩ wi'i, na me'rã a'mewêjêrã a'tirãrê co'tedujati wi'ipũ nicãrã niwã. Abimelec Siquêcjãrãrê wêjêcã tu'orã, na êjõpeogu El-berit êjõpeori wi'ipũ du'tisãjãacãrã niwã. Ti wi'i ãtã tu'ru yecã'mota'aca wi'i nicaro niwũ. ⁴⁷⁻⁴⁸ Abimelec na topũ nerêcã tu'ogu, cũ, cũ yarã masã me'rã ãrũgũ Salmón wãmeticjũpũ wa'acũ niwĩ. Cõmea me'rã yucũdũpũrĩre dũte, wãacũ niwĩ. Cũ yarã masãrê "Quero, yu'u weronojõ weeya", nicu niwĩ. ⁴⁹ Nipe'tirã yucũdũpũrĩre dũte, Siquêcjãrã na du'tiri wi'ipũ Abimelere sirutucãrã niwã. Topũ nipe'tise dũpũrĩre seecũu, pecame'e wĩjãcãrã niwã. Nipe'tirã ti wi'ipãre nirã mil umua, numia ãjũpe'tia wa'acãrã niwã.

⁵⁰ Tojo wéeca be'ro Abimelec Tebes wãmetiri macãpũ wa'a, tocjãrã me'rã a'mewêjê, narê docaque'acã weecũ niwĩ. ⁵¹ Ti macã po'pearũ u'muarĩ wi'i, surara na co'tedujiri wi'i nicaro niwũ. Ti wi'ipũ nipe'tirã umua, numia du'tisãjãacãrã niwã. Ti wi'i sopere bi'a, ti wi'i bu'ipũ mũjãcãrã niwã. ⁵² Abimelec ti wi'i sopepũ eja, tore tuupã'rê, ãjũagũtigũ weecũ niwĩ. ⁵³ Cũ tojo weegũti nirĩ cura ni'cõ numio ti wi'i bu'ipũ nigõ co trigo tuumãtõcjare cũ dũpoapũ doquepeoco niwõ. Co tojo weecã, cũ dũpoa pe'toro bata wa'acaro niwũ. ⁵⁴ Maata cũ wãmorê miaco'tegũre piji, cãrê nicu niwĩ: "Mũ'u ya pjĩ miwĩrõ, yu'ure ñosêwêjêcã'ña. 'Numio cãrê wêjêcã'mo' nicã uatigũ, 'Tojo weeya' ", nicu niwĩ. Tojo weegũ cãrê da'raco'tegũ cãrê ñosêwêjêcũ niwĩ. Tojo wee Abimelec wêrã wa'acũ niwĩ. ⁵⁵ Cũ wêrĩcã ã'arã, Israe curuacjãrã na ye wi'seripũ dajatojaacãrã niwã.

⁵⁶ Tojo weegũ Abimelec cũ acawererã setentare wêjêgũ, cũ pacure ña'arõ wee'que wapare Ô'acũ wapaseecũ niwĩ. ⁵⁷ Tojo nicã Ô'acũ Siquêcjãrã umuarê na ña'arõ wee'que wapare tojo weecũ niwĩ. Tojo wee Jotam, Gedeõ macũ Siquêcjãrãrê "Ña'arõ wa'arosa'a" ní'que narê queoro wa'acaro niwũ.

10

Tola ye cjase ni'i

¹ Abimelec wêrĩca be'ro Isacar ya curuacjũ Tola wãmetigũ, Fúa macũ, Dodo pãrãmi, Israe curuacjãrãrê narê ã'atu'tirãrê yu'rũocũ niwĩ. Cũ Samir wãmetiri macã Efraĩ bu'papijaropũ macãrĩticũ niwĩ. ² Veintitrés cũ'marĩ Israe curuacjãrãrê duticũ niwĩ. Be'ro wêrã wa'a, Samipũ yaano'cũ niwĩ.

Jair ye cjase ni'i

³ Tola be'ro Jair Galaad wāmetirocjũ veintidos cũ'marĩ Israe curuacjārārē duticu niwĩ. ⁴ Cũ treinta ʘmʘa pō'rāticu niwĩ. Nanʘcũ na yarā burroare pesacārā niwā. Na treinta macārĩ Galaare duticārā niwā. ⁵ Jair wērĩca be'ro Camón wāmetiri macāpʘ cũrē yaacārā niwā.

Amonita masā Israe curuacjārārē da'radutipe'que ni'i

⁶ Israe curuacjārā apaturi Ō'acũ ĩ'orōpʘ ña'arō weeseticārā niwā. Na Baal, tojo nicā Astartére ějōpeocārā niwā. Tojo nicā Siria di'tacjārā na ějōpeorārē, Sidōcjārā, moabita masā, amonita masā, filisteo masā na ějōpeorānojōrē ějōpeocārā niwā. Ō'acũ pe'ere ějōpeodu'u, cũ weeduti'quere weeticārā niwā. ⁷ Tojo weegʘ Ō'acũ na me'rā ua, filisteo masā, amonita masā doca wa'acā weecʘ niwĩ. ⁸ Tojo wa'ari cũ'ma me'rā dieciocho cũ'marĩ Israe curuacjārārē ña'arō dutipe da'raduticārā niwā. Nipe'tirā Israe curuacjārā dia Jordā mujĩpũ mujātiro pe'ecjārā Galaad di'tapʘ nirārē tojo weecārā niwā. Ti di'ta amorreo masā ya di'ta nicaro niwũ. ⁹ Tojo nicā amonita masā Judácjārā, Benjamícjārā, Efraícjārā me'rā a'mewějērātirā, dia Jordāpʘ pē'aticārā niwā. Tojo weerā Israe curuacjārā pũrō wioro tʘ'oña'cārā niwā. ¹⁰ Tojo wa'acā, Israe curuacjārā Ō'acũ cũ weetamusere sērĩcārā niwā: “Ō'acũ, mʘ'ʘrē ějōpeodu'u, Baal pe'ere ějōpeosiruturā, mʘ'ʘrē yʘ'rʘnʘ'cāpʘ”, nicārā niwā.

¹¹ Ō'acũ narē yʘ'ticʘ niwĩ: “Dʘporopʘ Egiptocjārā, amorreo masā, amonita masā, filisteo masā, ¹² Sidōcjārā, amaleca masā, tojo nicā madianita masā mʘsārē ña'arō weecā, mʘsā yʘ'ʘre weetamusere sērĩcā, yʘ'ʘ mʘsārē yʘ'rʘowʘ. ¹³ Yʘ'ʘ tojo weemicā, āpērānojōrē ějōpeorātirā, yʘ'ʘre ějōpeodu'ucā'wũ. Tojo weegʘ mʘsārē yʘ'rʘonemosome majā. ¹⁴ Na mʘsā ějōpeorā, mʘsā bese'cārārē na weetamusere sērĩrā wa'aya. Mʘsārē mejēcā wa'acā, náta mʘsārē yʘ'rʘoato”, nicʘ niwĩ Ō'acũ.

¹⁵ Cũ tojo nicā tʘ'orā, Israe curuacjārā Ō'acũrē a'tiro nicārā niwā: “Ŭsā mʘ'ʘrē yʘ'rʘnʘ'cāpʘ. No'o mʘ'ʘ ũsārē weesĩ'rĩrōnojō weeya. Mejō ni'cārōacā waroma ũsārē yʘ'rʘoya”, nicārā niwā. ¹⁶ Na tojo nĩca be'ro ape di'tacjārā na ějōpeorānojō na wa'teropʘ nirārē cō'a, Ō'acũrē apaturi ějōpeocārā niwā tja. Na tojo weecā ĩ'agũ, Ō'acũ na pi'etisere ĩ'anemosĩ'rĩticʘ niwĩ.

¹⁷ Be'ro amonita masā Israe curuacjārā me'rā a'mewějērātirā, nerē, Galaapʘ cārĩcārā niwā. Israe curuacjārā pe'e nerēque'a, Mizpapʘ cārĩrā wa'acārā niwā. ¹⁸ Galaacjārā wiorā a'merĩ ucũcārā niwā: “No'o amonita masārē sʘ'ori ʘ'mʘtā, a'mewějēgũnojō, cúta nipe'tirā Galaacjārā wioɡʘ sājāgũsami”, nicārā niwā.

11

Jefté ye cjase ni'i

¹ Jefté, Galaad di'tacjũ, a'mewějētutuagu nicʘ niwĩ. Cũ pacʘ Galaad nicʘ niwĩ. Cũ paco pe'e ʘmʘa me'rā a'metārāsijari masō nico niwō. ² Galaad nʘmo quē'rā ʘmʘarē pō'rātico niwō. Na bʘcuarā, Jeftére na ya wi'ipʘ nimi'cʘre cō'awĩrōcārā niwā. Cārē a'tiro nicārā niwā: “Mʘ'ʘ apego macũ ni'i. Tojo weegʘ marĩ pacʘ cũ wērĩca be'ro cūuatjere ñe'esome”, nicārā niwā. ³ Na tojo nicā, Jefté cũ acawererārē du'tigʘ, apero Tob wāmetiropʘ macārĩ wa'acʘ niwĩ. Topʘ ʘmʘa no'o ʘaro weema'arārē, na tʘ'omasĩrō marĩrō weesetirārē neocũucʘ niwĩ. Cũ me'rā ba'patisiacārā niwā.

⁴ Be'ropʘ amonita masā Israe curuacjārā me'rā a'mewějēcārā niwā. ⁵ Na tojo weeri cura Galaad wiorā Jefté Tob wāmetiropʘ nigũrē pijirā wa'acārā niwā.

⁶ —A'tia. Marĩ amonita masā me'rā a'mewějērā wa'acā, mʘ'ʘ ũsā wioɡʘ nicā ʘasa'a, nicārā niwā.

⁷ Jefté narē nicʘ niwĩ:

—Musā yu'ure î'asî'rîti, yu'u pacu ya wi'ipu ní'cure cõ'awîrõcã'wã. ¿De'ro weerã ni'cãrõacãrẽ musãrẽ mejêcã wa'acã, yu'u tiropu a'tiati? nicu niwî.

⁸ Galaacjãrã bucürã cürẽ nicãrã niwã:

—Tojo wee'cãrã nimirã, ni'cãrõacãrẽ mu'urẽ a'marã a'tiapu. Mu'u ùsã me'rã a'ti, amonita masã me'rã a'mewêjêcã ùa'a. Tojo nicã, mu'u nipe'tirã Galaacjãrã wiogu sãjãcã ùa'a, nicãrã niwã.

⁹ Jefte narẽ yu'ticu niwî:

—Musā yu'ure amonita masã me'rã a'mewêjêato nîrã miacã, tojo nicã Õ'acũ yu'ure narẽ docaque'acã weecã, diacjũta musã wiogu nigũti, nicu niwî.

¹⁰ Cũ tojo nicã tu'orã, Galaacjãrã bucürã cürẽ yu'ticãrã niwã:

—Õ'acũ marî ucüsere tu'ogu weemi. Nirõta mu'u nîrõnojõta weerãti, nicãrã niwã.

¹¹ Tojo weegu Jefte Galaacjãrã bucürã me'rã wa'acu niwî. Nipe'tirã masã cürẽ na wiogu sõrõcãrã niwã. Jefte nipe'tise cũ narẽ ní'quere apaturi Mizpapu Õ'acũ tu'oropu nicu niwî tja.

¹² Be'ro Jefte queti wererãrẽ amonita masã wiogu tiro o'ócũ niwî. Cürẽ a'tiro ni sêrîtiña'duticu niwî: “¿Ñe'e bu'iri mu'u ùsã ya di'tapu sãjãti, ùsã me'rã a'mewêjêsî'rîti?” ni queti o'ócũ niwî.

¹³ Amonita masã wiogu Jefte cũ quetiweredutigũ o'ócãrãrẽ yu'ticu niwî: “Israe curuacjãrã Egiptopu ní'cãrã wîjarã, dia Arnón me'rã nu'cã, téé Jaboc, Jordã wãmetise maarî wa'tero nise di'tare ã'macãrã niwã. Tojo weerã a'mewêjêse marîrõ te di'tare yu'ure wiaya”, nicu niwî.

¹⁴ Tere tu'ogu, Jefte ãpêrã queti wererãrẽ amonita masã wiogure o'ócũ niwî tja.

¹⁵ A'te quetire cürẽ werenemoduticu niwî: “Jefte mu'urẽ a'tiro ni weredutiami: ‘Israe curuacjãrã moabita masã ye di'ta, tojo nicã amonita masã ye di'tare ã'maticãrã niwã.

¹⁶ Na Egiptopu ní'cãrã wîjarã, yucu marîrõpu wa'a, yu'rũacãrã niwã. Téé Maa sõ'arî maajopu yu'rũpê'a wa'a, be'ro Cadespu ejacãrã niwã. ¹⁷ Topu nîrã, Israe curuacjãrã edomita masã wiogure queti wererãrẽ o'ócãrã niwã. Cürẽ a'tiro nicãrã niwã: “Ûsã musã ya di'tapu yu'rutêrîwã'cãcã, ‘Añurõsa'a’ niña”. Edomita masã wiogu pe'e narẽ yu'rutêrîcã ùaticu niwî. Moabita masã wiogu quẽ'rãrẽ mejãrõta sêrîcãrã niwã. Cũ quẽ'rã cũ ya di'tare narẽ yu'rutêrîcã ùaticu niwî. Tojo weerã Israe curuacjãrã Cadespu tojacãrã niwã.

¹⁸ ” Be'ro na yucu marîrõpu yu'rutêrî, Edom, Moab di'ta sumuto yu'rũa, Moab di'ta mujîpũ mujãtiro pe'e eja, dia Arnón ape pã'rẽ pe'e tojaque'acãrã niwã. Dia Arnón me'rã Moab di'ta nu'cãcaro niwũ. Tojo weerã Moab di'ta pe'ere sãjãtîcãrã niwã.

¹⁹ ” Be'ro tja Israe curuacjãrã queti wererãrẽ Sehón, amorreo masã wiogu, Hesbón wãmetiri macãcjũ tiropu o'ócãrã niwã. Cürẽ “Ûsã ya di'tapu wa'acã, mu'u ya di'tapu yu'rutêrîwã'cãdutiya”, ni sêrîcãrã niwã. ²⁰ Sehón pe'e Israe curuacjãrã tojo nisere êjõpeoticu niwî. Tojo weegu narẽ cũ ya di'tapu yu'rutêrîcã cã'mota'acu niwî. Cũ yarã surarare neocũu, Jahas tiropu tojaque'acã weecu niwî. Tojo wee Israe curuacjãrã me'rã a'mewêjêcãrã niwã. ²¹ Be'ro Õ'acũ, Israe curuacjãrã wiogu, narẽ Sehõrẽ, cũ yarãrẽ docaque'acã weecu niwî. Nipe'tise amorreo masã ya di'tare na ya di'ta tojacã weecãrã niwã. ²² Dia Arnón me'rã nu'cã, téé dia Jaboc na ye di'ta tojacaro niwũ. Tojo nicã, yucu marîrõ me'rã téé dia Jordãpu nituocarõ niwũ. ²³ ¿Ni'cãrõacãrẽ Õ'acũ amorreo masãrẽ cõ'awîrõ'que di'tare, Israe curuacjãrãrẽ o'o'que di'tare ùsãrẽ cõ'asî'rîti?
*****

²⁷ Yu'u mu'urẽ ña'arõ weetiapu. Mu'u pe'e ùsã me'rã a'mewêjêgũ a'tigu, yu'ure ña'arõ weegu wee'e. Õ'acũ, nipe'tirãrẽ besegu ¿noa ye di'ta nisari? nígu, Israe curuacjãrãrẽ, amorreo masãrẽ queoro besegusamî ”, nicu niwî Jefte.

28 Cũ tojo nimicã, amonita masã wiogu Jefté ní'quere tu'osĩ'rĩticu niwĩ.

29 Be'ro Espíritu Santu Jeftére sãjãacu niwĩ. Cũ tutuaro me'rã Jefté Galaacjãrã ya di'ta, tojo nicã Manasés ya curuacjãrã ya di'tare yu'rutêrĩcu niwĩ. Amonita masã ya di'tare sãjãgũ, Mizpa Galaad nirĩ macã me'rã yu'rũacu niwĩ.

*****

32 Jefté amonita masã me'rã a'mewějẽgũ wa'acu niwĩ. Õ'acũ Jeftére narẽ docaque'acã weecu niwĩ. 33 Jefté pãjãrã cũrẽ ĩ'atu'tirã me'rã a'mewějẽcu niwĩ. Veinte macãrĩcjãrãrẽ Aroer me'rã, téé Minit, Abel-keramimpũ docaque'acã weecu niwĩ. Tojo weerã Israe curuacjãrã amonita masãrẽ na doca tojacã weecãrã niwã.

*****

12

*****

7 Jefté seis cũ'marĩ Israe curuacjãrã wiogu nicu niwĩ. Cũ wẽríca be'ro Galaapu, cũ bajuáca macãpu cũrẽ yaacãrã niwã.

*****

13

Sansón bajua'que ni'i

1 Apaturi Israe curuacjãrã Õ'acũ ĩ'orõpu ña'arõ weecãrã niwã. Na tojo weecã ĩ'agũ, Õ'acũ narẽ filisteo masãrẽ wiacu niwĩ. Tojo weerã cuarenta cũ'marĩ na dutise doca nicãrã niwã.

2 Ni'cũ mũũ Manoa wãmetigu Dan ya curuacjũ nicu niwĩ. Zoracjũ nicu niwĩ. Manoa nũmo põ'rãmarĩgõ nico niwõ. 3 Õ'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upũsãjãnu'cã* co tiro eta, a'tiro nicu niwĩ: “Mũ'u põ'rãmarĩgõ ni'i. Ni'cãrõacãrẽ nijĩpaco wa'a, ni'cũ põ'rãtigosa'a. 4 Ne vino, si'bio'quere sĩ'rĩticã'ña. Tojo nicã Moisé ba'adutiti'quenojõrẽ ba'aticã'ña. 5 Mũ'u põ'rãtiacjũ ne poari seeno'ña marĩgũsami. Cũ bajuati dũporo Õ'acũ yagu, Nazareo masũ† cũuno'yutojagũsami. Cũ Israe curuacjãrã filisteo masãrẽ da'raco'te'cãrãrẽ yu'ruweticã weenu'cãgũsami”, nicu niwĩ.

6 Cũ tojo níca be'ro Manoa nũmo marãpu tiropu wa'a, a'tiro ni wereco niwõ: “Õ'acũ o'ó'cu yu'u tiro etami. Õ'acũ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upũsãjãnu'cã'cu bajuami. ‘¿No'ocjũ niti mũ'u?’ ni sãrĩtiña'tiasũ. Cũ quẽ'rã cũ wãmerẽ weretiami. 7 A'tiro niami: ‘Mũ'u nijĩpaco wa'a, ni'cũ põ'rãtigosa'a. Ni'cãcã me'rã ne vinorẽ, si'bio'quere sĩ'rĩticã'ña. Moisé ba'adutiti'quenojõrẽ ba'aticã'ña. Cũ wĩ'magũ ne bajua'cu téé wẽrĩgũpu Õ'acũ yagu nazarero masũ nigũsami,’ niami”, ni wereco niwõ.

8 Co tojo nicã tu'ogu, Manoa Õ'acũrẽ a'tiro ni sãrĩcu niwĩ: “Õ'acũ, mũ'u ãsãrẽ o'ó'cũre apaturi ãsã tiropu o'óya tja. Cũ wĩ'magũ bajuacjũre de'ro wee masõrãsari, ni weregũ a'tiato”, nicu niwĩ.

9 Õ'acũ cũ sãrĩsere tu'o, Manoa nũmo cãpũpu nigõrẽ cũ basuta nimigũ, cũrẽ wereco'tegu weronojõ upũsãjãnu'cã, apaturi core bajuacu niwĩ. Co marãpu Manoa pe'e co me'rã marĩcu niwĩ. 10 Cũ bajuacã ĩ'agõ, sojaro me'rã co marãpũre weregõ wa'aco niwõ:

—Cãrũ yu'u ĩ'a'cu apaturi bajuami tja, nico niwõ.

* 13:3 13.3 ĩ'aña Gn 16.7 docapu oja'quere. † 13:5 13.5 Nazareo masã níró, “Õ'acũ yarã cũuno'cãrã nima”, nisĩ'rĩrõ wee'e. Na Nazareo masã nirĩ curare vinorẽ, si'bio'quere ne sĩ'rĩticãrã niwã. Na ye poarire seeticãrã niwã. Tojo nicã wẽrĩ'cãrã upũ tiropu wa'aticãrã niwã. Nazareo masã sãjãrã, apeterore yoaticã tojo nisetiicãrã niwã. Apetero pe'ere na catiro põtëorõ tojo sãjã, yapaticãrã niwã.

11 Co tojo nicã tu'ogu, Manoa wã'cãnu'cã, cã nũmorẽ sirutuwã'cã, cã tiropu ejacu niwĩ.

—¿Mu'uta niti yu'u nũmo me'rã ucũ'cu? ni sãrĩtiña'cu niwĩ.

—Ûu, cãta ni'i, nicu niwĩ.

12 Cũ tojo nicã tu'ogu, Manoa cãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u were'que queoro wa'acã, ¿ũsã de'ro wee wĩ'magũrẽ masõrãsari? ¿De'ro weerãsari cã me'rã? ni sãrĩtiña'cu niwĩ.

13 Ô'acũ cã basuta nimigũ, cãrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã, cãrẽ a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Mu'u nũmo nipe'tise yu'u core were'quere weeato. 14 Ne cã'rõ u'seducaco, tojo nicã vino, si'bio'quere sĩ'rĩticã'to. Te u'sepaganojõ me'rã wee'que quẽ'rãrẽ ba'aticã'to. Tojo nicã Moisé ba'adutiti'quenojõrẽ ba'aticã'to. Nipe'tise yu'u core duti'quere weeato, nicu niwĩ.

15 Be'ro Manoa cãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u ãsã me'rã tojãniña yujupu. Mu'u ba'acã, ni'cũ cabracãrẽ wẽjẽ, do'arãtirã wee'e.

16 Cũ pe'e Manoarẽ yu'ticu niwĩ:

—Mũsã yu'ure tojadutimicã, mũsã ba'asere ba'asome. Mejõ pe'e Ô'acãrẽ cabracãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeoya. Manoa cã “Ô'acũ cã basuta nimigũ, cãrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cãmi”, ni masĩticu niwĩ.

17 Be'ro Manoa cãrẽ nicu niwĩ:

—¿De'ro wãmetiti mu'u? Mu'u ãsãrẽ were'que queoro wa'acã ã'arã, ãpẽrã tu'oropu mu'urẽ “Diacjũta wereapĩ”, nirãsa'a, nicu niwĩ.

18 Cũ pe'e Manoarẽ yu'ticu niwĩ:

—¿De'ro weegu yu'u wãmerẽ masĩrĩrĩti? Yu'u werecãma, mũsã tu'omarĩa wa'abosa'a, nicu niwĩ.

19 Be'ro Manoa cabracãrẽ wẽjẽ, tojo nicã otese dũca perire míi, ãtã bu'ipu ãjũamorõpeo, Ô'acãrẽ e'catipeocu niwĩ. Manoa, cã nũmo na ã'arĩ cura Ô'acũ na ã'ati'quenojõrẽ ã'ocu niwĩ. 20 Pecame'e o'me mũjãarĩ cura Ô'acũ cã basuta nimigũ, cãrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cã, o'me wa'teropu mũjãa wa'acu niwĩ. Tojo weecã ã'arã, Manoa, cã nũmo di'tapu paamu'rĩque'acãrã niwã. 21 Cũ narẽ apaturi bajuaticã, Manoa “Ô'acũ cã basuta nimigũ, cãrẽ wereco'tegu weronojõ upusãjãnu'cãpĩ”, ni masĩcu niwĩ.

22 Tojo weegu cã nũmorẽ nicu niwĩ:

—Marĩ Ô'acãrẽ ã'apu. Tojo weerã marĩ wẽrĩrãsa'a, nicu niwĩ.

23 Cũ nũmo pe'e nico niwõ:

—Ô'acũ marĩrẽ wẽjẽsĩ'rĩgũ, a'te marĩ ãjũamorõpeo'quere, tojo nicã otese dũca peri marĩ o'o'quere ñe'etibopĩ. A'tere ã'otibopĩ. Tojo nicã, marĩrẽ a'tere weretibopĩ, nico niwõ.

24 Be'ro Manoa nũmo wĩ'magũrẽ põ'rãtigo, cãrẽ Sansón wãmeyeco niwõ. Wĩ'magũ bũcũacã, Ô'acũ cãrẽ añurõ weecu niwĩ. 25 Siape'e me'rã bũcũa, ni'cã nũmu Sansón Dan ya curuacjãrã ya di'tapu nirĩ cura Espĩritu Santu cãpũre sãjãnu'cãcu niwĩ. Zora, Estaol wãmetise macãrĩ wa'teropu tojo wa'acaro niwã.

14

Sansón cã omocã dũ'te'que ni'i

1 Ni'cã nũmu Sansón Timnat wãmetiri macãpu bu'acu niwĩ. Topu ni'cõ numio filisteo masõrẽ ã'acu niwĩ. 2 Be'ro wĩ'ipu dajagu, cã pacũsumũarẽ werecu niwĩ:

—Timnapu ni'cõ filisteo masõrẽ ã'apu. Yu'ure numisẽrĩbosarã wa'aya, nicu niwĩ.

3 Cũ pacũsumũa cãrẽ yu'ticãrã niwã:

—¿De'ro weegu mu'u sōjā filisteo masā, Ō'acūrē ējōpeotirā wa'teropure mu'u numo niacjore a'mati? ¿Marī Israe curuacjārā wa'teropure mu'u basucārā numia mu'u me'rā omocā du'teacjo marīti? nicārā niwā.

Sansón pe'e pacusumarē yu'ticu niwī:

—Core miirā wa'aya. Yu'u tu'sago niamo, nicu niwī.

⁴ Ō'acū filisteo masārē cō'agūti nígū, tojo weecu niwī. Cū pacusumua “A'te Ō'acū cū cūu'que nisa'a”, ni masīticārā niwā. Titapure filisteo masā Israe curuacjārārē ducicārā niwā. ⁵ Be'ro Sansón cū pacusumua me'rā Timnapu bu'acārā niwā. Na Timnat u'se wesepu ejari cura, wācūña marīrō yai wī'magū Sansón tiropu “Jii” pi'aticu niwī. ⁶ Espiritu Santu Sansōpure sājāa, tutuase cūrē o'ocu niwī. Tojo weegu cū omocārī me'rā dia'cū yaire wējēgū, tūasurecā'cu niwī. Cabra wī'magūrē tūasurero weronojō tojo weecu niwī. Tojo weemigū, cū pacusumarē cū wee'quere wereticu niwī. ⁷ Be'ro numio tiropu bu'a, co me'rā ucūcu niwī. Core tu'sayuracu niwī.

⁸ Be'ro co me'rā omocā du'tegutigu bu'agu, yai cū wējē'cure ma'a ojaropu ī'agū wa'acu niwī. Cū upamejārōrē mumia yeebi'aque'a, na te co me'rā sñnacā ī'acu niwī.

⁹ Tere mī, ne'rēbu'acu niwī. Cū pacusumarē bocaejagu, narē ecacu niwī. Na quē'rā tere ne'rēcārā niwā. “Topu miapu” ni wereticu niwī.

¹⁰ Be'ro cū pacu cū macū numo niacjore ī'agū bu'acu niwī. Topu Sansón bosenumu weepeocu niwī. Na ma'mapjia omocā du'teatji dūporo weewaronojō weecu niwī.

¹¹ Filisteo masā cū ejacā ī'arā, cūrē ba'patiajārē treinta umua o'ocārā niwā.

¹² Sansón narē nicu niwī:

—Musārē nībocapesere werema. Siete numurī bosenumu nise numurī queoro musā nībocacā, yu'u musāncū ni'cārō su'tiro lino me'rā wéeca su'tiro, tojo nicā bosenumu sñawuase su'tinojōrē o'oguti. ¹³ Musā nībocatirā pūrīcā, yu'ure treinta su'ti lino me'rā wee'que su'ti, tojo nicā ticuse bosenumu sñawuase su'tinojōrē o'orāsa'a, nicu niwī.

Cū tojo nicā tu'orā, “Jau, mu'u nībocasere ūsārē wereya”, nicārā niwā.

¹⁴ Be'ro narē werecu niwī:

“Ba'ayapi'cupure ba'ase wijasa'a.

Tutuagare i'pitise wijasa'a”, nicu niwī.

Itia numu na nībocamasīticārā niwā.

¹⁵ Ba'paritise wa'ari numurē Sansón numo niacjore a'tiro nicārā niwā:

—Mu'u marāpu niacjore te nībocasere weredutiya. Mu'u wereticā, mu'urē, mu'u pacu acawererārē ūjūape'ocā'rāsa'a. ¿Ūsā yere yajasī'rīgō, ūsārē pijiatī? nicārā niwā.

¹⁶ Na tojo nicā tu'ogo, Sansón numo cū tiropu wa'a, utigota, cūrē nico niwō:

—Mu'u yu'ure uawe'e. Ne yu'ure ma'iwe'e. Yu'u acawererārē nībocasere sērītiña'cu niapu. Yu'u pe'ere weretiapu, nico niwō.

Sansón core yu'ticu niwī:

—Te nībocasere yu'u pacusumua marīcārē weretiapu. ¿De'ro weegu mu'u pe'ema werebosari? nicu niwī.

¹⁷ Cū wereti'que bu'iri ti semanarē utipe'ocā'co niwō. Nitūori numurē tu'omí, caributi, core werecu niwī. Tere tu'ogo, co acawererārē wereturiaco niwō.

¹⁸ Bosenumu nitūori numu mujīpū sājārī cura, ti macācjārā umua Sansōrē nicārā niwā:

“Mumiaco nemorō i'pitise apeyepua ba'ase marī'i.

Yai yu'rūoro tutuagu marīmi”, nicārā niwā.

Na tojo nicā tu'ogu, Sansón narē yu'ticu niwī:

“Yago wecuo me'rā di'ta se'emorēcūuwā'cātirā, nībocasere masītibopā”,* nicu niwī.

* **14:18** 14.18 “Yu'u numorē sērītiña'nurūtīrā pūrīcā, nībocasere masītibopā”, nisī'rīgū, tojo nicu niwī.

¹⁹ Maata Espiritu Santu tutuaro me'rã cãpũre sãjãacu niwĩ. Tojo weegu Sansón Ascalón wãmetiri macãpũ bu'acu niwĩ. Tocjãrã umãa treintare wẽjẽ, na su'ti sãña'quere ã'macu niwĩ. Tere cũ níbcasere were'cãrãrẽ o'ocu niwĩ. Na me'rã pũrõ uagu, cũ pacu ya wi'ipu dajacu niwĩ. ²⁰ Tere ã'agũ, Sansón mañecũ ní'cu cũ macõrẽ na omocã du'tecã co'te'cu pe'ere numisocu niwĩ.

15

Sansón filisteo masã me'rã a'mewẽjẽ'que ni'i

¹ Yoáca be'ro trigo bũcũatu'ajari cura Sansón cũ nũmorẽ ã'agũ wa'agu, ni'cũ cabracãrẽ miacu niwĩ. Topũ ejagu, a'tiro ni wãcũcu niwĩ: “Yũ'u nũmo ya tucũpũ sãjãagũti”, nicu nimirĩ. Co pacu pe'e cãrẽ sãjãadutiticu niwĩ.

² A'tiro nicu niwĩ:

—Yũ'u a'tiro wãcũwã. Yũ'u macõrẽ ne uatisami, nimirĩ. Tojo weegu mũ'u me'rãcjũrẽ core o'owũ. Co acabijo co yũ'ruoro añugõ nimo. Co pe'ere miaña, nicu niwĩ.

³ Sansón cãrẽ yũ'ticu niwĩ:

—Ni'cãrõacã pũrĩcãrẽ filisteo masãrẽ ña'arõ wéegu, bu'iri moogũsa'a.

⁴ Tojo weegu cũ trescientos zorra, diayia weronjõ bajurãrẽ ñe'e, pũarãrã na ye pĩcõrĩrẽ du'tecũcu niwĩ. Te cũ du'te'caropũ ope tĩarĩ õ'ocu niwĩ. ⁵ Te tĩarĩrẽ sĩ'ayoo, filisteo masã na otese cũoropũ zorrare du'uo'ocu niwĩ. Nipe'tise trigo na tũ'rẽcũu'que mesãrĩ, u'se weseri, olivo weseri ãjũñe'epe'tia wa'acaro niwã.

⁶ Filisteo masã tere ã'arã, “¿Noa tojo weeparĩ?” ni, a'merĩ sãrĩtiña'cãrã niwã. “Sansón, Timnacjũ buji tojo weecu niami. Cũ nũmorẽ cũ me'rãcjũrẽ o'o'que bu'iri tojo weecu niami”, ni wereno'cãrã niwã. Tere tu'orã, filisteo masã core, co pacũre ãjũacõ'acãrã niwã.

⁷ Be'ro Sansón narẽ nicu niwĩ:

—Mũsã tojo wee'que wapa yũ'u mũsã me'rã tojo a'pepũrĩnu'cũgũsa'a. Téé mũsãrẽ a'méca be'ropũ añugũsa'a, nicu niwĩ.

⁸ Ɔpũtu uatjãgũ, na me'rã a'mewẽjẽ, pãjãrãrẽ wẽjẽcu niwĩ. Tojo weetu'ajanũ'cõ, ãtãgã Etam wãmeticja nirĩ tutipũ bu'a, topũ niseticu niwĩ.

Sansón burro uséca õ'a me'rã a'mewẽjẽgũ wa'a'que ni'i

⁹ Be'ro filisteo masã Judá di'tapũ majãa, topũ nerẽcãrã niwã. Téé Lehi pũ'topũ tuustenu'cãcãrã niwã. ¹⁰ Judãcjãrã narẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ro weerã ãsã me'rã a'mewẽjẽrã a'tiati?

Na yũ'ticãrã niwã:

—Ɔsã Sansõrẽ ñe'erã a'tirã weeparũ. Ɔsãrẽ cũ ña'arõ wee'caronjõta cãrẽ a'merãti, nicãrã niwã.

¹¹ Tere tu'orã, i'tiati mil umãa Judãcjãrã ãtãgã Etam wãmeticja nirĩ tutipũ bu'acãrã niwã. Sansõrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—¿Mũ'u masĩweti? Filisteo masã marĩrẽ dutirã, marĩ nemorõ tutuarã nima. ¿De'ro weegu ãsãrẽ tojo weeati?

Narẽ yũ'ticu niwĩ:

—Na yũ'ũre wee'caronjõta yũ'u quẽ'rã mejãrõta weeparũ.

¹² Cũ tojo nicã tu'orã, cãrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—Filisteo masãrẽ wiarãtirã, mũ'ũrẽ du'terã a'tirã weeparũ.

Sansón narẽ yũ'ticu niwĩ:

—Õ'acũ wãme me'rã wãmepeo, “Mũ'ũrẽ wẽjẽsome”, niña, nicu niwĩ.

¹³ Cũ tojo nicã tu'orã, “Jau”, nicãrã niwã. “Mejõ mũ'ũrẽ du'te, filisteo masãrẽ wiarãti. Mũ'ũrẽ wẽjẽsome”, nicãrã niwã. Tojo weerã pũa da pũnũ'mo dari, ma'ma dari me'rã cãrẽ du'tecãrã niwã. Du'te, cãrẽ ãtã tutipũ ní'cũre miijãacãrã niwã.

14 Cũ Lehipu ejari curare filisteo masã cūrē ĩ'arã, pūrō e'catise me'rã caricũwã'cãticãrã niwã. Na tojo weecã, Espiritu Santu tutuaro me'rã cūpũre sãjãacu niwĩ. Cūpũre sãjãcã, cūrē dũ'te'que dari lino ẽjũ'que ca'bise dari weronojō wa'acaro niwã. Tojo weero te dari surustedijacaro niwã. ¹⁵ Be'ro burro usẽca õ'a, bopoticureri õ'arẽ boca, ti õ'a me'rã mil ẽmũarẽ wẽjẽcu niwĩ.

¹⁶ Be'ro Sansón nicu niwĩ:
“Burro usẽca õ'a me'rã wẽjẽ, narẽ pua mesã seeneocũuapũ.
Burro usẽca õ'a me'rã mil ẽmũarẽ wẽjẽcã'pu”, nicu niwĩ.

¹⁷ Cũ tojo nĩca be'ro ti õ'arẽ cõ'acã'cu niwĩ. Cũ a'mewẽjẽ'carore Ramat-lehi* wãmeyecãrã niwã.

¹⁸ Cũ a'mewẽjẽca be'ro pūrō acowuocu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũrẽ ẽputu sẽrĩcu niwĩ: “Yũ'u mũ'urẽ da'raco'tegu ni'i. Mũ'u yũ'ure filisteo masã me'rã a'mewẽjẽcã, narẽ docaque'acã weepũ. ¿Ni'cãrõacãma acowuose me'rã wẽrĩgũsari? ¿Tojo nicã ã'rã mũ'urẽ ẽjõpeotirã tiropũ wẽrĩgũsari?” nicu niwĩ.

¹⁹ Cũ tojo nicã tũ'ogu, Õ'acũ ni'cã cope aco wijacã weecu niwĩ. Ti pe wijasepũre Sansón aco sĩ'rĩcu niwĩ. Sĩ'rĩtoja, mejãrõta tutuagu wa'acu niwĩ tja. Tojo weero aco wijari pe En-hacore wãmeyeno'caro niwã. Topũ Lehipu aco wijari pe nidecoti'i yujupu.

²⁰ Filisteo masã na duticaterore Sansón veinte cũ'marĩ Israe curuacjãrãrẽ sũ'ori niseticu niwĩ.

16

Sansón Gaza wãmetiri macãpu weeseti'que ni'i

¹ Ni'cã numu Sansón Gaza wãmetiri macãpu wa'acu niwĩ. Topũ ejagu, ni'cõ numio ẽmũarẽ a'metãrãwapata'ari masõrẽ ĩ'acu niwĩ. Be'ro co ya wi'ipu co me'rã cãrĩgũ sãjãacu niwĩ. ² Gazacjãrã “Sansón ti macãpu niapũ” nicã tũ'ocãrã niwã. Tojo weerã ti macã sãjãrĩ sope pu'to cã'mota'anũ'cãeja, co'tebo'reacãrã niwã. “Bo'reacã cūrẽ wẽjẽrãti” nĩrã, ti ñamirẽ ne cūrẽ cariboticãrã niwã.

³ Sansón pe'e ñami deco wã'cã, ti macã cja sopere te botari me'rãta du'uamĩ, tere wua, ẽrũgũ Hebrõ wãmetiri macã põtẽorõ nicju bu'ipu miacu niwĩ.

Sansón, Dalila ye queti ni'i

⁴ Be'ropũ cũ ni'cõ numio Dalila wãmetigore uacu niwĩ. Co e'sari pa ẽrũpagũ deco nirĩ pa Sorec wãmetiri pa'tirocjõ nico niwõ. ⁵ Tere masĩrã, filisteo masã wiorã co tiropũ wa'acãrã niwã. Core a'tiro nicãrã niwã:

—Sansõrẽ “¿De'ro wee tocã'rõ tutuati?” nĩgõ, weesoose me'rã cūrẽ weredutiya. Tojo wee usã cūrẽ dũ'te, tutuaticã weemasĩrãsa'a. Mũ'u tojo weecã, usãnu'cũ mũ'urẽ niyeru pajiro o'orãti, nicãrã niwã.

⁶ Tojo weego Dalila Sansõrẽ a'tiro nico niwõ:

—Wereya yũ'ure. ¿De'ro weegu mũ'u tocã'rõ tutuase cuoti? Mũ'u tutuase moogũ wa'acã, ¿ñe'e me'rã mũ'urẽ dũ'tebosari? ni sẽrĩtiña'co niwõ.

⁷ Sansón core yũ'ticu niwĩ:

—Siete dari buacatjẽ nise dari, bopotise dari me'rã yũ'ure dũ'tecã, yũ'u tutuase pe'tirosa'a. Mejõ nigũ weronojõ tojagusa'a, nicu niwĩ.

⁸ Cũ tojo nicã tũ'orã, filisteo masã wiorã siete dari bopotise darire core miiticãrã niwã. Te dari me'rã Dalila Sansõrẽ dũ'teco niwõ. ⁹ Filisteo masã wiorã ti tucũ bajutiropũ nicãrã niwã. Sansõrẽ dũ'tetoja, cūrẽ a'tiro caricũco niwõ:

—¿Sansón, filisteo masã mũ'urẽ ñe'erã a'titojama! nico niwõ.

* 15:17 15.17 Ramat-lehi nĩrõ, “Burro usẽca õ'a bu'pa” nisĩ'rĩrõ wee'e.

Co tojo nicã tu'ogu, Sansón te darire yuta dare ãjũasurero weronojõ surecã'cu niwĩ. Tojo weerã filisteo masã de'ro wee cã tutuati nisere masĩticãrã niwã.

¹⁰ Tojo wa'acã, Dalila Sansõrẽ a'tiro nico niwõ:

—Yu'ure bujicã'pã. Tojo nicã, yu'ure nisoopu. Wereya. ¿Ñe'enojõ da me'rã mu'urẽ du'tebosari, mu'u sureticã? nico niwõ.

¹¹ Sansón core yu'ticu niwĩ:

—Pũnu'mo dari ma'ma dari, du'teno'ña marĩse dari me'rã yu'ure añurõ du'tecã, mejõ nigũ weronojõ tutuatigu tojagusa'a, nicu niwĩ.

¹² Cũ tojo nicã tu'ogo, Dalila ma'ma darire mii, cãrẽ du'teco niwõ. Du'tetoja, cãrẽ caricũco niwõ:

—¡Sansón, filisteo masã mu'urẽ ñe'erã a'titojama!

Filisteo masã ti tucũ bajutiropu nico'tecãrã niwã. Co tojo nicã tu'ogu, Sansón yuta darire weronojõ te darire wejesurecu niwĩ.

¹³ Be'ro Dalila Sansõrẽ a'tiro nico niwõ:

—Mu'u yu'ure bujicã'a, nisoodecoti'i yujupu. ¿De'ro weecã mu'u tutuatigu tojagusari? Wereya, nico niwõ.

Cũ yu'ticu niwĩ:

—Su'ti su'awuaropu yuta paasu'aro weronojõ ye poarire seepa'ta'que siete darire paasu'atjãgõ, du'tecũña. Mu'u tojo weecã, yu'u tutuatigu, mejõ nigũ weronojõ tojagusa'a, nicu niwĩ. ¹⁴ Tojo weego cã cãrĩrĩ cura Dalila cã poarire siete dari seepa'ta'quere su'ti su'aropu su'a a'mesucũuco niwõ. Tojo weetu'aja, tuturire di'tapu paabi'anucõ, co su'a'que darire du'teñe'ecũuco niwõ.

Be'ro apaturi Sansõrẽ caricũco niwõ:

—¡Sansón, filisteo masã mu'urẽ ñe'erã a'titojama! nico niwõ. Cũ cãrĩ'cu nimigũ, wã'cã, cãrẽ seepa'ta'que dari du'tecũ'que tuturire wejedu'acu niwĩ.

¹⁵ Cũ tojo weecã, co nico niwõ:

—Mu'u yu'ure ãjõpeotigu, ¿de'ro weegu “Mu'urẽ ma'i'i”, nimiti? I'tiati yu'ure bujicã'gũ weepu. A'tiro wee tutua'a nisere ne werewe'e, nico niwõ.

¹⁶ Peje numurĩ cãrẽ tojo cariboco niwõ. ¹⁷ Tojo weegu caributicũmĩ, core queoro werepe'ocã'cu niwĩ:

—Yu'u bajuase duporo “Õ'acũ yagu nazareo cũuno'yutojagusami” nino'cu ni'i. Nazareo nitjãgũ, ye poari ne ni'cãti seeno'ña marĩ'i. Ye poarire seecõ'acãma, yu'u tutuase pe'tirosa'a. Mejõ nigũ weronojõ tutuatigu tojagusa'a, nicu niwĩ.

¹⁸ Dalila “Queoro werepe'ocã'mi” ni masĩgõ, filisteo masã wiorãrẽ queti o'óco niwõ. Tere tu'orã, filisteo masã wiorã na “Mu'urẽ o'orãti” ní'que niyeru me'rã co ya wi'ipu ejacãrã niwã. ¹⁹ Sansón cã numo ya usó bu'ipu dupoa peo, cãrĩyu'rucacu niwĩ. Cũ cãrĩyu'rucã ã'agõ, ni'cãrẽ cã poarire siete seepa'ta'que darire seedutigo pijico niwõ.

²⁰ Cũ seetojaca be'ro caricũco niwõ:

—¡Sansón, filisteo masã mu'urẽ ñe'erã a'titojama! nico niwõ.

Sansón wã'cã, “Toduporo wee'caronojõ wa'arosa'a”, ni wãcũcu nimiwĩ. Õ'acũ cãrẽ wijaacã, ne masĩticu niwĩ.

²¹ Be'ro filisteo masã cãrẽ ñe'e, cã caperire oreweecã'cãrã niwã. Tojo weetoja, Gaza wãmetiri macãpu cãrẽ miibu'acãrã niwã. Cõme dari me'rã du'tetjãrã, bu'iri da'rerĩ wi'ipu trigore ãrũaduticãrã niwã. ²² Siape'e me'rã cã poari pĩ'rĩwianucãcaro niwã tja.

Sansón cã wẽrĩ'que ni'i

²³ Be'ro filisteo masã wiorã na ãjõpeogu Dagõrẽ ãjõpeori wi'ipu nerẽcãrã niwã. Na cãrẽ wa'icurãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeorãtirã, tojo nicã bosenumu weeporãtirã, tojo weecãrã niwã. A'tiro basacãrã niwã:

“Marĩ ējōpeogu marĩrē ĩ'atu'tigu Sansōrē marĩrē wiacu niami”.

²⁴ Masã ti wi'ipux nirã quē'rã na ējōpeogu Dagōrē a'tiro ni basapeocãrã niwã:

“Marĩ ējōpeogu marĩrē ĩ'atu'tigu Sansōrē marĩrē wiacu niami.

Cũ marĩ ye trigo weserire ũjũa'cu, pãjãrã marĩ acawererãrē wējē'cure wiacu niami.”

²⁵ Na pũrō e'catitjãrã, a'tiro caricũcãrã niwã: “Sansōrē marĩ wa'teropux miitia, cũrē bujicã'rã”, nicãrã niwã. Tojo weerã cũ bu'iri da'reri wi'ipux ní'cure na nerērõpux miiejacãrã niwã. Na tojo weecã ĩ'arã, masã cũrē bujicã'cãrã niwã. Ti wi'i na ējōpeogu Dagōrē ējōpeori wi'i cjase tuuñe'ese tuturi deco cũrē nu'cũduticãrã niwã. ²⁶ Tojo wéeca be'ro Sansón ma'mux cũrē tũawã'cãgũrē a'tiro nicu niwĩ:

—Yũ'ure a'ti wi'i tuuñe'ese tuturi wa'tero nu'cõña, te tuturipux ñatuuwã'cãcã, nicu niwĩ.

²⁷ Ti wi'ipure umux, numia mu'muyux ruacãrã niwã. Nipe'tirã filisteo masã wiorã topux nicãrã niwã. Tojo nicã ti wi'i bu'i opa sira nirõpux i'tiati mil masã Sansōrē bujicã'cã ĩ'adijocãrã niwã. ²⁸ Tojo wa'ari cura Sansón Ő'acũrē a'tiro sērĩcu niwĩ: “Yũ'ure wãcũña. Ni'cãti yũ'ure tutuase o'onemoña tja. Ye caperire filisteo masã orewee'que wapa a'megũtigu wee'e”, nicu niwĩ. ²⁹ Sansón tojo sērĩtoja, ti wi'i deco tuuñe'ese tuturi pux tuturo wa'teropux diacjũcamocã me'rã ni'cã tuturopux, cũpecamocã me'rã ape tuturopux ñatuunux'cãejacux niwĩ. ³⁰ Tojo weetoja, a'tiro caricũcu niwĩ: “ĭFilisteo masã me'rã yũ'ure wērĩcã weeya!” nicu niwĩ.

Be'ro nipe'tise cũ tutuase me'rã te tuturire tuunuadijocux niwĩ. Cũ tojo weecã, ti wi'i wiorã, tojo nicã nipe'tirã ti wi'ipux ní'cãrã bu'ipux doquepejacaro niwũ. Tojo weerã wērĩpe'tia wa'acãrã niwã. Tojo wee Sansón cũ wērĩrĩ numũrē cũ catiri umũcore wējē'caro yũ'rũoro filisteo masãrē wējēnemocux niwĩ.

³¹ Be'ro cũ acabijirã, nipe'tirã cũ pacux acawererã cũ upure miirã wa'acãrã niwã. Cũ pacux Manoarē yáaca tutipux Zora Estaol decopux cũrē yaacãrã niwã. Sansón veinte cũ'marĩ Israe curuacjãrãrē sũ'ori niseticux niwĩ.

*****

Rut

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

A'ti pūrī “Rut” Israe curuacjārārē sū'ori nisetiri masā nícūcaterore wa'a'que cjase ni'i. Titare Israe curuacjārā ape di'tacjārā me'rā a'mewējēse yu'ruacarō niwā. A'te Rut cjase tojo wa'ari curare Israe curuacjārā, moabita masā me'rā añurō nisetiārā niwā.

Noemí, co marāpū, co pō'rā umua Israe curuacjārā nicārā niwā. Judá di'tapūre ba'ase marīcā ī'arā, Moab di'tapū wa'acārā niwā. Be'ro co pō'rā umua tocjārā numia Rut, Orfa wāmetirārē nūmotiārā niwā. Na marāpūsumua wērīca be'ro Noemí co ya macā Belēpū dajatojaaco niwō. Rut co mañecōrē ma'igō, co me'rā ba'patiawā'cāco niwō. Topū eja, co mañecōrē weetamuco niwō. Co Belēpū da'ra nisetiārā niwō. Be'ro Ō'acū Noemí acaweregū diacjū, peje cūogū Booz wāmetigūre Rure marāpūticā weecu niwī. Na pārāmi macūpū wioogū Davi nicū niwī. Be'ropūta na pārāmi nituriagūpū Jesucristo nimi majā.

Elimelec ni'cū pō'rā ye cjase ni'i

¹⁻² Israe curuacjārārē wiorā sū'ori nisetiri masā narē wejepeocaterore ti di'tapūre acoro pejatiyucā, upūtu ujūaboase nicaro niwā. Tojo weegu titare ni'cū Belēcjū Judá ya curuacjū Elimelec wāmetigū “Marī Moab di'tapū yoaticā nisetirā wa'arā”, nicū niwī. Cū nūmo Noemí, cū pō'rā umua Mahlón, Quelión me'rā wa'acu niwī. Na efrateo masā Belēcjārā nicārā niwā. Moapū eta, topū nisetiārā niwā.

³ Topū na nirī cura Elimelec, Noemí marāpū, wērīwe'o wa'acu niwī. Co ni'cōta co pō'rā puarā me'rā tojaco niwō. ⁴ Be'ro na puarāpūta moabita masā numiarē nūmotiārā niwā. Ni'cō Orfa, apego Rut wāmetiārā niwā. Topūre diez cū'marī nisetica be'ro ⁵ Mahlón, Quelión na quē'rā wērīa wa'acārā niwā. Tojo weego Noemí wapewio, pō'rāmarīgō ni'cōta tojaco niwō.

Noemí, Rut na Belēpū wa'a'que ni'i

⁶ Be'ro Noemí Moapū nirī curare Ō'acū cū yarā masā Israe curuacjārārē weeta-musere tū'oco niwō. Narē weetamugū, na otese añurō pī'rī dūcaticā wee'quere tū'oco niwō. ⁷ Tere tū'o'co niyugo, “Apaturi Judá di'tapū dajatojaagoti tja”, ni wācūco niwō. Tojo weego co pō'rā nūmosānumia ní'cārā me'rā na ní'caropū wija, Judá tiro wa'ari ma'apū wa'arā weecārā niwā.

⁸ Ma'apū wa'ago, Noemí na numiarē a'tiro nico niwō:

—Mūsā pacosānumia tiropū dajatojaaya. Mūsā yū'ure, yū'u pō'rā umuarē añurō wee'caronojōta Ō'acū mūsārē añurō weeato. ⁹ Tojo nicā, cū mūsārē tocjārārē apaturi marāpūti, e'cati nime'rīcā weeato, nico niwō.

Tojo nitojanū'cō, Noemí narē we'eritigo, mi'mico niwō. Na pe'e upūtu uticārā niwā.

¹⁰ Utirā, a'tiro nicārā niwā:

—Niwe'e. Ūsā quē'rā mū'u me'rāta mū'u ya di'tapū dajatojaarāti, nicārā niwā.

¹¹ Noemí pe'e narē ninemoco niwō tja:

—Yū'u pō'rā nūmosānumia ní'cārā, mūsā ye wi'seripū tojaarāsa'a. ¿De'ro weejā yū'u me'rā wa'asī'rīti? Yū'u mūsārē nūorēdutigo, pō'rātinemosome. ¹² Wa'arāsa'a. Mūsā ye wi'seripū dajatojaaya. Yū'u būcuo ni'i. Apaturi marāpūtimasītisa'a. Ni'cācā ñami yū'u marāpūti, umuarē pō'rāticāma, ¹³ ¿na būcuari curare yoacā co'tebosari? ¿Āpērārē nūorētimirā, narē co'tebosari? Niwe'e, yū'u pō'rā nūmosānumia, a'tenojōrē tojo weeticā'rōua'a. Ō'acū yū'ure upūtu pi'eticā weeami. Mūsā pi'eticā ī'agō, nemorō ña'arō tū'oña'bosa'a.

14 Tere tu'orā, apaturi pūrō uticārā niwā. Be'ro Orfa co mañecōrē we'eritigo, core mi'mico niwō. Tojo weetoja, dajatojaa wa'aco niwō. Rut pe'e wa'asī'rītigo, co mañecō me'rā tojaco niwō. 15 Co tojo weecā ĩ'agō, Noemí core a'tiro nico niwō:

—Ī'aña. Mũ'u pe'su ní'co co acawererā tiro, co ějōpeorā tiropu dajatojaago weemo. Co me'rāta mũ'u quē'rā dajatojaagosa'a.

16 Rut pe'e a'tiro ni yu'tico niwō:

—Yu'ure “Tojaagosa'a”, niticā'ña. Yu'ure mũ'u me'rā wa'adutiya. Mũ'u no'o wa'aro wa'agoti. Mũ'u no'o macārītiro mejārōta macārītigosa'a. Mũ'umasā, yarā masā nirāsama. Mũ'u wiogu Ō'acũ yu'u wiogu nigūsami. 17 No'o mũ'u wē'ĩ yaano'rō, yu'u quē'rā wē'ĩgōti. Topu'ta yu'u quē'rārē yaarāsama. Yu'u “Tojo weegoti” ní'quere weeticāma, Ō'acũ yu'ure bu'iri da'reato. Wē'ĩgōpu mũ'urē cō'agōti, nico niwō Rut.

18 Co tojo ba'pati yapatisī'ricā ĩ'agō, Noemí core “Yu'u me'rā wa'aticā'ña” ninemotico niwō majā.

19 Tojo weerā na puarāpu'ta wa'a, téé Belēpu etacārā niwā. Belēpu sājācā, nipe'tirā ti macācjārā numia ĩ'amarā, a'merī sērītiña'cārā niwā:

—¿Sico Noemí mejēta nitiba? nicārā niwā.

20 Co pe'e: “Yu'ure Noemí* pisuticā'ña majā. Yu'ure Mara† pisuya majā. Ō'acũ tutuayurunu'cāgũ yu'ure ña'arō tojacā weemi. 21 A'ti macārē wijago, peje cuomiwũ. Ni'cārōacāma ne apeyenojōacā moogō Ō'acũ yu'ure miitojátiami. Ō'acũ tutuayurunu'cāgũ 'Bu'iri cuomo' ní'gũ, yu'ure pi'eticā weemi. Tojo weerā yu'ure Noemí pisuticā'ña”, nico niwō.

22 A'tiro wee Noemí Moapu ní'co co macũ nũmo ní'co Rut, moabita masō me'rā dajaco niwō. Na Belēpu etácaterore masā na ote'que cebadare tũ'rēnu'cārī cura nicaro niwũ.

2

Rut Booz ya wesepe da'ra'que ni'i

1 Noemí co marāpu Elimelec ní'cu mijī Booz wāmetigūre acaweregutico niwō. Cũ peje cuogu, añugũ nino'gũwioro nicu niwĩ.

2 Ni'cā nũmu Rut Noemirē a'tiro nico niwō:

—Yu'ure cāpūpu na ote'caropu wa'acā weeya. Apetero weegu ni'cũ te pō'rārī dūteri masũ yu'ure añurō wéegu, cũ be'ro cebada dūtestedijosere “Mũ'u seesirutucā añurōsa'a”, nibosami.

Co mañecō pe'e: “Jaũ, yu'u macũ nũmo ní'co, wa'agosa'a”, ni yu'tico niwō.

3 Tojo weego Rut na dūteropu wa'a, cebada dūterā be'ro te pō'rārīrē seesirutugo wa'aco niwō. Core añurō wa'acaro niwũ. To ote'caro Booz, Elimelec ya curuacjũ yaro nicaro niwũ. 4 Co tojo da'rari cura Booz, Belēpu ní'cu ejacu niwĩ. Cebada da'rarārē añuduticu niwĩ:

—Ō'acũ musā me'rā niato, nicu niwĩ.

Na pe'e quē'rā “Ō'acũ mũ'urē añurō weeato”, ni yu'ticārā niwā.

5 Be'ro Booz, Rure ĩ'agũ, cũ yarā da'rarā wiogūre sērītiña'cu niwĩ:

—¿Sico nu'mio noa acawerego niti? nicu niwĩ.

6 Da'rari masā wiogu cūrē yu'ticu niwĩ:

—Co moabita masō nimo. Ti di'tapu ní'co Noemí me'rā a'tico niamo, nicu niwĩ.

7 Co yu'ure, “¿Yu'u cebada dūterā be'ro na dūtestedijosere seesirutucā añusari?” ni sērīamo. Co bo'reacā a'ti'co da'rana'iamo. Ni'cārōacāpu'ta soori u'tupu cārō soogo a'tiamo, ni yu'ticu niwĩ.

8 Tere tu'ogu, Booz Rure a'tiro nicu niwĩ:

* 1:20 1.20 Noemí “e'catigo” nisī'rīrō wee'e. † 1:20 1.20 Mara “būjawetigo, tu'satigo” nisī'rīrō wee'e.

—Acawerego, yu'u ucüsere añurõ tu'oya. Äpërã na ote'que nirõpu otese dũca põ'rãrĩrẽ seego wa'aticã'ña. Yu'ure da'raco'terã numia me'rã tojayá. ⁹ No'o dũterã na da'rarore ï'agõ, numiarẽ sirutuya. Yu'ure da'raco'terã umuarẽ mu'urẽ “Cariboticã'ña”, nitojapu. Mu'u acowæogo, te sï'rĩsepaa dujise tiro wa'a, na aco waa'quere sï'rĩña, nicu niwĩ.

¹⁰ Tere tu'ogo, Rut co ëjõpeosere ï'ogõ, paamu'rĩque'aco niwõ. Be'ro Boore sërĩtiña'co niwõ:

—¿De'ro weegu yu'u aperocjõ nimicã, yu'ure tocã'rõ añurõ weeti?

¹¹ Core yu'ticu niwĩ:

—Mu'u marãpu wërĩca be'ro mu'u mañecõrẽ añurõ weesetisere tu'ope'ocã'pu. Tojo nicã mu'u pacusumuarẽ, mu'u ya di'tare du'ucũu, a'to mu'u todũporo masĩti'cãrã tiropu, macãrĩ a'tico niapu. ¹² Õ'acũ mu'u tojo wee'quere wapayeato. Mu'u Õ'acũ, Israe curuacjãrã ëjõpeogũ cã co'tesere a'magõ a'tiapã. Cũta mu'urẽ añurõ weeato, nicu niwĩ.

¹³ Cãrẽ yu'tico niwõ:

—Mu'u yu'ure añurõ weepu. Mu'u ucüse yu'ure wãcũtutuacã wee'e. Mu'urẽ da'raco'terã numia weronjõ nitimicã, yu'ure añurõ ma'ise me'rã ucũu.

¹⁴ Ba'aritero ejacã, Booz Rure pijicu niwĩ: “A'to a'tia. Pãrẽ cã'rõ mí, na yosoba'asere yosoba'aya.”

Rut da'rari masã tiropu ejanujãco niwõ. Booz core cebada peri pũ'o'que perire ba'adutigu o'ocu niwĩ. Co tere ba'a, co ba'asĩ'rĩrõ põtëorõ ba'aco niwõ. Ba'ase core o'o'que dũ'sacã'caro niwũ. ¹⁵ Be'ro co apaturi cebada perire seego wa'áca be'ro Booz cãrẽ da'raco'teri masãrẽ a'tiro duticu niwĩ:

—Co cebada dotori wa'teropu te põ'rãrĩrẽ seecã quẽ'rãrẽ, ne core cã'mota'aticã'ña.

¹⁶ Mejõ pe'e apeye no'o musã ñe'ese dotoripureta core seedutirã, cũña. Core ne tu'titicã'ña, nicu niwĩ.

¹⁷ Tojo weego Rut, Booz ya cãpũpu cebadare seena'itõ'o'que'a wa'aco niwõ. Be'ro co see'quere su'tiweeco niwõ. Te veinte kilo wa'tero nucũcaro niwũ. ¹⁸ Be'ro co su'tiwee'que perire wua, macãpu dajatojaaco niwõ. Tere co mañecõrẽ ï'oco niwõ. Tojo nicã, co ba'adũ'a'quere Noemĩrẽ o'oco niwõ.

¹⁹ Noemí core sërĩtiña'co niwõ:

—¿Ni'cãcãrẽ no'opu da'rati? ¿No'opu te pejere ticase seeati? Mu'urẽ tojo weetamu'cũre añurõ wa'ato, nico niwõ.

Rut co mañecõrẽ wereco niwõ:

—Yu'u Booz wãmetigu me'rã da'rapu, nico niwõ.

²⁰ Noemí core yu'tico niwõ:

—Õ'acũ cãrẽ añurõ weeato. Õ'acũ todũporo wërĩ'cãrãrẽ pajaña'caronjõta ni'cãrõacã catirã me'rã quẽ'rãrẽ añurõ pajaña'a weetamunu'cũapĩ. Booz marĩ acaweregu waro nimi. Tojo weegu marĩrẽ añurõ co'temasĩmi.

²¹ Rut pe'e apeye werenemoco niwõ:

—Cũ yu'ure cãrẽ da'raco'terã numia me'rã da'radutiami. Téé cebadare seepe'ocãpu da'radu'udutiami.

²² Co tojo nicã tu'ogo, Noemí Rure a'tiro yu'tico niwõ:

—Cãrẽ da'raco'terã numia me'rã mu'urẽ tojacã añu nitũ'sa'a. Äpërã ye weseripu seego wa'aticã'ña. Äpërã mu'urẽ caribobosama, nico niwõ.

²³ Tojo wee Rut, Boore da'raco'terã numia me'rã te põ'rãrĩrẽ seego wa'aco niwõ tja. Téé trigo põ'rãrĩrẽ, tojo nicã cebada põ'rãrĩrẽ tũ'rẽpe'ocãpu da'ratuoco niwõ. Co topu da'rãse numũrĩrẽ co mañecõ me'rã nisetico niwõ.

3

Booz cũ weetamu'que ni'i

¹ Ni'cã nũmũ Noemí Rure a'tiro nico niwõ:

—Ni'cũ mũ'u marãpũ niacjũre a'mabosagoti. Cũ mũ'urẽ añurõ e'cati nisetiã weegũsami. ² Mũ'u masĩsa'a. Booz marĩ acaweregũ nimi. Mũ'u cũrẽ da'raco'terã numia me'rã da'raco niapũ. Ni'cãcã ñami cãpũpũ cũ trigo, cebada perire su'tiweegũ wa'agũsami.

³ Mũ'u a'tiro weeya. U'aya. Mũ'u upũre u'mũtise me'rã wa're, mũ'u yaro su'tiro añurõ niyũ'rũnũ'cãrõrẽ sãñaña. Tu'ajanũ'cõ, cũ su'tiweeropũ wa'aya. Mejõ cũ ba'a, sĩ'rĩ tu'ajati dũporo mũ'urẽ ĩ'acã weeticã'ña. ⁴ Cũ no'o cãrĩatjore añurõ ĩ'awe'oya. Be'ro cũ tiro wa'a, cũ dũ'pocãrĩ oma'carore pãaña.* Topũ cũñaña. Be'ro cũ basu mũ'u weeatjere weregũsami, nico niwõ.

⁵ Rut core yũ'tico niwõ:

—Nipe'tise mũ'u ní'caronojõta weegoti, nico niwõ.

⁶ Tojo weego Rut na su'tiweeropũ wa'a, nipe'tise co mañecõ duti'caronojõta weeco niwõ.

⁷ Booz ba'a, sĩ'rĩ, añurõ e'catigũ nicũ niwĩ. Tojo wéeca be'ro na su'tiwéeca mesã tiro cãrĩgũ ejaque'acũ niwĩ. Be'ro Rut di'tamarĩrõacã wa'a, cũ dũ'pocãrĩ omãca caserore pãa, topũ ejaque'a, cũñaco niwõ. ⁸ Ñami deco ucũamajã wã'cã, majãmique'amigũ, ni'cõ numio cũ dũ'pocãrĩ tiro cũñacã ĩ'amarĩacũ niwĩ.

⁹ Booz core “¿Noa niti mũ'u?” ni sãrĩtiña'cũ niwĩ.

—Yũ'u Rut, mejõ nigõ ni'i. Mũ'u yũ'u acaweregũ diácjũ, yũ'ure co'tegũnojõ ni'i. Tojo weego mũ'u yũ'ure nũmotiã uasa'a, nico niwõ.

¹⁰ Booz core yũ'ticũ niwĩ:

—Õ'acũ mũ'urẽ añurõ weeato. Mũ'u marãpũ mijĩ wẽrĩca be'rore mũ'u mañecõrẽ añurõ weesetiapũ. Mũ'u ni'cãrõacã yũ'ure sãrise pe'e mũ'u mañecõrẽ weese nemorõ añu'u. Mũ'u apĩ yũ'u nemorõ ma'murẽ a'maboapã. No'o peje cũogũnojõrẽ o pajasecũogũnojõrẽ a'maboapã. Tojo weetiapã. ¹¹ Ne uiticã'ña. Nipe'tirã yã macãcjãrã mũ'u numio queoro weesetisere masĩpe'titojama. Tojo weegũ yũ'u nipe'tise mũ'u sãrisere weeguti. ¹² Diacjũta yũ'u mũ'u acaweregũ waro, mũ'urẽ co'tegũnojõ ni'i, nígũ pe'e. Tojo nimicã, apĩ yũ'u nemorõ mũ'u acaweregũ waro nimi. ¹³ A'ti ñamirẽ a'topũta tojánĩña. Ñamiacã cũ mũ'u acaweregũ nisetisere queoro weecã, añurõsa'a. Cũ mũ'urẽ nũmotigũsami. Cũ weeticãma, Õ'acũ tũ'oropũ “Yũ'u mũ'urẽ nũmotiguti”, nigũti. Ni'cãrõacãrẽ a'topũta cãrĩbo'retõ'oña.

¹⁴ Tojo weego ti ñamirẽ Rut Booz dũ'pocãrĩ tiropũ cãrĩco niwõ. Booz a'tiro ucũtojacũ niwĩ: “Numio a'to cebada su'tiweeropũ a'ticã, ne ni'cũ masĩticã'to”. Tojo weego ape nũmũ pe'ere ñamiña'cũrõ bo'reque'ati dũporo wã'cãco niwõ.

¹⁵ Booz core a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'u bu'icjãrõ su'tiro sãñarõrẽ tuwee, añurõ sãeo cũoya. Co ti caserore tojo cũonu'cũrĩ cura Booz pe'e veinte kilos cebadare õrẽsãacũ niwĩ. Be'ro core wãadutigũ miipeocũ niwĩ. Co te me'rã macãpũ pi'aco niwõ.

¹⁶ Rut co mañecõ tiropũ etacã, core a'tiro sãrĩtiña'co niwõ:

—¿Yũ'u macũ nũmo ní'co, mũ'urẽ añurõ wa'amiatito?

Rut core nipe'tise Booz añurõ weetamu'quere wereco niwõ. ¹⁷ Apeye quẽ'rãrẽ werenemoco niwõ:

—A'te peje cebada yũ'ure o'oami. Yũ'ure a'tiro niami: “Mũ'u mañecõ tiropũre apeyenojõ moogõ dajaticã'ña”, niami, ni wereco niwõ.

¹⁸ Tere tũ'ogo, Noemí core nico niwõ:

* 3:4 3.4 Cũ dũ'pocãrĩ oma'carore pãagõ, cũ co'tesere sãrĩgõ weeco niwõ.

—Co'teniña yujupũ. De'ro wa'aro wa'arosa'a. Cũ ni'cãcãrẽ tere apotu'ajanũ'cõgũpũ, soogũsami, nico niwõ.

4

Booz Rure nũmoti'que ni'i

¹ Be'ro Booz ti macã sãjãrĩ sope pu'topũ wa'a, dujicu niwĩ. Topũ masã nerẽwũacãrã niwã. Cũ topũ dujiri curare Booz Rure “Apĩ mũsã acaweregũ waro mũsãrẽ co'teacjũ nisami” ní'cũ yũ'rũacũ niwĩ.

Booz cũrẽ ã'agũ, “A'to dujigu a'tia”, nicũ niwĩ. Cũ tojo nicã tu'ogu, cũ tiro wa'a, ejanujãcũ niwĩ. ² Be'ro Booz diez bũcũrã wiorãrẽ, ti macãcjãrãrẽ pijio, dujiduticu niwĩ. Na dujica be'ro Booz cũ acaweregũre a'tiro nicũ niwĩ:

³ —Noemí Moab di'tapũ ní'co dajamo. Co marĩ acaweregũ Elimelec mijĩ ya di'ta nĩca di'tare duasĩ'rĩgõ weeamo. ⁴ Tere masĩdutigu, mũ'ũrẽ were'e. Mũ'u ti di'tare duusĩ'rĩgũ, ã'rã bũcũrã, ãpẽrã a'to dujirã tu'oro “Duugũti”, niña. Mũ'ũta Elimelec acaweregũ waro ni'i. Tojo weegu ti di'tare duumasĩ'i. Mũ'u duusĩ'rĩtigũ, yũ'ũre wereya. Mũ'u ti di'tare duumũ'tãmasĩ'i. Mũ'u be'rocjũ yũ'ũta ni'i, nicũ niwĩ Booz.

Tojo nicã tu'ogu, Booz acaweregũ pe'e: “Ti di'tare duugũti”, ni yũ'ticu niwĩ.

⁵ Booz cũrẽ apeyere werecasanũ'cõcũ niwĩ:

—Mũ'u Noemí ya di'tare dúúgu pũrĩcã, Rut quẽ'rãrẽ nũmotigũsa'a. Co moabita masõ wapewio nimo. Mũ'u tojo weecã, co me'rã mũsã macũtigũre, ti di'ta wẽrĩ'cũ mijĩ Mahlõrẽ wãmepeosirutuno'rõsa'a.

⁶ Tere tu'ogu, Booz acaweregũ yũ'ticu niwĩ:

—Tojo nicãma, ti di'tare duumasĩtisa'a. Be'ropũ yũ'u põ'rãrẽ cũuatje to wa'atibosa'a. Mũ'u duusĩ'rĩgũ, duuya. Yũ'u duumasĩtisa'a, nicũ niwĩ.

⁷ Titapũre Israe curuacjãrã tiropũre a'tiro weesetise nicaro niwã. Ni'cũ di'tare duagu o o'oyũ'rũogu, di'ta cũogu cũ ya sapatũre tuwee, apĩ duugũre o'oturiamũjãcũ niwĩ. Na duusere, duasere ã'orã, tojo weecãrã niwã. ⁸ Na weeseti'caronojõta wéegũ, Booz acaweregũ cũ ya sapatũre tuwee, Boore o'ocũ niwĩ. Be'ro cũrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u pe'e duuya.

⁹ Cũ tojo nicã tu'ogu, bũcũrãrẽ, ãpẽrã topũ dujirãrẽ Booz a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũsã tu'oro ni'cãcã yũ'u Noemĩrẽ co marãpũ mijĩ Elimelec, cũ põ'rã Queliõn, Mahlõn ye di'tare duugu wee'e. ¹⁰ Tojo nicã Rut moabita masõ, Mahlõn mijĩ nũmo ní'co quẽ'rãrẽ nũmotigũti. Tojo weecã, co marãpũ wẽrĩ'cũ mijĩ wãme ninu'cũcã'rõsa'a. Cũ wãmerẽ cũ acawererã wa'teropũre, tojo nicã ti macãpũre ne acobojosome. Ni'cãcã mũsã ãsã tojo wee'quere ã'apũ. Be'ropũre “Tojota queoro weewã”, nĩmasĩrãsa'a, nicũ niwĩ.

¹¹ Bũcũrã, nipe'tirã ãpẽrã topũ nirã a'tiro yũ'ticãrã niwã:

—Ëũ, ãsã mũsã wee'quere queorota tu'oapũ. Õ'acũ mũ'u nũmo mũ'u ya wi'ipũ miisãjãacjore pãjãrã põ'rãtĩcã weeato. Raquel, tojo nicã Lea weronojõ niato. Marĩ Israe curuacjãrã na numia pãrãmerã nisirutudijatirã ni'i.

Efratapũre tocjãrãrẽ wiopesase me'rã ã'ano'gũ niña. Belẽpũre masũ bajuyoagu niña. ¹² Õ'acũ mũ'ũrẽ co me'rã pãjãrã põ'rãtĩcã weeato. Mũ'u põ'rã pãjãrã waro masãputiato. Tamar, Judá na macũ Fares wa'a'caronojõ wa'ato.

¹³ Booz cũ ní'caronojõta, Rure cũ ya wi'ipũ miaa, core nũmoticu niwĩ. Be'ro co me'rã nicã, Õ'acũ core nijĩpaco wa'acã weecu niwĩ. Tojo wee ni'cũ põ'rãtico niwõ.

¹⁴ Tojo wa'acã ã'arã, Belẽcjãrã numia Noemĩrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—Õ'acũrẽ “Añuyũ'rũami”, ni e'catipeorã. Ni'cãcã mũ'ũrẽ pãrãmiticã weeami. Cũrẽ mũ'ũrẽ co'tedutigu o'oami. Israe curuacjãrã cũrẽ añũrõ ucũyũ'rũnũ'cãto. ¹⁵ Cũ mũ'u pãrãmi mũ'ũrẽ wãcũtutuacã weegũsami. Mũ'u bũcũo nirĩ curare mũ'ũrẽ

co'tegusami. Mũ'ũ macũ nũmo ní'co cãrẽ põ'rãtiamõ. Co mũ'urẽ Ƴpũtũ waro ma'imo. Mũ'ũ siete põ'rãtibo'caro nemorõ wapatimo, nicãrã niwã.

¹⁶ Be'ro Noemí wĩ'magũrẽ wũamii, cãrẽ ĩ'anũrũ, co'te masõco niwõ. ¹⁷ Numia co ya wi'i pũ'tocjãrã a'tiro nicãrã niwã:

—Ni'cãrõacãrẽ Noemí ni'cũ wĩ'magũ pãrãmitimo, nicãrã niwã.

Cũrẽ Obed wãme õ'ocãrã niwã. Be'ropũre cũ Isaí pacũ nicũ niwĩ. Isaí pe'e Davi pacũ nicũ niwĩ.

Davi ñecũsumãa wãme ni'i

¹⁸ A'ticũrã Fares pãrãmerã nisirutudijarã nicãrã niwã:

Fares Hezrón pacũ nicũ niwĩ.

¹⁹ Hezrón Ram pacũ nicũ niwĩ. Ram Aminadab pacũ nicũ niwĩ.

²⁰ Aminadab Naasón pacũ nicũ niwĩ. Nahasón Salmón pacũ nicũ niwĩ.

²¹ Salmón Booz pacũ nicũ niwĩ. Booz Obed pacũ nicũ niwĩ.

²² Obed Isaí pacũ nicũ niwĩ. Isaí Davi pacũ nicũ niwĩ.

Ester

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Ester wāmetiri pūrī Persia di'tapū core wa'a'quere, co weeseticū'quere were'e. Ti di'ta wiogū waro Asuero wāmetigū cū nūmorē cō'áca be'ro Ester core dūcayuco niwō.

Tojo wa'áca be'ro co mūgū Mardoqueo pūarā surara wiorā Asuerore wējēsī'rīcā tū'ogū, Estere werēcū niwī. Co pe'e wiogūpūre wereturiaco niwō. Mardoqueo, Ester judío masā nicārā niwā. Tojo wa'áca be'ro Asuero Amārē cū docacjū wiogū sōrōcū niwī. Amán judío masārē wējēsī'rīcūcū niwī. Tojo weegū cū wiogū dutiro me'rā nipe'tirā judío masā Persiapū nirārē wējēatjere apocū niwī. Mardoqueo tere tū'ogū, Estere “Te cjasere wiogū me'rā ucūbosago wa'aya”, nicū niwī. Wiogū me'rā co ucūca be'ro, co acawererā judío masārē yū'rūweticā weeco niwō. Tojo weegū wiogū judío masārē wējērōnojō o'ogū, Amán pe'ere wējēdūticū niwī.

A'tiro wee judío masā yū'rūweticūcārā niwā.

Ester nirī pūrī dasea ye me'rā quetiwerero weronjō ojano'caro niwā. Nipe'tise versicolori ojano'ña marīcaro niwā. “Apeye yū'rūoro ni'i” nise pe'e pejeti ucūse useri me'rā ojano'caro niwā.

Wiogū Asuero cū bosēnūmū wee'que ni'i
(Est 1.1-22)

A'te queti wiogū Asuero wāmetigū peje waro ciento veintisiete di'ta cū dutise cūori cura tojo wa'acaro niwā. Te di'ta India wāmetiropū me'rā nū'cā, téé Etiopía wāmetiropū nitūocarō niwā. Cū pe'e Susa wāmetiri macāpū nibutiaccū niwī. Tojo weerā surara ti macārē añurō co'temūjācārā niwā.

Asuero i'tia cū'ma cū wiogū sājāca be'ro cū me'rā da'rarārē, cūrē weetamurārē, nipe'tirā wiorārē da'ratamurārē bosēnūmū sū'ori weepeocū niwī. Tojo nicā Persiacjārā surara wiorārē, Medocjārā surara wiorārē, nipe'tiro cū dutise di'tacjārā wiorārē sū'ori tojo weecū niwī. Na topū nise nūmūrīrē cū wiogū cūosere añubutiase nipe'tisere ī'ocū niwī narē. Ti bosēnūmū wéerā, seis mujīpūrī bosēnūmūticārā niwā. Ti bosēnūmū yapare wiogū Asuero cū wiogū nirī wi'i wijaaropū ni'cā semana bosēnūmū sū'ori weenemopeocū niwī. Nipe'tirā Susa wāmetiri macāpū nirā wiorā, tojo nicā mejō nirāpūta ti bosēnūmūrē pijiono'cārā niwā.

Wiogū nūmo Vasti pe'e quē'rā wiogū Asuero ya wi'ipū na pijio'cārā nūmosānūmiarē sū'ori ba'aco niwō.

Siete nūmūrī wiogū bosēnūmū nirī nūmū majā wiogū ū'sedūcaco vino sī'rītjāgū e'caticū niwī. Tojo weeri curare siete ūmūa cūrē da'ratamurā cū “Añurō weema” ni, cū ī'arārē pijicū niwī. Na Mehumán, Bizta, Harbona, Bigta, Abagta, Zetar, Carcas wāmeticārā niwā. Narē a'tiro nicū niwī:

“Yū'ū nūmo, wiogo Vastire yū'ū tiropū pijiwā'cātia. Co wiogo dūpoapū pesari be'tore pesawā'cātiato”, nicū niwī. Co añugō wiogo nisere masā, tojo nicā wiorā ī'amarīato nīgū, core pijiocū niwī. Diacjūta co añugō nico niwō. Co pe'e wiogū sō'oni'cārā cū “Añurō weerā nima” ni, cū pijidutigū o'ó'cārā pijicā, wa'asī'rītico niwō. Tojo weegū wiogū ūpūtu waro uacū niwī.

Cū uayū'rūmajāgū, añurō masīrārē “¿De'ro weegūsari yū'ū co me'rā?” ni sērītiña'cū niwī.

Na wiorānojō dutise masībutiarā pe'e wiogūre weresācārā niwā. “Apego numio a'maña. Mū'ū tojo weecā, Vasti mejēta wiogo nigōsamo. Apego nigōsamo. Tojo weese me'rā dia'cū numia nipe'tiro mū'ū dutiri di'tacjārā na marāpūsumūarē

wiopesase me'rã yu'tirãsama", nicãrã niwã. Na tojo nisere wiogu tu'sayu'ruacu niwĩ majã.

2

Estere wiogo sôrõ'que ni'i (Est 2.1-11,17-20)

Tojo weegu cûrẽ da'raco'terãrẽ pãjãrã numia añurã numiarẽ a'madutigu o'ócũ niwĩ. Narẽ bocatoja, Vastire ducayuacjo, ma'ma wiogo wa'acjore besegutigu, cã wiogu nirĩ wi'ipũ narẽ miitiduticũ niwĩ.

Susa wãmetiri macãpũ ni'cũ judío masũ Mardoqueo wãmetigu nicũ niwĩ. Cũ Jair macũ, Simei, tojo nicã Cis pãrãmi nituriagu, Benjamí ya curuacjũ nicũ niwĩ. Cũ ãpẽrã pãjãrã me'rã Babilonia wiogu Nabucodonosore Jerusalẽpũ ni'cũ cõ'awĩrõno'cũ niwĩ. Jeconías, Judá di'ta wiogu me'rã cõ'awĩrõno'cũ niwĩ. Cũ Mardoqueo, cã pacũ ma'mi macõ Hadasa wãmetigore pacũ, paco wẽrĩca be'ro masõcũ niwĩ. Co apetero Ester pisuno'co, numio añugõ waro nico niwõ. Tojo weerã wiogu Asuerore da'raco'terã cã ya wi'ipũ ãpẽrã numia pãjãrã me'rã core miacãrã niwã. Core Hegai, wiogu ya wi'ire numiarẽ co'tegupũre wiacãrã niwã.

Wiogure da'raco'tegu, numiarẽ su'ori co'tegu, Hegai Estere tu'sayu'ruacu niwĩ. Tojo weegu core añurõ weecũ niwĩ. Cũ co judío masõ nisere masíticũ niwĩ. Mardoqueo core ne ãpẽrãrẽ tere wereduticũ niwĩ. Nipe'tise nũmũrĩ Mardoqueo wiogu ya wi'i numia na nirõ põtẽorõpũ Estere "¿De'ro wa'amiti?", ni masísĩ'rĩgũ, ĩ'abajaque'amujãcũ niwĩ.

Ni'cã cũ'ma yu'rũca be'ropũ Estere majã wiogu tiropũ ni'cã ñami cũ me'rã cãrĩrõ nicaro niwã. Wiogu ãpẽrã numia yu'rũoro Estere tu'sayu'ramajãgũ, wiogo pesari be'tore co dũpoapũ peocũ niwĩ. Tojo wee Vasti ducayuro core wiogo sõrõcũ niwĩ. Be'ro core pajiri bosenuũ weepeogu, su'ori ba'acu niwĩ. Ti bosenuũ nicãrẽ nipe'tirã cũ me'rã da'rarãrẽ, cûrẽ weetamurãrẽ pijiocũ niwĩ. Nipe'tise di'ta cũ dutiro doca nise di'tacjãrãrẽ "Bosenuũ wa'arotiro wee'e", nío'ocũ niwĩ. Wiorã na weewũaronojõta narẽ peje apeyenojõ o'ocũ niwĩ. Titare wiogu core, "Judío masõ nimo" ni, masíticũ niwĩ.

Mardoqueo surara na wiogure wẽjẽsĩ'rĩsere tu'oboca'que ni'i (Est 2.21-23)

Ni'cã nũmũ Mardoqueo wiogure co'terã pũarã surara wiorã, Bigtán, Teres wãmetirãrẽ, na "Wiogure wẽjẽrã" ni aposere tu'ocũ niwĩ. Tojo weegu cã Estepũre werecũ niwĩ. Co pe'e quẽ'rã Mardoqueo cã ní'quere wiogupũre wereturiaco niwõ. Wiogu tere tu'ogu, na tojo weesĩ'rĩsere besecũ niwĩ. Beseboca, "Wiogo Ester ní'que diacjũta niapã", nicũ niwĩ. Be'ro na pũarã surara wiorãrẽ yucugupũ du'teyooduticũ niwĩ. Te tojo wa'asere, ni'cã pũrĩ cã wiogu sãjãnu'cãcatero wee'quere ojaõ'orĩ pũrĩpũ ojaõ'oduticũ niwĩ.

3

Amán cã judío masãrẽ wẽjẽsĩ'rĩmi'que ni'i (Est 3.1-15)

Be'ro wiogu ni'cũ cũ me'rã da'ragũ, Amán wãmetigu me'rã e'catiyũ'ruacu niwĩ. Cũ Hamedata macũ, Agag pãrãmi nituriagupũ nicũ niwĩ. Tojo weegu cûrẽ ãpẽrã da'rarã bu'ipũ da'rase cũucũ niwĩ. Tojo nicã, wiogu nipe'tirãrẽ Amãrẽ ãjõpeose ĩ'orã, paamu'rĩque'aduticũ niwĩ. Te dutisere nipe'tirã wiorã cã ya wi'ipũ nirã queoro weecãrã niwã.

2: +2.1-11 ĩ'aña glosariopũ "judío masã".

Mardoqueo dia'cũ cãrẽ ã'agũ, paamu'rĩque'aticu niwĩ. Amán cãrẽ wiopesase me'rã paamu'rĩque'aticã ã'agũ, uayu'rũacu niwĩ. Cũ Mardoqueore “Ti curuacjũ nimi” ni, tu'otojacu niwĩ. Tojo weegu “Cũ se'sarore bu'iri da'reesome”, nicu niwĩ. Tojo weeronojõ o'ogu, “¿De'ro wee nipe'tirã judío masã Asuero cũ dutise di'tapu nirãrẽ pe'orouamitito?”, ni wãcũcu niwĩ.

Tojo weegu judío masãrẽ wẽjẽatji numarẽ beseduticu niwĩ. Na tojo weebocãca numu nituori mujĩpũ trece nicã nicaro niwũ.

Be'ro Amán wiogu tiropu ã'agũ wa'acu niwĩ. Cãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Nipe'tise mu'u dutise di'tapure ni'cã curuacjãrã ãpẽrã wa'teropure mejẽcã weesetirã, mu'u dutisere weetima. Tojo weegu narẽ wẽjẽcõ'arõua'a, nicu niwĩ Amán.

Cũ tojo nicã tu'ogu, wiogu cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Mu'u de'ro weesi'rĩrõ weeya. Ni'cã dutiro “Narẽ tojo wee wẽjẽrãti” nisere ojaya, nicu niwĩ. Be'ro Amán, judío masãrẽ ã'atu'tiri masũrẽ cũ wiogu omopica tuusãari be'tore te dutise oja'quere ñacũudutigu o'ocu niwĩ.

Tojo weegu Amán, wiogu Asuero cũ dutise macãrĩcjãrãrẽ nipe'tisepure pa-pera ojaõ'oduticu niwĩ. Ti pũrĩpũre nipe'tirãpũre “Ni'cã numuta judío masãrẽ wẽjẽpe'ocã'ña. Nipe'tirã wĩ'marã, ma'mapjia, bucurã, numiarẽ wẽjẽpe'ocã'ña. Na ye ní'quere miiwapaya”, ni ojano'caro niwũ. Narẽ wẽjẽatji numu pe'e nituori mujĩpũ trece nicã nicaro niwũ.

4

Mardoqueo Estere weetamuse sãrĩ'que ni'i (Est 4.1-17)

Mardoqueo nipe'tise tojo wa'asere masĩgũ, cũ bujawetisere ã'ogũ, cũ ye su'tire tã'rẽcu niwĩ. Tojo nicã su'ti wãquĩsenojõrẽ sãña, cũ dupoapure nujãrẽ õrẽpeocu niwĩ. Tojo nicã, uputu ña'arõ tu'oña'gũ, dujasewã'a, nipe'tiri macãpu caricũsijacu niwĩ. Téé wiogu ya wi'i sãjãarõ tiropu caricũejacu niwĩ. Tojo su'ti sãñarãnojõrẽ ne topure sãjãadutiticãrã niwã. Tojo nicã, apeye macãrĩpu wiogu cũ judío masãrẽ wẽjẽduti'ose etacaro niwũ. Tojo weerã judío masã te macãrĩpu nirã ña'abutiario tu'oña'cãrã niwã. Na bujawetisere ã'orã, be'ticãrã niwã. Uti, uputu caricũcãrã niwã. Pãjãrã nujã bu'ipu cũña, tojo nicã su'ti wãquĩsenojõrẽ sãñacãrã niwã.

Be'ro ni'cãrãrã da'raco'terã Estepure “Mardoqueo su'ti wãquĩsenojõrẽ sãña weetĩagũ, uputu waro bujawetigu, caricũ utigu weemi,” ni werẽcãrã niwã. Tojo nicã tu'ogo, co ni'cũ core da'raco'tegu Hatac wãmetigure “¿De'ro wa'amiaparito?” ni sãrĩtiña'dutigo o'óco niwõ. Cũ wa'a, Mardoqueore sãrĩtiña'cu niwĩ.

Mardoqueo Hatate, wiogu judío masãrẽ wẽjẽdutise cũ cũu'quere werẽcu niwĩ. Tojo nicã, narẽ wiogu wẽjẽdutise oja'quere ã'adutigu, wiogopure ni'cã pũrĩ te oja'quere o'ócu niwĩ. “Mu'u wiogupure marĩ acawererã judío masãrẽ ‘Wẽjẽticã'ña’, ni sãrĩbosaya”, ni queti o'ócu niwĩ. Hatac wiogo tiropu eta, Mardoqueo cũ ní'quere werepe'ocu niwĩ.

Co apaturi Hatate Mardoqueo tiropu “Wiogu nirõpu ne ni'cũ sãjãata basiowe'e. Cũ pijicãpu dia'cũ sãjãata basio'o”, ni werẽdutigo o'óco niwõ. “Tojowaro sãjãácãma, cũ wẽjẽcũsami. Cũ wiogu cuocju uru me'rã da're'cu me'rã sĩopuacã dia'cãrẽ yu'rũwetino'rõsa'a”, nico niwõ. Ni'cã mujĩpũ yu'rũcaro niwũ, cũ core ne pijiotiro.

Be'ro Hatac wa'a, Mardoqueore co ní'quere wereturiacu niwĩ. Mardoqueo co tojo nisere tu'ogu, core a'tiro ni queti o'ócu niwĩ: “Mu'u, ‘Wiogu ya wi'ipu nise me'rã dia'cũ ni'cõta judío masõ yu'rũgosa'a’, ni wãcũticã'ña. Mu'u ni'cãrõacã wiogure sãrĩtigo, tojowaro tu'oña'gõ, ãpẽrã pe'e judío masãrẽ yu'rũorãsama. Mu'u, mu'u pacu acawererã wẽrĩpe'tia wa'arãsa'a. Mu'u ni'cãrõacãrẽ a'tiro wa'asenojõrẽ

weetamuacjota wiogo sājāpā,” ni wereduticū niwī. Be'ro Hatac co tiropu wa'a, Mardoqueo cū ní'quere core werecu niwī.

Tojo nicā tū'ogo, co a'tiro Mardoqueore yu'tio'oco niwō: “Mū'u wa'a weetjāgū, nipe'tirā judío masā Susa macāpu nirārē nerēdutigu wa'aya. Ye niatjere yu'ure be'tibosato. Ñami, umūco i'tia nūmu, ne ba'ati, sī'rīticā'to. Yu'u quē'rā, yu'ure da'raco'terā numia me'rā mejārōta weerāsa'a. Tu'ajanu'cō, wiogu tiropu ī'agō wa'agoti. Yu'ure pijitimicā wa'ago, wiorā dutisere yu'rūnu'cāgō weebosa'a. Yu'ure wējēsī'rīrā, wējēato”, nico niwō.

Be'ro da'raco'tegu Mardoqueo tiropu te quetire weregu etacu niwī. Tere tū'ogu, Mardoqueo nipe'tise Ester cō duti'caronojōta weecu niwī.

5

Ester wiogu Asuerore co ucū'que ni'i

(Est 5.1-8)

I'tia nūmu na be'tica be'ro Ester wiogo sñāse su'tire sñā, wiogu nirī tucū pōtēorōpu wa'aco niwō. Wiogu core ī'agū, cū duticju uru me'rā da're'cu me'rā sīopuocu niwī. Cū tojo weecā ī'agō, cū nirī tucūpu sājāaco niwō.

Be'ro wiogu core sērītiña'cu niwī:

—¿Wiogo Ester, yu'u mū'urē de'ro weecā uati? Mū'u yu'ure deco me'rā yu'u dutisere sērīcā, mū'urē o'omasī'i, nicu niwī.

Co cūrē yu'tico niwō:

—Wiogu, mū'urē añucā, ni'cācā yu'u mū'urē ba'ase do'aduti'quere Amán me'rā ba'agu a'ticā uasa'a, nico niwō.

Tojo nicā tū'ogu, wiogu Amārē pijiduticū niwī. Be'ro na puarāpūta co tiropu ba'arā wa'acārā niwā. Na ba'adujiri cura wiogu Estere a'tiro nicu niwī:

—Mū'u uasere sērīña. Mū'u deco me'rā yu'u dutisere sērīcā, mū'urē o'omasī'i, nicu niwī.

Ester cūrē yu'tico niwō:

—A'te dia'cūrē mū'urē sērīgōti. Wiogu, mū'u yu'ure ma'ígū, yu'u sērīsere o'osī'rīgū, a'tiro weeya. Ñamiacā Amán me'rā ba'patitjāgū, yu'u ba'ase do'adutisere apaturi ba'agu a'tia. Mū'u ba'agu ejacā, yu'u uasere mū'urē sērīgōti, ni yu'tico niwō.

Amán Mardoqueore cū ī'atu'ti'que ni'i

(Est 5.9-14)

Na ba'aca be'ro Amán cū ya wi'ipu tojāágu, Mardoqueore bocaajacu niwī. Mardoqueo cū weewaronojōpuma cūrē ī'agū, ne wā'cānu'cāti, cūrē wiopesase me'rā ī'aticū niwī. Tere ī'agū, Amán uayu'ruacu niwī. Tojo uamigū, ne mejēcā weetiguta, cū ya wi'ipu tojaa wa'acu niwī. Topu tojatagu, cū nūmorē, tojo nicā cū me'rācjārāpūre pijineocu niwī. Nipe'tise cū niyeru cūosere, cū pō'rā umuarē, cūrē wiogu añubutiasē da'rāse cūu'quere werecu niwī. A'tiro ninemocu niwī narē:

—Apeyema wiogo Ester yu'u se'sarore wiogu me'rā ba'adutigo pijiamo. Tojo weego ñamiacā quē'rārē apaturi ba'adutigo pijiamo. Tojo nimicā, judío masū Mardoqueo wiogu ya wi'i sope pu'to cū dujicā, tū'satisa'a. Tojo weero wiogo co yu'ure ba'adutigo pijise yu'ure ne wapamarī'i, nicu niwī.

Tojo nicā tū'orā, cū nūmo, cū me'rācjārā cūrē “A'tiro pe'e weeya”, nicārā niwā:

—Ni'cāgū masārē na du'teyoo wējēacjūre nu'cōdutiya. Tigure veintidós metros u'muacju nu'cōdutiya. Ñamiacā ñamiña'cūrō wiogure, “Mardoqueore topu du'teyoodutiya”, ni sērīña. Tojo weegu mū'u ne wācūque'tiro marīrō wiogu me'rā ba'agu wa'agusa'a, nicārā niwā cūrē.

Na tojo nisere tū'ogu, Amán tū'sayu'ruacu niwī. Tojo weegu na du'teyoo wējēacjūre nu'cōdutigū o'ócū niwī.

6

Mardoqueore añurõ wa'a'que ni'i
(Est 6.1-14)

Ti ñamirẽ wiogũ Asuero ne cãrĩmasĩticu niwĩ. Tojo weegu ni'cũ cãrẽ da'raco'tegure na wiogũ cã sãjãnu'cãcateropu "Tojo wa'a'a", ni ojaõ'orĩ pũrĩrẽ miiwijatiduti, bu'eña'duticu niwĩ. Wiogure tere bu'ewã'cãgũ, Mardoqueo puarã surara wiorã, Bigtán, Teres wãmetirã, na wiogure "Wějërãti" ni apoyu'quere cã were'quere bu'eejacu niwĩ.

Tere tu'ogu, wiogũ cãrẽ da'raco'terãrẽ "Mardoqueore yu'ure añurõ wee'que wapare ¿ñe'enojõrẽ cãrẽ o'ori?" ni sãrĩtiña'cu niwĩ.

Cãrẽ da'raco'terã pe'e "O'ono'ña marĩwũ", nicãrã niwã.

Na tojo nirĩ cura Mardoqueore na "Wějërãti" ni nu'cõ'cupu du'teyoodutiguti nígũ, Amán wiogure sãrĩgũ sãjãacu niwĩ. Amán ne ni'cã ɯsero ni wĩorẽtimicã, wiogũ cãrẽ ĩ'a, a'tiro sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Mu'u tu'oña'cã, yu'ure añurõ wee'que wapa ñe'enojõ yu'u o'ocã añubosari?

Amán pe'e "Yu'ureta nígũ weesami; yu'ure apeyenojõ añurõ weesĩ'rĩgũ weesami" ni wãcũgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u tu'oña'cã, cãrẽ mu'u wiogũ su'ti sãñasenojõrẽ sãñagũsami. Tojo nicã, ni'cũ mu'u yagu cabayu mu'u pesagunojõ bu'ipũ mujãpejagusami. Be'ro mu'u me'rã da'ragu waro Susa macã decopu cabayure wejee, su'ori a'tiro caricũsijagusami: "Wiogũ, masũrẽ cã añurõ weesĩ'rĩgũrẽ a'tiro añurõ wee'omi," nicu niwĩ Amán.

Tere tu'ogu, wiogũ nicu niwĩ:

—¿Mu'u tojo wãcũse añuyũ'rua'a! Maata wa'a weetjãgũ, nipe'tise mu'u "Weeguti" ní'quere Mardoqueo judío masũrẽ tojo weegu wa'aya, nicu niwĩ.

Wiogũ tojo níca be'ro maata Amán cãrẽ ĩ'atu'timicure cã wiogure "Tojo weerua'a" ní'quere weecu niwĩ. Tojo weegu Mardoqueore wiogũ su'ti sãñasenojõrẽ sãa, ni'cũ wiogũ yagu cabayu bu'ipũ miipeo, macã decopu cãrẽ su'ori a'tiro ni caricũsijacu niwĩ: "Wiogũ masũrẽ cã añurõ weesĩ'rĩgũrẽ a'tiro añurõ wee'omi," ni caricũcu niwĩ.

Cã tere tu'ajãca be'ro Amán cã ya wi'ipũ ɯputu bujawetise me'rã bopoyagu tojaa wa'acu niwĩ. Topu tojatagu, cã ñamorẽ, cã me'rãcjãrãrẽ, cãrẽ wa'a'quere werecu niwĩ. Cã wiogupure "Mardoqueore du'teyoo wějẽdutiroua'a" ni, ne cã'rõ sãrĩma'aticu niwĩ.

Tere tu'orã, cã ñumo, cã me'rãcjãrã a'tiro nicãrã niwã:

—Cã Mardoqueo judío masũ nicãma, mu'u cãrẽ ne mejẽcã weemasĩsome. Cã pe'e mu'urẽ mejẽcã wa'acã weegusami, nicãrã niwã.

Na tojo nirĩ cura wiogũ Asuerore da'raco'teri masã Amãrẽ Ester tiropu apaturi ba'adutirã pijirã etacãrã niwã.

7

Amãrẽ na yucugupu du'teyoo wějẽ'que ni'i
(Est 7.1-10)

Tojo weegu wiogũ, Amán me'rã Ester tiropu ba'arã wa'acãrã niwã. Wiogũ na sĩ'rĩ, ba'ari cura wiogore "¿Mu'u ñe'enojõrẽ sãrĩsĩ'rĩmiati? Mu'u yu'u dutisere deco me'rã sãrĩcã, o'oguti", nicu niwĩ.

Co cãrẽ a'tiro yu'tico niwõ:

—Yu'ure, yu'u acawererã judío masãrẽ wějẽticã'ña, ni sãrĩgõti. Ɛsãrẽ ĩ'atu'tigu nipe'tirãrẽ wějẽpe'ogutigu weemi. Ɛsãrẽ ãpẽrãpũre da'rawã'ñaco'tedutirã duacãma, mu'urẽ caribotiboapã, nico niwõ.

Tere tu'ogu, wiogũ core sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Noanojō a'te ña'ase pacare weebutiabosari?

Wioḡo cūrē yu'tico niwō:

—A'to dujimi. Ā'rī Amán nimi ũsārē ĩ'atu'ti “Wějēcō'agūti” nigŭ, nico niwō.

Co weresāsere tu'ogŭ, Amán uiyu'ru, bu'agŭ weronojō tojacu niwī.

Wioḡu Asuero pe'e uputu uase me'rā wijaaropu na o'ori ote'caropu wijaa wa'acu niwī. Amán pe'e “Wioḡu yu'ure wějēdutigŭsami”, ni wācūcu niwī. Tojo weegŭ Estere “Yu'ure wějēticā'to”, ni sērīgŭ, co me'rā ti tucūpu tojacu niwī.

Cū co me'rā ucūrī cura wioḡu wijaaropu ní'cu apaturi sājāejacu niwī tja. Amán co tiropu ejaque'acā ĩ'agŭ, wioḡu a'tiro ni caricūcu niwī:

—¿Ya wī'i, yu'u ĩ'orōpu wioḡo warore ña'arō weesī'rī weeti mu'u? nicu niwī.

Wioḡu cū ucūca be'ro maata cūrē da'raco'terā Amán diapoare mo'acārā niwā.* Maata cūrē da'raco'terā Amán cū “Mardoqueore du'teyoo wějēgŭti” ni apoyu'quere werecārā niwā. Na tojo nicā tu'ogŭ, “Amán cū nu'cōduti'cuputa cūrē duteyoo, wějērā wa'aya”, nicu niwī wioḡu.

Tojo weerā Amārē cū Mardoqueore du'teyoobo'cupu du'teyoo wějēcā'cārā niwā. Te me'rā wioḡu cū uputu ua'que pe'tia wa'acaro niwā.

8

Wioḡu judío masārē apeye dutise oja'que ni'i (Est 8.1-13)

Ti nūmŭta Ester Mardoqueore “Cū yu'u ma'mi nimi”, nico niwō. Tojo wee wioḡu Amán cū da'rase cuomi'quere Mardoqueore o'ocu niwī. Tojo nimicā, judío masārē wějēdutise nicā'caro niwū yujupu. Tojo weego, be'ro Ester apaturi wioḡu tiropu wa'aco niwō. Co wioḡu tiropu ejacā, cū yagŭ tuacju uru me'rā da're'cure sīopuocu niwī tja. Co wioḡure “Amán cū dutise cūu'quere weeticā'to. Tojo weecāma, judío masārē wějēpe'ocā'bosama”, ni sērīco niwō.

Co tojo nicā tu'ogŭ, core werecu niwī:

—Te dutisere yu'u omopica tuusāarī be'to me'rā yu'u wāmerē ñacūuno'wŭ. Tojo weegŭ tere “Weeticā'ña”, ni cā'motata basiowe'e, nicu niwī. Tojo nimigŭ, mu'u, Mardoqueo me'rā apeye dutise ojaya, nicu niwī. Na cū ní'caronojōta weecārā niwā. Na oja'que judío masārē “Musā quē'rā na 'Wějērāti' cūūca nūmŭrē musārē wějēsī'rīrānojōrē wějēa'meña” nisere ojacārā niwā. Te dutise nipe'tirā na ucūse me'rā nipe'tiro wioḡu Asuero cū dutise di'tapure, te macārīpŭre oja o'óno'caro niwū. Nipe'tise macārīpu te pūrīrē o'ócārā niwā. Nitŭori mujīpŭ trece nicā wioḡu dutise na judío masārē wějēatje nicaro nimiwŭ.

9

Judío masā na a'mewējē wapata'a'que ni'i (Est 9.1-10)

Ti nūmŭ nicā, judío masārē waparātirā “Narē wějēcō'arāti” ni, na co'teri nūmŭ nicaro nimiwŭ. Na wācū'caronojō ne wa'aticaro niwŭ. Judío masā pe'e narē wějē yu'rŭoquejocā'cārā niwā. Nipe'tiro Asuero wioḡu cū dutise di'tapure judío masā na nise macārīpŭre narē wějēsī'rīrānojō me'rā a'mewējērāti nírā, nerēcārā niwā. Ne āpērā na me'rā a'mewējēsī'rīticārā niwā. Judío masārē na uise nipe'tiropu se'sape'tia wa'acaro niwŭ. Nipe'tirā, te di'ta, te macārīcjārā wiorā, wiorārē weetamurānojō Mardoqueore uirā, judío masā pe'ere weetamucārā niwā. Cū wioḡu ya wī'ipŭre cū

* 7: 7.1-10 Persia di'tapure bu'iritirārē na wějēacjŭre na diapoare mo'acūcārā niwā. Tojo nicā, wioḡure apaturi ĩ'anemosome nírā, tojo weecūcārā niwā.

quē'rā wiogū niyucā, cǎ "Tojo weepū" nise nipe'tiro ti di'ta nise macārĩpūre se'sa wa'acaro niwĩ. Tojo weegū Mardoqueo umucorinucǎ nemorō tutuagū wa'acū niwĩ. Judío masā di'pjĩrĩ paca me'rā narē waparāti'cārārē wējēpe'ocārā niwā. Nipe'tirāpūreta pe'obutiācārā niwā. Na de'ro weesĩ'rĩrō narē weecārā niwā. Judío masā Susa, wiogū nirĩ macāpū nirā narē waparāti'cārārē quinientos wa'tero masārē wējēcārā niwā. Tojo nicā diez Amán pō'rā ní'cārārē wējēcārā niwā. Na cū'que pe'ema ñe'eticārā niwā. Na a'tiro wāmeticārā niwā: Parsandata, Dalfón, Aspata, Porata, Adalía, Aridata, Parmasta, Arisai, Aridai, Vaizata nicārā niwā. Amán, Hamedata macǎ, judío masārē ĩ'atu'tiri masǎ nicū niwĩ.

Purim wāmetiri bosenuṁmūrē cūu'que ni'i

(Est 9.20-23,26)

Na a'mewējēca be'ro ni'cā nūmū bosenuṁmū cūucārā niwā. Mardoqueo cǎ oja'quenojōrēta narē cǎ'marĩnucǎ ti mujĩpūnojojōrēta catorce, quince nicā bosenuṁtiduticū niwĩ. Tojo weese me'rā narē waparātimi'cārārē yū'rūweti'quere wācūsirutucārā niwā. Tojo weerā na te nūmūrĩrē e'catise me'rā bosenuṁmūrĩ paca ba'ase me'rā weecārā niwā. Āpērārē na basu a'merĩ apeyenojō o'ocārā niwā. Pajasecūorā quē'rārē weetamurā, apeyenojō o'ocārā niwā. A'ti bosenuṁmū weesere cǎ'marĩnucǎ judío masā tojo weesetinu'cūcā'cārā niwā. Mardoqueo cǎ oja'quereta weecārā niwā.

Ti bosenuṁmūrē Purim pisucārā niwā.

10

Mardoqueo wiogū dutise doca wa'a'que ni'i

(Est 10.3)

Persiapūre Mardoqueo wiogū mejō nigǎ mejēta wa'acū niwĩ. Wiogū Asuero se'saro Mardoqueo nemorō wiogū waro waro nicū niwĩ. Na nipe'tirāpūta cūrē wiopesase me'rā ĩ'acārā niwā. Mardoqueo nipe'tirā judío masārē upūta weetamucū niwĩ.

Joná

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

A'ti pūrī Joná, Israe curuacjũ, Ō'acũ yere weremu'tārī masũ ye cjasere were'e. Ō'acũ cūrē ape di'tapu Nínive wāmetiri macāpu cū bu'iri da'reatje cjasere weredutigũ o'ómicu niwī. Cū pe'e wa'asī'rītigu, aperopu du'tiamicu niwī. Cū du'tiari cura Jonárē wa'iwũ pajigũjo ba'acu niwī. Wa'iwũ cūrē e'ocūuca be'ro Joná Nínivepu a'tiro ni weregu wa'acu niwī: “Mūsārē cuarenta nūmārī be'ro Ō'acũ bu'iri da'regusami”, nicu niwī. Be'ro Ō'acũ na ña'arō wee'quere bujaweti, ducayucā ĩ'agũ, acobojocu niwī. Joná pe'e cū tojo weecā ĩ'agũ, ua wa'acu niwī. Cū tojo uacā ĩ'agũ, Ō'acũ “Masārē pajaña'rōña'a” nisere werecu niwī.

A'ti pūrī Ō'acũ masā na ña'arō wee'quere acobojose sērīcā, pajaña'sami nisere were'e.

Joná Ō'acūrē du'tia'que queti ni'i

¹ Ni'cā nūmu Ō'acũ Joná Amitai macūrē a'tiro nicu niwī: ² “Pajiri macā Nínivepu wa'a weetjagũ, a'tiro weregu wa'aya. Na ña'arō weesetise yu'upure eja'a. Tojo weegu yu'u narē bu'iri da'reguti”, nicu niwī.

³ Joná pe'e Ō'acūrē yu'tironojō o'ogu, Ō'acūrē du'tigu, Jope nirī petapu bu'acu niwī. Topu yucusu Tarsis wāmetiri macāpu wa'apjare bocaajacu niwī. Cū ti macāpu wa'aguti nígu, topu wa'ase wapare wapayecu niwī. Wapayetoja, tiwupu mujāsājācu niwī. ⁴ Cū tojo weecā, Ō'acũ ti maajo decopu uputu wī'rō wēe, bupo paacā weecu niwī. Tojo wa'acā, tiwupu nirā “Yucusu batarotiro wee'e”, nicārā niwā. ⁵ Tiwure da'racoterā uputu uirā, nanucū na ējōpeorānojōrē “Weetamuña”, ni sērīcārā niwā. Be'ro tiwu nūcūtipju tojato nīrā, na miase nūcūserē ti maajopu doqueñopecārā niwā. Joná pe'e tojo wa'ari curare na apeyenojō nūrōrī tucūpu dijaa, cārīyu'ruque'a wa'acu niwī. ⁶ Cū tojo weecā ĩ'agũ, tiwure dutigu cū tiropu dijaa, cūrē nicu niwī:

—Mu'u wujabucu, ¿de'ro weegu cārīsāñati? Wā'cāña. Mu'u ējōpeogure sērīña. Apetero weegu cū marīrē ĩ'a, yu'ruogusami, nicu niwī.

⁷ Tojo wa'ari curare tiwupu da'rarā na basu a'merī ucūcārā niwā:

—¿Marīrē noa ye bu'iri tojo wa'amitito? nīrā, marī ējōpeorārē besedutirā, mejō nībocarā, nicārā niwā. Na tojo weecā, Joná bu'iritigu wijacu niwī. ⁸ Tojo wa'acā ĩ'arā, cūrē nicārā niwā:

—Ēsārē wereya. ¿De'ro weero marīrē tojo ña'arō wa'amitito? ¿Mu'u ñe'enojōrē da'rati? ¿No'opu ní'cu a'tiati? ¿Di di'tacjũ niti? ¿Di curuacjũ o ñamanojō masũ niti mu'u? ni sērītiña'cārā niwā.

⁹ Joná narē yu'ticu niwī:

—Yu'u hebreo masũ ni'i. Ō'acũ u'mūsecjũ, dia pajiri maa, di'tare wee'cure ējōpeo'o.

¹⁰⁻¹¹ Joná tiwu da'rarārē “Ō'acūrē du'tigu wee'e”, ni werecu niwī. Cū tojo nisere tu'orā, uputu uicārā niwā. Siape'e me'rā wī'rō uputu wēe, pā'cōrī pacase wā'cācā ĩ'arā, cūrē sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro weegu mu'u tojo weeati? Ēsā a'ti maajore di'tamarīacā uarā, ¿mu'urē de'ro weerāsari? nicārā niwā.

¹² Cū narē yu'ticu niwī:

—Yu'ure dia pajiri maapu doqueñoña. Mūsā tojo weecā, maa di'tamarīarōsa'a. Ye bu'irita wī'rō wēe, bupo uputu paami, nicu niwī.

13 Cũ tojo nimicã, tiwure na tutuaro põtëorõ sumutopu wa'arã, wajanujãmicãrã niwã. Ne põtëoticãrã niwã. Dia siape'e me'rã nemorõ pã'cõrĩ wã'cãcaro niwũ.

14 Tojo wa'acã ï'arã, Õ'acũrẽ uputu sërĩcãrã niwã: “Õ'acũ, ùsãrẽ ã'rĩ ye bu'iri wërĩcã weeticã'ña. Cũ bu'iri moocãma, ùsãrẽ ‘Na bu'iritima’, niticã'ña. Õ'acũ, mu'u weesĩ'rĩrõ weeya”, nicãrã niwã.

15 Tojo nitoja, Jonárẽ maapu doqueñocãrã niwã. Na tojo wéeca be'ro pã'cõrĩ di'tamarĩa wa'acaro niwũ. 16 Tojo weecã ï'arã, tiwu da'rarã Õ'acũrẽ wiopesase me'rã tu'oña'cãrã niwã. Tojo weerã cũrẽ wa'icure wějẽ, ùjũamorõpeocãrã niwã. Tojo weetoja, “Mu'u me'rã a'tiro weerãti” ni, apocãrã niwã.

17 Õ'acũ pe'e na tojo weeri cura ni'cũ wa'iwũ pajigu Jonárẽ ba'adutigu o'ócũ niwĩ. Joná cũ po'peapure umuco, ñami i'tia numu sãñacũ niwĩ.

2

Joná Õ'acũrẽ sërĩ'que ni'i

1 Joná cũ wa'iwũ po'peapu sãñágũ, Õ'acũ cũ wiogure a'tiro ni sërĩcũ niwĩ:

2 “Õ'acũ, yu'u ña'arõ tu'oña'gũ, mu'urẽ uputu sërĩapu.

Mu'u yu'u sërĩsere yu'tiapu.

Yu'u wërĩse pu'to nígũ, mu'urẽ uputu sërĩapu.

Mu'u yu'u sërĩsere tu'oapu.

3 Yu'ure maa ù'cũabutiaropu doqueñoapu.

Aco põ'rãrĩ yu'ure õ'maqueõ'oapu.

Pã'cõrĩ paca mu'u o'ó'que yu'ure paaqueõ'omujãpu.

4 Tojo wa'acã, mu'u yu'ure cõ'awã'cãsere tu'oña'pu.

‘Mu'u ya wi'i, mu'urẽ ëjõpeori wi'i, ña'ase marĩrĩ wi'i, Jerusalẽ cja wi'ire ï'asome majã', ni wãcũasũ.

5 Yu'u aco po'peapu nígũ, wërĩmiasũ.

Dia pajiri maa po'peapu niapu.

Ti maa cjase áburi yu'u dupoapure su'riwã'amujãpu.

6 Yu'u ù'cũabutiaropu dijatasũ.

‘Ne wã'cãsome’, ni wãcũmiasũ.

Õ'acũ mu'u pe'e, yu'u wiogu, yu'u wërĩbo'cure yu'ruapu.

7 ‘Yu'u catiri umuco pe'tirotiro wee'e’ nígũ, mu'urẽ wãcũapu.

Yu'u sërĩse mu'upure mu'u ya wi'i, ña'ase marĩrĩ wi'ipu eapu.

8 Æpẽrã masã na ëjõpeorã yee'quere ëjõpeosiruturãnojõ, mu'u narẽ ma'isere masĩtisama.

9 Yu'u pũrĩcã mu'urẽ e'catise o'ogu, wa'icurãrẽ wějẽ ùjũamorõpeoguti.

Mu'urẽ ‘Yu'u tojo weeguti’ ní'quere weeguti.

Õ'acũ, mu'u ni'cũta masãrẽ yu'ruogu ni'i”, nicũ niwĩ Joná.

10 Cũ tojo níca be'ro Õ'acũ wa'iwũpũre sãña'cure nucũporopu e'ocũucã weecu niwĩ.

3

Nínivecjãrã na bujaweti ducayu'que ni'i

1 Be'ro Õ'acũ apaturi tja Jonárẽ Nínivecjãrãrẽ a'tiro weredutigu o'ócũ niwĩ:

2 “Nínivepu wa'aya. Yu'u mu'urẽ weredutisere tocjãrãrẽ weregu wa'aya”, nicũ niwĩ.

3 Tojo weegu Joná Nínivepu weregu wa'acu niwĩ. Õ'acũ duti'caronojõta weecu niwĩ majã. Ti macã pajibutiari macã nicaro niwũ. Ti macãrẽ nipe'tiropu yu'ruasĩ'rĩgũ, i'tia numu pe'ori macã nicaro niwũ. 4 Joná ti macãpu ne etari numurẽ uputu busuro

ucūcusiaccu niwī: “Cuarenta nūmūrī be'ro a'ti macā Nínive pe'odijono'rōsa'a', nimi Ō'acū”, nicu niwī.

⁵ Cū tojo nicā tū'orā, ti macācjārā nipe'tirā buccurā, wī'marā Ō'acū cū tojo nisere ējōpeocārā niwā. Tojo weerā “Be'tirowa'a” ni, na bujawetisere ī'orā, su'ti wāquīsenojōrē sāñacārā niwā. ⁶ Nínivecjū wioḡu te quetire tū'ogū, cū wioḡu dujiri cūmurōpū duji'cu wā'cānū'cācu niwī. Wā'cānū'cā, cū wioḡu su'ti sāña'quere tuweecu niwī. Tuwee, su'ti wāquīsenojōrē sāña, nucūcāpū ejanujācu niwī.

⁷ Be'ro wioḡu, tojo nicā cū docacjārā wiorā dutise ojacārā niwā. Nipe'tirā ti macācjārārē tere masīcā weecārā niwā.

Te na oja'que a'tiro nicaro niwū: “Ne ni'cū ba'aticā'ña. Tojo nicā, ne mūsā yarā wecuare, mūsā yarā ovejare ba'ase ecati, aco na sī'rīsere tīaticā'ña. ⁸ Tojo weronjō o'orā, nipe'tirā mūsā ecarā me'rāta mūsā bujawetisere ī'orā, su'ti wāquīsenojōrē sāñaña. Mūsā wācūrō pōtēorō Ō'acūrē weetamuse uputū sērīña. Mūsā basu ña'arō weesetisere du'uya. Mūsā cumuca weesere du'uya. ⁹ Apetero weegu Ō'acū marīrē pajaña'a, cū uasere du'ubosami. Tojo weecā, marī wērīsime”, ni ojacārā niwā.

¹⁰ Ō'acū na ña'arō weesere du'ucā ī'agū, cū bu'iri da'reḡuti nimi'quere weeticu niwī.

4

¹ Ō'acū Nínivecjārārē bu'iri da'reticā, Joná tū'sati, ua wa'acū niwī. ² Tojo weegu Ō'acūrē ñubue, a'tiro ni ucūcu niwī:

—Ō'acū, yá di'tapū nícaterore “A'tirotā wa'arosa'a”, nimiwū. Tojo weegu “Sojaro me'rā Tarsis wāmetiri macāpū du'tiagūti”, nimiwū. Yū'ū masī'i, mū'ū ma'ise cuogū, masārē añurō pajaña'a. Ne uamuñawe'e. Mū'ū pajaña'yū'rūatjīagū, “Bu'iri da'reḡuti” ní'cu nimigū, ne weewe'e. ³ Tojo weegu Ō'acū, yū'ūre wērīcā weeya. Yū'ū wērīcā, nemorō añurōsa'a, nicu niwī.

⁴ Ō'acū cūrē yū'ticu niwī:

—¿Mū'ū a'tiro uacā, mū'ūrē añu niti? nicu niwī.

⁵ Joná ti macāpū ní'cu wija, ti macā yū'rūropū mujīpū mujātiro pe'e wa'acū niwī. Topū ni'cā wi'iacā bua, weetjīagū, acoroadujicu niwī. “Ō'acū ti macārē ¿de'ro weegusari?” ni, co'tedujigu weecu niwī.

⁶ Cū to dujiri cura Ō'acū Joná tiropū ni'cā da pī'rīcā weecu niwī. Ti da cū dūpoare cā'mota'adutigu, añurō tū'oña'dutigu, tojo weecu niwī. Joná ti da cā'mota'acā, ti da me'rā uputū e'caticu niwī. ⁷ Ape nūmū bo'reacā pe'e Ō'acū ti dare wāquīni'marāwūrē ba'acā weecu niwī. Tojo wee ti da ñaia wa'acaro niwū. ⁸ Mujīpū cū asimujāticā, Ō'acū wī'rō mujīpū mujātiro pe'e asi wētuumujāticā weecu niwī. Joná cū dūpoa diacjū asiquepeoyucā, “Yū'ū tū'omasise pe'tia wa'asa'a”, ni tū'oña'cu niwī. “Wērīa wa'arouasa'a. Yū'ū wērīcā, nemorō añurōsa'a”, nicu niwī.

⁹ Ō'acū pe'e cū tojo nisere tū'ogū, a'tiro nicu niwī:

—¿Mū'ū ti da ñaise me'rā a'tiro uacā, añu niti?

—Yū'ūma añu ni'i. Mejō yū'ū uase yū'rūmajāsa'a, ni yū'ticu niwī Joná.

¹⁰ Tojo nicā tū'ogū, Ō'acū cūrē nicu niwī:

—Mū'ū ti dare otetipā. Ti dare buccacā weetipā. Ti da se'saro ni'cā ñami bucuā, ape ñami ñaidija wa'apā. Tojo weemicā, mū'ū ti dare ma'iapā. ¹¹ Yū'ū pūrīcā tjāḡūta Nínivecjārārē pajaña'a. Ti macā pajiri macārē ciento veinte mil yū'rūoro wī'marā bu'iri marīrā nima. Wa'icūrā quē'rā pājārā nima. Ti macācjārā pājārārē pajaña'rōwa'a, nicu niwī Ō'acū.

Mateo Jesucristo ye quetire oja'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

Ā'rī romano masā wioḡure wapaseebosari masū nicu niwī. Cūrē Jesú Capernaupu nigūrē cū bu'esere sirutudutigū pijicu niwī.

A'te añuse quetire ojaḡu, cū tū'oña'rōnojō, cū ojasī'rīrōnojō ojaḡu niwī. Cū queoro nū'cā'que me'rā ojanū'cā, tū'ota basioro, queoro ojayapada'reocū niwī.

Ō'acū dūporocjārāpūre “Ni'cū masārē yū'rūoacjūre o'óguti”, nicu niwī. A'ti pūrī me'rā cū tojo ní'quere “Diacjūta weepī”, ni masīno'o.

Tojo weegū Mateo a'tiro ojaḡī. Ne waro dūporocjārāpūre ojanū'cāmujātipī. Be'ro Jesú cū bajua'quere ojaḡī. Jesú treinta cū'marī bucuari cura Juā wāmeyeri masū ye cjasere ucūpī. Jesú wāmeyeno'sere, be'ro Galileapu werecusia'quere, cū masārē yū'rūomujā'quere téé Jerusalēpu wērīgū wa'atūo'quere ojaḡī. Be'ro Jesú masāca be'ro cū bu'erā cūrē sirutu'cārārē “Nipe'tiro a'ti ūmūcopū bu'ecusiarā wa'aya” cū ní'quere ojayapatipī.

A'ti pūrī Jesú masārē bu'eme'rīyū'rūapī nisere, Ō'acū cū dutise cūu'quere a'tiro nisī'rīrō wee'e, ni werepī. Tojo nicā Jesú wioḡu sājātjere werepī, ni ojanoo.

Jesucristo ñecūsūmūa na nituriamujāti'que ni'i
(Lc 3.23-38)

¹ A'ti pūrī Jesucristo ñecūsūmūa wāme me'rā ojanū'cāno'o. Jesucristo Ō'acū macū masū bajua'cū Abrahā judío masū nimū'tā'cū pārāmi nituriagū nicu niwī. Tojo nicā dūporocjūpu judío masā wioḡu Davi pārāmi nituriagū nicu niwī.

² Abrahā Isaa pacū nicu niwī. Isaa quē'rā Jacob pacū nicu niwī. Jacob Judá, tojo nicā cū ma'misūmūa, cū acabijirā pacū nicu niwī. ³ Judá Fares, Zara sū'rūa'cārā pacū nicu niwī. Na paco Tamar wāmetico niwō. Fares Esrom pacū nicu niwī. Esrom Aram pacū nicu niwī. ⁴ Aram Aminadab pacū nicu niwī. Aminadab Naasón pacū nicu niwī. Naasón Salmón pacū nicu niwī. ⁵ Salmón Booz pacū nicu niwī. Booz paco Rahab wāmetico niwō. Booz Obed pacū nicu niwī. Cū paco Rut wāmetico niwō. Obed Isai pacū nicu niwī. ⁶ Isai judío masā wioḡu Davi pacū nicu niwī. Davi Urías nūmo ní'co me'rā Salomórē pō'rāticu niwī.

⁷ Salomó Roboam pacū nicu niwī. Roboam Abías pacū nicu niwī. Abías Asa pacū nicu niwī. ⁸ Asa Josafat pacū nicu niwī. Josafat Joram pacū nicu niwī. Joram Uzías pacū nicu niwī. ⁹ Uzías Jotam pacū nicu niwī. Jotam Acaz pacū nicu niwī. Acaz Ezequías pacū nicu niwī. ¹⁰ Ezequías Manasés pacū nicu niwī. Manasés Amón pacū nicu niwī. Amón Josías pacū nicu niwī. ¹¹ Josías Jeconías, tojo nicā cū acabijirā pacū nicu niwī. Titapūre Babilonia wāmetiri di'tacjārā Israe curuacjārārē ñe'e, na ya di'ta Babiloniapu miamujācārā niwā.

¹² Tojo wa'āca be'ro āpērā bajuacārā niwā. Jeconías Salatiel pacū nicu niwī. Salatiel Zorobabel pacū nicu niwī. ¹³ Zorobabel Abiud pacū nicu niwī. Abiud Eliaquim pacū nicu niwī. Eliaquim Azor pacū nicu niwī. ¹⁴ Azor Sadoc pacū nicu niwī. Sadoc Aquim pacū nicu niwī. Aquim Eliud pacū nicu niwī. ¹⁵ Eliud Eleazar pacū nicu niwī. Eleazar Matán pacū nicu niwī. Matán Jacob pacū nicu niwī. ¹⁶ Jacob José pacū nicu niwī. José María marāpu nicu niwī. Co Jesú masārē yū'rūoacjū Cristo na nigū paco nico niwō.

¹⁷ Tojo weero Abrahã me'rã du'pocãti, téé Davi wiogu nirĩ curapu catorce turiricjãrã wa'acãrã niwã. Be'ro Davi me'rã ticuŕseta tja nicaro niwũ. Israe curuacjãrãrẽ Babilonia di'tapu na miacateropu nituocaró niwũ. Be'ro Israe curuacjãrãrẽ Babiloniapu miãca be'rore tja ticuŕseta nicaro niwũ. Téé Cristo cũ bajuari curapu nituocaró niwũ.

Jesucristo bajua'que ni'i
(Lc 2.1-7)

¹⁸ Jesucristo bajua'que a'tiro wa'acaro niwũ. María cũ paco José me'rã omocã du'tegotigo weeco niwõ. Na ni'cãrõ me'rã nise dũporo co nijĩpaco nitojaco niwõ. Espĩritu Santu cũ tutuaro me'rã core tojo wa'acã weecu niwĩ. ¹⁹ José co marãpu niacju añurõ ãjõpeori masũ nicu niwĩ. Co nijĩpaco nisere masĩmigũ, core ma'i cõ'asĩrĩtigu, "Wiorãpure weresãwe'e", nicu niwĩ. A'tiro pe'e wãcũcu niwĩ. "Ya'yioropu core du'uguti", nicu nimiwĩ. ²⁰ Cũ tojo wãcũrĩ cura cũrẽ quẽ'erõpu ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegu u'musecjũ a'tiro nicu niwĩ:

—José, Davi pãrãmi nituriagu, Mariãre ña'arõ wãcũticã'ña. Espĩritu Santu cũ tutuaro me'rã co upupu sãjãnu'cã, core nijĩpaco wa'acã weecu niwĩ. Tojo weegu bopoyaro marĩrõ core mu'u numotiya. ²¹ Co wĩ'magũrẽ wuagosamo. Cũ, cũ yarã masãrẽ na ña'arõ wee'quere yu'rũoacju nigũsami. Tojo weegu Jesú wãmeyeya, ni werecu niwĩ Õ'acũrẽ wereco'tegu. Jesú nĩrõ, "Masãrẽ yu'rũogũ" nisĩ'rĩrõ wee'e.

²² Todũporopu cũ ye queti weremu'tãrĩ masũ me'rã Õ'acũ cũ ucũ'quere queoro wa'adutigu tojo weecu niwĩ. ²³ A'tiro ni ojaduticu niwĩ:

Ni'cõ numio umu me'rã nitimigõ, nijĩpaco ni, be'ro põ'rãtigosamo.

Cũ Emanuel wãmetigusami, ni ojano'caro niwũ.

Emanuel "Õ'acũ marĩ me'rã nimi", nisĩ'rĩrõ weecaro niwũ.

²⁴ Be'ro José wã'cãgũ, Õ'acũrẽ wereco'tegu duti'quere weecu niwĩ. Mariãre cũ ya wi'ipu numotiguti nigũ miacju niwĩ. ²⁵ Tojo weemigũ, co macũ wuati dũporo co me'rã niticu niwĩ. Co macũ bajuãca be'ro cũrẽ Jesú wãmeyecu niwĩ.

2

Masĩrĩ masã na Jesure ĩ'arã wa'a'que ni'i

¹ Herode Judea di'ta wiogu nirĩ cura Jesú Belẽ wãmetiri macãpu bajuacu niwĩ. Cũ bajuãca be'ro umuã masĩrĩ masã mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrã Jerusalẽpu etacãrã niwã.

² Topu etarã, sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Judío masã wiogu niacju wĩ'magũ ¿no'opu bajuapari? Ûsã ya macã mujĩpũ mujãtiro pe'e dũporopu ñocõawũ ãsã ĩ'ati'cure ĩ'awũ. Cũrẽ ĩ'arã, "Wiogu niacju bajuatojapĩ", niwũ. Tojo weerã cũrẽ ãjõpeorã a'tiapu, nicãrã niwã.

³ Herode na tojo nisere tu'ogu, mejẽcã pejaro tu'oña'cu niwĩ. Jerusalẽcãrã quẽ'rã nipe'tirã mejãrõta tu'oña'cãrã niwã. ⁴ Tojo weegu pa'ia wiorãrẽ pijiocu niwĩ. Tojo nicã ãpẽrã masãrẽ Moisé duti'quere bu'eri masãrẽ pijiocu niwĩ. Narẽ sãrĩtiña'cu niwĩ:

—Cristo Õ'acũ bese'cu ¿no'opu bajuagusari? nicu niwĩ. ⁵ Cũ tojo nicã, na yu'ticãrã niwã:

—A'ti di'ta Judea Belẽ wãmetiri macãpu bajuagusami. Dũporocjũpu Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ cũ bajuatjere a'tiro ni ojacu niwĩ:

⁶ Belẽ, Judea di'tapu nirĩ macã mejõ nirĩ macã mejẽta ni'i.

Ti di'ta nise macãrĩ wa'teropure ti macãcjũ ni'cũ wiogu wijagusami.

Yarã masã Israe curuacjãrãrẽ co'teacju nigũsami, ni ojano'caro niwũ, ni werecãrã niwã Herodere.

⁷ Na tojo nĩca be'ro Herode ya'yioropu masĩrĩ masãrẽ cũ tiropu pijiocu niwĩ. Narẽ sãrĩtiña'gũ, a'tiro nicu niwĩ:

—¿De'ro nicã waro ñocõawũ bajuabutiamirĩ cã? nicu niwĩ. ⁸ “Tita bajuawĩ” tojo nica be'ro narẽ Belẽpũ wa'adutigu a'tiro nicu niwĩ:

—Topũ wĩ'magũrẽ añurõ sērĩtiña'baque'aya. Cũrẽ bocarã, yu'ure wereya. Yu'u quẽ'rã cũrẽ ãjõpeogu wa'aguti wee'e, nisoocu niwĩ narẽ.

⁹ Narẽ tojo ni wéréca be'ro masĩrĩ masã Belẽpũ yu'rũacãrã niwã. Topũ yu'rũarã, ñocõawũ na ya macãpũ ñ'awã'cãti'cãta tja na dũporo u'mũtãwã'cãcu niwĩ. Be'ro wĩ'magũ nirõ bu'ipũ ejagu, ñocõawũ tojanũ'cãcu niwĩ majã. ¹⁰ Masĩrĩ masã ñocõawũrẽ ñ'arã, pũrõ e'caticãrã niwã. ¹¹ Ti wĩ'ipũ sãjãejarã, wĩ'magũrẽ cã paco María me'rã nigũrẽ ñ'acãrã niwã. Cũrẽ ñ'arã ãjõpeorã, ejaque'acãrã niwã. Be'ro na mia'que acarire pãa, cũrẽ uru, u'mũtise inciensore, tojo nicã apeye u'mũtiseta tja mirra wãmetisere o'ocãrã niwã. ¹² Be'ro narẽ quẽ'erõpũ Õ'acũ “Herode tiropũ majãmitojaaticã'ña”, nicu niwĩ. Tojo weerã na ya di'tapũ tojaarã, ape ma'apũ majãmitojaacãrã niwã.

Herodere Egiptopũ José quẽ'rã na du'tia'que ni'i

¹³ Masĩrĩ masã tojáaca be'ro Joseré Õ'acũrẽ wereco'tegu u'musecũ quẽ'erõpũ bajua, a'tiro nicu niwĩ:

—Wã'cãña. Wĩ'magũ cã paco me'rã Egiptopũ du'tiaya. Topũ tojáníña. Yu'u “Tocã'rõta tojatia” nica be'ropũ tojatia tja. Herode wĩ'magũrẽ wẽjẽsĩ'rĩgũ a'magũsami, nicu niwĩ.

¹⁴ Cũ tojo nicã tu'ogu, José wã'cã, wĩ'magũrẽ paco me'rã ñamita Egiptopũ su'ori miacu niwĩ. ¹⁵ Topũre Herode catiro põtõorõ tojánicãrã niwã. A'te Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ cã oja'que queoro wa'adutiro tojo wa'acaro niwũ. Tere a'tiro ni ojamũ'tãcu niwĩ: “Yu'u macũ Egiptopũ nigũrẽ pijiwijawũ, tojo nicu niwĩ Õ'acũ”, ni ojano'wũ.

Herode umua wĩ'marãrẽ wẽjẽduti'que ni'i

¹⁶ Herode masĩrĩ masãrẽ, yu'ure bujicã'pã nígũ, uayu'rũmajãcu niwĩ. Tojo uagu, nipe'tirã umua wĩ'marãrẽ Belẽpũ, tojo nicã ti macã sumutopũ nirãrẽ pua cã'ma cuorãrẽ, na dũjaro cuorãrẽ wẽjẽduticu niwĩ. Na masĩrĩ masã cũrẽ were'caro ejatuario tocã'rõta bucuasami nígũ, umua wĩ'marã ticuse cã'marĩ cuorãrẽ wẽjẽduticu niwĩ.

¹⁷ Cũ tojo weedutisere Jeremía Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ cã oja'que queoro wa'acaro niwũ. A'tiro ojacu niwĩ:

¹⁸ Ramá wãmetiri macãpũre masã bujaweti, uti caricũcã tu'ono'rõsa'a. Raquel pãrãmerã nituriarãnumiapũ Israe curuacjãrã nũmosãnumia na põ'rãrẽ pũrõ dũjasewã'a, utirãsama. Na põ'rãrẽ wẽjẽcã ñ'arã bujaweticã, ãpẽrã wãcũtutuase o'omasĩtirãsama, ni ojano'wũ.

¹⁹ Herode wẽrĩca be'ro quẽ'erõpũ ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegu José Egiptopũ nigũrẽ nicu niwĩ:

²⁰ —Wã'cãña. Wĩ'magũrẽ cã paco me'rã Israe curuacjãrã nirĩ di'tapũ su'ori dajatojaaya. Wĩ'magũrẽ wẽjẽsĩ'rĩ'cãrã boape'tia wa'ama, nicu niwĩ.

²¹ Tojo nicã tu'ogu, José wã'cã, wĩ'magũrẽ cã paco me'rã Israe curuacjãrã nirĩ di'tapũ su'ori miacu niwĩ. ²² Be'ro “Herode macũ Arquelao cã pacũre Judea di'ta wiogu dũcayupũ” nicã tu'ogu, uicu niwĩ. Tojo weegu topũre wa'asĩ'rĩticu niwĩ. Õ'acũrẽ quẽ'erõpũ wereno'cu niyugu, Galilea wãmetiri di'ta pe'e yu'rũacu niwĩ.

²³ Topũre etarã, Nazare wãmetiri macãpũ tojaque'acãrã niwã. Na topũ wa'acã, Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã na oja'que queoro wa'acaro niwũ. “Masã cũrẽ ‘Nazarecjã nimi’ nirãsama”, ni ojano'wũ.

3

Juã masãrẽ wãmeyeri masũ bu'e'que ni'i
(Mr 1.1-8; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)

¹ Jesú cã Nazarepu nirĩ cura Juã masãrẽ wãmeyeri masũ Judea di'tapu yucu marĩrõ, masã marĩrõpu wa'acũ niwĩ. Topu masã cã tiropu ejarãrẽ bu'ecũ niwĩ. ² A'tiro ni werecu niwĩ:

—Cã'rõacã be'ro Õ'acũ bese'cũ pãjãrã masã wiogu sãjãgũsami. Tojo weerã musã ña'arõ wee'quere bujaweti, du'uya. Musã wãcũsere ducayuya, nicũ niwĩ. ³ Juã ye cjasere Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Isaía a'tiro ojacũ niwĩ:

Ni'cũ yucu marĩrõ, masã marĩrõpu a'tiro caricũnu'cũbajaque'atigusami:

“Marĩ wiogu a'tiatji ma'arẽ apoyuya.

Diacjũca ma'a añurĩ ma'a quẽ'rãrõ weronojõ weeyuya”, ni ojacũ niwĩ.

Marĩ wiogu a'tiati duporo musã nisetisere apoyuya, musã wãcũsere ducayuya nígũ, tojo nicũ niwĩ.

⁴ Juã ya su'tiro cameyo poari me'rã na su'a'caro nicaro niwũ. Wa'icũrã casero me'rã ejeritucũ niwĩ. Pajasecũorã na ba'asetisere poreroa, nũcũ cjase mumia yere ba'acũ niwĩ.

⁵ Pãjãrã Jerusalécjãrã, ãpẽrã ti di'ta Judeapu nirã cã tiropu cã bu'esere tu'orã wa'acãrã niwã. Tojo nicã dia Jordã wãmetiri maa pu'tocjãrã tu'orã wa'acãrã niwã.

⁶ Na ña'arõ wee'quere wereyu'rũca be'ro narẽ wãmeyecu niwĩ.

⁷ Tojo weeri cura pãjãrã fariseo masã, ãpẽrã saduceo masã wãmeyeduticãrã niwã. Na ña'arõ wee'quere bujaweti ducayusi'rĩticã ã'agũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Musã weeta'sari curuacjãrã aña weronojõ ni'i. Aña nũcũ ãjũcã, uiwã'cãsama. Musã aña weronojõ bu'iri da'resere ui'i. Tojo uirã, musã ña'arõ wee'quere bujaweti ducayusi'rĩtimirã, wãmeyedutirã a'tiapu. ⁸ Musã, diacjũta ãsã ña'arõ wee'quere bujaweti ducayuapu nĩrã, musã weesetise me'rã ã'oña. ⁹ Musã a'tiro wãcũticã'ña: “Ësã Abrahã pãrãmerã ni'i. Tojo weerã Õ'acũ tiropu wa'arãsa'a”, ni wãcũticã'ña. Musã wãcũsere ducayuticã, Abrahã pãrãmerã nise wapamarĩ'i. Õ'acũ uagu, a'te ãtãperi me'rã Abrahã pãrãmerã wa'acã weemasĩmi. Cũ tojo weecãma, na pe'e Õ'acũ uaro weebosama. ¹⁰ Marĩ yucupagu ote'quepagu weronojõ ni'i. Õ'acũ musãrẽ yucupagu dũca marĩsepagure besecõ'arõ weronojõ weegusami. Yucu añurõ ducaticjũre paacõ'a, ãjũacõ'acã'no'sa'a. Tere wee'caro weronojõ musã wãcũsere ducayuticã, añurõ weeseticã, Õ'acũ musãrẽ cõmea me'rã paacõ'agũ weronojõ bu'iri da'regusami. ¹¹ Yu'u musãrẽ na ña'arõ wee'quere bujaweti, du'uama nígũ, aco me'rã wãmeye'e. Yu'u be'ro apĩ yu'u nemorõ tutuagu a'tigusami. Cũ añugũ waro nimi. Yu'u pe'e mejõ nigũ tu'õña'a. Ne cãrẽ ni'cãrõwijimasĩtisa'a. Cũ pũrĩcã Espiritu Santure musãrẽ o'ógusami. Cãrẽ masã me'rã ninu'cũcã weegusami. Ña'arõrẽ ãjũaweero weronojõ musãrẽ añurõ tojato nígũ, ña'arõ wee'quere cõ'agũsami. ¹² Yu'u be'ro a'tigu ni'cũ trigo su'tiweeri masũ weronojõ nimi. Cũ te su'tire mejẽcã su'awee, cõ'asami. Te trigo peri quẽ'rãrẽ mejẽcã mii, te nurõrĩ wi'ipu nurõsami. Te su'tire pecame'epu ãjũacõ'asami. A'te weronojõ cã, cã yarã warore bese, cã tiropu miagũsami. ãpẽrãrẽ pecame'epu cõ'abajuriogusami. Ti me'e ne pe'tisome, ni werecu niwĩ Juã.

Juã Jesure wãmeye'que ni'i
(Mr 1.9-11; Lc 3.21-22)

¹³ Juã wãmeyeri curare Jesú Galileapu ní'cũ Jordã wãmetiri maapu wa'acũ niwĩ. Topure wa'agu, Juãrẽ wãmeyedutigu wa'agu weecu niwĩ. ¹⁴ Topu cã etacã, Juã cãrẽ wãmeyesĩ'rĩticũ nimiwĩ.

—Yu'u pe'e mu'urē wāmeyedutironojō o'ogu, ¿mu'u pe'e yu'ure wāmeyedutigu a'titi? nicu niwī Jesure.

¹⁵ Cū tojo nicā tu'ogu, Jesú “Wāmeyeya. Nipe'tise Ō'acū marīrē weeduti'caronjōta weeroua'a. Añucā'rōsa'a”, nicu niwī. Cū tojo nicā tu'ogu, Juā “Jau” ni, cūrē wāmeyecu niwī. ¹⁶ Cūrē wāmeyeca be'ro cū majānu'cācāta, u'muse pāricaro niwū. Jesú Espiritu Santu buja weronjō bajugu cūpūre dijatacā ejapejagure ī'acu niwī.

¹⁷ Tojo wa'acā, u'musepu cū pacu Ō'acū ucūdijocu niwī.

—Ā'rī yu'u macū uputu yu'u ma'igū nimi. Cū me'rā pūrō e'cati'i, nicu niwī.

4

Jesure wātī Ō'acūrē yu'rūnu'cācā weesī'rīmi'que ni'i
(Mr 1.12-13; Lc 4.1-13)

¹ Jesú wāmeyeno'ca be'ro Espiritu Santu cūrē yucu marīrō, masā marīrōpu su'ori miacu niwī. Wātī Jesure cū pacure yu'rūnu'cādutigu niquesācu nimiwī.

² Topūre Jesú cuarenta nūmūrī, cuarenta ñamirī ne cārō ba'aticu niwī. Be'ro ujaboayurūacu niwī. ³ Jesú tojo ujaboacā ī'agū, wātī cū pu'to wa'acu niwī. Cūrē a'tiro nicu niwī:

—Mu'u diacjūta Ō'acū macū ni'i nīgū, a'te ūtāperire pā dojorē ba'aya, nicu niwī.

⁴ Cū tojo nicā, Jesú a'tiro yu'ticu niwī:

—Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu a'tiro ojano'o: “Masā ba'ase me'rā dia'cū cati-masītisama. Na añurō nisī'rīrā, nipe'tise Ō'acū ucūserē yu'ti ējōpeosama”, niwū, nicu niwī.

⁵ Be'ro wātī cūrē Jerusalēpu “Ō'acū ya macā”, na nino'ca macāpu miacu niwī. Topūre Ō'acū wi'i dūposārīpu su'ori miimūjācu niwī. ⁶ Jesure nicu niwī tja:

—Mu'u diacjūta Ō'acū macū ni'i nīgū, a'topu bu'pudijaya. Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu a'tiro ni ojano'o:

Ō'acū cūrē werēco'terā me'rā mu'urē co'tedutigusami.

Mu'urē ūtāgāpu doquepejari nīrā, mu'urē tuuñe'erāsama, ni ojano'caro niwū, nicu niwī wātī.

⁷ Tojo nisere Jesú cūrē yu'ticu niwī:

—Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu a'te quē'rā ojano'caro niwū: “Mu'u wioḡu Ō'acū cū ucū'quere ne ni'cāti ¿diacjūta nimitito? nīrā, cūrē wee'odutitīcā'ña”, ni ojano'wū, nicu niwī Jesú.

⁸ Be'ro wātī ūrūgū u'muacjūpu miacu niwī tja. Topūre nipe'tise a'ti di'ta cjase macārīrē, tojo nicā te macārī cūosere ī'ope'ocā'cu niwī. ⁹ Ī'ogū, cūrē nicu niwī:

—Nipe'tise a'te mu'urē ī'o'quere o'oguti mu'u yu'ure ejaque'a ējōpeocā, nicu niwī.

¹⁰ Tojo nicā tu'ogu, Jesú cūrē nicu niwī:

—Wa'aya, wātī. Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu a'tiro ojano'o: “Ō'acū mu'u wioḡu ni'cūrēta ējōpeoya. Cū ni'cūrēta yu'tiroua'a”, niwū, nicu niwī.

¹¹ Tojo nicā tu'ogu, wātī wa'a wa'acu niwī. Be'ro Ō'acūrē werēco'terā u'musecjārā Jesure weetamurā, ba'ase ecarā a'ticārā niwā.

Jesú ne waro cū Galileapū bu'enū'cā'que ni'i
(Mr 1.14-15; Lc 4.14-15)

¹² Be'ro Jesú “Juā wāmeyeri masūrē bu'iri da'reri wi'ipū niapū” nisere tu'ocu niwī. Tere tu'ogu, Galilea di'tapu wa'acu niwī. ¹³ Topūre cū ya macā Nazarepūre tojaque'aticu niwī. Ape macā Capernau pe'e tojaque'acu niwī. Ti macā ditara sumuto Zabulō, tojo nicā Neftalī wāmetiro wa'teropu nicaro niwū. ¹⁴ A'te Isaía Ō'acū ye queti

weremə'tārī masā cū oja'que queoro wa'adutiro tojo wa'acaro niwā. ¹⁵ A'tiro ojacu niwī:

Zabulō, tojo nicā Neftalí wāmetise di'ta Galilea wāmetiri ditara pu'topu ni'i.

Jordā wāmetiri maa ape pā'rēpu ni'i.

Topu Galilea di'tapu judío masā nitirā nisama.

¹⁶ Tocjārā masā na'itī'arōpu nirā weronojō Ō'acūrē masītisama.

Tojo nimirā, añurō bo'reyusere ī'arā weronojō narē yu'rəoacjəre ī'arāsama.

Na Ō'acū yere masītimirā tere werecā, tə'orāsama.

Na bu'iri da're bajuriono'bo'cārā nimirā, masābajuama, ni ojano'wā.

¹⁷ Titare topu Jesú masārē ne waro bu'ewā'cōcu niwī. Narē “Musā ña'arō weesetisere bujaweti, du'uya. Musā wācūsere ducayuya. Cā'rōacā be'ro Ō'acū cū wioḡu nimi nisere masārē masīcā weegusami”, ni bu'ecu niwī.

Jesú ba'paritirā wa'i wējērī masārē piji'que ni'i

(Mr 1.16-20; Lc 5.1-11)

¹⁸ Be'ro Jesú Galilea wāmetiri ditara sumutopu sijabaque'acu niwī. Topu wa'a, ni'cū pō'rā puarā umuarē bocaejacu niwī. Ni'cū Simó, apetero Pedro pisuno'gū nicu niwī. Apī cū acabiji André nicu niwī. Na wa'i wējērī masā nicārā niwā. Tojo weerā na wejecure ditarapu doqueñorā weecārā niwā. ¹⁹ Na tojo weecā ī'agū, Jesú narē nicu niwī:

—Te'a yu'u me'rā. Musā ni'cārōacārē wa'i wējērī masā ni'i. Be'ropure majā wa'i wējērā weronojō masārē yé quetire wererāsa'a. Tojo weecā, pājārā ējōpeorāsama, nicu niwī.

²⁰ Cū tojo nicā tə'orā, maata na wa'i wējēse cuo'quere du'ucūupe'o, cū me'rā sirutuwā'cācārā niwā.

²¹ Cā'rō yu'rūaa, āpērā cū acabiji me'rā nirārē tja ī'acu niwī. Na Zebedeo pō'rā Santiago, Juā nicārā niwā. Na, na pacu me'rā yucəsupu wejecupagure dero aporā sñācārā niwā. Jesú na quē'rārē “Te'a”, nicu niwī. ²² Cū tojo nicā tə'orā, na yawu yucəsure, tojo nicā na pacure totá cō'acūu, Jesú me'rā sirutuwā'cācārā niwā.

Jesú pājārā masārē bu'e'que ni'i

(Lc 6.17-19)

²³ Jesú nipe'tiro Galilea di'tapu judío masā nerēwəase wi'seripu bu'ecusiacu niwī. Cū añuse queti Ō'acū yere, cū wioḡu nimi nisere bu'ecu niwī. No'o na de'ro nise dutitisere yu'rəowā'cācu niwī. ²⁴ Cū tojo weese quetire nipe'tiro Siria di'tacjārā masīpe'ticārā niwā. Tojo weerā de'ro nise pi'etirārē cū tiropu miacārā niwā. Do'atirārē, wātī sājāno'cārārē, no'o ñama wērīse cuorārē, tojo nicā sijamasītirārē cū tiro miaa, yu'rəoduticārā niwā. Nipe'tirārē yu'rəocu niwī. ²⁵ Cū tojo weecā tə'orā, pājārā Galilea di'tacjārā, Decápoli wāmetise macārīcārā sirutucārā niwā. Tojo nicā Jerusalēcārā, Judea di'tacjārā, Jordā wāmetiri maa siaquijicjārāpu sirutucārā niwā.

5

Jesú ūrūḡūpu masārē bu'e'que ni'i

¹ Jesú pājārā sirutucā ī'agū, ūrūḡūpu mājāa, ejanujācu niwī. Tojo weecā, cū bu'erā cū sumuto nerēnujācārā niwā. ² Be'ro Jesú narē a'tiro bu'enū'cācu niwī:

A'tiro weerānojō e'catima nise ni'i

(Lc 6.20-23)

³ “Ō'acū weetamurō me'rā dia'cū cū ŋaro weemasī'i' nirānojō e'catirāsama. Tojo nirānojō Ō'acū wioḡu nirōpu sājāārāsama.

4 "Bujawetirãnojõ e'catima. Õ'acũ narêta weetamugũsami. Narê wãcũtutuacã weegusami.

5 "No'o 'Yũ'u basu ãpêrã yu'rũoro ni'i' nitirãnojõ e'catisama. Tojo weerã na Õ'acũ 'O'oguti' ní'que di'tare ñe'erãsama.

6 "Õ'acũ ye, diacjũ nisere masĩsĩ'rĩrã, ujaboa, acowũo'cãrã weronõjõ nisama. Tojo ujaboa, acowũorã weronõjõ masĩsĩ'rĩrãrê Õ'acũ e'catise o'ogusami. Na Õ'acũ yere masĩca be'ro ba'a, sĩ'rĩtuurã weronõjõ nisama.

7 "Ãpêrãrê pajaña'rã e'catima. Õ'acũ quẽ'rã narê pajaña'gũsami.

8 "No'o ña'ase moorãnojõ e'catima. Náta Õ'acũrê ï'arãsama.

9 "No'o a'mequẽse marĩrõ ninu'cũsĩ'rĩrãnojõ e'catima. Õ'acũ narê 'Yũ'u põ'rã nima', nigũsami.

10 "No'o Õ'acũ uaro weecã ña'arõ weesirutuno'rãnojõ e'catima. Náta Õ'acũ wiogu nirõpu wa'arãsama.

11 "Yũ'ure ëjõpeose bu'iri musãrê ãpêrã ña'arõ bujicã'a, pi'etise o'orãsama. No'o nise nisoo, nima'arãsama musãrê. Na tojo weecã, e'catiya. 12 Duporocjãrãpu Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masãrê mejãrõta weecãrã niwã. Musã u'musepũre pajibutiaro e'catise bocarãsa'a. Tojo weerã e'catiya", nicu niwĩ Jesú.

A'ti umucopũre Jesure ëjõpeorã moa, s'ose weronõjõ nima nise ni'i
(Mr 9.50; Lc 14.34-35)

13 Jesú a'tiro bu'enemocu niwĩ:

"Marĩ ba'arã, u'suato nĩrã moarê sã'a. Musã moa weronõjõ ni'i a'ti nucũcãpũre. Musã añurõ niseticã ï'arã, ãpêrã quẽ'rã ï'acũu, yu'ure ëjõpeorãsama. Musã tojo weeticãma, moa ocatiro weronõjõ nirãsa'a. Moa ocaticã, u'suatisa'a. Te tojo nicã, cõ'acã'no'o. ¿Apaturi de'ro wee moa ocacã weebosari tja?

14 "Musã yu'ure ëjõpeorã s'ose weronõjõ ni'i masãrê. Tojo weerã musã ãpêrã yu'ure masĩtirãrê masĩcã wee'e. Ni'cã macã úrũgũpu nirĩ macã bajutiropu niticã weetisa'a. 15 Masã s'ocjare apeyenojõ docapu s'ótisama. Tojo weronõjõ o'orã, nipe'tirã ti wi'ipu nirãrê bajuato nĩrã u'muarõpu peosama. 16 A'te weronõjõ bajuyoropu yu'u uaronõjõ añurõ weesetiya. Musã añurõ weecã ï'arã, ãpêrã quẽ'rã marĩ pacu u'musepu nigũrê 'Añuyũ'rũgu nimi', ni e'catirãsama.

Jesú Moisé duti'que cjasere ucũ'que ni'i

17 "A'tiro wãcũticã'ña yu'ure. 'Jesú Moisé duti'quere, tojo nicã Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masã na wereyu'quere cõ'agũ a'tigu weepĩ', niticã'ña. Tere cõ'agũ mejêta a'tiwũ. Tere queoro weepe'ogu a'tigu weewũ. 18 Diacjũ musãrê wereguti. U'muse, a'ti turi nirĩ curare Õ'acũ ne cã'rõacã te dutisere cõ'asome. Nipe'tise cã 'A'tiro weeguti' ní'quere queoro weegusami. 19 Tojo weegu no'o cã'rõacã te dutisere yu'rũnu'cãgũnojõ mejõ nigũ waro nigũsami Õ'acũ wiogu nirõpũre. Tojo nicã ãpêrãrê yu'rũnu'cãcã weegunõjõ mejãrõta nigũsami. Apĩ Moisé dutisere weegú pe'e, tojo nicã ãpêrãrê tere weedutigũ pe'e wiogu weronõjõ nigũsami Õ'acũ wiogu nirõpũre. 20 Musãrê a'tiro wereguti. Moisé duti'quere bu'eri masã, tojo nicã fariseo masã yu'rũoro Õ'acũ dutise pe'ere añurõ weeyu'rũnu'cãtirã, Õ'acũ tiropu wa'asome", nicu niwĩ.

Jesú uase cjasere masãrê were'que ni'i
(Lc 12.57-59)

21 Jesú a'tiro werenemocu niwĩ: "Musã tu'opã musã ñecũsumuarê duti'quere: 'Masãrê wẽjẽcõ'aticã'ña. No'o apĩrê wẽjẽcõ'agũnojõ tenõjõ besegu tiropu beseno'o, bu'iri da'reno'gũsami', niwã. 22 Yũ'u pe'e a'tiro wereguti. No'o cã acaweregu

me'rã uagunojõ bu'iri da'reno'gũsami. No'o cũ acaweregure 'Mu'u wapamarĩ'i' ni bujicã'gũnojõ wiorã tiropu beseno'gũsami. No'o cũ acaweregure 'Wa'icu weronjõ tu'omasise moobutia'a' nigũnojõrẽ Õ'acũ pecame'epu bu'iri da're, cõ'atawio ni'i.

²³ "Tojo weegu Õ'acũ wi'ipu no'o Õ'acũrẽ ãjõpeoacju apeyenojõ o'ogutigu, 'Yu'u acaweregure ña'arõ weecãti' ni wãcũbocagu, a'tiro weeroa'a. ²⁴ Cũ o'otjere du'upeo, cũrẽ acobojose sãrĩmu'tãgũ wa'arõa'a. Be'ro 'Õ'acũrẽ o'oguti' ní'quere o'oroa'a.

²⁵ "Apeye quẽ'rãrẽ wereguti. Ni'cũ musãrẽ weresãsĩ'rĩgũ besewuaropu miasĩ'rĩcã, maata topu wa'ase dũporo apowe'ocã'ña. Tojo weecã, musãrẽ beseri masãrẽ o'otibosami. Tojo weeticãma, beseri masũ surarapure o'o, bu'iri da'reri wi'ipu sãrõbosami. ²⁶ Diacjũta musãrẽ wereguti. Bu'iri da'reri wi'ipu sãjãa wapayepe'oticã, ne du'uwĩrõsome", ni wrecu niwĩ Jesú.

Jesú "Musã numosãnumia, musã marãpusumua nitirãrẽ a'metãrãticã'ña" nise ni'i

²⁷ Jesú a'tiro werenemocu niwĩ: "Apeyere todũporopu duti'quere tu'opã. 'Musã numosãnumia nitirãrẽ, musã marãpusumua nitirãrẽ a'metãrãticã'ña', niwũ. ²⁸ Yu'u pe'e a'tiro wereguti. No'o numiorẽ ña'arõ weesĩ'rĩ uaripejase me'rã ã'agũnojõ cũ po'peapu co me'rã ña'arõ weetojasami.

²⁹ "Tojo weerã musã caperi me'rã ña'arõ weesĩ'rĩrã, tigare orewee cõ'abo'caro weronjõ maata ã'adu'ucã'ña. Ña'arõ weedu'utirã, pecame'epu wa'arãsa'a. Musã capeare cõ'arã, ti capea dia'cũrẽ bajuriorãsa'a. Nipe'tiro musã upu pecame'epu wa'acã, ña'ayurusa'a. ³⁰ Mejãrõta bu'iri bocari nĩgũ, diacjũcamocã me'rã ña'arõ weesĩ'rĩgũ, weedu'ucã'ña. Tojo weecã, nipe'tiro upu pecame'epu bu'iri bocabo'caro bu'iri da'reno'some", nicu niwĩ Jesú.

Jesú, marãputirã, numotirã a'merĩ cõ'ase cjasere ucũ'que ni'i

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lc 16.18)

³¹ Jesú ninemocu niwĩ: "Apeye todũporocjãrãpãre ní'quere tu'opã: 'No'o numorẽ cõ'agũ, "A'te ye bu'iri mu'urẽ cõ'a'a" nirĩ pũrĩrẽ oja, core o'oroa'a', niwũ. ³² Yu'u pe'e a'tiro wereguti. Ni'cũ cũ numorẽ co apĩ me'rã ña'arõ nitimicã cõ'agũnojõ core umua me'rã ña'arõ weeri masõrẽ weronjõ tojacã weesami. No'o marãpu cõ'ano'co me'rã numotigunojõ quẽ'rã ña'arõ cũ numo nitigo me'rã a'metãrãgũ weronjõ tojasami", nicu niwĩ Jesú.

Jesú "A'tiro weerãti" nise cjasere cũ bu'e'que ni'i

³³ Jesú a'tiro werenemocu niwĩ: "Apeyere todũporocjãrãrẽ ní'quere tu'opã: 'Musã "Õ'acũ wãme me'rã weeguti" ní'caronjõta nisooro marĩrõ queoro weeya', niwũ. ³⁴ Yu'u pe'e a'tiro wereguti. Musã ãpẽrãrẽ 'A'tiro weerãti' nĩrã, Õ'acũrẽ wãmepeoticã'ña. 'U'muse me'rã weerãti', niticã'ña. Õ'acũ nirõ topu ni'i. ³⁵ 'A'ti nucũcã me'rã ni'i', niticã'ña. Õ'acũ wéeca di'ta ni'i. Jerusalẽ quẽ'rã marĩ wiogu Õ'acũ ya macã ni'i. Tojo weerã Jerusalẽ me'rã wãmepeoticã'ña. ³⁶ Tojo nicã 'U'sã ya dũpoa me'rã ni'i', niticã'ña. Musã tojo nise me'rã ni'cã poadare ñirĩ da o butiri da dũcayumasĩtisa'a. ³⁷ A'tiro dia'cũ niña. Diacjũ nicã, wãmepeoro marĩrõ 'Diacjũta ni'i', niña. Tojo niticã, 'Diacjũ niwe'e', niña. Musã ninemopeosepu no'o wãtĩ wãcũse o'ose nibosa'a.

Jesú ãpẽrã mejẽcã weecã a'medutitise ni'i

(Lc 6.29-30)

³⁸ "Apeyere todũporocjãrãrẽ ní'quere tu'opã: 'Ni'cũ musãrẽ capea paatĩ'acã, musã quẽ'rã mejãrõta cũrẽ paatĩ'aa'meña', niwũ. Tojo nicã 'Upicare paape'ecã, mejãrõta cũrẽ paape'ea'meña', niwũ. ³⁹ Yu'u pe'e musãrẽ a'tiro wereguti. Musãrẽ ña'arõ

weecã, tojo tu'oña'cã'ña. A'meticã'ña. Tojo weronojõ o'ogũ, mu'urẽ ni'cã pe'e pã'rẽ diapoaru paacã, ape pã'rẽ du'sari pã'rẽ pe'ere majãminu'cã, paadutiya tja. ⁴⁰ Ni'cũ beseri masã tiropu mu'urẽ weresã'cu mu'u ya camisare sērĩbosami. Cũ tojo weecã, bu'icjãrõ mu'u sãñarõ quẽ'rãrẽ tuweeo'oya. ⁴¹ Surara mu'urẽ ni'cã kilómetro cũ yere miabosaya nicã, mu'u pe'e cũ uacã, puã kilómetro miabosaya. ⁴² No'o mu'urẽ apeyenojõ sērĩcã, o'oya. Apeyenojõ mu'urẽ wasocã, 'Wasowe'e', niticã'ña", nicu niwĩ Jesú.

Marĩrẽ ĩ'atu'tirãrẽ ma'idutise ni'i
(Lc 6.27-28,32-36)

⁴³ Jesú werenemocu niwĩ: "Apeye todũporocjãrãrẽ ní'que quẽ'rãrẽ tu'opã: 'Musã me'rãcjũrẽ ma'iña. Musãrẽ ĩ'atu'tigu pe'ere a'pepũriña', niwũ. ⁴⁴ Yu'u pe'e musãrẽ wereguti. Musãrẽ ĩ'atu'tirãrẽ ma'iña. Musãrẽ ña'arõ ucũrãrẽ 'Añurõ wa'ato', niña. Musãrẽ ña'arõ weecã, ña'arõ bujicã'micã, na ye niatjere Õ'acũrẽ sērĩbosaya. ⁴⁵ Tojo weerã marĩ pacu u'musepu nigũ põ'rã ni'i nisere ĩ'orãsa'a. Cũ añurã, ña'arã tiropu mujĩpũrẽ bo'reyucã weemi. Mejãrõta añurõ weerã, ña'arõ weerã tiropu aco pejacã weemi. ⁴⁶ Musãrẽ mairã dia'cũrẽ ma'írã, ¿ñe'enojõrẽ musã Õ'acũ o'oatjere bocabosau? Niyeru wapaseeri masã quẽ'rã tojota weema. Na ña'arã nimirã, na me'rãcjãrãrẽ ma'isama. ⁴⁷ Musã acawererã dia'cũrẽ añudutirã, ¿ñe'enojõrẽ añuse weerã weebosau? Õ'acũrẽ ãjõpeotirã quẽ'rã tojota na acawererã dia'cũrẽ añudutisama. Tojo weerã nipe'tirãrẽ a'merĩ ma'i, añudutiya. ⁴⁸ Marĩ pacu u'musepu nigũ ña'ase moogũ nimi. Musã quẽ'rã cũ weronojõ ña'ase moorã ninu'cũcã'ña", ni werecu niwĩ Jesú.

6

Añurõ weesetise cjasere Jesú bu'e'que ni'i

¹ Jesú a'tiro werenemocu niwĩ: "Musã weesere ãpẽrãrẽ ĩ'adutirã, na ĩ'orõpu dia'cũ añurõ weeticã'ña. Musã tojo weecãma, marĩ pacu u'musepu nigũ ne cã'rõ añusere musãrẽ o'osome. ² Tojo weerã musã pajasecuorãrẽ weetamurã, nipe'tirãrẽ werestepe'otıcã'ña. Weeta'sari masã na nerẽwũasepu, tojo nicã macã decopu na wee'quere werestepe'ocã'ma. Masãrẽ añurõ ucũdutirã tojo weesama. Musã na weronojõ weeticã'ña. Diacjũ musãrẽ wereguti. Narẽ masã añurõ ucũse me'rã wapata'atojama. Tojo weerã na be'ropure bocasome. ³ Musã pe'e pajasecuorãrẽ apeyenojõ o'orã, no'o mu'u me'rãcjũ ĩ'atiri cura o'oya. ⁴ Ya'yioro ãpẽrã na masĩtiro o'oya. Tojo weecã, marĩ pacu nipe'tise marĩ ya'yioro weesere ĩ'ape'ogũ, musãrẽ añusere o'ogusami.

Jesú 'Õ'acũrẽ sērĩrã, a'tiro ñubueya' nise ni'i
(Lc 11.2-4)

⁵ "Musã ñubuerã, weeta'sari masã weronojõ weeticã'ña. Na nerẽwũase wi'seripu, tojo nicã masã pãjãrã yu'rũaropu nu'cũ, masã ĩ'ato nírã ñubuesama. Musãrẽ diacjũ wereguti. Na ãpẽrã ĩ'ase me'rã wapata'atojama. Be'ropure bocasome. ⁶ Musã yu'ure ãjõpeorã, musã ya tucũpu sãjãa, sopere bi'a, musã pacu Õ'acũ musã me'rã nigũrẽ sērĩ, ñubueya. Tojo weecã, marĩ pacu no'o bajutiropu weesere ĩ'ape'ogũ, musãrẽ añusere o'ogusami.

⁷ "Õ'acũrẽ ñubuerã wãcũtimirã, pejetiri mejãrõta ñubuemũjãticã'ña. Õ'acũrẽ masĩtirã, ãsãrẽ peje ucũse me'rã tu'ogusami nírã, tojo weesama. ⁸ Musã na weronojõ weeticã'ña. Marĩ pacu musã uasenojõrẽ sērĩatji dũporo masĩtojasami. ⁹ Tojo weerã musã a'tiro ñubueya:
"Pacu, mu'u u'musepu ni'i.

Nipe'tirã mu'urẽ wiopesase me'rã ãjõpeoato.

¹⁰ A'ti turipure mu'u bese'cu maata wiogu sãjãgũ a'tiato.

U'musepũre mu'u uaro dia'cũ weesama.

A'ti turicjãrã quẽ'rã mejãrõta weeato.

¹¹ Æsãrẽ umucorinucũ ba'ase o'oya.

¹² Æsã ña'arõ wee'quere acobojoya.

Æsã ãpẽrãrẽ acobojo'caro weronojõta ãsã quẽ'rãrẽ acobojoya.

¹³ Æsã ña'arõ weesĩ'rĩsere cã'mota'aya.

Tojo nicã ña'agũ ãsãrẽ niqesãcã, cã'mota'aya.

Mu'u ni'cũta dutimasĩ'i.

Tutuayũ'rũgũ ni'i.

Mu'u ni'cũrẽta masã ãjõpeorãsama.

Mu'u ninu'cũcũsa'a', ni sãrĩña Õ'acũrẽ.

¹⁴ "Ãpẽrã musãrẽ ña'arõ wee'quere acobojocã, marĩ pacũ u'musepũ nigũ quẽ'rã musãrẽ acobojogũsami. ¹⁵ Tojo weeticãma, marĩ pacũ musã ña'arõ wee'quere acobojosome", nicũ niwĩ Jesú.

Jesú "Be'ti ñubuerã, a'tiro weeya" nise ni'i

¹⁶ Jesú narẽ bu'ennemocũ niwĩ: "Musã be'ti ñubuerã, weeta'sari masã weronojõ weeticã'ña. Na ãpẽrãrẽ añurõ wãcũduti, be'tima nidutirã bujawetirã weronojõ weesoosama. Diacjũ musãrẽ wereguti. Na masã añurõ wãcũse dia'cũrẽ wapata'atojasama. Be'ropure bocasome. ¹⁷ Musã pe'e be'ti ñubuerã, musã weewaronojõta weeya. Diapoa waacoe, wũjapoame'rĩcã'ña. ¹⁸ Tojo weecã, ãpẽrã musã be'tisere masĩsome. Marĩ pacũ dia'cũ marĩ ya'yioro weesere ã'ape'ogu masĩgũsami. Cũ musãrẽ añusere o'ogũsami", nicũ niwĩ Jesú.

U'musepũ marĩ bocatjere wãcũnrũdutise ni'i

(Lc 12.33-34)

¹⁹ Jesú bu'ennemocũ niwĩ: "Apeyenojõ a'ti turi cjasere peje seeneocũuticã'ña. Te butiwiji, boadija wa'asa'a. Tere ãpẽrãnojo ba'abajuriodijocã'sama. Musã neocũusere yajari masũ sãjãa, yajape'ocũsami. ²⁰ Tojo weronojõ o'orã, u'muse cjase pe'ere seeneocũuyuya. Õ'acũ uaronojõ weenu'cũcã'ña. Tojo weerã topure peje añuse cuorãsa'a. Topure musã seeneocũu'que musã cuoatje ne butiwijisome. Æpẽrãnojo ne ba'atirãsama. Yajari masã quẽ'rã Õ'acũ tiropũ sãjãa, yajasome. ²¹ Marĩ upũtu ma'isere wãcũnrũsa'a. Tojo weerã a'ti turi cjase dia'cũrẽ wãcũnrũticã'ña. Õ'acũ ye pe'ere wãcũnrũña", nicũ niwĩ Jesú.

Marĩ caperi sĩ'ocja weronojõ ni'i nise ni'i

(Lc 11.34-36)

²² Jesú a'tiro werenemocũ niwĩ: "Marĩ caperi sĩ'omũ'tãcja weronojõ ni'i. Marĩ caperi añucã, añurõ ã'amasĩ'i. ²³ Marĩ caperi ã'aejaticãma, añurõ ã'atisa'a. A'te weronojõ musã Õ'acũrẽ ãjõpeo, cũ yere weecã, caperi añurõ weronojõ ni'i. Musã a'ti turi cjase pe'ere wãcũnrũcãma, caperi ã'aejatirã weronojõ ni'i. Õ'acũ uaronojõ weetirã, na'itĩ'arõpũ nirã, cũrẽ masĩtirã weronojõ ni'i.

Niyerure ma'irã, Õ'acũ pe'ere ma'itisa'a nise ni'i

(Lc 16.13)

²⁴ "Ni'cũ ãpẽrãrẽ da'raco'tegũ puarã dutisere weemasĩtisami. Ni'cũrẽ ma'igũ, apĩrẽ ma'itisami. Tojo nicã ni'cũ dutisere yũ'tigũ, apĩ dutise pe'ere yũ'titisami. Æ'rã weronojõ niyeru, a'ti nucũcã cjasere ma'irã, Õ'acũ pe'ere ma'imasĩtisa'a.

Õ'acũ cũ yarãrẽ co'tese ni'i
(Lc 12.22-31)

²⁵ "Mũsarẽ a'tiro wereguti: '¿Ñe'enojõ ba'arãsari? ¿Ñe'enojõ s'ĩ'rĩrãsari? ¿Ñe'enojõ sãnarãsari?' ni wãcũque'titicã'ña. Marĩ catise ba'ase nemorõ wapati'i. Marĩ upũ quẽ'rã su'ti nemorõ wapati'i. ²⁶ Mirĩcũarẽ wãcũña. Na ba'as'ĩ'rĩrã, otese capere ote, pĩ'rĩ ducaticã weetisama. Te ducati'quere ba'ase nũrõse wi'seripũ nũrõtisama. Tojo weetimirã, ujaboatisama. Marĩ pacũ u'mũsepũ nigũ narẽ ba'ase o'osami. Mũsã pe'ere mirĩcũa nemorõ ma'iyũ'rũnũ'cãsamĩ. ²⁷ No'o mũsã upũtũ wãcũque'tirã, pajicurero bũcũanemotisa'a. Mejõ waro wãcũque'tima'asa'a.

²⁸ "¿De'ro weerã mũsã sãnatje su'tire wãcũque'titi? O'ori, nũcũ cjasere wãcũña. Te no'o uaro pĩ'rĩbajaque'atisa'a. Da'rati, su'atimirõ, su'ti añurõ sãnarõ weronojõ baju'u. ²⁹ Marĩ ñecũ wiogũ Salomó añuse su'ti sãnacũ niwĩ. Cũ tojo sãnamigũ, o'orire ni'cãrõwijiticũ niwĩ. Te o'ori añubutiasẽ ni'i. ³⁰ Ni'cã nũmũ catĩni'i, ape nũmũ ñaidija wa'asa'a. Be'ro pecame'epũ uũacõ'ano'sa'a. Yoaticã catimicã, Õ'acũta o'orire tojo añurõ bajume'rĩcã weesami. Cũ o'orire añurõ co'tero nemorõ mũsã pe'ere weesami. Mũsã, mũsã ãjõpeotise bu'iri wãcũque'ti'i. ³¹ Tojo weerã '¿Ñe'enojõrẽ ba'arãsari? ¿Ñe'enojõrẽ s'ĩ'rĩrãsari? ¿Ñe'enojõrẽ sãnarãsari?' ni wãcũque'titicã'ña. ³² A'ti turicjãrã Õ'acũrẽ ãjõpeotirã tere wãcũque'tisama. Marĩ pacũ u'mũsepũ nigũ mũsã uasenojõrẽ masĩtojasami. ³³ Tojo weerã Õ'acũ yere wãcũyũ'rũnũ'cãña. Tojo nicã cũ dutisere weesirutuya. Tojo weecã, nipe'tise mũsarẽ du'sasenojõrẽ o'obu'ipeogusami. ³⁴ Tojo weerã '¿Ñamiacã de'ro wa'arosari?' ni wãcũque'titicã'ña. Ni'cãcãrẽ mũsã ña'arõ yũ'rũatje nitoja'a. Tojo weerã ni'cãcã cjase dia'cũrẽ wãcũña. Ape nũmũ cjasere wãcũque'titicã'ña. Umacorinũcũ Õ'acũ mũsarẽ weetamugũsamĩ", nicũ niwĩ.

7

Ãpẽrãrẽ "Mũsã ña'arã ni'i" niticã'ña nise ni'i
(Lc 6.37-38,41-42)

¹ Jesú ninemocũ niwĩ:

"Mũsã ãpẽrãrẽ 'Na ña'arã nima', ni beseweeticã'ña. Tojo weecã, Õ'acũ quẽ'rã mũsarẽ besesome. ² Mũsã ãpẽrãrẽ bese'caronojõta, tojo nicã mũsã bese'caro ejatuario Õ'acũ mũsã quẽ'rãrẽ besegusami. ³ Mũsã basu ña'arã nimirã, ¿de'ro weerã ãpẽrã pe'ere 'Ña'arã nima', niti? ãpẽrãrẽ 'Mũsã ña'arã ni'i' nise dũporo mũsã ye pe'ere ã'amũ'tãña. ⁴ Mũsã a'te weronojõ nibosa'a. Mũsã acaweregure 'Mũ'u ya capeapũ cã'po'caroacã ni'i', nibosa'a. Mũsã ya capeapũ pajiri po'caro pe'ere ã'amũ'tãtimirã, tojo nibosa'a. Mũsã basu mũsã ya capeapũ pajiri po'caro cũomirã, mũsã acaweregũ cã'rõacã cũogũ pe'ere 'Mũ'u ya capeapũ nisere miicõ'arãti', ¿niti? ⁵ Mũsã tojo wéerã, weeta'sari masã ni'i. Mũsã ye caperipũ nise pe'ere miicõ'amũ'tãña yujupũ. Tojo wéeca be'ro mũsã acaweregũ cã'rõacã caperipũ nise pe'ere miicõ'amasĩrãsa'a", ni queose o'ocũ niwĩ Jesú.

⁶ Apeye ninemocũ niwĩ tja:

"Õ'acũrẽ yabi bujicã'rãrẽ cũ ye queti añusere wereticã'ña. Narẽ wererã, diayiare añusere o'orã weronojõ weebosa'a. Diayia uamarã añuse o'omicã, majãmiĩ'a, cũ'rĩsama. Mejãrõta Õ'acũrẽ ãjõpeos'ĩ'rĩtirãrẽ añuse cũ ye cjasere wereticã'ña. Narẽ wererã, yeseare ñaquẽ wapabũjuri dare doqueo'orã weronojõ weebosa'a. Yesea ti dare u'tacũu, te perire no'o uaro weestecusiasama. Na weronojõ nirãrẽ mejõ waro Õ'acũrẽ yabi bujicã'rãrẽ añuse cũ ye cjasere werebosa'a.

‘Ō'acūrē sērīña' nise ni'i
(Lc 11.9-13; 6.31)

⁷ "Ō'acūrē sērīña. Cūrē sērīcā, o'ogusami. Mūsā sērī a'manu'cūrā, bocarāsa'a. Mūsā me'rācjū ya wi'ire sope pu'to pisunu'cūcā, cū mūsārē pāosōrōrō weronojō weegusami. ⁸ Ō'acū cūrē sērīrārē o'osami. No'o a'magūnojo bocagusami. Sope pu'to pisugu weronojō sērīnu'cūgūrē o'ogusami.

⁹ "Mūsā pō'rā ba'ase sērīcā, ne ni'cū narē ūtāpere o'otibosa'a. ¹⁰ Na wa'i sērīcā quē'rārē, añarē o'otibosa'a. ¹¹ Mūsā ña'arā nimirā, mūsā pō'rārē añusere o'omasī'i. To pūrīcārē marī pacu u'musepu nigú cūrē sērīrārē nemorō añusere o'ogusami.

¹² "Mūsārē āpērā añurō weeme'rīcā uasa'a. Mūsā quē'rā tojota narē añurō weeme'rīcāña. Moisé duti'que, tojo nicā Ō'acū ye quetire weremū'tārī masā oja'que tojo weeduti'i.

Ū'muse cja sope cā'sopeacā ni'i nise ni'i
(Lc 13.24)

¹³ "Mūsā e'satiri sopepu, e'satiri ma'apu sājāaña. Pecame'epu wa'atjo pe'e e'sari sope, tojo nicā ma'a quē'rā e'sari ma'ajo ni'i. Pājārā ti ma'apure wa'ama. ¹⁴ Ū'musepu wa'ari sope pe'e, ma'a e'satiri ma'acā ni'i. Pejetirācā ti ma'apure wa'asama. Yū'ure ējōpeorā cā'sopeacāpu, cā'ma'acāpu sājāarā weronojō nima.

Yucugure tigu dūca me'rā ĩ'amasīno'o nise ni'i
(Lc 6.43-44)

¹⁵ "Āpērā 'Ūsā Ō'acū ye quetire weremū'tārī masā ni'i', nisoosama. Marī ĩ'acā, na añurā bajumima. Oveja uatirā weronojō bajuma. Na tojo bajumirā, na wācūsepure yaiwa uamarā weronojō mūsā ējōpeosere dojorēsī'rīsama. Narē tojo weeri nīrā, añurō ĩ'anurūña. ¹⁶ Mūsā narē na weese me'rā ĩ'amasīrāsa'a. Potagu u'se dūcatiwe'e. Wīsō quē'rā ne ojo dūcatiwe'e. ¹⁷ Tojo weero añucju yucugu añuse dia'cū dūcati'i. Ña'acju quē'rā ña'asere dūcati'i. ¹⁸ Ne ni'cāgū yucugu añuse dūcaticju ña'ase dūcatitisa'a. Ña'ase dūcaticju quē'rā añuse dūcatitisa'a. ¹⁹ Añuse dūca marīcjure paadijo, ūjūacō'acā'no'o. ²⁰ Tojo weerā mūsā nisoori masārē na weese me'rā ĩ'amasīrāsa'a", nicu niwī Jesús.

Nipe'tirā Ō'acū nirōpu wa'asome nise ni'i
(Lc 13.25-27)

²¹ Jesús narē werenemocu niwī:

"Nipe'tirāpūta no'o yū'ure 'Wiogu' niwuarānojo u'muse yu'u nirōpūre sājāasome. Yū'u pacu u'musepu nigú cū uaro weerā dia'cū sājāárāsama. ²² Yū'u añurā, ña'arārē beseatji numu nicā, pājārā yū'ure a'tiro nirāsama: 'Ūsā wiogu, mu'u ye cjase masārē bu'ewu, mu'u wāme me'rā wātīarē cō'awīrōwū. Tojo nicā mu'u wāme me'rāta peje añuse weeī'owū', nirāsama. ²³ Na tojo nimicā, 'Mūsārē ne masīticāti. Mūsā ña'arō wee'cārā ni'i. Wa'arāsa'a', nigūsa'a narē", nicu niwī Jesús.

Puarā wi'i yeenu'cāse queose ni'i
(Mr 1.22; Lc 6.47-49)

²⁴ Jesús masārē a'tiro werecu niwī:

"Yū'u ucūserere tu'óca be'ro yū'u dutisere weeganojō tu'omasīgū, wi'i yee'cu weronojō nisami. Cū ū'cūarōpu se'esājā, ūtāpu tutuari wi'i yeemujāti'cu weronojō nisami. ²⁵ Be'ro acoro pejaa, dia pu'eejasa'a. Ti wi'i wī'rō wēecā, ūtāgā bu'ipū wēeca wi'i niyuro, ne se'tedijatisa'a. ²⁶ Apī pe'e yū'u ucūserere tu'omigū, yū'u dutisere weetisami. Cū tu'omasītigū, nucūporo ōjērōpu wi'i wee'cu weronojō nisami. ²⁷ Be'ro

acoro pejaa, dia pu'eejasa'a. Ti wi'i uputu wĩ'rõ wēecã, nucūporopu wéeca wi'i niyuro, maata wēecõ'ape'ocã'no'sa'a. Ña'abutiario wa'asa'a ti wi'i", nicu niwĩ Jesú.

²⁸ Be'ro Jesú bu'etu'ajaca be'ro masã cū bu'esere i'amarĩarã, "Bu'eme'rĩyurũami", nicãrã niwã. ²⁹ Cū Moisé oja'quere bu'eri masã weronojõ bu'eticu niwĩ. Dutisere cuogu weronojõ narẽ bu'ecu niwĩ. Tojo weerã i'amarĩacãrã niwã.

8

Jesú cãmi boagure yu'rũo'que ni'i (Mr 1.40-45; Lc 5.12-16)

¹ Jesú urũgũpu ni'cu dijaticã, pãjãrã masã cūrẽ sirutucãrã niwã. ² Cū ma'apu wa'ari cura ni'cũ cãmi boagu Jesú tiropu wa'acu niwĩ. Cū tiro ejagu, ejaque'a, a'tiro nicu niwĩ:

—Wiogu, mu'u dutire yu'rũogu ni'i. Yu'ure yu'rũoya, nicu niwĩ.

³ Cū tojo nicã tu'ogu, Jesú cūrẽ ñapeo, nicu niwĩ:

—Jau. Mu'urẽ yu'rũoguti. Cãmi marĩgũ tojayã, nicu niwĩ.

Cū tojo nicãta, cū cãmi boase yatipe'tia wa'acaro niwã. ⁴ Tojo wa'aca be'ro Jesú cūrẽ nicu niwĩ:

—Ne ãpẽrãrẽ wereticã'ña. Diacjũta pa'i tiropu mu'u ye cãmi yati'quere i'ogũ wa'aya. Cū mu'urẽ "Mu'u cãmi boasere pe'tia wa'a'a", nigũsami. Cū tojo nica be'ro Moisé cū Õ'acũrẽ e'catise o'oduti'quere o'oya. Mu'u tojo wee yu'rũca be'ro masã me'rã nisetigusa'a tja, nicu niwĩ.

Jesú surara wiogure da'raco'tegure yu'rũo'que ni'i (Lc 7.1-10)

⁵ Be'ro Jesú Capernaupu ejacu niwĩ. Topu ni'cũ wiogu romano masũ Jesú pu'to a'ticu niwĩ. Cūrẽ weetamuse sãrĩcu niwĩ.

⁶ —Wiogu, yu'ure da'raco'tegu pũrõ dutitigu, ya wi'ipu cũñami. Cū sijamasĩtiami. Uputu waro pũrĩno'ami, ni werecu niwĩ.

⁷ Cū tojo nicã tu'ogu, Jesú nicu niwĩ:

—Jau. Cūrẽ yu'rũogu wa'aguti, nicu niwĩ.

⁸ Surara wiogu cūrẽ yu'ticu niwĩ:

—Wiogu, ya wi'ipu mu'urẽ sãjãcã weemasĩtisa'a. Yu'u mejõ nigũ ni'i. Mu'u wa'atimigũ, mu'u dutio'ose me'rã yu'ure da'raco'tegu yu'rũgusami. ⁹ Yu'u ãpẽrã surara docapu ni'i. Na dutisere wee'e. Yu'u quẽrã ãpẽrã surarare dutituria'a. Yu'u docacjũrẽ "Wa'aya" nicã, cū wa'asami. Apĩrẽ "A'tia" nicã, a'tisami. Yu'ure da'raco'tegure "A'tiro weeya" nicã, yu'u duti'quere weesami. Tojo weegu mu'u yu'ure da'raco'tegure yu'rũduticã, yu'rũgusami, nicu niwĩ.

¹⁰ Jesú surara tojo nisere tu'ogu, tu'omarĩa wa'acu niwĩ. Cūrẽ to siruturã pe'ere nicu niwĩ:

—Ãrĩ romano masũ yu'ure añurõ ãjõpeomi. Diacjũ musãrẽ were'e. Ãrĩ weronojõ ãjõpeogu ne ni'cũ Israe curuacjũrẽ bocaejaticãti. ¹¹ Musãrẽ wereguti. Pãjãrã judío masã nitirã ãrĩ weronojõ yu'ure ãjõpeorãsama. Na nipe'tirocãrã judío masã nitimirã, Õ'acũ wiogu nirõpũre nirãsama. Na quẽrã u'mũsepũre marĩ judío masã ñecũsumua Abrahã, Isaa, Jacob me'rã duji ba'arãsama. ¹² ãpẽrã judío masã nimirã, ãjõpeotise bu'iri u'mũsepũre wa'abo'cãrã wa'asome. Na itĩ'arõ aperopu Õ'acũ narẽ cõ'abajuriogusami. Topu na pũrĩno'rã, upicari cũrĩdio, utirãsama, nicu niwĩ Jesú.

¹³ Tojo nica be'ro surara wiogure nicu niwĩ:

—Mu'u ya wi'ipu tojaagusa'a. Mu'u ãjõpeo'caronojõta wa'arosa'a, nicu niwĩ. Cūrẽ tojo nirĩ curata da'raco'tegu cū dutire yu'rũcu niwĩ.

Pedro mañecõrẽ Jesú yu'rũo'que ni'i
(Mr 1.29-31; Lc 4.38-39)

¹⁴ Be'ro Jesú Pedro ya wi'ipũ wa'acũ niwĩ. Ti wi'ipũ sãjãtagũ, Pedro mañecõ ujaque upũtũ dutitigo cũñagõrẽ bocaejacũ niwĩ. ¹⁵ Tojo weegũ co omocãrĩrẽ ñe'ecũ niwĩ. Cũ tojo weeri curata maata ujaque surua wa'acaro niwũ. Be'ro co wã'cãnu'cã, narẽ ba'ase etico niwõ.

Jesú pãjãrã dutitirãrẽ yu'rũo'que ni'i
(Mr 1.32-34; Lc 4.40-41)

¹⁶ Na'ique'ari cura masã pãjãrã wãtĩ sãjãno'cãrãrẽ Jesú pu'topũ miacãrã niwã. Cũ ucũse me'rã wãtĩa napũre sãjãa'cãrãrẽ cõ'awĩrõcũ niwĩ. Tojo nicã nipe'tirã dutitirãrẽ yu'rũocũ niwĩ. ¹⁷ Jesú cũ tojo weecã, dũporocjũpũ Isaía Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ oja'caronojõta wa'acaro niwũ. A'tiro ni ojacũ niwĩ: “Marĩ tutuatísere, marĩ dutire cũ miiwapasami”, ni ojano'wũ.

Jesú me'rã wa'asĩ'rĩmi'cãrã ye queti ni'i
(Lc 9.57-62)

¹⁸ Jesú pãjãrã cũ sumutopũ nerẽnu'cãcã ï'agũ, cũ bu'erãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:
—Te'a ditara siaquijipũ, nicũ niwĩ. ¹⁹ Cũ tojo nicã, ni'cũ Moisé duti'quere bu'eri masũ Jesú pu'to wa'a, ucũcũ niwĩ:

—Masãrẽ bu'egũ, mũ'u no'o wa'aro mũ'urẽ sirutusijaguti, nicũ niwĩ. ²⁰ Jesú cãrẽ yu'ticũ niwĩ:

—Wa'icũrã cãrĩrĩ tuti cũosama. Mirĩcũa quẽ'rã na põ'rãtiri su'tiro cũosama. Yu'u pũrĩcã Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ ne cã'rõ cãrĩpesaro, yaro diácjũrẽ moo'o, nicũ niwĩ.

²¹ Apĩ Jesure ãjõpeogũ cãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Wiogũ, yu'u quẽ'rã mũ'urẽ sirutuguti. Mejõ yu'u pacũ tiropũ wa'aguti yujupũ. Topũ ni, be'ro yu'u pacũ wẽrĩca be'ro yaatojagupũ mũ'u me'rã wa'aguti, nicũ niwĩ.

²² Jesú cãrẽ yu'ticũ niwĩ:

—Yu'u me'rã wa'asĩ'rĩgũ, ni'cãrõacã yu'ure sirutuya. Yu'ure ãjõpeotirã wẽrĩ'cãrã weronojõ nima. Náta tja ãpẽrã wẽrĩ'cãrãrẽ a'merĩ yaato, nicũ niwĩ.

Jesú wĩ'rõrẽ, tojo nicã pã'cõrĩrẽ di'tamarĩacã wee'que ni'i
(Mr 4.35-41; Lc 8.22-25)

²³ Be'ro Jesú yucũsupũ mũjãsjãcũ niwĩ. Cũ bu'erã cãrẽ ba'patiwã'cãcãrã niwã. ²⁴ Na ditarapũ nirĩ cura upũtũ wĩ'rõ a'ticaro niwũ. Tojo weero na yucũsure pacase pã'cõrĩ paaquesãamũjãcaro niwũ. Tojo wa'ari curare Jesú cãrĩa wa'acũ niwĩ. ²⁵ Tojo weerã cũ bu'erã cũ siropũ sãñagũrẽ wã'cõrã bũruacãrã niwã. Cãrẽ “Wiogũ, ãsãrẽ yu'rũoya. Marĩ mirĩdijarã wee'e”, nicãrã niwã.

²⁶ Cũ wã'cã, narẽ yu'ticũ niwĩ:

—¿De'ro weerã tocã'rõ uiti? Mũsã yu'ure cã'rõacã waro ãjõpeose cũo'o, nicũ niwĩ. Tojo nitoja, wã'cãnu'cã, wĩ'rõrẽ, pã'cõrĩrẽ di'tamarĩacã weecũ niwĩ. Nipe'tise di'tamarĩdijape'tia wa'acaro niwũ. ²⁷ Tojo wa'acã ï'arã, cũ bu'erã ï'amarĩarã, a'tiro nicãrã niwã:

—¿Ñamũnojõ masũ nimiticũ ã'rĩ? Wĩ'rõ, pã'cõrĩpũta cãrẽ tũ'omaatidojacã'a, nicãrã niwã.

Jesú wãtĩa sãjãno'cãrãrẽ cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mr 5.1-20; Lc 8.26-39)

²⁸ Jesú wĩ'rõrẽ yũũõca be'ro ape pã'rẽpũ pẽ'ajacãrã niwã. To Gadara wãmetiropũ nicaro niwũ. Topũ puarã mũũa wãtĩa sãjãno'cãrã masãperi wa'teropũ ni'cãrã Jesú tiro a'ticãrã niwã. Na uarã waro niyucã, ne ni'cũ ti ma'apũre yu'rũaticãrã niwã.

²⁹ Na Jesure ï'arã, caricũcãrã niwã:

—Jesú, Õ'acũ macũ, ¿de'ro weegu ùsārē caribogu a'titi? ¿Õ'acũ cã bu'iri da'reatje duporo ùsārē bu'iri da'reyugu a'tiati? nicārã niwã.

³⁰ Na yu'ruro pãjãrã yesea to auba'a nu'cũcãrã niwã. ³¹ Wãtã narē ï'arã, Jesure nicārã niwã:

—Mu'u ùsārē cõ'awĩrõgũ, sõjã yeseapure sãjãaduticureya, nicārã niwã.

³² Jesú “Tojota wa'ato”, nicu niwĩ. Cũ tojo nicãta, na masãpure nimi'cãrã yeseapure sãjãacãrã niwã. Yesea na wãtã sãjãca be'ro opa tu'ruru ni'cãrã omamaati, ditarapu doqueñojã wa'acãrã niwã. Topu mirĩboape'tia wa'acãrã niwã.

³³ Yesea co'terã tojo wa'acã ï'arã, uputu ucuarã, macãpu omatojaacãrã niwã. Topu ejarã, nipe'tise wãtã sãjãno'cãrãrē wa'a'quere werecãrã niwã. ³⁴ Tere tu'orã, macãcãrã nipe'tirã Jesú tiropu wa'acãrã niwã. Cũrē ï'arã, a'tiro nicārã niwã:

—A'tore wijawã'cãña. Apesepu wa'aya, nicārã niwã.

9

Jesú sijamasĩtigure yu'ruo'que ni'i (Mr 2.1-12; Lc 5.17-26)

¹ Jesú wãtirãrē cõ'awĩrõca be'ro yucũsupu mujãsãjã, cũ ya macãpu majãmipẽ'acu niwĩ tja. ² Topu ãpẽrã ni'cũ sijamasĩtigure Jesú tiropu cũ pesaro me'rã wuawã'cãcãrã niwã. Na “Jesú ùsã me'rãcjũrē yu'ruogusami”, nicārã niwã. Na ëjõpeocã ï'agũ, Jesú sijamasĩtigure a'tiro nicu niwĩ:

—Wãcũtutuaya. Mu'u ña'arõ wee'quere acobojono'toja'a, nicu niwĩ.

³ Cũ tojo nirĩ curare Moisé duti'quere bu'eri masã topu nicārã niwã. Na a'tiro wãcũcãrã niwã: “Ã'rĩ cũ tojo ucũse me'rã Õ'acũrē ña'arõ ucũgũ weemi. Cũ ‘Õ'acũ weronojõ tutuagu ni'i’, ¿ni wãcũsari? Ã'rĩ marĩ weronojõ uputigu masã ña'arõ wee'quere acobojomasĩtisami”, ni wãcũcãrã niwã. ⁴ Jesú na tojo wãcũsere masĩgũ, narē nicu niwĩ:

—¿De'ro weerã musã yu'ure ña'arõ wãcũti? ⁵ ¿De'ro nise pe'e diasatibutiati? ¿“Mu'u ña'arõ wee'quere acobojono'toja'a” o “Wã'cãnu'cã, sijawã'cãña” nise pe'e diasaweti? “Mu'u ña'arõ wee'quere acobojono'toja'a” nicã ï'atimirã, ëjõpeoya marĩ'i. “Wã'cãnu'cã, sijawã'cãña” nicã pe'ema, cũ sijasere ï'atojarãpu “Diacjũta ni'i”, ni ëjõpeo'o. ⁶ Tojo weegu yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu yu'u tutuasere ï'ogũ, ã'rĩ sijamasĩtigure yu'ruoguti. Te me'rã musã yu'u masã ña'arõ wee'quere acobojomasĩsere masĩrãsa'a, nicu niwĩ.

Be'ro sijamasĩtigure a'tiro nicu niwĩ:

—Wã'cãnu'cãña. Mu'u cũña'carore tuutũrē, miiwua tojaagusa'a mu'u ya wi'ipu, nicu niwĩ.

⁷ Cũ tojo nicã, sijamasĩtigu wã'cãnu'cã, cũ ya wi'ipu tojaa wa'acu niwĩ. ⁸ Masã cũ tojo wa'asere ï'arã, uputu ucucãrã niwã. Tojo weerã Õ'acũ u'musepu nigũrē a'tiro nicārã niwã:

—Mu'u tutuase masũpure o'o'que añuyu'rua'a, nicārã niwã.

Jesú Mateo a'ti pũrĩ oja'cure piji'que ni'i (Mr 2.13-17; Lc 5.27-32)

⁹ Jesú sijamasĩtigure yu'ruoca be'ro wa'agu, yu'ure ï'abocawĩ. Yu'u romano masã wiogure niyeru wapaseebosari wi'ipu da'ragu dujiwu. Yu'ure ï'agũ, “Yu'u me'rã a'tia”, niwĩ. Cũ tojo nicãta, cũ me'rã wa'awu.

¹⁰ Be'ro ya wi'ipu cũ bu'erã me'rã ba'agu wa'awĩ. Na ba'ari cura ãpẽrã quẽ'rã pãjãrã niyeru wapaseeri masã, tojo nicã judío masã “Ña'arõ weeri masã nima” nino'rã quẽ'rã ba'arã ejawã. ¹¹ Fariseo masã tojo weecã ï'arã, cũ bu'erãrē sãrĩtiña'wã:

—¿De'ro weegu musārē bu'egu niyeru wapaseeri masā, āpērā ña'arō weeri masā me'rā ba'ati? niwā.

¹² Na tojo nisere tu'ogu, Jesú a'tiro niwī:

—Duti moorā ocoyedutirā duturure a'matisama. Dutitirā pūrīcā a'masama. ¹³ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpū na oja'quere bu'erā wa'aya. Ō'acū cū ucū'quere a'tiro ojacārā niwā: “Yū'u āpērārē pajaña'duti'i. Wa'icūrā ūjūamorōpeosere uawe'e', nicū niwī Ō'acū”, ni ojano'wū. Yū'u “Añurā ni'i” nirārē a'magū a'titiwū. Āpērā “Ēsā ña'arā ni'i” nirā pe'ere a'magū a'tiwū. Na ña'arō wee'quere bujaweti ducayudutigū a'tiwū, niwī Jesú.

*“Mū'u bu'erā ¿de'ro weerā be'tiweti?” Jesure ní'que ní'i
(Mr 2.18-22; Lc 5.33-39)*

¹⁴ Be'ro Juā masārē wāmeyeri masū bu'esere siruturi masā Jesú tiropū sērītiña'rā etawā:

—¿De'ro weerā ūsā weronojō, tojo nicā fariseo masā weronojō mū'u bu'erā pe'e Ō'acūrē ñubuerā, be'tiweti? niwā.

¹⁵ Na tojo nicā, Jesú yū'tiwī:

—¿De'ro weecjū omocā du'tegu na me'rā nígū, cū pijio'cārārē bujaweti, be'tidutibosari? Be'ro cūrē āpērā aperopū miáca be'ro pūrīcārē bujaweti, be'tirāsama. Jesú, yū'u na me'rā ni'i yujupū; yū'u na me'rā niticā pūrīcārē, be'tirāsama nígū, tojo niwī.

¹⁶ Apeye queose me'rā narē ninemowī. Tojo nígū, ma'ma cū bu'ese me'rā toduporopū na weeseti'que a'mesū'amasītisa'a, nígū weewī. A'tiro queose o'owī:

—Mejā su'tiro ma'ma casero coeya marīrī casero me'rā sereō'ota basiowe'e. Tojo weecāma, ma'ma casero coecā wejedū'o, mejā su'tirote maata wejetū'rēsa'a. Nemorō pajiri pe tū'rūnemosā'a. ¹⁷ Tojota wa'asa'a ma'ma vino mejā ajuro wa'icūrā casero me'rā wéeca ajuropū poseyecā. Pā'mayū'ru, ti ajuro tū'rū, vino piostepe'tia wa'asa'a. Tojo wa'acā, vino bajudutia wa'asa'a. Ti ajuro quē'rā cō'a wa'asa'a. Tojo weero ma'ma vinorē ma'ma ajuropū poseyeno'o. A'tiro weecā vino, tojo nicā ti ajuro queoro tojame'rīcā'sa'a, niwī Jesú. Duporopū weeseti'que me'rā Jesú cū ni'cārōacā ma'ma bu'ese morēta basiowe'e nígū, tojo niwī.

*Jairo macōrē, tojo nicā dí mejā cūogore Jesú yū'rūo'que ní'i
(Mr 5.21-43; Lc 8.40-56)*

¹⁸ Jesú Juā wāmeyeri masū bu'erārē ucūrī curare ni'cū judío masā nerērī wi'i wioḡu etawī. Jesú pu'to ejaque'a, niwī:

—Yū'u macō ni'cārōacā wērīa wa'amo. Tojo wa'amicā, ya wi'ipū wa'a, core ñapeocā, masāgōsamo tja, niwī.

¹⁹ Cū tojo nicā tu'ogu, Jesú cū me'rā wa'awī. Ēsā cū bu'erā quē'rā ba'patiwā'cāwū.

²⁰ Ma'apū ūsā wa'ari cura ni'cō numio doce cū'marī dí mejārē dutitigo a'tico niwō. Co Jesú sē'emapū a'ti, cū yaro su'tiro yapapū ñe'eña'co niwō. ²¹ A'tiro wācūco niwō: “Yū'u cū ya su'tirote da'raña'seacā me'rā yū'rūgosa'a”, nico niwō. ²² Co ñe'eña'cā tu'oña'gū, Jesú core majāmiī'a, niwī:

—Wācūtutuaya. Mū'u ējōpeotjīagō, yū'rūono'copū toja'a, niwī.

Cū tojo nicāta, dí wijami'que bu'anū'cā pe'tia wa'acaro niwū.

²³ Be'ro Jesú wioḡu ya wi'ipū ejagū, na weewūaronojōpūma wērī'core yaari cura basapeorārē bocaejawī. Tojo nicā masā quē'rā upūtu uticā ī'awī. ²⁴ Cū ti wi'i po'peapū nirārē “Wijaaya. Co wērītimo. Cārīgō weemo”, niwī.

Tere tu'orā, masā cūrē bujicā'wā. ²⁵ Jesú narē wijaadutiwī. Be'ro wērī'co pesari tucūpū sājāa, co ya omocāpū ñe'ecu niwī. Tojo weecā, co wā'cānū'cāco niwō. ²⁶ Be'ro nipe'tiro ti di'tapūre Jesú core masō'que queti se'sa wa'acaro niwū.

Jesú p̄arã caperi ĩ'atirãrẽ yu'r̄uo'que ni'i

²⁷ Jesú wioḡu ya wi'ip̄u ní'c̄u wijaari cura p̄arã caperi ĩ'atirã cãrẽ caricũsirutuwā.
—Davi p̄arãmi nituriagu, ũsãrẽ pajaña'cureya, ni caricũwā.

²⁸ Be'ro wi'ip̄u sãjãcã, caperi ĩ'atirã cã pu'top̄u ejawã. Narẽ s̄erĩtiña'wĩ:
—¿Yu'u musãrẽ ĩ'acã weemasĩsere ãjõpeoti? niwĩ.

—Ëjõpeo'o, ni yu'tiwã.

²⁹ Na tojo nicã tu'oḡu, Jesú na caperip̄u ñapeowĩ.

—Musã ãjõpeo'caronojõ queoro wa'ato, niwĩ. ³⁰ Tojo nicãta, na ĩ'awã. Be'ro “Yu'u musãrẽ tojo weesere ãp̄erãrẽ wereticã'ña”, niwĩ.

³¹ Cã tojo nimicã, na wijáaca be'roacãta nipe'tiro ti di'tap̄u cã narẽ yu'r̄uo'quere werestepe'ocã'cãrã niwã.

Ucũmasĩtigure Jesú ucũcã wee'que ni'i

³² Caperi bajuno'ti'cãrã wijaari cura a'tiro wa'awu. Æp̄erã Jesú tirop̄u ni'cã ucũmasĩtiḡu wãtĩ sãjãno'cure miiejawã. ³³ Jesú cãrẽ ĩ'agũ, wãtĩ cãp̄ure nigũrẽ cõ'awĩrõwĩ. Tojo weecã, cã ucũmasĩti'c̄u ucũnu'cãwĩ. Tocjãrã tere up̄utu ĩ'amarĩatjãrã, a'tiro niwã:

—Marĩ a'to Israe curuacjãrã tirop̄ure tojo wa'acã, ne ni'cãti ĩ'atirã nicãti, niwã.

³⁴ Fariseo masã pe'e a'tiro niwã:

—Wãtĩa wioḡu tutuaro me'rã ã'rĩ wãtĩarẽ cõ'awĩrõsami, niwã.

Jesú masãrẽ pajaña'que ni'i

³⁵ Jesú nipe'tise macãrĩp̄u judío masã nerẽse wi'serinucũ bu'ecusiagu wa'awĩ. Añuse queti Õ'acũ masãrẽ yu'r̄uose quetire werewĩ. Tojo nicã Õ'acũ wioḡu nimi nise quetire weregu wa'awĩ. Dutitirãrẽ de'ro na pũrĩno'sere yu'r̄uowĩ. ³⁶ Masãrẽ ĩ'agũ, pũrõ pajaña'wĩ. Na bujawetirã, wãcũtutuaturã ovejare co'tegu moorã weronojõ niwã. ³⁷ Tojo weegu Jesú ũsã cã bu'erãrẽ niwĩ:

—Diacjũta ni'i. Marĩ otese peje pĩ'rĩ ducati'i. Tere miirã pe'e marĩbocurema.

³⁸ Tojo weerã te otese wioḡure ãp̄erã miitamuajãrẽ s̄erĩnemoña, niwĩ Jesú. A'te weronojõ Õ'acũ ye quetire masĩsĩ'rĩrã, pãjãrã waro nima. Mejõ te quetire wererã pe'e pejetirãcã nima. Tojo weerã ãp̄erã cã o'ónemocã, Õ'acũrẽ s̄erĩña, niwĩ Jesú.

10*Jesú cã bu'erãrẽ bese'que ni'i*

(Mr 3.13-19; Lc 6.12-16)

¹ Jesú masãrẽ bu'eca be'ro ũsã cã bu'erã docere besewĩ. Æsãrẽ masãp̄u nirã wãtĩarẽ cõ'awĩrõmasĩsere o'owĩ. Tojo nicã nipe'tise duti yu'r̄uomasĩsere o'owĩ.

² Æsã cã bese'cãrã doce a'tiro wãmetiwu. Ne waro Simó niwĩ. Apetero cãrẽta tja Pedro pisuwã. Be'ro cã acabiji André niwĩ. Cã be'ro Santiago, tojo nicã cã acabiji Juã, na p̄arãp̄uta Zebedeo põ'rã niwã. ³ Apĩ Felipe, apĩ Bartolomé, apĩ Tomás niwã. Yu'u Mateo romano masã wioḡure niyeru wapaseebosagu ní'c̄u quẽ'rã na me'rã niwũ. Apĩ Santiago Alfeo macũ niwĩ. Tojo nicã Tadeo niwĩ. ⁴ Apĩ Simó celote curuacjũ niwĩ. Apĩ Juda Iscariote, be'rop̄u Jesure ĩ'atu'tirãp̄ure o'oacjũ quẽ'rã niwĩ.

Jesú cã bese'cãrãrẽ bu'edutio'o'que ni'i

(Mr 6.7-13; Lc 9.1-6)

⁵ Cã beseca be'ro ũsã docere a'tiro niwĩ:

—Judío masã nitirã tirop̄u wa'aticã'ña. Tojo nicã Samaria di'tap̄u nise macãrĩp̄ure wa'aticã'ña. ⁶ Israe curuacjãrã tiro pe'e wa'aya. Na Õ'acũ cã dutisere sirututirã, oveja na wioḡure du'tiwija wisi'cãrã weronojõ nisama. ⁷ Narẽ wererã wa'aya. “Cã'rõacã be'ro Õ'acũ bese'c̄u wioḡu sãjãgũsami”, niña. ⁸ Dutitirãrẽ yu'r̄uoya. Wẽrĩ'cãrãrẽ

masõña. Cãmi boarãrẽ yu'ruoya. Wãtĩa sãjãno'cãrãrẽ cõ'awĩrõña. Yu'u musãrẽ weemasĩsere wapamarĩrõ o'o'o. Tojo weerã narẽ yu'ruorã, wapaseeticã'ña.

⁹ »Musã wa'arã, ne niyeru miaticã'ña. ¹⁰ Ne ajuronojõ miaticã'ña. Su'ti, tojo nicã sapatu musã sãñase me'rã dia'cũ wa'aya. Tuacju miaticã'ña. Da'rari masã na da'rase wapa wapata'aba'amasĩma. Tojo weerã musã bu'erã wa'acã, musãrẽ ba'ase weetamurãsama.

¹¹ »Macãpũ etarã, “Ã'rĩta añutu'sami” musã nigũ tiro tojaque'aya. Musã to nirõ ejatuario cũ ya wi'ipũ niña. ¹² Cũ ya wi'ipũ sãjãarã, ti wi'icjãrãrẽ põtẽrĩ añudutiya. ¹³ Musãrẽ ñe'ecã, “Musãrẽ añurõ wa'ato”, niña. Musãrẽ ñe'eticã, niticã'ña. ¹⁴ Musãrẽ ñe'eti, musã bu'esere tu'osĩ'rĩticã, ti wi'ipũre wijaarã, o ti macãpũre wijarã, ti macã cjase di'ta musãrẽ wã'a'quere paastecõ'aña. Tojo weerã musã a'ti macãcjãrã bu'iritima, ni ï'orãsa'a. ¹⁵ Diacjũ musãrẽ were'e. Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmũ narẽ upũtu waro bu'iri da'regũsami. Todũporopũ Sodoma, Gomorra wãmetise macãrĩcjãrãrẽ bu'iri da're'caro nemorõ narẽ bu'iri da'regũsami, niwĩ Jesú.

Jesure ãjõpeorãrẽ ña'arõ weeatje cjase ni'i

¹⁶ Cũ apaturi ninemowĩ:

—Masĩña. Yu'u musãrẽ wioro wa'teropũ o'ógũ wee'e. Ovejare yaiwa wa'teropũ o'ógũ weronojõ o'ó'o. Tojo weerã musãrẽ ña'arõ weeri nĩrã, pũa capeatiya. Musãrẽ ña'arõ weemicã, añurõ weeya narẽ. ¹⁷ Añurõ ï'aña. Musãrẽ ñe'e, judío masã wiorã tiropũ miarãsama. Na nerẽse wi'seripũ musãrẽ tãrãrãsama. ¹⁸ Tojo nicã yu'ũre ãjõpeose bu'iri to cjase di'ta wiorã tiropũ miarãsama. Narẽ yé quetire wereya. Tojo nicã ãpẽrã judío masã nitirãrẽ wererãsa'a. ¹⁹ Musãrẽ miacã, musã ucũatjere “¿De'ro wa'arosau? ¿De'ro nirãsari?” ni wãcũque'titicã'ña. Musã ucũrĩ cura Õ'acũ musã ucũatjere o'ogũsami. ²⁰ Tojo weerã musã basu mejẽta ucũrãsa'a. Espĩritu Santu marĩ pacũ o'ó'cũ musãrẽ ucũdutisere ucũrãsa'a.

²¹ »Masã yu'ũre ãjõpeocã ï'arã, na acawererã warore wia, wẽjẽdutiãrãsama. Na põ'rã quẽ'rãrẽ tojota weerãsama. Põ'rã quẽ'rã na pacũsumũarẽ mejãrõta weerãsama. ²² Yé bu'iri nipe'tirã musãrẽ ï'atu'tirãsama. No'o yu'ũre ãjõpeoyapatigũnojõ yu'rũgũsami. Cũ yu'u pacũ tiropũ catinu'cũcũsami. ²³ Ni'cã macãpũ musãrẽ ña'arõ weecã, ape macãpũ du'tiya. Diacjũta musãrẽ were'e. Nipe'tiro Israe curuacjãrã nise macãrĩpũ musã werecusiabi'ati dũporo yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ apaturi a'tigũsa'a tja, niwĩ Jesú.

²⁴ »Ne ni'cũ bu'egũ, cãrẽ bu'egũ yu'ruoro nĩmasĩtisami. Mejãrõta da'raco'tegũ quẽ'rã cũ wiogũ yu'ruoro nĩmasĩtisami. ²⁵ Bu'egũ, cãrẽ bu'egũ weronojõ nigũti, nĩrõua'a. Mejãrõta da'raco'tegũ cũ wiogũ weronojõ nigũti, nĩrõua'a. Bu'eri masũ, wiogũ, na ña'arõ yu'rũcã, bu'eno'gũ, da'raco'tegũ quẽ'rã ña'arõ yu'rũsama. Tojo weero yu'u musãrẽ bu'egũre “Beelzebú, wãtĩa wiogũ nimi” nicã, ¿de'ro weerã musã yu'u bu'erãrẽ tojo nitibosabau? niwĩ Jesú.

Jesú “¿Noanojõrẽ uiroũati?” ní'que ni'i (Lc 12.2-7)

²⁶ Jesú a'tiro werenemowĩ:

—Musã yu'u me'rã ni'i. Tojo weerã musãrẽ uatirãrẽ uiticã'ña. Ne bajuyoropũ weetise ï'ano'ticã weesome. ï'ano'rõsa'a. Ne ï'atiropũ wee'que quẽ'rã masĩno'ticã weesome. ²⁷ Yu'u musãrẽ tu'otiroopũ ní'quere ãpẽrã tu'oropũ werestepe'ocã'ña. Masĩno'ña marĩ'quere masãrẽ masĩcã weeya. ²⁸ Musã upũre wẽjẽcõ'arãrẽ uiticã'ña. Na upũ dia'cũrẽ wẽjẽcõ'amasĩsama. Õ'acũ pe'e upũ, ejeripõ'rãrẽ pecame'epũ cõ'abutiamasĩsami. Cũ tojo weegũ pũrĩcãrẽ uiya, niwĩ.

²⁹ Jesú queose me'rã cũ pacũ marĩrẽ ma'isere werenemowĩ:

—Puarã mirĩcũa o'majãrãcã cã'rõacã wapatisama. Na tojo wapaticã, Õ'acũ narẽ añurõ co'tesami. Ne ni'cũ mirĩcũacã yucugurũ pesagu marĩ pacu “Tocã'rõ wẽrĩgũsami” niticã, wẽrĩtisami. ³⁰ Apeyema tja Õ'acũ marĩ poarire “Ticuse ni'i”, ni masĩpe'ocã'sami. ³¹ Musã pãjãrã mirĩcũa yu'rũoro wapatisa'a. Tojo weerã musãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩrãrẽ uiticã'ña. Õ'acũ musãrẽ añurõ co'tegũsami, niwĩ Jesú.

Masã tũ'oropũ Jesucristore ãjõpeose ni'i
(Lc 12.8-9)

³² Jesú werenemowĩ:

—No'o masã tũ'oropũ yu'ure “Ëjõpeo'o” ni werẽcã, yu'u quẽ'rã narẽ yu'u pacu u'mũsepu nigũrẽ añurõ ucũgũsa'a. ³³ Ni'cũ masãrẽ uigu, masã tũ'oropũ yu'ure “Ëjõpeowe'e” nigũrẽ yu'u quẽ'rã cãrẽ yu'u pacu u'mũsepu nigũrẽ “Yagu mejẽta nimi”, nigũsa'a, niwĩ Jesú.

Jesú ye bu'iri masã dũcawatima nise ni'i
(Lc 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Apaturi werenemowĩ:

—Musã yu'ure “Añurõ nisetiatjere miitigu weepĩ”, ni wãcũticã'ña. Yu'u tere miititiwũ. Yu'u a'tise wapa a'pepũrĩato nígũ a'tiwũ. Æpẽrã yu'ure uatirã, yu'ure uarã me'rã a'metu'tirãsama. ³⁵ Tojo weerã ni'cũ cũ pacu me'rã a'metu'tigusami. Apego quẽ'rã co paco me'rã mejãrõta weegosamo. Tojo nicã macũ nũmo co mañecõ me'rã a'metu'tirãsama. ³⁶ Tojo weerã ni'cã wi'icjãrã, yé bu'iri a'metu'tirãsama.

³⁷ »Yu'ure ma'irõ nemorõ musã pacusũmũa pe'ere ma'iyũ'rũnũ'cãrã, yarã nímasĩtisa'a. Tojo nicã pacusũmũa quẽ'rã na põ'rãrẽ ma'iyũ'rũnũ'cãrã, yarã nímasĩtisama. ³⁸ Apetero weegu ni'cũ “Yu'u Jesure ãjõpeogu, wẽrĩbosa'a” ni uigu, yu'ure ãjõpeodu'usami. Tojo weegunojõ yagu nímasĩtisami. ³⁹ Yu'ure ãjõpeose me'rã ña'arõ yu'rũsĩ'rĩtigũ, yu'ure ãjõpeodu'ugunojõ pecame'epũ bu'iri da're bajuriono'gũsami. Apĩ wẽjẽsere uiti, yu'ure ãjõpeonu'cũgũnojõ pe'e yu'u me'rã catinu'cũgũsami, niwĩ Jesú.

Añurõ wee'que wapa wapata'ase ni'i
(Mr 9.41)

⁴⁰ Jesú werenemowĩ:

—Musãrẽ e'catise me'rã ñe'erã, yu'ure ñe'erãta weema. Yu'ure ñe'erã quẽ'rã, yu'u pacu yu'ure o'ócure ñe'erãta weema. ⁴¹ Ni'cũ Õ'acũ wereduti'quere wereturiari masũrẽ cũ Õ'acũ o'ócũ niyucã, ñe'egũrẽ a'tiro wa'arosa'a. Õ'acũ cãrẽ o'osenojõrẽta cãrẽ ñe'egũ quẽ'rãrẽ o'ogũsami. Ni'cũ masũ añugũrẽ ñe'egũ, cũ añugũ niyucã, cãrẽ ñe'egũrẽ a'tiro wa'arosa'a. Õ'acũ masũ añugũrẽ o'ocaronojõta cãrẽ ñe'egũ quẽ'rãrẽ o'ogũsami. ⁴² Ni'cũ apĩrẽ Jesucristore ãjõpeogu nimi nígũ, acowũogũre acotĩagũ diacjãta añuse bocagũsami, niwĩ Jesú.

11

Juã cũ bu'erãrẽ Jesú tiropũ o'ó'que ni'i
(Lc 7.18-35)

¹ Jesú ãsã docere wérẽca be'ro wa'a wa'awĩ. Galileapũ nise macãrĩrẽ bu'ecusiagu wa'awĩ.

² Juã masãrẽ wãmeyeri masũ bu'iri da'reri wi'ipũ nicu niwĩ. Topũ nígũ, Jesú masã wa'teropũ weesere tũ'ocũ niwĩ. Tere tũ'ogu, Æpẽrã cũ bu'esere siruturãrẽ cũ tiropũ wa'aduticũ niwĩ. ³ A'tiro narẽ sãrĩtiña'duticũ niwĩ:

—“¿Mũ'uta niti ‘Masãrẽ yu'rũoacjũ a'tigusami’ nino'cũ, o apĩpũre yucuerãsari yujupũ?” ni sãrĩtiña'ña, nicu niwĩ.

4 Jesú tiro etarã, Juã sêrĩtiña'duti'quere sêrĩtiña'wã. Na tojo nicã tu'ogu, Jesú narẽ yu'tiwĩ:

—Yu'u weecã ĩ'asere, musã tu'osere Juãrẽ wererã wa'aya. 5 “Caperi ĩ'atimi'cãrã ni'cãrõacãrẽ ĩ'apãama. Sijamasĩtimi'cãrã sijama. Cãmi boarã yatipe'tiano'ma. O'meperi tu'oti'cãrã tu'oma. Æpêrã wêrĩ'cãrã masãma. Pajasecũorã añuse masãrẽ yu'ruose quetire tu'oma. 6 Yu'ure êjõpeodu'utigũnojõ e'catigusami”, ni wererã wa'aya Juãrẽ, niwĩ Jesú.

7 Na wa'aca be'ro Jesú Juã ye cjasere masãrẽ werenu'cãwĩ:

—Musã masã marĩrõpu Juãrẽ ĩ'arã wa'apã. Topu wa'arã, uigũnojõrẽ, wãcũtutuatigure ĩ'arã wa'atipã. Cũ tutuatigu tábuti wĩ'rõ wêecũaro weronõjõ nitimi. 8 Tojo nicã añuse waro su'ti sãñagũrẽ masã marĩrõpu ĩ'arã wa'atipã. Su'ti añuse sãñarãnojõ wiorã ye wi'seripu nisama. 9 To pũrĩcãrẽ musã ni'cũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masãrẽ ĩ'arã wa'arã weepã. Nirõta Juã ãpêrã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã nemorõ niyu'rũnu'cãmi. 10 Õ'acũ Juãrẽ o'óyuatjere cũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ojano'wã:

“Yu'u mu'u ye quetire wereyuacjũre mu'u dũporo o'óguti.

Cũ mu'u wa'atji ma'arẽ apoyugusami”, nicũ niwĩ Õ'acũ, ni ojano'caro niwũ.

Ma'a quẽ'rãyumũ'tãgũ weronõjõ mu'u wa'ati dũporo masã wãcũsere bujaweti dũcayudutigusami nigũ, tojo nicũ niwĩ.

11 »Diacjũta musãrẽ wereguti. Todũporopu, a'tiro nicã quẽ'rãrẽ ne ni'cũ Juã yu'ruoro nigũ marĩmi. Tojo nimicã, nipe'tirã Õ'acũ wiogu nirõpu nirã Juã yu'ruoro nima. Mejõ nigũpuã cũ yu'ruoro nimi.

12 »Juã bu'enũ'cãcateropu, téé a'tocateropu quẽ'rãrẽ Õ'acũ wiogu nisere uatirã, cumuca weema. 13 Nipe'tirã Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masã na oja'que me'rã, tojo nicã Moisé cũ dutise cũu'que me'rã Õ'acũ wiogu nimi nisere werenu'cũcãrã niwã. Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũputa weretuocu niwĩ. 14 Musã yu'ure êjõpeosĩ'ricãma, a'tiro nigũti. Dũporocjũpu Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ a'tiro nicũ niwĩ: “Masãrẽ yu'ruoacju a'tise dũporo Elía Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ weronõjõ nigũ a'tigusami”, ni ojano'wã. Juã na tojo ojano'cuta nimi. 15 O'meperi cũorãnojõ a'tere añurõ tu'oya.

16 »Masã a'tocaterocjãrã, yé quetire tu'osĩ'rĩtirã ã'rã weronõjõ nima. Wĩ'marã macã decopu apedujirã, na me'rãcãrãrẽ pijirã caricũbajaque'atirã weronõjõ nima. A'tiro caricũsama: 17 “Ûsã wêowũ putimicã, basarã wijatiapu. Ûsã bujawetise basacã quẽ'rãrẽ, utitiapu.” Na weronõjõ a'tocatero nirã no'o añurõ, ña'arõ weecã, mejãrõta tu'satima. 18 Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũ be'ti, vino sĩ'rĩtisami. Cũ tojo weecã, musã “Wãtĩ cũomi”, nisa'a. 19 Be'ro yu'u Õ'acũ macũ masũ weronõjõ uputigũ quẽ'rãrẽ ba'a, yu'u vino sĩ'ricã, mejãrõta ña'arõ ucũ'u. “Ba'awãrĩgũ, sĩ'rĩwãrĩgũ nimi. Niyeru wapaseeri masã, tojo nicã ña'arã me'rãcãjũ nimi”, ni'ĩ yu'ure. Musã ni'cãpũreta êjõpeowe'e. Tojo êjõpeotimirã, yu'u weeĩ'o'quere ĩ'arã, “Õ'acũ cãrẽ masĩse o'opĩ” ni, masĩbosa'a, niwĩ Jesú.

*Jesure êjõpeotise macãrĩcãrã ye queti ni'ĩ
(Lc 10.13-15)*

20 Be'ro Jesú cũ tutuaro me'rã weeĩ'oyu'rũnu'cã'que macãrĩcãrãrẽ a'tiro tu'tiwĩ. Na ña'arõ wee'quere bujaweti dũcayuticã, tojo weewĩ.

21 —Musã Corazĩ, tojo nicã Betsaida wãmetise macãrĩcãrãrẽ ña'arõ wa'arosa'a. Yu'u weeĩ'o'quere ĩ'amirã, dũcayuwe'e. Yu'u ãpêrã judío masã nitirã tiropu Tiro, Sidõ wãmetise macãrĩpu weeĩ'ocãma, dũporopu na ña'arõ wee'quere bujaweti dũcayutojabopã. Na bujawetisere ĩ'orã, na weewũaronõjõpũma su'tire

wãquĩsenojõrẽ sãña, nujãrẽ na dũpoapu õrẽstepeobopã. ²² Musãrẽ were'e. Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmu nicã, musã pe'ere Tiro, Sidõcjãrã nemorõ bu'iri da'reyũ'rũnu'cãgũsami.

²³ »Ni'cãrõacãma Capernaucjãrãrẽ were'e. “Tojowaro u'musepu mujãrãti”, ni wãcũticã'ña. Õ'acũ musãrẽ pecame'epu cõ'abutiagusami. Sõ'oníca macã Sodoma yu'u musã tiropu wee'caronojõ wee'ocãma, ti macã ni'cãrõacãpu quẽ'rãrẽ ninu'cũbosa'a. ²⁴ Musãrẽ nigũti. Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmu nicã, Sodomacjãrãrẽ nemorõ musã pe'ere Õ'acũ bu'iri da'regũsami, niwĩ Jesú.

Jesú “Yu'u me'rã ejerisãjãse cũoya” nise ni'i
(Lc 10.21-22)

²⁵ Narẽ tojo níca be'ro Jesú cã pacu Õ'acũrẽ a'tiro niwĩ:

—Pacu, mu'u u'muse, a'ti turi wiogu ni'i. “Masĩyu'rũnu'cãrã ni'i” nirãrẽ mu'u ye cjasere tu'omasĩcã weewe'e. Æpẽrã wĩ'marã weronojõ maata tu'o ëjõpeorã pe'ere tere masĩcã wee'e. Mu'u tojo weesere wãcũgũ, “Añu'u”, ni e'catise o'o'o. ²⁶ Pacu, mu'u u'caronojõta a'tere queoro wee'e, niwĩ.

²⁷ Be'ro Jesú masãrẽ ninemowĩ:

—Yu'u pacu nipe'tise weemasĩsere yu'ure o'owĩ. Cũ ni'cũta yu'u nisetisere masĩpe'ocã'sami. Yu'u quẽ'rã ni'cũta cũ nisetisere masĩpe'o'o. No'o yu'u masĩcã weeno'rã quẽ'rã cũ nisetisere masĩsama. ²⁸ Musã basu weetutuase me'rã Õ'acũrẽ e'caticã weesĩ'rĩ'i. Tojo weerã nucũsere wuarã, da'ra caributirã weronojõ ni'i. Musã bu'iri tu'oña'rã, bujawetirãrẽ a'tiro nigũti. Musã tojo tu'oña'sere yu'ure wereya. Yu'u musãrẽ weetamugũti. Musã tojo weecã, yu'u musãrẽ ejerisãjãsere o'oguti. ²⁹ Yu'u dutisere, yu'u uaronojõ weeya. Musã tojo weecã, weetamugũti. Yu'u da'radutipegu niwe'e. Yu'u musãrẽ pajaña'gũ, mejõ nigũ weronojõ wee'e. Musã bujawetisere yu'ure werecã, musãrẽ e'catise dũcayuguti. ³⁰ Yu'u weetamuyucã, yu'u dutise uputu waro musãrẽ tutuawe'e. Masã apeyenojõ ca'rasãasere o'marã weronojõ tu'oña'rãsa'a, ni werewĩ Jesú.

12

Sauru nicã Jesú bu'erã trigore tã'rẽ'que ni'i
(Mr 2.23-28; Lc 6.1-5)

¹ Titare sauru nicã ãsã judío masã soowuari nũmu Jesú trigo wesepu yu'rũawĩ. Æsã cũ bu'erã ujaboarã, trigo na ote'quere tã'rẽ, te perire ba'awu. ² Fariseo masã ãsã tojo weecã ã'arã, Jesure niwã:

—Ï'aña. Mu'u bu'erã ni'cãcãnojõrẽ weedutisere weema. Marĩ soowuari nũmũrẽ da'radutiwe'e, niwã.

³ Na tojo nicã tu'ogu, Jesú niwĩ:

—Musã dũporocjũ wiogu Davi cũ me'rãcjãrã me'rã ujaboarã wee'quere bu'epã.

⁴ Na a'tiro weecãrã niwã. Õ'acũ wi'ipu sãjãa, pã “Õ'acũ ye ni'i” ní'que narẽ ba'adutiti'quere ba'acãrã niwã. Pa'ia dia'cũrẽ ba'ata basiocaro nimiwũ. ⁵ Apero Moisé duti'caropu quẽ'rãrẽ bu'epã. Marĩ soowuari nũmu nicã pa'ia Õ'acũ wi'ipu da'rasama. Cũ ye cjasere da'rãrã, sootisama. Na tojo sootirã, ña'arõ weerã mejãta weema. ⁶ Musãrẽ wereguti. A'tore yu'u Õ'acũ wi'i yu'ruoro niyu'rũnu'cãgũ ni'i. ⁷ Musã Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu ní'quere tu'omasĩwe'e. A'tiro ojano'caro niwũ: “Yu'u masãrẽ a'merĩ pajaña'cã u'a. Wa'icũrã uñũamorõpeo'caro nemorõ te pe'ere uasãyu'rũnu'cã'a”, ni ojano'wũ. Musã tere tu'omasĩrã pũrĩcã, masã mejãcã weetirãrẽ “Ña'arõ weema”, nitibosa'a. ⁸ Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu soowuari nũmũrẽ dutise nemorõ dutimasĩ'i, niwĩ Jesú.

Jesú omocã bu'awia'cure yu'ruo'que ni'i
(Mr 3.1-6; Lc 6.6-11)

⁹ Jesú trigo wesepu nica be'ro judío masã nerērĩ wi'ipu sãjãawĩ. ¹⁰ Ti wi'i po'peapu ni'cũ omocã bu'awia'cu nicu niwĩ. Fariseo masã ¿de'ro wee Jesure weresãrãsari? nĩrã, cãrẽ sērĩtiña'wã:

—¿Marĩ soowuari numurẽ dutitigure yu'ruocã añuti? niwã.

¹¹ Na tojo nicã tu'ogu, narẽ yu'tiwĩ:

—Ni'inojõta marĩ soowuari numu nicã oveja copepu burusãjãcã, cãrẽ wejewã'cõgũ wa'aticã weetisami. ¹² Ni'cũ masũ oveja nemorõ wapatiyu'rũnũ'cãmi. Tojo weero marĩ soowuari numurẽ añuse weecã añu ni'i, niwĩ.

¹³ Cũ tojo nica be'ro omocã bu'awia'cure niwĩ:

—Mu'u omocãrẽ sñoña, niwĩ. Tojo nicã tu'ogu, sñowĩ. Cũ tojo weecãta, ape omocã weronojõ añua wa'awu. ¹⁴ Cũ tojo weecã ĩ'arã, fariseo masã uawijaa wa'awã. Tojo uawijaarã, “¿De'ro wee Jesure wějẽrãsari?” ni apocãrã niwã.

Dũporocjãrãpu Ō'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã Jesure ojayu'que ni'i

¹⁵ Jesú cãrẽ wějẽsĩ'rĩsere masĩgũ, omocã bu'awia'cure yu'ruo'caropu ni'cu wi-jaawã'cãwĩ. Cãrẽ masã pãjãrã sirutuawã. Nipe'tirã dutitirãrẽ yu'ruowĩ. ¹⁶ Yu'ruo, narẽ ne cũ ye cjasere weredutitiwĩ. ¹⁷ Jesú na pãjãrãrẽ yu'ruocã, Isaía Ō'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ oja'que queoro wa'awu. A'tiro ojacu niwĩ:

¹⁸ Ā'rĩ yu'ure da'raco'tegu, yu'u bese'cu nimi.

Yu'u ma'igũ nimi.

Cũ me'rã e'cati'i.

Yu'u Espiriture cãrẽ o'oguti.

Cũ yu'u nipe'tirã masãrẽ añurõ weesere werergusami.

¹⁹ Cũ ne du'saso, macã decopu caricũsijasome.

²⁰ No'o wãcũtutuatiGUNojõ quẽ'rãrẽ cõ'asome.

Cõ'arõnojõ o'ogu, wãcũtutuacã weegusami.

ĒjõpeotutuatiRãrẽ tu'tisome.

Narẽ añurõ weetamugũsami.

Cũ wiogu sãjãca be'ropu, cũ ña'asere docaque'aca be'ropu tojo weedu'ugusami.

Cũ queoro dutime'rĩcũsami.

²¹ Tojo weerã nipe'tirocjãrã cũ dutiatjere co'terãsama, tojo ni ojano'wũ.

Jesure “Wãtĩ tutuaro me'rã weẽ'omi” ni ucja'que ni'i
(Mr 3.20-30; Lc 11.14-23; 12.10)

²² Be'ro Jesú tiropu caperi bajutigu, ucũtigu wãtĩ sãjãno'cure miiejawã. Na cãrẽ miiejacã ĩ'agũ, Jesú cãrẽ yu'ruowĩ. Tojo weéca be'ro ĩ'a, ucũwĩ. ²³ Wãtĩ sãjãno'cu yu'rucã ĩ'arã, nipe'tirã masã ĩ'amarĩawã. Na a'merĩ sērĩtiña'wã:

—¿Ā'rĩ dũporocjãpu Davi pãrãmi “Na a'tiacju niapu” ni'cu niti? niwã.

²⁴ Fariseo masã na tojo nicã tu'orã, a'tiro niwã:

—Ā'rĩ wãtĩa wiogu Beelzebú wãmetigu tutuaro me'rã wãtĩarẽ cõ'awĩrõcã'sami, niwã.

²⁵ Jesú na tojo nisere masĩgũ, narẽ niwĩ:

—Ni'cã curuacjãrã a'merĩ ducawati a'mequẽrã, masãpe'tia wa'asama. Tojo nicã ni'cã macãcjãrã o ni'cã wi'icjãrã na quẽ'rã a'merĩ ducawati a'metu'tirã, pe'tidija wa'asama. ²⁶ Mejãrõta wãtĩa wiogu cũ yarã wãtĩarẽ cõ'awĩrõgũ, cũ basuta ducawatigu weesami. Tojo weegu cũ de'ro wee tutuanemobosabe. ²⁷ Musã yu'ure “Cũ wãtĩ Beelzebú tutuaro me'rã wãtĩarẽ cõ'awĩrõmi”, ni'i. Tojo nicãma, musã bu'esere siruturã wãtĩarẽ cõ'awĩrõrã, ¿noa tutuaro me'rã cõ'awĩrõsari? Narẽ musã “Ō'acũ tutuaro me'rã wãtĩarẽ cõ'awĩrõma”, ni'i. Tojo weero masĩno'o. Musã yu'ure nise

diacjũ niwe'e. ²⁸ Yũ'u wãtĩarẽ Espíritu Santu tutuaro me'rã pe'e cõ'awĩrõ'o. Te me'rã "Õ'acũ wioꝝu nise musã tiropãre nitoja'a", nino'o.

²⁹ »Queose me'rã musãrẽ werenemogũti tja. Ni'cũ tutuamũ ya wi'ipãre dũ'tecũutimigũ, yajamasĩno'ña marĩ'i. Dũ'teca be'ropũ yajamasĩsami, niwĩ. Yũ'u wãtĩ yũ'rũoro tutuayũ'rũnũ'cã'a nĩgũ, tojo niwĩ Jesú.

³⁰ Jesú ninemowĩ:

—Yũ'ũre uatirã yũ'ũre ĩ'atu'tirã nima. Yũ'ũre seeneotamutigũnojõ doquestewã'cãgũ weronojõ nimi. Yũ'ũre ĩjõpeotirã masãrẽ Õ'acũrẽ ĩjõpeocã weeta-murã mejẽta weema.

³¹ »Tojo weegũ musãrẽ diacjũ weregũti. Õ'acũ masã ña'arõ weesere, ña'arõ ucũsere acobojogũsami. Espíritu Santure ña'arõ ucũcã pũrĩcãrẽ, acobojosome.

³² Yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũre ña'arõ ucũcã, Õ'acũ acobojogũsami. Espíritu Santu pe'ere ña'arõ ucũcã, Õ'acũ acobojosome. Ni'cãrõacã, be'ropũ quẽ'rãrẽ mejãrõta acobojosome, niwĩ Jesú.

Yucũgũre tigu dũca me'rã ĩ'amasĩno'o nise ni'i

(Lc 6.43-45)

³³ Jesú ninemowĩ:

—Yucũgũ añucjũ nicã, tigu dũca me'rã "Añucjũ ni'i", nino'o. Yucũgũ ña'acjũ nĩrõ, tigu dũca me'rã "Ña'acjũ ni'i", ni ĩ'amasĩno'o. Yucũgũre tigu dũca me'rã ĩ'amasĩno'o. ³⁴ Musã aña weronojõ pũrĩrã ni'i. Ña'arã nitjãrã, ¿de'ro wee añusere ucũmasĩbosau? Marĩrẽ ña'ase pũúturo, ña'asetã marĩ ucũse wija'a. Añuse nicã, añusetã wija'a. ³⁵ Tojo weegũ masũ añugũ añuse wãcũse cũoyugũ, añurõta ucũsami. Apĩ ña'agũ pe'e cũ wãcũse ña'ase niyucã, ña'arõ ucũsami. ³⁶ Musãrẽ weregũti. Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmũ nicã, musã wãcũtimirã no'o uaro ucũma'a'quenũcũ besegũsami. ³⁷ Musã añurõ ucũca be'ro nicã, Õ'acũ musãrẽ "Añurõ ucũpã, bu'iri moo'o", nigũsami. Musã ña'arõ ucũca be'roma "Bu'iri cũo'o", nigũsami, niwĩ Jesú fariseo masãrẽ.

Masã ña'arã Jesure weẽ'odutimi'que ni'i

(Mr 8.12; Lc 11.29-32)

³⁸ Be'ro fariseo masã, ãpẽrã Moisé oja'quere bu'eri masã Jesure a'tiro niwã:

—Masãrẽ bu'egũ, mũ'u añuse weẽ'ocã ĩ'asĩ'rĩsa'a, niwã.

³⁹ Na tojo nicã tũ'ogũ, Jesú niwĩ:

—Musã a'tocaterocjãrã ña'arã ni'i. Musã weẽ'oña nĩrã, musã ĩjõpeotisere yũ'ũre ĩ'o'o. Musãrẽ weẽ'osome. A'te dia'cũrẽ weregũti. Dũporocjũpũ Joná Õ'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masũ wa'a'caronojõ dia'cũrẽ ĩ'ogũti. ⁴⁰ Joná wa'iwũ pajigũjo paaga po'peapũ i'tia uũũco, i'tia ñami cũpũre sãñacũ niwĩ. Cũ weronojõta yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ quẽ'rã yũ'ũre yáaca be'ro i'tia uũũco, i'tia ñami di'ta po'peapũ cũñagũsa'a. ⁴¹ Joná Nĩnive wãmetiri macãcãrãrẽ Õ'acũ ye quetire werecã, na ña'arõ wee'quere bujaweti, du'ucãrã niwã. Yũ'u pe'ere Joná yũ'rũoro nimicã, musã ĩjõpeowe'e. Musã na wee'caronojõ ña'arõ wee'quere bujawetiwe'e. Tojo weerã Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmũ nicã, Nĩnivepũ ní'cãrã a'tocateropũcãrãrẽ "Musã Jesure ĩjõpeotirã, ña'arõ weewũ", nĩrãsama. ⁴² Apeye quẽ'rãrẽ weregũti. Dũporocjõ mujĩpũ mũjãtiro diacjũ pe'e nĩrĩ di'tapũ wioꝝo Israe curuacjãrã wioꝝo Salomó masĩsere tũ'ogo a'tico niwõ. Yũ'u Salomó yũ'rũoro masĩyũ'rũnũ'cãmicã, musã pe'e yũ'ũre tũ'osĩ'rĩwe'e. Tojo weego Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmũ nicã, ti di'ta wioꝝo ní'co a'tocateropũcãrãrẽ "Musã Jesure ĩjõpeotirã, ña'arõ weewũ", nigõsamo, niwĩ.

Wātī toduporopu cū ní'cūpure majāmisājāase ni'i
(Lc 11.24-26)

⁴³ Jesús fariseo masārē ninemowī:

—Wātī masūpure cō'awīrōno'ca be'ro aco marīrōpu sijabaque'atisami. Cū niatjore a'magū, tojo weesami. Cū nirō bocatigu, a'tiro wācūsami: ⁴⁴ “Yū'u wijaa'cūpure dajasājāagūti tja”, nisami. Cūpure dajasājāagū, wi'i o'aca wi'i, añurō apóca wi'i weronojō bocaejasami. ⁴⁵ Be'ro āpērā wātīa sietere cū yū'rūoro ña'arārē pijisami. Piji, be'ro toduporopu cū wijaa'cūpure na nipe'tirā sājāasama. Tojo weegu masū cū toduporopu ní'caro nemorō ña'arō tojasami. Ā'rā quē'rā yū'ure ējōpeotirā tojota ña'abutiario wa'arāsama, niwī Jesús.

Jesú paco, tojo nicā cū acabijirā ye cjase ni'i
(Mr 3.31-35; Lc 8.19-21)

⁴⁶ Jesús masārē tojo ucūrī cura cū paco, cū acabijirā cū nirī wi'ipū ejawā. Na sopepu tojanu'cā, cū me'rā ucūsī'rīwā. ⁴⁷ Tojo weecā, to nigū ní'cū werewī Jesure:

—Mū'u paco, mū'u acabijirā sope pu'topu niama. Mū'u me'rā ucūsī'rīama, ni werewī.

⁴⁸ Cū tojo nicā tu'ogu, Jesús cūrē niwī:

—¿Noanojō niti yū'u paco, yū'u acabijirā? niwī.

⁴⁹ Be'ro ūsā cū bu'erārē ñupu'a, niwī:

—Ā'rārē yū'u paco, yū'u acawererā waro tu'oña'a. ⁵⁰ No'o Ō'acū ūaro weerānojō náta yū'u acabiji, yū'u acabijo, yū'u paco weronojō nima, niwī.

13

Jesú oteri masū ye quetire queose me'rā were'que ni'i
(Mr 4.1-9; Lc 8.4-8)

¹ Ti nūmūrēta tja Jesús wi'ipū ní'cū ditara sumutopu wa'awī. Wa'a, topu dujiwī.

² Masā pājārā waro cū tiropu nerēcā ĩ'agū, yucūsupu mujāsājāa, dujiwī. Masā pe'e ditara sumutopu nu'cūwā. ³ Be'ro Jesús queose me'rā narē bu'ewī:

—Ní'cū masū cū ya wesepu otegu wa'asami. ⁴ Cū otegu wēestewā'cācā, apeye otese cape ma'apu doqueque'asa'a. Mirīcūa a'ti, te perire ĩ'aboca, ba'ape'ocā'sama.

⁵ Apeye ūtāpaga cā'rōacā di'ta cūoro bu'ipū doqueque'asa'a. Te di'ta cā'rōacā niyucā, asibusu maata marā, pī'rīsa'a. ⁶ Be'ro mujīpū asimujātiri cura di'ta boposājāyū'rua wa'asa'a. Tojo weero nū'cōrī cūoti'caro nitjārō, maata ñaidija wa'asa'a. ⁷ Apeye otese cape pota wa'teropu būruque'asa'a. Pota pe'e tere pī'rīyū'rua, wējēcā'sa'a.

⁸ Apeye otese cape di'ta añurōpu būruque'asa'a. Te añurō pī'rī, dūcatisa'a. Ní'cā ño cien peri dūcatisa'a. Ape ño sesenta peri, ape ño treinta peri dūcatisa'a. ⁹ O'meperi cūorānojō a'tere añurō tu'oya, niwī Jesús.

Jesure cū bu'erā “¿De'ro weegu queose me'rā bu'eti?” ní'que ni'i
(Mr 4.10-12; Lc 8.9-10)

¹⁰ Be'ro ūsā cū bu'erā cū pu'to wa'a, cūrē sērītiña'wū:

—¿De'ro weegu masārē queose me'rā bu'eti? niwū.

¹¹ Jesús ūsārē yū'tiwī:

—Ō'acū mūsārē a'tiro weemi. Mūsā āpērā toduporopu masīña marīmi'quere cū wiogu nisere masīcā weemi. Āpērā yū'ure ējōpeotirā pe'ere masīticā weemi. ¹² Tojo weegu yū'u bu'esere ējōpeorārē narēta Ō'acū masīse o'onemogūsami. Na tu'omasīse cūoyū'ruarāsama. Āpērā yū'u bu'esere ējōpeotirā pe'ere na cā'rōacā masīmi'quere tu'omasīticā weegusami. ¹³ Na yū'u weesere ĩ'amirā, ĩ'atirā weronojō nisama. Yū'u

bu'esere tu'omirã, tu'omasītisama. Tojo weegu queose me'rã narẽ were'e. ¹⁴⁻¹⁵ Isaía Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ cũ oja'caronojõta narẽ wa'a'a. A'tiro ojacu niwĩ: Musã Õ'acũ ye cjasere teerã, ï'asĩ'rĩsome.

Õ'acũrẽ ãjõpeosĩ'rĩtirã, diacjũ cjasere tu'osĩ'rĩsome.

Tojo ãjõpeotitjĩarã, yu'ure acobojose sãrĩsome.

Tojo weerã musãrẽ werecã, tu'orãsa'a, tu'orã pe'e.

Mejõ ¿de'ro nirõ weesari? ni tu'omasĩsome.

Musã añurõ yu'u weesere ï'amirã, ï'amasĩsome, ni ojacu niwĩ Isaía, niwĩ Jesú.

¹⁶ Æsã pe'ere niwĩ:

—Musã pũrĩcã yu'ure ãjõpeorã, e'cati'i. Yu'u weesere ï'arã, yu'u bu'esere tu'orã, ãjõpeo'o. ¹⁷ Diacjũ musãrẽ wereguti. Pãjãrã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã, tojo nicã dũporocjãrã masã añurã ni'cãrã ni'cãrõacã yu'u musãrẽ weesere ï'asĩ'rĩcãrã nimirã. Yu'u musãrẽ weresere tu'osĩ'rĩcãrã nimirã. Tojo weesĩ'rĩ'cãrã nimirã, ï'ati, tu'otiyu'ruocã'cãrã niwã, niwĩ Jesú.

Jesú oteri masũ quetire “A'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e” nise ni'i
(Mr 4.13-20; Lc 8.11-15)

¹⁸ Be'ro Jesú ãsãrẽ a'tiro werenemowĩ:

—Oteri masũ ye queti a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. ¹⁹ Yu'u a'ti turipu wioгу nigũsa'a nisere tu'omirã, tere tu'omasītirã, a'tiro weronojõ nisama. Otese cape ma'apũ buruque'a'que weronojõ nisama. Wãtĩ a'ti, na tu'omi'quere ã'mape'ocã'sami. ²⁰ Æpẽrã ãtãpaga wa'teropu doqueque'a'que peri weronojõ nisama. Yé quetire e'catise me'rã tu'osama. ²¹ Tojo tu'omirã, nu'cõrĩ marĩrã weronojõ nisama. Narẽ mejẽcã wa'acã, o ãpẽrã te quetire ãjõpeose bu'iri narẽ tu'ticã, maata ãjõpeodu'ucã'sama. ²² Æpẽrã otese cape pota wa'teropu buruque'a'que weronojõ nisama. Yé quetire tu'oma, tu'orã pe'e. A'ti umuco cjase pe'ere wãcũyu'rũnu'cãsama. No'o de'ro nisere uaripejayu'rũasama. Na tojo niseticã, a'te narẽ dojorẽcã'sa'a. Na tu'o'quere acobojo, dũca marĩrã weronojõ nisama. ²³ Æpẽrã di'tapu añurõpu buruque'a'que peri weronojõ nima. Yé quetire tu'o, añurõ ãjõpeo, yu'u dutironojõ weesetirã, añurõ dũcatirã weronojõ nima. Cien peri dũcati'caro weronojõ añusere weesama. Æpẽrã sesenta peri, ãpẽrã treinta peri dũcati'caro weronojõ añusere weesama, niwĩ Jesú.

Trigo wa'teropu apeye ña'ase cape pĩ'rĩbajua'que ni'i

²⁴ Jesú apeye queose me'rã ãsãrẽ werenemowĩ:

—Õ'acũ wioгу nise a'tiro weronojõ ni'i. Ni'cũ masũ añuse capere cũ ya wesepũ otesami. ²⁵ Be'ro nipe'tirã cãrĩca be'ro te ote'care ï'atu'tigu cũ ote'caropu wa'asami. Wa'a, trigo cape wa'teropu ña'ase capere otesami. ²⁶ Trigo pĩ'rĩmujã, te pupiri cura ña'ase cũ ote'que pe'e quẽ'rã pĩ'rĩbajuasa'a. ²⁷ Tere ï'arã, cãrẽ da'raco'terã na wioгupure wererã wa'asama: “Wioгу, marĩ ote'que añuse cape dia'cũ nimirãto”, nisama. “¿De'ro wee a'te ña'ase cape a'tipari?” nisama. ²⁸ Na wioгу narẽ yu'tisami: “Ni'cũ marĩrẽ ï'atu'tigu tojo weepĩ”, nisami. Be'ro da'raco'terã na wioгure sãrĩtiña'sama tja: “¿Mu'u ãsã ña'asere cureweerã wa'acã uasari?” nisama. ²⁹ Cũ pe'e narẽ nisami: “Weeticã'ña. Musã cureweerã, apeye trigore du'acõ'abosa'a. ³⁰ Totã trigo me'rã bucuacã'to. Trigo bucuatu'ajaca be'ropu da'rari masãrẽ o'õguti. Na ña'ase pĩ'rĩ'quere cureweemu'tãrãsama. Curewee, tere opa dotori dũ'te, ãjũarãsama. Tu'ajanu'cõ, trigore na nurõwuaropu nurõrãsama”, nisami, niwĩ Jesú.

Jesú mostaza wãmetise cape me'rã queose o'o'que ni'i
(Mr 4.30-32; Lc 13.18-19)

³¹ Jesú apeye queose me'rã werenemowĩ tja:

—Ō'acũ yarã pãjãrã sãjãrãsama nise otese mostaza cape weronojõ ni'i. Tere ni'cũ cũ ya wesepũ otesami. ³² Mostaza cape cã'caperoacã waro ni'i. Tócacaperoacã nimirõ, бұсқаропұа пажібүтиақұа үүсүгү пї'рїса'а. Пажїцү waro wa'acã ĩ'arã, mirĩcũa a'ti, tigũ dupuripũ na diepeoatje su'tire weesama, niwĩ. Ō'acũ wiogũ nise cã'caperoacã weronojõ nu'cãsa'a. Be'ro пажїцү бұсқа'caro weronojõ nipe'tiropũ cũ ye queti se'sa wa'arosa'a. Tojo nicã pãjãrã cũ yarã sãjãrãsama nígũ, tojo niwĩ.

Pã бұсқасã weese me'rã queose ni'i
(Lc 13.20-21)

³³ Be'ro apeye queose me'rã werenemowĩ tja:

—Ō'acũ wiogũ nise a'tiro weronojõ ni'i. Ni'cõ numio pã weegotigo pã weese harinarẽ i'tiapa queo, po'osãasamo. Te me'rã levadura pã бұсқасã weesere morẽsamo. Be'ro te nipe'tise бұсқа se'sape'tia wa'asa'a, niwĩ. Levadura harinarẽ бұсқасã wee'caro weronojõ Ō'acũ wiogũ nise nipe'tiropũ se'sarosa'a nígũ, tojo niwĩ.

Jesú masãrẽ queose me'rã bu'e'que ni'i
(Mr 4.33-34)

³⁴ Jesú masãrẽ bu'égũ, queose me'rã wereticã weetiwi. ³⁵ Cũ tojo weecã, Ō'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ oja'que queoro wa'awũ. Jesú masãrẽ wereatjere a'tiro ojano'wũ:

Queose me'rã masãrẽ weregusa'a.

Ō'acũ a'ti umũco weecãpũ masĩno'ña marĩ'quere musãrẽ were bajurẽgũti, ni ojano'wũ.

Jesú "Ña'ase cape trigo tiropũ pĩ'rĩbajua'quere a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e" nise ni'i

³⁶ Be'ro Jesú masãrẽ we'eriti, wi'ipũ sãjãawĩ. Ėsã cũ bu'erã cãrẽ sirutusãjãwũ. Topũ cãrẽ sãrĩtiña'wũ:

—Mu'ũ mejẽpũ ña'ase cape trigo wa'teropũ queose were'quere wereapoya. ¿De'ro nisĩ'rĩrõ weeati? niwũ.

³⁷ Ėsã tojo nicã tu'ogũ, Jesú yu'tiwĩ:

—Añuse trigo capere ote'cu yu'ũ Ō'acũ macũ masũ weronojõ uputigũ ni'i. ³⁸ Ti wese pe'e a'ti turi nisĩ'rĩrõ wee'e. Añuse cape yu'ũre ějõpeorã Ō'acũ põ'rã nima, nisĩ'rĩrõ wee'e. Ña'ase cape pĩ'rĩ'que pe'e wãtĩ yarã nima, nisĩ'rĩrõ wee'e. ³⁹ Ti wese ote'cũre ĩ'atu'tigũ ña'asere ote'cu wãtĩ nimi. Trigo бұсқату'ajaca be'ro na tã'rẽse a'ti umũco pe'tiatje ni'i, nisĩ'rĩrõ wee'e. Trigore tã'rẽrĩ masã Ō'acũrẽ wereco'terã u'musecjãrã weronojõ nima. ⁴⁰ Ña'asere curewee ũjũacõ'asama. Na tojo wee'caro weronojõ a'ti turi pe'ticãpũre ña'arãrẽ cõ'arãsama. ⁴¹ Yu'ũ Ō'acũ macũ masũ weronojõ uputigũ yu'ũre wereco'terãrẽ nipe'tiropũ o'ógusa'a. "Nipe'tirã ña'arõ weerãrẽ, tojo nicã ãpẽrãrẽ ña'arõ weecã weerãrẽ neoña", nigũsa'a. ⁴² Narẽ pecame'epũ cõ'arãsama. Topũ na pũrĩno'rã, upicari cũ'rĩdio, utirãsama. ⁴³ Tojo wa'ari curare Ō'acũ u'aro weerã pe'e a'tiro weerãsama. Cũ tiropũ wa'arã, mujĩpũ umũcocjũ weronojõ asisterãsama. Topũ ninu'cũcã'rãsama. O'meperi cũorãnojõ a'tere añurõ tu'o'ya, niwĩ.

Di'tapũ niyeru cujiri yaacũu'que queose ni'i

⁴⁴ Jesú a'tiro werenemowĩ:

—Musãrẽ Ō'acũ wiogũ nisere werenemogũti. Cũ musã wiogũ nise nipe'tise yu'ũoro añuyũ'rũnũ'cã'a. Ni'cũ apeyenojõ wapabũjusere ãpẽrã ya di'ta po'peapũ nu'o'quere boca'caro weronojõ ni'i. Tere bocãca be'ro mejãrõpũta yaacũusami tja. Be'ro e'catise me'rã wa'a, nipe'tise cũ cũosere duape'ocã'sami. Cũ dua'que wapa me'rã ti di'tare duumiicã'sami, niwĩ.

Jesú perla wāmetiri pe, wapabujuri pe me'rā queose o'o'que ni'i

⁴⁵ Apeye quē'rārē Jesú werenemowī:

—Ō'acū wioḡu nise ni'cū duari masū añurō asistese peri perla wāmetisere a'macusiario weronojō ni'i. ⁴⁶ Cū wapabujuri pe, ni'cā pere bocaejagu, a'tiro weesami. Bocaēja, cū cūosere duape'ocā'sami. Cū dua'que wapa me'rā ti pe wapabujuri pere duumiicā'sami. Ō'acū mūsā wioḡu nicā, ti pe wapabujuri pere bocase weronojō ni'i.

Wejecu me'rā Jesú queose o'o'que ni'i

⁴⁷ »Be'ropu Ō'acū masārē beseatjere weregati. Wa'i wējērī masā ni'cāḡū wejecujo dia pajiri maapu doqueñosama. Tigupure nirānucū wa'i su'riwā'sama. ⁴⁸ Tigū mu'muyurucā ī'arā, wa'i wējērī masā dia sumutopu wejemajāsama. Topu wa'ire besedujisama. Añurārē pi'ipu besesāasama. Ńa'arārē doqueñocā'sama. ⁴⁹ A'ti umuco pe'ticā, tojota wa'arosa'a. Ō'acūrē wereco'terā u'mūsecjārā a'tirāsama. Añurā, Ńa'arārē ducawaanu'cōrāsama. ⁵⁰ Ńa'arārē pecame'epu cō'arāsama. Topu na pūrīno'rā, upicari cū'rīdio, utirāsama, niwī Jesú.

Jesú cū bu'erārē be'ropu na weeatjere were'que ni'i

⁵¹ Be'ro Jesú ũsārē niwī:

—¿A'te yu'u ní'quere tu'oti mūsā? niwī.

Ūsā “Ūu, tu'o'o”, niwū.

⁵² Ūsā tojo nicā, cū niwī:

—Nipe'tirā Moisé oja'quere bu'erā yu'u wioḡu nigūsa'a nisere ējōpeorā, ni'cū wi'i cuoḡu weronojō nima. Cū, cū ya wi'icjārārē o'oacju, ti wi'ipu cū apeyenojō nūrō'quere ma'marē, mejārē miiwīrōmasīsami. Cū weronojō yé niatjere mejā, Ō'acū ye queti weremu'tārī masā na oja'quere weremasīsama. Tojo nicā ma'ma, yu'u bu'ese quē'rārē weremasīsama níḡū, tojo niwī ũsārē.

Jesú cū ya macā Nazarepu dajatojaa'que ni'i

(Mr 6.1-6; Lc 4.16-30)

⁵³⁻⁵⁴ Jesú te queose wéréca be'ro to ní'cu Nazare cū masāca macāpu wa'awī. Topu judío masā na nerēwari wi'ipu bu'enū'cāwī. Topu nirā cū bu'esere tu'o, ī'amarīamujāwā. A'tiro niwā:

—¿No'opu bu'epari ā'rī tocā'rō masīḡū? ¿De'ro wee a'te masā dutitirārē yu'ruosenojōrē weeī'omasīti? ⁵⁵ Ā'rī ni'cū capiteru macū nimi. Cū a'ti macācjō María macū nimi. Cū acabijirā Santiago, José, Simó, Juda nima. ⁵⁶ Cū acabijirā numia quē'rā a'toputa nima. Tojo weegu ¿no'opu masīmipari cū a'tere? niwā.

⁵⁷ Cū tocjū nise bu'iri cū weresere ējōpeosī'rītiwā. Jesú pe'e narē niwī:

—Nipe'tirā ni'cū Ō'acū ye queti weremu'tārī masūrē tu'o ējōpeosama. Cū ya di'tacjārā, cū ya wi'icjārā dia'cū ējōpeotisama, niwī.

⁵⁸ Tojo weegu ti macāpure na ējōpeoticā ī'agū, peje waro narē weeī'otiwī.

14

Juā masārē wāmeyerī masūrē tojo wee wējēcārā niwā nise ni'i

(Mr 6.14-29; Lc 9.7-9)

¹ Titare Herode Galilea di'tacjārārē dutigu Jesú wee'quere tu'ocu niwī. ² Tere tu'ogu, cū me'rā da'rarārē a'tiro nicu niwī:

—Cū Juā masārē wāmeyerī masū yu'u wējēduti'cu masā'cu níḡū nisami. Tojo weetigu mejēta, peje waro weeī'otutuayurūapu, nicu niwī.

³ Cū Herodeta toduporopure Juārē Ńe'eduticu niwī. Ńe'e, bu'iri da'reri wi'ipu da'tecūuduticu niwī. A'te ye bu'iri tojo weecu niwī. Herode cū acabiji Felipe nūmo,

Herodía wāmetigore Felipe cū catimicā, core ě'ma, nūmoticu niwī. ⁴ Cū tojo weesere tu'ogu, Juā Herode tiropu wa'a, a'tiro nicu niwī:

—Mu'u acabiji nūmorē nūmoticā, ña'a ni'i. Core cūoticā'ña, nicu niwī. Cū tojo ní'que bu'iri Herode cūrē bu'iri da'reri wi'ipu sōrōduticu niwī.

⁵ Cū Juārē wējēsī'rīcu niwī. Masā pe'e “Juā Ō'acū ye quetire weremu'tārī masū nimi”, nicārā niwā. Tojo weegu yu'u cūrē wējēcā, masā yu'u me'rā uabosama ni uigu, maata cūrē wējēticu niwī. ⁶ Be'ro Herode cū bajuāca nūmarē bosenuu weecu niwī. Titare Herodía macō cū piji'cārā tiropu basaī'ogō wijaco niwō. ⁷ Herode co basaī'ocā tu'sayu'ruacu niwī. Tojo weegu “Ne nisooro marīrō no'o mu'u uasenojōrē o'oguti”, nicu niwī. ⁸ Co pe'e co pacore “¿Ñe'enojōrē sērīgōsariba?” nico niwō. Co paco wérēca be'ro Herode tiropu wa'a, cūrē nico niwō:

—Juā masārē wāmeyeri masū dūpoare dutesure, ni'cā papu miiti, yu'ure o'oya, nico niwō. ¿Diacjūta Juārē wējēgūsari? nígō, tojo weedutico niwō.

⁹ Co tojo nicā tu'ogu, Herode bujaweticu niwī. Juārē wējēsī'rīticu nimiwī. Cū masā tu'oropu “Mu'u uasenojōrē o'oguti” ní'cu niyugu, masā yu'ure bujiri nígū, co ní'caronojōta weecu niwī. ¹⁰ Tojo weegu Juā bu'iri da'reri wi'ipu nigūrē cū dūpoare dutesureduticu niwī. ¹¹ Dutesureca be'ro cū dūpoare bapapu sāa, Herodía macōrē o'ocārā niwā. Co pe'e quē'rā co pacopure o'oturiaco niwō.

¹² Be'ro Juā bu'esere sirutu'cārā cū upure miirā wa'a, yaacārā niwā. Be'ro Jesupure wererā wa'acārā niwā.

Jesú ni'cāmocusetiri mil u'uarē ba'ase eca'que ni'i
(Mr 6.30-44; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Jesú Juārē wējē'que quetire tu'ogu, a'tiro weewī. Yucusupu mujāsājāa, apero masā marīrōpu ūsā cū bu'erā me'rā wa'awī. Ūsā wa'asere tu'orā, tocjārā masā ma'apu cūrē sirutu'wā'cācārā niwā. ¹⁴ Jesú ape pā'rēpu pē'ajagu, dijanu'cāwī. Be'ro masā pājārārē bocaejapejawī. Narē ī'agū, pajaña'wī. Dutitirā na mia'cārārē yu'ruowī. ¹⁵ Ūsā cū bu'erā na'ique'ari cura cū pu'to wa'a, werewu:

—Na'ique'aropu wee'e. A'topu marī nirōpu masā marīma. Tojo weegu masārē macāpu wa'adutiya. Topu duuba'arā wa'ato, nimiwā.

¹⁶ Ūsā tojo nicā tu'ogu, “Wa'aticā'to. Musā narē ecaya”, niwī.

¹⁷ Ūsā cūrē niwā:

—Ní'cāmocuse pā, wa'i puarā dia'cū cūo'o, niwā.

¹⁸ Be'ro “Te musā cūosere miitia”, niwī.

¹⁹ Cū tojo nicā, cū tiro miawā. Be'ro Jesú masārē tá bu'ipu dujudutiwī. Tu'ajanu'cō, te pā ni'cāmocuse pagare, na wa'i puarārē mii, u'muarōpu ī'amorō, cū pacu Ō'acūrē e'catise o'owī. Be'ro pārē ducawaa, ūsārē o'owī. Ūsā pe'e masārē tere etiwu. ²⁰ Nipe'tirā ba'a yapiwā. Be'ro doce pi'seri na ba'adu'a'quere seeneowū. ²¹ Tere ba'arā numia, wī'marā ba'paqueono'ña marīrō umua se'saro ni'cāmocusetiri mil niwā.

Jesú acopu sija'que ni'i
(Mr 6.45-52; Jn 6.16-21)

²² Jesú masārē ba'ase ecāca be'ro ūsā cū bu'erārē yucusu me'rā ditarapu pē'ayudutiwī. Cū pe'e topu masārē we'eritigu, tojacā'wī yujupu. ²³ Be'ro masārē we'eritica be'ro ūrūgūpu cū se'saro ñubuegu mujācu niwī. Topure ñami ējācā, ni'cūta nicu niwī. ²⁴ Ūsā pe'e ditara decopu pē'arā weewu. To ūsā ejacā, wī'rō uputu wēepōtēowū. Tojo weero pā'cōrī paca yucusure wēcawu. ²⁵ Bo'remujātiri cura Jesú ūsā tiropu acopu sijawā'cātiwī. ²⁶ Ūsā cūrē ī'amasītiwū. Tojo weerā cū topu sijawā'cāticā ī'arā, uputu ucawu. Cūrē ī'arā, “Abu, masū wērī'cu wātī nisami”, ni caricūwā.

27 Jesú ũsārē nũcũadutiḡa a'tiro niwĩ:

—Wãcũtutuaya. Yũ'u ni'i. Yũ'ũre uiticã'ña, niwĩ.

28 Be'ro Pedro Jesure niwĩ:

—Wiogũ, mũ'u níḡũ, yũ'ũre mũ'u tiro acopũ sijawã'cãdutiya, niwĩ.

29 Jesú cũrē niwĩ:

—To pũrĩcãrē a'tia, niwĩ. Tojo weegũ Pedro dija, Jesú tiropũ wa'agũ, sijawã'cãwĩ.

30 Be'ro Ƴpũtu wĩ'rõ wēecã ĩ'agũ, Ƴcua wa'awĩ. Tojo weegũ cã di'adijagũ, caricũwĩ:

—Wiogũ, ñe'egũ a'tia, ni caricũwĩ.

31 Be'ro maata Jesú cũrē ñe'ewĩ. A'tiro niwĩ:

—¿Mũ'u cã'rõacã waro ějõpeose cƳoti? ¿De'ro weegũ yũ'u tiro a'tisĩ'rĩmigũ, yũ'ũre ějõpeotiatĩ? niwĩ.

32 Be'ro na yucũsupũ mũjãšãjãrĩ cura wĩ'rõ yũšua wa'awũ. 33 Tojo wa'acã ĩ'arã, ũsã tiwũpũ sãñarã Jesure ějõpeorã, ejaque'awũ. Cũrē niwĩ:

—Nirõta mũ'u Ő'acũ macũ ni'i, niwũ.

Jesú Genesarepũ dutitirãrē yũ'rũo'que ni'i

(Mr 6.53-56)

34 Be'ro ũsã Genesare wãmetiropũ pẽ'ajawũ. 35 Tocjãrã Jesure ĩ'amasĩrã, topũ cã ejase quetire nipe'tiropũ werese'sabi'acãrã niwã. Nipe'tirã dutitirãrē yũ'rũodutirã cã tiropũ miiejawã.

36 —Mũ'u quẽ'rã ũsārē mũ'u yaro su'tiro sumutopũ ñe'eña'duticureya, niwã. Nipe'tirã tojo weerã yũ'rũono'pe'ticã'wã.

15

Masãrē ña'arã wa'acã weese ni'i

(Mr 7.1-23)

1 Be'ro fariseo masã Jesú tiropũ ejawã. Tojo nicã Moisé oja'quere bu'eri masã quẽ'rã Jerusalẽpũ a'ti'cãrã Jesú tiropũ eja, sẽrĩtiña'wã:

2 —¿De'ro weerã mũ'u bu'erã marĩ ñecũsumũa weemũjãti'quere yũ'rũnũ'cãti? Ba'ase duporo marĩ ñecũsumũa weewũa'caronojõ omocoetima, niwã.

3 Jesú narē yũ'tiwĩ:

—Yũ'u quẽ'rã mũsãrē sẽrĩtiña'gũti. Mũsã ñecũsumũa weemũjãti'quere weesirurã, ¿de'ro weerã Ő'acũ dutiro pe'ere yũ'rũnũ'cãti? 4 Ő'acũ a'tiro duticũ niwĩ: “Mũsã pacũ, mũsã pacore ějõpeoya.” Tojo nicã “No'o cã pacũ, cã pacore ña'arõ ucũḡũnojo wẽrĩato”, nicũ niwĩ. 5 Mũsã pe'e mũsã pacũre o mũsã pacore na apeyenojõ sẽrĩcã, weetamusĩ'rĩtirã, narē a'tiro nisa'a: “Nipe'tise ũsã cƳose mũsãrē o'obo'quere Ő'acũrē o'otojapũ”, nisa'a. 6 Mũsãta a'tiro nirãnojořrē na pacũ o na pacore weetamuta basiotisa'a nisere bu'e'e. A'tiro wéerã, Ő'acũ dutisere tojowaro ĩ'acõ'abutiãcã'a. Mũsã ñecũsumũa weemũjãti'quere weesĩ'rĩrã, tojo wee'e. 7 Diãcjũ wéerã weronojõ weeta'sa'a. Isaía duporocjũpũ Ő'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masũ mũsãrē diãcjũta nisapĩ. A'tiro ojacũ niwĩ:

8 “Å'rã masã Ƴsero me'rã dia'cũ yũ'ũre ějõpeoma.

Na tũ'oña'se waro pe'e no'opũ nirõ nisa'a.

9 Tojo weerã na yũ'ũre ñubuepeose wapamarĩ'i.

Na bu'ese yũ'u dutise mejẽta ni'i.

Masã dutise ni'i”, nicũ niwĩ Ő'acũ, ni ojacũ niwĩ Isaía, ni yũ'tiwĩ Jesú fariseo masãrē.

10 Narē tojo nĩca be'ro Jesú masãrē pijio, niwĩ:

—Yé cjasere tũ'omasĩrãti nĩrã, tũ'oya. 11 Marĩ Ƴsero me'rã ba'ase mejẽta Ő'acũ ĩ'orõpũ marĩrē ña'arõ wa'acã wee'e. Tojo weronojõ o'oro, marĩrē Ƴseropũ wijatise pe'e ña'arõ wa'acã wee'e, niwĩ.

12 Tojo níca be'ro úsã cũ bu'erã cũ pu'to wa'a, cūrē niwũ:

—Mũ'u tojo nisere tu'orã, fariseo masã tu'satiama, niwũ.

13 Úsã tojo nicã, Jesú queose me'rã yu'tiwĩ:

—Wese cuogu ña'ase, topu pĩ'rĩbajuasere du'acõ'agũsami. Yu'u pacu u'musepu nigú nisoose me'rã bu'erãrē mejārõta weegusami. Narē cõ'abutiagusami. 14 Tojo weerã narē tojo ĩ'acõ'acã'ña. Na nisoose me'rã bu'érã, caperi ĩ'atirã ãpērã caperi ĩ'atirãrē wejemu'tãrã weronojõ nima. Ni'cũ ĩ'atigu apĩ ĩ'atigure wejemu'tãgũ, na puarãputa no'o nirĩ copepu burusãjãsama, niwĩ.

15 Be'ro Pedro Jesure niwĩ:

—Úsãrē wereya. Mũ'u ní'que ¿de'ro nisĩ'rĩrõ weesari? niwĩ.

16 Jesú cūrē niwĩ:

—¿Musã quẽ'rã a'tere tu'omasĩweti yujupu? 17 Nipe'tise marĩ ba'asõrõse paapu wa'a, be'ro yu'rũwijaa wa'asa'a. 18 Masã na ucũse, useropu wijase pe'e wãcũsepũ wadatiwijati'i. A'te pũrĩcã Õ'acũ ĩ'orõpu masãrē ña'arã wa'acã wee'e. 19 Marĩ wãcũse ña'arõ wãcũsepũ du'pocãtiwijati'i. Æpērãrē wějẽcõ'ase, numo nitigore a'metãrãse, numio me'rã ña'arõ weese, yajase, nisoose, ucjase a'te nipe'tise wãcũsepũ du'pocãtiwijatisa'a. 20 A'te peje pũrĩcã Õ'acũ ĩ'orõpũre masãrē ña'arã wa'acã weesa'a. Marĩ na weewuasenojõrē ba'ase duporo omocoetirã pũrĩcã, masãrē ña'arã wa'acã weetisa'a, niwĩ.

Judío masõ nitigo ape di'tacjõpu Jesure ãjõpeo'que ni'i
(Mr 7.24-30)

21 Be'ro Jesú Genesarepu ní'cu Tiro, Sidõ wãmetise macãrĩpu wa'awĩ. Tocjãrã judío masã nitiwã. 22 Topu eja, ni'cõ numio topu nigõ Canaácjõ Jesú tiro caricũwã'cãtiwõ:

—Yu'u wiogu, Davi duporocjũ wiogu pãrãmi, yu'ure pajaña'ña. Yu'u macõ wãtĩ sãjãno'co nitjãgõ, pũrõ pi'etimo, niwõ.

23 Jesú core yu'titiyu'ruocã'wĩ. Tojo weerã úsã cũ bu'erã cũ pu'to wa'a, cūrē niwũ:

—Marĩ siro ña'arõ caricũwã'cãtisamo. Core wa'adutiya, niwũ.

24 Be'ro Jesú core niwĩ:

—Õ'acũ yu'ure Israe curuacjãrã oveja bajuduti'cãrã weronojõ nirã dia'cūrē a'madutigu o'ówĩ, niwĩ.

25 Cũ tojo nimicã, co cūrē ãjõpeogo, cũ pu'to ejaque'awõ. A'tiro niwõ:

—Wioгу, yu'ure weetamuña, niwõ.

26 Jesú core yu'tiwĩ:

—Wĩ'marã ba'asere ã'ma, diayiare doquecũucã, ña'a ni'i, niwĩ.

27 Cũ tojo nimicã, co pe'e cūrē niwõ:

—Yu'u wiogu, tojota ni'i, nĩrõ. Diayiaputa mesapu na wiorã ba'astedijosere ba'asama. Tojo nĩgõ, yu'u judío masõ nitimicã, judío masã na “Diayi weronojõ nimo” nigõrē, judío masãrē mũ'u weetamudu'a'quere weetamuña nĩgõ, tojo niwõ.

28 Co tojo nicã, Jesú niwĩ:

—Mũ'u pũrĩcã ãjõpeose cuoyu'rua'a. Tojo weero mũ'u ní'caronojõta wa'ato, niwĩ. Cũ tojo nirĩ curata co macõ wãtĩ cõ'awĩrõno'copu tojaco niwõ.

Jesú pãjãrã dutitirãrē yu'ruo'que ni'i

29 Jesú Tiro, Sidõpu ní'cu wijawã'cãgũ, Galilea wãmetiri ditara sumutopu yu'ruawĩ. Be'ro ùrũgũpu mũjãa, ejanujãwĩ. 30 Pãjãrã masã cũ dujiropu etawã. Na opa cõ'ñerĩ sjarãrē, caperi bajuno'tirãrē, omocã, du'pocã dojoriwi'iare, ucũmasĩtirãrē, no'o duti cuorãnojõrē miiejawã. Jesú tiropu narē miiejacũuowã. Narē yu'ruowĩ. 31 Tojo weecã, ucũmasĩtimi'cãrã ucũwã. Omocãrĩ, du'pocãrĩ dojoriwi'ia yu'ruono'wã. Opa cõ'ñerĩ

sija'cārã diacjũ sijawã. Ī'atimi'cārã ĩ'awã. Tere ĩ'arã, masã ĩ'amarĩawã. Be'ro Ő'acũrẽ “Marĩ Israe curuacjãrã wiogu tutuayũ'ruami”, ni e'catise o'owã.

Jesú ba'paritisetiri mil umuarẽ eca'que ni'i
(Mr 8.1-10)

³² Be'ro Jesú ũsã cũ bu'erãrẽ pijio, niwĩ:

—Ā'rã masãrẽ pajaña'a wa'asa'a. Na marĩ me'rã nirõ i'tia numu yu'ru'u. Tojo weerã na ba'ase toja wa'asama. Na uja me'rã na ye wi'seripu tojaacã uatisa'a. Na ba'atirã, ma'apu tu'omasĩse pe'tique'a wa'abosama, niwĩ.

³³ Cũ tojo nicã, ũsã cũrẽ niwũ:

—¿De'ro wee ũsã ba'ase bocabosari ã'rã pãjãrãrẽ? A'tore masã marĩma, niwũ.

³⁴ Jesú ũsãrẽ niwĩ:

—¿Dicusepaga pã cœoti? niwĩ.

Ŭsã cũrẽ niwũ:

—Sietepaga pã, tojo nicã wa'i pejetirãcã cœo'o, niwũ.

³⁵ Ŭsã tojo nĩca be'ro masãrẽ dujidutiwĩ. ³⁶ Be'ro pã sietepagare, tojo nicã wa'ire mii, cũ pacu Ő'acũrẽ e'catise o'owĩ. Tu'ajanu'cõ, pãrẽ ducawaa, ũsãrẽ o'owĩ. Ŭsã pe'e tere masãrẽ etiwũ. ³⁷ Nipe'tirã ba'a, yapiyu'ruawã. Be'ro siete pi'seri na ba'adu'a'quere seeneowũ. ³⁸ Tere ba'arã numia, wĩ'marã ba'paqueono'ña marĩrõ umua se'saro ba'paritisetiri mil niwã. ³⁹ Be'ro Jesú masãrẽ we'eriti, ũsã yucusupu mujãsãjãa, Magdala wãmetiropu pẽ'a wa'awũ.

16

Jesure fariseo masã, tojo nicã saduceo masã Ő'acũ tutuaro me'rã weeĩ'odutimi'que ni'i

¹ Ŭsã Magdala wãmetiropu ejacã, fariseo masã, tojo nicã saduceo masã Jesure ĩ'arã etawã. Na ¿diacjũ Ő'acũ o'ócũta nimiti? nĩrã, cũrẽ Ő'acũ tutuaro me'rã weeĩ'odutiwã. ² Jesú pe'e narẽ yu'tiwĩ:

—Mujĩpũ sõ'asãjãcã, musã “Añurõ cũ'marõsa'a”, ni'i. ³ Bo'reacã ñiarĩ numũjo nicã, “Aco pejarosa'a”, ni'i. Ŭ'muarõ cjasere ĩ'arã, tojo bajuri numu nirõsa'a nisere masĩ'i. Tojo nimirã, Ő'acũ a'tocatero cũ weeĩ'ose pe'ere masĩwe'e. ⁴ Musã a'tocaterocjãrã ña'arã ni'i. Musã weeĩ'oña nĩrã, musã yu'ure ejõpeotisere ĩ'o'o. Musãrẽ weeĩ'osome. A'te dia'cũrẽ wereguti. Duporocjũpu Ő'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ Jonãrẽ wa'a'caronojõ dia'cũrẽ ĩ'ogũti, niwĩ. Tojo nĩca be'ro na tiropu nĩ'cu apesepu wa'awĩ.

Jesú queose o'o'que ni'i
(Mr 8.14-21)

⁵ Be'ro ũsã ape pã'rẽpu pẽ'a wa'awũ. Topu wa'arã, pã ũsã ba'atjere acobojocãrã niwũ. ⁶ Jesú ũsãrẽ niwĩ:

—Musã fariseo masã, saduceo masã na ye levadura pã bucucã weesere tu'omasĩña, niwĩ.

⁷ Cũ tojo nicã, ũsã cũ nisere tu'otirã, a'merĩ niwũ:

—Marĩ pãrẽ miititiasu. Tojo weegu marĩrẽ tojo nisami, nimiwũ.

⁸ Jesú ũsã tojo nisere masĩgũ, a'tiro niwĩ:

—Musã pã marĩ ba'atjere miititiasu nĩrã, queoro wãcũwe'e. Musã ejõpeose moobutia'a. ⁹ ¿Musã tu'omasĩweti yujupu? ¿Yu'u ni'cãmocusepaga pã me'rã ni'cãmocusetiri mil umuarẽ eca'quere wãcũweti? Peje pi'seri na ba'adu'aquere seeneowũ. ¹⁰ ¿Cãrũ wee'que quẽ'rãrẽ wãcũweti? Sietepaga pã me'rã ba'paritisetiri mil masãrẽ ecawũ. Tita quẽ'rãrẽ na ba'adu'a'quere peje pi'seri seeneowũ. ¹¹ ¿De'ro

weerã masã tu'omasĩtiati? Yu'u fariseo masã, saduceo masã ye levadurare ucũgũ, pã mejẽtare nigũ weeparu, niwĩ.

¹² Cũ tojo nicãputa, ãsãrẽ tu'omasĩse ejawu.

—Marĩrẽ levadura pã bucuacã weese mejẽtare ucũgũ weeparĩ; fariseo masã, saduceo masã na nisoose me'rã bu'ese pe'ere tu'omasĩato nĩgũ, tojo niapĩ, niwũ.

Pedro Jesure “Mu'u Ō'acũ bese'cu ni'i” ní'que ni'i
(Mr 8.27-30; Lc 9.18-21)

¹³ Be'ro Jesú Cesarea Filipo wãmetiri macãpu wa'awĩ. Topu eja, ãsã cũ bu'erãrẽ sãrĩtiña'wĩ:

—Masã yu'u Ō'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũre ¿de'ro ucũti? niwĩ.

¹⁴ Æsã cũrẽ yu'tiwu:

—Åpẽrã “Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũ nimi”, nima. Åpẽrã “Duporocjũpu Ō'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ Elía nĩgũ nisasami”, nima. Åpẽrã “Jeremía nimi o apĩ Ō'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ nĩgũ nisasami”, nima mu'urẽ, ni yu'tiwu cũrẽ.

¹⁵ Æsã tojo nicã, niwĩ:

—Musã waro, ¿de'ro wãcũti yu'ure? ni sãrĩtiña'wĩ.

¹⁶ Cũ tojo nicã tu'ogu, Simó Pedro cũrẽ yu'tiwu:

—Mu'u Ō'acũ bese'cu Cristo ãsã yoacã yucue'cu ni'i. Ō'acũ catinu'cũgũ macũ ni'i, niwĩ.

¹⁷ Jesú cũrẽ niwĩ:

—Simó, Joná macũ, mu'u tojo ucũgũ, diacjũta ucũ'u. Ne ni'cũ masũ mu'urẽ tere weretiapĩ. Yu'u pacu u'musepu nigũ mu'urẽ tere masĩse o'oopĩ. Tojo weegu e'catiya. ¹⁸ Mu'urẽ wereguti. Mu'u wãme Pedro ãtãgã nisĩ'rĩrõ wee'e. Mu'u weronojõ ãjõpeorãrẽ ya curuacjãrãrẽ wa'acã weeguti. Wãtĩ cũ yarã me'rã ya curuacjãrãrẽ docaque'acã weesome. ¹⁹ Yu'u mu'urẽ u'musepu marĩ wiogu nirõpu cja sawire o'oguti. Tojo weero a'ti nucũcãpũre mu'u cã'mota'acã, u'musepu quẽ'rãrẽ cã'mota'ano'rõsa'a. Mu'u a'ti nucũcãpũre du'tecũucã, u'musepu quẽ'rãrẽ du'tecũuno'rõsa'a. A'ti nucũcãpũre “Tojota weeato” nicã, u'musepu quẽ'rãrẽ tojota wa'arosa'a, niwĩ Jesú.

²⁰ Be'ro Jesú ãsãrẽ niwĩ:

—Ne åpẽrãrẽ “Cũ Ō'acũ bese'cu Cristo nimi”, niticã'ña, niwĩ.

Jesú cũ wẽrĩatjere were'que ni'i
(Mr 8.31-9.1; Lc 9.22-27)

²¹ Tita me'rã Jesú ãsãrẽ a'tiro werenu'cãwĩ:

—Yu'ure Jerusalẽpu wa'aro ni'i. Topu judío masã bucurã, pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã yu'ure uputu pi'eticã weerãsama. Yu'ure wẽjẽrãsama. Tojo weemicã, i'tia numu be'ro masãgũsa'a, niwĩ ãsãrẽ. ²² Cũ tojo nicã tu'ogu, Pedro Jesure yoacurero wejewã'cã, a'tiro tu'ticu niwĩ:

—Yu'u wiogu, ne mu'u tojo nise wa'aticã'to. Ō'acũ tojo wa'acã cã'mota'ato, nicu niwĩ.

²³ Be'ro Jesú majãminu'cã, cũrẽ nicu niwĩ:

—Wãtĩ wa'aya. Mu'u tojo nĩgũ, Ō'acũ yu'ure dutisere cã'mota'asĩ'rĩgũ wee'e. Ō'acũ cũ uasere wãcũwe'e. Masã na wãcũwãronojõ pe'e wãcũ'u, nicu niwĩ.

²⁴ Be'ro Jesú ãsã åpẽrãrẽ niwĩ:

—No'o yu'ure ãjõpeosirutugũnojõ cũ weesĩ'rĩrõnojõ weeticã'to. Yu'u uaro pe'e weeato. No'o yu'ure sirutusĩ'rĩgũ, “Jesure ãjõpeogu, wẽrĩbosa'a” nitigũta sirutuato.

²⁵ Yu'ure ãjõpeose me'rã ña'arõ yu'rũsĩ'rĩtigu, yu'ure ãjõpeodu'ugũnojõ pecame'epu

bu'iri da're bajuriono'gūsami. Apĩ wějēsere uiti, yu'are ējōpeonu'cūgūnojō pe'e yu'u me'rā catinu'cūgūsami.

²⁶ »Ni'cū a'ti turi cjase nipe'tisere wapata'a, cū ejeripō'rā pe'ere bajuriogu, ¿ñe'enojōrē wapata'abosari? Cū pecame'epu wa'agu, cū ya ejeripō'rārē de'ro wee wapayewīrōmasītisami. ²⁷ Yu'u Ō'acū macū masū weronojō upūtigu a'tiro weeguti. Yu'u pacu asistese me'rā, cūrē wereco'terā me'rā a'ti turipare a'tiguti tja. Yu'u apaturi a'tigu, nipe'tirārē de'ro na wee'quenūcūrē wapayeguti. ²⁸ Diacjū musārē wereguti. Ni'cārērā a'topu nirā na wērīse dūporo a'tere ĩ'arāsama. Yu'u Ō'acū macū masū weronojō upūtigu wiogu sājācā ĩ'atimirā, wērīsome, niwī.

17

Jesú cū bajuse ducayu'que ni'i (Mr 9.2-13; Lc 9.28-36)

¹ Jesú “Yu'u wiogu nisere ĩ'arāsa'a” níca be'ro ni'cā semana yu'rūwū. Titare Pedro, Santiago, cū acabiji Juārē ūrūgū u'muacjupu miacu niwī. Na se'saro wa'acārā niwā. ² Topu na ĩ'orōpu cū bajusere ducayucu niwī. Cū diapoare mujīpū umucocjū weronojō asistecu niwī. Cū ye su'ti añurō bo'reyuse wa'acaro niwū. ³ Tojo wa'ari cura maata Moisé, Elía dūporocjārāpu Jesú me'rā ucūcā ĩ'acārā niwā. ⁴ Tere ĩ'agū, Pedro Jesure nicu niwī:

—Yu'u wiogu, marī a'topu nicā añuyū'rua'a. Mu'u uacā, ūsā i'tia wi'iacā weerāti. Ni'cā wi'i mu'u ya wi'i, ape wi'i Moisé ya wi'i, ape wi'i Elía ya wi'i weerāti, nicu niwī.

⁵ Pedro tojo ucūrī cura ni'cā o'mecurua asisteri curua a'ti, narē tuubi'acā'caro niwū. Ti curuapare ni'cū ucūcā tu'ocārā niwā:

—Ā'rī yu'u macū, yu'u ma'igū nimi. Cū me'rā pūrō e'cati'i. Cū ucūsere tu'o ējōpeoya, nicu niwī Ō'acū.

⁶ Tere tu'orā, cū bu'erā uputu ucuarā, di'tapu mu'rīque'acārā niwā. ⁷ Be'ro Jesú na pu'to wa'a, narē ñe'eña'a, nicu niwī:

—Wā'cānu'cāña. Uiticā'ña, nicu niwī.

⁸ Be'ro na ĩ'acā, āpērā ne marīcārā niwā. Jesú ni'cūta nicu niwī.

⁹ Na tigupu ni'cārā dijaticā, Jesú narē nicu niwī:

—Musā ni'cārōacā ĩ'a'quere ne āpērārē wereticā'ña. Yu'u Ō'acū macū masū weronojō upūtigu wērī masāca be'ropu wereya, nicu niwī.

¹⁰ Cū tojo nicā, cū bu'erā sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro weerā Moisé oja'quere bu'eri masā “Masārē yu'rūoacju a'tise dūporo Elía a'timū'tāgūsami” nisari?

¹¹ Jesú narē yu'ticu niwī:

—Musā nīrōnojōta Elía a'timū'tāgūsami. Cū nipe'tisere apomu'tāgūsami. ¹² Yu'u pe'e a'tiro nigūti. Elía a'titojacu niwī. Cūrē masā ĩ'amasīticārā niwā. Na cūrē no'o uaro weesī'rīsere weecārā niwā. Cūrē wee'caronojōta yu'u Ō'acū macū masū weronojō upūtigu quē'rārē pi'eticā weerāsama, nicu niwī.

¹³ Cū tojo nicāpu, cū bu'erā tu'omasīcārā niwā. “Cū Elía a'titojacu niwī nígū, Juā masārē wāmeyeri masūrē nigū weesami”, nicārā niwā.

Jesú wī'magūrē wātī sājāno'cure cō'awīrō'que ni'i (Mr 9.14-29; Lc 9.37-43)

¹⁴ Be'ro na ūrūgūpu ni'cārā masā wa'teropu dijatawā. Titare ni'cū a'ti, Jesú tiropu ejaque'awī. Cūrē a'tiro niwī:

15 —Yu'u wioḡu, yu'u macūrē pajaña'ña. Cũ wācũña marĩrō wērĩamujāmi. Ʋp̄ut̄u waro pi'etiyy'r̄umajāmi. Pejetiri pecame'ep̄u doqueque'a, diap̄u quē'rārē doqueñojāmujāmi. 16 Cūrē m̄u'u bu'erā tiroḡu miiejamiap̄u. Na cūrē yu'r̄uomasĩtiama, niwĩ.

17 Be'ro Jesú masārē niwĩ:

—Musā ějōpeose moorā ña'arā ni'i. Yu'u m̄usārē yoacā bu'emicā, ne tu'omasĩwe'e yujur̄u. ¿No'ocā'rō yoacā m̄usā yu'ure ějōpeoticā wācūtutuaḡusari? Cũ wĩ'magūrē yu'u tiro miitia, niwĩ.

18 Top̄u miiejacā, wātĩ wĩ'magūr̄u ní'care cō'awĩrōwĩ. Cũ tojo weeri curata wĩ'magūr̄u yu'r̄uono'c̄ur̄u tojawĩ.

19 Be'ro ũsā cũ bu'erā āpērā tu'otiroḡu cūrē sērĩtiña'wũ:

—¿De'ro weerā ũsā wātĩrē cō'amasĩtiapari? niwũ.

20 Jesú ũsārē niwĩ:

—Musā yu'ure añurō ějōpeotise ye bu'iri cūrē cō'awĩrōmasĩtiap̄a. Diacjũ m̄usārē wereḡuti. Musā mostaza capeacā weronojō cā'rōacā ějōpeose c̄uorā, a'tiḡu ũr̄ũḡūrē “Aperop̄u wa'aya”, n̄imasĩbosa'a. Musā tojo nicā, aperop̄u wa'arosa'a. Musā diacjũta ějōpeocāma, nipe'tisere weeta basiorosa'a. 21 Ā'rĩ wātĩ sājḡũnojōrē Ō'acūrē sērĩ, be'tise me'rā dia'cũ cō'awĩrōta basio'o, niwĩ.

Jesú cũ wērĩatjere apaturi werenemo'que ni'i

(Mr 9.30-32; Lc 9.43-45)

22 Be'ro ũsā Galileap̄u sijařā wa'aw̄u. Top̄u Jesú ũsārē niwĩ:

—Yu'u Ō'acũ macũ masũ weronojō up̄ut̄iḡure wiorāp̄ure o'orāsama. 23 Yu'ure wějērāsama. Na tojo weemicā, i'tia n̄um̄u be'ro masḡũsa'a tja, niwĩ. Ʋsā cũ “Yu'ure wějērāsama” nicā tu'orā, pūrō bujawetiḡu.

Ō'acũ wi'i cjase niatjere na niyeru o'o'que ni'i

24 Be'ro Jesú, ũsā cũ bu'erā Capernau wāmetiri macāp̄u wa'aw̄u. Ʋsā top̄u ejari curare Ō'acũ wi'i cjase niatjere niyeru wapaseeri masā Pedro tiroḡu wa'awā. A'tiro sērĩtiña'cārā niwā cūrē:

—¿Musārē bu'eḡu Ō'acũ wi'i cjase niatjere niyeru wapayeweti? nicārā niwā.

25 Pedro narē yu'tic̄u niwĩ:

—Wapayesami, nic̄u niwĩ.

Be'ro Pedro Jesú nirĩ wi'ip̄u sājāejawĩ. Cũ Jesure sērĩtiña'ḡũti weeri cura Jesú pe'e cūrē uc̄uwe'ocā'wĩ:

—¿De'ro tu'oña'ti, Simó? ¿A'ti ũm̄ucocjārā wiorā niyeru ũarā, na acawererārē sērĩsari, o aperocjārāp̄ure sērĩsarine? niwĩ.

26 Pedro cūrē yu'tiwĩ:

—Aperocjārāp̄ure wapayedutisama, niwĩ.

Jesú cūrē niwĩ:

—To pūrĩcārē na acawererārē sērĩtisama. Tojo weero yu'u Ō'acũ macũ niyucā, cũ ya wi'i cjase niatjere niyeru sērĩmasĩtisama. 27 Tojo nimicā, narē mejēcā wācūdutitiḡu wapayeḡuti. M̄u'u ditarap̄u wějērĩ da mii, wa'i wějḡũ wa'aya. Ba'am̄u'tḡūrē wejemorōña. Cũ ũserop̄u niyeru cujire bocaḡusa'a. Ti cuji me'rā marĩ p̄uarā yere wapayeḡu wa'aya, niwĩ Jesú.

18

Añurō weeyu'r̄un̄u'cāḡũ yere oja'que ni'i

(Mr 9.33-37; Lc 9.46-48)

1 Ō'acũ wi'i cjase wapaseeri masārē Pedro wapayeḡu wa'acaterore ũsā Jesú tiroḡu wa'a, cūrē niwũ:

—Ɖ'musepure ¿noanojō ũsã mu'u besecú'cārã ãpērã yu'rũoro niyu'rũnu'cãgũsari? niwũ.

² Ɖsã tojo nicã tu'ogu, Jesú ni'cũ wĩ'magũrẽ pijio, ũsã tiropu nu'cõwĩ. ³ Ɖsãrẽ niwĩ:

—Musãrẽ diacjũ weregutĩ. ãpērã yu'rũoro niyu'rũnu'cãsi'rĩsere du'ucã'ña. Musã tere wãcũnu'cũrã, ã'rĩ weronojō nitirã, u'musepu yu'u wiogu niatjopu wa'asome.

⁴ A'tiro ni'i. No'o ã'rĩ wĩ'magũ weronojō ãpērã yu'rũoro nisere wãcũtigũnojō cũta yu'u niatjopure ãpērã yu'rũoro niyu'rũnu'cãgũsami. ⁵ Apeye quẽ'rãrẽ weregutĩ. Yu'ure maigũnojō ni'cũ ã'rĩ wĩ'magũrẽ ñe'egũ weronojō weemi. Cũrẽ ñe'egũ, yu'ureta ñe'egũ weemi, niwĩ.

Ãpērãrẽ ña'arõ weecã weeticã'ña nise ni'i
(Mr 9.42-48; Lc 17.1-2)

⁶ Jesú apeye ũsãrẽ werenemowĩ:

—No'o yu'ure ëjõpeogu wĩ'magũrẽ ña'arõ weecã weegũ uputu bu'iri da'reno'gũsami. Ɖtãgã pajicja cũ wãmutupu du'teyoo, cũrẽ maa pajiri maapu doqueñocã, nemorõ añubosa'a. Tojo weecã, cũ maata wẽrĩa wa'a, dojorënemotibosami. ⁷ Masãrẽ ña'arõ weecã weese ña'abutia'a. Ña'arõ weenu'cũcã'rãsama, wéerã pe'ea. Mejõ tojo weegũnojō uputu waro bu'iri da'reno'gũsami.

⁸ »A'tiro weeya. Musã omocã, musã du'pocã me'rã ña'arõ weesĩ'rĩrã, dutecõ'abo'caro weronojō ña'arõ weedu'ucã'ña. Musã ni'cã omocã me'rã o ni'cã du'pocã me'rã u'musepu wa'acã, nemorõ añu'u. Pua omocã me'rã, pua du'pocã me'rã pecame'epu wa'acã pe'ere, ña'ayu'rũabosa'a. ⁹ Musã caperi me'rã mejãrõta ña'arõ weesĩ'rĩrã, musã caperire orewee cõ'abo'caro weronojō ña'asere ï'adu'ucã'ña. Musã ni'cã capea me'rã u'musepu wa'acã, nemorõ añu'u. Musã pecame'epu pua capea me'rã wa'acã pe'ere, ña'ayu'rũabosa'a.

Oveja bajuduti'cu queose ni'i
(Lc 15.3-7)

¹⁰ »Ã'rã wĩ'marãnojõrẽ tojo ï'acõ'aticã'ña. A'tiro ni'i. Ɖ'musecjãrã Õ'acũrẽ wereco'terã ã'rã wĩ'marãrẽ co'terã yu'u pacu u'musepu nigũ ï'orõpu ninu'cũma. ¹¹ Masã Õ'acũrẽ wãcũtirã oveja bajuduti'cãrã weronojō nima. Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojō uputigu narẽ yu'rũogu a'tigu weewu.

¹² »Yu'u weresere ¿de'ro tu'oña'ti? Ni'cũ cien oveja cuogu ni'cũ bajuduticã, ãpērã du'sarã noventa y nuevere opa bu'pa na ba'aropu cũusami. Be'ro apĩ bajuduti'cure a'magũ wa'asami. ¹³ Cũrẽ bocagu, pũrõ e'catisami. ãpērã noventa y nueve bajudutiti'cãrã nemorõ cũ me'rã e'catisami. ¹⁴ Mejãrõta marĩ pacu u'musepu nigũ ne ni'cũ ã'rã wĩ'marãnojõrẽ pecame'epu wa'acã uatimi, niwĩ Jesú.

Marĩ acawererã marĩrẽ ña'arõ weecã a'tiro weeroña'a nise ni'i

¹⁵ Jesú werenemowĩ:

—Mu'u acaweregu mu'urẽ ña'arõ weecã, mu'u se'saro cũ tiropu weregu wa'aya. Cũ ña'arõ wee'quere masicã weeya. Cũ “Yu'u ña'arõ weepu” ni tu'oña'cã, musã apaturi a'merĩ ucũ, e'catirãsa'a tja. ¹⁶ Cũ yu'titicãma, ni'cũ o puarãrẽ pijio, cũ tiropu wa'aya. Na tu'oropu wereya cũ mu'urẽ ña'arõ wee'quere. Tojo weero Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩ ní'caronojõta puarã o i'tiarã tu'oropu “Diacjũta ni'i”, ni masĩno'rõsa'a. ¹⁷ Na quẽ'rãrẽ yu'titicã, nipe'tirã yu'ure ëjõpeorã na nerẽrõpu wereya. Na quẽ'rãrẽ yu'titicã, yu'ure ëjõpeotigu o wiorãrẽ niyeru wapaseebosari masũrẽ weronojō tu'oña'ña.

¹⁸ »Diacjũ musãrẽ wereguti. No'o musã a'ti nucũcãpũ da'tecũucã, u'musepũ quẽ'rãrẽ da'tecũuno'rõsa'a. A'ti nucũcãpũre “Tojota weeato” nicã, u'musepũ quẽ'rãrẽ tojota wa'arosa'a, niwĩ. Cũ tojo nigũ, musã “Bu'iritimi” o “Bu'iri marĩmi” nĩmasĩrãsa'a nigũ, tojo niwĩ.

¹⁹ Jesú ninemowĩ:

—Apeyere wereguti. Puarã “Marĩ a'tennojõrẽ Õ'acũrẽ sãrĩrã” nicã, yu'u pacũ u'musepũ nigũ musã sãrĩrõnojõta weegusami. ²⁰ No'o puarã o i'tiarã yu'ũre ãjõpeorã nerẽcã, yu'u na wa'teropũ nigũti, niwĩ.

Ãpẽrã ña'arõ weecã acobojose cjase ni'i
(Lc 17.3)

²¹ Tojo nicã tu'ogũ, Pedro Jesú tiro wa'a, sãrĩtiña'wĩ:

—Wiogũ, yu'u acaweregũ yu'ũre ña'arõ weecã, ¿dicusetiri cãrẽ acobojogusari? ¿Sietetiripũta cũ ña'arõ weesere acobojosari? niwĩ.

²² Jesú cãrẽ yu'tiwĩ:

—“Ticusetiri acobojoya”, niwe'e. Tojo nĩrõnojõ o'ogũ, “Na ña'arõ weesetisetirinucũ acobojoya”, nigũti.

²³ »Tojo weegu musãrẽ yu'u pacũ cũ acobojose cjasere wereguti. Cũ ni'cã di'ta wiogũ weronjõ nimi. Ti di'ta wiogũ cãrẽ da'raco'terã na wapamoosere apogutigu pijiosami. ²⁴ Cũ narẽ wapaseenu'cãrĩ cura ni'cũ pajiro waro wapamoogũrẽ miiwã'cãsama. ²⁵ Cũ de'ro wee wapayeta basioticã ã'agũ, wiogũ cãrẽ, cũ numorẽ, cũ põ'rãrẽ, nipe'tise cũ cõsere ãpẽrãpũre duaturiadutisami. Cũ wapamoosere wapayeduodutigu tojo weesami. ²⁶ Tere ã'agũ, da'raco'tegũ wiogũ tiro ejaque'a, nisami: “Wiogũ, yu'ũre pajaña'cureya. Yu'u wapayepẽ'ocũti”, nisami. ²⁷ Cũ tojo nicã tu'ogũ, a'tiro weesami. Cãrẽ pajaña'gũ, cũ wapamoo'quere cõ'a, cãrẽ du'ucã'sami. ²⁸ Tojo wéeca be'roacã wa'a, apĩ cũ me'rãcjũ da'raco'tegũre bocaejasami. Cũ pe'e cãrẽ cã'rõacã wapamoosami. Be'ro cãrẽ wapayedutigu upũtu wãmũtapũ ñe'esami. “Mu'u wapamoosere wapayebaquẽ'oya”, nisami.

²⁹ »Cũ tojo nicã tu'ogũ, cũ wee'caro weronjõ cũ duporo ejaque'a, nisami: “Yu'ũre pajaña'cureya. Mu'ũrẽ wapayepẽ'ocũti”, nisami. ³⁰ Apĩ pe'e ne uatisami. Maata cãrẽ bu'iri da'reri wi'ipũ miaa, sõrõdutisami. “Cũ wapayepẽ'ocã'pũ, du'uwĩrõña”, nisami. ³¹ Be'ro ãpẽrã da'raco'terã cũ tojo weesere ã'arã, ne tu'satisama. Tojo weerã na wiogũpũre tere werepe'ocã'sama. ³² Tere tu'ogũ, wiogũ cãrẽ pijidutio'osami. Cãrẽ nisami: “Da'raco'tegũ queoro weetigu ni'i. Mu'u yu'ũre sãrĩcã, nipe'tise mu'u wapamoo'que pacare acobojopẽ'ocã'pũ. ³³ Mu'u quẽ'rã yu'u mu'ũrẽ pajaña'caronjõ mu'u me'rãcjũrẽ pajaña'boapã”, nisami. ³⁴ Wiogũ upũtu waro uagũ, cãrẽ pũrõ bu'iri da'resami. Bu'iri da'reri wi'ipũ cãrẽ pi'eticã weedutisami. Téẽ nipe'tise cũ wapamoosere wapayepẽ'otigu, topũ ninu'cũgũsami, ni werewĩ Jesú.

³⁵ Be'ro Jesú tere wérẽca be'ro niwĩ:

—Yu'u pacũ u'musepũ nigũ musã acawererãrẽ diacjũ acobojoticã, tojota weegusami musãrẽ, niwĩ.

19

Nũmotirã, marãpũtirã a'merĩ cõ'aticã'ña nise ni'i
(Mr 10.1-12; Lc 16.18)

¹ Jesú ãpẽrãrẽ a'merĩ acobojosere ucũca be'ro ãsã a'tiro weewũ. Galilea di'tapũ ní'cãrã ãsã Judea di'tapũ Jordã wãmetiri maa mujĩpũ mujãtiro ape pã'rẽpũ pẽ'awũ. ² Topũ wa'acã, pãjãrã masã Jesure sirutu'wã. Narẽ dutitirãrẽ yu'rũowĩ. ³ Narẽ yu'rũocã ã'arã, fariseo masã Jesure bu'iri bocasĩ'rĩrã, cũ tiro wa'a, sãrĩtiña'wã:

—¿Ni'cũ no'o mejõ niseacã me'rã cũ nũmorẽ cõ'amasĩsari? ¿Marĩrẽ dutise tojo niti? niwã.

⁴ Jesús narẽ yu'tiwĩ:

—¿Musã Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩrẽ bu'emirã, masĩweti? Õ'acũ nipe'tise cũ ne waro weenu'cãcateropũ umũ, numio weecu niwĩ. ⁵ Tu'ajanũ'cõ, a'tiro nicũ niwĩ: “Tojo weegu umũ cũ pacure, cũ pacore wija, cũ nũmo me'rã nigũsami. Na pũarã ni'cã upũ weronojõ nirãsama”, nicũ niwĩ Õ'acũ. ⁶ Tojo weerã na pũarã nitima. Ni'cã upũta nima. Tojo weerã Õ'acũ a'mesu'o'cãrãrẽ masã dũcawaaticã'rõũa'a, niwĩ Jesús.

⁷ Cũ tojo nicã tu'orã, fariseo masã sãrĩtiña'wã tja:

—To pũrĩcãrẽ ¿de'ro weegu Moisé a'tiro nipari? “Ni'cũ cũ nũmorẽ cõ'agũ, 'A'te ye bu'iri mũ'ũrẽ cõ'a'a' nirĩ pũrĩrẽ ojao'oroũa'a”, ni ojacũ niwĩ, niwã.

⁸ Jesús narẽ niwĩ:

—Musã ñecũsumũa ejeripõ'rã bũtise ye bu'iri Moisé na nũmosãnumiarẽ cõ'acã, cã'mota'aticũ niwĩ. Tojo nimicã, Õ'acũ ne waropũta “A'merĩ cõ'aña”, niticũ niwĩ. ⁹ Yu'ũ cũ nũmorẽ cõ'agũrẽ a'tiro nigũti. Co apĩ me'rã ña'arõ weetimicã, cõ'agũnojo apegore nũmotigũ, cũ nũmo nitigo me'rã a'metãrãgũ weronojõ tojasami. No'o marãpũ cõ'ano'core nũorẽgũnojo quẽ'rã mejãrõta tja cũ nũmo nitigore a'metãrãgũ weronojõ nisami. Õ'acũ core “Nimũ'tã'cũ nũmo nimo yujupũ”, ni ñasami. Na tojo weẽrã, Õ'acũ cũ dutisere yu'rũnu'cãrã weema, niwĩ.

¹⁰ Cũ tojo nicã tu'orã, ãsã cũ bu'erã niwũ:

—Tojo nicã pũrĩcãrẽ marĩ nũmotiticã, nemorõ añusa'a, niwũ.

¹¹ Jesús ãsãrẽ niwĩ:

—Nipe'tirã nũmo marĩrã nímasĩtisama. Õ'acũ nũmo marĩrã nímasĩato ní'cãrã dia'cũ nímasĩsama. ¹² Æpẽrã a'te ye bu'iri nũmotitisama. Æpẽrãrẽ dojoriwi'ia bajua'que bu'iri nũmotita basiotisa'a. Æpẽrãrẽ nũmotidutitirã na upũ cjasere yejecõ'ano'cãrã nisama. Tojo weerã na nũmotimasĩtisama. Æpẽrã Õ'acũ ye cjase dia'cũrẽ weesĩ'rĩrã nũmotitisama. “Tojo nũmo marĩgũ nigũti” nigũnojo nũmo marĩgũ tojato, niwĩ.

Jesú wĩ'marãrẽ ñapeo sãrĩbosã'que ni'i

(Mr 10.13-16; Lc 18.15-17)

¹³ Be'ro Æpẽrã na põ'rãrẽ Jesús tiropũ miiejawã. Narẽ ñapeo, Õ'acũrẽ sãrĩbosãdutirã tojo weewã. Na tojo weecã, ãsã wĩ'marãrẽ miiejarãrẽ tu'tiwũ:

—Cãrẽ caribotirãta, nimiwũ. ¹⁴ Æsã tojo nicã, Jesús ãsãrẽ niwĩ:

—Wĩ'marãrẽ yu'ũ tiro a'ticã du'uo'oya. Narẽ cã'mota'aticã'ña. Wĩ'marã marĩnojoãrẽ añurõ ãjõpeoma. Æpẽrã quẽ'rã wĩ'marã weronojõ yu'ũre ãjõpeorã yu'ũ pacũ wioogu nirõpũ wa'arãsama, niwĩ.

¹⁵ Be'ro wĩ'marãrẽ ñapeo, sãrĩbosawĩ. Tu'ajanũ'cõ, ãsã apesepũ wa'a wa'awũ.

Ma'mũ peje cuogu Jesús me'rã ucũ'que ni'i

(Mr 10.17-31; Lc 18.18-30)

¹⁶ Be'ro ni'cũ ma'mũ Jesure ñ'agũ ejawĩ. Cãrẽ sãrĩtiña'wĩ:

—Mũ'ũ masãrẽ bu'egu añugũ ni'i. Yu'ũ catinu'cũacjũ ¿ñe'enojõ añusere weegũsari? niwĩ.

¹⁷ Jesús cãrẽ yu'tiwĩ:

—¿De'ro weegu yu'ũre añuse cjasere sãrĩtiña'ti? Ni'cũta añugũ nimi. Cũ Õ'acũ nimi. Mũ'ũ catinu'cũsĩ'rĩgũ, Õ'acũ dutise cũu'quere weeya, niwĩ.

¹⁸ Ma'mũ yu'tiwĩ:

—¿Disenojoãrẽ weegũsari?

Jesú cãrẽ niwĩ:

—Masārē wējēcō'aticā'ña. Apī nūmorē a'metārāticā'ña. Yajaticā'ña. Āpērā ye cjasere nisooticā'ña. ¹⁹ Mũ'u pacure, mũ'u pacore ējōpeoya. Mũ'u basu ma'irōnojōta āpērārē ma'ña, niwī.

²⁰ Ma'mũ Jesure yu'tiwī:

—Yu'u wī'magũputa a'tere queoro weemũjātiwũ. ¿Ñe'enojō apeyenojō yu'u weenemogũsari? niwī.

²¹ Jesú cūrē niwī:

—Mũ'u Ō'acũ dutisere weepe'osĩ'rĩgũ, nipe'tise mũ'u cūosere duape'ocjũ wa'aya. Duatoja, te dua'que wapare pajasecūorārē o'oya. Mũ'u tojo weegu u'mūsepũ peje añuse cūogusa'a. Tojo weetojanũ'cō, yu'ure sirutugu a'tia, niwī.

²² Cũ tojo nicā tu'ogu, ma'mũ peje cūogu nitjāgũ tere ma'iyu'rũgu, bujawetise me'rā dajatojaawī.

²³ Cũ wa'aca be'ro Jesú ũsārē niwī:

—Diacjũ mūsārē weregutī. Peje cūogu Ō'acũ wiogu nirōpũ u'mūsepũ wa'acā, diasa ni'i. ²⁴ Apaturi mūsārē nigũti tja. Cameyo wāmetigũjo awiga yuta da pĩ'osōrōrī pepũ sājāa yu'rutērĩcā, diasa ni'i. Yu'u pacũ wiogu nirōpũ peje cūogu wa'acā pe'ema, totā nemorō diasa ni'i, niwī.

²⁵ Cũ tojo nicā tu'orā, ũsā tu'omarīa wa'awũ. Ũsā a'merī sērĩtiña'wũ:

—To pũrĩcārē ¿noanojō pe'e Ō'acũ tiropũ wa'amasĩrāsari? niwī.

²⁶ Jesú ũsārē ĩ'agũta ĩ'a, niwī:

—Masā na basu weetutuase me'rā yu'rũmasĩtisama. Ō'acũ pũrĩcārē basio'o. Cũma ne apeyenojō weeta basiotise marĩ'i, niwī.

²⁷ Cũ tojo nicā tu'ogu, Pedro niwī:

—Wiogu, ũsā pe'e mũ'urē siruturā, nipe'tise ũsā cuomi'quere du'ucũupe'ocā'wũ. Ũsā tojo wee'que wapare ¿Ō'acũ ñe'enojōrē o'ogusari? niwī.

²⁸ Jesú ũsārē niwī tja:

—Diacjũ mūsārē nigũti. Ō'acũ a'ti turire ne waropũ wee'caro weronojō apaturi weecā, yu'u Ō'acũ macũ wiogu sājāgũsa'a. Tojo yu'u weecā, mūsā quē'rā yu'ure dutitamurāsa'a. Tojo nicā mūsā yu'ure ējōpeorā doce cururi Israe cururicjārārē dutirāsa'a. ²⁹ Āpērā nipe'tirā yu'ure ējōpeose bu'iri na ye wi'serire, na acawererārē, na pacũmũarē, na pō'rārē, na ye di'tare du'ucũuwā'cārā quē'rārē a'tiro wa'arosa'a. Peje waro na cō'awā'cā'que nemorō ñe'enenorāsama. Tojo nicā Ō'acũ me'rā catinu'cūrāsama. ³⁰ Tojo nimicā, pājārā ni'cārōacārē wiorā weronojō nirā be'ropũre mejō nirā nirāsama. Pājārā ni'cārōacārē mejō nirā pe'e quē'rā be'ropũre wiorā weronojō nirāsama, niwī.

20

Jesú u'se wese da'rari masā me'rā queose o'o'que ni'i

¹ Jesú be'ropũ cũ o'atjere queose me'rā werenemowī:

—U'mūsepũ yu'ure ējōpeorārē o'atje a'tiro weronojō ni'i. Ni'cũ u'se wese cūose weronojō ni'i. Cũ ñamiacācure u'se wi'reajārē a'masami. ² Narē bocagu, “Ni'cā nũmũ wapayewũaronojō mūsārē wapayegũti”, nisami. Na yu'tica be'ro narē cũ ya wesepũ da'radutigũ o'ócā'sami. ³ Be'ro nueve nicā āpērā da'rajārē a'manemogũ wa'asami. Topũ macā decopũ da'rase moorā dujirārē bocaejasami. ⁴ Bocaēja, narē nisami: “Mūsā quē'rā ya wese u'se wesepũ da'rarā wa'aya. Mūsārē queoro wapayegũti”, nisami. Cũ tojo nicā tu'orā, na “Jau” ni, na quē'rā da'rarā wa'asama. ⁵ Be'ro dajaritero nicā, tojo nicā ñamica'a tres nicā mejārōta a'magũ wa'a, narē o'ósami tja. ⁶ Be'ro tja cinco nicā macā decopũ wa'asami. Topũ āpērā da'rase moorā

nibajaque'atirārē bocaejasami. Bocaejagu, nisami: “¿De'ro weerā musā da'raseda'ni'cārī dujina'iatī?” nisami. ⁷ Na yu'tisama: “Āpērā ūsārē 'Da'rarā wa'aya', nitiamā. Tojo weerā da'rawe'e”, nisama. Tojo nicā tu'ogu, wese wiogu narē nisami: “Musā quērā ya wesepu da'rarā wa'aya. Queoro wapayeguti”, nisami. Tojo weerā na quērā da'rarā wa'asama.

⁸ »Ŋamipu ti wese wiogu su'ori da'ragure pijio, nisami: “Da'rarārē pijine, wapayeya. Be'ropu eja'cārārē wapayemu'tāña. Be'ro ŋamiacācure da'ranu'cā'cārārē wapayetu'ajanu'cōña”, nisami. ⁹ Tojo weegu a'tiro weesami. Cinco nicāpu wesepu da'ranu'cā'cārārē pijiomu'tāsami. Ni'cā numu da'raseda'wapa wapayewaranojō narē wapayesami. ¹⁰ Be'ro bo'reacā da'ranu'cā'cārā “Ūsā na nemorō wapata'arāsa'a”, nimisama. Tojo nimicā, na wācū'caranojō wa'atīsa'a. Na quērā mejārōta wapata'asama. ¹¹ Tojo weerā ti wese wiogu me'rā tu'satirā, a'tiro nisama: ¹² “Ā'rā be'ropu da'rarā eja'cārā yoaticā ni'cā horata da'rama. Ūsā pūrīcā yoacā asise poo, da'rana'itō'oapu. Tojo weemicā, ūsārē wapaye'caranojōta na quērārē wapayepu”, nisama. ¹³ Wiogu pe'e ni'cū tojo busunu'cūgūrē a'tiro nisami: “Yu'u me'rācjū, mu'urē ña'arō weegu weewe'e. Mu'u da'raseda'wapa'awaranojō wapata'agusa'a', nino'tojapu. ¹⁴ Tojo weegu mu'u wapata'a'quere ñe'e, tojaa wa'aya. Yu'u ā'rī be'ropu da'ragu a'ti'cure mu'urē wapaye'caranojō wapayeguti. ¹⁵ Yé niyeru niapu. Tojo weegu yu'u waranojō wapayemasī'i. ¿Yu'u masārē pajaña'cā uogu weeti?” nisami.

¹⁶ »A'tiro ni'i. Yarā sājāmu'tā'cārā, na be'ro ējōpeo'cārā quērārē mejārōta Ō'acū añusere o'ogusami. Tojo weerā nimu'tā'cārā “Ūsārē o'onemogūsami”, nīmasīsome, niwī.

Jesú cū wērīatjere apaturi werenemo'que ni'i
(Mr 10.32-34; Lc 18.31-34)

¹⁷ Be'ro ūsā Jesú me'rā Jerusalē wa'ari ma'apu wa'awu. Ūsārē, cū bu'erā docere mejēcā pijīawī. Ūsārē niwī:

¹⁸ —Musā ī'a'a. Marī Jerusalēpu wa'arā wee'e. Topu yu'u Ō'acū macū masū weranojō upūfigure a'tiro weerāsama. Pa'ia wiorāpūre, tojo nicā Moisé oja'quere bu'erī masāpūre o'orāsama. Na yu'ure wējēdutarāsama. ¹⁹ Náta tja ape di'tacjārā judío masā nitirā wiorāpūre wiaturiarāsama. Yu'ure bujicā'a, tārā, curusapu wējēdutarāsama. Na tojo weemicā, yu'u i'tia numu be'ro masāgūsa'a, niwī Jesú.

Santiago, Juā paco Jesú me'rā ucū'que ni'i
(Mr 10.35-45)

²⁰ Zebedeo numo co pō'rā Santiago, Juā me'rā Jesú tiropu ejawō. Jesure apeyenojō sērīgō, cū pu'topu ejaque'awō. ²¹ Jesú core niwī:

—¿Ŋe'enojōrē yu'u weecā ŋasari? niwī.

Cūrē yu'tiwō:

—Mu'u wiogu sājāgū, ā'rā yu'u pō'rā puarārē mu'urē dutitamudutigu sōrōapa. Ni'cū mu'u diacjū pe'e, apī cūpe pe'e dupoapa, niwō.

²² Co tojo nicā tu'ogu, Jesú co pō'rārē niwī:

—Musā yu'ure sērīsere tu'omasīwe'e. Yu'u uputu pi'eti, wērīgūsa'a. ¿Musā quērā yu'u weranojō pi'etimasīti? niwī. Na yu'tiwā:

—Ū. Pi'etimasī'i.

²³ Na tojo nicā, Jesú narē niwī:

—Diacjūta ni'i. Musā quērā pi'etirāsa'a. Tojo weemicā, diacjū pe'e, cūpe pe'e musārē dupomasītisa'a. A'te yu'u weese niwe'e. Yu'u pacu beseyu'cārā pe'e topūre dujirāsama, niwī.

²⁴ Ësã diez na tojo sêrîcã tu'orã, na me'rã ua wa'awu. ²⁵ Tojo weecã ï'agũ, Jesú ùsãrê pijio, niwĩ:

—Musã masĩsa'a. A'ti nucũcãrê dutirã ti di'tare miiwapa wa'asama. Na docacjãrã quẽ'rã mejãrõta dutipesama. ²⁶ Musã pũrîcã na weronojõ weesome. Tojo weronojõ o'orã, musã wa'teropu wiorã nisi'rîrã, ãpêrãrê da'raco'terã weronojõ niña. ²⁷ No'o ãpêrã nemorõ nisi'rîgũnojo ãpêrãrê da'raco'teri masũ weronojõ niña. ²⁸ Yu'u Õ'acũ macũ weronojõ weeya. Yu'ure ãpêrã weetamuato nígũ mejêta a'tiwu. Yu'u pe'e narê weetamugũ a'tiwu. Tojo nicã ña'arõ wee'que wapare pãjãrãrê wẽrĩbosa, wapayewĩrõgũ a'tiwu, niwĩ.

Jesú pũarã caperi bajutirãrê yu'rũo'que ni'i

(Mr 10.46-52; Lc 18.35-43)

²⁹ Be'ro ùsã Jericó wãmetiri macãpũre wijawã'cãwũ. Titare pãjãrã masã Jesure sirutuã. ³⁰ Ësã wa'aro ti ma'a sumuto pũarã caperi bajuno'tirã dujiã. Jesú yu'rũasere tu'oña'rã, caricũwã:

—Wiogũ, Davi pãrãmi nituriagu, ùsãrê pajaña'ña, niwã.

³¹ Masã pe'e narê “Caricũticã'ña”, nimiã. Tojo nicãta, na pe'e nemorõ caricũnemowã:

—Wiogũ, Davi pãrãmi nituriagu, ùsãrê pajaña'ña, niwã.

³² Na tojo nicã tu'ogu, Jesú tojanu'cã, narê pijio sêrĩtiña'wĩ:

—¿De'ro yu'u weecã uasari? niwĩ.

³³ Na cãrê yu'tiwã:

—Ësãrê caperi bajucã weeya, niwã.

³⁴ Tojo nisere tu'ogu, Jesú narê pajaña'gũ, na caperire ñapeowĩ. Cũ tojo weeri cura na pũarãputa caperi ï'awã. Be'ro na quẽ'rã Jesure sirutuã'cãwã.

21

Jesú Jerusalẽ wãmetiri macãpu sãjãa'que ni'i

(Mr 11.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Ësã Jerusalẽpu ejase duporo Betfagẽ ùrũgũ Olivo wãmeticju bu'aropu ejawu. Topu eja, Jesú pũarã ùsã me'rãcjãrãrê ti macãpu o'ówĩ. ² Narê niwĩ:

—Si macã marĩ põtẽorõ nirĩ macãpu wa'arãsa'a. Topu ni'cõ burra du'tenu'cõ'core co macũ me'rã bocaekarãsa'a. Narê pãa, miitia. ³ No'o ni'cũ musãrê mejẽcã nicã, a'tiro niña: “Marĩ wiogu uami. Maata wiano'rõsa'a tja”, niña, niwĩ.

⁴ Duporocjũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ cã oja'caronojõta tojo wa'awu. Cũ Õ'acũ ucũ'quere a'tiro ojacu niwĩ:

⁵ Jerusalẽcjãrãrê a'tiro niña:

“Ï'aña. Musã wiogu musã tiropu a'timi.

Mejõ nigũ weronojõ burra macũ wĩ'magũ bu'ipu pesawã'cãtimi”, ni ojacu niwĩ.

⁶ Be'ro Jesú cã o'ócãrã ti macãpu wa'a, cã weeduti'caronojõta weecãrã niwã.

⁷ Burrore cã paco me'rã miiticãrã niwã. Be'ro ùsã ye su'ti bu'icjasere na bu'ipu pũutãpeowu. Tu'ajanu'cõ, Jesú wĩ'magũ bu'ipu mujãpejawĩ. ⁸ Topure pãjãrã masã niwã. Na êjõpeosere ï'orã, na ye su'ti bu'icjasere Jesú yu'rũaropu sêeocũuwã. ãpêrã ma'a sumuto pũrĩ nise querire dũtecũuwã. ⁹ Masã cã duporo wa'arã, cã be'rocjãrã quẽ'rã e'catise me'rã caricũwã:

—Duporocjũpu wiogu ní'cu Davi pãrãmirẽ e'catise o'orã. Añurõ wa'ato ã'rĩ Õ'acũ o'ócãre. Ë'musecjãrã cãrê “Añubutiami” ni, e'catise o'oato, ni caricũwã'cãwã.

¹⁰ Be'ro Jesú Jerusalẽpu sãjãcã, topu nirã ucãape'tia wa'awã. Pãjãrã sêrĩtiña'wã:

—¿Noa niti cã? niwã.

11 Narē Jesú me'rã wa'arã yu'tiwã:

—Cũ Jesú Ō'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Nazare macã Galilea di'tacjũ nimi, niwã.

Jesú Ō'acũ wi'ipũ duarãrẽ cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mr 11.15-19; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

12 Be'ro Jesú Ō'acũ wi'ipũ sãjãawĩ. Topũre wa'icũrã na Ō'acũrẽ ũjũamorõpeojã niwã. Nipe'tirã ti wi'i po'peapũ narē duarãrẽ, duarã quẽ'rãrẽ ã'agũ, cõ'awĩrõpe'ocã'wĩ. Na niyeru ducayuri mesare, bujare na dua dujise quẽ'rãrẽ tuuquecũupe'ocã'wĩ. Na queoro weetise bu'iri tojo weewĩ. 13 Be'ro narē niwĩ:

—Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wã: “Ya wi'i 'Ñubueri wi'i ni'i', nino'ca wi'i ni'i.” Musã pe'e queoro weetiapã. Yajarã ya wi'ire weronojõ tojacã wee'e, ni tu'tiwĩ narē.

14 Ti wi'ipũre caperi bajuno'tirã, sijamasĩtirã cũ tiropũ a'tiwã. Na tojo weecã ã'agũ, narē yu'ruowĩ. 15 Pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã pe'e cũ añuse wee'ocã ã'arã, tu'satiwã. Wĩ'marã ti wi'i po'peapũ nirã a'tiro caricũwã:

—Duporocjũpũ wiogũ ní'cu Davi pãrãmirẽ e'catise o'orã, niwã. Tere tu'orã, pa'ia wiorã quẽ'rã ua wa'awã. 16 Tojo weerã Jesure a'tiro sãrĩtiña'wã:

—¿Sõjã wĩ'marã na nisere tu'oti?

—Tu'o'o. Musã Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ ní'quere bu'epã. A'tiro ni'i: “Ō'acũ, mũ'u wĩ'marã, tojo nicã mi'rĩrãrẽ a'tiro weecã weepũ. Mũ'arẽ e'catise o'orã, queoro basapeome'rĩcã weepũ”, ni'i, niwĩ Jesú.

17 Tojo níca be'ro pa'ia wiorãrẽ, Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ cõ'awã'cã, Betaniapũ wa'a wa'awĩ. Topũ ũsã cãrĩwã.

Jesú higuera wãmeticjũ dũca marĩcjũre ñaidijacã wee'que ni'i
(Mr 11.12-14,20-26)

18 Ape nũmũ bo'reacã Jesú Jerusalẽpũ majãmitojagũ, ɯjaboayũ'rua wa'awĩ. 19 Tojo weegũ ma'a sumutopũ nicjũ higuera wãmeticjũre ã'agũ, tigũ tiro wa'a, tigũ dũcare ã'ama'gũ wa'awĩ. Ne dũca marĩcaro niwũ. Pũrĩ peje dia'cũ niwũ. Tojo dũca marĩcã ã'agũ, Jesú tigure niwĩ:

—Ne apaturi dũcatinemosome, niwĩ. Cũ tojo níca be'ro maata ñaidija wa'awũ.

20 Tojo wa'acã, ũsã cũ bu'erã ã'amarĩarã, cũrẽ sãrĩtiña'wã:

—¿De'ro weero tigũ maata ñaidijati? niwũ.

21 Jesú ũsãrẽ yu'tiwĩ:

—Diacjũ musãrẽ wereguti. Musã ẽjõpeose cuorã, diacjũta yu'tigusami nĩrã, yu'u tigure ñaicã wee'caro weronojõ weemasĩrãsa'a. A'te yu'u tigũ ñaicã wee'caro yu'ruoro weemasĩrãsa'a. A'tigũ ũrũgũrẽ apero dia pajiri maapũ wa'acã weemasĩrãsa'a.

22 Musã ẽjõpeose cuorã, nipe'tise musã ñubue sãrĩsere bocarãsa'a, niwĩ.

Jesure “¿Noa dutiro me'rã tojo weeti?” ní'que ni'i
(Mr 11.27-33; Lc 20.1-8)

23 Be'ro Jesú Ō'acũ wi'ipũ sãjãawĩ. Cũ ti wi'ipũ bu'eri cura pa'ia wiorã, ãpẽrã judío masã bucurã cũ tiropũ a'tiwã. Cũrẽ bu'iri bocasĩrĩrã, sãrĩtiña'wã:

—¿De'ronojõ dutise me'rã mũ'u weesere tojo weeti? ¿Noa mũ'arẽ tojo weedutigũ dutise o'oati? niwã.

24 Jesú narē yu'tiwĩ:

—Yu'u quẽ'rã musãrẽ sãrĩtiña'megũti. Musã yu'ticã, yu'u quẽ'rã musãrẽ “A'te dutiro me'rã wee'e”, nigũti. 25 ¿Noa Juãrẽ wãmeyedutigũ o'ópari? ¿Ō'acũ tojo weedutiri? ¿O masã pe'e cũrẽ tojo weedutiri? niwĩ.

Be'ro na basu a'merĩ niwã:

—Marĩ “Õ'acũ Juãrẽ wãmeyedutiwĩ” nicã, cũ marĩrẽ “To pũrĩcãrẽ ¿de'ro weerã Juãrẽ ãjõpeotiri?” nigũsami. ²⁶ Marĩ “Õ'acũ o'óticu niwĩ; masã cũrẽ o'ócãrã niwã” nicã, masã marĩrẽ tu'tibosama. Nipe'tirã masã “Juã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ niwĩ”, ni ãjõpeosama, niwã. ²⁷ Tojo weerã “Masĩtisa'a”, niyũ'ruocã'wã. Na tojo nicã tu'ogu, Jesú narẽ niwĩ:

—Yũ'u quẽ'rã “A'te dutiro me'rã wee'e”, ni werewe'e, niwĩ narẽ.

Jesú ni'cũ põ'rã pũarã queose me'rã narẽ were'que ni'i

²⁸ Be'ro Jesú narẽ queose me'rã werewĩ:

—Yũ'u ni'cãrõacã weresere ¿de'ro tu'oña'rãsari musã? Ni'cũ pũarã umua põ'rãtisami. Ni'cũrẽ a'tiro nisami: “Macũ, ya wese u'se wesepũ da'ragũ wa'aya”, nimisami. ²⁹ Cũ tojo nicã tu'ogu, cũ macũ “Wa'awe'e”, ni yũ'tisami. Be'ro mejẽcã wãcũ tja, da'ragũ wa'asami. ³⁰ Be'ro cũ pacũ apĩ cũ macũ tiropũ ã'agũ wa'asami. Mejãrõta cũrẽ “Da'ragũ wa'aya”, nisami. Cũ macũ yũ'tisami: “Jau, pacũ, wa'aguti”, nisami. Cũ tojo ni'cũ nimigũ, wa'atisami, ni werewĩ Jesú pa'ia wiorã, ãpẽrã judío masã wiorãrẽ. ³¹ Cũ macũ ¿ni'inojõ pe'e cũ uaro weepari? ni sãrĩtiña'wĩ narẽ.

Na a'tiro yũ'tiwã:

—Cũ dutimũ'tã'cu queoro weepĩ, ni yũ'tiwã.

Tere tu'ogu, Jesú narẽ niwĩ:

—Diacjũ musãrẽ wereguti. “Ña'arã”, musã nirã, niyeru wapaseeri masã, tojo nicã umuarẽ a'metãrãwapata'ari masã numia musã u'musepũ wa'atiri cura na pe'e wa'arãsama. ³² Juã masãrẽ wãmeyeri masũ Õ'acũ uaranojõ a'tiro añurõ nisetirowami nisere bu'ecã, musã ãjõpeotiwũ. Na musã “Ña'arã waro nima” nirã pũrĩcã cũ weresere ãjõpeo, na wãcũsere ducayucãrã niwã. Na tojo weecã ã'amirã, musã pe'e ducayuti, cũ weresere ãjõpeoticãrã niwũ, niwĩ Jesú.

Da'raco'terã queoro weeti'que ni'i

(Mr 12.1-12; Lc 20.9-19)

³³ Jesú apaturi werewĩ:

—Apeye queose me'rã musãrẽ werenemogũti. Tere tu'oya. Ni'cũ pajiro di'ta cuogu u'se wese weesami. Ti wesere sã'rĩsãsami. Topũ na u'se bipesãati pere ãtãgãpũ se'esãjãsami. Tojo nicã u'muarĩ wi'i na co'tedujiati wi'ire weesami. Tojo wéca be'ro aperopũ wa'agũ, ãpẽrãrẽ ti wesere co'tedutigũ cũusami. Narẽ cũ ya di'tare da'rase wapa “Tocã'rõ yũ'ure u'se wiapa”, nisami.

³⁴ »Be'ro u'se ducati'ri cura ãpẽrã cũrẽ da'raco'terãrẽ topũ o'ósami. Narẽ o'ógũ, “Ya di'ta da'rarãrẽ yé u'sere sãrĩrã wa'aya”, nisami. ³⁵ Topũ ejacã, ti wese co'terã cũ o'ó'cãrãrẽ ñe'esama. Ni'cũrẽ paasama. Apĩrẽ wẽjẽcõ'asama. Apĩrẽ ãtãperi me'rã doquesama. ³⁶ Na tojo weecã tu'ogu, ti wese wiogu toduporo o'ómũ'tã'cãrã nemorõ o'ósami. Na ejacã ã'arã, ti wese co'terã na quẽ'rãrẽ mejãrõta weesama.

³⁷ »Be'ro o'ótuogupua majã, cũ macũrẽ o'ósami. A'tiro ni wãcũmisami: “Yũ'u macũrẽ wiopesase me'rã ã'arãsama”, nimisami. ³⁸ Cũ macũrẽ ã'arã, ti wese co'terã na basu a'merĩ ucũsama: “Ã'rĩta nimi be'ropũ a'ti wesere ñe'eacjũ. Ma, cũrẽ wẽjẽrã. Be'ro a'ti wese marĩ ya wese tojarosa'a”, nisama. ³⁹ Tojo nĩca be'ro cũ macũrẽ ñe'e, ti wese sumutopũ miaa, cũrẽ wẽjẽcõ'asama, ni werewĩ Jesú.

⁴⁰ Cũ wéca be'ro Jesú wiorãrẽ sãrĩtiña'wĩ:

—To pũrĩcãrẽ ti wese wiogu a'tigu, ¿de'ro weegũsari ti wese co'terãrẽ? niwĩ.

⁴¹ Cũrẽ yũ'tiwã:

—Pajaña'rõ marĩrõ na ña'arãrẽ wẽjẽcõ'agũsami. Be'ro cũ ya wesere ãpẽrã pe'ere co'tedutigũsami. Na pe'e u'se ducati'quere queoro cũ ye nisere wiarãsama, niwã.

⁴² Na tojo nicã tu'ogu, Jesú niwĩ:

—Musã Õ'acũ ye queti ojáca pũrĩrẽ bu'epã. Yũ'ure wa'atjere a'tiro ojano'wũ: Ëtã pjĩrĩ me'rã wi'i yeeri masã ni'cã pjĩ na uatica pjĩrẽ cõ'arãsama. Na cõ'áca pjĩ me'rã ãpẽrã pe'e añurõ tutuari wi'i yeenu'cãmujãsama.

Õ'acũ marĩ wiogũ na cõ'áca pjĩ me'rã tojo weesami.

Cũ tojo wee'que “Añubutia'a”, ni tu'oña'no'o, ni ojano'wũ, niwĩ Jesú.

⁴³ Tojo weegũ musãrẽ wereguti. Sĩ'i wese wiogũ sõjã co'terãrẽ di'ta ã'ma'caro weronojõ Õ'acũ musãrẽ weegusami. Õ'acũ musã wiogũ nisĩ'rĩmiwĩ. Nipe'tise añuse cũ wiogũ nirõpũ nise musã ye nibopã. Musã Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masãrẽ, tojo nicã yũ'ure uatise ye bu'iri Õ'acũ musã cuobo'quere ã'magũsami. ãpẽrã pe'ere o'ogusami. Na yũ'ure ãjõpeo, Õ'acũ uaro weerãsama. ⁴⁴ Ëtãgã yũ'u werecagare a'tiro wereguti. No'o tigapũ burupejagunojõ mutõdijono'gũsami. No'o tiga pe'e cũ bu'ipũ doquepejacãma, añuse po'capũ wa'agusami, niwĩ. Tojo nigũ, cũrẽ uatirã be'ropũ bu'iri da'reno'rãsama nigũ, tojo niwĩ.

⁴⁵ Pa'ia wiorã, ãpẽrã fariseo masã Jesú te queose me'rã werecã tu'orã, “Marĩrẽ tojo nigũ weesami”, niwã. ⁴⁶ Tojo weerã cũrẽ bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõrãtirã ñe'esĩ'rĩmiwã. Na tojo weesĩ'rĩmirã, a'tiro wãcũcãrã niwã: “Masã cũrẽ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ nimi', nisama.” Tojo weerã marĩ cũrẽ ñe'ecã, marĩrẽ ña'arõ weebosama nĩrã, weemasĩtiwã.

22

Wiogũ macũ omocã ã'tegũ masãrẽ neocũduti'que queose ni'i (Lc 14.15-24)

¹ Jesú apaturi queose me'rã wiorãrẽ werenemowĩ tja. A'tiro niwĩ:

² —Õ'acũ masãrẽ cũ wiogũ nirõpũ wa'acã weese a'tiro weronojõ ni'i. Ni'cũ di'ta wiogũ cũ macũ omocã ã'tecã bosenuũ weepeoro weronojõ ni'i. ³ Cũrẽ da'raco'terãrẽ nisami: “Yũ'u cãrũ were'cãrãrẽ pijirã wa'aya”, nisami. Be'ro na pe'e narẽ pijicã, “Wa'awe'e”, nisama. ⁴ Na tojo weecã ã'agũ, ãpẽrãrẽ o'ósami tja. Narẽ nisami: “Yũ'u piji'cãrãrẽ wererã wa'aya. Ba'ase tu'ajano'toja'a. Yarã wecuã, ãpẽrã ecarã di'iyojacã wee'cãrãrẽ wẽjẽdutitojapũ. Nipe'tise apono'toja'a. Quero, bosenuũ weepeorã a'tiato”, nisami. ⁵ Tojo weerã na quẽ'rã pijirã wa'amisama. Na quẽ'rãrẽ yũ'titiyũ'ruocã'sama. “Wa'awe'e”, nicã'sama. Apĩ cũ pijino'cũ cũ ya wesepũ wa'asami. Apĩ cũ da'raropũ wa'asami. ⁶ ãpẽrã, wiogũ o'ó'cãrãrẽ ñe'e, paa, wẽjẽcõ'acã'sama. ⁷ Na tojo weesere tu'ogũ, wiogũ upũtu uasami. Tojo weegũ narẽ wẽjẽcõ'a'cãrãrẽ cũ yarã surarare wẽjẽdutigũ o'ósami. Tojo nicã na ya macãrẽ ãjũadutisami. ⁸ Be'ro ãpẽrã cũrẽ da'raco'terãrẽ nisami: “Nipe'tise yũ'u macũrẽ bosenuũ weepeoatjere apotojapũ. Tojo weemicã, yũ'u piji'cãrã ña'arã nitjãrã a'tita basiotiyucã, a'titicãrã niama. ⁹ Tojo weerã no'o musã macã decopũ bocaekarãrẽ pijiya”, nisami. ¹⁰ Be'ro cũrẽ da'raco'terã macã decopũ pijirã wa'asama. Nipe'tirã na bocaekarã añurã, ña'arãrẽ piji neocũu, wiogũ ya wi'ipũ miasama. Na tojo weecã, topũ na nerẽrĩ tucũ mu'mua wa'asa'a.

¹¹ »Be'ro wiogũ narẽ ã'agũ, añudutigũ wa'asami. Ni'cũ na wa'teropũ nigũ na omocã ã'tecã sãñawaronojõ sãñatigũre ã'asami. ¹² Wiogũ cũrẽ nisami: “Acaweregũ, a'ti bosenuũrẽ ¿de'ro wee su'ti omocã ã'tecã sãñawaronojõ sãñatimigũ sãjãtiati?” nisami. Cũ pe'e yũ'titiyũ'ruocã'sami. ¹³ Be'ro wiogũ ti bosenuũ su'ori weerãrẽ nisami: “Cũrẽ ñe'e, ã'pocãrĩ, omocãrĩpũ ã'tebutuaya. Wijaaro na'itĩ'arõpũ cõ'acã'ña. Topũ pũrĩno'gũ, upicari cũ'rĩdio, utigũsami”, nisami wiogũ. ¹⁴ A'te weronojõ ni'i Õ'acũ wiogũ nise. Õ'acũ pãjãrã masãrẽ pijimicã, pejetirãcã cũ wiogũ nirõpũ sãjããrãsama, niwĩ Jesú.

Weeta'sase me'rã Jesure bu'iri a'marã na sêrĩtiña'que ni'i
(Mr 12.13-17; Lc 20.20-26)

¹⁵ Cũ tojo nĩca be'ro fariseo masã wa'a wa'awã. Be'ro na Jesure bu'iri bocasĩ'rĩrã, "A'tiro weerã", ni apoyucãrã niwã. ¹⁶ Tojo weerã na bu'esere siruturãrẽ, tojo nicã ãpẽrã Herode ya curuacjãrã me'rã Jesú tiropu o'ócãrã niwã. Na cũ tiropu etarã, niwã:

—Masãrẽ bu'egu, ùsã mu'u nisetisere masĩ'i. Mu'u diacjũ ucũ'u. Masã yu'ure ¿de'ro wãcũrãsari? nirõ marĩrõ diacjũ ucũ'u. Õ'acũ yere diacjũ were'e. ãpẽrã wiorã nima nirõ marĩrõ nipe'tirãrẽ ni'cãrõnojõ ï'a'a. ¹⁷ Tojo weerã mu'urẽ apeyenojõ sêrĩtiña'rã a'tiapu. Romano masã wiogure cũ niyeru wapaseesere wapayecã, marĩrẽ dutise ¿añuti, o ña'a nitine? Na Jesure bu'iri bocasĩ'rĩrã, tojo niwã. (Jesú "Wapayeroua'a" nicãma, judío masã "Õ'acũ ni'cũrẽta ãjõpeoroua'a; mu'u tojo nise ña'a ni'ĩ", nibocãrã niwã. "Wapayeticã'rõu'a" nicã pe'e, "Romano masã wiogure yu'rũnũ'cãgũ wee'e", nibocãrã niwã.)

¹⁸ Tojo weegu Jesú na ña'arõ wãcũsere ï'agũ, a'tiro niwĩ:

—Musã tojo nĩrã, weeta'sari masã ni'i. ¿De'ro weerã yu'ure mejẽcã yu'tigu, bu'iri bocagusami nĩrã, sêrĩtiña'ti? ¹⁹ Niyeru cuji romano masã wiogure wapayeri cujinojõrẽ miitia, niwĩ. Cũ tojo nicã tu'orã, ni'cã numu da'rawapata'ari cujinojõrẽ miitiwã. ²⁰ Tojo weecã ï'agũ, Jesú narẽ sêrĩtiña'wĩ:

—¿Noa queose, noa wãme wã'ñati a'ti cujipure? niwĩ.

²¹ Cũ tojo nicã tu'orã, na yu'tiwã:

—César, romano masã wioгу cũ queose, cũ wãme wã'ña'a, niwã.

Be'ro Jesú narẽ niwĩ:

—To pũrĩcãrẽ romano masã wioгу wapayedutisenojõrẽ cũrẽ o'oya. Õ'acũ ye pe'ema cũrẽ o'oya. Cũ weedutisere weeya, niwĩ.

²² Cũ tojo nicã tu'orã, tu'omarĩa, be'ro wa'a wa'awã.

Masã wẽrĩca be'ro masãsere Jesure sêrĩtiña'que ni'i
(Mr 12.18-27; Lc 20.27-40)

²³ Jesure "¿Romano masã wiogure wapayerouati?" nĩca numurẽta ãpẽrã pa'ia saduceo masã cũrẽ ï'arã etawã. Na "Wẽrĩ'cãrãpu masãsome", ni ãjõpeoma. Tojo weerã Jesure masãse cjasere a'tiro niwã:

²⁴ —Masãrẽ bu'egu, dũporopu Moisé a'tiro duticu niwĩ: "Ni'cũ numotigu põ'rãtitimigũ wẽrĩcã, cũ acabijĩ cũ numo ni'core numorẽato. Be'ro cũ co me'rã ne waro põ'rãtimũ'tãgũrẽ cũ ma'mi wẽrĩ'cure põ'rãtibosato", nicu niwĩ Moisé. ²⁵ Tojota wa'a'a ùsã wa'terore. Siete umua ni'cũ põ'rã niwã. Masã ma'mi numoti, be'ro wẽrĩa wa'acu niwĩ. Põ'rã marĩyugu, cũ numo ni'core cũ acabijire cũucu niwĩ. ²⁶ Cũ quẽ'rã põ'rãtitimigũ wẽrĩa wa'acu niwĩ. Be'rocjũ quẽ'rãrẽ tojota wa'acaro niwũ. Tojo dia'cũ wa'aturiadijacaro niwũ téé nituogupure. ²⁷ Na nipe'tirã be'ro co quẽ'rã wẽrĩa wa'aco niwõ. ²⁸ Na siete co me'rã omocã du'tecãrã niwã. Tojo weero wẽrĩ'cãrã masãcã, ¿ni'ĩ numo tojabutiagosari? ni sêrĩtiña'wã.

²⁹ Tojo nicã tu'ogu, Jesú narẽ yu'tiwĩ:

—Musã wisiyu'rua'a. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩ cjasere ne masĩwe'e. Õ'acũ cũ tutuase quẽ'rãrẽ masĩwe'e. ³⁰ Wẽrĩ'cãrã na masãca be'ro numotisome. Põ'rã numia quẽ'rãrẽ numisosome. Õ'acũrẽ wereco'terã u'musepu nirã weronojõ nirãsama.

³¹ Apeyenojõ wẽrĩ'cãrã masãsere werenemogũti tja. Õ'acũ cũ ye queti ojãca pũrĩpu musãrẽ ni'quere bu'epã. A'tiro nicu niwĩ: ³² "Yu'u Õ'acũ ni'i. Abrahã, Isaa, Jacob wioгу ni'ĩ", nicu niwĩ. Cũ "Na wioгу ni'ĩ" nígũ, "Yu'u tiropu catima" nígũ, tojo nicu niwĩ. Õ'acũ catirã wioгу nimi. Wẽrĩbajuduti'cãrã marĩma, niwĩ Jesú.

³³ Cũ bu'esere tu'orã, masĩse me'rã yu'ticã ï'arã, masã tu'omarĩa wa'awã.

Moisé cũ dutise cũu'que, ni'cārō añuyũ'rũnũ'cārō ni'i nise ni'i
(Mr 12.28-34)

³⁴ Be'ro Jesú saduceo masārē di'tamarĩacã weesere fariseo masã tũ'ocārã niwã. Tere tũ'o, nerēcārã niwã. ³⁵ Na me'rã ni'cũ Moisé oja'quere bu'eri masũ Jesure mejēcã yũ'ticã uagũ, cũrē sērĩtiña'wĩ:

³⁶ —Masārē bu'egũ, Moisé duti'que ¿disenojō waro apeye yũ'rũoro añuyũ'rũnũ'cãti? niwĩ.

³⁷ Jesú cũrē a'tiro yũ'tiwĩ:

—A'tiro ni'i. “Õ'acũ marĩ wiogũre nipe'tise musã ějõpeose me'rã, musã wãcũse me'rã, musã tũ'oña'se me'rã ma'ĩña.” ³⁸ A'te ni'i apeye yũ'rũoro niyũ'rũnũ'cãse.

³⁹ A'te be'rore tojocureta ni'i, nĩrõ. A'tiro ni'i. “Marĩ basu ma'irõnojõta ãpērãrē ma'irõña'a.” ⁴⁰ A'te pũaro dutisere wéerã, nipe'tise Moisé cũ duti'quere, tojo nicã Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã na bu'e'quere yũ'tirãta wee'e, niwĩ Jesú.

Jesú masārē “Cristo na nigũ ¿noa macũ niti?” ni sērĩtiña'que ni'i
(Mr 12.35-37; Lc 20.41-44)

⁴¹ Fariseo masã na nerērĩ cura Jesú narē sērĩtiña'wĩ:

⁴² —Musã Cristo Õ'acũ bese'cure ¿de'ro tũ'oña'ti? ¿Noa macũ niti cũ? niwĩ. Cũrē yũ'tiwã:

—Dũporocjũpũ wiogũ Davi pãrãmi nituriagũ nimi, niwã.

⁴³ Na tojo nicã tũ'ogũ, Jesú narē niwĩ:

—Cristo, Õ'acũ bese'cũ Davi pãrãmi nituriagũ nicã, to pũrĩcãrē ¿de'ro weegũ Davi Espĩritu Santu tutuaro me'rã ucũgũ, cũrē “Yũ'u wiogũ nimi”, nĩpari? Marĩ, marĩ pãrãmirē “Yũ'u wiogũ nimi”, niwe'e. Davi Õ'acũ bese'cũre ucũyugũ, a'tiro ojacũ niwĩ:

⁴⁴ Õ'acũ u'mũsepũ nigũ cũ macũrē, yũ'ũre yũ'rũoacjũre a'tiro nicũ niwĩ:

“Yũ'u tiro wiogũ dujiri cũmurõpũ dujigusa'a.

Mũ'u topũ dujicã, mũ'ũrē ĩ'atu'timi'cãrãrē docaque'acã weegũti”, nicũ niwĩ Õ'acũ, ni ojacũ niwĩ Davi.

⁴⁵ ¿De'ro weegũ Õ'acũ bese'cũ Cristo Davi pãrãmi nĩmasĩbosabe? Davi basuta cũrē “Yũ'u wiogũ nimi”, nicũ niwĩ. Tojo weegũ cũ pãrãmi se'saro nĩrõnojõ o'ogũ, cũ wiogũ nicũ niwĩ, niwĩ Jesú.

⁴⁶ Cũ tojo nisere tũ'orã, ne ni'cũ ni'cã uero yũ'tima'atiwã. Tita me'rã be'ro majã uirã, ne sērĩtiña'nemotiwã.

23

Jesú fariseo masārē, tojo nicã Moisé oja'quere bu'eri masārē tu'ti'que ni'i
(Mr 12.38-40; Lc 11.37-54; 20.45-47)

¹ Be'ro Jesú masārē, tojo nicã ũsã cũ bu'erãrē niwĩ:

² —Moisé oja'quere bu'eri masã, ãpērã fariseo masã Õ'acũ dutise Moisére cũu'quere wererã nima. ³ Tojo weerã na weresere tũ'o, tere weesirutuya. Na weesetise pe'ere ĩ'acũuticã'ña. Na añurõ wereme'rĩma, wererã. Tojo weemirã, na nise pe'ere weetima. ⁴ Na dutiwũaronojõ dutiyũ'rũocã'sama. Masã tere põtēotisama. Na tojo wéerã, wũapõtēoña marĩse nucũsere dũ'tepeerã weronojõ weesama. Na masārē tere wũapeorã weronojõ weesama. Na tere wũadutirã, ne ãpērã tã'rĩrãrē weetamutirã weronojõ weesama. Ne pajaña'ti, masārē ne cã'rõ weetamutisama.

⁵ Nipe'tise na weesere masārē añurõ ĩ'adutirã weeta'sasama. Masã narē “Õ'acũrē añurõ ějõpeosama” nicã tũ'osĩ'rĩrã, a'tiro weesama. Na diapoapũ, na omocãpũ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩ cjasere pajiri casero me'rã oja'quere dũ'teõ'osama. Tojo

nicã na ñubuecã ï'adutirã ãpērã yu'rũoro na ñubuewũari su'tiro sumutopũ opa dari cuorojore sãñasama. ⁶ Bosenũmũ nicã wiorã na dujiwũase cũmurĩpũ dujisĩ'rĩsama. Na nerẽse wi'seripũ quẽ'rãrẽ mejãrõta weesama. ⁷ Masã narẽ macã decopũ wiopesase me'rã añuduticã uasama. Narẽ, “Ësãrẽ bu'erã” pisucã uasama.

⁸ »Mũsã pũrĩcã ãpērãrẽ “Mũsã ùsãrẽ bu'erã ni'i”, nino'ticã'ña. A'tiro ni'i. Mũsã ni'cũ põ'rãta ni'i. Yu'ũ ni'cũta mũsãrẽ bu'egũ ni'i. ⁹ Mũsã ne ni'cũrẽ a'ti nucũcãpũre “Ësã pacũ”, niticã'ña. Mũsã ni'cũta pacuti'i. Cũ Õ'acũ u'mũsepu nimi. ¹⁰ Diacjũta mũsã pũrĩcã “Ësã wioquũ”, ni pisuno'ticã'ña. Yu'ũ Cristo Õ'acũ bese'cu ni'cũta mũsã wioquũ ni'i. ¹¹ No'o ãpērãrẽ weetamugũ, cũta nimi ãpērã yu'rũoro bu'ipũ niyu'rũnu'cãgũ. ¹² No'o “Yu'ũ ãpērã yu'rũoro niyu'rũnu'cã'a” ni tu'oña'gũnojõ Õ'acũ cũrẽ mejõ nigũacã waro tojacã weegũsami. No'o “Yu'ũ ãpērã yu'rũoro ni'i” ni tu'oña'tigũ pe'ere Õ'acũ ãpērã yu'rũoro tojacã weegũsami.

¹³ »Mũsã Moisé oja'quere bu'eri masã, tojo nicã fariseo masã weeta'sari masã ni'i. Masã yu'ure ãjõpeosĩ'rĩrãrẽ cã'mota'a. Tojo wéerã, yu'ũ pacũ wioquũ nirõpu wa'ari ma'arẽ narẽ bi'arã wee'e. Mũsã basuta yu'ure ãjõpeowe'e. ãpērã quẽ'rãrẽ ãjõpeosĩ'rĩcã uasãwe'e. Tojo weero ña'abutiario wa'arosa'a mũsãrẽ.

¹⁴ »Mũsã wapewia numia ye wi'serire ã'masa'a. Mũsã ña'arõ wee'quere wãcũdutiirã yoacã ñubueta'sa'a. Tojo weerã mũsã ãpērã nemorõ bu'iri bo-cayũ'rũnu'cãrãsa'a.

¹⁵ Jesú a'tiro ninemowĩ Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ, tojo nicã fariseo masãrẽ:

—Mũsã uputu waro weeta'sa'a. Mũsã ãjõpeosere no'o ni'cũ nigũacãrẽ mũsã weronõjõ ãjõpeocã uarã, nipe'tiropũ sijabi'a'a. Be'ro tu'ajanũ'cõ, cũrẽ mũsã nemorõ ña'arõ pecame'epũ wa'ata basiocã weesa'a.

¹⁶ »Ña'arõ wa'arosa'a mũsãrẽ. Caperi bajutirãrẽ a'merĩ wejero weronõjõ ni'i. A'tiro ni bu'e'e masãrẽ: “Ni'cũ ‘A'tiro weeguti’, nisami Õ'acũrẽ. ‘Õ'acũ wi'i me'rã tojo weeguti’ nica be'ro cã ní'quere queoro weeticã, ‘Bu'iri marĩ'i’”, nisa'a. “Cũ ‘Õ'acũ wi'i cjase uru me'rã tojo weeguti’ ní'quere queoro weeticã pũrĩcãrẽ, ‘Ña'a ni'i’”, nisa'a. ¹⁷ Mũsã tojo nĩrã, diacjũ wãcũwe'e. Tu'omasĩwe'e. Uru Õ'acũ wi'ipũ niyuro, Õ'acũ ï'orõpu añuse tojasa'a. Õ'acũ wi'i, ti wi'i cjase uru nemorõ añuyũ'rũnu'cã'a. ¹⁸ Mũsã Õ'acũ dutiro weesĩ'rĩtirã, ucũme'rĩse me'rã weeta'sa'a. Masãrẽ a'tiro nisa'a: “Mũsã ‘Õ'acũrẽ wa'icũrã ãjũamorõpeowũaropũ me'rã tojo weerãti’ ní'quere weeticã, bu'iri marĩsa'a. Wa'icũ Õ'acũrẽ o'ose topũ peo'que me'rã pũrĩcãrẽ wapatisa'a”, ni'i. ¹⁹ Mũsã tu'omasĩwe'e. Õ'acũrẽ o'ose nemorõ na wa'icũrã ãjũamorõpeowũaro pe'e wapati'i. Topũ ãjũpesase me'rã na Õ'acũrẽ o'ose añuse tojasa'a. ²⁰ Tojo weerã mũsã “Õ'acũrẽ wa'icũrã ãjũamorõpeowũaropũ me'rã tojo weerãti” nĩrã, te se'sarore nĩrã weewe'e. “Topũ peoatje quẽ'rãrẽ mejãrõta weerãti”, nĩrã weesa'a. ²¹ Õ'acũ cã ya wi'i, Õ'acũ wi'ipũ nisami. Tojo weerã Õ'acũrẽ “Ti wi'i me'rã tojo weerãti” nĩrã, “Cũ me'rãta tojo weerãti”, nĩrã wee'e. ²² Mejãrõta “U'mũse me'rã tojo weerãti” nĩrã, “Õ'acũ dujiro me'rãta, topũ dujigũ me'rãta” nĩrã wee'e.

²³ »Ña'arõ wa'arosa'a mũsã Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ, tojo nicã fariseo masãrẽ. Mũsã weeta'sasebũjurã ni'i. Mũsã otese o'majãcã, menta, anís, comino wãmetise ba'ase sãamorẽsere seeneo, opa sũ'urĩ weesa'a. Diez sũ'urĩ cuorã, ni'cã sũ'ũ Õ'acũ wi'ipũ miaa, Õ'acũrẽ wãmepeo, pa'ire o'osa'a. Mũsã tojo añurõ weemirã, Moisé oja'que apeye pacase pe'ere weewe'e. ãpērãrẽ queoro weesere, pajaña'sere, Õ'acũrẽ ãjõpeose pe'ere weewe'e. A'tiro pe'e weeya. Mũsã otesere cũrẽ o'odu'utimirã, a'te añuyũ'rũnu'cãsere weeya.

24 »Mūsā basu diacjũ weewe'e. Āpērā quē'rārē sũ'ori diacjũ weewe'e. Tojo weerā mūsā Ō'acũ ye cjasere bu'érā, caperi bajutirā a'merī sũ'ori tũawā'cārā weronojō ni'i. Moisé cũ oja'que, mejō niseacā dutise pe'ere wācũyũ'rurā, apeye paca pe'ere weewe'e.

25 »Mūsā weeta'sarā a'tiro wee'e. Bajuyoropũ dia'cũ añurō wee'e. Baparire bu'ipũ dia'cũ añurō coerā weronojō weeta'sa'a. Ti pa po'peapũre peje ña'ase mūsā āpērā yere yaja'que, āpērā yere ɥaripejayũ'rũnũ'cā'que ũ'irī weronojō wā'ñasa'a. Tojo weero ña'abutiario wa'arosa'a mūsārē. 26 Mūsā fariseo masā tũ'omasītirā, caperi bajuno'tirā weronojō ni'i. Ne waro po'peapũ cjase mūsā wācũsere dũcayumũ'tāña. Be'ro bajuyoropũ añurā, ña'ase moorā tojarāsa'a. Bapari po'peapũ coemũ'tā'caro weronojō bu'ipũ quē'rā ũ'irī marīrō tojaro weronojō weerāsa'a.

27 »Mūsā Moisé oja'quere bu'eri masā, fariseo masā weeta'sari masā ni'i. Tojo weero ña'abutiario wa'arosa'a mūsārē. Wērī'cārā masāperi weronojō ni'i. Bu'ipũre añurō bajudutirā bo're me'rā wa're'que kujirire nũ'cōsa'a. Ti pe po'peapũre wērī'cārā ō'arī mejā, tojo nicā dicuse na upũ ña'ase boa'que sãñasa'a. 28 Mūsā a'tiro niseti'i. Masā ĩ'orōpũre añurā weronojō baju'u. Po'peapũ pe'ere weeta'sasebujarā ni'i. Mūsāpũre ña'ase niyũ'rũa'a.

29 »Mūsā Moisé oja'quere bu'eri masā, fariseo masā weeta'sasebucurā ni'i. Mūsā dũporocjārā Ō'acũ ye queti weremũ'tārī masā masāperi bu'ipũ añurō bajudutirā yeenũ'cō'o. Tojo nicā āpērā masā añurā ní'cārārē masāperi bu'ipũ mejārōta ma'masu'anũ'cō'o. 30 Tu'ajanũ'cō, a'tiro ucũsa'a. “Ēsā ñecũsumua Ō'acũ ye queti weremũ'tārī masārē wējēcārā niwā. Ēsā na catícateropũre nírā, narē wējēcā, wējětamutibopā”, ni'i. 31 Mūsā a'tere tojo nírā, “Ō'acũ ye queti weremũ'tārī masārē wējē'cārā pãrãmerã nituriarã ni'i”, nírā wee'e. 32 Mūsā, mūsā ñecũsumua weemũjãti'caronojōta weeyapaticã'ña, ni tu'tiwī.

33 »Mūsā weeta'sari curuacjārā aña weronojō ni'i. Mūsā de'ro wee Ō'acũ pecame'epũ bu'iri da'reatjere yũ'rũwetimasĩsome. 34 Tojo weegũ yũ'ũ mūsā tiropũre Ō'acũ ye queti weremũ'tārī masā, masĩrī masārē, bu'eri masārē o'óguti. Mūsā pe'e na ní'cārērārē wējē, āpērārē curusapũ paabi'penũ'cōrãsa'a. Āpērārē na nerēwũase wĩ'seripũ paape, na no'o wa'ase macãrĩpũ sirutucusiarãsa'a. 35 Tojo weero nipe'tirā masā añurārē wējē'que wapa mūsārē bu'iri wā'a'a. Mūsā ñecũsumua añugũ Abel me'rā ne waro wējē dũ'pocãticārā niwā. Téé Zacaríã Berequíã macũ me'rā yapada'reocārā niwā. Cũrē na ñubuepeowũaropũ Ō'acũ wi'i decopũ wējēcārā niwā. 36 Diacjũ mūsārē wereguti. Tojo wee'que wapare ní'cārōacã a'tocateropũ nirārē bu'iri wa'arosa'a, niwī Jesú.

Jesú Jerusalērē ĩ'agũ uti'que ni'i
(Lc 13.34-35)

37 Fariseo masārē tojo níca be'ro Jesú Jerusalēcjārā, tojo nicā todũporopũ ti macãpũ ní'cārārē wācũgũ, a'tiro niwī:

—Jerusalēcjārā, mūsā Ō'acũ ye queti weremũ'tārī masārē wējēcō'a'a. Ō'acũ o'ó'cārā cũ ye quetiwereri masārē ũtãperi me'rā doquewējē'e. Mūsārē pejetiri yũ'ũ ma'ígũ, neocũusĩ'rĩmiwũ. Ni'cō cãrē'quē co pō'rārē wũuse docapũ neocũu'caro weronojō weesĩ'rĩmiwũ. Mūsā ɥatiwũ. 38 Tojo weero mūsā nimi'que wi'seri masā marīrō tojarosa'a. 39 A'tere tũ'omasĩña. Yũ'ũre apaturi ĩ'anemosome majã. Be'ro yũ'ũ a'ti turipũ apaturi a'ticãpũ, mūsā “Ō'acũ dũporopũ 'O'óguti' ní'cũ añubutiagũ nimi” nírãpũ ĩ'arãsa'a tja, niwī Jesú.

24

Jesú "Õ'acũ wi'i Jerusalé cja wi'i cõ'ano'rõsa'a" ní'que ni'i
(Mr 13.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Jesú Õ'acũ wi'ipũ ní'cũ wijaa wa'awĩ. Cũ wa'ari cura ũsã cũ bu'erã cũ tiro wa'a, niwũ:

—Í'aña a'ti wi'ire. Añubutiari wi'i, pajiri wi'i waro ni'i, nimiwũ. ² ũsã tojo nicã, Jesú niwĩ:

—Musã a'te pejere í'a'a, í'arã. Diacjũ musãrẽ weregũti. Nipe'tise a'ti wi'i cjase ne ni'cã ũtãgã apega bu'ipũ yeeturiamujã'que tojasome. Nipe'tise matõdijono'rõsa'a, niwĩ.

A'ti umũco pe'tise dũporo Jesú "A'tiro wa'arosa'a" ní'que ni'i
(Mr 13.3-23; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Be'ro ũsã wa'a, ũrũgũ Olivo wãmeticjupũ ejawũ. Jesú topũ ejanujãrĩ cura ũsã ya'yioropũ sãrĩtiña'wũ:

—ũsãrẽ wereya. ¿De'ro nicã tojo wa'arosari? ¿Ñe'enojõ me'rã í'ogũsari mu'ũ apaturi a'tiatjere? Tojo nicã a'ti umũco pe'tiatjo dũporo ¿de'ro wee masĩrãsari? ni sãrĩtiña'wũ.

⁴ Jesú ũsãrẽ yu'tiwĩ:

—Ãpẽrã musãrẽ nisooticã'to nĩrã, añurõ tũ'omasĩyuya. ⁵ Pãjãrã a'tiro nisorãsama. "Yu'ũ Õ'acũ tutuaro me'rã wee'e; Õ'acũ bese'cũ Cristo ni'i", nĩrãsama. Na tojo nisere tũ'orã, pãjãrã siruturãsama. ⁶ Musã a'mewẽjẽse quetire tũ'o, "Topũ tojo wa'aporo" nicã tũ'orãsa'a. Tere tũ'orã, ucuatĩcã'ña. Te a'tirota wa'arosa'a. Tojo nimirõ, a'ti umũco pe'tiatjo dũ'sarosa'a yujupũ. ⁷ Ni'cã curuacjãrã ape curuacjãrã me'rã a'mequẽrãsama. Tojo nicã ni'cã di'tacjãrã ape di'tacjãrã me'rã a'mewẽjẽrãsama. Peje apesepũre ujaboase nĩrõsa'a. Aperopũre peje di'ta narãsãse nĩrõsa'a. ⁸ A'te nipe'tise peje me'rã masã ne waro pi'etiawã'cõse ni'i. Numio co macũrẽ wũase dũporoacã pũrĩse nũ'cãrõ weronojõ nĩrõsa'a.

⁹ »Tojo wa'acã, yu'ũre ãjõpeotirã musãrẽ ña'arõ weerãsama. Musãrẽ ñe'e, wiorã tiropũ miaa, bu'iri da'redutirãsama. Musãrẽ wẽjẽrãsama. Yu'ũre ãjõpeose bu'iri nipe'tirocjãrã masã musãrẽ í'atu'tirãsama. ¹⁰ Tojo wa'acã, pãjãrã yu'ũre ãjõpeomĩ'cãrã ãjõpeodu'urãsama. Na a'metu'ti, ãpẽrã wiorãpũre bu'iri da'redutirã o'orãsama. ¹¹ Pãjãrã "Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã ni'i", nisorãsama. Pãjãrãrẽ nisoo, ãjõpeocã weerãsama. ¹² Ña'ase niyu'rũmajãrõsa'a. Tojo wa'acã, pãjãrã a'merĩ ma'idu'urãsama. ¹³ Yu'ũre ãjõpeoyapatirã pũrĩcã yu'rũwetirãsama. Yu'ũ pacũ tiropũ catinu'cũrãsama. ¹⁴ Nipe'tiro a'ti di'tapũ Õ'acũ musãrẽ yu'rũose quetire werese'sabi'ano'rõsa'a. Na quẽ'rãrẽ masĩdutiro wereno'rõsa'a. "Ña'arõ wee'quere bujaweti dũcayucã, Õ'acũ ñe'egũsami", ni wereno'rõsa'a. A'te nipe'tiropũ se'sãca be'ro a'ti umũco pe'tirosa'a majã. ¹⁵ Dũporocjũpũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Danie wãmetigũ a'ti umũco pe'tiatjo dũporo wa'atjere ojayucũ niwĩ. "Ña'agũ, Õ'acũ yabigũnojõ cũ ya wi'i añurĩ wi'ipũ sãjãtĩgũnojõ Jerusalé cja wi'ipũ sãjãagũsami", ni ojayucũ niwĩ. Cũ ti wi'ipũ nu'cũcã í'arã, musã a'ti pũrĩrẽ bu'e, tũ'omasĩña. ¹⁶ Tojo wa'acã í'arã, Õ'acũ bu'iri da'regusami nĩrã, Judeapũ nĩrã ũrũpagupũ du'tiaya. ¹⁷ Wi'i dũposãrĩ opa sirapũ soo pesagũnojõ po'peapũ cjasere sãjãa, duretimigũ, diacjũ du'tiaya. ¹⁸ No'o wesepũ tõ'ogũ quẽ'rã ne wi'ipũ tojaa, duregũ wa'aticã'ña. Sojaro me'rã du'tiaya. ¹⁹ Tojo wa'ase nũmũrĩ numia nijĩpacosãnumiarẽ, tojo nicã põ'rã mi'rĩrã cũorãrẽ bujaweose nũmũrĩ nĩrõsa'a. Na umũñarõ wa'amasĩsome. ²⁰ Musã Õ'acũrẽ sãrĩña: "Yũsũase nũmũrĩrẽ, soowũari nũmũ ũsã judío masã yoaropũ wa'atiri nũmũrẽ wa'aticã'to", niña. ²¹ Tojo wa'ase nũmũrĩrẽ upũtũ waro pi'etise nĩrõsa'a.

Õ'acũ a'ti turi wéeca be'rore tocã'rõ pi'etise marĩcaro niwã. Be'ropu quẽ'rãrẽ tocã'rõ waro pi'etise marĩrõsa'a. ²² Õ'acũ na pi'etise numurĩrẽ duoticãma, ne ni'cũ yu'rũwetitibutiabosami. Õ'acũ pe'e cũ yarã, cũ bese'cãrãrẽ pajaña'gũ, tojo wa'ase numurĩrẽ duogusami.

²³ »Ãpẽrã musãrẽ a'tiro nisoorãsama. “Jãa, ï'aña. Õ'acũ bese'cu Cristo a'to nimi.” O apetero weerã “Sõ'opu nimi”, nirãsama. Na tojo nicã, ãjõpeoticã'ña. ²⁴ Pãjãrã nisoori masã a'tirãsama. A'tiro nirãsama: “Yu'u Õ'acũ bese'cu Cristo ni'i. Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ ni'i”, nisoorãsama. Narẽ ãjõpeocã weesĩ'rĩrã, peje weeĩ'ose ï'orãsama. Basiocãma, Õ'acũ cũ bese'cãrãpũreta ãjõpeodu'ucã weesĩ'rĩrãsama. ²⁵ Musã basu masĩña majã. Yu'u musãrẽ be'ropu wa'atjere wereyutoja'a. ²⁶ Tojo weerã ãpẽrã musãrẽ “Sõ'opu yucu marĩrõpu Cristo nisami, ï'arã wa'aya” nicã, wa'aticã'ña. Æpẽrã “A'ti tucũpu nimi, ï'arã a'tia” nicã, ãjõpeoticã'ña. ²⁷ Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigu a'tiri cura a'tiro nirõsa'a. Mujĩpũ mujãtiro pe'e, cũ sãjãrõ pe'e quẽ'rãrẽ bupo ya'baro weronojõ nirõsa'a. Ya'yioropu a'tisome. ²⁸ Apĩnojo wa'icu boacã, yuca maata masĩ, wĩjĩwã'cãsama. Tojo wa'acã ï'arã, “Apĩnojo boapĩ”, ni masĩ'i. A'te weronojõ yu'u a'ticã, masã masĩrãsama, niwĩ Jesú.

*Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigu ¿de'ro wee a'tigusari? nise ni'i
(Mr 13.24-37; Lc 21.25-33; 17.26-30,34-36)*

²⁹ Jesú a'tiro ninemowĩ:

—Te pi'etise numurĩ yu'rúca be'ro mujĩpũ umucocjũ na'itĩ'a wa'agusami. Ñamicjũ quẽ'rã bo'reyusome. Ñocõa burudijarãsama. Nipe'tirã u'muarõpu nirã narãsãcã weeno'rãsama. ³⁰ Tojo wa'acã, u'musepu yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigu yu'u a'tisere ï'arãsama. Nipe'tise macãrĩcjãrã uirã, utirãsama. Yu'u o'mecururipu tutuaro me'rã asistedijaticã, ï'arãsama. ³¹ Yu'ure wereco'terã u'musecjãrãrẽ nipe'tiro a'ti di'tapu o'oguti. Yaro coroneta uputu busucã, yu'u bese'cãrã nipe'tiro no'o nirõcjãrãrẽ neorãsama.

³² »Musãrẽ otese higuerau wãmeticju me'rã queose o'oguti. Tigu dupuripu pũrĩ ñasãwĩjicã, “Cũ'ma wa'arotiro wee'e”, nisa'a. ³³ A'te weronojõ yu'u toduporo ní'que peje wa'acã ï'arã, “Cã'rõacã Jesú a'ti di'ta wiogu sãjãtjo du'sa'a”, ñña. ³⁴ Diacjũ musãrẽ wereguti. A'te peje tojo wa'ari cura nirã wẽrĩsome. Tojo wa'asere ï'ape'ocã'rãsama. ³⁵ A'ti umuco, a'ti di'ta pe'tidijarosa'a. Yu'u ucũse, yu'u bu'ese pũrĩcã ninu'cũcã'rõsa'a. Nipe'tise yu'u ní'que queoro wa'arosa'a.

³⁶ »Yu'u apaturi a'tiatjema ti numu nicã, ti hora nicã a'tigusã'a nisere ne masĩno'ña marĩ'i. Õ'acũrẽ wereco'terã u'musecjãrã, yu'u Õ'acũ macũ quẽ'rã masĩwe'e. Yu'u pacu Õ'acũ ni'cũta masĩsami.

³⁷ »Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigu a'tiri cura quẽ'rãrẽ duporocjũpu Noé cũ ní'cateropu wee'caronojõ weerãsama. ³⁸ Õ'acũ a'ti turi miose duporo masã ba'a, sĩ'rĩ, omocã du'te, na põ'rã numiarẽ numisocãrã niwã. A'tere weetuocãrã niwã téé Noé cũ yucũsujopu sãjãrĩ curapu. ³⁹ Na, ne “Mejẽcã wa'arosa'a”, ni wãcũma'aticãrã niwã. Be'ro acoro pejaa, narẽ dia miorĩ curapu tu'omasĩcãrã niwã. Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigu a'tiri cura quẽ'rãrẽ masã mejãrõta weerãsama. ⁴⁰ Yu'u a'tiri cura umua puarã ni'cãrõ me'rã wesepu da'rãrã, ni'cũ yu'ure ãjõpeogu miano'gũsami. Apĩ yu'ure ãjõpeotigu tojagũsami. ⁴¹ Puarã numia ni'cãrõ me'rã ojoca ãrũarã, ni'cõ yu'ure ãjõpeogo miano'gõsamo. Apego yu'ure ãjõpeotigo tojagõsamo.

⁴² »Yu'u musã wiogu apaturi a'tiatjere musã masĩtisa'a. Tojo weerã añurõ wãcũ, tu'omasĩyuya. ⁴³ Apeye quẽ'rãrẽ a'tiro masĩña. Yajari masũ ti hora nicã a'tigusami

nígũ, wi'i wiogu cãrĩtisami. Cũrẽ co'te, cũ ya wi'ire yajari masũ pãosãjãacã, cã'mota'asami. ⁴⁴ Mũsã quẽ'rã ã'rĩ weronojõ niña. Mũsã ne cã'rõ wãcũtibutiari cura yu'u Ō'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ a'tigũsa'a, niwĩ.

Jesú pũarã da'raco'terã me'rã queose o'o'que ni'i

(Lc 12.41-48)

⁴⁵ Jesú a'tiro ninemowĩ:

—¿Noanojõ pe'e yu'u dutiro weenu'cũgũ, tu'omasĩgũ waro nisari? nígũ, queose me'rã weregũti. Wiogu aperopũ wa'agũ, cũ ya wi'ire co'tedutigũ ni'cũ cũrẽ da'raco'tegũre cũasami. “Ãpẽrã da'raco'terãrẽ no'o du'sasenojõrẽ ba'ase ecaya”, nisami. ⁴⁶ Be'ro aperopũ eja'cũ dajasami. Cũ dajacã, queoro da'ra bocaejano'gũ e'catisami. ⁴⁷ Diacjũ musãrẽ weregũti. Cũ queoro weese wapa wiogu nipe'tise cũ cũosere co'tedutigũ sõrõgũsami. ⁴⁸ Cũrẽ da'raco'tegũ ña'agũ, “Yu'u wiogu maata dajosome” nigũnojõ pũrĩcã a'tiro weesami. ⁴⁹ Ãpẽrã da'raco'terãrẽ ña'arõ paa pi'eticã weesami. Ãpẽrã que'arã me'rã ba'a, sĩ'rĩsami. ⁵⁰ Cũ tojo weeri cura wiogu wãcũña marĩrõ cũ co'tetiri cura dajasami. ⁵¹ Cũ cũa'cũre duti'quere weeti'que wapa upũtu waro cũrẽ bu'iri da'regũsami. Ãpẽrã ña'arã, weeta'sari masãrẽ wa'a'caronojõ bu'ipejasirutugũsami. Tojo wa'acã, cũ pũrĩno'gũ, upicari cũ'rĩdio, utigũsami, niwĩ Jesú.

25

Diez nu'mia me'rã Jesú queose o'o'que ni'i

¹ Jesú cũ wiogu nirõpũ ¿noanojõ sãjãarõsari? nígũ, a'te queose me'rã werewĩ:

—Yu'u wiogu nirõpũre sãjãatje a'tiro weronojõ ni'i. Diez nu'mia na me'rãcõjõ marãpũ niacjũ a'ticã co'tesama. Nãnũcũ u'se me'rã sĩ'osepare cũosama. ² Ni'cãmocũrã nipe'tisere añurõ apoyutisama. Ãpẽrã ticũrãta tja añurõ apoyu, co'tesama. ³ Apoyutirã numia na ye sĩ'osepare miarã, u'se na piosãa dũcayuatjere miatisama. ⁴ Apoyu'cãrã numia pe'e poseye'quepapũre miasama. Tojo nicã borewaria me'rã u'sere mianemosama. ⁵ Co marãpũ niacjũ maata etatisami. Tojo weerã narẽ wũja pũrĩcã, cãrĩa wa'asama. ⁶ Be'ro ñami deco ãjãcã, ãpẽrã pe'e a'tiro caricũmũ'tãsama: “Co marãpũ niacjũ a'titojami. Põtẽrĩrã a'tia”, nisama. ⁷ Na tojo caricũcã, nipe'tirã numia wã'cãpe'tia wa'asama. Wã'cã, na ye sĩ'osepare apobũrosama. ⁸ U'se miati'cãrã numia pe'e ãpẽrã mia'cãrãrẽ a'tiro nisama: “U'sã quẽ'rãrẽ cã'rõ sĩ'ose u'se o'oya. U'sã sĩ'osepa yatiro wee'e”, nisama. ⁹ U'se mia'cãrã numia pe'e narẽ yu'tisama: “Mũsãrẽ o'osome. U'sã musãrẽ o'ocãma, u'sãrẽ ejati, musã quẽ'rãrẽ ejatibosa'a. Mũsã basu na u'se duawũaropũ duurã wa'aya”, nisama. ¹⁰ Na ni'cãmocũrã numia u'se duurã wa'ãca be'ro na me'rãcõjõ marãpũ niacjũ etasami. Ãpẽrã apoyu'cãrã numia pe'e cũ me'rã bosenu'ũmũ weeri wi'ipũ sãjãasama. Na sãjããca be'ro ti wi'icjãrã sopere bi'acã'sama. ¹¹ Be'ropũ u'se duurã eja'cãrã numia sopepũ eta, “Wiogu, u'sãrẽ pãoña”, nisama. ¹² Na tojo pisucã tu'ogu, na me'rãcõjõ marãpũ niacjũ narẽ yu'tisami: “Diacjũta musãrẽ ne masĩtisa'a”, nisami, ni werewĩ Jesú.

¹³ Jesú te queosere wérẽca be'ro u'sãrẽ niwĩ:

—A'te queose weronojõ yu'u a'tiatji nũmũrẽ musã masĩwe'e. Tojo weerã añurõ wãcũ apoyuya, niwĩ.

I'tiarã da'raco'terã me'rã Jesú queose o'o'que ni'i

¹⁴ Jesú u'sãrẽ a'tiro werenemowĩ:

—Yũ'u a'ti turipũ apaturi a'tigu, masãrẽ o'oaťje a'te queose weronojõ ni'i. Ni'cũ masũ ape di'tapũ wa'agũ, cãrẽ da'raco'terãrẽ pijiosami. Narẽ cũ yere co'tedutigũ cũusami.

¹⁵ »Narẽ na da'ratjo põtëorõ cũubũrosami. Ni'cãrẽ ni'cãmocũsetiri mil niyeru kujiri wapabũjuse kujirire o'osami. Apĩrẽ pũati mil kujiri o'osami. Apĩrẽ mil kujiri o'osami. O'otoja, wa'a wa'asami. ¹⁶ Cũ wa'áca be'ro ni'cãmocũsetiri mil kujiri o'ono'cũ maata te niyeru me'rã da'ra, ticũseta wapata'anemosami. ¹⁷ Pũati mil kujiri cũo'cũ quẽ'rã mejãrõta apeye pũati mil kujiri wapata'anemosami. ¹⁸ Mil kujiri ñe'e'cũ pe'e cope se'e, cũ wiogũ da'radutimi'quere yaacã'sami.

¹⁹ »Be'ro, yoáca be'ropũ na wiogũ sijagũ eja'cũ dajasami. Cãrẽ da'raco'terãrẽ pijio, na da'ra'quere aposami. ²⁰ Ni'cãmocũsetiri mil kujiri cũo'cũ ejamũ'tãsamĩ. Apeye ticũseta cũ wapata'a'quere wiagũ, cũ wiogũre nisami: “Yũ'u wiogũ, yũ'ũre ni'cãmocũsetiri mil kujiri o'owũ. A'te cũo'o. Te me'rã apeye ticũseta mũ'ũrẽ wapata'abosawũ”, nisami.

²¹ »Cũ tojo nicã tũ'ogũ, wiogũ nisami: “Mũ'u añurõ weepã. Yũ'u duti'caronojõta queoro weeme'rĩcã'pã. Yũ'u cã'rõacã cũu'que me'rã añurõ weepã. Tojo weegũ peje yũ'u cũosere co'tedutigũ sõrõgũti. A'tia. Yũ'u me'rã e'catitamuña”, nisami.

²² »Be'ro apĩ da'raco'tegũ pũati mil kujiri o'ono'cũ ejasami. Wiogũre a'tiro nisami: “Yũ'u wiogũ, yũ'ũre pũati mil kujiri o'owũ. A'te cũo'o. Te me'rã ticũseta tja mũ'ũrẽ wapata'abosawũ”, nisami.

²³ »Wiogũ cãrẽ nisami: “Mũ'u añurõ weepã. Yũ'u duti'caronojõta queoro weeme'rĩcã'pã. Yũ'u cã'rõacã cũu'que me'rã añurõ weepã. Tojo weegũ peje yũ'u cũosere co'tedutigũ sõrõgũti. A'tia. Yũ'u me'rã e'catitamuña”, nisami.

²⁴ »Be'ro majã mil kujiri o'ono'cũ eja, cũ wiogũre a'tiro nisami: “Yũ'u wiogũ, mũ'u tutuaro da'radutiri masũ nisere masĩwũ. Mũ'u da'ratimigũ, ãpẽrã ye da'rãse wapa me'rã mũ'u wapata'a. ²⁵ Tojo weegũ uigũ, mũ'u ye niyerure di'ta po'peapũ yaacũuwũ. A'te ni'i mũ'u yéta tja”, nisami.

²⁶ »Cũ tojo nicã tũ'ogũ, wiogũ a'tiro yũ'tisami: “Yũ'u cũu'que me'rã mũ'u ña'arõ weepã. Ña'agũ, nijĩsijagũ ni'i. Mũ'u yũ'ũre a'tiro wãcũwũ. 'Da'ratimigũ, ãpẽrã da'rãse wapa me'rã wapata'amĩ', niwũ. ²⁷ Mũ'u tojo wãcũgũ, yé niyerure yaatimigũ, niyeru nũrõrĩ wi'ipũ bũcũamũjãdutigu cũubopã. Tojo wéeca be'ro yũ'u dajagũ, ti wi'ipũ cũñarõ mũjã'que me'rã ñe'eboapã”, nisami.

²⁸ »Tojo nĩca be'ro ãpẽrã topũ nirãrẽ nisami: “Cũ ye mil kujirire ã'ma, diez mil cũogũ pe'ere o'oya. ²⁹ A'tiro ni'i. No'o peje cũogũre nemorõ o'ono'rõsa'a. Cũ peje cũoyũ'ũogũsami. Apĩ moogũ pe'ere cũ cũomi'queacãpũreta ã'mape'ocã'no'gũsami. ³⁰ A'rĩ da'raco'tegũ queoro weetigũre ñe'e, na'itĩ'arõ wijãropũ cõ'acã'ña. Topũ pũrĩno'gũ, upicari cũ'rĩdio, utigũsami”, nisami na wiogũ, niwĩ Jesú.

Jesú nipe'tise di'tacjãrãrẽ besatje ni'i

³¹ Jesú ãsãrẽ werenemowĩ:

—Be'ro yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upãtigũ a'ti turicjãrãrẽ dutigũ a'tiguti. Yũ'ũre wereco'terã u'mũsecjãrã me'rã a'tigu, asistese me'rã a'tiguti. Be'ro wiogũ dujiri cũmurõpũ dujigũsa'a. ³² Nipe'tise di'tacjãrã yũ'u dujiro tiropũ nerẽrãsama. Tojo weegũ yũ'ũre ãjõpeorãrẽ mejẽcã, ãpẽrã yũ'ũre ãjõpeotirãrẽ mejẽcã dũcawaanũ'cõgũti. Ni'cũ ecarã co'tegũ ovejare mejẽcã, cabrare mejẽcã dũcawaanũ'cõgũ weronojõ weeguti. ³³ Cũ ovejare diacjũcamocã pe'e nũ'cõsami. Cabra pe'ere cũpe pe'e nũ'cõsami. A'te weronojõ yũ'ũre ãjõpeorãrẽ diacjũ pe'e nũ'cõgũti. Yũ'ũre ãjõpeotirã pe'ere cũpe pe'e nũ'cõgũti. ³⁴ Tojo wéeca be'ro diacjũ pe'e nu'cũrãrẽ nigũti. “A'tia. Yũ'u pacũ mũsãrẽ añurõ weeamĩ. Ne waropũ cũ a'ti turire weenu'cãcateropũ mũsã niatjore apoyutojacũ niwĩ. Tere ñe'erã a'tia majã.

³⁵ Yũ'u ɯjaboacã, yũ'ure ecawũ. Yũ'u acowuocã, sĩ'rĩse tĩawũ. Yũ'u aperopũ sijacã, yũ'ure cãrĩrõ o'owũ. ³⁶ Su'ti dũ'sacã, yũ'ure sãawũ. Dutiticã, yũ'ure ĩ'acusiawũ. Āpẽrã yũ'ure bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõcã, yũ'ure ĩ'arã etawũ", nigũti. ³⁷ Tere tũ'orã, diacjũ pe'e nu'cũrã, na ña'arõ wee'quere acobocono'cãrã a'tiro nirãsama: "Ûsã wiogũ ¿de'ro nicã mu'urẽ ɯjaboacã, ecari? ¿De'ro nicã mu'ũ acowuocã, tĩarĩ? ³⁸ ¿De'ro nicã aperopũ sijacã, mu'urẽ cãrĩrõ o'ori o su'tinojõ dũ'sacã, mu'urẽ sãarĩ? ³⁹ ¿De'ro nicã mu'urẽ dutigure, o bu'iri da'reri wi'ipũ nigũrẽ ĩ'arã etari?" nirãsama.

⁴⁰ »Na tojo nicã, narẽ yũ'tigũti: "Musãrẽ diacjũ weregũti. Musã yũ'ure ẽjõpeorãrẽ, no'o mejõ nirãpũreta añurõ wéerã, yũ'ureta weerã weewũ."

⁴¹ »Be'ro cũpe pe'e nu'cũrãrẽ a'tiro nigũti: "Musã Õ'acũ bu'iri da'reno'ajã ni'i. Tojo weerã a'tore niticã'ña. Pecame'e ɯjũnu'cũrĩ me'e tiropũ wa'aya. Ti me'e wãtĩ wiogũ, cũ me'rã ɯ'mũsepũ cõ'adijo'cãrãrẽ apoyũca me'e ni'i. ⁴² Yũ'u ɯjaboacã, musã yũ'ure ecatiwũ. Yũ'u acowuocã, tĩatiwũ. ⁴³ Yũ'u aperopũ sijacã, yũ'ure cãrĩse o'otiwũ. Yũ'ure su'ti dũ'sacã, sãatiwũ. Yũ'u dutiticã, yũ'u bu'iri da'reri wi'ipũ nicã quẽ'rãrẽ, ĩ'arã wa'atiwũ."

⁴⁴ »Tere tũ'orã, a'tiro nirãsama: "Wiogũ, mu'ũ ɯjaboacã, acowuocã, aperopũ sijacã, su'ti moocã, dutiticã, bu'iri da'reri wi'ipũ nicã, ¿de'ro nicãnojõ ùsã mu'urẽ weetamutiri?" nirãsama.

⁴⁵ »Yũ'u narẽ yũ'tigũti: "Diacjũ musãrẽ weregũti. Musã ã'rã mejõ nirãrẽ weetamutiwũ. Narẽ weetamutirã, yũ'ureta weetamutirã weewũ", nigũti.

⁴⁶ »Be'ro narẽ bu'iri da're bajuriogũti. Āpẽrã ña'arõ wee'quere acobocono'cãrã pe'e catinu'cũsere boca, ɯ'mũsepũ wa'arãsama, niwĩ Jesú.

26

Jesure ñe'erãtirã na apoyu'que ni'i

(Mr 14.1-2; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Jesú apaturi cũ a'tiatjere wérẽca be'ro ùsã cũ bu'erãrẽ niwĩ:

² —Musã masĩ'i, Pascua bosenuũ wa'atjo pua nũmu dũ'sa'a. Ti bosenuũ nicã, yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronõjõ upũtigũre wiorãpũre o'o, curusapũ paabi'pe wẽjẽrãsama, niwĩ.

³ Titare pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã, judío masã bucũrã, Caifã pa'ia wiogũ ya wi'i sope pũ'topũ nerẽcãrã niwã. ⁴ Topũ na Jesure nisoose me'rã ñe'e, wẽjẽatjere apoyucãrã niwã. ⁵ Tere apomirã, a'tiro nicãrã niwã:

—Bosenuũ nicã weeticã'rã. Masã cũrẽ ma'írã, no'o ɯaro caricũma'a, marĩ tojo weesere dojorẽbosama, nicãrã niwã.

Ni'cõ numio Jesure ma'iyũ'rũgo ɯ'mũtise piopeo'que ni'i

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Na "Jesure wẽjẽrãti" ni apocaterore Jesú Betaniapũ niwĩ. Simó cãmi boa, yũ'ru'cu ya wi'ipũ niwĩ. ⁷ Topũ cũ nicã, ni'cõ numio cũ pũ'to a'tiwõ. Co ɯ'mũticja acosticjare cuowõ. Te ɯ'mũtise wapabũjuse waro niwũ. Co Jesú ba'adujigũre cũ dũpoa bu'ipũ ɯ'mũtise piopeowõ. ⁸ Co tojo weecã ĩ'arã, ùsã cũ bu'erã ɯpũtũ uawũ. Ûsã basu a'merĩ niwũ:

—¿De'ro weego tojo weeti? Mejõ waro a'tere bajuriogo weemo. ⁹ Co tojo weetigo, ãpẽrãrẽ pajiro duawapata'aboapõ. Te me'rã pajasecuorãrẽ weetamuboapõ, niwũ.

¹⁰ Jesú ùsã tojo nisere masĩgũ, ùsãrẽ niwĩ:

—¿De'ro weerã core cariborã weeti? A'tere yũ'ure tojo wéego, añurõ weego weemo. ¹¹ Pajasecuorã musã wa'teropũ ninu'cũcã'rãsama. Yũ'u pũrĩcãrẽ musã wa'teropũre ninu'cũcã ĩ'asome. ¹² Co yũ'ure tere piopeogo, yũ'u wéerica be'ro na yaatji dũporo wa'reatjere weronõjõ weeyugo weemo. ¹³ Diacjũ musãrẽ weregũti.

Yũ'u masārē yũ'ruose quetire no'o nirõ werecusiarã, nipe'tiro a'ti di'tapũre a'tiro weerãsama. A'tigo co yũ'ure wee'quere core wãcũdutarã wererãsama, niwĩ Jesú.

Juda Jesure cãrē ĩ'atu'tirã tiropũ o'o'que ni'i
(Mr 14.10-11; Lc 22.3-6)

¹⁴ Jesú numiorē tojo níca be'ro ũsã Jesú bu'erã me'rãcjũ ní'cũ, Juda Iscariote na nigú a'tiro weewĩ. Pa'ia wiorã tiropũ wa'atjĩgũ, ucũgũ wa'acũ niwĩ. ¹⁵ Narē a'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'u Jesure musārē o'ocã, ¿no'ocã'rõ niyeru yũ'ure wapayerãsari? nicũ niwĩ.

Tojo nicã tu'orã, na treinta niyeru kujirire o'ocãrã niwã. ¹⁶ Na wapayéca be'ro cũ “¿De'ro nicã Jesure wiorãpũre o'oroũamitito yũ'ure?” ni wãcũcũ niwĩ.

Jesú cã bu'erã me'rã cã ba'atũo'que ni'i
(Mr 14.12-25; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

¹⁷ ũsã Jesú bu'erã na pã bucuase me'rã morēti'quere ba'ari bosenuũ ninũcãcã, cũ tiro wa'a, sērĩtiña'wũ:

—¿No'opũ marĩ Pascua bosenuũ ba'atjore apoyucã uasari? niwũ.

¹⁸ Cũ ũsãrē niwĩ:

—Jerusalẽpũ wa'aya. Topũ ni'cũ nisami. Cãrē a'tiro niña. “ũsãrē bu'egũ a'tiro nidutiami: ‘Yũ'u pi'etiatjo cã'rõacã du'sa'a. Mu'u ya wi'ipũ yũ'u bu'erã me'rã ba'atũoguti', ni weredutiami Jesú”, niña.

¹⁹ Tojo weerã Jesú o'ó'cãrã cũ duti'caronojõta weecãrã niwã. Pascua nicã ũsã ba'atjere apoyucãrã niwã.

²⁰ Na'ique'aca be'ro Jesú ũsã cã bu'erã doce me'rã ba'adujiwĩ. ²¹ ũsã ba'ari cura Jesú ũsãrē niwĩ:

—Diacjũta musārē wereguti. Ni'cũ musã wa'teropũ nigú yũ'ure wiorãpũre wējẽdutigu o'ogusami, niwĩ.

²² Cũ tojo nicã, ũsã upũtu bujawetiwũ. Be'ro a'merĩ sērĩtiña'burowũ:

—ũsã wioũ, yũ'uta nicã'sa'aba, niwũ.

²³ Jesú ũsãrē yũ'tiwĩ:

—Yũ'u me'rã a'ti papũ yosoba'agũ cúta nigũsami wiorãpũre o'oacjũ. ²⁴ Yũ'u Ō'acũ macũ masũ weronojõ upũtigure Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩ ní'caronojõta wa'arosa'a. Tojo wa'acã, yũ'ure wiorãpũre o'ogũma ña'abutiario wa'arosa'a. Cũ diacjũta bajuatiyũ'rucã, nemorõ añubopã, niwĩ.

²⁵ Tojo níca be'roacã Juda Jesure wiorãpũre o'oacjũ a'tiro niwĩ:

—ũsãrē bu'egũ, yũ'uta nicã'sa'aba, niwĩ.

Jesú cãrē yũ'tiwĩ:

—Mu'uta ni'i, niwĩ.

²⁶ ũsã ba'ari cura Jesú pãgãrē mii, cũ pacũ Ō'acũrē e'catise o'owĩ. Tu'ajanũ'cõ, pãrē ducawaa, ũsãrē ecawĩ. Ducawaagũ, ũsãrē niwĩ:

—Ba'aya. A'te yũ'u upũ ni'i, niwĩ.

²⁷ Be'ro sĩ'rĩrĩ pare mii, Ō'acũrē e'catise o'owĩ tja. Ti pare ũsãrē tĩagũ, a'tiro niwĩ:

—Nipe'tirã a'ti pa cjasere sĩ'rĩpe'ticã'ña. ²⁸ A'te yé dí ni'i. Masã ña'arõ wee'quere wẽrĩ wapayebosagusa'a. Ō'acũ masārē apeye ma'ma “A'tiro weeguti” ní'quere cũugũsami. Tojo weegũ yũ'u wẽrĩgũ dí o'mabũrose me'rã pãjãrã masã ña'arõ wee'quere acobojogusami. ²⁹ Musārē wereguti. A'te u'seducaco vino ni'cãrõacã marĩ sĩ'rĩrã weronojõ weenemosome. Be'ro yũ'u pacũ yũ'ure wioũ sõrõcã, musã me'rã apaturi ma'ma vino sĩ'rĩnemogũsa'a tja, niwĩ Jesú.

Jesú Pedrorē “Mu'u yũ'ure ‘Masĩwe'e’ nigũsa'a” ní'que ni'i
(Mr 14.26-31; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

³⁰ Ûsã ba'áca be'ro Õ'acũrẽ basapeotojanu'cõ, ti wi'ire wijaa wa'awu. Wijaa, ùrũgũ Olivo wãmeticjuru wa'awu. ³¹ Topu wa'agu, Jesú ùsãrẽ niwĩ:

—Musã nipe'tirã a'ti ñami uirã, yu'ure cõ'awã'cãpe'tia wa'arãsa'a. Musã tojo weeatje Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu nĩrõnojõta wa'arosa'a. A'tiro ojano'wũ: “Yu'u oveja co'tegure wẽjẽno'cã weegusa'a. Tojo weecã, cũ yarã oveja no'o ñaro omastearãsama”, nicu niwĩ Õ'acũ cũ ye queti ojãca pũrĩpu. ³² Yu'u wẽrĩ'cãpu masãca be'ro musã duporo Galilea di'tapu wa'ayutojagusa'a, niwĩ.

³³ Cũ tojo nicã tu'ogu, Pedro yu'tiwĩ:

—Ãpẽrã mu'urẽ cõ'awã'cãcã, yu'u pũrĩcã ne wa'asome, niwĩ.

³⁴ Tojo nisere tu'ogu, Jesú cũrẽ niwĩ:

—Diacjũ mu'urẽ wereguti. Ni'cãcã ñamita cãrẽ'quẽ uuati duporo i'tiati “Cũrẽ ne masĩwe'e”, nigũsa'a, niwĩ.

³⁵ Pedro cũrẽ yu'tiwĩ:

—Yu'u pũrĩcã na yu'ure wẽjẽsĩ'rĩcãma, “Cũ me'rã boaguti”, nigũsa'a. “Cũrẽ masĩwe'e”, nisome, niwĩ. Be'ro nipe'tirã ùsã cũ bu'erã cũ ní'caronojõta niburowu.

Jesú Getsemaní wãmetiropu cã pacure ñubue'que ni'i

(Mr 14.32-42; Lc 22.39-46)

³⁶ Be'ro Jesú ùsã cũ bu'erã me'rã masã na otero Getsemaní wãmetiropu etawu. Topu eta, ùsãrẽ niwĩ:

—A'to dujiniña yujuru. Sõ'opu yu'u pacure sãrĩgũ wa'aguti, niwĩ.

³⁷ Topu wa'agu, Pedro, tojo nicã Zebedeo põ'rã puarãrẽ miawĩ. Cũ uputu waro bujaweti, wãcũque'ticu niwĩ. ³⁸ Tojo weegu narẽ nicu niwĩ:

—Yu'ure wẽrĩtawiro, bujawetise yu'rumajãsa'a. Musã a'to tojayá. Yu'ure co'teya. Ne cãrĩticã'ña, nicu niwĩ.

³⁹ Cũ tojo nĩca be'ro na yu'raro yoacurero wa'a, di'tapu mu'rĩque'aejacu niwĩ. Topu Õ'acũrẽ sãrĩgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Pacu, mu'u ñacã, yu'ure a'te ña'arõ yu'ruatje wa'aticã'to. Yu'u tojo nimicã, yu'u ñaro weeticã'ña. Mu'u ñaro pe'e wa'ato, ni sãrĩcu niwĩ.

⁴⁰ Be'ro cũ bu'erã i'tiarã tiropu majãmitojacu niwĩ. Na cãrĩ'cãrãpũre bocaajacu niwĩ. Pedore a'tiro nicu niwĩ:

—¿Ne cã'rõacã cãrĩtimirã, musã tu'sumasĩtisari? ⁴¹ Cãrĩticã'ña. Wãtĩ ùsãrẽ niqesãticã'to nĩrã, Õ'acũrẽ sãrĩña. Musã wãcũsepũ me'rãma yu'ure ãjõpeonu'cũsĩ'rĩmisa'a. Musã se'saro tojo weesĩ'rĩmirã, wãcũtutuamasĩtisa'a. Tojo weerã Õ'acũrẽ sãrĩña, nicu niwĩ.

⁴² Be'ro apaturi wa'a, cũ pacure sãrĩnemocu niwĩ tja:

—Pacu, ña'arõ pi'etisere yu'ure cã'mota'asĩ'rĩtigũ, mu'u ñaro weeya. Yu'u ñaro wa'aticã'to, nicu niwĩ.

⁴³ Be'ro apaturi na i'tiarã tiropu majãmitojacu niwĩ. Na cãrĩ'cãrãpũre bocaajacu niwĩ tja. Narẽ wũja pũrĩyu'rũacaro niwũ. ⁴⁴ Tojo weegu narẽ wã'cõtimigũ, apaturi cũ pacure sãrĩgũ wa'acu niwĩ tja. Cũ sãrĩ'caronojõta sãrĩcu niwĩ tja. ⁴⁵ Be'ro na tiropu majãmitojagu, narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Ni'cãrõacãma sooya; cãrĩña majã. Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigũre masã ña'arãpũre o'atje ejatoja'a. ⁴⁶ Wã'cãnu'cãña. Te'a na tiropu wa'arã. Yu'ure o'oacju a'titojami, nicu niwĩ.

Jesure na ñe'ewã'cã'que ni'i

(Mr 14.43-50; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Jesú ucũrĩ cura Juda, ùsã Jesú bu'erã me'rã nimi'cu etawĩ. Pãjãrã masã di'pĩrĩ, yucupagu cõ'cãrã cũ me'rã a'tiwã. Na pa'ia wiorã, judío masã bucurã na o'ó'cãrã niwã. ⁴⁸ Juda Jesure o'oacju a'tiro wereyutojacu niwĩ:

—Yu'u wa'suporopu mi'miacju cůta nigůsami. Cůrē űe'eña, ni wereyucu niwĩ.

⁴⁹ Ců narē ní'caronojůta weewĩ. Maata Jesů tiropu ejanu'cǎgũ, “Yu'ure bu'egu”, niwĩ. Tojo nígůta, Jesure wa'suporopu mi'miwĩ.

⁵⁰ Tojo weecǎ ĩ'agũ, Jesů cůrē niwĩ:

—Yu'u me'rǎcjũ, mu'u weegu a'tisere weeya. Tojo nĩca be'ro masǎ a'ti, Jesure űe'ewǎ'cǎ wa'awǎ.

⁵¹ Na cůrē űe'ewǎ'cǎrĩ cura ni'cũ Jesů bu'egu ců ya di'pjĩrē wejewee, pa'ia wiogure da'raco'tegure o'mepero dutepǎ'rēcǎ'wĩ. ⁵² Ců tojo weecǎ ĩ'agũ, Jesů cůrē niwĩ:

—Weeticǎ'ña. Mu'u ya di'pjĩrē nũrůña. Di'pjĩ me'rǎ a'mequērǎnojů di'pjĩ me'rǎta wěrĩrǎsama. ⁵³ ¿Mu'u masĩweti? Yu'u, yu'u pacure sěrĩcǎma, maata doce cururi cůrē wereco'terǎrē yu'ure weetamudutigu o'óbosami. Yu'u tojo weemasĩ'i. ⁵⁴ Yu'u tojo weecǎma, Ő'acũ ye queti ojǎca pũrĩpu ní'que wa'atibosa'a, niwĩ.

⁵⁵ Jesů cůrē űe'erǎ a'tirǎrē niwĩ:

—¿Yajari masũrē űe'erǎ a'tirǎ weronojů yu'ure di'pjĩrĩ, yucupagu me'rǎ űe'erǎ a'tiati? Nipe'tise nũmũrĩ Ő'acũ wi'ipu masǎrē bu'edujiwũ. Tojo weemicǎ, musǎ yu'ure űe'etiwũ. ⁵⁶ Musǎ ni'cǎrůacǎ weese Ő'acũ ye queti weremu'tǎrĩ masǎ yu'ure oja'caronojůta wa'a'a, niwĩ Jesů.

Cůrē űe'ecǎ ĩ'a, ni'cũrēta űsǎ ců bu'erǎ pe'e ců'anu'cōcǎ, du'tiwǎ'cǎpe'tia wa'awũ.

Jesure wiorǎ tiropu na mia'que nĩ'i

(Mr 14.53-65; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

⁵⁷ Be'ro Jesure pa'ia wiogu Caifǎ tiropu miacǎrǎ niwǎ. Topure Moisé oja'quere bu'eri masǎ, tojo nicǎ judío masǎ bucurǎ nerēyutojacǎrǎ niwǎ. ⁵⁸ Pedro pe'e Jesure yoacurero sirutucu niwĩ. Pa'ia wiogu ya wi'i sope pu'topu sirututuocu niwĩ. Topu ti sǎ'rĩrůpu sǎjǎa, surara pu'to dujicu niwĩ. ¿De'ro wa'abutiarosari? nígũ, tojo weecu niwĩ.

⁵⁹ Pa'ia wiorǎ, judío masǎ bucurǎ, nipe'tirǎ wiorǎ Jesure wějēsĩ'rĩcǎrǎ niwǎ. Tojo weerǎ diacjũ nitise me'rǎ cůrē weresǎtjere a'macǎrǎ niwǎ. ⁶⁰ Pǎjǎrǎ na tiro wa'a, mejēcǎ nisoomirǎ, ne cůrē “Te ye bu'iri wějērůa'a” nisere bocaticǎrǎ niwǎ. Tojo weecũmĩ, be'ropu puarǎ nisoori masǎrē bocacǎrǎ niwǎ. ⁶¹ A'tiro nisoocǎrǎ niwǎ:

—ǎ'rĩ masũ a'tiro niwĩ: “A'ti wi'i Ő'acũ wi'ire cō'ape'omasĩ'i. I'tia nũmu be'ro apaturi tu'ajanu'cōpe'omasĩ'i tja”, niwĩ, nicǎrǎ niwǎ.

⁶² Tojo nicǎ tu'ogu, pa'ia wiogu wǎ'cǎnu'cǎ, Jesure nicu niwĩ:

—¿Mu'u yu'tiweti? ¿De'ro ni yu'tigusari na weresǎsere? nicu niwĩ.

⁶³ Jesů yu'titiyu'rũocǎ'cu niwĩ. Tojo weecǎ, Caifǎ cůrē nicu niwĩ:

—Ő'acũ catinu'cũgũ wǎme me'rǎ mu'urē diacjũ yu'ticǎ u'a'a. Wereya. ¿Mu'uta niti Ő'acũ macũ ců bese'cu Cristo na nigũ? nicu niwĩ.

⁶⁴ Jesů cůrē yu'ticu niwĩ:

—Cůta ni'i mu'u nĩrůnojůta. Apeye quē'rǎrē musǎrē werenemogũti. Be'ro yu'u Ő'acũ macũ masũ weronojů uputigu Ő'acũ tutuayu'rũgu pu'topu dujicǎ ĩ'arǎsa'a. Tojo nicǎ yu'u o'mecururi bu'ipu apaturi dijaticǎ ĩ'arǎsa'a, nicu niwĩ.

⁶⁵ Ců tojo nicǎ tu'ogu, Caifǎ pa'ia wiogu uagu, ců basu ců ye su'tire wejetũ'rēcũ niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—ǎ'rĩ masũ tojo ucũgũ, Ő'acũrē űa'abutiaro nigũ weemi. ǎpērǎ masǎ cůrē weresǎrǎ uanemowe'e. Musǎ ců űa'arō ní'quere tu'otojapu. ⁶⁶ ¿De'ro ni wǎcũti? nicu niwĩ.

Na yu'ticǎrǎ niwǎ:

—Cũ bu'iritimi. Wěrĩato, nicǎrǎ niwǎ.

⁶⁷ Tojo nĩca be'ro ců diapoapu u'seco e'owa're, cůrē dotecǎrǎ niwǎ. ǎpērǎ diapoapu paacǎrǎ niwǎ. ⁶⁸ Be'ro cůrē a'tiro ni bujipēcǎrǎ niwǎ:

—Mũ'u Õ'acũ bese'cu Cristo ni'i nígu, nílocaya. ¿Noa mũ'urẽ paati? nicãrã niwã.

Pedro Jesure “Masíwe'e” cũ ní'que ni'i
(Mr 14.66-72; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Na wi'i po'peapu tojo weeri cura Pedro wijaaro sope pu'topu dujicu niwĩ. Cũ topu dujicã, ni'cõ ti wi'i da'raco'tego cũ tiropu wa'a, “Mũ'u Jesú Galileacjũ me'rã sija'cuta ni'iba”, nico niwõ.

⁷⁰ Co tojo nicã tu'ogu, Pedro nipe'tirã tu'oropu nisoogu, a'tiro ni yu'ticu niwĩ:

—Mũ'u tojo ucũsere tu'omasitisa'a, nicu niwĩ.

⁷¹ Tojo nitoja, sã'rĩrõ sope pu'topu wijaacu niwĩ. To cũ wijaacã, apego cũrẽ ĩ'abocaco niwõ tja. Topu nirãrẽ a'tiro nico niwõ:

—Ã'rĩ quẽ'rã Jesú Nazarecjũ me'rã sija'cuta nimi, nico niwõ.

⁷² Mejãrõta core nisoogu, a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Õ'acũ me'rã diacjũta cũrẽ ne masitibutiã'ca'a, nicu niwĩ.

⁷³ Cã'rõacã be'ro masã topu nirã Pedro tiro wa'a, cũrẽ nicãrã niwã:

—Mũ'u quẽ'rã Jesú bu'erã me'rã sija'cuta ni'i. Mũ'u ucũseputa tu'ota basio ni'i, nicãrã niwã.

⁷⁴ Na tojo nicã tu'ogu, cũ narẽ nisoonepococũ niwĩ:

—Yu'u diacjũta ucũticã, Õ'acũ yu'ure bu'iri da'reato. Yu'u musã ucũgũrẽ ne masitisa'a, nicu niwĩ.

Cũ tojo nicũnarĩ cura cãrẽ'quẽ uucu niwĩ. ⁷⁵ Tojo wa'acã, Jesú cũrẽ ucũ'quere wãcũbocacu niwĩ. Jesú toduporopu a'tiro wereyucu niwĩ: “Cãrẽ'quẽ uuati duporo mũ'u i'tiati yu'ure ‘Cũrẽ masíwe'e’, nigũsa'a.” Tere wãcũboca wijaa, uputu utiwã'cã wa'acu niwĩ.

27

Jesure romano masã wiogu Pilato tiropu miieja'que ni'i
(Mr 15.1; Lc 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Nãmiãcãcure nipe'tirã pa'ia wiorã, tojo nicã judío masã bucũrã nerẽcãrã niwã. Nerẽ, ni'cãrõnojõ wãcũseticãrã niwã. “¿De'ro wee marĩ Jesure wẽjẽrãsarĩ?” ni apoyucãrã niwã. ² Apotoja, Jesure cõme dari me'rã dũ'tetjãrã, Poncio Pilato, Judea di'ta wiogu tiropu miiejãcãrã niwã.

Juda cũ wẽrĩ'que ni'i

³ Be'ro Juda “Jesure wẽjẽrãsama” nisere tu'ocu niwĩ. Tere tu'ogu, pũrõ waro bujaweticu niwĩ. Tojo weegu na niyeru wapaye'que treinta cujirire pa'ia wiorãrẽ, tojo nicã judío masã bucũrãrẽ wiacã'cu niwĩ. ⁴ Narẽ nicu niwĩ:

—Yu'u ña'abutiario weeasu. Masũ añugũ, bu'iri marĩgũrẽ wẽjẽdutigu wiorãpũre o'oasu, nicu niwĩ.

Na cũrẽ yu'ticãrã niwã:

—Mũ'u tojo weese ãsã ye mejẽta ni'i. Mũ'u ye cjase nisa'a, nicãrã niwã.

⁵ Na tojo nicã tu'ogu, Juda niyerure Õ'acũ wi'ipũ doquewiacã'cu niwĩ. Be'ro wa'a, cũ basu wãmũtapu dũ'teyoja, wẽrĩa wa'acu niwĩ.

⁶ Pa'ia wiorã niyeru cujirire seeneorã, a'tiro nicãrã niwã:

—A'te niyeru masũrẽ wẽjẽse wapa ni'i. Tojo weerã marĩ Õ'acũ wi'i niyeru cũurĩ acaropu cũumasitisa'a. Marĩrẽ dutise tojo weedutiwe'e, nicãrã niwã.

⁷ Be'ro na basu a'merĩ ucũ, a'tiro wãcũcãrã niwã:

—Marĩ a'te niyeru me'rã di'ta sutũparu yeerãtirã na di'i miirõrẽ duurã. Tojo weerã marĩ aperocjãrã na wẽrĩcã yaatjo nirõsa'a, ni apocãrã niwã.

⁸ Masũ wẽjẽse wapa me'rã duuca di'ta nicaro niwã. Tojo weero a'tocatero quẽ'rã ti di'ta “Dĩ cõ'ãca di'ta” wãmeti'i.

9-10 Dəporocjūputa Ō'acū ye queti weremə'tārī masū Jeremía cū “A'tiro wa'arosa'a” ní'que queoro wa'acaro niwā. Cū a'tiro ojacu niwī: “Israe curuacjārā ‘Treinta niyeru cujiri wapatimi’ ní'caro weronojōta te niyeru me'rā di'ta sətəparə yeerātīrā na di'i miirōrē duurāsama. Ō'acū yə'ure ojaduti'caronojōta weerāsama”, ni ojacu niwī Jeremía.

Jesú romano masā wiogu Pilato tiropu ní'que ni'i
(Mr 15.2-5; Lc 23.3-5; Jn 18.33-38)

11 Be'ro Jesure Judea di'ta wiogu Pilato tiropu miacārā niwā. Pilato cūrē sērītiña'cu niwī:

—¿Mə'uta niti judío masā wiogu? nicu niwī.

Jesú cūrē yə'ticu niwī:

—Mə'u nírōnojōta cūta ni'i, nicu niwī.

12 Pa'ia wiorā, judío masā bəcūrā weresāse pe'ema ne yə'titiyū'rəocā'cu niwī.

13 Tojo weegu Pilato cūrē nicu niwī:

—¿De'ro weegu mə'u na ucūse pejere yə'tiweti? nicu niwī.

14 Jesú ne cā'rō yə'titicu niwī. Cū yə'titicā ĩ'agū, Pilato ĩ'amarā wa'acu niwī.

Jesure wējēduti'que ni'i
(Mr 15.6-20; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

15 Cū'marīncū Pascua bosənmə nicā Judea di'ta wiogu a'tiro weeseticūcu niwī. Ni'cū bu'iri da'reri wi'ipə nigūrē masā na du'uwīrōdutigəre du'uwīrōcūcu niwī.

16 Titare ni'cū bu'iri da'reri wi'ipə nigū Barrabá wāmetigu nicu niwī. Nipe'tirā cū ña'arō wee'quere masīcārā niwā. 17 Pilato masā pājārā cū tiropu nerēcā ĩ'agū, narē sērītiña'cu niwī:

—¿Ni'irē yə'u du'uwīrōcā əsari? ¿Barrabəre du'uwīrōsari, o Jesú na Cristo pisuno'gū pe'ere du'uwīrōsari? nicu niwī.

18 Jesure masā ma'icā ĩ'arā, wiorā Jesure əocārā niwā. Cūrē əorā, Pilatopəre wiacārā niwā. Na tojo əosere Pilato masīcu niwī. Tojo weegu Jesure du'uwīrōsī'rīgū, tere sērītiña'cu niwī.

19 Pilato masārē besewəaropu dujicu niwī. Cū topu dujicā, cū nəmo a'tiro queti o'óco niwō: “Cū masū bu'iri moogūrē mejēcā weeticā'ña. Nəmipə cūrē tojo wa'atjere wiobutiaro quē'easə”, ni queti o'óco niwō.

20 Pa'ia wiorā, tojo nicā judío masā bəcūrā masārē a'tiro niduticārā niwā:

—Barrabá pe'ere du'uwīrōdutiya. Jesú pe'ere wējēdutiya, nicārā niwā.

21 Be'ro Pilato masārē sērītiña'nemocu niwī:

—Ā'rā pəarārē ¿ni'í pe'ere yə'u du'uwīrōcā əsari? nicu niwī.

Na a'tiro yə'ticārā niwā:

—Barrabəre du'uwīrōña, nicārā niwā.

22 Na tojo nicā tə'ogu, Pilato nicu niwī:

—To pūrīcārē Jesú na Cristo nigūrē ¿de'ro weegusari?

Nipe'tirā yə'ticārā niwā:

—Curusapə paabi'pe wējēña, nicārā niwā.

23 Tojo nicā tə'ogu, Pilato nicu niwī:

—¿De'ro weegu tojo weebosari? Ā'rī ne cā'rō ña'arō weeticu niwī, nicu niwī.

Cū tojo nimicā, masā pe'e caricūnemocārā niwā:

—Curusapə paabi'pe wējēña, nicārā niwā.

24 Masā Pilato ucūsere tə'osī'rīticārā niwā. Tojo tə'oronojō o'orā, mejō pe'e cumuca wā'cōcārā niwā. Na tojo weecā ĩ'agū, Pilato aco miitiduticu niwī. Te me'rā masā ĩ'orōpə omocoe, a'tiro nicu niwī:

—Ā'rī masū bu'iri moogūrē wējēcā, yu'u bu'iri moogūsa'a. Masā basu bu'iritirāsa'a, nicu niwī.

²⁵ Cū tojo nicā tu'orā, masā nipe'tirā topu nirā yu'ticārā niwā:

—Cū wērīse wapa ūsā pō'rā me'rā bu'iri cuorāti, nicārā niwā.

²⁶ Tojo nicā tu'ogu, Pilato Barrabáre du'uwīrōcu niwī. Jesú pe'ere tārāduticu niwī. Be'ro curusapu surarare paabi'pe wējēduticu niwī.

²⁷ Be'ro Pilato yarā surara cū ya wi'ipu Jesure miacārā niwā. Topu nipe'tirā surara nerēnu'cātjīrā, Jesure be'toanu'cācārā niwā. ²⁸ Be'ro cū yaro su'tirote tuwee, su'tiro sō'arō wiorā sñarōnojōrē sāacārā niwā. ²⁹ Cū dupoapu ni'cā be'to pota me'rā wéeca be'tore peocārā niwā. Ni'cāgū tuacju wiorā cuocjunojōrē Jesure diacjūcamocāpu o'ocārā niwā. Tojo weetoja, cū pu'topu ejaque'a, cūrē bujicā'cārā niwā. A'tiro nicārā niwā:

—E'catipeoya judío masā wiogure, ni bujicā'cārā niwā.

³⁰ Tojo nicā apeye u'seco e'owa'recārā niwā. Cū tuacjūre tūawee, dupoapu paamujācārā niwā. ³¹ Na tojo bujicā'ca be'ro cū sñarī su'tiro wiogu ya su'tirote tuweecārā niwā. Be'ro cū toduporo sñaca su'tirote sāacārā niwā tja. Tu'ajanu'cō, cūrē curusapu wējērā wa'arā miacārā niwā.

Jesure curusapu paabi'pe wējē'que ni'i

(Mr 15.21-32; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Na Jesure wējērā wa'arā miarī cura ni'cū masū Simó Cirene wāmetiri macācjūrē bocaejawā. Cūrē Jesú ya curusare wuadutiwā.

³³ Tojo weewā'cārā, ni'cā bu'a Gólgota wāmetiropu ejawā. Gólgota nírō, “Masā boaweeca dūpoa” nírō weesa'a. ³⁴ Topu pūrīse tu'oña'ticā'to nírā, Jesure vino sū'ese me'rā morē'quere tīawā. Jesú cā'rō sī'rīña'cūmí, sī'rīdu'ucā'wī.

³⁵ Jesure curusapu paabi'peca be'ro surara cū ye su'tire níbocape wapata'a'cārārē ducawaawā. Na tojo weecā, dūporocjūpu Ō'acū ye queti weremu'tārī masū oja'que queoro wa'acaro niwū. A'tiro ojano'caro niwū Jesure wa'atjere: “Yé su'tire na basu níbocape, ducawaawā”, nicaro niwū. ³⁶ Be'ro curusa docapu surara cūrē co'terā ejanujāwā. ³⁷ Jesú dūpoa bu'ipu ni'cā pjī me'rā “A'te ye bu'iri cūrē wējē'e” nisere ojaō'owā. A'tiro ojano'wū: “Ā'rī Jesú nimi. Cū judío masā wiogu nimi”, niwū.

³⁸ Jesú me'rā āpērā quē'rā puarā yajari masā curusapu paabi'penu'cōno'wā. Ni'cū diacjū pe'e, apīrē cūpe pe'e nu'cōwā. ³⁹ Jesú pu'to masā yu'ruarā, cūrē bujicā'rā dūpoa yuremujāwā. ⁴⁰ Cūrē a'tiro niwā:

—“Ō'acū wi'ire cō'agūti, i'tia nūmu be'rota tu'ajatojaguti”, nimiwū mu'u. Tojo ní'cu mu'u basuta yu'ruoya. Mu'u Ō'acū macū nígu, curusapu wā'ñagū dijata, niwā.

⁴¹ Na weronjōta pa'ia wiorā, Moisé oja'quere bu'eri masā, tojo nicā judío masā bu'cārā cūrē bujicā'wā. Na basu a'merī a'tiro ucūcārā niwā:

⁴² —Āpērāmarīcārē yu'ruowī. Cū basu pe'e yu'ruomasītimi. “Israe curuacjārā wiogu ni'i”, niwī. To pūrīcārē curusapu wā'ñagū dijata. Tojo weecā, marī cūrē ējōpeorāsa'a. ⁴³ Cū “Ō'acūrē ējōpeo'o”, niwī. Ō'acū cūrē ma'ígū pūrīcā, cūrē yu'ruoato. Cū marīrē “Ō'acū macū ni'i”, nitojamiwība, ni bujicā'wā.

⁴⁴ Yajari masā Jesú me'rā curusapu paabi'penu'cō'cārāpūta bujicā'sājāwā.

Jesú wērī'que ni'i

(Mr 15.33-41; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30; Heb 6.19-20; 10.19-20)

⁴⁵ Jesú curusapu wērīrī cura dajaritero nicā nipe'tiropu na'itī'a wa'awu. Téé űamica'a tres nicāpu na'itī'atuowu. ⁴⁶ Jesú titata tres nicā uputu caricūwī. Cū arameo me'rā a'tiro niwī:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? niwĩ. A'tiro nígũ, tojo niwĩ: “Õ'acũ, Õ'acũ, ¿de'ro weegu yu'are cõ'awã'cãti?” niwĩ.

⁴⁷ Æpērã ni'cārērã topu nirã tojo nisere tu'orã, a'tiro niwã:

—Ã'rĩ daporocjũpu Õ'acũ ye queti weremu'tārĩ masũ Eliare pisugu weesami, niwã.

⁴⁸ Tojo nicã, ni'cũ topu nigũ sojaro me'rã yosori si'tire miigũ wa'awĩ. Be'ro vino pi'ase me'rã morë'quere yosowĩ. Yosotoja, ni'cãgũ yucugupu du'teõ'o, Jesure s'ĩrĩato nígũ s'iomorõwĩ. ⁴⁹ Cũ tojo weecã, æpērã pe'e a'tiro niwã:

—Weetiguta. Ī'anirã marĩ yujupu. Elía yu'ruogu a'tigu a'tigusami cūrẽ.

⁵⁰ Be'ro Jesú apaturi uputu caricünemo, wērĩa wa'awĩ. ⁵¹ Cũ wērĩrĩ cura a'tiro wa'acaro niwũ. Õ'acũ wi'ipũ pa'ia sãjãarõpu cã'mota'ayooca casero u'muarõ pe'e tã'rũdijati, deco me'rã tã'rũyojocarõ niwũ. Tojo nicã di'ta narãsãwũ. Ëtãperi nimi'que bata wa'awũ. ⁵² Ëtã tutiri masãrẽ yaa'que pãrĩa wa'acaro niwũ. Tojo wa'acã, wērĩ'cãrãputa Õ'acũrẽ ëjõpeo'cãrã masãwã. ⁵³ Jesú cũ masãca be'ro masãperipũ ni'cãrã wijawã. Wijaa, Jerusalẽ Õ'acũrẽ ñubuepeori macãpu sãjãawã. Narẽ pãjãrã ĩ'acãrã niwã.

⁵⁴ Surara wiogu cũ surara me'rã Jesure co'te'cãrã di'ta narãsãcã ĩ'arã, nipe'tise to wa'asere ĩ'arã, pũrõ ucua wa'awã. A'tiro niwã:

—Diacjũta ã'rĩ Õ'acũ macũta niapĩ, niwã.

⁵⁵ Pãjãrã numia Jesure yoaropũ ĩ'anucũwã. Na Galileaputa Jesure weetamurã sirutunũ'cãwã. ⁵⁶ Na wa'teropure ã'rã niwã: María Magdalena, tojo nicã María Santiago, José paco, apego Zebedeo numo niwã.

Jesure na yaa'que ni'i

(Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Na'ique'ari cura ni'cũ José wãmetigu peje cuogu Arimatea wãmetiri macãcjũ etacu niwĩ. Cũ quẽ'rã Jesure ëjõpeocu niwĩ. ⁵⁸ Pilato tiropũ wa'a, Jesú ya upure sãrĩcu niwĩ. Tojo weegu Pilato surarare “Jesú ya upure cūrẽ o'oya”, nicu niwĩ. ⁵⁹ Be'ro José Jesú ya upure miidijoo, su'tiro añurĩ, ũ'irĩ marĩrĩ casero me'rã omacu niwĩ. ⁶⁰ Omatoja, ãtã tuti ma'ma tutipũ s'iosõrõcũuocu niwĩ. Ti tuti Joseré yaaboca tuti cũ se'edutica tuti nicaro nimirũ. Be'ro ãtãgã pajicja me'rã ti tutire tuubi'acu niwĩ. Bi'atoja, wa'a wa'acu niwĩ. ⁶¹ Ti tuti põtëorõpu María Magdalena, tojo nicã apego María ĩ'adujicãrã niwã.

Surara Jesure yaa'caropũ co'te'que ni'i

⁶² Ape numu, sauru ũsã soowuari numu nicã pa'ia wiorã, tojo nicã fariseo masã Pilato tiropũ wa'acãrã niwã. ⁶³ Topu etarã, Pilatore a'tiro nicãrã niwã:

—Wiogu, ũsã sõ'onícu catigupu nisoosepijagu ní'quere wãcũ'u. Cũ “I'tia numu yu'u wẽrĩca be'ro masãgũti”, niwĩ. ⁶⁴ Tojo weegu mu'u yarã surarare cūrẽ yaa'caropũ co'tedutigũ o'óya. I'tia numu añurõ co'tedutiya. Tojo weeticã, cũ bu'erã ñamipũ cũ ya upure yajarã wa'abosama. Na yajaca be'ro masãrẽ a'tiro nirãsama. “Wẽrĩ'cãpu nimigũ, masã wa'acu niami”, nibosama. Na a'tiro nicãma, a'te toduporo niso'o'que nemorõ ña'abutiarosa'a, nicãrã niwã.

⁶⁵ Tere tu'ogu, Pilato narẽ nicu niwĩ:

—Ã'rã nima surara. Narẽ miaña. Ti masãpe mejẽcã wa'ari nírã, no'o masã põtëorõ co'tedutiya, nicu niwĩ.

⁶⁶ Tojo weerã na surarare Jesure yaa'caropũ co'tedutirã cũucãrã niwã. Jesú bu'erã ti tutipũ sãjãaticã'to nírã ãtãgã na bi'acaga bu'i ni'cã da pi'ra õ'ocãrã niwã. Na sãjãacã, ĩ'amasĩrãti nírã, tojo weecãrã niwã.

28

*Jesú cǎ masã'que ni'i**(Mr 16.1-8; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)*

¹ Sauru ũsã soowuuri numu be'ro soorinumu nicã, ñamiacã ña'cũrõ bo'restedijatiri cura María Magdalena, apego María me'rã Jesure yaa'caropu ï'arã wa'acãrã niwã. ² Wãcũña marĩrõ di'ta uputu narãsãcaro niwũ. Tojo wa'ari cura ni'cũ Ő'acũrẽ wereco'tegu u'musecjũ dijaticu niwĩ. Cũ Jesure yaa'caropu etagu, na bi'aca ũtãgãrẽ pãocu niwĩ. Pãotoja, tiga bu'ipu dujicu niwĩ. ³ Cũ bu'po ya'baro weronojõ asistecu niwĩ. Cũ yaro su'tiro uputu buticaro niwũ. ⁴ Surara cãrẽ ï'arã, uputu ui narãsã, wẽrĩ'cãrã weronojõ buruque'acãrã niwã.

⁵ Ő'acũrẽ wereco'tegu sõ'onícãrã numiarẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Yũ'ure uiticã'ña. Yũ'u mas'ĩi, masã Jesú na curusapu paabi'pe wẽjẽ'cure a'marã wee'e. ⁶ A'tore marĩmi. Cũ ní'caronojõta masãtojami. Cũrẽ cõu'carore ï'arã a'tia, ni pijisãjãacu niwĩ. ⁷ Narẽ ï'otoja, “Cũ bu'erãrẽ sojaro me'rã wererã wa'aya. A'tiro ni wereya narẽ: ‘Wẽrĩ'cupu nimigũ, masãtojacu niami. Galileapu musã duporo wa'ayugusami. Topu cãrẽ ï'arãsa'a', ni wereya. A'tere musãrẽ weregu a'tiapu”, nicu niwĩ Ő'acũrẽ wereco'tegu.

⁸ Cũ tojo nicã tu'orã, numia Jesure yaa'caropu ní'cãrã maata wa'a wa'acãrã niwã. Uimirã, e'catise me'rã wa'acãrã niwã. Jesú bu'erã ní'cãrãrẽ quetiwererã wa'arã omawã'cãcãrã niwã.

⁹ Na topu wa'ari cura Jesú narẽ bajua, añuduticu niwĩ. Tojo weecã, cũ pu'to wa'a ejaque'a, du'pocãrĩpu ñe'e, ãjõpeocãrã niwã. ¹⁰ Narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Yũ'ure uiticã'ña. Yũ'u bu'erãrẽ Galileapu wa'adutirã wa'aya. Topu yũ'ure ï'arãsama, nicu niwĩ.

Surara na ï'a'quere ãpẽrãrẽ were'que ni'i

¹¹ Numia Jesú bu'erãrẽ wererã wa'ari cura ni'cãrãrã surara Jesure yaa'caropu co'te'cãrã macãpu pi'acãrã niwã. Pa'ia wiorãrẽ nipe'tise topu wa'a'quere werecãrã niwã. ¹² Na tojo nicã tu'orã, pa'ia wiorã, judío masã bucurã me'rã nerẽcãrã niwã. Na “¿De'ro weerouati?” ni apocãrã niwã. Na ni'cãrõnojõ wãcũ, a'tiro weecãrã niwã. Masãrẽ nisoato nĩrã surarare pajiro niyeru wapayecãrã niwã. ¹³ A'tiro nicãrã niwã:

—A'tiro niña masãrẽ: “Ñamipu ũsã cãrĩca be'ro Jesú bu'erã ejaçãrã niama. Eja, cũ ya upure yajawã'cãcãrã niama”, niña, nicãrã niwã surarare. ¹⁴ Apeye quẽ'rãrẽ ninemocãrã niwã:

—Pilato Judea di'ta wiogu a'tere masĩcã, ũsã “Diacjũta tojo wa'acaro niapu”, nitamurãti. ũsã tojo nicã, musãrẽ su'risome. Musãrẽ bu'iri da'resome, nicãrã niwã.

¹⁵ Tojo nicã tu'orã, surara niyeru ñe'ecãrã niwã. Be'ro narẽ wereduti'caronojõta weecãrã niwã. Na tojo nise se'sa wa'acaro niwũ. A'tocateropu quẽ'rãrẽ judío masã surara na niso'o'quere ãjõpeo ucũdecotima yujupu.

*Jesú cã wẽrĩ masãca be'ro cã bu'erãrẽ “A'tiro weeya” ní'que ni'i**(Mr 16.14-18; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)*

¹⁶ Be'ro ũsã Jesú bu'erã once Galileapu wa'awu. Jesú cã wẽrĩse duporo ũrũgũpu ũsãrẽ wa'aduti'cupu wa'awu. ¹⁷ Topu Jesure ï'awũ. Cãrẽ ï'a ejaque'a, ãjõpeowu. Tojo weemicã, ũsã ni'cãrãrã “¿Cũta nitiba?” ni wãcũwũ. ¹⁸ Be'ro Jesú ũsã pu'topu a'ti, a'tiro niwĩ:

—Ő'acũ yũ'ure wiogu sõrõtojami. Nipe'tiro u'muse, a'ti di'tare dutimas'ĩi. ¹⁹ Tojo weerã nipe'tirocjãrãpũre yé quetire wererã wa'aya. Narẽ musã weronojõ yũ'u bu'erã sãjãcã weeya. Narẽ wãmeyerã, yũ'u pacu, yũ'u, Espiritu Santu wãme me'rã wãmeyeya. ²⁰ Nipe'tise yũ'u musãrẽ duti'quere narẽ yũ'ti bu'ecã weeya. Narẽ

nipe'tise n̄m̄rĩ yu'u m̄sãrẽ bu'e'quere wereya. A'tere masĩña. Nipe'tise n̄m̄rĩ m̄sã me'rã ninu'cũcũsa'a. Téé a'ti turi pe'ticãp̄m̄ quẽ'rã m̄sã me'rã ninu'cũcũsa'a, ni werewĩ Jesú.

Marco Jesucristo ye quetire oja'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pã nise ni'i

Judío masũ Jerusaléjũ pua wãme c̣oc̣u niwĩ. Hebreo ye me'rã Juã nicãrã niwã. Romano masã bujicã'se me'rãma Marco wãmetic̣u niwĩ.

Cũ Jesucristore de'ro nicã ãjõpeog̣u, ãjõpeopĩ. Masĩno'ña marĩ'i. Sõ'onícatero Bernabé, Pablo ã'rĩrēta Antioquíap̣u miacãrã niwã. Cũ Bernabé basuc̣u nic̣u niwĩ. Titare cũ quẽ'rã na ne waro masãrẽ Jesucristo ye quetire bu'eṇu'cãcã, narẽ weetamuco'teg̣u wa'ac̣u niwĩ. Be'ro Pablöre, Bernabére Jerusalēp̣u wa'ag̣u, cõ'atojaa wa'ac̣u niwĩ. (Hch 13.5,13; 15.37-39) Tojo weecã, Pablo, Bernabé apaturi masãrẽ bu'erã wa'abo'cãrã na basu a'pepũrĩ ḍucawatia wa'acãrã niwã. Be'ro Marco nemorõ ãjõpeotutua, Pablöre weetamuc̣u niwĩ tja. Be'ro a'ti pũrĩrẽ ojac̣u niwĩ.

A'ti pũrĩrẽ Jesucristo catiri ̣ṃuco cjasere apeye pũrĩ ỵu'ṛuoro ojaṃu'tãca pũrĩ ni'i, nisama. A'ti pũrĩ apeye pũrĩ ḍujaro yoa, pejeti ojano'o. Ti pũrĩ queoro ṇu'cãṃjãti'quere Mateo weronojõ ojano'ña marĩ'i. Masã no'o nirã uc̣ẉḥaronojõ ojano'caro niwã.

Marco judío masũ nimigã, judío masã nitirã Cristore ãjõpeorã pe'ere ojagu weronojõ ojapĩ.

A'ti pũrĩ Jesús cũ uc̣u'quere ̣p̣uṭu waro uc̣we'e. Cũ weeseti'que pe'ere uc̣ỵu'ṛaṇu'cã'a.

Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũ bu'e'que ni'i
(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)

¹ Jesucristo Õ'acũ macũ ye, añuse queti a'tiro ṇu'cãcaro niwã.

² Ḍuporocj̣p̣u Isaía Õ'acũ ye queti wereṃu'tãrĩ masũ Õ'acũ uc̣u'quere ojac̣u niwĩ. Cũ Jesucristo a'ti turip̣u a'tiatjere a'tiro ojayuc̣u niwĩ:

Ỵu'u ṃu'u ye quetire wereyuacj̣re ṃu'u ḍuporo o'óguti.

Cũ ṃu'u wa'atji ma'arẽ apoyugusami.

Ma'a quẽ'rãyuṃu'tãgã weronojõ masã wãc̣usere ḅujaweti ḍucayudutigusami.

³ Ni'cũ yuc̣u marĩrõ, masã marĩrõp̣u a'tiro caricũnu'cũbajaque'atigusami:

“Marĩ wiog̣u a'tiatji ma'arẽ apoyuya.

Diacj̣ca ma'a añurĩ ma'a quẽ'rãrõ weronojõ weeyuya”, ni ojac̣u niwĩ.

Marĩ wiog̣u a'tiati ḍuporo ṃusã nisetisere apoyuya, ṃusã wãc̣usere ḍucayuya nígũ, tojo nic̣u niwĩ.

⁴ Tojo weeg̣u Juã wãmeyerĩ masũta nic̣u niwĩ Isaía tojo nino'c̣u. Cũ yuc̣u marĩrõ, masã marĩrõp̣u wãmeyecusiac̣u niwĩ. Cũ masãrẽ bu'ég̣u, a'tiro nic̣u niwĩ:

—Ṃusã ña'arõ weesetisere ḅujaweti ḍucayu, wãmeyeno'ña. Tojo weerã ṃusã ña'arõ wee'quere acobojono'rãsa'a, nic̣u niwĩ. ⁵ Pãjãrã ti di'ta Judeap̣u nirã, tojo nicã Jerusaléjãrã cũ bu'esere ṭu'orã wa'acãrã niwã. Na ña'arõ wee'quere wereỵu'ṛaca be'ro Jordã wãmetiri maap̣u narẽ wãmeyec̣u niwĩ.

⁶ Cũ ye su'ti cameyo poari me'rã weeno'que nicaro niwã. Cũ ejerituri da wa'ic̣u casero da nicaro niwã. Cũ pajasec̣uorã na ba'asetise poreroare, ṇuc̣ũ cjase mumia yere ba'ac̣u niwĩ. ⁷ Juã masãrẽ a'tiro werec̣u niwĩ:

—Ỵu'u be'ro apĩ ỵu'u nemorõ tutuag̣u a'tigusami. Cũ añuỵu'ṛuag̣u nimi. Ỵu'u pe'e mejõ nígũ waro ṭu'oña'a. Cũ ye sapatire tuweemaṣitig̣u weronojõ c̣urẽ ne cã'rõ ni'cãrõwijimaṣitisa'a. ⁸ Ỵu'u ṃusãrẽ aco me'rã wãmeye'e. Cũ pũrĩcã Espiritu Santu me'rã wãmeyegusami. Cũ tojo wéég̣u, Espiritu Santu ṃusãp̣ure dijatacã weegusami. Ṃusã me'rã ninu'cũc̣usami, nic̣u niwĩ Juã.

Juã Jesure wãmeye'que ni'i
(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)

⁹ Juã masãrẽ wãmeyerì cura Jesú a'tiro weecũ niwĩ. Nazare, Galilea di'ta nirĩ macãpũ ní'cũ wijawã'cã, Juã tiropũ ejacũ niwĩ. Juã cûrẽ Jordã wãmetiri maapũ wãmeyecũ niwĩ. ¹⁰ Cũ ti maapũ ní'cũ majãnũ'cãrĩ cura Jesú Ʃ'muse pãrĩcã ì'acũ niwĩ. Espíritu Santu ní'cũ buja weronojõ bajugũ cûpũre dijatacũ niwĩ. ¹¹ Tojo wa'ari cura ní'cũ Ʃ'musepũ a'tiro ucũdijocũ niwĩ:

—Mũ'ũ yũ'ũ macũ Ʃpũtũ ma'igũ ni'i. Mũ'ũ me'rã pũrõ e'cati'i, nidijocũ niwĩ Õ'acũ.

Jesure wãtĩ Õ'acũrẽ yũ'rũnũ'cãcã weesĩ'rĩmi'que ni'i
(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

¹² Jesure wãmeyeca be'ro maata Espíritu Santu yucũ marĩrõ, masã marĩrõpũ cûrẽ wa'aduticũ niwĩ. ¹³ Jesú topũre cuarenta nũmũrĩ nicũ niwĩ. Wa'icũrã uamarã wa'teropũ nicũ niwĩ.

Wãtĩ Jesure cũ pacũre yũ'rũnũ'cãdutigũ niqũesãcũ nimiwĩ. Be'ro Ʃ'musecjãrã Õ'acũrẽ wereco'terã Jesure co'terã dijatacãrã niwã.

Jesú ne waro Galileapũ masãrẽ bu'enũ'cã'que ni'i
(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

¹⁴ Be'ro Herode Juã masãrẽ wãmeyerì masãrẽ bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõduticũ niwĩ. Titare Jesú Galilea di'tapũ añuse queti Õ'acũ yere, cũ wiogũ nimi nisere bu'egũ wa'acũ niwĩ. ¹⁵ A'tiro nicũ niwĩ:

—Nĩ'cãrõacãrẽ musã todũporopũ yoacã co'te'cũ etatojami. Cũ cã'rõacã be'ro wiogũ sãjãgũsami. Tojo weerã musã ña'arõ weesetisere bũjaweti, du'uya. Musã wãcũsere dũcayuya. Õ'acũ masãrẽ yũ'rũogũsami nisere ëjõpeoya, ni bu'ecũ niwĩ.

Jesú ba'paritirã wa'i wëjërĩ masãrẽ pijĩ'que ni'i
(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ Be'ro Jesú Galilea wãmetiri ditara sumutopũ sijabaque'acũ niwĩ. Topũ wa'agũ, Simórẽ, apĩ cũ acabiji Andrére bocaejapũ. Na wa'i wëjërĩ masã nicãrã niwã. Ditarapũ na wejecũre doqueñorã weecãrã niwã. ¹⁷ Na tojo weecã ì'agũ, Jesú nicũ niwĩ:

—Te'a yũ'ũ me'rã. Musã ní'cãrõacãrẽ wa'i wëjërĩ masã ni'i. Be'rore majã wa'ì wëjërã weronojõ masãrẽ yé quetire wererãsa'a. Tojo werecã, pãjãrã ëjõpeorãsama, nicũ niwĩ.

¹⁸ Cũ tojo nicã tũ'orã, maata na ye wejecũpagũre totã du'ucũu, Jesú me'rã wa'acãrã niwã.

¹⁹ Cã'rõ yũ'rũa, pũarã Zebedeo põ'rãrẽ Santiago, cũ acabiji Juãrẽ ì'acũ niwĩ tja. Na yucũsũpũ wejecũpagũre dero aposãñacãrã niwã. ²⁰ Narẽ ì'agũta, Jesú na quẽ'rãrẽ tja pijicũ niwĩ. Cũ tojo nicã tũ'orã, na pacũ Zebedeore, cûrẽ da'raco'terãrẽ cõ'awã'cãcãrã niwã. Cõ'awã'cã, Jesú me'rã wa'acãrã niwã.

Jesú wãtĩ sãjãno'cũre cõ'awĩrõ'que ni'i
(Lc 4.31-37)

²¹ Be'ro Capernau wãmetiri macãpũ etacãrã niwã. Saurure judío masã soowũari nũmũ nicã Jesú na nerẽwũari wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. Sãjãa, masã ti wi'ipũ nirãrẽ bu'enũ'cãcũ niwĩ. ²² Cũ Moisé oja'quere bu'eri masã weronojõ bu'eticũ niwĩ. Dutisere cũogũ weronojõ narẽ bu'ecũ niwĩ. Tojo weerã masã cũ bu'esere tũ'omarĩa wa'acãrã niwã. ²³ Ti wi'ì na nerẽrĩ wi'ipũ ní'cũ masũ wãtĩ sãjãno'cũ nicũ niwĩ. Cũ a'tiro caricũcũ niwĩ:

²⁴ —Mũ'ũ Jesú Nazarecjũ, ùsãrẽ cariboticã'ña. ¿Ûsãrẽ bu'iri da're bajuriogũ a'tigũ weeti? Mũ'ũrẽ ì'amasĩ'i. Õ'acũ o'ó'cũ ña'ase moogũ, añubutiagũ ni'i, nicũ niwĩ.

²⁵ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Jesú wãtĩ masũpũre nigũrẽ tu'tigũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Di'tamarñaña. Cũpũre nigũ wijaaya, nicũ niwĩ.

²⁶ Cũ tojo nicã, wãtĩ cũpũre nigũ masũrẽ buruque'a narãsãcã weecu niwĩ. Upũtu waro caricũ, wãtĩ cũpũre ní'cũ wijaacu niwĩ. ²⁷ Nipe'tirã ti wi'ipũ nirã ï'amarĩacãrã niwã. Na basu a'merĩ sãrĩtiña'mũjãcãrã niwã:

—¿Ñe'enojõ niti a'te tojo wa'ase? ¿Ma'ma bu'ese niti? Æ'rĩ masũ wãtĩapũreta cõ'awĩrõmasĩsere cuodojami. Na cũ cõ'awĩrõcã, wijaama, nicãrã niwã.

²⁸ Cũ tojo weéca be'ro yoaticãta Jesú ye quetire Galilea di'tacjãrã tu'ose'sape'tia wa'acãrã niwã.

Jesú Simó Pedro mañecõrẽ yũ'rũo'que ni'i

(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹ Jesú na nerẽwũari wi'ipũ wijáaca be'ro Simó, André me'rã na ya wi'ipũ wa'acu niwĩ. Tojo nicã Santiago, Juã wa'acãrã niwã. ³⁰ Topũ Simó mañecõ ujaque dutitigo cãjĩco niwõ. Jesure maata “Co dutitigo weemo”, ni werẽcãrã niwã. ³¹ Tojo nicã tu'ogũ, Jesú co tiropũ sãjãacu niwĩ. Core omocãpũ ñe'e wejewã'cõdũpocũ niwĩ. Cũ tojo weeri curata ujaque surupe'tia wa'acaro niwũ. Be'ro maata narẽ ba'ase ecaco niwõ.

Jesú pãjãrã masã dutitirãrẽ yũ'rũo'que ni'i

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² Mujĩpũ sãjãca be'ro ñamipũ masã Jesú tiropũ nipe'tirã dutitirãrẽ miacãrã niwã. Wãtĩa sãjãno'cãrã quẽ'rãrẽ miacãrã niwã. ³³ Nipe'tirã ti macãcãrã Jesú cũ nirĩ wi'ĩ sope pũ'topũ nerẽcãrã niwã. ³⁴ Nipe'tirã no'o nise duti cuorãrẽ yũ'rũope'ocã'cũ niwĩ. Pãjãrã wãtĩa sãjãno'cãrãrẽ cõ'awĩrõcũ niwĩ. Wãtĩa Jesú cũ Õ'acũ macũ nisere masĩcãrã niwã. Tojo weegũ narẽ ne cã'rõ ucũdutigũ niwĩ. Tojo nirõ me'rã ucũticãrã niwã.

Jesú Galilea di'tapũ cũ ye quetire werẽcusia'que ni'i

(Lc 4.42-44)

³⁵ Ape nũmũ bo'rease dũporo Jesú wã'cã, macã sumuto masã marĩrõpũ cũ pacũre ñubuegũ wa'acu niwĩ. ³⁶ Be'ro Simó, ãpẽrã cũ me'rãcãrã me'rã Jesure a'marã wa'acãrã niwã. ³⁷ Cũrẽ bocarã, a'tiro ni werẽcãrã niwã:

—Nipe'tirã mũ'urẽ a'marã weema.

³⁸ Cũ narẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Te'a apero pũ'toacã nise macãrĩpũ. Topũ quẽ'rãrẽ yé quetire werẽgũ wa'aguti. A'tere weegũta yũ'u a'ti nucũcãpũ a'ti'cũ ni'i, nicũ niwĩ.

³⁹ Tojo weegũ Jesú nipe'tiro Galilea na nerẽwũase wi'seripũ bu'ecusiabi'acu niwĩ. Tojo nicã wãtĩarẽ cõ'awĩrõmũjãcũ niwĩ.

Jesú cãmi boagũre yũ'rũo'que ni'i

(Mt 8.1-4; Lc 5.12-16)

⁴⁰ Jesú Galileapũ nirĩ cura ni'cũ masũ cãmi boagũ Jesú tiro wa'acu niwĩ. Cũ tiro ejagũ ejaque'a, a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'u dutire yũ'rũogũ ni'i. Yũ'ure yũ'rũoya, nicũ niwĩ.

⁴¹ Jesú cũrẽ pajaña'gũ, cũrẽ yũ'rũogũ da'raña'a, a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'urẽ yũ'rũoguti. Cãmi marĩgũ tojayá, nicũ niwĩ.

⁴² Cũ tojo nirĩ curata cũ cãmi nimi'que yatipe'tia wa'acaro niwũ. Cũ a'ti upũ tojacũ niwĩ. ⁴³ Be'ro Jesú cũrẽ we'eritigũ, tutuaro me'rã “A'tiro weeya”, nicũ nimiwĩ.

⁴⁴ —Ne ãpẽrãrẽ wereticã'ña. Diacjũta pa'i tiropũ mũ'u ye cãmi yatĩ'quere ï'ogũ wa'aya. Cũ mũ'urẽ mũ'u cãmi boasere “Pe'tia wa'a'a”, nigũsami. Cũ tojo níca be'ro Moisé cũ ñubuepeoduti'quere o'oya. Mũ'u tojo weecã, nipe'tirã mũ'u cãmi yatino'quere masĩrãsama. Be'ro na me'rã nisetigusa'a tja, nicũ niwĩ.

⁴⁵ Cũ pe'e cũ weeduti'caronojõ weeticu niwĩ. Wa'a, nipe'tirãpure cūrẽ wa'a'quere werecusiaca niwĩ. Tojo weegu Jesú masã ĩ'orõ macãrĩpure sãjãamasĩticu niwĩ. Te macãrĩ sumuto, masã marĩrõpũ sijacu niwĩ. Cũ tojo weemicã, nipe'tirocjãrã masã a'ti, cūrẽ ĩ'acusiacaãrã niwã.

2

Jesú sijamasĩtigũre yu'ruo'que ni'i

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

¹ Pejeti numũrĩ cãmi boagũre yu'ruo'ca be'ro Jesú apaturi Capernaupũ wa'acu niwĩ tja. Cũ topũ nicã, ti macãcjãrã wi'ipũ nimi nise quetire tu'ocãrã niwã. ² Tojo weerã maata masã pãjãrã Jesú nirĩ wi'ipũ nerẽcãrã niwã. Ti wi'ire mu'muyũ'ruacãrã niwã. Mejãrõta sopepũ quẽ'rãrẽ mu'muyũ'ruacãrã niwã. Ne sãjãata basioticarõ niwũ. Narẽ cũ ye bu'esere werecu niwĩ. ³ Tojo weeri cura Jesú tiro ni'cũ sijamasĩtigũre ba'paritirã umua wuawã'cãcãrã niwã. ⁴ Na masã pãjãrã nise bu'iri Jesú pu'toacãpũ ejamasĩticãrã niwã. Tojo weerã wi'i bu'ipũ mujãa, Jesú nirõ bu'ipũ ni'cã pe seewecãrã niwã. Ti pepũ cũ sijamasĩtigũre cũ cũñarõ me'rã du'udijocãrã niwã. ⁵ Jesú na upũtu ãjõpeocã ĩ'agũ, dutitigũre nicu niwĩ:

—Mu'ũ ña'arõ wee'quere acobojono'toja'a, nicu niwĩ.

⁶ Cũ tojo nicã tu'orã, topũ dujirã Moisé oja'quere bu'eri masã a'tiro wãcũcãrã niwã: ⁷ “Ã'rĩ tojo ucũticã'rõũa'a. Tojo nígũ, Ô'acũrẽ ña'arõ ucũgũ weemi. ¿Cũ 'Ô'acũ weronojõ tutuagũ ni'i", ni wãcũsari? Ô'acũ ni'cũta ña'arõ wee'quere acobojomasĩmi. Ã'rĩ marĩ weronojõ upũtigũ masã ña'arõ wee'quere acobojomasĩtisami”, ni wãcũcãrã niwã. ⁸ Jesú cũ basu na wãcũsere ĩ'amasĩgũ, a'tiro nicu niwĩ narẽ:

—¿De'ro weerã musã yu'ũre ña'arõ mejẽcã wãcũti? ⁹ ¿De'ro nise pe'e diasatibutiati? ¿“Mu'ũ ña'arõ wee'quere acobojono'toja'a” o “Wã'cãnu'cãña, mu'ũ cũña'caro me'rã sijawã'cãña” nise pe'e diasaweti? “Mu'ũ ña'arõ wee'quere acobojono'toja'a” nicã ĩ'atimigũ, ãjõpeoya marĩ'i. “Wã'cãnu'cã sijawã'cãña” nicã pe'ema, cũ sijasere ĩ'atojagupũ “Diacjũta ni'i”, ni ãjõpeono'o. ¹⁰ Tojo weegu yu'ũ Ô'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ yu'ũ tutuasere ĩ'ogũ, ã'rĩ sijamasĩtigũre yu'ruogũti. Te me'rã musã yu'ũ masã ña'arõ wee'quere acobojomasĩsere masĩrãsa'a, nicu niwĩ.

Be'ro sijamasĩtigũre a'tiro nicu niwĩ:

¹¹ —Mu'ũ pe'ema a'tiro nigũti. Wã'cãnu'cãña. Mu'ũ cũña'carore miiwua, mu'ũ ya wi'ipũ tojaagusa'a, nicu niwĩ.

¹² Cũ tojo nirĩ curata sijamasĩtigũ wã'cãnu'cãcũ niwĩ. Wã'cãnu'cã, cũ cũña'carore miiwua, masã nipe'tirã ĩ'orõpũ wa'a wa'acu niwĩ. Tojo weerã nipe'tirã ĩ'amarĩarã, a'tiro nicãrã niwã:

—Marĩ pacũ Ô'acũ tutuayũ'ruami. Ne ni'cãti ũsã a'tiro weesere ĩ'atirã nicãti, nicãrã niwã.

Jesú Levĩre piji'que ni'i

(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³ Jesú sijamasĩtigũre yu'ruo'ca be'ro apaturi Galilea ditara sumutopũ wa'acu niwĩ tja. Nipe'tirã masã cũ tiropũ nẽrẽca be'ro narẽ bu'ecu niwĩ. ¹⁴ Ti dítarapũ wa'agũ, Levĩ, Alfeo macũrẽ ĩ'abocacu niwĩ. Cũ romano wiogũre niyeru wapaseebosari masũ nicu niwĩ. Tojo weegu cũ da'rari tucũpũ dujicu niwĩ. Jesú cūrẽ ĩ'agũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Te'a yu'ũ me'rã.

Tojo weegu Levĩ wã'cãnu'cã, cũ me'rã wa'acu niwĩ.

¹⁵ Be'ro Jesú Levĩ ya wi'ipũ ba'agũ wa'acu niwĩ. Topũ pãjãrã wapaseeri masã, tojo nicã “Ña'arã nima” nino'rãnojo nicãrã niwã. Pãjãrã waro nanojõ Jesure sirutucãrã niwã. Tojo weerã na Jesú tiro cũ bu'erã me'rã dujicãrã niwã. ¹⁶ Na tojo weecã ĩ'arã,

Moisé oja'quere bu'eri masã, ãpêrã fariseo masã Jesú na pãjãrã me'rã ba'acã ï'arã, cũ bu'erãrê a'tiro nicãrã niwã:

—¿De'ro weegu musã bu'egu wapaseeri masã me'rã, ña'arõ weeri masã me'rã sï'rĩ, ba'ati? nicãrã niwã.

¹⁷ Jesú na tojo nicã tu'ogu, a'tiro nicu niwĩ:

—Duti moorã ocoyeru masũrê a'matisama. Dutitirã pũricã ocoyegure a'masama. “Añurã ni'i” nirãrê a'magũ a'titiwũ. “Ña'arã ni'i” nirã pe'ere yu'ruogu a'tiwũ, nicu niwĩ.

“Mu'u bu'erã ¿de'ro weerã be'tiweti?” Jesure ní'que ni'i

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

¹⁸ Ni'cã numu Juã masãrê wãmeyeru masũ bu'esere siruturi masã, tojo nicã fariseo masã Õ'acũrê ëjõpeorã, be'ticãrã niwã. Na tojo be'tiri cura ni'cãrêrã Jesú tiro wa'a, cũrê sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Juã masãrê wãmeyeru masũ bu'esere siruturã, tojo nicã fariseo masã bu'esere siruturã Õ'acũrê ëjõpeorã, be'tima. ¿De'ro weerã mu'u bu'erã pe'e be'tiweti? nicãrã niwã.

¹⁹ Jesú narê yu'ticu niwĩ:

—¿De'ro weeacju omocã du'tegu na me'rã ní'gũ, cũ pijio'cãrãrê bujaweti, be'tidutibosari? ²⁰ Be'ro cũrê ãpêrã aperopu miãca be'ro pũricãrê bujaweti, be'tirãsama. Jesú, yu'u na me'rã ni'i yujupu; yu'u na me'rã niticã pũricãrê be'tirãsama ní'gũ, tojo nicu niwĩ.

²¹ Apeyere queose me'rã narê werenemocu niwĩ. Tojo ní'gũ, ma'ma cũ bu'ese me'rã toduporopu na weeseti'que a'mesu'amasitisa'a, ní'gũ weecu niwĩ.

—Mejãrõ su'tiro ma'ma casero, coeya marĩrĩ casero me'rã sereõ'ota basiowe'e. Tojo weecãma, ma'ma casero coecã, wejedu'osa'a. Mejãrõ su'tiro pe'ere wejetũ'rësa'a. Nemorõ pajiri pe tũ'rũnemosã'a. ²² Tojota wa'asa'a marĩ ma'ma vino mejã ajuro wa'icurã casero me'rã wéeca ajuropu poseyecã. Pã'muyurũ, ti ajuro tũ'rũ, vino piostepe'tia wa'asa'a. Tojo wa'acã, vino bajudutia wa'asa'a. Ti ajuro quẽrã cõ'a wa'asa'a. Tojo weerã ma'ma vinorê ma'ma ajuropu poseyeno'o, nicu niwĩ Jesú. Duporopu weeseti'que me'rã Jesú cũ ni'cãrõacã ma'ma bu'ese morëta basiowe'e ní'gũ, tojo nicu niwĩ.

Sauru nicã Jesú bu'erã trigore tũ'rê'que ni'i

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³ Ni'cã numu judío masã na soowuari numu nicã, Jesú cũ bu'erã me'rã trigo wesepu yu'ruacu niwĩ. Cũ bu'erã ti wesepu yu'ruarã, trigore tũ'rê ba'acãrã niwã. (Moisé cũ duti'caronojõta na tojo weese yajase mejëta nicaro niwũ.) ²⁴ Tojo weecã, fariseo masã ï'acãrã niwã. Tojo weerã Jesure nicãrã niwã:

—Ï'aña. ¿De'ro weerã marĩ soowuari numurê da'radutitimicã, mu'u bu'erã tojo weeti? nicãrã niwã.

²⁵ Jesú narê yu'ticu niwĩ:

—Musã duporocjũ wiogu Davi cũ me'rãcjãrã ujaboarã wee'quere bu'etojapã.

²⁶ Davi Abiatar cũ pa'ia wiogu nirĩ cura Õ'acũ wi'ipu sãjãa, pã “Õ'acũ ye ni'i” ní'quere ba'acu niwĩ. Cũ me'rãcjãrã quẽ'rãrê ducawaacu niwĩ. Te marĩrê dutise a'tiro ni'i. Pa'ia dia'cũrê te pã ba'ata basiomocarõ niwũ. Yu'u bu'erã tere ba'arã, yu'rũnu'cãrã mejëta weema ní'gũ, tojo nicu niwĩ.

²⁷ Jesú yu'tinemocu niwĩ tja:

—Marĩ ye niatjere Õ'acũ marĩ soowuari numurê cũucu niwĩ. Ti numu mejëta marĩrê dutimasĩ'i. ²⁸ Tojo weegu yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu soowuari numu dutise nemorõ dutimasĩ'i, nicu niwĩ Jesú.

3

Jesú omocã bu'awia'cure yu'rũo'que ni'i
(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

¹ Jesú apaturi cū weewaronojõpuma judío masã na nerẽrĩ wi'ipũ sãjãacu niwĩ. Topũ ni'cũ omocã bu'awia'cũ nicũ niwĩ. ² Æpẽrã ¿marĩ soowuari numurẽ cãrẽ yu'rũogusari? nĩrã, Jesure ï'aco'tecãrã niwã. Jesú yu'rũocã, weresãta basiorosa'a nĩrã, tojo ï'acãrã niwã. ³ Be'ro Jesú omocã bu'awiagure nicũ niwĩ:

—A'tia, ã'rã nipe'tirã decopũ ejanũ'cãña. ⁴ Tu'ajanũ'cõ, to nĩrã ãpẽrãrẽ nicũ niwĩ:

—¿Marĩ soowuari numũ nicã añusere weerouati o ña'ase pe'ere uati? ¿Yu'rũosere uati o wẽjẽcõ'ase pe'ere uati? nicũ niwĩ. Na nipe'tirã di'tamarĩpe'tia wa'acãrã niwã. ⁵ Na yu'titicã ï'agũ, ua wa'acu niwĩ. Na tu'osĩ'rĩticã, bujawetise me'rã omocã bu'awiagure nicũ niwĩ:

—Mu'ũ omocãrẽ sĩõña, nicũ niwĩ. Cũ tojo nicã, omocãrẽ sĩocũ niwĩ. Sĩoo, cũ omocãrẽ yu'rũono'cũpũ tojacũ niwĩ. ⁶ Be'ro fariseo masã uawija wa'acãrã niwã. Na Herode ya curuacjãrã me'rã “¿De'ro wee marĩ Jesure wẽjẽrãsari?” ni wãcũwã'cãcãrã niwã.

Ditara sumutopũ pãjãrã masã nerẽ'que ni'i

⁷ Jesú na nerẽwari wi'ipũ ní'cũ cũ bu'erã me'rã ditara sumutopũ wa'acu niwĩ. Pãjãrã Galilea di'tacjãrã cãrẽ sirutuwã'cãcãrã niwã. ⁸ Cũ peje añuse weecã tu'orã, pãjãrã masã cũ tiropũ wa'acãrã niwã. Judea di'tacjãrã, Jerusalẽcãrã, Idumea di'tacjãrã, Jordã wãmetiri maa mujĩpũ mujãtiro pe'ecjãrã, Tiro, Sidõ wãmetise macãrĩcãrã na quẽ'rã Jesure ï'arã wa'acãrã niwã. ⁹ Na pãjãrã nicã ï'agũ, Jesú cũ bu'erãrẽ ni'cãwũ yucũsu cuoyuduticũ niwĩ. Cãrẽ masã tuutĩ'abosama nígũ, tojo weeduticũ niwĩ. ¹⁰ Cũ pãjãrãrẽ yu'rũocũ niwĩ. Tojo weerã nipe'tirã dutitirã cãrẽ ñe'eña'sĩ'rĩrã, cũ tiropũ dia'cũ tuuwã'cãcãrã niwã. Cãrẽ ñe'ese me'rã yu'rũrãsa'a ni wãcũrã, tojo weecãrã niwã. ¹¹ Wãtĩa sãjãno'cãrã Jesure ï'arã, cũ pu'to ejaque'amujãcãrã niwã. Ejaque'arã, a'tiro ni caricũcãrã niwã:

—Mu'ũ Õ'acũ macũ ni'i, nicãrã niwã.

¹² Jesú pe'e narẽ ne ucũdutiticũ niwĩ. Cũ Õ'acũ macũ nisere werebajurẽrĩ nígũ, tojo weecũ niwĩ.

Jesú cã bu'erãrẽ bese'que ni'i
(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³ Be'ro Jesú ãrũgũpu mujãcũ niwĩ. Topũ cũ besesĩ'rĩrãrẽ beseacjũ pijiocũ niwĩ. ¹⁴ Na cũ tiropũ ejacã, cũ me'rã wa'ajã warore doce umũarẽ besecũ niwĩ. Narẽ cũ ye quetire weredutio'ocũ niwĩ. ¹⁵ Wãtĩarẽ cõ'awĩrõsere o'ocũ niwĩ. ¹⁶ Na a'ticũrã nicãrã niwã: Simó, cãrẽta Jesú pe'e Pedro wãme õ'ocũ niwĩ. ¹⁷ Santiago, tojo nicã cũ acabiji Juã na Zebedeo põ'rã nicãrã niwã. Narẽ Boanerges wãme õ'ocũ niwĩ. Tojo nígũ, na ï'oduarã niyucã, “Bũpo Põ'rã” nigũ weecũ niwĩ. ¹⁸ Æpẽrã André, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Santiago Alfeo macũ nicãrã niwã. Tojo nicã Tadeo, Simó celote curuacjũ nicãrã niwã. ¹⁹ Apĩ Juda Iscariote be'ropũ Jesure ï'atu'tirãrẽ o'oacjũ nicũ niwĩ.

Jesure “Wãtĩ tutuaro me'rã wãtĩarẽ cõ'awĩrõmi” ni ucja'que ni'i
(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23; 12.10)

Be'ro Jesú cũ bu'erã me'rã ni'cã wi'ipũ sãjãacu niwĩ. ²⁰ Topure tja pãjãrã masã nerẽcãrã niwã. Tojo weerã ti wi'i mu'mucã, Jesú cũ bu'erã me'rã ba'ata basioticarõ niwũ. ²¹ Tojo wa'asere Jesú acawererã tu'ocãrã niwã. Cãrẽ maatia wa'asami nĩrã, pijirã wa'acãrã niwã.

²² Æpẽrã masã Jerusalẽpu a'ti'cãrã Moisé oja'quere bu'eri masã a'tiro nicãrã niwã:

—Ā'rī Beelzebú wātīa wioḡu sājāno'cu nimi. Cū tutuaro me'rā wātīarē cō'awīrōmi, nicārā niwā.

²³ Na tojo nicā tu'ogū, Jesú narē pijio, queose me'rā werecu niwī:

—Wātī cū basu cō'awīrōmasītisami. ²⁴ Ni'cā curuacjārā ducawatirā, na basu a'mequērā masāpe'tia wa'asama. ²⁵ Ni'cā wi'icjārā ducawatirā, na quērā pe'tia wa'asama. ²⁶ Wātī cū yarā me'rā ducawatigū, cū quērā ninu'cūtisami. Te me'rā yapatidija wa'asami.

²⁷ »Ni'cū tutuagū ya wi'ipure cūrē du'tecūutimigū, cū yere yajamasītisami. Du'tecūúca be'ropū yajamasīsami, nicū niwī. Jesú, yu'u wātī yu'rūoro tutuagū ni'i níḡū, tojo nicū niwī.

²⁸ Be'ro ninemocu niwī:

—Diacjūta musārē wereguti. Ō'acū nipe'tise masā ña'arō weesere, ña'arō ucūsere acobojoḡusami. ²⁹ Espiritu Santure ña'arō ucūcā pe'ema, ne acobojojisami. Tojota acobojojiyu'rūocūsami. Bu'iritinu'cūḡūsami, nicū niwī.

³⁰ A'tere na “Wātīrē cūomi” nise bu'iri tojo nicū niwī.

Jesú paco, tojo nicā cū acabijirā na cūrē a'ma'que ni'i
(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹ Cū tojo nirī cura Jesú paco, cū acabijirā etacārā niwā. Na sope pu'topū ejanu'cā, Jesure pijidutisōrōcārā niwā. ³² Jesú pu'to dujirā cūrē nicārā niwā:

—Mu'u paco, mu'u acabijirā sope pu'to mu'urē a'marā weepārā, nicārā niwā.

³³ Cū narē nicū niwī:

—¿Noanojō nisari yu'u paco, yu'u acabijirā? nicū niwī.

³⁴ Cū sumuto dujirārē ī'a, narē nicū niwī:

—Ā'rā pe'e yu'u paco, yu'u acabijirā weronojō nima. ³⁵ A'tiro ni'i. No'o Ō'acū ūaro weerānojō náta yu'u acabiji, yu'u acabijo, yu'u paco weronojō nima, ni ucūcu niwī.

4

Jesú oteri masū ye quetire queose me'rā were'que ni'i
(Mt 13.1-9; Lc 8.4-8)

¹ Apaturi Jesú ditara sumutopū bu'ecu niwī. Pājārā masā cū pu'topū nerēcārā niwā. Na pājārā niyu'rūcā ī'agū, Jesú yucūsupū mujāsājāa, ejanujācu niwī. Masā pe'e nucūporopū tojacārā niwā. ² Be'ro narē peje queose me'rā bu'ecu niwī. Narē a'tiro nicū niwī:

³ —Ni'cū masū cū ya wesepū oteḡu wa'asami. ⁴ Cū oteḡu wēestewā'cācā, ma'apu apeye otese cape doqueque'asa'a. Mirīcūa a'ti, te perire ī'aboca, ba'ape'ocā'sama. ⁵ Apeye ūtāpaga cā'rōacā di'ta cūoro bu'ipū doqueque'asa'a. Te di'ta cā'rōacā niyucā, asibusu maata marā, pī'rīsa'a. ⁶ Be'ro mujīpū asimujātiri cura di'ta boposājāyu'rūa wa'asa'a. Tojo weero nu'cōrī cuoti'caro nitjārō, maata ñaidija wa'asa'a. ⁷ Apeye otese cape pota wa'teropū buruque'asa'a. Pota pe'e tere pī'rīyu'rūa, wējēcā'sa'a. Tojo weero ne ducatitimirō, boadija wa'asa'a. ⁸ Apeye otese cape di'ta añurōpū buruque'asa'a. Te pī'rī, bucuamujā, peje ducatisa'a. Ni'cā ño treinta peri ducatisa'a. Ape ño sesenta peri ducatisa'a. Ape ño cien peri ducatisa'a.

⁹ Be'ro narē nicū niwī:

—O'meperi cūorānojō a'tere añurō tu'oya, nicū niwī.

Jesure cū bu'erā “¿De'ro weegū queose me'rā bu'eti?” ní'que ni'i
(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰ Be'ro Jesú cū bu'erā doce, tojo nicā āpērā cū pu'to nirā me'rā se'saro tojaque'acu niwī. Cūrē a'tiro sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro nisī'rīrō weeati sō'oní'que mu'u queose me'rā bu'e'que? ni sērītiña'cārā niwā.

11 Cũ narē nicu niwĩ:

—Õ'acũ musārē āpērā toduporopu masĩña marĩmi'quere cũ wiogu nisere masĩcã weemi. Yũ'ure ējōpeotirāma queose me'rã wereno'o. 12 Tojo weerã yũ'u weesere ĩ'amirã, ĩ'amasĩsome. Yé cjasere tu'omirã, tu'omasĩtirã tojarāsama. Na ña'arō wee'quere du'u ducayutitjārã, acoboJose sērĩsome, nicu niwĩ Jesú.

Jesú cũ queose o'o'quere "A'tiro nisĩrĩrõ wee'e" ni were'que ni'i
(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

13 Apeye narē ninemocu niwĩ:

—¿Musã yũ'u queose o'o'quere tu'oweti? To pũrĩcārē a'tere tu'otirã, ¿de'ro wee apeyepure tu'obosau? 14 Otese capere otegu, yé quetire weregu weronojō nisami. 15 Masã āpērã ma'apu otese cape buruque'a'que weronojō nisama. Na, yé quetire tu'osama. Be'ro wātĩ a'ti, na tu'omi'quere ē'mape'ocã'sami. 16 Āpērã ũtāpaga wa'teropu doqueque'a'que peri weronojō nisama. Yé quetire añurō e'catise me'rã tu'osama. 17 Na tojo tu'omirã, nu'cōrĩ marĩrã weronojō nisama. Narē mejēcã wa'acã, o āpērã te quetire ējōpeose bu'iri narē tu'ticã, maata ējōpeodu'ucã'sama. 18 Āpērã otese cape pota wa'tero doqueque'a'que weronojō nisama. Yé quetire tu'oma, tu'orã pe'e. 19 A'ti umuco cjase pe'ere wãcũyu'rũoquejocã'sama. No'o de'ro nisere uaripejayu'rũasama. Na tojo niseticã, a'te narē dojorēcã'sa'a. Na tu'o'quere acobojo, dũca marĩrã weronojō tojasama. 20 Āpērã pe'e yé quetire tu'orã, añurō ējōpeosama. Na tojo weerã peje ducatiro weronojō nisama. Otese cape di'ta añurō buruque'a'que weronojō nisama. Āpērã treinta peri ducati'caro weronojō nisama. Āpērã sesenta peri, āpērã cien peri ducati'caro weronojō nibũrosama, ni ucũcu niwĩ Jesú.

Jesú sĩ'ocja me'rã queose o'o'que ni'i
(Lc 8.16-18)

21 Apeye queosere werenemocu niwĩ:

—Masã sĩ'ocjare acaro docapu sĩ'otisa'a. Tojo nicã na cãrĩrõ docapu sĩ'odupotisama. Tojo weronojō o'orã, nipe'tiropu sĩ'odutirã u'muarõpu yoosama. 22-23 A'te weronojō toduporopu masã masĩno'ña marĩ'quere masĩno'rõsa'a. Ya'yioropu ní'que quē'rã bajarosa'a. O'meperi cuorãnojō a'tere añurō tu'oya, nicu niwĩ. Yé queti masĩno'ña marĩmi'que be'ropure sĩ'ocja bo'reyuro weronojō masĩpe'ticã'no'rõsa'a ní'gũ, tojo nicu niwĩ.

24 A'tiro ninemocu niwĩ tja:

—Musã tu'osere añurō tu'oña'nũrũña. Yé quetire tu'o ējōpeo'caronojõta Õ'acũ musārē tu'omasĩsere o'ogusami. Añurō tu'orãrē Õ'acũ nemorō añuse o'ogusami. 25 Yũ'u bu'ese tu'o ējōpeonemorãrē Õ'acũ masĩse o'onemogũsami. Āpērã yũ'u bu'esere tu'osĩ'rĩtibutiarã pe'ere na masĩmi'quere ē'mape'ocã'no'rãsama, nicu niwĩ Jesú.

Jesú otese cape bucuamjãse me'rã queose o'o'que ni'i

26 Jesú apeye queose o'onemocu niwĩ:

—Yũ'u bu'ese, Õ'acũ wiogu nise ni'cũ masũ otese capere otero weronojō ni'i. 27 Otetojanu'cõ, cũ ĩ'anũrũtimigũ, wa'a wa'asami. Be'ro umucori, ñamirĩ yóacãta yũ'rũsa'a. Te numũrĩrē, te ñamirĩrē cũ ote'que te uaro pĩ'rĩ bucuasa'a. Cũ tojo wa'asere masĩtisami. 28 Cũ ote'que ĩ'anũrũña marĩrõ te di'tapure pĩ'rĩsa'a. Ne waro pĩ'rĩwijamũ'tãsa'a. Be'ro pupi, be'roputa te peri dũca o'osa'a majã. 29 Te peri ñaica be'ro cũ tere tã'rēgũ wa'asami. Tere tã'rērĩtero ejacã, tojo weesami, nicu niwĩ Jesú.

Jesú mostaza wāmetise cape me'rā queose o'o'que ni'i
(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

³⁰ Jesú narē werenemocu niwī:

—Ō'acū yarā pājārā sājārāsama nisere a'te queose me'rā wereguti. ³¹ A'tiro ni'i. Ni'cā mostaza cape ote'que weronojō ni'i. Tī caperota cā'caperoacā waro ni'i. ³² Tócapeacā nimirō, otéca be'ro pī'rīrōpua pajibutiacyu yucugū pī'rīsa'a. Pacase dūpūritisa'a. Mirīcūa tigupū acoroápesasama. Ō'acū wiogū nise oteri pe cā'peacā weronojō nu'cāsa'a. Be'ro pajicjū bu'cūa'caro weronojō nipe'tiropū cū ye queti se'sa wa'asa'a. Tojo nicā pājārā cū yarā sājārāsama nígū, tojo werecu niwī.

Jesú masārē queose me'rā bu'e'que ni'i
(Mt 13.34-35)

³³ Jesú cū ye quetire bu'égu, peje queose me'rā bu'emujācu niwī. Na tu'omasīrō ejatuaro bu'ecu niwī. ³⁴ Narē bu'égu, queose marīrō wereticā weeticū niwī. Cū bu'erā pe'ere na se'saro nicā, nipe'tisere te queosere “A'tiro nisī'rīrō wee'e”, ni werepe'omujācu niwī.

Jesú wī'rōrē, tojo nicā pā'cōrīrē yusudijo'que ni'i
(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

³⁵ Jesú masārē otese me'rā queose wéréca nūmūrēta na'isājāri cura cū bu'erārē a'tiro nicū niwī:

—Te'a siaquiji ditara sumutopū, nicū niwī.

³⁶ Cū tojo nicā tu'orā, na yucusū sāñacawupū Jesure miipē'acārā niwā. Masā pe'e na ní'caroputa tojacā'cārā niwā. Apeyepawū quē'rā na me'rā pē'acaro niwū. ³⁷ Na pē'arī cura wī'rō uputu a'ticaro niwū. Pā'cōrī yucusupure paaquesāamujācaro niwū. Tojo wa'acā, tiwū mirīdijaropū weecaro niwū. ³⁸ Tojo wa'ari cura Jesú pe'e siropū cū dūpoare apeyenojō me'rā ēotutjāgū cārīsāñacu niwī. Tojo wa'acā ī'arā, cū bu'erā cūrē wā'cōcārā niwā. A'tiro nicārā niwā:

—¿Ūsārē bu'egu, mū'ū ī'aweti? Marī mirīrāta wee'eba, nicārā niwā.

³⁹ Na tojo nicā tu'ogu, Jesú wā'cānu'cā, wī'rōrē yusucū niwī. Pā'cōrīrē a'tiro nicū niwī:

—Di'tamarīaña, nicū niwī.

Cū tojo nicā, wī'rō di'tamarīa wa'acaro niwū. Nipe'tise yusudijape'tia wa'acaro niwū. ⁴⁰ Be'ro Jesú cū bu'erārē nicū niwī:

—¿De'ro weerā tocā'rō uiatī? ¿Musārē ējōpeose marībutiatī? nicū niwī.

⁴¹ Na uputu waro uca'cārā nitjārā, na basu a'merī ucūcārā niwā:

—¿Noanojō nisariba ā'rī? Cūrē wī'rō, pā'cōrīputa tu'omaatidojacā'a, nicārā niwā.

5

Jesú wātīa sājāno'cūre cō'awīrō'que ni'i
(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

¹ Jesú cū bu'erā me'rā Galilea cja ditarare pē'a, Gerasa wāmetiropū pē'ajacārā niwā. ² Jesú yucusupū ní'cū majānu'cārī cura ni'cū wātīa sājāno'cū wērī'cārārē yaaropū ní'cū Jesú tiropū a'ticū niwī. ³ Cū masāperi wa'teropū ninu'cūcū niwī. Ne ni'cū cūrē dū'tecūumasīticārā niwā. Cōme dari me'rā quē'rārē ne basioticaro niwū. ⁴ Pejetiri cōme dari me'rā cū omocārīrē, cū dū'pocārīpū dū'tecūumicārā niwā. Te darire wejesuremujācu niwī. Ne ni'cū pōtēoticārā niwā. ⁵ Ūmūcori, űamirīrē cū űrūpagupū, masā boa'cārārē na yaa'caropū caricūsijamujācu niwī. Ūtāperi me'rā cū basuta cū upure dotesija, cāmida'remujācu niwī. ⁶ Cū Jesure yoaropū ī'agūta omawā'cātī, cū tiro ejaque'acu niwī. ⁷⁻⁸ Jesú cūrē a'tiro nicū niwī:

—Wātī ā'rīpūre sāñagū wijaaya.

Cũ tojo nicã tu'ogu, uputu caricũse me'rã Jesure nicu niwĩ:

—Jesú Ô'acũ u'musepu nigũ macũ, ¿de'ro weegu yu'ure caribogu a'tiati? Mu'u pacu i'orõpu sêrĩ'i. Yu'ure ña'abutiario pi'eticã weeticã ña.

⁹ Be'ro Jesú cãrẽ sêrĩtiña'cu niwĩ:

—¿De'ro wãmetiti? nicu niwĩ. Cũ pe'e yu'ticu niwĩ:

—Legión wãmeti'i. Pãjãrã wãtiã ãsã nicã'a nígũ, tojo nicu niwĩ.

¹⁰ Jesure uputu waro “Ësãrẽ ape di'tapu cõ'aõ'oticã'ña”, ni sêrĩcãrã niwã. Totã tojasĩ'rĩrã, tojo nicãrã niwã. ¹¹ Tojo wa'ari cura titare ãrũgũ pu'to pãjãrã yesea ba'a nu'cũcãrã niwã. ¹² Narẽ i'arã, wãtiã a'tiro ni Jesure sêrĩcãrã niwã:

—Ësãrẽ yesea tiro o'óya. Ësã napure sãjãarãti, nicãrã niwã.

¹³ Jesú “Tojota weeya”, nicu niwĩ. Tojo weerã na masũpure ní'cãrã wijaa, yeseapure sãjãacãrã niwã. Topure pãjãrã yesea puati mil wa'tero nicãrã niwã. Yesea wãtiã sãjãaca be'ro opa tu'rũpu omamaati, ditarapu doqueñojã, mirĩpe'tia wa'acãrã niwã.

¹⁴ Tojo wa'acã, yesea co'terã a'tiro weecãrã niwã. Na uputu ucuarã macãpu, cãpũpu omawã'cã, weresterã wa'acãrã niwã. Na werecã tu'orã, masã nipe'tirã i'arã wa'acãrã niwã. ¹⁵ Jesú tiropu ejarã, wãtiã sãjãano'cure i'acãrã niwã. Cũ su'ti sãña, añurõ wãcũse cõogu ducicu niwĩ. Cãrẽ i'arã, uise me'rã nicãrã niwã. ¹⁶ Jesú masũrẽ wãtiarẽ cõ'awĩrõ'quere i'a'cãrã nipe'tise cãrẽ wa'a'quere werecãrã niwã. Tojo nicã yeseare wa'a'que quẽ'rãrẽ werecãrã niwã. ¹⁷ Tere tu'orã, masã tocjãrã Jesure tutuaro me'rã “Mu'u a'ti di'tapure niticã'ña, aperopu wa'aya”, nicãrã niwã.

¹⁸ Be'ro Jesú tojo nicã tu'ogu, yucũsupu mujãsãjãcu niwĩ. Tojo weecã, wãtiã cuomi'cu Jesure uputu sêrĩmicu niwĩ:

—Yu'u quẽ'rã mu'u me'rã wa'aguti. ¹⁹ Jesú cãrẽ “Te'a”, niticu niwĩ. A'tiro pe'e nicu niwĩ:

—Mu'u ya wi'ipu tojaagusa'a. Tojaa, mu'u acawererã nipe'tirãrẽ nipe'tise yu'u mu'urẽ wee'quere werepe'ocã'ña. Tojo nicã yu'u mu'urẽ pajaña'gũ wee'quere weregu wa'aya, nicu niwĩ.

²⁰ Tojo weegu cãrẽ wa'a'quere weregu wa'acu niwĩ. Decãpoli wãmetise macãrĩpu nipe'tise Jesú cãrẽ wee'quere werecu niwĩ. Nipe'tirã cũ weresere tu'orã, ucua wa'acãrã niwã.

Jairo macõrẽ, tojo nicã dí mejã cõogore Jesú yu'rũo'que ni'i
(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Jesú wãtiarẽ cõ'awĩrõca be'ro ape pã'rẽpu ní'cu pẽ'ajacu niwĩ tja. Pẽ'ata, ditara sumutopu nu'cũrĩ cura cũ tiropu pãjãrã masã nerẽcãrã niwã. ²² Topure ni'cũ na nerẽrĩ wi'i wiogu Jairo wãmetigu etacu niwĩ. Jesure i'agũ, cũ tiro ejaque'acu niwĩ.

²³ Cãrẽ yu'ruodutigu uputu sêrĩcu niwĩ:

—Yu'u macõ wêrĩgõpu weemo. Te'a yu'u me'rã. Mu'u core ñapeose me'rã yu'rũgosamo. Tojo weecã, masãgõsamo, nicu niwĩ.

²⁴ Jairo tojo nicã tu'ogu, Jesú cũ me'rã wa'acu niwĩ. Topu wa'acã, pãjãrã masã cãrẽ siruturã tuumaawã'cãcãrã niwã. ²⁵ Na masã pãjãrã wa'teropu ni'cõ numio dí mejã dutitigo nico niwõ. Co tere dutitiro doce cũ'marĩ yu'rũcaro niwũ. ²⁶ Duturua pãjãrã na ocoyemicã, pũrõ waro pi'etico niwõ. Co niyeru cuomi'quere narẽ wapayemigõ, tojaque'a wa'aco niwõ. Ne duti tu'otico niwũ. Yu'rũronojõ wa'ago, pũrõ waro wa'aco niwõ. ²⁷ Jesú masãrẽ yu'rũosere tu'oco niwõ. Tere tu'ogo, Jesú sê'ema masã wa'teropu ejanu'cã, cũ yaro su'tirote da'raña'co niwõ. ²⁸ “Yu'u cũ ya su'tiro da'raña'se me'rãta yu'rũgosa'a” ni wãcũgõ, tojo weeco niwõ. ²⁹ Co da'raña'se me'rã co duti maata bu'anu'cã wa'acaro niwũ. Co basu maata tu'oña'co niwõ. ³⁰ Maata Jesú “Yu'u tutuaro me'rã ni'cõrẽ yu'rũoasu”, ni tu'oña'cu niwĩ. Majãmiã'a, masãrẽ sêrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Noa, yãro su'tirote da'raña'ti?

³¹ Tere tu'orã, cũ bu'erã cūrē yu'ticārã niwã:

—¿Mu'u i'aweti? Masã pãjārã tuuwã'cãcã i'amigũ, “¿Noa, yáro su'tiroke da'raña'ti?” ¿ni sērītiña'ti? nicārã niwã.

³² Na weremicã, Jesú ¿noa, yáro su'tiroke da'raña'pari? nígũ, nipe'tirārē i'ama'cu niwĩ. ³³ Tojo weecã, cũ yu'rũono'co uigo narãsãgõta, cũ tiropu ejaque'aco niwõ. Co cũ yu'rũo'quere masico niwõ. Tojo weego cūrē diacjũ wereco niwõ.

³⁴ Jesú core nicu niwĩ:

—Mu'u ejõpeotjãgõ, yu'rũono'copu toja'a. Duti marĩgõ e'catise me'rã tojaaya, nicu niwĩ.

³⁵ Jesú core ucũrĩ cura Jairo ya wi'icjārã na tiropu ejacārã niwã. Topu ejarã, Jairore a'tiro nicārã niwã:

—Mu'u macõ wērĩa wa'amo. Marĩrē bu'egure tocã'rõta caribodu'uya, nicārã niwã.

³⁶ Jesú narē tu'ope'otimigũta, Jairore a'tiro nicu niwĩ:

—Ucuatigũta. Tojo weronojõ o'ogu, yu'ure ejõpeoya.

³⁷ Jesú cũ me'rã pãjārã wa'acã uaticu niwĩ. A'ticũrã dia'cũ pijicu niwĩ. Pedro, Santiago, cũ acabiji Juãrē pijicu niwĩ. ³⁸ Jesú judío masã nerērĩ wi'i wiogu ya wi'ipu ejacu niwĩ. Topu ejaqu, masã uti, dũjariwã'a caricucusiarã pãjārã i'acu niwĩ. ³⁹ Ti wi'ipu sãjãagũ, to masã pãjārã nirārē nicu niwĩ:

—¿De'ro weerã tocã'rõ caricũ, utiti? Wĩ'magõ wērĩtimo. Cãrĩgõ weemo, nicu niwĩ.

⁴⁰ Cũ tojo nicã, ti wi'ipu ní'cãrã mejõ bujicã'cãrã niwã. Be'ro Jesú nipe'tirārē wijaaduticu niwĩ. Na wijáaca be'ro wĩ'magõ pacure, pacore, cũ bu'erã i'tiarārē co pesari tucũpu pijisãjãacu niwĩ. ⁴¹ Topu sãjãtagu, co omocãrē ñe'e, arameo me'rã nicu niwĩ:

—Talita, cumi. Tojo nígũ, “Wĩ'magõ, wã'cãnu'cãña” nígũ, tojo nicu niwĩ.

⁴² Cũ tojo nirĩ cura wĩ'magõ doce cũ'marĩ cuogo wã'cãnu'cã, sijaco niwõ. Co masãcã i'arã, na ucuayũ'rua wa'acãrã niwã. ⁴³ Jesú tojo wee'quere tutuaro me'rã ãpērārē ne weredutiticu niwĩ. Be'ro “Wĩ'magõrē ba'ase ecaya”, nicu niwĩ.

6

Jesú cũ ya macã Nazarepu dajatojaa'que ni'i (Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Jesú Capernaupu ní'cu cũ ya macãpu tojaacã, cũ bu'erã quẽ'rã wa'acãrã niwã.

² Judío masã soowũari nũmu nicã, Jesú na nerẽwũari wi'ipu bu'ecu niwĩ. Pãjārã masã cũ bu'esere tu'orã, tu'omarĩacãrã niwã. A'tiro nicārã niwã:

—¿No'opu bu'epari ã'rĩ a'te nipe'tise pejere? ¿Noa ã'rĩrē tocã'rõ masĩsere o'opari? ¿A'te cũ wee'ose quẽ'rãrē no'opu bu'epari? ³ ã'rĩ capiteru, María macũ nimi. Santiago, José, Juda, Simó ma'mi nimi. Cũ acabijirã numia quẽ'rã a'to marĩ wa'teropu nima, nicārã niwã. Tere wãcũrã, cūrē ne ejõpeosĩ'rĩticãrã niwã. ⁴ Na tojo nicã tu'ogu, Jesú a'tiro nicu niwĩ:

—Nipe'tirã ni'cũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masãrē tu'o ejõpeosama. Cũ ya di'tacjārã, cũ acawererã waro, cũ ya wi'icjārã dia'cũ cūrē ejõpeotisama, nicu niwĩ.

⁵ Ejõpeoti'que ye bu'iri Jesú topure peje narē wee'omasĩticu niwĩ. A'te dia'cūrē weecu niwĩ. Pejetirãta dutitirārē omocã ñapeo yu'rũocu niwĩ. ⁶ Na ejõpeoticã i'agũ, ucuayũ'ruacu niwĩ.

Jesú cũ bese'cãrãrē bu'edutio'o'que ni'i (Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

Nazare ti macã pu'toacã nise macãrĩpu bu'ecusiacu niwĩ.

⁷ Na docere cũ pu'topu pijigu, puarērã dia'cũ o'õnu'cãcu niwĩ. Narē wãtĩa sãjãno'cãrãrē cõ'awĩrõmasĩsere o'ocu niwĩ. ⁸ Ne apeyenojõ miadutiticu niwĩ. Na tuacju me'rã dia'cũ wa'aduticu niwĩ. Ne pu'enojõ, ajuronojõ, niyeru miadutiticu

niwĩ. ⁹ Na sapatu sãñase caseri me'rã dia'cũ, tojo nicã su'ti na sãñase me'rã dia'cũ wa'aduticũ niwĩ. ¹⁰ A'tiro nicũ niwĩ:

—Musã wi'ipũ sãjãarã, ti macãpũ musã niatjo põtëorõ tojaque'aya. ¹¹ No'o musãrẽ aperopũ ñe'eticã, musã ucũsere tu'osĩ'rĩticã, tore wijawã'cãña. Tore wijarã, ti macã cjase di'ta wã'a'quere paastecõ'aña. Tojo weerã musã “A'ti macãcjãrã bu'iritima”, ni ï'orãsa'a. Diacjũta nigũti. Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmũ nicã, ti macãcjãrã musãrẽ ñe'eti'cãrãrẽ a'tiro weegũsami. Sodoma, Gomorracjãrãrẽ bu'iri da're'caro nemorõ narẽ da'regũsami, nicũ niwĩ Jesú.

¹² Cũ tojo níca be'ro na wa'a wa'acãrã niwã. Wa'a, masãrẽ “Musã ña'arõ wee'quere bujaweti dũcayuya”, nicãrã niwã. ¹³ Tojo nicã pãjãrã wãtĩa sãjãno'cãrãrẽ cõ'awĩrõcãrã niwã. Pãjãrã dutitirãrẽ u'se me'rã wa're, narẽ yũ'rũomũjãcãrã niwã.

Juã masãrẽ wãmeyeri masãrẽ tojo wee wějẽcãrã niwã nise ni'i

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴ Nipe'tiropũ Jesú weesere tu'ose'sa wa'acãrã niwã. Herode ti di'ta wioɡũ quẽ'rã tu'ocũ niwĩ. Tere tu'ogũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Juã masãrẽ wãmeyeri masũ wějẽno'cũpũ nimigũ, masãgũ masãpĩ. Tojo weetigu mejẽta cũ peje waro wee'otutuayũ'rũami, nicũ niwĩ.

¹⁵ Æpẽrã pe'e a'tiro nicãrã niwã:

—Nitimi. Cũ dũporocjũpũ Õ'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masũ Elía masãgũ masãpĩ, nicãrã niwã.

Tojo nicã tja Æpẽrã a'tiro nicãrã niwã:

—Dũporocjãrã Õ'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masã weronojõ níɡũ nisasami, nicãrã niwã.

¹⁶ Na tojo nicã tu'ogũ, Herode nicũ niwĩ:

—Todũporo yũ'u dũpoa dũtesureduti'cũ Juã wãmeyeri masũ nisami. Cũta ni'cãrõacãrẽ masãpĩ, nicũ niwĩ.

¹⁷ Herode todũporopũ Herodía wãmetigo ye bu'iri Juãrẽ bu'iri da'reri wi'ipũ miaa, dũ'tecũuduticũ niwĩ. Herodía cũ acabiji Felipe nũmo nico niwõ. Tojo nimicã, Herode pe'e cũ acabiji catimicã, core ã'ma, nũmoticũ niwĩ. ¹⁸ Cũ tojo weecã ï'agũ, Juã wãmeyeri masũ Herodere a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'u acabiji nũmorẽ nũmoticã, ña'a ni'i. Core cũoticã'ña, nicũ niwĩ.

¹⁹ Cũ tojo nise bu'iri Herodía Juã me'rã a'pepũrĩgõ, cũrẽ wějẽsĩ'rĩco nimiwõ. Tojo wãcũmigõ, wějẽmasĩtico niwõ. ²⁰ Herode pe'e Juãrẽ aňugũ, bu'iri moogũ nimi níɡũ, nũcũĩ'ase me'rã tu'oña'cũ niwĩ. Tojo weegũ co ña'arõ weesĩ'rĩsere weedutiticũ niwĩ. Juã ucũsere tu'omasĩtimigũ, aňurõ tu'sase me'rã tu'ocũ niwĩ, tu'ogũ pe'e.

²¹ Herodía Juãrẽ ï'atu'tigo nitjãgõ, Herode cũ bajuáca nũmũ bosenuũmũ weeri cura Juãrẽ co wějẽsĩ'rĩ'quere bocaejapejaco niwõ. Ti nũmũrẽ Herode bosenuũmũ wéegũ, cũ me'rã da'rarãrẽ pijinerẽcũ niwĩ. Tojo nicã surara wiorãrẽ, Galilea di'tacjãrã wiorã nirãnojõrẽ pijiocũ niwĩ. Pijio, narẽ sũ'ori ba'acũ niwĩ. ²² Na ba'aropũ Herodía macõ sãjãa, basaĩ'oco niwõ. Co basaĩ'osere Herode, Æpẽrã cũ me'rã ba'adujirã tu'sayũ'rũacãrã niwã. Tojo weegũ Herode nicũ niwĩ core:

—No'o mũ'u uasenojõrẽ sãrĩcã, mũ'urẽ o'oguti, nicũ niwĩ.

²³ Tojo weegũ masã ï'orõpũ “Nisooro marĩrõ no'o yũ'u dutiri di'ta deco me'rã mũ'u sãrĩcã, o'omasĩ'i”, nicũ niwĩ. ²⁴ Be'ro co paco tiro wa'a, sãrĩtiña'co niwõ:

—Ma'u, ¿ñe'enojõrẽ sãrĩgõsari cũrẽ? nico niwõ.

Co paco yũ'tico niwõ:

—Juã wãmeyeri masũ ya dũpoare dũtesure miitidutiya, nico niwõ.

²⁵ Be'ro maata Herode tiropũ wa'a, cũrẽ nico niwõ:

—Ni'cārōacāta bapapu Juā wāmeyeri masū ya dupoare dutesure misāa o'oya, nico niwō.

²⁶ Co tojo nicā tū'ogu, Herode bujawetiyu'rūacu niwī. Cū nipe'tirā to nerē'cārā tū'oropu "No'o mu'u sērīsere o'oguti" nī'cu niyucā, de'ro weeta basioticarō niwū. Tojo weegu cū "O'owe'e", nīmasīticu niwī. ²⁷ Be'ro maata ni'cū surarare Juā ya dupoare dutesure miitidutio'ocu niwī. ²⁸ Tojo weegu surara bu'iri da'reri wi'ipu wa'a, Juā ya dupoare dutesure, bapapu misāa miacu niwī. Be'ro cū Herode core o'ocu niwī. Co pe'e quē'rā co pacopure o'oturiaco niwō.

²⁹ Juārē tojo weese quetire tū'orā, cū bu'esere sirutu'cārā cū upure mii, yaarā wa'acārā niwā.

Jesú ni'cāmocūsetiri mil ɯmɯarē ba'ase eca'que ni'i

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Jesú besecū'cārā na bu'ecusiaca be'ro Jesú tiropu dajacārā niwā. Daja, cū tiro nerēcārā niwā. Nipe'tise na wee'quere, masārē bu'e'quere werēcārā niwā.

³¹ Tu'ajanu'cōca be'ro Jesú narē "Te'a sijācatirā masā marīrōpu", nicu niwī.

Masā na tiropu na'irō wa'amujāyucā, na ba'anucūaticārā niwā. ³² Tojo weegu Jesú, cū bu'erā me'rā na se'saro yucusupu mujāsājāa, masā marīrōpu wa'acārā niwā.

³³ Pājārā na wa'acā ī'acārā niwā. Tojo weerā Jesure ī'a'cārā, cū wa'aropu nipe'tise macārīcjārā omasirutu'wā'cācārā niwā. Na dūporo na pē'atatjore yucuetojacārā niwā. ³⁴ Be'ro Jesú yucusupu sāña'cu dujinu'cāgū, masā pājārārē ī'agū, pajaña'cu niwī. "Oveja co'tegu moorā weronojō nima", ni tū'oña'cu niwī. Tojo weegu narē peje bu'enū'cācu niwī. ³⁵ Ŋamica'apu cū bu'erā cū tiro eja, a'tiro nicārā niwā:

—Ŋamica'apu ni'i. A'topure ne masā marīma. ³⁶ Tojo weegu masārē macārīpu no'o pu'to nise macārīpu tojaadutiya. Topu duuba'arā wa'ato. Ba'ase mooma, nicārā niwā.

³⁷ Jesú narē yu'ticu niwī:

—Musā narē ba'ase ecaya.

Na pe'e cūrē yu'ticārā niwā:

—¿Ocho mujīpūrī cjārō da'rawapata'ase me'rā ūsā pā duurā wa'arāsari ā'rārē ecajā? nicārā niwā.

³⁸ Jesú narē yu'ticu niwī:

—¿Musā dicuse pā cuoti? Ī'arā wa'aya.

Na Ī'atoja, cūrē werēcārā niwā:

—Ni'cāmocuse pā, tojo nicā puarā wa'i niama, nicārā niwā.

³⁹ Be'ro ni'cārē cururi masārē tá bu'ipu dujuduticu niwī. ⁴⁰ Tojo weerā na ni'cārē cururire cien masā dujicārā niwā. Apeye cururire cincuenta masā dujiburocārā niwā. ⁴¹ Be'ro Jesú te ni'cāmocuse pārē, na wa'i puarārē mii, ɯ'muarōpu Ī'amorō, cū pacu Ō'acūrē e'catise o'ocu niwī. Tu'ajanu'cō, pārē pe'este, cū bu'erārē masārē etidutigu o'ocu niwī. Wa'i quē'rārē mejārōta weecu niwī. ⁴² Nipe'tirā ba'a yapicārā niwā. ⁴³ Be'ro doce pi'seri na ba'adu'a'quere seeneocārā niwā. ⁴⁴ Tere ba'a'cārā ɯmua se'saro ni'cāmocūsetiri mil nicārā niwā.

Jesú acopu sija'que ni'i

(Mt 14.22-27; Jn 6.16-21)

⁴⁵ Jesú masārē ba'ase ecāca be'ro maata cū bu'erārē ditarapu pē'ayuduticu niwī. Narē cū dūporo Betsaidapu ejayudutigu o'ocu niwī. Cū pe'e masārē we'eritigu weecu niwī. ⁴⁶ Narē we'eritica be'ro ūrūgūpu ŋubuegu mujācu niwī. ⁴⁷ Na'íca be'ro yucusu ditara decopu nicaro niwū. Jesú pe'e majārōpūre ni'cūta nicu niwī. ⁴⁸ Wī'rō na pē'arōta wēepōtēocarō niwū. Tojo weegu Jesú na wajawā'cāmasīticā Ī'acu niwī. Bo'remujātiri cura Jesú na tiropu wa'agu, acopu sijawā'cācu niwī. Cārō

narē yu'rɛacu nimiwī. ⁴⁹ Tojo wa'ari cura cū acopu sijawā'cāticā ī'acārā niwā. Cūrē ī'arā, masū wērī'cu wātī nisami nīrā, caricūcārā niwā. ⁵⁰ Na nipe'tirā cūrē ī'arā, ucɛape'tia wa'acārā niwā. Tojo weegu Jesú maata narē a'tiro niqejocɛ niwī:

—Wācūtutuaya. Yu'u ni'i. Uiticā'ña, nicɛ niwī.

⁵¹ Be'ro na sãñapjupɛ mujāsājācɛ niwī. Cū mujāsājārī cura wī'rō di'tamarīa wa'acaro niwā. Tere ī'arā, ɛpɛtu ucɛa, ī'amarīacārā niwā. ⁵² Pã me'rā cū wee'ō'quere na añurō waro tɛ'omasībutiaticārā niwā yujupɛ. Tojo weerā ucɛayɛ'rɛacārā niwā.

Jesú Genesarepɛ dutitirārē yu'rɛo'que ni'i
(Mt 14.34-36)

⁵³ Na ti ditarapɛre pē'a, Genesare wāmetiropɛ ejacārā niwā. Topɛ ejarā, na yawɛ yucɛsure dɛ'tepo'o, majācārā niwā. ⁵⁴ Topɛ na majānɛ'cārī cura tocjārā maata Jesure ī'amasīcārā niwā. ⁵⁵ Tojo weerā na nipe'tiropɛ omawā'cā, dutitirārē na cūñase me'rā Jesú no'o wa'aro miamujācārā niwā. ⁵⁶ No'o cū wa'ari macāpɛ, sumutopɛ, cāpūpɛ, no'o bajuyoro cū yu'ruatjopɛ dutitirārē miaa, cūmujācārā niwā. Jesure a'tiro sērīcārā niwā:

—Mɛ'u quē'rā ũsārē cārō mɛ'u yaro su'tiroke ñe'eña'duticureya, nicārā niwā. Nipe'tirā ñe'eña'cārā duti yu'rɛno'pe'tia wa'acārā niwā.

7

Masārē ña'arō wa'acā weese ni'i
(Mt 15.1-20)

¹ Ni'cā nɛmɛ fariseo masā, tojo nicā ni'cārērā Moisé oja'quere bu'eri masā Jesú tiropɛ ejacārā niwā. Na Jerusalēpɛ ni'cārā wa'acārā niwā. ² Jesú bu'erārē ni'cārērārē omocoetimirā ba'acā ī'acārā niwā. Ba'ase dɛporo na weewɛaronojō weeticārā niwā. Tojo weerā ña'arā weronojō ī'ano'cārā niwā. ³ Fariseo masā, nipe'tirā judío masā na ñecūsɛmɛa weemujāti'quere a'tiro weesirutucārā niwā. Pejetiri omocoeca be'ropɛ dia'cū ba'acārā niwā. ⁴ Na ba'ase duurā eja'cārā quē'rā mejārōta weecārā niwā. Na ñecūsɛmɛa wee'caronojōta weesirutucārā niwā. Na sī'rīse pare, piosāase pare, cōme me'rā wee'queparɛre, na soo dujisere coemujācārā niwā. Na tojo weetirā, Ō'acū ī'orōpɛ ña'arā nibosa'a nīrā, tojo weecārā niwā. ⁵ Tojo weerā Jesú bu'erā omocoeticā ī'arā, Jesure sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro weerā mɛ'u bu'erā marī ñecūsɛmɛa weemujāti'quere weesirutuweti? Na omocoetimirā ba'arā, ña'arō weerā weema, nicārā niwā.

⁶ Jesú narē yu'ticɛ niwī:

—Diacjūta mɛsārē Isaía dɛporocjūpɛ Ō'acū ye quetire weremɛ'tārī masū a'tiro ni ojacɛ niwī:

“Ā'rā masā ɛsero me'rā dia'cū yu'ɛre ējōpeoma.

Na tɛ'oña'se waro pe'e no'opɛ nīrō nisa'a.

⁷ Tojo weerā na yu'ɛre ñubuepeose wapamarī'i.

Na bu'ese yu'u dutise mejēta ni'i.

Masā dutise ni'i”, nicɛ niwī Ō'acū, ni ojacɛ niwī.

⁸ Mɛsā, masā na weemujāti'quere weesiruturātirā, Ō'acū dutise pe'ere du'ucū'u, ni yu'ticɛ niwī.

⁹ A'tiro ninemocɛ niwī:

—Mɛsā ñecūsɛmɛa weemujāti'quere weesiruturā, me'rīse me'rā Ō'acū dutise pe'ere weewe'e. ¹⁰ Moisé a'tiro nicɛ niwī: “Mɛsā pacɛ, mɛsā pacore ējōpeoya. Narē ña'arō ucūgūnojōrē wējēcō'ato”, nicɛ niwī. ¹¹ Mɛsā pe'e masārē a'tiro weeduti'i. “Mɛsā pacɛre o mɛsā pacore na apeyenojō sērīcā, weetamusī'rītirā,

‘Corbán ni’i, niña.’ Tojo nírã, “Nipe'tise ùsã cwose musãrẽ weetamubo'quere Ò'acũrẽ o'o'quepũ ni'i” nidutirã, tojo nisa'a. ¹² Musã tojo nírã, pacure, pacore “Ne weetamumasĩtisa'a”, nírã weesa'a. ¹³ A'tiro wãcũrã, Ò'acũ dutisere tojowaro ĩ'acõ'abutiãcã'a. Musã ñecũsumua weemujãti'quere wéerã, tojota pẽ'rĩpejasirutu'u. Apeye peje na wee'quenojõrẽ weesirutubajaque'a'a, nicũ niwĩ.

¹⁴ Narẽ tojo níca be'ro Jesú masãrẽ pijio, nicũ niwĩ:

—Yé cjasere tũ'omasĩrãti nírã, tũ'orã a'tia. ¹⁵ Marĩ usero me'rã ba'ase mejẽta Ò'acũ ĩ'orõpũ marĩrẽ ña'arõ wa'acã wee'e. Tojo weronojõ o'oro, marĩ ya usero wijatise pe'e ña'arõ wa'acã wee'e. ¹⁶ O'meperi cwoorãnojõ a'tere añurõ tũ'oya, nicũ niwĩ.

¹⁷ Be'ro Jesú pãjãrã tiropũ ní'cũ wa'acũ niwĩ. Wa'a, wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. Be'ro topũ cũ queose were'quere cũ bu'erã sãrĩtiña'cãrã niwã. ¹⁸ Jesú narẽ yũ'ticũ niwĩ:

—¿Musã quẽ'rã a'tere tũ'omasĩweti? Nipe'tise marĩ ba'asõrõsenojõ Ò'acũ ĩ'orõpũ marĩrẽ ña'arõ wa'acã weewe'e. ¹⁹ Te marĩ ba'asõrõse ejeripõ'rãpũ wa'atisa'a. Paagapũ ba'asõrõno'o. Be'ro yũ'rũwija wa'asa'a, nicũ niwĩ.

Tojo nígũ, nipe'tise ba'ase añuse ni'i nígũ, tojo nicũ niwĩ.

²⁰ Jesú apeye werenemocũ niwĩ:

—Masũpũre wijase pũrĩcã cũrẽ ña'arõ wa'acã wee'e. ²¹ A'tiro ni'i. Marĩ ña'arõ wãcũse po'peapũ du'pocãtiwijatisa'a. Apĩ numorẽ a'metãrãsĩ'rĩse, numiarẽ ña'arõ weese, masãrẽ wẽjẽcõ'ase ña'ase ni'i. ²² Tojo nicã yajase, apeyenojõrẽ uaripejase, ãpẽrãrẽ ña'arõ weese, ãpẽrãrẽ weesoose, marĩ ña'arõ weesere du'utise wãcũseputa wijati'i. Apeye tja, uose, ãpẽrãrẽ ña'arõ ucũse, ãpẽrã yũ'rũoro tũ'oña'se, marĩ no'o uaro weema'ase, te quẽ'rã wãcũseputa wijati'i. ²³ A'te nipe'tise ña'ase po'peapũ wijati'i. Te pũrĩcã Ò'acũ ĩ'orõpũ masãrẽ ña'arõ wa'acã wee'e, ni werecũ niwĩ.

Judío masõ nitigo ape di'tacjõpũ Jesure ãjõpeo'que ni'i (Mt 15.21-28)

²⁴ Jesú Genesarepũ ní'cũ Tiro, Sidõ wãmetise macãrĩpũ wa'acũ niwĩ. Topũre ãpẽrã masĩticã'to ní'gũ, ni'cã wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. Tojo weemigũ, masĩcã'no'cũ niwĩ. ²⁵ Maata wãtĩ sãjãno'co paco Jesú topũ niapũ nisere masĩco niwõ. Co a'ti, cũ weetamusere sãrĩgõtigo, Jesú tiropũ cũrẽ ãjõpeogo, ejaque'aco niwõ. ²⁶ Co ape macãcjõ Sirofeniciãcjõ nico niwõ. Be'ro Jesú tiropũ eta, wãtĩ co macõpũre nigũrẽ cõ'awĩrõdutico niwõ. ²⁷ Jesú core nicũ niwĩ:

—Wĩ'marã pe'ere ecamũ'tãrõua'a. Marĩ na ba'amũ'tãtimicã, ba'asere ã'ma, diayiãre doquecũucã ña'a ni'i, nicũ niwĩ. A'tiro ní'gũ, tojo nicũ niwĩ. Judío masã pe'ere weetamumũ'tãrõua'a. Be'ropũta judío masã nitirãrẽ weetamurõua'a ní'gũ, tojo nicũ niwĩ.

²⁸ Co cũrẽ yũ'tico niwõ:

—Yũ'u wiogũ, tojota ni'i, nírõ. Diayiãputa mesa doca dujirã põ'rã ba'acã burũdijasere ba'asama, nico niwõ. Judío masã nitirã quẽ'rã cã'rõ mũ'u añurõ weesere ñe'emasĩma ní'gõ, tojo nico niwõ.

²⁹ Co tojo nicã, Jesú yũ'ticũ niwĩ:

—Mũ'u añurõ wãcũ'u. Wãtĩ mũ'u macõpũre ní'cũre cõ'awĩrõtoja'a. Wa'agosa'a, nicũ niwĩ.

³⁰ Be'ro co wi'ipũ tojaa wa'aco niwõ. Topũ tojaatago, co macõrẽ co cũñarõpũ pesacã ĩ'aco niwõ. Wãtĩ copũre nimi'cũ wijaatojacũ niwĩ.

Jesú tũ'otigure, ucũmasĩtigũre yũ'rũo'que ni'i

³¹ Jesú Tiro wãmetiropũ ní'cũ wijawã'cãcũ niwĩ. Topũ wijawã'cãgũ, Sidõ wãmetiropũ, Decãpoli nise macãrĩpũ yũ'rũacũ niwĩ. To yũ'rũaa, Galilea cja dítarapũ ejacũ niwĩ. ³² Topũ ni'cũ tũ'otigure, añurõ ucũwĩrõmasĩtigũre Jesú tiro miãcãrã niwã. Jesure “Cãrẽ ñapeo yũ'rũoya”, nicãrã niwã. ³³ Tojo weegũ Jesú cũrẽ apero,

masã ĩ'atiropu miacu niwĩ. Topu cũ ye omopicarire tu'otigu ye o'meperipu siosõrõcu niwĩ. Be'ro u'seco e'opeo, cũ ya ñe'merõrẽ ñapeocu niwĩ. ³⁴ Be'ro u'musepu ĩ'amorõ ejerisãjã, arameo me'rã a'tiro nicu niwĩ:

—Efata. “Pãrĩña” nígũ, tojo nicu niwĩ.

³⁵ Cũ tojo nise me'rã cũ ye o'meperi pãrĩa wa'acaro niwã. Cũ ya ñe'merõ ca'bia wa'a, añurõ ucũmasĩcu niwĩ. ³⁶ Tu'ajanu'cõ, Jesú narẽ “Ne ãpẽrãrẽ wereticã'ña”, nicu nimiwĩ. Cũ narẽ “Ne cã'rõ weretibutiãcã'ña” nimicã, na nemorõ werepãacãrã niwã. ³⁷ Na uputu ĩ'amarĩa, a'tiro nicãrã niwã:

—Nipe'tisere añurõ weemi. Masã tu'otirãpũreta tu'ocã weesãjãmi. Ucũtirãpũreta ucũcã weesãjãmi, nicãrã niwã.

8

Jesú ba'paritisetiri mil umuarẽ eca'que ni'i (Mt 15.32-39)

¹ Jesú masãrẽ yu'rucaterore pãjãrã masã cũ tiropu nerẽcãrã niwã. Be'ro na ba'ase toja wa'acãrã niwã. Tojo wa'acã ĩ'agũ, Jesú cũ bu'erãrẽ pijio, nicu niwĩ:

² —Yu'u ã'rãrẽ pajaña'a wa'asa'a. Na marĩ me'rã nirõ ĩ'tia numu yu'ru'u. Tojo weerã na ba'ase toja wa'ama. ³ Na ye wi'seripu yu'u tojaaduticã, ujaboarã ma'apu tu'omasĩse pe'tique'a wa'abosama. ãpẽrã yoabutiãropu a'ti'cãrã nima, nicu niwĩ Jesú.

⁴ Be'ro cũ bu'erã Jesure yu'ticãrã niwã:

—Marĩ a'to masã marĩrõpũre ¿de'ro wee ã'rã pãjãrãrẽ ba'ase boca ecabosari? nicãrã niwã.

⁵ Jesú narẽ sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Dicusepaga pã cuoti?

Na yu'ticãrã niwã:

—Sietepaga cuo'o, ni yu'ticãrã niwã.

⁶ Tojo nica be'ro Jesú masãrẽ dujiduticu niwĩ. Cũ tepagare mii, cũ pacu Õ'acũrẽ e'catise o'ocu niwĩ. Be'ro, pe'é, cũ bu'erãrẽ masãrẽ etidutigu o'ocu niwĩ. Na masãpũre etituriãcãrã niwã. ⁷ Wa'ĩ o'majãrãcãrẽ pejetirãcã cuocãrã niwã. Jesú na quẽ'rãrẽ cũ pacure e'catise o'otoja, mejãrõta tja etiduticu niwĩ. ⁸ Nipe'tirã ba'a yapiyu'ruãcãrã niwã. Be'ro siete pi'seri na ba'adu'a'quere seeneo, miisãacãrã niwã. ⁹⁻¹⁰ Topu ba'a'cãrã ba'paritisetiri mil wa'tero umua nicãrã niwã. Be'ro narẽ na ye wi'seripu tojaadutigu, Jesú cũ bu'erã me'rã yucusupu mujãsãjãa, Dalmanuta wãmetiropu wa'a wa'acu niwĩ.

Jesure fariseo masã Õ'acũ tutuaro me'rã wee'odutimi'que ni'i (Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

¹¹ Jesú cũ bu'erã me'rã Dalmanutapu etacu niwĩ. Topu fariseo masã Jesure tutuaro me'rã ucũcãrã niwã. ¿Diacjũta Õ'acũ macũ nimiticũ? nĩrã, cũrẽ Õ'acũ tutuaro me'rã wee'oduticãrã niwã. ¹² Jesú na tojo nisere caributi, tu'satigu, narẽ nicu niwĩ:

—Aa. ¿De'ro weerã a'tocaterocjãrã wee'odutisari? Diacjũta nigũti. Ne cã'rõ narẽ wee'osome, nicu niwĩ.

¹³ Be'ro narẽ cõ'awã'cãgũ, yucusupu apaturi mujãsãjãa, ape pã'rẽpu pẽ'a wa'acu niwĩ.

Jesú queose o'o'que ni'i (Mt 16.5-12)

¹⁴ Ape pã'rẽpu pẽ'arã, Jesú bu'erã na ba'atjere miaticãrã niwã. Pã ni'cãgãta cuocãrã niwã. ¹⁵ Be'ro Jesú narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Fariseo masã, tojo nicã Herode na ye levadura pã bucuacã weesere musã tu'omasãña, nicu niwĩ.

¹⁶ Cũ bu'erã cũ nisere tu'otirã, na basu nicãrã niwã:

—Marĩ pã moocã, tojo nisami, nicãrã niwã.

¹⁷ Jesú na tojo nisere masĩgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—¿De'ro weerã musã “Ba'ase moo'o”, niti? ¿Musã tu'omasĩweti yujupu? Musã ejeripõ'rã butiyu'rua'a. ¹⁸ Musã ye caperi me'rã ì'a'a. Musã ye o'meperi me'rã tu'o'o. ¿Tojo weemirã, yu'u toduporopu wee'quere wãcũtibutiati? ¹⁹ Toduporopu ni'cãmocusetiri mil masãrẽ ni'cãmocusepaga pã me'rã ecawu. ¿Dicuse pi'seri na ba'adu'a'quere seeneorĩ? nicu niwĩ.

Cũ bu'erã cũrẽ yu'ticãrã niwã:

—Doce pi'seri seesãawũ, ni yu'ticãrã niwã.

²⁰ Jesú narẽ ninemocu niwĩ:

—Apeye quẽ'rã sietepaga pã me'rã ba'paritisetiri mil masãrẽ ecawu. Tita quẽ'rãrẽ ¿dicuse pi'seri seeneono'rĩ? nicu niwĩ.

Na cũrẽ yu'ticãrã niwã:

—Siete pi'seri seeneono'wũ, nicãrã niwã.

²¹ Na tojo nica be'ro Jesú narẽ nicu niwĩ:

—To pũrĩcã tere masĩmirã, ¿de'ro weerã tu'omasĩweti yujupu? nicu niwĩ.

Jesú Betsaidapu caperi ì'atigure yu'ruo'que ni'i

²² Jesú cũ bu'erã me'rã dítarare pẽ'a, ape pãrẽ Betsaida wãmetiri macãpu pẽ'ajacãrã niwã. Topu na ejacã, Jesú tiro ni'cũ caperi ì'atigure miiejacãrã niwã. Na Jesure a'tiro sãrĩcãrã niwã:

—Ã'rĩrẽ ñapeo yu'ruoya, nicãrã niwã. ²³ Tojo weegu Jesú caperi ì'atigu ya omocãpu ñe'e, macã sumutopu túawã'cãcu niwĩ. Be'ro Jesú cũ ye u'seco me'rã caperipu tuuwa'recu niwĩ. Tojo weetojanu'cõ, Jesú omocãrĩ me'rã cũ ye caperire ñapeocu niwĩ. Be'ro cũrẽ sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Mu'urẽ apeyenojõ bajumitito? nicu niwĩ. ²⁴ Cũ, cũ ye caperire ì'apãa, a'tiro nicu niwĩ:

—Masãrẽ ì'a'a, ì'agũ. Yucupagu weronojõ bajurã sijacã ì'a'a, nicu niwĩ.

²⁵ Cũ tojo nicã tu'ogu, Jesú cũ ye caperipu apaturi ñapeonemocu niwĩ. Toputa cũ añurõ waro ì'abutiacu niwĩ. Nipe'tisere queoro ì'acu niwĩ. ²⁶ Be'ro Jesú cũrẽ cũ ya wĩ'ipu o'ótõrõgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Macãpu wa'aticã'ña. Ne ni'cũ tocjũrẽ yu'u mu'urẽ yu'ruo'quere wereticã'ña, nicu niwĩ.

Pedro Jesure “Mu'u Õ'acũ bese'cũta ni'i” ní'que ni'i (Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ Be'ro Jesú cũ bu'erã me'rã Cesarea Filipo wãmetiri macã pu'to nise macãrĩpu wa'acãrã niwã. Na to wa'aropu cũ bu'erãrẽ sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿De'ro masã ucũti yu'ure? nicu niwĩ.

²⁸ Na cũrẽ yu'ticãrã niwã:

—Ãpẽrã mu'urẽ “Juã wãmeyerĩ masũ nimi”, nima. Ãpẽrã “Duporocjũpu Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Elía nimi”, nima. Ãpẽrã “No'o nigũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ ní'gũ nisasami”, nima, nicãrã niwã.

²⁹ Be'ro Jesú narẽ sãrĩtiña'nemocu niwĩ tja:

—¿Musã waro, yu'ure de'ro wãcũti? nicu niwĩ. Cũ tojo nicã, Pedro yu'ticu niwĩ:

—Mu'u Õ'acũ bese'cu Cristo ni'i, nicu niwĩ.

³⁰ Pedro tojo ní'quere Jesú ne ãpẽrãrẽ weredutiticu niwĩ.

Jesú cã wẽĩatjere were'que ni'i
(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ Tu'ajanu'cõ, cã bu'erãrẽ a'tiro ni bu'enu'cãcu niwĩ:

—Yu'u Ô'acũ macũ masũ weronojõ uputigu pũrõ pi'etigusa'a. Tojo nicã judío masã bucurã, pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã yu'ure uatirãsama. Yu'ure wẽjẽrãsama. Na tojo weemicã, i'tia numu be'ro masãgũsa'a, nicu niwĩ. ³² Narẽ tu'ota basioro wereme'ricã'cu niwĩ. Tere tu'ogu, Pedro aperopu Jesure pijiwã'cã, tu'ticu niwĩ. ³³ Be'ro Jesú majãmiã'a, cã bu'erãrẽ i'a, Pedore tu'ticu niwĩ:

—Wa'aya. Mu'u wãtĩ weronojõ ucũ'u. Mu'u Ô'acũ wãcũsere masĩwe'e. Masã na wãcũwuaronojõ wãcũ'u, nicu niwĩ.

³⁴ Be'ro Jesú cã bu'erãrẽ, tojo nicã masãrẽ pijio, werecu niwĩ:

—No'o yu'ure ãjõpeosirutugunojõ cã weesĩ'rĩrõnojõ weeticã'to. Yu'u uaro pe'e weeato. No'o yu'ure sirutusĩ'rĩgũ “Jesure ãjõpeogu, wẽrĩbosau” nitiguta sirutuato.

³⁵ Yu'ure ãjõpeose me'rã ña'arõ yu'rũsĩ'rĩtigu, yu'ure ãjõpeodu'ugunojõ pecame'epu bajuriono'gũsami. Apĩ wẽjẽsere uiti, yu'ure ãjõpeonu'cũgãnojõ pe'e yu'u me'rã catinu'cũgũsami. ³⁶ Ni'cũ a'ti turi cjase nipe'tisere wapata'a, cã ejeripõ'rã pe'ere bajuriogu, ¿ñe'enojõrẽ wapata'abosari? ³⁷ Pecame'epu wa'agu, cã ya ejeripõ'rãrẽ de'ro wee wapayewĩrõmasĩtisami. ³⁸ A'ti turicjãrã masã ña'arõ weeri masã yu'ure ãjõpeotirã nima. Na wa'teropu yu'ure, tojo nicã yé quetire bopoyasãticã'ña. Musã bopoyasãcã, yu'u Ô'acũ macũ masũ weronojõ uputigu a'tiro weegusa'a. A'ti turipure yu'u pacu asistese me'rã, cãrẽ wereco'terã me'rã apaturi a'tigu, yu'u quẽ'rã musãrẽ bopoyasãgũsa'a, nicu niwĩ.

9

¹ Jesú masãrẽ, tojo nicã cã bu'erãrẽ bu'eca be'ro apeye ninemocu niwĩ narẽ:

—Diacũ musãrẽ wereguti. Ni'cãrẽrã a'topu nirã yu'u tutuaro me'rã wioogu sãjãgũ a'ticã i'atimirã, wẽrĩsome, nicu niwĩ.

Jesú cã bajuse ducayu'que ni'i
(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)

² Ni'cã semana be'ro Jesú ãrũgũ u'muacjupũ mujãcu niwĩ. Tigupure wa'agu, Pedro, Santiago, Juã na se'sarore miacu niwĩ. Topu na i'orõpu Jesú cã bajusere ducayucu niwĩ. ³ Cũ su'ti asistea wa'acaro niwũ. Pũrõ butise wa'acaro niwũ. Ne a'topure te butise weronojõ masã su'ti coetima. ⁴ Tojo wa'ari cura Elía, Moisé bajuanu'cã, Jesú me'rã ucũcã i'acãrã niwã. ⁵⁻⁶ Tere i'arã, cã bu'erã ucayũ'rua wa'acãrã niwã. Tojo weegu Pedro de'ro nímasĩtigu, ucũquejocu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Wioogu, marĩ a'topu nicã añuyũ'rua'a. I'tia wi'iacã weerã. Ni'cã wi'i mu'u ya wi'i, ape wi'i Moisé ya wi'i, ape wi'i Elía ya wi'i weerã, nicu niwĩ Pedro.

⁷ Be'ro ni'cã curua o'mecurua dijati, narẽ tuubi'acã'caro niwũ. Ti curuapũ ni'cũ a'tiro ucũcã tu'ocãrã niwã:

—Ã'rĩ yu'u macũ uputu yu'u ma'igũ nimi. Cũ ucũsere tu'o ãjõpeoya, nicu niwĩ.

⁸ Be'ro i'aquejocãrã nimiwã. Ne ãpẽrã maricãrã niwã. Jesú ni'cũta nu'cũcu niwĩ.

⁹ Na ãrũgũpu ni'cãrã dijarã, na topu i'a'quere Jesú ne weredutiticu niwĩ.

—Be'ro yu'u Ô'acũ macũ masũ weronojõ uputigu wẽrĩ masãca be'ropu wereya, nicu niwĩ. ¹⁰ Tojo weerã na se'saro tere tu'oña'cãrã niwã. Na basu a'merĩ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ro nisĩ'rĩrõ weesari cã wẽrĩca be'ropu masãse? nicãrã niwã. ¹¹ Be'ro Jesure sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ro weerã Moisé oja'quere bu'eri masã “Masãrẽ yu'rũoacju a'tise duporo Elía a'timũ'tãgũsami”, ni bu'eti?

¹² Jesú narẽ yu'ticu niwĩ:

—Musã nírõnojõta Elía a'timũ'tãgũsami. Cũ nipe'tisere apomũ'tãgũsami. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronjõ uputigũ ye cjasere a'tiro ni'i. “Cũ pi'etigusami. Ëano'tigusami”, ni'i. ¹³ Yũ'u pe'e musãrẽ nigũti. Elía a'titojacũ niwĩ. Cũrẽ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ ní'caronjõta queoro wa'acaro niwũ. Masã cãrẽ no'o weesĩ'risere weecãrã niwã, nicũ niwĩ.

Jesú wĩ'magũrẽ wãtĩ sãjãno'cure cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Na ùrũgũpũ ní'cãrã ãpẽrã na me'rãcjãrã nirõpũ dijatarã, pãjãrã masã nicã ï'acãrã niwã. Æpẽrã quẽ'rã Moisé oja'quere bu'eri masã Jesú bu'erã me'rã upũtu ucũcãrã niwã. ¹⁵ Be'ro Jesú cã wãcũña marĩrõ a'ticã ï'arã, nipe'tirã ï'amarĩacãrã niwã. Cũ tiropũ omawã'cã, añuduticãrã niwã. ¹⁶ Jesú cã bu'erãrẽ sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Ñe'enojõrẽ tocã'rõ ùrũsãrã weeti na me'rã? nicũ niwĩ.

¹⁷ Ni'cũ na pãjãrã wa'teropũ nigũ yũ'tiquejocũ niwĩ:

—Ësãrẽ bu'egu, yũ'u macũ wãtĩ sãjãno'cure miitiapũ. Yũ'u macũrẽ ucũmasĩticã weemi. ¹⁸ Cũ no'o wa'aro wãtĩ cãrẽ ñe'e paaquecũumũjãmi. Cũ tojo weecã, ùseropũ so'potu'u, cã upicarire cũ'rĩdiomũjãmi. Tojo wa'agũ, bu'amũjãmi. Yũ'u mu'ũ bu'erãrẽ “Wãtirẽ cõ'awĩrõña”, nitojamiapũ. Na põtẽotiamã, nicũ niwĩ.

¹⁹ Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—Musã ne ãjõpeose moobutia'a. Yũ'u musãrẽ yoacã bu'emicã, ne tu'omasĩwe'e yujupũ. ¿No'ocã'rõ yoacã musã yũ'ure ãjõpeoticã wãcũtutuagũsari? Cũ wĩ'magũrẽ yũ'u tiro miitia, nicũ niwĩ.

²⁰ Cũ tiropũ miiejacã, wãtĩ Jesure ï'agũ, wãcũña marĩrõ wĩ'magũrẽ wẽrĩacã weecũ niwĩ. Cũ doqueque'a, tũrũmaacusia, ùseropũ so'potu'uacũ niwĩ. ²¹ Tojo wa'acã ï'agũ, Jesú wĩ'magũ pacure sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿No'ocãtero yoati a'te cãrẽ tojo wa'aro? nicũ niwĩ.

Cũ pacũ yũ'ticũ niwĩ:

—Wĩ'magũpũ tojo du'pocãtiwĩ. ²² Pejetiri wãtĩ cãrẽ wẽjẽsĩ'rĩgũ, pecame'epũ doqueque'a, diapũ doqueñojãcã weemũjãmi. Mu'urẽ basiocã, ùsãrẽ pajaña'gũ weetamuña, nicũ niwĩ.

²³ Jesú cãrẽ nicũ niwĩ:

—Mu'ũ ãjõpeocãma, basiocã'a. No'o ãjõpeorãma nipe'tise weeta basio'o, ni yũ'ticũ niwĩ.

²⁴ Tojo nicã tu'ogũ, wĩ'magũ pacũ caricũquejocũ niwĩ:

—Ëjõpeo'o. Nemorõ ãjõpeonemocã weeya, nicũ niwĩ.

²⁵ Jesú masã pãjãrã na tiropũ omawã'cãticã ï'agũ, wãtirẽ cõ'awĩrõgũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Wãtĩ ucũticã, tu'otĩcã weegũ, mu'urẽ wijaaduti'i. Ærĩ wĩ'magũpũre nigũ, wa'aya. Ne apaturi sãjãanemoticã'ña, nicũ niwĩ.

²⁶ Cũ tojo nicã, wãtĩ caricũwijaagũ, wĩ'magũrẽ apaturi wẽrĩacã weecũ niwĩ. Cũ wijaagũ, cãrẽ wẽrĩ'cũ weronjõ tojacã weecũ niwĩ. Tojo weerã cãrẽ ãpẽrã “Wẽrĩa wa'amĩ”, nicãrã nimiwã. ²⁷ Jesú pe'e cãrẽ omocãpũ ñe'e wejewã'cõcũ niwĩ. Tojo weecã, cã wã'cãnu'cãcũ niwĩ.

²⁸ Be'ro Jesú wi'ipũ sãjãcã, cã bu'erã ãpẽrã tu'otiroppũ cãrẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ro weerã ùsã wãtirẽ cõ'awĩrõmasĩtiapari? nicãrã niwã.

²⁹ Cũ narẽ nicũ niwĩ:

—Cũ wãtĩ tojo sãjãgũnojõrẽ Õ'acũrẽ sãrĩ, be'tise me'rã dia'cũ cõ'awĩrõta basio'o, nicũ niwĩ.

Jesú cã wẽrĩatjere apaturi werenemo'que ni'i
(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

³⁰ Na Cesarea Filipopu ní'cārã Galilea di'tapu yu'rúacārã niwã tja. Na wa'asere Jesú ne ãpērãrẽ masĩcã uaticu niwĩ. ³¹ Cũ wērĩatjere, ãpērã cūrẽ wiorãpũre o'otjere cũ bu'erãrẽ bu'egũ, tojo weecu niwĩ. A'tiro bu'ecu niwĩ:

—Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigure wiorãpũre o'orãsama. Be'ro yu'ure wējērãsama. Na tojo weemicã, i'tia nũmu be'ro masãgũsa'a tja, nicu niwĩ. ³² Na cũ tojo nisere tu'omasĩticãrã niwã. Tu'omasĩtimirã, uirã, sērĩtiña'masĩticãrã niwã.

Añurõ weeyu'rũnu'cãgũ yere oja'que ni'i
(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

³³ Be'ro Capernau wãmetiri macãpu etacãrã niwã. Topũre na wi'ipũ sãjãejãca be'ro Jesú cũ bu'erãrẽ sērĩtiña'cu niwĩ:

—¿Musã ma'a a'tirã, ñe'enojõ ucũ a'metu'tiwã'cãtirã weeati?

³⁴ Na pe'e ma'apũre a'tiro ucũwã'cãticãrã niwã. ¿Noa marĩ wa'teropũre ãpērã yu'rũoro niyu'rũnu'cãgũsari? nisere ucũcãrã niwã. Tojo ucũ'cãrã nitjãrã, ne yu'titiyu'rũocã'cãrã niwã. ³⁵ Jesú ejanujã, cũ bu'erã docere pijio, nicu niwĩ:

—Musã ãpērã yu'rũoro ni'i nisĩ'rĩrã, a'tiro nirõua'a: “Nipe'tirã be'rocjũpu nisa'a”, nirõua'a. Apeye, nipe'tirãrẽ weetamurõua'a, nicu niwĩ.

³⁶ Be'ro ni'cũ wĩ'magũrẽ pijio, na wa'teropũ nu'cõcu niwĩ. Cūrẽ wũamorõ, nicu niwĩ:

³⁷ —Yu'ure maigũnojõ ni'cũ ã'rĩ wĩ'magũrẽ ñe'egũ weronojõ weemi. Cūrẽ ñe'egũ, yu'ureta ñe'egũ weemi. Yu'ure ñe'egũ quẽ'rã yu'u dia'cūrẽ ñe'egũ weetimi. Yu'ure o'ócũ Õ'acũ quẽ'rãrẽ mejãrõta ñe'egũ weemi, nicu niwĩ.

Marĩrẽ ĩ'atu'titigu marĩ me'rãcjũ nimi nise ni'i
(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

³⁸ Be'ro Juã Jesure a'tiro nicu niwĩ:

—Ûsãrẽ bu'egũ, ni'cũ mu'u wãmerẽ pisutjãgũ wãtĩarẽ cõ'awĩrõcã ĩ'apũ. Cũ marĩ me'rãcjũ nitiami. Tojo weerã cūrẽ cã'mota'apũ.

³⁹ Cũ tojo nicã tu'ogu, Jesú a'tiro nicu niwĩ:

—Tojo weegure cã'mota'aticã'rõua'a. Ne ni'cũ yu'u wãmerẽ pisutjãgũ añurõ weeĩ'o'cu, be'ro yu'ure ña'arõ ucũmasĩtisami. ⁴⁰ A'tiro ni'i. Marĩrẽ ĩ'atu'titigu marĩ me'rãcjũ nimi. ⁴¹ Musãrẽ yu'u bu'erã niyucã, ãpērã weetamurãsama. Tojo weegu diacjũ musãrẽ wereguti. No'o musãrẽ ni'cũ cã'rõacã aco tãagũnojõrẽ diacjũta Õ'acũ añuse o'ogusami.

Ãpērãrẽ ña'arõ weecã weeticã'ña nise ni'i
(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² »No'o yu'ure ãjõpeogu wĩ'magũrẽ ña'arõ weecã weegũ uputu bu'iri da'reno'gũsami. Cūrẽ ãtãgã pajicja wãmutapu du'teyoo, dia pajiri maapu doqueñocã, nemorõ añubosa'a. Tojo weecã, cũ maata wẽrĩa wa'a, dojorẽnemotibosami. Cũ dojorẽbo'que pe'tia wa'abosa'a. ⁴³ Musã ya omocã me'rã ña'arõ weesĩ'rĩrã, dũtecõ'abo'caro weronojõ ña'asere weedu'ucã'ña. Musã ni'cã omocã me'rã Õ'acũ tĩropũ ejacã, nemorõ añu'u. Pecame'epũ pua omocã me'rã wa'acã pe'ema, ña'ayu'rua'a. Musã ña'arõ weesĩ'rĩsere weeticã, nemorõ añubosa'a. Musã ña'arõ weesĩ'rĩsere wéerã pecame'epũ wa'acã, ña'a ni'i. Topũre pecame'e ne yatitisa'a. ⁴⁴ Becoa ne boatisama. Pecame'e quẽ'rã ãjũnu'cũcã'sa'a. ⁴⁵⁻⁴⁸ Tojo nicã musã ya du'pocã me'rã ña'arõ wéerã, dũtecõ'abo'caro weronojõ mejãrõta weeya tja. Musã pecame'epũ pua du'pocã me'rã wa'acã, ña'ayu'rua'a. Opa cõ'ñerõ u'musepu sãjãcã pe'ema, nemorõ añu'u. Capea me'rã quẽ'rã ña'arõ weesĩ'rĩrã, mejãrõta weeya. Musã capea orewee cõ'abo'caro weronojõ ña'asere ĩ'adu'ucã'ña. Musã pecame'epũ pua capea me'rã wa'acã, ña'a ni'i. Tojo nicã u'musepu ni'cã capea me'rã wa'acã, nemorõ

añu'u. Məsã ña'arõ weesĩ'rĩsere weeticã, nemorõ añu ni'i. Məsã ña'arõ weesĩ'rĩsere weerã pecame'epu wa'acã, ña'a ni'i. Topure becoa ne boatisama. Pecame'e quẽ'rã ne yatitisa'a.

⁴⁹ »Nipe'tise ba'asere pecame'e me'rã do'ano'o. A'te weronojõ a'ti di'tapure nipe'tirã yu'ure ejõpeorã pi'etise me'rã nemorõ wãcütutuanemorãsama. ⁵⁰ Moa ocaro ba'acã, añu ni'i. Ocase pe'tica be'ro apaturi ocacã weeta basiowe'e. Məsã pũricã moa ocaro weronojõ niña. A'mequẽse marĩrõ añurõ nisetiburoya, nicu niwĩ.

10

Nɯmotirã, marãputirã a'merĩ cõ'aticã'ña nise ni'i
(Mt 19.1-12; Lc 16.18)

¹ Jesú Capernaupu ní'cu Judea di'tapu wa'a wa'acu niwĩ. Topu ní'cu Jordã wãmetiri maarẽ, mujĩpũ mujãtiro ape pã'rẽpu pẽ'acu niwĩ. Topure apaturi masã nerẽcãrã niwã. Cũ weewaronojõta narẽ bu'ecu niwĩ. ² Fariseo masã cũ mejẽcã yu'ticã uarã, bu'iri bocasĩ'rĩrã sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿Ni'cũ cũ nũmorẽ cõ'ata basiosari? ¿Marĩrẽ dutise tojo niti? ³ Jesú narẽ yu'ticu niwĩ:

—¿Moisé de'ro dutipari?

⁴ Na yu'ticãrã niwã:

—Moisé ni'cũ nũmorẽ “A'te ye bu'iri mũ'urẽ cõ'a'a” nirĩ pũrĩrẽ core ojao'oduticu niwĩ. “Tojo apõca be'ro cõ'ata basio'o”, nicu niwĩ Moisé, nicãrã niwã.

⁵ Na tojo nica be'ro Jesú nicu niwĩ:

—Məsã ñecũsumua ejeripõ'rã batise ye bu'iri Moisé masã nũmosãnumiarẽ cõ'acã cã'mota'aticu niwĩ. ⁶ Õ'acũ nipe'tise cũ ne waro weenu'cãcateropure umu, numio weecu niwĩ. ⁷ “Tojo weegu umu cũ pacu, cũ pacore cõ'awija, cũ nũmo me'rã nigũsami. ⁸ Na pũarã ni'cã upu weronojõ nirãsama”, nicu niwĩ Õ'acũ. Tojo weerã pũarã nitima. Ni'cã uputa nima. ⁹ A'te ye bu'iri Õ'acũ a'mesu'o'cãrãrẽ masã ne ducawaaticã'rõua'a, nicu niwĩ Jesú.

¹⁰ Be'ro wi'ipu dajarã, Jesú bu'erã cũrẽ apaturi sãrĩtiña'nemocãrã niwã te cjasereta tja. ¹¹ Narẽ a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Cũ nũmorẽ cõ'a, apegore nũmotigunojõ cũ nũmotimũ'tã'core ña'arõ weegu weesami. ¹² Mejãrõta numio co marãpũre cõ'a, apĩ me'rã marãputigo quẽ'rã co marãputimũ'tã'cure ña'arõ weego weesamo. Te Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãseta ni'i, nicu niwĩ.

Jesú wĩ'marãrẽ ñapeo sãrĩbosa'que ni'i
(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

¹³ Be'ro narẽ ñapeodutirã wĩ'marãrẽ Jesú tiro miacãrã niwã. Na tojo weecã ĩ'arã, narẽ miarãrẽ cũ bu'erã tu'ticãrã niwã. ¹⁴ Na tojo weecã ĩ'agũ, Jesú ua wa'acu niwĩ. Narẽ nicu niwĩ:

—Wĩ'marãrẽ yu'u tiro a'ticã du'uo'oya. Narẽ cã'mota'aticã'ña. Wĩ'marã marĩnojõrẽ añurõ ejõpeoma. ãpẽrã quẽ'rã wĩ'marã weronojõ yu'ure ejõpeorã yu'u pacu wiogu nirõpu wa'arãsama. ¹⁵ Diacjũ musãrẽ wereguti. ã'rã weronojõ yu'ure ejõpeotigunojõ ne cã'rõ yu'u pacu nirõpu wa'asome, nicu niwĩ.

¹⁶ Be'ro wĩ'marãrẽ wũamorõmujã, narẽ ñapeo, cũ pacure “ã'rãrẽ añurõ weeya”, ni sãrĩbosacu niwĩ.

Ma'mũ peje cuogu Jesú me'rã ucũ'que ni'i
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

¹⁷ Jesú aperopu wa'ari cura ni'cũ cũrẽ omasirutuwã'cãcu niwĩ. Omasirutuwã'cã, ejõpeogu cũ dũporo ejaque'a, sãrĩtiña'cu niwĩ:

—Mũ'u masārē bu'egu añugũ ni'i. ¿Yũ'u ñe'enojõ weegusari catise pe'titiserē bocasĩ'rĩgũ? nicũ niwĩ.

18 Jesú cūrē nicũ niwĩ:

—¿Yũ'ure añugũ ni'i nĩgũ, diacjũta nigũ weeti? Ni'cũta Õ'acũ añugũ nimi.
19 Mũ'u Õ'acũ dutise cũu'quere masĩsa'a. “Masārē wējēcõ'aticã'ña. Apĩ nũmorē a'metārãticã'ña. Yajaticã'ña. Āpērã ye cjasere nisooticã'ña. Āpērã yere uarã, weeta'saticã'ña. Mũ'u pacũ, mũ'u pacore ējõpeoya”, ni'i, nicũ niwĩ.

20 Cũ tojo nicã tu'ogu, yũ'ticũ niwĩ:

—Bu'egu, yũ'u wĩ'magũputa a'tere queoro weemujãtiwũ, nicũ niwĩ.

21 Jesú cūrē pajaña'se me'rã ĩ'a, nicũ niwĩ:

—Mũ'urē apeyenojõacã du'sa'a. Mũ'u cũosere duape'ocjũ wa'aya. Te dua'que wapare pajasecũorãrē dũcawaaya. Tojo weegu u'mũsepũ peje añuse cũogusa'a. Tu'ajanũ'cõ, yũ'ure sirutuya, nicũ niwĩ.

22 Cũ tojo nicã tu'ogu, tu'saticũ niwĩ. Cũ peje waro cũoyũ'ruatjĩagũ, cũ cũosere ma'iyũ'rugũ bujaweti, tojaa wa'acũ niwĩ.

23 Be'ro Jesú cũ sumuto ĩ'aste, cũ bu'erãrē nicũ niwĩ:

—Peje cũorãrē Õ'acũ tiropũ wa'acã diasabutia'a, nicũ niwĩ.

24 Tojo nicã tu'orã, cũ bu'erã tu'omarĩacãrã niwã. Jesú narē ninemocũ niwĩ tja:

—Yũ'u põ'rã weronojõ nirã, a'tiro ni'i. No'o na cũosere ējõpeoyũ'rũnũ'cãcã, yũ'u pacũ nirõ u'mũsepũ wa'ase diasabutia'a. 25 Wa'icũ cameyo wãmetigũjo awiga yuta da pĩ'osõrõrĩ pepũ sãjãa yũ'rutērĩcã, diasayũ'rũmajã wa'asa'a. U'mũsepũ yũ'u pacũ nirõpũ peje cũogũ wa'acã pe'ema, totã nemorõ diasaa'a, nicũ niwĩ.

26 A'tere tu'orã, u'putũ ĩ'amarĩa, a'merĩ sērĩtiña'cãrã niwã:

—To pũrĩcãrē ¿noanojõ pe'e Õ'acũ tiropũ wa'amasĩrãsari? nicãrã niwã.

27 Jesú narē ĩ'agũta ĩ'a, nicũ niwĩ:

—Masã na basu weetutuase me'rã yũ'rũmasĩtisama. Õ'acũ pũrĩcãrē basio'o. Cũma ne apeyenojõ weeta basiotise marĩ'i, nicũ niwĩ.

28 Cũ tojo nicã tu'ogu, Pedro nicũ niwĩ:

—Wiogu, nipe'tise ũsã cũosere du'ucũu, mũ'urē sirutuwũ.

29 Jesú yũ'ticũ niwĩ:

—Diacjũta nigũti. No'o nigũnojo, yé bu'iri, tojo nicã masārē yũ'rũose quetire werese bu'iri cũ ya wĩ'i, cũ acawererã, cũ pacũsumũa, cũ põ'rã, cũ ye weseri du'ucũuwã'cã'cãrãnojo'rē a'tiro wa'arosa'a. 30 Na cõ'awã'cã'que nemorõ peje waro bocarãsama. A'ti u'mũcopũre nemorõ wi'seri, acawererã, pacosãnumia, põ'rã, weseri bocarãsama. Āpērã narē ña'arõ weemicã, tere bocarãsama. Be'ropũ quē'rãrē Õ'acũ me'rã ninu'cũcã'rãsama. 31 Tojo nimicã, ni'cãrõacãrē wiorã weronojõ nirã be'ropũre mejõ nirã nirãsama. Pãjãrã mejõ nirã quē'rã be'ropũre wiorã weronojõ nirãsama, nicũ niwĩ Jesú.

Jesú cũ wērĩatjere apaturi werenemo'que ni'i
(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

32 Be'ro Jesú Jerusalē wa'ari ma'apũ cũ bu'erã dũporo u'mutãwã'cãcũ niwĩ. Na Jerusalēpũ Jesure wējēsĩ'rĩrãsama nĩrã, cũ uiticã ĩ'arã, cũ bu'erã ĩ'amarĩacãrã niwã. Masã na be'ro siruturã quē'rã uicãrã niwã. Be'ro Jesú cũ bu'erã docere pijiocũ niwĩ. Pijio, cūrē wa'atjere werecũ niwĩ.

33 —Mũsã masĩ'i. Marĩ Jerusalēpũ wa'arã wee'e. Topũ yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigure a'tiro weerãsama. Pa'ia wiorã, tojo nicã Moisé oja'quere bu'eri masãpũre o'orãsama. Na yũ'ure wējēdutiãrãsama. Náta tja ape di'tacjãrã judío masã

nitirã wiorãrẽ wiaturiarãsama. ³⁴ Yu'ure bujicã'a, tãrãrãsama. U'seco e'opeo, yu'ure wẽjãrãsama. Na tojo weemicã, i'tia nũmũ be'ro masãgũsa'a, nicũ niwĩ.

Santiago, Juã Jesure na sãrĩmi'que ni'i
(Mt 20.20-28)

³⁵ Be'ro Santiago, Juã Zebedeo põ'rã Jesú tiro wa'a, cãrẽ nicãrã niwã:

—U'sãrẽ bu'egu, ãsã sãrĩsere mũ'u o'ocã ãasa'a.

³⁶ Na tojo nicã, sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Ñe'enojõ yu'u weecã ãasari?

³⁷ Na yu'ticãrã niwã:

—Mũ'u wiogu sãjãgũ, ãsãrẽ mũ'urẽ dutitamuajã sõrõapa. Ni'cũ mũ'u diacjũ pe'e, apĩ cũpe pe'e dũpoapa, nicãrã niwã.

³⁸ Na tojo nicã tu'ogu, Jesú nicũ niwĩ:

—Musã yu'ure sãrĩsere tu'omasĩwe'e. Yu'u uputu pi'eti, wẽrĩgũsa'a. ¿Yu'u pi'eti wẽriatjere weronojõ musã quẽ'rã weemasĩti?

³⁹ Na yu'ticãrã niwã:

—U'u. Pi'eti, wẽrĩmasĩ'i, nicãrã niwã.

Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—Diacjũta ni'i. Musã quẽ'rã yu'u weronojõ pi'eti, wẽrĩrãsa'a. ⁴⁰ Tojo weemicã, diacjũ pe'e, cũpe pe'e musãrẽ dũpomasĩtisa'a. A'te yu'u weese niwe'e. Yu'u pacũ cã beseyu'cãrã pe'e topũ dujirãsama, nicũ niwĩ.

⁴¹ Be'ro diez ãpẽrã Jesú bu'erã na tojo sãrĩcã tu'orã, Santiago, Juã me'rã ua wa'acãrã niwã. ⁴² Tojo weecã ã'agũ, Jesú pijio, narẽ nicũ niwĩ:

—Musã masĩsa'a. A'ti nucũcãrẽ dutirã ti di'tare miiwapa wa'asama. Na docacjãrã quẽ'rã mejãrõta dutipesama. ⁴³ Musã pũrĩcã na weronojõ weesome. Tojo weronojõ o'orã, musã wa'teropũ wiorã nisĩ'rĩrã, ãpẽrãrẽ da'raco'terã weronojõ niña. ⁴⁴ No'o ãpẽrã nemorõ nisĩ'rĩgũnojo nipe'tirãrẽ da'raco'tegu weronojõ tu'oña'ña. ⁴⁵ Yu'u weronojõ weeya. O'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ nimigũ, ãpẽrã yu'ure weetamuato nĩgũ mejãta a'tiwũ. Yu'u pe'e narẽ weetamugũ a'tiwũ. Tojo nicã pãjãrã na ña'arõ wee'que wapare wẽrĩbosa wapayewĩrõgũ a'tiwũ, nicũ niwĩ.

Jesú Bartimeo wãmetigũ caperi bajuno'tigũre yu'rũo'que ni'i
(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

⁴⁶ Na Jerusalẽpũ majãrã, Jericópũ etacãrã niwã. Be'ro ti macãpũ Jesú cã bu'erã me'rã yu'rũacũ niwĩ. Pãjãrã masã cãrẽ sirutucãrã niwã. Topũ Bartimeo wãmetigũ Timeo macũ caperi bajuno'tigũ ma'a sumutopũ niyeru sãrĩdujicũ niwĩ. ⁴⁷ “Jesú Nazarecjũ a'timi” nicã tu'ogu, Bartimeo caricũnũ'cãcũ niwĩ:

—Jesú, Davi pãrãmi nituriagu, yu'ure pajaña'ña, nicũ niwĩ.

⁴⁸ Pãjãrã cãrẽ “Caricũticã'ña”, ni tu'ticãrã nimiwã. Cũ pe'e tojo nimicã, nemopecã'cũ niwĩ.

—Davi pãrãmi nituriagu, yu'ure pajaña'ña, nicũ niwĩ.

⁴⁹ Tojo nicã tu'ogu, Jesú tojanũ'cã, a'tiro nicũ niwĩ:

—Pijioya.

Na cãrẽ pijio, nicãrã niwã:

—Quero wã'cãnũ'cãbaque'oya. Mũ'urẽ pijimi, nicãrã niwã.

⁵⁰ Tojo weegu cã bu'icjãrõrẽ to tuweecũu bu'pumajã, Jesú tiro wa'acũ niwĩ. ⁵¹ Topũ ejacã, Jesú cãrẽ sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿De'ro yu'u weecã ãasari?

—Masãrẽ bu'egu, yu'ure caperi bajucã ãasa'a, nicũ niwĩ.

⁵² Jesú cãrẽ yu'ticũ niwĩ:

—Mu'u yu'ure ějõpeoapu. Tojo weegu mu'u yu'ruono'toja'a. Wa'agusa'a, nicu niwĩ.

Tojo nirĩ curata cã caperi ĩ'acu niwĩ. Be'ro Jesure ma'apu sirutuwã'cãcu niwĩ.

11

Jesú Jerusalé wãmetiri macãpu sãjãa'que ni'i
(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Jesú cã bu'erã me'rã Jerusalépu ejatjo cã'rõ du'sacaro niwũ. Betfagé, Betania wãmetise macãrĩ ũrũgũ Olivo wãmeticju põtëorõpu ejacãrã niwã. Topu cã bu'erã puarãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

² —Si macã marĩ põtëorõ nirĩ macãpu wa'aya. Topu ejarã, ni'cã burro wĩ'magũ du'tenu'cõ'cure bocaekarãsa'a. Cã ne pesano'ña marĩgũ nigũsami. Cãrẽ pãa miitia.

³ No'o musãrẽ ãpërã “¿De'ro weerã tojo weeti?” nicã, “Ësã wioгу uami. Maata wiano'rõsa'a tja”, niña, nicu niwĩ.

⁴ Be'ro na wa'a, sope pu'to ma'a sumuto du'tenu'cõ'cure bocaecãrã niwã. Bocaeya, cãrẽ pãacãrã niwã.

⁵ Na tojo weeri cura topu nu'cũrã narẽ nicãrã niwã:

—¿De'ro weerãtirã cãrẽ pãati? nicãrã niwã.

⁶ Na tojo nicã tu'orã, Jesú duti'caronojõta narẽ yu'ticãrã niwã. Tojo weerã narẽ “Miaña”, nicãrã niwã. ⁷ Be'ro Jesú tiro miaa, cã burro bu'ipu na ye su'ti bu'icjasere tuweepecãrã niwã. Tojo wéeca be'ro Jesú cã bu'ipu mujãpejacu niwĩ. ⁸ Cãrẽ ějõpeorã, pãjarã cã yu'ruaro ma'apu na ye su'ti bu'icjasere sêeocũucãrã niwã. ãpërã pũrĩ nise querire dũtecũucãrã niwã.

⁹ Cã dũporo wa'arã, cã be'rocjãrã quẽ'rã a'tiro caricũcãrã niwã:

—Marĩ wioгуe e'catise o'orã. ãrĩ Õ'acũ o'ó'cu añubutiami. ¹⁰ Cã wioгу sãjãtje añurõ wa'ato. Marĩ ñecũ Davi wioгу ní'caro weronojõ añurõ wa'ato. Nipe'tirã u'musecjãrã cãrẽ “Añubutiami” ni e'catise o'oato, nicãrã niwã.

¹¹ Be'ro Jesú Jerusalépu sãjãejagu, Õ'acũ wi'ipu wa'acu niwĩ. Topu nipe'tise ti wi'i cjasere ĩ'ape'o, Betaniapu cã bu'erã me'rã wa'a wa'acu niwĩ. Ñamica'apu niyucã, tojo weecu niwĩ.

Jesú higuera wãmeticju dũca marĩcjure ñaidijaduti'que ni'i
(Mt 21.18-19)

¹² Ape numu bo'reacã Betaniapu ní'cãrã Jerusalépu wa'acã, Jesú ujaboayurũacu niwĩ. ¹³ Yoaropu ma'a sumuto higuera wãmeticju ni'cãgũ añurõ pũrĩticjure ĩ'acu niwĩ. Be'ro tigu tiro dũcatisa'aba ní'gũ, ĩ'agũ wa'acu niwĩ. Pũrĩ peje dia'cũ nicaro niwũ. Dũcatiritero niticarõ niwũ. ¹⁴ Dũca marĩcã ĩ'agũ, Jesú tigure nicu niwĩ:

—Ne ãpërã a'tigu dũcare ba'anemosome majã, nicu niwĩ.

Cã tojo nicã, cã bu'erã tu'ocãrã niwã.

Jesú Õ'acũ wi'ipu duarãrẽ cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Be'ro Jerusalépu ejacãrã niwã. Jesú Õ'acũ wi'ipu sãjãejagu, Õ'acũrẽ ũjũamorõpeoatjere duarãrẽ, tere duarãrẽ cõ'awĩrõ'cu niwĩ. Na niyeru dũcayuri mesare, na bujare duadujisere cõ'agũ, tuuquecũupe'ocã'cu niwĩ. ¹⁶ Ne apeyenojõ duasenojõrẽ ti wi'ipu mii, yu'rutëriwĩjadutiticu niwĩ. ¹⁷ Narẽ bu'égũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ojano'wũ: “Ya wi'i ‘Nipe'tirocjãrã ñubueri wi'i ni'i’, nino'ca wi'i ni'i.” Musã pe'e queoro weewe'e. Yajarã ya wi'ire weronojõ tojacã weeapu musã, nicu niwĩ.

¹⁸ Pa'ia wiorã, ãpẽrã Moisé oja'quere bu'eri masã cũ tojo nisere tu'ocãrã niwã. Be'ro na tu'o, “¿De'ro wee marĩ ã'rĩrẽ wẽjẽrãsarĩ?” ni, bu'iri a'manu'cãcãrã niwã. Cũ bu'esere nipe'tirã tu'omarĩamũjãcã ĩ'arã, cũrẽ uicãrã niwã. ¹⁹ Be'ro na'ique'ari cura Jesú ti macãrẽ ní'cu wijawã'cã, wa'a wa'acu niwĩ tja.

Higuera wãmeticjũ ñaidija'que ni'i
(Mt 21.20-22)

²⁰ Ape numũ bo'reacã tja Jerusalẽpu wa'arã, higuera gure nu'cõrĩputa ñai'care ĩ'acãrã niwã. ²¹ Tojo weegu Pedro Jesú “A'tigu dũcare ba'anemosome majã” ní'quere wãcũgũ, Jesure nicu niwĩ:

—Ûsãrẽ bu'egu, ĩ'aña. Sicu mu'ũ ñaiduti'cu ñaia wa'apã, nicu niwĩ.

²² Jesú narẽ nicu niwĩ:

—Õ'acũrẽ ãjõpeoya. ²³ Diacjũ musãrẽ wereguti. No'o a'tigu ãrũgũrẽ “Dia pajiri maapu doqueñorãti” nicã, queoro wa'arosa'a. Musã diacjũta ãjõpeocã, “Ûsã nise diacjũta wa'arosa'a” nicã, tojo wa'arosa'a. ²⁴ Tojo weegu musãrẽ nigũti. Nipe'tise musã Õ'acũrẽ sãrĩcã, “Ûsãrẽ diacjũta o'ogusami” ni ãjõpeocã, tojo wa'arosa'a. ²⁵ Musã Õ'acũrẽ sãrĩrãtirã, ãpẽrã me'rã apeyenojõ a'metu'ti'que cuorã, narẽ acobojomũ'tãña yujupu. Tojo weecã, marĩ pacu u'musepu nigũ quẽ'rã musã ña'arõ wee'quere acobojogusami. ²⁶ ãpẽrãrẽ acobojoticãma, marĩ pacu u'musepu nigũ quẽ'rã musã ña'arõ wee'quere acobojosome, nicu niwĩ.

Jesure “¿Noa dutiro me'rã tojo weeti?” ní'que ni'i
(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ Be'ro apaturi Jerusalẽpu ejacãrã niwã. Jesú Õ'acũ wi'ipu nirĩ cura a'tiro wa'acaro niwã. Pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã, ãpẽrã judío masã bucũrã Jesú tiropu wa'acãrã niwã. ²⁸ Jesure sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ronojõ dutise me'rã mu'ũ weesere tojo weeti? ¿Noa mu'ũrẽ tojo weedutigũ dutise o'ori? nicãrã niwã.

²⁹ Jesú narẽ yu'ticu niwĩ:

—Yu'ũ quẽ'rã musãrẽ sãrĩtiña'megũti. Musã yu'ure yu'ticã, musãrẽ “A'te dutiro me'rã wee'e”, nigũti. ³⁰ ¿Noa Juãrẽ wãmeyedutigũ o'ópari? ¿Õ'acũ o masã o'ópari cũrẽ? Yu'tiya, nicu niwĩ.

³¹ Cũ tojo nicã tu'orã, na basu a'merĩ ucũcãrã niwã:

—Marĩ “Õ'acũ o'ócũ niwĩ” nicã, cũ marĩrẽ “To pũrĩcãrẽ ¿de'ro weerã Juãrẽ ãjõpeotiri?” nigũsami. ³² Marĩ “Õ'acũ o'óticũ niwĩ; masã cũrẽ o'ócãrã niwã” nicã, masã marĩrẽ tu'tirãsama, nicãrã niwã.

Masã Juãrẽ “Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ niwĩ”, ni ãjõpeocãrã niwã. Tojo weerã wiorã musãrẽ uinícãrã niwã. ³³ Tojo weerã na yu'ticãrã niwã:

—Masĩtisa'a, niyu'rũocã'cãrã niwã. Tere tu'ogu, Jesú narẽ nicu niwĩ:

—Yu'ũ quẽ'rã musãrẽ “A'te dutiro me'rã wee'e”, ni werewe'e, nicu niwĩ.

12

Da'raco'terã queoro weeti'que ni'i
(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

¹ Be'ro Jesú pa'ia wiorãrẽ, Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ, judío masã wiorãrẽ queose me'rã werecu niwĩ:

—Nĩ'cũ cũ ya di'tapu u'se ote, sã'rĩsãnu'cõsami. Topu na u'se bipesãati pere ãtãgãpu se'esãjãsami. Tojo nicã u'muarĩ wi'i na co'tedujati wi'ire weesami.

»Be'ro aperopu sijagu wa'agu, ãpẽrãrẽ ti wesere co'tedutigũ cũsami. Narẽ cũ ya di'tare da'rãse wapa “Tocã'rõ yu'ure u'se wiapa”, niwã'cãsami. ² Be'ro u'se

ducatiriterore ti wese wiogu aperopu nisami. Topu nígu, ni'cũ cûrê da'raco'tegure o'ósami. Cûrê o'ógu, "Ya di'ta da'rarârê yé u'sere sêrîgũ wa'aya", nisami. ³ Cũ topu ejacã, ti wese da'rarã cûrê ñe'e, paa, ne cã'rõ o'otimirã, o'ótõrõsama. ⁴ Be'ro apĩ cûrê da'raco'tegure o'ósami tja. Cũma dupoapu cãmida're, ña'arõ bujicã'a, o'ótõrõsama. ⁵ Ti wese wiogu apĩrê o'ónemosami tja. Æ'rĩma diacjũta wêjêcã'sama. Be'ro pãjãrã o'ónemosami. Æpêrãrê paasama. Æpêrãrê wêjêcã'sama.

⁶ »Cũ macũ uputu ma'igũ dia'cũ du'sasami. Be'ropu cûrê o'ósami. A'tiro wãcũmisami: "Yu'u macûrê wiopesase me'rã ï'arãsama", nimisami. ⁷ Wiogu macũ na tiropu etacã, ti wese da'rari masã a'tiro nisama: "Æ'rĩta nimi be'ropu a'ti wesere ñe'eacju. Ma. Cûrê wêjêrã. Be'ro a'ti wese marĩ ya wese tojarosa'a", ni wãcũsama. ⁸ Be'ro cûrê ñe'e, wêjêcã'sama. Tu'ajanu'cõ, ti wese sumutopu cũ upure cõ'asama, nicu niwĩ Jesú.

⁹ Be'ro Jesú narê ninemocu niwĩ:

—To pũrĩcãrê ti wese wiogu narê ¿de'ro weegusari? A'tiro weegusami. Cũ a'ti, cũ ya di'ta da'rarârê wêjêcõ'ape'o, Æpêrãrê ti di'tare o'ogusami.

¹⁰ »Musã Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩrê bu'epã. Yu'ure wa'atjere a'tiro ojano'wũ: Ætã pjĩrĩ me'rã wi'i yeeri masã ni'cã pjĩ na uatica pjĩrê cõ'arãsama. Na cõ'ãca pjĩ me'rã Æpêrã pe'e ni'cã wi'i tutuari wi'i yeenu'cãmujãsama.

¹¹ Õ'acũ marĩ wiogu na cõ'ãca pjĩ me'rã tojo weesami.

Cũ tojo wee'que "Añubutia'a", ni tu'oña'no'o, ni ojano'wũ, nicu niwĩ Jesú.

¹² Wiorã te queose me'rã cũ ucũcã, "Ësãrêta ucũgũ weesami", nicãrã niwã. Tojo weerã cûrê ñe'esĩ'rĩmicãrã niwã. Masãrê ui nicãrã niwã. Tojo weerã ñe'emasĩti, wa'a wa'acãrã niwã.

Weeta'sase me'rã Jesure bu'iri a'marã na sêrĩtiña'que ni'i
(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³ Be'ro wiorã fariseo masãrê, tojo nicã Herode ya curuacjãrãrê Jesú tiropu o'ócãrã niwã. Na Jesure mejêcã yu'ticã uarã, bu'iri bocasĩ'rĩrã, tojo weecãrã niwã. ¹⁴ Be'ro na o'ócãrã Jesú tiropu ejarã, a'tiro nicãrã niwã:

—Masãrê bu'egu, mu'u nisetisere masĩ'i. Masã yu'ure "¿De'ro wãcũrãsarĩ?" nirõ marĩrõ diacjũ ucũ'u. Õ'acũ yere diacjũ were'e. Æpêrã "Wiorã nima" nirõ marĩrõ nipe'tirãrê ni'cãronojõ ï'a'a. Mu'urê apeyenojõ sêrĩtiña'sĩ'rĩsa'a. Romano masã wiogure cũ niyeru wapasesere wapayecã, marĩrê dutise ¿añuti o ña'a nitine? ni sêrĩtiña'cãrã niwã.

¹⁵ Jesú pe'e na weeta'sase me'rã sêrĩtiña'cã ï'agũ, a'tiro nicu niwĩ:

—¿De'ro weerã yu'ure mejêcã yu'tigu, bu'iri bocagusami nisĩ'rĩrã, sêrĩtiña'ti? Niyeru kujire miitia, nicu niwĩ.

¹⁶ Tojo weerã ti kujire miiticãrã niwã. Tere ï'agũ, Jesú sêrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Noa queose, noa wãme wã'ñati? nicu niwĩ.

Na yu'ticãrã niwã:

—César, romano masã wiogu queose, cũ wãme wã'ña'a, nicãrã niwã.

¹⁷ Na tojo nicã tu'ogu, Jesú narê nicu niwĩ:

—To pũrĩcãrê César, romano wiogu wapayedutisenojõrê cûrê o'oya. Õ'acũ ye pe'ema cûrê o'oya. Cũ weedutisere weeya, nicu niwĩ.

Cũ tojo yu'ticã tu'orã, tu'omarĩa wa'acãrã niwã.

Masã wêrĩca be'ro masãsere Jesure sêrĩtiña'que ni'i
(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

¹⁸ Be'ro Æpêrã pa'ia saduceo masã Jesú tiro wa'acãrã niwã. Na "Wêrĩ'cãrã masãsome", ni êjõpeosama. Tojo weerã Jesure a'tiro nicãrã niwã:

19 —Masārē bu'egu, Moisé a'tiro dutise cūucu niwī: “Ni'cū nūmotigu pō'rātitimigū wērīcā, cū acabijī cū nūmo ní'core nūorēato. Be'ro cū co me'rā ne waro pō'rātīmū'tāgūrē cū ma'mi wērī'cure pō'rātībosato”, nicu niwī. 20 Ni'cū pō'rā sietere tojota wa'acaro niwū. Masā ma'mi nūmoti, pō'rātitimigū wērīa wa'acu niwī. 21 Cū be'rocjū cū ma'mi nūmorē nūorēcū niwī. Cū quē'rā pō'rātitimigū wērīa wa'acu niwī. Be'rocjū quē'rārē tojota wa'acaro niwū. 22 Tojo dia'cū te nituogupure tojo wa'aturiadijacaro niwū. Be'ro na nūmo ní'co quē'rā wērīa wa'aco niwō. 23 Na siete core nūmoticārā niwā. To pūrīcārē wērī'cārā masācā, ¿ni'í nūmo tojabutiagosari? nicārā niwā.

24 Tojo nicā tu'ogu, Jesú narē yu'ticu niwī:

—Musā wisiyu'rua'a. Ō'acū ye queti ojáca pūrī cjasere ne masīwe'e. Ō'acū cū tutuase quē'rārē masīwe'e. 25 Wērī'cārā na masāca be'ro nūmotisome. Pō'rā numia quē'rārē numisome. Ō'acūrē wereco'terā u'musepu nirā weronojō nirāsama. 26 Apeyenojō musārē wērī'cārā masāsere werenemogūti. Musā Moisé ojáca pūrīrē bu'epā. Ō'acū cūrē ni'cā yucusiti ūjūrī sitipū a'tiro ucūcu niwī: “Yu'u Ō'acū ni'í. Mu'u ñecūsūmua Abrahā, Isaa, Jacob wiogu ni'í”, nicu niwī. 27 Cū, “Na wiogu ni'í” nīgū, “Yu'u tiropū catima”, nīgū weecu niwī. Ō'acū catirā wiogu nimi. Wērībajuduti'cārā marīma. Tojo weerā musā, “Wērī'cārā masāsome” nírā, wisiyu'rua'a, nicu niwī Jesú.

Moisé dutise cūu'que ni'cārō añuyū'rūnū'cārō ni'í nise ni'í
(Mt 22.34-40)

28 Apī quē'rā topū Moisé oja'quere bu'eri masū Jesú tiro nicu niwī. Jesure saduceo masā me'rā uputu ucūcā tu'ocu niwī. Tojo weegu Jesú añurō yu'time'rīcā ī'agū, cūrē sērītiña'cu niwī:

—Moisé cū duti'que ¿disenojō waro apeye yu'rūoro añuyū'rūnū'cāti? nicu niwī.

29 Jesú cūrē yu'ticu niwī:

—Apeye dutise yu'rūoro a'te nemorō añuyū'rūnū'cā'a. A'tiro ni'í: “Tū'oya, Israe curuacjārā. Ō'acū marī wiogu ni'cūta wiogu waro nimi. 30 Tojo weerā Ō'acū marī wiogure nipe'tise musā ējōpeose me'rā, musā wācūse me'rā, musā tu'oña'se me'rā, tojo nicā musā tutuase me'rā ma'īña.” A'te ni'í apeye yu'rūoro niyu'rūnū'cāse. 31 A'te be'rore tojocureta ni'í, nírō. A'te ni'í. “Marī basu ma'irōnojōta āpērārē ma'irōña'a.” Apeyepua a'te nemorō marīsa'a, nicu niwī Jesú.

32 Cū tojo nicā tu'ogu, Moisé oja'quere bu'eri masū a'tiro nicu niwī:

—Masārē bu'egu, mū'u diacjū waro ucū'u. Tojota ni'í mū'u nise. Ō'acū ni'cūta nisami. Apī cū yu'rūoro nigūpua marīsami. 33 Ō'acūrē marī ējōpeose me'rā, marī tu'oña'se me'rā, marī wācūse me'rā, marī tutuase me'rā ma'ise apeye nemorō niyu'rūnū'cā'a. Tojo nicā marī basu ma'irōnojōta āpērārē ma'ise añu ni'í. Nipe'tise marī wa'icūrā ūjūamorōpeose nemorō wapati'í. Tojo nicā nipe'tise ñubuepeoropū ūjūamorōpeorāti nise nemorō wapati'í, nicu niwī.

34 Jesú cū weesooro marīrō añurō ucūme'rīcā ī'agū, cūrē nicu niwī:

—Cārōacā du'sa'a mū'u Ō'acūrē añurō ējōpeo yu'ratērīatjo, nicu niwī.

A'te be'rore ne ni'cū Jesure sērītiña'ma'aticu niwī.

Jesú masārē “Cristo na nigú ¿noa macū niti?” ni sērītiña'que ni'í
(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

35 Jesú Ō'acū wi'ipū bu'egu, masārē a'tiro nicu niwī:

—¿De'ro weerā Moisé oja'quere bu'eri masā Cristo Ō'acū bese'cure “Davi pārāmi nimi” nisari? 36 Davita Espíritu Santu cū masīse o'oro me'rā a'tiro ni ojacu niwī:

Ō'acū u'musepu nigú cū macūrē, yu'ure yu'rūoacjūre a'tiro nicu niwī:

“Yu'u tiro wiogu dujiri cūmurōpū dujigusa'a.

Mu'u to dujicã, mu'urẽ ï'atu'ti'cãrãrẽ docaque'acã weeguti", nicu niwĩ Õ'acũ, ni ojacu niwĩ Davi.

³⁷ Davi basuta Õ'acũ bese'cu Cristore "Yu'u wiogũ nimi", nicu niwĩ. Tojo weegũ cã pãrãmi se'saro nirõnojõ o'ogũ, cã wiogũ nicu niwĩ, nicu niwĩ Jesú.

Masã pãjãrã topure nirã tu'saroputa Jesú weresere tu'otu'sacãrã niwã.

Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ "Na tojo weema" nise ni'i

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Jesú masãrẽ bu'egũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Musã Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ tu'omasĩña. Musãrẽ ï'ato nãrã, su'ti yoase paca me'rã sãña, ñubuesijatũ'sama. Tojo nicã macã decopũ wiopesase me'rã añuduticã masama. ³⁹ Na nerẽse wi'seripũ wiorã na dujiwũase cũmurĩpũ dujisĩ'rĩsama. Bosenũmũ weeropũ quẽ'rãrẽ mejãrõta nisĩ'rĩsama. ⁴⁰ Wapewia numia ye wi'serire ã'masama. Na ña'arõ wee'quere wãcũdutipirã yoacã ñubueta'sasama. Náta ãpẽrã yu'rũoro bu'iri da'reyu'rũnũ'cãno'ajã nima, nicu niwĩ Jesú.

Ni'cõ wapewio pajasecũogo Õ'acũrẽ o'o'que ni'i

(Lc 21.1-4)

⁴¹ Jesú Õ'acũ wi'ipũ nígũ, masã niyeru o'orã sãawũase acari põtẽorõ dujicũ niwĩ. Masã te acaripũ niyeru sãacã, ï'adujibajaque'acũ niwĩ. Pãjãrã pajiro niyeru cãorãrẽ pajiro sãacã ï'acũ niwĩ. ⁴² Na te acaripũ sãarĩ cura ni'cõ wapewio pajasecũogo ejaco niwõ. Co pũa cuji niyeru wapamarĩse cujiri ni'cã acaropũ sãaco niwõ. ⁴³ Co tojo weéca be'ro Jesú cã bu'erãrẽ pijio, narẽ nicu niwĩ:

—Diacjũ musãrẽ wereguti. Õ'acũ ï'orõpũ a'tigo wapewio pajasecũogo nipe'tirã yu'rũoro o'oyu'rũnũ'cãmo. ⁴⁴ ãpẽrã pe'e narẽ du'sasere o'oama. Co pe'e pajasecũogo nimigõ, co cãomi'que, co ba'acatibo'queacãrẽ o'ope'ocã'mo, nicu niwĩ.

13

Jesú "Õ'acũ wi'i, Jerusalẽ cja wi'i cõ'ano'rõsa'a" ní'que ni'i

(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Jesú Õ'acũ wi'ipũ wijaari cura ni'cũ cã bu'egũ a'tiro nicu niwĩ:

—Ûsãrẽ bu'egũ, a'ti wi'i na ãtãpaga me'rã yee'que pacare ï'aña. Ti wi'i añubutiari wi'ijo ni'i, nicu niwĩ.

² Jesú cãrẽ yu'ticũ niwĩ:

—Mu'u a'ti wi'i yéca wi'ire ï'amisa'a. Be'ro ne ni'cãgã ãtãgã apega bu'ipũ yeeturiamujã'que tojasome. Nipe'tise mutõdijono'rõsa'a, nicu niwĩ.

A'ti mũmũco pe'tise dũporo Jesú "A'tiro wa'arosa'a" ní'que ni'i

(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Be'ro Jesú cã bu'erã me'rã ãrũgũ Olivo Õ'acũ wi'i põtẽorõ nicjupũ wa'acãrã niwã. Jesú topũ dujiri cura Pedro, Santiago, Juã, André ãpẽrã tu'otiropũ cãrẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

⁴ —Wereya ãsãrẽ. ¿De'ro nicã mu'u "Õ'acũ wi'i cjase ãtãpagare mutõdijono'rõsa'a" ní'que wa'arosari? ¿Ñe'enojõ me'rã ï'ogũsari a'te tojo wa'atjere? nicãrã niwã.

⁵ Jesú narẽ yu'ticũ niwĩ:

—ãpẽrã musãrẽ nisoori nãrã, tu'omasĩña. ⁶ Pãjãrã a'tiro nisoorãsama: "Yu'u Õ'acũ tutuaro me'rã wee'e; Õ'acũ bese'cu Cristo ni'i", nirãsama. Na tojo nisere tu'orã, pãjãrã siruturãsama.

⁷ »Musã a'mewẽjẽse quetire tu'orã, "Topũ tojo wa'aporo" nicã tu'orãsa'a. Tere tu'orã, mũcaticã'ña. Te a'tirota wa'arosa'a. Tojo nimirõ, a'ti mũmũco pe'tiatjo

du'sarosa'a yujupũ. ⁸ Ni'cã curuacjãrã ape curuacjãrã me'rã a'mequêrãsama. Tojo nicã ni'cã di'tacjãrã ape di'tacjãrã me'rã a'mewêjêrãsama. Pũrõ apesepũre di'ta narãsãse wa'arosa'a. Ujaboase wa'arosa'a. A'te nipe'tise peje me'rã masã ne waro pi'etiwã'cõse ni'i. Numio co macũrẽ wũase dũporo pũrĩse nũ'cãrõ weronojõ nirõsa'a.

⁹ »Musãrẽ ñe'e, wiorã tiropũ miarãsama. Musã nerẽse wi'seripũre paaperãsama. Musã yũ'ure ãjõpeose wapa wiorã wa'teropũ miano'rãsa'a. Tojo weecã, yé cjasere wererãsa'a. Tojo weerã musã basu añurõ wãcũtũ'oña'ña. ¹⁰ A'ti mũcõco pe'tiatjĩ dũporo nipe'tirocãrãrẽ Ô'acũ masãrẽ yũ'rũose quetire werese'sabi'ano'rõsa'a. ¹¹ Musãrẽ wiorã tiropũ miacã, wãcũque'titirãta wa'aya. “¿Ûsã de'ro ucũrãsariba topũre?” ni wãcũticã'ña. Ô'acũ musãrẽ wãcũse o'osere topũre ucũña. Musã mejêta ucũrãsa'a. Espĩritu Santu ucũgũsami. ¹² Ni'cũ põ'rã wiorãpũre a'merĩ weresã, wẽjẽcã weerãsama. Na pacũsumũa quẽ'rã na põ'rãrẽ wiorãpũre weresãrãsama. Na põ'rã quẽ'rã mejãrõta na pacũsumũarẽ yũ'rũnũ'cã, wẽrĩcã weerãsama. ¹³ Nipe'tirocãrã masã musãrẽ yũ'ure ãjõpeose bu'iri i'atu'tirãsama. Yũ'ure ãjõpeoyapatirã pũrĩcã yũ'rũwetirãsama. Yũ'u pacũ tiropũ catinu'cũrãsama.

¹⁴ »Dũporocjũpũ Ô'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ Danie wãmetigũ a'ti mũcõco pe'tiatjĩ dũporo wa'atjere ojayucũ niwĩ. “Ñã'agũ Ô'acũ yabigũnoyõ cũ ya wi'ipũ sãjãtĩgũnoyõ Jerusalẽ cja wi'i añurĩ wi'ipũre sãjãa, nu'cũgũsami. Tojo weegũ cũ sãjãase me'rã ti wi'i ñã'ase marĩrĩ wi'ire doyorẽgũsami”, ni ojayucũ niwĩ. Cũrẽ ti wi'ipũ nicã i'arã, musã a'ti pũrĩrẽ bu'e tũ'omasĩña. Tojo wa'acã i'arã, Ô'acũ bu'iri da'regusami nĩrã, Judeapũ nĩrã ãrũpagũpũ du'tiaya. ¹⁵ Tojo wa'ari nũmũrẽ wi'i dũposãrĩ opa sirapũ soo pesagũnoyõ po'peapũ cjasere sãjãa duretimigũ, diacjũta wa'a wa'aya. ¹⁶ Wesepũ tũ'ogũ quẽ'rã ne wi'ipũ tojaa, duregũ wa'aticã'ña. ¹⁷ Tojo wa'ase nũmũrĩ numia nijipacosãnumiarẽ, põ'rã mi'rĩrã cũorãrẽ bujaweose nũmũrĩ nirõsa'a. Na mũmũnarõ wa'amasĩsome. ¹⁸ “Yũsũase nũmũrĩrẽ tojo wa'aticã'to” ni, Ô'acũrẽ sãrĩña. ¹⁹ Tojo wa'ase nũmũrĩ pi'etise nũmũrĩ nirõsa'a. Ô'acũ a'ti turire wéeca be'rore tocã'rõ pi'etise marĩcaro niwũ. Be'ropũ quẽ'rãrẽ tocã'rõ waro pi'etise marĩrõsa'a. ²⁰ Ô'acũ pi'etise nũmũrĩrẽ duoticãma, ne ni'cũ yũ'rũwetitibutiabosami. Ô'acũ pe'e cũ yarã, cũ bese'cãrãrẽ wéegũ, tojo wa'ase nũmũrĩrẽ dũogũsami.

²¹ »Tojo wa'ari curare ãpẽrã musãrẽ nisoorãsama: “Jãa, i'aña. Ô'acũ bese'cũ Cristo a'to nimi. Topũ nimi”, nirãsama. Na tojo nicã, ãjõpeoticã'ña. ²² Pãjãrã nisoori masã a'tirãsama. A'tiro nirãsama: “Yũ'u Ô'acũ bese'cũ Cristo ni'i. Ô'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masã ni'i”, nisoorãsama. Peje wee'ose weerãsama narẽ ãjõpeoato nĩrã. Basiocãma, Ô'acũ cũ bese'cãrãpũreta ãjõpeodu'ucã weesĩ'rĩrãsama. Tojo weerã narẽ ne ãjõpeoticã'ña. ²³ Musã tojo wa'asere añurõ tũ'omasĩña. Te niatjeta musãrẽ wereyutoja'a, nicũ niwĩ Jesú.

*Ô'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ ¿de'ro wee a'tigũsari? nise ni'i
(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)*

²⁴ Jesú a'tiro ni werenemocũ niwĩ:

—Te pi'etise nũmũrĩ yũ'rũca be'ro mujĩpũ mũcõcõjũ na'itĩ'a wa'agũsami. Ñamicjũ quẽ'rã bo'reyusome. ²⁵ Ñocõa burũdijarãsama. Nipe'tirã mũmũarõpũ nĩrã narãsãcã weeno'rãsama. ²⁶ Tojo wa'ari cura nipe'tirã yũ'u Ô'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ o'mecururipũ tutuaro me'rã asistedijaticã i'arãsama. ²⁷ Be'ro yũ'ure wereco'terãrẽ o'ogũti. Na neorãsama yũ'u bese'cãrã nipe'tiro no'o nirõcjãrãrẽ.

²⁸ »Musãrẽ otecjũ higueraqũ wãmeticjũ me'rã queose o'ogũti. Tigũ dũpuripũ pũrĩ ñasãwijisãjãcã, “Cũ'ma wa'arotiro wee'e”, nisa'a. ²⁹ A'te weronojõ yũ'u todũporo nĩ'que peje wa'acã i'arã, “Cã'rõacã Jesú a'ti di'ta wiogũ sãjãtjo dũ'sasa'a”, niña.

³⁰ Diacjũ musãrẽ wereguti. A'te peje tojo wa'ari curare nirã wẽrĩsome. Tojo wa'asere ï'ape'ocã'rãsama. ³¹ A'ti ùmũco, a'ti di'ta pe'tidijarosa'a. Yũ'ũ ucũse, yũ'ũ bu'ese pũrĩcã ninu'cũcã'rõsa'a. Nipe'tise yũ'ũ ní'que queoro wa'arosa'a.

³² »Yũ'ũ apaturi a'tiatjema ti nũmũ nicã, ti hora nicã a'tigusã'a nisere ne masĩno'ña marĩ'i. Õ'acũrẽ wereco'terã ù'mũsecjãrã, yũ'ũ Õ'acũ macũ quẽ'rã masĩwe'e. Yũ'ũ pacũ Õ'acũ ni'cũta masĩsami.

³³ »Tojo weerã musã añurõ wãcũ, tũ'omasĩyuya. “¿De'ro nicã a'tigusari?” ni ñubue, co'tenu'cũcã'ña. Yũ'ũ a'tiatjere musã ne masĩwe'e. ³⁴ Musãrẽ queose me'rã wereguti. Ni'cũ masũ yoaropũ sijagũ wa'asami. Cũ wa'ase ðũporo cũrẽ da'raco'terãrẽ cũ ya wi'ire “Co'teapa”, nisami. Nánũcũrẽ na da'ratjere cũusami. Sope co'tegũre “Sopere co'teya”, nisami. ³⁵ Na weronojõ musã niña. Námãrĩcã na wiogũ dajatjere ne masĩtisama. Na'ique'ari cura, ñami deco, cãrẽ'quẽ uuri cura, o bo'reacã ní'gũ nibosami. Musã quẽ'rã na weronojõ masĩtimirã, yũ'ũre co'teya. ³⁶ Yũ'ũ wãcũña marĩrõ a'ti, musãrẽ cãrĩrãrẽ weronojõ bocaejapejasĩ'rĩtisa'a. ³⁷ Yũ'ũ musãrẽ nisere nipe'tirãrẽ nigũti. Añurõ wãcũ, co'teyuya, ni werecu niwĩ Jesú.

14

Jesure ñe'erãtirã na apoyu'que ni'i (Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pũa nũmũ Pascua bosenuũmũ, pã bũcuase me'rã na morẽti'quere ba'ari bosenuũmũ ðũ'sacaro niwũ. Ti bosenuũmũ judío masã na ñecãsumũa Egiptopũ ní'cãrã wi-jawã'cã'quere wãcũrĩ bosenuũmũ nicaro niwũ. Pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã ¿de'ro wee Jesure ñe'e wẽjẽrãsari? ní'ã, weesooome'rĩse me'rã na weeatjere apoyucãrã niwã. ² Tojo ní'ã, a'tiro nicãrã niwã:

—Bosenuũmũ nicã weeticã'rã. Masã cũrẽ ma'írã, no'o ùaro caricũma'a, marĩ tojo weesere dojorẽbosama, nicãrã niwã.

Ni'cõ numio Jesure ma'iyũ'rũgo ù'mũtise piopeo'que ni'i (Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Na “Jesure wẽjẽrãti” ni apocaterore Jesú Betaniapũ nicũ niwĩ. Simó cãmi boa, yũ'rũ'cũ ya wi'ipũ nicũ niwĩ. Jesú cũ ba'adujiri cura ni'cõ numio ù'mũticja cũogo ejaco niwõ. Tiga acosticja ù'mũtise nardo wãmetise wapabũjũsere poseticaro niwũ. Ti ñacõrẽ pe'equejo, Jesú ðũpoa bu'ipũ ù'mũtisere piopeoco niwõ. ⁴ Æpẽrã topũ nirã co tojo weecã ï'arã, uayũ'rũacãrã niwã. Tojo weerã a'tiro a'merĩ ucũcãrã niwã:

—¿De'ro weego co a'te ù'mũtise wapabũjũsere mejõ waro tojo weecõ'ati? ⁵ A'te ni'cã cũ'ma da'rase wapa wapata'aro weronojõ ðuago, bocano'boapã. Te me'rã pajasescũorãrẽ weetamuboapõ, nicãrã niwã. Co tojo weesere tũ'satirã, pũrõ tu'ticãrã niwã.

⁶ Jesú pe'e narẽ nicũ niwĩ:

—Cariboticã'ña. ¿De'ro weerã core cariboti? A'tere yũ'ũre tojo wéego, añurõ weego weemo. ⁷ Pajasescũorã musã wa'teropũ ninu'cũcã'rãsama. Musã no'o ùaritero narẽ añurõ weetamumasĩ'i. Yũ'ũma musã wa'teropũ ninu'cũcã ï'asome. ⁸ A'tigo yũ'ũre co weesĩ'rĩrõ põtẽorõ añurõ weemo. Co yũ'ũre piopeogo ù'mũtisere apoyu, na yaarã ù'mũtise wa'reatjo weronojõ yũ'ũre weeyumo. ⁹ Diacjũ musãrẽ wereguti. A'ti di'tapũre no'o nirõ yũ'ũ masãrẽ yũ'rũose quetire werecusiarã, a'tigo co yũ'ũre wee'quere wãcũdutirã wererãsama, nicũ niwĩ.

Juda wiorãpũre Jesure o'oatje cjase ni'i (Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)

¹⁰ Jesú numiorē tojo níca be'ro Jesú bu'erā doce me'rācjũ ní'cũ Juda Iscariote a'tiro weecũ niwĩ. Pa'ia wiorā tiropũ wa'a, Jesure cũ o'atje cjasere na me'rā ucũgũ wa'acũ niwĩ. ¹¹ Cũ tojo nisere tu'orā, upũtu e'catirā, “Mũ'urē niyeru wapayerāti”, nicārā niwā Judare. “¿De'ro nicā yũ'ure Jesure wiorāpũre o'orouamitito?” ni wācũcũ niwĩ Juda.

Jesú cũ bu'erā me'rā ba'atũo'que ni'i

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

¹² Masā pã bucuase me'rā morēti'quere ba'ari bosenuũ ninũ'cācaro niwũ. Ti nuũ nicā, ni'cũ oveja wĩ'magũ na Pascua bosenuũ ba'acjure wējēsama. Titare Jesú bu'erā cūrē sērĩtiña'cārā niwā:

—¿No'opũ marĩ Pascua bosenuũ ba'atjore apoyucā ɥasari? nicārā niwā.

¹³ Tojo nicā tu'ogũ, puarā cũ bu'erārē o'ócũ niwĩ. A'tiro narē werecũ niwĩ:

—Jerusalēpu wa'aya. Topũ ni'cũ masũ acoga tuupeogũre bocaejapejarāsa'a. Cũ no'o wa'aro sirutuya. ¹⁴ Cũ sājāarō ti wi'i wiogũre niña: “Ŕsārē bu'egũ a'tiro niami: ‘¿No'opũ nisari yũ'u bu'erā me'rā Pascua bosenuũ ba'atji tucũ?’ niami”, niña. ¹⁵ Musā tojo nicā, u'muarōca tucũ apoyuca tucũjopũ musārē ĩ'ogũsami. Topũ marĩ ba'atjere apoyuya, nío'ocũ niwĩ Jesú.

¹⁶ Be'ro cũ bu'erā wa'a, Jerusalēpu etacārā niwā. Topũ etarā, Jesú cũ ní'caronojōta nipe'tisere bocacārā niwā. Topũ na ba'atjere apoyucārā niwā.

¹⁷ Na'ique'aca be'ro Jesú cũ bu'erā doce me'rā ti wi'ipũre etacũ niwĩ. ¹⁸ Na ba'ari cura Jesú cũ bu'erārē nicũ niwĩ:

—Diacjũ musārē weregũti. Musā me'rācjũ ni'cũ marĩ me'rā ba'adujigũ wiorāpũre yũ'ure wējēdutigũ o'ogũsami, nicũ niwĩ.

¹⁹ Cũ tojo nicā tu'orā, upũtu bujaweticārā niwā. Nánucũ a'merĩ sērĩtiña'cārā niwā:

—Yũ'uta nicā'sa'aba, nicārā niwā.

²⁰ Jesú narē yũ'ticũ niwĩ:

—Ni'cũ musā doce me'rācjũ yũ'u me'rā a'ti papũ yosoba'agũ niami. ²¹ Yũ'u Ő'acũ macũ masũ weronojō upũtigure Ő'acũ ye queti ojāca pũrĩ ní'caronojōta wa'arosa'a. Tojo wa'acā, yũ'ure wiorāpũre o'ogũma ña'abutiario wa'arosa'a. Cũ diacjũta bajuatiyũ'rũocā, nemorō añubopā, nicũ niwĩ.

²² Jesú cũ bu'erā me'rā ba'ari cura pāgārē mii, cũ pacũ Ő'acũrē e'catise o'ocũ niwĩ. Tu'ajanũ'cō, tigare dũcawaa, narē o'ogũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Ba'aya. A'te yũ'u upũ ni'i, nicũ niwĩ.

²³ Be'ro sĩ'rĩrĩ pare mii, Ő'acũrē e'catise o'ocũ niwĩ tja. Tu'ajanũ'cō, cũ bu'erārē tĩacũ niwĩ. Nipe'tirā ti pa cjasere sĩ'rĩpe'ticā'cārā niwā. ²⁴ Narē tĩagũ, nicũ niwĩ:

—A'te yé dí ni'i. Masā ña'arō wee'quere wērĩ wapayebosagũsa'a. Ő'acũ masārē apeye ma'ma “A'tiro weegũti” ní'quere cũugũsami. Yũ'u wērĩgũ, dí o'mabũrose me'rā pājārā añurō weeno'rāsama. ²⁵ Diacjũ musārē weregũti. A'te u'sedũcaco vino marĩ ni'cārōacā sĩ'rĩrĩrō weronojō weenemosome. Be'ro yũ'u pacũ yũ'ure wiogũ sōrōcāpũ, musā me'rā apaturi ma'ma vino sĩ'rĩnemogũsa'a tja, nicũ niwĩ Jesú.

Jesú Pedrore “Mũ'u yũ'ure ‘Masĩwe'e' nigũsa'a” ní'que ni'i

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶ Jesú cũ bu'erā me'rā ba'aca be'ro Ő'acũrē basapeotoja, ti wi'ire wijaa wa'acārā niwā. Wijaa, ũrũgũ Olivo wāmeticjũpũ wa'acārā niwā. ²⁷ Topũ wa'agũ, Jesú narē nicũ niwĩ:

—Musā nipe'tirā a'ti ñami uirā, yũ'ure cō'awā'cāpe'tia wa'arāsa'a. Musā tojo weeatje Ő'acũ ye queti ojāca pũrĩpũ nĩrōnojo'ta wa'arosa'a. A'tiro ojano'wũ: “Yũ'u oveja co'tegũre wējēno'cā weegũsa'a. Tojo weecā, cũ yarā oveja no'o ɥaro

omastearāsama”, niwã. ²⁸ Be'ro yu'u wērī'cūpu masāca be'ro musā dūporo Galilea di'tapu wa'ayutojagusa'a, nicu niwī.

²⁹ Cū tojo nicā tu'ogu, Pedro yu'ticu niwī:

—Āpērā mu'urē cō'awā'cācā, yu'u pūrīcā ne wa'asome, nicu niwī.

³⁰ Tojo nisere tu'ogu, Jesú nicu niwī:

—Diacjū mu'urē wereguti. Ni'cācā ñami puati cārē'quē uuati dūporo yu'ure i'tiati “Cārē masīwe'e”, nigūsa'a, nicu niwī.

³¹ Tojo nicā tu'omigū, Pedro ninemocu niwī:

—Yu'u pūrīcā na yu'ure wējēsī'rīcāma, “Cū me'rā boaguti”, nigūsa'a. “Cārē masīwe'e” nisome, nicu niwī. Be'ro nipe'tirā cū bu'erā Pedro ní'caronojōta niburocārā niwā.

Jesú Getsemaní wāmetiropu cā pacure ñubue'que ni'i
(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³² Olivo wāmeticju ūrūgūpu wa'arā, tigu dū'pocā Getsemaní wāmetiropu etacārā niwā. Topu Jesú cū bu'erārē a'tiro nicu niwī:

—Yu'u ñubuegu wa'ari cura a'topu dujiniña yujupu, nicu niwī.

³³ Topu ñubuegu wa'agu, Pedro, Santiago, Juārē miacu niwī. Cū uputu waro ejeripō'rāpu wācūque'ti, bujaweticu niwī. ³⁴ Narē nicu niwī:

—Yu'ure wērī'tawioro, bujawetise yu'ramajāsa'a. Musā a'to tojayá. Ne cārīticā'ña, nicu niwī narē.

³⁵⁻³⁶ Tojo nīca be'ro yoacurero na yu'raro wa'a, di'tapu paamu'rīque'agu, cū pacure sērīgū, a'tiro nicu niwī:

—Pacu, mu'urē nipe'tise basio'o. Mu'u uacā, yu'ure a'te ña'arō yu'ruatje wa'aticā'to. Yu'u tojo nimicā, yu'u uaro weeticā'ña. Mu'u uaro pe'e wa'ato, nicu niwī.

³⁷ Be'ro cū bu'erā tiropu majāmitojacu niwī. Narē cārī'cārāpūre bocaejacu niwī. Pedrore nicu niwī:

—Simó, ¿mu'u cārīgū weeti? ¿Ne cārōacā cārītimigū, tu'sumasītisari?

³⁸ Cārīticā'ña. Wātī musārē niqesāticā'to nīrā, Ō'acūrē sērīña. Musā wācūsepū me'rāma yu'ure ējōpeonu'cūsī'rīmisa'a. Musā se'saro tojo weesī'rīmīrā, wācūtutuamasītisa'a. Tojo weerā Ō'acūrē sērīña, nicu niwī.

³⁹ Tojo nīca be'ro majāmitojagu, cū pacure sērī'caronojōta sērīcu niwī tja. ⁴⁰ Sērīca be'ro cū bu'erā tiropu majāmitojagu, cārī'cārāpūre bocaejacu niwī tja. Narē wūja pūrīyū'ruacarō niwū. Tojo weerā cūrē de'ro wee yu'timasiticārā niwā. ⁴¹ Be'ro apaturi Jesú cū pacure sērītuogu wa'acu niwī. Tojatagu, cū bu'erārē nicu niwī:

—Ni'cārōacāma sooya, cārīña majā. Tocā'rōta ni'i. Ni'cārōacārē yu'u Ō'acū macū masū weronojō uputigure masā ña'arāpūre o'otaje etatoja'a. ⁴² Wā'cānu'cāña. Te'a, na tiropu wa'arā. Yu'ure o'oacju a'titojami, nicu niwī Jesú.

Jesure ñe'ewā'cā'que ni'i
(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³ Jesú cū bu'erārē ucūrī cura na me'rācju ní'cu Juda etacu niwī. Cū me'rā pājārā masā di'pjīrī cuorā yucupagu me'rā a'ticārā niwā. Na pa'ia wiorā, Moisé oja'quere bu'eri masā, judío masā bucurā o'óno'cārā nicārā niwā. ⁴⁴ Juda Jesure wiari masū narē a'tiro niyutojacu niwī:

—Yu'u wa'suporopu mi'miacju cūta nigūsami. Cūrē ñe'e, añurō dū'te miapa, nicu niwī.

⁴⁵ Juda Jesú tiropu etagu, a'tiro nicu niwī:

—Yu'ure bu'egu. Tojo nīgūta, cūrē mi'micu niwī. ⁴⁶ Tojo weecā ĩ'arā, Jesure ñe'ewā'cā wa'acārā niwā.

47 Cãrẽ ñe'erĩ cura ni'cũ topu nu'cũgũ cũ ya di'pjĩrẽ wejewee, pa'ia wiogure da'raco'tegure o'mepero dutepã'rẽcã'cu niwĩ. 48 Jesú masãrẽ nicu niwĩ:

—¿Yajari masãrẽ ñe'erã a'tirã weronojõ yu'ure di'pjĩrĩ, yucupagu me'rã ñe'erã a'tiati? 49 Nipe'tise numurĩ yu'u Õ'acũ wi'i masã wa'teropu bu'edujiwu. Titare masã yu'ure ñe'etiwu. A'te masã ni'cãrõacã weese toduporopu Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu nĩrõnojõta wa'a'a, nicu niwĩ.

50 Jesure ñe'ecã ï'arã, cũ bu'erã ni'cãrẽta cõ'anu'cõ, du'tiwa'cãpe'tia wa'acãrã niwã.

Ni'cũ ma'mu du'tiwã'cã'que ni'i

51 Jesure ñe'ewã'cãcã, ni'cũ ma'mu cũ cãrĩgũ omãca casero me'rã omatjãgũ sirutucu niwĩ. Be'ro ãpẽrã cãrẽ ñe'ecãrã niwã. 52 Tojo weecã, cũ oma'carore cõ'acã'cu niwĩ. Cõ'a, su'ti marĩgũ omawã'cã wa'acu niwĩ.

Jesure wiorã tiropu mia'que ni'i

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

53 Jesure ñe'e, pa'ia wioгу tiropu miacãrã niwã. Topu nipe'tirã pa'ia wiorã, judío masã bucãrã, Moisé oja'quere bu'eri masã nerẽcãrã niwã. 54 Pedro pe'e Jesure yoacurero pa'ia wioгу ya wi'i sope pu'topu sirututuocu niwĩ. Topu surara pu'to ejanujã, na me'rã pecame'e sõ'madujicu niwĩ.

55 Pa'ia wiorã, tojo nicã nipe'tirã wiorã “¿De'ro wee Jesure weresãrõuamitito?” nicãrã niwã. Cãrẽ wẽjẽsĩ'rĩrã, tojo nicãrã niwã. Cãrẽ wẽjẽsĩ'rĩmirã, bu'iri ne bocaticãrã niwã. 56 Pãjãrã cãrẽ weresã, nisoocãrã niwã. Ni'cãrõnojõ weresãtiyucã, basioticaro niwũ. 57 ãpẽrã wã'cãnu'cã, nisoose me'rã weresãcãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

58 —Ã'rĩrẽ a'tiro nicã tu'owu: “Yu'u a'ti wi'i Õ'acũ wi'ire masã wéeca wi'ire cõ'adijope'oguti. Be'ro i'tia numu be'ro ape wi'i tu'ajanu'cõgũti. Ti wi'i masã wéeca wi'i mejeta nirõsa'a”, niwĩ, nicãrã niwã.

59 Tojo nimirã, na nisere ni'cãrõnojõ wãcũticãrã niwã.

60 Na tojo nicã tu'ogu, pa'ia wioгу na wa'teropu wã'cãnu'cã, Jesure sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Mu'urẽ tojo nisere yu'tiweti? ¿De'ro ni yu'tigusari na weresãsere? nicu niwĩ.

61 Jesú yu'titiyu'rucã'cu niwĩ. Cũ yu'titicã ï'agũ, pa'ia wioгу apaturi sãrĩtiña'nemocu niwĩ:

—¿Mu'uta niti Õ'acũ bese'cu Cristo, Õ'acũ añugũ macũ na nigũ? ni sãrĩtiña'cu niwĩ.

62 Jesú cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Cũta ni'i. Masã yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upatigu Õ'acũ pu'topu dujicã ï'arãsa'a. Cũ u'musepu nigũ tutuayurami. Yu'u o'mecururipu dijaticã ï'arãsa'a, nicu niwĩ.

63 Tojo nicã tu'ogu, pa'ia wioгу uasere ï'ogũ, cũ basu cũ ye su'tire wejetũ'rẽcu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Ãpẽrã cãrẽ weresãrã uanemowe'e. 64 Masã Õ'acũrẽ ña'arõ cũ ní'quere tu'oapu. ¿De'ro tu'oña'ti masã? nicu niwĩ.

Nipe'tirã topu nirã “Cãrẽ wẽjẽrõu'a'a”, nicãrã niwã.

65 Na tojo nicã tu'orã, ãpẽrã a'tiro weecãrã niwã. Cãrẽ u'seco e'opeocãrã niwã. Cũ caperire bi'apecãrã niwã. Cãrẽ paamujãrã, a'tiro nicãrã niwã:

—Nĩbocaya. ¿Noa mu'urẽ paati? nicãrã niwã.

Surara quẽ'rã diapoapu Jesure paacãrã niwã.

Pedro Jesure “Masĩwe'e” ní'que ni'i

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Jesure wi'i po'peapu ñe'esājāca be'ro Pedro sope pu'topu tojacu niwī. Cũ tojo weeri cura ni'cõ pa'ia wiogure da'raco'tego etaco niwõ. ⁶⁷ Cũ pecame'e sõ'madujigure ï'agõta ï'a, cãrẽ nico niwõ:

—Mu'u Jesú Nazarecjã me'rã sija'cũta ni'iba, nico niwõ.

⁶⁸ Pedro core nisoogu, a'tiro ni yu'ticu niwī:

—Cãrẽ masĩtisa'a. Ñe'enojõrẽ ucũgõ ucũsa'a. Tu'omasĩtisa'a, nicu niwī.

Cũ sã'rĩrõ sope pu'topu topu wijaanu'cãcã, cãrẽ'quẽ uucu niwī. ⁶⁹ Pa'ia wiogure da'raco'tego apaturi cãrẽ ï'agõ, topu nirãrẽ a'tiro nico niwõ:

—Ã'rĩ quẽ'rã na me'rã sija'cũta nimi, nico niwõ.

⁷⁰ Cũ apaturi nisoocu niwī tja. Be'roacãta topu nirã Pedrore a'tiro nicãrã niwã:

—Mu'u quẽ'rã Jesú bu'erã me'rã sija'cũta ni'i. Mu'u Galileacjã ni'i. Mu'u ucũse quẽ'rã na ucũwuaronojõ bususa'a, nicãrã niwã.

⁷¹ Na tojo nicã tu'ogu, Pedro nisooneemocu niwī tja:

—Yu'u diacjũta ucũticã, Õ'acũ yu'ure bu'iri da'reato. Yu'u musã ucũgũrẽ ne masĩtisa'a, nicu niwī.

⁷² Cũ tojo nicũñarĩ cura cãrẽ'quẽ apaturi uucu niwī tja. Tojo weecã, Pedro Jesú toduporopu ní'quere wãcũbocacu niwī. Jesú a'tiro nicu niwī: “Cãrẽ'quẽ puati uuse duporo mu'u yu'ure i'tiati ‘Cãrẽ masĩwe'e’, nigũsa'a”, nicu niwī. Tere wãcũgũ, upatu uticu niwī.

15

Jesure romano masã wiogu Pilato sãrĩtiña'que ni'i

(Mt 27.1-2,11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Bo'reacã pa'ia wiorã nerẽcãrã niwã. Judío masã bucãrã, Moisé oja'quere bu'eri masã quẽ'rã nerẽcãrã niwã. ã'rã nipe'tirã wiorã nerẽque'a, “Jesure ¿de'ro weerãsari marĩa?” ni ucũcãrã niwã. Ucũtoja, Jesure du'tetjãrã, Pilato tiropu miiejacãrã niwã.

² Pilato Jesure sãrĩtiña'cu niwī:

—¿Mu'uta niti judío masã wiogu? nicu niwī.

Jesú yu'ticu niwī:

—Mu'u nĩrõnojõta cũta ni'i, nicu niwī.

³ Pa'ia wiorã Pilatopure peje weresãcãrã niwã. ⁴ Tojo nicã tu'ogu, Pilato apaturi Jesure sãrĩtiña'nemocu niwī tja:

—¿Mu'urẽ na tojo nisere yu'tiweti? ¿Dicuse peje mu'urẽ weresãrã weeti? nicu niwī.

⁵ Jesú ne yu'titiyu'rucã'cu niwī. Tojo weegu Pilato ï'amarĩacu niwī.

Jesure wẽjẽduti'que ni'i

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

⁶ Cũ'marĩnucũ Pascua bosenumu nicã Pilato a'tiro weeseticu niwī. Ni'cũ bu'iri da'reri wi'ipu nigũrẽ masã na du'uwĩrõdutigure du'uwĩrõmujãcũcu niwī. ⁷ Titare ni'cũ bu'iri da'reri wi'ipu Barrabã wãmetigu wiorãrẽ yu'rũnu'cã, narẽ cõ'asĩ'rĩ, cã me'rãcjãrã masãrẽ wẽjẽ'cãrã me'rã dujicu niwī. ⁸ Masã Pilato tiropu wa'a, “Mu'u bosenumu nicã weewuaronojõ weeya”, nicãrã niwã. ⁹ Pilato narẽ yu'ticu niwī:

—¿Musã judío masã wiogure yu'u du'uwĩrõcã uasari? nicu niwī.

¹⁰ Pilato pa'ia wiorã uose ye bu'iri Jesure cãpũre wia'quere masĩcu niwī. ¹¹ Pa'ia wiorã Barrabã pe'ere du'uwĩrõdutiãrã masãrẽ no'o uaro caricũsitenu'cõcã'cãrã niwã.

¹² Tojo nicã tu'ogu, Pilato narẽ sãrĩtiña'cu niwī:

—Musã judío masã wiogu nigũ me'rã pe'ere ¿de'ro weecã uasari? nicu niwī.

¹³ Tojo nicã nipe'tirã caricũmajãcãrã niwã:

—Cãrẽ curusapu paabi'pe wẽjẽña, nicãrã niwã.

¹⁴ Pilato narē nicu niwī:

—¿De'ro weegu tojo weebosari? Ā'rī ne cā'rō ña'arō weeticu niami, nicu niwī.

Cū tojo nimicā, masā caricūnemocārā niwā:

—Curusapu paabi'pe wējēña, nicārā niwā.

¹⁵ Tojo nicā tu'ogu, Pilato masā me'rā añurō tojasī'rīgū, Barrabáre du'uwīrōcu niwī. Be'ro Jesure surarare tārādutitoja, curusapu paabi'pe wējēduticu niwī.

¹⁶ Tojo weerā na Pilato ya wi'i po'pea nirī tucūjopu cūrē miacārā niwā. Topu nipe'tise cururi surara nerēcārā niwā. ¹⁷ Na Jesure ni'cārō su'tiro uputu sō'arō, wiorā sñarōnojōrē sāacārā niwā. Tojo nicā ni'cā be'to pota me'rā wéeca be'tore cū dupoapure peocārā niwā. ¹⁸ Be'ro cūrē caricūcārā niwā:

—E'catipeoya judío masā wiogure, ni caricūcārā niwā.

¹⁹ Ni'cāgū yucugu me'rā dupoapure paamujācārā niwā. Ū'seco e'opeo, cūrē bujicārā, ejaque'apecārā niwā. ²⁰ Na cūrē a'tiro bujicā'ca be'ro wiogu sñarī su'tirote tuweecārā niwā. Be'ro cū sñamūtā'carore sāacārā niwā tja. Tu'ajanu'cō, cūrē curusapu wējērā wa'arā miacārā niwā.

Jesure curusapu paabi'pe wējē'que ni'i

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Jesure wējērā wa'arā na miarī cura ni'cū masū Simó Cirene wāmetiri macācjū cāpūpu ní'cu tojaticu niwī. Cū puarā Alejandro, Rufo pacu nicu niwī. Jesús curusa wuawā'cārōpu cū yu'rūacā i'arā, curusare cūrē wuaduticārā niwā.

²² Jesure ni'cā bu'a Gólgota wāmetiropu miacārā niwā. Gólgota nírō, “Masā boaweeca dūpoa” nirō weesa'a. ²³ Topu pūrīse tu'oña'ticā'to nírā, vino mirra wāmetise me'rā morē'quere tīacārā nimiwā. Jesús sī'rīticu niwī. ²⁴ Be'ro cūrē curusapu paabi'pe wējēcārā niwā. Surara cū ye su'tire ducawaarā, níbocape wapata'acārā niwā. ¿Ñe'enojōrē bocarāsari? nírā, tojo weecārā niwā.

²⁵ Jesure curusapu paabi'penu'cōcatero, ñamiña'cūrō nueve nicā nicaro niwū. ²⁶ A'te ye bu'iri cūrē wējē'e nírā, curusapu ni ojaō'oca pjī a'tiro ojano'caro niwū: “Ā'rī judío masā wiogu nimi”, nicaro niwū. ²⁷ Jesús me'rā āpērā puarā yajari masā curusapu paabi'penu'cōno'cārā niwā. Ni'cū diacjū pe'e, apīrē cūpe pe'e nu'cōcārā niwā. ²⁸ Tojo weecā, Ō'acū ye quetire ojāca pūrīpu oja'que queoro wa'acaro niwū. A'tiro ojano'caro niwū: “Cū quē'rā ña'arā wa'teropure morēsu'utamucu niwī”, niwū.

²⁹⁻³⁰ Masā Jesús pu'to yu'ruarā, cūrē bujicārā, dūpoa yuremujācārā niwā. A'tiro nicārā niwā:

—Jū. Mu'u pūrīcā “Ō'acū wi'ire cō'agūti”, nimiwūña. “I'tia numu be'ro weepe'oguti”, niwū. Tojo ní'cu mu'u basuta yu'rūoya. Topu curusapu wā'ñagū dijati, ni bujicā'cārā niwā.

³¹ Na weronjōta pa'ia wiorā, Moisé oja'quere bu'eri masā bujicā'cārā niwā. Na basu a'merī a'tiro nicārā niwā:

—Cū āpērāmarīcārē yu'rūowī. Cū basu pe'e yu'rūomasītimi. ³² Ō'acū bese'cu Cristo Israe curuacjārā wiogu nígū, curusapu dijatiato. Cū dijaticā pūrīcārē, ējōpeorāti, nicārā niwā.

Yajari masā Jesús me'rā curusapu paabi'penu'cō'cārāpūta bujicā'sājācārā niwā.

Jesú wērī'que ni'i

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30; Heb 6.19-20; 10.19-20)

³³ Jesús curusapu wērīrī cura dajaritero nicā nipe'tiro ti di'tapu na'itī'a wa'acaro niwū. Téé ñamica'a tres nicāpu na'itī'atūocarō niwū. ³⁴ Tita ti horata Jesús uputu caricūcu niwī. Arameo ye me'rā a'tiro nicu niwī:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? A'tiro nígū, “Ō'acū, Ō'acū, ¿de'ro weegu yu'ure cō'awā'cāti?” nígū, tojo nicu niwī.

³⁵ Āpērā ni'cārērā topu nirā tojo nisere tu'orā, a'tiro nicārā niwā:

—Tu'oya sī'i ucūsere. Dəporocjūpə Ō'acū ye queti weremu'tārī masū Eliare pisugə weesami, nicārā niwā.

³⁶ Cū caricūcā tu'ogə, ni'cū omawā'cā, ni'cā si'ti vino pi'ase me'rā morē'quere yosocə niwī. Yosotoja, ni'cāgū yucugupə də'teō'o, Jesure sīomorō tīagū, a'tiro nicə niwī:

—Ī'anirā marī yujupə. Elía yə'rūogə a'tigə a'tigusami cūrē.

³⁷ Be'ro Jesú upətə caricū, wērīa wa'acə niwī. ³⁸ Cū wērīrī cura a'tiro wa'acaro niwā. Ō'acū wi'ipə pa'ia sājāarōpə cā'mota'ayosari casero ɯ'muarō pe'e tū'rūdijati, pua casero ducawatiyojacaro niwā. ³⁹ Surara wiogə romano Jesú doca nu'cūgū cā caricūcā ĩ'agū, cū de'ro wee wērīcā ĩ'agū, a'tiro nicə niwā:

—Diacjūta ā'rī Ō'acū macū niapī, nicə niwī.

⁴⁰ Numia yoaropə Jesure ĩ'anu'cūcārā niwā. Na wa'teropə ā'rā numia nicārā niwā: María Magdalena, apego María José, Santiago nituogə na nigū paco, tojo nicā Salomé nicārā niwā. ⁴¹ Ā'rā numia Jesure Galileapə nicā sirutu'cārā, cūrē weetamu'cārā nicārā niwā. Tojo nicā āpērā numia pājārā Jesú Jerusalēpə wa'acā sirutu'cārā topu ĩ'anu'cūcārā niwā.

Jesure na yaa'que ni'i

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ Jesú wērīca nəmū judío masā sootji nəmū dəporo nicaro niwā. Tojo weerā na ba'atjere apoyurā weecārā niwā. Na'ique'ari cura José, Arimatea wāmetiri macācjū etacə niwī. Judío masā wiorā me'rācjū wiogə nicə niwī. Joséta Jesure “Ō'acū bese'cu nimi”, ni ējōpeocə niwī. Tojo nicā cū wiogə sājātje quē'rārē co'tecə niwī. Tojo weegə uiro marīrō wācūtutuaro me'rā Pilato tiropə sājāacə niwī. Sājāa, Jesú ya upəre sērīcə niwī. ⁴⁴ Pilato ti upəre sērīcā tu'ogə, cū wērīatoja'quere masīgū, tu'omarīa wa'acə niwī. Be'ro surara wiogure ¿diacjūta wērīapari? nīgū, sērītiña'cə pijiocə niwī. ⁴⁵ Surara wiogə “Diacjūta niapū” nicā tu'ogə, Pilato Jesú ya upəre Joseré o'oduticə niwī. ⁴⁶ Tojo weegə José cūrē omatji casero añurī caserore duucə niwī. Be'ro Jesú ya upəre miidijoo, ti casero me'rā omacə niwī. Tu'ajanə'cō, ni'cā tuti ūtāgāpə se'éca tutipə sīosōrōcūuocə niwī. Be'ro ti pere ūtāgājo me'rā tuubi'acə niwī. ⁴⁷ María Magdalena, apego María puarā José, Santiago paco Jesure yaa'carore ĩ'acārā niwā.

16

Jesú cū wērī'cəpə masā'que ni'i

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Sauru na soowari nəmū yə'rūca be'ro María Magdalena, apego María Santiago paco, tojo nicā apego Salomé ɯ'mūtise duucārā niwā. Te me'rā Jesure cū upəre piopeorā wa'arā weecārā nimiwā. ² Mujīpū mujātiri cura ma'ma semana sājānə'cārī nəmū soorinəmū nicā Jesure yaa'caropə wa'acārā niwā. ³ Na topə wa'arā, a'merī sērītiña'cārā niwā:

—¿Noa marīrē tiga ūtāgārē tuupāobosarosari? nicārā niwā.

⁴ Topə ejarā, tiga ūtāgājo ti tutire bi'acaga aperopə cūñacā ĩ'acārā niwā. ⁵ Tojo weerā ti tutipə diacjū sājāa wa'acārā niwā. Topə diacjū pe'e ni'cū ma'mə dujicā ĩ'acārā niwā. Cū yoaro su'tiro butiro sāñacā ĩ'arā, upətə ɯcəacārā niwā. ⁶ Cū narē nicə niwī:

—Yū'ure uiticā'ña. Məsā Jesú Nazarecjūrē na curusapə paabi'pe wējē'cure a'marā wee'e. Cū masātojami. A'tore marīmi. Cūrē na cūu'carore ĩ'arā a'tia.

⁷ Be'ro cū bu'erārē, tojo nicā Pedrora wererā wa'aya. “Cū məsā dəporo Galileapə

wa'ayugusami. Cũ musârê toduporopu ní'caronojõta topu cûrê ï'arâsa'a", ni wererã wa'aya, nicu niwĩ.

⁸ Cũ tojo nicã tu'orã, numia Jesure yaa'caropu ní'cãrã ucua narãsârãta, omawã'cã wa'acãrã niwã. Uputu ï'a ucua'cãrã nitjãrã, na ï'a'quere, na tu'o'quere apêrãrê wereticãrã niwã.

Jesú María Magdalenarê bajuamã'tã'que ni'i
(Jn 20.11-18)

⁹ Jesú bo'reacã soorinũmu nicã wêrĩ'cupu masãcu niwĩ. Titare María Magdalenarê bajuamã'tãcu niwĩ. Coreta toduporopure Jesú siete wãtĩa cuogore cõ'awĩrõcu niwĩ.

¹⁰ Cũ core bajuáca be'ro cũ me'rã sija'cãrãrê, cũ wêrĩ'quere dajasewã'a utirãrê werego wa'aco niwõ. ¹¹ "Jesú catiami, yu'u cûrê ï'apu" nicã tu'orã, êjõpeoticãrã niwã.

Jesú puarã cũ bu'esere sirutu'cãrãrê bajua'que ni'i
(Lc 24.13-35)

¹² Jesú María Magdalenarê bajuáca be'ro apêrã puarã cûrê êjõpeorãrê bajuacu niwĩ tja. Na cãpũpu sjarãrê cũ apĩ weronojõ bajugu bajuacu niwĩ. ¹³ Be'ro cûrê ï'amasĩca be'ro apêrã cũ bu'erã ní'cãrãrê wererã wa'acãrã niwã. Na quẽ'rãrê êjõpeoticãrã niwã.

Jesú cũ bu'erãrê "A'tiro weeya" nise ni'i
(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴ María Magdalenarê, tojo nicã apêrãrê bajuáca be'ro Jesú cũ bu'erã oncere bajuacu niwĩ. Na ba'adujiri cura bajuacu niwĩ. Na "Cũ masãcu niami" nisere êjõpeoticãrã niwã. Na êjõpeotise bu'iri narê tu'ticu niwĩ. ¹⁵ Be'ro a'tiro nicu niwĩ:

—Nipe'tiropu nipe'tirãrê yu'u masãrê yu'ruoguti nisere quetiwererã wa'aya.

¹⁶ No'o yu'ure êjõpeo, wãmeyeno'gũ yu'ruono'gũsami. Yu'ure êjõpeotigu pũrĩcã bu'iri da'reno'gũsami. ¹⁷ Êjõpeorã na êjõpeosere ï'orã, a'tiro weemasĩrãsama. Yu'u tutuaro me'rã wãtĩa masãrê sãjãa'cãrãrê cõ'awĩrõmasĩrãsama. Apemasã ye, na ucũmasĩti'quere ucũmasĩrãsama. ¹⁸ Na añarê ñe'ecã, tojo nicã nímã sĩ'rĩcã, ne mejẽcã wa'asome. Dutitirãrê omocã ñapeocã, yu'rurãsama, nicu niwĩ Jesú.

Jesú u'musepu mũjãbutia'que ni'i
(Lc 24.50-53)

¹⁹ Be'ro marĩ wiogu Jesú cũ bu'erãrê wérẽca be'ro Õ'acũ u'musepu cûrê miimũjãa wa'acu niwĩ. Topure cũ pacu tiropu diacjũ pe'e ejanujãcu niwĩ. ²⁰ Tojo wa'áca be'ro cũ bu'erã nipe'tiropu cũ yu'ruose quetire weresterã wa'acãrã niwã. Na werecã, Jesú cũ basuta narê weetamucu niwĩ. Na weresere diacjũta ni'i nígũ, añuse na wee'omũjãcã weecu niwĩ.

Luca Jesucristo ye quetire oja'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Ā'rī ni'cūta āpērā Jesucristo ye quetire oja'cārā wa'teropure judío masū nitigu nicu niwī. Cū Pablo me'rācjū waro nígū, cū me'rā tojota da'rayapaticā'cū niwī. Cū Jesucristo ējōpeonū'cā'quema de'ro nicā, no'opu ējōpeogu ējōpeonū'cāpī. Masīno'ña marī'i. Añurō weeri masū, tojo nicā ocoyeri masū nicu niwī. Cū Siria di'tapu niri macā Antioquíapu bajuacu niwī.

A'ti pūrī nipe'tirāpūreta Jesús yu'rūogu a'ticu niwī nisere ojano'caro niwā. Israe curuacjārā se'sarore yu'rūogu a'ticu niwī, ni ojano'ña marīcaro niwā.

Āpērā Jesucristo ye quetire oja'cārā nemorō Jesús cū catiri umūcore, cū weeseti'quere ojayurūnū'cācu niwī. Tere ojase dūporo queoro ojasī'rīgū, a'tiro weecu niwī. Āpērā Jesús ye quetire werecā ī'abesetojagupu, tojo nicā nipe'tise Jesús weeseti'quere besenu'cōpe'otojagupu ojacu niwī.

A'ti pūrīrē Teófilo wāmetigu, judío masū nitigure ojacu niwī.

Luca ¿de'ro weegu a'ti pūrīrē ojapari? nise ni'i

¹ Pājārā masā ūsā wa'teropu wa'a'quere Jesús ye quetire ojasī'rīcārā niwā. ² Ūsārē bu'e'caronojōta ojacārā niwā. Jesús ne waro weenu'cā'quere ī'a'cārā, cū ye quetire weretamu'cārā wereturiacārā niwā. Tereta āpērā ojacārā niwā. ³⁻⁴ Yu'u quē'rā ne waro nu'cā'que me'rā nipe'tise Jesús ye quetire ī'abesepe'ocā'a. Tojo weetojagupu, yu'u a'tere queoro ojame'rīcā'sī'rīsa'a. A'tiro weecā, añusī'rī nígū, wiogu Teófilo, mu'arē oja'a. Mu'arē āpērā bu'e'que diacjāta ni'i nidutigū ojacuti.

Ō'acūrē wereco'tegu u'mūsecjū Juā wāmeyeri masū cū bajuatjere wereyu'que ni'i

⁵ A'te me'rā mu'arē werenū'cāgūti. Herode Judea di'ta wiogu nīcaterore ni'cū pa'i Zacaríā wāmetigu nicu niwī. Cū Abías wāmetigu ya curuacjū pa'i nicu niwī. Cū nūmo Isabe wāmetico niwō. Co quē'rā dūporocjūpu pa'i Aarō pārameo nituriago nico niwō. ⁶ Na pūarāpūta Ō'acū ī'orōpūre añurā nicārā niwā. Ō'acū duti'quere, tojo nicā Moisé duti'quere queoro weecārā niwā. Tojo weerā masā narē “Ña'arā nima”, nīmasīticārā niwā. ⁷ Isabe pō'rā bocamasītico niwō. Tojo weerā na pō'rāmarīcārā niwā. Tojo nicā na pūarāpūta bucūrā waro nicārā niwā.

⁸ Ni'cā nūmu Zacaríā ya curuacjārārē Ō'acū ī'orōpū Ō'acū wi'ipu da'rase nicaro niwā. ⁹ Na pa'ia weewūaranojōpūma nībocaca be'ro Zacaríare Ō'acū Nibutiari Tucū tiro u'mūtise ūjūamorōdutirā sōrōcārā niwā. ¹⁰ Cū u'mūtise ūjūapeori cura nipe'tirā masā sopepu űubuerā weecārā niwā. ¹¹ Cū tojo weeri cura ni'cū Ō'acūrē wereco'tegu u'mūsecjū cū ūjūamorōpeoro diacjū pe'e bajuacu niwī. ¹² Cūrē ī'agū, Zacaríā de'ro wéemasīticu niwī. Ūcuayū'ruacu niwī. ¹³ Cū tojo weecā ī'agū, Ō'acūrē wereco'tegu cūrē nicu niwī:

—Yu'ure uiticā'ña. Ō'acū mu'u űubuesere tu'oami. Mu'u nūmo Isabe ni'cū pō'rātigosamo. Cūrē Juā wāmeyeya. ¹⁴ Mu'u cū me'rā pūrō e'catigusa'a. Āpērā quē'rā cū bajuacā, pājārā e'catirāsama. ¹⁵ Mu'u macū Ō'acū ī'orōpūre mejō nigū mejēta nigūsami. Ne vinorē, si'bio'quere sī'rīsome. Cū bajuase dūporo Espiritu Santure cuoyū'ruatojagusami. ¹⁶ Pājārā Israe curuacjārā Ō'acū na wiogure ējōpeodu'u'cārārē ējōpeocā weegusami tja. ¹⁷ Cū marī wiogu dūporo weremu'tāsijagusami. Dūporocjūpu Ō'acū ye cjasere weremu'tārī masū Elīamarīcā Espiritu Santu tutuasere cuoyū'ruacu niwī. Cū weronojō cū quē'rā cuoyū'ruagusami.

A'tiro weegusami. Pacusumuarē na pō'rā me'rā cumuca marĩrō nisetiċā weegusami. Tojo nicā yu'rũnu'cārĩ masārē wiorā dutisere yu'ticā weegusami. A'tiro wee masārē marĩ wioġure ñe'edutigu bu'eyugusami, nicu niwĩ Õ'acūrē wereco'tegu.

¹⁸ Cũ tojo nicā, Zacarĩa sērĩtiña'cu niwĩ:

—¿De'ro wee yu'u a'tere “Diacjũta ni'i” nĩmasĩbosau? Yu'u bucu waro ni'i. Yu'u nũmo quē'rā bucuo waro nimo, nicu niwĩ.

¹⁹ Õ'acūrē wereco'tegu cūrē yu'ticu niwĩ:

—Yu'u Õ'acūrē da'raco'tegu Gabriele wāmeti'i. Yu'u Õ'acũ ĩ'orõpu ni'i. Cũ mu'u me'rā ucũdutigu, a'te queti añusere weredutigu o'oámi. ²⁰ Ni'cārõacārē mu'u ĩjõpeoti'que bu'iri ucũmasĩtigu tojagúsa'a. Téé mu'u macũ bajuatiro põtēorõ ne cārõ ucũsome. Õ'acũ cũ uaro põtēorõ tojo wa'arosa'a, nicu niwĩ.

²¹ Cũ tojo weeri cura sope pu'tocjārā pe'e co'terā weecārā niwā. Na Zacarĩa bajuticā, cũ yoogocā ĩ'arā, “¿De'ro wa'apariba cūrē?” nicārā niwā. ²² Zacarĩa na tiropu wijaatagu, ucũmasĩticu niwĩ. “Topũta Õ'acũ apeyenojõ cūrē ĩ'oapĩ”, nicārā niwā. Cũ ucũmasĩtitjĩgũ ucũrõnojõ o'ogu, omocārĩ me'rā narē weequocũ niwĩ.

²³ Cũ Õ'acũ wi'ipu da'rase nũmũrĩ pe'tĩca be'ro cũ ya wi'ipu dajatojaacu niwĩ.

²⁴ Be'ro, cũ nũmo Isabe nijĩpaco tojaco niwõ. Ni'cāmocuse mujĩpũrĩ co ne wijatico niwõ. ²⁵ Co a'tiro wācũco niwõ: “Õ'acũ yu'u pō'rāmarĩgõ ní'core weetamuami. Masā tojowaro ĩ'acõ'adutitigu yu'ure añurõ weemi”, nico niwõ.

Marĩare Õ'acūrē wereco'tegu u'mũsecjũ Jesũ bajuatjere wereyu'que ni'i

²⁶ Seis mujĩpũrĩ Isabe nijĩpaco nirõ yu'rũcaro niwũ. Ticuse mujĩpũrĩ be'ro Õ'acũ cūrē wereco'tegu Gabriere a'tiro weecu niwĩ. Galilea di'ta nirĩ macā Nazarepu o'õcu niwĩ tja. ²⁷ Cūrē ni'cõ numio Marĩare, ne apĩ umu me'rā niña'ti'core quetiweredutigu o'õcu niwĩ. Co ni'cũ Davi pārami nituriagu José wāmetigu me'rā omocā du'tegotigo weeco niwõ. ²⁸ Õ'acūrē wereco'tegu co nirõpu sājāa, añudutigu a'tiro nicu niwĩ:

—María, mu'urē añudutise miiti'i. Õ'acũ mu'urē añurõ wéegũ pajaña'mi. Cũ marĩ wioġu mu'u me'rā nimi. Nipe'tirā numia yu'rũoro mu'urē añurõ weeyu'rũnu'cāġũsami, nicu niwĩ.

²⁹ Cũ tojo nicā tu'ogo, tu'omarĩa wa'aco niwõ.

—¿De'ro weegu yu'ure tojo añudutiti? nico niwõ. ³⁰ Be'ro Õ'acūrē wereco'tegu a'tiro nicu niwĩ:

—María, yu'ure uiticā'ña. Õ'acũ ĩ'orõpũre mu'u añuse bocapu. Mu'u me'rā e'catisami. ³¹ Ni'cārõacārē mu'u nijĩpaco tojagósa'a. Ni'cũ pō'rātigosa'a. Cūrē Jesũ wāme õ'oña. ³² Cũ mejõ nigũ mejēta nigũsami. “Õ'acũ u'mũsecjũ macũ nimi”, nino'ġũsami. Cũ ñecũ Davire wee'caronojõ Õ'acũ wioġu sōrõġũsami. ³³ Tojo weegu Israe curuacjārārē dutinu'cũcũsami. Cũ dutise ne pe'tisome. Wioġu ninu'cũcũsami, nicu niwĩ.

³⁴ Cũ tojo nicā tu'ogo, Marĩa Õ'acūrē wereco'tegure sērĩtiña'co niwõ:

—¿De'ro wee a'te tojo wa'abosari? Yu'u ne ni'cũ umu me'rā niwe'e, nico niwõ.

³⁵ Õ'acūrē wereco'tegu core yu'ticu niwĩ:

—Espĩritu Santu mu'ũpũre dijatagũsami. Õ'acũ u'mũsecjũ cũ tutuase mu'ũpũre o'mecurua weronojõ dijati, tuubi'arosa'a. Tojo weegu mu'u macũ Õ'acũ yagu añugũ waro tojagũsami. Cũ “Õ'acũ macũ nimi”, nino'ġũsami. ³⁶ Mu'u basuco Isabe quē'rā bucuo waro nimigõ, ni'cũ macũ wũagosamo. Co na “Põ'rā marĩmo” nino'co co nijĩpaco nirõ seis mujĩpũrĩ yu'rũtoja'a. ³⁷ Õ'acūrē nipe'tise weeta basio'o, nicu niwĩ.

³⁸ Cũ tojo nicā tu'ogo, Marĩa yu'tico niwõ:

—Yũ'u Õ'acũrẽ da'rawã'ñaco'tego ni'i. Õ'acũ mũ'u ní'caronojõta yũ'ure weeato, nico niwõ.

Co tojo nitu'ajaca be'ro Õ'acũrẽ wereco'tegũ wa'a wa'acũ niwĩ.

María Isabere ï'agõ wa'a'que ni'i

³⁹ Õ'acũrẽ wereco'tegũ wéréca be'ro María yoogoro marĩrõ a'tiro weeco niwõ. Te numũrĩta co basuco Isabere opa bu'pa nirĩ macã Judea di'tapũ ï'agõ wa'aco niwõ.

⁴⁰ Topũ ejago, Zacaríya ya wi'ipũ sãjãaco niwõ. Sãjãagõ, Isabere añudutico niwõ.

⁴¹ Co añuduticãta, Isabe macũ paa po'peapũ sãñagũ a'meña'cũ niwĩ. Isabe Espĩritu Santure cũoyũ'rũago tojaco niwõ. ⁴² Tojo weego co ƣpũtũ tutuaro me'rã ucũco niwõ:

—Nipe'tirã numia yũ'rũoro Õ'acũ mũ'urẽ añurõ weeyũ'rũnũ'cãmi. Mũ'u macũ quẽ'rãrẽ añurõ weemi. ⁴³ Mũ'u yũ'u wioğũ paco yũ'ure ï'agõ a'ticã, añubutiaro wa'a'a. ⁴⁴ Mũ'u añudutisere tũ'ocãta, yũ'u macũ paa po'peapũ sãñagũ e'catise me'rã a'meña'mi. ⁴⁵ Õ'acũ marĩ wioğũ mũ'urẽ “Tojo weegũti” ní'que queoro wa'arosa'a. Mũ'u cũ tojo ní'quere tũ'o ẽjõpeo'co e'cati'i, nico niwõ Isabe.

⁴⁶ Be'ro María a'tiro nico niwõ:

Yũ'u ejeripõ'rãpũ Õ'acũ yũ'u wioğũre e'catise o'o'o.

⁴⁷ Õ'acũ yũ'ure yũ'rũogũ me'rã e'cati'i.

⁴⁸ Yũ'u mejõ nigõrẽ Õ'acũ a'tiro weecu niami.

Cũrẽ da'rawã'ñaco'tegore wãcũcũ niami.

A'tiro nicã me'rã nipe'tirã yũ'ure “Õ'acũ añurõ weemi core”, nirãsama.

⁴⁹ Õ'acũ tutuayũ'rũagũ yũ'ure añubutiase waro weemi.

Cũ añuyũ'rũagũ, ña'ase moogũ niami.

⁵⁰ Nipe'tirã cũrẽ wiopesase me'rã tũ'oña'rãrẽ pajaña'nu'cũcũsami.

⁵¹ Cũ tutuaro me'rã peje añuse weemi.

Ãpẽrã yũ'rũoro ni'i ni tũ'oña'rãrẽ docaque'acã weemi.

⁵² Wiorã niami'cãrãrẽ mejõ nirã tojacã weemi.

Mejõ nirã pe'ere wiorã weronojõ morõmi.

⁵³ Ƣjaboarãrẽ peje waro añuse o'omi.

Peje cũomi'cãrãrẽ ne ñe'enojõ marĩrã tojacã weemi.

⁵⁴ Israe curuacjãrã cũrẽ da'raco'terãrẽ weetamumi.

Ne cã'rõ narẽ pajaña'ticã weetimi.

⁵⁵ Cũ marĩ ñecũsumũarẽ “Tojo weegũti” ní'caronojõta weemi.

Abrahãrẽ, tojo nicã cũ pãrãmerã nituriarãrẽ pajaña'nu'cũcũsami, nico niwõ María.

⁵⁶ María Isabe tiropũ i'tia mujĩpũ tojánico niwõ. Be'ro co ya wi'ipũ dajatojaaco niwõ.

Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũ bajua'que ni'i

⁵⁷ Be'ro Isabe co macũrẽ wũariteronojõ ejacaro niwũ. Titare co macũ bajuacu niwĩ. ⁵⁸ Cũ bajuáca be'ro co acawererã, ãpẽrã co ya wi'i pũ'to nirã core e'catitamurã wa'acãrã niwã. Õ'acũ core añubutiase weecã ï'arã, tojo weecãrã niwã. ⁵⁹ Ni'cã semana cũ bajuáca be'ro Moisé duti'caronojõta weecãrã niwã. Cũ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'adutirã wa'acãrã niwã. Masã cũrẽ cũ pacũ wãme weronojõ Zacaríya wãmeyesĩ'rĩcãrã niamiwã. ⁶⁰ Na tojo weesĩ'rĩmicã, cũ paco narẽ nico niwõ:

—Niwe'e. Cũ Juã wãmetigũsami, nico niwõ.

⁶¹ Masã pe'e “¿De'ro weegũ? Mũ'u acawererã Juã wãmetirã marĩma”, nicãrã niwã.

⁶² Be'ro Zacaríare “¿Mũ'u de'ro wãme õ'osĩ'rĩsari?” ní'ã, weequeose me'rã sãrĩtiña'cãrã niwã. ⁶³ Na tojo nicã, ni'cã pjĩ sãrĩcũ niwĩ. Ti pjĩpũ cũ “Juã wãmetigũsami”, ni ojacu niwĩ. Nipe'tirã cũ tojo weesere ï'arã, ƣcũape'tia wa'acãrã niwã. ⁶⁴ Cũ ojãca be'ro maata Zacaríya apaturi ucũnũ'cãcũ niwĩ tja. Tojo nicã Õ'acũrẽ

e'catise o'ocũ niwĩ. ⁶⁵ Zacaríá tojo weese me'rã nipe'tirã cũ pu'to nirã ucũape'tia wa'acãrã niwã. Nipe'tirã to u'mũase bu'papũ nirã Judeacjãrã tojo wa'a'quere werestewã'cãcãrã niwã. ⁶⁶ Nipe'tirã na tojo wereturiasere masĩrã, pũrõ wãcũcãrã niwã. Cũ Õ'acũ tutuaro me'rã bajuacã ĩ'arã, a'merĩ sãrĩtiña'mujãcãrã niwã:
—¿Cũ wĩ'magũ bucu ějãgũ, de'ro nigũnojõ nigũsari? nicãrã niwã.

Zacaríá Õ'acũrẽ basapeo'que ni'i

⁶⁷ Wĩ'magũ pacũ Zacaríá Espĩritu Santure cuoyu'rũacu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ ucũdutisere a'tiro ucũcu niwĩ:

⁶⁸ Marĩ wiogu Õ'acũ Israe curuacjãrã wiogũre añurõ ucũrã.

Marĩ tiro, cũ yarã tiropũ a'timi.

Marĩrẽ weetamugũ, añurõ yu'rũcã weegũsami.

⁶⁹ Cũ marĩrẽ yu'rũoacjũ tutuayũ'rũagũre o'ógũsami.

Cũrẽ Davi pãrãmerã nituriarã wa'teropũ nigũrẽ o'ógũsami.

Davi Õ'acũrẽ da'rawã'ñaco'tegu nicũ niwĩ.

⁷⁰ A'tere ne waropũta cũ ye queti weremu'tãrĩ masã ña'ase moorã me'rã Õ'acũ "Tojo weegũti", nicũ niwĩ.

⁷¹ Nipe'tirã marĩrẽ waparãtirãrẽ, marĩrẽ ĩ'atu'tirãrẽ yu'rũweticã weegũsami.

⁷² Tojo nicã marĩ ñecũsumuarẽ "Mũsãrẽ pajaña'gũti.

Yu'u "Tojo weegũti" ní'que añusere ne acobojosome", nicũ niwĩ.

⁷³ A'tere Õ'acũ cũ basuta marĩ ñecũ Abrahãrẽ "Tojo weegũti", nicũ niwĩ.

⁷⁴ Marĩrẽ ĩ'atu'tirãrẽ yu'rũcã weegũsami.

Tojo nicã uiro marĩrõ marĩrẽ cũ ñutiro weecã weegũsami.

⁷⁵ Nipe'tiro marĩ catiro põtẽorõ añurã, cũ yarã cũ ĩ'aro weecã weegũsami, nicũ niwĩ Zacaríá.

⁷⁶ Mũ'u, yu'u macũacã, marĩ wiogu a'tiatjĩ ma'arẽ apoyumũ'tãgũ nigũsa'a.

Tojo weegu "Õ'acũ u'mũsecjũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ nimi", nino'gũsa'a.

⁷⁷ Mũ'u Õ'acũ yarãrẽ a'tiro nigũsa'a:

"Mũsã ña'arõ wee'quere acobojose sãrĩcã, mũsãrẽ acobojogũsami.

A'tiro wéegũ, mũsã pecame'epũ wa'abo'cãrãrẽ yu'rũogũsami", nigũsa'a.

⁷⁸ Õ'acũ marĩ wiogu marĩrẽ ma'i pajaña'tjãgũ, cũ macũ marĩrẽ yu'rũoacjũre o'ógũsami.

⁷⁹ Cũ na'itĩ'arõpũ nirãrẽ sĩ'orõ weronojõ marĩ cũrẽ masĩtirã, pecame'epũ wa'abo'cãrãrẽ cũrẽ masĩcã weegũsami.

Tojo wee marĩ ña'arõ wee'quere acobojogu, marĩrẽ cũ me'rã añurõ niseticã weegũsami, nicũ niwĩ Zacaríá.

⁸⁰ Wĩ'magũ bucuã, siape me'rã Õ'acũrẽ nemorõ ějõpeowã'cãcu niwĩ. Yucu marĩrõ, masã marĩrõpũ nibajaque'aticũ niwĩ. Téé Israe curuacjãrãrẽ bu'enũ'cãcateropũ topũ nituocu niwĩ.

2

Jesú cũ bajua'que ni'i

(Mt 1.18-25)

¹ Jesú cũ bajuase duporo nipe'tirã romano masã wiogu Augusto wãmetigu nipe'tirã masãrẽ ba'paqueogũtigũ, na wãmerẽ ojaõ'oduticũ niwĩ. ² Cirenio, Siria di'ta wiogu nícatero ne waro ojaõ'ose nũ'cãcaro niwũ. ³ Nipe'tirãrẽ na ñecũsumua bajua'que macãrĩpũ ojaõ'ogũ wa'aduticũ niwĩ.

⁴ Tojo weegu José Nazare Galilea di'ta nirĩ macãpũ ní'cu wijawã'cãcu niwĩ. Belẽ Judea di'ta nirĩ macãpũ wa'acu niwĩ. Topũ cũ ñecũ Davi bajuacu niwĩ. Cũ Davi

pārāmi niyugu, topu ojaō'odutigu wa'acu niwī. ⁵ Cū, cū omocā du'teacjo María me'rā Belēpu ojaō'odutigu wa'acu niwī. Co wī'magū cūogo nico niwō. ⁶ Na Belēpu nirī cura María co wī'magū ñe'erītero ejacaro niwū. ⁷ Topure na cārīrī wī'i bocaticārā niwā. Tojo weerā ecarā na cārīrī wī'ipū wa'acārā niwā. Topu co ne waro wī'magū wūaco niwō. Cūrē su'ti caseri me'rā oma, ecarā na ba'ari co'ropu cūuco niwō.

Õ'acūrē wereco'terā u'mūsecjārā oveja co'terārē Jesú bajuasere were'que ni'i

⁸ Belē sumutopu oveja co'terā nicārā niwā. Na, na yarā ovejare co'terā, cāpūpu nibo'reamujācārā niwā. ⁹ Wācūña marīrō narē ni'cū Õ'acūrē wereco'tegu u'mūsecjū bajuacu niwī. Õ'acū cū asistese na tiropu añurō bo'reyuse'sa wa'acaro niwū. Tojo wa'acā ī'arā, ucuayurūacārā niwā. ¹⁰ Õ'acūrē wereco'tegu narē a'tiro nicu niwī:

—Yū'ure uiticā'ña. Mūsārē añuse quetire miitigu wee'e. Te quetire tu'orā, nipe'tirā e'catirāsama. ¹¹ Ni'cācā ñami Davi ya macā Belēpu mūsārē yū'rūoacju bajuami. Cū Õ'acū bese'cu Cristo marī wiogu nimi. ¹² Cū wī'magūrē su'ti caseri me'rā oma'cure bocaejarāsa'a. Wa'icūrā nirī wī'ipū cūñagūrē ī'arāsa'a. Mūsā a'tere ī'arā, “Diacjūta wereapī”, nirāsa'a, nicu niwī Õ'acūrē wereco'tegu.

¹³ Cū tojo nīca be'roacā cū tiropu pājārā Õ'acūrē wereco'terā u'mūsecjārā bajuanemocārā niwā. Na Õ'acūrē ējōpeorā, a'tiro e'cati basapeocārā niwā:

¹⁴ Õ'acū u'mūsecjūrē e'catipeorā.

Nipe'tirā cūrē “Añubutiami”, ni basapeoato.

A'ti di'ta pe'ere cū añurō weeno'cārā ejerisājāse cūoato, nicārā niwā.

¹⁵ Be'ro Õ'acūrē wereco'terā u'mūsepu mujāca be'ro oveja co'terā na basu a'merī ucūcārā niwā:

—Te'a quero Belēpu. Tojo wa'a'quere, Õ'acū marīrē wereduti'quere ī'arā marī, nicārā niwā.

¹⁶ Tojo weerā sojaro me'rā macāpu pi'acārā niwā. Topu pi'atarā, María, Joseré bocaejacārā niwā. Wī'magū quē'rārē ecarā ba'ari co'ropu cūñagūrē ī'acārā niwā.

¹⁷ Cūrē ī'āca be'ro Õ'acūrē wereco'tegu wī'magū ye quetire narē ní'quere werestecārā niwā. ¹⁸ Nipe'tirā na weresere tu'orā, tu'o ucuamujācārā niwā. ¹⁹ María pe'e oveja co'terā tojo nisere co se'saro wācū tu'oña'cā'co niwō. Uputu tere wācūnūgūco niwō.

²⁰ Oveja co'terā Õ'acūrē wereco'tegu narē ní'caronojōta queoro wa'acā ī'arā, Õ'acūrē “Añuyurūami”, ni e'catitojaacārā niwā.

Jesure na Õ'acū wī'ipū mia'que ni'i

²¹ Ni'cā semana Jesú bajuāca be'ro na weewaronojō weecārā niwā. Jesure cū ō'rēcju yapa caserore yejecō'acārā niwā. Titareta cūrē Jesú wāme ō'ocārā niwā. Ti wāmerēta Õ'acūrē wereco'tegu María co nijīpaco nise dūporo ō'oduticu niwī. Tojo weerā tojo wāmeyecārā niwā.

²² Wī'magū co wūāca be'ro ticuse nūmūrī yū'rūca be'ro na weewaronojōpūma weecārā niwā. Moisé dutise a'tiro nicaro niwū. Numia wī'magū wūāca be'ro ticuse nūmūrī be'ro apaturi na ní'caronojōta tojato tja nīrō tojo duticaro niwū. Titare wī'magūrē Jerusalēpu miacārā niwā. Topu Õ'acū wī'ipū miisājāa, Õ'acūrē “Mū'u yagu nimi”, ni ī'orā wa'acārā niwā. ²³ Õ'acū dutise tojo niyucā, tere tojo weecārā niwā. A'tiro nicaro niwū: “Nipe'tirā bajuamū'tārā umua Õ'acū yarā sājācā weeno'rāsama”, niwū. ²⁴ Be'ro María, tojo nicā José Õ'acū duti'caronojōta weecārā niwā tja. A'tiro nicaro niwū: “Õ'acūrē ējōpeorā, pūarērā buja weronojō bajurārē o'oya. Na marīcā buja pūarā o'oya”, nicaro niwū.

²⁵ Titare ni'cū Jerusalēcjū Simeó wāmetigu nicu niwī. Cū añugū waro Õ'acūrē ējōpeoyurūgu nicu niwī. Israe curuacjārārē yū'rūoacjūre yucuegu weecu niwī.

Espíritu Santu Simeó me'rã ninu'cũcũ niwĩ. ²⁶ Espíritu Santu cãrẽ a'tiro wereyu-tojacũ niwĩ:

—Cristo Õ'acũ bese'cure ĩ'atimigũ, mũ'u wẽrĩsome, nicũ niwĩ. ²⁷ Õ'acũ wi'ipũ Jesure miáca nũmũrẽ Espíritu Santu Simeórẽ ti wi'ipũ wa'aduticũ niwĩ. Be'ro Jesure cũ pacũsumũa Moisé duti'caronojõta wéerã, Õ'acũ wi'ipũ miacãrã niwã. ²⁸ Wĩ'magũrẽ ĩ'agũ, Simeó miiwũacũ niwĩ. Miiwũa, Õ'acũrẽ e'catipeogu, a'tiro nicũ niwĩ:

²⁹ Wiogu, mũ'u “A'tiro weeguti” ní'quere queoro weeapũ.

Tojo weegu ni'cãrõacãrẽ yũ'u mũ'urẽ da'raco'tegu e'catise me'rã wẽrĩmasĩ'i.

³⁰ Masãrẽ yũ'rũoacjũre ĩ'atoja'a.

³¹ Mũ'u nipe'tirã masã ĩ'orõpũ cãrẽ masĩdutigu tojo weewũ.

³² Cũta judío masã nitirãrẽ mũ'urẽ ějõpeodutigu sĩ'ogũ weronojõ weegũsami.

Tojo nicã nipe'tirã mũ'u yarã Israe curuacjãrã “Õ'acũ añurõ weeamĩ”, nino'rãsama, nicũ niwĩ Simeó.

³³ Simeó wĩ'magũrẽ tojo nicã tũ'orã, José, tojo nicã Jesú paco tũ'omarĩa wa'acãrã niwã. ³⁴ Be'ro Simeó narẽ “Õ'acũ mũsãrẽ añurõ weeato”, nicũ niwĩ. María, Jesú pacore a'tiro nicũ niwĩ:

—Õ'acũ ã'rĩ wĩ'magũrẽ a'tiro weedutigu beseapĩ. Cãrẽ uatirã Israe curuacjãrã cõ'adijono'rãsama. Cãrẽ uarã pe'e morõpeono'rãsama. Cũ Õ'acũ ye cjasere ĩ'omũ'tãgũ nigũsami. Pãjãrã cãrẽ teerãsama. ³⁵ Tojo weese me'rã nipe'tirã wãcũsere bajuyoropũ masĩno'rõsa'a. Mũ'u pe'ere te di'pjĩ me'rã ñosẽrõ weronojõ pũrĩse tũ'oña'gõsa'a, nicũ niwĩ Marĩare.

³⁶ Apego Õ'acũ wi'ipũre Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masõ nico niwõ. Co Ana wãmetico niwõ. Fanuel macõ Aser curuacjõ nico niwõ. Bũcũo waro nico niwõ. Ne waropũre nu'mio waro omocã dũ'teco niwõ. Co omocã dũ'teca be'ro siete cũ'marĩ co marãpũ me'rã nico niwõ. Ticũse cũ'marĩ be'ro co marãpũ wẽrĩa wa'acũ niwĩ.

³⁷ Jesure na Õ'acũ wi'ipũ miacaterore co wapewio ochenta y cuatro cũ'marĩ cũoco niwõ. Co Õ'acũ wi'ipũre ne wijatico niwõ. Topũ Õ'acũrẽ ějõpeogo, ñamirĩ, umũcori be'ti, ñubuenũ'cũcã'co niwõ. ³⁸ Simeó Marĩare, Joseré ucũrĩ cura Ana na tiropũ wa'aco niwõ. Jesure ĩ'agõ, Õ'acũrẽ e'catise o'oco niwõ. Be'ro nipe'tirã Jerusalẽcjãrã masãrẽ yũ'rũoacjũre co'terãrẽ Jesú ye cjasere wereco niwõ.

María, José, Jesú na ya macã Nazarepũ dajatojaa'que ni'i

³⁹ Nipe'tise Õ'acũ duti'quere weetu'ajaca be'ro Marĩa, José, Jesú na ya macã Nazare, Galilea di'tapũ dajatojaacãrã niwã. ⁴⁰ Wĩ'magũ siape me'rã bũcũa, nemorõ tutuagu, masĩnemogũ wa'acũ niwĩ. Õ'acũ cãrẽ añurõ weecũ niwĩ.

Jesú Õ'acũ wi'ipũ wiorã me'rã ucũ'que ni'i

⁴¹ Jesú pacũsumũa nipe'tise cũ'marĩ Pascua bosenuũũ nicã Jerusalẽpũ bosenuũũrĩ wa'awũacãrã niwã. ⁴² Tojo weerã Jesú doce cũ'marĩ cũocã, na weewũaronojõpũma wa'acãrã niwã tja. Jesú titare ne waro bosenuũũ wa'agu weecũ niwĩ. ⁴³ Bosenuũũ yũ'rũca be'ro José, Marĩa na ya macãpũ dajatojaacãrã niwã. Titare Jesú pe'e cũ paco Marĩa, José masĩrõ marĩrõ Jerusalẽpũ tojacã'cũ niwĩ. ⁴⁴ Na Jesure “Ãpẽrã marĩ me'rãcjãrã me'rã wa'ayusami”, nicãrã nimiwã. Tojo weerã na wãcũque'tiro marĩrõ ni'cã nũmũ ma'apũre wa'acãrã niwã. Be'ropũ na acawererã, na ĩ'amasĩrã wa'tero cãrẽ a'macãrã nimiwã. ⁴⁵ Ne bocaticãrã niwã. Tojo weerã cãrẽ a'marã, Jerusalẽpũ majãmitojacãrã niwã.

⁴⁶ I'tia nũmũ na Jerusalẽpũ wijãca be'ro Õ'acũ wi'ipũ cãrẽ bocacãrã niwã. Cũ Moisé oja'quere bu'eri masã wa'teropũ dujicũ niwĩ. Na ucũsere tũ'o, cũ quẽrã

narē sērītiña'mujācū niwī. ⁴⁷ Nipe'tirā cū masīsere ĩ'arā, cū yu'time'rīsere tu'orā, ĩ'amarīamujācārā niwā. ⁴⁸ Cū Ō'acū wi'ipū dujicā ĩ'arā, cū pacusumua ĩ'amarīacārā niwā. Cū paco cūrē nico niwō:

—Macū ¿de'ro weegu ũsārē tojo weeati? Mu'u pacu, yu'u uputu mu'urē a'mapu. Uputu wācūque'tiapu, nico niwō.

⁴⁹ Co tojo nicā tu'ogu, Jesú nicu niwī:

—¿De'ro weerā yu'ure a'mati? ¿Musā yu'u pacu ye cjasere weeroua'a nisere masītiati? nicu niwī.

⁵⁰ Cū pacusumua Jesú tojo nisere tu'omasīticārā niwā.

⁵¹ Be'ro na me'rā Nazarepu dajatojaacu niwī. Cū toduporopu wee'caronojōta na dutisere añurō yu'tinu'cūcu niwī. Cū paco nipe'tise Jerusalēpu tojo wa'a'quere wācūnurūco niwō. ⁵² Jesú siape me'rā bucua, masīnemowā'cācu niwī. Ō'acū cūrē “Añugū nimi”, ni ĩ'acu niwī. Masā quē'rā nipe'tirā cūrē añurō wācūcārā niwā.

3

Juā masārē wāmeyeri masū bu'e'que ni'i

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Quince cū'marī Tiberio wāmetigu nipe'tirā romano masā wiogu nirī cura a'ticūrā cū docacjārā wiorā nicārā niwā. Poncio Pilato Judea di'ta wiogu nicu niwī. Herode Galilea di'ta wiogu nicu niwī. Herode acabiji Felipe Iturea, Traconite wāmetise di'ta wiogu nicu niwī. Lisantias wāmetigu Abilinia di'ta wiogu nicu niwī. ² Anás, tojo nicā Caifá pa'ia wiorā nicārā niwā. Tita na wiorā nirī cura Ō'acū Zacaríā macū Juārē masā marīrō, yucu marīrōpu ucūcu niwī. ³ Be'ro Juā nipe'tiro dia Jordā wāmetiri maa wa'teropu yu'rūwā'cācu niwī. Masārē a'tiro bu'ecu niwī:

—Musā ña'arō weeseti'quere bujaweti ducayu, wāmeyeno'ña. Tojo weerā musā ña'arō wee'quere acobocono'rāsa'a, nicu niwī. ⁴ Duporocjūpu Ō'acū ye queti weremū'tārī masū Isaía oja'caronojōta Juā queoro weeseticu niwī. A'tiro ojayuno'caro niwū:

Ni'cū yucu marīrō, masā marīrōpu a'tiro caricūnu'cūbajaque'atigusami:

“Marī wiogu a'tiatji ma'arē apoyuya.

Diacjūca ma'a añurī ma'a quē'rārō weronojō weeyuya.”

(Marī wiogu a'tiati duporo musā nisetisere apoyuya, musā wācūsere ducayuya nígu, tojo nicu niwī.)

⁵ Nipe'tise di'ta tu'ruri yaa, ni'cārōwijino'rōsa'a.

Nipe'tise ũrūpagu, opa bu'pa diacjūca pa weeno'rōsa'a.

Ma'arī diacjū nitise ma'arī diacjūnu'cōno'rōsa'a.

Ma'arī coperibujuse yaamu'muono'rōsa'a.

(Musā ña'arō weeseti'quere ducayu, apoya nígu, tojo nicu niwī.)

⁶ Musā tojo weecā, Ō'acū masārē yu'rūosere nipe'tirā ĩ'arāsama, ni ojacu niwī Isaía.

⁷ Masā Juā tiropu wāmeyedutirā wa'acārā niwā. Na tojo weecā, narē a'tiro nicu niwī:

—Musā weeta'sari curuacjārā aña weronojō ni'i. Aña nucū ũjūcā, uiwā'cāsama.

Musā aña weronojō bu'iri da'resere ui'i. Tojo uirā, musā ña'arō wee'quere bujaweti

ducayusi'rītimirā, wāmeyedutirā a'tiapu. ⁸ Musā diacjūta ũsā ña'arō wee'quere

bujaweti ducayuapu nírā, musā weesetise me'rā ĩ'oña. A'tiro wācūticā'ña: “Ūsā

Abrahā pārāmerā ni'i. Tojo weerā Ō'acū tiropu wa'arāsa'a”, ni wācūticā'ña.

Musā wācūsere ducayuticā, Abrahā pārāmerā nise wapamarī'i. Ō'acū uagu, a'te

ūtāperi me'rā Abrahā pārāmerā wa'acā weemasīmi. Cū tojo weecāma, na pe'e

Ō'acū uaro weebosama. ⁹ Marī yucupagu ote'quepagu weronojō ni'i. Ō'acū

musārē yucupagu dūca marīsepagure besecō'arō weronojō weegusami. Yucu añurō dūcatiticjure paacō'a, ũjūacō'acā'no'sa'a. Tere wee'caro weronojō musā wācūsere dūcayuticā, añurō weeseticā, Ō'acū musārē cōmea me'rā paacō'agū weronojō bu'iri da'regusami, nicu niwī Juā.

¹⁰ Cū tojo nicā tū'orā, masā cūrē sērītiña'cārā niwā:

—To pūrīcārē ¿de'ro weerāsari? nicārā niwā.

¹¹ Juā narē yu'ticu niwī:

—No'o puaro su'tiro cūogunojō apī moogūrē ni'cārō o'oya. Ba'ase cūogunojō ba'ase moogū me'rā dūcawaa ba'aya, nicu niwī.

¹² Āpērā quē'rā romano masā wiorārē niyeru wapaseebosari masā Juā tiropu wāmeyedutirā wa'acārā niwā. Cūrē sērītiña'cārā niwā:

—Ēsārē bu'egu, ¿ūsā de'ro weerāsari? nicārā niwā.

¹³ Juā narē yu'ticu niwī:

—Romano masā na wapaseeduti'caro nemorō wapaseeticā'ña. Na dutiro ejaturo wapaseeya, nicu niwī.

¹⁴ Āpērā surara quē'rā cūrē sērītiña'cārā niwā:

—Ēsā waro, ¿de'ro weerāsari? nicārā niwā.

Juā narē yu'ticu niwī:

—Ne āpērā cūosere ē'maticā'ña. Na o'oticā, tutuaro me'rā narē uise o'o, ña'arō weeticā'ña. Tere warā, na weeti'quepureta weresādojaticā'ña. Musā wapata'ase me'rā dia'cū e'catiya, nicu niwī.

¹⁵ Masā Juā bu'esere tū'orā, uputu wācūcārā niwā.

—Apetero weegu Juā Ō'acū bese'cu Cristo marī yoacā yucue'cu nisami, ni wācūcārā nimiwā. ¹⁶ Na tojo nisere masīgū, Juā nipe'tirārē a'tiro nicu niwī:

—Yu'u musārē na ña'arō wee'quere bujaweti, du'uama nīgū, aco me'rā wāmeye'e. Yu'u be'ro apī yu'u nemorō tutuagu a'tigusami. Cū añugū waro nimi. Yu'u pe'e mejō nīgū tū'oña'a. Cū ye sapatore tuweemasītigu weronojō cūrē ne ni'cārōwijimasītisa'a. Cū pūrīcā Espiritu Santure musārē o'ógusami. Cūrē masā me'rā ninu'cūcā weegusami. Ña'arōrē ũjūaweero weronojō musārē añurō tojato nīgū ña'arō wee'quere cō'agūsami. ¹⁷ Yu'u be'ro a'tigu ni'cū trigo su'tiweeri masū weronojō nimi. Cū te su'tire mejēcā su'awee, cō'asami. Te trigo peri quē'rārē mejēcā mii, te nūrōrī wi'ipū nūrōsami. Te su'tire pecame'epu ũjūacō'asami. A'te weronojō cū, cū yarā warore bese, cū tiropu miagūsami. Āpērārē pecame'epu cō'abajuriogusami. Ti me'e ne pe'tisome, nicu niwī Juā.

¹⁸ Tojo weesenojō me'rā peje apeye werecasanemocu niwī. Tenojō me'rā Juā Ō'acū ye añuse quetire masārē werecu niwī. ¹⁹ Apeyema tja Herode ti di'ta Galilea wiogure tu'ticu niwī. Herode cū acabiji Felipe numo Herodía wāmetigore ē'ma, numoticu niwī. Tojo nicā apeye peje ña'ase weenemo'que bu'iri tu'ticu niwī. ²⁰ Herode Juā cū were'quere tū'oronojō nīgū, mejō ña'arō weenemocu niwī. Juārē bu'iri da'reri wi'ipū sōrōduticu niwī.

Juā Jesure wāmeye'que ni'i
(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Juārē bu'iri da'reri wi'ipū sōrōatji dūporo Juā pājārā masārē wāmeyecu niwī. Be'ro Jesús quē'rārē wāmeyecu niwī. Cūrē wāmeyegu ñubueri cura u'muse pāricaro niwā. ²² Tojo wa'acā, Jesús bu'ipū Espiritu Santu buja weronojō bajugu cūpūre dijatacu niwī. U'musepu cū pacu Ō'acū ucūdijogu, a'tiro nicu niwī:

—Mu'u yu'u macū yu'u uputu ma'igū ni'i. Mu'u me'rā pūrō e'catii, nicu niwī.

Jesú ñecũsm̃na na nituriam̃jãti'que ni'i
(Mt 1.1-17)

²³ Jesú treinta cũ'marĩ wa'tero c̃uog̃u, bu'enũ'cãcũ niwĩ. Masã cũrẽ “José macũ nimi”, nicãrã nimiwã. José Elí macũ nicũ niwĩ. ²⁴ Elí Matat macũ nicũ niwĩ. Matat Leví macũ nicũ niwĩ. Leví Melqui macũ nicũ niwĩ. Melqui Jana macũ nicũ niwĩ. Jana José macũ nicũ niwĩ. ²⁵ José Matatías macũ nicũ niwĩ. Matatías Amós macũ nicũ niwĩ. Amós Nahúm macũ nicũ niwĩ. Nahúm Esli macũ nicũ niwĩ. Esli Nagai macũ nicũ niwĩ. ²⁶ Nagai Maat macũ nicũ niwĩ. Maat Matatías macũ nicũ niwĩ. Matatías Semei macũ nicũ niwĩ. Semei Josec macũ nicũ niwĩ. Josec Judá macũ nicũ niwĩ. ²⁷ Judá Joanán macũ nicũ niwĩ. Joanán Resa macũ nicũ niwĩ. Resa Zorobabel macũ nicũ niwĩ. Cũ Salatiel macũ nicũ niwĩ. Salatiel Neri macũ nicũ niwĩ. ²⁸ Neri Melqui macũ nicũ niwĩ. Melqui Adi macũ nicũ niwĩ. Adi Cosam macũ nicũ niwĩ. Cosam Elmadam macũ nicũ niwĩ. Cũ Er macũ nicũ niwĩ. ²⁹ Er Josué macũ nicũ niwĩ. Josué Eliezer macũ nicũ niwĩ. Eliezer Jorim macũ nicũ niwĩ. Jorim Matat macũ nicũ niwĩ. ³⁰ Matat Leví macũ nicũ niwĩ. Leví Simeó macũ nicũ niwĩ. Simeó Judá macũ nicũ niwĩ. Judá José macũ nicũ niwĩ. José Jonam macũ nicũ niwĩ. Jonam Eliaquim macũ nicũ niwĩ. ³¹ Cũ Melea macũ nicũ niwĩ. Melea Mena macũ nicũ niwĩ. Mena Matata macũ nicũ niwĩ. Matata Natán macũ nicũ niwĩ. ³² Natán Davi macũ nicũ niwĩ. Davi Isaí macũ nicũ niwĩ. Isaí Obed macũ nicũ niwĩ. Obed Booz macũ nicũ niwĩ. Booz Sala macũ nicũ niwĩ. Sala Naasón macũ nicũ niwĩ. ³³ Naasón Aminadab macũ nicũ niwĩ. Cũ Admin macũ nicũ niwĩ. Admin Arni macũ nicũ niwĩ. Arni Esrom macũ nicũ niwĩ. Esrom Fares macũ nicũ niwĩ. Fares Judá macũ nicũ niwĩ. ³⁴ Judá Jacob macũ nicũ niwĩ. Jacob Isaa macũ nicũ niwĩ. Isaa Abrahã macũ nicũ niwĩ. Abrahã Taré macũ nicũ niwĩ. Taré Nacor macũ nicũ niwĩ. ³⁵ Nacor Serug macũ nicũ niwĩ. Serug Ragau macũ nicũ niwĩ. Ragau Peleg macũ nicũ niwĩ. Peleg Heber macũ nicũ niwĩ. Heber Sala macũ nicũ niwĩ. ³⁶ Sala Cainán macũ nicũ niwĩ. Cainán Arfaxad macũ nicũ niwĩ. Arfaxad Sē macũ nicũ niwĩ. Sē Noé macũ nicũ niwĩ. Noé Lamec macũ nicũ niwĩ. ³⁷ Lamec Matusalén macũ nicũ niwĩ. Matusalén Enoc macũ nicũ niwĩ. Enoc Jared macũ nicũ niwĩ. Jared Mahalaleel macũ nicũ niwĩ. Cũ Cainán macũ nicũ niwĩ. ³⁸ Cainán Enós macũ nicũ niwĩ. Enós Set macũ nicũ niwĩ. Set Adã macũ nicũ niwĩ. Adã Ô'acũ cũ ne waro wee ðu'pócãti'cũ nicũ niwĩ. Tojo weegũ cũ Ô'acũ macũ nicũ niwĩ.

4

Jesure wãtĩ Ô'acũrẽ yu'rũnu'cãcã weesi'rĩmi'que ni'i
(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Juã Jesure wãmeyeca be'ro Jesú Espiritu Santure c̃uoyu'ruacu niwĩ. Cũrẽ dia Jordã wãmetiri maapu ní'cure Espiritu Santu maata yucu marĩrõ, masã marĩrõpu miacu niwĩ. ² Topure cuarenta nũmũrĩ nicũ niwĩ. Wãtĩ Jesure cũ pacure yu'rũnu'cãdutigu niqesãcũ nimiwĩ. Cũ topu nise nũmũrĩrẽ Jesú ne cã'rõ ba'aticu niwĩ. Tojo weegũ ujaboacu niwĩ. ³ Tojo wa'ari curare wãtĩ cũrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Mu'u diacjũta Ô'acũ macũ ni'i nígũ, a'te ãtãperire pã dojorẽ ba'aya, nicũ niwĩ.

⁴ Jesú cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Ô'acũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ojano'o: “Masã ba'ase me'rã dia'cũ cati-masĩtisama”, ni ojano'wã, nicũ niwĩ.

⁵ Be'ro wãtĩ Jesure u'muacju ãrũgũpu miacu niwĩ tja. Topu nipe'tisere ni'cãtita a'ti nucũcã cjase macãrĩ pejere ã'ope'ocã'cũ niwĩ. ⁶ Ì'otoja, wãtĩ a'tiro nicũ niwĩ:

—Yu'u mu'urẽ a'te macãrĩ wioqu, te macãrĩpu nise nipe'tise wioqu sörögũti. A'te nipe'tise yé ni'i. Tojo weegũ yu'u no'o o'osĩ'rĩgũrẽ o'oguti. ⁷ Mu'u yu'ure ejaque'a eãjõpeocã, nipe'tise mu'u ye tojarosa'a, nicũ niwĩ wãtĩ.

⁸ Jesú a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Õ'acũ ye queti ojáca pũrĩpũ a'tiro ojano'o: “Õ'acũ mũ'u wiogũ ni'cũrẽta ĩjõpeoya. Cũ se'sarore, cũ dutise dia'cũrẽ weeco'teya”, niwũ, nicũ niwĩ Jesú.

⁹ Be'ro wãtĩ Jesure Jerusalẽpũ miaa, Õ'acũ wi'i dũposãrĩpũ miimũjãcũ niwĩ. Topũ cũrẽ a'tiro nicũ niwĩ tja:

—Mũ'u diacjũta Õ'acũ macũ ni'i nĩgũ, a'topũ me'rãta nucũcãpũ bu'pudijaya.

¹⁰ Õ'acũ ye queti ojáca pũrĩpũ mũ'ũrẽ a'tiro ojano'o:

Õ'acũ cũrẽ wereco'terãrẽ mũ'ũrẽ co'tedutigũ o'ógũsami.

¹¹ Mũ'ũrẽ ẽtãgãpũ doquepejari nĩrã, mũ'ũrẽ tuuñe'erãsama, ni ojano'caro niwũ, nicũ niwĩ wãtĩ.

¹² Jesú cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Õ'acũ ye queti ojáca pũrĩpũre a'te quẽ'rã ojano'caro niwũ: “Mũ'u wiogũ Õ'acũ cũ ucũ'quere ne ni'cãti ¿diacjũta nimitito? nĩrã, cũrẽ weeĩ'odutiticã'ña”, ni ojano'wũ, nicũ niwĩ Jesú.

¹³ A'tiro wéegũ, wãtĩ apeye de'ro mejẽcã Jesure weenemomasĩticũ niwĩ. Weenemomasĩti, yoaticã cũrẽ cõ'awã'cãnicũ niwĩ.

Jesú ne waro cũ Galileapũ bu'enũ'cã'que ni'i

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Jesú masã marĩõpũ ni'cũ Espĩritu Santure cãoyũ'ruagũ, Galileapũre dajacũ niwĩ. Āpẽrã cũ ye quetire nipe'tiro Galilea wa'terocjãrã ucũse'sa wa'acãrã niwã. ¹⁵ Jesú macãrĩnucũ na nerẽwũasepũ bu'ecũ niwĩ. Nipe'tirã cũrẽ e'cati, “Añuyũ'ruami”, nicãrã niwã.

Jesú cũ ya macã Nazarepũ dajatojaa'que ni'i

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Be'ro Jesú Nazare cũ masãca macãpũ dajatojaacũ niwĩ. Judío masã na soowũari nũmũ cũ weewũaronojõpũma na nerẽwũari wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. Topũ wã'cãnũ'cã, Õ'acũ ye queti ojáca pũrĩrẽ bu'eĩ'ocũ niwĩ. ¹⁷ Cũrẽ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ Isaía ojáca pũrĩrẽ bu'edutirã o'ocãrã niwã. Cũ ti pũrĩrẽ pão, a'tiro oja'quere bocacũ niwĩ. A'tiro nicaro niwũ:

¹⁸ Espĩritu Santu yũ'ũpũre nimi.

Cũ añuse quetire pajasescũorãrẽ yũ'ũre weredutigũ cũuwĩ.

Bũjawetirãrẽ wãcũtutuacã weedutigũ o'ówĩ.

Āpẽrã dutise doca niwã'ñarãrẽ yũ'rũweticã weedutigũ o'ówĩ.

Caperi ĩ'atirãrẽ ĩ'acã weedutigũ o'ówĩ.

Āpẽrãrẽ dutipe, ña'arõ weepeno'rãrẽ wijata'adutigũ o'ówĩ.

¹⁹ Õ'acũ masãrẽ yũ'rũoritero etatoja'a nisere weredutigũ o'ówĩ, ni ojacũ niwĩ Isaía, ni bu'ecũ niwĩ Jesú.

²⁰ Be'ro, Jesú cũ bu'eca be'ro ti pũrĩrẽ tuutũrẽtoja, ti wi'i co'tegũre wiacũ niwĩ. Wia, narẽ bu'egutigũ ejanujãcũ niwĩ. Nipe'tirã ti wi'ipũ nĩrã cũrẽ ne ĩ'adu'uticãrã niwã. ²¹ Cũ narẽ a'tiro ucũnũ'cãcũ niwĩ:

—Nĩ'cãcã me'rã masã tũ'oropũ bu'eĩ'o'que queoro wa'a'a, nicũ niwĩ.

²² Nipe'tirã Jesure añurõ ucũcãrã niwã. Cũ ucũsere tũ'orã, te añuse niyucã, tũ'omarĩa wa'acãrã niwã. Na basu a'merĩ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿Ā'rĩ José macũ mejẽta niti? nicãrã niwã.

²³ Na tojo nisere masĩgũ, Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—Apetero weerã a'te masã na ucũwũasenojõrẽ yũ'ũre nĩrã nisa'a: “Ocoyeri masũ mũ'u basu pe'e ocoye yũ'rũoya”, nisa'a. Tojo nicã “Mũ'u Capernaupũ weeĩ'o'quere ẽsã tũ'owũ. Te ẽsã tũ'o'quere a'to mũ'u ya macã waropũ quẽ'rãrẽ weeĩ'oña”, nĩrã nisa'a, nicũ niwĩ.

²⁴ Be'ro narẽ ninemocũ niwĩ:

—Diacjũ musãrẽ wereguti. Ne ni'cũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masãrẽ cũ ya macãcjãrã waro añurõ põtẽrĩtisama. ²⁵ Musãrẽ a'tere diacjũ masĩcã uasa'a. Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Elía cũ nícateropure Israe di'tapure pãjãrã wapewia numia nicãrã niwã. Titare i'tia cũ'ma ape cũ'ma deco acoro pejaticaro niwũ. Tojo weerã nipe'tirã ti di'tacjãrã uputu ujaboacãrã niwã. ²⁶ Tojo nimicã, ne ni'cõ Israe curuacjõ wapewiore weetamudutigũ Õ'acũ o'óticũ niwĩ. Ape di'tacjõ Sarepta wãmetiro Sidõ pu'to nigõ pe'ere weetamudutigũ o'ócũ niwĩ. ²⁷ Apeye quẽ'rã Eliseo Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ nícateropure a'te weronojõta wa'acaro niwũ. Israe di'tapure pãjãrã cãmi boarã nicãrã niwã. Tojo nimicã, Eliseo ne ni'cũ ti di'tacjũrẽ yu'rũoticũ niwĩ. Naamán aperocjũ Siria di'tacjũ pe'ere yu'rũocũ niwĩ. Õ'acũ Israe curuacjãrãrẽ weetamutigũ, Israe curuacjãrã nitirã pe'ere weetamucũ niwĩ, nicũ niwĩ.

²⁸ Ti wi'ipũ nerẽ'cãrã pãjãrã Jesú a'tiro nisere tu'orã, uayu'rũacãrã niwã. ²⁹ Be'ro nipe'tirã to nirã wã'cãnu'cã, Jesure macã sumutopũ cõ'aõ'ocãrã niwã. Na nirĩ macãcjũ ùrũgũ duposãrĩpũ cũrẽ tuuquedijorãtirã miimujãcãrã niwã. ³⁰ Na tojo weesi'rĩmicã, Jesú na wa'tero wa'a, yu'rũwã'cã wa'acũ niwĩ.

Jesú wãtĩ sãjãno'cũre cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mr 1.21-28)

³¹ Be'ro Jesú Capernaupũ wa'acũ niwĩ. Ti macã Galilea di'tapũ nicaro niwũ. Topũ masãrẽ na soowuari numurẽ bu'ecũ niwĩ. ³² Dutisere cuogu weronojõ bu'ecã ï'arã, tu'omarĩamujãcãrã niwã.

³³ Na nẽrẽca wi'ipure ni'cũ wãtĩ sãjãno'cũ nicũ niwĩ. A'tiro uputu caricũcũ niwĩ:

³⁴ —Jesú Nazarecjũ, ùsãrẽ cariboticã'ña. ¿Ûsãrẽ bu'iri da're bajuriogu a'tigu weeti? Mu'urẽ ï'amas'ĩ. Õ'acũ o'ó'cũ ña'ase moogũ, añubutiagu ni'i, nicũ niwĩ.

³⁵ Cũ tojo nicã tu'ogu, Jesú wãtĩ masãpũ nigũrẽ tu'tigu, a'tiro nicũ niwĩ:

—Di'tamarĩaña. ã'rĩpure nigũ wijaaya, nicũ niwĩ.

Cũ tojo nicã, wãtĩ na ï'orõpũ tuuquecũu, cãpure ní'cũ wijaacũ niwĩ. Ne cũrẽ mejẽcã cãmida'rema'arõ marĩrõ wijaacũ niwĩ. ³⁶ Tojo wa'asere ï'arã, nipe'tirã ucãcãrã niwã. Na basu a'merĩ a'tiro ucũcãrã niwã:

—ã'rĩ dutise cuose ¿ñe'enojõ nimitito? Cũ tutuaro me'rã wãtĩarẽ cõ'awĩrõmasĩmi. Cũ narẽ cõ'awĩrõcã, na wijaama, nicãrã niwã.

³⁷ Tojo weero nipe'tiro Galileapũ Jesú ye cjase se'sa wa'acaro niwũ.

Jesú Simó Pedro mañecõrẽ yu'rũo'que queti ni'i
(Mt 8.14-15; Mr 1.29-31)

³⁸ Jesú na nerẽwuaropũ ní'cũ wijaa wa'acũ niwĩ. Wijáaca be'ro Simó ya wi'ipũ wa'acũ niwĩ. Cũ mañecõ uputu ujaque dutitico niwõ. Tojo weerã Jesure “Yu'rũooya”, ni sãrĩcãrã niwã. ³⁹ Jesú co pu'to ejanũ'cã mu'rĩ'a, ujaquere suruduticũ niwĩ. Cũ tojo weecã, ujaque surupe'tia wa'acaro niwũ. Tojo wéeca be'ro maata co wã'cãnu'cã, narẽ ba'ase etigo wa'aco niwõ.

Jesú pãjãrã masã dutitirãrẽ yu'rũo'que ni'i
(Mt 8.16-17; Mr 1.32-34)

⁴⁰ Mujĩpũ sãjãrĩ cura nipe'tirã no'o nise duti cuorãrẽ Jesú tiropũ miacãrã niwã. Jesú na dutitirãncũrẽ omocã ñapeogu, nipe'tirãrẽ yu'rũocũ niwĩ. ⁴¹ Na dutitirã wa'teropure wãtĩa masãpure sãjãa'cãrã quẽ'rãrẽ cõ'awĩrõcũ niwĩ. Na wijaarã, a'tiro caricũwijaacãrã niwã:

—Mu'ũ Õ'acũ macũ ni'i, nicãrã niwã.

Wãtĩa Cristo Õ'acũ bese'cũ nimi nisere masĩcãrã niwã. Tojo weegu Jesú narẽ tu'tigu, ucũdutiticũ niwĩ.

Jesú Galilea di'tapu cã ye quetire werecusia'que ni'i
(Mr 1.35-39)

⁴² Bo'reque'ari cura Jesú macã sumuto masã marĩrõpũ wa'acũ niwĩ. Cũ tojo weecã, masã cãrẽ a'ma, cũ nirõpũ sirutuejacãrã niwã. Cãrẽ aperopũ wa'adutiticãrã nimiwã.

⁴³ Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'u apeye macãrĩpũ quẽ'rãrẽ añuse queti, Õ'acũ a'ti nucũcãcjãrãrẽ wiogu nigũsami nisere wereroua'a. Õ'acũ na ña'arõ wee'quere bujaweti ducayucã, cũ yarã sãjãcã weegusami. A'te niatjereta yũ'u pacũ yũ'ure o'ówĩ, nicũ niwĩ.

⁴⁴ Tojo weegu Jesú na nerẽwũase wi'seri Galilea di'ta nise macãrĩpũre werecusiacy niwĩ.

5

Jesú cã tutuaro me'rã wa'i pãjãrã wẽjẽcã wee'que ni'i
(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Ni'cã numũ Jesú Genesare wãmetiri ditara sumutopũ nicũ niwĩ. Cũ topũ nirĩ cura pãjãrã masã etacãrã niwã. Cũ Õ'acũ ye queti weresere tũ'osĩ'rĩrã, cũ pũ'to pãjãrã tuuwã'cãcãrã niwã. ² Ditara sumuto nucũporopũ puawũ masã marĩsepawũ pa'sacã ĩ'acũ niwĩ. Wa'i wẽjẽrã eja'cãrã tepawũre topũ po'o, na ye wejecũpagũre coerã wa'arã majãnu'cãcãrã niwã. ³ Jesú tepawũre ĩ'agũ, Simó yawũpũ mujãsjãcũ niwĩ. Simórẽ “Sõ'ocurepũ wajawĩrõña”, nicũ niwĩ. Cũ tojo nica be'ro Jesú tiwũpũ ejanujã, masã sumutopũ nu'cũrãrẽ bu'enũ'cãcũ niwĩ. ⁴ Narẽ bu'eca be'ro Simórẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Yucũsũre decocurepũ wajawijaya. Topũ mũ'u ya wejecũre doqueñoña, nicũ niwĩ.

⁵ Simó cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Masãrẽ bu'egu, úsã pi'eti, ñamipũre wẽjẽbo'reamiapũ. Ne wẽjẽtiasũ. Mũ'u dutigũta dutitoja'a. Tojo weegu wejecũre doqueñoũti, nicũ niwĩ.

⁶ Na tigure doqueñooca be'ro pãjãrã waro wa'i sãjãno'cãrã niwã. Tojo weero tigu wejecũ tũ'rũrõpũ weecaro niwã. ⁷ Tere ĩ'arã, na me'rãcjãrã apewũ yucũsupũ nirãrẽ weetamudutirã buapijicãrã niwã. Na, na tiropũ eta, narẽ weetamucãrã niwã. Tepawũ puawũputa wa'i me'rã cã'rõ mirĩdijawe'socarõ niwã. ⁸ A'tiro wa'acã ĩ'agũ, Simó Pedro Jesú tiro ejaque'a, cãrẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'u wiogu, yũ'u ña'arõ weesebũcũ ni'i. Tojo weegu mũ'u añugũ, ña'ase moogũ yũ'u tiro niticã'ña, nicũ niwĩ.

⁹ Wa'i pãjãrãrẽ ĩ'amarĩatjĩagũ, tojo nicũ niwĩ. Tojo nicã ãpẽrã cũ me'rã ní'cãrã quẽ'rã mejãrõta ĩ'amarĩacãrã niwã. ¹⁰ Apewũpũ ní'cãrã Zebedeo põ'rã Santiago, Juã Simó me'rãcjãrã na quẽ'rã ĩ'amarĩacãrã niwã. Be'ro Jesú Simórẽ nicũ niwĩ:

—Uiticã'ña. Ni'cãcã me'rã mũ'u wa'i wẽjẽmu'sĩgũ weronojõ masãrẽ yé quetire weregusa'a. Were, pãjãrã yũ'ure ãjõpeocã weegusa'a, nicũ niwĩ.

¹¹ Be'ro na yucũsupawũre sumutopũ wajanũjãcãrã niwã. Nipe'tise na cuomi'quere topũta cũucã, Jesú me'rã wa'a wa'acãrã niwã.

Jesú cãmi boagũre yũ'ruo'que ni'i
(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Jesú ni'cã macã Galilea di'ta nirĩ cura ni'cũ nipe'tiro upũpũ cãmi boagũ cũ tiro wa'acũ niwĩ. Cãrẽ ĩ'agũ, cũ pũ'to di'tapu paamu'rĩque'a, a'tiro nicũ niwĩ:

—Wiogu, mũ'u dutire yũ'ruogũ ni'i. Yũ'ure yũ'ruoia, nicũ niwĩ.

¹³ Tojo nicã tũ'ogu, Jesú cãrẽ yũ'ruogũ ñapeo, a'tiro nicũ niwĩ:

—Yũ'ruogũti. Cãmi marĩgũpũ tojayá, nicũ niwĩ.

Cũ tojo nicãta, cũ cãmi nimi'que yatipe'tia wa'acaro niwã. ¹⁴ Tu'ajanũ'cõ, Jesú cãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—A'tere âpêrârê wereticâ'ña. A'tiro pe'e weeya. Diacjûta pa'i tiropu mu'u ye câmi yati'quere i'ogû wa'aya. Cû mu'urê i'âca be'ro mu'u câmi boasere “Pe'tia wa'a'a”, nigûsami. Cû tojo nîca be'ro Moisé cû Ô'acûrê e'catise o'oduti'quere o'oya. Mu'u tojo wee yu'rûca be'ro masâ me'râ nisetigusa'a tja, nicu niwî.

¹⁵ Jesú ye cjase pe'e siape me'râ nemorô masîno'caro niwû. Tojo weerâ pãjârâ masâ cû ucûsere tu'orâtirâ nerêcârâ niwâ. Tojo nicâ na dutire yu'rûocâ ûarâ, cû tiro nerêcârâ niwâ. ¹⁶ Na tojo weemujâmicâ, Jesú pe'e masâ marîsepû wa'acû niwî. Terû cû pacû Ô'acûrê ñubuemujâcû niwî.

Jesú sijamasîtigûre yu'rûoc'que ni'i
(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Ni'câ numu Jesú masârê bu'egu weecu niwî. Titare masâ wa'teropûre ni'cârêrâ fariseo masâ, âpêrâ Moisé oja'quere bu'eri masâ dujicârâ niwâ. Ni'cârêrâ Galilea di'tapû nise macârîcjârâ nicârâ niwâ. Âpêrâ Judea di'tapû nise macârîcjârâ nicârâ niwâ. Tojo nicâ âpêrâ Jerusalêcjârâ nicârâ niwâ. Na to nirî cura Jesú dutitirârê yu'rûogu, Ô'acû tutuase me'râ yu'rûocu niwî. ¹⁸ Jesú masârê bu'eri cura âpêrâ masâ ni'cû sijamasîtigûre cû cûñarô me'râ wûaejacârâ niwâ. Na wi'ipû miisâjâa, Jesú tiropu cûusi'rîcârâ nimiwâ. ¹⁹ Tojo weesî'rîmirâ, masâ pãjârâ waro niyucâ, ne wûasâjâamasîtîcârâ niwâ. Tojo weerâ wi'i duposârîpû mujâa, ni'câ pe seewecârâ niwâ. Ti pepû cû cûñarô me'râ cûrê Jesú tiropu, masâ wa'teropu du'udijocârâ niwâ.

²⁰ Jesú na êjôpeocâ i'agû, dutitigûre a'tiro nicu niwî:

—Mu'u ña'arô wee'quere acobojono'toja'a, nicu niwî.

²¹ Cû tojo nicâ tu'orâ, Moisé oja'quere bu'eri masâ, fariseo masâ a'tiro wâcûcârâ niwâ: “Â'rî cû tojo ucûse me'râ Ô'acûrê ña'arô ucûgû weemi. ¿Noa niti cû tojo weegú? Cû Ô'acû weronojô tutuagu ni'i, ¿ni wâcûsari? Marî weronojô uputigu masâ ña'arô wee'quere acobojomasîtisami. Ô'acû ni'cûta ña'arô wee'quere acobojomasîmi”, nicârâ niwâ.

²² Jesú na wâcûsere i'amasîgû, a'tiro nicu niwî:

—¿De'ro weerâ musâ yu'ure mejêcâ wâcûma'ati? ²³ ¿De'ro nise pe'e diasatibutiati? ¿“Mu'u ña'arô wee'quere acobojono'toja'a” nicâ, o “Wâ'cânû'câ, sijawâ'câña” nise pe'e diasawetine? “Mu'u ña'arô wee'quere acobojono'toja'a” nicâ i'atimirâ, êjôpeoya marî'i. “Wâ'cânû'câ, sijawâ'câña” nicâ pe'ema, cû sijasere i'atojarâpû “Diacjûta ni'i”, ni êjôpeono'o, nicu niwî. ²⁴ Tojo weegu yu'u Ô'acû macû masû weronojô uputigu yu'u tutuasere i'ogû, â'rî sijamasîtigûre yu'rûoguti. Te me'râ musâ yu'u masâ ña'arô wee'quere acobojomasîsere masîrâsa'a, nicu niwî.

Tojo weegu sijamasîtigûre a'tiro nicu niwî:

—Mu'u pe'ema a'tiro nigûti. Wâ'cânû'câña. Mu'u cûñarôrê miwûa, mu'u ya wi'ipû tojaagusa'a, nicu niwî.

²⁵ Cû tojo nicâta, na nipe'tirâ i'orôpû sijamasîti'cu wâ'cânû'câcû niwî. Wâ'cânû'câ, cû cûña'carore miwûa, Ô'acûrê e'catise o'oguta, cû ya wi'ipû tojaa wa'acû niwî.

²⁶ Nipe'tirâ tojo wa'asere i'amarîa, Ô'acûrê e'catise o'ocârâ niwâ. I'amarîarâ, a'tiro nicârâ niwâ:

—Ni'câcâma ne i'awûaya marîsere i'asû, nicârâ niwâ.

Jesú Levîre piji'que ni'i
(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ Jesú sijamasîtigûre yu'rûoca be'ro wi'ipû ní'cu wijaacu niwî. Wijaa, ni'cû romano masâ wiogûre niyeru wapaseebosari masûrê i'abocacu niwî. Cû Levî wâmeticu niwî. Cû da'rawûaropû dujicu niwî. Jesú cûrê i'agû, “Te'a, yu'u me'râ a'tia”, nicu niwî.

²⁸ Cũ tojo nicã tu'ogu, Leví wã'cãnu'cã, nipe'tise cũ da'ra'quere du'ucũupeo, Jesú me'rã wa'acu niwĩ.

²⁹ Be'ro Leví cũ ya wi'ipu Jesure pajiri bosenumu weepeocu niwĩ. Leví me'rãcjãrã pãjãrã wapaseeri masã nicãrã niwã. Tojo nicã ãpẽrã quẽ'rã pãjãrã masã na me'rã ba'arã ninemocãrã niwã. ³⁰ Na tojo weecã, fariseo masã, Moisé oja'quere bu'eri masã narẽ i'anu'cũco'tecãrã niwã. Tojo weerã Jesú bu'erãrẽ ucjacãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—¿De'ro weerã musã niyeru wapaseeri masã me'rã, ña'arõ weeri masã me'rã sĩ'rĩ, ba'ati? nicãrã niwã.

³¹ Jesú na tojo nisere tu'ogu, a'tiro nicu niwĩ:

—Duti moorã ocoyedutirã, duturure a'matisama. Dutitirã pũrĩcã a'masama.

³² “Añurã ni'i” nirãrẽ a'magũ a'titiwũ. ãpẽrã “Ûsã ña'arã ni'i” nirã pe'ere a'magũ a'tiwũ. Na ña'arõ wee'quere bũjaweti dũcayudutigu a'tiwũ, nicu niwĩ.

“Mũ'u bu'erã ¿de'ro weerã be'tiweti?” Jesure ní'que ni'i

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Be'ro Jesure sãrĩtiña'nemocãrã niwã:

—Juã masãrẽ wãmeyeri masũ bu'esere siruturã, tojo nicã ãsã fariseo masã bu'esere siruturã Õ'acũrẽ ãjõpeorã be'ti ñubuesama. ¿De'ro weerã mũ'u bu'erã pe'e be'titimirã, sĩ'rĩ ba'ati? nicãrã niwã.

³⁴ Jesú narẽ yu'ticu niwĩ:

—¿De'ro weeacju omocã dũ'tegu na me'rã nígũ, cũ pijio'cãrãrẽ bũjaweti, be'tidutibosari? ³⁵ Be'ro cũrẽ ãpẽrã aperopu miãca be'ro pũrĩcãrẽ bũjaweti, be'tirãsama. Jesú, yu'u na me'rã ni'i yujupũ; yu'u na me'rã niticã pũrĩcãrẽ, be'tirãsama nígũ, tojo nicu niwĩ.

³⁶ Narẽ queose me'rã werenemocu niwĩ:

—Ne ni'cũ ma'marõ su'tirote tã'rẽ, mejãrõ su'tiropu sereõ'otisami. Tojo weegu ma'marõ su'tirote bajuriogu weesami. Tojo nicã ma'marõ su'tirote mejã su'tiropu sereõ'ocã, ña'arõ baju'u. ³⁷ Tojota wa'asa'a ma'ma vino mejã ajuri wa'icũrã caseri me'rã wee'que ajuripu poseyecã. A'tiro weecãma, vino pã'mũyũ'rũ, te ajurire tã'rẽcã'sa'a. Tojo wa'acã, vino piostepe'tia wa'asa'a. Tojo weero vino cõ'awa'a, te ajuri quẽ'rã cõ'a wa'asa'a. ³⁸ Tojo weero ma'ma vinorẽ ma'ma ajuripu poseyerõ'ua'a. ³⁹ Ne ni'cũ vino mejãrẽ sĩ'rĩpo'cu ma'marẽ sĩ'rĩsĩ'rĩtisami. Cũ a'tiro nisami: “Yu'u sĩ'rĩmũ'tã'que mejã pe'e, nemorõ añuapũ”, nisami. Musã todũporopu weeseti'quere musã weepo'quere ma'ma yu'u bu'ese pe'ere dũcayusĩ'rĩwe'e nígũ, tojo nicu niwĩ.

6

Judío masã na soowuari nũmũ sauru nicã Jesú bu'erã trigore tã'rẽ'que ni'i

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Ni'cã nũmũ judío masã na soowuari nũmũ nicã, Jesú trigo wesepu yu'ruacã, cũ bu'erã trigore wejetũ'rẽ, sã'quẽwee, te perire ba'acãrã niwã. ² Fariseo masã na tojo weecã i'arã, narẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ro weerã marĩ soowuari nũmũrẽ da'radutitimicã, musã tojo weeti? nicãrã niwã.

³ Jesú narẽ yu'ticu niwĩ:

—Musã dũporocjũ wiogu Davi cũ me'rãcjãrã me'rã ujaboarã na wee'quere bu'epã.

⁴ Na a'tiro weecãrã niwã. Õ'acũ wi'ipu sãjãa, pã “Õ'acũ ye ni'i” ní'quere, narẽ ba'adutiti'quere ba'acãrã niwã. Cũ me'rãcjãrã quẽ'rãrẽ dũcawaacu niwĩ. Pa'ia dia'cũrẽ te pã ba'ata basiocaro nimiwũ. Yu'u bu'erã tere ba'arã, yu'rũnu'cãrã mejãta weema nígũ, tojo nicu niwĩ.

⁵ Narẽ ninemocu niwĩ Jesú:

—Yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu soowuari nũmu dutise nemorõ dutimasĩ'i, nicu niwĩ.

Jesú omocã bu'awia'cũre yũ'rũo'que ni'i
(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Jesú ape nũmu na soowuari nũmu nicã, judío masã nerẽrĩ wi'ipu sãjãa, narẽ bu'ecu niwĩ. Topu ni'cũ omocã diacjũcamocã bu'awia'cũ nicu niwĩ. ⁷ Moisé duti'quere bu'eri masã, tojo nicã fariseo masã Jesure ï'aco'tecãrã niwã. Na, ¿marĩ soowuari nũmũrẽ yũ'rũogũsari cũ? nĩrã, tojo weecãrã niwã. Cũ yũ'rũocã, weresãta basiorosa'a nĩrã, tojo ï'acãrã niwã. ⁸ Jesú na wãcũsere ï'amasĩgũ, omocã bu'awia'cũre a'tiro nicu niwĩ:

—Wã'cãnu'cã, wijatia masã decopu, nicu niwĩ.

Cũ tojo nicã, omocã bu'awia'cũ wã'cãnu'cã, wijaticu niwĩ. ⁹ Cũ tojo weecã, Jesú fariseo masã mejẽcã wãcũrãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Mũsãrẽ apeyenojõ sãrĩtiña'se cũo'o. Marĩ soowuari nũmu nicã ¿añusere weeroati o ña'ase pe'ere weeroati? ¿Yũ'rũosere uati o wẽjẽcõ'ase pe'ere uati? nicu niwĩ.

¹⁰ Be'ro Jesú nipe'tirã to nĩrãrẽ ï'atoja, omocã bu'awia'cũre nicu niwĩ:

—Mũ'u ya omocãrẽ sũoña.

Cũ tojo nicã tu'ogu, sũocu niwĩ. Maata yũ'rũono'ca omocã tojacaro niwã. ¹¹ Cũ tojo weecã ï'arã, fariseo masã, Moisé oja'quere bu'eri masã uayu'rũa wa'acãrã niwã. Tojo weerã “Marĩ ¿de'ro weerãsari ã'rĩrẽ?” ni a'merĩ sãrĩtiña'cãrã niwã.

Jesú cã bu'erã docere bese'que ni'i
(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Jesú te nũmũrĩrẽ ũrũgũpu cũ pacure ñubuegu wa'acu niwĩ. Topure ti ñamirẽ ñubuebo'reacu niwĩ. ¹³ Bo'reque'aca be'ro cũ bu'esere siruturã pãjãrãrẽ pijiocu niwĩ. Pijio, na wa'tero nĩrã docere besecu niwĩ. Narẽ “Yé quetire werecusiari masã yũ'u besecũ'cãrã nĩrãsa'a”, nicu niwĩ. ¹⁴ A'ticurã nicãrã niwã: Simó, be'ro Jesú cũrẽ Pedro pisucu niwĩ. Apĩ cũ acabiji André nicu niwĩ. Tojo nicã Santiago, Juã, Felipe, Bartolomé nicãrã niwã. ¹⁵ Æpẽrã Mateo, Tomás, Santiago Alfeo macũ, apĩ Simó wãmetigu celote curuacjũ nicãrã niwã. ¹⁶ Apĩ Juda Santiago acabiji nicu niwĩ. Tojo nicã Juda Iscariote, be'ropu Jesure cũrẽ ï'atu'tirãrẽ o'oacjũ quẽ'rã nicu niwĩ.

Jesú pãjãrã masãrẽ bu'e'que ni'i
(Mt 4.23-25)

¹⁷ Jesú ũrũgũpu ní'cu cũ besecũ'cãrã me'rã tigu du'pocãpu dijacu niwĩ. Topu dijagu, ni'cã pa añurĩ papu tojaque'acu niwĩ. Topu pãjãrã cũ bu'esere siruturã nicãrã niwã. Æpẽrã masã quẽ'rã pãjãrã Judea di'tacjãrã, Jerusalẽcãrã, pajiri maa sumuto nise macãrĩ Sidõ, Tirocãrã nicãrã niwã. Na nipe'tirã Jesú bu'esere tu'orã wa'acãrã niwã. Tojo nicã na ye dutire yũ'rũodutirã wa'acãrã niwã. ¹⁸ Æpẽrã wãtã sãjãno'cãrã quẽ'rã wa'acãrã niwã. Jesú na quẽ'rãrẽ yũ'rũocu niwĩ. ¹⁹ Cũ tutuaro me'rã nipe'tirã dutitirãrẽ yũ'rũocu niwĩ. Tojo weerã nipe'tirã cũrẽ ñe'eña'sĩ'rĩcãrã niwã.

E'catise queti, e'catiya marĩse queti ni'i
(Mt 5.1-12)

²⁰ Jesú ũrũgũpu dijãca be'ro cũ bu'erãrẽ ï'a, nicu niwĩ:

—Mũsã pajasecuorã Õ'acũ wiogu nĩrõpu wa'arãsa'a. Tojo weerã e'catiya.

²¹ »No'o ni'cãrõacãrẽ ujaboarãnojo be'ropure yapirãsa'a. Tojo weerã e'catiya.

»No'o ni'cãrõacãrẽ utirãnojo be'ropure bujirãsa'a. Tojo weerã e'catiya.

²² »Mũsã yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigure ãjõpeocã, masã a'tiro weerãsama. Mũsãrẽ ï'atu'tirãsama. Na me'rã nĩmĩ'cãrãrẽ cõ'awĩrõmũjãrãsama.

Musārē bujicā'a, yabirāsama. Musārē “Ña'arā nima”, nirāsama. Narē tojo weeno'rā e'catiya. ²³ Musā u'musepu pajibutiario e'catise bocarāsa'a. Tojo weerā na tojo weeri curare uputu waro e'catiyu'runu'cāña. Duporocjārāpu quē'rā Ō'acū ye quetire weremu'tārī masārē musā ñecūsūmua mejārōta weecārā niwā.

²⁴ »Musā peje cuorā pe'e a'ti turi cjase dia'cūrē wācūnūrū, e'catitoja'a. Tojo weero musārē ña'a nirōsa'a.

²⁵ »Musā ni'cārōacā ba'a yapirānojō e'catitoja'a. Tojo weero musārē ña'a ni'i. Be'ropure ujaboarāsa'a.

»Musā ni'cārōacārē e'cati bujirānojōrē ña'a ni'i. Be'ropure bujawetirā utirāsa'a.

²⁶ »A'ti umucocjārā añurō ucūno'rārē ña'arō wa'arosa'a. Duporopu “Ō'acū ye queti wererā ni'i” nisoori masārē musā ñecūsūmua mejārōta añurō dia'cū narē ucūcārā niwā.

Marīrē ī'atu'tirārē ma'idutise ni'i
(Mt 5.38-48; 7.12)

²⁷ »No'o ye cjasere tu'osī'rīrānojōrē a'tiro nigūti. Musārē ī'atu'tirārē ma'īña. Musārē ña'arō weerārē añurō weeya. ²⁸ Musārē ña'arō ucūrārē “Narē añurō wa'ato”, niña. Musārē ña'arō tu'ti, bujicārārē na ye niatjere sērībosaya. ²⁹ Ni'cū mu'urē ni'cā pā'rē diapoapu paacā, ape pā'rē du'sari pā'rē pe'ere majāminu'cā, paadutiya tja. No'o ni'cū mu'u yaro su'tiro bu'icjārōrē ē'macā, mu'u ya camisa quē'rārē tuweeo'oya. ³⁰ Nipe'tirā musārē sērīrārē o'oya. No'o musā yere miacā, “Wiapa”, niticā'ña. ³¹ Musārē āpērā añurō weeme'rīcā uasa'a. Musā quē'rā tojota narē añurō weeme'rīcā'ña.

³² »Musārē mairā dia'cūrē ma'írā, ¿ñe'enojō añuse wéerā weebosau? Ña'arā quē'rā tojota na me'rācjārārē ma'isama. ³³ Musārē añurō weerā dia'cūrē añurō wéerā, ¿ñe'enojō pe'ere añuse weebosau? Ña'arā quē'rā narē añurō weerā dia'cūrē mejārōta añurō weesama. ³⁴ Musā āpērārē apeyenojō wasorā, “Na wiarāsama” nirā dia'cūrē o'ocā, wapamarīsa'a. Ña'arā quē'rā mejārōta āpērā ña'arārē na wiarāsama nírā, wasosama. ³⁵ Musā yu'ure ējōpeorā pe'e musārē ī'atu'tirārē ma'īña. Narē añurō weeya. Na apeyenojō wasocā, wasose wapa “Apeyenojō ducayurāsama” nirō marīrō narē wasoya. Tojo weecā, Ō'acū musārē peje añuse o'ogusami. Cū u'musepu nigú pō'rā nirāsa'a. Cūmarīcā queoro weetirārē, tojo nicā ña'arō weeri masārē pajaña'yugu, añurō weesami. ³⁶ Tojo weerā marī pacu pajaña'rōnojō musā quē'rā nipe'tirārē pajaña'ña.

Āpērārē “Musā ña'arā ni'i” niticā'ña nise ni'i
(Mt 7.1-5)

³⁷ »Musā āpērārē “Na ña'arā nima”, ni ī'abeseticā'ña. Tojo weecā, Ō'acū quē'rā musārē besosome. Tojo nicā āpērārē “Ña'abutia'a, bu'iri da'reroa'a”, niticā'ña. Tojo weecā, Ō'acū quē'rā musārē tojo nisome. Āpērārē acobojoya. Ō'acū quē'rā mejārōta musārē acobojogusami. ³⁸ Āpērā apeyenojō moorārē o'oya. Tojo weecā, Ō'acū quē'rā musārē o'ogusami. Musārē ni'cā ajuro ñadioca ajuro, añurō mu'muyurūri ajuro weronojō o'ogusami. Musā āpērārē o'o'caronojōta Ō'acū musārē o'ogusami, nicu niwī Jesú.

³⁹ Jesú cū bu'erārē a'te queose o'ocu niwī:

—Ni'cū ī'atigu apī ī'atigure tūawā'cāmasītisami. Na puarāputa no'o nirī copepu burusājābosama. ⁴⁰ Ni'cū bu'egu cūrē bu'egu nemorō masīyu'runu'cātisami. Cū bu'etu'ajaca be'ropu cū quē'rā cūrē ni'cārōwijigusami.

⁴¹ »Musā basu ña'arā nimirā, ¿de'ro weerā musā acaweregure “Ña'agū nimi”, niti? Āpērārē “Musā ña'arā ni'i” nise duporo marī ye pe'ere ī'amū'tārōua'a. ⁴² Musā

a'te weronojō nibosa'a. Mūsā acaweregure “Mũ'u ya capearũ cã'po'caroacã ni'i”, nibosa'a. Mūsā ya capearũ pajiri po'caro ĩ'atimirã, mūsā acaweregure “Capearũ niseacãrẽ miicō'arãti”, nımasıtisa'a. Mūsā tojo wéerã, weeta'sari masã ni'i. Mūsā ye caperipũ nisere miicō'amũ'tãña. Tojo wéeca be'ropũ mūsā acaweregũ cã'rõacã caperipũ nise pe'ere miicō'amasırãsa'a, ni queose o'ocũ niwĩ Jesú.

Yucũgure tigũ dũca me'rã ĩ'amasĩno'sa'a nise ni'i
(Mt 7.17-20; 12.34-35)

⁴³ Jesú a'tiro werenemocũ niwĩ:

—Ne ni'cãgũ yucũgũ añuse dũcaticjũ ña'ase dũcatitisa'a. Ña'ase dũcaticjũ quẽ'rã añuse dũcatitisa'a. ⁴⁴ Nipe'tise yucũpagũ te dũca me'rã ĩ'amasĩno'sa'a. Potagũ ne higuera wãmetise dũcatitisa'a. Pota cũose quẽ'rã ne ı'se dũcatitisa'a. ⁴⁵ Masũ añugũ añuse wãcũse cũoyugũ, añurõta ucũsami. Apĩ ña'agũ pe'e cũ wãcũse ña'ase niyucã, ña'arõ ucũsami. Marĩrẽ ña'ase púúturo, ña'asetã marĩ ucũse wija'a. Añuse nicã, añusetã wija'a.

Mejẽcã dia'cũ wi'seri yeenũ'cãse queose ni'i
(Mt 7.24-27)

⁴⁶ »¿De'ro weerã yũ'ure “Yũ'u wiogũ” nimirã, yũ'u dutiro weeweti? ⁴⁷ No'o yũ'u tiropũ a'ti, yũ'u ucũsere tũ'o, be'ro yũ'u dutiro queoro weegũ a'tiro weronojō nimi. ⁴⁸ Ni'cũ wi'i weegũtigũ, di'tapũ se'esãjã, ũtãgãrẽ bocasami. Be'ro tiga bu'ipũ yeenũ'cãmũjãsamı. Be'ro dia pu'eejacã, ti wi'ipũ aco o'mapõteocã, a'meña'tisa'a. Ti wi'i ũtãgãpũ yeenũ'cãca wi'i niyuro, tojo wa'asa'a. ⁴⁹ Apĩ yũ'u bu'e'quere tũ'omigũ, tere queoro weetigũ, a'tiro weronojō nimi. Wi'i weegũtigũ, ne po'pearũ yeenũ'cãmũjãtiro marĩrõ weesami. Be'ro dia pu'eejacã, ti wi'ire aco o'mapõteõ, o'mapĩ'abũrocã'sa'a. Ti wi'i ne cã'rõ dũ'sanũ'cãtisa'a, nicũ niwĩ Jesú.

7

Jesú surara wiogũre da'raco'tegũre yũ'rũo'que ni'i
(Mt 8.5-13)

¹ Jesú ũrũgãpũ masãrẽ bu'eca be'ro Capernaupũ pi'acũ niwĩ. ² Topũ ni'cũ surara wiogũ romano masũ nicũ niwĩ. Cũrẽ da'raco'tegũ cũ ma'iyũ'rũnũ'cãgũ ıpũtũ dutitigũ wẽrĩse pũ'to nicũ niwĩ. ³ Surara wiogũ Jesú ye quetire tũ'ogu, ni'cãrẽrã judío masã bũcũrãrẽ cũ tiropũ o'ócũ niwĩ. Cũrẽ da'raco'tegũre yũ'rũogũ a'tidutigũ tojo weecũ niwĩ. ⁴ Na Jesú tiropũ etarã, tutuaro me'rã cũrẽ weetamuse sãrĩcãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—Ã'rĩ surara wiogũre weetamurõũa'a. ⁵ Cũ a'ti di'tacjãrã judío masãrẽ añurõ ma'imi. Cũta cũ ye niyeru me'rã ũsã nerẽwũari wi'ire yeedutiwĩ. Tojo weerã cũrẽ weetamurõũa'a, nicãrã niwã.

⁶ Tere tũ'ogu, Jesú na me'rã wa'acũ niwĩ. Wi'ipũ ejase dũporoacã surara wiogũ ãpẽrã cũ me'rãcãjãrãrẽ tja Jesure weredutigũ o'ócũ niwĩ. A'tiro niduticũ niwĩ:

—Wiogũ, mũ'urẽ caribosĩ'rĩtiami. Cũ “Yũ'u mejõ nigũ nisa'a”, niami. Tojo weegũ cũ “Ya wi'ipũ sãjãcã weemasıtisa'a”, niami. ⁷ Te ye bu'iri ne cũ basu quẽ'rã mũ'urẽ a'magũ a'titiami. A'tiro pe'e niami. “Mejõ mũ'u wa'atimigũ, mũ'u dutio'ose me'rã cũrẽ da'raco'tegũ yũ'rũgũsamı”, niami. ⁸ Cũ “Ãpẽrã surara dutiro docapũ ni'i”, niami. “Yũ'u quẽ'rã ãpẽrã surarare dutitura'a. Yũ'u ni'cũrẽ o'ócã, cũ wa'asami. Apĩrẽ yũ'u 'A'tia' nicã, a'tisami”, niami. Cũrẽ da'raco'tegũre “'A'tiro weeya' nicã, weesami”, niami, nicãrã niwã Jesure.

⁹ Jesú cũ tojo ní'quere tũ'ogu, tũ'omarĩa wa'acũ niwĩ. Be'ro majãmiĩ'a, cũrẽ siruturãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Ā'ri surara wiogu Israe curuacjũ mejęta yu'ure añurõ eşõpeomi. Diacjũ musãrẽ nigũti. Ne ni'cũ Israe curuacjãrã wa'teropure ā'ri weronojõ eşõpeose cõogure ĩ'aticãti, nicu niwĩ.

¹⁰ Be'ro surara wiogu o'ó'cãrã wi'ipũ dajatojaacãrã niwã. Na tojatarã, surarare da'racote'gure yu'ru'cupure ĩ'acãrã niwã.

Jesú wapewio macãrẽ masõ'que ni'i

¹¹ Jesú surara wiogure da'racote'gure yu'ruõca be'ro Nain wãmetiri macãpũ wa'acu niwĩ. Cũ bu'erã, tojo nicã ãpērã pãjãrã masã cũ me'rã wa'acãrã niwã.

¹² Ti macã pu'to cũ ejari cura ni'cã puti masãputi yaarã wa'arã wuawã'cãcãrã niwã. Wẽrĩ'cu, wapewio macũ ni'cũ waro nigũ nicu niwĩ. Pãjãrã ti macãcjãrã core ba'paticãrã niwã. ¹³ Core ĩ'agũ, Jesú pajaña'cu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Utitigota, nicu niwĩ.

¹⁴ Jesú cãrẽ masõgũ, ti acarore da'rapeocu niwĩ. Cũ tojo weecã, ti acarore wuawã'cãrã tojanu'cãcãrã niwã. Wẽrĩ'cure a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'u mu'urẽ duti'i. Wã'cãnujãña, nicu niwĩ.

¹⁵ Cũ tojo nica be'ro wẽrĩ'cu wã'cãnujã, ucũnu'cãcu niwĩ. Masõtoja, Jesú cũ pacore wiacu niwĩ. ¹⁶ A'tere ĩ'arã, nipe'tirã masã ucucãrã niwã. Tojo weerã Ō'acãrẽ e'catipeorã, a'tiro nicãrã niwã:

—Ni'cũ Ō'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ tutuayu'rugũ marĩ wa'teropure bajuami, nicãrã niwã.

Apeye quẽ'rãrẽ ninemocãrã niwã:

—Ō'acũ cũ yarãrẽ weetamugũ a'tigu weepĩ, nicãrã niwã.

¹⁷ Nipe'tiro Judea di'tapure, to sumutopure cãrẽ masõ'que se'sa wa'acaro niwã.

Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũ Jesú tiropũ o'ó'que ni'i

(Mt 11.2-19)

¹⁸ Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũ bu'iri da'reri wi'ipũ nicu niwĩ. Titare cũ bu'esere siruturã Jesú ye quetire cãrẽ werecãrã niwã. Tere tu'ogu, puarã cũ bu'ese siruturãrẽ pijiocu niwĩ. ¹⁹ A'tiro nicu niwĩ:

—Jesú tiropũ wa'aya. “¿Mu'uta niti 'Masãrẽ yu'ruoacju a'tigusami' nino'cu o apĩpũre yucuerãsari yujupũ?” ni sãrĩtiña'ña, nicu niwĩ. ²⁰ Be'ro na Jesú tiropũ eja, cãrẽ nicãrã niwã:

—Juã masãrẽ wãmeyerĩ masũ mu'urẽ sãrĩtiña'dutiami. “¿Diacjũta mu'u 'Masãrẽ yu'ruoacju a'tigusami' ní'cuta niti? o ¿apĩpũre yucuerãsari yujupũ?” niami, nicãrã niwã.

²¹ Na ejari curare Jesú pãjãrã dutitirãrẽ yu'ruogu weecu niwĩ. Cãmi boarãrẽ, wãtiã sãjãno'cãrãrẽ cõ'awĩrõgũ, caperi bajuno'tirãrẽ yu'ruogu weecu niwĩ. ²² Jesú, Juã o'ó'cãrã sãrĩtiña'cã, a'tiro yu'ticu niwĩ:

—Musã yu'u weecã ĩ'asere, musã tu'osere Juãrẽ wererã wa'aya. “Caperi ĩ'atimi'cãrã ni'cãrõacãrẽ ĩ'ama. Sijamasĩtimi'cãrã sijama. Cãmi boarã yatipe'tiano'ma. O'meperi tu'oti'cãrã quẽ'rã tu'oma. Wẽrĩ'cãrã masãma. Pajasecũorã masãrẽ yu'ruose queti, añuse quetire tu'oma. ²³ Yu'ure eşõpeodu'utigũnojo e'catigusami”, ni wererã wa'aya Juãrẽ, nicu niwĩ Jesú.

²⁴ Juã o'ó'cãrã wa'aca be'ro Jesú Juã ye cjasere masãrẽ werecu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Musã masã marĩrõpu Juãrẽ ĩ'arã wa'apã. Topũ wa'arã, uigũnojo, wãcũtutuatigũnojořẽ ĩ'arã wa'atipã. Cũ tutuatigu tábuti wĩ'rõ wẽecũaro weronojõ nitimi. ²⁵ Tojo nicã añuse waro su'ti sãñagũrẽ masã marĩrõpu ĩ'arã wa'atipã. Su'ti añuse sãñarãnojo, ma'masu'awee nisetirãnojo wiorã ye wi'seripu nisama. ²⁶ To pũrĩcãrẽ musã topũ cãrẽ ĩ'arã wa'arã, ni'cũ Ō'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũrẽ ĩ'arã

wa'arã weepã. Musãrẽ nigũti. Diacjũta cũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ nimi. Totã Juã ãpẽrã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã nemorõ niyu'rũnu'cãmi. ²⁷ Õ'acũ Juãrẽ o'óyuatjere cũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ojano'wũ:

“Yu'u mu'u ye quetire wereyuacjũre mu'u dũporo o'ógũti.

Cũ mu'u wa'atji ma'arẽ apoyugusami.

Ma'a quẽ'rãyumũ'tãgũ weronojõ mu'u wa'ati dũporo masã wãcũsere bujaweti dũcayudutigusami”, nicũ niwĩ Õ'acũ, ni ojano'caro niwũ.

²⁸ Musãrẽ weregũti. Nipe'tirã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã wa'teropũre ne ni'cũ Juã masãrẽ wãmeyeri masũ yu'rũoro nigũ marĩcu niwĩ. Tojo nimicã, nipe'tirã Õ'acũ wioꝑũ nirõpu nirã Juã yu'rũoro nima. Mejõ nigũpua cũ yu'rũoro nimi, nicũ niwĩ Jesú.

²⁹ Cũ tojo nisere tu'orã, nipe'tirã masã, tojo nicã niyeru wapaseeri masã Juã cũ wãmeyeno'cãrã a'tiro nicãrã niwã:

—Õ'acũ diacjũta weemi, nicãrã niwã.

³⁰ Fariseo masã, tojo nicã Moisé oja'quere bu'eri masã pe'e Juã wãmeyeno'ña marĩ'cãrã nitjãrã, Õ'acũ narẽ weesĩ'rĩsere uaticãrã niwã.

³¹ Tojo weegũ Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—Masã a'tocaterocjãrã, yé quetire tu'osĩ'rĩtirã ã'rã weronojõ weesetima.

³² Wĩ'marã macã decopũ apedujirã, na me'rãcjãrãrẽ pijirã caricũbajaque'atirã weronojõ nima. A'tiro caricũsama: “Ûsã wẽowũ putimicã, basarã wijatiapũ. Ûsã bujawetise basacã quẽ'rãrẽ, utitiapũ.” Na weronojõ a'tocatero nirã no'o añurõ, ña'arõ weecã, mejãrõta tu'satima. ³³ Juã masãrẽ wãmeyeri masũ be'ti, vino sĩ'rĩtisami. Cũ tojo weecã, musã “Wãtĩ cuomi”, nisa'a. ³⁴ Be'ro yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ quẽ'rãrẽ ba'a, yu'u vino sĩ'rĩcã, mejãrõta ña'arõ ucũ'u. “Ba'awãrĩgũ, sĩ'rĩwãrĩgũ nimi”, ni'i. “Niyeru wapaseeri masã me'rãcjũ, tojo nicã ña'arã me'rãcjũ nimi”, ni'i. Ne ni'cũpũreta ëjõpeowe'e. ³⁵ Tojo ëjõpeotimirã, yu'u wee'quere ï'arã, Õ'acũ yu'ũre masĩse o'osere masĩno'o, nicũ niwĩ Jesú.

Jesú fariseo masũ Simó wãmetigũ ya wi'ipũ ní'que ni'i

³⁶ Ni'cũ fariseo masũ Jesure cũ ya wi'ipũ ba'adutigũ pijiacũ niwĩ. Tojo weegũ Jesú wa'acũ niwĩ. ³⁷ Na ba'ari cura ti macãcjõ numio ña'arõ weeri masõ Jesú tiro wa'aco niwõ. Co Jesú fariseo masũ ya wi'ipũ ba'agu wa'apũ nisere tu'ogo, u'mũticja acosticjare cũ tiropũ miaco niwõ. ³⁸ Co utigota, cũ sẽ'ema pe'e ejanũ'cãco niwõ. Co ya'coco co uticã, cũ ye dũ'pocãrĩpu doquepejacaro niwũ. Be'ro te ya'cocore co poanũ'mo me'rã tuucoeco niwõ. Be'ro te dũ'pocãrĩrẽ mi'mi, co u'mũtise mia'quere dũ'pocãrĩpu piopeoco niwõ. ³⁹ Co tojo weecã ï'agũ, Jesure ba'aduti'cũ fariseo masũ a'tiro wãcũcũ niwĩ:

—Ã'rĩ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ ní'gũ pũrĩcã, “¿Noanojõ yu'ũre ñe'eña'gõ weeti? ¿Ñamonojõ masõ niti co?” ni masĩboapĩ. “Co numio ña'arõ weeri masõ nimo”, ni masĩboapĩ, nicũ niwĩ. ⁴⁰ Tojo wãcũsere ï'agũ, Jesú fariseo masãrẽ nicũ niwĩ:

—Simó, mu'ũrẽ apeyenojõ nisĩ'rĩsa'a.

Fariseo yu'ticũ niwĩ:

—Masãrẽ bu'egũ, niña'rẽ mu'u, nicũ niwĩ.

⁴¹ Jesú cãrẽ nicũ niwĩ:

—Puarã umua niyeru wasori masãrẽ wapamoosama. Ni'cũ quinientos numũrĩ da'rase wapa weronojõ wapamoosami. Apĩ pe'e cincuenta numũrĩ da'rase wapa weronojõ wapamoosami. ⁴² Cũ na puarãpu de'ro wee wapayemasĩticã ï'agũ, na

wapamoosere tojo acobojobajuriope'ocã'sami. A'te cjasere mu'urẽ sërĩtiña'gũti. ¿Ni'inojõ pe'e niyeru wasori masũrẽ ma'iyu'rũnu'cãsari? nicu niwĩ.

⁴³ Simó cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Yu'u a'tiro tu'oña'sa'a. Pajiro wapamoo'cu pe'e ma'iyu'rũnu'cãsami, nicu niwĩ.

Jesú cãrẽ nicu niwĩ:

—Mu'u queoro yu'ti'i.

⁴⁴ Be'ro Jesú numiorẽ ĩ'a, Simórẽ nicu niwĩ:

—Mu'u a'tigo numiorẽ ĩ'a'a. Yu'u mu'u ya wi'ipu sãjãtacã, yé du'pocãrĩrẽ coedutigu yu'ure aco o'otiapu. A'tigo pe'e mu'u weeti'quere weeamo. Co ya'coco me'rã yé du'pocãrĩrẽ coeamo. Be'ro co poari me'rã tuucoeamo. ⁴⁵ Mu'u yu'ure añudutigu, mi'mitiapu. Co pe'e yu'u sãjãejacãpũta, yé du'pocãrĩrẽ mi'mimo. Mi'midu'utimo yujupu.

⁴⁶ »Mu'u yu'u dupoapure u'se, marĩ piopeosenojõrẽ piopeotiapu. Co pe'e yé du'pocãrĩpũre u'mutisere piopeoamo. ⁴⁷ Tojo weegu a'tiro nigũti. Co peje ña'arõ wee'quere acobojono'mo. Tojo weego yu'ure tojo weese me'rã co upũtu ma'isere ĩ'omo. Cã'rõ na wee'quere acobojorã, cã'rõ ma'isere ĩ'ono'o. Nemorõ waro ña'arõ wee'quere acobojorã, upũtu ma'isere ĩ'ono'o, nicu niwĩ.

⁴⁸ Be'ro numiorẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u ña'arõ wee'quere acobojono'pe'ocã'a, nicu niwĩ.

⁴⁹ Æpẽrã ba'adutirã pijino'cãrã topu dujirã na basu a'merĩ a'tiro ucũcãrã niwã:

—¿Noanojõ nisari ã'rĩ ña'arõ wee'quepũreta acobojosãjãdojagu? nicãrã niwã.

⁵⁰ Na tojo nimicã, Jesú pe'e numiorẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u yu'ure ejõpeotjãgõ, ña'arõ wee'quere acobojono'apu. Wãcũque'tiro marĩrõ wa'agosa'a, nicu niwĩ.

8

Jesú weresijari cura numia cãrẽ weetamu'que ni'i

¹ Jesú ña'arõ wee'core acobojõca be'ro nipe'tise macãrĩpu nipe'tiropu sijabi'acu niwĩ. Tocjãrãrẽ cã ye cjasere bu'e werecusiagu weecu niwĩ. Tojo nicã Õ'acũ wioгу nigũsami nisere werecu niwĩ. Cũ bu'erã doce cũ me'rã ba'patisijacãrã niwã.

² Æpẽrã quẽ'rã numia na me'rã ba'patisijacãrã niwã. Na Jesú toduporo wãtã cõ'awĩrõno'cãrã numia, duti yu'rũono'cãrã numia nicãrã niwã. Ni'cõ na wa'tero María, na “Magdalena” nigõ, siete wãtã cõ'awĩrõno'co nico niwõ. ³ Tojo nicã apego Juana, Cuza wãmetigu nũmo nico niwõ. Co marãpu Herode yere da'raco'teri masũ nicu niwĩ. Susana wãmetigo quẽ'rã nico niwõ. Æpẽrã pãjãrã numia Jesure na cuose me'rã weetamucãrã niwã.

Jesú oteri masũ ye quetire queose me'rã were'que ni'i

(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Pãjãrã masã peje macãrĩcjãrã Jesú tiropu ĩ'arã wa'acãrã niwã. Na pãjãrã nerẽcã ĩ'agũ, Jesú queose me'rã narẽ bu'ecu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

⁵ —Ni'cũ masũ cũ ya wesepu otegu wa'asami. Cũ otegu, wẽestewã'cãcã, ma'apu apeye otese cape doqueque'asa'a. Ti ma'apu yu'rũarã, tere Æpẽrã u'tacũuwã'cãsama. Be'ro mirĩcũa a'ti, te perire ĩ'aboca, ba'ape'ocã'sama. ⁶ Apeye ãtãpaga wa'teropu doqueque'asa'a. Te peri pĩ'rĩ, aco marĩyucã, ñaidija wa'asa'a. ⁷ Apeye otese cape pota wa'teropu buruque'asa'a. Pota pe'e tere pĩ'rĩyu'rua, wẽjẽcã'sa'a. ⁸ Apeye otese cape di'ta añurõpu buruque'asa'a. Te añurõ pĩ'rĩ, dũcatisa'a. Ni'cã ño cien peri dũcatisa'a, nicu niwĩ.

To be'ro Jesú upũtu tutuaro me'rã narẽ nicu niwĩ:

—O'meperi cuorãnojõ a'tere añurõ tu'oya, nicu niwĩ.

Jesure cũ bu'erã “¿De'ro weegu queose me'rã bu'eti?” ní'que ni'i
(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Be'ro cũ bu'erã “¿De'ro nisĩ'rĩrõ weeti mu'u queose were'que?” ni sēritiña'cārã niwã. ¹⁰ Narē yu'ticu niwĩ:

—Õ'acũ musārē a'tiro weemi. Āpērã toduporopu masĩña marĩmi'que cũ wiogu nisere musārē masĩcã weemi. Yu'ure ējõpeotirãma queose me'rã wereno'o. Tojo weerã yu'u weesere ĩ'amirã, ĩ'amasĩsome. Yé cjasere tu'omirã, tu'omasĩtirã tojarãsama.

Jesú oteri masũ ye quetire “A'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e” ni were'que ni'i
(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ »Yu'u queose were'que a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Otese cape Õ'acũ ye queti weronojõ ni'i. ¹² Ma'apu buruque'a'que a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Masã, yé quetire tu'oma. Be'ro na tu'o'quere wãtĩ a'ti, tere ē'mape'ocã'sami. Napu tere ējõpeo, Õ'acũ narē yu'rũweticã weeri ní'gũ, tojo weesami. ¹³ Apeye otese cape ũtãpaga wa'teropu buruque'a'que a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Na, yé quetire añurõ e'catise me'rã tu'osama. Tojo weemirã, nu'cõrĩ marĩrã weronojõ añurõ ējõpeotisama. Yoaticã añurõ ējõpeocũmĩ, be'ro narē āpērã ña'arõ weecã ĩ'arã, ējõpeodu'ucã'sama. ¹⁴ Apeye pota wa'teropu buruque'a'que a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Yé quetire tu'oma, tu'orã pe'e. Mejõ siape me'rã a'ti umuco cjasere wãcũque'tiyu'rũasama. Peje cuosĩ'rĩsama. A'ti umucopu e'catisere uputu wãcũsama. Tojo weero a'te nipe'tise narē dojorēcã'sa'a. A'tiro wéerã, na dũca marĩrã weronojõ tojama. ¹⁵ Apeye otese cape di'ta añurõpu buruque'a'que pe'e a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Na, yé quetire añurõ tu'osĩ'rĩrõ põtēorõ tu'oma. Tere tu'o, Õ'acũ haronojõ queoro weeme'rĩcã'ma. Añurõ ējõpeonu'cũrã peje dũcatirã weronojõ nima, nicu niwĩ.

Jesú sĩ'ocja me'rã queose o'o'que ni'i
(Mr 4.21-25)

¹⁶ Jesú cũ bu'erãrē a'tiro werenemocu niwĩ:

—Ne ni'cũ sĩ'ocjare sĩ'otoja, apeyenojõ me'rã mo'atisami. Tojo weetigu, cũ cãrĩrõ docapu cũutisami. A'tiro pe'e weesami. Nipe'tirã topu sãjãarã ĩ'ato ní'gũ, u'muarõpu dũ'teyoosami. ¹⁷ A'tiro ni'i. Toduporopu masã masĩno'ña marĩ'quere masĩno'rõsa'a. Ya'yioropu ní'que quē'rã bajarosa'a. Jesú, yé queti masĩno'ña marĩmi'que be'ropare sĩ'ocja bo'reyuro weronojõ masĩpe'ticã'no'rõsa'a ní'gũ, tojo nicu niwĩ.

¹⁸ »A'tere tu'orã, añurõ tu'oia. Yu'u bu'ese tu'o ējõpeorãrē Õ'acũ masĩse o'onemogũsami. Āpērã yu'u bu'esere tu'osĩ'rĩtibutiarã pe'ere na masĩmi'quere ē'mape'ocũsami, nicu niwĩ Jesú.

Jesú paco, tojo nicã cũ acabijirã cjase ni'i
(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Be'ro Jesú paco, cũ acabijirã cãrē a'marã a'ticãrã niwã. Na masã mu'muyu'rũcã ĩ'arã, wi'ipu sãjãamasĩticãrã niwã. ²⁰ Topu nigũ Jesure werecu niwĩ:

—Mu'u paco, mu'u acabijirã sope pu'to niama. Mu'urē ĩ'asĩ'rĩapãrã, nicu niwĩ.

²¹ Tere tu'ogu, Jesú nicu niwĩ:

—No'o Õ'acũ ye quetire tu'o, tere queoro weerãnojõ náta yu'u paco, yu'u acabijirã weronojõ nima, nicu niwĩ.

Jesú wĩ'rõrē, tojo nicã pã'cõrĩrē di'tamarĩacã wee'que ni'i
(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Ni'cã numu Jesú cũ bu'erã me'rã yucũsupu mujãsjãgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Te'a siaquiji ditara sumutopu, nicu niwĩ.

Cũ tojo nicã tu'orã, wa'acãrã niwã. ²³ Na pẽ'arĩ cura Jesú cãrĩa wa'acu niwĩ. Wãcũña marĩrõ wĩ'rõ uputu wëetuuwã'cãticaro niwũ. Tojo wa'acã, pã'cõrĩ yucusupure paaquesãmujãcaro niwũ. Tiwũ mirĩdijatawio nicaro niwũ. ²⁴ Tojo wa'acã ã'arã, Jesure wã'cõrã buruacãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—Ûsãrẽ bu'egu, marĩ mirĩrãtirã wee'e, nicãrã niwã.

Na tojo nicã tu'ogu, Jesú wã'cã, te wĩ'rõrẽ, pã'cõrĩrẽ yusucõ niwĩ. Nipe'tise di'tamarĩdijape'tia wa'acaro niwũ. ²⁵ Tu'ajanũ'cõ, cũ bu'erãrẽ nicũ niwĩ:

—¿Musãrẽ ëjõpeose de'ro wa'amitito? nicũ niwĩ.

Na uputu ucua'cãrã nitjãrã ã'amarĩa, a'merĩ nicãrã niwã:

—¿Noanojõ nisariba ã'rĩ? Wĩ'rõ, pã'cõrĩputa tu'omaatidojacã'a, nicãrã niwã.

Jesú Gerasa wãmetirocjũ wãtĩa sãjãno'cure cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Be'ro Jesú cũ bu'erã me'rã pẽ'acu niwĩ. Pẽ'a, ape pã'rẽ Galilea põtëorõpu Gerasa wãmetiropũ pẽ'ajacãrã niwã. ²⁷ Jesú yucusupũ ní'cũ majãnũ'cãrĩ cura ni'cũ Gerasacjũ cũ tiro ejacu niwĩ. Yoacã waro ã'rĩ masũ wãtĩa sãjãno'cũ cũ nirĩtero yu'rucaro niwũ. Ne su'ti marĩ, ne wi'ipu niticũ niwĩ. Masãperi wa'terõpu nibajaque'aticũ niwĩ. ²⁸⁻²⁹ Jesú cãrẽ ã'agũ, wãtĩ masũpure sãñagũrẽ “Wijaaya”, nicũ niwĩ. Cũ cõ'awĩrõcã ã'agũ, Jesú tiropũ ejaque'a, uputu caricũcũ niwĩ:

—Jesú, Õ'acũ u'musepu nigũ macũ, ¿de'ro weegu yu'ure caribogu a'titi? Yu'ure ña'abutiaro pi'eticã weeticã ña, ni tutuaro me'rã sãrĩcũ niwĩ.

Pejetiri wãtĩ masũrẽ ñe'ea, buruque'amujãcã weecu niwĩ. Masã cãrẽ aperõpu wa'aticã'to nĩrã, omocãrĩ, du'pocãrĩpu cõme dari me'rã du'tecũumujãcãrã nimiwã. Tojo weemicã, cũ wejesuremujãcũ niwĩ. Wãtĩ cãrẽ masã marĩrõpu su'ori miamujãcũ niwĩ. ³⁰ Jesú cãrẽ sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿De'ro wãmetiti?

Cũ yu'ticũ niwĩ:

—Legiõn wãmeti'i, nicũ niwĩ. Pãjãrã wãtĩa ã'sã nicã'a ní'gũ, tojo nicũ niwĩ. ³¹ Wãtĩa Jesure a'tiro nicãrã niwã:

—Ûsãrẽ ã'abajudutidijari pejõpu bu'iri da're bajurioticã'ña ni, uputu sãrĩcãrã niwã.

³² Titare ã'rũgũpu pãjãrã yesea ba'a nu'cũcãrã niwã. Narẽ ã'arã, wãtĩa Jesure “Napure sãjãarãti” ni, tutuaro me'rã sãrĩcãrã niwã. Jesú narẽ “Tojota weeya”, nicũ niwĩ.

³³ Tojo weerã na masũpure ní'cãrã wijaa, yeseapure sãjãacãrã niwã. Yesea na wãtĩa sãjããca be'ro opa tu'rupũ omamaati, ditarapũ doqueñojã, mirĩpe'tia wa'acãrã niwã.

³⁴ Tojo wa'asere ã'arã, yeseare co'terã a'tiro weecãrã niwã. Na uputu ucuarã macãpu, cãpũpu omawã'cã, weresterã wa'acãrã niwã. ³⁵ Te quetire tu'orã, masã tojo wa'asere ã'arã wa'acãrã niwã. Na Jesú tiropũ ejarã, wãtĩa sãjãno'cure Jesú pu'toacã dujicã ã'acãrã niwã. Cũ su'ti sãña, añurõ wãcũse cuogu dujicũ niwĩ. Na cãrẽ ã'arã, uise me'rã ã'acãrã niwã. ³⁶ Æpẽrã topũ ã'arã ejarãrẽ Jesú wãtĩa sãjãno'cure cõ'awĩrõcã ã'acãrã “A'tiro wee wãtĩarẽ cõ'awĩrõami”, ni werecãrã niwã. ³⁷ Jesú a'tiro weecã ã'arã, nipe'tirã masã Gerasapũ nirã Jesure tutuaro me'rã “Mu'ũ aperõpu wa'aya”, nicãrã niwã. Na uputu waro uicãrã niwã. Tojo weerã Jesure tojo nicãrã niwã. Tere tu'ogu, Jesú yucusupũ mujãsjãã, wa'a wa'acu niwĩ. ³⁸ Wãtĩa cuomi'cũ Jesure “Yu'ũ quẽ'rã mu'ũ me'rã wa'aguti” ní'gũ, uputu sãrĩcũ nimiwĩ. Jesú pe'e cãrẽ nicũ niwĩ:

³⁹ —Mu'ũ ya wi'ipu tojaa, nipe'tise Õ'acũ mu'urẽ wee'quere werepe'ocũ wa'aya, nicũ niwĩ.

Tojo weegu cũ nipe'tiro cũ ya macãcjãrãrẽ Jesú cãrẽ wee'quere werecusiagu wa'acu niwĩ.

Jairo macõrẽ, tojo nicã dí mejã cuogore Jesú yu'rũo'que ni'i
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Be'ro Jesú ditara ape pã'rëpũ ní'cũ pẽ'atáca be'ro masã e'catise me'rã cãrẽ põtëricãrã niwã. Nipe'tirã cãrẽ yucue'cãrã nitjãrã, tojo weecãrã niwã. ⁴¹ Titare ni'cũ sũ'ori nerëwũari wi'i wiogũ Jairo wãmetigũ Jesú tiro etacũ niwĩ. Cũ Jesú tiro ejaque'a, Jesure “Yũ'ure pajaña'cureya. Ya wi'ipũ te'a”, nicũ niwĩ. ⁴² Cũ macõ ni'cõ nigõ doce cã'marĩ cũogo wërĩse pu'topũ nico niwõ. “Jau” ni, Jesú to wa'ari cura pãjãrã masã sirutucãrã nitjãrã, cãrẽ añurõ tuutĩ'awã'cãcãrã niwã. ⁴³ Na tojo weerã wa'tero ni'cõ numio doce cã'marĩ dí mejã dutitigo nico niwõ. Co ocoyedutise wapa nipe'tise niyeru tojaque'a wa'aco niwõ. Ne ni'cũ core ocoyeyũ'rũoticũ niwĩ. ⁴⁴ Tojo weego co Jesú sã'ema wa'a, cã su'tiro yapapũ ñe'eña'co niwõ. Co ñe'erĩ curata co dí wijami'que bu'anũ'cã wa'acaro niwũ. ⁴⁵ Tojo wa'ari cura Jesú sërĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Noa yũ'ure ñe'eti? nicũ niwĩ.

Nipe'tirãputa “Ne ni'cũ ñe'etimi”, nicãrã niwã. Tojo weegũ Pedro, tojo nicã cũ me'rãcjãrã Jesure nicãrã niwã:

—Ësãrẽ bu'egũ, masã mũ'urẽ nipe'tiro doquewãwã'cã, tuuquejoma. Tojo wa'acã masĩmigũ, mũ'u ¿de'ro weegũ “¿Noa yũ'ure ñe'eti?” niti? nicãrã niwã.

⁴⁶ Na tojo nicã tũ'ogũ, Jesú nicũ niwĩ:

—Ni'cõ yũ'ure ñe'ecã tũ'oña'pũ. Core yũ'u tutuaro me'rã yũ'rucã weeasũ, nicũ niwĩ.

⁴⁷ Cũ tojo nicã tũ'ogo, cũ masĩtojami, yũ'uta weeasũ nígõ, narãsãgõta Jesú pu'to a'ti, ejaque'aco niwõ. Co nipe'tirã tũ'oropũ werepe'ocã'co niwõ. A'te ye bu'iri cũ yaro su'tirote ñe'easũ nígõ, tojo nicã “Yũ'u ñe'ecãta, yũ'rũono'copũ tojasũ”, ni wereco niwõ. ⁴⁸ Co tojo nicã tũ'ogũ, Jesú core nicũ niwĩ:

—Mũ'u ãjõpeotjãgõ, yũ'rũono'copũ toja'a. Duti marĩgõ e'catise me'rã tojaaya, nicũ niwĩ.

⁴⁹ Jesú core ucũrĩ cura ni'cũ Jairo nerëwũari wi'i wiogũ ya wi'icjũ ejacũ niwĩ. Jairore nicũ niwĩ:

—Mũ'u macõ wërĩatojamo. Marĩrẽ bu'egũre caribonemotigũta majã, nicũ niwĩ.

⁵⁰ Jesú tojo nicã tũ'ogũ, Jairore nicũ niwĩ:

—Uitigũta. Yũ'ure ãjõpeoya. Mũ'u tojo weecã, mũ'u macõ masõno'gõsamo, nicũ niwĩ.

⁵¹ Ti wi'ipũre etagũ, co pesari tucũpũre ne ãpërãrẽ sãjãadutiticũ niwĩ. Pedro, Santiago, Juã, tojo nicã co pacũsumũa dia'cũrẽ sãjãadutiticũ niwĩ. ⁵² Nipe'tirã ti wi'ipũ nirã upũtu utirã, dũjasewã'arãrẽ Jesú nicũ niwĩ:

—Utiticã'ña. Co wërĩtimo. Cãrĩgõ weemo, nicũ niwĩ.

⁵³ Masã co wërĩ'quere masicãrã niwã. Tojo weerã cũ tojo nicã tũ'orã, cãrẽ bujicã'cãrã niwã. ⁵⁴ Jesú pe'e ucũgũta, co ya omocãrẽ ñe'e, nicũ niwĩ:

—Wĩ'magõ, wã'cãnu'cãña, nicũ niwĩ.

⁵⁵ Cũ tojo nirĩ curata wërĩ'co masã, wã'cãnu'cãco niwõ. Jesú co pacũsumũarẽ “Ba'ase ecaya”, nicũ niwĩ. ⁵⁶ Cũ tojo weesere ã'arã, co pacũsumũa upũtu ã'ũcũacãrã niwã. Jesú core masõ'quere ne ãpërãrẽ weredutiticũ niwĩ.

9

Jesú cã bese'cãrãrẽ weredutio'o'que ni'i (Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Jesú cũ bu'erã docere neocũucũ niwĩ. Be'ro narẽ cũ tutuasere o'ocũ niwĩ. Wãtã no'o nirãrẽ cõ'awĩrõmasĩsere o'ocũ niwĩ. Tojo nicã duti yũ'rũomasĩsere o'ocũ niwĩ.

² Narẽ Õ'acũ wiogũ nimi nisere wereduticũ niwĩ. Dutitirãrẽ yũ'rũoduticũ niwĩ.

³ A'tiro nío'ocũ niwĩ:

—Wa'arã, ne apeyenojõ miaticã'ña. Tuacjũ, ajuronojõ, ba'ase pu'e, niyeru ne miaticã'ña. Mũsã sãñase me'rã dia'cũ wa'aya. Ne apeye mianemoticã'ña. ⁴ Mũsã

no'o nirĩ wi'i ejarã, musã to nirõ põtëorõ tojaque'aya. ⁵ No'o ãpërã musãrẽ ñe'eticã, ti macãpũre wijarã, ti macã cjase di'ta wã'a'quere paastecõ'aña. Tojo weerã musã "A'ti macãcjãrã bu'iritima" ni ï'orãsa'a, nicu niwĩ.

⁶ Cũ tojo nica be'ro wa'a wa'acãrã niwã. Wa'a, nipe'tise macãrĩpu Jesú masãrẽ yu'rũose quetire werecusiãcãrã niwã. Tojo nicã dutitirãrẽ yu'rũocãrã niwã.

Herode Jesú weesere tũ'o'que ni'i
(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Galilea di'ta wiogu Herode nipe'tise Jesú wee'quere tũ'ocu niwĩ. Tere tũ'ogu, Herode de'ro wéemasĩticu niwĩ. Æpërã "Cũ Juã wãmeyeri masũ wërĩ'cupu masãcu nimi", nicãrã niwã. ⁸ Æpërã "Dũporocjũpu Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ Elía bajuapĩ", nicãrã niwã. Æpërã "Apetero weegu ni'cũ todũporocjũ Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ masã'cu nígũ nisamigu", nicãrã niwã. ⁹ Herode pe'e a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'uta Juã ya dũpoare dutesuredutiwu. To pũrĩcãrẽ ¿noanojõ nisari tocã'rõ na ucũno'gũ? Cũrẽ ï'asĩ'rimisa'a, nicu niwĩ.

Jesú ni'cãmocusetiri mil mũuarẽ ba'ase eca'que ni'i
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Be'ro Jesú besecũú'cãrã na bu'ecusiaca be'ro cũ tiro daja, na weecusia'quere werecãrã niwã. Be'ro narẽ Jesú masã marĩrõpu Betsaida wãmetiri macã pu'topu su'ori wa'acu niwĩ. ¹¹ Masã pe'e na wa'ase quetire tũ'ocã'cãrã niwã. Tojo weerã tere tũ'orã, narẽ sirutuwa'cãcãrã niwã. Jesú narẽ añuduti, Õ'acũ wiogu nimi nisere were, dutitirãrẽ yu'rũocu niwĩ.

¹² Be'ro ñamica'apu nicã ï'arã, cũ bu'erã doce cũ tiro wa'a, cũrẽ ucũcãrã niwã:

—Masãrẽ "Tocã'rõta ni'i", niña. Macãrĩpu, no'o pu'to nise macãrĩpu ba'ase, cãrĩrõ a'magũ wa'adutiya. A'to marĩ nirõpũre ne apeyenojõ marĩbutiacã'a, nicãrã niwã.

¹³ Jesú pe'e nicu niwĩ:

—Musã narẽ ba'ase ecaya.

Na cũrẽ nicãrã niwã:

—Ûsã ni'cãmocusepagata pã, tojo nicã wa'i pũarãta cu'o'o. Masãrẽ ne a'teacã se'satisa'a. ¿Ûsãrẽ ã'rã pãjãrã ye niatjere ba'ase duudutigu weeti? nicãrã niwã.

¹⁴ Na pãjãrã, mũua se'saro ni'cãmocusetiri mil wa'tero nicãrã niwã. Jesú narẽ nicu niwĩ:

—Masãrẽ te cururinũcũ cincuenta dujudutiya, nicu niwĩ.

¹⁵ Na cũ duti'caronojõta wee, dujipe'ticã'cãrã niwã. ¹⁶ Be'ro Jesú te ni'cãmocuse pãrẽ, na wa'i pũarãrẽ mii, mũmũarõpu ï'amorõ, cũ pacu Õ'acũrẽ na ye niatjere e'catise o'ocu niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, cũ pe'esteca be'ro cũ bu'erãrẽ masãrẽ etidutigu o'ocu niwĩ.

¹⁷ Nipe'tirã ba'a, yapicãrã niwã. Be'ro doce pi'seri na ba'adu'a'quere seeneocãrã niwã.

Pedro Jesure "Mũ'u Õ'acũ o'ó'cũta ni'i" ní'que ni'i
(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸ Ni'cãti Jesú cũ se'saro ñubuegu weecu niwĩ. Titare cũ bu'erã quẽ'rã cũ me'rã nicãrã niwã. Narẽ sërĩtiña'cu niwĩ:

—Masã ¿de'ro ni ucũti yu'ure? nicu niwĩ.

¹⁹ Na cũrẽ yu'ticãrã niwã:

—Æpërã mũ'urẽ "Juã wãmeyeri masũ nimi", nima. Æpërã mũ'urẽ "Dũporocjũpu Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Elía nimi", nima. Æpërã "No'o nigũ dũporocjũpu Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ masã'cu nígũ nisasami", nima, nicãrã niwã.

²⁰ Be'ro narẽ sërĩtiña'cu niwĩ tja:

—¿Musã waro, de'ro wãcũti yu'ure? nicu niwĩ. Pedro cãrẽ nicu niwĩ:
—Mu'u Õ'acũ bese'cu Cristo ni'i, nicu niwĩ.

Jesú cã wẽrĩatjere were'que ni'i
(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹ Jesú narẽ ne cã'rõ ãpẽrãpũre cã Õ'acũ bese'cu nisere weredutiticu niwĩ. ²² Be'ro narẽ nicu niwĩ:

—Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigũ pũrõ pi'etigusa'a. Judío masã bucũrã, pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã yu'ure i'atu'tirãsama. Yu'ure wẽjẽrãsama. Na tojo weemicã, i'tia nũmu be'ro masãgũsa'a, nicu niwĩ.

²³ Be'ro nipe'tirã masãrẽ nicu niwĩ:

—No'o yu'ure sirutusĩ'rĩgũnojo nipe'tise nũmũrĩ sirutuato. Cã weesĩ'rĩrõnojo weeticã'to. Yu'u ñaro pe'e weeato. No'o yu'ure sirutusĩ'rĩgũ, “Jesure ãjõpeogu, wẽribosa'a” nitigũta sirutuato. ²⁴ Yu'ure ãjõpeose me'rã ña'arõ yu'rũsĩ'rĩtigũ, yu'ure ãjõpeodu'ugũnojo pecame'epũ bu'iri da're bajuriono'gũsami. Apĩ wẽjẽsere uiti, yu'ure ãjõpeonu'cũgũnojo yu'u me'rã catinu'cũgũsami. ²⁵ Ni'cũ a'ti turi cjase nipe'tisere wapata'agu, cã ejeripõ'rã pe'ere bajuriogu, ¿ñe'enojõrẽ wapata'abosari? ²⁶ Yu'ure, tojo nicã ye quetire bopoyasãticã'ña. Musã bopoyasãcã, yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigũ a'tiro weegusa'a. Apaturi a'ti turipure a'tigu, yu'u pacu asistese me'rã, cãrẽ wereco'terã me'rã yu'u quẽ'rã musãrẽ bopoyasãgũsa'a. Yu'u tutuase me'rã a'tigu, tojo weegusa'a. ²⁷ Diacjũ musãrẽ wereguti. Ni'cãrẽrã a'topũ nirã yu'u wioogu sãjãcã i'atimirã wẽrĩsome, nicu niwĩ.

Jesú cã bajusere dũcayue'que ni'i
(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ Ni'cã semana Jesú “Yu'u wioogu sãjãcã i'arãsa'a” nica be'ro ãrũgũpũ ñubuegu mũjãgũ, Pedro, Santiago, Juãrẽ miacũ niwĩ. ²⁹ Topũ cã ñubuegu, cã bajusere dũcayua wa'acũ niwĩ. Cã ye su'ti añurõ butise, asistese wa'acaro niwũ. ³⁰ Tojo wa'acã, pũarã umua bajua, cã me'rã ucũcãrã niwã. Na dũporocjãrãpũ Moisé, Elía nicãrã niwã. ³¹ Na asistese me'rã nĩrã, Jesú cã Jerusalẽpũ wẽrĩatjere ucũcãrã niwã. ³² Pedro quẽ'rã upũtu wũja cũo'cãrã nimirã, wã'cãcãrã niwã. Wã'cã, Jesú cã asistesere, tojo nicã cã me'rã nirãrẽ i'acãrã niwã. ³³ Na Jesú tiro nĩ'cãrã wa'ari cura Pedro Jesure nicu niwĩ:
—Wioogu, marĩ a'topũ nicã añuyũ'rũa'a. I'tia wi'iacã weerã. Ni'cã wi'i mũ'u ya wi'i, ape wi'i Moisé ya wi'i, ape wi'i Elía ya wi'i weerã, nicu niwĩ.

Pedro cã tojo nisere tũ'oña'timigũ, de'ro nĩmasĩtigũ, tojo nicu niwĩ. ³⁴ Cã tojo ucũrĩ cura ni'cã o'mecurua dijati, tuubi'acã'caro niwũ. Na ti o'mecurua po'peapũ nĩrã, ucũa wa'acãrã niwã. ³⁵ Be'ro ti curuapũ ni'cũ a'tiro ucũcã tũ'ocãrã niwã:

—Ã'rĩ yu'u macũ yu'u bese'cu nimi. Cã ucũsere tũ'o ãjõpeoya, nicu niwĩ.

³⁶ Tojo nica be'ro Jesú ni'cũta tojanũ'cãcũ niwĩ. Moisé, Elía marĩcãrã niwã majã. Cã bu'erã na i'a'quere tojota tũ'oña'yũ'rũocã'cãrã niwã. Ne cã'rõ ãpẽrãrẽ wereticãrã niwã.

Jesú wĩ'magũ wãtĩ sãjãno'cũre cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mt 17.14-21; Mr 9.14-29)

³⁷ Ape nũmu pe'e ãrũgũpũ nĩ'cãrã dijatacã, pãjãrã Jesure põtẽrĩcãrã niwã. ³⁸ Ni'cũ na wa'teropũ nigũ upũtu Jesure ucũquejocũ niwĩ:

—Ësãrẽ bu'egu, yu'u macũ ni'cũ nigũrẽ pajaña'cũreya. Ì'agũ a'tia. ³⁹ Wãtĩ cãrẽ sãjãa'cũ ñe'ea, caricũ, wẽrĩamũjãcã weemi. Tojo nicã useropũ so'potu'umi. Cãrẽ ña'abutiario wéegu, pi'eticã weeyũ'rũami. Ne du'usĩ'rĩtimi. ⁴⁰ Mũ'u bu'erãrẽ “Wãtĩrẽ cõ'awĩrõ'ña”, nitojamiapũ. Ne põtẽotiana, nicu niwĩ.

⁴¹ Jesú yu'ticũ niwĩ:

—Musã ějõpeose moorã ña'arã ni'i. Yũ'u musãrẽ yoacã bu'emicã, ne tu'omasĩwe'e yujurũ. ¿No'ocã'rõ yoacã musã yũ'ure ějõpeoticã wãcũtutuagũsari? Mũ'u macũrẽ yũ'u tiro miitia, nicũ niwĩ.

⁴² Wĩ'magũ cũ tiro wa'acã, wãtĩ cũrẽ nucũcãpũ doqueque'acã weecũ niwĩ. Apaturi wãcũña marĩrõ cũrẽ wẽrĩacã weecũ niwĩ tja. Cũ tojo weecã, Jesú wãtĩrẽ cõ'awĩrõ, yũ'rũocũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, cũ pacũre wiacũ niwĩ. ⁴³ Nipe'tirã to nirã Õ'acũ tutuasere ĩ'amarĩacãrã niwã.

Jesú cũ wẽrĩatjere apaturi werenemo'que ni'i

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Na Jesú weeĩ'o'quere ĩ'amarĩarĩ cura cũ bu'erãrẽ nicũ niwĩ:

⁴⁴ —Yũ'u ni'cãrõacã nisere añurõ tu'o'ya. Acobojoticã'ña. Yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronõjõ upũtĩgũre wiorãpũre o'orãsama, nicũ niwĩ.

⁴⁵ Cũ tojo nisere cũ bu'erã pe'e ne tu'omasĩticãrã niwã. Õ'acũ narẽ tojo masĩtabasioticã weecũ niwĩ. Na cũ ní'quere “¿De'ro nisĩ'rĩrõ weeti?” ni sãrĩtiña'ui nicãrã niwã.

Añurõ weeyũ'rũnũ'cãgũ ye cjase ni'i

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Be'ro Jesú bu'erã na basu ¿noa marĩ wa'teropũ nigũ ãpẽrã yũ'rũoro niyũ'rũnũ'cãgũsari? nĩrã, upũtu du'sasocãrã niwã. ⁴⁷ Jesú na tojo wãcũsere ĩ'amasĩcã'cũ niwĩ. Tojo weegũ ni'cũ wĩ'magũrẽ cũ pu'to wejeonũ'cõ, ⁴⁸ narẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'ure maigũno'jõ ni'cũ ã'rĩ wĩ'magũrẽ ñe'egũ weronõjõ weemi. Cũrẽ ñe'egũ, yũ'ureta ñe'egũ weemi. Yũ'ure ñe'egũ, yũ'ure o'ó'cũ Õ'acũ quẽ'rãrẽ ñe'egũta weemi. No'o musã wa'teropũre “Ãpẽrã yũ'rũoro ni” ni wãcũtigũ cũta nimi ãpẽrã yũ'rũoro nigũ, nicũ niwĩ Jesú.

Marĩrẽ ĩ'atu'titigũ marĩ me'rãcjũ nimi nise ni'i

(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Be'ro Juã Jesure a'tiro nicũ niwĩ:

—Ûsãrẽ bu'egũ, ni'cũ mũ'u wãmerẽ pisutĩagũ, wãtĩarẽ cõ'awĩrõcã ĩ'awũ. Cũ marĩ me'rãcjũ nitiami. Tojo weerã cũrẽ cã'mota'awũ, nicũ niwĩ.

⁵⁰ Cũ tojo nicã tu'ogũ, Jesú a'tiro nicũ niwĩ:

—Tojo weegũre cã'mota'aticã'rõũa'a. Marĩrẽ ĩ'atu'titigũ marĩ me'rãcjũ nimi, nicũ niwĩ Jesú.

Jesú Santiagore, Juãrẽ tu'ti'que ni'i

⁵¹ Jesú wẽrĩ, cũ u'mũsepũ mũjãti dũporo uiro marĩrõ wãcũtutuario me'rã “Jerusalẽpũ wa'agũti”, nicũ niwĩ. ⁵² Cũ dũporo ãpẽrãrẽ o'óyucũ niwĩ. Na ni'cã macã Samaria di'ta nĩrĩ macãpũ Jesú cũ cãrĩatjore a'mayurã wa'acãrã niwã. ⁵³ Ti macã Samariacjãrã judío masã me'rã a'pepũrĩrã nitĩjarã, Jesú o'ó'cãrãrẽ ñe'esĩ'rĩticãrã niwã. Na, Jerusalẽpũ Jesú wa'agũsami nĩrã, tojo weecãrã niwã. ⁵⁴ Samariacjãrã tojo weesere ĩ'arã, Jesú bu'erã Santiago, Juã a'tiro nicãrã niwã:

—Ûsã wiogũ, narẽ bu'iri da'rerã, ¿pecame'erẽ u'mũsepũ dijatiduticã uati? ¿Dũporocjũ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ Elía wee'caronõjõ weerũati? nicãrã niwã.

⁵⁵ Tere tu'ogũ, Jesú narẽ ĩ'a, tutuario me'rã tu'tigũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Musã tojo wãcũse Espĩritu Santu o'ose mejẽta ni'i. ⁵⁶ Yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronõjõ upũtigũ masãrẽ bu'iri da're bajuriogũ a'titiwũ. Narẽ yũ'rũogũ a'tigũ weewũ, nicũ niwĩ.

Be'ro na ape macãpũ yũ'rua wa'acãrã niwã.

Jesú me'rã wa'asĩ'rĩmi'cãrã ye queti ni'i
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Na ape macãpũ yũ'rũari cura ni'cũ masũ Jesure nicũ niwĩ:

—Yũ'u mũ'u no'o wa'aro sirutugũti, nicũ niwĩ.

⁵⁸ Jesú cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Wa'icũrã na cãrĩrĩ tuti cũoma. Mirĩcũa quẽ'rã na põ'rãtiri su'tiro cũoma. Yũ'u pũrĩcã Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ ne cã'rõ cãrĩpesaro, yaro diãcjũrẽ moo'o, nicũ niwĩ.

⁵⁹ Apĩ pe'ere Jesú a'tiro nicũ niwĩ:

—Te'a yũ'u me'rã, nicũ niwĩ.

Cũ yũ'ticũ niwĩ:

—Wioɡũ, yũ'u pacũ tiropũ wa'agũti yujupũ. Topũ ni, be'ro yũ'u pacũ wẽrĩca be'ro yaatojagupũ mũ'u me'rã wa'agũti, nicũ niwĩ.

⁶⁰ Jesú cãrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Yũ'ũre ãjõpeotirã wẽrĩ'cãrã weronojõ nima. Náta wẽrĩ'cãrãrẽ yaato. Mũ'u pũrĩcã yũ'ũre sirutuya. Sirutu, Õ'acũ wioɡũ nigũsami nisere weregũ a'tia, nicũ niwĩ.

⁶¹ Be'ro Jesure apĩ nicũ niwĩ:

—Wioɡũ, mũ'u me'rã wa'agũti. Yũ'u mũ'u me'rã wa'ati dũporo ya wi'icjãrãrẽ we'eritĩsĩ'rĩsa'a yujupũ, nicũ niwĩ.

⁶² Jesú cãrẽ nicũ niwĩ:

—Di'ta se'ecũugũ, opanũrẽ wa'ari níɡũ, sẽ'ema pe'e ĩ'atõrõtisami. Ā'rĩ weronojõ Õ'acũrẽ ãjõpeo'cũpũa todũporo cũ weeseti'quere wãcũnũrũtisami. Wãcũnũrũgũa Õ'acũ ye cjasere queoro weemasĩtisami, nicũ niwĩ.

10

Jesú setenta y dos masãrẽ cũ ye quetire weredutigũ o'ó'que ni'i

¹ Be'ro Jesú setenta y dos ãpẽrã mũũarẽ pijinemocũ niwĩ. Narẽ pũarẽrã dia'cũ nipe'tise cũ wa'atje macãrĩpũ cũ dũporo o'óyucũ niwĩ.

² Narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Diacjũ mũsãrẽ weregũti. Marĩ otese peje pĩ'rĩ dũcati'i. Tere miirã pe'e marĩbocurema. Tojo weerã mũsã te otese wioɡũre ãpẽrã miitamudutirã sãrĩnemoña, nicũ niwĩ. A'te weronojõ Õ'acũ ye quetire masĩsĩ'rĩrã pãjãrã waro nima. Te quetire wererã pe'e pejetirãcã nima. Tojo weerã ãpẽrã cũ o'ónemocã Õ'acũrẽ sãrĩña.

³ Mũsã wa'aya. Yũ'u mũsãrẽ wiose wa'teropũ o'óɡũ wee'e. Oveja wĩ'marãrẽ yaiwa wa'teropũ o'óɡũ weronojõ o'ó'o. ⁴ Mũsã wa'arã, ajuri miaticã'ña. Niyeru sãarĩ ajuro quẽ'rãrẽ miaticã'ña. Sapatu ape pa'a miaticã'ña. Ma'apũ wa'arã, ãpẽrãrẽ añudutirã, yoacã ucũticã'ña. Diacjũ wa'aya. ⁵ Mũsã wĩ'ipũ sãjãarã, ti wi'icjãrãrẽ añudutirã, a'tiro nimũ'tãña: “Mũsã a'ti wi'icjãrãrẽ añurõ wa'ato”, niña. ⁶ Ti wi'icjãrã cumuca marĩrõ nicã, mũsã añudutise “Añurõ wa'ato” nise na ye tojarosa'a. Tojo niticãma, mũsã tojo nise mũsãrẽta tojarosa'a tja. ⁷ Mũsã ni'cã wĩ'ipũ ejarã, ti wĩ'ipũta tojayá. Na ba'asenojõrẽ, na sĩ'rĩsenojõrẽ, mũsã quẽ'rã ba'asirutuya. Da'rari masã na da'rase wapa wapata'aba'amasĩma. Tojo weerã mũsã bu'erã wa'acã, mũsãrẽ ba'ase weetamurãsama. Apeye wĩ'seripũ wa'amũjã, cãrĩbajaque'atiticã'ña. ⁸ Mũsã ni'cã macãpũ etacã, ti macãcjãrã añurõ ñe'eme'rĩcã, no'o na ecasere ba'aya. ⁹ Ti macãpũ dutitirãrẽ yũ'rũoya. Narẽ a'tiro wereya: “Õ'acũ cũ wioɡũ nise mũsã tiropũ a'tiatje cã'rõ dũ'sa'a.” ¹⁰ Ni'cã macãpũ mũsã etacã, tocjãrã añurõ põtãrĩticãma, macã decopũ wa'aya. A'tiro niña: ¹¹ “A'ti macã cjase ũsã dũ'pocãrĩpũ di'ta wã'a'quepũreta paastecõ'arãti. A'ti macãcjãrã bu'iritisere ĩ'orã, tojo weerãti”, niña. Narẽ a'tiro

ninemoña. “Musã a'tere masiña. Õ'acũ cũ wiogu nise musã tiropu a'tiatje cã'rõ du'sa'a”, niña. ¹² Jesú a'tiro ninemocu niwĩ:

—Musãrẽ wereguti. Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmu nicã, ti macãcjãrã musãrẽ uati'cãrãrẽ a'tiro weegusami. Sodomacjãrãrẽ bu'iri da're'caro nemorõ da'reno'rãsama, nicu niwĩ Jesú.

Jesure ãjõpeotise macãrĩcjãrã ye queti ni'i
(Mt 11.20-24)

¹³ Be'ro Jesú apeye macãrĩcjãrãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Musã Corazĩ, tojo nicã Betsaida wãmetise macãrĩcjãrãrẽ ña'abutiario wa'arosa'a musãrẽ. Yu'u wee'õ'quere ã'amirã, ducayuwe'e. Yu'u ãpẽrã judío masã nitirã nirõpu Tiro, Sidõ wãmetise macãrĩpu wee'õcãma, dũporopu na ña'arõ wee'quere bujaweti ducayutojabopã. Na bujawetisere ã'orã, na weewuaronojõpuma su'ti wãquĩsenojõrẽ sãña, nujãrẽ na dũpoapu õrẽstepeobopã. ¹⁴ Õ'acũ masãrẽ beseatji nũmu nicã, Tiro, Sidõcjãrã nemorõ musã pe'ere bu'iri da'reyu'rũnu'cãgũsami. ¹⁵ Ni'cãrõacãma Capernaucjãrãrẽ were'e. “Tojowaro u'mũsepũ mujãrãti”, ni wãcũticã'ña. Õ'acũ musãrẽ pecame'epu cõ'abutiagusami, nicu niwĩ.

¹⁶ Be'ro cũ bu'erãrẽ a'tiro werenemocu niwĩ:

—Musã bu'esere tu'orã, yu'ureta tu'oma. Musãrẽ uatirã, mejãrõta yu'ure uatima. Tojo yu'ure uatirã, yu'ure o'ó'cupũ Õ'acũ quẽ'rãrẽ uatima, nicu niwĩ Jesú.

Jesú cũ o'óyu'cãrã setenta y dos na daja'que ni'i

¹⁷ Be'ro Jesú setenta y dos cũ o'óyu'cãrã e'catise me'rã tojatacãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—Ûsã wiogu, wãtiaputa mu'u dutiro, mu'u wãme me'rã ãsã cõ'awĩrõmujãcã, yu'tiama, nicãrã niwã.

¹⁸ Jesú narẽ nicu niwĩ:

—Musã nĩrõnojõta ni'i. Wãtĩrẽ u'mũsepũ ní'cu bu'po ya'baro weronojõ docaque'a dijacã ã'awũ. ¹⁹ Yu'u musãrẽ tutuasere o'owũ. Musã añapure u'tapeomicã, cutipapure u'tapeomicã, na cũ'rĩcã, toacã pũrĩno'tisere o'owũ. Nipe'tise wãtĩ cũ tutuasere docaque'adutigu o'owũ. Ne cã'rõ musã ña'arõ weeno'some. ²⁰ “Wãtĩa ãsãrẽ yu'tiama” nise dia'cũrẽ e'catiticã'ña. A'te pe'ere e'catiya. U'mũsepũ Õ'acũ yarã catinu'cũse cãorã na wãmerẽ oja'õ'orĩ turipũ musã wãmerẽ oja'õcã, e'catiya, nicu niwĩ.

Jesú ye queti, cũ pacu Õ'acũ ye queti ni'i
(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Jesú cũ bu'erãrẽ ucũrĩ cura Espĩritu Santu cũrẽ e'catise o'oyu'rũacu niwĩ. Titare cũ pacure a'tiro nicu niwĩ:

—Pacu, mu'u u'mũse, a'ti turi wiogu ni'i. “Ûsã masĩyu'rũnu'cãrã ni'i” nirãrẽ mu'u ye cjasere masĩcã weeticu niwũ. ãpẽrã wĩ'marã weronojõ maata tu'o ãjõpeorã pe'ere tere masĩcã weecu niwũ. Mu'u tojo weesere wãcũgũ, mu'urẽ e'catise o'o'o. A'tere mu'u uacaronojõta queoro wee'e, nicu niwĩ cũ pacure.

²² Be'ro masãrẽ ninemocu niwĩ tja:

—Yu'u pacu nipe'tise weemasĩsere yu'ure o'owĩ. Cũ ni'cũta yu'u nisetisere masĩpe'ocã'sami. Yu'u quẽ'rã ni'cũta cũ nisetisere masĩpe'o'o. No'o yu'u masĩcã weeno'rã quẽ'rã cũ nisetisere masĩsama, nicu niwĩ Jesú.

²³ Be'ro cũ bu'erãrẽ ã'a, na se'sarore nicu niwĩ:

—Yu'ure musã, musã ye caperi me'rã ã'a. ²⁴ Musãrẽ a'tiro wereguti. Pãjãrã dũporocjãrãpu Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã, tojo nicã wiorã musã ni'cãrõacã

ĩ'asere ĩ'asĩ'rĩcārã nimiwã. Ne ĩ'aticārã niwã. Yũ'u masārẽ weresere tũ'osĩ'rĩcārã nimiwã. Ne ni'cãti tũ'oticārã niwã, nicũ niwĩ.

Jesú Samariacjũ me'rã queose o'o'que ni'i

²⁵ Be'ro ni'cũ Moisé oja'quere bu'eri masũ Jesú cũ ucũsere tũ'ogu, wã'cãnu'cã, Jesú me'rã ucũgũ wa'acũ niwĩ. Cũrẽ mejẽcã yũ'ticã uagu, a'tiro sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—Masārẽ bu'egu, yũ'u Ō'acũ me'rã catinu'cũsĩ'rĩgũ, ¿de'ro weegũsari? nicũ niwĩ.

²⁶ Jesú cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—¿Moisé ye queti ojãca pũrĩpũ de'ro ojano'tito? Mũ'u tere bu'égũ, ¿de'ro tũ'oti? nicũ niwĩ.

²⁷ Moisé oja'quere bu'eri masũ cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—A'tiro ojano'o: “Ō'acũ marĩ wiogure nipe'tise mũ'u ějõpeose me'rã, mũ'u wãcũse me'rã, mũ'u tutuase me'rã, mũ'u tũ'oña'se me'rã ma'iña. Mũ'u basu ma'irõnojõta ãpẽrãrẽ ma'irõũa'a”, ni'i, nicũ niwĩ.

²⁸ Tere tũ'ogu, Jesú cũrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u queoro waro yũ'ti'i. Mũ'u a'tere wéegũ, Ō'acũ me'rã catinu'cũgũsa'a, nicũ niwĩ.

²⁹ Moisé oja'quere bu'egu pe'e cũrẽ añurõ wãcũcã uagu, Jesure a'tiro nicũ niwĩ tja:

—¿Noanojõ niti ãpẽrãrẽ ma'irõũa'a nirãnojõ? nicũ niwĩ.

³⁰ Jesú cũrẽ queose me'rã yũ'ticũ niwĩ:

—Ni'cũ mũũ Jerusalẽcjũ ma'a Jericó wa'ari ma'apũ bu'acũ niwĩ. Topũ cũ wa'ari cura yajari masã cũrẽ ñe'e, cũ cũosere yajape'ocã'cãrã niwã. Su'ti cũ sãña'quepũ quẽ'rãrẽ tuweemiicã'cãrã niwã. Cũrẽ upũtu paawẽjẽcũu, wa'a wa'acãrã niwã. ³¹ Tojo wa'ari cura ni'cũ pa'i cũ bu'aca ma'apũta bu'acũ niwĩ. Cũrẽ ĩ'agũ, ĩ'atigu weronojõ diacjũ yũ'rũbu'a wa'acũ niwĩ. ³² Cũ be'ro tja apĩ Leví ya curuacjũ cũ cũñarõpũta cũ quẽ'rã ejacũ niwĩ. Cũrẽ ĩ'agũ, cũ quẽ'rã ape pã'rẽ pe'e pẽ'a, ĩ'ayũ'rũbu'a wa'acũ niwĩ. ³³ Na be'ro apĩ tja Samariacjũ judío masã na yabigu ti ma'apũta bu'acũ niwĩ. Cũ cũrẽ ĩ'agũ, pũrõ pajaña'cũ niwĩ. ³⁴ Tojo weegu cũ, cũ tiro wa'a, cũ cãmire ocoyegu, u'sere, tojo nicã vino me'rã cũ ye cãmipũ piopeocũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, su'ti caseri me'rã dũ'recũ niwĩ. Be'ro cũ yagu burro bu'ipũ cũrẽ miipeocũ niwĩ. Miipeo, ni'cã wi'i sijari masã cãrĩrĩ wi'ipũ miaa, cũrẽ co'tedutigu cũucũ niwĩ. ³⁵ Ape mũũ pe'e tja Samariacjũ co'tedutigu pũa mũũ da'rase wapa weronojõ niyeru ti wi'i co'tegure o'ocũ niwĩ. Cũrẽ a'tiro nicũ niwĩ: “Ã'rĩrẽ co'teya. Yũ'u mũ'urẽ o'o'que nemorõ nicã, dajatojagu mũ'urẽ wapayepẽ'oguti”, nicũ niwĩ. ³⁶ A'tere wérẽca be'ro Jesú Moisé oja'quere bu'egũre a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũ'u ĩ'acã, ¿ni'inojõ pe'e na i'tiarã wa'terore yajari masã na ña'arõ wee'cũre pajaña'pari? nicũ niwĩ.

³⁷ Moisé oja'quere bu'eri masũ yũ'ticũ niwĩ:

—Cũrẽ pajaña'a weetamu'cũ añurõ weepĩ, nicũ niwĩ.

Jesú cũrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u quẽ'rã ãpẽrãrẽ ã'rĩ weronojõ weegu wa'aya, nicũ niwĩ.

Jesú Marta, María ya wi'ipũ cũ ní'que ni'i

³⁸ Jesú cũ wa'aro yũ'rũagu, ni'cã macãpũ ejacũ niwĩ. Ti macãpũ ni'cõ Marta wãmetigo co ya wi'ipũ cũrẽ põtẽrĩ, cãrĩse o'oco niwõ. ³⁹ Co ni'cõ María wãmetigore acabijotico niwõ. Cóta Jesú ucũsere tũ'ogo, cũ dũ'pocãrĩ tiroacãpũ dujico niwõ. ⁴⁰ Co tojo weeri cura Marta pe'e co da'rasere wãcũque'tiyũ'rũaco niwõ. Tojo weego co Jesú tiro wa'a, cũrẽ nico niwõ:

—Yũ'u wiogu, a'tigo yũ'u acabijo yũ'ure weetamusere ne wãcũtimo. ¿Mũ'u ne mejẽcã tũ'oña'weti co tojo weesere? Core yũ'ure weetamudutiya, nico niwõ.

⁴¹ Jesú core yũ'ticũ niwĩ:

—Marta, mu'u weesere uputu waro wacũque'ti'i. ⁴² María pe'e yu'u ucũsere tu'ogo, añuse warore weego weemo. Co tu'o ãjõpeo'quere ne ãpẽrã ã'mamasĩtisama. Tenojõ pe'ere weeroña'a, nicu niwĩ.

11

Jesú "Õ'acũrẽ sãrĩrã, a'tiro ñubueya" nise ni'i
(Mt 6.9-15; 7.7-11)

¹ Ni'cã numu Jesú aperopu ñubuegu weecu niwĩ. Cũ ñubuetu'ajaca be'ro ni'cũ cũ bu'egu Jesure nicu niwĩ:

—Ësã wiogu, Juã masãrẽ wãmeyeru masũ cũ bu'erãrẽ Õ'acũrẽ ñubuesere bu'ecu niwĩ. Mu'u quẽ'rã ãsãrẽ bu'eya, nicu niwĩ.

² Jesú yu'ticu niwĩ:

—Õ'acũrẽ ñubuerã, a'tiro niña:
"Pacu, mu'u u'musepu ni'i.

Nipe'tirã mu'urẽ wiopesase me'rã ãjõpeoato.
A'ti turipure mu'u bese'cu maata wiogu sãjãgũ a'tiato.
U'musepore mu'u uaro dia'cũ weesama.

Na weronojõ a'ti turicjãrã quẽ'rã mejãrõta weeato.

³ Ësãrẽ umucorinucũ ba'ase o'oya.

⁴ Ësã ña'arõ wee'quere acobojoya.

Ësã ãpẽrãrẽ acobojo'caro weronojõta ãsã quẽ'rãrẽ acobojoya.

Ësã ña'arõ weesi'rĩsere cã'mota'aya.

Tojo nicã ña'agũ ãsãrẽ niquesãsi'ricã, cã'mota'aya", nicu niwĩ.

⁵ Jesú apeye ninemocu niwĩ:

—No'o musã wa'teropure ni'cũ cũ me'rãcjũ cuobosami. Cũ ñami deco musã ya wi'ipu wa'a, a'tiro nibosami: "Yu'u me'rãcjũ, i'tiaga pã yu'ure wasoya. ⁶ Yu'u me'rãcjũ apĩ aperopu sijagu eja'cu yá wi'ipu ejami. Ne cãrẽ apeyenojõ cã'rõ ecase moosa'a", nisami. ⁷ Cũ apetero weegu mu'urẽ wi'i po'peapu a'tiro yu'tiwĩrõbosami: "Yu'ure wã'cõtiguta. Sope pu'to añurõ waro bi'acã'no'apu. Yu'u põ'rã yu'u me'rã cãrĩrã pesama. Yu'u mu'urẽ wã'cã apeyenojõ o'ogu wa'amasĩtisa'a", nisami. ⁸ Musãrẽ wereguti. Cũ, cũ me'rãcjũ nimicã, wã'cã, cãrẽ apeyenojõ o'ogu wa'atisami. A'tiro pe'e weesami. Cãrẽ sãrĩnu'cũcã i'agũ, caribonemotica'to nigũ, nipe'tise cũ uasere o'osami. Cũ, cũ me'rãcjũ nise ye bu'iri mejãta tojo weesami. ⁹ Tojo weegu musãrẽ wereguti. Õ'acũrẽ sãrĩña. Cãrẽ sãrĩcã, o'ogusami. Musã sãrĩ a'manu'cũrã, bocarãsa'a. Musã me'rãcjũ ya wi'ire sope pu'to pisunu'cũcã cũ musãrẽ pãosõrõrõ weronojõ weegusami. ¹⁰ Õ'acũ cãrẽ sãrĩrãrẽ o'osami. No'o a'magũnojo bocagusami. Sope pu'to pisugu weronojõ sãrĩnu'cũgũrẽ o'ogusami.

¹¹ »Musã põ'rã ba'ase sãrĩcã, ne ni'cũ ãtãpere o'otibosa'a. Wa'i sãrĩcã quẽ'rãrẽ, añarẽ o'otibosa'a. ¹² Tojo nicã cãrẽ'quẽ die sãrĩcã, cutipare o'otibosa'a. ¹³ Musã ña'arã nimirã, musã põ'rãrẽ añusere o'omasĩ'i. To pũrĩcãrẽ marĩ pacu u'musepu nigũ, nemorõ añuse o'ogusami. Cãrẽ sãrĩrãrẽ Espĩritu Santure o'ogusami, nicu niwĩ.

Jesure "Wãtĩ tutuaro me'rã wee'omi" ni na ucja'que ni'i
(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Ni'cũ masũ wãtĩ sãjãno'cu ucũmasĩtigu tojacu niwĩ. Jesú cãrẽ cõ'awĩrõgũ weecu niwĩ. Cãrẽ cõ'awĩrõcã, ucũmasĩtimi'cu ucũcu niwĩ. Tere i'arã, masã i'amarĩacãrã niwã. ¹⁵ Ni'cãrẽrã a'tiro nicãrã niwã:

—Ãrĩ Jesú wãtĩa wiogu Beelzebú wãmetigu tutuaro me'rã wãtĩrẽ cõ'awĩrõmi, nicãrã niwã.

¹⁶ Āpērā pe'e ¿diacjūta Jesú tutuamiticū? nírā, cūrē u'mūse cjasere weeī'oduticārā nimiwā. ¹⁷ Cū na tojo wācūsere masīgū, narē nicū niwī:

—Ni'cā curuacjārā a'merī ducawati, a'mequērā, masāpe'tia wa'asama. Ni'cā wi'icjārā ducawatirā, na quērā pe'tidijasama. ¹⁸ A'te weronojō wātīa wiogu cū basu ducawatigu, cū de'ro wee tutuanemotisami majā. Mūsārē a'tere ucūgūti. Mūsā yu'ure “Wātī Beelzebú tutuaro me'rā wātīarē cō'awīrōmi”, nimi'i. ¹⁹ To pūrīcārē yu'u tojo weecāma, mūsā bu'esere siruturā wātīarē cō'awīrōrā, ¿noa tutuaro me'rā cō'awīrōsari? Narē mūsā “Ō'acū tutuaro me'rā wātīarē cō'awīrōma”, ni'i. Tojo weero masīno'o. Mūsā yu'ure nise diacjū niwe'e. ²⁰ Yu'u Ō'acū dutiro me'rā pe'e wātīarē cō'awīrō'o. A'te me'rā “Ō'acū wiogu nise mūsā tiropare nitoja'a”, nino'o, nicū niwī.

²¹ Jesú narē a'tiro ninemocū niwī:

—Ni'cū umu tutuamu nipe'tise wāmotigu cū ya wi'ire co'tecā, cū yere mejēcā weetisama. ²² No'o cū nemorō tutuagu a'ti, cūrē wapata'agu, cū wāmotimi'quere ē'mape'ocā'sami. Tojo weegu cū wāmo marīgū mejō nigū tojacā'sami. Ē'ma'cū cū me'rācjārārē tere ducawaasami. Jesú, yu'u wātī yu'rūoro tutuayurūnū'cā'a nígū, tojo nicū niwī.

Jesú a'tiro ninemocū niwī:

²³ —Yu'ure uatirā yu'ure ī'atu'tirā nima. Yu'ure seeneotamutigūnojo do-questewā'cāgū weronojō nimi. Yu'ure ējōpeotirā masārē Ō'acūrē ējōpeocā weeta-murā mejēta weema nígū, tojo nicū niwī.

*Wātī todūporopu cū ní'cūpure majāmisājāase ni'i
(Mt 12.43-45)*

²⁴ Jesú masārē a'tiro ninemocū niwī:

—Wātī masūpure cō'awīrōno'ca be'ro aco marīrōpu sijabaque'atisami. Cū niatjore a'magū, tojo weesami. Cū nirō bocatigu, a'tiro wācūsami: “Yu'u wijaa'cūpure dajasājāagūti tja”, nisami. ²⁵ Cūpure dajasājāagū, wi'i o'aca wi'i, añurō apóca wi'i weronojō bocaejasami. ²⁶ Be'ro āpērā wātīa sietere cū yu'rūoro ña'arārē pijisami. Piji, be'ro todūporopu cū wijaa'cūpure na nipe'tirā sājāasama. Tojo weegu masū cū todūporopu ní'caro nemorō ña'arō tojasami, nicū niwī Jesú.

Jesú “E'catise waro a'tiro ni'i” ní'que ni'i

²⁷ Jesú ucūrī cura ni'cō numio masā pājārā wa'teropu nigō caricūquejoco niwō:

—Mū'arē pō'rāti masō'co añurō waro e'catiyu'rūsamō, nico niwō.

²⁸ Jesú core nicū niwī:

—Yu'u pe'e a'tiro nigūti. Ō'acū cū ucūsere tu'o, cū dutisere weerā pe'e pūrīcā añurō waro co nemorō e'catisama, nicū niwī.

*Masā ña'arā Jesure weeī'odutimi'que ni'i
(Mt 12.38-42; Mr 8.12)*

²⁹ Jesú tiro pājārā masā nerēwā'cācārā niwā. Na tojo weecā, cū ucūcū niwī:

—Masā a'tocaterocjārā ña'ayurūama. Na ña'arā nírā, weeī'ose dia'cūrē uama. Na tere uamicā, a'te dia'cūrē wereguti. Joná dūporocjūpu wa'a'quenojō dia'cūrē ī'ogūti. ³⁰ Joná Nínivecjārārē queose o'ogu weecū niwī. Te weronojō yu'u Ō'acū macū masū weronojō uputigu quērā a'tocateropu nirārē queose o'o'o. ³¹ Dūporocjō mujīpū mujātiro diacjū pe'e nirī di'ta wiogo Israe curuacjārā wiogu Salomó masīsere tu'ogo a'tico niwō. Yu'u Salomó yu'rūoro masīyurūnū'cāmicā, mūsā pe'e yu'ure tu'osī'rīwe'e. Tojo weego Ō'acū masārē beseatji nūmu nicā, ti di'ta wiogo ní'co a'tocaterocjārārē “Mūsā Jesure ējōpeotirā, ña'arō weewu”, nigōsamō. ³² Apeye quērārē wereguti. Joná Nínive wāmetiri macācjārārē Ō'acū ye quetire werecā, na ña'arō wee'quere bujaweti, du'ucārā niwā. Yu'u pe'ere Joná yu'rūoro nimicā, mūsā

ējōpeowe'e. Mūsā na wee'caronojō ña'arō wee'quere b̄j̄awetiwe'e. Tojo weerā Ō'acū masārē beseatji n̄m̄u nicā, Níniver̄u ní'cārā a'tocaterocjārārē “Mūsā Jesure ējōpeotirā, ña'arō weew̄u”, nirāsama, nic̄u niwī Jesú.

Marī caperi sī'ocja weronojō ni'i nise ni'i
(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Jesú masārē a'tiro werenemoc̄u niwī:

—Masā sī'ocjare sī'óca be'ro bajutirōp̄u, acaronojō docap̄u sī'otisama. Tojo weronojō o'orā, top̄u s̄j̄āejārān̄uc̄ū ĩ'ato nírā, u'm̄uārō̄p̄u sī'opeosama. ³⁴ Marī caperi sī'om̄u'tácja weronojō ni'i. Marī caperi añucā, añurō ĩ'amasī'i. Marī caperi ĩ'aejaticāma, añurō ĩ'atisa'a. A'te weronojō mūsā Ō'acūrē ējōpeo, cū yere wéerā, caperi añurō weronojō ni'i. Mūsā a'ti turi cjase pe'ere wācūn̄ur̄cāma, caperi ĩ'aejatirā weronojō ni'i. Ō'acū uaro weetirā, na'itī'arō̄p̄u nirā, cūrē masītirā weronojō ni'i. ³⁵ Mūsā ējōpeosere sī'ose weronojō c̄uo'o. Tere na'itī'arō̄p̄u weronojō ña'arō weese me'rā dojorētīcā'ña. ³⁶ Tojo weerā mūsā Ō'acūrē ējōpeo, ña'ase marīrō cū uaro wéerā, cū ye cjasere añurō t̄u'omasīrāsa'a, nic̄u niwī Jesú.

Jesú fariseo masārē, tojo nicā Moisé oja'quere bu'eri masārē tu'ti'que ni'i
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 20.45-47)

³⁷ Jesú weretu'ajaca be'ro ni'cū fariseo masū cū ya wi'ip̄u ba'adutiḡu pijiac̄u niwī. Tojo weeḡu Jesú s̄j̄āa, ba'ac̄u mesap̄u ejanujāc̄u niwī. ³⁸ Be'ro fariseo na weew̄uaronojō ba'ase d̄uporo Jesú cū omocoeticā ĩ'aḡū, ĩ'amarīac̄u niwī. ³⁹ Tere masīḡū, Jesú cūrē nic̄u niwī:

—Mūsā fariseo masā bajuyorop̄u dia'cū añurō weeta'sa'a. Baparire bu'ip̄u dia'cū coerā weronojō ni'i. Ti pa po'peap̄ure peje ña'ase mūsā āpērā yere yaja'que, āpērā yere uaripejaȳu'r̄un̄u'cā'que ũ'irī weronojō wā'ña'a. ⁴⁰ Mūsā t̄u'omasīwe'e. Ō'acū bu'icjasere wee'cuta po'peap̄u cjasep̄u quē'rārē weec̄u niwī. ⁴¹ Mūsā c̄uosere āpērārē pajaña'rā, o'oya. Tojo weerā baparire po'peap̄u coerā weronojō weerāsa'a. Be'ro bu'ip̄u, po'peap̄u quē'rārē ũ'irī marīrā weronojō añurā tojarāsa'a.

⁴² »Mūsā fariseo masārē ña'arō wa'arosa'a. Mūsā otese o'majācā menta, ruda wāmetise, nipe'tise opa dari d̄ucatisenojōacārē seeneo, opa sū'urī weesa'a. Diez sū'urī c̄uorā, ni'cā sū'u Ō'acū wi'ip̄u miaa, Ō'acūrē wāmepeo, pa'ire o'osa'a. Tojo weemirā, añurō weese, Ō'acūrē ma'ise pe'ere weewe'e. A'tiro pe'e weeya. Mūsā otesere cūrē o'odu'utimirā, a'te añuȳu'r̄un̄u'cāsere weeya.

⁴³ »Mūsā fariseo masārē ña'arō wa'arosa'a. Mūsā nerēw̄uase wi'serip̄ure wiorā na dujiw̄uase cūmurīp̄u dujisī'rī'i. No'o mūsā wa'aro wiopesase me'rā añuduticā u'a.

⁴⁴ »Mūsā Moisé oja'quere bu'eri masā, tojo nicā fariseo masā, weeta'sari masā ni'i. Ña'arō wa'arosa'a mūsārē. Masāperi na yaa'que bajutise weronojō ni'i. Āpērā a'ti, masītimirā, te peri bu'i u'tacūuwā'cāsama. A'te weronojō mūsā po'peap̄ure ña'arā ni'i. Āpērā mūsā ña'arō weesere masītisama, nic̄u niwī.

⁴⁵ Cū tojo nicā t̄u'oḡu, ni'cū Moisé oja'quere bu'eri masū a'tiro nic̄u niwī:

—Masārē bu'eḡu, m̄u'u a'tiro níḡū, ũsā quē'rārē tu'tiḡu wee'e, nic̄u niwī.

⁴⁶ Jesú cūrē nic̄u niwī:

—Mūsā quē'rārē ña'arō wa'arosa'a. Āpērārē weepōtēoña marīsere du-tiȳu'r̄uocā'sa'a. Tere dutimirā, mūsā pe'e ne weewe'e.

⁴⁷ »Ña'abutiario wa'arosa'a mūsārē. Mūsā d̄uporocjārā Ō'acū ye queti werem̄u'tārī masā masāperi bu'ip̄u yeeapon̄u'cō'o. Narēta mūsā ñecūs̄um̄ap̄u wējēm̄ujāticārā niwā. ⁴⁸ Mūsā Ō'acū ye quetire werem̄u'tārī masā na ní'quere weewe'e. Ȳu'u quē'rārē ējōpeowe'e. Mūsā a'tiro weese me'rā mūsā ñecūs̄um̄a wee'quere

bu'ipejatumusere masĩno'o. Na Õ'acũ ye queti weremu'tārĩ masārẽ wějẽcõ'acārã niwã. Musã pe'e na ye masãperire yeeaponu'cõ'o.

⁴⁹ »Tojo weegu Õ'acũ yu'u pacu duporopu masise me'rã a'tiro nicu niwĩ: “Yé queti weremu'tārĩ masārẽ, tojo nicã yé queti bu'eri masārẽ o'óguti. Ni'cãrẽrãrẽ wějẽcõ'a, ãpẽrãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩrã, no'o na wa'aro sirutucusiarãsama”, nicu niwĩ Õ'acũ. ⁵⁰ Tojo weegu nipe'tirã Õ'acũ ye queti weremu'tārĩ masārẽ wějẽ'que wapa Õ'acũ a'tiro weegusami. A'tocaterocjãrã masārẽ bu'iri wapaseegusami. ⁵¹ A'ti turi weenu'cãcaterore musã ñecũsumua Abere wějẽmu'tãcãrã niwã. Be'ro téé Zacaríã na ñubuepeowuaro põtẽorõpu wějẽ'que me'rã yapati'i. Tojo weegu musārẽ nigũti. Tojo wee'que wapare a'tocateropu nirãrẽ bu'iri wa'arosa'a.

⁵² »Musã Moisé oja'quere bu'eri masã Õ'acũ yere masĩ'i. Tere masĩmirã, ãpẽrãrẽ masĩcã weewe'e. Musã basuta yu'ure ëjõpeowe'e. Æpẽrã quẽ'rãrẽ ëjõpeosĩ'ricã uasãwe'e. Tojo weero ña'arõ wa'arosa'a musārẽ, nicu niwĩ Jesú.

⁵³ Jesú a'tere níca be'ro Moisé oja'quere bu'eri masã, tojo nicã fariseo masã cã me'rã uayu'ruacãrã niwã. Tojo weerã cãrẽ peje sërĩtiña'wã'cõcãrã niwã. ⁵⁴ Cũ mejẽcã nicã, cãrẽ weresãrãti nĩrã, tojo weecãrã niwã.

12

Jesú “Fariseo masã nisoose me'rã bu'esere tu'omasĩña” ní'que ni'i
(Mt 16.6; 10.26-27; Mr 8.15)

¹ Jesú masārẽ bu'eri cura pãjãrã waro masã nerẽcãrã niwã. Na pãjãrã waro nitjãrã, a'merĩ u'tatĩ'a, doquewãmujãcãrã niwã. Jesú ne waro cũ bu'erã dia'cãrẽ weremu'tãcu niwĩ yujupu. A'tiro nicu niwĩ:

—Musã fariseo masã na ye levadura pã bucucã weesere tu'omasĩña. Levadura nígu, na nisoose me'rã bu'esere tu'omasĩña nigũ wee'e, nicu niwĩ. ² Ne bajuyoropu weetise ï'ano'ticã weesome. ï'ano'rõsa'a. Ne ï'atiropu wee'que quẽ'rã masĩno'ticã weesome. ³ Tojo weerã musã ñamipũ weronojõ wee'que ãpẽrã tu'otiropu ní'que a'tiro weeno'rõsa'a. Æmucopu weronojõ nipe'tirã tu'oropu wereno'rõsa'a. Apeye musã wi'i po'peapu ya'yioropu ní'que quẽ'rã wi'i bu'ipũ caricũrõ weronojõ upũtu busucã weeno'rõsa'a, nicu niwĩ.

Jesú “¿Noanojõrẽ uiropuati?” nise ni'i
(Mt 10.28-31)

⁴ Jesú cũ bu'erãrẽ a'tiro werecu niwĩ:

—Musã yu'u me'rãcãrãrẽ a'tiro wereguti. A'ti upure wějẽcõ'arãrẽ uiticã'ña. Wějẽca be'ro na mejẽcã weemasĩtisama. ⁵ Musārẽ “Ã'rĩ pe'ere uiya”, nigũti. Õ'acũ marĩ wẽrĩca be'ro pecame'epu cõ'abutiamasĩsami. Cũ tojo weegu pũrĩcãrẽ uiya.

⁶ »Ni'cãmocurã mirĩcũa o'majãrãcã cã'rõacã waro wapatima. Tojo nimicã, Õ'acũ pe'e ne ni'cãrẽ masĩticã weetisami. ⁷ Tojo nicã musã poaripureta “Ticuse ni'i”, ni masĩpe'ocã'sami. Tojo weerã masārẽ uiticã'ña. Õ'acũ ï'orõpu pãjãrã mirĩcũa nemorõ musã wapati'i. Õ'acũ musārẽ añurõ co'tegusami.

Æpẽrã ï'orõpu “Jesucristore ëjõpeo'o” nise ni'i
(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ »Musārẽ wereguti. No'o masã ï'orõpu yu'ure “Ëjõpeo'o” ni werecã, yu'u quẽ'rã Õ'acũrẽ wereco'terã u'musecjãrã ï'orõpu narẽ añurõ ucũgũsa'a. ⁹ Ni'cũ masārẽ uigu, masã ï'orõpu yu'ure “Ëjõpeowe'e” nigũrẽ yu'u quẽ'rã Õ'acũrẽ wereco'terã ï'orõpu narẽ “Yagu mejẽta nimi”, nigũti.

¹⁰ »Yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigure ña'arõ ucũcã, Õ'acũ acobojogusami. Espiritu Santu pe'ere ña'arõ ucũcã, Õ'acũ acobojosome.

¹¹ »Ãpẽrã musãrẽ weresãrã, nerẽwũase wi'seripu, beseri masã tiropu, wiorã tiropu miabosama. Na tojo weecã, musã ucũatjere “¿De'ro yũ'tirãsari? ¿De'ro nirãsari?” ni wãcũque'titicã'ña. ¹² Musã ucũrĩ cura Espiritu Santu musã yũ'tiatjere weregusami, nicu niwĩ Jesú.

Peje apeyenojõ cœogũ ye queti ni'i

¹³ Jesú bu'eri cura ni'cũ masã wa'teropu nigũ a'tiro nicu niwĩ:

—Masãrẽ bu'egũ, yũ'u pacu wẽrĩgũ, apeyenojõ ãsãrẽ cũucu niwĩ. Tere yũ'u ma'mirẽ, yé nisere ducawaadutiya, nicu niwĩ.

¹⁴ Jesú cãrẽ nicu niwĩ:

—¿Mu'u de'ro wãcũti? Yũ'u pacu yũ'ure musãrẽ besedutigu, musãrẽ apeyenojõ ducawaadutigu sõrõpĩ, ¿ni wãcũmiti? nicu niwĩ.

¹⁵ Apeye ninemocu niwĩ:

—Musã nipe'tise ñaripejasenojõrẽ tu'omasĩ, wãcũña. Marĩ catise peje apeyenojõ cœose mejẽta ni'i, nicu niwĩ.

¹⁶ Cũ tojo nica be'ro a'tiro queose me'rã werecu niwĩ:

—Ni'cũ peje cœori masũ nicu niwĩ. Cũ otẽca be'ro peje waro ducaticaro niwũ.

¹⁷ Te peje nicã ã'agũ, a'tiro wãcũcu niwĩ: “¿De'ro weegusari yũ'u te peje me'rã? Tere yũ'u no'opu nũrõrõ moo'o”, nicu niwĩ. ¹⁸ Be'ro wãcũapocu niwĩ tja: “A'beya. A'tiro weeguti. Yũ'u ba'ase nũrõrĩ wi'ire cõ'ape'o, nemorõ pajiri wi'i nũ'cõgũti. Topu nipe'tise otese ducare no'o yũ'u cœosere nũrõgũti”, nisami. ¹⁹ “Tu'ajanũ'cõ, yũ'u basu a'tiro nigũti: ‘Peje cũ'marĩ cjase niatjere nũrõ'que cœo'o. Tojo weegu yũ'u ñaro soo, ba'a, sã'rĩ e'catiguti’”, nisami. ²⁰ Õ'acũ pe'e tojo weecã ã'agũ, a'tiro nicu niwĩ: “Mu'u tu'omasĩwe'e. Ni'cãcã ñamita mu'u wẽrĩgũsa'a. To pũrĩcãrẽ mu'u nũrõ'que peje ¿noa ye tojarosari?” nicu niwĩ Õ'acũ. ²¹ Tojota wa'arosa'a peje cœogũ Õ'acũrẽ wãcũtigũ, cũ ye dia'cũ mineocũugũrẽ. Cũ Õ'acũ ã'orõrẽ pajasecœogũ waro nisami, nicu niwĩ Jesú.

Õ'acũ cũ yarãrẽ co'tese ni'i

(Mt 6.25-34)

²² Be'ro Jesú cũ bu'erãrẽ nicu niwĩ:

—Musãrẽ nigũti. ¿Ñe'enojõ ba'arãsari? ¿Ñe'enojõ sãñarãsari? ni wãcũque'titicã'ña. ²³ Marĩ catise ba'ase nemorõ wapati'i. Marĩ upu quẽ'rã su'ti nemorõ wapati'i. ²⁴ Mirĩcũarẽ wãcũña. Na ba'asã'rĩrã, otese capere ote, pĩ'rĩ ducaticã weetisama. Ba'ase nũrõse wi'seri, na ecarã nũrõse wi'seri quẽ'rãrẽ moosama. Tojo nimicã, Õ'acũ narẽ ba'ase o'osami. Musã pe'e totã mirĩcũa nemorõ wapatiyu'rũnũ'cã'a. ²⁵ No'o musã uputu wãcũque'tirã, pajicurero bucuanemomasĩtisa'a. ²⁶ A'tiro ni'i. Teacãmarĩcãrẽ musã wãcũque'tise me'rã ne cã'rõacã bucuanemowe'e. Tojo nicãma apeyema ba'ase, sã'rĩse, su'tire tjãrãta bocamasĩtisa'a.

²⁷ »O'ori, nãcũ cjasere wãcũña. Te no'o ñaro pĩ'rĩbajaque'atisa'a. Da'rati, su'atimirõ, su'ti añurõ sãñarõ weronojõ baju'u. Marĩ ñecũ wioqu Salomó añuse su'ti sãñacu niwĩ. Cũ tojo sãñamigũ, o'orire ni'cãrõwijiticu niwĩ. Te o'ori añubutiase ni'i. ²⁸ Ni'cãcãrẽ cã'rõ catĩni'i, ñamiacã ñaidija wa'asa'a. Be'ro pecame'epu ãjũacõ'ano'sa'a. Tojo nimicã, Õ'acũta o'orire añurõ bajume'rĩcã weesami. Cũ o'orire añurõ co'tero nemorõ musã pe'ere weesami. Musã, musã ãjõpeotise bu'iri wãcũque'ti'i. ²⁹ Tojo weerã musã ba'atjere, musã sã'rĩatjere wãcũque'ti, wãcũnũrsijaticã'ña. ³⁰ A'ti turicjãrã Õ'acũrẽ ãjõpeotirã tere wãcũque'tisama. Marĩ

pacu u'musepu nigũ musã uasenojõrẽ masĩtojasami. ³¹ Tojo weerã Õ'acũ yere wãcũyu'rũnũ'cãña. Tojo weecã, nipe'tise musãrẽ du'sasenojõrẽ o'obu'ipeogusami.

Ë'musepu marĩ bocatjere wãcũnrũdutise ni'i
(Mt 6.19-21)

³² »Musã yu'u bu'erã, yarã oveja weronojõ ni'i. Musã pejetirãcã nimirã, uiticã'ña. Marĩ pacu cũ wiogu nirõpu musã wa'acã uasami. ³³ Musã cuosere dua, ãpẽrã moorãrẽ o'oya. A'ti turi cjase boadijatjere wãcũticã'ña. Ë'muse cjase boatiatje pe'ere wãcũña. Topure musã añuse cuoatje ne pe'tisome. Ne yajari masã sãjãa yajasome. Æpẽrãnojõ quẽ'rã ba'abajuriosome. ³⁴ Marĩ uputu ma'isere wãcũnrũsa'a. Tojo weerã a'ti turi cjase dia'cũrẽ wãcũnrũticã'ña. Õ'acũ ye pe'ere wãcũnrũña.

Jesú "Musã apoyu'cãrãpu niña" nise ni'i

³⁵ »Musã s'osepare s'oyooro weronojõ apoyu'cãrãpu nitojaya. ³⁶ Da'raco'teri masã na wiogu omocã du'teri bosenumu wa'aca be'ro cũ dajatjere co'te'caro weronojõ weeya. Cũ sope pu'topu pisucã, maata pãosõrõrãti nírã, co'tesama. Musã quẽ'rã na weronojõ weeya. ³⁷ Da'raco'terã na wiogu dajatjere queoro co'tesama. Cũ dajari cura queoro bocaetano'rãnojõ e'catisama. Diacjũ musãrẽ wereguti. Narẽ tojo bocaetjagu, wiogu basuta ba'ase etiacju dujudutisami. Be'ro narẽ etiburosami. ³⁸ Ñami deco o bo'reari cura tu'subo'rearã bocaetano'rã e'catisama. ³⁹ Apeyere a'tiro masña. Wi'i wiogu ti hora nicã yajari masũ a'tigusami nígu, cãrĩtibosami. Yajari masũ cũ ya wi'ire pãosãjãasere cã'mota'abosami. ⁴⁰ Musã quẽ'rã ã'rĩ weronojõ apoyu niña. Musã ne cã'rõ wãcũtibutiari cura yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu a'tigusã'a, nicu niwĩ.

Jesú puarã da'raco'terã me'rã queose o'o'que ni'i
(Mt 24.45-51)

⁴¹ Jesú bu'eri cura Pedro sãrĩtiña'cu niwĩ:
—Ësã wiogu, ¿mu'u a'te queosere ãsã dia'cũrẽ o'ogu weeati, o nipe'tirã ye niti? ni sãrĩtiña'cu niwĩ.

⁴² Jesú nicu niwĩ:

—¿Noanojõ yu'u dutiro weeme'rĩgu, tu'omasĩgu waro nisari? nígu, queose me'rã wereguti. Wiogu aperopu wa'agu, cũ ya wi'ire co'tedutigu ni'cũ cãrẽ da'raco'tegure cũasami. “Æpẽrã da'raco'terãrẽ no'o du'sasenojõrẽ ba'ase ecaya”, nisami. ⁴³ Be'ro aperopu eja'cu dajasami. Cũ dajacã, queoro da'ra bocaetano'gũ e'catisami. ⁴⁴ Diacjũ musãrẽ wereguti. Cũ queoro weese wapa wiogu nipe'tise cũ cuosere co'tedutigu sõrõgũsami. ⁴⁵ “Yu'u wiogu maata dajasome” nigũnojõ pũrĩcã a'tiro weesami. Æpẽrã da'raco'terã umuarẽ, numiarẽ ña'arõ paa pi'eticã weesami. Cũ wiogu maata bajutigusami nígu, ba'a, s'ĩrĩ, que'asami. ⁴⁶ Cũ tojo weeri cura wiogu wãcũña marĩrõ cũ co'tetiri cura dajasami. Cũ cũuwã'cã'cure duti'quere weeti'que wapa uputu bu'iri da'regusami. Cũ quẽ'rã wiogu ña'arã, cũ dutisere weeti'cãrãrẽ cõ'abutia'quere bu'ipejatamugũsami.

⁴⁷ »Da'raco'tegu cũ wiogu uasere queoro masĩsami. Tojo masĩmigũ, cũ dutisere queoro weeyuti, yu'rũnũ'cãgũ uputu tãrãno'gũsami. ⁴⁸ Apĩ da'raco'tegu wiogu uasere masĩtisami. Tojo masĩtimigũ ña'ase, bu'iri da'reno'sere wéegu, sajatirocure tãrãno'gũsami. Peje masise o'ono'cu nemorõ wapaseeno'gũsami. Tojo nicã “Añubutiario weegusami” nino'cu nemorõ “Tojo weerõa'a” nino'gũsami, nicu niwĩ Jesú.

Jesú “Yé bu'iri masã ducawatima” nise ni'i
(Mt 10.34-36)

⁴⁹ Jesú a'tiro ninemocu niwĩ:

—Yũ'u pecame'e wĩjãwã'cõgũ weronojõ masã ña'arõ weesere cõ'agũ a'tiwũ. Ti me'e ñjũnu'cũrõ weronojõ ni'cãrõacãrẽ ña'asere yũ'rũweti'cãrãpũ nicã weetojasĩ'rĩmisa'a. ⁵⁰ Yũ'u pi'etinígũsa'a yujupũ. Yũ'u pi'etiatjere wãcũgũ, ña'arõ ejeripõ'rãti'i. Pi'etitojagupũ, ejerisãjãgũsa'a. ⁵¹ Mũsã tũ'oña'cã, ¿yũ'u a'ti di'tapũre añurõ nisetiatjere miitigu weepari? Niwe'e. Yũ'ũre ãjõpeose bu'iri masãrẽ dũcawatise miitigu wee'e. ⁵² Ni'cãcã me'rã ni'cãmocurã ni'cã wi'icjãrã a'merĩ dũcawatinũ'cãrãsama. I'tiarã pũarã me'rã a'pepũrĩrãsama. Pũarã i'tiarã me'rã a'pepũrĩrãsama. ⁵³ Pacũ cũ macũ me'rã a'pepũrĩgũsami. Cũ macũ quẽ'rã cũ pacũ me'rã mejãrõta weegosami. Paco macõ me'rã a'pepũrĩgõsamo. Co macõ quẽ'rã paco me'rã mejãrõta weegosamo. Mañecõ co macũ nũmo me'rã a'pepũrĩgõsamo. Co macũ nũmo mañecõ me'rã mejãrõta weegosamo. Yũ'ũre ãjõpeose bu'iri tojo weerãsama, nicũ niwĩ Jesũ.

Ɛmũco bajusere ucũse queti ni'i

(Mt 16.1-4; Mr 8.11-13)

⁵⁴ Jesũ masãrẽ apeye quẽ'rãrẽ nicũ niwĩ:

—Mujĩpũ mujãtiro pe'e ñiamujãticã, “Acoro pejarotiro wee'e”, nisa'a. Mũsã ni'caronojõta pejasa'a. ⁵⁵ Mũsã mujĩpũ upũtu asimujãticã, “Ni'cãcã cũ'marõsa'a”, nisa'a. Mũsã ni'caronojõta cũ'masa'a. ⁵⁶ Mũsã weeta'sari masã ni'i. A'ti nucũcã cjase, u'mũarõ cjasemarĩcãrẽ “Tojo ni'i”, nĩmasĩ'i. Tojo nimirã, ¿de'ro weerã a'tocatero yũ'u wee'ose pe'ere “Tojo nisi'rĩrõ wee'e”, nĩmasĩweti? nicũ niwĩ.

A'metu'ti'cãrã añurõ apoya nise ni'i

(Mt 5.25-26)

⁵⁷ Jesũ masãrẽ a'tiro ninemocũ niwĩ:

—¿De'ro weerã mũsã basu queoro besemasĩweti? ⁵⁸ Ni'cũ mũ'ũrẽ weresãsi'ricã, wiorã tiropũ cũ me'rã wa'aya. Topũ ejase dũporo ma'apũ cũ me'rã apowe'ocã'ña. Tojo weecã, mũ'ũrẽ cũ beseri masũrẽ o'otibosami. Tojo weeticãma, beseri masũ surarare pijio, bu'iri da'reri wi'ipũ mũ'ũrẽ sõrõdutibosami. ⁵⁹ Mũ'ũrẽ weregũti. Bu'iri da'reri wi'ipũ sãjãa wapayepe'oticã, mũ'ũrẽ ne du'uwĩrõsome. A'te weronojõ mũsã ña'arõ weesere O'acũ me'rã apowe'ocã'ña níguũ, tojo nicũ niwĩ.

13

Jesũ “Mũsã nisetisere dũcayuya” ni'que ni'i

¹ Jesũ masãrẽ bu'eri cura ãpẽrã masã cũ tiropũ ejacãrã niwã. Eja, Pilato ni'cãrẽrã Galilea di'tacjãrãrẽ cũ wẽjẽduti'quere werecãrã niwã. Na “Galileacjãrãrẽ wẽjẽca be'ro na ye díre wa'icũrã O'acũrẽ ñjũamorõpeorã ye dí me'rã morẽsu'uduticũ niwĩ”, ni werecãrã niwã. ² Jesũ tere tũ'ogũ, narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Mũsã ¿de'ro wãcũti? ¿Galileacjãrã ãpẽrã yũ'rũoro ña'abutiarã niyũ'rũnũ'cãpari? “Te ye bu'iri tojo wa'apã”, ¿ni wãcũmiti? ³ Niwe'e. Mũsãrẽ weregũti. Mũsã quẽ'rã ña'arõ wee'quere bujaweti dũcayutirã, wẽrĩrãsa'a. ⁴ Apeyere Siloé wãmetiri macãpũ na yéeca tuturo nu'rĩdijacã, sõ'onícãrã dieciocho wẽrĩcãrã niwã. ¿Na quẽ'rãrẽ a'tiro wãcũmiti? “Nipe'tirã Jerusalẽpũ nirã yũ'rũoro ña'abutiarã waro nipã”, ¿nimiti? ⁵ Niwe'e. Mũsã quẽ'rã ña'arõ wee'quere bujaweti dũcayutirã, mejãrõta wẽrĩrãsa'a, nicũ niwĩ Jesũ.

Jesũ higuera wãmeticjũ dũca marĩcjũ me'rã queose o'o'que ni'i

⁶ Jesũ masãrẽ wérẽca be'ro a'tiro queose o'ocũ niwĩ:

—Ni'cũ masũ cũ ya di'tapũ ni'cãgũ higuera wãmeticjũre otetjãgũ cũocũ niwĩ. Be'ro ¿dũcatisari? níguũ, ñ'agũ wa'acũ niwĩ. Ne dũca marĩcaro niwũ. ⁷ Tigũre ñ'agũ, ti di'ta co'tegũre a'tiro nicũ niwĩ: “Í'aña. Yũ'u a'tigu dũcare ba'asĩ'rĩgũ, a'magũ a'tiro

i'tia cã'ma wa'a'a. Ne ni'cãti bocatisa'a. Tojo weegu tigure paacõ'acã'ña. Tigü mejõ waro apeyenojõ weebo'carore cã'mota'anu'cũ'u", nicu niwĩ. ⁸ Cã tojo nicã tu'ogu, ti di'ta co'tegu a'tiro yu'ticu niwĩ: "Yu'u wiogu, a'ti cã'ma dia'cũ du'anu'cõniña yujupu. Yu'u tigu sumuto di'ta añurõ se'ecũu, nujãtuña'gũti wee'e. ⁹ A'tiro weecã, apetero weero ducaticõsa'a. Ducaticõsãma, paacõ'adutiya", nicu niwĩ, ni werecu niwĩ Jesú. Tere tojo nígũ, masã na ducayucã co'ténigũti yujupu, maata bu'iri da'reesome nígũ, tojo nicu niwĩ.

Jesú na soowuari numu nicã opa mutĩrõ nigõrẽ yu'ruo'que ni'i

¹⁰ Ni'cã numu judío masã na soowuari numu nicã Jesú na nerẽwuari wi'ipu bu'egu weecu niwĩ. ¹¹ Ti wi'ipu ni'cõ numio dieciocho cã'marĩ dutitigo, opa mutĩrõ nigõ nico niwõ. Wãtĩ core tojo wa'acã weecu niwĩ. Co ne cã'rõ diacjũ nu'cũmasĩtico niwõ. ¹² Jesú core ĩ'agũ pijio, a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u dutire yu'ruono'toja'a, nicu niwĩ.

¹³ Tojo nígũta, Jesú core ñapeocu niwĩ. Cã tojo weeri curata co diacjũnu'cãco niwõ. Be'ro "Õ'acũ añubutiagu nimi" ni, e'catise o'oco niwõ. ¹⁴ Jesú na soowuari numu core yu'ruocã ĩ'agũ, ti wi'i na nerẽwuari wi'i wiogu uayu'ruacu niwĩ. Be'ro masãrẽ nicu niwĩ:

—Ni'cã semanarẽ da'rase numurĩ seis numurĩ ni'i. Te numurĩnojõrẽ musã yu'ruodutirã a'tiroma'a. Ni'cãcã soowuari numurẽ yu'ruodutirã a'titicã'rõma'a, nicu niwĩ.

¹⁵ Cã tojo nisere tu'ogu, Jesú cãrẽ yu'ticu niwĩ:

—Musã weeta'sasebucurã ni'i. ¿No'o musã yagu wecere o musã burrore du'tenu'cõ'cure aco tĩarã wa'arã pãa, miatisari? ¹⁶ A'tigore Abrahã pãrãmeo nituriagore wãtĩ dutida'recu niwĩ. Core dieciocho cã'marĩ sijamasĩticã weecu niwĩ. To pũricãrẽ musã tu'oña'cã, ¿soowuari numurẽ core yu'ruoticã'rõmamiapari? Soowuari numu pũricãrẽ tjãgũta core nemorõ yu'ruoroma'a, nicu niwĩ.

¹⁷ Jesú cã a'tiro nisere tu'orã, nipe'tirã cã me'rã a'pepũrimi'cãrã bopoyape'tia wa'acãrã niwã. ãpẽrã pe'e Jesú cã wee'ose pacare ĩ'arã, e'caticãrã niwã.

Jesú mostaza caperoacã me'rã queose o'o'que ni'i

(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Be'ro Jesú nicu niwĩ:

—Õ'acũ yarã pãjãrã sãjãrãsama nisere a'te queose me'rã wereguti. ¹⁹ A'tiro ni'i. Ni'cũ cã ya wesepu ni'cã pe mostaza caperoacãrẽ ote'caro weronojõ ni'i. Tigü bucuaropua pajicju waro wa'asa'a. Tojo weerã mirĩcũa tigurpu na diepeoatje su'tire weesama. Õ'acũ wiogu nise cã'caperoacã weronojõ nu'cãsa'a. Be'ro pajicju bucua'caro weronojõ nipe'tiropu cã ye queti se'sa wa'arosa'a. Tojo nicã pãjãrã cã yarã sãjãrãsama nígũ, tojo werecu niwĩ.

Pã bucucã weese me'rã queose o'o'que ni'i

(Mt 13.33)

²⁰ Jesú werenemocu niwĩ tja:

—Õ'acũ cã wiogu nisere ¿ñe'enojõ queose me'rã marĩ "Tojo nirõ wee'e" nímasĩsari? ²¹ Te levadura pã bucucã weese weronojõ ni'i. Tere ni'cõ numio pã weegotigo harinarẽ i'tiapa queo, po'osãasamo. Te me'rã levadura pã bucucã weesere morẽsamo. Be'ro co levadura morẽ'que nipe'tiropu bucua, se'sape'tia wa'asa'a, nicu niwĩ. Levadura harinarẽ bucucã wee'caro weronojõ Õ'acũ wiogu nise nipe'tiropu se'sarosa'a nígũ, tojo werecu niwĩ.

U'muse cja sope cã'sopeacã ni'i nise ni'i

(Mt 7.13-14,21-23)

²² Jesú Jerusalépu wa'agu, to nise macārĩpũre bu'eyu'rũwã'cãcu niwĩ. ²³ Topu ni'cũ Jesure sērĩtiña'cu niwĩ:

—¿Ûsã wiogu, Õ'acũ wiogu nirõpu wa'ajã pejetirãcã nisari?

Jesú cãrẽ yu'ticu niwĩ:

²⁴ —Pãjãrã u'musepu sãjãasĩ'rĩrãsama, sãjãarã pe'e. Sãjãasĩ'rĩmirã, wa'asome. Musã pũrĩcã sope, cã'sopeacãpu uputu sãjãasĩ'rĩña, nicu niwĩ. ²⁵ Apeye queose me'rã narẽ werecu niwĩ:

—Wi'i wiogu wã'cãnu'cã, sopere bi'acã'sami. Be'ro musã pe'e sopepu pisurã, a'tiro nirãsa'a: “Wiogu, pãosõrõgũ a'tia”, nirãsa'a. Cũ pe'e musãrẽ yu'tigusami: “Musãrẽ masĩtisa'a. No'ocjãrã nĩrã nisasa'a”, nigũsami. ²⁶ Be'ro musã cãrẽ a'tiro ninu'cũbajaque'arãsa'a: “Marĩ ni'cãrõ me'rã ba'awu. Ni'cãrõ me'rã sĩ'rĩwũ. Mu'u ãsã ya macãpũre bu'esijawu”, nirãsa'a. ²⁷ Cũ pe'e musãrẽ yu'tigusami: “Yu'u musãrẽ ‘Masĩtisa'a,’ nitojamiapũba. Musã ña'arõ wee'cãrã ni'i. Wa'arãsa'a”, nigũsami. Musã yu'ure ãjõpeoticã, ã'rãrẽ wee'caro weronojõ musãrẽ wa'arosa'a. ²⁸ Dũporocjãrãpu Abrahã, Isaa, Jacob, nipe'tirã Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masã Õ'acũ wiogu nirõpu nirãrẽ ï'arã, musã pũrĩno'rã, upicari cũ'rĩdio, utirãsa'a. Musã pe'e wijãarõpu cõ'awĩrõno'rãsa'a. ²⁹ Nipe'tirocãrã Õ'acũ cũ wiogu nirõpu nirãsama. Mujĩpũ mujãtirocãrã, mujĩpũ sãjãarõcãrã, sumutoricãrã nirãsama. Topu cũ me'rã e'cati ba'adujirãsama. ³⁰ A'tiro nicãrẽ ni'cãrẽrã mejõ nirã topũre wiorã weronojõ nirãsama. Ni'cãrõacã ni'cãrẽrã wiorã nirãnojõ pe'e topũre mejõ nirã tojarãsama, nicu niwĩ Jesú.

Jesú Jerusalẽrẽ ï'agũ cũ uti'que ni'i
(Mt 23.37-39)

³¹ Jesú masãrẽ bu'eri cura ni'cãrẽrã fariseo masã cũ tiropu etarã, a'tiro nicãrã niwã:

—A'tore mu'u niticã'ña. Herode mu'urẽ wẽjẽsĩ'rĩami. Tojaagusa'a, nicãrã niwã.

³² Jesú narẽ yu'ticu niwĩ:

—A'tiro nirã wa'aya Herode me'rĩsebucure: “Jesú a'tiro nidutiami” ñña. “‘Ni'cãcã, ñamiacã wãtĩarẽ cõ'awĩrõmujã, dutitirãrẽ yu'ruoguti yujupu. Be'ro ñamiacã yu'rũro yu'u da'rasere queoro pe'ogusa'a’, niami”, ñña. ³³ Yu'u weesere yu'u wa'aro weeguti. Ni'cãcã, ñamiacã, ñamiacã yu'rũro weeguti. Ne ni'cũ Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ apero Jerusalẽ nitropu wẽrĩta basiowe'e. Jerusalépu wẽrĩgũ wa'aguti nígũ, tojo nicu niwĩ.

³⁴ Fariseo masãrẽ tojo nĩca be'ro Jesú Jerusalẽcjãrãrẽ, tojo nicã todũporõpu ti macãpu ni'cãrãrẽ wãcũgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Jerusalẽcjãrã, musã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masãrẽ wẽjẽcõ'a'a. Õ'acũ o'ó'cãrã cũ ye quetiwereri masãrẽ ãtãperi me'rã doquewẽjẽ'e. Musãrẽ pejetiri yu'u ma'ígũ, neocũusĩ'rĩmiwũ. Ni'cõ cãrẽ'quẽ co põ'rãrẽ wũuse docapu neocũu'caro weronojõ weesĩ'rĩmiwũ. Musã uatiwũ. ³⁵ Tojo weero musã nimi'que wi'seri masã marĩrõ tojarosa'a. Musã a'tere tu'omasĩña. Yu'ure apaturi ï'anemosome majã. Be'ro yu'u a'ti turipu apaturi a'ticãpu, musã “Õ'acũ dũporõpu ‘O'óguti’ ní'cu añubutiagu nimi” nĩrãpu ï'arãsa'a tja, nicu niwĩ Jesú.

14

Jesú upu doquedũpõgũre yu'rũo'que ni'i

¹ Ni'cã nũmũ na soowũari nũmũ nicã Jesú ni'cũ fariseo wiogu ya wi'ipũ ba'agu wa'acu niwĩ. Æpẽrã fariseo masã Jesure ¿mejẽcã weeweti? nĩrã, ï'adu'ticãrã niwã.

² Na ba'aro tiropu ni'cũ cũ upũpu doquedũpõse cõogu Jesú põtẽorõpu nicu niwĩ.

³ Cūrē ĩ'agũ, Jesú Moisé oja'quere bu'eri masārē, tojo nicā fariseo masārē sērĩtiña'cu niwĩ:

—¿Moisé duti'que “Soowuari nũmu nicārē dutitirārē yu'rũorũa'a” niti o niweti? nicu niwĩ.

⁴ Na ne yu'tima'aticārā niwā. Tojo weegu Jesú dutitigure ñapeo, yu'rũocu niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, “Wa'agusa'a”, nicu niwĩ. ⁵ Fariseo masā pe'ere a'tiro nicu niwĩ:

—Musā macũ o musā yagu wecu copepu burusājābosami. Na burusājācā, soowuari nũmu nimicā, ¿musā maata miiwĩrõrā wa'atibosari? nicu niwĩ.

⁶ Cũ tojo nisere ne yu'titiyu'rũocā'cārā niwā.

Jesú ba'adutirā pijiosere were'que ni'i

⁷ Fariseo cũ ya wi'ipũ ba'adutirā pijio'cārārē Jesú ĩ'acu niwĩ. Na dujise añuse u'mutāsepũ bese dujicārā niwā. Tere ĩ'agũ, Jesú narē a'tiro werecasacu niwĩ:

⁸ —Ni'cũ musārē omocā du'teri bosenuurē pijicā, u'mutāse dujisepure dujiwe'oticā'ña. Apetero weegu apĩ musā nemorõ wioгу pijino'cu etabosami. ⁹ Musā puarāpure pijio'cu a'tiro nibosami: “Ā'rĩrē a'to dujiro o'oya. Mu'u pe'e siropũ dujigu wa'aya”, nibosami. Tojo weegu mu'u siroca cūmurõpu dujigu wa'agu, bopoyoro yu'rũbosa'a. ¹⁰ Mu'urē ba'aduticā, a'tiro pe'e weeya. Siroca cūmurõpu dujiya. Mu'u tojo weecā ĩ'agũ, mu'urē ba'aduti'cu a'tiro nigũsami: “Yu'u me'rācjũ, a'to u'mutācureropũ a'tia”, nigũsami. Cũ tojo weecā, nipe'tirā āpērā piji'cārā wiopesase me'rā mu'urē ĩ'arāsama. ¹¹ A'tiro ni'i. “Āpērā yu'rũoro niyu'rũnu'cā'a” ni tu'oña'gũnojõ mejõ nigũ weeno'gũsami. “Yu'u āpērā yu'rũoro ni'i” ni tu'oña'tigu pe'ere Ō'acũ āpērā yu'rũoro tojacā weegusami, nicu niwĩ.

¹² Cũ a'tere ucũca be'ro Jesú ba'adutigu pijio'cu fariseo masārē a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u ba'adutigu, ā'rānojõrē pijioticā'ña. Mu'u me'rācjārārē, mu'u ma'misumuarē, mu'u acabijirārē, mu'u acawererārē, mu'u pu'tocjārā peje cuorārē pijioticā'ña. Mu'u narē pijiocā, na quē'rā mu'urē ba'adutirā pijia'mebosama. Tojo weese me'rā na ba'a'quere mu'urē eca a'mesama. ¹³ Mu'u bosenuu weepo, āpērārē pijioгу, a'tiro pe'e weeya. Apeyenojõ moorārē, dojoriwi'iare, sijamasĩtirārē, ĩ'atirārē pijioya. ¹⁴ Tere wéegu, mu'u e'catiyu'rũagusa'a. Na pũricā mu'urē eca a'memasĩtisama. Tojo weese me'rā mu'u añurā wēri'cārā na masārĩ nũmurē añuse waro bocagusa'a, nicu niwĩ.

Ba'ase me'rā Jesú queose were'que ni'i

(Mt 22.1-10)

¹⁵ Jesú cũ queose o'o'quere tu'ogu, ni'cũ topũ ba'adujigu a'tiro nicu niwĩ:

—Ō'acũ wioгу nirõpu ba'adujirā pũrõ e'catirāsama.

¹⁶ Tere tu'ogu, Jesú cūrē queose me'rā nicu niwĩ:

—Ni'cũ masũ bosebā'agutigu, pājārā masārē pijidutio'osami. ¹⁷ Nipe'tise apoyũca be'ro cūrē da'raco'tegure a'tiro nio'osami: “Nipe'tirā yu'u wereo'o'cārārē pijigu wa'aya. Apope'otojano'apũ. ‘Te'a', ñiña”, nisami. ¹⁸ Nipe'tirāpũta “Basiowe'e”, nisami. Pijimũ'tāno'cu a'tiro nisami: “Di'ta ni'cārõacā duutu'ajanũ'cõ'o. Ti di'tare ĩ'agũ wa'agu wee'e. Wereya cūrē. ‘A'timasĩtiami,' ñiña”, nisami. ¹⁹ Be'rocjũ a'tiro nisami: “Diez wecu yu'u duu'cārārē ¿no'ocārõ añumiti? nígũ, beseña'gũ wa'agu wee'e. Tojo weegu wa'amasĩtisa'a”, nisami. ²⁰ Apĩ tja a'tiro nisami: “Ni'cārõacā omocā du'tetu'ajanũ'cõapũ. Tojo weegu wa'amasĩtisa'a”, nisami. ²¹ Da'raco'tegu tojaa, wioгupũre nipe'tise na tojo ní'quere werepe'ocā'sami. Tere tu'ogu, wioгу uayũ'rũagu, a'tiro nisami: “Quero wa'abaque'oya. Macā decopũ, no'o na nirõpu pajasescuorārē, dojoriwi'iare, sijamasĩtirārē, ĩ'atirārē pijiwā'cātia”, nisami. ²² Cũ pijigu ejāca be'ro da'raco'tegu wioгure a'tiro nisami: “Mu'u duti'caronojõta weepũ. Wi'i pe'e mu'muwe'e yujupũ”, nisami. ²³ Tere tu'ogu, wioгу cūrē nisami tja:

“Wa'agusa'a ma'arĩpu. No'o m̄u'u bocaerārē tutuaro me'rā pijiwā'cātia. Tojo weecā, wi'i mu'murōsa'a”, nisami. ²⁴ A'te me'rā m̄sarē a'tiro wereguti. Ne ni'cū yu'u pijimū'tāmi'cārā na ba'abo'quere cā'rō ba'aña'some, nicu niwī Jesú.

Jesure sirutusĩ'rĩrā, a'tiro weeroua'a nise ni'i
(Mt 10.37-38)

²⁵ Jesú bu'esijari curare pājārā masā cūrē sirutucārā niwā. Tojo weegu narē majāmiĩ'a, a'tiro nicu niwī:

²⁶ —Yu'u bu'esere siruturā, a'tiro weeroua'a. M̄sā pacusumua, m̄sā pacosānumia, m̄sā n̄mosānumia, m̄sā pō'rā, m̄sā acawererā nemorō yu'u pe'ere ma'iyu'r̄n̄u'cārōua'a. No'o m̄sā catiri um̄co nemorō yu'u pe'ere ma'iyu'r̄n̄u'cārōua'a. M̄sā tojo weetirā, yu'u bu'erā n̄masītisa'a. ²⁷ Apetero weegu ni'cū “Yu'u Jesure ējōpeogu, wēribosa'a” ni uigu, yu'ure ējōpeodu'usami. Tojo weegunojō yu'u bu'egu n̄masītisami. ²⁸ No'o m̄sā wa'teropu nigū u'muarĩ wi'i co'tedujati wi'ire yeenu'cōsĩ'rīgū, a'tiro weesami. ¿Wi'ire tu'ajanu'cōgūsari? nīgū, ¿ñe'enojō me'rā yu'u pe'ogusari? nīgū, ti wi'i weese d̄poro besemu'tāsami. ²⁹ Tojo weeticāma, cū cā'rō yeenu'cā pe'omasīticā, tere ĩ'arā nipe'tirā bujicā'sama. ³⁰ A'tiro nisama: “Cū yeenu'cāmiapĩ, yeegu; ne pe'omasītimi”, nisama. ³¹ Apeye quē'rārē a'tiro weeno'bosa'a. Ni'cā di'ta wiogu ape di'tacjū me'rā a'mewējēgūti nīgū, a'tiro weemu'tāsami. Cū surara diez mil c̄osami. Apĩ ape di'tacjū pe'e veinte mil surara c̄osami. ¿Yu'ure na me'rā a'mewējēta basiosari? nīgū, ĩ'abesemu'tāsami. ³² Basioticāma, apĩ wiogu yoaropu nigūrē a'mewējēticā'rā nīgū, queti o'ósami. ³³ A'te weronojō m̄sā quē'rā yu'ure sirutusĩ'rĩrā, ĩ'abesemu'tāña. Nipe'tise m̄sā c̄osere, nisetisere du'usĩ'rĩtirā, yu'u bu'erā n̄masītisa'a.

Jesú moa ocadu'use me'rā queose o'o'que ni'i
(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ »Moa ocaro ba'acā, añu ni'i. Ocase pe'tica be'ro apaturi ocacā weeta basiowe'e. ³⁵ Moa ocaticā, ne añutisa'a. Di'tap̄re, tojo nicā nujātuati mesāpu cūcā quē'rārē, wapamarĩsa'a. Tojo cō'abajuriono'sa'a. M̄sā moa ocadu'use weronojō niticā'ña. O'meperi c̄orānojō a'tere añurō tu'oya, nicu niwī.

15

Oveja bajuduti'cū queose ni'i
(Mt 18.10-14)

¹ Pājārā romano masā wiogu're niyeru wapaseebosari masā, tojo nicā ña'arō weeri masā Jesú uc̄sere tu'orā nerēcārā niwā. ² Narē fariseo masā, Moisé oja'quere bu'eri masā ña'arō wācūcārā niwā. Tojo weerā Jesú tiro wa'acā ĩ'arā, ucjacārā niwā.

—Ā'rĩ masā ña'arārē ñe'e, na me'rā ba'ami, nicārā niwā.

³ Na tojo nicā tu'ogu, Jesú narē a'tiro queose o'ocu niwī:

⁴ —M̄sā cien oveja c̄orā, ni'cū bajuduticā, noventa y nuevere cāpūpu bi'acūusa'a. Bi'acūutoja, apĩ bajuduti'cure a'marā wa'asa'a. Bocarāpu, a'madu'usa'a. ⁵ Boca, cūrē e'catigu, cūrē miiw̄asa'a. ⁶ Wi'ipu dajarā, m̄sā me'rācjārārē, m̄sā ya wi'i pu'tocjārārē neocūu, narē nisa'a: “Yagu oveja bajuduti'cure bocapu. E'catitamurā a'tia”, nisa'a. ⁷ M̄sarē diacjūta wereguti. A'te weronojō ni'cū ña'arō weesebucu cū nisetisere d̄cayucā, u'm̄sepure e'catise niyu'r̄usa'a. Noventa y nueve añurā nitoja'cārā yu'r̄oro ña'agū d̄cayucu pe'ere e'catise ni'i, nicu niwī.

Niyeru cuji, bajudutica kujire o'ama'que ni'i

⁸ Apeye Jesú a'te queose werenemocu niwī:

—Ni'cō numio diez kujiri niyeru cūosamo. Core ni'cā cuji wapabujuri cuji bajudutibosa'a. Ti kujire a'magō, sī'ocjare sī'oyoo, wi'ipū añurō o'ama'samo. Téé bocagopū, a'madu'usamo. ⁹ Be'ro co me'rācjārārē, co pū'to nirārē neocūu, a'tiro nisamo: “Yū'ure e'catitamuña. Niyeru cuji bajudutica kujire bocapū”, nisamo. ¹⁰ A'tigo wee'caro weronojō ni'cū cū ña'arō wee'quere bujaweti dūcayucā, Ō'acūrē wereco'terā ũ'mūsecjārā e'catiyū'rūmajāsama, nicū niwī Jesú.

Jesú puarā pō'rātigu ye cjasere queose o'o'que ni'i

¹¹ Jesú queose me'rā bu'ennemocū niwī:

—Ni'cū masū puarā pō'rāticū niwī. ¹² Dū'sagu pe'e cū pacure a'tiro nicū niwī: “Pacū, yé tojatjere mū'ū wērīgū cūuatjere o'owe'oya”, nicū niwī. Cū tojo nicā tū'ogu, cū cūose di'tare na puarāpūre dūcawaacu niwī. ¹³ Pejete numārīacā cūrē o'óca be'ro dū'sagu pe'e cū ya di'tare duacā'cū niwī. Cū dua'que wapa niyeru me'rā ape di'ta yoaropū wa'acu niwī. Topū te niyerure cū no'o ũaro ña'arō wee bajuriopē'ocā'cū niwī. ¹⁴ Cū bajuriopē'oca be'ro ti di'tapūre ba'ase pe'tiyū'rūa wa'acaro niwī. Titare cū pūrō ũjaboagu, pi'eticū niwī. ¹⁵ Tojo weegu ti di'tacjūrē da'rāse sērīma'gū wa'acu niwī. Cūrē yesea co'tesere sōrōcū niwī. ¹⁶ Cū yapisī'rīgū, yesea na ba'asepūreta ba'asī'rīdojacū niwī. Ne ni'cū cūrē ba'ase o'otīcārā niwā. ¹⁷ Be'ro cūrē a'tiro wācūse ejacaro niwī: “Yū'ū pacū ya wi'ipūre cūrē da'raco'terā pājārā nimicā, ba'ase dū'sano'wā. Yū'ū pe'e a'topūre ũjaboā, wērīgū weesa'a. ¹⁸ Yū'ū pacū tiropū yū'ure tojaarouasa'a. Topū tojatagu, cūrē a'tiro nigūti: ‘Pacū, Ō'acū me'rā ña'arō weeasū. Mū'ū me'rā quē'rārē tojota weeasū. ¹⁹ Yū'ū ña'agū nisa'a. Mū'ū macū weronojō nímasītisa'a majā. Ni'cū mū'ūrē da'raco'tegure weronojō yū'ure cūoya', nigūti”, ni wācūcū niwī. ²⁰ A'tere wācūca be'ro cū pacū ya wi'ipū dajatojaacu niwī.

»Cū topū tojaejacā, cū pacū yoaropūta ī'agū, pūrō pajaña'cū niwī. Be'ro cūrē pōtērīgū omawā'cā, na weesetiwūaropūma cūrē paabū'a, mi'micū niwī. ²¹ Tojo weeri cura cū pacure nicū niwī: “Pacū, Ō'acū me'rā ña'arō weeasū. Mū'ū me'rā quē'rārē tojota ña'arō weeasū. Yū'ū ña'agū nisa'a. Mū'ū macū weronojō nímasītisa'a majā”, nicū niwī. ²² Cū tojo nicā tū'ogu, pacū cūrē da'raco'terārē a'tiro nicū niwī: “Quero, su'ti añuse warore miiti, cūrē sāña. Tojo nicā ni'cā be'to omopica tuusāarī be'tore, sapatu quē'rārē sāña. ²³ Wecū wī'magū ba'a di'iyoaduti'cure miiti, wējēña. Cūrē ba'a, yū'ū macūrē bosenuṃmū weepeerā. ²⁴ Ā'rī apaturi ‘Yū'ū macū wērīa wa'asamī' ní'cū dajami. Cū yoaro wa'a bajuduti'cure marī apaturi ī'a'a”, nicū niwī. Be'ro bosenuṃmū nū'cācārā niwā.

²⁵ »Na tojo weeri cura masā ma'mi cāpūpū nicū niwī. Cū dajatojatigu wi'ī pū'topū ejagu, ũpūtū basase būsūcā tū'ocū niwī. ²⁶ Tere tū'ogu, ni'cū cū pacure da'raco'tegure pijio, sērītiña'cū niwī: “¿De'ro wa'ati wi'ipūre?” nicū niwī. ²⁷ Cū pacure da'raco'tegu yū'ticū niwī: “Mū'ū acabiji tojatami. Cū dutimarīgū tojatami. Tojo weegu mū'ū pacū wecū wī'magū ba'a di'iyoaduti'cure wējēdutiāmi”, nicū niwī. ²⁸ Tere tū'ogu, masā ma'mi uayū'rūgu, sājāasī'rīticū niwī. Tojo weegu cū pacū cūrē pijigu wa'acu niwī. ²⁹ Cū pacure a'tiro nicū niwī: “Pacū, peje cū'marī mū'ūrē ne ni'cāti yū'rūnū'cārō marīrō da'rawā'ñawū. Yū'ū tojo weemicā, ne cārō ni'cū marī ecagure, wapamarīgūacānojōrē yū'ū me'rācjārā me'rā bosenuṃmū weedutigu o'oma'atiwū. ³⁰ Ni'cārōacārē a'tiro wee'e. Ā'rī mū'ū macū numia ña'arā numia me'rā mū'ū o'o'que niyerure bajurio sijacu niwī. Cū pe'ema wecū wī'magū ba'a di'iyoaduti'cure wējēeca'a”, nicū niwī. ³¹ Tere tū'ogu, cū pacū cūrē yū'ticū niwī: “Macū, mū'ū yū'ū me'rā ninu'cūcā'a. Nipe'tise yū'ū cūose mū'ū ye dia'cū ni'i. ³² Marī mū'ū acabijire bosenuṃmū weepeo e'caticā, añu ni'i. A'tiro ni'i. ‘Cū wērīa wa'asamī' ní'cū apaturi tojatami. Cū bajuduti'cure marī apaturi ī'a'a. Tojo weerā marī bosenuṃmū wee, e'catiroṃa'a”, nicū niwī, ni werecu niwī Jesú.

16

Peje cʉogure da'raco'tegu queoro weeti'que ni'i

¹ Jesús cʉ bu'esere siruturārē apeye werenemocʉ niwī:

—Ni'cʉ masʉ niyerubʉcʉ āpērā da'raco'terārē dutigu sōrōcʉ niwī. Da'raco'terā niyerubʉcʉ tiropʉ wa'a, a'tiro weresācārā niwā: “Mʉ'u wiogu sōrō'cʉ mʉ'u ye niyerure ña'arō wee bajuriogu weemi”, nicārā niwā. ² Tojo weegu niyerubʉcʉ cūrē pijio, a'tiro nicʉ niwī: “Mʉ'urē weresā'que ¿diacjūta niti? Mʉ'u da'rase cjase ojaō'orī pūrīrē yʉ'ure ī'oña. Mʉ'u āpērā da'raco'terā wiogu ninemosome majā”, nicʉ niwī. ³ Cʉ tojo nicā tʉ'ogu, a'tiro wācūcʉ niwī: “Yʉ'u wiogu yʉ'ure cō'awīrōmi. Tojo weegu ¿de'ro weegʉsari? Yʉ'u da'ratutuawe'e. Āpērārē niyeru sērīdujigu, bopoya nisa'a. ⁴ To pūrīcā yʉ'ure ñe'eato nīgū, a'tiro weegʉti”, nicʉ niwī. ⁵ Tojo weegu cʉ, cʉ wiogure wapamoorārē ni'cārērā nānucūrē pijiocʉ niwī. Nimʉ'tāgūrē a'tiro sērītiña'cʉ niwī: “Mʉ'u yʉ'u wiogure ¿no'ocā'rō wapamooti?” ⁶ Cʉ cūrē yʉ'ticʉ niwī: “Yʉ'u cien tuturi ʉ'se tuturi wapamoo'o.” Tere tʉ'ogu, da'rārā wiogu ni'cā papera pūrīacāpʉ ojagu, cūrē a'tiro nicʉ niwī: “Ma, mʉ'u wapamoorī pūrī ni'i. Cincuenta ʉ'se tuturi wapa wapayebaque'oya”, nicʉ niwī. ⁷ Be'ro tja apīrē sērītiña'cʉ niwī: “Mʉ'u waro ¿no'ocā'rō wapamooti?” Cʉ cūrē yʉ'ticʉ niwī: “Cien ajuri trigo ajuri wapamoo'o”, nicʉ niwī. Tojo weegu a'tiro nicʉ niwī: “Ma, mʉ'u wapamoorī pūrī a'ti pūrī ni'i. Ochenta ajuri dia'cʉ wapayeya”, nicʉ niwī. ⁸ Tojo weecā ī'agū, niyerubʉcʉ da'raco'terā wiogu ña'agūrē cʉ weeme'rīsere masīgū, “Mʉ'u me'rīyʉ'ruapʉ”, nicʉ niwī. A'ti ʉmʉcocjārā Ō'acūrē ējōpeotirā na cʉosere āpērā na weronojō nirā me'rā me'rīyʉ'ruama. Ō'acūrē ējōpeorā yʉ'ruoro me'rīma, nicʉ niwī Jesús.

⁹ Jesús narē a'tiro werecasacʉ niwī:

—Mʉsā a'ti nucūcāpʉ mʉsā cʉosere pajasecʉorārē añurō o'owe'oya. Tojo weerā mʉsā me'rācjārā bocarāsa'a. Be'ro mʉsā cʉose pe'tica be'ro mʉsā āpērārē weetamu'que ʉ'mʉsepʉ niyutojarosa'a. Mʉsā weetamu'cārā ʉ'mʉsepʉ nirā topʉre mʉsārē pōtērīrāsama.

¹⁰ »Cā'rō na cʉose me'rā añurō wéerā, peje cʉose me'rā quē'rārē tojota weebosama. Āpērā na cā'rō cʉose me'rā queoro weetirā, na peje cʉose me'rā quē'rārē queoro weetibosama. ¹¹ Mʉsā a'ti nucūcā cjase me'rā queoro weeticā, Ō'acʉ mʉsārē añuse, ʉ'mʉse cjasere o'osome. ¹² Mʉsā āpērā ye cjasere queoro weewe'e. Tojo weerā mʉsā, mʉsā ye nibo'quere ñe'esome.

¹³ »Ne ni'cʉ pʉarārē da'raco'temasītisami. Ni'cūrē ma'ígū, apīrē ma'itisami. Tojo nicā ni'cʉ dutisere yʉ'tigu, apī ye pe'ere yʉ'rʉnʉ'cāsami. Ā'rā weronojō mʉsā niyerure ma'írā, Ō'acʉ pe'ere ma'imasītisa'a, nicʉ niwī.

¹⁴ Jesús tojo nisere fariseo masā tʉ'ocārā niwā. Na niyeru ʉaripejasebʉcʉrā nitjīarā, cʉ ucūsere tʉ'orā, bujicā'cārā niwā. ¹⁵ Tojo weecā ī'agū, Jesús narē nicʉ niwī:

—Mʉsā masā ī'orōpʉ dia'cūrē “Añurā nima” nicā ʉa'a. Ō'acʉ pe'e po'peapʉ mʉsā weesetisere ī'ape'ocā'mi. Masā ī'orōpʉ “Añuyʉ'rua'a” nisenojōrē Ō'acʉ tʉ'satisami, nicʉ niwī Jesús.

Ō'acʉ dutise, cʉ wiogu nise pe'tisome nise ni'i

¹⁶ Jesús a'tiro ninemocʉ niwī:

—Juā masārē wāmeyeri masʉ nícateropʉ Moisé cʉ duti'quere, tojo nicā Ō'acʉ ye queti weremʉ'tārī masā na oja'quere bu'etʉocārā niwā. Tita me'rā ma'ma queti nʉ'cācaro niwū. A'tiro nicaro niwū. Ō'acūrē ējōpeose me'rā dia'cʉ cʉ wiogu nirōpʉ wa'ano'rōsa'a, nicaro niwū. Nipe'tirā topʉre ʉpʉtʉ sājāasī'rīma.

17 »Õ'acũ Moisére cūu'que queoro wa'arosa'a. Cũ ye queti weremu'tārĩ masã na oja'que quẽ'rã queoro wa'arosa'a. Æ'muse, a'ti di'ta pe'timicã, Õ'acũ cũ ní'caronojõ queoro wa'arosa'a, nicu niwĩ Jesú.

Marãpõtirã, n̄motirã cõ'ase cjasere Jesú ucũ'que ni'i
(Mt 19.1-12; Mr 10.1-12)

18 Apeyere ninemocu niwĩ:

—Ni'cũ cũ n̄morẽ cõ'a, apegore n̄motigunojõ ña'arĩ masũ weronojõ tojasami. No'o marãpũ cõ'ano'co me'rã n̄motigu quẽ'rã cũ n̄mo nitigo me'rã a'metãrãgũ weronojõ tojasami.

Jesú peje c̄ogũ ye quetire, tojo nicã pajasec̄ogũ Lázaro wãmetigu ye quetire were'que ni'i

19 Jesú fariseo masãrẽ a'tiro queose o'ocu niwĩ:

—Ni'cũ masũ peje c̄ogũ a'tiro weecu niwĩ. Añuse su'ti sãña, ma'masu'a, nipe'tise n̄mũrĩ bosenuũrĩ weecu niwĩ. Te bosenuũrĩrẽ de'ro nise nipe'tise me'rã añurõ weemũjãcu niwĩ. 20 Titare ni'cũ pajasec̄ogũ waro Lázaro wãmetigu cũ ya wi'i sope pu'topũ dujimũjãcu niwĩ. Cũ upũ nipe'tiro cãmi boacu niwĩ. 21 Cũ peje c̄ogũ ba'aste'quere yapisĩ'rĩgũ seba'acu niwĩ. Cũ ye cãmirẽ diayiaputa wa'a, ne'rẽcãrã niwã. 22 Ni'cã n̄mũ wẽrĩa wa'acu niwĩ. Cũ wẽrĩcã, Õ'acũrẽ wereco'terã u'musecjãrã Abrahã nirõ añurõpu cũrẽ miacãrã niwã. Be'ro peje c̄o'cu quẽ'rã wẽrĩa wa'acu niwĩ. Cũrẽ yaacãrã niwã. 23 Peje c̄ogũ ña'arã Õ'acũ cũ bu'iri da'reno'cãrã tiropũ wa'acu niwĩ. Topũ cũ ï'amorõgũ, Abrahãrẽ yoaropũ ï'acu niwĩ. Lázaro cũ me'rã nicu niwĩ. 24 Cũrẽ ï'agũ, a'tiro caricũcu niwĩ: “Abrahã, yu'ure pajaña'cureya. Yu'u tiropũ Lázarore o'óya. A'ti, cũ ya omopica me'rã acopũ yoso, yu'u ñe'merõ yapare yusãsjãcã weeato. Yu'u a'ti me'e pecame'epure uputu waro pi'etigu weesa'a”, nicu niwĩ. 25 Abrahã cũrẽ yu'ticu niwĩ: “Mu'u wãcũña. Mu'u catigu, añubutiaro nisetiwũ. Æ'rĩ Lázaro pe'ema ña'abutiaro wa'awũ. Ni'cãrõacãrẽ cũ a'topũ ejerisãjãse bocami. Mu'u pe'e pi'etigu wee'e. 26 Apeyema tja a'tiro ni'i. Æsãrẽ musã tiropũ wa'ata basiowe'e. Decore pajiri copejo ni'i. Tojo weerã musã a'to a'tisĩ'rĩrã, ùsã pe'e quẽ'rã topũ wa'asĩ'rĩcã, basiowe'e”, nicu niwĩ. 27 Cũ tojo nicã tu'ogu, peje c̄ogũ a'tiro nicu niwĩ Abrahãrẽ: “To pũrĩcãrẽ a'tere weebosaya. Lázarore yu'u pacu ya wi'ipũ o'óya. 28 Topũre yu'u ni'cãmocurã acabijirãti'i. Topũ wa'a, cũ narẽ ucũgũsami. Tojo weecã, na tu'o, na quẽ'rã a'to yu'u pi'etiropure a'tisome”, nicu niwĩ. 29 Abrahã cũrẽ nicu niwĩ: “Na Moisé oja'quere, Õ'acũ ye queti weremu'tārĩ masã oja'quere c̄osama. Tere bu'e ãjõpeoato”, nicu niwĩ. 30 Peje c̄ogũ yu'ticu niwĩ: “Abrahã, tojota ni'i, nĩrõ. Wẽrĩ'cupũ wa'a wercã, ña'arõ na nisetisere d̄cayubosama”, nicu niwĩ. 31 Abrahã cũrẽ nicu niwĩ: “Moisé cũ ní'quere, Õ'acũ ye queti weremu'tārĩ masã na ní'quere ãjõpeotirã, wẽrĩ'cupũ masãa, weregu wa'acã quẽ'rãrẽ, ãjõpeotisama”, nicu niwĩ.

17

Ãpẽrãrẽ ña'arõ weecã weeticã'ña nise ni'i
(Mt 18.6-7,21-22; Mr 9.42)

1 Jesú cũ bu'erãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Ãpẽrãrẽ ña'arõ weecã weese ninu'cũrõsa'a, nĩrõ pe'e. Tojo ninu'cũmirõ, ña'arõ weecã weegunojõrẽ ña'abutiaro wa'arosa'a. 2 A'tiro weecã, cũrẽ nemorõ añubosa'a. Ætãgã pajicja cũ wãmutapũ du'teyoo, cũrẽ dia pajiri maapu doqueñocã, nemorõ añubosa'a. Tojo weecã, cũ maata wẽrĩa wa'a, yu'ure ãjõpeorãnojoacãrẽ dojorẽnemotibosami. 3 A'tere añurõ tu'oña'ña.

»Mu'u acaweregu mu'urē ña'arō weecā, cū tojo weesere wereya. Cū “Tojota weesū” ni bujaweti ducayucā, cūrē acobojoya. ⁴ Cū sietetiri ni'cā nūmū mu'urē ña'arō weecā, ticusetirita tja mu'urē acobojoye sērīgū a'ticā, acobojoya, nicū niwī.

“Ējōpeose cūrā, a'tiro weeta basio'o” Jesú cū ní'que ni'i

⁵ Jesú bu'erā cūrē a'tiro sērīcārā niwā:

—Ēsārē ējōpeose o'onemoña, nicārā niwā.

⁶ Na tojo nicā tu'ogu, marī wiogu a'tiro yu'ticū niwī:

—Mostaza pe cā'caperoacā ni'i. Tojo nimirō, yucu pajicju pī'rīsa'a. A'tiro weronojō ējōpeose cā'rōacā nīmīcā, a'tigu yucugure a'tiro nimasībosa'a: “A'tore aupīawā'cā, dia pajiri maa decopū pī'rīrō wa'aya”, nimasīsa'a. Mūsā ējōpeocāma, tigu mūsā dutironojōta weebosa'a, nicū niwī.

Āpērārē weetamurā, a'tiro pe'e weeroña'a nise ni'i

⁷ Jesú apeye quē'rārē a'tiro queose o'onemocu niwī:

—No'o mūsā wa'teropū nigū da'raco'tegure cuosami. Da'raco'tegu oteacju cū di'ta se'ecūuca be'ro o wecuare co'téca be'ro wi'ipū dajasami. Cū dajacā, mūsā ne a'tiro nitibosa'a: “Sājātia. Ba'agu a'tia”, nitibosa'a. ⁸ A'tiro pe'e nisa'a: “Ba'asere apoya. Yu'u ba'ari cura yu'u uasenojōrē miitiacju apoyubaque'oya. Yu'ure ecāca be'ropū ba'a, sī'rīapa mu'ua”, nitibosa'a. ⁹ Mu'urē da'raco'tegu weetamu'que wapa “Mu'u añurō weepū” ¿cūrē nisari? Nitisa'a. ¹⁰ A'te weronojō mūsā quē'rā weeya. Nipe'tise Ō'acū duti'quere weetu'ajarā, a'tiro niña: “Ēsā da'raco'terā mejō nirā ni'i. Ō'acū ūsārē cūu'que dia'cūrē weepū”, niña, nicū niwī Jesú.

Jesú diez cāmi boarārē yu'ruo'que ni'i

¹¹ Jesú Jerusalēpū wa'agu, Samaria, tojo nicā Galilea wāmetise wa'teropū yu'ruacu niwī. ¹² To wa'tero ni'cā macāpū cū ejari cura umua diez cāmi boarā cūrē pōtērīcārā niwā. Moisé duti'que cāmi boarārē āpērā wa'teropū nidutiticaro niwā. Tojo weerā yoaropū tojanū'cā, ¹³ Jesure caricūcārā niwā:

—Jesú, masārē bu'egu, ūsārē pajaña'cureya, nicārā niwā.

¹⁴ Jesú narē ī'abocagu, a'tiro nicū niwī:

—Mūsā pa'ia tiropū mūsā upure ī'orā wa'aya, nicū niwī.

Na ma'apū wa'ari cura narē cāmi yatipe'tia wa'acaro niwā. ¹⁵ Ni'cū topū yatino'cā ī'agū, Jesú tiro majāmitojaticū niwī. Ō'acūrē pūrō e'catise o'ocu niwī. ¹⁶ Jesú tiro etagu, cūrē e'catise o'ogu, di'tapū paamu'rīque'acu niwī. Cū tojo weegū Samariacjū nicū niwī. ¹⁷ Jesú cū ni'cūrēta ī'agū, a'tiro nicū niwī:

—Yu'u diez cāmi boarārē yu'ruoapū. Āpērā waro ¿no'o wa'ati? ¹⁸ Ā'rī ni'cū judío masū nitigu dia'cū Ō'acūrē e'catise o'ogu, yu'u tiropū tojatiapī, nicū niwī.

¹⁹ Tu'ajanū'cō, Samariacjūrē nicū niwī:

—Mu'u ējōpeotjīagū, yu'ruono'apū. Wā'cānu'cāña. Mu'u ya wi'ipū tojaagusa'a, nicū niwī.

Jesucristo a'ti turipū wiogu niatje a'tiro wa'arosa'a nise ni'i
(Mt 24.23-28,36-41)

²⁰ Fariseo masā Jesure a'tiro sērītiña'cārā niwā:

—Ō'acū bese'cu ¿de'ro nicā a'ti turi wiogu sājāgūsari? nicārā niwā.

Narē yu'ticū niwī:

—Bajuyoropū ī'ose mejēta ni'i. ²¹ A'tiro nino'ña marīrōsa'a. “A'topū ni'i. Sō'opū ni'i”, nino'ña marīrōsa'a. Ō'acū bese'cu wiogu nigū mūsā wa'teropū nitojami, nicū niwī.

²² Be'ro Jesú cū bu'erārē a'tiro nicū niwī:

—Musã be'ro a'tiro nirãsa'a. “Ûsã Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu a'tiatje numurĩrẽ ï'asĩ'rĩsa'a”, nirãsa'a. No'o ni'cã numunojõrẽ yu'ure ï'asĩ'rĩmirã, ne ï'asome. ²³ Æpẽrã musãrẽ “Jesú a'titojami. A'to nimi, sõ'o nimi”, nirãsama. Na tojo nicã, narẽ sirututicã'ña. ²⁴ Yu'ũ Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu a'tiri numu mujĩpũ mujãtiro pe'e, cũ sãjãarõ pe'e quẽ'rã bupo ya'babĩ'aro weronojõ nirõsa'a. ²⁵ Yu'ũ tojo weese duporo uputu pi'etinĩgũsa'a. A'tocaterocjãrã yu'ure uasome. ²⁶ Yu'ũ Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu a'tiri cura duporocjũpu Noé, cũ nĩcateropu wee'caro weronojõ weerãsama. ²⁷ Titapure na ba'a, sĩ'rĩ, omocã du'te, na põ'rã numiarẽ numisocãrã niwã. Tere Noé cũ yucũsũjopu sãjãarĩ curapu weetucãrã niwã. Be'ro dia mirĩ, narẽ miope'ocã'caro niwũ. ²⁸ Lot nĩcatero quẽ'rãrẽ mejãrõta weecãrã niwã. Ba'a, sĩ'rĩ, duumujã, duamujã, otesere ote, wi'serire weecãrã niwã. ²⁹ Lot Sodomarẽ wijaca numurẽ acoro weronojõ ti macãcjãrãrẽ pecame'e, tojo nicã asise peri burupejacaro niwũ. Narẽ wẽjẽpe'ocã'caro niwũ. ³⁰ Yu'ũ Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu a'tiri curare mejãrõta weerãsama.

³¹ »Ti numu nicã ni'cũ wi'i duposãrĩ opa sirapu soo pesagunojõ po'peapu cjasere sãjãa doretimigũ, diacũ wa'ato. Apĩ no'o wesepu tõ'ogũ cũ ya wi'ipũ majãmitojaticã'to. ³² Lot numo nĩ'core wãcũña. Cõmarĩcã macãpu majãmiĩ'atõrõmigõ, moa tuturo dojonũ'cãco niwõ. ³³ Yu'ure ãjõpeose me'rã ña'arõ yu'rũsĩ'rĩtigu, yu'ure ãjõpeodu'ugunojõ pecame'epu bu'iri da're bajuriono'gũsami. Apĩ wẽjẽsere uiti, yu'ure ãjõpeonu'cũgũnojõ yu'ũ me'rã catinu'cũgũsami.

³⁴ »Musãrẽ wereguti. Tojo wa'atji ñami nicã, puarã ni'cã camapu pesarã, ni'cũ yu'ure ãjõpeogu miano'gũsami. Apĩ yu'ure ãjõpeotigu tojagũsami. ³⁵ Puarã numia ni'cãrõ me'rã ojoca ãrũarã, ni'cõ yu'ure ãjõpeogo miano'gõsamo. Apego yu'ure ãjõpeotigo tojagõsamo. ³⁶ Puarã ni'cãrõ me'rã wesepu nirã ni'cũ yu'ure ãjõpeogu miano'gũsami. Apĩ yu'ure ãjõpeotigu tojagũsami.

³⁷ Jesú tojo nisere tu'orã, cũ bu'erã sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Ûsã wiogu, ¿no'opu wa'arosari a'te? nicãrã niwã.

Cũ yu'ticu niwĩ:

—Apĩnojõ wa'icu boacã, yuca maata masĩ, wĩjĩwã'cãsama. Tojo wa'acã ï'arã, “Apĩnojõ boapĩ”, ni masĩ'i. A'te weronojõ yu'ũ a'ticã, masã masĩrãsama, nicu niwĩ.

18

Jesú wapewio me'rã queose o'o'que ni'i

¹ Jesú cũ bu'erãrẽ a'tiro weeya nĩgũ, queose me'rã werecu niwĩ. Narẽ du'ucũurõ marĩrõ, bujawetiro marĩrõ ñubueni'cũdutigu a'te queosere o'ocu niwĩ.

² A'tiro nicu niwĩ:

—Ni'cã macãpu ni'cũ beseri masũ uamu Õ'acũrẽ ãjõpeotigu, ãpẽrãrẽ ne wãcũma'atigu nisami. ³ Ti macãpũreta tja ni'cõ numio wapewio nisamo. Co beseri masũ tiropu besedutigo wa'amujãmisamo. Core ï'atu'tigure bu'iri da'redutigo tojo weesamo. ⁴ Yoacã pejetiri beseri masũ core weetamusĩ'rĩtisami. Be'ro a'tiro wãcũsami: “Yu'ũ Õ'acũrẽ ãjõpeowe'e, ãjõpeogu. Ne ãpẽrã quẽ'rãrẽ ‘Na nima,’ ni ãjõpeowe'e. ⁵ Tojo nimicã, a'tigo wapewio yu'ure na'irõ caribomo nĩgũ, core weetamugũti. Yu'ũ co caribocã uanemotisa'a majã. Yu'ũ core põtẽotibosa'a majã”, nisami, nicu niwĩ Jesú.

⁶ Be'ro tja marĩ wiogu Jesú werenemocu niwĩ:

—Beseri masũ ña'agũ wee'quere wãcũña. Cũ ña'agũ nimigũ, wapewio weeta-muduti'quere weesami. ⁷ Tojo nicãma, ¿Õ'acũ to pũrĩcãrẽ cũ bese'cãrãrẽ ñamirĩ, umucori cãrẽ sãrĩnu'cũrãrẽ weetamutisari? ¿Na sãrĩ'quere yoogosari? ⁸ Musãrẽ wereguti. Ne yoogoro marĩrõ na sãrĩsere yu'tisami. Cũ tojo yu'timicã, yu'ũ Õ'acũ

macũ masũ weronojõ upatigu a'ti turipu apaturi a'tiri curare ¿masã ãjõpeose cuorãsari yujupu? nicu niwĩ.

Jesũ fariseo masũ me'rã, tojo nicã niyeru wapaseebosari masũ me'rã queose o'o'que ni'i

⁹ Jesũ “A'tiro ni'i” nirãnojõrẽ masĩdutigu apeye queose me'rã werenemocu niwĩ. Na “Ãpẽrã yu'rũoro ãsã añurã ni'i”, nisama. Tojo “Añurã ni'i” nĩrã, ãpẽrãrẽ tojo ã'acõ'asama. Nanojõrẽ masĩdutigu a'te queosere o'ocu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

¹⁰ —Puarã umua Õ'acũ wi'ipu ñubuerã sãjãacãrã niwã. Ni'cũ fariseo masũ nicu niwĩ. Apĩ pe'e romano masã wiogure niyeru wapaseebosari masũ nicu niwĩ.

¹¹ Fariseo masũ nu'cũ ã'amorõ, Õ'acãrẽ ñubuegu, a'tiro nicu niwĩ: “Õ'acũ, yu'u ãpẽrã weronojõ ña'agũ niwe'e. Tojo weegu mu'urẽ e'catise o'o'o. Na yajari masã, ña'arĩ masã numotimirã ãpẽrã numia me'rã a'metãrãbajaque'atirã weronojõ niwe'e. Ne cã'rõ s'i romano masã wiogure niyeru wapaseebosari masũ weronojõ niwe'e. ¹² Yu'u ni'cã semanarẽ puã numu ba'atimigũ, be'ti ñubuenu'cũ'u. Yu'u cien apeyenojõ wapata'agu, diez yu'u wapata'asere mu'urẽ o'o'o”, nicu niwĩ. ¹³ Wapaseeri masũ pe'e ne sãjãarõpu tojanu'cã, ñubuecu niwĩ. Ne cã'rõ u'muarõpu ã'amorõma'aticu niwĩ. Cũ weronojõ o'ogu, yu'u bu'iritisa'a nĩgũ, cũ cutirore paacu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ: “Õ'acũ, yu'u ña'agũ nisa'a. Yu'ure pajaña'ña”, nicu niwĩ.

¹⁴ Te queosere wérẽca be'ro Jesũ a'tiro nicu niwĩ:

—Musãrẽ wereguti. Wapaseeri masũ Õ'acũ me'rã añurõ apotojagupu cũ ya wi'ipu dajatojaacu niwĩ. Fariseo masũ pe'e tojo weeticu niwĩ. A'tiro ni'i. Cũ basu, “Yu'u ãpẽrã yu'rũoro ni'i” ni tu'oña'gũnojo Õ'acũ cãrẽ mejõ nigũ tojacã weegusami. No'o “Yu'u ãpẽrã yu'rũoro ni'i” ni tu'oña'tigu pe'ere Õ'acũ ãpẽrã yu'rũoro tojacã weegusami, nicu niwĩ.

Jesũ wĩ'marãrẽ ñapeo sãrĩbosa'que ni'i

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Apeye quẽ'rãrẽ masã wĩ'marãrẽ Jesũ tiropu ñapeodutirã miacãrã niwã. Tojo weecã ã'arã, narẽ miarãrẽ Jesũ bu'erã tu'ticãrã niwã. ¹⁶ Na tojo nicã ã'agũ, Jesũ cũ bu'erãrẽ pijiocu niwĩ:

—Wĩ'marãrẽ yu'u tiro a'ticã du'uo'oya. Narẽ cã'mota'aticã'ña. Wĩ'marã marĩnojõrẽ añurõ ãjõpeoma. ãpẽrã quẽ'rã wĩ'marã weronojõ yu'ure ãjõpeorã yu'u pacu wiogu nirõpu wa'arãsama. ¹⁷ Musãrẽ diacjũta nigũti. ã'rã weronojõ yu'ure ãjõpeotigunõjo ne cã'rõ yu'u pacu nirõpu wa'asome, nicu niwĩ.

Ma'mu peje cuogu Jesũ me'rã ucũ'que ni'i

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Be'ro ni'cũ judío masã wiogu Jesure sãrĩtiña'cu niwĩ:

—Mu'u masãrẽ bu'egu añugũ ni'i. ¿Yu'u ñe'enojõ weegusari catinu'cũatjere bocasĩ'rĩgũ? nicu niwĩ.

¹⁹ Jesũ cãrẽ nicu niwĩ:

—¿De'ro weegu yu'ure “Añugũ ni'i,” niti? ¿Mu'u tojo nisere tu'omasĩti? Ni'cũta añugũ nimi. Cũ Õ'acũ nimi. ²⁰ Mu'u Õ'acũ dutise cũu'quere masĩsa'a. “Apĩ numorẽ a'metãrãticã'ña. Masãrẽ wẽjẽcõ'aticã'ña. Yajaticã'ña. ãpẽrã ye cjasere nisooticã'ña. Mu'u pacu, mu'u pacore ãjõpeoya”, ni'i, nicu niwĩ.

²¹ Cũ tojo nicã tu'ogu, Jesure nicu niwĩ:

—Yu'u wĩ'magũputa a'tere queoro weemujãtiwu.

²² Cũ tojo nicã tu'ogu, Jesũ nicu niwĩ:

—Mũ'urẽ apeyenojõacã du'sa'a yujupu. Mũ'u cõosere duape'ocjũ wa'aya. Te dua'que wapare pajasecũorãrẽ o'oya. Tojo weegu mũ'u u'mũsepãre peje añuse cõogũsa'a. Tu'ajanũ'cõ, yũ'ure sirutuya, nicũ niwĩ.

²³ Cũ tojo nicã tu'ogu, peje cõogu nitjãgũ cũ cõosere ma'iyũ'rugũ, bujawetiyũ'rũacũ niwĩ. ²⁴ Tojo weecã ã'agũ, Jesũ nicũ niwĩ:

—Peje cõorãrẽ Õ'acũ wiogu nirõpu u'mũsepũ wa'acã, diasã ni'i. ²⁵ Wa'icũ cameyo wãmetigũ awiga yuta da pĩ'osõrõrĩ pepũ sãjãa yũ'rũtẽricã, diasã ni'i. Yũ'u pacũ wiogu nirõpu peje cõorã wa'acã pe'ema, totã nemorõ diasã'a, nicũ niwĩ.

²⁶ Cũ tojo nisere tu'orã, masã a'tiro nicãrã niwã:

—To pũricãrẽ ¿noanojõ pe'e Õ'acũ tiropũ wa'amasĩrãsari?

²⁷ Jesũ narẽ nicũ niwĩ:

—Masã na basu weetutuase me'rã yũ'rũmasĩtisama. Õ'acũ pũricãrẽ basio'o. Cũma ne apeyenojõ weeta basiotise marĩ'i.

²⁸ Cũ tojo nicã tu'ogu, Pedro nicũ niwĩ:

—Wiogu, ãsã pũricã ãsã cõosere du'ucũu, mũ'urẽ sirutuwũ.

²⁹ Tojo nicã tu'ogu, Jesũ yũ'ticũ niwĩ:

—Diacjũta nigũti. No'o nigãnojõ, yé quetire werese bu'iri cũ ya wi'ire, cũ pacũsumũarẽ, cũ acawererãrẽ, cũ nũmorẽ, cũ põ'rãrẽ du'ucũuwã'cãgũnojojõrẽ a'tiro wa'arosa'a. ³⁰ A'ti nucũcãpãre cũ cõo'que nemorõ bocanemogũsami. Be'ropũ quẽ'rãrẽ Õ'acũ me'rã ninu'cũgũsami, nicũ niwĩ.

Jesũ cũ wẽrĩatjere apaturi werenemo'que ni'i

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Jesũ cũ bu'erã docere na se'sarore pijio, narẽ nicũ niwĩ:

—Ni'cãrõacã marĩ Jerusalẽpu wa'arã wee'e. Topũ nipe'tise Õ'acũ ye queti ojamũ'tãrĩ masã na yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũre ojayu'que wa'arosa'a.

³² Na yũ'ure ape di'tacjãrã wiorãrẽ o'o, yabi bujicã'a, ña'arõ ucũ, u'seco e'opeorãsama. ³³ Yũ'ure tãrã, be'ro wẽjẽrãsama. Na tojo weemicã, i'tia nũmũ be'ro masãgũsa'a, nicũ niwĩ.

³⁴ Cũ bu'erã a'tiro nisere ne tu'omasĩticãrã niwã. Õ'acũ narẽ tere tu'omasĩcã weeticũ niwĩ. Tojo weerã cũ tojo nisere tu'omasĩticãrã niwã.

Jesũ ni'cũ caperi bajuno'tigũ Jericõcjũrẽ yũ'rũo'que ni'i

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Jesũ Jericõ pu'to nirĩ cura ni'cũ caperi bajuno'tigũ ma'a sumutopũ niyeru sẽrĩdujicũ niwĩ. ³⁶ Cũ pãjãrã masã wa'acã tu'oña'gũ, to nirãrẽ “¿De'ro wa'ati?” ni sẽrĩtiña'cũ niwĩ.

³⁷ Na yũ'ticãrã niwã:

—Jesũ Nazarecjũ yũ'rũagũ weemi, nicãrã niwã.

³⁸ Na tojo nicã tu'ogu, caricũmajãcũ niwĩ:

—Jesũ, Davi pãrãmi nituriagu, yũ'ure pajaña'ña, nicũ niwĩ.

³⁹ Tojo nicã tu'orã, cũ pu'to yũ'rũarã “Caricũticã'ña”, ni tu'ticãrã nimiwã. Na tojo nicãta, cũ pe'e nemopeocã'cũ niwĩ:

—Davi pãrãmi nituriagu, yũ'ure pajaña'ña, nicũ niwĩ.

⁴⁰ Tojo nicã tu'ogu, Jesũ tojanũ'cã, ãpẽrãrẽ cũ tiropũ miitiduticũ niwĩ. Cũ pu'to ejacã, cũrẽ sẽrĩtiña'cũ niwĩ.

⁴¹ —¿De'ro yũ'u weecã ãsari? nicũ niwĩ.

Caperi bajuno'tigũ yũ'ticũ niwĩ:

—Wiogu, yũ'ure caperi bajucã ãasa'a.

⁴² Jesũ cũrẽ nicũ niwĩ:

—Jau. Ī'agūsa'a. Mu'u yu'ure ējōpeoapu. Tojo weegu yu'rūono'toja'a, nicu niwī.

⁴³ Cū tojo nirī curata cū caperire ĩ'acu niwī. Be'ro Jesure sirutu, Ō'acūrē e'catise o'ocu niwī. Nipe'tirā cūrē tojo wa'acā ĩ'a'cārā quē'rā Ō'acūrē e'catise o'ocārā niwā.

19

Jesú Zaqueore ĩ'aboca'que ni'i

¹ Jesú caperi ĩ'atigūre yu'rūoca be'ro Jericópū sājāa yu'rūwā'cācu niwī. ² Topū ni'cū peje cuogu nicu niwī. Cū Zaqueo wāmetigu romano masā wiogūre wapaseebosari masā wiogu nicu niwī. ³ Cū Jesure ĩ'asī'rīcu nimiwī. Cū u'muatigūacā nitjāgū, pājārā masā niyucā, ĩ'aticu niwī. ⁴ Tojo weegu Jesure ĩ'asī'rīgū, cū yu'ruatjopū omawā'cācu niwī. Omawā'cā, ni'cū yucu sicómoro wāmeticjupū mujāpejacu niwī. ⁵ Jesú cū docapu yu'rūagu, cūrē ĩ'amorō, a'tiro nicu niwī:

—Zaqueo, quero dijabatique'oya. Ni'cācārē mu'u ya wi'ipū tojánígūti, nicu niwī.

⁶ Tojo weegu Zaqueo sojaro me'rā dijati, Jesure e'catise me'rā pōtērīgū wa'acu niwī.

⁷ Jesú tojo weesere ĩ'arā, nipe'tirā a'tiro ucjacārā niwā:

—Jesú ni'cū ña'arō weesebucu ya wi'ipū wa'ami, nicārā niwā. ⁸ Be'ro cū ya wi'ipū Zaqueo wā'cānū'cā, marī wiogūre a'tiro nicu niwī:

—Yu'u wiogu, tu'oya. Pajasecuorārē yu'u cuosere deco me'rā ducawaagūti. No'o yu'u āpērārē nisoose me'rā yajāca be'ro nicā, ba'paritisetiri narē yu'u yaja'que nemorō wiagūti, nicu niwī.

⁹ Jesú tere tu'ogu, cūrē a'tiro nicu niwī:

—Ni'cācā me'rā mu'u, mu'u ya wi'icjārā ña'arō wee'quere yu'rūono'o. Mu'u quē'rā āpērā yu'ure ējōpeorā weronojōta Abrahā pārāmerā nituriagu ni'i. ¹⁰ Yu'u Ō'acū macū masū weronojō upūtigū bajuduti'cārā mu'u weronojō nirārē a'ma, yu'rūogu a'tigu weewu, nicu niwī.

Jesú masārē niyeru kujiri me'rā queose o'o'que ni'i (Mt 25.14-30)

¹¹ Jesú Zaqueore ucūcā, masā tu'ocārā niwā. Cū Jerusalē pu'topū nicā ĩ'arā, “Maata Jesú wiogu sājāgūsamī”, wācūcārā nimiwā. ¹² Na tojo wācūsere masīgū, ni'cā queose me'rā narē werecu niwī. A'tiro nicu niwī:

—Ni'cū masū cū wiogu sājāti dūporo yoaro ape di'tapū wa'a wa'asami. Cūrē wiogu sōrōca be'ropū dajatojaasami tja. ¹³ Cū wa'ase dūporo diez cūrē da'raco'terārē pijiosami. Narē nánucū niyeru pajiro wapatiri kujire o'osami. Ti kujire o'ogu, a'tiro nisami: “Téé yu'u dajari curapu a'ti cuji me'rā apeyenojō duu, dua wapata'aya”, nisami. ¹⁴ Wiogu sājācju ya di'tacjārā waro pe'e cūrē uatisama. Tojo weerā āpērā masārē a'tiro nidutio'osama. “Cūrē ūsā wiogu sājārōuatisa'a”, nisama. ¹⁵ Na tojo nimicā, wiogu sōrōno'sami. Be'ro cū ya di'tapū dajatojatasami. Topū tojatagu, cū niyeru kujiri o'ocārārē pijiosami. “¿Niyeru no'ocārō wapatā'aparī nánucū?” ni masīsī'rīgū tojo weesami. ¹⁶ Cū tiropū etamū'tāgū, a'tiro nisami: “Wiogu, mu'u o'óca cuji nemorō apeye diez kujiri wapata'anemoapu”, nisami. ¹⁷ Wiogu cūrē yu'tisami: “Añurō weepā. Mu'u da'raco'tegu añugū ni'i. Yu'u cārōacā cū'que me'rā mu'u queoro weepā. Tojo weegu mu'urē diez macārī wiogu sōrōgūti”, nisami. ¹⁸ Be'ro apī cū tiropū wa'asami tja: “Wiogu, mu'u niyeru o'óca cuji me'rā apeye ni'cāmocuse kujiri wapata'anemoapu”, nisami. ¹⁹ Cū quē'rārē a'tiro yu'tisami: “Mu'urē ni'cāmocuse macārī wiogu sōrōgūti”, nisami. ²⁰ Be'ro apī a'ti, cūrē nisami: “Wiogu, mu'u ya niyeru cuji a'ti cuji ni'i. Su'tiro casero me'rā oma nūrōcā'wū. ²¹ Mu'u tutuaro da'radutiri masū niwū. Tojo weegu mu'urē uiwū. Āpērā na da'rase me'rā wapata'awū. Mu'u otetimigū, ducatino'wū”, nisami. ²² Tere tu'ogu, wiogu cūrē nisami: “Mu'u da'raco'teri masū queoro weetiwū. Mu'u ucūse me'rā mu'u ña'arō

wee'quere beseno'toja'a. Mu'u yu'u da'rase tutuasere masīapā. Yu'u āpērā da'rase wapa wapata'asere, yu'u otetimigũ ducatino'sere masīapā. ²³ Masīmigũ, to pūrīcārē ¿de'ro weegu yé niyerure niyeru nūrōrī wi'ipū bucyanemodutigu cūtiati? Yu'u mu'u cūucā, dajagu, ti wi'ipū cūñarō mujā'que me'rā ñe'eboapā", nisami. ²⁴ Be'ro topū nirārē a'tiro nisami: "Ni'cā cuji cuogure ē'ma, apī diez cuogu pe'ere o'oya", nisami. ²⁵ Cū tojo nicā, na a'tiro nisama: "Wiogu, cū diez kujiri cuotojami", nisama. ²⁶ Tere tu'ogu, wiogu "Musārē wereguti. No'o peje cuogure nemorō o'ono'rōsa'a. Apī moogũ pe'ere cū cuomi'queacāpūreta ē'mape'ocā'no'gūsami", nisami. ²⁷ "Apeyema yu'ure wiogu sājācā uati'cārārē a'topū miitia. Miiti, yu'u i'orōpū wējēña", nisami, ni queose werecu niwī Jesú. Tere nígũ, u'musepū mujāca be'ro apaturi a'tigu, masārē besegusa'a nígũ, tojo nicū niwī.

Jesú Jerusalēpū sājāa'que ni'i
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Jesú queose me'rā masārē wérēca be'ro Jerusalēpū wa'acu niwī. ²⁹ Topū wa'agu, Betfagé, Betania wāmetise macārīpū ejase dūporo cū bu'erā puarārē a'tiro ni o'ócū niwī. Te macārī ūrūgũ Olivo wāmeticjū tiropū nicaro niwũ.

³⁰ Cū bu'erārē nicū niwī:

—Si macā marī pōtēorō nirī macāpū wa'aya. Topū ejarā, musā ni'cū burro wī'magũ du'tenū'cō'cure bocaekarāsa'a. Cū ne ni'cāti pesano'ña marīgũ nigūsami. Cūrē pāa, miitia. ³¹ No'o ni'cū musārē "¿De'ro weerā pāati?" nicā, "Ēsā wiogu uami", niña, nicū niwī.

³² Na cū duti'caronojōta weecārā niwā. Topū ejarā, cū ní'caronojōta wa'acaro niwũ. ³³ Na cū burrore pāarī cura cū wiorā narē sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro weerā cūrē pāati? nicārā niwā.

³⁴ Na yu'ticārā niwā:

—Ēsā wiogu uami, nicārā niwā.

³⁵ Be'ro cūrē Jesú tiro miacārā niwā. Burro bu'ipūre na ye su'ti bu'icjasere tuweepeocārā niwā. Tojo wéeca be'ro Jesure cū bu'ipū miipeocārā niwā. ³⁶ Jesú cū pesawā'cārī cura masā cūrē ējōpeorā, na ye su'ti bu'icjasere ma'apū sēeocūcārā niwā. ³⁷ Jesú ūrūgũ Olivo wāmeticjū tiropū dijari cura a'tiro weecārā niwā. Nipe'tirā cū bu'esere siruturā, e'catise me'rā caricūnū'cācārā niwā. Jesú wee'ocā i'a'quere wācūrā, Ō'acūrē e'catipeorā, caricūcārā niwā. ³⁸ A'tiro nicārā niwā:

—Ō'acū o'ócū marī wiogure añurō wa'ato. U'musepūre e'catise niyū'ruato. Nipe'tirā Ō'acūrē "Añubutiami" ni e'catise o'oato, nicārā niwā.

³⁹ Na caricūcā tu'orā, ni'cārērā fariseo masā topū nirā Jesure a'tiro nicārā niwā:

—Masārē bu'egu, ā'rā mu'urē siruturārē di'tamarīdutiya, nicārā niwā.

⁴⁰ Na tojo nicā, Jesú yu'ticu niwī:

—Na di'tamarīcāma, Ō'acū yu'ure e'catise o'odutigu a'te ūtāperire caricūcā weebosami, nicū niwī.

⁴¹ Jesú Jerusalē tiropū ejagu, ti macārē i'agũ, uticu niwī. ⁴² A'tiro nicū niwī:

—Jerusalēcjārā, Ō'acū musārē yu'rūosīrīmiami. Cā'rō ni'cācārē cū yu'rūosere tu'omasīcā, añuboapā. Musā pe'e yu'ure uawe'e. Tojo weerā yu'rūono'some. Musā yu'rūono'bo'quere du'utoja'a. ⁴³ Be'ro pi'etise nūmurī a'tirosa'a. Te nūmurīrē musārē i'atu'tirā a'ti macācjārārē wijadutitirā ni'cā sārīrōjo weebi'ato'orāsama. Na be'toanū'cā, nipe'tise pā'rērīpū cā'mota'arāsama. ⁴⁴ Nipe'tise musā yere cō'adijope'orāsama. Musārē, musā pō'rārē wējēpe'orāsama. A'ti macā cjase wi'seri mutōdijono'rōsa'a. Yu'u Ō'acū macū musārē yu'rūogu a'ticā uatiwū. Te ye bu'iri tojo wa'arosa'a, nicū niwī Jesú.

Jesú Õ'acũ wi'ipũ duarãrẽ cõ'awĩrõ'que ni'i
(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Jesú Jerusalẽpũ ejagũ, Õ'acũ wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. Topũ Õ'acũrẽ ãjũamorõpeoatjere duarãrẽ cõ'awĩrõcũ niwĩ. ⁴⁶ Narẽ cõ'awĩrõgũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wũ: “Ya wi'i 'Ñubueri wi'i ni'i', nino'ca wi'i ni'i.” Musã pe'e queoro weetiapã. Yajarã ya wi'ire weronojõ tojacã weepã, nicũ niwĩ Jesú.

⁴⁷ Nipe'tise nũmũrĩ Jesú masãrẽ Õ'acũ wi'ipũ bu'ecũ niwĩ. Cũ tojo weecã, pa'ia wiorã, ãpẽrã Moisé oja'quere bu'eri masã, ti macã wiorã quẽ'rã “Cũrẽ ¿de'ro weewẽjẽrõuati?” nicãrã niwã. ⁴⁸ Masã Jesú weresere tũ'otũ'sayũ'rũacãrã niwã. Tojo weerã wiorã pe'e cũrẽ de'ro weemasĩticãrã niwã. Masã ãsã me'rã uabosama nĩrã, wẽjẽmasĩticãrã niwã.

20

Jesure “¿Noa dutiro me'rã weesetiti?” ní'que ni'i
(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Ape nũmũ Jesú Õ'acũ wi'ipũ masãrẽ bu'égũ, cũ masãrẽ yũ'rũose quetire werecũ niwĩ. Topũ pa'ia wiorã, ãpẽrã Moisé oja'quere bu'eri masã, judío masã bũcũrã me'rã Jesú tiro wa'acãrã niwã. ² Cũrẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Wereya. ¿De'ronojõ dutise me'rã mũ'ũ weesere tojo weeti? ¿Noa mũ'ũrẽ tojo weedutigũ dutise o'oati? nicãrã niwã.

³ Tojo nicã tũ'ogũ, Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'ũ quẽ'rã mũsãrẽ sãrĩtiña'megũti. Yũ'tiapa. ⁴ ¿Noa Juãrẽ wãmeyedutigũ o'ópari? ¿Õ'acũ o masã o'ópari? nicũ niwĩ.

⁵ Cũ tojo nicã tũ'orã, na se'saro a'merĩ ucũcãrã niwã:

—¿De'ro marĩ yũ'tirãsari? Marĩ “Õ'acũ o'ócũ niwĩ” nicãma, “To pũrĩcãrẽ ¿de'ro weerã Juãrẽ ãjõpeotiri?” nigũsami. ⁶ Marĩ “Masã cũrẽ o'ócãrã niwã” nicã quẽ'rãrẽ, nipe'tirã masã marĩrẽ ãtãperi me'rã doquewẽjẽrãsama. Na a'tiro ãjõpeoma. “Juã Õ'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masũ niwĩ”, ni ãjõpeoma, nicãrã niwã.

⁷ Tojo weerã a'tiro yũ'ticãrã niwã:

—Masĩtisa'a. Noa Juãrẽ wãmeyedutigũ o'óro o'ópã, nicãrã niwã. ⁸ Tojo nicã tũ'ogũ, Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—Yũ'ũ quẽ'rã mũsãrẽ “A'te dutiro me'rã a'tere tojo wee'e”, ni werewe'e, nicũ niwĩ.

Da'raco'terã queoro weeti'que ni'i
(Mt 21.33-44; Mr 12.1-11)

⁹ Be'ro Jesú masãrẽ a'tiro queose o'ocũ niwĩ:

—Nĩ'cũ masũ cũ ya di'tapũ u'se otesami. Tu'ajanũ'cõ, ãpẽrãrẽ ti wesere co'tedutigũ cũusami. Narẽ cũ ya di'tare da'rase wapa “Tocã'rõ yũ'ũre u'se wiapa”, niwã'cãsami. Be'ro ape di'tapũ yoacã nigũ wa'asami. ¹⁰ U'se dũcatiritero nĩrĩ cura ni'cũ cãrẽ da'raco'tegure u'se nĩrõpũ ã'adutigũ o'ósami. Cũrẽ o'ógũ, “Yé di'ta da'rarãrẽ yé u'sere sãrĩgũ wa'aya”, nisami. Cũ topũ ejacã, ti wese da'rarã cũrẽ ñe'e, paasama. Ne cã'rõ o'otimirã, cũrẽ o'ótõrõsama. ¹¹ Be'ro ti wese wiogũ apĩ cũrẽ da'raco'tegure o'ósami tja. Cũ quẽ'rãrẽ ña'arõ bujicã'a, upũtũ paa, ñe'enojõ marĩgũ tojatacã weesama. ¹² Be'ro ti wese wiogũ apĩrẽ o'ónemosami tja. Da'raco'terã cũ quẽ'rãrẽ mejãrõta weesama. Cũrẽ cãmida're, ti wese sumutopũ cõ'acã'sama.

¹³ »Be'ro majã ti wese wiogũ “¿De'ro weegusari yũ'ũ?” nisami. “Yũ'ũ macũ upũtũ maigũrẽ o'óguti. Apetero weerã cũrẽ wiopesase me'rã ã'abosama”, nimisami.

¹⁴ Wiogũ macũ topũ etacã ã'arã, na a'merĩ nisama: “Ã'rĩta nimi be'ropũ a'ti wesere

ñe'eacju. Ma, cūrē wējērā. Be'ro a'ti wese marī ya wese tojarosa'a", nisama. ¹⁵ Tojo weerā cūrē ñe'e, ti wese sumutopu miaa, cūrē wējēcō'asama, ni werecu niwī Jesú.

Be'ro Jesú masārē sērītiña'cu niwī:

—To pūrīcārē ti wese wiogu ¿de'ro weegusari narē? ¹⁶ A'tiro weegusami. Cū a'ti, cū ye di'ta da'rarārē wējēcō'ape'ogusami. Be'ro āpērārē ti di'tare o'ogusami, nicu niwī.

Jesú tojo nicā tu'orā, a'tiro nicārā niwā:

—Ō'acū tojo wa'asere cā'mota'ato, nicārā niwā.

¹⁷ Be'ro Jesú narē ī'a, nicu niwī:

—To pūrīcārē ¿de'ro nisī'rīrō weeti Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu nise? A'tiro ni'i: Ūtā pjīrī me'rā wi'i yeeri masā ni'cā pjī na uatica pjīrē cō'arāsama.

Na cō'āca pjī me'rā āpērā pe'e añurō tutuari wi'i yeenu'cāmujāsama, niwā.

¹⁸ No'o tiga bu'ipu burupejagunojō mutōdijono'gūsami. No'o tiga pe'e cū bu'ipu doquepejacāma, añuse po'capu wa'agusami, nicu niwī. Tojo nígu, cūrē uatirā be'ropu bu'iri da'reno'rāsama nígu, tojo nicu niwī.

Jesure bu'iri bocasī'rīrā weesoose me'rā na sērītiña'que ni'i

(Mt 21.45-46; 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Pa'ia wiorā, āpērā Moisé oja'quere bu'eri masā cū tojo nirī curata Jesure ñe'esī'rīcārā nimiwā. Te queose me'rā Jesú ūsārēta ucūgū weesami nírā, tu'omasīcārā niwā. Tojo weerā cūrē ñe'esī'rīmirā, masārē uirā, weemasīticārā niwā.

²⁰ Āpērā ī'adu'tiri masārē nisooutio'ocārā niwā. Na Jesure mejēcā nicā tu'osī'rīcārā niwā. “Te me'rā ‘Bu'iri cuomi’ ni, wiogupure weresāta basiorosa'a”, nicārā niwā. Wiogu Jesure bu'iri da'reri wi'ipu sōrōcā uarā, tojo weecārā nimiwā. Añurā, diacjū ucūrā weronojō nisoocārā niwā. ²¹ Tojo weerā Jesú tiro wa'a, sērītiña'cārā niwā:

—Masārē bu'egu, mu'u diacjū ucūsere ūsā masī'i. Masārē diacjū cjasere bu'e'e. Āpērā “Wiorā nima” nirō marīrō nipe'tirārē ni'cārōnojō ī'a'a. Ō'acū ye cjasere diacjū bu'eme'rīcā'a. ²² Ūsārē wereya. Romano masā wiogure cū niyeru wapasesere wapayecā, marīrē dutise ¿añuti, o ña'a nitine? ni sērītiña'cārā niwā.

²³ Jesú pe'e na ña'arō weesī'rīse me'rā sērītiña'cā ī'amasīcā'cu niwī. Tojo weegu a'tiro nicu niwī:

²⁴ —Ni'cā cuji niyeru cuji miitia. ¿Noa queose, noa wāme wā'ñati? nicu niwī.

Na a'tiro yu'ticārā niwā:

—César, romano masā wiogu queose, cū wāme wā'ñā'a, nicārā niwā.

²⁵ Tojo nicā tu'ogu, Jesú narē yu'ticu niwī:

—To pūrīcārē romano masā wiogu wapayedutisenojōrē cūrē o'oya. Ō'acū ye pe'ema cūrē o'oya. Cū weedutisere weeya, nicu niwī.

²⁶ Jesure masā tu'oropu mejēcā ucūcā weemasīticārā niwā. Cū pe'e cū ucūse me'rā, cū yu'tise me'rā mejō ī'amarīamujācā weecu niwī. Masā cū tojo weecā, di'tamarīamujācārā niwā.

Masā wērīca be'ro masāsere Jesure sērītiña'que ni'i

(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Be'ro āpērā pa'ia saduceo masā Jesú tiro wa'acārā niwā. Na “Wērī'cārā masāsoma”, ni ējōpeosama. Tojo weerā Jesure a'tiro nicārā niwā:

²⁸ —Masārē bu'egu, Moisé a'tiro dutise cūucu niwī: “Ni'cū numotigu pō'rātitimigū wērīcā, cū acabijī cū numo ní'core nuorēato. Be'ro cū co me'rā ne waro pō'rātīmu'tāgūrē cū ma'mi wērī'care pō'rātībosato”, nicu niwī Moisé. ²⁹ Ni'cū pō'rā sietere tojota wa'acaro niwā. Masā ma'mi numoti, pō'rātitimigū wērīa wa'acu niwī.

³⁰ Be'rocjū quērā co wapewiore nuorēcu niwī. Cū quērā pō'rā marīgū mejārōta boadijacu niwī. ³¹ Tojo wa'acā ī'agū, na be'rocjū nuorēcu niwī tja. Cū quērā

põ'rätitimigũ wẽrĩa wa'acu niwĩ. Nipe'tirã cũ be'rocjãrã quẽ'rã tojo dia'cũ nũorẽ, põ'rätitimirã wẽrĩdijape'tia wa'acãrã niwã. ³² Be'ro majã na nũmo quẽ'rã wẽrĩa wa'aco niwõ. ³³ To pũrĩcãrẽ wẽrĩ'cãrã masãcã, ¿ni'í nũmo waro tojabutiagosari? Na nipe'tirãpũta core nũmoticãrã niwã, nicãrã niwã.

³⁴ Na tojo nicã tũ'ogũ, Jesú narẽ yũ'ticũ niwĩ:

—A'ti ɯmũcopũre ɯmũa, numia nũmoti, marãputima. Ape turipũ tojo weesetitima.

³⁵ Ña'arõ wee'quere acobojono'cãrã, wẽrĩca be'ro masã'cãrã ɯ'mũsepũ nũmoti, marãpũtisome. ³⁶ Na wẽrĩca be'ro masã'cãrã nitjãrã, Õ'acũ põ'rã nima. Tojo nicã Õ'acũrẽ wereco'terã ɯ'mũsepũ nirã weronojõ nirãsama. Tojo weerã wẽrĩsome majã.

³⁷ Moisépũta a'te cjasere ojacũ niwĩ. Õ'acũ yucũsiti, ɯjũrĩ sitipũ cũrẽ wẽrĩ'cãrã masãsere ï'ocũ niwĩ. Topũre Õ'acũ a'tiro nicũ niwĩ: “Yũ'ũ Õ'acũ ni'í. Mũ'ũ ñecũsumũa Abrahã, Isaa, Jacob wiogũ ni'í”, nicũ niwĩ. Tojo nígũ, “Na yũ'ũ tiropũ catima” nígũ, tojo nicũ niwĩ. ³⁸ Õ'acũ catirã wiogũ nimi. Wẽrĩbajuduti'cãrã marĩma. Cũma nipe'tirã catinu'cũpe'ticã'ma, nicũ niwĩ.

³⁹ Cũ tojo nicã tũ'orã, ni'cãrẽrã Moisé oja'quere bu'eri masã Jesure a'tiro nicãrã niwã:

—Masãrẽ bu'egũ, mũ'ũ diacjũ waro ucũ'u, nicãrã niwã.

⁴⁰ Be'ro cũrẽ apeye sãrĩtiña'sĩ'rĩrã, ui nicãrã niwã.

Jesú masãrẽ “Cristo na nigũ ¿noa macũ niti?” ni sãrĩtiña'que ni'í
(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Jesú masãrẽ nicũ niwĩ:

—¿De'ro weerãtirã masã Cristo Õ'acũ bese'cure “Davi pãrãmi nimi”, niti? ⁴² Davita Salmo wãmetiri pũrĩpũ a'tiro ojacũ niwĩ:

Õ'acũ ɯ'mũsepũ nigũ cũ macũrẽ, yũ'ure yũ'rũoacjũre a'tiro nicũ niwĩ:

“Yũ'ũ tiro wiogũ dujiri cũmurõpũ dujigũsa'a.

⁴³ Mũ'ũ to dujicã, mũ'urẽ ï'atu'timi'cãrãrẽ docaque'acã weeguti”, nicũ niwĩ Õ'acũ, ni ojacũ niwĩ Davi.

⁴⁴ Davi basuta Õ'acũ bese'cũ Cristore “Yũ'ũ wiogũ nimi”, nicũ niwĩ. Tojo weegũ cũ pãrãmi se'saro nirõnojõ o'ogũ, cũ wiogũ nicũ niwĩ, nicũ niwĩ Jesú.

Jesú Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ tu'ti'que ni'í
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 11.37-54)

⁴⁵ Nipe'tirã masã tũ'oropũ Jesú cũ bu'erãrẽ a'tiro ni werecu niwĩ:

⁴⁶ —Mũsã Moisé oja'quere bu'eri masãrẽ tũ'omasĩña. Masã ï'ato nĩrã su'ti yoase paca me'rã sãña, ñubuesijatũ'sama. Tojo nicã macã decopũ wiopesase me'rã añuduticã ɯasama. Na nerẽse wi'seripũ wiorã na dujiwũase cũmurĩpũ dujisĩ'rĩsama. Na ba'awũaropũ quẽ'rãrẽ mejãrõta nisĩ'rĩsama. ⁴⁷ Wapewia numia ye wi'serire ã'masama. Na ña'arõ wee'quere wãcũdutilirã yoacã ñubueta'sasama. Náta ãpẽrã yũ'rũoro bu'iri da'reyũ'rũnũ'cãno'rãasama, nicũ niwĩ Jesú.

21

Wapewio pajasecũogõ Õ'acũrẽ o'o'que ni'í
(Mr 12.41-44)

¹ Jesú Õ'acũ wi'ipũ nígũ, niyeru o'orã sãawũase acaripũ pajiro niyeru cũorãrẽ sãacã ï'acũ niwĩ. ² Tojo nicã ni'cõ wapewio pajasecũogore ni'cã acaropũ pũa cuji niyeru wapamarĩse kujirire sãacã ï'acũ niwĩ. ³ Tere ï'agũ, Jesú a'tiro nicũ niwĩ:

—Diacjũta musãrẽ werẽguti. Õ'acũ ï'orõpũ a'tigo wapewio pajasecũogo nipe'tirã yu'rũoro o'oyũ'rũnũ'cãmo. ⁴ Æpẽrã pe'e narẽ du'sasere o'oma. Co pe'e pajasecũogo nimigõ, co cũomi'que, co ba'acatibo'queacãrẽ o'ope'ocã'mo, nicũ niwĩ.

Jesú “Õ'acũ wi'i cõ'ano'rõsa'a” ní'que ní'i

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Ni'cãrẽrã cũ bu'erã Jesure Õ'acũ wi'i cjasere ucũcãrã niwã.

—A'ti wi'i ùtãpaga paca añuse me'rã wéeca wi'i añubutiari wi'i ni'i, nicãrã niwã. Tojo nicã ti wi'ipũ cjase ma'masu'ase masã o'o'quere ucũcãrã niwã.

Jesú tojo nisere tu'ogũ, a'tiro nicũ niwĩ:

⁶ —Musã a'to ï'ase mutõdijono'rõsa'a. Ne ni'cã ùtãgã apega bu'ipũ yee-turiamujã'que tojasome, nicũ niwĩ.

A'ti umũco pe'tise dũporo Jesú a'tiro wa'arosa'a ní'que ní'i

(Mt 24.3-28; Mr 13.3-23)

⁷ Be'ro cũrẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Ësãrẽ bu'egũ, ¿de'ro nicã mũ'ũ ní'que wa'arosari? ¿Ñe'enojõ me'rã ï'ogũsari a'te tojo wa'atjere? nicãrã niwã.

⁸ Jesú narẽ yu'ticũ niwĩ:

—Æpẽrã musãrẽ nisoori nírã, tu'omasĩña. Pãjãrã “Yũ'ũ Õ'acũ tutuaro me'rã wee'e; Õ'acũ bese'cũ Cristo ni'i”, nirãsama. Tojo nicã “Jesucristo cũ a'tiatji nũmũ nitoja'a”, nirãsama. Na tojo nicã, tu'oticã'ña. ⁹ Musã a'mewẽjẽse quetire tu'orã, ucũaticã'ña. A'teta wa'amũ'tãrõsa'a. Tojo nimirõ, a'ti umũco pe'tiatjõ du'sa'a yujupũ.

¹⁰ Be'ro narẽ ninemocũ niwĩ:

—Ni'cã curuacjãrã ape curuacjãrã me'rã a'mequẽrãsama. Tojo nicã ni'cã di'tacjãrã ape di'tacjãrã me'rã a'mewẽjẽrãsama. ¹¹ Peje apesepũre upũtu di'ta narãsãse wa'arosa'a. Tojo nicã ujaboase, dutitise wa'arosa'a. Ë'mũsepũre wiose paca bajuarosa'a.

¹² »A'te tojo wa'ase dũporo Æpẽrã musãrẽ bu'iri ñe'erãsama. Ña'arõ weerãsama. Musãrẽ musã nerẽse wi'seripũ beserãsama. Bese, bu'iri sõrõrãsama. Yũ'ũre ãjõpeose bu'iri wiorã tiropũ musãrẽ miarãsama. ¹³ Na tojo weecã musã, yé cjasere wererãsa'a. ¹⁴ “Wiorãrẽ a'tiro nirãti”, ni wãcũque'tiyuticã'ña. ¹⁵ Yũ'ũ pe'e musãrẽ ucũmasiatjere o'oguti. Musãrẽ ï'atu'tirã ne ni'cũ põtẽosome. Na “Tojo niwe'e”, ni ye'sumasĩsome. ¹⁶ Musã pacũsumũapũta musãrẽ wiorãpũre weresãrãsama. Musã ni'cũ põ'rã nimirã, musã acawererã quẽ'rã, musã me'rãcjãrã mejãrõta weerãsama. Musã ni'cãrẽrãrẽ wẽjẽrãsama. ¹⁷ Yũ'ũre ãjõpeose bu'iri nipe'tirocjãrã musãrẽ ï'atu'tirãsama. ¹⁸ Tojo weemicã, musãrẽ ne mejẽcã wa'ama'asome. ¹⁹ Yũ'ũre ãjõpeodu'utirã, yu'rũwetirãsa'a. Yũ'ũ pacũ tiropũ catinu'cũrãsa'a.

²⁰ »Musã Jerusalẽrẽ surara ti macã sumuto be'toanũ'cãcã ï'arã, masĩña. “Ti macã maata cõ'ano'rõsa'a”, niña. ²¹ Tojo wa'acã ï'arã, Judea di'tapũ nirã ùrũpagupũ du'tiaya. Macãpũ nirã aperopũ wa'aya. No'o weseripũ nirã macãpũre majãmitojatiticã'ña. ²² Te nũmũrĩ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ ní'caronojõta wa'arosa'a. Bu'iri da'rese nũmũrĩ nirõsa'a. ²³ Tojo wa'ase nũmũrĩ numia nijipacosãnumiarẽ, tojo nicã põ'rã mi'rĩrã cũorãrẽ bujaweose nũmũrĩ nirõsa'a. Na umũñarõ wa'amasĩsome. A'ti di'tapũre upũtu pi'etise nirõsa'a. Õ'acũ masãrẽ upũtu waro bu'iri da'regũsami. ²⁴ Æpẽrã a'mewẽjẽrõpũ wẽjẽno'rãsama. Æpẽrãrẽ nipe'tiro di'tapũ bu'iri ñe'e miarãsama. Ape di'tacjãrã judío masã nitirã Jerusalẽrẽ mutõdijorãsama. Mutõdijo, ti macã wiorã sãjãrãsama. Õ'acũ judío masã nitirãrẽ “Tocã'rõ tojo weerãsama” ní'caro ejatuaro tojo weerãsama, nicũ niwĩ Jesú.

Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu ¿de'ro wee a'tigusari? nise ni'i
(Mt 24.29-35,42-44; Mr 13.24-37)

²⁵ Jesú cã bu'erãrẽ a'tiro ninemocũ niwĩ:

—A'ti umuco pe'tiati duporo mujĩpũ umucocjũrẽ, ñamicjũrẽ, ñocõarẽ peje mejẽcã bajuse wa'arosa'a. A'ti di'tapũre nipe'tise di'tacjãrã dia pajiri maa bususe, pã'cõrĩrẽ tũ'orã, ¿ñe'enojõ nisari? nĩrã, ucuarãsama. ²⁶ Masã a'ti di'tapũre wa'atjere wãcũrã, upũtũ uirã, tũ'omasĩse pe'tirãsama. Nipe'tirã u'muarõpũ nirã narãsãcã weeno'rãsama. ²⁷ Tojo wa'ari cura yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu o'mecururipũ tutuaro me'rã asistedijaticã, masã ï'arãsama. ²⁸ Te peje wa'anũ'cãrĩ curare wãcũtutua e'catiya. U'muarõpũ ï'amorõrã weronojõ co'teya. Maata musã yũ'rũono'rãsa'a, nicũ niwĩ Jesú.

²⁹⁻³⁰ Apeye queose o'onemocũ niwĩ tja:

—Otese higueragũ wãmeticjũ o no'o nicjũ yucũgũ pũrĩ ñasãwĩjicã, “Cũ'ma duporo ni'i”, nisa'a. ³¹ A'te weronojõ yũ'u toduporo ní'que peje wa'acã, “Cã'rõacã Jesú a'ti di'ta wiogũ sãjãtjo dũ'sasa'a”, nirãsa'a.

³² »Diacjũ musãrẽ weregũti. A'te peje tojo wa'ari curare nirã wẽrĩsome. Tojo wa'asere ï'ape'ocã'rãsama. ³³ A'ti umuco, a'ti di'ta pe'tidijarosa'a. Yũ'u ucũse, yũ'u bu'ese pũrĩcã ninu'cũcã'rõsa'a. Nipe'tise yũ'u ní'que queoro wa'arosa'a.

³⁴ »Yũ'u a'tiatji nũmũrẽ musã ne masĩtisa'a. Tojo weerã musã basu añurõ co'teya. Ña'arõ weesere weepori nĩrã, weeticã'ña. Que'aticã'ña. A'ti umuco cjasere wãcũque'titicã'ña. Tojo weerã musã wãcũña marĩrõ yũ'u a'tiati nũmũ nicã, ña'arã bocaejapejano'some. ³⁵ Wa'icũrãrẽ wãcũña marĩrõ sã'rĩsãa bi'anũ'cõrõ weronojõ musãrẽ wa'aticã'to. Ti nũmũrẽ nipe'tirã nipe'tirocjãrã tõ'orãsama. Tojo weerã tũ'omasĩña. ³⁶ Musã añurõ apoyuya. Te pi'etiatje úsãrẽ yũ'rũweticã weeya nĩrã, ñubuenũ'cũcã'ña. Tojo nicã yũ'u Õ'acũ macũ tiropũ uiro marĩrõ põtẽrĩajã ñubueya, nicũ niwĩ Jesú.

³⁷ Jesú umucorinucũ Õ'acũ wi'ipũ bu'emũjãcũ niwĩ. Ñami ãjãcã pe'ere ãrũgũ Olivo wãmeticjũpũ nibo'reamũjãcũ niwĩ. ³⁸ Masã nipe'tirã Õ'acũ wi'ipũ bo'reacãcure cã bu'esere tũ'orã wa'amũjãcãrã niwã.

22

Jesure ñe'erãtirã na apoyu'que ni'i
(Mt 26.1-5,14-16; Mr 14.1-2,10-11; Jn 11.45-53)

¹ Cã'rõ Pascua bosenuũ wa'atjo dũ'sacaro niwũ. Ti bosenuũrẽ pã bucuase me'rã morẽti'quere ba'acãrã niwã. Ti bosenuũ judío masã na ñecũsumua Egiptopũ ní'cãrã wija'quere wãcũrĩ bosenuũ nicaro niwũ. ² Titare pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã “¿De'ro wee Jesure wẽjẽrõamitito?” nicãrã niwã. Tojo nimirã, masãrẽ ui nicãrã niwã.

³ Na tojo nícaterore Juda na “Iscariote” nino'gũpũre wãtĩ sãjãacũ niwĩ. Cũ doce Jesú bu'erã me'rãcũ nicũ nimirã. ⁴ Juda pa'ia wiorã, tojo nicã Õ'acũ wi'i co'terã wiorã tiropũ wa'acũ niwĩ. Na tiropũ ejaũ, Jesure o'otje cjasere ucũcũ niwĩ. ⁵ Cũ tojo nisere tũ'orã, upũtũ e'caticãrã niwã.

—Mũ'u tojo weecã, niyeru wapayerãti, nicãrã niwã. ⁶ Cũ “Jaũ, cũrẽ musãrẽ ï'ogũti”, nicũ niwĩ. Be'ro, “¿De'ro nicã yũ'ure Jesure wiorãpũre masã marĩrĩ cura o'orõamitito?” ni wãcũcũ niwĩ.

Jesú cã bu'erã me'rã cã ba'atũo'que ni'i
(Mt 26.17-29; Mr 14.12-25; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

⁷ Be'ro masã na pã bucuse me'rã morëti'quere ba'ari bosenu mu nicaro niwã. Ti numu nicã, ni'cũ oveja wĩ'magũrë na Pascua bosenu mu ba'acjere wëjësama. ⁸ Titare Jesú Pedro, Juãrë a'tiro ni o'ocũ niwĩ:

—Marĩ Pascua bosenu mu ba'atjere apoyurã wa'aya, nicũ niwĩ.

⁹ Na cãrë sërĩtiña'cãrã niwã:

—¿No'opũ ãsã apoyucã çasari? nicãrã niwã.

¹⁰ Jesú narë nicũ niwĩ:

—Musã macãpu wa'aya. Topũ sãjãarã, ni'cũ masũ acoga tuupeogure bocaejapejarãsa'a. Cãrë sirutu, cã no'o wa'aro sãjãña. ¹¹ Ti wi'i wiogure niña: “Ûsãrë bu'egu a'tiro niami: ‘¿No'opũ nisari yũ'u bu'erã me'rã Pascua bosenu mu ba'atji tucũ?’ niami”, niña. ¹² Musã tojo nicã, u'muarõca tucũ apoyuca tucũjopure i'ogũsami. Topũ marĩ ba'atjere apoyuya, nicũ niwĩ.

¹³ Be'ro Pedro, Juã macãpu wa'acãrã niwã. Jesú narë ní'caronojõta nipe'tisere bocacãrã niwã. Topũ na ba'atjere apoyucãrã niwã.

¹⁴ Be'ro Jesú cã besecũú'cãrã me'rã ba'arãtirã ejanujãcãrã niwã. ¹⁵ Na dujipe'tica be'ro Jesú narë nicũ niwĩ:

—Yũ'u musã me'rã a'te Pascua ba'asere yũ'u wërĩse dũporo upũtu ba'atuosĩ'rĩ'i.

¹⁶ Musãrë ni'cãrõacã a'tiro nigũti. Ne apaturi a'tiro weenemosome. Weegusa'a tja nipe'tise yũ'u wiogu sãjãtu'ajaca be'ropũ, nicũ niwĩ.

¹⁷ Tojo nica be'ro sĩ'rĩrĩ pare mii, cã pacũ Õ'acãrë e'catise o'ocũ niwĩ. Be'ro cã bu'erãrë a'tiro nicũ niwĩ:

—Sĩ'rĩña. A'merĩ ducawaa, sĩ'rĩña. ¹⁸ Musãrë nigũti. A'te u'seducaco vino ni'cãrõacã marĩ sĩ'rĩrã weronojõ weenemosome. Be'ro yũ'u pacũ yũ'ure wiogu sõrõca be'ro musã me'rã apaturi ma'ma vinorë sĩ'rĩnemogũsa'a tja, nicũ niwĩ.

¹⁹ Be'ro pãgãrë mii, Õ'acãrë e'catise o'ocũ niwĩ. Tu'ajanũ'cõ, ducawaa, cã bu'erãrë o'ogu, a'tiro nicũ niwĩ:

—A'te yũ'u upũ ni'i. Musã ye niatjere wërĩbosaguti. A'tiro yũ'u ni'cãrõacã wee'caronojõ weenu'cũcã'ña. Tere wéerã, yũ'u musãrë wërĩbosasere wãcũña, nicũ niwĩ.

²⁰ Na ba'aca be'ro sĩ'rĩrĩ pa me'rã quë'rãrë mejãrõta weecũ niwĩ. Cã bu'erãrë tãagũ, a'tiro nicũ niwĩ:

—A'ti pa, yé dí me'rã Õ'acũ masãrë apeye ma'ma “A'tiro weeguti” ní'quere cũugũsami. Yũ'u wërĩgũ, dí o'mabũrose me'rã musã ña'arõ wee'quere wërĩ wapayebosaguti.

²¹ »Tojo nimicã, yũ'ure wiorãpũre o'oacjũ yũ'u me'rã a'to dujimi. ²² Cã yũ'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigure o'ocã, Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu ní'rõnojo'ta wa'aro wee'e. Tojo wa'amirõ, yũ'ure wiorãpũre o'ogũma ña'abutiario wa'arosa'a, nicũ niwĩ.

²³ Tojo nicã tũ'orã, cã bu'erã na basu a'merĩ sërĩtiña'cãrã niwã:

—¿Noa nisariba cãrë wiorãpũre tojo weecjũ? nicãrã niwã.

Jesú bu'erã “¿Ni'inojõ ãpërã yũ'rũoro niyũ'rũnu'cãgũsari?” ní'que ni'i

²⁴ Be'ro Jesú bu'erã upũtu a'merĩ ucũcãrã niwã:

—Marĩ wa'terore ¿noa nirõsariba marĩ yũ'rũoro niacjũ? nicãrã niwã. ²⁵ Tere tũ'ogu, Jesú narë a'tiro nicũ niwĩ:

—A'ti nucũcãrë dutirã ti di'tare miiwapa wa'asama. Ti di'tacjãrã na dutino'rã pe'ere “Masãrë weetamurã nima”, nisama. ²⁶ Musã na wiorã weronojõ weeticã'ña. A'tiro pe'e weeya. ãpërã yũ'rũoro niyũ'rũnu'cãgũ, mejõ nigũ weronojõ weeya. ãpërãrë dutigu dutino'gũ weronojõ weeya. ²⁷ Musã tũ'oña'cã, ¿ni'inojõ pe'e apĩ yũ'rũoro niyũ'rũnu'cãsari? ¿Ba'adujigu o cãrë ba'ase ecagu pe'e? Ba'adujigu pe'e

apī yu'ruroo niyu'rūnū'cāmi. Yu'u pūrīcā musā wa'teropu nīgū, musā dutino'gū weronojō ni'i.

²⁸ »Musā yu'u me'rā ninu'cūcā'wū. Yu'ure mejēcā wa'acā, musā quē'rā tū'oña'tamuwū. ²⁹ Tojo weegu yu'u quē'rā yu'u pacu yu'ure o'o'caronojōta musārē musā dutiatjere o'oguti. ³⁰ A'tiro wéerā, musā yu'u wiogu nirōpu ba'a, sī'rīdujirāsa'a. Tojo weerā āpērā doce cururi Israe cururicjārārē dutirāsa'a, nicu niwī.

Jesú Pedore “Mu'u yu'ure 'Masīwe'e' nigūsa'a” ní'que ni'i
(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Marī wiogu Jesú cū bu'erārē a'tiro nicu niwī:

—Simó, tū'oya. Wātī musārē ¿no'ocārō wācūtutuamitina? nīgū, Ō'acūrē sērīcu niami. Ni'cū masū trigo perire sū'awee, te caserire cō'arō weronojō musā ējōpeosere du'uatō nīgū dojoresī'rīmi. ³² Cū tojo weecā ī'agū, yu'u pe'e ējōpeodu'ubutiaticā'to nīgū, Ō'acūrē mu'urē sērībosapu. Be'ro mu'u apaturi ējōpeogu tja, mu'u acawererā yu'ure ējōpeorārē wācūtutuacā weeya, nicu niwī.

³³ Cū tojo nicā tū'ogu, Pedro yu'ticu niwī:

—Yu'u wiogu, yu'u quē'rā mu'urē bu'iri da'reri wi'ipu miacā, wa'aguti. Mu'u wērīcā quē'rārē, wērīmasī'i, nicu niwī.

³⁴ Jesú cūrē nicu niwī:

—Pedro, mu'urē a'tiro nigūti. Ni'cācā ñami cārē'quē uuati dūporo i'tiati yu'ure “Cūrē masīwe'e,” nigūsa'a, nicu niwī.

Jesú wērīati dūporo cū bu'erārē were'que ni'i

³⁵ Be'ro Jesú a'tiro sērītiña'cu niwī:

—Musārē yu'u ajuri moorā, niyeru sāarō moorā, sapatu moorā o'ócaterore ¿apeyenojō du'sari? nicu niwī.

Na cūrē yu'ticārā niwā:

—Ne dū'satiwū, nicārā niwā.

³⁶ Be'ro narē nicu niwī:

—Ni'cārōacāma a'tiro weeya. No'o ajuro cūogu miaña. Niyeru sāarō quē'rārē miaña. No'o di'pjī moogū pūrīcā cū yaro su'tiro bu'icjārōrē dua, di'pjīrē duuya.

³⁷ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu yu'ure ojayu'que queoro wa'arosa'a. A'tiro ojano'caro niwū: “ ‘Cū quē'rā ña'agū weronojō ña'arā wa'teropure ña'agū nimi', nino'gūsamī”, niwū. Nipe'tise yu'ure oja'que queoro wa'arota wee'e, nicu niwī.

³⁸ Tojo nicā tū'orā, cū bu'erā cūrē nicārā niwā:

—Wiogu, ūsā puā di'pjī cūo'o.

Cū narē yu'ticu niwī:

—Añurōsa'a, nicu niwī.

Jesú Getsemani wāmetiropu cū pacure ñubue'que ni'i
(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Be'ro Jesú cū ba'adujica tucūpūre wijaa wa'acu niwī. Wijaa, cū weese-tironojōpūma Olivo wāmeticju ūrūgūpu wa'acu niwī. Cū bu'erā cūrē sirutucārā niwā. ⁴⁰ Topu etagu, cū bu'erārē nicu niwī:

—Wātī musārē niquesāticā'to nīrā Ō'acūrē sērīña, nicu niwī.

⁴¹ Be'ro Jesú na dūporo yoacureropu wa'acu niwī. Topu ñubuegutigu ejaque'acu niwī. ⁴² Ñubuegu, a'tiro nicu niwī:

—Pacu, mu'u uacā, yu'ure a'te ña'arō yu'rūatje wa'aticā'to. Yu'u tojo nimicā, yu'u uaro weeticā'ña. Mu'u uaro pe'e wa'ato, nicu niwī.

⁴³ Be'ro ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegu u'musecjũ cũ tiropu bajuacu niwĩ. Bajua, cũrẽ wãcũtutuacã weecu niwĩ. ⁴⁴ Cũ ña'arõ ejeripõ'rãtigu nemorõ tutuaro ñubuemajãcu niwĩ. Cũ asituuase pacase díperi paca weronojõ acosurudijacaro niwĩ.

⁴⁵ Cũ ñubueca be'ro wã'cãnu'cã, cũ bu'erã tiropu wa'acu niwĩ. Na bujaweti'cãrã niyucã, cãrĩ'cãrãpure bocaecacu niwĩ. ⁴⁶ Narẽ nicu niwĩ:

—¿De'ro weerã tocã'rõ cãrĩti? Wã'cãnu'cãña. Wãtĩ musãrẽ niqesãticã'to nĩrã Õ'acũrẽ sãrĩña, nicu niwĩ.

Jesure ñe'ewã'cã'que ni'i

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Jesú cũ bu'erãrẽ ucũrĩ cura pãjãrã masã cũ tiropu etacãrã niwã. Juda Jesú bu'erã doce me'rãcjũ ní'cu na duporo u'mutãwã'cãcu niwĩ. Jesú tirocure wa'a, cũrẽ mi'micu niwĩ. ⁴⁸ Jesú cũ tojo weecã, nicu niwĩ:

—¿Juda, mu'u mi'mise me'rã yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigure yu'ure ï'atu'tirãrẽ ï'ogũ weeti? nicu niwĩ.

⁴⁹ Jesú bu'erã cũrẽ ñe'eatjere masĩrã, sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Ësã wiogu, ¿di'pjĩrĩ me'rã narẽ cã'mota'arãsari? nicãrã niwã.

⁵⁰ Tojo nĩca be'ro ni'cũ Jesú bu'egu pa'ia wiogure da'raco'tegure diacjũca o'meperore dutepã'rẽcu niwĩ. ⁵¹ Tojo weecã ï'agũ, Jesú nicu niwĩ:

—Weeticã'ña. Tocã'rõta weeya, nicu niwĩ.

Be'ro Jesú dute'caropure ñapeo, yu'rucu niwĩ. ⁵² Tu'ajanu'cõ, pa'ia wiorãrẽ, Õ'acũ wi'ipu co'terãrẽ, tojo nicã judío masã bucũrãrẽ cũrẽ ñe'erã wa'arãrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—¿Musã yajari masũrẽ ñe'erã a'tirã weronojõ yu'ure di'pjĩrĩ, yucãpagu me'rã ñe'erã a'titi? ⁵³ Nipe'tise numurĩ yu'u Õ'acũ wi'ipu musã me'rã bu'edujiwu. Tojo weemicã, musã yu'ure ñe'etiwu. Ni'cãrõacã musã yu'ure ña'arõ weesere weeritero eja'a. Wãtĩ na'itĩ'arõpu nigũ musãrẽ cũ uaro weedutimi. Tojo weero tojo wa'a'a, nicu niwĩ Jesú.

Pedro Jesure “Masĩwe'e” ní'que ni'i

(Mt 26.57-58,69-75; Mr 14.53-54,66-72; Jn 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Be'ro Jesure ñe'e, pa'ia wiogu ya wi'ipu miacãrã niwã. Pedro yoacurero cũrẽ sirutucu niwĩ. ⁵⁵ Jesure na miarĩ wi'i sope pu'topu pecame'e wĩjãcãrã niwã. Ti me'e sumutopu sõ'madujiburocãrã niwã. Pedro quẽ'rã na wa'teropu sõ'madujicu niwĩ. ⁵⁶ Tojo weeri cura ni'cõ ti wi'i da'raco'tego Pedro topu sõ'madujicã ï'agõ, uputu ï'anu'cũbajaque'aco niwõ. A'tiro nico niwõ:

—Ã'rĩ quẽ'rã sĩ'i me'rã sija'cuta nimi, nico niwõ.

⁵⁷ Pedro core nisoogu, a'tiro nicu niwĩ:

—Cũrẽ masĩtisa'a, nicu niwĩ.

⁵⁸ Be'roacã tja apĩ cũrẽ ï'a, a'tiro nicu niwĩ:

—Mu'u quẽ'rã Jesú me'rãcjũ ni'i, nicu niwĩ.

Pedro cũrẽ nisoocu niwĩ tja:

—Niwe'e. Yu'u cũrẽ ne masĩtisa'a, nicu niwĩ.

⁵⁹ Be'ro ni'cã hora be'ro apĩ tu'tibocurese me'rã cũrẽ nicu niwĩ:

—Nirõta ã'rĩ quẽ'rã Jesú me'rã niwĩ. Cũ quẽ'rã Galileacjũta nimiba, nicu niwĩ.

⁶⁰ Tojo nicã tu'ogu, Pedro nicu niwĩ:

—Ñe'enojõrẽ ucũgũ ucũsa'a. Tu'otisa'a, nicu niwĩ.

Pedro ucũpe'otimicã, cũ ucũrĩ cura cãrẽ'quẽ uucu niwĩ. ⁶¹ Tojo weecã, Jesú cũrẽ majãmiĩ'aburocu niwĩ. Toputa Pedro Jesú cũrẽ ní'quere wãcũcu niwĩ. Jesú cũrẽ a'tiro nicu niwĩ: “Ni'cãcã ñami cãrẽ'quẽ uuati duporo mu'u i'tiati yu'ure ‘Cũrẽ masĩwe'e’, nigũsa'a”, nicu niwĩ. ⁶² Tere wãcũboca wijaa, Pedro uputu utiwã'cã wa'acu niwĩ.

Jesure na bujicã'pe'que ni'i
(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Surara Jesure co'teri masã cūrē ña'arō bujicã'a, paacārã niwã. ⁶⁴ Cūrē paa, caperire du'tebi'apecārã niwã. Tojo wee, cūrē nicārã niwã:

—Níbocaya. ¿Noa mæ'urē paati? nicārã niwã.

⁶⁵ Peje apeye ninemo, cūrē bujicã'cārã niwã.

Jesure wiorã tiropu na mia'que ni'i
(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Ape namu bo'reacã judío masã bucūrã, pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã nerēcārã niwã. Be'ro Jesure na tiropu miacārã niwã. Cūrē sērītiña'cārã niwã:

⁶⁷ —Wereya. ¿Mæ'u Õ'acũ bese'cu Cristota niti? nicārã niwã.

Cũ narē yu'ticu niwĩ:

—Yu'u musārē “Cũta ni'i” nicã, ějõpeosome. ⁶⁸ Yu'u musārē apeyenojõ sērītiña'cã, ne yu'tima'asome. ⁶⁹ Be'rocure yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upatigu Õ'acũ tutuayurugũ pu'topu dujigusa'a, nicu niwĩ.

⁷⁰ Tojo nicã tu'orã, nipe'tirã sērītiña'cārã niwã:

—¿To pūrīcārē mæ'u Õ'acũ macũ niti? nicārã niwã.

Jesú narē yu'ticu niwĩ:

—Musã nírõnojõta cũta ni'i, nicu niwĩ.

⁷¹ Cũ tojo nicã tu'orã, na a'tiro nicārã niwã:

—Åpērã cūrē weresārã a'manemorõ uatisa'a. Marĩ basuta cũ ucũsere tu'otoja'a, nicārã niwã.

23

Jesú romano masã wiogu Pilato tiropu ni'que ni'i
(Mt 27.1-2,11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Be'ro nipe'tirã wiorã wã'cãnu'cã, Jesure Pilato tiropu miacārã niwã. ² Topu ejarã weresārã, a'tiro nicārã niwã:

—Å'rĩ ũsã yarã masārē dojorēgũ weemi. A'tiro nimi. “Romano masã wiogu warore marĩ wapayewuasenojõrē wapayeticã'rõua'a”, nimi. Apeye quē'rārē “Yu'u Õ'acũ bese'cu Cristo ni'i”, nimujãmi. Tojo nígu, “Wiogu ni'i” nisĩ'rĩgũ, tojo nimi, nicārã niwã.

³ Tere tu'ogu, Pilato Jesure sērītiña'cu niwĩ:

—¿Mæ'uta niti judío masã wiogu? nicu niwĩ.

Jesú cūrē yu'ticu niwĩ:

—Mæ'u nírõnojõta cũta ni'i, nicu niwĩ.

⁴ Tojo nicã tu'ogu, Pilato pa'ia wiorārē, masã topu nirã nipe'tirārē nicu niwĩ:

—Ne cã'rõ ã'rĩrē bu'iri bocatisa'a, nicu niwĩ.

⁵ Na pe'e tojo nimicã, tutuaro me'rã ninemocārã niwã:

—Cũ nipe'tirã Judeacjārārē cũ bu'ese me'rã dojorēcusiagu weemi. Ne waro Galileapu tojo weenu'cãcu niwĩ. Ni'cãrõacārē a'ti macãpu nimi majã, nicārã niwã.

Jesure Herode tiropu mia'que ni'i

⁶ Pilato “Jesú Galileacjũ niapu” nicã tu'ogu, åpērārē “¿Nirõta cũ Galileacjũ niti?” ni sērītiña'cu niwĩ. ⁷ Na “Cũta nimi”, nicārã niwã. Tere tu'ogu, Herode tiropu cūrē o'ócũ niwĩ. Herode Galilea di'ta wiogu nicu niwĩ. Titare cũ quē'rã Jerusalēputa nicu niwĩ. ⁸ Herode toduporopu Jesú Õ'acũ tutuaro me'rã weeĩ'omi nisere tu'ocu niwĩ. Tere tu'ogu, yoacã Jesure ĩ'asĩ'rĩcu nimiwĩ. Cũ weeĩ'ocã ĩ'asĩ'rĩcu niwĩ. Tojo weegu Jesure ĩ'agũ, pūrõ e'caticu niwĩ. ⁹ Jesure peje sērītiña'cu nimiwĩ. Cũ pe'e ne

cã'rõ yu'titicu niwĩ. ¹⁰ Cũ Herode tiropure nicã, pa'ia wiorã, Moisé oja'quere bu'eri masã nicãrã niwã. Na ɸpɸtu tutuaro me'rã Jesure weresãrã weecãrã niwã. ¹¹ Be'ro Herode cũ yarã surara me'rã Jesure yabi bujicã'cãrã niwã. Cũrẽ bujicã'rãtirã, wiorã sãñase su'ti añusere sãapecãrã niwã. Tojo weetoja, Herode Pilato tiropu o'ócũ niwĩ tja. ¹² Titare Pilato Herode me'rã todɸporopure a'merĩ ï'atimi'cãrã na a'mesũ'acãrã niwã.

Pilato Jesure wẽjẽduti'que ni'i
(Mt 27.15-26; Mr 15.6-15; Jn 18.39-19.16)

¹³ Be'ro Pilato pa'ia wiorãrẽ, judío masã wiorãrẽ, nipe'tirã masãrẽ neocũucu niwĩ. ¹⁴ Narẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Musã ã'rĩrẽ “Masãrẽ dojorẽcusiagu weemi”, ni'i. Tojo nĩrã, yu'u tiropu miiticãrã niapu. Yu'u musã ï'orõpɸta cũrẽ sãrĩtiña'mi'i. Musã ï'acãta musã weresãsere ne cã'rõ bu'iri bocatisa'a. ¹⁵ Herode quẽ'rã bocaticu niami. Tojo weegu apaturi cũrẽ yu'u tiro o'ócũ niami tja. Musã masĩ'i, cũrẽ wẽjẽrõũa'a nisere bu'iri moomi. ¹⁶ Tojo weegu cũrẽ tãrãdutitoja, du'uwĩrõgũti, nicu niwĩ Pilato.

¹⁷ Pilato Pascua bosenũmunucũrẽ masã e'caticã uagu, ni'cũ bu'iri da'reri wi'ipũ nigũrẽ du'uwĩrõmũjãcu niwĩ. ¹⁸ Tojo weerã nipe'tirã ni'cãrõ me'rã caricũcãrã niwã:

—Jesure wẽjẽcõ'aña. Barrabá pe'ere du'uwĩrõña, nicãrã niwã.

¹⁹ Cũ Barrabá Jerusalẽcjãrã wiorãrẽ yu'rũnu'cã, narẽ cõ'asĩ'rĩcu niwĩ. Te bu'iri, tojo nicã cũ masãrẽ wẽjẽ'que bu'iri bi'adũpono'cu niwĩ. ²⁰ Pilato Jesú pe'ere du'uwĩrõsĩ'rĩcu nimiwĩ. Tojo weegu masãrẽ apaturi ucũnemocu niwĩ tja. ²¹ Cũ tojo nicã tũ'orã, nemorõ caricũcãrã niwã:

—Curusapu cũrẽ paabi'pe wẽjẽña, nicãrã niwã.

²² Be'ro i'tiati niboro Pilato ninemocu niwĩ:

—¿De'ro weegu tojo weebosari? Ærĩ ne cã'rõ ña'arõ weeticu niami. Ne cũrẽ wẽjẽrõũa'a nisere bu'iri bocatisa'a. Cũrẽ tãrãdutitoja, du'uwĩrõgũti, nicu nimiwĩ.

²³ Tojo nicã tũ'orã, masã du'ucũurõ marĩrõ ɸpɸtu caricũrã, cũrẽ curusapu paabi'pe wẽjẽduti'cãrã niwã. Na tojo weeyurã, na uã'quere bocacãrã niwã. ²⁴ Tojo weegu Pilato na dutisere weecu niwĩ. ²⁵ Masã du'uwĩrõdutigure bu'iri da'reri wi'ipũ ní'cure du'uwĩrõcu niwĩ. Cũ wiorãrẽ macãpu yu'rũnu'cãtjãgũ, masãrẽ wẽjẽtjãgũ, ti wi'ipũ dujicu niwĩ. Jesú pe'ema na uã'caronojõta narẽ wiacã'cu niwĩ. Musã uaro weeya nígũ, tojo weecu niwĩ.

Jesure curusapu paabi'pe wẽjẽ'que ni'i
(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Jesure curusapu wẽjẽrã wa'arã na miarĩ cura ni'cũ masũ Simó wãmetigu Cirene wãmetiri macãcjũ cãpũpu ní'cu tojatigu weecu niwĩ. Cũrẽ Jesú ya curusare cũ be'ro wũasirutuduti'cãrã niwã.

²⁷ Jesure pãjãrã masã sirutucãrã niwã. Numia bũjawetirã, uti caricũsirutucãrã niwã. ²⁸ Jesú narẽ majãmiĩ'a, a'tiro nicu niwĩ:

—Jerusalẽcjãrã numia, yu'ure utiticãña. Musã basu, tojo nicã musã põ'rã ye niatje pe'ere utiya. ²⁹ Be'ro musã ña'abutiaro yu'rũrãsa'a. Te nũmũrĩrẽ musã a'tiro nĩrãsa'a: “Põ'rã marĩcã, añuyũ'rũa'a. Ne ni'cãti põ'rãtiña'tirã, ne ni'cãti mi'oña'tirã e'catisama”, nĩrãsa'a. ³⁰ Titare tojo wa'acã, masã wẽrĩsĩ'rĩrã, a'tiro nĩrãsama: “Uũrũpagu uũsã bu'ipũ bũrũpeja, wẽjẽña.” Opa bu'pare a'tiro nĩrãsama: “Uũsãrẽ ña'arõ weesere cã'mota'aya”, nĩrãsama. ³¹ Yu'u masũ añugũ, bu'iri moogũrẽ ña'arõ weecã, bu'iri cũorã ña'arã pe'ema totã nemorõ ña'arõ weerãsama, nicu niwĩ Jesú.

³² Æpẽrãrẽ puarã ña'arõ weeri masãrẽ Jesú me'rã wẽjẽrãtirã miacãrã niwã.

³³ Be'ro “Masã boaweeca dũpoa” wãmetiropu ejacãrã niwã. Topu Jesure curusapu paabi'penũ'cõcãrã niwã. Tojo nicã puarã ña'arõ weeri masãrẽ ni'cũ diacjũ pe'e, apĩrẽ

cũpe pe'e nu'cõcārã niwã. ³⁴ Jesús cũ pacu Õ'acũrẽ na curusapu paabi'penu'cõca be'ro a'tiro nicu niwĩ:

—Pacu, ã'rãrẽ acobojoya. Na yu'ure tojo weesere tu'omasõtima, nicu niwĩ.

Surara cũ ye su'ti nimi'quere nĩbocape wapata'a'cãrãrẽ ducawaacãrã niwã.

³⁵ Masã topu i'anu'cũcãrã niwã. Wiorãputa bujicã'sãjãrã, Jesure a'tiro nicãrã niwã:

—Ãpẽrãmaricãrẽ yu'rũowĩ. Diacjũta Õ'acũ bese'cu Cristo ni'i nĩgũ, ni'cãrõacã cũ basu yu'rũoato, nicãrã niwã.

³⁶ Surara quẽ'rã cũ pu'to wa'a, bujicã'cãrã niwã. Cũrẽ vino pi'ase me'rã morẽ'quere tĩarã, ³⁷ a'tiro nicãrã niwã:

—Mu'u judío masã wiogu ni'i nĩgũ, mu'u basuta yu'rũoya, nicãrã niwã.

³⁸ Cũ dũpoa bu'ipu ni'cã pjĩ õ'ocãrã niwã. A'tiro ojano'caro niwũ: “Ã'rĩ judío masã wiogu nimi”, nicaro niwũ.

³⁹ Ni'cũ masũ ña'arõ wee'cu Jesús me'rã curusapu wã'ñagũ Jesure tu'ticu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—¿Mu'u Õ'acũ bese'cu Cristo niweti? Mu'u basu yu'rũoya. Ësã quẽ'rãrẽ yu'rũoya, nicu niwĩ.

⁴⁰ Tojo nicã tu'ogu, apĩ topu cũ me'rã wã'ñagũ cũ me'rãcjũrẽ tu'tigu, a'tiro nicu niwĩ:

—¿Mu'u Õ'acũrẽ uiweti tojo nĩgũ? Marĩ ni'cãrõnojõ curusapu wẽjẽdutino'cãrã ni'i.

⁴¹ Marĩ pũrĩcã queoro marĩ ña'arõ wee'quere pi'eti wapayerã wee'e. Cũ pũrĩcã ne ña'arõ weeticu nimiwĩ, nicu niwĩ.

⁴² Be'ro Jesure nicu niwĩ:

—Jesú, mu'u wiogu sãjãgũ, yu'ure wãcũapa, nicu niwĩ.

⁴³ Jesús cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Mu'urẽ diacjũta nigũti. Ni'cãcãta yu'u me'rã yu'u wa'atjo yu'u pacu tiro Paraíso wãmetiropu nigũsa'a, nicu niwĩ Jesús.

Jesú cũ wẽrĩ'que ni'i

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30; Heb 6.19-20; 10.19-20)

⁴⁴⁻⁴⁵ Jesús curusapu wẽrĩrĩ cura dajaritero nicã mujĩpũ umucocjũ asiticu niwĩ. Nipe'tiro ti di'tapu na'itĩ'a wa'acaro niwũ. Téé ñamica'a tres nicãpu na'itĩ'atũocaro niwũ. Tojo wa'ari cura Õ'acũ wi'ipu pa'ia sãjãarõpu cã'mota'ayooca casero deco me'rã tũ'rũyojaco niwũ. ⁴⁶ Be'ro Jesús caricũcu niwĩ:

—Pacu, ya ejeripõ'rãrẽ mu'urẽ wia'a, nicu niwĩ.

Tojo nitojaguta, wẽrĩa wa'acu niwĩ.

⁴⁷ Surara wiogu romano masũ a'te tojo wa'acã i'agũ, Õ'acũrẽ añurõ wãcũgũ, a'tiro nicu niwĩ:

—Diacjũta ã'rĩ ne bu'iri moogũ nimiapĩ, nicu niwĩ.

⁴⁸ Nipe'tirã topu nirã Jesús wẽrĩcã i'arã, na ye wi'seripu tojaarã, pũrõ bujawetirã, na cutirote paawã'cãcãrã niwã. ⁴⁹ Nipe'tirã Jesús me'rãcjãrã pe'e, tojo nicã numia Galileapu cũrẽ sirutu'cãrã yoaropu tojo wa'asere i'anu'cũbajaque'acãrã niwã.

Jesure na yaa'que ni'i

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Topure ni'cũ Judea di'tacjũ Arimatea wãmetiri macãcjũ José wãmetigu nicu niwĩ. Cũ añugũ queoro weeri masũ nicu niwĩ. Õ'acũ bese'cu wiogu sãjãtjere co'tecu niwĩ. Cũ quẽ'rã judío masã wiorã me'rãcjũ wiogu nicu niwĩ. Tojo nimigũ, cũ me'rãcjãrã Jesure wẽjẽsere tu'saticu niwĩ. ⁵² Jesús wẽrĩca be'ro Pilato tiro Jesús ya upure sẽrĩgũ wa'acu niwĩ. ⁵³ Cũrẽ sẽrĩtoja, curusapu nigũrẽ miidijoo, su'tiro añurĩ casero me'rã omacu niwĩ. Tu'ajana'cõ, ni'cã tuti ãtãgãpu na se'eca tutipu, ne ni'cãrẽ

yaano'ña marĩrĩ tutipũ cūuocũ niwĩ. ⁵⁴ Cũ tojo weeri nũmũ na soose dũporo apoyuri nũmũ nicaro niwũ. Na sooatjo cã'rõacã dũ'sacaro niwũ.

⁵⁵ Numia Jesure Galileapũ sirutunũ'cã'cãrã Joseré sirutuwã'cãcãrã niwã. Sirutuwã'cã, Jesure yáaca tutire ĩ'acãrã niwã. “José ¿de'ro wee Jesús upũre cūumiticũ?” ni ĩ'acãrã niwã. ⁵⁶ Na ĩ'aca be'ro wi'seripũ dajarã, Ʃ'mũtise cũ upũre wa'reatjere apoyucãrã niwã. Tu'ajanũ'cõ, Moisé duti'caronojõta sauru na soowũari nũmũrẽ soocãrã niwã.

24

Jesú cã masã'que ni'i

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Ma'ma semana sãjãnũ'cãrĩ nũmũ soorinũmũ nicã numia apaturi Jesure yaa'caropũ bo'reacã waro wa'acãrã niwã. Na Ʃ'mũtise na apo'quere miarã weecãrã niwã. ² Na topũ ejarã, ti tuti bi'acaga ũtãgãjore aperopũ cũñacã ĩ'acãrã niwã. ³ Tere ĩ'arã, diacjũ sãjãacãrã niwã. Topũ sãjãejarã, ne marĩ wiogũ Jesú ya upũre bocaticãrã niwã. ⁴ Tojo weerã “¿De'ro wa'apari cãrẽ?” ni wãcũcãrã niwã. Na tojo wãcũrĩ cura wãcũña marĩrõ pũarã Ʃmũa su'ti asistese sãña'cãrã na tiropũ bajuanũ'cãcãrã niwã. ⁵ Na Ʃputũ Ʃcũa, di'tapũ paamu'rĩque'acãrã niwã. Na tojo weecã, Ʃmũa narẽ nicãrã niwã:

—¿De'ro weerã mũsã boa'cãrã nirõnojojõpũre catigure a'mati? ⁶ A'tore marĩmi. Cũ masãtojami. Mũsãrẽ Galileapũ nígũ cũ ucũ'quere wãcũña. ⁷ A'tiro niwĩ: “Yũ'ũ Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ masã ña'arãpũre o'ono'gũsa'a. Na curusapũ yũ'ũre wẽjẽrãsama. I'tia nũmũ be'ro masãgũsa'a”, nimirũba, ni werecãrã niwã.

⁸ Na tojo nicãputa, Jesú cũ ucũ'quere wãcũbocacãrã niwã. ⁹ Na masãpepũ ní'cãrã tojatarã, Jesú bu'erã oncere nipe'tise na ĩ'a'quere werecãrã niwã. Tojo nicã ãpẽrã Jesure ãjõpeorã nipe'tirãrẽ werecãrã niwã. ¹⁰ Jesú besecũú'cãrãrẽ queti mia'cãrã a'ticũrã numia nicãrã niwã: María Magdalena, Juana, apego María Santiago paco, tojo nicã ãpẽrã numia nicãrã niwã. ¹¹ Na tojo weremicã, Jesú besecũú'cãrã na weresere ãjõpeoticãrã niwã. Na nima'asere weronojõ tu'ocãrã niwã.

¹² Na tojo weemicã, Pedro pe'e masãpepũ ĩ'agũ wa'agũ, omawã'cãcũ niwĩ. Ti tutipũ ejagũ, mu'rĩque'a, Jesure oma'que caserire sumutopũ tuupe'epo'que dia'cãrẽ ĩ'acũ niwĩ. Be'ro tojo wa'a'quere ĩ'amarĩa, ¿de'ro wa'apariba? nígũ, cũ ya wi'ipũ tojaa wa'acũ niwĩ.

Emaús wãmetiri macã wa'ari ma'apũ Jesú pũarãrẽ bajua'que ni'i

(Mr 16.12-13)

¹³ Jesú cũ masãca nũmũrẽta pũarã cãrẽ ãjõpeorã na ya macã Emaús wãmetiri macãpũ ma'apũ wa'arã weecãrã niwã. Jerusalẽrẽ wijawã'cãcã, Emaúpũ ejatjo pũa hora wa'aro nicaro niwũ. ¹⁴ Na topũ wa'arã, nipe'tise Jesure wa'a'quere ucũwã'cãcãrã niwã. ¹⁵ Tere ucũrĩ cura Jesú na tiropũ eja, na me'rã sijawã'cãcũ niwĩ. ¹⁶ Cãrẽ ĩ'amirã, ĩ'amasĩticãrã niwã. Õ'acũ narẽ ĩ'amasĩcã cã'mota'acũ niwĩ. ¹⁷ Jesú narẽ sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Mũsã ñe'enojõrẽ ucũwã'cãrã weeti? nicũ niwĩ. Cũ tojo nicã, na pũrõ bũjawetirã, tojanũ'cãcãrã niwã.

¹⁸ Ni'cũ Cleofas wãmetigu yũ'ticũ niwĩ:

—Nipe'tirã a'te nũmũrĩ Jerusalẽpũ wa'a'quere masĩpe'ticã'sama. ¿Mũ'ũ ni'cũta ti macãpũ cãjĩmigũ, tojo wa'asere masĩtico'teati? nicũ niwĩ.

¹⁹ Cũ tojo nicã, Jesú narẽ nicũ niwĩ:

—¿De'ro wa'ati? nicũ niwĩ.

Cãrẽ nicãrã niwã:

—Jesú Nazarecjūrē wa'a'quere ucūrā weepu. Cū Ō'acū ye queti weremu'tārī masū niwī. Cū Ō'acū ī'orōpu, masā ī'orōpūre cū weese, cū ucūse me'rā tutuayū'ruamiwī.
²⁰ Pa'ia wiorā, tojo nicā marī wiorā cūrē romano masārē curusapu paabi'pe wējēdutarā o'owā. ²¹ Cūrē “Romano masā dutisere cō'agū, Israe curuacjārā wiogu sājāgūsami”, ni wācūmiwū. Apeyema cūrē wējēca be'ro i'tia numu wa'a'a.
²² Ni'cārērā numia ūsā me'rācjārā na werese me'rā ūsārē ucucā weeama. Ni'cācā bo'reacā cūrē yaa'caropu ejacārā niama. ²³ Na cū upūre bocaticārā niama. Ūsārē a'tiro niama. “Ūsā quē'ese weronojō Ō'acūrē wereco'terā u'mūsecjārārē ī'apu. ‘Jesú catimi’, niama”, ni quetiwereama ūsārē. ²⁴ Na tojo wérēca be'ro āpērā ūsā me'rācjārā cūrē yaa'caropu ī'arā ejacārā niama. Na numia ní'caronojōta ī'acārā niama. Jesú pe'ema ī'aticārā niama, nicārā niwā.

²⁵ Tojo nisere tu'ogu, Jesú narē nicu niwī:

—Mūsā tu'omasīwe'e. ¿No'ocārō yoacā mūsā Ō'acū ye queti weremu'tārī masā oja'quere ējōpeotirā ninu'cūrāsari? ²⁶ “Ō'acū bese'cu Cristo cū wiogu sājāse duporo pi'etigusami”, ni ojacārā niwā, nicu niwī.

²⁷ Be'ro nipe'tise Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu cū ye cjase ucūse werecu niwī. Moisé cū oja'que me'rā werenū'cācu niwī. Téé Ō'acū ye queti weremu'tārī masā na oja'que me'rā yapatida'reocu niwī.

²⁸ Be'ro na wa'aro Emaúpū ejacā, Jesú ti macāpu yu'ruagutigu weronojō weecu niwī. ²⁹ Cū tojo weecā ī'arā, cūrē na me'rā tojaduticārā niwā. A'tiro nicārā niwā:

—Ūsā me'rā tojayá. Na'ique'a wa'aro wee'e. Ūami ējārō wee'e, nicārā niwā.

Tojo weegu na me'rā tojagu, wi'ipu sājāacu niwī. ³⁰ Be'ro na me'rā ba'adujigu pāgārē mii, Ō'acūrē e'catise o'ocu niwī. Tu'ajanu'cō, ducawaa, narē o'ocu niwī. ³¹ Cū tojo weecā ī'arā, na “Jesúta nimi”, ni ī'amasīcārā niwā. Na tojo ī'amasīcāta, cū bajudutia wa'acu niwī. ³² Cū bajudutica be'ro na a'merī nicārā niwā:

—Marī ma'apu a'tirā, cū Ō'acū ye queti ojāca pūrī cjasere bu'ecā, añurō waro tu'oña'su, nicārā niwā.

³³ Tojo nírāta, maata Jerusalēpu majāmitojaa wa'acārā niwā. Topu tojatarā, Jesú cū bu'erā oncere, āpērā na me'rācjārā me'rā nerē'cārārē bocaecārā niwā. ³⁴ Topu nerē'cārā narē a'tiro nicārā niwā:

—Nirōta marī wiogu Jesú wērī'cupu nimigū, masācu niami. Simó Pedro cūrē ī'acu niami, nicārā niwā.

³⁵ Be'ro na pūarā Emaús wa'ari ma'apu wa'a'quere, tojo nicā Jesú cū pā ducawaacā, de'ro wee na ī'amasī'quere werecārā niwā.

Jesú cū bu'erārē bajua'que ni'i

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23)

³⁶ Na ma'apu ī'a'quere wereri cura Jesú na decopu bajuacu niwī. Narē añudutigū, a'tiro nicu niwī:

—Mūsārē mūsā ye ejeripō'rārīpu ejerisājāse niato, nicu niwī.

³⁷ Cūrē ī'amarīa, uputu uicārā niwā. Na “Wērī'cu wātī nisami”, nicārā nimiwā.

³⁸ Cū narē nicu niwī:

—¿De'ro weerā yu'ure uiti? Mūsā ¿de'ro weerā diacjū wācūweti? ³⁹ Ī'aña yu'u omocārī, yu'u du'pocārīrē. Yu'uta ni'i. Yu'ure ñe'eña'rā a'tia. Wērī'cu wātī mūsā yu'ure ni'cārōacā ī'arō weronojō upūtitimi, nicu niwī.

⁴⁰ Tojo nīca be'ro cū omocārīrē, cū du'pocārīrē, na paabi'pe'que cāmirē ī'ocu niwī.

⁴¹ Na e'cati ī'amarīatjārā, ējōpeoticārā niwā yujupu. Tojo weegu narē nicu niwī:

—¿A'tore ba'ase marīti? nicu niwī.

⁴² Cū tojo nicā tu'orā, wa'i susō'cure cūrē o'ocārā niwā. ⁴³ Tere ñe'e, na ī'orōpu ba'acu niwī. ⁴⁴ Be'ro narē nicu niwī:

—A'te yu'ure wa'a'quere todaporo musã me'rã nígũ, weremiwã: “Nipe'tise Moisé yu'ure oja'que, Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã na oja'que queoro wa'arosa'a”, nimiwã. “Tojo nicã Salmo wãmetiri pũrĩpũ na oja'caronojõta yu'ure wa'arosa'a”, niwã, nicu niwĩ.

⁴⁵ Be'ro tere narẽ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩ cjasere tu'omasĩcã weecu niwĩ. ⁴⁶ Narẽ Jesú a'tiro nicu niwĩ:

—Yu'ure a'tiro ojano'wã: “Cristo Õ'acũ bese'cu wẽrĩgũsami. I'tia numu cũ wẽrĩca be'ro masãgũsami. ⁴⁷ Cũ ye queti masãrẽ wẽrĩbosasere nipe'tirocjãrãrẽ wereno'rõsa'a. Jerusalẽpũ me'rã weredu'pocãtino'rõsa'a. A'tiro nirãsama: ‘Musã ña'arõ wee'quere bujaweti ducayucã, Õ'acũ acobojogusami’ ”, ni ojano'wã.

⁴⁸ »Musãta tojo wa'a'quere ã'atjãrã, “Jesure diacjãta wa'awũ”, nímasĩ'i. ⁴⁹ Yu'ũ pacu musãrẽ “Espíritu Santure o'óguti”, niwĩ. Cũ ní'caronojõta yu'ũ musãrẽ o'óguti. Espiritu Santu musãpũre dijatagu, u'muse cjase tutuasere o'ogusami. Tojo weerã Jerusalẽpũ cũ dijaticã, yucueniña yujupũ, nicu niwĩ.

Jesú u'musepu mujãa'que ni'i

(Mr 16.19-20)

⁵⁰ Be'ro Jesú Jerusalẽ sumuto Betaniapũ narẽ miacu niwĩ. Topũ eja, cũ omocãrĩ sïomorõ, narẽ “Yu'ũ pacu musãrẽ añurõ weeato”, nicu niwĩ. ⁵¹ Tojo nígũta, yoacurero mujãa, u'musepu miimujãa wa'ano'cu niwĩ. ⁵² Te be'ro cãrẽ e'catipeorãtirã, ejaque'acãrã niwã. Be'ro pũrõ e'catise me'rã Jerusalẽpũre tojaacãrã niwã. ⁵³ Na Õ'acũrẽ e'catise o'orã, Õ'acũ wi'ipũ wa'anu'cũcã'cãrã niwã.

Teófilo, mũ'urẽ tocã'rõta oja'a.

Luca

Juã Jesucristo ye quetire oja'que ni'i

A'ti pũrĩ a'tiro weero ojano'pã nise ni'i

Ã'rĩ judío masũ Zebedeo macũ, Santiago acabiji nicu niwĩ. Cũ paco Salomé wãmetico niwõ. Co Jesú paco María ma'mio nico niwõ. Tojo weegu Jesú Juã basucu nicu niwĩ. Ne waropare Juã wa'i wẽjẽrĩ masũ nicu niwĩ. Ã'rĩta Jesú besecũú'cãrã wa'terore cũ uputu ma'igũ waro nicu niwĩ. Cũ, cũ ma'mi Santiago me'rã tojo wa'abosa'a nirõ marĩrõ ï'oduarã niyucã, Jesú narẽ Boanerges pisucu niwĩ. Tojo nígũ, “Bũpo Põ'rã” weronojõ pũrĩrõ ucũ'u nígũ, tojo nicu niwĩ. Juã Jesú me'rã sijagu cũ bu'egu nicu niwĩ. Juãta Pedro me'rã Jesú masãca be'ro cãrẽ sĩosõrõcũuocapepu o'mawã'cãcaterore Pedro dũporo ti pepare ejamũ'tãcu niwĩ.

A'ti pũrĩ judío masã nitirãrẽ oja'caro weronojõ ojano'caro niwũ. Tojo nicã Jesú bu'esere sirutu'cãrã cũ yere na da'ra'quere añurõ waro ojano'butiacaro niwũ. A'ti pũrĩ ãjõpeose cjasere, ma'ise cjasere ucũyũ'rũnũ'cã'a. A'ti pũrĩ Jesure ãjõpeodutiro cũ weeseti'caronojõta, cũ ucũ'caronojõta ojano'o.

Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũ cũ a'ti'que ni'i

¹ Ne waroputa a'ti turi weese dũporo Õ'acũ macũ cũ me'rã nitojacu niwĩ. Õ'acũ nisetisere ï'oacju cũ quẽ'rã Õ'acũta nicu niwĩ. ² Ne waropu Õ'acũ me'rã ni dũ'pocãtitojacu niwĩ. ³ Õ'acũ cũ macũ me'rã nipe'tisere weecu niwĩ. Nipe'tise cũ me'rã weeno'que ni'i. ⁴ Õ'acũ macũ catise pe'titise o'ogu nimi. Tojo nicã a'ti turicjãrãrẽ sĩ'ose weronojõ nimi. Cũ añusere, diacjũ cjasere ï'omi. ⁵ Cũ a'ti turicjãrã na'itĩ'arõpu weronojõ nirãrẽ añusere cũ pacu ye cjasere ï'ogũ a'tigu weecu niwĩ. Na'itĩ'ase sĩ'osere cã'mota'amasĩtisa'a. A'te weronojõ ña'ase cãrẽ põtẽoticaro niwũ.

⁶ Õ'acũ cũ macũ a'tise dũporo umu ni'cãrẽ o'õmu'tãcu niwĩ. Cũ yũ'u weronojõ Juã wãmetiwĩ. ⁷ Juã Õ'acũ macũ a'ti turicjãrãrẽ sĩ'oweegu a'tiatjere ucũmu'tãgũ niwĩ. Nipe'tirã Õ'acũ macũrẽ ãjõpeoato nígũ tojo weewĩ. ⁸ Cũ a'ti turicjãrãrẽ sĩ'oweegu waro nitiwĩ. Tojo weronojõ o'ogu, sĩ'oweegu a'tiacju ye cjasere weremu'tãrĩ masũ a'ticu niwĩ. ⁹ Titare sĩ'ogũ waro Jesucristo a'ti turipare bajuatojacu niwĩ. Cũta nipe'tirãrẽ Õ'acũ ye cjasere ï'ocu niwĩ.

¹⁰ Maataputa Õ'acũ cũ me'rã a'ti di'tare weecu niwĩ. Cũ a'topu nicã, cũ wéeca di'tacjãrã nimirã, cãrẽ ï'amasĩticãrã niwã. ¹¹ Cũ ya di'tapu a'ticu niwĩ. Tocjãrã cũ ya di'tacjãrã pe'e cãrẽ ñe'etiwã. ¹² Ni'cãrẽrã cãrẽ ñe'e ãjõpeowã. Nipe'tirã cãrẽ ãjõpeorãrẽ Õ'acũ põ'rã sãjãcã weewĩ. ¹³ Õ'acũ põ'rã nise pacusũmua põ'rãtise weronojõ niwe'e. Cũ macũrẽ ãjõpeose me'rã pe'e cũ põ'rã nino'o.

¹⁴ Õ'acũ macũ Õ'acũ nisetisere ï'ogũ, a'ti turipare a'ticu niwĩ. Masũ ãjãtjãgũ, ãsã me'rã niwĩ. Masãrẽ ma'iyũ'rũwĩ. Nipe'tise cũ ucũ'que, tojo nicã cũ wee'que diacjũ niwũ. Cũ Õ'acũ weronojõ tutuayũ'rũgu, añuyũ'rũgu niwĩ. Cũ tojo weesetisere ï'awũ. Cũ Õ'acũ macũ ni'cũta nimi. Tojo weegu cũ pacu weronojõ nimi. ¹⁵ Juã Õ'acũ macũ ye quetire weregu, a'tiro niwĩ:

—Ã'rĩta nimi yũ'u musãrẽ ucũ'cu. A'tiro nimiwũba: “Be'ropu ni'cũ a'tigusami. Cũ yũ'u bajuase dũporopu nitojacu niwĩ. Tojo weegu cũ yũ'u nemorõ nimi”, niwĩ Juã.

¹⁶ Marĩ nipe'tirã cũ añuse o'osere ñe'eticã weewe'e. Nipe'tirã ñe'enu'cũcã'a. ¹⁷ Õ'acũ dutise Moisé me'rã o'ono'caro niwũ. Jesucristo me'rã pe'e Õ'acũ marĩrẽ ma'isere masĩno'o. Tojo nicã diacjũ cjasere masĩno'o. ¹⁸ Ne ni'cũ Õ'acũrẽ ï'aticu niwĩ. Cũ macũ ni'cũta cũ me'rã ninu'cũgũ cũ pacure marĩrẽ masĩcã weewĩ.

Juã masãrẽ wãmeyeri masã Jesucristo ye cjasere were'que ni'i
(Mt 3.3,11-12; Mr 1.2-3,7-8; Lc 3.4-6,15-17)

¹⁹ Jerusalécjãrã judío masã wiorã, pa'iare Juã tiropu sërĩtiña'dutirã o'ócãrã niwã. Tojo nicã Leví ya curuacjãrãrẽ o'ócãrã niwã. Na cã tiropu etarã, “¿Namunojõ waro nibutiamiti mu'u?” niwã cãrẽ.

²⁰ Cã narẽ diacjũ yu'tiwĩ:

—Yu'u Õ'acũ bese'cu Cristo mejẽta ni'i.

²¹ Na cãrẽ apaturi sërĩtiña'wã:

—¿To pũrĩcãrẽ ñamunojõ niti? ¿Mu'u toduporocjũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã Elía mejẽta niti?

Juã narẽ yu'tiwĩ:

—Niwe'e.

Na cãrẽ apaturi sërĩtiña'nemowã tja:

—¿Mu'u sõ'onícu Õ'acũ yere weremu'tãrĩ masã, masã na “A'tiacju niapu” na ní'cu mejẽta niti?

Juã narẽ “Niwe'e”, niwĩ.

²² Cã tojo nicã tu'orã, cãrẽ “¿To pũrĩcãrẽ ñamunojõ niti mu'u? Ësã queoro mu'u yu'tisere mias'rĩsa'a ùsãrẽ o'ócãrã tiropu. ¿Mu'u basu de'ro tu'oña'ti mu'u?” ni sërĩtiña'wã.

²³ Juã narẽ yu'tiwĩ:

—Duporocjũ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã Isaía wãmetigu ní'caronojõta “Ni'cũ yucu marĩrõ, masã marĩrõpu caricũnu'cũbajaque'atigusami” nino'cu ni'i. Isaía a'tiro nicu niwĩ:

Marĩ wioгу a'tiatji ma'arẽ apoyuya.

Diacjũca ma'a, añurĩ ma'a quẽ'rãrõ weronojõ weeyuya, ni ojacu niwĩ.

Marĩ wioгу a'tiati duporo musã nisetisere apoyuya, musã wãcũsere ducayuya nígũ, tojo nicu niwĩ.

²⁴⁻²⁵ Juãrẽ sërĩtiña'cãrã, fariseo masã o'ócãrã cãrẽ sërĩtiña'nemowã tja:

—To pũrĩcãrẽ mu'u Õ'acũ bese'cu Cristo, o Elía o sõ'onícu Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã nitimigũ, ¿de'ro weegu wãmeyeti?

²⁶ Juã narẽ niwĩ:

—Yu'u aco me'rã wãmeye'e. Apĩ ni'cũ musã wa'teropure musã ï'amasĩtigu nimi.

²⁷ Cã yu'u be'ro werenu'cãgũsami. Be'ropu werenu'cã'cu nimigũ, yu'u nemorõ niyu'rũnu'cãmi. Yu'u pe'e mejõ nigũ waro ni'i. Cã ye sapatu tuweemasĩtigu weronojõ cãrẽ ne ni'cãrõwijimasĩtisa'a, niwĩ Juã.

²⁸ A'te Betania wãmetiro Jordã wãmetiri maa siaquijipũ tojo wa'awũ. Topu Juã masãrẽ wãmeyewĩ.

Õ'acũ cã bese'cu masãrẽ yu'rũoatje ni'i

²⁹ Tojo wa'áca be'ro ape numu pe'e Juã Jesú a'ticã ï'awĩ. Cãrẽ ï'agũ, a'tiro niwĩ:

—Ï'aña, ã'rĩ nimi Õ'acũ o'ógũ. Cã oveja wĩ'magũ na wẽjẽ ãjũamorõpeogu weronojõ nimi. Cã wẽrĩse me'rã a'ti turicjãrã ña'arõ wee'quere acobojogusami. ³⁰ Yu'u masãrẽ toduporopure a'tiro ucũgũ, ã'rĩrẽta ucũwũ. A'tiro niwũ:

—Be'ropu ni'cũ a'tigusami. Cã yu'u bajuase duporopu nitojacu niwĩ. Tojo weegu cã yu'u nemorõ nimi. ³¹ Yu'umarĩcã cãrẽ masĩticãti. Masĩtimigũ, Israe curuacjãrã cãrẽ masĩato nígũ narẽ aco me'rã wãmeyegu a'tiwũ, niwĩ Juã.

³² Juã ninemowĩ tja:

—Cãrũ Espĩritu Santu buja weronojõ bajugu dijati, ã'rĩ Jesú bu'ipũ ejapejami. ³³ Ne waro cãrẽ ne ï'amasĩtiwũ. Toduporopu Õ'acũ yu'ure aco me'rã wãmeyedutigu, a'tiro niwĩ: “Mu'u Espĩritu Santu dijati, ni'cãpũre ejapejacã ï'agũsa'a. Cã masãrẽ Espĩritu

Santure o'oacjɯ nigũsami", niwĩ Õ'acũ. ³⁴ A'te tojo wa'acã, yu'u cũrẽ ï'amasĩwũ. Tojo weegu musãrẽ were'e. Cũta nimi Õ'acũ macũ, ni werewĩ Juã.

Ne waro Jesú bu'erã ninu'cã'que ni'i

³⁵ Tojo wa'áca be'ro ape numu Juã cũ wãmeyewuaroputa niwĩ tja. Ësã puarã, yu'u, tojo nicã André Juã bu'erã niwũ. ³⁶ Titare Jesú ùsã pu'to yu'ruacã ï'agũ, Juã a'tiro niwĩ:

—Ï'aña, ã'rĩ nimi Õ'acũ o'ógɯ. Oveja wĩ'magũ weronojõ nimi.

³⁷ Cũ tojo nisere tu'orã, ùsã Juãrẽ sirutumi'cãrã Jesú pe'ere sirutunucãwũ. ³⁸ Ësã tojo weecã, Jesú ùsãrẽ majãmiĩ'awĩ.

—¿Ñe'enojõrẽ uati? niwĩ.

Ësã cũrẽ yu'tiwu:

—Rabbí ¿no'opu niati mu'u? niwũ. Rabbí, ùsã ye me'rã níró, “Ësãrẽ bu'egu” nisĩ'rĩrõ wee'e.

³⁹ Cũ ùsãrẽ niwĩ:

—Te'a. Ï'arã a'tia, niwĩ.

Ësã cũ me'rã wa'awu. Ñamica'apu niyucã, cũ me'rã nina'ia wa'awu.

⁴⁰ André, yu'u me'rã Jesure sirutugɯ, Simó Pedro acabiji niwĩ. ⁴¹ Cũ, cũ ma'mi Simórẽ maata a'magũ wa'awĩ. Cũrẽ nicu niwĩ:

—Mesías masãrẽ yu'ruoacjɯ, Õ'acũ o'óguti ní'cure bocaeparu, nicu niwĩ. Mesías, Cristo Õ'acũ bese'cu nisĩ'rĩrõ wee'e.

⁴² André Simórẽ Jesú tiropu pijiejawĩ. Cũrẽ ï'agũ, Jesú a'tiro niwĩ:

—Mu'u Simó ni'i, Joná macũ. Be'ro mu'u Cefas wãmetigusa'a, niwĩ. Cefas, ùsã ye me'rã níró, Pedro “ũtãgã” nisĩ'rĩrõ wee'e.

Jesú Felipere, Natanaerẽ piji'que ni'i

⁴³ Be'ro cja numu Jesú Galileapu wa'asĩ'rĩwĩ. Cũ topu wa'ase duporo Felipe wãmetigure bocaaja, niwĩ:

—Te'a yu'u me'rã.

⁴⁴ Felipe Betsaida wãmetiri macãcjũ niwĩ. Pedro quẽ'rã, André cũ acabiji me'rã ti macãcjãrãta niwã. ⁴⁵ Felipe Jesú “Te'a” nicã tu'ogu, Natanaerẽ pijigu wa'awĩ. Cũ tiropu ejagu, cũrẽ nicu niwĩ:

—Ësã Õ'acũ bese'cu, Moisé cũ ya pũrĩpu oja'cure bocaeparu. Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã quẽ'rã cũrẽta ojacãrã niwã. Na oja'cu Jesú Nazarecjũ José macũ na nino'gũ niami.

⁴⁶ Natanae cũrẽ nicu niwĩ:

—¿Mu'u tu'oña'cã, Nazarepũre añurã nibosari?

Felipe cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Te'a ï'arã marĩ.

⁴⁷ Jesú Natanae a'ticã ï'agũ, cũrẽ niwĩ:

—Ã'rĩ nimi Israe curuacjũ waro. Õ'acũ uaro queoro weegú nimi. Ne nisoose moomi.

⁴⁸ Jesú tojo nicã tu'ogu, Natanae cũrẽ sãrĩtiña'wĩ:

—¿De'ro wee mu'u yu'ure masĩti?

Jesú Natanaerẽ yu'tiwĩ:

—Yu'u mu'urẽ Felipe pijise duporo ï'atojapu. Mu'u yucu higuera wãmeticjɯ docapu niapu.

⁴⁹ Natanae cũrẽ niwĩ:

—Ësãrẽ bu'egu, mu'u Õ'acũ macũ Israe curuacjãrã wiogu ni'i.

⁵⁰ Jesú cũrẽ niwĩ:

—¿Mu'u "Higueragu docapu niapu" niseacãrẽ tu'ogu, yu'ure ejõpeoti? Be'ropure mu'u a'te nemorõ añuse waro ï'agũsa'a, niwĩ.

⁵¹ Jesús ninemowĩ:

—Nirõta ni'i. Be'ropu masã u'muse pãricã ï'arãsa'a. Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upatigu ni'i. Õ'acũrẽ wereco'terã u'musecjãrã yu'u tiropu dijati, mujãamujãcã ï'arãsa'a, niwĩ Jesús.

2

Jesú cã tutuaro me'rã ï'onu'cã'que ni'i

¹ I'tia numu Felipere, Natanaerẽ Jesús pijica be'ro Galileapure Caná wãmetiri macãpu ni'cũ omocã du'tewĩ. Cãrẽ bosenumu weepeowã. Jesús paco topu nico niwõ. ² Ësã quẽ'rãrẽ Jesús me'rã pijiwã. ³ Na bosenumu weeri cura vino na s'ĩrsere tojaque'a wa'awã. Tojo weego Jesús paco co macũrẽ niwõ:

—Macũ, vino pe'tia wa'apu.

⁴ Cũ core yu'tiwĩ:

—¿De'ro weeacjo yu'ure wereti? Yu'u pacu cõu'que ejawe'e yu'ure yujupu, niwĩ.

⁵ Tojo nimicã, co pe'e ti wi'i tãaco'terãrẽ niwõ:

—Nipe'tise cã dutisenucũ queoro weeya.

⁶ Topu seisparu ãtã me'rã wee'queparu niwũ. Judío masã ña'asere coerã aco poseyeparu niwũ. Ni'cãrũrẽ aco cincuenta o setenta litro sãjãseparu niwũ. ⁷ Jesús ti wi'i tãaco'terãrẽ niwĩ:

—A'teparupu acore piosãaña.

Na cã dutironojõta weewã. Teparure añurõ piosãamu'muõ'owã. ⁸ Tojo wéeca be'ro Jesús narẽ niwĩ:

—Cã'rõ bosenumu su'ori weegú tiropu waamii, miaña, niwĩ.

Na "Jau" ni, miawã.

⁹ Ti bosenumu su'ori weegú Jesús weesere masíticu niwĩ. Topu tãaco'terã dia'cũ aco ní'quere cũ vino ducayu'quere masiãwã. Ti bosenumu su'ori weegú tere s'ĩrĩña'gũ, omocã du'te'cure pijio, niwĩ:

¹⁰ —Ne waro vino tãrã, añusere tãamutãsama. Pajiro s'ĩ'rica be'ropu mejõ nisema tãabu'ipeosama. Mu'u añuse vino pe'ere be'ropu tãadutiapã.

¹¹ Jesús a'tere Galilea wãmetiro Caná wãmetiri macãpu weewĩ. A'te ne waro cã tutuaro me'rã wee'õnu'cã'que ni'i. Tere ï'arã, ãsã cũ bu'erã cãrẽ ejõpeowu.

¹² Tojo wa'aca be'ro Jesús Capernau wãmetiri macãpu wa'awĩ. Cũ paco, cũ acabijirã cũ me'rã wa'awã. Ësã cũ bu'erã quẽ'rã wa'awu. Ti macãpure ãsã pejeti numurĩ niwũ.

Jesú Õ'acũ wi'ipu nirãrẽ cõ'awĩrõ'que ni'i

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-18; Lc 19.45-46)

¹³ Judío masã bosenumu Pascua wãmetiri bosenumu duporo niwũ. Ti bosenumu na ñecũsumua Egiptopu ni'cãrã wija'quere wãcũrĩ bosenumu niwũ. Ti bosenumu duporoacã Jesús Jerusalẽpu wa'awĩ. ¹⁴ Topu etagu, Õ'acũ wi'ipu wa'awĩ. Ti wi'ipure wa'icurã duarãrẽ ï'awĩ. Na wecuare, ovejare, tojo nicã bujare duawã. Na wẽjẽ, Õ'acũrẽ ãjãamorõpeojã niwã. Æpẽrã quẽ'rã apeye di'ta cjasere niyeru ducayuri masã topu dujiwã. ¹⁵ Na tojo weecã ï'agũ, Jesús tãrãrĩ dare apowĩ. Ti da me'rã wa'icurã duarãrẽ, na yarã ovejare, wecuare tãrãnurũwĩrõpe'ocã'wĩ. Niyeru ducayuri masã pe'ere niyerure õrẽstedijowĩ. Na ye mesarire tuuquecũpe'ocã'wĩ. ¹⁶ Buja duarãrẽ niwĩ:

—Ã'rãrẽ miiwijaaya. Yu'u pacu ya wi'ire duari wi'i weeticã'ña.

¹⁷ Cũ tojo weecã ï'arã, toduporocjũ Davi cũ oja'quere ãsã wãcũwũ. Cũ a'tiro ojacu niwĩ:

Õ'acũ, mu'u ya wi'ire ma'iyu'rumajã'a.

Na mu'u ya wi'ire ña'arõ weecã ñ'agũ, pũrõ bujaweti'i, ni ojacu niwĩ.

¹⁸ Judío masã wiorã cũ cõ'awĩrõcã ñ'arã, Jesure sërĩtiña'wã:

—¿Noanojõ dutiro me'rã mu'u duari masãrẽ cõ'awĩrõmasĩti? Mu'u tojo weemasĩsere weeĩ'ose me'rã ñ'oña ñsãrẽ.

¹⁹ Jesú narẽ yu'tiwĩ:

—A'ti wi'ire cõ'acã'ña. I'tia nũmu be'ro yu'u apoguti tja.

²⁰ Wiorã cũrẽ niwã:

—Basiowe'e. A'ti wi'ire wéerã, cuarenta y seis cũ'marĩ yoogowã. ¿Mu'u pe'e i'tia nũmu be'ro tu'ajanu'cõgũsari tja? niwã.

²¹ Jesú ti wi'ire ucũgũ, cũ ya upure ucũgũ weewĩ. ²² Æsã cũ ucũ'quere cũ wẽrĩ masãca be'ropu tu'omasĩwã. Tere wãcũrã, cũ ucũ'quere “Diacjũta nipĩ”, ni ãjõpeowu. Tojo nicã Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu cũrẽ oja'que quẽ'rãrẽ ãjõpeowu.

Jesú masã wãcũsere ñ'ape'ocã'sami nise ni'i

²³ Pãjãrã Jerusalẽpu Pascua bosenũmurẽ nerẽwã. Na Jesú tutuaro me'rã weeĩ'osere ñ'awã. Tere ñ'arã, Õ'acũ o'ócũ nimi nĩrã, cũrẽ ãjõpeowã. ²⁴⁻²⁵ Jesú pe'e narẽ ñ'amasĩpe'ogu, ne ãpẽrã werero marĩrõ cũ basu masã na wãcũsere masĩpe'ocã'wĩ. Tojo weegu cũ “Yu'ure ãjõpeoma”, nitiwĩ.

3

Nicodemo Jesú me'rã ucũ'que ni'i

¹ Ni'cũ fariseo masũ Nicodemo wãmetigu niwĩ. Cũ ãpẽrã judío masã wiorã me'rã niwĩ. ² Ni'cã ñami Nicodemo Jesú tiropu ñ'agũ etawĩ. Jesure ucũwĩ:

—Æsãrẽ bu'egu, Õ'acũ mu'u me'rã nimi. Tojo weegu cũ tutuaro o'oro me'rã mu'u weeĩ'omasĩ'i. Mu'u weeĩ'o'quere ñ'arã, ñsã a'tiro masĩ'i. Õ'acũ ñsãrẽ bu'edutigu mu'urẽ o'õpĩ.

³ Jesú cũrẽ niwĩ:

—Mu'urẽ nirõta nigũti. Ne ni'cũ ne waropu cũ bajuanu'cã'caro weronojõ bajuaapotigu, ne Õ'acũ tiropu wa'amasĩtisami.

⁴ Nicodemo cũrẽ sërĩtiña'wĩ:

—¿De'ro basiobosari marĩ bucuáca be'ro apaturi majãmisãjãa, marĩ paco ya paapu bajuacã tja? Marĩ pacopure apaturi bajuamasĩtisa'a.

⁵ Jesú cũrẽ yu'tiwĩ:

—Mu'urẽ diacjũta nigũti. Ne aco me'rã wãmeyeno'tigu, tojo nicã Espĩritu Santu ducayuno'tigu, Õ'acũ tiropu sãjãamasĩtisami. ⁶ Masã põ'rã masãta nima. Náta tja Espĩritu Santu me'rã bajuaaporã, Õ'acũ põ'rã wa'asama. ⁷ Yu'u “Nipe'tirã ne waropu bajuanu'cã'caro weronojõ apaturi bajuaaporoña'a” nisere tu'ogu, tu'omarĩaticã'ña. ⁸ Espĩritu Santu me'rã ducayusere ucũgũ wee'e. Espĩritu Santu wĩ'rõ weronojõ nimi. Wĩ'rõ no'o uaro busu wẽtuuwã'cãsa'a. Masĩno'ña marĩ'i, ¿no'opu cjase a'tiapari? “Topu wa'aro wee'e”, nino'ña marĩ'i. Te weronojõ Espĩritu Santu masãrẽ apaturi bajuaapocã weese ñ'ano'ña marĩ'i, niwĩ Jesú.

⁹ Nicodemo sërĩtiña'wĩ tja:

—¿De'ro wee Espĩritu Santu me'rã bajuata basiosari?

¹⁰ Jesú cũrẽ yu'tiwĩ:

—¿Mu'u Israe curuacjãrãrẽ Õ'acũ ye cjasere bu'egu nimigũ, a'tere masĩweti?

¹¹ Mu'urẽ diacjũta nigũti. Æsã masĩsere, ñsã ñ'a'quere musãrẽ werewu. Musã ãjõpeowe'e. ¹² A'ti nucũcã cjasere yu'u ucũcã marĩcãrẽ, musã ãjõpeowe'e. Æ'muse cjasere yu'u werecãma, nemorõta yu'ure ãjõpeotibosa'a.

¹³ »Ne ni'cũ masũ u'musepũre wa'aña'dijati'cu marĩmi. Yu'u ni'cũta u'musepu ní'cu dijatiwu. Yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upatigu u'musecjũ ni'i. Tojo weegu yu'u u'muse cjasere masĩ'i.

¹⁴ »Dũporopũ yucu marĩrõ, masã marĩrõpu Moisé aña queose na wee'cũre u'muarõ yucugũpu yoocu niwĩ. Moisé añarẽ wee'caronojõta masã yu'ũre u'muarõpu yoorãsama. ¹⁵ Nipe'tirã yu'ũre ãjõpeorã, pecame'epũ wa'asome. Õ'acũ me'rã catinu'cũrãsama, niwĩ Jesú.

Õ'acũ cũ macũ ni'cũ nigũrẽ o'ó'que ni'i

¹⁶ Õ'acũ a'ti nucũcãcjãrãrẽ upũtu ma'ígũ, cũ macũ ni'cũ nigũrẽ o'ó'cu niwĩ. Te me'rã nipe'tirã cũ macũrẽ ãjõpeorã, pecame'epũ wa'asome. Na cũ me'rã catinu'cũcã'rãsama. ¹⁷ Õ'acũ a'ti turicãcjãrãrẽ bu'iri da'regutĩ ní'gũ mejẽta cũ macũrẽ o'ó'cu niwĩ. Narẽ yu'ruogu pe'e tojo weecu niwĩ.

¹⁸ Õ'acũ cũ macũrẽ ãjõpeorãrẽ bu'iri da'reesome. Cũ macũ ni'cũ nigũrẽ ãjõpeoticã pũrĩcãrẽ, bu'iri da'regusami. ¹⁹ A'tiro ni'i. Jesucristo s'ose weronojõ nimi. Cũ Õ'acũ yere ĩ'ogũ a'tiwĩ. Cũ a'ticã, a'ti nucũcãcjãrã cũrẽ uaticãrã niwã. Cũrẽ uaronojõ o'orã, ña'arõ weese pe'ere uaripejayurã, na'it'arõpu nirã weronojõ nicãrã niwã. ²⁰ Nipe'tirã ña'arõ weerã Õ'acũ macũrẽ uatima. Na ña'arõ weesere bajurẽcã uatirã, cũ pu'to nisĩ'rĩtima. ²¹ Añurõ weerã pe'e cũ pu'to sirutuma. Na tojo weecã, nipe'tise na weesere "Õ'acũ uaronojõ weema", bajuyoropũ ni masĩno'o.

Juã wãmeyeri masũ Jesú yere ucũ'que ni'i

²² Jesú Nicodemorẽ ucũca be'ro Judea wãmetiropũ ãsãrẽ cũ bu'erãrẽ su'ori wa'awĩ. Topũre masãrẽ wãmeyerã, yoacurecãpũta niwũ. ²³⁻²⁴ Juã wãmeyeri masũ cũrẽ bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõatji dũporo cũ quẽ'rã wãmeyegũ weewĩ Enón wãmetiri macãpũ. Enón Salim wãmetiro pu'to niwũ. Topũre dia pajiri maa niwũ. Masã cũ tiropũ wãmeyedutirã wa'awã.

²⁵ Cũ tojo weeri cura ni'cã nũmu Juã bu'esere siruturã ni'cũ judío masũ me'rã dũ'sasowã'cõcãrã niwã. Judío masã coewuasenojõ me'rã dũ'sasocãrã niwã.

²⁶ Tojo wa'áca be'ro cũ bu'erã Juãrẽ nicãrã niwã:

—Ësãrẽ bu'egũ, sõ'onícatero Jordã siaquijipũ mu'u me'rã ní'cu, ãsãrẽ mu'u were'cu ni'cãrõacãrẽ cũ wãmeyegũ weeamĩ. Nipe'tirã cũrẽ siruturã weema.

²⁷ Juã narẽ yu'ticu niwĩ:

—Õ'acũ dutíticã, masã cũrẽ sirututibosama. ²⁸ Mũsã yu'u were'quere tu'otojawũ. Yu'u "Õ'acũ bese'cu mejẽta ni'i", niwũ. Yu'u cũ dũporo o'óyumu'tã'cu ni'i. ²⁹ A'tiro pe'e ni'i. Ni'cũ omocã dũ'tecã, cũ nũmo cũ yago se'saro nisamo. Cũ me'rãcjũ cũ dũ'tecã ĩ'agũ, e'catitamusami. Jesú ã'rĩ omocã dũ'te'cu weronojõ nimi. Masã cũrẽ siruturã cũ nũmo weronojõ nima. Tojo weegu yu'u cũ me'rãcjũ masã cũrẽ sirutucã ĩ'agũ, e'catitamu'u. ³⁰ Masã ĩ'orõpu cũ siape me'rã yu'u bu'ipũ wa'agusami. Yu'u pe'e mejõ nigũ tojagũsa'a, nicũ niwĩ Juã cũ bu'erãrẽ.

Õ'acũ macũ u'musecjũpu a'ti'que ni'i

³¹ Juã cũ bu'erãrẽ ninemocũ niwĩ tja:

—Jesú u'musepũ a'ti'cu nipe'tirã yu'ruoro nimi. A'ti di'tacjũ a'to cjasere ucũsami. U'musepũ a'ti'cu pe'e nipe'tirã yu'ruoro nimi. ³² Cũ u'musepũ ĩ'a'quere, cũ tu'o'quere ucũsami. Ne ni'cũ cũ ucũsere ãjõpeotisami. ³³ Tojo nimicã, no'o ni'cãrẽrã cũrẽ ãjõpeoma. Na cũrẽ ãjõpeorã, "Õ'acũ diacjũta ucũmi", ni ĩ'oma. ³⁴ Õ'acũ Jesucristore Espĩritu Santure cuoyũrumajãcã weecu niwĩ. Tojo weegu cũ pacũ yere ucũmi.

³⁵ Õ'acũ cũ macũrẽ ma'ígũ, nipe'tisere, nipe'tirãrẽ dutimasĩsere o'ocũ niwĩ. ³⁶ Cũ

macūrē ējōpeorānojō catinu'cūsere cūoma. Cūrē ējōpeosī'rītirā pe'e Ō'acū tiropu wa'asome. Ō'acūrē uputū bu'iri da'reno'rāsama.

4

Jesú Samariacjō me'rā ucū'que ni'i

¹⁻³ Pājārā masā Jesure sirutuwā. Juā wāmeyeri masū yu'rūoro ūsā Jesú bu'erā pe'e masārē wāmeyewu. Jesú cū basu narē wāmeyetiwi. A'te, pājārā masā sirutuse, wāmeyese quetire fariseo masā tu'ocārā niwā. Te quetire tu'oapā nígū, Jesú Judeapu ní'cu Galileapu wa'awī.

⁴ Topu wa'agu, cū Samaria di'tapu yu'rūwā'cāwī. ⁵ Ti di'tapure Sicar wāmetiri macāpu etawī. Ti macā pu'to dūporocjū Jacob cū macū Joseré o'óca di'ta niwū. ⁶ Topu aco waari pe Jacob cū wéeca pe niwū. Jesú to yu'rūagu, caributia wa'awī. Tojo weegu dajaritero nicā ti pe sumutopu soogu ejanujāwī.

⁷⁻⁸ Cū topu dujiri cura ūsā ba'ase duurā wa'arā macāpu pi'awu. Ūsā topu nirī cura ni'cō numio Samariacjō ti pepure aco waago etaco niwō. Jesú core nicu niwī:

—Yu'ure aco tīaña.

⁹ Co cūrē yu'tico niwō:

—¿De'ro weegu mu'u judío masū nimigū, yu'u Samariacjōrē aco sērīti? nico niwō. Titapure judío masā Samaria di'tacjārā me'rā ne a'mesu'aticūcārā niwā. Te ye bu'iri cūrē tojo nico niwō.

¹⁰ Jesú nicu niwī:

—Mu'u Ō'acū masārē o'osere masītisa'a. Yu'u quē'rārē masītisa'a. Mu'u masīgō pūrīcā, yu'ure sērīboapā. Mu'u sērīcā, yu'u pe'e aco catise o'ose warore o'oboapā.

¹¹ Co ninemoco niwō tja:

—¿Ñe'e me'rā mu'u acore waamiibosari? A'ti pe ū'cūa ni'i. ¿No'opu mu'u aco catise o'osere bocabosari? ¹² Marī ñecū Jacob a'ti pe cjasere sī'rīcu niwī. Cū pō'rā, cū yarā ecarā quē'rā sī'rīcārā niwā. Cū marīrē a'ti pere cūucu niwī. ¿Mu'u pe'e cū nemorō niti?

¹³ Cū core yu'ticu niwī:

—Nipe'tirā a'ti pe cjase acore sī'rīrā, apaturi acowuorāsama. ¹⁴ Yu'u o'ose pe'ere sī'rīrā, ne acowuosome. Napure na ye ejeripō'rārīpu aco o'maburonu'cūrō weronojō nirōsa'a. Na catinu'cūcārāsama.

¹⁵ Co cūrē nico niwō:

—To pūrīcārē yu'ure te acore o'oya. Mu'u yu'ure o'ocā, yu'u acowuosome. Tojo nicā a'ti pepure aco waasī'rīgō ī'anu'cūsosome, nico niwō.

¹⁶ Jesú core nicu niwī:

—Mu'u marāpure pijigo wa'aya.

¹⁷ Co cūrē yu'tico niwō:

—Yu'u marāpu marīgō ni'i.

Jesú core nicu niwī:

—Mu'u “Marāpu moo'o” nīgō, diacjūta yu'tiapu. ¹⁸ Mu'u ni'cāmocurā umua me'rā marāputiña'co nimiwū. Ni'cārōacā mu'u cuogu mu'u marāpu diacjū nitimi. Mu'u ucūse diacjūta ni'i.

¹⁹ Tojo nicā tu'ogo, Jesure nico niwō:

—Mu'u Ō'acū ye queti weremu'tārī masū nisa'a. ²⁰ Ūsā ñecūsumua Samariacjārā sicu ūrūgūpu Ō'acūrē ējōpeocārā niwā. Musā judío masā pe'e “Jerusalēpu Ō'acūrē ējōpeoꝛua'a”, ni wācū'u, nico niwō.

²¹ Jesú core nicu niwī:

—Yu'u ucūsere tu'oya. Cā'rōacā du'sa'a sicu ūrūgūpu wa'atimirā, Jerusalēpu wa'atimirā musā Ō'acūrē ējōpeoatjo. ²² Musā Samariacjārā musā ējōpeosere añurō

tə'omasītisa'a. Ɔsā pūrīcā ũsā ějōpeosere masī'i. A'tiro ni'i. Masārē yu'rɯoacɟu judío masū nigūsami. ²³ ějōpeoritero etarosa'a. A'tiro nicārē nitoja'a. Masā Ő'acūrē diacjūta ějōpeorā na ye ejeripō'rārīpɯ ějōpeorāsama. Ő'acū cūrē ějōpeorārē tojo ějōpeocā ɯasami. ²⁴ Ő'acū bajutigɯ nimi. Cūrē ějōpeorā ejeripō'rārīpɯ diacjūta ějōpeorɯa'a.

²⁵ Co cūrē nico niwō:

—Yɯ'ɯ masī'i. Mesías, Ő'acū cū bese'cɯ Cristo, a'tigusami. Cū a'tigɯ, marīrē nipe'tisere weregɯsami, nico niwō.

²⁶ Tojo nicā tə'ogɯ, core nibajūrēcɯ niwī:

—Yɯ'ɯ mɯ'ɯ me'rā ucūgū Ő'acū bese'cɯta ni'i.

²⁷ Na a'tiro nirī cura ũsā ba'ase duurā eja'cārā Jesú tiropɯre etawɯ. Ɔsā Jesú numio me'rā ucūcā ĩ'arā, ĩ'amarīa wa'acāti. Ne ni'cūpɯta cūrē “¿Ñe'enojōrē ɯago weeati? o ¿ñe'enojō cjasere ucūrā weeati?” ni sērītiña'ma'atiwɯ.

²⁸ Ɔsā na tiropɯ etacā ĩ'agō, co aco waatjɯre topɯta dɯpocā, macāpɯ wa'a wa'awō. Topɯre etago, masārē wereco niwō:

²⁹ —Mɯsā quē'rā ĩ'arā a'tia. Sō'o, ni'cū ɯmɯ niami. Cū yɯ'ɯ de'ro wee'quere masīpe'ocā'mi. Cū Ő'acū bese'cɯta niapība, nico niwō.

³⁰ Be'ro co tojo werēcā tə'orā, na Jesú tiropɯ ĩ'arā a'ticārā niwā. ³¹ Na a'tiri cura ũsā Jesure ba'ase ecarā weemiwū.

³² Cū ũsārē niwī:

—Yɯ'ɯ ba'ase cɯosere mɯsā masītisa'a.

³³ Tojo nicā tə'orā, ũsā cū bu'erā “¿Āpērā cūrē ba'ase ecatojapari?” ni a'merī sērītiña'wū.

³⁴ Jesú ũsārē niwī:

—Ő'acū yɯ'ɯre o'ówī. Yɯ'ɯ cū ɯaro weegɯ wee'e. Cū weeduti'quere weepe'ogɯ, yɯ'ɯ ba'agɯ weronojō tə'oña'a. ³⁵ Mɯsā a'tiro ni wācū'u: “Ba'paritise mujīpūrī dɯ'sa'a otese dɯcatiatjo.” Yɯ'ɯ pe'e ĩ'acāma, pupi ñairōpɯ wee'e. Jesú a'tiro ucūgū, masārē ucūgū weewī. Na cū ucūsere ějōpeoatjo cārō dɯ'sa'a nígū, tojo niwī. ³⁶ Ote'quere tūrērī masū cū da'ra'que wapa wapeyeno'sami. Ārī da'ragɯ weronojō masārē ějōpeocā weegú quē'rārē yɯ'ɯ wapayegɯsa'a. ějōpeorā, na catinu'cūcārāsama. Ne waro weremɯ'tā'cɯ, apī werenemoturiawā'cāgū na weresere ějōpeocā ĩ'arā, na pɯarāpɯta e'catirāsama. ³⁷ Masā ucūwɯaranojōpɯma a'tiro ni'i: “Ni'cū ne waro otesami. Be'ro te dɯcare miirī masū apī nisami tja.”

³⁸ Mɯsā yɯ'ɯ bu'erā te weronojō ni'i. Āpērā Ő'acū ye cjasere weremɯ'tā'cārā niwā. Ni'cārōacārē yɯ'ɯ mɯsārē na weremɯ'tā'quere werenemodutigɯ o'ó'o. Mɯsā werese me'rā narē yarā wa'acā weerāsa'a, niwī Jesú.

³⁹ Samariacjō co ya macācjārārē a'tiro nico niwō:

—Sō'onícɯ nipe'tise yɯ'ɯ wee'quere masīpe'ocā'mi. Co tojo nicā tə'orā, pājārā cūrē ějōpeowā. ⁴⁰ Tojo weerā Jesú tiropɯ a'ti, cūrē na tiropɯ tojadutiwā. Cū na tiropɯre pɯa nɯmɯ tojaque'awī. ⁴¹ Be'ro Jesú cū weresere tə'orā, pājārā ějōpeonemowā.

⁴² Be'ro numiorē niwā:

—Ɔsā mɯ'ɯ were'que me'rā dia'cū cūrē ějōpeowe'e. Ɔsā basu cū ucūsere tə'oapɯ. Tojo weerā cūrē ějōpeo'o. Ɔsā masī'i. Diacjūta niapā. Cū Ő'acū bese'cɯ a'ti turicjārā masārē yu'rɯogɯ nimi, niwā core.

Jesú wiogɯ docacjū macūrē yu'rɯo'que ni'i

⁴³ Pɯa nɯmɯ Samariacjārā me'rā níca be'ro Jesú Galilea di'tapɯ wa'awī.

⁴⁴ Todɯporo a'tiro niwī Jesú:

—Ő'acū ye queti weremɯ'tārī masūrē cū ya di'tacjārā ějōpeotisama. ⁴⁵ Tojo nimicā, cū ya di'ta Galileapɯ etacā, masā tocjārā pe'e cūrē añurō ñe'ewā. Na

quē'rā Jerusalēpu judío masā bosenuṃu Pascua ĩ'arā ejacārā niwā. Topu Jesú cū weeī'o'quere ĩ'acārā niwā. Tojo weerā cūrē ējōpeowā.

⁴⁶ Jesú Galileapu ejagu, Canápu aco ní'quere cū vino wéeca macāpu apaturi dajawī. Ti macāpure ni'cū Galilea di'ta wiogu docacjū niwī. Cū, cū macū dutitigure Capernaupu cuocu niwī. ⁴⁷ Cū, Jesú Judeapu ní'cu Galileapu etapu nise quetire tu'ogu, Jesú tiropu a'ticu niwī.

—Yū'u macūrē yu'ruogu a'tia. Cū wērīse pu'toacāpu niami, niwī.

⁴⁸ Jesú cūrē niwī:

—Musā yu'u weeī'oticāma, ējōpeowe'e.

⁴⁹ Cū dutitigu pacu pe'e Jesure niwī:

—Wiogu, pajaña'ña. Te'a quero yu'u macū wērīse dūporo.

⁵⁰ Jesú cūrē niwī:

—Mu'u ya wi'ipu tojaagusa'a. Mu'u macū catisami, niwī. Cū Jesú tojo nisere tu'ogu, cū ya wi'ipu tojaa wa'awī. ⁵¹ Cū dajaguti weeri cura cūrē da'raco'terā ma'apu pōtērī, cūrē werecārā niwā:

—Mu'u macū catiami.

⁵² Na werecā, “¿De'ro nicā cū añunū'cāti?” ni sērītiña'cu niwī. Na “Ñamica'a dajaritero be'ro ujaque suruno'ami”, nicārā niwā.

⁵³ Na werecā, cū “Jesú yu'ure ti horata ‘Mu'u macū catisami’, niami”, nicu niwī. Tojo weerā nipe'tirā cū, cū ya wi'icjārā Jesure ējōpeocārā niwā.

⁵⁴ Ti di'ta Galileapure aco ní'quere vino cū ducayúca be'ro wiogu macūrē yu'ruogu, Jesú puati cū tutuase me'rā weeī'ogū weewī. Judea di'tapu ní'cu dajagu, tere weewī.

5

Jesú sijamasitigure yu'ruo'que ni'i

¹ Wiogu docacjū macūrē yu'ruóca be'ro Jesú Jerusalēpu judío masā bosenuṃu ĩ'agū majāmitojaawī tja. ² Jerusalērē sārīsāaca sārīrōpūre ni'cā sope Oveja wāmetiri sope niwū. Ti sope pu'to na u'arātirā apóca pe niwū. Ti pe hebreo ye me'rā Betsaida wāmetiwu. Ti pe sumutopūre ni'cāmocuse tucūrī ti'aya marīse tucūrī niwū. ³⁻⁴ Te tucūrīpu pājārā dutitirā nucūcāpu cūñawā. Caperi bajuno'tirā, opa cō'ñerī sjarā, tojo nicā sijamasitirā niwā. Ti ditarapūre wācūña marīrō ni'cārētiri Ō'acūrē wereco'tegu u'mūsecjū dijatamujāpu. Dijata, acore a'meña'cā weemujāpu. Cū tojo wéeca be'ro ti pepu doqueñojāmu'tāgū yu'ruono'pu. Tojo weerā na cū yu'ruosere co'terā, topu cūñacārā niwā. ⁵ Topure ni'cū dutitigu niwī. Treinta y ocho cū'marī wa'acaro niwū cū dutitiwā'cōca be'ro. ⁶ Jesú ti ditara tiropu yu'ruagu, topu cūñagūrē ĩ'awī. Cū yoacā dutiticā ĩ'agū, cūrē sērītiña'wī:

—¿Mu'u yu'ruono'sī'rīsari? niwī.

⁷ Cū Jesure yu'tiwī:

—Wiogu, yu'ure ne weetamugū marīmi. Nipe'tisetiri aco a'meña'rī cura yu'u ti pepu sājāsī'rīcā, āpērā yu'u dūporo sājāamū'tāmujāwā.

⁸ Jesú cūrē niwī:

—Wā'cānu'cāña. Mu'u cūñarōrē tuutūrē, wa'agusa'a.

⁹ Cū tojo nirī cura yu'ruono'cupu tojawī. To be'ro wā'cānu'cā, cū cūñarōrē tuutūrē, sijanū'cāwī. Cūrē yu'ruoca nūmu sauru niwū. ¹⁰ Tojo weerā yu'ruono'cu cū cūña'carore o'macā ĩ'arā, judío masā wiorā cūrē nicārā niwā:

—¿De'ro weeguti mu'u ni'cācā marī soodutíca nūmu sauru nimicā, mu'u cūñarōrē o'masijati? Marīrē tojo weedutiwe'e.

¹¹ Cū narē yu'ticu niwī:

—Yū'ure yu'ruo'cu “Mu'u cūñarōrē tuutūrē, o'mawā'cāgūsa'a”, niami.

¹² Na cūrē nicārā niwā:

—¿Noanojō mu'arē tojo weedutiati?

¹³ Cũ Jesure masīticu niwī. Jesú sijamasītigure yu'rúoca be'ro pājārā masā wa'teropu morēsu'uwā'cāwī. Tojo weegu cūrē ī'amasīticu niwī. ¹⁴ Be'ro Jesú Ō'acũ wi'ipu cūrē bocaejagu, niwī:

—Añurō weepa. Mu'u yu'rúono'cupu ni'i. Apaturi ña'arō weenemoacupa. Mu'u ña'arō weenemogũ, nemorō ña'arō yu'rúgusa'a, niwī.

¹⁵ Jesú tojo nicā tu'ogu, judío masā wiorārē weregu wa'acu niwī:

—Yu'ure yu'rúo'cu Jesú wāmeticu niami.

¹⁶ Cũ tojo nicā tu'orā, judío masā wiorā Jesú cũ sauru nicā masārē yu'rúo'que quetire masīcārā niwā. Tojo weerā cũ me'rā a'pepūrīnũ'cā, cūrē wējēsī'rīcārā niwā.

¹⁷ Jesú narē niwī:

—Yu'u pacu da'ranu'cūcā'mi. Yu'u quē'rā da'ranu'cūcā'a, niwī Jesú.

¹⁸ Sauru nicā da'radutitiserē Jesú yu'ranu'cāse bu'iri wiorā cūrē wējēsī'rīwā. Be'ro cũ Ō'acūrē “Yu'u pacu nimi” nisere tu'orā, nemorō cūrē wējēsī'rīwā. “Cũ tojo nígu, Ō'acūrē ni'cārōwijigu weemi”, niwā.

Jesucristo cũ ye quetire werese ni'i

¹⁹ Jesú narē niwī:

—Diacjũ mūsārē wereguti. Yu'u Ō'acũ macũ yu'u se'saro apeyenojō weemasīwe'e. Yu'u pacu weesere ī'a'a. Te dia'cūrē wee'e. A'tiro ni'i. Nipe'tise yu'u pacu weesere yu'u quē'rā tere wee'e. ²⁰ Yu'ure ma'ígũ, yu'u pacu nipe'tise cũ weesetiserē ī'omi. Ni'cārōacā sijamasītigure yu'rúo'que nemorō be'ropure weegusami. Mūsā tere ī'amarīarāsa'a. ²¹ Yu'u pacu masā wērī'cārārē masōmi. Cũ weronojō yu'u quē'rā yu'u masōsī'rīrārē masōgūsa'a. ²²⁻²³ Yu'u pacu masā weesetiserē besetimi. Yu'u pe'ere masārē “Añurō weema” o “Ña'arō weema” ni, besedutiwī. Nipe'tirā yu'u pacure añurō ucūma. Yu'u quē'rārē añurō ucūato nígu yu'ure masārē besedutimi. Yu'ure añurō ucūtirā, yu'ure o'ó'cu quē'rārē añurō ucūtima.

²⁴ »Diacjũta nigūti. Yu'u nisere tu'orā, yu'ure o'ó'cure ējōpeorā catinu'cūsere cuoma. Na bu'iri da'reno'some. Na pecame'epu wa'abo'cārā yu'rúwetitojama.

²⁵ Diacjũta nigūti tja. Cā'rōacā du'sa'a Ō'acūrē moorā yu'ure ējōpeoatjo. Na ējōpeoritero nitoja'a. Yu'u ucūsere tu'o, tere weerā catinu'cūcā'rāsama. ²⁶ Yu'u pacuta masārē catinu'cūsere o'omasīmi. Cũta masārē catinu'cūcā weedutigu yu'ure o'ómi.

²⁷ Ō'acũ yu'ure masārē besedutiserē cūuwī. Yu'u cũ macũ masā weronojō uputigu nitjagũ, masārē bese'e. ²⁸ Mūsā a'tere tu'orā, ucuaticā'ña. Ni'cā numu nipe'tirā wērī'cārā yu'u ucūsere tu'orāsama. ²⁹ Tere tu'orā, masāperipu ni'cārā masāpe'tiarāsama. Añurō weeseti'cārā catinu'cūajā masārāsama. Ña'arō wee'cārā pe'e bu'iri da're bajuriono'ajā masārāsama, niwī Jesú.

Jesucristo “A'te ye bu'iri yu'u Ō'acũ macũ ni'i” nise ni'i

³⁰ Jesú wiorārē ninemowī tja:

—Yu'u basu, yu'u se'saro masārē besemasītisa'a. Yu'u pacu uaro, cũ dutironojō yu'u bese'e. Yu'u uaro weesī'rīserē weewe'e. Yu'u pacu yu'ure o'ó'cu uaro wee'e. Tojo weegu yu'u besese queoro ni'i. ³¹ Yu'u basu yu'u weesere añurō ucūcā, “Mu'u ucūse wapamarī'i”, nibosa'a. ³² Apī nimi yu'u ucūsere “Añu ni'i” nigú. Cũ tojo nigú yu'u pacu Ō'acũta nimi. Cũ yu'ure “Mu'u weese añu ni'i” nise pūrīcā, wapati'i.

³³ Mūsā Juā wāmeyeri masūpüre yé cjasere sērītiña'dutirā o'ócārā niwũ. Cũ queoro yu'ticu niwī. ³⁴ Yu'u, yé cjasere masā añurō ucūato nisere a'magũ mejēta wee'e. Mūsā yu'rúcā uasā'a. Tojo weegu a'tiro ucū'u. ³⁵ Juā sī'omu'tāgũ weronojō niwī. Sī'ócjamarīcā ūjūrō, añurō bo'reyusa'a. Te bo'reyuse weronojō yé quetire añurō

ĩ'owĩ. Mũsã cũ ucũsere tu'orã, yoaticã tere e'catiwũ. ³⁶ Yũ'u weeĩ'o'que Juã ucũ'que nemorõ wapatĩ'i. Yũ'u pacũ weeduti'que ni'i. Tojo weese me'rã yũ'u pacũ diacjũta yũ'ũre o'ówĩ nisere ĩ'o'o. ³⁷ Tojo nicã yé cjasere yũ'u pacũ, yũ'ũre o'ó'cũ añurõ ucũmi. Mũsã Ő'acũ ucũsere tu'owe'e. Cũ bajusere ĩ'awe'e. ³⁸ Tojo nicã yũ'ũre cũ o'ó'cũre ějõpeowe'e. Tojo weero cũ ucũse mũsãrẽ sãjãwe'e. ³⁹ Mũsã catinu'cũsere bocarãsa'a nĩrã, Ő'acũ ye queti ojãca pũrĩrẽ wiopesase me'rã bu'enu'cũcã'a. Mũsã ti pũrĩ cjasere bu'érã, yé quetireta bu'e'e. ⁴⁰ Mũsã catinu'cũsere ɥamirã, yũ'ũre ějõpeosĩ'rĩwe'e.

⁴¹ »Masã yũ'ũre añurõ ucũcã ɥawe'e. ⁴² Yũ'u mũsãrẽ ĩ'amasĩ'i. Mũsã Ő'acũrẽ ma'iwe'e. ⁴³ Yũ'u, yũ'u pacũ ɥaro a'topũre a'tiwũ. Tojo weemicã, mũsã yũ'ũre ɥawe'e. Apĩ cũ ɥaro a'tigũ pe'ere mũsã ɥarãsa'a. ⁴⁴ Mũsã basuta mũsã weesere a'merĩ "Añu'u", nicũña'a. Ő'acũ ni'cũ nigũ "Añu'u" nise pe'ere a'mawe'e. Tojo weecũñarã, ¿de'ro wee mũsã yũ'ũre ějõpeobosaũ? ⁴⁵ Mũsã "Cũ pacũpũre weresãgũsami", ni wãcũticã'ña. Mũsã ějõpeo'cũ Moiséta mũsãrẽ weresãgũsami. Mũsã a'tiro wãcũ'u: "Moisé duti'quere queoro wee'e. Tojo weerã ɥ'musepũ wa'arãsa'a", ni wãcũ'u. ⁴⁶ Mũsã cũ oja'quere ějõpeorã pũrĩcã, yũ'u quẽ'rãrẽ ějõpeobosa'a. Moisé cũ oja'que, yé quetita niwũ. ⁴⁷ Cũ yũ'ũre oja'quere ějõpeotirã, ¿de'ro wee mũsã yũ'u ucũsere ějõpeobosaũ? niwĩ Jesú.

6

Jesú ni'cãmocũsetiri mil ɥmũarẽ eca'que ni'i
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lc 9.10-17)

¹ Jerusalẽpũ sijamasĩtigũre yũ'rũoca be'ro Jesú Galileapũ dajatojaawĩ tja. Topũ nigũ, Galilea cja ditara ape pã'rẽpũ pẽ'awĩ. Ti ditarata Tiberia wãmetiwũ. ² Masã cũ weeĩ'ose me'rã dutitirãrẽ yũ'rũocã ĩ'arã, pãjãrã sirutuwã. ³ Ősã ape pã'rẽpũ pẽ'atarã, ɥrũgũpũ mũjãa, dujiwũ. ⁴ Titare judío masã bosenuũ wa'atjo Pascua cã'rõacã du'sawũ. ⁵ Jesú pãjãrã masã cãrẽ sirutucã ĩ'agũ, Felipere niwĩ:

—¿No'opũ marĩ na pãjãrãrẽ ecatjere ba'ase duurã wa'arãsari?

⁶ Felipere ¿de'ro yũ'tigusari? nigũ, tojo sãrĩtiña'wĩ. Jesú pe'e cũ weeatjere masĩyutojacũ niwĩ. ⁷ Felipe cãrẽ yũ'tiwĩ:

—Ocho mujĩpũrĩ da'rãse wapa narẽ marĩ pã duu ecacã, ne ba'abocatisama.

⁸ Cũ tojo nicã tu'ogũ, ɥsã me'rãcũ André, Simó Pedro acabiji Jesure niwĩ:

⁹ —A'tore ni'cũ wĩ'magũ nimi. Cũ ni'cãmocũse pã cebada me'rã wee'quepagare cũomi. Tojo nicã wa'i pũarã cũomi. A'te ba'ase ã'rã pãjãrãrẽ ne se'sasome, niwĩ.

¹⁰ Cũ tojo nicã tu'ogũ, Jesú niwĩ:

—Narẽ nipe'tirãrẽ dujidutiya. Na dujiro añurõ tátiwũ. Tojo weerã nipe'tirã dujiwã. Ni'cãmocũsetiri mil ɥmũa niwã. ¹¹ Be'ro Jesú pãrẽ mii, Ő'acũrẽ e'catise o'owĩ. Tu'ajanũ'cõ, ɥsãrẽ o'owĩ. Be'ro ɥsã masã nipe'tirãrẽ dũcawaawũ. Mejãrõta wa'i me'rã quẽ'rãrẽ weewĩ. Ősã na ba'asĩ'rĩrõ ejatuario narẽ etiwũ. ¹² Na ba'a yapĩca be'ro Jesú ɥsãrẽ niwĩ:

—Na ba'adu'ase cõ'orĩ nigũ, tere seesãaña, niwĩ.

¹³ Ni'cãmocũsepaga pã nimi'que ɥsã ba'adu'a'quere seesãacãpũma, doce pi'seri mu'muse pi'seri wijawũ. ¹⁴ Masã Jesú tojo weecã ĩ'arã, cãrẽ niwã:

—“Ő'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ a'tiacũ niapũ” ní'cũ ã'rĩta nitũ'sami.

¹⁵ Na cãrẽ ɥputũ tutuario me'rã miaa, wiogũ sõrõsĩ'rĩmiwã. Cũ pe'e na tojo weesĩ'rĩsere ĩ'agũ, cũ se'saro nisĩ'rĩgũ ɥrũgũpũ mũjãa wa'awĩ.

Jesú acopũ sijawã'cã'que ni'i
(Mt 14.22-27; Mr 6.45-52)

¹⁶ Be'ro na'ique'awã'câtiri cura ùsã ditarapũ bu'awũ. ¹⁷ Bu'ata, Capernaupũ wa'arã yucũsupũ mujãsãjãa, ti ditarare pẽ'anũ'cãwũ. Na'inũcũaca be'ropũ niwũ. Jesú titare bajutiwĩ yujupũ. ¹⁸ Òsã pẽ'arĩ cura wĩ'rõ upũtu wẽetuuwã'cãtiwũ. Tojo wa'acã, pã'cõrĩ pacase wã'cãwũ. ¹⁹ Òsã yoaro ni'cãmocuse kilómetro wa'áca be'ro Jesú ùsã tiropũ a'tigu, acopũ sijawã'cãtiwĩ. Cũrẽ ì'arã, upũtu ucũawũ. ²⁰ Cũ ùsãrẽ niwĩ:

—Yũ'u ni'i. Uiticã'ña, niwĩ.

²¹ Òsã cũrẽ mujãsãjãdutiwũ. Cũ sãjãca be'ro ùsã wa'aro ape pã'rẽpũ maata ejabaque'owũ.

Masã ditara sumutopũ cõ'o'cãrã Jesure a'mase ni'i

²² Ape numũ masã ape pã'rẽpũ toja'cãrã nituopju me'rã ùsã pẽ'a'quere masĩcãrã niwã. Tojo nicã “Jesú cũ bu'erã me'rã wa'atiami”, nicãrã niwã. ²³ Na tojo nicũñarĩ cura apeye yucũsupawũ etacaro niwũ. Tepawũ Jesú cũ pacure cũ e'catise o'óca be'ro ùsã ba'a'caropũ etacaro niwũ. Te Tiberia cjasepawũ nicaro niwũ. ²⁴ Be'ro masã ape pã'rẽpũ toja'cãrã Jesú, cũ bu'erã marĩcã ì'arã, a'tiro weecãrã niwã. Te yucũsupawũpũ mujãsãjãa, Capernaupũ Jesure a'marã a'ticãrã niwã.

Jesú masãrẽ werese ni'i

²⁵ Na a'ti pã'rẽpũ pẽ'ajarã, Jesure bocaekarã, cũrẽ sãrĩtiña'wã:

—¿Wiogũ, de'ro nicã mu'u pẽ'ajati a'topũre?

²⁶ Jesú narẽ yu'tiwĩ:

—Diacjũta nigũti. Musã pã ba'a yapi'que ye bu'iri yu'ure a'ma'a. Yu'u tutuaro me'rã wee'que pe'ere ¿de'ro nirõ weeati? ni tu'omasĩtisa'a. ²⁷ Musã ba'ase dia'cũrẽ wapata'asĩ'rĩrã, da'raticã'ña. Te maata pe'tise ni'i. Apeye ba'asere a'maña. Te catinu'cũse o'ose ni'i. Tereta yu'u Ò'acũ macũ masũ weronojõ upũtigu musãrẽ o'ogũsa'a. Ò'acũ yu'u pacu yu'ure cũ o'ó'cu nisere musãrẽ ì'otojawĩ.

²⁸ Na cũrẽ sãrĩtiña'wã:

—¿De'ro weerãsari ùsã Ò'acũ weeduti'quere añurõ weeyapada'reosĩ'rĩrã?

²⁹ Jesú narẽ yu'tiwĩ:

—Ò'acũ musãrẽ weeduti'que a'tiro ni'i. Yu'ure cũ o'ó'cũrẽ ãjõpeodutimi.

³⁰ Na cũrẽ sãrĩtiña'wã:

—¿Ñe'enojõ me'rã ì'ogũsari ùsã mu'urẽ ãjõpeocã? ¿De'ro bajuse weegũsari?

³¹ Marĩ ñecũsumua maná wãmetisere ba'acãrã niwã. Ò'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ nĩrõnojõta te ba'ase u'muse cjasere cũ o'o'que nicaro niwũ, niwã Jesure.

³² Cũ narẽ yu'tiwĩ:

—Diacjũta nigũti. Moisé u'muse cjase ba'asere o'oticu niwĩ narẽ. Yu'u pacu pe'e o'ocu niwĩ. Cũta masãrẽ ba'ase u'muse cjase, diacjũ cjasere o'omi. ³³ Ba'ase u'muse cjase u'musepũ dijati'que ni'i. Masãrẽ catinu'cũcã wee'e.

³⁴ Na cũrẽ niwã:

—Wiogũ, te ba'asere ùsãrẽ o'onu'cũcã'ña.

³⁵ Jesú narẽ niwĩ:

—Yu'uta ba'ase u'muse cjase ni'i. Catinu'cũcã wee'e. Yu'ure ãjõpeosirutugũ ne ujaboasome. Ne acowũosome. A'tiro ni'i. Ba'a yapigu ujaboatimi. Sĩ'rĩ yapigu acowũotimi. A'te weronojõ yu'ure ãjõpeorã yapirã weronojõ añurõ tu'oña'nu'cũrãsama. ³⁶ Yu'u toduporo ní'caronojõta yu'ure ì'amirã, musã ãjõpeowe'e. ³⁷ Nipe'tirã yu'u pacu o'o'cãrã yu'ure ãjõpeosama. Yu'ure na ãjõpeocã, narẽ ñe'eticã weesome. ³⁸ U'musepũ ní'cu yu'u uaro weegũ a'titiwũ. Yu'ure o'ó'cu dutiro pe'ere weegũ a'tiwũ. ³⁹ Cũ a'tiro uami. Cũ yu'ure o'o'cãrãrẽ bajuriocã uatimi. Na pecame'epũ wa'acã uatimi. Be'ropũ a'ti umũco pe'ticã, yu'u narẽ masõcã uasami. ⁴⁰ Yu'ure o'ó'cu a'tiro weecã uami. “Nipe'tirã yu'ure ãjõpeorã catinu'cũcã'rãsama”, nimi. Yu'u a'ti umũco pe'ticã, narẽ masõgũsa'a, niwĩ Jesú.

⁴¹ Jesús “Yu'u u'musepu dijati'cu ba'ase weronojō nigũ ni'i” nicã tu'orã, judío masã wiorã cũ me'rã ua wa'awã. ⁴² A'tiro niwã:

—¿Ã'rĩ tojo ucũgũ, Jesús, José macũ mejëta niti? Cũ pacure, cũ pacore marĩ masĩ'i. ¿De'ro weegu cũ “Û'musepu ní'cu dijatiwu”, niti?

⁴³ Na tojo nicã tu'ogu, Jesús niwĩ:

—Yu'ure ucjaticã'ña. ⁴⁴ Ne ni'cũ na uaro yu'ure sirutumasĩtisama. Yu'ure o'ó'cu yu'u pacu na yu'ure ëjõpeocã uasãmi. Cũ uasã'cãrã dia'cũ sirutumasĩsama. Yu'ure siruturãrẽ a'ti umuco pe'ticã, masõgũsa'a. ⁴⁵ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã a'tiro ojacãrã niwã: “Õ'acũ nipe'tirãrẽ bu'egusami.” Tojo weerã nipe'tirã yu'u pacu weresere tu'o ëjõpeorã yu'ure siruturãsama.

⁴⁶ »Ne ni'cũ masũ Õ'acũ yu'u pacure i'atimi. Yu'u cũ me'rã ní'cu dia'cũ i'awũ.

⁴⁷ Diacjũta nigũti. Yu'ure ëjõpeogu catinu'cũgũsami. ⁴⁸ Yu'u u'muse cjase ba'ase ni'i. Catinu'cũsere o'o'o. ⁴⁹ Musã ñecũsumua yucu marĩrõ, masã marĩrõpu manãrẽ ba'acãrã niwã. Tere ba'a'cãrã nimirã, wërĩa wa'acãrã niwã. ⁵⁰ Yu'u pe'e ba'ase u'muse cjase pe'ere ucũ'u. Tere ba'arã, catinu'cũcã'rãsama. ⁵¹ Te ba'ase u'musepu dijati'cu yu'uta ni'i. Tere ba'arã, catinu'cũcã'rãsama. Yu'u ba'ase o'ose yu'u upu ni'i. Yu'u upure a'ti umucocjãrãrẽ catinu'cũdutigu o'oguti, niwĩ Jesús.

⁵² Cũ tojo nicã tu'orã, judío masã wiorã a'merĩ ucũwã:

—¿De'ro wee marĩrẽ ã'rĩ cũ upure ba'adutibosari?

⁵³ Jesús narẽ niwĩ:

—Diacjũta nigũti. Musã yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojō uputigu yé upure ba'atirã, yé díre sĩ'rĩtirã, catinu'cũsome. ⁵⁴ Yu'u upure ba'arã, yé díre sĩ'rĩrã pe'e catinu'cũcã'rãsama. Na wërĩca be'ro a'ti turi pe'ticã, narẽ masõgũsa'a. ⁵⁵ Yé upu ba'ase waro ni'i. Yé dí sĩ'rĩse waro ni'i. ⁵⁶ Yé upure ba'agu, yé díre sĩ'rĩgũ yu'u me'rã nimi. Yu'u quẽ'rã cũ me'rã ni'i. ⁵⁷ Yu'u pacu catinu'cũgũ yu'ure o'owĩ. Yu'u cũ me'rã cati'i. Tojo weegu yu'u upu ba'agure catinu'cũcã weeguti. ⁵⁸ Yu'u u'musepu cjase ba'ase dijati'quere ucũ'u. A'te ba'ase maná musã ñecũsumua ba'a'que weronojō niwe'e. Na tere ba'amirã, wërĩa wa'acãrã niwã. Yé upure ba'arã pũrĩcã catinu'cũcã'rãsama, niwĩ Jesús.

⁵⁹ Jesús narẽ a'tere Capernaupu judío masã nerẽrĩ wi'ipu bu'ewĩ.

Masã Jesure sirutudu'u'que ni'i

⁶⁰ Jesure siruturi masã cũ bu'esere tu'orã, a'tiro niwã:

—Cũ werese diasayu'rũa'a. ¿Noa tere tu'omasĩpõtëobosau?

⁶¹ Tojo ucũsere tu'ogu, Jesús narẽ niwĩ:

—¿Musã yu'u tojo ucũsere tu'satisari? ⁶² ¿De'ro wa'abosari yu'u Õ'acũ macũ masũ weronojō uputigu apaturi toduporo yu'u ní'caropu mujãacã tja? Musã tere i'arã, ¿de'ro tu'oña'bosari? ⁶³ Espiritu Santu catisere o'omi. Marĩ upu marĩrẽ catise o'owe'e. Yu'u ba'ase, sĩ'rĩsere ucũgũ, po'peapu ejeripõ'rã cjasere ucũgũ wee'e. Yu'u ucũsere ëjõpeorã catinu'cũcã'rãsama. ⁶⁴ Æpërã musã tiropure yu'u weremicã, yu'ure ëjõpeotima yujupu, niwĩ Jesús.

Jesú cãrẽ ëjõpeotiajãrẽ ne waroputa masitojacu niwĩ. Tojo nicã cãrẽ Æpërãrẽ wëjëdutigu o'oacju quẽ'rãrẽ masitojawĩ.

⁶⁵ Jesús masãrẽ niwĩ:

—Tojo weegu yu'u masãrẽ mejëpu ní'caronojõta ne ni'cũ cũ uaro yu'ure sirutumasĩtisami. Yu'u pacu o'ono'rã dia'cũ sirutumasĩsama, niwĩ Jesús.

⁶⁶ Tita pãjãrã cãrẽ sirutumi'cãrã sirutudu'ucã'wã. ⁶⁷ Na tojo weecã i'agũ, Jesús ãsã cũ bu'erãrẽ sërĩtiña'wĩ:

—¿Musã quẽ'rã wa'asĩ'rĩsari?

⁶⁸ Simó Pedro cãrẽ yu'tiwĩ:

—Wioḡu, ¿noa pe'ere sirutubosari? Mu'u ucūse catinu'cūsere o'o'o. ¿Ūsā no'opu wa'abosau? ⁶⁹ Ūsā mu'urē ējōpeotoja'a. Ūsā mas'i, mu'u añugū Ō'acū bese'cuta ni'i.

⁷⁰ Jesú ūsārē niwī:

—Yu'u musā docere besewu. Yu'u tojo wéeca be'ro nimicā, ni'cū musā me'rācjū wātī yagu nimi.

⁷¹ Jesú tojo níḡū, Juda Iscariotere, Simó macūrē nigū weewī. Juda ūsā me'rācjū nimiwī. Tojo nimicū, be'ropure Jesure ī'atu'tirāpure o'owī.

7

Jesure cū acabijirā Judea di'tapu majāmitojaduti'que ni'i

¹ Jesú masārē bu'éca be'ro Galileapu ī'acusiawī. Cū judío masā wējērī níḡū, Judea di'tapure wa'asī'rītiwī. ² Titare judío masā ñecūsūmua wi'seriacā na wee'quere wācūsiruturātirā weewā. Tojo weerā ti bosenūmu niatji dūporoacā Jesú acabijirā cūrē niwā:

³ —A'topure tojaque'aticā'ña. Mu'u bu'esere siruturā tiro Judeapu tojaagusa'a. Topu napure wee'ogū wa'aya. ⁴ Masā mu'urē masīcā uagu, ya'yioropu wee'otīcā'rōua'a. Mu'u tere wee'ogū, nipe'tirā ī'orōpu wee'ogū wa'aya, niwā.

⁵ Cū acabijirāputa cūrē ējōpeotiwā. ⁶ Jesú narē niwī:

—Yu'u no'o uaro wa'amasītisa'a. Yu'u pacu yu'ure cūu'que ejawe'e yujupu. Musā pūrīcārē wiowe'e; no'o uaro wa'amasī'i. ⁷ A'ti umucocjārā ña'arō weerā musārē ī'atu'titima. Na ña'arō niseti'quere werecā, yu'ure ī'atu'tima. ⁸ Musā bosenūmurē ī'arā wa'aya. Yu'u pacu yu'ure cūu'caro ejawe'e. Tojo weegu ni'cārōacāma yu'ua wa'awe'e, niwī Jesú. ⁹ Tojo níca be'ro Galileaputa tojacā'wī.

Jesú wi'seriacā weeri bosenūmurē ī'agū wa'a'que ni'i

¹⁰ Cū acabijirā Jerusalēpu bosenūmu ī'arā wa'awā. Be'ropu Jesú quē'rā cū acabijirārē sirutuwā'cāwī. Topure ne etagu, masā'otiwī. Cūrē masīcā uatiwī. ¹¹ Ti bosenūmu nicā, judío masā wiorā Jesure a'marā, “Sō'onícū waro ¿no'opu nisari?” nicārā niwā.

¹² Jesure pājārā masā a'tiro nicārā niwā. Āpērā “Añugū nimi”, nicārā niwā. Āpērā pe'e “Nitimi, masārē nisoogu ña'agū nimi”, nicārā niwā.

¹³ Judío masā wiorārē uirā, nipe'tirā tū'oropu Jesú ye cjasere ucūtiwā.

¹⁴ Jerusalēpu bosenūmu decótiari cura Jesú Ō'acū wi'ipu sājāa, masārē bu'ewī.

¹⁵ Cū bu'esere tū'orā, judío masā wiorā tū'omarīawā.

—Ā'rī bu'etimigū, ¿de'ro weegu tocārō masīti? niwā.

¹⁶ Jesú narē niwī:

—Yu'u bu'ese, yé mejēta ni'i. Yu'u pacu, yu'ure o'ócū ye ni'i. ¹⁷ No'o Ō'acū uaro weesī'rīgūnojō yu'u ucūsere “Diacjūta ni'i”, ni masīgūsami. “Ō'acū dutiro bu'emī. Cū uaro bu'etimi”, nigūsami. ¹⁸ Ni'cū cū uaro ucūma'agū “Cū añurō ucūme'rīmi” nicā tū'osī'rīsami. Apī Ō'acū uaro weregu pe'e masā “Ō'acūrē añuyu'rūami” nicā uasami. Cū pūrīcā nisooti, diacjū ucūsami.

¹⁹ »Musārē Ō'acū duti'quere Moisé o'ocu niwī. Tojo weemicā, musā ne ni'cū te dutisere weewe'e. ¿De'ro weerā musā yu'ure wējēsī'rīti? ni sērītiña'wī.

²⁰ Masā cūrē niwā:

—¿Noa mu'urē wējēsī'rīti? Mu'u wātī sājāno'cu nisa'a.

²¹ Jesú narē niwī:

—Sijamasītigure sauru nicā yu'rūocā ī'aucuatjīarā, yu'ure wējēsī'rī'i. ²² ¿De'ro weerā musā ucuati? Moisé musārē a'tiro duticu niwī: “Musā pō'rā umuarē ni'cā semana bajuáca be'ro na ō'rēcju yapa caserore yejecō'aña”, nicu niwī. Cū tojo dutise dūporo musā ñecūsūmua maata tojo weemujātitojacārā niwā. Apetero na

sauru nicã bajuabosama. Na bajuáca be'ro ni'cã semana queoro sauruta nibosa'a tja. ²³ Musã Moisé duti'quere queoro weesĩ'rĩrã, sauru nimicã, na õ'rēcju yapa caserore yejecõ'asa'a. Tojo weemirã, yu'u sauru nicã ni'cũrẽ yu'rucã ĩ'arã, ¿yu'u me'rã tu'saweti? ²⁴ Bu'icjase bajuyoropu cjase dia'cũrẽ ĩ'abeseticã'ña. Queoro ĩ'atojarãpu beseya, niwĩ Jesú.

Jesú cã u'musepu a'ti'quere ucũ'que ni'i

²⁵ Jesú masãrẽ bu'eri cura ãpẽrã Jerusalęcjãrã niwã:

—¿Ã'rĩta niti na wějẽsĩ'rĩ wapagú? ²⁶ Cũ nipe'tirã ĩ'orõpu bu'egu weemi. Na cãrẽ ne mejęcã nitiamã. ¿Apetero weerã wiorã ã'rĩ Õ'acũ macũ cũ bese'cu nimi nisere ějõpeosari? ²⁷ ã'rĩ Õ'acũ bese'cu nitisami. Cũ ya macãrẽ marĩ masĩ'i. Õ'acũ bese'cu nicã pũrĩcãrẽ, marĩ cũ a'ti'caropure masĩtiboapã, niwã.

²⁸ Jesú cã bu'eri cura na tojo ni ucũcã tu'ogu, tutuaro narẽ niwĩ:

—Musã yu'ure masĩ'i, nimiba. Tojo nicã yu'u a'ti'caropure masĩsa'a. Yu'u uaro me'rã a'titiwũ. Yu'ure o'ócũ diacjũ weegú nimi. Musã cãrẽ masĩwe'e. ²⁹ Yu'u cã tiropu ní'cu ni'i. Tojo weegu cãrẽ masĩ'i, niwĩ Jesú.

³⁰ Cũ tojo nicã tu'orã, cãrẽ bu'iri da'reri wi'ipũ miasĩ'rĩmiwã. Õ'acũ cũ'que ejatijucã, cãrẽ miatiwã. ³¹ Masã pãjãrã cãrẽ ějõpeowã. A'tiro niwã:

—¿To pũrĩcãrẽ Õ'acũ bese'cu Cristo a'tigu, ã'rĩ weeĩ'o'que nemorõ weegusari? niwã.

Jesure bu'iri da'reri wi'ipũ miasĩ'rĩmi'que ni'i

³² Fariseo masã “Ã'rĩ Õ'acũ bese'cu nimi” nisere tu'ocãrã niwã. Tojo weerã pa'ia wiorã me'rã Õ'acũ wi'i co'terã surarare Jesure ñe'edutirã o'ócãrã niwã. ³³ Jesú pe'e masãrẽ a'tiro niwĩ:

—Yu'u musã me'rã yoaticã nigũsa'a. Be'ro yu'ure o'ócũ tiropu wa'aguti. ³⁴ Yu'ure a'masiruturã, musã bocasome. Yu'u wa'aropure wa'amasĩsome.

³⁵ Judío masã wiorã a'merĩ sãrĩtiña'wã:

—Ã'rĩ yu'ure bocasome ní'gũ, ¿no'opu wa'agusari? ¿Cũ judío masã griego masã tiropu wa'astea'cãrãrẽ bu'esijagu wa'agusari? ¿Griego masã quẽ'rãrẽ bu'egusari?

³⁶ Cũ tojo ní'que ¿de'ro nisĩ'rĩrõ weeparĩ? ni a'merĩ sãrĩtiña'wã.

Acowuose cjasere Jesú were'que ni'i

³⁷ Jesú bosenuu na weeyapatiri nuu warore wã'cãnu'cã, tutuaro me'rã niwĩ:

—Acowuorã, yu'u tiropu a'ti, sĩ'rĩrã a'tia. ³⁸ Tojo weerã yu'ure ějõpeocã, musã ye ejeripõ'rãrĩpu Espĩritu Santu nigũsami. Cũ dia aco o'mabũronu'cũrõ weronojõ nigũsami. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu ní'caronojõta nirõsa'a, niwĩ Jesú.

³⁹ Cũ aco o'mabũronu'cũsere ucũgũ, Espĩritu Santure ucũgũ weewĩ. Cũta Jesure ějõpeorãpũre sãjãacju nigũsami ní'gũ, tojo niwĩ. Titare Espĩritu Santu cũ a'tise dũporo niwũ. Jesú cũ wẽrĩ masãmũjãatijucã, Espĩritu Santu a'titiwĩ yujupu.

Masã na ducawatise ni'i

⁴⁰ ãpẽrã Jesú ucũ'quere tu'orã, a'tiro niwã:

—Diacjũta ni'i. ã'rĩ “Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ a'tiacju niapu” na ní'cuta nimi.

⁴¹ ãpẽrã a'tiro niwã:

—Ã'rĩ Õ'acũ bese'cu Cristo nimi, niwã.

ãpẽrã pe'e “Õ'acũ bese'cu de'ro Galileacjũ nibosabe. ⁴² Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro niwũ: ‘Õ'acũ bese'cu Davi weronojõ Belęcjú nigũsami. Cũ pãrãmi nituriagupu nigũsami’, ni ojano'wũ”, niwã.

⁴³ Jesure masã ni'cârõnojõ wãcũtiwã. Tojo weerã ducawatia wa'awã. ⁴⁴ Æpërã cãrẽ bu'iri da'reri wi'ipũ miasĩrĩwã. Tojo weesĩrĩmirã, weetiwã.

Judío masã wiorã Jesure ãjõpeoti'que ni'i

⁴⁵ Õ'acũ wi'i co'terã surara Jesure ñe'edutirã o'õno'cãrã a'tiro weewã. Na o'õ'cãrã tiro fariseo masã, tojo nicã pa'ia wiorã tiropũ majãmitojaawã. Topũ na etacã, wiorã narẽ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ro weerã Jesure ñe'e miititiati? nicãrã niwã.

⁴⁶ Surara narẽ yũ'ticãrã niwã:

—Ne ni'cũ cã weronõjõ ucũcã, tũ'otirã nicãti.

⁴⁷ Fariseo masã narẽ nicãrã niwã:

—¿Musã quẽ'rã cã bu'e'quere tũ'orã, ãjõpeoti? ¿Nisoono'ati? ⁴⁸ Añurõ tũ'omasĩña. Ne ni'cũ wiogũ, ne ni'cũ fariseo masũ cãrẽ ãjõpeotima. ⁴⁹ Sõjã pãjãrã cã weresere ãjõpeorã, Õ'acũ Moisére dutise cũu'quere masĩtibutiamã. Õ'acũ narẽ bu'iri da'regusami, nicãrã niwã surarare.

⁵⁰ Nicodemo ñamipũ Jesure ĩ'agũ eja'cũ fariseo masũ nicũ niwĩ. Cũ me'rãcjãrã wiorãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

⁵¹ —Marĩrẽ dutise a'tiro ni'i: “Ni'cũ cã ña'arõ wee'quere ĩ'atojarãpũ, bu'iri da'reroua'a”, ni'i, nicũ niwĩ.

⁵² Na cãrẽ niwã:

—¿Mũ'u quẽ'rã Galileacjũ niti? Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ bu'eya. Ne ni'cũ Õ'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masũ Galileacjũ nitimi, nicãrã niwã.

Ña'arõ weegore weresã'que ni'i

⁵³ Nipe'tirã masã Jerusalẽpũ bosenuũ eja'cãrã na ye wi'seripũ dajatojaawã.

8

¹ Jesú pe'e ãrũgũ Olivo wãmeticjũpũ wa'awĩ. ² Be'ro ape nuũ bo'reacã Õ'acũ wi'ipũ wa'awĩ tja. Masã nipe'tirã cã tiropũ nerẽwã'cãtiwã. Cũ ejanujã, narẽ bu'ewĩ.

³ Cũ bu'eri cura Moisé duti'quere bu'eri masã, tojo nicã fariseo masã Jesú tiropũ etawã. Na ni'cõ numio apĩ co marãpũ nitigũ me'rã ña'arõ weemigõ tõ'o'core masã ĩ'orõpũ miiejawã.

⁴ Na Jesure niwã:

—Wiogũ, a'tigo co marãpũ nitigũ me'rã ña'arõ weegore bocaepũ. ⁵ Moisé tojo weegonõjõrẽ ãtãperi me'rã doquewẽjẽdutigũ niwĩ. ¿Mũ'u waro de'ro niti?

⁶ ¿De'ro yũ'tigusari? nĩrã, cãrẽ tojo sãrĩtiña'wã. Na a'tiro wãcũwã: “Cũ mejẽcã yũ'ticã, wiorãrẽ weresãrãsa'a”, ni wãcũwã. Na sãrĩtiña'cã tũ'ogũ, mu'rĩque'a, cã omopica me'rã nucũcãpũ ojawĩ. ⁷ Na cãrẽ sãrĩtiña'du'uticã ĩ'agũ, cã wã'cãnu'cã, narẽ niwĩ:

—Musã wa'teropũ no'o nigũ ne ni'cãti ña'arõ weetigũ, ãtãgã mii, core doquenu'cãña.

⁸ Be'ro mu'rĩque'a, ojanemowĩ tja. ⁹ Cũ tojo nicã tũ'orã, na bu'iritirã tũ'oña'wã. Tojo weerã siape me'rã nipe'tirã uijapẽ'tia wa'awã. Bucurã waro wijamũ'tãwã. Be'ro ãpërã quẽ'rã sirutuwijawã. Jesú ni'cũta co numio me'rã cõ'onujãwĩ. ¹⁰ Cũ wã'cãnu'cã, co ni'cõrẽta ĩ'agũ, niwĩ:

—Mũ'urẽ weresãrã waro ¿no'o wa'ati? Mũ'urẽ “Ëtã me'rã doquewẽjẽrõu'a”, ¿nitiati?

¹¹ Co cãrẽ niwõ:

—Nitiama.

Jesú core niwĩ:

—Yũ'u quẽ'rã mũ'urẽ “Bu'iri da'reroua'a”, niwe'e. Wa'agosa'a. Apaturi ña'arõ weenemotĩcã ña, niwĩ.

Jesú sī'ose weronojō cǎ nise nī'i

¹² Ni'cāti Jesú masārē bu'égǎ, a'tiro niwī:

—Yǎ'u a'ti nucūcācjārārē sī'ose weronojō ni'i. Yǎ'ure siruturā na'itī'arōpǎ nirā weronojō nitima. Yǎ'u na me'rā ninu'cū'u. Na de'ro weeatjere ī'o'o. Tojo weerā añurō nisetimasīma.

¹³ Cǎ tojo nicā tǎ'orā, fariseo masā Jesure niwā:

—Mǎ'u basu mǎ'u weesere ucūcā, mǎ'u ucūse wapamarī'i.

¹⁴ Jesú narē niwī:

—Yǎ'u basu yǎ'u weesere ucūmicā, yǎ'u ucūse wapati'i. Yǎ'u ní'caropǎ yǎ'u dajatojaatjere masī'i. Mǎsā pūrīcā yǎ'u ní'caro yǎ'u dajatojaatjopǎre masīwe'e.

¹⁵ Mǎsā a'ti ǎmucocjārā wācūse me'rā bese'e. Yǎ'u pūrīcā yǎ'u se'saro ne ni'cārē besewe'e. ¹⁶ Yǎ'u besegǎ, queoro besebosa'a. Yǎ'u ǎaro besewe'e. Yǎ'u pacǎ, yǎ'ure o'ó'cǎ me'rā bese'e. ¹⁷ Mǎsārē dutise na oja'que a'tiro ni'i: “Pǎarā masā ni'cārōnojō na ī'a'quere weresācā, ējōpeorǎa'a.” ¹⁸ Yǎ'u werese quē'rā tojota ni'i. Yǎ'u, yǎ'u pacǎ yǎ'ure o'ó'cǎ me'rā yé cjasere añurō ucū'u. Tojo weero yǎ'u ucūse queoro ni'i.

¹⁹ Na Jesure sērītiña'wā:

—To pūrīcārē ¿mǎ'u pacǎ no'opǎ nisari?

Jesú narē yǎ'tiwī:

—Mǎsā yǎ'ure masīwe'e. Yǎ'u pacǎ quē'rārē masītisa'a. Yǎ'ure masīrā, cǎ quē'rārē masīboapā, niwī.

²⁰ Jesú tojo ucūgǎ, Ō'acǎ wi'ipǎ niwī. Masā niyeru o'orā na sāase acari tiropǎ niwī. Cǎ topǎ nicā, cǎ pacǎ cārē cū'que ejatiyucā, ne ni'cǎ cārē bu'iri da'reri wi'ipǎ miatiwā.

Jesú “Yǎ'u wa'atjopǎre mǎsā wa'asome” ní'que ni'i

²¹ Jesú judío masā wiorārē niwī:

—Yǎ'u wa'agǎ wee'e. Yǎ'u wa'áca be'ro mǎsā yǎ'ure a'marāsa'a. Mǎsā acobojoño'ña marīrā wērīrāsa'a. Yǎ'u wa'atjopǎre mǎsā wa'amasīsime.

²² Na a'merī sērītiña'wā:

—¿Cǎ basu wējē, wērīgǎsari? ¿Tojo weerā cǎ wa'atjopǎre marī wa'amasītisari?

²³ Jesú narē niwī:

—Mǎsā a'ti nucūcācjārā ni'i. Yǎ'u ǎ'mūsecjǎ ni'i. ²⁴ Tojo weegǎ mǎsārē todǎporo “Acobojoño'ña marīrā wērīrāsa'a”, niapǎ. Mǎsā yǎ'ure “Cǎta nimi”, ni ējōpeowe'e. Tojo weerā mǎsā acobojoño'ña marīrā wērīrāsa'a.

²⁵ Na Jesure sērītiña'wā:

—¿Noanojō niti mǎ'u?

Jesú narē niwī:

—Ne waropǎ mǎsārē weretojamiwǎ. ²⁶ Yǎ'u peje waro mǎsārē werese cǎo'o. Tojo nicā mǎsārē bu'iri da'reatje quē'rārē cǎo'o. Yǎ'ure o'ó'cǎ diacjǎ ucūmi. Cǎ ucū'quere, yǎ'u tǎ'o'quere mǎsārē a'ti nucūcācjārārē wereturia'a, niwī Jesú.

²⁷ Jesú tojo ucūgǎ, cǎ pacǎ Ō'acūrēta ucūgǎ weemiwī. Masā pe'e cǎ tojo ucūserē tǎ'omasītiwā. ²⁸ Tojo weegǎ Jesú narē niwī:

—Mǎsā yǎ'ure ǎ'mǎarōpǎ tuumorōñǎ'cōrǎpǎ, yǎ'u Ō'acǎ bese'cǎ nisere masīrāsa'a. “Cǎ ǎaro weetipī”, nirāsa'a. Yǎ'u pacǎ yǎ'ure were'que se'sarore mǎsārē were'e. ²⁹ Yǎ'ure o'ó'cǎ yǎ'u me'rā nimi. Yǎ'u cǎ tǎ'sase dia'cārē wee'e. Tojo weegǎ yǎ'ure ne cō'awā'cātimi.

³⁰ Jesú tojo nicā tǎ'orā, pǎjārā cārē ējōpeowā.

Ō'acǎ pō'rā ye queti, apēye ña'arō weenu'cūrā ye queti ni'i

³¹ Jesú judío masā cārē ējōpeorārē a'tiro niwī:

—Musã yu'u bu'esere yu'tirã, yarã waro nirãsa'a. ³² Diacjũcjũrẽ masĩrãsa'a. Cũrẽ masĩrã, musã ña'arõ weesere dutigu doca nisome.

³³ Na cũrẽ niwã:

—¿De'ro weegu mu'u “Ña'arõ weesere dutigu doca nisome”, niti? Ësã Abrahã pãrãmerã nituriarã ni'i. Ësã apĩ dutise doca nititojawu.

³⁴ Jesú narẽ niwĩ:

—Diacjũta nigũti. Nipe'tirã ña'arõ weerã na ña'arõ weesere du'umasĩtirã, te doca niwã ñasama. ³⁵ Ni'cũ ãpẽrãrẽ da'raco'tegu cũ wiogu ya wi'icjũ waro nitimi. Ti wi'iwogu macũ pe'e ti wi'icjũ waro nimi. ³⁶ Yu'u Õ'acũ macũ musã ña'arõ weese doca nimi'cãrãrẽ yu'rũweticã weegu a'tiwu. Tojo wéeca be'ro diacjũta musã yu'rũono'cãrã nirãsa'a. ³⁷ Yu'u musã Abrahã pãrãmerã nituriarã nisere masĩtoja'a. Tojo nimirã, musã yu'u ucũsere ëjõpeosĩ'rĩtisa'a. Tojo weerã yu'ure wẽjẽsĩ'rĩsa'a. ³⁸ Yu'u pacu yu'ure ï'o'quere musãrẽ were'e. Musã pũrĩcã musã pacu duti'quere weesa'a.

³⁹ Na cũrẽ niwã:

—Ësã ñecũ Abrahã nimi.

Jesú narẽ niwĩ:

—Musã Abrahã pãrãmerã waro ni'i nĩrã, cũ wee'caro weronojõ weebosa'a.

⁴⁰ Diacjũ cjase yu'u pacu bu'e'quere weremicã, yu'ure wẽjẽsĩ'rĩ'i. Abrahã ne tojo weeticu niwĩ. ⁴¹ Musã pe'e musã pacu weesenojõrẽ weesa'a, niwĩ Jesú.

Cũ tojo nicã tu'orã, na niwã:

—Ësã, pacu marĩrã, tojo boca'cãrã weronojõ niwe'e. Õ'acũ ni'cũta ãsã pacu nimi.

⁴² Jesú narẽ niwĩ:

—Musã diacjũta Õ'acũ ãsã pacu nimi nĩrã, yu'ure uabosa'a. Yu'u cũ me'rã ní'cuta a'tiwu. Yu'u uaro a'titiwu. Õ'acũta yu'ure o'ówĩ. ⁴³ ¿De'ro weerã musã yu'u ucũsere tu'omasĩweti? A'tiro ni'i. Musã yu'u ucũsere tu'o ëjõpeosĩ'rĩwe'e. Tojo weerã tojo wee'e. ⁴⁴ Musã pacu wãtĩ nimi. Musã cũ yarã ni'i. Tojo weerã cũ uaro weesĩ'rĩ'i. Cũ ne waroputa masãrẽ wẽjẽcõ'agũ nitojacu niwĩ. Cũ ne cã'rõacã diacjũ cjasere weetimi. Ne ni'cãti diacjũ ucũtisami. Cũ nisoogu nimi. Tojo weegu nisoose me'rãta ucũsami. Cũ nisoosepijatjãgũ, nisoose wiogu nimi. ⁴⁵ Musã pe'e yu'u diacjũ ucũse ye bu'iri yu'ure ëjõpeowe'e. ⁴⁶ ¿Noanojõ yu'ure “Mu'u ña'a ni'i”, nibosari? Yu'u diacjũ ucũmicã, ¿de'ro weerã yu'ure ëjõpeoweti? ⁴⁷ Õ'acũ põ'rã cũ ucũsere tu'o yu'tima. Musã cũ yarã mejẽta ni'i. Tojo weerã yu'u ucũsere tu'o ëjõpeosĩ'rĩwe'e, niwĩ Jesú.

Abrahã dũporo Cristo nitoja'que ni'i

⁴⁸ Jesú tojo nicã tu'orã, judío masã cũrẽ niwã:

—Ësã mu'urẽ Samariacjũ, wãtĩ sãjãno'cu ni'i nĩrã, diacjũta ni'i.

⁴⁹ Jesú narẽ niwĩ:

—Yu'u wãtĩ sãjãno'cu niwe'e. Yu'u weese me'rã yu'u pacure masã añurõ ucũcã wee'e. Musã pe'e yu'u weesere ï'arã, “Ña'arõ weegu weemi”, ni'i. ⁵⁰ Yu'u, yé cjasere masã añurõ ucũato nisere a'magũ mejẽta wee'e. Ni'cũ nimi yu'ure añurõ ucũgũ. Cũta besegusami. ⁵¹ Diacjũta nigũti. Yu'u ucũsere tu'o ëjõpeogu wẽrĩsome.

⁵² Na Jesure niwã:

—Mu'u “Yu'u ucũsere tu'o ëjõpeogu wẽrĩsome” nise bu'iri ãsã añurõ masĩ'i. Mu'u wãtĩ sãjãno'cu ni'i. Todũporocjãrã nipe'tirã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã, tojo nicã Abrahã wẽrĩpe'tidija wa'acãrã niwã. ⁵³ ¿Mu'u ãsã ñecũ Abrahã yu'rũoro niti? Cũ, Õ'acũ ye queti weremu'tãrã quẽ'rã wẽrĩa wa'acãrã niwã. Mu'u waro ¿ñamũnojo niti tojo ni ucũgũ?

⁵⁴ Jesú narẽ niwĩ:

—Yu'u, yu'u basu, ni'cūta añurō ucūme'rīse wapamarī'i. “Ūsā pacu Ō'acū nimi” musā nigūta yu'ure añurō ucūmi. ⁵⁵ Musā cūrē masītisa'a. Yu'u pūrīcā masī'i. Yu'u cūrē masīwe'e nīgū, musā weronojō nisoosepijagu nibosa'a. Diacjūta ni'i. Yu'u cūrē masī'i. Cū dutisere wee'e. ⁵⁶ Musā ñecū Abrahā yu'u a'ti nucūcāpū a'tiatjere ējōpeogu, e'catiyucu niwī.

⁵⁷ Na cūrē niwā:

—Mu'u cincuenta cū'marī cūotimigū, ¿Abrahārē ī'arī? ⁵⁸ Jesú narē niwī:

—Diacjūta nigūti. Abrahā bajuase dūporopu yu'u nitojawu.

⁵⁹ Cū tojo nicā tu'orā, na ūtāperi me'rā doquewējēsī'rīmiwā. Cū pe'e narē du'ticā'wī. Be'ro ti wi'i Ō'acū wi'ipū ní'cu na wa'teropu wijaa wa'awī.

9

Jesú caperi ī'atigu bajua'cure yu'rūo'que ni'i

¹ Jesú cū yu'rūaro ni'cū ūmu caperi ī'atigure ī'awī. Cū wī'magūpūta caperi ī'atigu bajuacu niwī. ² Cūrē ī'arā, ūsā Jesure sērītiña'wū:

—Ūsārē bu'egu, ¿de'ro weegu ā'rī caperi ī'atigu bajuapari? ¿Noa ye bu'iri nipari? ¿Cū pacūsumua ye bu'iri o cū ye bu'iri?

³ Jesú ūsārē niwī:

—Cū ña'arō wee'que ye bu'iri niwe'e. Cū pacūsumua quē'rā bu'iri mooma. Cū me'rā Ō'acū añurō weesere ī'osī'rīgū, cūrē tojo bajugu bajuacā weecu niwī.

⁴ Ni'cārōacā Ō'acū yu'ure o'ó'cu cūu'quere weerūa'a nirītero ni'i. Ūmipū marī da'ramasītiro weronojō be'ropu cū cūu'quere weeta basiotisa'a. ⁵ Yu'u a'ti ūmūcopu nirī cura masārē sī'ose weronojō ni'i. Yu'u narē Ō'acū yere masīcā wee'e, niwī.

⁶ Jesú tojo nīca be'ro nucūcāpū ū'secore e'ocūuwī. Be'ro tere di'ta morēsu'uro ōrēmīi, caperipū tuuwa'rewī. ⁷ Be'ro cūrē niwī:

—Siloé wāmetiro na yéca ditarapū mu'u caperire tuucoegu wa'aya, niwī. Siloé “o'ó'cu” nisī'rīrō weesa'a.

Be'ro cū topu wa'a, cū caperire tuucoecu niwī. Cū majāmitojatigu, añurō ī'acu niwī. ⁸ Cū ya wi'i pū'tocjārā, todūporo cū caperi ī'atigu nicā ī'a'cārā a'tiro nicārā niwā:

—¿Ā'rī todūporopu niyeru sērīduji'cuta nimiba?

⁹ Ni'cārērā “Cūta nimi”, nicārā niwā.

Āpērā pe'e “Nitimi. Apī cū weronojō bajugu nimi”, nicārā niwā.

Cū pe'e “Yu'uta ni'i”, nicu niwī.

¹⁰ Na cūrē sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro weegu mu'u ni'cārōacārē añurō ī'ati?

¹¹ Narē yu'ticu niwī:

—Sō'onīcu Jesú wāmetigu di'ta acotise me'rā yu'u caperire tuuwa're, Siloé ditarapū yu'ure coedutiami. Topu wa'a, yu'u coéca be'ro ī'anū'cāpū.

¹² Cūrē ninemocārā niwā tja:

—¿No'opu niati cū?

—Masītisa'a. No'opu nīgū nisami, nicu niwī.

Fariseo masā caperi ī'atigu yu'rūono'cure sērītiña'que ni'i

¹³ Be'ro caperi bajuno'ti'cure fariseo masā tiropu miacārā niwā. ¹⁴ Jesú cūrē yu'rūoca nūmu sauru nicaro niwū. ¹⁵ Jesú caperi ī'acā wee'cure fariseo masā sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro weegu mu'u añurō ī'ati?

Cū narē yu'ticu niwī:

—Ni'cũ yu'u caperire di'ta acotise me'rã tuuwa'reami. Yu'u coéca be'ro añurõ ï'anu'cãpu.

¹⁶ Ni'cãrẽã cãrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—Marĩrẽ soodutĩca nũmũrẽ a'tiro weegũnojõ Õ'acũ o'ó'cu nitimi. Cũ marĩrẽ soodutĩca nũmũrẽ ãjõpeotisami.

Ãpẽrã pe'e a'tiro nicãrã niwã:

—Cũ ña'arõ weegũnojõ nígũ pũrĩcã, a'te añusere wee'omasĩtiboapĩ, nicãrã niwã. Na mejẽcã dia'cũ wãcũcãrã niwã. ¹⁷ Be'ro na caperi bajuno'ti'cũre sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Mu'u waro ¿de'ro niti mu'ũrẽ ï'acã wee'cũre?

Cũ yu'ticũ niwĩ:

—Yu'ua, Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ nimi, ni'i.

¹⁸ Judío masã wiorã todũporopũ cã caperi ï'ati'quere ãjõpeosĩ'rĩticãrã niwã. ¹⁹ Tojo weerã cã pacũsumũarẽ pijio, sãrĩtiña'cãrã niwã:

—¿Ã'rĩ musã macũ niti? ¿Cũ wĩ'magũputa caperi ï'atigu bajuari? ¿De'ro weegu cã ni'cãrõacãrẽ ï'ati?

²⁰ Cũ pacũsumũa narẽ yu'ticãrã niwã:

—Ëu, ãsã macũta nimi. Cũ caperi ï'atigu bajuawĩ. A'te dia'cũrẽ ãsã masĩ'i. ²¹ Cũ ni'cãrõacã ï'asema masĩtisa'a. Cũrẽ ï'acã wee'cu quẽ'rãrẽ masĩtisa'a. Cũ basu yu'timasĩmi. Cũ wĩ'magũ mejẽta nimi. Cũrẽ sãrĩtiña'ña, nicãrã niwã.

²² Cũ pacũsumũa uirã, tojo nicãrã niwã. Judío masã wiorã todũporopũ a'tiro nicãrã niwã: “No'o Jesure ‘Õ'acũ cã o'ó'cu nimi’ nigũnojõrẽ Õ'acũ wi'iputa cõ'awĩrõno'rõsa'a. Cũ marĩ me'rã nisetinemosome”, nicãrã niwã. ²³ Tojo weerã marĩrẽ cõ'arĩ ni uirã, “Cũ wĩ'magũ mejẽta nimi. Cũrẽ sãrĩtiña'ña”, nicãrã niwã.

²⁴ Judío masã wiorã caperi bajuno'ti'cũre apaturi pijicãrã niwã tja. Cũrẽ “Õ'acũ tu'oropũre diacjũ ucũña. Ësã masĩ'i, mu'ũrẽ yu'rũo'cu ña'agũ nimi”, nicãrã niwã.

²⁵ Cũ narẽ nicũ niwĩ:

—Cũ ña'agũ o añugũ nígũ nisami; cãrẽ yu'u masĩtisa'a. A'te dia'cũrẽ masĩ'i. Todũporopũre yu'u caperi bajuno'ti'cũre yu'rũoami. Ni'cãrõacãrẽ ï'a'a.

²⁶ Cũrẽ sãrĩtiña'nemocãrã niwã tja:

—¿Noa mu'ũrẽ tojo weeati? ¿De'ro wee mu'ũrẽ ï'acã weeati?

²⁷ Cũ narẽ yu'ticũ niwĩ:

—Musãrẽ weretojapu. Yu'ure ãjõpeowe'e. ¿De'ro weerã musã sãrĩtiña'nemoti tja? ¿Cũrẽ sirutusĩ'rĩti?

²⁸ Cũ tojo yu'ticã tu'orã, cãrẽ tu'ticãrã niwã:

—Mu'u cãrẽ sirutuya. Ësã pũrĩcã Moisé dutisere siruturãti. ²⁹ Ësã masĩ'i, Õ'acũ Moisére ucũcu niwĩ. Cũ pe'ema “Tocjũpu nimi”, niña marĩ'i.

³⁰ Cũ narẽ nicũ niwĩ:

—A'yóne. ¿Musã yu'ure caperi ï'acã wee'cũre masĩweti? ³¹ Marĩ añurõ masĩ'i, Õ'acũ ña'arãrẽ na sãrĩsere yu'titisami. Cũrẽ ãjõpeorã, cã uaro weerã dia'cũrẽ yu'tisami. ³² Ne ni'cãti “Ni'cũ wĩ'magũputa caperi ï'atigu bajua'cũre ï'acã weepũ” nicã tu'onõ'ña marĩ'i. ³³ Cũ Õ'acũ o'ó'ti'cu nígũ, yu'ure caperi ï'acã weetiboapĩ.

³⁴ Na cãrẽ nicãrã niwã:

—¿Mu'u ne waroputa ña'agũ bajua'cu mijĩ ãsãrẽ weresĩ'rĩti? Cũ na me'rã nisetimi'cũre na me'rã ninemodutiticãrã niwã.

Jesú masãrẽ “Caperi bajuno'tirã weronojõ nima” nise ni'i

³⁵ Jesú caperi bajuno'ti'cũre na cõ'awĩrõ'quere tu'owĩ. Tojo weegu cãrẽ bocaejagu, niwĩ:

—¿Mu'u Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigũre ãjõpeoti?

³⁶ Cũ Jesure yu'tiwĩ:

—Wioḡu, ¿noanojō niti cã? Yu'u cãrē ējōpeosĩ'rĩsa'a. Wereya.

³⁷ Jesú cãrē niwĩ:

—Mu'u ĩ'atoja'a. Yu'u mu'u me'rã ucũgũta ni'i.

³⁸ Cã tojo nicã tu'ogũ, Jesú tiro ejaque'a, cãrē niwĩ:

—Wioḡu, mu'urē ējōpeo'o.

³⁹ Be'ro Jesú niwĩ:

—Yu'u a'ti turipũre queoro besegũ a'tiwũ. Masã na ña'arō weesere masĩtima. Ō'acũ masãrē yu'rũomi nise quẽ'rãrē masĩtima. Tojo weerã caperi bajuno'tirã weronojō nima. A'tere masĩdutigũ, ējōpeocã uagũ a'tiwũ. Āpẽrã “Ō'acũ ye quetire masĩ'i”, ni wãcũsama. Náta caperi ĩ'atirã weronojō dojosama, niwĩ Jesú.

⁴⁰ Tojo nicã tu'orã, ni'cãrẽrã fariseo masã cã tiropũ nirã a'tiro niwã:

—¿Ûsã quẽ'rã caperi bajuno'tirã weronojōta niti?

⁴¹ Jesú narē yu'tiwĩ:

—Caperi bajuno'tirã weronojō nĩrã pũrĩcã, musã bu'iri moobosa'a. Musã “Caperi bajuno'o”, nimiba. Tojo weerã bu'iritirã ni'i, niwĩ Jesú.

10

Jesú oveja co'tegũ me'rã queose o'o'que ni'i

¹⁻² Jesú masãrē bu'égũ, a'tiro queose werewĩ:

—Diacjũta musãrē nigũti. Ni'cũ masũ oveja co'tegũ na sã'rĩsãaca sopepũre queoro sãjãasami. Āpẽrã ovejare yajasĩ'rĩrã pe'e sope marĩrõpũ sãjãasama. ³ Sopere co'tegũ oveja co'tegũre pãosõrõsami. Cũ sãjãacã, oveja cũ ucũsere tu'omasĩsama. Cũ na ovejanucũrē na wãmerē pisusami. Cũ tojo weecã, cũ tiropũ sirutuwiijaasama. ⁴ Narē pijiwijaatojagũ, na dũporo u'mutãwã'cãsami. Cũ ucũsere tu'omasĩrã, cũ be'ro sirutuque'asama. ⁵ Apĩpũre na ĩ'amasĩtigũre sirututisama. Cũ ucũsere tu'omasĩtirã, no'o uaro du'tistea wa'asama, niwĩ Jesú.

⁶ Fariseo masã a'te cũ queose o'osere tu'omasĩtiwã.

Jesú oveja co'teme'rĩgũ weronojō nimi nise ni'i

⁷ Na tu'otĩcã ĩ'agũ, Jesú narē ninemowĩ tja:

—Diacjũta nigũti. Yu'u oveja sãjãarĩ sope weronojō ni'i. ⁸⁻⁹ Oveja sopere sãjãarã weronojō yu'ure sirutu ējōpeorã yu'rũono'rãsama. Oveja weronojō uiro marĩrõ nĩmasĩrãsama. Na uasere bocarãsama. Āpẽrã yu'u dũporo a'ti'cãrã ña'arã, ovejare yajari masã weronojō nicãrã niwã. Tojo weerã oveja pe'e na ucũsere tu'omasĩtirã, narē sirututicãrã niwã.

¹⁰ »Ovejare yajari masã narē yaja, wẽjẽsĩ'rĩsama. Yu'u pũrĩcã narē catisere o'ogũ a'tiwũ. E'catiyũ'rũmajãto nĩgũ, narē tojo weewũ.

¹¹ »Yu'u ovejare añurõ co'teme'rĩgũ weronojō yu'ure ējōpeorãrē añurõ co'te'e. Añurõ co'tegũ cũ yarã ovejare a'tiro weesami. Narē mejẽcã wa'acã cã'mota'agũ wẽrĩmasĩsami. ¹² Apĩ pe'e cũ da'rase wapa wapata'ase dia'cũrē wãcũsami. Cũ narē co'tegũ waro nitigũ yai a'ticã, totã cõ'anũ'cõ, wa'a wa'asami. Cũ yarã nitiyucã, tojo weesami. Yai a'ti, narē ñe'e, nũrũstepe'ocã'sami. ¹³ Cũ wapata'ase dia'cũrē wãcũgũ, tojo weesami. Cũ yarã nitiyucã, ovejare wãcũnũrũtisami.

¹⁴⁻¹⁵ »Yu'u oveja añurõ co'teme'rĩgũ weronojō ni'i. A'tiro ni'i. Yu'u pacũ yu'ure masĩmi. Yu'u quẽ'rã cũrē masĩ'i. Te weronojō yu'u quẽ'rã yarã ovejare masĩ'i. Na quẽ'rã yu'ure masĩma. Yu'u na ye niatjere wẽrĩ, narē yu'rũoguti. ¹⁶ Āpẽrã quẽ'rã judío masã nitimirã, yarã nima. Na quẽ'rã neono'o, yu'ure ējōpeosiruturãsama. Nipe'tirã yu'ure ējōpeorã ni'cã curua nĩrãsama. Yu'u ni'cũta narē co'tegũ nigũsa'a.

17-18 »Yũ'u pacu yũ'ure ma'imi. Yũ'u masārē wērī yũ'rũoatje wapa tojo weemi. Ne ni'cũ yũ'ure wērīcã weemasītisami; yũ'u uaro me'rã wērīgũti. Yũ'u wērīmasī'i. Be'ro masāmasī'i tja. Yũ'u pacu yũ'ure a'tirota weedutiwī, niwī Jesú.

19 Judío masã cũ tojo nicã tu'orã, cūrē ni'cārōnojō wãcũtiwã.

20 Ni'cārērã cūrē niwã:

—¿De'ro weerã musã cūrē tu'oti? Maatigũ weemi. Wãtī sãjãno'cu nimi, niwã.

21 Āpērã pe'e “Wãtī sãjãno'cu tojo ucũtibosami. Wãtī sãjãno'cu caperi ĩ'atigure ĩ'acã weemasītisami”, niwã.

Judío masã Jesure hati'que ni'i

22 Pu'ecu nirī cura Jerusalépu judío masã bosenuũ weeporã weewã. Dũporocjãrã Ō'acũ wi'ire bosenuũ weepo'quere wãcũsiruturi nuũ niwũ. 23 Ti bosenuũrē Jesú Ō'acũ wi'ipu wa'awī. 24 Cũ Salomó wãmetiri tucũpu sãjãa yũ'rũtērĩrĩ cura judío masã wiorã cūrē añurō be'toanu'cã wa'awã. Cūrē sērĩtiña'wã:

—Mũ'u Ō'acũ o'ó'cu ni'i nisere ne diacjũ werewe'e. ¿De'ro nicã mũ'u ũsārē queoro weregusari? Mũ'u Ō'acũ bese'cu ni'i nígũ, diacjũta ũsārē wereya.

25 Jesú narē niwī:

—Weremiwũ. Yũ'ure ějõpeotiwũ. Yũ'u weeĩ'ose yũ'u pacu dutise me'rã yũ'u Ō'acũ bese'cu nisere musārē ĩ'o'o. 26 Yũ'u musārē todũporo ní'caronojõta yarã oveja niwe'e. Tojo weerã yũ'ure ějõpeowe'e. 27 Yarã oveja yũ'ure ĩ'amasĩma. Yũ'u quē'rã narē ĩ'amasĩi. Na yũ'ure ějõpeosirutuma. 28 Narē catinu'cũsere o'o'o. Na pecame'epũ wa'asome. Yũ'u narē co'tenu'cũcũti. Ne ni'cũ, yarārē yũ'ure ě'mamasĩsome. 29 Narē yũ'u pacu o'ocu niwī. Cũ nipe'tirã nemorõ tutuagu nimi. Tojo weegu ne ni'cũ yũ'u pacu cũorārē cūrē ě'mamasĩsome. 30 Yũ'u pacu me'rã ũsã ni'cũpũta ni'i, niwī Jesú.

31 Cũ tojo nicã tu'orã, judío masã ũtãperi me'rã cūrē doquewẽjẽsĩ'rĩmiwã. 32 Jesú narē niwī:

—Yũ'u pacu tutuase me'rã musã ĩ'orõpu peje añuse weeĩ'owũ. ¿Ñe'enojõ weese ye bu'iri yũ'ure doquewẽjẽsĩ'rĩti?

33 Na Jesure niwã:

—Mũ'u añurõ weese ye bu'iri wẽjẽsome. Ō'acũrē mũ'u ña'arõ ucũse ye bu'iri wẽjẽsĩ'rĩsa'a. Mũ'u nuũ nimigũ, Ō'acũ weronojõ nisĩ'rĩi. Te ye bu'iri mũ'urē wẽjẽrãti, niwã.

34 Jesú narē niwī:

—Musã dutise wa'teropũre Ō'acũ ní'quere a'tiro ojano'caro niwã: “Musã Ō'acũ weronojõ ni'i.” 35 Marĩ masĩi. Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩ cjasere “Tojo nima'acãrõ wee'e”, nita basiowe'e. Ō'acũ cũ dutise o'o'cãrãrē a'tiro nicu niwī: “Musã Ō'acũ weronojõ ni'i”, nicu niwī. 36 Ō'acũ yũ'ure besetjãgũ, a'ti turipũre o'ówĩ. Tojo nimicã, “Yũ'u Ō'acũ macũ ni'i” ní'que bu'iri musã pe'e yũ'ure “Ō'acũrē ña'arõ ucũami”, niaru. Tojo niwe'e. 37 Yũ'u pacu duti'caronojõ weeticãma, yũ'ure ějõpeoticã'ña. 38 Cũ duti'caronojõ weecã pũrĩcãrē, yũ'ure ějõpeotimirã, yũ'u weeĩ'osere ějõpeoya. Musã tere ějõpeorã, yũ'u pacu yũ'upũre nimi nisere masĩrãsa'a. Tojo nicã yũ'u, cũ me'rã ni'cũta ni'i nisere masĩrãsa'a, niwī Jesú.

39 Na cūrē bu'iri da'reri wi'ipu miasĩ'rĩmiwã tja. Cũ pe'e narē du'tiwã'cã wa'awī.

40 Be'ro Jesú Jordã siaquijipu pẽ'awī. Topũre Juã wãmeyerĩ masũ wãmeyecũ'caropũ tojaque'awī. 41 Pãjãrã Jesure ĩ'arã etarã, a'tiro niwã:

—Juã wãmeyerĩ masũ ucũgũ, ne cã'rõ weeĩ'otimigũ, ã'rĩ cjasere diacjũta ucũcũwĩ, niwã.

42 Topũre pãjãrã Jesure ějõpeowã.

11

Lázaro cǔ wērĩ'que ni'i

¹ Jesú Jordǎ siaquijipũ nirĩ cura Lázaro wāmetigũ cǔ ya macǎ Betaniapũ dutitigũ weecu niwĩ. Cǔ ma'miosānumia Mariá, Marta na quē'rǎ ti macāputa nicārǎ niwǎ.

² Co Mariáta niwō Jesure cǔ du'pocārĩpũ u'mutise piopeo, co poari me'rǎ tuucoe'co.

³ Lázaro ma'miosānumia cǔ pūrō nicǎ ĩ'arǎ, āpērǎ me'rǎ Jesure queti o'ócārǎ niwǎ:
—Wiogũ, mu'u me'rǎcjũ uputũ waro nimi, ni o'ócārǎ niwǎ.

⁴ Jesú te quetire tu'ogũ, niwĩ:

—Cǔ dutitigũ wērĩyapatidijasome. Cǔ tojo wērĩse me'rǎ Ō'acũ tutuasere ĩ'ano'rōsa'a. Yu'u Ō'acũ macũ quē'rǎrē masǎ a'tiro nirāsama: “Cǔ tutuagũ nimi”, nirāsama, niwĩ.

⁵ Jesú narē ma'imigũ, maata wa'atiwĩ. ⁶ Te quetire tu'óca be'ro pua nũmũ topũre tojaque'anemowĩ tja. ⁷ Be'ro cǔ ũsārē niwĩ:

—Te'a Judeapũ tja.

⁸ Ũsǎ cǔrē niwũ:

—Ũsārē bu'egũ, sō'onícatero tocjārǎ judío masǎ ũtāperi me'rǎ mu'urē do-
quewējēsĩ'rĩmiwǎ. ¿Mu'u topũ wa'asĩ'rĩsari tja?

⁹ Jesú yu'u pacu da'rase cūu'quere queoro pe'ogusa'a; tojo weerǎ yu'ure wējēsone ujujupũ nígũ, queose me'rǎ a'tiro werewĩ:

—Ni'cǎ umũcore doce horari bo'reyu'u. Marĩ umũcopũ sizarǎ, buruque'atisa'a. A'ti umũco bo'reyucǎ, tojo weesa'a. ¹⁰ Na'itĩ'arōpũ sizarǎ pūrĩcǎ, na wa'aro bajutise ye bu'iri pu'atuu, buruque'asama. Na sĩ'ose marĩse ye bu'iri tojo wa'asama.

¹¹ Be'ro Jesú ũsārē niwĩ:

—Marĩ me'rǎcjũ Lázaro cārĩa wa'apũ. Yu'u cǔrē wǎ'cōgũ wa'agusa'a.

¹² Ũsǎ cǔrē niwũ:

—Wiogũ, cǔ cārĩcǎ, añu nisa'a. Cǔ cārĩca be'ro soo, yu'rũgũsami.

¹³ Jesú Lázaro cārĩa wa'apũ nígũ, wērĩa wa'apũ nisĩ'rĩgũ weecu nimiwĩ. Ũsǎ pe'e cārĩse warore wǎcũcǎti. ¹⁴ Ũsǎ tu'otĩcǎ, Jesú ũsārē diacjũ werewĩ:

—Lázaro wērĩa wa'apũ. ¹⁵ Marĩ topũ nitĩcǎ, añu'u. Yu'u e'catĩ'i; añu nirōsa'a musārē. Totá musǎ nemorō ējōpeorǎsa'a. Te'a marĩ cǔrē ĩ'arǎ, niwĩ.

¹⁶ Tomás “Su'rua'cu” na nino'gũ ũsārē niwĩ:

—Marĩ quē'rǎ te'a. Jesure na wējēcǎ, cǔ me'rǎta wērĩrǎ wa'arǎ, niwĩ.

Jesú wērĩ'cārārē masō, catise o'ose ni'i

¹⁷ Jesú Lázaro ya macāpũ etagũ, cǔrē ũtǎ tutipũ siosōrōcũu'quere tu'owĩ. Cǔrē tojo wéeca be'ro ba'paritise nũmũrĩ yu'rũcaro niwũ. ¹⁸ Lázaro ya macǎ Betania Jerusalē pu'toacǎ niwũ. Pua kilómetro, ape kilómetro deco yoaro niwũ. ¹⁹ Tojo weerǎ Jerusalēcjārǎ pājārǎ Marta, Mariare ĩ'awācūtutuato nĩrǎ na tiropũ wa'acārǎ niwǎ. ²⁰ Marta Jesú etasere tu'ogo, cǔrē pōtērĩgō ejawō. Mariá pe'e wi'ipũ tojaco niwō. ²¹ Marta Jesú tiro etago, cǔrē niwō:

—Wiogũ, mu'u a'topũ nicǎ, yu'u acabiji wērĩtiboapĩ. ²² Yu'u masĩ'i, Ō'acũ nipe'tise mu'u sērĩsere o'osami, niwō.

²³ Jesú core niwĩ:

—Mu'u acabiji masāgũsami.

²⁴ Co cǔrē niwō:

—Yu'u masĩ'i, a'ti umũco pe'ticǎ, nipe'tirǎ wērĩ'cārǎ masārĩ curapũ masāgũsami.

²⁵ Jesú core niwĩ:

—Yu'u wērĩ'cārārē masō, catise o'ogũ ni'i. Yu'ure ējōpeogũ wērĩ'cupũ nimigũ, catigusami tja. ²⁶ Ni'cārōacārē catirǎ yu'ure ējōpeorǎ wērĩrǎ, wērĩdojasome. ¿Mu'u a'tere ējōpeoti?

27 Co cūrē niwō:

—Wioḡu, mu'urē ējōpeo'o. Mu'u Ō'acū bese'cu Cristo, Ō'acū macū ni'i. Mu'u “Ni'cū masū a'tiacju niarū” ni'cu ni'i, niwō.

Lázaro masāpe pu'to Jesú cū uti'que ni'i

28 Marta Jesú me'rā ucūca be'ro co acabijo Mariare pijigo wa'awō. Core āpērā tu'otiropu a'tiro nico niwō:

—Marīrē bu'egū etatojami. Mu'urē pijidutiami.

29 Co tojo nicā tu'ogo, cū tiropu maata a'tico niwō. 30 Jesú Martare pōtērī'caroputa niwī. Macāpure pi'atiwī yujupu. 31 María co ya wi'ipure sojaro me'rā wijaatico niwō. Tojo weecā ī'arā, judío masā topu sjarā eja'cārā core sirutucārā niwā. “Co acabiji masāpepu utigo wa'ago weesamo”, ni wācūcārā nimiwā.

32 Co pe'e Jesú tiro etago, cū ye du'pocārī tiropu paamu'rīque'awō. Cūrē niwō:

—Wioḡu, mu'u a'topu nicā, yu'u acabiji wērītiboapī.

33 Jesú co uticā ī'agū, core sirutu'cārā uticā ī'agū, uputu bujaweti, pajaña'wī. 34 Narē sērītiña'wī:

—¿No'opu cūrē sīosōrōcūurī? niwī.

Na cūrē “Te'a ī'arā”, niwā.

35 Topu wa'agū, Jesú quē'rā utiwī.

36 Cū uticā ī'arā, ni'cārērā judío masā niwā:

—Ī'aña. ¿Upūtuta cūrē ma'ipari? niwā.

37 Āpērā a'tiro niwā:

—¿Ā'rī caperi ī'atigure yu'ruo'cu Lázarore wērīcā weetibopari? niwā.

Jesú Lázarore wērī'cupure masō'que ni'i

38 Jesú pūrō bujawetise me'rā Lázaro masāpepu wa'awī. Ti masāpe ūtā tuti niwū. Ti tuti sope pu'to ūtāgājo me'rā cā'mota'ano'wū.

39 Jesú narē niwī:

—Tuupāoña.

Marta cūrē niwō:

—Wioḡu, ūrī nisami. Cū wērīca be'ro ba'paritise nūmurī yu'ru'u.

40 Jesú core niwī:

—Mu'urē weremiapu. “Yu'ure ējōpeogo, Ō'acū tutuasere ī'agōsa'a”, nimiapu, niwī.

41 Be'ro na ti tutire pāowā. Jesú u'musepu ī'amorō, Ō'acūrē niwī:

—Pacu, yu'u sērī'quere mu'u tu'otojapu. Añu'u. 42 Yu'u masī'i, mu'u yu'ure tu'onu'cūcā'a. Ā'rā a'topu nu'cūrā ye bu'iri sērī'i. Mu'u yu'ure o'ó'quere masīato nīgū, tojo wee'e.

43 Cū tojo nīca be'ro pūrō caricūwī:

—Lázaro, wijaatia, niwī.

44 Tojo nicāta, cū wijaatiwī. Cū ye omocārī, cū ye du'pocārīrē su'ti me'rā du'reno'cu niwī. Cū diapoa quē'rā su'ti casero me'rā omano'caro niwū. Tojo weegu Jesú narē niwī:

—Cūrē pāa, du'uo'oya.

Judío masā wiorā Jesure wējēsī'rī'que ni'i

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lc 22.1-2)

45 Pājārā judío masā María me'rā ba'patiawā'cāti'cārā cū tojo weesere ī'arā, Jesure ējōpeowā. 46 Āpērā pe'e ējōpeoronojō nīrā, cū tojo wee'quere fariseo masāpure weresārā wa'awā. 47 Tojo weerā fariseo masā, tojo nicā pa'ia wiorā nerēcārā niwā. Na pa'ia wioḡu cū me'rācārā nīrōpu nerēcārā niwā. A'tiro nicārā niwā:

—¿De'ro weerāsari marĩ? Jesú peje añuse weeĩ'ogũ weemi. ⁴⁸ Marĩ cãrẽ cã'mota'aticã, nipe'tirã cãrẽ ãjõpeorāsama. Romano masã wiorã a'tirāsama. A'ti, marĩ wiorã nise, Õ'acũ wi'i quẽ'rãrẽ cõ'arāsama.

⁴⁹ Ni'cũ na me'rãcjũ Caifã wãmetigu ti cã'marẽ pa'ia wioꝝu nicu niwĩ. Cũ narẽ nicu niwĩ:

—Musã ne tu'omasĩwe'e. ⁵⁰ Nipe'tirã masã marĩ ya di'tacjãrã wẽrĩcã, ña'a nibosa'a. A'tiro weecã, añusa'a. Ni'cũ nipe'tirã ye bu'iri wẽrĩbosacã, marĩrẽ añurõsa'a, niwĩ.

⁵¹ Caifã cã basu wãcũse me'rã tojo niticu niwĩ. Ti cã'ma cã pa'ia wioꝝu nicã, Õ'acũ cãrẽ tojo wãcũse o'ocu niwĩ. Tojo níꝝũ, Judea di'tacjãrãrẽ Jesú wẽrĩbosagũsami níꝝũ, tojo nicu niwĩ. ⁵² Jesú ti di'tacjãrã dia'cãrẽ wẽrĩbosaticu niwĩ. Nipe'tirã Õ'acũ põ'rã cãrẽ ãjõpeoajãrẽ no'o apeye di'tapũ nirã quẽ'rãrẽ wẽrĩbosacu niwĩ. Ni'cã curua weesĩ'rĩꝝũ tojo weecu niwĩ. ⁵³ Ti nũmũta na nerẽ ucũca nũmũ me'rã na Jesure wẽjẽatjere wãcũyucãrã niwã.

⁵⁴ Na wẽjẽsĩ'rĩse ye bu'iri Jesú judío masã ĩ'orõpũ sijatiwĩ. Judeapũ ní'cu wijawã'cãwĩ. Ni'cã macã Efraĩ wãmetiri macã yucu marĩrõ pũ'to nirĩ macãpũ wa'awĩ. Ti macãpũ ũsã tojawũ.

⁵⁵ Titare Pascua judío masã bosenuũ wa'atjo cã'rõacã dũ'sawũ. Pãjãrã masã Jerusalẽpũ wa'acãrã niwã. Na ti bosenuũ dũporo na ña'arõ wee'quere coeyurã wa'acãrã niwã. ⁵⁶ Jesure ĩ'asĩ'rĩrã a'macusicãrã niwã. Õ'acũ wi'ipũ níã, a'merĩ sãrĩtiña'cãrã niwã:

—Musã tu'oña'cã, ¿apetero weegu cã a'tigusari?

⁵⁷ Fariseo masã, pa'ia wiorã masãrẽ a'tiro duticãrã niwã:

—Musã Jesú topũ niapũ nisere masĩrã, ũsãrẽ wereya. Na werecã, bu'iri da'reri wi'ipũ Jesure miarãti níã, tojo nicãrã niwã.

12

Jesure María ɯ'mũtise piopeo'que ni'i (Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Pascua bosenuũ wa'atjo seis nũmũrĩ dũ'sawũ. Titare Jesú Efraĩpũ ní'cu Betania wãmetiri macãpũ wa'awĩ. Todũporo ti macãpũta Jesú Lázaro masõwĩ.

² Tocjãrã Jesure bosenuũ weepeowã. Marta ba'asere etiwõ. Na pãjãrã wa'terore Lázaro quẽ'rã Jesú me'rã ba'adujiwĩ. ³ ũsã ba'ari cura María pajicja ɯ'mũticja nardo wãmetise wapabũjũsere poseticjare Jesú tiro miitiwõ. Miiti, cã dũ'pocãrĩpũ piopeowõ. Be'ro co poari me'rã tuucoewõ. Ti wi'i nipe'tiropũ ɯ'mũtise'sa wa'awũ.

⁴ Co tojo weecã ĩ'agũ, Juda Iscariote ũsã me'rãcjũ be'ropũ Jesure ĩ'atu'tirãrẽ o'oacjũ a'tiro niwĩ:

⁵ —¿De'ro weego a'te ɯ'mũtisere duatiati? Tere duago, ni'cã cã'ma da'rase wapa weronõjõ wapata'aboapã. Te niyerure pajasecũorãrẽ o'oboapã, niwĩ.

⁶ Cũ pajasecũorãrẽ ma'ĩꝝũ mejẽta, tojo niwĩ. Yajasebũcu niwĩ. Cũ ũsã niyerure co'tegũ niwĩ. Ti ajuropũ ũsã niyeru sãa'quere yajamũjãcũwĩ. ⁷ Jesú cãrẽ niwĩ:

—Co ɯaro weeato. Co yũ'ure yaatjere wãcũgõ, tojo weeamo. ⁸ Musã pajasecũorãrẽ o'onu'cũmasĩrãsa'a. Be'ropũ yũ'ũ pũrĩcãrẽ o'omasĩsome. Yũ'ũ a'to nidojacjũ niwe'e, niwĩ Jesú.

Judío masã wiorã Lázaro wẽjẽsĩ'rĩ'que ni'i

⁹ Pãjãrã judío masã Jesú Betaniapũ nise quetire tu'ocãrã niwã. Tojo weerã Jesure, cã masõ'cu Lázaro quẽ'rãrẽ ĩ'arã a'ticãrã niwã. ¹⁰⁻¹¹ Lázaro masõse ye bu'iri pãjãrã judío masã Jesure ãjõpeowã. Cãrẽ ãjõpeorã, pa'ia wiorã dutise doca nimi'cãrã dũcawatia wa'awã. Na tojo weese ye bu'iri pa'ia wiorã Jesure na wẽjẽsĩ'rĩrõnojõta Lázaro quẽ'rãrẽ wẽjẽsĩ'rĩwã.

Jesú Jerusalépxu pi'a'que ni'i

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lc 19.28-40)

¹² Pascua judío masã bosenuwurẽ ĩ'arã wa'arã pãjãrã masã Jerusalépxure wa'acãrã niwã. Na etáca numu ape numu pe'e Jesú wa'atje quetire masícãrã niwã. ¹³ Tojo weerã pũrĩ opa querire dute, cãrẽ põtêrĩrã a'ticãrã niwã. Na a'tiro caricũwã'cãtiwã:

—Marĩ wioğure e'catise o'orã. Ā'ĩrĩ Ō'acũ o'ó'cũre añurõ wa'ato. Cũ marĩ Israe curuacjãrã wioğũ nimi, niwã.

¹⁴ Jesú Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩpxu nĩrõnojõta burrore ĩ'agũ, cã bu'ipũ mujãpejawĩ. Zacarĩa toduporocjũ Ō'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ a'tiro ojacũ niwĩ:

¹⁵ Musã Jerusalécjãrã, uiticã'ña.

Ĩ'aña, musã wioğũ burro bu'ipũ pesawã'cãtimi, ni ojacũ niwĩ.

¹⁶ A'te oja'quere ũsã cã bu'erã ne waro “Jesú ye queti nisa'a”, niticãti. Be'ro u'muse cã mujãaca be'ropũ ũsã masĩwũ. “Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩpxu nĩ'caronjõta cãrẽ queoro wa'awũ”, niwũ.

¹⁷ Jesú Lázarore masõgũ, cã pijiwĩrõcã ĩ'a'cãrã ãpêrãrẽ wereturiacãrã niwã. ¹⁸ Tojo weerã cã weeĩ'o'quere êjõpeorã, Jesure põtêrĩrã a'ticãrã niwã. ¹⁹ Fariseo masã pe'e tojo weecã ĩ'arã, a'merĩ nicãrã niwã:

—¿Ĩ'ati musã? Nipe'tirã cã me'rã wa'arã weema. ¿Marĩ de'ro weebosau? niwã.

Griego masã Jesure ĩ'asĩ'rĩ'que ni'i

²⁰ Jerusalépxu Pascua bosenuwurẽ nicã, Ō'acũrẽ êjõpeorã nerẽ'cãrã wa'terore ni'cãrẽrã griego masã niwã. ²¹ Na Jesure ĩ'asĩ'rĩrã Felipe tiro a'tiwã. Felipe Betsaida Galilea di'tapũ nirĩ macãcjũ niwĩ. Na cãrẽ a'tiro niwã:

—Jesure ĩ'asĩ'rĩsa'a.

²² Na tojo nicã tu'ogũ, Felipe Andrére weregũ wa'awĩ. Be'ro pũarãpxu wa'a, Jesure wererã wa'awã. ²³ Na griego masã ĩ'asĩ'rĩsere tu'ogũ, Jesú niwĩ:

—Yũ'u Ō'acũ macũ masũ weronjõ upãtigũ wêrĩ masãmujãatjo cã'rõ du'sa'a.

²⁴ Diacjũta nigũti. Ni'cũ otese capere otetibosami. Te oteticã, mejãrõta tojasa'a. Te peri otecã pũrĩcãrẽ, di'tapũ boa wa'asa'a. Be'ro pĩ'rĩ, pupi, peje ducatisa'a. Te peri weronjõ yũ'u wêrĩgũsa'a. Yũ'u wêrĩse me'rã pãjãrã Ō'acũ põ'rã wa'arãsama.

²⁵ No'o a'ti umucopũre cã catiri umucore ma'iyũ'rũgũ pecame'epũ bu'iri da're bajuriono'gũsami. No'o cã catiri umucore ma'itigu pe'e u'musepxu catinu'cũgũsami.

²⁶ Yũ'u dutisere weesĩ'rĩgũ, yũ'ure sirutuato. Cũ yũ'u niatjopũre yũ'u me'rã nigũsami. Yũ'u dutisere weesirutugũnojõrẽ yũ'u pacũ añurõ weegũsami, niwĩ Jesú.

Jesú cã wêrĩatjere ucũ'que ni'i

²⁷ Jesú niwĩ:

—Ni'cãrõacã yũ'u pũrõ bujaweti'i. ¿De'ro nigũsari? “Pacũ, yũ'ure ña'arõ wa'atjere yũ'ruoya” ¿nigũsari? Nisome. Yũ'u tereta pi'eti, wêrĩgũ a'tiwũ. ²⁸ Pacũ, mu'u tutuasere ĩ'oña, niwĩ Jesú. Cã tojo nĩca be'ro ni'cũ u'musepxu ucũdijosere tu'owũ. A'tiro niwĩ:

—Yũ'u tutuasere ĩ'otojawũ. ĩ'onemogũti tja, niwĩ.

²⁹ Masã topũ nirã cã ucũ'quere tu'orã, “Bũpo busũami”, niwã. Āpêrã “Ō'acũrẽ wereco'tegũ u'musecjũ Jesure ucũami”, niwã.

³⁰ Jesú narẽ niwĩ:

—Yũ'ure tu'odutigu mejẽta ucũami. Musã pe'ere tu'odutigu ucũami.

³¹ Ni'cãrõacãrẽ Ō'acũ a'ti turicjãrãrẽ bese, bu'iri da'regũsami. Tojo nicã a'ti turicjãrãrẽ dutigu wãtĩ cõ'awĩrõno'gũsami. ³² Apeye quẽ'rãrẽ yũ'ure na u'muarõpxu tuumorõnũ'cõcã, nipe'tirãrẽ yũ'u tiropũ a'ticã weegũti, niwĩ Jesú.

³³ Tojo nígũ, yu'u curusapu wērĩgũsa'a nígũ, tojo niwĩ. ³⁴ Masã tere tu'orã, a'tiro niwã:

—Õ'acũ ye queti ojãca pūrĩpu na bu'eĩ'ocã, a'tiro tu'ono'wũ: “Õ'acũ bese'ca Cristo catinu'cũcũsami.” ¿De'ro weeacpu mu'u pe'e tja “Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu u'muarõpu tuumorõnu'cõno'gũsami”, niti? Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu ¿noanojõ niti? ni sērĩtiña'wã.

³⁵ Jesú narẽ niwĩ:

—Yu'u a'ti nucũcãcãrãrãrẽ sĩ'ose weronojõ ni'i. Yu'u masãrẽ Õ'acũ yere añurõ masĩcã wee'e. Yoaticã musã me'rã nigũsa'a. Yu'u a'topu nirĩ curare musã yu'u bu'esere ãjõpeoya. Tojo weerã musã wãcũña marĩrõ na'itĩ'arõpu sjarã weronojõ wa'asome. Yu'ure ãjõpeotirã na'itĩ'arõpu nirã weronojõ nima. Na weesere “A'tiro pe'e u'a'a”, nímasĩtisama. ³⁶ Yu'u sĩ'ose weronojõ nigũ musã tiropu ni'i. Yu'u musã tiropu nirĩ curare yu'ure ãjõpeoya. Tojo weerã musã quẽ'rã sĩ'orĩ masã weronojõ nirãsa'a. Õ'acũ yere añurõ masĩrãsa'a. Æpẽrã quẽ'rãrẽ masĩcã weerãsa'a, niwĩ Jesú. Jesú narẽ tojo níca be'ro du'tiwã'cã wa'awĩ.

Judío masã wiorã Jesure ãjõpeotise ni'i

³⁷ Jesú peje weeĩ'omicã, judío masã wiorã cãrẽ ãjõpeotiwã. ³⁸ Na ãjõpeoticã, Õ'acũ ye queti ojãca pūrĩpu Isaía oja'caronojõta queoro wa'awũ.

Cũ a'tiro ojacu niwĩ:

Ni'cãnojoõpũta ũsã weresere tu'otimi.

Õ'acũ tutuase me'rã weeĩ'ocã ĩ'amirã, ne ãjõpeotima, ni ojacu niwĩ Isaía.

³⁹ Na ne ãjõpeomasĩti'que quẽ'rãrẽ Isaía aperopu Õ'acũ ye queti ojãca pūrĩpũre a'tiro ojacu niwĩ:

⁴⁰ Õ'acũ narẽ caperi bajutirã weronojõ weecu niwĩ.

Cũ yere tu'omasĩticã weecu niwĩ.

Tojo weerã añurõ cũ weesere ĩ'amirã, ĩ'amasĩticãrã niwã.

Cũ bu'esere tu'omirã, tu'omasĩticãrã niwã.

Cũ bu'esere ãjõpeorã, na ña'arõ wee'quere du'u, acoboJose sērĩbopã.

Cũ narẽ yu'ruobopĩ, nicu niwĩ Isaía.

⁴¹ Isaía Jesú tutuasere, cũ asistesere ĩ'agũ, cũ ye cjasere tojo ucũcu niwĩ.

⁴² Pãjãrã judío masã Jesure ãjõpeowã. Ni'cãrãrã wiorã waropũta ãjõpeowã. Fariseo masãrẽ uirã, bajuyoropu Jesure ãjõpeosere ucũtiwã. Æsãrẽ judío masã na nerẽrĩ wi'ipũ nirãrẽ cõ'awĩrõrĩ nĩrã, tojo weewã. ⁴³ Wiorã Jesure ãjõpeomirã, masã pe'ere Õ'acũ nemorõ añurõ wãcũcã uawã.

Jesú masãrẽ besese cjasere ucũ'que ni'i

⁴⁴ Jesú nipe'tirã tu'oato nígũ, tutuaro ucũwĩ:

—Yu'ure ãjõpeogu yu'u se'sarore ãjõpeotimi. Yu'u pacu yu'ure o'ó'cu quẽ'rãrẽ ãjõpeomi. ⁴⁵ Yu'ure ĩ'agũ, yu'ure o'ó'cu quẽ'rãrẽ ĩ'ami. ⁴⁶ Yu'u sĩ'ose weronojõ ni'i. A'ti nucũcãpũre yu'ure ãjõpeorã na'itĩ'arõpu tojaticã'to nígũ a'tiwũ. Na yu'u bu'esere masĩrãsama. Masĩrã, añurõ weerãsama. ⁴⁷ Yu'u bu'esere tu'omirã, tere weetirã, bu'iri cuorãsama. Yu'u narẽ bu'iri da'reesome. Yu'u bu'iri da'regu a'titiwũ. Narẽ yu'ruogu a'tiwũ. ⁴⁸ Yu'ure uatirãnojoõ, yu'u bu'e'quere weetirãnojoõ Õ'acũrẽ bu'iri da'reno'ajãpu nitojama. Yu'u bu'e'quere weetise bu'iri na a'ti umũco pe'ticã, bu'iri da'reno'rãsama. ⁴⁹ Yu'u se'saro yu'u uaro bu'ewe'e. Yu'u pacu yu'ure o'ó'cu “Tojo ni bu'eya” nirõ bu'e'e. ⁵⁰ Yu'u masĩ'i, yu'u pacu dutisere ãjõpeorã catinu'cũcãrãsama. Tojo weegu cũ bu'eduti'caronojõta masãrẽ bu'e'e, niwĩ Jesú.

13

Jesú cǔ bu'erǎ ye dǎ'pocǎrǐrē coe'que ni'i

¹ Judío masǎ bosenuṃ Pascua wa'atjo ni'cǎ nṃṃ dǎ'sawṃ. Jesú cǔ a'ti turipṃ ní'cṃ maata cǔ pacṃ tiropṃ wa'atjere masǐtojawǐ. Cǔ, cǔ yarǎ a'ti nucǔcǎcjǎrǎrē ma'inu'cǔcǎ'wǐ. Cǔ wērǐse me'rǎ cǔ ɯpṃtṃ ma'isere i'owǐ.

²⁻⁴ Juda Iscariote, Simó macǔrē wǎtǐ a'tiro wǎcǔse o'ocṃ niwǐ. Jesure i'atu'tirǎpǔre o'oduticṃ niwǐ. Jesú pe'e pǔrǐcǎ cǔ Ō'acǔ tiropṃ ní'cṃ a'tiwṃ nisere masǐwǐ. Tojo nicǎ topṃ cǔ dajatojaatjere, cǔ pacṃ cǔrē wiogṃ sǔrǔoatje quē'rǎrē masǐwǐ. A'tiro wéegṃ, ũsǎ ba'adujiri cura Jesú wǎ'cǎnṃ'cǎ, cǔ su'ti bu'icǎrǔrē tuweecǔwǐ. Be'ro marǐ ejerituwǎaropṃ tuucoeri caserore dǎ'teō'owǐ. ⁵ Tu'ajanṃ'cǔ, acore barapṃ piosǎawǐ. Te me'rǎ ũsǎ ye dǎ'pocǎrǐrē coenu'cǎwǐ. Be'ro ti casero me'rǎ bopowǐ.

⁶ Cǔ Simó Pedro ye dǎ'pocǎrǐrē coenu'cǎrǐ cura Pedro cǔrē niwǐ:

—Wiogṃ, ¿yé dǎ'pocǎrǐrē coegusari?

⁷ Jesú cǔrē niwǐ:

—Ni'cǎrǔoacǎ yṃ'u weesere mṃ'u tǎ'omasǐtisa'a. Be'ropṃ masǐgǔsa'a.

⁸ Pedro cǔrē niwǐ:

—Yé dǎ'pocǎrǐrē mṃ'u ne coesome.

Jesú cǔrē niwǐ:

—Yṃ'u coeticǎ, mṃ'u yṃ'u me'rǎcjǎ nisome.

⁹ Simó Pedro cǔrē niwǐ:

—To pǔrǐcǎrē yé dǎ'pocǎrǐrē coegṃ, yé omocǎrǐ, ya dǎpoa quē'rǎrē coeya.

¹⁰ Jesú pe'e cǔrē niwǐ:

—Marǐ u'áca be'ro apaturi u'aapoya marǐsa'a. Sijáca be'ro dǎ'pocǎrǐ dia'cǔrē tuucoeno'sa'a. Mǔsǎ ũ'irǐ marǐrǎ weronojō ni'i. Tojo nimicǎ, ni'cǔ mǔsǎ wa'teropǔre ña'agǔ ũ'irǐtigṃ weronojō nimi, niwǐ Jesú.

¹¹ Jesú cǔrē i'atu'tirǎpǔre o'oacǔre masǐtojawǐ. Tojo weegṃ tojo niwǐ.

¹² Ŭsǎ ye dǎ'pocǎrǐrē coéca be'ro cǔ bu'icǎrǔ su'tirore sǎña, ejanujǎwǐ tja. Ŭsǎrē niwǐ:

—¿Mǔsǎ yṃ'u weesere tǎ'omasǐti? ¹³ Mǔsǎ yṃ'ure “Wiogṃ, ũsǎrē bu'egṃ” ni pisu'u. Tojota ni'i mǔsǎ nǐrǔonojōta. ¹⁴ Yṃ'u mǔsǎ wiogṃ, mǔsǎrē bu'egṃ nimigǔ, mǔsǎ ye dǎ'pocǎrǐrē coeapṃ. Tojo weerǎ mǔsǎ quē'rǎ mejǎrōta weeya. ¹⁵ Mǔsǎrē yṃ'u wee'quere i'acǔu, weesirutuato nígǔ a'te queosere wee'oapṃ. A'merǐ añurō weeya. ¹⁶ Mǔsǎrē diacǔjǎ weregǔti. Ne ni'cǔ da'raco'tegṃ “Yṃ'u wiogṃ yṃ'ruoro ni'i”, nímasǐtisami. Ni'cǔ o'óno'cṃ quē'rǎ cǔrē o'ó'cṃ yṃ'ruoro nitisami. ¹⁷ Mǔsǎ yṃ'u dǎ'pocǎrǐ coesere masǐrǎ, a'te yṃ'u wee'quere wéerǎ, e'catirǎsa'a.

¹⁸ »Yṃ'u mǔsǎ nipe'tirǎpǔre ucǔgǔ weewe'e. Yṃ'u bese'cǎrǎrē masǐ'i. Ō'acǔ ye queti ojáca pǔrǐpṃ nǐrǔonojōta queoro wa'arosa'a. A'tiro ojano'wǎ: “Yṃ'u me'rǎ ba'adujimigǔ, yṃ'ure a'pepǔrǐmi”, ni ojano'caro niwǔ. ¹⁹ Yṃ'u mǔsǎrē wereyugṃ wee'e. Tojo weerǎ yṃ'u ní'que queoro wa'acǎ, a'tiro nirǎsa'a: “Diacǔjǎta Ō'acǔ o'ó'cṃ nipǐ”, nirǎsa'a. ²⁰ Mǔsǎrē queoro weregǔti. Yṃ'u o'ó'cǎrǎ weresere tǎ'o ējǔpeorǎ, yṃ'u quē'rǎrē ējǔpeorǎta weesama. Yṃ'ure ējǔpeorǎ, yṃ'ure o'ó'cṃ quē'rǎrē ējǔpeosama, niwǐ Jesú.

Jesú “Yṃ'ure i'atu'tirǎpǔre Juda o'ogusami” nise ni'i

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lc 22.21-23)

²¹ Jesú ũsǎrē wéréca be'ro ɯpṃtṃ bujawetiwǐ. Tǎ'ota basiorota werewǐ:

—Diacǔjǎta nigǔti. Ni'cǔ mǔsǎ wa'teropṃ yṃ'ure i'atu'tirǎrē o'ogusami, niwǐ.

²² Cǔ tojo nicǎ tǎ'orǎ, ũsǎ ¿noarē tojo nigǔ weeti? nǐrǎ, mejō a'merǐ i'adujicǎ'wǎ. ²³ Yṃ'u Juǎ Jesú ma'ino'gǔ cǔ pǎ'to dujiwṃ. ²⁴ Tojo weegṃ Simó Pedro Jesure sērǐtǐña'dutigṃ sǐopuawǐ. ²⁵ Yṃ'u cǔ pǎ'toacǎ mu'rǐwǎ, cǔrē sērǐtǐña'wǎ:

—Wioꝝ, ¿noanojō niti cã?

²⁶ Jesú yu'ure niwĩ:

—Yu'u pã yosóo'ono'gũ nigũsami. Cũ tojo níca be'ro Simó macũ Juda Iscariotere yosóo'owĩ. ²⁷ Cũ tojo wéeca be'ro wãtĩ Judare sãjãacu niwĩ. Jesú cūrē niwĩ:

—Mu'u weeatjere weebaꝝe'oya.

²⁸ Ūsã nipe'tirã topu ba'adujirã, cũ tojo nisere tu'omasĩticãti. ²⁹ Ni'cãrērã a'tiro wãcũwũ: “Juda cũ niyerure co'tegũ niyucã, Jesú cūrē aꝝeyenojō bosenuꝝu cjasere duudutigũ weepĩ, o pajasecuorãrē niyeru o'odutigũ o'odutiapĩ”, niwũ. ³⁰ Juda cũ pãrē ñe'éca be'ro ūsã tiropu nícu wijaa wa'awĩ. Cũ wijaari cura ñamipũ niwũ.

A'merĩ ma'idutise ni'i

³¹ Juda wa'áca be'ro Jesú ūsãrē niwĩ:

—Ni'cãrōacã yu'u Ō'acũ macũ masũ weronojō uputigupũre yu'u tutuasere ĩ'ono'rōsa'a. Ō'acũ tutuasere quẽ'rã yu'u me'rãta ĩ'ono'rōsa'a. ³² Yu'u Ō'acũ tutuasere ĩ'ocã, cũ quẽ'rã yu'u tutuasere maata ĩ'ogũsami. ³³ Yu'u me'rãcjãrã, cã'rō mũsã me'rã nituogusa'a. Mũsã yu'ure a'marãsa'a. Yu'u judío masãrē toduporopũre ní'caronojōta mũsãrē ni'cãrōacã nigũti. Yu'u wa'atjopũre mũsã wa'amasĩtisa'a. ³⁴ Mũsãrē aꝝey ma'ma dutise cũgũti. Yu'u mũsãrē ma'irōnojo'ta a'merĩ ma'iña. ³⁵ Mũsã a'merĩ ma'icã, ãpẽrã nipe'tirã mũsãrē yu'u bu'erã nisere masĩrãsama, niwĩ Jesú.

Jesú Pedroe “Mu'u yu'ure ‘Masĩwe'e’ nigũsa'a” ní'que ni'i

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lc 22.31-34)

³⁶ Simó Pedro cūrē sãrĩtiña'wĩ:

—Wioꝝ, ¿no'opu wa'agũsari?

Jesú cūrē niwĩ:

—Ni'cãrōacã yu'u wa'atjopũre mu'u wa'amasĩtisa'a. Be'ropu yu'ure sirutugusa'a.

³⁷ Pedro cūrē niwĩ tja:

—Wioꝝ, ¿de'ro weeacju yu'u mu'u me'rã maata wa'amasĩtisari? Yu'u quẽ'rã mu'u me'rãta wẽrĩmasĩ'i.

³⁸ Jesú cūrē niwĩ:

—¿Nirōta yu'u me'rã wẽrĩmasĩti? Mu'urẽ diacjũta nigũti. Cãrẽ'quẽ cũ uuati duporo yu'ure i'tiati “Cãrẽ masĩwe'e”, nigũsa'a, niwĩ Jesú.

14

Jesú “Yu'ure ãjōꝝeorã yu'rũrãsa'a” ní'que ni'i

¹ Jesú ūsãrē a'tiro niwĩ:

—Mũsã upũtu waro wãcũque'titicã'ña. Ō'acũrē ãjōꝝeoya. Tojo nicã yu'u quẽ'rãrẽ ãjōꝝeoya. ² Yu'u pacu tiropu mũsã niatje wi'seri peje ni'i. Te marĩcãma, mũsãrẽ wereboapã. Topu mũsã niatjore apoyugu wa'agu wee'e. ³ Mũsã niatjore apóca be'ro mũsãrē miigũ a'tigũti. Topũre mũsã quẽ'rã ninu'cũcã'rãsa'a. ⁴ Mũsã yu'u wa'atjore masĩsa'a. Yu'u wa'ari ma'a quẽ'rãrẽ masĩsa'a, niwĩ Jesú.

⁵ Tomás cūrē niwĩ:

—Wioꝝ, mu'u wa'atjore masĩtisa'a. ¿Ūsã de'ro wee masĩbosau mu'u wa'ari ma'arẽ?

⁶ Jesú cūrē niwĩ:

—Yu'u, yu'u pacu tiropu wa'ari ma'a weronojō ni'i. Yu'u masãrē topu wa'acã weegú ni'i. Yu'u masãrē diacjũ cjasere masĩcã wee'e. Narẽ catinu'cũcã weegú ni'i. Yu'ure ãjōꝝeorã dia'cũ yu'u pacu tiropu wa'arãsama. ⁷ Mũsã yu'ure masĩrã, yu'u pacu quẽ'rãrẽ masĩbosa'a. Ni'cãrōacã me'rã cūrē masĩ'i. Mũsã yu'ure ĩ'arã, cūrē ĩ'arã weronojō ni'i, niwĩ Jesú.

⁸ Felipe Jesure niwĩ:

—Wioḡu, mu'u pacure ï'oña ũsârẽ. Cârẽ ï'ase me'rã dia'cũ ũsârẽ ejatuarosa'a.

⁹ Jesú cãrẽ niwĩ:

—Felipe, yu'u musã me'rã yoacã niwũ. ¿Yu'ure ï'amasiweti yujupu? Yu'ure ï'agũ yu'u pacu quẽ'rãrẽ masĩmi. ¿De'ro weegu yu'ure “Mu'u pacure ï'oña”, niati? ¹⁰ ¿Yu'u, yu'u pacu me'rã puarã nimicã, ni'cãputa ni'i nisere ãjõpeoweti? ¿Cũ yu'upure nimi nise quẽ'rãrẽ ãjõpeoweti? Yu'u ucũsere yu'u se'saro ucũwe'e. Yu'u pacu yu'upure nigũta cũ uaro ucũmi. Yu'u weese quẽ'rãrẽ yu'u se'saro weewe'e. Cũta cũ uaro weecã weemi. ¹¹ Yu'u, yu'u pacu me'rã ni'cũta ni'i nisere, cũ yu'upure nisere ãjõpeoya. Tere ãjõpeotirã pũricã, yu'u weese pe'ere ï'a ãjõpeocureya. ¹² Musãrẽ diacjũta werẽguti. Yu'ure ãjõpeorã yu'u wee'caronojõta yu'u wee'quere weesiruturãsama. Totã yu'u pacu tiropu yu'u wa'acãma, a'te nemorõ weerãsama. ¹³ Musã yu'ure ãjõpeocã, nipe'tise musã sãrisere o'ogusa'a. Te me'rã yu'u pacu tutuasere masiãto nigũ tojo weegusa'a. ¹⁴ Yu'ure ãjõpeorã, no'o musã sãrisere yu'tiguti.

Jesú “Espiritu Santure o'óguti” ní'que ni'i

¹⁵ »Musã yu'ure ma'irã, yu'u dutisere weerãsa'a. ¹⁶ Musãrẽ yu'u pacure Espiritu Santure sãribosaguti. Cũ musãrẽ weetamuse me'rã wãcũtutuanu'cũcã weegusami. Musã me'rã ninu'cũgũsami. ¹⁷ Espiritu Santu musãrẽ queoro bu'egusami. Æpẽrã a'ti nucũcãcjãrã yu'ure ãjõpeotirã cãrẽ masitirãsama. Tojo weerã cãrẽ moorãsama. Musã pũricã cãrẽ masĩ'i. Cũ musã me'rã, musãpũre ninu'cũgũsami. ¹⁸ Yu'u musãrẽ cõ'awã'cãsome. Musã me'rã nigũ a'tiguti tja. ¹⁹ Cã'rõacã be'ro masã yu'ure ï'asome. Musã pũricã ï'arãsa'a. Yu'u catinu'cũcã'a. Tojo weerã musã quẽ'rã catinu'cũcã'rãsa'a. ²⁰ Yu'u pacu musãrẽ Espiritu Santure o'ógusami. Tojo wéeca be'ro yu'u pacu me'rã yu'u nisere masirãsa'a. Tojo nicã musã yu'u me'rã nisere, yu'u musãpũre nisere masirãsa'a. ²¹ Yu'u dutisere weegũ diacjũta yu'ure ma'isere ï'osami. Yu'ure maigũrẽ yu'u pacu quẽ'rã ma'igũsami. Yu'u quẽ'rã ma'igũsa'a. Cãrẽ yu'u nisetisere ï'ogũsa'a, niwĩ Jesú.

²² Apĩ Juda, Iscariote mejẽta Jesure niwĩ:

—¿Wioḡu, de'ro weegu mu'u nisetisere ũsã dia'cãrẽ ï'ogũsari? ¿De'ro weegu a'ti turicjãrã mu'urẽ ãjõpeotirã quẽ'rãrẽ ï'oweti?

²³ Jesú cãrẽ niwĩ:

—Yu'ure ma'igũ yu'u dutisere weemi. Yu'u pacu cãrẽ ma'igũsami. ũsã puarãputa cũ me'rã nirãsa'a. ²⁴ Yu'ure ma'itigu pe'e yu'u ucũsere weetimi. Yu'u ucũse yé mejẽta ni'i. Yu'u pacu yu'ure o'ócũ cũ weredutise ni'i.

²⁵ »Yu'u musã me'rã nigũ, a'te nipe'tisere were'e. ²⁶ Yu'u sãricã, yu'u pacu Espiritu Santure musãrẽ o'ógusami. Cũ musãrẽ weetamu, wãcũtutuanu'cũcã weegusami. Nipe'tise musãrẽ bu'egusami. Nipe'tise yu'u musãrẽ bu'e'quere apaturi wãcũcã weegusami.

²⁷ »Yu'u ni'cãrõacã musãrẽ we'eriti'i. Musã ye ejeripõ'rãrĩpu ejerisãjãse niato. Yu'u ejerisãjãse me'rã musãrẽ ejerisãjãcã weeguti. Yu'u ejerisãjãcã weese a'ti nucũcã cjase weronojõ niwe'e. Tojo weerã “Yu'u wa'agu wee'e” nisere tu'orã, bujaweti, wãcũque'titicã'ña. ²⁸ Musã “Yu'u pacu tiropu wa'agu wee'e” nicã tu'otojapu. “Be'ro yu'u musã me'rã nigũ a'tiguti tja” nicã quẽ'rãrẽ tu'oapu. Yu'u pacu yu'u yu'ruoro nimi. Musã yu'ure cũ tiropu wa'ase quetire tu'oapu. Tere tu'orã, diacjũta ãjõpeorã pũricã, e'catiboapã. ²⁹ Yu'u musãrẽ wereyugu weepu. Tojo weerã yu'u musãrẽ wereyu'quere queoro wa'acã, “Diacjũta nipi”, nirãsa'a. ³⁰ Wãtĩ a'ti nucũcãcjãrã dutigu a'titojami. Tojo weegu yu'u yoaticã musã me'rã ucũgũti. Cũ yu'ure ne cã'rõ dutimasitimi. ³¹ Tojo wa'arota weesasa'a. Yu'u pacu cũ weeduti'quere weeguti. Yu'u

tojo weecã, a'ti nucũcãcjãrã yu'u pacure yu'u ma'isere masĩrãsama. Te'a wa'arã. Wã'cãnu'cãña, niwĩ ùsãrẽ.

15

Jesú u'segu me'rã masãrẽ queose were'que ni'i

¹ Jesú queose me'rã ùsãrẽ a'tiro niwĩ:

—Yu'u u'segu weronojõ ni'i. Yu'u pacu tigure co'tegu nimi. ² Yu'ure ãjõpeorã tigu cjase dũpuri nima. Õ'acũ u'segure ï'anurũgũ weronojõ niyugu, dũca marĩse dũpuri dũtecõ'asami. Apeye dũcatise dũpuri añurõ dũcatiato nígũ dũteweenemosami. ³ Mũsã dũcatise dũpuri weronojõ ni'i. Yu'u bu'e'quere ãjõpeo, yu'ti'i. Tojo weegu yu'u pacu mũsã ña'arõ wee'quere cõ'atojawĩ. Mũsã acobocono'cãrãpu nitoja'a. ⁴ Yu'u mũsãpũre ninu'cũgũsa'a. Mũsã quẽ'rã yu'u me'rãcjãrã ninu'cũcãña. Ni'cã dũpu yucũgũpu a'mesũ'atimirõ dũcatitisa'a. A'te weronojõ mũsã yu'u me'rã ninu'cũtirã, ne añurõ weemasĩsome.

⁵ »Yu'u ní'caronojõta yu'u u'segu weronojõ ni'i. Mũsã tigu dũpuri ni'i. Yu'u me'rã ninu'cũgũ, yu'u quẽ'rã cũpũre nicã, cũ añurõ weemasĩsami. Mũsã yu'u me'rã ninu'cũtirã, ne añurõ weemasĩtisa'a. ⁶ Yu'u me'rã ninu'cũtigu dũtecõ'a'que dũpuri weronojõ nimi. Te ñai'que dũpuri see, pecame'epu ãjũacõ'ano'sa'a.

⁷ »Mũsã yu'u me'rã ninu'cũrã, yu'u bu'esere wãcũrã, Õ'acũrẽ mũsã uasere sãrĩña. Cũ yu'tigusami. ⁸ Mũsã añurõ wéerã, Õ'acũ añuyũ'ruami nisere ï'orãsa'a. Tojo weerã diacjũta mũsã yu'u bu'erã nirãsa'a. ⁹ Yu'u pacu yu'ure ma'irõnojõta yu'u quẽ'rã mũsãrẽ ma'i'i. Yu'u me'rã ninu'cũña. Tojo weecã, mũsãrẽ ma'inu'cũgũsa'a. ¹⁰ Yu'u pacu yu'ure cũ dutisere weecã, ma'imi. Yu'u quẽ'rã yu'u dutisere weecã, mũsãrẽ ma'igũsa'a.

¹¹ »Yu'u e'catironojõta mũsãrẽ e'catiato nígũ tojo ucũ'u. Tojo weerã mũsã e'catiũ'ruarãsa'a. ¹² Yu'u dutise a'tiro ni'i. Yu'u mũsãrẽ ma'irõnojõta a'merĩ ma'ĩña. ¹³ Ni'cũ cũ me'rãcjãrãrẽ wẽrĩbosagu, narẽ ma'iyũ'ruasami. Wẽrĩbosase nemorõ ma'ita basiowe'e. ¹⁴ Mũsã yu'u dutisere wéerã, yu'u me'rãcjãrã ni'i. ¹⁵ Yu'u mũsãrẽ “Yu'ure da'raco'terã nima”, nisome. Da'raco'terã na wiogu weesere masĩtisama. Mũsã yu'u me'rãcjãrã ni'i. Tojo weegu yu'u pacu yu'ure ní'quere werepe'ocã'a. ¹⁶ Mũsã yu'ure besetiwu. Yu'u pe'e mũsãrẽ besewu. Añurõ weeato nígũ tojo weewu. Mũsã añurõ weese pe'tisome. Añurõ weecã, mũsã yu'ure ãjõpeocã, no'o Õ'acũrẽ sãrĩsenojõrẽ o'ogusami. ¹⁷ A'teta ni'i yu'u mũsãrẽ dutise. A'merĩ ma'ĩña, niwĩ.

Jesú “Yu'ure ãjõpeocã, ãpẽrã mũsãrẽ ï'atu'tirãsama” ní'que ni'i

¹⁸ Jesú ùsãrẽ a'tiro ninemowĩ:

—A'ti nucũcãcjãrã yu'ure ãjõpeotirã mũsãrẽ ï'atu'ticã, yu'ure ï'atu'timũ'tã'quere wãcũña. ¹⁹ Mũsã a'ti nucũcãcjãrã waro nicãma, na me'rãcjãrãrẽ ma'irõnojõta mũsãrẽ ma'ibosama. Yu'u mũsãrẽ na wa'teropu nirãrẽ besewu. Mũsã a'ti nucũcãcjãrã weronojõ niwe'e. Tojo weerã mũsãrẽ ï'atu'tima. ²⁰ Yu'u mũsãrẽ ní'quere wãcũña. Ne ni'cũ da'raco'tegu “Yu'u wiogu yu'ruoro ni'i”, nímasĩtisami. Yu'ure ña'arõ weema. Mũsã quẽ'rãrẽ mejãrõta ña'arõ weerãsama. No'o yu'u bu'esere tũ'orã, mũsãrẽ tũ'orãsama. ²¹ Mũsã yu'ure sirutucã ï'arã, nipe'tise ña'asere mũsãrẽ weerãsama. Yu'ure o'ócure na masĩtise ye bu'iri tojo weerãsama.

²² »Yu'u a'ti di'tapũre narẽ weregũ a'titicãma, bu'iri moobosama. Na ni'cãrõacãrẽ bu'iri cõoma. “Ûsã bu'iri moo'o”, nímasĩtisama. ²³ Yu'ure ï'atu'tirã yu'u pacu quẽ'rãrẽ ï'atu'tima. ²⁴ Ne ni'cũ weetisere na tiropũre peje weeĩ'omiwũ. Yu'ure masĩdutigu tojo weewu. Yu'u weeĩ'otica be'roma bu'iri moobosama. Na yu'u wee'quere ï'awã. Tere ï'amirã, yu'ure ï'atu'tiwã. Yu'u pacu quẽ'rãrẽ ï'atu'tiwã.

²⁵ Õ'acũ ye queti ojáca pũrĩpũ nĩrõnojõta queoro wa'aro wee'e. A'tiro ni'i: "Bu'iri moomicã, yu'ure ï'atu'tiwã", ni ojano'wũ.

²⁶ »Espíritu Santu diacjũ ucũgũ, musãrẽ weetamugũ a'tigusami. Ësã yu'u pacu me'rã cũrẽ o'órãsa'a. Cũ a'tigu, queoro yé cjasere musãrẽ weregusami. ²⁷ Musã quẽ'rã yé cjasere wererãsa'a. Musã ne waroputa yu'u me'rã nitojawu. Tojo weerã wererãsa'a, niwĩ Jesú.

16

¹ Jesú ãsãrẽ ninemowĩ tja:

—Yé bu'iri ãpẽrã musãrẽ ña'arõ weerãsama nisere were'e. Yu'ure ëjõpeodu'uticã'to nígũ tojo were'e. ² Musãrẽ judío masã nerẽwũase wĩ'seripũ nimi'cãrãrẽ cõ'awĩrõrãsama. No'o musãrẽ wẽjẽcõ'aca be'ro a'tiro nirãsama. "Marĩ Õ'acũ ñaro weerã wee'e", nirãsama. ³ Na yu'u pacure, yu'ure masĩti'que ye bu'iri musãrẽ ña'arõ weerãsama. ⁴ Yu'u wereyugũ wee'e. Tojo weerã queoro te wa'acã, musã "Tojota niwĩ", nirãsa'a.

Espíritu Santu ye cjase ni'i

»Yu'u musã me'rã nígũ, ne waropure maata a'tere weretiwu. ⁵⁻⁶ Ni'cãrõacã yu'ure o'ócũ tiropũ wa'agu wee'e. Yu'u tojo nicã tũ'orã, ne ni'cũ yu'ure "¿No'opu wa'ati?" ni sãrĩtiña'we'e. Mejõ bujawetiwioriticã'a. ⁷ Yu'u musãrẽ diacjũta nigũti. Yu'u wa'acã, musãrẽ añu nirõsa'a. Yu'u musãrẽ Espiritu Santure o'ógusa'a. Yu'u wa'aticãma, cũ musãrẽ weetamugũ, musã me'rã nígũ a'titibosami.

⁸⁻¹¹ »Espíritu Santu yu'ure ëjõpeotirãrẽ a'tiro masĩcã weegusami. "Ësã ña'arã ni'i", ni tũ'oña'cã weegusami. Apeye, yu'u diacjũ weegũ ni'i nisere ï'ogũsami. Yu'u pacu tiropũ wa'ase me'rã tere ï'ogũsami. Yu'u topũ wa'acã, yu'ure ï'asome. Tojo nicã yu'ure ëjõpeotirãrẽ Õ'acũ bu'iri da'reatjere ï'ogũsami. A'tiro masĩrãsama: "Wãtĩ, a'ti nucũcãcjãrãrẽ dutigu Õ'acũrẽ bu'iri da'reno'acjũ nitojami", nirãsama.

¹² »Yu'u musãrẽ peje werese cuomi'i. Ni'cãrõacãrẽ musã tũ'omasĩtibosa'a. Tojo weegu werewe'e. ¹³ Espiritu Santu a'tigu, nipe'tisere queoro weregusami. Cũ diacjũ ucũgũ nimi. Cũ se'saro ucũsome. Õ'acũ ucũsere, cũ tũ'o'quere wereturiagusami. Be'ropũ wa'atje quẽ'rãrẽ musãrẽ wereyugusami. ¹⁴ Espiritu Santu yu'ure añurõ ucũgũsami. Yé cjasere musãrẽ masĩcã weegusami. ¹⁵ Nipe'tise yu'u pacu cuose yé ni'i. Tojo weegu Espiritu Santu musãrẽ yé quetire weregusami.

Bujawetimi'cãrã e'catirãsama nise ni'i

¹⁶⁻¹⁷ »Cã'rõacã be'ro musã yu'ure ï'anemosome. Be'ro ï'arãsa'a tja. Yu'u pacu tiropũ wa'ase ye bu'iri tojo wa'anĩrõsa'a, niwĩ Jesú.

Cũ tojo nicã tũ'orã, ãsã ni'cãrẽrã a'merĩ ucũwũ:

—¿De'ro nisĩ'rĩrõ weesari cũ tojo nise? ¹⁸ "Cã'rõacã be'ro" cũ nise ¿de'ro nisĩ'rĩrõ weesari? Ñe'enojõrẽ ucũgũ ucũsamigu, masĩtisa'a, niwũ.

¹⁹ Jesú ãsã tojo nisere masĩgũ, ãsãrẽ niwĩ:

—Yu'u "Cã'rõacã be'ro ï'asome, be'ro ï'arãsa'a tja" ní'quere ¿a'merĩ sãrĩtiña'rã weeti? ²⁰ Musãrẽ diacjũta weregutĩ. Musã uti, pũrõ bujawetirãsa'a. A'ti turicjãrã pe'e e'catirãsama. Musã bujawetimi'cãrã be'ro e'catirãsa'a. ²¹ A'tiro wa'ase weronojõ nirõsa'a. Ni'cõ nijĩpaco co wĩ'magũ wũase duporoacã pũrĩse tũ'oña'samo. Co wũaca be'ro co pũrĩse tũ'oña'quere wãcũtisamo. Co macũ bajuase pe'ere ï'agõ e'catigo, tojo weesamo. ²² Co weronojõ musã ni'cãrõacã pi'eti'i. Be'ro yu'u musãrẽ ï'agũ a'tiguti tja. Yu'u tojo weecã ï'arã, musã e'catiyu'ruarãsa'a. Æpẽrã musãrẽ bujaweticã weemasĩtirãsama.

²³ »Musã tojo e'catiri nãmurẽ musã tu'otisere ne sêrĩtiña'some majã. Diacjũta musãrẽ nigũti. Musã yu'ure ãjõpeocã ï'agũ, nipe'tise musã sêrisere yu'u pacu yu'tigusami. ²⁴ Toduporopu yu'u tutuase me'rã yu'u pacure ne sêrĩtiwu. Ni'cãrõacãrẽ musã yu'ure ãjõpeotjãrã sêrĩña. Musã tojo weecã, cũ yu'tigusami. Cũ yu'ticã, musã e'catiyu'ruarãsa'a.

Jesú masãrẽ “A'tiro weeguti” ní'que ni'i

²⁵ »Yu'u musãrẽ queose me'rã wereapu. Be'ro queose marĩrõ diacjũta yu'u pacu ye quetire weregusa'a. ²⁶ Espĩritu Santu a'tica be'ro musã yu'ure ãjõpeotjãrã, yu'u pacure sêrĩrãsa'a. Yu'u tojo ní'gũ, “Yu'u pacure musãrẽ sêrĩbosaguti”, nigũ mejeta wee'e. Musã basu sêrĩrãsa'a. ²⁷ Cũta musãrẽ ma'imi. A'tiro ni'i. Musã yu'ure ma'i'i. Tojo nicã musã yu'ure “Õ'acũ tiropu ní'cu a'tipĩ”, ni ãjõpeo'o. Tojo weegu Õ'acũ musãrẽ ma'imi. ²⁸ Yu'u pacu me'rã ní'cu yu'u a'ti nucũcãpũre a'tiwu. Ni'cãrõacã yu'u a'topu ní'cu yu'u pacu tiropu dajatojaaguti tja.

²⁹ Cũ tojo nicã tu'orã, ãsã cũrẽ niwũ:

—Ni'cãrõacãrẽ mu'u queose me'rã werewe'e. Diacjũ ucũcã'a. ³⁰ Ni'cãrõacã ãsã masĩ'i. Mu'u nipe'tisere masĩpe'ocã'a. No'o sêrĩtiña'se duporo masĩtoja'a. Tojo weerã mu'u Õ'acũ tiropu ní'cu a'tipã nisere masĩ'i.

³¹ Jesú ãsãrẽ niwĩ:

—¿Musã ãjõpeoti majã? ³² Tojo ãjõpeomirã, maata no'o musã wa'asĩ'rĩrõ du'tistearãsa'a. Yu'u ni'cũta tojagũsa'a. Ni'cũta niwe'e, ní'gũ pe'e. Yu'u pacu yu'u me'rã nimi. ³³ Yu'ure ãjõpeorã ejerisãjãse cõoato ní'gũ a'te nipe'tisere musãrẽ wereapu. A'ti nucũcãcjãrã musãrẽ pi'eticã weerãsama. Na tojo weemicã, wãcũtutuaya. Yu'u a'ti nucũcãcjãrã na ña'arõ weesere docaque'acã weetojawu. Tojo weerã yu'ure ãjõpeorã wãcũtutuaya.

17

Jesú cũ bu'erã ye niatjere cũ pacure sêrĩbosa'que ni'i

¹ Jesú tojo níca be'ro ï'amorõ, a'tiro niwĩ:

—Pacu, mu'u yu'ure cũu'que eja'a. Yu'u mu'u macũ nisere masãrẽ ï'oña. Mu'u tojo weecã, yu'u masãrẽ mu'u tutuasere, mu'u añuyu'rũsere ï'ogũsa'a. ² Mu'u yu'ure masã nipe'tirã wiogu sõrõwũ. Nipe'tirã mu'u o'o'cãrãrẽ catinu'cũcã weedutigu yu'ure sõrõwũ. ³ Masã mu'u Õ'acũ ní'cũ nigãrẽ, tojo nicã yu'ure mu'u o'ó'cure ãjõpeorã catinu'cũcãrãsama.

⁴ »Yu'u a'ti nucũcãpũre mu'u tutuasere, mu'u añuyu'rũsere masãrẽ ï'owũ. Mu'u yu'ure cũu'quere weepe'ocã'wũ. ⁵ Pacu, a'ti nucũcã weese duporo yu'u mu'u me'rã niwũ. Mu'u me'rã ní'gũ, mu'u weronojõ nisetiwu. Ni'cãrõacãrẽ mu'u tiropu wa'agu wee'e. Yu'ure mejãrõta weeya tja.

⁶ »Mu'u ã'rãrẽ a'ti nucũcãpũ nirã wa'terore besewu. Yu'ure narẽ o'oguti ní'gũ, tojo weecu niwũ. Mu'u nisetisere narẽ masĩcã weewu. Na mu'u yarã nimi'cãrãrẽ yu'ure wiawu. Na mu'u dutisere weewã. ⁷ Ni'cãrõacã na masĩma, nipe'tise yu'u cõose mu'u o'o'que ni'i, nima. ⁸ Narẽ nipe'tise mu'u wereduti'quere werewu. Na tere tu'orã, ãjõpeowã. Na diacjũta yu'u mu'u tiropu a'ti'quere ãjõpeowã. Tojo nicã mu'u yu'ure o'ó'quere ãjõpeowã.

⁹ »Yu'u na ye niatjere mu'urẽ sêrĩ'i. ãpẽrã yu'ure ãjõpeotirã yema sêrĩwe'e. Yu'ure mu'u o'o'cãrã mu'u yarã nima. Tojo weegu mu'urẽ sêrĩ'i. ¹⁰ Nipe'tirã mu'u yarã, yarã nima. Yarã quẽ'rã mu'u yarã nima. Na yu'ure ãjõpeo, yu'u tutuagu nisere masãrẽ masĩcã weema.

¹¹ »Yu'u a'ti nucũcãpũ tojaque'asome. Yu'u bu'erã pũrĩcã tojarãsama. Yu'u mu'u tiropu wa'agu wee'e. Pacu, añuyu'rũgu, mu'u tutuase me'rã mu'u yu'ure o'o'cãrãrẽ

añurõ co'teya. Mũ'u tojo weecã, marĩ nĩrõnojõta na ni'cãrõ me'rã nirãsama. ¹² A'ti nucũcãpũre yũ'ũre mũ'u o'o'cãrã me'rã nigũ, mũ'u tutuase o'o'que me'rã narẽ co'tewũ. Ne ni'cũ bajuriotiũ. Ni'cũ dia'cũ todũporopũ bajuduti'cũ weronojõ ní'cũre bajuriowũ. Mũ'u ye queti ojãca pũrĩpũ nĩrõnojõta na oja'que queoro wa'aro wee'e.

¹³ »Ni'cãrõacã yũ'u mũ'u tiropũ wa'agu wee'e. Yũ'u a'ti nucũcãpũ nigũ, mũ'u ye quetire werewũ. Tere tũ'orã, na yũ'u weronojõ e'catiato nigũ werewũ. ¹⁴ Mũ'u wereduti'quere narẽ wereturiawũ. Na yũ'ũre ãjõpeotjĩarã, yũ'u weronojõ nima. A'ti mũucocjãrã weronojõ wãcũtima. Tojo weerã na quẽ'rãrẽ masã ĩ'atu'tima. ¹⁵ "Narẽ, a'ti nucũcãpũ nirãrẽ mũ'u tiropũ miaña", nigũ mejẽta wee'e. Wãtĩ pe'ere cã'mota'aya nigũ, tojo ni'i. ¹⁶ Yũ'u a'ti mũucocjã niwe'e. Na quẽ'rã yũ'ũre ãjõpeorã a'ti mũucocjãrã weronojõ wãcũsetitima. ¹⁷ Mũ'u ye queti diacjũ waro ni'i. Te me'rã narẽ mũ'u ñaro weejã añurã wa'acã weeya. ¹⁸ Yũ'ũre mũ'u ye quetire a'ti nucũcãcjãrãrẽ weredutigũ o'õwũ. Yũ'u quẽ'rã yũ'u bu'erãrẽ a'ti nucũcãcjãrãrẽ weredutigũ o'õ'o. ¹⁹ Mũ'u ñaronojõ na ye niatjere wẽrĩbosagũti. A'tiro yũ'u weecã, na quẽ'rã mũ'u ñaronojõ diacjũta weerãsama.

²⁰ »Yũ'u na dia'cũrẽ sẽrĩbosawe'e. Be'ropũ na bu'esere tũ'o ãjõpeoajã quẽ'rãrẽ sẽrĩbosa'a. ²¹ Na marĩ me'rã ni'cãrõ me'rã niato nigũ tojo wee'e. Pacũ, yũ'u mũ'u me'rã nĩrõnojõ, mũ'u yũ'u me'rã nĩrõnojõ na quẽ'rã niato. Tojo wa'acã ĩ'arã, a'ti nucũcãcjãrã yũ'ũre mũ'u o'õ'quere ãjõpeorãsama. ²² Yũ'ũre mũ'u tutuase, añuyũ'rũsere o'owũ. Yũ'u quẽ'rã yarãrẽ o'oturiawũ. Narẽ ni'cãrõ me'rã marĩ weronojõ niato nigũ tojo weewũ. ²³ Yũ'u napũre ni'i. Mũ'u pe'e yũ'ũpũre ni'i. Tojo weerã na ni'cãrõ me'rã nirãsama. Tojo wa'acã ĩ'arã, a'ti nucũcãcjãrã mũ'u yũ'ũre o'õ'quere masĩrãsama. Apeyere, mũ'u yũ'ũre ma'ĩrõnojõta "Marĩrẽ ma'imi", nirãsama.

²⁴ »A'ti turi weese dũporo mũ'u yũ'ũre ma'iwũ. Tojo weegũ mũ'u nisetisere yũ'ũre o'owũ. Pacũ, mũ'u o'õ'cãrãrẽ yũ'u me'rã nicã ñasa'a. Narẽ yũ'u tutuasere ĩ'adutigũ tojo wee'e. ²⁵ Pacũ, mũ'u queoro wee'e. A'ti nucũcãcjãrã yũ'ũre ãjõpeotirã mũ'ũrẽ masĩtima. Yũ'u mũ'ũrẽ masĩ'i. ã'rã yũ'u bu'erã mũ'u yũ'ũre o'õ'quere masĩma. ²⁶ Mũ'u nisetisere narẽ masĩcã weewũ. Tojo masĩcã weenu'cũcũti. Mũ'u yũ'ũre ma'ĩrõnojõta na quẽ'rãrẽ a'merĩ ma'idutigũ tojo wee'e. Tojo nicã yũ'u na me'rã ninu'cũgũti nigũ, tojo wee'e, niwĩ Jesũ.

18

Jesure surara na ñe'ewã'cã'que ni'i

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lc 22.47-53)

¹ Jesũ cũ pacũre sẽrĩca be'ro ñsã Jerusalẽpũre wijawũ. Wija, Cedrõn wãmetiri maarẽ pẽ'awũ. Ti maa siaquijipũ na olivo ote'caro niwũ. Ñsã topũ wa'awũ. ² Juda Jesure ĩ'atu'tirãrẽ o'ori masũ quẽ'rã te olivo nĩrõrẽ masĩwĩ. Jesũ todũporo pejetiri ñsãrẽ sũ'ori sijawĩ. Tojo weegũ masĩwĩ. ³ Ñsã topũ nĩrĩ cura ni'cã curua surara me'rã Juda etawĩ. ãpẽrã quẽ'rã ni'cãrẽrã Ñ'acũ wi'i co'terã surara niwã. Pa'ia wiorã, fariseo masã o'õno'cãrã niwã. Na añurõ wãmotiwã. Sĩ'ose tuturi, sĩ'osepa me'rã a'tiwã. ⁴ Jesũ cũrẽ wa'atjere masĩtojacũ niwĩ. Tojo weegũ "¿Noarẽ a'mati?" niwĩ.

⁵ Cũrẽ yũ'tiwã:

—Jesũ Nazarecjũrẽ a'ma'a, niwã. Jesũ narẽ niwĩ:

—Yũ'ũta ni'i.

Juda Jesure ĩ'atu'tirãrẽ o'ori masũ na me'rã niwĩ. ⁶ Jesũ "Yũ'ũta ni'i" nicã tũ'orã, na uirã, dũsti bu'rũque'awã. ⁷ Jesũ apaturi sẽrĩtiña'wĩ tja:

—¿Noarẽ a'mati?

Cũrẽ yũ'tiwã:

—Jesũ Nazarecjũrẽ a'ma'a, niwã.

⁸ Jesú narē niwī:

—Musārē weretoja'a, yu'uta ni'i. To pūrīcā yu'ure a'marā, ā'rā yu'u bu'erārē du'uo'oya.

⁹ Jesú cū ucū'que queoro wa'ato nígū tojo niwī. Cū ní'que a'tiro niwū: “Yu'u pacu o'o'cārārē ne ni'cū bajuriotiwū”, niwū. ¹⁰ Cū tojo níca be'ro Simó Pedro cū ya di'pjīrē wejeweewī. Wejewee, pa'ia wiogure da'raco'tegū Malco wāmetigūre diacjāca o'meperore dūtepārēwī. ¹¹ Cū tojo weecā ĩ'agū, Jesú Pedrore niwī:

—Mu'u ya di'pjīrē nūrōña. Yu'u pacu pi'etiduti'caronojōta pi'etiguti, niwī Jesú.

Jesure Anás ya wi'ipū mia'que ni'i
(Mt 26.57-58; Mr 14.53-54; Lc 22.54)

¹²⁻¹³ Surara, tojo nicā na wiogū, āpērā pa'ia wiorā na o'ó'cārā Jesure dū'te, Anás wāmetigū ya wi'ipū miawā. Cū Caifá mañecū niwī. Caifá titare pa'ia wiogū niwī. ¹⁴ Cūta todūporopūre judío masārē “Ni'cū nipe'tirā ye niatje wērībosacā, marīrē añurōsa'a” ní'cū niwī.

Pedro Jesure “Masīwe'e” ní'que ni'i
(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lc 22.55-57)

¹⁵ Na Jesure miacā, yu'u Juā, tojo nicā Simó Pedro, ūsā pūarā narē sirutuwā'cāwū. Pa'ia wiogū yu'ure ĩ'amasīwī. Tojo weegū yu'u Jesú me'rā wiogū ya wi'i po'peapū sājāawū. ¹⁶ Pedro pe'e sopepū tojanū'cāwī. Cū tojo weecā ĩ'agū, yu'u sope co'tego me'rā ucū, cūrē pijisōrōwū. ¹⁷ Be'ropū co Pedrore sērītiña'wō:

—¿Mu'u sī'i me'rācjū mejēta niti?

Pedro core niwī:

—Niwe'e, niwī.

¹⁸ Pūrō yūsuawū. Tojo weerā ti wi'i da'raco'terā, tojo nicā surara pecame'e wījāwā. Na ti me'e sumutopū sō'manu'cūburōwā. Pedro quē'rā na me'rā sō'magū wa'awī.

Pa'ia wiogū Jesure sērītiña'que ni'i
(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lc 22.66-71)

¹⁹ Pa'ia wiogū Anás Jesure sērītiña'cū niwī:

—¿Noanojō niti mu'u bu'erā? ¿Ñe'enojōrē mu'u bu'eti narē? nicū niwī. ²⁰ Jesú cūrē yu'ticū niwī:

—Yu'u nipe'tirā tū'oropū bu'ewū. Judío masā nerēse wi'seripū, tojo nicā Ō'acū wi'i judío masā nerēwuaropū bu'ewū. Ya'yioropū bu'etiwū. ²¹ ¿De'ro weegū yu'ure sērītiña'ti? Āpērā yu'ure tū'o'cārārē sērītiña'ña. Na masīsama. Na mu'urē wererāsama, nicū niwī Jesú.

²² Jesú tojo nicā tū'ogū, ni'cū Ō'acū wi'i co'tegū surara Jesú ya diapoare paacu niwī. Cūrē nicū niwī:

—¿De'ro weegū tojo yu'titi pa'ia wiogūre?

²³ Jesú cūrē nicū niwī:

—Yu'u ña'arō níca be'ro “Te bu'iri paapū. Te ña'a ni'i”, niña. Añurō níca be'roma ¿de'ro weecjū yu'ure paati? nicū niwī Jesú.

²⁴ Be'ro Anás Jesure dū'teno'cure tja pa'ia wiogū Caifá tiropū o'ówī.

Pedro nisoone'que ni'i
(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lc 22.58-62)

²⁵ Tojo weeri cura Pedro pecame'e sumuto sō'manu'cūwī. Topū nirā cūrē sērītiña'wā:

—¿Mu'u sī'i me'rācjū mejēta niti?

Pedro narē niwī:

—Niwe'e.

²⁶ Be'ro ni'cũ pa'ia wioğure da'raco'tegu, Pedro cũ o'mepero dũtepã'rẽ'cu acaw-eregũ Pedrore niwĩ:

—Yũ'u mejẽpu mũ'urẽ olivo ote'caropũ cũ me'rã nicã ĩ'apũ.

²⁷ Pedro apaturi nisoowĩ. Tojo nıca be'ro cãrẽ'quẽ uuwĩ.

Jesure Pilato romano masã wioğũ tiropũ na mia'que ni'i

(Mt 27.1-2,11-14; Mr 15.1-5; Lc 23.1-5)

²⁸ Be'ro Jesure Caifá ya wi'ipũ ní'cure Pilato ya wi'ipũ miawã. Bo'rearopũ weewũ. Judıo masã wiorã ti wi'ipũre sãjãatiwã. Ti wi'ipũre sãjãarã, Pascua bosenuũ ba'awuasere ba'atibopã. Pilato judıo masũ nitimi nise bu'iri na bu'iritirã tũ'oña'bopã. Tojo weerã cũ ya wi'ire sãjãatiwã. ²⁹ Na sãjãaticã ĩ'agũ, Pilato na me'rã ucũğũ wijaatiwĩ. Narẽ niwĩ:

—¿Mũsã ã'rĩrẽ ñe'enojõ weresãrã weeti?

³⁰ Na cãrẽ niwã:

—Cũ ña'arõ weeticãma, mũ'u tiro cãrẽ miititiboapã.

³¹ Na tojo yũ'ticã tũ'ogũ, Pilato niwĩ:

—Cãrẽ miaña. Mũsãrẽ dutironojõta mũsã basu beserã wa'aya.

Judıo masã wiorã cãrẽ niwã:

—Ûsã judıo masã ne ni'cũ masũrẽ “Wẽjẽña” nımasıtisa'a, niwã.

³² Titapũre romano masã wioğũ masã ña'arãrẽ na wẽjẽdutarãrẽ curusapũ paabi'pecũcãrã niwã. Tojo weero Jesú todũporo ní'que queoro wa'awũ. Cũ “Yũ'ure u'muarõpu tuumorõnu'cõrãsama”, niwĩ. ³³ Pilato Jesure piji, cũ ya wi'ipũ majãmisãjãawĩ. Jesure sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Mũ'uta niti judıo masã wioğũ?

³⁴ Jesú yũ'ticũ niwĩ:

—¿Mũ'u basu mũ'u wãcũrõ me'rã sãrĩtiña'ti? o ¿ãpẽrã mũ'urẽ wereati?

³⁵ Pilato cãrẽ nicũ niwĩ:

—¿De'ro weegũ yũ'u masĩbosau? Yũ'u judıo masũ mejẽta ni'i. A'topũre mũ'u ya di'tacjãrã judıo masã, tojo nicã pa'ia wiorã mũ'urẽ miitiamã. ¿De'ro weeati mũ'u?

³⁶ Jesú nicũ niwĩ:

—Yũ'u a'ti nucũcãcjũ wioğũ niwe'e. Yũ'u tojo nicãma, judıo masã wiorãrẽ o'odutitirã yũ'ure siruturã a'mequẽboapã. Yũ'u apesecjũ wioğũ ni'i.

³⁷ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Pilato nicũ niwĩ:

—¿To pũrĩcãrẽ mũ'u wioğũ niti?

Jesú cãrẽ nicũ niwĩ:

—Mũ'u nırõnojõta yũ'u wioğũ ni'i. Yũ'u diacjũ cjasere weregũ a'topũ a'ti, bajuawũ. Nipe'tirã diacjũ cjasere ãarã, yũ'u ucũsere tũ'oma.

³⁸ Pilato cãrẽ nicũ niwĩ:

—¿Ñe'enojõ nırõ nisasa'a diacjũ cjase? nicũ niwĩ.

“Jesure wẽjẽrõña'a” ní'que ni'i

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lc 23.13-25)

Pilato Jesure sãrĩtiña'ca be'ro judıo masã wiorã me'rã ucũğũ wijaaticũ niwĩ tja. Narẽ niwĩ:

—Yũ'u cãrẽ ne bu'iri bocatiasũ. ³⁹ Mũsã weewuasẽ a'tiro ni'i. Pascua bosenuũ nicã bu'iri da'reri wi'ipũ nigũrẽ yũ'ure du'uwĩrõdutisa'a. ¿Mũsã cãrẽ judıo masã wioğure du'uwĩrõcã ãasari?

⁴⁰ Cũ tojo nicã tũ'orã, na pũrõ caricũwã:

—Cãrẽ ne du'uwĩrõticã'ña. Barrabá pe'ere du'uwĩrõña, niwã. Barrabá ña'arõ weeri masũ niwĩ.

19

¹ Masã “Barrabáre du'uwĩrõña” ni caricũcã tu'ogu, Pilato Jesure tãrãdutiwĩ.
² Surara ni'cã be'to pota me'rã wéeca be'tore cũ dũpoapũre peocãrã niwã. Apero, ni'cãrõ su'tiro wiogu sãñarõnojõ sõ'a ñibocurerore sãacãrã niwã. ³ Be'ro cũ pu'to wa'a, cũrẽ bujicã'rã, a'tiro nicãrã niwã:

—Judío masã wiogũre añurõ wa'ato. Tojo nírãta, cũ diapoare paamũjãcãrã niwã.

⁴ Pilato po'peapũ ní'cũ wijaatiwĩ tja. Masãrẽ niwĩ:

—Yũ'u cũrẽ ne cã'rõacã bu'iri bocatiasũ. Tojo weegũ masã tiropũ pijiwijaatiguti. Musã ñ'arãsa'a, niwĩ.

⁵ Be'ro Jesú wijaatiwĩ. Cũ pota be'tore pesawĩ. Wiogu su'tiro surara o'o'carore sãñawijaatiwĩ. Cũ wijaatãca be'ro Pilato masãrẽ a'tiro niwĩ:

—Ñ'aña. Ñ'ĩ nimi.

⁶ Pa'ia wiorã, ãpẽrã Õ'acũ wi'i co'terã surara cũrẽ ñ'arã, pũrõ caricũwã:

—Cũrẽ curusapũ paabi'pe wẽjẽña, ni caricũwã.

Pilato narẽ niwĩ:

—Musã basu cũrẽ curusapũ paabi'pe wẽjẽrã wa'aya. Yũ'u cũrẽ ne cã'rõacã bu'iri bocatisa'a, niwĩ.

⁷ Judío masã wiorã cũrẽ niwã:

—Cũ “Yũ'u Õ'acũ macũ ni'i”, niwĩ. Ësãrẽ duti'que tojo ucũgũnojõrẽ wẽjẽduti'i, niwã.

⁸ Pilato cũ “Õ'acũ macũ ni'i” nisere tu'ogu, nemorõ uiwĩ. ⁹ Be'ro Jesure pijisãjãa, cũrẽ sãrĩtiña'cũ niwĩ tja:

—¿No'ocjũ niti mũ'u?

Jesú cũrẽ ne yũ'titicũ niwĩ.

¹⁰ Cũ yũ'titicã ñ'agũ, Pilato cũrẽ nicũ niwĩ:

—¿De'ro weegũ yũ'ure yũ'tiweti? ¿Mũ'u masĩweti? Yũ'u mũ'urẽ du'uwĩrõgũ, du'uwĩrõmasĩ'i. Wẽjẽdutigũ quẽ'rã, wẽjẽdutimasĩ'i, nicũ niwĩ.

¹¹ Jesú cũrẽ nicũ niwĩ:

—Õ'acũ mũ'urẽ cã'mota'acã, mũ'u tojo weemasĩtiboapã. Tojo weegũ yũ'ure mũ'u tiropũ o'o'cũ mũ'u nemorõ bu'iritimi, nicũ niwĩ.

¹² Cũ tojo nicã tu'ogu, Pilato Jesure “¿De'ro wee cũrẽ yũ'u du'uwĩrõgũsariba?” nicũ niwĩ. Cũ tojo weesĩ'ricã ñ'arã, judío masã wiorã pũrõ caricũwã:

—Mũ'u cũrẽ du'uwĩrõgũ, romano masã wiogu me'rãcjũ nisome. No'o ni'cũ “Yũ'u judío masã wiogu waro ni'i” nigũnojõ romano masã wiogũre yũ'rũnũ'cãgũ weemi. Cũ me'rãcjũ nitimi, ni caricũwã.

¹³ Na tojo nicã tu'ogu, Pilato Jesure na ãtã me'rã yéeca papũ pijiwijaadutiwĩ. Hebreo ye me'rã Gabata wãmetiwũ. Topũ Pilato masãrẽ besewuawĩ. Tojo weegũ cũ topũ dujiwĩ. ¹⁴ Titare ni'cã nũmũ du'sawũ Pascua bosenuũ wa'atji dũporo. Dajaritero wa'tero niwũ. Pilato topũ dujigũ, judío masã wiorãrẽ niwĩ:

—Musã wiogũre ñ'aña.

¹⁵ Na caricũnemowã:

—Cũrẽ wẽjẽña. Curusapũ paabi'pe wẽjẽña, niwã.

Pilato niwĩ:

—Yũ'u musã wiogũre curusapũ paabi'pe wẽjẽdutigũsami, ¿ni wãcũmiti?

Pa'ia wiorã cũrẽ niwã:

—Ësã wiogu ni'cũta romano masã wiogu waro nimi.

¹⁶ Na tojo nicã tu'ogu, Pilato surarare Jesure curusapũ wẽjẽdutigũ o'owĩ. Be'ro na cũrẽ miawã.

Na curusapũ paabi'pe'que ni'i
 (Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lc 23.26-43)

17 Jesú na “Masã boaweeca dũpoa” nirõpũre wa'agu, curusare wũawã'cãwĩ. Hebreo ye me'rã Gólgota wãmetiwũ. 18 Topũ cũrẽ curusapũ paabi'pewã. Āpẽrã puarã quẽ'rãrẽ tojota weewã. Jesure na deco nu'cõwã. Āpẽrã pe'ere, ni'cũrẽ diacjã pe'e, apĩrẽ cũpe pe'e nu'cõwã. 19 Pilato Jesú dũpoa bu'i curusapũ cã oja'quere õ'odutiwĩ. A'tiro ojano'wũ: “Jesú Nazarecjũ judío masã wioꝑũ nimi.” 20 Te oja'que hebreo ye, griego ye, latín ye me'rã niwũ. Jesure paabi'pe'caro macã pu'to niwũ. Tojo weerã pãjãrã judío masã tere bu'ewã. 21 Pilato oja'quere bu'erã, pa'ia wiorã cũrẽ nicãrã niwã:

—Mũ'ũ “Judío masã wioꝑũ nimi”, ni ojatiboapã. A'tiro pe'e ojaboapã. “Cũ ‘Judío masã wioꝑũ ni'í, niami”, ni boapã.

22 Pilato narẽ niwĩ:

—Yũ'ũ ojasĩ'rĩ'caronojõ ojatojapũ. Dũcayusome majã.

23 Be'ro ba'paritirã surara Jesure paabi'pe'cãrã cũ ye su'tire seeneowã. Seeneo, nãnũcũ dũcawaawã. Cũ ya su'tiro docacjãrõ deroa'mesu'oya marĩwũ. 24 Tojo weerã surara a'merĩ niwã:

—A'tore tũ'rẽticã'rã. Mejõ níbo caperã. ¿Noa a'tore wapata'arosarito? niwã.

Na tojo weecã, Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ oja'que queoro wa'awũ. A'tiro ojano'caro niwũ: “Yé su'tire dũcawaawã. Tere níbo caperã wapata'awã.” A'te ní'caronojõta surara weewã.

25 Jesú ya curusa pu'to a'ticũrã numia niwã. Cũ paco, cã mũgõ María Cleofas nũmo, tojo nicã María Magdalena niwã. 26 Jesú cũ pacore, tojo nicã yũ'ũ Juã cũ upũtu ma'ino'gũ co tiro nu'cũcã ĩ'agũ, core niwĩ:

—Ma'u, ã'rĩ mũ'ũ macũ nimi.

27 Be'ro yũ'ũre niwĩ:

—Yũ'ũ pacore mũ'ũ paco weronojõ cũoya. Toó tojamo mũ'ũ paco, niwĩ Jesú. To be'ro core ya wĩ'ipũ miitojaawũ.

Jesú wẽrĩ'que ni'i

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lc 23.44-49)

28 Jesú cũ pacore co'tedutica be'ro “Nipe'tise yũ'ũre weeduti'quere tu'aja'a”, niwĩ. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ oja'que wa'ato níꝑũ Jesú a'tiro niwĩ:

—Acowũosa'a.

29 Topũ ni'cãrũ vino pi'ase poseyetjũ dujiwũ. Tojo weerã surara ni'cã si'tia mii ñamiowã. Ñamio, hisopo wãmetiri siti dũpũpũ ti si'tiare dũ'reõ'o sĩomorõwã Jesú tiropũ. 30 Cũ tere sĩ'rĩwĩ. Be'ro niwĩ:

—Nipe'tise tu'ajatoja'a.

Cũ tojo níca be'ro cũ dũpoa paamu'rĩyoja, wẽrĩa wa'awĩ.

Jesure na ñosẽ'que ni'i

31 Jesú cũ wẽrĩcaterore ni'cã nũmũ Pascua bosenuũmũ wa'atjo dũ'sawũ. Ti bosenuũmũ sauru judío masãrẽ soodutíca nũmũ bosenuũmũjo waro nicaro niwũ. Ti nũmũrẽ wẽrĩ'cãrã curusapũ nicã judío masã wiorã uaticãrã niwã. Tojo weerã na Pilato tiropũ wa'a, cũ yarã surarare narẽ maata wẽrĩato níã na ye ñecãrĩrẽ paanu'aduticãrã niwã. Be'ro na upũre miidijoo, aperopũ miaduticãrã niwã. 32 Tojo weerã surara ni'cũrẽ paanu'amũ'tãwã. Be'ro apĩ quẽ'rãrẽ tojota weewã. 33 Jesúma wẽrĩ'cupũre ĩ'awã. Tojo weerã cúma paanu'atiwã.

34 Mejõ dia'cũ ni'cũ surara Jesure paatipa'mapũ ñosẽwĩ. Cũ tojo weecã, dí aco me'rã o'mabũrowũ. 35 Yũ'ũ a'tere ĩ'awũ. Diacjũta ni'i. Mũsã quẽ'rã a'tere ãjõpeoato níꝑũ mũsãrẽ were'e. 36 A'te Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ níronojõta wa'ato níro tojo wa'awũ. A'tiro ojano'wũ: “Cũ ye õ'arĩ ne ni'cã õ'a paanu'aña marĩrõsa'a.” 37 Apero

Õ'acũ ye queti oja'caro quẽ'rãrẽ a'tiro niwũ: “Na cãmida're'cupure ï'arãsama”, ni ojano'wũ.

Jesure na sïosöröcũuo'que ni'i

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lc 23.50-56)

³⁸ Jesú wẽrĩca be'ro José Arimatea wãmetiri macãcjũ Pilatore Jesú ya upure sërĩcu niwĩ. José Jesure ëjõpeogu niwĩ. Cũ judío masã wiorãrẽ uigu, ya'yioropu ëjõpeo nisetica'cu niwĩ. Pilato “Jau, Jesú ya upure miaña”, nicã tu'ogu, cũ ya upure miidijowĩ. ³⁹ Nicodemo toduporo ñamipũ Jesú me'rã ucũgũ eja'cu quẽ'rã peje treinta kilos u'mutisere miiejawĩ. Te u'mutise a'te niwũ. Mirra áloe me'rã morẽ'que niwũ. ⁴⁰ Na puarã José, Nicodemo su'tiro añurĩ casero u'mutise wa're'que caseri me'rã Jesú ya upure omawã. Judío masã wẽrĩcãrãrẽ yaarã weewuaronojõta weewã. ⁴¹ Jesure paabi'pe'caro pu'to otese ote'caro niwũ. Te ote'caro deco ni'cã masãpe na ùtãgãpu se'éca tuti niwũ. Ti pe ne ni'cãti wẽrĩcãrãrẽ sïosöröcũuno'ña marĩwũ. ⁴² Topu Jesure miaa, ti pepu sïosöröcũuowã. Na tojo weeri cura mujĩpũ sãjãrĩ curapu niwũ. Judío masã na da'radutitica numu sãjãrõpu weewu. Tojo weerã ti pe pu'toacã niyucã, topu sïosöröcũuowã.

20

Jesú cã masã'que ni'i

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Lc 24.1-12)

¹ Soorinumũ nicã bo'rease duporo María Magdalena Jesú masãpepu wa'aco niwõ. Ti pere bi'acaga ùtãgã apesepu cũñacã ï'aco niwõ. ² Tojo weego ùsã tiropu omatojatico niwõ. Ësãrẽ niwõ:

—Marĩ wiogure apesepu miacãrã niama. ¿No'opu miarã miasapã?

³ Co tojo nicã tu'orã ùsã, Simó Pedro, yu'u cãrẽ yaa'caropu wa'awu. ⁴ Ësã topu wa'arã, yu'u Pedro nemorõ omamũñawũ. Tojo weegu yu'u cũ duporo ejawu. ⁵ Topu eja, ti pepu mu'rĩ'asörõwũ. Topu cãrẽ oma'que caseri pesawu. ⁶ Be'ropu Pedro buaejawĩ. Cũa diacjũ sãjãa wa'awĩ. Cũ quẽ'rã te su'tire ï'awĩ. ⁷ Apero Jesure na diapoapu na omãca casero quẽ'rã niwũ. Apeye me'rã nitiwu. Aperopu tuupe'eca casero pesawu. ⁸ Yu'u quẽ'rã ti tutipure sãjãawũ. Nipe'tise te caserire ï'agũ, ëjõpeowu. ⁹ Ësã Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩ cjasere Jesú wẽrĩ'cupu masãgũsami nisere titare masitiwu. ¹⁰ Ësã ti pere ï'aca be'ro ùsã ya wi'ipu dajatojaawu.

Jesú María Magdalenarẽ bajua'que ni'i

(Mr 16.9-11)

¹¹ María Magdalena pe'e ti pe sumutopu utigo tojaque'awõ. Co utigota, ti pepu yu'uĩ'asörõco niwõ. ¹² Tojo ï'asörõgõ, puarã su'ti butise sãñarã Õ'acũrẽ wereco'terãrẽ ï'aco niwõ. Na Jesure cãu'caropu dujicãrã niwã. Ni'cũ cũ dupoa ní'caropu, apĩ cũ du'pocãrĩ ní'caro pe'e dujicãrã niwã. ¹³ Na core sërĩtiña'cãrã niwã:

—¿De'ro weego mu'u utiti?

Narẽ nico niwõ:

—Yu'u wiogure mia wa'apã. ¿No'opu miarã miasapã?

¹⁴ Co tojo nica be'ro apero pe'e majãmiĩ'aco niwõ. Tojo weemigõ, Jesú co tiro nu'cũcã ï'aco niwõ. “Jesúta nimi”, ni ï'amasítico niwõ. ¹⁵ Jesú core sërĩtiña'cu niwĩ:

—¿De'ro weego mu'u utigo weeti? ¿Noarẽ a'mati? nicu niwĩ.

“Ã'rĩ ote'quere co'tegu nisami” ni wãcũgõ, a'tiro nico niwõ:

—Mu'u cãrẽ mia'cu, wereya. ¿No'opu cãuati? Yu'u cãrẽ miagõti, nico niwõ.

¹⁶ Jesú core “María”, nicu niwĩ.

Co majãmiĩ'aquejo, nico niwõ:

—Rabboni.

Hebreo ye me'rã “Yu'ure bu'egu” nisĩ'rĩrõ wee'e.

¹⁷ Jesú core nicu niwĩ:

—Du'uya yu'ure. Yu'u pacu tiropu mujãatiapu yujupu. Yu'ure ejõpeorãrẽ werego wa'aya. “A'tiro niami”, niña. “Cũ, cũ pacu Õ'acũ tiropu ‘Wa'agu wee'e’, niami.” “Õ'acũ yu'u pacu, tojo nicã musã pacu nimi.’ Apeye quẽ'rãrẽ ‘Yu'u wiogu nimi. Tojo nicã musã wiogu nimi’, niami”, niña, nicu niwĩ.

¹⁸ Cũ tojo nicã tu'ogo, María Magdalena ùsã cũ bu'erãrẽ werego etawõ. Co cãrẽ ï'a'quere, cũ core ní'quere werewõ.

Jesú cũ bu'erãrẽ bajua'que ni'i

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lc 24.36-49)

¹⁹ Tojo wa'aca numu soorinumu niwũ. Ti numu ñamipu ùsã cũ bu'erã ní'cãrã nerẽwũ. Ësã judío masã wiorãrẽ uirã, añurõ bi'asãjã wa'awu. Ësã topu nirĩ cura Jesú ùsã decopu bajuawĩ. Ësãrẽ añudutiwĩ:

—Musã ejeripõ'rãrĩpu ejerisãjãse niato, niwĩ.

²⁰ Cũ tojo níca be'ro cãrẽ paabi'pe'quere, cãrẽ ñosẽ'carore ï'owĩ. Ësã cãrẽ ï'arã, pũrõ e'catiwu. ²¹ Cũ ùsãrẽ ninemowĩ tja:

—Musã e'catise me'rã niña. Yu'u pacu o'ó'caronojõta yu'u quẽ'rã yé quetire weredutigu musãrẽ o'ó'o.

²² Be'ro cũ ùsãrẽ putipeo, niwĩ:

—Musã Espiritu Santure cuoya. ²³ Musã ãpẽrã na ña'arõ wee'quere acobojocã, na bu'iri marĩrã tojarãsama. Musã narẽ acobojoticã, na acobojono'tirãsama, niwĩ Jesú.

Jesú Tomárẽ bajuase ni'i

²⁴ Tomás ùsã me'rãcjũ Jesú bu'egu “Su'rua'cu” na nino'gũ Jesú ùsã tiropu bajuácatore marĩwĩ. ²⁵ Be'ro cũ dajacã, ùsã cãrẽ niwũ:

—Marĩ wiogure ï'apu, niwũ.

Tomás pe'e ùsãrẽ niwĩ:

—Yu'u cũ omocãpu paabi'pe'que peripu siosõrõĩ'atimigũ, ejõpeosome. Tojo nicã cãrẽ ñosẽ'caropu ya omopicare siosõrõĩ'atigu, ejõpeosome. Siosõrõĩ'atojagupu, ejõpeoguti, niwĩ.

²⁶ Ní'cã semana Jesú ùsãrẽ bajuáca be'ro ùsã apaturi nerẽwũ. Titare majã Tomás quẽ'rã ùsã me'rã niwĩ. Ti wi'i cjase soperi bi'acã'no'wũ. Tojo nimicã, Jesú ùsã decopu bajuawĩ. Ësãrẽ añudutiwĩ:

—Musã ejeripõ'rãrĩpu ejerisãjãse niato, niwĩ.

²⁷ Be'ro Tomárẽ niwĩ:

—Ï'aña yé omocãrĩrẽ. Mu'u omopicare na yu'ure paabi'pe'que peripu siosõrõña. Yu'ure paatipa'mapu na ñosẽ'caropure mu'u ya omopicare siosõrõña. Ejõpeose moogũ niticã'ña. Yu'ure ejõpeoya.

²⁸ Cũ tojo nicã tu'ogu, Tomás niwĩ:

—Jesú, yu'u wiogu, mu'u Õ'acũ ni'i.

²⁹ Jesú cãrẽ niwĩ:

—Tomás, mu'u yu'ure ï'atojagupu, ejõpeo'o. Yu'ure ï'atimirã ejõpeocã pe'ere, nemorõ añu'u.

Jesure ejõpeodutigu a'ti pũrĩrẽ oja'a nise ni'i

³⁰ Jesú ùsã ï'orõpu peje apeyenojõ wee'owĩ. Te nipe'tise yu'u a'ti pũrĩpũre ojawe'e.

³¹ Yu'u a'ti pũrĩpu Jesú ní'cãrẽ cũ wee'ow'quere oja'a. Musãrẽ Jesú Õ'acũ bese'cu cũ macũ nimi nisere ejõpeodutigu oja'a. Tojo nicã cãrẽ ejõpeorã catinu'cũato ní'gũ tojo wee'e.

21

Jesú apaturi cū bu'erārē bajua'que ni'i

¹ Be'ro Jesú Tiberia wāmetiri ditara sumutopu ūsārē apaturi bajuwā. A'tiro wa'awu. ² Ūsā topure nirā a'ticūrā niwū: Simó Pedro, Tomás “Su'rua'cu” na nigū, tojo nicā Natanae Galilea di'tacjū Caná wāmetiri macācjū. Āpērā quē'rā ūsā puarā Zebedeo pō'rā niwū. Tojo nicā āpērā puarā Jesú bu'erā ninemowā.

³ Ūsā topu nirī cura Simó Pedro ūsārē niwī:

—Wa'i wējēgū wa'aguti.

Ūsā cūrē niwū:

—Ūsā quē'rā wa'arāti, niwū.

Ūsā wa'a, yucusupu mujāsājāwū. Ti ñamirē wa'i wējēbo'reamiwū. Ne wējētīcāti.

⁴ Bo'reque'awā'cātiri cura Jesú ti ditara sumutopu bajuwā. Ūsā cūrē ī'amasītiwū.

⁵ Cū ūsārē niwī:

—¿Wējēati? niwī.

—Wējētiasu, niwū.

⁶ Ūsā tojo nicā tu'ogu, ūsārē niwī:

—Diacjū pe'e doqueñoña musā wejecure. Tojo weerā wējērāsa'a. Cū dutironojōta weewu. Pājārā waro wējēwū. Ne wejecure wā'cōticāti. ⁷ Tojo wa'acā ī'agū, yu'u Jesú uputu ma'ino'gū Pedrore niwū:

—Marī wiogu nimi.

Yu'u tojo nicā tu'ogu, Simó Pedro su'tiro bu'icjārōrē wejesāñawī. Jesú tiropu wa'agu, doqueñojāwī.

⁸ Ūsā pe'e yucusu me'rā sumutopu wa'ire wejenujāwū. Ūsā cien metros yoaro decopu pa'sawu. ⁹ Topu nujātarā, pecame'e cū wījāca me'erē ī'awū. Ti me'epu ni'cū wa'i pū'onu'cōno'wū. Pā quē'rā niwū. ¹⁰ Jesú ūsārē niwī:

—Wa'i musā wējē'cārārē miitia.

¹¹ Cū tojo nicā, Simó Pedro yucusupu mujāsājāa, wa'ire wejemajāwī nucūporopu. Wa'i pacarā ciento cincuenta y tres sājāawā. Ticūrā pājārā sājāamicā, wejecu tū'rūtiwū. ¹² Jesú ūsārē niwī:

—Ba'arā a'tia.

Ūsā cūrē ī'amasīrā, ne ni'cūpata “¿Noanojō niti mu'u?” ni sērītiña'ma'atiwū.

¹³ Jesú pārē ūsārē etiwī. Wa'i quē'rārē etiwī.

¹⁴ Jesú masāca be'ro puati ūsārē bajuatowā. Ni'cārōacā me'rā i'tiati wa'aro weewu.

Jesú Simó Pedro me'rā ucū'que ni'i

¹⁵ Ūsā ba'āca be'ro Jesú Simó Pedrore sērītiña'wī:

—¿Simó, Joná macū, mu'u ā'rā yu'ruoro yu'ure ma'iyu'runu'cāti?

Pedro cūrē niwī:

—Ūu, wiogu, mu'u masī'i yu'u mu'urē ma'isere.

Jesú cūrē niwī:

—To pūrīcārē yu'ure ējōpeorārē co'teya. Narē bu'eya.

¹⁶ Apaturi Pedrore sērītiña'nemowī:

—¿Simó, Joná macū, yu'ure ma'iti?

—Ūu, mu'u masī'i yu'u mu'urē ma'isere.

Jesú niwī tja:

—To pūrīcārē yarārē bu'eya. Narē co'teya.

¹⁷ Apaturi ninemowī tja:

—¿Simó, Joná macū, yu'ure mu'u ma'iti?

Jesú i'tiati cūrē sērītiña'cā ī'agū, Pedro pūrō bujawetiwī. Cūrē niwī:

—Wiogu, nipe'tisere mu'u masī'i. Masī'i yu'u mu'urē ma'isere.

Jesú cǎrē niwĩ:

—To pũrĩcǎrē narē bu'eya. Narē co'teya, niwĩ tja. ¹⁸ Mũ'urē diacjũta nigũti. Mũ'u ma'mũ nígũ, mũ'u uaro su'tiroke sǎña, mũ'u no'o wa'asĩ'rĩrõ wa'acũwũ. Be'ro mũ'u bucu ējǎgũ, mũ'u ye omocǎrĩrē sĩomorõgũsa'a. Apĩ mũ'urē su'ti sǎa, mũ'u wa'asĩ'rĩtiro miagũsami.

¹⁹ Jesú tojo nígũ, Pedro cũ de'ro wa'a wēriatjere nígũ, tojo niwĩ. Cũ wēriŕse me'rǎ masǎ Ō'acũrē añurõ ucũrǎsama nígũ, tojo niwĩ.

Be'ro Jesú cǎrē niwĩ:

—Yũ'ure ējõpeosirutunu'cũcǎ'ña.

Jesú Juǎrē ma'i'que ni'i

²⁰ Be'ro Pedro majǎmiĩ'agũ, yũ'u na be'ro sirutucǎ ĩ'awĩ. Yũ'u Jesú ma'ino'gũ niwũ. Yũ'uta todũporo ũsǎ ba'atuocatero “¿Noa mũ'urē ĩ'atu'tirǎpũre o'orosari?” ni sēriĩña'wũ. ²¹ Pedro yũ'ure ĩ'agũ, Jesure sēriĩña'wĩ:

—Wiogu, ǎrĩ warore ¿de'ro wa'arosari?

²² Jesú cǎrē niwĩ:

—Cũ maata wēriçǎ, mũ'u ye cjase mejēta ni'i. Cũ yũ'u apaturi a'tiri curapũ catitũocǎ quē'rǎrē mũ'u ye cjase mejēta ni'i. Wǎcũnurũtigũta. Mũ'u yũ'ure sirutuya, niwĩ.

²³ Jesú tojo ní'quere tũ'orǎ, cǎrē ējõpeorǎ yũ'ure “Cũ ne wēriŕsome” nise se'sa wa'awũ. Jesú yũ'ure “Cũ wēriŕsome”, nitiwĩ. A'tiro pe'e niwĩ: “Yũ'u apaturi a'tiri curapũ catitũocǎ, mũ'u ye cjase mejēta ni'i”, niwĩ Pedrorē.

²⁴ Yũ'u Juǎ ni'i. Yũ'u ĩ'a'quere oja'a. Tojo weero “Diacjũta ni'i”, ni masĩno'o.

²⁵ Apeye Jesú weenemo'que peje ni'i. Yũ'u tũ'oña'cǎ, cũ wee'quenũcũ ojacǎma, peje pũrĩ waro yũ'rũoquejocǎ'bosa'a.

Jesucristo besecúú'cārārē Espíritu Santu weetamu'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

A'ti pūrīrē Luca ojacu niwī. Cū Jesucristo besecúú'cārā na weeseti'quere ojacu niwī. A'ti pūrī Jesú cū bu'erārē “Tojo weeguti” ní'caronojōta Espíritu Santure o'ócū niwī nisere ojano'o. Tojo weerā cū bu'erā Espíritu Santure cūorā Jesucristo ye quetire uiro marīrō Jerusalēpūre, Judeapūre, Samariapūre, nipe'tiropūre werēcusiācārā niwā.

Luca a'ti pūrīrē ojase dūporo ni'cā pūrī Jesucristo catiri ũmūco cjase wereri pūrīrē ojatojacu niwī. Tojo weero a'ti pūrī Jesucristo ējōpeonū'cā'quere cū ojanemoca pūrī ni'i. Pedrore, Pablore na weeseti'quere ojayū'rūnū'cāno'o.

Espíritu Santu a'tiatjere Jesú weryu'que ni'i

¹ Teófilo, mū'arē ni'cā pūrī todūporopūre ojawū. Ti pūrīpūre nipe'tise Jesú masārē bu'e'quere, cū tutuaro me'rā weē'o'quere werewū. Ne waro cū bu'enū'cā'quere, ² cū bu'e yapada'reo'quere werewū. Tojo nicā cū ũ'mūsepū mājā'quere werewū. Jesú ũ'mūsepū mājāse dūporo cū bu'erā cū besecúú'cārārē dutiro cūucū niwī na weeatjere. Espíritu Santu masīse o'oro me'rā tere duticū niwī. ³ Cū wērī masāca be'ro pejetiri Jesú bajuacu niwī. Cuarenta nūmūrī bajuacu niwī narē. Tojo weerā cūrē ĩ'arā, “Marī ‘Wērīa wa'ami’ ní'cū catimi”, nicārā niwā. Narē Ő'acū nipe'tirā masā wiogu nimi nise quetire werecu niwī.

⁴ Jesú na me'rā nígū, ũ'mūsepū mājāti dūporo a'tiro nicū niwī:

—Mūsā Jerusalēpū tojayá. Ne aperopū, ape macāpū wijaticā'ña. Yū'u pacū mūsārē todūporopū ní'caronojōta Espíritu Santure o'ódijogūsamī. Tojo weerā mūsā cūrē topū yucueya. Yū'u mūsārē tere weretojawū. ⁵ Juā mūsārē aco me'rā wāmeyecu niwī. Cū tojo weecā, mūsā ña'arō weeseti'quere du'u, būjaweti dūcayucā, masā mūsārē ĩ'amasīcārā niwā. Yū'u pacū pūrīcā cā'rōacā be'ro mūsārē Espíritu Santure o'ódijogūsamī. Espíritu Santu mūsā me'rā ninu'cūcūsamī, nicū niwī Jesú.

Jesure cū pacū ũ'mūsepū miimūjāa'que ni'i

⁶ Jesú cū bu'erā me'rā nerēcaterore cūrē sērītiña'cārā niwā:

—¿Jesú, ũsā wiogu, mū'u romano masārē wiorā nise dūcayugūsarī? ¿Dūcayu, judío masārē wiorā sōrōgūsarī? Marī ñecū Davi, cū macū Salomó a'ti di'tacjārārē duticārā niwā. ¿Na duti'caro weronojō ni'cārōacārē judío masā tja apaturi dutirāsari? ni sērītiña'cārā niwā.

⁷ Na sērītiña'cā tū'ogu, a'tiro yū'ticū niwī:

—Ő'acū marī pacū dia'cū masīsamī. Cū “Tojota wa'ato” nicā, tojota wa'arosa'a. A'te mūsā ye cjase niwe'e. ⁸ Cā'rōacā be'ro marī pacū tutuasere o'ogūsamī mūsārē. Espíritu Santu mūsā me'rā nicā, wācūtutuase cūo, yé quetire masārē wererā wa'arāsa'a. Jerusalēcārārē, Judea di'tacjārārē, Samaria di'tacjārārē, nipe'tiro a'ti ũmūcopū nirārē wererā wa'arāsa'a, nicū niwī Jesú cū bu'erārē.

⁹ Tojo ni weretojaca be'ro cūrē cū pacū miimūjāa wa'acu niwī ũ'mūsepū. Cū mūjāacā, cū bu'erā cūrē ĩ'amorōsirutucārā niwā. Na ĩ'amorōsirutucā, o'mecurua cūrē tuubi'acā'caro niwū. Tojo weerā cūrē ĩ'anemoticārā niwā majā. ¹⁰⁻¹¹ Jesure cū pacū miimūjāāca be'ro cū bu'erā cū mūjāa'caro pe'e dia'cū ĩ'amorōnu'cūcārā niwā. Ne ĩ'adu'uticārā niwā. Na to pe'e ĩ'amorōnu'cūrī cura wācūña marīrō na decopū Ő'acūrē wereco'terā pūarā su'ti butise sāñarā bajuacārā niwā.

—Musã Galileacjãrã ¿de'ro weerã tocã'rõ ï'amorõnu'cũti? Jesú ni'cãrõacã u'musepu mujãa'cuta a'ti nucũcãpũre apaturi a'tigusami tja. Musã cũrẽ mujãacã ï'a'caronojõta a'tigusami, nicãrã niwã Õ'acũrẽ wereco'terã.

Judare ducayucjũre bese'que ni'i

¹² Jesure mujãacã ï'a'cu ùrũgũ Olivo wãmeticju nicaro niwũ. Õ'acũrẽ wereco'terã narẽ Jesú apaturi a'tigusami tja nisere wérẽca be'ro cũrẽ ï'atũo'cãrã Jerusalẽpu dajatojaacãrã niwã. Tigũ ùrũgũ ti macã pu'toacã nicaro niwũ. ¹³ Jerusalẽpũre tojatarã, na cãjĩrĩ wi'ipu wa'acãrã niwã. Ti wi'i casatiri wi'i nicaro niwũ. Ni'cã tucũ bu'ica tucũpu sãjãa, dujicãrã niwã. A'ticũrã nicãrã niwã: Pedro, Santiago, Juã, André. Æpẽrã Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Santiago Alfeo macũ, Simó celote curuacjũ, Juda Santiago acabiji nicãrã niwã. Æ'rã nipe'tirã nicãrã niwã ti tucũpu nerẽsãjãtjãrã dujirã. ¹⁴ Ti tucũpũre ñubuerã na'irõ nerẽnu'cũcã'cãrã niwã. Æpẽrã na me'rã nerẽcãrã niwã. Jesú acabijirã, María Jesú paco, co me'rãcjãrã numia nicãrã niwã. Na topũ nerẽ'cãrã ni'cãrõnojõ wãcũseticãrã niwã.

¹⁵ Ni'cã numũ Jesure ãjõpeorã nerẽcãrã niwã ti wi'iputa tja. Ciento veinte wa'tero nicãrã niwã. Pedro na nerẽrĩ cura wã'cãnu'cã, narẽ werecu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

¹⁶ —Dũporopũ marĩ ñecũ Davi Espĩritu Santu cũ masĩse o'oro me'rã Judare wa'atjere ojamũ'tãcu niwĩ. Õ'acũ ojaduti'que diacjũta wa'apũ. Judata ï'owĩ Jesure Æpẽrãpũre. Tojo weerã na Jesure bu'iri da'rerãtirã ñe'e miawã. ¹⁷ Juda ùsã me'rãcjũta nimiwĩ. Jesú cũ quẽ'rãrẽ masãrẽ bu'esere cũumiwĩ ùsãrẽ wee'caronojõta. Æsã doce nimiwũ cũ me'rã. ¹⁸ Æsã me'rã nimigũ, Jesure ï'owĩ wiorãpũre. Cũ Jesure wiorãrẽ ï'o'que wapa na cũrẽ niyerure wapayecãrã niwã. Be'ro narẽ tere wiacã'cu niwĩ cũ ña'arõ wee'que wapare. Niyeru cũ wia'que me'rã pa'ia wiorã di'ta cã'rõacã duucãrã niwã. Be'ro cũ basu pe'e burũque'a, cũ paaga tũ'rũste, cũ u'tamisĩ nimi'que wijaastea wa'acaro niwũ. Tojo wee wẽrĩa wa'acu niwĩ Juda. ¹⁹ Cũ tojo wa'asere nipe'tirã Jerusalẽcjãrã tu'ose'sacãrã niwã. “Tojo wee wẽrĩa wa'apũ”, ni ucjacãrã niwã. Na te niyeru me'rã duu'que di'tare wãmeyecãrã niwã “Dĩ cõ'ãca di'ta.” Na ye me'rã nĩrõ, Acældama tojo nĩrõ weesa'a.

²⁰ Pedro narẽ werenemocu niwĩ:

—Dũporopũ Salmo wãmetiri pũrĩrẽ oja'cu a'tiro ojacu niwĩ:

Cũ ya wi'i masã marĩrĩ wi'i tojato.

Tore ne ni'cũ niticã'to.

A'te quẽ'rãrẽ a'tiro ojacu niwĩ:

Cũ da'rãse nimi'que apĩpũre wa'ato, ni ojacu niwĩ.

»Salmo pũrĩ ni oja'caronojõta tojo wa'apũ Judare.

²¹⁻²² »Tojo weerã Juda ducayugũre beseroua'a. Marĩ beseacju ùsã me'rã sija'cũre, Juã Jesure wãmeyecã ï'a'cũre beseroua'a. Nipe'tise Jesú cũ wee'quere, téẽ cũ pacũ cũrẽ u'musepu miimujãacã ï'a'cũre beseroua'a. Cũ quẽ'rã ùsã weronojõta weregu wa'agusami Jesú wẽrĩ'cupũ masã'quere, ni werecu niwĩ Pedro.

²³ Cũ tojo nicã tu'orã, ti tucũpu nĩrã a'tiro wãmetirã puarãrẽ besecãrã niwã. Ni'cũ José wãmeticu niwĩ. Cũrẽta Æpẽrã Justo, Æpẽrã Barsabá pisucãrã niwã. Apĩ pe'e Matía wãmeticu niwĩ. ²⁴⁻²⁵ Tojo wee ti tucũpu nĩrã Õ'acũrẽ a'tiro sẽrĩcãrã niwã:

—Õ'acũ, nipe'tirã masã wãcũsere mas'ĩ. Ni'cũ mu'ũ besetopũ Juda ducayucjũre. Tojo weegu ùsãrẽ ï'oña. ¿Ni'ĩ nisari? Juda mu'ũ dutiro cũumi'quere du'ucã'mi ña'arõpu wa'agu cũ catigu añurõ weeti'que bu'iri, ni sẽrĩcãrã niwã.

²⁶ Na tojo ni Õ'acũrẽ sẽrĩtoja, puã pe ùtãpe Matía, Barsabá na wãmerẽ ojacãrã niwã. ¿Ni'ĩ Õ'acũ bese'cu niti? nĩrã, pi'ipu sãa, ni'cã pe mii ï'acãrã niwã. Matía wãme ojaõ'o'que nicaro niwũ.

—Jãa, ãrĩ Matía Juda ducayucjũ nigũsami. Cũ ãpẽrã once me'rã Jesucristo ye quetire weregũ wa'agũsami, nicãrã niwã ti pere mii ĩ'arã.

2

Espíritu Santu dijata'que ni'i

¹ Cincuenta numũrĩ Pascua wa'áca be'ro Pentecosté wãmetiri bosenumũ wa'acaro niwã. Ti bosenumũ nicã Jesure ëjõpeorã apaturi todũporo na nérëca wi'ipũta tja nerëcãrã niwã. ² Ti wi'ipũ na nérëca be'ro wãcũña marĩrõ wĩ'rõ upũtu a'tiro weronojõ u'musepũ busũ dijaticaro niwã. Ti wi'i bususe'sa wa'acaro niwã. ³ Tojo wa'ari cura nãnũcũ na dũpopa bu'ipũ pecame'e ãjũrĩ põ'rã ñe'merõ weronojõ bajuro pesacaro niwã. ⁴ Espíritu Santure cũoyũ'ruacãrã niwã. Tojo weerã tutuaro me'rã cũ dutisere añurõ weecãrã niwã. Cũ weetamurõ me'rã apemasã ye ucũsere ucũmasĩtimi'cãrã ucũnũ'cãcãrã niwã.

⁵⁻⁸ Pentecosté bosenumũrẽ Jerusalẽpũre pãjãrã judío masã apeye di'tacjãrãpũ nerëcãrã niwã. Na ëjõpeosetisere añurõ weeri masã nicãrã niwã. Espíritu Santu tutuaro o'ono'cãrã ucũcã tũ'orã, ã'rã na tiropũ wa'acãrã niwã. Wa'a, na yere ucũcã tũ'orã, tũ'omarĩa wa'acãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—Ã'rã marĩ yere ucũrã a'ti di'ta Galileacjãrã nima. ¿De'ro weerã a'tocjãrã nimirã, marĩ yere añurõ ucũti? ni a'merĩ sërĩtiña'cãrã niwã. ⁹ Marĩ apesecjãrã, Elãcãrã, Mesopotamiacjãrã ni'i. ãpẽrã Judeacjãrã, Capadociacjãrã, Pontocjãrã, Asiãcãrã ni'i. ¹⁰ ãpẽrã Frigiãcãrã, Panfiliãcãrã, Egiptocãrã, Libia di'ta Cirene wãmetiri macã pũ'tocjãrã ni'i a'ti macãpũre. Romãcãrã bosenumũ etama a'topũre. Na ni'cãrãrã judío masã nima. ãpẽrã judío masã nitimirã, judío masã weronojõ ëjõpeosetirã na quẽ'rã a'topũre nima. ¹¹ ãpẽrã Cretãcãrã, Arabiacãrã nima. Marĩ apesecjãrã dia'cũ nimirã, marĩ ye ucũse me'rã tũ'orã wee'e Õ'acũ cũ añuse wee'quere, nicãrã niwã.

¹² Nipe'tirã na yere ucũcã tũ'orã, tũ'omarĩa wa'acãrã niwã.

—¿De'ro weero tojo wa'ati? nicãrã niwã.

¹³ Ni'cãrãrã Espíritu Santu tutuaro o'ono'cãrãrẽ bujicã'cãrã niwã.

—Na que'arã weepã, tojo ni ucũrã, nicãrã niwã.

Pedro masãrẽ were'que ni'i

¹⁴ Na tojo nicã tũ'ogũ, Pedro ti wi'ipũ ní'cũ wijaacũ niwĩ sopepũre. Cũ me'rãcãrã Jesú besecũú'cãrã cũ sirota sirutuwiãacãrã niwã. Pedro nipe'tirã tũ'oato ní'gũ upũtu tutuaro me'rã ucũcũ niwĩ:

—Yũ'ũ acawererã, tojo nicã nipe'tirã Jerusalẽpũ nisetirã, yũ'ũre añurõ tũ'oya. Mũsã “Na que'arã weema”, ni wãcũapũ. ¹⁵ Òsã que'arã mejẽta weepũ. Ni'cãrõacã ñamiãcãcure nueve ni'i. A'ti horare que'aya marĩ'i. ¹⁶ Mũsã ni'cãrõacã tũ'osere dũporopũ Joel wãmetigũ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ ojamũ'tãcũ niwĩ. A'tiro ni ojãcũ niwĩ:

¹⁷⁻¹⁸ “A'ti turi pe'tise dũporo Espíritu Santure nipe'tirãrẽ o'ógũti”, nicũ niwĩ Õ'acũ. “Espíritu Santure o'óca be'ro mũsã põ'rã umũa, numia masãrẽ wererãsama ye quetire.

Bũcũrã, ma'mapjiare na quẽ'erõpũ ĩ'ogũsa'a be'ropũ wa'atjere.

Yũ'ũ dutiro weerãrẽ Espíritu Santure o'ógũsa'a.

Na quẽ'rã yé cjase quetire masãrẽ wererãsama.

¹⁹ A'ti di'tare, u'musepũre mejẽcã bajuse ĩ'ogũsa'a.

Tojo wa'aro dí, pecame'e, o'me bajarosa'a.

²⁰ Òmũco quẽ'rã na'itĩ'a wa'arosa'a.

Tojo wa'acã, mujĩpũ umũcocjũ bajutigũsami.

Mujĩpũ ñamicjũ quẽ'rã sõ'agũ wa'agũsami.

Dí weronojō sō'agūsami.

Masārē yu'rūo'cu cū apaturi a'tiatji dūporo tojo wa'arosa'a.

Cū a'tigu, wiopesase me'rā asistedijatigusami.

Mejō nirī nūmu nisome.

²¹ No'o yu'ure 'Ŋa'arō wee'quere acobojoya' nicā, narē acobojogusa'a.

Narē pecame'epu wa'abo'cārārē yu'rūoguti", nicu niwī Ō'acū, ni ojacu niwī Joel, ni werecu niwī Pedro Jerusalécjārā masārē.

²²⁻²³ Apeye narē Pedro a'tiro werenemocu niwī:

—Musā añurō tu'oya yu'u ucūserē. Ō'acū marī pacu, Jesú Nazarecjūrē o'ócū niwī. Cū me'rā cū tutuasere i'ocu niwī marīrē. A'tere marī tiropure wee'owī. Tojo weerā cū tojo wee'quere i'atjīarā, marī masī'i Jesucristo Ō'acū o'ócūta nicu niwī nisere. Dūporopu marī pacu Ō'acū "Yu'u macūrē masā űa'arā wējērāsama", ni masītojacu niwī. Tojo wa'atjere masīgū, "Tojota wa'arosa'a", nicu niwī. Cūrē, marī pacu o'ócū nimicā, musā űa'arārē curusapu paabi'pe wējēdutiwu. ²⁴ Marī pacu tojo wa'āca be'ro Jesucristore cū wērī'cupure masōcu niwī. Cū wērīdojaticu niwī. Masā wa'acu niwī.

²⁵ Dūporopu wiogu Davi a'tiro ojamū'tācu niwī Jesú cū ucūatjere:

Pacu, mu'urē i'anu'cūcā'a.

Mu'u yu'u wiogu, yu'u me'rā ninu'cūcā'a.

Tojo weegu yu'u uiwe'e.

²⁶⁻²⁸ Yu'u ejeripō'rāpure pūrō e'catise me'rā ucū'u.

Yu'ure cō'asome wērī'cārā nirōpu.

Yu'u mu'u macū űa'ase moogū upu ne boasome.

Yu'u wērīca be'ro apaturi masāgūsa'a tja.

Tere yu'u masī'i.

Tojo weegu ne uise moogūsa'a.

Pūrō e'cati'i mu'urē i'agū, ni ojacu niwī Davi.

²⁹ »Yu'u acawererā, musārē weresī'rīsa'a marī űecū Davi yere. Cū wērīcu niwī. Cū wērīcā, cūrē yaacārā niwā. Cū ya masāpe a'ti macāta ni'i. Marī masī'i, cū basu pe'e cū ye cjasere ojatipī. Apīpure ojagu weepī. ³⁰ Davi catigu, Ō'acū ye queti weremū'tārī masū nicu niwī. Marī pacu Ō'acū cūrē a'tiro ni werecu niwī: "Mu'u pārāmi nituriagupu mu'u duti'caro weronojōta a'ti di'tare dutigu nigūsami", nicu niwī. ³¹⁻³² Cūrē Ō'acū tojo ní'quere Davi weremū'tācu niwī Jesú cū masātjere. "Cū wērīgūsami. Wērī, maata masāgūsami. Āpērā wērī'cārā weronojō wērīdojasome. Cū upu boasome", ni ojacu niwī Davi. Davi a'tiro oja'cu nimigū, wērīa wa'acu niwī. Cū ya upu boa wa'apā. A'tere tojo nígu, Jesure wa'atje pe'ere ojayugu weepī. Jesure cū pacu wērī'cupure masōcu niwī. Marī i'a'cārā nitjīarā masī'i cū masō'quere.

³³ Cū pacu cūrē u'musepu cū tiro wiogu dujiri cūmurōpu miimujācu niwī. Ō'acū cū todūporopu ní'caronojōta cū macūrē marīrē Espiritu Santure o'ódoticu niwī. Tojo weerā Espiritu Santu cū weetamuse me'rā musā ye ucūserē űsā ucūapu. ³⁴⁻³⁵ Davi pe'e cū upu me'rā u'musepure masāmujāatipī. Tojo weegu Jesú pe'ere wa'atjere ucūgū weepī. Apeyere Jesucristore wa'atjere Davi a'tiro ojanemocu niwī tja:

Ō'acū u'musepu nigū cū macūrē, yu'ure yu'rūoacjūre a'tiro nicu niwī:

"Yu'u tiro wiogu dujiri cūmurōpu dujigusa'a.

Mu'u to dujicā, mu'urē i'atu'timi'cārārē narē ējōpeocā weeguti."

Tojo nicu niwī yu'ure yu'rūoacjūre Ō'acū, ni ojacu niwī.

Cū a'tiro ojagu, Jesure ucūgū weepī.

³⁶ »Tojo weerã musã judío masã nipe'tirã masiña. Jesure, musã curusapu paabi'pe'cure Õ'acũ cūrēta marĩ wioḡu sōrōpĩ. Cũ Õ'acũ beseno'cũta nicã'niwĩ, ni werecu niwĩ Pedro.

³⁷ Cũ tojo nicã tu'orã, “Ësã bu'iri cũosa'a”, ni wãcũcãrã niwã. Tojo weerã Pedrore, ãpērã Jesú cã besecũú'cãrãrē “¿Ësã de'ro weerãsari?” ni sērĩtiña'cãrã niwã.

³⁸ Na tojo nicã, Pedro narē yu'ticu niwĩ:

—Bũjaweti dũcayuya musã ña'arõ weeseti'quere. Jesucristore ãjõpeo, wãmeyeno'ña. Musã a'tiro wéeca be'ro Õ'acũ acobojogusami ña'arõ weeseti'quere. Tojo nicã Espĩritu Santure o'ógusami. Musã me'rã ninu'cũcũsami. ³⁹ Õ'acũ toduporopu ní'caronjõta musãrē, musã põ'rã nituriarãrē, aperocjãrãpũre Espĩritu Santure o'ógusami. No'o nipe'tirã cũ beserãrē o'ógusami, ni werecu niwĩ Pedro.

⁴⁰ Cũ a'te dia'cũ wereticu niwĩ. Narē añurõ bosa, werecasanemocu niwĩ:

—A'ti di'tacjãrã Jesure wējẽ'cãrã ña'arã nima. Na ña'arõ wee'que wapa Õ'acũ bu'iri da'regusami. Na weronjõ niticã'ña. Musã Õ'acũrē acobojose sērĩña. Tojo weecã, Õ'acũ bu'iri da'retigusami, ni werecu niwĩ Pedro.

Jesure ãjõpeori masã na weeseti'que ni'i

⁴¹ Pedro tojo ni weecã tu'orã, pãjãrã Jesucristore ãjõpeocãrã niwã. Cũrē ãjõpeocã ï'arã, be'ro Pedro quẽ'rã narē wãmeyecãrã niwã. Cũ tojo ni wérēca numũta i'tiati mil wa'tero masã ãjõpeocãrã niwã.

⁴² Æpērã toduporo Jesure ãjõpeo'cãrã me'rã na'irõ nerēcãrã niwã. Pedro quẽ'rã na weresere añurõ tu'otu'sacãrã niwã. Na basu su'ori ba'a, Õ'acũrē ñubueno'cũcã'cãrã niwã.

⁴³ Jesú cã besecũú'cãrã cũ wee'caronjõta masã dutitirãrē yu'rũo, apeye peje weeĩ'ocãrã niwã. Na tojo weesere ï'arã, masã nipe'tirã ï'amarĩacãrã niwã. ⁴⁴⁻⁴⁵ Jesure ãjõpeorã a'merĩ añurõ weetamucãrã niwã. Peje cũorã na ye apeyenojõrē dua, te wapare ãpērã moorãrē dũcawaacãrã niwã. Tojo weerã nipe'tirã ni'cãrõnojõ cũoburocãrã niwã. ⁴⁶ Æmũcorinucũ nipe'tirã ñubuerã wa'acãrã niwã Õ'acũ wi'ipũ. Na ye wi'seripũre e'catise me'rã a'merĩ su'ori ba'acãrã niwã. ⁴⁷ Tojo Õ'acũrē e'catise o'onu'cũcã'cãrã niwã. Æpērã quẽ'rã narē añurõ wãcũcãrã niwã. Æmũcorinucũ Õ'acũ cũrē ãjõpeotimi'cãrãrē ãjõpeocã weecu niwĩ. Tojo weerã siape me'rã Jesure pãjãrã ãjõpeonemocãrã niwã.

3

Pedro quẽ'rã sijamasĩtigũre sijacã wee'que ni'i

¹ Ni'cã numũ dajaritero be'ro tres nicã Pedro, Juã Õ'acũ wi'i pajiri wi'ipũ ñubuerã wa'acãrã niwã. Ti wi'ipũre umũcorinucũ ti horata Õ'acũrē masã ñubueno'cũcã'cãrã niwã. ² Topũ na wa'asetirinucũ ni'cũ masũ wĩ'magũpũta dojoriwi'i sijamasĩtigũ bajua'cu dujicu niwĩ. Õ'acũ wi'i sope pu'to ne sãjãarõ masã cũrē miaa dũpomũjãcãrã niwã. Ti sope wãmeticarõ niwũ Añurĩ Sope. Nipe'tirã sãjãarãnucũrē niyeru sērĩdujicu niwĩ. ³ To na sãjãacã ï'agũ, Pedro, Juãrē niyeru sērĩcu niwĩ. ⁴ Cũ tojo sērĩcã, na pũarãpũta cũrē ï'acãrã niwã. Pedro pe'e “Ï'aña ãsãrē”, nicu niwĩ.

⁵ Cũ tojo nicãta, cũ narē pũrõ ï'acu niwĩ. “Yu'ũre niyeru, apeyenojõ o'orãtirã weesama”, ni wãcũcu nimiwĩ.

⁶ Pedro cũrē nicu niwĩ:

—Yu'ũ niyeru moo'o. Moomigũta, mu'ũrē apeyenojõ añusere weetamugũti. Jesucristo Nazarecjũ tutuaro me'rã mu'ũrē sijacã weegũti. ⁷ Tojo níḡũta, cũ dũjigũre diacjũcamocãrē ñe'e, wejewa'cõnu'cõcu niwĩ. Cũ wejewa'cõcãta, maata cũ dũ'pocãrĩ añua wa'acu niwĩ.

⁸ Cũ sijamasĩtigũ ní'cũ wã'cãũ'cãgũta, bu'pumajã, sijanũ'cãcũ niwĩ. Tojo bu'puma sijagũta, Õ'acũ wi'ipũ na me'rã sãjãacũ niwĩ. Ti wi'ipũ sãjãejagũ, e'catise o'ocũ niwĩ Õ'acũrẽ.

—Añu'u, Õ'acũ. Mu'ũ ni'cãrõacã yũ'ũre sijacã wee'e, nicũ niwĩ.

⁹⁻¹⁰ Nipe'tirã Õ'acũ wi'ipũ nirã cũrẽ ï'amasĩcã'cãrã niwã.

—Sĩ'i sõ'o bu'puma sijagũ Õ'acũrẽ e'catise o'ogũ Añurĩ Sopenũ niyeru sãrĩduji'cuta nimiba, nicãrã niwã. Cũrẽ ï'amasĩ, be'ro ï'amarĩa wa'acãrã niwã.

Salomó wãmetiri tucũpũ Pedro masãrẽ were'que ñ'i

¹¹ Sijamasĩtigũ ní'cũ Pedro quẽ'rãrẽ ne du'usĩ'rĩticũ niwĩ. Masã cũrẽ ï'amarĩa, Pedro quẽ'rã tiropũ omasãjãacãrã niwã. To na nerẽrõ sope pũ'to ti'aya marĩrĩ tucũ nicaro niwũ. Ti tucũ wãmeticaro niwũ Salomó tucũ.

¹² Pedro masã cũ tiro omasãjãacã ï'agũ, narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—¿De'ro weerã musã tocã'rõ ï'amarĩati? ¿De'ro weerã musã ãsãrẽ pũrõ ï'ati? Musã ãsãrẽ “Na añurã nitĩjarã, na tutuaro me'rã sijacã weema”, ¿niti? ¹³ Ësã tutuaro mejẽta niapũ. Jesú cũ tutuaro me'rã cũ sijamasĩtigũ ní'cũ sijami. Marĩ ñecũsumũa Abrahã, Isaa, Jacob, ãpẽrã marĩ ñecũsumũa na wioğũ ní'cũ nimi Õ'acũ u'mũsepu nigũ. Cũta tja “Yũ'ũ macũ añuyũ'ruagũ nimi” ni, tutuasere ï'oami. Cũ macũta ã'rĩ sijamasĩtigũ ní'cũre sijacã weemi. Cũrẽta musã wiorãrẽ o'owũ. Pilato ï'orõ musã cũrẽ uatiwũ. Cũ “Cũrẽ du'ugũti wee'e” nimicã, musã “Du'uticã'ña”, niwã.

¹⁴ Jesú añugũ ña'ase moogũ nimiwĩ. Cũ añugũ nimicã, musã cũrẽ teewũ. Jesure du'uwĩrõdutiwũ. Masũ ña'agũ masãrẽ wẽjẽgũ pe'ere du'udutiwũ Pilatore. ¹⁵ Jesú catise o'ogũ pe'ere wẽjẽdutiwũ. Cũ pacũ pũrĩcã cũ macũrẽ wẽrĩ'cupũre masõcũ niwĩ. Cũ tojo wee'quere ãsã ï'awũ. ¹⁶ Jesũta cũ tutuaro me'rã ã'rĩ sijamasĩtigũre sijacã weemi. Musã ï'amasĩgũta nimi cũ sijamasĩtigũ ní'cũ. Ësã Jesucristore ãjõpeorã niyucã, cũrẽ yũ'rũoami musã ï'orõ. Ësã mejẽta cũrẽ yũ'rũoapũ.

¹⁷ »Yũ'ũ acawererã, musã Õ'acũ macũta nimi, ni tũ'omasĩtitĩjarã, Jesure wẽjẽdutiwũ. Musã wiorã quẽ'rã mejãrõta weewã. ¹⁸ Dũporopũ Õ'acũ cũ ye queti weremũ'tãrĩ masã nipe'tirãrẽ a'tiro wereduticũ niwĩ: “Cristo yũ'ũ bese'cũ pi'etigũsami', nicũ niwĩ Õ'acũ”, ni wereturiacãrã niwã. Musã Jesure wẽjẽcã, na tojo oja'caronojõta wa'awũ. ¹⁹ Musã ña'arõ weeseti'quere bũjawetiya. Bũjaweti dũcayuya. Õ'acũ uaronojõ weeya. Tojo weecã, Õ'acũ musã ña'arõ wee'quere acobojoğũsami. Acobojo, ejerisãjãcã weegũsami. ²⁰ Cũ bese'cũre o'ógũsami. Cũ tojo weecã, a'ti turipũre apaturi a'tigũsami tja. Cũ a'tiacjũ Jesucristo Õ'acũ bese'cũ nimi. ²¹ Dũporopũ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã a'tiro ni werecãrã niwã: “Õ'acũ bese'cũ u'mũsepu tojánígũsami yujupũ. Be'ro Õ'acũ a'ti turire dũcayugũsami cũ ne waropũ wee'caronojõta. Cũ tojo weeatji dũporo a'ti turipũre cũ macũ Jesucristore o'ógũsami.” ²² Dũporopũ Moisé Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ marĩ ñecũsumũarẽ a'tiro nicũ niwĩ: “Be'ropũ marĩ wioğũ Õ'acũ ni'cũ cũ ye queti wereacjũre o'ógũsami. Cũ yũ'ũre o'ó'caro weronojõta cũrẽ o'ógũsami. Cũ quẽ'rã marĩ acawereğũ nigũsami. Musã nipe'tise cũ weresere tũ'orã, añurõ tere ãjõpeoya. ²³ Cũ dutisere weesĩ'rĩtirãnojo wẽrĩrãsama. Õ'acũ narẽ cõ'agũsami. ãpẽrã judío masã me'rã ne ninemosome majã”, nicũ niwĩ Moisé. ²⁴ Nipe'tirã dũporocjãrãpũ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã ni'cãrõacã wa'asere ojamũ'tãcãrã niwã. “Be'ropũ tojo wa'arosa'a”, ni ojacãrã niwã. Ne waro Samue wãmetigũ tere ojamũ'tãcũ niwĩ. Cũ be'rocjãrã quẽ'rã mejãrõta ojabũrocãrã niwã.

²⁵ »Todũporopũ marĩ ñecũ Abrahãrẽ Õ'acũ a'tiro nicũ niwĩ: “Mu'ũ pãrãmi nituriagũ me'rã nipe'tirã a'ti di'tacjãrãrẽ añurõ weegũti.” Abrahãrẽ Õ'acũ tojo

ní'quere ãpērã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã marĩ ñecũsumuarẽ wereturiacãrã niwã. Õ'acũ cũ dia'cũ mejẽtare nigũ weetipĩ. Marĩ na pãrãmerã nituriarã nirã quẽ'rãrẽ tojota nigũ weepĩ. ²⁶ Cũ tojo ní'cuta marĩrẽ añurõ wéégũ, marĩ judío masãrẽ cũ macũ wẽrĩ'cũpũre masõ, o'ómũ'tãcũ niwĩ. Marĩ ña'arõ weesere cõ'a, du'udutigu tojo weecũ niwĩ, nicũ niwĩ Pedro.

4

Pedro, Juã wiorã tiropũ na wa'a'que ni'i

¹ Pedro quẽ'rã na masãrẽ ucũrĩ cura pa'ia, apĩ Õ'acũ wi'i co'terã surara wiogũ, ãpērã saduceo masã na tiropũ wa'acãrã niwã. ² Wa'a, Pedro, Juã me'rã na masãrẽ bu'ese ye bu'iri pũrõ uacãrã niwã. Pedro pe'e a'tiro ni bu'ecũ niwĩ:

—Õ'acũ cũ macũ Jesure wẽrĩ'cũpũre masõcũ niwĩ. Tojo weerã marĩ masĩ'i. Marĩ quẽ'rã wẽrĩca be'ro tojota masãrãsa'a, ni werecu niwĩ Pedro.

Saduceo masã ne ãjõpeoticãrã niwã masã wẽrĩca be'ro masãsere. Tojo weerã Pedro masãrẽ tojo nicã tũ'orã, pũrõ uacãrã niwã. ³ Ua, Pedro, Juãrẽ ñe'e, bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõduticãrã niwã. Narẽ ñe'ecã, ñamica'apũ nicaro niwũ. Tojo weerã ti umũcoreta pa'ia wiorãpũre weresãmasĩticãrã niwã. Te ye bu'iri Pedro quẽ'rã ti ñamirẽ bu'iri da'reri wi'ipũta dujicã'cãrã niwã. ⁴ ãpērã Õ'acũ wi'ipũ na bu'esere tũ'o'cãrã pãjãrã Jesure ãjõpeocãrã niwã. Todũporopũ Jesure ãjõpeomũ'tã'cãrã me'rã nĩrã, umũa se'sarore ba'paqueocã, ni'cãmocũsetiri mil nicãrã niwã.

⁵ Ape numũ judío masã wiorã, ãpērã bucũrã, tojo nicã Moisé oja'quere bu'eri masã Jerusalẽpũre nerẽcãrã niwã. ⁶ Na me'rã ãpērã quẽ'rã Anás pa'ia wiogũ, apĩ Caifá, apĩ Juã, apĩ Alejandro, ãpērã pa'ia wiogũ acawererã nerẽcãrã niwã. ⁷ Nerẽtoja, Pedro quẽ'rãrẽ na tiropũ pijiwã'cãduticãrã niwã. Na bu'iri da'reri wi'ipũ ní'cãrã na tiro etacã ã'arã, “¿Noa dutiro me'rã musã ã'rĩ sijamasĩti'cũre sijacã weeati?” ni sãrĩtiña'cãrã niwã.

⁸⁻⁹ Na sãrĩtiña'cã, Pedro Espĩritu Santu tutuaro me'rã, cũ weetamuse me'rã narẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Musã judío masã wiorã, tojo nicã bucũrã, ¿de'ro weerã weresãti ãsãrẽ? ¿Musã “¿De'ro wee cãrẽ sijacã weeati?” ni sãrĩtiña'ti? ¹⁰ Yũ'ũ musãrẽ nipe'tirãrẽ tere weregũti. Jesucristo Nazarecjũ tutuaro me'rã ã'rĩ sijamasĩtimi'cũ sijami. Musã cãrẽ Jesure curusapũ paabi'pewũ. Cũ pacũ pũrĩcã cũ wẽrĩ'cũpũre masõcũ niwĩ. Cũ tutuaro me'rã ã'rĩ sijamasĩtigũ ní'cũ sijami. ¹¹ Dũporopũ Jesure Õ'acũ ye queti oja'cũ a'tiro ni ojamũ'tãcũ niwĩ: “Masã ãtã pjĩrĩ me'rã wi'i yeeri masã ní'cã pjĩ na uatica pjĩrẽ cõ'arãsama. Na cõ'ãca pjĩ me'rã ãpērã pe'e añurõ tutuari wi'i weerãsama.” A'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e te oja'que. Musã Jesucristore uatiwũ. Musã cãrẽ uatimicã, cũ pacũ cũ wẽrĩ masãca be'ro wiogũ sõrõcũ niwĩ. ¹² A'ti turipũre Jesucristo dia'cũ nimi marĩrẽ yũ'ruogũ. ãpērãpũa marĩrẽ ne yũ'ruomasĩtisama, nicũ niwĩ Pedro.

¹³ Cũ tojo nicã tũ'orã, wiorã tũ'omarĩa wa'acãrã niwã. Na basu a'merĩ ucũcãrã niwã:

—Ã'rã mejõ nirã nima. Bu'e'cãrã mejẽta nima. Na bu'eti'cãrã nimirã, añurõ masĩse, wãcũtutuase me'rã ucũma. Na tojo weecã, marĩ narẽ ã'amasĩ'i. ã'rã Jesú me'rã ní'cãrã nima, nicãrã niwã. ¹⁴ Na yũ'ruono'cũ Pedro, Juã tiro nu'cũcã ã'atjãrã, wiorã ucũnemomasĩticãrã niwã.

¹⁵⁻¹⁶ Be'ro Pedro quẽ'rãrẽ wiorã nerẽrĩ tucũpũ ní'cãrãrẽ aperopũ wijaaduticãrã niwã yujupũ. Na wijãaca be'ro na se'saro a'merĩ ucũcãrã niwã:

—¿De'ro weerãsari marĩ ã'rãrẽ? Nipe'tirã Jerusalẽcjãrã na sijamasĩti'cũre yũ'ruocã tũ'ope'ticã'sama. Tojo weerã “Yũ'ruotiana, tojo nima'acãrã weema”, marĩ narẽ

nímasītisa'a. ¹⁷ Masã aperocjãrãpu tojo wa'a'quere tu'onemocã uatisa'a. Tojo weerã a'tiro nírã narē: “Jesú ye quetire ne ucünemoticã'ña majã” nírã, nicãrã niwã.

¹⁸ Ucũtojanu'cõ, Pedro, Juãrẽ pijisõrõcãrã niwã tja. Na, na tiropu etacã, “Åpẽrãpure Jesú ye quetire musã ne werenemoticã'ña” ni, duticãrã niwã.

¹⁹⁻²⁰ Na tojo nicã tu'orã, Pedro quẽ'rã yu'ticãrã niwã:

—Ësã musã dutiro wéerã, Õ'acũ dutiro pe'ere weetibosa'a. ¿Noa dutiro weecã uasari Õ'acũ? Musã a'tere wãcũña. Ësã ì'a'quere, ùsã tu'o'quere weredu'umasītisa'a, ni yu'ticãrã niwã.

²¹ Na tojo nicã tu'orã, wiorã pe'e tutuaro me'rã uise o'osĩ'rĩrã, narẽ ninemocãrã niwã:

—Wereticã'ña. Musã Jesú ye quetire werenemocã, musãrẽ bu'iri da'rerãti, nicãrã niwã. Narẽ maata bu'iri da'remasīti, du'uwĩrõcã'cãrã niwã. Masã Õ'acũrẽ narẽ yu'rũo'quere e'catise o'ocã ì'arã, tojo weecãrã niwã.

²² Na yu'rũono'cu cuarenta cũ'marĩ yu'rũro cuocu niwĩ.

Jesure ëjõpeorã na Õ'acũrẽ weetamuse sërĩ'que ni'i

²³ Pedro, Juã topu ní'cãrã wijaa, na me'rãcjãrã nirĩ wi'ipu wa'acãrã niwã. Ti wi'ipu etarã, pa'ia wiorã, bucurã narẽ tojo ní'quere werecãrã niwã.

²⁴ Na tojo ni werecã tu'orã, nipe'tirã ti wi'ipu nirã ni'cãrõnojõ wãcũseti, Õ'acũrẽ sërĩcãrã niwã:

—Õ'acũ, ùsã wiogu, mu'u nipe'tise a'ti turi cjasere weecu niwũ. Ë'muse, maarĩ, nipe'tirã tepu nirãrẽ weecu niwũ. ²⁵ Dũporopu Espĩritu Santu wãcũse o'oro me'rã ùsã ñecũ Davire mu'u macũ Jesure masã ña'arõ weeatjere mu'u weremu'tãduticu niwũ. Davi mu'u dutisere weegú a'tiro nicu niwĩ:

Judío masã nitirã Õ'acũ cũ bese'cu me'rã uputu uarãsama.

Judío masã quẽ'rã Õ'acũ bese'cure ña'arõ weesĩ'rĩrãsama.

Tojo wãcũmirã, ne põtẽosome.

²⁶ A'ti di'tacjãrã wiorã a'merĩ nerẽrãsama Õ'acũrẽ yu'rũnu'cã, cãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩrã. Cũ bese'cu quẽ'rãrẽ tojota ña'arõ weesĩ'rĩrãsama.

Mu'u tojo ni wereduticu niwũ ùsã ñecũ Davire.

²⁷ »Cũ tojo ni oja'caronojõta queoro wa'awu. A'ti macãpure mu'u macũ Jesú, mu'u bese'cure wẽjẽrãtirã Herode, Poncio Pilato, åpẽrã judío masã nitirã, judío masã me'rã a'merĩ nerẽwã. ²⁸ Tojo weerã wẽjẽcã'wã cãrẽ. Dũporopu mu'u macũrẽ wẽjẽatjere masĩtojacu niwũ. “Tojo wa'arosa'a”, nicu niwũ. Mu'u masĩ'quere yujuputa ni'cãrõacã weerã weema. ²⁹ Õ'acũ, ùsãrẽ pa'ia wiorã mu'u macũ ye quetire weredutitama. “Musã werecã, musãrẽ bu'iri da'rerãti”, niama. Na ùsãrẽ tojo ní'quere wãcũña. Mu'u dutiro weesĩ'rĩsa'a. Ësãrẽ mu'u tutuasere o'onemoña. Ësã mu'u tutuase o'ocã, mu'u macũ ye quetire ucũtutuarãsa'a. ³⁰ Mu'u macũ Jesú tutuaro me'rã ùsãrẽ masã dutitirãrẽ yu'rũocã, apeye quẽ'rãrẽ wee'ocã weeya. Mu'u tojo weecã, masã mu'u tutuasere ì'arãsama, ni sërĩcãrã niwã Õ'acũrẽ.

³¹ Na tojo ni sërĩca be'ro na nirĩ wi'ì a'meña'caro niwũ. Tojo wa'acã, ti wi'ipu nirã Espĩritu Santure cuoyu'rũacãrã niwã tja. Tojo weerã cũ weetamuse me'rã Jesú ye quetire uiro marĩrõ werecãrã niwã.

Jesure ëjõpeorã na cuosere a'merĩ ducawaa'que ni'i

³²⁻³³ Jesú besecũ'cãrã tutuaro me'rã Jesú wẽrĩ'cupu masã'quere werenu'cũcã'cãrã niwã. Õ'acũ narẽ pũrõ weetamucu niwĩ. Nipe'tirã Jesure ëjõpeorã ni'cãrõnojõ wãcũsetiburocãrã niwã. Na cuosere “Yé dia'cũ ni'ì”, niticãrã niwã. Tojo weerã na cuosere a'merĩ ducawaacãrã niwã. ³⁴⁻³⁵ Wi'seri, di'ta cuorã duacãrã niwã åpẽrãpure. Na dua'que wapare ñe'e, apeyenojõ moorãrẽ ducawaadutirã Jesú cũ besecũ'cãrãrẽ

o'ocārā niwā. Jesú besecúú'cārā tere ñe'e, apeyenojō moorārē ducawaacārā niwā. Tojo weerā pajasecūorā waro marīcārā niwā. Ni'cārōnojō cūoburocārā niwā.

³⁶ Ni'cū Jesure ējōpeogu José wāmetigu nicu niwī. Leví ya curuacjū Chipre wāmetiri nūcūrōcjū nicu niwī. Jesú cū besecúú'cārā pe'e cūrē Bernabé pisucārā niwā. Bernabé griego ye me'rā “Masārē e'catise o'ogu” nirō weesa'a. ³⁷ Cū di'ta cārōacā cūocu niwī. Ti di'tare āpērārē duacu niwī. Cū dua'que wapare nipe'tiseputa Jesú besecúú'cārārē o'ope'ocā'cu niwī.

—Marī me'rācjārā apeyenojō moorārē ducawaaya, nicu niwī.

5

Ananía, Safira na niso'o'que ni'i

¹ Āpērā Jesure ējōpeorā Ananía wāmetigu, cū nūmo Safira Bernabé cū wee'caronojō weeticārā niwā. Na quē'rā di'ta duacārā niwā āpērāpūre. ² Na dua'que wapare Jesú besecúú'cārārē o'ocu niwī. Nipe'tise cū niyeru ñe'e'quere o'ope'oticu niwī. Apeyere cū basu nūrōcā'cu niwī. Na tojo wee'quere na se'saro pūarāta cū nūmo me'rā masīcārā niwā. Pedrore niyerure o'ogu, “Tocārōta wapayeama”, nisoocu niwī.

³⁻⁴ Te niyerure ñe'egū, Pedro cūrē nicu niwī:

—Te di'ta mū'u ye di'ta niwū. Te mū'u dua'que wapa mū'u ye niyeruta niapā. Mū'u no'o o'osī'rīrō o'oboapā. Mū'u ūsā dia'cūrē nisoogu weewe'e. Tocārōta niyeru wapayeama nígū, Espíritu Santure nisoogu wee'e. Mū'u tojo nisoocā, wātī mū'urē sājāyurūapī mū'u wācūsepūre, nicu niwī Pedro.

⁵ Tojo nicāta, Ananía burūque'a, wērīa wa'acu niwī. Āpērā tojo wa'acā tū'orā, upūtu uicārā niwā.

⁶ Be'ro cū wērīca be'ro ma'mapjia ti wi'ipū sājāa, cūrē yaarā wa'arā, su'ti caseri me'rā oma, miiwijaacārā niwā.

⁷ I'tia hora cū wērīca be'ro na nirī wi'ipū Safira cū nūmo ní'co sājātaco niwō tja. Co marāpū wērī'quere masītico niwō.

⁸ Ti wi'ipū sājātacā, Pedro core sērītiña'cu niwī:

—¿Nirōta mūsārē tocārōta niyeru wapayeati mūsā di'ta dua'que wapare? nicu niwī.

A'tiro ni yū'tico niwō:

—Tocārōta niyeru wapayeama, co marāpū niso'o'caronojōta nico niwō.

⁹ Co tojo nicā, Pedro nicu niwī:

—Mūsā Espíritu Santu ī'orō nisoopū. Ō'acū ī'atisami ūsā tojo weecā, ¿ni wācūmiati? Ni'cārōacā mū'u marāpūre yaarā eja'cārā tojatarā weema. Mū'u quē'rā mū'u marāpū wa'a'caronojōta wērīgōsa'a. Mū'u quē'rārē yaarāsama mū'u marāpūre yaa'caro weronojōta, nicu niwī Pedro.

¹⁰ Cū tojo nicāta, co quē'rā burūque'a, wērīa wa'aco niwō. Co marāpūre yaarā eja'cārā tojatarā, co wērī'copūre bocaecārā niwā. Náta tja core miaa, yaarā wa'acārā niwā co marāpū mijīrē yaa'caropūta tja. Na niso'o'que ye bu'iri wērīcārā niwā.

¹¹ Be'ro Ananía, Safirare tojo wa'a'quere tū'orā, nipe'tirā Jesure ējōpeorā, āpērā quē'rā upūtu uicārā niwā.

Pedro quē'rā Ō'acū tutuaro me'rā na weē'o'que ni'i

¹²⁻¹⁵ Jesure ējōpeorā na'irō Salomó wāmetiri tucūpū nerēnu'cūcā'cārā niwā. Āpērā Jesure ējōpeotirā na me'rā ba'pātiui nicārā niwā. Narē ba'pātiuimirā, Jesure ējōpeorārē añurō wācūseticārā niwā. Āpērā umūa, numia pājārā Jesure ējōpeonemocārā niwā.

Jesú besecú'cārā masā wa'teropure peje añuse wee'ocārā niwā. Dutitirārē yu'rūo, peje apeyenojō weenemocārā niwā. Na tojo weecā ĩ'arā, pājārā dutitirārē na tiro na nerērī tucūpu miacārā niwā. Masā ti tucūrē mu'muamujācārā niwā. Āpērārē tojo weerā ma'a tiropu na cūñase me'rā cūucārā niwā. Pedro na tiro yu'rūagu, narē ñapeocā uacārā niwā. Āpērā cū ñapeotimicā, “Cū wātīquecūrō me'rā yu'rūrāsa'a”, ni wācūcārā niwā. ¹⁶ Apeye macārī Jerusalē sumuto nise macārīcjārā quē'rā yu'rūodutirā dutitirārē Jerusalēpu miacārā niwā. Wātīa sājāno'cārā quē'rārē miacārā niwā. Jesú besecú'cārā nipe'tirā masārē yu'rūocārā niwā.

Pedro quē'rā bu'iri da'reri wi'ipū duji'cārā wijaa'que ni'i

¹⁷ Na tojo weecā tu'orā, pa'ia wiogu, cū me'rācjārā saduceo masā Jesú besecú'cārārē uorā, pūrō uacārā niwā. ¹⁸ Tojo weerā Jesú besecú'cārārē ñe'e, bu'iri da'reri wi'ipū miaa, sōrōcārā niwā. ¹⁹ Wiorā narē tojo weemicā, ti ñamita Ō'acūrē wereco'tegu u'musecū na nirī tucūpu bajuacu niwī. Bajua, na wiorā bi'āca sopere pāo, a'tiro nicu niwī:

—Wijaaya. ²⁰ Ō'acū wi'ipū masārē wererā wa'aya. “Musā Jesure ējōpeorā, cū me'rā catinu'cūrāsa'a”, ni wereya narē, nicu niwī Ō'acūrē wereco'tegu.

²¹ Cū tojo nīca be'ro na bu'iri da'reri wi'ipū ní'cārā wijaa wa'acārā niwā. Ape nūmu bo'reacā Ō'acūrē wereco'tegu ní'caronjōta Ō'acū wi'ipū wererā wa'acārā niwā. Na topu wereri cura pa'ia wiogu, tojo nicā cū me'rācjārā nipe'tirā judío masā wiorārē nerēduti'cārā niwā. Na nerēpe'tica be'ro surarare “Narē pijirā wa'aya marī ñamica'a bi'adūpo'cārārē”, nío'ocārā niwā. Na wijaa'quere masīticārā niwā.

²² Na tojo nicā tu'orā, surara narē pijirā wa'acārā niwā na bi'adūpoca wi'ipū. Ti wi'ipū sājāa, na nīca tucūrē pāo, ĩ'acārā nimiwā. Ne marīcārā niwā. Na marīcā ĩ'a, narē bocati, wiorāpure wererā wa'acārā niwā. ²³ Wiorā tiro eja, “Ne marīama. Añurō bi'āca tucū nimiapu. Ti sope co'terā quē'rā añurō co'temīama. Na tojo weemicā, ũsā ti sopere pāo ĩ'acā, ne ni'cū marīami”, ni werēcārā niwā surara wiorāpure.

²⁴ Na tojo ni werēcā tu'orā, pa'ia wiorā, Ō'acū wi'i co'terā surara wiogu pūrō wācūque'ticārā niwā.

—¿De'ro wa'apariba narē? nicārā niwā.

²⁵ Na wijaa'quere wācūrī cura ni'cū Ō'acū wi'ipū ní'cu pa'ia wiorā tiropu etagu, narē werecu niwī:

—Sō'onīcārā bu'iri da'reri wi'ipū ní'cārā Ō'acū wi'ipū masārē bu'erā weema, ni werecu niwī.

²⁶ Cū werēcā tu'orā, surara wiogu āpērā surara me'rā Jesú besecú'cārārē ñe'erā wa'acārā niwā. Narē ñe'erā, masā ũsārē ũtāperi me'rā narē ma'írā doqueri nírā, ne mejēcā weeticārā niwā. ²⁷ Be'ro narē wiorā decopu miaa, topu sājāejacā, pa'ia wiogu narē nicu niwī:

²⁸ —Ūsā musārē Jesú ye quetire bu'edutitimiapu. Tere “Bu'erā wa'aya”, ne nitiapu. Ūsā musārē tojo dutítimicā, nipe'tiropu Jerusalēpure musā bu'ese se'sa wa'a'a. Musā masārē tojo ni bu'ecā, “Jesú na ye bu'irita wērīpī”, ni wācūrāsama ũsārē. Na tojo ni wācūcā uarā weesa'a, nicu niwī pa'ia wiogu narē.

²⁹ Tojo nicāta, Pedro, āpērā cū me'rācjārā cūrē yu'ticārā niwā:

—Wiorā dutise yu'rūoro Ō'acū ye pe'ere nemorō weeroua'a. Ūsā musā dutiro weérā, Ō'acū dutiro pe'ere weetibosa'a.

³⁰ »Ō'acū marī ñecūsumua wiogu Jesú wērī'cupure, musā curusapu paabi'pe wējēduti'cure masōcu niwī. ³¹ Masōtoja, u'musepu cū tiro wiogu dujiri cūmurōpu miimujācu niwī. Cūrē topu miimujāgū, marīrē yu'rūo'cure marī wiogu niato ni, sōrōcu niwī. Tojo weegu marī judío masārē marī ña'arō weeseti'quere bujaweticā,

marĩrẽ acobojoğusami. ³² Ɖsã Ɖ'acũ tojo wee'quere werecusiari masã ni'i. Ɖsã Espĩritu Santure cuoyurã, cũ me'rã Ɖ'acũ tutuasere wee'ioapũ masãrẽ. Nipe'tirã Ɖ'acũ dutiro weerãrẽ Espĩritu Santure o'ógusami, ni werecãrã niwã Pedro quẽ'rã.

³³ Cũ tojo nicã tu'orã, wiorã pe'e ɯpɯtu waro uacãrã niwã.

—Ma. Ā'rãrẽ wějẽrã marĩ, nicãrã niwã.

Cũ me'rãcjãrã wiorãrẽ Gamalie were'que ni'i

³⁴ Ni'cũ fariseo masũ Gamalie wãmetiğũ wiorã me'rã na nerẽrõputa nicũ niwĩ. Moisé oja'quere masãrẽ bu'egũ nicũ niwĩ. Masã cũrẽ “Añugũ nimi”, ni wãcũcãrã niwã. Wiorã Jesú besecũú'cãrãrẽ na “Wějẽrã” nicã tu'ogũ, Gamalie wã'cãnu'cã, “Ā'rãrẽ pijiwijaaniña yujupũ”, nicũ niwĩ. Āpẽrã wiorãrẽ na tu'otiro apeyenojõ wereğuti níğũ, tojo nicũ niwĩ. ³⁵ Na wijáaca be'ro topũ nirã wiorãrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Añurõ wãcũña musã narẽ wees'ĩrsere. ³⁶ Ti numũpũre ni'cũ Teuda wãmetiğũ “Yũ'u wioğũ ni'i”, ni wãcũcũ nimiwĩ. Cuatrocientos masã cũ bu'esere sirutucãrã niwã. Be'ro cũrẽ ãpẽrã wějẽcõ'acã'cãrã niwã. Cũrẽ wějẽca be'ro cũ me'rã nimi'cãrã no'o uaro wa'astepe'tia wa'acãrã niwã. Tojo wéeca be'ro cũ bu'emi'que pe'tia wa'acaro niwũ. ³⁷ Be'ro wioğũ masãrẽ ba'paqueori cura apĩ Juda wãmetiğũ Galileacjũ nicũ niwĩ. Cũ quẽ'rãrẽ pãjãrã masã cũ bu'esere sirutucãrã nimiwã. Be'ro cũrẽ tja ãpẽrã wějẽcõ'acãrã niwã. Cũrẽ wějẽca be'ro cũ yarã nimi'cãrã wa'astepe'tia wa'acãrã niwã mejãrõta tja. ³⁸ Yũ'u tojo weegũ musãrẽ tojo wa'a'quere were'e. Sõjã pũricãrẽ ña'arõ weeticã'ña. Narẽ du'ucã'ña. Na bu'ese na wãcũse me'rã bu'ecã, pe'tia wa'arosa'a Teuda, Judare wa'a'caronojõta. ³⁹ Ɖ'acũ dutiro me'rã na bu'ecã pũricãrẽ, musã ne põtẽosome. Tojo weerã musã narẽ wějẽrã, Ɖ'acũrẽ yũ'rũnu'cãrã weebosa'a. Tojo weerã du'uya narẽ, ni werecũ niwĩ Gamalie wiorãrẽ.

⁴⁰ Cũ tojo nisere tu'orã, “Jau. Ā'rĩ marĩrẽ diacjũta ucũmi”, ni wãcũcãrã niwã. Be'ro Pedro quẽ'rãrẽ pijiocãrã niwã tja. Na topũ sãjãejacã ĩ'arã, wiorã surarare tãrãduticãrã niwã. Tãrãtoja, “Jesú ye quetire ne apaturi werenemoticã'ña”, nicãrã niwã. Nitoja, narẽ du'uwĩrõcã'cãrã niwã.

⁴¹ Na wiorã tiropũ ní'cãrã wijaa, a'merĩ ucũcãrã niwã:

—Ɖ'acũ marĩrẽ “Jesú ye quetire wereya” nicã, añu ni'i. Tojo weerã wiorã na tãrãmicã, marĩ añurõ e'catise me'rã ni'i, nicãrã niwã.

⁴² Wiorã narẽ bu'edutitimicã, Ɖ'acũ wi'ipũ, wi'seripũ Jesú nipe'tirãrẽ yũ'rũogũ nimi nisere bu'enu'cũcã'cãrã niwã.

6

Jesú besecũú'cãrã narẽ weetamuajãrẽ bese'que ni'i

¹ Be'ro siape me'rã pãjãrã waro judío masã Jesure ëjõpeocãrã niwã. Na me'rã ape di'tacjãrã griego ye ucũrã nicãrã niwã. Ti di'tacjãrã waro pe'e Judeacjãrã hebreo yere ucũcãrã niwã. Na pãjãrã Jesure ëjõpeonemorĩ cura náta tja du'sasocãrã niwã ba'ase etise me'rã. Tojo weerã griego ye ucũrã hebreo ye ucũrãrẽ a'tiro nicãrã niwã:

—Musã ɯmũcorinucũ ba'ase etirã, musã yarã wapewia numia pe'ere ba'ase pacase o'orã niapũ. Ɖsã yarã numia pe'ere o'majãcã o'orã niapũ, nicãrã niwã.

² Na tere du'sasocã tu'orã, Jesú besecũú'cãrã nipe'tirã Jesure ëjõpeorãrẽ nerẽduticãrã niwã. Nerẽtojaca be'ro narẽ a'tiro ni werecãrã niwã:

—Ɖsã ba'ase etirã, Jesú ye queti pe'ere weretibosa'a. Ɖsã tere weredu'ucã, ña'a nibosa'a. ³ Tojo weerã ɯmũa ba'ase etiajãrẽ musã wa'tero nirãrẽ beseya. Siete beseya añurõ masĩrãrẽ, Espĩritu Santu dutiro weenu'cũrãrẽ. Masã “Náta nima añurã” nino'rãrẽ beseya. Musã bese'cãrãrẽ ba'ase etirã sõrõno'rõsa'a. ⁴ Tojo weerã ɯsã pe'e ñubueni'cũ, Jesú ye quetire bu'enu'cũcã'rãsa'a, nicãrã niwã.

⁵ Masã na tojo nicã tũ'orã, “Añu'u majã”, ni wãcũcãrã niwã. Tere wãcũtoja, besecãrã niwã Estebare. Cũ añurõ Õ'acũrẽ ãjõpeogũ, Espiritu Santu tutuasere cuoyu'rugũ nicũ niwĩ. Æpẽrãrẽ mejãrõta cũ weronojõ nirãrẽ besecãrã niwã. Na a'tiro wãmeticãrã niwã: Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, Nicolás Antioquíacjũ. Cũ judío masũ nitimigũ, na weronojõ ãjõpeosetigũ nicũ niwĩ. Ærãrẽ besecãrã niwã.

⁶ Narẽ besetoja, “Ærãrẽ beseapũ” ni, Jesú cũ besecũũ'cãrã tiropũ miacãrã niwã. Narẽ na da'ratje cjasere sõrõrã, na dũpopare ñapeo, Õ'acũrẽ sãrĩbosacãrã niwã.

⁷ To be'ro nipe'tiropũ Jesú ye queti se'sa wa'acaro niwũ. Pãjãrã Jerusalécjãrã cũrẽ ãjõpeonemocãrã niwã. Pa'ia quẽ'rã pãjãrã ãjõpeocãrã niwã.

Estebare weresã, wiorã tiropũ cũrẽ mia'que ni'i

⁸ Estebare Õ'acũ añurõ weetamucũ niwĩ. Tojo weegũ cũ Õ'acũ tutuaro me'rã pãjãrã duitirãrẽ yũ'rũo, peje añuse wee'õnemocũ niwĩ masã wa'teropure.

⁹ Cũ tere weecã ì'arã, cũrẽ ãpẽrã judío masã ì'atu'ticãrã niwã. Cũrẽ ì'atu'tirã ni'cãrãrã ni'cã wi'i judío masã nerẽrĩ wi'i Libertado wãmetiri curuacjãrã nicãrã niwã. Na ãpẽrãrẽ da'rawã'ñaco'terã wija'cãrã nicãrã niwã. Æpẽrã cũrẽ dũ'sasowã'cõrã Cirenejãrã, Alejandriacjãrã, Cilicia di'tacjãrã, Asia di'tacjãrã na me'rã nicãrã niwã.

¹⁰ Cũrẽ na tojo weecã, Espiritu Santu cũ ucũcã, Estebare peje masĩse o'ocũ niwĩ. Tojo weerã na cũ me'rã ne ucũ põtẽoticãrã niwã.

¹¹ Be'ro na cũ me'rã ucũ põtẽoti, masã ì'atiropũ ãpẽrã masãrẽ niyeru wapaye, nisooodutio'ocãrã niwã:

—“Esteba marĩ ñecũ Moisé cũ duti'quere ña'arõ ucũami. Õ'acũ quẽ'rãrẽ ña'arõ ucũami”, ni wereya masãpure, nicãrã niwã.

¹² Na wapaye nisooodutio'o'cãrã masãpure wa'a, werecãrã niwã na ni'caronojõta. Tere werecã tũ'orã, masã pe'e queoro ãjõpeocãrã niwã. Tojo weerã nipe'tirã masã, ãpẽrã judío masã bũcãrã, Moisé oja'quere bu'eri masã Esteba me'rã pũrõ uacãrã niwã. Na uacã ì'arã, narẽ uarosãjãcã wee'cãrã maata cũrẽ ñe'e, pa'ia wiorã tiropũ miacãrã niwã. ¹³ Na tiropũ etarã, ãpẽrã masãrẽ mejãrõta nisooodutio'ocãrã niwã tja.

—Ærĩ Õ'acũ wi'i pajiri wi'ire ña'arõ ucũami. Moisé cũ duti'que quẽ'rãrẽ tojota niami. ¹⁴ Apeye “Jesú Nazarecjũ ti wi'i Õ'acũ wi'ire cõ'agũsami”, niami. “Moisé marĩrẽ weedutigũ cũu'que quẽ'rãrẽ dũcayugũsami”, niami, nisoocãrã niwã wiorãrẽ.

¹⁵ Na tojo nicã tũ'orã, wiorã Estebare pũrõ ì'acãrã niwã. Na cũrẽ ì'acã, cũ ya diapoa asistea wa'acaro niwũ. Õ'acũrẽ wereco'tegũ u'mũsecjũ weronojõ bajuri diapoa wa'acaro niwũ.

7

Esteba wiorãrẽ were'que ni'i

¹ Estebare na ì'arĩ cura pa'ia wiogũ sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿Mũ'arẽ diacjũ nise me'rãta weresãti? nicũ niwĩ.

² Cũ tojo nicã, Esteba yũ'ticũ niwĩ:

—Acawererã, yũ'ure tũ'oya. Õ'acũ añurõ asistegũ, nipe'tise masĩyũ'rũagũ marĩ ñecũ Abrahãrẽ ucũcũ niwĩ Mesopotamia caldea masã nirõpũ. Harã wãmetiri macãpũ wa'ase dũporo cũrẽ ucũcũ niwĩ. ³ A'tiro nicũ niwĩ: “A'ti di'tare, mũ'u acawererãrẽ wijayá. Wa'aya yũ'u mũ'arẽ di'ta wereatjopũ”, nicũ niwĩ. ⁴ Tojo nicã tũ'ogũ, cũ acawererã caldeo masã ye di'tapũ ni'cũ wija, Harãpũ macãrĩ wa'acũ niwĩ. Topũ ni, be'ro Abrahã pacũ wẽrĩa wa'acũ niwĩ. Cũ pacũ wẽrĩca be'ro Õ'acũ cũrẽ wijaduticũ niwĩ tja, a'ti di'ta Judea marĩ nirõrẽ a'tidutigũ. ⁵ Cũ a'topũ etacã, cũrẽ ne cã'rõacã di'ta o'oticũ niwĩ yujupũ. O'otimigũta, “Be'ropũ mũ'u ye, mũ'u pãrãmerã nituriarã ye di'ta nirõsa'a”, nicũ niwĩ. Õ'acũ tojo nícaterore Abrahã ne

ni'cũ põ'rãmarĩcũ niwĩ. ⁶ Õ'acũ cũrẽ apeye ninemocũ niwĩ tja: “Mũ'u pãrãmerã nituriarã ape di'tapũ nirãsama yujupũ. Cuatrocientos cũ'marĩ ti di'tacjãrã peorã nirãsama. Narẽ da'raduti, tãrãperãsama. ⁷ Yũ'u narẽ tojo weecã, ti di'tacjãrãrẽ bu'iri da'regusa'a. Narẽ da'retoja, mũ'u pãrãmerã nituriarã ti di'tapũ ní'cãrã wija, yũ'ure a'topũ ñubuepeorã a'tirãsama”, nicũ niwĩ Õ'acũ. ⁸ Cũ tojo níca be'ro Abrahãrẽ a'tiro weeduticũ niwĩ: “Nipe'tirã umuarẽ na õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aña. Musã a'tiro wéerã, yũ'ure ï'orãsa'a musã ëjõpeosere”, nicũ niwĩ Õ'acũ. Tojo weegu Abrahã cũ macũ Isaare ni'cã semana cũ bajuáca be'ro cũ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acũ niwĩ. Isaa quẽ'rã cũ macũ Jacore tojota weecũ niwĩ. Jacob mejãrõta weecũ niwĩ cũ põ'rã docere. Õ'acũ duti'caronojõta weecãrã niwã, ni werecũ niwĩ Esteba.

⁹⁻¹⁰ »Jacob põ'rã marĩ ñecũsumua na acabiji Joseré uorã, ãpẽrã masãrẽ da'raco'teacju niato níã duacãrã niwã. Æ'rã duu'cãrãta tja ãpẽrãpũre Egiptocjãrãrẽ duaturiacãrã niwã. Na duáca be'ro cũ pi'etisetirinucũ Õ'acũ cũrẽ weetamunu'cũcã'cũ niwĩ. Cũrẽ weetamugũ, peje masĩse o'ocũ niwĩ. Faraõ Egipto di'ta wiogu cũrẽ tũ'sayũ'ruacũ niwĩ. Tojo weegu cũ docacjũ wiogu sõrõcũ niwĩ. Apeyere faraõ cũ ya wi'i cjase da'rase wiogu sõrõcũ niwĩ.

¹¹ »José topũ wiogu nirĩ cura nipe'tiro Egiptopũre ba'ase pe'tia wa'acaro niwũ. Cũ acawererã, marĩ ñecũsumua nirõpũ Canaápũ quẽ'rãrẽ pe'tia wa'acaro niwũ. Te pe'tica be'ro masã te di'tapũ nirã upũtũ ujaboacãrã niwã. Marĩ ñecũsumua Abrahã pãrãmerã quẽ'rãrẽ ne ba'ase marĩcaro niwũ. ¹²⁻¹³ Be'ro Jacob “Egiptopũ ba'ase duase niaporo” nicã tũ'ogu, cũ põ'rãrẽ “Duurã wa'aya”, nío'ocũ niwĩ. Cũ tojo nicã tũ'orã, Egiptopũre ne wa'arã weecãrã niwã. Topũ eta, ba'ase duu, na ya wi'ipũ tja majãmitojati a'titicãrã niwã. Be'ro na te ba'ase na duu'quere ba'ape'o, apaturi duurã wa'acãrã niwã mejãrõpũta tja. Titare majã na etacã, José “Yũ'u musã acabiji ni'i musã dua'cũ”, ni werecũ niwĩ cũ ma'misumuarẽ. Be'ro faraõ quẽ'rã “Æ'rã José ma'misumua niama” nicã tũ'ocũ niwĩ. ¹⁴ To be'ro José cũ ma'misumua me'rã queti o'óocũ niwĩ cũ pacũpũre. “Marĩ pacũ, nipe'tirã marĩ acawererã macãrĩ a'tiato a'topũ”, nío'ocũ niwĩ narẽ. Cũ acawererã pe'e setenta y cinco nicãrã niwã. ¹⁵ Cũ uocã tũ'ogu, Jacob cũ põ'rã me'rã José tiropũ wa'arã, Egiptopũre bu'acãrã niwã. Topũ nígũta, na pacũ Jacob wẽrĩa wa'acũ niwĩ. Cũ põ'rã marĩ ñecũsumua cũ weronojõta wẽrĩpe'tidija wa'acãrã niwã. ¹⁶ Be'ropũ na õ'arĩrẽ yaarã wa'arã Siquem wãmetiri macãpũ miacãrã niwã. Abrahã cũ Hamor põ'rãrẽ ãtã tuti dúuca tutipũ cũ mijĩrẽ yaa'caropũta narẽ sõsõrõcũuocãrã niwã.

¹⁷ »Õ'acũ todũporopũ Abrahãrẽ nicũ niwĩ: “Mũ'u pãrãmerã nituriarãpũ ape di'tapũ ní'cãrã a'ti di'ta Canaápũ tojatirãsama tja.” Cũ tojo ní'que ejatji dũporoacã Egiptopũ níã, marĩ ñecũsumua pãrãmerã pãjãrã masãputinemocãrã niwã. ¹⁸ Egiptopũre na nicã, apĩ wiogu sãjãcũ niwĩ tja. Joseré dũporopũ wẽrĩa be'ro niyucã, ne masĩticũ niwĩ. ¹⁹ Cũ marĩ ñecũsumua pãjãrã na masãputicã ï'a, narẽ ña'abutiario weepocũ niwĩ. Na põ'rã ne bajua'cãrã umuarẽ wẽrĩato nígũ aperopũ cõ'adutimujãcũ niwĩ. ²⁰ Cũ narẽ tojo dutiri cura Moisé bajuacũ niwĩ. Cũ añubutiaguacã nicũ niwĩ. Cũ pacũsumua i'tiarã mujĩpũ na ya wi'ipũre cũrẽ masõcãrã niwã. ²¹ Be'ro na cũrẽ wẽjẽrĩ níã, diapũ po'ocãrã niwã. Na po'óca be'ro Faraõ macõ cũrẽ ï'abocaco niwõ. ï'aboca, miimajãco niwõ co ya wi'ipũ. Topũ co macũrẽ weronojõ cũrẽ masõco niwõ. ²² Cũ ti wi'ipũ bucua, nipe'tise Egiptocjãrã na bu'esere bu'ecũ niwĩ. Cũ masĩse me'rã ucũ, nipe'tisere añurõ weecũ niwĩ.

²³ »Be'ro Moisé cuarenta cũ'marĩ cũogu, cũ acawererã tiropũ sijagu wa'acũ niwĩ. ²⁴ Topũ ejagu, ni'cũ Egiptocjũ cũ acaweregũre paacã ï'acũ niwĩ. Cũ tojo weecã ï'agũ, cũrẽ a'megũ, Egiptocjũrẽ paawẽjẽcã'cũ niwĩ. ²⁵ Cũ basu Moisé pe'e a'tiro ni wãcũcũ niwĩ: “Yũ'u me'rãta Õ'acũ yũ'u acawererãrẽ na a'ti di'tacjãrã peorã nisere wijacã

weegusami. Yu'ure na a'tere masísama”, ni wácũcu nimiwĩ. Cũ acawererã pe'e cũ weronjõ wácũticãrã niwã.

²⁶ »Ape numu cũ na tiropu wa'acu niwĩ tja. Topu ejagu, ãpērã puarã cũ acawererã a'mequẽcã ï'acu niwĩ. Narẽ bosamigũ “Acawererã, tocã'rõta a'mequẽdu'uya. ¿De'ro weerã tocã'rõ a'mequẽti ni'cũ acawererã nimirã?” nicu niwĩ.

²⁷ »Cũ tojo nicã tu'ogu, apĩrẽ uputu paa'cu pe'e Moisére tuuquenu'cõcu niwĩ. “¿Noa mu'urẽ ùsã wiogu 'Narẽ besegu wa'aya', nio'oati? ²⁸ ¿Mu'u yu'ure wẽjẽsĩ'rĩsari tja ñamica'a mu'u Egiptocjũrẽ wẽjẽ'caronjõta?” ni ye'sucu niwĩ.

²⁹ »Cũ tojo nicã tu'ogu, Moisé, ã'rã yu'ure tere masĩpe'titojasama nígu, uiwã'cã wa'acu niwĩ. Be'ro ape di'tapu Madiã wãmetiropu du'tiwã'cãcu niwĩ. Topu omocã du'te, nicã'cu niwĩ. Puarã umua põ'rãticu niwĩ.

³⁰ »Madiã di'tapure cuarenta cũ'marĩ nicu niwĩ. Cũ ticuse cũ'marĩ níca be'ro ni'cã numu yucu marĩrõ ùrũgũ Sinaí wãmeticju tiropu ï'awã'cãcu niwĩ. Topu wa'acã, ni'cã siti yucusiti ùjũcã ï'acu niwĩ. Ti pecame'e ùjũrĩ põ'rã decopu Õ'acũrẽ wereco'tegu weronjõ bajugu bajuacu niwĩ. ³¹ Cũ ti siti ùjũcã ï'agũ, ï'amarĩa wa'acu niwĩ. “¿De'ro weero tojo wa'amitito?” ni, pu'toacãcure ï'agũ wa'acu niwĩ. Pu'toacã ejacã, Õ'acũ ti me'e wa'teropu nigũ cãrẽ ucũcu niwĩ: ³² “Yu'u Õ'acũ ni'i. Mu'u ñecũsumua Abrahã, Isaa, Jacob na wiogu ni'i”, nicu niwĩ. Tojo ucũcã tu'ogu, uputu ui, narãscu niwĩ. Uigu, ï'adu'ucã'cu niwĩ ti me'erẽ.

³³ »Be'ro cãrẽ ucũnemocu niwĩ tja: “Yu'u a'tota ni'i mu'u tirota. Tojo weegu mu'u sãñase sapatu tuweeya. Mu'u tere tuweegu, ï'ogũsa'a yu'ure mu'u ãjõpeosere.

³⁴ Yarã masã Egiptopu nirãrẽ na uputu pi'eticã ï'apu. Na caricũcã tu'oapu. Tojo weegu mu'urẽ Egiptopu o'ógutigu wee'e tja narẽ yu'rũoacju”, ni werecu niwĩ Õ'acũ Moisére.

³⁵ »A'rĩ Moiséreta marĩ ñecũsumua teerã, a'tiro nicãrã niwã: “¿Noa mu'urẽ ùsã wiogu, 'Narẽ besegu wa'aya', nio'oati?” nicãrã niwã. Marĩ ñecũsumua tojo nimicã, Õ'acũ pe'e Moisére narẽ yu'rũoacju, narẽ dutiacju sõrõcu niwĩ. Pecame'e siti ùjũ'caro bajua'cuta Moisére yu'rũotamucu niwĩ marĩ ñecũsumuarẽ. ³⁶ Cũ Egiptopu nígu, pajiri maa Aco sõ'arĩ maapu nígu, Õ'acũ tutuaro me'rã peje wee'ocu niwĩ. Tojo weegu cũ acawererã Egiptopu ni'cãrãrẽ apeye di'tapu su'ori miwijacu niwĩ. Cuarenta cũ'marĩ yucu marĩrõ, masã marĩrõpu na wa'acã, Õ'acũ tutuaro me'rã wee'õnu'cũcã'cu niwĩ. ³⁷ Moiséta marĩ ñecũsumuarẽ a'tiro werecu niwĩ: “Õ'acũ be'ropu ni'cũ o'ógusami cũ ye queti wereacjũre. Yu'ure o'ó'caro weronjõta cãrẽ o'ógusami. Cũ quẽ'rã marĩ acaweregu nigũsami”, nicu niwĩ. ³⁸ Marĩ ñecũsumua na yucu marĩrõpu nicã, Moisé na me'rã nicu niwĩ. Topu ùrũgũ Sinaí wãmeticjupru Õ'acũrẽ wereco'tegu bajua, cãrẽ were'quere narẽ wereturiacu niwĩ. Marĩ quẽ'rã cũ wereturia'quepũreta cu'o. Te tojo ninu'cũcã'rõsa'a. Ne pe'tisome.

³⁹ »Moisé tere weremicã, marĩ ñecũsumua ne ãjõpeoticãrã niwã. Na cũ weresere tu'osĩ'rĩtirã, “Majãmitojaa wa'arãti Egiptopu tja”, ni wácũcãrã niwã. ⁴⁰ Tojo wácũrã, Moisé apaturi cũ ùrũgũpu mujãca be'ro cũ ma'mi Aarõrẽ a'tiro nicãrã niwã: “Sõ'onícũ marĩrẽ Egiptopu ni'cãrãrẽ miiti'cu waro cuarenta numurĩ yu'ru'u cũ bajutiro. ¿De'ro wa'apari cãrẽ? Marĩ ne masĩtisa'a.” Tojo weerã cũ ma'mi Aarõrẽ nicãrã niwã: “Ùsã ãjõpeoatje queosere yebosaya. Marĩ duporo wuamũ'tãrãsama. Na marĩ wa'atji ma'arẽ ï'orãsama”, nicãrã niwã. ⁴¹ Na tojo nicã tu'ogu, Aarõ na duti'caronjõta ni'cũ wecu wĩ'magũ queose da'recu niwĩ. Be'ro cãrẽ ãjõpeorã, ecarãrẽ wẽjẽ ùjũamorõ, ñubuepeocãrã niwã. Tojo nicã na yee'cureta bosenumu wee, e'catipeocãrã niwã. ⁴² Na tojo weecã ï'agũ, Õ'acũ na uaro weeato nígu na me'rã ní'cu cõ'acã'cu niwĩ. Tojo weerã na no'o uaro ñocõarẽ, mujĩpuarẽ ãjõpeocãrã niwã. Tojo na wee'quere Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã a'tiro ni ojacãrã niwã:

Õ'acũ a'tiro nicu niwĩ:

“Musã yu'u pe'ere yucu marĩrõpũre cuarenta cũ'marĩ nĩrã, ne ecarãrẽ wẽjẽ ñubuepeotiwũ.

⁴³ Apĩ Moloc wãmetigu cũ queosere ãjõpeorã su'ti caseri wi'i me'rã yoowã'cãwũ.

Apĩ Refán ñocõawũ musã yee'cu quẽ'rãrẽ ãjõpeorã tojota weewũ.

Ã'rãrẽ musã basuta yee ãjõpeowũ.

Yu'u pe'ere ne ãjõpeotiwũ.

Musã yu'ũre ãjõpeoti'que bu'iri ãpẽrã masãrẽ musãrẽ ñe'e miaduticã weeguti yoaro Babilonia wãmetiri macã yu'rũropũ”, nicu niwĩ Õ'acũ, ni ojacãrã niwã Õ'acũ ye queti wererã.

⁴⁴ Esteba wiorãrẽ werenemocu niwĩ apeye Õ'acũ wi'i cjasere:

—Marĩ ñecũsumua na yucu marĩrõpũ nĩrã, ni'cã wi'i Õ'acũrẽ ñubuepeori wi'i, cũ diez duti'quere nũrõrĩ wi'ire cuocãrã niwã. Ti wi'i wa'icũrã caseri me'rã na wéeca wi'i nicaro niwũ. “Tojo bajuri wi'i weeya”, Õ'acũ cũ Moisére duti'caronojõta queoro weecãrã niwã. ⁴⁵ Na wẽrĩca be'ro ãpẽrã cuoturia sirutucãrã niwã ti wi'ire tja. No'o na wa'aro miamũjãcãrã niwã. Be'ro Josué Moisé wẽrĩca be'ro a'ti di'ta Canaãpũ a'tigu, narẽ ti wi'ire su'ori miiticu niwĩ. Na a'topũ a'ticã, Õ'acũ a'ti di'tacjãrãrẽ judío masã nitirãrẽ cõ'aõ'omũjãcu niwĩ. Na wa'awe'o'quepũre nicãrã niwã. Yoacã ti wi'ipũ Õ'acũrẽ ãjõpeocãrã niwã téé Davi cũ wiogu sãjãca be'ropũ. ⁴⁶ Davi ape wi'i weesĩ'rĩmicu niwĩ. Õ'acũ tu'sayu'ruano'gũ a'tiro nicu niwĩ: “Mu'u yu'u ñecũ Jacob ãjõpeo'cu ni'i. Mu'urẽ añurĩ wi'i, pajiri wi'i weebosasĩ'rĩsa'a mu'u niatji wi'ire”, nicu niwĩ Õ'acũrẽ. Cũ tojo weesĩ'rĩ'cu nimigũ, ti wi'ire weeticu niwĩ. ⁴⁷ Cũ macũ Salomó pe'e weecu niwĩ ti wi'ire. ⁴⁸ Õ'acũ tutuayũ'rugũ ni'cã wi'i, masã wéeca wi'ipũ dia'cũ nímasĩtisami. Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ duporocjũpũ a'tiro ni ojacu niwĩ Õ'acũ cũ ucũ'quere:

⁴⁹ “Yu'u nipe'tiropũ ni'i.

Ë'muse, a'ti di'ta yu'u wee'quere yu'ũta duti'i.

Tojo weegu yu'u masã wéeca wi'ipũ dia'cũ nímasĩtisa'a.

⁵⁰ Yu'u basuta nipe'tise a'tere weewũ, nicu niwĩ Õ'acũ”, ni ojacu niwĩ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ.

⁵¹ Be'ro Esteba narẽ nicu niwĩ tja:

—Musã Õ'acũ dutisere yu'rũnũ'cãyu'rua'a. Cũrẽ masĩtirã weronojõ cũ weresere ne tu'osĩ'rĩwe'e. Musã ñecũsumua wee'caronojõta Espiritu Santu dutisere weesĩ'rĩwe'e.

⁵² Na nipe'tirã Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masãrẽ pi'etise o'ocãrã niwã. ãpẽrãrẽ marĩrẽ yu'rũogũ a'tiatjere weremũ'tãrãrẽ wẽjẽcã'cãrã niwã. Na tojo nino'cureta cũ a'ticã, musã ãpẽrãrẽ wia, cũrẽ wẽjẽdutiwũ. ⁵³ Musãrẽ Õ'acũ cũrẽ wereco'terã me'rã cũ dutisere o'ócũ niwĩ. Tere o'óno'cãrã nimirã, musã yu'rũnũ'cãyu'rua'a, ni tu'ticu niwĩ narẽ Esteba.

Estebare ãtãperi me'rã doquewẽjẽ'que ni'i

⁵⁴ Cũ tojo nicã tu'orã, wiorã upũtu uayu'rua wa'acãrã niwã. ⁵⁵ Esteba pe'e Espiritu Santure cuoyũ'ruatjãgũ, u'musepũ ï'amorõ, Õ'acũ cũ añurõ asistegure ï'acu niwĩ. Jesú quẽ'rãrẽ ï'acu niwĩ cũ pacu diacjũ pe'e nu'cũgũrẽ.

⁵⁶ Cũ narẽ ï'agũ, “Jãa, ï'aña. Ë'muse pãrĩcã ï'a'a. Jesú, Õ'acũ macũ masũ weronojõ upũtigu cũ diacjũ pe'e nu'cũgũrẽ ï'a'a”, nicu niwĩ Esteba.

⁵⁷⁻⁵⁸ Na cũ tojo nicã tu'orã, upũtu caricũ tu'osĩ'rĩtirã, o'meperi da'rabi'acãrã niwã. Cũ pu'to ni'cãrõ me'rã omaeja, ñe'e, cũrẽ miacãrã niwã ti macã sumutopũ. Cũrẽ doquewẽjẽrãti nĩrã, su'ti bu'icjase na sãña'quere tuwee, Saulo wãmetigũre

co'tedutirā o'ocārā niwā. Tere tuwee o'otojanu'cō, cū Estebare ūtāperi me'rā doquecārā niwā. ⁵⁹ Na tojo weecā, Ō'acūrē a'tiro ñubuecu niwī:

—Jesú, yu'u wioḡu, yu'u wērīgūti wee'e. Yu'u ejeripō'rārē ñe'eña, nicu niwī.

⁶⁰ Be'ro buruque'a, pūrō caricūrō me'rā nicu niwī tja:

—Wioḡu, acobojoya ā'rārē yu'ure na tojo weesere. Cū tojo nica be'ro wērīa wa'acu niwī.

8

Saulo Jesure ějōpeorārē ña'arō weenu'cā'que ni'i

¹⁻² Saulo na Estebare doquewějěcā ĩ'agū, “Añurō wéerā, tojo weeama”, ni wācūcu niwī. Āpērā umua Ō'acūrē ějōpeori masā Estebare yaacārā niwā. Cūrē yaa, uputu dūjasewā'acārā niwā. Estebare na wějěca numurēta āpērā Jesure ějōpeotirā Jesure ějōpeorā Jerusalēpu nirārē uputu ña'arō weenu'cācārā niwā. ³ Saulo ne ni'cū Jesure ějōpeoḡu marīato nīgū na ye wi'seripu wa'a, narē ñe'e, bu'iri da'rieri wi'ipu miamujācu niwī. Umua, numia nipe'tirārē tojo weecu niwī. Na tojo weecā ĩ'arā, Jesure ějōpeorā no'o uaro du'tistea wa'acārā niwā Judea di'tapu, āpērā Samaria di'tapu. Jesú cū besecū'cārā se'saro tojacārā niwā Jerusalēpūre.

Felipe Samariacjārārē bu'e'que ni'i

⁴ Nipe'tirā du'tistewā'cā'cārā no'o na wa'aro Jesú ye quetire werewā'cācārā niwā. ⁵ Felipe quē'rā du'tiwā'cā'cūta Samaria wāmetiri macāpu wa'acu niwī. Topu eta, tocjārā masārē Jesú Ō'acū bese'cu nimi nisere werecu niwī. ⁶ Apeye quē'rā Ō'acū tutuaro me'rā narē añuse wee'ocu niwī. Cū a'tiro weecā ĩ'arā, nipe'tirā ti macācjārā cū weresere añurō tu'otu'sacārā niwā. ⁷ Pājārā masā wātīa sājāno'cārā masāpūre nimi'cārā wātīarē cō'awīrōcā, uputu caricūwijaacārā niwā. Āpērā pājārā sijamasītirārē, opa cō'ñerī sījarārē yu'rucocu niwī. ⁸ Cū tojo weecā ĩ'arā, ti macācjārā pūrō e'caticārā niwā.

Simó yai weronojō nigú ye queti ni'i

⁹ Samariapūre ni'cū Simó wāmetiḡu yoacā yai weronojō nigú nicu niwī. Cū tojo weesere Samariacjārā ĩ'amarīamujācārā niwā. Cū basu pe'e “Yu'u tutuayurūagu ni'i”, nicu nimiwī masārē. ¹⁰ Nipe'tirā ti macācjārā wiorā, no'o mejō nirā cū weesere ĩ'atu'sayurūacārā niwā.

—Ā'rī Ō'acū weronojō tutuaro cuoḡu nisami, nicārā nimiwā. ¹¹ Tojo weerā yai yoacā siape me'rā pejetiri wee'onemocā ĩ'ayurā, pājārā masā cūrē ějōpeonemocārā niwā.

¹² Felipe Samariapūre tocjārārē a'tiro ni werecu niwī:

—Ō'acū cū dutiro weerā wioḡu nimi. Cū macū Jesú marīrē yu'rūoḡu nimi, nicu niwī narē. Cū werēcā tu'orā, ti macācjārā Jesure ějōpeocārā niwā. Cūrē ějōpeocā ĩ'agū, wāmeyecu niwī umua, numiarē. ¹³ Simó “Yu'u quē'rā Jesure ějōpeo'o” nicā tu'oḡu, Felipe cū quē'rārē wāmeyecu niwī. Be'ro Felipe no'o wa'aro Simó sirutucu niwī cūrē. Felipe Ō'acū tutuaro me'rā wee'ocā ĩ'agū, Simó ĩ'amarīamujācu niwī.

¹⁴ Felipe Samariapu tojo weeri curareta Jerusalēpu nirā Jesú cū besecū'cārā queti tu'ocārā niwā Samariacjārā na Jesure ějōpeosere. Tere tu'orā, na me'rācjārārē Pedro, Juārē ĩ'adutirā o'ócārā niwā. ¹⁵ Na topu eta, Jesure ějōpeori masārē Ō'acūrē sērībosacārā niwā:

—Pacu, ā'rā quē'rārē Espiritu Santure o'óya mu'u macūrē ějōpeorārē, ni sērīcārā niwā. ¹⁶ Felipe cū wāmeyecaterore Espiritu Santure na moocārā niwā yujupu. Jesure ějōpeose me'rā dia'cū wāmeyeno'cārā niwā. ¹⁷ Pedro, Juā Ō'acūrē sērītojarā,

Jesure êjõpeorãrê na d̄popap̄ ñapeocãrã niwã. Narê ñapeori curata Espiritu Santu napare dijatac̄u niwĩ.

¹⁸ Pedro quẽ'rã na ñapeocã, Espiritu Santu dijatacã weesere Simó ĩ'ac̄u niwĩ. Tere ĩ'agũ, na Espiritu Santure dijatacã wee'quere duusĩ'rĩgũ, Pedro quẽ'rãrê niyeru o'oc̄u nimiwĩ.

¹⁹ —Yũ'ũre musã tutuaro c̄osere o'oya. Yũ'u quẽ'rã d̄popap̄ no'o ñapeorãrê Espiritu Santure na c̄ocã weeḡuti wee'e, nic̄u nimiwĩ.

²⁰ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Pedro c̄rê nic̄u niwĩ:

—Mũ'u Õ'acũ tutuaro o'orore Espiritu Santu ũsã dijatacã weesere niyeru me'rã duuḡuti ĵni wãcũmiati? Niwe'e. Mũ'u me'rãta niyeru boabata'to. Õ'acũ mũ'ũrê bu'iri da'regusami. ²¹ Mũ'ũrê ĩ'agũ, “Mũ'u wãcũse diacjũ niwe'e”, ni ĩ'asami. Tojo weegu ũsã weronojõ Jesú ye quetire masãrê mũ'u weremasĩtisa'a. ²²⁻²³ Yũ'u masĩ'i. Mũ'u uosebuc̄u, ña'ase weepoyũ'rũac̄u ni'i. Te mũ'ũrê du'uta basiotisa'a. Tojo weegu mũ'u ña'arõ wãcũsere bujawetiya. Õ'acũrê acobojose s̄rĩña. Apetero weegu mũ'u ña'arõ wãcũ'quere acobojogu acobojosami, nic̄u niwĩ Pedro.

²⁴ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Simó narê nic̄u niwĩ:

—Te musã ní'que yũ'ũre wa'aticã'to nĩrã, musã yũ'ũre Õ'acũrê s̄rĩbosaya.

²⁵ Be'ro Pedro quẽ'rã ti macãcjãrãrê Jesú cũ weecã ĩ'a'quere, na tũ'o'quere werecãrã niwã. Narê weretoja, Jerusalẽpu tojaa wa'acãrã niwã. Top̄u tojaarã, Jesú ye quetire peje macãrĩ Samaria di'tacjãrã na nise macãrĩrê weretojaacãrã niwã.

Felipe Etiopiacjũrê were'que ni'i

²⁶ Be'ro Felipere ni'cũ Õ'acũrê wereco'tegu bajua, a'tiro ni werec̄u niwĩ:

—Jerusalẽ niwã'cãrĩ ma'a, Gaza wãmetiri macã bu'ari ma'ap̄u wa'aya. Ti ma'a yuc̄u marĩrõp̄u niwã'cãsa'a, nic̄u niwĩ. ²⁷⁻²⁸ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, Felipe ti ma'ap̄u bu'ac̄u niwĩ. Top̄u wa'agu, ni'cũ Etiopía wãmetiri di'tacjũrê bocaec̄u niwĩ. Ti di'ta dutigo Candace wãmetigo wiogo docacjũ, nipe'tise co ye niyerure co'teri masũ nic̄u niwĩ. Jerusalẽpu Õ'acũrê êjõpeogu eja'c̄u cũ ya di'ta Etiopiap̄u dajatojaagu weec̄u niwĩ. Cũ yawu tũrũp̄u cabayua wejep̄u me'rã wa'ac̄u niwĩ. D̄porocjũp̄u Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Isaía wãmetigu cũ oja'quere bu'esãñac̄u niwĩ.

²⁹ Cũ tojo weeri cura Espiritu Santu Felipere “Tiwu tirocureacãp̄u wa'aya”, nic̄u niwĩ. ³⁰ Cũ tojo nicã Felipe tiwu tiroacãp̄u omawã'cãc̄u niwĩ. Cũ tiro ejagu, Etiopiacjũ Isaía oja'quere bu'ecã tũ'oc̄u niwĩ. Tere bu'ecã tũ'ogũ, “ĴMũ'u bu'esere tũ'oti?” ni s̄rĩtĩña'c̄u niwĩ. ³¹ Cũ pe'e c̄rê yũ'tic̄u niwĩ:

—Tũ'otisa'a. ĴYũ'ũre ne wereticã, de'ro wee yũ'u masĩbosau? Te'a yũ'u me'rã wa'aya. Mũjãsjãgũ a'tia yũ'ũre wereacjũ, nic̄u niwĩ. Cũ tojo nicã tũ'ogũ, tiwũp̄u cũ me'rã mũjãsjãc̄u niwĩ. Be'ro wa'a wa'acãrã niwã.

³² Etiopiacjũ cũ bu'esãña'que Õ'acũ macũrê wa'atje nicaro niwũ Isaía cũ a'tiro oja'que:

Masã ovejare wẽjẽrãtirã, c̄rê miasama na wẽjẽwũarop̄u.

Ni'cũ masũ quẽ'rãrê cũ ne bu'iri moogũ nimicã, tojota weerãsama.

Oveja wĩ'magũ, yuta weerãtirã na poari seecã, ne utitisami.

Cũ masũ quẽ'rã ye'sutigusami c̄rê ña'arõ weecã.

³³ Cũ ña'agũ nigũrê weronojõ na c̄rê yabi bujirãsama.

Ã'rĩ bu'iri moogũ nimi nígũ, ne ni'cũ c̄rê ucũbosasome.

Cũ ya turicjãrã dicuse ña'ase weerãsama c̄rê.

Te pejere werepe'omasĩtisa'a.

Cũ catiri umuco pe'tia wa'arosa'a a'ti di'tap̄ure.

Etiopiacjũ a'te oja'quere bu'egu weec̄u niwĩ.

³⁴ Cũ tere bu'etojanu'cõ, Felipere sêrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Isaía noarẽ ojagu weepari? ¿Cũ basu pe'e o apĩpũre ojagu weepari tojo nígu? ni sêrĩtiña'cu niwĩ.

³⁵ Cũ tojo nicã, Felipe cũ bu'e'quenucũrẽ werecu niwĩ:

—Te oja'que Jesucristore nisĩ'rĩrõ wee'e, nicu niwĩ. Tere weretoja, be'ro Jesú ye quetire werenemocu niwĩ tja. ³⁶ Ma'apu wa'arã, aco nirõpu etacãrã niwã. Tere ĩ'agũ, Etiopiacjũ Felipere “Jãa, sõ'o aco ni'i. ¿Yũ'ure mu'u wãmeyeta basiosari?” nicu niwĩ.

³⁷ “Basiocã'sa'a mu'u Jesucristore añurõ ãjõpeocãma”, ni yũ'ticu niwĩ Felipe.

Etiopiacjũ yũ'ticu nimi:

—Yũ'u ãjõpeo'o, Jesucristo Õ'acũ macũ nimi, nicu niwĩ.

³⁸ Be'ro Etiopiacjũ cabayuare tojanu'cãduticu niwĩ. Tiwũre tũrẽcũutoja, na tiwũpu sãña'cãrã aco nirõpu dijacãrã niwã. Topu ñumuwija, Felipe cũrẽ wãmeyecu niwĩ.

³⁹ Cũrẽ wãmeyeca be'ro na ñumunũjãrĩ cura wãcũña marĩrõ Felipere Espĩritu Santu miiwã'cãcu niwĩ apesepũ. Etiopiacjũ cũrẽ ne apaturi ĩ'anemoticu niwĩ. Be'ro pũrõ e'catise me'rã tojaa wa'acu niwĩ majã cũ ya macãpu. ⁴⁰ Felipe Espĩritu Santu cũrẽ miãca be'ro maata Azoto wãmetiri macãpu bajuanu'cãcu niwĩ. Topu ni, be'ro nipe'tise macãrĩpu werecusiagu wa'acu niwĩ Jesú ye quetire. Téé Cesarea wãmetiri macãpu wereejacu niwĩ.

9

Saulo ña'agũ ní'cu cũ dũcayũ'que ní'i

¹⁻² Felipe cũ bu'esijari curareta Saulo pe'e Jesure ãjõpeorãrẽ “Narẽ wẽjẽpe'ocã'sĩ'rĩmisa'a”, nicu niwĩ. Cũ ña'arõ weesere ne du'uticu niwĩ. Tojo weegu wa'a, pa'ia wiogũre “Yũ'ure papera Damascopũ wa'atje cjasere dutio'ori pũrĩrẽ apobosaya. Ti pũrĩrẽ judío masã nerẽse wi'sericjãrã wiorãpũre wiaguti wee'e. Jesure ãjõpeorãrẽ mũua, numiarẽ no'o yũ'u bocaekarãrẽ ñe'e, miitigati a'ti macã Jerusalẽpu bu'iri da'reri wi'ipũ”, ni sêrĩcu niwĩ. Cũ tere sêrĩcã tu'ogu, ti pũrĩrẽ pa'ia wiogũ cũrẽ apobosacu niwĩ.

³ Cũ ti pũrĩrẽ o'õca be'ro Saulo ãpẽrã me'rã Damasco wa'ari ma'apu wa'a wa'acu niwĩ. Wa'a, Damascopũ ejaguti weeri cura wãcũña marĩrõ u'mũsepũ bũpo ya'baro weronojõ cũ tiro asistedijati, añurõ bo'reyua wa'acaro niwũ. ⁴ Tojo wa'acã, cũ yagu cabayu bu'ipũ pesami'cu nucũcãpu burũdija wa'acu niwĩ. Topu cũ cũñarĩ cura ni'cũ cũrẽ ucũcã tu'ocu niwĩ. Cũrẽ a'tiro nicu niwĩ:

—Saulo, ¿de'ro weegu yũ'ure ña'arõ weegu weeti? ni sêrĩtiña'cu niwĩ.

⁵ Tere tu'o, Saulo pe'e “¿Noa niti mu'u?” ni yũ'ticu niwĩ.

—Yũ'u Jesú, mu'u ña'arõ weesĩ'rĩ wapagũ ni'i. Mu'u basu pe'e ña'arõ weegu wee'e yũ'ure tojo weesĩ'rigũ. ⁶ Wã'cãnu'cãña. Wa'aya macãpu. Topu mu'u ejacã, ni'cũ weregusami mu'u de'ro weeatjere, nicu niwĩ Jesú.

⁷ Saulo me'rã wa'a'cãrã quẽ'rã na upũtu mũca, ucũmasĩticãrã niwã. Cũ ucũsere tu'ocãrã niwã, tu'orã pe'e, mejõ Jesú pe'ere ĩ'aticãrã niwã.

⁸ Be'ro Saulo wã'cãnujã, cũ caperire ĩ'apãacu nimiwĩ. Ne bajuno'ticu niwĩ. Tojo weerã cũ me'rã wa'a'cãrã Damascopũ cũrẽ tũawã'cãcãrã niwã. ⁹ Topu cũ etãca be'ro ĩ'tia mũmu ne caperi ĩ'aticu niwĩ. Ne sĩ'rĩti, ne ba'aticu niwĩ.

¹⁰ Damascopũre Jesure ãjõpeogu Ananía wãmetigu nicu niwĩ. Saulore tojo wa'ari curare Ananía cãrĩtimigũ quẽ'ese weronojõ Jesú cũ pu'to a'ticã ĩ'acu niwĩ. Cũrẽ “Ananía”, pisucu niwĩ.

—¿De'ro niti, yũ'u wiogu? ni yũ'ticu niwĩ Jesure.

¹¹⁻¹² Cũ tojo nicã, Jesú cũrẽ nicu niwĩ:

—Diacjũ wãmetiri ma'apu wa'aya. Ti ma'a mu'u wa'aro Juda ya wi'i nisa'a. Cũ ya wi'ipũ sãjãa, ni'cũ Tarso wãmetiri macãcũ Saulo wãmetigũre sêrĩtiña'ña.

Ni'cārōacā cū yu'ure ñubuegu weemi. Yu'u cūrē mejēpu mu'u ti wi'ipū sājāasere ĩ'otojapū. Mū'u ti wi'ipū sājāa, cū dūpoare ñapeoapū, apaturi cūrē caperi ĩ'adutigu tja. Quē'ese weronojō ĩ'oapū cū quē'rārē mū'urē weronojōta, nicū niwī Jesú Ananīarē.

¹³ Cū tojo nicā tu'ogu, “Yu'u wioḡu, pājārā masā quetiwereama cū Jerusalēpu níḡū mū'urē ējōpeorārē ña'arō wee'quere. ¹⁴ A'ti macā quē'rārē mū'urē ējōpeorārē ñe'egū a'tigūta weepū tja pa'ia wiorā na dutio'ori pūrī me'rā”, nicū niwī Ananía. Te quetire tu'o'cū nitjāḡū, Ananía ne wa'asī'rīticū nimiwī.

¹⁵ Jesú cūrē nicū niwī:

—Wa'aya. Yu'u cūrē yé quetire wereacjū besetojapū. Cū ape di'tacjārāpure judío masā nitirārē, na wiorārē, judío masā nirā quē'rārē yé quetire werecusiagūsamī.

¹⁶ Tere wereḡu, upūtu pi'etigūsamī. Yu'u basu pe'e wereḡuti cūrē, nicū niwī Jesú Ananīarē.

¹⁷ Cū tojo níca be'ropūta Ananía Juda ya wi'ipū wa'acū niwī. Topū eta, ti wi'ipū sājāa, Saulore bocaecjū niwī. Cū dūpoapūre ñapeo, “Saulo, mū'urē yu'u acaweregūre weronojō ĩ'a'a. Jesú mū'urē ma'apū a'ticā bajua'cū yu'ure o'oami, apaturi mū'u caperi ĩ'ato níḡū tja. ‘Espíritu Santu tutuasere cūoato' nío'oami”, ni werecū niwī Saulore.

¹⁸ Cū tojo nirī cura maata cū caperipū wa'i nutūrī weronojō bajuse wā'ña'que burūstedijacaro niwū. Tojo wa'acā, añurō ĩ'acū niwī todūporopū cū ĩ'a'caro weronojōta tja. Be'ro cūrē wāmeyecārā niwā. ¹⁹ Na tojo wéeca be'ropūta ba'a, cū tutuasere cūocū niwī tja. Topūre pejeti nūmūrīacā Jesure ējōpeorā me'rā Damascopūre tojánicū niwī yujupū.

Saulo Damascocjārārē bu'e'que ni'i

²⁰ Damascopū níḡū, maata judío masā nerēse wi'seripū Jesucristo Ō'acū macū nimi nisere werecusiagū wa'acū niwī.

²¹ Cū tojo nicā tu'orā, nipe'tirā tu'omarīa wa'acārā niwā.

A'tiro nicārā niwā:

—Ā'rī Jerusalēpu níḡū, Jesure ējōpeorārē ña'arō weeseti'cūta nimiba. A'ti macāpū quē'rārē Jesure ējōpeorārē ñe'egū a'tigu weepū Jerusalēpu narē mia, pa'ia wiorāpūre bu'iri da'redutiacjū, nicārā niwā.

²² Saulo Jesucristo Ō'acū bese'cū nimi nisere wācūtutuaro me'rā werecū niwī. Cū tere wereḡu, queoro Ō'acū ye queti weremū'tārī masā oja'quere bu'e'ī'o, weremūjācū niwī. Tojo weerā Damascocjārā judío masā “Tojo nima'acū weemi”, nīmasīticārā niwā.

Damascocjārā Saulore wējēsī'rīmi'que ni'i

²³ Yoa wa'acaro niwū cū Jesú ye quetire bu'ecusiario. Be'ro judío masā Saulore wējēsī'rīcārā nimiwā. ²⁴ Cū pe'e tu'ocā'cū niwī cūrē wējēsī'rīse quetire. Na nipe'tise nūmūrī ñamirī, umūcori ti macā sumuto ūtā cujiri me'rā wéeca sārīrō wijaaropū cūrē wējēsī'rīrā, co'temūjācūcārā niwā. ²⁵ Tojo weecā ĩ'arā, ni'cā ñami cū Saulo bu'esere ējōpeorā cūrē wējētīcā'to nīrā, pi'i me'rā ti sārīrō yu'raro o'odijocārā niwā.

Saulo Jerusalēpu cū dajatojaa'que ni'i

²⁶ Be'ro Saulo Damascopū ní'cū Jerusalēpu dajatojaa wa'acū niwī. Topūre etagū, āpērā Jesure ējōpeorā me'rā ba'patisī'rīcū nimiwī. Na pe'e cūrē ui nicārā niwā.

—Cū quē'rā Jesure ējōpeogūta nisami, ni ējōpeoticārā niwā. ²⁷ Be'ro cūrē tojo weecā ĩ'agū, Bernabé Saulore weetamugū, Jesú cū besecū'cārā tiropū pijiwā'cācū niwī. Topū ejagū, Bernabé narē werecū niwī Damasco wa'ari ma'apū Saulo Jesure ĩ'a'quere. Cūrē ucū'que quē'rārē werecū niwī. Apeye Damascopū Saulo Jesú ye quetire wācūtutuase me'rā bu'e'quere werecū niwī. ²⁸ Bernabé werecāpūta, Saulore

“Jesure ějōpeoguta nimi”, ni ějōpeocārā niwā. Tojo weegu na me'rā tojacā'cu niwī. Be'ro Saulo Jerusalēcjārārē bu'esijagu wa'acu niwī. ²⁹ Uise marīrō wācūtutuase me'rā Jesú ye quetire werecu niwī. Tere weregu, āpērā judío masā nimirā, griego ye ucūrā me'rā uputu a'metu'timujācu niwī. Cū me'rā a'metu'ti'cārā Saulore wějēsī'ricārā niwā. ³⁰ Na tojo weesī'ricā ĩ'arā, āpērā Jesure ějōpeorā cūrē miacārā niwā Cesarea wāmetiri macāpū. Topū yucusu me'rā cū ya macā Tarsopū o'ócārā niwā.

Jesure ějōpeori masā ejerisājā'que ni'i

³¹ Nipe'tirā Jesure ějōpeorā narē ña'arō weedu'ucā ĩ'arā, ejerisājācārā niwā. Tojo weerā siape me'rā nipe'tiro Judea, Galilea, Samariacjārā nemorō wācūtutuanemocārā niwā. Ő'acū cū dutisere añurō weenu'cūcā'cārā niwā. Espiritu Santu weetamurō me'rā pājārā āpērā Jesure ějōpeotimi'cārā ějōpeonemocārā niwā.

Pedro Enearē yu'rūo'que ni'i

³² Pedro quē'rā nipe'tiropū Jesure ějōpeorā nise macārīpūre ĩ'acusiagu, Lida wāmetiri macāpū etacu niwī. ³³ Topū etagu, ni'cū Enea wāmetigure bocaejacu niwī. Cū ocho cū'marī cū ya wi'ipū sijamasītigu cūñacu niwī.

³⁴ Pedro cūrē nicu niwī:

—Enea, Jesucristo mū'arē yu'rūogusami. Wā'cānū'cāña. Mū'ū cūñarōrē tuutūrē, nūrōña, nicu niwī. Cū tojo nicāta, maata Enea wā'cānū'cācu niwī. ³⁵ Nipe'tirā Lida, Sarō wāmetise macārīcjārā cūrē tojo weecā ĩ'arā, na quē'rā Jesure ějōpeocārā niwā.

Dorca co masā'que ni'i

³⁶ Ape macā Jope wāmetiri macāpū ni'cō numio Jesure ějōpeogo Tabita wāmetigo nico niwō. Griego ye me'rā pe'ema Dorca wāmetico niwō. Dorca nírō, “ñama” nisī'rīrō weesa'a. Co añurō weenu'cūcā'co niwō. Pajasecūorārē añurō weetamuco niwō. ³⁷ Pedro cū Lidapū nirī cura co pe'e Jopepū nígō, dutiti, wērīa wa'aco niwō. Co wērīca be'ro na weeseti'caronojōta āpērā co upūre coecārā niwā. Core coetojanū'cō, ni'cā tucū ũ'muarōca tucūpū peocārā niwā.

³⁸ Jope Lida pū'toacā tojacaro niwū. Tojo weerā Pedro Lidapū nicā tu'orā, ũmua pūarā Jopecjārā Jesure ějōpeorārē pijidutirā o'ocārā niwā.

—Quero a'tiato, ni weredutio'ocārā niwā.

³⁹ Na Lidapū etacā, maata Pedro na me'rā Jopepūre wa'acu niwī. Dorca nirī wi'ipūre ejarā, co wērī'co pesari tucūpū cūrē pijimujācārā niwā. Cū ti tucūpū sājātacā, wapewia numia Pedro sumuto nerēnū'cācārā niwā. Na utirāta, ĩ'ocārā niwā camisari, apeye su'ti co catigo narē derobosa'quere. ⁴⁰ Be'ro Pedro masā to nirā nipe'tirārē wijaaduticu niwī. Na wijáaca be'ro Pedro ejaque'a, Ő'acūrē ñubuecu niwī. Ñubuetaja, wērī'core ĩ'a, core nicu niwī:

—Tabita, wā'cānū'cāña. Cū tojo nicāta, co caperire ĩ'apāaco niwō. Pedrore ĩ'agōta, wā'cānūjāco niwō. ⁴¹ Co ya omocāpū ñe'e, core wejewā'cōnū'cōcu niwī. Be'ro wapewia numiarē, āpērā Jesure ějōpeorārē narē pijimujā, core wiacu niwī.

⁴² Nipe'tirā Jopecjārā tu'ose'sacārā niwā tojo wee'quere. Tojo weerā pājārā Jesure ějōpeonemocārā niwā tja.

⁴³ Pedro peje nūmūrī tojacu niwī Jopepūre. Ni'cū Simó wāmetigu wa'icūrā caseri apogu ya wi'ipū cājīcu niwī.

10

Cornelio Pedrore cū pijidutio'o'que ni'i

¹ Cesareapū ni'cū Cornelio wāmetigu cien surara Italiano wāmetiri curuacjū wioqu nicu niwī. ² Cū añugū nicu niwī. Romano masū nimigū, judío masā weronojō

Ō'acūrē ējōpeocū niwī. Cū ya wi'icjārā nipe'tirā Ō'acūrē ējōpeocārā niwā. Judío masā pajasecūorārē niyeru o'omajācū niwī. Ō'acūrē űubuenū'cūcā'cū niwī. ³ Ni'cā nūmū űāmica'a tres nicā cārītimigū quē'egū weronōjō ni'cū Ō'acūrē wereco'tegure ī'acū niwī. Cū tiro sājāa, cūrē pisucū niwī:

—Cornelio, nicū niwī.

⁴ Cū űpūtū uise me'rā ī'anū'cūbajaque'acū niwī cūrē.

—¿De'ro niti? ni yū'ticū niwī.

Cū tojo nicā tū'ogū, Ō'acūrē wereco'tegū cūrē nicū niwī:

—Ō'acū mū'u űubuesere tū'oami. Mū'u pajasecūorārē niyeru o'ose quē'rārē ī'ami. Cū mū'u űubuesere yū'tigūsamī. ⁵ Ni'cārōacā Jopepū mū'u űmūarē o'óya. Narē ni'cū Simó Pedro wāmetigūre pijigū wa'adutiya. ⁶ Cū apī Simó wāmetigū wa'icūrā caseri apogū ya wi'ipū cājīsamī. Ti wi'i pajiri maa sumutopū nisa'a, nicū niwī Ō'acūrē wereco'tegū Corneliore.

⁷ Be'ro Ō'acūrē wereco'tegū wa'a wa'acū niwī. Cū wa'āca be'ro Cornelio cūrē da'racō'terā pūarārē, tojo nicā ni'cū surara cūrē weetamugūrē pijiocū niwī. Surara quē'rā Ō'acūrē ējōpeogūta nicū niwī. ⁸ Nipe'tise Ō'acūrē wereco'tegū ní'quere narē werēcū niwī. To be'ro narē o'ócā'cū niwī Jopepū.

Pedrore Ō'acū queose ī'o'que ni'i

⁹ Na wa'āca be'ro ape nūmū dajaritero nicā na Jopepū ejarātirā weeri cura Pedro pe'e cū nirī wi'i bu'ī dūposārīpū űubuegū mājācū niwī. Ti wi'i dūposārī opa sira nicaro niwū. ¹⁰ Cū topū űjaboa, pūrō ba'asī'rīcū niwī. Ti wi'icjārā na ba'ase weeri cura cārītimigū quē'ese weronōjō apeyenojō dijaticā ī'acū niwī. ¹¹ ű'mūse pārīcā ī'acū niwī. Topū ni'cārō su'tiro weronōjō bajuri caserojo nucūcāpū dijaticaro niwū. Ba'paritise sumutori dū'te'caro nicaro niwū. ¹² Ti casero po'peapūre nipe'tirā wa'icūrā, pīrōa, mirīcūa sāñacārā niwā.

¹³ Ō'acū cūrē niçū niwī:

—Pedro, ī'aña. Ā'rārē wējē ba'aya, nicū niwī.

¹⁴ Pedro pe'e cūrē yū'ticū niwī:

—¡Acoe! Ba'awe'e, yū'u wiogū. Āpērā wa'icūrā űsā judío masā ba'aya marīrānojō nima. Yū'u ne ā'rānojōrē ba'atigū nicāti, nicū niwī.

¹⁵ Ō'acū cūrē ninemocū niwī tja:

—Yū'u ba'aduti'cārā añurā nima. “Ba'aya marīrānojō nima”, niticā'ña, nicū niwī.

¹⁶ I'tiati tojo ī'ocū niwī cūrē ti casero me'rā. Cū ī'osetirinucū “Ba'aya”, nicū niwī. Be'ro ti caserore Ō'acū ű'mūsepū miimujāa wa'acū niwī.

¹⁷ Pedro ti casero mājāāca be'ro űpūtū wācūque'ticū niwī.

—¿De'ro nisī'rīrō weesari te yū'u ī'a'que? ni wācūcū niwī. Tojo cū wācūrī cura Cornelio cū o'ócārā űmūa Jopepūre etacārā niwā. ¹⁸ Eta, “Simó wa'icūrā caseri apogū ya wi'i ¿no'opū niti?” ni sērītiña'cārā niwā tocjārārē. Na pe'e na sērītiña'cā, “Sō'opū nisa'a”, ni wereo'ocārā niwā. Tojo nicā tū'o, wa'acārā niwā Simó Pedro nirī wi'ipū. Topū eja, “¿Ne, a'tota niti Simó Pedro wāmetigū?” ni sērītiña'cārā niwā. Na tojo nirī cura Pedro cū ī'a'quere wācūque'tigū weecū niwī.

¹⁹ Cū tojo wācūcā, Espiritu Santu cūrē nicū niwī:

—Mū'arē sope pū'topū űmūa i'tiarā a'marā weeama. ²⁰ Quero, na tiropū dijabaque'oya. Na me'rā wa'aya. “Yū'u na me'rā wa'acā, ña'a nibosa'a, na judío masā mejēta nima”, ni wācūtīgūta wa'aya. Yū'u narē o'óapū, nicū niwī Espiritu Santu.

²¹ Cū tojo nīca be'ro Pedro dija, “¿Yū'ūreta a'mati? ¿De'ro weerā a'tiati?” ni sērītiña'cū niwī.

²² Cū tojo nicā, na yū'ticārā niwā:

—Cornelio wāmetigu surara wiogu ūsārē o'oāmi. Cũ añugũ, Õ'acūrē ějōpeogu niami. Cūrē nipe'tirā judío masā añurō wācūrā niama. Ni'cũ Õ'acūrē wereco'tegu Cornelio a'tiro niapũ: “Pedrore pijidutiya mũ'u ɯmũarē”, niapũ. Mũ'u weresere tũ'odutigũ weepũ. Tojo weerā ūsā mũ'urē pijirā a'tirā weepũ, nicārā niwā.

²³ Na tojo nicā tũ'ogu, Pedro narē, “Sājātia. A'ti ñamirē a'to cārīña”, nicũ niwī.

Ape nũmũ cũ ye dure, wa'a wa'acārā niwā. Āpērā ti macācjārā quē'rā Jesure ějōpeorā Pedro me'rā wa'acārā niwā. ²⁴ Ape nũmũ pe'e ejacārā niwā Cesareapũre. Cornelio cũ neocũu'cārā me'rā cũ ya wi'ipũ narē co'tecũ niwī. Na a'ticũrā nicārā niwā Pedrore co'terā: Cornelio acawererā, āpērā cũ me'rācjārā waro nicārā niwā. ²⁵ Pedro topũ etacā, Cornelio cūrē pōtērigũ wijaatacũ niwī sopepũ. Topũ cũrē ějōpeogu ejaque'acu niwī.

²⁶ Pedro cũ tojo weecā ĩ'agũ, “Wā'cānũ'cāña. Yũ'ure ějōpeoticā'ña. Yũ'u quē'rā mũ'u weronojōta ɯmũ ni'ĩ”, nicũ niwī.

²⁷ Wā'cānũ'cāca be'ro na utamurāta sājāacārā niwā cũ ya wi'ipũre.

Topũ sājāagũ, Pedro pājārā masā nerēyu'cārāpũre bocaecacũ niwī.

Pedro Cornelio ya wi'ipũ were'que ni'ĩ

²⁸ Be'ro narē nicũ niwī topũ nerē'cārārē:

—Ūsā judío masārē dutise, ūsā ějōpeose a'tiro ni'ĩ. Mũsā judío masā nitirā ye wi'seripũre sājāadutiwe'e. Ne mũsārē ba'patidutiwe'e. Mũsā tere añurō masĩsa'a. Õ'acũ ni'cārōacārē yũ'ure ĩ'oami. “Ne āpērārē ba'patiti weeticā'ña. ‘Na ña'arā nima’ ni yabiticā'ña”, niami. ²⁹ Tojo weegu na yũ'ure pijiticā, maata a'tiapũ. “Wa'awe'e, judío masā mejēta nima”, nitiapũ. Mũ'u ¿de'ro weeguti pijioati? Yũ'u masĩsĩ'rĩsa'a, ni sērĩtiña'cũ niwī Cornelio.

³⁰ Cornelio cūrē yũ'ticũ niwī:

—Ba'paritise nũmũrĩ yũ'ru'u a'ti horata tres nicā a'ti wi'ipũ yũ'u be'ti ñubueca be'ro. Wācũña marĩrō ni'cũ ɯmũ su'ti asistese sājāagũ bajuawĩ yũ'u tiropũ. ³¹ Yũ'ure niwī: “Cornelio, Õ'acũ mũ'u ñubuesere tũ'oami. Mũ'u pajasecũorārē niyeru o'ose quē'rārē ĩ'ami. ³² Jopepũ mũ'u ɯmũarē o'óya. Ni'cũ Simó Pedro wāmetigure pijigu wa'adutiya narē. Cũ apĩ Simó wāmetigu wa'icũrā caseri apori masũ ya wi'ipũ pajiri maa sumutopũ cājĩsami. Cũ a'topũ etagu, mũ'urē weregũsami Õ'acũ ye cjasere”, ni werewĩ yũ'ure. ³³ Tojo weegu maata mũ'urē pijidutigũ o'ówũ. Mũ'u añurō wéegũ a'tiapā. Marĩ nipe'tirāpũta Õ'acũ ĩ'orōpũ ni'ĩ. Nipe'tise mũ'urē Õ'acũ weredutisere mũ'u ūsārē wercā tũ'osĩ'rĩsa'a, nicũ niwī Cornelio Pedrore.

³⁴ Cũ tojo nĩca be'ro Pedro wercũ niwī narē:

—Yũ'u ni'cārōacā masĩ'ĩ, Õ'acũ nipe'tirārē ni'cārōnojō ma'isami. ³⁵ Cũ nipe'tise cururicjārā cũrē ějōpeorārē, cũ ɯaro weenu'cūrārē añurō ĩ'asami. ³⁶ Õ'acũ añuse o'ócu niwī judío masārē Jesucristo me'rā ejerisājāse bocarāsama nisere. Jesucristo nipe'tirā masā wiogu nimi. ³⁷ Mũsā tũ'opā nipe'tise judío masā na nirōpũ wa'a'quere. Juā masārē bu'e, wāmeyemũ'tāca be'ropũ Jesú bu'enũ'cāwĩ Galilea di'tapũre. ³⁸ Jesú Nazarecjũrē wa'a'quere mũsā masĩsa'a. Cũ pacũ Espĩritu Santu me'rā cũrē tutuasere o'ocu niwī. Cũ me'rā ninu'cũcā'cũ niwī. Tojo weegu no'o cũ wa'aro masā me'rā añurō weewĩ. Āpērā wātĩ dutiro weenu'cūrārē wātĩarē cō'awĩrōmũjāwĩ.

³⁹ »Jerusalē nipe'tiropũ judío masā nise macārĩpũre ūsā cũ wee'quere ĩ'ape'ocā'wũ. Āpērā cũrē curusapũ paabi'pe wějēwā. ⁴⁰ Õ'acũ pe'e i'tia nũmũ be'ro cũrē masōcũ niwī. Cūrē masōca be'ro ūsā tiropũre apaturi bajuacā weewĩ. ⁴¹ Masā nipe'tirāpũre bajuatiwĩ. Õ'acũ todũporopũ cũ bese'cārā dia'cūrē bajuawĩ. Cũ masāca be'ro cũ me'rā sĩ'rĩ, ba'awũ.

⁴² »Ûsārē cū ye quetire weredutiwī āpērārē. Cū pacu cūrē nipe'tirā masā añurā, ña'arārē beseacjā sōrōwī nisere weredutiwī ùsārē Jesú.

⁴³ »Nipe'tirā duporocjārāpū Õ'acū ye queti weremū'tārī masā Jesú yere a'tiro ni ojamū'tācārā niwā: “Cūrē ējōpeorārē nipe'tirā na ña'arō wee'quere acoboJose sērīcā, narē acobojogusami cū tutuaro me'rā”, nicārā niwā, nicu niwī Pedro Cornelio ya wi'ipū nerē'cārārē.

Judío masā nitirārē Espíritu Santu dijata'que ni'i

⁴⁴ Pedro ucūrī curata cū weresere tu'orāpūre Espíritu Santu dijatacū niwī. ⁴⁵⁻⁴⁶ Tojo wa'aca be'ro āpērā ye ucūsere ucūmasītimi'cārā ucūnū'cācārā niwā. Tojo nicā “Õ'acū, mū'u añuyū'ruagu ni'i”, ni e'catise o'ocārā niwā. Na tojo ucūcā tu'orā, Pedro me'rā wa'a'cārā judío masā Jesure ējōpeorā tu'omarīa wa'acārā niwā.

—¡Acoe! Õ'acū Espíritu Santure o'oámi judío masā nitirā quē'rārē, nicārā niwā.

⁴⁷⁻⁴⁸ Pedro cū me'rā wa'a'cārārē nicu niwī:

—Õ'acū Espíritu Santure o'oámi ā'rā quē'rārē marī judío masārē weronjōta. Tojo weerā “Wāmeyeticā'ña, Espíritu Santure mooma” ni, cā'mota'ata basiowe'e. Na Jesucristore ējōpeoma. Tojo weerā narē wāmeyeroa'a, nicu niwī Pedro. Be'ro Cornelio quē'rā cūrē “A'topū tojaque'aniña yujupū pejeti nūmūrī ùsā me'rā”, nicārā niwā. Tojo weegu na me'rā tojánīcū niwī.

11

Jesure ējōpeorārē Pedro Jerusalēpū cū were'que ni'i

¹ Judeapū nirā Jesú besecū'cārā, tojo nicā Jesure ējōpeorā topū nirā Cornelio quē'rā judío masā nitimirā na Jesure ējōpeosere tu'ocārā niwā. ² Tere tu'ocārā niyurā, Pedro Jerusalēpū tojatacā, tocjārā judío masā Jesure ējōpeorā cūrē tu'ticārā niwā:

³ —Mū'u judío masū nimigū, judío masā nitirā ya wi'ipū sājāpā. Na me'rā ba'apā. Te mū'u tojo wee'que ña'a ni'i, nicārā niwā.

⁴ Na tojo nicā tu'ogu, narē nipe'tise tenucū cūrē topū wa'a'quere werepe'ocā'cu niwī:

⁵ —Ni'cāti Jopepū nígū, yū'u ñubueri cura quē'ese weronjō u'mūsepū apeyenojō dijaticā ī'awū. Ni'cārō su'tiro weronjō bajuri caserojo dijatiwū yū'u tiropū. To ba'paritise sumutori du'téca casero niwū. ⁶ Yū'u ti casero pū'toacā wa'a, ¿ñe'enojō niti? nígū, ī'agū wa'awū. Nirānucū sāñawā. Wa'icūrā, nūcūcārā, ecarā, pīrōa, mirīcūa sāñawā.

⁷ »Yū'u tojo ī'arī cura Õ'acū yū'ure ucūcā tu'owū: “Pedro, narē wējē ba'aya”, niwī.

⁸ Yū'u pe'e cūrē yū'tiwū: “Ba'awe'e, yū'u wiogu. Āpērā wa'icūrā judío masā ba'aya marīrānojō nima. Ne ni'cāti nanojōrē ba'atigu nicāti”, niwū cūrē. ⁹ Õ'acū yū'ure apaturi ucūdijowī tja: “Yū'u ba'aduti'cārā añurā nima. ‘Ba'aya marīrānojō nima’, nīticā'ña”, niwī.

¹⁰ »I'tiati tojo wa'awū. Be'ro Õ'acū ti caserore miimujāa wa'awī u'mūsepū. ¹¹ Tojo wa'ari curata i'tiarā umua Cesareacjārā yū'ure pijiri masā yū'u nirī wi'ipūre eja'cārā niwā.

¹² »Espíritu Santu yū'ure na me'rā wa'adutiwī. “‘Na judío masā nitima, yū'u na me'rā wa'acā, ña'a nibosa'a’, ni wācūnūrūtīguta wa'aya”, niwī. Ā'rā seis Jesure ējōpeorā Jopecjārā Cesareapū wa'arā, na quē'rā yū'ure ba'pātiwā'cāwā. Topū eja, ùsā Cornelio wāmetigu ya wi'ipū sājāawū. ¹³ Ûsā topū sājāejacā, Cornelio ùsārē werewī: “Ni'cū Õ'acūrē wereco'tegu yá wi'ipū sājāticā ī'awū. Cū yū'ure ‘Umua o'óya Jopepū. Ni'cū Simó Pedro wāmetigure pijigu wa'adutiya. ¹⁴ Cū mū'u ya wi'ipū eja'cu, Õ'acū yere mū'urē werēgusami. Tere ējōpeocā, mū'u, mū'u ya wi'icjārārē Õ'acū

yu'r'uogusami', ni werewĩ yu'ure Õ'acũrẽ wereco'tegu", niwĩ Cornelio. ¹⁵ Yu'u narẽ ucũnu'cãrĩ curata ne waro marĩrẽ dijata'caronojõta Espĩritu Santu dijatawĩ napure. ¹⁶ Tojo wa'acã ï'agũ, yu'u Jesũ marĩ wiogu cũ ní'quere wãcũwũ: "Juã musãrẽ aco me'rã wãmeyecu niwĩ. Be'ro yu'u pacu pũrĩcã Espĩritu Santure o'ógusami musãrẽ. Musã me'rã ninu'cũcã'gũsami" cũ ní'quere wãcũwũ. ¹⁷ Tojo weegu yu'u tojo wa'ari curapũta wãcũcãti majã. Õ'acũ Espĩritu Santure o'ócũ niwĩ judío masã nitirãrẽ marĩrẽ o'ó'caronojõta na marĩ wiogu Jesucristore ãjõpeocã. Tojo weegu yu'u Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãmasĩticãti. Cãrẽ "Judío masã nitirã ya wi'ipũ sãjãawe'e", nĩmasĩticãti, nicu niwĩ Pedro.

¹⁸ Tere cũ tojo ni weretojaca be'ro judío masã di'tamarĩpe'tia wa'acãrã niwã.

—Õ'acũ judío masã nitirã quẽ'rãrẽ na ña'arõ wee'quere bujaweticã masami na u'musepu añurõ e'catise bocato ní'gũ, ni e'catise o'ocãrã niwã Õ'acũrẽ.

Antioquíacjãrã na weeseti'que ni'i

¹⁹ Estebare na wẽjẽcaterore Jesure ãjõpeorãrẽ ña'arõ weecãrã niwã. Tojo weecã, na no'o uaro du'tistea wa'acãrã niwã. Æpẽrã Feniciapu, ãpẽrã Chipre nucãrõpu, ãpẽrã Antioquíapu wa'acãrã niwã. Na tepu etarã, judío masã dia'cũrẽ Jesũ ye quetire werecãrã niwã. ²⁰ Ni'cãrẽrã Antioquíapu du'tiwã'cã'cãrã Chipre, Cirenecjãrã nicãrã niwã. Na pũrĩcã judío masã nitirãrẽ Jesũ ye quetire werecãrã niwã.

—Jesũ nipe'tirã wiogu nimi. Cũrẽ ãjõpeocã, marĩ ña'arõ wee'quere acobojogusami, ni werecãrã niwã. ²¹ Õ'acũ na tojo wererãrẽ añurõ weetamucu niwĩ. Na werecã tu'orã, pãjãrã tocjãrã Jesure ãjõpeocãrã niwã. Na toduporopu ãjõpeomi'quere ãjõpeodu'ucã'cãrã niwã.

²² Jerusalẽcjãrã Jesure ãjõpeorã Antioquíacjãrã cũrẽ ãjõpeose quetire tu'ocãrã niwã. Tere tu'o, Bernabẽre Antioquíapu ï'agũ wa'aya ¿de'ro wa'amitito? nĩrã, o'ócãrã niwã.

²³ Cũ ti macãpu eja, ï'acu niwĩ narẽ Õ'acũ weetamu'quere. Tere ï'agũ, upũtu e'cati, narẽ werecu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Jesure musã ne wãcũdu'uticã'ña. Cũ dutisere añurõ weenu'cũcã'ña, ni werecu niwĩ. ²⁴ Bernabẽ Espĩritu Santure cuoyu'rũtjãgũ, añurõ Õ'acũrẽ ãjõpeonu'cũgũ nicu niwĩ. Cũ ti macãcjãrãrẽ werecã, pãjãrã masã Jesure ãjõpeocãrã niwã.

²⁵ Bernabẽ Antioquíapu ní'cu wa'a, Saulo Tarsopu nigũrẽ a'magũ wa'acu niwĩ.

²⁶ Cũrẽ bocaaja, Antioquíapu miimajãmitojacu niwĩ. Na ti macãpũre Jesure ãjõpeorã me'rã ni'cã cũ'ma nicãrã niwã. Topũre pãjãrã masãrẽ bu'ecãrã niwã. Titareta tocjãrã Jesure ãjõpeorãrẽ "Cristiano, Jesucristo yarã nima", ni pisunu'cãcãrã niwã.

²⁷ Bernabẽ, Saulo Antioquíapu nĩrĩ cura Jerusalẽcjãrã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã na tiropu etacãrã niwã. ²⁸ Na me'rã wa'a'cu ni'cũ Agabo wãmetigu nicu niwĩ. Topu eja, Espĩritu Santu tutuaro me'rã tocjãrãrẽ werecu niwĩ.

—Nipe'tiropu ba'ase pe'tia wa'arosa'a, ni weryucu niwĩ narẽ. Cũ tojo ní'que queoro wa'acaro niwũ Claudio romano wiogu nise cũ sãjãca be'ropu.

²⁹ Cũ tojo nicã tu'orã, Antioquíacjãrã Jesure ãjõpeorã a'tiro ni wãcũcãrã niwã: "Marĩ Judea di'tapu nĩrã Jesure ãjõpeorãrẽ niyeru o'orã marĩ cuoro ejatuaro." ³⁰ Tojo weerã Saulo, Bernabẽ me'rã narẽ weetamurã niyeru neo, o'ócãrã niwã.

—O'oya a'tere Jesure ãjõpeorãrẽ su'ori nĩrãpũre, nío'ocãrã niwã.

12

Pedrore bu'iri da'rieri wi'ipũ ní'cũre Õ'acũrẽ wereco'tegu pãowĩrõ'que ni'i

¹ Antioquíapu Saulo, Bernabẽ na bu'ecusiari curare Herode Judea di'ta wiogu nicu niwĩ. Titareta Jerusalẽpũre ña'arõ weenu'cãcu niwĩ ni'cãrẽrã Jesure ãjõpeorãrẽ.

² Tojo weegu Juã ma'mi Santiagore di'pji pajiri pji me'rã wẽjẽduticu niwĩ. ³ Cũ

tojo wějěcã ĩ'arã, ãpěrã judío masã Jesure ějõpeotirã pũrõ e'caticãrã niwã. Cũ tere masĩgũ, nemorõ e'catirãsama majã nígũ, Pedrore ñe'edutigũ o'ócũ niwĩ tja. Tojo wa'acaro niwũ pã bũcũase me'rã morẽtica bosenuũ nicã. Ti numũrẽ masã pã bũcũase me'rã na morẽti'quere ba'acãrã niwã. ⁴ Pedrore ñe'eca be'ro Herode bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõdutigu o'ócũ niwĩ. Ti wi'ipũre ba'paritise cururi surara cũrẽ dũcayu, co'temũjãcãrã niwã. Te cururinũcũ ba'paritirã surara nicãrã niwã. Herode “Pascua bosenuũ be'ro cũrẽ miuwĩrõgũti masã wa'teropũ. Na ĩ'orõpũ cũrẽ wějẽdutiguati”, ni wãcũcũ nimiwĩ. ⁵ Tojo weerã surara Pedrore añurõ co'temũjãcãrã niwã. Cũ bu'iri da'reri wi'ipũ nirĩ cura Jesure ějõpeorã pe'e Õ'acũrẽ sẽrĩbosanu'cũcã'cãrã niwã.

⁶ Pedrore Herode “Ñamiacã miuwĩrõgũti” nica ñamirẽ cõme dari me'rã dũ'teno'cũ pũarã surara decopũ cãrĩcũ niwĩ. Ni'cũ surara diacjũcamocã pe'e cõme dare cũ ya omocãpũ dũ'teõ'ocũ niwĩ. Apĩ pe'e quẽ'rã cũpecamocã pe'ere mejãrõta weecũ niwĩ. Pedro mejẽcã weecã tũ'oña'rãti nĩrã, tojo weecãrã niwã. Æpěrã ti wi'i sope pũ'topũre co'tecãrã niwã. ⁷ Be'ro wãcũña marĩrõ ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegũ Pedro nirĩ tucũpũ bajuacu niwĩ. Cũ tojo weecã, ti tucũ añurõ bo'reyuse'sa wa'acaro niwũ. Cũrẽ wã'cõgũ, tuucarécũ niwĩ.

—Quero. Wã'cãnũ'cãña, nicũ niwĩ. Tojo nicãta, cõme dari Pedrore dũ'temi'que surumajã wa'acaro niwũ.

⁸ —Ejerituya. Mũ'u ye sapatore sãñaña, nicũ niwĩ. Cũ tojo nicã tũ'o, ejeritu, cũ ye sapatore sãñacu niwĩ. Tu'ajanũ'cõcã ĩ'a, cũrẽ nicũ niwĩ tja:

—Mũ'u yaro bu'icjãrõ asibusore sãñaña. Te'a yũ'ure sirutuya. ⁹ Pedro cũ tojo nicã tũ'o, cũ siro sirutuwijaacu niwĩ. “¿Diacjũta nisari a'te Õ'acũrẽ wereco'tegũ yũ'ure miuwijaase? Apetero weegu quẽ'egũ weesa'a”, ni wãcũcũ niwĩ. Cũ tojo wijaasere añurõ masĩticũ niwĩ. ¹⁰ Surara na ne co'te dujiore yũ'rũacãrã niwã. Be'ro apero quẽ'rãrẽ tja yũ'rũaa, ti wi'i ne sãjãarõ cõmesope tiropũre ejaçãrã niwã. Na topũ ejaçã, ti sope se'saro pãrĩa wa'acaro niwũ. Be'ro na ti sopere yũ'rũwijaa wa'acãrã niwã. Yoacurero wa'a, Õ'acũrẽ wereco'tegũ bajudutia wa'acu niwĩ. Pedro ni'cũta tojanũ'cãcũ niwĩ majã.

¹¹ Be'ro cũ bajuduticãpũta añurõ tũ'omasĩcũ niwĩ.

—Diacjũta niapã yũ'u ĩ'a'que. Nirõta Õ'acũ yũ'ure yũ'rũdutigu, ni'cũ cũrẽ wereco'tegũre o'oapĩ Herode ña'arõ weeticã'to nígũ. Tojo nicã judío masã Jesure ějõpeotirã nipe'tise yũ'ure ña'arõ weesĩ'rĩsere cã'mota'agũ o'oapĩ, nicũ niwĩ Pedro.

¹² Cũ tere wãcũgũta, wa'acu niwĩ María Juã Marco wãmetigu paco ya wi'ipũ. Ti wi'ipũre Jesure ějõpeorã Pedrore pãjãrã Õ'acũrẽ sẽrĩbosarã weecãrã niwã. ¹³ Ti wi'i tiro ejagu, sope pũ'to ùtã kujiri me'rã na wéeca sã'rĩrõ tiropũ ejanũ'cã, pisucũ niwĩ narẽ. Ti wi'icjãrãrẽ da'raco'tego Rode wãmetigo ti wi'i po'peapũ nico niwõ. Pedro pisucã tũ'ogo, sopepũ wa'a, yu'uĩ'agõ wa'aco niwõ. ¹⁴ Pedro cũ ucũsere tũ'omasĩgõ, co'upũtũ e'catigo, cũrẽ pãosõrõtimigõta omasãjãa, to ñubue dujirãpũre werego wa'aco niwõ. Na tiro ejago, “Pedro sope pũ'to niami”, ni wereco niwõ. ¹⁵ Co tojo nicã tũ'orã, “Mũ'u tojo nima'aco wee'e”, nicãrã niwã. Co pe'e “Diacjũta ni'i”, nico nimiwõ. Be'ro na “To pũrĩcãrẽ Pedrowãtĩ niapĩ”, nicãrã niwã.

¹⁶ Na tojo nicũñarĩ cura Pedro sope pũ'topũre pisugu weecũ weecũ niwĩ. Be'ropũta na sopepũ wa'a, ti sopere pão ĩ'acãrã niwã. Pedro topũ nu'cũcã ĩ'arã, upũtũ ucũacãrã niwã. ¹⁷ Be'ro narẽ omocã me'rã weequocũ niwĩ tocã'rõta ucũña nígũ. Be'ro bu'iri da'reri wi'ipũ cũ ni'cũre Õ'acũ cũrẽ miuwijaa'quere werecu niwĩ. Apeye tja narẽ werenemocũ niwĩ:

—Wereya Santiagore, ãpěrã Jesure ějõpeorãrẽ yũ'ure tojo wa'a'quere, nicũ niwĩ. Nitoja, cũ ti wi'ipũ ni'cũ wijaa, wa'a wa'acu niwĩ aperopũ.

18 Bo'reque'aca be'ro bu'iri da'reri wi'i co'terã Pedro marĩcã ï'arã, ɸpɸtu wãcũque'ticãrã niwã.

—¿De'ro wa'apariba Pedrore? ni, na basu a'merĩ sërĩtiña'cãrã niwã. 19 Be'ro Herode Pedro marĩcã tɸ'ogu, surarare “A'marã wa'aya”, nío'ocu niwĩ. Na a'macãrã nimiwã. Ne bocaticãrã niwã. Be'ro Herode Pedrore co'terã nimi'cãrãrẽ ɸpɸtu sërĩtiña'cũmĩ, narẽ wějẽcã'duticɸ niwĩ.

To be'ro Herode Judea di'tapɸre wijawã'cã, Cesarea wãmetiri macãpɸ nigũ wa'acu niwĩ tja.

Herode cã wěrĩ'que ni'i

20 Herode ɸpɸtu uacu niwĩ Tiro, Sidõ wãmetise macãrĩcjãrã me'rã. Herode ya di'ta cjase nicaro niwũ te macãrĩcjãrã na ba'ase pe'e. Cũ na me'rã uagu, tocjãrãrẽ ne ba'ase duadutiticɸ niwĩ. Tojo weerã ba'ase apaturi duato tja nĩrã, tere Herode tiropɸ aporã wa'acãrã niwã. Herode me'rã da'ragɸ Blasto wãmetigɸre ucũmũ'tãcãrã niwã.

—Ësãrẽ ucũbosagu wa'aya Herode tiropɸ, nicãrã niwã. Cũ narẽ weetamusĩ'rĩgũ, “Jau”, nicɸ niwĩ. 21 Tojo weegɸ Herode me'rã ucũgũ wa'acu niwĩ. Be'ro Herode pe'e cũ werecã tɸ'ogu, ni'cã nɸmɸ na me'rã ucũatji nɸmɸrẽ besecɸ niwĩ. Ti nɸmɸ nicã Herode cũ ye wioɸ su'tire sãña, wiorã dujiri cũmurõpɸ dujicɸ niwĩ. Topɸ Tiro, Sidõcjãrãrẽ ucũpeocu niwĩ. 22 Cũ ucũcã tɸ'orã, “Ã'rĩ a'to ucũgũ, ɸmɸ dia'cũ nitimi. Õ'acũ nimi”, ni caricũcãrã niwã. 23 Na tojo nicã tɸ'ogu, Herode “Yɸ'u ɸmɸ ni'i, Õ'acũ ni'cũrẽta ëjõpeoroua'a”, ne niticɸ niwĩ. Tojo weegɸ na caricũrĩ curata Õ'acũrẽ wereco'tegɸ Herodere dutida'recɸ niwĩ. Be'ro majã cũ becoa ba'aween'o, wěrĩa wa'acu niwĩ.

24 Te quetire tɸ'orã, pãjãrã Jesure ëjõpeonemocãrã niwã. Nipe'tiropɸ Jesú ye queti se'sa wa'acaro niwũ.

25 Be'ro Bernabé, Saulo Jerusalẽpɸ niyeru o'otojaca be'ro majãmitojaacãrã niwã tja Antioquíapɸre. Juã Marco wãmetigɸ quẽ'rã na me'rã wa'acu niwĩ.

13

Bernabé, Saulo na Jesú ye quetire apeye macãrĩpɸ weresijanũ'cã'que ni'i

1 Antioquíapɸre Jesure ëjõpeorã wa'terore Õ'acũ ye quetire weremũ'tãrĩ masã, tojo nicã Õ'acũ yere bu'erã a'ticurã nicãrã niwã: Bernabé, apĩ Simó, cũrẽta tja “Nĩgũ” pisucãrã niwã. Apĩ Lucio Cirene wãmetiri macãcjũ, apĩ Manaé Herode Galilea wioɸu tiro ni'cãrõ me'rã masã'cɸ, tojo nicã Saulo nicãrã niwã. 2 Ni'cãti na be'ti ñubueri cura Espĩritu Santu narẽ nicɸ niwĩ:

—Bernabé, Saulore du'uo'o'ya. Narẽ aperopɸ wa'adutigɸti wee'e. Na apeye di'tapɸ quẽ'rãrẽ bu'ecusiarã wa'arãsama. Narẽ yɸ'u beseapɸ, nicɸ niwĩ.

3 Tojo nicã tɸ'o, be'ti ñubueca be'ro na me'rãcjãrã Saulo, Bernabére na dɸpopare ñapeo, narẽ we'eriti, o'ócã'cãrã niwã.

Chipre nũcũrõpɸ Bernabé, Saulo na wa'a were'que ni'i

4-5 Be'ro Bernabé, Saulo Espĩritu Santu ní'caronõjõta Seleucia wãmetiri macãpɸ wa'arã, Antioquíapɸ ní'cãrã wijawã'cãcãrã niwã. Tocjãrã yucusu me'rã wa'a eacãrã niwã Chipre nũcũrõrẽ ni'cã macã Salamina wãmetiri macãpɸ. Ti macãpɸ nĩrã, judío masã na nerẽse wi'seripɸ Jesú ye quetire werecãrã niwã. Juã Marco Antioquíapɸ ní'cɸ narẽ weetamucusiagu na me'rã wa'acu niwĩ. 6 Ti macãpɸ wijaa, nũcũrõpɸre Jesú ye quetire werecusiabi'acã'cãrã niwã. Téé apese pã'rẽ Pafo wãmetiri macãpɸ wereejacãrã niwã. Ti macãpɸre ni'cũ judío masũ yai weronõjõ nigũrẽ bocaiejacãrã niwã. Cũ wãmeticɸ niwĩ Barjesú. Griego ye me'rã pe'ema cũrẽ Elima pisucãrã niwã. “Yɸ'u Õ'acũ ye queti weregɸ ni'i”, nisoocu niwĩ ti macãcjãrãrẽ. 7 Cũ yai ti

nucărō wioḡu Sergio Paulo wāmetiḡu añurō tu'omasise cuoḡu me'rācjũ nicu niwĩ. Sergio Paulo Jesú ye quetire tu'osĩ'rĩḡũ pijidutio'ocu niwĩ Bernabé, Saulore. Tojo weerā cũ pu'topu wererā wa'acārā niwā. ⁸ Yai pe'e Sergio Paulo Jesure ējōpeoticā'to níḡũ, na weresere cā'mota'asĩ'rĩmicu niwĩ. ⁹ Cũ tojo weecā ĩ'agũ, ne waropure Saulo wāmeti'cu, Pablo wāme ducayu'cu Espĩritu Santure cuoyu'rũḡu ĩ'acũũa ĩ'a, ¹⁰ nicu niwĩ:

—Mu'u wātĩ dutiro weegú ni'i. Mu'u masārē añurō weesĩ'rĩrārē cā'mota'a. Diacjũ niwe'e. Weeta'sasebucu ni'i. Ō'acũ cũ diacjũ weresere “Tojo niwe'e”, ni ucũmaasoo'o. ¹¹ Mu'urē ni'cārōacā Ō'acũ bu'iri da'reḡusami. Mu'u caperi ĩ'atigũ tojagũsa'a téé Ō'acũ uaro pōtēorō, nicu niwĩ Pablo.

Cũ tojo nicāta, cūrē na'itĩ'a wa'acaro niwũ. Ne caperi ĩ'atigũ tojacu niwĩ. Cūrē tojo wa'acā tu'oña'gũ, cūrē tũawā'cācjure a'macu niwĩ. ¹² Yaire tojo wa'acā ĩ'agũ, Sergio Paulo Jesure ējōpeocu niwĩ. Pablo, Bernabé na Jesú ye quetire bu'eme'ricā ĩ'amarĩatjĩḡũ, tojo ējōpeocu niwĩ.

Bernabé, Pablo Chiprepu ní'cārā Antioquiapu na were'que ni'i

¹³ Pablo, cũ me'rācjārā Pafopu ní'cārā wijapē'a, ni'cā maapu nujā, ejacārā niwā Perge wāmetiri macāpũre. Ti macā Panfilia wāmetiri di'tapu nicaro niwũ. Na Pergepu etacā, Juā Marco narē totá soocā, Jerusalēpu majāmitojaa wa'acu niwĩ. ¹⁴ Be'ro ti macāpu ní'cārā wa'acārā niwā ape macā Antioquia wāmetiri macāpu tja. Ti macā Pisidia wāmetiri di'tapu tojacaro niwũ. Sauru nicā judío masā na nererĩ wi'ipu Pablo quē'rā tocjārā me'rā sājāanujā dujicārā niwā. ¹⁵ To be'ro ti wi'i wiorā bu'ecārā niwā Moisé cũ ojāca pũrĩ cjasere, be'ro tja Ō'acũ ye queti weremu'tārĩ masā na oja'quere. Bu'etoja, ti wi'i wiorā āpērā to dujirārē “Sōjārē weredutirā wa'aya”, nío'ocārā niwā. Na pe'e wa'a, “Acawererā, musā wācūtutuasenojō queti cuorā, ni'cārōacā wereya ũsārē”, nicārā niwā. ¹⁶ Na tojo nicā tu'oḡu, Pablo wā'cānu'cā, narē omocā me'rā di'tamarĩduticũ niwĩ. Weetoja, narē werecu niwĩ:

—Musā judío masā, āpērā na weronojō Ō'acūrē ējōpeorā yu'u ucũsere tu'oia. ¹⁷ Ō'acũ, ũsā judío masā ējōpeoḡu, ũsā ñecũsumuarē besecũúcu niwĩ. Na āpērā ye di'ta Egiptopu nicā, narē pājārā masāputinemocā weecu niwĩ. Be'ro na ti di'tapu nirārē cũ tutuaro me'rā miwĩjacu niwĩ. ¹⁸ Cuarenta cũ'marĩ yucu marĩrō, masā marĩrōpu nĩrā ña'arō na cūrē yu'rũnu'cāmicā, na tojo weesere cũ nu'cācu niwĩ. ¹⁹ Be'ro na ya di'ta waro Canaá di'tapu ejacā, ti di'tacjārārē siete cururire cō'aō'ocu niwĩ. Ti di'tare ũsā ñecũsumuarē o'ogutigũ, na macārĩ wa'awe'o'quere niato níḡũ tojo weecu niwĩ. ²⁰ Be'ro tja na Canaá di'tapu nicā, Ō'acũ narē su'ori nisetiājārē sōrōcu niwĩ. Na cũ sōrō'cārā masārē beseri masā nicārā niwā. Cuatrocientos cincuenta cũ'marĩ na masārē beseri masā duticārā niwā. Samue Ō'acũ ye queti weremu'tārĩ masũ cũ nise numũrĩpu dutitucārā niwā. ²¹ Samuereta masā sēricārā niwā: “Ŭsā ni'cũ wioḡu waro uasa'a.” Na tojo nicā tu'o, Samue Ō'acūrē sēricũ niwĩ. Ō'acũ tojo weegũ na wioḡu waro niacjũre Saúl wāmetiḡure sōrōcu niwĩ. Saúl Cis macũ Benjamĩ ya curuacjũ cuarenta cũ'marĩ wioḡu nicu niwĩ. ²² Saúl wioḡu nisere Ō'acũ cūrē wĩrōca be'ro apĩ Davi wāmetiḡure sōrōcu niwĩ tja. Ō'acũ cūrē a'tiro nicu niwĩ: “Davi Isaĩ macũ nipe'tise yu'u tu'sasere weemi. Tojo weegũ pũrō e'cati'i cũ me'rā”, nicu niwĩ. ²³ Ō'acũ ũsā ñecũsumuarē “Ni'cũ Davi pārāmi nituriagupu musā judío masārē yu'ruoḡu a'tiḡusami”, ni werecu niwĩ. Jesú wāmetiḡu Ō'acũ tojo ní'cuta nimi. ²⁴ Ne waropure Jesú cũ masārē bu'enũ'cāse duporopure Juā masārē bu'eyucu niwĩ: “Musā ña'arō wee'quere bujawetiya. Musā nisetisere ducayuya. Musā tojo ducayucā, yu'u musārē wāmeyegusa'a”, nicu niwĩ. ²⁵ Juā cũ bu'edu'uati duporo narē nicu niwĩ: “Musā yu'ure ‘Masārē yu'ruoacjũ nimi’ ħni wācũti? Yu'u

niwe'e. Yu'u be'ro apĩ a'tigusami masārē yu'rɔoacɟu. Cũ añugũ waro nigũsami. Yu'u pe'e mejō nigũ tɔ'oña'a. Cũ ye sapatore tuweemasitigɟu weronojō cūrē ne ni'cārōwijimasītisa'a", nicɟu niwĩ Juã.

²⁶ »Yu'u acawererã Abrahã pãrãmerã nituriarã, nipe'tirã Õ'acūrē ãjōpeorãrē wereguti. Õ'acũ todɔporopɟu "Masārē yu'rɔoguti", nicɟu niwĩ. Tojo nígũ, marĩrē a'te quetire o'ócɟu niwĩ. ²⁷ Tojo weemicã, Jerusalécjãrã, na wiorã quẽ'rã "Jesú marĩrē yu'rɔoacɟu nimi", ni ĩ'amasīticãrã niwã. Na saurunacũ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã na oja'quere bu'emirã, ne tɔ'omasīticãrã niwã. Jesucristore wiorã wẽjẽduticã, dɔporopɟu Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã na oja'que queorota wa'acaro niwũ. ²⁸ Jerusalécjãrã Jesucristore bu'iri bocatimirã, Pilatore "Wẽjẽdutiya", nicãrã niwã. ²⁹ Na Jesucristore wẽjẽrã, dɔporopɟu Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã na ojamũ'tã'quenacũta weecãrã niwã. Cũ wẽrĩca be'ro ãpẽrã curusapɟu ní'cure miidijoo, ãtã tutipɟu cūrē yaarã sĩosõrõcũucãrã niwã. ³⁰ Õ'acũ na wẽjẽmicã, cũ macūrē wẽrĩ'cɟpɟure masõcɟu niwĩ. ³¹ Cũ masãca be'ro todɔporo Galilea, Jerusalẽpɟu cũ me'rã ba'paticusia'cãrãrē peje nɟmũrĩ bajuacɟu niwĩ. ã'rãta cũ masãcã ĩ'a'cãrã cũ ye quetire masārē wererã weesama.

³²⁻³³ »Yu'u Bernabé me'rã mɟsãrē añuse quetire weregɟu a'tiapɟu. Dɔporopɟu Õ'acũ ãsã ñecũsumuarē wereyugɟu, "Yu'u macũ wẽrĩ'cɟpɟure masõgũsa'a", nicɟu niwĩ. Narē tojo nimigũ, na nícateropɟure "Cũ weeguti" ní'quere weeticɟu niwĩ. ãsã na pãrãmerã nituriarãpɟure, ãpẽrã a'tocateropɟu nirãrē tere weel'ocɟu niwĩ.

»Nimũ'tãrĩ pũrĩ be'ro cja Salmo Õ'acũ cũ macũ wẽrĩ'cɟpɟure masõ'quere "Mũ'u yu'u macũ ni'i. Ni'cãcã me'rã yu'u mũ'u pacɟu nisere ĩ'o'o", nicaro niwũ. ³⁴ Ape pũrĩ Isaía cũ ojãca pũrĩpɟu quẽ'rãrē Õ'acũ wereyucɟu niwĩ cũ macūrē wẽrĩ'cɟpɟure masõatjere, cũ upɟu boadojatiatjere. "Nipe'tise yu'u Davire dɔporopɟu 'O'oguti' ní'caronojõta mũ'urē o'ogusa'a", nicɟu niwĩ.

³⁵ »Apero Salmo Davi cũ oja'caropɟure tja a'tiro ojano'caro niwũ: "Mũ'u, mũ'u macūrē wẽrĩdojacã weesome", nicaro niwũ.

³⁶⁻³⁷ »Davi Õ'acũ dutiro wéégɟu, cũ nícateroçjãrãrē queoro dia'cũ weecɟu niwĩ. Be'ro cũ wẽrĩcã ĩ'a, cūrē yaacãrã niwã ãpẽrã cũ ñecũsumɟa mejãrã yaa'caropɟuta. Cūrē yáãca be'ro cũ ya upɟu boa wa'apã. Õ'acũ masõ'cɟu Jesú pũrĩcãrē cũ upɟu boatipã. Tojo weerã marĩ masĩ'i. Jesú pe'ere cũ ya upɟu boadojatiatjere ojagɟu weepĩ Davi. ³⁸⁻³⁹ Yu'u mɟsãrē weresere wãcũña. Jesucristo me'rã mɟsã acobojose bocarãsa'a. No'o nipe'tirã cūrē ãjōpeorãrē ña'arõ na wee'quere acobojope'ocũsami. Moisé cũ dutise me'rã pũrĩcãrē marĩ acobojose ne bocamasītisa'a.

⁴⁰⁻⁴¹ »Dɔporocjãrãpɟu Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã a'tiro ojacãrã niwã:

Mɟsã Õ'acūrē bujicã'rã, cūrē ãjōpeotirã tɔ'oña'ña.

Mɟsã catiri ɟmũcore yu'u Õ'acũ añuse weegusa'a.

Mɟsãrē ãpẽrã añurõ weremicã, ne ãjōpeosome.

Tojo weerã mɟsã ãjōpeoti'que wapa wẽrĩrãsa'a.

A'te na oja'quere añurõ tɔ'oña'ña, mɟsãrē tojo wa'ari ní'rã, ni werecɟu niwĩ Pablo Antioquiacjãrãrē.

⁴² Tere weretoja, na wijaari cura Pablo quẽ'rãrē to nerẽ'cãrã a'tiro nicãrã niwã:

—Ësãrē ape sauru nicã werenemoña tja te cjasere, nicãrã niwã. ⁴³ Ti wi'i ní'cãrã na wijaasteari cura pãjãrã judío masã, ãpẽrã judío masã weronojō weesetirã na weresere tɔ'otũ'sarã, Pablo, Bernabé me'rã ba'patiwã'cãcãrã niwã. Narē Pablo quẽ'rã a'tiro nicãrã niwã:

—Õ'acũ cũ añurõ weesere wãcũdu'uticã'ña. Cūrē ãjōpeonu'cũcã'ña, ni werecãrã niwã.

⁴⁴ Ape n̄m̄ sauru nicā pājārā ti macā Antioquíacjārā Ō'acū ye quetire t̄'orātirā nerēcārā niwā tja. ⁴⁵ Na pājārā nerēcā ī'arā, Pablo quē'rārē ti macācjārā judío masā Ɂp̄t̄ doecārā niwā. Tojo weerā Pablo cū weresere “Mejēcā weremi. Diacjū niwe'e”, ni bujicā'cārā niwā. ⁴⁶ Na tojo nicā t̄'orā, Pablo quē'rā tutuaro me'rā narē nicārā niwā:

—Musā judío masārē Jesú ye quetire werem̄'tārōɁ'a. Musārē tere weremicā, ne ējōpeowe'e. Tojo weerā “Ūsā catise pe'titise Ɂatise'a”, nirā wee'e. Ūsā ni'cārōacārē āpērā judío masā nitirārē Jesú ye quetire werem̄'cārā wa'arāsa'a. ⁴⁷ A'tirota duticū niwī Ō'acū cū ye ojanocā pūr̄p̄re. A'tiro nicū niwī:

Ȳ'u musārē judío masā nitirārē yé cjase quetire werecusiari masā cūgūti.

Musā me'rāta nipe'tiro a'ti turicjār̄p̄ na ȳ'ruatjere masīrāsama.

A'te cū ní'quereta Pablo quē'rā “Ō'acū ūsārē dutigū weemi”, nicārā niwā.

⁴⁸ Na tojo nicā t̄'orā, “Ō'acū ye queti añubutia'a” nírā, ti wi'i nirā judío masā nitirā Ɂp̄t̄ e'caticārā niwā. Top̄ ni'cārā Ō'acū “Ȳ'Ɂre a'ticūrā ējōpeorāsama”, nino'cārān̄cūta ticūrāta Jesure ējōpeocārā niwā.

⁴⁹ Tojo wee nipe'tiro Pisidia di'tap̄re Jesú ye queti se'sa wa'acaro niwā. ⁵⁰ Tojo weecā ī'arā, judío masā Pablo quē'rārē cō'asī'rīcārā niwā. Tojo weerā ni'cārērā niyeru pajiro c̄orā numiarē, judío masā weesetisere añurō weenu'cūrārē uarosājācā weecārā niwā. Ūm̄a ti macā wiorā nirānojō quē'rārē tojota weecārā niwā. Tojo weerā Pablo quē'rārē nūrārā, pi'etise o'on̄'cācārā niwā. Ti macāp̄ na nirārē cō'aō'otojarāp̄, ña'arō weedu'ucārā niwā. ⁵¹ Pablo quē'rā Antioquíap̄re na cō'awīrōcā wījarā, ti macā cjase di'tare paastecō'acārā niwā. Tere tojo weerā musā Jesú ye quetire teerā, a'ti macācjārā bu'iri c̄o'o nisī'rīrā, tojo weecārā niwā. Be'ro ape macā Iconio wāmetiri macāp̄ wa'a wa'acārā niwā tja. ⁵² Na wa'áca be'ro nimicā, Jesure ējōpeorā Antioquíacjārā Espiritu Santure c̄oyu'ruatjārā, Ɂp̄t̄ e'catise me'rā tojacārā niwā.

14

Pablo, Bernabé Iconio wāmetiri macāp̄ na weeseti'que ni'i

¹ Iconiop̄re ejarā, na Antioquíap̄re wee'caronjōta Pablo quē'rā judío masā nerērī wi'ip̄ sājāanujā, dujicārā niwā. Top̄ quē'rārē Jesú ye quetire werecārā niwā. Na añurō weret̄'sayucā, pājārā judío masā, āpērā judío masā nitirā Jesure ējōpeocārā niwā. ² Judío masā Jesure ējōpeosī'rītirā judío masā nitirā pe'ere uarosājācā weecārā niwā. Tojo weerā na uarosājācā wee'cārā Jesure ējōpeorārē ña'arō wācūcārā niwā. ³ Tojo weecā ī'arā, Pablo quē'rā narē werenemorātirā Iconiop̄re yoacā tojacārā niwā. Na ti macāp̄ nírā, “Jesú nipe'tirā masārē ma'ígū añurō weemi” nisere Ɂp̄t̄ wācūtutuario me'rā werecārā niwā. Na a'tere werecā ī'agū, Ō'acū diacjūta werema yé cjasere nígū, cū tutuaro me'rā masārē wee'ocā weecu niwī. ⁴ Na wee'omicā, ti macācjārā mejēcārī dia'cū ducawaticārā niwā. Āpērā judío masā Jesure ējōpeotirā me'rā niseticārā niwā. Āpērā Pablo, Bernabé me'rā niseticārā niwā. ⁵ Pablo, Bernabé Ɂatirā, wiorā me'rā nerē ucūcārā niwā. Na nerē, ni'cārōnojō wācūtojaca be'ro narē pi'etise o'o, ūtāperi me'rā doquerāti nírā, tojo weecārā niwā. ⁶⁻⁷ Pablo quē'rā na tojo weesī'rīsere t̄'orā, Licaonia wāmetiri di'tap̄ du'tiwā'cā wa'acārā niwā. Ti di'tap̄re Listra, Derbe wāmetise macārī nicaro niwā. Tep̄ nirārē, te macārī nirārē Jesú ye quetire bu'ecusiācārā niwā tja.

Pablo, Bernabé Listra, Derbe macārīp̄ na bu'ecusia'que ni'i

⁸ Na Listrap̄ nírā, ni'cū masū dojoriwi'i wī'magūp̄ta sijamasītigū bajua'cure bocaecārā niwā. ⁹⁻¹⁰ Ti macāp̄re Pablo masārē bu'ecu niwī. Cū bu'esere dojoriwi'i

quē'rā tū'ocū niwī. Cū, “Ō'acū yū'ure añurō yū'ruomasīsami” ni wācūsere Pablo tū'oña'gū, tutuaro me'rā cūrē ucūquejocū niwī:

—Wā'cānū'cāña, nicū niwī. Cū tojo nicāta bu'pumajā, sijamasītimi'cū sijanū'cācū niwī. ¹¹ Pablo tojo weecā ī'arā, tocjārā Licaonia ye me'rā uputu caricūcārā niwā:

—Marī ējōpeorā umua weronojō bajurā dojtōjārā, marī tiropū dijatama, nicārā niwā. ¹² Bernabére Zeus pisucārā niwā. Ti wāme na ējōpeorānojō wiogu wāme nicaro niwā. Pablo pe'ere cū uputu ucūgū niyucā, Hermes pisucārā niwā. Hermes na ējōpeorārē wereco'tegū nicū niwī. ¹³ Ti macā sumutopū Zeure űubuepeori wi'nicaro niwā. Ti wi'icjū pa'i Pablo quē'rārē ējōpeogu, wecua umuarē o'ori me'rā ma'masu'a'cārārē ti macā ne sājārōpū wejewā'cācū niwī. Pa'i, āpērā tocjārā Pablo quē'rārē ējōpeorā wecuare wējē űubuepeosī'rīmicārā niwā.

¹⁴ Na tojo weesī'rīcā tū'orā, Pablo, Bernabé na basu na ye su'tire tū'rēstecārā niwā. Mūsā tojo weesī'rīse űa'a ni'i nīrā, tojo weecārā niwā. Be'ro caricū, na pājārā decopū wa'acārā niwā. Narē a'tiro nicārā niwā:

¹⁵ —¿Mūsā űsārē de'ro weerātirā tojo weeti? űsā quē'rā mūsā weronojōta umua ni'i. Ō'acūa mejēta ni'i. Mūsārē añuse quetire wererā a'tiapū. Mūsā a'tiro weesetisere tocā'rōta weedu'uya. Mūsā ējōpeose ne wapamarī'i. Ō'acū catigū pe'ere ējōpeoya. Cū weecū niwī nipe'tise ű'muse, a'ti di'ta, maarī, nipe'tirā wa'icūrā, mirīcūa, wa'i, tepū nirārē. ¹⁶ Ō'acū toduporopūre judío masā nitirā na āpērānojōrē ējōpeocā, tojo tū'oña'cā'cū niwī. Ne cā'mota'aticū niwī. ¹⁷ Na cūrē ējōpeotimicā, cū nisetisere nipe'tirā masārē ī'ocū niwī. Nipe'tirārē añurō wéegū, acoro pejase, otese quē'rārē dūcaticā weecū niwī. Ba'ase, tojo nicā e'catise o'ocū niwī, ni werecārā niwā. ¹⁸ Na weremicā, uputu wecuare wējē, Pablo quē'rārē űubuepeosī'rīmicārā niwā. Cā'rōacā waro dū'sacaro niwā na wējē űubuepeoatjo. Pablo quē'rā “Uputu weeticā'ña” ni pūrīcā, weeticārā niwā.

¹⁹ Be'ro judío masā Antioquíacjārā, āpērā Iconiocjārā Listrapūre etacārā niwā. Topū Pablo quē'rārē űa'arō weesī'rīrā sirutuejacārā niwā. Tocjārā masārē na weronojō wācūsetiro űacārā niwā. Na tojo weecā, tocjārā pe'e quē'rā uarosājā wa'acārā niwā. Tojo weerā Pablōre űtāperi me'rā doque, ti macā sumutopū cūrē cō'arā wa'arā wejewā'cācārā niwā. Cūrē “Wērīa wa'ami”, ni wācūcārā nimiwā. ²⁰ Pablōre cō'a'caropū Jesure ējōpeorā cū cūñarō tiropū ī'aejanū'cācārā niwā. Cū na topū ejacāta, masā wa'acū niwī tja. Be'ro apaturi macāpū na me'rā pi'a wa'acū niwī. Ape nūmū Bernabé me'rā Derbepū wa'a wa'acārā niwā.

²¹ Na topū eta, Jesús ye quetire werecārā niwā. Tere na werecā, tocjārā masā pājārā Jesure ējōpeonemocārā niwā. Be'ro na majamitojaa wa'acārā niwā Listra, Iconio, Antioquía toduporo na a'ti'que macārīpūta tja. ²² Te macārīpūre tocjārā Jesure ējōpeorārē wācūtutuase o'ocārā niwā. Tojo nicā “Jesure ne wācūdu'uticā'ña. Peje pi'etise wa'arosa'a Jesure ējōpeorārē marī ű'mūsepū wa'ati dūporo”, ni wereyū'rūwā'cā wa'acārā niwā. ²³ Jesure ējōpeorā na nerēse wi'serinūcū ni'cārērā narē su'ori nisetiajārē beseburocārā niwā. Na be'ti űubueca be'ro “Marī ējōpeogu Jesús weetamuato mūsārē”, ni sērībosa, cūuwā'cācārā niwā.

Pablo quē'rā Antioquíapū na majāmitojaa'que ni'i

²⁴⁻²⁵ Be'ro Listra, Iconio, Antioquía wāmetise macārīpū ní'cārā yū'rūwā'cācārā niwā Pisidia di'tare. To yū'rūaa, Panfilia di'ta Perge wāmetiri macāpū ejacārā niwā. Ti macāpūre Jesús ye quetire werecārā niwā. Be'ro Atalia wāmetiri macā petapū bu'ajacārā niwā tja. ²⁶ Topū na ne waro wijawā'cātica macā Antioquíapū dajarā, yucūsu me'rā wijawā'cācārā niwā. Ti macāpūta te macārīpū na wa'ase dūporo Jesure ējōpeorā “Mūsārē Ō'acū añurō co'teato”, ni sērībosa, o'ócārā niwā. Espiritu Santu narē bu'eduti'caronojōta tere bu'epe'otojanū'cō, dajacārā niwā.

²⁷ Ti macãpɯ na dajarã, Jesure ẽjõpeorãrẽ neocũu, narẽ werepe'ocã'cãrã niwã Õ'acũ na me'rã weetamusija'quere. Tojo nicã “Judío masã nitirã quẽ'rã Jesure ẽjõpeorã weema a'tiro nicãrẽ”, ni quetiwerẽcãrã niwã narẽ. ²⁸ Na yoacã Jesure ẽjõpeorã me'rã Antioquíapɯre tojacãrã niwã.

15

Judea di'tacjãrã Antioquíapɯ wa'a'que ni'i

¹ Pablo, Bernabé Antioquíapɯ nirĩ curare ãpẽrã judío masã Judea di'tacjãrã na tiropɯ wa'acãrã niwã. Na ti macãcãrã Jesure ẽjõpeorãrẽ na judío masã weesetisere weeduticãrã niwã.

—Musã Moisé duti'caro weeticã, musã õ'rẽcɯ yapa caserore yejecõ'aticã, Õ'acũ musãrẽ yɯ'rɯosome, ni werecãrã niwã.

²⁻³ Na tojo nicã tɯ'orã, Pablo, Bernabé na me'rã ɯpɯtɯ a'metu'ticãrã niwã. Tojo weerã Antioquíacjãrã Jerusalẽpɯ o'órãtirã Pablo, Bernabére, ãpẽrã tocjãrãrẽ neo, besecãrã niwã. Narẽ a'tiro nío'ocãrã niwã:

—Jerusalẽpɯ wa'aya. Jesú cũ ne waro besecũú'cãrã, tojo nicã Jesure ẽjõpeorãrẽ sɯ'ori nirã tiro sãrĩtiña'rã wa'aya. ¿Diacjãta nimiapari to Judeacjãrã marĩrẽ were'que? nicãrã niwã.

Topɯ wa'arã, Fenicia, Samaria wa'ase ma'arĩpɯ yɯ'rɯacãrã niwã. To yɯ'rɯarã, judío masã nitirã Jesure ẽjõpeosere wereyɯ'rɯamujãcãrã niwã. Te quetire tɯ'orã, Jesure ẽjõpeorã pũrõ e'caticãrã niwã.

Pablo, Bernabé Antioquíapɯ ní'cãrã Jerusalẽcãrãrẽ na wererã wa'a'que ni'i

⁴ Pablo, Bernabé, ãpẽrã Antioquíacjãrã Jerusalẽpɯre etacãrã niwã. Topɯre na etãca be'ro Jesú cũ ne waro besecũú'cãrã, Jesure ẽjõpeorãrẽ sɯ'ori nirã, nipe'tirã cãrẽ ẽjõpeorã narẽ põtẽrĩ, añuduticãrã niwã. Be'ro Pablo quẽ'rã werecãrã niwã nipe'tiro na sija'caropɯ Õ'acũ narẽ weetamu'quere. ⁵ Na tojo nicã tɯ'orã, Jesure ẽjõpeorã fariseo masã wã'cãnɯ'cã, ucũcãrã niwã:

—Marĩ judío masã weronjõta judío masã nitirã Jesure ẽjõpeorã quẽ'rãrẽ weeditiroɯ'a. Na õ'rẽcɯ yapa caserore yejecõ'adutiroɯ'a. Nipe'tise Moisé cũ duti'quere weeditiroɯ'a, nicãrã niwã.

⁶ Tojo weerã Jesú cũ besecũú'cãrã, cãrẽ ẽjõpeorãrẽ sɯ'ori nirã nerẽ, ucũcãrã niwã fariseo masã narẽ tojo ní'quere. ⁷ Topɯta na yoacã ucũca be'ro Pedro wã'cãnɯ'cã, narẽ nicɯ niwĩ:

—Acawererã, Õ'acũ sõ'onícateropɯ judío masã nitirã quẽ'rãrẽ cũ ye quetire weredutigɯ yɯ'ure besewĩ. Na tere tɯ'o, cãrẽ ẽjõpeoato ní'gũ besewĩ. Musã nipe'tirã añurõ masĩ'i a'tere. ⁸ Cũta nipe'tise masã wãcũsetisere ã'agũ marĩrẽ o'o'caronjõta na quẽ'rãrẽ Espiritu Santure o'ówĩ. Tojo weerã marĩ na yɯ'rɯono'cãrãpɯta nima nisere masĩ'i. ⁹ Õ'acũ marĩrẽ ma'irõnojõta na quẽ'rãrẽ ma'imi. Ne dɯcawaatisami. Na Jesure ẽjõpeocã, na ña'arõ weeseti'quere acobojocɯ niwĩ. ¹⁰ Tojo weerã marĩ judío masã nitirãrẽ “Moisé cũ duti'caro weeya”, niticã'rõɯa'a. Marĩ tere weeya nĩrã, “Õ'acũ narẽ yɯ'rɯoticɯ niwĩ yujupɯ”, nĩrã weebosa'a. Marĩ, marĩ ñecãsumɯapɯmarĩcã Moisé cũ duti'quere weepõtẽoticãrã niwã. Tjãsama napɯa. Tojo weerã narẽ tere weedutiticã'rõɯa'a. ¹¹ A'tiro pe'e ni'i. Marĩ wiogɯ Jesucristo ma'itjãgũ, marĩ wapayecã mejẽta, marĩrẽ ña'arõ wee'quere acobojocɯ niwĩ. Marĩrẽ yɯ'rɯo'caronjõta Jesucristo na judío masã nitirã quẽ'rãrẽ yɯ'rɯocɯ niwĩ, nicɯ niwĩ Pedro.

¹² Cũ tojo nicã tɯ'orã, nipe'tirã di'tamarĩpe'tia wa'acãrã niwã. Be'ro Pablo, Bernabé narẽ werecãrã niwã judío masã nitirã tiropɯ Õ'acũ tutuaro me'rã na weeĩ'ocusia'quere. ¹³ Nipe'tise narẽ wérẽca be'ro Santiago ucũcɯ niwĩ:

—Acawererã, yu'u musãrẽ werecã tu'oya. ¹⁴ Ni'cãrõacã Simó Pedro wereami Ô'acũ judío masã nitirãrẽ ne waro añurõ weenu'cã'quere. Ô'acũ cũ yarã niato nígũ, na quẽ'rãrẽ besecu niwĩ. ¹⁵ Duporopu Ô'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã judío masã nitirã quẽ'rã Jesure ãjõpeoatjere queorota ojamu'tãcãrã niwã. A'tiro ojacãrã niwã: ¹⁶ “Davi cũ wiogu nise pe'tia wa'acaro niwũ.

Be'ropu cãrẽ yu'u wiogu sãrõ'caronojõta cũ pãrãmi nituriagupure sãrõgũti.

¹⁷⁻¹⁸ Cãrẽ tojo sãrõca be'ro ãpẽrã judío masã nitirã quẽ'rã, yu'u bese'cãrã yu'ure ãjõpeorãsama.”

Duporopu marĩ wiogu Ô'acũ tojo ni wereyucu niwĩ.

A'tiro ni ojacãrã niwã Ô'acũ ye quetire weremu'tã'cãrã.

¹⁹ »Tojo weegu yu'u wãcũ'u. Judío masã nitirã Jesure ãjõpeorãrẽ peje dutise o'oticã'rõua'a. ²⁰ Mejõ dia'cũ ni'cã pũrĩ “A'ticuse weeticã'ña”, ni ojarã narẽ. “Wa'icũ di'i, ãpẽrãnojõrẽ Ô'acũ mejõtare ãjõpeorã na wẽjẽ ãjũamorõ ñubuepeo'quere ba'aticã'ña”, nĩrã. “Musã numosãnumia nitirãrẽ, musã marãpusumua nitirãrẽ a'metãrãticã'ña”, nĩrã. “Nipe'tirã wa'icũrã wãmuta ãrũasure'cãrãrẽ ba'aticã'ña. Nipe'tirã dí miiña marĩrãrẽ ba'aticã'ña. Wa'icũrã ye díre ba'aticã'ña.” Ticuseta dutirã narẽ. ²¹ Duporopu saurunucũ judío masã na nerẽse wi'seripu Moisé cũ duti'quere bu'enu'cũcã'ma. A'tere nipe'tise macãrĩpu bu'erã weema. Tojo weerã judío masã nitirã quẽ'rã masãsama Moisé cũ duti'quere, nicu niwĩ Santiago.

²² Be'ro Jesú cũ besecũ'cãrã, Jesure ãjõpeorãrẽ su'ori nĩrã, nipe'tirã cãrẽ ãjõpeorã puarãrẽ besecãrã niwã. Ni'cũ Juda wãmeticu niwĩ. Cãrẽta tja Barsabá pisucãrã niwã. Apĩ pe'e Sila wãmeticu niwĩ. Ticũrãrẽ besecãrã niwã Pablo quẽ'rã me'rã Antioquíapu ti pũrĩrẽ miajãrẽ. Na puarã Jesure ãjõpeorã wa'teropure wiorãbocure nicãrã niwã.

Antioquíacjãrã na su'ricũña'quere diacjũ'que ni'i

²³ Jesú besecũ'cãrã dutise ojãca pũrĩrẽ Pablo quẽ'rã me'rã o'ócãrã niwã. A'tiro ojano'caro niwũ ti pũrĩpũre:

“Ësã Jesú besecũ'cãrã, cãrẽ ãjõpeorãrẽ su'ori nĩrã musãrẽ añuduti'i. A'ti pũrĩrẽ musãrẽ ojao'o nipe'tirã Antioquíacjãrãrẽ, judío masã nitirã Jesure ãjõpeorãrẽ. Tojo nicã Siria, Cilicia di'tapu nĩrãrẽ ojao'o. ²⁴ ãpẽrã ãsã me'rãcjãrã a'tocjãrã, musã tiropu wa'a, na wãcũrõ me'rã musãrẽ caribosijapãrã. ‘Musã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aña, Moisé cũ dutisere weeya' ni, musãrẽ weresu'riacũapãrã. Ësã dutiro marĩrõ tojo weepãrã musãrẽ. ²⁵ Tojo weerã ãsã ni'cãrõnojõ wãcũse me'rã puarã umuarẽ musã tiropu bese o'órã wee'e. Na ãsã mairã Bernabé, Pablo me'rã wa'arãsama. ²⁶ Bernabé, Pablõreta Jesucristo marĩ wiogu yere na bu'ecusiacã, wẽjẽcãrã nimiwã. ²⁷ Ësã bese'cãrã Juda, Sila a'ti pũrĩpu nise nipe'tisere na basu musãrẽ bu'e, wererãsama. ²⁸ Ësãrẽ Espiritu Santu wãcũse o'oyucã, peje musãrẽ dutisĩ'rĩtisa'a. A'ticũseta musãrẽ dutirãti. ²⁹ Wa'icũ di'i, ãpẽrãnojõrẽ Ô'acũ mejõtare ãjõpeorã na wẽjẽ ãjũamorõ ñubuepeo'quere ba'aticã'ña. Nipe'tirã wa'icũrã ye díre ba'aticã'ña. Wa'icũrã wãmuta ãrũasure'cãrãrẽ ba'aticã'ña. Wa'icũrã dí miiña marĩrãrẽ ba'aticã'ña. Musã numosãnumia nitirãrẽ, musã marãpusumua nitirãrẽ a'metãrãticã'ña. Musã ãsã dutisere wéerã, añurõ weerãsa'a. Tocã'rõta musãrẽ oja'a”, ni ojacãrã niwã.

³⁰ Be'ro na o'óno'cãrã we'eriti, Antioquíapu wa'a wa'acãrã niwã. Topu ejarã, na dutise ojãca pũrĩrẽ tocjãrã Jesure ãjõpeorãrẽ nerẽduti, wiacãrã niwã. ³¹ Tojo weecã, ti pũrĩrẽ bu'érã, wãcũque'timi'cãrã na diacjũnu'cõcã, ti macãcjãrã pũrõ e'caticãrã niwã. ³² Juda, Sila Ô'acũ wereduti'quere wereturiari masã nitjãrã, Antioquíacjãrãrẽ añurõ werecãrã niwã. Tojo weerã narẽ nemorõ wãcũtutuase me'rã tojacã weecãrã niwã. ³³ Na me'rã topure cã'rõ tojánicãrã niwã yujupu. Be'ro tocjãrãrẽ we'eriticã,

tocjārã pe'e “Õ'acũ me'rã wa'aya musãrẽ o'ó'cãrã tiropũ”, nío'ocãrã niwã. ³⁴ Sila pe'e “Yũ'u pũrĩcã a'topũ tojaguti”, nicũ niwĩ. Tojo weegũ topũ tojacã'cũ niwĩ.

³⁵ Pablo, Bernabé yocã Antioquíapũre Jesure ãjõpeorã me'rã tojacãrã niwã. Tocjãrãrẽ pãjãrã ãpẽrã me'rã Jesú ye quetire werecãrã niwã.

Pablo, Bernabé na a'merĩ dũcawati'que ni'i

³⁶ Be'ro Pablo Bernabére nicũ niwĩ:

—Te'a apaturi tja todũporopũ marĩ Jesú ye quetire bu'ecusia'que macãrĩpũ. Tocjãrãrẽ ã'arã wa'arã ¿de'ro nisetimiti na? nicũ niwĩ.

Bernabé “Jau”, nicũ niwĩ. ³⁷ Juã Marco wãmetigure upũtu miasĩ'rĩmicũ niwĩ. ³⁸ Juã Marco todũporopũ na me'rã añurõ bu'eyapada'reoticũ niwĩ. Jerusalẽpũ wa'agũ, Panfilia di'tapũ narẽ cõ'atojaa wa'acũ niwĩ. Tojo weegũ Pablo cãrẽ ne miasĩ'rĩticũ niwĩ. ³⁹ Be'ro na basu upũtu a'metu'ti, a'merĩ dũcawatia wa'acãrã niwã. Bernabé pe'e yucũsũ me'rã Chipre nũcũrõpũ Marcure miacũ niwĩ. ⁴⁰ Pablo pe'e cũ me'rã wa'acjũre Silare besecũ niwĩ. Tocjãrã Jesure ãjõpeorã “Õ'acũ musãrẽ co'teato”, ni sãrĩbosacãrã niwã. Be'ro Pablo quẽ'rã narẽ we'eriti, wa'a wa'acãrã niwã. ⁴¹ To wa'arã, Siria, Cilicia wãmetise di'tapũre yũ'rũacãrã niwã. Tepũ Jesú ye quetire wererã, tocjãrã Jesure ãjõpeorãrẽ wãcũtutuase o'onemowã'cãcãrã niwã.

16

Timoteore Pablo, Sila na mia'que ni'i

¹ Pablo, Sila Derbe, Listra wãmetise macãrĩpũre etacãrã niwã. Listrapũ ni'cũ Jesure ãjõpeogũ Timoteo wãmetigure bocaẽjacãrã niwã. Cũ paco judío masõ Jesure ãjõpeogo nico niwõ. Pacũ pe'ea griego masũ nicũ niwĩ. ² Jesure ãjõpeorã Listra, Iconiocjãrã Timoteore añurõ wãcũcãrã niwã. “Añugũ nimi”, ni ã'acãrã niwã. ³ Tojo weegũ Pablo narẽ ba'patiato nígũ, cãrẽ miasĩ'rĩcũ niwĩ. Cãrẽ miasĩ'rĩgũ, cũ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aduticũ niwĩ. Cũ tojo weeno'tigũ judío masã cũ bu'esere ãjõpeotibosama nígũ, tojo weecũ niwĩ. To nirã nipe'tirã judío masã Timoteo pacũ griego masũ nisere masĩcãrã niwã. Judío masã nitirã na põ'rãrẽ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aticãrã niwã. ⁴ Be'ro Timoteo Pablo quẽ'rã me'rã wa'acũ niwĩ. Nipe'tise na yũ'rũase macãrĩpũre Jesure ãjõpeorãrẽ wereyũ'rũamũjãcãrã niwã. Jerusalẽpũ nirã Jesú cũ besecũ'cãrã, cãrẽ ãjõpeorãrẽ su'ori nirã dutio'o'quere werecãrã niwã. Nipe'tirãrẽ “Na duti'quere weeya”, nibũrocãrã niwã. ⁵ Na tojo werecã tũ'orã, Jesure ãjõpeorã siape me'rã wãcũtutuanemocãrã niwã. Ne Jesure ãjõpeodu'uticãrã niwã. ãpẽrã quẽ'rã Jesure ãjõpeotimi'cãrã mũncorinũcũ pãjãrã cãrẽ ãjõpeonemocãrã niwã.

Pablure Macedoniacjũ weetamuse sãrĩ'que ni'i

⁶ Pablo quẽ'rãrẽ na Asiapũ Jesú ye quetire bu'erã wa'abo'cãrãrẽ Espĩritu Santu cã'mota'acũ niwĩ. Tojo weerã na apero Frigia, Galacia tiro pe'e yũ'rũacãrã niwã.

⁷ Topũ yũ'rũaa, Misia na di'ta ta'a'caro sumutopũ ejacãrã niwã. Topũ eja, na Bitinia wãmetiri di'tapũ wa'asĩ'rĩmicãrã niwã tja. Topũ wa'asĩ'rĩrãrẽ apaturi Espĩritu Santu narẽ cã'mota'acũ niwĩ. ⁸ Na to Misia yũ'rũaa, wa'a, bu'acãrã niwã Troa wãmetiri macãpũ. ⁹ Topũ na etãca ñami Pablo quẽ'ese weronojõ ni'cũ Macedoniacjũ cũ tiro sãrĩnu'cũcã ã'acũ niwĩ. A'tiro nicũ niwĩ:

—A'tia a'to Macedoniapũ. Æsãrẽ weetamugũ a'tia, nicũ niwĩ. ¹⁰ Be'ro cũ quẽ'ese weronojõ ã'a'quere werecã, maata Æsã ye dure wa'a wa'awũ. Yũ'u Luca a'ti pũrĩrẽ oja'cũ quẽ'rã na me'rã wa'awũ. Æsã cũ quẽ'ese weronojõ ã'a'quere a'tiro wãcũwũ: “Õ'acũ marĩrẽ Macedoniacjãrãrẽ cũ ye quetire weredutigũ weepĩ”, ni wãcũwũ.

Pablo, Sila Filipopũ Lidia wãmetigure na bocaẽja'que ni'i

11 Æsã Troapũ ní'cãrã yucũsũ me'rã pẽ'awũ Samotracia wãmetiri nũcũrõpũre. Tocjãrãta ape nũmũ wa'anemowũ ape macã Neápoli wãmetiri macãpũ. 12 Tóma majã ma'apũ majãa, romano masã na wéeca macã Filipopũre etawũ. Ti macãta ti di'ta Macedonia wa'teropũre dutiri macã niwũ. Topũre Æsã pejeti nũmũrĩ tojáníwũ. 13 Sauru nicã Õ'acũrẽ ñubuepeorãrẽ a'marã wa'awũ. Tojo weerã macãpũ ní'cãrã dia sumuto na ñubuewũaropũ wa'awũ. Narẽ bocaēja, na tiro ejanujã, to numia nerẽ'cãrãrẽ Jesú ye quetire werewũ. 14 Ni'cõ topũ Æsã weresere tũ'o'co Lidia wãmetigo niwõ. Co Tiatira wãmetiri macãcjõ, su'ti wapabũjũse sõ'a ñibocuresere duago niwõ. Judío masõ nitimigõ, Õ'acũrẽ ãjõpeogo niwõ. Pablo cũ weresere ãjõpeoato nígũ Õ'acũ core tũ'omasĩse o'ocũ niwĩ. 15 Be'ro core, co ya wi'icjãrã nipe'tirãrẽ wãmeyewũ. Co Æsãrẽ niwõ:

—Yũ'ure diacjũta Jesure ãjõpeogo nimo nírá, ya wi'ipũ cãrĩrã wa'aya, niwõ. Co ƣpũtũ tojaduticã tũ'orã, co ya wi'ipũ tojawũ.

Pablõre, Silare bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõ'que ni'i

16 Ni'cã nũmũ Æsã Õ'acũrẽ ñubuepeowũaropũ wa'arã, ejapejacãti ni'cõ numio wãtĩ sãjãno'core. Co ãpẽrãrẽ da'raco'tego niwõ. Wãtĩ weetamuno'gõ “Be'ro tojo wa'arosa'a”, ni masĩsere ƣowõ. Co masĩsere ãpẽrãrẽ werese me'rã core ƣorã pajiro niyeru wapata'awã. 17 Æsãrẽ ĩ'asirutu, caricũwõ:

—Ã'rã Õ'acũ ƣ'mũsepu nígũ dutisere weerã nima. Mũsãrẽ wererã weema Jesure ãjõpeorã yũ'rũrãsama nise quetire, ni caricũwõ. 18 Co peje nũmũrĩ tojo nicusiawõ. Be'ro Pablo caributi, majãmiĩ'a, wãtĩ copũre nígũrẽ niwĩ:

—Jesucristo tutuaro me'rã mũ'ũrẽ copũre nígũrẽ wijaaduti'i. Cũ tojo nicãta, maata wijaa wa'acũ niwĩ.

19-20 Cũ wijáaca be'ro co masĩmi'que pe'tia wa'awũ. Tojo weerã core ƣo'cãrã marĩ niyeru wapata'asome nírá, ua wa'awã Pablo, Sila me'rã. Tojo weerã macã deco wiorã tĩropũre narẽ ñe'e miawã.

Be'ro wiorãpũre co wiorã nimi'cãrã weresãwã. A'tiro niwã:

—Ã'rã judío masã nima. A'ti macãcjãrãrẽ caribosijarã weema. 21 Na bu'ese marĩ romano masãrẽ dutise mejẽta ni'i. Tojo weerã marĩ na weedutisere weeticã'rõũa'a, niwã wiorãpũre.

22 Na topũ nerẽ'cãrã tojo nicã tũ'orã, Pablo quẽ'rã me'rã ua wa'awã. Tojo weerã wiorã Pablo, Silare na ye su'tire tuweeduti, na yarã surarare tãrãdutiwã. 23 Narẽ ƣpũtũ tãrãtoja, bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõwã. Be'ro ti wi'i co'tegũre du'tiwijari nírá, añurõ bi'acã'dutiwã. 24 Na tojo nicã tũ'ogũ, bu'iri da'reri wi'i co'tegũ nitũoroca tucũpũ sõrõcũ niwĩ narẽ. Pũa yucũ tĩa wa'teropũ na dũ'pocãrĩrẽ sĩosõrõcũuoduti, narẽ dũ'tecũuocũ niwĩ.

Õ'acũ di'ta narãsãcã wee'que ni'i

25 Be'ro ñami deco Pablo, Sila Õ'acũrẽ ñubue, basapeocãrã niwã. Na tojo weecã, ti wi'ipũ nirã bu'iri da'reno'cãrã narẽ tũ'ocãrã niwã. 26 Wãcũña marĩrõ di'ta ƣpũtũ narãsãcaro niwũ. Na nirĩ wi'i quẽ'rã a'meña'caro niwũ. Tojo weero maata ti wi'i bi'ami'que soperi, nipe'tirã bu'iri da'reri wi'ipũ nirãrẽ dũ'tecũumi'que cõme dari pãrĩstea wa'acaro niwũ. 27 Tojo wa'aca be'ro ti wi'i co'tegũ wã'cãcũ niwĩ. Wã'cã, te soperi susupe'ticã ĩ'acũ niwĩ. “Nipe'tirã du'tiwijaape'tia wa'apã”, ni wãcũcũ nimiwĩ. Tojo weegũ uigũ, cũ basu di'pji mii wẽjẽcã'cũ nimiwĩ. 28 Tojo weesĩ'ricã, Pablo cũrẽ ƣpũtũ caricũquejocũ niwĩ:

—Mũ'ũ basu wẽjẽticã'ña. Æsã nipe'tirã a'topũ nipe'ticã'a, nicũ niwĩ.

²⁹ Pablo tojo nicã tũ'ogu, ãpẽrã surarare “Sĩ'ase miitia”, nicũ niwĩ. Na o'óca be'ro s'oo, omasãjãacũ niwĩ Pablo, Sila na nirĩ tucũpũ. Uigu, ɸpũtũ narãsãgũta, na pũ'to ejaque'acũ niwĩ. ³⁰ Be'ro wã'cãnu'cã, narẽ pijiwĩrõ, sãrĩtiña'cũ niwĩ:

—¿De'ro weegusari yũ'u Õ'acũ yũ'ure yũ'ruoato nígu?

³¹ Na pe'e a'tiro yũ'ticãrã niwã:

—Mũ'u marĩ wiogu Jesure ãjõpeogu, yũ'rũgusa'a. Mũ'u ya wi'icjãrã quẽ'rã mũ'u weronõjõ ãjõpeorãta, yũ'rũrãsama, nicãrã niwã.

³² To be'ro cũrẽ, cũ ya wi'icjãrãrẽ Jesú ye quetire bu'ecãrã niwã. ³³ Surara bu'iri da'reri wi'i co'tegu Pablo quẽ'rãrẽ ñami decota na tãrã'que cãmire coecũ niwĩ. Cũ co'eca be'ro Pablo quẽ'rã cũrẽ, cũ ya wi'icjãrãrẽ wãmeyecãrã niwã. ³⁴ Be'ro ti wi'i co'tegu cũ ya wi'ipũ pijiwã'cã, narẽ sũ'ori ba'acũ niwĩ. Na Õ'acũrẽ ãjõpeoca be'ro cũ, cũ acawererã ɸpũtũ e'caticãrã niwã.

³⁵ Ape nũmũ bo'reacã ti macãcjãrã romano masã wiorã surarare ti wi'i co'tegupũre wereduticãrã niwã. A'tiro nío'ocãrã niwã:

—“Na to pũarã ɸmũa nirãrẽ du'uwĩrõdutiamã”, ni wererã wa'aya, nicãrã niwã.

³⁶ Surara topũ eja, wiorã na wereduti'quere ti wi'i co'tegupũre werecãrã niwã. Tere tũ'otoja, cũ pe'e quẽ'rã wereturiacũ niwĩ Pablo, Silare tja.

—Mũsãrẽ a'ti macãcjãrã wiorã “Du'uwĩrõato”, nicãrã niama. Tojo weerã mũsã wijaaya. Añurõ e'catise me'rã wa'aya, nicũ nimiwĩ ti wi'i co'tegu pe'e.

³⁷ Cũ te quetire werecã tũ'ogu, Pablo surarare nicũ niwĩ:

—A'ti macãcjãrã wiorã ãsãrẽ bu'iri bocatiama. Bocatimirã, masã tiropũ miaa, tãrã, a'ti wi'i bu'iri da'reri wi'ipũ ãsãrẽ sõrõama. Ësã romano masã nimicã, tojo weeama. Ni'cãrõacãrẽ ãsãrẽ masã ï'atiropũ nũowĩrõsĩ'rĩsama. Basiowe'e. Na basuta a'titjãrã, ãsãrẽ wĩrõrã a'tiatio, nicũ niwĩ surarare.

³⁸ Surara cũ tojo ní'quere tũ'orã, wiorãpũre wererã wa'acãrã niwã. Pablo quẽ'rã “Romano masã ni'i” niama nise quetire werecã tũ'orã, wiorã ɸcũa wa'acãrã niwã.

³⁹ Na ti wi'ipũ wa'a, Pablo quẽ'rãrẽ acoboJose sãrĩcãrã niwã. Sãrĩtoja, narẽ bu'iri da'reri wi'ipũ ní'cãrãrẽ miwĩjaa, “Ne a'ti macãrẽ niticã'ña, wijayá”, nicãrã niwã.

⁴⁰ Na tojo nicã tũ'orã, Pablo, Sila bu'iri da'reri wi'ipũ ní'cãrã wijaawã'cã, Lidia ya wi'ipũ wa'acãrã niwã tja. Topũ Jesure ãjõpeorãrẽ wãcũtutuanemocã weecãrã niwã. Be'ro ti macãpũ ní'cãrã wa'a wa'acãrã niwã.

17

Tesalõnicapũ Pablo quẽ'rãrẽ wa'a'que ni'i

¹ Pablo, Sila Filipopũ ní'cãrã yũ'rũacãrã niwã Anfípõli, Apolonia wãmetise macãrĩrẽ. To yũ'ruaa, etacãrã niwã Tesalõnica wãmetiri macãpũ. Ti macãpũre judío masã nerẽrĩ wi'i nicaro niwã. ²⁻³ Pablo cũ weesetironõjõpũma ti wi'ipũ sãjãacũ niwĩ. I'tia semana saurunũcũ Jesú ye quetire bu'ecũ niwĩ. Dũporocjãrãpũ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã na oja'quere bu'ecũ niwĩ:

—“Õ'acũ bese'cũ pi'eti, wẽrĩgũsami. Wẽrĩ'cũpũ nimigũ, masãgũsami”, ni ojacãrã niwã. Na tojo ni ojano'cũreta mũsãrẽ ni'cãrõacãrẽ were'e. Jesúta nimi na tojo ní'cũ Õ'acũ cũ bese'cũ, ni werecũ niwĩ Pablo.

⁴ Tojo ni werecã tũ'orã, ni'cãrãrã judío masã ãjõpeocãrã niwã. Judío masã weronõjõ ãjõpeosetirã quẽ'rã griego masã pãjãrã ãjõpeocãrã niwã. Wiorã weronõjõ nirã numia pãjãrã ãjõpeocãrã niwã.

⁵ ãpẽrã judío masã Pablo cũ weresere ãjõpeotirãnojo ɸpũtũ ɸocãrã niwã Pablõre. Tojo weerã ɸmũa nijsijãrãrẽ, ña'arã nibajaque'atirãrẽ macã decopũ neo, o'ócãrã niwã:

—Nipe'tiropu caricūste sijaya, nicārā niwā. Na tojo weecā, ti macācjārā nipe'tirā uarosājācārā niwā. Be'ro Pablo quē'rārē masā decopu miarātirā a'marā wa'acārā niwā. Na cājīca wi'i Jasō wāmetigu ya wi'ipu wa'acārā niwā. Topu eja, narē a'marā, ti wi'i sopere weje pā'rēcā'cārā niwā. ⁶ Ne bocaticārā niwā. Bocati, ti wi'i nigū Jasōrē, āpērā Jesure ējōpeorārē ñe'e miacārā niwā wiorā tiropu. Topu ejarā, a'tiro caricūcārā niwā:

—Aperocjārā umua marī ya macāpu a'ticārā niama. Nipe'tiro na sijaropure dojorē sijarā weema. ⁷ Jasō narē cū ya wi'ipu cājīo'ocu niami. Na nipe'tise marī wiogu Romacjū cū dutisere yu'rūnu'cārā weema. Apī pe'ere “Wiogu waro nimi Jesū wāmetigu” nirā weema, ni caricūcārā niwā.

⁸ Na tojo nicā tū'orā, ti macācjārā, ti macā wiorā nipe'tirā caricūstea wa'acārā niwā. ⁹ Be'ro wiorā Jasōrē, cū me'rācjārārē a'tiro nicārā niwā:

—Musā ūsārē niyeru wapayecā, musārē du'uwīrōrāti. Pablo, Sila na a'ti macāpūre wijāca be'ro musā ye niyerure wiarāti tja, nicārā niwā. Tojo nicā tū'orā, na wapayecārā niwā. Na tojo wéeca be'ro narē du'ucā'cārā niwā.

Pablo, Sila Bereapu na bu'e'que ni'i

¹⁰ Ņamica'a, na'ique'ari curapu āpērā Jesure ējōpeorā Tesalōnicacjārā Pablo, Silare Berea wāmetiri macāpu wijaduticārā niwā. Be'ro ti macāpu eja, judío masā na nerērī wi'ipu wa'acārā niwā tja. ¹¹ Bereacjārā pe'e Tesalōnicacjārā nemorō Pablo weresere tū'otu'sacārā niwā. ¿Pablo marīrē diacjūta bu'egu weemiti? nīrā, umucorinucū Ō'acū ye queti ojarā na oja'quere bu'enu'cūcā'cārā niwā. ¹² Cū diacjūta werēcā ī'arā, judío masā pājārā ējōpeocārā niwā. Āpērā pājārā griego masā umua ējōpeocārā niwā. Numia quē'rā griego numiata pajiro niyeru cūorā numia ējōpeocārā niwā. ¹³ Judío masā Tesalōnicacjārā Pablo Bereapu Ō'acū ye quetire bu'ecā tū'ocārā niwā. Tere tū'orā, na Bereapu wa'acārā niwā masārē uarosājācā weerā wa'arā tja. ¹⁴ Na uarosājācā ī'arā, maata Jesure ējōpeorā Pablōre āpērā me'rā dia pajiri maapu o'ócā'cārā niwā. Cū me'rācjārā pe'e Sila, Timoteo ti macāpūta tojacā'cārā niwā. ¹⁵ Pablo cūrē ba'pātiwā'cā'cārā me'rā buruaa, Atena wāmetiri macāpu ejacārā niwā. Topu cūrē soocā, majāmitojati a'titicārā niwā na ya macā Bereapu tja. Na me'rāta Pablo queti o'ocu niwī:

—Quero Sila, Timoteo a'tiatio a'topu, nicu niwī.

Pablo Atenapu Jesú ye quetire were'que ni'i

¹⁶ Sila, Timoteore yucuegunojō Pablo Atenapu nígū, ti macāpu ī'acusiacu niwī. Topu peje na ējōpeose queose yee'quere ī'acu niwī. Tere ī'agū, pūrō bujaweticu niwī. ¹⁷ Tojo weegu Jesú ye quetire judío masā na nerērī wi'ipu werecu niwī. Judío masārē, āpērā na weronojō ējōpeosetirārē werecu niwī. Tojo nicā umucorinucū macā decopu wa'amujācū niwī. Topu cū bocaekarārē Jesú ye quetire weremujācū niwī. ¹⁸ Ni'cārērā epicúreo, estoico wāmetise cururicjārārē bu'erā Pablo me'rā ucūcārā niwā. Cū Jesú ye quetire, apeye quē'rārē wērī'cārāpu masāsere werecu niwī narē. Tojo weerā ni'cārērā na basu a'merī sērītiña'cārā niwā:

—¿De'ro ni weresī'rīgū weeti tocā'rō ucūsepijagu? Āpērā pe'e a'tiro nicārā niwā:

—Ape di'tacjārā na ējōpeorānojōrē ucūgū weesami, nicārā niwā.

¹⁹ Be'ro cūrē pijiwā'cācārā niwā wiorā na ucūwūaro Areópago wāmetiropu. Topu cūrē nicārā niwā:

—Ūsā ma'ma cjase mu'u bu'esere tū'osī'rīsa'a. ²⁰ Ūsārē mejēcā warota nicā'sa'a. Tere ne tū'otirā nicāti. ¿De'ro nisī'rīrō weeti te mu'u bu'ese? Wereya, nicārā niwā.

²¹ Ti macā Atenacjārā, āpērā topu macārī wa'a'cārā na weesetise a'tiro nicaro niwū. Ma'ma queti dia'cūrē tū'o, ucūnu'cūcā'sī'rīcārā niwā.

²² Na wereduticā tū'ogu, Pablo Areópagopu wā'cānu'cā werecu niwī Atenacjārārē:

—Yu'u ĩ'acã, musã ějõpeorãnojõrẽ añurõ ějõpeoseti'i. ²³ Yu'u a'ti macãpu sijagu, musã ějõpeosere ĩ'apu. Topu ni'cãrõ musã ějõpeorãnojõrẽ wa'icurã wẽjẽ ĩjũamorõpeoropu a'tiro ojaõ'ono'carore bocaejapejasu. “Õ'acũ masĩno'ña marĩgũrẽ ějõpeoro ni'i”, niapu. Musã masĩtimirã ějõpeo'cure musãrẽ ni'cãrõacã wereguti.

²⁴ »Õ'acũ a'ti turi nipe'tisere wee'cu u'muse, a'ti di'ta wiogu nimi. Tojo wiogu nitĩagũ, umua na wee'que wi'seripu dia'cũ nĩmasĩtisami. ²⁵ Ne apeyenojõ du'satisa'a Õ'acũrẽ. Nipe'tirãrẽ catise, ejerimise, nipe'tisere o'osami. Ne marĩ da'rase me'rã cũrẽ weetamuta basiotisa'a. ²⁶ Õ'acũ ne waroputa ni'cũ masũ weecu niwĩ. Cũ me'rãta nipe'tise cururicjãrãrẽ weecu niwĩ. Narẽ nipe'tiro a'ti turipure nibũroato nĩgũ ducawaacu niwĩ. Õ'acũ cũ dutiro me'rã marĩ põtẽorõ catiatjore, marĩ niatjore cũucu niwĩ. ²⁷ Cũ wee'quere ĩ'arã, yu'are masĩsĩ'rĩrã a'mato nĩgũ tere weecu niwĩ Õ'acũ. Cũrẽ a'mato nimigũ, yoaropu nitisami. Marĩ tiroacã nisami.

²⁸ »Õ'acũ weetamurõ me'rãta marĩ cati'i, da'ra'a. Ni'cãrẽrã musã ya curuacjãrã papera ojari masã a'tiro ni ojacãrã niwã: “Marĩ quẽ'rã Õ'acũ wee'cãrã cũ põ'rã ni'i.”

²⁹ »Marĩ Õ'acũ põ'rã ni'i nĩrã, cũrẽ “Uru, plata wãmetise me'rã yee'cu nimi”, ni wãcũticã'rõua'a. Tojo nicã “Ëtãgã me'rã queose wee'cu nimi”, niticã'rõua'a. “Masã na wãcũrõ me'rã yeeme'rĩ'cu nimi Õ'acũ”, niticã'rõua'a. ³⁰ Duporocjãrãpũre na masĩtirã yee ějõpeo'quere Õ'acũ tojo ĩ'acã'cu niwĩ. A'tocaterore marĩ nipe'tirocjãrãrẽ a'tiro uasami. Marĩ ña'arõ weesetisere bujaweti, du'udutisami. ³¹ Õ'acũ a'ti turi nipe'tirocjãrãrẽ beseatji numurẽ ĩ'acasanu'cõcu niwĩ. Ti numu nicã, queoro nise me'rã besegusami. Cũ bese'cu Jesú me'rã tojo weegusami. Õ'acũ cũrẽ ã'rĩta musãrẽ beseacu nimi nĩgũ, wẽrĩ'cupũre masõcu niwĩ, nicu niwĩ Pablo.

³² Pablo “Ni'cũ masũ wẽrĩ'cupũ masãcu niwĩ” nicã tu'orã, ãpẽrã ni'cãrẽrã mejõ bujicã'cãrã niwã. ãpẽrã pe'e “Mu'u apetero tere ucũcã, tu'onemosĩ'rĩsa'a tja”, nicãrã niwã.

³³ Be'ro Pablo na nerẽrõpu ní'cu wijaa wa'acu niwĩ. ³⁴ Ni'cãrẽrã cũrẽ sirutuwijaa, cũ weresere tu'orã, Jesure ějõpeocãrã niwã. Ni'cũ Dionisio wãmetigu Areópagopũ ãpẽrã wiorã me'rã nerẽwãagu nicu niwĩ. Apego Dámari wãmetigo, tojo nicã ãpẽrã Jesure ějõpeocãrã niwã.

18

Pablo Corintopũ weeseti'que ni'i

¹ Pablo Atenapu wérẽca be'ro Corinto wãmetiri macãpu wa'acu niwĩ. ² Topu etagu, ni'cũ judío masũ Aquila wãmetigure, cũ numo Priscilare bocaejacu niwĩ. Ne waropũre Ponto wãmetiri di'tacjũpu nicu nimiwĩ. Be'ro Italia di'tapu macãrĩ wa'acu niwĩ. Cũ topu nĩca be'ro tocjũ romano masã wiogu Claudio nipe'tirã judío masãrẽ ti di'tapu nĩrãrẽ wijaduticu niwĩ. Cũ tojo nicã tu'ogu, cũ numo me'rã Corintopũ wa'acu niwĩ. Pablo cũ Corintopũ etase duporoacã na quẽ'rã ne etarãta nicãrã niwã. Pablo topũre etãca be'ro ni'cã numu na tiropũ sijagu wa'acu niwĩ. ³ Na quẽ'rã cũ weronõjõta da'rasetirã nicãrã niwã. Usebutise su'ti caseri paca me'rã ãpẽrã sjarã wa'arã na miase wi'serire da'rerã nicãrã niwã. Te na da'raseticã ĩ'agũ, na tiro na me'rã da'ragũ tojacã'cu niwĩ.

⁴ Saurunucũ judío masã na nerẽrĩ wi'ipu judío masãrẽ, judío masã nitirãrẽ Jesú ye cjasere cũrẽ ějõpeoato nĩgũ weregu wa'amujãcu niwĩ.

⁵ Be'ro Sila, Timoteo Macedonia di'tapu ní'cãrã Pablo cũ unõno'cãrã Corintopũre etacãrã niwã. Topu na etacã, Pablo su'ti caseri me'rã wi'seri weemi'quere da'radu'ucã'cu niwĩ. Cũ nipe'tise numurĩ bu'ero bajuro Jesú ye cjasere bu'ecu niwĩ. Cũ judío masãrẽ “Õ'acũ bese'cu marĩ yoacã yucue'cu Jesú wãmetigu nimi”, ni bu'ecu

niwĩ. ⁶ Na pe'e a'tere tu'osĩ'rĩticārã niwã. Tojo weerã cũ weremicã, tocjārã cũrẽ tu'ti, cũ weresere ye'sumujãcārã niwã. Na tojo weecã ĩ'agũ, cũ tu'satisere ĩ'ogũ, cũ ye su'tire to cjase di'ta wã'a'quere paasteĩ'ocũ niwĩ. Narẽ a'tiro nicũ niwĩ:

—Õ'acũ musãrẽ bu'iri da'recã, musã ye bu'iri wa'arosa'a. Yé bu'iri nisome. Musãrẽ yu'u cũ ye cjasere weretojapũ. Tojo weegũ yu'u ni'cãcã me'rã judío masã nitirãrẽ Jesú ye cjasere bu'egũ wa'aguti, nicũ niwĩ.

⁷ Tojo nitojanũ'cõ, ti wi'ipũ ni'cũ wijaa, Ticio Justo ya wi'ipũ wa'a, nicã'cũ niwĩ. Ti wi'i pe'e na nerẽrĩ wi'i pu'toacã nicaro niwũ. Justo judío masũ nitimigũ, Õ'acũrẽ ějõpeogũ nicũ niwĩ. ⁸ Apĩ na nerẽrĩ wi'i wiogũ Crispo wãmetigũ cũ quẽ'rã Jesure ějõpeocũ niwĩ. Nipe'tirã cũ ya wi'icjārã Jesure ějõpeorã dia'cũ nicārã niwã. Āpẽrã quẽ'rã ti macãcjārã Pablo cũ were'quere tu'orã, pãjārã Jesure ějõpeocārã niwã. Na ějõpeotojacã ĩ'agũ, Pablo narẽ wãmeyecũ niwĩ.

⁹⁻¹⁰ Ni'cã ñami Pablo cãrĩtimigũ quẽ'ese weronojõ Jesú cũrẽ ucũcã tu'ocũ niwĩ:

—A'ti macãpure pãjārã yu'ure ějõpeoajã nima. Tojo weerã mu'urẽ āpẽrã ne mejẽcã weeta basiosome. Yu'u mu'u me'rã nigũti. Tojo weegũ uiticã'ña. Yé cjasere ne weredu'uticã'ña. Tojo werenu'cũcã'ña, nicũ niwĩ Jesú Pablore.

¹¹ Tojo weegũ Pablo ni'cã cũ'ma ape cũ'ma deco tocjārãrẽ Õ'acũ ye quetire bu'egũ, Corintopũre tojacũ niwĩ. ¹² Titareta ti di'ta Acaya wiogũ Galiõ wãmetigũ sãjãcũ niwĩ. Tojo cũ wiogũ nirĩ cura judío masã Pablore ñe'e, cũ tiropũ miacārã niwã. ¹³ Cũrẽ weresãrã, a'tiro nicārã niwã:

—Ā'rĩ mejẽcã ějõpeodutimi. Ĕsãrẽ dutise mejẽtare weedutigũ weemi, nicārã niwã.

¹⁴ Pablo yu'tiguti weeri curata Galiõ ucũquejocũ niwĩ judío masã cũrẽ weresã'cãrãrẽ:

—Cũ ña'arõ wéeca be'ro nicã pũrĩcãrẽ, yu'u tu'oboapã. ¹⁵ Musã judío masã ye dutise niyucã, musã basu apoya. Yu'u pũrĩcã tere ne besosome, nicũ niwĩ.

¹⁶ Tojo nitojanũ'cõ, topũ nirãrẽ cũ yarã surarare cõ'awĩrõdutigũ niwĩ. ¹⁷ Na topũ nĩrãta, maata Sóstenes wãmetigũre wiogũ ĩ'orõpũ ñe'ea, paacārã niwã. Na paagũ judío masã nerẽrĩ wi'i wiogũ nicũ niwĩ. Galiõ na tojo weecã, tojo ĩ'arõ bajuro ĩ'acã'cũ niwĩ. Ne cã'mota'aticũ niwĩ.

Pablo Corintopũ ní'cũ Antioquíapũ dajatojaa'que, tojo nicã apaturi cũ bu'esijanemo'que ni'i

¹⁸ Pablo peje numũrĩ Corintopũre tojacũ niwĩ. Be'ro tocjārã Jesure ějõpeorãrẽ we'eriti, Priscila, Aquila me'rã Siria di'tapũ wa'a wa'acũ niwĩ. Topũ cũ wa'ase dũporo Corintopũ ní'cũ Cencrea wãmetiri macãpũ bu'acũ niwĩ. Ti macãputa yucũsũ me'rã wa'ati dũporo cũ poarire seecõ'aduticũ niwĩ. Cũ todũporopũ Õ'acũrẽ “A'tiro weeguti” ní'quere tu'aja'a nisĩ'rĩgũ tojo weecũ niwĩ.

¹⁹⁻²¹ Cũrẽ séeca be'ro na yucũsũpũ mũjãsjãa, dia pajiri maarẽ pẽ'a, ape pã'rẽ Éfeso wãmetiri macãpũ etacārã niwã. Topũ eta, cũ judío masã nerẽrĩ wi'ipũ sãjãa, Jesú ye cjasere judío masã me'rã ucũcũ niwĩ. Ni'cãrẽrã ti wi'i nirã cũrẽ yoacã tojaduticārã nimiwã. Cũ pe'e tojasĩ'rĩticũ niwĩ.

—Yu'u Jerusalẽpũ wa'agũ wee'e bosenumũ yu'ruogũ wa'agũ. Õ'acũ cũ uacã, apetero weegũ a'tiguti tja, nicũ niwĩ narẽ. Priscila, Aquila pũrĩcã ti macãputa tojacã'cãrã niwã. Pablo ni'cũta to ní'cũ yucũsũ me'rã yu'ruacũ niwĩ.

²² Yu'ruaa, etacũ niwĩ Cesareapũre. Topũ eta, yucũsũpũ ní'cũ dijaa, Jerusalẽpũ wa'agũ ma'apũ majãcũ niwĩ. Jerusalẽpũre etagũ, tocjārã Jesure ějõpeorãrẽ añuduti, topũ tojacã'cũ niwĩ. Be'ro Antioquíapũre yu'ruacũ niwĩ tja. ²³ Topũre cã'rõ niqũejo, yu'rua wa'acũ niwĩ tja Galacia, Frigia di'ta nise macãrĩpũre. Nipe'tirã Jesure ějõpeorãrẽ nemorõ wãcũtutuase o'onemowã'cãcũ niwĩ.

Apolo wāmetigu cǎ masārē bu'e'que ni'i

²⁴ Pablo Galacia, Frigia di'tapu sijari curata apī judío masũ Jesure ějōpeogu Apolo wāmetigu Éfesopure etacu niwĩ. Cǎ Alejandriacjũ añurō ucũme'rĩgũ nicu niwĩ. Ő'acũ ye queti wererã na ojãca pũrĩ cjasere masĩrĩ masũ nicu niwĩ. ²⁵ Todapropure ãpērã Jesú ye quetire werecã tu'ocu niwĩ. Tojo weegu cǎ weretu'saro me'rã, diacjũ nise me'rã ãpērãrē Jesú ye quetire wereturiacu niwĩ. Tojo weemigũ, Juã cǎ masārē wāmeye'que dia'cũrē masĩcu niwĩ. Espiritu Santu cǎ dijata'que pe'ere masĩticu niwĩ. ²⁶ Cǎ ne uiro marĩrō wãcũtutuario me'rã judío masã na nerẽrĩ wi'ipu Jesú ye quetire werecu niwĩ. Be'ro Priscila, Aquila tu'ocãrã niwã cǎ weresere. Tere werecã tu'orã, cũrē na ya wi'ipu miacãrã niwã. Topu cũrē añurō Jesú ye quetire cǎ masĩtimi'quere diacjũnũ'cõcãrã niwã.

²⁷ Be'ro Apolo “Acayapu wa'asĩ'rĩsa'a” nicã tu'orã, Éfesocjãrã Jesure ějōpeorã cũrē papera ojabosacãrã niwã. Ti pũrĩrē Acayacjãrã Jesure ějōpeorãpũre ojao'ocãrã niwã. A'tiro ni ojacãrã niwã: “Añurō ñe'eña Apolo cǎ topu ejacã”, ni ojao'ocãrã niwã. Ő'acũ to Acayacjãrãrē narē ma'ĩgũ, cǎ macũ Jesure ějōpeocã weecu niwĩ. Narẽta Apolo cǎ bu'ese me'rã Acayapu ejagu, wãcũtutuase o'onemocu niwĩ.

²⁸ Cǎ nipe'tirã i'orõpu judío masārē cǎ wereme'rĩse me'rã docaque'amujãcã weecu niwĩ. Cǎ Ő'acũ ye cjase ojãca pũrĩpu bu'e, narē werecu niwĩ:

—Ő'acũ cǎ bese'cu marĩ yoacã yucue'cu nimi Jesú, nicu niwĩ. Cǎ añurō diacjũ bu'e wereme'rĩcã, cũrē na mejēcã nímasĩticãrã niwã.

19

Pablo cǎ Éfesopu bu'e'que ni'i

¹ Apolo Corintopu nirĩ cura Pablo pe'e u'muase bu'pare yu'rũaa, Éfesopure ejacu niwĩ. Topu ãpērã Jesure ějōpeorãrē bocaejacu niwĩ. ² Narē sērĩtiña'cu niwĩ:

—¿Musã Jesure ějōpeorã, Espiritu Santure ñe'erĩ? nicu niwĩ.

Na yu'ticãrã niwã:

—Ñe'etiwu. Ősã “Espiritu Santu nipu” nicã tu'otirã nicãti, nicãrã niwã.

³ —¿To pũrĩcãrē musã wāmeyeno'rã, ñe'enojõ me'rã wāmeyeno'rĩ? ni, narē sērĩtiña'nemocu niwĩ Pablo.

—Juã cǎ bu'e wāmeyeronojõta ũsãrē wāmeyewã, nicãrã niwã.

⁴ Pablo narē nicu niwĩ tja:

—Juã wāmeyecu niwĩ masã na ña'arõ weeseti'quere bujaweti ducayúca be'ro. Juã a'tiro nicu niwĩ: “Yu'u be'ro ni'cũ a'tigusami. Cũrē ějōpeoya”, nicu niwĩ. Cǎ tojo ni were'cũta nimi Jesú, nicu niwĩ Pablo.

⁵ Cǎ narē weretojaca be'ro na Jesure ějōpeocã i'agũ, wāmeyecu niwĩ. ⁶ Be'ro na dupopapure cǎ ye omocãrĩrē ñapeocu niwĩ. Tojo weeri curata Espiritu Santu napure dijatacu niwĩ. Cǎ narē dijatacã, apemasã ye ucũsere ucũmasĩtimi'cãrã ucũnũ'cãcãrã niwã. Apeye quẽ'rãrē Ő'acũ cǎ weredutisere cǎ wãcũse o'oro me'rã werecãrã niwã.

⁷ Na nipe'tirã nĩrã, doce wa'tero umua nicãrã niwã.

⁸ Pablo ti macãpu nígũ, i'tiarã mujĩpũ judío masã na nerẽrĩ wi'ipu wãcũtutuario me'rã bu'esijagu wa'amujãcu niwĩ. Ő'acũ nipe'tirã wiogu nimi nisere na Jesure ějōpeoato nígũ pũrõ werecu niwĩ.

⁹ ãpērã ni'cãrãrã ti wi'ipu nirã cǎ weresere tu'otu'saticãrã niwã. Ne ějōpeoticãrã niwã. Jesú ye cjasere masã na tu'orõpu ña'arõ bujicã'cãrã niwã. Tojo weegu Pablo na me'rã nimi'cu cõ'awijaa wa'acu niwĩ. Nipe'tirã Jesure ějōpeorãrē cǎ me'rã ti wi'ipu nirãrē pijiwijaacu niwĩ. Be'ro cǎ umucorinucũ Tirano wāmetigu ya wi'i bu'eri wi'ipu masārē bu'ecu niwĩ. ¹⁰ Pua cũ'ma bu'enu'cũcã'cu niwĩ. Tojo weerã ti di'ta Asiãcãrã

tɔ'ope'ticã'cãrã niwã Jesú ye quetire. Judío masã, ãpẽrã judío masã nitirã quẽ'rã mejãrõta tɔ'ocãrã niwã cũ weresere.

¹¹ Pablo ti macãpɔ nicã, Õ'acũ cũ me'rãta peje añuse weeĩ'omujãcɔ niwĩ. ¹² Tojo weegɔ Pablo cũ basu wa'aticã, ãpẽrã cũ ye su'ti bu'icjase tuweecũ'que su'tire, cũ ye nesurire miamujãcãrã niwã dutitirã tiro, wãtĩa sãjãno'cãrã tiropɔ. Te me'rã dutitimi'cãrã yɔ'rɔamujãcãrã niwã. Wãtĩa sãjãno'cãrãrẽ cõ'awĩrõmujãno'cãrã niwã.

¹³⁻¹⁴ Titareta ãpẽrã masã wãtĩa cõ'awĩrõ sijari masã Éfesopɔre etacãrã niwã. Na siete nicãrã niwã. Esceva wãmetigɔ põ'rã ni'cũ põ'rãta nicãrã niwã. Cũ ni'cũ judío masã pa'ia wiogɔ nicɔ niwĩ. Na Jesure ãjõpeotimirã, Pablo weronojõ na quẽ'rã Jesú wãmerẽ pisurã, wãtĩarẽ cõ'awĩrõsĩ'rĩmicãrã niwã. Tojo weerã wãtĩa sãjãno'cãrãrẽ cõ'awĩrõrãtirã a'tiro nicãrã niwã:

—Wãtĩa mɔsã masãpɔre nirãrẽ wijaaduti'i Jesú, Pablo weresijagɔ wãme me'rã.

¹⁵ Na tojo nicã, wãtĩ narẽ yɔ'ticɔ niwĩ:

—Yɔ'u Jesure masĩ'i. Pablo quẽ'rãrẽ masĩ'i. Mɔsã pũricãrẽ masĩtisa'a. ¿Noanojõ niti mɔsã? nicɔ niwĩ.

¹⁶ Narẽ tojo níca be'ro masũ wãtĩ sãjãno'cɔ na tiropɔ bu'puquepejacɔ niwĩ. Narẽ ɔpɔtɔ paacɔ niwĩ. Cãmida're, na ye su'tire paatũ'rẽpe'ocã'cɔ niwĩ. Ni'cã pe'e narẽ paacã'cɔ niwĩ. Na pe'e ne a'meticãrã niwã. Na su'ti marĩrã tojarãpɔ ti wi'ipɔ ní'cãrã omawija wa'acãrã niwã. ¹⁷ Ti macã Éfesopɔ nirã judío masã, ãpẽrã judío masã nitirã nipe'tirã tɔ'ose'sa wa'acãrã niwã tojo wa'asere. Tere tɔ'oucɔa, Jesure wiopesase me'rã wãcũseticãrã niwã.

¹⁸ Tojo weerã pãjãrã masã Jesure ãjõpeorã, masã na tɔ'oropɔ wereyɔ'rɔcãrã niwã na todɔporopɔ masãrẽ dojorẽseti'quere, na yai weronojõ niseti'quere. ¹⁹ Pãjãrã tojo wee'cãrã paperare na tenojõ bu'e'que turirire masã na ĩ'orõpɔ ɔjũacõ'ape'ocãrã niwã. Te turiri wapa na ba'paqueocã, cincuenta mil niyeru cujiri wapabujuse cujiri wapatiro wijacaro niwũ. ²⁰ Tojo wee Jesure pãjãrã ãjõpeonemocãrã niwã. Cũ ye queti nipe'tiropɔ se'sacaro niwũ.

²¹ Be'ro Pablo wãcũcɔ niwĩ: “Yɔ'u Jerusalẽpɔ tojaaguti. Topɔ wa'agɔ, Macedonia, Acaya di'tapɔ yɔ'rɔaguti. Jerusalẽrẽ cã'rõ niqejõ, yɔ'rɔaguti tja Romarẽ ĩ'asijagɔ wa'agɔ”, nicɔ niwĩ. ²² Tojo weegɔ pɔarã cũrẽ weetamurãrẽ Timoteo, Erastore Macedoniapɔ o'óyumã'tãcɔ niwĩ. Cũ pe'e Asia di'tapɔta tojacã'cɔ niwĩ.

Éfesopɔ cumuca wa'a'que ni'i

²³ Titareta Pablo cũ Éfesopɔ nicã, Jesure pãjãrã ãjõpeose ye bu'iri pũrõ cumuca wa'acaro niwũ. ²⁴ Te cumucare wã'cõcɔ niwĩ ni'cũ Demetrio wãmetigɔ. Cũ asipa'ase plata wãmetisere da'rari masũ nicɔ niwĩ. Te asipa'ase me'rã Artemisa wãmetigore na ãjõpeose wi'seriãcã queosere yee, duamujãcɔ niwĩ. Artemisa na ãjõpeogo na yee'co nico niwõ. Te wi'seriãcãrẽ duarã Demetrio, ãpẽrã cũ me'rã da'raco'terã pajiro wapata'amujãcãrã niwã. ²⁵ Be'ro pãjãrã Jesure ãjõpeocã ĩ'agũ, cũ me'rãcãrã, ãpẽrã na weronojõ da'rasetirãrẽ neocũocɔ niwĩ. Na nẽrẽca be'ro narẽ nicɔ niwĩ:

—Mɔsã añurõ masĩ'i. Marĩ a'te da'rasetise me'rã añurõ wapata'a nicã'a. ²⁶ Mɔsã quẽ'rã Pablo weresere tɔ'oña'ña. “Marĩ ãjõpeorã masã queose yee'cãrã catise cɔorã mejẽta nima. Õ'acũ weronojõ nitima”, ni weresijagɔ weemi. Cũ tojo were'quere a'tocjãrã pãjãrã ãjõpeorã weema. A'tocjãrã dia'cũ ãjõpeosetirã weetima. Pãjãrã ãjõpeorã weema. A'ti di'ta Asiãcãrã quẽ'rã cũ weresere ãjõpeoma. ²⁷ Tojo weero marĩrẽ a'te wiopesabutia'a. Marĩ da'rasere masã ña'arõ wãcũrãsama. Tere duutirãsama. Apeye quẽ'rãrẽ marĩ ãjõpeono'gõ añubutiago ya wi'i mejõ nirĩ wi'i tojacã'rõsa'a. A'tocaterore Asiãcãrã, nipe'tiropɔ core ãjõpeoma. Masã Pablo weresere ãjõpeorã, siape me'rã core ãjõpeodu'ucã'rãsama, nicɔ niwĩ Demetrio.

²⁸ Na cũ tojo nicã tɔ'orã, ɔpɔtɔ ua, caricũcãrã niwã:

—Artemisa Éfesocjārã wiogo añubutiago nimo.

²⁹ Āpērã quē'rã tere tũ'o, to nirã waroa añurõ caricūse'sa wa'acārã niwã. Tojo caricūrãta Gayo, Aristarco wãmetirãrē ñe'e, sojaro me'rã wejewã'cãcãrã niwã pajiri wi'i ti macãcjãrã na nerērĩ wi'ipũ. Na Macedoniãcjãrã Pablo me'rã sija'cãrã nicãrã niwã. ³⁰ Pablo quē'rã cũ basu masã pãjãrã tiropũ na me'rã ucũgũ wa'agũ wa'asĩ'rĩmicũ niwĩ. Āpērã Jesure ějõpeorã pe'e cūrē wějēbosama nĩrã, ne du'uo'oticãrã niwã. ³¹ Āpērã quē'rã Asiãcjãrã wiorã Pablo me'rãcjãrã queti o'ócãrã niwã cūrē:

—Masã pãjãrã wa'teropũ ne wa'aticã'to, ni queti o'ócãrã niwã.

³² Na topũ nerērã mejēcã dia'cũ no'o na ũaro caricūma'acã'cãrã niwã. Na ĵde'ro weerãtirã a'topũ marĩ nerēti? nisere ne masĩticãrã niwã. ³³ Na pãjãrã ti wi'ipũ nirĩ curata masã ĩ'orõpũ judío masã na acaweregũ Alejandro wãmetigũre tuuquenu'cõcãrã niwã. To caricūrãrē wereato nĩrã tojo weecãrã niwã. Cũ tocã'rõta di'tamarĩato nĩgũ narē omocã me'rã weequocũ niwĩ. Ŭsã judío masã bu'iri moo'o nisere weresĩ'rĩmicũ niwĩ. “Pablo cũ weresijase ũsã ye cjase mejēta ni'i”, nisĩ'rĩmicũ niwĩ. ³⁴ Na cūrē judío masũ nimi ni ĩ'amasĩrã, ã'rĩ quē'rã Artemisare ějõpeotisami nĩrã, maata ni'cãrõ me'rã caricūmajãcãrã niwã:

—Artemisa Éfesocjãrã wiogo añubutiago nimo. Pũa hora tere tojo caricũnu'cũcã'cãrã niwã.

³⁵ Be'ro ni'cũ ti macãcjãrã wiogũpũ narē di'tamarĩcã weecũ niwĩ. Narē nicũ niwĩ:

—Marĩ a'ti macã Éfesocjãrã Artemisa añubutiago ějõpeori wi'ire co'terã ni'i. Co queose ũ'mũsepũ dijati'quere co'terã ni'i. Nipe'tirocjãrã a'tere masĩsama. ³⁶ “Mũsã tere co'terã niwe'e”, ne ni'cũ marĩrē nĩmasĩtisami. Tojo weerã mũsã uasere tocã'rõta du'uya. Diãcjũ wãcũmũ'tãtimirã, ñã'arõ weeticã'ña. ³⁷ Ā'rã mũsã miiti'cãrã apeyenojõacã marĩ ějõpeose wi'seri cjasere ne yajaticãrã niama. Marĩ ějõpeogore yabiticãrã niama. Na weetimicã, mũsã narē mejõ waro miiticãrã niapũ. ³⁸ Demetrio, cũ me'rã da'rarã ãpērã masãrē weresãsi'rĩrã, marĩrē besewũaropũ weresãrã wa'ato. Te niatjeta na'irõ beseri masã beserã niama. ³⁹ No'o apeyenojõ mũsã ũasere sērĩsi'rĩrã, wiorã na a'ti macãcjãrãrē nerēditicã, mũsã ũasere ucũña. ⁴⁰ Ni'cãcã marĩ caricũ'quere romano masã wiorã “Marĩrē yũ'rũnũ'cãrã weesama”, ni wãcũrãsama. Marĩ tojowarota caricũrõ bajuro caricūma'acãrã weepũ. Tojo weerã romano masã na weresãcã, marĩrē de'ro ni yũ'tita basiotisa'a, nicũ niwĩ Éfesocjãrã wiogũ.

⁴¹ A'te ucũyapati, “Tocã'rõta ni'i”, nicũ niwĩ. Cũ “Mũsã ye wi'seripũ wa'aya” nicã tũ'orã, wijaastepe'tia wa'acãrã niwã.

20

Pablo Macedonia di'tapũ, Grecia di'tapũ cũ sija'que ni'i

¹ Cumuca pe'tica be'ro Pablo Jesure ějõpeorãrē werecasanũ'cõgũti pijiocũ niwĩ. Cũ wérēca be'ro narē we'eriti, wa'a wa'acũ niwĩ Macedonia di'tapũ. ² To cjase macãrĩpũ yũ'ruagũ, tocjãrãrē cũ werese me'rã nemorõ wãcũtutuase o'onemowã'cãcũ niwĩ. Tojo weewã'cã, ejacũ niwĩ Grecia di'tapũre. ³ Topũ i'tia mujĩpũ tocjãrã me'rã tojacũ niwĩ. Be'ro cũ Siriapũ yucũsũ me'rã wa'aguti weemigũ, queti tũ'ocũ niwĩ judío masã mũ'urē wějērãtirã weeama nise quetire. Tojo weegũ “Mejãrõ yũ'u a'tica ma'a Macedoniãpũta wa'aguti tja”, ni wãcũcũ niwĩ. ⁴ Cũ wa'acã, cũ me'rã wa'acãrã niwã Bereacjũ Sópater wãmetigũ, Tesalónicãcjãrã pũarã Segundo, Aristarco wãmetirã. Tojo nicã Derbecjũ Gayo wãmetigũ wa'acũ niwĩ. Apĩ Timoteo, ãpērã Asiãcjãrã pũarã Tĩquico, Trófimo wãmetirã wa'acãrã niwã. Be'ro Filipopũre etawã. Yũ'u quē'rã Luca Filipopũ ni'cũ wa'awũ tja na me'rã. ⁵ Na ũsã dũporo Filipopũ ni'cãrã wijawã'cãwã. Ŭsãrē Troapũ co'tecãrã niwã. ⁶ Pã bũcũase me'rã morētica ba'ari bosenuũ be'ro ũsã

quē'rā Pablo me'rā narē sirutuwa Filipopu ní'cārā. Tojo sirutuwā'cārā, yucusu me'rā na wa'a'caroputa ūsā quē'rā wa'awu. Wa'a, ni'cāmocuse numurī be'ro Troapure ejawu. Topu ūsā me'rācjārā ūsārē pōtērīwā. Topure ni'cā semana tojáníwā.

Pablo Troapu burudija wērī'cupure masō'que ni'i

⁷ Soorinumu ñamipu pōtērīrātirā nerēwū. Pablo pōtērīse dūporo masārē bu'ewī. Cū ape numu wijaguti weeyugu, narē yoacā bu'ewī. Téé ñami decopu bu'edu'uwī. ⁸⁻⁹ Ūsā i'tia casatiri wi'i bu'ica tucūpu nerēwū. Ti tucūpure peje s'osepa niwū. Ni'cū ma'mu Eutico wāmetigu ventana sopepu dujiwī. Pablo yoacā ucūyucā, cārē waja ejayu'ruacaro niwū. Cū cārīyu'ramajā wa'a, burudija wa'awī nucūcāpu. Ti tucūpu ní'cārā cū tiropu dija, cū wērī'cupure wejewā'cō dūpowā. ¹⁰ Pablo quē'rā dijaa, mu'rīque'a, cārē paabu'a wejewā'cōwī. “Catimi yujupu. Wācūque'titicā'ña”, niwī. ¹¹ Pablo cārē masōca be'ro ūsā apaturi mujāwū ti tucūputa tja. Cū ūsārē su'ori pōtērīse o'o, ucūnemowī tja téé bo'reste dijaticāpu. Be'ro weretojanu'cō, wijaa wa'awī. ¹² Cū wa'āca be'ro Eutico wērī'cupu masā'cure topu nerē'cārā cū ya wi'ipu miawā. Cū masācā, na pūrō e'catise me'rā tojawā.

Pablo quē'rā Troapu ní'cārā Mileto wāmetiri macāpu wa'a'que ni'i

¹³ Be'ro Pablo ūsārē Troapu nirārē diapu wa'ayudutiwī Asō wāmetiri macāpu. Tojo weerā topu wa'awu. Pablo cū wa'asī'rī'caronojōta ma'apu wa'acu niwī. ¹⁴ Ūsā cārē Asōpu bocaēja, cū ūsā me'rā diapu wa'awī. Be'ro tja ūsā Mitilene wāmetiri macāpu wa'awu. ¹⁵ Topu eja, ape numu yu'ruawu Quío wāmetiri nucūrō pu'topu. Topu cārī, ape numu yu'ruawu tja. Yu'ruaa, ejawu Samos wāmetiri nucūrōpure. To yu'ruaa, ejawu Trogilio wāmetiri macāpu tja. Topu cārīwū. Ape numu wa'a, ejawu Mileto wāmetiri macāpu. ¹⁶ Asiapure yoacā nisī'rītigu, “Éfesore diacjū yu'ruarā”, niwī Pablo. Cū sojayu'ruawī. Apetero weegu cārē basiocāma, Pentecosté bosenumu dūporo maata Jerusalēpure niyusī'rītojawī.

Pablo Éfesocjārā Jesure ējōpeorārē su'ori nirārē weretuo'que ni'i

¹⁷ Miletopu ní'gūta, Éfesocjārā Jesure ējōpeorārē su'ori nirārē Pablo queti o'owī: —Topure wa'awe'e. A'topu yu'ure pōtērī ucūrā a'tia, nío'owī.

¹⁸ Na etacā ī'a, narē niwī:

—Musā añurō masī'i yu'u musā wa'teropure weeseti'quere. Yu'u ne waro Asiapu etagu weesetinu'cā'quere, téé yu'u nituogupu weeyapada'reo'quere musā añurō masisa'a. ¹⁹ Yu'u marī wioгу dutiro weerī masū ní'gū, “Yu'u masīrō me'rā ucū'u”, ne nitiwū. Masā Jesure ējōpeoticā uticāti. Yu'ure judío masā na wējēsī'rī wapacā, yu'u pi'eticāti. ²⁰ Yu'u musā nerēwuaropu, no'o musā ye wi'seripu musārē weetamusenojōrē ya'yiotiwū. Werepe'ocā'wū. ²¹ Judío masārē, judío masā nitirā quē'rārē a'tiro werewu: “Musā ña'arō weesetisere bujaweti dūcayuya. Jesús marī wioгure ējōpeoya”, niwū. ²² Yu'u ni'cārōacā Jerusalēpu wa'agu wee'e Espiritu Santu yu'ure duti'caronojōta. Topu yu'ure de'ro wa'aro wa'arosa'a. Masītisa'a. ²³ A'te dia'cūrē masī'i. Nipe'tise macārīpu yu'u wa'asetirinucū Espiritu Santu yu'ure werewī: “Masā mu'urē bu'iri da'reri wi'ipu sōrō, mu'urē pi'eticā weerāsama”, ni wereyuwī. ²⁴ Na yu'ure “Tojo weerāsama” nimigū, wācūque'tiwe'e. Yu'u catiri umucore ma'iwe'e. Marī wioгу Jesús cū da'rase cūu'que pūrīcārē pe'osī'rīsa'a. Ō'acū masā nipe'tirārē ma'imi nise quetire weredutiwī yu'ure.

²⁵ »Yu'u musā tiropu ní'gū, Ō'acū nipe'tirā wioгу nimi nise quetire weresijawu. Ni'cārōacārē “Musā ne ni'cū yu'ure ī'anemosome majā”, ni tu'oña'sa'a. ²⁶⁻²⁷ Yé bu'iri nisome musā u'musepu wa'aticā. Yu'u musārē te niatjereta werepe'ocā'wū. Nipe'tise Ō'acū musārē wereduti'quere ne cā'rōacā ya'yiotiwū.

²⁸ »Mūsā basu pe'e co'teya. Éfesopu tojaarā, āpērā Espiritu Santu mūsārē co'tedutino'cārā quē'rārē co'teya. Ō'acū macū wērīse me'rā na quē'rā marī weronojōta cū pō'rā nima. Tojo weerā narē oveja co'terā na yarā ovejare añurō co'terā weronojōta añurō co'teya. ²⁹ Yu'u wa'áca be'ro āpērā nisoori masā a'tirāsama. Yaiwa ovejare ba'a'caro weronojō mūsā Jesure ějōpeomi'quere pe'ticā weesī'rīrāsama. ³⁰ Mūsā tiro nirā quē'rā Jesure ějōpeorārē na bu'ese pe'ere sirutuato nīrā nisoose wā'cārāsama. ³¹ Tojo weerā mūsā na nisoori nīrā, añurō co'teya. Wācūña. I'tia cū'ma umucori, ñamirī nipe'tirā mūsā nirānucūrē utise me'rā bu'ewu.

³² »Ni'cārōacārē majā mūsārē co'teato nígu yu'u Ō'acūrē sērībosacūgūti. Cū ye cjase quetire tu'orā, mūsā masīrāsa'a Ō'acū masārē ma'isere. Cū mūsārē tutuacā weegusami. Ō'acū “Nipe'tirā yu'u bese'cārārē añuse o'oguti”, nicu niwī. Cū ní'caronojōta mūsārē o'ogusami. ³³ Yu'u ne uotiwu āpērā ye niyerure, na ye su'tire. ³⁴ Mūsā añurō masī'i. Yu'u basu da'raseda wapa me'rā nipe'tise yu'u, yu'u me'rācjārā uasenojōrē bocawu. ³⁵ Yu'u tojo wéegu, āpērārē weetamusere mūsārē ĩ'owū. Marī tojo da'ratjīarāta, pajasesuorārē weetamurōña'a. Wācūña Jesú marī wioгу cū ní'quere. “Apeyenojō o'ogu pe'e ñe'egū nemorō e'catisami”, nicu niwī Jesú, ni weretuowī Pablo Éfesocjārā Jesure ějōpeorārē su'ori nirārē.

³⁶ A'tere tojo nitojanu'cō, Pablo na nipe'tirā me'rā ejaque'a, ñubuewī. ³⁷ Ñubuetaja, na nipe'tirā utitjīarā, pūrō ma'ise me'rā cūrē paabu'a, we'eritituwā. ³⁸ Na “Mūsā yu'ure ĩ'anemosome majā” nicā tu'o'cārā nitjīarā, pūrō bujawetirā tojawā. Be'ro cūrē peta yucusupu ba'pati tuusoowā.

21

Pablo Jerusalépu wa'a'que ni'i

¹ Éfesocjārā Jesure ějōpeorārē su'ori nirārē we'eritituo, yucusu a'medo'cawujopu mujāsājāa, wa'a wa'awu. Wa'a, diacjū pē'a ejawu Cos wāmetiri macāpu. Topu cārī, ape numu yu'ruawu Roda wāmetiri macāpu. Ti macārē yu'ruaa, ejawu Pátara wāmetiri macāpu tja. ² Toputa ũsā apewu me'rā Fenicia tiro wa'apjupu mujāsājāa, wa'a wa'awu. ³ Wa'a, Chipre nucūrōrē ĩ'awā'cā, ti nucūrō cūpe pe'e tojawu. To yu'ruaa, Siria di'tapure etawu. Eta, Tiro wāmetiri macāpu majāwū. Topu tiwu da'rará apeqe na duredijocā, ũsā quē'rā tiwupu sāña'cārā dijaawu. ⁴ Topu ũsā Jesure ějōpeorārē bocaejawu. Na me'rā ni'cā semana tojáníwū. Na Espiritu Santu masīse o'ono'cārā Pablōre “Mu'u Jerusalépu wa'aticā'ña mu'urē wějērī”, ni werewā. ⁵ Na tojo nimicā, ũsā “Ticuse numurī tojarāti” níca be'ro wa'a wa'awu tja. ũsārē nipe'tirā, na numosānumia, na pō'rā ba'patituwā petapu. ũsā nipe'tirā nucūporopu ejaque'a, Ō'acūrē ñubuewu. ⁶ Ñubuetaja we'eriti, ũsā yucusupu mujāsājāwū. Na pe'e quē'rā na ye wi'seripu tojaa wa'awā.

⁷ ũsā Tiro wāmetiri macāpu ní'cārā yu'ruaa, etawu tja Tolemaida wāmetiri macāpu. Topu Jesure ějōpeorārē añuduti, ni'cā numu na me'rā tojawu. ⁸ Ape numu yu'ruaa, etawu tja Cesareapure. Topure eta, ũsā Felipe Ō'acū ye queti werecusiagu ya wi'ipu cārīwū. Cū me'rā topu tojacā'wū. Felipe toduporo Jerusalépure āpērā seis me'rā ba'ase etiacju na besecū'cū niwī. ⁹ Cū me'rā cū pō'rā numia ba'paritirā numia marāpusumua moorā niwā. Na Ō'acū cū ucū'quere wereturiari masā niwā.

¹⁰ ũsā pejeti numurī níca be'ro ni'cū Judeacjū Agabo wāmetigu etawī. Cū Ō'acū ucū'quere wereturiari masū niwī. ¹¹ ũsā tiro eja, Pablo ya da ejerituri dare mii, cū basu cū ye omocārī, cū ye du'pocārīpu du'tewī. Du'tetoja, ũsārē niwī:

—Espíritu Santu a'tiro niami yu'ure: “Mu'u a'ti da me'rã du'te'caro weronojõ judío masã Jerusalépu a'ti da wiogure du'terāsama. Na judío masã nitirãrẽ o'orāsama cãrẽ ña'arõ weedutirã”, niami Espiritu Santu, niwĩ Agabo.

¹² Cũ tojo nicã tu'orã, ùsã, ãpẽrã Cesareacjãrã Pablõre “Ne Jerusalépu wa'aticã'ña”, nimiwũ.

¹³ Cũ pe'e ùsãrẽ niwĩ:

—Musã ne utiticã'ña. Yu'ure tojo wéerã, uputu bujawetise o'orã wee'e. Na yu'ure du'tesĩ'rĩcã, yu'u narẽ “Du'teticã'ña”, nisome. Jerusalépu na yu'ure Jesú ye bu'iri wějẽsĩ'rĩcã, yu'u e'catise me'rã wěrĩgũti, niwĩ Pablo.

¹⁴ Ùsã cãrẽ de'ro cã'mota'amasiti, Õ'acũ cã de'ro ñaro weeato nĩrã tojo du'ucã'wũ.

¹⁵ To be'ro ùsã, ùsã ye dure, Jerusalépu wa'a wa'awu. ¹⁶ ãpẽrã pejetirã to Cesareacjãrã, Jesure ãjõpeorã ùsãrẽ ba'patiwã'cãwã. Ni'cũ na me'rã Mnasõ wãmetigu yoacã Jesure ãjõpeosetigu Chipre nucũrõcjũ niwĩ. Ùsã cã ya wi'ipu Jerusalépure cãrĩrã wa'awu.

Pablo Jerusalépu Santiago, ãpẽrã Jesure ãjõpeorã su'ori nĩrã me'rã ucũ'que ni'i

¹⁷ Ùsã Jerusalépure etacã, ùsãrẽ Jesure ãjõpeorã e'catise me'rã põtẽrĩwã. ¹⁸ Ùsã etáca numu ape numu pe'e Pablo Santiagore i'agũ wa'agu, ùsã me'rã wa'awĩ. Topure nipe'tirã Jesure ãjõpeorãrẽ su'ori nĩrã cã me'rã niwã. ¹⁹ Pablo narẽ añudutitoja, judío masã nitirã tiropu nipe'tise Õ'acũ cã me'rã wee'quere ni'cãrẽ tenucũ wereburõwĩ.

²⁰ Narẽ tojo ni wérẽca be'ro Õ'acũrẽ na e'catise o'owã. Be'ro Pablõre niwã:

—Mu'u añurõ masĩsa'a. Pãjãrã waro judío masã Jesure ãjõpeorã nima. Na Moisé cã duti'quere nipe'tirãrẽ pũrõ weedutirã weema. ²¹ ãpẽrã masã a'tiro ni ucjama mu'urẽ. “Mu'u judío masã nitirã ya di'tapu nígũ, judío masã topu nĩrãrẽ Moisé duti'quere weedutitiaporo. Na põ'rã ò'rẽcju yapa caserore yejecõ'adutitiaporo. Tojo nicã marĩ judío masã weesetisenõjõ quẽ'rãrẽ weedutitiaporo”, tojo ni ucjama ãpẽrã mu'urẽ. ²² Na mu'u a'topu ejapu nise quetire tu'orã, nerẽrāsama. To pũrĩcãrẽ ¿de'ro weesĩ'rĩsari? ²³ Mu'u a'tiro weecã, añubosa'a. Ùmua ba'paritirã nima a'tore. Na Õ'acũrẽ “Apeyenojõ tojo weerãti”, nicãrã niama. ²⁴ Na me'rã mu'u Õ'acũ wi'ipu wa'aya. Na Moisé duti'caronojõta weerã weema. Na ña'arõ niseti'quere Õ'acũ na me'rã añurõ e'catidutirã ducayurã weema. Mu'u quẽ'rã na weronojõta weeya. Nipe'tise wa'icũrã na Õ'acũrẽ ùjũamorõse wapare narẽ mu'u wapayebosaya. Mu'u tojo wéeca be'ro na poarire seecõ'adutirāsama. Nipe'tirã judío masã mu'u tojo weecã, mu'urẽ queti “Tojo nima'acãrã weepã”, nĩrāsama. “Cũ quẽ'rã Moisé duti'quere añurõ weegũ nimi”, nĩrāsama.

²⁵ »Ùsã sõ'onícateropu Jesure ãjõpeorã judío masã nitirãrẽ papera dutiri pũrĩ ojatojawu na weeatjere. Wa'icũ di'i ãpẽrãnojõrẽ Õ'acũ mejẽtare ãjõpeorã na wějẽ ùjũamorõ ñubuepeo'quere ba'adutitiwu. Nipe'tirã wa'icũrã ye díre, wa'icũrã na wãmũta ãrũasure'cãrãnojõrẽ ba'adutitiwu. ãpẽrãrẽ a'metãrãdutitiwu na numosãnumia, na marãpusumua nitirãrẽ, ni ojao'owu judío masã nitirãrẽ, niwã Jesure ãjõpeorã su'ori nĩrã Pablõre.

²⁶ Pablo pe'e “Jau”, niwĩ.

Tojo weegu sõ'onícãrã ba'paritirãrẽ miaa, ape numu pe'e na ña'arõ niseti'quere du'u ducayurã wa'arã Õ'acũ wi'ipu wa'awã. Ti wi'i Õ'acũ wi'ipu sãjãa, Pablo pa'ire werecu niwĩ:

—Ni'cã semana du'sa'a ã'rã ña'arõ niseti'quere du'u ducayuatjo. Nitũori numurẽ na masãnucũ ovejare wějẽ o'orāsama Õ'acũrẽ, nicu niwĩ Pablo.

Pablõre Õ'acũ wi'i po'peapu nigũrẽ ñe'e wijaa'que ni'i

²⁷ Na ña'arõ niseti'quere ducayu, na añurõ tu'ajaboro ãpẽrã judío masã Asiãcãrã Pablore cũ Õ'acũ wi'ipũ nicã ï'acãrã niwã. Cũrẽ ï'arã, ãpẽrã masã ti wi'ipũ nirãrẽ uarosãjãcã weecãrã niwã. Na cũrẽ ñe'ea, caricũcãrã niwã:

²⁸ —Ûsã acawererã, ãsãrẽ weetamurã a'tia. Æ'rĩta nimi nipe'tiro marĩrẽ ña'arõ ucũse me'rã dojorẽcusiã'cũ. Cũ “Judío masã ña'a nima”, nicusiami. “Moisẽ cũ duti'que wapamarĩ'i”, nimi. A'ti wi'ĩ Õ'acũ wi'ĩ quẽ'rãrẽ “Ña'a ni'ĩ”, ni bu'ecusiagũ weeami. Apeyema tja griego masãrẽ a'ti wi'ipũre miisãjãtiãpĩ. Judío masã nitirã griego masã a'ti wi'ipũre de'ro sãjãtita basiowe'e. Cũ a'tiro wéegũ, a'ti wi'ĩ ña'ase marĩrĩ wi'ire dojorẽgũ weepĩ, ni weresãcãrã niwã.

²⁹ Na todũporo Éfesocjũ judío masã nitigũ Trófimo wãmetigũre Pablo me'rã nicã ï'acãrã niwã macãpũ. Tojo ï'a'cãrã nitjãrã, na “Cũrẽ Õ'acũ wi'ipũ miisãjãapĩ”, ni wãcũcãrã nimiwã.

³⁰ Na tojo nicã tũ'orã, ti macãcjãrã nipe'tirã uarosãjãwã. Tojo weerã sojaro me'rã na omasãjãa, Pablo tiropũ eja, cũrẽ ñe'e, Õ'acũ wi'ipũ nigũrẽ wejewijaawã te sope pũ'topũ. Be'ro maata ti wi'ĩ soperire añurõ bi'acã'wã cũ ti wi'ipũ du'ti sãjãrĩ nĩrã. ³¹ Na Pablore wẽjẽrãtirãpũ weemiwã. Na wẽjẽsĩ'rĩrĩ cura ãpẽrã masã surara wiogũpũre wererã wa'acãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—Nipe'tirã a'ti macã Jerusalẽcjãrãrẽ cumuca wa'aro weepũ, ni werecãrã niwã surara wiogũpũre. ³² Cũ te quetire tũ'ogũ, cũ yarã surarare nerẽduti, ãpẽrã cũ me'rãcjãrã wiorã quẽ'rãrẽ neo, omawã'cãticãrã niwã na tiropũ. Be'ro na tojo a'ticã ï'arã, Pablore paami'cãrã paadu'ucã'wã.

³³ Be'ro surara wiogũ Pablo pũ'topũ wa'a, cũ yarã surarare ñe'eduti, pũa da cõme dari me'rã dũ'tedutiwĩ. Tojo weetojaca be'ro masãrẽ “¿Noa niti ã'rĩ? ¿De'ro weeti?” ni sãrĩtiña'wĩ.

³⁴ Cũ tojo nicã, masã pe'e apĩ mejẽcã, ãpẽrã quẽ'rã mejẽcã no'o ãaro caricũma'acã'wã. Tojo weegũ surara wiogũ pe'e ne diãcjũ tũ'oejatiwĩ. Tojo tũ'oti, cũ yarã surarare miãdutiwĩ na surara nirĩ wi'ipũ. ³⁵⁻³⁶ Na topũ cũrẽ miãcã, pãjãrã masã narẽ sirutu'wã. Sirutu, pũrõ caricũwã:

—Cũrẽ wẽjẽña, niwã. Tojo weerã surara na ya wi'ĩ sope pũ'to mũjãrõtiro ejarã, masã “Cũrẽ wẽjẽña” nicã tũ'orã, surara Pablore miuwãamũjãwã.

Pablo surara wiogũ me'rã cũ ucũ'que ni'i

³⁷ Ti wi'ipũ eja, cũrẽ o'osõrõrãtirã weeri cura Pablo surara wiogũre griego ye me'rã “Yũ'ũ mũ'ũ me'rã ucũsĩ'rĩsa'a”, nicũ niwĩ. Cũ ucũcã tũ'ogũ, surara wiogũ pe'e “¿Mũ'ũ griego yere masĩti? ³⁸ ¿To pũrĩcãrẽ cãrũ sõ'onícũ Egiptocjũ masãrẽ neocũu weetjãgũ, romano masã wiorã me'rã a'mewẽjẽ'cũ mejẽta niti? Pãjãrã wẽjẽrĩ masãrẽ ba'paritisetiri mil ní'cãrãrẽ cũ yucũ marĩrõpũ miãcũ niwĩ. ¿Mũ'ũ cũ mejẽta niti?” ni sãrĩtiña'cũ niwĩ Pablore.

³⁹ Pablo cũrẽ yũ'ticũ niwĩ:

—Niwe'e. Yũ'ũ judío masã, Tarso wãmetiri macãcjũ ni'i. Tarso mejõ nirĩ macã mejẽta ni'i Cilicia di'tapũre. Yũ'ũ ã'rã masã me'rã ucũsĩ'rĩsa'a, nicũ niwĩ.

⁴⁰ Cũ tojo nicã tũ'ogũ, surara wiogũ “Jãũ. Ucũña”, ni yũ'ticũ niwĩ. Tojo weegũ Pablo mũjãrõpũ nu'cũgũta, omocã me'rã masãrẽ di'tamarĩdutiwĩ. Na di'tamarĩcã ï'a, Pablo masãrẽ na ye hebreo ye me'rã ucũwĩ.

22

¹ —Yũ'ũ acawererã, yũ'ũre tũ'oya. Yũ'ũ mũsãrẽ yé cjasere wereguti mũsã yũ'ũre “Bu'iri moomi” niato ní'gũ, niwĩ.

² Be'ro Pablo na ye hebreo me'rã ucũcã tũ'orã, nemorõ di'tamarĩawã. Pablo narẽ niwĩ:

³ —Yũ'u judío masũ ni'i. Cilicia di'tacjũ, ni'cã macã Tarso wãmetiri macãpu bajuawũ. A'ti macã Jerusalẽpu añurõ masãtu'ajanũ'cõwũ. Yũ'ure bu'e'cu Gamalie niwĩ. Moisé marĩ ñecũsumuarẽ duti'quere nipe'tisere bu'epe'ocã'wũ. Masã a'tocaterore Ô'acũ cũ duti'quere weesetironojõta yũ'u quẽ'rã añurõ tojota weewũ. ⁴ Yũ'u todũporopũre Jesure ãjõpeorãrẽ ña'arõ weecũcãti. Ejeripõ'rã añucãti téé no'o ãpẽrãrẽ wẽjẽtu'ajanũ'cõgũpu. Æmua, numiarẽ ñe'e, narẽ bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõmũjaduticãti. ⁵ Pa'ia wiogu, nipe'tirã judío masã wiorã “Tojota weewĩ cũ”, ni masĩsama. Náta yũ'ure papera apobosatjĩarã o'ówã Damascocjãrã judío masã marĩ acawererãrẽ. Yũ'u ti pũrĩ me'rã Damascocjãrã Jesure ãjõpeorãrẽ ñe'egũ wa'amiwũ. A'ti macã Jerusalẽpu narẽ miiti, bu'iri da'regutĩ nígu, tojo weemiwũ.

Pablo cũ dũcayuse quetire masãrẽ were'que ni'i

⁶ »Damascopũ yũ'u ejaguti weeri cura dajaritero nicã wãcũña marĩrõ u'mũsepu bũpo ya'baro weronojõ yũ'u tiro asistedijati bo'reyua wa'awũ. ⁷ Tojo wa'acã, yũ'u nucũcãpu bũruque'a wa'acãti. To be'roacã ni'cũ yũ'ure ucũcã tu'owũ. “Saulo, ¿de'ro weegu yũ'ure ña'arõ weegu weeti?” niwĩ.

⁸ »Tere tu'o, yũ'u cũrẽ yũ'tiwũ: “¿Noa niti mũ'u?” niwũ.

»Cũ pe'e “Yũ'u Jesú, Nazarecjũ, mũ'u ña'arõ weesĩ'rĩ wapagũ ni'i”, niwĩ. ⁹ Yũ'u me'rã wa'a'cãrã quẽ'rã te asistesere ã'acãrã niwã. Tere ã'arã, u'cuwa wa'acãrã niwã. Yũ'ure cũ ucũ'que pe'ere tu'otĩcãrã niwã. ¹⁰ Jesú tojo nicã tu'o, “Yũ'u wiogu ¿de'ro weegusari?” ni sãrĩtiña'wũ cũrẽ.

»Cũ yũ'ure yũ'tiwĩ: “Wã'cãnu'cãña. Wa'aya Damascopũ. Topũ mũ'urẽ ni'cũ weregusami nipe'tise yũ'u mũ'urẽ weedutiatjere”, nio'owĩ. ¹¹ Yũ'ure cũ asiste'que ne caperi bajuticã weecãti. Tojo weerã yũ'u me'rãcjãrã Damascopũ sũ'ori wa'arã, yũ'ure tũawã'cãwã.

¹² »Ti macãpũre ni'cũ Ananía wãmetigu, Moisé duti'quere weenu'cũrĩ masũ niwĩ. Nipe'tirã judío masã Damascopũ nirã cũrẽ “Añugũ nimi”, ni ã'awã. ¹³ Yũ'u ti macãpu etãca be'roacã Ananía yũ'ure ã'agũ ejawĩ. Cũ yũ'ure niwĩ: “Saulo, mũ'u apaturi ã'agũsa'a tja.” Cũ tojo nirĩ curata yũ'u apaturi ã'acãti tja. Tojo wa'acã, cũrẽ ã'awũ yũ'u tiro nu'cũgãrẽ.

¹⁴ »Be'ro yũ'ure niwĩ: “Ô'acũ marĩ ñecũsumua ãjõpeo'cu dũporopũ mũ'urẽ besecu niwĩ. Ô'acũ cũ uaro mũ'urẽ masĩato ni, cũucũ niwĩ. Tojo nicã cũ macũ Jesú ña'ase moogũrẽ ã'a, cũ ucũsere tu'oato nígu cũucũ niwĩ. ¹⁵ Nipe'tirãrẽ nipe'tiropũ mũ'u ã'a'quere, mũ'u tu'o'quere Jesú ye quetire mũ'u werescusiagu wa'agusa'a. ¹⁶ ¿Ñe'enojõ pe'e basioweti mũ'urẽ? Basio'o pũrĩcã. Wãmeyedutiya. ‘Yũ'u Jesure ãjõpeo'o, yũ'u ña'arõ wee'quere acobojoya’, ni sãrĩña Ô'acũrẽ”, niwĩ yũ'ure Ananía.

Pablo judío masã nitirã tiropũ Ô'acũ cũrẽ wa'aduti'quere were'que ni'i

¹⁷ »Tojo wa'aca be'ro yũ'u Damascopũ ní'cu tojãtiwũ a'ti macã Jerusalẽpu. Tojata, ñubuegu wa'awũ Ô'acũ wi'ipũ. ¹⁸ Yũ'u ñubueri cura cãrĩtimigũ quẽ'ese weronojõ Jesure ã'acãti. Jesú yũ'ure niwĩ: “Quero a'ti macã Jerusalẽrẽ wijayã. A'ti macãcjãrã yé quetire mũ'u weresijacã, ne ãjõpeosome”, niwĩ.

¹⁹ »Yũ'u tere tu'o, cũrẽ niwũ: “Yũ'u wiogu, na añurõ masĩsama yé cjasere. Nipe'tise judío masã na nerẽse wi'serinucũ mũ'urẽ ãjõpeorãrẽ a'masãjãa, narẽ ñe'e, bu'iri da'reri wi'ipũ cũu, paapecũuwũ. ²⁰ Esteba mũ'u ye queti were'cure na wẽjẽrĩ curare yũ'u quẽ'rã topũta ã'anucũwũ. Na ye su'ti bu'icjasere co'tebosawũ. ‘Añurõ wéerã, tojo weebata'ma’, ni wãcũsetinu'cũwũ”, ni werewũ Jesure.

²¹ »Jesú yũ'ure niwĩ: “Wa'aya. Yũ'u aperopũ yoaropũ o'óguti wee'e mũ'urẽ judío masã nitirã tiropũ”, niwĩ.

²² A'tota Pablo ucūsere tū'otuwā. Cū “Yū'ure 'Judío masā nitirā tiropu wa'aya' niwī” nicā tū'orā, uputu caricūwā:

—Cūrē wējēña, ni caricūwā. ²³ Caricūnemo, na uasere ī'orā, na ye su'ti bu'icjasere doqueomujā, di'ta marārīrē ōrē wēestequemorōmujāwā.

Pablo surara tiropu weeseti'que ni'i

²⁴ Na tojo weecā ī'agū, surara wiogu Pablōre o'osōrōcā'dutiwī na ya wi'i po'peapu. Sōrōtojanu'cō, “¿De'ro weerā tocā'rō caricūti?” ni masīsī'rīgū Pablōre tārāgūtigu dū'teduticu niwī. ²⁵ Na dū'tēca be'ro Pablo surara wiogu to co'tegure nicu niwī:

—¿Musā romano masārē bu'iri besemu'tātimirā, tārāta basioti? Basiotisa'a. Romano masārē dutise tojo weedutitisa'a, nicu niwī.

²⁶ Cū tojo nicā tū'ogu, surara cūrē dutibutiagu pe'ere weregu wa'acu niwī:

—Mu'u añurō weepa sī'irē. Romano masūta niami cū, nicu niwī cū wiogupare.

²⁷ Cū tojo nicā, surara wiogu Pablo tiropu wa'a, cūrē “¿Nirōta romano masū niti?” ni sērītiña'cu niwī.

Pablo yu'ticu niwī:

—Ūu, romano masūta ni'i, nicu niwī. Cū tojo nicā tū'ogu, ²⁸ surara wiogu pe'e nicu niwī:

—Yū'ua niyeru pajiro wapayewu romano masū nisere sājāgūtigu, nicu niwī.

Pablo pe'e “Yū'u pūrīcā maata wī'magūpata bajua'cu niwū romano masū nisere”, nicu niwī.

²⁹ Cū tojo nicā, cūrē tārābo'cārā uiwijaa wa'acārā niwā. Na surara wiogu quē'rā “Romano masūrē dū'tedutiasu” nitjīagū, uia wa'acu niwī.

Pablo judío masā wiorā tiropu cū ní'que ni'i

³⁰ Surara wiogu ape numu pe'e ¿de'ro weerā cūrē weresāpari? ni masīsī'rīgū, pa'ia wiorā, āpērā nipe'tirā judío masā wiorārē nerēduticu niwī. Tojo weegu Pablōre na dū'te'que cōme darire pāa, na wiorā tiropu pijiwā'cācu niwī.

23

¹ Pablo wiorārē ī'agūta ī'a, narē nicu niwī:

—Nipe'tiro yu'u catiro pōtēorō Ō'acū cū ī'orōpu nipe'tise cū uaro weenu'cūcā'a. Tojo weegu yu'u wācūque'tiro marīrō nicā'a, nicu niwī.

² Cū tojo nicā tū'ogu, Ananía pa'ia wiogu Pablo tiro nu'cūrārē cū ucūsere tū'osī'rītigu, useropu paaduticu niwī.

³ Tojo weecā ī'agū, Pablo Ananíarē nicu niwī:

—Mu'u weeta'sasepijagu ni'i. Ō'acū mu'urē bu'iri da'regusami. Mu'u Moisé duti'que me'rā yū'ure queoro besegu wee'e ¿nimiti? Mu'u tojo weemigūta, āpērārē yū'ure paadutigu, queoro weewe'e. Moisé cū duti'quere yū'rūnū'cāgū wee'e, nicu niwī Pablo cūrē.

⁴ Cūrē tojo nicā, cū tiro nu'cūrā pe'e Pablōre nicārā niwā:

—A'tiro ña'arō ucūticā'rōua'a pa'ia wiogu Ō'acū bese'cure, nicārā niwā.

⁵ Tere tū'ogu, Pablo narē nicu niwī:

—Acawererā, cū pa'ia wiogu nisere yu'u masītiasu. Masīgū pūrīcā, tojo nitiboapā. Ō'acū ojāca pūrīpu a'tiro ni ojano'caro niwū: “Macā wiogure ña'arō ucūco'teticā'ña”, niwū, nicu niwī Pablo.

⁶ Topu nirā puu curua nicārā niwā. Saduceo masā, fariseo masā nicārā niwā. Narē ī'agū, uputu caricūbocure ucūcu niwī:

—Acawererā, yu'u quē'rā fariseo curuacjūta ni'i. Yū'u pacu quē'rā cūta nimi. Masā wērī'cārā be'ropu masāsere yu'u ējōpeo'o. Tereta yū'ure ni'cārōacārē beserā weema, nicu niwī.

⁷ Cũ tojo nicã, maata fariseo masã saduceo masã me'rã na basu wẽrĩ'cãrãpu masãse cjasere a'merĩ dũ'sasocãrã niwã. Tojo weerã na nerẽrĩ wi'iputa ni'cãrõ me'rã nisetimi'cãrã a'merĩ dũcawatia wa'acãrã niwã. ⁸ Saduceo masã “Masã wẽrĩ'cãrãpu masãsome. Õ'acũrẽ wereco'terã, wãtĩa quẽ'rã marĩma”, ni ãjõpeocãrã niwã. Fariseo masã pe'e a'tiro ãjõpeocãrã niwã: “Masã wẽrĩ'cãrãpu masãrãsama. Õ'acũrẽ wereco'terã, wãtĩa quẽ'rã nima”, ni ãjõpeocãrã niwã. A'te ãjõpeose me'rã dũ'sasocãrã niwã. ⁹ Na ɯpũtu caricũ, ni'cãrẽrã Moisé duti'quere bu'eri masã fariseo curuacjãrã wã'cãnu'cã, nicãrã niwã:

—Ã'rĩrẽ ne bu'iri ña'ase bocawe'e. Apetero weegu Õ'acũrẽ wereco'tegu ucũgũ ucũapĩ Damasco wa'ari ma'apu. Tojo weerã marĩ Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãbosa'a nĩrã, cũrẽ mejẽcã niticã'rã.

¹⁰ Na ɯpũtu caricũ dũ'sasocã ĩ'agũ, surara wiogu Pablöre wẽjẽrĩ ni uigu, cũ yarã surarare nicu niwĩ:

—Pablo tiropu wa'a, cũrẽ pijiwã'cãña marĩ nirĩ wi'ipu, nicu niwĩ.

¹¹ Ape nũmu ñamipu Jesú Pablo tiropu bajua, cũrẽ ucũcu niwĩ:

—Mu'u wãcũtutuaya. A'ti macãpu yé quetire ucũ'caronojõta Romapu wa'agu quẽ'rã, tojota ucũña, nicu niwĩ.

Judío masã Pablöre wẽjẽsĩ'rĩmi'que ni'i

¹² Cũ tojo nĩca ñami ape nũmu ãpẽrã judío masã ya'yioropu Pablöre wẽjẽrã nĩrã, nerẽ apoyucãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—Ni'cãcã me'rã Pablöre wẽjẽtimirã, ne cã'rõacã ba'ati, sĩ'rĩti weerã. Cũrẽ wẽjẽtojarãpu ba'a, sĩ'rĩrã. Wẽjẽtimirã, ba'a, sĩ'rĩcãma, Õ'acũ marĩrẽ bu'iri da'reato, ni apoyucãrã niwã. ¹³ Tojo ucũrã cuarenta yu'rũoro nicãrã niwã. ¹⁴ Na tojo ni ucũ apóca be'ro pa'ia wiorã, ãpẽrã judío masã bũcũrã tiropu wa'a, narẽ nicãrã niwã:

—“Ësã Pablöre wẽjẽtimirã, ne ba'ati, sĩ'rĩti weerãti”, ni apoyuapu. “Ësã cũrẽ wẽjẽtimirã ba'a, sĩ'rĩcãma, Õ'acũ ãsãrẽ bu'iri da'regusami”, niapu. ¹⁵ Musã, musã me'rãcãrã wiorã me'rã queti o'óya surara wiogupure. Ñamiacã Pablöre musã tiropu miitidutiya. “Ësã cũ ye quetire dũ'pocãputa añurõ masĩsĩ'rĩsa'a”, ni queti o'óya, nisoodutio'ocãrã nimiwã.

—Cũ a'topure etasome. Ësã cũrẽ wẽjẽrãti nĩrã, ma'apu yucuerãti, ni werecãrã niwã wiorãrẽ. Wiorã na tojo nicã tũ'orã, “Jau”, nicãrã niwã.

¹⁶ Pablo páacjũ na tojo wẽjẽsĩ'rĩse quetire tũ'ogu, surara na nirĩ wi'ipu wa'a, Pablo tiropu eja, werecu niwĩ.

¹⁷ Pablo pe'e cũ werecã tũ'ogu, ni'cũ surara wiogure pijio, cũrẽ nicu niwĩ:

—Ã'rĩ ma'murẽ mu'u wiogu tiropu pijiwã'cãña. Apeyenojõ werese cũoapu, nicu niwĩ.

¹⁸ Cũ tojo nicã, cũrẽ surara wiogu tiropu miaa, cũrẽ nicu niwĩ:

—Pablo marĩ bu'iri da'reri wi'ipu cũogu yu'ure pijitjãgũ, ã'rĩrẽ mu'u tiropu o'oãmi. Apeyenojõ weregũtigũ weeapu mu'urẽ, nicu niwĩ.

¹⁹ Tojo weegu surara wiogu cũrẽ tũawã'cã, masã na tũ'otiropu sãrĩtiña'cu niwĩ:

—¿Ñe'enojõ werese cũomiti mu'u? nicu niwĩ.

²⁰ Ma'mu pe'e cũrẽ yu'ticu niwĩ:

—Judío masã wiorã Pablo yu'u pacopánũmurẽ ñamiacã na tiropu miadutirãsama mu'urẽ. “Ësã cũ ye cjasere dũ'pocãputa añurõ masĩsĩ'rĩsa'a” nita'sarãsama.

²¹ Na tojo nicã, ãjõpeoticã'ña. Cuarenta yu'rũoro masã Pablöre yucuerã ma'apu du'tinu'cũrãsama. “Ni'cãrõacãrẽ ãsã Pablöre wẽjẽtimirã, ne ba'ati, sĩ'rĩti weerãti. Cũrẽ wẽjẽtojarãpu ba'a, sĩ'rĩrãti”, niama. “Wẽjẽtimirã, ãsã ba'a, sĩ'rĩcãma, Õ'acũ ãsãrẽ bu'iri da'regusami”, niama. Añurõ apope'otojacãrã niama na weeatjere. Tojo weerã na ni'cãrõacãrẽ mu'u “Jau” nise dia'cũrẽ yucuerã weeama, nicu niwĩ.

²² Cũ tojo níca be'ro surara wiogu pe'e cãrẽ we'eritigu, a'tiro nicu niwĩ:

—“Pablöre wějẽsĩ'rĩse quetire weregu ejapu surara wiogupure” ne ãpẽrãrẽ wereticã'ña, nío'ocũ niwĩ.

Surara wiogu Pablöre Féli tiropu o'ó'que ni'i

²³ Pablo páácjũ wa'áca be'ro surara wiogu cũ docacjãrã puarãrẽ pijiocu niwĩ.

—Musã yarã surarare were, apoyudutiya. Na ni'cãcã ñami nueve nicã Cesareapu Pablöre miarãsama. A'tiro wa'arãsama. Doscientos surara dupocã me'rã wa'ato. Setenta cabayua me'rã pesawã'cãto. Doscientos ñosẽse pjĩrĩ me'rã wa'ato. ²⁴ Pablo cũ pesajã cabayua quẽ'rãrẽ apoyudutiya. Ne apeyenojõ mejẽcã wa'aro marĩrõ Féli, Judea wiogu tiropu miaña, nicu niwĩ surara wiogu cũ docacjãrãrẽ.

²⁵ Be'ro narẽ cũ tojo níca be'ro papera ni'cã pũrĩ ojao'ocũ niwĩ Félire. A'tiro ni ojano'caro niwũ ti pũrĩpũre:

²⁶ “Yu'u Claudio Lisia, mu'u Féli Judea di'ta wiogũre añuduti'i. ²⁷ Judío masã ã'rĩ Pablöre ñe'e, wějẽsĩ'rĩmicãrã niama. Be'ro ‘Cũ romano masũ nimi’ nicã tu'ogu, yu'u, yarã surara me'rã wĩorẽgũ ejawu na wějẽbo'cũre. ²⁸ ‘¿Ñe'enojõ bu'iri cãrẽ weresãpari?’ ni masĩsĩ'rĩgũ, judío masã wiorã tiropu cãrẽ miawũ. ²⁹ Na cãrẽ na ãjõpeosetise ye bu'iri weresãcãrã niwã. Ne cãrẽ te ye bu'iri wějẽrõua'a, bu'iri da'reri wi'ipu quẽ'rã sõrõrõua'a nisenojõrẽ bu'iri bocatisa'a. ³⁰ ãpẽrã judío masã cãrẽ wějẽrãti nise quetire tu'ogu, cãrẽ wějẽbosama ni wãcũgũ, yu'u mu'u tiropũre ã'rĩrẽ o'ó'o. ‘Cãrẽ a'topu weresã'cãrã mu'u tiropũta wa'a, mu'urẽ weresãrã wa'ato’, niwũ narẽ. Tocã'rõta ni'i”, ni ojao'ocũ niwĩ surara wiogu Félipũre.

³¹ Surara cũ duti'caronojõta ti ñami Pablöre miacãrã niwã Antípatri wãmetiri macãpu. ³² Topu cãrĩ, ape numu pe'e surara dupocã me'rã wa'a'cãrã totá majãmitojati a'titicãrã niwã Jerusalẽpu na ya wi'ipũta tja. Cabayua me'rã wa'a'cãrã dia'cũ Pablo me'rã yu'rũacãrã niwã Cesareapũre. ³³ Na Cesareapu eta, surara wiogu ojao'oca pũrĩrẽ wiacãrã niwã Félire. Cũ tiropũta Pablo quẽ'rãrẽ cũucãrã niwã. ³⁴ Féli ti pũrĩrẽ bu'etojanu'cõ, Pablöre “¿No'ocjũpu niti mu'u?” ni sãrĩtiña'cu niwĩ. Cũ “Cilicia di'tacjũ ni'i” nicã tu'ogu, ³⁵ Féli “Mu'urẽ weresã'cãrã yu'u tiropu etacã, mu'u ye ucũsere tu'oguti”, nicu niwĩ.

Be'ro Pablöre surarare co'tedutigũ cũucũ niwĩ Herode cũ weedutica wi'ipu.

24

Pablöre Féli tiropu weresã'que ni'i

¹ Ni'cãmocuse numurĩ yu'rũca be'ro pa'ia wiogu Ananía, ãpẽrã judío masã bucũrã, apĩ masãrẽ weresã'cãrãrẽ ucũbosagu Tértulo wãmetigu Cesareapũre wa'acãrã niwã. Wa'a, Féli tiropu Pablöre weresãcãrã niwã. ² Tojo weecã, Féli Pablöre pijiocu niwĩ. Pablo na tiropu ejacã, Tértulo cãrẽ weresãwã'cõcu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ:

—Ûsã wiogu, añu pũrĩcã mu'u dutise. Mu'u masĩse me'rã añurõ dutimasĩ'i. Tojo weerã ùsã a'mequẽse moo'o. Añupũrĩrõ nime'rĩcã'a. Te mu'u da'rase me'rã a'ti di'tacjãrãrẽ añurõ weetamugũ wee'e. ³ Tojo mu'u weeyucã, mu'urẽ nipe'tirocjãrãpu e'catise o'oma. ⁴ Mu'urẽ yu'u yoacã ucũdojasĩ'rĩtisa'a. Tojo weegu yu'u cã'rõ ucũquejosere tu'oya.

⁵ »Ã'rĩ caribosebucu nimi. Cũ nipe'tiro a'ti turipure judío masãrẽ uarosãjãcã weesijagu weemi. Apeyema tja Jesú Nazarecjãrẽ ãjõpeosetirã curuacjũ wiogu nimi.

⁶ Cũ judío masã nitirãrẽ pijisãjãasĩ'rĩgũ, Õ'acũ wi'ire dojorẽsĩ'rĩmicu niwĩ. Ûsã judío masãrẽ dutise tojo weedutiwe'e. Tojo weerã ùsã cãrẽ bu'iri ñe'ewũ. Ûsã judío masãrẽ besewaranojõta cãrẽ besesĩ'rĩmiwũ. ⁷ Ûsã tojo weesĩ'rĩcã, Claudio Lisia surara wiogu ùsã tiro a'ti, ùsãrẽ tutuaro me'rã ã'mawã'cã wa'awĩ. ⁸ Ûsãrẽ a'tiro niwĩ: “Musã Pablöre weresãsĩ'rĩrã, masã a'ti di'ta wiogu Félipũre weresãrã wa'aya.

Féli, mu'u basuta cūrē sērītiña'rē. Ūsā diacjũ nise me'rāta cūrē weresārā wee'e", nicu niwī Tértulo Félire.

⁹ Judío masā topu nirā quē'rā "Tértulo diacjũta ucūmi", nicārā niwā.

Pablo Féli tiropu ucū'que ni'i

¹⁰ Be'ro Féli Pablöre ucūdutigu omocā me'rā weequocu niwī. Tojo weegu Pablo ucūcu niwī:

—Mu'u yoacā a'ti di'tapure dutigu niyucā, yu'u mu'urē masī'i. Tojo weegu yu'u mu'upure e'catise me'rā wereguti yé cjasere. ¹¹ Doce numarīta yu'ru'u Ō'acūrē ējōpeogu a'tigu yu'u Jerusalēpu etāca be'ro. Mu'u basuta āpērārē yu'u ¿diacjũta ucūmiti? nīgũ, sērītiña'rēgu. ¹² Yu'u ti macāpu nicā, āpērā me'rā Ō'acū wi'ipu, judío masā na nerēse wi'seripu, no'o macā decopu yu'u du'sasocā, āpērā masārē yu'u uarosājācā weecā, ne ni'cāti bocaajatiwā. ¹³ Ā'rā na weresā'que diacjũta "Te ye bu'iri ni'i", ni ĩ'ota basiowe'e.

¹⁴ »A'te pūrīcārē diacjũta wereguti. Yu'u ñecūsumua na Ō'acūrē ējōpeoseti'caronojōta yu'u quē'rā ējōpeo'o. Tojo weegu yu'u Jesure ējōpeo'o. Ā'rā pe'e tereta "Jesure ējōpeose ña'a ni'i, diacjũ niwe'e", nirā weema. Yu'u quē'rā nipe'tise Moisé cū oja'que, Ō'acū ye queti weremūtārī masā na oja'quere ējōpeo'o. ¹⁵ Masā añurā, ña'arā wērī'cārāpu masārāsama nise quē'rārē ā'rā weronojōta yucue'e. ¹⁶ Tojo weegu Ō'acū ĩ'orōpu yu'u tutuaro pōtēorō añurō weesī'rīsa'a. Masā na ĩ'orōpu quē'rārē tojota weesī'rīsa'a.

¹⁷ »Yu'u peje cū'marī be'ro apeye di'tapu bu'esija'cu Jerusalēpure dajawu. Judío masā pajasescōrā nirārē niyeru o'ogu a'tiwu. Tojo nicā Ō'acūrē ñubuepeogu apeyenojō o'ogu a'tiwu. ¹⁸ Yu'u a'tere tojo weeri cura Asiācārā judío masā etapejawā yu'u Ō'acū wi'ipu nigūrē. Ūsā judío masā weesetironojōpuma yu'u ña'arō niseti'quere ducayucā ĩ'awā. Titare yu'u me'rā pejetirācā masā niwā. Ne narē uarosājācā weetiwu. ¹⁹ Yu'u Ō'acū wi'ipu nicā ĩ'a'cārā, na pūrīcā bu'iri cūomi nīrā, mu'u tiro weresārā a'tirowa'a. ²⁰ Na a'titicāma, ā'rā mu'u tiro nirā cārū wiorā tiropu yu'u nicā, na bu'iri boca'quere weresāto. ²¹ Yu'u a'te pūrīcārē nicāti. Yu'u uputu ucūtuturo me'rā narē niwū: "Masā wērī'cārāpu masārāsama' ni, yu'u ējōpeose ye bu'iri masā ni'cācā yu'ure beserā wee'e", niwū, nicu niwī Pablo Félire.

²² Cū tojo nīca be'ro Féli Jesure ējōpeorā na weesetisere añurō masīgũ niyugu, "Tocārōta tu'oguti. Be'ro Lisia surara wiogu cū etacāpu, yu'u mu'urē beseguti", nicu niwī.

²³ Tojo weegu Féli surarare co'teduticu niwī Pablöre tja.

—Añurō weeya cūrē. A'ti wi'ipu cū sijasī'rīcā, āpērā cū me'rācārā cūrē weetamusī'rīcā, cā'mota'aticā'ña, ni, duticu niwī Féli cū yagu surarare.

²⁴ Pejeti numarī yu'rūca be'ro Féli, cū numo judío masō Drusila me'rā wa'acārā niwā tja Pablo nirī wi'ipu. Topu etagu, surarare pijiduticu niwī Pablöre. Pablo cū tiropu etacā ĩ'agũ, "Wereya Jesure ējōpeosenojō cjasere", nicu niwī. ²⁵ Pablo a'tere werecu niwī cūrē:

—Ō'acū marīrē cū duti'quere añurō weesetiduticu niwī. Ō'acū "Masā basu ña'arō weesī'rīrā, weeticā'ña, wācūtutuaya", nicu niwī. Be'ropu besegusami Ō'acū marī weeseti'quere, nicu niwī.

Pablo cū a'tere nicā tu'ogu, Féli tu'omarīa wa'acu niwī. Tojo weegu Pablöre "Wijaagusa'a. Apetero no'o apeyenojō weese móogũ, mu'urē pijioguti tja mu'u ucūserē tu'oacju", nicu niwī.

²⁶ Féli cūrē niyeru wapayecā uagu, pijio ucūmujācu nimiwī. Cū niyeru wapayéca be'ro bu'iripu nigūrē du'uwīrōgūti nīgũ, tojo weecu nimiwī. Pablo pe'e cūrē ne wapayeticu niwī.

²⁷ Be'ro pua cã'ma be'ro Féli wiogu nisere wijacã'cu niwĩ. Cã ducayuro sãjãcu niwĩ tja Porcio Festo wãmetigu. Féli cã wiogu nisere wijagu, judío masã me'rã añurõ tojasĩ'rĩgũ Pablöre bu'iri da'reri wi'iputa cüucã'cu niwĩ.

25

Festo tiropu Pablo ucũ'que ni'i

¹ I'tia numu cã wiogu nise sãjãca be'ro Festo Cesareapu ní'cu Jerusalẽpu wa'acu niwĩ. ² Cã topu ejacã, pa'ia wiorã, ãpẽrã judío masã wiorã apaturi Pablöre weresãrã wa'acãrã niwã cüpure tja. Pablo pe'e Cesareapu nicu niwĩ. ³ Pablöre wẽjẽatjere apoyotojacãrã niwã. Tojo weerã Festore uputu tutuaro me'rã Pablöre miaduticãrã niwã Jerusalẽpu. “Festo cã Pablöre uócãma, cã ma'apu a'tigureta wẽjẽcõ'arãti”, nicãrã nimiwã. ⁴ Na tojo nicã, Festo pe'e “Cũ Cesarea bu'iri da'reri wi'iputa nitojami. Yu'u basu maata tojaagusa'a tja topure. ⁵ No'o ãpẽrã musã wiorã apeyenojõ bu'iri cuomi nisere cuorã, yu'u me'rãta wa'a weetjãrã, weresãrã wa'aya toputa”, nicu niwĩ.

⁶ Be'ro Festo Jerusalẽpure ocho o diez numurĩ ni, dajatojaa wa'acu niwĩ Cesareapure. Cũ dajãca numu ape numu pe'e masãrẽ na besewuaropu wa'acu niwĩ. Topu eja, Pablöre pijiduticu niwĩ. ⁷ Pablo topu sãjãejacã, Jerusalẽcjãrã judío masã Festo me'rã wa'a'cãrã Pablo pu'to wa'acãrã niwã. Wa'a, cã weeti'quepũreta ña'abutiase weresãcãrã niwã. ¿Na weresã'que diacjũ niti? ne basioticarõ niwũ.

⁸ Na tojo nica be'ro Pablo pe'e “Judío masãrẽ duti'quere ña'arõ ucũtiwu. Õ'acã wi'i pajiri wi'ire dojorẽtiwu. Romano masã wiogure ne cã'rõacã yu'rũnu'cãtiwu”, nicu niwĩ.

⁹ Festo cã quẽ'rã tja judío masã me'rã añurõ tojasĩ'rĩgũ, Pablöre “¿Mu'u Jerusalẽpu wa'asĩ'rĩsari, yu'u topu mu'u ye cjasere besecã?” ni sãrĩtiña'cu niwĩ.

¹⁰ Pablo cürẽ yu'ticu niwĩ:

—Yu'u a'to besewuaropu romano masã wiogu tiropu ni'i. A'toputa yu'ure beserõa'a. Yu'u judío masãrẽ ne cã'rõacã ña'arõ weetiwu. Mu'u a'tere añurõ masisa'a. ¹¹ Yu'u ña'ase wee'que ye bu'iri “Cürẽ wẽjẽrõna'a” nicã pũrĩcãrẽ, ne “Yu'ure wẽjẽticã'ña”, nitibosa'a. Na yu'ure weresã'que diacjũ niticãma, ne ni'cũ yu'ure sõjã judío masãpũre bu'iri da'redutita basiowe'e. Tojo weegu diacjũta Romapu nigũ, romano masã wiogu waropu yu'ure besecã uasa'a, nicu niwĩ Pablo Festore.

¹² Be'ro Festo cã me'rãcjãrã werecasari masã me'rã ucũtoja, Pablöre pijiocu niwĩ:

—Mu'u romano masã wiogu waropure beserõapu. To pũrĩcãrẽ mu'u cã tiroputa besedutigu wa'agusa'a, nicu niwĩ Festo.

Festo Agripare Pablo ye quetire were'que ni'i

¹³ Pejeti numurĩ Festo Pablöre ucũca be'ro Judea di'ta wiogu waro Agripa wãmetigu cã ma'mio Berenice me'rã wa'acãrã niwã Cesareapure. Na Festore cã wiogu nise sãjãca be'ro añudutirã wa'arã weecãrã niwã. ¹⁴ Na topu peje numurĩ niyucã, Festo Agripare werecu niwĩ Pablo ye cjasere. A'tiro nicu niwĩ:

—A'to ni'cũ masũ niami bu'iri da'reri wi'ipu Féli cã wiogu nise wijagu du'uwĩrõti'cu. ¹⁵ Yu'u Jerusalẽpu ejacã, pa'ia wiorã, ãpẽrã judío masã bucãrã Pablöre wẽjẽato nĩrã, yu'upure weresãwã. ¹⁶ Yu'u narẽ yu'tiwu: “Ûsã romano masã a'tiro weeseti'i. Ne ãpẽrãrẽ wẽjẽdutiõ marĩ'i cürẽ weresã'cãrã, weresãno'cu quẽ'rã beseropu na basu a'merĩ diacjũnu'cõtica be'ro. Na weresãno'cu narẽ yu'tica be'ropu beseno'o”, niwũ narẽ. ¹⁷ Tojo weegu na a'to etãca numu ape numu pe'e maata yoogoro marĩrõ yu'u masãrẽ besewuaropu wa'awu. Topu eja, Pablöre pijiwu. ¹⁸ “Yu'ure weresãrã, Ña'abutiase peje waro bu'iri cuomi”, ni weresãrãsama”, ni wãcũmiwũ. Ne marĩcarõ niwũ. ¹⁹ Na ãjõpeosetise cjase dia'cũ nicarõ niwũ.

Apeye, ni'cũ masã Jesú wãmetigu judío masã na “Wẽrĩa wa'awĩ” ní'cure Pablo pe'e cūrẽta tja catimi nise queti dia'cūrẽ weresãwã. ²⁰ Yũ'u a'tenjojõrẽ ¿de'ro weegusari? nímasĩti, Pablõre sãrĩtiña'wũ. “¿Mũ'u Jerusalẽpũ wa'asĩ'rĩsari? ¿Topũ beserouasari te cjasere?” niwũ. ²¹ Cũ pe'e “Jerusalẽpũre wa'asĩ'rĩtisa'a. Romano masã wioгу waro Augusto tiro pe'e beseno'sĩ'rĩsa'a”, niwĩ. Tojo nicã tu'ogu, “Mũ'u a'tota tojánígũsa'a yujupũ bu'iri da'reri wi'ipũ. Yũ'u mũ'arẽ o'ota basiocã, mũ'u wa'agusa'a”, niwũ, ni quetiwerecu niwĩ Festo Agripare.

²² Cũ tojo nicã tu'ogu, Agripa “Yũ'u quẽ'rã cũ ucũcã tu'osĩ'rĩsa'a”, nicũ niwĩ. Festo pe'e “To pũrĩcãrẽ mũ'u ñamiacãta tu'ogusa'a”, nicũ niwĩ.

²³ Ape nũmũ Agripa, cũ ma'mio Berenice na añuse wiorã su'ti sãñase me'rã na nerẽwũari tucũjopũ sãjãacãrã niwã. Æpẽrã surara wiorã, ti macãcjãrã wiorã quẽ'rã na me'rã sãjãacãrã niwã. Na nerẽtojaca be'ro Festo Pablõre pijidutio'ocũ niwĩ.

²⁴ Pablo na tiropũ sãjãejacã, Festo to nirãrẽ nicũ niwĩ:

—Wioгу Agripa, ãpẽrã a'to dujirã, ã'rĩ Pablõre musã ï'a'a. Pãjãrã judío masã Jerusalẽcjãrã, a'ti macãcjãrã cūrẽ weresãwã yũ'upũre. Na'irõ cūrẽ “Wẽjẽrõũa'a”, ni caricũmũjãwã. ²⁵ Na tojo nimicã, yũ'u pe'e “Cūrẽ wẽjẽrõũa'a” na nise bu'irire bocaticãti. Cũ basu “Yũ'u Augusto tiropũ beseno'sĩ'rĩsa'a” nicã, “Cūrẽ topũta o'óguti”, niwũ. ²⁶ Yũ'u cūrẽ o'ógũ, “Ã'rĩ a'te bu'iri cũomi, tojo weecu niwĩ”, ne papera ni ojao'ota basiowe'e marĩ wioгupũre. Tojo weegu yũ'u musã tiropũ ã'rĩrẽ pijioapũ. Mũ'arẽ wéegũ pijioasũ ãsã wioгу ã'rĩ me'rã ucũato nígũ. Mũ'u cũ me'rã ucũca be'ro Augustopũre “A'te bu'iri cũomi” ni ojao'ota basiorosa'a nígũ, cūrẽ pijioasũ. ²⁷ Ni'cũ bu'iriwi'ire o'ógũ, “A'te bu'iri cũomi” ni weretimidũ, o'óta basiowe'e marĩ wioгupũre. Mejõ warota o'óro weronjõ tu'oña'sa'a, nicũ niwĩ Festo Agripare.

26

Pablo Agripare cũ were'que ni'i

¹ Be'ro Agripa Pablõre ucũdutiũ niwĩ:

—Ni'cãrõacã mũ'u yũ'tiya mũ'arẽ na weresã'quere, nicũ niwĩ. Tojo weegu Pablo wioгũre añudutigu, na weesetironojõta omocã me'rã weequo, cūrẽ ucũcũ niwĩ:

²⁻³ —Wioгу, mũ'u nipe'tise judío masã na weesetisere masĩsa'a. Apeye na ucũ a'metu'timũjãse quẽ'rãrẽ masĩsa'a. Tojo weegu yũ'u añurõ e'catise me'rã mũ'arẽ wereguti judío masã na yũ'ure weresã'quere. Añurõ pajaña'se me'rã yũ'u ucũsere tu'oya.

⁴ »Yũ'u wĩ'magũ nicãpũta judío masã nipe'tirã yũ'u niseti'quere masĩmũjãtiwã. Ya macã Tarsopũ nicã, Jerusalẽpũ yũ'u nicã masĩwã. A'tocateropũ quẽ'rãrẽ masĩsama yũ'u weesetisere. ⁵ Yũ'u ma'mũpũta fariseo curuacjũ ninũ'cãwũ. Na tere weresĩ'rĩrã, añurõ masĩsama. Nipe'tirã judío masã wa'teropũre ti curuata ni'i nipe'tise Moisé cũ duti'quere añurõ weeri curua. ⁶ Ni'cãrõacãrẽ Õ'acũ masã wẽrĩ'cãrãpũre masõgũsami nise yũ'u ãjõpeose ye bu'iri a'topũ besedutirã o'oáma. A'te masãse cjasere marĩ ñecũsumũapũreta Õ'acũ weretojacu niwĩ. ⁷ Tereta yucuerã wee'e marĩ doce cururicjãrã. Tojo weerã mũmũcori, ñamirĩ cūrẽ ãjõpeorã ñubuenũ'cũcã'a. Yũ'u quẽ'rã wẽrĩ'cãrãpũ masãrãsama nisere yucuegu wee'e. A'te ye bu'irita ni'cãrõacãrẽ judío masã yũ'ure weresãrã weema. ⁸ To pũrĩcãrẽ ¿de'ro weerã musã pe'e Õ'acũ masã wẽrĩ'cãrãpũre masõsere ãjõpeoweti?

⁹ »Yũ'u quẽ'rã todũporopũ Jesú Nazarecjũrẽ ãjõpeorãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩrõ põtõorõ weecũmiwũ. ¹⁰ Jerusalẽpũ pa'ia wiorã na dutio'omũjãrõ me'rã Jesure ãjõpeorãrẽ ñe'e, bu'iri da'reri wi'ipũ miamũjãwũ. Narẽ wẽjẽcã, yũ'u quẽ'rã ne cã'mota'atiwũ. ¹¹ Pejetiri yũ'u judío masã na nerẽse wi'seripũ wa'a, Jesure ãjõpeodu'uato nígũ

bu'iri da'recūwã. Ʋpɔtu waro na me'rã uagu, apeye di'tapu narẽ bu'iri da'resĩ'rĩgũ sirutuwa'cãcūwã.

¹² »“Bu'iri da'reguti tja” ni wãcūwã'cãgũ, pa'ia wiorã dutio'ori pũrĩ me'rã Damascopu wa'amíwã. ¹³ Ti macã wa'ari ma'apu wa'agu, dajaritero nicã mujĩpũ asistero nemorõ u'musepu asistedijati, añurõ bo'reyua wa'awu. Yu'u tiro, yu'u me'rãcjãrã tiropu asiste se'sa wa'awu. ¹⁴ Tojo wa'acã, ãsã nucũcãpu nipe'tirã buruque'a wa'awu. Ni'cũ yu'ure hebreo ye me'rã ucũcã tu'owu: “Saulo, ¿de'ro weegu yu'ure ña'arõ weeti? Tojo wéegu, mu'u basuta ña'arõ weegu wee'e”, niwĩ.

¹⁵ »Cũ tojo nicã, “¿Noa niti mu'u?” niwũ cūrẽ.

»Cũ yu'ure yu'tiwĩ: “Yu'u Jesú ni'i, mu'u ña'arõ weesĩ'rĩ wapagũ. ¹⁶ Wã'cãnu'cãña. Yu'u mu'urẽ yé cjasere weregu wa'ato nígu mu'urẽ bajuapu. Ni'cãcã mu'u ĩ'a'quere, yu'u mu'urẽ be'ropu ĩ'oatjere weregu wa'agusa'a. ¹⁷⁻¹⁸ Judío masã, ãpẽrã judío masã nitirã mu'urẽ wẽjẽsĩ'rĩcã, añurõ co'teguti. Judío masã nitirã tiro na tu'omasĩato nígu yé quetire mu'urẽ weredutigu o'ógutigu wee'e. Mu'u werecã, ña'arõ weeseti'quere du'u, añuse pe'ere siruturãsama. Tojo weecã, na'itĩ'arõpu ní'cãrã bo'reyuse pe'ere bocarãsama. Yu'u na wiogu nigũti. Wãtĩ pe'e na wiogu ninemotĩcã'to nígu tojo weeguti. Yu'ure ãjõpeocã, na ña'arõ weeseti'quere acobojoguti. Tojo weerã na quẽ'rã ãpẽrã yu'ure ãjõpeo'cãrã, yu'u bese'cãrã me'rã nirãsama”, niwĩ Jesú yu'ure.

¹⁹ »Tojo weegu Jesú cũ u'musepu ucũdijo'quere queoro weewu. Yu'rũnu'cãtiwu.

²⁰ Yu'u ne waro Damascocjãrãrẽ Jesú ye quetire werenu'cãwã. Be'ro Jerusalẽcjãrãrẽ, nipe'tiro Judea di'tacjãrãrẽ, ãpẽrã judío masã nitirã quẽ'rãrẽ a'tiro werewu. “Ña'arõ masã weeseti'quere du'uya. Õ'acũ cũ u'aro weeya”, niwũ. Na tojo wéeca be'ro na ducayu'quere ãpẽrãrẽ ĩ'oato nígu narẽ añurõ nisetidutiwu. ²¹ A'te yu'u were'que ye bu'iri judío masã Õ'acũ wi'ipu yu'u nigũrẽ ñe'e, wẽjẽsĩ'rĩmiwã. ²² Na tojo weesĩ'rĩmicã, Õ'acũ pe'e yu'ure weetamunu'cũcã'wĩ. Tojo weegu yu'u a'tocaterore wiorãrẽ, ãpẽrã mejõ nirã quẽ'rãrẽ Õ'acũ ye quetire were'e. Daporopu Moisé, ãpẽrã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã “Be'ropu tojo wa'arosa'a” na ní'caronojõ tereta yu'u were'e. ²³ Na a'tiro ni ojacãrã niwã: “Cristo Õ'acũ bese'cu pi'eti, wẽrĩgũsami. Wẽrĩtoja, cũta wẽrĩ'cupu masãmu'tãgũsami. Tojo weegu cũ yu'rũosere weregusami judío masãrẽ, judío masã nitirãrẽ”, ni ojacãrã niwã, ni werecu niwĩ Pablo.

²⁴ Cũ tojo nirĩ curata Festo caricũquejocu niwĩ Pablore:

—Pablo, mu'u maatigu wee'e. Ʋpɔtu mu'u bu'ese ye bu'iri mu'u tu'omasĩtigu dojo'o, nicu niwĩ Festo.

²⁵ Cũ tojo nicã, Pablo yu'ticu niwĩ: “Yu'u maatigu mejẽta wee'e. Yu'u werese diacjũta ni'i. Wiopesase me'rã were'e”, nicu niwĩ.

²⁶ Be'ro Agripa werecu niwĩ tja:

—Mu'u a'te cjasere añurõ masĩsa'a. Tojo weegu yu'u mu'urẽ uiro marĩrõ were'e. Nipe'tise yu'u mu'urẽ were'quere añurõ masĩsa'a. A'te Jesú ye queti ya'yioropu wa'atiwu.

²⁷ »¿To pũrĩcãrẽ mu'u quẽ'rã, Agripa, Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã na oja'quere ãjõpeoweti? Yu'u tu'oña'cã, mu'u ãjõpeosa'a, ni sãrĩtiña'cu niwĩ Pablo.

²⁸ Cũ tojo nicã, Agripa nicu niwĩ:

—¿Pejetiacã ucũse me'rã mu'u yu'ure Jesure ãjõpeocã weecã'sĩ'rĩti? ni yu'ticu niwĩ.

²⁹ Pablo ninemocu niwĩ tja:

—Peje ucũse, pejetiacã ucũse u'eri me'rã mu'u, a'to nirã nipe'tirã yu'u weronojõ Jesure ãjõpeocã uasa'a, yu'u weronojõ bu'iri da'rieri wi'ipu nitimirã, nicu niwĩ.

³⁰⁻³¹ Cũ tojo níca be'ro Agripa, Festo, Berenice, ãpẽrã na me'rã dujirã wã'cãnu'cã, ape tucũpu Pablo ye cjasere ucũrã sãjãacãrã niwã. A'tiro nicãrã niwã:

—Cũ pũrĩcã te ye bu'iri wějěrõua'a nisere ne mooami. Ne bu'iri da'reri wi'ipu quẽ'rãrẽ cũuta basiotimiapã, nicãrã niwã.

³² Agripa pe'e Festore nicu niwĩ:

—Cũ basu pe'e “Augusto romano masã wiogu yu'ure beseato” niticãma, marĩ cũrẽ du'uwĩrõcã'boapã, nicu niwĩ.

27

Pablöre Romapũ o'ó'que ni'i

¹ Be'ro Festo Romapũ o'óta basiocã ï'agũ, Pablöre, tojo nicã ãpẽrã bu'iri da'reri wi'ipu nirãrẽ Julio surara wiogure co'tedutiwĩ. Julio surara wiogu Augusto wãmetiri curuacjũ niwĩ. Yu'u Luca quẽ'rã na me'rã wa'awu. ² Æsã ni'cãwũ yucusu Adramitio wãmetiri macã cjãwũ Asia cjase petaripu wa'apju me'rã mujãsãjã wa'awu. Apĩ Aristarco wãmetigu Macedonia di'ta Tesalónica wãmetiri macãcjũ Æsã me'rã wa'awĩ.

³ Cesareapũ wija'cãrã ape numu Æsã Sidõ wãmetiri macãpure etawu. Topu Æsã etacã, Julio Pablöre pajaña'gũ, a'tiro weewĩ. Tocjãrã cũ me'rãcjãrã cũ hasenojõrẽ o'oato nígu, na tiropu sijadutigu du'uo'owĩ. ⁴ Æsã ti macãpu ní'cãrã wijawã'cã, Chipre nucũrõrẽ diacjũcamocã pe'e yu'ruawu. Tia pe'e wĩ'rõ tutuatiwu. ⁵ Æsã Cilicia, Panfilia wãmetise di'ta tiro ti maarẽta yu'rutẽrĩ pẽ'a, Mira wãmetiri macãpu Licia di'tapure ejawu. ⁶ Ti macãpu apewupu mujãsãjãrãtirã tiwupu sãña'cãrã dijawu. Be'ro surara wiogu apewu Alejandría cjãwũ Italiapũ wa'apjure bocaewawĩ. Æsã tiwupu mujãsãjã, wa'a wa'awu tja.

⁷ Wĩ'rõ Æsãrẽ uputu wẽe cã'mota'ayucã, Æsã peje numurĩ yoogowu. Æsã uputu pi'etica be'ropu ejawu Gnido wãmetiri macã põtõorõpure. Wĩ'rõ apero pe'e wẽose ye bu'iri diacjũ yu'ruamasiti, apero pe'e majãmiawũ. Salmón peta tiro pe'e yu'ruaa, Creta nucũrõrẽ cũpe pe'e bajaque'awu. ⁸ Æsã sumutopu yu'ruaa, uputu da'rayu'rua'cãrã caributirãpu Añurĩ Peta wãmetiropure ejawu. Ti peta Lasea wãmetiri macã pu'to niwũ.

⁹ Æsã uputu yoogo'que ye bu'iri judío masã be'tiri bosenumu yu'ruatojacaro niwũ. Tojo weero wĩ'rõ uputu wa'a, pu'ecu nu'cãtjo cã'rõacã du'sawu. Æsã yu'ruacã, uputu waro wiopesa niwũ. ¹⁰ Tere masĩgu, Pablo narẽ weremiwĩ:

—Marĩ yu'ruacã, wio nisa'a. A'tiwu, tiwu cjase apeque, marĩ quẽ'rãrẽ mirĩtawio nisa'a. Tojo weerã marĩ a'toputa tojánirã yujupu, nimiwĩ.

¹¹ Cũ tojo nimicã, surara wiogu Pablo ucũsere tu'otiwĩ. Tiwu wiogu, tiwu autugure na ucũse pe'ere ãjõpeowĩ. ¹² Ti peta pe'e pu'ecu nicã ña'a niporo. Tojo weerã tiwupu sãñarã pãjãrã ti nucũrõ Cretare yu'rua wa'asĩ'rĩwã Fenice wãmetiri macãpu. “Topu apetero weerã pu'ecu tõ'orãsa'a”, niwã. Ti peta pe'ere uputu wĩ'rõ wẽetiporo.

Pablo quẽ'rã pu'etõ'o'que ni'i

¹³ Tojo weerã sajatiro wĩ'rõ wẽetuuwã'cãticã, tiwu da'rarã pe'e “Yu'ruaroua'a Fenicepu”, ni wãcũwã. Tojo wee Æsã Creta wãmetiri nucũrõ sumutopu yu'ruawu. ¹⁴ Æsã wijãca be'ro maata wĩ'rõ uputu wẽewã'cãtiwu Æsã pu'to nucũrõ tiro pe'e. Te wĩ'rõ Nordeste wãmetiwu. ¹⁵ Tiwure wĩ'rõ uputu wẽecã'mota'awu. Tojo wẽecã, wĩ'rõ wẽepõtõorõ pe'e wa'ata basiotiwu. Basioticã ï'a, to wẽewã'cãrõ pe'eta Æsãrẽ su'ori miawũ. ¹⁶ Æsã ni'cã nucũrõ Cauda wãmetiri nucũrõacãpure eja, yu'ruawu wĩ'rõ uputu wẽopũrĩtiro pe'e. Tiwu siropu ni'cãwũ yucusu cã'wũacã pajipju mirĩcã, na yu'ruapju du'tepono'wũ. Wĩ'rõ uputu wẽecã, tiwuacãrẽ uputu da'ratjãrãpu pajipjupõpu miisãawũ. ¹⁷ Tiwure wejemorõpeotoja, pũnu'mo dari me'rã wĩ'rõ me'rã batari nĩrã pajipjuta warua, du'tewã. Be'ro na ui, Sirte wãmetiro nucũporojopu marĩrẽ wẽewã'cãrĩ nĩrã, na “Su'ti caseri wĩ'rõ miato” ni, du'teõ'o'que caserire pãacã'wã. Na pãaca be'ro wĩ'rõ wẽorõ pe'eta wa'awu. ¹⁸ Ape numu mejãrõta

wĩ'rō wēecā ĩ'arā, a'tiro weewā. Tiwupu apeqwe sãñasere pa'sa tutuapju tojato nĩrã cõ'aduwā. ¹⁹ Ape numu ũsã basuta ni'cãrē tiwũ cjase su'ti caserire, na dũ'te'que darire, na tuatu'que sē'rērĩrē doqueñonemowũ tja. ²⁰ Peje numurĩ mujĩpũ umucocjũ, ñocõa ne bajutiwā. Tojo weerã ũsã no'o diácjũ wa'arāsari, nita basiotiwũ. Wĩ'rō quē'rã tojo wēenu'cũcã'wũ. Tojo wee “Ũsã ne yu'rũsome”, ni wãcũmiwũ.

²¹ Peje numurĩ ũsã ba'atiwũ. Tojo weecã ĩ'a, Pablo na wa'teropu ní'cu wã'cãnu'cã, narē niwĩ:

—Musãrē sõ'opu Cretapu yu'u were'quere tu'ocã, añu niboapã. Marĩ topu wijatirã, a'tiwũre dojorē, tiwũ cjasere bajuriotiboapã. ²² Ni'cãrõacãrē musã uiticã'ña. Ne ni'cũ wēĩsome. A'tiwũ dia'cũ bajudutirosa'a. ²³ Yu'u Ō'acũrē ějõpeogu ni'i. Cũ yu'u wioгу nimi. Ni'cãcã ñami ni'cũ cũrē wereco'tegu yu'u tiropu bajuami. ²⁴ A'tiro ni wereami: “Ne uiticã'ña. Mu'u Augusto wioгу tiropu beseno'gũ wa'agusa'a. Ō'acũ mu'u sēĩsere añurõ tu'oami. Tojo weerã a'tiwupũ nirã yu'rũpe'ticã'rãsama. Ne ni'cũ wēĩsome”, niami. ²⁵ Tojo weerã musã wãcũtutuaya. Yu'u Ō'acũrē ějõpeo'o. Cũ ní'que diacjũta wa'arosa'a. ²⁶ Wĩ'rō dia'cũ marĩrē nucũrõpu wēequepeorosa'a, niwĩ Pablo.

²⁷ Pua semana ũsã Cretare wijãca be'ro ejacãti pajiri maa Adriático wãmetiri maajopure. Wĩ'rō uputu wēocã'mota'ayucã, yoogocãti. Ñami deco nicã tiwucjãrã da'rarã, “Marĩ di'ta tiropu ejarã weetũ'sa'a”, niwã. ²⁸ Tojo weerã na ¿no'ocã'rõ ũ'cũamiti? nĩrã, ni'cã da yuta da me'rã dijoo, queoña'wã. Na tojo weecã, treinta y seis metros ũ'cũawũ. To be'roacã tja apaturi queoña'wã. Veintisiete metrota nicaro niwũ majã. ²⁹ Ñami niyucã, na ũtãpagapu doquewãrĩ nĩrã, a'tiro weewã. Ba'paritise cõme pjĩrĩ pacare te yapuripũ yuta dari me'rã dũ'teõ'o'quere doqueñowã. Auturo pe'e tiwũre wejeñe'epo'ato nĩrã tojo weewã. Tojo weetojaca be'ro na “Maata bo'reacã uamisa'a”, ni wãcũque'tiwã. ³⁰ Ñamita tiwũre da'raco'teri masã du'tisĩ'rĩmiwã. Tojo wee na “Cõme pjĩrĩrē u'mutãrõ pe'e doqueñorãtirã wee'e” nisoo, yucũsũacãrē miidijoo, tiwũ me'rã du'tisĩ'rĩmiwã. ³¹ Pablo na tojo weesĩ'rĩcã ĩ'agũ, surara wioгure, ãpērã surarare werewĩ:

—Ã'rã a'tiwupũ tojaticã, musã ne ni'cũ catisome, niwĩ.

³² Cũ tojo nicã tu'orã, surara pe'e tiwũ yucũsũacãrē dũ'te'que darire dutesurequeñocã'wã.

³³ Bo'reque'ati dũporo Pablo tiwupũ nirãrē ba'adutiwĩ:

—Pua semana wa'a'a musã cãrĩti, ba'atimirã musã nirõ. ³⁴ Tojo weegu yu'u musã baanũjã tutuato ní'gũ, musãrē ba'adutiguti. Ne cã'rõacã musãrē mejẽcã wa'asome, niwĩ.

³⁵ Tojo nitoja, Pablo pãrē mii, nipe'tirã ĩ'orõpu Ō'acũrē e'catise o'owĩ. Be'ro cũ basu tigare deco me'rã pe'é, ba'awĩ. ³⁶ Na cũ tojo ba'acã ĩ'arã, na bujawetimi'quere du'u, na quē'rã e'catise me'rã ba'awã. ³⁷ Ũsã tiwupũ sãñarã nipe'tirã doscientos setenta y seis niwũ. ³⁸ Na ba'asĩ'rĩrõ põtēorõ na ba'ãca be'ro tiwupũ sãñase trigo ajurire ti maapu doqueño'ocã'wã. Yucũsũ ca'rasãanemopju tojato nĩrã tere cõ'awã.

Yucũsũ nucũporopu sũ'apeja'que ni'i

³⁹ Bo'reque'aca be'ro tiwũ da'rari masã nucũrõrē ĩ'abocawã. ¿No'opu niti? ni ĩ'amasĩtiwã. Na tojo ĩ'amasĩtimirã, opatucũ nucũporo nirõrē ĩ'a, “Sõ'o buanũjãrã, apetero weero basiocãma, to majãarã”, niwã. ⁴⁰ Tojo weerã todũporo “Cõme pjĩrĩ wejeñe'epo'ato” ni, na dũ'te doqueño'que pjĩrĩrē dutesure dijowã. Apeye wajapjĩrĩ pacare, autuse pjĩrĩ dũ'te'que darire pãaca'ranũ'cõwã. Na tojo weetojaca be'ro u'mutãrõpu nirĩ su'ti caserore wĩ'rõ ti caseropũ ñe'e miato nĩrã wejemorõ yoowã. Tojo weero tiwũ nucũporo sumuto pe'e nũjãwũ. ⁴¹ Nũjã, ũ'cũatiro nucũporo opa bu'a

nirõpɯ sɯ'apeja wa'awɯ. Wajamɯ'tārõ pe'e nuc̄poropɯ opas̄io doquebi'peque'awɯ. Ne s̄iõburota basiotiwɯ. Tiwɯ auturo pe'e pã'cõrĩ pacase paaquẽocã, bata wa'awɯ.

⁴² Tojo wa'acã ì'a, surara tiwɯpɯ bu'iri cɯorã na ñe'e'cãrãrẽ ne ni'cũ doqueñojã baadu'titicã'to nĩrã wẽjẽcã'sĩ'rĩmiwã. ⁴³ Surara wiogɯ pe'e Pablora yu'rɯosĩ'rĩgũ, narẽ cã'mota'awĩ. Be'ro baamasĩrãrẽ sumutopɯ baanɯjãmɯ'tãdutiwĩ. ⁴⁴ Æpẽrãrẽ taboa pjĩrĩ me'rã pa'sanɯjãdutiwĩ. Te me'rã wa'atirã, tiwɯ cjase bata'que pjĩrĩ me'rã pa'sanɯjãdutiwĩ. Tojo weetjĩrã, ùsã nipe'tirã yu'rɯpe'ticã'wũ.

28

Pablo Malta nɯc̄rõpɯ ní'que ní'i

¹ Æsã nipe'tirã sumutopɯ nɯjãta, majãnu'cãca be'ro ùsã masĩwũ, ti nɯc̄rõ Malta wãmeticaro niwũ. ² Tocjãrã masã acoro pejacã yɯsuacã ì'arã, ùsãrẽ añurõ pajaña'wã. Tojo weerã pecame'e wĩjãbosa, ùsãrẽ sõ'madutirã pijiwã. ³ Pablo quẽ'rã peca boposãse seegɯ wa'a, mitiawĩ. Cũ tojo mitĩarĩ cura aña pecapɯ ní'cɯ asise uiwijatigɯ, Pablo ya omocãpɯ cũ'rĩ doqueyojawĩ. Topɯta wã'ñacã'wĩ. ⁴ Ti nɯc̄rõcjãrã aña Pablo ya omocãpɯ wã'ñacã ì'arã, na a'tiro niwã:

— Æ'rĩ masã wẽjẽrĩ masũ nisami. Cũ dia pajiri maapɯ yu'rutoja'cɯ nimigũ, cũ ña'arõ wee'que wapa wẽrĩgũsami, niwã.

⁵ Pablo pe'e añarẽ pecame'epɯ wejestequetiawĩ. Cũrẽ ne mejẽcã wa'atiwɯ. ⁶ Na tocjãrã pe'e “Maata cũrẽ bipia wa'arosa'a”, nimiwã. “Bipiticãma, wãcũña marĩrõ bɯrɯque'a, wẽrĩa wa'agusami”, ni wãcũmiwã. Na yoacã yucuecũmĩ, cũrẽ mejẽcã wa'aticã ì'a, mejẽcã wãcũwã tja. “Æ'rĩ ɯmɯ mejẽta nisami. Marĩ ãjõpeogɯ ní'gũ nisasami. Tojo weero cũrẽ aña cũ'rĩcã, ne mejẽcã wa'awe'e”, niwã.

⁷ Æsãrẽ tojo wa'a'caro ti nɯc̄rõ wiogɯ Publio wãmetigɯ ya di'ta pu'toacã niwũ. Cũ ùsãrẽ cũ ya wi'ipɯ cãrĩdutigɯ pijiwĩ. I'tia nɯmɯ ùsã cũ ya wi'ipɯ nise nɯmũrĩrẽ ùsãrẽ añurõ weewĩ. ⁸ Titare Publio pacɯ ujaque, yoja dutitigɯ cãjĩwĩ. Pablo cũ cãjĩrõpɯ sãjãa, Õ'acũrẽ sẽrĩbosa, cũ dɯpoapure ñapeowĩ. Tojo wee cũrẽ yu'rucã weewĩ. ⁹ Cũ tojo weecã ì'arã, ti nɯc̄rõpɯ nirã dutitirã na ye dutire yu'rɯodutirã cũ tiropɯ a'tiwã. Nipe'tirã na ye dutire yu'rɯono'wã. ¹⁰ Ti nɯc̄rõcjãrã ùsãrẽ peje apeyenojõ o'owã. Be'ropɯ ùsã yucɯsupɯ wa'arã, pu'etiatje quẽ'rãrẽ o'owã.

¹¹ Æsã ti nɯc̄rõpɯrẽ i'tia mujĩpũ niwũ. Be'ro Alejandrĩa wãmetiri macã cjãwũ me'rã wa'awɯ tja. Tiwɯ topɯ pu'ecu tõ'o nĩnicaro niwũ yujupɯ. Tiwɯ yucɯsue'quẽapɯ ãpẽrã masã ãjõpeosetirã Cãstor, Pólux wãmetirã queose na paateõ'o'que wã'ñawũ. ¹² Maltapɯ ní'cãrã wija, Siracusa wãmetiri macã cja petapɯ ejawɯ. Topɯ i'tia nɯmɯ tojãníwũ. ¹³ Be'ro Regio wãmetiri macãpɯ wa'arã, sumutopɯ nɯjãwũ. Topɯ eta, ni'cã nɯmɯ be'ro ùsã wa'aro pe'eta wĩ'rõ wẽowũ. Tojo weerã ape nɯmɯ pe'e ejabaque'owɯ Puteoli wãmetiri macãpɯrẽ. Topɯ eta, ùsã tiwɯpɯ sãña'cãrã dijawɯ. ¹⁴ Topɯrẽ ãpẽrã Jesure ãjõpeorãrẽ bocaejawɯ. Na ùsãrẽ “Nĩ'cã semana ùsã me'rã tojãníña”, niwã. Tojo weerã ùsã ni'cã semana to ni, be'ro Romapɯ wa'arã ma'apɯ yu'rɯawɯ tja. ¹⁵ Æpẽrã Romacjãrã Jesure ãjõpeorã ùsã Romapɯ wa'ase quetire tũ'otojacãrã niwã. Tere tũ'o, ùsãrẽ põtẽrĩrã etawã ma'apɯ Foro de Apio wãmetiri macãpɯ. Æpẽrã quẽ'rã aperopɯ sijari masã na cãrĩrõpɯ Tres Tabernas wãmetiropɯ ùsãrẽ põtẽrĩwã. Pablo narẽ ì'agũ, Õ'acũrẽ e'catise o'o, cũ basu quẽ'rã nemorõ e'cati, wãcũtutuase bocanemowĩ. ¹⁶ Æsã Romapɯ etãca be'ro surara wiogɯ Julio a'tiro weewĩ. Bu'iri cɯorã cũ mia'cãrãrẽ tocjãrã bu'iri cɯorãrẽ co'terã wiogɯpɯrẽ wiawĩ. Pablo pe'ere ape wi'ipɯ ni'cũ surara cãrẽ du'tiri ní'gũ co'teacjɯ me'rã cũuwĩ.

Pablo Romapɯ ní'que ní'i

¹⁷ I'tia numu ũsã Romapu etáca be'ro Pablo ti macãcjãrã judío masã wiorãrẽ pijioiwĩ. Be'ro cũ tiropu na ejacã i'a, narẽ a'tiro niwĩ:

—Yũ'u acawererã, ne cã'rõacã mejẽcã weetiũ marĩ acawererãrẽ. Ne marĩ ñecũsumuapũ weeseti'quere “Tojo niwe'e”, nitiwũ. Tojo weetimicã, marĩ acawererã Jerusalẽpu yũ'ure ñe'e, romano masã wiorãpũre o'owã. ¹⁸ Na romano masã wiorã yũ'ure sãrĩtiña'a, cãrẽ wẽjẽrõua'a nise bu'irire bocatitjãrã, du'usĩ'rĩmiwã. ¹⁹ Na judío masã pe'e pũrĩcã yũ'ure ne du'uwĩrõrõ uatiwã. Tojo weegũ yũ'u “Wioũ Augusto Romacjũputa beseato”, niwũ. Ne yũ'u acawererãrẽ weresãgũ mejẽta, yũ'u uaro me'rã a'tiapũ. ²⁰ Yũ'u tojo weetjãgũ, musã me'rã ucũgũti nígũ, diacjũ masiãto nígũ musãrẽ pijioapũ. Marĩ judío masã yoacã yucue'cũ a'titojacũ niwĩ. Cũ Jesucristo wãmetimi. Yũ'u cãrẽ ãjõpeose ye bu'iri a'te dari cõme dari me'rã du'teno'cũ ni'i, niwĩ Pablo.

²¹ Na cãrẽ niwã:

—Ũsã ne ni'cã papera pũrĩ judío masã Judeacjãrã na ojao'oca pũrĩrẽ ñe'ewe'e. Mu'u ye cjasere tu'owe'e. To Judeacjãrã a'topũ sjarã etarã, ne ña'arõ ucũ weresãtiwã mu'urẽ. ²² Ũsã a'te dia'cãrẽ masĩ'i. Nipe'tirocjãrã “Jesure ãjõpeose ña'a ni'i”, ni ucũma. Tojo weerã ũsã mu'u ãjõpeosere tu'osĩ'rĩsa'a, niwã.

²³ Tojo níca be'ro na ni'cã numu tere ucũatji numurẽ besewã. “Ti numu a'tirãti” ni, wa'a wa'awã. Ti numu nicã pãjãrã masã Pablo cãjĩrĩ wi'ipũ etawã. Na nerẽpe'tica be'ro bo'reacã bu'enu'cã'cũ, téé ñamica'a bu'e na'itõ'oa wa'awĩ. Õ'acũ cũ nipe'tirã wioũ nise quetire bu'ewĩ. Jesucristore ãjõpeoato nígũ, Moisé cũ oja'quere, Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã na oja'quere narẽ pũrõ ãjõpeocã uagũ bu'eĩ'owĩ. ²⁴ Ni'cãrẽrã cũ bu'esere ãjõpeowã. Æpẽrã ne ãjõpeotiwã. ²⁵ Na ni'cãrõnojõ wãcũti, ni'cãrẽrã topũ duji'cãrã wã'cãnu'cãwijaari cura Pablo narẽ niwĩ:

—Espíritu Santu diacjũta ucũpĩ Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masũ Isaía me'rã ucũgũ marĩ ñecũsumuapũre. A'tiro ni wereduticũ niwĩ:

²⁶⁻²⁷ Æ'rã masãrẽ a'tiro ni weregũ wa'aya:

“Musã Õ'acũ ye cjasere teerã, i'asĩ'rĩtirãsa'a.

Õ'acũrẽ ãjõpeosĩ'rĩtirã, diacjũ cjasere tu'osĩ'rĩtirãsa'a.

Tojo ãjõpeotitjãrã, yũ'ure acoboJose sãrĩsome.

Tojo weerã musãrẽ werẽcã, tu'orãsa'a, tu'orã pe'e.

Mejõ de'ro nirõ weesari, ni tu'omasĩsome.

Musã añurõ yũ'u weesere i'amirã, i'amasĩsome”, nicũ niwĩ Õ'acũ.

²⁸ »Tojo weerã musã tu'osĩ'rĩtise ye bu'iri Õ'acũ masãrẽ yũ'rũose quetire ni'cãcã me'rã judío masã nitirãrẽ wereno'rõsa'a. Na pe'e añurõ tu'otu'sarãsama, niwĩ.

²⁹ Pablo tere níca be'ro judío masã topũ nirã na basu a'metu'tiwijaawã.

³⁰ Pua cũ'ma Pablo ti wi'i na waso, wapayedutica wi'ipũre surara cãrẽ co'tegũ me'rã niwĩ. Nipe'tirã cãrẽ i'asijãrãrẽ e'catise me'rã narẽ põtẽrĩwĩ. ³¹ Uiro marĩrõ, wãcũtutuario me'rã masãrẽ Õ'acũ cũ wioũ nisere, tojo nicã Jesucristo ye cjasere bu'enu'cũcã'wĩ. Æpẽrã ne cã'mota'aro marĩrõ tojo weewĩ.

Teófilo, mu'urẽ tocã'rõta oja'a.

Luca

Pablo Romacjārārē oja'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

Pablo a'ti pūrīrē Corintopu nígũ, Romacjārā Jesucristore ějōpeorārē ojacu niwī. Cũ ne waropare Jesucristore ějōpeoticu niwī. Tojo weegu cūrē ějōpeorārē ña'arō weesī'rīgũ sirutucu niwī. Be'ro Ō'acũ Pablōre ducayucā weecu niwī. Tojo wéeca be'ro cũ Jesucristo ye quetire wereri masũ sājācu niwī.

Pablo Romacjārā tiropu wa'asī'rīcu nimiwī. Cũ a'ti pūrīrē ojacaterore wa'aticu niwī yujupu. I'tia cũ'ma be'ro na tiropure wa'acu niwī.

Cũ papera ojagu, a'tiro ojaseticu niwī. “Yũ'u Pablo musārē oja'a” nitojaca be'ro añudutiwacu niwī. Be'ro “Ō'acūrē musā ye cjasere e'catise o'o'o”, nicu niwī. Tojo nicā “A'tere uasāgũ, musārē a'ti pūrīrē oja'a,” nicu niwī. Be'ropata “Ō'acũ ye añuse quetire a'tiro nirō wee'e”, ni ojacu niwī. Yaparata majā añudutituosere ojacu niwī.

Pablo a'ti pūrīrē marī nipe'tirā bu'iritirā ni'i nisere ojacu niwī. Tojo nicā Ō'acũ me'rā añurō nisī'rīrā, Jesucristore ějōpeose me'rā dia'cũ tojo nita basio'o nisere ojacu niwī. Apeye, Romacjārārē ni'cārō me'rā nisetidutigũ, narē “Añurō a'merī pajaña'ña, ejerisājāse me'rā niña,” ni ojacu niwī.

Pablo Romacjārā Jesure ějōpeorārē oja'que ni'i

¹ Yũ'u Pablo musā Roma wāmetiri macācjārā Jesucristore ějōpeorārē oja'a. Jesucristo dutiro weewā'ñaco'tegu ni'i. Cũ yũ'ure Ō'acũ masārē yũ'ruose quetire weredutigũ besecũwī.

² Duporopu Ō'acũ cũ ye queti weremu'tārī masā me'rā “Yũ'u masārē yũ'ruoguti”, ni wereyucu niwī. Tojo weerā te quetire tũ'orā, Ō'acũ ye queti ojāca pūrīpu ojacārā niwā. ³ Na oja'que marī wioгу Jesucristo Ō'acũ macũ ye queti ni'i. Cũ a'ti nucūcāpūre marī weronojō upūtigu bajucacu niwī. Masũ nígũ, duporocjūpu wioгу Davi pārāmi nituriagupu nicu niwī. ⁴ Cũ marī weronojō upūtimigũ, Ō'acũ macũ niyugu, ña'ase moogũ waro nicu niwī. Cũ wērīca be'ro cũ pacu Espiritu Santu tutuaro me'rā cūrē wērī'cupure masōcu niwī. Tojo weese me'rā masārē yũ'u macũ nimi nisere i'ocu niwī. ⁵ Cũ yũ'u Pablōre añurō wéegu, cũ ye quetire weredutigũ besewī. Nipe'tiropu masā Jesucristore ějōpeoato nígũ tojo weewī. Ějōpeotjīarā, cũ uaro weerāsama.

⁶⁻⁷ Musā Romacjārā quē'rā cũ tojo nino'cārāta ni'i. Tojo weegu musārē Ō'acũ mairārē a'ti pūrīrē oja'a. Ō'acũ Jesucristo yarā sājādutigũ musārē besecu niwī. Marī pacu Ō'acũ, tojo nicā marī wioгу Jesucristo musārē añurō weeato. Musārē ejerisājācā weeato.

Pablo Romapu wa'asī'rīmi'que ni'i

⁸ A'tere musārē weremu'tāgūti. Nipe'tiropu musā Jesucristore ějōpeosere ucūse'sama. Tere tũ'ogu, Jesucristo weetamuse me'rā Ō'acūrē e'catise o'o'o. ⁹ Yũ'u ñubuesetirinucũ musā ye cjasere sērībosanu'cūcā'a. Yũ'u tojo weesere Ō'acũ “Diacjūta tojo weemi”, nisami. Yũ'u añurō ejeripō'rātise me'rā cũ uaro wee'e. Tere wéegu, añuse queti cũ macũ yere were'e. ¹⁰ Apeye quē'rārē Ō'acūrē a'tiro sērīnu'cūcā'a. “Mũ'u uaro nicā, yũ'ure Romapu wa'adutigũ du'uo'oya. Tī macācjārā mu'urē ějōpeorārē i'asī'rīsa'a”, ni sērī'i. Yoa wa'a'a yũ'u musā tiropu wa'asī'rīmi'caro. ¹¹ Musārē nemorō wācūtutuacā uasāgũ, Espiritu Santu yũ'ure masīse o'oro weronojō musārē o'oturiasī'rīsa'a. Tojo weegu topure wa'asī'rīsa'a. ¹² Musārē a'tiro nigūti. Marī pūaperi a'merī weetamurāsa'a. Musā yũ'u ějōpeocā

ĩ'arã, nemorõ wãcũtutuarãsa'a. Yũ'u quẽ'rã musã ëjõpeocã ĩ'agũ, mejãrõta weegusa'a.

¹³ Acawererã, musãrẽ a'tere masĩcã uasa'a. Pejetiri musã tiropũ wa'asĩ'rĩmi'i. Apesecjãrãmarĩcã judío masã nitirã yũ'u Jesucristo ye quetire werecã, ëjõpeowã. Musã ya macãcjãrã quẽ'rãrẽ Jesucristore ëjõpeocã uasãgũ, weregũ wa'asĩ'rĩsa'a. Tojo weesĩ'rĩmicã, basiowe'e yujupũ. ¹⁴ Õ'acũ cũ ye quetire nipe'tirãrẽ yũ'are weredutiwĩ. Yé uurãrẽ, uutirã quẽ'rãrẽ weredutiwĩ. Bu'e'cãrãrẽ, bu'eti'cãrãrẽ weredutiwĩ. ¹⁵ Tojo weegũ musã ya macãcjãrã Jesucristore ëjõpeotirãrẽ cũ ye quetire pũrõ weresĩ'rĩsa'a.

Jesucristo ye quetire tũ'orã cũrẽ ëjõpeose ni'i

¹⁶ Masã Jesucristo ye quetire tũ'orã, cũrẽ ëjõpeonũ'cãsama. Yũ'u masĩ'i, Õ'acũ cũ tutuaro me'rã nipe'tirã Jesucristore ëjõpeorãrẽ pecame'epũ wa'abo'cãrãrẽ yũ'rũosami. Tojo weegũ masãrẽ te quetire ne bopoyasãwe'e. Ne waro cũrẽ ëjõpeorã judío masã nirãrẽ yũ'rũosami. Judío masã nitirã cũrẽ ëjõpeorã quẽ'rãrẽ mejãrõta yũ'rũosami. ¹⁷ Te queti a'tiro ni'i. Õ'acũ Jesucristore ëjõpeorãrẽ "Bu'iri marĩrã, añurã nima", ni ĩ'asami. Jesucristore ëjõpeorã dia'cũrẽ tojo ĩ'asami. Te cjasere Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wã:

Õ'acũ cũrẽ ëjõpeorãrẽ "Añurã nima", ni ĩ'asami.
Cũ me'rã ninu'cũrãsama, niwũ.

Nipe'tirã masã bu'iritima nise ni'i

¹⁸ Õ'acũ u'mũsepũ nigũ masã ña'arõ weesetisere ĩ'agũ, bu'iri da'resami. Ña'arõ weenu'cũrã diacjũ cjasere cã'mota'asama. Tojo weegũ narẽ upũtũ bu'iri da'resami.

¹⁹ Õ'acũ cũ nisetise masĩta basiosere masã añurõ masĩsama. Õ'acũ cũ basu tere masĩcã weecu niwĩ. ²⁰ Marĩ Õ'acũ bajusere ĩ'atimirã, cũ wee'que me'rã cũ tutuasere, cũ nisetisere masĩno'o. Cũ tutuase, cũ nisetise ninu'cũcã'rõsa'a. Ne waro cũ a'ti turire weenu'cãcateropũta cũ Õ'acũ ni'i nisere masĩno'o. Tojo weerã masã "Mũ'arẽ masĩtisa'a. Tojo weerã bu'iri moo'o", nímasĩtisama. ²¹ Cũ nisetisere masĩmirã, cũrẽ ëjõpeotisama. Ne cũrẽ e'catise o'otisama. No'o uaro wãcũma'a, siape me'rã nemorõ ña'arõ wãcũsãjãsama. ²² Na masĩyũ'rũa'a nimirã, tũ'omasĩtirã dojosama. ²³ Tojo weerã Õ'acũ catinu'cũgũrẽ ëjõpeotisama. Na apeyenojõ masã yee'que boadijatje pe'ere ëjõpeosama. Masã queose, mirĩcũa queose, wa'icũrã queose, pĩrõa queosere yee, ëjõpeosama. Ne waropũta tere weemũjãti, ni'cãrõacã quẽ'rãrẽ mejãrõta weenu'cũma.

²⁴ Na tojo wee'que bu'iri Õ'acũ na ña'arõ weesĩ'rĩsere weeato nígũ cõ'awã'cãcũ niwĩ. Na bopoyose ña'asere a'merĩ weecãrã niwã. Tere wéerã, na basu na upũre dojorãrã weecãrã niwã. ²⁵ Diacjũ cjasere ëjõpeoboronojõ o'orã, mejõ nisoowioritima. Cũrẽ ëjõpeoronojõ o'orã, cũ da're'que a'ti nucũcã cjase pe'ere ëjõpeoma. Õ'acũ nipe'tise wee'cure e'catipeonu'cũcã'rõũa'a. Tojota weeno'ato.

²⁶ Õ'acũ bopoyose na uaripejasere weeato nígũ narẽ cõ'awã'cãcũ niwĩ. Numiapũta uũũa me'rã na weewũasenojõrẽ na basu numia se'saro ña'arõ weesama. ²⁷ Uũũa quẽ'rã na basu ña'arõ a'merĩ weesama. Uũũa numia me'rã weewũasenojõrẽ du'urã, uũũa se'saro uaripeja, ña'arõ weesama. Tojo weegũ Õ'acũ narẽ ña'arõ weese wapa, bu'iri da'resami. Narẽ bu'iri da'regũ, na upũpũre pi'eticã weesami.

²⁸ Cũ wee'quere ĩ'amirã, Õ'acũrẽ ëjõpeosĩ'rĩtisama. Tojo weegũ na wãcũma'asere weeato nígũ cõ'awã'cãcũ niwĩ. Cũ narẽ cõ'acã, totã na ña'arõ wee'quere nemopeosama. ²⁹ Nipe'tise ña'arõ weesere yũ'rũocã'sama. Pajaña'rõ marĩrõ ãpẽrãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩsama. Apeyenojõ cũomirã, cũonemosãjãsrĩsama. A'te nipe'tise ña'asere weesama. Doesama. A'mewẽjẽsama. A'metu'tisama. Weesoosama. Ña'arõ weesĩ'rĩrõ bajuro ña'arõ weesama. Ucja, queti poosama. ³⁰ ãpẽrãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩrã,

diacjũ nitimicã, weresãsama. Ô'acũrẽ uatisama. Āpẽrãrẽ ĩ'amuisama. “Yũ'u pe'e ãpẽrã yũ'rũoro niyũ'rũnu'cã'a”, nisama. Ña'asere weebocasama. Na pacusũmũarẽ yũ'rũnu'cãsama. ³¹ Tũ'omasĩtisama. Na “Weerãti” ní'quere weetisama. A'metu'tica be'ro aposĩ'rĩtisama. Na acawererãpũreta ma'itisama. Āpẽrãrẽ pajaña'tisama. ³² Ô'acũ tojo weerãrẽ queoro wéégũ, “Pecame'epũ cõ'abajurioguti”, nicũ niwĩ. Cũ tojo níca be'ro nimicã, ña'arõ weenu'cũsama. Tojo nicã ãpẽrãrẽ ña'arõ weecã ĩ'arã, “Añurõ wéérã, tojo weema”, nisãjãsama.

2

Ô'acũ ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'regũ, queoro weemi nise ni'i

¹ Mũsã ãpẽrãrẽ “Na ña'arã nima” ni, ĩ'abeseticã'ña. Mũsã quẽ'rã na weronojõ ña'arõ weesetisa'a. Na bu'iritima nĩrã, ũsã quẽ'rã bu'iriti'i nĩrõnojõ wa'a'a mũsãrẽ. Mũsã ni'cãrõnojõ bu'iri cũo'o. ² Ô'acũ ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'regũ, queoro weegũ weemi nisere masĩno'o. ³ Mũsã ãpẽrãrẽ “Ña'arõ weema” nimirã, na weronojõta wee'e. Tojo weerã “Ô'acũ ũsãrẽ bu'iri da'reesome”, niticã'ña. Da'regũsami. ⁴ Ña'arõ weemicã, Ô'acũ mũsãrẽ pajaña'gũ, maata bu'iri da'retisami. Tojo weerã mũsã “Ũsãrẽ bu'iri da'reesome”, nimisa'a. Tojo niwe'e. Mũsã ña'arõ weesere bujaweti dũcayuatõ níguũ añurõ wee, maata bu'iri da'retisami.

⁵ Cũ tojo weemicã, mũsã ña'arõ weesere bujaweti dũcayusĩ'rĩtisa'a. Mũsã siape me'rã ña'asere weenemorã, bu'iri da'resere seeneocũunemorã wee'e. Be'ro masãrẽ bu'iri da'reatji nũmũ nicã, Ô'acũ uagũ, mũsãrẽ queoro bese, upũtu bu'iri da'regũsami. ⁶ Masã na wee'quenũcũrẽ queoro wapayegũsami. ⁷ Ô'acũ a'tiro weerãrẽ cũ tiropũ catinu'cũatjere o'ogũsami. “Cũ me'rã dũcayu ninu'cũrãsa'a” nĩrãrẽ, tojo nicã cũ “Añurõ weepũ” nisere a'marãnojõrẽ o'ogũsami. Tojo nicã ape upũ boatiri upũ su'tiwetisĩ'rĩrãrẽ tojo o'ogũsami. Na catinu'cũsere uarã, añurõ weenu'cũrãsama.

⁸ Āpẽrã pe'e Ô'acũrẽ yũ'rũnu'cãrã, na uaro weesetisama. Diacjũ cjasere uatirã, ña'ase pe'ere weesirutusama. Ô'acũ ua, narẽ upũtu bu'iri da'regũsami. ⁹ Nipe'tirã ña'arõ weesetirã pi'eti, ña'arõ tu'oña'rãsama. Judío masãrẽ ne waro tojo wa'amũ'tãrõsa'a. Judío masã nitirã quẽ'rãrẽ mejãrõta wa'arosa'a. ¹⁰ Añurõ weesetirã pe'ere Ô'acũ añurõ weegũsami. Narẽ “Mũsã añurõ weewũ”, nigũsami. Tojo nicã ejerisãjãcã weegũsami. Ne waro judío masãrẽ tojo ejerisãjãcã weemũ'tãgũsami. Judío masã nitirã quẽ'rãrẽ mejãrõta weegũsami. ¹¹ Ô'acũ judío masãrẽ, judío masã nitirãrẽ ĩ'a dũcawaanũ'cõtisami.

¹² Judío masã nitirã Ô'acũ Moisére duti'quere masĩtisama. Na ña'arõ wee'quere te dutise me'rã mejẽta Ô'acũ besegũsami. Ña'arõ wee'que wapa me'rã pe'e narẽ pecame'epũ cõ'abajurio besegũsami. Judío masã pũrĩcã Ô'acũ Moisére duti'quere masĩsama. Tere masĩmirã, ña'arõ weesama. Tojo weegũ Ô'acũ náma te dutise me'rã na yũ'rũnu'cã'que wapare bu'iri da'regũsami. ¹³ Moisé dutisere tu'ose me'rã dia'cũ Ô'acũ “Bu'iri marĩrã nima”, nitisami. Cũ dutisere weerã pe'ere “Bu'iri marĩrã nima”, nisami. ¹⁴ Judío masã nitirã Moisé dutisere moomirã, na añurõ wéérã, Ô'acũ dutisereta weerã weema. Na basu Moisé dutisere masĩrã weronojõ weesama. ¹⁵ Añurõ weese me'rã na diacjũ wãcũsere ĩ'osama. Moisé dutisere masĩrã weronojõ nima. Tojo weerã queoro weetĩca be'ro ña'arõ tu'oña'sama. Añurõ wéeca be'ro bu'iri moorã tu'oña'sama. ¹⁶ Yũ'u Jesucristo ye quetire wereronojõta a'tiro wa'arosa'a. Ô'acũ masãrẽ bu'iri da'reatji nũmũ nicã, nipe'tirã wãcũsere, ãpẽrã ĩ'atiropũ weesere besegũsami. Jesucristo ña'arõ wãcũrãrẽ, ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'regũsami. Añuse wãcũrãrẽ, añurõ weerãrẽ añurõ weegũsami.

Õ'acũ Moisére dutise cũu'que ni'i

¹⁷ Mũsã a'tiro wãcũmisa'a: "Ësã judío masã Õ'acũ Moisére dutise cũu'quere ëjõpeorã ni'i. Õ'acũ yarã ni'i. Tojo weerã judío masã nitirã yũ'rũoro añuyũ'rũnũ'cã'a", nimisa'a. ¹⁸ Tojo nicã a'tiro ninemosa'a. "Ësã Õ'acũ ɥasenojõrẽ masĩ'i. Moisé duti'quere masĩyurã, ùsã añuse dia'cũrẽ besemasĩ'i. ¹⁹ Caperi bajutirãrẽ tũawã'cãrã weronojõ Õ'acũ yere masĩtirãrẽ bu'emasĩ'i. Na'itĩ'arõpũ nirãrẽ sĩ'orã weronojõ ña'arõ weerãrẽ añurõ weeduti'i", nisa'a. ²⁰ "Moisé cũ duti'quere cuorã, diacjũ cjasere queoro masĩ'i. Tojo weerã tũ'omasĩtirãrẽ, Õ'acũ yere ne waro bu'ewã'cõrãrẽ bu'emasĩ'i", nimisa'a. ²¹ Mũsã "Ãpẽrãrẽ bu'emasĩ'i" nirãtirã, mũsã basu pe'e bu'emũ'tãrõũa'a. Ãpẽrãrẽ "Yajaticã'ña" nimirã, ãpẽrã yere yajasa'a. ²² Mũsã, "Mũsã nũmosãnumia, marãpũsumũa nitirãrẽ a'metãrãticã'ña", nisa'a. Tojo nimirã, a'metãrãsa'a. "Queose yee'quere ëjõpeoticã'ña" nimirã, narẽ ëjõpeose wi'seri cjasere yajasa'a. ²³ "Ësã Moisé duti'quere cuotjĩarã, ãpẽrã yũ'rũoro ni'i", ni wãcũmisa'a. Tojo nimirã, tere weetirã, cũ duti'quere yũ'rũnũ'cãrã wee'e. Tojo weerã ãpẽrãrẽ Õ'acũrẽ bujicã'cã weerã wee'e. ²⁴ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ mũsã tojo weesere a'tiro ojano'wũ: "Mũsã Õ'acũ duti'quere yũ'rũnũ'cãse bu'iri judío masã nitirã Õ'acũrẽ ña'arõ ucũsama", niwũ.

²⁵ Mũsã Õ'acũ Moisére dutise cũu'quere weecã, mũsã judío masã weesetise, õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ase wapati'i. Weeticãma, mũsã judío masã nise wapamarĩ'i. Tojo weerã cũ cũu'quere weetirã, judío masã nitirã weronojõ tojacã'a. Õ'acũ yarã weronojõ nitisa'a. ²⁶ Judío masã nitirã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'ña marĩma. Na Õ'acũ Moisére duti'quere wéerã, judío masã weronojõ nisama. Õ'acũ narẽ "Yarã nima", nisami. ²⁷ Mũsã judío masã Õ'acũ Moisére duti'quere cuomi'i. Õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'amirã, cũ duti'quere weewe'e. Ãpẽrã, judío masã nitirã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'atimirã, tojo nicã Õ'acũ Moisére duti'quere masĩtimirã, cũ dutisere weesama. Na tojo weecã, mũsã bu'iri cuosere masĩno'o. ²⁸ Judío masũ waro bu'ipũ dia'cũ weesetitimi. Cũ upũ dia'cũrẽ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ase mejëta ni'i. ²⁹ Moisé dutisere yũ'tigu mejëta Õ'acũ yagu nimi. Espĩritu Santure wãcũse dũcayuno'cu pe'e judío masũ waro nimi. Cũta Õ'acũ yagu nimi. Cũrẽ Õ'acũ "Añugũ nimi" ni ĩ'asami. Masã mejëta tojo ĩ'asama.

3

¹ Yũ'ũ tojo nicã tũ'orã, mũsã "¿To pũrĩcãrẽ judío masã nise wapamarĩsari? ¿Õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ase quẽ'rã wapamarĩsari?" nisa'a. ² Wapatiyũ'rũa'a. Ne warore a'tiro ni'i. Õ'acũ judío masãrẽ cũ ye quetire weedutigu, ãpẽrãrẽ weredutigu cũucũ niwĩ. Tojo weero judío masã nise wapati'i. Mũsãrẽ a'tiro ninemogũti. ³ Ãpẽrã judío masã Õ'acũ ucũsere ëjõpeotisama. Na tojo ëjõpeotimicã, Õ'acũ narẽ cũ "Tojo weeguti" ní'quere "Weewe'e", nitisami. ⁴ Õ'acũ nipe'tise cũ "Weeguti" ní'quere queoro weegũsami. Marĩ nipe'tirã nisoosepijarã nimicã, Õ'acũ cũ ní'caronojõta queoro weegũsami. Õ'acũrẽ cũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wũ:

Õ'acũ, mũ'ũ ucũsere "Diacjũta ni'i", nino'o.

Mũ'ũrẽ nisoose marĩ'i.

Tojo weero mũ'ũrẽ ãpẽrãpũre ne weresãta basiowe'e.

Na weresãcãma, yũ'rũwetimujãgũsa'a, ni ojacũ niwĩ dũporocjũpũ.

⁵ Tere tũ'orã, ãpẽrã a'tiro nima'asama. "Ësã ña'arõ weecã, Õ'acũ añurõ weesere nemorõ ĩ'ono'rõsa'a." ¿To pũrĩcãrẽ "Õ'acũ ùsã ña'arõ weesere bu'iri da'regu, queoro

weetimi", nirā weesari? ⁶ Tojo niwe'e. Na tojo nise queoro nicāma, Ō'acū ne ni'cārē bu'iri da'remasītibosami.

⁷ Apeyema āpērā a'tiro ninemoma'asama. "Ēsā nisoocā, Ō'acū queoro ucūsere ī'ono'rōsa'a. Tojo weerā masā cūrē 'Añuyurūami, diacjū ucūnu'cūgū nimi', nirāsama. Tojo nicāma, ¿de'ro weegu Ō'acū marīrē 'Mūsā ña'arō weesebucurā ni'i', nisari? Cū tojo nígū, queoro weetimi", nisama. Na tojo nise nima'ase ni'i.

⁸ Na "Ēsā ña'arō weecā, Ō'acū añurō weesere nemorō masīrāsama", nisama. Tojo weerā "Añuse wa'ato nīrā ña'asere weerā", nisama. Āpērā yu'ure, yu'u me'rācjārārē mejēcā wācūato nīrā, "Pablo a'tere bu'emi", nisoosama. Na tojo nisoose wapa Ō'acū narē bu'iri da'regu, queoro weegusami.

Nipe'tirā bu'iritirā nima nise ni'i

⁹ ¿Marī judío masā āpērā yu'rūoro añurā niyu'rūnu'cāti? Niwe'e. Marī masītoja'a. Nipe'tirā judío masā, judío masā nitirā ña'arō weerā niyurā, ni'cārōnojō bu'iritirā dia'cū ni'i. ¹⁰ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpūre marīrē a'tiro niwū: Ne ni'cūnojōpūta añugū marīmi.

¹¹ Ne ni'cū Ō'acū ye cjasere tu'omasīgū marīmi.

Ne ni'cūpūta Ō'acūrē masīsī'rīgū, wācūnūrātisami.

¹² Nipe'tirā Ō'acū yere du'urā, dojope'tia wa'asama.

Nipe'tirā ña'arō weema.

Ne ni'cūnojōpūta āpērārē añurō weegū marīmi.

¹³ Na ucūse masāpe susuripe weronjō ni'i.

Ti pe ūrīwijaasa'a.

Te ūrīwijaase weronjō masā ña'arō ucūsama.

Nisoonu'cūsama.

Aña ūseropu nímá cūogu weronjō pūrīrō ucūsama.

¹⁴ Āpērārē doja, ūpūtu tu'tisama.

¹⁵ Na masārē wējēcō'asema ī'adu'ayurūasama.

¹⁶ No'o na wa'aro masārē ña'arō weewā'cāsama.

Na yere dojorē, pajasecūorā tojacā weesama.

¹⁷ Āpērārē ejerisājācā weesere moosama.

¹⁸ Ō'acūrē wiopesase me'rā ī'atisama.

Cārē uitisama, ni ojanowū.

¹⁹ Marī masī'i, Moisé cū dutisere ūsā judío masārē cūucū niwī. Ēsā te dutisere masīmirā, tere weetirā, bu'iritirā tojasa'a. Cū dutise cūu'que a'tiro ni'i. Nipe'tirā judío masārē, judío masā nitirārē bu'iritirā nima, ni masīduti'ro tojo ni'i. ²⁰ Ne ni'cū Moisé duti'quere weepe'omasītisami. Tojo weegu "Moisé dutisere weepe'ocā, 'Ō'acū yu'ure bu'iri marīgū nimi', nigūsami", nīmasītisami. Moisé duti'que marīrē "Ña'arā ni'i", ni masīduti'ro cūuno'caro niwū.

Jesucristore ējōpeose me'rā yu'rūrāsā'a nise ni'i

²¹⁻²² Ni'cārōacārē majā Ō'acū marīrē bu'iri marīrā nicā weese quetire ī'omi. Te quetire Moisé cū duti'quere weetimirā, masīno'o. Marīrē Jesucristore ējōpeose me'rā Ō'acū ī'orōpūre bu'iri marīrā nita basio'o. Dūporopu Moisé, tojo nicā Ō'acū ye queti weremu'tārī masā Ō'acū tojo weeatjere cū ye queti ojāca pūrīpū ojacārā niwā. Ō'acū nipe'tirā Jesucristore ējōpeorārē "Bu'iri marīrā, añurā nima", nisami. Ne dūcawaanū'cōtisami. ²³ Marī nipe'tirā ña'arō weerā ni'i. Ne ni'cū Ō'acū ūaronjō weegū marīmi. ²⁴ Tojo nimicā, Ō'acū marīrē ma'ígū, cū macūrē o'ócū niwī. Marī ña'arō wee'quere wērī wapayedutigū tojo weecu niwī. Tojo weero

marĩ wapayeticã, a'tiro ni'i. Jesucristore ãjõpeose me'rã Õ'acũ marĩrẽ “Bu'iri marĩrã, añurã nima”, ni ï'asami. ²⁵ Cũ macũ Jesucristore marĩ ña'arõ wee'quere wẽrĩ wapayecã weecũ niwĩ. Cũ wẽrĩgũ dí o'maburo'que me'rã marĩ cũrẽ ãjõpeocã, acobojosami. Tere wéegũ, Õ'acũ queoro cũ weesere ï'osami. Duporocjãrãpure na ña'arõ weecã, Õ'acũ pajaña'gũ, bu'iri da'reticũ niwĩ. Tojo tu'oña'cã'cũ niwĩ. ²⁶ A'tiro nicãrẽ Jesucristo marĩ ña'arõ wee'quere wẽrĩ wapaye'que me'rã Õ'acũ cũ queoro weesere ï'osami. Mejãrõta tja cũ macũ Jesucristore ãjõpeorãrẽ bu'iri marĩrã, añurã wa'acã weesami.

²⁷ Tojo weerã Õ'acũ ï'orõpũre marĩ basu “Añurã ni'i”, nĩmasĩtisa'a. Moisé duti'quere wéerã mejẽta, añurã ni'i. Jesucristore ãjõpeocã pe'e, Õ'acũ marĩrẽ “Añurã nima”, ni ï'asami. ²⁸ Tojo weerã a'tiro nĩmasĩ'i. Marĩ Jesucristore ãjõpeocã, Õ'acũ “Bu'iri marĩrã nima”, ni ï'asami. Moisé duti'quere weecã mejẽta, tojo wa'a'a.

²⁹ Õ'acũ judío masã wiogũ se'saro nitimi. Judío masã nitirã quẽ'rãrẽ wiogũ nimi. ³⁰ Nipe'tirã ni'cũrẽta Õ'acũtima. Cũ judío masã Jesucristore ãjõpeorãrẽ “Bu'iri marĩrã, añurã nima”, nisami. Cũrẽ ãjõpeorã judío masã nitirã quẽ'rãrẽ mejãrõta nisami. ³¹ ¿To pũricãrẽ marĩ “Jesucristore ãjõpeose me'rã Moisé duti'que pe'ere wapamarĩ'i”, nirã weeti? Niwe'e. A'tiro pe'e wee'e. Marĩ “Jesucristore ãjõpeose me'rã Õ'acũ Moisére duti'quere wapatirota wee'e”, nino'o.

4

Abrahã Õ'acũrẽ ãjõpeo'que ni'i

¹ Ni'cãrõacã musãrẽ Abrahã marĩ ñecũ ye quetire weregũti. Musã masĩronojõta cũ judío masũ nimũ'tã'cũ nicũ niwĩ. ² Õ'acũ Abrahã weesere ï'agũ mejẽta, cũrẽ “Añugũ nimi”, nicũ niwĩ. Tojo nicãma, Abrahã cũ añurõ wee'que wapa “Yũ'ũ añugũ ni'i”, nĩmasĩbopĩ. Õ'acũ ï'orõpũ pe'ere tojo nita basiowe'e. ³ Cũ ãjõpeocã pe'e, cũrẽ Õ'acũ “Bu'iri marĩmi”, nicũ niwĩ. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wã: Abrahã Õ'acũrẽ ãjõpeocũ niwĩ.

Tojo weegũ Õ'acũ cũrẽ “Añugũ, bu'iri marĩgũ nimi”, nicũ niwĩ.

⁴ Queose me'rã musãrẽ weregũti. Ni'cũ apeyenojõ da'racã, cũrẽ wapayerã, tojo o'orã mejẽta weema. Cũ da'ra'que wapa wapayerã weema. ⁵ Õ'acũ pe'e tojo weetimi. Marĩ añurõ weese wapa mejẽta “Bu'iri marĩrã, añurã nima”, nisami. Cũrẽ ãjõpeocã pe'ere, tojo nisami. Masã ña'arõ weerãrẽ yũ'rũweticã weegũ nimi. ⁶ Duporocjũpũ Davi quẽ'rã yũ'ũ ní'caronojõta nicũ niwĩ. Õ'acũ masã weesere ï'atimigũ, cũrẽ ãjõpeocã, “Añurã, bu'iri marĩrã nima”, nisami. Tojo nino'rãnojõ e'catisama. ⁷ A'tiro ni ojacũ niwĩ te cjasere:

No'o Õ'acũrẽ yũ'rũnũ'cã'quere acobocono'cãrã e'catima.

Tojo nicã ña'arõ weesere cõ'ano'cãrã e'catima.

⁸ No'o Õ'acũ “Ã'rĩ bu'iri marĩgũ nimi”, nino'gũnojõ cũ quẽ'rã e'catimi, ni ojacũ niwĩ Davi.

⁹ Judío masã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'a'cãrã dia'cũ e'catitisama. Yejecõ'ano'ña marĩrã judío masã nitirã quẽ'rã e'catisama. Marĩ Abrahã ye cjasere wãcũnemorã tja. Õ'acũ Abrahãrẽ cũrẽ ãjõpeocã ï'agũ, “Añugũ, bu'iri marĩgũ nimi”, nicũ niwĩ.

¹⁰ ¿De'ro nicã Õ'acũ Abrahãrẽ “Añugũ nimi”, nipari? Cũ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'se duporo Õ'acũ Abrahãrẽ “Añugũ, bu'iri marĩgũ nimi”, nitojacũ niwĩ.

¹¹ Abrahã Õ'acũrẽ ãjõpeoca be'ropũ cũ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acãrã niwã. Cũ yejecõ'ano'se me'rã Õ'acũ cũrẽ toduporopũ “Mũ'ũ añugũ, bu'iri marĩgũ ni'i” ní'quere masĩcũ niwĩ. A'tiro wéegũ, Abrahã nipe'tirã ãjõpeorã ñecũ tojacũ niwĩ. Na ãjõpeose

me'rã Õ'acũ nipe'tirã cãrẽ ãjõpeorãrẽ “Añurã nima”, nicu niwĩ. Na õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acã mejẽta, tojo nicu niwĩ. ¹² Mejãrõta judío masãrẽ Abrahã na ñecũ nimi. Na õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acã mejẽta, na Abrahã weronojõ ãjõpeorãta cã pãrãmerã nima. Abrahãmarĩcã cã yejecõ'ano'se duporo Õ'acũrẽ ãjõpeotojacu niwĩ.

Abrahã ãjõpeose cœoyucã, Õ'acũ “Tojo weeguti” ní'que queoro wa'acaro niwũ

¹³ Õ'acũ Abrahãrẽ “Mũ'urẽ, mũ'u pãrãmerã nituriarãrẽ a'ti di'tare o'oguti”, nicu niwĩ. Õ'acũ cã dutisere wéeca be'ro mejẽta tojo nicu niwĩ. Abrahã cãrẽ ãjõpeocã pe'e, cãrẽ “Añugũ, bu'iri marĩgũ nimi”, nicu niwĩ. Tojo weegu cãrẽ “A'ti di'tare o'oguti”, nicu niwĩ. ¹⁴ Õ'acũ cã dutise cãu'quere weerã dia'cãrẽ “Tojo weeguti” ní'quere o'ocãma, marĩ ãjõpeose wapamarĩbopã. Tojo nicã cã Abrahãrẽ “Mũ'urẽ añuse o'oguti” ní'que wapamarĩyapaticã'bopã. ¹⁵ Marĩ Õ'acũ Moisére dutise cãu'quere weepe'omasĩtisa'a. Tojo weegu cã dutisere masĩmirã yu'rũnu'cãcã, marĩrẽ bu'iri da'regusami. Te dutise marĩcã pũrĩcãrẽ, te dutisere yu'rũnu'cãse marĩbopã.

¹⁶ Õ'acũrẽ ãjõpeorã dia'cãrẽ Abrahãrẽ “Tojo weeguti” ní'quere o'ogusami. Cã marĩrẽ ma'itĩagũ, marĩ basu weetutuacã mejẽta, tere o'osami. Moisé dutise cãu'quere weerã dia'cãrẽ o'osome. Nipe'tirã Abrahã weronojõ ãjõpeorãrẽ o'ogusami. Abrahã nipe'tirã ãjõpeose cuorã ñecũ nimi. ¹⁷ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro niwũ Abrahãrẽ: “Mũ'urẽ peje cururicjãrã ñecũ sõrõwũ”, nicu niwĩ Õ'acũ. Cã tojo nicã tu'ogu, Abrahã ãjõpeocu niwĩ. Abrahã Õ'acũ ĩ'orõpũre cãrẽ ãjõpeoyugu, marĩ ñecũ nicu niwĩ. Õ'acũta nipe'tisere weemasĩpe'ocã'mi. Wẽrĩ'cãrãpũreta masõsami. Cã dutiro me'rã no'o marĩsepũreta weebajurẽsami.

¹⁸ Õ'acũ Abrahãrẽ “Mũ'u pãrãmerã nituriarã pãjãrã nirãsama” nirĩ curare ne põ'rãmarĩcu niwĩ. Põ'rãmarĩmigũ, Õ'acũ cãrẽ ní'quere “Queoro weegusami”, ni ãjõpeocu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ ní'caronojõta peje cururicjãrã ñecũ wa'acu niwĩ. ¹⁹ Abrahã cien cã'marĩ wa'tero cuocu niwĩ. Cã nũmo Sara quẽ'rã bucuo waro nico niwõ. Tojo nimicã, Abrahã “Ësã põ'rãtimasĩtisa'a, bucuã waro ni'i”, niticu niwĩ. Õ'acũ cã ní'caronojõ “Ësãrẽ põ'rãticã weegusami” ní'gũ, cãrẽ ãjõpeodu'uticu niwĩ. ²⁰ “Apetero weegu cã ‘Weeguti’ ní'quere weetisami”, niticu niwĩ. Tojo weronojõ o'ogu, Õ'acũrẽ ãjõpeonemocu niwĩ. Wãcũtutua, cãrẽ nicu niwĩ: “Añuyũ'ruami, tutuayũ'rugũ nimi”, nicu niwĩ. ²¹ “Õ'acũ yu'ũre cã ‘Weeguti’ nisere weemasĩpe'ocã'sami”, ni ãjõpeocu niwĩ. ²² Cã tojo ãjõpeocã ĩ'agũ, Õ'acũ Abrahãrẽ, “Añugũ, bu'iri marĩgũ nimi”, nicu niwĩ.

²³ Õ'acũ tojo ní'quere Abrahã dia'cãrẽ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu ojano'ticaro niwũ. ²⁴ Marĩ quẽ'rãrẽ ojano'caro niwũ. Marĩ Õ'acũrẽ ãjõpeocã, Abrahãrẽ ní'caronojõta marĩrẽ “Añurã, bu'iri marĩrã nima”, nisami. Cũta marĩ wiogu Jesú wẽrĩ'cupũre masõcu niwĩ. ²⁵ Jesú marĩ ña'arõ wee'que wapare wẽrĩcu niwĩ. Cã wẽrĩca be'ro Õ'acũ marĩrẽ bu'iri marĩrã tojadutigũ cãrẽ masõcu niwĩ.

5

Marĩ bu'iritirã niwe'e nise cjase ni'i

¹ Marĩ bu'iri cuomi'cãrãrẽ marĩ wiogu Jesucristore ãjõpeocã, Õ'acũ “Mũsã añurã ni'i”, ni ĩ'asami. Tojo weerã marĩ ña'arõ wee'quere wẽrĩ wapayeyucã, Õ'acũ me'rã wãcũque'tiro marĩrõ añurõ nicã'a. ² Jesucristore ãjõpeocã, Õ'acũ marĩrẽ ma'ĩgũ, cã me'rã niato ní'gũ yu'ruosami. Cã tiropũ cã añuyũ'ruagu nisere bu'ipejatamurãsa'a. Marĩrẽ “Añurõ weewũ”, nigũsami. Cã tojo weegusami ní'ã, e'catise me'rã co'te'e.

³ Apeyema tja pi'etirã, e'catimasĩ'i. Marĩ pi'etirã, nemorõ wãcütutuarãsa'a. ⁴ Marĩ wãcütutuacã, Õ'acũ “Musã añurõ weewu”, nigũsami. Tere masĩrã, cũ marĩrẽ añurõ weeatjere wãcũrã, e'catiyutoja'a. ⁵ Õ'acũ Espĩritu Santure marĩ me'rã ninu'cũdutigu o'ócũ niwĩ. Tojo weerã cũ me'rã nĩrã, Õ'acũ marĩrẽ ma'isere masĩno'o. Tere masĩrã, “Queorota marĩrẽ ‘Añurõ weeguti’ ní'quere weegusami”, nino'o.

⁶ Õ'acũ marĩrẽ marĩ basu de'ro yu'ruta basioticã ï'acũ niwĩ. Tojo weegu cũ besecatero ejacã, Jesucristo marĩ ña'arãrẽ wẽrĩbosacũ niwĩ. ⁷ Marĩ pũrĩcã ne ãpẽrãrẽ wẽrĩbosasĩrĩtisa'a. No'o ni'cũ queoro weegũ nimicã, ne wẽrĩbosamasĩtisa'a. Apetero weegu ni'cũ añugũ warore wẽrĩbosagu, wẽrĩbosabosami. ⁸ Õ'acũ pũrĩcã marĩ ña'arã nimicã, cũ ma'isere ï'ocũ niwĩ. Tere ï'ogũ, Jesucristore marĩrẽ wẽrĩbosacã weecũ niwĩ. ⁹ Jesucristo marĩrẽ wẽrĩbosase me'rã cũ ye dí o'mabũrose me'rã Õ'acũ cũ ï'orõpũre marĩrẽ bu'iri marĩrã tojacã weecũ niwĩ. Tojo weegu cũ Jesucristo me'rãta tja nemorõ weetamugũsami. Õ'acũ masãrẽ bu'iri da'reri nũmũ nicã, marĩrẽ yu'rũweticã weegusami. Marĩrẽ bu'iri da'resome. ¹⁰ Marĩ Õ'acũrẽ uatirã nimicã, cũ macũrẽ marĩrẽ wẽrĩbosacã weecũ niwĩ. Jesucristo wẽrĩgũ dí o'mabũrose me'rã Õ'acũ marĩrẽ cũ me'rãcjãrã sãjãcã weecũ niwĩ. Tojo weerã marĩ ni'cãrõacãrẽ cũ me'rãcjãrã niyurã, a'tiro masĩ'i. Jesucristo wẽrĩ, cũ masã'que me'rãma majã marĩ bu'iri da'reno'bo'cãrãrẽ yu'rũcã weegusami. ¹¹ Apeyema tja marĩ wioogu Jesucristo me'rã Õ'acũ marĩrẽ ma'isere wãcũrã, e'catiyu'rua'a. Marĩ cũ wẽrĩ'que me'rã Õ'acũ yarã sãjã'a.

Adã, tojo nicã Jesucristo queti ni'i

¹² Ni'cũ umũ Adã wãmetigu me'rã ña'arõ weese nũ'cãcaro niwũ. Te me'rã wẽrĩse bajuanũ'cãcaro niwũ. Nipe'tirã masãnũcũpũre marĩ ña'arõ weerã niyucã, pẽ'rĩpejape'tia wa'acaro niwũ. Tojo weero a'ti umũcopũre wẽrĩse se'sape'tia wa'apã. ¹³ Masã Õ'acũ Moisére dutise cũuatji dũporopũ ña'asere weetocãrã niwã. Na ña'arõ weemicã, Õ'acũ dutise marĩyucã, cũ narẽ “Yu'ũ dutise cũu'quere yu'rũnũ'cã'a”, niticũ niwĩ. Narẽ bu'iri da'reticũ niwĩ. ¹⁴ Tojo nimicã, Adã be'rocjãrã téé Moisé nĩcaterocjãrãpũ wẽrĩcãrã niwã. Na Adã Õ'acũ duti'quere yu'rũnũ'cã'caronojõ weetimirã, ña'arõ wee'que wapa wẽrĩcãrã niwã.

Adã dũ'pocãticũ niwĩ ña'arõ weesere. Jesucristo pe'e a'ti turipũ a'tigu, añurõ weesere cũ quẽ'rã dũ'pocãticũ niwĩ.

¹⁵ Marĩ Adã yu'rũnũ'cã'quere, Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ añurõ wee'quere a'tiro nĩmasĩ'i. Adã ni'cũ cũ yu'rũnũ'cã'que bu'iri nipe'tirã wẽrĩsirutuma. Õ'acũ pe'e marĩrẽ ma'ígũ, añubutiaro weemi. Marĩ wapayetimicã, ni'cũ umũ Jesucristo me'rãta tja nipe'tirãrẽ añubutiaro weemi. Pecame'epũ wa'abo'cãrãrẽ cũ me'rã catinu'cũcã weemi. ¹⁶ Õ'acũ marĩrẽ añurõ wee'quere, ni'cũ umũ Adã cũ ña'arõ wee'quere “A'tiro ni'i”, ninemomasĩ'i. Adã ni'cãtiacã cũ yu'rũnũ'cã'que me'rã marĩ nipe'tirãrẽ bu'iritirã tojacã weecũ niwĩ. Õ'acũ marĩrẽ yu'rũose pe'e a'tiro ni'i. Marĩ pejetiri yu'rũnũ'cãmicã, Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ, bu'iri marĩrã, añurã tojacã weecũ niwĩ. Marĩ wapayetimicã, tojo weecũ niwĩ. ¹⁷ Ni'cũ yu'rũnũ'cã'que me'rã wẽrĩse se'sa wa'apã. Tojo weero Jesucristo wẽrĩ'que pe'e totã yu'rũoquejo'o. Õ'acũ marĩrẽ pajaña'gũ, wapayetimicã, marĩrẽ bu'iri marĩrã tojacã weecũ niwĩ. Jesucristo ni'cũ me'rãta tja marĩrẽ u'musepũ catinu'cũatjere o'ocũ niwĩ.

¹⁸ Ni'cãtiacã Adã yu'rũnũ'cã'que me'rã nipe'tirã bu'iri da'reno'ajã tojacãrã niwã. Jesucristo queoro wéegũ, cũ wẽrĩse me'rã pe'e nipe'tirã bu'iri marĩrã tojata basio'o. Tojo nicã catinu'cũsere bocata basio'o. ¹⁹ A'tiro ni'i. Ni'cũ Õ'acũrẽ yu'rũnũ'cã'que me'rã nipe'tirã cũ be'rocjãrã marĩ quẽ'rã ña'arã ni, bu'ipejasirutu'u. Mejãrõta tja

ni'cũ Õ'acũ dutisere yu'tigu Jesucristo me'rã nipe'tirã cãrẽ ãjõpeorãrẽ Õ'acũ “Añurã, bu'iri marĩrã nima”, nisami.

²⁰ Õ'acũ Moisére dutise cúgũ, marĩ ña'arã ni'i nisere masĩdutigu cũucu niwĩ. Cũ tojo weemicã, ña'arõ weenemopecãrã niwã. Õ'acũ pe'e ña'ase weenemocã, nemorõ pajaña'nemopecu niwĩ. ²¹ Ña'arõ wee'que wapa wẽrise nipe'tirãpure se'sabi'acaro niwũ. Te se'sa'caro weronojõ Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ añurõ weese quẽ'rã se'sabi'acaro niwũ. Marĩ wiogu Jesucristo wẽrise me'rã marĩrẽ añurã, bu'iri marĩrã tojacã weecu niwĩ. Tojo nicã cũ me'rã catinu'cũatjere o'ocu niwĩ.

6

Wẽrĩ'cãrã weronojõ nimi'cãrã Jesucristo me'rã yu'rũono'o nise ni'i

¹ Yu'ũ ní'caronojõta ña'ase weenemocã, Õ'acũ nemorõ pajaña'nemopecosami. ¿To pũrĩcãrẽ marĩrẽ ma'ígũ pajaña'nemoato nĩrã ña'arõ weenu'cũrãsari? ² Tojo niwe'e. Jesucristo curusapu wẽrĩcã, marĩ quẽ'rã cũ me'rã wẽrĩ'cãrã weronojõ wa'acãrã niwũ. Wẽrĩ'cãrã, catirã na wee'quere weetisama. ¿De'ro weerã marĩ toduporo ña'arõ wee'caronojõ weenu'cũbosau? ³ Musã masĩsa'a, marĩ Jesucristore ãjõpeorã nitjãrã, wãmeyeno'o. Wãmeyeno'rã, cũ wẽrĩ'quere bu'ipejatamurã weronojõ ni'i nisere i'o'o. ⁴ Jesucristo wẽrĩca be'ro yaano'cu niwĩ. Marĩ wãmeyeno'rã, cãrẽ yaa'caro weronojõ marĩ ña'arõ weesere du'ucãrã niwũ. Marĩ pacu cũ tutuase me'rã Jesucristore wẽrĩ'cupure masõcu niwĩ. Cãrẽ masõ'caro weronojõ marĩ quẽ'rãrẽ ape upu sãjãcã weecu niwĩ.

⁵ Marĩ Jesucristo me'rã niyurã, cũ wẽrĩ'quere bu'ipejatamu'cãrã weronojõ ni'i. Mejãrõta cũ wẽrĩ'cupu masã'caro weronojõ marĩ quẽ'rã masãrãsa'a. ⁶ A'tiro masĩ'i. Marĩ toduporopu ña'arõ niseti'quere Jesucristo wẽrise me'rã curusapu paabi'pecõ'ano'rõ weronojõ wa'acaro niwũ. Marĩ ña'arõ wee'quere du'udutiro tojo wa'acaro niwũ. Tojo weerã ña'asere weeticã'rõua'a. Marĩrẽ te wejeñe'enũ'cõrõ weronojõ weewe'e majã. ⁷ Wẽrĩ'cupu cũ catigu ña'arõ wee'quere weetimimiba majã. Tojo weerã marĩ quẽ'rã cũ weronojõ te ña'arõ weesere yu'rũweti'cãrãpu nĩrã, weeticã'rõua'a. ⁸ Marĩ Jesucristo me'rã wẽrĩbu'ipejatamu'cãrã niyurã, a'tiro masĩ'i. Cũ wẽrĩ masã'caro weronojõ marĩ quẽ'rã mejãrõta cũ me'rã cũ weronojõ masãrãsa'a. ⁹ Apeyere a'tiro masĩ'i. Jesucristo wẽrĩ'cupu masãcu niwĩ. Cũ ne wẽrĩnemosome. Cãrẽ wẽrise ne põtẽosome majã. ¹⁰ Jesucristo masã ña'arõ wee'que wapare wẽrĩbosagu, ni'cãtita wẽrĩcu niwĩ. Ni'cãrõacãrẽ majã cũ masãca be'ro Õ'acũ me'rã añurõ ninu'cũmi. ¹¹ Te weronojõ marĩ Jesucristo me'rã wẽrĩ'cãrã weronojõ tu'oña'rã. Cũ yarã niyucã, ña'arõ weese marĩrẽ dutimasĩtisa'a majã. Tereta marĩrẽ yu'rũotojacu niwĩ. Tojo weerã Õ'acũ uaronojõ weesetirã. Ña'asere weeticã'rã.

¹² Marĩ upu boatji upure ña'ase weesĩ'rĩcã, cã'mota'arã. Ti upu ña'arõ uaripejasere weeticã'rã. ¹³ Marĩ i'ase, ucũse, wãcũse nipe'tise marĩ upupu nise me'rã ña'arõ weeticã'rã. Ña'asere weeronojõ o'orã, Õ'acũ uaro weesetirã, marĩ upupu nisere cãpure o'orã. Wẽrĩ masã'cãrã weronojõ añuse pe'ere weerã. ¹⁴ Moisé duti'que doca nĩrã, tere weetirã, bu'iri da'reno'rãsama. Marĩ cũ dutise doca niwe'e. Õ'acũ marĩrẽ bu'iri da'reronojõ o'ogu, marĩrẽ ma'ígũ, acobojocu niwĩ. Tojo weero ña'arõ weese marĩrẽ de'ro põtẽomasĩtisa'a.

Marĩ da'raco'terã weronojõ nise ni'i

¹⁵ “Marĩ Moisé dutise doca niwe'e. Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ, acobojocu niwĩ”, ni'i. ¿To pũrĩcãrẽ marĩ ña'arõ weecã, añusari? Niwe'e. ¹⁶ Musã masĩsa'a, marĩ apĩ dutiro wéerã, cãrẽ da'rawã'ñaco'terã sãjãrã wee'e. Cũ marĩ wiogu tojagu weesami. Te weronojõ marĩ ña'asere wéerã, ña'ase weewã'ñaco'terã weronojõ

nisa'a. Ña'arõ weese wapa wērĩsere bocarãsa'a. Marĩ Õ'acũ dutiro wéerã pūrĩcã, cūrẽ da'rawã ñaco'terã weronojõ ni'i. Marĩ cũ dutisere wéerã, ña'ase weero marĩrõ nirãsa'a.

¹⁷⁻¹⁸ Toduporopu musã ña'asere wéerã, da'rawã ñaco'terã weronojõ nicãrã niwũ. Ni'cãrõacãrẽ ãpẽrã musãrẽ Jesucristo ye quetire werecã tu'orã, añurõ ejõpeocãrã niwũ. Tojo weerã ña'arõ weesere yu'rũono'tjãrã, añusere weewã'ña'a. Musã tojo weecã wãcũgũ, yu'u Õ'acũrẽ e'catise o'o'o. ¹⁹ Musãrẽ tu'omasĩcã uagu, masã na ucũwñasenojõ me'rã were'e. Musã toduporopure ña'asere musã upure wiapecãrã niwũ. Siape me'rã ña'arõ weedojacãrã niwũ. Ni'cãrõacã pe'ere añusere wiarã, Õ'acũrẽ musã upure wiaya. Cũ me'rã nibutiarã, siape me'rã cũ uaro dia'cũrẽ weeya.

²⁰ Musã toduporopure ña'arõ weewã'ñarã, ña'ase dutise doca níni'wũ yujupu. Tojo weerã añurõ weeroñasato nirõ marĩrõ nicã'wũ. ²¹ Musã ña'arõ wéerã, ¿ñe'enojõ añusere bocari? Toduporopure musã ña'arõ wee'quere wãcũrã, ni'cãrõacãrẽ bopoyasa'a. Te ña'arõ wee'que wapare pecame'epu bu'iri da'reno'bopã. ²² Ni'cãrõacãrẽ majã marĩ ña'arõ weesere yu'rũweti'cãrãpu ni'i. Ña'arõ weese doca niwe'e. Õ'acũ dutisere da'rawã ñaco'terã ni'i. Te pūrĩcã añurõ yapatisa'a. Marĩ, marĩ wiogu Õ'acũ me'rã ni'i. Siape me'rã cũ uaronojõ wéerã, añuse, cũ tiropu catinu'cũsere bocarãsa'a. ²³ Ña'arõ wee'que wapare pecame'epu bu'iri da'reno'o, wērĩdojasere bocano'sa'a. Õ'acũ marĩrẽ wapamarĩrõ o'ose pe'e catinu'cũatjere bocatje ni'i. Marĩ wiogu Jesucristo me'rã tere o'ogusami.

7

Omocã dũ'tese cjase queose ni'i

¹ Acawererã, musã Õ'acũ Moisére dutise cũu'quere masĩsa'a. Marĩ catiri umucopu dia'cũrẽ te duti'quere yu'tisa'a. ² Queose me'rã musãrẽ weregati. Marĩrẽ duti'que a'tiro ni'i. Ni'cõ omocã dũ'te'co co marãpu catiro ejatuario cũ numo nimo. Cũ wérĩca be'ro na dũ'te'que pe'tia wa'asa'a. Co marãpu moogõ tojasamo tja. ³ Co marãpu catimicã, apĩrẽ nuorẽgõ, ña'arõ weego weesamo. Õ'acũ dutisere yu'rũnu'cãgõ weesamo. Co marãpu wérĩca be'ro pūrĩcãrẽ apĩrẽ nuorẽcã, ña'ase mejẽta ni'i. Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãtisamo.

⁴ Co marãpu wērĩ'caro weronojõ marĩrẽ ni'cãrõacãrẽ a'tiro wa'a'a. Toduporopure Moisé duti'quere yu'tini'wũ yujupu. Jesucristo cũ wérĩcã, marĩ quẽ'rã wērĩ'cãrã weronojõ wa'acãrã niwũ. Tojo weerã Jesucristo wērĩse me'rã marĩ Moisé dutise doca ní'quere du'uno'wũ. Ni'cãrõacãrẽ Jesucristo wērĩ masãse me'rã cũ yarã ni'i. Marĩrẽ Õ'acũ uaro weeato níngũ, cũ yarã sãjãcã weecu niwĩ. ⁵ Toduporopu marĩ tu'sasenojõ ña'asere uaripejawu. Moisé duti'quere marĩrẽ cã'mota'acã, weeya níronojõ wa'awu. Nipe'tise marĩ upupu nise me'rã marĩ ña'arõ uaripejasere weewu. Te ña'asere wéerã, pecame'epu bu'iri da'reno'o, yapatidijabopã. ⁶ Toduporopu Moisé cũ dutise doca níni'wũ yujupu. Ni'cãrõacãrẽ majã marĩ Jesucristo me'rã níra, Moisé dutise doca niwe'e. Tere yu'rũweti'cãrãpu ni'i. Tojo weerã marĩ Espĩritu Santu me'rã ape upu sãjã'a. Cũ weetamurõ me'rã Õ'acũ uaro weesetimasĩ'i.

Añurõ weesĩrĩmigũ, ña'ase bu'iri põtẽotisa'a nise ni'i

⁷ ¿To pūrĩcãrẽ “Moisé duti'que ña'a ni'i”, nirãsarĩ? Niwe'e. Te dutise marĩcãma, yu'u ña'agũ ni'i nisere masĩtibopã. Cũ dutise a'tiro ni'i. “Ãpẽrã yere uoticã'ña”, ni'i. Te marĩcãma, yu'u te uosere “Ña'ase ni'i”, ni masĩtibopã. ⁸ Te dutise “Weeticã'ña” nimicã, yu'u pe'ere nipe'tise no'o uaro uaripejasere weeya níronojõ wa'awu. Dutise marĩcãma, “Ña'ase ni'i”, ni masĩno'ña marĩbopã.

⁹ Dɔporopɔ yu'u Moisé duti'quere sɔ'owaro masitigu, wăcũque'tiro marĩrɔ nică'miwă. "Añurɔ weegú ni'i", ni wăcũmiwă. Be'ro te dutise masica be'ro na'irɔ āpērā yere uoya nĩrɔnojɔ wa'awu. Yu'u ña'arɔ wéegɔ, "Ña'agũ ni'i", ni tɔ'oña'wă. ¹⁰ Marĩ Õ'acũ dutisere wéeră, añurɔ nică'bosa'a. Yu'u pe'e te dutise de'ro weepe'omasitigu, bu'iritigu tojawu. Te dutise masărē Õ'acũ me'ră añurɔ tojacă weeboronojɔ nĩrɔ, yu'u pe'ere bu'iritigu tojacă weewu. ¹¹ Ña'ase yu'upure nĩrɔ, Õ'acũ dutisere yu'rɔnu'căcă weewu. Te ña'ase yu'ure nisoowioritique'awu. Tojo weegɔ yu'u te dutise niyucă, ña'arɔ wéegɔ, bu'iritigu tojawu. Õ'acũ me'ră a'pepũrigũ tojawu.

¹² Õ'acũ Moisére duti'que añuse warota ni'i. Diacjă wereme'rĩcă'a. Te dutise marĩ ye niatjere weetamu'u. ¹³ To pũrĩcărē Õ'acũ dutise añuse nimirɔ, ¿de'ro weero marĩrē bu'iritiră tojacă weesari? Weetisa'a. Marĩ ña'ase wapa pe'e bu'iritiră tojasa'a. Tojo weero te dutise añuse me'ră ña'asere "Ña'aseta ni'i", ni masĩno'o. Tojo weeră marĩ ña'arɔ wéeră, Õ'acũrē yu'rɔnu'cără wee'e nĩră, marĩrē cũ bu'iri da'reatje quē'rărē masĩwă.

¹⁴ Marĩ masĩ'i, Moisé cũ duti'quere Espĩritu Santu me'ră Õ'acũta cũucu niwĩ. Tojo weero añuse dia'cũ ni'i. Marĩ pe'e ña'ară ējănu'cătjĩară, ña'ase marĩpуре nise doca ni'i. ¹⁵ Yu'u, yu'u weesĩ'rĩsere weewe'e. Yu'u ne weesĩ'rĩtise pe'ere wee'e. Yu'u a'tere masĩtisa'a. De'ro weegɔ tojo weesasa'a. ¹⁶ Yu'u weesĩ'rĩtise pe'ere wéegɔ, a'tiro masĩ'i. "Õ'acũ dutise añuseta ni'i", ni'i. ¹⁷ Yu'u mejēta ña'arɔ wee'e. Yu'upure ña'ase niyuro, yu'ure ña'arɔ weecă wee'e. ¹⁸ Yu'u añurɔ weesĩ'rĩmigũ, weepɔtēotisa'a. Tojo weegɔ a'tiro masĩ'i. Yu'upure ne añuse marĩ'i. ¹⁹ Añuse yu'u weesĩ'rĩsere weeboronojɔ o'ogɔ, ña'ase yu'u weesĩ'rĩtise pe'ere wee'e. ²⁰ Yu'u weesĩ'rĩtisere wéegɔ, yu'u basu mejēta tojo wee'e. Yu'upure ña'ase nise pe'e yu'ure sũ'ori wee'e.

²¹ Tojo weero a'tiro wa'a'a yu'ure. Yu'u añurɔ weesĩ'rĩcă, ña'ase dia'cũ wa'awioriti'i. Ña'ase pe'e u'mutăque'a'a. ²² Yu'u basu pe'e Õ'acũ dutisere tɔ'sayurũami'i. ²³ Tojo nimică, ña'ase yu'u upupu nise pe'e ña'arɔ weeduti'i. Yu'u wăcũse me'ră añurɔ weesĩ'rĩ'i. Ña'arɔ wéegɔ, añurɔ weebo'quere weetisa'a. Tojo weero ña'arɔ weese yu'ure wejeñe'ese weronojɔ ni'i. ²⁴⁻²⁵ Ña'arɔ weesere du'umasitigu, ña'abutiario tɔ'oña'sa'a. ¿Noa yu'ure te ña'asere, bu'iritigu tojacă weesere yu'răwetică weesari? Õ'acũ ni'cũta marĩ wiogɔ Jesucristo me'ră yu'ure yu'răwetică weegusami. Tojo weegɔ Õ'acũrē e'catise o'o'o. Yu'u ucũ'quere a'tiro neonu'cɔ, wereguti. Yu'u basu Õ'acũ dutisere weesĩ'rĩmi'i. Tojo weesĩ'rĩmică, ña'ase yu'upure nise pe'e yu'ure ña'arɔ sũ'ori wee'e.

8

Espĩritu Santu weetamurɔ me'ră Õ'acũ me'ră añurɔ nita basio'o nise ni'i

¹⁻² Jesucristo marĩrē ña'arɔ niseti'quere yu'răwetică weecu niwĩ. Tojo weeră ni'cărɔacărē marĩ Jesucristo yară bu'iri da'reno'some majă. Espĩritu Santu marĩrē Õ'acũ me'ră añurɔ nică weemi. Ni'cărɔacărē Espĩritu Santu dutisere wéeră, ña'arɔ weewe'e. Tojo weeră pecame'epu wa'asome. ³ Marĩ ña'arɔ weeră niyucă, Moisé duti'que de'ro weepe'ota basiotipă. Moisé duti'que me'ră yu'rũmasĩwe'e. Õ'acũ pe'e yu'rũomasĩmi. Cũ marĩ ña'arɔ wee'quere wērĩ wapayedutigɔ cũ macũrē o'ócɔ niwĩ. Cũ macũ marĩ ña'arɔ weeră uputiro weronojɔ uputicu niwĩ. Ti upu me'ră wērĩgũ, ña'asere cɔ'awapayepe'ocă'cu niwĩ. ⁴ Tere cɔ'agũ, marĩrē Õ'acũ dutiro weemasĩato nĩgũ, tojo weecu niwĩ. Marĩ uaro weesĩ'rĩsere weewe'e majă. Ni'cărɔacărē Espĩritu Santu tutuaro me'ră cũ uaro weeseti'i.

⁵ Marĩ ɥaro weesĩ'rĩsere weesetirã, marĩ ɥasenojõ dia'cũrẽ wãcũsa'a. Espĩritu Santu me'rã nisetirã, cũ ɥasenojõ pe'ere weesa'a. ⁶ Marĩ ɥaronojõ dia'cũrẽ weesetirã, pecame'epɥ wa'arãsa'a. Espĩritu Santu ɥaronojõ wéerã, marĩ ejeripõ'rãpɥ añurõ tɥ'oña'a. Tojo nicã Õ'acũ me'rã añurõ catinu'cũcã'rãsa'a. ⁷ Marĩ ɥaronojõ dia'cũrẽ weesetirã, Õ'acũ me'rã a'pepũrĩrã weesa'a. Cũ dutiro ne weesĩ'rĩti, ne weemasĩtisa'a. ⁸ Marĩ ɥaro weesetirã, Õ'acũrẽ e'caticã weemasĩtisa'a.

⁹ Marĩ ɥaro weesĩ'rĩsere weetisa'a majã. Ni'cãrõacãrẽ Espĩritu Santu marĩpũre nimi. Tojo weerã cũ tutuaro me'rã cũ ɥaronojõ wee'e. Espĩritu Santu marĩ me'rã niticã, cũ ɥaro weetisa'a. Jesucristo yarã nitisa'a. ¹⁰ Marĩ ña'arõ weese wapa marĩ upɥ boadijatji upɥ ni'i. Tojo boadijatji upɥ nimicã, Jesucristo marĩpũre niyucã, Õ'acũ marĩrẽ “Añurã, bu'iri marĩrã nima”, ni ï'asami. Tojo weero marĩ upɥ boamicã, marĩ ejeripõ'rã ɥ'mũsepɥ catinu'cũcã'rõsa'a. ¹¹ Õ'acũ Jesucristo wẽrĩ'cũpũre masõcɥ niwĩ. Cũta tja Espĩritu Santu marĩpũre nicã, marĩ upɥ wẽrĩca upũre masõgũsami. Espĩritu Santu tutuaro me'rã tojo weegũsami.

¹² Tojo weerã acawererã, marĩ Espĩritu Santure cɥorã, cũ dutisere weeroua'a. Marĩ ɥaro weesĩ'rĩsenojõ pe'ere weerouasato niwe'e. ¹³ Marĩ ɥaro weesetirã, pecame'epɥ bu'iri da're bajuriono'rãsa'a. Te ña'asere Espĩritu Santu weetamurõ me'rã weedu'urã pũrĩcã, catinu'cũrãsa'a.

¹⁴ Nipe'tirã Espĩritu Santu wãcũse o'osere weesiruturãnojõ Õ'acũ põ'rã nima. ¹⁵ Õ'acũ Espĩritu Santure marĩrẽ o'ócɥ niwĩ. Tojo weerã ni'cãrõacãrẽ da'raco'terã na wiogũre uirã weronojõ niwe'e. Marĩrẽ Õ'acũ põ'rã sãjãcã weesami. Tojo weerã cũ weetamurõ me'rã marĩ Õ'acũrẽ “Pacɥ”, nímasĩ'i. ¹⁶ Espĩritu Santu marĩ wãcũsepɥ “Õ'acũ põ'rã nitoja'a”, ni tɥ'oña'cã weemi. ¹⁷ Marĩ Õ'acũ põ'rã niyurã, cũ “Yɥ'ɥ põ'rãrẽ añuse o'oguti” ní'quere ñe'erãsa'a. Jesucristo cũ pacɥ o'ootjere ñe'egũsami. Marĩ quẽ'rã cũ me'rã tere ñe'erãsa'a. Marĩ ni'cãrõacãrẽ Jesucristo pi'etisere bu'ipejatamurã, be'ropɥ cũ wiogɥ nise quẽ'rãrẽ bu'ipejatamurãsa'a.

Õ'acũ marĩrẽ añurõ weeatje cjase ni'i

¹⁸ Marĩ a'ti nucũcãpɥ pi'eti'i, pi'etirã. Be'ropɥ Õ'acũ marĩrẽ ɥ'mũsepɥ añusere o'ootjere wãcũcãma, ni'cãrõacã marĩ pi'etise mejõ niseacã ni'i. ¹⁹ Be'ro ni'cã nɥmɥ Õ'acũ “Ã'rã yɥ'ɥ põ'rã nima. Narẽ añuse o'oguti”, nigũsami. Nipe'tise cũ wee'que ɥ'mũarõ cjase, a'ti turi cjase cũ tojo weeatjere masã apeyenojõrẽ ɥpɥtɥ ï'asĩ'rĩrõ weronojõ co'tewapamo'o. ²⁰⁻²¹ Ne waropũre Õ'acũ wee'que añuse dia'cũ nicaro nimiwã. Be'ro Adã Õ'acũrẽ yɥ'rɥnɥ'cã'que bu'iri a'ti turi cjase doja wa'acaro niwã. A'ti turi basu dojotico niwã. Õ'acũ nĩrõnojõta dojocaro niwã. Tojo weerã wa'icũrã, yucupagɥ, nipe'tise a'ti turi cjase boadijasa'a. Tojo boadijamicã, be'ropɥ añurõ apogũsami tja. Õ'acũ ni'cã nɥmɥ besecɥ niwĩ. Queoro ti nɥmɥ nicã, cũ põ'rãrẽ añurã waro wa'ato ní'gũ dũcayugũsami. Apeye cũ wee'que quẽ'rãrẽ dũcayugũsami. Tojo weecã, cũ ne waropɥ wee'caro weronojõ añurõ nĩrõsa'a tja. Boadijasome majã. ²² Marĩ a'tiro masĩ'i. Ni'cãrõacãpɥta nipe'tise Õ'acũ cũ wee'que boadijasere pe'ticã ɥaro, pũrĩsere tɥ'oña'rõ weronojõ tɥ'oña'a. Ni'cõ numio wĩ'magũ wũago pũrĩse tɥ'oña'rõ weronojõ tɥ'oña'a. ²³ A'ti ɥmũco se'saro tere tɥ'oña'we'e. Marĩ Espĩritu Santure cɥorã wiori quẽ'rã pi'eti'i. Be'ropɥ marĩrẽ dũcayuatjere ɥpɥtɥ waro ñe'esĩ'rĩrã, pũrĩrõ tɥ'oña'rõ weronojõ yucue'e. Marĩ Espĩritu Santure cɥocã, nipe'tise Õ'acũ “O'oguti” ní'quere o'ogũsami. Be'ro Õ'acũ marĩrẽ, “Yɥ'ɥ põ'rã nima”, nigũsami. Tócatero nicã, marĩrẽ ma'ma upɥ, ña'ase weetiri upũre o'ogũsami. ²⁴ Marĩ Jesucristore ãjõpeocã, marĩrẽ yɥ'rũocɥ niwĩ. Cũ marĩrẽ be'ropɥ weeatjere co'te ãjõpeo'o. Marĩ ï'a'quepũre de'ro weejã co'tenemobosã. ï'a'quepũre

co'teno'ña marĩ'i. ²⁵ Marĩ ĩ'atise pũrĩcãrẽ co'te ějõpeorã, sojaro, caributiro marĩrõ co'teme'rĩcã'a.

²⁶ Marĩ añusere weetutuatiťjarã, Õ'acũrẽ “¿De'ro sěrĩrõuasari?” nĩmasĩtisa'a. Tere ĩ'agũ, Espĩritu Santu marĩrẽ weetamusami. Cũ basu marĩ ye niatjere Õ'acũrẽ sěrĩbosasami. Cũ tere sěrĩbosagu, masã ucũta basiotise Ʃserinojõ me'rã sěrĩsami.

²⁷ Õ'acũ Ʃaronojõta Espĩritu Santu marĩrẽ, cũ yarãrẽ sěrĩbosasami. Tojo weegu Õ'acũ nipe'tise marĩ wãcũsere ĩ'abesepe'ogu, Espĩritu Santu marĩrẽ sěrĩbosasere masĩsami.

²⁸ Õ'acũ marĩrẽ cũ Ʃaro weeato nĩgũ besecu niwĩ. Tojo weerã marĩ a'tiro masĩ'i. Marĩ cũrẽ mairãrẽ weetamunu'cũcã'sami. Nemorõ cũ weronojõ wa'acã Ʃagu nipe'tise marĩrẽ wa'asere añurõ yapaticã weesami. ²⁹ Õ'acũ ne waropũre ĩ'abesenũ'cõtoĵagupũ “Ã'rã yũ'ũ põ'rã nirãsama”, nicũ niwĩ. Cũ macũ weronojõ nisetiatio nĩgũ tojo weecu niwĩ. Tojo nicã cũ macũrẽ “Nipe'tirã cũrẽ ějõpeorã masã ma'mi niato”, nicũ niwĩ. ³⁰ Duporopũ Õ'acũ marĩrẽ cũ yarã niato nĩgũ beseyutoĵacu niwĩ. Besetoĵa, cũ põ'rã sãĵãcã weecu niwĩ. Be'ro “Bu'iri marĩrã, añurã nima”, nicũ niwĩ. Marĩ tojo nino'rãrẽ Ʃ'mũsepu cũ weronojõ niseticã weegusami.

³¹ Marĩ tere masĩrã, ¿ne'enojõ ninemobosari? Õ'acũ marĩrẽ weetamuyucã, ãpẽrã marĩrẽ ña'arõ weemicã, wãcũque'tiwe'e. Marĩrẽ na ña'arõ weedoĵamasĩtisama.

³² Õ'acũ cũ macũ waromarĩcãrẽ o'ócũ niwĩ. Ne “O'osome” nitigũta, marĩ nipe'tirã ye niatjere wěrĩbosadutigu tojo o'ócũ niwĩ. Apeyepũma tĵasami majã. De'ro weeacũ cũ macũ Jesucristore marĩrẽ o'o'cũ nimigũ, apeye nipe'tisere o'otibosabe. O'ogusami.

³³ Õ'acũ cũ bese'cãrãrẽ ne ni'cũnoĵõputa masã besewũaropũ weresãrõ weronojõ “Ã'rã ña'arã nima”, nita basiowe'e. Õ'acũ cũ basuta “Ã'rã bu'iri marĩma” nigũsamigu.

³⁴ Ne ni'cũ “Ã'rãrẽ bu'iri da'reroũa'a”, nĩmasĩtisami. A'tiro ni'i. Jesucristota marĩrẽ wěrĩbosacu niwĩ. Wěrĩtoĵa, masãcũ niwĩ. Ni'cãrõacã cũ pacũ diacjũ pe'e wiogu duĵiri cũmurõpu marĩ ye niatjere sěrĩbosagu weesami. Tojo weegu ne ni'cũ marĩ Õ'acũ bese'cãrãrẽ “Bu'iri da'reroũa'a”, nĩmasĩtisami. ³⁵ Jesucristo marĩrẽ ma'isere ne ni'cũnoĵõ cã'mota'amasĩtimi. Marĩ pi'eticã, marĩ diasaro tũ'oña'cã, ãpẽrã ña'arõ weequenũ'cõcã, Jesucristo ma'inu'cũcã'sami. Tojo nicã ba'ase moocã, su'ti moocã, wiose wa'tero nicã, ãpẽrã marĩrẽ wẽĵecã, Jesucristo marĩrẽ ma'inu'cũsami. ³⁶ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu nĩrõnoĵõta Õ'acũ yarãrẽ a'tiro ni'i:

Mũ'ũrẽ ějõpeose bu'iri Ʃmũcorinũcũ ãpẽrã Ʃsãrẽ wẽĵetawioro ni'i.

Ovejare wẽĵerãtirã aperopũ miarã weronojõ Ʃsãrẽ weema, tojo ni ojano'caro niwũ.

³⁷ Marĩ ña'arõ yũ'rũrã, Jesucristo marĩrẽ ma'igũ weetamuse me'rã nipe'tise ña'asere docaque'acã weemasĩsa'a. Tojo nicã cũ weetamuse me'rã nemorõ wãcũtutuanemomasĩ'i.

³⁸ Yũ'ũ a'tere “Diacjũta nĩrõ wee'e”, ni'i. Õ'acũ marĩrẽ ma'isere ne apeyenojõ cã'mota'amasĩtisa'a. Wěrĩse, catise cã'mota'amasĩtisa'a. Tojo nicã Õ'acũrẽ wereco'terã Ʃ'mũsecãrã, wãtĩa, na wiorã Õ'acũ marĩrẽ ma'isere cã'mota'amasĩtisama. Apeye quẽ'rã ni'cãrõacã nise, be'ropũ niatje ne cã'mota'amasĩwe'e.

³⁹ Tojo nicã Ʃ'mũarõpu cĵase, Ʃ'cũarõpu cĵase, Õ'acũ wee'quenojõ quẽ'rã ne Õ'acũ marĩrẽ ma'isere cã'mota'amasĩwe'e. Õ'acũ marĩ wiogu Jesucristo yarã niyucã, marĩrẽ ma'inu'cũsami.

9

Israe curuacjãrã ye queti ni'i

¹⁻³ Yũ'ũ acawererã Israe curuacjãrã Jesure ějõpeoticã, ña'abutiario eĵeripõ'rãtigũcoro. Ya curuacjãrã Jesucristore ějõpeocã Ʃagu, na pecame'epũ bu'iri

da'reno'bo'quere ducayusĩ'rĩgũ, yu'u pe'e wapayebosasĩ'rĩmi'i. Yu'u tojo weegu Jesucristore ne ĩ'anemotibosa'a majã. Yu'u Jesucristore ějõpeotjĩagũ, nisoowe'e. Diacjũ tere were'e. Espĩritu Santu quẽ'rã yu'u nisere "Diacjũta ni'i", nisami. ⁴ Israe curuacjãrã Israe wãmetigu pãrãmerã nituriarãpũ nima. Õ'acũ yu'u põ'rã niato nĩgũ narẽ besecu niwĩ. Cũ na me'rã nĩgũ, cũ tutuasere, cũ asistesere narẽ ĩ'ocu niwĩ. "Yu'u musã wiogu ni'i. Musã, yã curuacjãrã ni'i", nicu niwĩ. Narẽ añurõ nisetimasĩato nĩgũ cũ dutisere Moisere cũucu niwĩ. Narẽ Õ'acũ wi'ipu cãrẽ ějõpeosere cũucu niwĩ. Õ'acũ narẽ "Musã pãrãmerã nituriarãrẽ añurõ weeguti", nicu niwĩ. ⁵ Æsã ñecũsumua Israe curuacjãrã nimu'tã'cãrã pãrãmerã nituriarãpũ ni'i. Abrahã, Isaa, Jacob, cũ põ'rã doce pãrãmerã nituriarãpũ ni'i. Jesucristo quẽ'rã masũ niyugu, ti curuapũ bajuasirutugu, Israe curuacjũ na acaweregũ nicu niwĩ. Cũ Õ'acũ nimi. Nipe'tise yu'rũoro nimi. Cãrẽ "Mu'u añuyũ'rũagu ni'i" ni, e'catise o'onu'cũcã'rõua'a. Tojota weerõua'a.

⁶ Õ'acũ Israe curuacjãrãrẽ añurõ weemicã, pãjãrã cãrẽ ějõpeotima. Na ějõpeoticã, "Õ'acũ Israe curuacjãrãrẽ 'Añurõ weeguti' ní'quere weetimi", nigũ mejẽta wee'e. Õ'acũ cũ ní'quere queoro weemi. A'tiro ni'i. Nipe'tirã Israe pãrãmerã nituriarã Õ'acũ põ'rã nitima, nisĩ'rĩrõ wee'e. ⁷ Õ'acũ Abrahãrẽ "Mu'u pãrãmerã nituriarãrẽ añuse o'oguti", nicu niwĩ. Cũ tojo ní'quere nipe'tirã Abrahã pãrãmerã nituriarã ñe'etisama. Õ'acũ Abrahãrẽ a'tiro nicu niwĩ: "Isaa pãrãmerã nituriarã dia'cũ mu'u pãrãmerã waro nirãsama." ⁸ A'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Nipe'tirã Abrahã ya curuapũ bajuasiruturã, Õ'acũ põ'rã nitima. Õ'acũ cũ "Añuse weeguti" ní'quere ějõpeorã, Õ'acũ põ'rã nima. Náta Abrahã pãrãmerã waro nima. ⁹ Õ'acũ Abrahãrẽ ní'que a'tiro nicaro niwũ: "Ape cũ'ma a'tocateronojõ a'tiguti tja. Titare Sara macũtitojagosamo", nicu niwũ.

¹⁰ A'te dia'cũ niwe'e. Apeye totã nemoquejo'o. Na macũ Isaa bucua, be'ro Rebecare numoticu niwĩ. Be'ro co nijĩpaco nirĩ curare Õ'acũ co quẽ'rãrẽ ucũcu niwĩ. Co põ'rã su'rua'cãrã, Isaa ni'cũ põ'rãta nicãrã niwã. ¹¹⁻¹² Na bajua añuse, ña'asere weese duporo Õ'acũ ni'cãrẽ beseyutojacu niwĩ. Tojo weese me'rã Õ'acũ cũ uaro besesere ĩ'ocu niwĩ. Cũ no'o besesĩ'rĩrãrẽ besesami. Na weesere ĩ'agũ mejẽta, besesami. Tojo weegu Rebecare nicu niwĩ: "Masã ma'mi cũ acabijire da'raco'tegu sãjãgũsami." ¹³ A'te Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ nĩrõnojo'ta queoro ni'i. "Jacore besewũ. Esau pe'ere besetiwũ", nicu niwĩ Õ'acũ.

¹⁴ To pũrĩcãrẽ marĩ ¿de'ro pe'e nirãsari? "Õ'acũ ni'cãrẽ apĩ yu'rũoro besegu, queoro weetimi", ¿nirãsari? Niwe'e. ¹⁵ A'tiro pe'e ni'i. Duporopũ Õ'acũ Moisere a'tiro nicu niwĩ: "No'o yu'u pajaña'sĩ'rĩgũrẽ pajaña'gũti", nicu niwĩ. ¹⁶ Tojo weerã marĩ masĩ'i. Õ'acũ basu cũ pajaña'sĩ'rĩrãrẽ pajaña'sami. Masã pajaña'duticã mejẽta pajaña'sami. Tojo nicã añurõ weese wapa mejẽta pajaña'sami. ¹⁷ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ Õ'acũ cũ ní'quere a'tiro ojanowũ. Duporocjũpũ Egipto dutigu wiogu faraõrẽ a'tiro nicu niwĩ: "Yu'u tutuasere mu'u me'rã ĩ'ogũti nĩgũ, mu'urẽ wiogu sõrõwũ. Nipe'tirocãrã yu'u tutuagu nisere masĩdutigu tojo weewũ", nicu niwĩ Õ'acũ. ¹⁸ Tojo weegu Õ'acũ no'o cũ pajaña'sĩ'rĩrãrẽ pajaña'sami. No'o ejeripõ'rã butirãrẽ ejeripõ'rã buticã weesami. Na uaro nemorõ ña'arõ weeato nĩgũ tojo weesami.

¹⁹ Yu'u tojo nisere tu'orã, musã a'tiro nibosa'a: "Õ'acũ cũ basuta ejeripõ'rã buticã weemigũ, ¿de'ro weegu masãrẽ 'Bu'iritirã nima', nisari? Õ'acũ weesĩ'rĩsere cã'mota'ata basiowe'e", nibosa'a. ²⁰ Niwe'e. Musã tojo busurãnojo masã ni'i. Õ'acũ musãrẽ wee'cure ye'suticã'rõua'a. Sutuwũ yéecaru tirũ yee'core "¿De'ro weeacjo yu'ure a'tiro bajutjũ yeeri?" nímasĩtisa'a. ²¹ Di'i yeeri masõ co uaro yeemasĩsamo.

No'o sutuwu añutju bosenuṃu nicā co miiwĩrōatjure yeemasĩsamo. Aperu quẽ'rãrẽ mejõ nitju no'o uaro co c̃uoatjure yeemasĩsamo.

²² Masā ña'arõ weecā, Õ'acũ cũ bu'iri da'reatjere, cũ tutuasere narẽ masĩcā uacu niwĩ. Tojo weegu cãrẽ uarosãjãcã wee'cãrãrẽ, cũ bu'iri da're bajurioajãrẽ tojo ï'acã'cu niwĩ yujupu. ²³ Marĩrẽ, cũ pajaña'rã pe'ere cũ añubutiario nisetisere, cũ tutuasere masĩcā uacu niwĩ. Duporopu marĩrẽ cũ weronojõ añurã niato nígu, tojo nicā cũ tutuasere c̃uoato nígu beseyucu niwĩ. ²⁴ Tojo marĩrẽ besegu, ni'cãrẽrã judío masā wa'teropu nirãrẽ, ãpẽrã judío masā nitirãrẽ besed̃cawaanu'cõcu niwĩ.

²⁵ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu duporocjũpu Osea Õ'acũ ye quetire weremu'tãrĩ masũ judío masā nitirã ye cjase Õ'acũ ucũ'quere a'tiro ojacu niwĩ:

Yarã masā nitimi'cãrãrẽ “Yarã masā nima”, nigũsa'a.

Yũ'u ma'itimi'cãrãrẽ “Yũ'u mairã nima”, nigũsa'a.

²⁶ “Musã, yarã mejẽta ni'i” nino'ca di'taputa tja narẽ “Õ'acũ catinu'cũgu põ'rã nima”, nino'rõsa'a, ni ojacu niwĩ Osea.

²⁷ Israe curuacjãrã ye pe'ema Isaía a'tiro ojacu niwĩ:

Israe põ'rã nucũporo dia pajiri maa sumutopu nise weronojõ pãjãrã nimirã, pejetirãcã yũ'ruono'rãsama.

²⁸ Õ'acũ cũ ní'caronojõta cũ ucũ'quere queoro weegusami.

Tere wéegu, sojaro me'rã a'ti nucũcãcjãrãrẽ bu'iri da'regusami, nicu niwĩ.

²⁹ Cũ Isaíata apeye ojamũ'tãcu niwĩ tja:

Õ'acũ nipe'tise bu'ipu nigũ marĩ pãrãmerãrẽ pejetirãcã du'aticãma, duporocjãrãpu Sodoma, Gomorracjãrãrẽ weronojõ pe'odijobopĩ.

Tojo weecã, marĩ ya curua marĩbosa'a majã, ni ojacu niwĩ.

³⁰ To pũrĩcãrẽ ¿de'ro nirõuati? A'tiro ni'i. Judío masā nitirã Õ'acũ me'rã na añurõ niatjere a'maticãrã niwã. Tere a'matimirã, Jesucristore ãjõpeose me'rã bocacãrã niwã. Na ãjõpeocã, Õ'acũ narẽ “Añurã, bu'iri marĩrã nima”, ni ï'acu niwĩ. ³¹ Judío masā pe'e Moisé dutise me'rã Õ'acũ me'rã añurõ nisĩ'rĩcãrã nimiwã. Tojo wãcũmirã, Moisé duti'quere weeticãrã niwã. Tojo weerã Õ'acũ me'rã añurõ niticãrã niwã.

³² ¿De'ro weerã Õ'acũ me'rã añurõ nitipari? A'tiro ni'i. Jesucristore ãjõpeose me'rã mejẽta Õ'acũ me'rã añurõ nisĩ'rĩcãrã nimiwã. Na basu weetutuase me'rã pe'e tojo nisĩ'rĩcãrã niwã. Tojo weerã Õ'acũ cũu'cu Jesucristore ãjõpeotirã Õ'acũ tiropu wa'asome. ³³ Tojo weero Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu oja'que queoro wa'acaro niwũ. A'tiro ojano'caro niwũ Õ'acũ macãrẽ:

Ni'cãgã ãtãgã dupogu weronojõ ni'cũrẽ Jerusalẽpũre dupoguti.

Tigapu u'tayuria buruque'arã weronojõ yũ'u dupo'cure ãjõpeotirã, bu'iri da're bajuriono'rãsama.

Cãrẽ ãjõpeorã pe'e “Mejõ waro ãjõpeocãti”, nisome, ni ojano'caro niwũ.

10

¹ Acawererã, Israe curuacjãrãrẽ na yũ'ruono'cã pũrõ uasã'a. Tojo weegu uputu Õ'acũrẽ sãrĩbosa'a. ² Na Õ'acũ uaro añurõ weesĩ'rĩmima. Tojo weesĩ'rĩmirã, añurõ tu'omasĩnu'cõpe'otima. ³ Õ'acũ marĩrẽ Jesucristore ãjõpeose me'rã “Añurã nima”, nisami. Cũ tojo nisere ãjõpeosĩ'rĩtirã, judío masā pe'e na basu weetutuase me'rã añurã nisĩ'rĩmisama. Tojo weerã Õ'acũ cũ “Weeya” ní'quere weetisama. ⁴ Duporopu Moisé oja'quepu “Õ'acũ cũ bese'cu masā ña'arõ wee'quere yũ'ruogusami”, ni ojano'caro niwũ. Jesucristota nipe'tise Moisé cũ duti'quere weetu'ajanu'cõpe'ocu niwĩ. Tojo weerã Jesucristore ãjõpeose me'rã dia'cũ Õ'acũ me'rã añurõ nita basio'o. Cãrẽ ãjõpeocã, Õ'acũ “Añurã, bu'iri marĩrã nima”, ni ï'asami.

⁵ Moisé dutise me'rāma Ō'acū ĩ'orōpυ bu'iri marĩrā nidutisere Moisé a'tiro ojacu niwĩ: “Nipe'tise te duti'quere weepe'ogu Ō'acū me'rā ninu'cūcūsami”, nicu niwĩ. ⁶ Ējōpeose me'rā pe'ere Ō'acū ĩ'orōpυ bu'iri marĩrā nidutise a'tiro ni'i. Marĩ Jesucristore ėjōpeocā, Ō'acū marĩrē “Añurā, bu'iri marĩrā nima”, ni ĩ'asami. Moisé tere a'tiro ojacu niwĩ: “Ō'acū bese'cure marĩrē yu'rϩodutirā u'musepυ mujāa, cūrē pijidijatiroϩa'a', ni wācūtīcāñā. ⁷ Tojo nicā 'Wēřĩ'cārā nirōpυ ni'cū dijaa, Ō'acū bese'cure pijimujāatiroϩa'a', ni wācūtīcāñā”, nicu niwĩ Moisé. Marĩ basu weetutuase me'rā tere weeta basiowe'e. Jesucristo u'musepυ ní'cu dijatitocacu niwĩ. Tojo nicā, wēřĩ'cārā nirōpυ ní'cu masāmujāatitocacu niwĩ. ⁸ Ō'acū ye queti ojāca pūrĩpυ te cjasere a'tiro ni'i: “Ō'acū ye queti tϩ'ota basio'o. Tereta ucū'u. Marĩ tere ėjōpeotoja'a”, nicu niwĩ Moisé. Ősā te queti Jesucristore ėjōpeoroua'a nise quetireta were'e. ⁹ Marĩ a'tiro wéerā, yu'rurāsa'a. “Jesucristo marĩ wiogu nimi” nĩrā, “Ō'acū Jesucristo wēřĩ'cupure masōcū niwĩ” ni ėjōpeorā, yu'rurāsa'a. ¹⁰ Marĩ Jesucristore ėjōpeocā, Ō'acū marĩrē “Añurā, bu'iri marĩrā nima”, nimi. Marĩ cūrē ėjōpeosere āpērārē were'e. Te me'rā yu'rurāsa'a.

¹¹ Ō'acū ye queti ojāca pūrĩpυ a'tiro ojano'caro niwū: “Ne ni'cū cūrē ėjōpeogu 'Mejō warota cūrē ėjōpeocāti', nisome”, nino'caro niwū. ¹² Ō'acū nipe'tirārē ni'cārōnojō ĩ'asami. Judío masārē, judío masā nitirārē ne dϩcawaanϩ'cōse marĩ'i. Ō'acū nipe'tirā wiogu ni'cūta nimi. Nipe'tirā cūrē ėjōpeose me'rā sēřĩrārē peje o'oyu'rϩo o'ogusami. ¹³ Ō'acū ye queti ojāca pūrĩpυ a'tiro ojano'wū: “Nipe'tirā no'o Ō'acūrē na ña'arō wee'quere acobojose sēřĩrānojō yu'rϩono'rāsama. Narē bu'iri da'resome”, niwū.

¹⁴ Tojo nimicā, Jesucristore ėjōpeotirā ¿de'ro wee acobojose sēřĩbosabaϩ? Cū ye quetire tϩ'otimirā, ¿de'ro wee na ėjōpeobosabaϩ? ¿Narē wererā marĩcā, de'ro na te quetire tϩ'obosabaϩ? ¹⁵ Ō'acū weredutigϩ o'óticā, āpērārē wererā wa'atibosama. Ō'acū ye queti ojāca pūrĩpυ nĩrōnojōta a'tiro ni'i: “Āpērā marĩrē ejerisājāse queti, añuse quetire miiejacā, pūrō e'cati'i”, ni ojano'o.

¹⁶ A'te añuse quetire pājārā tϩ'omirā, nipe'tirā Israe curuacjārā ėjōpeotima. Isaía cū oja'caronojōta a'tiro ni'i: “Ō'acū, ũsā wiogu, ũsā weresere pejetirācā ėjōpeoma”, ni ojacu niwĩ. ¹⁷ Jesucristo ye quetire werecā, masā tere tϩ'oma. Te quetire tϩ'óca be'ro ėjōpeoma.

¹⁸ Yu'u musārē sēřĩtiña'gūti: ¿Israe curuacjārā tϩ'omirĩba te quetire? Tu'opā. Ō'acū ye queti ojāca pūrĩpυ a'tiro ojano'wū:

Na werese quetire nipe'tirocjārā tϩ'obi'acā'sama.

Na werese a'ti umϩco nipe'tiropυ bususe'sasa'a.

¹⁹ Musārē sēřĩtiña'nemogūti tja. ¿Israe curuacjārā añuse quetire tϩ'omirā, tϩ'omasĩwetine? Tu'omasĩcārā nimiwā. Yu'u tere ninemogū, Moisé cū ní'quere weremϩ'tāgūti. Ō'acū ucū'quere a'tiro nicu niwĩ:

Yarā masā mejētare yu'rϩoguti.

Tojo narē weecā, musā doerāsa'a.

No'o musā “Tu'omasĩtima” nĩrārē yu'u yu'rϩocā, musā uarāsa'a, ni ojacu niwĩ Moisé.

²⁰ Be'ro Isaía quē'rā Ō'acū cū ucū'quere “To nibosaϩ” nĩrō marĩrō ninemopeocū niwĩ: Ne a'mati'cārā pe'e yu'ure bocaco'tecā'ma.

Yu'u nisetisere yu'ure sēřĩtiña'ti'cārā pe'ere ĩ'owū, tojo ni ojacu niwĩ Isaía.

²¹ Israe curuacjārā pe'ere Isaía Ō'acū ucū'quere a'tiro nicu niwĩ: “Umϩcorita yóacā, narē pōtēřĩ ñe'egūti ní'gū, omocārĩ sēemiwū. Na tϩ'oti, yu'rϩunϩ'cāsepijarārē tojo weemiwū”, ni ojaturiacu niwĩ Isaía.

11

Ni'cārērā Israe curuacjārārē Ō'acū bese'que ni'i

¹ Mūsārē sērītiña'nemogūti tja. ¿Ō'acū Israe curuacjārā yu'rɯnu'cā'cārārē, yarā masā nisome majā nígū, cō'awā'cāpari? Cō'awā'cāticu niwī. Yu'u quē'rā Israe curuacjū ni'i. Abrahā pārāmi nituriagu Benjamí ya curuacjū ni'i. ² Dɯporopu cū yarā masā niato nígū Ō'acū Israe curuacjārārē besecu niwī. Tojo weegu narē cō'aticu niwī. Mūsā masīsa'a Ō'acū ye queti weremu'tārī masū Elía cū ní'quere. Cū Ō'acūpore “Israe curuacjārā bu'iri cuoma”, nicu niwī. A'tiro nicu niwī: ³ “Wiogu, Israe curuacjārā mu'u ye queti weremu'tārī masārē wējēcārā niwā. Mu'urē ñubuepeorā, wa'icūrā űjūamorōpeosere weestedijocārā niwā. Yu'u ni'cūta du'sa'a mu'urē ējōpeogu. Yu'u quē'rārē wējēsī'rīrā, a'marā weema”, nicu niwī Elía. ⁴ Cū tojo nicā tu'ogu, Ō'acū cūrē yu'ticu niwī: “Na tojo weemicā, siete mil masā yarārē du'apu. Na Baal wāmetigu queose yee'quere ne ējōpeotima”, nicu niwī Ō'acū. Tojo weerā marī masī'i. Ō'acū cū yarā masārē cō'awā'cātisami. ⁵⁻⁶ Ō'acū Elía nícatero masārē bese'caro weronojō ni'cārōacā quē'rārē pejetirācā Israe curuacjārārē besesami. Na weesere ī'agū mejēta, besecu niwī. Narē pajaña'gū besecu niwī. Na añurō wéeca be'ro narē besegu, pajaña'gū mejēta weebopī. Na weetutua'que wapa nibopā.

⁷ A'tiro ni'i. Nipe'tirā Israe curuacjārā Ō'acū me'rā añurō nisī'rīmicārā niwā. Tojo nisī'rīmirā, nipe'tirā cū me'rā añurō niticārā niwā. Cū bese'cārā pūrīcā cū me'rā añurō nicārā niwā. Āpērā cūrē ējōpeotitjīarā o'meperi marīrā, tu'otirā weronojō tojacārā niwā. ⁸ Tere ucūrō, Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu a'tiro ojano'wū: “Ō'acū cūrē ējōpeotirārē cū yere tu'omasīticā weecu niwī. Narē caperi ī'atirā, tojo nicā o'meperi tu'otirā weronojō wa'acā weecu niwī. Téé a'tiro nicāpu quē'rārē nidecoti'i yujupu”, ni ojano'wū. ⁹ Davi quē'rā Ō'acūrē a'tiro ucūcu niwī:

Israe curuacjārā na bosenumrī weewuase me'rā ña'arō weema.

Na tojo weecā ī'agū, narē bu'iri da'reya.

¹⁰ Narē tu'omasītirā weronojō, ī'atirā weronojō wa'acā weeya.

Peje nūcūse wuarā, sūcūa wejenu'arō weronojō pi'eticā weeya, nicu niwī Davi.

Judío masā nitirārē yu'rɯo'que ni'i

¹¹ Apeye mūsārē ninemogūti tja. Judío masā Jesucristore ējōpeoticā, Ō'acū narē cō'abutiaticu niwī. Na Ō'acūrē yu'rɯnu'cācā, judío masā nitirā pe'ere yu'rɯoguti nígū, tojo weecu niwī. Ō'acū narē añurō weesere ī'arā, judío masā ūsā quē'rā tojota uasa'a, ni ī'acūudutigū tojo weecu niwī. ¹² Judío masā na Jesucristore ējōpeoticā, āpērā a'ti nucūcācjārārē añurō wa'acaro niwū. Judío masā Ō'acū “Yu'u pō'rārē añuse o'oguti” ní'quere ñe'eticārā niwā. Judío masā nitirā pe'e ñe'ecārā niwā. Judío masā quē'rā Jesucristore ējōpeocā, nipe'tirā a'ti nucūcācjārārē añurō wa'arosa'a.

¹³ Ni'cārōacāma judío masā nitirā se'sarore wereguti. Jesucristo yu'ure mūsā judío masā nitirārē cū ye quetire weredutigū cūuwī. Tojo weero yu'u ī'acā, yu'u da'rasede mejō nise mejēta ni'i. ¹⁴ Apetero weegu yu'u acawererā judío masārē doecā weebosa'a. Ō'acū mūsārē añurō weesere ī'arā, na quē'rā Jesucristore ējōpeobosama. Ējōpeorā, yu'rɯono'rāsama. ¹⁵ Ō'acū judío masā cūrē ējōpeotirārē cō'acā, āpērā pe'e cū yarā sājācārā niwā. Judío masā pe'e cūrē ējōpeocā, añuyuruarosa'a. Masā wērī'cārāpu masōno'cārā weronojō nirōsa'a.

¹⁶ Queose me'rā mūsārē wereguti. Pā wéeca be'ro ni'cāgā Ō'acūrē o'ocā, nipe'ticjapu Ō'acū ye tojasa'a. Yucugu quē'rā tojota ni'i. Tigū nu'cōrī Ō'acū ye nicā, te dɯpuri quē'rā Ō'acū ye ni'i. Marī ñecūsumua Abrahā, Isaa, Jacob tigu nu'cōrī

weronojō Ō'acũ yarã nima. Tojo weerã marĩ cũ pãrãmerã nituriarã mejãrõta “Ō'acũ yarã nima”, ni ï'ano'sama.

¹⁷ Ni'cãrẽrã judío masã olivogu ðupucjãrã waro weronojō nima. Āpẽrã ni'cãrẽrãrẽ te ðupurire ðutecõ'a'caro weronojō Ō'acũ judío masãrẽ cõ'acũ niwĩ. Be'ro te ðupuri ní'caropũ apegũ olivo nucũcjũ ðupurire pĩ'rĩwã'dutigũ topũ yeje ðu'reõ'osami. Tojo weero tigũ casero wĩ'tãse me'rã nucũcjũ añurõ pĩ'rĩwã'rõsa'a. Tojo wee'caro weronojō wa'acaro niwũ musã judío masã nitirãrẽ. Ō'acũ musãrẽ cũ yarã sãjãcã weecũ niwĩ. Musã judío masã niwe'e. Tojo nitimirã, nipe'tise Ō'acũ Abrahã pãrãmerã nituriarãrẽ “Añuse o'oguti” ní'quere ñe'erãsa'a. ¹⁸ Tojo wa'a'a nĩrã, “Ësã judío masã nemorõ añuyũ'rũnũ'cã'a”, niticã'ña. Ō'acũ masãrẽ yũ'rũose na me'rãta ðu'pocãticaro niwũ. Musã ñecũ me'rã mejãta ðu'pocãticaro niwũ.

¹⁹ Musã a'tiro nibosa'a: “Ni'cãrẽ ña'ase ðupuri ðutecõ'ano'caro niwũ. Apeye ðupuri yejedũcayuno'rõtiro tojo weeno'caro niwũ”, nibosa'a. “Te weronojō ãsã judío masã nitirãrẽ Ō'acũ yarã wa'ato nígũ judío masã pe'ere cõ'acũ niwĩ”, nibosa'a. ²⁰ Tojota ni'i, nirõ. Na ëjõpeotise ye bu'iri cõ'ano'cãrã niwã. Musã quẽ'rã Ō'acũrẽ ëjõpeoticã, yũ'rũono'ña marĩbopã. Musã ëjõpeose me'rã dia'cũ cũ yarã sãjãcãrã niwũ. Tojo weerã “Ësã judío masã yũ'rũoro ni'i”, ni wãcũticã'ña. Ësã quẽ'rãrẽ cõ'arĩ nĩrã, Ō'acũrẽ wiopesase me'rã tu'oña'ña. ²¹ Judío masã Ō'acũ yarã nimũ'tã'cãrã nimiwã. Na ëjõpeoticã, Ō'acũ narẽ cõ'acũ niwĩ. Cũ judío masãrẽ olivo nimũ'tã'que ðupurire ðutecõ'a'caro weronojō weecũ niwĩ. Musã judío masã nitirã quẽ'rãrẽ cãrẽ ëjõpeoticã, tojota weegũsami. ²² Ō'acũ pajaña'sere, tojo nicã tutuaro me'rã cũ bu'iri da'resere wãcũña. Cãrẽ ëjõpeotirãrẽ bu'iri da'resami. Musã pũrĩcãrẽ pajaña'gũ, añurõ weesami. Musã cãrẽ ëjõpeonu'cũcã, tojo weegũsami. Musã weeticã, cũ ña'ase ðupuri cõ'a'caro weronojō musã quẽ'rãrẽ cõ'agũsami. ²³ Cõ'ano'cãrã judío masã Jesucristore ëjõpeocã, na quẽ'rãrẽ añurõ weegũsami. Narẽ apaturi tigũputa tja mejã ðupuri yeje ðu'reõ'o'caro weronojō weegũsami. Cũ yarã sãjãcã wéegũ, tojo weegũsami. Ō'acũ tere weemasĩmi. ²⁴ Musã judío masã nitirã nucũpũ nicjũ olivo weronojō ni'i. Tojo nimicã, Ō'acũ cũ yarã sãjãcã weecũ niwĩ. Judío masã pũrĩcã Ō'acũ besemũ'tã'cãrã waro nima. Olivogu warore ote'cũ weronojō nima. Tojo weerã musã Ō'acũ yarã sãjãcã, judío masãpũa tãsãma.

Judío masãrẽ yũ'rũoatje ni'i

²⁵ Acawererã, todũporopũ masĩno'ña marĩ'quere masĩcã ãa'a. Ësã judío masã yũ'rũoro masĩyũ'rũnũ'cã'a nĩrĩ nígũ, tojo nigũti. Pãjãrã judío masã Jesucristore ëjõpeotini'ma yujupũ. Na o'meperi tu'otirã weronojō nima. Ō'acũ “Judío masã nitirã ticũrã ëjõpeorãsama” ní'caronojõta na ëjõpeoca be'ropũ judío masã ëjõpeorãsama.

²⁶ Tojo wa'acã, nipe'tirã judío masã yũ'rũono'rãsama. Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ judío masã na yũ'rũatjere a'tiro ojano'wũ:

Masãrẽ yũ'rũoacjũ judío masũ Jerusalẽ wãmetiri macãpũre etagũsami.

Jacob pãrãmerã na ña'asere cõ'agũsami.

²⁷ “Narẽ ña'asere acobojocã, queoro wa'arosa'a yũ'ũ todũporopũ ní'que”, nicũ niwĩ Ō'acũ, ni ojano'caro niwũ.

²⁸ Jesucristore ëjõpeotitjãrã, pãjãrã judío masã Ō'acũrẽ ï'atu'tirã weronojō nima. Musã judío masã nitirã pe'ere ëjõpeodutigũ tojo weemi. Tojo weemigũ, a'tocatero nĩrã judío masãrẽ Ō'acũ ma'isami. Ne waropũ na ñecũsumuarẽ ma'i'cũ niyugũ, na quẽ'rãrẽ ma'isami. ²⁹ Ō'acũ cũ “Añuse o'oguti” ní'quere ðucayutisami. O'otojanũ'cõ, ë'matisami. Tojo nicã cũ bese'cãrãrẽ cõ'abutiatĩsami. ³⁰ Todũporopũ musã quẽ'rã Ō'acũrẽ yũ'rũnũ'cãcãrã niwũ. A'tocaterore Ō'acũ judío masã yũ'rũnũ'cãcã ï'agũ,

musã pe'ere pajaña'mi. ³¹ Be'ro tojota wa'arosa'a judío masã quẽ'rãrẽ. A'tiro nicã na Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãma. Be'ro Õ'acũ na quẽ'rãrẽ pajaña'gũsami. Cũ musãrẽ pajaña'caronojõ na quẽ'rãrẽ pajaña'gũsami. ³² A'tiro ni'i. Nipe'tirã Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãcã ï'agũ, "Ni'cãrõnojõ bu'iritirã nima", nicu niwĩ. Nipe'tirãpãre pajaña'gũti nígu, tojo nicu niwĩ.

³³ Õ'acũ marĩ ña'arã ní'cãrãrẽ pajaña'yũ'ruami. Tutuayũ'ruami. Nipe'tise masĩpe'ocã'mi. Tojo weerã marĩ cũ wãcũse, cũ weesere masĩpõtẽotisa'a. Cũ de'ro weesere tu'omasĩpõtẽotisa'a. ³⁴ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ojano'wũ Õ'acũ masĩsere: "Õ'acũ marĩ wiogu wãcũsere ne ni'cũ masĩtisami. Ne ni'cũ cũrẽ 'A'tiro pe'e u'a'a', nĩmasĩtisami. ³⁵ Ne ni'cũ Õ'acũrẽ apeyenojõ o'o wapamoocã weeta basiowe'e", tojo ni ojano'caro niwũ. ³⁶ Nipe'tise a'ti turi cjase, u'muse cjase cũ wee'que dia'cũ ni'i. Cũ tutuase me'rã nipe'tise ninu'cũ'u. Cũ ye ni'i. Tojo weerã nipe'tirã Õ'acũrẽ "Cũ añuyũ'ruagu, tutuayũ'ruagu nimi", ninu'cũcã'rã. Tojota weerã.

12

Jesucristore ãjõpeorãrẽ weeduti'que ni'i

¹ Acawererã, Õ'acũ marĩrẽ añurõ pajaña'nu'cũmi. Tojo weerã Õ'acũrẽ marĩ basu marĩ upu, wãcũse, nipe'tise me'rã o'orã. Mu'u yarã dia'cũ ni'i nĩrã, Õ'acũrẽ wiarã. Cũ me'rã nibutiarã weronojõ weerã. Õ'acũ marĩ me'rã e'caticã uarã, tojo weerã. Marĩ a'tiro weese me'rã cũrẽ ãjõpeosere diacjũ ï'orãsa'a. ² Marĩ a'ti umucocjãrã na weewuasere ï'arã, na weronojõ weeticã'rã. A'tiro pe'e weerã. Marĩ catiri umucore siape me'rã Õ'acũ marĩ wãcũsere ducayunu'cũcã'to. Cũ marĩrẽ ducayunu'cũcã, marĩ Õ'acũ uasere "A'tiro ni'i", nĩmasĩrãsa'a. Cũ uase añuse dia'cũ ni'i. Te ña'ase marĩse ni'i. Marĩ cũ uaro weecã, e'catisami.

³ Õ'acũ añurõ wéégũ, yu'ure musãrẽ cũ ye quetire weredutigu cũuwĩ. Tojo weegu musã nipe'tirãrẽ nigũti. Ne ni'cũ marĩ weemasĩtisere "Weecã'amasĩ'i" niticã'rõua'a. Marĩ weemasĩsere queoro wãcũme'ricã'rõua'a. Marĩncũ a'tiro wãcũrã. "Jesucristore ãjõpeoca be'ro cũ weemasĩse o'o'que põtẽorõ weemasĩ'i", nĩrã. ⁴ Queose me'rã wereguti. Marĩ upu ni'cã upu nimirõ, peje ducawatise cu'o. Te nipe'tise ni'cãrõnojõ niwe'e. Mejẽcã dia'cũ ni'i. Marĩ caperi me'rã ï'a'a. Marĩ o'meperi me'rã tu'o'o. Du'pocãrĩ me'rã sija'a. ⁵ Marĩ Jesucristore ãjõpeorã tojota ni'i. Pãjãrã nimirã, cũ me'rã ni'cã upu weronojõ ni'i. Marĩ nipe'tirã ni'cã upupu a'mesu'a'a.

⁶ Marĩncũrẽ mejẽcãrĩ dia'cũ weemasĩsere cũucu niwĩ. Cũ no'o o'osĩ'rĩsere o'osami. Tojo weerã tere añurõ weerã. Æpẽrãrẽ Õ'acũ were'quere wereturiamasĩsere o'osami. Cũ tere cũucã, marĩ ãjõpeoro ejatuario ãpẽrãrẽ wererã. ⁷ Æpẽrãrẽ weetamu-masĩsere cũusami. Tojo cũ weecã, ãpẽrãrẽ añurõ weetamurã. Æpẽrãrẽ cũ ye cjasere bu'edutigu cũucã, narẽ añurõ bu'erã. ⁸ Æpẽrãrẽ wãcũtutuacã weemasĩgũnojõ añurõ weeya. Æpẽrãrẽ niyeru o apeyenojõ o'odutise cuogũnojõ e'catise me'rã o'oya. "Æpẽrãrẽ niyeru o'oapu" nirõ marĩrõ o'oya. No'o su'ori dutime'rigũnojõ añurõ weeya. No'o pajaña'sere cuogũnojõ e'catise me'rã weetamuña.

Jesucristore ãjõpeorã a'tiro weerõu'a nise ni'i

⁹ Æpẽrãrẽ ma'ita'saticã'ña. Diacjũ ma'ĩna. Ña'asere yabiya. Æpẽrãrẽ weetamuse añusenojõ pe'ere sirutuya. ¹⁰ Jesucristore ãjõpeorã ni'cũ põ'rã weronojõ a'merĩ ma'ĩna. Musã weese me'rã ãpẽrã, ãpẽrã pe'ere añurõ wãcũdutirã tojo weeya. A'merĩ wiopesase me'rã ï'aña.

¹¹ Õ'acũ uaro wéérã, nijĩsijaticã'ña. Marĩ wiogu dutisere tu'sase me'rã weeya.

12 Õ'acũ añurõ weegusami nírã, e'catiyuya. Mejêcã wa'acã pi'etirã, wãcũtutuaya. Du'ucũurõ marĩrõ Õ'acũrẽ ñubueni'cũcã'ña.

13 Jesure êjõpeorãrẽ apeyenojõ du'sacã, musã cuosere ducawaaya. Musã tiropu etarãrẽ añurõ ñe'eña.

14 Musãrẽ ña'arõ weerãrẽ “Õ'acũ añurõ weeato”, ni sêrĩbosaya. “Ña'arõ weeato”, niticã'ña.

15 Æpêrã e'catirãrẽ e'catitamuña. Æpêrã utirãrẽ utitamuña.

16 Ni'cãrõnojõ, ni'cãrõ me'rã añurõ nisetiburoya. “Yu'u Æpêrã yu'rũoro ni'i”, ni wãcũticã'ña. Tojo weronojõ o'orã, mejõ nirã me'rã ni'cãrõnojõ nisetiya. “Masĩgũ waro ni'i”, niticã'ña.

17 Musãrẽ ña'arõ weecã, narẽ a'meticã'ña. Nipe'tirã i'orõpũre “Añuse dia'cũ weerõasato”, ni wãcũtutuaya. 18 No'o musã weepõtẽorõ, nipe'tirã me'rã añurõ nisetiya. Ejerisãjãse me'rã nisetiya. 19 Acawererã yu'u mairã, musãrẽ wereguti. Musã basu a'merĩ wapaticã'ña. Õ'acũ musãrẽ ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'regusami. Cũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ojano'caro niwũ: “Yu'u ni'i masãrẽ bu'iri da'reacju. Na ña'arõ wee'que wapare queoro bu'iri da'regusa'a”, nicu niwĩ marĩ wiogu. 20 Apeye ojanemono'wũ: “Mu'urẽ i'atu'tigu ujaboacã, cãrẽ ecaya. Cũ acowuocã, tĩaña. Mu'u cãrẽ tojo añurõ weecã, cã ña'arõ wee'quere bopoyagusami”, ni ojano'wũ. 21 Ña'asere musã di'ócũuno'ticã'ña. A'tiro pe'e weeya. Musã añurõ weese me'rã pe'e ña'asere docaque'acã weeya.

13

1 Õ'acũ dia'cũ a'ti nucũcãcjãrã wiorã dutirãrẽ sõrõmi. Cũ cũu'cãrã nima. Tojo weerã nipe'tirã añurõ yu'tiya narẽ. 2 No'o cã wiorãrẽ yu'rũnu'cãgũ, Õ'acũ duti'quere yu'rũnu'cãgũta weemi. Musã wa'tero nirã wiorã musãrẽ duticã uami. Tojo weegu narẽ yu'rũnu'cãrãrẽ Õ'acũ bu'iri da'regusami. 3 Wiorã añurõ weerãrẽ uise o'otima. Ña'arõ weerã pe'ere uise o'osama. Uitirãta nisetisĩ'rĩrã, añurõ weeya. Musã tojo weecã, wiorã “Musã añurõ wee'e”, nirãsama. 4 Õ'acũ musã ye niatjere narẽ sõrõcu niwĩ. Tojo weerã ña'arõ wéerã pũrĩcã, uiya. Wiorã ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'rerã, Õ'acũ dutiro weerã weema. Õ'acũ ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'redutigu wiorãrẽ cũucu niwĩ. 5 Tojo weerã marĩ wiorã dutisere yu'tiroa'a. Bu'iri da'reri nírã dia'cũ, yu'titicã'rõua'a. Õ'acũ marĩrẽ wiorã duticã uami nírã pe'e, na dutisere queoro yu'time'ricã'rõua'a. 6 Wiorã na da'rasere queoro wéerã, Õ'acũrẽ da'raco'terã weronojõ nima. Tojo weerã na wapayedutisenojõrẽ wapayeya.

7 Na wiorã dutisereta queoro weeya. Na wapayeduticã, wapayeya. Na wiorã nise bu'iri wiopesase me'rã narẽ i'aña. Narẽ añurõ wãcũña.

8 Æpêrãrẽ wapamooticã'ña. Maata wapayepe'ocã'ña. A'merĩ ma'ise pe'e pe'timasitisa'a. Tojo weerã a'merĩ ma'inu'cũcã'ña. No'o Æpêrãrẽ maigũnojõ Õ'acũ dutise cũu'quere queoro weegu weemi. 9 Õ'acũ a'tere dutise cũucu niwĩ. “Musã numosãnumia nitirãrẽ, marãpusumua nitirãrẽ a'metãrãticã'ña. Æpêrãrẽ wêjêcõ'aticã'ña. Yajaticã'ña. Æpêrã yere uoticã'ña” ni, dutise cũucu niwĩ. A'te, tojo nicã nipe'tise apeye dutise cũu'quere ni'cãrõpũta neonu'cõmasĩ'i. A'tiro ni'i. Musã, musã basu ma'irõnojõta musã tiropu nirãrẽ ma'iña, ni'i. 10 Marĩ ma'ise cuorã, marĩ tiropu nirãrẽ ña'arõ weesome. Tojo weerã narẽ ma'írã, Õ'acũ dutise cũu'quere weepe'ocã'a.

11 A'tere ni'cãrõacã marĩ catiriterore wãcũrõua'a. Cãrĩrã weronojõ niticã'rã. Jesú cã apaturi a'tiatjere añurõ tu'oña'a, wãcũnurũrã. Marĩ Õ'acũ tiropu wa'atjo cã'rõacã du'sasa'a. Marĩ ne waro Jesucristore êjõpeowã'cõrã, “U'musepu marĩ wa'atje du'sayu'rua'a”, nimiwũ. Ni'cãrõacãrẽ marĩ masĩ'i. “Cã'rõacã du'sa'a Jesucristo

apaturi a'tiatje", ni'i. ¹² A'tiro nicārē ña'arō weese yu'rūmajā wa'a'a. Ni'cārōacārē bo'remujātiro weronojō Jesucristo a'tiatjo cārō dū'sa'a. Tojo weerā marī ña'asere masā ñamipū weewuasenojōrē weedu'uroña'a. A'tiro pe'e weerōña'a. Añuse, umuco masā i'orōpū weesenojō dia'cūrē weerōña'a. Marī Ō'acū yere wéerā, ña'arō weesere du'upe'ocā'rāsa'a. ¹³ Umuco, bajuyoropū weesetironojō weerōña'a. Bosenuṃu nicā que'a, caricūtīcā'rā. Numia me'rā ña'arō weeticā'rā. Numia quē'rā, umua me'rā ña'arō weeticā'ña. A'pepūrīse me'rā tu'oña'ticā'rā. Āpērā yere uoticā'rā. ¹⁴ A'tiro pe'e weerā. Marī wiogu Jesucristo weetamuse me'rā cū weronojō añurō nisetirā. Cūrē nemorō masīnemorā. Marī ña'arō uaripejasere weesī'rīrā, "A'tiro weerāti", ni wācūtīcā'rā. Tere weedu'urā.

14

Ējōpeotutuarā, ējōpeotutuatirā cjase ni'i (1Co 8.1-13)

¹ Ni'cū Jesucristore ējōpeomigū, cū ējōpeotutuatigu musā me'rā nisī'rīcā, ūrūsātīrāta, cūrē ñe'eña. Cūrē "A'tiro weecā ũa'a" nitirāta, ñe'eña. Cūrē "To ñe'ebosau" nitirāta, ñe'eña. ² Āpērā Jesucristore ējōpeorā "Marī nipe'tise ba'acā, añu ni'i", nima. Āpērā pe'e Jesucristore ējōpeotutuatirā "Marī di'iro ba'arā, Ō'acūrē yu'rūnu'cābosa'a", ni wācūsama. Tojo weerā otese dia'cūrē ba'asama. ³ Nipe'tise ba'agu pe'e di'iro ba'atigure i'acō'aticā'to. Di'iro ba'atigu pe'e quē'rā nipe'tise ba'agure "Mū'u di'iro ba'acā, ña'a ni'i", niticā'to. Nipe'tise ba'agure Ō'acū yagu sājācā weetojacu niwī. ⁴ Marī apīrē da'raco'tegure "Mū'u ña'arō wee'e", nīmasīwe'e. Cū wiogu dia'cū tojo nīmasīsami. Marī Jesucristore ējōpeorā quē'rārē tojota ni'i. Āpērā Jesucristore ējōpeorārē "Ña'arō weema", nīmasīwe'e. Ō'acū na wiogu nimi. Cū ni'cūta narē "Añurō wee'e", o "Ña'arō wee'e", nīmasīsami. Marī wiogu cū yarārē ējōpeotutuacā weemasīmi.

⁵ Apeye ninemogūti. Ni'cārērā "Ni'cārē nūmūrī yu'rūoro ape nūmū Ō'acūrē ñubuepeorōña'a", nisama. Āpērā pe'e "Nipe'tise nūmūrī ni'cārōnojō Ō'acū ye ni'i", nisama. Masānucū "Ō'acū yu'u a'tiro weecā ũasami", nīrōña'a. ⁶ Ni'cū, ni'cā nūmūrē "Ō'acū ya nūmū waro ni'i" nigūnojō Ō'acūrē ējōpeoacju tojo nisami. Apī nipe'tise nūmūrīrē ni'cārōnojō wācūgū quē'rā Ō'acūrē ējōpeoacju tojo nisami. Nipe'tisere ba'agu quē'rā Ō'acūrē ējōpeoacju tojo weesami. Cū ba'asere e'catise o'osami. Apī di'irore ba'atigu quē'rā Ō'acūrē ējōpeogu ba'atisami. Cū, cū ba'asenojōrē Ō'acūrē e'catise o'osami.

⁷ Marī catiri umucore marī se'saro niwe'e. Wērīrā quē'rā marī se'saro nisome. Marī catirā, wērī'cārā Jesucristo yarā ni'i. ⁸ Marī catiro pōtēorō Jesucristo uaronojō weesī'rī'i. Wērīrā quē'rā cū me'rā catirāti nīrā, wērīrāsa'a. Tojo weerā catirā, wērī'cārā Jesucristo yarā ni'i. Cū marī wiogu marīrē su'ori nigū nimi. ⁹ A'tiro ni'i. Cristo wērīcū niwī. Wērītoja, masācū niwī. Nipe'tirā catirā, wērī'cārā wiogu nigūti nīgū, tojo weecū niwī.

¹⁰ Tojo weerā ¿de'ro weerā musā āpērā Jesucristore ējōpeorārē "Ña'arō weerā weema" niti? ¿De'ro weerā narē tojo i'acō'ati? Marī nipe'tirā Ō'acū masārē beseri nūmū nicā, marī wee'quenucūrē beseno'rāsa'a. Tojo weerā Jesucristore ējōpeorā marī acawererārē "Tojo weema", niticā'rōña'a. ¹¹ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpū Ō'acū cū ní'quere a'tiro ojano'wū:

Yu'u catigu ni'i.

Yu'u ucūse diacjū warota ni'i.

Nipe'tirā yu'ure ejaque'arāsama.

Nipe'tirāpūta yu'ure “Mu'u Ō'acū añugū, tutuagu ni'i”, nirāsama, ni ojano'wā.

¹² Te oja'quere tu'orā, marī masī'i, marīnacū a'ti turipu marī wee'quere Ō'acūrē wererāsa'a.

Mūsā acawererā Jesucristore ėjōpeorārē na ėjōpeosere dojorētīcā'ña nise ni'i

¹³ Marī, marī wee'quere Ō'acūrē wererāsa'a nīrā, a'merī ucjaticā'rā. A'tiro pe'e ua'a. Ne apeyenojō na ėjōpeosere dojorēcā weeticā'rā. Tojo nicā narē ña'arō weecā weeticā'rā. ¹⁴ Yu'u marī wiogu Jesure ėjōpeotjīagū, a'tiro masī'i. Nipe'tise yu'u ba'ase añuse ni'i. Apī pe'ema “Apeyenojō yu'u ba'ase ña'a ni'i” nicā, cūrē diacjūta ña'a nisa'a. ¹⁵ Mu'u āpērā na ba'aya marīsere ba'acā, apī ña'arō tu'oña'bosami. Mu'u tojo wéegu, cūrē ma'igū mejēta wee'e. Cristo cū quē'rārē wērībosacu niwī. Tojo weegu mu'u ba'ase me'rā apīrē ėjōpeodu'ucā weeticā'ña. ¹⁶ Mu'uma mu'u weese añu nibosa'a. Apī pe'ere ña'a nibosa'a. Tojo weese me'rā āpērārē ña'arō wācūcā weeticā'ña. ¹⁷ Ō'acū marī wiogu ye cjase ba'a, sī'rī weese mejēta ni'i. A'te pe'e nibutia'a. Ō'acū ñaro weenu'cūse, tojo nicā āpērā me'rā añurō nicā'se, a'merī e'caticā weese pe'e nibutia'a. Te Espīritu Santu weetamuse me'rā weeno'o. ¹⁸ A'tiro weegū Jesucristo ñaronojō weegu weemi. Ō'acū ī'orōpūre “Añurō weegu weemi”, nino'sami. Tojo nicā masā quē'rā cūrē “Añurōta weegu weemi”, nisama.

¹⁹ Tojo weerā ni'cārō me'rā añurō wejepeo ejerisājāsenojōrē a'marā. Marīrē te ni'cārō me'rā nisetise Jesucristore nemorō ėjōpeorā, a'merī weetamurāsa'a. ²⁰ Mūsā ba'ase me'rā apī Jesucristore ėjōpeosere dojorētīcā'ña. Nirōta nipe'tise ba'ase añu ni'i, añurō pe'e. Mūsā āpērā na ba'aya marīsenojōrē ba'acā ī'arā, na quē'rā ba'abosama. “Tere ba'arā, ña'arō wee'e” ni wācūmirā, mūsārē ī'acūrā, tojo weebosama. Tojo wācūrā, tere ba'arā, ña'arō weema. Tojo weerā mūsā tere ba'arā, narē ña'arō weecā weebosa'a. Mūsā tojo weese ña'a ni'i. ²¹ Marī apī ėjōpeotutuatigure Jesucristore ėjōpeodu'ucā weebosa'a nīrā, a'tiro weerōua'a. Cū di'iro ba'atisere ba'aticā'rōua'a. Vino cū sī'rītisere sī'rītīcā'rōua'a. No'o apeyenojō cūrē Jesucristore ėjōpeodu'ucā weesenojōrē weeticā'rōua'a. ²² “Nipe'tise yu'u weese añu ni'i” ni tu'oña'gūnojō Ō'acū se'sarore wereya. Āpērā ėjōpeose dojorētīgu, bu'iri marīgū tu'oña'gū e'catigu nimi. ²³ Apī apeyenojōrē ba'agu, “To ba'abosau” ni tu'oña'ba'agu, bu'iri cuomi. A'tiro ni'i. “Yu'u ba'ase Ō'acū ī'orōpūre añurōsa'a” nitimigū ba'acā, ña'a ni'i. “Nipe'tise marī weese Ō'acū ī'orōpūre queoro ni'i” ni tu'oña'timirā weese ña'a ni'i.

15

Marī ye dia'cūrē wācūtīcā'rōua'a nise ni'i

¹ Marī ėjōpeotutuarā āpērā ėjōpeotutuatīrārē weetamurōua'a. Marī tu'sase dia'cūrē weeticā'rōua'a. ² Āpērā ye niatjere wācūrōua'a. Narē nemorō ėjōpeotutuato nīrā tojo weerōua'a. ³ Cristomarīcā cū tu'sase dia'cūrē weeticu niwī. Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu Cristo cū pacure ní'quere a'tiro ojano'wā:

Nipe'tise mu'urē ī'atu'tīrā mu'urē ña'arō ucūrā, yu'u pe'ere weequeō'orā weema, ni ojano'caro niwā.

⁴ Nipe'tise todūporopu Ō'acū ye queti oja'que marīrē masīdutiuro ojano'caro niwā. Marī ña'arō yu'rurā, te oja'quere bu'erā, nu'cāpo'o. Wācūtutuanemo'o. Tojo weerā Ō'acū cū weeatjere e'catise me'rā yucue'e. ⁵ Ō'acū marīrē mejēcā wa'acā, wācūtutuacā weesami. Marīrē e'caticā weesami. Cū Jesucristo ñaronojō mūsārē ni'cārō me'rā nisetīcā weeato. ⁶ Tojo weerā mūsā ni'cārōpūta wācūsetīrā, a'tiro weerāsa'a. Ō'acū, marī wiogu Jesucristo pacure ni'cārō me'rā “Mu'u añuyurua'a”, nīrāsa'a.

Judío masã nitirãrê Jesucristo ye quetire were'que ni'i

⁷ Marĩ Õ'acũrê ni'cãrõ me'rã êjõpeorã nitĩjarã, ãpêrãrê ñe'erõña'a. Jesucristom-arĩcã marĩrê ñe'ecu niwĩ. Tojo weerã Õ'acũrê "Añubutiami" nidutirã, marĩ quẽ'rã ãpêrãrê ñe'erõña'a. ⁸ Yũ'u ucũgũ, "Õ'acũ marĩ ñecũsumuarẽ cũ 'Weeguti' ní'quere queoro weegu weemi", nigũ wee'e. Jesucristota judío masãrê weetamugũ a'ticu niwĩ nígũ, tojo ni'i. Cũ tojo weese me'rã Õ'acũ cũ diacjũ nisere ï'ocu niwĩ. ⁹ Tojo nicã judío masã nitirã "Õ'acũ ãsãrê pajaña'gũ, añuyũ'ruami" nidutigũ Jesucristo a'ticu niwĩ. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ Õ'acũ bese'cu Cristo cũ pacure ucũ'quere a'tiro ojano'wũ:

Judío masã nitirã wa'teropũ mũ'urẽ e'catipeoguti.

Õ'acũ masĩyũ'ruagu nimi nígũ, basapeoguti.

¹⁰ Aperopũ quẽ'rãrê a'tiro ojano'wũ:

Judío masã nitirã, Õ'acũ yarã judío masã me'rã e'catiya.

¹¹ Aperopũ quẽ'rãrê ninemowũ:

Nipe'tirã judío masã nitirã Õ'acũrê e'catipeorã, "Mũ'u añuyũ'ruagu ni'i", niña.

Nipe'tirocjãrãpũta Õ'acũ añubutiasere e'catipeoya, ni ojano'wũ.

¹² Isaía quẽ'rã a'tiro ojacu niwĩ:

Isaí pãrãmi nituriagu bajuagusami.

Cũ judío masã nitirã wiogu niacjũ nigũsami.

Na cũrê "Ûsãrê yũ'ruogu nimi", ni êjõpeorãsama, ni ojano'wũ.

¹³ Õ'acũ marĩrê cũ añurõ weeatjere e'catiyusere o'ogu nimi. Mũsãrê cũrê êjõpeorãrê e'catise, ejerisãjãse o'oato. Tojo weerã mũsã Espĩritu Santu weetamurõ me'rã upũtu e'catiyurãsa'a.

¹⁴ Yũ'u acawererã, mũsãrê a'tiro tũ'oña'a. Mũsã ãpêrãrê añurõ weesa'a. Jesucristo yere añurõ masĩsa'a. A'merĩ werecasamasĩsa'a. ¹⁵ Mũsã tojo weemicã, a'ti pũrĩpũre mũsãrê tutuaro me'rã oja'a. Mũsã tũ'o'quere acobojocticã'to nígũ tojo wee'e. Õ'acũ yũ'ure añurõ wéegu, Jesucristo yere mũsãrê bu'edutigũ cũuwĩ. ¹⁶ Tere weregu, judío masã nitirã na Jesucristore êjõpeocã ãsã'a. Pa'ia wa'icũrãrê Õ'acũrê o'oro weronojõta yũ'u judío masã nitirãrê cũrê wiasĩ'rĩsa'a. Espĩritu Santu narẽ Õ'acũ yarã sãjãcã weegusami. Tojo weecã Õ'acũ narẽ, "Yarã nima", ni ñe'egũsami.

¹⁷ Jesucristo weetamurõ me'rã Õ'acũ cũu'quere añurõ wee'e. Tojo weegu yũ'u da'rasere añurõ tũ'oña'a. ¹⁸ Jesucristo yũ'u me'rã wee'que dia'cũrê mũsãrê wereguti. Mũsã judío masã nitirãrê êjõpeocã ãsãgũ yũ'ure weetamuwĩ. Yũ'u bu'ese me'rã, tojo nicã yũ'u wee'quere ï'arã, mũsã judío masã nitirãrê êjõpeocã weewĩ. ¹⁹ Apeye quẽ'rãrê Õ'acũ tutuaro me'rã weesere weẽ'owũ. Tojo nicã Espĩritu Santu tutuase me'rã bu'ewũ. A'tere wéegu, Jerusalẽ me'rã werenũ'cãwũ. Téé Ilĩrico wãmetiropũ Jesucristo masãrê yũ'ruose quetire weretũogu ejawũ. ²⁰ Æpêrã bu'eno'ña marĩrõpũre Jesucristo ye quetire weremu'sĩ werewũ. Æpêrã na were'quepũre werebu'ipeotiwũ.

²¹ Yũ'u tojo weese Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ oja'caronojõta wa'awũ. A'tiro ojano'caro niwũ:

Cũ ye quetire ne ni'cãti masĩti'cãrã wereno'rãsama.

Cũ yere na tũ'oti'quere tũ'omasĩrãsama, ni ojano'wũ.

Pablo Romapũ wa'atje ni'i

²² Yũ'u peje macãrĩpũ bu'esijayugu, mũsã tiropũ wa'amasĩtisa'a yujupũ.

²³ Ni'cãrõacãrê te macãrĩpũ bu'etoja'a. Peje cũ'marĩ mũsã tiropũ wa'asĩ'rĩ'cu nitĩagũ, be'rocure topũre wa'aguti. ²⁴ Espaãapũ wa'aguti. Topũ wa'agu, mũsã tiro Romapũ yũ'ruaguti. Mũsãrê ï'a, e'cati, cã'rõ niquejoguti. Be'ro yũ'ure Espaãapũ

wa'atjere weetamuapa. ²⁵ Ni'cārōacā Jerusalēpu wa'anígūti yujupu. Jesucristore ějōpeorārē weetamugū niyeru miagū weeguti. ²⁶ Jesucristore ějōpeose cururicjārā Macedonia, tojo nicā Acaya di'tacjārā niyeru sērīneocārā niwā. Jerusalēpu nirā pajasecūorā Jesucristore ějōpeorārē o'orātirā tojo weecārā niwā. Tojo weegu te niyerure Jerusalēpu o'ogu wa'aguti. ²⁷ Judío masā nitirā Macedonia, Acayapu nirā a'tiro wācūcārā niwā. Judío masā Jerusalēpu nirārē weetamurōua'a. Na tojo wācūse añu nicaro niwū. A'tiro ni'i. Judío masā, judío masā nitirā pe'ere Jesucristo ye quetire werewā'cōcārā niwā. Tojo nicā judío masā nitirā Jesucristore ějōpeocā, a'tiro wa'acaro niwū. Ō'acū judío masārē "O'oguti" n'ique pe'ere ñe'ecārā niwā. Tojo weerā judío masā nitirā, judío masā pajasecūorārē niyerure, na cūosere o'oroua'a. ²⁸ Yu'u te niyeru Jerusalēcjārārē o'otojagu, España pu wa'agu, mūsārē ĩ'ayurūwā'cāgūti. ²⁹ Yu'u mūsā tiropu wa'agu, Jesucristo ye añusere mūsārē miiejagusa'a.

³⁰ Yu'u acawererā, mūsā Jesucristore ějōpeo'o. Espírītu Santu marĩrē a'merĩ ma'icā weemi. Tojo weegu mūsārē a'tiro weecā uasa'a. Yu'ure weetamurā, yé niatjere Ō'acūrē sērībosaya. ³¹ A'tiro sērībosaya yu'ure. Judeapu nirā Jesucristore ějōpeotirā yu'ure ña'arō weeticā'to. Tojo nicā Jesucristore ějōpeorā Jerusalēcjārā yu'u miasere e'catise me'rā pōtērĩ ñe'eato. ³² Tojo weecā, Ō'acū cū uacā, mūsā tiropu yu'u e'catise me'rā etagusa'a. Topu soogusa'a. ³³ Ō'acū ejerisājāsere, añurō nicā'sere o'ogu mūsā nipe'tirā me'rā niato. Tojota weeato.

16

Romacjārāpūre añudutise o'o'que ni'i

¹ Ni'cō Jesucristore ějōpeogo Febe wāmetigo mūsā tiropu wa'ago weemo. Co Jesucristore ějōpeorā Cencrea wāmetiri macācjārārē weetamugō nimo. ² Mūsā Jesucristore ějōpeorā e'catise me'rā core ñe'eña. Marĩ Jesucristore ějōpeorārē añurō ñe'erōua'a. Co pājārārē weetamuco niwō. Yu'u quē'rārē weetamuwō. Tojo weerā core apeyenojō dū'sacā, o'oya.

³ Aquila, cū numo Priscila añuato. Yu'u Jesucristo yere bu'ecā, na quē'rā yu'ure bu'etamuwā. ⁴ Āpērā yu'ure wējēsĩ'rīcā, yu'ure weetamuwā. Na quē'rārē wējētawiomīcā, tojo weewā. Na tojo wee'quere yu'u dia'cū e'catise o'owe'e. Nipe'tirā āpērā judío masā nitirā Jesucristore ějōpeorā e'catise o'oma. ⁵ Jesucristore ějōpeorā Aquila ya wi'ipu nerēwuarā quē'rā añuato. Apĩ yu'u ma'igū Epeneto añuato. Cúta Asiapūre āpērā dūporo Jesucristore ějōpeomu'tā'cu nimi. ⁶ María quē'rā añuato. Mūsā me'rā Ō'acū cjasere uputu da'ramo. ⁷ Yu'u acawererā judío masā Andrónico, Junias añuato. Na quē'rā yu'u me'rā bu'iri da'reri wi'ipu niwā. Na yu'u dūporo Jesucristore ějōpeocārā niwā. Jesucristo besecū'cārā narē "Añurā nima", nisama.

⁸ Jesucristore ějōpeogu yu'u ma'igū Ampliato añuato. ⁹ Urbano, ũsārē Jesucristo ye quetire weretamugū añuato. Tojo nicā yu'u ma'igū Estaquis añuato. ¹⁰ Apeles quē'rā añuato. Cū Jesucristore añurō ějōpeomi. Nipe'tise cū weesere ĩ'arā, "Jesucristore añurō ějōpeogu nimi", ni ĩ'a'a. Aristóbulo ya wi'icjārā quē'rā añuato. ¹¹ Apĩ yu'u acaweregū, judío masū Herodión añuato. Tojo nicā Narciso ya wi'icjārā Jesucristore ějōpeorā añuato. ¹² Trifena, Trifosa na quē'rā añuato. Na numia marĩ wioгу Jesucristo yere pūrō da'rama. Ŭsā ma'igō Pérsida quē'rā marĩ wioгу Jesucristo ye cjasere uputu da'ramo. Co quē'rā añuato. ¹³ Rufō añuato. Nipe'tirā cūrē "Jesucristore añurō ějōpeomi", nima. Cū paco quē'rā añuato. Core yu'u pacore weronojō ĩ'a'a. ¹⁴ Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas, āpērā Jesucristore ějōpeorā na

me'rã nirã añuato. ¹⁵ Filólogo, Julia, Nereo, tojo nicã cû acabijo Olimpas, nipe'tirã Õ'acû cû yarãrẽ cûu'cãrã na tiropu nirã añuato.

¹⁶ A'merĩ ma'ise me'rã añudutiya. Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeose cururicjãrã musãrẽ añudutima.

¹⁷ Yu'u acawererã, ni'cãrãrã musã tiropu nirã ducawaticã wees'rĩsama. Na tojo weeri nĩrã, tu'omasĩña. Musãrẽ ãjõpeosere dojorẽsama. Musãrẽ bu'e'que mejẽtare weesama. Tojo weerã narẽ ba'patiticã'ña. Na bu'esere ne tu'oticã'ña. ¹⁸ Na marĩ wiogu Jesucristo ñaro weerã mejẽta weesama. Na no'o ñaro wees'rĩrõ weesama. Na añurõ u'suaro ucũme'rĩse me'rã, diacjũ ucũrã weronojõ ucũsama. Uputu waro masĩtutuatirãrẽ weeta'sa ãjõpeocã weesama. ¹⁹ Musã pũricã añurõ Jesucristo ñaro weesa'a. Nipe'tirã tojo nima musãrẽ. Tojo weegu musã me'rã pũrõ e'cati'i. Musãrẽ añusere masĩcã ñasã'a. Ne ña'ase pe'ema masĩdutigu ñasãwe'e. ²⁰ Õ'acû ãpẽrã me'rã añurõ nicã'sere o'ogu nimi. Cã'rõacã be'ro cũta musãrẽ wãtirẽ docaque'acã weegusami. Jesũ marĩ wiogu musãrẽ añurõ weeato.

²¹ Timoteo yu'u me'rã Jesucristo ye quetire werecusiatamugũ musãrẽ añudutimi. Yu'u acawererã judío masã Lucio, Jasõ, Sosípater na quẽ'rã añudutima.

²² Yu'u a'ti pũrĩrẽ Pablora ojabosagu, Tercio wãmeti'i. Yu'u Jesucristore ãjõpeogu musãrẽ añuduti'i.

²³ Gayo musãrẽ añudutimi. Jesucristore ãjõpeorã cû ya wi'ipu nerẽwuama. Yu'u Pablo ti wi'ipu cãjĩ'i. Erasto a'ti macã cjase da'rasere dutigu, narẽ niyeru co'tegu añudutimi. Tojo nicã apĩ Jesucristore ãjõpeogu Cuarto añudutimi.

²⁴ Marĩ wiogu Jesucristo musã nipe'tirãrẽ añurõ weeato.

²⁵⁻²⁶ Marĩ Õ'acũrẽ e'catipeorã, "Añuyurũami", nĩrã. Marĩ wiogu Jesucristo ye queti me'rã Õ'acû marĩrẽ nemorõ ãjõpeocã weemasĩmi. Duporopure nipe'tirã masãrẽ yu'ruose quetire masĩno'ña marĩcaro niwũ. A'tocaterore majã Õ'acû ye queti weremu'tãrĩ masã na oja'que me'rã masĩno'o. Õ'acû catinu'cũgũ tojo wereduticu niwĩ. Yu'u quẽ'rã Jesucristo ye quetire were'e. Õ'acû nipe'tise cururicjãrãrẽ cũrẽ ãjõpeo, cû ñaro weecã ñasami.

²⁷ Õ'acû ni'cũta nimi. Cũ ni'cũta nipe'tisere masĩpe'ocã'mi. Tojo weerã Jesucristo weetamurõ me'rã Õ'acũrẽ "Tutuayurũami", ni ãjõpeonu'cũcã'rã. Tojota weerã.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Corintocjārārē ojamu'tāca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pablo Jesucristore ějōpeorā Corintocjārārē ojacu niwī. Cū ojacaterore Ēfesopu nicu niwī. Cūta Corintocjārārē ne waropure Jesucristo ye quetire were, cūrē ějōpeori curuacjārā sājācā weecu niwī.

Titare cū Jesucristo ye quetire bu'esijanū'cāca be'ro puati wa'aro weecaro niwī.

Topure judío masā nerēwuaropu bu'ecu niwī. Cūrē topu nigūrē cō'awīrōcā'cārā niwā. Titare Corintocjārā me'rā ni'cā cū'ma ape cū'ma deco tojacu niwī.

Be'ro Corintocjārārē cū bu'e'quere queoro weeticā tu'ogu, a'ti pūrīrē ojacu niwī. Cū ojawuaronojōta añudutinū'cācu niwī. Yapatigupua Judeacjārā pajasesuorārē weetamuse cjasere, cū basu de'ro weeatjere ucūyapaticu niwā.

Pablo Corintocjārārē oja'que ni'i

¹ Yū'u Pablo, Sóstenes me'rā mūsārē añuduti'i. Cū quē'rā Jesucristore ějōpeogu marī acaweregu nimi. Ō'acū cū ūa'caronojōta yū'ure Jesucristo ye quetire were-dutigū besecūúcū niwī. ² Yū'u a'ti pūrīrē mūsā Corintopu nirārē oja'a. Mūsā Jesucristore ějōpeorā Ō'acū ya curuacjārārē oja'a. Mūsā Jesucristo me'rā nīrā, Ō'acū yarā ni'i. Ō'acū mūsārē cū yarā niato nīgū besecu niwī. Nipe'tirocjarā Jesucristore ějōpeorārē tojo besecu niwī. Jesucristo nipe'tirā cūrē ějōpeorā wiogu nimi. Tojo nicā marī wiogu nimi.

³ Ō'acū marī pacu, tojo nicā Jesucristo marī wiogu mūsārē añurō weeato. Mūsārē ejerisājācā weeato.

Ō'acū Jesucristore ějōpeorārē weetamuse ni'i

⁴ Mūsā Jesucristore ějōpeorā niyucā, Ō'acū mūsārē añurō weecu niwī. Cū tojo weesere ī'agū, cūrē e'catise o'onu'cū'u. ⁵ Mūsā Jesucristo yarā niyucā, Ō'acū mūsārē cū ye cjase nipe'tise añusere o'ocu niwī. Tere o'ogu, mūsārē cū yere añurō masīcā weecu niwī. Āpērārē mūsā cū ye quetire añurō wereturiacā weecu niwī. ⁶ Yū'u "Cristo mūsārē añurō weegusami", niwā. Cū yarā sājācā, yū'u ní'caronojōta wa'awu mūsārē. ⁷ Tojo weerā mūsā Ō'acū o'osere cuope'ocā'a. Marī wiogu Jesucristo a'tiatjere yucueri curare Ō'acū mūsārē o'ose dū'sawe'e. ⁸ Cū tutuasere mūsārē o'onu'cūgūsami. Cūrē ějōpeocā weenu'cūgūsami. Téé a'ti ūmūco pe'ticāpu tojo weedu'ugūsami. Tojo weerā marī wiogu Jesucristo a'ticā, bu'iri marīrā nīrāsa'a. ⁹ Ō'acū cū ní'quere queoro weemi. Cūta mūsārē besecu niwī. Cū macū Jesucristo marī wiogu me'rā añurō nidutigū besecu niwī.

Pablo Corintocjārārē "A'merī dūcawatiticā'ña" nī'que ni'i

¹⁰ Acawererā, Jesucristo dutiro me'rā mūsārē a'tiro nigūti. Mūsā ni'cārōnojō wācūña. Mūsā ucūse me'rā dūcawatiticā'ña. E'catise me'rā a'merī ucūña. Ní'cārōnojō wācū nisetiya. ¹¹ Yū'ure Cloé wāmetigo ya wī'icjārā mūsā a'merī ī'asī'rītise quetire werewā. ¹² A'tiro werewā: "Masānūcū mejēcā dia'cū wācūsetiama", niwā. Mūsā a'tiro ucūaporo: "Ēsā Pablo ya curuacjārā ni'i." Āpērā "Apolo ya curuacjārā", "Pedro ya curuacjārā", tojo nicā "Cristo ya curuacjārā ni'i", niaporo. Tojo weerā no'o ūaro wācūma'acā'poro. ¹³ Tojo wācūticā'rōua'a. Marī Cristore ějōpeorā ni'i. Tojo weerā ni'cā curuata ni'i. Marīrē dūcawaase marī'i. Yū'u Cristo niwe'e. Mūsā ye niatjere curusapu wērībosatiwū. "Pablōre ějōpeorārē

wāmeyeno'rōsa'a", nino'ña marīwã. ¹⁴ Ō'acūrē e'catise o'o'o. Crispo, tojo nicā Gayo dia'cūrē wāmeyegũ, queorota weewũ. ¹⁵ Pājārā mūsārē wāmeyecā, a'tiro nibopā: "Pablo cū wāme me'rā ūsārē wāmeyewī", nibopā. Tere nīrā, yu'ure ējōpeorā weebopā. No'opuacā tere weetiwũ. ¹⁶ Estéfanas ya wi'icjārā quē'rārē wāmeyewũ. Āpērāma wācūnemotisa'a. ¹⁷ Yu'ure Cristo wāmeyedutigũ cūutiwī. Cū mūsārē yu'rūose queti pe'ere yu'ure weredutigũ o'ówī. Tere weredutigũ, masā añurō na wācūme'rīse paca me'rā weredutitiwī. Yu'u tojo wercāma, Cristo curusapu wērīsere wācūtibopā. Masā yu'rūono'tibopā.

Ō'acū tutuasere, cū masīsere Cristo me'rā masīno'o nise ni'i

¹⁸ Jesucristo ye queti a'tiro ni'i. Cū marīrē yu'rūosī'rīgũ, curusapu wērīcu niwī. Tereta Jesucristore ējōpeotirā pecame'epũ wa'ajā a'tiro nisama cū wērī'quere: "Tojo nima'acārō wee'e", nisama. Marī cū yu'rūono'cārā pe'ema Cristo curusapu wērī'que queti añuse ni'i. Te queti me'rā Ō'acū tutuasere ī'ano'o. ¹⁹ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpũre a'tiro ojanowũ:

Āpērā "Ūsā masīrā ni'i", nirāsama.

Na tojo ucūsere pe'ticā weeguti.

Na tu'omasīsere tuumajāminũ'cōcūti, nicũ niwī Ō'acū.

²⁰ Tojo weerā "Masīpe'ocā'a" nīrā mejō nīrā tojama. Tojo nicā āpērārē na wācūsere bu'eri masā quē'rā mejārōta tojama. A'ti ūmũco cjasere ucūme'rīrā quē'rā mejārōta tojama. A'te, a'ti ūmũco cjase na "Tu'omasī'i" nisere Ō'acū a'tiro weesami. Tere mejō nise waro wa'acā weesami. ²¹ Ō'acū nipe'tisere masīmi. Tojo weegũ cū a'ti turicjārārē na tu'omasīse me'rā cūrē masīcā weeticũ niwī. A'tiro pe'e ūacũ niwī. Na Jesucristo ye quetire tu'orā, na ējōpeocā, "Narē yu'rūoguti", nicũ niwī. Cūrē ējōpeotirā pe'e te quetire tu'orā, "Tojo nima'acārō wee'e", ni wācūcārā niwā.

²² Judío masā Ō'acūrē ējōpeose dũporo a'tiro nisama: "Ō'acū tutuaro me'rā weel'ocā ī'atojarāpu dia'cū ējōpeorāti", nisama. Judío masā nitirā griego masā pe'e quē'rā a'ti turicjārā na wācūme'rīsere ējōpeoma. ²³ Ūsā pūrīcā Cristo curusapu wērī'cu ye quetire were'e. Judío masā tere tu'orā, tu'satisama. Judío masā nitirā quē'rā te quetire tu'orā, "Tojo nima'acārā weema", nisama. ²⁴ Marī Ō'acū bese'cārārē no'o judío masārē, judío masā nitirārē Jesucristo ye queti ni'cārōnojō ni'i. Marī Cristo curusapu wērīse me'rā a'tiro masī'i: "Ō'acū tutuagũ, masīyu'rūagũ nimi", ni'i. ²⁵ A'ti ūmũcocjārā Ō'acū weesere tojo weema'asere weronojō wācūma. Niwe'e. Ō'acū weese pe'eta masā masīse nemorō niyu'rūnũ'cā'a. Apeye Ō'acū wee'quere tutuatīsere weronojō ī'ama. Niwe'e. Cū wee'que pe'eta masā weese yu'rūoro tutuanemo'o.

²⁶ Acawererā, mūsārē Ō'acū beseatji dũporopũ niseti'quere wācūña. Mūsā pejetirācā a'ti turi cjasere masīrā waro niwũ. Pejetirācā wiorā niwũ. Pejetirācā wiorā acawererā niwũ. ²⁷ Cū a'ti turi cjase masīrārē bopoyadutigũ na "Tu'omasītirā nima" nīrānojōrē besecũ niwī. Tojo nicā tutuarārē bopoyadutigũ tutuatirā pe'ere besecũ niwī. ²⁸ Cū mejō nīrā masā yabino'rārē besecũ niwī. Cū tojo weecā, wiorā mejō nīrā tu'oña'to nīgũ tojo weecũ niwī. ²⁹ Tojo weegũ Ō'acū ī'orōpũ ne ni'cū "Yu'u āpērā yu'rūoro masīyu'rūnũ'cā'a", nīmasītisami. ³⁰ Mūsārē Ō'acū basuta Jesucristo yarā sājācā weecũ niwī. Tojo nicā Cristo me'rāta marī masīse cūo'o. Cū me'rāta tja Ō'acū marīrē "Na añurā, yu'rūono'cārāpu nima", ni ī'asami. Marī cū yarā ni'i. Tojo weegũ marī pecame'epũ wa'abo'cārārē yu'rūweticā weecũ niwī. ³¹ Tojo weero Ō'acū ye queti ojāca pūrīpũ oja'caronojōta ni'i: "Ni'cū 'Āpērā yu'rūoro niyu'rūnũ'cā'a' nisī'rīgũ, niticā'to. Tojo wācūrōnojō o'ogũ, marī wioğũ pe'ere 'Tutuayũ'rūğũ nimi, marīrē añubutiaro weecũ niwī', niato", ni ojanowũ.

2

Cristo curusapɤ wērĩ'que queti ni'i

¹ Yɤ'ɤ musã tiropɤ Õ'acũ ye quetire weregɤ etagu, a'tiro weewɤ. Pacase ucũse di'apaca me'rã masã na masĩse me'rã weretiwɤ. ² Yɤ'ɤ musã tiropɤ nígũ, a'te dia'cũrẽ wãcũnrũwũ: “Jesucristo ye queti, tojo nicã cã curusapɤ wērĩ'que dia'cũrẽ wereguti”, ni wãcũwũ. ³ Yɤ'ɤ musã tiropɤ nígũ, mejõ nigũ tɤ'oña'wũ. Apetero yɤ'ɤ te quetire queoro weretibosa'a nígũ, narãsãcũcãti. ⁴⁻⁵ Yɤ'ɤ musãrẽ ãjõpeocã ɤagɤ, masĩrã ucũwɤase me'rã ucũtiwɤ. Õ'acũ tutuase, cã masĩse o'ose me'rã ãjõpeoato nígũ ucũwũ. Tere ucũgũ, Õ'acũ tutuaro me'rã, Espiritu Santu me'rã pe'e ãjõpeocã weewɤ. Musãrẽ masã wãcũwɤaronojõ tɤ'o ãjõpeocã ɤatiwɤ. Tojo weegɤ tojo werewɤ.

Õ'acũ cũrẽ masĩato nígũ Espiritu Santure o'o'que ni'i

⁶ Tojo nimirã, apeterore ɤsã a'tiro wee'e. Jesucristore añurõ ãjõpeorãma pacase masĩse paca me'rã were'e. Te masĩse paca a'ti turi cjase mejẽta ni'i. Tojo nicã wiorã a'ti turicjãrã ye mejẽta ni'i. Na masĩse maata pe'tirosa'a. ⁷ Ɔsã a'tere ucũrã, Õ'acũ ye pe'ere ucũrã wee'e. Cã masĩsere, masĩno'ña marĩmi'quere, masã ne waro tɤ'oti'quere ucũ'u. A'ti turi weese ɔporo Õ'acũ te ya'yio'quere “A'tiro weeguti”, ni wãcũyutojacɤ niwĩ. Marĩrẽ yɤ'rɤoatjere, marĩ ɤ'mɤsepɤ ninu'cũatjere wãcũyucɤ niwĩ. Tereta ucũ'u. ⁸ Ne ni'cũputa a'ti turicjũ wioɤɤ a'tere tɤ'omasĩticɤ niwĩ. Tɤ'omasĩrã pũrĩcã, Jesucristo marĩ wioɤɤ añuyɤ'rɤagure curusapɤ wẽjẽtibopã. ⁹ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpɤre a'tiro pe'e ojano'o:

Õ'acũ cũrẽ mairãrẽ añuse apoyucɤ niwĩ.

Na ĩ'ati'que, na tɤ'oti'que ni'i.

Na ne cã'rõ wãcũma'ati'que ni'i, ni ojano'o.

¹⁰ Te añuse marĩ masĩti'quere Õ'acũ Espiritu Santu me'rã marĩrẽ masĩcã weemi. Espiritu Santu nipe'tise diasayɤ'rɤnɤ'cãserẽ Õ'acũ cã weesere masĩpe'ocã'mi.

¹¹ Marĩ apĩ cã wãcũsere masĩwe'e. Cã se'saro cã wãcũsere tɤ'oña'sami. A'te weronojõ Espiritu Santu se'saro Õ'acũ cã wãcũsere masĩmi. ¹² Marĩ a'ti ɤmɤcocjãrã Jesucristore ãjõpeotirã weronojõ wãcũwe'e. Õ'acũ marĩrẽ Espiritu Santure o'ocɤ niwĩ. Tojo weerã cã weronojõ wãcũse cɤo'o. Cã me'rã nipe'tise Õ'acũ marĩrẽ o'o'quere masĩ'i. ¹³ Ɔsã a'tere ucũrã, Espiritu Santu bu'e'que ɤseri me'rã ucũ'u. Ɔsã basu masĩmɤjãti'que me'rã mejẽta ucũ'u. Tojo weerã ɤsã Espiritu Santure cɤorã cũrẽ cɤorãrẽta bu'e'e.

¹⁴ Espiritu Santure moogũ a'tiro weesami. Õ'acũ ye cjasere, Espiritu Santu bu'esere ɤatisami. “Tojo nima'acãrõ wee'e”, nisami. Espiritu Santu me'rã marĩ Õ'acũ yere masĩ'i. Tojo weegɤ cũrẽ moogũ Õ'acũ yere “Tojo nirõ wee'e”, ni tɤ'omasĩtisami. ¹⁵ Espiritu Santure cɤogɤ pe'e nipe'tise bu'esere “¿Queoro niti?” ni besemasĩpe'ocã'sami. A'tiro weegure Espiritu Santure moogũ pe'e cã weesere besemasĩtisami. ¹⁶ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpɤ a'tiro ojano'caro niwũ: “Ni'inojõta ne ni'cũ marĩ wioɤɤ wãcũsere masĩtisami. Ne Õ'acũrẽ ‘Tojo ɤa'a’ ni, dutimasĩtisami”, ni ojano'wũ. Tojo nimicã, marĩ pe'e Cristo me'rã nĩrã, cã wãcũsere masĩ'i.

3

Pablo “Ɔsã Õ'acũrẽ da'racõ'terã ni'i” nise ni'i

¹ Acawerãrã, musã Espiritu Santure añurõ yɤ'tirã weronojõ nitiwɤ. Tojo weegɤ musãrẽ diasasere wereta basiotiwɤ. A'tiro pe'e weewɤ. Musãrẽ diasatise dia'cũrẽ werewɤ. A'ti turicjãrã Espiritu Santure moorã weronojõ niyucã, tojo weewɤ.

Musã Cristo ye cjasere añurõ ãjõpeotiwu. Tojo weegu musãrẽ wĩ'marãrẽ ucũgũ weronojõ werewu. ² Wĩ'marã a'tiro weesama. Õpẽrĩ du'utirã, õpẽcõ dia'cũ mi'rĩsama. Narẽ ba'asere ecatisama. Bu'ese ba'ase ecase weronojõ ni'i, nisĩ'rĩrõ wee'e. Wĩ'marãrẽ õpẽcõ mi'orõ weronojõ musãrẽ a'tiro weewu. Musãrẽ diasatise bu'icjasere bu'ewã'cõwũ. Yu'u diasasere musãrẽ bu'ecãma, põtẽoti wãcũejatibopã. Mejãrõta ni'cãrõacãrẽ yu'u pacase pacare bu'ecã, tu'otibosa'a. ³ Musã Jesucristore ãjõpeotirã weronojõ ni'i yujupu. Musã a'merĩ u'o. A'merĩ ï'asĩ'rĩwe'e. Tojo weerã Jesucristore ãjõpeotirã a'ti turicjãrã weronojõ wee'e. ⁴ Musã a'tiro ucũ'u: "Yu'u Pablo ya curuacjũ ni'i." Apĩ "Yu'u Apolo ya curuacjũ ni'i", nisa'a. Tojo nĩrã, a'ti turicjãrã weronojõ ucũrã wee'e.

⁵ Yu'u, Apolo me'rã ãsã mejõ nĩrã ni'i. Õ'acũrẽ da'rawã'ñaco'teri masã ni'i. Tojo weerã ãsãrẽ "Na ya curuacjãrã ni'i", niticã'ña. Ësã werese me'rã musã marĩ wiogu Jesucristore ãjõpeowu. Ësãnu'cũ Õ'acũ wereduti'quere werewu. ⁶ Yu'u ne waro musãrẽ werewã'cõwũ. Ni'cũ otese ducare otegu weronojõ weewu. Be'ro Apolo musãrẽ bu'enemopeocu niwĩ. Otesere aco pio'cu weronojõ weecu niwĩ. Õ'acũ pe'e tere pĩ'rĩ bu'cuamujãcã weecu niwĩ. Tere wéégũ, musãrẽ nemorõ ãjõpeocã weecu niwĩ. Nemorõ cã uaro weecã weecu niwĩ. ⁷ Otese ducare otegu, tojo nicã aco piogu mejõ nĩrã nima. Õ'acũ pũrĩcã tere pĩ'rĩcã weegũ cã waro nimi. ⁸ Weremu'tã'cu, be'ro cũrẽ bu'esirutugu quẽ'rã ni'cãrõnojõ nima. Õ'acũ nãnu'cũrẽ queoro na wee'quere wapayegusami. ⁹ Ësã Õ'acũ yarã ni'i. Cũrẽ ni'cãrõnojõ da'raco'te'e. Musã cã da'rari di'ta weronojõ ni'i.

Tojo nicã wi'i cã yeewã'cãrĩ wi'i weronojõ ni'i. ¹⁰ Yu'u Õ'acũ weetamuse me'rã musãrẽ bu'égũ, a'tiro weewu. Wi'i nu'cõme'rĩrĩ masũ weronojõ musãrẽ añurõ bu'enũ'cãwũ. Æpẽrã musãrẽ bu'enemorã, ti wi'ire weeturiamujãrã weronojõ weerã weema. Ti wi'ire yapada'reosĩ'rĩrã, añurõ weeru'a. ¹¹ Õ'acũ masãrẽ yu'ruodutigũ Jesucristore cũucu niwĩ. Cũ ni'cũta masãrẽ yu'ruogu nimi. Yu'u musãrẽ te quetire bu'enũ'cãwũ. Ne apĩ, Õ'acũ tojo cũunu'cã'que Jesucristo ye quetire ducayumasĩtisami. ¹² Wi'ire wéerã, a'tiro weeno'o. Uru, platanojõ me'rã, ãtãperi wapabujuse me'rã yeebu'ipeono'o. Æpẽrã yucu me'rã, pũrĩ me'rã, ãrũpagu me'rã weemasĩno'o. A'te weronojõ ni'cũ añuse warore musãrẽ bu'ebosami. Apĩ mejõ nise maata pe'tisere bu'ebosami. ¹³ A'ti unũco pe'ticã, Õ'acũ nãnu'cũrẽ na bu'e'quere bajuyoropu besegusami. Ni'cũ urure pecame'epu besegu weronojõ weegusami. ¿Na añurõ o ña'arõ pe'e bu'epari? nígu, tojo weegusami. ¹⁴ Ni'cũ ãpẽrãrẽ añurõ bu'eturiamujã'que ninu'cũcã'rõsa'a. Ni'cã wi'i ãtã wapabujuse me'rã yéeca wi'i ãjũtiro weronojõ ninu'cũrõsa'a. Õ'acũ cã da'ra'quere wapayegusami. ¹⁵ Apĩ añurõ bu'eturiawã'cãtigũ pe'ere cã bu'e'que pe'tia wa'arosa'a. Pũrĩ me'rã wéeca wi'i weronojõ ãjũdija wa'arosa'a. Cũ ti wi'i ãjũrĩ cura du'tiwijaa'cu weronojõ nigũsami. Cũ ye nipe'tise ãjũpe'tia wa'arosa'a. Cũ ni'cũta pecame'epu wa'abo'cu yu'ruwetigusami.

¹⁶ ¿Musã masĩweti? Musã Õ'acũ wi'i weronojõ ni'i. Espĩritu Santu musãpũre nimi. ¹⁷ Musãrẽ "Õ'acũ wi'i weronojõ ni'i" nĩrõ, cã yarã waro ni'i, nisĩ'rĩrõ wee'e. Tojo weegu Õ'acũ cã yarãrẽ dojorẽcã weegure pecame'epu bu'iri da'regusami.

¹⁸ Musã basu a'tiro wãcũma'aticã'ña: "Yu'u a'ti unũcocjãrã wãcũuaro weronojõ masĩyu'rũa'a", niticã'ña. A'tiro pe'e niña. "Ne masĩtisa'a", niña. Tojo ucũgũ pũrĩcãrẽ Õ'acũ masĩgu waro wa'acã weegusami. ¹⁹ A'ti unũcocjãrã na "Tu'omasĩ'i" nise Õ'acũ ï'orõpũre tojo weema'ase ni'i. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ni ojano'wũ: "A'ti turicjãrã na masĩse me'rã 'Weerãti' nĩrãrẽ Õ'acũ na wãcũsere

tuumajãminu'cõcã'sami", ni ojanowã. ²⁰ Aperopu quẽ'rãrẽ Ô'acũ ye queti ojãca pũrĩpũre a'tiro ojanemono'wũ: "Marĩ wioꝑu a'ti umucocjãrã wãcũsere masĩmi. Na masĩsere ï'agũ, 'Mejõ nise ni'i', nisami", ni ojanowã. ²¹ Tojo weerã musãrẽ bu'egũre "Ãpẽrã yu'rũoro nimi", niticã'ña. "Yu'u Pablo ya curuacjũ ni'i", niticã'ña. Ô'acũ musãrẽ añurõ wa'acã uagũ, a'tiro weecu niwĩ. Nipe'tisere o'ocũ niwĩ. ²² Yu'ure, Apolore, Pedrore musãrẽ weetamudutigu o'ocũ niwĩ. Tojo nicã a'ti turi cjasere, marĩ catisere o'ocũ niwĩ. Apeye, wẽrĩca be'ro catinu'cũatjere o'ocũ niwĩ. Nipe'tise musã ye ni'i. ²³ Apeye quẽ'rãrẽ musã Cristo yarã ni'i. Tojo nicã Cristo quẽ'rã Ô'acũ yagũ nimi.

4

Jesucristo ye quetire wererã na weeseti'que ni'i

¹ Ësãrẽ musã a'tiro wãcũrõua'a. "Cristore da'rawã'ñaco'teri masã nima", nirõua'a. Ësã Ô'acũ ye queti toduporocjãrã masĩti'quere wereco'terã ni'i. ² Marĩ da'rase cuorã, marĩ wioꝑu duti'caronojõta queoro weerõua'a. Tojo weecã, marĩrẽ ëjõpeosami. ³ Musã yu'ure "Pablo Ô'acũ cjasere añurõ da'rami" nicã o niticã, sõ'owaro wãcũque'tiwe'e. Mejãrõta wiorã na besewuaropu miacã quẽ'rãrẽ, wãcũque'tiwe'e. Yu'u basu waro quẽ'rã besewe'e. ⁴ Yu'u da'rasere ña'arõ tũ'oña'tisa'a. Tojo nimigũ, "Te añu ni'i", nĩmasĩtisa'a. Marĩ wioꝑu dia'cũ yu'u weesere besesami. ⁵ Tojo weerã ãpẽrã wee'quere beseyuticã'ña. Marĩ wioꝑure yucueya. Cũ a'tigu, nipe'tise masã masĩti'que ya'yioropu ní'quere bajurẽgũsami. Masã na wãcũrõpu "A'tiro weeguti" ní'que quẽ'rãrẽ ï'ogũsami. Ti numu nicã Ô'acũ nãnucũ añurõ weeseti'quere "Queoro añurõ weewu", nigũsami.

⁶ Acawererã, añusere musãrẽ uasã'a. Tojo weegu Apolo, yu'u, ãsã ye cjase me'rã musãrẽ queose o'opu. Ësã weronjõ ni'cãrõ me'rã niato nĩrã tojo weeapu. Ësã weesere ï'acũña. Tojo wéerã, musã Ô'acũ ye queti ojãca pũrĩpu nĩrõnojõta weerãsa'a. Ti pũrĩpu dutĩtisenojõrẽ yu'rũoquejosome. Tojo nicã "Ësãrẽ bu'egu pe'e masĩyu'rũnu'cãmi musãrẽ bu'egu yu'rũoro", nisome.

⁷ Musã ãpẽrã nemorõ añurã niwe'e. Masĩyu'rũnu'cãrã niwe'e. Nipe'tise musã cuose Ô'acũ o'o'que dia'cũ ni'i. Cũ o'õca be'ro nimicã, to pũrĩcãrẽ ¿de'ro weerã musã basu boca'caro weronjõ tũ'oña'ti? ⁸ Musã a'tiro wãcũ'u: "Nipe'tisere cuope'ocã'a, ñe'enojõ du'sawe'e", nisa'a. Ësã topu nitiri cura musã wiorã masĩyu'rũnu'cãrã weronjõ tũ'oña'sa'a. "Nipe'tisere masĩpe'ocã'a", nisa'a. Tojo nĩrã, ãsã pe'ere tojowaro ï'acõ'asa'a. Musã diacjũta wiorã nicã pũrĩcãrẽ, añuyu'rũabosa'a. Ësã quẽ'rã musã me'rã wiorã nitamubosa'a. ⁹ Yu'u a'tiro pe'e tũ'oña'a. Ô'acũ ãsãrẽ Jesucristo besecũ'cãrãrẽ nipe'tirã docapu mejõ nĩrã mejãrã cũu'caro weronjõ tũ'oña'a. Ësã wẽjẽcõ'ano'ajã weronjõ ni'i. Nipe'tirã, a'ti di'tacjãrã, u'musecjãrã ãsã pi'eticã ï'asama. ¹⁰ Cristo ye quetire werẽcã, a'ti nucũcãcjãrã ãsãrẽ "Tũ'omasĩtirã nima", nisama. Musã pe'e "Cristo ye quetire masĩpe'ocã'a", nisa'a. Ësã musã ï'acãta, tutuawe'e. Musã pũrĩcã "Ësã tutuarã ni'i", nisa'a. Masã ãsãrẽ tojo ï'acõ'acã'ma. Musã pe'ere wiopesase me'rã ï'asama. ¹¹ Ne waroputa ãsã pi'etinu'cãwũ. Ni'cãrõacã quẽ'rãrẽ tojota yapaticã'a. Hjaboa'a, acowu'o, su'ti moo'o. Masã ãsãrẽ tãrãpema. Wi'i ãsã ya wi'i waro moo'o. ¹² Ësã ba'asĩ'rĩsenojõrẽ, ãsã su'ti sãñasĩ'rĩsenojõrẽ duusĩ'rĩrã, a'tiro wee'e. Ësã basu uputu da'ra pi'eti'i. Masã ãsãrẽ ña'arõ ucũcã, narẽ ãsã pe'e "Añurõ wa'ato", ni sãrĩbosa'a. Ësãrẽ ña'arõ weecã, tojo tũ'oña'cã'a.

¹³ Masã ãsãrẽ ña'arõ ucũcã, narẽ añurõ me'rã apome'rĩcã'a. A'ti umuco cjase na cõ'a'que, na uatisere weronjõ ãsãrẽ ï'ama. Ne waropu tojo yabinu'cã'cãrã mejãrõta yabinu'cũma tja. ¹⁴ Musãrẽ bopoyadutigu mejẽta oja'a. Musãrẽ yu'u ma'igũ, yu'u põ'rãrẽ weronjõ queoro wãcũcã uagũ wereme'rĩcã'a.

15 Musã pãjãrã diez mil Cristo ye quietire bu'erã cuorã, cuomasĩ'i. Tojo pãjãrã cuota basiomicã, ni'cũta nisami musãrẽ weremu'tã'cu. Te Jesucristo masãrẽ yu'rũogũ a'ticu niwĩ nise quietire yu'uta weremu'tãwũ. Musã te quietire tu'orã, cũrẽ ãjõpeonu'cãwũ. Tojo weegũ yu'u musã pacu weronojõ ni'i. Musã quẽ'rã yu'u põ'rã weronojõ ni'i.

16 Tojo weegũ musãrẽ a'tiro weecã u'a. Yu'u weesetisere i'acũu weesirutuya.

17 Yu'u tere uasãgũ, Timoteore musã tiropu o'õgu wee'e. Cũrẽ ma'i'i. Cũ yu'u macũ weronojõ nimi. Marĩ wiogu yere queoro weenu'cũmi. Yu'u Cristore ãjõpeogũ weesetisere cũ musãrẽ weregusami. Yu'u nipe'tirã Cristore ãjõpeorãrẽ, nipe'tiropu nirãrẽ were'quenojõrẽta weregusami. 18 Ni'cãrẽrã musã a'tiro wãcũsa'a: "Ësã ãpẽrã nemorõ añurõ weeyu'rũnu'cã'a", nisa'a. Tere nĩrã, "Pablo a'tisome", ni wãcũsa'a.

19 Yu'u pe'e "Õ'acũ uacã, maata musã tiropu wa'aguti", ni wãcũ'u. "Topu wa'agu, na tojo ni ucũrãrẽ i'agũti", ni'i. Te se'sarore i'asome. "¿Na Õ'acũ tutuase me'rã weetina?" ni i'agũti", ni'i. 20 Õ'acũ wiogu nise a'tiro ni'i. Cũ uaro, cũ tutuaro me'rã weecã uami. Ucũse ueri me'rã dia'cũ yu'ticã uatimi. 21 ¿Ñe'erẽ uasari musã? ¿Yu'u musã tiropu wa'agu, ña'arõ weese wapa musãrẽ tu'ticã uasari? ¿O añurõ weese wapa pe'e ma'ise me'rã wereme'rĩcã uasarine?

5

Ña'arõ weegũre cõ'awĩrõdutise ni'i

1 Musã ye queti a'topu busutu'o'o. Tere tu'ogu, tu'omariawũ. A'tiro tu'o'o. Ni'cũ musã me'rãcjũ cũ pacu nuorẽ'core ã'ma, numotiapu. A'tiro weesere Õ'acũrẽ ãjõpeotirãputa ne weetima. Ña'ayu'rua'a. 2 Musã "Ãpẽrã nemorõ añurõ weeyu'rũnu'cã'a", ¿niti yujupu? Bujawetironojõ o'orã, musã bujawetitiwu. Bujawetirã pũrĩcã, cũrẽ cõ'abopã. Musã me'rã nerẽnemodutitibopã. 3 Yu'u a'topu nimigũ, yu'u wãcũse me'rã musã tiropu nigũ weronojõ tu'oña'a. Tojo weegũ cũ ña'arõ weegũre musã me'rã nigũrẽ "Cõ'arõu'a", nitoja'a. 4 Marĩ wiogu Jesucristo dutiro me'rã musãrẽ nerẽduti'i. Yu'u quẽ'rã yu'u wãcũsepũ musã tiropu nitamugũti. Marĩ wiogu Jesús quẽ'rã cũ tutuase me'rã musã tiropu nigũsami. 5 Musã tojo nerẽrã, pacu nuorẽ'core numotigũre cõ'acã'ña. Wãtĩ cũ upãre de'ro weesĩ'rĩgũ weeato nĩrã tojo du'ucã'ña. Tojo weecã, cũ upu pi'etirosa'a. Tojo pi'etigũ, cũ ña'arõ weesere du'ubosami. Cũ tojo wéeca be'ro marĩ wiogu Jesús a'ti turipu a'tigũ, cũrẽ yu'rũogusami.

6 Ña'arõ weegũ musã wa'teropu nisami. Tojo weerã "Ësã pe'e ãpẽrã yu'rũoro añurõ weeyu'rũnu'cã'a", niticã'ña. Ña'arõ weesere nipe'tirã pẽ'rĩpejatawio ni'i. ¿Musã a'tiro niwũasere masĩweti? "Pã wéerã bucuato nĩrã levadura wãmetisere morẽsama. Na cã'rõacã morẽca be'ro te nipe'tiropu se'sa wa'asa'a", nino'o. A'te weronojõ masã na ña'arõ weesere pẽ'rĩpeja wa'asama. 7 Tojo weerã pẽ'rĩpejari nĩrã, te ña'ase dojorẽsere cõ'acã'ña. Tere cõ'arã, musã añurã tojarãsa'a. Judío masã Pascua bosenumu duporo pã bucuase me'rã morẽ'quere cõ'asama. Ti bosenumurẽ morẽña marĩse dia'cũrẽ ba'asama. Te weronojõ musã a'tiro weerãsa'a. Ña'ase dojorẽsere cõ'arã, pã morẽña marĩse weronojõ tojarãsa'a. Añurã tojarãsa'a nitiroma, añurã nitoja'a. Cristo cũ basuta marĩ ña'arõ weesere cõ'agũ wẽjẽno'tojacu niwĩ. Cũ Pascua nicã oveja na wẽjẽ'cu weronojõ nimi. 8 Tojo weerã toduporo ña'arõ weeseti'quere du'uroña'a. Diacjũ weesooro marĩrõ weesetiroña'a. Ña'arõ weesetiro marĩrõ nirõña'a.

9 Yu'u toduporo ojamu'tãca pũrĩpu a'tiro ojawũ. "Numiarẽ a'metãrãbajaque'atirã me'rã ba'patiticã'ña", ni ojawũ. 10 Yu'u tojo ojagu, "A'ti turicjãrãrẽ ba'patitibutiãcã'ña", nigũ mejẽta weewũ. A'ti turipãre no'o uaro weeri masã nima.

A'metārārī masā, ɥaripejasebucurā, yajari masā, Ō'acū mejētare ējōpeoma'arī masā nima. Yɥ'u tojo nibutiaca be'ro nicāma, mūsā no'o wa'arā wa'abopā. ¹¹ Yɥ'u a'tiro pe'e niwū: “No'o 'Jesucristore ējōpeo'o' nimigū, ña'arō weegú me'rā ba'patiticā'ña. A'metārāgūnojōrē, ɥaripejagūnojōrē, no'o queose yee'quere ējōpeoma'agūnojōrē ba'patiticā'ña. Tojo nicā ña'arō tu'tisepijagure, que'asebucure, yajari masūrē ne ba'patiticā'ña. Ne cārō na 'Jesucristore ējōpeo'o' nimirā, ña'arō weerā me'rā ba'aticā'ña”, niwū. ¹²⁻¹³ Yɥ'u Jesucristore ējōpeotirārē bu'iri da'rewe'e. Ō'acū cū basu narē bu'iri da'regusami. Mūsā pūrīcā mūsā me'rā nirārē na ña'arō weecā, bu'iri da'reya. Ō'acū ye queti ojāca pūrī oja'caronjōta weeya. A'tiro ojano'wū: “Ni'cū mūsā wa'tero nigū ña'arō weegure cō'awīrōña”, niwū. Tojo weerā cūrē cō'acā'ña.

6

Jesucristore ējōpeorārē mejēcā wa'acā, weresātirāta a'merī apoya nise ni'i

¹ Jesucristore ējōpeorā na me'rācjārā me'rā uarānojō a'tiro weesama. Beseri masā Jesucristore ējōpeotirā tiropu besedutirā wa'asama. Tojo weeticārōɥa'a. Mūsā me'rācjārā Jesucristore ējōpeorārē besedutiroɥa'a. ² Mūsā masīsa'a. A'ti turi pe'tica be'ro Jesucristo yarā a'ti turicjārārē beserāsama. Mūsā a'ti turicjārārē beserāsama nírā, to pūrīcārē ¿de'ro weerā a'teacārē besemasīweti? ³ ¿Mūsā masīweti? A'ti ɥmɥco pe'ticā, marī Ō'acūrē wereco'terā ɥ'mɥsepɥ nimi'cārā quē'rārē beserāsa'a. Tojo beserāsa'a nírā, a'ti ɥmɥco cjase mūsā dɥ'saso'quema tjāsa'a. ⁴ A'ti ɥmɥco cjase mejō nise me'rā mūsā a'merī ua'a. Teacā me'rā uarā, a'tiro wee'e. Mūsā beseri masārē “Mejō nirānojō nima” nimirā, na tiropu besedutirā wa'a'a. ⁵ A'tema mūsārē bopoyato nígū tojo ni'i. ¿Mūsā wa'teropure ne ni'cū masīgūnojō a'tere beseacɥ marībutiati?

⁶ Nicāma, cūrē besedutironojō o'orā, Jesucristore ējōpeotirā tiro pe'e mūsā me'rācjārārē weresārā wa'a'a. Tojo weecā ¿añu niti mūsārē? ⁷ Mūsā basu a'merī uarā, tojo weema'acārā wee'e. Mūsārē ña'arō weesere tojo tɥ'oña'cā, nemorō añubosa'a. Narē weresārōnojō o'orā, na yajasere ya'yiosārā, tojo tɥ'oña'cā'ña. ⁸ Mūsā basuta Jesucristore ējōpeorā mūsā acawererārē ña'arō wee'e. Na yere yajasa'a.

⁹ ¿Mūsā masīweti? Ña'arō weerā Ō'acū tiropu wa'asome. Mūsā wācūma'aticā'ña. A'tiro wéerā, ɥ'mɥsepure wa'asome. Ma'mapjia no'o ɥaro a'metārābajaque'atirānojō wa'asome. No'o queose yee'quere ējōpeoma'arānojō wa'asome. Nɥmotirā, marāpūtirā āpērārē a'metārābajaque'atirānojō wa'asome. No'o ɥmɥa basu ña'arō weerānojō, numia basu ña'arō weerānojō ɥ'mɥsepɥ wa'asome. ¹⁰ Tojo nicā yajari masā, ɥaripejasebucurānojō, que'asebucurā, tu'tisepijarā, weesoose me'rā yajari masā Ō'acū tiropu wa'asome. ¹¹ Todɥporopure mūsā ni'cārērā a'tere tojota weeseticārā niwū. Ni'cārōacārē acobojo, dɥcayuno'cārāpɥ ni'i. Ō'acū yarā ni'i. Marī wioɥu Jesú me'rā, tojo nicā Espírītu Santu me'rā Ō'acū mūsārē “Añurā nima”, ni ī'asami.

Marī upɥ Cristo ya upɥ ni'i nise ni'i

¹² Masā a'tiro ucūwɥasama: “Marī weesī'rīsere no'o ɥaro weemasī'i.” Tojota ni'i, nírō pe'e. Apeye marī weesī'rīse marīrē weetamutisa'a. Marī ɥaro weegɥ wee'e nígū, tere tojo weewā'ñaticārōɥa'a. ¹³ Apeye na ucūwɥase diacjū ni'i. A'tiro ni'i: “Ba'ase añu ni'i paagare. Paaga pe'e ba'asāacja ni'i.” Ō'acū pe'e a'te pɥaropure pe'ticā weegusami. Apeye pe'e diacjū niwe'e. Ō'acū upɥ wéegɥ, a'metārābajaque'atiati upure weeticɥ niwī. Marī ya upɥ Jesucristo ɥaro weeati upɥ ni'i. Cū ti upɥ

wiogũ nimi. ¹⁴ Õ'acũ cũ tutuaro me'rã marĩ wiogũ ya upũre masõcũ niwĩ. Cãrẽ masõ'caronojõta marĩ upũre masõgũsami.

¹⁵ ¿Musã masĩweti? Musã ya upũ, Cristo ya upũ me'rã a'mesũ'a'a. Marĩ tojo ni'i nĩrã, Cristo ya upũre a'tiro weeta basiowe'e. A'metãrãwapata'ari masõ ya upũ me'rã ti upũre a'mesũ'ota basiowe'e. ¹⁶ ¿Masĩweti? Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wũ: “Ûmũ, numio me'rã nĩgũ, na pũarã nimirã, ni'cã upũ weronojõ tojasama”, ni ojano'wũ. Tojo weerã musã ña'agõ me'rã nĩrã, ña'arã tojasa'a. Co me'rã ni'cã upũ dojorã weesa'a. ¹⁷ Ni'cũ Jesucristo marĩ wiogũ me'rã a'mesũ'agũ pe'ema, na pũarãputa ni'cã upũ dojo, ni'cã wãcũse cõosama.

¹⁸ Ne ãpẽrãrẽ a'metãrãbajaque'atisere wãcũma'aticã'ña. Apeye marĩ ña'arõ weesere sõ'owaro marĩ upũ me'rã weetisa'a. Marĩ a'metãrãbajaque'atirã pe'e, marĩ upũ warore dojorãrã wee'e. ¹⁹⁻²⁰ ¿Musã masĩweti? Marĩrẽ Õ'acũ Espĩritu Santure o'ócũ niwĩ. Marĩ ya upũ Espĩritu Santu ya wi'i ni'i. Tojo weerã marĩ upũ me'rã no'o ãaro weemasĩwe'e. Jesucristo marĩrẽ ma'ígũ, cũ yarã niato nĩgũ wẽrĩ wapayecũ niwĩ. Tojo weerã marĩ upũ me'rã Õ'acũ cũ ãaro pe'e weemasĩ'i. A'tiro weecã, ãpẽrã cũrẽ añurõ wãcũrãsama.

7

Nũmotise cjase ni'i

¹ Ni'cãrõacãrẽ musã sãrĩtiña'o'oca pũrĩrẽ yũ'tiguti. Nũmotiticã, marãputiticã añucã'a, añurõ pe'e. ² Tojo nĩmicã, topũre pãjãrã ãpẽrã no'o ãaro a'metãrãbajaque'atisama. Tojo weerã ãmũa nãnũcũ nũmotiroũa'a. Numia quẽ'rã nãnũcũ marãputiroũa'a. ³ Ûmũ cũ nũmo me'rã añurõ nisetiatio. Co quẽ'rã cũ me'rã mejãrõta nisetiatio. ⁴ Marãputigo a'tiro niticã'to: “Yũ'ũ ãaro weegoti”, niticã'to. Co marãpũ niyucã, “Cũ ãaro weegoti”, niato. Nũmotigũ quẽ'rã “Yũ'ũ ãaro weeguti”, niticã'to. Cũ nũmo niyucã, “Co ãaro weeguti”, niato. ⁵ Co a'tiro weeato. Co marãpũ co me'rã nisĩ'rĩcã, yũ'tiatio. Cũ quẽ'rã core yũ'tiatio. Õ'acũrẽ ñubuerãtirã, ticuse nũmũrĩ “Marĩ weewãronojõ weeticã'rã” ni apõca be'ro pũrĩcã tojo weeticã'to. Ñubuetu'ajaca be'ropũ todũporo niseti'caronojõta marãpũ me'rã, nũmo me'rã niato tja. Tojo weeticã, wãcũtutuaticã, wãtĩ musãrẽ ña'arõ weedutibosami. ãpẽrã me'rã no'o ãaro a'metãrãma'acã weebosami.

⁶ Yũ'ũ musãrẽ a'tere dutibutiase weronojõ ucũgũ mejãta wee'e. Musã tojo weesĩ'rĩcã, añurõsa'a nĩgũ, tojo ni'i. ⁷ Yũ'ũ a'tiro wãcũ'u. Yũ'ũ musã nipe'tirãrẽ yũ'ũ weronojõ nũmo marĩrã nicã ãamisa'a. Õ'acũ pe'e masãnũcũrẽ na weepõtẽoatjere cũucũ niwĩ. ãpẽrãrẽ nũmo marĩdutigũ o marãpũ marĩdutigũ cũucũ niwĩ. ãpẽrã pe'ere nũmotidutigũ, marãputidutigũ cũucũ niwĩ.

⁸ Ni'cãrõacã musã nũmo marĩrãrẽ, marãpũ marĩrãrẽ, wapewia numiarẽ nigũti. Musã yũ'ũ weronojõ nũmotiticã, marãputiticã, añu ni'i. ⁹ Ûmũa numia me'rã nisĩ'rĩrã nũ'cãtirãnojo nũmotiatio. Numia quẽ'rã mejãrõta marãputiatio. Na nũmoticã, marãputicã, nemorõ añu'u. Na numia me'rã, ãmũa me'rã nisĩ'rĩrã, pi'eticã'to.

¹⁰ Yũ'ũ marãputirãrẽ, nũmotirãrẽ a'tiro duti'i. A'te marĩ wiogũ dutise ni'i. Yũ'ũ tere wereturia'a. Numio co marãpũre cõ'aticã'to. ¹¹ Cõ'agõ pũrĩcã, apĩ me'rã nũorẽticã'to. Marãpũ nimi'cũ me'rã apotigo, ni'cõta tojato. Ûmũ quẽ'rã mejãrõta cũ nũmorẽ ne cõ'aticã'to. Cũ quẽ'rã cũ nũmo ní'co me'rã apotigũ, mejãrõta tojato.

¹² ãpẽrãma, yũ'ũ Jesucristo besecũ'ũcũ nĩgũ, yũ'ũ wãcũsere a'tiro nigũti. Te wãcũse marĩ wiogũ yũ'ũre bu'e'que mejãta ni'i. A'tiro nigũti. Ni'cãrãrã musã Jesucristore ãjõpeotigore nũmotibosa'a. Co mũ'ũ me'rã ninu'cũsĩ'rĩcã, cõ'aticã'ña. ¹³ Mejãrõta ãjõpeotigore marãputigo quẽ'rã mũ'ũ me'rã cũ ninu'cũsĩ'rĩcã, cõ'aticã'ña. ¹⁴ Na musã me'rã nise ye bu'iri Õ'acũ narẽ añurõ weesami. Tojo weerã

musa pō'rā Jesucristore ējōpeotirā pō'rā weronojō nitisama. Ō'acū musā pō'rārē añurō weesami. ¹⁵ No'o Jesucristore ējōpeotigu cū nūmorē cō'asī'rīgūnojō pe'e cō'ato. Jesucristore ējōpeotigo quē'rā co marāpūre cō'asī'rīgōnojō cō'ato. Ō'acū marī āpērā me'rā a'mequēse marīrō nisetiā ũami. Na cō'asī'rīcā, añurōsa'a. ¹⁶ Cō'ano'gō "Yū'ure cō'aticā, yū'u marāpūre Jesucristore ējōpeocā weemasībopā", nita basiowe'e. Cō'ano'gū quē'rā "Yū'ure cō'aticā, yū'u nūmorē Jesucristore ējōpeocā weemasībopā", nita basiowe'e.

¹⁷ Tojo nimicā, a'tere yū'u nipe'tirocjārā, Jesucristore ējōpeori curuacjārārē duti'i. Musānūcū Ō'acū musārē ne waro beseri curare niseti'caronojōta a'tiro nicā quē'rārē niseti'roa'a. ¹⁸ Ō'acū ni'cūrē ō'rēcju yapa casero yejecō'ano'cure besebosami. Cūrē besecā, mejārōta yejecō'ano'cu niato. No'o yejecō'ano'ti'cure besecā quē'rārē, mejārōta yejecō'ano'ti'cu niato. ¹⁹ Yejecō'ano'cu, yejecō'ano'ti'cu nise wapamarī'i. Ō'acū dutisere weese pe'e wapatiyū'rūnū'cā'a. ²⁰ Nipe'tirā Ō'acū besenū'cācatero ni'caronojōta ninu'cūcā'rōa'a. ²¹ Ō'acū da'raco'terārē besebosami. Tojo besecā, musā da'raco'tesere wācūque'titicā'ña. Apetero musārē musā wiorā wijadutirāsama. Añu ni'i. Na tojo nicāta, wijabaque'oya. ²² Ō'acū marī wiogu Jesucristore ējōpeodutigu musārē besecu niwī. Musārē besenū'cācaterore da'raco'terā ní'cārā niwū. Ni'cārōacāma a'tiro ni'i. Tojo da'raco'terā nimirā, Jesucristo yarā nitjārā, da'raco'tesere wija'cārā weronojō ni'i. Cū ye cjasere da'ra'a. Āpērā quē'rā cū besenū'cārī curare da'raco'tetirā nicārā niwā. Ni'cārōacāma Jesucristore da'raco'terā weronojō nima. ²³ Ō'acū musārē ma'ígū, cū yarā niato ní'gū Jesucristo wērīse me'rā wapayecu niwī. Tojo weerā masārē da'raco'terā weronojō niticā'ña. ²⁴ Ō'acū ne waro besenū'cācatero musā niseti'caronojōta niña tja. Cū yarā niña.

²⁵ Nūmo marīrā, marāpū marīrā pe'ema Jesucristo dutise marī'i. Tojo nimigū, no'o yū'u basu wācūse cārō musārē weregūti. Musā yū'ure ējōpeomasī'i. Marī wiogu yū'ure pajaña'se bu'iri tojo weemasī'i. ²⁶ Yū'u a'tiro wācū'u. A'tiro nicā peje pi'etise ni'i. Tojo weerā nūmo marīrā ní'cārā nūmotiticā'ña. ²⁷ No'o nūmotigupū ní'cu core cō'aticā'ña. No'o nūmo marīgū nūmotisī'rīgū a'maticā'ña. ²⁸ Musā nūmotirā, Ō'acūrē yū'rūnū'cārā mejēta wee'e. No'o nu'mio quē'rā marāpūtigo Ō'acūrē yū'rūnū'cāgō mejēta weemo. Tojo nimirō, catiri ũmūcore peje pi'etise ni'i. Yū'u na tojo pi'etisere ũsātīmisa'a. Tojo weegu a'tere were'e.

²⁹ Acawererā, yū'u musārē a'tiro nisī'rīsa'a. A'tiro nicā peje pi'etise ni'i. Nemorō ña'arō wa'atjo cārō dū'sa'a. Ni'cācā me'rā nūmotirā, nūmo marīrā weronojō tū'oña'ña. Musā nūmosānūmiarē wācūnūrūrōnojō o'orā, Ō'acū pe'ere wācūnūrū'dutiro, tojo wa'a'a. ³⁰ Dūjasewā'a utiri masā būjawetidojaticā'ña. No'o e'catirānojō e'catidojaticā'ña. Musā apeque duusere musā ye warore weronojō tū'oña'ticā'ña. ³¹ A'ti ũmūco pe'tiwā'cārō wee'e. Tojo weerā a'ti turi cjasere ũpūtu waro wācūticā'ña.

³² Musārē wācūque'tiro marīrō nicā ũa'a. Nūmo marīgū marī wiogu cjasere pūrō wācūnūrūsami. Jesucristo ũasere weesī'rīsami. ³³ Nūmotigu pe'e cū nūmo añurō nicā ũagu, a'ti ũmūco cjasere wācūnūrūsami. Cū nūmo e'caticā ũasami. ³⁴ Cū marī wiogu ũase quē'rārē weesī'rīsami. Tojo weegu cū weesī'rīse pūaro dūcawaanū'cōsami. Numia quē'rārē tojota ni'i. Marāpū marīgō marī wiogu ye cjasere pūrō wācūnūrūsamo. Ō'acū ũaro dia'cū weesī'rīsamo. Co wācūsepū quē'rārē cū ũaro wācūsamo. Marāpūtigo pe'e co marāpū añurō nicā ũasamo. A'ti ũmūco cjasere pūrō wācūnūrūsamo. Co marāpū e'caticā weesī'rīsamo.

³⁵ Yū'u musārē añurō wa'ato ní'gū oja'a. Añurō nidutigu, marī wiogu ũaro dia'cū weedutigu oja'a. Musārē nūmotisere, marāpūtisere cā'mota'agu mejēta, tojo ni'i.

³⁶ Ni'cũ cã macõ mu'ñucã ï'agũ, a'tiro nibosami: “Yũ'ũ macõrẽ añurõ weetisa'a. Co marãputicã, añubosa'a”, nibosami. Tojo nigũnojõ numisoato. Te tojo weese ne ña'arõ weese niwe'e. ³⁷ Apĩ pe'e “Numisorouasato”, nitibosami. Cũ tojo weesĩ'rĩse cãrẽ añu nibosa'a. “Yũ'ũ macõ marãputisome”, nibosami. Cũ tojo nicã, core añurõ wa'arosa'a. ³⁸ A'tiro ni'i. Macõrẽ marãputiduti'cu añurõ weegu weesami. Marãputidutitigu pe'e quẽ'rã totã añurõ weeyũ'rũnũ'cãsami. A'tiro ni'i. A'tocatero pi'etise peje ni'i. Tojo weero marãputiticã, nemorõ añu ni'i.

³⁹ Marĩrẽ dutise a'tiro ni'i. Marãputigo co marãpu catiri cura cã me'rã ninu'cũcã'to. Cũ wẽrica be'ro co no'o tu'sagunojõ me'rã marãputiato, ni'i. Co marãpu Jesucristore ãjõpeogu niato. ⁴⁰ Yũ'ũ pe'e a'tiro wãcũ'u. Co apaturi marãputitigo, nemorõ e'catibosamo. Yũ'ũ quẽ'rã ãpẽrã musãrẽ bu'erã weronojõ Espĩritu Santure cõ'o. Tojo weegu tojo ucũ'u.

8

Wa'icũ di'i na queose yee'quere ãjõpeorã ñubuepeo'quere ba'asama nise ni'i

¹ Musã sãrĩtiña'quere yũ'tiguti. “¿Wa'icũ di'i na queose yee'quere ãjõpeorã ñubuepeo'quere ba'arouati?” nisere yũ'tiguti. Musã “Na ãjõpeose yee'quere wapamarĩ'i, tere masĩtoja'a”, nisa'a. Tojota ni'i, nĩrõ. Tojo nĩrã, a'tiro nĩrã weesa'a: “Ãpẽrã yũ'rũoro masĩyũ'rũnũ'cã'a”, nima'acãrã weesa'a. Marĩ ãpẽrãrẽ ma'ĩrã, a'tiro pe'e weesa'a. Nemorõ narẽ Õ'acũrẽ ãjõpeocã weesa'a. ² No'o “Masĩyũ'rũagu ni'i” nigũnojõ ne cã'rõ masĩtibutiãcã'sami. “A'tiro wee masĩrõuãasato”, nitisami. ³ Õ'acũ cãrẽ ma'igũ pe'ema a'tiro nisami: “Yagu nimi. Cãrẽ masĩ'i”, nisami.

⁴ Musã wa'icũ di'i ñubuepeo'quere ba'ase pe'e a'tiro ni'i. Musã nĩrõnojõta na ãjõpeose yee'que wapamarĩ'i. ãpẽrã Õ'acũ weronojõ nĩrãpuã ne marĩma. Cũ ni'cũta nimi. ⁵ ãpẽrã cãrẽ ãjõpeotirã pãjãrã ãpẽrãnojõrẽ ãjõpeosama. U'muarõpu nĩrãrẽ, a'ti nucũcãpu nĩrãrẽ ãjõpeosama. Narẽ marĩ Õ'acũrẽ ãjõpeoro weronojõ tu'oña'sama. “Marĩ wiorã nima”, nisama. ⁶ Marĩ pe'e masĩno'o, Õ'acũ marĩ pacu ni'cũta nimi. Cũ nipe'tise a'ti turi cjasere bajurẽcu niwĩ. Marĩ cã yarã cã dutiro weejã ni'i. Tojo nicã Jesucristo quẽ'rã ni'cũta wiogu nimi. Cũ me'rã nipe'tise weeno'caro niwũ. Marĩ quẽ'rãrẽ cã yarã sãjãcã weecu niwĩ. Tojo weerã marĩ cã me'rã ninu'cũcã'rãsa'a.

⁷ ãpẽrã Jesucristore ãjõpeorã, Õ'acũ ni'cũta nisere añurõ waro masĩyũ'rũtãrĩtisama. Na todũporopũre queose yee'quere ãjõpeose bu'iri tojo nisama. Tojo weerã ni'cãrõacãrẽ ñubuepeo'que di'ire ba'arã, a'tiro nisama: “Tere ba'arã, queose yee'quere ãjõpeorã wee'e”, nisama. Tojo weerã ãjõpeotutuatirã ba'arã, bu'iritirã tu'oña'sama. Tojo tu'oña'mirã, tojo ba'acã'sama. Te me'rã na wãcũsere dojorẽsama. ⁸ Marĩ ba'ase, marĩ ba'atise quẽ'rã marĩrẽ Õ'acũrẽ nemorõ ãjõpeocã weewe'e. Marĩ ba'arã, nemorõ añurã wa'asome. Ba'atirã quẽ'rã, ña'abutiãrã wa'asome. ⁹ Tojo nimicã, añurõ weeya musã. Apetero musã no'o uaro ba'ama'arã, apĩ añurõ ãjõpeotutuatigũre dojorẽbosa'a. ¹⁰ A'tiro ni'i. Mũ'ũ “Na ãjõpeose yee'que wapamarĩ'i” ni masĩmigũ, na ñubuepeo ba'awũaropũ ba'agu wa'abosa'a. Apĩ ãjõpeotutuatigu pe'e mũ'ũ tojo weesere ï'abosami. Mũ'ũ ba'acã ï'agũ, “Queose yee'quere ãjõpeogu weemi. Tojo weese ña'a ni'i”, ni wãcũbosami. Tojo wãcũmigũ, mũ'ũrẽ ï'acũugũ, cã quẽ'rã ba'acã'bosami. Tere ba'agu, “Ña'arõ weegu wee'e”, nibosami. Cũ tojo wãcũse bu'iri mũ'ũ cãrẽ ña'arõ weegu wee'e. Tojo weerã añurõ weeya. ¹¹ Mũ'ũ masĩmigũ ba'agu, ãjõpeotutuatigu pe'ere dojorẽgũ wee'e. Cristo cã quẽ'rãrẽ wẽrĩbosacu niwĩ. Mũ'ũ ba'ase me'rã mũ'ũ acaweregũre dojorẽ'e. ¹² Mũ'ũ ba'agu, Cristoreta ña'arõ weegu wee'e. ¹³ Marĩ ba'ase

me'rã marĩ acaweregu ẽjõpeotutuatiğare dojorẽbosa'a. Tojo weeri nĩrã, diacjũta ba'atiyũ'ruocã'rõũa'a.

9

Jesucristo ye quetiwereri masãrẽ na bu'ese wapa wapata'aba'amasĩsama nise ni'i

¹ Yũ'u Jesucristo besecũú'cu ni'i. Āpẽrã cũ besecũú'cãrã weronojõ weemasĩ'i. Yũ'u quẽ'rã marĩ wiogu Jesure ĩ'awũ. Tojo nicã musãrẽ marĩ wiogu quetire werewũ. Musã tere tu'o ẽjõpeowũ. Tojo weerã yũ'u Jesucristo besecũú'cu nisere masĩ'i. ² Āpẽrã yũ'ure "Cũ Jesucristo besecũú'cu mejẽta nimi", nĩrã nisama. Musã pũrĩcã tojo niticã'ña. Yũ'u musãrẽ Jesucristore ẽjõpeocã weewũ. Tojo nicã musã cãrẽ ẽjõpeorãrẽ ni'cã curuata nerẽque'acã weewũ. Tojo weese me'rã yũ'u cã besecũú'cu nisere masĩ'i.

³ Āpẽrã yũ'ure "Cũ Jesucristo besecũú'cu nitimi" nicã, narẽ a'tiro yũ'tinu'cũ'u. ⁴ Yũ'u Jesucristo besecũú'cu ni'i. Tojo weegu yũ'u bu'ese wapa na ba'ase ecacã, sĩ'rĩse tĩacã, ñe'emasĩ'i. ⁵ Apeye quẽ'rãrẽ yũ'u Āpẽrã Jesucristo besecũú'cãrã, tojo nicã cũ acabijirã weronojõ weemasĩ'i. Tojo nicã Pedro weronojõ weemasĩ'i. Ni'cõ numio Jesucristore ẽjõpeogore numoti, miamasĩ'i. ⁶ ¿De'ro wãcũti musã? Āpẽrã Jesucristo besecũú'cãrã cũ ye quetire wererã, da'ratima. ¿Ësã dia'cũ Bernabé, yũ'u, Jesucristo ye quetire wererã ba'acatisĩ'rĩrã da'radu'umasĩtisari? ⁷ Surara cũ ba'asere cũ basu wapayetisami. Cũ wiorã cãrẽ ecasama. Ë'sere otegu te dũcare ba'asami. Oveja co'tegu quẽ'rã oveja õpẽcõ me'rã wee'quere ba'asami. ⁸⁻⁹ Yũ'ure "Masã wãcũse dia'cãrẽ weremi", niticã'ña. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu Moisé Õ'acũ duti'quere a'tiro nicũ niwĩ: "Wecũ trigo ãrũagũ, tuumajãmisutuasami. Cũ ba'asĩ'rĩgũ, ba'ato. A'tiro weeticã'to. Trigore ba'ari nĩrã, Ɂseropũ tuusãarĩ be'tore tuusãaticã'ña", nicũ niwĩ. Õ'acũ tere nĩgũ, wecũa se'sarore wãcũticũ niwĩ. ¹⁰ Cũ tere nĩgũ, ẽsã cũ ye quetire wererãrẽ queose o'osĩ'rĩgũ tojo nicũ niwĩ. A'tiro ni'i. Di'tare se'ecũumũ'tã'cũ, apĩ trigore ãrũagũ na ote'que dũcare na pũarã dũcawaatjere wãcũyurã, da'rasama. ¹¹ Ësã musãrẽ Jesucristo ye queti wererã oteri masã weronojõ niwũ. Oteri masũ te otese dũcare miisami. Tojo weerã musã ẽsãrẽ apeyenojõ o'ocã, añu ni'i. ¹² Musã Āpẽrãmarĩcãrẽ tojo o'osa'a. Ësã pũrĩcãrẽ tãsa'a.

"Ësãrẽ o'oya", nĩmasĩ'i. Tojo nimirã, "O'oya", ne niwe'e. Tojo nĩrõnojõ o'orã, su'tinojõ, ba'asenojõ moorã, tojo nu'cãcã'wũ. A'tiro wãcũwũ: "Marĩ sãrĩcã pe'ere, Cristo ye quetire Ɂatibosama", ni wãcũwũ. Tojo weerã apeyenojõ marĩcã ĩ'arã, tojo nu'cãcã'wũ. ¹³ ¿Musã masĩweti? Õ'acũ wi'ipu da'rarã masã Õ'acũrẽ ẽjõpeorã ba'ase miiti cũu'quere ba'asama. Na wa'icũrãrẽ wẽjẽ ẽjũamorõpeowũaropũ da'rarã, te di'ire ba'asama. ¹⁴ A'te weronojõ Jesucristo ye queti wererã quẽ'rãrẽ "Na te da'rase me'rã wapata'aba'ato", nicũ niwĩ marĩ wiogu. ¹⁵ Tojo nimicã, yũ'u ne ni'cãti a'tere niticãti. Tojo nicã ni'cãrõacã quẽ'rãrẽ musãrẽ apeyenojõ o'odutigũ mejẽta tojo oja'a. Ɖjaboa wẽrĩmigũ, musãrẽ were'que wapa wapaseesome.

¹⁶ Yũ'u Jesucristo ye quetire weregu, tere werese bu'iri "Āpẽrã yũ'ruoro añuyũ'rũnu'cã'a", niwe'e. Te yũ'u da'rase ni'i. Yũ'u tere wereticã, ña'arõ wa'abosa'a. ¹⁷ Tojo weegu yũ'u Ɂaro me'rã weregu, wapata'abopã. Yũ'ure weredutisere weegũ, Õ'acũ cũu'quere weegu wee'e. Cũ yũ'ure wapayegũsami. ¹⁸ Yũ'u Jesucristo ye quetire weregu, wapata'aba'amasĩ'i. Tojo weeta basiomĩcã, "Wapayeya", niwe'e. Yũ'u wapata'ase a'tiro ni'i. Jesucristo masãrẽ yũ'ruomi nise quetire weregu, e'cati'i. Tere weregu, wapaseewe'e. Tereta yũ'u wapata'a.

¹⁹ Masãrẽ yũ'u bu'esere tu'oato nĩgũ a'tiro wee'e. Ne ni'cãrẽ da'rawã'ñaco'tegu nitimigũ, nipe'tirãrẽ da'rawã'ñaco'tegu weronojõ tu'oña'a. Pãjãrã Cristo yarã sãjãcã Ɂasãgũ, tojo wee'e. ²⁰ Judío masã tiropũ nĩgũ, na Jesure ẽjõpeocã Ɂasãgũ na

weronojōta niseti'i. A'tiro ni'i. Judío masā Moisé dutise doca nima. Õ'acũ yu'ure te dutise doca nidutitimi, níǵũpua. Mejō na Jesucristore ějōpeocā ɥasāǵũ yu'ũ quē'rā na weronjō Moisé dutise doca weronjō ni'i. ²¹ Judío masā nitirā quē'rārē Moisé dutisere masītirā, na Jesucristore ějōpeocā ɥasāǵũ na weronjō niseti'i. Tojo nisetimigũ, “Õ'acũ dutisere weetigu ni'i”, niwe'e. Cristore ějōpeotjāǵũ, Õ'acũ dutisereta wee'e.

²² Yu'ũ ějōpeotuatirā me'rā níǵũ, na Jesucristore ějōpeocā ɥasāǵũ na weronjōta wee'e. “Masīpe'ocā'a”, niwe'e. Tojo weegu nipe'tirārē “¿Yu'ũ de'ro weecā na yu'rũsī'rīmitina?” níǵũ, na weewɥasenojōrēta weeseti'i. ²³ Jesucristo ye quetire weregu, na tu'oato níǵũ tojo wee'e. Cũ ye queti añuse ni'i. Yu'ũ nipe'tirā tere masīcā ɥa'a. Jesucristo narē yu'rũose yu'ũ wapata'ase ni'i.

²⁴ A'tere queose me'rā were'e. Omawapata'ari masā nipe'tirā omasama. Nipe'tirā omamirā, ni'cũta wapata'asami. Mũsā tere masī'i. Mũsā quē'rā nipe'tirā wapata'asī'rīrā, wapata'ari masũ weronjō omaña. Mũsārē Õ'acũ o'otjere wapata'asī'rīrā, cũ ɥaro weeya. ²⁵ Nipe'tirā na omati dũporo añurō omabu'esama. Tojo weerā na queoro ba'asama. Na upure dojorēsere weetisama. Na pũrī me'rā wéeca be'tore wapata'asī'rīrā, tojo weeyusama. Ti be'to maata boadija wa'asa'a. Marī quē'rā Õ'acũ ɥatisere, ña'asere du'urā, Õ'acũ yere wee'e. Cũ o'otje wapata'asī'rīrā, tojo wee'e. Cũ o'ose ne pe'tisome. ²⁶ Tojo weegu yu'ũ omarī masũ weronjō queoro wee'e. Wācũtimigũ, tojo weema'awe'e. Yu'ũ weeatjere wācũyu'u. ²⁷ Yu'ũ ɥaro dia'cũ weewe'e. Ña'arō ɥaripejasere weewe'e. Wācũtutua'a. Tojo weeticāma, Jesucristo ye quetire āpērārē werecā, Õ'acũ yu'ure “Añurō weewɥ”, nitibosami. Añuse yu'ure o'obo'quere o'otibosami.

10

Dũporocjārā weronjō weeticā'ña nise ni'i

¹ Jesucristore ějōpeorā, mũsārē a'tere mũsā masīcā ɥasa'a. Õ'acũ ɥsā Israe curuacjārā ñecũsumɥa me'rā nicũ niwī. Cũ o'óca curua o'mecurua me'rā na dũporo ɥ'mũtācũ niwī. Nipe'tirā cūrē siruturā, pajiri maa aco sō'arī maajo decopũ pē'acārā niwā. ² Na o'mecuruare sirutu'cārā ti maarē pē'a'cārā nipe'tirā wāmeyeno'cārā weronjō tojacārā niwā. Te me'rā na Moisé yarā sājācārā niwā. ³ Na nipe'tirā Õ'acũ o'o'que ɥ'mũse cjase maná wāmetisere ba'acārā niwā. ⁴ Nipe'tirā aco Õ'acũ o'o'quere ɥtāǵāpũ ní'quere sī'rīcārā niwā. Cristo ɥtāǵā aco wijaacaga weronjō nimi. Cũ na nipe'tirārē co'tegu, nipe'tiropũ ba'patiwā'cācũ niwī. ⁵ Narē tojo weemigũ, Õ'acũ pājārārē tu'saticũ niwī. Cūrē yu'rũnũ'cācā ĩ'agũ, tojo weecũ niwī. Te ye bu'iri na yucũ marīrōpũ wa'arā, pājārā boabajaque'aticārā niwā.

⁶ Narē tojo wa'a'que marīrē queose weronjō ni'i. Marīrē na ña'arō wee'caro weronjō weedutitiro tojo wa'acaro niwũ. ⁷ Tojo weerā āpērā na yee'quere ějōpeoticā'ña. Todũporocjārā weronjō weeticā'ña. Õ'acũ ye queti ojāca pũrīpũ wecũ queosere ějōpeorā da're'quere a'tiro ojano'wũ: “Masā ba'a, sī'rīcārā niwā. Tu'ajanũ'cō, na no'o ɥaro bosenuũ nũ'cācārā niwā.” ⁸ Marī na weronjō no'o ɥaro a'metārābajaque'aticārā. Námarīcā tojo wee'que wapa ni'cā nũmũ veintitrés mil wērīcārā niwā. ⁹ Na marī wiogu Õ'acūrē ña'arō ucũcārā niwā. Õ'acũ marīrē co'tetimi nīrā, cūrē uacā weecārā niwā. Marī na wee'caronjō weeticārā majā. Námarīcā tere wéerā, pājārā añā cũ'rīwějēno'cārā niwā. ¹⁰ Tojo nicā mũsā Õ'acũ me'rā na wee'caronjō tu'satirā, niticā'ña. Na tojo weecā ĩ'agũ, Õ'acūrē wereco'tegu ɥ'mũsecjũ narē wějēcō'acũ niwī.

11 Õ'acũ marĩrẽ masĩdutigu narẽ tojo weecu niwĩ. Marĩ a'tocaterocjãrãrẽ a'ti umuco ðujawã'cãrõ wee'e. Õ'acũ ðaporocjãrãrẽ bu'iri da'recu niwĩ. Te bu'iri da're'quere cũ ye queti ojãca pũrĩpũ ojaduticũ niwĩ. Marĩrẽ na weronojõ ña'arõ weedutitigu tojo weecu niwĩ. 12 No'o "Yũ'u pũrĩcã añurõ ãjõpeo'o, ña'arõ weesome" nigũnojo tũ'omasĩña. Apetero weegu mũ'u ña'arõ weebosa'a. 13 Apetero marĩ basu ña'arõ weesĩ'rĩsa'a. O apetero wãtĩ marĩrẽ ña'arõ weedutisami. Marĩ dia'cũ mejõtare tojo wa'a'a. Nipe'tirãrẽ tojo wa'asa'a. Õ'acũ pe'e cũ "Weeguti" nĩ'quere weeticã weetisami. Cũ marĩ ña'arõ weesĩ'rĩcã, nũ'cãto nĩgũ marĩrẽ weetamusami. Tojo weerã marĩ ña'arõ weebo'quere weewe'e.

14 Tojo weerã Jesucristore ãjõpeorã yũ'u mairã, mũsã na yee'cãrãrẽ ñubuepeoropũ ne wa'aticã'ña. Tere ne cã'rõ ãjõpeoticã'ña. 15 Mũsãrẽ masãrẽ weronojõ ucũ'u. Mũsã basu yũ'u ucũsere tũ'oña'ña. 16 Marĩ põtẽrĩrã, sĩ'rĩrĩ pa sĩ'rĩse ðuporo Õ'acũrẽ e'catise o'o'o. Ti pare sĩ'rĩrã, Jesucristore bu'ipejatamu'u. Cũ marĩrẽ wẽrĩbosagu, cũ dí o'maburocu niwĩ. Tojo nicã pãgãrẽ ðucawaa ba'arã, ni'cã curua, ni'cã upũ wa'a'a. Tere ba'arã, Cristo curusapũ wẽrĩ'quere bu'ipejatamu'u. 17 Marĩ pãjãrã nimirã, ni'cãgã cjase pãrẽ ba'a'a. Tojo weerã marĩ ni'cã curua, ni'cã upũ weronojõ ni'i.

18 Israe curuacjãrãrẽ wãcũña. Na Õ'acũrẽ ãjõpeorã, wa'icũrãrẽ ãjũamorõpeosama. Te di'ire ba'asama. Tere ba'arã, na Õ'acũrẽ bu'ipejatamusama. 19 Mũsãrẽ a'tiro nigũti. Yũ'u masã na yee'que pe'ema "Wapati'i", nigũ mejõta wee'e. Wa'icũ di'i na yee'cãrãrẽ wẽjẽ ñubuepeo'que quẽ'rãrẽ a'tiro nigũti: "Apeye di'i weronojõ ni'i", nigũ mejõta wee'e.

20 Tojo nitimigũ, a'tiro ni'i. Õ'acũrẽ ãjõpeotirã na yee'cãrãrẽ wa'icũrã wẽjẽ ñubuepeorã, wãtĩarẽ ãjõpeorã weema. Õ'acũ mejõtare ãjõpeoma. Na tojo weecã, mũsã na me'rã nerẽ ba'arã, wãtĩa me'rã bu'ipejatamurã wee'e. Mũsã tojo weecã uawe'e. 21 Marĩ põtẽrĩrã, marĩ wiogu ya pare sĩ'rĩ'i. Cũrẽ bu'ipejatamurã, cũ yere ba'a'a. Na yee'quere ñubuepeowũaropũ cjase pe'e na o'ose te sĩ'rĩse, te ba'ase wãtĩa ye ni'i. Tojo weerã mũsã marĩ wiogure bu'ipejatamurã, cũ yere ba'arã, wãtĩa ye pe'ere ba'ata basiowe'e. Wãtĩa yere ba'arã, narẽ bu'ipejatamubosa'a. 22 Marĩ, wãtĩarẽ bu'ipejatamurã, marĩ wiogu Õ'acũrẽ doecã weebosa'a. Cũ marĩ me'rã uacã, marĩ põtẽotisa'a. Cũ tutuagu nimi.

Marĩ uaro dia'cũ wẽerã, ãpẽrãrẽ ma'itibosa'a nise ni'i

23 Masã a'tiro ucũwũasama: "Marĩ weesĩ'rĩsere no'o uaro weemasĩ'i." Tojota ni'i, nĩrõ. Apeye marĩ weesĩ'rĩse marĩrẽ weetamutisa'a. Marĩ uaro wẽerã, ãpẽrãrẽ Õ'acũrẽ nemorõ ãjõpeocã weetibosa'a. 24 ãpẽrãrẽ añurõ wa'acã uasãrõu'a. Marĩ ye dia'cũrẽ wãcũnũrũticã'rõu'a.

25-26 Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wũ: "Nipe'tise a'ti turipũ nise marĩ wiogu ye ni'i", ni ojano'wũ. Nipe'tise ba'ase Õ'acũ wee'que ni'i. Tojo niyucã, nipe'tisere ba'amasĩ'i. Tojo weerã ba'ase duawũaropũ duasere no'o uaro duuba'aya. Mũsã bu'iritirã tũ'oña'rĩ nĩrã, "¿Na queose yee'cãrãrẽ ñubuepeo'que di'i niti?" ni sãrĩtiña'ticã'ña.

27 Apetero weegu ni'cũ Jesucristore ãjõpeotigu mũsãrẽ cũ tiropũ ba'adutibosami. Mũsã cũ tiropũ wa'asĩ'rĩrã, nipe'tise cũ ecasere ba'aya. Mũsã bu'iritirã tũ'oña'rĩ nĩrã, "¿A'te de'ro wee'que di'i niti?" ni sãrĩtiña'ticã'ña. 28 Topũ nĩrĩ cura ni'cũ Jesucristore ãjõpeogu mũsãrẽ a'tiro nibosami: "A'te queose yee'cãrãrẽ na ñubuepeo'que di'i ni'i", nibosami. Cũ tojo nicã, te di'ire wa'aticã'ña. Cũ mũsã ba'acãma, mejõcã wãcũbosami. Tojo wãcũticã'to nĩrã tojo weeya. 29 Tojo nĩgũ, cũ wãcũsere ucũgũ wee'e. Mũsã wãcũse mejõtare ucũ'u. Marĩ a'tiro nibosa'a: "Apĩ ña'arõ tũ'oña'se bu'iri ¿de'ro weeacju yũ'u weesĩ'rĩsere ðucayubosau? 30 Yũ'u ba'asere Õ'acũrẽ e'catise o'ocã,

ãpêrã yu'u ba'asere mejêcã nímasítisama", nibosa'a. ³¹ A'tiro ni'i. Marĩ ba'ase, sĩ'rĩse me'rã añurõ weecãma, añu ni'i, añurõ. Mejõ a'tiro ùa'a. Nipe'tise marĩ ãpêrãrê ãjõpeocã weecã, añu nisa'a. Tojo weecã, nipe'tirã Õ'acũrê e'catipeorãsama. ³² Mũsã weese me'rã nipe'tirã Õ'acũ yarãrê, judío masãrê, judío masã nitirãrê ña'arõ weecã weeticãña. ³³ Yu'u weronjõ weeya. Nipe'tise yu'u weese me'rã Õ'acũ yarãrê añurõ weesĩ'rĩ'i. Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeocã ùasãgũ na tũ'sasere weenu'cũsĩ'rĩ'i. Yé pe'ere añurõ weesĩ'rĩwe'e. ãpêrã ye pe'ere na yu'rũcã ùasãgũ wãcũnrũ'u.

11

¹ Mũsã quẽ'rã yu'u weronjõ weeya. Crístore yu'u siruturonjõta yu'ure sirutuya.

Numia na ñubuewuaropũ weewhase ni'i

² Yu'ure mũsã wãcũcã, yu'u bu'e'quere queoro weecã tũ'ogũ, e'cati'i. ³ Apeyenojõ mũsãrê masĩcã ùa'a. Cristo ùmũanũcũrê na ðũpoá nimi. Ëmũ pe'e numio ðũpoá nimi. Õ'acũ quẽ'rã Cristo ðũpoá nimi. ⁴ Ëmũ Õ'acũ wi'ipũ ñubuegũ, cũ ðũpoapũ su'ti caserore pesatisami. Tojo nicã Õ'acũ wereduti'quere wereturiagũ, pesatisami. Pesagũ pũrĩcã, bopoyoro weegũ weebosami. Cũ tojo wéegũ, marĩ wiogũ Jesucristore wiopesase me'rã ãjõpeotibosami. ⁵ Numio pũrĩcã ñubuego, ðũpoapũ su'ti caserore pesasamo. Tojo nicã Õ'acũ wereduti'quere wereturiago, mejãrõta weesamo. Co pesatigo, bopoyoro weego weebosamo. Ëmũ weronjõ weebosamo. Co marãpũre, co wiogũre yu'rũnũ'cãgõ weesamo. Poarire seecõ'a wũjaweeno'co weronjõ nibosamo. ⁶ Co pesaticã, diacjũta co poarire seecõ'a wũjaweep'e'ocã'rõũa'a. Tojo weesĩ'rĩtigo, bopoyo ni'i nígõ, pesato. ⁷ Ëmũ pe'e pesaticã'rõũa'a. Cũ Õ'acũ weronjõ wiogũ nimi. Ëmũ Õ'acũ wiogũ nimi nisere ï'omi. Numio pe'e ùmũ wiogũ nimi nisere ï'omo. Tojo weego co su'ti caserore pesarõũa'a. ⁸ Ne waropũ Õ'acũ ùmũrê wéegũ, numio ya õ'a me'rã weeticũ niwĩ. Numio pe'ere ùmũ ya õ'a me'rã weecũ niwĩ. ⁹ Õ'acũ numiorê ùmũrê weetamudutigũ weecũ niwĩ. Ëmũ pe'ema numiorê weetamuacjũ mejêtare weecũ niwĩ. ¹⁰ Tojo weerã numia mũsã nerẽwuaropũre níra, su'ti caserore pesarõũa'a. Tojo weego co ùmũa dutise doca nisere ï'osamo. Apeye quẽ'rãrê Õ'acũrê wereco'terã ù'mũsepũ níra co tojo weesere ï'asama. ¹¹ Tojo nimicã, marĩ Jesucristore ãjõpeorã a'merĩ weetamu'u. Ëmũa numia weetamuse marĩrõ nímasítisama. Numia quẽ'rã ùmũa weetamuse marĩrõ nímasítisama. ¹² Diacjũta ni'i. Õ'acũ numiorê ùmũ ya õ'a me'rã weecũ niwĩ. A'te quẽ'rã diacjũ ni'i. Ëmũa numiapũre bajuasama. Nipe'tirã Õ'acũ weeno'cãrã dia'cũ nima. Cũ narê de'ro wee nisetiãtjere weecũ niwĩ. ¹³ ¿Mũsã de'ro wãcũti? Numia na Õ'acũ wi'ipũ Õ'acũrê sêrĩrã, ðũpoapũ su'ti casero pesaticã ¿añuti? Añuwe'e. ¹⁴ Nipe'tirã masĩno'o. Ëmũ poanũ'mo yoacã, bopoyo ni'i. ¹⁵ Numia pe'e co poanũ'mo yoacã, añuyũ'rũa'a. Masĩno'o. Co ðũpoare ma'masu'ago poanũ'morê o'masamo. Su'ti casero pesago weronjõ weesamo. ¹⁶ Yu'u ucũsere "Tojo niwe'e" nigũnojõrê a'tiro nigũti. "Ësã, tojo nicã ãpêrã Jesucristore ãjõpeorã apeye weesetisenojõpũma masĩnemoña marĩ'i", nigũti.

Miinerẽba'arã queoro weeti'que ni'i

¹⁷ Ni'cãrõacã mũsãrê apeye oja'a. Tere ojagũ, "Añurõ weerã wee'e", nigũ mejêta wee'e. Mũsã nerẽrã, añurõ weeboronjõ o'orã, mejõ pe'e dojõrãporo. ¹⁸ Mũsãrê a'tiro nimũ'tãgũti. Mũsã nerẽwuarã, ðucawatisa'a. Mũsã tojo weese quietire tũ'owũ. Yu'u tũ'oña'cã, a'te queti diacjũta nisa'a. ¹⁹ Mũsã a'tiro ni wãcũsa'a: "Marĩ ðucawatiwĩjarõũa'a. Te me'rã ¿noa pe'e Jesucristo yarã waro nitito? nisere ï'orãsa'a", nisa'a.

²⁰ Mũsã ðucawatise ye bu'iri miinerẽba'arã, marĩ wiogũ cũ bu'erã me'rã ba'atũo'caro weronjõ queoro etiba'atisa'a. ²¹ Mũsã ba'ase miasere no'o ùaro

ba'anu'cāsa'a. Pajiro ba'a, sī'rī, que'asa'a. Āpērā pe'e ba'atirā ɯjaboasama. ²² ¿Musā wi'seri mooti? Te wi'seripu ba'a, sī'rībosa'a. No'o ɯaro wéerā, musā nerēwuasere wapamarī'i, nirā wee'e. Ba'ase moorārē bopoyoro yu'rucā weerā wee'e. ¿De'ro nibosau musārē? A'tere musārē “Añurō weerā wee'e”, niwe'e.

Jesucristo cū bu'erārē su'ori ba'atuo'que ni'i
(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)

²³ Yu'u musārē bu'e'quere marī wiogu yu'ure bu'ewī. A'tiro ni'i. Jesú cārē ī'atu'tirāpære o'oatji ñamita Jesú pārē mii, ²⁴ Ō'acūrē e'catise o'ocu niwī. Tu'ajanu'cō, tigare cū bu'erārē ducawaacu niwī. Be'ro narē nicu niwī: “A'te yu'u upu ni'i. Yu'u musā ye niatjere wērībosaguti. A'tiro yu'u ni'cārōacā wee'caronojō weenu'cūcā'ña. Tere wéerā, yu'u musārē wērībosasere wācūña”, nicu niwī. ²⁵ Na ba'aca be'ro sī'rīrī pare mii, narē nicu niwī: “Musā ye niatjere yu'u wērīgūti. Yu'u wērīcā, yé dí o'maburorosa'a. Ō'acū dūporopu musā me'rā 'A'tiro apoguti', nicu niwī. Cū ni'caronojōta yé dí me'rā musā me'rā apogusami. Musā nipe'tisetiri ti pare sī'rīsetirinucū yu'ure wācūña”, nicu niwī. ²⁶ A'tiro ni'i. Musā pārē ba'arā, ti pare sī'rīrā, marī wiogu cū marīrē wērībosa'quere ī'onu'cūrā wee'e. Téé cū apaturi a'ticāpu musā tojo weenu'cūcā'rāsa'a.

Pōtērīse dūporo marī weesetisere wācūmū'tādutise ni'i

²⁷ Marī wiogu Jesucristo pōtērīdutisere wiopesase marīrō pārē ba'ama'agūnojo, ti pare sī'rīma'agūnojo bu'iri cuomi. Cū wērīsere, cū ye díre mejō nise weronojō tu'oña'sami. ²⁸⁻²⁹ A'tiro ni'i. Marī Jesucristore ējōpeorā nerēwuarā, ni'cā curua, ni'cā upu ni'i. Marī wiogu ya upu ni'i. Marī tere queoro wācūtimirā, pārē ba'a, ti pare sī'rīcā, Ō'acū bu'iri da'resami. Tojo weerā nipe'tirā marī pōtērīati dūporo marī weesere ¿ña'arō weecāti? nīrā, wācūmū'tārōña'a. Tojo wéeca be'ropu pārē ba'a, ti pare sī'rīmasī'i. ³⁰ Musā tojo weetise ye bu'iri pājārā dutiti, tutuatima. Ni'cārērā wērīatojama. ³¹ Marī pōtērīse dūporo wācūmū'tācāma, Ō'acū tojo bu'iri da'retibosami. ³² Marī wiogu añurō weeato nīgū marīrē bu'iri da'rewe'osami. Cū marīrē, āpērā cūrē ējōpeotirā me'rā pecame'epu wa'acā ɯatimi. Tojo weegu ña'arō weesere du'udutigū marīrē bu'iri da'rewe'omi.

³³ Tojo weerā, acawererā, miinerēba'arā, a'tiro weeya. Ni'cārō me'rā ba'arātirā, yucueya. ³⁴ No'o ɯjaboagūnojo cū ya wi'ipu ba'ato. Tojo weecā, Ō'acū musā añurō nerēcā ī'agū, bu'iri da'reesome. Apeyema musā tiropu wa'agu, apoguti.

12

Masānucū weemasīsere Espiritu Santu o'ose ni'i

¹ Acawererā, Espiritu Santu musārē Ō'acū yere weemasīatjere o'omi. Musārē tere queoro masīcā ɯa'a.

² Musā masī'i, Jesucristore ējōpeose dūporo masā yee'quere no'o ɯaro ējōpeosirutucārā niwū. Na yee'que catise mejēta nicaro niwū. Ucūticaro niwū.

³ Musā masīticārā niwū. Te bu'iri a'tiro masīcā ɯa'a. Ne ni'cū Espiritu Santure cuogu Jesure a'tiro nīmasītisami: “Pecame'epu wa'abata'to”, nīmasītisami. Tojo ucūgū pūrīcā Espiritu Santu o'ose me'rā mejēta ucūsami. Apī “Jesú marī wiogu nimi” nīgū, cū pūrīcā Espiritu Santure cuomi. Espiritu Santu moogū tojo nīmasītibosami.

⁴ Marīrē Espiritu Santu cū weemasīse o'osere mejēcā dia'cū ducawaasami. Tere Espiritu Santu ni'cūta o'omi. ⁵ Cū o'ose me'rā marī wiogu Jesucristo marīrē mejēcā dia'cū da'radutisami. Tojo da'radutimigū, Jesucristo ni'cūta nimi. ⁶ Cū dutisere wéerā, mejēcārī dia'cū weesa'a. Ō'acū ni'cūta nipe'tirā marī weesere añurō wa'acā weesami. ⁷ Espiritu Santu cū o'ose me'rā marīnucūrē cū marī me'rā

nisere ï'osami. Cũ o'ose me'rã marĩ nipe'tirã Jesucristore ãjõpeori curuacjãrãrẽ a'merĩ añurõ weemasĩ'i. ⁸ A'tiro ni'i. Æpẽrãrẽ cũ masĩse o'ose me'rã ucũme'ricã weesami. Æpẽrãrẽ mejãrõta cũ me'rã Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ oja'quere tũ'omasĩ, wereme'ricã weesami. ⁹ Æpẽrãrẽ cũta tja ãjõpeoyũ'rũnũ'cãsere o'osami. Tojo nicã ãpẽrã dutitirãrẽ yũ'rũomasĩsere o'osami. ¹⁰ Æpẽrã cũ tutuaro me'rã añuse weeĩ'omasĩsama. Æpẽrãrẽ Õ'acũ were'quere wereturiamasĩsere o'osami. Æpẽrãrẽ “¿Noa wãtĩ me'rã nisoo ucũti? ¿Noa Espĩritu Santu me'rã diacjũ ucũti?” ni besemasĩsere o'osami. Espĩritu Santu ãpẽrãrẽ apemasã yere masĩtimirã ucũcã weesami. Æpẽrã na ucũcã masĩtimirã, wereturiamasĩsama. ¹¹ Espĩritu Santu cũ ãaro cũ o'osĩ'risere marĩnũcũrẽ dũcawaasami. Marĩrẽ mejẽcãrĩ dia'cũ weesetiatjere dũcawaasami. Cũ ni'cũ nimigũ, tojo weesami.

Marĩ pãjãrã nimirã, ni'cã curua, ni'cã upũta ni'i nise ni'i

¹² Marĩ upũ ni'cã upũ nimirõ, peje dũcawatĩ'i. Tojo dũcawatimirõ, ni'cã upũta ni'i. Cristo quẽ'rã tojota nĩmi. Pãjãrã cũrẽ ãjõpeoma. Na pãjãrã nimicã, cũ upũ weronojõ ni'cã curua cũ me'rã nima. ¹³ A'tiro ni'i. Marĩ cũrẽ ãjõpeorã nipe'tirã judĩo masã, judĩo masã nitirã, ãpẽrãrẽ da'rawã'ñaco'teri masã, da'rawã'ñaco'tetirã Espĩritu Santu ni'cũ me'rãta wãmeyeno'wũ. Tojo weerã ni'cã upũ ni'i. Marĩ nipe'tirãpũta Espĩritu Santureta cũo'o.

¹⁴ Ni'cã upũ peje dũcawatise cũocã'a. ¹⁵ Marĩ dũ'pocã ucũrĩ dũ'pocã nĩrõ, a'tiro nibosa'a: “Omocã niwe'e. Tojo weegũ marĩ upũ cjase niwe'e.” Tojo nise ye bu'iri dũ'pocã upũpũ niticã weewe'e. Topũta wã'ña'a. ¹⁶ Marĩ o'mepero a'tiro ucũbosa'a: “Capea niwe'e. Tojo weegũ marĩ upũ cjase niwe'e.” Tojo nise ye bu'iri o'mepero upũpũ niticã weewe'e. Topũta wã'ña'a. ¹⁷ Marĩ upũ capeajo dia'cũ nicã, ¿de'ro wee marĩ tũ'obosau? Marĩ upũ o'meperojo dia'cũ nicã, ¿de'ro wee marĩ wĩjĩña'bosau? ¹⁸ Õ'acũ marĩ upũre wee'cũ pe'ema cũ ãaro me'rã nipe'tisere queoro cũucũ niwĩ. ¹⁹⁻²⁰ Ni'cã upũ peje dũcawatise cũo'o. Tojo nimirõ, ni'cã upũta ni'i. Peje dũcawatise mõórõ, ni'cã upũ niwe'e. Marĩ Jesucristore ãjõpeorã ni'cã upũta ni'i.

²¹ Capea omocãrẽ “Mũ'ũrẽ ãtisa'a”, nĩmasĩtisa'a. Dũpoa quẽ'rã dũ'pocãrĩrẽ “Ûatisa'a”, nĩmasĩtisa'a. ²² A'tiro pe'e ni'i. Marĩ upũ cjase nipe'tisere ãa'a. Marĩ upũpũre apeye mejõ nise ni'i. Tojo nimicã, te marĩcã, catimasĩtisa'a. ²³ Marĩ apeye upũ cjasere mejõ nise tũ'oña'a. Tojo weerã tere añurõ bajuato nĩrã añurõ apo'o. Apeye quẽ'rãrẽ masã ï'aticã'to ni, bopoyasãrã, su'ti sãñacã'mota'a'a. ²⁴ Apeye nemorõ añurõ bajuse me'rã pe'ema tojo weewe'e. Õ'acũ marĩ upũ cjasere añurõ apocũ niwĩ. Ni'cã upũta añurĩ upũ niato nĩgũ tojo weecũ niwĩ. Marĩ mejõ nise tũ'oña'senojõrẽ añurõ wãcũcã weecũ niwĩ. Te weronojõ marĩ mejõ nĩgũ tũ'oña'gũrẽ marĩrẽ añurõ wãcũcã weemi. ²⁵ Cũ tojo wéegũ, nipe'tise marĩ upũ cjasere ni'cãrõnojõ a'merĩ weetamudutigũ tojo cũucũ niwĩ. ²⁶ Marĩ upũpũre ni'cãrõ pũrĩno'cã, nipe'tiropũ se'sa wa'a'a. No'o ni'cãrõ añurõ wa'acã, nipe'tiropũ añurõ tũ'oña'a.

²⁷ Tojo nĩgũ, a'tiro nĩgũ wee'e. Marĩ Cristore ãjõpeorã cũ ya upũ weronojõ ni'i. Marĩnũcũ cũ ya upũcjãrã ni'i. ²⁸ Õ'acũ marĩ upũ cjasere dũcawaacũ niwĩ. Cũ tojo wee'caronojõ Jesucristore ãjõpeori curuacjãrãrẽ a'merĩ weetamuatjere cũucũ niwĩ. Ne waro Jesucristo besecũ'cãrãrẽ nipe'tirã bu'ipũ besecũ'cũ niwĩ. Na be'rocjãrã Õ'acũ wereduti'quere wereturĩari masãrẽ cũucũ niwĩ. Na be'rore Õ'acũ ye quetire bu'eri masãrẽ cũucũ niwĩ. Be'ro añuse, mejẽcã bajusere wee'orĩ masãrẽ cũucũ niwĩ. Na be'rore dutitirãrẽ yũ'rũori masãrẽ, weetamurĩ masãrẽ, tojo nicã dutiri masãrẽ cũucũ niwĩ. Nipe'tirã be'ro apemasã yere masĩtimirã ucũrĩ masãrẽ cũucũ niwĩ. ²⁹ Masĩno'o. Marĩ nipe'tirãrẽ mejãrõta weedutigũ cũuticũ niwĩ. Marĩ nipe'tirã Jesucristo besecũ'cãrã niwe'e. Nipe'tirã Õ'acũ yere wereturĩari masã niwe'e.

Nipe'tirā Ō'acū ye quetire bu'eri masā niwe'e. Nipe'tirā añuse mejēcā bajusere weeī'omasīwe'e. ³⁰ Nipe'tirā dutitirārē yu'rūomasīwe'e. Nipe'tirā apemasā ye ucūsere ucūwe'e. Nipe'tirā na tojo ucūcā tu'otimirā, wereturiamasīwe'e. ³¹ Musārē Espiritu Santu cū weemasīsere o'ocāma, añuyu'rūasere beseyu'rūnū'cāña. Yu'u musārē a'te nipe'tise nemorō añuyu'rūnū'cāsere wereguti.

13

Ma'ise apeyenojō yu'rūoro añuyu'rūnū'cā'a nise ni'i

¹ Marī apemasā ye ucūsere masītimirā, ucūmasībosa'a. Ō'acūrē wereco'terā u'mūsecjārā ye quē'rārē ucūmasībosa'a. Tojo weemasīmirā āpērārē ma'itirā, to'atu o cōmepjīrē no'o uaro paama'arā weronojō nibosa'a. ² Apeyere Ō'acū marīrē were'quere añurō wereturiamasībosa'a. Tojo weemirā āpērārē ma'itirā, tu'omasītirā weronojō nibosa'a. Tojo nicā nipe'tise masā masīña marī'quere masībosa'a. No'o nipe'tisere masīpe'ocā'bosa'a. Tojo masīmirā āpērārē ma'itirā, tu'omasītirā weronojō nibosa'a. Marī ējōpeoyu'rūnū'cārā pūrīcā, ūrūgūrē aperopu wa'adutimasībosa'a. Tojo weeta basiomīcā a'merī ma'ise mōórā, mejō waro ucūma'acā'bosa'a. ³ Marī cūose nipe'tisere pajasecūorārē o'obosa'a. Marī narē ma'itimirā o'orā, tojo o'oma'acārā weesa'a. Marī Ō'acū yere weecā, cūrē ējōpeotirā marīrē ūjūadutibosama. Cū yere weemirā āpērārē ma'iticā, Ō'acū marīrē “Añurō weewu”, nitisami.

⁴ Marī āpērārē ma'írā, a'tiro wee'e. Āpērā marīrē mejēcā weecā, na weesere nu'cā'a. Nipe'tirārē añurō wee'e. Āpērārē uowe'e. Musā āpērārē ma'írā, a'tiro niwe'e: “Musā nemorō añuyu'rūnū'cārā ni'i”, niwe'e. “Āpērā yu'rūoro añurō weeyu'rūnū'cārā ni'i”, niwe'e. ⁵ Āpērārē ējōpeose me'rā ucū'u. Marī ye se'sarore wācūwe'e. Uamuñawe'e. Āpērā marīrē mejēcā weecā, yoacā uanu'cūwe'e. ⁶ Āpērā ña'arō weecā ĩ'arā, e'catīwe'e. Na añurō weecā pe'e, e'catitamu'u. ⁷ Āpērā na ña'arō weesere ne cārō wereturiawe'e. Na weesere añuse dia'cūrē ējōpeo'o. “Be'ropu añurō weerāsama”, ni wācū'u. Nipe'tise āpērā marīrē ña'arō weecā, wācūtutua'a.

⁸ Ma'ise pe'tisome. Ninu'cūcārōsa'a. Apeye Ō'acū marīrē weemasīse o'ose pūrīcā pe'tidijarosa'a. Be'ropu Ō'acū cū yere wereturiamasīse o'ose quē'rā pe'tidijarosa'a. Nipe'tise cū yere masīpe'ocā'rāsa'a. Apemasā ye ucūsere masītimirā Ō'acū ucūmasīse o'ose quē'rā pe'tirosa'a. Nipe'tirā ucūse tu'ope'ocā'no'rōsa'a. Āpērā yu'rūoro masīse o'o'que quē'rā pe'tirosa'a. Nipe'tisere masīrāsa'a. ⁹ A'tiro ni'i. Marī sō'owaro nipe'tisere masīpe'owe'e. Ō'acū ye quē'rārē ni'cārēta weremasī'i. ¹⁰ Be'ropu Jesucristo apaturi a'ticā, masīpe'ocā'rāsa'a. Marī masīpe'ocāma, marī masīmi'que mejō nise tojarosa'a.

¹¹ Marī wī'marā nírā, na weewuaronojō weewu. Bucurā wa'arā, wī'marā weesere du'ucā'wā. Na wī'marā weese marīrē wapamarī'i. ¹² Tojo weronojō a'tocatero marī añurō masīwe'e. Ēorō mejārōpu marī ĩ'ase weronojō ni'i. Queoro bajuwe'e. Be'ro bajuyoropu Ō'acūrē ĩ'arāsa'a. Ni'cārōacārē marī cārōacā masī'i. Be'ro cū marīrē masīrōnojōta masīpe'ocā'rāsa'a. ¹³ A'tiro nicārē ējōpeose, e'catiyuse, ma'ise ni'i. A'te i'tiaro pe'tisome. Ma'ise pe'e apeye nemorō añuyu'rūnū'cā'a.

14

Āpērā ye ucūsere tu'otimirā ucūrā, a'tiro weeru'a'a nise ni'i

¹ Āpērārē ma'isere wācūyu'rūnū'cāña. Tojo nicā Ō'acū Espiritu Santu me'rā weetamumasīsere uaya. Āpērā yere masītimirā ucūmasīse Espiritu Santu o'ose ni'i.

Õ'acũ yere wereturiamasĩse quẽ'rã cũ o'oseta ni'i. Cũ o'osere wereturiamasĩsere uaripejayu'rũnu'cãña. ² No'o ãpẽrã ye ucũsere masĩtimigũ ucũgũnojõ Õ'acũ dia'cũrẽ ucũsami. Masãrẽ ucũtisami. Cũ ucũsere tũ'otisama. Espĩritu Santu tutuaro me'rã masĩno'ña marĩsere ucũsami. ³ Õ'acũ yere wereturiase pe'e masãrẽ ucũse ni'i. Tere wererã, marĩ ãpẽrãrẽ Õ'acũrẽ nemorõ ejõpeocã wee'e. Na e'caticã, wãcũtutuacã wee'e. ⁴ No'o ãpẽrã yere masĩtimigũ ucũgũnojõ cũ se'saro Õ'acũrẽ nemorõ ejõpeowã'cãgũ weesami. Õ'acũ ye quetire wereturiagu pe'e ãpẽrã Jesucristore ejõpeorã nerẽwũari curuacjãrãrẽ nemorõ ejõpeocã weenemosami. ⁵ Musã ãpẽrã yere masĩtimirã, nipe'tirã ucũmasĩcã uami'i. Te yu'rũoro Õ'acũ yere wereturiamasĩse pe'ere uasãyu'rũnu'cãmi'i. Wereturiamasĩgũ pe'e apĩ ãpẽrã yere masĩtimigũ ucũgũ nemorõ wapatimi. Ni'cũ ãpẽrã yere masĩtimigũ, ucũsami. Be'ro cũ ucũ'quere "A'tiro nisĩ'rĩrõ weepũ", ni wereturiacã, añu nisa'a. Tojo weregũ, nipe'tirã Jesucristore ejõpeori curuacjãrãrẽ nemorõ ejõpeocã weesami. ⁶ A'tiro ni'i. Yu'u musã tiropũ wa'agũ, ãpẽrã yere ucũgũ, weetamutibosa'a. Õ'acũ yu'ure masĩse o'osere bu'égũ pũrĩcã, weetamubosa'a. Musãrẽ Õ'acũ wereduti'quere wereturiagu quẽ'rã, weetamubosa'a. Tojo nicã musãrẽ apeyere bu'enemogũ, weetamubosa'a.

⁷ Ni'cã queose bususe cjasere o'oña'gũti. Wẽowũ no'o uaro putima'acã, ñe'enojõ basase nisari, nita basiowe'e. Buapũtẽrõ no'o uaro buapũtẽcã, ñe'enojõ basase nisari, nita basiowe'e. ⁸ Surara a'mewẽjẽrã wa'arã, na putipjũre queoro putiticã, na yere apoyutisama. ⁹ Marĩ quẽ'rã tojota nisa'a. Marĩ queoro ucũticã, de'ro nirõ weesari, nita basiowe'e. Mejõ waro ucũma'acã'bosa'a. ¹⁰ "A'ti nucũcãpũre pejetiacã ucũse ni'i", nita basiowe'e. Nipe'tise te ucũsenucũ tũ'ota basio'o. ¹¹ Yu'u ãpẽrã ucũsere tũ'otigũ, aperocjũ weronojõ ni'i. Yu'u apĩrẽ ucũcã, cũ quẽ'rã tũ'otigũ, apesecjũ weronojõ nisami. ¹² Tojota ni'i musã quẽ'rãrẽ. Musã Espĩritu Santu tutuaro me'rã weemasĩse o'osere u'a. Tere uarã, a'tere uaripejayu'rũnu'cãña. Jesucristore ejõpeori curuacjãrãrẽ nemorõ añurõ ejõpeocã weemasĩse pe'ere uaripejayu'rũnu'cãña.

¹³ Tojo weerã no'o ãpẽrã yere masĩtimigũ ucũgũnojõ te ucũsere wereturiamasĩacjũ Õ'acũrẽ sẽrĩato. ¹⁴ Marĩ ãpẽrã ye ucũsere tũ'otimirã ñubuerã, Espĩritu Santu weetamuse me'rã ñubue'e. Tojo weemirã, "A'tiro nirã wee'e", nĩmasĩtisa'a. Tojo weerã ãpẽrãrẽ weetamutibosa'a. ¹⁵ Marĩ ñubuerã, a'te puarore weeroua'a. ãpẽrã yere masĩtimirã ucũse Espĩritu Santu o'ose me'rã ñubueroua'a. Tojo nicã marĩ wãcũse me'rã ñubueroua'a. Apeye quẽ'rãrẽ Õ'acũrẽ basapeorã, mejãrõta puaro me'rã basapeoroua'a tja. ãpẽrã yere masĩtimirã ucũse me'rã, tojo nicã marĩ ucũse useri me'rã basaroua'a. ¹⁶ ãpẽrã yere masĩtimirã ucũse me'rã dia'cũ mũ'u Õ'acũrẽ e'catise o'ocã, apĩ mũ'u ucũsere tũ'otibosami. Tũ'otigũ, "Tojota ni'i", nitamumasĩtisami. ¹⁷ Mũ'u e'catise o'ocã, añu ni'i, añurõ pe'e. Cũ pe'ere Õ'acũrẽ nemorõ ejõpeocã weetisa'a. ¹⁸ ãpẽrã yere masĩtimigũ ucũsere yu'uta musã nipe'tirã nemorõ ucũyu'rũnu'cã'a. Tojo weegũ Õ'acũrẽ e'catise o'o'o. ¹⁹ Tojo nimigũ, Jesucristore ejõpeorã nerẽwũaropũ musã tũ'otisere ucũcã, yu'u ucũse wapamarĩsa'a. Yoacã ãpẽrã ye ucũse me'rã ucũmigũ, mejõ waro ucũbosa'a. Musã tũ'otibosa'a. Cã'rõacã nimicã, masã tũ'ota basiose me'rã ucũcã pe'ere, tetã musãrẽ añu ni'i.

²⁰ Acawererã, Jesucristore ejõpeorãrẽ musãrẽ weregũti. Wĩ'marã tũ'omasĩtima. Na weronojõ wãcũticã'ña. Bucũrã weronojõ wãcũsetiya. Wĩ'marã ña'arõ weesetitirã weronojõ wãcũña. ²¹ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wũ: "Marĩ wiogu Õ'acũ a'tiro nicũ niwĩ: 'Ejõpeotise bu'iri yu'u a'ti di'tacjãrãrẽ apemasã ye me'rã ucũgũti. Tojo weemicã, te me'rã quẽ'rãrẽ ejõpeosome', nicũ niwĩ." ²² Tojo weegũ Õ'acũ masãrẽ apemasã ye me'rã weregũ, masã ejõpeotisere, cũrẽ yu'rũnu'cãsere

ĩ'osami. Āpērã cūrẽ ějōpeorã pe'ere cū ye queti wererã me'rã yu'ure ějōpeorã nima nisere ĩ'osami.

²³ Mũsã nipe'tirã nerẽwuaropu apemasã yere tu'omasĩtimirã ucũcã, Jesucristore ějōpeotirã sãjãabosama. Na sãjãejarã, mũsã ucũsere masĩtirã, “Maatirã weema”, nibosama. ²⁴ Mũsã nipe'tirã Ō'acũ were'quere wereturiacã pe'ema, a'tiro weebosama. Jesucristore ějōpeotigu mũsã weesere ĩ'agũ, “Yu'u ña'agũ nisa'a”, ni tu'oña'bosami. ²⁵ Cũ ña'arõ wee'quere wãcũejagũsami. Tojo weegu Ō'acũrẽ ějōpeogu ejaque'agũsami. “Ō'acũ diacjũta na me'rã nimi”, nigũsami.

Mũsã weesere wiopesase me'rã weeya nise ni'i

²⁶ Acawererã, mũsã weesetise a'tiro ni'i. Mũsã nerẽrã, ãpērã Ō'acũrẽ basapeosama. Āpērã Ō'acũ cjasere bu'esama. Āpērã Ō'acũ masĩcã wee'quere wereturiasama. Āpērã, ãpērã ye ucũsere tu'otimirã, ucũsama. Na ucũsere ãpērã o na basu wereturiasama. Te me'rã nipe'tirã Jesucristore ějōpeori curuacjãrãrẽ a'merĩ Ō'acũrẽ ějōpeonemocã weeya. ²⁷ Āpērã ye ucũsere tu'otimirã ucũrĩ masã pũarã o i'tiarãta ucũato. Ni'cũ ucũmũ'tã, be'ro apĩ ucũato. Na ucũsere apĩ wereturiato. ²⁸ Mũsã nerẽwuaropu wereturiagu marĩcã, ucũtiyu'rũocã'to. Na se'saro wãcũsepũ Ō'acũrẽ ucũato. ²⁹ Ō'acũ weredutisere wereturiari masã quẽ'rã pũarã o i'tiarãta wereato. Āpērã na weresere beseato. “¿Diacjũta niti?” niato. ³⁰ Ni'cũ ucũrĩ cura Ō'acũ apĩ topũ dujigũre wereduticã, ucũmũ'tã'cũ di'tamarĩato. ³¹ Mũsã nipe'tirã Ō'acũ wereduti'quere wereturiamasĩ'i. Tojo weerã ni'cũ weremũ'tã, apĩ, apĩ wereturiawã'cãña. Tojo weecã, nipe'tirã masĩrãsama. Nipe'tirã wãcũtutuarãsama. ³² Mũsã Ō'acũ weredutisere wereturiarã, no'o ñaro ucũma'aticã'ña. Wãcũyu, “A'teta masãrẽ werecã, añutũ'sa'a”, ni wereya. Āpērã ucũrĩ curare ucũticã'ña. ³³ Ō'acũ queoro weecã ñami. No'o ñaro weesere ñatimi.

Nipe'tirã Jesucristore ějōpeorã nerẽrã, a'tiro weewũama. ³⁴ Mũsã nerẽrĩ curare numia ucũtiyu'rũocã'to. Narẽ ucũdutiticã'ña. Ucũrõnojõ o'orã, Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ duti'caronõjõta añurõ yu'tiato. ³⁵ Na tu'oti'quere masĩsĩ'rĩrã, wi'ipũ na marãpũsumũarẽ sãrĩtiña'to. Numia Jesucristore ějōpeorã nerẽwuaropu ucũcã, tu'sawe'e.

³⁶ Mũsãrẽ masĩrõũa'a. Ō'acũ ye queti mũsã me'rã nu'cãticaro niwũ. Mũsã se'saro tere ějōpeorã niwe'e. ³⁷ No'o “Yu'u Ō'acũ yere wereturiamasĩ'i, Espĩritu Santu wãcũse o'ose me'rã ucũ'u” nigũnojõ yu'u ojasere “Marĩ wiogu dutise ni'ĩ”, nigũsami. ³⁸ Yu'u oja'quere ějōpeotigũre mũsã quẽ'rã cūrẽ ějōpeoticã'ña.

³⁹ Acawererã, Ō'acũ yere wereturiamasĩsere ñaya. Āpẽrãrẽ apemasã yere tu'otimirã na ucũcã, cã'mota'aticã'ña. ⁴⁰ Nipe'tise mũsã weesere no'o ñaro weema'aticã'ña. Wiopesase me'rã weeya.

15

Jesucristo masã'que ni'i

¹ Acawererã, yu'u mũsãrẽ todũporopu bu'e'que Jesucristo masãrẽ yu'rũose quetire ni'cãrõacã wãcũcã ña'a. Mũsã tere tu'orã, ějōpeowũ. A'tiro nicã quẽ'rãrẽ ějōpeonu'cũ'u. ² Ō'acũ te añuse queti me'rã mũsãrẽ ějōpeonu'cũcã weegu weemi. Mũsãrẽ te queti yu'u were'quere ějōpeonu'cũcã, yu'rũogũsami. Queoro mũsã ějōpeocã, tojo weegũsami. Mũsã bu'ipũ dia'cũ ějōpeorã, yu'rũono'some.

³ Yu'ure bu'e'quere mũsãrẽ wereturiawũ. Te apeye yu'rũoro niyu'rũnũ'cãse a'tiro niwũ. Ō'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ oja'caronõjõta Cristo marĩ ña'arõ wee'quere cõ'asĩ'rĩgũ, wẽrĩbosacũ niwĩ. ⁴ Cũ wẽrĩca be'ro cūrẽ yaacãrã niwã. Be'ro Ō'acũ

ye queti ojáca pūrīpū oja'caronojōta i'tia nūmū be'ro Ō'acū cūrē masōcū niwī. ⁵ Tojo wéeca be'ro cū Pedrore, āpērā cū besecūú'cārārē bajuacū niwī. ⁶ Be'ro ni'cati pājārā quinientos yū'rūoro cūrē ējōpeorārē bajuacū niwī. Pājārā cūrē ī'a'cārā catisama yujupū. Āpērā wērīatojacārā niwā. ⁷ Be'ro Santiagore bajuacū niwī. To be'ro nipe'tirā cū besecūú'cārārē bajuacū niwī.

⁸ Be'ro nipe'tirā cūrē ī'áca be'ropū yū'ure bajuawī. Na be'rocjū yapatiguacāpū bajua'cū weronojō nimigū, cūrē ējōpeosirutu'u. ⁹ Yū'ū nipe'tirā āpērā Jesucristo besecūú'cārā docapū ni'i. Yū'ure ne cārō “Jesucristo besecūú'cū nimi”, niticā'rōcū'a. Yū'ū Jesucristore ējōpeori curuacjārārē űa'arō wee'que bu'iri, tojo ni'i. ¹⁰ Tojo nimigū, Ō'acū yū'ure añurō weeyucā, Jesucristo besecūú'cū ni'i. Yū'ure mejō waro añurō weegū weetimi. Yū'ū nipe'tirā āpērā yū'rūoro da'ra'a. Yū'ū se'saro tojo weewe'e. Ō'acū yū'ure añurō wéegū, yū'ū me'rā ninu'cūmi. Yū'ure weetamumi. ¹¹ Yū'ū bu'ese, tojo nicā āpērā cū besecūú'cārā na bu'ese ni'cārōnojō ni'i. Jesucristo wērī masā'que queti űsā bu'ese ni'i. A'tereta mūsā ējōpeowū.

Wērī'cārā na masāmujāatje ni'i

¹² űsā Cristo wērī masā'que quetire bu'ewū. Tere bu'emicā, ¿de'ro weerā mūsā ni'cārērā “Wērī'cārā masātima”, nisari? ¹³ “Wērī'cārā masātima” nicāma, Cristo quērā masātibopī. ¹⁴ Cū masāticāma, űsā bu'ese wapamarībopā. Mūsā ējōpeose quērā wapamarībopā. ¹⁵ Ō'acū Cristore masōcū niwī nise quetire werewū. Mūsā “Wērī'cārā masātima” nicā, űsā te quetire wererā, nisoorā weebosa'a. Diacjūta wērī'cārā masāticāma, Ō'acū Cristore masōtibopī. ¹⁶ A'tiro ni'i. Wērī'cārā masāticāma, Cristo quērā masātibopī. ¹⁷ Cūrē masōticā, mūsā ējōpeose wapamarībosa'a. Todūporo mūsā űa'arō wee'quere mejārōta acobocono'tirā nibosa'a. ¹⁸ Jesucristore cū pacū masōticāma, cūrē ējōpeorā wērīrā, cūrē ējōpeotirā weronojō pecame'epū wa'abosama. ¹⁹ “Wērī'cārā masāsoma” nise diacjū nicāma, marī “Masārāsama” nīrā, marīta āpērā yū'rūoro pajasecūorā waro nibosa'a. Mejō waro ējōpeoma'abosa'a.

²⁰ “Wērī'cārā masātima” nise diacjū niwe'e. “Cristo masācū niwī” nise pe'e diacjū ni'i. Cristo āpērā nipe'tirā wērī'cārā dūporo masāmū'tācū niwī. Marī quērā wērī'cārāpū masārāsa'a. ²¹ A'tiro ni'i. Ne warocjūpū Adā űa'arō weenu'cā'que bu'iri marī nipe'tirā wērīdijarāsa'a. Be'ro Cristo añurō weese bu'iri wērī'cārāpū nimirā, masāmujāarāsa'a tja. ²² Marī nipe'tirā Adā pō'rā nise ye bu'iri wērīrāsa'a. Cristo yarā nīrā pe'e marī cūrē ējōpeorā, catinu'cūrāsa'a. ²³ Marī masārā, queoro masārāsa'a. Cristo masāmū'tātojacū niwī. Be'ro cū apaturi a'ticā, marī cū yarā masārāsa'a. ²⁴ Tojo wa'acā, a'ti űmūco pe'tia wa'arosa'a. Titare Cristo nipe'tirā wiorā tutuarārē, bajutirārē, bajurārē cō'ape'ocūsami. Cū tojo weetu'ajaca be'ro cū pacūre cū nipe'tirā wioḡū nisere wiagūsami. ²⁵ Tojo wiasē dūporo Ō'acū Cristore ī'atu'tirārē docaque'acā weegūsami. Tojo weegū Cristo nipe'tirā bu'ipū tojagūsami. ²⁶ Cristore ī'atu'tirārē docaque'acā wéeca be'ro wērīse quērā marīrōsa'a. ²⁷ Ō'acū cū ye queti ojáca pūrīpū nīrōnojōta nipe'tisere, nipe'tirārē Cristo docapū tojacā weecū niwī. Tojo nīrō, “Ō'acū Cristo docapū nimi”, nīrō mejēta wee'e. Ō'acūta nipe'tisere, nipe'tirārē Cristo docapū tojacā weecū niwī. ²⁸ Ō'acū tojo tojacā wéeca be'ro Cristo Ō'acū macū, cū basu cū pacū doca tojagūsami. Tojo weegū Ō'acū nipe'tise, nipe'tirā wioḡū nigūsami.

²⁹ Apeyere āpērā a'tiro weesama. Wērī'cārā ye wapa wāmeyebosadutisama. “Wērī'cārā masātisama” nicāma, tojo weeno'ña marībosa'a.

³⁰ Apeyere, űsā bu'ese bu'iri nipe'tise nūmūrī āpērā űa'arō weesī'rīma. Tojo wiose wa'teropū nimirā, wērī'cārā masātjere wācūrā, bu'enu'cū'u. ³¹ Diacjūta yū'ū mūsā marī wioḡū Jesucristore ējōpeose ye bu'iri e'cati'i. A'te quērā diacjūta ni'i.

Nipe'tise nūmūrī “Masā yu'ure wējērāsama”, ni tu'oña'a. ³² Yu'u Jesucristo ye quetire werese bu'iri Éfesocjārā yu'ure wa'icūrā yaiwa weronojō ña'arō weewā. “Wērī'cārā masāsoma” nicā, mejō waro na weesere pi'etibopā. “Wērī'cārā masāsoma” nise diacjū nicāma, marī quē'rā āpērā ucūwuaronojō ucūbosa'a. A'tiro nibosa'a: “Te'a ba'arā, te'a sī'rīrā. Maata wērīdojarāsa'a. Marī wērīati dūporo weewe'orā”, nibosa'a.

³³ Āpērā mūsārē mejēcā ējōpeoduticā, ējōpeoticā'ña. Masā ucūwūase a'tiro ni'i: “Ña'arā me'rā ba'paticā, añurō weese dojosa'a.” ³⁴ Tojo weerā tu'omasīña. Mūsā todūporo ní'caronojō wiopesase me'rā queoro weeya tja. Ña'arō weeticā'ña. Ni'cārērā Ō'acūrē masīwe'e. Mūsārē bopoyadutigu tojo ni'i.

Wērī'cārā masāmujāatjere werenemose ni'i

³⁵ Apetero ni'cū “Wērī'cārā masātima” nisere ējōpeogu, a'tiro sērītiña'bosami: “Wērī'cārā ¿de'ro wee masāta basiobosari? Na masārā, ¿de'ro bajuri upū cuorāsari?” ³⁶ Cū tojo sērītiña'ma'acā'bosami. Marī otese peri otecā, te peri pī'rīatji dūporo boadijasa'a. ³⁷ Marī pī'rīdutirā pī'rīmujā'cū mejētare ote'e. Te peri pe'ere trigo o no'o otese nisere pī'rīdutirā ote'e. ³⁸ Be'ro Ō'acū cū ũa'caronojō pī'rīcā weesami. No'o de'ro bajuse dūca ní'que tenojōta tja pī'rīcā weesami. ³⁹ Nipe'tirā catisere cuorā ni'cārōnojō bajurā nitima. Masā ye upū wa'icūrā ya upū weronojō bajuwe'e. Mirīcūa ya upū quē'rā mejēcā baju'u. Wa'i quē'rā mejēcā upūtima. ⁴⁰ A'te dūcawatiro weronojō ũ'mūsecjārā quē'rā mejēcā upūtima. A'ti di'tacjārā mejēcā upūtima. Ū'mūsepū nirā añubutiari upū cuoma. A'ti nucūcāpū nirā quē'rā tojota cuoma. Ū'mūsecjārā, a'ti nucūcācjārā weronojō nitima. ⁴¹ Mujīpū ũmūcocjū ñamicjū weronojō, tojo nicā ñocōa weronojō bo'reyutimi. Ñocōa quē'rā ni'cārōnojō bo'reyutisama. ⁴² Ā'rā nipe'tirā weronojō wērī'cārā masācā, tojo wa'arosa'a. Wērī'cārārē yaacā, na upū boarosa'a. Be'ro ape upū pe'titiatji upū masōno'rōsa'a. Masōca be'ro apaturi wērīnemosoma. ⁴³ Marī mejō nirī upūre yaa'a. Masārōpūa tja ape upū añubutiari upū nirōsa'a. Marī tutuatiri upūre yaacō'a'a. Masāca be'ropūre ape upū tutuari upū nirōsa'a. ⁴⁴ Marī a'ti upūre yaacō'a'a. Masāca be'ro ũ'mūse cja upū pe'titiatji upū nirōsa'a. Tojo weerā masīno'o. Marī a'ti upūre cuorā, ape upū pe'titiatji upūre cuorāsa'a.

⁴⁵ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpū a'tiro ojano'o: “Ō'acū cū weemū'tā'cū Adārē catisere o'ocu niwī.” Cū be'rocjū Jesucristo pe'e catise pe'titise warore o'ogu nimi. ⁴⁶ A'ti upū cjase catise marī cuomu'tāse ni'i. Apeye catise be'ro cjase ni'i. Te ũ'mūse cja upū cjase pe'titiatje ni'i. ⁴⁷ A'ti nucūcāpūre masū nimū'tā'cū di'ta me'rā yeeno'cu niwī. Cū be'rocjū Cristo ũ'mūsecjū nimi. ⁴⁸ A'ti di'tacjārā ne warocjū di'ta me'rā weeno'cu weronojō upūtima. Jesucristore ējōpeorā pe'e ũ'mūsepū wa'ajā ũ'mūsecjū weronojō upūtima. ⁴⁹ Adā di'ta me'rā yeeno'cu niwī. Marī cū weronojō upūti'i. Mejārōta be'ropū ũ'mūsecjū Cristo weronojō upūtirāsa'a.

⁵⁰ Acawererā, a'tiro ni'i. Marīrē a'ti upū me'rā ũ'mūsepū wa'ata basiowe'e. Boadijatji upū ni'i. Ti upū ninu'cūmasītisa'a. ⁵¹⁻⁵² Apeye quē'rā todūporo masīno'ña marī'quere weregūti. Nipe'tirā wērīsoma. Jesucristo a'tiri cura Ō'acūrē wereco'tegu ũ'mūsecjū Ō'acū yaro coronetare putigusami. Tojo wa'acā, ũmūñarō cārīwā'cāmajārā weronojō marī nipe'tirā Jesucristore ējōpeorā ape upū dūcayurāsa'a. Wērī'cārā ape upū pe'titiatji upū me'rā masārāsama. Catirā quē'rā mejārōta dūcayurāsama. ⁵³ Marī ya upū boawuari upū pe'titiatji upū wa'arosa'a. Dūcayū, catinu'cūcā'rōsa'a. ⁵⁴⁻⁵⁵ Marī pe'titiatji upū dūcayucā, Ō'acū ye queti ojāca pūrīpū nīrōnojōta wa'arosa'a. A'tiro ni ojano'o: “Marī wērīsere docaque'acā weetoja'a. Ne apaturi wērīnemosoma majā. Wērīrā pi'etisere tu'oña'soma.” ⁵⁶ Marī ña'arō weese bu'iri wērīrī masā ni'i. Te marī ña'arō weesere Ō'acū Moisére dutise

cū'que me'rã masĩno'o. Ña'arõ wéérã, marĩ pecame'epũ wa'abopã. ⁵⁷ Tere cã'mota'agũ, Õ'acũ pe'e a'tiro weecu niwĩ. Marĩ wiogu Jesucristo me'rã pecame'epũ wa'abo'cãrãrẽ yũ'rũocu niwĩ. Tojo weerã Õ'acũrẽ e'catise o'orã.

⁵⁸ Acawererã, a'tere wãcũrã, ãjõpeonu'cũcã'ña. Marĩ wiogu yere siape me'rã nemorõ weenemoña. Musã masĩ'i. Cũ yere wéérã, tojowaro weebutiarã weewe'e. Wapati'i.

16

Corintocjãrã Jerusalẽpũ nirãrẽ niyeru o'orãtirã sãrĩneose ni'i

¹ Musã Jesucristore ãjõpeorãrẽ niyeru sãrĩneosema yũ'u Galaciãcjãrãrẽ duti'caronojõta weeya. A'tiro niwũ: ² "Soorinũmũrẽ nimũ'tãrĩ nũmũ semanarĩnũcũ musã wapata'aro ejatwaro apesepũ nũrõña." Musã tojo weeyurã, yũ'u etari curapũ o'osĩ'rĩrã da'rama'acũñasome. ³ Yũ'u musã tiropũ etagũ, musã beserãrẽ Jerusalẽpũ o'ógutĩ. Narẽ o'ógũ, yũ'u ojãca pũrĩpũre "Ã'rã nima Corintocjãrã bese'cãrã", ni ojagutĩ. Na me'rã ti pũrĩrẽ, tojo nicã niyerure Jerusalẽcjãrã Jesucristore ãjõpeorãrẽ o'ógutĩ. ⁴ "Yũ'ũre wa'arouã'a" nicãma, na yũ'u me'rã wa'arãsama.

Pablo Corintopũ cũ wa'atjere apoyuse ni'i

⁵ Yũ'u topũ wa'agũ, Macedonia di'tapũ yũ'rũagusa'a. To yũ'ruã, musã tiropũ etagusa'a. ⁶ Apetero weegũ musã me'rã yoacã nigũsa'a. Nipe'tiro pu'ecu nígũ, nipe'ocũsa'a. Be'ro, musã apero no'o yũ'u wa'asĩ'rĩgũ wa'atjere weetamumasĩrãsa'a. ⁷ Yũ'u musãrẽ mejõ waro ã'ayũ'rũwã'cãsi'rĩtisa'a. Marĩ wiogu Jesucristo uacã, musã tiropũre yoacã tojasĩ'rĩsa'a. ⁸ Pentecosté bosenuũ nicã a'to Éfesopũ níngũti yujupũ. ⁹ A'tore peje da'rãse ni'i. Pãjãrã marĩ wiogu ye quetire tũ'osĩ'rĩma. Tere cã'mota'asĩ'rĩrã quẽ'rã pãjãrã nima.

¹⁰ Timoteo musã tiropũ etacã, cũrẽ weetamuña. Tojo weecã, cũ wãcũque'tiro marĩrõ, bũjawetiro marĩrõ nigũsami. Cũ yũ'u weronojõ marĩ wiogu yere da'rami. ¹¹ Tojo weerã musã cũrẽ mejõ waro ã'acõ'aticã'ña. Cũ a'topũ a'tiatjere weetamuña. Tojo weecã, cũ e'catise me'rã yũ'u tiropũ a'tigusami. Yũ'u ãpẽrã Jesucristore ãjõpeorã me'rã cũrẽ yucuegũ wee'e.

¹² Apoloma yũ'u upũtu waro musã tiropũ ã'agũ wa'adutimiwũ. Cũrẽ marĩ acawererã me'rã wa'adutimiwũ. Cũ ni'cãrõacãrẽ wa'asĩ'rĩtimi. Cũrẽ wa'ata basiocã, be'ro wa'agusami.

Pablo Corintocjãrãrẽ añudutitũo'que ni'i

¹³ Musã añurõ tũ'omasĩña. ãjõpeodu'uticã'ña. Ne uiro marĩrõ niña. Tojo nírá, Õ'acũ tutuase me'rã niña. ¹⁴ ãpẽrãrẽ ma'inu'cũcã'ña.

¹⁵ Ni'cãrõacãrẽ, acawererã, a'tere musãrẽ weresĩ'rĩsa'a. Estéfanã ya wi'icjãrãta niwã Acayapũre ãpẽrã dũporo Jesucristore ãjõpeomũ'tã'cãrã. Na Jesucristore ãjõpeorãrẽ upũtu waro weetamuma. ¹⁶ Na weronojõ weesetirãnojo'rẽ na dutisere yũ'tiya. Tojo nicã nipe'tirã Cristo yere da'rarã na dutisere weeya. ¹⁷ Musã me'rãcjãrã Estéfanã, Fortunato, Acaico a'topũ ejacã, pũrõ e'catiũ. Na musã yũ'ũre weetamubo'quere weema. ¹⁸ Yũ'ũre ejerisãjãcã weewã. Musã quẽ'rãrẽ tojota weerãsama. Tojo weerãrẽ "Añurõ weerã weema", nirõua'a.

¹⁹ Asia di'tacjãrã Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã musãrẽ añudutima. Aquila, Priscila, na ya wi'ipũ nerẽwuarã quẽ'rã Jesucristore ãjõpeorã nitjãrã, pũrõ añudutio'oma. ²⁰ Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã musãrẽ añudutima. Musã e'catise me'rã a'merĩ añudutiya.

²¹ A'te nitũose daripũre musãrẽ añudutigũ yũ'u basuta oja'a.

²² No'o marĩ wiogu Jesucristore ma'itigure ña'arõ wa'ato. “Ësã wiogu, quero a'tibaque'oya.”

²³ Jesucristo marĩ wiogu musãrẽ añurõ weeato. ²⁴ Marĩ nipe'tirã Jesucristo yarã ni'i. Tojo weegu musãrẽ uputã ma'i'i. Tojota wa'ato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Corintocjārārē ape pūrī ojanemo'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopã nise ni'i

Pablo nimu'tārī pūrī Corintocjārārē ojāca be'ro Éfesoputa tojacā'cu niwī yujupu. Topu nígũ, Corintopure ña'arō wa'a'que quetire miiejacārã niwã. Tere tu'ogu, Pablo na tiropu maata wa'asī'rīcu niwī. Tojo wa'asī'rīmigũ, wa'aticu niwī. Macedonia di'ta pe'e wa'acū niwī. Tojo weegu a'ti pūrīrē Macedonia di'tapu nígũ, ojacu niwī. Tito wāmetigu a'ti pūrīrē miacu niwī. Tojo nicã āpērã cūrē ba'patiawā'cācārã niwã.

Pablo narē a'tere ojacu niwī. Jesucristo ye quetire werecusiagu cū ña'arō yu'rūserere ojacu niwī. Tojo nicã pajasecuorārē niyeru sērībosasere ojacu niwī. Apeye, cū bu'esere ī'atu'tirã ye cjasere ojacu niwī.

Pablo Corintocjārārē oja'que ni'i

¹ Yu'u Pablo, Timoteo me'rã musārē añuduti'i. Ō'acū ñaronojōta Jesucristo yu'ure cū ye quetire weredutigu cūcu niwī. Yu'u a'ti pūrīrē musārē Ō'acū yarã Corintopu nirārē oja'a. Tojo nicã nipe'tirã Ō'acū yarã Acaya di'tapu nirārē oja'a.

² Musārē Ō'acū marī pacu, tojo nicã Jesucristo marī wiogu añurō weeato. Tojo nicã musārē ejerisājācã weeato.

Pablo cū pi'etise queti ni'i

³ Ō'acū marī wiogu Jesucristo pacure e'catise o'orã. Cūta marīrē pajaña'mi. Marīrē wācūtutuacã weenu'cūmi. ⁴ Pi'etisetirinacū Ō'acū marīrē wācūtutuacã weemi. Tojo weerã marī quē'rã pi'etirārē wācūtutuacã weemasī'i. Marīrē Ō'acū wācūtutuacã wee'caronojōta narē weemasī'i. ⁵ Jesucristo yere wererã, pi'etino'o. Cristo pūrō pi'eti'quere pi'etitamu'u. Cū me'rãta, cū weetamuse me'rã nemorō wācūtutua'a. ⁶ Ūsã pi'etirã, musārē wācūtutuacã ñarã, musã yu'rūweticã ñarã, tojo pi'eti'i. Ō'acū ūsārē wācūtutuasere o'omī. Tojo weerã ūsã quē'rã musārē wācūtutuacã wee'e. Ūsã pi'etironojō pi'etirãsa'a. Tojo wa'acã, Ō'acū musārē wācūtutuacã weegusami. ⁷ Ūsã weronojō pi'eticã, Ō'acū musārē wācūtutuacã weegusami. Tojo weerã ūsã musã añurō weeatjere masīyutoja'a.

⁸ Acawererã, ūsārē Asiapu wa'a'quere masīcã ñasa'a. Ūsã topure uputu waro pi'etiwu. A'tiro wācūmiwũ: “Ne pōtēosome. Wērīrãsa'a”, nīmiwũ. ⁹ “Ūsārē wējēcō'arāsama”, nī wācūmiwũ. Ūsã ne tutuatiwu. Tojo wa'a'que añu niwũ. Te me'rã a'tiro wācūwũ. “Ūsã basu ne weetamumasītisa'a. Ō'acū nī'cūta ūsārē weetamumasīmi”, nī wācūwũ. Cūta wērī'cārāpure masōgũ nīmi. ¹⁰ “Ō'acū ūsārē na wējēbo'cārārē yu'rūowī. Nī'cārōacārē yu'rūonu'cūcã'mi. Be'ropu quē'rārē ūsārē yu'rūonu'cūcūsami”, nī ējōpeo'o. ¹¹ Ō'acūrē musã ūsārē sērībosanu'cūcã, tojo weegusami. Pājārã ūsārē sērībosacã, Ō'acū añurō ūsārē weetamugūsami. Cū tojo weecã ī'arã, pājārã e'catise o'orāsama.

Pablo Corintopu wa'asī'rīmi'que ni'i

¹² Apeyere ūsã pūrō e'cati'i. Ūsã a'ti nucūcāpure weesooro marīrō añurō weesetiwu. Musã wa'teropu quē'rārē tojota weewu. Tojo weerã ūsã bu'iri marīrã añurō tu'oña'a. Ūsã basu ūsã masīse me'rã weetiwu. Ō'acū weetamuse me'rã weewu. ¹³ Musārē ojarã, tu'ota basiose dia'cūrē oja'a. Musã tere añurō masīcã ña'a. ¹⁴ Cã'rō masītoja'a, masīrã pe'e. Musã añurō masīpe'orã, marī wiogu Jesú apaturi a'ticã,

“Ēsārē diacjūta nipā”, nirāsa'a. Ēsā musārē “Añurō weesetima” nírōnojōta musā quē'rā ūsārē añurō wācūrāsa'a.

15-16 “Tojo añurō wa'arosa'a” ni wācūgū, Macedoniapū wa'agū, musā tiropū ī'amū'tāgū wa'asī'rīmiwū. “Be'ro ī'amajāmitojatiguti tja”, nimiwū. Puati musā tiropū ī'agū wa'asī'rīmiwū. Musā e'caticā uagu, tojo weesī'rīmiwū. “Yū'u tojo weecā, Judea di'tapū wa'atjere weetamurāsama” ni wācūgū, tojo weesī'rīmiwū. 17 Yū'u topū wa'aticā ī'arā, “Wiopesase marīrō weema'acā'pī”, ¿niti? “Cū no'o ūaro weema'agūnojō nimi”, ¿nisari? “‘Wa'aguti’ nī'cū nimigū, a'titiapī”, ¿niti? “Na'irō dūcayumūjāsami”, ¿ni wācūti? 18 Niwe'e. Ō'acū ūsā weesere “Diacjūta ni'i”, nisami. Tojo weerā ūsā ne ni'cāti no'o ūaro dūcayū, ucūma'awe'e. 19 Ēsā Jesucristo Ō'acū macū ucū'caronjōta ucū'u. Cū ne ni'cāti “Weeguti, weesome”, niticū niwī. Nipe'tise cū “Weeguti” nī'caronjōta weemi. Ēsā i'tiarā, Silvano, Timoteo, yū'u, cū ye quetire musārē bu'ewū. Nipe'tise cū ucūse diacjū ni'i. 20 A'tiro ni'i. Ō'acū todūporopūre masārē “Añurō weeguti”, nicū niwī. Nipe'tise cū tojo nī'que Jesucristo cū a'tise me'rā, cū wērī'que me'rā queoro wa'awū. Tojo wa'acā ī'arā, marī Ō'acūrē “Tojota ni'i”, ni e'catipe'o.

21 Ō'acūta marīrē Cristore ējōpeonu'cūcā weemi. Cūta marīrē cū yarā wa'adutigu besecū niwī. 22 Marīrē cū yarā wa'acā weecū niwī. Cū yarā ni'i nisere ī'osī'rīgū Espiritu Santure o'ócū niwī. Espiritu Santu marī me'rā nīgū, cūta Ō'acū marīrē yū'rūoatjere masīcā weemi.

23 Yū'u Corintopūre wa'asī'rīmīgū, wa'atiwū. Ō'acū yū'u tojo wee'quere masīsami. Yū'u musārē tu'tibosa'a nīgū, ma'īgū wa'atiwū. 24 Musā ējōpeosere “A'tiro pe'e ūa'a”, nīgū mejēta wee'e. Musā añurō ējōpeo'o. Musārē añurō e'catise me'rā nisetiatio nīgū tojo weetamusī'rī'i.

2

1 Yū'u todūporopūre musārē bujaweticā weewū. Tojo weegu apaturi tja musārē bujaweticā weesī'rītigu, wa'atiwū. 2 Yū'u musārē bujaweticā weecā, ¿noa yū'ure e'caticā weebosari? Musā dia'cū yū'ure tojo wee'e. Musā bujaweticā, basiotibosa'a. 3 Tojo weegu yū'u musārē ojawū. Yū'u topū wa'acā, e'caticā weeboronjō o'orā, yū'ure bujaweticā weebopā. Yū'u a'tiro tu'oña'a. Yū'u e'caticā, musā quē'rā e'catibopā. 4 Yū'u ojamū'tāca pūrīrē ojagū, pūrō wācūque'ti, utiwū. Musārē bujawetiatio nīgū mejēta ojawū. Yū'u musārē ma'iyū'ru'u. Musārē tere masīdutigu ojawū.

Ña'arō wee'cūre acobojoduti'que ni'i

5 Ni'cū ña'arō weeri masū marīrē bujaweticā weecū niwī. Yū'u dia'cūrē tojo weetiwī. Musā quē'rā mejārōta weeno'cārā niwū. Marī nipe'tirā tojo weeno'cārā niwū, weeno'rā pe'e. Yū'u a'tere tojo ucūgū, upūtu waro nibutiagu mejēta wee'e. 6 Musā pājārā ña'arō weeri masūrē bu'iri da'retoja'a. 7 Tojo weerā ni'cārōcā musā cūrē acobojoya. Cūrē wācūtutuacā weeya. Tojo weeticā, cū bujawetiayū'ruabosami. 8 Tojo weegu musārē cūrē ma'iduti'i tja. 9 Yū'u musārē todūporopūre ojawū. “¿Te yū'u duti'quere queorota weemitina?” ni masīsī'rīgū ojawū. 10 Musā no'o ña'arō weegūre acobojocā, yū'u quē'rā cūrē acobojo'o. Yū'ure ña'arō weetiwī. Musā pe'ere ña'arō weewī. Yū'ure ña'arō weetimicā, cūrē acobojo'o. Musārē ma'īgū, tojo wee'e. Jesucristo yū'ure “Cūrē diacjūta acobojomi”, ni ī'asami. 11 Marī cūrē acobojoticā, wātī cūrē ña'arō bujawetiayū'rucā weebosami. Jesucristo yere du'ucā'bosami. Marī wātī weewūasere añurō masī'i.

Pablo Troapū wācūque'ti'que ni'i

¹² Yũ'u Troa wãmetiri macãpu Cristo ye quetire bu'egu etagu, a'tiro bocaejawu. Jesucristo marĩ wioгу pãjãrãrẽ cũ ye quetire tu'osĩ'ricã weecu niwĩ. ¹³ Tojo nimicã, yũ'u Tito marĩ acaweregure bocatigu, pũrõ wãcũque'tiwu. Tojo weegu narẽ we'eriti, wa'a wa'awu Macedonia di'tapu.

Jesucristo me'rã marĩ añurõ weemasĩ'i nise ni'i

¹⁴ Yũ'u wãcũque'timigũ, Õ'acũrẽ e'catise o'o'o. Cũ marĩrẽ añurõ weenu'cũcã weemi. Marĩ Cristo yarã nicã, tojo weemi. Marĩ Cristo ye queti werese me'rã masãrẽ cũrẽ masĩcã weemi. Cũrẽ masĩse u'mutise weronojõ nipe'tiropu se'sa'a. ¹⁵ Marĩ Jesucristo ye quetire wererã, u'mutise weronojõ nisa'a. A'tiro ni'i. Masã Õ'acũrẽ e'catise o'ocã, ope weronojõ bajuse me'rã buemorõcã, tu'sasami. A'tere weronojõ marĩ cũ ye quetire werecã ï'agũ, tu'sasami. Te queti nipe'tirã cũ yu'ruo'cãrãrẽ se'sa wa'a'a. Tojo nicã cũ yu'ruono'ña marĩrã pecame'epu wa'ajã quẽ'rã te ucũsere tu'ose'sa wa'ama. ¹⁶ Yũ'ruono'tirã Jesucristo ye quetire wererãrẽ ï'arã, cũrẽ ãjõpeotirã "Pecame'epu wa'arãsa'a" nĩrã weronojõ tu'oña'sama. Õ'acũ yu'ruono'cãrã pe'e Jesucristo ye quetire wererãrẽ ï'arã, cũrẽ ãjõpeorã "Marĩ Jesucristo me'rã ninu'cũcã'rãsa'a", ni wãcũsama. Ne ni'cũ cũ se'saro te quetire weremasĩtimi. Õ'acũ weetamurõ me'rã pe'e weremasĩmi. ¹⁷ Pãjãrã a'tiro weema. Õ'acũ ye quetire wẽrẽrã, wapata'ase dia'cũrẽ wãcũma. Æsã na weronojõ weewe'e. Õ'acũ o'õ'cãrã Cristore da'racõ'terã ni'i. Tojo weerã Õ'acũ ï'orõpũre cũ ye quetire queoro were'e.

3

Õ'acũ "Masã wioгу nigũti" niyu'que ni'i

¹ Æsã "Õ'acũ ye quetire queoro were'e" nĩrã, ùsã basu añurõ ucũrã mejẽta wee'e. Æpẽrã tojo weewuasama. Na basu añurõ ucũsama. Æpẽrãrẽ a'tiro nisama: "Æsãrẽ papera ojabosaya", nisama. "Ã'rã añurõ weerã nima", ni apobosadutisama. "Æsã tojo weecã, 'Añurã nima', ni ï'arãsama" nĩrã, tojo weedutisama. ¿Mũsã na weesetironojõ uati? Æsã mũsãrẽ "Añurã ni'i, tojo weerã ùsãrẽ papera apobosaya", nĩrã mejẽta wee'e. ² Mũsã Jesucristore ãjõpeo'o. Tojo weese me'rã ùsã mũsãrẽ queoro bu'e'quere ï'o'o. Tojo weerã ãpẽrã ojabosaca pũrĩrẽ uawe'e. Æsã mũsãrẽ "Ti pũrĩ weronojõ nima", ni ejeripõ'rãti'i. A'tiro ni'i. Nipe'tirã mũsãrẽ ï'arã, masĩsama. "Na narẽ diacjũta werepã", nisama. ³ Mũsãrẽ Cristo masãrẽ yu'ruomi nisere werewu. Tere ãjõpeocã, Cristo mũsãrẽ añurõ weewĩ. Cũ mũsãrẽ tojo weesere ãpẽrã quẽ'rãrẽ masĩcã uami. Tere masĩdutigu, papera pũrĩpu ojacju me'rã ojaticu niwĩ. Tojo nicã toduporopu Õ'acũ catinu'cũgũ ùtãpjĩpu oja'caronojõta weeticu niwĩ. A'tiro pe'e weecu niwĩ. Espĩritu Santu tutuaro me'rã mũsã wãcũsere ducayucu niwĩ. Te me'rã Cristo mũsãrẽ añurõ weesere ï'omi.

⁴ Æsã Õ'acũrẽ ãjõpeorã, a'tiro nĩmasĩ'i. Æsã weresere tu'o ãjõpeo'quere "Diacjũta ni'i", nĩmasĩ'i. Cristo weetamuse me'rã ùsã tojo nĩmasĩ'i. ⁵ "Æsã se'saro Õ'acũ yere weremasĩ'i", nĩrã mejẽta wee'e. Nipe'tise ùsã weesere Õ'acũ weetamuse me'rã pe'e wee'e. ⁶ Õ'acũta "Masã me'rã apoguti" ní'quere ùsãrẽ werecã weewĩ. Cũ ní'que a'tiro ni'i: "Yũ'u na wioгу nigũti. Na pe'e yarã nirãsama." Õ'acũ tojo ní'que Moisé dutise oja'quere yu'tise weronojõ niwe'e. Espĩritu Santu masãrẽ Õ'acũ uaro weecã weemasĩmi. "Moisé dutise oja'quere yu'tirãti", ní'cãrã pe'ere ne basiowe'e. Na bu'iritirã pecame'epu wa'abopã. Espĩritu Santu pe'e marĩrẽ catinu'cũcã weemi. ⁷ Õ'acũ Moisére duti'quere ùtãpjĩpu ojano'caro niwũ. Te dutise marĩ yu'rũnu'cãse bu'iri wẽjẽcõ'adutise weronojõ nicaro niwũ. Õ'acũ tere o'ogu, uputu asistese me'rã o'ocu niwĩ. Tojo weero Moisé tere ojacã, cũ diapoa asistecaro niwũ. Israe curuacjãrã

cũ asistecã ï'apõtẽomasĩticãrã niwã. Siape me'rã cũ asistese pe'tidijacaro niwã. ⁸ Te dutise asistese me'rã o'o'que nemorõ Espĩritu Santu cũ marĩrẽ bu'ese pe'e totã nemo'o. ⁹ A'tiro ni'i. Moisẽ dutise marĩrẽ "Bu'iri da'reno'rãsama" ní'que añuyũ'ruacaro niwã. Totã Õ'acũ marĩrẽ bu'iri mooma nise queti pe'e nemorõ añu'u. ¹⁰ Jesucristo yere marĩ ï'acasanũ'cõcãma, Moisẽ dutise "Añuyũ'rua'a" na ní'que pe'e mejõ nise tojacã'a. ¹¹ Moisẽ cũ dutise asistese me'rã a'ti'que pe'tiatje nicaro niwã. Jesucristo ye queti pe'e pe'titiatje ni'i. Tojo weero Moisẽ dutise nemorõ, añuyũ'rũnũ'cã'a.

¹²⁻¹³ Æsã Jesucristo ye queti pe'titiatjere e'catiyutoja'a. Tojo weerã diacjũta were'e. Moisẽ cũ diapoare asistese nidojatisere pe'tidijacã ï'adutiticũ niwĩ. Tojo weegũ su'tiro casero me'rã mo'acũ niwĩ. Æsã cũ weronojõ weewe'e. Tojo weerã Jesucristo ye quetire uiro marĩrõ bajuyoropũ were'e. ¹⁴ Moisẽ Õ'acũ duti'quere werecã, Israe curuacjãrã tũ'omasĩticãrã niwã. A'tiro nicã quẽ'rãrẽ mejãrõta nima. Na Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩrẽ bu'érã, tũ'otima. Cristore ãjõpeorã dia'cũ todũporo oja'quere tũ'oma. ¹⁵ Nĩ'cãrõacãpũ quẽ'rãrẽ Israe curuacjãrã Moisẽ oja'quere bu'érã, tũ'otima yujupũ. ¹⁶ Marĩ wiogũre ãjõpeoca be'ro Õ'acũ ye cjasere tũ'ono'o. ¹⁷ Jesucristo marĩ wiogũ Espĩritu Santu me'rã ni'cũta nimi. Tojo weerã marĩ Espĩritu Santu me'rã nĩrã, pecame'epũ wa'abo'cãrã yũ'ruono'cãrã ni'i. ¹⁸ Marĩ Cristore ãjõpeorã ni'i. Tojo weerã marĩ wiogũ añuyũ'ruagũ nimi nisere masĩ'i. Marĩ, marĩ catiri umũco põtẽorõ cũ dia'cũrẽ wãcũnu'cũ'u. Cũrẽ wãcũrã, siape me'rã cũ weronojõ cũ añurõ weesere marĩ quẽ'rã weenemowã'cã'a. Marĩ wiogũ Espĩritu Santu marĩrẽ tojo weemi.

4

¹ Õ'acũ ùsãrẽ añurõ wéegũ, Jesucristo ye quetire wereduticũ niwĩ. Tojo weerã wãcũtutuatarã niwe'e. ² Bopoyoro weesere, tojo nicã masã ï'atiropũ weesere yabi ni'i. Õ'acũ wereduti'quere nisoose me'rã werewe'e. Tere dũcayuro marĩrõ, queoro dia'cũ were'e. Õ'acũ ï'orõpũre tojo wee'e. Tojo weerã ùsã weresere "Diacjũta werema", nisama. ³ No'o Jesucristo ye quetire tũ'oti ãjõpeotirãnojo bu'iri da'reno'ajã nima. ⁴ Na ãjõpeotise ye bu'iri a'ti turicjãrã wiogũ wãtĩ narẽ tũ'omasĩtirã, caperi ï'atirã weronojõ dojocã weesami. Cũ, Cristo nipe'tirã bu'ipũ añubutiagũ nimi nisere ãjõpeodutitigũ tojo weesami. Jesucristo masũ weronojõ upũtigũ nicũ niwĩ. Cũ Õ'acũ warota nimi. Tojo weegũ masãrẽ Õ'acũrẽ masĩcã weecũ niwĩ. ⁵ Æsã Jesucristo ye quetire wererã, masã ùsãrẽ añurõ wãcũdutirã mejẽta were'e. "Marĩ wiogũ Jesucristo nimi, cãrẽta ãjõpeorouã'a" nidutirã pe'e were'e. Æsã a'tiro ni'i: "Jesucristo ùsãrẽ cũ ye quetire weredutise bu'iri mũsãrẽ da'raco'terã weronojõ ni'i." ⁶ A'tiro ni'i. Õ'acũ ne waropũ a'ti turi na'itĩ'arõ ní'quere bo'reyucã weecũ niwĩ. Cũ tere wee'caronojõ cũta tja marĩ ye ejeripõ'rãrĩpũ bo'reyucã weecũ niwĩ. Cũ yere tũ'omasĩtimi'cãrãrẽ tũ'omasĩcã weecũ niwĩ. Tojo nicã marĩrẽ Õ'acũ tutuayũ'ruagũ nimi nisere masĩcã weecũ niwĩ. Jesucristore masĩrã tere masĩno'o.

Marĩ upũ pe'tidijati upũ ni'i nise ni'i

⁷ Marĩ ya upũ di'ta me'rã yee'queparũ weronojõ ni'i. Pe'tiati upũ ni'i. Tojo upũtimirã, Õ'acũ ye queti añubutiase quetire cuo'o. Tojo weero masĩno'o. Õ'acũ cũ tutuayũ'rũse me'rã te quetire masãrẽ masĩcã weemi. Marĩ ye tutuase me'rã mejẽta wee'e. ⁸ Apetero pũrõ pi'eti'i. Tojo pi'etimirã, upũtu waro bujawetiwe'e. Æsã wãcũque'timirã, upũtu waro "¿De'ro wa'abutiarosariba?" niwe'e. ⁹ Masã ùsãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩmicã, Õ'acũ ùsãrẽ ne cõ'awã'cãtimi. Na ùsãrẽ tuuquecũmirã, wẽjẽtima. ¹⁰ No'o ùsã wa'aro Jesure wẽjẽ'caronojõta ùsã quẽ'rãrẽ wẽjẽsĩ'rĩmima. Masã ùsãrẽ pi'eticã ï'arã, Jesũ catinu'cũgũ ùsãrẽ weetamusere masĩma. ¹¹ Nipe'tise

nɯmɯrĩ ũsã catiro põtëorõ Jesú ye quetire werese bu'iri wërĩtawioro ni'i. Tojo weerã ũsã ya upɯ boadijati upɯ me'rã Jesucristo cã nisetisere masãrẽ ĩ'o'o. ¹² ũsã pe'e wiose pɯ'to nimirã, mɯsãrẽ catinu'cũdutirã Jesucristo ye quetire bu'enu'cũ'u.

¹³ Ő'acũ ye queti ojãca pũrĩpɯ a'tiro ojano'wũ: “Yɯ'ɯ ẽjõpeowɯ. Tojo weegɯ Ő'acũ ye cjasere mɯsãrẽ ucũwũ.” Tojota ni'i ũsã quẽ'rãrẽ. Ő'acũrẽ ẽjõpeorã, cã yere ucũ'u.

¹⁴ Marĩ masĩ'i, Ő'acũ, marĩ wioɯ Jesure masõ'caronojõta marĩ quẽ'rãrẽ masõgũsami. Marĩ cãrẽ ẽjõpeocã, tojo weegusami. ũsãrẽ mɯsã me'rã cã tiropɯ miagũsami. ¹⁵ ũsã mɯsãrẽ añurõ wa'adutirã nipe'tisere pi'eti'i. Mɯsã pãjãrãrẽ siape me'rã Ő'acũ añurõ weecã ɯarã, tojo wee'e. Be'ro pãjãrã a'tere ĩ'arã, Ő'acũrẽ e'catise o'orãsama. Te me'rã cãrẽ “Añuyɯ'rɯagɯ nimi” nĩrã, tojo weerãsama.

¹⁶ Tojo weerã ũsã pi'etimirã, wãcũtutuanu'cũcã'a. Mu'ñumirã, siape me'rã nemorõ wãcũtutuanemo'o. ¹⁷ A'tiro ni'i. Marĩ a'ti nucũcãpɯ pi'etise maata pe'tiatje ni'i. Marĩ Jesucristore ẽjõpeorã pi'eti'que wapa nemorõ añuse pe'titiatjere bocarãsa'a. ¹⁸ Marĩ a'ti nucũcã cjase pe'tiatjere sõ'owaro wãcũnũrũticã'rõɯa'a. Bajutise ɯ'muse cjase pe'ere wãcũnũrũrõɯa'a. Marĩ ĩ'ase pe'tiatje ni'i. ĩ'atise pe'e ninu'cũatje ni'i.

5

¹ Marĩ masĩ'i, marĩ ya upɯ wi'i weronojõ boadijarosa'a. Tojo wa'acã, Ő'acũ ɯ'muse cja upɯ pe'titiatji upɯre o'ogusami. Ti upɯ masã wéeca upɯ nitisa'a. ² Diacjũta ni'i. Marĩ a'tiro upɯtirã uti, caributi'i. Ma'ma upɯ su'tiwetisĩ'rĩsa'a. ³ Marĩ ma'ma upɯre cɯorã, su'ti marĩrã weronojõ nisome. ⁴ Marĩ a'ti upɯ me'rã caributi'i. Pũrõ pi'eti'i. Marĩ ya upɯre wërĩato nigũ mejëta wee'e. Marĩ ma'ma su'ti sãñarõ weronojõ ducayurato nígũ tojo ni'i. Ma'ma upɯ pe'titiatji upɯre cɯorãsa'a. Ő'acũ me'rã catinu'cũcã'rãsa'a. Mejã upɯ boadijati upɯ boabajudutia wa'arosa'a. ⁵ Ő'acũta marĩrẽ a'tere apoyucɯ niwĩ. Cũ marĩrẽ weeatjere masĩmũ'tãdutigɯ Espĩritu Santure o'óyumu'tãcɯ niwĩ.

⁶ Tere wãcũrã, wãcũtutuanu'cũ'u. Masĩno'o, marĩ a'ti upɯ me'rã nĩrã, marĩ wioɯ Ő'acũ tiropɯ niwe'e. ⁷ Tojo weerã cãrẽ ĩ'atimirã, Jesucristore ẽjõpeo'o. Cãrẽ sirutu'u. Be'ropɯ wa'atje quẽ'rãrẽ añurõ masĩtimirã, “Ő'acũ tiropɯ wa'arãsa'a”, ni'i. ⁸ Marĩ, marĩ ye niatjere e'catiyutoja'a. Tojo weerã marĩ “Marĩ wioɯ me'rã niajã, wërĩse ɯamisa'a”, ni'i. ⁹ Tojo nimirã, marĩ catirã o wërĩca be'ro marĩ wioɯ ɯaro dia'cũ weenu'cũsĩ'rĩ'i. ¹⁰ A'tiro ni'i. Cristo cã beseatji nɯmɯ nicã, marĩ nipe'tirãrẽ besegusami. Marĩ ni'cãrẽrãrẽ marĩ wee'quenɯcũ queoro marĩ añurõ o ña'arõ wee'quere wapayegusami.

Ő'acũ cã me'rã nidutigɯ ɯasãse ni'i

¹¹ Marĩ wioɯ Cristo marĩrẽ beseatjere wãcũ'u. Tere wãcũrã, cãrẽ wiopesase me'rã ẽjõpeo'o. Masãrẽ “A'tiro weerõa'a”, ni were'e. Ő'acũ ũsã weesere añurõ masĩmi. Mɯsã quẽ'rãrẽ tojota masĩcã ɯa'a. ¹² ũsã basu ũsã yere apaturi añurõ ucũnemorã weewe'e. A'tiro pe'e wee'e. ũsãrẽ añurõ wãcũdutirã, e'catiato nĩrã tojo wee'e. Tojo weerã mɯsã ãpẽrã bu'icjase dia'cũ bajusere wãcũrãrẽ, ejeripõ'rãpɯ cjase wãcũtirãrẽ añurõ yɯ'timasĩrãsa'a. ¹³ ãpẽrã ũsãrẽ “Maatirã weema”, nisama. Na tojo nimicã, ũsã Ő'acũ ɯaro weerã wee'e. Apeterore “Queoro weema”, nisama. Tere wéerã, mɯsã ye cjasere weerã wee'e. ¹⁴ Cristo marĩrẽ ma'imi. Tojo weerã cã ye quetire were'e. Masĩno'o, Cristo nipe'tirãrẽ wërĩ ducayucɯ niwĩ. Te me'rã masĩno'o, nipe'tirã Cristo wërĩ ducayuno'rã wërĩ'cãrã weronojõ tojapã. ¹⁵ Cristo nipe'tirãrẽ wërĩbosacɯ niwĩ. Catinu'cũse cɯorã na ɯaro dia'cũ weeticã'to nígũ tojo weecɯ niwĩ. Cũ ɯaro pe'ere weedutigɯ wërĩ masãcɯ niwĩ. ¹⁶ Tojo weerã ũsã ne ãpẽrãrẽ a'ti ɯmucocjãrã weewɯaro weronojõ ĩ'aweewe'e. Yɯ'ɯ todapropɯre Cristore tojo weemiwũ. “A'ti

di'tacjũ nimi", ni wãcũmiwũ. Ni'cãrõacãrẽ tojo wãcũno'ña marĩ'i majã. ¹⁷ Marĩ Cristo yarã wa'arã, apesu'tiro sãjãrã wee'e. Añuse dia'cũ ducayu'u. Todapoporũ no'o ñaro weeseti'quere weenemowe'e majã.

¹⁸ Õ'acũta marĩrẽ tojo weecu niwĩ. Marĩ Cristore ĩ'atu'tirã nicãrã niwũ. Cũ pe'e cũ wẽrĩse me'rã marĩrẽ cũ me'rãcjãrã sãjãcã weecu niwĩ. Nipe'tirãrẽ tojo wa'acã ñagũ, cũ ye quetire weredutigũ marĩrẽ o'ócũ niwĩ. ¹⁹ A'tiro ni'i. Õ'acũ nipe'tirã a'ti turicjãrãrẽ cũ me'rãcjãrã sãjãcã ñami. Tojo weegũ Cristore wẽrĩdutigũ niwĩ. Te me'rã masãrẽ cũ yarã sãjãcã weegũ weemi. Jesucristo wẽrĩse me'rã narẽ bu'iri marĩrã ĩ'ami. Tere ãpẽrã masĩcã ñagũ ñsãrẽ weredutiwĩ.

²⁰ Tojo weerã ñsã Cristo ducayurã ni'i. Cũrẽ, cũ ye quetire werebosa'a. Ñsã werese me'rã Õ'acũ masãrẽ "Yũ'u me'rãcjãrã nima", nisami. Tojo weerã masãrẽ Cristo dutiro me'rã "Añurõ Õ'acũ me'rã niato", ni'i. ²¹ Cristo ne cã'rõacã ña'arõ weeticũ niwĩ. Õ'acũ pe'e marĩ ña'arõ weese bu'iri cũrẽ wẽrĩbosa ducayudutigũ niwĩ. Cũrẽ ña'agũrẽ weronjõ bu'iri da'recũ niwĩ. Tojo weese me'rã Õ'acũ marĩrẽ Cristo yarã wa'acã weecu niwĩ. Tojo nicã cũ ñaro cũ weronjõ añurõ nidutigũ tojo weecu niwĩ.

6

¹ Ñsã Õ'acũ yere da'ratamurĩ masã ni'i. Tojo weeyurã, cũ masãrẽ añurõ weesere wãcũduti'i. Cũ ñaronjõta añurõ weeya.

² Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ cũ ucũ'quere a'tiro ni ojano'wã:

Yũ'u masãrẽ añurõ weeritero nicã, mũ'u sãrĩsere tũ'owũ.

Yũ'u yũ'ruoritero nicã quẽ'rãrẽ, mũ'urẽ yũ'ruowũ, nicũ niwĩ Õ'acũ.

Tũ'oya. Ni'cãrõacã cũ tojo weeritero ni'i. Ni'cãrõacã cũ yũ'ruosĩ'rĩsami.

³ ãpẽrãrẽ ñsã weresere mejẽcã wãcũdutigũ ñsã ne cã'rõ ña'arõ weewe'e. ⁴ A'tiro pe'e wee'e. Nipe'tise ñsã weese me'rã Õ'acũrẽ da'racõ'tesere ĩ'o'o. Pi'etirã, tojo ĩ'o'o. Ñsãrẽ apeyenojõ du'sacã, tojo tũ'oña'cã'a. Mejẽcã wa'acã, nũ'cã'a. ⁵ Ñsã a'tere pi'etiwũ. Masã ñsãrẽ tãrãwã. Bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõwã. Cumuca wa'acã, tũ'oña'wũ. Upũtu da'ra, apeterore cãrĩtiwũ. Ujaboawũ. ⁶ Ñsã Õ'acũrẽ da'racõ'tesere ĩ'orã, a'te quẽ'rãrẽ wee'e. "Numiarẽ ña'arõ weesĩ'rĩsa'a", niwe'e. Narẽ tojo ĩ'acã'a. Õ'acũ ye cjase diacjũ nisere masĩ'i. ãpẽrã queoro weetisere nũ'cã'a. ãpẽrãrẽ pajaña'a. ãpẽrãrẽ weesooro marĩrõ ma'ime'rĩcã'a. Espĩritu Santu ñsã me'rã nise bu'iri ñsã Õ'acũrẽ da'racõ'tesere ĩ'ono'o. ⁷ Diacjũta were'e. Õ'acũ cũ tutuasere cõ'o. Cũ ñsãrẽ añurã wa'acã weemi. Tojo weerã añurõ weemasĩ'i. Ña'ase quẽ'rãrẽ cã'mota'amasĩ'i. ⁸ Masã ñsãrẽ a'tiro weema. ãpẽrã ñsãrẽ añurõ ucũma. ãpẽrã ña'arõ ucũma. ãpẽrã ñsãrẽ nisoori masãrẽ weronjõ ĩ'ama. ãpẽrã pe'e "Diacjũta werema", ni ĩ'ama. ⁹ ãpẽrã ñsãrẽ añurõ ĩ'amasĩma. Tojo nimirã, ĩ'amasĩtirã weronjõ ĩ'ama. Apeterore ñsãrẽ wẽjẽsĩ'rĩcã, tũ'oña'a. Tojo nimicã, catinu'cũ'u. Ñsãrẽ bu'iri da'reyũ'ruoma. Wẽjẽtima, wẽjẽrãpua. ¹⁰ Ñsã bujawetimirã, e'catinu'cũcã'a. Ñsã pajasecũorã nimirã, ñsã bu'ese me'rã ãpẽrãrẽ peje cũorã weronjõ nicã wee'e. Ne apeyenojõ moomirã, cõope'orã weronjõ ni'i. A'te nipe'tise me'rã nipe'tirãrẽ ñsã Õ'acũrẽ da'racõ'tesere ĩ'o'o.

¹¹ Acawererã, Corintocjãrã, du'aro marĩrõ masãrẽ ñsã wãcũsere werepe'ocã'a. Masãrẽ pũrõ ma'i'i. ¹² Masãrẽ ne mejẽcã wãcũwe'e. Masã pe'e ñsãrẽ mejẽcã tũ'oña'sa'a. ¹³ Yũ'u ni'cũ cũ põ'rãrẽ dutiro weronjõ masãrẽ dutiguti. Yũ'u masãrẽ diacjũ ma'irõnojõta yũ'u quẽ'rãrẽ ma'ña.

Õ'acũ põ'rã ni'i nise ni'i

¹⁴ Jesucristore ãjõpeotirã me'rã a'mesũ'aticã'ña. Añuse, ña'ase me'rã morẽta basiotironojõta añurõ weerã, ña'arõ weerã me'rã a'mesũ'ata basiowe'e. Bo'reyuse

na'itĩ'arõpũ nitironojõta Jesucristore ɯarã me'rã, ɯatirã me'rã morẽsu'uta basiowe'e. ¹⁵ Cristo quẽ'rã, wãtĩa wiogu me'rã ni'cãrõnojõ wãcũse cɯomasĩtima. Ējõpeogu, ějõpeotigu me'rã ne ni'cãrõnojõ “Tojo weeroua'a”, nĩmasĩtisama. ¹⁶ Ō'acũ wi'i, tojo nicã ějõpeose queose yee'que me'rã ne ni'cãrõnojõ niwe'e. Musã pe'e Ō'acũ wi'i cũ nirõpũ weronõjõ ni'i. Cũ catinu'cũgũ nimi. Cũ a'tiro nicũ niwĩ:

Yũ'ɯ na tiropũ ni, na me'rã ninu'cũgũsa'a.

Na wiogu nigũsa'a.

Na quẽ'rã yarã nirãsama, nicũ niwĩ.

¹⁷ Tojo weegu aperopũ quẽ'rãrẽ marĩ wiogu tutuayũ'rugũ a'tiro ninemocũ niwĩ:

“Ña'arã tiropũ nimi'cãrã wijawã'cã wa'aya.

Nipe'tise ña'arõ weesere ne weeticã'ña.

Tojo weecã, yũ'ɯ musãrẽ ñe'egũti.

¹⁸ Yũ'ɯ musã pacũ nigũti.

Musã pe'e yũ'ɯ põ'rã nirãsa'a”, nicũ niwĩ, ni ojano'wũ.

7

¹ Acawererã yũ'ɯ mairã, musãrẽ nigũti. Ō'acũ marĩrẽ “Musã pacũ nigũsa'a”, nicũ niwĩ. Tojo weerã marĩ nipe'tise ña'arõ weesere, upũre dojorẽsere, ejeripõ'rãrẽ dojorẽsere cõ'arã. Ō'acũrẽ wiopesase me'rã cãrẽ ějõpeorã, cũ ɯaro nipe'tisere queoro weerã.

Corintocjãrã todũporo ña'arõ wee'cãrã na dũcayũ'que ni'i

² Ĕsãrẽ ma'iña. Ne ni'cãrẽ musãrẽ ña'arõ weetiũ. Tojo nicã ne ãpẽrãrẽ dojorẽtiũ. Musãrẽ ějõpeodutirã weesootiũ. ³ Yũ'ɯ “Bu'iri cɯorã nima”, nigũ mejẽta wee'e. Yũ'ɯ todũporo ni'caronõjõta musãrẽ ma'i'i. Marĩ catirã, ni'cãrõ me'rã ni'i. Wẽrĩrã quẽ'rã ni'cãrõ me'rã ninu'cũrãsa'a. ⁴ Yũ'ɯ musãrẽ “Diacjũta weema, añuyũ'ruama”, ni ejeripõ'rãti'i. Musãrẽ wãcũgũ, wãcũtutua'a. Pũrõ pi'etimigũ, e'catiyũ'rua'a.

⁵ Macedoniapũre ejãca be'ro ỹsã ne cã'rõ sootiũ. No'o ỹsã wa'aro pũrõ pi'etiũa'cãwũ. Āpẽrã ỹsãrẽ ña'arõ weequenũ'cõwã. ỹsã bu'e'cãrãrẽ wãcũgũ, ɯpũtũ wãcũque'ticãti. ⁶ Tojo weemicã, Ō'acũ wãcũtutuasere o'ogu ỹsãrẽ wãcũtutucã weewĩ. Titore ỹsã tiropũ etacã wéegũ, ỹsãrẽ tojo weewĩ. ⁷ Cũ etase me'rã dia'cũ wãcũtutuatũ. Musã cãrẽ wãcũtutucã wee'quere tũ'orã, nemorõ wãcũtutuanemowũ. Musã yũ'ɯre ĩ'asĩ'rĩsere cũ werewĩ. Apeye quẽ'rãrẽ musã bũjawetisere werewĩ. Tojo nicã musã yũ'ɯre wãcũnu'cũsere werewĩ. Tere tũ'ogu, totã nemorõ e'catinemowũ.

⁸ Yũ'ɯ ojãca pũrĩ me'rã musãrẽ bũjaweticã weewũ. Tojo bũjaweticã weemigũ, yũ'ɯ ojacã, añu niwũ. Ne waro yũ'ɯ ojãca be'ro musãrẽ cã'rõ yoaticã bũjaweticã ĩ'agũ, “Yũ'ɯ ojaticã, añu nibopã”, ni wãcũmiwũ. ⁹ Ni'cãrõacãma yũ'ɯ e'cati'i. Musã bũjawetise ye bu'iri mejẽta ni'i. Musã bũjawetitjãrã, ña'arõ weesere du'u, dũcayua wa'aporo. Tojo weegu e'cati'i. Musã ña'arõ wee'que bu'iri Ō'acũ ɯaronõjõta bũjawetiaporo. Tojo weerã “Ĕsã musãrẽ dojorẽrã mejẽta weepã”, ni'i. ¹⁰ Marĩ Ō'acũ ɯaronõjõta bũjawetirã, ña'arõ weesere du'u'u. Du'u, pecame'epũ wa'abo'cãrã yũ'ruono'rãsa'a. Tojo weerã añurõ yũ'ruwetĩ'i. Āpẽrã pe'e na ña'arõ wee'quere du'utirã, mejõ waro bũjawetima'asama. Tojo bũjawetirã bu'iri cɯorã, pecame'epũ wa'asama. ¹¹ Musã Ō'acũ ɯaronõjõ bũjawetirã, a'tiro weeaporo. Musã weesetisere wiopesase me'rã ĩ'aporo. Tojo wiopesase me'rã ĩ'arã, “Todũporopũre queoro weetipã; ni'cãrõacãrẽ queorõ wee'e majã”, niaporo. Musã wee'quere wãcũrã, bũjawetiaporo. Tojo nicã tere wãcũrã, uia wa'aporo. Be'ro yũ'ɯre pũrõ ĩ'asĩ'rĩaporo. Ña'arõ

weegure queoro bu'iri da'reaporo. Nipe'tise tojo weese me'rã musã bu'iri moosere ï'oporo. ¹² Tojo weegu musãrẽ ojagu, ña'arõ weegure weetamusí'rigũ ojatiwũ. Ña'arõ weeno'gũ quẽ'rãrẽ weetamugũ ojatiwũ. Musã pe'ere weetamusí'rigũ ojawũ. Musã ñsã ñaronojõ añurõ weesí'rĩ'i. Tojo weegu tere masĩdutigu ojawũ. Õ'acũ tojo masĩcã ñami. ¹³ Nipe'tise musã añurõ wee'que me'rã ñsã e'cati, wãcütutuawũ.

Tojo wãcütutuarã, Tito pũrõ e'caticã ï'arã, totã nemorõ e'catinemowũ. Musã nipe'tirãputa cã bujaweti'quere wãcütutuacã weecãrã niwã. Tojo weegu e'catiwi. ¹⁴ Musã ye cjasere yu'u Titore na añuyũ'ruama nígũ, nisoogu weronojõ nitiwũ. Nipe'tisere yu'u musãrẽ were'quere diacjũta werewũ. A'te weronojõ ñsã Titore musã ye cjasere were'que quẽ'rã diacjũta niwã. ¹⁵ Musã cũrẽ wiopesase me'rã ñe'ecãrã niwã. Cũ dutisere yu'ticãrã niwã. Musã tojo wee'quere wãcũgũ, musãrẽ nemorõ ma'iyũ'ruami. ¹⁶ Yu'u musãrẽ añurõ weerãsama nígũ, pũrõ e'cati'i.

8

Marĩ curo ejatuario ãpẽrãrẽ o'odutise ni'i

¹ Acawerã, ñsã a'tiro musãrẽ weresí'rĩsa'a. Õ'acũ Jesucristore ãjõpeorã Macedoniarũ nirãrẽ añurõ weewĩ. Cũ ãpẽrãrẽ weetamucã weewĩ. Tere musãrẽ masĩcã ña'a. ² A'tiro ni'i. Na uputu pi'etirã, queoro weecãrã niwã. Tojo pi'etimirã, pũrõ e'catiwiã. Na pajasecuroã waro nimirã, peje curoã weronojõ ãpẽrãrẽ añurõ weetamuwã. ³ Na curo põtõorõ na curose o'owã. Na curose nemorõ o'oyũ'ruomujãwã. Yu'u narẽ tojo weecã ï'awũ. Na ñaro o'owã. ⁴ Ñsãrẽ pejetiri a'tiro niwã: "Õ'acũ yarã pajasecuroãrẽ niyeru o'osí'rĩsa'a", niwã. ⁵ Ñsã wãcũ'caro nemorõ weewã. Ne warore na Õ'acũrẽ ãjõpeorã "Mu'u yarã ni'i", niwã. Be'rore ñsãrẽ "Musã dutisere weerãti Õ'acũ ñaronojõta", niwã. ⁶ Na Macedoniãcãrã tojo weecã ï'arã, ñsã Titore musã tiropũ wa'aduti'i. Cũ toduporopũ musã tiro Corintopũ nígũ, niyerure sãrĩneocũ niwĩ. Tere sãrĩtu'ajanũ'cõdutiãrã cũrẽ o'orã wee'e. Tojo weerã musã añurõ ñcã'quere queoro tu'ajanũ'cõrãsa'a. ⁷ Musã nipe'tisere añurõ wee'e. Añurõ ãjõpeoseti'i. Õ'acũ ye cjasere añurõ masĩ'i. Añurõ bu'etsi'i. E'catise me'rã añurõ weesí'rĩ'i. Ñsãrẽ añurõ ma'i'i. Musã te nipe'tisere añurõ weronojõta niyeru o'ose quẽ'rãrẽ mejãrõta weeya.

⁸ Musãrẽ dutibutiagu mejãta wee'e, weegupua. Musã ãpẽrã weesere ï'asa'a. Na añurõ ma'ima. Musã quẽ'rã na tojo weesere ï'arã, "Ñsã quẽ'rã ¿diacjũta ma'imiti ñsã?" nidutigu tojo ni'i. ⁹ A'tiro ni'i. Musã masĩsa'a, marĩ wiogu Jesucristo marĩrẽ añurõ weecu niwĩ. Cũ peje curogu nimigũ, marĩ ye niatjere pajaña'gũ a'ti di'tapũ a'tigu, pajasecurogu weronojõ wa'acu niwĩ. Marĩrẽ añurõ weesí'rigũ, tojo weecu niwĩ.

¹⁰ Musã a'tiro weecã, añu nibosa'a nígũ, yu'u wãcũsere musãrẽ nigũti. A'tiro ni'i. Si cũ'ma me'rã musã ape macãcãrã duporo niyeru o'osere ñcãcãrã niwã. Tere o'orã, e'catise me'rã o'ocãrã niwã. ¹¹ Tojo weerã musã ne waro weewã'cõ'caronojõta weetu'ajaya. Musã curo ejatuario o'oya. ¹² A'tiro ni'i. Marĩ diacjũta marĩ curo ejatuario o'osí'rĩcã, Õ'acũ e'catisami. Marĩ moocã, o'odutitisami.

¹³ Musã ãpẽrãrẽ peje cudutiãrã o'oyũ'ruobosa'a. Tojo weerã moorã tojabosa'a. Tojo wa'acã ñawe'e. ¹⁴ Mejõ ni'cãrõnojõ cudutigu tojo ni'i. Ni'cãrõacã musã curose me'rã narẽ weetamumasĩ'i. Be'ropũ na quẽ'rã na curose me'rã musãrẽ weetamurãsama. A'tiro weérã, musã ni'cãrõnojõ curoãsa'a. ¹⁵ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ oja'caronojõta ni'i. A'tiro ojano'o: "Peje curo'icũ curoyũ'ruosome. Apĩ pejeti curogu quẽ'rã ñe'enojõ ñsãno'some", ni ojano'wã.

Tito cũ me'rãcãrã me'rã Corintopũ wa'atje ni'i

¹⁶ Yu'u musã ye cjasere wãcũque'ti'i. Yu'u wãcũque'tiro weronojõ Tito quẽ'rãrẽ Õ'acũ wãcũque'ticã weecu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũrẽ e'catise o'o'o. ¹⁷ Tito yu'u

o'ócã, maata yu'tiwĩ. Ni'cãrõacãrẽ cũ musãrẽ ì'asĩ'rĩ'cu nitjĩagũ, cũ añurõ tu'saro me'rã musã tiropu wa'agusami. ¹⁸ Tito me'rã apĩ o'ónemorãsa'a. Cũ marĩ acaweregũ Jesucristore ãjõpeogũ nimi. Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã cũrẽ a'tiro ucũma: “Cũ Jesucristo ye quetire wereme'rĩyũ'rũami”, nima. ¹⁹ Apeye quẽ'rãrẽ, Jesucristore ãjõpeose cururicjãrã ùsãrẽ ba'patidutirã cũrẽ besecãrã niwã. Niyeru sãrĩneo'quere miacã, cũ ùsã me'rã ba'patiwã'cãgũsami. Ësã niyerure miarã, masã marĩ wiogũre añurõ ucũdutirã tojo wee'e. Tojo nicã ùsã e'catise me'rã weetamusĩ'rĩsere ì'orã tojo wee'e. ²⁰ Ësã a'tere tojo wéerã, masã ùsãrẽ “Niyeru bajuriopã” nidutitirã tojo wee'e. ²¹ A'tere wéerã, ùsã marĩ wiogũ ì'orõpũre queoro weesĩ'rĩ'i. Tojo nicã masã ì'orõpũ quẽ'rãrẽ queoro weesĩ'rĩ'i.

²² Apĩ marĩ acaweregũ quẽ'rãrẽ na me'rã o'ónemo'o. Cũ upũtu weetamusĩ'rĩsere pejetiri ì'owĩ. Totã ni'cãrõacãrẽ musãrẽ na queoro weepãrã nígũ, weetamusĩ'rĩmi. ²³ Titore ãpẽrã sãrĩtiña'cã, a'tiro niña: “Pablo me'rãcjũ cũ me'rã da'ragũ ùsãrẽ weetamugũ nimi”, niña. ãpẽrã puarãrẽ sãrĩtiña'cã pe'ema, a'tiro niña: “Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã na o'ócãrã nima. Na, na weese me'rã Cristore añurõ ucũcã weema”, niña. ²⁴ Ma'ise me'rã narẽ ñe'ẽña. Tojo weecã, ãpẽrã musã Tito quẽ'rãrẽ ma'isere masĩrãsama. Ësã ãpẽrãrẽ a'tiro nitõjawũ: “Corintocjãrã masãrẽ añurõ ñe'ema”, niwũ. Musã tojo weecã ì'arã, na ùsã ní'quere “Diacjũta nipã”, nirãsama.

9

Niyeru sãrĩneose ni'i

¹ Musã Jesucristore ãjõpeorãrẽ niyeru o'osere ojanemowe'e. ² Musã o'osĩ'rĩsere masĩtoja'a. Musã tojo weesĩ'rĩsere yu'ũ e'catise me'rã Macedoniacjãrãrẽ werewũ. “Si cũ'ma me'rã Corintocjãrã Acaya di'tapu nirã niyeru sãrĩneonũ'cãsi'rĩwã”, niwũ narẽ. Tere tu'orã, pãjãrã Macedoniacjãrã quẽ'rã e'catise me'rã niyeru neonũ'cãwã. ³ Musãrẽ “Niyeru o'orãsama” nimigũ, Titore cũ me'rãcjãrã me'rã musã tiropu o'óguti. Yu'ũ Macedoniacjãrãrẽ ní'que queoro wa'acã u'a. Yu'ũ “Corintocjãrã niyeru neonũ'cãtojawã” ní'caronojõta musã o'ootjere cõoyutojaya. ⁴ Apetero yu'ũ musã tiropu wa'acã, Macedoniacjãrã yu'ũ me'rã wa'abosama. Ësã topu etacã, musã neoyuticã, yu'ũ upũtu bopoyasãbosa'a. Yu'ũ “Na neonũ'cãtojawã” ní'que ye bu'iri tojo weebosa'a. Musã quẽ'rã mejãrõta bopoyabosa'a. ⁵ Tojo weegũ yu'ũ a'tiro wãcũ'u. Yu'ũ musã tiropu wa'ase duporo Tito quẽ'rãrẽ wa'aduti'i. Na musã “O'orãti” ni sãrĩneo'quere apoyurãsama. Na tojo weecã, ùsã ejase duporo cõoyutojarãsa'a. Tojo weerã musã wãcũrõ o'orãsa'a. Tojo weetirã, ùsã ejarãpu “O'oroũa'a” nicãma, musã ãpẽrã dutiro weerã weebosa'a.

⁶ Musã a'tere wãcũña. Marĩ cã'rõacã otecã, marĩ ote'que cã'rõacã pĩ'rĩ ducati'i. Peje otegunojõ peje pĩ'rĩ ducatinosami. Te weronojõ marĩ pajasecõorãrẽ pajiro o'ocã, Õ'acũ quẽ'rã marĩrẽ o'ocarõ ejatuario o'osami. ⁷ Marĩnucũ tocã'rõ o'óguti ni tu'oña'rõ o'oroũa'a. Marĩ o'osĩ'rĩtirã, o ãpẽrã dutiro weronojõ tu'oña'rã, o'oticã'rõũa'a. Marĩ e'catise me'rã o'ocã, Õ'acũ marĩrẽ ma'isami. ⁸ Õ'acũ nipe'tise añuse musãrẽ o'oyu'rũo o'omasĩmi. Cũ tojo weecã, musãrẽ du'sasenojõrẽ cõope'orãsa'a. Tojo nicã no'o nisere ãpẽrãrẽ weetamunu'cũrãsa'a. ⁹ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu oja'caronojõta ni'i. A'tiro ojano'caro niwũ:

Añugũ pajasecõorãrẽ añurõ o'omu'sĩ o'osami.

Tojo weero cũ añurõ weese ninu'cũcã'rõsa'a.

¹⁰ Õ'acũ otese capere o'omi. Tojo nicã ba'ase quẽ'rãrẽ o'omi. Cũta nipe'tise musã cõootjere o'ogusami. Nipe'tisere nemorõ cõocã weegusami. Tojo weerã musã ãpẽrãrẽ nemorõ o'omasĩrãsa'a. ¹¹ Tojo weerã peje cõorã, ãpẽrãrẽ o'omu'sĩ o'orãsa'a. Ësã quẽ'rã musã o'osere pajasecõorãrẽ o'orãti. Musã tojo o'ocã ì'arã, marĩ acawererã

Õ'acũrẽ e'catise o'orãsama. ¹² Mũsã Õ'acũ yarã pajasecũorãrẽ o'orã, narẽ weetamurã wee'e. Õ'acũ quẽ'rãrẽ e'catise o'ocã wee'e. ¹³ Mũsã sërĩneosere o'orã, Cristore queoro ãjõpeosere narẽ ï'o'o. Mũsã cũ dutisere yu'ticã ï'arã, Õ'acũrẽ e'catipeorãsama. Mũsã pajiro o'osere ï'arã, Õ'acũrẽ añurõ wãcũrãsama. Tojo nicã nipe'tirãrẽ o'osere ï'arã, tojo weerãsama. ¹⁴ Na pe'e quẽ'rã mũsãrẽ ma'írã, Õ'acũrẽ sërĩbosarãsama. Õ'acũ mũsãrẽ añurõ weecã ï'arã, tojo weerãsama. ¹⁵ Õ'acũ marĩrẽ Jesucristore o'ogu, añubutiaro weegu weecu niwĩ. Tojo weerã cũrẽ e'catise o'orã.

10

Pablo "Jesucristo besecũú'cũ ni'i" nisere were'que ni'i

¹ Yu'ũ Pablo mũsãrẽ apeyenojõ wereguti. Cristo tu'tiro marĩrõ cũ añurõ pajaña'se me'rã ucũrõnojõta mũsãrẽ ojasĩ'rĩsa'a. Æpẽrã yu'ũre a'tiro nisama: "Cũ marĩ tiropũ tutuatigu, pajasecũogũ weronojõ ucũme'rĩcã'mi", nisama. "Yoaropũ papera o'ogu pe'e, tutuaro me'rã ojao'omi", nisama. ² Yu'ũre mũsã tiropũ wa'agu, tutuaro me'rã ucũcã weeticã'ña. Æpẽrã "Cũ a'ti turicjũ weronojõ ãpẽrã yu'ũroo nisĩ'rĩmi. Õ'acũ dutiro me'rã mejẽta ucũmi", nisama. Yu'ũ tojo wãcũrãnojõrẽ tutuaro me'rã ucũpõtẽomasĩ'i. ³ Æsã a'ti turipũ ni'i, nĩrã pe'e. Tojo nimirã, ãsã a'ti turicjãrã weronojõ weewe'e. ⁴ Surara a'mewẽjẽrã, narẽ ï'atu'tirãrẽ docaque'acã weesama. Na weronojõ ãsã quẽ'rã ña'asere docaque'acã weesĩ'rĩ'i. Tojo weesĩ'rĩrã, a'ti turicjãrã wãmotiro weronojõ weewe'e. Æsã basu ãsã tutuaro ucũse me'rã, ãsã me'rĩse me'rã ña'asere cõ'awe'e. Tojo weronojõ o'orã, ãsã Õ'acũ tutuase me'rã pe'e cũrẽ ãjõpeotirã na wãcũsere cõ'a'a. Na ãpẽrã ãjõpeobo'cãrãrẽ cã'mota'asere cõ'a'a. Cũ tutuase me'rã masã na masĩyu'rũa'a ni tu'oña'sere wapamarĩse dojocã wee'e. ⁵ Cũ tutuase me'rã ãsã na "Niwe'e" nisere cõ'a'a. Nipe'tise Õ'acũrẽ ãjõpeoticã weesere cõ'a'a. Nipe'tirã Cristo ɥaronojõ wãcũ, cũrẽ queoro ãjõpeocã wee'e. Narẽ cũ dutiro weeato nĩrã tojo wee'e. ⁶ Mũsã Jesucristo ɥaro añurõ weeyu'rũtẽrĩca be'ro ãsã a'tiro weemasĩ'i. Mũsã queoro weeticã, yu'rũnu'cãrãrẽ bu'iri da'remasĩ'i.

⁷ Mũsã bu'icjase dia'cũrẽ ï'a'a. No'o "Jesucristo yagu ni'i" nigũnojõ a'tiro masĩrõũa'a. Cũ ucũrõnojõta ãsã quẽ'rãrẽ "Cristo yarã nima", nĩrõũa'a. ⁸ Marĩ wiogu ãsãrẽ a'tiro weedutiwĩ. Mũsãrẽ "Añurõ ãjõpeocã weeya", niwĩ. Mũsã ãjõpeosere dojorẽdutiwĩ. Tere ɥputũ ucũnu'cũsĩ'rĩmigũ, yu'ũ ucũsere bopoyawe'e. ⁹ Yu'ũ ojawũase pũrĩ me'rã mũsãrẽ tu'oucuadutigu mejẽta oja'a. ¹⁰ Æpẽrã yu'ũre a'tiro nisama: "Cũ ojase tutuabutia'a. Cũ bajuyoropũma tutuatũ'satigu bajumimi. Cũ ucũse quẽ'rãrẽ sõ'owaro tu'saya marĩ'i", nisama. ¹¹ Yu'ũre tojo nĩrãnojõ a'tiro masĩrõũa'a: "Cũ yoaropũ nígũ oja'caronojõta marĩ tiropũ nígũ quẽ'rã, mejãrõta tutuaro ucũgũsami", nĩrõũa'a.

¹² Yu'ũ ãpẽrã na basu añurõ ucũrã me'rã ni'cãrõwĩjisĩ'rĩtisa'a. A'tere ne cã'rõ ucũma'asĩ'rĩtisa'a. Na tu'omasĩtima. Na ɥaro a'tiro nisama: "Marĩ weronojõ weerã añurã nima", nisama. Nipe'tirãrẽ ï'abesesama. ¹³ Yu'ũ ãpẽrã ye da'rasere "Weepũ", niwe'e. Õ'acũ yu'ũre weredutigu cũu'caro ejatuario wereme'rĩcã'a. Cũta yu'ũre mũsã tiropũ bu'egu wa'adutiwĩ. ¹⁴ Tojo nígũ, nisoogu mejẽta wee'e. Mũsã tiropũ ejagu, Õ'acũ yu'ũre cũu'quere weewũ. Yu'ũta mũsãrẽ añuse Cristo mũsãrẽ yu'ũromi nise quetire weremu'tãwũ. Tojo weegu yu'ũ wee'quere queoro ucũ'u. ¹⁵ Yu'ũ Õ'acũ cũu'que nemorõ da'rawe'e. Tojo weegu ãpẽrã na da'rasere "Yu'ũ da'rase ni'i", niwe'e. Tojo nĩrõnojõ o'ogu, yu'ũ da'ra'quepure da'rasĩ'rĩgũ, mũsã tiro pe'e nemorõ da'rasĩ'rĩ'i. Mũsã ãjõpeocã ï'agũ, mũsãrẽ nemorõ bu'emasĩ'i. ¹⁶ Mũsã nemorõ ãjõpeoca be'ro mũsã yu'ũro nise macãrĩpũ Jesucristo ye quetire werese'saguti. Cũ

ye quetire wereya marīse macārīpu wa'asī'rīsa'a. Āpērā na da'ra'quepūre “Yū'u da'rāse ni'i” nisī'rītigū, tojo weesī'rīsa'a.

¹⁷ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu a'tiro ojano'wū: “Ni'cū 'Āpērā yū'rūoro niyū'rūnū'cā'a' nisī'rīgū, niticā'to. Tojo wācūrōnojō o'ogu, marī wiogu pe'ere 'Tutuayū'rūgu nimi, marīrē añubutiāro weecu niwī', niato.” ¹⁸ Ni'cū cū basu ucūgū, “Yū'u añurō wee'e” nigūnojōrē “Cū añugū nimi”, nita basiowe'e. Jesucristo marī wiogu “Añugū nimi” nino'gū pe'e añugū nimi.

11

Pablo nisoori masārē nise ni'i

¹ Ni'cārōacā yū'u ucūma'agū weronjō ojaguti. No'o mūsā nū'cāta basioro nū'cāña. Mūsā tojo weecā ūa'a. ² Ō'acū cū yarārē āpērānojōrē ējōpeocā, doesami. Cū doero weronjō yū'u mūsārē doe'e. Yū'u Cristo yere werecā, mūsā tū'orā, ējōpeowū. Mūsā ni'cō numio marāpūtiācjo weronjō ni'i. Cristo mūsā marāpū niācju weronjō nimi. Tojo weegu mūsā cū ī'orōpūre űa'ase marīrā nicā ūa'a. ³ Tojo ūamigū, mūsārē a'tiro wa'acā uisa'a. Pīrō cū niquesāse me'rā Evare nisoo ējōpeocā weecu niwī. Mūsā quē'rā co weronjō āpērā nisoosere ējōpeobosa'a. Mūsā Cristore queoro ējōpeomi'quere du'ubosa'a. Tojo weegu uisa'a. ⁴ Mūsā a'tiro wee'e. Āpērā mūsārē mejēcā werecā, añurō tū'otū'sa'a. Ūsā Jesús yere werewū. Na pe'e te mejētare werema. Mūsā ne waropūre Espīritu Santure űe'ewū. Ni'cārōacārē Espīritu Santu mejētare űe'erā wee'e. Na Ō'acū masārē yū'rūose mejētare werecā, añurō tū'o ējōpeo'o. ⁵ Na mūsārē bu'erā Jesucristo besecū'cārā nemorō tū'oña'sama. Yū'u pe'e na doca tū'oña'we'e. ⁶ Yū'u ucūse ū'sūawe'e, ū'suaro pe'e. Tojo nimicā, Ō'acū ye cjasere añurō masī'i. Yū'u tojo masīsere nipe'tise yū'u weesetise me'rā ī'o'o.

⁷ Ne waro yū'u Ō'acū masārē yū'rūose quetire mūsārē weregu, wapaseetiwū. ¿Mūsā de'ro wācūti? Apetero weegu mūsārē wapaseetigu, ¿űa'arō weegu weeparī? Yū'u da'ra wapata'aba'awū. Mūsārē añurō weesī'rīgū, tojo weewū. ⁸ Yū'u mūsā tiropū nirī curare āpērā Jesucristore ējōpeose cururicjārā yū'ure niyeru o'owā. Yū'u tere űe'e, mūsārē weetamusī'rīgū, na ye niyerure a'madūogu weronjō tū'oña'wū. ⁹ Yū'u mūsā me'rā nīgū, apeyenojō dū'sacā ī'agū, ne ni'cūrē caribotiwū. Marī acawererā Macedoniācārā yū'ure dū'sasenojōrē o'owā. Tojo weegu caribotiwū. A'tirota weeyapatiguti. ¹⁰ Yū'u diācjū nise Jesucristo ye quetire masī'i. Diācjūta ni'i. Te diācjū nīrōnojōta yū'u bu'ese wapa ne niyeru sērīsoma. Ne ni'cū Acaya di'tacjū “Cū wapaseemi”, nīmasītisami.

¹¹ Yū'u mūsārē ma'ise ye bu'iri tojo ucū'u. Yū'u mūsārē ma'iyū'rūserē Ō'acū masīsami.

¹² Yū'u weewūaronjō weenu'cūgūti. Āpērā pe'e yū'u weronjō weerā wee'e, nisama. Na bu'ese wapare wapaseesama. Yū'u pe'e wapaseewe'e. Tojo weerā na “Cū weronjō wee'e”, nīmasītisama. ¹³ A'tiro ni'i. Na “Cristo cū besecū'cārā ni'i” nīrā, tojo nima'acārā weema. Na weeta'sarā nima. Bu'i dia'cū Jesucristo cū besecū'cārā weronjō bajuma. ¹⁴ Tojo weese diasatisa'a. Wātīa wiogu quē'rā tojota weemasīsami. Apetero cū ū'mūsecjū Ō'acūrē wereco'tegu weronjō bajugu dojosami. ¹⁵ Tojo weerā cūrē da'raco'terā quē'rā cū weronjō weesama. Na añurā weronjō weesoosama. Na pūrīcā na wee'caronjōta bu'iri da'reno'rā, pecame'epū yapatidijārāsama.

Pablo Jesucristo besecū'cū cū pi'eti'que ni'i

¹⁶ Yū'u a'te dūporo oja'caronjō mūsārē ojanemogūti. “Cū basu añurō ucūgū, maatigu weemi”, niticā'ña. Mūsā tojo wācūrā pūrīcā, “Cū maatigu weronjō ucūato”, niña. Tojo weegu cā'rōacā yū'u basu añurō ucūgūsa'a. ¹⁷ Yū'u tojo ucūgū,

marĩ wiogu duti'caro mejęta ucũgũ wee'e. Yũ'u basu añurõ ucũme'rĩgũ, maatiri masũ weronojõ busu'u. ¹⁸ Pãjãrã no'o uaro na basu añurõ ucũma. Na tojo weeyucã, yũ'u quẽ'rã yũ'u weesere añurõ ucũgũti. ¹⁹ Musã masĩyũ'rũarã nitĩjarã, maatiri masã na weesere añurõ nu'cã'a. ²⁰ Musã a'tiro wee'e. Æpẽrã musãrẽ dutipecã, nu'cãsa'a. No'o musã yere miwapacã, nu'cãsa'a. No'o tojo weetirã, musãrẽ mejõ nirã weecã, nu'cãsa'a. Tũ'omasĩtirãrẽ weronojõ ĩ'acõ'acã, nu'cãsa'a. No'o musãrẽ diapoapũ paacã quẽ'rãrẽ, nu'cãcã'sa'a. Tojo weese nipe'tisere nu'cãpe'ocã'sa'a. ²¹ Na musãrẽ tojo wéerã, ña'abutiario weerã weema. Æsã pũricã musãrẽ tenojõrẽ ne weemasĩtibosa'a.

Æpẽrã na weesere añurõ ucũcã, yũ'u quẽ'rã na weronojõ ucũma'asirutugũti. Maatigu weronojõ weema'a'a. ²² Na "Hebreo masã ni'i", nisama. Yũ'u quẽ'rã cũta ni'i. Na Israe curuacjãrã nima. Yũ'u quẽ'rã cũta ni'i. Na Abrahã pãrãmerã nituriarã nima. Yũ'u quẽ'rã cũta ni'i. ²³ Na "Cristore da'raco'terã ni'i", nima. Yũ'u pũricã na nemorõ cũrẽ da'raco'tegu ni'i. Yũ'u tojo nĩgũ, ucũma'agũ weronojõ busu'u, busugu pe'e. A'tiro ni'i. Yũ'u na nemorõ da'rayũ'rũnu'cãwũ. Yũ'ure na nemorõ tãrãwã. Na nemorõ bu'iri da'reri wi'ipũ pejetiri sõrõno'wũ. Pejetiri Jesucristore ějõpeotirã yũ'ure wẽjẽsĩ'ricã, wiose pu'to niwũ. ²⁴ Ni'cãmocũsetiri judío masã yũ'ure wecu dari me'rã tãrãwã. Tetirinucũ treinta y nuevetiri tãrãwã. ²⁵ I'tiati yucũpagũ me'rã yũ'ure paawã. Ni'cãti ũtãperi me'rã yũ'ure doquewã. I'tiati ũsã sijari cura yucũsũjo mirĩdijawũ. Ni'cãti mirĩdijacaterore ni'cã ñami, ni'cã nũmũ ti maajopũre pa'sabo'reawũ. ²⁶ Yũ'u pejetiri sijawũ. Mirĩtawioro sijawũ. Wioro, yajari masã tiropũ sijawũ. Yũ'u acawererã judío masã tiropũ, judío masã nitirã tiropũ wiose wa'tero sijawũ. Tojo nicã macãpũre, masã marĩrõpũre, dia pajiri maajopũre wiose wa'tero sijawũ. "Jesucristore ějõpeorã ni'i" nisoori masã wa'teropũ quẽ'rãrẽ wiose wa'tero sijawũ. ²⁷ Yũ'u da'ragũ, pi'etiawũ. Pejetiri cãrĩtimũjãwũ. Æjaboawũ. Acowũowũ. Apeterore ba'atiyũ'rũomũjãwũ. Yũsũabũawũ. Apeterore su'ti moowũ.

²⁸ Apeyema, a'tiro tũ'oña'a. Æmũcorinucũ yũ'u Jesucristore ějõpeose cururicjãrã nipe'tiropũ nirãrẽ wãcũque'ti'i. ²⁹ No'o tutuatigũnojõ nicã, yũ'u quẽ'rã cũ tutuatisere tũ'oña'tamu'u. Ni'cũ Jesucristore ějõpeogũre Æpẽrã ña'arõ weeduticã, cũ ña'arõ weecã, yũ'u bopoyasã'a. Cũrẽ ña'arõ weecã weerã me'rã ua'a. ³⁰ Yũ'u pe'e "Æpẽrã yũ'rũoro ni'i" nirõnojõ o'ogu, yũ'ure wa'a'que me'rã tutuatigu ni'i nisere ĩ'ogũti. ³¹ Õ'acũ, marĩ wiogu Jesucristo pacũ yũ'u ucũsere "Diacjũta ni'i", nĩmasĩsami. Cũrẽta "Añugũ nimi", ninu'cũrõũa'a. ³² Yũ'u Damascopũ nicã, a'tiro wa'awũ. Ti di'ta wiogu waro Aretas wãmetigu cũ docacjũ a'tiro weecu niwĩ. Yũ'ure ñe'esĩ'rĩgũ, ti macã sumuto na yéeca sã'rĩrõ wijaase soperipũre surarare cũucu niwĩ. ³³ Yũ'u me'rãcjãrã pe'e yũ'ure a'tiro weewã. Pi'i me'rã ti sã'rĩrõ u'mũarõ nirĩ sopeacãpũ o'oyũ'rũodijowã. Tojo weegu yũ'u narẽ ñe'eotiwũ.

12

Pablo quẽ'ese weronojõ ĩ'a'que ni'i

¹ Marĩ basu añurõ ucũcã, wapamarĩ'i. Tojo nimigũ, ucũgũti. Marĩ wiogu quẽ'ese weronojõ yũ'ure ĩ'o'quere weregũti. ² Jesucristore ějõpeoca be'ro a'tiro wa'awũ. Quẽ'ese weronojõ Õ'acũ yũ'ure cũ tiropũ miimũjãwĩ. Tere yũ'u ĩ'aca be'ro catorce cũ'marĩ yũ'rũ'u. Yũ'u upũ me'rã o yũ'u ejeripõ'rã dia'cũ wa'agu, wa'apã. Masĩtisa'a. Õ'acũ dia'cũ masĩsami. ³⁻⁴ A'tere masĩ'i. Õ'acũ u'mũse Paraíso wãmetiropũ yũ'ure miiejawĩ. Upũ me'rã o ejeripõ'rã dia'cũ miagũ, miapĩ. Masĩtisa'a. Õ'acũ ni'cũta tere masĩsami. Yũ'u topũ nĩgũ, masã masĩtisere tũ'owũ. Cũ were'que masãrẽ weredutise mejęta niwũ. ⁵ A'tiro wa'agũnojõ pũricãrẽ "Æpẽrã yũ'rũoro nimi", nirõũa'a. Yũ'u

basu “A'tiro nigãnojõ ni'i”, nımasıtisa'a. Yũ'u tutuatise dia'cũrẽ añurõ ucũgũti. ⁶ Tojo nimigũ, yũ'u basu añurõ ucũgũ, ucũma'agũ mejęta weebosa'a. Diacjũta ucũbosa'a. A'tiro ni'i. Mũsã yũ'ure ęjõpeobosa'a. Tojo weeri nıgũ, “Yũ'u ãpęrã yũ'rũoro ni'i” nisere nisome. Yũ'u weetiseppureta, yũ'u weretiseppureta yũ'rũoquejobosa'a.

⁷ Ő'acũ yũ'ure ı'oque añubutiasse niwũ. Yũ'u tere wãcũgũ, yũ'u basu “Añuyũ'rũagũ ni'i”, nitawio ni'i. Tojo weegu Ő'acũ yũ'ure tojo wãcũrĩ nıgũ, a'tiro weewĩ. Wãtĩ yũ'u upũre dutida'recã, tojo ı'acã'cu niwĩ. Te duti yũ'ure pota bu'bero weronojõ pũrĩ'i. ⁸ I'tiati yũ'u marĩ wiogũre “Te pũrĩse pe'tiatio”, sęrĩmiwũ. ⁹ Cũ pe'e yũ'ure a'tiro niwĩ: “Yũ'u mũ'urẽ ma'i'i. Tojo weero mũ'urẽ apeyenojõ dũ'sawe'e. Masã tutuatirã nicã, yũ'u tutuasere nemorõ ı'ota basio'o”, niwĩ marĩ wiogũ. Tojo weegu yũ'u tutuatigu, e'cati'i. Tojo tutuatigu, Cristo tutuase yũ'upũre niatio nıgũ tojo wee'e. ¹⁰ Yũ'ure ña'arõ ucũsere, yũ'ure apeyenojõ dũ'sasere e'cati'i. Tojo nicã ęjõpeose bu'iri ña'arõ weesere, mejęcã wa'asere e'cati'i. A'tiro ni'i. Tutuatironojõ o'ogu, nemorõ tutuagu wa'a'a.

Corintocjãrã ęjõpeori curuacjãrãrẽ Pablo wãcũnrũ'que ni'i

¹¹ Yũ'u, yũ'u basu añurõ ucũgũ, maatigu weronojõ wee'e. Mũsã pe'eta yũ'ure tojo ucũdutarã weronojõ wee'e. Mũsã yũ'ure añurõ ucũcã, añu nibopã. ãpęrã mũsãrẽ nisoose me'rã ęjõpeocã weerã doca niwe'e. Na a'tiro nisama: “Ęsã Jesucristo besecũ'cãrã nemorõ ni'i”, nisama. Yũ'u mejõ nigũ nimigũ, tojo bususijãrã dijaro niwe'e. ¹² Yũ'u mũsã tiropũ pi'etimigũ, wãcũtutuatjĩagũ, peje Ő'acũ tutuaro me'rã weewĩ'owũ. Te me'rã diacjũta yũ'ure Jesucristo besecũ'quere ı'owũ. ¹³ Mũsã Corintocjãrãrẽ ãpęrã Jesucristore ęjõpeose cururicjãrã doca ęjõnũ'cõtiwũ. A'te dia'cũrẽ weeticãti. Mũsãrẽ wapaseetiwũ. Mũsã tu'oña'cã, ¿yũ'u tojo weese ña'a niti? Ña'acãma, acobojoja.

¹⁴ Yũ'u mũsã tiropũ wa'atjere apoyugu wee'e. Ni'cãrõacã yũ'u wa'ase me'rã i'tiati wa'arosa'a. Mũsãrẽ “Weetamuña”, ni caribosome. Mũsã cũosere ę'masome. A'te dia'cũrẽ u'a. Mũsã Cristo duti'quere añurõ weecã u'a. A'tiro ni'i. Pacusũmũa na põ'rãrẽ na uasere o'osama. Na põ'rã mejęta na pacusũmũarẽ na uasere o'osama. A'tiro węerã, mũsã yũ'u põ'rã weronojõ ni'i. Tojo weerã yũ'ure yũ'u uasere o'owe'e. ¹⁵ Yũ'u cũose ejatuario mũsãrẽ weetamugũti. Nipe'tiro yũ'u weepõtęota basioro mũsãrẽ añurõ wa'ato nıgũ tojo weetamugũti. A'tiro tu'oña'a. Yũ'u mũsãrẽ nemorõ ma'icã, mũsã pe'e yũ'ure dũjaro ma'ibosa'a.

¹⁶ ãpęrã yũ'u caribotisere masĩmirã, a'tiro nisama: “Cũ me'rĩse me'rã mũsãrẽ ęjõpeocã weecu niwĩ”, nisama. ¹⁷ ¿Yũ'u o'ó'cãrã mũsãrẽ niso, mũsã yere ę'marĩ? Ne apeyenojõ ę'maticãrã niwã. ¹⁸ Yũ'u Titore mũsã tiropũ wa'adutiwũ. Tojo nicã apĩ Jesucristore ęjõpeogu marĩ acaweregũre cũ me'rã o'ówũ. ¿Topũre Tito nisoose me'rã mũsã yere ę'marĩ? Mũsã masĩsa'a. Tito yũ'u weronojõ weemi. Mũsãrẽ bu'ęgu, añuse dia'cũrẽ weesĩ'rĩcu niwĩ. Ne wapaseeticu niwĩ.

¹⁹ Apetero weerã mũsã ęsãrẽ “Añurõ wãcũdutarã weema”, nisa'a. Tojo niwe'e. A'tiro pe'e ni'i. Ęsã Ő'acũ ı'orõpũre Cristo dutiro me'rã ucũ'u. Yũ'u mairã yũ'u acawererã, mũsãrẽ Ő'acũrẽ nemorõ ęjõpeonemodutigu tojo wee'e. ²⁰ Yũ'u uisa'a. Apetero weerã yũ'u mũsã tiropũ wa'acã, “Yũ'u uaronojõ mejęta weerã weebosama”, nisa'a. Mũsã quę'rã yũ'ure mejãrõta nibosa'a. Apeye quę'rãrẽ yũ'u mũsãrẽ “A'tiro weerã weebosama”, nisa'a. “A'metu'tirã weebosama. Ȯorã weebosama. Uarã weebosama. Na ye dia'cũrẽ wãcũrã weebosama. ãpęrãrẽ ucja, ña'arõ ucũrã weebosama. Tojo nicã “Ęsã ãpęrã yũ'rũoro añuyũ'rũnũ'cã'a”, nira weebosama. No'o uaro weema'acãrã weebosama”, nisa'a. ²¹ Yũ'u uisa'a. Mũsã tiropũ apaturi wa'acã, Ő'acũ yũ'u wiogu mũsã ña'arõ weequ bu'iri yũ'ure bopoyoro yũ'rũcã weebosami.

Tojo nicã ña'arõ wee'cãrã acoboJose sêríticã, pûrõ utibosa'a. Mûsã ña'arõ weesere, ña'arõ wãcûsere, no'o mûsã a'metãrãbajaque'atisere pûrõ bujawetibosa'a. Nipe'tise ña'ase ñaripejase, mûsã weewhasenojõrê du'uticã, mejãrõta bujawetibosa'a.

13

Pablo weretuose, cã we'eritituose ni'i

¹ Ni'cãrõacã yu'u mûsã tiropu wa'ase me'rã i'tiati wa'arosa'a. Ô'acũ ye queti ojãca pûrĩpûre a'tiro ojano'wũ: “Puarã o i'tiarã ï'ãca be'ro marĩ ãpẽrã wee'quere ï'a'cãrã weresãmasĩno'o.” ² Toduporopu mûsã tiro nĩgũ, ña'arõ weerãrê “Bu'iri da'regutĩ”, ni weretojawu. Tojo nicã nipe'tirãrê werewu. Ni'cãrõacã yoaropu nimigũ, werenemogũti tja. Yu'u apaturi mûsã tiropu wa'agu, ña'arõ weerãrê pajaña'some majã. ³ Tojo weecã mûsã masĩrãsa'a, Cristo yu'ure wãcûse o'ose me'rã ucũ'u. Cristo mûsãrê dutigu tutuaticã weetimi. Mûsãrê cã tutuayu'rûsere ï'omi. ⁴ Diacjũta ni'i. Cã curusapu tutuatigu weronojõ paabi'peno'cu niwĩ. Tojo nimigũ, ni'cãrõacãrê cã pacu tutuaro me'rã catimi. Ësã quẽ'rã cã ni'caronojõta tutuatirã ni'i, nĩrã pe'e. Tojo nimirã, cã yarã niyurã, Ô'acũ tutuaro me'rã ninu'cũ'u. Tojo weerã mûsãrê weetamumasĩ'i.

⁵ Mûsã “¿Jesucristore ãjõpeorãta nimiti ãsã?” ni, mûsã basu beseya. ¿Ësã ãjõpeose diacjũta nimitito? nĩrã, tojo wãcũña. ¿Ësãpûre Jesucristo diacjũta nimiti? nĩrã, tu'oña'rê mûsã. Apetero weerã cãrê ãjõpeotirã, ãjõpeotisa'a mûsã. ⁶ Ësã Jesucristore diacjũta ãjõpeo'o. Cã yarã ni'i. Mûsãrê tere masĩcã ña'a. ⁷ Ësã mûsãrê ña'arõ weeticã'to nĩrã Ô'acũrê sêrĩbosa'a. Cãrê sêrĩrã, ãsãrê ãjõpeodutirã mejêta sêrĩbosa'a. Mûsã pe'ere queoro weedutirã sêrĩbosa'a. No'o ãsã queoro weemicãta, “Na queoro weetima” ãsãrê nicã, añucã'rõsa'a. ⁸ A'tiro ni'i. Ô'acũ ye diacjũ cjaseta ni'i. Mûsã tere queoro weecã ï'arã, “A'tiro pe'e weeya”, nisome. Ësã tereta ñasã'a. ⁹ Mûsã ãsãrê ï'arã, “Na tutuatirã, dutimasĩtirã nima”, ni'i. Mûsã pe'e tutuarã nicã, añu ni'i. Tere ï'arã, ãsã e'catirãsa'a. Mûsãrê Ô'acũ nipe'tisere cã ñaronojõ weecã ñarã, sêrĩbosa'a. ¹⁰ Yu'u mûsã tiropu wa'ase duporo a'ti pûrĩrê oja'a. Topu wa'agu, tutuaro me'rã mûsãrê tu'tisĩ'rĩtisa'a. Marĩ wiogu yu'u mûsãrê dutimasĩsere o'ocu niwĩ. Tojo weegu yu'u mûsãrê tu'timasĩ'i. Tojo weesĩ'rĩtisa'a. Jesucristo mûsã ãjõpeosere dojorêdutigũ mejêta dutisere yu'ure o'owĩ. Mûsãrê nemorõ ãjõpeocã ñagu, tojo weewĩ.

¹¹ Acawererã, tocã'rõta ojaguti. Añurõ niña. Yu'u mûsãrê duti'quere queoro weeme'rĩcãña. A'merĩ wãcũtutuacã weeya. Ni'cãrõnojo niseti, a'mequẽrõ marĩrõ niña. Ô'acũ ejerisãjãcã weegũ, mûsãrê ma'igũ mûsã me'rã nigũsami. ¹² E'catise me'rã a'merĩ añudutiya. ¹³ Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã marĩ acawererã mûsãrê añudutima.

¹⁴ Jesucristo marĩ wiogu mûsã nipe'tirãrê añurõ weeato. Ô'acũ mûsãrê ma'igũ mûsã me'rã niato. Tojo nicã Espĩritu Santu mûsã me'rã niato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Galacia di'tacjārārē cū ojáca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

Pablo Galacia di'tacjārārē a'ti pūrīrē ojacu niwī. Romacjārārē oja'caro weronojō narē ojacu niwī.

A'tere ojacu niwī. Masā mejēta yu'ure Jesucristo ye quetire bu'edutirā sōrōwā nisere ojacu niwī. “Jesucristo basu, marī pacu Ō'acū basu sōrōwā”, ni ojacu niwī.

Apeyere, “Moisé duti'que me'rā marī bu'iri marīrā tojamasītisa'a”, nicu niwī. “Jesucristore ējōpeose me'rā dia'cū añurā tojamasī'i”, nicu niwī.

Pablo Jesucristore ējōpeorārē Galacia di'tapu nirārē oja'que ni'i

¹⁻² Yu'u Pablo, yu'u me'rācjārā me'rā musā Jesucristore ējōpeorārē Galacia di'tapu nirārē oja'a. Musārē añudutise o'o'o. Yu'u Jesucristo besecū'cu ni'i. Yu'ure masā mejēta Ō'acū ye quetire weredutirā besewā. Na o'ócā mejēta tere were'e. Jesucristo, cū pacu Ō'acū na basu yu'ure besewā. Ō'acūta Jesucristo wērī'cupure masōcu niwī.

³ Marī wiogu Jesucristo, marī pacu Ō'acū añurō weeato musārē. E'catise, musārē ejerisājācā weeato.

⁴ Jesucristo cū basu cū ūaro me'rā marī ña'arō wee'quere wērībosacu niwī. A'ti ūmūco cjase ña'ase doca ninemotica'to nígū tojo weecu niwī. A'tere wéégū, marī pacu Ō'acū duti'caronojōta weecu niwī. ⁵ Tojo weerā marī Ō'acūrē e'catise o'onu'cūcārā. Tojota weerūasa'a.

Jesucristore ējōpeose me'rā dia'cū yu'rurāsa'a nise ni'i

⁶ Ō'acū musārē ma'ígū, besecu niwī. Jesucristo cū wērīse me'rā musārē yu'rūocu niwī. Cū tojo weemicā, musā pe'e maata waro cūrē ējōpeodu'urā wee'e. Apeye bu'ese pe'ere siruturā wee'e. Musā tojo weecā tu'ogu, ūputu ūcuasa'a. ⁷ Āpērā musā ne waro ējōpeo'quere dojorēsama. Musārē Jesucristo ye quetire weresu'riasama. Tere dūcayusī'rīsama. Jesucristore ējōpeose me'rā dia'cū marīrē yu'rūta basio'o. Apeye bu'esepeua basiotisa'a. ⁸ Ūsā musārē Ō'acū masārē yu'rūose quetire queoro werewu. Musārē Jesucristo ye quetire mejēcā weregure Ō'acū ūputu bu'iri da'reato. No'o yu'ūnojojōrē, o apī ū'mūsecjū Ō'acūrē wereco'tegure ūsā mejēcā werēcā, bu'iri da'reato. ⁹ Yu'u todūporopu musā tiropu nígū, a'tere weretojawu. Ni'cārōacārē apaturi ninemo'o tja. No'o ūsā bu'e'que Jesucristo ye quetire musārē mejēcā weregūnojojōrē Ō'acū bu'iri da'reato.

¹⁰ Yu'u a'tere weregū, masā yu'ure “Añubutiaro wereme'rīmi” niato nígū mejēta were'e. Ō'acū pe'ere “Queoro bu'emi” nidutigū were'e. Yu'u todūporopure “Masā yu'u me'rā e'catiato”, ninu'cūwū. Tojo ninu'cūgū pūrīcā, Jesucristo ūaro weetibosa'a. Cūrē da'raco'tegū mejēta nibosa'a.

Ō'acū Pablōre Jesucristo ye quetire weredutigū cūu'que ni'i

¹¹ Yu'u queoro musārē masīcā ūasa'a. Yu'u bu'ese masā na wācūse mejēta ni'i. ¹² Yu'ure tere ne ni'cū masū bu'etiwi. Jesucristo cū basu te bu'esere masīcā weewī.

¹³ Yu'u todūporopu judío masā na ējōpeosetisere sirutugū weecū'quere musā tu'opā. Jesucristore ējōpeorārē ña'abutiaro weecūwū. Ne ni'cū Jesucristore ējōpeogu marīato nígū na ējōpeosere pe'osī'rīmiwū. ¹⁴ Yu'u ma'mū nígū, judío masā na ējōpeosetisere añurō weewu. Āpērā yu'u me'rācjārā yu'rūoro ūsā ñecūsumūa weesetimujāti'quere weeyu'rūnu'cāwū. ¹⁵ Yu'u Jesucristore ējōpeorārē ña'arō

weewu. Tojo weemicã, yu'u bajuase daporopu Ô'acũ beseyutojacu niwĩ. Uputu ma'ígũ, cũ macũ nidutigũ besecu niwĩ. ¹⁶ Cũ "Beseguti" ní'caronojõta queoro ni'cã numũ cũ macũrẽ yu'ure i'owĩ. I'õ, yu'ure judío masã nitirãrẽ Jesucristo ye quetire weredutiwĩ. Cũ tojo i'ocã, ãpẽrãrẽ "¿Yu'u de'ro weegusari?" ni sãrĩtiña'nemotiwũ. ¹⁷ Apeye quẽ'rãrẽ "Jesucristo yu'u daporõ besecũumũ'tã'cãrã tiro Jerusalẽpu maata sãrĩtiña'baque'ogũ wa'aguti", nitiwũ. Tojo weronojõ o'ogũ, diacjũ wa'a wa'awũ Arabia di'tapu. Be'ro topu ní'cu Damascopu majãmitojatiwũ tja.

¹⁸ Yu'u Jesucristore ãjõpeoca be'ro i'tia cũ'ma yu'rũwũ. Ticuse cũ'marĩ yu'rũca be'ro Jerusalẽpu Pedrore i'agũ wa'awũ. Topure cũ me'rã puã semana dia'cũ tojaque'ani'wũ. ¹⁹ Jesucristo cũ besecũú'cãrã nipe'tirãpũre i'atiwũ. Pedro, apĩ Santiago marĩ wioyũ Jesucristo acabiji dia'cũrẽ i'awũ. ²⁰ Ô'acũ tu'oropu musãrẽ wereguti. A'te yu'u weresere nisoogu mejẽta wee'e.

²¹ Yu'u Jerusalẽpũre nĩca be'ro Siria di'tapu, tojo nicã Cilicia di'tapu wa'awũ. ²² Yu'u Judea di'tapũre yoacã nitiwũ. Tojo weerã ãpẽrã Jesucristore ãjõpeorã yu'ure i'amasitiwã. ²³ Yẽ quetipũ dia'cũrẽ tu'ocãrã niwã. "Sõ'onícatero marĩrẽ ña'arõ wees'i'rigũ sirutu'cu ni'cãrõacãrẽ 'Jesucristore ãjõpeoya', nicusiaguta weepũba. Todaporopũre Jesucristore ãjõpeosere pe'ocã'sĩ'rĩmi'cuta niapũba", ni ucjacãrã niwã. ²⁴ Yu'u Jesucristore ãjõpeosere tu'orã, Ô'acũrẽ e'catise o'ocãrã niwã.

2

Pablo Jerusalẽpu Jesú cũ ne waro besecũú'cãrã me'rã ucũ'que ni'i

¹ Catorce cũ'marĩ Jerusalẽpu yu'u ejãca be'ro Bernabé me'rã apaturi ti macãpu wa'awũ tja. U'sã me'rãcjũ Tito wãmetigu quẽ'rãrẽ miawũ. ² Ô'acũ yu'ure topu wa'adutiwĩ. Tojo weegu wa'awũ. Jerusalẽpũre eta, Jesucristore ãjõpeorã wiorã me'rã dia'cũ nerẽ, ucũwũ. Judío masã nitirãrẽ Jesucristo masãrẽ yu'rũomi nise queti, yu'u bu'e'quere narẽ werewũ. Yu'u ne waropu bu'enũ'cã'quere, yu'u ni'cãrõacã bu'esere ¿de'ro nirãsari? ní'gũ, werewũ. Mu'u bu'ese wapamarĩ'i nirĩ ní'gũ, wereña'miwũ. ³ Na ne mejẽcã nitiwã. Yu'u me'rãcjũ Tito judío masũ mejẽta niwĩ. Cũ tojo nimicã, u'sã judío masã weewuasenojõrẽ weedutitiwã. "Cũrẽ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'arõua'a", nitiwã.

⁴ Wiorã pe'e "Titore õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'arõua'a" nitimicã, ãpẽrã tojo nico'terã pe'e "Cũrẽ yejecõ'arõua'a", niwã. Na Jesucristore ãjõpeota'sarã, Jesucristore ãjõpeorã me'rã a'mesũ'awã. Tojo nita'sa, i'adu'tiri masã niwã. Na u'sã Jesucristore ãjõpeorã weesetisere i'awã. U'sã cũrẽ ãjõpeorã Moisé dutise doca niticã i'awã. Tere i'arã, u'sãrẽ u'sã ñecũsumuarẽ dutimujãti'quere weedutis'i'rĩmiwã tja. Moisé cũ duti'que doca cũus'i'rĩmiwã tja. ⁵ Na tojo dutimicã, u'sã ne cã'rõacã na dutisere "Weerõasato", nitiwũ. Musãrẽ Jesucristore ãjõpeose me'rã dia'cũ yu'rũrãsa'a nise quetire masĩcã u'a'a. Tojo weerã diacjũ cjase, Jesucristo yere wererãti nĩrã, na weeduti'quere weetiwũ.

⁶ Wiorã yu'ure mejẽcã weredutitiwã. "Marĩ ñecũsumuarẽ weeduti'quere weedutiya judío masã nitirãrẽ", nitiwã. Ô'acũ marĩ nipe'tirãrẽ ni'cãrõnojõ i'asami. Tere masĩgũ, "Na wiorã nima" ni, uputu waro wãcũtiwũ. Ô'acũ narẽ bese'caronojõta yu'u quẽ'rãrẽ besewĩ. ⁷ Wiorã yu'ure a'tiro niwã: "Mu'u quẽ'rã Ô'acũ bese'cu ni'i. Cũ mu'urẽ judío masã nitirãrẽ Jesucristo ye quetire weredutiapĩ. Pedrore judío masãrẽ wereduti'caronojõta mu'urẽ na pe'ere weredutiapĩ", niwã wiorã. ⁸ Ô'acũ Pedrore judío masãrẽ Jesucristo ye quetire wereduticu niwĩ. Cũ Ô'acũta tja yu'u quẽ'rãrẽ Jesucristo ye quetire judío masã nitirã tiro pe'ere weredutiwĩ. ⁹ Jerusalẽpũre Santiago, Pedro, tojo nicã Juã na i'tiarã Jesucristore ãjõpeorã wiorã niwã. Na

yu'ure “Judío masã nitirãrẽ Õ'acũ mu'urẽ ma'ígũ weredutiapĩ”, niwã. Tojo weerã ùsã puarãrẽ, yu'u, tojo nicã Bernabére “Marĩ ni'cãrõnojõ da'rarãsa'a”, niwã. Na ùsãrẽ “Jesucristo ye quetire judío masã nitirãrẽ wererã wa'aya”, niwã. “Ûsã pe'e judío masãrẽ wererãti”, niwã. ¹⁰ Ûsãrẽ a'te dia'cãrẽ weedutiwã: “Pajasecuorãrẽ weetamuña”, niwã. A'teta niwũ yu'u añurõ weeguti ni wãcũyu'rũnu'cã'que.

Pablo Antioquíapũ Pedrore tu'ti'que ni'i

¹¹⁻¹² Be'ro Pedro Antioquíapũre etawĩ. Cũ ne waro ti macãpũre etãca be'roacã añurõ weemiwĩ. Cũ topũre nígũ cũ queoro weeti'que wapa cãpũreta tu'tiwũ. Ne waro judío masã nitirã Jesucristore ãjõpeorã me'rã ba'a, na me'rã ba'pati nicã'miwĩ. Cũ tojo wee nisetiri cura judío masã Jerusalécjãrã Santiago cũ o'ó'cãrã etawã. Pedro na etacã ï'agũ, judío masã nitirã me'rã weeseti'quere weedu'ucã'wĩ. Napũ yu'ure tu'tibosama nígũ, tojo weewĩ. Topũ etarã judío masã weedutisere queoro weeri masã niwã. Tojo weerã judío masã nitirãrẽ “Judío masãrẽ dutisere weerũa'a”, ni bususijawã. Tojo weegu narẽ uigu, Pedro judío masã nitirã me'rã ba'patidu'ucã'wĩ. Na me'rã ba'anemotiwĩ majã. ¹³ Æpẽrã judío masã cũ weesere ï'arã, cũ weronojõ weeta'sawã. Judío masã nitirã me'rã ba'ami'cãrã ba'atiwã. Na me'rã nisetitiwã. Bernabẽpũta tojo weenemopeocã'wĩ.

¹⁴ Na Jesucristore ãjõpeose me'rã dia'cũ yu'rurãsa'a nisere masĩmirã, queoro weetiwã. Tojo weegu na weese queoro niticã ï'agũ, Pedrore nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã ï'orõpũ tu'tiwũ. Cũrẽ a'tiro niwũ: “Mu'u judío masũ nimigũ, judío masã nitirã me'rã ba'agu, na weronojõ weesetigu wee'e. Mu'u tojo weese añu ni'i, añurõ pe'e. Mejõ ni'cãrõacãrẽ na me'rã ba'ati, na me'rã nisetitigu, 'Judío masã weronojõ weeya', nigũ wee'e tja narẽ. Mu'u tojo weecã, 'Ûsã Moisé duti'quere weerũasa'a', ni wãcũsama. Mu'u basu weetise judío masã nitirãrẽ 'Weeya' nĩrõnojõ wa'a'a. Mu'u tojo weese ña'a ni'i”, niwũ.

Judío masã, judío masã nitirã ãjõpeose me'rã dia'cũ yu'rurãsama nise ni'i

¹⁵ Marĩ ne bajarãpũta judío masã nitojacãrã niwũ. Æpẽrã weronojõ Moisé cũ duti'quere weeticã weewe'e. ¹⁶ Tojo nimirã, marĩ Moisé duti'quere wéerã, yu'rũmasĩtisa'a. Jesucristore ãjõpeose me'rã dia'cũ yu'rũwetimasĩ'i. Marĩ Õ'acũ me'rã añurõ nisĩ'rĩrã, Jesucristore ãjõpeo'o. Moisé cũ duti'quere wéerã pũricã, ne ni'cũ Õ'acũ me'rã añurõ nímasĩtisami. ¹⁷ Marĩ “Jesucristo me'rã dia'cũ yu'rurãsa'a” nicã, marĩ acawerã judío masã a'tiro nima marĩrẽ: “Mũsã ña'a ni'i”, nima. “Marĩ ñecũsumuarẽ duti'quere weetirã, judío masã nitirã weronojõ mũsã ña'a ni'i”, nima marĩrẽ. To pũricãrẽ tojo nĩrã, “Jesucristo marĩrẽ su'ori ña'arõ weegu weemi narẽ”, nisama. Na tojo nise diacjũ niwe'e. Jesucristore tojo weese marĩ'i. ¹⁸ Mũsãrẽ “Marĩ ñecũsumua duti'que me'rã yu'rũsome”, ni weretojawũ. Ni'cãrõacãrẽ “Te me'rã yu'rurãsa'a, tere weeya” nígũ, yu'uta bu'iritibosa'a. ¹⁹ Yu'u todãporopũre a'tiro wãcũmiwũ. “Moisé cũ duti'que me'rã dia'cũ Õ'acũ me'rã añurõ nita basiosa'a”, nimiwũ. Tojo nimigũ, ne weepõtẽoticãti. Be'ro yu'ure Õ'acũ cũ macũ Jesucristore ï'owĩ. Tojo weegu ni'cãrõacãrẽ Jesucristore ãjõpeogu, Õ'acũ me'rã wãcũpi'etiro marĩrõ nicã'a. Marĩ ñecũsumuarẽ weeduti'quere wãcũnrũwe'e majã. ²⁰ Jesucristo curusapũ wẽrĩcu niwĩ. Yu'u cũrẽ ãjõpeogu, cũ me'rã wẽrĩgũ weronojõ wa'acu niwũ. Tojo weegu yu'u se'saro niwe'e. Ni'cãrõacãrẽ Jesucristo yu'ure su'ori nimi. Yu'u cũ uaro, cũ dutiro wee'e. Õ'acũ macũrẽ ãjõpeogu, wãcũtutua'a. Cũ yu'ure ma'ígũ, ña'arõ wee'quere wẽrĩ wapayebosacu niwĩ. ²¹ Yu'u Jesucristo wẽrĩ'quere “Mejõ warota nima'acã'a”, niwe'e. Cũ yu'ure ma'isere ne du'usĩ'rĩtisa'a. Moisé duti'que me'rã marĩ yu'rũta basiocãma, Jesucristo mejõ waro wẽrĩbopĩ.

3

Moisé dutise oja'que, Jesucristore ějōpeose cjase ni'i

¹ Musā Galaciacjārā Jesucristore ějōpeodu'urā, tu'omasītibutiarā weronojō weerā wee'e. ¿Noa musārē nisoosijamirīto mejēcā ějōpeodutirā? Ŭsā topure nírā, musārē Jesucristo cū curusapu wērīsere queoro werewu. Musā añurō ũsā weresere tu'owuba. ² A'te dia'cūrē musārē sērītiña'gūti. Musā Moisé duti'quere wéerā, ¿Espíritu Santure ñe'erī? Ñe'etipā. Jesucristo ye quetire tu'orā cūrē ějōpeorā pe'e, ñe'epā. ³ Musā Ő'acū pō'rā sājārā, Espíritu Santu tutuaro me'rā sājānu'cāwū. Ni'cārōacārē musā tutuaro me'rā ějōpeoyapatirāti, ¿nimiti? Pōtēotisa'a. ¿Musārē tu'omasīse pe'tia wa'ati? ⁴ Jesucristore ne waro ějōpeocā, āpērā musārē ña'arō weecārā niwā. Ni'cārōacārē cūrē ějōpeodu'urā, “Mejō waro pi'etipā”, ¿nirā weeti? Yu'u tu'oña'cā, mejō waro pi'etipā. ⁵ Ő'acū musārē Espíritu Santure o'ócū niwī. Cū tutuase me'rā musā wa'teropure peje wee'omi. ¿De'ro weegu tojo weesari, musā tu'oña'cā? Jesucristo ye quetire musā tu'o ějōpeocā, tojo weesami. Moisé cū duti'quere weecāma, ne tojo weetibosami.

⁶ Marī ñecū Abrahā ye cjasere wācūrā. Cū pūrīcā Ő'acūrē ějōpeocu niwī. Tojo weegu Ő'acū cūrē “Añugū nimi”, ni ĩ'acu niwī. ⁷ Musā a'tere masīña. Abrahā weronojō Ő'acūrē ějōpeorā náta nima Abrahā pārāmerā waro. ⁸ Ő'acū ye queti ojāca pūrīpu judío masā nitirā na Ő'acūrē ějōpeoatjere ojayuno'caro niwū. Narē yu'rūoatjere wereyugu, Ő'acū Abrahārē a'tiro nicu niwī: “Nipe'tirā a'ti di'tacjārā mu'u weronojō ějōpeosiruturārē ‘Añurā nima, bu'iri mooma’, ni ĩ'agūti. Narē añurō weeguti”, nicu niwī. ⁹ Abrahā Ő'acūrē ějōpeocu niwī. Tojo weegu Ő'acū cūrē añurō weecu niwī. A'tiro nicā quē'rārē nipe'tirā Jesucristore ějōpeorārē Ő'acū añurō weemi.

¹⁰ Āpērā pūrīcārē Ő'acū bu'iri da'resami. Na a'tiro wācūsama. “Moisé duti'quere wéerā, yu'rūrāsa'a”, nisama. Tojo wācūmirā, nipe'tise tere weepe'otisama. Ő'acū ye queti ojāca pūrīpure a'tiro niwū: “Nipe'tise Moisé duti'quere weepe'otigunojō bu'iri da'reno'gūsami”, niwū. Tojo weerā “Moisé duti'que me'rā yu'rūrāsa'a”, nimisama. Niwe'e. Ő'acū narē bu'iri da'regusami. ¹¹ Ő'acū ye queti ojāca pūrīpure a'tiro ojano'wū: “Ő'acū cūrē ějōpeorārē ‘Añurā nima’, ni ĩ'asami. Cū me'rā ninu'cūrāsama”, niwū. Tojo weerā marī masī'i. Moisé dutise me'rā ne ni'cū Ő'acū me'rā añurō nita basiowe'e. ¹² Moisé cū dutise pe'e tojo mejēta ni'i. A'tiro pe'e niwū. “Nipe'tise Moisé duti'quere weepe'ogu, Ő'acū me'rā catinu'cūcūsami. Tere weepe'otigure Ő'acū ‘Bu'iri cuomi’, ni ĩ'agūsami”, niwū. ¹³ Marī nipe'tise Moisé duti'quere weepōtēowe'e. Tojo weegu Ő'acū na weepe'otima nígū, “Bu'iri cuoma”, nicu niwī. Apero, Ő'acū ye queti ojāca pūrīpure a'tiro ojano'wū: “No'o na wérīca be'ro yucugupu du'teyoono'cārā Ő'acū bu'iri da'reduti'cārā nima”, ni ojano'caro niwū. Duporopure masā ña'arārē tojo weecūcārā niwā. Jesucristo quē'rā ña'agū, bu'iritigu weronojō marī bu'iri da'reno'bo'quere curusapu wērī wapayecu niwī. Tojo weegu cū marīrē yu'rūcā weecu niwī. Marī ni'cārōacārē cūrē ějōpeorā, bu'iri marī'i. ¹⁴ Jesucristo marīrē bu'iri da'rebo'quere curusapu wērī wapayecu niwī. Tojo weecā, Ő'acū Abrahārē judío masā nitirā quē'rārē “Tojo weeguti” ní'que queorota wa'acaro niwū. Jesucristore ějōpeocā, narē Abrahārē weronojō “Añurā, bu'iri marīrā nima”, ni ĩ'asami. Tojo weegu cū ní'caronojōta weesami. Nipe'tirā Jesucristore ějōpeorārē Espíritu Santure o'ósami.

Ő'acū Abrahārē, Moisére cū ucū'que ni'i

¹⁵ Ni'cārōacārē masā na weewuasenojōrē musārē ni'cā queose o'oguti. Masā “A'tiro weerā” ni, wiorā tiro papera apoyusama. Be'ro na tere apóca be'ro ne ni'cū “Ti pūrīrē cō'acā ña, a'tiro ojanemoña”, nímasītisami. ¹⁶ Ō'acū cū Abrahārē ní'que a'te weronojōta niwū. A'tiro nicu niwī: “A'ti turicjārārē mu'u pārāmi nituriagupu me'rā añurō weeguti”, nicu niwī. “Mu'u pārāmerā nituriarā pājārā me'rā añurō weeguti”, niticu niwī. Mejō “Mu'u pārāmi nituriagu ni'cū me'rā dia'cū weeguti”, nicu niwī. Tojo nígū, Jesucristore ucūgū weecu niwī. ¹⁷ Yu'u musārē nise a'tiro nirō wee'e. Ō'acū Abrahārē nicu niwī: “Masā yu'ure ējōpeorā yu'rurāsama. Na yu'u me'rā añurō nirāsama”, nicu niwī. Be'ropu cuatrocientos treinta cū'marī be'ro Ō'acū cū dutisere Moisére cūucu niwī. Tere cūúgū, “Toduporopu Abrahārē ‘Yu'u tojo weeguti’ ní'que wapamarīrōsa'a”, niticu niwī. ¹⁸ Marī Moisé cū oja'quere weecā, Ō'acū me'rā añurō nita basiocāma, Ō'acū Abrahārē toduporopu ní'que wapamarībopā. Tojo niwe'e. Ō'acū Abrahārē ma'ígū, “Cū tojo weeguti” ní'quere queoro weecu niwī. “Nipe'tirā mu'u weronojō ējōpeorārē yu'rūoguti”, nicu niwī.

¹⁹ To pūrīcārē ¿de'ro weegu Ō'acū Moisére sō'oní'que dutisere cūupari? A'tiro ni'i. Marīrē “Ña'arā ni'i, bu'iri cuo'o” ni masīdutigū cūucu niwī. Ō'acū tere Abrahā pārāmi nituriagu Jesucristo a'tiri curapu cūutucū niwī. Jesucristo me'rā Ō'acū “A'ti turicjārārē añurō weeguti” ní'que queoro wa'awu. Te dutisere Ō'acū cūrē wereco'terā u'musecjārā me'rā Moisére weredutio'ocu niwī. Moisé pe'e quē'rā tere tu'ogu, wereturiacu niwī masāpūre tja. ²⁰ Abrahā pe'ere Ō'acū añurō weeatjere āpērārē weredutio'otimigū, cū basuta werecu niwī. Tojo weero Ō'acū Abrahārē ní'que pe'e Moisére ní'que yu'rūoro wapatiyu'rūnu'cācaro niwū.

²¹ To pūrīcārē Abrahārē cū ní'que wapatiyu'rūnu'cācā, ¿Moisére cū duti'que pe'e wapamarīpari? Niticarō niwū. Masā nipe'tise Moisé cū dutisere weeta basiocāma, marīrē Ō'acū me'rā añurō nita basio nibopā. Basioticarō niwū. ²² Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu a'tiro ojano'caro niwū: “Nipe'tirā masā ña'arā nima. Bu'iritirā nima”, niwū. Tojo weero Ō'acū Abrahārē cū dūporopu ní'que wa'a'a. A'tiro nicu niwī: “Mu'u weronojō ējōpeosiruturārē ‘Añurā nima’, ni ĩ'agūti”, nicu niwī. Tojo weegu Ō'acū Jesucristore ējōpeorārē bu'iri da'reno'bo'quere yu'rūosami.

²³ Marī Jesucristore ējōpeose dūporo cūrē ējōpeoatjere co'terānojōta Moisé cū duti'que doca níni'cārā niwū. Moisé dutisere weepe'osī'rīmirā, nipe'tisere weepōtēoticārā niwū. ²⁴ Moisé dutise me'rā Ō'acū marīrē “Ña'arā ni'i” ni masīdutigū cūucu niwī. Tere masīrā, marī “¿De'ro wee ña'arō nisere du'urāsari?” niato nígū cūucu niwī. Be'ro Jesucristo a'ticā, marī a'tere masīcārā niwū. “Cūrē ējōpeorā, Ō'acū me'rā añurō nímasīsa'a”, nicārā niwū.

²⁵ Ni'cārōacārē marī Jesucristore ējōpeoritero ni'i. Tojo weerā Moisé dutise doca niwe'e majā.

²⁶ Marī nipe'tirā Jesucristore ējōpeose me'rā Ō'acū pō'rā ni'i. ²⁷ Jesucristore ējōpeotjīarā, wāmeyeno'cārā niwū. Musā quē'rārē cū weronojō niseticā weecu niwī. ²⁸ Ō'acū nipe'tirā cū macū Jesucristore ējōpeorārē yu'rūosami. Judío masārē, judío masā nitirārē yu'rūosami. Tojo nicā āpērārē da'rawā'ñaco'terārē, da'raco'tetirārē yu'rūosami. Ūmuarē, numiarē ni'cārōnojō yu'rūosami. Marī nipe'tirāputa Jesucristore ējōpeorā dūcawatise moo'o. ²⁹ Marī Jesucristo yarā ni'i. Tojo weerā Abrahā pārāmerā nituriarā waro ni'i. Ō'acū Abrahārē ní'caronojōta marīrē weegusami. Abrahā wee'caronojō ējōpeocā, marīrē yu'rūogusami.

4

¹ Musārē queose me'rā werenemogūti. Wī'magū cū pacu cūuatjere ñe'eacju

masātu'ajatimigũ, maata ñe'etisami. Nipe'tise cũ ye nimicã, da'raco'tegũ weronojõ nisami. ² Æpērã masã cūrẽ co'tesama. Cũ na dutise doca nisami. Cũ ye niatje quẽ'rãrẽ ï'anurũbosasama. Cũ pacũ cũ wẽrĩse duporo ni'cã numũ tere wiatji numurẽ besesami. "Ti numũ ejacã, nipe'tisere yũ'u macũrẽ wiaya", nisami. Tojo weerã ti numũ nicã, nipe'tisere cūrẽ wiape'ocã'sama. Tere wiãca be'ro cũ da'raco'tegũ weronojõ nitisami majã. ³ Marĩ quẽ'rã Jesucristore ãjõpeose duporo marĩ ñecũsumua weemujãti'quere wéerã, ãrĩ weronojõ níni'cãrã niwũ yujupũ. Te dutise me'rã nírã, ãpērãrẽ da'rawã'ñaco'terã weronojõ nicãrã niwũ. ⁴ Tojo nimicã, Õ'acũ pe'e cũ queoca numũ nicã, queoro a'ti turipure cũ macũrẽ o'ócũ niwĩ. Cũ Õ'acũ macũ nimigũ, ni'cõ numiopure bajuacũ niwĩ. Cũ judío masũ nígũ, Moisé dutise doca nicũ niwĩ. ⁵ Moisé dutise doca nirãrẽ yũ'rũweticã uagũ, Õ'acũ cũ macũrẽ o'ócũ niwĩ. Narẽ yũ'rũogũ, Jesucristo curusapũ wẽrĩcũ niwĩ. Õ'acũ põ'rã wa'adutigũ marĩrẽ tojo weecũ niwĩ. ⁶ Õ'acũ marĩrẽ yũ'u põ'rã nitojama nígũ, marĩrẽ cũ macũ me'rã Espiritu Santure o'ócũ niwĩ. Tojo weerã Õ'acũrẽ "Pacũ", pisumasĩ'i. ⁷ Marĩ Jesucristo yũ'rũono'cãrã niyurã, ãpērãrẽ da'raco'terã weronojõ niwe'e majã. Ni'cãrõacãrẽ Õ'acũ põ'rã nitoja'a. Tojo weerã nipe'tise cũ o'ootjere ñe'erãsa'a.

Pablo Galaciãjãrãrẽ na Jesucristore ãjõpeodu'usĩ'rĩcã tũ'ogũ cũ wãcũque'ti'que ni'i

⁸ Musã toduporopure Õ'acũrẽ masĩticãrã niwũ. Æpērãnojõrẽ ãjõpeocãrã niwũ. Narẽ Õ'acũrẽ weronojõ ï'acãrã niwã. Narẽ ãjõpeorã, na dutise doca niwã'ñarã weronojõ nicãrã niwũ. Musã ãjõpeo'cãrã Õ'acũ mejẽta nicãrã niwã. ⁹ Ni'cãrõacãrẽ musã Õ'acũrẽ masĩ'i. Cũ pe'e musãrẽ masĩmũ'tãcũ niwĩ. Cūrẽ ãjõpeoca be'ro toduporopũ musã ãjõpeo'quere du'ucã'cãrã niwũ. Musã ãjõpeomũ'tã'que mejõ nise ni'i. Wapamarĩ'i. Ni'cãrõacãrẽ Moisé dutisere wéerã, musã ãjõpeomũ'tã'quere ãjõpeorã weronojõ weerã weesa'a. ¿Toduporopũ da'rawã'ñaco'te'cãrã weronojõ nisĩ'rĩsari tja? ¹⁰ Musã a'tiro wãcũmisa'a. "Judío masã weewuasenojõrẽ ticuse bosenumurĩ cuorã, yũ'rũrãsa'a", nimisa'a. Tere wãcũrã, soowuase numurĩrẽ, ma'ma mujĩpũrẽ, no'o bosenumurĩ nisenojõrẽ weesa'a. ¹¹ ¿Yũ'u musãrẽ mejõ waro bu'epari? nígũ, ña'arõ tũ'oña'sa'a.

¹² Acawererã, yũ'u musã a'tiro weecã uasa'a. Musã judío masã nitirã Moisé dutisere weeticãrã niwũ. Yũ'u quẽ'rã musã weronojõ te dutisere weewe'e majã. Ni'cãrõacãrẽ masĩ'i. Jesucristore ãjõpeose me'rã dia'cũ marĩ yũ'rũrãsa'a. Tojo weegũ judío masũ nimigũ, Jesucristore ãjõpeogũ, Moisé dutisere du'ucã'wũ. Yũ'u weronojõ musã weecã uasã'a. Yũ'u musãrẽ toduporopũ bu'ecã, yũ'ure ne ña'arõ weetimiwũba. ¹³ Musã masĩsa'a. Yũ'u dutitĩjãgũ, musã tiropure Jesucristo masãrẽ yũ'rũose quetire bu'ewũ. ¹⁴ Yũ'u dutiticã, musãrẽ diasã niwũ. Musã yũ'u dutiwi'i nimicã, yabitiwũ. A'tiro pe'e weewũ. Ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegũ u'musepũ nigũrẽ weronojõ põtẽrĩme'rĩcã'wũ. Jesucristore musã ñe'ebocaro weronojõ yũ'ure añurõ weewũ.

¹⁵ Musã toduporopũ yũ'u me'rã e'catimi'que ¿de'ro wa'ari? Musã titare yũ'ure ma'írã, musã weetamuta basioro weebopã. No'o musã ye caperipũta yũ'ure tuwee o'osãjãbopã. ¹⁶ ¿Yũ'u diacjũ werese ye bu'iri yũ'ure ï'atu'tirã weeti? ¿Diacjũ nisere tũ'osĩ'rĩtisari?

¹⁷ Musãrẽ mejẽcã bu'esijari masã yũ'u weronojõ añusere uasãrã mejẽta weesama. Musãrẽ na añurõ ucũta'sasama. Yũ'u me'rã pe'e e'catidutitirã tojo weesama. Tojo nicã na bu'ese pe'ere sirutuato nírã tojo weesama. ¹⁸ Æpērã musãrẽ weetamucã, añu nisa'a. Añurõ weesĩrĩse me'rã weetamucãma, añu nisa'a. Weetamurã wee'e nírã, tojo weetamunu'cũcã'to. Yũ'u topũ nicã dia'cũ weetamuta'saticã'to. ¹⁹ Yũ'u me'rã musã tũ'satimicã, yũ'u põ'rãrẽ weronojõ ma'ĩi. Musãrẽ wãcũgũ, pũrõ bujaweti'i.

Ni'cō nijīpaco co macārē wuatji dūporoacā pūrīse pi'etisamo. Co weronojōta yu'u quē'rā mūsā Jesucristore ējōpeocā uasāgū, pūrō pi'eti'i. Mūsā Jesucristo weronojō nisetica be'ropu ejerisājāgūti. ²⁰ Yu'u mūsārē werenemoacju mūsā tiropu nicā'sī'rīmisa'a. Yu'u yoaropu nīgū, de'ro weebosau.

Puarā numia Agar, Sara ye queti ni'i

²¹ Mūsā a'tiro wācūmisa'a. “Moisé dutisere wéerā, Ō'acū me'rā añurō nicā'rāsa'a”, nimisa'a. Tojo wācūmirā, Moisé dutisere queoro masītisa'a. Queoro masīrā pūrīcā, mūsā wācūrōnojō wācūtibopā. ²² Moisé cū basuta Abrahā yere a'tiro ojacu niwī. Abrahā puarā umua pō'rāticu niwī. Ni'cūrē Agar wāmetigo cūrē da'raco'tego me'rā pō'rāticu niwī. Apīrē cū nūmodiácjū Sara me'rā pō'rāticu niwī.

²³ Agar āpērā numia weronojōta wī'magū boca, pō'rātico niwō. Sara pe'ema bucuo waro niyucā, wī'magū bocata basioticarō niwū. Ō'acū weetamuse me'rā core wī'magū bocata basiocā weecu niwī. Cū Abrahārē nicu niwī: “Mu'u nūmo ni'cū pō'rātigosamo”, nicu niwī. Cū ní'caronojōta wī'magū pō'rātico niwō. ²⁴⁻²⁵ A'tiro wee'que me'rā marī masī'i. Na puarā numia Ō'acū cū puaro dutise marīrē cūu'que weronojō ni'i. Agar ūrūgū Sinaí wāmeticju queose weronojō nimo. Tigupu Ō'acū Moisére dutise cūucu niwī. Tigu Arabia di'tapu nisa'a. Agar macū cū paco da'raco'tego niyucā, cū quē'rā da'raco'tegu nicu niwī. Ti curuapu bajuasiruturā nipe'tirā da'raco'terā nima. Āpērā dutisere weewā'ñaco'tema. Apeyema tja a'tocatero Jerusalēpure añurō Moisé dutisere weerā nisama. Agar ti macārē queose weronojō nimo. Nipe'tirā Moisé dutisere weerā Agar ya curuacjārā weronojō da'raco'terā nima. Tojo weerā na Moisé dutise doca nima.

²⁶ Sara pe'e a'tiro nimo. Jesucristore ējōpeorā queose weronojō nimo. Co Abrahā nūmodiácjū nico niwō. Cūrē da'raco'tego mejēta nico niwō. Marī Jesucristore ējōpeorā co weronojō ni'i. Moisé cū dutise doca niwe'e. Tojo nicā co Jerusalē u'masepu nirī macā queose weronojō nimo. Ti macā marī Jesucristore ējōpeorā niatji macā ni'i. ²⁷ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu Isaía cū oja'que a'tiro ni'i: Numio, mu'u pō'rā marīmigō, e'catiya.

Wī'marā na wuarā pūrīse tu'oña'sere tu'oña'timigō, e'catiya.

Mu'u pō'rāmarīmicā, be'ropure mu'u pārāmerā pājārā nirāsama.

Apego, marāpu me'rā nigō nemorō pārāmerātigosa'a, ni ojacu niwī.

A'te oja'que a'tiro nisi'rīrō wee'e. Jesucristore ējōpeorā Moisé dutisere weerā nemorō pājārā nirāsama.

²⁸ Acawererā, marī Sara macū Isaa weronojō ni'i. Ō'acū Abrahārē ní'caronojōta Sara Isaare wuaco niwō. Marīrē Ō'acū cūrē ní'caronojōta cū pō'rā wa'acā weemi.

²⁹ Dūporopure Sara macū Espiritu Santu tutuaro me'rā bajuacu niwī. Da'raco'tego macū Ismae cūrē ī'atu'ticu niwī. A'tocatero quē'rārē tojota ni'i. Moisé dutisere weerī masā marī Jesucristore ējōpeorārē ī'atu'tisama.

³⁰ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpu Ismae, Isaa ye cjasere a'tiro ojano'caro niwū: “Da'raco'tego macū cū pacu cuosere ñe'etisami. Cū nūmodiácjū me'rā pō'rāti'cu pe'e ñe'egūsami. Tojo weegu da'raco'tegore co macū me'rāta cō'aō'ocā'ña”, ni ojano'caro niwū. ³¹ Tojo weerā yu'u acawererā, marī Jesucristore ējōpeorā Sara pārāmerā nituriarā ni'i. Da'raco'tego pārāmerā mejēta ni'i. Sara macū cū pacu yere ñe'e'caro weronojōta marī Ō'acū cū pō'rārē o'otjere ñe'erāsa'a.

5

Moisé dutise doca ninemotica'ña nise ni'i

¹ Jesucristo marĩrẽ marĩ ñecũsumua weemujãti'que doca ní'cãrãrẽ yu'rũocu niwĩ. Õ'acũ põ'rã wa'adutigu marĩrẽ ña'arõ wee'quere wẽrĩ wapayebosacu niwĩ. Marĩrẽ toduporopure peje dutise nicaro niwũ. Ní'cãrõacãrẽ Jesucristore ãjõpeorã majã titapu ní'caronojõ niwe'e. Nisoori masã musãrẽ a'tiro nibosama. “Õ'acũ me'rã añurõ nisi'rĩrã, Moisé dutisere weeya”, nibosama. Tojo nicã, tu'oticã'ña. Tere weeticã'ña. Musã tere wéerã, da'raco'terã weronojõ wa'arãsa'a tja.

² Tu'oña'rẽ musã. Yu'u musãrẽ wereguti. Musã “Õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ase me'rã Õ'acũ ùsãrẽ yu'rũogusami”, niticã'ña. Musã tojo nicã, musãrẽ Jesucristo wẽribosa'que ne wapamarĩrõsa'a. ³ Musãrẽ ninemogũti. Tojo wãcũsetirã pũricã nipe'tise Moisé cũ dutisere weepe'ocã'ña. Ní'cãrẽ weemaacusiaticã'ña. ⁴ Musã Moisé dutise me'rã yu'rũrãsa'a nĩrã, Jesucristore du'urã wee'e. Cũ ma'ise me'rã musãrẽ añurõ weebo'quere bajuriorã wee'e. ⁵ Ësã musã weronojõ wãcũwe'e. Espĩritu Santu weetamurõ me'rã a'tiro wãcũ'u. Õ'acũ marĩrẽ “Jesucristore ãjõpeose me'rã añurã nima”, nigũsami. Tojo niatjere ãjõpeose me'rã yucue'e. ⁶ Marĩ Jesucristo yarã ni'i. Õ'acũ ï'orõpũre õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'se, yejecõ'ano'tise wapamarĩ'i. Marĩ Jesucristore ãjõpeotjãrã, ãpẽrãrẽ ma'i'i. Te pũricã wapati'i.

⁷ Musã Jesucristore ãjõpeoca be'ro cãrẽ añurõ siruturã weemiwũ. ¿Noa musãrẽ diacjũ ãjõpeomi'quere weremaasoomitito? ⁸ A'tema Õ'acũrẽ dióticã'ña. Cũ dojorẽtipĩ. Cũta musãrẽ Jesucristore ãjõpeocã weecu niwĩ. ⁹ Masã na ucũwũase a'tiro ni'i: “Pã bucuacã weese cã'rõacã morẽmicã, nipe'tiro pãpu se'sa wa'asa'a.” Mejẽcã weremaasosijari masã a'te weronojõ nisama. Na bu'ese na pejetirãcã nimicã, pã bucuacã weese weronojõ bucuawã'cãrõ wee'e. Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorãrẽ dojorẽwã'cãrã weema. ¹⁰ Na tojo weesere yu'u wãcũque'tiwe'e. Musã quẽ'rã yu'u weronojõ Jesucristore ãjõpeorã ni'i. Tojo weerã musã, yu'u tu'oña'cã, yu'u weronojõ weerãsa'a. Musãrẽ dojorẽsĩ'rĩse wa'asome. Õ'acũ musãrẽ dojorẽsĩ'rĩgũnojojõrẽ bu'iri da'regusami.

¹¹ Acawererã, ãpẽrã yu'ũre a'tiro nisama: “Pablo masãrẽ ‘Õ'acũ me'rã añurõ nisi'rĩrã, a'tiro weeya’ nimi. Õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aña nisere bu'ecusiagu weemi”, nisama. Na tojo nima'acãrã weema. Yu'u tojo nicãma, judío masã yu'ũre ña'arõ weetibosama. Yu'u Jesucristo curusapu wẽrĩse me'rã yu'rũrãsa'a nise dia'cãrẽ were'e. Te ye bu'iri yu'ũre ña'arõ weema. ¹² Musã Jesucristore ãjõpeorãrẽ dojorẽcusiasama. Musãrẽ dojorẽrãrẽ a'tiro weecã ɯasa'a. Na musã tĩrore ne ninemoticã'to.

¹³ Acawererã, Õ'acũ musãrẽ Moisé dutise doca niato ní'gũ mejẽta cũucu niwĩ. Musã “Moisé dutise doca niwe'e” nimirã, “No'o ùsã ña'arõ ɯaripejasere weerãti”, niticã'ña. A'tiro pe'e weeya. ãpẽrãrẽ ma'ĩrã, weetamuña. ¹⁴ Marĩ Moisé dutise nipe'tisere ní'cãrõpũta neonũ'cõmasĩ'i. A'tiro ni'i: “Marĩ basu ma'irõnojojõta ãpẽrã quẽ'rãrẽ ma'irõɯa'a”, ni'i. ¹⁵ Musã a'merĩ ma'iti, a'metu'ti, ucjarã pũricã, wa'icũrã a'mequẽrã weronojõ weerã wee'e. Musã basuta dũcawati, masãpe'tirã weerãsa'a. Tojo wa'ari nĩrã, tu'omasĩ, nisetiya.

Espĩritu Santu weedutisere weerõɯa'a nise ni'i

¹⁶ Musãrẽ a'tiro wereguti. Espĩritu Santu musãrẽ weedutironojõta weenu'cũcã'ña. Musã tojo wéerã, ña'ase musã ɯaripejasere weesome. ¹⁷ Marĩ ña'arõ weesĩ'rĩse, marĩ ɯaro weese ni'i. Espĩritu Santu cũ ɯase mejẽta ni'i. Te ní'cãrõnojojõ niwe'e. Espĩritu Santu cũ weedutise añuse ni'i. Ña'arõ weesĩ'rĩ, ɯaripejase niwe'e. A'te pũaperi a'mequẽ'e. Tojo weerã marĩ añurõ weesĩ'rĩmirã, weetisa'a. Espĩritu Santu cũ ɯasere wéerã, ña'arõ ɯaripejase pe'ere weewe'e. ¹⁸ Marĩrẽ Espĩritu Santu sũ'ori añurõ weeticã, “Moisé dutise me'rã marĩ yu'rũrãsa'a”, ni wãcũtisa'a majã.

19 No'o ña'arõ wee ñaripejasere maata masño'o. Tere wéerã, a'tiro weesama. Na ñumosãnumia, na marãpũsumua nitirãrẽ a'metãrãsama. Ña'ase bujicã'sama. Na nipe'tise ña'ase ñaripejasere ne bopoyase marĩrõ weesama. 20 Õ'acũ mejẽtare, ãpẽrãnojõrẽ ejõpeosama. Tũ'oña'rĩ masã yai weesenojõrẽ weesama. Ì'atu'tisama. A'merĩ wapasama. Æpẽrãrẽ doesama. Sajatiro weemicã, uayesama. Na tũ'sase dia'cũrẽ weecã'sama. Na ye se'sarore wãcũsama. Na ni'cãrõ me'rã a'merĩ nimi'cãrã ñucawatisama. 21 Æosepija nisama. Masãrẽ wẽjẽcõ'asama. Que'asama. Que'arã, ña'arõ weesere yũ'rũoquejocã'sama. Tojo nicã apeye peje a'te weronojõ weenemosama. Mũsãrẽ todũporopũ ní'caronojõta werenemogũti tja. No'o tenojõrẽ weesetigũnojõ Õ'acũ wiogũ nirõpũ u'mũsepũ wa'asome.

22 Espĩritu Santu pe'e marĩrẽ sũ'ori a'tiro weeseticã weesami. Æpẽrãrẽ ma'isa'a. E'catise cũosa'a. Marĩ ya ejeripõ'rãpũ añurõ tũ'oña'sa'a. Marĩrẽ ña'arõ weecã, uatisa'a. Æpẽrãrẽ pajaña'sa'a. Narẽ añurõ weesa'a. Queoro, diacjũ weeme'rĩcã'sa'a. 23 “Æpẽrã yũ'rũoro ni'i”, ni tũ'oña'tisa'a. Ña'arõ weesere weesĩ'rĩmirã, weetisa'a. A'te Espĩritu Santu me'rã weese añuse dia'cũ ni'i. Tojo weero a'tere ne ni'cãrõ dutiro “Weeticã'ña” ni cã'mota'aro marĩ'i. 24 Marĩ Jesucristo yarã nitjãrã, ña'arõ ñaripeja niseti'quere du'ucã'a majã.

25 Espĩritu Santu marĩrẽ Õ'acũ me'rã ninu'cũcã weemi. Tojo weerã Espĩritu Santu weedutironojõta weesetiroũa'a. 26 Marĩ “Æpẽrã yũ'rũoro ni'i” nise me'rã narẽ uacã weeticã'rã. “Na yũ'rũoro ni'i”, niticã'rã. A'merĩ ñoticã'rã.

6

Pablo a'merĩ weetamudutise ni'i

1 Acawererã, ni'cũ Jesucristore ejõpeogũ apetero ña'arõ weebosami. Cũ tojo weecã, Jesucristore añurõ ejõpeorãnojõ cãrẽ weetamuña. Cãrẽ “Ña'arõ weesere du'uya”, niña. Õ'acũrẽ acobojose sãrĩdutiya. Tere weetamurã, pajaña'se me'rã weeya. Mũsã quẽ'rã ña'arõ weeri nĩrã, mũsã yere wãcũnrũña. 2 Mũsã ãpẽrãrẽ no'o mejẽcã wa'acã, a'merĩ weetamuña. Tojo weerã Jesucristo dutisere queoro weerãsa'a.

3 Apetero ni'cũ “Yũ'u ãpẽrã yũ'rũoro ni'i”, ni wãcũsami. Cũ ãpẽrã yũ'rũoro nitimigũ, mejõ waro wãcũma'acã'sami. Tojo nígũ, cã basuta nisoogũ weemi. 4 Marĩnũcũ ¿añurõ weemiti yũ'u? nígũ, marĩ weesere beserũa'a. Añurõ wéeca be'ro “Æpẽrã yũ'rũoro añurõ weepã” nirõ marĩrõ marĩ ye pe'ere e'catiroũa'a. 5 Marĩ ni'cãrẽrã marĩ wee'quere Õ'acũrẽ yũ'tirãsa'a. Tojo weerã marĩnũcũ cã cũu'quere weerũa'a. 6 Mũsã Jesucristo ye queti bu'erãrẽ weetamuña. Mũsã cũosere narẽ ñucawaaya.

7 Mũsã a'tere masĩña. Õ'acũrẽ ña'arõ bujicã'a, cãrẽ ña'arõ weedu'tita basiowe'e. “Õ'acũ yũ'u ña'arõ weecã, bu'iri da'reesome”, ni wãcũticã'ña. Mũsãrẽ queose me'rã weregũti. Marĩ otese ñuca otecã, marĩ ote'quenojõta pĩ'rĩ ñucatisa'a. Marĩ weesetise quẽ'rã te weronojõ ni'i. Marĩ weesetironojõta mejãrõta tja bocarãsa'a. 8 Ni'cũ ña'arõ ñaripejasere weegũnojõ ña'asere bocagũsami. Õ'acũ cãrẽ bu'iri da're bajuriogũsami. Apĩ Espĩritu Santu ñaronojõ weegũ pe'e añusere bocagũsami. Cũ Õ'acũ tiropũ catinu'cũcũsami. 9 Tojo weerã añusere wéerã, marĩ caributiticã'rã. Marĩ caributiticã, Õ'acũ añusere queoro marĩrẽ o'ogũsami. 10 Tojo weerã nipe'tirãrẽ marĩ põtõorõ añurõ weerã. Jesucristore ejõpeorã pe'ere añurõ weeyũ'rũnũ'cãrã.

Pablo weretũo'que ni'i

11 Mũsãrẽ añurõ ñ'adutigũ pacase ojagũti. A'te nitũose daripũre yũ'u basuta oja'a. 12 Mũsãrẽ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'adutiri masã narẽ ãpẽrã añurõ wãcũcã ñarã,

tojo weedutisama. Marĩ Jesucristo curusapũ yũ'ruose quetire bu'ecã, judío masã marĩrẽ tu'ti, ña'arõ weema. Na te pe'ere uatirã, musãrẽ tojo yejecõ'adutisama. ¹³ Na yejecõ'adutiri masãmarĩcã nipe'tise Moisé dutisere weepe'otima. Tojo weepe'otimirã, musãrẽ yejecõ'adutima. Na a'tiro nisĩ'rĩrã, tojo weesama. “Ësãta Galacia di'tacjãrãrẽ Moisé dutisere weecã weepũ” nisĩ'rĩrã, tojo dutisama. ¹⁴ Yũ'u pũrĩcã na weronojõ niwe'e. Jesucristo marĩrẽ yũ'ruogũ curusapũ wẽrĩ'que pe'ere were'e. Yũ'ure “Ãpẽrã yũ'ruoro nimi” niato nigũ mejẽta were'e. Yũ'u Jesucristo wẽrĩse me'rã a'ti turicjãrã na uaripejasere du'ucã'wũ. Yũ'u tere wãcũnũrũwe'e majã. ¹⁵ Õ'acũ ĩ'orõpũre õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'ano'se, yejecõ'ano'tise wapamarĩ'i. Marĩ Jesucristore ĩjõpeose, tojo nicã marĩ ña'arõ weeseti'quere ducayuse pũrĩcã wapati'i. ¹⁶ Nipe'tise yũ'u bu'e'quere weesiruturãrẽ Õ'acũ na ye ejeripõ'rãrĩpũ ejerisãjãcã weeato. Narẽ pajaña'to. Nipe'tirã cũ yarãrẽ tojo weeato.

¹⁷ Yũ'u Jesucristo ye quetire bu'ecã, na yũ'ure tãrã, cãmida're'que wã'ña'a. Na tojo wee'que me'rã Jesucristore yũ'u da'raco'tesere ĩ'o'o. Tojo weerã ni'cãcã me'rã ne ni'cũ yũ'ure caribonemotĩcã'to. Yũ'u bu'esere ucũ maasonemotĩcã'to.

¹⁸ Marĩ wiogũ Jesucristo musã nipe'tirãrẽ añurõ weeato. Musãrẽ yũ'u acawererãrẽ weronojõ ma'ĩ'i.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Éfesocjārārē ojāca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pablo a'ti pūrīrē bu'iri da'reri wi'ipɯ nígũ, ojaca niwī. Apetero weegɯ Romapɯ nígũ, ojagɯ ojaɸi.

A'ti pūrīrē Ō'acũ cũ weesī'rī'caronojōta cũ ɯaritero nicā, nipe'tirārē, nipe'tisere Jesucristo doca tojacā weegɯsami nisere ojaca niwī. Tojo nicā judío masā, judío masā nitirārē Jesucristo me'rā ni'cā upɯta nima nisere ojaca niwī. Mɯsā weesetisere ni'cā wi'icjārā Ō'acũ ya curuacjārā weronojō weeroɯa'a nisere ojaca niwī. Ña'arō weesere cā'mota'aroua'a nisere ojaca niwī.

Pablo Jesucristore ějōpeori curuacjārā Éfesopɯ nirārē oja'que ni'i

¹ Yɯ'ɯ Pablo Jesucristo besecũ'cɯ ni'i. Cũ yɯ'ɯre Ō'acũ ɯa'caronojōta cũ ye quetire weredutigɯ cūuwī. Mɯsā Ō'acũ yarārē, Éfesopɯ nirārē añuduti'i. Mɯsā Jesucristore ějōpeonu'cũ'u.

² Mɯsārē Ō'acũ marī pacɯ, Jesucristo marī wiogɯ añurō weeato. Mɯsārē ejerisājācā weeato.

Cristo me'rā Ō'acũ marīrē añurō wee'que ni'i

³ Ō'acũ, marī wiogɯ Jesucristo pacɯre e'catise o'orā. Cristo yarā niyucā, Ō'acũ marīrē añurō weecɯ niwī. Marīrē ma'ígũ, nipe'tise ɯ'mɯsepɯ ejeripō'rā cjase añusere o'ocɯ niwī.

⁴ A'ti turi weese dɯporo cũ marīrē beseyutojacɯ niwī. Cristore ějōpeorā cũ yarā sājārāsama ni wācũgũ, tojo besecɯ niwī. Marīrē cũ i'orōpɯre añurā, bu'iri moorā niato nígũ tojo weecɯ niwī. ⁵ Dɯporopɯ cũ marīrē ma'ígũ, cũ pō'rā wa'arāsama, nitojacɯ niwī. Jesucristore ějōpeoato nígũ marīrē tojo weecɯ niwī. Tere wéegɯ, cũ weesī'rī'caronojōta weecɯ niwī. ⁶ Cũ macũ cũ upɯta ma'ígũ me'rā marīrē añurō weecɯ niwī. Tojo weerā cũ marīrē añurō wee'quere wācūrā, cūrē e'catipeonu'cũ'u. ⁷⁻⁸ Ō'acũ marīrē upɯta ma'ígũ, cũ macūrē o'ocɯ niwī. Cũ curusapɯ wērīse me'rā, cũ ye dí o'mabɯrose me'rā marī ña'arō wee'que wapare wapayecɯ niwī. Te me'rā Ō'acũ marī ña'arō wee'quere acobojoɯ niwī. Marīrē añurō wéegɯ, tojo weecɯ niwī. Cũ marīrē añurō weesere masīato nígũ masīsere, tɯ'omasīsere marīrē o'oyɯ'rɯmajācɯ niwī. ⁹ Marīrē cũ weesī'rī'que, todɯporo masīno'ña marī'quere masīcā weecɯ niwī. Cũ Jesucristo wērīse me'rā cũ yarārē “Añurō weetu'ajanɯ'cōgũti” ní'quere masīcā weecɯ niwī. ¹⁰ A'ti ɯmɯco pe'ticā, nipe'tise Ō'acũ “A'tiro wa'arosa'a” ní'caronojōta wa'arosa'a. Tojo wa'acā, cũ ɯa'caronojōta weegɯsami. A'tiro weegɯsami. Cũ nipe'tirā ɯ'mɯsepɯ nirā, a'ti nucũcāpɯ nirārē Cristore na dɯpoá sōrōgũsami.

¹¹ Ō'acũ marīrē Jesucristo me'rā ni'cārō me'rā nidutigɯ dɯporopɯ beseyucɯ niwī. Marīrē cũ “O'oguti” ní'quere ñe'edutigɯ tojo weecɯ niwī. A'te nipe'tise cũ “Weeguti” nise cũ wācũyɯ'quepɯ ni'i. Cũ nipe'tise añutɯ'sa'a nisere weesami. ¹² Cũ a'tiro wéegɯ, ɯsā Cristore ějōpeomu'tārārē añurō weecā ɯagɯ besecɯ niwī. Ƴsā añurō weese me'rā masā cũ Ō'acũ nise pacare añurō wācũato nígũ tojo besecɯ niwī. ¹³ Cristo curusapɯ wērī'que me'rā mɯsā quē'rā Ō'acũ yarā wa'awɯ. Mɯsā diacjũ cjase Cristo ye quetire tɯ'orā, cūrē ějōpeowɯ. Cũ ye queti a'tiro ni'i. Marī pecame'epɯ wa'abo'cārārē yɯ'rɯweticā weecɯ niwī. Cūrē ějōpeocā, Ō'acũ mɯsārē cũ yarā tojacā weecɯ niwī. Yarā nima nisere i'osī'rīgũ, mɯsārē Espiritu Santure o'ócɯ niwī. Espiritu Santu Ō'acũ “Mɯsārē o'óguti” ní'cɯta nimi. ¹⁴ Ō'acũ Espiritu Santure marīrē

o'otojacu niwĩ. Tojo weerã marĩ masĩ'i. Diacjãta nipe'tise cũ "O'oguti" ní'quere o'ogusami. Cũ o'oatjere yucuerã wee'e. Cũ yarã nipe'tirã ña'arõ weeseti nimi'cãrãrẽ yu'rũwetipe'ticã weegusami. Tojo wéeca be'ro cũ "O'oguti" ní'quere o'ogusami. Cũ tojo weecã ĩ'arã, masã Õ'acũrẽ "Añubutiagu nimi", nirãsama.

Pablo Éfesocjãrãrẽ sãrĩbosase ni'i

¹⁵⁻¹⁶ Yu'u musã añurõ weesere masĩ'i. Musã marĩ wiogu Jesure ãjõpeo'o. Tojo nicã nipe'tirã Õ'acũ yarãrẽ ma'i'i. Musã tojo weecã wãcũgũ, yu'u Õ'acũrẽ sãrĩbosasetirinucũ cãrẽ e'catise o'onu'cũ'u. ¹⁷ Õ'acũ, marĩ wiogu Jesucristo pacu añubutiagu nimi. Cãrẽ musã ye niatjere a'tiro sãrĩbosa'a: "Õ'acũ, Espĩritu Santu tu'omasĩse o'oato narẽ. Mu'u ye cjasere añurõ ĩ'oato. Nemorõ mu'urẽ masĩdutigu tojo weeato. ¹⁸ Õ'acũ, na tu'oña'rõpu mu'u ye cjasere masĩcã weeya. Mu'u narẽ añurõ weesĩ'rĩgũ besecu niwũ. Nipe'tirã mu'u yarãrẽ añubutiasere o'ogusa'a. A'tere narẽ añurõ masĩcã weeya. ¹⁹⁻²⁰ Mu'u tutuayurũgu ni'i. Mu'u tutuase ne pe'tisome. Te me'rã ũsã Jesucristore ãjõpeorãrẽ ducayugu wee'e. Mu'u tojo weesere narẽ masĩcã weeya", ni sãrĩbosa'a. Õ'acũ tutuase a'tiro ni'i. Cũ, cũ tutuase me'rã Cristo wẽrĩ'cũpũre masãcã weecu niwĩ. Cũ masãmujãaca be'ro cãrẽ cũ tiro u'musepu wiogu dujiri cũmurõ diacjũ pe'e dũpocu niwĩ. Cũ tutuase me'rãta cũ ñaronojõ marĩrẽ ducayugu weemi. ²¹ Õ'acũ Cristore a'tiro weecu niwĩ. Nipe'tirã a'ti nucũcãpu nirã, u'musepu nirã, na wiorãrẽ, no'o ãpẽrãrẽ dutirãnojõrẽ na bu'ipu tojacã weecu niwĩ. A'ti u'mũcopũ, ape u'mũcopũre tojota weenu'cũcũsami. ²² Õ'acũ nipe'tisere, nipe'tirãrẽ Cristo doca tojacã weecu niwĩ. Tojo nicã nipe'tirã Cristore ãjõpeose cururicjãrã dũpoã sõrõcu niwĩ. ²³ Nipe'tirã cãrẽ ãjõpeose cururicjãrã ni'cã curua nima. Ti curuacjãrã cũ upu weronojõ nima. Tojo nicã Jesucristota nipe'tiropu nibi'acã'sami. Cãrẽ ãjõpeose cururicjãrã cũ ñaro weemasĩma. Tojo weero narẽ añurõ weemasĩse dũ'sawe'e.

2

Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ yu'rũo'que ni'i

¹ Todũporopu Cristore ãjõpeose dũporo musã ña'arõ weecãrã niwũ. Musã ña'arõ wee'que bu'iri Õ'acũ ĩ'orõpũre wẽrĩ'cãrã weronojõ nicãrã niwũ. ² ãpẽrã a'ti turicjãrã weronojõ ña'arõ weenu'cũcãrã niwũ. Wãtĩa wiogu ñaronojõ weecãrã niwũ. Cũ a'ti turicjãrã Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãrãrẽ dutigu nimi. ³ Todũporo marĩ nipe'tirã tojota ña'arõ weenu'cũwũ. Ña'arõ weesĩ'rĩsere ñaripejawũ. Marĩ no'o ñaro weesĩ'rĩsenojõrẽ, ña'arõ wãcũsenojõrẽ weewũ. Tojo weerã marĩ quẽ'rã Õ'acũrẽ bu'iri da'reno'bopã. ãpẽrãrẽ pecame'epu cõ'a, bu'iri da'rero weronojõ da'reno'bopã. ⁴ Cũ pe'e marĩrẽ upũtu ma'ígũ, pajaña'se cuoyurũawĩ. ⁵ Marĩ ña'arõ wee'que bu'iri Õ'acũ marĩrẽ "Wẽrĩ'cãrã weronojõ nima", ni ĩ'awĩ. Cristore ãjõpeoca be'ro marĩrẽ "Cristo me'rã ni'cãrõ me'rã nima", ni ĩ'asami. Cũ Cristore masõ'caronojõta marĩ quẽ'rãrẽ catise pe'titisere o'ocu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ marĩrẽ pajaña'gũ, ña'arã nimi'cãrãrẽ yu'rũocu niwĩ. ⁶ Õ'acũ Jesucristore masõcu niwĩ. Cãrẽ masõ'caronojõta marĩ Jesucristo yarãrẽ masãmujãa'cãrã weronojõ weecu niwĩ. Jesucristo u'musepu wiogu dujiri cũmurõ dujironojõta marĩrẽ cũ me'rãta tja u'musepu dujiyutojarã weronojõ nicã weecu niwĩ. Ña'arõ nisetise me'rã nisome majã. ⁷ Jesucristo cũ wẽrĩbosa'que me'rã marĩrẽ ma'isere, cũ añubutiario weesere ĩ'ocu niwĩ. Be'ropu nipe'tirãrẽ tere masĩcã ñagu tojo weecu niwĩ. ⁸ A'tiro ni'i. Marĩ Jesucristore ãjõpeorã Õ'acũ añurõ weese me'rã yu'rũwũ. Te marĩ basu wee'que mejẽta ni'i. Õ'acũ pe'e marĩrẽ yu'rũowĩ. ⁹ Marĩ añurõ weesere ĩ'agũ mejẽta yu'rũowĩ. Tojo weegu ne ni'cũ "Yu'u añurõ

wee'que wapa Õ'acũ yu'ure yu'rũowĩ", nita basiowe'e. ¹⁰ A'tiro ni'i. Marĩ cũ wee'cãrã ni'i. Jesucristo ya curuacjãrã nidutigũ tojo weecu niwĩ. Dũporopũ marĩ añurõ weeatjere wãcũyutojacũ niwĩ. Tere añurõ weedutigũ marĩrẽ Jesucristo yarã wa'acã weecu niwĩ.

Marĩ Jesucristo me'rã añurõ nicã'a nise ni'i

¹¹ Mũsã todũporopũ niseti'quere wãcũña. Mũsã judío masã niwe'e. Tojo weerã judío masã õ'ręcju yapa caserore yejecõ'arã, a'tiro nisama mũsãrẽ: "Na yejecõ'ano'ña marĩrã nima." Na basu pe'e "Ûsã yejecõ'ano'cãrã Õ'acũ yarã ni'i", nimisama. Mũsã pe'ere "Õ'acũ yarã nitima", nisama. Tojo weese upũpũ weese dia'cũ ni'i. Tojo weese masãrẽ Õ'acũ yarã wa'acã weewe'e. ¹² Titapũre mũsã ãjõpeose dũporo Cristore moocãrã niwũ. Mũsã Õ'acũ yarã Israe curuacjãrã me'rã niticãrã niwũ. Õ'acũ Israe curuacjãrãrẽ a'tiro nicũ niwĩ: "Narẽ añurõ weegũti. Na wiogu nigũti. Yarã nirãsama", nicũ niwĩ. Mũsã pe'ere tojo niticũ niwĩ. Mũsã Õ'acũ ãsãrẽ yu'rũogũsami nisere masĩticãrã niwũ. Õ'acũrẽ moocãrã niwũ. ¹³ Ni'cãrõacã pũrĩcãrẽ mũsã Jesucristore ãjõpeorã ni'i. Tojo weerã todũporopũ cũrẽ masĩtimi'cãrã cũ yarã wa'acãrã niwũ. Cristo cũ wẽrĩse, cũ dí o'mabũrose me'rã mũsãrẽ cũ yarã wa'acã weecu niwĩ. ¹⁴ Cristo nimi marĩrẽ ejerisãjãsere o'ogu. Cũta marĩrẽ judío masãrẽ, judío masã nitirãrẽ ni'cã curuacjãrã wa'acã weecu niwĩ. Marĩ a'merĩ ã'asĩrĩtimi'quere du'ucã weecu niwĩ. ¹⁵ Cũ wẽrĩse me'rã Moisé duti'quere wéerã, ne ni'cũ yu'rũwetimasĩtimi nisere masĩcã weecu niwĩ. Tojo weegu Cristo pũa curua nimi'cãrãrẽ cũrẽ ãjõpeocã ã'agũ, ni'cã curuata weecu niwĩ. Tojo weese me'rã marĩrẽ añurõ ni'cãrõ me'rã niseti'cã weecu niwĩ. ¹⁶ Cũ curusapũ wẽrĩse me'rã marĩrẽ judío masãrẽ, judío masã nitirã me'rã a'merĩ marĩ pe'sutisere du'ucã weecu niwĩ. Cũ wẽrĩse me'rãta tja marĩ pũa curua nimi'cãrãrẽ ni'cã curua weecu niwĩ. Tojo nicã te me'rãta Õ'acũ ã'orõpũre marĩrẽ añurã wa'acã weecu niwĩ.

¹⁷ Cristo a'ti nucũcãpũ a'tigu, "Õ'acũ masã me'rã añurõ nisetisere apogu a'tiwũ", ni werecu niwĩ. Ûsã judío masã Õ'acũ yere masĩ'cãrãrẽ werecu niwĩ. Tojo nicã mũsã quẽ'rã judío masã nitirã, Õ'acũ yere masĩti'cãrãrẽ te quetire werecu niwĩ. ¹⁸ A'tiro ni'i. Jesucristo wẽrĩse me'rã marĩ judío masã, judío masã nitirã nipe'tirã marĩ pacũ Õ'acũrẽ sãrĩmasĩ'i. Cũrẽ ãjõpeo, masĩta basio'o. Cũ tiropũ wa'amasĩ'i. Espĩritu Santu ni'cũ nigũ cũ weetamuse me'rã tojo weeta basio'o. ¹⁹ Tojo weerã mũsã judío masã nitirã Õ'acũ ã'orõpũre apesecjãrã sijari masã weronojõ niwe'e. Õ'acũrẽ masĩtirã weronojõ niwe'e. A'tiro pe'e ni'i. Judío masã Cristore ãjõpeorã weronojõta Õ'acũ ya curuacjãrã ni'i. Nipe'tirã Cristore ãjõpeorã me'rã ni'cũ põ'rã, Õ'acũ põ'rã ni'i. ²⁰ Marĩ nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã ni'cã wi'i yéeca wi'ijo weronojõ ni'i. Ti wi'i yeenu'cã'que a'tiro ni'i. Jesucristo besecũ'cãrã, tojo nicã Õ'acũ wereduti'quere wereturiari masã mũsãrẽ ne waro bu'edũ'pocãticãrã niwã. Tere tũ'orã, ãjõpeocãrã niwũ. Na ne waro yeenu'cãcaga ãtãgã weronojõ Jesucristo nimi. ²¹ Yeenu'cãcaga ãtãgã me'rã nipe'tise ti wi'i cjase queoro ninu'cũcã'a. Nipe'tise apeye ãtãpaga tiga yeenu'cãcaga ãtãgã me'rã yee a'mesũ'ono'o. Queoro tiga me'rã añurõ yeeturiamũjãno'o. Tojo weronojõ Cristo marĩ cũrẽ ãjõpeocã, ãpẽrã todũporo ãjõpeorã me'rã añurõ a'mesũ'acã weemi. ãpẽrã cũrẽ ãjõpeowã'cãcã, cũta tja marĩ nipe'tirãrẽ ni'cã curua, pajiri curua wa'acã weemi. ãpẽrã marĩ nipe'tirãrẽ ã'arã, wiopesase me'rã "Õ'acũ ya curua ni'i", nirãsama. ²² Mũsã quẽ'rã judío masã nitirã ãpẽrã Jesucristore ãjõpeorã me'rã a'mesũ'a, Õ'acũ ya curuacjãrã toja'a. Õ'acũ Espĩritu Santu me'rã mũsãpũre nimi.

3

Pablo “Judío masã nitirãrẽ bu'edutigũ cūuno'wũ” ní'que ni'i

¹ Õ'acũ musãrẽ ma'ígũ, añurõ weecu niwĩ. Cũ tojo weesere wãcũgũ, cãrẽ e'catipeo'o. Yũ'u Pablo musã judío masã nitirãrẽ Jesucristo ye quetire werese wapa, bu'iri da'reri wi'ipũ ni'i. ² Musã masĩsa'a, Õ'acũ musãrẽ pajaña'gũ, añurõ weesi'rĩgũ, yũ'ure a'tiro weredutiwĩ. Judío masã nitirã quẽ'rãrẽ yũ'rũomi nisere weredutiwĩ. ³ Õ'acũ todũporopũ masĩno'ña marĩ'que quetire yũ'ure bajuyoropũ ĩ'owĩ. Tere “Judío masã nitirãrẽ añurõ weeguti” ní'quere yũ'ure masĩcã weewĩ. Yũ'u musãrẽ a'te dũporo pejetipawa ojatojapũ. ⁴ Musã tere bu'érã, yũ'ure “Cristo ye queti, todũporo masĩno'ña marĩ'que quetire cũ masĩmi”, nirãsa'a. ⁵ Dũporocjãrã Õ'acũ judío masã nitirãrẽ ñe'egũsami nisere masĩticãrã niwã. Ni'cãrõacã pũricãrẽ Espĩritu Santu me'rã cũ yarã, cũ besecũú'cãrãrẽ weremi. Tojo nicã tere cũ wereduti'quere wereturiari masãrẽ weremi. ⁶ Te todũporo masĩno'ña marĩ'que queti a'tiro ni'i. Judío masã nitirã Jesucristore ãjõpeorã, judío masã weronojõ Õ'acũ põ'rã sãjãrãsama. Na quẽ'rã cũ o'ootjere ñe'erãsama. Na pũa curua nimi'cãrã ni'cã curua nirãsama. Õ'acũ “Judío masãrẽ Jesucristo me'rã añurõ weeguti”, nicũ niwĩ. Cũ tojo ní'quere judío masã nitirã quẽ'rãrẽ weegusami.

⁷ A'te quetire Õ'acũ yũ'ure weredutigũ cūuwĩ. Yũ'u ña'agũ nimicã, yũ'ure añurõ weégũ, cũ tutuaro me'rã tojo cūuwĩ. ⁸ Yũ'uta mejõ nigũ waro nipe'tirã Õ'acũrẽ ãjõpeorã docapũ tũ'oña'a. Tojo nimicã, yũ'ure añurõ weesi'rĩgũ, a'tiro weecu niwĩ. Judío masã nitirãrẽ cũ bese'cũ Cristo ye añuse quetire weredutiwĩ. Te queti a'tiro ni'i. Õ'acũ Jesucristo me'rã añubutiasere marĩrẽ weemi. Te añusere marĩ wãcũpõtẽowe'e. ⁹ Apeyere Õ'acũ nipe'tirã te queti todũporocjãrã masĩti'quere masĩato ní'gũ yũ'ure o'ówĩ. Cũ nipe'tisere wee'cũ te quetire maata wereticũ niwĩ. Te queti cũ ne waro wãcũyu'que a'tiro ni'i. “Judío masã nitirã judío masã weronojõ Õ'acũ põ'rã nirãsama” ní'que ni'i. ¹⁰ Tojo weero ni'cãrõacãrẽ Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã me'rã a'tiro wa'a'a. Na peje cururi nimi'cãrã ni'cã curua wa'acã ĩ'arã, u'mũsecjãrã wiorã, tojo nicã wãtĩ yarã tutuarã a'tiro nisama: “Õ'acũ masĩyũ'rũami. Añubutiaro wãcũse cũomi”, nisama. ¹¹ Ne waropũ Õ'acũ “Tojota peje cururicjãrãrẽ ni'cã curua wa'acã weeyapatiguti”, nicũ niwĩ. Cũ ní'caronojõta Jesucristo marĩ wio'gũ me'rã queoro wa'acã weecu niwĩ. ¹² Cristo me'rã marĩ Õ'acũrẽ masĩta basio'o. Jesucristore ãjõpeotjãrã, uiro marĩrõ “Marĩrẽ ñe'egũsami”, ni'i. Cãrẽ sãrĩmasĩ'i. ¹³ Yũ'u musãrẽ were'que bu'iri pi'eti'i. Musãrẽ a'tiro weecã u'a'a. Yũ'u pi'etisere wãcũrã, bujaweticã'ña. Pi'etigũ, Õ'acũ musãrẽ añurõ wee'quere ãpẽrãrẽ wãcũcã wee'e.

Cristo masãrẽ ma'isere masĩato ní'gũ, Pablo sãrĩbosase ni'i

¹⁴ Õ'acũ, marĩ wio'gũ Jesucristo pacure e'catipeo'o. Musã judío masã nitirãrẽ añurõ weesere wãcũgũ, tojo wee'e. ¹⁵ Õ'acũta pacũ nimũ'tã'cũ nimi. Cũ me'rã pacũ nise nũ'cã'a. Cũ nipe'tise cururicjãrã u'mũsepũ nirã, a'ti nucũcãpũ nirã ni'cãrõ me'rã niseticã weecu niwĩ. ¹⁶ Marĩ pacure musã ye niatjere sãrĩbosa'a. Cũ añubutiagũ, tutuayũ'rũgũ nimi. Cũ Espĩritu Santu musãrẽ wãcũtutuacã weegusami. ¹⁷ Musã Cristore ãjõpeo, nemorõ cũ me'rã añurõ niato ní'gũ sãrĩbosa'a. Apeyema, musã Cristore, tojo nicã ãpẽrãrẽ añurõ ma'icã u'agũ sãrĩbosa'a. ¹⁸ Musã nipe'tirã Õ'acũ yarã me'rã Jesucristo marĩrẽ ma'iyũ'rũnũ'cãsere masĩdutigũ sãrĩbosa'a. Cũ nipe'tirã masãrẽ upũtũ waro ma'imi. Wiorã, mejõ nirã, nipe'tirãpũreta ma'inu'cũcã'mi. Cũ ma'ise ne pe'tisome. ¹⁹ Musãrẽ cũ ma'isere masĩdutigũ sãrĩbosa'a. Cũ ma'isere

wăcŭpŏtēomasītisa'a. Te, cŭ ma'isere masīrā, cŭ weronojŏ añurā, ña'ase moorā nirāsa'a. Tojo weerā Ō'acŭrē cŭoyu'rŭarāsa'a.

²⁰ Nipe'tirā “Ō'acŭrē añuyu'rŭami”, niato. Cŭ nipe'tise marī sērīse yu'rŭoro o'osami. Marī wăcŭ'que nemorŏ o'omasīsami. Cŭ tutuaro me'rā marīrē tojo weemasīsami. ²¹ Tojo weerā Ō'acŭ marī Jesucristore ějŏpeori curuacjārārē añurŏ weecā ĭ'arā, nipe'tirā Ō'acŭrē e'catipeonu'cŭcā'to. Tojo nicā Jesucristo masāpŭre weesere ĭ'arā, tojota weeato. A'tocaterocjārā, be'rocjārā quē'rā tojota Ō'acŭrē e'catipeonu'cŭcā'to.

Tojota wa'arosa'a.

4

Jesucristore ějŏpeorārē ni'cārŏ me'rā nisetiduti'que ni'i

¹ Yu'u marī wiogu ye quetire werese wapa, bu'iri da'reri wi'ipu ni'i. Ō'acŭ cŭ tutuaro me'rā marīrē añurŏ weecu niwī. Tere wăcŭgŭ, mŭsārē a'tiro weecā ũ'a. Mŭsā Ō'acŭ bese'cārā weronojŏta añurŏ weesetiya. ² Ne ni'cŭ “Āpērā yu'rŭoro ni'i”, ni wăcŭticā'ña. Nitutiro marīrŏ queoro weeya. Mŭsārē ña'arŏ, mejēcā weecā, wăcŭtutuaya. Āpērārē ma'irā, queoro weeticā ĭ'arā, tojo tŭ'oña'cā'ña. ³ Espiritu Santu mŭsārē ni'cārŏ me'rā niseti'cā weemi. Mŭsā ni'cārŏ me'rā añurŏ nisetirāti nīrā, a'merī acobojoya. A'merī añurŏ wejepeo, cumuca marīrŏ ñña. ⁴ Marī ni'cā curuacjārā ni'i. Espiritu Santu ni'cŭ nigŭ, marī nipe'tirāpŭre nimi. Ō'acŭ ũ'mŭsepŭ wa'adutigu marī nipe'tirārē beseyucu niwī. ⁵ Marī wiogu Jesucristo ni'cŭta nimi. Marī nipe'tirā cŭrē ni'cārŏnojŏ ějŏpeo'o. Jesucristore sirutusere ĭ'orā, marī nipe'tirā wămeyeno'o. ⁶ Ō'acŭ marī pacŭ ni'cŭta nimi. Cŭ marī nipe'tirā wiogu nimi. Cŭ, cŭ yarā me'rā cŭ ye cjasere weemi. Cŭ yarā nipe'tirāpŭre nimi.

⁷ Tojo nimicā, Cristo marīrē, marīnŭcŭrē Espiritu Santu me'rā weemasīsere o'ocu niwī. ⁸ Tojo weero Ō'acŭ ye queti ojāca pŭrīpŭ oja'caronojŏta ni'i. A'tiro ojano'wŭ: Cŭ ũ'mŭsepŭ mŭjāase dŭporo cŭrē ĭ'atu'tirārē docaque'acā weecu niwī. Cŭ mŭjāaca be'ro masārē Espiritu Santu me'rā weemasīsere o'ocu niwī.

⁹ Cŭ ũ'mŭsepŭ mŭjāasere ucŭrā, cŭ topŭ mŭjāati dŭporo a'ti di'tapŭ dijaticŭ niwī yujupŭ, nīrā wee'e. Dijati, a'topŭ nicŭ niwī. ¹⁰ Cŭta tja a'ti di'tapŭ ni'cŭ ũ'mŭse añubutiaropŭ Ō'acŭ nīrŏpŭ mŭjāacu niwī. Tojo weegu nipe'tiropŭ dutimasīmi. ¹¹ Jesucristo cŭ yarārē, nánŭcŭrē Espiritu Santu me'rā weemasīsere o'ocu niwī. Ni'cārērārē besecŭú, cŭ ye queti wererā sājācā weecu niwī. Āpērārē Ō'acŭ cŭ ucŭse tŭ'o'quere wereturiarā sājācā weecu niwī. Āpērārē, cŭ masārē pecame'epŭ wa'abo'cārārē yu'rŭwetise quetire weresciari masā sŏrŏcŭ niwī. Āpērārē, Jesucristore ějŏpeorārē sŭ'ori bu'edutigu cŭucŭ niwī. ¹² Tojo wee cŭ yarārē cŭ ye cjasere da'rato nígŭ tojo weecu niwī. Cŭ ya curuacjārārē cŭ ũaro weenemoato nígŭ tojo weemasīsere o'ocu niwī. ¹³ Tere wee, marī a'merī weetamurā, Ō'acŭ macŭrē nemorŏ ějŏpeonemorāsa'a. Cŭrē añurŏ masīrāsa'a. Tojo nicā Ō'acŭ ũaronojŏta queoro weemasīnemorāsa'a. Ō'acŭ bese'cŭ Cristo nipe'tisere añurŏ niseti'cŭ niwī. Marī cŭrē ějŏpeori curuacjārā quē'rā cŭ weronojŏta nisetirāsa'a. ¹⁴ Tojo weerā wī'marā weronojŏ dŭcayumŭjārā nisome. Nipe'tisetiri ma'ma bu'esere tŭ'orā, na'irŏ dŭcayumŭjāsosome. Nisoome'rīrī masā marīrē mejēcā ějŏpeocā weesome. ¹⁵ A'tiro pe'e bŭcŭrā weronojŏ weerāsa'a. Diacŭ a'merī ma'i, ucŭrāsa'a. Siape me'rā diacŭ cjasere ějŏpeotu'ajanŭ'cŏrāsa'a. Tojo nicā, āpērārē wereyapada'reorāsa'a. Nipe'tise no'o marī weesere Cristo me'rā nīrā, cŭ ũaro weenemorāsa'a. Cŭta nimi cŭrē ějŏpeori curuacjārā dŭpoá. ¹⁶ Tojo dŭpoá nígŭ, marīrē queoro a'mesŭ'acā

weemi. Marĩ upu peje ducawatimirõ, ni'cã uputa ni'i. A'te weronojõ marĩ cãrẽ ãjõpeorãrẽ ni'cã curuata cã me'rã ni'cãrõ me'rã nicã weemi. Marĩ ãjõpeorãncũ a'merĩ weetamurã, siape me'rã weetamuwã'cã, a'merĩ ma'itu'ajanu'cõrãsa'a.

Jesucristo me'rã ma'ma weesetisere boca'que ni'i

¹⁷ Marĩ wioqu dutiro me'rã musãrẽ a'tiro weeduti'i. Musã Õ'acũrẽ masĩtirã weronojõ weeticã'ña. Toduporopu weeseti'quenojõrẽ weeticã'ña. Õ'acũrẽ masĩtirã no'o uaro wãcũ, weema'acã'sama. ¹⁸ Na tu'omasĩtima. Na'itĩ'arõpu nirã weronojõ nima. Õ'acũ masãrẽ añurõ weesere masĩtima. Õ'acũ yere wãcũsĩ'rĩtirã, tu'omasĩtirã weronojõ nima. Tojo weerã Õ'acũ tiropu catinu'cũsome. ¹⁹ Na ña'arõ weesetisere ne bopoyatima. Na no'o uaro ña'arõ weebajaque'atima. Na weetu'sase, nipe'tise ña'asere weema. Na weesere “¿Añumitito?” ni wãcũtima. ²⁰ Musã pũrĩcãrẽ Cristo Õ'acũ bese'cu tojo weesere weedutiticu niwĩ. ²¹ Musã queorota cã ye quetire tu'orã, masĩsa'a. Cũrẽ ãjõpeorã weesetisere Jesú bu'e'quere masĩsa'a. ²² Musã toduporopu weeseti'quema du'ucã'ña majã. Musã “Ña'arõ uaripejasere wéerã, e'catirãsa'a”, ni wãcũmipã. Niwe'e. Tojo weese musãrẽ dojorẽpã. ²³ Musã mejẽcã wãcũsere ducayuroa'a. ²⁴ Õ'acũ uaronojõta ma'ma weesetisere weeya. A'tiro wéerã, ãpẽrãrẽ musã queoro weerãsa'a. Tojo nicã Õ'acũ i'orõpũre añurã nirãsa'a.

²⁵ Tojo weerã a'merĩ nisoosere du'ucã'ña. Marĩ nipe'tirã Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã ni'i. Te ye bu'iri a'merĩ diacjũ ucũrõa'a.

²⁶ Musã uarã, ña'arõ weeticã'ña. Uana'iaticã'ña. ²⁷ Wãtĩ musãrẽ uadojacã weesĩ'rĩsere cã'mota'aya.

²⁸ Toduporopu yajapo'cu yajanemoticã'to majã. Yajaronojõ o'ogu, da'rato. Tojo weegu cã basu quẽ'rã cuogusami. Cũ da'ra'que wapa me'rã pajasecuorã quẽ'rãrẽ weetamumasĩgũsami.

²⁹ Ña'asere ucũticã'ña. A'tiro pe'e weeya. Añuse, no'o masãrẽ weetamusenojõ pe'ere ucũña. Tojo wéerã, musã ucũse tu'orãrẽ añurõ weerãsa'a. ³⁰ Nipe'tise ña'arõ weesere weeticã'ña. Espĩritu Santure bujaweticã weeticã'ña. Õ'acũ Espĩritu Santure o'ose me'rã musã “Õ'acũ yarã nima”, nino'o. Tojo weerã musã masĩ'i, Jesucristo a'ticãpu Õ'acũ musãrẽ añurõ yu'rũobutiagusami.

³¹ Nipe'tise a'merĩ ña'arõ tu'oña'sere, pũrĩrõ ucũsere, uayu'rũmajãsere, a'metu'tise, uarã caricũsere, tojo nicã ãpẽrãrẽ ña'arõ ucũse quẽ'rãrẽ du'ucã'ña. Ne ni'cũrẽ i'atu'titicã'ña. ³² A'tiro pe'e weeya. A'merĩ añurõ weetamu, pajaña'ña. Õ'acũ Cristo me'rã musãrẽ acobojo'caronojõta musã quẽ'rã a'merĩ acobojoya.

5

“Õ'acũ põ'rãrẽ a'tiro nisetiroa'a” nĩ'que ni'i

¹ Musã Õ'acũ põ'rã cã mairã ni'i. Tojo weerã cã weronojõ weeya. ² Jesucristo marĩrẽ ma'i'caronojõta a'merĩ ma'inu'cũcã'ña. Cũ marĩrẽ ma'ígũ, wẽrĩbosacu niwĩ. Cũ wẽrĩbosa'que judío masã oveja wĩ'magũrẽ wẽjẽ, Õ'acũrẽ ãjũamorõpeo'caro weronojõ ni'i. Õ'acũ na ãjũamorõcã, tu'sacu niwĩ. Te weronojõ Jesucristo marĩrẽ wẽrĩbosa'quere tu'sacu niwĩ.

³ Musã Õ'acũ yarã nitoja'a. Tojo weerã musã nũmosãnumia nitirãrẽ, marãpũsumã nitirãrẽ ne a'metãrãbajaque'atiticã'ña. Nipe'tise no'o ña'arõ weesere, ña'arõ wãcũsere weeticã'ña. Tojo nicã ãpẽrã yere uaripejaticã'ña. Ne cã'rõ ña'arõ weesere wãcũticã'ña. ⁴ Ña'asere ucũ bujicã'ticã'ña. No'o uaro ucũma'aticã'ña. Tojo weese queoro niwe'e. Tojo weronojõ o'orã, a'tiro pe'e weeya. Õ'acũ añurõ weesere a'merĩ ucũ, cãrẽ e'catise o'oya. ⁵ Musã masĩtojasã'a. No'o uaro a'metãrãbajaque'atirãnojõ

Jesucristo yarã nitima. Õ'acũ nirõpũ wa'asome. Mejãrõta tja ña'asere weegũ, tojo nicã a'ti umũco cjase ɥaripejayũ'rũnũ'cãgũ quẽ'rã cũ tiropũ wa'asome. A'ti umũco cjase ɥaripejayũ'rũnũ'cãse Õ'acũ mejẽtare ẽjõpeose ni'i. ⁶ Tũ'omasĩña. Õ'acũ te ña'ase weerãrẽ cãrẽ yũ'rũnũ'cãrãrẽ pecame'epũ bu'iri da'regusami. Na ña'arõ weesere "Añuse ni'i", nibosama. Na tojo ucũmaasoosere ne ẽjõpeoticã'ña. ⁷ Õ'acũrẽ yũ'rũnũ'cãrãrẽ na ña'arõ weesere ne cã'rõ bu'ipejatamuticã'ña.

⁸ Mũsã todũporopũre ña'arõ weesetirã, na'itĩ'arõpũ weronojõ nicãrã niwũ. Õ'acũrẽ masĩticãrã niwũ. Ni'cãrõacã pũrĩcãrẽ marĩ wiogũ yarã nĩrã, bo'reyuropũ nĩrã weronojõ ni'i. Õ'acũ ye cjasere masĩ'i. Cũ yarã weronojõ weesetiya. ⁹ Marĩ bo'reyuropũ nĩrã, ãpẽrãrẽ añurõ wee'e. Tojo nicã weesoosere marĩrõ Õ'acũ ɥaronojõ queoro wee'e. ¹⁰ Nipe'tise mũsã weesenojõrẽ "¿Marĩ wiogũ e'catigusari?" ni wãcũña. ¹¹ Jesucristore ẽjõpeotirã na'itĩ'arõpũ nĩrã weronojõ nisama. Na no'o ɥaro weema'asama. Mũsã na weronojõ weeticã'ña. A'tiro pe'e weeya. Na weesere "Ña'ase Õ'acũ weedutitise ni'i" ni, bajuyoropũ ã'oña. ¹² Na ya'yioropũ ña'arõ weesere marĩ ucũcã, bopoyo ni'i. ¹³ Bo'reyuropũre nipe'tise baju'u. Marĩ na ña'arõ wee'quere ña'a ni'i nĩrã, bajuyoropũ ã'o'o. Tojo weecã, na ña'arõ weesere masĩsama. Masĩrã, na quẽ'rã dũcayubosama. ¹⁴ Tojo weero Jesucristore ẽjõpeotirãrẽ a'tiro ucũno'o: Mũ'ɥ cãrĩgũ, tũ'omasĩtigũ weronojõ ni'i.

Wã'cãña.

Õ'acũ ã'orõpũre wẽrĩ'cũ weronojõ ni'i.

Tojo nimigũ, masãña.

Tũ'omasĩña.

Cristo Õ'acũ bese'cũ mũsãrẽ bo'reyuropũ nĩrãrẽ weronojõ weegusami, nino'o.

¹⁵ Tojo weerã mũsã weesere añurõ wãcũcasanũ'cõña. Õ'acũ yere masĩtirã weronojõ niticã'ña. Cũ yere masĩrã weronojõ pe'e añurõ niña. ¹⁶ A'tiro nicã peje ña'ase ni'i. Tojo nimicã, a'tiro weeya. Nipe'tise mũsã weesetisetirinũcũ Õ'acũ ɥaro weeya. ¹⁷ No'o ɥaro weema'aticã'ña. "¿Ñe'enojõ pe'e Õ'acũ ɥase niti?" ni wãcũña. ¹⁸ Que'aticã'ña. Tojo weese yapatidijase ni'i. E'catisĩ'rĩrã, Espĩritu Santure cũoyũ'rũmajã niña. ¹⁹ Õ'acũ ye basasere, Salmo wãmetiri pũrĩpũ oja'quenojõrẽ a'merĩ wereya. Marĩ wiogũre ɥputũ e'catipeose me'rã basapeoya. ²⁰ Marĩ wiogũ Jesucristore ẽjõpeorã, nipe'tisere Õ'acũ marĩ pacũre e'catise o'onu'cũcã'ña.

Ni'cã wi'icjãrã Jesucristore ẽjõpeorãrẽ dutise ni'i

²¹ Cristore mũsã ẽjõpeose bu'iri wiopesase me'rã a'merĩ ã'aña.

²² Marãpũtirãnumia, marĩ wiogũre yũ'ti ẽjõpeoronojõta mũsã marãpũsumũarẽ yũ'ti ẽjõpeoya. ²³ A'tiro ni'i. Cristo cãrẽ ẽjõpeori curuacjãrã dũpoã nimi. Tojo weronojõ marãpũtigore co marãpũ co wiogũ weronojõ nimi. Apeye quẽ'rãrẽ Cristota cũ ya curuacjãrãrẽ yũ'rũogũ nimi. Marĩ cũ ya upũcjãrã ni'i. ²⁴ Marĩ cũ ya curuacjãrã cũ dutise doca ni'i. A'te weronojõ marãpũtirãnumia quẽ'rã nipe'tise na marãpũsumũa dutise doca nirõũ'a.

²⁵ Cristo cũ ya curuacjãrãrẽ ma'ígũ, marĩ ye niatjere wẽrĩbosacũ niwĩ. Cũ ma'i'caronojõta, nũmotirã, mũsã nũmosãnumiarẽ ma'ĩña. ²⁶ Jesucristo cũ ya curuacjãrãrẽ cũ yarã nidutigũ tojo wẽrĩbosacũ niwĩ. Cũ ye quetire ẽjõpeocã, marĩ ña'arõ wee'quere cõ'a dũcayucã weemi. Aco me'rã ã'irĩtisere coero weronojõ weemi. ²⁷ Cũ, cũ ya curuacjãrãrẽ añubutiarã cũoguti nígũ, tojo weemi. De'ro nise ña'ase moorã, bu'iri marĩrã wa'acã weemi. ²⁸ Jesucristo cũ ya curuacjãrãrẽ ma'i'caronojõta, mũsã nũmotirã, mũsã nũmosãnumiarẽ ma'irõũ'a. Mũsã basu ma'irõnojoãta ma'ĩña. No'o cũ nũmorẽ maigũnojoã cũ basu ma'ígũ weemi. ²⁹ A'tiro ni'i. Ne ni'cũ cũ upũre ma'iticã weetimi. A'tiro pe'e weemi. Añurõ ba'a, cũ upũre co'temi. Cristo cũ ya

curuacjārārē tojota weemi. Marĩrē ma'ígũ, añurō co'temi. ³⁰ Marĩ cārē ějōpeori curuacjārā cū ya upu ni'i. ³¹ Ō'acū ye queti ojáca pūrĩpũ a'tiro ojano'wũ: Tojo weegu n̄motigu cū pacusumua me'rã ní'cu narē wijagusami. Wija, cū n̄mo me'rã nigũsami.

Ō'acū ĩ'orōpũre na puarã ni'cã upu nirāsama, ni ojano'wũ.

³² Te tu'ota basiotise paca ni'i. Tojo nimicã, yu'u pe'e Cristo, tojo nicã cārē ějōpeori curuacjārārē na ni'cã upu nima nisere ucũ'u. ³³ Tojo nimigũ, a'te quē'rārē nigũti. N̄motirãncũ musã basu ma'irōnojōta musã n̄mosãnumiarē ma'ĩna. Numia quē'rã, musã marãpusumuarē añurō yu'ti ějōpeoya.

6

¹ Wĩ'marã, ma'mapjia, Jesucristore ějōpeorã musã pacusumua dutisere añurō yu'tiya. Tojo weese añu ni'i. ²⁻³ D̄poropũ Ō'acū Moisére cū dutisere cūucu niwĩ. Ni'cārō dutisere a'tiro nicu niwĩ: “Musã a'tere yu'ticã, añurō weeguti”, nicu niwĩ. A'tiro nicaro niwũ: “Musã pacu, musã pacore ějōpeoya. Musã tojo wéerã, e'catirãsa'a. A'ti nucũcãpũre yoacã catirãsa'a”, nicu niwĩ.

⁴ Pacusumua, musã pō'rārē na'irō tu'titicã'ña. Na uacã weeticã'ña. A'tiro pe'e weeya. Queoro weesere bu'emasōña. Na ña'arō weecã, “Tojo weeticã'ña”, ñña. Narē marĩ wiogũre ějōpeocã, cū uaranojōta weecã weeya.

⁵ Da'raco'teri masã, musã wiorã na dutisere yu'tiya. Jesucristore da'raco'terã weronojō añurō weesooro marĩrō wiopesase me'rã narē ějōpeoya.

⁶ Na ĩ'orōpũre añurō da'raya. Na ĩ'atiropu quē'rārē mejārōta weeya. Musã wiorã ĩ'orōpũ dia'cũ añurō da'rarã, nisoorã weebosa'a. Musã wiorã “Añurō da'rami”, ni wãcũdutarã weebosa'a. Tojo weeticã'ña. Jesucristore da'raco'terã weronojō Ō'acū uaranojō añurō tu'sase me'rã da'raya. ⁷ E'catise me'rã Jesucristore da'rabosarã weronojō tu'oña'ña. Masã dia'cũrē da'rabosarã weronojō tu'oña'ticã'ña.

⁸ Musã masitoja'a, marĩ wiogu marĩnucũrē wapayegusami. Da'raco'teri masã, da'raco'tetirãrē mejārōta marĩ añuse wee'caro ejatuario wapayegusami. Tojo weerã añurō da'raya.

⁹ Dutiri masã, musã quē'rã mejārōta musãrē da'raco'terãrē añurō weeya. Narē ña'arō tuunrãticã'ña. Wãcũña, musã quē'rã na weronojō u'musepũre ni'cũ wiogu cuo'o. Cũ pũricã nipe'tirã masãrē ne ducawaaro marĩrō ni'cãrōnojō ĩ'asami.

Ō'acũrē ějōpeorã a'tiro weerã'a nise ni'i

¹⁰ Ni'cãrōacãma a'tiro ojaguti. Acawererã, musã marĩ wiogu me'rã ni'i. Tojo weerã cū tutuayũ'ruse me'rã wãcũtutuaya. ¹¹ Wãtĩ musãrē nisoome'ricã, Ō'acũ weetamuse me'rã cã'mota'aya. A'tiro weronojō ni'i. Ni'cũ surara a'mewějērōpu wa'agu, cū upũre cã'mota'agu cōmesapeare, cōmesu'tirote sãñasami. Tojo weronojō Ō'acũ marĩrē tutuarã nidutigu o'osere cuoya. Tere cuorã, wãtĩ ña'arō weesere cã'mota'amasĩrãsa'a. ¹² Marĩ Ō'acũ uaro weesĩ'rĩrã, a'mequērã weronojō ni'i. Masã me'rã a'mequērō weronojō niwe'e. Wãtĩa wiorã tutuarã me'rã a'mequē'e. Wãtĩa a'ti umuco cjase ña'arō weesere dutirã nima. Na pãjãrã bajutirã masãrē wãcũsepũ ña'arō weedutirã niquēsãsama. ¹³ Tojo weerã nipe'tise Ō'acũ musãrē tutuarã nidutigu o'osere cuoya. Tere cuorã, nipe'tisetirincũ wãtĩ musãrē ña'arō weeduticã, tutuarãsa'a. Musã a'tiro wéeca be'ro wãcũtutuarã waro nirãsa'a. Tojo weerã surara a'mewějērōpu wa'agu, nipe'tise cōmesu'tire wejesãña'caro weronojō weerãsa'a. ¹⁴ Surara cū yaro su'tiro bu'ĩ ejeritusami. Be'ro cū cutirote cã'mota'agu cōmesu'tirote sãñasami. A'te weronojō musã Ō'acũ o'ose me'rã tutuarã ñña. Surara ejeritu'caro weronojō Ō'acũ ye ucũse diacjũ cjasere añurō tu'onũrũña. Surara

cũ cutiroke cã'mota'asami. Cũ cã'mota'aro weronojõ musã quẽ'rã a'tiro weeya. Wãtĩ ña'arõ weesere cã'mota'ajã, Õ'acũ weetamuse me'rã añurõ weeya. ¹⁵ Surara a'mewẽjẽgũ wa'ase ðuporo cũ ðu'pocãrĩrẽ cã'mota'ato nígũ sapatore sãñasami. Cũ weronojõ musã quẽ'rã Jesucristo ye quetire wererãti nĩrã, wãcũyuya. A'te queti a'tiro ni'i. Jesucristo wẽrĩse me'rã Õ'acũ masãrẽ yu'rũocu niwĩ. ¹⁶ Apeye quẽ'rãrẽ upãre cã'mota'ari pa'marẽ cõsami. Cũ me'rã a'mewẽjẽrã, na buesepagu pecame'e me'rã cõsere ti pa'ma me'rã cã'mota'acju tojo weesami. A'te weronojõ wãtĩ musãrẽ ña'arõ weesĩ'rĩsere cã'mota'arã Õ'acũrẽ ãjõpeoya. A'tiro niña: “Yu'ure añurõ yu'rũweticã weegusami”, ni ãjõpeoya. ¹⁷ Surara cũ ðupoare cã'mota'asĩ'rĩgũ cõmesapeare pesasami. Cũ weronojõ wãtĩ musã wãcũsere dojorẽsĩ'rĩcã, “Õ'acũ yu'rũono'cãrã ni'i”, niña. Apeye quẽ'rãrẽ surara a'mewẽjẽsĩ'rĩgũ pajiri pjĩ di'pjĩjore miasami. Cũ weronojõ musã quẽ'rã Espĩritu Santu o'õca pjĩrẽ cõoya. Ti pjĩ Õ'acũ ucũse nisĩ'rĩrõ wee'e. Cũ ucũse me'rã wãtĩrẽ cã'mota'amasĩ'i. Tojo nicã nipe'tise ña'asere cõ'amasĩ'i. ¹⁸ Nipe'tise ña'asere, wãtĩarẽ cã'mota'arã Õ'acũrẽ sãrĩnu'cũcã'ña. Espĩritu Santu weetamuse me'rã sãrĩña. Tu'omasĩse me'rã sãrĩdu'utirãta, nipe'tirã cũ yarãrẽ sãrĩbosanu'cũcã'ña. ¹⁹ Yu'u quẽ'rãrẽ sãrĩbosaya. Yu'u Õ'acũ yere weresetirinucũ cũ ucũsere yu'ure o'oato. “Uiro marĩrõ Jesucristo ye quetire masã masĩno'ña marĩ'quere wereta basiocã weeato”, ni sãrĩbosaya. ²⁰ Õ'acũ yu'ure a'te quetire weredutigu o'ówĩ. Yu'u cãrẽ ðucayugũ weronojõ ni'i. A'te quetire werese bu'iri ni'cãrõacãrẽ yu'u bu'iri da'reri wi'ipũ ni'i. Topũ nimigũ, yu'ure a'te quetire uiro marĩrõ wereato nĩrã, sãrĩbosaya.

Pablo añudutitũo'que ni'i

²¹ Tĩquico marĩ acaweregũ weronojõ nimi. Cũ yu'u ma'igũ nipe'tise yé quetire musãrẽ weregũ wa'agusami. Cũ marĩ wiogu ye cjasere weetamugũ nimi. ²² Tojo weegũ ãsã ye quetire weredutigu cãrẽ musã tiropũ o'õo. Tojo o'õcã, wãcũtutuarãsama nígũ, tojo wee'e.

²³ Õ'acũ marĩ pacũ, tojo nicã marĩ wiogu Jesucristo a'tiro weeato. Nipe'tirã musã Jesucristore ãjõpeorãrẽ ejerisãjãcã weeato. ãjõpeo, a'merĩ ma'inemocã weeato.

²⁴ Õ'acũ nipe'tirã Jesucristore ma'inu'cũrãrẽ añurõ weeato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Filipocjārārē ojāca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pablo Filipino wāmetiri macā Macedonia di'tapū nirī macācjārārē ojacū niwī.

Todūporopūre ti macāpūta Jesucristo ye quetire were, cūrē ējōpeori curuacjārā sājācā weecū niwī. Bu'iri da'reri wi'ipū nígū, ojacū niwī.

Ti macācjārā Jesucristore ējōpeorā cūrē niyeru weetamu'quere wācūgū, narē e'catise o'ocū niwī. Na te niyerure Epafrodito me'rā o'ocārā niwā. Cū papera miarī masū nicū niwī. Be'ro Pablo tiropū dutitia wa'acū niwī. Tojo wa'acā, Pablo cūrē co'te, be'ro Filipino o'ótōrōcū niwī tja.

Pablo ti macācjārārē ojacū, ne cā'rō mejēcā ucūma'aticū niwī. E'catisere, na añurō ējōpeose pe'ere ucūyū'rūnū'cācū niwī. “Mejō nirā ni'i nisere wācūña”, nicū niwī. Tojo nicā Jesucristore ējōpeorā queoro weeya nisere ojacū niwī.

Pablo Jesucristore ējōpeori curuacjārārē oja'que ni'i

¹ Yū'ū Pablo, tojo nicā Timoteo Jesucristore da'raco'terā ni'i. Ūsā nipe'tirā mūsārē Jesucristore ējōpeorā Filipino nirārē oja'a. Tojo nicā Jesucristore ējōpeori curuacjārā sū'ori wejepeorā quē'rārē oja'a. Narē weetamuco'terā quē'rārē oja'a.

² Ō'acū marī pacū, Jesucristo marī wiogu mūsārē añurō weeato. Mūsārē ejerisājācā weeato.

Jesucristore ējōpeorārē Pablo sērībosase ni'i

³ Yū'ū mūsārē wācūsetirinūcū yū'ū wiogu Ō'acūrē e'catise o'o'o. Mūsā añurō weese bu'iri tojo wee'e. ⁴⁻⁵ Ne waropū mūsā Jesucristo ye quetire tū'orā, yū'ūre weetamunū'cāwū. A'tiro nicā quē'rārē tojota weenu'cū'u. Tojo weegū mūsā nipe'tirā ye niatjere Ō'acūrē e'catise me'rā sērībosanu'cū'u. ⁶ Ō'acū mūsārē añurō weesere yū'ū masīyū'rūcāpu'ticā'a. Ō'acū mūsārē añurō dūcayunū'cācū niwī. A'tiro nicā quē'rārē dūcayugū weemi. Téé Jesucristo a'tiri curapū tojo dūcayuyapatigūsamī.

⁷ Yū'ū a'tiro wācū'u: “Ō'acū narē tojo dūcayunu'cūgūsamī”, ni'i. Yū'ū tojo wācūse añu ni'i. Mūsārē ma'ígū, tojo būsū'ū. A'tiro ni'i. Ni'cārōacārē yū'ū bu'iri da'reri wi'ipū nicā, mūsā yū'ūre bu'ipejatamu'u. Wiorārē “Jesucristo masārē yū'rūomi nise queti diacjū ni'i” wercā quē'rārē, bu'ipejatamu'u. Tojo weerā Ō'acū yū'ūre weetamuserē mūsā quē'rā bu'ipejatamu'u. ⁸ Ō'acū yū'ū mūsārē upūtu ma'isere masīmi. Yū'ū mūsārē ma'ígū, Jesucristo cū pajaña'se me'rā ma'i'i. ⁹ Mūsārē “Nemorō a'merī ma'inemoato”, ni sērībosa'a. “Nipe'tisere añurō masīse me'rā tū'ocasanū'cōpe'oato”, ni'i. ¹⁰ Tojo weerā mūsā “A'tiro weerū'a”, nīmasīrāsa'a. Ņa'arō weesere moorāsa'a. Jesucristo a'ticā, bu'iri marīrā bocaejano'rāsa'a. Añuse dia'cū wéerā bocaejano'rāsa'a. ¹¹ Jesucristota mūsārē nipe'tisere añurō weecā weegūsamī. Mūsā tojo weecā ĩ'arā, masā Ō'acūrē a'tiro wācūrāsama. “Añuyū'rūami, añuse weemi”, nirāsama.

Jesucristo nipe'tise yū'rūoro niyū'rūnū'cāmi nise ni'i

¹² Yū'ū bu'iri da'reri wi'ipū nimicā, Jesucristo masārē yū'rūomi nise queti nemorō se'sa wa'asa'a. Acawererā, mūsārē tere masīcā ūa'a. ¹³ Yū'ū bu'iri da'reri wi'ipū nígū, surarare Jesucristo masārē yū'rūomi nisere were'e. Tojo weerā nipe'tirā surara, wiogu ya wi'ipū co'terā a'tiro nima: “Cū Jesucristore sirutuse wapa, bu'iri da'reri wi'ipū nimi”, nima. Āpērā quē'rā masīpe'ticā'ma. ¹⁴ Yū'ū bu'iri da'reri wi'ipū niyucā,

pājārā marī acawererā wācūtutuama. Te ye bu'iri na marī wioḡure ējōpeonemorā, uiro marīrō Ō'acū ye quetire werema.

¹⁵⁻¹⁷ Āpērā pe'e yu'ure uorā, Jesucristo yere werema. Na bu'ese pe'ere sirutudutirā tojo weema. Na, na ye cjasere wācūrā weema. Queoro wācūtimirā, Jesucristo yere werema. Yu'u bu'iri da'reri wi'ipū nicā, cūrē bujawetise doquepejato nīrā tojo weema.

Āpērā pe'e Jesucristo ye quetire añurō weesī'rīse me'rā werema. Yu'ure ma'irā, tojo weema. Na a'tiro masīma. “Cū Jesucristo ye quetire queoro ucūse bu'iri cū bu'iri da'reri wi'ipū nimi”, nima. ¹⁸ Āpērā yu'ure ña'arō weesī'rīcā, añurōsa'a. No'o yu'ure ma'irā, ma'itirā, Jesucristo yere wererā weema. Na tojo weesere tu'ogū, e'cati'i.

Tojo e'catinu'cūḡūsa'a. ¹⁹ A'tiro ni'i. Mūsā sērīse me'rā, tojo nicā Espiritu Santu Jesucristo o'o'cu yu'ure weetamuse me'rā nipe'tise yu'ure wa'ase añurō yapatirosa'a. A'tere masī'i. ²⁰ Yu'u Jesucristo yere weretigū, bopoyabosa'a. A'tiro pe'e ūasa'a. Uiro marīrō wācūtutuase me'rā cū yere werenu'cūsī'rīsa'a. Ni'cārōacā quē'rārē yu'u weenu'cūrōnojōta weesī'rīsa'a. Tojo weegū yu'u bu'iri da'reri wi'ipū nī'cu wijaacā, o yu'ure wējēcā, a'tiro wa'acā ūasa'a. Nipe'tise yu'u weese me'rā Jesucristore masā nemorō masīcā ūasa'a. Cū añubutiasere siape me'rā masīnemocā ūasa'a. ²¹ Nipe'tiro yu'u catiro pōtēorō Jesucristo ūaro weesī'rīsa'a. Yu'u pe'ema cū āpērā, apeyenojō yu'rūoro niyu'rūnū'cāmi. Yu'u wērīgū, cū me'rā nigūsa'a. Cū me'rā nicā, añuyū'rua'a. ²² Yu'u catigū, marī wioḡū ye cjasere da'ramasī'i. Tojo weegū yu'u wērīcā, o caticā, añu nibosari nīmasītisa'a. ²³ A'te pūaro besecā, diasā ni'i. Wērīgū, Jesucristo me'rā nibosa'a. Tojo weegū “Wērīcā, añubosa'a”, ni tu'oña'a. ²⁴ “Yu'u catigū pe'e, mūsārē nemorō weetamubosa'a”, ni tu'oña'sa'a. ²⁵ Tojo weegū yu'u masī'i, mūsā me'rā nīnigūti yujupū. Mūsārē nemorō weetamugūti nīgū, tojo weegūti. Tojo nicā mūsā ējōpeose me'rā nemorō e'catiato nīgū tojo weegūti. ²⁶ Tojo weerā apaturi yu'u mūsā tiropū nicā, Jesucristo yu'ure co'tese wapa, nemorō cūrē e'catise o'orāsa'a.

²⁷ Nipe'tise mūsā weesetisere Jesucristo ye queti nīrōnojōta weeya. Mūsā tojo weecā, mūsā tiro nīgū, o yoaropū nīgū, mūsā añurō weesere tu'ogūti. Mūsārē ni'cārōnojō añurō ējōpeonu'cūcā ūasa'a. Tojo nicā wācūtutuase me'rā ni'cārōnojō Jesucristo ye quetire wereturiacā ūasa'a. ²⁸ Jesucristo ye quetire ūatirā mūsārē ña'arō weecā, uiticā'ña. Tojo weerā na pecame'epū wa'atjere masīrāsama. Mūsā pe'e quē'rā uitirā, mūsārē yu'rūono'atjere ī'orāsa'a. Ō'acūta mūsārē yu'rūo, uiro marīrō nisetiā weemi. ²⁹ Ō'acū mūsārē ma'īgū, Cristore ējōpeodutiwī. Jesucristore ējōpeo'que bu'iri mūsārē ña'arō weerāsama. Te quē'rārē Ō'acū cūuwī. ³⁰ Jesucristore ējōpeose bu'iri marī ni'cārōnojō pi'eti'i. Todūporopū mūsā ya macāpū yu'ure tārā, bu'iri da'reri wi'ipū cūcā ī'awū. Ni'cārōacā quē'rārē mejārōta yu'ure ña'arō weesere tu'osa'a.

2

Jesucristo wee'caronojō weedutise ni'i

¹⁻² Jesucristo mūsārē wācūtutua e'caticā weemi. Cū mūsārē ma'īgū, weetamumi. Espiritu Santu mūsā me'rā nimi. Tojo weerā mūsā ma'isere, pajaña'sere cūorā, a'tiro weeya. Añurō ni'cārō me'rā nisetiya. Ni'cārōnojō a'merī ma'iña. Espiritu Santu me'rā ni'cārōta wācūsetirā niña. Tojo weese me'rā yu'ure e'catinemocā weerāsa'a. ³ Mūsā ye dia'cūrē ūasāticā'ña. “Āpērā yu'rūoro ni'i”, niticā'ña. Āpērā pe'ere “Añuyū'rūnū'cāma”, ni tu'oña'ña. ⁴ Mūsā ye cjase dia'cūrē “Añurō wa'ato”, ni wācūticā'ña. Āpērā ye quē'rārē “Añurō wa'ato”, ni wācūña.

⁵ Mūsā Jesucristo wācūseti'caronojōta wācūsetiya. Cū “Āpērā yu'rūoro añugū ni'i”, niticū niwī. ⁶ Cū Ō'acū nisetisere cūomigū, “Yu'u a'ti nūcūcāpū a'tigū,

Õ'acûrê ni'cârõwijisere ne du'usome", niticû niwĩ. ⁷ A'tiro pe'e weecû niwĩ. Cũ ñaro me'rã cũ wiogû nisere du'ucû niwĩ. Du'u, a'ti nucûcâpû a'tigû, apĩrê da'raco'tegû weronojõ wa'acû niwĩ. A'ti upû me'rã bajuacû niwĩ. ⁸ Tojo weegû masû weronojõ bajugû, mejõ nigû wa'acû niwĩ. Masã "Cûrê curusapû paabi'peya" nicã, cũ pacûre yu'tigû, yu'rûnû'câticû niwĩ. Cũ curusapû ña'arõ wêrĩmigû, cũ pacûre yu'rûnû'câticû niwĩ. ⁹ Cũ, cũ pacûre yu'tise bu'iri Õ'acû nipe'tirã bu'ipû sôrõcû niwĩ. Cũ wãmerê âpêrã wãme yu'rûoro añurõ wãcûdutigû, tojo weecû niwĩ. ¹⁰ Tojo weerã nipe'tirã u'mûsepû nirã, a'ti nucûcâpû nirã, wêrĩ'cãrã Jesú wãmerê tû'orã, ejaque'ape'tirãsama. ¹¹ Nipe'tirã "Jesucristo marĩ wiogû nimi", nirãsama. Na Õ'acûrê, "Añuyû'rûami", nirãsama.

Jesucristore êjõpeorã ña'arõ weerãrê añuse queose ï'orãsama nise ni'i

¹² Acawererã, yu'u musãrê ma'i'i. Todûporopû yu'u musã me'rã nícterore yu'u duti'quere yu'tiwû. Ni'cârõacãrê yu'u yoaropû ni'i. Tjãsa'a majã. Totã nemorõ yu'tiya. Õ'acû musãrê yu'rûocû niwĩ. Tere wiopesase me'rã wãcûña. Tere wãcûrã, "Âpêrã yu'rûoro ni'i", nirõ marĩrõ nisetiya. Añurõ niyapatiya. Ña'arõ weeri nĩrã, tojo weeya. ¹³ A'tiro ni'i. Musãrê Õ'acû añurõ weesĩ'rĩcã weesami. Cũ ñaronojõ musãrê añurõ tu'ajanû'cõcã weesami.

¹⁴ No'o nipe'tisere wéerã tû'satimirã, ûrûsãse me'rã weeticã'ña. ¹⁵ Tojo weerã Õ'acû põ'rã ña'ase marĩrã, bu'iri moorã nirãsa'a. Musã a'ti turicjãrã nisoori masã ña'arõ weesetirã wa'teropû ni'i. Musã añurõ wéerã, narê añurõ, queoro weesere ï'orãsa'a. ¹⁶ Añuse catise pe'titise quetire wererãsa'a. Musã añurõ weese me'rã yu'u musã tiropû bu'esija'quere a'tiro nigûti. Jesucristo apaturi a'ticã, yu'u mejõ waro narê bu'etipã nígû, e'catiguti. ¹⁷ Masã musãrê ña'arõ weemicã, musã Jesucristore êjõpeonu'cû'u. Musã êjõpeose Õ'acûrê añuse o'ose weronojõ ni'i. Yu'u Jesucristo yere werese wapa yu'ure wêjêcã, Õ'acûrê añuse o'onemorõ weronojõ nirõsa'a. Tojo wa'acã, yu'u e'catigusa'a. Musã quê'rãrê e'caticã weegusa'a. ¹⁸ Musã yu'ure e'catitamurãsa'a.

Timoteo, Epafrodito ye cjase ni'i

¹⁹ Marĩ wiogû Jesú ñacã, maata Timoteore musã tiropû o'óguti. Musã ye quetire tû'ogû, e'catiguti nígû, tojo weeguti. ²⁰ Timoteo dia'cû yu'u weronojõ wãcûmi. Cũ yu'u weronojõ musãrê añurõ wa'acã ñagû, uputû wãcûque'timi. ²¹ Âpêrã na ye dia'cûrê añurõ wa'acã ñasãsama. Jesucristo ye pe'ere tojo wãcûtisama. ²² Musã pûrĩcã Timoteo queoro weesere masĩtojasa'a. Cũ yu'u me'rã ni'cû cũ pacû me'rã da'ragû weronojõ Jesucristo ye quetire weretamugû weemi. ²³ Tojo weegû yé cjasere añurõ masĩca be'ro cûrê musã tiropû o'óguti. ²⁴ Cûrê o'ósĩ'rĩmigû, yu'u quê'rã Jesucristo marĩ wiogû o'ócã, maata musã tiropû wa'agusa'a.

²⁵ "Apetero weegû Timoteo me'rã apĩ marĩ acaweregû Epafroditore o'óronasato", ni wãcû'u. Epafrodito yu'u me'rã tutuaro Jesucristo yere weretamumi. Musã basu yu'ure weetamudutirã cûrê o'ócãrã niwû. ²⁶ Cũ musãrê pûrõ ï'asĩ'rĩmi. Cũ dutitise quetire musã masĩcã tû'ogû, pûrõ bûjawetiwĩ. Tojo weegû cûrê o'óguti. ²⁷ Diacjûta ni'i, pûrõ waro wa'awĩ. Wêrĩse pû'to niwĩ. Cũ pûrõ dutitimicã, Õ'acû cûrê pajaña'wĩ. Cũ se'sarore tojo weetiwĩ. Yu'u quê'rãrê pajaña'wĩ. Epafrodito wêrĩcãma, yu'u nemorõ waro bûjawetiya'rûabopã. Tojo wa'acã ñatigû, Õ'acû cûrê yu'rûowĩ. ²⁸ Musã cûrê ï'arã, e'catiato tja nígû o'ó'o. Musã e'catise quetire tû'ogû, yu'u quê'rã e'catigusa'a. ²⁹ E'catise me'rã cûrê ñe'eña. Jesucristore êjõpeogû marĩ acaweregû nimi. Nipe'tirã cũ weronojõ nirãrê añurõ weeya. ³⁰ Epafrodito Jesucristo yere da'raco'tetjãgû, wêrĩa wa'amiwĩ. Musã yu'ure weetamuta basiotisere weetamusĩ'rĩgû, tojo wa'awĩ. Tojo weerã cûrê añurõ ñe'eña.

3

Pablo "A'tiro nisetiroña'a" ní'que ní'i

¹ Acawererã, ní'cãrõacãrẽ müsã Jesucristo yarã nitjãrã, e'catiya. Yũ'u todũporo ní'quere apaturi ninemocã, yũ'ũre mejẽcã niwe'e. Yũ'u ninemocã, añu ní'i müsãrẽ. ² Ñã'arõ weerãrẽ tũ'omasĩña. Na Õ'acũ yarã niato ní'ã nipe'tirãrẽ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'adutima. ³ Marĩ pũrĩcã tojo weetimirã, Jesucristore ãjõpeotjãrã, diacjã Õ'acũ dutisere añurõ weerã ní'i. A'tiro ní'i. Espiritu Santu weetamuse me'rã Õ'acũrẽ ñubuepeo'o. Tojo nicã Jesucristo marĩpũre niyucã, pũrõ e'cati'i. "Masã weesetise bu'icjase me'rã yũ'rũrãsa'a", niwe'e. ⁴ Yũ'u pũrĩcã "Yũ'u weeseti'que ye bu'iri yũ'rũgusa'a", ní'masĩ'i. Yũ'u a'tere nipe'tirã nemorõ ní'masĩ'i, ní'gũ pe'e. ⁵ A'tiro ní'i yũ'ũre. Ocho ñũmũrĩ yũ'u bajuáca be'ro yũ'u õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'acãrã niwã. Yũ'u Israe curuacjũ Benjamí ya curuacjũ ní'i. Yũ'u hebreo masũ ní'i. Yũ'u pacũsumũa quẽ'rã náta niwã. Yũ'u Moisé duti'quere ãjõpeori masũ niyugũ, fariseo masũ niwã. ⁶ Yũ'u tere ỹpũtu waro ãjõpeoyugũ, Jesucristore ãjõpeori curuacjãrãrẽ ñã'arõ weewũ. Moisé duti'quema queoro weewũ. Ne ní'cũ yũ'ũre "Queoro weetiwĩ", ní'masĩtisami. ⁷ Todũporopũre "Yũ'u niseti'quere yũ'ũre añuyũ'rũa'a", nimiwũ. Ní'cãrõacãrẽ "Yũ'u Jesucristore ãjõpeogũ, nipe'tise todũporo cjase wapamarĩ'i", ni tũ'oña'a. ⁸ Apeyema, yũ'u wiogũ Jesucristore masĩse wapatiyũ'rũa'a. Apeyenojõ yũ'u cũobo'que nemorõ wapati'i. Jesucristore ãjõpeose bu'iri nipe'tise yũ'u weeseti'quere, niseti'quere marĩ ỹatisere cõ'arã weronojõ cõ'awũ. Jesucristo yũ'u wiogũre cũosĩ'rĩgũ, tojo weewũ. ⁹ A'tiro ñã'a. Jesucristore yũ'u me'rã nicã ñã'a. Moisé duti'quere weese me'rã Õ'acũ yũ'ũre "Añugũ nimi", nisome. Yũ'u Jesucristore ãjõpeose me'rã pe'e Õ'acũ yũ'ũre añurõ ñ'asami. Yũ'u ãjõpeose bu'iri yũ'ũre queoro weecã weemi. ¹⁰ Yũ'u a'tiro dia'cũ weesĩ'rĩ'i. Cristore añurõ masĩsĩ'rĩ'i. Õ'acũ cũ tutuaro me'rã yũ'ũre dũcayunu'cũcã ñã'a. Cũ tutuase me'rã Cristore masõcũ niwĩ. Cristo cũ pacũ yere wéégũ, pi'eti, curusapũ wẽrĩcũ niwĩ. Yũ'u quẽ'rã Õ'acũ yere ỹpũtu weesĩ'rĩ'i. Jesucristo yere wẽrĩgũpũ, weetuosi'rĩ'i. ¹¹ Wẽrĩ'cãrã masãmũjãarãsama. Yũ'u quẽ'rã na weronojõ mejãrõta masãmũjãasĩ'rĩsa'a.

Marĩ añurõ yũ'rũsĩ'rĩrã, wãcũtutuarõña'a nise ní'i

¹² Yũ'u a'te nipe'tisere "Jesucristo weronojõ weetu'ajanũ'cõpe'otoja'a", ní'gũ mejẽta wee'e. Nipe'tisere queoro weewe'e yujupũ. Tojo weetimicã, Jesucristo yũ'ũre cũ yagũ sãjãcã weetojacũ niwĩ. Tojo weegũ cũ weronojõ nisĩ'rĩgũ, tutuaro me'rã cũ yere wee'e. ¹³ Acawererã, "Yũ'u nipe'tisere queoro weetoja'a", niwe'e. A'tiro pe'e wee'e. Todũporo yũ'u wee'quere wãcũwe'e. Be'ropũ niatje pe'ere añurõ weetu'ajasĩ'rĩgũ, wãcũtutua'a. ¹⁴ Añurõ tu'ajanũ'cõsĩ'rĩ'i. Õ'acũ ỹ'mũsepũ o'otjere ñe'esĩ'rĩgũ, nipe'tise cũ yere tutuaro me'rã wee'e. Marĩ Jesucristore ãjõpeorã niyucã, marĩrẽ catise pe'titiserere o'ogũsami.

¹⁵ Nipe'tirã Jesucristore añurõ ãjõpeorã yũ'u ní'caronojõta wãcũrõña'a. Mũsã mejẽcã wãcũcã, Õ'acũ müsãrẽ diacjã wãcũcã weegũsami. ¹⁶ Marĩ Jesucristore ãjõpeodũ'pocãti'caronojõta queoro wãcũ, queoro tu'ajanũ'cõrõña'a.

¹⁷ Acawererã, yũ'u weesere ñ'acũu sirutuya. ãpẽrãrẽ ỹsã weronojõ weerãrẽ na weese quẽ'rãrẽ ñ'acũuña. ¹⁸ Todũporopũ pejetiri müsãrẽ weretojawũ. Utise me'rã ninemogũti tja. A'tiro ní'i. Pãjãrã na ñã'arõ weesetise me'rã Jesucristore ñ'atu'tirã weronojõ nima. Na cũ curusapũ wẽrĩ'quere yabirã weronojõ weema. ¹⁹ Be'ropũre pecame'epũ yapatirãsama. Õ'acũrẽ ãjõpeotima. Na ỹaripejase dia'cũrẽ ãjõpeoma. Bopoyaronojõ o'orã, na weese pe'ere "Añuyũ'rũa'a", niyũ'rũnũ'cãma. A'ti nucũcã cjase dia'cũrẽ wãcũma. ²⁰ Marĩ pũrĩcã ỹ'mũsepũ wa'ari masã ní'i. Topũ marĩ ya macã ní'i. Marĩ wiogũ Jesucristo marĩrẽ yũ'rũogũ ỹ'mũsepũ nimi. Cũ a'ti nucũcãpũ apaturi

a'tiatjere yucuerã wee'e. ²¹ Cũ marĩ ya upu a'ti upumejãrõrẽ ducayugusami. Cũ ya upu weronojõ añubutiari upu weegusami. Cũ nipe'tisere cũ doca tojacã weegusami. Cũ tojo weemasĩronojõta mejãrõta cũ tutuaro me'rã marĩ quẽ'rãrẽ ducayugusami.

4

Jesucristo me'rã e'catinu'cũdutise ni'i

¹ Jesucristo marĩrẽ cũ ya upu añubutiari upure weronojõ weegusami. Tojo weerã acawererã yu'u mairã, Jesucristore ne ejõpeodu'uticã'ña. Mũsarẽ pũrõ ma'i'i. Pũrõ ï'asĩ'rĩ'i. Mũsã yu'ure e'caticã wee'e. Mũsã queoro weese me'rã yu'u bu'e'quere ï'o'o.

² Apeyema, mũsãnumia Evodia, Síntique, marĩ wiogure ejõpeoyurã, a'merĩ mũsã basu pe'sutiticã'ña. Ni'cãrõnojõ wãcũña. ³ Sícigo, mũ'u yu'u me'rã weretamugũ waro ni'i. Na numiarẽ ni'cãrõnojõ wãcũcã weeya. Õ'acũ masãrẽ yu'rũomi nise quetire werecã, na numia yu'ure weretamuwã. Na me'rã Clemente quẽ'rã niwĩ. Tojo nicã ãpẽrã na me'rã yu'ure weretamuwã. Na Õ'acũ ya pũrĩ catinu'cũse nirĩ pũrĩpu ojaõ'ono'cãrã nitojasama.

⁴ Mũsã Jesucristo yarã nitjãrã, cũ me'rã e'catinu'cũcã'ña. Apaturi ninemogũti. E'catidu'uticã'ña. ⁵ Mũsã ãpẽrãrẽ pajaña'sere nipe'tirã masiãto. Marĩ wioгу a'tiatjo cã'rõacã du'sa'a.

⁶ No'o de'ro wa'asere wãcũque'titicã'ña. A'tiro pe'e weeya. Nipe'tise mũsarẽ no'o wa'asere Õ'acũrẽ sãrĩña. Cũrẽ sãrĩrã, e'catise o'oya. ⁷ Mũsã tojo weecã, Õ'acũ ejerisãjãcã weegusami. Cũ tojo weese añubutiase ni'i. Masã na tu'opõtẽotise ni'i. Mũsã Jesucristo yarã niyucã, mũsarẽ añurõ ejeripõ'rãticã weegusami. Tojo nicã mũsã wãcũsepure añurõ tu'oña'nu'cũcã weegusami.

Añuse dia'cũrẽ wãcũnrũdutise ni'i

⁸ Acawererã, yu'u a'tiro ojatũoguti. Nipe'tise diacjũ nisere wãcũña. Nipe'tise a'teta wiopesa'a nisere wãcũña. Queorota nitu'sa'a nisere wãcũña. Añuse warore wãcũña. Añuse tu'sasere wãcũña. Masã añurõ ucũno'sere wãcũña. Nipe'tise añusere, e'catipeosenojõrẽ wãcũña.

⁹ Yu'u mũsarẽ bu'egu ucũcã tu'o'quere "A'tiro weerõua'a" ní'quere weeya. Yu'u de'ro weecã ï'a'quere weeya. Tojo weecã, Õ'acũ ejerisãjãsere o'ogu mũsã me'rã nigũsami.

Filipocjãrã Pablõre niyeru weetamu'que ni'i

¹⁰ Mũsã yu'ure apaturi weetamusere ï'agũ, yu'u marĩ wioгу me'rã pũrõ e'cati'i. "Mũsã yu'ure wãcũtiwũ", nigũ mejẽta wee'e. Mũsarẽ yu'ure weetamuta basiotiwũ. ¹¹ "Apeyenojõ yu'ure du'sa'a", nigũ mejẽta wee'e. No'o yu'u cuose me'rã e'catimasĩ'i. ¹² Yu'u pajasecuogu e'catise me'rã ní'amasĩ'i. Peje cuogu quẽ'rã ní'amasĩ'i. Yu'ure no'o de'ro wa'acã, e'catise me'rã ní'amasĩ'i. Yu'u yapigu, yapitigu quẽ'rã, e'catimasĩ'i. Peje cuoyu'rũmajãgũ, e'catimasĩ'i. Móógũ quẽ'rã, e'catimasĩ'i. ¹³ Jesucristo yu'ure tutuase o'ogu me'rã nipe'tisere nu'cãmasĩ'i. ¹⁴ Tojo nimicã, yu'u pi'etiri cura yu'ure weetamurã, añurõ weewũ.

¹⁵ Mũsã Filipocjãrã a'tiro masĩ'i. Yu'u Macedonia di'ta mũsã tiropu niwũ. Topu ní'gũ, mũsarẽ Jesucristo yere werenũ'cãwũ. Be'ro apesepu wijawã'cãwũ. Filipopu ní'cu wijacã, mũsã dia'cũ yu'ure weetamurã niyeru o'owũ. Jesucristo ye quetire tu'o'que wapa e'catirã, tojo weewũ. ¹⁶ Yu'u Macedoniapu ní'cu wijase duporo Tesalõnicapu ní'nicã, mũsã pejetiri yu'ure niyeru o'owũ. ¹⁷ Yu'u mũsarẽ apeyenojõ o'oro dia'cũ uagu mejẽta wee'e. A'tiro ua'a. Õ'acũ ï'orõpũre ãpẽrãrẽ apeyenojõ o'o'que me'rã mũsã nemorõ cuocã ua'a. Mũsã o'ocã, Õ'acũ mũsarẽ añurõ weegusami. ¹⁸ Nipe'tise Epafrõdito me'rã mũsã o'o'quere ñe'etojawũ. Tere ñe'egũ, yu'u uase

nemorõ cuo'o. Mũsã o'o'que Õ'acũrẽ o'ose weronojõ ni'i. Cũ tojo weesere tũ'sami. ¹⁹ Õ'acũ yũ'ũ wiogu nipe'tise mũsãrẽ du'sasenojõrẽ o'ogũsami. Cũ Jesucristo me'rã peje waro añubutiase cuoyũ'rũnũ'cãmi. Cũ cuosenojõrẽ mũsãrẽ o'ogũsami. ²⁰ Marĩ pacũ Õ'acũrẽ e'catipeonu'cũrã. Tojota weerã.

Pablo añudutitũo'que ni'i

²¹ Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã añuato. Marĩ acawererã yũ'ũ me'rã nirã mũsãrẽ añudutima. ²² Nipe'tirã a'tocjãrã Jesucristo yarã romano masã wiogu ya wi'ipũ nirã quẽ'rã añudutima.

²³ Marĩ wiogu Jesucristo mũsãrẽ añurõ weeato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo.

Pablo Colosacjārārē ojáca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pablo Colosa, Frigia di'tapɯ nirī macācjārārē ojacɯ niwī. Cũ ne ni'cāti na tiropɯre wa'aticɯ niwī. Cũ me'rācjārā Jesucristo ye quetire were, cūrē ějōpeori curuacjārā sājācā weecārā niwā. Ti curua Colosacjārārē Epafras Jesucristo ye quetire bu'e, narē su'ori nisetiɯ niwī.

A'ti pūrīrē Pablo bu'iri da'reri wi'ipɯ nígũ, ojacɯ niwī.

A'tere ojacɯ niwī. Na añurō weesere tɯ'ogɯ, Ō'acūrē e'catise o'osere ojacɯ niwī. Tojo nicā mejēcā bu'eri masārē tɯ'omasīña nisere ojacɯ niwī. Apeyere, Jesucristo yere mūsā tɯ'o'caronojōta queoro weeya nisere ojacɯ niwī.

Pablo Colosacjārā Jesucristore ějōpeorārē oja'que ni'i

¹ Yɯ'ɯ marī acaweregɯ Timoteo me'rā mūsārē añuduti'i. Ō'acũ ɯa'caronojōta yɯ'ɯre Jesucristo cũ ye quetire weredutiɯ cūuwī.

² Mūsā Colosacjārā Jesucristo yarā cūrē ějōpeonu'cūrārē oja'a. Mūsārē Ō'acũ marī pacɯ añurō weeato. Ejerisājācā weeato.

Pablo Colosacjārārē Ō'acūrē sērībosa'que ni'i

³ Ō'acũ marī wiogɯ Jesucristo pacure mūsārē sērībosasetirinɯcũ e'catise o'o'o. ⁴⁻⁵ Mūsā ye quetire tɯ'owɯ. A'tiro ni'i. Mūsā Jesucristo masārē yɯ'rɯomi nise diacjũ cjasere tɯ'ocārā niwũ. Tere tɯ'orā, mūsārē Ō'acũ ɯ'mɯsepɯ weeatjere e'catiuyotajacārā niwũ. Tojo weerā Jesucristore añurō ějōpeocārā niwũ. Mūsā basu Ō'acũ yarā nipe'tirārē añurō ma'isetiɯcārā niwũ. Ɛsā tere tɯ'o'cārā nitjīarā, Ō'acūrē e'catise o'o'o.

⁶ Āpērā quē'rā tojota te quetire tɯ'orā, mūsā weronojōta weerā weema. Nipe'tiropɯ wereturiawā'cārā weema. Mūsā Ō'acũ masārē ma'isere tɯ'orā, “Diacjũta ni'i”, nicārā niwũ. ⁷ Ɛsā ɯpɯtɯ ma'igũ Epafras mūsārē te quetire werecɯ niwī. Cũ ɯsārē da'ratamugũ nimi. Ō'acũ bese'cɯ Cristo ye cjasere mūsārē weregɯ nimi. ⁸ Cũta mūsā ye quetire miiejawī. Mūsā Jesucristore ějōpeotjīarā añurō ma'isetisere werewī.

⁹ Tojo weerā Epafras mūsā ye quetire wérēca nɯmɯta maata ɯsā Ō'acūrē sērībosanu'cāwũ. A'tiro nicā quē'rārē mūsārē tojo sērībosanu'cūcā'a. A'tiro sērībosa'a: “Ō'acũ, Espiritu Santu tɯ'omasīse o'oato narē. Cũ tojo o'ocā, na mɯ'ɯ duti'quere añurō tɯ'omasīrāsama. ¹⁰ Mɯ'ɯ yarā weronojōta weesetirāsama”, ni sērībosa'a. Ō'acũ mūsā tojo weecā ĩ'agũ, e'catigusami. Mūsā cũ ɯa'caronojōta añurō weerāsa'a. Cūrē masīnemorāsa'a. ¹¹ Cũ tutuayɯ'rɯagɯ cũ tutuasere mūsārē o'ogɯsami. Tojo weecā, mūsā e'catise me'rā nipe'tise mejēcā wa'asere wācūtutuarāsa'a. ¹² Mūsā Ō'acūrē e'catise o'orāsa'a. Cũ mūsā ña'arō wee'quere dɯporopɯ acobojo, dɯcayutojacɯ niwī. Tojo weerā mūsā cũ tiropɯ āpērā cũ yarā, cūrē ějōpeorā me'rā nirāsa'a. ¹³⁻¹⁴ Marī pacɯ Ō'acũ marīrē, wātī dutino'cārārē yɯ'rɯocɯ niwī. Ō'acũ macũ wērīse me'rā na'itī'arōpɯ weronojō ní'cārārē yɯ'rɯocɯ niwī. Marī ña'ase wee'quere acobojocɯ niwī. Tojo weegɯ marīrē cũ macũ ɯpɯtɯ maigūrē o'ócɯ niwī. Marī wiogɯ niato nígũ tojo weecɯ niwī.

Ō'acũ Jesucristo wērīse me'rā masārē yɯ'rɯo'que ni'i

¹⁵ Ō'acūrē ĩ'ano'ña marī'i. Cũ macũ a'ti nucūcāpɯ a'tigɯ, cũ nisetisere masārē bajuyoropɯ ĩ'ocɯ niwī. Jesucristo nipe'tise dɯporo nitojacɯ niwī. ¹⁶ Ō'acũ cũ macũ

me'rã nipe'tisere u'muse, a'ti di'ta bajurã, bajutirãrẽ weecu niwĩ. Apeye quẽ'rãrẽ bajuse, bajutisere weecu niwĩ. Tojo nicã wiorãrẽ u'musepu nirã, a'ti nucũcãpu nirã, nipe'tirãrẽ weecu niwĩ. Tere wéegũ, “Yũ'u macũ ye nirõsa'a”, nicu niwĩ. ¹⁷ Cũ macũ ne waroputa nipe'tise cũ bajurẽse duporo nitojacu niwĩ. Cũ me'rãta cũ bajurẽ'que ninu'cũcã'a. Queoro ducayuro marĩrõ ninu'cũ'u. ¹⁸ Jesucristo marĩ dupoã cãrẽ ãjõpeorã wiogu nimi. Cũta marĩ cãrẽ ãjõpeorãrẽ catise o'ogu nimi. Marĩ nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã ni'cã curua, ni'cã upu ni'i. Cũ marĩ masã ma'mi nimi. Cũ wẽrĩca be'ro marĩ nipe'tirã duporo masãcu niwĩ. Tojo weegu nipe'tirã bu'ipu nimi. ¹⁹ Õ'acũ a'tiro nicu niwĩ: “Yũ'u macũ yũ'u weronojõta niato”, nicu niwĩ. Tojo weero nipe'tise Õ'acũ nisetise Jesucristopureta ni'i. ²⁰ Õ'acũ cũ macũrẽ wẽrĩcã uacu niwĩ. Nipe'tise, nipe'tirã, u'muse, a'ti nucũcã yũ'u me'rã apoato nígũ tojo weecu niwĩ. Cũ macũ curusapu wẽrĩse me'rã apocu niwĩ.

²¹ Musã quẽ'rã ne waro Õ'acũrẽ masĩticãrã niwã. Musã ña'arõ weeseti'que bu'iri Õ'acũrẽ ĩ'atu'ti, ña'arõ wãcũcãrã niwã. ²² Musã tojo nisetimicã, Õ'acũ ni'cãrõacãrẽ musã me'rã apocu niwĩ. Jesucristo marĩ weronojõ upatigũ ti upu me'rãta cũ pi'eti, wẽrĩcu niwĩ. Cũ wẽrĩse me'rã Õ'acũ yarã bu'iri marĩrã tojacã weecu niwĩ. Cũ pacupure musãrẽ wiaguti nígũ, tojo weecu niwĩ. ²³ Musã cũ ye quetire ãjõpeonu'cũcã, cũ uaro weenu'cũcã, tojo weegusami. Æpẽrã musãrẽ mejẽcã werecã, cũ ye quetire ne cõ'aticã'ña. A'tere nipe'tirocjãrãpu tu'orã weema. Yũ'u quẽ'rã a'te quetire weretamusijaguta ni'i.

Õ'acũ Pablore Jesucristore ãjõpeorãrẽ weetamuduti'que ni'i

²⁴ Õ'acũ yũ'ure wereduti'quere weregu, apetero pũrõ pi'eti'i. Tojo pi'etimigũ, e'cati'i. Jesucristo cãrẽ ãjõpeorã ye niatjere pi'etitojacu niwĩ. Tojo weegu yũ'u quẽ'rã cãrẽ ãjõpeorãrẽ weetamusĩ'rĩgũ pi'eti'i. ²⁵ Õ'acũ yũ'ure narẽ weetamudutiwĩ. Tojo weegu yũ'u musã Jesucristore ãjõpeorãrẽ a'tiro wee'e. Cũ ye quetire añurõ tu'omasĩpe'oato nígũ musãrẽ weetamu'u. ²⁶⁻²⁷ Musã Colosacjãrã, judío masã nitirã quẽ'rãrẽ añubutiase queti ni'i. Jesucristo musãpureta nimi. Cũ musã me'rã niyucã, añuse musã u'musepu niatjere masĩ, e'catiyutojasa'a. Õ'acũ maata judío masã nitirãrẽ Jesucristo yũ'ruogusami nisere wereticu niwĩ. Tojo weerã ne warocjãrãpu a'tere masĩticãrã niwã. A'tocaterore Õ'acũ Jesucristore ãjõpeorãrẽ masĩcã weemi.

²⁸ Musã Jesucristo ye quetire were'e. Nipe'tirã masãnucũrẽ cũ nisetisere masĩdutiãrã were'e. Cũ uaro weedutiãrã, cũ me'rã ninu'cũdutiãrã were'e. ²⁹ A'tere weesĩ'rĩgũ, Jesucristo cũ tutuase o'ose me'rã yũ'u masãrẽ uputu bu'e, narẽ Õ'acũrẽ sãrĩbosa'a.

2

¹ Yũ'u ní'caronojõta musã ye niatjere uputu wãcũ, Õ'acũrẽ sãrĩbosa'a. Tojo weegu musãrẽ a'tere masĩato nígũ ojao'ogu wee'e. Nipe'tirã Laodiceacjãrãrẽ, tojo nicã yũ'ure ĩ'atirãrẽ mejãrõta sãrĩbosa'a. ² A'tiro sãrĩ'i: “Õ'acũ, narẽ wãcũtutuase o'oya. Añurõ sũ'ori nisetiãto. A'merĩ ma'iatõ. Na añurõ mu'u ye cjasere tu'omasĩpe'oato. Na tojo wéerã, mu'u macũrẽ añurõ masĩrãsama”, ni sãrĩbosa'a. Ne waropure Õ'acũ nipe'tise cũ macũ Jesucristo ye cjasere wereticu niwĩ. A'tocaterore majã cũ yere weremi. ³ A'tiro ni'i. Jesucristopureta nipe'tise masĩse, tu'omasĩse ni'i. Tojo weegu cũ dia'cũ añurõ masĩgũ nimi. Cãrẽ ãjõpeorã nipe'tise masĩsere bocano'o. ⁴ Æpẽrã musãrẽ diacjũ weronojõ ucũmaasoobosama. Añurõ tu'omasĩña nígũ, tere were'e. ⁵ Yũ'u aperopu nimigũ, musã wa'teropu nígũ weronojõ tu'oña'a. Musãrẽ pũrõ wãcũ'u. Yũ'u musã añurõ niseticã tu'ogu, musã Jesucristore ãjõpeocã tu'ogu, uputu e'cati'i.

⁶ Ne waropure marĩ wioꝝ Jesucristore ějõpeocãrã niwũ. Titapure musã ějõpeo'caronojõta a'tiro nicã quẽ'rãrẽ nipe'tise numurĩ cãrẽ ějõpeonu'cũcã'ña. ⁷ Cãrẽ nemorõ masĩnemoña. Musãrẽ bu'e'caronojõta cãrẽ ějõpeonemoña. Umucorinucũ Õ'acũrẽ "Añu'u", ni e'catise o'oya.

Jesucristore ějõpeotirã ějõpeo'que ni'i

⁸ Āpẽrã musãrẽ werecã, añurõ tu'omasĩña. Na musãrẽ nisoose me'rã werebosama. Diacjũ weronojõ ucũsama. Niwe'e. Te ucũse me'rã masãrẽ were, maasoorã weema. Jesucristo ye mejẽta ni'i. Na basu na wãcũsere, dũporocjãrãpũ nisetimũjãti'quere wererã weema. Tojo weerã narẽ ějõpeoticã'ña.

⁹ A'tiro pe'e ni'i. Jesucristopure nipe'tise Õ'acũ nisetise ni'i. ¹⁰ Musã quẽ'rã cãpũreta ni'i. Tojo weerã musã Õ'acũrẽ cuoyũruatoja'a. Jesucristo nipe'tirã wioꝝ nimi. Umũsecjãrã, a'ti turicjãrã, bajurã, bajutirã nipe'tirã wiorã cũ doca nima.

¹¹ Musã masĩsa'a, Õ'acũ yarã sãjãsrĩrã, judío masã weronojõ õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aticãrã niwũ. A'tiro pe'e wa'acaro niwũ. Jesucristo basu musã ña'arõ weesetisere cõ'acu niwĩ. Tojo weerã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'a'cãrã weronojõ Õ'acũ yarã tojacãrã niwũ. ¹² Jesucristo wẽrĩ yaano'cu niwĩ. Musã quẽ'rã wãmeyeno'rã, ña'arõ weeseti'quere du'urã, wẽrĩ yaano'cãrã weronojõ tojacãrã niwũ. Wẽrĩ'cãrã, catirã na wee'quere weetimimaba. Tojo weerã musã quẽ'rã todũporopũ wee'quere weetisa'a. Jesucristo wẽrĩca be'ro Õ'acũ cãrẽ masõcu niwĩ. Cãrẽ masõ'caronojõta musã quẽ'rãrẽ masõgũ, apesu'tiro sãjãcã weecu niwĩ. Õ'acũ cũ tutuaro me'rã cũ macũ Jesucristore masõ'quere musã ějõpeoyucã, tojo weecu niwĩ. ¹³ Musã judío masã nitirã õ'rẽcju yapa caserore yejecõ'aticãrã niwũ. Tojo nicã ña'arõ weecũcãrã niwũ. Ña'arõ nisetitjãrã, todũporopure wẽrĩ'cãrã weronojõ nicãrã niwũ. A'tocaterore majã Õ'acũ yarã ni'i. Cũ musãrẽ catinu'cũcã weecu niwĩ. Musãrẽ ña'arõ wee'quere acobojocu niwĩ. ¹⁴ Õ'acũ cũ duti'quere yũrunũ'cãcã, marĩrẽ bu'iri da'rebopĩ. Te marĩ peje ña'ase cuomi'quere cũ macũ curusapũ wẽrĩse me'rã acobojocu niwĩ. ¹⁵ Jesucristo cũ wẽrĩse me'rã nipe'tirã ĩ'orõpũ wãtiãrẽ docaque'acã weecu niwĩ.

"A'ti nucũcã cjasere pũrõ wãcũticã'ña" ni'que ni'i

¹⁶ Musã masĩsa'a, judío masã ni'cãrẽ apeye ba'asere ba'adutitisama. Tojo weerã ãpẽrã musã srĩrsere, ba'asetisere judío masãrẽ dutítisenõjõrẽ na ucjacã, tu'oticã'ña. Na peje bosenumurĩ cuosama. Ni'cã cũ'marẽ, ma'ma mujĩpũrẽ, tojo nicã semanarĩnucũ na soowũase numũrĩrẽ cuosama. Na weronojõta ticuse bosenumurĩ weedutisama. "Musã tojo weetirã, Õ'acũ duti'quere weewe'e", nisama. Na tojo nicã, tu'oticã'ña. ¹⁷ Õ'acũ tere ne waropure Jesucristore queose o'oyugũ weecu niwĩ. Yũ'u macũ ye cjasere masĩato nígũ tojo weecu niwĩ. Ni'cãrõacãrẽ Jesucristo a'titojacũ niwĩ. Tojo weegũ masãrẽ a'tere todũporopũ duti'quere Õ'acũ sõ'owaro weedutitimi majã.

¹⁸ Āpẽrã musãrẽ a'tiro nisoobosama: "Ûsã añurã ni'i. Õ'acũ ùsãrẽ añurõ wãcũato nĩrã be'ti ñubue'e. Õ'acũrẽ wereco'terãrẽ ñubuepeo'o. Ûsã cãrĩtimirã quẽ'ese weronojõ Õ'acũ yere ĩ'a'a. Tojo wéerã, ùsã ãpẽrã yũruoro Õ'acũ ye cjasere añurõ masĩ'i. Musã quẽ'rã tojota weeya. Musã a'tere weetirã, bu'iri cuorãsa'a", nibosama. Musãrẽ tojo nicã, ne ějõpeoticã'ña. "Masĩrã waro ni'i ùsã", ni wãcũsama. Tojo nima'acãrã weema. A'te masã wãcũse dia'cũ ni'i. ¹⁹ Na Jesucristore sirututima. Marĩ pũrĩcã Jesucristo ya curuacjãrã ni'i. Cũta nimi marĩ dũpoá. Marĩrẽ cũ masĩsere, tutuasere o'osami. Te me'rã marĩ umucorinucũ Õ'acũ uaronojõ nemorõ a'merĩ ma'i, weetamumasĩ'i.

²⁰ M̄sārē tod̄porop̄ure m̄sā ñec̄sum̄ua nisetim̄jāti'quere peje dutise nicaro niw̄ñ. A'tocaterore tod̄porop̄u weeseti'quere Jesucristo c̄ w̄r̄ise me'rā yu'r̄uweticā weecu niw̄ñ. Yu'r̄uwetica be'ro nimicā, ¿de'ro weerā m̄sā tod̄porop̄u weeseti'caronojōta niti tja? ²¹ M̄sārē āp̄ērā “A'tenojōrē ñe'eticā'ña, tenojōrē ba'aticā'ña”, nibosama. ²² Na tojo nírā, a'ti turi cjase maata pe'tisere ucūrā weema. Masā na wācūrō me'rā weedutise ni'i. ²³ Na dutise añubutiase weronojō b̄usu'u. Bu'icjase dia'c̄ũ a'tiro nita'sasama: “M̄sā quē'rā ūsā weronojōta añurō ējōpeor̄ua'a. Ō'ac̄ũ mar̄irē añurō wācūato nírā be'tirōua'a. Mar̄i up̄u quē'rā ña'a nisa'a. Tojo weerā mar̄i basu mar̄i up̄ure pi'etise o'orōua'a. Mar̄i pi'etise o'óca be'ro mar̄i ña'arō uaripejasere cō'ata basio'o”, nimisama. Niwe'e. Na dutisere wéérā, mar̄i mejārōta tojacā'sa'a tja.

3

¹⁻³ Yu'u m̄sārē tod̄porop̄u ní'caronojōta Jesucristo w̄r̄ic̄u niw̄ñ. M̄sā c̄ w̄r̄ise me'rā tod̄porop̄u weeseti'quere du'ucārā niw̄ñ. Cūrē c̄ tutuase me'rā c̄ pacu masōcu niw̄ñ. M̄sā quē'rārē c̄ macūrē ējōpeoyucā, c̄ tutuase me'rā m̄sārē catinu'cūcā weecu niw̄ñ. Tojo weerā a'ti turi cjasere wācūtīcā'ña. Ū'm̄use cjase pe'ere wācūña.

M̄sā Ō'ac̄ūp̄ure Jesucristo me'rā ni'i. Jesucristo u'm̄usep̄u Ō'ac̄ũ me'rā wiogu dujiri cūmurōp̄u nimi. Tojo weerā m̄sā Jesucristo nirō u'm̄usep̄u cjasere añurō wācūnur̄ña. ⁴ C̄t̄a mar̄irē su'ori nimi. Su'ori catimi. Mar̄i c̄ me'rā ni'i. Tojo weerā c̄ a'ti nucūc̄āp̄ure apaturi a'ticā, mar̄i quē'rā c̄ tutuase, c̄ asistese me'rā a'tirāsa'a.

D̄porop̄u weeseti'quere Pablo du'uduti'que ni'i

⁵ M̄sā a'ti turi cjase ña'ase weesī'r̄isere du'ucā'ña. M̄sā, m̄sā n̄mosānumia nitirārē a'metārāticā'ña. M̄sā numia quē'rā, m̄sā mar̄āp̄sum̄ua nitirārē a'metārāticā'ña. Ne āp̄ērā me'rā “Ña'arō weesī'r̄isa'a”, niticā'ña. Ne āp̄ērārē m̄sā wācūsep̄u “Narē w̄acājī, na me'rā nisī'r̄isa'a”, ni wācūtīcā'ña. Āp̄ērā na c̄osere uoticā'ña. M̄sā apeyenojōrē uorā, Ō'ac̄ũ mejētare ējōpeorā weebosa'a. ⁶ Cūrē yu'r̄un̄u'cācā, a'tenojō weerārē Ō'ac̄ũ up̄utu bu'iri da'regusami. ⁷ M̄sā tod̄porop̄ure tere weesetirā, ña'arā nicārā niw̄ñ. ⁸ A'tocaterore majā nipe'tisere m̄sā ña'arō weesere, uase, ĩ'atu'tise, āp̄ērārē nitu'ti yabisere du'uya. Ña'asere ne wācū bujicā'ticā'ña. ⁹ Āp̄ērārē nisooticā'ña. M̄sā tod̄porop̄u weeseti'quere du'utojacārā niw̄ñ. Tojo weerā tere weeticā'ña majā. ¹⁰ A'tocaterore m̄sā apeye wācūse c̄uo'o. Ō'ac̄ũ m̄sārē wee'cu c̄ weronojō nisetiatio nígũ m̄sārē d̄ucayunu'cūgũ weemi. Nemorō cūrē masiatio nígũ tojo weemi. ¹¹ Mar̄i nipe'tirārē Jesucristo ĩ'orōp̄ure ne d̄ucawatise mar̄i'i. Judío masā, judío masā nitirā, āp̄ērā ō'r̄ēc̄ju yapa casero yejecō'ano'cārā, yejecō'ano'ña mar̄irārē d̄ucawatise mar̄i'i. Tojo nicā apesecjār̄p̄u, sumutoricjārā, da'raco'teri masā, da'raco'tetiri masā, ā'rā nipe'tirā me'rā d̄ucawatise mar̄i'i. C̄ũ nipe'tirā cūrē ējōpeorā wiogu nimi. Nipe'tirāp̄ure nimi.

¹² Ō'ac̄ũ m̄sārē ma'imi. C̄ũ m̄sārē c̄ yarā niato nígũ besecu niw̄ñ. Tojo weerā āp̄ērārē pajaña'ña. Narē añurō e'catise me'rā weetamuña. M̄sā “Āp̄ērā yu'r̄uoro ni'i”, ni wācūtīcā'ña. M̄sārē mejēcā nicā, tojo tu'oña'ña. Wācūtutuaya. ¹³ M̄sā basu āp̄ērā me'rā a'metu'ti'cārā, āp̄ērā mejēcā weecā tu'sati'quere narē acobojoya. Jesucristo m̄sārē acobojocu niw̄ñ. Tojo weerā m̄sā quē'rā āp̄ērārē mejārōta acobojoya. ¹⁴ A'mer̄i ma'ña. M̄sā tojo ma'írā, nipe'tise yu'u duti'quere weepe'ocā'rāsa'a. Añurō m̄sā basu su'ori nisetirāsa'a. ¹⁵ Ō'ac̄ũ c̄ uaro weecā, m̄sā ye ejeripō'rār̄ip̄ure e'caticā weesami. C̄ũ uaro weetirā, bujawetisa'a. Tojo weerā c̄ũ

uaro weeya. Añurõ su'ori nisetiya. A'tere uasãgũ, cũ musãrẽ ni'cã curua, ni'cũ põ'rã weecu niwĩ. Musã cũrẽ e'catise o'onu'cũcã'ña.

¹⁶ Jesucristo ye quetire añurõ wãcũnurũña. Cũ masĩse o'ose me'rã ãpẽrãrẽ musã basu a'merĩ bu'eya. Musã ejeripõ'rãrĩpu Õ'acũrẽ e'catise o'orã, basapeoya. ¹⁷ Musã Jesucristo yarã ni'i. Tojo weerã nipe'tise musã weesetise, ucũsetisere cũ yarã weronojõta weeya. Jesucristo cũ tutuase me'rã tere weeta basio'o. Cũ pacure e'catise o'onu'cũcã'ña.

Jesucristore ãjõpeorãrẽ weeduti'que ni'i

¹⁸ Marãpõtĩrãnumia, Jesucristo marĩ wiogure ãjõpeorã, a'tiro weeya. Musã marãpusumuarẽ na dutisere yu'ti ãjõpeoya. ¹⁹ Musã numotirãnumua pe'e, musã numosãnumiarẽ ma'iña. Na me'rã uaticã'ña. ²⁰ Wĩ'marã, ma'mapjia, nipe'tise musã pacusumua dutisere añurõ yu'tiya. Õ'acũ tojo weecã uasami. ²¹ Musã põ'rãrẽ na'irõ tu'ti, uacã weeticã'ña. Musã tojo weecã, na bujaweti, musã dutisere weemasĩtisama.

²² Da'raco'teri masã, nipe'tise musã wiorã a'ti nucũcãcjãrã na dutisere yu'tiya. Na ĩ'orõpũre, na ĩ'atĩropũre añurõ da'raya. Musã wiorã ĩ'orõpu dia'cũ añurõ da'rarã, musã wiogu "Añurõ da'rama" ni wãcũato, nirã weebosa'a. Musã tojo weeticã'ña. Õ'acũrẽ añurõ ãjõpeotjĩarã, weesooro marĩrõ da'raya. ²³ Musã apeyenojõ da'rarã, añurõ tu'sase me'rã da'raya. Teese me'rã weeticã'ña. Masãrẽ da'rabosamirã, Jesucristore da'rabosarã weronojõ tu'oña'ña. ²⁴ Musã cũrẽ da'raco'terã ni'i. Cũta musãrẽ u'musepu wapayegusami. Musã tere masĩtoja'a. Tojo weerã añurõ da'raya. ²⁵ Ña'arõ wee'que wapare Õ'acũ bu'iri da'regusami. Masã nipe'tirãrẽ ni'cãrõnojõ bu'iri da'resami. Ne ni'cũ yu'rũwetitisami.

4

¹ Dutiri masã, musã quẽ'rã u'musepũre ni'cũ wiogu cuo'o. Musã tere masĩtoja'a. Tojo weerã Õ'acũ uaronojõta musãrẽ da'raco'terãrẽ añurõ cuoya.

² Õ'acũrẽ añurõ tu'ocasanũ'cõtjĩarã, sãrĩnu'cũcã'ña. Cũrẽ "Añu'u", ni e'catise o'oya. ³ Musã Õ'acũrẽ sãrĩrã, ùsã quẽ'rãrẽ sãrĩbosaya. "Pãjãrã Jesucristo ye quetire masĩtirãrẽ tu'osĩ'rĩcã weeato", ni sãrĩbosaya. Cũ ye queti duporocjãrãpu na masĩno'ña marĩ'que añuse queti ni'i. A'te werese ye bu'irita yu'u bu'iri da'reri wi'ipũ dujisa'a. ⁴ Yu'ũre Õ'acũrẽ sãrĩbosaya. Yu'ũre "Wisiro marĩrõ diacjũ wereato", ni sãrĩbosaya.

⁵ Æpẽrã Jesucristore ãjõpeotirã me'rã añurõ nisetiya. Na me'rã musã weesetise-tĩrĩncũ Õ'acũ uaronojõta narẽ añurõ weeya. ⁶ Na me'rã ucũrã, añurõ tu'saropũta tu'otu'sase me'rã ucũña. Æpẽrã musãrẽ sãrĩtiña'cã, añurõ diacjũ yu'tiya.

Pablo me'rãcjãrã añudutise o'o'que ni'i

⁷ Tĩquico yu'u me'rãcjũ yu'u ma'igũ a'tiro weegusami. Yẽ quetire musãrẽ weregu wa'agusami. Cũ yu'u me'rã marĩ wiogu Jesucristo yere da'raco'tetamugũ nimi. Tojo nicã yu'ũre bu'etamugũ nimi. ⁸ Yu'u cũrẽ musã tiropũ wa'adutĩgutĩ wee'e. Æsã ye quetire tu'orã, musã wãcũtutua, e'catĩnemorãsa'a. ⁹ Onésimo musã ya macã nĩcũ'cũ quẽ'rã cũ me'rã wa'agusami. Cũ yu'u ma'igũ, yu'u me'rãcjũ a'tocaterore ùsãrẽ añurõ weetamugũ weemi. Na pũarã musãrẽ wererãsama nipe'tise a'to Romãpu de'ro wa'a'quere.

¹⁰ Aristarco musãrẽ añudutimi. Cũ quẽ'rã yu'u me'rã bu'iri da'reri wi'ipũ nimi. Marco, Bernabé basucu quẽ'rã musãrẽ añudutimi. Marco musã tiropũ sijacã, yu'u musãrẽ todũporo nĩ'caronojõta añurõ ñe'eapa. ¹¹ Apĩ Jesú na "Justo" pisuno'gũ musãrẽ añudutimi. Æ'rã i'tiarã Æpẽrã judío masã Jesucristore ãjõpeorã wa'terore na dia'cũ yu'ũre da'ratamuma. Na Õ'acũ wiogu nisere masãrẽ bu'erã weema.

Na weetamuse me'rã yu'u wãcūtutua, e'catise cæ'o. ¹² Epafras musã me'rãcjã añudutimi. Cũ Jesucristo ye cjasere da'raco'tegũ nimi. Cũ musãrẽ ɸputũ sãrĩbosagũ weemi. Õ'acũrẽ añurõ sirutuato, cũ ɸaro añurõ weenu'cũato nígũ, tojo sãrĩbosami. ¹³ Yu'u diacjũta were'e. Cũ musãrẽ ɸputũ sãrĩbosacã ã'a'a. Æpẽrã quẽ'rãrẽ Laodiceacjãrãrẽ, tojo nicã Hierápolicjãrãrẽ sãrĩbosami. ¹⁴ Luca ocoyeri masũ ỹsã ɸputũ ma'igũ musãrẽ añudutimi. Apĩ quẽ'rã Demas wãmetigũ añudutise o'omi.

Pablo añudutitũ'o'que ni'i

¹⁵ Laodiceacjãrã Jesucristore ãjõpeorã añuato. Ninfa wãmetigo quẽ'rã añuato. Tojo nicã nipe'tirã co ya wi'ipũ Õ'acũrẽ ãjõpeorã nerẽwuarã añuato. ¹⁶ Musã a'ti pũrĩrẽ bu'epe'oca be'ro Laodiceacjãrãpũre o'óya. Na quẽ'rã na nerẽwuaropũ bu'eĩ'oato. Musã quẽ'rã ape pũrĩ Laodiceacjãrãrẽ yu'u ojãca pũrĩrẽ ñe'erã, musã nerẽrõpũ bu'eya. ¹⁷ A'tiro niña Arquipore: “Marĩ wiogũ da'radutigũ cũu'quere añurõ da'ratu'ajaya.”

¹⁸ A'te nitũose darire musãrẽ añudutise o'ogũ, yu'u basuta oja'a. Wãcũña yu'u bu'iri da'reri wi'ipũ nisere. Õ'acũrẽ sãrĩbosaya. Õ'acũ musãrẽ añurõ weeato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Tesalónicacjārārē ojamu'tāca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pablo Tesalónica, Macedonia di'tapu nirī macācjārārē ojacu niwī. A'ti pūrīrē ojagu, Corintopu nicu niwī. Toduporopure cū basuta narē Jesucristo yere were, cūrē ějōpeori curuacjārā sājācā weecu niwī. Cū ějōpeocā wéeca be'ro Timoteo añuse quetití ejacā tu'ogu, maata narē a'ti pūrīrē ojacu niwī. Na añurō weesere tu'ogu, Ō'acūrē e'catise o'ocu niwī. Tojo nicā Jesucristore ějōpeosere weenemocā masāgū ojacu niwī. Na cūrē sērītiña'quere yu'tigu ojacu niwī. Cū Jesucristo apaturi a'tiatjere ojacu niwī.

Pablo cū me'rācjārā me'rā Tesalónicacjārā Jesucristore ějōpeorārē oja'que ni'i

¹ Yu'u Pablo, yu'u me'rācjārā Silvano, Timoteo me'rā musārē a'ti pūrīrē oja'a. Musā Tesalónicacjārārē marī pacu Ō'acū, marī wioгу Jesucristo yarārē añudutise o'o'o. Ō'acū musārē añurō weeato. Musārē ejerisājācā weeato.

Pablo Tesalónicacjārā na añurō weesetisere tu'ogu Ō'acūrē sērībosa'que ni'i

² Musārē ūsā ñubuesetirinacū marī pacu Ō'acūrē e'catise o'onu'cūcā'a. ³ Cūrē ñubuerā, a'tiro ni'i. “Ō'acū, Tesalónicacjārā mu'u macū Jesucristore ějōpeorā añurō weesetisama. Na ma'isere ĩ'orā, āpērārē añurō weetamusama. Jesucristo cū apaturi a'tiatjere e'catise me'rā yucuerā weesama. Tojo weerā cūrē ějōpeodu'utisama”, ni ñubue'e Ō'acūrē.

⁴ Ō'acū musārē ma'imi. Cū, yarā niato nígū besecu niwī. Ūsā a'tere masī'i. ⁵ Musārē Jesú ye quetire wererā, ūsā ye useri me'rā dia'cū weretiwu. Espiritu Santu tutuase me'rā werewu. Ūsā bu'ese diacjūta ni'i nírā, musārē bu'ewu.

Musā masīsa'a. Ūsā topu nírā, musārē ma'írā, añurō weesetiwu. ⁶ Musā ūsā wee'quere ĩ'acūurā, ūsā weronojōta weeseticārā niwū. Tere wéerā, Jesucristo weeseti'caronojōta weecārā niwū. Musārē Espiritu Santu e'catise o'ocā, uputu pi'etimirā, Jesucristo ye quetire ñe'ewū. ⁷ Tojo weerā musā Jesure ějōpeosere ĩ'orā, añuse queose nipe'tirā āpērā Jesure ějōpeorārē o'ocārā niwū. Musā ya di'ta Macedoniacjārārē, tojo nicā āpērā a'ti di'ta Acayacjārārē tojo weecārā niwū.

⁸ Musā me'rāta marī wioгу Jesú ye queti nipe'tiropu se'sa wa'a'a. Macedonia, Acaya dia'cū mejētare se'saro weewe'e. Nipe'tirocjārāpu musā Ō'acūrē ějōpeosere masīpe'titojama. Tojo weerā tere āpērārē werewe'e. ⁹ Mejō na pe'eta musā weesetisere quetiwerema. Ūsā musā tiropu nicā, musā ūsārē añurō wee'quere werema. Apeyema, musā queose yee'cārārē ějōpeodu'u'quere werema. Tere du'u, ni'cārōacārē Ō'acū catigu diacjū nigú pe'ere ějōpeo, cū uaro weeaporo. ¹⁰ Ō'acū cū macū Jesú u'musepu nigūrē, cū apaturi a'tiatjere e'catise me'rā yucuerā weeaporo. A'tere āpērā ūsārē quetiwerema musā weesetisere. Ō'acū cū macū wērī'cupure masōcu niwī. Cū Jesúta nimi marī uputu bu'iri bocabo'quere yu'rūo'cu.

2

Pablo Tesalónicapu cū bu'e'quere quetiwere'que ni'i

¹ Acawererā, musā a'tere añurō masīsa'a. Ūsā Tesalónicapu sjarā, mejō warota bu'ecusiaticārā niwū. Ūsā bu'esere tu'orā, musā pājārā Jesure ějōpeowu. ² Ūsā musā tiropu wa'ase duporo ūsā Filipopu niwū. Topu nicā, tocjārā ūsārē tārā, ña'arō bujicā'wā. Musā tere masīsa'a. Musā ya macācjārā quē'rā ūsā weresere

cā'mota'asī'rīmiwā. Na tojo weemicā, Ō'acū ūsārē añurō wācūtutuase o'owī. Tojo weerā cū ye quetire uiro marīrō werewu. ³ Mūsārē Jesú ye quetire wererā, mejēcā pe'e weretiwu. Ña'arō weesī'rīrā, numiarē a'metārāsī'rīrā, weeta'sase me'rā weretiwu. ⁴ Ō'acū pe'e ī'abesetojagupu cū ye queti weresere cūugūtigu ūsārē besecu niwī. Masā ūsā me'rā e'catiato nírā mejēta cū ye quetire werewu. Ō'acū pe'ere e'catidutirā werewu. Ō'acū nimi nipe'tise marī wācūsere masīgū. ⁵ Ūsā topu nírā, ne ni'cāti mūsā yere ūaripejarā, añurō ucūta'sa weretiwu. Mūsā a'tere masīsa'a. Ō'acū quē'rā diacjēta ūsā wācūsere masīsami.

⁶⁻⁷ Ūsā Jesú o'ó'cārā ni'i. Tojo weerā “Ūsārē wiorā weronojō ī'aña”, nímāsībopā. Tojo nita basiomicā, ne ni'cūrē nitiwu. A'tiro pe'e weewu. Ni'cō numio co macūrē co'te mi'o masōsamo. Co weronojō ūsā quē'rā mūsā tiropu nírā, mūsārē ma'írā, tojota weewu. ⁸ Mūsārē ma'írā, Ō'acū ye queti dia'cūrē weretiwu. Nipe'tise ūsā pōtēorō weetamuta basiosere weetamuwū. Mūsārē uputu ma'icāti.

⁹ Ūsā topu nírā da'ra'quere mūsā wācūsa'a. Mūsārē Ō'acū ye quetire wererā, peje caribose o'osī'rītiwu. Tojo weerā ūsārē a'mácaticā'to nírā ūsā basu da'rawu. Ñamirī, ūmucori yóacāta ūsā ba'atjere, ūsārē dū'sasenojōrē wapata'arā da'rawu.

¹⁰ Ūsā weeseti'quere mūsā ī'awū. Ō'acū quē'rā masīsami. Mūsā Jesucristore ējōpeorā me'rā nírā, ūsā weesooro marīrō nisetiwu. Mejēcā weetiwu. Ō'acū ūaronojō nisetiwu. Tojo weerā āpērā ūsārē “Na bu'iri cūoma” nirō marīrō nicā'wū. ¹¹⁻¹² Ni'cū cū pō'rārē weronojōta ūsā quē'rā mūsānucūrē werewu. E'catise, wācūtutuasere mūsārē o'owu. Ō'acū pō'rā weronojōta nisetidutiwu. Mūsārē Ō'acū cū pō'rā niato nígū besesami. Tojo nicā mūsārē cū me'rā cū asistese nirōpu ninu'cūdutisami.

¹³ Apeye mūsā ye cjasere wereguti. Ō'acū ye quetire werēcā, mūsā “Ō'acū ye ucūse ni'i” nírā, maata ējōpeowu. “Masā na ucūsere ējōpeobosau”, nitiwu. Mūsā tojo weesere wācūrā, Ō'acūrē e'catise o'onu'cūcā'a. Ūsā mūsārē were'que Ō'acū ucūse warota niwū. Te queti me'rāta Ō'acū cū ūaro weeato nígū mūsārē siape me'rā dūcayunu'cūgū weemi.

¹⁴ Mūsā Jesucristore ējōpeocā, mūsā ya di'tacjārā mūsārē pi'etise o'ocārā niwā. Judea di'tapu quē'rārē na acawererā judío masā mūsārē wa'a'caronojōta Jesure ējōpeorārē weecārā niwā. ¹⁵ Judío masāta dūporocjārāpu quē'rārē Ō'acū ye queti weremū'tārī masārē wējēcārā niwā. Marī wiogu Jesure tojota weecārā niwā. Ūsā quē'rārē mūsā ya macāpu nicā, ūsārē ūatirā, cō'acā'wā. Tojo weegu Ō'acū na me'rā tū'satisami. Judío masā nipe'tirā Jesure ējōpeorā me'rā cumuca dia'cū ūacā'ma. ¹⁶ Judío masā nitirārē Ō'acū yu'rūocā ūatima. Tojo weerā narē Jesú ye quetire werēcā ūasātirā, a'tiro weewā. Ūsā narē weresere cā'mota'asī'rīmiwā. Na ña'arō weese siape me'rā nemorō wee'e. Tojo weerā na pajibutiario bu'iri cūoma. Na yu'rūnu'cāpose bu'iri ni'cārōacāputa na Ō'acū bu'iri da'resere bocarāsama.

Pablo quē'rā Tesalónicacjārārē ī'arā wa'asī'rīmi'que ni'i

¹⁷ Ūsā mūsā tiropure wijawā'cātica be'roacā maata mūsārē ī'asī'rīmicāti. Ūsā upu topu nitimicā, mūsā tiropu dia'cū ejeripō'rātiwu. Topure uputu wa'asī'rīmiwū tja. ¹⁸ Pejetiri yu'u Pablo basu pe'eta “Wa'aguti”, nimiwū. Ūsā topu wa'asī'rīsetirinucū wātī ūsārē cā'mota'amujāwī. ¹⁹⁻²⁰ Mūsāta ni'i ūsārē e'catise o'orā. Tojo weerā mūsārē pūrō ī'asī'rīsa'a. Marī wiogu Jesú cū apaturi a'ti turipu a'ticā, cūrē wererāti mūsā ye quetire. A'tiro nirāti: “Ā'rāta nima ūsārē e'catise o'ocārā. Narē mejō waro mu'u ye quetire weretiwu. Na tere tū'orā, mu'ūrē añurō ējōpeowā. Tojo weerā pūrō e'cati'i na me'rā”, nirāti cūrē.

3

1-2 Músã ye quetire tã'osĩ'rĩrã, põtëoticãti. Tojo weerã músã tiropu Timoteore ï'adutirã o'ówu. "Ësã pe'e Atenapu tojarãti", niwã. Timoteo ùsã me'rãcũ Jesús ye quetire werecusiata mugũ nimi. Cũ músãrẽ Jesure nemorõ ãjõpeocã weegusami nĩrã, o'ówu. Tojo nicã wãcütutuanemosere wereato nĩrã cãrẽ o'ówu. 3-4 Æpẽrã masã músã Jesure ãjõpeocã ï'arã, ï'atu'ti, bujicã'sama. Na tojo weecã, Jesure ãjõpeodu'uticã'to nĩrã Timoteore weredutirã o'ówu. Ësã topu nĩrã, músãrẽ a'tere wereyutojawu. "Marĩ Jesure ãjõpeorã, pi'etino'rõsa'a", niwã. Ësã ní'caronojõta marĩ nipe'tirãrẽ queoro wa'aro wee'e. Músã tere masĩsa'a. 5 Músã Jesure ãjõpeosere masĩsĩ'rĩgũ põtëoti, ¿de'ro wa'amiti narẽ? nígũ, músã ye quetire miitidutigu Timoteore o'ówu. "Apetero weegu músãrẽ wãtĩ Jesure ãjõpeodu'ucã weecã'pĩ", nicãti. ¿Ësã bu'e'que ne wapamarĩpari? ni masĩsĩ'rĩgũ cãrẽ o'ówu.

Tesalónicacjãrã ye quetire Timoteo quetiti eja'que ni'i

6 Ni'cãrõacãrẽ Timoteo músã tiropu ní'cu dajatojami a'topure. Cũ músã yere añuse quetiti dajami. A'tiro niami: "Na Jesure ãjõpeonu'cũcã'ma. Na basu añurõ a'merĩ ma'isetiama. Marĩrẽ ma'ise me'rã wãcũnu'cũcã'ma. Marĩrẽ pũrõ ï'asĩ'rĩama marĩ narẽ ï'asĩ'rĩrõnojõta", ni quetiti dajami. 7 Músã Jesure ãjõpeose quetire tã'orã ùsã pi'etimirã, e'cati'i. 8 Marĩ wiogu Jesure ãjõpeonu'cũcã tã'orã, yujuputa ùsã ejerisãjãse cuo'o. 9 Tojo weerã músãrẽ wãcũrã, e'catiyu'ruasa'a. Õ'acãrẽ músã ye cjasere ùsã ¿de'ro wee e'catise o'opõtëobosau? Basiowe'e. 10 Ñamirĩ, umucorita yóacã Õ'acãrẽ sãrĩnu'cũcã'a músã tiropu wa'asĩ'rĩrã. Músãrẽ Jesús yere wereyapada'reosĩ'rĩsa'a.

11 Ësã marĩ pacu Õ'acãrẽ, marĩ wiogu Jesure a'tiro sãrĩ'i. "Tesalónicacjãrã tiropu ùsãrẽ o'óya. 12 Nemorõ na basu a'merĩ ma'iseticã weeya. Nipe'tirã ãpẽrã quẽ'rãrẽ ma'icã weeya. Narẽ ùsã ma'irõnojõta na quẽ'rã ãpẽrãrẽ ma'iato. 13 Õ'acũ, mu'urẽ ãjõpeodu'uticã'to. Mu'cu uaro weeato. Narẽ wãcütutuacã weeya. Mu'cu narẽ tojo weecã, mu'cu ï'orõpu bu'iri marĩrã nirãsama. Tojo weerã Jesús apaturi a'ti turipure cũ yarã me'rã a'ticã, bu'iri marĩrã nirãsama." A'tiro ni sãrĩbosa'a músã ye cjasere marĩ pacu Õ'acãrẽ.

4

Pablo Jesure ãjõpeorãrẽ Õ'acũ tã'saronojõ weeduti'que ni'i

1 Apeye músã ye cjasere werenemosĩ'rĩsa'a. Yu'cu basu dutise mejëta ni'i. Marĩ wiogu Jesús dutisere were'e. Ësã músãrẽ duti'caronojõta Õ'acũ tã'sasenojõrẽ weeya. Músã ni'cãrõacãrẽ Õ'acũ duti'quere weerã wee'e. Siape me'rã nemorõ weenemoña. 2 Ësã were'quere músã masĩsa'a. A'tere wererã, Jesús marĩ wiogu cũ dutiro me'rã músãrẽ werewu.

3 Õ'acũ cũ uaro weecã tã'sasami. Cũ yarã weronojõ weesetiya. Músã numosãnumia, músã marãpusumua nitirãrẽ a'metãrãticã'ña. 4 Músãncũ wiopesase me'rã ña'arõ wee'orõ marĩrõ omocã du'te, numotiburoya. Músã tojo weecã ï'arã, ãpẽrã "Añurõ weema", nirãsama. 5 Õ'acãrẽ masĩtirã numiarẽ ña'arõ weesĩ'rĩrã, uaripejasama. Músã na weronojõ niticã'ña. Mejõ wãcütutuaya. 6 Ne apĩ numorẽ a'metãrãticã'ña. Músã apĩ numorẽ a'metãrãrã, co marãpãre ña'arõ weerã weesa'a. Õ'acũ a'te ña'ase weerãrẽ bu'iri da'regusami. Toduporopu músãrẽ weretojawu a'te nucũ'ase quetire. 7 Õ'acũ marĩrẽ ña'asere weedutiticu niwĩ. Añuse pe'ere cãrẽ ãjõpeorã weesetironojõ weeduticu niwĩ. 8 No'o a'te bu'esere teerãnojõ ùsãrẽ teerã mejëta weesama. Õ'acũ pe'ere teerã weesama. Õ'acũ marĩrẽ cũ uaro weedutigu

Espíritu Santure o'ócũ niwĩ. Tojo weerã cũ ɰaro weetirã, “Õ'acũ, mu'urẽ ɰawe'e”, nirã weesama.

⁹ Mũsã a'merĩ ma'isetise pũrĩcãrẽ werewe'e. Õ'acũ cũ basu pe'e Espíritu Santu me'rã mũsãrẽ a'merĩ ma'idutitajacũ niwĩ. ¹⁰ Mũsã ya di'ta Macedoniacjãrãrẽ nipe'tirã Jesure ẽjõpeorãrẽ ma'isetirã, cũ duti'caronojõ weerã wee'e. A'te pe'ema mũsãrẽ wereguti. Jesure ẽjõpeorãrẽ nemorõ ma'inemoña. ¹¹ Añurõ cumuca marĩrõ nisetiya. Æpẽrãrẽ queti pooticã'ña. Mũsã ye nitisere, Æpẽrã ye cjasere ucja wãcũnũrũticã'ña. Mũsã ye pe'ere wãcũña. Mũsã da'rãse ɰosere añurõ da'rãsetiya. Nijĩsijaticã'ña. Todũporopũre mũsã tiropũ nĩrã, a'tere weretowawũ. ¹² Mũsã tojo añurõ da'rãrã, Æpẽrã a'mãcano'ña marĩrãsa'a. Mũsã basu da'rãse me'rã catirãsa'a. Mũsã tojo weecã ï'arã, Jesure ẽjõpeotirã mũsãrẽ añurõ wiopesase me'rã wãcũrãsama.

Jesú apaturi a'ti turipũ a'tiatje queti ni'i

¹³ Apeye tja wereguti. Wẽrĩ'cãrãpũ de'ro wa'arãsari nisere mũsãrẽ were-casanũ'cõsĩ'rĩsa'a. A'tere masĩrã, Jesure ẽjõpeorã na wẽrĩcã, pũrõ bũjawetisome. A'tiro ni'i. Jesure ẽjõpeorã wẽrĩrã, cũ tiropũ cũ me'rã ninu'cũcã'rãsama. Cũrẽ ẽjõpeotirã pũrĩcã cũ tiropũ ne wa'asome. Tojo weerã Jesure ẽjõpeotitjãrã, na me'rãcãjãrã, na acawererã wẽrĩcã, pũrõ bũjawetisama. Mũsã pũrĩcã Jesure ẽjõpeo'o. Tojo weerã na weronojõ bũjawetiticã'ña. ¹⁴ Marĩ a'tere ẽjõpeo'o. Jesú wẽrĩ'ɰupũ masãcũ niwĩ. Cũ apaturi a'ti turipũ a'ticã, cũrẽ ẽjõpeorã wẽrĩ'cãrãrẽ Õ'acũ cũ macũrẽ masõ'caronojõta masõgũsami. Masõtoja, cũ tiropũ miagũsami.

¹⁵ Ni'cãrõacãrẽ marĩ wiogu Jesú were'quere mũsãrẽ wereturiarã wee'e. Jesú a'ti turipũ apaturi a'ticã, Jesure ẽjõpeorã cũrẽ põtẽrĩrã wa'arãsama. Cũrẽ põtẽrĩrã, marĩ catirã Æpẽrã wẽrĩ'cãrã dũporo ɰ'mutãwã'cãsome. ¹⁶ A'tiro pe'e wa'arõsa'a. Jesú cũ ucũse dutise me'rã ɰ'mũsepu a'tigusami. Õ'acũrẽ wereco'terã wiogu ɰputũ ucũquejo, Õ'acũ yaro putiro coronetare putigusami. Tojo wa'acã, Jesure ẽjõpeorã wẽrĩ'cãrã ape upũ me'rã masãmũ'tãrãsama. ¹⁷ Na be'roacã marĩ Jesure ẽjõpeorã quẽ'rã a'ti nucũcãpũ catirã o'mecururipũ na me'rã mũjãarãsa'a. Topũ Jesure põtẽrĩrãsa'a. Tojo wee cũ me'rã ninu'cũcã'rãsa'a.

¹⁸ Mũsã a'tere Æpẽrãrẽ wereturiaya. Tojo weerã mũsã a'merĩ wãcũtutuacã weerãsa'a.

5

¹ Di nũmũ, no'ocãtero nicã Jesú apaturi a'tigusari nisema masĩno'ña marĩ'i. Tojo weerã mũsãrẽ werewe'e. ² Queose me'rã mũsãrẽ wereguti. Ni'cũ yajari masũ ñamipũ wãcũña marĩrõ yajagũ a'tisami. Cũ weronojõta Jesú quẽ'rã marĩ ne wãcũtiri cura a'tigusami. Mũsã cũ wãcũña marĩrõ a'tiatjere masĩtojasa'a. ³ Jesure ẽjõpeotirã cũ apaturi a'tiatji dũporoacã a'tiro wãcũrãsama. “Ësã uiro marĩrõ añurõ nicã'a”, nirãsama. A'tiro na wãcũcũñarĩ cura narẽ peje ña'ase wa'arõsa'a. Ni'cõ nijipaco wãcũña marĩrõ wĩ'magũ wuatji dũporoacã pũrĩse pi'etinũ'cãsome. Na quẽ'rã Jesure ẽjõpeotirã tojota wãcũña marĩrõ ɰputũ pi'etirãsama. Ne ni'cũ yũ'rũwetisome. ⁴ Masã Jesure ẽjõpeotirã na'itĩ'arõpũ nirã weronojõ nisama. Na cũrẽ yũ'rũnũ'cã, cũ ɰaro weetisama. Mũsã pũrĩcã na weronojõ niwe'e. Tojo weerã Jesú cũ apaturi a'ti di'tapũ a'ticã, ï'aũcũasome. Yajari masũrẽ ï'amarĩarõ weronojõ wa'asome. ⁵ Mũsã ña'ase weeseti'quere Jesú acobojotojacũ niwĩ. Tojo weerã bo'reyuro, ɰmũcopũ nirã weronojõ ni'i. Marĩ Jesú yarã ña'ase weeborãnojo niwe'e. Jesure ẽjõpeotirã pe'e ña'arõ weesetisama. Na'itĩ'arõ, ñamipũ nirã weronojõ nisama. ⁶ Marĩ cãrĩrã weronojõ niticã'rã. Jesú apaturi a'tiatjere wãcũtirã, cãrĩrã weronojõ nisama. Marĩ pe'e cũ a'tiatjere añurõ tũ'omasĩse me'rã wãcũnũrũrã. Ña'ase weesĩ'rĩrã, wãcũtutuarã. ⁷ Ñamipũ masã cãrĩma. Que'ari masã ñamipũta que'asama. ⁸ Marĩ

pe'e Jesú yarã unucopu nirã weronojõ ni'i. Tojo weerã marĩ weesere añurõ tu'ona'nu'cõtojarãpu weesetirã. Queose me'rã wereguti. Ni'cũ surara a'mewějērõpu wa'agu, cũ upure cã'mota'agu cõmesu'tirote sãñasami. Cũ weronojõta marĩ wãtirẽ cã'mota'arã Õ'acũrẽ ejõpeonu'cũcã'rã. Æpẽrãrẽ ma'irã. Dupoare cã'mota'arã cõmesapeare pesaro weronojõ Jesú cũ apaturi a'tiatjere, marĩ cũ me'rã ninu'cũatjere wãcũnurãrã. Marĩ tojo weecã, wãtĩ marĩrẽ ña'arõ weemasĩtisami.

⁹ Õ'acũ bu'iri bocato nigũ mejeta marĩrẽ besecu niwĩ. Mejõ marĩ bu'iri cuobo'cãrãrẽ marĩ wiogu Jesucristo me'rã yu'rucocu niwĩ. ¹⁰ Cũ me'rã ninu'cũcã'to nigũ marĩrẽ wẽrĩbosacu niwĩ. Tojo weerã cũ apaturi a'ticã, cãrẽ ejõpeorã wẽrĩ'cãrã, marĩ catirã cũ me'rã ninu'cũcã'rãsa'a. ¹¹ Tere wãcũrã, musã ni'cãrõacã weesetironojõta Æpẽrãrẽ a'merĩ weetamu, wãcũtutuacã weeya.

Pablo Tesalónicacjãrãrẽ cũ werecasa'que ni'i

¹² Acawererã, musãrẽ a'tiro weecã uasa'a. Õ'acũ ye queti wererãrẽ, cũ bese'cãrãrẽ wiopesase me'rã ï'aña. Õ'acũ narẽ cũ ye quetire bu'edutigu, musãrẽ werecasadutigu cũucu niwĩ. ¹³ Na musã de'ro wee nisetiatjere wererã, uputu da'rama. Tojo weerã ma'ise me'rã narẽ wãcũña. A'merĩ a'pepũriticã'ña. A'merĩ añurõ nisetiya.

¹⁴ Apeye musãrẽ werenemorãti. Nijĩsjarãrẽ da'radutiya. Wãcũque'tirãrẽ wãcũtutuacã weeya. Õ'acũ yere weetutuatirãrẽ weetamuña. Musãrẽ mejẽcã wa'acã, uayeticã'ña. Nu'cãña. ¹⁵ Musãrẽ Æpẽrã ña'arõ weecã, narẽ a'meticã'ña. A'tiro pe'e weeya. Musã me'rãcjãrãrẽ, nipe'tirãrẽ añurõ weenu'cũcã'ña.

¹⁶ E'catise me'rã ninu'cũcã'ña. Bujaweticã'ña. ¹⁷ Musã no'o nirõ, no'o wa'aro Õ'acũrẽ wãcũ ñubueni'cũcã'ña. ¹⁸ Musãrẽ ña'arõ, añurõ wa'acã quẽ'rãrẽ, Õ'acũrẽ e'catise o'onu'cũcã'ña. A'te nipe'tisere Õ'acũ marĩ Jesucristore ejõpeorãrẽ weecã uasami.

¹⁹ Espiritu Santu musã wãcũsepure werecã, cã'mota'aticã'ña. Yu'tiya cũ dutisere. ²⁰ Õ'acũ ye queti weresere tu'orã, yabi bujicã'ticã'ña. ²¹ A'tiro pe'e weeya. Na weresere wãcũ, tu'ocasanu'cõpe'ocã'ña. Añuse nicã, tere weeya. ²² No'o ña'ase nisenojõrẽ weeticã'ña.

²³ Õ'acũ ejerisãjãsere o'ogu musãrẽ a'tiro weeato. Siape me'rã añurõ, ña'ase marĩrõ, cũ uaro dia'cũ weecã weeato. Musã ejeripõ'rãrĩrẽ, musã wãcũsere, nipe'tiro musã upure co'teato. Cũ a'tiro weecã, marĩ wiogu Jesucristo apaturi a'tigu, musãrẽ bu'iri marĩrã bocaejagusami. ²⁴ Õ'acũ musãrẽ bese'cu nipe'tise cũ "Weeguti" ní'quere queoro weegusami. Tojo weegu ãsã musãrẽ sẽrĩbosasere yu'tigusami. ²⁵ Acawererã, ãsã quẽ'rãrẽ Õ'acũrẽ sẽrĩbosaya.

²⁶ Nipe'tirã tocjãrã Jesure ejõpeorãrẽ ma'ise me'rã añudutiya.

²⁷ Marĩ wiogu Jesú cũ dutiro me'rã a'ti pũrĩrẽ nipe'tirã Jesure ejõpeorãrẽ bu'eĩ'oduti'i.

²⁸ Jesucristo marĩ wiogu musãrẽ añurõ weeato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Tesalónicacjārārē ape pūrī ojanemoca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

Pablo Tesalónicacjārārē Corintopu nígũ, a'ti pūrīrē ojacu niwĩ. Ti macācjārā Jesucristo apaturi a'tiatjere queoro tu'omasīticā tu'ogu, narē wereapogu ojacu niwĩ. Na pe'e maata a'tigusami nírõnojõ tu'ocārā niwā. Tojo weerā ni'cārērā cū a'tiatjere co'terā, na da'rami'quere da'radu'ucā'cārā niwā. Na āpērā o'ose me'rā ba'acaticā tu'ogu, narē ojacu niwĩ. Ti macācjārārē a'tiro weeya nígũ, tojo wa'arosa'a nígũ, ojacu niwĩ.

Jesucristo apaturi a'tiatji dūporo ni'cū ña'agũ nisoosebucu a'tigusami. Cū pājārārē niso, ējõpeocā weegusami nisere ojacu niwĩ.

Pablo cū me'rācjārā Tesalónicacjārārē oja'que ni'i

¹ Yũ'u, yũ'u me'rācjārā Silvano, Timoteo me'rā musārē a'ti pūrīrē oja'a. Musā Tesalónicacjārārē marī pacu Ō'acũ, marī wiogu Jesucristo yarārē añudutise o'o'o.

² Ō'acũ marī pacu, tojo nicā Jesucristo marī wiogu musārē añurõ weeato. Musārē ejerisājācā weeato.

Jesucristo apaturi a'ticā masārē beseatje ni'i

³ Yũ'u acawererā, ũsā musā ye cjasere wācūrā, Ō'acūrē e'catise o'onu'cūcā'rāti. Musā Jesucristore ējõpeonemorā wee'e. Apeye quē'rārē musā a'merī ma'inemo'o. Tojo weerā Ō'acūrē e'catise o'onu'cūcā'rõua'a. ⁴ Musā ye cjasere no'o ũsā wa'aro Jesucristore ējõpeorārē na nerēwuaropu a'tiro ni were'e. “Tesalónicacjārā āpērā narē ña'arõ weemicā, ne ējõpeodu'utima. Narē mejēcā wa'acā quē'rārē, nu'cāma”, ni e'catise me'rā were'e.

⁵ Ni'cārõacā musā Jesucristore ējõpeose bu'iri āpērā musārē tu'ti, ña'arõ weesama. Na tojo weemicā, musā Ō'acūrē ējõpeonu'cūrā, cū queoro weesere ĩ'arāsa'a. Be'ro musā cū tiropu wa'arāsa'a. Musārē “Añurā nima, a'tiato yũ'u tiropu”, nigūsami.

⁶ Ō'acũ queoro weegusami. Musārē pi'eticā wee'cārārē pi'eticā weegusami. ⁷ Musā tu'u'cārā pe'ere soose o'ogusami. ũsā quē'rārē mejārõta weegusami. Cū marī wiogu Jesú a'tiri nũmũ nicā, tojo weegusami. Cū a'tigu, cūrē wereco'terā tutuarā me'rā u'musepu dijatigusami. Pecame'e weronjõ asistedijatigusami. ⁸ Ō'acūrē ējõpeotirārē, marī wiogu Jesú masārē yu'ruose quetire yu'rũnu'cārārē bu'iri da'regu a'tigusami. ⁹ Narē bu'iri da're bajurio, cõ'adijobutiagusami. Tojo weerā na ne cārõacā marī wiogure ĩ'atibutiarāsama. Tojo nicā cū tutuasere, cū asistesere ĩ'asome. ¹⁰ Cū a'tiri nũmurē Jesure ējõpeorā a'tiro weerāsama. Cū asitese, cū tutuasere ĩ'arā, “Jesú añuyũ'ruami”, nirāsama. “Nipe'tirā bu'i wiogu nimi” ni ĩ'amarā, e'catirāsama. Musā quē'rā ũsā were'quere ējõpeotjārā, na me'rā nirāsa'a.

¹¹ Tere wācūrā, marī ējõpeogu Ō'acūrē musārē sērĩbosanu'cũ'u. A'tiro sērĩ'i. “Ō'acũ, mũ'u põ'rā sājādutigu narē pijicu niwā. Tojo weegu narē mũ'u uaronojõta nisetiicā weeya. Na añurõ weesĩ'rĩma. Nipe'tise na weesĩ'rĩsere mũ'u weetamurõ me'rā weeato. Tojota mũ'urē ējõpeo yapaticā'to”, ni sērĩbosa'a. ¹² Musā a'tiro weecā, āpērā marī wiogu Jesure añurõ wācūrāsama. Musā quē'rārē “Na añurā nima”, ni ĩ'arāsama. Ō'acũ, marī wiogu Jesucristo musārē ma'írā, tojo weecā weerāsama.

2

A'ti turi pe'tiwã'cãtiri cura Jesure ĩ'atu'tigu a'tigusami nise ni'i

¹ Yũ'u acawererã, ni'cãrõacãma marĩ wioꝝu Jesucristo a'tiatjere, cũ tiropũ marĩrẽ neonũ'cõ miatjere wereꝝuti. ² Cã'rõacã me'rã musã weresu'riano'ticã'ña. Tojo nicã ãpẽrã “Marĩ wioꝝu a'tiri nũmu nitoja'a” musãrẽ nicã, wãcũque'titicã'ña. A'tiro nibosama. “Ãpẽrã Espĩritu Santu yũ'ũre tojo niami”, nibosama. Ãpẽrã “Apĩ wereꝝu, tojo niami”, nibosama. Ãpẽrã “Pablo quẽ'rã tojo ojacãrã niama”, nibosama. A'tere tu'orã, wãcũque'titicã'ña. ³ Na ɥaronojõ nisoono'ticã'ña. Cũ a'tiatji nũmu dũporo a'tiro wa'arosa'a. Masã ɥputũ waro Õ'acũrẽ yũ'rũnu'cãrãsama. Tojo weeri cura ni'cũ ña'arõ weeyũ'rũnu'cãgũ waro bajuagũsami. Cũ pecame'epũ bu'iri da're bajuriono'acjũ nigũsami. ⁴ Cũ Õ'acũrẽ ĩ'atu'tigu, tojo nicã nipe'tise masã ãjõpeosenojõrẽ ña'arõ ucũacjũ nigũsami. Cũ dia'cũrẽ ãjõpeocã ɥagũsami. Õ'acũ weronojõ Õ'acũ wi'ipũ sãjãanujã dujigũsami. “Yũ'u Õ'acũ ni'i”, nita'sagũsami. ⁵ Yũ'u musã tiropũ níꝝũ, tere werewũ. ¿Musã tere wãcũweti? ⁶ Musã cũ ña'agũ a'tiatjere cã'mota'agũre masĩ'i. Õ'acũ cũ queoca nũmu dũporo ña'agũ a'tisome. ⁷ Dicuse ña'ase cũ weeatjere masĩno'ña marĩ'i yujupũ. Tojo masĩno'ña marĩmicã, ña'ase cũ weesenõjõ nũ'cãtoja'a. Cũrẽ cã'mota'agũre miãca be'ro cũ ña'arõ weese masĩno'rõsa'a. ⁸ Cũ wa'acã, ña'arõ weesebũcũ pe'e a'tigusami. Be'ro marĩ wioꝝu Jesũ a'ti di'tapũ apaturi a'tigu, cũ tutuaro me'rã ña'agũrẽ wẽjẽgũsami. Cũ asistese me'rã a'tigu, cũrẽ cõ'abajuriogũsami. ⁹ Cũ ña'agũ etãca be'ro wãtĩa wioꝝu weetamurõ me'rã peje weeĩ'ota'sagũsami. ¹⁰ Pecame'epũ bu'iri da'reno'ajãrẽ no'o nise ña'ase põtẽorõ narẽ weeta'sagũsami. Õ'acũ narẽ yũ'rũosĩ'rĩmicã, na diacjũ cjasere ãjõpeosĩ'rĩtirãsama. Tojo weerã pecame'epũ wa'adojarãsama. ¹¹ Na ãjõpeotise bu'iri Õ'acũ nemorõ narẽ nisoonemocã weegũsami. Tojo weerã nisoono'o, ãjõpeorãsama. ¹² Õ'acũ ye diacjũ cjasere ãjõpeosĩ'rĩtirã, ña'arõ weesere tu'sayũ'rũarãsama. Tojo weegũ Õ'acũ narẽ bu'iri da're bajuriogũsami.

Õ'acũ cũ bese'cãrãrẽ yũ'rũocũ niwĩ nise ni'i

¹³ Yũ'u acawererã, Jesũ marĩ wioꝝu musãrẽ ma'imi. Õ'acũ ne waropũ musãrẽ yũ'rũweticã wéegũ besecũ niwĩ. Espĩritu Santu tutuaro me'rã Õ'acũ yarã sãjãcã weecũ niwĩ. Tojo nicã musã diacjũ cjasere ãjõpeodutigũ tojo weecũ niwĩ. Tojo weerã ãsã musã weesetisere wãcũrã, Õ'acũrẽ e'catise o'onu'cũcã'rãti. ¹⁴ ãsã musãrẽ Jesucristo masãrẽ yũ'rũose quetire werewũ. Te me'rã Õ'acũ musãrẽ cũ põ'rã wa'acã weecũ niwĩ. Marĩ wioꝝu Jesucristo nirõpũ marĩrẽ cũ añubutiasere bu'ipejatamucã ɥagũ, tojo weecũ niwĩ. ¹⁵ Tojo weerã wãcũtutuanu'cũcã'ña. ãsã musã tiropũ bu'e'quere, tojo nicã ãsã todũporopũ ojao'o'quere wãcũnũrũña.

¹⁶ Jesucristo marĩ wioꝝu basuta, tojo nicã marĩ pacũ Õ'acũ marĩrẽ pajaña'rã, ma'icãrã niwã. Na marĩrẽ wãcũtutuacã weenu'cũsama. Marĩrẽ o'otjere e'catiyutojacã weesama. ¹⁷ Musãrẽ wãcũtutuacã, ãjõpeonu'cũcã weeato. Nipe'tise musã ucũsere, musã weesere añurõ niseticã weeato.

3

Pablo quẽ'rã sãrĩbosaduti'que ni'i

¹ Acawererã, musãrẽ a'tiro nitũorãti. ãsã ye niatjere sãrĩbosaya. A'tiro sãrĩña. “Na marĩ wioꝝu ye quetire werecã, pãjãrã masã na weresere ãjõpeoato”, ni sãrĩbosaya. Tojo nicã musã wee'caronojõ “Narẽ tu'oato”, ni sãrĩbosaya. ² Nipe'tirãputa Jesucristo yere ãjõpeotima. Tojo weerã apeye quẽ'rãrẽ sãrĩbosaya. Masã ña'arã ãsãrẽ ña'arõ weeticã'to nĩrã, sãrĩña.

³ Marĩ wioꝝ cũ “Weeguti” ní'quere weeticã weesome. Cũ musãrẽ wãcũtutuacã weegusami. Wãtĩrẽ cã'mota'agusami. ⁴ Ësã weeduti'quere musã queoro weerã wee'e. Tere Õ'acũ weetamuse me'rã añurõ weenu'cũrãsama, ni ëjõpeo'o. ⁵ Jesucristo musãrẽ Õ'acũ ma'imi nisere masĩcã weeato. Tojo nicã cũ wãcũtutua'caronojõ musãrẽ wãcũtutuacã weeato.

Pablo “Da'rawapata'aya” nise ni'i

⁶ Yũ'ũ acawererã, Jesucristo marĩ wioꝝ ɱaronojõ musãrẽ dutirãti. Æpẽrã Jesucristo ëjõpeorã musã me'rã nirã nijĩsijasama. Ësã topũ duti'quere weesirututisama. Na me'rã ba'pati, ne ninemoticã'ña. ⁷ Musã masĩsa'a. Ësã topũ ní'ã wee'quere ï'acũurõɱa'a. Topũ ní'ã, tojo nibajaque'atitiwũ. ⁸ Ne ni'cũrẽ wapayetimirã, tojowaro ba'atiwũ. A'tiro pe'e weewũ. Musãrẽ caribosĩ'rĩtirã, ñamirĩ, ɱmũcori yóacãta da'rawũ. ⁹ “Ësã bu'ese wapa ãsãrẽ ba'ase o'oya” nita basiomica, ne weetiwũ. Musãrẽ añuse queose o'osĩ'rĩrã, ãsã basu da'rawũ. ¹⁰ Musã me'rã ní'ã, a'tiro dutiwũ. “No'o da'rasĩ'rĩtigunojõrẽ ne ba'ase ecaticã'ña”, niwũ. ¹¹ Ësã musã ye quetire a'tiro tũ'owũ. Ni'cãrẽrã musã wa'tero nirã nijĩsija niapãrã. Da'ratimirã, ãpẽrãrẽ ucjasijapãrã. ¹² Marĩ wioꝝ Jesucristo dutiro me'rã tojo weesetirãrẽ wererãti. Æpẽrãrẽ ucjaro marĩrõ na ba'atjere, narẽ dũ'sasenojõrẽ da'rawapata'ame'rĩcã'to.

¹³ Yũ'ũ acawererã, musã pe'e caributiro marĩrõ añurõ weenu'cũcã'ña. ¹⁴ No'o ãsã a'ti pũrĩpũ dutio'osere weetigunojõrẽ “Cũ nimi”, ni masĩña. Cũrẽ bopoyaro yũ'ruato ní'ã ba'patiticã'ña. ¹⁵ Musã tojo ba'patitimirã, cũrẽ ï'atu'tirã weronojõ tũ'oña'ticã'ña. Musã acaweregure weronojõ pe'e añurõ weeato ní'ã wereme'rĩcã'ña.

Pablo añudutitũ'o'que ni'i

¹⁶ Marĩ wioꝝ cũ basu marĩrẽ ejerisãjãse o'ogũ a'tiro weeato. No'o de'ro mejẽcã wa'acã, musãrẽ ejerisãjãse o'onu'cũcã'to. Marĩ wioꝝ musã nipe'tirã me'rã niato.

¹⁷ Yũ'ũ Pablo basu a'te añudutisema oja'a. Yũ'ũ nipe'tise pũrĩrẽ ojawɱaronojõta oja'a. Yũ'ũ a'tiro dia'cũ papera o'ógũ oja'a. Tojo weerã musã “Cũta ojapĩ”, ni masĩrãsa'a. ¹⁸ Marĩ wioꝝ Jesucristo musã nipe'tirãrẽ añurõ weenu'cũcã'to.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Timoteore ojamu'tāca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Timoteo Listra wāmetiri macāpū bajuacū niwī. Cū pacū griego masū nígū, judío masū mejēta nicū niwī. Cū paco pūrīcā judío masō nico niwō. Cū Pablore queti miaco'tegū nicū niwī.

Pablo Éfesopū nígū, Timoteore a'ti pūrīrē ojacū niwī. Timoteore cū ějōpeosere wācūtutuacā weenemogū, Jesucristore ějōpeori curuacjārā tiropare añurō nisetidutigū ojacū niwī.

A'tiro ojacū niwī. “Ō'acūrē sērīrā, a'tiro weeroua'a”, ni ojacū niwī. Tojo nicā masārē su'ori nisetiacārē besesōrōrā, ā'rānojōrē sōrōrōua'a nisere ojacū niwī. Wapewia numiarē co'tesere, tojo nicā apeye ojanemocū niwī. Añurō weérā bu'iri marīrā nisetisere ojacū niwī. Queoro bu'etirārē tū'omasīdutisere ojacū niwī.

Pablo Timoteore oja'que ni'i

¹ Yū'ū Pablo Jesucristo besecū'cū ni'i. Ō'acū marīrē yū'rūogu nimi. Cūta Jesucristo ye quetire weredutigū o'ówī. Jesucristo marī wiogu quē'rā yū'ure o'ówī. Cūrēta marī yucuerā wee'e.

² Timoteo, mū'urē oja'a. Mū'ū Jesucristore ějōpeoyucā, yū'ū macū waro weronojō ni'i. Ō'acū marī pacū, tojo nicā Jesucristo marī wiogu mū'urē añurō weeato. Pajaña'to. Mū'urē ejerisājācā weeato.

Nisoosere cā'mota'aduti'que ni'i

³ Yū'ū Macedoniapū wa'ase dūporo mū'urē ti macā Éfesopū tojadutiwū. No'o mejēcā bu'erārē cā'mota'adutigū tojaque'adutiwū. Ni'cārōacārē mejārōta nigūti tja. ⁴ Tocjārārē wereturiama'asere, tojo nicā na ñecūsūmūarē wāmepeonu'cūsere “Wācūma'aticā ña”, niña. Masā tere wācūrā, mejō waro a'metu'tima'asama. Marīrē Ō'acū weeduti'quere añurō weecā weewe'e. Marī cūrē ějōpeose me'rā pe'e Ō'acū weeduti'quere wee'e. Tojo weegu narē mejēcā bu'esere cā'mota'aya.

⁵ Mūsārē a'merī ma'icā ũagu, tojo duti'i. Ña'ase marīrā, bu'iri marīrā tū'oña'rā, diacjū Ō'acūrē ějōpeorā, queoro ma'irāsa'a. ⁶ Āpērā tere weetima. No'o ũaro ucūma'ama. ⁷ Ō'acū ye cjase cū duti'quere bu'esī'rīmima. Tojo weemirā, na ucūsere tū'omasītima. Masībutiarā weronojō bu'ema.

⁸ Marī masī'i. Ō'acū Moisére dutise cūu'quere queoro masīcāma, añu ni'i. Te a'tiro ni'i. Masā Ō'acūrē yū'rūnū'cāsere masīdutigū cūucū niwī. ⁹ Ō'acū tere cūúgū, queoro weerārē cūuticū niwī. Cūrē yū'rūnū'cārārē, cū dutiro weetirārē cūucū niwī. Tojo nicā ña'abutiario weeri masārē, ña'arō weenu'cūrī masārē cūucū niwī. Ō'acūrē ějōpeotirārē, cū ye bu'ese cjasere ũatirārē cūucū niwī. Apeyere, no'o pacure, pacore wějēcō'arārē, nipe'tirā no'o wějēsebūcūrārē cūucū niwī. ¹⁰ No'o āpērārē a'metārābajaque'atirārē, no'o ũmūa se'saro numia me'rā weewūaronojō weerānojōrē cūucū niwī. Numia quē'rārē na weronojō weewūarānojōrēta cūucū niwī. Tojo nicā masārē ñe'e, āpērāpure duaturiarārē cūucū niwī. Nisoosebūcūrārē, tojo nicā “Ō'acū me'rā diacjūta ni'i” nisoorānojōrē cūucū niwī. Tojo nicā nipe'tise añuse bu'esere cā'mota'arānojōrē Ō'acū cū dutisere cūucū niwī. ¹¹ A'te bu'ese, añubutiase Ō'acū yū'rūose queti nírōnojōta ni'i. Cū añuyū'rūgu yū'ure a'te quetire weredutiwī.

Pablo “Yũ'u ña'agũ nimicã, Õ'acũ yũ'ure añurõ weewĩ” ní'que ni'i

¹² Yũ'u marĩ wioḡu Jesucristore e'catise o'o'o. Cũ yũ'ure añurõ wãcũḡũ, cũ yarãrẽ yũ'ure weetamudutiwĩ. Tojo weedutigu, yũ'ure tutuasere o'owĩ. ¹³ Toduporopũ yũ'u cũrẽ ña'arõ ucũwũ. Cũ yarãrẽ ña'abutiario weewũ. Titapũre yũ'u Jesucristore ãjõpeotitjãḡũ, yũ'u weesere masĩtiwũ. Tojo weegũ Õ'acũ yũ'ure pajaña'wĩ. ¹⁴ Marĩ wioḡu yũ'ure ma'ígũ, añubutiario weewĩ. Cũ yũ'ure Jesucristore añurõ ãjõpeocã weewĩ. Æpẽrãrẽ ma'icã weewĩ.

¹⁵ A'te yũ'u ucũatje queoro waro ni'i. Nipe'tirã ãjõpeorũa'a. A'tiro ni'i. Jesucristo ña'arõ weerãrẽ yũ'ruosĩ'rĩḡũ a'ti nucũcãpũre a'ticu niwĩ. Yũ'uta nipe'tirã yũ'ruoro ña'arõ weeyũ'rũnũ'cã'cũ ni'i. ¹⁶ Tojo nimicã, Õ'acũ yũ'ure pajaña'wĩ. Cũ tojo weese me'rã Jesucristo ña'arõ weerãrẽ pajaña'sere yũ'ure ï'omũ'tãwĩ. Cũ masãrẽ pajaña'se ne pe'tisome. Yũ'ure, ña'arõ weeyũ'rũnũ'cã'cũre pajaña'caronojõta nipe'tirã cũrẽ ãjõpeorãrẽ pajaña'ḡũsami. Narẽ cũ me'rã catinu'cũcã weegũsami. ¹⁷ Tojo weerã Õ'acũrẽ “Añuyũ'ruami”, ninu'cũrã. Cũ wioḡu ninu'cũḡũ nimi. Ne wẽrĩsome. Õ'acũ ni'cũta nimi. Cũ bajutigũ, masĩyũ'ruḡũ nimi. Tojota nimi.

¹⁸⁻¹⁹ Timoteo, mũ'u yũ'u macũ weronojõ ni'i. Yũ'u mũ'urẽ weeduti'quere weeya. Toduporo marĩ acawererã mũ'urẽ Õ'acũ wereduti'quere werepã. Na were'caronojõta weeya. Tere wéḡũ, tutuaro me'rã du'ucũurõ marĩrõ añurõ weesere weenu'cũcã'ña. Tojo nicã queoro ãjõpeo, bu'iri marĩḡũ tũ'oña'ña. Æpẽrã Jesucristore ãjõpeorã queoro weemasĩmirã, weeticãrã niwã. Tere weetirã, Jesucristore ãjõpeodu'ucãrã niwã. ²⁰ A'te tojo wa'awũ Himeneorẽ, tojo nicã Alejandrore. Tojo weegũ ã'rã pũarãrẽ Õ'acũrẽ ña'arõ ucũnemoticã'to níḡũ Jesucristore ãjõpeorã me'rã ninemodutitiwũ. Narẽ wãtĩa wioḡu de'ro weesĩ'rĩrõ weeato níḡũ tojo weewũ.

2

“Õ'acũrẽ sãrĩrã, a'tiro weerũa'a” ní'que ni'i

¹ Ne waro Jesucristore ãjõpeorã a'tiro weecã u'a. Nipe'tirãrẽ sãrĩbosarã. Õ'acũ narẽ weetamuato níã sãrĩbosato. Õ'acũrẽ sãrĩrã, “Añu'u”, niato. ² Wiorãrẽ, nipe'tirã dutiri masãrẽ sãrĩbosato. Marĩ tojo weerã a'mequẽse marĩrõ nirãsa'a. Nipe'tise Õ'acũ dutisere queoro weemasĩrãsa'a. Masã me'rã queoro nisetirãsa'a. ³ Marĩ ãpẽrãrẽ sãrĩbosarã, añurõ weerã wee'e. Õ'acũ marĩrẽ yũ'ruoḡũ tojo weecã tũ'sasami. ⁴ Õ'acũ nipe'tirãrẽ cũ tiropũ wa'acã uasami. Nipe'tirãrẽ cũ ye, diacjũ cjasere masĩcã uasami. ⁵ Õ'acũ ni'cũta nimi. Tojo nicã Jesucristo ni'cũta tja masãrẽ Õ'acũ me'rã apobosari masũ nimi. Cũ masũ weronojõ upũtigũ nicũ niwĩ. ⁶ Jesucristo nipe'tirã masãrẽ yũ'ruoḡũ wẽrĩbosacu niwĩ. Marĩ ña'arõ wee'que wapare wapayegũ tojo weecu niwĩ. A'te quetire “Tojo wa'arosa'a” nícatero ejacã, werebajurẽno'caro niwũ. ⁷ Cũ ye quetire weredutigu Cristo yũ'ure sõrõwĩ. Cũ besecũ'cũ niato níḡũ judío masã nitirãrẽ cũ ye, diacjũ cjasere bu'edutigũ sõrõwĩ. Diacjũta ni'i. Nisoogũ mejẽta wee'e.

⁸ Tojo weegũ nipe'tirocjãrã umũarẽ a'tiro weecã u'a. Na nerẽwũaropũ Õ'acũrẽ sãrĩcã u'a. Nũmorõ sãrĩrã, ña'arõ weese moorã sãrĩrõu'a. Uase, a'metu'tise moorã sãrĩrõu'a. ⁹ Numia quẽ'rã a'tiro weecã u'a. Na su'tire añurõ ï'atũ'saropũta sãñato. Ejatuario weeme'ricã'to. Na upũre ãpẽrã “Añurã nima” nidutirã peje ma'masu'ayũ'ruoticã'to. ¹⁰ A'tiro pe'e weeato. Añurõ bajusĩ'rĩrã, Õ'acũrẽ ãjõpeorã numia weewũasenojõrẽ weeato. Bajuyoropũre añurõ weese me'rã “Añurã nima”, nino'ato. Æpẽrãrẽ weetamu, añurõ weeato. ¹¹ Jesucristore ãjõpeorã nerẽ, na bu'eri curare numia di'tamarĩrõ tũ'oato. Ærũsãma'a, ye'suticã'to. ¹² Ne numiarẽ masã decopũ werenu'cũcã uawe'e. Tojo nicã umũarẽ ne dutiticã'to. Tojo weronojõ o'orã,

na numia di'tamarĩato. ¹³ A'tiro ni'i. Õ'acũ Adãrẽ weemu'tãcu niwĩ. Cũ be'ro Evare weecu niwĩ. ¹⁴ Apeye quẽ'rãrẽ, Adã wãtĩ nisoono'mũ'tãcu mejẽta nimi. Numio pe'e nisoono'mũ'tãco niwõ. Tojo weeno'co niyugo, Õ'acũ duti'quere yu'rũnu'cãco niwõ. ¹⁵ Tojo nimicã, Õ'acũ numiarẽ yu'rũogusami. Na põ'rãticã, narẽ añurõ yu'rũweticã weegusami. Na cãrẽ ãjõpeocã, masãrẽ ma'icã, tojo weegusami. Na queoro wãcũyu, weeseticã, Õ'acũ cũ haro weenu'cũcã, yu'rũweticã weegusami.

3

Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã su'ori nirãrẽ sõrõse ni'i

¹ Masã a'tiro ucũwũase diacjũta ni'i: "No'o Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã su'ori nigũ, su'ori wejepeogu sãjãsi'rĩgũnojõ añuse da'rasere weesi'rĩgũ weemi." ² Tojo weesi'rĩgũnojõ a'tiro nirõua'a. Cũta "Ña'arõ weemi" nino'ña marĩgũ nirõua'a. Ni'cõta numotigu nirõua'a. Cũ wiopesase me'rã weesetigunojõ nirõua'a. Añurõ wãcũyu weesetigunojõ nirõua'a. Æpẽrã wiopesase me'rã i'ano'gũnojõ nirõua'a. Sijari masã cũ ya wi'ipu wa'acã, añurõ põtẽrĩgũnojõ nirõua'a. Æpẽrãrẽ añurõ bu'eme'rĩgũnojõ nirõua'a. ³ Tojo nicã que'agu, cumucabũcu niticã'rõua'a. Tojo weronojõ o'ogu, tu'tiro marĩrõ masãrẽ queoro weegunojõ nirõua'a. A'mequẽsere uatigu, niyerure haripejatigunojõ nirõua'a. ⁴ Cũ, cũ ya wi'icjãrãrẽ añurõ dutimasĩgũ nirõua'a. Cũ põ'rãrẽ añurõ wiopesase me'rã yu'time'rĩcã weegũ nirõua'a. ⁵ Cũ, cũ ya wi'icjãrãrẽ dutimasĩtigu, Õ'acũrẽ ãjõpeori curuacjãrã pe'ere totã nemorõ co'tetibosami. ⁶ Jesucristore ne waropũ ãjõpeomujãti'cure su'ori wejepeogu sõrõña. Apetero weegu ni'cũ ãjõpeoca be'roacã sõrõno'cu pe'e "Yu'u Æpẽrã yu'rũoro añuyu'rũnu'cã'a", nibosami. Cũ tojo nigũ, wãtĩ weronojõ wãcũbosami. Tojo weegu Õ'acũ wãtĩrẽ bu'iri da're'caro weronojõ cãrẽ weebosami. ⁷ Apeye quẽ'rãrẽ a'tiro nino'gũrẽ beseya. Jesucristore ãjõpeotirã "Cũta añurõ weemi" nino'gũ niato. Tojo weeticãma, Æpẽrã cãrẽ ña'arõ wãcũbosama. Cũ haro wéegũ, bopoyagu wãtĩ haro weebosami.

"Weetamuco'terã a'tiro nisetiroua'a" nise ni'i

⁸ Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã, Õ'acũ ye queti wererãrẽ weetamuco'terã quẽ'rã na wiorã weronojõ nirõua'a. Æpẽrã ãjõpeono'rãnojõ nirõua'a. Na ucũsere queoro weerãnojõ nirõua'a. Que'arã, ña'arõ weese me'rã niyeru wapata'asi'rĩrãnojõ niticã'rõua'a. ⁹ Marĩ ãjõpeose Jesucristo ye queti Õ'acũ i'o'quere ãjõpeonu'cũrã nirõua'a. Na bu'iri moorã tu'oña'rã nirõua'a. ¹⁰ Narẽ sõrõati duporo na weesetisere añurõ masĩrõua'a. Na añurõ weeseticã, bu'iri marĩcã i'arã, sõrõrõua'a. ¹¹ Numia quẽ'rã mejãrõta Æpẽrãrẽ ãjõpeono'rãnojõ nirõua'a. Ucjasepijarã niticã'rõua'a. Nucũ'ase me'rã weesetirã nirõua'a. Tojo nicã queoro weenu'cũrã nirõua'a. ¹² Hmu weetamuco'tegu ni'cõta numotiroua'a. Cũ põ'rãrẽ, cũ ya wi'icjãrãrẽ añurõ dutimasĩrõua'a. ¹³ Na weetamuco'tesere añurõ weecã, narẽ masã "Añurõ weema", nirãsama. Tojo nicã Jesucristore na ãjõpeosere uiro marĩrõ añurõ werenemorãsama.

Marĩ ãjõpeose cjase ni'i

¹⁴⁻¹⁵ "Maata mu'u tiropũ wa'aguti", ni wãcũ'u. Tojo wãcũmigũ, apetero weegu maata wa'atibosa'a. Tojo weegu mu'urẽ Õ'acũ põ'rã a'tiro nisetiroua'a nisere ojaguti. Õ'acũ catinu'cũgũ nimi. Cũ põ'rã Jesucristore ãjõpeori curuacjãrã nima. Náta Õ'acũ ye queti diacjũ cjasere masãrẽ masĩcã weema. ¹⁶ Diacjũta ni'i. Marĩ ãjõpeose toduporo masã masĩti'que ni'i. Mejõ nise niwe'e. Añuse waro ni'i. A'tiro ni'i: Õ'acũ macũ masũ weronojõ uputigu a'ti nucũcãpũre bajuacu niwĩ. Espĩritu Santu cãrẽ "Añugũ waro nimi", ni werebajurẽcu niwĩ.

Õ'acũrẽ wereco'terã u'mũsepũ nirã cũrẽ ï'acãrã niwã.
 Cũ ye queti a'ti nucũcãpũre werese'sano'o.
 A'ti nucũcãpũre masã cũrẽ ëjõpeoma.
 Be'ro Õ'acũ u'mũsepũ cũrẽ miacũ niwĩ.

4

“Diacjũ cjasere ëjõpeotirã a'tiro weesama” nise ni'i

¹ Espiritu Santu bajuyoropũ a'tiro nicũ niwĩ: “A'ti umũco pe'tiati dũporo ãpẽrã Jesucristore ëjõpeomi'cãrã ëjõpeodu'urãsama. Wãtĩa nisoose me'rã bu'esere wererãrẽ siruturãsama. Tojo nicã wãtĩa bu'esere siruturãsama.” ² Weeta'sari masã nisoose me'rã bu'ecã, tũ'orãsama. Weeta'sari masã te nisoosere masĩmirã, ne bu'iritirã tũ'oña'tima. ³ Na a'tiro weesama. Masãrẽ nũmotisĩ'rĩcã, cã'mota'asama. Tojo nicã ni'cãrẽ ba'asere ba'adutitisama. Õ'acũ pe'e a'te ba'asere weecũ niwĩ. Jesucristore ëjõpeorãrẽ diacjũ cjase masĩrãrẽ ba'adutigũ tojo weecũ niwĩ. Tere ba'arã, cũrẽ e'catise o'odutigũ tojo weecũ niwĩ. ⁴ Nipe'tise Õ'acũ wee'que añuse ni'i. Marĩ ne yabiticã'rõũa'a. A'tiro pe'e weeroũa'a. Cũrẽ e'catise o'orã, ba'arõũa'a. ⁵ A'tiro ni'i. Õ'acũ tere “Añu ni'i”, nitojacũ niwĩ. Tojo weerã marĩ cũrẽ e'catise o'ocã, cũ te ba'asere añuse wa'acã weemi.

Pablo Timoteore weedutise ni'i

⁶ Mũ'u Õ'acũ ye cjasere marĩ acawererãrẽ bu'eya. Tere bu'égũ, Jesucristore añurõ da'raco'tegũ nigũsa'a. Siape me'rã mũ'u Õ'acũ ye cjasere bu'égũ, nemorõ ëjõpeogũsa'a. Mũ'u añuse bu'esere sirutuse me'rã nemorõ wãcũtutuagũ nigũsa'a. ⁷ A'ti turi cjase werema'asere tũ'oticã'ña. Nemorõ Õ'acũ uaro weenu'cũcã'ña. ⁸ A'tiro ni'i. Marĩ da'rãrã, nemorõ tutuarã wa'asa'a. Te añu ni'i. Marĩ Õ'acũ uaro weecã, totã nemorõ añusa'a. A'ti umũcopũre, be'ro u'mũsepũre marĩrẽ añurõ wa'arõsa'a. ⁹ A'te diacjũta ni'i. Nipe'tirã a'tere ëjõpeorõũa'a. ¹⁰ Tojo weerã marĩ Jesucristo ye cjasere wererã, pi'eti, upũtu da'ra'a. Õ'acũ marĩrẽ añurõ weeatjere wãcũ, e'catiyutojarã, tojo wee'e. Cũ catinu'cũgũ nipe'tirãrẽ yũ'ruogũ nimi. Cũrẽ ëjõpeorã se'sarore yũ'ruogũsami. ¹¹ A'tere ãpẽrãrẽ dutiya. Narẽ tere bu'eya.

¹² Mũ'u ma'mũ nise ye bu'iri ãpẽrã mũ'u ucũsere ëjõpeotibosama. Tojo weesere cã'mota'aya. A'tiro pe'e weeya. Jesucristore ëjõpeorãrẽ añuse queose ï'oña. Mũ'u ucũwũase, mũ'u weesetise me'rã ï'oña. Tojo nicã ãpẽrãrẽ ma'ise, mũ'u Jesucristore ëjõpeose me'rã ï'oña. Apeye quẽ'rãrẽ añugũ mũ'u nise me'rã ï'oña. ¹³ Yũ'u topũ etase dũporo nerẽrã, Õ'acũ ye quetire bu'eĩ'onu'cũcã'ña. Marĩ acawererãrẽ wãcũtutuadutigũ tojo weeya. Narẽ añurõ bu'eya. ¹⁴ Õ'acũ mũ'urẽ weemasĩse o'o'quere weenu'cũcã'ña. Sõ'onícatero Jesucristore ëjõpeori curuacjãrã sũ'ori nirã mũ'urẽ ñapeocaterore te weemasĩsere Õ'acũ o'owĩ.

¹⁵ Õ'acũ o'o'quere wãcũnũrũ, añurõ weenu'cũcã'ña. Tojo weecã, nipe'tirã mũ'u añurõ weewã'cãsere ï'arãsama. ¹⁶ Apeye nigũti. Mũ'u bu'esere, tojo nicã mũ'u weesetisere añurõ wãcũña. Nipe'tisere queoro weenu'cũcã'ña. A'tere wéégũ, mũ'u basu yũ'rũwetigũ weegũsa'a. Tojo nicã mũ'u weresere tũ'orã quẽ'rã yũ'rũwetirãsama.

5

Jesucristore ëjõpeorãrẽ “A'tiro weeya” nise ni'i

¹ Timoteo, mũ'urẽ dutigũti. Bucũrã umũarẽ tu'titicã'ña. Mũ'u, mũ'u pacũsumũarẽ ucũgũ weronojõ narẽ wereya. Ma'mapjia quẽ'rãrẽ mũ'u acabijirãrẽ ucũgũ

weronojō weeya. ² Вүсүрә numiarē mұ'ч pacosānumiarē ucūgū weronojō narē wereme'rīcā'ña. Nu'miarē mұ'ч acabijirārē weronojō ña'arō wācūrō marīrō wereya.

³ Wapewia numia weetamuno'ña marīrārē weetamuña. ⁴ Wapewio pō'rāticāma o pārāmerāticāma, core na weetamuato. Ne waro na ya wi'icjārā me'rā añurō weewā'cōrō'ña'a. Tojo weerā pō'rā, pārāmerā, na pacusumua, na ñecūsūmua ma'i'que wapa ma'i a'merā weesama. Tojo weese añuse ni'i. Ō'acū tere tū'sasami. ⁵ Apego wapewio waro ni'cō nigō pūrīcā Ō'acū weetamuatjere yucuesamo. Ūmūcorinūcū, ñamirīnūcū tojo sērīnu'cūsamo. ⁶ Apego wapewio pe'e co uasere weema'acā'samo. Co pecame'epū wa'acjo weronojō nitojasamo. ⁷ A'te quē'rārē weedutiya. Tojo weeduticā, “Na bu'iri marīrā nima”, nino'rāsama. ⁸ A'tiro ni'i. Ni'cū cū acawererārē añurō weetigū, marī ējōpeosere yabigū weronojō nisami. Cū ya wi'icjārā warore añurō weetigū pe'e, totá nemorō ña'arō weesami. Jesucristore ējōpeotigū nemorō ña'agū nisami.

⁹ Wapewia numiarē weetamurātirā na wāmerē ni'cā pūrīpū ojaō'oña. A'tiro nirā numianojōrē ojaya: Вүсүо waro sesenta cū'marī cūogore, ni'cūrēta marāpūti'core ojaya. ¹⁰ “Co añurō weemo” nino'gōnojōrē ojaya. Co pō'rārē añurō masō'conojōrē masā co ya wi'ipū ejacā añurō ñe'egōnojōrē ojaya. Tojo nicā mejō nisere da'rago āpērā Jesucristore ējōpeorārē weetamugōnojōrē ojaō'oña. Pi'etirārē weetamugōnojōrē ojaya. No'o añuse apeyenojō weegore ojaya.

¹¹ Āpērā wapewia numia nu'miacure nisama. Nanojōrē na wāmerē ojaticā'ña. Apetero na umua me'rā nisī'rīrā, apaturi marāpūtibosama tja. Jesucristo pe'ere wācūdu'u, marāpūtise pe'ere wācūyū'rūnū'cābosama. ¹² Na “Jesucristo ye dia'cūrē weerāti” ní'quere weetirā, bu'iritirā nibosama. ¹³ Apeye quē'rārē wi'seripū dia'cū sijarā, nijīsijarā dojobosama. Te dia'cūrē weetibosama. Ucjasebүсүрә dojobosama. Nipe'tise de'ro wa'asere ucjarā, na ye nitisere ucūwūano'ña marīsere ucjabosama. ¹⁴ Tojo weegū wapewia numia nu'miacure nirārē marāpūticā ũa'a. Na pō'rātiato. Wi'serire co'teato. Na tojo weecā, marīrē ī'atu'tigū “Na ña'arō weema”, nīmasītisami. ¹⁵ A'tiro ni'i. Āpērā wapewia numia Jesucristore ējōpeomirā, cūrē ējōpeodu'uma. Wātīa wiogūre siruturā, tojo weema.

¹⁶ Jesucristore ējōpeogu o ējōpeogo na acawerego wapewiore cūobosama. Core cūorā na weetamuato. Jesucristore ējōpeori curuacjārārē co'tedutiticā'to. Tojo weecā, āpērā wapewia numia co'teno'ña marīrā pe'ere co'temasīrāsama.

¹⁷ Jesucristore ējōpeori curuacjārārē sū'ori wejepeorārē, añurō weerārē a'tiro nirō'ña'a. “Na añubutiaro dutima”, nirō'ña'a. Totá masārē were bu'erā pe'ere nemorō nirō'ña'a. ¹⁸ Ō'acū ye queti ojāca pūrīpū nīrōnojōta a'tiro ni'i: “Wecū trigore ārūagū, tuumajāmisūtūasami. Cū ba'asī'rīgū, ba'ato. A'tiro weeticā'to. Trigore ba'ari nīrā, cū ũseropū tuusāarī be'tore tuusāaticā'to.” Aperopūre a'tiro ojano'wū: “Da'rari masū cū da'rase wapa wapata'aba'amasīmi,” ní ojano'wū. Tojo weerā sū'ori nirārē weetamurō'ña'a.

¹⁹ Apetero ni'cū mұ'чpūre a'tiro nibosami: “Ūsārē sū'ori wejepeogu ña'arō weeamī”, ni weresābosami. Cū tojo nicā, tū'otīcā'ña. Puarā o ī'tiarā ī'a'cārā weresācāpū, tū'oya. ²⁰ Ña'arō weenu'cūrārē nipe'tirā ī'orōpū tu'tiya. Tojo weecā, āpērā uirā, ña'arō weesome. ²¹ Ō'acū ī'orōpūre, Jesucristo marī wiogu ī'orōpūre mұ'чrē a'tiro nigūti. Tojo nicā Ō'acūrē wereco'terā cū bese'cārā ī'orōpū quē'rārē mұ'чrē nigūti: Sū'ori wejepeorārē ni'cārōnojō weeya. Mұ'ч tū'sarānojō dia'cūrē añurō weeticā'ña. Nipe'tirārē queoro weeya. ²² Ī'abocurequejo, sū'ori wejepeogūre sōrōticā'ña. Mұ'ч ña'arō weerārē besegu, na ña'arō weesere bu'ipejatamubosa'a. Nipe'tise ña'arō weesere cā'mota'aya.

²³ Mũ'u paapu dutitise ye bu'iri aco dia'cũ sĩ'rĩticã'ña. Cã'rõacã vino quẽ'rãrẽ sĩ'rĩña.

²⁴ Ni'cãrẽrãrẽ na ña'arõ weesere beseatji dũporo maata na ña'arõ weesere masĩno'toja'a. Āpẽrã pe'ere na ña'arõ weese be'ropũ bajuarosa'a. ²⁵ Mejãrõta tja añurõ weese quẽ'rã maata masĩno'o. Apeye pe'e añurõ weese maata bajutise be'ropũ bajuarosa'a.

6

¹ Jesucristore ějõpeorã da'raco'teri masã na wiorãrẽ wiopesase me'rã ĩ'arõũa'a. Na tojo weecã, Ō'acũrẽ, tojo nicã marĩ bu'esere ãpẽrã ña'arõ ucũsome. ² Na wiorã Jesucristore ějõpeorã nicã, a'tiro weeticã'to. Na ějõpeorã nise bu'iri narẽ wiopesase marĩrõ ĩ'aticã'to. A'tiro pe'e weeato. Nemorõ añurõ weeato. Na wiorã Jesucristore ějõpeorã nima. Tojo weerã na acawererã na mairãrẽ weronojõ añurõ weeato. A'tere were, bu'eya narẽ.

Marĩ ějõpeosere queoro weedutise ni'i

³ No'o mejẽcã bu'egũnojõ a'tiro nisami. Marĩ wiogu Jesucristo ye bu'esere "Tojo niwe'e", nisami. Tojo nicã marĩ ějõpeose quẽ'rãrẽ "Tojo niwe'e", nisami. ⁴ Tojo nigũ masĩtimigũ, "Āpẽrã yũ'ruoro masĩyũ'rũnũ'cã'a", nisami. Cũ tojo nigũ tũ'omasĩtigũ nimi. Cũ na ucũsenũcũrẽ "Tojo niwe'e", nimũjã sami. Te me'rã a'merĩ ɸose, a'metu'tise, yabise, a'merĩ ějõpeotise wã'cã'a. ⁵ Tojo nicã ãpẽrã mejõ warota a'metu'tise wã'cã'a. Ña'arõ wãcũrã, tojo weesama. Diacjũ cjasere ne masĩtisama. Tojo weerã me'rã a'mesũ'aticã'ña. Na "Ō'acũrẽ ějõpeose me'rã wapata'arãsa'a", ni wãcũsama. ⁶ Tojota ni'i, nĩrõ. Diacjũta marĩ Ō'acũrẽ ějõpeose me'rã peje apeyenojõ cũorã weronojõ ni'i. Marĩ cũoro ejatuaro e'caticãma, tojota ni'i. ⁷ A'tiro ni'i. Marĩ a'ti turipũre bajuarã, ne apeyenojõ me'rã bajuatiwũ. Wẽrĩrãpũ quẽ'rã ne apeyenojõ miasome. ⁸ Marĩ su'ti, ba'ase cũose me'rã e'catiroũa'a. ⁹ Āpẽrã pe'e peje cũosĩ'rĩrã ɸaripejarã no'o ɸaro weema'asama. Siape me'rã nemorõ ɸaripejadosama. Te me'rã na dojo, bu'iri da'reno'rãsama. Pecame'epũ wa'arãsama. ¹⁰ A'tiro ni'i. Niyeru ɸaripejase me'rã nipe'tise ña'ase dũ'pocãti'i. Āpẽrã Jesucristore ějõpeomi'cãrã a'te ɸaripejase me'rã na ějõpeomi'quere dũ'ucã'sama. Tojo weerã ni'cãrõacãrẽ na catiri ɸmũcore peje bũjawetise bocama.

Pablo Timoteore "Queoro weeya" nise ni'i

¹¹ Timoteo, mũ'u pũrĩcã Ō'acũ yagu ɸaripejasere ne weema'aticã'ña. A'tiro pe'e weeya. Añurõ weenu'cũcã'ña. Ō'acũrẽ sirutuya. Cũrẽ ějõpeoya. Nipe'tirãrẽ ma'ĩña. Mejẽcã wa'acã, wãcũtutuaya. Tu'tiro marĩrõ ãpẽrãrẽ añurõ weeya. ¹² Mũ'u tutuaro põtẽorõ wãcũtutua, ějõpeonu'cũcã'ña. Catise ɸ'mũsepũ mũ'u Ō'acũ me'rã ninu'cũatjere wãcũnu'cũcã'ña. Ō'acũ catise pe'titiserẽ o'osĩ'rĩgũ mũ'ũrẽ besecũ niwĩ. Tojo weegu tere wãcũyũ'rũnũ'cãcã, mũ'ũrẽ o'ogũsami. Mũ'u pãjãrã tũ'oropũ Jesucristore ějõpeosere queoro werewũ. ¹³⁻¹⁴ Ō'acũ nipe'tirãrẽ catise o'ogũ nimi. Cũ ĩ'orõpũ, tojo nicã Jesucristo ĩ'orõpũ quẽ'rãrẽ mũ'ũrẽ weeduti'i. Jesucristomarĩcã cũ catiri ɸmũcore ma'itigũ, a'tiro weecũ niwĩ. Poncio Pilatore cũ nisetiserẽ añurõ werecũ niwĩ. Mũ'u quẽ'rã yũ'ɸ dutise nipe'tiserẽ dũcayuro marĩrõ queoro wereya. "Cũ queoro weetimi", nino'ticã'ña. Marĩ wiogu Jesucristo a'tiri curapũ tojo weedu'uya. ¹⁵ Ō'acũ "Tojo weeguti" nĩcatero ejacã, nipe'tise cũ ní'quere queoro tu'ajanũ'cõgũsami. Ō'acũ ni'cũta añuyũ'rũgũ, tutuayũ'rũgũ nimi. Nipe'tirã wiorã wiogu nimi. ¹⁶ Cũ ni'cũta catinu'cũmi. Cũ pũrõ asisteropũ nimi. Ne ni'cũ masũ

cũ basu Õ'acũ nirõpũ wa'amasĩtimi. Ne ni'cũ cãrẽ ï'aticũ niwĩ. Ì'ata basiowe'e. Õ'acũ ni'cũrẽta añurõ ucũyũ'rũnũ'cãrõũa'a. "Cũ wiogu ninu'cũato", nirõũa'a. Tojota niato.

¹⁷ No'o peje cœorãnojõrẽ a'tiro weedutiya. Na "Ãpẽrã yũ'rũoro niyũ'rũnũ'cã'a", niticã'to. Na cœose me'rã "Añurõ wa'arosa'a", ni e'catiyuticã'to. Te queoro niwe'e. Pe'tidija wa'arosa'a. Tojo weronojõ o'orã, Õ'acũ pe'ere e'catise me'rã yucueato. Cũ catinu'cũgũ marĩrẽ e'caticã uagũ, nipe'tise marĩ cœosere o'omi. ¹⁸ Peje cœorãrẽ añusere weedutiya. ãpẽrãrẽ añurõ weeato. Na cœosere o'oato. ¹⁹ Na tojo wéerã, ape umœopũre peje cœorã weronojõ niyutojarãsama. Na catinu'cũatjere bocarãsama.

Pablo Timoteore "Tojo weeya", nitũo'que ni'i

²⁰ Timoteo, Õ'acũ mũ'ũrẽ weredutigũ cũu'quere añurõ weeya. A'ti nucũcã cjase ucũse mejõ nisere tũ'oticã'ña. Tojo nicã mejẽcã no'o uaro ucũma'ase quẽ'rãrẽ tũ'oticã'ña. ãpẽrã "Masĩrã waro ni'i" nirã peje mejẽcã wãcũse cœoma. Uputũ na uaro ucũma'asama. Na masĩse nisoo ucũma'ase ni'i. Tojo weegũ narẽ tũ'oticã'ña.

²¹ Ni'cãrẽrã a'tere weesiruturã, Jesucristore ãjõpeomi'quere du'ucã'cãrã niwã.

Õ'acũ mũ'ũrẽ añurõ weeato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Pablo Timoteore ape pūrī ojanemo'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

Pablo Timoteore Romapū bu'iri da'reri wi'ipū nígū, ojacū niwī. Cū Timoteore ojamū'tāca pūrīrē a'tiro ojacū niwī: “Yū'u bu'iri da'reri wi'ipū nise wapa nipe'tiropū Jesucristo ye queti se'saro wee'e”, ni ojacū niwī. A'ti pūrīma ti pūrī weronojō ojaticū niwī. Asia di'tacjārā cūrē bu'iri da'reri wi'ipū nicā, bopoyasācārā niwā. Tojo weegū nipe'tirā cō'awā'cāno'caro weronojō tū'oña'cū niwī. Luca, tojo nicā Onesíforo ya wi'icjārā dia'cū cūrē wācūtutuacā wéerā, bu'iri da'reri wi'ipū nigūrē bopoyasāticārā niwā. Pablo “Ni'cūta nisa'a” ni tū'oña'gū, cū me'rācjārā waro Timoteore, Marcō cū tiropū pijiocū niwī. Troapū cū cūu'que paperare, cū yaro asibusurore miitidutigūnojōta pijiocū niwī. Cū “Maata wērīgūsa'a”, ni wācūcū niwī. A'ti pūrī cū ojatūoca pūrī ni'i.

Pablo Timoteore oja'que ni'i

¹ Yū'u Pablo Jesucristo besecū'cū ni'i. Cū yū'ure Ō'acū ūaronojōta cū ye quetire weredutigū o'owī. A'te queti a'tiro ni'i. Ō'acū “Jesucristore ējōpeorārē catinu'cūcā weeguti”, nicū niwī. Cū ní'caronojōta yū'ure tere weredutigū o'owī.

² Timoteo, mū'urē yū'u maigūrē oja'a. Mū'u Jesucristo ye quetire yū'u werēcā, añurō ējōpeowū. Tojo weegū mū'u yū'u macū weronojō ni'i. Ō'acū marī pacū, tojo nicā Jesucristo marī wiogū mū'urē añurō weeato. Pajaña'to. Mū'urē ejerisājācā weeato.

“Jesucristore ējōpeorā āpērārē a'tiro weero'ua'a” nise ni'i

³ Yū'u Ō'acūrē sērīsetirinūcū mū'urē wācū'u. Mū'urē wācūgū, űamipū, ūmūcopū Ō'acūrē e'catise o'o'o. Cūrē yū'u űecūsumūa ējōpeoseti'caronojōta ējōpeo'o. Yū'u bu'iri moogū tū'oña'gū, cūrē ējōpeo'o. ⁴ Timoteo, mū'urē pūrō wācū'u. Yū'u mū'u tiropū ní'cū wijacā, mū'u uti'quere wācūnu'cūcā'a. Mū'urē pūrō ī'asī'rīsa'a. Mū'urē ī'agū, e'catiguti ní'gū, tojo wācū'u. ⁵ Mū'u Jesucristore queoro ējōpeosere yū'u wācū'u. Mū'u ní'cārōacā ējōpeosere mū'u űecō Loida, tojo nicā mū'u paco Eunice ējōpeomū'tāwā. Mū'u quē'rā tereta ējōpeosirutugū wee'e.

⁶ Tojo weegū mū'u a'tiro weecā ūa'a. Ō'acū mū'urē weeduti'quere tutuaro me'rā weenu'cūcā'ña. Todūporo yū'u mū'urē űapeocā, Ō'acū mū'urē añuse masīsere o'owī. Tere nemorō añurō weenu'cūcā'ña. ⁷ Ō'acū marīrē Espiritu Santure o'owī. Cūrē o'ogū, uidutigū mejēta o'owī. Tojo o'ogū, tutuase o'ogūre, ma'ise o'ogūre, queoro wācūse o'ogūre o'owī. ⁸ Tojo weegū marī wiogū ye quetire weregū, bopoyaticā'ña. Yū'u quē'rārē Jesucristo ye queti bu'ese wapa, bu'iri da'reri wi'ipū yū'u dujicā, bopoyasāticā'ña. A'tiro pe'e weeya. Jesucristo ye quetire wereya. Tojo werese bu'iri mū'u quē'rā űa'arō yū'rūgūsa'a. Tojo wa'acā ī'agū, “Añurōsa'a”, niña. Ō'acū mū'urē tutuaro o'oro pōtēorō tojo weeya. ⁹ Ō'acū marīrē pecame'epū wa'abo'cārārē yū'rūweticā weewī. Cū añurō weecā ūagū, cū ūaro weedutigū marīrē besecū niwī. Marī añuse weesetisere ī'agū mejēta besecū niwī. Cū pe'e marīrē añurō weesī'rīgū besecū niwī. A'tiro ni'i. Ō'acū marīrē ma'ígū, Jesucristo marīrē yū'rūoatjere wācūcū niwī. Tere a'ti turi weese dūporo wācūtojacū niwī. ¹⁰ A'tocateroma marīrē yū'rūogū, Jesucristo a'tise me'rā cū ma'isere ī'owī. Marī pecame'epū wa'abo'cārārē yū'rūweticā weewī. Tojo nicā a'tiro masīcā weewī. Marī cū yū'rūose quetire tū'o ējōpeorā, catinu'cūrāsa'a nisere masīcā weewī.

11 Õ'acũ te quetire yu'ure weredutiwĩ. Judío masã nitirãrẽ bu'edutigu yu'ure besecũwĩ. 12 Te quetire werese bu'iri yu'u pũrõ pi'eti'i. Tojo pi'etimigũ, bopoyawe'e. Yu'u Jesucristore masĩ'i. "Cũ ní'quere queorota weegusami", ni'i. Cũ tutuagu nimi. Yu'ure te queti wereturiase cõu'quere añurõ co'teyapada'reogusami. "Téé apaturi a'tigupũ, co'tenu'cũgũsami", ni'i. Tojo weegu yu'u ne bopoyawe'e.

13 Yu'u mũ'urẽ bu'e'quere queoro bu'ewã'cãña. Añurõ ãjõpeosetiya. A'merĩ ma'ĩña. Marĩ Jesucristo me'rã nĩrã, tojo weemasĩ'i. 14 Espiritu Santu marĩpũre nimi. Cũ weetamuse me'rã Õ'acũ mũ'urẽ weredutigu cõu'quere añurõ bu'eya.

15 Mũ'u masĩtoja'a. Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã, Asiãcãrã yu'ure cõ'awijape'tia wa'awã. Na wa'tero ní'cãrã quẽ'rã Figelo, tojo nicã Hermógenes mejãrõta weewã. 16 Onesíforo pũrĩcã tojo weetiwĩ. Õ'acũ cãrẽ, cã ya wi'icãrãrẽ pajaña'gũsami. Pejetiri Onesíforo yu'ure wãcũtutuacã weewĩ. Apeye quẽ'rãrẽ yu'u bu'iri da'reri wi'ipũ nimicã, yu'ure bopoyasãtiwĩ. 17 A'tiro pe'e weewĩ. Cũ Romapũ ejagu, yu'ure upũtu a'macũ niwĩ. Téé bocagupũ, a'madu'uwĩ. 18 Marĩ wioгу masãrẽ besatji nũmũ Onesíforore pajaña'to. Cũ marĩrẽ Éfesopũ weetamu'quere mũ'u añurõ masĩsa'a.

2

Pablo Timoteore queoro weeditise ni'i

1 Timoteo, mũ'u yu'u macũ weronojõ nigũrẽ a'tiro nigũti. Jesucristo mũ'urẽ añurõ weemi. Tojo weegu cã weetamuse me'rã cãrẽ ãjõpeonu'cũcã'ña. 2 Yu'u pãjãrã masã tu'oropũ bu'e'quere wereturiaya. "Ã'rãta yu'u bu'esere ãpẽrãrẽ queoro wereturiatũ'sama" ni, mũ'u ã'arãnojõrẽ wereya.

3 Mũ'u Jesucristo ye quetire werese bu'iri mũ'urẽ ña'arõ wa'arosa'a. Ësãrẽ wa'a'caro weronojõ wa'arosa'a. Mũ'urẽ tojo wa'acã, wãcũtutuaya. Surara weronojõ weeya. Cãrẽ mejẽcã wa'acã, wãcũtutuasami. 4 Surara cã wioгу dutise dia'cãrẽ weesami. Surara nitigu weronojõ weetisami. Tojo weegu mũ'u cã weronojõ weeya. Jesucristo ye dia'cãrẽ weeya. 5 Apĩ quẽ'rã omarĩ masũ cã wiorã dutisenojõrẽ queoro weetigu, wapata'atisami. Na cãrẽ o'obo'quere o'otisama. Tojo weegu añuse bocasĩ'rĩgũ, Jesucristo duti'quere queoro weeya. 6 Ni'cũ wesepũ añurõ da'ragũnojõ ti wese cjase ducatiseme'rã dua wapata'amasĩsami. Mũ'u te weronojõ Õ'acũ ye cjasere añurõ bu'egu, te wapa mũ'u quẽ'rã wapata'amasĩ'i. 7 Yu'u weresere wãcũnũrũña. Mũ'u tojo weecã, marĩ wioгу nipe'tisere mũ'urẽ masĩcã weegusami.

8 Jesucristore wãcũña. Cũ wẽrĩ'cũ nimigũ, masãcũ niwĩ. Cãta dũporocjũ wioгу Davi pãrãmi nituriagu nimi. Yu'u Jesucristo ye añuse quetire weregu, tereta werewũ. 9 A'te queti werese bu'iri yu'u pi'etisa'a. Yu'u ña'arõ weegũ weronojõ bu'iri da'reri wi'ipũ ni'i. Õ'acũ ye queti pũrĩcã nipe'tiropũ nibi'atoja'a. Yu'ure bu'iri da'reri wi'ipũ bi'adũpo'que weronojõ niwe'e. 10 Tojo weegu yu'u pi'etimigũ, wãcũtutua'a. Õ'acũ bese'cãrãrẽ añurõ wa'ato ní'gũ tojo wee'e. Na quẽ'rã marĩ weronojõ Jesucristore ãjõpeorã, yu'rũono'rãsama. Añubutiasere bocarãsama. Catinu'cũcã'rãsama. Tojo weegu nipe'tisere wãcũtutua'a.

11 A'tiro nise diacjũta ni'i:

Marĩ Jesucristore ãjõpeose bu'iri ãpẽrã wẽjẽbosama.

Na tojo wẽjẽcã, marĩ Jesucristo me'rã u'mũsepũ catinu'cũrãsa'a.

12 Marĩ pi'etirã wãcũtutuarã, cã wioгу nirõpũ cã me'rã wiorã nirãsa'a.

"Cãrẽ masĩtisa'a" nicã, cã quẽ'rã marĩrẽ "Masĩwe'e", nigũsami.

13 Marĩ cãrẽ añurõ ãjõpeotimicã, cã pe'e nipe'tise "A'tiro weeguti" ní'quere queoro weenu'cũsami.

Õ'acũ ne ni'cãti nisoomasĩtisami.

Pablo Timoteore queoro bu'edutise ni'i

¹⁴ Mũ'u bu'erārē a'te dũporo yũ'u oja'quere wācũdutiya. Āpērā ucũsetirinũcũ "Tojo mejēta ni'i", nisama. Diacjũ marĩ wiogũ tũ'oropũ na tojo nisetisere du'udutiya. Te ucũse wapamarĩ'i. Āpērā wācũsere dojorēma. ¹⁵ Mũ'u pe'e Ō'acũ yere añurō bu'eya. Tojo nicā cũ yere queoro weeya. Mũ'u tojo weecā ĩ'agũ, mũ'urē "Añurō weemi", nigũsami. Queoro wéegũ, mũ'u da'rasere bopoyasome. Diacjũ cjasere Jesucristo ye quetire queoro wereturiaya. ¹⁶ A'ti turi cjase diacjũ nitisere na ucũcā, ucũtamuticā'ña. A'tiro ni'i. Tere ucũrā, nemorō siape me'rā ña'arā wa'asama. ¹⁷ Na bu'ese marĩ upũpũ cāmi boase'saro weronojō āpērārē pē'rĩpejawā'cāsa'a. Ā'rā pũarā Himeneo, Fileto te boase weronojō masārē bu'érā, dojorēma. ¹⁸ Ā'rā Ō'acũ ye quetire queoro bu'etima. A'tiro nima: "Masā wērĩ'cārā masātojacārā niwā", nima. Na tojo nicā tũ'orā, āpērā "¿Īsā de'ro ējōpeorāsariba?" ni wācũma. ¹⁹ Ō'acũ cũ ucũse cũu'que pũrĩcā tutuari wi'i yeenu'cō'que weronojō ni'i. Cũ ye queti ne dũcayuwe'e. A'tiro ni'i. "Marĩ wiogũ Jesucristo cũ yarārē masĩsami." Tojo nicā "Nipe'tirā 'Jesucristo yarā ni'i', ni wācũrā ña'arō weesere du'uato."

²⁰ A'te queosere wereguti. Ni'cũ peje cũogũ ya wi'ipũre peje bapari nisa'a. Uru me'rā wee'que pari, plata me'rā wee'que pari nisa'a. Tojo nicā apeye yucũ me'rā wee'que pari, di'i me'rā yee'que pari nisa'a. Bosenũmũ nicā añuse parire na ba'awũaropũ peosama. Apeye parire mejō nirĩ nũmũ peosama. ²¹ Marĩ a'te weronojō ña'asere weetirā, bosenũmũ nicā añuse pari peose weronojō nirāsa'a. Marĩ wiogũ yarā waro nirāsa'a. Cũ nipe'tise añurō weedutisere queoro weerāsa'a.

²² Tojo weegũ mũ'u ma'mapjia na ũaripejasenojōrē weeticā'ña. Queoro weeya. Jesucristore ējōpeoya. Masā quē'rārē ma'ña. Tojo nicā a'mequēse marĩrō ñña. Nipe'tirā queoro weerā Ō'acũrē ējōpeorā me'rā añurō nicā'ña. ²³ Āpērā tojo ucũma'acā, na me'rā ucũtamuticā'ña. Na tũ'omasĩtima. Mũ'u masĩ'i, na tojo ucũrā na ũaro a'metu'tiyapatisama. ²⁴ Mũ'u marĩ wiogũre da'raco'tegũ ni'i. Ne a'metu'titicā'ña. A'tiro pe'e weeya. Nipe'tirā me'rā añurō ñña. Narē añurō bu'e, na mũ'urē ña'arō weesĩ'ricā, tojo tũ'oña'cā'ña. ²⁵ Mũ'u bu'esere tũ'osĩ'rĩtirārē añurō pajaña'se me'rā narē "A'tiro pe'e añurō weeya", ñña. Ō'acũ na ña'arō wee'quere dũcayugusami nígũ, tojo ñña. Na dũcayurā, diacjũ cjasere ējōpeorāsama. ²⁶ Mũ'u narē tere werecā, tũ'omasĩrāsama. Tojo weerā wātĩ yarā, cũ dutiro weemi'cārā yũ'rũwetiwijarāsama.

3

"A'ti turi pe'tise dũporo dicũse ña'ase wā'cārōsa'a" ní'que ni'i

¹ Mũ'u a'tere tũ'omasĩña. A'ti turi pe'tise dũporo peje ña'ase wā'cārōsa'a. A'tiro wa'arosa'a. ² Masā na ye cjase dia'cũrē ũarāsama. Niyerure ũaripejarāsama. "Āpērā yũ'rũoro añuyũ'rũnũ'cā'a", ni wācũrāsama. Masĩbutiarā weronojō ucũma'arāsama. Ō'acũrē ũatirā, ña'arō cũrē ucũrāsama. Na pacũsumũarē yũ'rũnũ'cārāsama. Āpērā narē añurō weemicā, "Īsārē añurō weepũ", ne nisome. Narē e'catise o'osome. Wiopesase me'rā Ō'acũrē ējōpeosome. Marĩ ējōpeosetisere mejō nisere weronojō wācũrāsama. ³ Ne āpērārē ma'isome. Pajaña'se moorāsama. Ucjasepijarā nirāsama. Na no'o ũaro ña'arō weesĩ'rĩsere weerāsama. Āpērārē ña'arō pi'eticā weerāsama. Ne cārō añusere ũasome. ⁴ Na me'rācjārā nimi'cārārē ña'arō weerāsama. No'o ũaro weema'acā'rāsama. Na upũtu "Āpērā yũ'rũoro añuyũ'rũnũ'cā'a", ni wācũrāsama. Ō'acũ pe'ere wācũrōnojō o'orā, e'cati nisetisenojō dia'cũrē wācũrāsama. ⁵ Ō'acũrē ējōpeorā weronojō weesoorāsama. Na weesetise me'rā pe'e Ō'acũ tutuasere "Tojo niwe'e", nirāsama.

Nanojō me'rā ne cā'rō ba'patima'aticā'ña. ⁶ Na tojo weerānojō a'tiro weesama. Ucūme'rīse me'rā wi'seripū sājāasama. Sājāa, numia tiro todūporo ña'arō wee'cārā bu'iritirā, wācūtutuatarārē niso dojorēsama. Narē mejēcā ējōpeocā weesama. Na numia nipe'tise ña'arō weesere ūaripejasama. ⁷ Nipe'tise bu'esere masīsī'rīmirā, ne diacjū cjasere masītu'ajatisama. ⁸ Numiarē nisoori masā p̄arā Janes, Jambres weronjō nima. Na dūporopū Moisé nícateropūre na Egiptocjārā tu'oña'rī masā nicārā niwā. Na Moisére ĩ'atu'ticārā niwā. Diacjū cjasere ne ūaticārā niwā. Na weronjō ā'rā quē'rā diacjū cjasere ūatima. Ña'arō wācūpo'cārā ne queoro ējōpeomasītima. ⁹ Na ucūma'ase maata pe'tirosa'a. Nipe'tirā na ucūcā tu'orā, “Tojo nima'arā weema”, nirāsama. Moisére ūati'cārā Janes, Jambre weronjō wa'arosa'a. Titapūre na nima'asere masā masīcārā niwā. Mejārōta tja ā'rā quē'rārē na nima'asere masīrāsama.

Pablo Timoteore “A'tiro weeya” cā nituo'que ni'i

¹⁰ Mū'ū pūrīcā yū'ū bu'ese nipe'tisere añurō masī'i. Yū'ū weesetisere, yū'ū weesī'rīsere masī'i. Tojo nicā yū'ū Ō'acūrē ējōpeosere masī'i. Āpērā queoro weeticā, yū'ū tojo tu'oña'sere mū'ū masī'i. Yū'ū ma'isetisere, mejēcā wa'acā wācūtutuasere mū'ū masī'i. ¹¹ Masā yū'ūre ña'arō weecā, pi'etiwū. Nipe'tise a'te macārīpū wa'a'quere mū'ū masī'i. Antioquíapū, Iconiopū, Listrapū yū'ū pi'eti'quere mū'ū masī'i. Pi'etisetirinūcū marī wiogū yū'ūre yū'rūweticā weewī. ¹² Diacjūta ni'i. Jesucristore ējōpeorā nipe'tirārē Ō'acū ūaronojō añurō weesī'rīrārē āpērā ña'arō weerāsama. ¹³ Ña'arī masā, tojo nicā nisoori masā nemorō ña'arō weenemopeorāsama. Nisoonemowā'cārāsama. Nisoorā nimirā, na quē'rā nisoono'o, ējōpeorāsama.

¹⁴ Mū'ū pūrīcā mū'ūrē bu'e'quere queoro ējōpeonu'cūcā'ña. Queoro weeya. Mū'ū tere “Diacjūta ni'i”, nisa'a. Mū'ū mū'ūrē bu'e'cārārē masī'i. ¹⁵ Mū'ū wī'magūpūta Ō'acū ye queti ojāca pūrī cjasere masīnu'cāwū. Tere bu'égū, mū'ū Ō'acū yere masīwū. Masī, Jesucristore ējōpeose me'rā yū'rūono'wū. ¹⁶ Ō'acū ye queti ojāca pūrī cjasere ojadutigū, cā masīse o'ose me'rā ojaduticū niwī. Te oja'quere bu'érā, diacjū nisere masīno'o. Marī ña'arō wee'que quē'rārē “Ña'a ni'i”, nino'o. Marī ña'arō wee'quere dūcayumasīcā wee'e. Tere bu'érā, queoro weenu'cūmasī'i. ¹⁷ Ō'acū cā yarārē nipe'tise añurō weesere weemasīato nígū cā ye cjasere ojaduticū niwī.

4

¹ Jesucristo nipe'tirā wiogū tutuaro me'rā a'tigusami. A'tigū, masā catirārē, wērī'cārārē besegūsami. Ō'acū, tojo nicā Jesucristo tu'oropūre mū'ūrē a'tiro weeduti'i. ² Masārē Ō'acū ye quetire wereya. Nipe'tisetiri masā tu'osī'rīcā, wereya. Na tu'osī'rīticā quē'rārē, werenu'cūcā'ña. Mū'ū weresere tu'orā, ējōpeorāsama. Na queoro weeticā, tu'tiya. “A'tiro weeroua'a”, niña. Narē bu'égū, queoro pajaña'se me'rā wereme'rīcā'ña. ³ Be'ropūre masā añuse bu'esere ūatirāsama. Tojo weegū a'tiro nicārē queoro bu'ewe'oya. Be'ropūre a'tiro wa'arosa'a. Na, na ūaro weerāsama. Na tu'otu'sase dia'cūrē tu'osī'rīrāsama. Tojo weerā tere bu'eajā pājārārē a'marāsama. ⁴ Na diacjū cjasere tu'osome. Nipe'tise no'o werema'ase pe'ere tu'orāsama. ⁵ Timoteo, mū'ū pūrīcā queoro wācūña. Mū'ū Jesucristo ye quetire werecā, masā mū'ūrē ña'arō weerāsama. Na tojo weecā, wācūtutuaya. Jesucristo masārē yū'rūomi nise quetire du'ucūrō marīrō werenu'cūcā'ña. Mū'ūrē weeduti'quere weetu'ajanū'cōña.

⁶ Yū'ū wērīatjo cā'rō dū'sa'a. Yū'ūre masā Ō'acūrē wa'icūrārē ūjūamorōpeo'caro weronjō wa'arotiro wee'e. Tojo weegū mū'ūrē tojo duti'i. ⁷ Yū'ū Jesucristo ye quetire weregū, nipe'tise yū'ū tutuaro pōtēorō weewū. Nipe'tise Ō'acū yū'ūre duti'quere

tu'ajatoja'a. Ne cūrē ējōpeodu'uwe'e. ⁸ Ni'cārōacārē majā Ō'acū yu'ure añurō wee'que wapa o'oatje dū'sa'a. Marī wioḡu Ō'acū masārē beseatji nūmū nicā, yu'ure o'ogusami. Cū masārē queoro besemi. Yu'u dia'cūrē o'osome. Nipe'tirā cūrē ējōpeorā cū a'tiatjere uarārē o'ogusami.

Pablo cū ye cjasere were'que ni'i

⁹ Mū'u pōtēorō a'tita basioro yu'u tiropu maatacure ī'agū a'tia. ¹⁰ A'tiro ni'i. Crescente wāmetigū Galacia wāmetiropu wa'awī. Tojo nicā Tito Dalmaciapu wa'awī. Demas pūrīcā a'ti turi cjasere nemorō ma'iyu'rūnū'cāgū, yu'ure cō'awā'cā wa'awī. Cū Tesalónicapu wa'awī. ¹¹ Luca dia'cū yu'u me'rā nimi. Marcore a'maña. Mū'u me'rā a'tiatio. Cū yu'ure weetamuserē u'a'a. ¹² Yu'u Tíquicore Éfesopu o'ówū. ¹³ Mū'u a'tigū, yaro su'tiro asibusuro bu'icjārōrē miitia. To Troa wāmetiri macā Carpo ya wi'ipu nisa'a. Yé papera tūrūrīrē miitia. Wa'icūrā caseri me'rā oja'que yé caserire acobojotibutiā'ña.

¹⁴ Alejandro cōme me'rā da'rari masū yu'ure ña'abutiario weewī. Ō'acū marī wioḡu cū wee'caro ejatuario cūrē bu'iri da'regusami. ¹⁵ Mū'u pūrīcā cūrē tū'omasīña. Cū marī bu'esere ne uatiyu'rūami.

¹⁶ Ne waro wiorā yu'ure sērītiña'cā, ne ni'cū yu'ure weetamutiwī. Nipe'tirā yu'ure cō'awā'cā wa'awā. Ō'acū na tojo wee'quere acobojocā u'a'a. ¹⁷ Ō'acū pūrīcā yu'ure weetamuwī. Yu'ure tutuase o'owī. Tojo weegu wiorārē yu'u a'tiro werewū. Jesucristo masā ña'arō niseti'quere yu'rūomi nise quetire narē werepe'ocā'wū. Nipe'tirā a'ti uḡocjārā judío masā nitirā te quetire tū'oato níḡū tojo werewū. Apeye quē'rārē Ō'acū yu'ure a'tiro weewī. Yaiwa ba'ano'bo'cure weronojō wiose wa'teropu nigūrē yu'rūweticā weewī. ¹⁸ Tojo nicā nipe'tise yu'ure be'ropu ña'arō weeatjere yu'rūweticā weegusami. U'musepu cū wioḡu nirōpu yu'ure miagūsami. Masā Ō'acūrē añurō ucūnu'cūato. Tojota wa'ato.

Pablo añudutitū'o'que ni'i

¹⁹ Prisca, Aquila añuato. Tojo nicā Onesíforo ya wi'icjārā quē'rā añuato. ²⁰ Erasto Corintopu tojaque'awī. Trófimoma dutitigure Miletopu cō'awā'cātiwū. ²¹ Mū'u pōtēorō a'tita basioro pu'ecu dūporo a'tia. Eubulo, Pudente, Lino, Claudia, nipe'tirā marī acawererā mū'urē añudutima.

²² Jesucristo marī wioḡu mū'u me'rā niato. Ō'acū masā nipe'tirārē añurō weeato. Tocā'rōta oja'a.

Pablo

Pablo Titore ojáca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pablo Tito wāmetigūre ojacu niwī. Tito judío masū mejēta nicu niwī. Pablo Titoreta Creta nūcūrōpū Jesucristo ye quetire añurō bu'eyapatitu'ajadutigu cūucu niwī. Tojo nicā Jesucristore ējōpeori curuacjārā sājācā weedutigu cūucu niwī. A'ti pūrīrē cūrē bu'enemogū cū da'rasere masīato nīgū wācūtutuacā weenemogū ojacu niwī.

Pablo Titore oja'que ni'i

¹ Yū'u Pablo Ō'acūrē da'raco'tegu Jesucristo besecū'cu ni'i. Cū, cū ye quetire weredutigu cūuwī. Ō'acū cū bese'cārārē añurō ējōpeocā ūasāgū yū'ure cūuwī. Tojo nicā narē Ō'acū ye, diacjū cjasere masīdutigu cūuwī. Queoro Ō'acū ūaronojō weedutigu tojo cūuwī. ² Apeyere, narē Ō'acū tiropū catinu'cūatjere e'catiyudutigu cūuwī. Ō'acū nisootimi. Cū a'ti turi weese dūporo “Catise pe'titiatjere o'ogūti”, nitojacu niwī. ³ Ni'cārōacārē cū “Tojo weegūti” nīcatero eja'a. Tojo weegu cū ye quetire weresijase me'rā “Cū tojo weegūti” nī'quere masārē masīcā weemi. Ō'acū marīrē yū'rūogū cū dutiro me'rā yū'ure te quetire weredutiwī.

⁴ Tito, mū'u yū'u macū weronojō ni'i. Marī ni'cārōnojō ējōpeose cūo'o. Mū'urē a'ti pūrīrē oja'a. Ō'acū marī pacū, tojo nicā Jesucristo marī űa'arō wee'quere yū'rūogū añurō weeato mū'urē. Pajaña'to. Mū'urē ejerisājācā weeato.

Pablo Titore bu'eduti'que ni'i

⁵ Mū'urē Creta wāmetiri nūcūrōpū cūuwā'cātiwū. Yū'u weepe'oti'quere tu'ajanū'cōdutigu tojo weewū. Tojo nicā yū'u nīrōnojōta topū nise macārīrē, te macārīnūcū Jesucristore ējōpeori curuacjārārē sū'ori wejepeojārē sōrōdutiwū. A'tiro niwū: ⁶ “Sū'ori wejepeorā a'tiro nisetirārē sōrōña. ‘Náta űa'arā nima’ nino'ña marīrānojōrē sōrōña. Na ni'cārērā numiata nūmotiatio. Na pō'rā quē'rā Jesucristore ējōpeorāta niatio. ‘Na no'o ūaro űa'arō weema’ nino'rā nīticā'to. Tojo nicā yū'rūnū'cāsepījarā nīticā'to”, niwū. ⁷ Ni'cū Jesucristore ējōpeori curuacjārārē sū'ori wejepeogu Ō'acū ye cjasere co'tegu nimi. Tojo weegu “Cūta űa'agū nimi” nino'ña marīgūnojō niatio. Cū ūaro dia'cū dutigūnojō, uamūñagūnojō nīticā'to. Tojo nicā que'agū, cumucabūcu no'o űa'arō weese me'rā niyeru wapata'asī'rīgūnojō nīticā'to. ⁸ A'tiro pe'e niatio. Sijari masā cū ya wī'ipū wa'acā, añurō pōtērīgūnojō niatio. Añusere weegūnojō niatio. Tojo nicā añurō wācūyu weesetigūnojō, āpērārē queoro weegūnojō niatio. Ō'acū ūaro dia'cū weegū niatio. Queoro weesetigūnojō niatio. ⁹ Ō'acū yere, diacjū cjase cūrē bu'e'quere weenu'cūcā'to. Tojo weegu āpērā quē'rārē Jesucristo ye queti queoro bu'ese me'rā narē wācūtutuacā weemasīsami. Āpērā pe'ere te bu'esere mejēcā ucūrārē queoro wācūcā weemasīsami.

¹⁰ A'tiro ni'i. Pājārā Ō'acūrē yū'rūnū'cārā nima. Na no'o ūaro ucūma'a, masārē mejēcā ējōpeocā weema. Judío masāta tojo weeyū'rūnū'cāma. ¹¹ Na niyeru wapata'ama'asī'rīrā, no'o ūaro bu'ema'acā'sama. Na bu'ese me'rā pājārā ni'cū pō'rā ni'cā wī'icjārārē dojorēpe'ocā'sama. Tojo weerārē na bu'esere cā'mota'aya.

¹² Dūporopū ti nūcūrō Cretacjū ojari masū ti di'tacjārārē ojagu, a'tiro ojacu niwī: “A'to Cretacjārā nisoosepījarā nima. Wa'icūrā weronojō tū'omasītīrā nima. Ba'awārīrā, teesepījarā nima.” ¹³ Cū narē diacjūta ojacu niwī. Tojota nima. Tojo weegu tocjārā Jesucristore ējōpeorā űa'arō weesetīrārē tu'tiya. Narē queoro

ējōpeodutigu tojo weeya. ¹⁴ Judío masã no'o ɥaro wãcũboca werema'asere tɥ'oticã'to nígu añurõ bu'eya. Tojo nicã no'o na dutima'asere tɥ'oticã'to nígu tojo weeya. Na Õ'acũ yere, diacjũ cjasere ɥatima.

¹⁵ Judío masã apeye ba'asere ba'adutitisama. “Tere ba'arã, Õ'acũ duti'quere yu'rũnu'cãrã wee'e”, nisama. Tojo niwe'e. Marĩ nipe'tirã bu'iri marĩrã tɥ'oña'rã ba'acã, añu ni'i. Õ'acũrẽ yu'rũnu'cãrã mejeta wee'e. Āpẽrã Jesucristore ějōpeotirã nipe'tisere ña'arõ wãcũsama. A'tiro ni'i. Na wãcũseputa, na tɥ'oña'seputa ña'asãjãcã'sama. Tojo weerã na ña'arõ weesere ne bujawetitisama. ¹⁶ Na “Õ'acũrẽ masĩ'i”, nimima, nĩrã. Marĩ pe'e na weesetisere ĩ'arã, masĩ'i. “Na cãrẽ masĩtisama”, nino'o. Na ña'ayũ'rũarã, Õ'acũ dutisere yu'rũnu'cãrã, ne cã'rõ añurõ weemasĩtisama.

2

Queoro bu'edutise ni'i

¹ Mũ'u bu'égũ, Õ'acũ ye cjasere diacjũ nirõnojõta bu'eya. ² A'tiro bu'eya. Bũcurã ɥmua wiopesase me'rã weesetiato. Na wiopesase me'rã ĩ'ano'ato. Añurõ wãcũyu weesetirãnojõ niato. Apeyere queoro ějōpeoato. A'merĩ ma'isetiato. Mejẽcã wa'acã, nu'cãpoato. ³ Bũcurã numiarẽ mejãrõta bu'eya. Õ'acũrẽ ějōpeorã numia weewũasenojõrẽ weeato. Āpẽrãrẽ ña'arõ ucjaticã'to. Que'aticã'to. Nipe'tise na añuse weesetise me'rã Āpẽrãrẽ queose o'oato. ⁴ Bũcurãnumia ne marãputirãnumiarẽ a'tiro weeato. Na marãpusũmarẽ, na põ'rãrẽ ma'icã weeato. ⁵ Tojo nicã narẽ añurõ wãcũyu weeseticã weeato. Ña'ase marĩrõ nicã weeato. Bũcurãnumia na añurõ weese me'rã ne marãputirãnumiarẽ na ye wi'seripu añurõ co'temasicã weeato. Ma'ise me'rã Āpẽrãrẽ añurõ weecã weeato. Na marãpusũmarẽ añurõ yu'ticã weeato. Na tojo weecã ĩ'arã, ne ni'cũ Õ'acũ ye quetire “Tojo niwe'e”, nĩmasĩsome.

⁶ Ma'mapjiare mejãrõta wereya. Narẽ añurõ wãcũyu weesetirã niato nígu tojo weeya. ⁷ Mũ'u basuta nipe'tise mũ'u weese me'rã nipe'tirãrẽ añuse queose o'oya. Narẽ bu'égũ, nipe'tisere nisooro marĩrõ wiopesase me'rã bu'eya. ⁸ Queoro ucũña. Mũ'u tojo weecã, Āpẽrã ne “Tojo niwe'e”, nisome. No'o mũ'u bu'esere ɥatigũnojõ queoro mũ'u bu'ecã tɥ'ogu, bopoyagũsami. Marĩ bu'esere ne ña'arõ ucũsome.

⁹ Da'raco'terãrẽ a'tiro werecasaya: “Nipe'tise mũsã wiorã dutisere yu'tiya. Narẽ e'caticã weeya. Ye'suticã'ña”, niña. ¹⁰ “Mũsã wiorã yere yajaticã'ña. Tojo weronojõ o'orã, añurõ weese me'rã pe'e narẽ ějōpeocã weeya”, niña. Tojo weese me'rã Āpẽrã Õ'acũ marĩrẽ yu'ruogu ye bu'esere “Añubutiase ni'i”, ni ĩ'arãsama.

¹¹ A'tiro ni'i. Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ, nipe'tirã a'ti nucũcãcjãrã na ña'arõ weeseti'quere yu'ruosĩ'rĩgũ, Jesucristore o'ócũ niwĩ. ¹²⁻¹³ Jesucristo marĩ wiogu tu-tuayũ'rũgũ, marĩrẽ yu'ruogu nimi. Be'ro cũ añurõ asistese me'rã apaturi a'tigũsami. A'tocatero cũ a'tiatjere yucueri curare Õ'acũ marĩrẽ ña'asere, ña'arõ ɥaripejasere du'udutimi. Apeyenojõrẽ weeati duporo wãcũyutojaca be'ropũ weedutimi. Tojo nicã queoro weeseti, añurõ ějōpeodutimi. ¹⁴ Jesucristo marĩ ña'arõ weesere yu'rũweticã wéegũ, wẽrĩbosacũ niwĩ. Cũ marĩrẽ cũ yarã sãjãdutigu, ña'ase moorã niato nígu tojo weecũ niwĩ. Marĩrẽ e'catise me'rã añurõ weeseticã ɥasami. Tojo weegũ wẽrĩbosacũ niwĩ.

¹⁵ A'tereta mũ'u narẽ bu'eya. Narẽ wãcũtutuanemocã weeya. Na ña'arõ weesetisere narẽ masicã weeya. Mũ'u Āpẽrãrẽ dutigu niyugu, tojo weeya. Ne ni'cũ mũ'urẽ tojo ĩ'acõ'aticã'to.

3

Jesucristore ĕjĵpeorā weewuase ni'i

¹ Tocjārā Cretacjārārē a'tiro weedutiya. “Wiorā dutisere yu'tiatio. Nipe'tise añurō weesenojōrē weeato. ² Ne āpērārē ña'arō ucjaticā'to. Āpērā me'rā ūrūsātirāta, narē añurō ucūato. Ma'ise me'rā nipe'tirārē añurō weeato”, niña narē.

³ Toduporopure marī quē'rā tu'omasītirā, Ō'acūrē yu'rūnu'cāsepijarā niwū. Marī bajuduti'cārā weronojō niwū. No'o uaro nipe'tisere uaripejawu. Ña'arō weenu'cūwū. Nipe'tirārē uowu. Āpērā marīrē yabicā, marī quē'rā narē yabia'mewū. ⁴⁻⁵ Marī tojo weesetimicā, Ō'acū cū añurō weesere, cū ma'isere ī'ogū, marīrē yu'rūowī. Marī añurō weesere ī'agū mejēta yu'rūowī. Cū pajaña'gū, marīrē yu'rūowī. Apaturi marīrē wī'marā ne bajarārē weronojō weewī. Cū wērīse me'rā marī ña'arō wee'quere cō'agū yu'rūowī. Espīritu Santu marīrē añurā wa'adutigu ducayuwī. ⁶ Jesucristo marīrē yu'rūo'cu me'rā Ō'acū Espīritu Santu tutuasere marīrē o'oyu'rūnu'cāwī. ⁷ Ō'acū ma'īgū cū añurō weese me'rā marī ña'arā nimi'cārārē añurā wa'acā weecu niwī. Tojo weerā marī catinu'cūatjere e'catise me'rā yucuerā, cū “O'ogūti” ní'quere ñe'erāsa'a.

⁸ Te yu'u ucū'que diacjū warota ni'i. Mu'u tere narē bu'enu'cūcā, uputu uasā'a. Mu'u tojo weecā, Ō'acūrē ĕjĵpeorā añuse dia'cūrē weerāsama. Tojo weese añuse ni'i. Nipe'tirārē añurō wa'acā weese ni'i. ⁹ Apeye, mejō waro ucū, a'metu'tima'asere cā'mota'aya. Judío masā na du'pocātīmujāti'que ucūma'asere cā'mota'aya. Tojo nicā Moisé duti'quere a'merī “Tojo niwe'e” ni ūrūsāsere cā'mota'aya. Nipe'tise te wapamarīse, na ucūma'ase ni'i.

¹⁰ Jesucristore ĕjĵpeori curuacjārārē ducawaticā weegunojōrē “Tojo weeticā'ña”, niña. Mu'u ni'cāti o puati werecūmī, musā me'rā nigūrē cō'awīrōña. ¹¹ “Ējĵpeogū nimigū, DOJOGU weesami. Cū bu'iri da'reno'acjuputa nisami”, ni masītoja'a.

Pablo āpērārē weetamuduti'que ni'i

¹² Yu'u Artemarē o Tíquicore mu'u tiropu o'ócā, mu'u pe'e yu'u tiropu ducayuwā'cātia. Mu'u pōtēorō a'tita basioro yu'ure ī'agū a'tia. Yu'u Nicópolis nigūsa'a. Topu “Pu'ecu tō'ogūti”, niwū. ¹³ Nipe'tise mu'u weetamuta basiosere Zenas, masārē ucūbosagure weetamuña. Apolo quē'rārē weetamuña. Narē du'sasenojōrē o'oya. Na mu'u tojo weecā, apesepu yu'ruarā, apeyenojōrē du'sano'some. ¹⁴ Marī me'rācjārā Jesucristore ĕjĵpeorā quē'rā añuse dia'cū weeato. Āpērārē apeyenojō moocā ī'arā, weetamuato. Tojo weerā na catiri umūcore mejō waro nisome.

Pablo añudutitūo'que ni'i

¹⁵ Nipe'tirā yu'u me'rā nirā mu'urē añudutima. Marī me'rācjārā Jesucristore ĕjĵpeorā añuato. Ō'acū musā nipe'tirārē añurō weeato.

Tocā'rōta oja'a.

Pablo

Pablo Filemórê ojáca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pablo Filemó wāmetigūre ojacū niwī. Cū ne waro Romapū bu'iri da'reri wi'ipū wa'anū'cācaterore a'ti pūrīrē ojacū niwī. Filemó Colosacjū nicū niwī. Pablota cūrē Jesucristore ējōpeocā weecū niwī.

Filemó su'ti da'reri wi'i wiogū nicū niwī. Tojo weegū da'raco'teri masā cūocū niwī. Cū, cū ya wi'ipū Jesucristore ējōpeorārē sū'ori nerēnu'cūcā'cū niwī.

Pablo Filemórê a'tiro nicū niwī: “Ni'cārōacārē Onésimo mū'u tiropū da'raco'temi'cū Jesucristore ējōpeomi. Cū mū'arē da'raco'tecaterore ña'arō weecū niwī. Cū mū'u tiropū ejacā, cūrē añurō weeya. Cū ña'arō wee'que wapa mū'u wapaseecāma, yū'u cūrē wapayebosagūti”, nicū niwī Pablo.

Pablo Filemórê oja'que ni'i

¹ Yū'u Jesucristo yere werese wapa, bu'iri da'reri wi'ipū ni'i. Filemó, marī acaweregū Timoteo me'rā mū'arē oja'a. Mū'u ūsā upūtu ma'igū Jesucristo yere weretamugū ni'i. ² Mū'u ya wi'ipū Jesucristore ējōpeori curuacjārā nerēwuarā quē'rārē oja'a. Marī acawerego Apia wāmetigore, tojo nicā Arquipo quē'rārē oja'a. Cū ūsā weronojō Jesucristo yere werēgū tutuaro me'rā da'ranu'cūsami.

³ Mūsārē Ō'acū marī pacū, Jesucristo marī wiogū añurō weeato. Mūsārē ejerisājācā weeato.

Pablo Filemó ye cjasere ucū'que ni'i

⁴⁻⁵ Yū'u mū'arē “A'tiro weemi”, nicā tu'owū. “Marī wiogū Jesure ma'imi, cūrē ējōpeomi” nisere tu'owū. Tojo nicā “Jesure ējōpeorārē mejārōta ma'imi” nisere tu'owū. Tojo weegū Ō'acū yū'u wiogūre sērīgū, mū'arē sērībosasetirinūcū e'catise o'o'o. ⁶ Mū'u ējōpeosere āpērārē wereturiacā uagū sērībosa'a. Jesucristo marīrē añurō weesere masītu'ajato nīgū sērībosa'a. ⁷ Acaweregū, mū'u Jesucristore ējōpeorārē wācūtutuacā weewū. Tojo weegū yū'u mū'u me'rā e'cati'i. Mū'u āpērārē ma'isere tu'ogū, wācūtutua'a.

Onésimo Filemórê da'rawā'ñaco'tegū ní'cure “Añurō ñe'eña” ní'que ni'i

⁸ Filemó, mū'u añurō weeseti'i. Tojo weegū yū'u Jesucristo besecū'cū niyugū, mū'arē “A'tiro weerōa'a”, ni dutimasī'i. ⁹ Sō'owaro dutibutiasī'rītisa'a. Ma'ise me'rā pe'e mū'arē “Tojo weeya”, nisī'rīsa'a. Yū'u būcū ējā wa'a'a. Jesucristo yere werese wapa, bu'iri da'reri wi'ipū ni'i. ¹⁰ Mū'arē Onésimo ye cjasere “A'tiro weeya”, nisī'rīsa'a. A'topū bu'iri da'reri wi'ipū cū Jesucristore ējōpeonū'cāmi. Yū'u macū weronojō nimi.

¹¹ Todūporopūre cū mū'arē da'raco'tegū queoro weeticū niwī. Ni'cārōacā pūrīcārē marī pūarārē mū'arē, tojo nicā yū'are weetamumasīmi. ¹² Mū'u tiropū cūrē yū'u upūtu maigūrē o'ógūti tja. Cūrē añurō ñe'eña. ¹³ A'topū cūrē yū'u me'rā tojaque'acā uami'i. Yū'u Jesucristo yere werese wapa, bu'iri da'reri wi'ipū ni'i. Cū a'topū nirō ejatuaro mū'u yū'are weetamubo'quere weetamubosami. ¹⁴ Mū'u dutiro pe'e yū'u weesī'rīsa'a. Mū'u “Jau” nicāma, mū'u tojo nise yū'u dutibutiase mejēta nirōsa'a. Mū'u uaronojō wa'arosa'a. ¹⁵ Apetero weero a'tiro wa'apā. Onésimo yoaticā aperopū wa'apī. Ni'cārōacārē mū'arē cūrē cūonu'cūdutiro tojo wa'aro wa'apā. ¹⁶ A'tocaterore mū'arē da'raco'tegū weronojō nisome. Mū'arē da'rawā'ñaco'tegū nemorō nigūsami. Mū'u acaweregū mū'u ma'igū waro weronojō nigūsami. Yū'u

cūrē ɯpɯtu ma'i'i. Mɯ'u pūrĩcã tjãsa'a. Cũ mɯ'urē da'rawã'ñaco'tegɯ se'saro nisome. Jesucristore ẽjõpeogɯ, mɯ'u acaweregɯ weronjõ nigũsami.

¹⁷ Marĩ pɯarã Jesucristore ẽjõpeorã ni'i. Tojo weegɯ yɯ'ure mɯ'u "Yɯ'u me'rãcjũ waro nimi", nĩmasĩ'i. Tojo weegɯ yɯ'ure ñe'egũ weronjõ Onésimorē ñe'eña. ¹⁸ Cũ apeyenojõ dojorẽcãma, o wapamoocã, yɯ'ure tere wapaseeya. ¹⁹ Yɯ'u basuta a'tere oja'a. Wapayeguti. Tojo nimigũ, mɯ'urē a'tiro nĩmasĩsa'a. Yɯ'u Jesucristo ye quetire mɯ'urē ẽjõpeocã weewɯ. Tojo wee'que wapa mɯ'u yɯ'ure wapamoo'o. ²⁰ Acaweregɯ, mɯ'u Jesucristore ẽjõpeogɯ niyugɯ, Onésimorē añurõ ñe'ecã ɯa'a. Tojo weegɯ yɯ'ure wãcūtutuacã weeya.

²¹ Yɯ'u mɯ'urē "Yɯ'tigɯsami", ni masĩtoja'a. Tojo weegɯ oja'a. Yɯ'u duti'que nemorõ weegusa'a.

²² Tojo nicã apeye quẽ'rãrẽ nibaque'oguti. Yɯ'u cãrĩatjore apoyuya. Õ'acũ mɯsã sãrĩsere tɯ'ocã, mɯsã tiropɯ wa'agusa'a.

Pablo cã añudutitɯo'que ni'i

²³ Epafras yɯ'u me'rãcjũ Jesucristo yere werese wapa, bu'iri da'reri wi'ipɯ nimi. Cũ quẽ'rã mɯ'urē añudutise o'omi. ²⁴ Yɯ'u me'rã da'rarã Marco, Aristarco, Demas, tojo nicã Luca añudutima.

²⁵ Marĩ wiogɯ Jesucristo mɯsãrē añurõ weeato.

Tocã'rõta oja'a.

Pablo

Hebreo masārē oja'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

A'ti pūrīrē hebreo masārē (judío masārē) ojacu niwī. Cũ oja'cure añurō waro masīno'ña marī'i.

A'ti pūrī Jesucristore ějōpeodu'use pu'to nirārē ojanocarō niwī.

A'tiro ojacu niwī. Cristo nipe'tirā bu'ipu nimi nisere ojacu niwī. U'musecjārā Ō'acūrē wereco'terā bu'i, Moisé, tojo nicā cũ dutise bu'i nimi nisere ojacu niwī. Tojo nicā Cristo pa'ia wiogu waro weronojō nīgū, Melquisedec weronojō nimi nisere ojacu niwī. “Tojo weerā Cristore ějōpeonu'cūcā'ña”, ni ojacu niwī.

Ō'acũ cũ macũ me'rā masārē ucūcu niwī nise ni'i

¹ Δaporopu Ō'acũ marī ñecūsũmua judío masārē pejetiri ucūcu niwī. Cũ, cũ ye queti weremũ'tārī masārē mejēcānojō dia'cũ werecu niwī. Āpērārē bajuyoropu werecu niwī. Āpērārē quē'ese weronojō ĩ'ocu niwī. Āpērārē quē'erōpu werecu niwī. ² A'tocaterore a'ti umuco pe'tiatji daporō cũ macũ me'rā cũ ye cjasere marīrē ucūmi. Ne waroputa Ō'acũ cũ macũ me'rā nipe'tise a'ti turi cjasere weecu niwī. Tere wéegu, nipe'tise cũ macũ ye tojadutigũ tojo weecu niwī. ³ Cũta Ō'acũ asistesere cuogu nimi. Ō'acũ tutuayũ'rũgu, añuyũ'rũgu nimi. Cũ macũ quē'rā cũ weronojōta nimi. Cũ ucūtutuase me'rā nipe'tise a'ti turi cjasere cũ ne waropu weenu'cā'caro weronojōta ninu'cūcā weemi. Cũ wērīse me'rā marī ña'arō wee'quere yu'rũocu niwī. Tojo wéeca be'ro u'musepũre Ō'acũ tutuayũ'rũgu dujiri cūmurōpu ejanujācu niwī.

Ō'acũ macũ Ō'acūrē wereco'terā u'musecjārā nemorō nimi nise ni'i

⁴ Ō'acũ cũ macūrē cũ wiogu nisere o'oturiacu niwī. Tojo weegu cũ macũ cūrē wereco'terā u'musecjārā bu'ipu tojacu niwī. ⁵ Ō'acũ cũ macūrē a'tiro nicu niwī: Mu'u yu'u macũ ni'i.

Ni'cācā me'rā yu'u mu'u pacu ni'i nisere ĩ'o'o, nicu niwī.

Cũ, cūrē wereco'terārē tojo niticu niwī. Tojo nicā cũ macũ ye cjasere ucūgũ, a'tiro nicu niwī:

Yu'u cũ pacu nigūti.

Cũ yu'u macũ nigūsami, nicu niwī.

Cūrē wereco'terā pe'ere ne tojo niticu niwī. ⁶ A'tiro weecu niwī. Cũ macũ masā ma'mi ni'cũ nigūrē a'ti nucūcāpu bajuacā weecu niwī. Tojo wa'acā wéegu, Ō'acũ a'tiro nicu niwī:

Nipe'tirā yu'ure wereco'terā yu'u macūrē ejaque'a, ějōpeoato, nicu niwī.

⁷ Ō'acũ cūrē wereco'terā pe'ema a'tiro nicu niwī:

Yu'u, yu'ure wereco'terārē wī'rō weronojō uputicā wee'e.

Narēta tja pecame'e weronojō uputicā wee'e.

⁸ Cũ macũ pe'ere “A'tiro weeguti”, nicu niwī:

Mu'u Ō'acũ nise, wiogu nise ne pe'tisome.

Mu'u masārē queoro dutigusa'a.

⁹ Mu'u queoro weesere ma'i'i.

Āpērā ña'arō weese pe'ere yabi'i.

Tojo weegu yu'u Ō'acũ mu'urē besegu, wiogu sōrōgũ, u'se me'rā wa'rewu.

Mu'u me'rācjārā bu'i tojacā weewu.

Masā mu'urē “Añuyũ'rũagu nimi”, nima.

10 Apero Õ'acũ cã macũrẽ ucũ'quere a'tiro ojano'wã:
Wioꝑu, ne waropũre mu'u basuta a'ti turire, u'mũsere bajurẽwã.

11 A'te mu'u wee'que pe'tirosa'a.

Mu'u pũrĩcã pe'tisome.

Ninu'cũgũsa'a.

Nipe'tise mu'u wee'que su'ti weronojõ boadijarosa'a.

12 Mu'u tere su'ti weronojõ tuupe'egusa'a.

Nipe'tise te dũcayuno'rõsa'a.

Mu'u pũrĩcã ne dũcayuwe'e.

Mejãrõta ninu'cũ'u.

Mu'u catiri umũco ne pe'tisome, nicu niwĩ Õ'acũ cã macũrẽ.

13 Õ'acũ a'te quẽ'rãrẽ cã macũrẽ a'tiro nicu niwĩ:

Yu'u tiro wioꝑu dujiri cũmurõ diacjũ pe'e dujigusa'a.

Mu'urẽ i'atu'ti cãrã mu'u doca tojape'ticã weeguti.

Yu'u tojo weeri cura mu'u dujigusa'a, nicu niwĩ.

Cũrẽ wereco'terã pe'ere ne ni'cũrẽ tojo niticu niwĩ. 14 Nipe'tirã Õ'acũrẽ wereco'terã bajutirã nima. Na cã dutisere weeco'terã nima. Na cã yu'rũono'cãrãrẽ weeta-mudutigũ o'ó'cãrã nima.

2

Õ'acũ masãrẽ yu'rũo'que quetire wãcũnrũdutise ni'i

1 Õ'acũ cã macũrẽ nipe'tirã wioꝑu wa'acã weecu niwĩ. Tojo weerã Jesucristo ye quetire marĩ tu'o'quere nemorõ wãcũnrũrõua'a. Tere wãcũtirã, mejẽcã ãjõpeobosa'a nĩrã, wãcũnrũrõua'a. 2 Duporopũre Õ'acũ cũrẽ wereco'terã u'mũsecjãrãrẽ cã ye quetire wereduticu niwĩ. "Na were'que diacjũ ni'i", nino'caro niwũ. Tojo nimicã, masã pe'e na were'quere ãjõpeoti, yu'rũnu'cãcãrã niwã. Õ'acũ nipe'tirã na dutisere weetirãrẽ queoro bu'iri da'recu niwĩ. 3 Marĩ pũrĩcã Õ'acũ masãrẽ yu'rũose queti añubutiasere cu'o. Tojo cuomirã, tere tojo i'acõ'arã, cã bu'iri da'resere ne yu'rũwetisome. Ne warore Jesucristo marĩ wioꝑu masãrẽ yu'rũoguti nisere werenu'cãcu niwĩ. Be'ro tja cã were'quere tu'orã, a'tiro wee'cãrã niwã. Diacjũta ni'i nĩrã, marĩrẽ wereturiacãrã niwã. 4 Apeye quẽ'rãrẽ Õ'acũ a'tiro weecu niwĩ. Cã a'te quetire "Diacjũta ni'i" nĩgũ, peje wee'osere i'amarĩase me'rã i'ocu niwĩ. Tojo nicã Espĩritu Santu me'rã marĩrẽ a'tiro weecu niwĩ. Cã uaronojõ peje mejẽcãrĩ dia'cũ weemasĩsere o'ocu niwĩ.

Jesucristo marĩ weronojõ upũtigũ nimi nise ni'i

5 A'ti turi pe'tica be'ro ape turi nirõsa'a. Ti turipũre Õ'acũrẽ wereco'terã u'mũsecjãrã dutise doca nisome. 6 A'tiro pe'e ni'i. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũre ni'cũ a'tiro ojacu niwĩ:

Õ'acũ, ¿de'ro weegu masãrẽ wãcũmiti mu'u? Na boadijarãrẽ ¿de'ro weeacju tocãrõ wãcũque'timiti mu'u?

7 Õ'acũ, yoaticã masãrẽ mu'urẽ wereco'terã doca nicã weecu niwũ.

Tojo weemigũ, narẽ be'ropũre wiorã sõrõcu niwũ.

Narẽ wiorã sõrõ, nipe'tirã narẽ "Añurã nima", ni wãcũcã weecu niwũ.

8 Nipe'tise mu'u bajurẽ'quere masã dutiatio nĩgũ cũucu niwũ, ni ojacu niwĩ.

Õ'acũ nipe'tisere masã dutise doca nicã weecu niwĩ. Tojo weero ne apeyenojõ na bu'i niwe'e. Tojo nimicã, masã nipe'tisere sõ'owaro dutitima yujupu. 9 Jesũ pũrĩcãrẽ tojo oja'caronojõta wa'acaro niwũ. Õ'acũ cũrẽ a'ti nucũcãpũre o'ógũ, cũrẽ wereco'terã docapu cũunicu niwĩ. Õ'acũ marĩrẽ pajaña'gũ, nipe'tirãrẽ wẽrĩbosadutigũ tojo

cũucũ niwĩ. Ni'cãrõacãrẽ cũ wẽrĩ pi'eti'que wapa Õ'acũ cãrẽ wiogu sõrõcũ niwĩ. Nipe'tirã cãrẽ “Añuyũ'rũgũ nimi” nidutigũ tojo weecũ niwĩ.

¹⁰ Nipe'tise Õ'acũ ye ni'i. Cũ tutuaro me'rã ninu'cũ'u. Nipe'tirã cũ põ'rãrẽ ʉ'musepu cũ wiogu nirõpu cũ me'rã nicã ʉami. Tojo weegu cũ queoro weesĩ'rĩgũ, Jesucristo marĩrẽ yũ'rũogũre pi'eticã weecũ niwĩ. ¹¹ Jesucristo marĩ ña'arõ wee'quere cõ'acu niwĩ. Marĩrẽ Õ'acũ yarã tojacã weecũ niwĩ. Marĩ Jesucristo me'rã ni'cũ põ'rã ni'i. Tojo weegu Õ'acũ macã marĩrẽ “Yũ'ũ acawererã nima”, nímasĩmi. Marĩrẽ ne bopoyasãtimi. ¹² Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu Jesucristo cũ pacũre ucũsere a'tiro ojano'wũ:

Mũ'ũ ye cjasere, yũ'ũ acawererã mũ'ũrẽ ãjõpeorãrẽ wereguti.

Masã nerẽwũarõpu “Õ'acũ añuyũ'rũami”, mũ'ũrẽ ni basapeoguti.

¹³ Aperõpu quẽ'rãrẽ a'tiro ojano'wũ:

Yũ'ũ Õ'acũrẽ ãjõpeoguti.

Aperõpũre ninemowũ tja:

Õ'acũ põ'rã cũ yũ'ũre o'o'cãrã me'rã a'to ni'i, ni ojano'wũ.

¹⁴ Marĩ wẽrĩdijati upũre cuo'o. Tojo weronõjõ Jesũ quẽ'rã marĩ weronõjõ upũticũ niwĩ. Cũ marĩ weronõjõ upũtigũ, wẽrĩcũ niwĩ. Cũ wẽrĩse me'rã wãtĩ wẽrĩse o'ogũre docaque'acã weecũ niwĩ. ¹⁵ Cũ wẽrĩse me'rã wẽrĩsere uirãrẽ, te doca ninu'cũrãrẽ yũ'rũweticã weecũ niwĩ. ¹⁶ A'tiro ni'i. Jesucristo Õ'acũrẽ wereco'terã ʉ'musecjãrãrẽ weetamugũ mejẽta a'ticũ niwĩ. Marĩ Abrahã pãrãmerã nituriarã Õ'acũ yarã pe'ere weetamugũ a'ticũ niwĩ. ¹⁷ Jesucristo marĩ cũ acawererã weronõjõ upũticũ niwĩ. Marĩrẽ yũ'rũosĩ'rĩgũ tojo weecũ niwĩ. Cũ wẽrĩse me'rã marĩ ña'arõ wee'quere cũ pacũre acobojoduticũ niwĩ. Cũ tojo weegu pa'ia wiogu masã ña'arõ wee'quere Õ'acũrẽ sãrĩbosagũ weronõjõ weecũ niwĩ. Marĩrẽ añurõ weetamunu'cũsĩ'rĩgũ tojo weecũ niwĩ. Nipe'tise marĩ weronõjõ weesetigũ, marĩrẽ pajaña'gũti nĩgũ, tojo upũticũ niwĩ. ¹⁸ Peje mejẽcã wa'acã, pi'eticũ niwĩ. Tojo nicã wãtĩ cãrẽ niquesãcũ niwĩ. Tojo wa'asere wãcũtutuacũ niwĩ. Tojo weegu marĩrẽ mejẽcã wa'acã, wãtĩ marĩrẽ ña'arõ weeduticã, weetamumasĩmi.

3

Jesucristo Moisé yũ'rũoro nimi nise ni'i

¹ Yũ'ũ acawererã, Jesucristore ãjõpeorã Õ'acũ beseno'cãrã Jesucristore añurõ wãcũnrũña. Cũ Õ'acũ yere weredutigũ o'õno'cũ nimi. Tojo nicã cũ pa'ia wiogu weronõjõ Õ'acũrẽ marĩ ye niatjere sãrĩbosagũ weesami. ² Dupõropũ Moisé Õ'acũ cũ yere weedutigũ cũu'quere queoro weecũ niwĩ. Mejãrõta Jesũ quẽ'rã Õ'acũ cãrẽ cũu'quere queoro weecũ niwĩ. ³ Jesure Moisé yũ'rũoro añurõ wãcũyũ'rũnũ'cãrõña'a. A'te weronõjõ ni'i. Ni'cũ wi'ire weesami. Ti wi'i nemorõ wi'i wee'cũ pe'e añurõ ucũno'sami. Jesũta wi'i wee'cũ weronõjõ nimi. ⁴ Nipe'tise wi'serire masã weema. Õ'acũ pe'e nipe'tisepũreta wee'cũ nimi. ⁵ Moisé Õ'acũ yarãrẽ co'tegũ, queoro weecũ niwĩ. Cũ da'rãse a'tiro nicaro niwũ. Õ'acũ were'quere weremũ'tãrĩ masã nicũ niwĩ. ⁶ Õ'acũ yarã ni'cã wi'i weronõjõ nima. Õ'acũ bese'cũ Cristo ti wi'icjũ wiogu macã nimi. Cũ queoro weenu'cũmi. Ti wi'icjãrã marĩta ni'i. Marĩ Õ'acũrẽ ãjõpeodu'utirã, cũ yarã nirãsa'a. Tojo nicã “Be'ropũ cũ o'õatjere marĩrẽ o'õgũsami” ni ãjõpeorã, cũ yarã nirãsa'a.

Õ'acũ me'rã nirã soo, e'catise ni'i

⁷ Espĩritu Santu Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpu ní'caronõjõta marĩ ãjõpeodu'uticã'rõña'a. A'tiro ojano'wũ:

A'tiro nicã musã Õ'acũ ucũsere tu'orã,
⁸ ne ejeripõ'rã butiticã'ña.

Dɔporopɔ Õ'acũrẽ yu'rɔnu'cã'cãrã weronojõ niticã'ña.

Na yucu marĩrõ, masã marĩrõpɔ nícaterore Õ'acũ dutisere ɰaticãrã niwã.

Ɛatirã, Õ'acũrẽ uacã weenu'cũcãrã niwã.

⁹ Õ'acũ a'tiro nicɔ niwĩ:

“Musã ñecũsumɰa masã marĩrõpɔ nírã, yu'ɰre uacã weewã.

Cuarenta cũ'marĩ yu'ɰ añurõ weesere ï'amirã, tojo weewã.

¹⁰ Tojo weegɔ yu'ɰ na me'rã uacãti.

A'tiro niwũ: ‘Musã no'o ɰaro mejẽcã dia'cũ wee'e.

Yu'ɰ dutisere ne ɰawe'e.’

¹¹ Tojo weegɔ na me'rã uagɔ, ‘Diacjũta a'tiro weegati’ niwũ.

‘Yu'ɰ musãrẽ o'oatji di'tare ne ejasome.

Yu'ɰ me'rã soo, e'catitamusome’, niwũ narẽ”, nicɔ niwĩ Õ'acũ.

¹² Yu'ɰ acawererã, tu'omasĩña. Ne ni'cũ ña'arõ wãcũ, ẽjõpeotigɔ niticã'ña. Ña'arõ wãcũrã, cãrẽ ẽjõpeotirã, musã Õ'acũ catinu'cũgũrẽ cõ'arã weebosa'a. ¹³ A'tiro pe'e weeya. Ɛmɰcorinacũ a'merĩ wãcũtutuacã weeya. Nipe'tise musã catiri ɰmɰcore, ña'arõ weeri nírã, a'merĩ weetamunu'cũcã'ña. Musã ña'arõ wéerã, nemorõ ña'arõ weesãjãbosa'a. Õ'acũrẽ yu'rɔnu'cãbosa'a. Tojo weerã a'merĩ wãcũtutuacã weeya.

¹⁴ Marĩ ne waro Jesucristore ẽjõpeo'caronojõ ẽjõpeonu'cũrã. Tojo wéerã, marĩ Õ'acũ bese'cɰ Cristo wiogɔ nirõpɔ cũ me'rã ninu'cũrãsa'a.

¹⁵ Yu'ɰ ní'caronojõta a'tiro ojano'caro niwũ:

Ni'cãcã musã Õ'acũ ucũsere tu'orã, musã ejeripõ'rã butiticã'ña.

Dɔporocjãrã Õ'acũrẽ yu'rɔnu'cã'cãrã weronojõ niticã'ña, nino'caro niwũ.

¹⁶ Dɔporocjãrã Õ'acũ ucũsere tu'omirã, cãrẽ yu'rɔnu'cãcãrã niwã. Na nipe'tirã Egiptopɔ ní'cãrã Moisé miano'cãrã nicãrã niwã. Tojo miano'cãrã nimirã, Õ'acũrẽ yu'rɔnu'cãcãrã niwã. ¹⁷ Cuarenta cũ'marĩ Õ'acũ ña'arõ weerã me'rã uacɔ niwĩ.

Na yucu marĩrõ, masã marĩrõpɔ boabajaque'aticãrã niwã. ¹⁸ Õ'acũ cãrẽ yu'rɔnu'cã'cãrãrẽ “A'tiro weegati” nicɔ niwĩ: “Yu'ɰ narẽ o'oatji di'tare ne ejasome. Na yu'ɰ me'rã soo, e'catitamusome”, nicɔ niwĩ. ¹⁹ Tojo weerã marĩ masĩ'i. Na Õ'acũrẽ ẽjõpeotise ye bu'iri cũ o'oatji di'tare ejamasĩticãrã niwã. Cũ me'rã soo, e'catitamusãiticãrã niwã.

4

¹ Õ'acũ dɔporocjãrãrẽ “Soo, e'catitamurã a'tia”, nicɔ niwĩ. A'tiro nicã marĩ quẽ'rãrẽ mejãrõta nigũ weemi. Apetero weerã ni'cãrãrã musã tiropɔ nirã cũ me'rã soo, e'catitamutibosama. Tojo weerã nũcũĩ'ase me'rã cãrẽ yu'tiɔɰa'a. ² Marĩ quẽ'rã dɔporocjãrã weronojõta masãrẽ yu'ruose quetire wereno'cãrã ni'i. Námariã mejõ waro te quetire tu'ocãrã niwã. Tere tu'omirã, ẽjõpeoticãrã niwã. ³ Marĩ tere ẽjõpeorã pũrĩcã, cũ me'rã soo, e'catitamurãsa'a. Õ'acũ a'ti turi weetu'ajanɰ'cõca be'ro soocɔ niwĩ. Dɔporopɔre “Soorãsama” ní'cɔ nimigũ, masã marĩrõpɔ sija'cãrãrẽ ucũgũ, a'tiro nicɔ niwĩ:

Yu'ɰre ẽjõpeotise bu'iri na me'rã uagɔ, “Diacjũta yu'ɰ me'rã soo, e'catitamusome”, niwũ, nicɔ niwĩ.

⁴ Aperopɔ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpɔ cũ a'ti turire weetuoca nɰmɰ be'ro cja nɰmũrẽ a'tiro ojano'caro niwũ:

Ti nɰmɰ nicã, nipe'tise cũ wéeca be'ro saurure soocɔ niwĩ Õ'acũ.

⁵ Apaturi mejãrõta a'tiro ojano'wũ tja:

Yu'ɰ me'rã soo, e'catitamurã wa'asome, nicɔ niwĩ.

⁶ Dɔporocjārãpɔ Õ'acũ yu'rũose quetire tɔ'omɔ'tã'cãrã, na yu'rũnɔ'cã'que bu'iri cã me'rã soo, e'catitaturã wa'aticãrã niwã. Æpẽrã pe'ere cũ me'rã soo, e'catitaturã wa'atjo dɔ'sa'a yujupɔ. ⁷ Dɔporocjārãpɔ na soo, e'catitaturã wa'aticã ã'agũ, Õ'acũ marĩ pe'ere ape nɔmɔ besecũúcɔ niwĩ. Cũ beséca nɔmɔ a'tocatero ni'i. Õ'acũ be'ropɔ Davi oja'que me'rã marĩrẽ a'tere masícã weemi. Tere Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpɔ a'tiro ojacɔ niwĩ:

A'tocaterore mɔsã Õ'acũ ucũsere tɔ'orã, mɔsã ejeripõ'rã bɔtiticã'ña, nicɔ niwĩ.

⁸ Todɔporopɔ Josué Israe curuacjārãrẽ Canaá wãmetiropɔ su'ori miacɔ niwĩ. Cũ narẽ topɔ miaa, narẽ soose o'oticɔ niwĩ. Cũ o'óca be'ro nicãma, Õ'acũ be'ropɔre tere ucũnemotibopĩ. ⁹ Tojo weero masĩno'o. Añubutiase soose Õ'acũ a'ti dí'ta wéeca be'ro soo'caronojõta marĩ cũ yarãrẽ “Soose dɔ'sa'a yujupɔ”, nino'o. ¹⁰ Õ'acũrẽ añurõ ãjõpeogɔ, cũ me'rã soo, e'catitaturãgũsami. Cũ da'rasetisere cũ me'rã ejerisãjãgũsami. Õ'acũmarícã cũ da'rãca be'ro soocɔ niwĩ. Tojo weegɔ Õ'acũ me'rã nigũ cũ me'rã soogɔsami. ¹¹ Õ'acũ me'rã soorãti níãrã, marĩ quẽ'rã wãcũtutuarũa'a. Dɔporocjārãpɔ Õ'acũrẽ yu'rũnɔ'cã'caro weronojõ weesirututicã'rõũa'a. Na ãjõpeotise bu'iri cũ me'rã sooticãrã niwã.

¹² Õ'acũ ye ucũse ninu'cũcã'a. Tutuayũ'rũa'a. Ñosẽrĩ pjĩjo pũaperi osoyojaca pjĩ me'rã ñosẽrõ weronojõ ni'i. Ti pjĩ nemorõ Õ'acũ ucũse pũrícã marĩ po'peapɔ, marĩ ejeripõ'rãpɔ, marĩ wãcũsepɔ, nipe'tiropɔ sãjãsa'a. Õ'acũ ucũsere tɔ'orã, marĩ po'peapɔ wãcũsere “Añu ni'i, o ña'a ni'i”, ni besemasĩno'o. ¹³ Marĩ Õ'acũ wee'cãrã ni'i. Cãrẽ ne du'timasĩwe'e. Nipe'tise marĩ nisere, marĩ weesere cũ ã'amasĩmi. Cũta marĩ wee'quere “¿De'ro weerã tojo weeri?” ni besegɔsami.

Jesú pa'ia wiogɔ weronojõ nimi nise ni'i

¹⁴ Jesú Õ'acũ macũ pa'ia wiogɔ weronojõ marĩrẽ Õ'acũrẽ sãrĩbosagɔ nimi. Cũ Õ'acũ pɔ'topɔ nimi. Tojo weerã marĩ cãrẽ ãjõpeonu'cũcã'rõũa'a. ¹⁵ Õ'acũrẽ marĩrẽ sãrĩbosagɔ pa'ia wiogɔ weronojõ nimi. Cũ quẽ'rã marĩ weronojõ pi'eticɔ niwĩ. Tojo weegɔ marĩ tutuaticã, marĩrẽ pajaña'sami. Cũ nipe'tise ña'arõ wa'asere tɔ'oña'cɔ niwĩ. Tojo nicã wãtĩ marĩrẽ ña'asere weedutironojõta Jesú quẽ'rãrẽ ña'asere weeduticɔ niwĩ. Wãtĩ tojo weedutimicã, Jesú pe'e ne ni'cãti ña'arõ weeticɔ niwĩ. ¹⁶ Marĩrẽ cũ pajaña'yucã, uiro marĩrõ Õ'acũ cũ weetamusere sãrĩmasĩ'i. Marĩrẽ añurõ weegɔsami. Marĩrẽ mejãcã wa'acã, cãrẽ weetamuse sãrĩcã, pajaña'gũsami.

5

¹ Pa'ia wiogɔre beserã, na wa'tero nigũrẽ besema. Cũ, masã ye cjase niatjere Õ'acũrẽ sãrĩbosagɔ nimi. Masã ña'arõ wee'quere acobojose sãrĩgũ, wa'icãrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõmi. ² Pa'ia wiogɔ marĩ weronojõ nimi. Masũ níãgũ, cũ quẽ'rã tutuatimi. Tojo weegɔ tutuatirãrẽ, tɔ'omasĩtirãrẽ, no'o ɔaro weebajaque'atirãrẽ pajaña'sami. ³ Cũ quẽ'rã cũ basu ña'arõ wee'que wapa ãpẽrãrẽ weebosaronojõta wa'icãrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõsami.

⁴ Ne ni'cũ pa'ia wiogɔ cũ basu bese sãjãmasĩtisami. A'tiro pe'e weeno'sami. Õ'acũ basu bese sãrõsami. Cũ Aarõrẽ wee'caronojõta weesami. ⁵ Õ'acũ bese'cɔ Cristo quẽ'rãrẽ tojota wa'acaro niwã. Cristo Õ'acũ tiropɔ pa'ia wiogɔ weronojõ wa'agɔ, cũ basu beseticɔ niwĩ. Õ'acũ pe'e cãrẽ bese sãrõcɔ niwĩ. Yu'u mɔsãrẽ a'te dɔporo oja'caronojõta a'tiro nicɔ niwĩ:

Mu'u yu'u macũ ni'i.

Ni'cãcã me'rã yu'u mu'u pacɔ ni'i nisere ã'o'o.

⁶ Aperopɔ quẽ'rãrẽ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpɔ cũ macũrẽ a'tiro nicɔ niwĩ:

Mu'x pa'i ninu'cũgũsa'a.

Melquisedec ní'caronojõta nigũsa'a, nicu niwĩ.

⁷ Õ'acũ bese'cu Cristo a'ti nucũcãpu nígu, cãrẽ ñubuecu niwĩ. Cãrẽ sãrĩgũ, uputu tutuaro me'rã, utise me'rã Õ'acũrẽ sãrĩcu niwĩ. Cãrẽ wãrĩticã weemasĩbo'cure tojo sãrĩcu niwĩ. Cã Õ'acũ uaro weesĩ'ricu niwĩ. Cã tojo weecã ï'agũ, cã sãrĩsere tu'ocu niwĩ. ⁸ Cristo Õ'acũ bese'cu cã macũ nimigũ, pi'eticu niwĩ. Tojo pi'etigu, Õ'acũ dutisere yu'ticu niwĩ. Te me'rã Õ'acũrẽ yu'tisere añurõ masĩcu niwĩ. ⁹ Cã wãrĩgũ, nipe'tise cã pacu cũu'quere weecu niwĩ. Tojo weegu cã masãrẽ yu'rũogu sãjãcu niwĩ. Marĩ nipe'tirã cãrẽ ãjõpeo yu'tirãrẽ yu'rũo, catinu'cũcã weemi. ¹⁰ Õ'acũ Melquisedec pa'ia wĩogu warore weronojõ cãrẽ sõrõcu niwĩ.

Ëjõpeodu'uri nĩrã, wãcũtutuaya nise ni'i

¹¹ Õ'acũ bese'cu Cristo pa'ia wĩogu waro Melquisedec weronojõ nisere peje waro weresĩ'rĩsa'a. Tojo weresĩ'rĩmigũ, musã tu'omasĩti, tu'osĩ'rĩtise ye bu'iri basiowe'e. ¹² Musã yoacã Jesucristore ãjõpeowu. Ni'cãrõacãrẽ ãpãrãrẽ bu'erãpu nitojabosa'a. Tojo nimirã, Õ'acũ yere mejõ niseacãrẽ apaturi wereapocã u'a. Musã tutuatirã waro weronojõ wa'a'a tja. Tojo weerã diasatiseacãrẽ añurõ tu'orãnojõ o'orã, tu'otiyu'rũocã'a. Ba'asere ba'arõnojõ o'orã, ni'cãrõacãrẽ wecu õpãcõrẽ sĩ'rĩrã weronojõ ni'i yujupu. ¹³ Wecu õpãcõ dia'cũrẽ sĩ'rĩrã, wĩ'marã waro nima. Musã na wĩ'marã weronojõ diacjũ weesere Õ'acũ ye cjasere masĩwe'e. ¹⁴ Ba'ase butise pe'e bu'cũrã ba'ase ni'i. Na diasasere masĩma. Añusere, ña'asere besepo'cãrãpu nima.

6

¹ Marĩ añurõ ãjõpeorã nisĩ'rĩrã, Cristo ye queti diasasere bu'erã. Marĩrẽ bu'emũ'tã'quere apaturi bu'eticã'rã majã. Bu'etojawu tema. Marĩ bu'emũ'tã'que a'tiro niwũ. Marĩ ña'arõ wee'quere acobojose sãrĩdutiwu. Tojo ña'arõ wee'que bu'iri pecame'epu wa'abopã, niwũ. Marĩ wãcũse ducayuroa'a nisere bu'ewu. Tojo nicã Õ'acũrẽ ãjõpeoroa'a nisere bu'emũ'tãwũ. A'te ne waro bu'enũ'cã'quere weeticã'rã majã. ² Apeye quẽ'rãrẽ wãmeyesere, Espĩritu Santure ñapeorã cuocã weesere bu'emũ'tãwũ. Tojo nicã wãrĩ'cãrã masãrãsama, ña'arõ wee'cãrã pecame'epu bu'iri da'reno'rãsama nisere bu'ewu. ³ Ni'cãrõacã Õ'acũ cã uacã, apeyere, diasasere bu'ennemobosa'a.

⁴⁻⁶ Musã apetero weerã Jesucristo quetire ãjõpeomirã, ãjõpeodu'ubosa'a. Õ'acũ masãrẽ catinu'cũsere o'ocu niwĩ. Cũ o'omicã, na ãjõpeodu'ubosama. Tojo ãjõpeodu'urãnojõrẽ a'tiro ni'i. Na wãcũsere apaturi ne ducayumasĩtisama. Tojo nicã Espĩritu Santure cuorãnojõ, no'o Õ'acũ ye queti añuse quetire masĩrãnojõ tere ãjõpeodu'urã, ne apaturi na wãcũsere ducayumasĩtisama. Õ'acũ tutuase o'osere masĩmirã Jesucristore ãjõpeodu'urã, ne apaturi acobojose sãrĩmasĩtisama. Cãrẽ ãjõpeodu'urã, na basu Õ'acũ macũrẽ apaturi curusapu paabi'perã weronojõ weerã weema. Nipe'tirã ï'orõpu cãrẽ yabi bujicã'rã weema. ⁷ Õ'acũ masãrẽ añurõ weese a'tiro ni'i. Masã di'ta weronojõ nima. Õ'acũ narẽ añurõ weese acoro pejaro weronojõ ni'i. Nipe'tisetiri acoro pejasetirinucũ di'tapu si'bisãjã'a. Aco di'tapure añurõ si'bisãjãca be'ro na otese añurõ pĩ'rĩ ducatisa'a. Tojo ducaticã, ti di'ta wĩogu tere ï'agũ, añu ni'i. Õ'acũ "Añuse di'ta ni'i", nisami. Tojo weronojõ añurõ weerãrẽ e'catise me'rã narẽ ï'asami. ⁸ ãpãrã pe'e ña'ase di'ta weronojõ nima. Ña'ase di'tapure acoro pejamicã, pota, ña'ase dia'cũ bajuasa'a. Ti di'ta wapamarĩ'i. Ti di'ta wĩogu tere ï'agũ, "Ña'ase ni'i, ãjũacõ'arã", nisami. Cũ ní'caronojõ Õ'acũ quẽ'rã cãrẽ ãjõpeodu'urãrẽ mejãrõta nisami.

Marĩ u'musepu niatjere e'catiyurã ejõpeodu'usome nise ni'i

⁹ Yu'u mairã, ujũacõ'asere ucũmigũ, yu'u "Õ'acũ musãrẽ ujũacõ'agũsami", nigũ mejeta wee'e. Musã yu'ruono'cãrãpu ni'i. Tojo weerã añurõ wee'e. ¹⁰ Õ'acũ queoro weegú nimi. Cũ musã acawererã Jesucristore ejõpeorãrẽ musã añurõ wee'quere acobojosome. Narẽ musã weetamusere acobojosome. Musã narẽ añurõ wéerã, Õ'acũrẽ ma'isere i'o'o. ¹¹ Musã a'tiro weecã uputu ua'a. Apẽrãrẽ weetamurã, musãncũ e'catise me'rã añurõ weesĩ'rĩsere tojota weeyapaticã'ña. Tojo weero Õ'acũ "O'oguti" ní'que queoro musã wãcũ'caronojõta wa'arosa'a. ¹² Musã nijĩsjarã dojocã uatisa'a. Apẽrã Jesucristore ejõpeorã weronojõ weeya. Na, narẽ ña'arõ wa'acã, wãcũtutuama. Ne Jesucristore ejõpeodu'utima. Na tojo weecã i'agũ, Õ'acũ narẽ cũ "O'oguti" ní'quere o'ogusami. Musã quẽ'rã narẽ i'acũu, weesirutuya.

¹³⁻¹⁶ Masã "Diacjũta ni'i" nĩrã, na yu'ruoro nigũ me'rã wãmepeorã weesama. Na tojo ni wãmepeocã, narẽ "Tojo niwe'e", nita basiotisa'a. Õ'acũ pũrĩcã Abrahãrẽ "Mu'urẽ añurõ weeguti" ní'gũ, apĩ wãme me'rã wãmepeoticu niwĩ. Ne ni'cũ Õ'acũ nemorõ niyu'runu'cãgũ marĩmi. Tojo weegu "A'tiro weeguti" ní'gũ, cũ basu wãmepeocu niwĩ. A'tiro nicu niwĩ: "Diacjũta ni'i. Mu'urẽ añubutiario weeguti. Mu'u pãrãmerã pãjãrã nituriarãsama", nicu niwĩ. Abrahã cũ tojo ní'quere sojaticu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ cũrẽ "Tojo weeguti" ní'quere ñe'ecu niwĩ. ¹⁷ Õ'acũ "Masãrẽ 'Añurõ weeguti' ní'quere 'ducayusome'" ní'gũ, cũ basu wãmepeocu niwĩ. Marĩrẽ cũ "O'oguti" ní'quere 'Ñe'erãsa'a'" ni masĩdutigu, tojo weecu niwĩ. ¹⁸ Tojo weero te puaro cũ wãmepeose, cũ "Masãrẽ añurõ weeguti" ní'que ne ducayuta basiowe'e. Õ'acũ ne nisoomasĩtimi. Cũ diacjũ ucũse me'rã marĩrẽ cũ yu'ruono'cãrãrẽ wãcũtutuacã weemi. Cũ marĩrẽ "Añurõ weeguti" ní'caronojõta weegusami, nino'o. ¹⁹ Tere wãcũrã, marĩ u'musepu niatjere e'catise me'rã co'teyurã, ejõpeodu'usome. Marĩ co'teyuse ninu'cũcã'rõsa'a. Ducayusome. Jesú u'muse Õ'acũ nirõpu sãjãacu niwĩ. Tojo weerã marĩ tojo tu'oña'a. ²⁰ A'tiro ni'i. Judío masã pa'ia wiogu Õ'acũ wi'i po'peapu cũ Nibutiari Tucũpu sãjãagũ, a'tiro weesami. Usebutiri caserojore yu'rusãjãasami. Jesú cũ wẽrĩca be'ro u'musepu sãjãagũ, ti caserojore yu'ruagu weronojõ weecu niwĩ. Marĩ u'musepu wa'atji ma'arẽ pãobosagu weecu niwĩ. Cũ tojo weese me'rã pa'ia wiogu waro weronojõ tojacu niwĩ. Cũ Melquisedec ní'caronojõta pa'i ninu'cũgũsami.

7

Jesú Melquisedec weronojõ pa'ia wiogu nise ni'i

¹ Duporocjũ Melquisedec wãmetigu Salem wãmetiri macã wiogu nicu niwĩ. Cũ pa'i niyugu, Õ'acũ nipe'tirã bu'ipu nigũrẽ masãrẽ sãrĩbosacu niwĩ. Cũ ní'caterore Abrahã apẽrã wiorã me'rã a'mewẽjẽcu niwĩ. Na me'rã a'mewẽjẽgũ ejagu, cũ yarã me'rã wapata'adajacu niwĩ. Cũ tojo weedajacã, Melquisedec cũrẽ põtẽrĩgũ ejacu niwĩ. Cũrẽ põtẽrĩgũ, "Õ'acũ mu'urẽ añurõ weeato", nicu niwĩ. ² Cũ tojo ní'ca be'ro Abrahã cũ a'mequẽgũ wapata'a'quere diez mesãrĩ ducawaacũucacu niwĩ. Ni'cã mesãrẽ Melquisedere o'ocu niwĩ. Melquisedec wãme "Wiogu queoro weegú" nisĩ'rĩrõ wee'e. Cũ Salem wãmetiri macãcũ nitjãgũ, "Ejerisãjãse wiogu" nicu niwĩ. Salem "Ejerisãjãse" nisĩ'rĩrõ wee'e. ³ Melquisedec pacusumuarẽ, cũ ñecũsumuarẽ ne masĩno'ña marĩ'i. Cũ bajua'quere, cũ wẽrĩ'que quẽ'rãrẽ ne masĩno'ña marĩ'i. Tojo weegu Melquisedec Õ'acũ macũ Jesucristo pa'i ninu'cũacjũ weronojõ nicu niwĩ.

⁴ Musã Melquisedere wãcũña. Mejõ nigũ mejeta nicu niwĩ. Marĩ ñecũ Abrahã waromarĩcã cũ wiorãrẽ a'mewẽjẽgũ wapata'a'quere diez mesãrĩ cũ seeneocũu'quere

cūrē ni'cā mesārē o'owapamocū niwī. ⁵ Moisé duti'que pa'iare o'odutisere a'tiro ojano'wū: “Leví pārāmerā nituriarā pa'ia nirā dia'cūrē cārō wapaseeato”, niwū. Abrahā cū o'o'caronojōta masā na cūosere o'odutiwū. Na, na acawererā waro nimicā, tojo nicā Abrahā pārāmerā nimirā, na o'osere ñe'ecārā niwā. ⁶ Melquisedec pūrīcā Leví pārāmi nituriatimigū, a'tiro weecū niwī. Abrahā Ō'acū “Añurō weeguti” nino'cure cū cūosere o'ocā, ñe'ecū niwī. Tere ñe'egū, Abrahārē “Ō'acū mū'urē añurō weeato”, ni sērībosacū niwī. ⁷ A'te diacjūta ni'i. “Ō'acū mū'urē añurō weeato” nigú pe'e apī “Tojota weeato” ni, yū'tigū nemorō wiogū niyū'rūnū'cāmi. ⁸ A'tiro nicā pa'ia marī wa'tero nirā āpērā o'osere ñe'erā marī weronojō masā nima. Na quē'rā wērīsama. Abrahā o'o'quere ñe'e'cū Melquisedec pe'ema Ō'acū ye queti ojāca pūrīpū catinu'cūgū weronojō nigūrē ojano'caro niwū. Cū catinu'cūgū weronojō ucūno'mi. ⁹⁻¹⁰ Leví Abrahā pārāmi nicū niwī. Cū pārāmerā nituriarā quē'rā Abrahā pārāmerā nicārā niwā. Leví, tojo nicā nipe'tirā cū pārāmerā nituriarā pa'ia nicārā niwā. Na, masā o'osere ñe'ecārā niwā. Abrahā Melquisedere a'merī bocaecā, na quē'rā marī'cārā nimirā, Abrahā me'rā nīrā weronojō nicārā niwā. Tojo weero a'tiro nita basio'o. Leví pārāmerā nituriarāpū Abrahā Melquisedere o'ocā, na quē'rā cūrē o'obu'ipejatamu'cārā weronojō nicārā niwā.

¹¹ Israe curuacjārā, pa'ia Leví ya curuacjārā me'rā Ō'acū dutisere ñe'ecārā niwā. Na Leví ya curuacjārā Aarō pārāmerā nituriarā nicārā niwā. Na pa'ia āpērā Ō'acū dutisere siruturārē añurā wa'acā weemasīticārā niwā. Weemasīcā pūrīcārē, Ō'acū apī pa'i sōrōtibopī. Apīrē sōrōgū, Aarō ya curuacjūrē sōrōticū niwī. Melquisedec weronojō nigú pe'ere sōrōcū niwī. ¹² Apī pa'i sājācā, todūporo cjase dutise quē'rā dūcayusa'a. ¹³ Marī wiogū Jesucristore Ō'acū ye queti ojāca pūrīpū a'tiro nicū niwī: “Mū'ū pa'i Melquisedec ní'caronojō ninu'cūgūsa'a”, nicū niwī. Jesucristo pa'i niacjū nimigū, Leví ya curuacjū niticū niwī. Cū ya curuacjū ne ni'cū pa'i sājāticū niwī. ¹⁴ Masīno'o, marī wiogū Jesucristo Judā ya curuacjū nicū niwī. Moisé pa'iare ucūgū, ne ni'cāti “Judā ya curuacjārā pa'ia nirāsama”, niticū niwī.

¹⁵⁻¹⁶ Apī pa'i Melquisedec weronojō nigú bajuase me'rā a'tiro masīno'o. Jesucristo pa'i sājācā, Leví ya curuacjārā pa'iare sōrōduti'caronojō wa'aticaro niwū. Cū catinu'cūgū nise me'rā pe'e pa'i sājācū niwī. ¹⁷ Ō'acū Jesucristore a'tiro nicū niwī: Mū'ū pa'i ninu'cūacjū ni'i.

Melquisedec ní'caronojōta nigūsa'a, nicū niwī.

¹⁸ Ō'acū todūporo cū dutise cūmū'tā'quere mejō nise tojacā weecū niwī. Te masārē añurō nisetīcā weeticaro niwū. ¹⁹ A'tiro ni'i. Moisé duti'quere yū'tirā, masā añurā wa'aticārā niwā. Ni'cārōacāma marī Jesucristore ējōpeorā, añurā toja'a. Ō'acūrē masīta basio'o. Tojo weerā añurō e'catiyu'u.

²⁰ Ō'acū cū macūrē pa'i sōrōgū, cū basuta “Diacjū weeguti”, nicū niwī. ²¹ Āpērā pa'ia pe'ere sōrōgū, tojo niticū niwī. Ō'acū cū macūrē sōrōgū, cū basu wāmepeo, sōrōcū niwī. Ō'acū cū ye queti ojāca pūrīpūre a'tiro ojano'wū:

“Yū'ū basuta diacjū tojo weeguti” ní'que dūcayuno'ña marīrōsa'a.

Mū'ū pa'i ninu'cūacjū ni'i.

Melquisedec weronojōta nigūsa'a, nicū niwī.

²² Cū tojo ní'quere a'te me'rā masīno'o. Jesús me'rā Ō'acū “Masārē añurō weeguti” ní'quere diacjūta nigū weepī, nino'o. Cū Moisé me'rā “Masārē añurō weeguti” nimū'tā'que nemorō a'te be'ro cjase pe'e añuyū'rūnū'cā'a. ²³ Pa'ia pājārā waro sājāmujācārā niwā. Na wērīse bu'iri ninu'cūmasīticārā niwā. Na wērīca be'ro āpērā dūcayumujācārā niwā. ²⁴ Jesús pūrīcā catinu'cūcūsami. Cū pa'i nisere āpērārē

ducayuturiasome. ²⁵ Tojo weegu Õ'acürē masĩsĩ'rĩrãrē yu'rũwetidojacã weemi. Cürē ějõpeorãrē tojo weemi. Cũ catinu'cũgũ marĩ ye niatjere Õ'acürē sērĩbosanu'cũmi.

²⁶ Tojo weegu Jesú pa'ia wiogu waro nimi. Cũnojõrēta marĩ ɯa'a. Cũ ña'ase moogũ, añubutiagu, ña'arõ weetigu nimi. Marĩ ña'arõ weerã weronojõ nitimi. Õ'acũ cürē nipe'tirã bu'ipɯ cũucɯ niwĩ. ²⁷ Cũ ãpērã pa'ia wiorã weronojõ nitimi. Pa'ia wiorã ɯmucorinucũ na ña'arõ wee'quere acobojosere sērĩrã, wa'icürãrē wējē ɯjũamorõsama. Be'ro ãpērã yere mejãrõta weebosasama. Jesucristo pe'e a'tiro weecu niwĩ. Cũ ni'cãtita na wa'icürãrē wējē ɯjũamorõpeo'caro weronojõ wéegɯ, cũ basu cũ wērĩse me'rã masã ña'arõ wee'quere wērĩwapayepe'ocã'cɯ niwĩ. Cũ nipe'tirã ye niatjere tojo weebosacɯ niwĩ. ²⁸ Moisé duti'que me'rã pa'ia wiogure sörörã, a'tiro weeno'caro niwũ. Cürē sörörã, cũ añurõ weenu'cũtimicã, besesörõno'caro niwũ. Tojo wéeca be'ro Õ'acũ pe'e diacjũta cũ basu cũ macürē pa'ia wiogu waro sörõcɯ niwĩ. Cũ macũ añugũ ninu'cũgũrē tojo weecu niwĩ.

8

Jesú apobosari masã nimi nise ni'i

¹ Nipe'tise ni'cãrõacã yu'ɯ oja'que a'tiro ni'i. Jesucristo marĩ yagu pa'ia wiogu waro nimi. Cũ ɯ'musepɯ wiogu dujiri cũmurõ Õ'acũ tutuayɯ'rugɯ tiro diacjũ pe'e ejanujãcɯ niwĩ. ² Cũ ɯ'musepɯ Õ'acũ Nibutiari Tucũpure pa'ia wiogu weronojõ nisami. Ti wi'i Õ'acũ wéeca wi'i ni'i. Masã mejēta weecãrã niwã. ³ A'ti di'tapɯma pa'ia wiorãrē wa'icürãrē wējē ɯjũamorõpeodutiro sörõno'caro niwũ. Tojo nicã apeyere o'odutirã sörõno'cãrã niwã. Tojo weegu Jesucristo quē'rã Õ'acürē apeyenojõ o'ocã, añutɯ'sa'a nígũ wērĩgũ, cürē apeyenojõ o'ogu weronojõ weecu niwĩ. ⁴ Jesucristo a'ti nucũcãpure tojadojagu, ne cã'rõ pa'i nima'atibopĩ. ãpērã pa'ia Moisé duti'caronojõta Õ'acürē apeyenojõrē o'orã nitojacãrã niwã. Tojo weero basiotibopã. ⁵ A'ti nucũcãpɯ pa'ia Õ'acũ cjasere da'rãrã a'tiro weema. Na Õ'acũ wi'i ɯ'musepɯ nirĩ wi'i cjasere weronojõ weerã weema. Marĩ masĩ'i. ɯ'muse cja wi'i pe'e ti wi'i waro ni'i. A'ti nucũcã cja wi'i pe'e ɯ'muse cja wi'i queose ni'i. Tojo weegu Õ'acũ cũ ya wi'i a'ti nucũcã cja wi'ire weedutigɯ, Moisére a'tiro nicɯ niwĩ: “Añurõ wãcũña. Nipe'tise ya wi'i cjasere mɯ'urē ɯrũgũpɯ ĩ'o'caronojõta weeya”, nicɯ niwĩ. ⁶ A'tocateroma majã Jesú pa'ia wiogu waro Õ'acũ tiropɯ marĩrē sērĩbosanu'cũgũ nimi. Cũ weese ãpērã pa'ia ye nemorõ añuyɯ'rũnɯ'cã'a. A'tiro ni'i. Õ'acũ ne waro masã me'rã apogu, “Yu'ɯ duti'quere wéerã, yarã nirãsama”, nicɯ niwĩ. Be'rore tja masã me'rã apogu, “Musã wiogu nigũti. Musãrē yarã wa'acã weeguti. Musãrē acobojoguti. Yu'ɯ me'rã catinu'cürãsa'a”, nicɯ niwĩ. Cũ tojo ní'quere masĩno'o. Cũ nimɯ'tã'que nemorõ be'ro cjase pe'e añuyɯ'rũnɯ'cã'a. A'te be'ro cjasere Jesúta queoro wa'acã weecu niwĩ. Tojo weero ãpērã pa'ia weese nemorõ añuyɯ'rũnɯ'cã'a.

⁷ A'tiro ni'i. Õ'acũ ne waro masã me'rã apo'que queoro wa'aticaro niwũ. Queoro wa'acãma, masã me'rã apaturi aponemotibopĩ. ⁸ Õ'acũ ne warocjãrãrē “Yu'ɯ duti'quere queoro weetima”, nicɯ niwĩ. Narē cũ ye queti ojãca pũrĩpɯ a'tiro ojano'wã:

Marĩ wiogu a'tiro nimi:

“Be'ropɯ yu'ɯ Israe curuacjãrãrē, tojo nicã Judã ya curuacjãrãrē apaturi añurõ na me'rã weepoguti tja.

⁹ Todɯporopɯ na ñecũsumɯa me'rã weeguti ni apo'caronojõ nisome.

Narē Egiptopɯ ní'cãrãrē yu'ɯ basu miiwijawɯ.

Narē ‘Añurõ weeguti’, nimiwũ.

Na pe'e yu'ɯ duti'quere weetiwã.

Tojo weegu narē cō'awā'cāwǎ", nicu niwī marī wiogu.

¹⁰ "Be'ropu Israe curuacjārā me'rā apaturi 'Añurō weeguti' ní'que a'tiro ni'i.

Yu'u duti'quere narē wācūcā weeguti.

Tojo nicā narē yu'u duti'quere ējōpeocā weeguti.

Tojo weegu yu'u na wiogu nigūti.

Na quē'rā yarā nirāsama.

¹¹ Na ne ni'cūrē yu'u Ō'acū nisere bu'esome.

Ne cū me'rācjūrē, cū acaweregure, 'Ō'acūrē masīña', nisome.

Nipe'tirā yu'ure masīrāsama.

Wī'marā, tojo nicā bācurā masīrāsama.

¹² Na ña'arō wee'quere acobojoguti.

Ne apaturi tere wācūnemosome", nicu niwī marī wiogu.

¹³ Ō'acū ne waropu "Masārē añurō weeguti", nicu nimiwī. Be'ro, "Apaturi masā me'rā añurō weeguti", ni apocu niwī tja. Tojo weero cū nimu'tā'que pe'e pe'tia wa'acaro niwū. Nipe'tise mejāmejā ñano'ña marī'i. Te maata pe'tidijase ni'i.

9

U'musepu nirī wi'i Ō'acū wi'i cjase, tojo nicā a'ti nucūcāpu nirī wi'i cjase ni'i

¹ Ni'cārōacāma a'tiro nigūti. Ō'acū ne waro "Masā me'rā añurō weeguti" nícaterore cūrē ñubuerā weewuadutisenojōrē cūucu niwī. Na ñubueri wi'i a'ti nucūcā cja wi'i nicaro niwū. ² Ti wi'i wa'icūrā caseri me'rā wéeca wi'i nicaro niwū. Ne sājāarī tucū Añurī Tucū wāmeticaro niwū. Topure sī'ocju nu'cūcaro niwū. Tojo nicā na Ō'acūrē o'orā pārē peoro nu'cūcaro niwū. ³ Usebūtiri caserojo yu'rūropu ape tucū Ō'acū Nibutiari Tucū nicaro niwū. ⁴ Ti tucūpu u'mūtise ūjūamorōpeowuaro uru me'rā wee'caro nicaro niwū. Tojo nicā Ō'acū "Masā me'rā añurō weeguti" ní'quere cuori acaro, uru casero me'rā omabi'aca acaro cūña'caro niwū. Ti acaro po'peapu ni'cārū uru me'rā weecaru nicaro niwū. Tirupu ba'ase maná wāmetise sñāacaro niwū. Apeye quē'rārē tuacju Aarō yagu ñasāwījicju nicaro niwū. Tojo nicā Ō'acū duti'quere oja'que pjīrī ūtā pjīrī sñāacaro niwū. ⁵ Ti acaro bu'ipure Ō'acūrē wereco'terā u'mūsecjārā queose yee'que nu'cūcaro niwū. Na topu niyucā, Ō'acū topu nisere ī'ono'caro niwū. Ō'acūrē wereco'terā wūuse docapu pa'ia wiogu Ō'acūrē masārē ña'arō wee'quere acobojodutigū dí wēestepeocu niwī. Ni'cārōacārē nipe'tise ti wi'i cjasere werenemomasītisa'a.

⁶ Ō'acū wi'ire apóca be'ro pa'ia na da'rawuasere wéerā, nimu'tārī tucūpure sājāanu'cūcā'cārā niwā. ⁷ Ape tucū pe'ere pa'ia wiogu waro dia'cū ni'cātita, ni'cā cū'marē sājāacu niwī. Topu sājāagū, wa'icūrā wējē'cārā ye díre miisājāacu niwī. Cū basu ña'arō wee'que wapa, tojo nicā masā na ña'arō wee'que wapare acobojose sērigū tojo weecu niwī. ⁸ Tojo wee'que me'rā a'tocaterore Espíritu Santu a'tiro marīrē ī'omi. Toduporopu pa'ia Ō'acū wi'ipu weewuasenojō ni'cārōacārē weenu'cūcāma, marī u'mūsepure ne sājāamasītibosa'a. ⁹ A'te nipe'tise toduporo cjase a'tiro nicārē queose ni'i. Titapure Ō'acūrē o'ose, na wa'icūrārē ūjūamorōpeose masārē bu'iri marīrā tu'oña'cā weemasīticaro niwū. ¹⁰ Te na weeseti'que a'tiro nicaro niwū. Sī'rīse, ba'ase, tojo nicā na Ō'acūrē ñubuese dūporo na ña'arō wee'quere coesetise nicaro niwū. Te dutise bu'icjase dia'cū nicaro niwū. Tojo weese téé Ō'acū tere ducayúca be'ropu añucaro niwū.

¹¹ Ō'acū bese'cu Cristo a'titojacu niwī. Ni'cārōacārē cū pe'e pa'ia wiogu waro nimi. Cū marīrē añusere miiticu niwī. Ni'cārōacārē cū pa'ia wiogu weewuasenojōrē Ō'acū wi'i u'mūsepure nirī wi'ipu weegu weesami. U'mūsepure nirī wi'i, a'ti nucūcā

cja wi'i nemorō, añubutiari wi'i nisa'a. Masã wéeca wi'i nitisa'a. ¹² Õ'acũ bese'cu Cristo ñ'muse cja wi'i Õ'acũ Nibutiari Tucũ waropure sãjãacu niwĩ. Cũ wa'icurã, cabracã, wecu wĩ'marã ye díre miisãjãaticu niwĩ. Tojo weronojō o'ogu, cũ ye dí me'rã, cũ wẽrĩse me'rã sãjãacu niwĩ. Te me'rã marĩ nipe'tirãrẽ ni'cãti me'rãta wẽrĩbosacu niwĩ. Marĩrẽ catinu'cũdutigu tojo weecu niwĩ. ¹³ Duporocjãrãpũ na wẽrĩ'cãrãrẽ da'raña'ca be'ro Õ'acũ ï'orõpũre ña'ase cuorã weronojō tojacãrã niwã. Tojo weerã wecuã umua ye díre, cabra ye díre, tojo nicã wecu wĩ'magō ñjũano'co ye nitĩ me'rã ña'ase cuorã weronojō nirãrẽ wẽestepeocãrã niwã. Narẽ Õ'acũ ï'orõpũre ña'ase moorã tojadutirã tojo weecãrã niwã. Diacjũta ni'i, nĩrō. Na, bu'ipũ dia'cũ añurã tojacãrã niwã. ¹⁴ Wecu ye dí me'rã, cabra ye dí me'rã tojo weeta basiocã pũrĩcãrẽ, Cristo ye dí me'rãma tjã'a. Cristo Espĩritu Santu ninu'cũgũ weetamuse me'rã wa'icurã ñjũamorõpeoronojō o'ogu, cũ basu Õ'acũrẽ wiagu, wẽrĩcu niwĩ. Cũ curusapũ wẽrĩgũ, ña'ase moogũ nicu niwĩ. Cũ ye dí me'rã marĩ bu'iritirã, ña'arō weeseti tu'oña'quere pecame'epũ wa'abo'cãrãrẽ yũ'rũweticã weecu niwĩ. Cũ Õ'acũ catinu'cũgũ yere weenu'cũdutigu tojo weecu niwĩ.

¹⁵ Tojo weegu Jesucristo a'tiro weegũ nimi. Be'ropure masãrẽ apaturi Õ'acũ “Yũ'u musã wiogu nigũti. Musã, yarã nirãsa'a” ní'quere apobosagu nimi. Toduporocjãrã pe'e Õ'acũ nimũ'tãse cũ duti'que doca nĩrã, ña'arō wee, cũ duti'quere yũ'rũnũ'cãcãrã niwã. Jesucristo wẽrĩse me'rã tere acobojono'cãrã niwã. Tojo nicã Õ'acũ bese'cãrã cũ “O'oguti” ní'que catinu'cũsere ñe'erãsama. ¹⁶ A'tiro weronojō ni'i. Ni'cũ cũ wẽrĩse duporo cũ acaweregure “Yũ'u cuose mu'u ye tojarosa'a”, nisami. Cũ wẽrĩcã ï'arã, wẽrĩ'cu ye ní'quere cãrẽ o'osama. ¹⁷ Cũ wẽrĩse duporo cũ “O'oguti” ní'quere ñe'emasĩtisami. Cũ wẽrĩca be'ropũ dia'cũ ñe'emasĩsami. ¹⁸ Tojo weero Õ'acũ “Masãrẽ a'tiro weeguti” nimũ'tã'que quẽ'rãrẽ tojota wa'acaro niwũ. Wa'icurãrẽ wẽjẽ, na ye dí wẽestese me'rã dia'cũ Õ'acũ “Tojo weeguti” ní'que wa'anũ'cãcaro niwũ. ¹⁹ Moisé a'tiro weecu niwĩ. Cũ nipe'tise Õ'acũ duti'quere nipe'tirã tu'oropũ bu'ecu niwĩ. Bu'etojanũ'cõ, cũ sõ'arĩ casero oveja poari me'rã wéeca caserore miicũ niwĩ. Tojo nicã yucũsiti hisopo wãmetiri sitire pe'ecu niwĩ. Wecu macũ wẽjẽno'cu ye díre, cabra ye díre aco me'rã morẽcu niwĩ. Be'ro sõ'arĩ caserore ti siti dupũpũ ña'teõ'o, te dípũ yosomiicũ niwĩ. Be'ro Õ'acũ ye duti'que ojãca pũrĩrẽ, tojo nicã masã nipe'tirãrẽ wẽestepeocũ niwĩ. ²⁰ Cũ tojo wéeca be'ro narẽ nicu niwĩ: “A'te dí me'rã Õ'acũ masãrẽ ‘Tojo weeguti’ ní'quere masĩno'o”, nicu niwĩ. ²¹ Apeyere, Moisé Õ'acũ wi'ire a'tiro weecu niwĩ. Nipe'tise ti wi'i po'peapũ Õ'acũrẽ ñjõpeorã na cuosere dí me'rã wẽestepeocũ niwĩ. ²² Titare Õ'acũ dutise a'tiro nicaro niwũ. Dí me'rã Õ'acũ wi'ipũ nisere cũ ï'orõpũ añuse tojadutiro wẽestepeono'caro niwũ. Wẽestepeoya marĩcã, Õ'acũ masã ña'arō wee'quere acobojoticũ niwĩ. Dí me'rã dia'cũ Õ'acũ masã ña'arō weesere acobojono'o.

Jesú cũ wẽrĩse me'rã masã ña'arō wee'quere yũ'rũose ni'i

²³ Duporo cjase Õ'acũ wi'ipũ weewũasenojō ñ'muse cjase queose nicaro niwũ. Tere Õ'acũ ï'orõpũ añuse tojadutirã a'tiro weecãrã niwã. Wa'icurãrẽ wẽjẽ, na ye dí me'rã wẽestepeocãrã niwã. Duporocjãrã na wee'que nemorō ñ'muse cjase pe'e añuyũ'rũnũ'cã'a. Tojo weero wa'icurãrẽ ñjũamorõpeo'que nemorō, añuse warore ña'a. Te Jesucristo wẽrĩse ni'i. ²⁴ A'ti nucũcãpũre Jesucristo masã wéeca wi'i Añurĩ Tucũ wãmetiri tucũpũre sãjãaticu niwĩ. Ti wi'i ñ'muse cja wi'i queose nicaro niwũ. Cũ ñ'muse waro pe'ere sãjãacu niwĩ. Ni'cãrõacãrẽ cũ Õ'acũ tiropũ marĩrẽ sẽrĩbosagu weesami. ²⁵ Toduporopũ pa'ia wiogu judío masũ Õ'acũ Nibutiari Tucũpũre ni'cãrẽtiri cũ'marĩnũcãrẽ wa'icurã ye díre miisãjãamũjãcu niwĩ. Te dí,

cũ ye dí niticaró niwũ. Cristo pũrĩcãrẽ cũ ye dí waro nicaro niwũ. Cũ wẽrĩse me'rã ni'cãtita u'muse Õ'acũ tiropũ sãjãacu niwĩ. ²⁶ Jesucristo pa'ia wiogũ weronojõ wéégũ pũrĩcã, a'ti di'ta du'pocãticãputa wẽrĩnu'cã, a'tiro nicã quẽ'rãrẽ wẽrĩnu'cũcã'bosami. Tojo weronojõ o'ogũ, a'tocatero a'ti umũco pe'tiwã'cãrĩ curare Cristo a'ti nucũcãpũre bajuacu niwĩ. Cũ ni'cãtita nipe'tirã ye niatjere wẽrĩbosacu niwĩ. Ña'arõ wee'quere cõ'agũ, tojo weecu niwĩ. ²⁷ Marĩ quẽ'rã nipe'tirã ni'cãti me'rãta wẽrĩdijarãsa'a. Wẽrĩca be'ro Õ'acũ marĩrẽ besegusami. ²⁸ Cristo ni'cãtita cũ wẽrĩse me'rã wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeoro weronojõ weecu niwĩ. Tojo weese me'rã masã nipe'tirã ña'arõ wee'quere cõ'acu niwĩ. Be'ro apaturi a'tigusami. Masã na ña'arõ wee'quere cõ'agũ mejẽta a'tigusami. Masã cũrẽ yucuerã pe'ere yũ'ruogũ a'tigũ weegusami.

10

¹ Moisé dutise Õ'acũ masãrẽ be'ropũ añurõ weeatje queose nicaro niwũ. Tojo weero Moisé duti'que masãrẽ Õ'acũ me'rã añurõ nímasĩcã weeticaro niwũ. Te a'tiro nicaro niwũ. Na Õ'acũ me'rã añurõ nisĩrĩrã, ni'cãti cũ'marĩnucũ wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeocãrã niwã. Te narẽ Õ'acũ ĩ'orõpũ añurã waro tojacã weemasĩticaro niwũ. ² Te masãrẽ añurã tojacã weemasĩcãma, na wa'icũrãrẽ ãjũamorõpeosere du'ucã'bopã. Na ni'cãti ãjũamorõpeose me'rãta na ña'arõ wee'quere acobojono'cãrãpũ tojatojabopã. Na bu'iri marĩrã tũ'oña'bopã. ³ A'tiro pe'e nicaro niwũ. Na wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeorã, na ña'arõ wee'quere cũ'marĩnucũ wãcũrã, tojo weecãrã niwã. ⁴ Wecua umua ye dí, cabra ye dí ña'arõ wee'quere ne cõ'amasĩtisa'a.

⁵ Tojo weegũ Jesucristo a'ti nucũcãpũre a'tigũ, Õ'acũrẽ a'tiro nicũ niwĩ:

Mũ'u masã ña'arõ wee'quere acobojosĩ'rĩgũ, wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeosere uawe'e.

Tojo nicã narẽ acobojosĩ'rĩgũ, apeyenojõ o'ocã uawe'e.

A'tiro wéégũ, mũ'u ni'cã upũ yũ'ũre o'ocũ niwũ.

Masã ña'arõ wee'quere wẽrĩbosadutigũ tojo weecu niwũ.

⁶ Mũ'u masã na ña'arõ weesere cõ'asĩ'rĩgũ, wa'icũrãrẽ ãjũamorõpeosere, tojo nicã apeyenojõ o'osere tũ'sawe'e.

⁷ Tojo tũ'satise bu'iri yũ'u a'tiro niwũ:

“Õ'acũ, mũ'u uaro weegũ a'tigũ wee'e.

Mũ'u ye queti ojãca pũrĩpũ yũ'u pi'etiatjere ojano'caronojõta weegati”, nicũ niwĩ Jesucristo.

⁸ Tojo weegũ Jesucristo ní'caronojõta a'tiro ni'i. Õ'acũ wa'icũrã ãjũamorõpeosere, cũrẽ apeyenojõ o'osere tũ'satisami. Tojo nicã masã ña'arõ wee'quere cõ'asĩ'rĩrã ãjũamorõpeosere uatisami. Nipe'tise te tojo weese Moisé duti'caronojõ nicaro niwũ, níro. Tojo nimicã, Õ'acũ pe'e tojo weesere tũ'saticũ niwĩ. ⁹ Jesucristo Õ'acũrẽ “Mũ'u uaro weegũ a'tigũ wee'e”, nicũ niwĩ. Tojo nígũ, wa'icũrã wẽjẽ ãjũamorõpeosere cõ'acu niwĩ. Cũ wẽrĩse me'rã todũporopũ na weeseti'quere dũcayucu niwĩ. ¹⁰ Jesucristo cũ wẽrĩse me'rã Õ'acũ uaro weecu niwĩ. Tere wéégũ, cũ wa'icũrã wẽjẽ ãjũamorõpeosere weronojõ weegũ weecu niwĩ. Cũ wẽrĩse me'rã Õ'acũ marĩrẽ cũ yarã tojacã weecu niwĩ. Ni'cãtita cũ wẽrĩse me'rã marĩ nipe'tirãrẽ wẽrĩbosacu niwĩ.

¹¹ Nipe'tirã judío masã pa'ia umũcorinucũ a'tiro weecãrã niwã. Nu'cũtjãrã, wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeomujãcãrã niwã. Na ãjũamorõpeonu'cũmicã, masã ña'arõ wee'quere ne cõ'amasĩticaro niwũ. ¹² Jesucristo pũrĩcã ni'cãti cũ wẽrĩse me'rãta masã ña'arõ wee'quere cõ'ape'ocũ niwĩ. Cũ tojo wéeca be'ro Õ'acũ tiro diacjũ pe'e ejanujãcu niwĩ. ¹³ Topũ yucuegũ weesami. Õ'acũ nipe'tirã cũrẽ ĩ'atu'ti'cãrãrẽ

docaque'acã wéeca be'ropu weedu'ugusami. ¹⁴ Ni'cãti cũ wērīse me'rãta Õ'acũ yarãrē añurã tojacã weecu niwĩ. Na añurã ninu'cūrāsama. ¹⁵ Te diacjũta niyucã, Espiritu Santu quẽ'rã marĩrē “Tojota ni'i”, ni weremi. Cũ a'tiro weremu'tãcu niwĩ:

¹⁶ “Be'ropu yu'u na me'rã ‘Apaturi añurõ weeguti’ ní'que a'tiro ni'i”, nicu niwĩ Õ'acũ. “Yu'u duti'quere narẽ wãcũcã weeguti.

Tojo nicã narẽ yu'u duti'quere ãjõpeocã weeguti.”

¹⁷ Be'ro a'tiro ninemocu niwĩ:

“Ne apaturi na ña'arõ wee'quere wãcũnemosome”, nicu niwĩ, ni werecu niwĩ Espiritu Santu.

¹⁸ Tojo weerã marĩ ña'arõ wee'quere acobojono'ca be'ro niyucã, apaturi marĩ ña'arõ wee'que bu'irire acobojodutirã wa'icũrãrē ãjũamorõpeosere ãanemowe'e.

Jesucristo ye dí me'rã Õ'acũ tiro sãjãamasĩ'i nise ni'i
(Mt 27.51; Mr 15.38; Lc 23.45)

¹⁹ Toduporo pa'ia wiogu dia'cũ Õ'acũ Nibutiari Tucũpũre sãjãamasĩ'cu niwĩ. Ni'cãrõacãrē marĩ quẽ'rã acobojono'cãrãpũ nĩrã, uiro marĩrõ cũ sãjãa'caronojõ weemasĩ'i. Õ'acũpũre diacjũ uiro marĩrõ sãrĩmasĩ'i. Jesucristo cũ wẽrĩ'que me'rã, cũ ye dí o'mabũro'que me'rã tojo weemasĩ'i. ²⁰ Toduporopũ usebũtiri caserojo Õ'acũ Nibutiari Tucũpũre cã'mota'ayosacaro niwũ. Ti casero cã'mota'a'caro weronojõ Jesucristo wẽrĩse duporo masã Õ'acũ Nibutiari Tucũpũre sãjãamasĩ'icãrã niwã. Ni'cãrõacãrē cũ wẽrĩse me'rã marĩ ti tucũpũre sãjãa'cãrã weronojõ cũ me'rã catinu'cũmasĩ'i. ²¹ Jesucristo pa'ia wiogu waro u'musepu Õ'acũ wi'ipũ marĩrē sãrĩbosagu nimi. ²² Tojo weerã Õ'acũrē queoro wãcũse, añurõ ãjõpeose me'rã sãrĩrã. “Tojo ãjõpeoma'acãrã weesa'a” nĩrõ marĩrõ sãrĩrã. A'tiro ni'i. Cũ marĩ ña'arõ bu'iritirã tũ'oña'quere bu'iri marĩrã tojacã weecu niwĩ. Marĩ ya upũ aco añuse me'rã u'ono'caro weronojõ ni'i. Marĩ ña'arõ wee'quere cõ'ape'ono'cãrãpũ ni'i. ²³ Õ'acũ “Tojo weeguti” ní'quere weegusami. Tojo weerã marĩ ãjõpeosetisere ãjõpeoronojõta ne dũcayuro marĩrõ ãjõpeonu'cũrã. Cũ o'otjere e'catise me'rã yucuerã, tojo weerã. ²⁴ Marĩ basu a'tiro wãcũrõũa'a. “Ã'rãrē, ãpẽrãrē weetamuturiadutigu, ¿de'ro weegusari?” ni wãcũrõũa'a. “Narẽ a'merĩ ma'idutigu, añurõ weedutisĩ'rĩgũ tojo ãsã'a”, nĩrõũa'a. ²⁵ Õ'acũrē ãjõpeorã nerẽwũaropũ ãpẽrã nerẽtisama. Na weesere sirututicã'rõũa'a. Narẽ siruturonojõ o'orã, marĩ nerẽrã, a'merĩ wãcũtutuacã weerõũa'a. Cã'rõ dũ'sa'a marĩ wiogu a'tiatje. Tojo weerã tojo weerõũa'a.

²⁶ A'tiro ni'i. Diacjũ cjasere masĩmirã, marĩ ña'arõ weesĩ'rĩrõ bajuro ña'arõ weenu'cũrã, acobojose bocasome. Jesucristo wẽrĩse me'rã dia'cũ acobojono'o. Marĩ ña'arõ weenu'cũrã, cãrē uatirã weronojõ ni'i. Tojo weerã ne acobojono'some.

²⁷ Marĩ ña'arõ weenu'cũcã, marĩrē a'tiro wa'arosa'a. Õ'acũ marĩrē besegusami. Cũ beséca be'ro pecame'epũ ãpẽrã cũrē i'atu'ti'cãrã me'rã cõ'agũsami. Marĩrē “Bu'iri da'reguti” cũ ní'que tuunũrũse dia'cũ toja'a. ²⁸ Toduporopũre no'o Moisé duti'quere yu'rũnũ'cãgũrē pũarã o i'tiarã weresãca be'ro cũrē ne pajaña'ticãrã niwã. Cũrē wẽjẽcõ'acãrã niwã. ²⁹ Añurõ wãcũña. Õ'acũ duti'que cũ Moisére cũu'quere yu'rũnũ'cãgũ, bu'iri da'reno'cu niwĩ. Ni'cãrõacãma Õ'acũ macũ cũrē wẽrĩbosa'quere ãjõpeodu'ugure tãsasami. ãjõpeotigũnojõ Õ'acũ macũ cũrē wẽrĩbosa'quere “Wapamarĩ'i”, ni wãcũsami. Espiritu Santu cũrē ma'isere yabisami. A'tiro ni'i. Jesucristo wẽrĩse me'rã Õ'acũ masãrē cũ “Weeguti” ní'quere queoro wa'acã weecu niwĩ. Cũ wẽrĩse me'rã, cũ ye dí me'rã marĩ ña'arõ wee'quere cõ'acu niwĩ. Tojo weegu Õ'acũ cũ macũrē uatigure upũtũ bu'iri da'regusami. ³⁰ Õ'acũ marĩ wiogu ucũ'quere masĩ'i. A'tiro nicu niwĩ: “Yu'u bu'iri da'racjũ ni'i. Na wee'que wapare yu'u wapayegusa'a.” Apeye quẽ'rãrē nicu niwĩ: “Marĩ wiogu cũ yarãrē

na ña'arõ weese wapare bu'iri da'regusami.” ³¹ Õ'acũ catinu'cũgũ nimi. Cũ bu'iri da'rese pũrõ wiose ni'i.

³² Mũsã ne waro ãjõpeoca be'ro wee'quere wãcũña. Titare mũsã Jesucristore ãjõpeose ye bu'iri pũrõ pi'eticãrã niwũ. Mũsãrẽ tojo wa'a'quere wãcũtutuacãrã niwũ. ³³ Ni'cãrẽrã masã ï'orõpũ yabi bujicã'no'cãrã niwũ. Cãmidã'reno'cãrã niwũ. Apeterore ãpẽrã na pi'etisere tu'oña'tamucãrã niwũ. ³⁴ Mũsã bu'iri da'rieri wi'ipũ nirãrẽ pajaña'cãrã niwũ. ãpẽrã mũsã yere ã'macã, e'catise me'rã nu'cãcãrã niwũ. Mũsã u'musepũ cuoatje pe'ere “A'ti nucũcã cjase nemorõ, añuyũ'runũ'cãse ni'i”, nicãrã niwũ. Te pe'titiatje ni'i nĩrã, wãcũtutuacãrã niwũ. ³⁵ Tojo weerã ne ãjõpeodu'uticã'ña. ãjõpeonu'cũrã, añuse warore ñe'erãsa'a. ³⁶ Mũsãrẽ wãcũtutuarã nirõũa'a. Tojo wéerã, Õ'acũ uaro wéeca be'ro cũ “O'oguti” ní'quere mũsã ñe'erãsa'a. ³⁷ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ni ojano'caro niwũ: “Maata waro a'tiguti” ní'cu a'tigusami.

Ne yoogosome.

³⁸ Yũ'ũ “Añurõ weerã nima” nino'rã pũrĩcã ãjõpeonu'cũrã, yũ'ũ me'rã ninu'cũrãsama.

ãpẽrã uirã, ãjõpeodu'urã pũrĩcãrẽ ne tu'sasome, ni ojano'wũ.

³⁹ Marĩ pe'e ui ãjõpeodu'urãnojõ niwe'e. Tojo weerã marĩ pecame'epũ wa'asome. Marĩ cũrẽ ãjõpeorã, yũ'ruono'rãsa'a.

11

Õ'acũrẽ ãjõpeose cjase ni'i

¹ Marĩ ãjõpeorã, a'tiro nĩmasĩ'i: “Õ'acũ marĩrẽ ní'quere diacjũta weegusami”, ni'i. Tere ï'atimirã, ï'arã weronojõ “Diacjũta ni'i”, ni'i. ² Duporopũ marĩ ñecũsumũa Õ'acũrẽ ãjõpeocãrã niwã. Na a'tiro ni wãcũcãrã niwã: “Õ'acũ ní'caronojõta marĩrẽ weetamugũsami”, nicãrã niwã. Tojo weegũ Õ'acũ narẽ “Añurã nima”, nicũ niwĩ.

³ Marĩ Õ'acũrẽ ãjõpeorã, a'tiro masĩ'i. Cũ a'ti turi nipe'tisere bajurẽgũ, cũ dutiro me'rã bajurẽcũ niwĩ. Tojo weero a'ti turi cjase marĩ ni'cãrõacã ï'ase ne waropũ marĩ'quere wee'que ni'i, nino'o.

⁴ Duporocjũpũ Abel Õ'acũrẽ ãjõpeogũ, Õ'acũrẽ oveja wĩ'magũrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeocũ niwĩ. Cũ, cũ ma'mi Caĩ o'o'que nemorõ añurõ o'ocũ niwĩ. Õ'acũ Abel ãjõpeosere ï'agũ, cũ o'osere ñe'ecũ niwĩ. Cũrẽ “Añugũ nimi”, nicũ niwĩ. Tojo weero Abel duporopũ wẽrĩca be'ro nimicã, a'tiro ni'i. Cũ Õ'acũrẽ ãjõpeo'que a'tiro nicãrẽ marĩrẽ bu'ese ni'i. Marĩ quẽ'rã cũ ãjõpeo'caronojõta Õ'acũrẽ ãjõpeorõũa'a.

⁵ Enoc wãmetigũ quẽ'rã Õ'acũrẽ ãjõpeogũ nicũ niwĩ. Cũ wẽrĩtimicã, Õ'acũ cũrẽ cũ tiropũ miacũ niwĩ. ãpẽrã cũrẽ a'macãrã nimiwã. Ne bocaticãrã niwã. Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'caro niwũ: “Õ'acũ Enorẽ e'catise me'rã ï'acũ niwĩ. Tojo weegũ cũrẽ miacũ niwĩ”, niwũ. ⁶ Marĩ Õ'acũrẽ ãjõpeotirã, cũrẽ e'caticã weemasĩtisa'a. A'tiro ni'i. Õ'acũrẽ ãjõpeosĩ'rĩgũ, “Diacjũta cũ nisami”, nirõũa'a. Tojo nicã “Cũrẽ yũ'ũ ãjõpeocã, añurõ weegusami”, nirõũa'a.

⁷ Noé wãmetigũ quẽ'rã Õ'acũrẽ ãjõpeogũ, a'tiro weecũ niwĩ. A'ti turire bu'iri da'reatjere Õ'acũ cũrẽ werẽcũ niwĩ. Noé “Tojo wa'arosa'a” ni masĩtimigũ, Õ'acũrẽ ãjõpeocũ niwĩ. Tojo weegũ Õ'acũrẽ yũ'tigũ, cũ acawererã me'rã dia mirĩcã yũ'rusĩ'rĩgũ, yucũsũ pajipjũjore da'recũ niwĩ. Tojo ãjõpeogũ, a'ti nucũcãcãrã Õ'acũ ucũsere ãjõpeotirãrẽ a'tiro ï'ocũ niwĩ. Na pecame'epũ wa'atjere ï'ocũ niwĩ. Cũrẽ Õ'acũ “Añugũ nimi”, nicũ niwĩ. Cũ ãjõpeoyucã, tojo nicũ niwĩ.

⁸ Abrahã quẽ'rã Õ'acũrẽ ãjõpeogu, a'tiro weecu niwĩ. Õ'acũ cãrẽ ape di'tapu wa'aduticã, yu'ticu niwĩ. Õ'acũ cãrẽ o'oatjopu wa'acu niwĩ. Cũ ya macãrẽ wijawã'cãgũ, "Ti di'tapu wa'agusa'a" nirõ marĩrõ wa'acu niwĩ. ⁹ Abrahã Õ'acũ cãrẽ "Ti di'tare mu'arẽ o'oguti" ní'quere ãjõpeocu niwĩ. Ti di'tapure etacu niwĩ. Eta, cã ãpẽrã ya di'tapure ní'gũ, mejẽcã pejaro tu'oña'cu niwĩ. Wa'icurã caseri me'rã wéeca wi'ipu cãjicu niwĩ. Cũ macũ Isaa, tojo nicã cã pãrãmi Jacob mejãrõta nisirutuburocãrã niwã. Õ'acũ na quẽ'rãrẽ "Musãrẽ a'ti di'tare o'oguti", nicu niwĩ. ¹⁰ Abrahã Õ'acũ ya macã pe'titiatji macã u'muse pe'ere nisĩ'rĩgũ, tojo weecusiacu niwĩ. Ti macã Õ'acũ wéeca macã ni'i.

¹¹ Apego quẽ'rã Õ'acũrẽ ãjõpeogo, Abrahã numo Sara a'tiro weeno'co niwõ. Co bucuo waro põ'rã bocata basiotimicã, Õ'acũ core põ'rãticã weecu niwĩ. Co ni'cũ põ'rãtico niwõ. Co a'tiro wãcũco niwõ: "Õ'acũ yu'ure 'Wĩ'magũ wuagosa'a' ní'quere queoro weegusami", nico niwõ. Tojo weegu Õ'acũ queoro weecu niwĩ. ¹² Abrahã bucu waro nimigũ, macũticu niwĩ. Macũti, be'ro pãjãrã waro pãrãmerã nituriarã cuocu niwĩ. Na ñocõa, nucũpori weronojõ pãjãrã waro ba'paqueota basiotirã nicãrã niwã.

¹³ ã'rã yu'u ucũrã Õ'acũrẽ ãjõpeonu'cũcãrã niwã. Cũ "O'oguti" níca di'tare ñe'etimirã, ãjõpeocãrã niwã. Ñe'etimirã, wẽrã wa'acãrã niwã. Na ãjõpeose cuorã, cã o'oatjere ñe'e'cãrã weronojõ nicãrã niwã. "Cũ ní'caronojõta weegusami" ni wãcũrã, e'caticãrã niwã. Na tojo wee'que me'rã "U'musepu wa'arãsa'a, a'ti nucũcãpũre sijari masã weronojõ ni'i", nicãrã niwã. ¹⁴ Masĩno'o, tojo ní'ã, ape di'ta na niatji di'ta warore a'marã weecãrã niwã. ¹⁵ Na ne waro wijawã'cã'caropure wãcũrã pũrĩcã, dajabopã. ¹⁶ A'tiro pe'e weecãrã niwã. Ti di'ta nemorõ añurĩ di'ta waro u'muse pe'ere nisĩ'rĩcãrã niwã. Tojo weegu Õ'acũ na "Usã wiogu nimi" nicã, bopoyasãticu niwĩ. Tojo bopoyasãtigu, na ya macã na niatjo u'musere apoyutojacu niwĩ.

¹⁷ Abrahã Õ'acũrẽ ãjõpeogu, a'tiro weecu niwĩ. Õ'acũ ¿diacjũta yu'ure ãjõpeomiti? ní'gũ, cã macũ Isaare wa'icure wẽjẽ ujuamorõpeowaronojõ weeduticu niwĩ. Abrahã cã macũ ni'cũ nigũrẽ "Wẽjẽ ujuamorõpeowe'e", niticu niwĩ. ¹⁸ Toduporopure Õ'acũ Abrahãrẽ a'tiro nicu niwĩ: "Isaa mu'u macũ me'rã pãjãrã pãrãmerã nituriarã cuogusa'a", nicu niwĩ. ¹⁹ Abrahã a'tiro wãcũcu niwĩ: "Õ'acũ nipe'tirã wẽrĩ'cãrãpũreta masõmasĩmi." Cũ macũrẽ "Wẽjẽgũti" weeri cura Õ'acũ cãrẽ "Wẽjẽticã'ña", nicu niwĩ. Tojo weerã a'tiro ní'ã: "Abrahã cã macũrẽ wẽrĩ'cupu masã'cure weronojõ cuocu niwĩ", ní'ã.

²⁰ Isaa Õ'acũrẽ ãjõpeogu, cã põ'rã Jacore, Esaúre be'ropu añurõ wa'atjere wereyucu niwĩ. ²¹ Jacob Õ'acũrẽ ãjõpeogu, cã wẽrĩse duporoacã cã pãrãmerã José põ'rãnu'cũrẽ "Añurõ wa'arosa'a", nicu niwĩ. Tojo ucũgũ, cã tuacjupu ñatuunu'cũgũta, Õ'acũrẽ ñubuecu niwĩ. ²² José Õ'acũrẽ ãjõpeogu nicu niwĩ. Cũ wẽrĩgũ, a'tiro wereyucu niwĩ: "Israe curuacjãrã Egipto ní'cãrã be'ropu wíjarãsama. Na wa'arã, yé õ'arĩrẽ miato", nicu niwĩ.

²³ Moisé pacusumua Õ'acũrẽ ãjõpeocãrã niwã. Na macũ bajuáca be'ro "Añugũ waro nimi", nicãrã niwã. Na i'tia mujĩpũ nuocucãrã niwã. Cũ bajuase duporo Egiptocjãrã wiogu wĩ'marã umuarẽ Israe curuacjãrãrẽ wẽjẽduticu niwĩ. Moisé pacusumua pe'e wiogu dutisere uititjãrã, na macũrẽ nuocãrã niwã. ²⁴ Be'ro Egiptocjãrã wiogu macõ cãrẽ masõco niwõ. Moisé bucu ãjãgũ, Õ'acũrẽ ãjõpeocu niwĩ. Tojo weegu cã "Egiptocjãrã wiogu pãrãmi nimi" nisere tu'osĩ'rĩticu niwĩ. ²⁵ A'tiro pe'e weesĩ'ricu niwĩ. Õ'acũ yarã Israe curuacjãrã me'rã pe'e pi'etitamusĩ'ricu niwĩ. Õ'acũrẽ ãjõpeotigu weronojõ Egiptocjãrã wiogu ya wi'ipu tojasĩ'rĩticu niwĩ.

Na ña'arõ weesere bu'ipejatusi'ríticu niwĩ. ²⁶ Na cūrē yabicā, cū Cristo Õ'acū bese'cū pi'etiatje weronojõ pi'eticu niwĩ. Tojo pi'etigu, “Nipe'tise Egiptopu nisere cuoro nemorõ añu ni'i”, nicu niwĩ. Õ'acū cūrē be'ropu o'oatjere wácūgū, tojo nicu niwĩ. ²⁷ Ējõpeose cuogu, Moisé Egiptopu ní'cū wijacu niwĩ. Cū Egiptocjũ wiogu uasere uiro marĩrõ wijacu niwĩ. Moisé Õ'acū bajutigure ĩ'agū weronojõ cū “Weeguti” nisere ducayuro marĩrõ weenu'cūcu niwĩ.

²⁸ Ējõpeose cuogu, Moisé Egiptopu wijawā'cāgū, Pascua wāmetiri bosenuṁarē weewā'cōcu niwĩ. A'tiro ni'i. Õ'acū cūrē wereco'tegu ṁ'musecjūrē nipe'tirā Egiptocjārā ṁṁua masā ma'misumuarē wējēduticu niwĩ. Tojo weegu Moisé a'tiro weecu niwĩ. Õ'acū duti'caronojõta Israe curuacjārārē weeduticu niwĩ. Na pō'rā masā ma'misumuarē wējēticā'to ní'gū oveja wĩ'marārē wējēduti, na ye dí me'rā sope sumuto wā'ñase pjĩrĩrē wa'reduticu niwĩ. Tojo weegu Õ'acūrē wereco'tegu díre ĩ'agū, wējēticu niwĩ. ²⁹ Õ'acūrē ējõpeotjārā, Israe curuacjārā dia pajiri maa, sō'arĩ maajore pē'acārā niwā. Ti maarē pē'arā, di'ta aco marĩrõ pē'acārā niwā. Egiptocjārā na be'ro pē'asĩ'rĩmirā, mirĩpe'tia wa'acārā niwā.

³⁰ Apeye quē'rārē Israe curuacjārā Jericó wāmetiri macā sumutore siete numurĩ sutuasijacārā niwā. Na Õ'acūrē ējõpeocā ti macā sumuto cja sã'rĩrõ ũtā me'rā wéeca sã'rĩrõjo burudijacaro niwā. ³¹ Tojo nicā ti macācjõ Rahab wāmetigo ṁṁua me'rā a'metārāwapata'ari masõ ējõpeose cuogo nico niwõ. Co Israe curuacjārā ĩ'adu'tiri masārē añurõ co'teco niwõ. Tojo weego āpērā ti macācjārā Õ'acūrē yu'rũnu'cā'cārā me'rā wēritico niwõ.

³² ¿Ñe'erē ninemogūsari yu'ṁ? Nipe'tirā ye quetire wereta basiowe'e. Gedeõ wee'quere, Barac wee'quere, Sansón wee'quere, Jefte wee'quere, Davi wee'quere, Samue wee'quere, tojo nicā āpērā Õ'acū ye queti weremu'tārĩ masā wee'quere werepe'otisa'a. ³³ Na Õ'acūrē ējõpeorā āpērā ye di'tacjārā me'rā a'mequērā, wijawapata'acārā niwā. Wiorā nirānojõ masārē queoro duticārā niwā. Tojo weegu Õ'acū cū “Añurõ weeguti” ní'quere narē añurõ weecu niwĩ. Yaiwa nirõpu bi'adupomicā, narē ba'aticārā niwā. ³⁴ Masārē bu'iri da'rerā, asipo ṁjũawuaropu sōrōcā quē'rārē, ne ṁjũticārā niwā. Āpērā narē di'pjĩ me'rā wējēsĩ'rĩcā, yu'rũweticā'cārā niwā. Tutuatimi'cārā, tutuarā wa'acārā niwā. Ape di'tacjārā me'rā a'mequērā narē wapata'arā, nemorõ tutuayũ'ruarā wa'acārā niwā. Narē ĩ'atu'tirārē docaque'acā weecārā niwā. ³⁵ Ni'cārērā numia na acawererārē wérĩca be'ro masõno'cārāpũre wiano'cārā niwā tja.

Āpērā pe'e Õ'acūrē ējõpeose cuomirā, ṁputu pi'eticārā niwā. Na pi'etise me'rā wējēno'cārā niwā. Na ējõpeodu'ucā, bu'iri da'reri wi'ipu nirārē du'uwĩrõbopā. Na pe'e ṁ'musepu catinu'cūsere cuosĩ'rĩrā, ējõpeodu'uticārā niwā. ³⁶ Āpērā quē'rā Õ'acūrē ējõpeorā yabi bujicā'no'cārā niwā. Na wecu casero me'rā wee'que dari me'rā tārāno'cārā niwā. Āpērā cōme dari me'rāputa du'teno'cārā niwā. Āpērā bu'iri da'reri wi'ipu dũpono'cārā niwā. ³⁷ Āpērā ũtāperi me'rā doquewējēno'cārā niwā. Āpērā na upu deco me'rā yejesureno'cārā niwā. Āpērā di'pjĩ me'rā dutewējēno'cārā niwā. Āpērā su'ti marĩrā oveja caseri, cabra caseri me'rā dia'cū cā'mota'acārā, uicusiacārā niwā. Na pajasecuorā, ña'arõ weeno'cārā, cāmida'reno'cārā nicārā niwā. ³⁸ Na masā marĩrõpu, ṁrũpagupu, ũtā tutiripu, di'ta se'te'que tu'rũripu nise coperipu sijabaque'aticārā niwā. Tere tojo weeno'rā añurā nicārā niwā. Āpērā pe'e ña'ayũ'ruacārā niwā. Ne cã'rõ Õ'acūrē ējõpeorā me'rā nita basioticarõ niwũ narē. ³⁹ Õ'acū nipe'tirā cūrē ējõpeorārē “Añurā nima”, ni ĩ'acu niwĩ. Ējõpeorā nimirā, nipe'tise cū narē “Añurõ weeguti” ní'que pe'ere ĩ'aticārā niwā. ⁴⁰ Titare Õ'acū narē

“Añurō weeguti” ní'quere weeticu niwĩ. A'tiro pe'e wācūcu niwĩ: “Be'rocjārā yu'ure ējōpeorā me'rā ā'rā yarārē añurā wa'acā weeguti”, nicu niwĩ. Cū wācū'caronojōta weemi. Tojo weero cū toduporo wee'que nemorō cū ni'cārōacā Jesucristo masārē yu'ruose pe'e añuyu'rūnū'cā'a.

12

Jesure ĩ'asirutu weedutise ni'i

¹ Sō'onícārā yu'u ucū'cārā pājārā Ō'acūrē ējōpeorā pi'etisere nu'cācārā niwā. Tojo nu'cārā, na cūrē ējōpeosere ĩ'ocārā niwā. Na wee'que marĩrē queose ni'i. Tojo weerā narē wācūrā, Ō'acū marĩrē cūu'quere wācūtutuase me'rā weeroŋa'a. Ni'cū omarĩ masū nūcūse cūrē caribosenojōrē miatisami. Marĩ quē'rā cū weronojō weeroŋa'a. Marĩ nipe'tise añurō weesĩ'rīcā, dojorēsere, marĩ ña'arō weewuasere du'ucā'rōŋa'a.

² Jesure wācūnūrūrōŋa'a. Cūta marĩrē ne waro ējōpeocā weewĩ. Cū marĩrē nemorō ējōpeowā'cācā weemi. Cū curusa bopoyoropu pi'eticu niwĩ. Cū tojo bopoyoro wērisere bopoyoro marĩrō wēricu niwĩ. Cū pi'ética be'ro uputu e'catiatjere wācūgū, tojo weecu niwĩ. Masāmujáaca be'ro cū Ō'acū dujiri cūmurō diacjū pe'e ejanujācu niwĩ.

³ Mūsā Jesú wee'quere wācūña. Ña'arā cūrē pūrō pi'eticā weecārā niwā. Tojo weerā mūsā quē'rā pi'etirā, caributitirāta cūrē ējōpeonu'cūcā'ña. ⁴ Mūsā ña'arō weesere cā'mota'arā, ne ni'cū wēriña'timi yujupu. ⁵ ¿Ō'acū mūsārē cū pō'rārē weronojō werecasa'quere wācūweti? Cū ye queti ojāca pūrīpu a'tiro ni'i: “Yu'u pō'rā, mūsārē añurō weedutigū bu'iri da're'e.

Yu'u tojo weesere tojo ĩ'acō'aticā'ña.

Yu'u mūsārē tu'ticā, wācūtutuaya.

⁶ Yu'u mūsā wioḡu yu'u mairārē mūsā ña'arō weecā, tu'ti'i.

Nipe'tirā yu'u pō'rārē añurō weedutigū bu'iri da're'e”, nicu niwĩ Ō'acū, ni ojano'wā.

⁷ Pi'etirā, Ō'acū yere du'uticā'ña. Ō'acū mūsārē cū pō'rārē bu'iri da'reḡu weemi. Ne ni'cū pacu cū macū ña'arō weesere bu'iri da'reticā weetisami. ⁸ Ō'acū nipe'tirā cū pō'rā ña'arō weesere bu'iri da'remi. Tojo weeticā, mūsā cū pō'rā waro nitibosa'a. Pacu marĩrā, tojo boca'cārā weronojō nibosa'a. ⁹ Apeye quē'rārē marĩ wĩ'marā nicā, marĩ pacusumua marĩ ña'arō weesere bu'iri da'recūwā. Na tojo weesere marĩ yu'ti ējōpeowu. Tojo weerā marĩ pacu ū'mūsepū nigú pe'ema tjārōŋa'a. Tojo yu'ti ējōpeorā, catinu'cūrāsa'a. ¹⁰ Marĩ pacusumua a'ti nucūcāpu nirá marĩ ña'arō weesere bu'iri da'rewā. Na bu'iri da're'que marĩrē yoaticā niwā. Na bu'iri da'resĩ'rīrōnojō marĩrē bu'iri da'rewā. Ō'acū pe'e marĩrē añurō waro wa'adutigu bu'iri da'remi. Marĩrē cū weronojō ña'ase moorā wa'adutigū tojo weemi. ¹¹ Diacjūta ni'i. Ō'acū marĩrē bu'iri da'recā, ne tu'sawe'e. Marĩrē pūrī'i. Tojo nimicā, marĩ cū bu'iri da'rese me'rā añurō wee'e. Be'ropure marĩ ejeripō'rārīpu ejerisājāse bocarāsa'a. Añurō cū ŋaronojō queoro weeme'rīcā'rāsa'a.

Ō'acū ucūsere tojo ĩ'acō'aticā'ña nise ni'i

¹² Mūsā pi'etirā, wācūtutuaya. ¹³ Ō'acū ŋaro, diacjū nisere weeya. Tojo weecā, āpērā tutuatirā mūsārē ĩ'acūurā queoro weerāsama. Tutuanemorāsama. A'tiro wa'ase weronojō ni'i. Tutuatiri dū'pocā tutuari dū'pocā wa'arosa'a. Ca'bidijanemosome.

¹⁴ Nipe'tirā me'rā cumuca marĩrō nisetiya. Ne ña'arō weese marĩrō niña. Ña'arō wéerā, marĩ wioḡure ne ĩ'ata basiowe'e. ¹⁵ Mūsā tu'omasīña. Apetero mūsā ña'arō weese bu'iri Ō'acū weetamusere ŋatirā weronojō wa'abosa'a. Ne ni'cū

Õ'acũ añurõ weesere ʘatigunojõ mariato. Tojo nicã musã wãcũsepũ ãpẽrãrẽ ʘose, a'pepũrĩse, nipe'tise ãpẽrãrẽ ña'arõ weese wã'cãcã weeticã'ña. Siape me'rã tojo weesere cã'mota'atirã, pãjãrãrẽ dojorẽbosa'a. ¹⁶ Ne ni'cũ cũ nũmo nitigo me'rã ña'arõ weeticã'to. Tojo nicã Õ'acũ yere mejõ nisere weronojõ wãcũticã'to. Esaú dũporocjãpũmarĩcã mejõ nisere weronojõ wãcũcũ niwĩ. Cũ masã ma'mi nisere ʘjaboagu, cũ añuse ñe'ebo'quere ba'ase me'rã cũ acabijire dũcayucũ niwĩ. Tojo weegu cũ ñe'ebo'quere bajuriocũ niwĩ. ¹⁷ Musã masĩsa'a. Esaú cũ pacũ “Mu'arẽ añurõ wa'ato” nicã tũ'osĩ'rĩcũ nimiwĩ. Cũ pacũ pe'e “Basiowe'e, mũ'ũ acabijire o'otojapũ”, nicũ niwĩ. Cũ tojo nicã tũ'ogũ, pũrõ uticũ niwĩ. Tojo utimicã, cũ pacũ cũ acabijire o'o'que ne dũcayuta basioticarõ niwũ.

¹⁸ Musã Õ'acũrẽ ẽjõpeorã dũporocjãrã Israe curuacjãrã weronojõ weewe'e. Na sõ'onĩcũ ʘrũgũ ĩ'ata basiocjũ, ñe'eña'ta basiocjũ pũ'to wa'acãrã niwã. Tigũ ʘpũtũ ʘjũcarõ niwũ. Topũre pũrõ na'itĩ'acaro niwũ. Bũpo paa, wĩ'rõ ʘpũtũ wa'acaro niwũ. ¹⁹ Musã titacjãrã weronojõ coroneta puticã bususere tũ'owe'e. Õ'acũ ucũse bajuyoropũ quẽ'rãrẽ tũ'owe'e. Na pũrĩcã cũ ucũcã tũ'orã, uise me'rã “Tocã'rõta ucũato majã”, nicãrã niwã. ²⁰ Na Õ'acũ duti'quere uiyũ'rũarã, tojo nicãrã niwã. Cũ duti'que a'tiro nicaro niwũ: “No'o a'tigũ ʘrũgũpũre ʘ'tacũugũnojõrẽ ʘtãperi me'rã doquewẽjẽña. Tojo weetirã, ñosẽrĩ pji me'rã wẽjẽña. No'o wa'icũrã quẽ'rãrẽ mejãrõta weeya”, nicũ niwĩ Õ'acũ. ²¹ Tojo wa'a'que wioyũ'rũacaro niwũ. Moisé basuta a'tiro nicũ niwĩ: “Yũ'ũ uiyũ'rũagu narãsa'a”, nicũ niwĩ.

²² Musã pũrĩcã dũporocjãrã weronojõ niwe'e. Musã Jesucristore ẽjõpeoyucã, Õ'acũ musãrẽ cũ tiropũ wa'ata basiocã weecũ niwĩ. Cũrẽ sẽrĩmasĩcã weecũ niwĩ. Topũ Õ'acũ catinu'cũgũ ya macã, ʘ'mũsepũ nirĩ macã ni'i. Ti macã Jerusalẽ wãmetiri macã ni'i. Opa bu'a Siõn wãmetiri bu'apũ ni'i. Ti macãpũ Õ'acũrẽ wereco'terã pãjãrã waro nisama. ²³ Na nerẽ, cũrẽ e'catipeosama. Õ'acũ põ'rã cũrẽ ẽjõpeomũ'tã'cãrã quẽ'rã na wãmerẽ ʘ'mũsepũ ojaõ'ono'cãrã nima. Topũta Õ'acũ nipe'tirãrẽ besegu nimi. Tojo nicã todũporopũ ejeripõ'rã añurã weeno'cãrã topũ nima. Marĩ quẽ'rã Õ'acũrẽ ẽjõpeose me'rã na tiropũ wa'arãsa'a. ²⁴ Marĩ Jesure ẽjõpeo'o. Cũ Õ'acũ masãrẽ “Na wioyũ nigũti, na quẽ'rã yarã nirãsama” ní'quere apogu nimi. Topũ cũ ye dí o'mabũrose me'rã marĩ acobojono'cãrã wa'a'a. A'tiro ni'i. Abel cũ dí o'mabũrocã, cũrẽ wẽjẽ'cũre bu'iri da'reno'carõ niwũ. Tojo weero Jesucristo ye dí, dũporocjũ Abel ye dí nemorõ wapati'i.

²⁵ Tojo weerã añurõ tũ'omasĩña. Õ'acũrẽ musãrẽ weregure teeticã'ña. Todũporocjãrãrẽ Õ'acũ bajuyoropũ werecũ niwĩ. Na cũrẽ teecãrã niwã. Na tojo weecã, narẽ bu'iri da'recũ niwĩ. Marĩ pũrĩcãrẽ teecã, tãgũsami. Õ'acũ ʘ'mũsepũ nigũ marĩrẽ weremi. Cũrẽ teerã, ne yũ'rũwetisome. ²⁶ Titapũre Õ'acũ cũ ʘpũtũ ucũcã, di'ta narãsãcarõ niwũ. A'tocaterore a'tiro nimi: “Nĩ'cãti di'ta narãsãcã weenemogũti. Di'ta dia'cũrẽ narãsãcã weesome. ʘ'mũarõpũ nise quẽ'rãrẽ narãsãcã weeguti”, nimi Õ'acũ. ²⁷ Cũ ni'cãti di'ta narãsãcã weenemogũti ní'gũ, a'tiro nigũ weemi. Nipe'tise cũ wee'que bajuse mió'ota basiosere cõ'agũsami. Mió'ota basiotise ʘ'mũse cjase dia'cũ tojarosa'a. ²⁸ Õ'acũ cũ wioyũ nirõpũ tojarosa'a. Topũ marĩ nirãsa'a. A'te ne mió'ota basiowe'e. Tojo weerã Õ'acũrẽ a'tere e'catise o'orã. Cũrẽ e'catise o'orã, cũ tũ'saronojõ añurõ weerã wee'e. Cũrẽ ẽjõpeorã wiopesase me'rã weerã wee'e. ²⁹ Marĩ wioyũ Õ'acũ nipe'tise ña'asere ʘjũacõ'arĩ me'e weronojõ nimi.

13

Õ'acũ cũ tũ'sasere weeya nise ni'i

¹ Músã Jesucristore ãjõpeorã ni'cũ põ'rã weronojõ ni'i. A'merĩ ma'idu'uticã'ña. ² Músã ya wi'ipũ etarãrẽ, sijari masãrẽ añurõ weeya. Tere acobojoticã'ña. Æpẽrã tojo weerã u'musecãrã Õ'acũrẽ wereco'terã ejarãrẽ ñe'ecãrã niwã. “Õ'acũrẽ wereco'terã nima”, ni masĩticãrã niwã.

³ Bu'iri da'reri wi'ipũ nirãrẽ wãcũña. Na me'rã nĩrã weronojõ tu'oña'ña. Ña'arõ yu'rũ, cãmida'reno'cãrã quẽ'rãrẽ wãcũña. Músã quẽ'rã na weronojõ uputi'i. Tojo weerã pi'etitamumasĩ'i.

⁴ Nipe'tirã nũmotirã, marãpũtirã a'merĩ wiopesase me'rã ï'aña. Músã nũmosãnumia me'rã añurõ nisetiya. Numia na marãpũsumua me'rã mejãrõta nisetiato. Nũmo marĩrã, marãpũ marĩrã no'o uaro a'metãrãbajaque'atirãrẽ Õ'acũ bu'iri da'regũsami. Tojo nicã nũmotirã, marãpũtirã nimirã, ãpẽrãrẽ a'metãrãbajaque'atirãrẽ bu'iri da'regũsami.

⁵ Niyerure uaripejayu'rũnũ'cãticã'ña. Músã cuose me'rã e'catiya. Õ'acũ a'tiro nicũ niwĩ: “Ne mũ'urẽ ni'cũta du'ucũusome. Ne cõ'awã'cãsome.” ⁶ Tojo weerã diacjũta ãjõpeose me'rã a'tiro nĩmasĩ'i:

Marĩ wiogu yu'ure weetamumi.

Ne ni'cũ yu'ure ña'arõ weesĩ'rĩsere uiwe'e, nĩmasĩ'i.

⁷ Músãrẽ añurõ su'ori wejepeo'cãrã Õ'acũ ye queti were'cãrãrẽ wãcũña. Na añurõ weeseti yapada'reo'quere wãcũña. Na weronojõ ãjõpeo nisetiya.

⁸ Jesucristo ne dũcayutimi. Todũporopũre niseti'caronojõta ni'cãrõacãrẽ, be'ropũre mejãrõta ninu'cũgũsami. ⁹ Tojo weerã ãpẽrã músãrẽ mejẽcã werecã, ãjõpeoticã'ña. Õ'acũ cũ pajaña'se me'rã marĩrẽ ejeripõ'rãrĩpũ wãcũtutuacã weesami. Æpẽrã a'tiro dutisere cuoma: “A'tere ba'aroua'a. A'te pe'ere ba'aticã'rõua'a”, nima. Na dutisere yu'tiro nemorõ Õ'acũ marĩrẽ wãcũtutuacã weese pe'e añuyũ'rũnũ'cã'a. Te dutisere yu'ticã, tojo nirãnojo'rẽ wãcũtutuacã weewe'e.

¹⁰ Dũporocãrã pa'ia Õ'acũ wi'ipũ da'rãrã apeye wa'icũrã ãjũamorõpeo'quere ba'aticãrã niwã. Na ba'ati'caronojõta náta tja a'tiro nicãrẽ marĩ Jesucristore ãjõpeorã me'rã bu'ipejamasĩtisama. ¹¹ A'tiro ni'i. Judío masũ pa'ia wiogu wa'icũrãrẽ wẽjẽcu niwĩ. Cũ Õ'acũ Nibutiari Tucũpũ na ye díre miisãjãacu niwĩ. Masã ña'arõ wee'quere acobojodutigũ tojo weecu niwĩ. Tojo weemigũ, na wa'icũrã upũ pe'ere macã sumutopũ ãjũacõ'acu niwĩ. ¹² Tojo wee'caronojõ Jesú macã sumutopũ pi'eti, wẽrĩcu niwĩ. Cũ ye dí me'rã marĩrẽ bu'iri marĩrã tojacã wéegũ, tojo weecu niwĩ. ¹³ Cũ macã sumutopũ wẽrĩse “Bopoyo ni'i”, nino'caro niwũ. Cũ wẽrĩcã, judío masã wiorã cãrẽ tu'ti, yabicãrã niwã. Marĩ quẽ'rãrẽ cãrẽ sirutucã, ãpẽrã tu'ti, yabima. Marĩ cãrẽ siruturoua'a. Na tojo weesere tojo tu'oña'rã. ¹⁴ A'ti nucũcãpũre marĩ nirĩ macã ne nidojasome. Ape macã, be'ropũ marĩ niatji macã u'muse pe'ere a'ma'a. ¹⁵ Tojo weerã Jesucristo cũ weetamuse me'rã marĩ Õ'acũrẽ ãjõpeorã, a'tiro weerã. Wa'icũrãrẽ wẽjẽ ãjũamorõpeo'caro weronojõ wéerã, cãrẽ e'catise o'onu'cũrã. “Cũ marĩ wiogu nimi, añuyũ'rũami” nĩrã, tojo weerã. ¹⁶ Tojo nicã músã añurõ weenu'cũcã'ña. Añurõ weesere acobojoticã'ña. Æpẽrãrẽ weetamurã, narẽ músã cuosere dũcawaaya. Tojo weerã músã Õ'acũpũre o'orã weronojõ weerãsa'a. Cũ tojo weesere tu'sasami.

¹⁷ Músãrẽ su'ori wejepeorãrẽ yu'tiya. Na dutisere weeya. Na mejẽcã ãjõpeori nĩrã, músãrẽ ï'anũrũ, bu'enu'cũma. Na Õ'acũrẽ a'tiro nirãsama: “Ësã narẽ bu'érã, queorota weewũ”, nirãsama. Tojo weerã na dutisere tu'saropũta yu'tiya. Narẽ bujaweticã weeticã'ña. Músã narẽ yu'rũnũ'cãcã, na músãrẽ añurõ weetamumasĩtima.

¹⁸ Ësãrẽ Õ'acũrẽ sërĩbosanu'cũcã'ña. Ësã bu'iri marĩrã tũ'oña'a. Nipe'tisere queoro weesĩ'rĩ'i. ¹⁹ A'tiro Õ'acũrẽ sërĩcã ua'a: "Maata Õ'acũ musã tiropũ yũ'ũre o'oato", ni sërĩña.

Añudutitũose, tojo nicã Õ'acũ añurõ weeato nise ni'i

²⁰ Õ'acũ ejerisãjãse o'ogũ marĩ wiogũ Jesucristore wẽrĩ'cũpũre masõcũ niwĩ. Jesucristo oveja co'tegũ waro weronojõ marĩrẽ añurõ co'tegũ nimi. Cũ wẽrĩse me'rã, cũ ye dí me'rã Õ'acũ masãrẽ "Na wiogũ nigũti, na quẽ'rã yarã nirãsama" ní'quere queoro wa'acã weecũ niwĩ. Õ'acũ masãrẽ "Tojo weeguti" ní'que ninu'cũrõsa'a.

²¹ Õ'acũ musãrẽ queoro niseticã weeato. Nipe'tisere añurõ weeseticã weeato. Tojo weecã, cũ uaro weemasĩrãsa'a. Jesucristo cũ tutuaro me'rã musãrẽ tojo weegũsami. Cristore e'catipeonu'cũrã. Tojota weerã.

²² Yũ'ũ acawererã, yũ'ũ musãrẽ werecasasere nu'cãcureya. Yũ'ũ musãrẽ yoatiri pũrĩ oja'a. ²³ Musã a'tiro masĩcã ua'a. Marĩ acaweregũ Timoteo bu'iri da'reri wi'ipũ ní'cũ du'uwĩrõno'tojami. Cũ maata yũ'ũ tiropũ etacã, musã tiropũ wa'agũ, cũrẽ miagũti.

²⁴ Nipe'tirã musãrẽ sũ'ori wejepeorã añuato. Nipe'tirã Jesucristore ãjõpeorã quẽ'rã añuato. Italiacjãrã musãrẽ añudutima.

²⁵ Õ'acũ musã nipe'tirãrẽ añurõ weeato. Tojota weeato.

Santiago cū oja'que ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

A'ti pūrīrē Jesucristore ějōpeorā Israe curuacjārā no'o ɥaro wa'astea'cārārē Santiago ojacu niwī. Cūta Jerusalēcjārā Jesucristore ějōpeori curuacjārārē sɥ'ori nisetigɥ nicu niwī. Téé wērīgũpɥ narē sɥ'ori nisetitɥocu niwī.

A'tiro ojacu niwī. Wācūtutuasere, ña'arō weeticā'ña nisere, ucjaticā'ña nisere ojacu niwī. Añurō weese me'rā ějōpeose wapati'i nisere ojacu niwī. Tojo nicā Ō'acūrē sērīnu'cūcā'ña nisere, pi'etirā wācūtutuaya nisere, werecasasere ojacu niwī.

No'o ɥaro du'tistewā'cā'cārārē oja'que ni'i

¹ Ƴu'ɥ Santiago a'ti pūrī me'rā mɥsārē añudutise o'ó'o. Marī pacu Ō'acū, tojo nicā marī wiogu Jesucristo dutisere da'rawā'ñaco'tegɥ ni'i. Mɥsā judío masā doce cururicjārā Jesucristore ějōpeorārē oja'a. Mɥsā apeye di'tapɥ du'tistewā'cā'cārārē oja'a.

Ějōpeo'cārāpɥ tojota ějōpeoyapaticā'ña nise ni'i

² Ƴu'ɥ acawererā, Ƴu'ɥ weresere tɥ'oya. Marīrē apetero wācūña marīrō peje ña'ase, mejēcā bajuse wa'abosa'a. Tojo wa'acā, e'catiya. ³ Ō'acū marīrē ¿Ƴu'ɥre diacjāta ějōpeomitina? nígũ, mejēcā wa'acā weebosami. Tojo wa'amicā, marī cūrē ějōpeodu'utirā, siape me'rā nemorō wācūtutuanemorāsa'a. ⁴ Mɥsārē ña'ase wa'ari curare tojota wācūtutuayapaticā'ña. Tojo weerā siape me'rā Jesucristore ějōpeonemorāsa'a. Añurō ějōpeoyapatitu'ajarāsa'a. Ō'acū ɥaronojō nisetirāsa'a. Tojo nicā mɥsārē ne cā'rōacā ějōpeose du'sasome.

⁵ No'o masise moogũnojō Ō'acūrē sērīña. Cū o'ogusami. Cū “O'owe'e” nitiguta, tu'tiro marīrō nipe'tirārē marī sērīse nemorō o'oyu'runu'cāgũsami. ⁶ Tere sērīrā, ějōpeose me'rā sērīña. “¿Ƴu'ɥre o'ogusariba?” nitirāta, sērīña. Marī, apetero weegɥ Ƴu'ɥre o'osome nírā, dia pajiri maa cjase pā'cōrī dɥcayumjārō weronojō ni'i. Témarīcā, wī'rō wēeocā, wa'amujā, dijamujāsa'a. ⁷ A'te weronojō tɥ'oña'gũ, “Ō'acū Ƴu'ɥre Ƴu'tigusami”, ni wācūtīcā'ña. Ƴu'tisome. ⁸ Ni'cā nɥmɥrē mejēcā, ape nɥmɥrē mejēcā wācūsami. Queoro ni'cādiacjũ wācūtisami. Tojo wācūgũnojōrē Ō'acū o'otisami.

⁹ Pajasecɥogu Jesure ějōpeogu e'catiato. Ō'acū ĩ'orōpɥre mejō nigũ nitisami. Cūrē wiogu sōrōgũsami. ¹⁰ No'o peje cɥogu quē'rā Jesure ějōpeogu e'catiato. Cū ějōpeose cū cɥose nemorō wapati'i. Cū cɥose o'ori ñaidijaro weronojō pe'tidijarosa'a. ¹¹ Na masā peje cɥorānojō a'tiro wa'arāsama. Tá mujīpũ ɥpɥtɥ asicā, ñaia wa'asa'a. Tojo weero te o'ori añuse nimirō, ñai, burudija wa'asa'a. A'te weronojō na peje cɥomi'que pe'tidijarosa'a. Tojo weerā na da'rased me'rāta wērīrāsama.

Marī ña'arō weesī'rīsere Ō'acū mejēta dutimi nise ni'i

¹² Jesucristore ějōpeogu cūrē ña'arō wa'amicā ějōpeonu'cūgũ, e'catisami. Cū wācūtutuaca be'ro Ō'acū cūrē “Queoro weemi”, nisami. Tojo weegɥ cū me'rā ɥ'mɥsepɥ catinu'cūgũsami. Ō'acū “Ƴu'ɥre ějōpeorārē catinu'cūsere o'oguti” ní'caronojōta o'ogusami. ¹³ No'o ña'arō weesī'rīgũnojō “Ō'acū Ƴu'ɥre tojo weedutimi”, niticā'ña. Ō'acūrē ne ña'arō weesī'rīse marī'i. Tojo nicā ne ni'cūrē “Ña'arō weeya”, nitisami.

14-15 A'tiro pe'e ni'i. Marĩ basu ña'arõ weesere wãcũnurũ'u. Tojo tere wãcũnurũcã, marĩ ña'arõ weesĩ'rĩse wã'cã'a. A'te ña'arõ weesĩ'rĩse me'rã ña'ase wa'asa'a. Marĩ siape me'rã pũrõ weepóca be'ro de'ro du'umasĩtisa'a. Te me'rã diacjũta wẽrĩdojasere bocarãsa'a. Bu'iri da'rese bocarãsa'a.

16 Yũ'u acawererã, musã diacjũ wãcũña. "Õ'acũ yũ'ure ña'arõ weedutimi", niticã'ña.

17 Nipe'tise añuse marĩrẽ o'ose "Õ'acũ cũ o'o'que ni'i", ni wãcũña. Cũ a'ti ɯmɯco sĩ'orã mujĩpũ, ñocõarẽ wee'cu nimi. Na ɯjũmɯjã, yatidijamɯjãsama. Õ'acũ pũrĩcã na weronojõ nitisami. Ne cã'rõ ducayutisami. ɯmɯcorinɯcũ marĩrẽ añurõ weenu'cũcã'sami. 18 Õ'acũ marĩrẽ cũ ɯa'caronojõta cũ ye queti diacjũ nise me'rã cũ põ'rã wa'acã weecu niwĩ. Tojo weerã cũrẽ ẽjõpeotjĩarã, cũ põ'rã nimũ'tã'cãrã weronojõ ni'i. Siape me'rã nemorõ pãjãrã cũrẽ ẽjõpeonemorãsama.

Õ'acũ quetire tũ'o, cũ dutironojõta weeya nise ni'i

19 Yũ'u acawererã, yũ'u ma'irã, musãrẽ a'tere wereguti. Æpẽrã musãrẽ werecã, añurõ tũ'oya. Musã na weresere tũ'orã, queoro wãcũtojarãpũ ucũña. Uayeticã'ña.

20 Marĩ uarã, Õ'acũ ɯaro weetisa'a. 21 Tojo weerã nipe'tise musã ña'arõ wãcũsere, ña'arõ weesetisere du'ucã'ña. Õ'acũ ye queti marĩrẽ cũ cũu'quere queoro ẽjõpeoya. Te quetire tũ'o ẽjõpeorã, musã yũ'rũrãsa'a.

22 Musã Õ'acũ ye quetire tũ'orã, tũ'oro bajuro tũ'oticã'ña. Musã tũ'o'quere queoro weeya. Cũ ye quetire tũ'o'cãrã nimirã tere weetirã, marĩ basu weesoorã wee'e.

23-24 Marĩ Õ'acũ ye quetire tũ'omirã tere weetirã, a'te weronojõ ni'i. Ni'cũ masũ cũ diapoare ẽorõpũ ĩ'asami. Cũ ĩ'áca be'ro aperopũ wa'agũ, cũ bajusere acoboja wa'asami. Õ'acũ ye quetire tũ'omirã tere weetirã, marĩ quẽ'rã cũ weronojõ ni'i. Maata cũ ye quetire acobojosa'a. 25 Apĩ pe'e cũ Õ'acũ ye tũ'o'quere wãcũnu'cũ, acobojotisami. Õ'acũ dutironojõ marĩ weenu'cũcã, cũ nipe'tise marĩ weese me'rã e'caticã weegusami. Õ'acũ ye queti diacjũta ni'i. Te me'rã marĩ ña'arõ wee'quere yũ'rũweticã weecu niwĩ.

26 Marĩ a'tiro nibosa'a: "Õ'acũrẽ ẽjõpeo'o." Tojo nimirã, Æpẽrãrẽ ucja, ña'arõ ucũbosa'a. Te me'rã marĩ ucũsere "Diacjũ niwe'e", ni masĩno'o. "Marĩ Õ'acũrẽ ẽjõpeo'o" nimi'que ne wapamarĩsa'a. 27 Marĩ cũrẽ diacjũ ẽjõpeorã, a'tiro weesetiroɯa'a. Pacusumɯa moorãrẽ, wapewia numiarẽ narẽ mejẽcã wa'acã, weeta-murõɯa'a. Apeye quẽ'rãrẽ a'ti ɯmɯco cjase ña'asere weeticã'rõɯa'a.

2

Masãrẽ ni'cãrõnojõ weeya nise ni'i

1 Marĩ wiogũ Jesucristo añuyũ'rũgure ẽjõpeorã, masãrẽ ne ducawaaticã'rõɯa'a.

2-3 Apetero Õ'acũ wi'i musã nerẽwũaropũ pũarã sãjãabosama. Ni'cũ peje cuogũ añuse su'ti sãñagũ omopica uru me'rã wéeca be'tore tuusãasami. Apĩ pajasecuogũ pe'e su'ti boase mejã sãñasami. Musã peje cuogure añurõ wéerã, "A'to añurõpũ dujiya", nibosa'a. Apĩ pajasecuogũ pe'ere "Totã nu'cũña" o apetero weerã "Totã nucũcãpũ dujicã'ña", nicã'bosa'a. 4 Musã tojo wéerã, narẽ ni'cãrõnojõ weetisa'a. "Peje cuogũ nemorõ wapatimi", nisa'a. "Pajasecuogũ wapamarĩmi", nirã weesa'a. Tojo nĩrã, ña'arõ wãcũrã wee'e.

5 Yũ'u acawererã yũ'u mairã, yũ'ure tũ'oya. Õ'acũ pajasecuorãrẽ pũrõ ma'isami. Cũrẽ ẽjõpeodutigũ narẽ besecu niwĩ. Na ẽjõpeocã, cũ ĩ'orõpũre na ẽjõpeose pajiro wapatĩ'i. Tojo nicã cũ tiropũ wa'ato nĩgũ besecu niwĩ. Cũ ní'caronojõta cũrẽ mairã cũ tiropũ ninu'cũrãsama. 6 Õ'acũ tojo beséca be'ro nimicã, musã pe'e pajasecuorãrẽ

yabi bopoyasāsa'a. Peje c̄uorārē añurō weeyu'r̄un̄cārā, queoro weetisa'a. Náta m̄sārē ña'arō weema. M̄sārē weresārā, wiorā tiropu m̄sārē ñe'ewā'cāsama. ⁷ Na Jesú marī ējōpeoḡure bujicā'sama.

⁸ Ō'acū marī wiogu cū ye queti ojāca pūr̄ip̄u a'tiro weeduticu niwī. “M̄sā basu ma'ir̄ōnojōta āpērā quē'rārē ma'ina.” Marī cū tojo duti'quere wéerā, añurō weerā wee'e. ⁹ Marī āpērārē ni'cārōnojō weetirā, Ō'acū duti'quere yu'r̄un̄cārā weesa'a. Tojo weerā bu'iri c̄uosa'a. ¹⁰ Ni'cū Ō'acū duti'quere añurō weepe'omigū ni'cārō dutisere yu'r̄un̄cāgū, bu'iri c̄uosami. Nipe'tisere Ō'acū duti'quere yu'r̄un̄cāgū weronjō weesami. ¹¹ Ō'acū a'tiro nicu niwī: “M̄sā n̄mosānumia nitirārē a'metārāticā'ña.” Apeye quē'rārē nicu niwī: “Āpērārē wējētīcā'ña.” Tojo weerā marī āpērā n̄mosānumiarē a'metārātimirā, no'o āpērārē wējērā, Ō'acū duti'quere yu'r̄un̄cārāta wee'e. ¹² Cū dutise marīre pajaña'a, ma'iduti'i. Te dutise me'rā marīre beseḡusami. Tojo weerā āpērārē ma'iti, pajaña'tirā, bu'iritirāsa'a. Cū tojo beseatjere masīrā, marī uc̄isere, marī weesere añurō wācūyuroa'a. ¹³ Marī āpērārē pajaña'ticā, cū beseri n̄mu nicā, marī quē'rārē pajaña'tisami. Marī narē pajaña'cā pūr̄icārē, Ō'acū quē'rā marīre pajaña'gūsami.

Añurō weese me'rā Jesucristore ējōpeosere ī'o'o nise ni'i

¹⁴ Acawererā, marī “Jesucristore ējōpeo'o”, nibosa'a. Tojo nimirā, āpērārē weetamuticā, “Marī ējōpeo'o” nise useri wapamarī'i. Te “Marī ējōpeo'o” ní'que useri me'rā dia'cū yu'r̄awetimasītisa'a.

¹⁵⁻¹⁶ M̄sārē queose me'rā weregutī. Apetero Jesucristore ējōpeorā pajasec̄uorā su'ti moorā, ba'ase moorā marī tiropu etasama. Ni'cū narē añurō weetimigū, nibosami. “Añurō wa'apa. Su'ti s̄añaña ȳus̄uabuari, tojo nicā pajiro ba'aya”, nibosami. Cū narē na uasere o'otimigū tojo uc̄icā, wapamarī'i. ¹⁷ A'te weronjō ni'i “Jesucristore ējōpeo'o” nimirā, marī āpērārē weetamuticā. Marī cūrē ējōpeo'o nise wapamarī'i.

¹⁸ Apetero weegu yu'u ní'quere ējōpeotiḡunojō a'tiro nibosami. Ni'cū añusere weetimigū, “Jesucristore ējōpeo'o”, nibosami. Apī “Añuse pe'ere wee'e”, nibosami. Cū tojo nisere a'tiro weregutī. Cū añurō weeticā, ¿de'ro wee marī cū “Jesucristore ējōpeomi” ni ī'abosau? Añurō weecāma, cū Jesucristore ējōpeosere masībosa'a. ¹⁹ M̄sā “Ō'acū ni'cūta nimi”, ni ējōpeo'o. Añu ni'i m̄sā tojo nise. Wātīa quē'rā m̄sā weronjōta tere ējōpeosama. Na Ō'acūrē uirā, narāsāsama. Na tojo ējōpeomirā, Ō'acū uaro weetisama. ²⁰ M̄sā diacjū wācūwe'e. Tu'omasītirā weronjō ni'i. Marī “Jesucristore ējōpeo'o” nimirā, āpērārē añurō weē'otirā, Jesucristore diacjū ējōpeotisa'a. ²¹ Duporocjū marī ñecū Abrahā ye cjasere weregutī. Ō'acū Abrahārē ¿diacjū yu'ure ējōpeomiticū? ní'gū, cū macū Isaare wējē ūjūamorōpeoduticu niwī. Abrahā Ō'acūrē yu'ticu niwī. Tojo weegu cū macū Isaare, cūrē wējē ñubuepeogutī ní'gū, ūtāmesā bu'ipu du'tepeocu niwī. Cū tojo weecā ī'agū, Ō'acū “Abrahā yu'ure añurō ējōpeomi. Cū añugū nimi”, nicu niwī. ²² M̄sā masī'i. Abrahā Ō'acūrē ējōpeosere ī'ogū, añurō weecu niwī. Cūrē ējōpeogu, queoro weeyapaticu niwī. ²³ Cū añurō weecā, duporocjārāpu Ō'acū ye queti weremu'tārī masā na oja'que queoro wa'acaro niwū. Na Abrahārē a'tiro ojacārā niwā: “Abrahā Ō'acūrē ējōpeocu niwī. Tojo weegu Ō'acū cūrē ‘Añugū nimi’, ni ī'acu niwī”, ni ojano'caro niwū. Abrahārē masā “Ō'acū me'rācjū nimi”, nicārā niwā. ²⁴ Cū tojo wee'quere wācūrā, marī a'tiro masī'i. Marī Ō'acūrē ējōpeorā añurō weecā, Abrahārē weronjō marī quē'rārē “Añurā nima”, ni ī'asami. Marīre “Ō'acūrē ējōpeo'o” ni uc̄ise useri me'rā dia'cū “Añurā nima”, nitisami.

²⁵ Apego daporocjõpũ Rahab wãmetigo ye cjasere wereguti tja. Co judío masõ nitigo ɯmɯarẽ a'metãrãwapata'ari masõ nico niwõ. Tojo weesetimigõ, Õ'acũ yarã judío masãrẽ weetamuco niwõ. Na Josué o'óno'cãrã co ya macãpũ ì'adu'tirã ejacãrã niwã. Co ya macãcjãrã narẽ wějẽrĩ níngõ, co ya wi'ipũ narẽ nɯoco niwõ. Be'ro narẽ na du'titojaati ma'arẽ ì'oco niwõ. Co tojo weecã ì'agũ, Õ'acũ core “Añugõ nimo”, ni ì'acɯ niwĩ.

²⁶ Marĩ ejeripõ'rã du'úca be'ro marĩ upũ catitisa'a majã. “Õ'acũrẽ ëjõpeo'o” nimirã marĩ añurõ weeticã, wẽrĩca upũ weronojõ nisa'a.

3

Marĩ ucũrĩ ñe'merõ cjase ni'i

¹ Acawererã, musã masĩsa'a. Ɛsã bu'eri masã musã nemorõ nɯcũĩ'ase me'rã beseno'rãsa'a. Õ'acũ yere bu'eri masã añurõ weeticã, Õ'acũ ãpẽrã yũ'rɯoro bu'iri da'regusami. Tojo weerã musã wa'teropũ nirã pejetirãcã masãrẽ bu'eri masã nirõɯa'a.

² Marĩ nipe'tirã pejetiri ña'arõ weesa'a. No'o ni'cũ ne cã'rõacã ña'arõ ucũtigũ, añugũ warõ nimi. Cũ ña'arõ ucũse ɯserire cã'mota'amasĩgũ, cũ ña'arõ ɯaripejasere cã'mota'amasĩmi. ³ Queose me'rã musãrẽ wereguti. Marĩ cabayure cõmebe'tore ɯseropũ tuusãarã, ti be'toacã me'rã cũ pajigũ nimicã, marĩ wa'asĩ'rĩrõpũ cãrẽ wa'adutimasĩsa'a. ⁴ Yucũsũ pajipjũ quẽ'rã tojota ni'i. Tiwũ pajipjũ nisa'a. Tojo nimicã, wĩ'rõ ɯpũtũ wẽetutuamicã, tiwũre autumasĩsama. Tiwũre auturi pjĩ cã'pjĩacã nimicã, ti pjĩ me'rã na wa'asĩ'rĩrõ pe'e autuosama. ⁵ Tojota wa'asa'a marĩ ucũrĩ ñe'merõ me'rã. Marĩ ucũrĩ ñe'merõ cã'rõacã nimicã, pejeti ucũseacã me'rã pãjãrãrẽ dojorẽmasĩi. Pecame'e cã'me'eacã me'rã marĩ sĩ'ayómicã, pajiro nɯcũ ɯjũsa'a. ⁶ Marĩ ña'arõ ucũse ɯseri pecame'e weronojõ ni'i. Ñe'merõ cã'ñe'merõacã nimicã, ti ñe'merõ me'rã peje ña'ase ucũmasĩsa'a. No'o ɯaro nipe'tise ña'ase wa'asa'a. Te ña'arõ ucũse wãtĩ me'rã dũ'pocãtisa'a. Nipe'tiro marĩ catiri ɯmɯco marĩ weesetisere dojorẽsa'a.

⁷ Masã nipe'tirã wa'icũrãrẽ, mirĩcũarẽ, pĩrõarẽ, diacjãrãrẽ ì'anũrũ, dutimasĩsama. Tojo weerã narẽ ne waropũreta dutidũ'pocãtitojacãrã niwã. ⁸ Marĩ ucũrĩ ñe'merõ pũrĩcãrẽ ne ni'cũ narẽ weronojõ dutimasĩtisami. Ti ñe'merõ dutita basiowe'e. Aña cũ cũ'rĩcã, cũ nímá o'oro weronojõ marĩ ucũse masãrẽ ña'arõ weesa'a. ⁹ Marĩ ñe'merõ me'rã Õ'acũ marĩ pacure e'catise o'osa'a. Ti ñe'merõ me'rãta tja ãpẽrãrẽ ña'arõ ucũsa'a. Marĩ Õ'acũ weronojõ bajurã cũ wee'cãrãrẽ mejãrõta ña'arõ ucũsa'a. ¹⁰ Ti ñe'merõputa tja Õ'acũrẽ e'catise o'o, ãpẽrãrẽ ña'arõ ucũsa'a. Tojo weeticã'rõɯa'a. A'tiro weecã, ña'a ni'i. ¹¹ Ni'cã pe aco wijari pepũre añuse, ña'ase aco morẽsu'u wijatisa'a. ¹² Yũ'ɯ acawererã, ojoño naraña dũcatitisa'a. Ɛ'segũ quẽ'rã ojo dũcatitisa'a. Aco wijari pe quẽ'rã tojota ni'i. Aco moatisewijari pepũre aco moa marĩse marĩsa'a. Marĩ quẽ'rã a'te weronojõ nirõɯa'a. Marĩ añuse dia'cũrẽ ucũrõɯa'a.

Tũ'omasĩse cjase ni'i

¹³ No'o musã wa'teropũre tũ'omasĩyũ'rũagũ nigũnojo añurõ weesetiato. A'tiro wéégũ, cũ masĩsere ãpẽrãrẽ ì'ogũsami. Queoro wãcũme'rĩgũ, “Ãpẽrã nemorõ masĩyũ'rũnũ'cã'a” nirõ marĩrõ niato. ¹⁴ Musã ãpẽrãrẽ doerã, narẽ ɯorã, na yũ'rɯoro nisĩ'rĩsa'a nĩrã, tojo nima'acãrã wee'e. Tojo weerã mejõ warõ “Tũ'omasĩyũ'rũnũ'cã'a”, nisa'a. Musã tojo nise wapamarĩsa'a. ¹⁵ Musã tojo wãcũse a'ti turi cjase, masã wãcũse ni'i. Õ'acũ mejẽta musãrẽ tojo wãcũdutisami. Wãtĩ wãcũse o'osere musã wãcũsetisa'a. ¹⁶ Musã ãpẽrãrẽ ɯorã, na yũ'rɯoro nisĩ'rĩcã, cumuca wã'cãsa'a. No'o ɯaro nipe'tise ña'ase wa'asa'a.

17 Õ'acũ cã tu'omasĩse marĩrẽ o'ose pe'e a'tiro ni'i. Marĩ cã tu'omasĩsere cuorã, ña'ase marĩrõ añurõ nisetisa'a. Uayetisa'a. Æpẽrã me'rã añurõ tu'oña'a, nicã'sa'a. Æpẽrãrẽ sõ'o o'obosau nitirãta o'osa'a. Marĩ uaro dia'cũ weetisa'a. Æpẽrãrẽ pajaña'sa'a. Nipe'tirãrẽ ni'cãrõnojõ weesa'a. Weesooro marĩrõ weesetisa'a. 18 Æpẽrã me'rã añurõ nisĩ'rĩrã, cumuca marĩrõ nicã'sama. Tojo weerã Æpẽrãrẽ añurõ niseticã weesama.

4

Õ'acũrẽ, a'ti umuco cjasere ni'cãrõ me'rã ma'ita basiowe'e nise ni'i

1 ¿Ñe'e me'rã marĩrẽ a'mequẽse, Æpẽrã me'rã a'metu'tise wã'cãsari? A'tiro ni'i. Marĩ basu ña'arõ weesĩ'rĩrã, uaripejase me'rã, ña'arõ wãcũnurũse me'rã wã'cã'a. 2 Musã a'ti turi cjasere uaripejayu'rũnu'cãsa'a. Musã uaripejasere bocatirã, wẽjẽsa'a. Æpẽrã yere ĩ'arã, uosa'a. Tere bocamasĩtirã, no'o uaro a'metu'tima'acã'sa'a. A'mequẽsa'a. Õ'acũrẽ sãrĩtise ye bu'iri musã uasere bocatisa'a. 3 Apeterore cũrẽ sãrĩrã quẽ'rã, añurõ wãcũse me'rã sãrĩtisa'a. Musã basu uaripejasere ña'arõ weerãtirã sãrĩsa'a. Tojo weese ye bu'iri cã musãrẽ o'otisami. 4 Tojo weerã musã ni'cõ numio marãputigo nimigõta, apĩrẽ tu'sago weronõjõ ni'i. Musã Õ'acũ põ'rã nimirãta, a'ti di'ta cjasere wãcũyu'rũnu'cãsa'a. Tojo weerã Õ'acũrẽ yabirã weronõjõ ni'i. No'o a'ti di'ta cjasere uaripejayu'rũnu'cãgũnojõ Õ'acũ me'rã a'pepũrĩgũ weesami. 5 Õ'acũ ye queti na ojãca pũrĩpu diacjũta ojano'caro niwũ. "Õ'acũ marĩrẽ Espĩritu Santure o'ócũ niwĩ. Tojo weegu Æpẽrã yu'rũoro cũrẽ marĩ ma'icã uasami", ni ojano'caro niwũ. 6 Õ'acũ marĩrẽ pajaña'tjĩagũ, weetamusami. Cũ ye queti ojãca pũrĩpu a'tiro ojano'caro niwũ tja: "Æpẽrã yu'rũoro ni'i' nirã me'rã Õ'acũ a'pepũrĩ nisami. Æpẽrã 'Yu'u mejõ nigũ ni'i, yu'ure weetamuña' nirã pe'ere weetamusami", ni ojano'caro niwũ.

7 Tojo weerã Õ'acũ dutisere añurõ yu'tiya. Wãtĩ musãrẽ niqesãcã, wãcũtutuaya. Jesú cã tutuaro me'rã cũrẽ wa'adutiya. Musã tojo weecã, cã uiwã'cãgũsami. 8 Õ'acũrẽ nemorõ masĩña. Cũrẽ nemorõ masĩcã, cã quẽ'rã musãrẽ nemorõ weetamugũsami. Musã ña'arõ weesere du'uya. Musã Õ'acũrẽ, tojo nicã a'ti umuco cjasere ni'cãrõ me'rã ma'isĩ'rĩrãnojõ, musã tojo wãcũsere ducayuya. 9 Musã ña'arõ weesere wãcũrã, bujaweti utiya. Musã ña'arõ weese e'cati, bujironõjõ o'orã, bopoya, bujawetiya. 10 Marĩ wiogure "Mu'u ĩ'orõpũre yu'u mejõ nigũ ni'i", niña. Musã tojo nicã, cã musãrẽ wiorã wa'acã weegũsami.

Õ'acũ ni'cũta marĩrẽ besemasĩsami nise ni'i

11 Yu'u acawererã, a'merĩ ucjaticã'ña. Musã Æpẽrãrẽ ucjarã, Õ'acũ a'merĩ ma'iduti'quere yu'rũnu'cãrã wee'e. Cũ dutisere yu'rũnu'cãrã, "Õ'acũ dutise ña'a ni'i", nirã weesa'a. Tojo weerã musã apeyenojõ wa'a'quere beseri masã weronõjõ ni'i. 12 Õ'acũ ni'cũta te dutisere cũucũ niwĩ. Cũ dia'cũ marĩ weesere besemasĩsami. Marĩrẽ yu'rũomasĩsami. Bu'iri da'remasĩsami. Tojo weerã marĩ Æpẽrãrẽ "Na ña'a nima", nĩmasĩtisa'a.

"Marĩ be'ro weeatjere a'tiro weerãsa'a" niyuticã'rõua'a nise ni'i

13 Yu'u ucũsere tu'oya. Musã ni'cãrẽrã a'tiro wãcũsa'a. "Ni'cãcã o ñamiacã ti macãpu ni'cã cũ'ma pajiro da'ra wapata'agu wa'aguti", nisa'a. 14 Tojo wãcũticã'ña. Marĩ be'ropũ wa'atjere masĩtisa'a. A'tiro ni'i. O'me bo'reacã dujise weronõjõ marĩ catise ni'i. Témaricã yoaticã ni, maata bajudutia wa'asa'a. Marĩ quẽ'rã yoaticã catirãsa'a. 15 Tojo weerã a'tiro pe'e wãcũrõua'a. "Apetero Õ'acũ yu'ure catise cũunemocã, cã uacã, tere weeguti", nirõua'a. 16 Ni'cãrõacãrẽ musã pe'e a'tiro

wācū'u. “Be'ro ũsā weeatjere ũsā ũaro weemasī'i”, ni wācū'u. Nipe'tise mūsā tojo wācūse ña'a ni'i. ¹⁷ Marī añurō weemasīmirā tere weetirā, Ō'acūrē yu'rūnu'cārā wee'e.

5

Peje cūorārē wa'atjere wereyuse ni'i

¹ Peje cūori masā, yu'u ucūsere tu'oya. Mūsā pūrō pi'etirāsa'a. Tere wācūrā, bujawetiyuya. ² Mūsā peje cūomi'que boa wa'arosa'a. Mūsā cūose su'tire butua yeerāsama. ³ Niyeru, uru mūsā ma'írā nūrō'que ũ'tawiji boarosa'a. Tojo wa'acā ĩ'arā, mūsā niyeru ma'írā nūrō'quere masīno'rōsa'a. Mūsā niyeru ma'ise marīrē pecame'e ũjūarō weronojō mūsārē dojorēsa'a. Mūsā niyerure ma'ise ye bu'iri āpērārē weetamutisa'a. Te ye bu'iri Ō'acū mūsārē bu'iri da'regusami. Ō'acū bu'iri da'reatji dūporoacā mejō waro pajiro niyeru nūrōmiapā. ⁴ Mūsārē da'raco'terārē queoro wapayeticārā niwū. Tojo weerā na tu'satisama. Ō'acū nipe'tisere masīgū na bujawetisere ĩ'asami. Masīsami mūsā narē queoro wapayeti'quere. ⁵ Mūsā pe'e a'ti turipure peje waro cūo'o. Nipe'tise mūsā ũasere cūoyu'rūocā'sa'a. Mūsā a'tiro weronojō ni'i. Wecu na wējēatji dūporore ba'a, di'iyojasami. Cū weronojō mūsā quē'rā peje cūose bu'iri, bu'iri da'reno'rāsa'a. ⁶ Mūsā āpērārē bu'iri moomicā, narē bu'iri da'reri wi'ipū sōrōcārā niwū. Narē wējēduticārā niwū. Na pe'e mūsārē “Weeticā'ña”, nitutuaticārā niwā.

Jesucristo cū apaturi a'tiatji dūporo wācūtutuaduti'que ni'i

⁷ Acawererā, marī wiogu Jesucristo a'ticāpu wācūtutuatuoya. Ni'cū oteri masū cū ote'que dūcatiri cura co'tesami. Cū ote'quere aco peja doquesārī cura sojatimigū, co'tewapamosami. ⁸ Cārōacā dū'sa'a Jesú cū a'tiatjo. Tojo weerā mūsā quē'rā oteri masū weronojō yucuewapamoña. Jesure ējōpeodu'uticā'ña.

⁹ Acawererā, mūsā Ō'acū bu'iri da'resere ũatirā, a'metu'titicā'ña. Ō'acū marī nipe'tirārē beseacju a'tiatjo cārōacā dū'sa'a. ¹⁰ Dūporocjārā Ō'acū ye queti weremū'tārī masārē wācūña. Na Ō'acū ye quetire werecā, āpērā masā narē ña'arō weecārā niwā. Narē tojo weemicā, na pi'etisere wācūtutua, nū'cācārā niwā. Na wee'caro weronojō marī quē'rā weerā. ¹¹ Āpērā narē ña'arō weemicā, Ō'acūrē ējōpeodu'uticārā niwā. Tojo weerā marī na ējōpeonu'cūsere wācūrā, “Ō'acū na me'rā e'catipī”, ni tu'oña'a. Apī dūporocjūpu Job wāmetigu ye queti quē'rārē masī'i. Cūrē peje ña'ase wa'acaro niwū. Tojo wa'amicā, cū wācūtutua, Ō'acūrē ējōpeodu'uticā niwī. Ō'acū masārē ma'ígū, pūrō pajaña'mi. Tojo weegu Job cū pi'etīca be'ro Ō'acū peje añuse cūrē o'ocu niwī. Cū todūporopu cūo'que nemorō o'ocu niwī.

¹² Ō'acū mūsārē bu'iri da'reri nígū, nūcū'ase quetire wereguti. Nisooro marīrō ucūña. Apeyenojōrē wee'cu “Weeapu”, niña. Weeti'cu “Weetiapu”, niña. Nemoticā'ña. Ō'acūpure wāmepeoticā'ña. “Ō'acū me'rā diacjūta ni'i”, niticā'ña. Tojo weegu Ō'acū mūsārē bu'iri da'osome.

¹³ Marīrē ña'arō wa'acā, Ō'acūrē sērīrōua'a. E'catirā, cūrē basapeoroua'a. ¹⁴ No'o dutitigu Jesure ējōpeorārē sū'ori nirārē pijiato. Na cū tiro etarā, Ō'acūrē sērībosato. Ū'se me'rā cūrē ñapeo, “Jesú, ā'rī mū'urē ējōpeogure yu'rūoya”, ni ñubueato. ¹⁵ Ējōpeose me'rā cūrē sērībosacā, marī wiogu cūrē yu'rūogusami. Dutiti'cu yu'rūgusami. Cū ña'arō wéeca be'ro nicā, Ō'acū cūrē acobojogusami. ¹⁶ Tojo weerā mūsā ña'arō wee'quere a'merī wereyu'rūya. Dutitirārē yu'rūodutirā, Ō'acūrē sērībosaya. Ni'cū añurō weenu'cūgū ũputu ējōpeose me'rā sērīcā, Ō'acū yu'titicā

weetisami. ¹⁷ Dɔporocjũpɔ Elía Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ marĩ weronojõ nicu niwĩ. Cũ Õ'acũrẽ acoro pejaticã'to nígũ, pũrõ sãrĩcu niwĩ. Cũ sãrĩsere Õ'acũ yũ'ticũ niwĩ. Cũ yũ'ticã, i'tia cũ'ma ape cũ'ma deco aco ne pejaticaro niwũ. ¹⁸ Be'ro Õ'acũrẽ “Aco pejato tja”, ni sãrĩcu niwĩ. Cũ tojo sãrĩcã, acoro pejacaro niwũ. Tojo wa'acã, apaturi otese pĩ'rĩ dɔcaticaro niwũ tja.

¹⁹⁻²⁰ Acawererã, apeye musãrẽ weretuoguti. Apetero ni'cũ Jesure ãjõpeogu ña'arõ weebosami. Cũ tojo weecã, apĩ cũrẽ weetamugũ, cũ todɔporopɔ ãjõpeo'caronojõta ãjõpeocã weesami tja. Cũ tojo weegu cũrẽ bu'iri da'reno'bo'cure yũ'rucã weesami. Õ'acũ quẽ'rã cũ peje ña'ase wee'quere acobojosami.

Tocã'rõta oja'a.

Santiago.

Pedro ojamu'tāca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Pedro Jonás macū Betsaidacjū wa'i wējērī masū nicu niwī. Cū nūmotigu nicu niwī. Ā'rīta Jesure “Mū'ū Ō'acū o'ó'cu, cū macū ni'i”, nicu niwī. Jesure wējēcaterore i'tiati “Cūrē masīwe'e”, nisoocu niwī. Ne waropata Espiritu Santu dijatāca be'ro Jesucristore ějōpeorārē sū'ori nisetigu nicu niwī. Be'ro romano masā wiogu Nerón cūrē Romapu wējēcū niwī.

A'ti pūrīrē Pedro Jesucristore ějōpeorā Asia di'tapu du'tistewā'cā'cārārē ojacu niwī. Romapu nīgū, ojacu niwī. Jesucristore ějōpeorā pi'eticā ī'agū, āpērā narē űa'arō weecā wācūtutuadutigu ojacu niwī.

Jesure ějōpeorā wa'aste'cārārē Pedro oja'que ni'i

¹ Yū'ure Jesucristo cū ye quetire bu'edutigu besecūwī. A'ti pūrī me'rā musārē añudutise o'ó'o. Musā Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, Bitinia wāmetise di'tapu Jesucristore ějōpeose bu'iri āpērā űa'arō weecā wa'astewā'cā'cārārē oja'a. ² Marī pacū Ō'acū dūporopu cū űa'caronojōta marīrē cū pō'rā niato nīgū besetojacu niwī. Espiritu Santu me'rā marī űa'arā nī'cārārē ducayucu niwī. Marīrē cū macū Jesucristo űaro weedutigu besecu niwī. Tojo nicā cū macū curusapu wērīgū dí o'maburose me'rā marī űa'arō wee'quere acobojoguti nīgū, besecu niwī.

Ō'acū musārē ejerisājāse, nipe'tise añusere o'onemoato.

³⁻⁴ Ō'acū, marī wiogu Jesucristo pacure e'catise o'orā. Cū marīrē pajaña'gū, cū pō'rā sājācā weecu niwī. Cū macū Jesucristo wērī'cūpūre masō'que me'rā marī todūporo űa'arō niseti'quere acobojocu niwī. Tere wéégū, marīrē apaturi bajuaapo'cārārē weronojō weecu niwī. Ō'acū cū pō'rārē “Añubutiasere o'oguti”, nicu niwī. Cū o'otjere marī e'catise me'rā yucuerā wee'e. Tere ű'mūsepū cūoyotojasami. Cū o'otje a'ti nucūcā cjase weronojō pe'ti, boasome. Ninu'cūcā'rōsa'a. ⁵ Marī Ō'acūrē ějōpeoyucā, cū tutuaro me'rā marīrē co'tesami. Jesucristo apaturi a'ti nucūcāpūre a'tigu, nipe'tirā ī'orōpu “Ā'rā yū'ū yū'ruo'cārā nima. Yū'ū me'rā ninu'cūrāsama”, ni ī'ogūsamī.

⁶ A'ti nucūcāpūre nīrā, marī pi'etinīrā wee'e yujupu. Tojo pi'etimirā, ű'mūsepū Jesucristo marīrē o'otjere wācūrā, e'catiyurā. ⁷ Marī Jesucristore ějōpeose uru besese weronojō ni'i. Masā ¿uruta niti? nīrā, pecame'e bu'ipu asipopeosama. Sipipejaca be'ro űa'ase po'ca űjūpe'tidija wa'asa'a. Añuse uru dia'cū tojasa'a. A'te weronojō marīrē ¿Jesucristore diacjūta ějōpeomitina? nīrō, űa'arō wa'asa'a. Marī űa'arō yū'rūrā, te po'ca űjūpe'ti'caro weronojō űa'asere weedu'usa'a. Tojo nicā Jesucristore ějōpeonemosa'a. Cūrē ějōpeodu'uticā ī'arā, masā diacjūta marīrē cūrē ějōpeoma, ni ī'arāsama. Uru wapabūju ni'i. Wapabūjumirō, pe'tia wa'asa'a. Marī Jesucristore ějōpeose uru nemorō wapati'i. Te pūrīcā ne pe'titisa'a. Tojo weegu Jesucristo marīrē apaturi a'ti nucūcāpūre a'tigu, “Yū'ure añurō ějōpeowū”, nigūsamī.

⁸⁻⁹ Musā Jesucristore a'ti nucūcāpu nicā ī'ati'cārā nimirā, cūrē ma'i'i. A'tiro nicārē cūrē ī'atimirā, ějōpeo'o. Musā cūrē ějōpeocā, musārē pecame'epū wa'abo'cārārē yū'rūcā weegusami. Tojo weerā musā Ō'acū tiropu wa'atjere wācūrā, pūrō e'cati'i. ¿De'ro ni werenemobosau? Wereta basiowe'e.

¹⁰ Dūporopu Ō'acū ye queti weremu'tārī masā a'tiro nicārā niwā: “Ō'acū masā űa'arō wee'quere acobojo, narē yū'ruogusami”, nicārā niwā. A'tere weremirā, na basu weresere tū'omasīticārā niwā. Tojo weerā tere masīsī'rīrā, űputu bu'e

wăcŭnrŭcără niwă. ¹¹ Espíritu Santu weetamuse me'ră a'tiro wereyucără niwă: “Masărē yu'rŭoacju pŭrō pi'eti wērīgŭsami. Wērī'cŭpu nimigŭ, masăgŭsami. Cŭ masăca be'ro ŭ'mŭsepŭ mŭjăa, cŭ pacŭ tiro wiogu dujiri cŭmurō diacjŭ pe'e dujigŭsami.” Espíritu Santu tojo nisere tu'oră, Ō'acŭ ye queti weremŭ'tărī masă “¿De'ro nică, noarē tojo wa'arosari?” nără, pŭrō masīsī'rīcără niwă. ¹² Ō'acŭ na masīsī'rīcă ĩ'agŭ, narē a'tiro werecŭ niwī: “A'te queti mŭsă nirī curare wa'asome yujupŭ. Be'rocjărăpu a'tere ĩ'arăsama”, nicŭ niwī. Narē tere wereyugŭ, marī a'tocaterocjără pe'ere weregŭ weecŭ niwī. Tojo weegŭ Ō'acŭ a'tocaterore a'tiro weemi majă. Espíritu Santu ŭ'mŭsepŭ nigŭrē cŭ ye queti wereră me'ră mŭsărē weredutigŭ o'ócŭ niwī. Na Espíritu Santu tutuaro me'ră tere a'tiro werema. “Jesucristo a'titocacŭ niwī. Marīrē yu'rŭo'cŭ nimi”, nima. Ō'acŭrē wereco'teră ŭ'mŭsecjără quē'ră masărē yu'rŭosere “¿De'ro waro niti?” ni masīsī'rīsama.

Ō'acŭ marīrē űa'ase marīrō nisetidutise ni'i

¹³ Ō'acŭ marīrē ma'igŭ, űa'arō marī wee'quere acobojotocacŭ niwī. Tojo weeră mŭsă weeatjere aűurō wăcŭyuya. Mŭsă űa'arō weesī'rīsere weetică'űa. Wăcŭtutuaya. Ō'acŭ aűurō wéegŭ, marīrē Jesucristo apaturi a'ti nucŭcăpu a'tică cŭ o'otjere pŭrō wăcŭnrŭűa. Tere wăcŭră, e'catise me'ră co'teya. ¹⁴ Wĭ'mară aűură na pacŭsumŭa dutisere aűurō yu'tisama. Na weronojōta mŭsă quē'ră marī pacŭ Ō'acŭ dutisere aűurō yu'tiya. Mŭsă todŭporopŭ Ō'acŭrē masītiră, űa'arō űaripejasere weecără niwŭ. Ni'cărōacărē mŭsă űa'arō űaripejasere du'ucă'űa majă. ¹⁵ A'tiro pe'e weesetiya. Ō'acŭ marīrē bese'cŭ űa'ase moogŭ nimi. Tojo weeră marī űa'ase marīră nirōŭa'a. ¹⁶ Ō'acŭ ye queti ojăca pŭrīpu a'tiro ojano'caro niwŭ: “Yu'ŭ aűugŭ, űa'ase moogŭ ni'i. Tojo weeră mŭsă quē'ră űa'ase marīră nisetiya”, nicŭ niwī Ō'acŭ.

¹⁷ Mŭsă Ō'acŭrē sērīră, cŭrē “Pacŭ” nisa'a. Cŭ nipe'tirărē ni'cărōnojō marī wee'quenŭcărē besebŭrogŭsami. Ne ni'cărē du'asome. Tojo weeră mŭsă a'ti űmŭcopŭre catiro pōtēorō Ō'acŭrē wiopesase me'ră tu'oűa'űa. ¹⁸ Mŭsă űecŭsumŭa niseti'caronjō weesirutumjăti'que wapamarīcaro niwŭ. Te wapamarīsere cō'agŭ, Ō'acŭ yu'rŭocŭ niwī. Mŭsă a'tiro masī'i. Cŭ marīrē bu'iri da'rebo'quere wapayewīrōgŭ, pe'tisenojō me'ră, uru, niyeru me'ră wapayeticŭ niwī. ¹⁹ A'tiro pe'e weecŭ niwī. Cŭ macŭ Jesucristo űpŭtu ma'igŭ cŭ wērīgŭ dí o'mabŭrose me'ră marīrē yu'rŭocŭ niwī. Ősă judío masă űecŭsumŭapŭa na űa'arō wee'que wapa Ō'acŭrē acobojose sērīră, a'tiro weecără niwă. Oveja dojoriwi'i nitigure, cămi marīgŭrē, nipe'tiro cŭ upŭ aűugŭrē wějĕ, Ō'acŭrē űjăamorōcără niwă. Cŭ, oveja aűugŭ ní'caronjō Jesucristo aűugŭ waro, űa'ase moogŭ nimi. Cŭ wērīgŭ dí o'mabŭrose me'ră marī űa'arō wee'quere yu'rŭocŭ niwī. ²⁰ Ō'acŭ a'ti turi weese dŭporo “Yu'ŭ macŭ masărē yu'rŭogŭsami”, ni besetocacŭ niwī. Tojo besemigŭ, maata o'óticŭ niwī. A'tocateropŭ marī ye niatjere yu'rŭoacjŭre cŭrē o'ócŭ niwī. ²¹ Jesucristo wērīse me'ră Ō'acŭrē ĕjōpeono'o. Cŭ Jesucristore wērī'cŭpŭre masōcŭ niwī. Masō, ŭ'mŭsepŭ cŭrē miimjăcŭ niwī. Topŭ cŭrē wiogu sōrōcŭ niwī. Marīrē ĕjōpeodutigŭ tojo weecŭ niwī. Tojo nică marī ŭ'mŭsepŭ wa'atjere e'catise me'ră yucuedutigŭ tojo weecŭ niwī.

²² Mŭsă diacjŭ nisere yu'tiră, Jesucristore ĕjōpeoră weecără niwŭ. Cŭrē ĕjōpeoră, mŭsă űa'arō weeseti'quere du'ucără niwŭ. Tojo weeră mŭsă ni'cărōacărē bu'iri marīră ni'i. Mŭsă ni'cŭ pō'ră weronjō a'merī ma'i'i. A'merī ma'iră, bu'icjase ucŭse me'ră dia'cŭ ma'itică'űa. Nipe'tise mŭsă weese me'ră pe'e ma'ina. ²³ A'tiro ni'i. Ō'acŭ ucŭse ninu'cŭcărōsa'a. Marī tere ĕjōpeoră, cŭ pō'ră săjăcără niwŭ. Tojo weeră apaturi bajuaapo'cără weronjō ni'i. Marī pacŭsumŭa boadijasama. Marī

apaturi bajuaaporã, na boadijaro weronojõ wa'asome. Õ'acũ põ'rã sãjãrã pe'e, cũ me'rã catinu'cũcã'rãsa'a. ²⁴ Õ'acũ ye queti ojãca pũrĩpũ a'tiro ojano'wũ:

Tá ñai wẽrĩpe'tia wa'asa'a.

Masã quẽ'rã tojota nipe'tirã wẽrĩrãsama.

O'ori quẽ'rã añuse nimirõ, boadijasa'a.

Masã quẽ'rã peje cuorã, wiorã nimi'cãrã wẽrĩrãsama.

²⁵ Na cuose quẽ'rã pe'tirosa'a.

Õ'acũ ucũse pũrĩcã ne pe'tisome.

Ninu'cũcã'rõsa'a, ni ojano'wũ.

Mũsãrẽ te quetire ãpẽrã werecãrã niwã. Na wereseta añuse, ne pe'titise queti ni'i.

2

¹ Mũsã Õ'acũ põ'rã ni'i. Tojo weerã nipe'tise ña'asere du'ucã'ña. Æpẽrãrẽ nisooticã'ña. Weesooticã'ña. Æpẽrã yere uoticã'ña. Ucjaticã'ña. ²⁻³ Mũsã Õ'acũ añugũ nimi nisere masĩtojasa'a. Tojo weerã wĩ'marã ne bajua'cãrã na paco õpẽcõrẽ upũtu mi'rĩsĩ'rĩrã weronojõ weeya. Õ'acũ ye añuse quetire upũtu tu'sase me'rã tu'osĩ'rĩña. Wĩ'marã na pacosãnumia ye õpẽcõrẽ mi'rĩrã, i'oduarã wa'asama. Õ'acũ ucũse wĩ'magũ paco õpẽcõ weronojõ ni'i. Te diacjũ wereme'rĩcã'a. Marĩ tere wãcũnu'cũrã, cũrẽ ãjõpeotutuanemorãsa'a. Cũrẽ masĩnemoato nígũ marĩrẽ yũ'ruocu niwĩ.

Wĩ'i yeerã ãtãgã yeenu'cãcja weronojõ Jesucristo nimi nise ni'i

⁴ Mũsã Jesucristore ãjõpeo'o. Tojo weerã cũ me'rã añurõ nisetiya. Cũ catigu, marĩrẽ cũ me'rã caticã weemi. Cũ ninu'cũcũsami. Æpẽrã cũrẽta teecãrã niwã. Na teemicã, cũ pacũ Õ'acũ pe'e cũrẽ "Añuyũ'rugũ nimi", ni besecu niwĩ. Besetoja, cũrẽ wioгу sõrõcu niwĩ. ⁵ Mũsãrẽ añurõ masĩdutigu queose me'rã wereguti. Õ'acũ ãtãpaga me'rã ni'cã wi'i añurĩ wi'i yeegu weronojõ weesami. Ætãgã añucja me'rã yeenu'cãsami. Tutuari wi'i niato nígũ tojo weesami. Jesucristota cũ ne waro wi'i yeenu'cãcja ãtãgã weronojõ nigũ nimi. Marĩpũa apeye na yeeturiamũjãse weronojõ ni'i. Marĩ nipe'tirã ni'cãrõ me'rã Õ'acũ cũ wéeca wi'i weronojõ ni'i. Tojo weerã cũ yarã waro nírã, Jesucristo weetamuse me'rã pa'ia weronojõ Õ'acũ yere da'ramasĩ'i. Añurõ wéerã, ãpẽrã ye niatjere sãrĩbosamasĩ'i. Tojo nicã Õ'acũrẽ e'catise o'omasĩ'i. Marĩ tojo weecã i'agũ, Õ'acũ e'catisami. ⁶ Dũporocjãrãpũ quẽ'rã te cjase Õ'acũ cũ ucũ'quere a'tiro ojacãrã niwã:

Ni'cã wi'i, wi'i Jerusalẽpure yeeguti.

Ti wi'ire yéegu, ni'cãgã ãtãgã añucjare beseguti.

Tutuari wi'i wa'ato nígũ tiga me'rã nu'cãgũti.

Yũ'u ãtãgãrẽ ucũgũ, yũ'u macũ pe'ere wãmepeogu wee'e.

Cũta nimi yũ'u bese'cu.

Yũ'u i'acã, añuyũ'ruagu nimi.

Cũrẽ ãjõpeorã pũrõ e'catirãsama.

"Mejõ warota ãjõpeocãti", nisome, ni ojacãrã niwã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã.

⁷ Mũsã Jesucristore ãjõpeorã añurõ e'catise me'rã cũrẽ tu'oña'sa'a. Æpẽrã pe'e cũrẽ ãjõpeotitjãrã, mũsã weronojõ tu'oña'tisama. Mejõ nigũrẽ weronojõ tu'oña'cã'sama.

Æpẽrã Õ'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã a'tiro ojacãrã niwã tja:

Masã ãtã me'rã wi'i yeerãtirã ni'cãgãrẽ uati, cõ'asama.

Na cõ'acaga me'rã ãpẽrã pe'e tutuari wi'i yeesama.

Tiga marĩcã, wi'i yeeya marĩbopã.

A'te a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Wiorã judío masã tiga ùtãgãrẽ weronojõ Jesucristore uatiwã. Na uatimicã, cũ pacu Õ'acũ pe'e cūrẽ besecu niwĩ. Bese, cūrẽ wioḡu sōrõcu niwĩ. Cũ marĩcãrẽ, marĩ Õ'acũ pō'rã sãjãmasĩtibopã. ⁸ Apeye ojanemocãrã niwã tja: Õ'acũ cũ besecaga ùtãgãpũ masã pũ'atuu, burũque'arãsama.

A'te a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Jesucristore Õ'acũ besecu niwĩ. Tigapũ pũ'atuu, burũque'a'caro weronojõ Jesucristore ãjõpeotirã bu'iri da'reno'rãsama. Todũporopũta maata Õ'acũ cũ macūrẽ ãjõpeotirã tojo wa'arãsama, nitojacu niwĩ.

⁹ Marĩ pũrĩcã na weronojõ niwe'e. Õ'acũ cũ yarã niato níḡũ marĩrẽ besecu niwĩ. Tojo weerã marĩ wioḡu yarã pa'ia weronojõ cũ yere da'rarã ni'i. Õ'acũ marĩrẽ cũ ya curuacjãrã sãjãcã weecu niwĩ. Ña'ase marĩrõ niseticã weecu niwĩ. Dũporopũ Õ'acũ cũ yarã masã Israe curuacjãrãrẽ yũ'u were'que pejere weecu niwĩ. Mũsã Jesucristore ãjõpeorã ni'i. Tojo weegu mũsãrẽ mejãrõta weemi. Õ'acũ marĩrẽ añurõ wee'quere ãpẽrãrẽ weredutigu tojo weemi. Õ'acũ añuyũ'ruagu marĩ ña'arõ wee'quere acobojomi. Acobojo, na'itĩ'arõpũ ní'cãrãrẽ marĩrẽ yũ'ruomi. Tojo weerã ni'cãrõacãrẽ cũ pō'rã bo'reyuropũ nirã weronojõ ni'i. ¹⁰ Dũporopũ ni'cũ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masũ a'tiro nicu niwĩ: "Õ'acũ pãjãrã judío masã nitirãrẽ yũ'ruogũsami." Tojo weerã mũsã todũporopũre Õ'acũ pō'rã mejẽta níni'wũ yujupũ. Ni'cãrõacãrẽ cūrẽ ãjõpeoca be'ro cũ pō'rã ni'i majã. Õ'acũrẽ mũsã ãjõpeose dũporo cũ mũsãrẽ ma'isere, cũ pajaña'sere masĩticãrã niwũ. Ni'cãrõpũta a'tere masĩ'i majã.

Pedro Jesucristore ãjõpeorãrẽ "A'tiro weeya" nise ni'i

¹¹ Yũ'u mũsãrẽ pũrõ ma'isa'a. Ni'cãrõacã yũ'u wereatjere mũsã weecã uasa'a. Marĩ a'ti turipũre sijari masã ni'i. Marĩ niatjo waro u'mũsepũ ni'i. Topũ ninu'cũcã'rãsa'a. Tojo weerã marĩ ña'arõ weesĩ'rĩsere weeticã'rã. Marĩ ña'arõ weesĩ'rĩse añurõ weesĩ'rĩse me'rã a'mequẽse ni'i. Te ña'arõ weesĩ'rĩse añurõ weese pe'ere cã'mota'asĩ'rĩsa'a. Õ'acũ pe'e marĩrẽ añurõ weecã uasami. ¹² Mũsã Jesucristore ãjõpeotirã wa'teropũ nisa'a. Cūrẽ ãjõpeose bu'iri mũsãrẽ "Ña'arã nima", ni ucjasama. Mũsã na wa'teropũre añurõ nisetiya. Tojo weecã, na tojo ucjamirã, mũsã añurõ weesetisere ĩ'arãsama. Tere ĩ'arã, siape me'rã pãjãrã Jesucristore ãjõpeorãsama. Tojo weerã cũ apaturi a'ticã, mũsã weronojõta na quẽ'rã Õ'acũrẽ "Mũ'u añugũ, tutuagu ni'i", ni ãjõpeorãsama.

¹³⁻¹⁴ Marĩ wioḡu Jesucristore ãjõpeotjãrã, a'tiro weerõu'a'a. A'ti di'tacjũ wioḡu waro, cũ docacjãrã wiorã, tojo nicã nipe'tirã a'ti nucũcãcãjãrã wiorã dutisere yũ'tiroũ'a'a. Wioḡu waro cũ docacjãrãrẽ ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'redutisami. "Añurõ weerã pe'ere 'Añurõ weepũ mũsã' niña", nisami. ¹⁵ Õ'acũ mũsã añurõ weecã uasami. Tojo weecã, ãpẽrã mũsãrẽ ucjami'cãrã mejõ warota ucjama'acã'rãsama. Õ'acũ mũsã añurõ weese me'rã na ucjama'a'cãrã, tũ'omasĩtirãrẽ di'tamarĩacã weecã uasami.

¹⁶ Õ'acũ marĩrẽ yũ'ruotojacu niwĩ. Tojo weerã yũ'ruono'cãrã weronojõ weesetirã. A'tiro wãcũticã'rã. "Yũ'u ãpẽrã dutise doca niwe'e. Tojo weegu yũ'u uaro weeguti", niticã'rã. A'tiro pe'e weerã. Õ'acũrẽ ma'i, cũ uaro weerã. Ña'asere weeticã'rã. Da'raco'terã na wioḡu dutisere añurõ yũ'tirã weronojõ marĩ quẽ'rã Õ'acũ dutisere yũ'tirã. ¹⁷ Dũcawaaro marĩrõ nipe'tirãrẽ ni'cãrõnojõ ĩ'arã. Jesucristore ãjõpeorãrẽ ma'irã. Õ'acũrẽ nucũ'ase me'rã ãjõpeorã. A'ti di'tacjũ wioḡure wiopesase me'rã tũ'oña'rã.

Jesucristo pi'etigu nũ'cã'caronojõ marĩrẽ nũ'cãdutise ni'i

¹⁸ Mũsã ni'cãrẽrã ãpẽrãrẽ da'raco'terã nisa'a. Mũsã wiorãrẽ ãjõpeoya. Nipe'tirã na dutisere yũ'tiya. Mũsãrẽ añurõ weerã dia'cūrẽ yũ'titicã'ña. No'o ña'arõ weerã

quē'rārē yu'tiya. ¹⁹ Apetero musā añurō weemicā, musā wiorā bu'iri da'rebosama. Na tojo weecā, musā Ō'acūrē ējōpeosere ī'orā, narē ye'suticā'ña. Tojo weecā, musārē Ō'acū “Añurō weema”, ni ī'agūsami. ²⁰ Musā ña'arō wéeca be'roma musārē bu'iri da'rerā, queoro weerā weema. Musā na bu'iri da'resere nu'cārā, “Añurō wéerā, nu'cā'a”, niticā'ña. Musā tojo nu'cāse wapamarī'i. Musā ña'arō wee'que wapa queorota bu'iri da'rerā weesama. Musā añurō wéeca be'ro na ña'arō weecā, nu'cāña. Tojo weese pe'ere Ō'acū “Añurō weema”, ni ī'agūsami. ²¹ Ō'acū musā añurō weemicā, musārē ña'arō weesere nu'cādutigu cūucū niwī. Jesucristomarīcā marīrē yu'ruogu, pi'eti, wērīwī. Añurō weemicā, cūrē ña'arō weewā. Tojo weegu marī quē'rārē cū wee'caronojōta weesirutucā masami. ²² Cū ne ni'cāti ña'arō weetiwī. Nisootiwī. ²³ Cūrē ña'arō bujicā'cārārē narē bujicā'a'metiwī. Cū pi'etigu, “Musārē bu'iri da'regūti”, nitiwī. Cū pacū pe'ere “Yu'ū pacū cū uaro, queoro ña'arō weerārē bu'iri da'regusami”, niwī. Tojo weegu cū ye niatjere cū pacupure wiawī. ²⁴ Cū basu marī ña'arō wee'que wapare wapayegu, curusapū wērīwī. Marī ña'arō weesere du'udutigu marīrē wērībosawī. Tojo cū weese me'rā a'tiro weewī. Marīrē ña'asere sirutumi'cārārē añuse Ō'acū ye pe'ere sirutucā weewī. Cū marīrē yu'ruogu, cāmi da'reno'o, uputu pūrīse tu'oña'wī. Tojo cū weese me'rā marī ña'arō yu'rubo'cārā yu'ruono'wū. ²⁵ Marī a'tiro nicūmiwū. Oveja sārīrō po'peapū ní'cārā no'o uaro wijaawā'cāsama. Wijaawā'cā, ī'anurūtīcā, bajudutia wa'asama. Marī na weronojō nicūmiwū. Ni'cārōacārē Jesucristore ējōpeo'o. Tojo weerā ovejare co'tegu bajuduti'cārārē a'ma, cū narē boca'caro weronojō ni'i. Jesucristo marīrē ña'arō weeri nígū, marīrē ī'anurū, co'tegu nimi.

3

Omocā dū'te'cārārē dutise ni'i

¹⁻² Numia, marāpūsumuātīrā, añurō tu'oya yu'ū wereatjere. Musā marāpūsumua dutisere, na uaro weeya. Ni'cārērā musā marāpūsumua Jesucristore ējōpeotisama. Cū ye quetire ne tu'osī'rītisama. Tojo weerā te quetire weretimirā, a'tiro pe'e weeya. Narē ējōpeoya. Na dutisere e'catise me'rā weeya. Musā tojo weecā, na quē'rā musā añurō weesetisere ī'acūu, Jesucristore ējōpeobosama. ³ Āpērā, “Añurā nima”, nidutīrā, musā upure peje ma'masu'aticā'ña. Musā upū bajuse dia'cūrē wācūnurūtīcā'ña. ⁴ Musā añurā nisī'rīrā, añurō bajusī'rīrā, a'tiro pe'e weesetiya. Musā marāpūsumuarē tu'saroputa na dutisere ma'ise me'rā weeya. Tu'tiro marīrō āpērārē queoro weeme'rīcā'ña. Ejeripō'rā caributiro marīrō tu'oña'ña. A'te añurō weesetise pe'tisome. Musā upure ma'masu'ase pūrīcā pe'tirosa'a. Musā añurō weeseticā, Ō'acū musā me'rā e'catigūsamī. Musā a'tiro weese cū ī'orōpūre añubutiasē waro ni'i. ⁵ Yu'ū musārē nīrōnojōta dūporocjārā numia Ō'acūrē ējōpeorā añurō weeseticārā niwā. Na marāpūsumua dutisere añurō yu'ticārā niwā. ⁶ Sara dūporocjōpū co marāpū Abrahā dutisere añurō yu'tico niwō. Tojo weego Abrahārē co wioḡure weronojō tu'oña'co niwō. Musā quē'rā musā marāpūsumuarē añurō weeya. Musā nipe'tisere añurō wéerā, tojo nicā uiro marīrō nisetīrā, Sara weronojō nīrāsa'a.

⁷ Ni'cārōacārē nūmotīrārē weregūti. Mū'ū nūmorē añurō weesetiya. Core ējōpeoya. Co mū'ū weronojō tutuatimo. Ō'acū co quē'rārē pajaña'gū, mū'ūrē weronojōta yu'ruocu niwī. Tojo weegu core añurō co'teya. A'tiro weecā, musā Ō'acūrē ñubuese ne cā'mota'ata basiosome.

A'merī añurō nisetidutise ni'i

⁸ Ni'cārōacārē nipe'tirāpūre weretuogūti. Ni'cārō me'rā nisetibūroya. Āpērārē pajaña'ña. Ni'cū pō'rā weronojō ma'isetiya. “Ūsā āpērā yu'ruoro ni'i”, ni

wăcŭtică'ña. ⁹ Āpērā mŭsārē ña'arō weecă, narē a'metică'ña. Mŭsārē ña'arō bujică'că, narē bujică'a'metică'ña. A'tiro pe'e weeya. Narē añurō wa'ato níră, Ō'acŭrē sērībosaya. Ō'acŭ marīrē tojo weedutisami. A'tiro weecă, Ō'acŭ mŭsārē añurō weegŭsami. ¹⁰ Dŭporopŭre ni'cŭ Salmo wămetiri pŭrīpŭre añurō nisetisere a'tiro ojacŭ niwī:

No'o mŭsă catiri ũmăcore e'catise me'ră nisī'rīră, ña'arō ucŭtică'ña.

Nisootirăta niña.

¹¹ No'o mŭsă ña'arō weesī'rīsere weetică'ña.

Añuse pe'ere weeya.

Āpērā me'ră a'metu'titirăta ma'ise me'ră nisetiya.

¹² Añurō weesetirărē Ō'acŭ co'tesami.

Na cŭrē sērīsere yŭ'tisami.

Ña'arō weeră me'ră pe'ere e'catitisami.

Narē bu'iri da'resami.

Tojo weeră mŭsă añurō nisetiya ni, Salmo pŭrīpŭre ojano'caro niwă.

¹³ Mŭsă añuse dia'cŭrē weesetică, ¿noa mŭsārē ña'arō weebosau? Weetisama.

¹⁴ Mŭsă añurō weemică, āpērā mŭsārē ña'arō weecăma, e'catiya. Ō'acŭ mŭsārē añurō weegŭsami. Tojo weeră na mŭsārē ña'arō weesī'rīcă, wăcŭque'titică'ña. Narē uitică'ña. ¹⁵ A'tiro pe'e wăcŭña. “Jesucristo nipe'tiră bu'ipŭ ũsă wiogŭ nimi”, ni ějōpeoya. No'o mŭsārē āpēră “¿De'ro weeră Jesucristore ějōpeoti?” nibosama. Na tojo nică, mŭsă yŭ'tiatjere wăcŭyutojaya. Narē añurō yŭ'time'rīcă'ña. Pŭrīrō yŭ'titică'ña. ¹⁶ Mŭsă Jesucristore ějōpeose bu'iri āpēră mŭsārē ña'arō ucjasama. Na ucja'que diacjŭ nitică ĩ'ară, bopoyarăsama. Tojo weeră mŭsă añurō nisetiră, Ō'acŭ ĩ'orōpŭre bu'iri marīră tŭ'oña'răsa'a. ¹⁷ Ō'acŭ cŭ ũacăma, marī añurō weemică, āpēră marīrē ña'arō weebosama. Tojo weese añu ni'i. Marī ña'arō weecă pe'ema, āpēră marīrē ña'arō weecă, marī ye bu'irita ni'i.

¹⁸ Jesucristomarīcă añugŭ nimigŭ, pi'etiwi. Cŭ bu'iri moomigŭ, marī ña'arō wee'que wapare wērī wapayebosawi. Marī bu'iri cŭorărē wērībosagŭ, tojo weewī. Marīrē yŭ'rŭogŭ, ni'cătita wērīwī. Cŭ tojo weese me'ră cŭ pacŭ tiropŭ marīrē wa'ata basiocă weewī. Cŭ bu'ică upŭ waroma wērīa wa'awi. Wērītoja, be'ro masăcŭ niwī. Cŭ ejeripō'ră pŭrīcă wērīticaro niwă. ¹⁹⁻²⁰ Cŭ ejeripō'ră me'ră cŭ upŭ masăpepŭ cŭñarī cura a'tiro weecŭ niwī. Dŭporopŭ Ō'acŭ a'ti turi miocă, wērī'cără na bi'adŭpono'caropŭ nirărē ĩ'agŭ wa'acŭ niwī. Topŭ narē cŭ wērī masăsere weregŭ ejacŭ niwī. Dia miose dŭporo Noé yoacă yucŭsŭjore a'medo'gŭ da'racŭ niwī. Cŭ tiwŭ weeri curare cŭ nícaterocjărărē Ō'acŭ narē ějōpeocă ũacŭ nimiwi. Na pe'e ne ějōpeoticără niwă. Noé, cŭ nŭmo, cŭ pō'ră, na nŭmosănumia dia'cŭ ějōpeocără niwă. Tojo weeră na ochota tiwŭ me'ră yŭ'rŭcără niwă. ²¹ Ō'acŭ narē yŭ'rŭo'caro weronojōta marī quē'rărē Jesucristo wērī masăse me'ră Ō'acŭ yŭ'rŭocŭ niwī. Ō'acŭ a'ti turire miogŭ narē yŭ'rŭo'que marīrē wămeyese weronojō ni'i. Marīrē wămeyese marī upŭre ũ'irī coese mejēta ni'i. A'tiro ni'i. Ō'acŭ ĩ'orōpŭre bu'iri marīră nisī'rīră, cŭrē acobojose sērīse ni'i. ²² Jesucristo masăca be'ro cŭ pacŭ tiropŭ mŭjăacŭ niwī. Ni'cărōacărē cŭ wiogŭ dujiri cŭmurōpŭ nisami. Cŭ nipe'tiră bu'ipŭ, wiogŭ nimi. Ō'acŭrē wereco'teră, nipe'tiră wioră ũ'mŭarōpŭ niră yŭ'rŭoro nimi.

4

Dŭporopŭ ña'arō weemi'cără ña'arō weedu'use queti ni'i

¹ Jesucristomarīcă a'ti di'tapŭ nīgŭ, pŭrō pi'etiwi. Marī quē'ră cŭ pi'eti'caro weronojōta weeră. Pi'etisere uitică'ră. Marī pi'etiră, Jesucristo weetamuse me'ră nemorō wăcŭtutuarăsaa. Ña'asere weesī'rītirăsaa. ² Tojo weeră a'tiro nică me'ră

marĩ catise numurĩ ejatuario marĩ ña'arõ weesĩ'rĩsere weesome majã. Õ'acũ cũ uaro pe'e weerãsa'a. ³ Musã Jesucristore ãjõpeotirã na weesetisenojõrẽ weetojacãrã niwũ. Ña'arõ musã weesĩ'rĩsere weecãrã niwũ. Numia me'rã ña'arõ weecãrã niwũ. Numia quẽ'rã umua me'rã mejãrõta ña'arõ weecãrã niwũ. Que'acãrã niwũ. Bosenumu nicã que'a, caricũcãrã niwũ. Ña'arõ weesere yu'ruoquejocã'cãrã niwũ. Apeyere Õ'acũ dutisere yu'rũnu'cãrã, masã yee'quere ãjõpeocãrã niwũ. ⁴ Ni'cãrõacãrẽ te pejere musã weetisa'a majã. Toduporopu musã me'rã ña'arõ weeseti'cãrãrẽ ba'patinemosisa'a. Musãrẽ na pijicã, wa'atisa'a. Musã tojo weecã, “¿De'ro weerã tojo weeti?” nisama. Tere ï'arã, musãrẽ ï'atu'ti, ucjasama. ⁵ Na tojo weemicã, a'tere masĩña. Õ'acũ musãrẽ ucja tu'tirãrẽ “¿De'ro weerã yu'u põ'rãrẽ tojo weeri?” ni sãrĩtiña'gũsami. Musãrẽ tojo wee'cãrã na wee'quere beseno'rãsama. Õ'acũ nipe'tirã wẽrĩ'cãrãrẽ, catirãrẽ marĩ weesenũcũrẽ besegusami. Ne ni'cũrẽ du'asome. ⁶ Nipe'tirã masã wẽrĩdijape'tirãsama. Jesucristore ãjõpeo'cãrã pe'e na ye upu boamicã, Õ'acũ tiropu catinu'cũcã'rãsama. Tojo weerã narẽ a'ti turĩpu caticã, Jesucristo ye añuse quetire wereno'caro niwũ.

⁷ A'ti turi pe'tiatjo cã'rõacã du'sasa'a. Tojo weerã musã weesere añurõ tu'oña'nu'cõ, weesetiya. Wãcũtutuaya. Musã ña'arõ weesĩ'rĩsere nu'cãña. Tojo weerã musã queoro ñubuerãsa'a. ⁸ Nipe'tise apeyenojõ yu'ruoro a'tiro weeya. Diacjũ a'merĩ ma'ĩña. Ne a'merĩ ma'idu'uticã'ña. Marĩ ãpẽrãrẽ ma'ĩrã, marĩrẽ ña'arõ weesere maata acobojosa'a. ⁹ ãpẽrã musã ye wi'seripu ejacã, e'catise me'rã narẽ ñe'eña. Uase marĩrõ narẽ a'mãca, cãrĩse o'oya. ¹⁰ Õ'acũ cũ tutuario me'rã marĩ Jesucristore ãjõpeorãncũrẽ de'ro marĩ weemasĩsere o'osami. Te o'ose me'rã cũ yere añurõ weemasĩ'i. Tere o'ogu, ni'cãrõnojõ o'otisami. Cũ o'o'que põtõorõ ãpẽrãrẽ weetamudutigũ o'osami. Marĩ ãpẽrãrẽ weetamurã, cũ o'o'quere queoro weerã wee'e. ¹¹ Ni'cãrẽrãrẽ a'tenojõrẽ o'osami. Pãjãrã wa'teropu cũ ye queti weretutuasere o'osami. A'tere wererã, cũ were'caro weronojõ wereya. ãpẽrã, weetamurãnojõ quẽ'rã Õ'acũ musãrẽ tutuario o'o'caro põtõorõ weetamuña. Tojo weecã, masã “Jesucristo cũ weetamurõ me'rã tojo weeama” ni, e'catise o'orãsama Õ'acũrẽ. Jesucristo tutuayũ'ruami. Cũ nipe'tirã bu'ipũ, wiogu nimi. Tojo weerã marĩ cũrẽ e'catise o'onu'cũcã'rã.

Jesucristore ãjõpeorãrẽ “Mejẽcã wa'acã, wãcũtutuaya” nise ni'i

¹² Yu'u mairã, apeyenojõ werenemogũti tja. Musã Jesucristore ãjõpeose bu'iri ña'arõ yu'rurã, “¿De'ro weero tojo wa'ati?” ni ï'amarĩaticã'ña. Te musã pi'etisere wãcũtutuarã, diacjũta Jesucristore ãjõpeosere ï'ono'o. Tojo weerã musã mejẽcã wa'acã, ï'amarĩaticã'ña. ¹³ Mejõ e'catiya. Ni'cãrõacãrẽ musã Jesucristo cũ pi'eti'caronojõta pi'etisiraturã wee'e. Tojo weerã cũ apaturi a'ticã, cũ asistesere, cũ tutuasere ï'arã, pũrõ e'catirãsa'a. ¹⁴ Marĩ Jesucristore ãjõpeose bu'iri ãpẽrã marĩrẽ ña'arõ bujicã'sama. Na tojo weecã, marĩ a'tiro masĩ'i. Espĩritu Santu tutuayũ'ruagu marĩpũre nimi. Marĩ me'rã ninu'cũcũsami. ãpẽrã marĩrẽ ña'arõ weecã, weetamusami. Tojo weerã na ña'arõ bujicã'micã, e'catino'sa'a. ¹⁵ Musã a'tiro wãcũña. Wẽjẽcõ'arĩ masãrẽ, yajari masãrẽ Õ'acũ bu'iri da'regusami. ãpẽrã yere ucja wãcũnrũrã quẽ'rãrẽ tojota weegusami. No'o ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'regusami. Musã na weronojõ weeticã'ña. Na, na ye bu'iri pi'etirãsama. ¹⁶ Apeterore musã Jesucristore ãjõpeose bu'iri pi'etirãsa'a. Tojo pi'etirã, bopoyaticã'ña. A'tiro pe'e weeya. Õ'acũrẽ e'catise o'orã, “Añu'u”, niña. “Mu'u ãsãrẽ Jesucristo yarã sãjãcã weeapu”, ni wãcũtutuaya.

¹⁷ Ni'cãrõacãrẽ Õ'acũ masãrẽ beseri numu nu'cãtoja'a. Cũrẽ ãjõpeorã me'rã besenu'cãmi. Marĩ cũrẽ ãjõpeorã me'rã nu'cãcã, ãpẽrã cũrẽ ãjõpeotirã pe'ema de'ro

wa'aro wa'arosa'a. Õ'acũ náma ɯpʉtu bu'iri da'regusami. ¹⁸ Dɯporopɯ Õ'acũ ye queti weremɯ'tãrĩ masũ te pi'etise cjasere a'tiro ojacɯ niwĩ:

Õ'acũrẽ ẽjõpeorã waromarĩcã ɯ'musepɯ wa'ase dɯporo a'ti nucũcãpɯre pi'etinĩrãsama yujupɯ.

To pũrĩcãrẽ cũrẽ ẽjõpeotirã ña'arõ weerã pe'ere ɿde'ro wa'arosau?

Narẽ ña'abutiario wa'arosa'a.

Õ'acũ narẽ bu'iri da'regusami, tojo nicɯ niwĩ Õ'acũ ye queti weremɯ'tãrĩ masũ.

¹⁹ Marĩ Õ'acũ ɯaronojõ pi'etirã pũrĩcã, a'tiro weeroua'a. Añurõ weesere weenu'cũcã'rõua'a. Tojo nicã marĩ ye niatjere Õ'acũ marĩrẽ wee'cure wiaroua'a. Nipe'tise cũ "Weeguti" nisere queoro weesami.

5

Jesucristore ẽjõpeorã a'tiro weeroua'a nise ni'i

¹ Ni'cãrõacãrẽ majã Jesucristore ẽjõpeorã sũ'ori nirãrẽ wereguti. Yɯ'ɯ quẽ'rã ãpẽrãrẽ sũ'ori nigũta ni'i. Yɯ'ɯ Jesucristo pi'eticã ï'awũ. Cũ apaturi a'ti turipɯ a'ticã, Õ'acũ nipe'tirãpɯre Jesucristo asistesere, cũ tutuasere ï'ogũsami. Tere yɯ'ɯ quẽ'rã nipe'tirã cũrẽ ẽjõpeo'cãrã me'rã bu'ipejatamugũsa'a. ² Jesucristore ẽjõpeorãrẽ sũ'ori nirã, yɯ'ɯ wereatjere tũ'oya. Õ'acũ cũ yarãrẽ co'tedutigɯ mũsãrẽ cũucɯ niwĩ. Ovejare co'teri masũ cũ yarã ovejare añurõ co'tesami. Cũ weronjõta mũsã quẽ'rã Õ'acũ yarãrẽ añurõ co'teya. Æpẽrã dutiro marĩrõ mũsã ɯaro narẽ co'teya. Mũsã tojo weecã, Õ'acũ ɯasami. Apeye quẽ'rãrẽ narẽ sũ'ori wejepeorã, niyeru dia'cũrẽ wapata'asĩ'rĩticã'ña. Mejõ pe'e e'catise me'rã co'teya. ³ Narẽ co'terã, ña'arõ dutipeticã'ña. Narẽ ï'acũudutirã pe'e, añurõ weesetiya. ⁴ Tojo weecã, Jesucristo nipe'tirã mũsãrẽ co'terã wiogu apaturi a'ti turipɯ a'tigɯ, mũsãrẽ wapayegusami. "Añurõ co'tewɯ narẽ yɯ'ɯ co'tedutigɯ cũu'cãrãrẽ", nigũsami. Cũ mũsãrẽ wapayese ninu'cũcã'rõsa'a. Cũ tiro, cũ asisteropɯ catinu'cũatjere o'ogusami. Te ne pe'tisome.

⁵ Ma'mapjia, nu'mia, a'tiro weeya. Bɯcãrã mũsãrẽ sũ'ori wejepeorãrẽ ẽjõpeo yɯ'tiya. Mũsã "Nipe'tirãpɯta ãpẽrã yɯ'rũoro ni'i" ni wãcũtirãta, a'merĩ weetamuña. Dɯporopɯ Õ'acũ ye queti weremɯ'tãrĩ masũ a'tiro ojacɯ niwĩ:

"Æpẽrã yɯ'rũoro ni'i" nirã me'rã Õ'acũ a'pepũrĩ nisami.

Æpẽrã "Yɯ'ɯ mejõ nigũ ni'i, yɯ'ɯre weetamuña" nirã pe'ere Õ'acũ weetamusami, ni ojacɯ niwĩ.

⁶ Õ'acũ tutuayɯ'rũgɯ nimi nĩrã, cũ dutisere yɯ'tiya. Tojo weecã, Õ'acũ cũ ɯari numɯ mũsãrẽ ãpẽrã wiorã weronjõ añurõ wãcũcã weegusami. ⁷ Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ, co'tesami. Tojo weerã nipe'tise marĩ wãcũque'tisere, marĩrẽ no'o mejẽcã wa'asere Õ'acũpɯre o'orã. Cũ marĩ tojo weesere ñe'egũsami.

⁸ Mũsã weesere añurõ tũ'oña'nũ'cõtojarãpɯ weesetiya. Mũsã ña'arõ weesĩ'rĩsere wãcũtutuaya. Añurõ tũ'omasĩña. Wãtĩ marĩrẽ ï'atu'tigɯ nipe'tiropɯ a'masijasami. Marĩrẽ ña'arõ weecã ɯagu, tojo weesami. Tojo weerã co'te ï'anurũña. Ni'cũ yai ba'ase a'magũ pi'etisijaro weronjõ marĩ Jesucristore ẽjõpeosere pe'osĩ'rĩsami. ⁹ Wãtĩ dutisere weeticã'ña. Wãcũtutuaya. Jesucristore ẽjõpeonu'cũcã'ña. Wãtĩ mũsã dia'cũrẽ ña'arõ weegɯ weetimi. Nipe'tirocjãrãpɯ Jesucristore ẽjõpeorãrẽ tojo weegɯ weemi. Na quẽ'rã mũsã pi'etironojõta pi'etirã weema. Tojo weerã wãcũtutuaya.

¹⁰ Õ'acũ marĩrẽ ma'ígũ, no'o nirõ weetamunu'cũgũsami. Cũ macũ Jesucristo wẽrĩse me'rã marĩrẽ yɯ'rũocu niwĩ. Õ'acũta marĩrẽ cũ asisteropɯ cũ me'rã ninu'cũdutigɯ besecɯ niwĩ. Marĩ yoaticã a'ti nucũcãpɯre pi'etinĩrãsa'a yujupɯ. Tojo wéeca be'ro Õ'acũ marĩ ña'arõ niseti'quere aponũ'cõ, wãcũtutuacã weegusami. Cũ tojo weecã,

marĩ ne uisome. ¹¹ Tojo weerã cãrẽ a'tiro nĩrã: “Õ'acũ, mu'ũ nipe'tirã bu'ipũ, wiogu ni'i. Mu'ũ tutuase ne pe'tisome. Ninu'cũcã'rõsa'a”, nĩrã cãrẽ.

Pedro añudutitũo'que ni'i

¹² Silvano ojabosase me'rã yũ'ũ musãrẽ pejeti useriãcã a'ti pũrĩpũre oja'a. Cũ yũ'ũre ba'patimi. Jesucristore ãjõpeogu añurõ weesetimi. Tojo weegu cũ queoro weecã ã'agũ, cãrẽ ãjõpeo'o. Musãrẽ wãcũtutua, e'catidutigu a'ti pũrĩrẽ oja'a. Tojo nicã Õ'acũ ma'ise diacjũta ni'i nĩgũ, musãrẽ oja'a. Cũ ma'isere masĩrã, Õ'acũrẽ ãjõpeoyapaticã'ña.

¹³ A'ti macã Babiloniãcjãrã Jesucristore ãjõpeorã musãrẽ añudutise o'óma. Õ'acũ ã'rã quẽ'rãrẽ musãrẽ weronojõta besecu niwĩ. Apĩ quẽ'rã Marco yũ'ũ macũ weronojõ nigũ musãrẽ añudutimi. ¹⁴ Musã e'catise me'rã a'merĩ añudutiya. Musã nipe'tirãrẽ Jesucristore ãjõpeorãrẽ Õ'acũ ejerisãjãse o'oato.

Tocã'rõta oja'a.

Pedro

Pedro ape pūrī ojanemoca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojanopā nise ni'i

A'ti pūrīrē Pedro Asia di'tapu du'tistewā'cā'cārārē ojacu niwī tja.

A'tiro ojacu niwī. Jesucristore ějōpeosere dojorērārē, “Tojo niwe'e” ni ducayusī'rīrānojōrē tū'omasīdutigu ojacu niwī.

Pedro Jesucristore ějōpeorārē oja'que ni'i

¹ Yū'u Simó Pedro Jesucristore da'rawā'ñaco'tegu cū besecú'cu māsārē añuduti'i. Nipe'tirā ūsā weronojō ějōpeorārē a'ti pūrīrē oja'a. Marī Jesucristore ějōpeose añuse waro ni'i. Jesucristo marī wiogu marīrē yū'rūogu cūrē ějōpeocā weecu niwī. Marīrē ni'cārōnojō cū yarā wa'acā weecu niwī. ² Ō'acū, tojo nicā marī wiogu Jesure masīnemoña. Mūsā tojo weecā, na añuse, ejerisājāsere o'oyū'rūmajārāsama.

Jesucristore ějōpeorārē “A'tiro weeroñ'a” nise ni'i

³ Ō'acū cū macū Jesucristore marīrē masīcā weecu niwī. Cūrē masīrā, cū tutuaro me'rā marī cū ūaro añurō nisetimasīrāsa'a. Jesucristo añuyū'rūagu, nipe'tise añurō weegú marīrē cū yarā nidutigū pijicu niwī. ⁴ A'tiro wéegū, cū tutuaro me'rā marīrē “Peje añurō weegūti”, nicu niwī. Cū tojo ní'que añuse waro ni'i. Wapatiyū'rūa'a. Cū “A'tiro weegūti” nise me'rā marī cū weronojō nisetimasīrāsa'a. Tojo nicā mūsā a'ti turi cjase ña'ase ūaripejasere yū'rūwetirāsa'a. ⁵ Mūsā Jesucristore ějōpeotoja'a. Mūsā tutuaro pōtēorō a'tere weenemopeoya. Wācūtutua, añurō nisetiya. Tojo nisetirā, Ō'acū yere tū'omasīnemoña. ⁶ Tū'omasīnemorā, mūsā basu ña'arō weesī'rīrā, nū'cāña. Nū'cārā, mejēcā wa'acā, ějōpeodu'uticā'ña. ějōpeodu'utirā, Ō'acūrē queoro ějōpeo, cū ūaro weeya. ⁷ Cū ūaro wéerā, ni'cū pō'rā weronojō mūsā basu a'merī weetamuña. A'merī weetamurā, nipe'tirārē ma'iña.

⁸ Mūsā a'tere siape me'rā nemorō weeturiawā'cārā, marī wiogu Jesucristore añurō masīrāsa'a. Cū ūaro weenemorāsa'a. “Mejō waro cūrē ějōpeopā”, nisome. ⁹ Mūsā tere tojo weetirā pe'e, caperi ī'aejatirā weronojō nisa'a. Ō'acū yere ne masītisa'a. Mūsā todūporopū ña'arō wee'quere Jesucristo acobojo'quere wācūtisa'a. ¹⁰ Yū'u acawererā, mūsā Ō'acū bese'cārā ni'i. Tojo weerā cū bese'cārā weronojō nipe'tise mūsā weepōtēorō añurō nisetiya. Mūsā tojo weerā Jesucristore ějōpeodu'usome. ¹¹ Mūsā añurō weenu'cūrā, marī wiogu Jesucristo tiropū ejarāsa'a. Topū marīrē yū'rūogu me'rā añurō ninu'cūcā'rāsa'a.

¹² Yū'u were'quere masītojasā'a. Tere masīrā, du'ucūrō marīrō mūsā tū'o'quere añurō weenu'cūrā wee'e. Mūsā tere masīmicā, acobojori nīgū, werenu'cūcūti. ¹³⁻¹⁴ Cā'rōacā dū'sasa'a yū'u wērīatjo. Marī wiogu Jesucristo yū'ure weretojami. Tojo weegu yū'u catiro ejatuaro yū'u ucū'quere wācūato nīgū were'e. Yū'u tojo werecā, “Añu nirōsa'a” ni wācūgū, tojo were'e. ¹⁵ Yū'u wērīca be'ro yū'u were'quere añurō wācūnu'cūcā'to nīgū yū'u pōtēorō añurō weegūti.

Pedro Jesucristo ūrūgūpu ducayucā ī'a'que ni'i

¹⁶ Marī wiogu Jesucristo apaturi a'ti turipu tutuaro me'rā cū a'tiatjere wereno'tojawū. Tere wererā, masā na weewūaronojō wācūbajurē'que mejētare werewū. ūsā basu ūrūgūpu Jesús cū tutuasere ī'awū. ¹⁷ Cū pacū Ō'acū cū tutuasere, cū asistesere ī'ocā ī'awū. Cū tojo weeri cura ū'mūsepu ucūgū, a'tiro niwī: “Ā'rī yū'u macū yū'u ma'igū nimi. Cū me'rā e'catī'i”, niwī. ¹⁸ Cū tojo ucūdijosere ūsā tū'owū. Titare marī wiogu me'rā ūrūgūpu niwū. Cū tiguṗa nīgūta asistewī.

19 Tojo wa'ase me'rã ùsã masĩwã. “D̄porocjãrãp̄ Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masã diacjũta ojavã Jesú ye cjasere”, niwã. Na oja'que na'itĩ'arõp̄ sĩ'ocã bo'reyuse weronojõ ni'i. Tere bu'e, wãcũnrũña. Tojo weerã marĩ Õ'acũ ùaro nisetimasĩrãsa'a. Téé Jesucristo apaturi a'ticãp̄ tere bu'e, wãcũnu'cũcãña. Bo'reamujãticã ñocõawũ mujãtaro weronojõ Jesucristo a'ti nucũcãp̄ a'tigu, marĩ masĩtisere masĩcã weegusami. 20 A'te pũrĩcãrẽ añurõ tũ'omasĩña. Õ'acũ ye queti weremũ'tãrã na “Tojo wa'arosa'a” ni oja'quere marĩ basu wãcũse me'rã “Tojo nisĩ'rĩrõ wee'e”, nímasĩtisa'a. Espĩritu Santu cũ weetamurõ me'rã pe'e marĩ tere tũ'omasĩrãsa'a. 21 Õ'acũ ye queti weremũ'tãrĩ masãmarĩcã na oja'quere na wãcũse me'rã dia'cũ dũ'pocãtiticãrã niwã. A'tiro pe'e weecãrã niwã. Na Espĩritu Santu ï'o, ojadutiro me'rã Õ'acũ yere ojavãrã niwã.

2

Nisoose me'rã bu'ese cjase ni'i (Jud 4-12)

1 D̄porop̄re Israe curuacjãrã ni'cãrẽrã “Ësã Õ'acũ ye queti weremũ'tãrã ni'i”, nisoocãrã niwã. Na tojo wee'caro weronojõ musã tirop̄ nirã quẽ'rã mejãrõta weesiruturãsama. Nisoose me'rã diacjũ weronojõ bu'erãsama. Tojo weerã musã ëjõpeosere dojorẽrãsama. Jesú na ña'arõ wee'que bu'iri wẽrĩ wapaye'cũ pe'ere ùasome. Na tojo weecã, Õ'acũ wãcũña marĩrõ narẽ bu'iri da'regusami. 2 Na numiarẽ a'metãrãsetisere pãjãrã Jesure ëjõpeorã ï'acũurãsama. Na tojo weecã ï'arã, Jesure ëjõpeotirã pe'e Jesú ye, diacjũ cjasere ña'arõ ucũrãsama. 3 Niyerure ùaripejarã, nisoose me'rã musãrẽ bu'erãsama. Na tojo weese wapa narẽ bu'iri da'reatje niyutojasa'a. Ne yũ'rũwetisome. D̄porop̄ “Õ'acũ narẽ bu'iri da'reno'rãsama”, nitojacũ niwã.

4 Õ'acũ d̄porop̄re ù'musecjãrã cãrẽ wereco'terã nimi'cãrãrẽ na ña'arõ weecã, bu'iri da'recũ niwã. Tojo weegũ narẽ bu'iri da'rero na'itĩ'ase tutirip̄ dũ'tecũucõ'acũ niwã. Be'ro nipe'tirã masãrẽ beseatji nũmũ nicã, narẽ bu'iri da're bajuriogusami. 5 Noé cũ nícatero quẽ'rãrẽ Õ'acũ cãrẽ ëjõpeoti'cãrãrẽ acobojojicũ niwã. Acobojojigũ, nipe'tirã masã ña'arãrẽ miocõ'acũ niwã. Noé, cũ nũmo, põ'rã ùmũa i'tiarã, na nũmosãnumia dia'cãrẽ yũ'rũocũ niwã. Noé masã wãcũsere dũcayuduti, “Añurõ weeya”, ni werecũ nimiwã. 6 Tojo nicã Õ'acũ Sodoma, Gomorra wãmetise macãrĩcjãrã quẽ'rãrẽ bu'iri da'recũ niwã. Bu'iri da'regũ, ùjũ'que po'ca dia'cũ cũñacã narẽ ùjũacõ'abajuriocũ niwã. Be'rop̄re ña'arõ weerãrẽ “Tojo wa'arosa'a” ni masĩato nígũ tojo weecũ niwã. 7 Narẽ bu'iri da'regũ, Lot añurõ weegũ dia'cãrẽ yũ'rũweticã weecũ niwã. Lot Sodomacjũ ãpẽrã ti macãcjãrã na ña'abutiasẽ weecã ï'agũ, caributicũ niwã. 8 Cũ añugũ nicũ niwã. Na ña'arã wa'terop̄ nígũ, ùmũcorinũcũ na ña'abutiasẽ weecã ï'agũ, bũjaweticũ niwã. Tojo nicã na ña'arõ ucũsere tũ'ogũ, bũjawetinemopecũ niwã. 9 Õ'acũ narẽ tojo wee'quere wãcũrã, a'tiro nímasĩ'i. Õ'acũ añurãrẽ ña'arõ wa'acã, yũ'rũweticã weemasĩsami. Ña'arã pe'ere cũ bu'iri da'reatji nũmũ nicãp̄ bu'iri da'reacjũ dũ'tecũuyutojasami.

10 Masã ña'ase na up̄ cjase ùaripeja weerãnojõrẽ Õ'acũ bu'iri da'reyũ'rũnũ'cãgũsami. Tojo nicã Jesucristo cũ wlogũ nisere na yũ'rũnũ'cãrãnojõrẽ ùp̄tũ bu'iri da'regusami.

Sõ'onícãrã musãrẽ nisoosijari masã na ùaro se'saro, no'o ùaro weema'acusiasama. Uiro marĩrõ ù'musep̄ nirã ape turicjãrã tutuarãrẽ bujicã'sama. 11 Ë'musecjãrã Õ'acũrẽ wereco'terã pe'e nisoori masã yũ'rũoro tutuayũ'rũnũ'cãrã nima. Tojo nimirã, ña'arã Õ'acũrẽ wereco'terã nimi'cãrãrẽ Õ'acũp̄re weresã, bujicã'tisama.

¹² Nisoori masã wa'icurã weronojõ tu'omasītisama. Na tu'omasītisere no'o ɥaro ucũma'asama. Na tu'oña'rõbajuro tu'oña'sama. Wa'icurã bajuáca be'ro ñe'e wějẽcõ'ano'ajã weronojõ nisama. Na weronojõ na quẽ'rã wẽrĩdijarãsama. ¹³ Æpẽrãrẽ na ña'arõ wee'que wapa na quẽ'rã ña'arõ weeno'rãsama. Ɛmũco, bajuyoropu no'o ɥaro ña'arõ weebajaque'atitu'sasama. Musã bosenuwurĩ weecã, na bopoyoro, ña'abutiario weerã weesama. Weeta'sase me'rã e'catisama.

¹⁴ Numiarẽ ña'arõ wãcũse me'rã dia'cũ ĩ'asama. Na me'rã ña'arõ weesĩ'rĩsama. Ña'arõ weesere caributitisama. Ējõpeotutuaturãrẽ na weronojõ ɥaripejacã weesama. No'o na ĩ'asenũcũ ɥapo'cãrã niyurã, ɥanemocã'sama. Na bu'iri da'reno'ajã nima.

¹⁵ Ō'acũ ye, diacjũ cjasere du'urã, diacjũ nitise pe'ere sirutusama. Na dũporocjũpu Balaã wãmetigu Beor macũ weronojõ weesama. Cũ Balaã ña'arõ weese me'rã niyeru wapata'asĩ'rĩcũ niwĩ. ¹⁶ Cũ tojo weecã ĩ'agõ, cũ yago burra cũrẽ tu'tico niwõ. Burra ucũmasĩti'co nimigõ, Ō'acũ cũ weetamurõ me'rã masã ucũrõ weronojõ Balaãrẽ tu'tico niwõ. Co tojo nise me'rã cũ weema'asere du'ucã weeco niwõ.

¹⁷ Nisoori masã aco wijase peri si'bique'a'caro weronojõ nima. Te peri aco marĩrõ weronojõ na ña'arãrẽ añuse Æpẽrãrẽ weetamuse marĩsa'a. O'mecururi wĩ'rõ me'rã tuuwã'cãrõ weronojõ nima. No'o ɥaro weenu'cũma. Na ni'cãdiacjũta ucũtisama. Bu'iri da'reno'ajã nitojama. Tojo weerã na'itĩ'arõpu tojota ni bajudutirãsama.

¹⁸ Nisoori masã ucũse wapamarĩsa'a. Masĩbutiarã weronojõ nisoose me'rã bu'esama. A'tiro nisama. “Marĩ no'o ɥaro marĩ weetu'saronojõ weecã, añu ni'i,” nisama. Tere nĩrã, na ña'arõ weewuase me'rã, tojo nicã na ña'arõ ɥaripejase me'rã Æpẽrãrẽ dojorẽsama. Jesucristore Ējõpeowã'cãrãrẽ, ña'arõ weesere du'uwã'cãrãrẽ, apaturi na ña'arõ wee'quere ɥaripejacã weesama tja. ¹⁹ Na a'tiro nisama: “Musã Æpẽrã dutise doca niwe'e. Tojo weerã musã ɥaro weeya,” nimisama. Tojo nimirã, na basu ña'asere weedu'umasĩtirã, ña'ase dutise doca niwã'ñarã weronojõ nisama. Nipe'tise marĩ ña'arõ weesere du'umasĩtise te doca niwã'ñaco'tecã wee'e. ²⁰ Marĩ wioгу Jesucristo marĩrẽ yu'ruogure Ējõpeorã, a'ti turi cjase ña'asere yu'rũwetiwũ. Tojo wéeca be'ro nimicã, apaturi ña'asere weenemopeorãnojõ todũporo ní'caro nemorõ ña'arõ tojasama. ²¹ Diacjũta narẽ Jesucristo yere, diacjũ cjasere masĩtiyu'ruocã, añubopã. Na Jesucristore Ējõpeoca be'ro añuse dutise, narẽ were'quere du'urã, ña'abutiario weerã weema. ²² Na apaturi ña'arõ weenemopeorã, masã na ucũwuasenojõ weerã weema. Na a'tiro ucũwuasama: “Diayi cũ etoacõ'aca be'ro apaturi cũ etoa'quere ba'asami tja.” Apeye quẽ'rã ni'i: “Yesere u'õca be'ro apaturi mejãrõta ũ'irĩbũjuropu sĩ'cõcũñasami tja.” Na Jesucristore Ējõpeoca be'ro ña'arõ wéerã tja, te weronojõ nima.

3

Marĩ wioгу apaturi a'tiatje ni'i

¹ Yu'ũ mairã, musãrẽ ni'cã pũrĩ ojatojawũ. Todũporoca pũrĩ, tojo nicã a'ti pũrĩ me'rã musãrẽ diacjũ wãcũato nígu oja'a. Musã masĩ'quere wãcũnu'cũdutigu werecasa'a. ² Dũporocjãrãpu Ō'acũ ye queti weremu'tãrĩ masã añurã na oja'quere wãcũña. Tojo nicã marĩ wioгу, marĩrẽ yu'ruogu dutisere wãcũña. Tere ũsã Jesucristo besecũú'cãrã musãrẽ wereturiawũ.

³ A'tere masĩmu'tãña. A'ti ɥmũco pe'tiati dũporo masã Ō'acũ yere bujicã'rãsama. No'o na ña'arõ weesĩ'rĩsere weerãsama. ⁴ A'tiro nirãsama: “Jesucristo cũ ‘A'tiguti’ ní'que ¿de'ro wa'amitito?” nirãsama. A'tiro ni bujicã'rãsama. “Marĩ ñecũsumua wẽrĩdijape'tiatojama. A'ti turi ne weenu'cã'caro weronojõ mejãrõta ninu'cũcã'a. Ne a'tisome”, ni wãcũsama. ⁵ A'tiro wa'a'que pe'ere wãcũsĩ'rĩtisama. Dũporopu Ō'acũ cũ ucũse me'rã ɥ'mũse, a'ti turi bajurẽcũ niwĩ. Cũ dutiro me'rã di'ta aco po'peapu ní'que bajuacaro niwũ. Tojo nicã aco me'rã a'ti turi cjase pĩ'rĩ, bũcũacaro niwũ.

⁶ Aco me'rāta tja Noé nícaterore Õ'acũ a'ti turire miocõ'acũ niwĩ. Cũ tojo wee'que me'rā “Õ'acũ a'ti turire ducayutojacũ niwĩ”, ni masĩno'o. ⁷ A'tocatero niseꝑua majã u'muse nise, a'ti di'ta cjase pecame'e ãjũacõ'ano'atje ni'i. Be'ro Õ'acũ cũ ucũse me'rāta ãjũape'ocã'gũsami. Cũ masãrẽ beseatji nũmũ nicã, ña'arãrẽ bu'iri da'regũ ãjũacõ'agũsami.

⁸ Yũ'ũ mairã, a'tere wãcũña. Marĩ tu'oña'cã pe'ema, mil cũ'marĩ yoabutia'a. Õ'acũ pe'ere mil cũ'marĩ ni'cã nũmũ weronojõ nisa'a. Ni'cã nũmũ quẽ'rã cũrẽ mejãrõta mil cũ'marĩ weronojõ nisa'a. Ni'cãrõnojoĩ asami. ⁹ Marĩ wiogũ cũ “Apaturi a'tigũti” ní'quere masã a'tiro wãcũsama: “Yoogoyũ'ruami”, nisama. Na wãcũse diacjũ niwe'e. Masãrẽ pajaña'gũ, maata a'titisami yujupũ. Ne ni'cũrẽ pecame'epũ wa'acã uatisami. Nipe'tirã na ña'asere bujaweti ducayucã uasami. Tojo weegũ a'titisami yujupũ.

¹⁰ Marĩ wiogũ apaturi a'ti nucũcãpũ a'tiri nũmũ marĩ ne wãcũtiri nũmũ nirõsa'a. Ni'cũ yajari masũ ñamipũ wãcũña marĩrõ yajagũ a'tigũ weronojõ a'tigũsami. Cũ dijatiri nũmũ a'tiro wa'arosa'a. Pũrõ bususe me'rã nipe'tise u'muarõpũ nise pe'tia wa'arosa'a. Nipe'tise ãjũpe'tidija wa'arosa'a. A'ti di'ta cjase pe'e quẽ'rã, ãjũbajudutirosa'a.

¹¹ “Nipe'tise ãjũpe'tidija wa'arosa'a” nisere tu'o, ña'arõ weesetisere du'u, Õ'acũ uaro pe'e añurõ weenu'cũrã. ¹² Marĩ wiogũ a'tiatjere e'catise me'rã cũrẽ co'terã. Cũrẽ maata a'tidutirã, marĩ añurõ weepõ'teota basioro añurõ weerã. Cũ a'tiri nũmũ nicã, nipe'tise u'muarõ cjase ãjũpe'tidijarosa'a. Nipe'tise a'ti di'ta cjase, u'muarõpũ cjase sipipe'tirosa'a. ¹³ Marĩ pe'e Õ'acũ cũ “Ape ma'ma u'muse, ma'ma di'ta weegũti” ní'quere co'te'e. Ti turipũre nipe'tirã añuse dia'cũrẽ weerãsama.

¹⁴ Tojo weerã yũ'ũ mairã, cũ a'tisere co'terã, nipe'tise musã weepõ'teorõ añurõ weeya. A'tiro weecã, Jesú a'tigũ, musãrẽ añurã, bu'iri moorã, añurõ ejeripõ'rãtirãrẽ bocaejagũsami. ¹⁵ Musã a'tiro masĩña. Marĩ wiogũ marĩrẽ pajaña'gũ, marĩ yũ'rucã uasãgũ co'tewapamosami. Tojo weegũ maata a'titisami. Marĩ acaweregũ Pablo marĩ ma'igũ quẽ'rã tojota musãrẽ ojacũ niwĩ. Õ'acũ cũrẽ masĩse o'ose me'rã tojo ojacũ niwĩ. ¹⁶ Nipe'tise cũ oja'que pũrĩnucũ Jesucristo apaturi a'tiatjere, tojo nicã marĩrẽ ña'arõ weeticã'to ní'gũ ojasami. Apeye ni'cãrẽ cũ oja'que diasayũ'rua'a. Masĩtirã, tojo nicã ãjõpeotutuatirã tere ãpẽrãrẽ weresu'riacã'sama. Na apeye Õ'acũ ya pũrĩpũ oja'quere weresu'riaro weronojõ weesama. Tojo weerã bu'iri da'reno'rãsama.

¹⁷ Yũ'ũ mairã, yũ'ũ musãrẽ na nisoorã weeatjere wereyutojapũ. Musã tojo weerã masĩtoja'a. Na ña'arã musãrẽ nisoori nĩrã, tu'omasĩña. Tojo nicã musãrẽ ãjõpeotutuarã ní'cãrãrẽ ãjõpeodu'ucã weeticã'to. ¹⁸ Marĩ wiogũ Jesucristo marĩrẽ yũ'ruogũ pe'ere masĩnemoña. Cũ marĩrẽ ma'imi nisere masĩrã, cũrẽ nemorõ ãjõpeowã'cãña. Nipe'tirã ni'cãrõacãrẽ, be'ropũ quẽ'rãrẽ Jesucristore “Añuyũ'ruami”, ninu'cũcã'rã. Tojota nirõua'a.

Tocã'rõta oja'a.

Pedro

Juã ojamu'tãca pũrĩ ni'i

A'ti pũrĩ a'tiro weero ojano'pã nise ni'i

Ã'rĩ judío masũ Zebedeo macũ Santiago acabiji nicu niwĩ.

A'tere ojacu niwĩ. Jesucristore ãjõpeorãrẽ nisoose me'rã bu'erãrẽ tu'omasĩdutigu ojacu niwĩ. Tojo nicã Jesucristore ãjõpeonu'cũdutigu, queoro weenu'cũdutigu ojacu niwĩ. Ma'ise pe'ere apeye yu'rũoro weenu'cũdutigu ojacu niwĩ.

Cũta ape pũrĩ Jesucristo catiri umũco cjasere ojacu niwĩ.

Jesucristo ye queti ni'i

¹⁻² Yu'u musãrẽ Jesucristo ye cjasere, cũ nisetisere ojacu wee'e. A'tiro ni'i. A'ti turi weese dũporo cũ, cũ pacu me'rã nitojacu niwĩ. Be'ro a'ti turipure bajuacu niwĩ. Cũ catinu'cũgũ marĩrẽ catinu'cũcã weegũ nimi. Ësã cũrẽ ï'awũ. Cũ ucũsere tu'owu. Ësã basu warota cũrẽ ï'abutiawu. Cũrẽ añurõ masĩwũ. Tojo weerã cũrẽ ï'a'quere musãrẽ were'e. ³ Ësã marĩ pacu Õ'acũ me'rã, tojo nicã cũ macũ Jesucristo me'rã añurõ nicã'a. Musã quẽ'rãrẽ tojota uasãsa'a. Tojo weerã ùsã ï'a'quere, tu'o'quere musãrẽ were'e. ⁴ Musãrẽ añurõ e'catiato nígũ a'ti pũrĩrẽ oja'a.

Õ'acũ añugũ nimi nise queti ni'i

⁵ Jesucristo ùsãrẽ bu'e'quere musãrẽ wereturia'a. Cũ a'tiro niwĩ: "Õ'acũ añugũ nimi. Cũpũre ne ña'ase marĩ'i. Cũ sĩ'ose weronojõ nimi. Na'itĩ'ase weronojõ nitimi", niwĩ. ⁶ Marĩ a'tiro nibosa'a: "Õ'acũ me'rã añurõ nicã'a", nibosa'a. Tojo nimirã ña'arõ wéerã, nisoora weesa'a. Marĩ weesetise, marĩ ye ucũse useri me'rã tojo weesa'a. ⁷ Õ'acũ añurõ weemi. Marĩ Õ'acũ weronojõ añurõ wéerã pũrĩcã, ãpẽrã me'rã añurõ nisetimasĩ'i. Cũ macũ Jesucristo wẽrĩse me'rã nipe'tise marĩ ña'arõ nisetisere dũcayunu'cũmi.

⁸ Marĩ ña'ase cãmĩrã ña'ase moo'o nĩrã, marĩ basuta nisoora wee'e. Marĩ wãcũse diacjũ niwe'e. ⁹ Õ'acũ queoro weenu'cũgũ marĩ ña'arõ wee'quere diacjũ wereyu'rũcã, queorota marĩrẽ acobojogũsami. Nipe'tise marĩ ña'arõ weeseti'quere coepe'ocũsami. ¹⁰ Õ'acũ a'tiro nicu niwĩ: "Masã nipe'tirã ña'arã nima", nicu niwĩ. "Marĩ ña'arõ weewe'e" nĩrã, "Õ'acũ nisoosepijagu nimi", nĩrã weebosa'a. Cũ ucũsere ãjõpeotirã weronojõ nibosa'a.

2

Õ'acũ me'rã nĩrã a'tiro weeya nise ni'i

¹ Musã yu'u põ'rã weronojõ ni'i. Ña'ase weeticã'to nígũ, musãrẽ a'tere oja'a. Marĩ ña'arõ weecãma, Jesucristo cũ pacũpũre marĩrẽ ucũbosasami. "Narẽ acobojoya", nisami. Jesucristo ña'ase moogũ nimi. Tojo weegu cũ marĩrẽ sẽrĩbosamasĩsami.

² Jesucristo wẽrĩse me'rã marĩ ña'arõ wee'quere acobojose bocacãrã niwũ. Marĩ dia'cũ acobojose bocamasĩtisa'a. Nipe'tirã a'ti turicjãrã acobojose bocamasĩsama.

³ Marĩ masĩ'i, Õ'acũ dutisere wéerã, cũrẽ ï'awã'no'sa'a. ⁴ Marĩ a'tiro nibosa'a: "Õ'acũrẽ masĩ'i." Tojo nimirã cũ dutisere weetirã, nisoosepijarã nibosa'a. ⁵ Cũ dutiro wéerã, Õ'acũrẽ queorota ãjõpeosa'a. Tojo weerã marĩ Õ'acũ me'rã ni'i nisere masĩ'i.

⁶ "Marĩ Õ'acũ me'rã ni'i" nĩrã, Jesucristo weeseti'caronojõta weesiruturoa'a.

A'merĩ ma'ĩña nise queti ni'i

⁷ Acawererã, yu'u musãrẽ ojase apeye ma'ma dutise mejêta ni'i. Toduporopu musã dutise cwo'quereta oja'a. A'te musã tu'o'quepu ni'i. ⁸ Tojo nimirõ, yu'u musãrẽ ojase ma'ma dutise weronojõ wa'a'a. A'merĩ ma'isere wãmepeogu wee'e. Toduporopu marĩ a'merĩ ma'itirã, ña'arã niwũ. Na'itĩ'arõpu nirã weronojõ niwũ. Ni'cãrõacãrẽ a'te du'uno'rõ wee'e. A'tocaterore marĩ a'merĩ ma'irã, bo'reyuropu nirã weronojõ ni'i. Te a'merĩ ma'isere Jesucristo me'rã masĩno'o. Tojo nicã musã me'rã masĩno'o.

⁹ Marĩ a'tiro nibosa'a: "Yu'u pũricã añurõ Õ'acũ dutiro weenu'cũcã'a." Tojo nimigũ ãpẽrãrẽ ma'itigu, toduporopu na'itĩ'arõpu ní'caro weronojõta nicã'sa'a tja. ¹⁰ ãpẽrãrẽ ma'igũ, bo'reyuropu nigũ weronojõ nimi. Ne cãrẽ cã'rõacã ña'arõ weese marĩ'i. ¹¹ Marĩ ãpẽrãrẽ ma'itirã, na'itĩ'arõpu nirã weronojõ nisetisa'a. Marĩ ña'arõ weese bu'iri caperi bajuno'tirã weronojõ nisa'a. Tojo weerã "A'tiro pe'e ua'a", nĩmasĩtisa'a.

¹²⁻¹⁴ Yu'u musã nipe'tirãrẽ ojaguti. Jesucristo cũ wẽrĩse wapa Õ'acũ musã ña'arõ wee'quere acobojocu niwĩ. Musã Õ'acũrẽ masĩ'i. Bucurã, musãrẽ oja'a. Jesucristore ne waropu du'pocãti'cure ãjõpeoyucã, oja'a. Ma'mapjia, musã wãcũtutuarã ni'i. Õ'acũ ye ucũsere tu'o'ãjõpeo'o. Wãtirẽ docaque'acã weecãrã niwũ. Tojo weegu musãrẽ oja'a.

¹⁵⁻¹⁶ A'ti umuco cjase Õ'acũ ye mejêta ni'i. A'tere wãcũnurũticã'ña. Ña'arõ wãcũse, a'metãrãsrĩse, uaripejase, ãpẽrã yu'rũoro nicã'gũ nisĩ'rĩse ña'a ni'i. A'te nipe'tise a'ti umuco cjase ni'i. "Tere weerãti", niticã'ña. No'o a'tere weesĩ'rĩgũnojo marĩ pacu Õ'acũrẽ ma'itisami. ¹⁷ A'ti turi pe'tiwã'cãrõ wee'e. Nipe'tise ña'arõ weesĩ'rĩ uaripejase quẽ'rã pe'tia wa'arosa'a. Õ'acũ dutiro weerã pũricã ne pe'titirãsama. Cã tioropu ninu'cũcã'rãsama.

Nisoorã ye queti ni'i

¹⁸ Nisoori masã ye quetire wereguti. A'ti umuco pe'tiro wee'e. A'ti turi pe'tise duporo ni'cũ Jesucristore ĩ'atu'tigu a'tigusami. Musã a'tere tu'otojacãrã niwũ. Pãjãrã cũ weronojõ nirã nitojama. Tojo weerã marĩ a'ti turi maata pe'tiatjere masĩ'i. ¹⁹ Na cãrẽ ĩ'atu'tirã marĩ me'rãcjãrãta nicã'miwã. Be'ro, na Jesucristo ye quetire ãjõpeotirã, marĩrẽ ducawatia wa'awã. Na marĩ me'rãcjãrã waro mejêta ní'cãrã niwã. Marĩ me'rãcjãrã nĩrã pũricã, marĩ me'rãta nibosama. Na tojo ducawaticã ĩ'arã, marĩ narẽ ĩ'amasĩ'i. Marĩ me'rãcjãrã mejêta nicãrã niwã.

²⁰ Jesucristo musãrẽ Espĩritu Santure o'ócũ niwĩ. Tojo weerã musã diacũ cjase, Jesucristo ye quetire masĩpe'ticã'sa'a. ²¹ Cũ ye quetire masĩtirãrẽ ojagu weewe'e. Musã Jesucristo yere queoro masĩsa'a. Tojo weegu musãrẽ oja'a. Musã masĩ'i, cũ ye queti nisoose mejêta ni'i.

²² Nisoosepijagu a'tiro nisami: "Jesú Õ'acũ bese'cu mejêta nimi", nisami. Tojo busugu cãrẽ ĩ'atu'tiri masũ nimi. Marĩ pacu Õ'acũrẽ, cũ macũ Jesucristore teesami. ²³ No'o cũ macũ Jesucristore uatirã, cũ pacu quẽ'rãrẽ moosama. Marĩ Jesucristore Õ'acũ bese'cu nimi nĩrã, Õ'acũ põ'rã ni'i. ²⁴ Tojo weerã musã ne waro tu'o'que Jesucristo ye quetire wãcũnurũña. Musã cũ ye quetire ãjõpeonu'cũrã, Õ'acũ me'rã, cũ macũ Jesucristo me'rã añurõ nicã'rãsa'a. ²⁵ Jesucristo marĩrẽ a'tiro nicũ niwĩ: "Catinu'cũatjere o'oguti", nicũ niwĩ.

²⁶ Musãrẽ nisoori masã ye quetire ojatojapu. ²⁷ Musã Espĩritu Santu Jesucristo o'ócure cwo'toja'a. Cũ basu nipe'tisere nisooro marĩrõ musãrẽ bu'emĩ. "Usãrẽ ãpẽrã bu'eato", nitisa'a. Cũ bu'eronojõta Jesucristo me'rã añurõ nicã'ña.

²⁸ Ni'cãrõacã quẽ'rãrẽ cũ me'rã ninu'cũcã'ña. Marĩ tojo wéerã, cũ a'ti nucũcãpu a'ticã, cãrẽ põtẽrĩrã ĩ'aucuasome. Bopoyasome. ²⁹ Musã Jesucristo añurõ weesere masĩtoja'a. Tojo weerã nipe'tirã añurõ weerã Õ'acũ põ'rã nima nisere masĩno'o.

3

Õ'acũ põ'rã weesetise ni'i

¹ Ì'arē müsã Õ'acũ marĩ pacu marĩrē ma'isere. Marĩrē ma'ígũ, “Yũ'u põ'rã” ni ějõpeosami. Tojo nírõnojõta marĩ cũ põ'rã ni'i. Āpērã a'ti turicjãrã Õ'acũrē masĩtĩjarã, marĩ cũrē ějõpeorã weesetisere masĩtisama. ² Acawererã, marĩ Õ'acũ põ'rã nitoja'a. Cũ põ'rã nimirã, be'ropu marĩ de'ro wa'atjere añurõ masĩno'ña marĩ'i yujupu. A'te dia'cũrē masĩ'i. Marĩ Jesucristo a'ticã, cũ bajusere ì'arãsa'a. Cũrē ì'arã, cũ weronjõ wa'arãsa'a. ³ Jesucristore ne ña'ase marĩ'i. Marĩ quẽ'rã cũ weronjõ añurã wa'arãsa'a niatjere wãcũ'u. Tojo weerã marĩ ña'arõ weeseti'quere ducayuwã'cãrã wee'e.

⁴ Ña'arõ weesetise Õ'acũ duti'quere yu'rũnu'cãse ni'i. Nipe'tirã ña'arõ weerã Õ'acũrē yu'rũnu'cãrã weema. ⁵ Mũsã masĩtoja'a, marĩ ña'arõ wee'quere cõ'agũ Jesucristo a'ti nucũcãpũre a'ticu niwĩ. Ne cũrē cã'rõacã ña'ase marĩ'i. ⁶ Tojo weerã nipe'tirã cũ me'rã ninu'cũrã ña'arõ weesetisama. Ña'arõ weerã pe'e Jesucristore masĩtisama. ⁷ Mũsã tu'omasĩña. Āpērã müsãrē maasocã, ějõpeoticã'ña. Jesucristo añugũ nimi. Tojo weerã cũ weronjõ nirã masã añurã nima. ⁸ Wãtĩ ne waroputa ña'agũ nimujãti'cu nimi. Tojo weerã ña'arõ weesetirã cũ yarã nima. Jesucristo Õ'acũ macũ wãtĩ ña'arõ weesere cõ'agũ a'tigu a'ti turipũre a'ticu niwĩ.

⁹ Õ'acũ cũ põ'rãrē cũ weronjõ nisetica weecu niwĩ. Tojo weerã Õ'acũ põ'rã ña'asere weenu'cũtima. ¹⁰ Marĩ Õ'acũ põ'rãrē, wãtĩ yarãrē a'tiro ì'aducawaamasĩ'i. No'o ãpērãrē ma'itirã, ña'arõ weesetirãrē “Wãtĩ yarã nima”, ni'i. Āpērãrē ma'írã añurõ weesetirã pe'ere “Õ'acũ põ'rã nima”, ni'i.

A'merĩ ma'idutise ni'i

¹¹ A'merĩ ma'irõña'a nise queti müsã ne waro maata tu'o'que ni'i. ¹² Duporocjũpu Caĩ wãmetigu weronjõ niticã'rã. Cũ wãtĩ yagu nígu, cũ acabiji Abere wẽjẽcu niwĩ. ¿De'ro weegu cũrē wẽjẽpari? Caĩ cũ weesetise ña'ase nicaro niwũ. Cũ acabiji weese pe'e añuse nicaro niwũ. Te bu'iri cũrē uogu, wẽjẽcu niwĩ. ¹³ Āpērã müsã añurõ weesetisere ì'ãurã, ì'atu'tibosama. Na Caĩ cũ acabijire uo'caro weronjõ weerã weesama. Na müsãrē ì'atu'ticã, ucuatĩcã'ña.

¹⁴ Marĩ ãpērãrē ma'írã, Õ'acũ põ'rã ni'i nisere masĩ'i. Toduporopũre Jesucristore masĩtĩjarã, ãpērãrē ma'itiwũ. Ni'cãrõacãrē cũrē ějõpeoyurã, a'merĩ ma'i'i. Āpērãrē ma'itirã pũricã, marĩ toduporopũ ní'caronjõta nicã'bosa'a. Catinu'cũsere moobosa'a. ¹⁵ No'o ãpērãrē ì'atu'tigũnojõ masãrē wẽjẽcõ'arĩ masũ weronjõ nimi. Mũsã masĩ'i, ne ni'cũ masãrē wẽjẽcõ'arĩ masũ catinu'cũsere moosami. Mũsã cũ weronjõ niticã'ña. ¹⁶ Jesucristo marĩ ye niatjere wẽrĩcu niwĩ. Tojo weerã marĩ a'merĩ ma'isere masĩ'i. No'o ãpērãrē ma'írã, marĩ ya catiri umũcore wãcũnũrũtisa'a. Narē weetamurã, marĩ quẽ'rã wẽrĩmasĩ'i. ¹⁷ Marĩ apeyenojõ cõmirã, pajasecũorãrē o'otirã, ¿de'ro wee “Õ'acũrē ma'i'i”, nibosau? ¹⁸ Bu'i, marĩ ye ucũse uuseri me'rã dia'cũ “Narē ma'i'i”, niticã'rõña'a. Narē añurõ weetamurõña'a. Te me'rã marĩ narē ma'isere ì'omasĩ'i.

Õ'acũrē ějõpeorã uiro marĩrõ nímasĩ'i nise ni'i

¹⁹⁻²⁰ Apetero marĩ a'tiro wãcũsa'a: “Yũ'u ña'ayu'ruagu nisa'a.” Tojo wãcũmirã, marĩ ãpērãrē ma'írã, Õ'acũ me'rã uiro marĩrõ nímasĩ'i. Marĩ cũ põ'rã ni'i. Cũ marĩ wãcũsere masĩpe'ocã'sami. Cũ marĩ ña'arõ wee'quere acobojosami. ²¹⁻²² Marĩ ne bu'iri moosa'a ni tu'oña'rã, uise marĩrõ Õ'acũrē sãrĩmasĩ'i. Cũ dutisere, cũ uasere weecã, Õ'acũ nipe'tise marĩ sãrĩsere yu'tigusami. ²³ Cũ duti'que a'te ni'i. Cũ macũ Jesucristore ějõpeodutimi. Tojo nicã cũ duti'caronjõta marĩrē a'merĩ ma'idutimi.

24 Marĩ cã duti'quere wéerã, cã me'rã añurõ nicã'a. Cã quẽ'rã marĩ me'rã añurõ nicã'mi. Marĩrẽ Espíritu Santure o'ocũ niwĩ. Tojo weerã cã marĩ me'rã nisere masĩ'i.

4

Āpērã weresere ĩ'abesetojarãpu weedutise ni'i

1 Acawererã, Õ'acũ yere wereri masã musã tiropũ bu'erã etacã, na weresere “¿Diacjũta Õ'acũ ye nimitito?” ni ĩ'aña. Āpērã Õ'acũ o'ó'cãrã nitima. Nipe'tirãpũre ějõpeoticã'ña. Na Espíritu Santure moomirã, tojo nima'acã'bosama. A'ti ɯmɯcopũre no'o ɯaro nisoori masã nibi'acã'ma. “Õ'acũ yere wererã wee'e”, ni bususijama.

2 Musã na diacjũ wererãrẽ a'tiro ĩ'abeseya. Na “Jesucristo a'ti upũ me'rã bajuacũ nimi”, nisama. Tojo ějõpeorã, Espíritu Santure ɯorã nima. Narẽ ějõpeoya. 3 Āpērã tojo ějõpeotirã, Espíritu Santure mooma. Mejõ cãrẽ pe'sutima. Musã Jesucristore ĩ'atu'tigũ cã a'tiatjere tũ'otojapã. Na cã weronojõ nirã a'ti di'tapũre nitojama.

4 Nisoori masã wãtĩ yarã nima. Õ'acũ wãtĩ nemorõ tutuami. Musã Õ'acũ yarã ni'i. Tojo weerã musã na ucũsere ějõpeoticãrã niwũ. 5 Nisoori masã a'ti turicjãrã a'ti ɯmɯco cjase dia'cũrẽ bu'esama. Na weronojõ nirãta na bu'esere tũ'osama. 6 Marĩ pũrĩcã Õ'acũ põ'rã ni'i. Cã põ'rã nirã marĩ bu'esere tũ'osama. Cã põ'rã nitirã tũ'otisama. Tojo weerã marĩ diacjũ cjase ějõpeorãrẽ, diacjũ nitisere ějõpeorãrẽ ĩ'abesemasĩ'i. “Ā'rãta nima diacjũ cjasere ějõpeorã”, nĩmasĩ'i. “Na nima diacjũ cjasere ějõpeotirã”, ni ĩ'adɯcawaamasĩ'i.

Marĩrẽ a'merĩ ma'idutise ni'i

7-8 Acawererã, Õ'acũ masãrẽ ma'imi. Tojo weerã marĩ quẽ'rã a'merĩ ma'irõɯa'a. A'merĩ mairãnojõ Õ'acũ põ'rã nima. Na Õ'acũrẽ masĩma. No'o ma'ise moorãnojõ Õ'acũrẽ ne masĩtima. 9 Cã marĩrẽ ma'isere ĩ'ogũ, cã macũ ni'cũ nigũrẽ a'ti turipũre o'ó'cũ niwĩ. Marĩ catinu'cũatjere wéegũ tojo weecũ niwĩ. 10 Yũ'ɯ ma'isere ucũgũ, marĩ Õ'acũrẽ ma'isere ucũgũ mejẽta wee'e. Cã pe'e marĩrẽ ma'isere ucũgũ wee'e. Cã marĩrẽ ma'ígũ, marĩ ña'arõ wee'quere acobojodutigũ cã macũrẽ o'ó'cũ niwĩ. Cã me'rã marĩ acobojose boca'a.

11 Acawererã, Õ'acũ marĩrẽ ma'i'caronojõta marĩ quẽ'rã ãpẽrãrẽ ma'irõɯa'a. 12 A'ti ɯmɯcopũre ne ni'cũ Õ'acũrẽ ĩ'a'cũ marĩmi. Marĩ cũrẽ ĩ'ati'cãrã nimirã, ãpẽrãrẽ ma'írã, cã marĩpũre nisere masĩ'i. Cã marĩrẽ ma'i'que ye bu'iri ãpẽrãrẽ queoro ma'ita basio'o. 13 Õ'acũ marĩrẽ Espíritu Santure o'ocũ niwĩ. Tojo weerã marĩ Õ'acũ marĩpũre nisere masĩ'i. Marĩ quẽ'rã cũpũreta ni'i. 14 Õ'acũ macũrẽ ũsã basuta ĩ'awũ. Cũrẽ a'ti turipũre marĩ ña'arõ wee nisetimi'cãrãrẽ yũ'rũweticã weedutigũ o'ó'cũ niwĩ. Tojo weerã musãrẽ a'tere were'e. 15 No'o nipe'tirã “Jesú Õ'acũ macũ nimi” nirãnojõ Õ'acũ me'rã nima. Cã quẽ'rã napũre nimi.

16 Õ'acũ marĩrẽ ma'isere masĩ'i. Cã nipe'tirãrẽ ma'imi. No'o ãpẽrãrẽ maigũnojõ añurõ Õ'acũ me'rã nimi. Õ'acũ quẽ'rã cã me'rã nimi. 17 Marĩ Õ'acũ me'rã nĩrã, queoro ma'imasĩ'i. Jesucristo a'ti turipũ nicã, cã pacũ quẽ'rã cã me'rã nicũ niwĩ. Cã me'rã nĩ'caronojõta marĩ me'rã quẽ'rãrẽ Õ'acũ nimi. Tojo weerã marĩ a'ti turicjãrãrẽ beseatji nũmũ nicã, cũrẽ ne uisome. 18 A'merĩ mairã tirore uise marĩ'i. Uise ɯorã tiro pe'ere ne a'merĩ ma'ise marĩ'i. Marĩ uise me'rã bu'iritirã weronojõ tũ'oña'a. No'o uigũnojõ a'merĩ ma'imasĩtimi.

19 Õ'acũ marĩrẽ ma'imũ'tãcũ niwĩ. Tojo weerã marĩ cũrẽ ma'i'i. 20 Marĩ Õ'acũrẽ ma'imirã, ãpẽrãrẽ ĩ'atu'tirã, nisoosebũcũrã ni'i. Masã marĩ ĩ'arã waromarĩcãrẽ ma'itirã, nemorõ Õ'acũ bajutigũ pũrĩcãrẽ ma'ita basiotisa'a. 21 Jesucristo marĩrẽ a'tiro dutiwĩ: “Õ'acũrẽ ma'írã, ãpẽrã quẽ'rãrẽ ma'irõɯa'a”, niwĩ.

5

Õ'acũ põ'rã nírã, ña'asere weeticã'rõua'a nise ni'i

¹ Nipe'tirã “Jesú Õ'acũ bese'cu nimi” ni ëjõpeorãnojõ Õ'acũ põ'rã nima. Æpërãrẽ ma'írã, na põ'rã quẽ'rãrẽ ma'irõua'a. ² Marĩ Õ'acũrẽ ma'i, cũ duti'quere wéérã, marĩ cũ põ'rãrẽ ma'i'i nisere masĩno'o. ³ Õ'acũrẽ ma'írã, cũ duti'quere weerã wee'e. Cũ dutise diasawe'e, weeta basiopũrĩcã'sa'a. ⁴ Marĩ Õ'acũ põ'rã a'ti turi cjase ña'asere weewe'e. Jesucristore ëjõpeose me'rã añurõ weeta basio'o. ⁵ Marĩ Jesucristore “Õ'acũ macũ nimi”, ni ëjõpeo'o. Te me'rã dia'cũ a'ti umuco cjase ña'asere cã'mota'amasĩsa'a.

Jesucristore “Õ'acũ macũ nimi” nise ni'i

⁶ Jesucristo Õ'acũ macũ nimi. Cũ a'ti turipũ nicã, Juã wãmeyeri masũ cãrẽ wãmeyewĩ. Cũrẽ wãmeyegũ, aco me'rã wãmeyewĩ. Be'ro cũ curusapũ wẽrĩwĩ. A'tiro weese me'rã cũ Õ'acũ macũ nisere i'owĩ. Cũrẽ wãmeye'que me'rã dia'cũ i'otiwĩ. Cũ wẽrĩse me'rã quẽ'rãrẽ i'owĩ. Espíritu Santu Jesucristo Õ'acũ macũ nisere i'omi. Cũta diacjũ cjasere weregũ nimi. ⁷ A'te quetire na basuta i'oma. Na i'tiarã u'musepũ nima: pacũ, macũ, tojo nicã Espíritu Santu. Æ'rã i'tiarãpũ ducawatimirã, ni'cũta nimi. ⁸ A'ti nucũcãpũre Espíritu Santu werese me'rã Jesú Õ'acũ macũ nimi nisere masĩ'i. Tojo nicã Jesú cũ Õ'acũ macũ nisere cũ wãmeyeno'que me'rã, cũ wẽrĩ'que me'rã i'ocũ niwĩ. ⁹ Masã na i'a'quere werecãmarĩcãrẽ, marĩ ëjõpeo'o. Õ'acũ cũ macũ yere werecã pũrĩcãrẽ, nemorõ ëjõpeorõua'a. Cũ masã ucũse nemorõ queoro weremi. ¹⁰⁻¹² Õ'acũ marĩrẽ cũ macũ me'rã catinu'cũsere o'ocũ niwĩ. Tojo weerã cũ macũrẽ ëjõpeorã cũ me'rã catinu'cũrãsama. Cũ macũrẽ ëjõpeotirã ne cũ me'rã catinu'cũsome. Marĩ Jesucristo ye quetire diacjũta ni'i nírã, cũrẽ ëjõpeorã wee'e. Æpërã a'tere ëjõpeotirãnojõ “Õ'acũ nisoogũ nimi”, nírã weema.

Juã werecasa'que ni'i

¹³ Musã Õ'acũ macũrẽ ëjõpeorãrẽ tere ojarũ. Musã catinu'cũrãsa'a nisere masĩato níngũ tojo ojarũ.

¹⁴ Marĩ masĩ'i, Õ'acũ cũ uarõnojõ marĩ sãrĩcã, marĩ sãrĩsere tũ'osami. “Marĩ sãrĩsere tũ'osami” ni masĩrã, cũrẽ uise marĩrõ sãrĩmasĩ'i. ¹⁵ “Õ'acũ marĩ sãrĩsere tũ'osami” ni masĩrõnojõta “Cũ marĩ sãrĩ'que quẽ'rãrẽ o'otojami”, nino'o.

¹⁶ Apetero Jesucristore ëjõpeogũ ña'arõ weesami. Cũ tojo weecã i'arã, Õ'acũrẽ sãrĩbosaya. Marĩ sãrĩbosacã, Õ'acũ yu'tigusami. Cũrẽ ducayugusami tja. Apeye pũrĩcã ña'abutiario weese ni'i. Téma “Sãrĩbosaya” niña marĩ'i. Tere weerã Õ'acũ tiropũ wa'asome. ¹⁷ Nipe'tise ña'ase Õ'acũrẽ yu'rũnũ'cãse ni'i. Yu'u nírõnojõta apeye ña'arõ weesere Õ'acũ acobojogusami. Apeye ña'abutiario weesere acobojosome.

¹⁸ Marĩ masĩ'i, Õ'acũ põ'rãrẽ Jesucristo añurõ co'tenu'cũcã'mi. Tojo weerã na ña'arõ weenu'cũtisama. Wãtĩ quẽ'rã Jesucristo co'teyucã, narẽ ña'arõ weemasĩtisami.

¹⁹ Marĩ Õ'acũ põ'rã nisere, tojo nicã wãtĩ nipe'tiro a'ti turicjãrã wiogũ nimi nisere masĩ'i.

²⁰ Apeye quẽ'rãrẽ, Õ'acũ macũ cũ a'ti'quere masĩ'i. Cũ marĩrẽ Õ'acũ diacjũ nigũrẽ masĩdutigũ tũ'omasĩse o'ocũ niwĩ. Marĩ Jesucristo me'rã nírã, cũ pacũ Õ'acũpũreta ni'i. Jesucristo Õ'acũ nimi. Cũta catinu'cũgũ marĩ catinu'cũatjere o'omi. ²¹ Apeye, masã na queose yee ëjõpeo'quenojõrẽ ëjõpeoticã'ña. Õ'acũ se'sarore ëjõpeoya. Nipe'tise apeyenojõ yu'rũoro Õ'acũrẽ ma'iña.

Tojota weerõasa'a.

Tocã'rõta oja'a.

Juã

Nimũ'tārĩ pũrĩ be'ro Juã ojáca pũrĩ ni'i

A'ti pũrĩ a'tiro weero ojano'pã nise ni'i

Juã Jesucristore ějõpeorãrẽ sũ'ori nigũ weronojõ Õ'acũ yarã cũ bese'cãrãrẽ ojacu niwĩ. Queoro weesetisere, a'merĩ ma'isetisere ojacu niwĩ. Nisoose me'rã bu'eri masãrẽ tũ'omasĩdutigu ojacu niwĩ.

A'merĩ ma'idutise ni'i

¹ Yũ'u Jesucristore ějõpeorãrẽ sũ'ori nirĩ masũ ni'i. Yũ'u mũ'urẽ Õ'acũ bese'core oja'a. Mũ'u põ'rã quẽ'rãrẽ oja'a. Yũ'u mäsãrẽ diacjũta ma'i'i. Yũ'u se'saro mäsãrẽ ma'igũ weewe'e. Nipe'tirã diacjũ cjase Jesucristo ye quetire tũ'o'cãrã mäsãrẽ ma'ima. ² Cũ ye quetire ũsã ye ejeripõ'rãrĩpũ cũo'o. Tojo weerã mäsãrẽ pũrõ ma'i'i. Te quetire cũonu'cũcã'rãsa'a. ³ Marĩ pacũ Õ'acũ, tojo nicã cũ macũ Jesucristo marĩ wiogu mäsãrẽ a'tiro weeato. Añurõ wee, mäsãrẽ pajaña'a, ejerisãjãcã weeato. Tere wéégũ, diacjũ nise ma'ise me'rã weeato.

⁴ Ni'cãrẽrã mũ'u põ'rãrẽ bocaejawũ. Narẽ diacjũ Õ'acũ duti'caronojõta weecã ĩ'awũ. Tere ĩ'agũ, pũrõ e'catiwũ. ⁵ Ni'cãrõacã mũ'urẽ nigũti. Marĩ a'merĩ ma'irõũa'a. A'te apeye ma'ma dutise mejẽta ni'i. Maata marĩ cũo'que ni'i. ⁶ Marĩ a'merĩ ma'irã, Õ'acũ dutisere weerã wee'e. Cũ marĩrẽ a'merĩ ma'iduticũ niwĩ. A'te mäsã tũ'otoja'quepũ ni'i.

Nisoori masãrẽ ějõpeoticã'ña nise ni'i

⁷ A'ti turipũre pãjãrã weremaasoosijari masã nima. Na, "Jesucristo masũ marĩ weronojõ upũtigũ a'ticũ niwĩ" nisere ějõpeotima. Náta Jesucristore ĩ'atu'tiri masã nima. ⁸ Mäsã tũ'omasĩña. Na weresere ějõpeoticã'ña. Mäsã tere ějõpeorã, Õ'acũ mäsãrẽ o'obo'quere bajuriorã weebosa'a. Na weresere tũ'otirã pe'e, Õ'acũ nipe'tise mäsãrẽ o'ootjere bocarãsa'a. Cũ mäsãrẽ añurõ weese wapa o'ogũsami.

⁹ Jesucristo bu'e'que dia'cũrẽ bu'etigu, no'o cũ ũaro, yũ'rũoro weremorẽsu'ugũnojo Õ'acũrẽ moomi. Jesucristo cũ bu'e'que se'sarore weregũ Õ'acũ me'rã añurõ nisami. Tojo nicã cũ macũ me'rã añurõ nicã'mi. ¹⁰ ãpẽrã Jesucristo ye quetire mejẽcã bu'eri masã mäsã ya wi'ipũ etacã, narẽ sõrõticã'ña. Narẽ utamurã, "Õ'acũ mäsãrẽ añurõ weeato", niticã'ña. ¹¹ Mäsã narẽ tojo nĩrã, na me'rãcjãrã wa'arã weebosa'a. Mäsã na ña'arõ weesere bu'ipejarã weebosa'a.

Juã cũ ojatũo'que ni'i

¹² Yũ'u peje waro nisĩ'rĩse cũomi'i, cũogu pe'e. A'ti pũrĩpũre ojasome. Yũ'u basuta topũ wa'a, mäsã me'rã ucũgũti. Marĩ tojo wéerã, e'catirãsa'a.

¹³ Mũ'u acabijo põ'rã mũ'urẽ añudutima. Co quẽ'rã Õ'acũ bese'co nimo.

Tocã'rõta oja'a.

Juã

Pua pūrī be'ro Juā ojāca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

Juā a'ti pūrīrē Jesucristore ējōpeogū Gayo wāmetigure ojacu niwī. Jesucristore ējōpeogū, mu'u āpērārē añurō weesetiaporo nígū, cūrē ojacu niwī. Demetrio wāmetigu cū queoro weeseti'quere ojacu niwī.

Diótrefes wāmetigūma cū ña'arō weesere ne tū'saticu niwī.

Gayo ye queti ni'i

¹ Yu'u Jesucristore ējōpeorārē su'ori nirī masū ni'i. Gayo yu'u me'rācjū yu'u uputu maigūrē, mu'urē oja'a. Mu'urē diacjūta ma'i'i.

² Yu'u mu'urē Ō'acūrē sērībosagu wee'e. "Nipe'tise mu'u ye cjase añurō wa'ato. Mu'u Ō'acūrē ējōpeose añurō wa'aronojōta wa'ato. Apeye quē'rā, duti mu'urē wa'aticā'to", ni sērībosa'a Ō'acūrē. ³ Yu'u pūrō e'cati'i. Āpērā Jesure ējōpeorā mu'u ye quetire miiejawā. Mu'u añurō Ō'acū uaro weenu'cūgū weeaporo. ⁴ Yu'u bu'e'cu queoro weecā tū'ogu, e'catiyu'ruasa'a. ¿De'ro wee yu'u mu'urē nemorō e'catimasībosau?

⁵ Mu'u nipe'tirā āpērā mu'u tiropu ejarārē añurō weesetigu weeaporo. Uputu waro apesecjārā mu'u ī'amasītīrārē weetamuaporo. ⁶ Na ūsā nerēwuaropu mu'u ye cjasere, āpērārē mu'u ma'isere werewā. Mu'u tiropu ejarārē narē tojo weetamunu'cūcā'ña. Mu'u tojo weecā, na añurō Ō'acū uaronojōta apesepure yu'ruamasīrāsama. ⁷ Na Jesucristore ējōpeotirā weetamusere ñe'erō marīrō Jesucristo ye quetire werewā'cārā weema. ⁸ Tojo weerā Jesucristore ējōpeorā marī pe'e narē weetamurōna'a. Marī narē weetamurā, na me'rā da'rarā wee'e.

Diótrefes wāmetigu cū ña'arō wee'que ni'i

⁹ Yu'u musārē ni'cā pūrī ojavu. Diótrefes musā wiogu nisī'rīgū weeapu. Tojo weegu ūsā duti'quere uatiapu. ¹⁰ Yu'u musā tiropu wa'agu, cūrē musā ī'orōpu wereguti cū ūsārē ucja'quere, ūsārē nisoo'quere. A'te dia'cū nitiaporo. Āpērā Jesucristore ējōpeorā topu ejacā, narē ñe'etiapu. Āpērā narē añurō ñe'esī'rīrārē ñe'edutitiapu. Narē ñe'ecāma, na me'rā ninemodutitiacju niapu.

¹¹ Ña'arā na weesere ī'acūuticā'ña. Añurō weerā pe'ere ī'acūuña. Añurō weerā Ō'acū yarā nima. Ña'arō weerā Ō'acūrē masītisama.

Demetrio cū añurō weese ni'i

¹² Nipe'tirā Demetrio añurō ucūma. Ō'acū uaronojōta queoro weeapu. Ūsā quē'rā cūrē tojota ī'awū. Musā masī'i. Ūsā diacjūta ucū'u.

Juā cū añudutise ni'i

¹³ Yu'u peje waro ucūse cuomi'i, cuogu pe'e. A'ti pūrīpūre ojasome. ¹⁴ Yu'u maata topu wa'acā, marī a'merī utamurāsa'a.

¹⁵ Añurō wa'ato mu'urē. A'tocjārā yu'u me'rācjārā mu'urē añudutima. Nipe'tirā topu nirā marī me'rācjārā añuato.

Tocā'rōta oja'a.

Juā

Juda cū ojáca pūrī ni'i

A'ti pūrī a'tiro weero ojano'pā nise ni'i

A'ti pūrīrē Juda, Santiago Jesucristore ějōpeorārē sũ'ori wejepeogũ acabiji nicu niwĩ.

Queoro bu'ese Jesucristo ye queti na tũ'o'quere du'usĩ'rĩcā tũ'ogũ ojacũ niwĩ. Tojo nicā nisoose me'rā bu'erārē tũ'omasĩdutigũ, Jesucristore ějōpeonu'cũdutigũ ojacũ niwĩ.

Juda Ō'acũ yarārē ojase ni'i

¹ Yũ'ũ Juda Jesucristore da'rawā'ñaco'tegũ Santiago acabiji mũsārē añuduti'i. Marĩ pacũ Ō'acũ mũsārē cũ pō'rā niato nígũ besecũ niwĩ. Cũ mũsārē ma'imi. Jesucristo mũsārē ějōpeonu'cũcā'to nígũ co'temi. A'ti pūrīrē mũsārē oja'a. ² Ō'acũ mũsārē pajaña'se, ejerisājāse, ma'ise cũoyũ'rũmajācā weeato.

Nisoose me'rā bu'ese cjase ni'i

³⁻⁴ Yũ'ũ mairā, Ō'acũ marĩ Jesucristo yũ'rũono'cārārē añurō weesere mũsārē pūrō ojasĩ'rĩmiwũ. Tojo weesĩ'rĩ'cũ nimigũ, ni'cārōacārē “A'te pe'ere ojacā añutũ'sa'a” ni wācũ'u majā. Āpērā nisoose me'rā bu'ecā, ějōpeoticā'ña. Ō'acũ Jesucristore ějōpeodutigũ cũu'que pe'ere wācũtutua, ějōpeonu'cũcā'ña. Cũ tere ni'cāti me'rāta marĩ cũ yarārē o'odojacũ niwĩ. Nisoori masā me'rĩse me'rā mũsā me'rā a'mesũ'acārā niwā. Na Ō'acũrē mooma. A'tiro nisama: “Ō'acũ marĩ ña'arō wee'quere acobojoyucā, no'o ɥaro marĩ upũ ɥaripejasenojōrē weemasĩ'i”, nisama. Ō'acũ ma'ígũ weese pe'ere dojorēsama. Jesucristo marĩ wiogũ ni'cũ nigũrē ɥatisama. Cũrē “Ō'acũ macũ mejēta nimi”, nisama. Dũporopũ Ō'acũ ye queti ojáca pūrĩpũ na tojo weerārē “Bu'iri da'reno'rāsama”, nitojano'caro niwũ. Tojo weerā wācũtutuaya. Nisoori masā dutisere weeticā'ña. Narē a'tiro niña: “Ō'acũ marĩrē ějōpeodutise dia'cũ queoro ni'i. Mũsā bu'ese pūrĩcā diacjũ niwe'e”, niña narē.

⁵ Mũsā masĩ'quepũre apaturi wācũdutigũ mũsārē weregũti. Ō'acũ cũrē yũ'rũnũ'cārārē bu'iri da'resami. Dũporopũ Ō'acũ ɥsā ñecũsumũa Israe curuacjārārē yũ'rũocũ niwĩ. Na Egiptopũ pi'eti'cārārē aperopũ miiwijacũ niwĩ. Be'ro cũ tojo weecā ĩ'amirā, āpērā cũrē ějōpeoticārā niwā. Tojo weegũ narē bu'iri da're bajuriobutiacũ niwĩ. ⁶ Apeye quē'rārē wācũña. Dũporopũ āpērā ɥ'mũsecjārā Ō'acũrē wereco'terā nimi'cārā cũrē yũ'rũnũ'cācārā niwā. Ō'acũ narē dutise cũumi'quere yũ'rũnũ'cārā, añurōpũ nimi'cārā cō'owijaacārā niwā. Tojo weegũ Ō'acũ cũrē wereco'terā nimi'cārārē na'itĩ'arōpũ cōme dari me'rā dũ'tecũucō'acũ niwĩ. Cũ nipe'tirārē beseatji nũmũ nicā, narē bu'iri da'rebutiagusami. Narē pi'etinu'cũdutigũ pecame'epũ cō'abajuriogũsami. ⁷ Sodoma, Gomorra, tojo nicā te pũ'to cjase macārĩ na ña'arō wee'que quē'rārē wācũña. Ō'acũrē wereco'terā nimi'cārā weronojō te macārĩcjārā quē'rā ña'arō weecārā niwā. Na nũmosānumia nitirārē a'metārācārā niwā. Apeye quē'rārē ɥmũa se'saro numia me'rā weewũasenojōrē weecārā niwā. Numia quē'rā tojota weecārā niwā. Na ña'arō wee'que wapa Ō'acũ bu'iri da'regũ, narē ɥjũacō'acũ niwĩ. Nipe'tirā ña'arā na weronojōta pecame'e pe'titiri me'epũ bu'iri da'reno'rāsama nisere masĩyudutigũ narē tojo weecũ niwĩ.

⁸ A'tiro nicā quē'rārē mũsā wa'teropũ nirā na nisoori masā todũporocjārāpũ weronojō ña'arō weema. Tũ'omasĩtirā weronojō na ña'arō weesĩ'rĩsere no'o ɥaro weesama. Tere wéerā, na basu na upũre dojorēsama. Tojo nicā Ō'acũ dutisere

yu'rɨnu'cāsama. Ape turicjārā u'musepu nirā tutuarārē bujicā'sama. ⁹ U'musecjārā Ō'acūrē wereco'terā wioḡu Miguemarīcā tojo bujicā'ticu niwī. Duporopu Moisé wērīca be'ro Migue wātī me'rā Moisé ya upure du'sasocārā niwā. Migue cū basu wātīrē ne cā'rō tu'ti bujicā'ticu niwī. A'tiro pe'e nicu niwī: “Ō'acū yu'u wioḡu mu'arē tu'tiatio”, nicu niwī. ¹⁰ Nisoori masā pūrīcā na tu'omasītisere no'o uaro ucūma'asama. A'ti turi cjase na no'o weerobajuro weese dia'cūrē masīsama. Wa'icūrā tu'omasītīrā weronojō nima. Na tu'oña'rōbajuro tu'oña'sama. Te me'rā na bu'iri da're bajuriono'rāsama.

¹¹ Ņa'arō wa'arosa'a narē. Duporocjūpu Caī cū acabiji Abere uḡu cūrē wējē'caro weronojō űa'arō weema. Tojo nicā Balaā wāmetiḡu wee'caro weronojō weema. Cū niyeru uayuruaḡu, Ō'acū dutisere yu'rɨnu'cācu niwī. Apī Coré wāmetiḡu wee'caro weronojō weema. Cū, wiorā Ō'acū cūu'cārārē yu'rɨnu'cācu niwī. Cū tojo wee'que bu'iri Ō'acū cūrē bu'iri da'reḡu, wērīcā weecu niwī. Na nisoori masārē Caī, Balaā, Coreré bu'iri da're'caronojōta Ō'acū narē bu'iri da'reḡusami. ¹² Nisoori masā, musā Jesucristore ējōpeorā nerē ba'ari curare bopoyoro weerā weesama. Musā me'rā sī'rī, ba'atamurā, na ye cjase dia'cūrē wācūrā, űa'arō weesama. Narē wiopesase marīsa'a. Āpērārē wācūtimirā, na basu ba'a yapisī'rīsama. Aco pejatimirō, acocurari wī'rō wēecā, tuuwā'cārō weronojō nisama. Te curari aco pejatiro weronojō masārē añuse ī'otisama. Yucūduca dūcatiri cura apeyepaḡu dūca marīsepaḡu weronojō nico'tesama. Na Ō'acū yere bu'emirā, queoro weetirā, dūca marīrā weronojō nisama. Na, masā dūca marīcjare paacō'ano'cu weronojō nisama. Narē ne cā'rō añurō weese marīsa'a. ¹³ Pā'cōrī maa pajiri maa cjase űa'ase sa'pori sumutopu paaqueō'o'que weronojō nima. Na ucūme'rīmirā, űa'ase bopoyase dia'cūrē weenu'cūsama. űocōa burubajudutidijarā weronojō nima. Diacjūca ma'a cjasere du'urā, na'itī'arōpu bu'iri da're bajuriono'rāsama.

¹⁴ Duporocjūpu Enoc wāmetiḡu Ō'acū cūrē masīse o'oro me'rā na nisoori masārē bu'iri da'reatjere weremu'tācu niwī. Marī űecū Adā pārāmi nituriagupu nicu niwī Enoc. Seis turiri be'rocjū nicu niwī. Cū, be'ropu wa'atjere a'tiro nicu niwī: “Marī wioḡu pājārā u'musecjārā cūrē wereco'terā me'rā a'tiḡusami. ¹⁵ Nipe'tirā masārē besegu a'tiḡusami. űa'arā na űa'arō wee'quere besepe'ocūsami. Tojo nicā dicuse űa'arā cūrē űa'arō ucū'quere besegu'sami. Na tojo wee'que wapa, bu'iri da'reḡusami”, ni ojayucu niwī Enoc. ¹⁶ Nisoori masā nipe'tisere tu'satisama; “űa'a ni'i”, nisama. Na uaro dia'cūrē weesī'rīsama. Masīrā waro weronojō ucūma'asama. Na yere uasārā, āpērārē añurō ucūta'sasama.

Jesucristore ējōpeorārē werecasa'que ni'i

¹⁷ Yu'u mairā, marī wioḡu Jesucristo besecū'cārā musārē toduporopu ní'quere wācūña. ¹⁸ Musārē a'tiro nicārā niwā: “A'ti umūco pe'tiati duporo masā no'o uaro Ō'acū yere bujicā'rāsama. Ō'acūrē uatirā, na űa'arō uaripejasere weerāsama”, nicārā niwā. ¹⁹ Jesucristore ējōpeorārē dūcawaticā weesama. Na űa'ase uaripejase dia'cūrē weesama. Espiritu Santure mooma.

²⁰ Musā pūrīcā yu'u mairā, Jesucristore nemorō ējōpeo, wācūtutuawā'cāña. Musā ējōpeose diacjū nise ni'i. Ō'acūrē sērīrā, Espiritu Santu musārē masīse o'ose me'rā sērīña. ²¹ Ō'acū musārē ma'isere wācūnu'cūcā'ña. Acobojoticā'ña. Marī wioḡu Jesucristo marīrē pajaña'ḡū, cū me'rā catinu'cūsere o'ogusami. Cū o'ootjere e'catise me'rā co'teyuya.

²² Āpērā Jesucristo yere “¿Diacjūta nisariba?” nirārē pajaña'ña. Narē añurō ējōpeocā weeya. ²³ Āpērā nisoori masā bu'esere siruturārē diacjūnu'cōña. Wi'i űjūrī

wi'i po'peapɯ nirārē wejewijaarā weronojō narē pecame'epɯ wa'abo'cārārē yu'rucā weeya. Āpērā ña'ase weepoyɯ'rua'cārārē weetamusī'rīrā, pajaña'ña. Musāpɯ na ña'arō weesere pē'rīpejari nīrā, ne cārō na tojo weesere ɯaticā'ña.

Õ'acūrē e'catitɯose ni'i

²⁴⁻²⁵ Õ'acū tutuayɯ'rugɯ marī ña'arō weeri nígũ, cā'mota'amasīsami. Tojo nicā cū tutuase me'rā cū tiro, cū asisteropɯ marīrē bu'iri marīrā nidutigɯ miamasīsami. Topure e'catiyɯ'ruarāsa'a. Õ'acū ni'cū nigú marī wiogɯ Jesucristo wērīse me'rā marī pecame'epɯ wa'abo'cārārē yu'rucɯ niwī. Cūrē nipe'tirā “Añuyɯ'ruami, nipe'tirā bu'ipɯ wiogɯ nimi”, wiopesase me'rā ni ējōpeoato. “Nipe'tirā a'ti turicjārārē dutigɯ wiogɯ waro nimi”, niato. “Ne waropɯ, a'tiro nicā, be'ropɯ quē'rārē mejārōta nimi”, ninu'cūato. Tojota nirōɯa'a.

Tocārōta oja'a.

Juda

Be'ropu wa'atjere Jesucristo Juãrẽ wéréca pũrĩ ni'i

A'ti pũrĩ a'tiro weero ojano'pã nise ni'i

A'ti pũrĩrẽ Juã sō'oní'que pũrĩrẽ oja'cũta ojacu niwĩ. Cũ bu'iri da'rero Patmos wãmetiri nũcũrõpu nígũ, ojacu niwĩ.

A'ti pũrĩ Õ'acũ cũ ɦa'caronojõta be'ropure a'tiro weegusami nisere wereri pũrĩ ni'i. Juã quẽ'egũ weronojõ cũ ĩ'a'quere ojacu niwĩ.

Cũ siete Jesucristore ẽjõpeose cururicjãrã Asiapu nirãrẽ ojacu niwĩ.

Jesucristo Juãrẽ quẽ'ese weronojõ ĩ'o'que ni'i

¹ A'ti pũrĩ be'ropu wa'atjere Jesucristo wereri pũrĩ ni'i. Õ'acũ Jesucristore “Cã'rõacã be'ro a'tiro wa'arosa'a”, ni ĩ'ocũ niwĩ. Cũ Jesucristore ẽjõpeorãrẽ tere masĩdutigu tojo werecu niwĩ. Be'ro Jesucristo yu'ɦ Juã wãmetigure tere wereturiawĩ. Cũ Õ'acũrẽ wereco'tegu ɦ'mũsecjũ me'rã tojo weewĩ. Yu'ɦta Jesucristore da'rawã'ňaco'tegu ni'i.

² Yu'ɦ ĩ'a'que nipe'tisere weregũti. Yu'ɦ tu'o'que quẽ'rãrẽ weregũti. Õ'acũ ucũ'quere Jesucristo yu'ɦre añurõ werewĩ.

³ A'ti pũrĩ oja'caronojõ wa'atjo cã'rõ du'sa'a. No'o a'ti pũrĩrẽ Jesucristore ẽjõpeorãrẽ bu'egũnojo e'catise bocagusami. Tojo nicã a'ti pũrĩ Õ'acũ o'o'quere bu'ecã tu'orã pe'e quẽ'rã e'catise bocarãsama. No'o na a'ti pũrĩpu oja'quere diacjã weerãnojo e'catise bocarãsama.

Juã Jesucristore ẽjõpeose cururicjãrãrẽ oja'que ni'i

⁴ Yu'ɦ mũsã Asiapu nirã siete Jesucristore ẽjõpeose cururicjãrãrẽ oja'a. Õ'acũ mũsarẽ añurõ weeato. Mũsarẽ añurõ ejerisãjãcã weeato. Õ'acũ ne waropũta ní'cu nimi. A'tiro nicã quẽ'rãrẽ ninu'cũcã'mi. Be'ropu quẽ'rãrẽ apaturi a'tigusami. Õ'acũ wiogu dujiri cũmurõ pu'to siete Õ'acũrẽ wereco'terã bajutirã nu'cũma. Na topu nu'cũrã Espĩritu Santure nipe'tise tutuase cuogu nimi, nisĩ'rĩrã weema. Na quẽ'rã mũsarẽ añurõ weeato. ⁵ Tojo nicã Jesucristo mũsarẽ añurõ weeato. Cũ Õ'acũ ye cjasere queoro weregu nimi. Cũta nipe'tirã wẽrĩ'cãrã duporo masãmu'tã'cu nimi. Cũ nipe'tirã a'ti di'tacjãrã wiorãrẽ dutimi. Marĩrẽ ma'imi. Cũ wẽrĩgũ, cũ ye dí me'rã marĩ ña'arõ wee'quere yu'ɦowĩ. ⁶ Cũ wẽrĩse me'rã marĩ wiorã wa'apã. Tojo nicã Õ'acũ yere da'rari masã sãjãpã. Cũ pacu dutisere da'rato nígũ marĩrẽ tojo weecu niwĩ. Cũrẽ añurõ e'catipeorã. Tojo tutuagu ninu'cũgũsami. Tojota niato.

⁷ Mũsã tu'oya. Õ'acũ bese'cu Cristo o'mecururipu dijatigusami. Cũ a'ticã, nipe'tirã ĩ'arãsama. Tojo nicã cũrẽ wẽjẽ'cãrãpu'ta ĩ'asãjãrãsama. Nipe'tirã a'ti di'tacjãrã cũ a'ticã ĩ'arã, utirãsama. Tojota wa'arosa'a.

⁸ Marĩ wiogu Õ'acũ tutuayũ'rũnu'cãgũ a'tiro nimi: “Yu'ɦta nimũ'tãgũ, nitũogupu ni'i.” Õ'acũ ne waropũta ní'cu nimi. A'tiro nicã quẽ'rãrẽ ninu'cũmi. Be'ropu quẽ'rãrẽ apaturi a'tigusami.

Juã Jesucristore quẽ'ese weronojõ ĩ'a'que ni'i

⁹ Yu'ɦ Juã mũsã acaweregu weronojõ ni'i. Mũsã weronojõta yu'ɦ quẽ'rã pi'eti'i. Marĩ ni'cãrõnojo Õ'acũ põ'rã ni'i. Tojo nicã ña'arõ wa'acã, Jesucristo marĩrẽ wãcũtutuasere o'omi. Yu'ɦ Patmos wãmetiri nũcũrõpu bu'iri da'reri wi'ipũ niwũ. Õ'acũ ye queti, Jesucristo ucũ'quere werese ye bu'iri topu niwũ. ¹⁰ A'tiro wa'awu yu'ɦre. Nĩ'cã soorĩnu Espĩritu Santu tutuaro me'rã quẽ'ese weronojõ ĩ'owĩ.

Wãcũña marĩrõ yu'u sê'ema pe'e tutuaro ucũcã tu'owu. Cũ ucũse coroneta putiro weronojõ busuwu. ¹¹ Cũ yu'ure a'tiro niwĩ:

—Yu'uta nimu'tãgũ, nituoguru ni'i. Nipe'tise mu'u ĩ'asere ni'cã pũrĩpu ojaya. Mu'u oja'quere Asiapu nirã siete cururi Jesucristore ějõpeose cururicjãrãrẽ o'óya. Na a'ticurã nima: Éfesocjãrã, Esmirnacjãrã, Pérgamocjãrã, Tiatiracjãrã, Sardicjãrã, Filadelfiacjãrã, tojo nicã Laodiceacjãrãrẽ o'óya, niwĩ.

¹² Cũ tojo ucũcã tu'ogu, yu'u ĵnoa niti? nígũ, majãmiĩ'awũ. Sietepagu sĩ'ose uru me'rã wee'quepagure ĩ'awũ. ¹³ Tepagu wa'teropu ni'cũ masãrẽ ĩ'awũ. Cũ su'tiro yoarojore sãñawĩ. Cũ cutiropu uru me'rã wéeca dare du'tewĩ.

¹⁴ Cũ poari añurõ butise poari niwũ. Cũ caperi pe'e pecame'e ũjũrĩ põ'rã weronojõ asiwu. ¹⁵ Cũ du'pocãrĩ cõme asipa'acju pecame'epu ũjũrõ weronojõ niwũ. Cũ ucũse peje maarĩ pu'eeja o'maburose weronojõ busuwu. ¹⁶ Cũ diacjũcamocãpu siete ñocõarẽ cuowĩ. Cũ useropu ni'cã pjĩ wiori pjĩrẽ cuowĩ. Ti pjĩ pũaperi osoyojaca pjĩ niwũ. Cũ diapoa umucocjũ mujĩpũ uputu asistero weronojõ niwũ.

¹⁷ Cũrẽ ĩ'aucuagu, wẽrĩgũ weronojõ cũ du'pocãrĩ tiro bu'ruque'acãti. Yu'u tojo wa'acã ĩ'agũ, cũ diacjũcamocã me'rã ñapeo, yu'ure niwĩ:

—Uiticã'ña. Yu'uta nimu'tãgũ, nituoguru ni'i. ¹⁸ Catinu'cũgũ ni'i. Toduporopure wẽrĩwũ. Ni'cãrõacãrẽ catinu'cũcã'a. Yu'u masãrẽ wẽrĩdutimasĩ'i. Pecame'epu wa'adutimasĩ'i. Āpẽrã quẽ'rãrẽ “Pecame'epu wa'asome”, nĩmasĩ'i. ¹⁹ Mu'u ĩ'a'quere, ni'cãrõacã nisere ojaya. Be'ropu mu'u ĩ'atje quẽ'rãrẽ ojaya. ²⁰ Apeyere masã toduporopu masĩno'ña marĩ'quere wereguti. Ā'rã siete ñocõa a'tiro nisĩ'rĩrã weema. Na yu'ure ějõpeose cururicjãrã wiorã su'ori nirã nima. Siete sĩ'ose uru me'rã wee'quepagu quẽ'rã a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Te ticusepagu yu'ure ějõpeose cururicjãrã nima, nisĩ'rĩrõ wee'e, niwĩ.

2

Éfesocjãrãrẽ oja'que ni'i

¹ Jesucristo a'tiro niwĩ:

“Éfesocjãrã, yu'ure ějõpeori curuacjãrã wiogu su'ori nigũrẽ a'tiro ni ojaya: ‘Yu'u siete ñocõarẽ diacjũcamocãpu cu'o. Tojo nicã siete sĩ'ose uru me'rã wee'quepagu wa'teropu sija'a. ² Nipe'tise musã weesere yu'u masĩ'i. Musã da'rãse, musã wãcũtutuasere masĩ'i. Tojo nicã ña'arõ weerãrẽ musã uatĩsere masĩ'i. Musã basu ãpẽrã na nisetĩsere ĩ'amasĩ'i. Na “Jesucristo besecũú'cãrã ni'i”, nima. Tojo nimirã, nitima. Tojo weerã narẽ ĩ'arã, “Nisoorã nima”, ni'i. Musã na tojo weesere masĩ'i. ³ Yé cjasere da'rarã, musã uputu pi'etiwu. Musã te pi'etĩsere nu'cãwũ.

⁴ “Musã añurõ weemicã, apeyenojõ musãrẽ werenemosĩ'rĩ'i. A'tiro ni'i. Musã ne waro ma'inu'cã'caro weronojõ weewe'e. ⁵ Tojo weerã musã ne waropu añurõ wee'quere wãcũña. Musã ña'arõ wee'quere bujawetiya. Ne waropu niseti'quereta weeya tja. Musã ducayuticã, musã ya curuacjãgũ sĩ'ocjũre cõ'agũti. ⁶ Apeye musã weese pe'e añu ni'i. Nicolaíta wãmetiri curuacjãrã weesetĩsere musã ne cã'rõacã uawe'e. Yu'u quẽ'rã tere ne uawe'e.

⁷ “Espĩritu Santu Jesucristore ějõpeorãrẽ ucũmi. O'meperi cuorã cũ ucũsere tu'oya. A'tiro ni'i. Yu'u pacu tiro añurõ Paraíso wãmetiropu ni'cãgũ yucugũ ni'i. Añurõ wee yu'ruwetirã ějõpeodu'utirã tigu ducare ba'a, catinu'cũrãsama', ni ojaya”, niwĩ.

Esmirnacjãrãrẽ oja'que ni'i

⁸ Apaturi Jesucristo ninemowĩ tja:

“Esmirnacjārā, yu'ure ějōpeori curuacjārā wiogu su'ori nigú quē'rārē a'tiro ojaya: 'Yu'uta nimu'tāgū, nituoguru ni'i. Yu'u wērī masā'cu ni'i. ⁹ Nipe'tise musā weesere masī'i. Musā pi'etise, pajasecuosere masī'i. Tojo pajasecuomirā, peje cuorā weronojō ni'i. Apeyere masī'i. Āpērā “Judío masā ni'i”, nima. Tojo nimirā, musārē ña'arō ucūma. Na judío masā waro nitima. Na wātī ya curuacjārā nima. ¹⁰ Musā pi'etiatjere uiticā'ña. Wātī ni'cārērā musā ějōpeosere du'udutigū bu'iri da'reri wi'ipū sājācā weegusami. Musā yoaticā diez numūrīta pi'etirāsa'a. Tojo weemicā, téé wērīrāpū tojota ějōpeoyapaticā'ña. Yu'u tiropū musārē catinu'cūcā weeguti.

¹¹ “Espíritu Santu Jesucristore ějōpeorārē ucūmi. O'meperi cuorā cū ucūserere tū'oya. A'tiro ni'i. Queoro wee yu'rūwetirā ějōpeodu'utirā pecame'epū wa'asome', ni ojaya”, niwī.

Pérgamocjārārē oja'que ni'i

¹² Jesucristo ninemowī tja:

“Pérgamocjārā, yu'ure ějōpeori curuacjārā wiogu su'ori nigú quē'rārē a'tiro ojaya: 'Yu'u pūaperi osoyojaca pjī wiori pjīrē cuogu ni'i. ¹³ Yu'u musā nipe'tise weesere masīpe'ocā'a. Musā ya macā Pérgamo quē'rārē masī'i. Ti macāpū wātīa wiogu dutiro cuosami. Topū nimirā, musā yu'ure sirutunu'cū'u. Yu'ure ějōpeodu'uwe'e. Sō'onícatero musā ya macā wātī nirōpūre a'tiro wa'acaro niwī. Antipas wāmetigū Ō'acū ye cjasere queoro werecu niwī. Āpērā cūrē musā wa'teropū nigūrē wējēcō'acārā niwā. Tita quē'rārē musā yu'ure ne ějōpeodu'utiwū.

¹⁴ “Apeye musārē a'tiro werese cuo'o. Duporopū ni'cū Balaā wāmetigū nicū niwī. Cū Balac wāmetigure a'tiro bu'ecu niwī: “Mū'u Israe curuacjārārē ña'arō weedutiya”, nicū niwī. “Narē musā ějōpeogūre o'o'que di'ire ba'adutiya”, nicū niwī. Cū tojo nicā tū'ogu, Balac na wējē ñubuepeo'que di'ire Israe curuacjārārē ba'aduticu niwī. Tojo nicā na ña'arō a'metārābajaque'aticā weecu niwī. A'tocatero musā wa'tero ni'cārērā Balaā weeduti'quenojōrē sirutuma. ¹⁵ Apeye quē'rārē ni'cārērā yu'u yabisere a'tiro weema. Nicolaita wāmetiri curuacjārā bu'esere sirutuma. Ne du'usī'rītima. ¹⁶ Tojo weerā nipe'tise musā ña'arō weesere bujawetiya. Musā ducayuticā, musā tiropū wa'aguti. Ya pjī wiori pjī useropū cuori pjī me'rā musārē bu'iri da'reguti.

¹⁷ “Espíritu Santu yu'ure ějōpeorārē ucūmi. O'meperi cuorā cū ucūserere tū'oya. Queoro wee yu'rūwetigū ějōpeodu'utigure manā wāmetise u'muse cjasere ecagusa'a. Tojo nicā cūrē ūtāpe butiri pere o'oguti. Ti pepū masīno'ña marīrī wāmerē ojano'rōsa'a. Ne ni'cū te wāmerē masīsome. Tī pere cuogu dia'cū masīgūsami', ni ojaya”, niwī.

Tiatiracjārārē oja'que ni'i

¹⁸ Jesucristo ninemowī tja:

“Tiatiracjārā, yu'ure ějōpeori curuacjārā wiogu su'ori nigūrē a'tiro ojaya: 'Yu'u Ō'acū macū caperire pecame'e ūjūrī pō'rā weronojō cuogu ni'i. Tojo nicā yu'u du'pocārī cōme asipa'acjū weronojō ni'i. ¹⁹ Nipe'tise musā weesere masīpe'ocā'a. Musā ma'ise, ějōpeose, a'merī weetamuse, wācūtutuasere masī'i. Ni'cārōacārē musā ne waro wee'caro nemorō añurō weerā wee'e. ²⁰ Tojo nimicā, apeye musārē weresī'rī'i. A'tiro ni'i. Musā sō'oníco Jezabere cō'awe'e. Co “Ō'acū wereduti'quere wereturiago wee'e”, nimimo. Tojo nimigō, yu'ure da'raco'terārē nisoosere bu'emo. Narē ña'arō wee, no'o uaro a'metārābajaque'aticā weemo. Tojo nicā wa'icu di'ire, na yee'cure ějōpeose o'o'que di'ire ba'acā weemo. ²¹ Ti numūpū co ña'arō wee'quere bujaweti ducayudutimiwū. Ne ducayusī'rītimo. Co ña'arō a'metārāsere du'usī'rītimo. ²² Tojo weegu co ña'arō weesere du'uticā ī'agū, core

dutiticā weeguti. Co me'rā ña'arō wee a'metārārārē Ɂputu pi'eticā weeguti. ²³ Co pō'rārē wērīcā weeguti. Tojo weecā, nipe'tirā Jesucristore ējōpeose cururicjārā a'tiro nirāsama: “Cū masā tɁ'oña'sere masīmi”, nirāsama. “Na po'peapɁ wācūsere, ũsā quē'rārē masīpe'ocā'mi”, nirāsama. “Marī nisetisere queoro wapeyegusami”, nirāsama. ²⁴ Āpērā musā TiatirapɁ nirā Jezabel bu'esere sirututirā, wātīa wiogu ye cjase ya'yiosere masītirānojō pe'ere a'tiro nigūti: “Musārē apeye dutinemosome. ²⁵ A'te dia'cūrē weeya. Musā queoro weesetisere ne du'uticā'ña. Téé yɁ'u a'tiri curapɁ weenu'cūcā'ña.” ²⁶ Queoro yɁ'u Ɂaronojō wee yɁ'rɁweti ējōpeodu'utirā, tojota weeyapaticā'ña. Tojo weerārē wiorā wa'acā weeguti. ²⁷ YɁ'u pacɁ yɁ'ure nipe'tise macārīcjārā wiogu sōrōwī. YɁ'u quē'rā narē mejārōta sōrōgūti. Yarā a'tiro weerāsama. Ña'arārē tutuaro me'rā dutirāsama. Cōmegū me'rā bapari di'i me'rā yee'queparure paamutōrō weronojō narē weerāsama. ²⁸ Apeye quē'rārē yɁ'u Ɂaro weenu'cūgūrē a'tiro weeguti. Narē sɁ'ori nigū weronojō nigūsami. Ñocōawū bo'reque'ari cura mɁjātigu weronojō nigūsami. ²⁹ Espiritu Santu Jesucristore ējōpeorārē ucūmi. O'meperi Ɂorā cū ucūsere tɁ'oya', ni ojaya”, niwī.

3

Sardi wāmetiri macācjārārē oja'que ni'i

¹ Jesucristo ninemowī tja:

“Sardicjārā, yɁ'ure ējōpeori curuacjārā wiogu sɁ'ori nigūrē a'tiro ojaya: ‘YɁ'u siete Ō'acūrē wereco'terā bajutirārē Ɂuo'o. Na Espiritu Santure nipe'tise tutuase ɁogɁ nimi, nisī'rīrā weema. Tojo nicā ticurāta tja ñocōarē Ɂuo'o. Nipe'tise musā weesere masīpe'ocā'a. Musā “Ō'acū yere añurō weema” nino'rā ni'i. Tojo nimirā, wērī'cārā weronojō ni'i. Cū yere ne weewe'e. ² TɁ'omasīña. Musā añurō weese pe'tiro wee'e. DɁ'saseacārē añurō weeya. Musā weesere a'tiro ī'a'a. Ō'acū ī'orōpɁre musā queoro weewe'e. ³ Musārē bu'e'quere wācūña. Tereta sirutuya. Musā queoro weetisere bɁjawetiya. Tojo weeticā, yɁ'u yajari masū weronojō weeguti. Wācūña marīrō musā tiropɁ bu'iri da'regu wa'aguti.

⁴ “Tojo nimicā, ti macā Sardi musā wa'teropɁre pejetirācā añurō weerā nima. Na ña'arō weesere ī'acūu sirututima. Su'ti ũ'irītīrā weronojō nitima. Añurō wee'cārā niyurā, yɁ'u me'rā nirāsama. Su'ti butise sāñārā weronojō bu'iri marīrā nirāsama. ⁵ Āpērā quē'rā añurō wee yɁ'rɁwetirā ējōpeodu'utirānojō su'ti añurō butise sāano'rāsama. Catinu'cūse Ɂorā na wāmerē ojaō'oca pūrīpɁ Ɂorā na wāmerē ne coeno'some. Coeno'rōnojō o'orā, yɁ'u pacɁ ī'orōpɁre yɁ'u “Narē masī'i”, nigūti. Mejārōta cūrē wereco'terā ī'orōpɁ quē'rārē nigūti. ⁶ Espiritu Santu Jesucristore ējōpeorārē ucūmi. O'meperi Ɂorā cū ucūsere tɁ'oya', ni ojaya”, niwī.

Filadelfiacjārārē oja'que ni'i

⁷ Jesucristo ninemowī tja:

“Filadelfiacjārā, yɁ'ure ējōpeori curuacjārā wiogu sɁ'ori nigūrē a'tiro ojaya: ‘YɁ'u ña'ase moogū, diacjū nigū ni'i. YɁ'u dɁporocjū wiogu Davi ya sawire Ɂuo'o. YɁ'u ni'cūta masā Ō'acū tiropɁ wa'acā weemasī'i. Āpērā wa'aticā quē'rārē weemasī'i. YɁ'u pāocā, ne apī bi'amasītimi. Bi'acā quē'rārē, ne apī pāomasītimi. Musārē a'tiro wereguti. ⁸ Nipe'tise musā weesere masīpe'ocā'a. YɁ'u musārē peje yé cjasere wereatjere cūuwū. Tere weemasī'i. Ne ni'cū tere cā'mota'amasītimi. Musā tutuatirā ni'i. Tutuatimirā, yé bu'esere añurō yɁ'ti'i. Yé cjasere āpērārē ucūrā, “Cūrē masī'i”, ni'i. ⁹ Āpērā a'tiro nisama: “Judío masā ni'i”, nisama. Tojo nimirā, judío masā waro nitima. Nisoori masā wātīa wiogu ya curuacjārā nima. A'tiro weeguti narē. Narē musā dɁporo ejaque'acā weeguti. YɁ'u tojo weecā, yɁ'u musārē ma'isere

masĩrāsama. ¹⁰ Musārē mejēcā wa'acā wācūtutuaduti'quere queoro weewu. Tojo weegu nipe'tirā a'ti turicjārā pi'etiri cura musārē co'teguti. Nipe'tirā a'ti turicjārārē ¿de'ro ějōpeomitina? nĩgũ, narē pi'eticā weeguti.

¹¹ "Maata a'tiguti tja. Musā queoro weesetisere ne du'uticā'ña. Musā queoro weetirā, Ő'acũ musārē o'oboca be'to, cũ "O'oguti" ní'quere bajuriobosa'a. Āpērārē o'obosami. Tojo weerā queoro weenu'cũcā'ña. ¹² Añurō wee yu'rūweti ějōpeodu'utirārē yu'u pacu pu'to cūuguti. Na cũ ya wi'i cjase botari weronojō cũ pu'to ninu'cūrāsama. Yu'u pacu wāmerē napure ojaguti. Cũ ya macā wāme quē'rārē ojaguti. Cũ ya macā, ape ma'ma macā Jerusalē wāmeti'i. Ti macā u'muse cja macā ni'i. A'ti nucũcāpu dijatirosa'a. Yu'u quē'rā narē yu'u wāme, ma'ma ape wāme ojaguti. ¹³ Espĩritu Santu Jesucristore ějōpeorārē ucũmi. O'meperi cuorā cũ ucũsere tu'oya', ni ojaya", niwĩ.

Laodiceacjārārē oja'que ni'i

¹⁴ Jesucristo ninemowĩ tja:

"Laodiceacjārā, yu'ure ějōpeori curuacjārā wiogu su'ori nigũ quē'rārē a'tiro ojaya: 'Yu'u diacjũ ucũgũ ni'i. Ő'acũ ye quetire queoro werenu'cũgũ ni'i. Ő'acũ yu'u me'rā nipe'tisere weecu niwĩ. ¹⁵ Nipe'tise musā weesere masĩpe'ocā'a. Yarā nimirāta, bu'iacā waro ějōpeo'o. Musā ějōpeorā waro nicā, añubopā. Yu'ure ějōpeoticā, ña'a nibosa'a. Yu'ure bu'iacā ějōpeocāma, totā ña'ayu'rūa'a. ¹⁶ Musā tojo weesere yabiyu'rūa'a. ¹⁷ Musā a'tiro ucũ'u: "Peje cuo'o. Nipe'tise añurō wa'a'a. Ne du'sawe'e", ni'i. Musā ne tu'omasĩwe'e. Pajasecuorā waro weronojō caperi bajuno'tirā, su'ti marĩrā weronojō ni'i. ¹⁸ Tojo weegu musārē niguti. Musā uru pecame'epu ũjũa apo'que yu'u cuosere ñe'eña. Pi'etimirā yu'ure ějōpeorā, uru cuorā weronojō ni'i. Tere cuorā, musā peje cuorā nirāsa'a. Apeye quē'rārē su'ti butise yu'u cuosere sãñaña. Musā tere sãñacā, bopoyase pe'tia wa'arosa'a. Yu'rūono'cārā nirāsa'a. Tojo nicā caperi piose yu'u cuosere ñe'eña. Musā te pióca be'ro añurō ĩ'arāsa'a tja. Yé cjasere añurō masĩrāsa'a. ¹⁹ Yu'u ma'irā nipe'tirārē tu'tibocure'e. Na ña'arō weesere du'udutigu tojo wee'e. Tojo weerā yé cjasere uputu weesĩ'rĩña. Musā ña'arō wee'quere bujaweti ducayuya.

²⁰ "Tu'oya. Yu'u sãjãasĩ'rĩgũ, ni'cũ sope pu'to pisunu'cũgũ weronojō ni'i. No'o yu'ure tu'ogu, cũ me'rā nidutigu pãosõrõgũnojõrē a'tiro weeguti. Cũ me'rā su'ori e'cati, ninu'cũguti. Cũ quē'rā yu'u me'rā mejārõta weegusami.

²¹ "Añurō wee yu'rūweti ějōpeodu'utirārē yu'u me'rā wiogu dujiri cūmurõpu dupoguti. Yu'umarĩcā, añurō wee yu'rūweti'cu yu'u pacu me'rā wiogu dujiri cūmurõpu ni'i. Tojota yu'u quē'rā narē mejārõta weeguti. ²² Espĩritu Santu Jesucristore ějōpeorārē ucũmi. O'meperi cuorā cũ ucũsere tu'oya', ni ojaya", niwĩ.

4

U'musepu na Ő'acũrē ějōpeosere ĩ'a'que ni'i

¹ Be'ro yu'u Juā u'musepu ĩ'amorõwũ. Topu ni'cā sope susucā ĩ'awũ. Sõ'onícatero coroneta putipju puti'caro weronojō busu'cuta tja ucũwĩ. A'tiro niwĩ yu'ure:

—A'topu mujãtia. Be'ro wa'atjere mu'urē ĩ'ogutigu wee'e, niwĩ.

² Cũ tojo nĩca be'roacā maata Espĩritu Santu tutuaro me'rā yu'ure u'musepũre miawĩ. Topu wiogu dujiri cūmurõrē ĩ'awũ. Ti cūmurõpu dujigũre ĩ'awũ. ³ Cũ ũtãpe pũrõ asipa'ari pe weronojō bajugu niwĩ. Jasper o cornalina ũtã sõ'acja wa'teri pe weronojō asipa'awĩ. Ti cūmurõ sumutore ni'cā da bu'eda nimajãmisutuawũ. Pũrõ ya'sari da esmeralda wāmetiri pe weronojō asipa'awũ. ⁴ Wiogu dujiri cūmurõ tiropu veinticuatro wiorā dujise cūmurĩ niwũ. Te dujise cūmurĩpũre ticũrãta tja wiorā bucarã dujiwã. Na su'ti butisere sãñawã. Nãnũcũ na dupopapũre uru me'rã

wee'que be'torire pesawã. ⁵ Õ'acũ wiogũ dujiri cūmurõpũre bũpo ya'baro weronojõ bajuwũ. Tojo nicã bũpo paaro weronojõ pũrõ bũsũwũ. Ti cūmurõ tiro siete sĩ'ose tuturi nu'cũwũ. Te tuturinũcũta tja Õ'acũrẽ wereco'terã bajutirã nima. Náta Espíritu Santure tutuase cũogũ nimi, nisĩ'rĩrã weema. ⁶ Apeye quẽ'rã ti cūmurõ tiro dia pajiri maa weronojõ bajuro acostiro niwã.

Ti cūmurõ sumutopũ ãpẽrã ba'paritirã catirã weronojõ bajurã nu'cũwã. Nipe'tiro na diapoarũ, na sẽ'emapũre caperi cũobi'awã. ⁷ Nimũ'tãgũ yai pajigũ sõ'agũ weronojõ bajuwĩ. Cũ be'rocjũ wecũ weronojõ bajugũ niwĩ. Cũ be'rocjũ masũ weronojõ diapoatigũ niwĩ. Cũ be'rocjũ á pacũ wũwã'cãgũ weronojõ bajugũ niwĩ. ⁸ Nipe'tirã nãnũcũ seis wũuse cũowã. Na wũuse bu'i, na wũuse docapũ caperi weronojõ bajuse peje cũowã. Na mũcore, ñamirẽ a'tiro bũsũnu'cũwã: Õ'acũ marĩ wiogũ añubutiagũ, ña'ase moogũ nimi. Tutuayũ'rũgũ nimi.

Cũta nimi ne waropũta ní'cũ.

A'tiro nicã quẽ'rãrẽ ninu'cũcã'mi.

Be'ropũ quẽ'rãrẽ apaturi a'tigũsami, niwã.

⁹ Wiogũ dujiri cūmurõpũ dujigũ, catinu'cũgũrẽ na ba'paritirã añurõ ucũ, e'catise o'owã. ¹⁰ Na tojo weesetirinũcũ sõ'onícãrã veinticuatro wiorã bũcũrã cũ dũporo ejaque'amũjãwã. Cũ catinu'cũgũrẽ ñubuepeowã. Cũ dũ'pocãrĩ tiropũ na ye uru me'rã wee'que be'torire cũuwã. Tojo nicã na veinticuatro wiorã bũcũrã a'tiro niwã:

¹¹ Õ'acũ ãsã wiogũ, mũ'ũ añubutiagũ ni'i.

Mũ'ũrẽ añurõ ucũrõũa'a.

Mũ'ũ nipe'tirã yũ'rũoro añuyũ'rũgũ, tutuayũ'rũnu'cãgũ ni'i.

Mũ'ũ nipe'tisere wee'cũ ni'i.

Mũ'ũ ũaro me'rã nipe'tise ni'i.

Te mũ'ũ ũaro me'rãta nipe'tise weeno'caro niwũ, niwã.

5

Oveja wĩ'magũ papera tũrũrẽ pãamasĩse ni'i

¹ Õ'acũ mũ'mũse wiogũ dujiri cūmurõpũ dujiwĩ. Cũ ni'cã papera tũrũrẽ diacjũcamocãpũ cũowĩ. Ti tũrũ pũaperi ojãca tũrũ niwũ. Sietetiri pi'rabi'aca tũrũ niwũ. ² Wiogũ dujiri cūmurõ pũ'to ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegũ tutuagũre ĩ'awũ. Cũ tutuaro me'rã a'tiro sẽrĩtiña'wĩ:

—¿Noanojõ a'ti tũrũrẽ pãomasĩacjũ añugũ niti?

³ Ne ni'cũ mũ'mũsepũ nigũ, a'ti nucũcãpũ nigũ, tojo nicã a'ti turi docapũ nigũ ti tũrũrẽ pãamasĩtiwĩ. Tojo nicã ne cã'rõ ti tũrũrẽ pãa bu'eacjũre ĩ'ano'ña marĩwũ.

⁴ Yũ'ũ Juã ne ni'cũ ti tũrũrẽ pãamasĩticã, te oja'quere bu'emasĩticã ĩ'agũ, pũrõ utiwũ.

⁵ Yũ'ũ utiri cura ni'cũ wiogũ bũcũ yũ'ũre niwĩ:

—Tocã'rõta utiya. Dũporocjũ wiogũ Davi pãrãmi nituriagũ añurõ wee yũ'rũwetitojawĩ. Cũ Judã ya curuacjũ yai sõ'agũ tutuamũ weronojõ wiogũ nimi. Cũ a'ti tũrũrẽ pãamasĩmi. Te pi'rabi'a'que quẽ'rãrẽ pãamasĩmi.

⁶ Cũ tojo nĩca be'ro yũ'ũ Cristo masãmũjãa'cũre ĩ'awũ. Cũ oveja wĩ'magũ wẽjẽno'cũ weronojõ bajuwĩ. Cũ wiogũ dujiri cūmurõ pũ'to catigũ nu'cũwĩ. Sõ'onícãrã ba'paritirã catirã weronojõ bajurã, tojo nicã wiorã bũcũrã wa'teropũ nu'cũwĩ. Cũ siete capesa'ri cũogũ niwĩ. Ticũseta tja caperi quẽ'rãrẽ cũowĩ. Cũ capesa'ri tutuase cũogũ nimi, nisĩ'rĩrõ wee'e. Cũ caperi pe'e a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Cũ Espíritu Santure cũomi. Tojo weegũ nipe'tisere, nipe'tiropũ nisere masĩpe'ocã'mi, nirõ wee'e. ⁷ Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ wiogũ dujiri cūmurõ pũ'topũ wa'awĩ. Topũ wiogũ diacjũcamocãpũ cũóca tũrũrẽ miiwĩ. ⁸ Cũ tojo weecã ĩ'arã, na ba'paritirã catirã

weronojō bajurā, tojo nicā veinticuatro wiorā bucurā cū du'pocāpū ejaque'awā. Nánucū buapūtēse pacare cuowā. Nánucū uru me'rā wee'que pari baparire cuowā. Te pari u'mutise ũjūamorōsere poosetise pari niwā. Te u'mutise Ō'acūrē ējōpeorā na sērīse ni'i, nisī'rīrō wee'e. ⁹ Na Ō'acū macū oveja wī'magū weronojō bajugare apeye ma'ma basasere basapeowā. A'tiro niwā:

Mu'u añugū ni'i.

Mu'u a'ti tūrūrē miimasī'i.

A'te pi'rabi'a'quere pāamasī'i.

A'tiro ni'i.

Mu'u wējēno'cu niwā.

Mu'u wērīse me'rā, mu'u dí me'rā nipe'tirā masā Ō'acū yarā niato nígū wapayecu niwā.

Nipe'tise cururicjārārē, mejēcā ucūrārē, nipe'tiropū nirārē Ō'acū yarā wa'acā weecu niwā.

Tojo weegu mu'u a'ti tūrūrē miimasī'i.

¹⁰ Ō'acū yarārē wiorā sājācā weecu niwā.

Tojo nicā Ō'acū yere da'rari masā sōrōcu niwā.

Nipe'tirocjarārē dutirāsama, ni basawā.

¹¹ Be'ro yu'u u'musepu nirā Ō'acūrē wereco'terā pājārārē ī'awū. Na ucūsere tu'owū. Na pājārā a'tiro weewā. Wiogu dujiri cūmurō sumuto, tojo nicā ba'paritirā catirā weronojō bajurā, āpērā wiorā bucurā sumuto nu'cūmajāmisutuawā. Pājārā waro niyu'rūoquejocā'wā. ¹² Tutuaro me'rā a'tiro niwā:

Oveja wī'magū na wējēno'cu añugū waro nimi.

Tojo weegu nipe'tirārē dutimasīmi.

Nipe'tisere cuomasīmi.

Nipe'tisere masīpe'omi.

Tutuagu nimi.

Nipe'tirā “Añuyū'ruami” nino'gū nimi.

Cū Ō'acū asistesere cuogu nimi.

Nipe'tirā cūrē ñubuepeoma, ni basawā.

¹³ Be'ro āpērā ucūse quē'rārē tu'owū. Na a'ticurā niwā: Nipe'tirā Ō'acū wee'cārā u'musepu nirā, a'ti di'tapu nirā, di'ta po'peapu nirā niwā. Tojo nicā dia pajiri maapu nirā niwā. Na a'tiro basapeowā:

Wiogu dujiri cūmurōpu dujigure nipe'tirā ñubuepeoato.

Nipe'tirā cūrē “Añuyū'ruami”, niato.

“Asistese, tutuase cuogu nimi”, niato.

Tojo nicā Ō'acū macū oveja wī'magū weronojō bajugu quē'rārē tojota ñubuepeonu'cūcā'to, niwā.

¹⁴ Na tojo nicā tu'orā, sō'onícārā ba'paritirā catirā weronojō bajurā “Tojota wa'ato”, niwā. Āpērā veinticuatro wiorā bucurā ejaque'a, cūrē catinu'cūgūrē ñubuepeowā.

6

Oveja wī'magū papera tūrūrē pāawā'cā'que ni'i

¹ Be'ro Ō'acū macū oveja wī'magū weronojō bajugu ti tūrū pi'rabi'a'quere pāacā ī'awū. Cū pi'rabi'amū'tā'caro pāaca be'ro ni'cū sō'onícārā ba'paritirā catise cuorā nimū'tāgū yai pajigu sō'agū weronojō bajugu ucūse tu'owū. Cū ucūse bu'po paase weronojō busuwū. A'tiro niwā:

—A'tia.

² Cũ tojo níca be'ro ni'cũ cabayu butigure ĩ'awũ. Cũ bu'ipu pesagu ni'cã buacatjêrê cuowĩ. Āpêrã cūrê ni'cã be'to dupoapu pesari be'tore peowã. Cũ a'mewêjê wapata'a'cu apaturi a'mewêjê wapata'aguti weewĩ tja.

³ Be'ro Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu apero pi'rabi'a'carore pãawĩ tja. Cũ pãacã, apĩ catise cuogu wecu weronojō bajugu nimu'tãgũ be'rocjũ ucũwĩ tja: —A'tia, niwĩ.

⁴ Be'ro apĩ cabayu sō'agũ wijawĩ. Cũ bu'i pesagure a'ti turipu nirãrê a'mewêjêdutigu o'ówĩ.

—A'mequêse marĩrō niticã'to, niwĩ. Masãrê a'mewêjêcã weewĩ. Cūrê pajiri pjĩjore o'owĩ.

⁵ Be'ro tja Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu apero pi'rabi'a'carore pãawĩ. Cũ tojo weecã, apĩ catise cuogu masũ weronojō diapoatigu ucũwĩ:

—A'tia, niwĩ.

Be'ro apĩ cabayu ñigũrê ĩ'awũ. Cũ bu'ipu pesagu ni'cãrō nucũse queorore cuowĩ.

⁶ Catise cuorã weronojō bajurã wa'teropure ni'cũ ucũcã tu'owu. A'tiro niwĩ:

—Ba'ase a'tiro wapatirosa'a. Ni'cã kilo trigo peri ni'cã numu da'rawapata'ase weronojō wapatirosa'a. I'tia kilo cebada peri ni'cã numu da'rawapata'ase weronojō wapatirosa'a. Ū'se piritari ba'ase, tojo nicã u'seducaco vino pe'ticã weeticã'to, niwĩ.

⁷ Be'ro Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu apero pi'rabi'a'carore pãawĩ. Cũ pãacã, apĩ catise cuogu á pacu wuuwã'cãgũ weronojō bajugu ucũcã tu'owu:

—A'tia, niwĩ.

⁸ Be'ro apĩ cabayure ĩ'awũ. Cũ butiwijigu niwĩ. Cũ bu'i pesagu Wêrĩse wãmetiwĩ. Cũ be'ro apĩ wêrĩ'cãrã na nirõcjũpu sirutuwã'cãtiwĩ. Oveja wĩ'magũ a'ti turicjãrãrê cã'rõacã deco me'rã dujaro wêjêdutigu o'ówĩ. A'mewêjêse me'rã, ujaboase me'rã, dutitise me'rã boadutigu o'ówĩ. Tojo nicã wa'icurã, yaiwa me'rã masãrê wêjêdutigu o'ówĩ.

⁹ Be'ro Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu apero pi'rabi'a'carore pãawĩ tja. Cũ pãacã, na Ō'acũrê wa'icurã ũjũamorō ñubuepeowuarore ĩ'awũ. To docapu Ō'acũrê êjõpeorã wêjêno'cãrã ejeripõ'rãrĩ niwũ. Na cūrê êjõpeose bu'iri, tojo nicã Jesucristo ye quetire werese bu'iri wêjêno'cãrã niwã. ¹⁰ Na tutuaro me'rã ucũwã. A'tiro niwã:

—Wiogu, añubutiagu, mu'u ña'ase moogũ ni'i. Mu'u “Weeguti” ní'quere queoro wee'e. ¿De'ro nicã mu'u nucũcãcjãrã ũsãrê wêjê'cãrãrê bu'iri da'rea'megũsari?

¹¹ Be'ro narê su'ti butisere o'owĩ. A'tiro niwĩ:

—Sooníña yujupu. Āpêrã musã acawererã Jesucristo yere wererã musã weronojō wêjêno'rãsama. Musã soorãsa'a. Téé “Ticũrãrê wêjêrãsama” ní'que wa'acãpu soorãsa'a, niwĩ.

¹² Be'ro Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu apero pi'rabi'a'carore pãawĩ tja. Cũ pãacã, di'ta pũrō narãsawũ. Mujĩpũ umucocjũ na'itĩ'a wa'awĩ. Wêrĩ'cãrãrê bujawetirã su'ti ñise sãñarō weronojō wa'awĩ. Mujĩpũ ñamicjũ dí weronojō pũrō sō'awĩ. ¹³ Ñocõa quẽ'rã u'muarõpu ní'cãrã nucũcãpu burudijawã. Na yucũdũca wĩ'mase weronojō wa'awã. Yucũdũcamarĩcã wĩ'rõ pũrõ wa'acã, burudija'a. Tojo weronojō wa'awã. ¹⁴ Ū'muse marĩ paperare tũrêrõ weronojō bajudutia wa'awu. Nipe'tise ũrũpagu, opañoa apesepu wa'awu. ¹⁵ A'ti umucocjãrã wiorã ũtã tutiripu du'tiwã. Tojo nicã ũrũpagu cjase ũtãpaga pacase docapu du'tiwã. Āpêrã quẽ'rã peje cuorã, surara wiorã, tutuarã, da'raco'terã, da'raco'tetirã du'tiwã. ¹⁶ Na ũrũgũrê, ũtãpagare niwã:

—Ūsã bu'i burupejaya. Wiogu dujiri cũmurõpu dujigu ũsãrê bu'iri da'regu weemi. Ūsãrê cã'mota'aya. Oveja wĩ'magũ quẽ'rã ũsãrê upatu bu'iri da'regu weemi.

Cã'mota'aya. ¹⁷ Masãrē bu'iri da'reatji nũmũ nitoja'a. ¿Noa põtēobosari tere? ni caricũwã.

7

Israe ye cururicjãrãrē Õ'acũ wãmerē ñaacũu'que ni'i

¹ Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ te pi'rabi'a'quere pãacã ï'áca be'ro apeye ï'awũ. Ba'paritirã Õ'acũrē wereco'terã a'ti nucũcãpũre ba'paritise sumutoripũ nu'cũcã ï'awũ. Nánũcũ wĩ'rõ na tiro ejasere cã'mota'awã. Tojo weero wĩ'rõ di'tapũre, dia pajiri maapũre, yucũpagũ bu'ipũre wēeotiwũ. ² Apĩ Õ'acũrē wereco'tegũ quē'rãrē ï'awũ. Cũ mujĩpũ mujãtiro pe'e a'tiwĩ. Cũ Õ'acũ catinu'cũgũ wãme ñaacũurõrē cũowĩ. Æ'rã ba'paritirã di'tare, dia pajiri maarē dojorēdutino'cãrã niwã. Cũ narē caricũwĩ:

³ —Di'ta, maarē, yucũpagũre dojorēticã'ña yujupũ. Marĩ wiogũre da'raco'terãrē na diapoapũ cũ wãmerē ñaacũuca be'ropũ dojorēña, niwĩ.

⁴ Ciento cuarenta y cuatro mil masã Israe pãrãmerã nituriase cururicjãrã na diapoapũ ñaacũuno'wã. ⁵ Judá ya curuacjãrã doce mil ojañaacũuno'wã. Rubén ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. Gad ya curuacjãrã quē'rã doce mil ñaacũuno'wã. ⁶ Æpērã Aser ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. Neftalí ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. Manasés ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. ⁷ Tojo nicã Simeó ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. Leví ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. Isacar ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. ⁸ Zabulõ ya curuacjãrã quē'rã doce mil ñaacũuno'wã. José ya curuacjãrã doce mil ñaacũuno'wã. Benjamí ya curuacjãrã quē'rã ticũrãta doce mil ñaacũuno'wã. Nipe'tirã na ye diapoaripũre ñaacũuno'cãrã dia'cũ niwã.

Su'ti butise sãñarã pãjãrã Õ'acũ põtēorõ nu'cũse queti ni'i

⁹ Israe ye cururicjãrãrē ñaacũuno'ca be'ro a'tiro ï'awũ. Pãjãrã masã nipe'tise cururicjãrã, mejēcã ucũrã, nipe'tirocjãrãpũre ï'awũ. Na wiogũ dujiri cũmurõ põtēorõ, tojo nicã Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ põtēorõ nu'cũwã. Pãjãrã waro niwã. Ne ba'paqueota basiotiwã. Na su'ti butisere sãña, pũrĩ opa querire cũowã. ¹⁰ Na caricũwã:

Õ'acũ marĩ wiogũ marĩrē yũ'rũogũ nimi.

Cũ wiogũ dujiri cũmurõpũ dujimi.

Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ quē'rã marĩrē yũ'rũogũ nimi, ni caricũwã.

¹¹ Nipe'tirã Õ'acũrē wereco'terã wiogũ dujiri cũmurõ sumutopũ nu'cũmajãmisũtuawã. Tojo nicã sõ'onícãrã wiorã bucũrãrē, Æpērã catise cũorã weronojõ bajurãrē majãmisũtuawã. Na Õ'acũrē wereco'terã wiogũ dujiri cũmurõ tiro ejaque'a, Õ'acũrē ñubuepeorã na diapoarire paamu'rĩque'awã. ¹² A'tiro niwã: A'tiro wa'ato marĩ wiogũre.

Nipe'tirã ñubuepeoato.

“Asistegũ, masĩpe'ogũ nimi”, niato.

Cũrē ějõpeoato.

Nipe'tirã “Añuyũ'rũami”, niato.

Nipe'tirãrē dutimi.

“Tutuayũ'rũgũ nimi”, niato.

A'te tojota ninu'cũato.

Tojota niato, ni ějõpeowã.

¹³ Ni'cũ wiogũ bucũ yũ'ũre sērĩtiña'wĩ:

—Ā'rā su'ti butise sãñarã ¿no'ocjārã niti? ¿No'opu a'tiaparĩ? niwĩ. ¹⁴ Yu'u cãrẽ yu'tiwu:

—Wiogu, mu'u masĩsa'a.

Cũ pe'e yu'ure niwĩ:

—Ā'rā nucũcãcjārã pũrõ pi'eticaterore na quẽ'rã pi'eti'cãrã nima. Na Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugu wẽrĩse me'rã na ejeripõ'rãrĩpu ña'ase moorã tojacãrã niwã. ¹⁵ Tojo weerã na Ō'acũ dujiri cũmurõ tiro ninu'cũcã'ma. Cũ ya wi'ĩpũre umucorinũcũ, ñamirĩnũcũ cũ uaro weema. Wiogu dujiri cũmurõpu dujigu na me'rã nimi. Narẽ co'temi. ¹⁶ Na ujaboa, acowuonemosome. Narẽ mujĩpũ umucocjũ ujuãnemosome. Asise ñaisere tu'oña'nemosome. ¹⁷ Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugu wiogu dujiri cũmurõ pu'topu nigũ ovejare co'tegu weronojõ narẽ co'tegusami. Aco wijari pepu miagũsami. Tere sĩ'rĩrã, catinu'cũrãsama. Ō'acũ nipe'tirã na ya'coco wijarãrẽ tuucoegusami.

8

Papera tũrũrẽ na pi'rabi'atuo'que queti, tojo nicã uru me'rã weecaga ujuãamorõpeocja queti ni'i

¹ Be'ro Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugu na pi'rabi'atuo'carore pãawĩ. Cũ pãacã, nipe'tiro u'musepu di'tamarĩa wa'awu. Ni'cã hora deco tojo wa'awu. ² Be'ro siete Ō'acũrẽ wereco'terã cũ pu'to nu'cũrãrẽ ĩ'awũ. Narẽ nãnũcũ putise coronetare o'owĩ. ³ Be'ro apĩ Ō'acũrẽ wereco'tegu a'tiwĩ. Cũ u'mutise ujuãamorõcja uru me'rã weecagare cuowĩ. Cũ Ō'acũrẽ wa'icũrã ujuãamorõ ñubuepeowuaro pu'topu ejanu'cãwĩ. Peje u'mutise cũrẽ ujuãamorõpeoatjere o'owã. Nipe'tirã Ō'acũ yarã cũrẽ sũrĩ'que me'rã morẽsu'u ujuãamorõpeoatjere o'owã. Cũ uru me'rã wee'caro u'mutise ujuãamorõwuaropu wiogu dujiri cũmurõ põtõorõpu tere ujuãamorõwĩ. ⁴ Cũ ujuãamorõse u'mutise o'me Ō'acũ tiropu mũjãawũ. Ō'acũ yarã cũrẽ sũrĩ'que me'rã morẽsu'umũjãawũ. ⁵ Be'ro Ō'acũrẽ wereco'tegu u'mutise ujuãamorõwuaropu cjase pecame'e ujuãamo'a'quere u'mutise ujuãamorõcjaru õrẽsãawĩ. Be'ro tiga cjasere a'ti nucũcãpũre po'odijowĩ. Cũ tojo wéeca be'ro bupo paacã, uputu bususere tu'owu. Bupo ya'bacã ĩ'awũ. Tojo nicã di'ta narãsãwũ.

Ō'acũrẽ wereco'terã coroneta putiatje ni'i

⁶ Be'ro siete Ō'acũrẽ wereco'terã na coroneta putisere apoyuwã.

⁷ Nimu'tãgũ putiwĩ. Cũ putĩca be'ro yusũase peri a'ti nucũcãpũre burudijawu. Tojo nicã pecame'e dí me'rã morẽ'que burudijawu. Tojo wa'acã, di'ta cã'rõ decobocure ujuũwũ. Yucupagu quẽ'rã mejãrõta decobocureputa ujuũwũ. Nipe'tise tá ujupe'tia wa'awu.

⁸ Cũ be'rocjũ putiwĩ. Cũ putĩca be'ro ni'cãgũ urũgũ ujuũcju dia pajiri maajopu doqueño'owũ. Ti maa decobocure dí maa wa'awu. ⁹ Dia pajiri maacjãrã decobocure wẽrĩwã. Yucusupawu quẽ'rã ti maapu nise decobocure mirĩ ujuũacõ'ano'owũ.

¹⁰ Be'ro, puarã be'rocjũ putiwĩ. Cũ putĩca be'ro ñocõawũ pajigu u'muarõcju burudijawĩ. Burudijagu, sĩ'orĩ tuturojo weronojõ ujuũdijawĩ. Cũ diapũre, o'majã maarĩacãpũre decobocure doquebi'peque'awĩ. ¹¹ Ñocõawũ "Sũ'egũ" wãmetiwĩ. Aco a'ti nucũcã cjase cũ doqueque'a'caro ejatuario aco sũ'ese wa'awu. Te acore sĩ'rĩrã, pãjãrã masã wẽrĩwã.

¹² I'tiarã be'rocjũ putiwĩ tja. Cũ puticã, mujĩpũ umucocjũ decobocure dojowĩ. Umucore decobocure bo'reyutiwĩ. Ñamicjũ tojota wa'awĩ. Ñocõa quẽ'rã pãjãrã decobocure dojowã. Na decobocure ñamipũre ne bo'reyutiwã.

¹³ Be'ro ĭ'awũ tja. Ni'cũ á pacu a'ti umuco decopu wuucã ĭ'awũ. Tutuaro me'rã a'tiro niwĩ:

—Ăpērã ĭ'tiarã Ő'acūrē wereco'terã puticã, ña'abutiario wa'arosa'a a'ti nucũcãcjãrãrē, niwĩ.

9

¹ Ba'paritirã be'rocjũ putiwĩ. Cũ puticã, ni'cũ ñocõawũ nucũcãpũ burudija'care ĭ'awũ. Cūrē ni'cã sawi o'owã. Cope nibajudutidijari pe cja sawi niwũ. ² Be'ro cũ ti pere pãowĩ. Pãoca be'ro o'me pajiro wijawũ. Ti pe cjase o'me mujĩpūrē tuubi'acã'wũ. Na'it'ia wa'awũ. ³ Te o'me me'rã pãjãrã mu'murĩwi'ia wuwijaaawã. Nipe'tiropũ wuuse'sa wa'awã. Na mu'murĩwi'ia a'ti nucũcãcjãrã cutipa weronojõ toawã. Na sipapũre cutipa weronojõ toacja cuowã. ⁴ Narē táre, otesere, yucupagũre dojorēdutigũ mejēta weewĩ. Masã na diapoapũ Ő'acũ wãme ñaacũuno'ña marĩrã dia'cūrē toadutiwĩ. ⁵ Narē toawējēdutitiwĩ. Ni'cãmocũse mujĩpūrĩ narē pũricã weedutiwĩ. Na toase cutipa weronojõ pũrĩwũ. ⁶ Tojo wa'ari curare masã upũtu wērisĩ'rĩmiwã. Na wērisĩ'rĩmicã, basiotiwũ.

⁷ Mu'murĩwi'ia cabayua a'mewējēse duporo apoyu'cãrã weronojõ bajuwã. Na dupopapũ uru me'rã wee'que be'tori weronojõ bajusere pesawã. Na diapoa masũ diapoa weronojõ bajuwũ. ⁸ Na poarire numia weronojõ poanũ'motiwã. Na upicari yai upicari weronojõ bajuwũ. ⁹ Na upũre cã'mota'arã, cõmesu'ti weronojõ bajusere cuowã. Na wuucã, upũtu busuwũ. Masã a'mewējērã wa'arãtirã, cabayua wejesepawũ wa'aro weronojõ busuwũ. ¹⁰ Na sipapũ toase cuose me'rã ni'cãmocũse mujĩpūrĩ masãrē toawã. ¹¹ Mu'murĩwi'ia wiogũ nibajudutidijari pejo wiogũ nimi. Cũta ti pere sawipãawĩ. Cũ wãme hebreo ye me'rã Abadón wãmetimi. Griego ye me'rã Apolión wãmetiwĩ. Dojorērĩ masũ nimi, nisĩ'rĩrõ wee'e.

¹² Nimũ'tãse ña'ase pe'ti'i. Pũaro du'sa'a.

¹³ Ni'cãmocũrã be'rocjũ putiwĩ. Cũ puticã, ni'cũ ucũcã tu'owũ. Ő'acũ nirõpũ Ő'acūrē u'mutise ũjũamorõ ñubuepeowũaro uru me'rã wee'caro niwũ. To bu'ipũ ba'paritise capesa'ri niwũ. Te wa'teropũ Ő'acũ ucũcã tu'owũ. ¹⁴ Cũ coroneta putigũre a'tiro niwĩ:

—Ba'paritirã Ő'acūrē wereco'terã du'tenũ'cõ'cãrãrē pãaña. Na pajiri maajo Ĕufrates wãmetiri maa pu'to nima, niwĩ.

¹⁵ Cũ tojo nĩca be'ro ã'rã pãano'wã. Na ba'paritirã Ő'acūrē wereco'terã nipe'tirã a'ti turicjãrãrē decobocurepũ wējērã wa'awã. Narēta Ő'acũ a'tiro weecu niwĩ. “Ti hora, ti numũ, ti mujĩpũ, ti cũ'ma nicã, musã bu'iri da'rerãsa'a”, ni besecũúcũ niwĩ. Queoro cũ ní'caronojõ wa'awũ. ¹⁶ Na me'rã pãjãrã surara cabayua me'rã niwã. Narē pãjãrã waro doscientos millones nima nisere tu'owũ.

¹⁷ Cabayua, tojo nicã na bu'i pesarã a'tiro bajuwã. Na bu'i pesarã na cutirote cã'mota'asere sõ'arõ, ya'saro, ewũro cuowã. Cabayua na dupopare yaijo weronojõ dupopatiwã. Na useropũ pecame'e ũjũwijawũ. O'me wijawũ. Tojo nicã azufre wãmetise ope weronojõ sipise ũjũwijawũ. ¹⁸ Te ĭ'tiaro pecame'e, o'me, azufre me'rã masãrē decobocure wējēwã. ¹⁹ Cabayua na useri me'rã, na ye pĩcõrĩ me'rã masãrē wējēwã. Na ye pĩcõrĩ yapari aña dupoa weronojõ bajuwũ. Te me'rã masãrē dutida'rewã.

²⁰ Ăpērã masã pecame'e, o'me, azufre me'rã wēritirã pe'e na ña'arõ weesere ne du'utiwã. Na wãtiarē ĩjõpeosere du'utiwã. Na ĩjõpeose yee'que uru me'rã wee'que, plata me'rã wee'que, bronce me'rã wee'que, ũtãperi me'rã wee'que, yucupagũ me'rã wee'quere ñubuepeodu'utiwã. Te queose na ĩjõpeose yee'que peje ne ĭ'ati, ne tu'oti, ne sijawe'e. Tojo nimicã, ne ñubuepeodu'utiwã. ²¹ Tojo nicã masãrē wējēcõ'asere, na

ãpêrãrê dojorêsere du'utiwã. Apeyere, na no'o uaro a'metãrãbajaque'atisere, ãpêrã yere yajasere ne du'utiwã.

10

Õ'acũrê wereco'tegũ papera turiaçã me'rã nu'cũse ni'i

¹ Be'ro apĩ Õ'acũrê wereco'tegũ tutuagu u'musepu ní'cãre dijaticã ï'awũ. Cũ o'mecurua decopu dijatiwĩ. Cũ dupoa bu'i bu'eda niwũ. Cũ ya diapoa mujĩpũ umucocjũ weronojõ asistewũ. Cũ ñecãrĩ ãjãsébotari weronojõ bajuwũ. ² Cũ omocãpu papera pãáca turiaçãrê cuowĩ. Cũ diacjũca du'pocãrê pajiri maajopu u'tacũunu'cũwĩ. Cũpe pe'ere di'tapu u'tacũunu'cũwĩ. ³ Cũ topu nu'cũgũ yaijo weronojõ pũrõ caricũwĩ. Cũ caricũcã, siete bũpoa ucũwã. ⁴ Na ucũca be'ro na ucũsere ojanu'cãmiwã. Tojo weeri cura ni'cũ u'musepu nigũ yu'ure niwĩ:

—Na bũpoa ucũsere ãpêrãrê wereticã'ña. Ojaticã'ña tere, niwĩ.

⁵ Be'ro yu'u dia pajiri maapu, di'tapu nu'cũcã ï'a'cu cũ ya diacjũcamocãrê sĩomorõwĩ. ⁶ Cũ a'tiro niwĩ:

—Õ'acũ catinu'cũgũ nimi. U'muse, di'ta, pacase maarĩ nipe'tirã tepu nirãrê wee'cu nimi. Õ'acũ wãme me'rã nigũti. Marĩ yucue'que pe'tia wa'a'a. Yucuenemosome.

⁷ Õ'acũrê wereco'tegũ nituogu putinu'cãrĩ curare a'tiro wa'arosa'a. Õ'acũ “Tojo weeguti” ní'que masĩno'ña marĩ'que wa'abaque'orosa'a. Cũ, cũ ye queti weremu'tãrĩ masãrê “A'tiro weeguti” ní'que queoro wa'arosa'a, niwĩ.

⁸ Cũ tojo níca be'ro u'musecjũ yu'ure “Ojaticã'ña” ní'cu a'tiro niwĩ:

—Sĩ'i, maajopu, di'tapu u'tacũunu'cũgũ tiropu wa'aya. Cũ ya turi pãaca turiaçãrê miiña, niwĩ.

⁹ Cũ tojo nicã tu'ogu, yu'u cũ tiropu wa'awu.

—Mu'u ya turire o'oya, niwũ. Yu'u sãrĩcã tu'ogu, a'tiro niwĩ:

—Miiña. Ti pũrĩrê ba'aya. Mu'u ba'acã, mumia mumi weronojõ i'pitirosa'a. Mu'u paagapu pe'ere sũ'ese dojorosa'a, niwĩ.

¹⁰ Cũ tojo nicã tu'ogu, yu'u ti turiaçãrê miiwũ. Mii, ba'awu. Yu'u ba'acã, mumi weronojõ i'pitiwu. Paagapu pe'ere sũ'e nicãti. ¹¹ Be'ro Õ'acũrê wereco'terã yu'ure niwã:

—Õ'acũ cũ ucũsere wereapogu wa'aya tja. Cũ peje macãrĩcãrãrê, peje di'tacãrãrê, mejẽcãrĩ ucũrãrê na ye cjasere weremi. Tere weregũ wa'aya. Tojo nicã wiorã quẽ'rãrê “Õ'acũ tojo niami”, ni wereya, niwã.

11

Puarã Õ'acũ ye cjasere wereri masã wee'que ni'i

¹ Be'ro yu'ure a'tiro weewã. Ærũgũ wi'i wéerã queocju weronojõ bajucjũre o'owã. Õ'acũ yu'ure a'tiro niwĩ:

—Õ'acũ wi'ire queogu wa'aya. Na u'mutise ãjũamorõ ñubuepeowuaro quẽ'rãrê queoya. Topu ñubuerã quẽ'rãrê ba'paqueoya. ² Õ'acũ wi'i sumutoma queoticã'ña. Te aperocjãrãrê o'o'que di'ta ni'i. Na cuarenta y dos mujĩpũrĩ Õ'acũ ya macã Jerusalẽ di'tare dojorẽnu'cũrãsama, niwĩ.

³ Be'ro Õ'acũ ninemowĩ tja:

—Puarã yãrã, yé cjasere wererãrê o'óguti. Na peje umucori, mil doscientos sesenta numurĩ yé cjasere ucũrãsama. Na bũjawetisere ï'orã na weewuaronojõpũma su'ti wãquĩsenojõrê sãña, ucũrãsama, niwĩ.

⁴ Ærã puarã yucũgu olivo wãmetisepagu weronojõ nima. Te puagu olivopagu Õ'acũrê da'raco'terã nima, nirõ wee'e. Náta tja puaga sĩ'osepa weronojõ nima. A'ti

nucũcãcjũ wiogũ Õ'acũ ĩ'orõpũ sĭ'onu'cũma. ⁵ Āpẽrã narẽ mejẽcã weesĭ'rĩcã, na Ʃseropũ pecame'e Ʃjũwijasama. Narẽ ĩ'atu'tirãrẽ Ʃjũacõ'ape'ocã'sama. Tojo weerã nipe'tirã narẽ mejẽcã weesĭ'rĩrãnojo wẽrĩsama. ⁶ Na Õ'acũ ye cjase wereri curare acoro pejaticã weemasĩsama. Tojo nicã acore dí weronojo dojocã weemasĩsama. Apeyere, masãrẽ no'o nisenonojo ña'arõ wa'acã weemasĩsama. No'o na weesĭ'rĩrõ weemasĩsama. ⁷ Na, narẽ wereduti'quere weretu'ajaca be'ro ĩ'abajudutidijari pecjũ ña'agũ narẽ a'mewẽjẽgũsami. Narẽ wapata'a, wẽjẽcõ'agũsami. ⁸ Na pũarã ye upũre masã na sjaropũ pajiri macãjopũ cũurãsama. Ti macãjo Jesucristore na wẽjẽca macã ni'i. Ti macãcjãrã ña'arã nitjãrã, Sodomacjãrã, Egiptocjãrã weronojo nima. ⁹ I'tia nũmũ ape nũmũ deco nipe'tise macãrĩcjãrã, nipe'tise cururicjãrã na ye upũre ĩ'arãsama. Tojo nicã nipe'tirã mejẽcãrĩ dia'cũ ucũrã, nipe'tise di'tacjãrã na ye upũre ĩ'arãsama. Tere yaadutisome. ¹⁰ Na Õ'acũ yere wererã pi'ecũoro masãrẽ tũ'oña'cã weecãrã niwã. Tojo weerã a'ti nucũcãpũ nirã na wẽrĩ'quere ĩ'arã, e'catirãsama. Na Ʃpũtũ e'catirã, a'merĩ apeyenojo o'orãsama. ¹¹ I'tia nũmũ ape nũmũ deco be'ro Õ'acũ narẽ masõwĩ tja. Na wã'cãnũ'cãcã ĩ'arã, masã Ʃpũtũ Ʃcũawã. ¹² Ni'cũ Ʃ'mũsepũ nigũ narẽ tutuaro me'rã a'tiro niwĩ:

—Mũjãtia.

Cũ tojo nicã tũ'orã, na o'mecurua me'rã mũjãawã. Na mũjãacã, narẽ ĩ'atu'ti'cãrã ĩ'awã. ¹³ Na mũjãarĩ cura di'ta pũrõ narãsãwũ. Ti macãpũre peje wi'seri bũrũdijawũ. Pãjãrã siete miltiri masã wẽrĩwã. Āpẽrã dũ'sa'cãrã Ʃpũtũ uirã, “Õ'acũ Ʃ'mũsepũ nigũ tutuayũ'rũnũ'cãmi”, niwã.

¹⁴ Pũati ña'arõ wa'atoja'a. Maata apero wa'abaque'orosa'a tja.

Õ'acũrẽ wereco'tegũ cũ putitũo'que ni'i

¹⁵ Õ'acũrẽ wereco'tegũ nituogũ putiwĩ. Ʃ'mũsepũ nirã tutuaro me'rã na ucũcã tũ'owũ. A'tiro niwã:

Ni'cãrõacãrẽ Õ'acũ marĩ wiogũ nipe'tirã a'ti nucũcãcjãrã wiogũ sãjãmi.

Cũ bese'cũ Cristo tojota sãjãmi.

Cũ dutinu'cũgũsami, niwã.

¹⁶ Tojo wa'asere ĩ'arã, sõ'onícãrã veinticuatro wiorã bũcũrã a'tiro weewã. Na wiorã dujise cũmurĩ Õ'acũ põtẽorõpũ dujirã cũ tiro ejaque'awã. Cãrẽ ñubuepeorã, na dũpopare paamu'rĩque'awã. ¹⁷ A'tiro niwã:

Õ'acũ, Ʃsã wiogũ tutuayũ'rũnũ'cãgũ, mũ'urẽ e'catise o'o'o.

Mũ'ũ ne warocjũ, be'rocjũ, a'tiro nicã quẽ'rãrẽ ninu'cũgũ ni'i.

Mũ'ũ tutuase me'rã ni'cãrõacã wiogũ sãjãnũ'cã'a.

Nipe'tirãrẽ dutinũ'cã'a.

Tojo weerã mũ'urẽ e'catise o'o'o.

¹⁸ Nipe'tirã a'ti nucũcãcjãrã mũ'urẽ Ʃatirã uamiwã.

Mũ'ũ narẽ bu'iri da'rerĩ nũmũ eja'a.

Tojo nicã wẽrĩ'cãrã quẽ'rãrẽ bu'iri da'reritero ni'i.

Ni'cãrõacãrẽ nipe'tirã mũ'ũ yarãrẽ wapayegũsa'a.

Mũ'ũ ye cjasere wereturiari masãrẽ wapayegũsa'a.

Wiopesase me'rã mũ'urẽ ẽjõpeorã wiorãrẽ, mejõ nirãrẽ wapayegũsa'a.

A'ti nucũcãcjãrãrẽ dojorẽrã quẽ'rãrẽ cõ'arĩ nũmũ ni'i, niwã.

¹⁹ Na tojo nĩca be'ro Õ'acũ wi'i Ʃ'mũsepũ nirĩ wi'i sope pãrĩwũ. Ti wi'i po'peapũre ni'cã acaro niwũ. Ti acaro Õ'acũ “A'tiro weeguti masã me'rã” ni, cũ ojãca pjĩrẽ cũori acaro niwũ. Tojo wa'ãca be'ro bũpo ya'bacã ĩ'awũ. Bũpo paasere, tojo nicã mejẽcã bũsũsere tũ'owũ. Di'ta pũrõ narãsãwũ. Yũsũase aco peri bũ'a'que peri paca bũrũwũ.

12

Numio ye queti, tojo nicã pĩrõ weronojõ bajugũ ye queti ni'i

¹ Be'ro ʘ'muarõpũ mejẽcã bajuse paca bajuacã ĩ'awũ. Ni'cõ numiorẽ ĩ'awũ. Co mujĩpũ ʘmucocjũpũ omabi'a'caro weronojõ asistewõ. Mujĩpũ ñamicjũ bu'ipũ nu'cũwõ. Co dupoapũre ni'cã be'to pesawõ. Ti be'to doce ñocõa cõowũ. ² Co nijĩpaco niwõ. Co wuatjĩ duporoacã pũrĩno'gõ ʘpũtũ caricũwõ. ³ Be'ro ʘ'muarõpũ mejẽcã bajuse ĩ'awũ tja. Ni'cũ pĩrõ weronojõ bajugũ sõ'agũjore ĩ'awũ. Cũ siete dupopa cõowĩ. Diez capesa'ritigũ niwĩ. Dupopanucũ pesase be'tori pesawĩ. ⁴ Cũ pĩcõrõ me'rã decobocure ʘ'musepũ nirã ñocõarẽ paastedijowĩ. Cũ numio põ'rãticã, maata ba'agũti nígũ, co tiro nu'cũwĩ. ⁵ Co ni'cũ wĩ'magũ wuawõ. Cũta nipe'tirocjãrã wiogu niacjũ niwĩ. Tutuaro me'rã masãrẽ narẽ dutiacjũ niwĩ. Cũ bajuáca be'ro maata Õ'acũ tiro cũ wiogu dujiri cũmurõpũ miano'wĩ. ⁶ Numio pe'e masã marĩrõpũ Õ'acũ apo'caropũ du'tiwõ. Topũ core peje mil doscientos sesenta numũrĩ ba'ase ecawã.

⁷ Be'ro ʘ'muarõpũ a'mewẽjẽse wa'awũ. Õ'acũrẽ wereco'tegũ Migue wãmetigũ ãpẽrã cũ yarã Õ'acũrẽ wereco'terã me'rã pĩrõjo me'rã a'mewẽjẽwĩ. Pĩrõ quẽ'rã cũ yarã me'rã a'mewẽjẽwĩ. ⁸ Pĩrõ wapata'amasĩtiwĩ. Na ʘ'musepũre no'o nirõ bocatiwã. ⁹ Õ'acũ pĩrõrẽ cõ'acã'wĩ. Cũta ne warocjũ pĩrõ nino'gũ nimi. Cũ wãtĩ nimi. Nipe'tirãrẽ a'ti nucũcãcjãrãrẽ mejẽcã ãjõpeocã weegũ nimi. Õ'acũ cũrẽ, cũ yarã me'rã nucũcãpũ cõ'adijowĩ.

¹⁰ Tojo wa'áca be'ro ni'cũ ʘ'musepũ nigũ tutuaro me'rã ucũdijocã tũ'owũ. A'tiro niwĩ:

Marĩrẽ yũ'rũose nitoja'a.

Õ'acũ tutuasere, cũ marĩ wiogu nise nitoja'a.

Cũ bese'cu Jesucristo tutuase me'rã cũ wiogu nise quẽ'rã nitoja'a.

Õ'acũ wãtĩrẽ ʘ'musepũ ní'cũre a'ti nucũcãpũ cõ'adijowĩ.

Wãtĩ ʘmucorinucũ, ñamirĩnucũ a'tiro weewĩ.

Õ'acũpũre weresãgũ, marĩ acawererã Õ'acũ yarãrẽ “Ña'arõ tojo weema”, ninu'cũwĩ.

¹¹ Õ'acũ yarã marĩ acawererã wãtĩrẽ docaque'acã weewã.

Na Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ wẽrĩse me'rã, cũ ye dí o'mabũrose me'rã tojo weewã.

Na catiri ʘmucore ma'itirã, Õ'acũ ye quetire werese me'rã cũrẽ tojo weewã.

Ãpẽrã narẽ wẽjẽsĩ'rĩcã, na weredu'utiwã.

Wẽrĩsere uitiwã.

¹² Wãtĩrẽ cõ'ase ye bu'iri Õ'acũrẽ wereco'terã, nipe'tirã ʘ'musepũ nirã, e'catiya.

Nucũcãpũ, dia pajiri maacjãrãma ña'abutia'a.

Wãtĩ musã tiropũ uadijami.

Cã'rõacã yũ'ũre dũ'sa'a bu'iri da'reatjo nígũ, tojo weemi, niwĩ.

¹³ Pĩrõjo nucũcãpũ cõ'acã ĩ'agũ, wĩ'magũ wuacore nurũwĩ. ¹⁴ Õ'acũ pe'e core á pacũ wũuse pacare o'owĩ. Te me'rã co pĩrõjore du'tigo, wuawã'cãwõ. Co masã marĩrõpũ du'tiwõ. Topũ Õ'acũ i'tia cũ'ma ape cũ'ma deco core ba'ase ecawĩ. ¹⁵ Be'ro pĩrõ diajo dojo, core miibũrũato nígũ cũ ʘseropũ acore e'ocũuwĩ. Co numiorẽ o'mabũrodutigũ tojo weewĩ.

¹⁶ Cũ tojo weecã, di'ta core weetamuwũ. Pĩrõ cũ e'ocũuse diajo dojosere si'bisãjãcã weewũ. ¹⁷ Tojo wa'acã ĩ'agũ, pĩrõ numio me'rã uayũ'rũawĩ. Be'ro co pãrãmerã nituriarã me'rã a'mewẽjẽgũ wa'awĩ. Na Õ'acũ duti'quere weerã Jesucristo ye bu'esere ãjõpeonu'cũrã nima. ¹⁸ Pĩrõjo pajiri maa sumutopũ ejanũ'cãwĩ.

13

Puarã mejêcã bajurã ye queti ni'i

¹ Dia pajiri maa sumutopure ni'cũ mejêcã bajugu wã'cãpa'awĩ tja. Cũ quẽ'rã siete dũropa cõowĩ. Apeyere diez capesa'ritiwĩ. Cũ capesa'rinacũ pesase be'torire cõowĩ. Cũ dũropapure Ô'acũ yabise wãmerẽ ojaõ'ono'wũ. ² Cũ yai weronojõ do'rowĩ. Cũ bũco weronojõ dũ'pócãtigũ niwĩ. Cũ pajigu yai weronojõ Ɂserotiwĩ. Pĩrõ cũrẽ cũ tutuasere o'owĩ. Cũrẽ ña'arã wiogu dũjiri cũmurõpu dũpowĩ. “Masã mũɁ dutisere yũ'tiatio”, niwĩ. ³ Ni'cã dũropapure ña'arĩ cãmirõjo wã'ñarõ weronojõ bajuwã. Yatica cãmirõ weronojõ niwũ. Ti cãmirõrẽ ĩ'arã, a'ti nucũcãcjãrã wẽrĩ masã'cure weronojõ cũrẽ ĩ'awã. Ʋpũtu ĩ'amarĩa, cũrẽ sirutuwã. ⁴ Masã pĩrõ quẽ'rãrẽ ñubuepeowã. Cũ mejêcã bajugure masãrẽ dutimasĩsere o'ose bu'iri tojo weewã. Mejêcã bajugure ñubuepeorã, a'tiro niwã:

—Ne ã'rĩ weronojõ tutuayũ'rũgu marĩmi. Ne ni'cũ cũ me'rã a'mewẽjẽmasĩtisami, ni ẽjõpeowã.

⁵ Pĩrõjo mejêcã bajugure a'tiro ucũcã weewĩ: “Nipe'tirã yũ'rũoro ni'i yũ'Ɂ”, ni ucũcã weewĩ. Tojo nicã Ô'acũ yabisere ucũwĩ. Pĩrõ cũrẽ “Cuarenta y dos mujĩpũrĩ masãrẽ dutigu wa'aya”, niwĩ. ⁶ Cũ duti'caronojõta weewĩ. Ô'acũrẽ ña'arõ ucũ, cũ wãmerẽ, cũ nirõ Ɂ'mũsepure ña'arõ ucũwĩ. Tojo nicã Ɂ'mũsepũ nirã quẽ'rãrẽ ña'arõ ucũwĩ. ⁷ Apeye quẽ'rãrẽ pĩrõ Ô'acũ yarã nucũcãpu nirã me'rã cũrẽ a'mewẽjẽdutigũ o'owĩ. Narẽ a'mewẽjẽ wapata'atojagũpu du'uwĩ. Cũrẽ nipe'tise cururicjãrãrẽ, nipe'tise di'tacjãrãrẽ, nipe'tise macãrĩcjãrãrẽ, mejêcã ucũrãrẽ dutimasĩsere o'owĩ. ⁸ Nipe'tirã a'ti nucũcãcjãrã mejêcã bajugure ñubuepeowã. Na, na wãmerẽ Ô'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugu wẽjẽno'cũ ya pũrĩpũre ojaõ'ono'ña marĩcãrã niwã. Ti pũrĩ a'ti di'ta weenu'cãrĩ cura catise cũorãrẽ ojaõ'ono'ca pũrĩ nicaro niwũ.

⁹ O'meperi cũorã a'tere tũ'oya. ¹⁰ “Bu'iri da'reri wi'ipũ sõrõno'rãsama” nino'cãrã sãjããrãsama. “Di'pjĩjo me'rã wẽjẽno'rãsama” nino'cãrã ti pjĩ me'rãta wẽjẽno'rãsama. Tojo wa'ari curare Ô'acũ yarã wãcũtutuaya. Ô'acũrẽ ẽjõpeoya.

¹¹ Be'ro apĩ mejêcã bajugure ĩ'awũ tja. Cũ di'ta po'peapũ ní'cũ mujãtiwĩ. Cũ oveja weronojõ pũaro capesa'ritiwĩ. Cũ ucũse pũrĩcã pĩrõjo weronojõ bũsũwũ. ¹² Cũ mejêcã bajugu yai weronojõ bajugu dutisere cõowĩ. Cũ yai weronojõ bajugu cãmirõjo yatino'masã'cure a'tiro weebosawĩ. Nipe'tirã a'ti nucũcãcjãrãrẽ cũrẽ ñubuepeocã weewĩ. ¹³ Be'ro cũ basu pe'e mejêcã bajuse paca weeĩ'owĩ. Masã ĩ'orõpu pecame'e Ɂ'mũarõpu ní'quere di'tapũ dijaticã weewĩ. ¹⁴ Cũrẽ tutuase o'o'que me'rã yai weronojõ bajugure mejêcã bajuse paca weeĩ'owĩ. Masãrẽ yai weronojõ bajugure ẽjõpeodutigũ tojo weewĩ. Narẽ yai weronojõ bajugu queosere yeedutiwĩ. Cũ yai weronojõ bajuguta di'pjĩ me'rã cãmida'reno'cũ nimigũ, catiwĩ. ¹⁵ Oveja capesa'ri weronojõ cõogu a'tiro weemasĩsere cõowĩ. Yai weronojõ bajugu queose yee'quere caticã weemasĩsere cõowĩ. Te me'rã cũ queose yee'quere ucũdutiwĩ. Tojo nicã te yee'que queosere ñubuepeotirãrẽ wẽjẽdutigũ tojo weewĩ. ¹⁶ Apeyema nipe'tirãrẽ a'tiro weedutiwĩ. Na diapoapure o na ya diacjũcamocãpũre apeyenojõ ojaõ'odutiwĩ. Mejõ nirãrẽ, wiorãrẽ, peje cũorãrẽ, pajasecũorãrẽ, ãpẽrãrẽ da'raco'terãrẽ, da'raco'tetirãrẽ tojo weedutiwĩ. ¹⁷ Tojo ojaõ'ono'ña marĩrãma ne duudutiti, ne duadutitino'wã. Tojo nicã cũ wãmerẽ ojaõ'ono'ña marĩrã o cũ wãme weronojõ bajusere moorã quẽ'rã mejãrõta ne duudutiti, ne duadutitino'wã. ¹⁸ A'tere tũ'omasĩse cũorua'a. No'o tũ'omasĩgũnojo yai weronojõ bajugu wãmerẽ masĩta basio'o. Cũ cũori wãme masã wãme ni'i. Cũ wãme seiscientos sesenta y seis ni'i.

14

Ciento cuarenta y cuatro mil masã Õ'acũrẽ basapeo'que ni'i

¹ Be'ro yu'u Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugure ũrũgũ Sión wãmeticjũpũ nu'cũcã ĩ'awũ. Cũ me'rã pãjãrã ciento cuarenta y cuatro mil masã niwã. Na Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ wãmerẽ, cũ pacũ wãmerẽ na diapoapũ ojaõ'ono'cãrã niwã. ² Be'ro u'musepũ upũtu busudijaticã tu'owũ. Peje maarĩ pu'eeja o'maburose weronojõ busudijatiwũ. Bũpo pũrõ paaro weronojõ busũwũ. Pãjãrã buapũtẽsere buapũtẽrõ weronojõ busũwũ. ³ Na ciento cuarenta y cuatro mil masã wiogũ dujiri cũmurõ pu'topũ niwã. Na sõ'onícãrã ba'paritirã catise cũorã weronojõ bajurã ĩ'orõpũ, tojo nicã wiorã bucurã ĩ'orõpũ basawã. Apeye ma'ma basasere basapeowã. Na dia'cũ tere basamasĩwã. Āpẽrã na basasere ne basamasĩtiwã. Na a'ti nucũcãcãjãrã wa'teropũ nirã Õ'acũ yũ'rũono'cãrã niwã. ⁴ Na ne ni'cãti numia me'rã ña'arõ weeticãrã niwã. Na Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugure no'o cũ wa'aro sirutuã. Na a'ti nucũcãcãjãrã wa'teropũre yũ'rũono'cãrã niwã. Na Õ'acũrẽ, Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugure ñubuepeo o'omũ'tã'cãrã nicãrã niwã. ⁵ Na wa'terore nisoogu marĩwĩ. Õ'acũ ĩ'orõpũre bu'iri marĩrã niwã.

I'tiarã Õ'acũrẽ wereco'terã na were'que ni'i

⁶ Be'ro apĩ Õ'acũrẽ wereco'tegu u'muarõpũ wũcã ĩ'awũ. Cũ nipe'tirã a'ti nucũcãcãjãrãrẽ pe'titise queti, Õ'acũ masãrẽ yũ'rũomi nise quetire weregũ niwĩ. Nipe'tise di'tacãjãrãrẽ, nipe'tise cururicãjãrãrẽ weregũ niwĩ. Tojo nicã mejẽcã ucũrãrẽ, nipe'tise macãrĩcãjãrãrẽ te quetire weregũ niwĩ. ⁷ Cũ tutuaro me'rã a'tiro niwĩ:

—Õ'acũrẽ wiopesase me'rã ějõpeoya. “Cũ añubutiagu nimi”, niña. Cũ bu'iri da'reritero ejatoja'a. Cũ u'mũsere, a'ti di'tare weecu niwĩ. Dia pajiri maa, nipe'tise no'o aco nise maarĩacãnojoĩrẽ weecu niwĩ. Cũrẽ ñubuepeoya, niwĩ.

⁸ Cũ be'ro apĩ Õ'acũrẽ wereco'tegu a'tiwĩ. A'tiro niwĩ:

—Babilonia wãmetiri macã pe'tiwã'cãrõ wee'e. Pe'tiatoja'a. Na ña'arõ uaripejayũ'rũnũ'cãrã, que'a maatirã weronojõ nipe'tise di'tacãjãrãrẽ dojocã weewã. Narẽ ĩ'acũu, āpẽrã quẽ'rã na weronojõ ña'arõ weewã, niwĩ.

⁹⁻¹⁰ Pũarã Õ'acũrẽ wereco'terã be'ro apĩ bajuawĩ. Tutuaro me'rã a'tiro niwĩ:

—Yai weronojõ bajugure, cũ queose yee'quere ñubuepeogũnojoĩrẽ Õ'acũ upũtu bu'iri da'regũsami. Tojo nicã cũ ya diapoapũ o cũ ya omocãpũ yai weronojõ bajugũ wãmerẽ ojañacũuno'cũnojoĩrẽ mejãrõta bu'iri da'regũsami. Õ'acũ cũ me'rã pũrõ uagũ, tojo weegũsami. Tutuaro me'rã dũoro marĩrõ bu'iri da'regũsami. Pecame'epũ ope weronojõ bajuse sipise me'rã upũtu pi'eticã weegũsami. Õ'acũrẽ wereco'terã ĩ'orõpũ, tojo nicã Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ ĩ'orõpũ tojo weegũsami. ¹¹ Narẽ ũjũacõ'ase o'me tojo o'mepu'sunu'cũrõsa'a. Ne pe'tisome. Yai weronojõ bajugure, cũ queose yee'quere ñubuepeorãnojoĩrẽ o cũ wãmerẽ ojañacũuno'rãnojoĩrẽ pi'etinu'cũrãsama. ũmũcore, ñamipũre ne soosome, niwĩ.

¹² Tojo weerã Õ'acũ yarã, cũ dutisere wéerã, ña'arõ wa'asere wãcũtutuaya. Jesucristore ějõpeonu'cũrã, tojota weeya.

¹³ Be'ro ni'cũ u'musepũ nigũ ucũcã tu'owũ. Yu'ũre niwĩ:

—A'tiro ojaya: “Ni'cãcã me'rã marĩ wiogure ějõpeorã wẽrĩrã e'catirãsama.”

Espĩritu Santu quẽ'rã “Tojota ni'i”, niwĩ. “Na catirã Õ'acũ yere wererã, pi'etiã. Na wẽrĩca be'ro Õ'acũ na añurõ wee'quere wapayegũsami. Tojo weerã na a'ti nucũcãpũ pi'etisere du'u, añurõ soorãsama”, niwĩ Espĩritu Santu.

A'ti di'ta cjase otese cjase ni'i

¹⁴ Be'ro ya'ya o'me butiri curuare i'awã. Ti curua bu'i ni'cã masã weronojõ uputigu dujiwĩ. Cũ ðapoapũ ni'cã be'to uru me'rã wéeca be'tore pesawĩ. Di'pjicawero osoyojari pjijore cuowĩ. ¹⁵ Apĩ Õ'acũrẽ wereco'tegu Õ'acũ wi'ipũ ní'cu wijaatiwĩ. Cũ o'mecuruapũ dujigũre tutuaro me'rã caricũwĩ:

—Mũ'ya ya pjĩ me'rã otesere tãrãmiina. A'ti di'ta cjase otese ðaca miirĩteronojõ nitoja'a. Te bopoasepũ ni'i, niwĩ.

¹⁶ Cũ tojo nicã tu'ogu, o'mecuruapũ dujigũ cũ ya pjĩ me'rã a'ti turi cjase otesere tãrãmiwĩ. Te ðucare miwĩ.

¹⁷ Be'ro apĩ Õ'acũrẽ wereco'tegu u'musepũ nirĩ wi'i Õ'acũ wi'ipũ ní'cu wijaatiwĩ. Cũ quẽ'rã di'pjicawero osoyojari pjijore cuowĩ. ¹⁸ Be'ro apĩ Õ'acũrẽ wa'icãrã ñjãamorõ ñubuepeowũaro pũ'tocjũ wijaatiwĩ. Cũ pecame'erẽ dutimasĩsere cuowĩ. Ti me'e wiogu niwĩ. Cũ apĩ di'pjĩ osoyojari pjirẽ cuogũre tutuaro me'rã niwĩ:

—Mũ'ya ya pjĩ osoyojari pjĩ me'rã a'ti turi cjase u'se tõ'orĩrẽ dutemiiina. Te ñiatoja'a.

¹⁹ Cũ tojo nicã tu'ogu, cũ ya pjĩ me'rã a'ti turi cjase u'sere ðutewĩ. Tere mii, pajiri tucũjopũ u'seco na bipeatjopũ cũuwĩ. Te bipesãase “Õ'acũ ña'arãrẽ upũtu bu'iri da'rese ni'i”, nisĩ'rĩrõ wee'e. ²⁰ Te u'sere macã sumutopũ bipewã. Na biperi curare dí pajiro na u'se biperi wi'ipũre wijawũ. Te dí ni'cã maa pajiri maajo wa'awũ. Cabayua wãmuta decopũ dí pacare mirĩtuowã. Trescientos kilómetros yoari maa niwũ.

15*Õ'acũrẽ wereco'terã bu'iri da'retuotje ni'i*

¹ Be'ro mejẽcã bajuse i'amarĩase pacare u'musepũ i'awã. Õ'acũrẽ wereco'terã sietere i'awã. Nãnucũta tja a'ti nucũcãcjãrãrẽ bu'iri da'retuotjere cuowã. Te bu'iri da'retuose me'rã Õ'acũ uase pe'tirosa'a.

² Apeye quẽ'rãrẽ dia pajiri maarẽ i'awã. Ti maa acostiri maa pecame'e me'rã morẽca maa weronojõ bajuwũ. Ti maa sumutopũre pãjãrã masã nu'cũwã. Na yai weronojõ bajugũre, tojo nicã cũ queose yee'quere ñubuepeoti'cãrã niwã. Tojo nicã cũ wãmerẽ ojaõ'ono'ña marĩ'cãrã niwã. Na Õ'acũ o'o'que buapũtẽsere cuowã.

³ Na Õ'acũrẽ da'raco'tegu Moisé ye basasere basapeowã. Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugũ ye basase quẽ'rãrẽ basapeowã. A'tiro niwã:

Õ'acũ ùsã wiogu, mũ'ya tutuayũ'rũgu ni'i.

Nipe'tise mũ'ya wee'que añubutiase paca ni'i.

Tere i'arã, ùsã i'amarĩa wa'a'a.

Mũ'ya nipe'tise macãrĩcjãrã wiogu ni'i.

Mũ'ya weesetise queoro ni'i.

Mũ'urẽ ne nisoose marĩ'i.

⁴ ¿Noanojõ mũ'urẽ uitibosari?

¿Noa mũ'urẽ ñubuepeotibosari?

Mũ'ya ni'cũta ña'ase moogũ ni'i.

Nipe'tise macãrĩcjãrã mũ'urẽ ñubuepeorãsama.

Mũ'ya queoro wee'quere i'arã, na tojo weerãsama, ni basawã.

⁵ Be'ro Õ'acũ wi'i, u'musepũ nirĩ wi'ire sope pãrĩcã i'awã. Ti wi'i po'peapũ Õ'acũ Nibutiari Tucũrẽ i'awã. Ti tucũ po'peapũ Õ'acũ dutise ojãca pjirẽ nãrõno'wũ. ⁶ Ti tucũpũ ní'cãrã siete Õ'acũrẽ wereco'terã, bu'iri da'retuotjere cuorã mii, wijaatiwã. Na butise ù'irĩ marĩse su'ti upũtu asistesere sãñawã. Na cutiropũre nãnucũ uru me'rã wee'que darire cuowã. ⁷ Be'ro ni'cã catise cuorã me'rãcjũ a'tiro weewĩ. Cũ Õ'acũrẽ wereco'terã sietere nãnucũ bapari o'owĩ. Te uru me'rã wee'que pari niwũ. Te pari Õ'acũ cũ bu'iri da'reatjere posetiwũ. Õ'acũ catinu'cũgũ a'ti nucũcãcjãrãrẽ upũtu

bu'iri da'regusami. ⁸ Te pari narē o'óca be'ro Õ'acũ Nibutiari Tucũpũre a'tiro wa'awũ. Ti tucũpũre Õ'acũ añuyũ'ruase, cũ tutuayũ'ruase o'mepu'suse'sa wa'awũ. Pũrõ asistewũ. Ne ni'cũ ti tucũpũre sãjãata basiotiwũ. Be'ro siete Õ'acũrē wereco'terã na bu'iri da'rēca be'ropũ sãjãata basiowũ.

16

Õ'acũ bu'iri da'reatje ni'i

¹ Be'ro Õ'acũ wi'i u'muse nirĩ wi'ipũ nigũrē tutuaro me'rã ucũcã tu'owũ. Cũ siete Õ'acũrē wereco'terãrē a'tiro niwĩ:

—Musã ye bapa cjase Õ'acũ bu'iri da'reatjere nucũcãpũ piodijorã wa'aya, niwĩ.

² Nimũ'tãgũ wa'a, cũ ya pare di'tapũ piodijowĩ. Tojo wéeca be'ro masã yai weronojõ bajugũ wãmerē ojaõ'ono'cãrãrē, cũ queosere ñubuepeorãrē a'tiro wa'awũ. Nipe'tirã ña'ase musũritise cãmitirã dojowã. Pũrõ pũrĩno'wã.

³ Cũ be'ro apĩ wa'a, cũ ya pare dia pajiri maajopũre pioñowĩ. Ti maa dí maajo dojowũ. Wẽrĩ'cũ ye dí weronojõ bu'a'que niwũ. Nipe'tirã ti maajopũ nirã wẽrĩpe'tia wa'awã.

⁴ Puarã be'rocjũ cũ ya pa cjasere nipe'tise no'o aco nise maarĩacãpũre pioñowĩ. Tojo weecã, te quẽ'rã dí maarĩ wa'awũ. ⁵ Be'ro Õ'acũrē wereco'tegũ nipe'tiropũ aco wiogũ a'tiro niwĩ:

—Wiogũ, mũ'u ña'ase moogũ ni'i. Mũ'u ne warocjũ, a'tiro nicã quẽ'rãrē ninu'cũ'u. Mũ'u narē a'tiro bu'iri da'regũ, queoro weegũ wee'e. ⁶ Na a'tiro weecãrã niwã. Mũ'u yarã mũ'u ye cjase wererãrē wẽjẽcõ'acãrã niwã. Na ye dí o'mabũrocã weecãrã niwã. Tojo weegũ mũ'u narē aco dí dojo'quere sĩ'rĩdutigũ, queoro weegũ wee'e. Narē tojota ua'a, niwĩ.

⁷ Be'ro ni'cũ Õ'acũrē wa'icũrã ñjũamorõ ñubuepeowũaro tiropũ ucũcã tu'owũ. A'tiro niwĩ:

—Tojota ni'i. Õ'acũ ñsã wiogũ, mũ'u tutuayũ'rua'a. Mũ'u nisooro marĩrõ queoro bu'iri da'regũ wee'e, niwĩ.

⁸ Be'ro, i'tiarã be'rocjũ cũ ya pa cjasere mujĩpũ umucocjũ bu'ipũ piopeowĩ. Tojo wéeca be'ro mujĩpũ upũtu asiwĩ. Te cũ asise me'rã masãrē ñjũamasĩwĩ. ⁹ Masã upũtu waro ñjũano'wã. Tojo ñjũano'mirã, ne na ña'arõ wee'quere bujaweti, na wãcũsere dũcayutiwã. Õ'acũrē “Añugũ nimi”, ne nitiwã. Cũrē añurõ ucũrõnojõ o'orã, cũrē ña'arõ ucũwã. Õ'acũ bu'iri da'remicã, tojo weewã.

¹⁰ Be'ro, ba'paritirã be'rocjũ a'tiro weewĩ. Cũ ya bapa cjasere yai weronojõ bajugũ dujiri cũmurõpũre piodijowĩ. Nipe'tiro cũ dutise nirõpũ na'itĩ'a wa'awũ. Masã pũrõ pũrise tu'oña'rã, upũtu biritu, cũ'rĩdiowã. ¹¹ Tojo pi'etimirã, na ña'arõ weesere ne du'utiwã. Du'uronojõ o'orã, na cãmi upũtu pũrĩno'rã, Õ'acũ u'musepũ nigũrē ña'abutiario ucũwã.

¹² Be'ro tja ni'cãmocũrã be'rocjũ cũ ya bapa cjasere pajiri maa Éufrates wãmetiri maajopũre pioñowĩ. Ti maa si'bipe'tia wa'awũ. Apeye di'tacjãrã mujĩpũ mujãtiro pe'e nirãrē na wiorã a'tiatji ma'arē apoyuro weewũ.

¹³ Be'ro, yũ'u sõ'onícãrãrē ĩ'awũ. Pĩrõjo weronojõ bajugũre, apĩ yai weronojõ bajugũre, tojo nicã oveja weronojõ capesa'ritigũ nisoose queti weremu'tãrĩ masũrē ĩ'awũ. Na i'tiarã ye useripũ wãtĩa wijaawã. Wãtĩa ta'rocua weronojõ bajurã niwã. ¹⁴ ã'rã i'tiarã useripũ wijaa'cãrã wãtĩa peje weeĩ'osere weewã. Na a'ti nucũcãcãrã wiorã nipe'tirãrē a'mewẽjẽdutirã neowã. Na a'mewẽjẽatji nũmũ Õ'acũ tutuayũ'ruagũ ya nũmũ waro nirõsa'a.

¹⁵ Jesucristo a'tiro nicũ niwĩ:

—Tu'omasĩña. Wãcũña marĩrõ yajari masũ a'tise weronojõ yu'u a'tiguti. Su'ti sãñágũ weronojõ yu'u a'tiatjere añurõ wãcũyugũnojo e'catigusami. Tojo weegu su'ti marĩgũ cũrẽ ĩ'aweecã, bopoyasome.

¹⁶ Na wãtĩa a'ti nucũcãcjãrã wiorãrẽ hebreo ye me'rã Armagedón wãmetiropu neowã.

¹⁷ Be'ro, seis be'rocjũ, cũ ya bapa cjasere u'muarõpu piodijowĩ. Te be'ro Õ'acũ wi'i u'muse nirĩ wi'i po'peapu wioгу dujiri cũmurõpu dujigu tutuaro me'rã ucũwĩ. A'tiro niwĩ:

—Nipe'tise tu'ajanu'cõpe'ono'o. ¹⁸ Cũ tojo nicã, bupo ya'ba, uputu paawĩ. Cũ paacã, mejẽcã busumujãwũ. Di'ta uputu narãsãwũ. Masã a'ti nucũcãpu ninu'cãcatero, a'tiro nicãrẽ di'ta tocã'rõ ne narãsãwe'e. Uputu waro titare narãsãwũ. ¹⁹ Pajiri macã ĩ'tiaropu ye'ti, ducawatinu'cãwũ. A'ti turi cjase nipe'tiro cjase macãrĩpu se'tedijawũ. Õ'acũ bu'iri da'reguti nígũ, pajiri macã Babilonia wãmetiri macãcjãrãrẽ wãcũcu niwĩ. Na me'rã uputu uagu, narẽ bu'iri da'rewĩ. ²⁰ Tojo wa'acã, nipe'tise urũpagu, opañoпа bajudutidijawũ. ²¹ Tojo nicã masãrẽ yususe aco peri bu'a'que peri paca burupejawũ. Ni'cãrẽ peri cuarenta kilos nucũwũ. Õ'acũ te peri me'rã narẽ uputu bu'iri da'recã ĩ'arã, ña'abutiario cũrẽ ucũwã.

17

Umua me'rã a'metãrãwapata'ari masõrẽ bu'iri da'rese ni'i

¹ Be'ro a'tiro ĩ'awũ. Ni'cũ sõ'onícãrã siete Õ'acũrẽ wereco'terã me'rãcjũrẽ ĩ'awũ. Cũ sõ'oní'que pari cuorã me'rãcjũ niwĩ. Yu'u tiro a'tiwĩ. A'tiro niwĩ:

—Te'a, umua me'rã a'metãrãwapata'ari masõrẽ bu'iri da'resere ĩ'ogũti. Co pacase maarĩ bu'ipu dujimo. ² A'ti nucũcãcjãrã wiorã co me'rã a'metãrãbajaque'aticãrã niwã. Co a'ti nucũcãcjãrãrẽ uripejase me'rã que'a maatirã weronojõ wa'acã weeco niwõ, niwĩ.

³ Be'ro Espiritu Santu yu'ure quẽ'ese weronojõ ĩ'owĩ. Sõ'onícũ Õ'acũrẽ wereco'tegu masã marĩrõpu yu'ure miawĩ. Topu ni'cõrẽ ĩ'awũ. Co mejẽcã bajugu sõ'agũ bu'ipu pesawõ. Mejẽcã bajugure cũ ya upu nipe'tiropure peje ña'ase Õ'acũ cũ yabise wãme wãñawũ. Mejẽcã bajugu siete dupopa cuowĩ. Apeye quẽ'rãrẽ, diez capesa'ritiwĩ. ⁴ Co numio sõ'a ñibocurerore, tojo nicã sõ'arõ warore sãñawõ. Co ya su'tiro uru, utãperi wapabujuse periacã me'rã, apeye butise perla wãmetise me'rã ma'masu'ano'wũ. Co ni'cã pa uru me'rã wéeca pa sa'wure cuowõ. Dicuse ña'ase ti papure mu'muwũ. Co umua me'rã ña'arõ a'metãrãbajaque'ati'que niwũ. ⁵ Tojo nicã co diapoapure mejẽcã bajuri wãme ojaõ'ono'wũ. A'tiro niwũ: “Babilonia pajiri macãjo, nipe'tirã ña'arã numia umuarẽ a'metãrãwapata'ari masã numia paco ni'i. Tojo nicã nipe'tirã ña'ayurũnu'cãse weerã paco ni'i”, ni ojaõ'ono'wũ. ⁶ Be'ro a'tiro ĩ'awũ. Co que'ago weewõ. Õ'acũ yarã Jesucristo ye quetire wererã wẽjẽno'cãrã ye dí me'rã tojo wa'awõ. Core ĩ'agũ, “¿De'ro weero tojo wa'amitito?” niwũ. ⁷ Tojo wa'acã, Õ'acũrẽ wereco'tegu yu'ure niwĩ:

—¿De'ro weegu mu'u tocã'rõ ucuati? Sicore ya'yiosere mu'urẽ masĩcã weeguti. Tojo nicã mejẽcã bajugu bu'ipu pesawã'cãsere wereguti. Cũ siete dupopatigu diez capesa'ritimi. ⁸ A'tiro ni'i. Mejẽcã bajugu mu'u ĩ'a'cu duporopure nimiwĩ. A'tiro nicã marĩmi. Tojo nimigũ, be'ropu ĩ'abajudutidijari pepu ní'cu mujãatigusami. Cũ pecame'epu wa'adojase duporo tojo weegusami. A'ti turicjãrã ña'arã mejẽcã bajugure ĩ'arã, ucuarãsama. Na ne waroputa a'ti di'ta weenu'cãrĩ cura na wãmerẽ catiri pũrĩpu ojaõ'ono'ña marĩtjarã, tojo wa'arãsama. Cũ duporopu ní'cu a'tiro nicãrẽ marĩmi. Be'ropu a'tigusami.

⁹ »No'o tu'omasĩrãnojõ a'tere masĩta basio'o. Cũ siete dũpopa a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Te panucũta tja ũrũpagu co dujisepagu ni'i. ¹⁰ Tojo nicã te páta tja a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Siete wiorã nima, nirõ wee'e. Ni'cãmocũrã wiorã pe'tidijatojacãrã niwã. Ni'cãrõacãrẽ ni'cũ masãrẽ dutigu weemi. Apĩ a'titimi yujupũ. Cũ a'tigu, yoaticã nigũsami. ¹¹ Ne waropũre sõ'agũ mejẽcã bajugu ní'cu a'tiro nicãrẽ marĩmi. Cũta ã'rã siete wiorã be'rocjũ wiogu niacjũ nigũsami. Cũ na me'rãcjũ nimi. Be'ro pecame'epũ wa'adojagũsami.

¹² »Mejẽcã bajugu capesa'ri mũ'u ĩ'a'que a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Diez wiorã nima, nirõ wee'e. Na dutinu'cãtima yujupũ. Yoaticã, ni'cã horata dutirãsama. Mejẽcã bajugu sõ'agũ quẽ'rã na me'rã dutitamugũsami. ¹³ ã'rã diez wiorã ni'cãrõnojõ wãcũsetirãsama. Na mejẽcã bajugũre na dutise cũosere o'orãsama. ¹⁴ Na Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronõjõ bajugu me'rã a'mewẽjẽrãsama. Cũ narẽ docaque'acã weegũsami. Cũ nipe'tirã wiorã bu'ipũ nimi. Tojo weegu narẽ tojo weegũsami. Õ'acũ macũ me'rãcjãrã Õ'acũ bese'cãrã nima. Õ'acũ ũaro weenu'cũrã nima, niwĩ.

¹⁵ Be'ro Õ'acũrẽ wereco'tegu apaturi a'te quẽ'rãrẽ niwĩ:

—Mũ'u ĩ'a'co numio sõ'onico ña'agõ pacase maarĩpũ dujiamo. Co duji'que maarĩ a'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e. Te maarĩ paca masã pãjãrã nima, nisĩ'rĩrõ wee'e. Peje macãrĩcjãrã, peje cururicjãrã, mejẽcã ucũrã, peje di'tacjãrã nima, nirõ wee'e. ¹⁶ Mejẽcã bajugu sõ'agũ diez wiorã me'rã ña'agõrẽ ĩ'atu'tirãsama. Core cõ'arãsama. Core su'ti marĩgõ tojacã weerãsama. Core ba'arãsama. Be'ro ũjũacõ'arãsama. ¹⁷ Õ'acũ narẽ cũ ũaronõjõ weecã weegũsami. Tojo weegu narẽ ni'cãrõnojõ wãcũcã weegũsami. Na mejẽcã bajugũre wiogu sõrõrãsama. Téé Õ'acũ "A'tiro wa'arõsa'a" ní'caronõjõta wa'ãca be'ropũ wiogu nituogũsami. ¹⁸ Numio mũ'u ĩ'a'co sõ'onica macã pajiri macã Babilonia ni'i. Ti macãpũta nipe'tirã a'ti nucũcãcjãrã wiorãrẽ dutigu nigũsami, niwĩ.

18

Babilonia macãrẽ bu'iri da're bajuriodijose ni'i

¹ Be'ro, apĩ Õ'acũrẽ wereco'tegu ũ'mũsepũ ní'cu dijaticã ĩ'awã. Cũ peje dutimasĩwĩ. Cũ asistese me'rã a'ti ũmũcopũre añurõ asistequecũuwĩ. ² Tutuaro me'rã caricũwĩ:

—Babilonia pajiri macã pe'tiwã'cãrõ wee'e. Pe'tiatoja'a. Ni'cãrõacãrẽ wãtĩa, ãpẽrã bajutirã ña'arã na nirĩ macã dojo'o. Tojo nicã nipe'tirã mirĩcũa ña'arã yabiorã nirõ dojo'o. ³ Ti macãcjãrã masã ña'arõ ũaripejayũ'rũnu'cã'cãrã niwã. Tere nipe'tise di'tacjãrã que'a maatirã weronõjõ weesirutuwã. A'ti nucũcãcjãrã wiorã na me'rã a'mesũ'awã. Ti macãcjãrã ũaripejayũ'rũmajãrã, peje waro apeque no'o nisere duuma'awã. Tojo weerã a'ti nucũcãcjãrã narẽ duawapata'ari masã niyerubũcũrã tojawã.

⁴ Be'ro apĩ ũ'mũsepũ nigũ ucũcã tu'owũ. A'tiro niwĩ:

—Mũsã, yarã ni'i. A'ti macãrẽ wijayã. Wijatirã, ti macãcjãrã na ña'arõ weesere bu'ipejatamubosa'a. Bu'iri da'reno'bosa'a. ⁵ A'tiro ni'i. Na ña'arõ wee'que peje waro ni'i. ũ'mũsepũ tu'ataque'aro weronõjõ ni'i. Õ'acũ na ña'arõ wee'quere masĩmi. ⁶ Ti macãcjãrã ãpẽrãrẽ ña'arõ weecãrã niwã. Na ãpẽrãrẽ ña'arõ wee'caronõjõta na quẽ'rã mejãrõta ña'arõ weeno'ato. ãpẽrãrẽ pi'eticã wee'caronõjõta pũati nemorõ pi'eticã weeato. Narẽ bu'iri da'reato. ⁷ Ti macãcjãrã a'tiro nicãrã niwã: "ãpẽrã yũ'rũoro añuyũ'rũnu'cã'a", nicãrã niwã. Tojo nicã na no'o ũaro apeyenõjõrẽ duuma'arã pajiro niyeru cõ'acã'cãrã niwã. Na tojo wee'cãrãrẽ ũputũ pũrĩse pi'etino'cã weeato. Ti macãcjãrã a'tiro wãcũsama. "ũsã wiogo weronõjõ ni'i. Wapewio weronõjõ niwe'e. Ne bujawetisome", ni wãcũsama. ⁸ Tojo nise bu'iri

wăcũña marĩrõ ni'cã nũmũta ña'ase ti macăre wa'arosa'a. Wẽrise, pũrõ pi'etise, ʉjaboase wa'arosa'a. Pecame'e me'rã ʉjũacõ'ano'rõsa'a. Ő'acũ tutuayũ'runũ'cãgũ ti macăcjãrãre bu'iri da'regusami, niwĩ ʉ'mũsepũ nigũ.

⁹ A'ti nucũcãcjãrã wiorã ti macăcjãrã me'rã ña'arõ a'mesũ'a, no'o ʉaro ña'arõ weema'acãrã niwã. A'ti nucũcãcjãrã wiorã ti macã ʉjũ, o'mepu'sunu'cũcã ĩ'arã, pũrõ utirãsama. ¹⁰ Tojo ʉjũrĩ curare wiorã, marĩ quẽ'rãre bu'iri da'reri nĩrã, yoaropũ ĩ'anũ'cũrãsama. A'tiro nirãsama:

—Babilonia macăre ña'abutiario wa'aro wee'e. Pajiri macã, tutuari macã nimiwũ. Wăcũña marĩrõ bu'iri da're bajuriodijono'cã'a.

¹¹ A'ti nucũcãcjãrã duawapata'ari masã quẽ'rã ti macăre utirãsama. “¿Noa marĩ yere duurãsariba?” ni wăcũrãsama. Tere wăcũrã, pũrõ dũjasewã'arãsama. ¹² Na miiti duase a'ticũse nicaro niwũ. Uru me'rã wee'que, plata me'rã wee'que, ʉtãperi wapabũjuse peri, butise peri perla wãmetise peri nicaro niwũ. Tojo nicã su'ti añuse butise, su'ti asipa'ase, sõ'a ñibocurese, sõ'ase nicaro niwũ. Apeye quẽ'rã nipe'tise yucũ ʉ'mũtise me'rã wee'que, acostise butise marfil wãmetise me'rã wee'quere miiticãrã niwã. Tojo nicã wapabũjuse yucũ me'rã wee'que, cõme me'rã wee'que, bronce wãmetise me'rã wee'que, mármol wãmetise me'rã wee'quere miitimũjãcãrã niwã. ¹³ Apeye na miiti duase canela wãmetise, ʉ'mũtise, na ʉjũamorõpeosenojõ, mirra wãmetise, ʉ'sedũcaco vino, ʉ'se piritari ba'ase, harina pã weese, tojo nicã trigo miitimũjãcãrã niwã. Āpẽrãre wa'icũrã apeque o'marãre, ovejare, cabayuare, tũrũsepawũ cabayua wejesere, masãre da'rawã'ñaco'terãpũreta miitidojacãrã niwã.

¹⁴ Duari masã ti macã ʉjũca be'ro a'tiro nirãsama:

—Yucũduca mũsã ʉpũtũ ba'atũ'sasenojõ pe'tia wa'a'a. Nipe'tise mũsã añuse cũosenojõ pe'tidija wa'a'a. Ne bocanemosome.

¹⁵ Ti macăcjãrãre duari masã añurõ wapata'acãrã nimiwã. Ti macăcjãrã pi'eticã ĩ'arã, yoaropũ tojacã'rãsama. ʉpũtũ ui, utirãsama. ¹⁶ A'tiro ni caricũrãsama:

—Añurĩ macã pajiri macã nimica macã ña'abutiario wa'acã'a. Ti macã ni'cõ numio weronojõ nimiwũ. Añuse sõ'a ñibocurerore, tojo nicã sõ'arõre sãñagõ weronojõ nimiwũ. Co su'tiropũ uru, ʉtãperi wapabũjuse peri, apeye peri perla wãmetise peri me'rã ma'masu'a'caro weronojõ nimiwũ. ¹⁷ A'te nipe'tise peje wăcũña marĩrõ pe'tidija wa'a'a, nirãsama.

Nipe'tirã yucũsũjo auturã, tiwũpũ wa'arã, tiwũpũ da'rarã yoaropũ uirã tojarãsama. Tojo nicã nipe'tirã dia pajiri maapũ da'rarã mejãrõta tojarãsama. ¹⁸ Ti macã ʉjũcã ĩ'arã, caricũrãsama:

—A'ti macã weronojõ añurĩ macã ape macã marĩ'i, nirãsama.

¹⁹ Pũrõ bũjawetirã na dũpopapũ di'tare õrẽpeorãsama. Uti, dũjasewã'arã, caricũrãsama:

—Añurĩ macã pajiri macã ña'abutiario wa'acã'a. Ti macã cjase niyeru me'rã nipe'tirã yucũsupawũ paca cũorã añurõ wapata'amiwã. Wăcũña marĩrõ pe'tidijaca macã toja'a, nirãsama.

²⁰ ʉ'mũsepũ nirã pe'e ti macăre cõ'acã, e'catiya. Mũsã Jesucristo besecũcãrã, Ő'acũ ye quetire wereturiari masã, nipe'tirã cã yarã e'catiya. Ti macăcjãrã mũsãre pi'eticã weewã. Te ye bu'iri Ő'acũ narẽ bu'iri da'remi.

²¹ Be'ro ni'cũ Ő'acũre wereco'tegũ tutuagũ ʉtãgãjore miimorõwĩ. Otese perire tõ'odio ãrũacjajo weronojõ bajuwũ. Tigare dia pajiri maapũ doqueñogũ, a'tiro niwĩ:

—Tigare doqueñorõ weronojõ Babilonia pajiri macãjo nimirõ, doqueñono'rõsa'a. Ne apaturi ti macăre ĩ'anemosome. ²² Ti macã nipe'tiropũ basase ne tũ'ono'some. Bũapũtẽse bũsuse, wẽopawũ putise, coroneta putise bũsũsome. No'o nisere da'rarã ne marĩrãsama. Otese peri ãrũacã bũsuse quẽ'rã ne tũ'ono'some. ²³ Apeye

quē'rā sī'osenojō marīrōsa'a. Na omocā dū'tecā bosenuṃṃ weeporā caricūse tū'ono'ña marīrōsa'a. Toduporore ti macācjārā duu wapata'ari masā apeye di'tacjārā nemorō duume'rīrā nimiwā. Ti macācjārā tū'oña'masīrā weronjō weeme'rīrā nipe'tirocjārārē ējōpeocā weewā.

²⁴ Ti macāpṃ Ō'acū ye quetire wereturiari masā, cūrē ējōpeorā wējēno'cārā ye dí niwā. Tojo nicā nipe'tirā a'ti nucūcācjārā wējēno'cārā ye dí niwā. Masārē wējē'que wapa ti macārē bu'iri da'reno'rōsa'a, niwī Ō'acūrē wereco'tegṃ.

19

¹ Babiloniarē bu'iri da'recā ĩ'áca be'ro a'tiro wa'awṃ. Yṃṃ Juā pājārā masā ṃ'musepṃ nirā tutuaro me'rā ucūsere tū'owṃ. A'tiro e'catipeowā:

Ō'acūrē e'catipeorā.

Aleluya.

Ō'acū marī wiogṃ, marīrē yṃ'rṃogṃ nimi.

Nipe'tirā bu'ipṃ nimi.

Tutuayṃ'rṃgṃ nimi.

² A'tiro ni'i.

Cū nisooro marīrō queoro bu'iri da'remi.

Ti macārē bu'iri da'remi.

Ti macā ni'cō numio ṃṃuarē a'metārāwapata'ari masō weronjō niwā.

Ti macācjārā ña'arō weerā nipe'tirārē a'ti nucūcācjārārē dojorēwā.

Ō'acū cūrē da'raco'terārē wējē'que wapa ti macācjārārē bu'iri da'rea'mewī, ni basapeowā.

³ Apaturi niwā tja:

—Ō'acūrē e'catipeorā. Aleluya. Ti macārē ũjūacō'ase o'me tojo o'mepu'sunu'cūrōsa'a, niwā.

⁴ Veinticuatro wiorā bucurā, tojo nicā ba'paritirā catise cūrō weronjō bajurā Ō'acū wiogṃ dujiri cūmurōpṃ dujigure ējōpeorā ejaque'awā. A'tiro niwā:

—Tojota wa'ato. Ō'acūrē e'catipeorā. Aleluya, niwā.

⁵ Be'ro wiogṃ dujiri cūmurō pṃ'to nigú a'tiro niwī:

Nipe'tirā Ō'acū yere da'rarā cū marī wiogure añurō ñubuepeoya.

Nipe'tirā wiopesase me'rā cūrē ējōpeorā, wiorā, mejō nirā tojo weeya, niwī.

Ō'acū masārē dutigṃ waro sājānṃ'cāse ni'i

⁶ Be'ro yṃṃ pājārā masā ucūcā tū'owṃ. Peje maarī pu'eeja o'maburose maarī weronjō busuwā. Buro ṃpṃtu paaro weronjō busuwā. A'tiro niwā:

Marī Ō'acūrē e'catipeorā.

Aleluya.

Marī wiogṃ tutuayṃ'rṃnṃ'cāgṃ ni'cārōacārē nipe'tirārē dutigṃ sājānṃ'cāmi.

⁷ E'catirā.

Ejeripō'rārīpṃ e'catibutiarā tū'oña'rā.

“Ō'acū añuyṃ'rṃami”, nirā.

A'tiro ni'i.

Ō'acū macū oveja wī'magṃ weronjō bajugṃ cūrē ējōpeorā me'rā ninṃ'cārī nṃṃ ejatoja'a.

Cūrē ējōpeorā cū nṃmo niacjo weronjō nima.

Ni'cō omocā dū'tese dūporo añurō ma'masu'ano'samo.

Co weronjō na apoyu'cārāpṃ nima.

⁸ Na su'ti butise ũ'irī marīse, pūrō asistesere sāano'cārā nima, niwā.

Butise su'ti na catirā añurō wee'que ni'i, nisī'rīrō wee'e.

⁹ Be'ro Õ'acũrẽ wereco'tegu yu'ure niwĩ:

—A'tiro ojaya: “No'o Õ'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojõ bajugu omocã du'teri bosenu'murẽ ï'adutino'rãnojõ e'catiya”, tojo ni ojadutiwĩ.

Cũ yu'ure niwĩ tja:

—A'te ucũse Õ'acũ ucũse waro ni'i.

¹⁰ Õ'acũrẽ wereco'tegu tojo nicã tu'ogu, yu'u cũ tiro ñubuepeogu ejaque'awu. Yu'u tojo weecã ï'agũ, yu'ure niwĩ:

—Tojo weeticã'ña. Yu'u quẽ'rã cũrẽ da'raco'teguta ni'i. Yu'u mu'u weronojõ nigũ ni'i. Tojo nicã mu'u acawererã Jesú yere werenu'cũrã weronojõ ni'i. Yu'ure ne ñubuepeoticã'ña. Õ'acũ pe'ere tojo weeya. A'tiro ni'i. Espiritu Santu Õ'acũ ye weremu'tãrãrẽ masĩcã weecu niwĩ. Te masĩse me'rã werecãrã niwã. Mejãrõta Jesú yere wererã quẽ'rã Espiritu Santu masĩse o'ose me'rã werema, niwĩ.

Masũ cabayu butigu bu'ipu pesase queti ni'i

¹¹ Be'ro, u'muse pãrĩcã ï'awũ. Topu cabayu butigu bajuawĩ. Cũ bu'i pesagu a'tiro wãmetiwĩ. Queoro Weenu'cũgũ, Diacjũcũ niwĩ. Cũ masãrẽ queoro besegu niwĩ. Tojo nicã a'mewẽjẽgũ queoro weegũ niwĩ. Tojo weegu tojo wãmetiwĩ. ¹² Cũ caperi pecame'e ãjũrĩ põ'rã weronojõ asiwu. Cũ dupoapure peje wiorã pesase be'torire pesawĩ. Cũrẽ ojaõ'ono'ca wãmerẽ cũ se'saro masĩwĩ. ¹³ Cũ ya su'tiro dí me'rã yoso'carore sãñawĩ. Cũ wãmetiwĩ Õ'acũ Ucũse. ¹⁴ Cũ yarã surara u'musecãrã cũrẽ sirutuwã. Na su'ti butise ï'irĩ marĩsere sãñawã. Na cabayua butirã bu'ipu pesawã. ¹⁵ Cũ useropure di'pji osoyojari pjĩrẽ cuowĩ. Ti pjĩ me'rã cũ a'ti turicjãrãrẽ cãmida'regusami. Tutuaro me'rã dutigusami. Na u'sere biperã tutuaro me'rã u'tabujuse weronojõ cũ a'ti turicjãrã ña'arõ weerãrẽ bu'iri da'regusami. Õ'acũ tutuayu'rugũ na me'rã uayu'ruami. Tojo weegu cabayu bu'i pesagu narẽ uputu waro bu'iri da'regusami. ¹⁶ Cũ su'tiropu, tojo nicã cũ usõpu a'tiro ojaõ'ono'wũ: “Nipe'tirã wiorã bu'ipu wioogu waro nimi”, ni ojaõ'ono'wũ.

¹⁷ Be'ro, ni'cũ Õ'acũrẽ wereco'tegu mujĩpũ umucocjũ bu'ipu nu'cũgũrẽ ï'awũ. Cũ nipe'tirã mirĩcũa u'muarõpu wuarãrẽ tutuaro me'rã caricũwĩ:

—Nerẽña. Õ'acũ peje ba'asere apomi. ¹⁸ Wiorã ye di'ire ba'arãsa'a. Surara wiorãrẽ, surara tutuari masãrẽ, cabayua di'ire, na bu'i pesarã di'ire ba'arãsa'a. Nipe'tirã ye di'ire ba'arãsa'a. Da'raco'teri masãrẽ, da'raco'tetirãrẽ, wiorãrẽ, mejõ nirãrẽ nipe'tirãrẽ ba'arãsa'a, niwĩ.

¹⁹ Be'ro, sõ'agũ mejẽcã bajugure ï'awũ. Tojo nicã nipe'tirã a'ti nucũcãcãrã wiorãrẽ na yarã surara me'rã nerẽcã ï'awũ. Na nerẽca be'ro cabayu butigu bu'i pesagu me'rã, tojo nicã cũ yarã surara me'rã a'mewẽjẽrãtirã tojo weewã. ²⁰ Cabayu butigu bu'i pesagu mejẽcã bajugure ñe'ewĩ. Apĩ yai weronojõ bajugu, oveja capesa'ritigu weronojõ bajugure ñe'ewĩ. Cũta nisoose queti weremu'tãrĩ masũ niwĩ. Cũta tja masã yai weronojõ bajugure ãjõpeoato nígũ mejẽcã bajuse pacare wee'obosawĩ. Cũ wee'ose me'rã nipe'tirã yai weronojõ bajugu wãme ojaõ'ono'cãrãrẽ a'tiro weewĩ. Narẽ niso, ãjõpeocã weewĩ. Yai weronojõ bajugu queosere ñubuepeorã quẽ'rãrẽ mejãrõta niso, ãjõpeocã weewĩ. Be'ro, cabayu bu'i pesagu puarã mejẽcã bajurãrẽ ñe'ewĩ. Na puarã catirãta pecame'e ditarajopu doqueño'no'wã. Ti ditara azufre wãmetise ope weronojõ sipise me'rã ãjũwũ. ²¹ ãpẽrã na me'rãcãrã pe'ere cabayu bu'ipu pesagu a'tiro weewĩ. Cũ ya pjĩ cũ useropu cuõca pjĩ me'rã narẽ wẽjẽpe'ocã'wĩ. Nipe'tirã mirĩcũa na ye di'ire pajibutiario ba'a yapicã'wã.

20

Mil cũ'marĩ wãtĩrẽ du'tecũuse ni'i

¹ Apeye quē'rārē ī'awū. Ni'cū Ō'acūrē wereco'tegu ũ'musepu ní'cu dijatiwī. Cū nibajudutidijari pe cja sawire cūowī. Tojo nicā cōme dajore cūowī. ² Cū pīrōjo weronojō bajugure dū'tewī. Pīrō ne waro a'ti ũmūco da'rēca be'rocjū pīrō nino'cu nimi. Cū wātī nimi. Cūrē cōme da me'rā peje cū'marī, mil cū'marī dū'tecūuwī. ³ Cūrē nibajudutidijari pepu tuuquedijowī. Be'ro ti pe sopere bi'acā'wī. Tu'ajanū'cō, pi'rabi'acā'wī. Mil cū'marī masārē nisoō ējōpeocā weeticā'to nīgū tojo weewī. Be'ro mil cū'marī yu'rūca be'ro yoaticā pāowīrōno'gūsami.

⁴ Be'ro, peje wiorā dujise cūmurīrē ī'awū. Te cūmurīpu dujirā a'ti nucūcācjārārē besemasīsere o'ono'cārā niwā. Āpērā quē'rārē ī'awū. Na Ō'acū ye queti, tojo nicā Jesú yere werese ye bu'iri na dūpopare dūtesureno'cārā niwā. Na yai weronojō bajugu, cū queose yee'quere ne űubuepeoticārā niwā. Tojo nicā na diapoapu, na omocārīpu cū wāmerē ne ojaō'ono'ticārā niwā. Na wērī'cārāpu nimirā, masāwā. Na masāca be'ro Cristo me'rā mil cū'marī masārē dutitamuwā. ⁵⁻⁶ Na masāse ne waro wērī'cārā masāmu'tā'que ni'i. Wērī'cārā masāmu'tā'cārā Ō'acū yarā űa'ase moorā nima. E'catima. Na apaturi wērīsome. Pecame'epu ne wa'asome. Na Ō'acū ye cjasere, Jesucristo ye cjasere da'rarā nirāsama. Na mil cū'marī Cristo me'rā āpērārē dutirāsama. Āpērā pe'e űa'arā wērī'cārā mil cū'marī yu'rūca be'ropu masārāsama.

⁷ Mil cū'marī yu'rūca be'ro wātī nibajudutidijari pepu dū'tecūu'cure pāowīrōrāsama. ⁸ Cū nipe'tiro a'ti nucūcācjārārē nisoosere ējōpeocā weegūsami. Gog, Magog wāmetirā quē'rārē mejārōta weegūsami. Na yarā surarare a'mequēdutigu neocūgūsami. Na surara nucūpori pajiri maa dia sumuto cjase weronojō pājārā waro nirāsama. ⁹ Na nipe'tiro a'ti nucūcāpūre se'sanū'cārāsama. Na Ō'acū yarā nirōpu, tojo nicā cū ya macā cū ma'irī macārē sutuanū'cābi'arāsama. Ō'acū pe'e na tojo weecā ī'agū, narē űjūacō'adutigu pecame'e o'ódijogūsami. Nipe'tirā űjūpe'tia wa'arāsama. ¹⁰ Wātī narē nisoocū pecame'e űjūrī ditarajopu cō'adijono'gūsami. Ti ditara ope weronojō bajuse me'rā sipi űjūrōsa'a. Topu yai weronojō bajugu, apī nisoose queti weremū'tārī masū na pūarā cō'adijono'wā. Topu ũmūcori, űamirīrē pi'etinu'cūrāsama. Ne wijasome.

Butiri cūmurōjopu dujigu masā weesere besese ni'i

¹¹ Be'ro, yu'ū wlogu dujiri cūmurō butiri cūmurōjore ī'awū. Topu dujigure ī'awū. Cū ī'orōpūre a'ti di'ta, ũ'muse bajudutidijape'tia wa'awū. Te no'opu nirō bocatiwū. ¹² Be'ro, nipe'tirā wērī'cārā Ō'acū ī'orōpu nu'cūcā ī'awū. Na no'o nirā niwā. Wiorā, mejō nirā niwā. Na to nu'cūrī cura Ō'acū nipe'tise masā wee'que ojaō'o'que pūrīrē pāawī. Ape pūrī catinu'cūse cūorā na wāmerē ojaō'ono'ca pūrīrē pāawī. Cū wērī'cārārē a'tiro weewī. Na wee'quenūcūrē te pūrīpu ojaō'ono'caronojōta narē queoro bese, bu'iri da'rewī. ¹³ Dia pacase maarī pacapu wērī'cārā topu niwā. Di'tapu wērī'cārā quē'rā topu niwā. Nipe'tirā na wee'caronojōta nipe'tisere queoro bese, bu'iri da'reno'wā. ¹⁴ Ō'acū masā na wērīsere cō'ape'ocā'wī. Na wērī'cārā nirō quē'rārē cō'ape'ocā'wī. Pecame'ejopu bu'iri da'rese apaturi wērīse weronojō ni'i. ¹⁵ Nipe'tirā na wāmerē catinu'cūse cūorā ojaō'ono'ca pūrīpu ojaō'ono'ña marī'cārā pecame'ejopu cō'adijono'wā.

21

Ape ũmūco, ape di'ta dūcayū'que ni'i

¹ Be'ro, yu'ū ape ũmūcore, ape di'tare ī'awū. Todūporo nimū'tā'que ũ'muse, di'ta bajudutidijape'tia wa'awū. Dia pajiri maajo marīwū majā. ² Yu'ū Juā añubutiari macā, ũ'muse Ō'acū tiropu nirī macārē dijaticā ī'awū. Ti macā ape ma'ma macā Jerusalē niwū. Añurō apōca macā niwū. Ni'cō numio omocā dū'tego marāpūre añurō

tʉ'sato nígõ ma'masu'ano'caro weronojõ niwã. ³ Be'ro ni'cũ ʉ'mʉsepʉ nigú tutuaro me'rã ucũcã tʉ'owʉ. A'tiro niwĩ:

—Tʉ'oya. Ô'acũ masã me'rã nimi. Na me'rã ninu'cũgũsami. Na cũ yarã nirãsama. Cũ basuta na me'rã ni, na wiogʉ nigũsami. ⁴ Na ya'cocore tuucoegʉsami. Wẽrĩse marĩrõsa'a. Bujawetise, utise, pũrĩse quẽ'rã marĩrõsa'a majã. Nipe'tise todʉporo cjase pe'tia wa'arõsa'a, niwĩ.

⁵ Ô'acũ wiogʉ dujiri cũmurõpʉ dujigʉ a'tiro niwĩ:

—Tʉ'oya. Yʉ'ʉ nipe'tise apeyere ma'ma dia'cũ dʉcayʉ'u, niwĩ.

Apeye ninemowĩ:

—Yʉ'ʉ ucũsere ojaya. Te diacjũ nise ni'i. Yʉ'ʉ ní'caronojõta wa'arõsa'a, niwĩ.

⁶ Be'ro a'tiro niwĩ:

—Nipe'tise tu'ajanʉ'cõpe'ono'o. Yʉ'ʉta nimʉ'tãgũ, nitʉogʉpʉ ni'i. No'o yʉ'ʉre ʉpʉtʉ ʉarã acowʉorãnojõrẽ yʉ'ʉ catinu'cũsere o'ogʉti. Narẽ wapaseesome.

⁷ No'o añurõ wee yʉ'rʉwetirã ẽjõpeodu'utirãnojõ nipe'tise yʉ'ʉ “O'ogʉti” ní'quere ñe'erãsama. Yʉ'ʉ na wiogʉ nigũsa'a. Na yʉ'ʉ põ'rã nirãsama. ⁸ Æpẽrã pũrĩcã uise bu'iri yʉ'ʉre ẽjõpeodu'urã pecame'epʉ wa'arãsama. Tojo nicã ẽjõpeotirã, ña'abutiasere weerã, wẽjẽcõ'arĩ masã topʉ wa'arãsama. Æpẽrã no'o ʉaro a'metãrãbajaque'atirã, yai weronojõ tʉ'oña'masĩrĩ masã pecame'epʉ wa'arãsama. Tojo nicã Ô'acũ mejõtare ẽjõpeorã, nipe'tirã nisoosepijarã pecame'epʉ wa'arãsama. Ti ditara ope weronojõ bajuse sipi ʉjũsa'a. Te bu'iri da'rese apaturi wẽrĩse weronojõ ni'i.

Ma'ma macã Jerusalẽ cjase queti ni'i

⁹ Be'ro ni'cũ sõ'onícãrã siete me'rãcãjũrẽ ï'awã. Náta, nánucũ bu'iri da'retʉoatje posetise parire cʉowã. Ni'cũ na me'rãcãjũ a'tiro niwĩ:

—Te'a. Mʉ'ʉrẽ Ô'acũ macã oveja wĩ'magũ weronojõ bajugʉ nʉmo niacjore ï'ogũti, niwĩ. Cũ nʉmo Jesucristore ẽjõpeorã nisĩ'rĩrõ wee'e.

¹⁰ Espiritu Santu quẽ'ese weronojõ yʉ'ʉre ï'owĩ. Ni'cũ Ô'acũrẽ wereco'tegʉ ʉrũgũ pajicjʉ ʉ'mʉacjʉjopʉ yʉ'ʉre miawĩ. Topʉ yʉ'ʉre Ô'acũ tiro ní'camacãjo dijatisere ï'owĩ. Ti macã Jerusalẽ ña'ase moorĩ macãjo niwã. ¹¹ Ti macã Ô'acũ asistese me'rã pũrõ asistewʉ. ʉtãperi wapabujuse peri jasper wãmetise peri weronojõ asiste, acostiwʉ. ¹² Ti macã sumuto pajiri sã'rĩrõ ʉ'mʉarĩ sã'rĩrõ niwã. Ti sã'rĩrõpʉ doce soperi niwã. Te soperinucũ ni'cũ Ô'acũrẽ wereco'tegʉ nu'cũwĩ. Te soperipʉre Israe ye cururicjãrã wãmerẽ ojaõ'ono'wã. Na doce cururi niwã. ¹³ Ti sã'rĩrõpʉre mujĩpũ mujãtiro pe'e i'tia sope niwã. Mujĩpũ sãjãrõ pe'ere i'tia sope niwã. Cũpe pe'ere i'tia sope niwã. Diacjũ pe'e quẽ'rãrẽ i'tia sope niwã. ¹⁴ Ti macã cja sã'rĩrõrẽ ʉtãpaga paca me'rã tuuñe'eno'wã. Tepagã docepaga niwã. Tepagãnucũ Jesucristo besecũ'cãrã wãmerẽ ojaõ'ono'wã.

¹⁵ Ô'acũrẽ wereco'tegʉ yʉ'ʉre ucũgũ ni'cãgũ ãrũgũ uru me'rã wee'cʉre cʉowĩ. Tigʉ me'rã ti macãrẽ, soperire, ti sã'rĩrõrẽ queogutigʉ weewĩ. ¹⁶ Ti macã ba'paritise pã'rẽrĩ mejãrõta bajuwʉ. Ni'cãrõnojõ e'sa, ni'cãrõnojõ yoawʉ. Ô'acũrẽ wereco'tegʉ cũ queocjʉ me'rã ti macãrẽ queowĩ. Ti macã yoaro dos mil doscientos kilómetros niwã. ʉ'mʉarõ, e'saro quẽ'rã mejãrõta niwã. ¹⁷ Be'ro sã'rĩrõrẽ queowĩ. Sesenta y cinco metros e'sawʉ. Masã queowʉarõnojõ queowĩ.

¹⁸ Sã'rĩrõ ya'sasepaga jasper wãmetise me'rã wéeca sã'rĩrõ niwã. Ti macã uru waro me'rã wéeca macã niwã. Uru ẽocujiri ʉ'irĩ marĩse weronojõ acostiwʉ. ¹⁹ ʉtãpaga ti sã'rĩrõrẽ tuuñe'esepaga paca a'tiro weeno'wã. Nipe'tise ʉtãperi wapabujuse peri me'rã ma'masu'ano'wã. Nimʉ'tã cja ya'sase peri jasper wãmetise peri me'rã ma'masu'ano'wã. Be'ro cjã zafiro wãmetise ya'sase peri me'rã ma'masu'ano'wã. Be'ro cjã butibocurese ágata wãmetise peri me'rã ma'masu'ano'wã. Be'ro cjã

ya'sase esmeralda wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. ²⁰ Apega sō'ase ónice wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. Be'ro cjā sō'abocurese cornalina wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. Be'ro cjā ewabocure crisólito wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. Be'ro cjā ya'sase berilo wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. Be'ro cjā ewabocure acostise topacio wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. Be'ro cjā ya'sabocurese crisoprasa wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. Be'ro cjā ya'sase jacinto wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. Nituoćapua sō'a ñibocurese amatista wāmetise peri me'rā ma'masu'ano'wũ. ²¹ Doce soperi niwũ. Te ni'cārē soperi ni'cāgā perlajo me'rā weeno'que soperi niwũ. Macā decopu wa'ari ma'a uru me'rā wéeca ma'a niwũ. Ēocujiri acostiro weronojō bajuwũ.

²² Ti macāpue ne Ō'acũ wi'ire ĩ'atiwũ. A'tiro ni'i. Ō'acũ marĩ wioġu tutuayũ'ruagu topu nimi. Tojo nicā Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu que'rā topu nimi. Tojo weero Ō'acũ wi'i marĩwũ. ²³ Ti macāpue mujĩpũ ɯmɯcocjũ, ñamicjũ s'osere ne a'masome. Ō'acũ asistese me'rā añurō s'onu'cũ'u. Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu cũ ti macārē s'ogũ nimi. ²⁴ A'ti nucũcācjārā Ō'acũ yũ'ruono'cārā ti macā s'ose me'rā sjarāsama. A'ti nucũcācjārā wiorā na wiorā ní'quere ti macāpũ miarāsama. ²⁵ Topue ñami marĩrōsa'a. Tojo weero ti macā cjase soperi susunu'cũcā'rōsa'a. ²⁶ A'ti nucũcācjārā na añuse niseti'quere ti macāpũ miarāsama. ²⁷ Topue ne ni'cāti ña'ase miisājāano'ña marĩrōsa'a. Ña'arō weerā, nisoosebucurā topue ne sājāsosome. Ō'acũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu ya pũrĩ catinu'cũse ɯorā na wāmerē ojaō'ono'cārā dia'cũ sājāārāsama.

22

¹ Be'ro Ō'acūrē wereco'tegu diare ĩ'owĩ. Ti maa ũ'irĩ marĩrĩ maa niwũ. Te aco, catise warore o'owũ. Pũrō acostiri maa niwũ. Ō'acũ, tojo nicā cũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu dujiri cũmurō docapu wijawũ. ² Ti macā deco wa'ari ma'apũ o'maburowũ. Dia púaperi sumuto yucu catise o'ose pĩ'rĩwũ. Ni'cā cũ'marē docetiri ducatiwũ. Mujĩpũrĩnucũ ducatiwũ. Tigu cjase pũrĩ masārē ocoyese niwũ. ³ Topue “Masā ña'arō wee'que wapa narē ña'arō wa'arosa'a”, ñña marĩrōsa'a. Ti macāpue Ō'acũ, tojo nicā cũ macũ oveja wĩ'magũ weronojō bajugu dujiri cũmurō nirōsa'a. Cũ yarā cūrē ñubuepeorāsama. ⁴ Bajuyoropũ cūrē ĩ'arāsama. Na diapoapu cũ wāmerē ɯorāsama. ⁵ Topu ñami marĩrōsa'a. Topu nirā ne s'osere ɯasome. Mujĩpũ bo'reyusere ɯasome. Ō'acũ marĩ wioġu s'ogũsami. Na topu nirā Ō'acũ me'rā dutitamunu'cūrāsama.

Jesucristo maata a'tigusami nise queti ni'i

⁶ Be'ro Ō'acūrē wereco'tegu yũ'ure niwĩ:

—A'te ucũse diacjũ nise ni'i. Te ní'caronojōta wa'arosa'a. Marĩ wioġu Ō'acũ cũ wereduti'quere wereturiari masārē wācũse o'owĩ. Cũta cūrē wereco'tegure o'owĩ. Cũ yarārē maata be'ropũ wa'atjere ĩ'odutigũ tojo weewĩ.

⁷ A'tiro niwĩ:

—Maata a'tigati. A'ti turipũ oja'quere ějōpeo yũ'tigunojō e'catigusami, niwĩ.

⁸ Yũ'ũ Juā a'te nipe'tisere ĩ'awũ. Nipe'tisere tu'owũ. Tere tu'o, ĩ'áca be'ro Ō'acūrē wereco'tegu yũ'ure ĩ'o'cu tiro ñubuepeogũ ejaque'awũ. ⁹ Cũ pe'e tojo weecā ĩ'agũ, niwĩ:

—Tojo weeticā'ña. Yũ'ũ que'rā cūrē da'raco'teguta ni'i. Yũ'ũ mũ'ũ weronojō nigũ ni'i. Mũ'ũ acawererā Ō'acũ wereduti'quere wereturiari masā weronojō ni'i. Tojo nicā yũ'ũ nipe'tirā a'ti pũrĩpũ oja'quere ějōpeo yũ'tirā weronojō ni'i. Yũ'ure ñubuepeoticā'ña. Ō'acũ pe'ere ñubuepeoya, niwĩ.

¹⁰ Cũ yu'ure ninemowĩ:

—A'ti pũrĩpu “A'tiro wa'arosa'a” ni oja'que queoro wa'atje cã'rõ du'sa'a. Tojo weegu a'ti pũrĩpu oja'quere Õ'acũ ye quetire ya'yioropu cuoticã'ña. ¹¹ Cã'rõ du'sa'a. Ña'agũ mejãrõta cũ uaro weebata'to. Ña'abutiasere weegũ quẽ'rã mejãrõta weebata'to. Añugũ pũrĩcã añurõ weenu'cũato. Tojo nicã Õ'acũ uaro weenu'cũgũ cũrẽ queoro weesirutuato, niwĩ.

¹² Be'ro Jesú a'tiro niwĩ:

—Tojota ni'i. Maata a'tigusa'a. Yu'u masãrẽ o'omatjere cuo'o. Nánucũ na queoro wee'quere o'oguti. ¹³ Yu'uta nimu'tãgũ, nituogupũ ni'i.

¹⁴ »No'o su'tire coe'cãrã weronojõ añurã nisi'rĩrã na ña'arõ wee'quere du'urã, e'catirãsama. Na catise o'ocju ducare ba'amasĩrãsama. Na a'ti macã añubutiari macãpu sãjãamasĩrãsama. ¹⁵ Æpẽrã pũrĩcã ña'arõ weeri masã ti macãpũre sãjãasome. Ña'abutiari weerã, yai weronojõ tu'oña'masĩrĩ masã ti macãpũre sãjãasome. Tojo nicã no'o uaro ña'arõ a'metãrãbajaque'atirã, wẽjẽcõ'arĩ masã sãjãasome. Æpẽrã Õ'acũ mejẽtare ñubuepeorãnojõ, tojo nicã nisoosere weetu'sarãnojõ sãjãasome.

¹⁶ »Yu'u Jesú ni'i. Õ'acũrẽ wereco'tegu, yagu me'rã a'ti pũrĩ cjase nipe'tirã yu'ure ëjõpeose cururicjãrãrẽ wereduti'i. Yu'u duporocjũ wiogu Davi pãrãmi nituriagu ni'i. Tojo nicã ñocõawũ bo'reque'ari cura asistemãjãtigũ weronojõ nigũ ni'i, niwĩ Jesú.

¹⁷ Cũ tojo nica be'ro Espĩritu Santu, tojo nicã Jesucristore ëjõpeorã a'tiro niwã:

—A'tibaque'oya, niwã.

No'o a'tere tu'orãnojõ quẽ'rã “A'tiato”, niato.

No'o acowuorã sĩ'rĩsĩ'rĩrãnojõ a'tiato. Aco catise warore o'osere sĩ'rĩrã a'tiato. Te ne wapamarĩrõsa'a.

¹⁸ Nipe'tirã Õ'acũ ye quetire a'ti pũrĩpu oja'quere tu'orãrẽ a'tiro ni wereyuguti. No'o a'ti pũrĩpu oja'quere ojayu'ruogunojõrẽ Õ'acũ bu'iri da'regusami. A'ti pũrĩpu bu'iri da'resere oja'quenojõrẽta cũrẽ weegusami. ¹⁹ No'o a'ti pũrĩpu oja'quere du'agunojõrẽ Õ'acũ a'tiro weegusami. Cũ ojadu'a'caronojõta Õ'acũ catinu'cũse cuorã ojaõ'ono'ca pũrĩpũre cũ wãmerẽ coegusami. Cũ yucu cjase catise o'ocju ducare ba'asome. Cũ ti macã añurĩ macãrẽ sãjãasome. A'te quetire a'ti pũrĩpũre ojano'o.

²⁰ Jesucristo a'tere weregu, a'tiro nimi:

—Tojota ni'i. Cã'rõacã du'sa'a yu'u dijatiatjo, nimi.

Tojota wa'arosa'a. Wiogu Jesú, quero a'tibaque'oya.

²¹ Marĩ wiogu Jesucristo musã nipe'tirãrẽ añurõ weeato. Tojota weeato.

Õ'ACÛ YERE UCÛRÏ TURI
en tucano
Õ'ACÛ YERE UCÛRÏ TURI
tucano

A'tiro nisĩ'rĩrõ wee'e nise ni'i (Glosario)

Ángel Quetiweredutigũ o'ono'cu nimi, nisĩ'rĩrõ wee'e. Õ'acũrẽ wereco'tegũ u'mũsecjũ Õ'acũ yere da'ra, cũ ye quetire wereco'tegũ nisami. Cũ marĩ a'ti turicjãrã weronojõ nitisami.

Apocalipsis Masĩno'ña marĩ'quere bajuyoropũ ĩ'o'que ni'i, nisĩ'rĩrõ wee'e. Quẽ'ese weronojõ ĩ'o'que ni'i.

Arameo Jesú a'ti nucũcãpũ nícaterore cũ ní'caropũre a'te ucũsereta ucũyũ'rũnũ'cãcãrã niwã.

Areópago Atena wãmetiri macãpũre u'mũarĩ bu'a ùtãperipijarore tojo pisucãrã niwã. Topũ ti macãcjãrã "A'tiro weeroũa'a" nirĩ masã nerẽwũacãrã niwã. Tojo nicã topũ nerẽwũarãta tja Areópago wãmeticãrã niwã.

Arca de la alianza Israe curuacjãrãrẽ Egiptopũ wijãca be'ro Õ'acũ na ùrũgũ Sinaĩpũ nicã, Moisére ni'cã acaro weeduticũ niwĩ. Õ'acũ "Masã me'rã añurõ weeguti" ní'quere cuori acaro nicaro niwã. Ti acaro po'peapũre Õ'acũ diez dutise ojacũu'que ùtãpjĩrĩ, tojo nicã Aarõ yagũ tuacjũ ñasãwĩjicjũ sãñacaro niwã. Apeye ni'cãrũ uru me'rã weecarũ maná poseticjũ sãñacaro niwã. Ti acaro uru caseri me'rã omabi'ano'caro niwã. Ex 40.3; Jos 6.3-15; Heb 9.4-5.

Artemisa Éfesocjãrã na ějõpeogo queose yee'co nico niwõ. Æpẽrã core Diana pisucãrã niwã.

Asõ Apetero ti macãrẽ Aso nisama.

Beelzebú Wãtĩa wiogũre tojo pisucãrã niwã.

Cameyo Wa'icũ masã na pesawã'cãgũ, apeque o'mabosagũ nisami. Cũ sẽ'emarẽ pacase wacupaga paca tuupeosami.

Capernau Apetero ti macãrẽ Cafarnau nisama. U'mũarĩ bu'a, butiwijiri bu'a nisĩ'rĩrõ weecaro niwã.

Cebada Dũporocjãrãpũ pajasecuorã te me'rã pã wee, ba'acãrã niwã.

Clauda nucũrõ Æpẽrã Cauda nucũrõ nisama.

Coroneta Cõme me'rã wéecawũ puticã upũtu bũsupjũre tojo nisama.

Cristo Griego ye me'rã "Õ'acũ bese'cu cũ o'ó'cu nimi", nisĩ'rĩrõ wee'e. Hebreo ye me'rã "Mesías" nisama.

Epicúreos "Marĩ catiri u'mũcore e'catisenojõrẽ weeroũa'a" ni bu'esere siruturi masã nicãrã niwã.

Estoicos "Marĩ nisetironojõta nicã'rõũa'a; mejẽcã weesĩ'rĩsenojõ, e'catisenojõrẽ, pũrĩsenojõrẽ tojo tũ'oña'cã'rõũa'a" ni bu'esere siruturi masã nicãrã niwã.

Fariseo masã Judío masã cururicjãrã wiorãrẽ tojo pisucãrã niwã. Na Moisé duti'quere weepe'odutiri masã, na ñecũsumũa weemũjãti'quere nemopeori masã nicãrã niwã.

Gadara Apetero toreta tja Gerasa nisama.

Genesare Apetero Galilea wãmetiri ditarareta tojo pisucãrã niwã. Tojo nicã ni'cã di'ta, ti ditara majãrõpũ nirõrẽ tojo pisucãrã niwã.

Griego A'te ucũsere Jesú nícateropũre nipe'tirocjãrã ucũcãrã niwã. Õ'acũ yere ucũrĩ turi (Nuevo Testamento) a'te ucũse me'rãta ojano'caro niwã. Tojo nicã Grecia (Acaya) cjãrãrẽ tojo pisucãrã niwã.

Hebreo masã Abrã "hebreo masũ" pisumũ'tãno'cu niwĩ. Be'ro cũ Isaare põ'rãtica be'ro cũrẽ, cũ põ'rãrẽ, cũ pãrãmerã nituriarãrẽ mejãrõta "hebreo masã" pisuno'cãrã niwã. Na ucũsere "hebreo" pisuno'caro niwã. Gn 14.13.

Hermes Griego masã na ějõpeogũ queose yee'cu nicũ niwĩ. Romano masã cãrẽ Mercurio pisucãrã niwã.

Hisopo Yucusiti judío masã Õ'acũrẽ ějõpeorã na ña'arõ wee'quere acobojose sãrĩrã yoso páasteri si'ti nicaro niwũ.

Iglesia Nipe'tirã Jesucristore ějõpeori curuacjãrãrẽ tojo nisama. Masã wéeca wi'i mejẽtare tojo nisama.

Isabe Apetero coreta Elisabet nisama.

Israe Ne warore Jacob wãmeticũ niwĩ. Cũ Isaa macũ nicũ niwĩ. Be'ro Õ'acũrẽ wereco'tegũ me'rã a'mequẽca be'ro tojo wãme dũcayucũ niwĩ.

Israelita Israe curuacjãrãrẽ, Jacob põ'rã doce cururicjãrãrẽ tojo nicãrã niwã.

Judío masã Israe curuacjãrã Judea di'tapũ nirã “judío masã” pisuno'cãrã niwã. Siape'e me'rã nipe'tirã Israe curuacjãrã tojo pisuno'cãrã niwã. Na hebreo yere ucũcãrã niwã.

Legión Ticurã ni'i, nirõ marĩrõ, pãjãrã waro ni'i, nisi'rĩrõ wee'e.

Levadura Pã weerã pã'mũ, bũcũato nĩrã na morẽse ni'i. Te nipe'tise na morẽsepũre a'mesũ'ape'tia wa'asa'a.

Levita Leví ya curuacjãrã nisi'rĩrõ wee'e. Leví wãmetigũ pa'i ya curuacjũrẽ tojo pisucãrã niwã. Ti curuacjãrã ãpẽrã pa'iare Õ'acũ ye cjasere weetamuco'terã nicãrã niwã.

Litro Aco ni'cãgã borewaria ejaturo posetisere tojo nisama.

Maestros de la ley Moisé oja'quere bu'eri masã nicãrã niwã. Ne waropũma narẽ “escriba” pisucãrã niwã. “Escriba” dũporocjãrã Moisé duti'quere ojatuariari masãrẽ tojo pisucãrã niwã.

Maná Israe curuacjãrãrẽ na yucũ marĩrõ, masã marĩrõpũ wa'acã, Õ'acũ cũ u'mũse cjase ba'ase o'o'que nicaro niwũ. Na Egiptopũ wijarã Canaãpũ wa'arã, cuarenta cũ'marĩ tere ba'acãrã niwã.

Mateo Apetero cãrẽ Leví nisama.

Mesías Hebreo ye me'rã “Õ'acũ bese'cu cũ o'ó'cu nimi,” nisi'rĩrõ wee'e. Griego ye me'rã Cristo nisama.

Nardo Æ'mutise ni'cã yucusitipũ tigũ nũ'cõrĩ me'rã wee'quere tojo nicãrã niwã.

Natanae Apetero cãrẽ Bartolomé nisama.

Nicolaíta wãmetiri curuacjãrã Jesucristore ějõpeorã nimirã ãpẽrãnojõrẽ ějõpeo, a'metãrãsenojõrẽ weesetirãrẽ tojo nicãrã niwã.

Niyeru wapaseeri masã Romano masã wiogũre da'ratamurĩ masã nicãrã niwã. Na judío masã na acawererãrẽ niyeru wapasee, ape di'tacjũ wiogupũre o'ocãrã niwã. Apeterore o'ope'otipã. Tojo weerã judío masã narẽ “Marĩ acawererã nimirãta, ña'arõ weema, yajari masã nima”, nicãrã niwã. Apeterore narẽta tja “publicano” nisama.

Õ'acũ wi'i Jerusalẽ cja wi'i, ni'cã wi'i nirĩ wi'ire tojo pisucãrã niwã. Judío masã nerẽ ñubueri wi'i nicaro niwũ. Ti wi'ipũ Õ'acũrẽ e'catipeorã, wa'icũrãrẽ wẽjẽ ũjũamorõpeocãrã niwã. Ti wi'ire “templo” nisama.

Paraíso Æ'mũse Õ'acũ tiropũre tojo nisama.

Pascua bosenuũ Judío masã ñecũsumũa Egiptopũ ní'cãrãrẽ ape di'tapũ mi-wija'quere wãcũsiruturi bosenuũmũrẽ tojo nisama.

Pentecosté Judío masã na ote'que (trigore) ñe'erĩ bosenuũmũ nicaro niwũ. Cincuenta nũmũrĩ Pascua bosenuũmũ wa'áca be'ro ti bosenuũmũrẽ weewũacãrã niwã.

Priscila Apetero coreta Prisca nisama.

Saduceo masã ãpẽrãrẽ na bu'ese me'rã ějõpeocã weerã wiori nicãrã niwã. Na judío masã cã'curuacã nicãrã niwã. Na masã wẽrĩca be'ro masãsere, Õ'acũrẽ

wereco'terã nisama nisere ějõpeoticãrã niwã.

Sauru Judío masã soowuari nũmũ nicaro niwũ. Ti nũmũrẽ Õ'acũ dia'cũrẽ ñubuepeoduti, ne da'radutiticãrã niwã.

Silvano Apetero ã'rĩrẽ Sila pisucãrã niwã.

Sinagogas Judío masã nerẽwuase wi'seri nicaro niwũ. Macãrĩnucũ te wi'seripũ Õ'acũrẽ ñubuepeo, masãrẽ bu'emujãcãrã niwã.

Trigo Arusu weronojõ ba'ase nisa'a. Te peri me'rã harina wãmetisere weesama. Te harina me'rã pãrẽ weesama. Tere peje apeyenojõ cũorã ba'acãrã niwã. Pajasecũorã pe'e te weronojõ bajuse cebadare ba'acãrã niwã.

Troa Apeterore ti macãrẽ Troáde nisama.

Wi'seriacã weeri bosenuũ Jerusalẽpũre judío masã cũ'marĩnucũ ni'cã bosenuũ na otesere ñe'éca be'ro weewuacãrã niwã. Na ñecũsumũa Egiptopũ wijáca be'ro cuarenta cũ'marĩ masã marĩrõ, yucũ marĩrõpũ na sija'quere wãcũsiruturi bosenuũ nicaro niwũ.

Zeus Griego masã na ějõpeogũ queose yee'cũ nicũ niwĩ. Romano masã cũrẽ Júpiter pisucãrã niwã.